DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2008.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
e-mail: ed.acad.@ear.ro
Internet: www.ear.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ACADEMIA ROMÂNĂ (București), INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" din Iași

Dicționarul limbii române (DLR / întocmit și publicat după îndemnul și cheltuiala M. S. Carol I. - București : C. Sfetea : Editura Academiei Române ; Socec & Comp., 1913-

vol.

Tomul 4 : Litera L (L – Lherzolită), - 2008. - ISBN 978-973-27-1683-0

81'374.8=135.1

EDITAT CU SPRIJINUL

AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Redactor: MAGDALENA BEDROSIAN,
VIRGINIA FAZAKAȘ
Tehnoredactor: LILIANA LICĂ
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 6.08.2008. Format: 8/61×86.
Coli tipar: 97,75.
C. Z. pentru biblioteci mari: 459-3 = 59
C. Z. pentru biblioteci mici: 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI" DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE
(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL IV

LITERA L

L – LHERZOLITĂ

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
2008

Serie nouă, întemeiată de:
IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române
ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române
ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:
Acad. MARIUS SALA Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ

Tomul al IV-lea a fost elaborat în cadrul Departamentului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide" din Iaşi de următorul colectiv:

Redactori:

dr. Irina ANDONE
dr. Lucia CIFOR
drd. Marius Radu CLIM
Rodica COCÎRŢĂ
dr. Elena DĂNILĂ
dr. Mioara DRAGOMIR
dr. Cristina FLORESCU
dr. Gabriela HAJA
dr. Laura MANEA
Corneliu MORARIU
dr. Eugen MUNTEANU
dr. Ioan OPREA
dr. Carmen-Gabriela PAMFIL
Rodica RADU
Mioara VIŞOIANU

Revizori:

dr. Doina COBEŢ
dr. Elena DĂNILĂ
dr. Eugenia DIMA
dr. Mioara DRAGOMIR
dr. Cristina FLORESCU
dr. Gabriela HAJA
dr. Laura MANEA
dr. Ioan OPREA
dr. Carmen-Gabriela PAMFIL
Victoria ZĂSTROIU

A colaborat la revizie: drd. Marius Radu CLIM

La elaborarea volumului (fragmentul lâgâlie – lâu) a colaborat şi un grup de cercetători de la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca:

Redactori:

Angela MIRA Bogdan HARHĂTĂ

Revizori:

Ioana ANGHEL dr. Felicia ŞERBAN

Au fost consultaţi pentru etimologiile din acest tom: Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Iaşi; Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti; Grigore BRÂNCUŞ, membru corespondent al Academiei Române, profesor, Universitatea din Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; Ladislau MURÁDIN, doctor în filologie, cercetător ştiinţific, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca; Marius SALA, membru al Academiei Române; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti.

Revizia materialului din Atlasul lingvistic român I şi II:

Doina GRECU
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca

dr. Ion MĂRII
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca

Corelaţii:

dr. Elena DĂNILĂ dr. Gabriela HAJA Victoria ZĂSTROIU

Analişti programatori: Adriana IVANCIU, Monica PĂDUREANU, Institutul de Filologie Română, „A. Philippide".

Operator date: Eva MLADIN, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca.

L s. m. invar. A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române şi sunetul corespunzător (consoană lichidă laterală, dentală, sonoră). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Litera „L"... are în sine darul de a exprima simţiri de jale.* ODOBESCU, S. I, 206, cf. DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Consoana „l" evocă alunecarea unui obiect, curgerea lină a apei ş.a.* IORDAN, STIL. 85. cf. SCRIBAN, D., DM, DL, M. D. ENC., DEX.

– Pronunţat *le* şi *el*.

LA¹ prep. (Intră în structura unor grupuri prepoziţionale circumstanţiale, a unor grupuri prepoziţionale necircumstanţiale, a unor grupuri verbale cu regim prepoziţional obligatoriu sau în structura unor construcţii cazuale analitice)

I. 1. a) (Exprimă direcţia de deplasare, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spaţiu) Către, înspre, spre. *Cântaţi lui Dumnedzeu celui ce se duse în ceriul ceriurelor la rrăsăritu.* PSALT. HUR.[2] 144. *Sămânţa ta va fi aşa ca prahul pre pământ şi te veri întinde la apus şi la răsărita soarelui, la miiazănoapte şi la amiazăzi.* PO 95/9. *Împăratul Teodor..., începând primăvara, au venit oblu la apus.* ŞINCAI, HR. I, 275/26. *Mergea cu oşti la răsărit şi să bătea cu păgânii.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *A trebuit... să o luăm la miazănoapte, spre Sătmar.* REBREANU, I. 306, cf. CADE, DA II_2, DL, L. ROM. 1969, 588, DEX. ✧ Loc. adv. **La dreapta** v. drept. **La stânga** v. stâng **(I 3)**. **La deal** v. deal. **La vale** v. vale[2] **(1)**. ✧ Expr. **A face** (sau **a apuca, a o lua**) **la stânga** (ori **la dreapta**) v. stâng **(3)**, drept. ✧ (Precedat de „pe"; direcţia este vagă, nesigură, aproximativă) *Pe la apus nu putuse niciodată ajunge.* PÂRVAN, G. 341. ✦ (Indică direcţia unei căi de circulaţie, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spaţiu) *În bătrânul meu oraş natal... Urcă-o stradă singură la deal.* D. BOTEZ, F. S. 32. ✦ (Indică direcţia unei linii de demarcaţie, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spaţiu) *Să va pogorî* [hotarul]... *şi va trece la amiazăzi.* BIBLIA (1688), 164[1]/51. ✦ (Deplasarea are loc în direcţie ascendentă) *Pasărea... la ceruri zboară.* ALECSANDRI, P. I, 139. *Urcă la ceruri... volute de fum.* ARGHEZI, S. X, 171. ✦ (În corelaţie cu „de la" sau „din"; indică sensul deplasării, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spaţiu) *Înturnându-se de la răsărit la apus..., au învins în Gallia.* ŞINCAI, HR. I, 32/29. *Unii vor fi crezând că soarele şi-ar muta poziţia sau locul văzându-l că răsare de la o parte şi apune la alta.* MARIN, P. 2/4. ▭ *Migratorii au venit de la răsărit la apus. Apele curg de la deal la vale.*

b) (Exprimă direcţia mişcării, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spaţiu) *Acul busolei ia o direcţie determinată, nu d-a dreptul la nord, ci către nord.* MARIN, F. 12/25. *S-a mişcat o dată la dreapta, o dată la stânga.* SADOVEANU, O. I, 26. *Îşi şterse mustăcioara la dreapta şi la stânga.* id. ib. XIII, 200. *Dă de vreo două ori din cap la dreapta.* CĂLINESCU, O. XIV, 107. ✧ (În formule de îndemn, ordin, poruncă; în enunţuri contrase) *Gata, mă?... gata? – La dreap-ta!* SADOVEANU, O. II, 519. ✧ Expr. **(A face) la stânga-mprejur** v. împrejur. ✦ (În corelaţie cu „de la"; indică sensul mişcării cuiva sau a ceva) *Sensul de rotire a acelor de ceasornic este de la stânga la dreapta. Face exerciţii de mişcare a capului de la dreapta la stânga.* ✦ (Mişcarea are loc în direcţie ascendentă, spre cer) *Întinde mâna ta la ceriu* (spre cer B 1938) *şi să să facă întunearec pre pământul Eghipetului.* BIBLIA (1688), 46[2]/17. *Moisi întinzându-şi toiagul la ceriu* (a. 1805). GRECU, P. 115. ✦ (Mişcarea are loc în direcţie descendentă, spre pământ) *Spământându-se, plecară feţele la pământ.* N. TEST. (1648), 102[v]/34. *Ce te legeni, codrule, Fără ploaie, fără vânt, Cu crengile la pământ?* EMINESCU, O. I, 214. *Departe, plopii s-apleacă la pământ.* BACOVIA, O. 16.

c) (Exprimă direcţia în care se mişcă cineva, prin indicarea reperului spre care se orientează pentru a ajunge într-o poziţie (ne)convenabilă sau (ne)favorabilă desfăşurării unei acţiuni) *Întorcându-se la mine, zise.* LĂCUSTEANU, A. 120. *Preotul s-a întors la mine să desfac pachetelele.* MOROIANU, S. 171. *De cine mi-i mie dor... A-ntors faţa la părete Şi pe mine nu mă vede.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 147. ✦ (Orientarea mişcării are ca scop apropierea cuiva de organul auzului ascultătorului, în vederea transmiterii unui mesaj, de obicei secret, confidenţial) *Pleacă gura la urechea-i.* EMINESCU, O. I, 84. *Doftorul Şmil se pleacă la urechea domnului.* DELAVRANCEA, O. II, 58. *Apoi se plecă la urechea lui.* GÂRLEANU, N. 145. *Adă botul Să ţi-l pup. La ureche-apoi să-l pui, Să zici iute ce-ai să-mi spui.* I. BARBU, J. S. 143. *Ilie Moromete s-a aplecat la urechea ei şi a început să ţipe.* PREDA, Î. 103. *Vino la urechea mea Şi spune-mi orice vei vrea.* POP., în EMINESCU, O. VI, 129. *Băiatul... se dete tocmai la urechea lui şi-i zise.* ŞEZ. III, 96. *Atunci Făt-Frumos Ce-mi făcea? La urechea calului s-apleca.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 55. ✦ (Mişcarea este orientată spre o parte a propriului corp, adesea în vederea atingerii acesteia, cu un scop determinat sau ca gest reflex) *Mâna... nu o putea duce la gură să mănânce cu nusa.* VARLAAM, C. 40. *Nu poci să-mi duc la gură să mânc* (1724). IORGA, S. D. XIV, 20. *Sămnul calfei stă a aduce mâna dreaptă la piept.* GHERASIM, T. 129[v]/14. *Aduc copiii toate jucăriile lor la gură.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 134/25. *Va pune mâna la peptu său.* HRISOVERGHI, A. 15/1. *Şi cosiţa ta bălaie o aduni la ochi plângând.* EMINESCU, O. I, 82. *Duce paharul la gură.* CARAGIALE, O. II, 61. *Conu Dumitrachi, ducându-şi degetul la frunte,... caută în datele marilor evenimente istorice.* VLAHUŢĂ, O. A. 473. *Aşa ducea paharul la gură.* DELAVRANCEA, O. II, 82. *Toader puse mâinile la ochi.* GÂRLEANU, N. 17. *Duce într-una mâna la gât, ca şi cum şi-ar căuta cravata absentă.* SEBASTIAN, T. 81. *Îndată-şi duse cu spaimă superstiţioasă, mâna la gură.* TEODOREANU, M. I, 16. *Duse mâna la ureche. – Pst! s-aude ceva!* SADOVEANU, O. II, 8. *Îşi duse mâna la frunte, lovit parcă de un glonte nevăzut.* BART, E. 55. *Am simţit...,* răspunse căpitanul, *ducându-şi degetul arătător la buze, în semn de taină.* CAMILAR, N. I, 143. *După un timp Gâţu... spuse ducându-şi mâna... la falcă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 51. *Duse mâna la gură şi căscă.* PREDA, R. 196. *Floarea, până n-o pui la nas, nu cunoşti ce miros are.* ZANNE, P. I, 168. *Trandafirul, mai întâi să-l cureţi, apoi la nas să ţi-l aduci.* id. ib. 247. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, nesigură,

aproximativă) *Trece mâna pe la tâmple.* EMINESCU, O. I, 103. ✦ (Exprimă direcţia în care este mişcat cineva sau ceva, în raport cu locul ocupat de autorul acţiunii verbale) *Trag năvodul la margine.* DOSOFTEI, PS. 204/2. *E şi vina lor: unul mă trage la dreapta, altul la stânga.* CARAGIALE, O. I, 124. *Tu te bagă sub pragul uşii şi, când a trece pragul, tu trage-l de picior la tine.* RETEGANUL, P. III, 39.

2. a) (Exprimă apropierea, prin indicarea reperului spaţial spre care se îndreaptă sau în dreptul căruia ajunge cineva sau ceva) Lângă, în dreptul... *Această fată... mearse în gios la fântână şi împlu veadra.* PO 77/7. *Petrecură pre el la corabie.* N. TEST. (1648), 162ᵛ/27. *Au năvălit la scara lui Matei Vodă, să nu cumva cadză.* M. COSTIN, O. 154. *Atunce noaptea... scoaseră şi pre Velicico Vornicul din beci de supt casa cea mică şi-l duseră la fântână, de-i tăiară capul.* N. COSTIN, LET. II, 43/34. *Capegi-başe, descălecând la scară, s-au suit în curţi.* NECULCE, L. 204. *L-au şi dus înaintea porţii, la cişmè.* id. ib. 311. *Au descălecat la cortul craiului.* R. GRECEANU, CM II, 44. *Au ieşit cum au putut până au ajuns la o punte sau pod.* BĂRAC, T. 30/31. *Trage butca boierului la scară.* FILIMON, O. I, 100. *Se dusese la oglindă ca să-şi puie în regulă graţiile maltratate de voluptoasele plăceri ale nopţii.* id. ib. 131. *Ajuns la acest tablou, privitorul se opreşte cu mulţămire.* CONV. LIT. IV, 193. *Zi vezeteului să tragă la scară.* ALECSANDRI, T. 297. *După câteva minute, barca veni la vapor cu trei oameni scăpaţi.* BOLINTINEANU, C. 9/14. *Astfel vine-n toată noaptea zburător la al ei pat.* EMINESCU, O. I, 8. *Vino-n codru la izvorul Care tremură pe prund.* id. ib. 75. *Fiii să răped atunci cu toţii în casă la patul mâne-sa.* CREANGĂ, P. 15. *Vede venindu-i prin aer un nou ghem, care-ntr-o clipă îi cade la picioare.* CARAGIALE, O. I, 25. *Mă reîntorc la scaunul meu şi şez.* id. ib. II, 13. *S-a dus cu inima încleştată la pod, unde ştia c-ar putea s-o găsească.* SLAVICI, O. II, 78. *Trase la scară o căruţă ferecată în aur.* ISPIRESCU, L. 38. *Alergaseră cu urcioarele la un puţ... şi veniseră cu apă de acolo.* MACEDONSKI, O. III, 15. *S-a abătut puţin la fântână.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 167. *Copiii mei... nu te-or petrece la izvor.* COŞBUC, P. I, 111. *Venise după apă la fântână.* MURNU, O. 162. *Când ajunseră la fântână, femeia apucă ciutura.* GÂRLEANU, N. 144. *Când ajunge la locuinţa Alinei, trăsura face un ocol larg, pe o alee de tei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 3. *Pe aceeaşi cărare..., ne-am scoborât la trăsură.* IBRĂILEANU, A. 83. *Trecu la masa negustoresei.* M. I. CARAGIALE, C. 18, cf. CADE. *După un ceas de umblet, am ajuns la izvor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 193. *Am fugit repede la oglindă să cercetez dacă nu mi-au dat fire albe.* C. PETRESCU, Î. II, 63, cf. DA II_2. *Zvârli cu o pernă în mine, să mă dezmeticească şi se duse liniştit la sobă să-şi aprindă luleaua.* COCEA, S. I, 1. *Aici traseră oamenii luntrile la mal să descarce materialul.* VOICULESCU, P. I, 23. *Birjarii trăgeau la scară.* P. CONSTANT, R. 172. *Ca un furnicar izvorau din vagoane soldaţii şi dădeau năvală la fântâni.* SADOVEANU, O. II, 471. – *Barcă! trage la mal.* BART, E. 333. *Trage la magazie şi dă domnului magaziner biletul ăsta.* ARGHEZI, S. XI, 116. *Monseniorul, venind s-o consoleze la patul ei de zăcere, socoti că avea un prilej de a salva o oaie rătăcită.* CĂLINESCU, S. 23. *Mitru se şi ivi... la gard.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8. *Trei echipaje strălucitoare intrară în curte şi traseră la peron. v.* ROM. iunie 1954, 61. *Mecanicul mănâncă, mă duc la şira mea, o stropesc puţin şi-i dau foc.* PREDA, Î. 9. *Maşina mea a tras la principalul hotel. v.* ROM. februarie 1964, 95. *O mers, până ce-o ajuns la podul de aramă.* VASILIU, P. L. 134. *Vină la mormântu mieu, Şi roagă pe Dumnezău Să-mi ierte sufletul meu.* BÎRLEA, L. P. M. II, 46. *Când ajungem la o podeaşcă, aproape de Tâncava, începe un şir dă lupi a urla.* GR. S. IV, 111. *La zid să nu vie Mâine-n zori de zi.* BALADE, III, 39. ✧ (Precedat de „drept", „de-a dreptul"; întăreşte ideea de direcţie) *Drept la oglind-alergi.* NEGRUZZI, S. II, 189. *O răpciugă de cal... venind de-a dreptul la tavă, apucă o gură de jăratic.* CREANGĂ, P. 195. ✧ (Precedat de „până"; întăreşte ideea de apropiere imediată sau de limită a deplasării) *Turnându-se mearseră... până la capul izvorului.* PO 48/8. *Au mers până la zidurile cele lungi.* ŞINCAI, HR. I, 112/9. *Făt-Frumos... ajunse până la scările de marmură ale palatului.* EMINESCU, O. VI, 318. *L-a petrecut până la trăsură.* SLAVICI, O. I, 106. *Deschide uşa... Vine până la masa şefului... pune hârtiile jos.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 264. *Îi conduceau cu toţii până la colţul străzii.* BASSARABESCU, S. N. 29. *Cobor până la etajera cu cărţi... şi caut să descifrez broşurile.* CAMIL PETRESCU, P. 83. *Doi săriră într-o luntre, vâsliră până la cel dintâi stâlp.* VOICULESCU, P. I, 24. *Păşi până la un jilţ din colţul odăii şi se aşeză în el.* SADOVEANU, O. I, 17. *Din ce parte acea zână A venit pân' la fântână.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 125. ✧ (Precedat de „pe"; apropierea este nesigură, vremelnică, întâmplătoare) *Trecând pe la palat, Caracudi taie drumul, salută pe cineva... şi urmează domol înainte.* CARAGIALE, O. II, 26. *Şoimarul... trecuse pe la fântâna lui Grozav.* SADOVEANU, O. V, 706. *Lumea îl vedea forfotind pe la vapoare.* BART, E. 42. *Mi-a spus: treci duminică de dimineaţă pe la stejar.* PREDA, Î. 51. ✦ (Reperul spaţial permite sau blochează accesul cuiva sau a ceva în interiorul sau în exteriorul unui spaţiu închis sau considerat ca atare) *Şi, deaca sosâm la uşile închise a besearicii, iarăş cu ruga le-au deschis.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11ᵛ/27. *Veni Emor şi Sihem, feciorul lui, la poarta cetăţii lor.* BIBLIA (1688), 25²/39. *Au sosit la uşile curţilor împărăteşti.* NECULCE, L. 385. *Au ajuns la o uşă cu geamuri peste care era o subţire perdea.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Ea ajunse la porţile cetăţii Eleusis.* ODOBESCU, S. III, 281. *Ajuns la poartă, trage clopoţelul.* EMINESCU, P. L. 73. *Din vorbă în vorbă au şi ajuns la poarta lui jupân Iţic.* CREANGĂ, P. 135. *O trăsură... se opreşte la poartă.* CARAGIALE, O. V, 349. *Merse cu el la poarta şcolii.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 99. *Îşi strânge raniţa, şi-o pune-n spinare şi trece la uşe.* BACALBAŞA, M. T. 183. *Aceste poduri alegorice închipuiesc punţile ce are să treacă sufletul mortului, ca să ajungă la uşa raiului.* MARIAN, Î. 305. *La poarta unei fabrici se opriră.* VISSARION, C. 296. *Un căţel sare lătrând la poartă.* SADOVEANU, O. I, 61. *Se opri la uşa unui birou comercial.* BART, E. 23. *Ieşirea în lume e la poartă, duminica.* SORESCU, L. L. I, 33. *Vin la geamul meu închis, Ca din basme şi din vis... Valuri, ploi, ninsori de fluturi.* ARGHEZI, C. O. 69. *Cum auzeam strigând, săream la poartă.* STANCU, D. 5. *Niciodată nu trecea mai departe,*

ca şi când ar fi ajuns la o poartă prin care nu putea să intre. PREDA, R. 8. *Iese mândra la portiţă, numai-n ie şi-n cretinţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 72. *A sosit bădiţa iară La portiţa dumitale!* MARIAN, H. 147. *Venind la uşe, deodată înceată fluiera.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 262. *Nevastă, nevastă, Ian ieşi la fereastră.* HODOŞ, P. P. 62. *Trecui la uşa grădinii, Văzui pe mândra venind.* VICIU, F. 62. *Ea la poartî c-agiunge Şî... strâgă.* VASILIU, C. 20. *Vin ursitorile la fereastră.* id. P. L. 72. *La uşa saracului nu vine niciun câine.* ZANNE, P. V, 561. ✧ Expr. **A veni la uşa** (sau **la pragul**) (cuiva) sau **a-i veni** (cuiva) **la uşă** v. veni (**A I 10**). ✧ (Precedat de „drept"; întăreşte ideea de direcţie) *Mersă drept la poartă Şi dede portarului bună sară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 127. ✧ (Precedat de „până"; reperul spaţial limitează deplasarea cuiva sau însoţirea de către cineva) *Şi am venit pre urmă până la uşă şi aflându-o încuiată mi-ai perit din ochi.* MINEIUL (1776), 57^{v1}/15. *Ar fi venit până la poarta Ţarigradului.* ŞINCAI, HR. I, 234/2. *O petrecu până la uşă.* NEGRUZZI, S. I, 147. *Ea... tot merge până la uşă, cum poate.* CREANGĂ, P. 26. *Îl conduce pe Nenea Niţă până la poartă.* CARAGIALE, O. III, 145. *Cucoana Sanda petrecu pe domnul Niţă până la poartă.* ARDELEANU, D. 72. *Se târa până la portiţă..., să spioneze... trecătorii.* BRĂESCU, O. A. II, 21. *L-a alungat pân' la poarta satului.* SADOVEANU, O. II, 422. *M-am târât până la uşă şi am descuiat-o.* STANCU, R. A. IV, 13. *Îl conduce până la uşă.* DEX. *S-a dus până la uşa curţii.* MARIAN, O. I, 376. ✧ (Precedat de „pe"; apropierea este nesigură, vremelnică, întâmplătoare) *Plâns de cobe pe la geamuri se opri.* BACOVIA, O. 14. *O undă de vânt trecu pe la fereastră.* SADOVEANU, O. I, 166. *Vânturi ale iernii se călătoreau pe la geam, aducând suspine de durere.* id. ib. II, 205. *Femeile ieşiseră pe la porţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 14. ✧ Expr. **A umbla (pe) la toate uşile** v. uşă (**1**). ✦ (Apropierea de reperul spaţial favorizează percepţia vizuală sau acustică din interior în exterior şi invers) *Merge la fereastra de unde se vede Temza.* NEGRUZZI, S. III, 375. *Trecuse repede la altă ferestruică.* CARAGIALE, O. II, 265. *Du-te la fereastră, Oană.* DELAVRANCEA, O. II, 64. *Se duce la uşă şi o crapă ca să-i vie tot ecoul din salon.* CAMIL PETRESCU, T. I, 467. *Se duse la geam şi privi afară.* C. PETRESCU, C. v. 111. ✧ (Precedat de „până"; întăreşte ideea de apropiere imediată) *Să vii până la fereastră Vezi ce-ţi fac copiii-n casă.* MARIAN, Î. 519. ✦ (Reperul spaţial reprezintă o linie de demarcaţie reală, convenţională sau imaginară, care întrerupe, blochează, interzice sau, dimpotrivă, înlesneşte, favorizează deplasarea) *În loc de hrană acie me mută, la apa de rrăpaos hrăni-me* (la ape tihnite mă duce B 1938). PSALT. HUR.^{2} 105. *Trecu deciea Is[us]; vine la marea Galileiului.* CORESI, TETR. 35. *S[ve]ti Sisin... vine la mare şi-ş aruncă undiţa lui în marea* (a. 1550–1580). CUV. D. BĂTR. II, 289/1. *Au ieşit la apa ce-i dzice Moldova.* URECHE, L. 60. *Au nemerit la un râu ce cura spre săcui.* id. ib. 144. *Mergând pre cale sosisă la o apă.* N. TEST. (1648), 145^{v}/28. *Au ieşit la Bistriţă.* NECULCE, L. 291. *Au tăiet dreptu la Don.* id. ib. 378. *Purceasă Alixandru de acolo spre răsărit... şi sosi la margine ţărilor şi de acolo nu mai era oameni dumesnici* (a. 1784). GCR I, 132/18. *Dideră la o apă multă şi mare şi făcură poduri* (a. 1784). id. ib. 132/28. *Venirea... la marginea Poloniei.* ŞINCAI, HR. III, 5/6. *Lasă bumbacul şi aleargă la mare.* SLĂTINEANU, A. 36/14. *Se simte dus... la hotarul cel după urmă.* MARCOVICI, C. 14/5. *Sosi către seară pe malul Sucevei, la locul unde dă în Siret.* ASACHI, S. L. II, 18. *Mergi la margine şi ţine straja acolo.* ALEXANDRIA, 4/7. *Izbuti... să coboare neobservat la mare, unde găsi două corăbii de război.* EMINESCU, O. XIV, 129. *Cei ce nu dau naşilor colaci de botez, când mor, se crede că sufletul lor e oprit la vămile văzduhului.* MARIAN, NA. 301. *Ajunsesem la barieră.* HOGAŞ, DR. I, 2. *Se coborî la pârâu.* id. ib. 27. *Îndată ne suim în şa şi ne ducem la apa Prutului.* SADOVEANU, B. 289. *Sfântul soare să coboare La marginea satului.* HODOŞ, P. P. 83. ✧ (Precedat de „până"; reperul spaţial limitează deplasarea) *Să dusără pre glas până la groapă, şi deaca-l dezgropară, începură a-l întreba ce au văzut.* VARLAAM, C. 380. *Ştefan Vodă cu vlădicii... au petrecut pe împăratul până la Dunăre.* URECHE, L. 146. *Viind până la marginea Dunării...* [Traian] *s-au apucat a face podul de piatră stătătoriu peste Dunăre.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Au gonit acesta pre varvari până la o baltă.* ŞINCAI, HR. I, 22/31. *Alungându-i până la Dunăre.* id. ib. 129/14. *Nu ştim oarecare să fi mers cu corabia... spre răsărit până la gura Mării Caspie.* MAIOR, IST. 277/6. *M-oi duce macar prin ce ţări străine, Păn' la marginea lumii, cu tine.* BUDAI-DELEANU, T. V. 46. *Nu-i departe păr' la Prut, Cu o fugă de cal bună, îndată am şi trecut.* BELDIMAN, E. 41/23. *Ajunse până la marginile lumei.* MARIAN, O. I, 156. *I-a petrecut foarte cuminte până la ieşire.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 319. *Merge el până la marginea satului.* SADOVEANU, O. III, 94. *Hatmanul mai are de făcut un drum până la hotarul nohailor.* id. ib. XVIII, 337. ✦ (Indică punctul în dreptul căruia se traversează o apă) *Au trecut Nistrul la Hotin.* URECHE, L. 80. *Au trecut Nistrul la un sat Coldrobuca.* M. COSTIN, O. 52. *Vasilie Vodă... au trecut Nistrul la Raşcov.* id. ib. 158. ✧ (Precedat de „pe"; locul este nesigur, aproximativ) *Au trecut Prutul pre la Ştefăneşti.* NECULCE, L. 252. *Au trecut Nistru... pre la Vasăleu.* id. ib. 367. ✧ (Învechit şi popular; cu verbul *a (se) apropia*) De. *Se apropiară la vriuo marrgire şi măsurară genrurea.* COD. VOR.^{2} 318. *Le păru corabiiarilor că să apropie la vrun ţânut.* N. TEST. (1648), 171^{r}/25. *Apropiară curabiile la vad şi scoasără robii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114^{r}/5. *Când s-au apropiat la munte au lăsat drumul Branului.* IST. Ţ. R. 30. *Apropiindu-să di cetate la poartă, au şi aprinsu din cetati un lagum.* NECULCE, L. 329. *Cei ce s-a apropie cu credinţă la mormânturile voastre.* MINEIUL (1776), 15^{1}/1. *Cum am văzut, dintr-aceia n-am mai cutezat să mă mai apropii la acel pământ.* SINDIPA (1704), 84^{r}/12. *Un cerşetor... se apropie la uşa colibei.* NEGRUZZI, S. III, 226. *Nu te pune cu mai marele tău..., nici să te apropii la apa care curge repede.* ZANNE, P. IV, 431. ✦ (Apropierea se realizează între două sau mai multe obiecte similare sau între părţi similare ale acestora) *Turcii au atacat cu douăzeci şi şapte de corabii. Se apropiară bord la bord.* BARIŢIU, P. A. I, 19.

b) (Indică apropierea fizică sau sufletească de o fiinţă) *Un părinte anume Zaharia..., veni la dânsul cu...*

smerenie şi ispovedi către dânsul toată taina sa. GAVRIL, NIF. 14/6. *Zise Farao tuturor eghipteanilor: „Păsaţ la Iosif şi, ce va zice voao, faceţi".* BIBLIA (1688), 32¹/11. *Să le lasă să meargă la bărbaţii lor.* NECULCE, L. 306. *Omul nu vrea să meargă către Dumnezeu, ci Dumnezeu s-ar milostivi şi au venit la om.* ANTIM, O. 109. *Îndată au venit la mine şi, lăcrămând, se ruga ca să-l priimesc iarăş în shoală.* PETROVICI, P. 71/6. *Alergând la împărăteasa, o îmbrăţişă.* GORJAN, H. I, 5/14. *Cea dintâi datorie a mea este de a reveni la dumneata.* CR (1848), 21¹/39. *Vine veselă la mama.* GHICA, S. 303. *La copilă se ducea Şi cu drag aşa-i grăia.* ALECSANDRI, POEZII, 416. *O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.* EMINESCU, O. I, 189. *Se duce iar în grajd la cal.* CREANGĂ, P. 219. *Ionel, vin' la mama!* CARAGIALE, O. I, 273. *Zărind un cal se duse la dânsul.* ISPIRESCU, L. 3. *Se grăbeşte La copil şi-i răcoreşte obrăjorul.* COŞBUC, P. I, 222. *Vizitiul... se duse la cai să le frece ochii şi să le tragă urechile.* SANDU-ALDEA, D. N. 19. *Vin' la mine, negricioaso.* STANCU, R. A. V, 159. *Mă duc la ea şi o iau în braţe.* PREDA, Î. 19. *Toţi voinicii trag pe-acasă La copii şi la boreasă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 289. *Pune ciubărul pe doage Şi vino la badea-ncoace.* DOINE, 58. *Cum nu-i dorul mare câne,... Iel vine drept la mine.* HODOŞ, P. P. 35. *Pe mine m-au tot dus... Peste-o apă mare, rece, La mine să nu poţi trece.* BUD, P. P. 41. ✧ (Apropierea se manifestă faţă de divinitate) *Apropiaţi-vă la Dumnezău şi să va apropiia către voi.* BIBLIA (1688), 911¹/49. *Luând în mâinile tale cârmele besearicii, la ocârmuitorul H[risto]s ai venit, apostole.* MINEIUL (1776) 4ᵛ²/15. ✧ (Precedat de „până"; întăreşte ideea de apropiere imediată) *Nu se aşteaptă feciorul să vie până la el, ce-i mearse înainte, de apucă pre el şi-l sărută.* CORESI, EV. 29. ✦ (Indică persoana sau lucrul faţă de care cineva manifestă atracţie, afinitate) *Neputând ea* [învăţătura] *să tragă pre om la dânsa.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 3/28. *Îl trăgea aţa la ursita lui.* ISPIRESCU, L. 34. *La leliţa bălăioară Trag voinicii.* MARIAN, H, 23. *N-a rămas inimă-n mine, Şi câtă o mai rămas, Toată la neica s-a tras.* HODOŞ, P. P. 40. ✧ (Atracţia se manifestă faţă de divinitate) *Firească pohtă trage pre oameni la D[u]mn[e]zău, ca spre cel de apoi săvârşit.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 6/21. ✧ (În construcţii reciproce; apropierea, afinitatea se face între două realităţi identice) *Ban la ban trage.* GHICA, S. 596. *În cărţi cade mereu gând la gând cu bucurie.* CARAGIALE, O. VI, 181. *Sângele apă nu se face şi rubedenia la rubedenie trage.* ISPIRESCU, L. 391. *Cu dragoste să tragă unul la altul.* SEVASTOS, N. 54. *Om la om trage şi vita la vită.* ZANNE, P. II, 373. ✦ (Indică persoana sau grupul de partea căreia se situează cineva) *A tras şi el la cine-a dat mai mult.* STĂNCESCU, B. 101. ✧ Expr. **A trece la cineva** v. trece (**I 2**). **A trece la inamic** (sau **la duşmani**) v. trece (**I 2**). ✦ (Sugerează o relaţie intimă între un bărbat şi o femeie) *Şi când era întrat la Agara* (întră înlăuntru către Agar B 1688, şi a intrat la Agar 1938), *fu tăroasă.* PO 52/8. *Această slugă jidov, carele ai adus, lăuntru întră la mine şi vrea să mă ruşineze.* ib. 136/8. *Au întrat la mine copilul jidovul... să-ş râză de mine.* BIBLIA (1688), 29²/55. *Sânt... fete carele n-au cunoscut bărbat; scoate-le-voiu pre ele la voi şi vă faceţ treaba cu ele.* BIBLIA (1688)², I, 212. *Veneai la mine noaptea Ca nimeni să te vadă.* EMINESCU, O. I, 92. *Eu, ştii, n-am fost la nicio fată.* PREDA, Î. 46. *Trecui valea ş-o puntiţă La fata de dăscăliţă.* ALECSANDRI, P. P. 368. *Primăvara-i noaptea mică Nu-i de mers la ibovnică.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 95. *Doru... Mă duce la mândre-n sat.* HODOŞ, P. P. 38. *Tot trecând la mândra dealul, Mi s-a despotcovit calul.* id. ib. 47. ✧ Expr. **A umbla la fete** (sau **la neveste**) v. umbla (**I 4**).

c) (Indică apropierea cu intenţii agresive, duşmănoase de cineva sau de ceva) Asupra. [Turcii] *se năpustiră la Galata, de făcea şi acolo groază.* MOXA, C. 213. *Au dat cu toate oştile năvală la rândul cel din frunte.* M. COSTIN, O. 71. *Inicerii... săriia la boieri.* id. ib. 90. *S-au vârtejit Ioav la Edom de l-au bătut.* DOSOFTEI, PS. 195/3. *Vine călare cel grec... şi caută direpţ la mine cu sulița.* id. v. S. octombrie 88ᵛ/24. *La turci niciodată năvală nu mai da.* NECULCE, L. 243. *Ş-au răpedzât la oastea moschicească.* id. ib. 328. *Un călăraş englez au venit la dânsul cu sabie.* GHERASIM, T. 37ʳ/4. *Atuncea fiind împovărat cu mâncarea, sare la el şi-l conceneşte.* MAIOR, PRED. 37/6. *Dând semnul de năvală La oştile în ascuns pregătite.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 170. *Când la pradă se răpede Dă un gemet.* HELIADE, O. I, 292. *Leul se dete la dânsa să o sfâşie.* GORJAN, H. I, 127/16. *Sosi vestea că păgânul a tăbărât la Călugăreni.* BĂLCESCU, M. v. 111. *Femeia mea se răpezi la dânsa şi-i dete o palmă.* CR (1848), 27³/76. *Tot oraşul alergase la poarta curţii, pre care începuse a o tăia cu securile.* NEGRUZZI, S. I, 153. *E groaznic de a vedea cum aceste jivine să răped la stârvuri.* ODOBESCU, S. III, 16. *Spânul... se răpede ca un câne turbat la Harap Alb.* CREANGĂ, P. 278. *Dacă vrei să nu te muşte câinii şi să te lese în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos.* id. A. 67. *Ţine-l să nu se dea la mine.* CARAGIALE, O. II, 96. *Se răpezi la dânsul cu turbare.* ISPIRESCU, L. 28. *Fără vorbă..., să repezi la gâtul lui Şuier.* DELAVRANCEA, S. 172. *Lupii... îndrăznesc să deie şi la urşi.* CONTEMPORANUL, III, 701. *Când dai cuiva foc lunea, vine uliul la găini.* GOROVEI, CR. 121. *Se povesteşte că Alexandru..., năvălind la triballi,... s-au dus până acolo.* PÂRVAN, G. 45, cf. DA II₂. *Dumnezeu a vrut să rămân încremenit în scaunul meu, ca să nu-mi mai pot purta braţul la vrăjmaş.* SADOVEANU, O. I, 22. *Ca o lupoaică turbată se repezi la fată.* BART, E. 165. *Câini... turbaţi de urgia vremii se dădeau acum la stăpânii lor.* MOROIANU, S. 109. *Alţii sar la mine.* STANCU, R. A. I, 32. *S-au repezit cu cuţitele la mine.* H. LOVINESCU, T. 134. *Mă reped la cârciumar, că-ncepusem şi eu să mă înfurii.* PREDA, Î. 87. *El la Toma-ncet venea.* ALECSANDRI, P. P. 73. *La el se repezea, Dar, de dat în el, nu da.* TEODORESCU, P. P. 508. *Dă deodată la dânsul, să-i scoată ochii.* SBIERA, P. 38. *Apoi du-te la cea poartă, Ş-o taie darabe toată.* SEVASTOS, N. 328. *Ursoaica, da de tot năvală la popă.* VASILIU, P. L. 123. *Câinii se dau la gard.* CIAUŞANU, GL. *Tare se mai mânia, La Gruia se slobozea Şi o palmă îi trăgea.* BALADE, II, 44. *Uşa descuia, La buţi năvălea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 332. *A da la om prin băţ.* ZANNE, P. III, 23. ✧ (În enunţuri contrase) *Când aproape să ies din grădină, mă simţesc câinii lui Trăsnea, şi la mine să mă rupă.* CREANGĂ, A. 67. ✧ (În îndemnuri, ordine,

porunci) *Au început a striga...: „la ei, la ei!”.* M. COSTIN, O. 172. *La porți, flăcăi!* NEGRUZZI, S. I, 171. *La turn! La turn!* id. ib. III, 368. *La ei, stăpâne! strigă bătrânul Gânj.* SADOVEANU, O. I, 333.

d) (Adesea precedat de „până”; exprimă poziția, cât mai aproape de pământ, a celui care își înclină corpul în timpul rugăciunii sau în fața cuiva, prin indicarea reperului în raport cu care se apreciază amploarea gestului) *Omul când face pocaanie pentru păcatele sale pleacă genunchele sale la pământ.* CHEIA ÎN. 18ʳ/21. *Și viind frații lui Iosif, să închinară lui cu fața la pământ.* BIBLIA (1688), 32¹/33. *Domnul descălica și îngenunchea și când trecea împăratul se pleca cu capul la pământ.* IST. Ț. R. 69. *La pământ plecându-se, s-au închinat împăratului.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Îngenunchiați la picioarele acestui erou.* MARCOVICI, VEL. 40/10. *Aicea, cu dare de sume, proșternut la picioarele calmucului, primea confirmație domniei.* SĂULESCU, HR. I, 229/4. *Se închinară până la pământ.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Făcea temenele până la pământ.* FILIMON, O. I, 100. *Moșneagul... se pleacă până la pământ, apoi iese și pornește spre casă, ca să-și aducă feciorul.* CREANGĂ, P. 43. *Îmi plăcea să văd toată lumea aceea prosternată la picioarele mele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 62. *Când boierii mi-o vedea, La pământ se ploconea.* BALADE, III, 65. ✧ Loc. adv. **La pământ** v. pământ (**1**). **Până la pământ** v. pământ (**1**). Loc. adv. și prep. **La poala** (sau **poalele**) **cuiva** ori **la poale** v. poală (**I 1**). ✧ Expr. **A cădea la pământ** (în fața cuiva) v. pământ (**1**). **A(-i) pune** (sau **așterne, închina, supune** etc. **ceva**) **la picioarele cuiva** v. picior (**I 1**). **A cădea** (sau **a se arunca**) **la picioarele cuiva** v. picior (**I 1**). ✧ (În enunțuri contrase) *Inima mea la picioarele dumitale.* NEGRUZZI, S. III, 53. *Până în Anglia alergase el, la picioarele lui Iacob I.* XENOPOL, I. R. VI, 58.

3. a) (Exprimă destinația, prin indicarea locului în direcția căruia se deplasează cineva, țintind să ajungă) Către, înspre, spre. *Deaci rrădicară veatrila și sufla ventoșoru și vâslămu la marrgiri* (despre țărmuri B 1938). COD. VOR.² 322. *Iaste o cetate mare și vestită la care toate corabiile de pre mare năzuiesc.* VARLAAM, C. 451. *Vracii părăsindu-l spre moarte, năzui la besearica sv[â]ntului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 86ᵛ/25. *Au năzuit la o casă aproape.* CANTEMIR, HR. 257. *Aseară mergeam la cantină și îl întâlnii.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 134. *O navă-n depărtare, mergând la ținta sa.* BOLINTINEANU, O. 242. *Atunci se porni alaiul îndărăt la curțile domnești.* ODOBESCU, S. I, 73. *Se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și puternic, care merge la o țintă lesne de ajuns.* CARAGIALE, O. I, 65. *A opta zi, s-a hotărât Negoiță să se pornească la urma lui înspre părțile Jiului.* id. ib. II, 242. *Cu carul astfel încărcat, omul pleacă la arie.* PAMFILE, A. R. 142. *Poate l-ai văzut când a trecut la târg.* SADOVEANU, O. III, 29. *Curgeau flămânzii, mulți, la primărie.* LABIȘ, P. 341. *El la târg se îndrepta.* ALECSANDRI, P. P. 137. *Murgușorii înșela Și la luncă îmi pleca.* SEVASTOS, C. 79. *Dă o fugă la ăl palat... Uite-te de vezi cine stă acolo.* STĂNCESCU, B. 219. *Ea frumos mi se gătea și la târg că se pornea.* BIBICESCU, P. P. 277. *Da fratili Neculce La casa Badiului sî porne.* VASILIU, C. 10. *S-o pornit împreună la casa ei.* id. P. L. 83. ✦ (Indică destinația spre care este dus, transportat cineva sau ceva) *În trăsura care mă ducea la gară, mă simțeam năpădit de o silă nemărginită.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. *Harabalele-ncărca Și la moară le pleca.* TEODORESCU, P. P. 146. *Turcii cum îl legară, La temniță că-l plecară.* FRÂNCU – CANDREA, M. 208. ✧ (Precedă nume de localități) *Doamna au plecat la Țarigrad.* R. POPESCU, CM I, 423. *L-au făcut han și numaidecât l-au pornit să meargă la Crâm.* R. GRECEANU, CM II, 123. *Purceasă* [Alexandru] *la Râm și ieșiră înainte niște crai grecești.* ALEXANDRIA (1794), 62/15. *Să le facă cunoscut, că ai purces la Londra.* DRĂGHICI, R. 6/9. *A plecat la Constantinopol petrecut de boieri.* CR (1834), 345²/38. *Deputații erau porunciți de Tomșa ca, neputând înturna pe Lăpușneanu din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol.* NEGRUZZI, S. I, 142. *Am plecat la Giurgiu.* LĂCUSTEANU, A. 40. *Se porni... la Florența.* SBIERA, F. S. 121. *Cerem amănunte despre plecarea lui la Paris.* CAMIL PETRESCU, T. I, 200. *Plecarea la Timișoara fiind grăbită, spectacolul din seara de 14/26 iulie fu cel din urmă.* CĂLINESCU, E. 137. *Sfărâmăturile oștii au lepădat bombardele... ca să poată năzui grabnic la Oituz.* SADOVEANU, O. XII, 283. *A pornit la Țarigrad, despărțindu-se cu jale de părintele său.* id. ib. XII, 353. *Ca să iasă* [corabia] *în mare și să ia drumul Patridei, la Pireu.* TUDORAN, P. 7. ✧ (Învechit; precedă nume de provincii, țări, continente, adesea însoțite de apelativul geografic corespunzător sau de alte toponime însoțite de apelativul geografic) *Să pornească la Persia.* VĂCĂRESCUL, I. I, 70ʳ/2. *Corabie ce era să purceagă să margă la Franța.* GHERASIM, T. 36ʳ/12. *Plecarea lui Moise la Egipt.* TEODOROVICI, I. 111/9. *Batalionul din trupele regulate grecești s-au pornit la Moreea.* AR (1830), 3¹/21. *Îl poftește frate-său să meargă la India.* GORJAN, H. I, 2/28. *Por plecă a fugi la Indiia cetate și plângea cu amar.* ALEXANDRIA, 119/18. *Împăratul înaintă la orașul Triadița.* EMINESCU, O. XIV, 83. ✧ (Precedat de „direct”, „drept”, „întins” etc.; întărește ideea de direcție) *Vasilie Vodă au lăsat calea pre care veniseră și direpț la Brăila au năzuit.* M. COSTIN, LET. I, 280/36. *Ș-au mers întinsu la Gdanțca.* NECULCE, L. 329. *Pleacă de-a dreptul la București.* CĂLINESCU, O. XIV, 56. ✧ (Precedat de „pe”; locul, aproximativ, vag precizat, reprezintă un punct de trecere pe parcursul unui traseu) *Au mărs pe la Codrii Cozminului.* M. COSTIN, O. 52. *Au purces pre la Huși în Țara Muntenească.* id. ib. 193. *Au purces... pre la Târgu Frumos.* NECULCE, L. 287. *Au întrat în Ardeal pă la Comănești.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 294. *Pe la Teleajăn să treacă.* R. GRECEANU, CM II, 62. *Au trecut pre la Totruș în țeara lor.* ȘINCAI, HR. III, 31/8. *Intrarea și ieșirea pe la punctul Câmpinei... pricinuiește nu puțin folos* (a. 1833). DOC. EC. 709. *Trecerea... pe la Odesa.* NEGRUZZI, S. I, 35. *Veneau pe la Giurgiu.* GHICA, S. XVII. *Apucăm pe la sfântul Ionică ca să ieșim pe Podul-de-pământ.* CARAGIALE, O. VI, 6. *Ocolim pe la Suceava.* CĂLINESCU, C. O. 253. ✧ (În corelație cu „de la” sau „din” și, adesea, precedat de „până”; indică punctul de plecare și punctul de sosire al unui traseu) *Iară de la Prigoreni au trecut la Roman.* NECULCE, L. 314. *De la Viena până la Peșta pleacă pe fieșcare săptămână câte o corabie.* CR (1836), 32¹/36. *Trecu de*

la Alba-Iulie la Blaj, unde, opumnând castelul, îl ocupă. BARIȚIU, P. A. I, 244. *Ei porniseră din București și merseră iute până la Săftica.* BOLINTINEANU, O. 446. *De la Travemünde până la Lübek... am zece trenuri pe zi.* CARAGIALE, O. VII, 43. ✦ (Indică locul la care este condus, însoțit cineva) *Am să te petrec și la gară.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 66. *Îi pregătiră un cufăr, un geamantan și-l duseră la gară.* BASSARABESCU, S. N. 32. ✧ (Precedat de „până"; întărește ideea de apropiere imediată sau de limită a deplasării) *Petrecură Pavel. Duseră el până la Atin.* CORESI, L. 81/2. *L-au petrecut păn' la Tighine.* NECULCE, L. 352. ✦ (Destinația este un loc de păşunat) *Sânt vreo cinci-şase zile de când a fost să ducă viteii la suhat.* CREANGĂ, P. 14. *Boieriul au luat iapa şi au mers cu dânsa la păşune şi-au păscut-o.* SBIERA, P. 58. ▭ *Du vaca la imaș!* ✦ (Indică locul la care este condus un defunct) *Petrec mortul la groapă.* CARAGEA, L. 92/23. *Numai un preot să-l întovărăşască la groapă.* NEGRUZZI, S. I, 215. *Ducând la groapă trupul reginei dunărene.* EMINESCU, O. I, 92. *Cu fiecare ducere la mormânt, cu fiecare naştere am stat lângă ele.* id. ib. VII, 104. *Nu mă mai boci atâta, că doar nu mă porneşti la groapă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 8. *Toată lumea îl va petrece la cimitirul de est.* SADOVEANU, O. IX, 265. *Cântă cucul sus pe toacă, Pre Vălean la groapă-l pleacă.* BALADE, III, 181. ✧ (Precedat de „până"; întărește ideea de apropiere imediată) *Toți-l petrecură până la mormânt.* CORESI, EV. 97. *L-a dus cu mare cinste până la lăcaşul de veci.* CARAGIALE, O. II, 291. ✦ (Învechit; indică locul sau persoana aflată într-un anumit loc, spre care este călăuzit, îndrumat cineva) *Veseliră-se că tăcură şi-i năstăvi la staniște vrearea sa* (la limanul dorit B 1938) HUR. 94ᵀ/6. *La lumină să dereptați ceia ce-au orbit.* CORESI, EV. 174. *Pre mine mă îndereptă D[u]mn[e]zău la casa* (până la casa B 1938) *fratelui stăpânului mieu.* BIBLIA (1688), 16²/14. *Îndreptează la cărările cele drepte turma ta.* MINEIUL (1776), 165¹/1. *Te va povățui la tabără.* CATON, 79ᵛ/23. *Atuncea, cunoscându-l straja, își ceru iertăciune şi-l povățui la împăratul.* MAIOR, P. 45/8. *Pompilie... însuşi au povățuit-o la locul acesta.* BELDIMAN, N. P. I, 14/12. *Mergi de povățuieşte pe oamenii noştri la locul destinat.* F (1870), 195. *A îndreptat-o la soră-sa cea mai mare, la Sfânta Vineri.* CREANGĂ, P. 91. ✧ (Precedat de „până"; întărește ideea de apropiere imediată) *Noi ț-am fi păn' la dânsul povață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 209. ✦ (Indică locul aflat la limita unei căi de circulație, a unui traseu etc.) *Amândouă drumurile acestea merg tot la Țutora* (a. 1803). URICARIUL, XXV, 258. *Drumul ce duce la munți apucară.* BUDAI-DELEANU, T. v. 49. *Drumul care mergea la capiştea era presărat cu flori.* BELDIMAN, N. P. I, 61/13. *Drumul din mijloc... te va duce... la lăcaşul liniştei.* BUZNEA, F. 18/12. *La un cerdac... duceau dintr-o latură nişte scări nalte.* EMINESCU, O. VII, 101. *Pe malul apei se-mpletesc Cărări ce duc la moară.* COȘBUC, P. 191. *Scări de piatră frumos săpate duceau la nivelul locuit.* PÂRVAN, G. 468. *Jupân Năstase se plimba, într-un asfințit de vară, pe drumul care duce la sălaşurile robilor.* SADOVEANU, O. I. 40. *Şoseaua Palatului Cotroceni suie la porțile de sus într-o neîntreruptă mare tăcere de parcuri.* ARGHEZI, S. XVIII, 25. *Drumul drept duce la țintă, cotiturile (ocolurile) te fac să rătăcești.* ZANNE, P. VI, 96. ✧ (Precedat de „direct", „drept" etc.; întărește ideea de direcție) *Poteca pe care o apucase îl scoase drept la un eleşteu.* ISPIRESCU, L. 34. ✧ (Precedat de „până"; întărește ideea de limită) *O scară în zid urcă până la camera clopotelor.* MĂN. SUCEVIȚA, 21. ✧ (Precedat de „pe"; reperul reprezintă un punct de trecere pe un traseu) *Drumul o ia pe la moară.* în GRAM. ACAD.³ I, 620.

b) (Indică un spațiu delimitat sau considerat ca atare, între limitele căruia ajunge sau țintește să ajungă cineva, pentru a staționa, pentru a se stabili sau pentru a face ceva) În. *Tremease el la satul lui să pască porcii.* CORESI, EV. 21. *Îl sfătuia boierii să se deie la loc strimt.* URECHE, LET. I, 130/11. *Pre altă cale să să întoarcă la țara lor.* N. TEST. (1648), 4ᵛ/1. *Oricum, numai să străbată la locul acela unde era tabăra.* M. COSTIN, O. 194. *Cei din Țara Muntenească la locurile Oltului trecând munții, ş-au stremutat şi graiul.* id. ib. 271. *Părinți lăsând, fugi de mearsî la părțile Olimbului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8ᵛ/24. *Şi să pogorî Amalie şi hananeul cela ce şădea în muntele acela şi înfrânseră pre ei... şi să întoarseră la tabără.* BIBLIA (1688), 106²/19. *Scotea cu sorți căsaşi de pen oraşă şi de pen sate, şi-i muta la alte țări, unde era oameni mai puțini.* N. COSTIN, L. 122. *Ducându-să la satul lui... au mai trăit trei... dzile.* NECULCE, L. 308. *Să înturnară cineşi la țara lui.* ANON. CANTAC., CM I, 126. *S-au dus la țara lui să să împace cu sfețul.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 338. *La mijlocul moşiei Brănduşăni au intrat Chirileştii* (a. 1759). BUL. COM. IST. IV, 201. *Să întoarce la patrie.* AETHIOPICA, 36ᵛ/12. *Selevchie ieşi la țara arăpească pre Marea Neagră şi făcu cetate pre numele lui.* ALEXANDRIA (1794), 73/2. *Au venit la ținutul episcopiei.* ŞINCAI, HR. I, 261/11. *La locuri sosind puste şi străine, Nedejdea-mi peri de a te afla vrodată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *Cu o lună mai nainte de venirea nemților, le-au venit veste că nemții sosesc la oraş.* DIONISIE, C. 178. *Ceamurile şi alte vase ce vor sosi... să poată poposi la toate porturile Dunării* (a. 1836). DOC. EC. 619. *La locul cel de luptă altul să vie chema.* PANN, E. II, 105/4. *Boierii noştri venind la o moşie ..., a adunat țigănimea pentru ca să facă recrutațiunea de copii, după datină.* SION, P. 70. *Căruța... sosește la locul de întâlnire al vânătorilor.* ODOBESCU, S. III, 16. *Se duce tocmai la locul de unde Stan încărcase lemnele.* CREANGĂ, P. 144. *Treci la locul dumitale.* CARAGIALE, O. II, 267. *S-a dus la țintirim şi şi-a cumpărat un loc de veci.* ANGHEL, PR. 140. *Era ajuns la țintă, dar valea era lungă.* AGÎRBICEANU, S. P. 118. *Îmi rămânea să văd mormântul scumpei mele bătrâne. O călăuză m-a dus până sus la cimitir.* GALACTION, O. 370, cf. DA II_2. *Vino cu mine la stână.* VOICULESCU, P. II, 98. *Muntele... se găsea ceva peste jumătate drumului ce trebuia să-l facem până să ajungem la destinație.* MOROIANU, S. 5. *Merge la băile de pe Sena.* OPRESCU, S. 235. *După ceasuri întregi de umblet... ajungeți la locul fixat.* ULIERU, C. 70. *Codrenaş cu voi bunî Si urca-n deal la o stână.* CAF VI, 103. ✧ (În corelație cu „de la" şi, adesea, precedat de „până"; indică punctele de trecere pe un traseu) *Au tocmit un măgar să-l ducă de la un sat la alt sat.* GOLESCU, P. 139/12. ✧ (Precedă nume de localități) *Tulie tremise feciorii la Delfos.* MOXA, C. 123. *De-acolo trecu la Ierusalim.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie

113ᵛ/24. *Având veste de venirea oştilor turceşti la Enâc, au grijit cetatea cu oaste şi bucate.* NECULCE, L. 72. *Şi-ş găsisă şi cialmale şi haine turceşti...să între în oastea turcească, ca doar ar pute străbate la Ieşi.* id. ib. 242. *Pohtindu-l să meargă la Târgovişte, el fiind omu bătrân, n-au vrut să meargă.* R. GRECEANU, CM II, 122. *Au venit aicea la Rădăşăni şi le-au făcut beserică* (a. 1743). URICARIUL, X, 181. *Viind la Pariz au fost poprit în drum de nişte tâlhari.* GHERASIM, T. 36ᵛ/2. *De ne vom închina lui, nici în cetate nu va întra, ci va trece la Râm.* ALEXANDRIA (1794), 54/8. *S-au întors la Roma.* ŞINCAI, HR. I, 21/23. *Îndată au pornit şi, după ce au venit la Odriu, l-au întâmpinat fratele şi feciorul lui Cracra.* id. ib. 194/25. *Să găsească prilej de a nu să mai întoarce la Hamburg.* DRĂGHICI, R. 16/20. *Vei afla că va să se întoarcă iarăşi la Paris.* HRISOVERGHI, A. 58/16. *La Arad... mai merg joia ce vine.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 176. *Mihai..., lăsând de laturi Sibiiul, merse la Făgăraş.* BĂLCESCU, M. v. 517. *M-am înturnat apoi la Atena.* CORNEA, E. I, VIII/8. *I-a îndatorat să dărame casele lor şi să-l urmeze la Roma.* ARISTIA, PLUT. 68/12. *Stafetele... plecau ca să vestească... venirea acestui oaspete la Iaşi.* NEGRUZZI, S. I, 180. *A fugit la Braşov.* GHICA, S. 17. *Am să merg la Bucureşti ca să-mi petrec iarna.* ALECSANDRI, T. 852. *Ba să-i duci la Piatra, ba la Fălticeni.* CREANGĂ, P. 109. *Acela a mers la Berlin.* CARAGIALE, O. III, 3. *Alexandru... se duce la Constantinopole.* XENOPOL, I. R. VI, 84. *În zadar m-am întors la Roma.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 215. *El plecă la Roma.* PÂRVAN, G. 114. *Se pregăteşte să meargă la Constantinopol.* N. A. BOGDAN, C. M. 77. *Du-te în vacanţă la Soveja.* LOVINESCU, S. VIII, 34. *Se duce la Iaşi ori la Bucureşti şi şede acolo.* SADOVEANU, O. VIII, 112. *Îmi fac socoteala cum să vin mai repede la Paris.* CĂLINESCU, S. 85. *N-am stăruit oare ..., toată vara, pe lângă părinţi, să mă trimită la Braşov?* BLAGA, H. 73. *Când crezi că sosim la Stambul?* TUDORAN, P. 32. *Dimineaţa ajunserăm la Poiana Lacului.* PREDA, Î. 90. *Trecu... în Transilvania, de unde nădăjduia să ajungă în Italia şi apoi la Paris.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 16. *V-am povestit despre ea în primele luni ale venirii mele la Bucureşti.* BĂNULESCU, I. 134. *Cei doi, grav răniţi, au fost transportaţi de urgenţă la Ploieşti.* MAG. IST. 1969, nr. 1, 55. *Să mă duc la Câmpu-Lung.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 506. ✧ (În enunţuri contrase) *Atunci o samă de coconi au scăpat la Ardeal* (a. 1682). ARHIVA, I, 251. ✧ (În corelaţie cu „de la" şi, adesea, precedat de „până"; indică locul de plecare şi locul de destinaţie) *Au trimis... o samă de oaste moscali din Crim la Cunburul.* NECULCE, L. 342. *Veni nişte soli din Italia la Constantinopol, ca să se ţie împărăţia de nu se vor împăca cu vandalii.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 194/1. *Părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni.* SLAVICI, O. I, 54. ✧ (Învechit şi popular; precedă nume de provincii, ţări, continente etc., adesea determinate de apelativul geografic corespunzător sau de alte toponime însoţite de apelativul geografic) *Era sosit la pământul lui Canaan* (în ţara Canaanului B 1938). PO 43/17. *Avraam sosi la Eghipet.* ib. 44/20. *L-au scos la Ardeal.* URECHE, L. 144. *Noi după cuvântul dumitale am mers la numitul sat Trudeştii* (a. 1667). URICARIUL, XXV, 66. *Mearsă şi la Machedonia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 182ʳ/9. *S-au înfrânt taberile cele ce au mers la pământul Iudii.* BIBLIA (1688), 701²/16. *Să vie aice la Moldova.* NECULCE, L. 317. *Au trecut la sat la Deleni.* id. ib. 365. *Gătindu-să... să treacă la Asia.* CANTEMIR, HR. 221. *Au venit... la sat la Drăgăneşti.* R. GRECEANU, CM II, 26. *Apostolul au trecut la India cu un neguţătoriu.* MINEIUL (1776), 33ᵛ²/5. *Se întoarse la Moldova în pace.* VĂCĂRESCUL, IST. 261/24. *Nehtinav împărat să dusă la Machidonie grecească şi să făcură vraci.* ALEXANDRIA (1784), 4ᵛ/15. *După ce s-au întors la Englitera, i-au trimis pe toţi.* GHERASIM, T. 36ᵛ/14. *Merg tătarii spre Filip la Machedoniia.* ALEXANDRIA (1794), 35/5. *Merge Radul la Ardeal.* ŞINCAI, HR. III, 2/29. *Ajunseră la Moravia cea mare.* MAIOR, IST. 9/9. *Trimis fiind la Gallia.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 65. *După Filix au venit Festu la Iudea.* TEODOROVICI, Î. 336/10. *Scoposul le era să meargă la Englitera.* DRĂGHICI, R. 27/1. *Se pogoară pe Indu în ocean şi vine... la Eghipt.* GENILIE, G. 14/6. *Aflând de la vizir că îl pofteşte frate-său să meargă la India, îi păru cu totul bine.* GORJAN, H. I, 2/28. *Am venit la Moldova.* NEGRUZZI, S. I, 194. *Am ajuns la satul Zimnicea.* LĂCUSTEANU, A. 42. *Voiesc să mă duc la Bucovina.* SBIERA, F. S. 126. *Eu mă răped la insula Itaca.* MURNU, O. 4. *Visul familiei era... să se poată duce cu toţii la America.* SADOVEANU, O. XX, 319. *Mă duc la Ucraina.* CAMILAR, N. II, 247, cf. GRAM. ROM.² I, 368. *De-ar fi noaptea ca zioa Aş trece la Moldova.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 141. *Ei... nu mergea... La satul Bârladului.* BALADE, II, 23. ✧ (Precedă nume etnice; teritoriul se identifică cu poporul care îl locuieşte sau care îl stăpâneşte) *Unii în Ţara Ungurească, alţii la turci au mers.* M. COSTIN, O. 58. *Tarcvinie... au fugit la franţozi.* id. ib. 252. *Trimisese iscoade la munteni.* NECULCE, L. 207. *S-au dus..., la şvedzi.* id. ib. 288. *Au fugit să treacă la nemţi.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 350. *Fugise la romani preste Dunăre.* ŞINCAI, HR. I, 55/39. *Cu fuga scăpând la ruşi.* id. ib. 250/14. *Trimise la romani un erald.* ARISTIA, PLUT. 92/12. *Sânt hotărâţi a pribegi la unguri.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Nu muri în ţară, ci fugi la bulgari.* IORGA, C. I. I, 5. *Resturile lor au fugit la geţii de peste Dunăre.* PÂRVAN, G. 74. *Romanii se duc la goţi, burgunzi sau la alţi barbari.* PANAITESCU, O. T. 22. ✧ (Precedat de „pe"; destinaţia este nesigură, vremelnică, întâmplătoare) *Umblat-au... pe la Ieşi.* NECULCE, L. 23. ✧ Loc adv. **(Pe) la noi** v. noi (**A III 2**). ✦ (Locul reprezintă un spaţiu geografic, cu forme de relief înalte, sau un cadru biogeografic caracteristic acestuia) *Carii rămaseră fugiră la dealure* (în munţi B 1938). PO 48/22. *Hristos... să sui la măgura Eleonului.* VARLAAM, C. 127. *Ceia ce sânt den Iudea să fugă la munţi.* N. TEST. (1648), 98ʳ/20. *Purcese Ştefan Vodă la munte, să aleagă loc de mănăstire.* M. COSTIN, O. 179. *La vârful muntelui suind, află acolo doi călugări.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 193ʳ/8. *Se va pogorî Domnul pre muntele... Nu va putea norodul să să suie la muntele Sinaei.* BIBLIA (1688), 53¹/41. *Oamenii fug la păduri.* NECULCE, L. 213. *Cătanile au lăsat coşul în şes..., şi, după ce-au lăsat coşul, s-au suit la deal şi căuta loitre.* id. ib. 286. *Oamenii... să bejenisă la munţi.* id. ib. 365. *Nu se lăsară bulgarii până nu i-au împins tocma la munţi.* MAIOR, IST. 57/16. *Să mă răpez... tocma la vârvul muntelui.* BUDAI-

DELEANU, Ţ. 14. *Să întorc cu acele vite şi să suie iar la munţi* (a. 1811). DOC. EC. 124. *Vorbind aşa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.* NEGRUZZI, S. I, 138. *A scăpat cu viaţă urcându-se grabnic la munte.* CONV. LIT. XI, 101. *Ea piciorul pune-n scară Şi la codru pleacă iarăşi.* EMINESCU, O. I, 103. *După ce merse cale lungă depărtată, ajunse la nişte munţi mari şi înalţi.* ISPIRESCU, L. 19. *Sosisem... la acel loc pierdut în creierii munţilor.* HOGAŞ, DR. I, 16. *Pleca...la munte.* M. I. CARAGIALE, C. 24. *La munte pleca primăvara.* GR. S. IV, 78. *Pe urmă, apuc-o la munţi.* POPA, V. 178. *Flăcările încingeau zările, mistuind sate şi codri; bejeniile porneau la munte.* SADOVEANU, O. I, 9. *Plec cu oamenii în munte, la pădure.* STANCU, R. A. III, 19. *Turmele...urcau vara la munte.* VUIA, PĂST. 14. *Primăvara de-a veni, Iar la codru ne-om porni.* ALECSANDRI, P. P. 258. *La pădure mi-a pornit.* TEODORESCU, P. P. 205. *Aşa-mi vine câteodată, Să mă sui la munţi cu piatră.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 201. *M-oi urca, Sus la vârfu muntelui, Sub poalele codrului.* ŞEZ. II, 9. *O umplut burduvu de vin ş-o apucat la codru.* VASILIU, P. L. 152, cf. ALR I/375, 1 088. *Me cu boii la munţi.* A I 23. ✦ (Locul reprezintă un spaţiu sau un mediu socio-geografic, cu anumite particularităţi) *Primăvara rar vin* [boierii] *la ţară... dacă nu şi-au dat moşiile în posesie.* SP. POPESCU, M. G. 78. *Va stărui să fiu mutat la un oraş.* ULIERU, C. 65. *El la târg o alergat Şî matas-o cumpărat, Bunî sfarî mni-o durat Şî pi badiu l-o legat.* VASILIU, C. 9. *Hai la târg.* id. P. L. 68. *Când ai mărs la târg, am zis să nu te uiţ de leacuri.* ALR I, 3 115/325, cf. ALR SN VI, h 1 843, 1 844. ✦ (Spaţiul reprezintă un mediu produs de factori sau de agenţi naturali) *Ieşisă-afară la răcoare.* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 302. *Mă dedeiu într-o rână, la umbra altui copaciu.* GORJAN, H. I, 155/9. *Mă duse la umbra unui nuc.* CARAGIALE, O. III, 167. *Îi venea să se dea la umbră.* ISPIRESCU, L. 17. *Poftim, poftim La umbră dulce.* COŞBUC, P. II, 232. *Toate fetele îmi vin la umbra de pin.* SĂM. I, 382. *Să bage caii... la umbră.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 61. *Înnăbuşit de praf, de fum... am ieşit afară, la aer.* C. PETRESCU, S. 188. *Mai ieşi la aer.* STANCU, D. 312. ✦ (Precedat de „până"; limita îndepărtată la care sânt percepute semnale acustice, vizuale, olfactive se identifică cu persoana care le percepe) *Au grăit pre casa lui Ili în Silom. Şi auzul au venit până la Ioav.* BIBLIA (1688), 243¹/43. *Un zid de copaci tufoşi...opreşte vuietul oraşului de a veni până la noi.* ALECSANDRI, O. P. 13. *Mirosul florilor veni până la el şi se depărtă iară, lăsând în urmă numai un parfum de verbină.* ANGHEL–IOSIF, C. L. 18. *Valsul ce-şi trimitea melodia până la ea.* GÂRLEANU, N. 105. *Pentru întâia oară pătrunse până la mine, până în toate simţurile mele acel fior fără nume, acel fior melodios...al cântării de bucium.* SADOVEANU, O. III, 15. ✦ (Locul este un spaţiu imaginar) *Dumnezeu spre bine cheamă oamenii a veni la împărăţiia ceriului.* CORESI, EV. 67. *Preuţii şi nărodul să nu treacă prespe hotar, a veni sus la Domnul.* PO 243/22. *Să întrăm la împărăţiia lu Dumnezeu* (a. 1567). TEXTE ROM. (XVI), 560. *Eu merşi la iad, vrăjmaşul călcaiu.* COD. TOD. 208. *Şi sosiră la locul cel de pierdzare.* VARLAAM, C. 393. *Sf[i]nţii îngeri să suir(ă) în sus la cer către răsărit* (a. 1692). GCR I, 301/30. *Se mută... la ceriu.* ANTIM, O. 20. *Sufletele lor la iad trimise.* ARHIVA R. I, 44/15. *În primul moment Pradon fu înălţat la cer prin laudele entuziaste ce i se dau.* MAIORESCU, CR. II, 114. *Mult mă mir, Doamne, de mine Cum nu m-ai luat la tine.* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 32. *Măi bădiţă Neculai, Nu gândi că mergi la rai.* ŞEZ. I, 172. *Să mergi la rai dănţuind.* FOLC. MOLD. I, 93.

c) (Indică un spaţiu închis sau considerat ca atare, în interiorul căruia pătrunde ori urmează să pătrundă cineva, pentru a rămâne un timp) În. *Turnaţi-vă la casa slugiei voastre.* PO 60/3. *Mare nuntă făcu... şi la casa sa ne chemă.* VARLAAM, C. 230. *Să pornisă gloate multe... la casa lui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29ᵛ/5. *Abateţi-vă la casa slugii voastre* (în casa robului B 1938) *şi odihniţ[i].* BIBLIA (1688), 12¹/58. *Să-l iei şi să-l duci la odaia ta.* NECULCE, L. 25. *Va merge starostele la casa vreunui ciubotar* (a. 1776). URICARIUL, XIV, 11. *Mergeţi acum la lăcaşurile voastre.* HALIMA (1783), 246ʳ/16. *Mulţi robi s-au înturnat... neatinşi la casele sale.* ŞINCAI, HR. I, 139/20. *Vă veţi răzima... întru bunătatea feciorilor acelora carii umblă la casa voastră?* MAIOR, în ŞA I, 807. *La cortul lui să vie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 103. *Sosim noapte la acest palat.* VÂRNAV, L. 20ᵛ/2. *El mai agiunsăse la lăcuinţa lui.* DRĂGHICI, R. 167/13. *Se înturnă la palat.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Se întoarse la casa lui.* GHICA, S. 398. *Trăgea care cum venea drept la bucătărie.* id. ib. 519. [Cocostârcul]... *la cuibu-i se coboară.* ALECSANDRI, P. III, 26. *Din focul luptei oţeliţi când v-ăţi întoarce, La cămin unde romînca aşteptând, suspină, toarce.* id. POEZII, 467. *Ai să mergi la casa mea.* CREANGĂ, P. 59. *Se duse... la grajd.* ISPIRESCU, L. 15. *Aveau să vie la casa unde el dormea.* COŞBUC, B. 31. *Viu cu tine la colibă.* AGÎRBICEANU, S. P. 23. *Curând după naşterea pruncului, încep a veni la casa lăuzei... cumetrele.* PĂCALĂ, M. R. 164. *La casa iubitei de-ajung.* BACOVIA, O. 19, cf. DA II_2. *Am plecat la vilă, unde ne aşteptau cafelele.* VOICULESCU, P. II, 194. 536. *Vor să se întoarcă la vetrele lor.* SADOVEANU, O. XXI, 86. *Un om bun nu vine la casa fratelui cu vornicul.* CĂLINESCU, O. XIV, 17. *Un medic e chemat grabnic la conacul satului vecin.* CONSTANTINESCU, S. I, 234. *Am nemerit La casă de om cinstit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 513. *Am abătut la o căsuţă micuţă în marginea cetăţii.* SBIERA, P. 123. *Cât trăia, Cât se-nvârtea, Toţi venea La casa mea.* MARIAN, Î. 409. *S-o dus întins la odaia moşneagului.* VASILIU, P. L. 61. *S-o dus la bordei.* id. ib. 67. *Avea în gând să se urce la foişor.* id. ib. 89. *Bistricean... drept la grajd că se ducea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 69. ✦ (Precedă nume de oameni sau pronume; locul se identifică cu persoana care locuieşte sau cu posesorul locului) *Întră întru gloată..., rrugându-l elu de multă vreame se fie la ei* (să rămână la ei B 1938). COD. VOR.² 230. *Să mergem la tine* (a. 1562–1571). TEXTE ROM. (XVI), 342. *Doamne,... când te-am văzut bolnav sau în temniţă ş-am venit la tine?* VARLAAM, C. 21. *O, dulce oaspe, la mine vino* (a. 1600–1650). GCR I, 137/3. *Va veni neştine la un priiatin.* PRAV. 41. *Pasă la stăpânul meu... de mănâncă cu dânsul.* NEAGOE, ÎNV. 210/24. *Au agiuns pre tainâ la Racoţii, craiul de Ardeal.* M. COSTIN, O. 170. *Crăiasa să să trimiţă la tată-său.* id. ib. 300. *Au nemerit la un părinte călugăr.* GAVRIL, NIF. 12/7. *Mi-am lăsat părinţii, am venit la tine.* DOSOFTEI, V. S. octombrie

58ᵛ/23. *Să-m ţâi bine ceastă năframă... şi, când voi sosî la-mpăratul, să mi-o dai.* id. ib. noiembrie 145ᵛ/2. *Să întoarse porumbul la dânsul de către sară.* BIBLIA (1688), 6¹/19. *Copilul... au nemerit la un agă.* NECULCE, L. 24. *Rătăci şi umblă oarecâtăva vreme... pân-il birui foamea şi nimeri la nişte păcurari.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *Gândul ţi l-au umplut de d[u]mnezeiască cunoştinţă, viind la tine noaptea pururea fecioara.* MINEIUL (1776), 4ʳ¹/25. *Caută să te întorci mai curând la părinţii tăi.* DRĂGHICI, R. 93/3. *Astăzi te-am văzut trecând pe subt ferestrile mele, şi la mine nici ai întrat.* HRISOVERGHI, A. 37/3. *Am tras la mătuşica Mărioara.* KOGĂLNICEANU, S. 1. *Nu vii la mine?* NEGRUZZI, S. III, 276. *Mă întreabă unde trag, ca să-mi aducă pasaportul la gazdă.* GHICA, S. 244. *Vino să mănânci la mine.* id. ib. 249. *Se duse să prânzească la unul din amicii săi.* FILIMON, O. I, 251. *Se înturna seara la maică-sa înapoi.* ODOBESCU, S. III, 198. *Aş veni desară la voi, dar mi-i ruşine de câni.* CREANGĂ, O. 60. *Trece peste drum la Raşca să ia o ceaşcă de supă.* CARAGIALE, O. III, 136. *A tras în sălaş la o babă din cele mai vechi de zile.* F (1883), 174. *O porni de-acasă ţintă la mama Măranda.* VLAHUŢĂ, N. 130. *Sâmbătă sara ginerile mergea la mireasă.* PITIŞ, ŞCH. 108. *L-am întrebat când să mai vin la el.* SBIERA, F. S. 19. *D-l general vine câteodată la mine..., dar nu seara.* D. ZAMFIRESCU, A. 118. *În fiecare seară de Ajun, venea în sat la fratele său.* AGÎRBICEANU, S. 118. *Să vie cu mireasa aici la d-voastră.* GÂRLEANU, N. 110. *Îl pofti să tragă totdeauna la dânşii, când va veni.* REBREANU, I. 485. *Când mă duceam la buna, mă jucam cu fetele ei.* VLASIU, A. P. 33. *Când ajunserăm la Tudora, înserase bine.* SADOVEANU, O. I, 165. *Penelopa venise la singura rudă rămasă în viaţă.* BART, E. 42. *Nici la socru nu se putea înapoia.* CĂLINESCU, O. XIV, 67. *Să vie... să doarmă la ea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Tu ştiai de ce am venit eu la ea în vizită.* PREDA, R. 51, cf. DEX. *Acum du-te ţintă la el.* SEVASTOS, P. 101. *Vino deseară la mine cu furca, că ţi-oi da multe bunătăţi pentru mâncat.* PAMFILE, DUŞM. 217. ✧ Loc. adv. **(Pe) la noi** v. noi (**A III 2**) ✧ (În urări de bun venit) *Bun sosit la noi, voinice!* CREANGĂ, P. 197. ✧ (În construcţii reciproce; adesea în corelaţie cu „de la") *Au mersu şi unul la altul.* NECULCE, L. 318. *Nu de la unul la altul să meargă.* ANTIM, O. 356. *Iobagiul fugea de la un domn la altul.* BARIŢIU, P. A. I, 388. *Avea să alerge de la unul la altul.* GHICA, S. 38. *Ne duceam băieţii şi fetele unii la alţii cu lucrul.* CREANGĂ, A. 63. ✧ (În enunţuri contrase; adesea precedat de „pe") *Dar cu ce ocazie pe la noi?* CARAGIALE, O. VI, 151. ✦ (Spaţiul este interiorul unui mijloc de transport) *Pleca tiptil de dimineaţă la vapor.* BART, E. 43. *Băietul s-o dus cu fuga la trăsură.* VASILIU, P. L. 175.

d) (Indică un local cu destinaţie specială, în care pătrunde cineva, cu un scop determinat) *Iară deacă sosi amu la sv[i]nt[u]l altariu plecă ş-acolea capul de feace rugă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11ᵛ/10. *Opri-mi-să... la o mănăstire de femei.* id. ib. noiembrie 113ᵛ/24. *Voiu intra la sfinţirea lui Dumnezău* (în sfintele l u i D u m n e z e u B 1938). BIBLIA (1688), 405¹/4. *Şi-l dusă la bolniţă şi dede bolniceriului doi taleri* (cca 1750). GCR II, 63/37. *Duce trupurile morţilor... la biserică* (a. 1808). IORGA, S. D. XII, 200. *Eu am chiemat ieri pe Petru la şcoală.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 205/26. *Împărăteasa... au dus-o la biserică.* GOLESCU, Î. 21. *S-au întors la birt înapoi de s-au spălat.* BĂRAC, T. 7/8. *Aseară mergeam la cantină şi îl întâlnii.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 134. *Să nu mai aibă nevoie a se duce la spital.* MAN. SĂNĂT. 11/27. *Plecasem să mă duc la vro sihăstrie.* NEGRUZZI, S. I, 67. *Merge drept la bufet.* CARAGIALE, O. II, 27. *A fost transportată iute la spitalul cel mai apropiat.* id. ib. 119. *[Î]l semuia cu străinul care venise la biserică.* ISPIRESCU, L. 171. *Mi-am luat pălăria şi cu gazeta în buzunar m-am dus întins la redacţie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 222. *Cum am mers şi cum m-am dus, La biseric-am ajuns.* MARIAN, S.R. I, 185. *L-am dus aproape, la mănăstirea Snagovului.* IORGA, C. I. I, 8. *Se duse la prăvălie, târgui ce avu de târguit.* AGÎRBICEANU, S. 54. *Mă întrebă odată unde mă duceam. Îi spusei că la Academie.* M. I. CARAGIALE, C. 113. *Să te duci tu la şpiţărie să-mi târguieşti nişte doftorii.* POPA, V. 147. *Am sfătuit pe părinţi s-o ducă fără întârziere la spital.* ULIERU, C. 1. *După cuvântare s-au dus cu toţii la cârciumă.* id. ib. 32. *Se duce la biserică şi ascultă slujba.* STANCU, D. 34. *În după-amiaza aceea trebuia să se ducă la spital.* ŢOIU, G. 16. *Fratele Iosif se străduise... să înveţe ceea ce urmărise venind la mănăstire.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 15. *Apoi mândri, el şi ea La biserică mergea.* ALECSANDRI, P. P. 28. *S-o dus întins la crâşmă.* VASILIU, P. L. 68. *Plecară la moară.* PĂSCULESCU, L. P. 29. *La cârciumă de-mi venea, El tot bea.* BALADE, II, 66. *Vecine, s-a dus bărbatu-meu la moară; nu ştiu, să mă mărit sau să-l mai aştept?* ZANNE, P. IV, 234. ✦ (Locul se identifică cu ajutorul numelui indicat pe firmă) *A doua zi se duse la „Drapelul".* REBREANU, R. I, 182. *Se descinde de-a dreptul la „Intercontinental".* CINEMA, 1974, nr. 2, 4. *Chiril nu prea avea chef să meargă la Capşa.* ŢOIU, G. 23. ✧ (În îndemnuri, ordine, porunci; cu elipsa verbului) *La Morişca Balint!* STANCU, R. A. III, 135. *La Capşa!* ŢOIU, G. 21. ✦ (Indică sediul unei instituţii, în care se prezintă cineva din proprie iniţiativă sau trimis ori chemat, cu un scop determinat) *Noi am mersu înaintea domnului lu Alixandru Vodă la divan* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/10. *Să vie... la curte pentru mari trebi.* M. COSTIN, LET. I, 299/17. *Luând Costandin Vodă o seamă de tătari au venit înainte în Bucureşti la scaon.* IST. Ţ. R. 29. *L-au poftit pe sol la curtea domnească.* NECULCE, L. 148. *Să vie la domnie cu cartea aceea a ispravnicilor şi să ia hotarnici.* PRAV. COND. (1780), 186. *L-ai trimis la scaunul apostolicesc.* ŞINCAI, HR. I, 240/10. *Bătând ceasul de amiază-zi, să pune celorlalţi jeluitori altă zi cu vadea, ca să vie la divan.* CANTEMIR, S. M. 235/5. *Ajungând în oraş, se duse d-a dreptu la palatu împărătesc.* GORJAN, H. I, 54/24. *S-au dus... toţi la palaţul înălţiii sale.* GT (1838), 15¹/16. *Domnul... chemă la scaun pre Leon, episcopul de Roman.* NEGRUZZI, S. I, 242. *S-au sculat târgovişteni, cu mic cu mare, ş-au venit la divan.* GHICA, S. 260. *A doua zi mă prezentai la palatul ministerial.* CONV. LIT. XII, 41. *Îi dă a doua oară satisfacţie, chemând la minister pe N. Creţulescu.* XENOPOL, I. R. XIV, 35. *O aduc la curte.* DELAVRANCEA, O. II, 65. *Herdelea... a primit porunca prin telegraf să vie îndată la şcoală.*

REBREANU, I. 400. *Prezintă-te la liceu. S-a revenit asupra deciziei.* C. PETRESCU, Î. II, 152. *Când a sunat mobilizarea... s-a prezentat la corp.* SADOVEANU, O. VI, 366. *Am ordin să plec fără întârziere la noul serviciu.* ULIERU, C. 124. *Mâine dimineaţă trebuie să mă prezint la minister.* CĂLINESCU, S. 434. *L-au chemat la curte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 33. *Să-i cheme numaidecât la palat.* STANCU, R. A. V, 89. *Moromete,... dacă nu vii la primărie să plăteşti... te iau şi pe dumneata, nu numai caii.* PREDA, M. 159. *M-oi duce la curtea împăratului şi m-oi da de doftor.* SBIERA, P. 301, cf. ALR SN V h 1 481. ✦ (În legătură cu verbe cu sens iterativ sau în contexte cu moderatori frecventativi; indică locul frecventat de cineva, cu un scop determinat) *Nu... să meargem la crăcime şi să ne îmbătăm.* CORESI, ap. GCR I, 24/21. *Când vor fi praznice mari, să veniţi la besearecă.* TEXTE ROM. (XVI), 223. *Şi după slujbă meargă creştinii la locul învăţăturii* (a. 1580). GCR I, 25/29. *Îmblam la şcoală.* M. COSTIN, O. 126. *Aceştea... de cuconi mearsără la şcoală.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23ᵛ/5. *Nu putè oamenii nici la biserică să margă.* NECULCE, L. 337. *La moară mergea de măcina, la magherniţă ajuta.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Nu te face trist ca copiii ce-i duc la şcoală.* ANTIM, P. 144. *Or veni la şcoală fiind datori.* CARTE TREB. I, 36/23. *Măcar n-am umblat la şcoală.* BUDAI-DELEANU, T. V. 34. *Pruncii la timpul lor să vină la şcoală.* PETROVICI, P. 14/12. *La crâşmă trage întins.* BELDIMAN, E. 31/7. *Au umblat la multe academii din Italia.* LEON ASACHI, B. 17/14. *Am fost plecat... la universitatea Vienii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, LII/5. *Norodul... aleargă la sfintele biserici.* MARCOVICI, D. 3/3. *Acest paşă veni regulat, în toate serile din săptămâna mare a Paştelui, la biserica noastră.* BOLINTINEANU, C. 92/34. *Era numai de optsprezece* [ani] *şi îmbla la şcoală.* EMINESCU, O. VII, 114. *Îi părea peste putinţă ca feciorul lui să umble la şcolile cele mari.* SLAVICI, O. I, 77. *Îmi înfăţişam strădania mea pentru învăţătură: ducerile la liceu, pe ger, pe ploaie, pe zăduf.* MACEDONSKI, O. III, 43. *Se ducea la cafeneaua din ulita mare.* HOGAŞ, H. 8. *Venea totdeauna la şcoală cu trăsura.* id. DR. II, 121. *Nobili bogaţi şi puternici, la curţile cărora constatăm că veneau negustori cu lucruri de preţ.* PÂRVAN, G. 644. *Uite, noi, cu treburile ..., nici la sfânta biserică nu putem veni.* SOVEJA, O. 19. *A umblat la şcoala din sat.* REBREANU, I. 52. *În fiecare seară merg la cinematograf.* CAMIL PETRESCU, P. 296. *Mergea regulat la serviciul lui.* SAHIA, N. 109. *Venea cel dintâi la slujbă.* COCEA, S. I, 388. *Femeile din Viişoara umblau la târg des cu paseri.* SADOVEANU, O. III, 110. *Creangă îşi făcu gustul de a merge la şcoală.* CĂLINESCU, O. XIV, 90. *Frate-tău s-a dus la seminar, o şcoală în care învaţă copiii care vor să ajungă popi.* STANCU, D. 36. *Dorul tău mă bagă-n boală, De nu poci merge la şcoală.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 31. *Curând s-a însănătoşa, încât va putea îmbla iarăşi la şcoală.* SBIERA, P. 131. *Pe vremea aceea, prin anii 1882–1886, pe când umblam la şcoala din sat.* VASILIU, P. L. 7. *Bade ca o lăcrimioară, În zădar umbli la şcoală, Dacă n-ai o mândrişoară.* PODARIU, FL. 6. *Care prunci mărg la şcoală?* ALR II 2 991/279, cf. ALR SN VI h 1 682. *Acei oameni... merg la biserică.* ib. h 1 716, cf. h 1 717, 1 724. *Băieţî umbla la şcoală.* O. BÎRLEA, A. P. I, 258. ✦ (Spaţiul reprezintă un loc de detenţie) *El au venit ca o oaie, singur iară la închisoare.* M. COSTIN, O. 104. *Întreaga opoziţie era trimesă la monăstire spre pocăinţă.* CONV. LIT. VI, 9. *După o aventură galantă în lumea mare, fusese expediat de familie la loc de pocăinţă în Valahia.* BART, E. 105. *Fusese dusă împreună cu băiatul la secţie.* CĂLINESCU, O. XIV, 132. ✧ Expr. **A intra la puşcărie** v. intra. ✦ (Indică persoana, aflată într-un loc determinat, la care se prezintă cineva din proprie iniţiativă sau trimis ori chemat, cu un anumit scop) *Fiindu lui iubiţi, tremeseră la elu de-lu rrugară se nu-ş dea sinre întru zborrişte, întru batgiocură.* COD. VOR.² 238. *Anania... venre la menre şi stătu de-mi dzise.* ib. 268. *Sculaţi-vă şi meargeţi la acel om.* PO 152/7. *Să ne smerim şi să mergem la vraciu, la Is[us]* (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 101/19. *Mă voiu duce la părintele mieu şi voiu dzice.* VARLAAM, C. 12. *Intră la Pilat şi cerşu trupul lui Hristos.* id. ib. 102. *Văzând ai noştri mulţimea leşilor, au trimis la domnu-său, Pătru Vodă, să le vie într-ajutoriu.* URECHE, L. 140. *Cu toţii au mersu la veziriul de au strigat pentru dânsul.* id. ib. 208. *Trimiseră lui Ion Vodă de-i giurară pre pofta lui, ca să-l ducă viu la împăratul.* SIMION DASC. LET. I, 233. *L-au prins... pre Răzvan şi l-au adus la Ieremia Vodă.* M. COSTIN, O. 46. *Au trimis soli... şi la papa de Râm.* id. ib. 47. *Alergă iarăşi la preacuviosul Ştefan.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58ᵛ/20. *Într-o dzi veniră sfetnici la împăratul şi filosofii şi doctorii.* N. COSTIN, C. 143. *Marcomanii au trimis sol la împărat, cum să vor pleca fără arme supt împărăţiia Râmului.* id. L. 149. *Nici l-au mai adus la Grigorie Vodă să-l giudece.* NECULCE, L. 311. *Au mers acel păscar cu peşte la acela ghinărar.* id. ib. 329. *Tucheli la domnu au venit.* R. GRECEANU, CM II, 42. *Să vie cu cărţile acelea la domnul din Ţara Rumânească.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 282. *M-au trimis la dumneavoastră să vă fiu păstor.* ANTIM, O. 6. *Prea luminatul domn... au trimis la noi cu poruncă mare pre duhovnicul lui.* id. ib. 226. *Veniiu la voi... să vă lepădaţi.* MINEIUL (1776), 143ᵛ¹/9. *Şi dacă s-au suit sus, La capegi-başa s-au dus* (a. 1777). GCR II, 115/18. *Am mers cu dumnealui în ceasul ala la popa* (a. 1779). IORGA, S. D. XII, 101. *Să ruşină Sofonie filosoful şi preste noapte ieşi din cetate şi mersă la Alexandru.* ALEXANDRIA (1794), 55/7. *Trimite soli de pace la Domiţian.* ŞINCAI, HR. I, 1/20. *Trimisă un călăreţ Darie la Idanthirsu, împăratul tătărăsc.* HERODOT², 230. *Mersă la Vlad şi-i spusă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 425. *Au venit la craiul o muiere streină, îmbiindu-l să cumpere 9 cărţi a oracolelor sibiline.* BOJINCĂ, A. I, 164/15. *Un boier, odineoară, Se duse în altă ţară, La un mare împărat.* HRISOVERGHI, P. 27/3. *Sighismund... trimisă o ambasadă strălucită la ducile de Meclemburg, să peţască de soţie pe fiica sa, Ana.* ASACHI, S. L. II, 98. *Ne duserăm la el şi îl rugarăm ca să întrevină.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 145. *Cum intră la împăratul îndată i s-a plecat Cu respect, cu cuviinţă şi mâna i-a sărutat.* PANN, E. I, 113/21. *Iată, împărate, la tine viu, atenianul Temistocle, fugar, gonit de greci.* ARISTIA, PLUT. 327/7. *Nişte boieri sosind acum, cer voie să se înfăţişeze la Măria Ta.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Dă-mi voie, te rog, să vin mai târziu la dumneata, ca să mă tălmăcesc.* ALECSANDRI, T. 198. *O, mag, de zile vecinic,*

la tine am venit, Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit. EMINESCU, O. I, 93. *Se duce drept la frate-său, ca să-i ducă bucurie.* CREANGĂ, P, 44. *Ştiu ce nevoie te-a adus la mine.* id. ib. 213. *Eu voi să merg la împăratul cel mare... şi-mi trebuie pe cineva care să mă povăţuiască.* ISPIRESCU, L. 16. *Se duse atunci la împăratul Germaniei.* XENOPOL, I. R. VI, 70. *La paşa vine un arab, Cu ochii stinşi, cu graiul slab.* COŞBUC, O. I, 108. *El n-a venit la mine ca să-mi asculte pledoaria, el a venit ca să-i câştig pricina.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 199. *Dacă are actele în regulă, să se ducă la subdirectorul Stănescu.* CAMIL PETRESCU, P. 261. *Numa ce s-o julit... şi gata, mere la domn părinte să-i cetească.* STĂNOIU, C. I. 52. *Au venit aceşti doi oameni la mine, spunând că astfel le-a poruncit să facă jupân Balaban.* SADOVEANU, O. X, 115. *Asta-l rodea, de aceea venise la Brummer, să-i ceară un sfat.* ŢOIU, G. 18. *Mergi tu sorî la mama, Di grăieşti cu dânsa Şî-i tocmneşti inima.* VASILIU, C. 19. *Vin, într-o sară, peţitori la fată.* FURTUNĂ, V. 1. *Toţi împăraţii aţi venit La fata mea în peţit.* BALADE, I, 459. *Sântem de măritat, nu vine nimenea la noi.* FOLC. OLT. – MUNT. VIII, 138. *Constantine volocene, Vin la maica de mă cere.* FOLC. MOLD. I, 42. ✦ (Indică grupul, societatea în faţa căreia se prezintă, îşi face apariţia cineva) *Ghica Vodă au ieşit la dânşii cu şlicul a mână.* M. COSTIN, O. 189. *Călăban nu ştia cum să facă Ca să-şi cruţeze viaţa dragă: Ori la vrăjmaşi afară să iasă, Ori să şază ascuns în tufa deasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 275. *Sublocotenentul Mirăuţă a ieşit la soldaţi.* SOVEJA, O. 35. *Nu vine la lume că i ruşine.* ALR I, 302/584. ✧ Expr. **A ieşi la lume** v. lume. **A ieşi la oameni** v. ieşi. ✦ (Indică locul de destinaţie a unui mesaj, de obicei sediul unei autorităţi) *Pătru Vodă... au dat ştire la împărăţie cum s-au rădicat cazacii asupra lui.* URECHE, L. 196. *Cari se vor căsători, popa să dea ştire la besearică mai nainte cu o săptămână* (a. 1675). GCR I, 217/26. *Iară Pătru Vodă... au trimis jalobă pre căzaci la împărăţie.* N. COSTIN, L. 548. *Au făcut ştire la Poartă.* NECULCE, L. 103. *Făcând jalbă la împărăţie, li s-au dat ferman.* R. GRECEANU, CM II, 69. *Au scris la Roma.* ŞINCAI, HR. I, 2/19. *Cărţi de judecată, răvaşe de soroc şi alte pricini... se vor scrie la sămeşie.* (a. 1818). URICARIUL, I, 254. *Am scris La Petersburg, la Paris, C-un sigur ocazion, Ş-am dat un comision.* MUMULEANU, C. 142/21. *Am scris... la Paris.* C. A. ROSETTI, N. I. 10. *Va lucra... spre aşternerea mai multor cereri la ministeriu* (a. 1848). în BARIŢIU, C. II, 357. *Toate proiectele, toate propunerile... să se trimită la toate secţiunile Adunării.* KOGĂLNICEANU, S. A. 135. *Adresa în taină memoare la Petersburg sau jalbe la Poartă.* CONV. LIT. VI, 9. *Au făcut o suplică la primărie împotriva învăţătorului.* EMINESCU, S. P. 251. *Batem o depeşă la Bucureşti.* CARAGIALE, O. VI, 107. *Am prezentat petiţia la primărie şi la bara parlamentului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Biata fată s-a speriat şi era să-l reclame la minister.* I. BOTEZ, B. I, 213. *Să te duci să reclami la poliţie.* BRĂESCU, O. A. I, 248. *Domnia ta, Alexandre, vezi să se pregătească totul, trimite înştiinţare înainte la mănăstire.* SADOVEANU, O. I, 11. *Voi avea grijă să-ţi telegrafiez la Biarritz cu o zi înainte.* CĂLINESCU, S. 99. *Revizorul raportă la minister.* id. O. XIV, 138. *Raportase asupra situaţiei şi la Bucureşti.* STANCU, R. A. V, 241. *Am telefonat la spital: nouă naşteri.* BARANGA, R. F. 71. *Eu fac raport şi la minister şi la prefectură!* T iunie 1964, 20. ✦ (Indică persoana la care ajunge un mesaj) *Au venit porunca şi la Vasilie Vodă.* M. COSTIN, O. 111. *Au venit atunce carte la împăratul.* NECULCE, L. 225. *Venit-au iarăşi la domnu poruncă împărătească.* R. GRECEANU, CM II, 96. *Veni veste la împăratul că vrăjmaşii... s-au ridicat asupra lui.* ISPIRESCU, L. 155. *Să supraveghezi ca să nu cumva vestea să ajungă la Elena.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 189. *Vestea bunătăţii sale ajunsese la Vodă.* CĂLINESCU, O. XIV, 13. *O ajuns vestea la frate-su.* VASILIU, P. L. 70. ✦ (Indică locul de destinaţie a unui obiect) *Ţine acest pachet,... să-l dai la adresa sa.* NEGRUZZI, S. I, 208. *Barca aducea la Sames cenuşă vulcanică.* GHICA, S. 391. *Să-mi trimiţi la curte o căruţă de pepeni.* CĂLINESCU, E. O. I, 105. *Materialul trebuie să plece mâine la tipografie.* V. ROM. iunie 1954, 126.

e) (Destinaţia este o suprafaţă sau un loc considerat ca suprafaţă ori ca parte definită a unei suprafeţe) Pe. *Dzise celora ce potu nuta şi săriră ainte la marrginri* (să iasă la ţărm B 1938), *iară alţii amu spre scândureale.* COD. VOR.[2] 323. *Veni la locul acela supt copaciul... în carele era Zachei. Şi...zise lui Zache: sârguiaşte de pogori.* VARLAAM, C. 381. *Asemenea iaste...năvodului aruncat în mare...carele, deaca să împlu, trasără-l la margine.* N. TEST. (1648), 18[r]/28. *Ei trăgând corabiile la pământ* (la uscat B 1938), *lăsând toate mearsără după el.* ib. (1648), 72[v]/18. *Şi aleargă pre apă ca pre uscat şi de păr îl trase la ţărmure.* DOSOFTEI, V. S. martie 24[v]/30. *Şi purceasă de acolo Avraam la pământ* (spre spaiurile din miazăzi B 1938) *către amiazăzi.* BIBLIA (1688), 13²/2. *Lui vor cădea toţi ceia ce să pogoară la pământ.* ib. 388²/11. *Un delfin,...ţiindu-l pre umere, l-au scos la uscat.* MINEIUL (1776), 93[tr]/22. *Am ajuns la ţărmurile Golfului de Bengal.* LEON ASACHI, B. 25/11. *Să umflă apa şi să vărsă la uscat pe ţărmuri.* DRĂGHICI, R. 43/16. *Să meargă la ţărmuri să facă o gustare cu stridii.* id. ib. 51/7. *Aşteptând calul, m-am dus la malul Prutului... M-am pus pe ţărm.* NEGRUZZI, S. I, 66. *Ieşirăm la uscat.* PELIMON, I. 265/7. *Se aruncă cu calul în apă, o trece înot dincolo, la cela mal.* CREANGĂ, P. 237. *Ieşiră la uscat.* ISPIRESCU, L. 24. *Într-una din zile, ducându-se el la marginea râului,...văzu un sicrinel.* id. ib. 189. *Copiii...se zvârleau gălăgioşi în baltă,... apoi se trăgeau la mal.* SADOVEANU, O. VIII, 136. *Deodată, ajung la un ţărm cu nisipul mărunt şi moale sub o pădurice de palmieri înalţi.* CĂLINESCU, S. 98. *Îl târî... la liman mai ferit de puhoiul mulţimii.* C. PETRESCU, A. R. 21. *N-au avut vreme să se tragă la uscat.* NEAGU, Î. 43. *Măi podar, Trage podişca de car, Să mă treci la cela mal.* ALECSANDRI, P. P. 159. *Cine dă din mâni nu se îneacă, ci iese mai curând la mal.* SBIERA, P. 215. ✧ Expr. **A ieşi la mal** v. mal (3). **A ajunge la mal** v. ajunge. ✦ (Locul reprezintă un spaţiu geografic, cu forme de relief plane, joase, sau un cadru biogeografic caracteristic acestuia) *Nărod mult la pustie ieşiia şi-ş lăsa casele şi avuţia.* CORESI, EV. 3. *Pasă la câmp* (pe câmp B 1938) *şi prinde vânat mie.* PO 89/4. *Oastea leşască ce avè cu sine o au tocmit mai la*

câmp, despre Şcheia. M. COSTIN, O. 46. *Au ieşit toată oastea la şes.* id. ib. 192. *S-au mutat... fugind la pustie.* DOSOFTEI, PS. 295/291. *Grăbeşte împreună la câmpia ce este afierosită dumnezeilor.* AETHIOPICA, 65ᵛ/15. *Ajunsei la poalele muntelui* (a. 1783). GCR II, 132/5. *Să ne lăsăm pruncii şi în loc de a lucra, toţi să meargem la pustietate.* MAIOR, PRED. 51/15. *Ieşiră la un câmp frumos.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 278. *Îi scoase la câmpii de prin munţi.* F. AARON, I. I, 38/3. *Zbierătoare oi din stâne Dimineaţa la câmp ies.* ASACHI, S. L. I, 93. *Prin drumuri lăturalnice...ajunge teafăr la poalele munţilor Carpaţi.* id. ib. II, 10. *Ajunseră la un câmp numai de flori.* ISPIRESCU, L. 6. *Merse la câmp cu boieriul, văzu grâul şi se învoi să-i triere în parte.* CONTEMPORANUL, II, 170. *Că-n sat nu mai e de trai..., Să ieşim cu toţi la plai.* BALADE, III, 124. ✦ (Suprafaţa este o cale de circulaţie sau o parte definită a acesteia) *Ieşiţi curând la răspântii şi în uliţele cetăţiei.* CORESI, EV. 413. *Iacov la vad mearse... şi trecu toate a varece era a lui.* PO 112/17. *Ieşiţi la drumuri şi la cărări... Şi eşiră slugile pre căi.* VARLAAM, C. 230. *Ieşind la o cărare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 180. *La drum scoate-mă.* id. ib. 309. *În loc să iasă la drum, dă de un heleşteu.* CREANGĂ, P. 46. *Mergea Ivan şovăind, când la o margine de drum, când la alta, fără să ştie unde se duce.* id. ib. 297. *Pe nesimţite se pomeni ajunsă la o cotitură.* VISSARION, B. 166. *Iese lelea la uliţă.* DOINE, 198. ✧ Expr. **A ieşi la drumul mare** v. drum. ✦ (Indică suprafaţa locului, ca nivel) *Dzise lui Petr: „Mână mai la adânc".* VARLAAM, C. 258. *Sânt asemene vulturelui care, zburând, se rădică la înălţime.* ŢICHINDEAL, F. 453/25. *Prin repaos, aceste picăturele se urcă la suprafaţă.* BREZOIANU, A. 333/32. *Uite cum te trage pe furiş apa la adânc.* CREANGĂ, A. 36. *Creşterea temperaturei se face cu atâta mai greu, cu cât ne scoborâm mai la adânc.* CONTEMPORANUL, II, 354. *Din adâncul apei line S-a ridicat la suprafaţă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 21. *Lupta cu deznădejde să nu se ducă la fund.* CAMIL PETRESCU, O. I, 53. *Fenomenul se observă de către aviatori, ori de câte ori zboară la înălţime.* AGROTEHNICA, I, 246. *Intră în hol şi urcă la etaj.* PREDA, R. 279. ✧ Expr. **A ieşi** (sau **a scoate**) **la suprafaţă** v. suprafaţă (**2**). **A se da la fund** v. fund. **A trage la fund** v. trage (**I 12**).

f) (În legătură cu verbul „a fi" la perfectul compus; indică locul în care s-a dus şi din care s-a întors cineva) *Am fost alaltăieri la castelul „Iulia Hasdeu".* CARAGIALE, O. III, 166. *Am fost la ţară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 201. *Am fost câteşitrei şi la cinematograf.* CĂLINESCU, S. 91. *Tata a fost la Viena.* id. ib. 100. *N-au fost amândoi, Paţanghel şi cu Mihai, la munte?* PREDA, Î. 74. ✧ (Precedă nume de persoane sau pronume; locul se identifică cu locatarul sau cu posesorul) *Am fost... la Câmpineanu.* C. A. ROSETTI, N. I, 9. *Am fost la un sculptor.* EMINESCU, O. VII, 121.

4. a) (Exprimă poziţia unui loc, în raport cu punctele cardinale sau cu alte repere de orientare în spaţiu) *Soare... ne lumineadză... şi la răsărit şi la apus.* VARLAAM, C. 36. *Cela ce lăcuieşte la apus.* BIBLIA (1688), 134²/53. *La răsărit... se aude lovire între sârbi şi hoţii de rebelii* (a. 1693). FN 19. *Evropa şi Aziia la părţile despre miazănoapte le desparte Donul.* N. COSTIN, L. 130. *Această largă ţară să hotărăşte... la miazănoapte cu nişte ţări pustii şi necunoscute.* IST. AM. 84ᵛ/7. *Fiind lăsat la apus de tată-său.* ŞINCAI, HR. I, 24/30. *Nu bine s-au purtat la răsărit.* id. ib. 50/16. *În munţii aceştia, la părţile de miazănoapte, să discopăr multe producturi împietrite ale climelor de amiazăzi.* AR (1830), 4¹/12. *Spania... se hotăraşte... la vest cu Portugalia.* EG 11/14. *La sudul Franţei... udăm cea mai multă parte din culturi prin şănţuleţe de udare.* BREZOIANU, A. 160/7. *La apus se adun nori, se întind ca un veşmânt.* ALEXANDRESCU, M. 17. *Pădurea este la apus în valea Ursoaiei.* I. IONESCU, M. 634. *Soarele era la apus, aerul începea a se răcori.* EMINESCU, O. VII, 202. *Aceste legături strămută... la nord originea statului muntean.* XENOPOL, I. R. III, 23. [Judeţul Neamţ] *se mărgineşte la vest cu Transilvania, la sud cu judeţul Bacău, la est cu judeţul Roman şi Suceava, iar la nord cu judeţul Suceava.* ENC. ROM. III, 380. *Elena e îngropată în fundul bisericii,... la mâna dreaptă.* IORGA, C. I. I, 16. *O pădure din valea Siretului, la sudul judeţului Suceava.* id. ib. II, 18. *Departe, foarte departe, la răsăritul din faţa noastră,... sclipea încă ceva în umbra amurgului, ca o stea.* HOGAŞ, M. N. 132. *La capătul din vale stă, greoaie, crâşma.* GÂRLEANU, N. 130. *Nu mai găsim la răsăritul Dunării pannonice decât slabe urme vestice.* PÂRVAN, G. 5. *Viţa era cu dragoste cultivată la extrema limită sudică a ţinutului getic.* id. ib. 137. *Obiceiul Craiului nou e practicat... şi la sud.* RF I, 109. *La amiazăzi domnea peste Persia marele Darie împărat.* GR. S. III, 7, cf. DA II_2. *Oi vedea cerul umplându-se de foc la miazănoapte.* SADOVEANU, O. I, 36. *La răsărit se grămădiseră munţi de nouri.* id. ib. II, 40. *Adevărata Moldovă se află la coborâş.* CĂLINESCU, O. XIV, 11. *Soarele apune acum la miazănoapte, în spatele Negoiului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 325. *Sava trăia într-un sat la nordul Dunării de jos.* PANAITESCU, O. Ţ. 22. *Pe dânsul l-a zidit În altar, la răsărit.* ALECSANDRI, P. P. 21. *Soarele la răsărit Luna la apus Să nu să-ntâlnească.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 39. ✧ Loc. adj. **De la deal** v. deal. **De la vale** v. vale² (**1**). Loc. adv. **La deal** v. deal. **La vale** v. vale² (**1**). **La dreapta** v. drept. **La stânga** v. stâng (**I 3**). Loc. prep. **La deal de...** sau **de la deal de...** v. deal. **La vale de...** sau **de la vale de...** v. vale² (**1**). ✧ Expr. **A sta cu un picior la răsărit şi cu altul la apus** v. răsărit (**II 3**). ✦ (În corelaţie cu „de la"; indică dispunerea într-o succesiune de elemente) *Jos, copiii, de la stânga la dreapta: Drăghici, Şerban.* MS. 1975, nr. 2,7. ▭ *Pe linia ferată, de la nord la sud, numărăm staţiile: Iaşi, Buhăeşti, Vaslui etc.*

b) (Indică reperul în raport cu care este orientată poziţia cuiva) Către, spre. *Observatorul care priveşte spre nord are la spate-i sudul.* DRĂGHICEANU, C. 5. *Se culcă pe pat, cu faţa la părete ca să n-o supere lumina.* CREANGĂ, P. 6. *Se-ntoarce... cu faţa la perete.* CARAGIALE, O. VI, 189. *Soldatul înlemni în poziţie, cu faţa la locotenentul aprins de mânie.* REBREANU, P. S. 69. *Sânt trist, Manon, mi-e inima bolnavă... Atât şopti, cu faţa la părete.* TOPÎRCEANU, B. 59. *Copiii stau pe scăunaş, cu spatele la muscal, nas în nas cu ochii mamei.* TEODOREANU, C. B. 10. *Pecingină îşi dormea somnul din urmă pe iarbă verde, cu faţa la cer, aşa cum voise.* SADOVEANU, O. XXI, 520. *Se întoarse cu faţa la perete şi*

încercă să strângă pleoapele. BART, E. 205. *Se închinau cu fața la răsărit.* id. ib. 289, cf. DL. *Stăteau cu spatele la cei din odaie.* PREDA, R. 155. *Actorul joacă mereu cu fața la public.* T septembrie 1962, 74. ✦ (Indică reperul în raport cu care este orientată poziția unei construcții, în special fațada) *Era o casă mică... cu fața la uliță.* SION, P. 220. *Fațada templului privește drept la răsărit.* CARAGIALE, O. III, 166. *În față, cu ferestrele la stradă, e salonul de primire.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 5. ✦ (Indică perspectiva vizuală, în raport cu orientarea unei clădiri față de reperul vizualizat) ▭ *Vilă cu vedere la mare. O căsuță cu vederea la pădure.* ✦ (Indică orientarea într-un text) *La locul mai sus adus acestea scrie.* ȘINCAI, HR. I, 69/24. ✧ Loc. adv. **Mai la vale** v. vale (**I**).

c) (Indică poziția rezultată din apropierea între diferite părți ale propriului corp) În dreptul. *Cu genunchii la gură.* STANCU, R. A. I, 69. *Fata... își trase genunchii la gură.* PREDA, R. 65. *Genunchii îi veneau la gură, fruntea se-ntâlnea cu ei.* id. C. I. P. II, 46.

d) (În corelație cu „de la" sau „din"; indică sensul în care se desfășoară un proces sau se efectuează o operație, prin raportarea punctului inițial la punctul final) *Cantitatea de căldură absorbită de sol trebuie să descrească de la ecuator la poli.* DRĂGHICEANU, C. 93. *Multiplicați din dreapta la stânga mărimi simple prin simple.* EMINESCU, O. XV, 185.

5. a) (Exprimă proximitatea, prin indicarea reperului spațial în vecinătatea sau în dreptul căruia se află, stă cineva ori ceva sau se petrece o acțiune, un fapt) Lângă, în dreptul... *La* (l â n g ă B 1938) *rriul Vavilonului aciia ședzum și plânsem.* PSALT. HUR.[2] 201. *Îngerul Domnului afla ea în pustie la o fântână.* PO 52/17. *Românii din Țara Muntenească au trecut munții, aședzându-se la Olt.* M. COSTIN, O. 273. *Tocmiră amândoi făgăduire la Fântâna Jurământului.* BIBLIA (1688), 14²/27. *Ține șlevul turcilor la niște stânci de piatră.* NECULCE, L. 61. *Pannonia cea la râul Sabului așezată.* ȘINCAI, HR. I, 81/16. *Să tâmpină la Dunără.* BUDAI-DELEANU, Ț. 110. *La isvor ședea băietul culegându-și floricele.* HRISOVERGHI, P. 71/1. *La Dunăre este lupta între barbarie și civilizație.* KOGĂLNICEANU, S. 60. *Doamna B. se gătea la oglindă.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Își lasă galoșii la scară.* id. ib. 70. *Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *La izvorul cu șoptire Azi pe-amează te-ai culcat.* ALECSANDRI, POEZII, 562. *Am stat la leagănul, voi sta la mormântul tău.* EMINESCU, O. VII, 104. *Văd eu bine că mi s-a strâns funia la par.* CREANGĂ, P. 320. *Polonii... ajunseseră stăpânii netăgăduiți la Dunărea inferioară și în sânul Carpaților.* XENOPOL, I. R. 7. *Pe fete-n faptul serii Le-ntâmpini la izvor.* COȘBUC, P. I, 214. *Să plângă la mormântul din care iese craiul.* id. S. 94. *Dobre o găsi la gard.* GÂRLEANU, N. 137. *La podul Mogoșoaiei ne despărțirăm.* M. I. CARAGIALE, C. 29, cf. DA II₂. *La al doilea gard îi găsea grămădiți troian.* VOICULESCU, P. I, 30. *Albinele și-au început dulce zumzet la copacii timpurii.* SADOVEANU, O. VI, 399. *Bucureșteanul, colecționar galant de imagini, sacrifică reverențios la fiecare vitrină zece minute, din graba lui.* ARGHEZI, S. XVIII, 16. *La groapă avea să se oficieze o scurtă ceremonie.* CĂLINESCU, S. 26. *Să se spele căruța la gârlă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 137. *Femeile la gard... stau de vorbă.* STANCU, D. 248. *Vecinii se și adunaseră la gard.* id. R. A. I, 53. *Lincolnul de nichel și crom,... îi aștepta la trotuar.* VINEA, L. II, 42, cf. DL. *Jumătate de noapte petrecută la barieră îl obosise.* PREDA, D. 94. *Stătea la patul bolnavei și scria o rețetă.* id. R. 214. *În zorii zilei de 7 decembrie 1815, la zidul din grădina Luxemburg, plutonul de execuție a pus capăt vieții mareșalului Franței.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 49. *Bătrânul se spăla vorbind la chiuveta de fontă.* ȚOIU, G. 21. *Frunză verde de salcâm, La puțul de lângă drum Casă-naltă Și frumoasă.* TEODORESCU, P. P. 616. *La fântâna cea din față Unu te ținea pe brațe.* MARIAN, H. 8. *La rachita rămurată Șede-o mamă supărată Că-i fata nemăritată.* id. NU. 19. *Când gândești că te-ai sculat, Să-ți cânte popa la pat.* HODOȘ, P. P. 131. *I-am îngropat la copaci.* FOLC. MOLD. I, 80. *S-a apropiat funia la par.* ZANNE, P. V, 471. ✧ Expr. **A pune** (pe cineva) **la zid** v. pune (**B I 1**). **A pune la colț** v. pune (**B I 1**). **A se îneca (tocmai** sau **ca țiganul) la mal** v. mal¹ (**3**). **A avea mașină la scară** v. scară (**I 2**). ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, nesigură, aproximativă) *Pe la pod este loc râpos.* M. COSTIN, O. 157. *Ieri toată ziua au șoșotit pe la colțuri.* DAN, U. 1. *Tot de ea să pomenească Pe la cruce de voinici.* BALADE, II, 145. ✦ (Situarea cuiva în proximitatea unui obiect asigură paza, supravegherea acestuia) *Însărcinarea de a străjui la șanțuri.* FM (1848), 219¹/16. ▭ *Să rămână cineva la bagaje.* ✦ (Reperul spațial asigură legătura între interiorul și exteriorul unui spațiu închis) *Ședea la ușa cortului său, atunce când zua era mai caldă.* PO 56/7. *Și era tot orașul strânsu la ușe.* N. TEST. (1648), 42ᵀ/19. *Cum stătu la ușe, trăgea ochii tuturora cătră sine.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163ᵛ/9. *Ar fi lăsat sângerândul meu trup la ușă.* HRISOVERGHI, A. 62. *Stătu la portița unei căsuțe.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Gerul... la fereastră se oprește.* ALECSANDRI, în DL II, 276. *Nu se nasc glorii pe stradă și la ușa cafenelii?* EMINESCU, O. I, 150. *Moșneagul, cum intră, se pleacă... și stă la ușă smerit.* CREANGĂ, P. 83. *Se făcea o revoluție la poarta palatului.* CARAGIALE, O. I, 1. *Se puse la poartă și aștepta.* ISPIRESCU, L. 44. *Ce cauți la ușa mea?* PAMFILE, J. II, 171. *Am fost cel dintâi solicitator la ușa domnului primar.* GALACTION, O. A. I, 146. *Nepotul rămâne la portița de lemn, ca și cum ar aștepta pe cineva.* TEODOREANU, M. U. 231. *Cucoana Irena sta la geam și privea.* SADOVEANU, O. IV, 37. *La una din ferestre, spre chei, o masă mare era rezervată numai pentru autoritățile naționale.* BART, E. 24. *Temându-se ca șederea sa la fereastră să nu producă vreo supărare... se așează din nou.* CĂLINESCU, O. I, 10. *Văzu că se mișcă la geamul dinspre uliță perdeaua.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8. *La ferestrele zăbrelite se legănau... chipurile... tufelor de flori târzii.* VINEA, L. I, 50. *La o poartă, o ceată de copii se joacă în soare.* DEMETRIUS, A. 90. *Și tu ce cauți, fă, la poartă?* PREDA, Î. 50. *Așteptau la ușa lui vreo cincizeci de solicitatori.* id. R. 231. *Lau copilul, îi dau țâță Și mulg vaca la portiță.* ALECSANDRI, P. P. 308. [Pe badea] *l-am găsit la poartă-nchisă Unde-s mândruliță strânse.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 52. *La poartă de ținterim Noi astăzi ne despărțim.* MARIAN, Î. 505. *Pe sub pat nu mai încap, la poartă se trag de cap.* FOLC. TRANSILV. I, 58. *Ieu la uși țân ușa.* O. BÎRLEA, A. P. I, 433. *Vorbești de lup și lupul*

la ușă. ZANNE, P. I, 515. ✧ Expr. **A sta** (sau **a se uita, a rămâne**) **ca vițelul la poarta** (ori **la poartă**) **nouă** v. poartă¹ (1). **A pune** (cuiva) **foc la ușă** v. ușă (1). **Ca la ușa cortului** v. cort. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este nesigură, aproximativă, vremelnică) *Să cerșetorească pe la ușile creștinilor.* NEGRUZZI, S. I, 164. *Așezați-vă toți pe la metereze.* id. ib. 171. *Și facem, mi se pare, și târla de ocară, Stând pe la ușe.* ARGHEZI, VERS. 295. *Scosese iar lumea pe la porți.* CAMIL PETRESCU, O. I, 51. *Pe la porți domnești n-am fost milog, N-am știut și nu pot să mă rog.* BENIUC, V. 10. *Vecinii ieșiseră pe la porți.* PREDA, M. 103. *Pe la uși Ți-or crește rugi..., La ferești Tot flori domnești.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 268. ✧ Expr. (**A ajunge, a cere, a crește** etc.) (**pe**) **la ușile oamenilor** (sau **pe la ușile altora** ori **străine**) sau **la ușa străinilor** v. ușă (1). ✦ (Situarea cuiva în dreptul reperului spațial asigură paza interiorului sau blocarea ieșirii în exterior) *Neci cei ce străjuiau la porți n-au simțit.* M. COSTIN, O. 298. *Ș-au pus la uși turci.* NECULCE, L. 165. *Unul din ucenicii ce străjuiește la ușă îl vestește.* GHERASIM, T. 133ʳ/1. *Ostașii la uși păzesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 379. *Ieniceri... stau veghind la poarta seraiului.* ALECSANDRI, POEZII, 349. *Creditorii care-mi stau de strajă la ușă.* id. T. 1013. *Eu slujesc la poarta raiului de multă vreme.* CREANGĂ, P. 313. *Au consimțit să o lase sub pază, cu sentinelă la ușă.* VINEA, L. II, 221. *Și flăcăii la fereastră Străjuind căsuța noastră.* FOLC. MOLD. II, 71. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este nesigură, aproximativă) *Eu străjuiesc aici, voi, pe la ferestre.* GALACTION, O. A. II, 38. ✦ (Apropierea de reperul spațial asigură sau favorizează percepția semnalelor sonore și vizuale din interior în exterior și invers) *Sta ascultând la ușă.* NEGRUZZI, S. I, 161. *Ascultând la o fereastră, auzise pe acest profesor.* GHICA, S. 253. *Cine ar asculta la fereastra aceea ar auzi cântece.* CONV. LIT. IV, 9. *Se arată la ferestre cu un zâmbet de triumf* BOLINTINEANU, O. 297. *Eu mă uitam prin ramuri Și așteptam să te arăți la geamuri.* EMINESCU, O. I, 187. *Un dușman de lup... trăgea cu urechea la păretele din dosul casei.* CREANGĂ, P. 21. *La toate ușile dughenelor se înghesuiesc privitorii curioși.* CARAGIALE, O. I, 58. *Clopoțelul sună sfios la ferestre.* SADOVEANU, O. III, 88. *De ce ascultați la ușa altuia?* DAN, U. 18. *Se văzu la geamul omului cum se mișcă cineva și se auzi un răspuns lung la fereastră.* PREDA, Î. 75. *Îmblă cu clopot și ură la fereastră.* ȘEZ. III, 182. *Cucule, pasere-albastră, Ce-mi strigi atât la fereastră?* HODOȘ, P. P. 42. *Busuioc verde pe masă, Bună vremea la fereastră.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 65. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este nesigură, aproximativă) *Nu vede pe cei dinlăuntru ascultând pe la geamuri.* PAMFILE, DUȘM. 27. ✦ (Situarea în dreptul reperului spațial asigură un plus de luminozitate) *Scoase cu atenție* [moneda], *o examină cu admirație la geam, în lumină.* BART, E. 81. ▭ *În beci nu se vedea decât la ușă.* ✦ (Indică reperul spațial în dreptul sau prin intermediul căruia se transmit semnale sonore din exterior în interior) *Cela ce va bate la ușe deschide-i-să-va.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11ʳ/13. *Deodată cu grăbire L-a mea ușă bate.* ASACHI, S. L. I, 89. *Bătând la ușă l-am întrebat de-i bucuros de oaspeți.* NEGRUZZI, S. I, 82. *Auz bătând la poartă.* LĂCUSTEANU, A. 120. *Vei bate iar la ușa mea după un an.* EMINESCU, O. VII, 131. *Toți bocăneau la ușă cât ce puteau.* CREANGĂ, P. 256. *Bătu la portiță.* ISPIRESCU, L. 55. *La ușa tindei se auzi ciocănind încetișor.* DELAVRANCEA, S. 32. *Și-n zori la poartă bate, dar poarta n-a răspuns.* COȘBUC, P. I, 135. *Godaci negri guițau de foame la uși.* SADOVEANU, O. I, 40. *Cu zorile în priviri și în obraji, cântați la geamuri, din casă-n casă!* ULIERU, C. 63. *Nu văzu prin apropiere nicio sonerie, și a bate la ușă i se păru... o absurditate.* CĂLINESCU, O. III, 9. *Jandarii bat la poartă.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 124. *Ce bine ar fi să-i bată acum la ușă cineva.* VINEA, L. I, 56. *Lasă cocoșul, vezi că te strigă cineva la poartă, răspunse femeia.* PREDA, Î. 60. *Trebui să bată multă vreme la o ușă.* V. ROM. februarie 1974, 15. *Cine ciocăne și bocăne la ușa mea?* ȘEZ. IV, 155. *Ține-ți bărbățelul bine, Că vine seara... Și ciocăne la fereastră.* MAT. FOLK. 278. *Sun la uși.* ALR I 352/727. *Dârlogu-aruncară La poartă-mi băteară.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 76. ✧ Expr. **A bate la porțile cuiva** (sau **la toate porțile**) v. poartă¹ (1). **A bate** (**pe**) **la ușile oamenilor** v. ușă (1). ✦ (Indică proximitatea unei clădiri față de o cale de circulație) *Patru odăițe, ogradă bună cu gard, chiar la uliță.* NEGRUZZI, S. I, 302. *Măsei noaptea într-un birt ce se află la drum.* PELIMON, I. 66/26. *La stradă, pe o parte a gangului și lipită de fabrică, era simigeria lui Tino Stavros.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 14. *La drum era o cârciumă joasă, cam dărăpănată, prin care se intra și în curte iar de acolo în via nu prea mare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 134. *Casa este așezată la drum.* DL. *Han la drumul mare.* DEX. ▭ *Caut o casă la șosea.* ✦ (Reperul reprezintă o linie de demarcație reală, convențională sau imaginară) *Hatmanul leșesc... era amu aproape la margine, cu oști.* M. COSTIN, O. 68. *La hotarul Crăiei Ungurești l-au tâmpinat veste de izbândă.* id. ib. 296. *Au bătut cazâlbașii pe turci, de n-au scăpat unul, că-i boțisă la mergine.* NECULCE, L. 331. *Bosforul... la bogazul marii Azacului, unde se împreună cu Marea Neagră.* CANTEMIR, HR. 262/14. *În tot pământul au ieșit vestea lor, și la marginile lumii cuvintele lor.* MINEIUL (1776), 1ᵛ²/35. *La hotarul cel după urmă al lumii... zărește scaunul celui prea drept.* MARCOVICI, C. 14/8. *Se vede la intrarea acestei închisori.* NEGRUZZI, S. I, 311. *La intrarea salonului sunt puși leandri mari ca niște copăcei.* I. IONESCU, M. 417. *O dungă neagră ce întuneca valurele se văzu departe la orizont.* CONV. LIT. IV, 221. *Colo-n fund, în fund la zare Se ivește-un negru nor.* ALECSANDRI, POEZII, II, 14. *Țara... era tocmai la o margine a pământului.* CREANGĂ, P. 183. *Poate că ne mai întâlnim la vrun capăt de lume.* id. ib. 192. *La ieșirea din Buftea... a deraiat un tren.* CARAGIALE, O. I, 294. *Șed... departe, tocmai la marginea orașului.* VLAHUȚĂ, O. A. 134. *El voia să înspăimânte la granița Dunării pe noii dușmani primejdioși.* PÂRVAN, G. 219. *Locul lui e la vărsarea Motrului în Jiu.* id. ib. 266. *Ea îl pândește la ieșire spre a-i striga cu deznădejde.* LOVINESCU, C. IV, 66. *Soarele sclipește proaspăt lustruit la marginea orizontului.* C. PETRESCU, A. 295. *Parcă am fi undeva la capătul pământului.* SEBASTIAN, T. 16. *Zace... sub blăstăm la marginea împărăției.* SADOVEANU, O. XII, 145. *La intrare,... o inscripție în litere elene.* BART, E. 86. *Locul acestor inscripții orientătoare e sau*

la intrarea, sau la ieşirea dintr-o localitate. PUŞCARIU, L. R. I, 169. *Domnul vameş... aplică la hotarul ţării legile.* ARGHEZI, S. XXXIV, 302. *Ioanide rămase surprins de culoarea roşiatică a cerului la orizontul apropiat.* CĂLINESCU, S. 102. *La zare neaua piscurilor sângera în amurg.* PERPESSICIUS, M. III, 9. *De aceea înjură Sfinţiia-Sa la intrare.* CIOCULESCU, O. 74. *La orizont... se vedea marginea oraşului.* PREDA, R. 19. *Aceia, la vămile văzduhului, să nu mai apuce să spună cine făcuse ticăloşia.* BARBU, PRINC. 22. ◇ Expr. **La capătul** (sau **marginea, marginile**) **pământului** v. pământ (2). **La capătul lumii** v. capăt.

b) (Indică obiectul în proximitatea sau în dreptul căruia stă, se plasează cineva, pentru a desfăşura o activitate specifică, o profesie) *Când se pune la piano, pare că geniul muzicei o insuflă.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Acela ce la masă pe cărţi se gârboveşte,..., Nu locuieşte-n curţi.* id. ib. II, 175. *Oamenii îşi aveau locul la masă după rang.* BOLLIAC, O. 221. *Stă înapoi la cârmă, tăind valul obscur.* CONV. LIT. IV, 51. *Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul.* EMINESCU, O. I, 85. *Ne punem la o masă.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Băiatul care moţăia la teşghea, se târăşte alene în uşa prăvăliei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 57. *Locurile la masă sunt o distincţie socială.* PÂRVAN, G. 195. *Toţi tac la celelalte mese.* SOVEJA, O. 28. *Profesorul de matematici... explica trei luni în şir la tablă, fără să se întoarcă spre noi o singură dată.* IBRĂILEANU, A. 134. *Surâde încântată când îl vede la masa de scris.* CAMIL PETRESCU, T. I, 467. *Chihaia, la trunchi, ciopleşte nişte pari.* SADOVEANU, O. I, 61. *La masa diplomaţilor, prezida grav consulul elen.* BART, E. 28. *Stamate, înainte de a-şi lua postul la cârmă, cerea respectuos voie căpitanului să permită îmbarcarea soţiei sale.* id. ib. 46. *Deliu se aşează comod la birou.* id. ib. 244. *Se aşeza în faţa pânzei, la şevaletul său.* OPRESCU, S. 230. *Şedeam la masa mea.* CĂLINESCU, C. O. 94. *S-a aşezat sfios la catedră, a strigat catalogul.* STANCU, D. 289. *Giuseppe se aşează la pian.* VINEA, L. II, 312. *Femeia... stătea la vatră şi cocea plăcintă în cuptor.* PREDA, R. 206. *Un spectacol Stravinski... având pe Boulez la pupitru.* M 1965, nr. 2, 24. *Vreau să filmez un muncitor la strung.* CINEMA, 1968, nr. 9, 32. *Femeia la volan o va descrie ca pe „un hibrid îmbrăcat în pantaloni şi veston".* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 2. *Badiu mieu tânăr diac, Şede la masă scriind Şi din inimă oftând.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 125. ▭ *S-a urcat beat la volan.* ◇ Expr. **A scoate la tablă** v. tablă (**I 3**). ◇ (Obiectul este ocazional destinat acţiunii) *Penelopa le servi la pat musafirilor cafea cu lapte.* BART, E. 84. *Vine c-o tavă..., mă serveşte la pat.* PREDA, D. 150. ✦ (Indică sursa de căldură lângă care stă, se aşază sau de care se lipeşte cineva) *Şi tu, oaste svântă, n-ii hi ca mainte, Să te culci afară la tăciuni herbinte, Ce vei dormi-n casă, de ti-i desfăta-te.* DOSOFTEI, O. I, 148. *Au găsit pă călugărul Ştirbei şăzând la foc alături cu jupâneasa lui.* ANON. BRÂNCOV., CM. II, 318. *Dacă vă puneţi la vatră dinaintea focului, auziţi unele lemne ţipând.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Dar şi mai bine-i, când afară-i zloată, Să stau visând la foc.* EMINESCU, O. I, 119. *Stăm la vatră şi ciopârţim şi noi, ba una, ba alta, ca să nu şedem degeaba.* VLAHUŢĂ, R. P. 104. *La vatră răzimat, spunea O pilduire din Isop.* GOGA, P. 35. *Şi moşneagul cu baba şedeau la vatră.* SADOVEANU, O. III, 95. *A rămas... la un foc bun de paie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 40. *Dar la para focului Cine-şi şede locului?* BALADE, III, 266. *Se culcă la foc.* PORŢILE DE FIER, 32.

c) (Indică localizarea unei realităţi, a unei acţiuni, a unui fapt, prin raportarea la o parte a corpului sau la o parte analogic definită a unui obiect aflat în apropiere imediată) *Văzură doi îngeri şedzând în groapă, unul la cap, altul la picioare.* VARLAAM, C. 104. *O privea stând la capul ei.* NEGRUZZI, S. I, 60. *La spatele fiştecăruia boier dvorea câte o slugă.* id. ib. 151. *M-am adăpostit la spatele trăsurei.* GHICA, S. 243. *Am vegheat nopţi întregi la capul tău.* FILIMON, O. I, 328. *Vierul ţi-a găsit cuţitaşul la piciorul unui butuc.* ALECSANDRI, T. 276. *Privelişti la picioare-mi s-arată şi dispar.* CONV. LIT. VI, 48. *La picioarele Madonei, tristă, sfântă Ea veghează.* EMINESCU, O. I, 50. *Iară tu la gura sobei Stai ca somnul să te prindă.* id. ib. 76. *Când voi muri, iubito, la creştet să nu-mi plângi.* id. ib. 129. *Numai iaca se trezeşte la spatele lui, cu jupân Strul.* CREANGĂ, P. 112. *Cu cât suie, cu atât se desfăşură la picioarele drumeţilor panorama mirifică a Sinaei.* CARAGIALE, O. II, 7. *Bisericuţa Stavropoleos, modest ascunsă la spatele gigantului palat al Telegrafelor.* id. ib. III, 87. *Puse seara la capul fiecărui din ei câte un mănunchi de flori.* ISPIRESCU, L. 20. *Cu al treilea bici când plesnesc la spatele oricărui lucru, îl schimb în stană de piatră.* id. ib. 264. *Capul său se rostogoli la picioarele gâdelui tocmai în ziua Paştilor.* SBIERA, F. S. 62. *Toţi doftorii la capul unui bolnav.* DELAVRANCEA, O. II, 36. *Un motan... dormea colac într-un colţ, la picioarele unui sac cu făină.* HOGAŞ, DR. I, 150. *Un glas plăcut răsună la spatele lui.* REBREANU, I. 54. *Se trezise în bordeiul de lângă apă, la picioarele de piatră ale podului.* C. PETRESCU, S. 37. *Un preot murmura la căpătâi rugăciuni încete.* SADOVEANU, O. I, 17. *Grămezi după grămezi rămân la gurile pivniţilor.* id. ib. 340. *Ia să faci aici, la gura Dunării, o companie ca cea din Stambul.* BART, E. 31. *O bucată din gardul şantierului, trântită jos la picioarele sale.* CĂLINESCU, S. 105. *Trupele aliate... se desfăşurară în două mari linii de bătaie, cu numeroase rezerve la spatele lor.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 9. *Să fiţi atent, ţipase mecanicul la urechea lui.* ŢOIU, G. 21. *La gura acestui râu se afla în vechime un sătişor.* MARIAN, T. 168. *Mai bine te-aş îngropa La o gură de izvor.* BALADE, III, 260. *Treji la spatili mieu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 181. *Vai de cel ce strigă la urechea celui surd.* ZANNE, P. II, 756. ◇ Loc. adj. şi adv. **La spate** v. spate (**I 1**). ◇ Expr. **A da la spate** v. da. **A-i şopti** (sau **a-i spune, a-i zice, a-i vorbi etc.**) (cuiva) **la ureche** v. ureche (**A I 1**). **A bate toaca la urechile** (sau **la urechea**) **surdului** v. ureche (**A I 1**). **A vorbi cu sufletul la gură** v. gură. **A face spumă** (sau **spume**) **la gură** v. spumă (**3**). ◇ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Glonţul îmi vâjâie pe la ureche.* EMINESCU, O. VII, 206. *M-apucă cineva pe la spate de guler.* CARAGIALE, O. VI, 202. *Un meşter se dedea binişor pe la spatele lui şi-i măsura cu sfoara cât i se lungea umbra pe pământ, îi tăia lungimea ş-o culca în zid.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 168. *I se pune piedică pe la spate şi cade.* CAMIL PETRESCU, T. II, 291.

d) (Indică persoana în apropierea, în preajma sau în jurul căreia stă, se află cineva) *Împărăteasa... unsă trupul a svânta sa hiică şi cu porfiră împărătească înfăşe şi o astrucă la fiiul ei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 38ʳ/27. *L-au şi luat la sine în dragosti, şi de toati ce-i trebuie îi dau şi ca pi un crai îl ţine.* NECULCE, L. 329. *Luându-l frumuşel în braţă, Aşa-l strânsă la sine de tare, Cât nice putu zise: „Stăi, măi!".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 277. *Pruncul la mă-sa strâns se lipeşte.* HELIADE, O. I, 109. *O, rămâi, rămâi la mine, tu cu vers duios de foc.* EMINESCU, O. I, 110. *S-au strâns ca săracii la mort.* ZANNE, P. V, 569.

6. a) (Exprimă situarea sau localizarea, prin indicarea unui spaţiu delimitat, între limitele căruia se află, stă cineva ori ceva sau se petrece o acţiune, un fapt) În, întru. *Este tot puternic, ca la ţara lui, când este domnu.* NECULCE, L. 264. *Măcar di s-ar afla om harnic şi drept ca tine la împărăţia noastră.* id. ib. 363. *La mijlocul moşiei Brănduşăni au intrat Chirileştii* (a. 1759). BUL. COM. IST. IV, 201. *Ca cum ar fi la însuş oraşul tău.* HALIMA (1783), 29ʳ/2. *Patru mii de călărime aleasă Făcu să să strângă de prin ţară Şi în taină, la părţile din care Era Hamza, să-i ţie cărare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 159. *La viile mele... să face cel mai bun vin* (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 57. *De trii zile am rămas părăsit la prisacă.* ASACHI, P. 96/7. *Comerciul se sluţeşte, la mai multe punturi ale Francei, cu alcoolimetru lui Balme.* BREZOIANU, A. 618/27. *Rareori o putea vede cineva la grădina împărătească cetind sub umbra unui tei.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Muri la moşiile sale.* id. ib. II, 143. *Primblările ei se mărgineau la locuri mai puţin cercetate de lume.* CONV. LIT. IV, 77. *Aşează la un loc potrivit un piedestal negru de lemn.* EMINESCU, O. VII, 124. *E în provincie,... la o moşie.* CARAGIALE, O. II, 40. *Auzind împăratul că este la un sat aproape un unchiaş dibaci, a trimis să-l cheme.* ISPIRESCU, L. 1. *Caragea... surguneşte pe Filipescu la moşia lui.* XENOPOL, I. R. X, 14. *I-ar fi putut face rost de o bucăţică de páine chiar la moşia unde era el logofăt.* SANDU-ALDEA, D. N. 10. *Eram o ceată de prieteni printre cari şi un arheolog pasionat, la o moşie din judeţul Vasluiului.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 45. *Începuseră a se coace cireşele şi merele timpurii, pe deal, la vie.* PAMFILE, A. R. V. *În lunile de vacanţă ne mutam la vie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 80. *În cântec răsună încă dragostea pentru traiul la stână.* GR. S. II, 328, cf. DA II_2. *La cimitir, îl coborâră în patul rece de humă.* SADOVEANU, O. I, 19. *La grădina publică, în fiecare an copacii vechi sânt schilodiţi.* id. ib. V, 11. *Spre seară, la locul de popas, măcelarul francez face un foc zdravăn.* BART, E. 279. *Are treabă la vie.* ULIERU, C. 6. *Moldova şi trei părţi din Ardeal aparţin unor miniştri de formaţie nouă, deosebiţi de colegii lor clasici, aflaţi la băi.* ARGHEZI, S. XXXIV, 297. *Nu a murit la locul naşterii sale.* CĂLINESCU, O. XIV, 55. *La curtea notarului era umblet mult.* BLAGA, H. 93. *Iminei... pe care-i purta doar la moşie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 28, cf. DL. *Caşul se pregăteşte la stână.* VUIA, PĂST. 34, cf. DEX. *Păcurarul... spuse mamei sale prin câte a umblat şi de ce n-a mai stat la stână.* RETEGANUL, P. II, 45. *Strigă, strigă să se strângă Oile în deal la strungă.* ŞEZ. I, 165. *La acea bostănărie prinsese tovărăşie şi tatăl Măriei Tale.* ib. IV, 4. *Trăieşte ca ursul la prisacă.* ZANNE, P. I, 683. ✦ (Plasarea într-un anumit loc favorizează percepţia vizuală) *M-am pus la un loc de unde puteam privi pe miri.* NEGRUZZI, S. I, 53. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Vechii pomi roditori... se văd pe la locurile unde odinioară au fost sate răzăşeşti.* LITINSCHI, M. 107/9. *Locuiau pe la moşiile lor.* NEGRUZZI, S. I, 134. *Trăiau uitaţi pe la moşiile lor.* GHICA, S. 295. *Unii membri se află pe la băi.* SBIERA, F. S. 206. ✧ (Precedă nume de localităţi) *Bogdan Vodă au fost atuncea la Lipoveţi.* URECHE, L. 80. *Au venit din Râm de au aşezat scaonul împărăţiei la Ţarigrad* (a. 1650). GCR I, 146/12. *La Giurgiu au stătut.* M. COSTIN, O. 48. *S-au bătut la Războieni.* NECULCE, L. 7. *Era tagma... aşăzată la Tulos.* GHERASIM, T. 24ᵛ/8. *Dajdie dă la Neapole, un leu pe tot anul.* AMFILOHIE, G. 128/6. *Patru pogoane de vie la Huşi* (a. 1796). IORGA, S. D. XVI, 163. *De acolo au scăpat la Ravenna.* ŞINCAI, HR. I, 93/22. *Se odihniră 40 de zile la Muncaci.* MAIOR, IST. 68/5. *Au fost paşă la Vidin.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 156. *Peste apa Neajlovului, la Vadu Lat... este să se facă podul.* CR (1831), 117¹/17. *Omul lui Pompei la Roma... era Cicerone.* TEULESCU, C. 32/18. *Scena se petrece la Paris.* NEGRUZZI, S. III, 106. *La Veneţia, toate se fac pe ascuns.* id. ib. 405. *Era ispravnic la Focşani.* GHICA, S. 3. *Am avut încă în secului al XVI-le o universitate la Cotnar.* CONV. LIT. IV, 2. *La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns?* EMINESCU, O. I, 147. *Tu la Putna nu mai sta.* id. ib. 183. *Te-a mai cinsti şi fecioru-meu la Piatra.* CREANGĂ, P. 113. *La Brăila a deschis întâi café-chantant nu grec.* CARAGIALE, O. I, 4. *Înainte vreme scaunul era la Ieşi.* SP. POPESCU, M. G. 76. *A doua călătorie la Constantinopole.* XENOPOL, I. R. XIV, 15. *Unde sunt părinţii voştri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia.* DELAVRANCEA, O. II, 59. *Îţi merge bine la Constanţa?* GÂRLEANU, N. 64. *Aceste antichităţi se află acum la Berlin.* PÂRVAN, G. 20. *La Bucureşti ţi-ar plăcea?* BRĂESCU, O. A. I, 13. *Ai fost la Valea Sacă?* SADOVEANU, O. I, 44. *Courbet este trimis să facă liceul la Besançon.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *La Veneţia am găsit nişte cravate superbe.* CĂLINESCU, S. 85. *La Bălgrad, îşi încerca la jocul de cărţi o anume linie scrisă în palmă.* BLAGA, H. 43. *Să faci un popas... la Bran.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. *Cât ai stat la Paris?* VINEA, L. I, 114. *La Piteşti ce să vezi?* PREDA, Î. 81. *După studii de filosofie la Blaj, cu Simion Bărnuţiu, a urmat dreptul la Cluj.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 59. ✧ (Localizarea este presupusă de locutor) *Columb însă tot socotea că este la India.* GENILIE, G. 26/29. *Te ştiam la Hotin.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Te credeam la Izlaz.* CAMIL PETRESCU, O. II, 22. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Înfrângerea lui Fuscus a avut loc pe la pasul Turnul – Roşu.* PÂRVAN, G. 113. *Trebuie să fi stat pe acasă pe la Humuleşti.* CĂLINESCU, O. XIV, 55. *Pe la Vlădeni, Nu se fac nici chiar coceni.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 471. ✧ (Învechit şi popular; precedă nume de provincii, ţări, continente etc., adesea însoţite de apelativul geografic corespunzător sau de alte toponime însoţite de apelativul geografic) *Au cumpărat vad de moară şi trei pământuri la sat la Cofeşti* (a. 1626). C. GIURESCU, P. O. 257. *I-au povestitu de toate câte petrecuse la Moldova.* URECHE, L. 166. *Ţine domniia pre atunce la Ardeal Bator*

Jigmont. M. COSTIN, O. 43. *Au tocmit oştile... la sat la Areni.* id. ib. 46. *La oraş anume Ţinob,... spun să fi dzis către fiul său graiul acesta.* id. ib. 305. *Strânsu-s-au vlădicii şi boiarii ţărăi la sat la Badeuţi, den sus de Suceavă.* N. COSTIN, L. 369. *L-a face domnu la Moldova.* NECULCE, L. 18. *I-au luat aceli daruri... şi l-au făcut surgun la Sibir.* id. ib. 28. *L-au făcut surgun la Saxonia.* id. ib. 275. *Fostu-i-au conacul la sat la Cornu, pre locul turcesc.* ANON. CANTAC., CM I, 150. *Făgădui să-l facă domn, socotind că au născut la Moldova şi acolo au crescut.* id. ib. 183. *Vucolenii... lăcuiesc la satul Visa.* AETHIOPICA, 3ʳ/15. *S-au oştit cu persii la cetatea Singara.* ŞINCAI, HR. I, 49/8. *Vrăjmaşi ce sânt la Asia.* SLĂTINEANU, A. 61/14. *Ştiut este Excelenţii Tale că la judeţu Focşanilor nu s-au putut face pe deplin suma fânului ce s-au orânduit* (a. 1809). DOC. EC. 75. *Craiul maurilor care avea scaunul său la Granada, în provinţia Spaniei.* DESC. AM. 17/21. *El strică în expediţia sa la Asia toată regula ostăşască.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 99/25. *Unde era ei? La America.* GENILIE, G. 26/13. *Boul... au priimit la Eghipet cinstirile proslăvite.* CONACHI, P. 261. *După multe isprăvi şi nenorociri, el îşi găsise sfârşitul poate la satul Băltenii, lângă Bucureşti.* IORGA, C. I. I, 8. *Trupele guvernamentale au luat poziţie la satul Coţofeni.* OŢETEA, T. V. 153, cf. DL. *Numai la India se umblă atât de firesc cu dăltiţa.* BARBU, PRINC. 102. *La Moldova-i, maică, bine, Cine mere nu mai vine.* RETEGANUL, TR. 16. *Bate toba la Moldova, Că-şi mărită Stroe fata.* ZANNE, P. VI, 329. ✧ (Intră în alcătuirea unor toponime, întărind funcţia de localizare) Cf. FORM. CUV. I, 116. *La Nuc.* L. ROM. 1970, 53. *La Şâpote.* ib. 54, cf. FORM. CUV. I, 116. *La Deal.* L. ROM. 1971, 549. *La Fântâna lui Gageş.* ib. 547. *La Rudărit.* ib. 548. *La Avram.* ib. 1975, 211, cf. 256–258. ✧ (Intră în denumirea unor dansuri populare) *La Bacău.* VARONE, D. 110. ✦ (Teritoriul se identifică cu poporul care îl locuieşte sau îl stăpâneşte) *Această poveste este la românii cei din Ardeal foarte vechie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 137. *Tradiţiunile indiene şi chineze trecură la babiloneni şi egipteni.* HELIADE, O. II, 66. *Petru şi Asan... căutând ajutor şi scăpare la cumani.* EMINESCU, O. XIV, 81. *Am fost prizonier la bulgari.* GR. S. IV, 119. *Acela prăda dincolo, la munteni.* SADOVEANU, O. I, 168. ✧ Loc. adv. **(Pe) la noi** v. noi (**A III 2**). ✦ (Locul reprezintă un spaţiu geografic, cu forme de relief înalte, sau un cadru biogeografic caracteristic acestuia) *I-au amăgit* [pe leşi] *ai noştri, de i-au băgat la codru.* URECHE, ap. HEM. 2 321. *Era ţara bejenită la munţi.* N. COSTIN, L. 369. *Au găsit-o la mijlocul codrului.* NECULCE, L. 16. *Foarte puţini... au rămas la nişte munţi trăgându-se de lăcuiesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. *Socoti că pentru aceea s-au tras la munte, pentru că le este frică de oastea grecească.* MAIOR, IST. 211/1. *Ploao la munţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 95. *Aflasă mijloc de a scăpa la munte în Ungaria.* ASACHI, S. L. II, 100. *La munte se cultiva mai mult porumb decât grâu.* I. IONESCU, M. 124. *La mijloc de codru des.* EMINESCU, O. I, 215. *Să caute scăpare la munţi.* id. ib. XIV, 92. *La această trecătoare a fost înconjurat, bătut şi ucis de Decebal.* PÂRVAN, G. 114. *La deal şi la munte avem casele de bârne.* id. ib. 135. *Bradul creşte la munte.* GR. S. IV, 38. *Amara se afla la marginea pădurii.* REBREANU, R. I, 77. *La munte de obicei acoperişurile sânt foarte înalte.* ENC. AGR. I, 48. *Păstoritul agricol cu stâna la munte.* VUIA, PĂST. 13. *Nu vom ieşi... din ambianţa muncii şi a traiului zilnic,... cu excepţia expediţiilor la munte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/3. *Sus la vârful muntelui Cântă puiul cucului.* BIBICESCU, P. P. 273. *La mijlocul codrului găsi casa dorului.* ŞEZ. V, 46. *În munţii Catrinului, La pădurea Pinului... Beau voinicii boiereşte.* BALADE, II, 7. *Tocmai la muntele-nalt, Unde pazvanţii se bat.* ib. 28. *Toţi ţin cale la strâmtori, Prind pe nemeşi călători.* FOLC. TRANSILV. I, 423. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Romanii cei din Dachia nu numai pre la munţi, ci şi pre şesuri au remas.* MAIOR, IST. 34/23. ✦ (Locul reprezintă un spaţiu sau un mediu socio-geografic, cu anumite particularităţi) *Sudalma ce să va face în târg iaste mai mare decât aceaia ce s-are face la sat.* PRAV. 230. *Lăcuia la ţară de către oraşul Pilusion.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 97ʳ/1. *L-au aşădzat... la un târgu.* NECULCE, L. 271. *Fiind mazil la ţară.* id. ib. 304. *Lăcuia la ţară, fiind din satul Pilusie.* MINEIUL (1776), 191ᵛ²/11. *Orbeţi cântând la târguri de ţară.* BUDAI-DELEANU, T. V. 36. *Leacurile... pe care le are şi trebuieşte să le aibă...* [cei] *cu lăcuinţa la ţară şi în depărtare de doctor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 468/17. *Astăzi e târg la ţară.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 53. *Numele de trandafir i-a rămas, deşi... la ţară o numesc tot rujă.* NEGRUZZI, S. I, 101. *Tot românul trăieşte bine, la ţară şi în oraş.* GHICA, S. 140. *La sat nu e dă ruşine a lucra.* JIPESCU, O. 36. *La oraşe a se insista asupra poziţiei, a legăturii... cu alte centre.* CONTEMPORANUL, I, 192. *Da mult ai zăbovit la târg.* CREANGĂ, P. 44. *Era bâlciul... la care oamenii se adună.* SLAVICI, N. I, 134. *La mahala în fiecare zi se întâmplă sfezi şi mai totdeauna se mântuie cu împăcare.* GHEREA, ST. CR. I, 22. *La ţară, lipsind medicii, eram dat pe mâna vracilor.* SION, P. 344. *La ţară însă, în sate, metalul de orice fel e cu totul rar.* PÂRVAN, G. 684. *Acolo te simţeai numaidecât la ţară.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 3. *Nu sânt oamenii aşa de nebuni cum crede lumea la oraş.* REBREANU, R. II, 46. *Pe cine nu cunoştea ea la târg?* SADOVEANU, O. III, 100. *Americanul şi fata s-au mutat într-o căsuţă, la mahala.* BART, E. 302. *Cu astfel de biblioteci, fără îndoială nu se poate răspândi cultura la sate.* D. GUSTI, P. A. 265. *Va începe lupta cea mare pentru combaterea bolilor sociale la sate.* ULIERU, C. 35. *La oraş, pâinea e rea.* CĂLINESCU, I. 250. *Le vând la târg, mânăstiri sau la iarmaroace.* id. O. XIV, 16. *La periferiile cu gospodării aproape rustice lipsa era mare.* BLAGA, H. 197. *Păcura avea multă căutare la oraş.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *La oraş nu prea ai prilejul să vezi răsăritul soarelui.* STANCU, R. A. I, 37. *Trăise la ţară, într-un mediu curat şi sfânt.* T. POPOVICI, SE. 295. *Curtenii trăiau la ţară.* STOICESCU, C. S. 35. *Bărbatul „sub papuc" nu ţine de moravuri, ci de tipologie, aceeaşi la sate, ca şi la oraşe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2. *La un târg frumos, Cini cî-ncarca Cir şî ibrişân Postav di cel bun.* VASILIU, C. 22. *Dumneaei îi învăţătoare la satu nostru.* ALR II 3 058/2. *La oraş şed cânii cu colaci în coadă.* ZANNE, P. VI, 144. ✧ Expr. **A trăi ca viţelul la oraş** v. oraş (**1**). ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Îngiunghiau vitele câte mai găseau pe*

la sate. ASACHI, S. L. II, 103. *Baluri... pe la mahala.* CAMIL PETRESCU, O. II, 50. ✦ (Spațiul reprezintă un mediu ambiant produs de factori sau de agenți naturali) [Dumnezeu] *îmblă în rai la răcoare după amiadzăzi.* PO 19/11. *De va fi cel rănit îmblat în soare sau în vânt la răceală, atunce nu-i i moartea de rană.* PRAV. 501. *Haine tinse la soare.* DOSOFTEI, PS. 19/10. *Să mănânce la răcoare.* id. ib. 354/14. *Scoate ceapa şi-i stricoară zeama... şi o pune la răceală ca să să prinză piftie* (a. 1749). GCR II, 43/19. *Şi le spânzură la vânt* (a. 1805). GRECU, P. 71. *Mai întâi să o pui la frig, apoi să o apropii de foc.* POTECA, F. 125/19. *Ţiindu-se doctoria la loc răcoros.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 127/4. *Se toarnă peste una dintr-aceste arătate, într-un ceainic acoperit şi ţinut la căldură.* id. ib. 492/9. *Să mâncăm mai bine aice pe verdeaţă, la lună.* DRĂGHICI, R. 32/16. *O semănăm* [varza] *în luna lui august, la umbra unui zid.* BREZOIANU, A. 180/24. *Substanţele organice lăsate la aer se descompun.* MARIN, PR. I, 66/12. *Câteva căsuţe albe se adăpostesc la umbra brazilor.* RUSSO, în DL I, 22. *Vara la răcoare şi iarna lângă vatră Dormeam.* NEGRUZZI, S. II, 249. *Stau toată ziua pe malul mării la soare.* GHICA, S. 312. *Se trântiră la umbră.* FILIMON, O. I, 159. *Un român muncind la soare, Falnic, român, plin de viaţă, Se părea şi el o floare.* HASDEU, R. V. 122. *La umbră stând culcat, În linişte adâncă şi-n visuri cufundat.* ALECSANDRI, P. I, 240. *Mulţime de oameni erau pe podul vaporului, expuşi la asprimea timpului.* BOLINTINEANU, O. 270. *Câtă vreme a răbdat voinicul nostru la ger şi frig, nici nu se poate spune.* CONV. LIT. VI, 99. *Toate criptogamele... rodesc la întuneric şi în umbră.* EMINESCU, O. XI, 171. *Ne-a uns peste tot trupul din creştet până în tălpi şi apoi ne-a culcat pe cuptior la căldură.* CREANGĂ, A. 32. *Să-i tragem pe-nfundate un chef la căldurică.* CARAGIALE, O. VII, 20. *La licărirea unui opaiţ, tustrei stau jos în jurul unei mese.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 56. *Ulciorul sau cofa cu apă se pun de asemenea la umbră.* PAMFILE, A. R. 81. *Stă cam retras..., ca un oier la umbra stejarului.* DELAVRANCEA, O. II, 100. *În pod, la fum, era carnea pentru varză şi friptură, şi câţiva cârnaţi şi cartaboşi.* AGÎRBICEANU, S. 177. *La umbra lui nu poţi sta.* GÂRLEANU, N. 32. *La lumina slabă a unei mici lămpi, începu să fumeze.* BACOVIA, O. 223. *Pe-acelaşi drum Vom trece mâine, cerşind din ţiterele sparte La umbra zidurilor mute Şi-a secularilor castani.* MINULESCU, VERS. 10. *Ne-am întins la soare să ne uscăm.* GALACTION, O. 62. *Te-ai lăsat pe pat de muşchi, la umbra cetinei.* id. A. 113. *Electrozii se scufundă în pastă, apoi se usucă la temperatura camerei.* IOANOVICI, TEHN. 178. *O spălare ulterioară cu apă şi uscare la aer.* id. ib. *Ar fi dorit să stea la căldură.* TEODOREANU, M. III, 243. *De departe, ai zice că e o domniţă lungită la soare pe plaja de nisip argintiu.* VOICULESCU, P. I, 45. *Mă pot aşeza la căldură.* SADOVEANU, O. III, 79. *La umbră, sub masă, un câine flocos visa mârâind prin somn.* BART, E. 20. *Să dansăm la lumina lunii.* CĂLINESCU, S. 100. *Noi suntem învăţaţi să trăim la umbra brazilor.* BOGZA, Ţ. 20. *Totdeauna la căldurică păduchii ies.* STANCU, R. A. 90. *Tolăneşte la umbră.* id. D. 30. *Pezevenghii stau la căldură.* TUDORAN, P. 8. *Câinele întins în ţărână, la umbră.* PREDA, Î. 69. *Se poate hrăni la lumină.* ZOOLOGIA, 5. *Dimineaţa am pus cămaşa la soare, s-a uscat.* SORESCU, L. L. II, 166. *Se vârî sub căruţă şi se ghemui acolo la umbră.* BĂNULESCU, I. 197. *Hai să ne iubim, Să ne drăgostim La nouri, la soare În frunzi la răcoare.* ALECSANDRI, P. P. 7. *De dorul Ionului Rupsei lemnul Domnului Şi-l purtai, Până-l uscai, Şi-l pusei la umezeală.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 155. *Dorul meu odihnă n-are Nici la umbră, nici la soare.* id. ib. 381. *Se puse într-o poiană, cu pântecele la soare, istovită de foame.* ŞEZ. III, 187. *Pentru ce la uscăciune te retragi din loc umbros?* ib. XII, 180. [Purceii] *se întind la soare.* ALR SN III h 785. *Plopule cu frunza-n dungă, Lasă-mă la a ta umbră!* FOLC. OLT. – MUNT. I, 80. *O femeie ce-mi făcea? Sta la umbră, se umbrea.* ib. III, 411. ✧ Loc. adv. **La rece** v. rece (**I 1**). ✧ Expr. **A sta cu burta la soare** v. burtă. **A sta** (sau **a fi, a rămâne** etc.) **la umbră** v. umbră (**I 1**). ✦ (Mediul fizic ambiant rezultat din efectul produs de o sursă luminoasă favorizează sau împiedică percepţia vizuală; uneori cu nuanţă cauzală) *La întunerec nici o faţă mai frumoasă, că toate dăopotrivă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 107. *Să-i pun oglinda la soare ca să se vadă ghine.* NEGRUZZI, S. III, 52. *Vină la lumină, să te văd mai bine.* ALECSANDRI, O. P. 9. *Prin bolţile ferèstrelor, la lumina lunii, văzură două dealuri lungi de apă.* EMINESCU, O. VI, 319. *Privite la lumină, Sânt una şi aceeaşi.* id. O. XIV, 414. *Într-o noapte adâncă, la sclipirea fulgerului, se vede o cale limpede.* CARAGIALE, O. II, 19. *Cucoana îşi întoarce capul şi, la lumina lunei, se uită la Răcoare.* SADOVEANU, O. I, 177. *Potcoavă se arătase din clopotniţă la lumina faclelor.* id. ib. 336. *Păşind încet, ieşi în stradă, vroia s-o vadă la lumină.* BART, E. 56. *Ieşi din umbră,... Să-ţi văd faţa la lumină.* ALECSANDRI, P. P. 31. *Cându-l văz seara la stele, Parcă-i cruce de mărgele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 41. *Lumina la-ntunerec mai mult luminează.* ZANNE, P. III, 212. ✧ Loc. adv. **La lumina mare** v. lumină. Loc. vb. **A da la lumină** v. da (**IV 1**). ✧ Expr. **A scoate** (sau **a aduce** (pe cineva sau ceva) **la lumină**) v. lumină. ✦ (Locul este un spaţiu imaginar) *Cât grosul pământului... rrăsipiră-se oasele lor la iadu.* PSALT. HUR.[2] 205. *Şedzu cu ucenicii săi la ceriul.* IEUD, 166. *La cer sânt primite acele numai rugi Ce vinu din buzi curate.* NEGRUZZI, S. II, 234. *Jertfa pentru naţii la cer se priimeşte.* ALEXANDRESCU, M. 26.

b) (Indică un spaţiu închis sau considerat ca atare, căruia, adesea, i se precizează apartenenţa, în interiorul căruia se află, stă cineva ori ceva sau se petrece o acţiune, un fapt) În. *Haran muri... la casa lui.* PO 42/14. *Şedzând la casa sa supt un smochin.* VARLAAM, C. 32. *Au început telalii a striga pe uliţe să se închidză tot omul la casă.* M. COSTIN, O. 298. *Au prins veste de svântul Iulian că şeade cu alţi patrudzăci la o peşteră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 15^{v}/2. *Nor era la cort ziua.* BIBLIA (1688), 69^{2}/44. *Slujitorii... şidè la corturi.* NECULCE, L. 216. *Eu am fost la casa mea ca un domn, trăit-am cum am vrut.* ANON. BRÂNCOV., CM. II, 277. *Să trasă... La corturi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 415. *Muşuroiul făcut la vizunii de răposatul polcovnic* (a. 1844). ARH. OLT. IX, 43. *Am fost săptămâna trecută la coliba lui!* NEGRUZZI, S. III, 199. *O să te pui să tai ceapă la bucătărie.* FILIMON, O. I, 133. *Cele tinere îşi mănâncă*

zilele la bucătărie. CONV. LIT. XI, 88. *Aşează caii lui Radu la grajd.* MAIORESCU, CR. II, 82. *Nu mai ai ce căuta la casa mea.* CREANGĂ, P. 193. *Să punem caii la grajd.* CARAGIALE, O. II, 177. *N-avem nimica la casă.* GOGA, POEZII, 40. *Te-am căutat la cvartir şi mi s-a spus că te-ai mutat.* AGÎRBICEANU, L. T. 79. *La vestiar, Manuela îşi întâlni iar faţa în oglindă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 333. *Ar fi cea mai mare bucurie pentru mine să vă văd şi să mă vedeţi la casa mea.* BASSARABESCU, V. 38. *Nu l-oi ţine la casă cu mâncare şi cu haine, iar el să citească poveşti.* VLASIU, A. P. 328. *Chemarea care căzuse la casa egiptenilor.* SADOVEANU, O. XII, 110. *Domnul Cristea să-l primească în servici la conac.* id. ib. XVII, 182. *Câte n-are omul la casa lui?* DAN, U. 100. *Ciobanul stă la colibă.* CĂLINESCU, O. XIV, 10. *Sufletel nu-şi lăsa niciodată bastonul la vestiar.* id. S. 45. *La conacul din vie li se pregătise şi o odaie de dormit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 103. *Păstorii... pornesc să strângă vitele de pe podiş... la adăpost.* BOGZA, C. O. 57. *Să fi aşteptat la casa ta.* STANCU, D. 6, cf. GRAM. ROM.² I, 368. *Muncitorii în loc să-şi depoziteze echipamentul la vestiarul minei îl duc acasă.* RL 1993, nr. 9 649, 9. *Gios pe malul Prutului, La casele Vâlcului, Vâlcul bea, se veseleşte.* ALECSANDRI, P. P. 38. *La făgădăul de piatră Beau voinicii şi se-mbată.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 288. *Nu ţi-am fost de rău la casă.* BUD, P. P. 28. *Trag în gazdă la o casă.* VASILIU, P. L. 69. *Mare minune s-a întâmplat la casa mea.* PAMFILE, CR. 116. *Caii la grajd i-a băgat.* BALADE, II, 26. *Pe uliţa armenească La o casă ţigănească, Voina calu-şi potcoveşte.* ib. 214. [Jderii] *nuaptea umblă şi ziua să bagă la... scorbură de fag.* T. DIAL. M. I, 56. *La casa cu trei cumnate Nici vasele nu-s spălate.* ZANNE, P. II, 324. ✧ Loc. adv. **La domiciliu** v. domiciliu. ✧ Expr. **A (se) pune** (sau **a fi**) **la adăpost** (de ceva) v. adăpost. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Sta... pe la casăli lor.* NECULCE, L. 42. *Marea boierime... îşi căuta sprijin numai pe la curţile imperiale ale timpului.* KOGĂLNICEANU, S. 37. *Cărţi pe la dughene n-au mai rămas.* NEGRUZZI, S. II, 184. *Trebuie să facem cercetare pe la toate aceste acareturi.* FILIMON, O. I, 155. *Şede pe la gazde ieftine.* CĂLINESCU, O. XIV, 46. *Nu prea erau pe la casele lor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 19. ✦ (Familiar; indică tipul de locuinţă) ▭ *Locuieşte la casă pe pământ. Locuieşte la bloc.* ✦ (Precedă nume de oameni sau pronume; locul se identifică cu locatarul sau cu posesorul) *Întrămu în casa lu Filipu ievanghelistul... şi locuimu la dinsu.* COD. VOR.² 254. *S-au strâns toţi boierii Ardealului la Ali paşa.* M. COSTIN, O. 314. *O hrăniia Romana aceale puţine dzile cât au lăcuit la dânsă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54ʳ/4. *Care-i plăce, o ţine câte două, trei luni la dânsul.* NECULCE, L. 158. *Să ste la soltanul.* id. ib. 310. *O copilaşă de noao ani o luo la sine.* MINEIUL (1776), 179ᵛ²/2. *Cu ruşinoasă fugă au scăpat la Delean.* ŞINCAI, HR. I, 200/5. *Căsătoriile mestecate să se facă la mireasă.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 33. *La gospodina bună, mulţi voinici s-adună.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Am petrecut noaptea la bunica.* GHICA, S. 323. *Perdeaoa mişcă... Peste drum la draga mea.* CONV. LIT. IV, 50. *Au prânzit la soră-sa.* LĂCUSTEANU, A. 264. *Rămâi la mine în astă noapte.* CREANGĂ, P. 222. *Dar să vezi! La socrul mare Zgomote din zori.* COŞBUC, P. II, 35. *Ce cald e aicea la tine.* BACOVIA, O. 23, cf. DA II₂. *Înţelesese că nu mai e de stătut la grădinar.* VISSARION, B. 30. *Sara, la ispravnic, adunare mare.* SADOVEANU, O. VI, 627. *Dorm peste noapte la un oarecine.* CĂLINESCU, O. XIV, 35. *Deşi se înfruptase binişor la Pavlicioni, State Dobrovici se pusese iar pe mâncate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 86. *Stă la o văduvă de lăutar.* id. ib. 126. *Să-i vezi seara, la madam Hans, cum se prostesc.* STANCU, R. A. II, 77. *E loc destul aci, la mine.* VINEA, L. II, 237. *Trebuia să cureţe la cai.* PREDA, D. 43. *La părinţi ea nu stătea niciodată degeaba.* id. R. 12. *Se refugiază la preotul satului.* PANAITESCU, O. T. 22. *La mândruţa jucăuşă E gunoiul după uşă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 420. *Împăratul... îl ospătă şi-l ţine la dânsul.* STĂNCESCU, B. 205. *Şăzătoarea să ţine la gazdă, căreia flecare îi plăteşte.* BREBENEL, GR. P. *Rămâi la mine, că tot n-am băieţi.* VASILIU, P. L. 62. *Cântaţi, fete, şi priviţi, Până sânteţi la părinţi.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 28. ✧ Loc. adv. **(Pe) la noi** v. noi (**A III 2**). ✧ Expr. **A se simţi la el acasă** (ori **ca acasă la el**) sau **a se simţi (ca) la mama (acasă)** (ori **ca acasă la mama**) v. simţi (**4**). ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) [Costică] *să mai stea pe la bunică-sa, să-i ţie de urât.* REBREANU, R. I, 151, cf. DEX. ✧ (Localizarea este presupusă de locutor) *Iusuf îl credea acasă; maică-sa îl credea la Iusuf* SADOVEANU, O. XVI, 84.

c) (Indică un local cu destinaţie specială, în care se află, stă cineva ori ceva sau se petrece o acţiune, un fapt) În. *Au înlesnire să vânză pâinea la prăvăliile lor* (a. 1832). DOC. EC. 274. *Esemplare complecte... se găsesc de vânzare în Iaşi, la librăria Junimea.* CONV. LIT. IV, 16. *La otel Mazăre, i se spune că n-a fost odaie goală.* CARAGIALE, O. II, 3. *La simigeria din colţ..., aromea pe tarabă... chir Mihale.* id. ib. III, 126. *La cârciumă nu e nimeni.* SLAVICI, O. I, 127. *Răposatul... şedea mai bucuros la birt decât acasă.* id. ib. II, 3. *La moară dau de prieteni, şi de prieteni mă feresc.* COŞBUC, B. 51. *La cârciumă obişnuiau să se strângă oamenii.* REBREANU, R. I, 126. *Altă făină se macină la moară.* SADOVEANU, O. I, 41. *Maiorul... a făcut gură mare la cofetărie.* id. ib. V, 9. *Şeful vămei... moţăia regulat un ceas pe zi la cafenea.* BART, E. 20. *Face serviciul de infirmieră la infirmeria din S.* ULIERU, C. 3. *Să le vie rândul, ca la moară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Taci, mă, că aşa e la moară.* SORESCU, L. L. I, 48. *Se angajează apoi ca laborant la fabrica de zahăr.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 11. *Şi liceul tot la internat îl făcuse.* ŢOIU, G. 23. *La morişca cea din jos Toarnă bădiţuca-n coş.* MARIAN, H. 19. *Omul care-i urât Nici la moară n-are rând.* HODOŞ, P. P. 58. *Băietanul rămâne mai mare la florărie.* VASILIU, P. L. 97. *Novac... Tăman bea la cafenea Cu frati-su Banabac.* BALADE, II, 20. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Petreceri pe la crâşme.* CĂLINESCU, O. XIV, 44. ✦ (Localul reprezintă un sediu, în care se desfăşoară o activitate specifică, sau un cadru instituţional) *Se nu defaime mişeii la băseareci.* COD. VOR.² 336. *La sfânta beseareca rugăciune să facem.* CORESI, EV. 123. *Pătru Vodă... s-au aşezat la scaunul său.* URECHE, L. 152. *Era leşii pe aceia vreme strânşi toţi la săim.* M. COSTIN, O.

51. *Eram pre atuncea la şcoală.* id. ib. 166. *La divan, în vederea tuturor... l-au îmbrăcat.* id. ib. 292. *La giudeţ nu vă s-afla locul.* DOSOFTEI, O. I, 11. *Să făcè cheltuiele mari la visterie.* NECULCE, L. 40. *Făcut-au milă... la patriiarhia.* id. ib. 387. *Fusese domn nici anul deplin la scaun domnind.* R. GRECEANU, CM II, 176. *Sta la beserică mai jos decât toţ.* ANTIM, O. 43. *Cnejii acestor două cnejii să aibă capichihăi la Poartă* (a. 1774). ARHIVA R. I, 324/24. *Păzind neîncetat la biserica Prea Curatei ţe-ai sfinţit gândul.* MINEIUL (1776) 4^{v1}/18. *Chinuri să zic pedepsele care să hotărăsc la judecătorii.* MOLNAR, RET. 101/23. *Să se sfătuiască cum să lucre la divanul turcesc.* ŞINCAI, HR. III, 26/8. *Visteriile... îngropate la mănăstirile din Valahia.* id. ib. 34/9. *Învăţa la şcoală latină.* MAIOR, D. 59/3. *La divan să aşază.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 299. *Este îndatorat... să lase armele sale la canţelaria carantinei.* REG. ORG. 123/26. *N-am putut vedea cea de pe urmă operă a dumitale, ce s-a reprezentat la teatru.* HRISOVERGHI, A. 80/26. *Teodor Serb... e numit de secretariu la Ministeriul finanţiei.* în BARIŢIU, C. II, 357. *În anul viitor ne vom întâlni la parlament.* CR (1848), 23¹/55. *La şcoala publică se învăţa numai greceşte.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Regina este la casa oraşului, şi n-o să vie degrabă.* id. ib. III, 359. *L-a luat... cântăreţ la biserica Negustorilor.* GHICA, S. 56. *Am fost nefer la spătărie.* FILIMON, O. I, 158. *Adă-ţi aminte de pe când eram studenţi la universitate.* CONV. LIT. IV, 74. *Am să întrebuinţez toate figurile retoricei câte le-am învăţat la şcoală.* ALECSANDRI, O. P. 199. *Postul este vacant la poliţie.* MAIORESCU, D. I, 178. *Este... membru la curtea de casaţiune.* id. ib. 452. *Abonamentele se fac... prin provincii, la toate biurourile poştale.* CONV. LIT. XII, 40. *E şezător la dregătorie... în Craiova.* ODOBESCU, S. I, 74. *Fusese chemat... ca dascăl de matematică şi filosofie la Academia din Socola.* EMINESCU, O. VII, 101. *Să cumpăr opere de istorie şi să mă fac profesor de istorie la universitate.* ID. O. XV, 401. *Să mă cauţi la mănăstirea de Tămâie.* CREANGĂ, P. 88. *La şcoala de muzică era profesor un popă.* CARAGIALE, O. I, 5. *La vamă, culmea ar fi să găseşti un vameş căruia să nu-i scape niciun contrabandist.* id. ib. II, 420. *Cea mai mare parte din zi o petrecea la redacţie.* VLAHUŢĂ, O. A. 257. *Pledam într-un proces mare la Casaţie.* id. S. A. II, 272. *Porneşte un proces la tribunalul din Arad.* I. NEGRUZZI, S. I, 422. *La teatru se făcea o pregătire neobişnuită.* DEMETRESCU, O. 130. *Profesor la prima catedră de limba şi literatura românească în Bucovina.* SBIERA, F. S. 200. *Am luat... o slujbă la... percepţie.* GÂRLEANU, N. 67. *Zăcu două luni la spital.* id. ib. 137. *Astăzi aceste vase se află la Muzeul din Viena.* PÂRVAN, G. 308. *Aici îşi continuă studiile la un colegiu.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 6. *Fusese şi la balamuc mai demult.* M. I. CARAGIALE, C. 26. *La Universitate am debutat în 1900, în epoca de tranziţie.* LOVINESCU, S. III, 394. *Nu ai cumva vrun omonim Funcţionar la minister?* TOPÎRCEANU, O. I, 322. *Dacă ai vedea tu ce văd eu în fiecare zi la minister.* CAMIL PETRESCU, T. I, 430. *N-ar fi fost în stare să sacrifice un ceas când la club începeau partidele.* C. PETRESCU, Î. I, 97. *Mai e cineva la redacţie?* TEODOREANU, M. U. 21. *Jupâneasa Dochia rămăsese în lacrimi, la mânăstire.* SADOVEANU, O. I, 13. *Nici n-am vreme să slujesc la biserică.* id. ib. X, 52. *La operă s-a lăsat cortina.* ARGHEZI, C. J. 15. *Aveam un băiat la Politehnică.* id. S. XXXIV, 232. *La Institutul Meteorologic se vor mai muta încă doi adepţi ai lui Zoroastru.* id. S. XXXIV, 295. *Lucra în acord, la un institut.* CĂLINESCU, S. 17. *Profesorii fierbeau când îl vedeau la seminar.* id. C. O. 24. *Odobescu îşi ţinea la Universitate cursul său de istoria arheologiei.* PERPESSICIUS, M. III, 13. *Îi place munca la căile ferate.* STANCU, D. 274. *Ne aflam adunaţi la primărie.* id. R. A. I, 86. *Am fost la Academie şi am cercetat toată presa.* H. LOVINESCU, C. S. 46. *Sânt profesoară, predau la ciclul doi.* PREDA, R. 202. *El trebuia să ţină slujbă la biserică. v.* ROM. noiembrie 1964, 33. *Aceasta nu înseamnă să imite în întregime ceea ce văd la teatrul franţuzesc.* IST. T. I, 169. *Îi cerea unchiului Alexandru să-mi aranjeze transferul la un liceu din Bucureşti. v.* ROM. iulie 1970, 6. *Pe vremea când eram student, aveam la facultate catedre de limbi romanice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/2. *Bucurie mare la curte.* VASILIU, P. L. 60. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Visteriile cele îngropate pe la mănăstiri.* ŞINCAI, HR. III, 34/4. *Cum se va compune de acum înainte personalul învăţătorilor pe la şcoalele săteşti?* CONV. LIT. IV, 34. *Spune-ne cine eşti, să-ţi plătim slujbe pe la biserici.* VASILIU, P. L. 102. ✦ (Locul se identifică cu ajutorul numelui înscris pe firmă, pe frontispiciu) *Fost-aţi, domnilor şi domnişoarelor, la Ateneul Român?* CARAGIALE, O. III, 90. *S-a învoit din nou a sluji la Bărboiu.* CĂLINESCU, O. XIV, 60. *În 1906, Gârleanu lucrează... ca secretar de redacţie la „Neamul românesc".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/4. ▭ *Este vânzătoare la „Cocor".* (Pe firme) *La vulturul de aur. La Cocoş. La pomul verde. La mielul alb.* în DA II$_2$. ✦ (Spaţiul reprezintă un loc de detenţie sau de captivitate) *Craiul l-au dat la închisoare.* URECHE, L. 197. *Paşea, să nu fie aflat îndemână o luntre mică..., ar hi căzdut la prinsoare.* M. COSTIN, O. 48. *Toată vremea aceia... au fost la închisoare.* id. ib. 85. *La cea fără de fier temniţă închizându-se.* BIBLIA (1688), 661²/54. *Au poruncit de l-au prins şi l-au pus la închisoare.* IST. Ţ. R. 46. *I-au pus de-i ţine la vartă slujitorească, de-i păzie slujitorii.* NECULCE, L. 289. *Era şi giupânesele boierilor pribegi aice, la popreală, în Iaşi, de Grigorie Vodă.* id. ib. 306. *Au început a pune boieri la opreală.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 351. *Fiind la ocnă, au poruncit de l-au slobozit.* R. POPESCU, CM I, 422. *Oricarele din trei zile va mai zăbovi, la catargă va să se puie* (a. 1715). ARHIVA R. II, 10/10. *Poruncind ca să să puie la închisoare.* AETHIOPICA, 39^{v}/12. *Scoaseră şi pe împăratul şi-l puseră la închisoare.* VĂCĂRESCUL, IST. 272. *Au poruncit... la închisoare să-l ţie.* ŞINCAI, HR. I, 5/33. *Hamza, de cetele muntene Împresurat, cade la prinsoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 171. *Nimeni nu se va pune la închisoare altfel decât cum poruncesc legile.* CR (1832), 87¹/3. *Mă pusără la opreală până a doua zi.* GORJAN, H. II, 195/28. *Amândoi aceşti să se puie la turn.* NEGRUZZI, S. III, 342. *Acum doarme la arest.* CARAGIALE, O. I, 238. *E închis la cazarma vânătorilor.* id. ib. II, 9. *Îl băgară la puşcărie.* ISPIRESCU, M. v. 7. *Era cât pe ce să fie pus la închisoare din pricina amestecului într-o daraveră.* HOGAŞ, DR. II, 8. *O poruncit să-i puie la opreală.* VASILIU, P.L. 178. *Se poftesc ca grecii la*

puşcărie. ZANNE, P. VI, 135. ✧ (În ordine, porunci; cu elipsa verbului) *Mitocane! pastramagiule! la poliţiune!* CARAGIALE, O. VI, 16. ✧ Loc. vb. **A pune la popreală** (pe cineva) v. popreală (**I 1**). ✧ Expr. **A trimite** (pe cineva) **la închisoare** (sau **la temniţă, la ocnă**) v. trimite (**1**). **A zăcea la temniţă** (sau **închisoare, puşcărie, gros** etc.) v. zăcea (**5**). ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă) *Pe unii îi pârâiè de-i trimitè pe la ocnă.* NECULCE, L. 178. *Urgii de domni pre la închisori.* id. ib. 272.

d) (Indică un spaţiu închis, considerat ca recipient, în care se află sau se introduce ceva) În. *Mă vei îngropa la mormântul loru* (în mormântul lor B 1938). BIBLIA (1688), 37¹/30. *Şi să pogorî fata lui Faraon să să scalde la gârlă* (în fluviu B 1938). ib. 39²/54. *Au scăpat în tabăra sa, cei trei, carii rămăsese la luntriţă.* ŞINCAI, HR. I, 149/1. *La vatră-n para ce abia mai bate.* BACOVIA, O. 41. *Mă scăldam la apă mare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Ca şi cum sicilienii ar fi purtat vina pieirii urgisitului şi lepădării lui la groapa comună.* SADOVEANU, O. XX, 449. *Dacă afla că într-un loc se aruncă spanac veşted la canal..., alerga cu bicicleta.* CĂLINESCU, S. 21. *Te scalzi la gârlă, vara?* STANCU, D. 21. *Aprinde focu la sobă.* ALR II 3 856/723. *Bagă lemne la sobă!* ib. 3 871/769. ✧ Expr. **A băga** (pe cineva) **la apă** v. băga. ✦ (Indică recipientul sau un obiect considerat ca recipient, în interiorul căruia se introduce ceva) *Mă duc să văd, nu mi-a pica ceva la turbincă.* CREANGĂ, P. 300. [Brânza] *o bate la putină.* ŞEZ. VII, 100. *Frumos capu i-l tăia. În suliţă-l sprijinea, La disagi îl aşeza.* BALADE, III, 118. *Şî cu melu cî-mi sosiră, La turbincă-l aşeza.* FOLC. MOLD. II, 107. *Puneam peştil[i] la sac.* T. DIAL. D. 165. *Ai şi tu puţină brânză la putină şi crezi acum că ai căşărie.* ZANNE, P. III, 485. ✧ Expr. **A strânge bani la ciorap** v. ban. **A avea cheag la pungă** v. pungă (I). **A băga** (ceva) **la cap** v. băga.

e) (Spaţiul reprezintă o suprafaţă sau un loc considerat ca suprafaţă ori ca parte definită a unei suprafeţe, pe care se află, stă cineva ori ceva sau pe care se petrece o acţiune, un fapt) Pe. *L-au culcat la pământ, învălit într-un hărariu.* NECULCE, L. 14. *Larisul... trăieşte mult în apă şi la uscat.* COD. SILV. 19. *Adunând toate oştile la cel de-a dreapta ţermure al Dunării.* ŞINCAI, HR. I, 65/31. *Întru acele zile aruncasă marea mulţime de peşti la uscat.* DRĂGHICI, R. 58/8. *Scot la un meidan fiecare pe câte un cirac.* GHICA, S. VIII. *De acolea, remâind apa Ceznii în vale de Banat, este hotarul la uscat prin marginea despre miazănoapte.* I. IONESCU, M. 35. *El are... opt vite la imaş.* CONV. LIT. IV, 69. *Mormântul să ni-l sape la margine de râu.* EMINESCU, O. I, 129. *Un Sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă... La pământ dormea.* id. ib. 142. *Harap Alb... luându-şi pălăria din cap, o pune pe iarbă la pământ.* CREANGĂ, P. 238. *Dacă vrei să nu te muşte cânii..., cum îi vezi că sar... să te tupilez[i] jos la pământ.* id. A. 68. *Romanii s-au temut de câmpie întotdeauna şi s-au oprit la marginile ei.* PÂRVAN, G. 656. *Salcia creşte la mlaştină.* GR. S. IV, 38. *Gospodinele au şi întins mâncarea la pământ pe frunze mari de căptalan.* MIRONESCU, S. 72. *Iese şi se întinde, moale, la râniş.* VOICULESCU, P. I, 45. *Voi sta... la tărmul mării.* SADOVEANU, O. XII, 137. *Pe stradă, pe cheu, la plajă, atrăgea toate privirile pe urma ei.* BART, E. 100. *Jos la marginea scenei, un vechi clavir cu coadă lungă îşi arăta dinţii ştirbi, de fildeş îngălbenit.* id. ib. 365. *Dumneata aştepţi la mal.* CĂLINESCU, S. 99. *Plutonul se aşternu la pământ.* CAMILAR, N. I, 73, cf. GRAM. ROM.² I, 368. *Se vede la malul de aici un pod umblător.* BĂNULESCU, I. 97. *A existat numai o ţară frumoasă La o margine de mare.* N. MANOLESCU, C. M. 10. *Se pune fata la pământ, cu spatele spre uşă.* ŞEZ. II, 128. *S-o-ntins la pământ.* VASILIU, P.L. 156. *Ochişorii lui... Două mure coapte, Coapte la pământ, Neajunse de vânt.* BALADE, III, 259. ✧ Expr. **A trage carul la uscat** v. uscat (**II**). **A lăsa totul** (sau **toate**) **la pământ** v. pământ (**1**). ✦ (Suprafaţa reprezintă un spaţiu geografic, cu forme de relief plane, joase sau un cadru biogeografic caracteristic acestuia) *Că puse în Eghiptu semnul său şi ciudele sale la câmpii* (în câmpia B 1938) *Taneoseei.* PSALT. HUR.² 153. *Au dat de o hiară ce se cheamă buor şi după multă goană... o au scos la şesul apei Moldovei.* URECHE, L. 60. *La locul otăvii* (pe pajişti ierboase B 1938), *acolo m-au sălăşluit.* BIBLIA (1688), 388²/18. *Câmpurile la poalele dealului aceluia aşezate.* ŞINCAI, HR. I, 63/24. *La plaiuri lăsase... oaste.* id. ib. III, 29/32. *Stângem recolta..., ne apucăm a ne-o clădi în căpiţe sau stoguri subt nişte largi şure sau, în lipsa astora, la câmp.* BREZOIANU, A. 101/18. *Grâul se face bine la câmpie.* I. IONESCU, M. 56. *Mă hotărâi a mă urca pe un munte, la poalele căruia era aşezat oraşul unde studiam.* CONV. LIT. IV, 244. *Către apusul Franciei, la poalele munţilor Vosgii, se întinde provincia Lorenei.* ODOBESCU, S. I, 5. *La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine.* SLAVICI, O. I, 59. *La poalele dealurilor, sat se-nşiră de sat.* id. ib. II, 90. ✦ (Suprafaţa este o cale de comunicaţie sau o parte definită a acesteia, un traseu) *La pod nu încăpea şi buldzându-se, cădea.* M. COSTIN, O. 189. *L-au băgat în hiare şi l-au purtat la uliţă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5ᵛ/20. *Era greu în ţară pentru zaharale şi meziluri la drumul Cameniţâi.* NECULCE, L. 67. *S-au tăbărât... la calea care duce către Giurgiu.* ŞINCAI, HR. III, 23/16. *La toate răspintenile câte un zapciu al agiei oprea carele.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Eu sânt cerşitoriul pe care l-ai miluit colo la pod, Ivane.* CREANGĂ, P. 300. *La o răspântie de mahala străluceşte de departe în fel de fel de feţe geamlâcul unei cârciume.* CARAGIALE, O. II, 50. *La răspântia căilor singuratice... o colibă, îngropată pe jumătate în pământ, stă locului neclintită.* DELAVRANCEA, S. 163. *La margine de drum.* COŞBUC, F. 69. *Plopii stau pe mal, la vad, Ca soldaţii-n oaste.* id. P. I, 261. *Am întâlnit-o ieri în cale, Sus, la răscruci, lângă alun.* GOGA, POEZII, 133. *La răspântii creşte stogul De foi moarte de curând.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 16. *La fiecare răspântie se adăugau alţi privitori.* SADOVEANU, O. V, 577. *Doctorul se opri o clipă la mijlocul scării.* BART, E. 183. *La capătul dinspre oraş al drumului apare şi acum un dig cu balustradă.* CĂLINESCU, S. 6. *Oarecare primejdie era la cotul pe care îl făcea drumul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 39. *M-aşi spânzura La marginea drumului.* id. ib. 90. *Fierăria... era aşezată la o răspântie de uliţi.* PREDA, M. 116. *Îl urmă pe scări până jos, la colţul străzii.* id. R. 157. *La mijlocul drumului... Văzui*

floarea câmpului. ALECSANDRI, P. P. 11. *Frunză verde porumbică Stă voinicul la potică.* id. ib. 35. *Hainele din fetie... Să le scoată la uliță, Să le aprindă.* BUD, P. P. 16. *Cuibu l-ai făcut La marginea drumului, Şi-n tufa alunului.* VASILIU, C. 5. *La o cotitură de drum se-ntâlneşte cu Dumnezeu.* id. P. L. 71. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *I-au mutat... pe la vaduri, pe Nistru şi pe Prut îi aşedză.* NECULCE, L. 149. *Pe la răspântii... nămeţii crescuseră mari.* STANCU, R. A. III, 348. ✦ (Indică suprafaţa locului, ca nivel) *Se lasă de se aşază varul la fund.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 504/13. *La o adâncime oarecare* [temperatura] *creşte cu un grad.* CONTEMPORANUL, II, 354. *Vâltoarea scoase la suprafaţă... pe copil.* AGÎRBICEANU, S. 629. *În pădure se construieşte la faţa pământului, lemnul fiind din belşug pentru clădirea locuinţei.* PÂRVAN, G. 179. *Bistriţa pentru el nu mai avea taine şi ţinea la adânc ca o vidră.* VOICULESCU, P. I, 47. *Întunericul serii de vară învăluise cerul şi pământul într-o apă adâncă, albăstrie, la suprafaţa căreia, colo sus de tot, scânteiau stelele.* DAN, U. 52. *Terenul avea pietriş la suprafaţă.* PREDA, I. 79. *Odăi mici... cu pragurile la nivelul pământului.* id. R. 99. *S-au îngrămădit la fundul mării.* ZOOLOGIA, 20. *Cade la fundul bălţii.* ib. 20. *Era mai obişnuită casa construită la suprafaţa solului.* G. BARBU, A. v. 14. ✦ (Indică tipul de locuinţă, în raport cu nivelul solului) *Odaia lui era la etaj, în clădirea cea nouă.* REBREANU, R. I, 90. *Sub dormitorul nostru, la parter, locuia directorul.* BRĂESCU, O. A. II, 122. *La etaj avea locuinţa, jos cafenea.* BART, E. 60. *Îşi avea biroul la etaj.* STANCU, R. A. I, 57. *Sora ei mai mare se mutase la etaj, sub mansarda pustie.* VINEA, L. I, 192. *Publicul amestecat, format din negustori cu nevestele şi fiicele lor, totdeauna instalaţi la parter.* BARBU, P. 179. *Când am stat eu lângă Podul Vechi, la subsol... era o umezeală lacustră.* T august 1964, 64.

7. a) (Exprimă contactul dintre suprafaţa pământului şi ceea ce cade, se prăbuşeşte etc. pe aceasta) Pe. *Când da puşcile lui Matei Vodă într-înşii, toţi cădea la pământ.* M. COSTIN, O. 154. *Fu spânzurat şi strujit până i-au picat carnea la pământ.* DOSOFTEI, V. S. martie 38[v]/20. *Arseră cu foc svinţenia ta; la pământ spurcară lăcaşul numelui tău.* BIBLIA (1688), 405[1]/43. *Au căzut mort la pământ.* NECULCE, L. 246. *Oamenii şi dobitoacele au căzut la pământ.* R. GRECEANU, CM II, 167. *Căzuţi la pământ nici a se mişca putea.* ŞINCAI, HR. I, 158/35. *Daniil întâi aruncă pre Bil, idolul cel mândru, la pământ.* MAIOR, PRED. 36/26. *Neputând unul pe alt să supună Sau la pământ oarecum s-oboară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 120. *Buzduganul armaşului lovindu-l drept în frunte îl obori la pământ.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Îl trânteşte la pământ.* GHICA, S. 46. *Sarcina a căzut la pământ.* EMINESCU, O. XI, 32. *Cum am picat la pământ, de jos m-au luat sintienii.* MURNU, I. 21. *Sleit de puteri, îngenunchie şi se nărui la pământ.* CHIRIŢESCU, GR. 39. *Printre căciulele slobozite la pământ a fost şi a mea.* KLOPŞTOCK, F. 30. *Se prăbuşi ca sub fulger la pământ.* SADOVEANU, O. I, 36. *Dete o ploaie cu vânt Şi le trânti la pământ.* PĂSCULESCU, L. P. I, 15. *La pământ să te trântească, Mâna dreaptă să-ţi scrântească.* BALADE, III, 193. ✧ Expr. **La pământ** v. pământ (1). **A aşterne** (sau **a culca, a da** etc.) **la pământ** v. pământ (1). **A da palancă la pământ** v. palancă[1] (1). ✧ (Precizează partea corpului aflată în contact cu suprafaţa pământului) *L-au silit ca să-ş aştearnă la pământ pânticele.* AETHIOPICA, 83[r]/10. *M-am pus pe brânci la pământ.* HALIMA (1783), 47[v]/17. *Slăbindu-i puterile, au căzut cu faţa la pământ.* DRĂGHICI, R. 42/20. *Se împiedică de ceva şi căzu, cât era de lung, cu faţa la pământ.* PREDA, Î. 37. *Caii se întinseră cu burta la pământ.* id. ib. 62. ✧ Expr. **A sta cu burta la pământ** v. pământ (1). ✧ (În ritualul închinării, al prosternării; contactul cu pământul maximizează amploarea gestului) *Punea-ş genuchele la pământ.* CORESI, EV. 44. *Cu faţa la pământ căzură înaintea lui.* PO 146/11. *Ezechiil... căzu cu faţa la pământ.* VARLAAM, C. 262. *Ş-au rădicatu-ş mânule spre ceriu şi-ngenunchind ş-au pus la pământ capul, făcând rugă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11[r]/32. *Căzând cu feţele la pământ s-au închinat dumnezeilor.* AETHIOPICA, 67[v]/4. *Au îngenunchiat la pământ.* ŞINCAI, HR. I, 48/5. *Preotul... au stătut câtăva vreme cu faţa la pământ.* DRĂGHICI, R. 21/27. *Văzând-o tot îngenunchiată cu faţa la pământ, intră în odaie.* NEGRUZZI, S. I, 26. *Boierii cad cu feţele la pământ.* SADOVEANU, O. I, 334. *Văzând Alexandru şi muierea lui minunea asta, căzură cu feţele la pământ şi mulţămiră lui Dumnezeu.* RETEGANUL, P. V, 57. *La taică-său mergea, La pământ îngenuncheа.* BALADE, III, 91.

b) (Indică obiectul, considerat ca suprafaţă, peste care se aşază, se aplică ceva, în vederea acoperirii parţiale sau totale) Pe, peste. *Răsturnând piiatra despre gura fântâniei şi oile adăpa şi piiatra iară la gura fântâniei* (pe gura fântânii B 1938) *rădica.* PO 96/19. *Pun câte o tablă de hier... mulţi şi la piepturile cailor.* M. COSTIN, O. 53. *Să facă poduri la ape mari.* R. GRECEANU, CM II, 77. *Pune-i capac la gura cuptorului, având şi humă gata, ca să-l lipeşti* (a. 1805). GRECU, P. 71. *Astupat la gură c-un căluş de fer.* NEGRUZZI, S. III, 371. *La cap legat cu un tarabulus.* GHICA, S. 290. *Adă-mi bade-o cheschenea Să mă leg la cap cu ea.* CONV. LIT. IV, 31. *Să puie o lespede la gura cuptiorului.* CREANGĂ, P. 65. *Fără să aibă nicio daraveră cu preoţii Temidei legate la ochi.* CARAGIALE, O. III, 86. *Puse... un bolovan mare la gura văgăunei.* ISPIRESCU, L. 20. *Se legă cu maramă la cap.* id. U. 71. *Cucoane legate la cap... ieşiseră... şi priveau cu interes.* SADOVEANU, O. XIX, 202. *Fetele se leagă una pe alta la ochi.* ŞEZ. I, 145. ✧ Expr. **A lega la ochi** (pe cineva) v. lega (**C I 1**). **A-i pune** (cuiva) **perdea la ochi** v. perdea (**I 1**). **A avea perdea la ochi** v. perdea (**I 1**). ✦ (Indică obiectul, considerat ca suprafaţă, pe care se aplică, se lipeşte ceva) *Scrise şi o scândurea Pilat, şi puse la cruce.* CORESI, ap. CCR 15/22. *Cela ce va lipi scrisoarea cea cu ocări la uşea sau la fereastra vreunui om de cinste... să va certa.* PRAV. 250. *A pune o listă la poarta caselor.* BARONZI, I. G. 51/27. *Circularele subprefecţilor afişate la uşa primăriei.* CONV. LIT. IV, 38. *Învăţătorul a dictat unui elev o frază pe care acesta a scris-o la tablă.* GR. S. II, 173. *Le făcea dictando la tablă.* CĂLINESCU, O. XIV, 64. ✦ (Indică partea corpului lezată sau leziunea, considerate ca suprafaţă, pe care se aplică un remediu) *I se pun lipitori la şezut.* CORNEA, E.

I, 93/9. *Pune el ce pune la rană şi pe loc se tămăduieşte.* CREANGĂ, P. 177. *Îl legă la bubă şi ursul plecă mormăind.* ISPIRESCU, L. 326. *Udă cârpa-n apă rece, Te leagă la cap şi-ţi trece.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 14. *Pune la picior... rădăcină de brustur.* ŞEZ. I, 252. *Umblam bandaja[t] la cap.* T. DIAL. M. II, 801. ✧ Expr. **A se lega la cap (fără să-l doară** sau **când nu-l doare)** v. lega **(C I 2). Bun de pus** (sau **de legat) la rană** (ori **la bubă)** v. rană[1] **(1).**

c) (Indică obiectul de care se fixează, se sprijină, se suspendă ceva) *Acesta va lega mândzişorul său la buciumul vieei.* PO 174/10. *1 pol de toată corabiia ce leagă la schelă* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 26. *Cu o pană neagră la pălărie.* NEGRUZZI, S. III, 409. *Mi-am pus flori la pălărie, Mi-am pus flori, mi-am pus mărgele.* ALECSANDRI, P. I, 68. *Se înarmau cu pistoale la oblânc şi se întovărăşeau.* GANE, N. I, 154. *Anină armele la oblânc.* CREANGĂ, P. 198. *Pentru babă... fata ei era busuioc de pus la icoane.* id. ib. 284. *Domnişoara descăleca în mijlocul arenii, atârna frâul la oblânc.* CARAGIALE, O. I, 20. *Trase o săgeată din tolbă, o aşează la arc.* ISPIRESCU, L. 326. *Moţu-n traista de lână la oblânc Avea-ntr-o pungă galbeni din turmele vândute.* COŞBUC, P. II, 95. *Şi nobilii şi cei de rând vor fi avut o glugă prinsă la mantaua lor.* PÂRVAN, G. 169. *Tecile le lăsăm aninate la şăile cailor.* SADOVEANU, O. II, 10. *Nu lipsea decât să se înalţe la catarge... steguleţe colorate.* BART, E. 47. *A venit aici gătit foc şi cu o garoafă la butonieră.* CĂLINESCU, S. 92. *La opinci... căluşarii şi-au legat clopoţei.* STANCU, D. 513. *Să ştiu că badea ar veni, Casa mândru o-aş chiti, La obloace busuioace.* DOINE, 66. *Cu zbiciul m-ai mânat, Şi la gard că m-ai legat.* HODOŞ, P. P. 46. *Şî pi Badiu l-o legat Tot la stâlpu hornului.* VASILIU, C. 9. *La steaguri se leagă prosoape.* ARH. FOLK. 2, 106. *Vi-l dau legat* [pe Corbea] *Ca pe-un dobitoc la gard.* BALADE, II, 18. ✧ (În enunţuri contrase) *De-i nebun, la gard cu el.* COŞBUC, P. II, 299. ✦ (Contactul se realizează între un element şi o parte a corpului, ca punct de sprijin, de fixare, de prindere etc.) *Şi-l legară de picioare la coada unui cal sireap.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115^{v}/7. *Săcuii le legară mânile la spate.* BĂLCESCU, M. v. 393. *Poartă condei la ureche, Ca să-i zicem logofete.* PANN, P. v. I, 170/2. *Monahul ţine la peptu-i scumpe moaşte.* CREŢEANU, M. 157/23. *Se pune dinaintea stăpânului său cu mânele la piept.* FILIMON, O. I, 116. *Doi cercei de cireşele La urechi ţi-oi anina.* ALECSANDRI, POEZII, 564. *Şi-au pus ghiocei şi viorele la ureche.* EMINESCU, O. XIII, 76. *Baba... pune mâna la gură, clatină din cap.* CREANGĂ, P. 171. *Creiţele şi părăluţele să le puie la ureche.* DELAVRANCEA, T. 154. *Cu mânile la spate şi cu ochii închişi, se fac două noduri.* PAMFILE, A. R. 99. *La urechi... au şi ele bucheţele de vâzdoage.* REBREANU, I. 13. *Bolborosi... întinzându-i crucea la buze.* id. P. S. 20. *Prinseră a se tângui cu mâinile la tâmple.* SADOVEANU, O. XIII, 10. *O văd cu mâna la piept.* CĂLINESCU, C. O. 104. *Femeile cu mâna la bărbie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 118. *Le-au legat mâinile la spate.* id. ib. 136. *Lângă poartă, o fată cu busuioc la ureche.* STANCU, R. A. I, 9. *Brigman, magazionerul, stă cu plaivazul la ureche.* PREDA, D. 226. *Trage-un voinicel să moară Cu mâna la inimioară.* HODOŞ, P. P. 76. *Maica preoteasa le punea ghiocei la ureche.* POPESCU, B. III, 140. *M-oi hodini bine, Cu mâna la subsioară.* BALADE, III, 207. *Să pui mânile la piept Să-ţi spun adevărul drept.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 77. *Poartă condei la ureche Ca să-i zicem logofete.* ZANNE, P. IV, 419. ✧ Loc. adv. **(Cu) mâinile** (sau **cu palmele) la spate** v. spate **(I 1).** ✧ Expr. **A sta cu mâna** (sau **cu mâinile, cu braţele) la piept** v. sta **(IV 1). Floare la ureche** v. floare. ✧ (În enunţuri contrase) *Şi ce cap frumos răsare!... Şi la ureche, Uite-o floare.* COŞBUC, P. I, 103. ✦ (Contactul dintre o parte a corpului şi un instrument sau un obiect, considerat ca instrument, se realizează în vederea executării sau facilitării unei acţiuni) *Cu fluierul la gură, păstorul pe lângă oi, Cânta dragostele sale.* NEGRUZZI, S. I, 115. *În zădar puse mânele la urechi spre a auzi ceva.* CONTEMPORANUL, II, 117. [Iubita] *din balcon i-aruncă-o roză şi cu mâinile la gură, Pare că îl dojeneşte când şopteşte cu căldură.* EMINESCU, O. I, 154. *Mă pipăia la braţ ca să-mi vadă bătaia vinelor.* GANE, N. II, 116. *Pune* [plosca] *la gură.* CREANGĂ, P. 204. *Pan... ţipa din nai aşa de tare, încât trebuia să-ţi pui mâinile la urechi.* ISPIRESCU, U. 110. *Mi-a căutat pulsul? Pus-a mâna la inima mea?* CONTEMPORANUL, III, 369. *La ochi cu puşca l-am văzut.* COŞBUC, P. II, 25. *Deodată ridică capul şi duse mâna la ureche. – Pst! S-aude ceva!* SADOVEANU, O. II, 8. *Continuă să-şi ducă traiul... cu fluierul la gură.* id. ib. XIX, 8. *Barba Spiro, cu mâna pusă cozoroc la ochi, se pronunţă definitiv.* BART, E. 78. *Neagu îşi da şeapca pe ceafă, potrivind la ochi luneta.* id. ib. 133. *Creangă, cu mâinile la urechi, îi dă înainte.* CĂLINESCU, O. XIV, 107. *Învârti manivela şi duse receptorul la ureche. v.* ROM. februarie 1970, 26. *Pune puşca la ochi şi, dintr-un foc, o nimerit-o.* VASILIU, P. L. 78. *Ochean la ochi aşeza, Când departe sî uita.* BALADE, II, 172. ✧ Expr. **A (-şi) face** (sau **a-şi duce) palmele** (sau **palma, mâna) pâlnie la gură** (sau **la ureche)** sau **cu palmele** (sau **palma, mâna) pâlnie la gură** (sau **la ureche)** v. pâlnie **(I). A (-şi) pune** sau **a(-şi) duce mâna** (sau **palma) streaşină la ochi** sau **(a se uita, a sta etc.) cu mâna streaşină la ochi** ori **a-şi face streaşină la ochi cu palma** v. streaşină **(1).** ✦ (Partea corpului serveşte ca punct de sprijin, de susţinere) *Dusu-l-au pe Stoica... cu o lăcată cât un şlic de mare la grumadzi.* NECULCE, L. 114. *Magariu decorarisit, Şi cu clopotul la gât.* HRISOVERGHI, P. 28/24. *Oi cu cordele verzi la gât.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Îşi dă în lături mantaoa şi arată un snop de chei ce îi spânzură la brâu.* id. ib. III, 270. *Ne-a pus pistol şi sabie la brâu.* GHICA, S. 18. *Avea... la gât o medalie mare.* id. ib. 318. *Căţeluşa... la gât purta o salbă de galbeni.* CREANGĂ, P. 290. *Sfinţia-sa şi-a atârnat la piept o cruce mare de lemn.* id. A. 138. *Dacă mă prindea reacţiunea cu sabia la brâu!* CARAGIALE, O. III, 159. *Şi el ţi-a adus... La grumazi mărgele, Pe deget inele.* COŞBUC, P. II, 144. *Se întoarse cu mâna legată la piept.* SOVEJA, O. 41. *Veniră boieri îmbrăcaţi în haine strălucite, cu săbii grele la coapsă.* SADOVEANU, O. I, 18. *Ahile, îmbrăcat curat, cămaşă albă şi basma albastră la gât... povestea amintiri din viaţa vărului său.* BART, E. 36. *Era... cu cravată la gât.* PREDA, R. 199. *Sânt unele monede pe care le pun fetele la gât.* H II 423. *Da de cini mi-i urât, El ş-asară o vinit Cu basma neagră la gât, Parcă-i*

dracul cel cernit. FOLC. MOLD. I, 47. ✧ Loc. adv. **La şold** v. şold (2). **La spinare** v. spinare (I 1). **La subsuoară** (ori **subsuori**) v. subsuoară (I 1). **La umăr** v. umăr (I 1). ✧ Expr. **A lua (arma) la umăr** v. umăr (I 1). ✦ (Indică partea corpului, ca punct de contact sau de apropiere între două fiinţe) *Strângând cu furie copilul la sân.* NEGRUZZI, S. I, 162. *Strâns la pept o ţine.* id. ib. II, 8. *La pieptu-i îl strânge mai tare.* EMINESCU, O. I, 12. *De-ar tremura la sânu-mi gingaşul tău mijloc.* id. ib. 21. *Mă strângea duios la pieptul ei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 288. *Strâns la piept în scutec ţine Un copil.* COŞBUC, P. I, 221. *Criton, încremenit de groază o primi la pieptul lui.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 39. *Murmură, strângându-şi soţia fragedă la piept.* SADOVEANU, O. I, 12. *Ţine strâns la piept trupşorul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Maria Nichifor îşi poartă prin curtea închisorii copilul la sân.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 57. *Mi-o strânge la piept Ş-o leagănă-ncet.* ALECSANDRI, P. P. 15. *Şi te poci strânge la pept Inima să mi-o îndrept.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 143. *Cu mare dor te-aştept Să te pot prinde la piept.* HODOŞ, P. P. 85. ✧ Loc. adv. **(Braţ) la braţ** v. braţ. **Spate la spate** = cu spatele în dreptul spatelui cuiva. *Dos la dos, spate la spate, se bat deznădăjduit.* NEGRUZZI, S. I, 122. *Spete La spete.* MARIAN, D. 97. *Hai, mă frate, mă fârtate, Să punem spate la spate Să vedem cine ne-a bate.* id. H. 110. *Stânili era pradati Şî ciobani legaţi spati la spati.* VASILIU, C. 8. **Umăr la umăr** v. umăr (I 1). **Gură la gură** v. gură. **Cot la cot** v. cot. ✦ (Contactul se realizează între un vehicul, un utilaj etc. şi animalul sau, p. ext., omul cu care se realizează tracţiunea acestuia) *Au strigat el să aducă boii la plug, şi ară duminica.* NECULCE, L. 11. *La jug boii cei leneşi... se pun de către om.* ECONOMIA, 82/2. *Să înhame acei patru cai la brişca ce-am cumpărat.* HRISOVERGHI, A. 56/23. *Mulţi câni şi capre şi astfeli de vieţuitoare le prind la ham.* GT (1838), 35²/13. *Înjugă leşii la plug şi semănă o întreagă câmpie cu ghindă.* NEGRUZZI, S. I, 184. *Robi mulţi... pe care-n loc de boi Îi înjugam la pluguri.* CONV. LIT. IV, 71. *Opt mii de leşi de oaste, legaţi cu frâu-n gură, În loc de boi, la juguri se opintesc trăgând.* ALECSANDRI, POEZII, 233. *Flăcăul... înjugă boii la car.* CREANGĂ, P. 142. *Birjarul doarme pe capră. Caii dorm la oişte.* CARAGIALE, O. II, 104. *Pune caii la o sanie.* id. ib. III, 132. *Pune caii, la căruţa sa, trei.* SLAVICI, O. I, 221. *Pune caii la un olac.* DELAVRANCEA, O. II, 66. *Caii înhămaţi la carele de luptă.* PÂRVAN, G. 440. *Porunci să se înhame doi cai la o trăsură.* C. GANE, TR. V. II, 97. *La jug se prind întotdeauna doi boi; unul de „brazdă"... şi altul „de om".* PRIBEAGUL, P.R. 70. *La car erau înjugaţi doi boi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 38. *Cele aninate de gâtul cailor prinşi la sanie sau la căruţă.* ALEXANDRU, I. M. 32. *Se sculase de dimineaţă şi pusese caii la ham.* PREDA, D. 66. *Vizitiii puseră iute caii la căleaşca domnului.* ŞEZ. V, 20. *Patru boi la car punea.* ALECSANDRI, P. P. 38. *Să puie caii la un rădvan.* SBIERA, P. 218. *Strigă surugiilor săi să prindă caii la rădvan.* MARIAN, T. 149. *Fecioru, când se-nsoară, Prinde şese boi la car Şi pleacă după amar.* DOINE, 40. *Prinsei carul la doi boi.* ib. 257. *Voi să prindeţi caii la căruţă.* ALEXICI, L. P. 261. *Băietul o înjugat boii la car.* VASILIU, P. L. 56.

8. a) (Exprimă localizarea unei însuşiri specifice, a unui element caracterizator, prin indicarea părţii definite a obiectului căreia îi aparţine) *Nice unile cuvinte nu sânt să nu fie protivnice cu lătineşte, sau la început..., sau la fârşit.* M. COSTIN, O. 272. *Hlamida cea albă... la poale era încunjurată cu şireturi vişinii* (a. 1773). GCR II, 90/7. *Face săgeata... ascuţită la vârf.* AETHIOPICA, 59ᵛ/11. *La sfârşitul tomului acestuia veţi găsi nişte adunături.* GHERASIM, T. 20ᵛ/9. *Vezi „Istoria romanilor", care s-au tipărit la sfârşitul Calendariului din anul 1807, partea 2.* ŞINCAI, HR. I, 2/30. *Am aflat însămnat pe orighinal la margine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 135. *Leagă sacul când e rotund, Nu când ajunge la fund.* PANN, P. V. III, 72. *Calendare cu poveşti la sfârşit.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Numele i-a fost tipărit la coada vreunor versurele.* id. ib. 69. *La mărgini hârtia fiind ruptă... am indicat lipsurile prin puncturi.* CUV. D. BĂTR. I, 18. *John Stuart Mill este citat la capătul cărţii.* CONV. LIT. XI, 199. *Îndată după aceştia, Mihnea însoţit de patru viteji ferentari cu lăncile poleite-n vârf şi la mânere.* ODOBESCU, S. I, 73. *La sfârşitul cărţii era zugrăvit Sf. Gheorghie în lupta cu balaurul.* EMINESCU, O. VII, 99. *Baba îşi luă cămeşă de soacră; ba încă netăiată la gură.* CREANGĂ, P. 4. *Se frământă cu un lemn care are la capăt un disc.* PAMFILE, I. C. 25. *Am adaos la sfârşit câteva ştiri despre vechiul sistem.* id. A. R. VII. *Aceste vârfuri de săgeţi sunt prevăzute la bază cu un dinte recurbat în jos.* PÂRVAN, G. 398. *Ambele săbii aveau la partea superioară a tecii o chiotoare de tablă.* id. ib. 505. *Laptele se mestecă cu un băţ, care are la vârf nişte bucăţele de nuia îndoite.* GR. S. II, 144. *S-au adaos, la început încă o foaie şi, la urmă, cinci foi.* RF I, 68. *Revenirile şi mai ales intonaţia cu pauze lungi la mijlocul frazelor... îţi cereau multă răbdare ca să-l asculţi.* VLASIU, D. 131. *Instructive sânt definiţiile ce se dau la sfârşitul proiectului de lege.* D. GUSTI, P. A. 242. *Haina lui, cu detalii preţioase la mâneci, se despică mult pe bust.* ARGHEZI, P. T. 417. *O şuviţă de crep la reverul paltonului arăta că băiatul este în doliu.* CĂLINESCU, S. 10. *Drumul la început e bunicel.* id. C. O. 334. *La fundul saniei au pus o ladă cu lucrurile de preţ.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. *Dinţii mari şi galbeni, verzi la rădăcină.* STANCU, R. A. V, 151. *Dugu aruncă departe ciomagul lui cu o mică măciulie la cap şi porni.* PREDA, Î. 64. *La capu dindărăpt al grindeiului se află coarnele.* BREBENEL, GR. P. *Scoase-o spadă... la tăiuş cam ascuţită.* BALADE, II, 37. *Spargă-se blidul la fund, Să văd urâtul plecând.* FOLC. TRANSILV. I, 127. ✧ Loc. adv. **La mijloc** v. mijloc (I 1). ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Pun pe la margini şiret albastru.* GHERASIM, T. 46ᵛ/4. *Benzi groase, care împodobesc drept pe la mijloc marginile late orizontale ale unor vase larg deschise.* PÂRVAN, S. 384. ✦ (Localizează un semn distinctiv, o trăsătură caracteristică la una din părţile corpului) *La ceafă tundea părul.* M. COSTIN, O. 201. *Fiind grec cu pele de iepuri la spate.* NECULCE, L. 355. *Şi gropiţe face-n unghiul ucigaşei sale guri Şi la degetele mânii şi la orice-ncheieturi.* EMINESCU, O. I, 159. *Mămuca are la ceafă un ochi neadormit.* CREANGĂ, P. 8. *Părul era tăiat*

pe frunte şi pe tâmple, iar la spate era potrivit în coamă. PÂRVAN, G. 168. *Purtau diferite semne la ureche sau la picior.* GR. S. IV, 82. *Gânditor, urmărea fumul ţigării, cu acelaşi surâs trist şi absent, uitat pe buzele cu încovoieri amare la colţul gurii.* C. PETRESCU, A. N. 287. *Un cal murg, cu o pată albă la ochiul stâng.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 270. *Când va face calul peri de câne sau peri răi la coadă.* BUJOREAN, B. L. 336. *Triunghiul în care sfârşea părul tuns la spate lăsa gol grumazul băieţesc.* CĂLINESCU, O. I, 13. *Ras la tâmple şi la ceafă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 28. *Capul mare, teşit la spate.* id. ib. 74. *Zis-a tata că m-o da După Micloş cătana, Că-i cu peană-n pălărie Şi cu pinteni la călcâie.* JARNÎK – BÂRSEANU, D. 407. *La picioare-ncălţată Cu opinci negre de capră.* BALADE, I, 299. ✧ (În descrierea anatomică; precizează organul, partea etc.) *La extremitatea anterioară a faringelui se formează vacuole digestive.* ZOOLOGIA, 11. *Parameciul are la suprafaţă o membrană subţire.* ib. *Sepia are la cap doi ochi.* ib. 54. ✦ (Localizează un detaliu vestimentar, în raport cu o parte a corpului) *Boierul... mic sta în picioare cu giubeaoa strânsă la pept.* CONV. LIT. VI, 7. *La pieptu-i manta neagră în falduri şi-o adună.* EMINESCU, O. I, 92. *Şi de frig la piept şi-ncheie tremurând halatul vechi.* id. ib. 132. *Haina... se închide la gât şi pe piept.* PÂRVAN, G. 14. *Deschise la gât cămaşa care-l strângea.* BART, E. 372. *În picioare purta bocanci grei, iar pantalonii erau strânşi jos, la gleznă, cu câte-un gumilastic gros.* CĂLINESCU, S. 6. *Păşea serios... într-un pardesiu vechi, cu doi nasturi înveliţi în postav la spate.* id. ib. 10. *Îşi strânse flanela mai bine la piept şi o luă de-a dreptul peste porumbişti.* PREDA, Î. 34. ✦ (Exprimă starea psihică, sufletească de care este cuprins cineva, prin indicarea părţii corpului afectate sau sensibilizate) *Binele acela... la inima omului n-au intrat.* VARLAAM, C. 150. *Mi-au întrat la inimă o frică.* HALIMA (1783), 221ʳ/26. *Ah! Tare eşti frumoasă!... Of! Mă gâdilă la inimă!* CONV. LIT. XI, 130. *Acum am altele la capul mieu.* CREANGĂ, P. 189. *Dragul mamei! cât e de rău tătuţul tău! cât venin a pus el maică-ta la inimă!* SADOVEANU, O. III, 105. *Am mai văzut noi şi pe alţii cu fumuri la cap.* STANCU, D. 42. *Sprincenele tale Vor să mă omoare,... Când le laşi în jos Mă pătrund la os.* POP., în EMINESCU, O. VI, 392. *Sprâncenele dumitale Pene de privighetoare; Când le sui, când le ridici, Rău la inimă mă strici.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 24. *Arde focul nu ştiu unde, Para la inim-ajunge.* id. ib. 223. *Hei! Aceasta-i altă băutură, bate mai tare la cap.* SBIERA, P. 36. *Bată-te Dumnezeu, pânză, Că mă săgetaşi la rânză.* HODOŞ, P. P. 199. *Văd că ţ-o picat la inimă.* VASILIU, P. L. 168. ✧ Expr. **A-i cădea** (cuiva) **la inimă** v. inimă. **A-i cădea** (sau **a-i pica**) (cuiva) **cu tronc la inimă** v. tronc[1] (1). **A i se pune** (cuiva) **la inimă** v. inimă. **A-l seca** (pe cineva) **la inimă** (de ceva sau după cineva) v. seca[2] (5). **A(-i) merge** (ceva) **(drept) la inimă** (sau **la suflet**) v. merge (I 1). **A unge** (pe cineva) **la inimă** (sau **la suflet**) v. unge (1). **A i se urca** (cuiva) **la cap** (o băutură alcoolică) v. urca (8). **A i se urca** (fumurile) **la cap** v. urca (8). **A(-i) veni** (cuiva) **mustarul la nas** v. muştar (1). **A-i ajunge** (cuiva) **cuţitul la os** (sau **focul la unghii, mucul la deget**) v. ajunge. ✧ (Precedat de „până"; sugerează intensitatea afecţiunii, suferinţei) *Vestea... îi cutrieră până la rărunchi.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 17. *Sânt amărât până la suflet.* SBIERA, F. S. 272. *Am un neică micutel, Du-mă mamă, după iel, Că-i cu păru retezat, Mă junghe pân' la ficat.* HODOŞ, P. P. 74. ✧ Expr. **Până la oase** (sau **la os**) sau **până la măduva oaselor** v. os (1).

b) (Indică obiectul asupra căruia acţionează cineva) *Umblă la încuietoare! Oh! Nu voi să văd cine a să intre.* NEGRUZZI, S. III, 446. *Copiii au umblat la ceasornic.* SCRIBAN, D. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea acţiunii este vagă, aproximativă, nesigură) *Aruncau cu uncrop pe la ţiţinele uşei.* CREANGĂ, P. 256. ✦ (Acţiunea vizează o parte a corpului) *Se pică câte trei picături la căpătâiul ochilor despre nas.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 126/25. *Spre vindecarea ei foloseşte... frecături la pântece.* CORNEA, E. I, 94/27. *Se şterge la ochi.* CARAGIALE, O. VI, 167. *Eu nu mă spăl niciodată la cap.* id. ib. 175. *Îşi ridica şorţul şi se ştergea la nas.* CARAGIALE, O. III, 163. *De când se potcovea puricele la un picior.* ISPIRESCU, L. 1. *Oana se şterge la ochi.* DELAVRANCEA, O. II, 63. *Fata se trezise chiar acum, se freca la ochi.* AGÎRBICEANU, A. 465. *Te ştergi cu mâneca la gură.* SADOVEANU, O. XXI, 77. *Lăcrăma şi se ştergea cu batista la ochi.* CĂLINESCU, S. 11. *Se încondeiase la sprincene.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94. *Se frecă la ochi.* id. ib. II, 22. *La ochi că se freca Şi din gură-aşa zicea.* BALADE, II, 54. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea acţiunii este vagă, aproximativă, nesigură) *Îl scaldă, îl trage frumuşel cu untură din opaieţ pe la toate încheieturile.* CREANGĂ, P. 76. *Veni cu o buruiană în gură, o dete pe la nasul şarpelui.* FUNDESCU, L. P. 42/25. *Ne aşază cu capul în poala ei, ne trage pe la tâmple.* STANCU, D. 276. ✦ (Indică partea corpului agresată, vătămată, afectată fizic de cineva sau de ceva) *Daca au sosit Alexandru Vodă, l-au însemnat la nas.* URECHE, L. 159. *De va fura şi a doua oară, să-l însămneadze la nas de o parte.* PRAV. 34. *Ursul veni şi loveşte asânul de-l vatămă la şold.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26ᵛ/32. *Să bată boierii cei mari la talpe.* NECULCE, L. 359. *L-au tăiat la nas dă o parte.* R. POPESCU, CM I, 395. *Trăgând pre mulţi spre credinţa cea întru H[risto]s fu bătut cu vine de bou... şi strujit la coaste.* MINEIUL (1776), 4ᵛ²/31. *L-au însemnat la nas şi l-au surgunit.* ŞINCAI, HR. I, 132/32. *Rădicând furca cumplită... Nimereşte tocma la tâmplă Unde grabnică moarte să tâmplă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 409. *Direpţ la frunte te măsurasă.* id. T. v. 150. *S-au lipsit de lumină, vătămându-să la ochi.* POTECA, F. 314/5. *Se va sminti de bătaia razelor luminii la ochi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 77/19. *Este de materie mai subţire, mai zburătoare şi năvălitoare la gât foarte.* id. ib. 244/6. *Era-n frunze o albină, Ce cu ghimpul ei ascuns La un deget l-a împuns.* ASACHI, S. L. I, 82. *Pe borfaşi... bătându-i la spate.* GHICA, S. IX. *Îl sfărâmase la piept buzduganul lui Tuhutum.* CONV. LIT. IV, 176. *I-au bătut cu nuiele la spete.* LĂCUSTEANU, A. 110. *Pâc! La tâmpla dracului, cea dreaptă, una!* CREANGĂ, P. 56. *Harap Alb, numai o ţâră cât a stat de s-a uitat, a făcut ţurţuri la gură.* id. ib. 240. *Âştia sânt trei inşi loviţi la câte un picior.* BACALBAŞA, M. T. 198. *Apa din scăldătoarea mortului e bine să se verse în o groapă în pământ, căci cel ce ar călca în astfel de apă*

se vatămă la picioare. PĂCALĂ, M. R. 180. *Umezeala îl pătrunse la os.* REBREANU, I. 165. *Acuzările... pentru oamenii mari au mai mult interes decât bătaia la talpă.* RF I, 110. *Dar am să dau curând la cap.* BACOVIA, O. 80. *Creangă... mânuieşte pe Sfântul Nicolai..., bate la palmă cu degetul.* CĂLINESCU, O. XIV, 121. *Pusese să-l bată la tălpi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 7. *Învăţătorul l-a plesnit la palme.* STANCU, D. 306. *Fulga fusese rănit la cap.* VINEA, L. II, 83. *L-au găsit ud la picioare.* GRAM. ROM.[3] III, 487. *M-a picat la mir cu ciomagu.* ALR SN IV h 980/886. *Mi-e drumul ars de soare, M-a băşicat la picioare.* BALADE, III, 192. [Stând] *pe cal că-l atingea Cam la capul pieptului.* ib. 80. ✧ Expr. **A da** (cuiva) **la cap** v. cap. **A lovi** (sau **a trăsni** etc. pe cineva) **la mir** v. mir[1] (**1**). **A bate la ochi** (sau **la urechi, la auz**) v. bate. **Bătător la ochi** v. bătător. **A pune** (cuiva) **cuţitul la os** v. cuţit. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea este vagă, aproximativă, nesigură) *Harap Alb... când îl croieşte o dată cu sabia pe la mijlocul gâtului, îi şi zboară capul.* CREANGĂ, P. 226. ✦ (Indică organul de receptare acustică asupra căruia acţionează semnale din exterior) *O învăţătură părintească ca aceasta, ca un sunet unii cereşti trâmbiţe să răsune la urechile tuturor celor ce cred în Iisus.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/18. *La urechea mea răsună un glas.* HRISOVERGHI, A. 26/4. *Se iveşte un sat cu nume ce bate frumos la ureche: Izela.* MOZAICUL (1839), 533/12. *Sunau rău la urechea noastră.* NEGRUZZI, S. I, 338. *Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost De-mi ţiu la el urechea – şi râd de câte ascult.* EMINESCU, O. I, 71. *Glasul îi pătrunse la a ei ureche.* id. ib. IV, 365. *Răsunetul dulce al unei flaute, străbate de astă dată la urechile noastre.* MARIAN, O. I, 282. *La ureche-i ţârâie un greier.* BLAGA, POEZII, 51. ✧ (Precedat de „până"; limita maximă a extensiunii semnalului se identifică cu persoana la care nu ar fi trebuit să ajungă o veste, un zvon etc.) *Şoptirea aceasta a ajuns până la auzul celor ce păzesc condica legilor.* CONV. LIT. IV, 25. *Ajunseră până la urechile ei zvonurile... că are neplăceri.* I. GHEŢIE, B. II, 363. ✧ Expr. **A ajunge (până) la urechile** (ori **urechea**) (cuiva) sau **a-i veni la ureche** (ori **urechi, urechile**) (cuiva) sau **a suna la urechile** (cuiva) v. ureche (**A I 1**). ✦ (Indică obiectul în structura, în aspectul etc. căruia se află sau se constată ceva) [Bănuia] *că avem vreo stricăciune la maşină* BART, S. M. 20. *Având nişte stricăciuni la căruţă.* CĂLINESCU, O. XIV, 149. *La uşa aceea era o bortă cât ar încăpea săgeata.* VASILIU, P. L. 61. ▭ *Este o gaură la gard.* ✦ (Localizează o situaţie, un fapt, prin indicarea obiectului în legătură cu care se face constatarea, aprecierea) *La televizor nu era program.* PREDA, M. S. 57.

c) (Indică sursa de informare în care este relatat, menţionat, consemnat faptul la care se face referire) *Ver ceti la cărţile bisericii mai pre largu pentru mucenia lui.* URECHE, L. 72. *Mie nu-mi trebuieşte să mai citesc la istorii de moldoveni, cine sânt.* M. COSTIN, O. 247. *Nu ştiu unde şi la ce istorii va fi cetit acest lucru.* id. ib. 263. *Pomeneaşte pre acesta... la poslaniia cea către râmleani.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13[v]/24. *Au fost oameni neînvăţaţi, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni.* NECULCE, L. 3. *Acele 10 porunci... la alte cărţi să află cu învăţătură mai pre larg tălmăcite.* ANTIM, O. 359. *Un părinte... zice la o carte a sa.* IST. AM. 86[v]/17. *Eu la orighinal... am aflat tot aşa.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 310. *Cetesc bărbăteşte la cărţi, pentru ca să se lumineză.* PETROVICI, P. XVIII/16. *Se tămăduieşte... cu luarea prafurilor arătate la metodul slăbitor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 163/7. *Celelalte ce grăieşte cârtitoriul la înştiinţata faţă* [= pagină] *le trecui cu vederea fiindcă sânt fructul pizmei.* BOJINCĂ, R. 86/11. [Într-un] *dicţionar de conversaţie... cetea la cuvântul „inimă".* CONV. LIT. IV, 140. *La sfârşitul fiecărei notiţe* [scria]... *„Ermil te iubesc!".* EMINESCU, O. VII, 117. *Spune la cărţi că în vremea cea veche, veche de tot, oamenii se închinau.* ISPIRESCU, U. 3. *Mi-aş permite asemenea să trimet pe d. Panu la articolul meu.* GHEREA, ST. CR. III, 152. *La acest capitol al vieţii religioase getice ar intra firesc tot ce ni se povesteşte.* PÂRVAN, G. 163. *Vom vedea mai jos, la expunerea civilizaţiei „La Tène" în Dacia.* id. ib. 653. *Sântem trimişi la studiul asupra dialectului bănăţean.* RF I, 131. *Să vorbească mai frumos de cum scrie la cazanie.* STĂNOIU, C. I. 27. *Are peste şapte sute de kg, spuse Brigadierul, aşa cum citise la carte.* VOICULESCU, P. I, 34. *La carte nu scrie aista-i un sfânt nou.* SADOVEANU, O. III, 38. ✧ Expr. **A vorbi** (sau **a spune**) **ca la carte** v. carte. **Cum scrie la carte** v. carte. ✦ (Precizează titlul cărţii, revistei, numărul capitolului, paragrafului etc. în care se menţionează, se consemnează faptul la care se face referire) *Să ispitim cu toată inima scriptura, cum dzice Hristos la Ion, 16.* PO, 9/14. *Acest cuvânt să arată noao la Dumnezăiasca Scriptură.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 4/3. *La „Apocalipsis" zice: „Eu sânt cel dintâiu şi cel de apoi".* ib. 6/9. *Dzice H[risto]s la Evanghelii.* NECULCE, L. 340. *La a doaoa carte,... zice sfântul Grigorie cum că postul iaste pace de obşte.* ANTIM, O. 37. *La al optulea cap al Facerii zice Dumnezeu către Noe.* id. ib. 91. *Împăratul David laudă ispovedaniia la mulţi psalomi.* id. ib. 355. *Cei ce vor vre să fie mai pe larg înştiinţaţi... să caute la fizica lui Roaut, cap. 9, parte I.* AMFILOHIE, G. F. 47[r]/8. *Împăcarea aceasta o pune la „Anul 1113".* ŞINCAI, HR. I, 213/2. *Asemene tâmplări sânt şi la Biblie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 166. *Precum să află la Odisea lui Omer.* id. ib. 208. *Răspunsul meu îl voi da... la „Albina".* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 128. *Se vedeau în vale averile lui Avraam, alea dă spune la Psaltire.* CAMIL PETRESCU, O. II, 193. *B. P. Hăsdău a scris un întins studiu asupra basmului în tomul III din al său „Magnum Etymologicum", la cuvântul „basm".* VASILIU, P. L. 5. ✦ (Indică lucrarea, revista, rubrica etc. în care apare, în care se publică un anumit text) *Această sumă de stângini să să scrie la rubrica lungimii.* AŞEZ. 87/28. *La închinarea sau dedicaţia cărţii iaste iscălit: Simeon Ştefan, arhiepiscop.* MAIOR, I. B. 147/17. *Regulile gramaticeşti... toate mai pre larg să vor arăta la gramatecă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 106. *Preţioase cartulare mănăstireşti pe cari le vom cita la locul lor.* CUV. D. BĂTR. I, 22. *Scrisoarea o să se publice duminică la gazetă.* CARAGIALE, O. VI, 86. *Anton Popovici se mai iscăleşte o dată la pag. 101.* RF I, 73. *I se datorează piese importante la aparatul critic.* GRIGURCU, C. R. 34. ✦ (Autorul se identifică cu opera) *La alţi autori nu se află.* ŞINCAI, HR. I, 120/2. *Să află şi la scriptorii bizan-*

tineşti. BUDAI-DELEANU, Ţ. 155. ✦ (Numele autorului se identifică cu opera acestuia) *Vezi mai pre larg despre aceste la Stefanus Salaghius.* MAIOR, IST. 282/28. *Am cetit la Erodot.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 114. *Să ne întoarcem la însuşi Herodot.* PÂRVAN, G. 40. *Petrecerea cu joc a feciorilor... este şi Vergelul pomenit la Viciu.* RF I, 108. *Am constatat asta la Dürer, la Holbein, la Cranach.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *Iosif a mers singur la Heine şi baladiştii germani, la Shakespeare şi Corneille, la Goethe, Schiller şi Wagner.* CONSTANTINESCU, S. I, 25. *Tehnica d-lui Blaga era o comparaţie clasică, aşa cum o găsim la Homer şi Virgiliu.* id. ib. 267. ✦ (Indică obiectul destinat înregistrării unor date, nume etc.) *Să-ş aducă scrisori ce or ave pre moşiile lor, să le scrie la condică, ca să să mai curme gâlcevirile.* NECULCE, L. 380. *Să se treacă numele dumneavoastră la protocol.* PORUNCĂ, 3/31. *Îl voi însămna la catastif* (a. 1786). FURNICĂ, D. C. 122. *Şi eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastiful meu.* CARAGIALE, O. VI, 10. *După ce îi cununa, îi scria pe cei tineri la protocol.* PITIŞ, ŞCH. 150. *Să nu te giuri c-ai să te-mpuşti, că dracu te-o şi trecut la condică, şi de acolea nu mai scapi.* ŞEZ. I, 218. ✧ Expr. **A trece** (ceva sau pe cineva) **la catastif** v. catastif.

9. a) (Exprimă distanţa, de obicei evaluată cantitativ, faţă de un reper spaţial exprimat sau subînţeles) *Şalupile... trebuia să steie la câtăva depărtare de ţermuri.* AR (1829), 50²/50. *La patru poştii din Bucureşti, aproape de Târgovişte, în plasa Dâmboviţii, este o mare pădure de vândut.* CR (1832), 20¹/20. *Un loc care zace aproape la 4 miliarde departe de la gura Oltului.* FM (1846), 106²/38. *Să vă faceţi nevăzuţi; hotarul e la zece pasuri.* PR. DRAM. 295. *Mă statornicesc la o depărtare de două lege de Versalla.* NEGULICI, E. I, 9/36. *Această căldură radiază... aşezând două oglinzi concave una înaintea altia la doi stânjeni.* MARIN, F. 10/15. *A trăsnit la o sută de paşi!* NEGRUZZI, S. III, 249. *Poarta şcoalei era la câtiva paşi de uşa bisericei.* GHICA, S. 676. *Abia ajunse la jumătate cale, Ş-acei perfizi tovarăşi pe dânsul l-au lăsat.* CONV. LIT. IV, 49. *Îi înfipsei fierul în gât şi-l ţinui la o distanţă oarecare.* BOLINTINEANU, O. 331. *La trei paşi de acest chioşc... vine însăşi clădirea bisericei.* CONV. LIT. IX, 13. *Ies după el la potrivită distanţă.* CARAGIALE, O. II, 27. *Un gâde, care se află la patru paşi departe de victimă, o poate apuca.* id. ib. IV, 111. *Rezemă* [drugii] *de casă la o depărtare de o palmă domnească unul de altul.* ISPIRESCU, L. 59. *Era acum la câtiva paşi.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 19. *Cei trei grăsuni erau aşezaţi la o depărtare bunişoară unul de altul.* AGÎRBICEANU, S. 167. *Turnurile... sunt folosite la distanţe variate.* PÂRVAN, G. 478. *De amândouă părţile podului, la depărtări egale, între două şiraguri de salcâmi, erau două cantoane.* C. PETRESCU, S. 39. *La fiecare jumătate de poştă o crâşmă cu umbrar răcoros.* id. ib. 197. *E vorba de localităţile aşezate la distanţă mică.* RF I, 198. *Oile păşteau la diferite distanţe şi dormeau acolo.* GR. S. IV, 80. *Am ţinut o moşie numai la câteva poşte de proprietatea d-voastră.* REBREANU, R. I, 15. *Eu tărăsc pe turc colea, la câtiva paşi.* GALACTION, O. A. I, 280. *La două sute de paşi dăinuia un troian mare.* VOICULESCU, P. II, 157. *Trenul la o sută de paşi, ca un balaur venea, venea huind.* SADOVEANU, O. III, 83. *Luneta... aducea obiectul sau fiinţa la câtiva metri înaintea ochiului.* BART, E. 54. *Iuţeala unui punct situat la un metru de raza unui corp.* ENC. TEHN. I, 222. *Mai departe, o geană de uscat, la o distanţă imensă, văzută prin transparenţa aerului clar.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *N-am avut cu ce să mă duc în satul D..., la 18 km de reşedinţă.* ULIERU, C. 12. *Se face depărtarea mai scurtă decât pasul, La mii de poşti se-aude şi se cunoaşte glasul.* ARGHEZI, C. O. 64. *Şoseaua împiedica depozitarea materialelor la o apropiere suficientă de şantier.* CĂLINESCU, S. 103. *Moşia se afla la vreo 15 kilometri depărtare de Ciulniţa.* id. E. O. I, 103. *La vreo sută de paşi era... cocioaba.* CAMIL PETRESCU, O. I, 17. *La un pas de el, văzu un soldat mort.* CAMILAR, N. I, 58, cf. DL. *Era la o distanţă de peste un kilometru.* S ianuarie 1961, 43. *Ne-am trezit astfel, dintr-o dată, cu tanchetele şi nemţii la şaizeci de paşi în faţă.* V. ROM. octombrie 1964, 60. *A limitat observarea de artilerie la vreo sută de metri.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 26. *Cade la doi metri de casă.* în DEX. ✧ Loc. adv. **La distanţă** v. distanţă. **La depărtare** v. depărtare (**4**). **La un pas** v. pas (**I 1**). **La doi paşi** v. pas (**I 1**). ✧ Expr. **A ţine** (pe cineva) **la distanţă** v. distanţă. **La o zvârlitură** (ori **aruncătură**) sau **la două, trei** etc. **zvârlituri** (ori **aruncături**) **de băţ** v. zvârlitură (**2**), aruncătură. **La dracu** sau **la dracu-n praznic, la mama dracului** v. drac. ✧ (Adesea precedat de „până"; indică reperul aflat la limita unei extinderi spaţiale sau a unei distanţe) *E departe până la baltă.* GORJAN, H. I, 61/28. *La steaua care-a răsărit E-o cale-atât de lungă.* EMINESCU, O. I, 234, cf. DL. *Umezeala... se urca până la cornişe.* VIANU, L. R. 51. *Într-un an apa s-a urcat până la uşa bordeiului.* GALAN, Z. R. 46. *Apa mi se urcase în casă până la dunga patului.* BĂNULESCU, I. 29, cf. DEX. ✦ (În corelaţie cu „de la" sau „din"; indică limitele extreme ale unei distanţe) *Distanţa de la o viţă la alta e... ca de 10 palme domneşti.* CONV. LIT. II, 2. *De la uşa curţii la uşa odăii nu erau decât patru sau cinci metri distanţă.* PREDA, R. 206. ✦ (Distanţa este evaluată în unităţi temporale) *La patru ore de Anakria.* GHICA, S. 472. *M-am oprit cu regimentul meu la o zi de marş de Sofia.* SADOVEANU, O. XXI, 9. ▭ *Cabana este la trei ore de gară.*

b) (În corelaţie cu „de la" sau „din" şi adesea precedat de „până"; evidenţiază extinderea sau expansiunea spaţială, prin indicarea limitelor extreme, aflate, de obicei, la antipozi) *Samodirjeţul, stăpânitoriu ţărâi de la plaiuri şi până la mare.* URECHE, L. 66. *Să-mpărăţască totdeauna De la mare şi până la mare.* DOSOFTEI, O. I, 161. *Din munţi păn' la Neagra Mare.* BUDAI-DELEANU, T.V. 33. *Basarabi şi voi Muşatini... Aţi întins moşia voastră De la munte pân-la mare.* EMINESCU, O. I, 149. *De la Mare la Hotin Mereu calea ne-o aţin.* id. ib. 182. *Aceste obiceiuri s-au întins de la oraşe la sate.* RF I, 112. *Există deosebire de la un ţinut la altul.* ib. 139. *De la Atlantic la Pacific, aceeaşi bucătărie.* RALEA, O. 8. *De la sat la sat cântecul se încarcă de sensuri adăogate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 93. ✧ Loc. adv. **De la un capăt (până) la altul** v. capăt. ✧ Expr. **De (la) răsărit** (sau **de (la) răsăritul soarelui) până la apus** v. răsărit¹ (**II 3**). **Ca de la cer la pământ**

v. pământ (2). ✧ (Adesea precedat de „până"; evidențiază limita maximă a unei extensiuni sau expansiuni spațiale) *Că se mări pănră la ceriu domniia ta.* PSALT. HUR.[2] 135. *Să dzidim o cetate și turnul cui vârvul să agiungă la ceriu.* PO 40/24. *O scară stă pre pământ căriia vârvul agiunge la ceriu.* ib. 95/2. *Să fii spre mântuire până la marginile pământului.* ANTIM, O. 60. *Teritoriul său ajungea pe-atunci până la orașul Orestias (Adrianopol), de unde se-ncepea marginea româno – bulgară.* EMINESCU, O. XIV, 129. *Cât privește sudul Dunării, până la Haemus, el era de mult getic.* PÂRVAN, G. 80. *Scară la cer și pod peste mare nu se poate.* ZANNE, P. III, 365. ✦ (Adesea precedat de „până"; indică limita îndepărtată la care sânt percepute semnale acustice, olfactive etc.) *Bogate lacrămi era, cât s-audze glasul la cer.* NECULCE, L. 376. *Sforăie așa de îngrozitor Că doarme în livadă Și se aude la Toledo.* CĂLINESCU, I. 178. *Ce sună la hotare și s-aude la nouă țeri?* GOROVEI, C. 371. ✦ (Adesea precedat de „până"; evidențierea extinderii spațiale se face prin raportare la o parte a corpului) În dreptul... *Agiunge apa până la gură.* VARLAAM, C. 207. *De-i glodul la genunchi.* NEGRUZZI, S. II, 198. *O barbă ca zăpada la brâu ce-i ajungea.* CONV. LIT. IV, 69. *Nu voi părul să mi-l taie Ce-mi ajunge la călcâie.* EMINESCU, O. I, 65. *Barba-n pământ i-ajunge și genele la piept.* id. ib. 93. *Un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glezne.* CARAGIALE, O. I, 29. *Cum ți-i grâu[l], coane Petrache? – Bun, cumetre, bun..., bate la piept.* SANDU-ALDEA, U. P. 152. *De sub cunună... vălul îi cobora până la călcâie.* ANGHEL, PR. 21. *Apa îi venea până la gât.* HOGAȘ, DR. I, 311. *Apa îi venea la gât și-l bătea cu spume și bolboroseli.* VOICULESCU, P. I, 24. *Copilul... era îmbrăcat cu un pardesiu gri, ce-i venea până la mijlocul fluierelor goale.* CĂLINESCU, S. 66. *Părul i-ajunge la călcâie.* GRAM. ROM.[2] I, 369. *Zidul se suia Și o cuprindea Pân-la gleznișoare.* BALADE, III, 12. *Balt-adâncă; balta-i venea la supțiori.* FOLC. OLT. – MUNT. VIII, 47. *Când își trăgea sufletu-n iel, crăcili tufanului îi veneau la nas.* ib. 88. ✧ Expr. **Din tălpi** (ori **din talpă**) **până la creștetul capului** v. creștet. **Din** (sau **de la**) **creștet până la picioare** v. creștet. **Din** (sau **de la**) **cap până la picioare** v. cap.

II. 1. a) (Exprimă direcția acțiunii, prin indicarea realității spre care își îndreaptă sau asupra căreia își fixează privirea cineva) Către, spre. *Rădică sus ochii tăi și caută dintr-acel loc unde ești acmu la miiazănoapte, la amiiadzădzi, la răsărita soarelui, la apus.* PO 47/3. *Privind la soare mult, au pierdut vederea.* M. COSTIN, O. 175. *Ședea buiguit cu ochii stâlpiți în sus la podul casii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45[v]/12. *Făr' de clintire privind la Teaghen.* AETHIOPICA, 33[r]/12. *Să se ia sama la trupul soarelui fără... a se vătăma ochiul de razile lui!* AMFILOHIE, G. F. 22[v]/8. *Privind la lucruri așa rare, Ca când treaz fiind aș visa îm pare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 80. *Țiganul, văzând mesele pline..., Ochii înflpți tot la bucate ține.* id. ib. 128. *Ațintindu-și ochii la cer.* MARCOVICI, D. 9/8. *Numai trecând privesc la alte zine.* ASACHI, S. L. 84. *Mă uitam la el.* C. A. ROSETTI, N. I. 49. *Ci tot la dânsul să uita.* BĂRAC, A. 41/24. *Cine n-a văzut pe dracul să se uite la tine.* PANN, P. V. II, 122/2. *Nu știu însă de ce privirea se ostenește a se uita mult la această prea regulată arhitectură.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Mii de cerbi și ciute În râuri de cristale se plec ca să se uite La păstrăvi.* BOLLIAC, O. 134. *Ațintează la mine niște ochi plini de venin.* FILIMON, O. I, 153. *Surâdea și se uita la toți aceia cari o împresura.* BARONZI, C. I, 64/10. [Trecătorii] *beau multă apă, cătând la fată.* ALECSANDRI, P. I, 20. *Perișoru-i aurel...Trăgea ochii tot la el.* id. ib. 92. *Ce stai acolo... și boldești ochii la mine?* id. T. 747. *Se uitane... la mine.* LĂCUSTEANU, A. 267. *Orice uriaș s-ar fi chiorât la noi.* JIPESCU, ap. TDRG. *Ochiul vedea tulbure la țintă, brațu-i nu mai știa să nimerească țălul.* ODOBESCU, S. III, 208. *La geamul tău ce strălucea Privii atât de des.* EMINESCU, O. I, 191. *Nu vezi cum ochii toți țintesc la tine?* id. ib. IV, 497. *Iar caii albi ai mării și zimbrii zânei Dochii Întind spre ape gâtul, la cer ridică ochii.* id. ib. XV, 986. *Lui Harap Alb i se tulburau mințele uitându-se la fată.* CREANGĂ, P. 275. *Fetele împăratului... priveau la verișor... cum privește cânele pe mâță.* id. O. 102. *Ochiul meu țintea la fața ta.* CARAGIALE, O. IV, 164. *Se uita mereu la dreapta și la stânga.* SLAVICI, O. I, 102. *Rămase câtva timp cu privirea ațintită la el.* id. N. I, 137. *Să se urce într-un pom și să privească la lupta lor.* ISPIRESCU, L. 28. *Și, mai aruncându-și căutătura la broască, văzu ochii ei pare că străluceau de un foc.* id. ib. 35. *Multă vreme privi lung la chipul ofilit al bătrânei.* DELAVRANCEA, S. 16. *Uită-te la părul meu.* id. O. II, 25. *Ce te uiți cu ochii galeși la copacii triști și goi.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44. *Privesc la cioban, ciobanul plânge.* BACALBAȘA, M. T. 215. *Mă uit la vulturul din zare.* COȘBUC, P. II, 21. *Prinseră a se tot uita la mine.* SBIERA, F. S. 120. *Stai privind la zborul gondolelor ușoare.* LUC. II, 406. *Zgâiești ochii la mine ca un prost.* SĂM. VI, 885. *Privind La zarea ceriului albastră, Am plâns.* GOGA, P. 35. *Cu ochii tulburi privi buimăciî la hlamida lui de purpură.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 9. *Mă uitam la tine, adineauri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Se uita... cu stăruință la cârnații spânzurați pe sârmă.* id. ib. 59. *Feciorul se mai uită o vreme la portița închisă.* AGÎRBICEANU, S. 135. *Copilul privește la chipul firav.* GÂRLEANU, V. 91. *Căpitanul boldi la Andrei niște ochi de taur.* HOGAȘ, H. 92. *Tremura și se uita rugătoare când la tatăl ei, când la Ion.* REBREANU, I. 229. *Se holbă la el.* id. P. S. 97. *Uitându-mă speriat la ceasornic.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Se uita cu ochii pierduți de bucurie când la moșneag, când la Maranda.* MIRONESCU, S. A. 83. *Ema se uită la un ceas mare de perete.* CAMIL PETRESCU, T. II, 40. *Se uită... cu plictiseală la pereții de bârne.* C. PETRESCU, Î. II, 22. *Se uită cuconu Andrieș la dreapta, se uită la stânga.* SADOVEANU, O. II. 174. *M-am uitat la semnătură.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Șeful se uită lung la mine.* BLAGA, H. 177. *Se uită la noi cum ne jucăm de-a caii.* STANCU, D. 40. *Fără să se uite la cineva, pornise glonț spre poarta grădinii.* V. ROM. iunie 1955, 71. *Se uită la el mirat..., cum te uiți la un nebun.* TUDORAN, P. 15, cf. DL. *Se uită la ceas: era unu și jumătate.* PREDA, R. 292. *Din capătul străzii venea și Procopie, privind nedumerit împrejur la hărmălaia iscată.* BARBU, G. 312. *Avu grijă să se uite la toți și la fiecare în parte.* ȚOIU, G. 14. *Să nu mai privească la obraze dalbe.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Se uită nopți și zile Peste gardul viilor La jocul copiilor.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 401. *Și m-am uitat la deal... Și m-am uitat la vale, Și iar n-am văzut nemică.*

MARIAN, v. 36. *Mi-i ruşine de copile, Că ţin ochii tot la mine.* id. H. 83. *Să uită şi ea la icoană, să mira de frumuseţea femeii aceia.* RETEGANUL, P. II, 5. *Casa badii-i pusă rău, Şi când trec, şi când mă duc, Ochii la ea tot arunc.* HODOŞ, P. P. 60. *Viňe popa şî să uită la iei cum îmblăt'esc.* O. BÎRLEA, A. P. 95. ✧ (În construcţii reciproce) *Ei privie unul la altul fără a mai îndrăzni a răspunde ceva.* IST. CAROL XII, 15ʳ/14. *Căutaţi unul la altul, daţi din cap, crâşcaţi din dinţi.* HRISOVERGHI, P. 11/4. *Ne uitam unul la altul.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Uitându-se unii la alţii nu ştiau ce să zică.* CREANGĂ, P. 229. *Stau un minut privind unul la altul.* CARAGIALE, O. VI, 106. *Bărbaţii, cum m-o zărit, Unul l-altul o ochit.* MARIAN, S. R. I, 185. *Boierii se uită unii la alţii.* DELAVRANCEA, O. II, 57. *Au oprit amândoi... şi bat... în stâlpii polatei, fără să se uite unul la altul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 57. *În şanţuri oamenii caută unii la alţii cu priviri neliniştite.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Vai de acei... în ale căror case nu poate intra nici sfatul bun, nici îndreptarea, ba uitându-se cu ochi răi unul la altul, neputând vedea fericirea.* IOVESCU, N. 110. *Din când în când buzele li se mişcau, dar ei nu se uitau unul la altul.* SADOVEANU, O. III, 26. *Uitând să dea mâna celor doi reprezentanţi consulari care se uitau îngrijaţi unul la altul.* BART, E. 298. *Se uitau... pieziş, unul la altul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 10. *Vă uitaţi unii la alţii şi ziceţi că-s nebun.* PREDA, Î. 11. *Se uitau amândoi unul la altul.* MARIAN, T. 274. ✧ (În enunţuri contrase) *Aici se opreşte să dea un târcol cu ochii la marfă.* CARAGIALE, O. III, 153. *Intră palid, cu ochii la pământ.* COŞBUC, B. 15. *Cu faţa-n sus şi ochii la mere.* VISSARION, B. 12. *Gligori tăcea, cu ochii la fereastră, foarte nedumerit.* SADOVEANU, O. I, 46. *Penelopa sta rezemată de balustrada punţii, cu ochii ţintă la el.* BART, E. 51. *Ochii muierii sânt la pungă.* ZANNE, P. II, 292. *Cu un ochi la răsărit şi cu altul la apus.* id. ib. 347. ✧ Expr. **A ţine ochii** (sau **privirea**) **la...** v. ţine (**III 1**). **A căsca gura la...** v. căsca. **A se uita la cineva ca la ochii din cap** v. uita (**II 1**). **A se uita la cineva** (sau **la ceva**) **ca la un cireş copt** v. uita (**II 1**). **A se uita** (ori **a privi, a căuta** etc.) **unul la altul** (sau **unii la alţii**) v. uita (**II 1**). **A privi** (sau **a se uita, a căuta** etc.) **ţintă** sau **a ţine ochii ţintă (la...)** v. ţintă[1] (**II 1**). **Cu ochii** (sau **cu privirea**) **ţintă (la...)** v. ţintă[1] (**II 1**). **La soare te puteai uita, dar** (sau **iar**) **la dânsa** (sau **dânsul**) **ba** v. soare[3] (**I 1**). **Cu un ochi la slănină şi cu altul la făină** v. ochi[1] (**A 1 1**). **A se uita lung la cineva** (sau **la ceva**) v. uita (**II 1**). **A se uita la cineva ca la urs** v. urs (**I 1**). **A se uita la cineva de sus** v. sus (**6**). **A se uita la cineva peste umăr** v. umăr (**I 1**). **A se uita la cineva pe sub sprâncene** v. uita (**II 1**). **A se uita la cineva cu coada ochiului** v. uita (**II 1**). **A se uita urât la cineva** v. urât[2] (**I 4**). **A se uita rău la cineva** v. uita (**II 1**). **A se uita cu ochi răi la cineva** v. ochi[1] (**A 1 1**). **A căuta la cineva cu ochi buni** v. căuta. ✦ (Indică realitatea spre care îşi îndreaptă sau asupra căreia îşi concentrează auzul cineva) *Nu voia să asculte nici la păsărelele ce ciripeau.* ISPIRESCU, L. 58. *Tu vezi-ţi de treabă, ce-asculţi aici la vorbele noastre.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 167. *Când şi când trăgea cu urechea la cele ce vorbeam noi.* STĂNOIU, C. I. 131. *Ţintind urechea la ce ar fi putut trece... prin gura convorbitorului meu.* MIHĂESCU, D. A. 203. *Trăgea cu urechea la motorul intermitent.* VINEA, L. II, 273. *Anghele! Ascultă, aici, la mine: dacă nu mori tu de mâna mea..., fiu al dracului.* PREDA, D. 216. *Ascultaţi la noi acuma.* TEODORESCU, P. P. 170. *Ascultaţi, boieri, la mine, Să vă spui pe „Corbea" bine!* id. ib. 517. *Pe urmă rămunea, La ei asculta.* MAT. FOLK. 1 254. *Foaie verde mărăcine, Ascultaţi, boieri, la mine.* BALADE, II, 60. *Antofiţă, fiul taicăi, Ia ascultă la bătrânul.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 75.

b) (Indică realitatea, faptul supus atenţiei, observaţiei, analizei, cercetării cuiva) *Să uita Măriia-Sa... la câtă seamă dă cheltuială va să-i curgă.* R. POPESCU, CM I, 568. *Să luăm sama acum la firea şi apropierea sunetului.* AMFILOHIE, G. F. 65ʳ/3. *De vei lua aminte la stările Dachiei cele după moartea lui Traian..., lesne vei vedea cum romanii... era acum dedaţi cu varvarii.* MAIOR, IST. 32/14. *Ei... nu bagă bine de samă la lucrurile lumei acesteia.* PETROVICI, P. 35/27. *La formăluire verburilor să fim privighitori.* VÂRNAV, L. 10ᵛ/21. *Iaste cu neputinţă a căuta limpede la un lucru văzut.* GRIGORIE, L. 4/1. *Ce trebuie a vedea la organele simţitoare.* POTECA, F. 123/15. *Mi-e drag a mă uita La fericirile lumei ce nu le-am putut gusta.* HRISOVERGHI, P. 46/16. *Fii atent... la sănătate.* C. A. ROSETTI, N. I. 55. *Privind la talenturile şi vredniciile lui Ştefan, îl preferă în domnie.* IST. M. 70/6. *Cască ochii la tocmeală, iar nu după ce te-nşală.* PANN, H. 9/10. *Dacă eram mai cu luare aminte la mersul sorţii.* NEGRUZZI, S. III, 119. *Despot,... ia seama la furtună.* ALECSANDRI, T. II, 157. *Asculta la graiul lor înţelept şi şoptitor, la cumînţia trecutului, la acele veşti din bătrâni.* EMINESCU, O. VII, 99. *Spre a ne apropia de fiinţa artei noastre avem a lua aminte la materialul prin* [care] *ea produce efectele sale.* id. O. XIV, 225. *Pre Doda eu l-am făcut atent... la actul de convocare* (a. 1884). în BARIŢIU, C. II, 265. *Ia seama la vreme şi acopere-ţi faţa.* GOGA, POEZII, 229. *Ia uitaţi-vă la el ce energie l-a apucat.* id. ib. 210. *Lumea are... un caracter complex, la care poate fi util să ne uităm de aproape.* VULCĂNESCU, D. 14. *Caută cu băgare de seamă la rege.* ARGHEZI, B. 28. *Nici nu mai lua seama la el.* VINEA, L. II, 308. *Moşu n-a luat seama la ei.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 39. ✧ Expr. **A lua aminte la ceva** v. aminte. ✦ (Mai ales în contexte negative; indică situaţia, faptul căruia i se acordă atenţie, importanţă, de care îi pasă cuiva sau de care ţine seama, pe care îl are în vedere, îl ia în consideraţie cineva) *Bucuraiu-me şi me veseliiu de milostea ta, c-ai previt la micşurarea mea* (căci tu ai luat aminte la obida mea B 1938). PSALT. HUR.[2] 111. *Scoală, Doamne, şi ia giudeţul mieu; Dzeul mieu şi Domnul mieu la părra mea.* ib. 29ᵛ/19. *Omul mai vârtos... la aceea să uită.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 6/11. *Pohta săracilor ascultat-ai Doamne, La gătirea inimilor lor luo aminte urechea ta* (urechea ta i-a luat în seamă B 1938). ib. 385¹/3. *Căci rău au gândit pentru Dumnezău, luând aminte la chipuri fără direptate, şi au jurat cu vicleşugu, nebăgând în samă curăţia.* ib. 660¹/29. *La mintea lui nu să uita cineva, că nu era, ci numai să uita la răutatea şi la nebunia lui.* IST. Ţ. R. 21. *Pre cel sărac groznic îl ceartă; la greşealele celui*

bogat, nu se uită. N. COSTIN, C. 157. *Uitându-să veziriul la sfatul acelui oficer şfedzesc, într-acesta chip s-au apucat a face gătire.* NECULCE, L. 201. *Nici s-au uitat la ocărâle ce-i făcusă.* id. ib. 311. *N-au socotit prostia şi neştiinţa mea, ci au căutat la bogăţiia şi noianul bunătăţii sale.* ANTIM, O. 6. *Dumnezeu nu s-au uitat la acele cuvinte ale lui Moisi, ce-l îndemna spre mânie.* id. ib. 134. *Ai învăţat să nu să uite la trup căci iaste trecătoriu.* MINEIUL (1776) 2^{r2}/12. *Toţi să par a fi luotori aminte la porunca ce s-au dat.* GHERASIM, T. 84^{r}/17. *Fără de a gândi la ostineala, la vremea şi la cheltuiala carele este iarşile de-a să face pentru câştigul cunoştinţelor.* AMFILOHIE, G. F. 35^{r}/11. *Tu ia bine seama la acelea care le am scris.* ŞINCAI, HR. I, 136/8. *Plecând urechile... la drepte cererile lor.* id. ib. I, 253/6. *Aşa trăisă de multe veacuri Într-un feliu anarhie făr' lege,... Căutând la venituri, nu la ţară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 151. *Să nu se uite la trup, căci iaste trecătoriu.* CALENDARIU (1814), 8/12. *Am luat seama... şi la necurmata grijă cum să-şi fericească noroadele ce stăpânesc.* GOLESCU, Î. 113. *Dispreţuind trecutele, negândind la cele viitoare.* ARHIVA R. I, IV/27. *E destul să mânce şi să bea până se satură, fără să cugete mai departe la urmări.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 170. *Neuitându-mă la asemene spirite fără pricini..., am săvârşit cursul de medicină.* CORNEA, E. I, VIII/3. *Legea văz că nu ne-nvaţă ca să căutăm la neam.* PANN, P. V. III, 38/9. *Cugetă la ceea ce ţi-am spus.* NEGRUZZI, S. III, 247. *Mai bine este a urma acestor svaturi decât a pleca urechea la zadarnicele făgăduieli ale unor oameni venetici.* BĂLCESCU, M. V. 43. *Focul juneţii şi simplitatea creşterii sale o făcură să plece urechea la măgulirile desfrânaţilor.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Gândeşte-te la rangul ce îl ocupi... Tu eşti A Romei fiică.* ALECSANDRI, T. II, 351. *Împăratul... [i]şi plecă urechea la rugăciunea fiei sale.* ISPIRESCU, L. 46. *Desculţă, cu picioarele cojite şi arse, nu mai căta la bolovani şi mărăcini.* DELAVRANCEA, S. 196. *Nu se uita la frăgezimea copilului.* AGÎRBICEANU, S. 13. *Cine se uita la mine?... Pe cine aş fi putut eu să cuceresc?* GALACTION, O. A. I, 38. *Dumnezeu nu se uită la bani, ci la sufletul omului.* BRĂESCU, O. A. II, 330. *Făcu lucrurile bine, potrivit ambiţiilor lui, fără să se uite la cheltuieli.* CAMIL PETRESCU, O. II, 398. *Ieremia, care nu luase seama la strigătele lui,... se trăsese un pas în lături.* TUDORAN, P. 26. *Ăla se uita la ea, că avea bani.* SORESCU, L. L. I, 144. *Nu căta la bogătate, Ci la sprâncene-nghinate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 375. *Te-ai uitat la clăi cu fân Şi m-ai dat dup-on bătrân.* VICIU, F. 213. *Bogăţia ta, Nu mă uit la ea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 346. *Nu te uita la haine, ci la ce este în haine.* ZANNE, P. III, 179. *Nu căta la câne, uită-te la stăpân.* id. ib. IV, 619. ✧ Expr. **A căuta la obrazul cuiva** v. căuta. **A nu se uita la cineva** v. uita (**II 1**). ✦ (Indică realitatea supusă atenţiei, preocupării, interesului, grijii cuiva) *Priveghind tare dascălul la aceea ca să nu desparţă slogurile* (a. 1810). IORGA, S. D. VII, 201. *Trebuie a se lua seama nu numai la declinaţii şi conjugaţii.* CR (1832), 346^{1}/16. *Gospodarii ce caută la fapte folositoare gospodăriei moldovene* I. IONESCU, C. VI. *Priveghem la păstrarea posesiilor noastre.* BĂLCESCU, M. V. 418. *Aleg epitropi ai statului care sânt magistraţii comunei, priveghind la veniturile şi cheltuielile ei.* BOLLIAC, O. 251. *Fiscul veghea la drepturile şi interesele sale.* PĂCALĂ, M. R. 80. *O ploaie de lovituri îl făcu să-şi ia seama la mers.* GÂRLEANU, L. 104. *Un timp merse atentă la trecătorii străzilor şi la viragii, schimbând vitezele, frânând, sunând claksonul.* C. PETRESCU, Î. II, 96. *Priveghea la descărcatul unui car de fân.* SADOVEANU, O. III, 53. *Căminul cultural trebuie să privegheze la ridicarea sufletească a oamenilor.* D. GUSTI, P. A. 291. *Autorităţile... chemate să vegheze la buna orânduire a treburilor.* MOROIANU, S. 19. [Freud] *şi-a permis cu brutalitate să strice visul roz... al tuturor acelora care veghează la inocenţa speţei noastre.* RALEA, S. T. II, 304. *Ispravnicul de Craiova veghea la păstrarea ordinei feudale.* STOICESCU, S. D. 169. *Mircea Martin s-a consacrat... unor probleme generale, veghind... la respectarea condiţiei critice.* GRIGURCU, C. R. 18.

2. a) (Indică realitatea spre care îşi îndreaptă gândul cineva, care stăruie în minţea sau în amintirea cuiva) *Gândesc la tine, că-mi eşti povaţă.* DOSOFTEI, O. I, 138. *Gândind tot la amor.* SLĂTINEANU, A. 112/8. *Cugetând... La domniţa sa.* BUDAI-DELEANU, T. V. 118. *Cu gând la muze* (a. 1816). în ŞA II, 326. *Acel întâi gând l-au ţântit la fiiul său.* ASACHI, S. L. II, 57. *Mă gândesc la câte am de făcut.* C. A. ROSETTI, N. I. 89. *Numai la dumneata mi-e gândul.* NEGRUZZI, S. III, 329. *Zile, nopţi petrec cu gândul la dulcea închipuire.* CONACHI, P. 82. *Fetiţa tot visează la flori, l-a ei ghirlandă.* BOLLIAC, O. 89. *Mă gândeam la povestirile ce auzisem.* GHICA, S. 388. *Peneş stă şi se gândeşte La căminul strămoşesc, La iubita ce-l iubeşte, La părinţii ce-l jălesc.* ALECSANDRI, POEZII, 482. *Gândind la tine nu voi să mor.* EMINESCU, O. I, 27. *Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură Încet repovestită de o străină gură.* id. ib. 71. *Vis îmi pare fericirea La trecut când mă gândesc.* id. ib. XV, 1 033. *M-am gângit numai la tine.* CARAGIALE, O. VI, 29. *Tot la el mi-e gândul din zilele trecute.* id. ib. VII, 159. *Când vei gândi la mine, eu voi fi la tine.* ISPIRESCU, L. 43. *Făr' de speranţă mai privi La timpul nu de mult trecut.* COŞBUC, P. II, 303. *Nu mai gândi la zilele apuse.* DENSUSIANU, L. A. 13. *Se trezi cu gândurile departe, la muncile de vară, la prăşit, la secere, la strânsul fânului.* AGÎRBICEANU, S. P. 101. *Se gândea la dânsa.* GÂRLEANU, N. 103. *Gândul lui se oprise la cerul cel senin.* SOVEJA, O. 54. *Din când în când mă gândeam şi la Dumnezeu, mă rugam, aşa cum fac soldaţii pe front.* SAHIA, N. 79. *Mă gândeam la prietinul meu de altădată.* SADOVEANU, O. VIII, 17. *Luminăţia sa şi-a oprit gândul la mine.* id. ib. XIII, 785. *Se gândea la timpul petrecut în tinereţe.* STANCU, R. A. II, 12. *Şi mama sta aşa cu faţa udă, Cu gândul dus la tata.* LABIŞ, P. I, 15, cf. GRAM. ROM.^{3} II, 392. *Ş-am gândit mândro la tine, Să nu te iubeşti cu mine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 54. *Nu te ţine, bade, mândru, Că la tine nu mi-i gându.* RETEGANUL, CH. 141. *Tot gândind, neico, la tine, N-a rămas inimă-n mine.* HODOŞ, P. P. 40. *Una cu gin mni-l stropceşti, Feţişoara rumineşti Şi la Badiu nici gândeşti.* VASILIU, C. 9. *Ea la noi s-o cugetat.* FRÂNCU – CANDREA, M. 197. *Beau, glumesc, se veselesc Şi la Dumnezeu gândesc.* BALADE, II, 7. ✧ Expr. **A-i fi** (sau **a-i sta**) **(cuiva) gândul** (sau **gândurile**) **la cineva** (ori **la ceva**) v. gând. **A-i umbla (cuiva)**

mintea (sau **gândul, gândurile**) **la...** v. umbla (**I 1**). **A zbura cu gândul** (sau **cu mintea**) ori **a-i zbura** (cuiva) **gândul** (sau **gândurile, mintea, inima**) **la** (ori **către** etc. **cineva** sau **ceva**) v. zbura (**I 4**). **A-i rămâne cuiva gândul la ceva** v. gând. ✦ (Indică lucrul, faptul, asupra căruia își concentrează gândirea, la care cugetă, meditează, reflectează cineva) *Omul socoteala și gândul lui are la săvârșitul acela.* BIBLIA (1688) [prefață], 6/7. *Ideile la cari cineva nu gândești nu sânt nicăire.* VÂRNAV, L. 57ᵛ/6. *Gândește la mijloacele cele mai bune.* MARCOVICI, D. 16/25. *Ne mărginim numai a reflecta la scrieri de gramatică.* BARIȚIU, P. A. I, 607. *Începu a se gândi la toate nenorocirile.* FILIMON, O. I, 111. *Îl mai întrebăm încă dacă s-a gândit serios la putința d-a realiza ideea sa.* ODOBESCU, S. III, 387. *Gândea la nestatornicia sorții.* EMINESCU, O. XIV, 130. *Gândindu-se mereu la multe de toate.* CREANGĂ, P. 141. *Te-ai gândit bine la ce ai făcut?* CARAGIALE, O. VI, 110. *Mă gândesc la moarte, nu cu frică, nici cu părere de rău pentru mine.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 177. *Cugeta mult la un roman.* id. S. A. III, 57. *În cărți și manuscripte zi și noapte tot cetind L-a poporului durere și mărire meditând.* I. NEGRUZZI, S. I, 154. *Cugetam la câte un erou din istoria națională.* SBIERA, F. S. 355. *Singur de obicei, cu ochii mici, în dosul ochelarilor, meditează la adevărata valoare a operei de artă.* BACOVIA, O. 232. *Am să meditez mai serios la cazul dumitale.* C. PETRESCU, C. V. 202. *Mă gândesc... La moartea tuturora, ce vine când nu știi.* PILLAT, P. 160. *Scrie un articol după ce zece ani a cugetat la problemă și după ce problema s-a isprăvit.* ARGHEZI, S. XXXIV, 213. *M-am gândit adesea la ideea reîncarnării.* CĂLINESCU, C. O. 83. *Reflectez acum la curentele de idei care se încrucișau în timpul studiilor mele. v.* ROM. aprilie 1958, 89.

b) (Indică realitatea de care este preocupat, îngrijorat cineva) *Gândesc numai la lucrurile acealea care nu sânt nici de un folos.* MAIOR, PRED. II, 180/18. *Pentru ce... ea să gândească numai la nenorociri?* MARCOVICI, D. 13/27. *Cel ce gândește numai la sine în mijlocul suferirilor patriii, o necinstește și este vânzător.* id. ib. 262/16. *Gândește la fiică-ta.* HRISOVERGHI, A. 52/13. *Deci, Moldavio, alege, nu prin sfat, ce prin simțire, La nepoți și fii gândește și încheie-o hotărâre.* ASACHI, S. L. I, 101. *La vatra ta cugetează.* CONACHI, P. 114. *Mă gândesc la bietul coconu Dinu.* FILIMON, O. I, 292. *Nu va avea timp să se gândească la pedeapsa ce să-i dea.* GANE, N. I, 23. *T. Maiorescu s-a gândit la studenții lui.* LOVINESCU, S. VIII, 11. *Stătea acum gândindu-se cu groază la pedeapsa ce urma s-o tragă.* MIRONESCU, S. A. 75. *M-am gândit și eu la ei.* POPA, T. 33. *Trebuie să începem a ne gândi la existența și la datoriile omului în societate.* ARGHEZI, C. J. 31. *Se gândea... la părinți, la surori.* PREDA, R. 28. *Cine se gândește la moarte, acela să nu meargă cu mine.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11. *În Cameră discutau, La țărani nici că gândeau, Dacă au pământ sau n-au, Dar război mereu strigau.* ANT. LIT. POP. I, 21.

c) (Indică faptul avut în vedere, în plan, în intenție) *Cugeta la izgonirea tuturor musulmanilor din Abisinia.* GHICA, S. 308. *Mai serios decât la înăbușirea răscoalei româno-bulgare Wranas gândea la coroana din Constantinopole.* EMINESCU, O. XIV, 82. *Spânul icnea în sine și se gândea numai la răzbunare.* CREANGĂ, P. 27. *La asta mă gândeam.* DELAVRANCEA, O. II, 71. *La ce se va fi gândit căpitanul, ținând poteca spre moară, nu puteam spune.* SOVEJA, O. 47. *Mergeam pe o cărare pe sub răchite bătrâne și plopi, gândindu-mă la însurătoare.* VLASIU, D. 200. *Și eu m-am gândit la asta.* STANCU, D. 141. *Ți-i gândul la-nsurat.* BALADE, II, 7. ✧ Expr. (Fam.) **A-i sta capul** (sau **firea, gândul, gândurile**) **la ceva** (sau **la cineva**) v. sta (**VI 1**). ✦ (Indică gândul neașteptat, ideea bizară care trece prin minte cuiva) *Nu puteai gândi la mâna ei.* NEGRUZZI, S. III, 414. *Fereasă Dumnezeu, înălțate împărate, să cuget eu, om bătrân la una ca asta!* CREANGĂ, P. 83. *S-ar fi putu gândi la așa ceva.* XENOPOL, I. R. XIV, 25. *La o etimologie iraniană nu ne putem gândi.* PÂRVAN, G. 265. *Văzând însă că numai la așa ceva nu se gândea împăratul.* VISSARION, B. 18. *Iar război? La asta nu se gândiseră.* C. GANE, TR. V. II, 147.

3. a) (Indică persoana spre care se îndreaptă încrederea sau speranța cuiva) *Radul Vodă au năzuit la turci, ca să-și poată scoate ajutoriu de la împăratul turcilor.* URECHE, L. 90. *Să razimă la lucrătorii de aur și la zlătari, și ziditorilor de aramă urmează.* BIBLIA (1688), 660²/5. *Am o credință oarbă la frate-mieu.* HALIMA (1783), 245ᵛ/19. *Îș[i] hărăzește nădejdile ei la mine,* [iar] *eu o amăgesc.* CATON, 74ʳ/19. *Au năzuit la împăratul.* ȘINCAI, HR. I, 229/13. *Stăpâne, la tine ca să scap am năzuit.* CONACHI, P. 220. *După Dumnezeu, la d-ta mi-e nădejdea.* NEGRUZZI, S. I, 51. *La tine nădejdea lor au rămas.* id. ib. 122. ✧ (Încrederea, speranța este îndreptate către divinitate) *Nedejduiți la Domnul.* PSALT. SCH. 9/8. *Să razăme Izrail la Domnu.* DOSOFTEI, O. I, 294. *Am pus nădejde la Dumnădzeu.* NECULCE, L. 263. *Aceste doao întemeiază și întăresc beserica, credința la Dumnezeu.* ANTIM, O. 6. *La Dumnezeu gândul își puse.* NEGRUZZI, S. II, 113. *Tare în credință și cu nădejdea la Dumnezeu, fata nu se sparie.* CREANGĂ, P. 289. *Am nădejde la Dumnezeu.* ISPIRESCU, L. 45. *De ți-a cânta cucul reu Nădejdea-i la Dumnezeu.* MARIAN, O. I, 23. ✧ Expr. **A avea nădejde la...** v. nădejde (**2**). **A avea** (sau **a fi de**) **credință la cineva** v. credință. ✦ (Indică persoana, de obicei o autoritate, în fața căreia cineva se bucură de încredere) *Cine au fost, doamne, mai credzut la Măriia-Ta și cinstit ca mine?* M. COSTIN, O. 139. *Avu cătăva vreme așa mare credit la Poartă, încât... el sperase că... va dobândi tronul Poloniei.* BĂLCESCU, M. v. 41. *Moțoc... întrebuința creditul ce avea la domn spre împilarea gloatei.* NEGRUZZI, S. I, 150. ✦ (Indică faptul sau lucrul în care își pune speranța, pe care se bizuie cineva) *La agiutoriul meu ai năzuit.* M. COSTIN, O. 293. *Fiind un om carele razimă la voința altuia, iar nu la a sa.* AETHIOPICA, 53ʳ/18. *Au agiuns... desăvârșit săraci, răzimând numai la milostenie* (cca 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 45. *Încă nu cred la această soartă obștească.* MARCOVICI, C. 31/21. *Oamenii nu se încred nici la cămașa ce o poartă pe corpul lor.* BARIȚIU, P. A. III, 113. *Nădejdea-mi e la vremea care vindecă toate.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Unii... la mila lui năzuiesc.* id. ib. 130. *El nu se încredea neciodată la simțământ numai.* EMINESCU, O. XIV, 269. *Toat-a mea nădejde e la un noroc.* id. ib. XV, 1 028. *La vremea cea caldă din mijlocul iernei să nu*

te-ncrezi. POP., în EMINESCU, O. VI, 372. *Ţi-am crezut la omenie.* RETEGANUL, TR. 142.

b) (Indică obiectivul către care ţinteşte, tinde cineva sau ceva) *De-ţ este voia să vii la această înfrângere şi umilinţă... sânt multe carele te povăţuiesc.* ANTIM, O. 352. *Vrea să aducă lumea la moştenirea fiiască.* MINEIUL (1776), 1[r1]/19. *Scopul la care privesc şi razămă pravilile este ca să siguripsească stăpânirea fieştecăruie pe averea sa* (a. 1785). URICARIUL, II, 78. *Voind la scoposul său să ajungă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 383. *Îngrijiţi-vă a-i aduce la acea ţântă..., ca să fie ascultători.* PETROVICI, P. 6/28. *Rebelia... carea nu privea la alt decât la o mare jefuire.* ZILOT, CRON. 66. *Pornirea aceasta priveşte... nu numai la mântuirea noastră, ci şi a întregului neam grecesc* (a. 1821). URICARIUL, XIV, 308. *Filosofia... trage o idee generală... coprinzătoare de toate cunoştinţele, care cum privesc la un scop al lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA XI/17. *Legea... nu priveşte numai la luminarea duhului, ci şi la îndreptarea inimii.* MARCOVICI, D. 307/27. *La ceresc repaosul Ţinteasc-al nostru dor.* ASACHI, S. L. I, 96. *Nici gândeam ca pentru viersuri să iau în mână condei, Când ţintirea-mi aici este la un alt fel de idei.* DONICI, F. II, 55/5. *Mult va trece până va ieşi lucrul la ţintă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 63. *Unul se abătu din cale şi preschimbă gubernarea în democraţie şi cellalt în dinastie, tot la una şi aceea ei aţintind.* ARISTIA, PLUT. 96/3. *M-a silit numai dorinţa de a vedea contenind gâlcevirile..., care ţinteau la răsipa ţării şi la peirea mea.* NEGRUZZI, S. I, 149. *La ce vrei să vii?* id. ib. III, 282. *Priveam la un interes mai înalt* (a. 1866). în BARIŢIU, C. II, 211. *Visul său... nu ţintea... decât la răscularea poporimii.* ALECSANDRI, O. P. 150. *Tu eşti jertfa la care ţinteşte-a ei izbândă.* EMINESCU, O. IV, 259. *Mărimea aplecărei sau a talentului să-i ducă la artea pe care ei o aleg drept chemare.* id. ib. XIV, 923. *Voiam să ajung la ceva numai prin muncă.* SBIERA, F. S. 130. *Ajunsă la ţelul spre care tindea..., Răzvan îi poate spune, în sfârşit: „Eşti doamnă, Vidro".* LOVINESCU, S. I, 84. *Dezbaterile au avut un ton susţinut de seriozitate şi au ţintit la găsirea mijloacelor de a îmbunătăţi învăţământul.* SADOVEANU, E. 41. *Compoziţia... va viza în primul rând la decorativ, deci la crearea în privitor a unei plăceri senzoriale intense.* OPRESCU, I. A. IV, 378. *Abstragerea adevărată... ţinteşte la adevăr şi se condenseză în idei generale.* CĂLINESCU, C. O. 59. *Dacă vrei să ajungi la fericire, atunci pune-ţi orice ca ţintă, numai un singur lucru nu: fericirea.* BLAGA, Z. 29. *Tindeau... la prinderea în capcană a clienţilor nevoiaşi.* PAS, Z. I, 243. ✦ (Indică lucrul, situaţia, faptul la care aspiră, pe care îl râvneşte, pe care şi-l doreşte cineva) *Cu ce obraz pohteaşte cerbul la izvorul apelor* (cerboaica doreşte apa izvoarelor B 1938) *aşa pohteaşte sufletul mieu către tinre, Dzău.* PSALT. HUR.[2] 122. *De multu jeluiam la această luminată carte.* CORESI, EV. 5. *Domnii la domnii pre feciorii săi poftesc să-i vadză ieşiţi.* M. COSTIN, O. 113. *S-a dovedi acolo c-au lăcomit la moşie fără dreptate.* URICARIUL, XVII, 267. *Nădăjduind la răsplătirile cele bogate.* MINEIUL (1776), 129[r1]/6. *Ivan... lăcomind la mai bogată nuntă.* ŞINCAI, HR. I, 230/4. *Nu vă lăcomiţi atâta La ţigane suflete mişele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 199. *La dulcea patrie Gândeşte-un călător.* ASACHI, S. L. I, 96. *Un om însurat are drepturi în societate la care un neînsurat... nu poate nicicum pretinde.* NEGRUZZI, S. I, 73. *Să aspire la slujbe mai înalte.* GHICA, S. 295. *Năimieşte numai la bună vieţuire.* CONV. LIT. VI, 116. *Cantacuzino nu a încetat să năzuiască la domnie.* BOLINTINEANU, O. 253. *Să nu se crează... că oratorul aspiră la minister.* MAIORESCU, D. I, 538. *Naţia... aspira la încoronarea unui principiu mântuitor.* CONV. LIT. XII, 42. *Vouă vă pune legi, pedepse vă măsoară Când mâna v-o întindeţi la bunuri zâmbitoare, Căci nu-i iertat nici braţul teribilei nevoi.* EMINESCU, O. I, 60. *Vezi pe-un rege ce-mpânzeşte globu-n planuri pe un veac, Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac.* id. ib. 130. *Aspiranţii la posturi se înmulţesc.* id. S. P. 96. *Sperăm la o grabnică revedere.* CARAGIALE, O. VII, 198. *Cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gândeşte.* SLAVICI, O. I, 55. *De unde a ştiut Michiduţă că eu poftesc la icre?* VLAHUŢĂ, O. A. II, 84. *Destul îmi este că satul poate vorbi de-o cununie la care eu nici nu visez.* AGÎRBICEANU, S. 58. *Putea năzui la orice.* M. I. CARAGIALE, C. 12. *Visa... la palatele care scânteie ca nişte pietre scumpe.* SADOVEANU, O. I, 29. *La ce visa el oare?* BART, S. M. 67. *Bragagii şi salepgii... îşi strigau pe isonul de datină marfa la care jinduiau câţiva băieţoi.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Nu era nicio fată De el neamurezată, Nici nevastă cu bărbat Să nu-l fi râvnit la pat.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 86. *Toţi cred şi aspiră la democraţie.* CONSTANTINESCU, S. I, 238. *Aveau o corabie... ca să plece spre locurile la care visaseră atâţi ani.* TUDORAN, P. 59. *Omul... n-ar mai fi avut la ce visa.* PREDA, R. 32. *Aspiră la o îngheţare a diluviului.* SIMION, S. R. III, 369. *Hai, bade, să ne iubim, La luat să nu gândim.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 56. *Nu te lăcomi la rang, la neam, la avere.* RETEGANUL, P. IV, 29. *Corbu... la carnea lui* [Gruia] *rămnind.* BALADE, II, 19. *A poftit şi el la lapte de bou.* ZANNE, P. I, 334.

4. (Rar construit cu dativul; indică fiinţa spre care se manifestă atitudinea cuiva, exprimată prin ţipete, urlete sau prin gesturi ostile ori favorabile, prietenoase) *Şi îngerul Domnului den ceriu strigă la el şi zise: Avraame, Avraame.* PO 71/16. *Au lătrat asupră-i la Iconiia, când s-au pornit limbile şi jidovii să ucigă cu pietri pre Pavel.* ANTIM, O. 62. *Ştefan Vodă răgea la Pichiab Caimacam* (a. 1715). ARHIVA R, II, 5/16. *Femeile zâmbesc dulce la pruncii lor.* RUSSO, S. 129. *La toţi zâmbeşte.* NEGRUZZI, S. II, 265. *Căţeluşul ei nici mă mai cunoştea şi bătea la mine.* CONV. LIT. IV, 247. *Ce te răsteşti aşa la mine, jupâneasă?* ALECSANDRI, T. 329. *Românul bate-n boii săi; Eu strig la el, mai ţip la ei, Şi boii spărieţi pornesc ca nişte zmei.* id. P. I, 351. *Cu glasul ei lugubru răcneşte la popoare.* EMINESCU, O. I, 24. *Încă se rânjea la mine câteodată şi-mi făcea cu măseaua.* CREANGĂ, P. 28. *Nu cumva... să te iţeşti la dânsul.* id. ib. 225. *Ia vezi, ce pofteşte dumneaei, strigă negustorul la un băiat.* CARAGIALE, O. III, 153. *Se dete jos şi se răpezi răcnind la dânşii.* SLAVICI, N. I, 269. *Asmuţi câinii la dânsa ca să o sfâşie.* ISPIRESCU, L. 384. *Cum stam noi ş-ascultam aşa, duse pe gânduri, o dat-auzim pe Radu răstindu-se la boi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 169. *Cânele a lătrat la străin.* COŞBUC, P. I, 254. *Cercă moşneagul să se împotrivească, dar hojmalăul se răsti la el, gata să-l lovească.* DUNĂREANU, CH. 30. *Ţipă la*

băiatul care-l serveşte. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 221. *Numai câţiva câni... îşi făceau datoria bătând la noi.* HOGAŞ, DR. I, 2. *Îl înjura din senin, se răstea mereu la dânsul, iar alaltăieri l-a şi lovit cu cravaşa peste cap.* REBREANU, N. 283. *Fiecare dintre noi urlând la şofeur.* M. ELIADE, M. 26. *Începură să zbiere la cioban, să-şi certe câinii.* GALACTION, O. A. II, 167. *Lampa... se stingea când fluiera la Mandrea „dă opt".* KLOPŞTOCK, F. 78. *Anica izbucnea... în întâmpinarea lui, răcnind la el, peste maidanul Zlataust.* TEODOREANU, M. U. 129. *Bătea cu pumnu-n masă, apoi se răstea... la scripcar.* SADOVEANU, O. I, 620. *Pe urmă râde la o leliţă.* id. ib. XXI, 77. *De ce vă mai răstiriţi la mine? Sunt netot.* ARGHEZI, S. P. 96. *În bătaia vântului ea zâmbea la câte un trecător.* CĂLINESCU, S. 21. *Un amic... a strigat la mine.* id. C. O. 95. *Strigă la ea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 89. *Colonelul a zbierat prin telefon la căpitan.* STANCU, D. 150. *Nu face sluj când urli tu la el.* V. ROM. aprilie 1955, 19. *El se umflă la mine.* PREDA, Î. 18. *Ea a zbârcit la tine din nas.* id. R. 152. *A început să strige la ei ca să-i mai îmbărbăteze.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 425. *Câţiva începură să strige la cei doi să înceteze.* BREBAN, A. 45. *Şi nu mai urla la mine. Sunt director!* NEAGU, Î. 222. *Bolbocean deac-auzea, El la mă-sa se răstea.* TEODORESCU, P. P. 603. *Foaie verde de urzică Hâdele la mine strigă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 188. *Strigă duşmanii la mine ca păcurariul la câne Strigă duşmanii la noi Ca păcurariul la oi.* id. ib. *Petrea numai ce o strigat la şoimi.* VASILIU, P. L. 146. *Banul îndată începea, La plugăraşi că striga.* PĂSCULESCU, L. P. 197. *De prin mare că-mi venea, La vătaf că se răstea.* PAMFILE, DUŞM. 291. *Dolca se repezea, La Fulga mereu bătea.* ANT. LIT. POP. I, 258. *Strigă cu milă la boi.* FOLC. MOLD. I, 43. ✧ (În construcţii reciproce) *S-au prelins în tinda neguroasă a femeii căpitanului... răţoindu-se unul la altul.* KLOPŞTOCK, F. 24. *Toţi strigau unii la alţii.* TEODOREANU, M. U. 334. *E ruşine să vă certaţi şi să răcniţi unul la altul.* STANCU, R. A. III, 322. ✧ **A ridica glasul la cineva** v. r i d i c a (**III 2**). ✦ (Indică persoana, lucrul semnalat de cineva printr-un gest) *Pe acesta-l aleg eu – zise Făt-Frumos arătând la calul cel slab.* EMINESCU, O. VI, 325. *Îşi mişcă puţin mâna şi arătă la nora cea mare şi la păretele despre răsărit.* CREANGĂ, P. 15. ✦ (Indică persoana căreia îi este semnalat cineva sau ceva printr-un gest) *Numai să vezi că face Vodă un sămn la uşeri!* SBIERA, F. S. 9. *Ea... Ferestrile deschidea, La turci semn că le făcea.* BALADE, II, 12. ✧ (În construcţii reciproce) *Am clipit din ochi unul la altul, în semn de înţelegere.* POPA, V. 96. ✦ (Strigătul, gestul este îndreptat spre divinitate, spre cer, spre aştri) *Au strigat la ceri.* ŞINCAI, HR. I, 44/11. *Binele pământenilor strigă la cer.* ZILOT, CRON. 339. *Strigă răsplătire la Domnul Hristos, pentru sângele care verşi.* NEGRUZZI, S. I, 146. *Mii de glasuri... s-au înălţat la cer.* ALEXANDRESCU, M. 10. *Când demoni şi spaime pe munţi se adună, De urlă la stele, la nori şi la lună.* BOLINTINEANU, O. 70. *Auzea câinii urlând la lună.* EMINESCU, P. L. 44. *Ceriul era limpede şi luceferii sclipitori râdeau la stele.* CREANGĂ, P. 56. *Şi s-auzea prin vâlcele Cum urlă câinii la stele.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 44. *Suntem pe steaua aia mare de stei, la care latră noaptea Grivei.* SORESCU, U. 29. *Urlă ca câinele la lună.* ZANNE, P. IX, 724. ✧ E x p r . **A lătra (ca câinii) la lună** (sau **la stele,** rar, **la vânt**) v. l ă t r a (**2**) . **Strigător la cer** (sau **la ceruri**) v. s t r i g ă t o r (**2**).

5. (Indică persoana la care apelează, recurge cineva pentru sprijin, ajutor) *Să alergăm de sârg la dânsul.* VARLAAM, C. 184. *Pentru vrăji şi pentru ceia ce mărg la vrăjitori.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 116/2. *Să vie la mine să-l învăţ... starea crugului, umbletul zodiilor, numerile.* ALEXANDRIA (1794), 17/8. *Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da pe leac.* HELIADE, O. I, 187. *Generalii... să facă apel la junii de bonne volonté.* NEGRUZZI, S. I, 342. *Cu orice preţ îmi trebuia bani. Am alergat la cămătarul nostru.* id. ib. III, 109. *Cei năpăstuiţi să vie la mine şi-şi vor afla dreptatea.* FILIMON, O. I, 287. *Să nu mă laşi!... Viu la tine, sigur că n-ai să mă refuzi.* CARAGIALE, O. II, 114. *Cine are trebuinţă să vie la dânsul.* ISPIRESCU, L. 1. *Am fost la avocat... şi el ne-a sfătuit.* SP. POPESCU, M. G. 38. *La cine să alergăm?* GÂRLEANU, N. 77. *Pentru oglinzi, vase de lut în aur... trebuiau să apeleze la greci.* PÂRVAN, G. 417. *Trebuia să vii la mine cu procesul! Eu te scăpam.* REBREANU, I. 350. *Cu tot regretul, trebuie să recurg la dumneata.* SEBASTIAN, T. 104. *Noi ne-am sfătuit să venim după milă şi ocrotire la Măria-Ta.* SADOVEANU, O. XVIII, 333. *La ea vin tot felul de bolnavi.* ULIERU, C. 29. *Apela la amicul său.* CĂLINESCU, C. O. 231. *La cine să se ducă dacă nu la Maiorescu?* id. O. XIV, 110. *Vino la mine, dacă se ivesc greutăţi care te depăşesc.* PREDA, R. 85. *Apelul la un număr mai mare de compozitori ar da putinţa unei selecţionări.* M 1962, nr. 4, 19. *Înălţate împărate, N-am venit la mila ta, Ci am venit să te întreb.* DENSUSIANU, Ţ. H. 288. *Te du la clopotari, Să tragă clopotele În tuspatru părţile.* BALADE, III, 179. *De nu te cunoşteam, La tine nu veneam.* ZANNE, P. IV, 242. *Sărac la sărac aleargă.* id. ib. V, 553. ✦ (În legătură cu verbe factitive; indică agentul acţiunii verbale) *El se tunde la frizer. Ea îşi face o bluză nouă la croitoreasă.* în GRAM. ROM.[3] I, 225. ✦ (Indică faptul, acţiunea, calitatea de care face uz, la care recurge, la care apelează cineva) *Arbănaşul nu s-au lăsat, ci iar au mersu la judecată* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72. *Oricare răpitoriu nu va priimi leagea, cumu-l va giudeca giudeţul, ce va alerga la alt giudeţ mai mare.* PRAVILA MOLD. 100. *Stăpânul... să margă la giudeţ şi să-i facă leage, să-i dea boul.* PRAV. 19. *Poate să vie la giudeţ să-şi ceaie dzeastrele.* ib. 201. *Ca să o dovedesc aceasta, nu voiesc... a recurge decât la acte autentice.* KOGĂLNICEANU, S. A. 176. *Fu silit a alerga la gentileţa d-lui Livron.* FILIMON, O. II, 318. *Îi adresează veşnicul apel la sacrificiul de sine însuşi.* MAIORESCU, CR. II, 121. *Orice cugetare generoasă... apelează la inimă.* EMINESCU, S. P. 24. *Papa Grigorie al IX-lea... apelă adesea la constrângerea cu de-a sila.* id. O. XIV, 76. *Am recurs la metoda aforismelor fantaziste.* CARAGIALE, O. III, 103. *Nu se sfiau a recurge la meşteşuguri.* XENOPOL, I. R. VI, 123. *După acest violent apel la revoluţie, urmează un articol batjocoritor.* id. ib. XIV, 50. *Dacii au recurs la măsuri excepţionale de reorganizare internă.* PÂRVAN, G. 110. *Împricinaţii... aveau dreptul să recurgă la judecata însăşi a domnitorului.* N. A. BODGAN, C. M. 45. *Eteriştii au recurs repede la rechiziţii.* OŢETEA, T. v. 184. *Oriunde creaţia recurge la viziune, apelează implicit la*

o stilizare lăuntrică şi, deci, subiectivă. CONSTANTINESCU, S. I, 265. *Recurge... la neologisme.* CĂLINESCU, C. O. 357. *M-am decis să apelez la inima dumitale nobilă care înţelege toate.* id. E. O. I, 97. *Expresia literară recurge la limba culturii vechi.* VIANU, L. U. 11. *Trebuia să facă apel la alte forţe.* STOICESCU, C. S. 63. *România face atunci apel la sentimentele tradiţionale de bunăvoinţă ale marilor Puteri.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 9. *Aş putea recurge la o frază a lui Thibaudet.* N. MANOLESCU, C. M. 17. *Arghezi recurge mereu la astfel de contraste apăsate.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 44. *Nu m-am temut că vor merge... la înşelăciune.* MS. 1975, nr. 2, 12. *A apelat la concursul unor poeţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/1. *Savantul apelează... la documente.* MS. XI, nr. 1, 60. *Nu am găsit necesar a apela la un criteriu ferm.* GRIGURCU, C. R. 6. *Maria a apelat la justiţie.* în GRAM. ROM.[3] I, 621.

6. a) (Rar construit cu dativul; indică enunţul formulat de cineva, care determină răspunsul, replica, riposta cuiva) *Nemică nu răspunzi la aceastea ce mărturisescu aceştia spre tine?* N. TEST. (1648), 36[r]/16. *La acest grai al solilor... împotrivă au răspuns.* M. COSTIN, O. 297. *La această întrebare... n-au putut da răspunsu vizirului.* NECULCE, L. 164. *Şi aşé au stătut şi Dumitraşco Vodă întru agiutor Tomii, la aceste vorbe, în pizma Brâncovanului, ca să-i facă rău.* id. ib. 231. *La această a lor cerere, plinitu-se-au cu adevărat cuvântul Isaiii.* R. GRECEANU, CM II, 225. *Le va face voia numai la o cerere.* VĂCĂRESCUL, I. II, 67[v]/10. *Franţozul au răspuns la aceste din toată inima.* GHERASIM, T. 35[v]/7. *La a treia* [pârâ] *îţi răspundem aşa.* ŞINCAI, HR. I, 243/7. *La această cerere... zisă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 100. *La această cerere... se gândi... cum ş-ar fi pregătit nescai vorbe spre răspuns.* GORJAN, H. I, 6/8. *La aceasta vine de răspunde onor, domnul Brăiloiu.* KOGĂLNICEANU, S. 124. *Am primit... un răspuns la scrisoarea mea.* C. A. ROSETTI, N. I. 90. *La scrisoarea din urmă vin a-ţi răspunde.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 142. *La aceste obiecţiuni se pot face două spete de respunsuri.* LAURIAN, F. 141/15. *A ta faţă... au zâmbit cu îndurare la a mele jurământuri, la a mele rugăminţi.* CONACHI, P. 100. *La aceste întrebări Ali răspunse cu respectul cuviincios.* BĂLCESCU, M. V. 155. *Era un om foarte de duh, avea răspuns la orice vorbă.* NEGRUZZI, S. I, 247. *La curiozitatea-mi fă bine să-mi răspunzi.* id. ib. II, 223. *Turcu, la aceste cuvinte, stă nitel pe gânduri.* GHICA, S. VII. *Mă silea să răspund... la asemenea politeţe prin cuvintele banale: „nu face nimica, domnule".* id. ib. 2. *Nu răspunse nimic la toate înfruntările.* FILIMON, O. I, 113. *Flacăra mai vie la glasu-i se aprinde.* ALECSANDRI, POEZII, 373. *Răspunsul ei la dedicaţia poetului.* MAIORESCU, CRITICE, 608. *La această interpelare... ministrul nu răspunse nimic.* CONV. LIT. XII, 1. *La blânda ta mustrare... Eu caut a răspunde, nu ştiu ce să răspund.* EMINESCU, O. I, 91. *Acesta este răspunsul la întrebarea ce e viaţa?* id. ib. XV, 281. *Toţi pe câţi îi întrebă dădeau din umere neştiind ce să răspundă la aşa întrebare.* CREANGĂ, P. 307. *La întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru şi a trimis-o să se culce.* CARAGIALE, O. I, 61. *La vorbele acestea, califul nu şi-a mai putut stăpâni râsul.* id. ib. II, 268. *Sânt aşa de ocupat, încât abia-i pot răspunde la câte zece scrisori odată.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 192. *La observaţiunea mea..., frate-meu răspunse că... nu e bine a glumi.* în BARIŢIU, C. II, 269. *Negri întâmpină la aceste arătări.* XENOPOL, I. R. XIV, 39. *Rezoluţiunea la aceasta îmi sosi abia mai târziu.* SBIERA, F. S 167. *La întrebările ei, băiatul a răspuns cu răceală.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 127. *Credem deci... a răspunde negativ la problema pusă de învăţaţi.* PÂRVAN, G. 471. *La toate dovezile profesorului, răspundea cu un zâmbet de superioritate.* REBREANU, I. 155. *Domnii eleganţi... nu-ţi răspund la salut, decât dacă te şi pleci puţin.* CAMIL PETRESCU, T. I, 133. *Nu-ţi răspunz la ocara pă care mi-ai spus-o.* id. O. I, 134. *Răspunse la saluturi.* C. PETRESCU, C. V. 242. *La asemenea vorbe, oamenii au început să căineze amarnic soarta bătrânului.* POPA, V. 106. *Şi unul răspunde la o întrebare a celuilalt.* SADOVEANU, O. III, 98. *Nu putea decât zâmbi la această prostie.* id. ib. XII, 109. *Îmi răspunde cu totul nepotrivit la ceea ce îl întrebam.* ULIERU, C. 23. *Răspundea politicos şi distrat la întrebările însoţitoarei sale.* CĂLINESCU, S. 11. *O doamnă... nu râde la snoavele lui.* id. O. XIV, 123. *La întrebarea despre ce glăsuieşte proverbul românesc, s-ar putea răspunde cu mândria doctorului medieval.* BLAGA, Z. 318. *Riposta la critică cu voce ridicată şi uneori cu insulte.* V. ROM. septembrie 1955, 65. *La această întrebare, Ieremia se scărpină în cap.* TUDORAN, P. 69. *Uitasem că nu mi-a răspuns la bună-dimineaţa.* PREDA, Î. 103. ✦ (Indică atitudinea, gestul etc. care declanşează o anumită reacţie) *Dacă mai face câte una, face numai la linguşirea unor şi altor.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 154. *La huietul cel mare al acestei izbucniri neaşteptate... toţi turcii răspunseră împreună printr-un ţipăt îngrozitor.* BĂLCESCU, M. V. 125. *Duşmănia lui Constantin era foarte naturală, deci răspunse la ea c-o duşmănie tot atât de mare.* EMINESCU, O. XIV, 129. *La strigătele sau şuierăturile speciale ale păstorului, ştiu în ce direcţie să apuce.* GR. S. IV, 93. *Alţii i-au arătat că la asemenea îndrăzneală nu se răspunde, decât cavalereşte.* C. PETRESCU, Î. II, 230. *Monahul nu crezu de cuviinţă că trebuie să mai dea replică la asemenea înfricoşată profesie de credinţă.* SADOVEANU, O. IX, 21. *Răspunse şi el la zâmbetul prinţului.* id. ib. XI, 533. *La fiecare gest al lor, pluta răspunde numaidecât.* BOGZA, C. O. 375. *Nevasta lui Vasile răspunse la zâmbetul ei.* V. ROM. aprilie 1956, 21. *La această îndrăzneală el nu ştiuse cum să reacţioneze.* ib. septembrie 1958, 31.

b) (Indică situaţia sau faptul care determină o consecinţă justificatoare) *La o întâmplare ca aceasta e datoriu învăţătoriul a socoti şi a judeca.* PETROVICI, P. 5/22. *La o asemenea întâmplare nu-i rămâne altă decât... a se ucide.* HRISOVERGHI, A. 40/11. *Ah! La o aşa-ntâmplare tu ştii... de mai pot trăi!* CONACHI, P. 103. *La aşa tâlcuri înalte,... omul să deie nu poate decât prea slabe cuvinte.* id. ib. 266. *Era... o replică la ceea ce s-a tranşat de d-voastră prin un vot.* MAIORESCU, D. I, 284. *Scriitorul veritabil... recalcitrează la pedagogia apăsătoare.* CĂLINESCU, C. O. 244. *Ideea grevei se născuse ca o reacţie la „curba de sacrificiu".* PREDA, R. 17. *Beethoven aparţine epocii sale... prin faptul de a fi reacţionat cu intensitate la toate evenimentele ei.* S mai 1960, 81. *Reacţionează cu toată fiinţa ei la ceea ce se petrece în jur.* T decembrie 1962, 52. *Reacţiile comenta-*

torilor la o atare disciplină spirituală sunt înspăimântate şi moralizatoare. N. MANOLESCU, C. M. 25. *La solicitarea postului de radio eston,... a făcut o declaraţie.* SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 097. ✧ (În enunţuri contrase) *Există mulţi cromatişti senzualişti, care leşină la roşu sau verde.* CĂLINESCU, C. O. 292. *Făcea gesturi de oroare bufonă la muzica lui Chopin.* id. ib. 311.

7. a) (Exprimă dependenţa a două entităţi, prin indicarea faptului care determină un act de conformare, de acceptare, de aprobare sau de supunere) *La toate gata sânt bine să-ţi fie.* M. COSTIN, O. 292. *Milostivindu-să la cererea împăraţilor, strânsă oaste mare.* ALEXANDRIA (1794), 4/15. *La cererea cinstitului... nostru Vlasie... îţi dăm slobozenie.* ŞINCAI, HR. I, 240/9. *În loc de a vă plânge, fiţi virtuoşi şi gata la toate.* MARCOVICI, D. 250/27. *La tot ce e virtute, la tot ce e sfinţire, La tot ce-aduce bine... Ai fost şi eşti tu gata ca să te dai jărtfire.* C. A. ROSETTI, C. 3/3. *Îţi sânt gata la porunci.* NEGRUZZI, S. III, 457. *Gata la poruncile stăpânilor noştri.* FILIMON, O. I, 210. *La orice alarmă eram gata.* LĂCUSTEANU, A. 112. *La îndemnul meu, şi-au procurat şi el un exemplariu.* în BARIŢIU, C. II, 241. *Sânt gata la porunca Luminării voastre.* CREANGĂ, P. 232. *Să fim gata la tot!* CARAGIALE, O. III, 143. *La sfătuirea profesorilor binevoitori m-am supus pedepsei.* SBIERA, F. S. 102. *La atâtea îndemnuri,... îmi detei în fine consâmţământul.* id. ib. 166. *Dar mort de ai fi şi la aşa poruncă ar trebui să te scoli.* DELAVRANCEA, O. II, 54. *La îndemnul lui Bălcescu, scoase biletul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *La plângerea locuitorilor... domnul a trebuit să revină asupra deciziei sale.* STOICESCU, C. S. 81. ✦ (Indică faptul în legătură cu care sau realitatea faţă de care se realizează sau există o conformare, o concordanţă, o corespondenţă) *Fericatu e bărbatul carele nu mearse la svatul necuraţilor.* PSALT. HUR.^{2} 87. *Scriptura cea noo la rânduiala tipicului elinesc o ai tocmit.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 7/50. *La sfatul lor să nu vie sufletul mieu.* ib. 381/5. *Turcul este la o legătură cu franţuzul.* NECULCE, LET. II, 419/37. *Era cu Cantacozinii la o vorbă.* R. POPESCU, CM I, 444. *Mintea amândurora la acest feli dă lucruri blestemăteşti şi necuvioase bine să potrivise.* R. GRECEANU, CM II, 181. *Să fii la o ştire cu patriarhul.* MINEIUL (1776), 78^{r2}/1. *Trei stareţi fiind la un gând, să voroviră într-una din zile.* ib. 137^{r1}/1. *Să urmeze la toate cererilor şi povăţuirilor serascherului.* VĂCĂRESCUL, I. I, 95^{v}/2. *Făgăduieşte a urma la toate sfatului său.* CANTACUZINO, N. P. 33^{r}/12. *I-au iertat pre dânşii şi prea câţi era la o unire cu dânşii.* MIL. TIT. 1^{v}/13. *Mintea ei să cade să fle la o tocmire cu a mea.* CATON, 61^{r}/9. *Nu dă niciodată ascultare la linguşirile iubirii de sineşi.* GOLESCU, E. 238/18. *Oamenii închipuiesc la părerea lor o ticăloşie ce li s-ar întâmpla, mai mare de cum este întru adivăr.* DRĂGHICI, R. 117/17. *Mă uneam cu dânsa la orice sfătuire.* GORJAN, H. II, 48/1. *La aceea ce D[om]nia-Sa au poftit... nu m-am învoit.* în BARIŢIU, C. II, 330. *Împărăteasa se uni la propunerile aceste.* NEGRUZZI, S. II, 146. *Scrisoarea tipărită la traducţia mea.* id. ib. III, 395. *Acea poezie care n-ar răspunde la simţimintele poporului s-ar izola de popor, de naţiune şi ar pieri.* BOLLIAC, O. 63. *Eliad... a aderat la redacţiunea lui Nicu Bălcescu.* GHICA, în DL I, 23. *Să o asculţi la orice-ţi va porunci.* FILIMON, O. I, 125. *Mă unesc la aceasta.* id. ib. 314. *Mai multe doamne trebuie să fie subscris la adresă.* în BARIŢIU, C. II, 209. *Mă unesc şi eu la giurământul vostru.* ALECSANDRI, T. 504. *Moş Sandu... se înduplecă la tot ce voim.* id. ib. 663. *Nu vă mai potriviţi la vorbele unui beţiv.* id. ib. 1 534. *Rezultatele obţinute sânt departe de a corespunde la aşteptări şi la făgăduinţele date.* EMINESCU, O. XI, 50. *Mă ştii că consimţ la onoarea dumitale de familist.* CARAGIALE, O. VI, 12. *Poeziile lui de iubire răspund la porniri adevărate.* DELAVRANCEA, T. 210. *La această părere se alipesc pe rând toate puterile.* XENOPOL, I. R. XIV, 39. *La tot ce spunea boierul se supunea cucoana.* SION, P. 65. *Obligaţiunea este solidară din partea debitorilor, când toţi s-au obligat la acelaşi lucru.* HAMANGIU, C. C. 246. *Să nu-şi deie consimţământul la săvârşirea acestei fapte.* SBIERA, F. S. 161. *Să consâmtă la acest lucru.* id. ib. 341. *Eder... se ralie la părerea lui Sulzer.* IORGA, L. II, 249. *La fortificarea romană a Dunării moesice corespunde... întărirea de către daci a tuturor punctelor strategice.* PÂRVAN, G. 117. *Să-şi înduplece sotul părăsit să consimtă la despărţenie.* M. I. CARAGIALE, C. 129. *Cine n-are nimic, ascultă la toate şi trage nădejde.* REBREANU, R. I, 238. *Să îndemne lumea să subscrie la acţiuni.* PILLAT, P. 273. *Subscriem fără rezerve la asemenea deziderate.* CONSTANTINESCU, S. III, 221. *Cine nu ar subscrie şi astăzi la un principiu ca acesta?* BĂCESCU, PĂS. 181. *Subscriu din tot sufletul la articolul său.* CĂLINESCU, C. O. 403. *Se raliază, cu mici deosebiri, la aceeaşi concepţie.* RALEA, S. T. II, 68. *Aşadar şi dumneata, inspectore, te raliezi la bănuielile domnului.* STANCU, R. A. III, 304. *Pentru ca să se ajungă la identitatea de interese, la comunitatea de utilităţi, trebuia să preexiste ceva.* FLORIAN, R. II, 42. *Se vede obligat... să se ralieze la o sentinţă contrarie convingerilor sale. v.* ROM. iulie 1960, 158. *Subscria la aceeaşi idee.* IST. LIT. ROM. II, 651. *Explicaţia stă... într-o raliere spontană a maselor la adevărurile cuprinse în versurile ei.* T ianuarie 1966, 8. *Nu subscriem... la indiferenţa multor esteticieni faţă de studiul categoriilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 35, 8/1. *Al. Macedonski aderă la simbolismul francez.* CIOCULESCU, C. 63. *Marea masă a populaţiei n-a subscris la capitularea conducătorilor ei.* MAG. IST. 1975, nr. 8, 51. *Riscul unei cedări, al consimţirii la denunţ, al unei recunoaşteri fanteziste a pierit cu desăvârşire.* STEINHARDT, J. 6. *Sătenii se potriveau la laudele lui.* ŞEZ. II, 141. *No, am agiuns la vorbele tatii.* O. BÎRLEA, A. P. II, 177. *Părinţii voştri se unesc la treaba asta?* SNOAVA, III, 161. ✧ Expr. **A fi la părerea cuiva** v. părere (3). **A fi la un cuvânt** (cu cineva) v. cuvânt. ✦ (Indică realitatea la care se adaptează, se acomodează cineva sau ceva) *Mi s-a părut că... un astfel de tablou se putea adapta la timpul de care dispunem.* BARONZI, I. C. I, 9/27. *Adaptarea la mediu e o condiţie de existenţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 199. *Figurile reproduse... privesc mai degrabă bastoane de comandă..., felul lor de a fi adaptate la beţele de lemn.* PÂRVAN, G. 25. *El este pentru adaptare la condiţiile societăţii.* CĂLINESCU, C. O. 173. *Adaptarea spetelor la condiţii noi.* id. ib. 318. *În adaptarea la existenţă, clasicul arată bun simţ.* id. I. 21. *Mod de învăţământ adaptat la şcolile noastre.* id. O. XIV, 63. *Are o complexitate..., adaptată la fiecare stare sufletească.*

CONSTANTINESCU, S. I, 230. *De aici îi vine amplitudinea şi perspectiva de indefinită dezvoltare şi adaptare la toate etapele ştiinţei.* JOJA, S. L. 9. *Sânt adaptaţi la anumite condiţii de viaţă.* ZOOLOGIA, 24. *Adaptarea... la viaţa acvatică.* ib. 65. *Adaptare la viaţa terestră.* ib. 132.

b) (Indică situaţia, faptul acceptat sau impus de cineva) *Aduce Corvin pre craiul la voia de pace.* M. COSTIN, O. 284. *I-au adus la legea cea adevărată.* ŞINCAI, HR. I, 149/38. *Toate tocmelele, la câte îl va îndătora le va împlini.* MAIOR, IST. 4/22. *Cercând a-l aduce la credinţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 157. *Ci, acum de săvârşit La adevăr am venit* (a. 1816). ŞA II, 326. *Era ţara supusă la ne-ncetate lupte spre ferirea jugului strein.* CR (1830), 434²/19. *Ne vom supune cu umilinţă la toate.* MARCOVICI, D. 128/10. *Mexicanii nu voiesc a să pleca la condiţii de pace.* GT (1839), 33²/19. *Călătorul... să va supune la vizita doctorului.* REGUL. ORG. 190/2. *Ei, pe lângă condiţiile... publicate s-au prenumărat, iară la condiţii nouă nu se îndătoră.* în BARIŢIU, C. II, 328. *Niciodată în viaţă nu putea el socoti Că s-o pleca la-nsoţire cu alt bărbat.* PANN, E. V, 74/15. *S-or învoi la aceasta.* NEGRUZZI, S. III, 40. *Caută să evite de a ceda la ultimatul ce li se propune.* GHICA, S. 478. *Fiecare din noi trei să se supuie... la hotărârile celorlalţi doi.* id. ib. 688. *Un guvern în constituţii e supus la socoteală.* ALEXANDRESCU, O. I, 266. *Cu ce drept mă supui la un interogatoriu?* CONV. LIT. IV, 206. *Să-l slujeşti taman trei ani de zile, cu credinţă, la ce te-a pune el.* CREANGĂ, P. 146. *Mult mai lesne îl putem sili la pace.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 185. *Femeile silesc pe bărbaţi la respectarea sărbătorilor.* PÂRVAN, G. 147. *Întâmplarea a silit pe călugări la altă rânduială.* VOICULESCU, P. I, 167. *Situaţia avea să mă strângă în chingile unui efort susţinut, silindu-mă la autodisciplină.* BLAGA, H. 94. *După ce mai discutară puţin se ajunse la o înţelegere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 129. *Se pregăti să facă ceva s-au să se supună la ceva.* PREDA, R. 91. *S-a plecat la sfatul împărăţiei.* FUNDESCU, L. P. I, 86. *Dară Ghiţă ce făcea? La luptă se supunea.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 206. ✦ (Indică situaţia neconvenabilă, condiţia nefavorabilă sau tratamentul potrivnic pe care cineva este silit să-l accepte) *Dacă nu s-ar teme de robie la care îi aduc portughezii, ei s-ar pleca a să statornici pe lângă colonii.* IST. AM. 74ᵛ/11. *L-au osândit la amară robie.* ŞINCAI, HR. III, 29/18. *Să să plece la robie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 169. *Să fim trimişi aici la perire.* id. ib. 193. *Ar putea să mă silească la trădare către ceilalţi.* HELIADE, L. B. II, 29/25. *Frumuseţea piere, slava ne supune la chinuri şi pizmuiri.* MARCOVICI, C. 4/22. *Velisarie fu zmuls din braţele slavei şi osândit la cumplita pedeapsă a orbirei şi la pierderea averii sale.* id. VEL. 2/2. *El avu să se lupte cu Sânt-Anselm şi fu condemnat la retracţiuni publice.* LAURIAN, F. 185/8. *Erau supuşi la cele mai crunte goane din partea catolicilor.* BARIŢIU, P. A. I, 21. *Comitetul a fost silit la această precipitare.* GHICA, S. 99. *La glasul veciniciei cu groază mă supui.* ALEXANDRESCU, O. I, 295. *Toaleta ei din toate zilele se compunea dintr-un şir de torture, la care ea se supunea cu cea mai mare resignaţiune.* FILIMON, O. I, 131. *Mersul Providenţei nu e supus la limite strimte.* BARONZI, I. C. I, 31/27. *Turme de robi, goi, vineţi, de boale gârboviţi, La trista exilare de soartă osândiţi.* ALECSANDRI, POEZII. 475. *Am meritat pedeapsa la care-s osândit.* id. T. II, 182. *Cei tari... conspiră Contra celor ce dânşii la lucru-i osândiră.* EMINESCU, O. I, 56. *Împrejurările ar trebui să-i silească la muncă.* id. S. P. 111. *Îl sileşte a se înjuga mai mult la munca proprietarului.* XENOPOL, I. R. XIV, 2. *Sânteţi obligaţi la o expiaţie pentru tot ce aţi făcut şi mai ales ce n-aţi făcut.* IORGA, P. A. II, 364. *Băltoagele verzi... ne sileau la sărituri gimnastice.* HOGAŞ, DR. I, 5. *Regimul la care m-a supus e aspru, dar îl suport cu voluptate.* IBRĂILEANU, A. 111. *Asupra neamului lor apăsa o neagră afurisenie, care-l mâna fără înduplecare spre stingere, supunându-l mai înainte la încercările cele mai grele.* M. I. CARAGIALE, C. 50. *Frica de moarte nu ne sileşte la josnicii.* LOVINESCU, C. IV, 64. *Îi răsturnă toate planurile şi-l sili la o înţelegere cu boierii, care-l subordona vremelnicei stăpâniri.* OŢETEA, T. v. 217. *Tata face-o boală de inimă din cauza oboselii la care îl supun.* CĂLINESCU, S. 96. *Amenzile şi scăderile de salariu sileau clasa muncitoare la o existenţă din ce în ce mai apăsătoare.* PREDA, R. 17. *Grelele încercări la care ne-a supus istoria.* CINEMA, 1968, nr. 1, XIV. ✦ (Indică pedeapsa, condamnarea la care este supus sau la care se supune cineva) *L-au pus în temniţă şi l-au pus şi la muncă.* M. COSTIN, O. 68. *Puindu-l la munci şi chinuindu-l.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58ʳ/26. *I-au pus la mare pedeapsă.* NECULCE, L. 272. *Le-au pus la mare pedeapsă pe toate şi pe unile din muieri... le-au şi spânzurat.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 347. *Să supuse la nevoinţe şi la trude.* MINEIUL (1776), 180ʳ²/18. *Toţi cei la moarte osândiţi.* ŞINCAI, HR. I, 11/24. *Câţi să vor vădi tăietori de bani să să osândească la moarte.* LEGIUIRE, 42/17. *Este supus şi la pedeapsa ce este hotărâtă pentru furi.* GOLESCU, E. 123/15. *A trimite mii de oameni la jertfelnicul nesăţioasei morţi.* MARCOVICI, C. 16/10. *Dacă ostaşul, prin crima sau vina sa, va aduce şi pagubă statului..., va fi supus şi la despăgubire.* CONDICA, O. 11/14. *Cu armă de izbândă Să-i supuie la osândă.* BĂRAC, ap. GCR II, 237/14. *Ieremia... osândi pe toţi prinşii la moarte.* BĂLCESCU, O. I, 344. *Au fost condamnaţi la perderea averilor.* BARIŢIU, P. A. I, 23. *Au fost condamnaţi la galere.* id. ib. 26. *Prin vot unanim se osândi la moarte.* FILIMON, O. I, 320. *Condamnări la moarte.* id. ib. 336. *Nevoi pe atenieni să-l condamne la o amendă de 1000 de drahme.* CONV. LIT. IV, 160. *Am meritat pedeapsa la care-s osândită.* ALECSANDRI, T. II, 182. *Fusese obligată la plata unei mari despăgubiri.* EMINESCU, S. P. 176. *Judecă aspru pe locuitorii ce... erau aliaţi într-ascuns cu inamicul, osândindu-i parte la moarte prin securea călăului, parte la exil, parte la confiscarea averilor.* id. O. XIV, 104. *Fu condamnat la recluziune în palatul împărătesc.* id. ib. 147. *Călăii te vor da la cazne.* CARAGIALE, O. VI, 334. *Stau la canon.* id. ib. VII, 457. *Pus la cazne.* ISPIRESCU, M. v. 7. *Eşti osândit... la moarte!* DELAVRANCEA, O. II, 144. *Nu scoate nicio vorbă, deşi fusese supusă la chinurile cele mai cumplite.* LOVINESCU, C. IV, 78. *Imediat după pronunţarea sentinţei, care îl condamna la muncă silnică, a fost vârât în baia comună.* CAMIL PETRESCU, T. II, 70. *Îi supuse la chinuri.* id. O. I, 7. *Pe Calea Victoriei... trece ca osândiţii la ghilotină.* C. PETRESCU,

C. v. 357. *Asta i-a adus arestarea, judecarea şi osândirea la temniţă pe viaţă.* SADOVEANU, E. 47. *Pe măcelarul francez* [l-a condamnat] *la moarte pentru canibalism.* BART, E. 280. *Osândit la moarte.* CĂLINESCU, C. O. 344. *Se pare că acuzatorii de mai târziu ai lui Socrate, care au reuşit să-i obţină o condamnare la moarte, folosiseră câte ceva din imaginea propusă de Aristofan.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/1. *Finii... pe ceea lume nu vor fi puşi la munci.* ŞEZ. I, 39. *Când Moartea nu ascultă de el, sfântul o pune la pedeapsă.* ib. III, 114/10. *Oare n-o fi pacat să osândeşti băietul la moarte?* VASILIU, P. L. 61. ✧ Expr. **A vârî** (sau **a băga**) (pe cineva) **la puşcărie** (ori **la închisoare**) v. vârî (2). **A pune la canon** v. canon. **A pune** (pe cineva) **la chinuri** (sau **la cazne, la torturi,** învechit şi popular, **la munci**) v. pune (**C II 1**). ✦ (Indică taxa, impunerea la care este supus cineva) *Şi o babă săracă... trebuia... să deie şi ea bani la văcărit.* CANTA, LET.² III, 188. *Călătorul nu este supus la nicio altă dare.* FILIMON, O. II, 77. *Prin acest război ei sileau oraşele aliate la tribut.* EMINESCU, O. XV, 1 143. *Guvernul local... condămna pre primărie la plată.* SBIERA, F. S. 366. *Am aşezat... ţara domniei mele, mari şi mici şi pe toţi, la dări.* STOICESCU, C. S. 27. *Turcii, măre, mi-l aflau, La greu bir mi-l aşezau.* ŞEZ. III, 212. *Badea meu, tânăr copil, Mi l-au pus domnii la bir.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 137. ✦ (Indică situaţia, împrejurarea, de obicei neplăcută, nefavorabilă, pe care cineva este pregătit să o suporte) *Robinson... era pregătit la o asăminea întâmplare.* DRĂGHICI, R. 166/6. *La toate să fim pregătiţi, dar să ne ferească Dumnezeu să nu ne despărţim în două tabere.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 155. *Nu se aştepta la asemenea întrebare.* NEGRUZZI, S. I, 154. *Să se aştepte la o mare nenorocire.* FILIMON, O. I, 104. *De te însori tânăr, trebuie să te aştepţi la o mulţime de necazuri.* CONV. LIT. IV, 219. *Ne putem aştepta la un fond mai bine cugetat?* ib. 240. *La un lucru însă nu ne aşteptam poate, şi tocmai aice este învăţătura cea însemnată.* ib. VI, 70. *La vreun bine mare să nu se aştepte.* LĂCUSTEANU, A. 100. *Nu mă aşteptam la o cifră aşa de neînsemnată.* id. ib. 174. *Să nu se aştepte niciodată la o protecţie.* CONV. LIT. XI, 109. *Mă aştept la mari greutăţi de înfruntat.* ib. XII, 47. *Ne aşteptăm la întoarcerea unor efecte egale când constatăm cauze egale.* EMINESCU, O. XIV, 953. *Cititorul să nu s-aştepte cumva la o dare de seamă.* CARAGIALE, O. III, 106. *Înţelegi la ce trebuie să ne aşteptăm.* id. ib. VI, 113. *Ştiţi la ce plictiseală trebuie să vă aşteptaţi.* id. ib. VII, 27. *Nu te aştepta la scrisori dese.* HOGAŞ, ap. CĂLINESCU, C. O. 232. *Era pregătit la asemenea primire.* C. PETRESCU, Î. I, 232. *Nu se aştepta la acest deznodământ shakesperean.* C. GANE, TR. V. II, 99. *La asta nu se aşteptase niciodată.* BART, E. 159. *La aşa ceva nu mă aşteptam.* CĂLINESCU, C. O. 426. *Să te aştepţi la bine.* VASILIU, P. L. 67. ✦ (Indică situaţia, împrejurarea, de obicei nefavorabilă, pe care o poate suporta, la care rezistă sau nu o fiinţă) *Natura nu putea să reziste la acea furie.* C. A. ROSETTI, N. I. 178. [Grâul] *rabdă tare bine la ger când îi... acoperit cu omăt.* I. IONESCU, C. 172/23. *Să vedem dacă va rezista* [grăuntele] *la încercare.* CR (1848), 44³/66. *Vitele de acest soi... rabdă la frig şi la ploaie.* GHICA, S. 540. *Nu putu să reziste la teribilul asalt.* FILIMON, O. I, 153. *Din tuspatru era singurul care nu ducea la băutură, se putea spune chiar că mai mult se făcea că bea.* M. I. CARAGIALE, C. 16. [Bradul] *sănătos din fire, şi-a împletit inima şi a dus la necazuri ca un sfânt.* BASSARABESCU, V. 49. *Era* [un om] *bine zidit, era rezistent la muncă şi la drum.* GALACTION, A. 354. *Niciodată n-am crezut că oamenii pot rezista la atâtea suferinţe.* C. PETRESCU, Î. I, 206.

8. (Indică faptul care determină sau faţă de care se manifestă o opoziţie, o împotrivire) *La această cerire a paşii, nici domnul împotrivitor... n-au fost.* GHEORGACHI, LET. III, 324/18. *Gândea că la libertate să împotrivea, dinlăuntru, patimile cele rele, iar de afară, legile politiceşti.* POTECA, F. 33/27. *Să să dea în ştire ca fabricile împotrivitoare la curăţenia oraşului să vor aşăza dă acum înainte afară din politie* (a. 1832). DOC. EC. 496. *La o temere covârşitoare împrotiveşte o nădejde bine cuvântată.* MARCOVICI, D. 13/17. *Până când duhul minciunei, protivnic la cunoştinţă Nu călcă pe adevărul acestei nalte ştiinţă.* CONACHI, P. 302. *Să împrotiveşte moldovanul la îndeplinirea arbitrarie a cererii ocârmuirei* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *Braşovul se opuse la ocuparea germană.* BARIŢIU, P. A. I, 66. *La rău a sta-mpotrivă... e chipul cel mai sigur De a-l stârpi cu totul; căci fără de aceasta zadarnică e truda.* NEGRUZZI, S. III, 234. *Se împotrivea la orice măsuri armate.* GHICA, S. 109. *Întâmpina... împotriviri la propunerile şi la cugetările sale.* id. ib. 477. *Se consultară Ce fel ar putea face Şi prin care mijloace, Stavilă ar opune L-acea înecăciune.* ALEXANDRESCU, M. 389. *S-a opus... la toate cererile practice de economii.* MAIORESCU, D. I, 573. *Se împotriveşte la căsătoria mea cu acel găgăuţ.* CONV. LIT. XI, 86. *A visa că adevărul sau alt lucru de prisos E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr Este piedica eternă ce-o punem la adevăr.* EMINESCU, O. I, 164. *Refuză a primi distincţiunea asta, căci la aceasta se opun principiile d-sale.* CARAGIALE, O. VII, 136. *Închină jertfe pe malul Istrului lui Zeus..., lui Heracles şi Istrului însuşi, că nu i-a fost protivnic la trecere.* PÂRVAN, G. 47. *Nimic nu s-ar opune... la o atare ipoteză.* id. ib. 636. *Mi-ai spus că te-ai fi opus la o strămutare de aci.* C. PETRESCU, C. v. 206. *Sătenii se opun din răsputeri la izolarea copiilor bolnavi.* ULIERU, C. 3.

9. a) (Indică situaţia, starea în care se află sau ajunge să fie cineva sau ceva) *Cine vine amu la pocaanie, să nu ceară împărăţia ceriului.* CORESI, EV. 29. *Mulţi, temându-se de muncile vecinice să părăsescu de păcate şi vin la pocăinţă.* VARLAAM, C. 157. *Apoi vin la primejdii şi ei şi casele lor.* M. COSTIN, O. 60. *Căzacii amu fiind la mare strânsoare de hrană..., amu pieile de pre cai morţi... herbea.* id. ib. 163. *Rămânându sărac şi la mare lipsă.* NECULCE, L. 38. *Vai di ţară!... la ce cumpănă au căzut!* id. ib. 325. *Nu ştiia la ce margine va să-i iasă lucrul.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 335. *Nici a mânca mai mănâncă, cât acu şi viaţa îi stă la primejdie* (a. 1751). ARHIVA, I, 55. *Venit-ai la patimă prin sfatul cel de bună voie.* MINEIUL (1776), 205ʳ²/1. *Neputând ca să ştie La ce sfârşit va să vie, Neputând să să păzască De urgie împărătească* (a. 1777). GCR II, 112/25. *El află că Tulus este la moarte.* CANTACUZINO, N. P. 45ᵛ/18. *La ce au ajuns vârtutea romanilor?* ŞINCAI, HR. I, 80/4.

Tată-mieu este la primejdie. SLĂTINEANU, A. 115/17. *Aduce pe roiul nostru la oarecare rânduială.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Ceata lui este la strâmtoare.* id. ib. 418. *Şcoala se află la proastă şi ră stare.* URICARIUL, I, 67/10. *Un războie de voi râdica, mă va aduce la istovul ticăloşiei meale.* BELDIMAN, N. P. II, 156/21. *Privigherea, în parte, a fieştecăruia ne aduce la dreptul adevăr.* PISCUPESCU, O. 43/18. *Vai mie nenorocita! La ce am ajuns!* HRISOVERGHI, A. 104. *Rodul au venit la deplinătate atuncea când sângele au încheiat lucrul său.* VEISA, I. 2/20. *La ce-am ajuns astă dată!* CONACHI, P. 86. *Avem încă mult, până să ajungem la acest grad de civilizaţie.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Ei vor ajunge cu timpul la o comunitate de idei.* GHICA, S. 144. *La ce au ajuns această instituţiune?* CONV. LIT. XI, 37. *O să-şi vie în pocăinţă.* CARAGIALE, O. VI, 10. *Ştii tu ce-a ajuns?* id. ib. 86. *Bărbatul părea îngândurat şi stânjenit în costumul său prea elegant, deşi demodat şi la un grad înalt de eroziune.* CĂLINESCU, S. 11. *Eram la mare necaz.* CAMIL PETRESCU, O. I, 46. *Noile împrejurări sociale au dus la o puternică influenţă franceză.* CONTRIBUŢII, I, 172. ✦ (Situaţia sau starea cuiva rezultă din atitudinea binevoitoare sau răuvoitoare manifestată de cineva) *Avè mare trecere la Poartă.* NECULCE, L. 308. *Se va afla în cinste la domni şi în trecire* (a. 1756). URICARIUL, I, 357. *Dragostea ce avea la mine.* MIL. TIT. 29ᵛ/2. *Avea mare trecere la Poarta turcească.* BĂLCESCU, M. v. 31. *Am credit la dânsa.* NEGRUZZI, S. III, 121. *Boier cu trecere la curte şi bogat.* FILIMON, O. I, 146. *Avea mare trecere la împăratul Napoleon.* ALECSANDRI, S. 172. *Nu prea au trecere la guvern.* în BARIŢIU, C. II, 236. *Atâta trecere n-am şi eu la dumneata.* ISPIRESCU, L. 271. *Au o trecere nebună la femei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 232. *Era un om... cu trecere la cucoane.* BRĂESCU, A. 84. *Avea trecere mare la Bucureşti şi putea să-i dea oricând afară din slujbă.* EFTIMIU, N. 27. *Frate-meu e om bogat, Om cu trecere la sat.* TEODORESCU, P. P. 351. ✦ (Starea, situaţia cuiva este evaluată în funcţie de numărul unor performanţe, al unor extravaganţe etc.) *Ceilalţi mosafiri erau la o a doua ţuică.* M. I. CARAGIALE, C. 9. ▭ *Este la al treilea infarct. Este la a cincea nevastă.*

b) (Indică starea de spirit, dispoziţia psihică, sufletească de care este sau se lasă cuprins, copleşit cineva) *Au stătut... singur Ştefan Vodă la mare spaimă.* M. COSTIN, O. 170. *Pre fiii săi să-i păzească... să nu-i pornească la mânie.* id. ib. 279. *Să-i urneşti la răutate.* DOSOFTEI, O. I, 19. *La mare grijă şi întristare au venit şi domnul şi boiarii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 140/1. *Mă aflam la mirare.* HALIMA (1783), 15ᵛ/14. *Această veste mincinoasă, care pentru câtăva vreme s-au crezut, au pus toate mintile la mirare.* IST. CAROL XII, 37ʳ/21. *S-au întors şi la pizma sa.* ŞINCAI, HR. III, 6/37. *Închinându-şi cu pline păhară Toţi-şi dădusă la veselie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 134. *A făcut copii de care am fost însumi la îndoială.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 347/6. *Prin neştiinţă şi nebăgare de seamă sântem supuşi la nenumărate înveninări.* VASICI, M. II, 56/18. *Că mor, cât nu mă vei iubi, nu eşti la îndoială.* I. VĂCĂRESCUL, P. 285/11. *Era supus la descuragiu.* TEULESCU, C. 134/23. *Nu sânt la îndoială că în puţine zile o vei învăţa.* NEGRUZZI, S. I, 7. *El s-ar lăsa bucuros la o dulce reverie.* id. ib. 191. *Nu sânt la îndoială că era iniţiat în societăţile francmasonice.* GHICA, S. 331. *Mocionienii tăceau..., ceea ce au pus la mirare pe Brătianul.* în BARIŢIU, C. II, 213. *Ce poţi face alta decât să dai fuga la presupunere.* CONV. LIT. II, 14. *Suleiman... încăpuse la spaimă şi nedumerire.* EMINESCU, O. XIV, 179. *La indiferenţă încă n-am ajuns.* CARAGIALE, O. VI, 443. *Fata intră la grije că a să fie biruită.* ISPIRESCU, L. 45. *Stă la chibzuiri, în care parte să se dea.* id. U. 28. *Coperişurile caselor sânt albe, de un aspect moale, vaporos, ce predispune la visuri.* VLAHUŢĂ, D. 225. *Ştie pune la pripus intenţiunile cele mai bune.* SBIERA, F. S. 260. *Ploaia... predispune la somn.* BACOVIA, O. 236. *Fug de orice peisaj care predispune la contemplaţie.* CĂLINESCU, B. I. 7. *Mozart... predispune la gravitate.* id. C. O. 351. *Dascălul..., văzând lipsa lui..., a întrat la gânduri.* ŞEZ. IV, 186. *N-o stat mult la chiteală.* VASILIU, P. L. 94. ✧ Expr. **A sta** (sau, învechit, **a se afla**) **la gânduri** v. gând. **A sta la cumpănă** v. cumpănă. **A sta la îndoială** v. sta (**VI 1**). **A cădea la îndoială** v. îndoială. **A intra la griji** (sau, învechit şi popular, **la grijă**) v. grijă. **A intra la bănuieli** (sau **la păreri, la idee**) v. intra. **A duce** (sau **a împinge** pe cineva) **la disperare** v. disperare. ✦ (Indică pasiunea, patima, viciul etc. care domină, stăpâneşte pe cineva) *Eu nu mă voi supune niciodată la nebuniile sufletului* (a. 1750). GCR II, 46/28. *Era om... dat la dezmierdări şi plăceri.* VĂCĂRESCUL, IST. 262/19. *Era dat la beutură.* ŞINCAI, HR. III, 36/13. *Vlădica... cu totul e dat la economie şi la adunare de bani.* MAIOR, IST. 258/21. *Dedaţi fiind la rău.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Ei sânt daţi la lenevire.* POTECA, F. 222/6. *Fireasca aplecare la poezie... l-au silit să părăsească celelalte învăţături.* MARCOVICI, C. 3/13. *Tânărul princip se dedi la desfrânări.* IST. M. 180/17. *Cum ai vra ca omul... la patimi să nu mai aibă... plecăciune?* CONACHI, P. 266. *Sânt... supuşi la patima beţiei.* BARASCH, I. 154/20. *Dat la poftele trupeşti.* NEGRUZZI, S. I, 225. *Anticarul la patima-i supus Culege vechea-aramă ce nu mai are curs.* ALEXANDRESCU, M. 11. *Omul este supus... la dorinţe.* CONV. LIT. II, 11. *La acelaşi şir de patimi deopotrivă fiind robi, Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi.* EMINESCU, O. I, 130. *Se dăduse la băutură.* MILLE, V. P. 160. *Orice om are, măcar rudimentar, orice fel de sentiment, chiar şi pornirea la crimă.* IBRĂILEANU, S. L. 104. *Se năpustise deodată la desfrâu.* M. I. CARAGIALE, C. 13. *Era isteţ şi dedat la vicleşuguri.* GALACTION, O. I, 298. *Păgânii-s daţi la beţie, la jafuri, la tâlhărie.* TEODORESCU, P. P. 479.

c) (Indică afecţiunea fizică sau psihică la care este predispus sau expus un organism viu) *Aceste noroade sânt supuse la puţine boale.* IST. AM. 65ʳ/12. *Slăbeşte şi apleacă şi pe cel mai sănătos la boală.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 485/32. *Tot omul este supus la mii şi mii de dureri.* C. A. ROSETTI, N. I. 29. *Va vorbi de... boalile la care dobitoacile sânt supuse.* REGUL. ORG. 389/12. *Săcara nu este supusă la boalele ce le-am arătat că dau în grâie.* I. IONESCU, C. 181. *Splina după forma şi poziţia sa se supune la inflamaţie.* CORNEA, E. I, 53/6. *Blănarii sânt supuşi la oftică.* BARASCH, I. 153/17. *Aceste animale... sânt foarte supuse la tot felul de boale.* CONTA, O. F. 243. *Lipsa igienei te predispune la boale.* SCRIBAN, D. *În sensibilitatea poetului tresare o tristeţe*

încărcată de putreziciuni, istovită de oboseli şi predispusă la o nevroză modernă. CONSTANTINESCU, S. III, 48. *Înclinaţi la obezitate.* CĂLINESCU, O. XIV, 39.

10. a) (Indică demnitatea, rangul, funcţia deţinută sau dobândită de cineva într-o ierarhie instituţională) *Atunce-l dăruiră cu 300 de galbeni, ca să nu-i uite când va veni la împărăţie.* MOXA 146. *Au înţeles Ştefan Vodă... de rădicarea la domniie lui Hrizică Vodă.* M. COSTIN, O. 171. *Măriia ta pre acesta la putere d[o]mnească l-ai rădicat.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 7/40. *Au ieşit iar la crăie.* NECULCE, L. 187. *Încă pe unii i-au şi boierit de-au fost la cinstea dintâi.* id. ib. 312. *Să nu încapă nice la o dregătorie.* id. ib. 371. *L-au adus soarta şi la domnie.* R. GRECEANU, CM II, 58. *M-au înălţat, nevrednic fiind, la această stepenă.* ANTIM, O. 6. *L-au rădicat la mai mare treaptă.* HALIMA (1783), 44ᵛ/17. *Fusese... înălţaţi la diregătorii.* ŞINCAI, HR. I, 201/16. *Să-l rădice alta la vrednicie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 242. *Se îmbulzea la întieţime.* id. ib. 401. *Tot tânărul... din vreme în vreme trebuie să să suie la mai înalte trepte.* GOLESCU, Î. 105. *Bunătatea izbăvitorului republicei îl înălţase la cel mai mare rang ostăşesc.* AR (1830), 20¹/10. *Francisc... a urmat la tron.* BARIŢIU, P. A. I, 546. *Să vază cu ochii săi pe nepotul său Anadam înaintat şi ardicat la o treaptă mai fericită.* PANN, A. 29/15. *Contele Meternick... a împins la domnia Ţării Româneşti pe Iancu Caragea.* GHICA, S. 28. *Să ajungă... la cârma statului.* MAIORESCU, D. I, 502. *Ideile politice pe care le susţine partidul ajuns la putere.* CONV. LIT. XI, 201. *Statul pretinde o organizare, care să excludă necapacitatea, şi să vie la domnie numai cu capabili.* EMINESCU, O. XV, 1 145. *A părăsit totdeauna opoziţia... în ajunul venirii ei la putere.* CARAGIALE, O. I, 136. *Ce ţi se pare mai nostim: catârul cu potcoave de aur ori nerodul urcat la măriri?* id. ib. VII, 175. *Împăratul ridică pe Ţugulea la mare cinste.* ISPIRESCU, L. 319. *În anii îngemănaţi 1633 şi 1634 vin la domnie în Ţările Române doi principi, Matei Basarab şi Vasile Lupu.* XENOPOL, I. R. VI, 86. *Se vorbea de o nouă venire la guvernare.* C. PETRESCU, C. V. 232. *Ajungeau la domnie copleşiţi de datoriile pe care le contractaseră ca să obţină numirea.* OŢETEA, T. V. 32. *Venirea la domnie a lui Cuza.* OPRESCU, S. 35. *Îl va înălţa pe Şun la treapta de principe al locaşului împărătesc.* CĂLINESCU, O. IX, 12. *În 1344 a venit la conducerea voievodatului transilvănean Ştefan Lackffy.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 5. ✧ Expr. **A veni la putere** (sau **la guvern**) v. veni (**A VII 1**). **A veni la scaun** v. veni (**A VII 1**). ✦ (Indică treapta, nivelul superior atins de cineva sau de ceva, într-un domeniu cultural, ştiinţific etc.) *Sui de agiunsă la nălţâmea cunoştinţelor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 119ᵛ/20. *Duhul omului s-a suit la înălţimea nobilii solii de a lumina pe oameni.* CR (1836), 190¹/54. *Alecsandri publică primele sale poezii... care îl redicară la titlul necontestat de întâiul poet naţional.* NEGRUZZI, S. I, 339. *Omul... nu s-ar urca niciodată la gloria de a face ceva mai bine decât planta sau animalul.* CONV. LIT. II, 40. *Te urci mai sus, ajungi la gimnazii.* IONESCU-RION, S. 102. *Se poate vedea la ce cinste şi preţuire erau considerate de ei cele mai de samă din animalele casnice ale omului.* N. A. BOGDAN, C. M. 17. *Rolul... e o încercare grea, trecută la nivel maxim în raport cu posibilităţile unui actor încă tânăr.* T decembrie 1964, 56. *„Astra"... a desfăşurat o activitate cel puţin la înălţimea anilor ei.* MS. 1975, nr. 2, 17. ✧ (Adesea precedat de „până"; indică nivelul maxim atins într-o ierarhie) *Pentru ca acest drept al deosebirilor soţiale să găsească o întemeiare psihică, ele au fost ridicate la rangul de drept divin.* EMINESCU, O. XV, 1 140. *Nu-i fusese greu să ajungă în diplomaţie, unde a urcat până la gradul de consilier.* EFTIMIU, N. 27.

b) (Indică persoana la care este angajat cineva) *Tu ştii cum am slujit eu ţie... Puţinel dobitoc era când eu la tine am venit.* PO 102/16. *Vrând să să bage slujitoriu la-mpăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 115ᵛ/33. *A slujit la Vasilie Vodă.* NECULCE, L. 37. *Mi se urâse-acuma să fiu tot la boieri.* NEGRUZZI, S. II, 241. *Am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte şi mâncare.* FILIMON, O. I, 127. *Chiar şi eu m-aş tocmi la d-ta, dacă ţi-a fi cu plăcere.* CONV. LIT. XI, 177. *Regele Ioanniţiu... având un sucurs de patrusprezece mii de cumani..., cari intraseră la el cu leafă ca trupe mercenare.* EMINESCU, O. XIV, 102. *Nu-i bine să te pui vezeteu la cai albi şi slugă la femei.* CREANGĂ, P. 107. *La calic slujeşti, calic rămâi.* id. ib. 200. *Eram fată aşa ca de vro optsprezece ani, şi slujam la boieru' cel bătrân.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 167. *L-a băgat slugă la un plăcintar din Brăila.* SANDU-ALDEA, D. N. 10. *Ai venit să te bagi iar la noi?* SĂM. VI, 883. *Vin nevestele să-şi plângă Feciorii duşi în slujbă la-mpăratul.* GOGA, POEZII, 21. *Messer Giovani consimte... să-l vâre ucenic la giuvaergiul Antonio di Gandro.* LOVINESCU, C. IV, 102. *„Alergători" slujeau la toate partidele în acelaşi timp.* ARGHEZI, B. 156. *Pentru mândra care-mi place Cinci zile la domni aş face.* POP., în EMINESCU, O. VI, 137. *Eu voios aş cătăni, La străini de n-aş robi.* ALECSANDRI, P. P. 249. *Haideţi iarna la stăpân Să cărăm.* id. ib. 258. *Nu te-i pune argat la mine?* VASILIU, P. L. 21. *S-o fost pus argat la cel bogat.* id. ib. 67. *Dar plugar pe cine-avea? Ardelean, Ciine viclean, venit la dânsul de-un an.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 400. ✧ Expr. **A se băga la stăpân** v. băga (**II 2**). ✦ (Indică persoana în serviciul sau în folosul căreia acţionează cineva) *Unul slujeşte la nemţi, altul la moscali.* NECULCE, L. 281. *Fugi, târaşte-te, slujaşte la al meu vrăjmaş.* HELIADE, O. I, 435. *Nu poţi sluji la doi domni.* ZANNE, P. III, 343. ✦ (Indică dascălul, maestrul la care se instruieşte cineva) *El arată că... voieşte a se călugări. Stareţul îl rândui spre ascultare la un bătrân sehastru..., unde el petrecu trei ani.* NEGRUZZI, S. I, 219. *Învăţase carte la dascalul Pascal.* id. ib. 240. *Să-l dai calfă la vrun neguţitor.* id. ib. 298. *A-nvăţat trei veri psaltirea La vlădici sârbeşti.* COŞBUC, P. II, 35. *Izbuti a îndupleca pe Ştefan să dea pe băiat la psaltul de la biserică.* CĂLINESCU, O. XIV, 38.

c) (Indică domeniul, instituţia sau serviciul în care este angajat cineva) *Au slujit la oaste.* NECULCE, L. 93. *Tot omul... caută de a veni la stat, a lucra pentru interesul public.* ŢICHINDEAL, în BV II, 533. *Venind la minister, a introdus... ordinea în finanţe.* MAIORESCU, D. I, 486. *Poate să te faci popă aici, la biserica Sfântului Nicolai.* CREANGĂ, O. 182. *Înainte de a veni acum în urmă la Ministerul de Finanţe... era în de aproape legături, în daraveri mari cu această regie.* CARAGIALE,

O. V, 17. *Când va veni Gică din nou la Justiție, va ști să descopere trei partide din floarea baroului.* C. PETRESCU, C. V. 248. *Au ajuns să-i ducă la cătănie și pe popi.* DAN, U. 149. *Prins cu arcanul și dus la oaste.* CĂLINESCU, O. XIV, 34. *A doua zi el reveni la locul de muncă.* PREDA, R. 27. *În toamnă aș vrea să mă întorc la școală, să predau elevilor.* id. ib. 202. ✦ (Opțiunea pentru un domeniu științific, tehnic, artistic, militar, politic etc. se manifestă prin înscrierea într-o instituție sau organizație de profil) *După ce-a trecut examenul de bacalaureat, s-a înscris la drept.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 25. *De nu l-or da la școala militară, îl dau la medicină.* CĂLINESCU, E. O. II, 297. *Se înscrisese la școala preparandală.* id. O. XIV, 59. *Înscriindu-se la Facultatea de teologie.* id. ib. ▭ *Amicul s-a înscris la liberali.* ✦ (Indică demnitatea, funcția, postul, poziția socială pentru care candidează cineva) *E prezentat pentru anul ăsta de candidat la prezidența Camerei.* CR (1848), 2³/28. *Am susținut candidatura la scaunul arhiepiscopal a episcopului de Roman.* GHICA, S. 254. *Mica opoziție compusă de câțiva competitori la tron adresa în taină memoare.* CONV. LIT. VI, 9. *Nu știu pe cine am pune candidat la colegiul întâi.* ib. XII, 9. *Veneau deseori în relații politice și financiare cu... candidații la domnie ai Moldovei.* N. A. BOGDAN, C. M. 15. *Candidează la președenția Camerei.* în DA II_2. *Amândoi erau candidați guvernamentali la deputăție.* ULIERU, C. 95. *Candidații la popie pierdeau vremea.* CĂLINESCU, O. XIV, 42. *Candidați la însurătoare.* id. ib. 45. ✦ (Indică proba prin care concurenții sau adversarii angajați într-o competiție își dovedesc aptitudinile, calitățile, șansele de reușită) *Să strângu crai și alectorii... la alecție.* NECULCE, L. 378. *Apoi se decide să candideze la noile alegeri.* KOGĂLNICEANU, S. 20. *Se ducea la o partidă de cărți.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Alții se joacă în cărți și la alte jocuri.* id. ib. III, 201. *Dar câștigând la loterie... Atuncea poate-n gând mi-ar trece Să țin în lume tren și casă.* MACEDONSKI, O. I, 68. *Care din voi se prinde... La trântă voinicească Cu mine, măi flăcăi?* BELDICEANU, P. 62. *Eu nu joc niciodată la loterie.* BART, E. 144. *Peste 100 de concurenți la viteză.* SPORTUL, 1976, nr. 8 289, 2/4. *Nu ți-am spus eu să nu te prinzi tu cu mine la șuierat?* SBIERA, P. 261. ✦ (Indică mijlocul prin care se verifică aptitudinile, meritele, virtuțile cuiva sau pe baza căruia se stabilește o ierarhie, o selecție între concurenți aflați în competiție) *Le-a publicat catedrele la concurs.* MAIORESCU, D. I, 114. *Introducerea la concurs și a comediei.* CONV. LIT. IV, 167. *Pentru fiecare carte pusă la concurs se publică și câte o „programă".* ib. XI, 202. *Dacă toate slujbele vor fi puse la concurs, atunci nu e nicio frică că ar ajunge la ele femei încapabile.* CONTEMPORANUL, II, 366. *Mă-nroșește singur gândul Că tu ai aflat cu cale Tocmai azi să pui la probă Inima nevestei tale!* COȘBUC, P. I, 73. *Studenții lui, selectați la lucrările scrise.* LOVINESCU, S. VIII, 11. *Sânt atâția ani de când n-a mai pus la probă vechea lui desteritate.* GALACTION, O. A. I, 70. *Cota ei la bursă urca din zi în zi.* BART, E. 104. *E posibil să se fi prezentat la examene.* CĂLINESCU, C. O. 24.

d) (Rar construit cu dativul; indică domeniul, sfera sau activitatea în care se consacră, se dedică sau pentru care este destinat cineva) *Aceștia fiind dați la credința lui Dumnedzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147ᵛ/26. *S-au dat cu totul la scris.* ȘINCAI, HR. I, 174/17. *Ostașii romani... dobândind pământ de arat, cu totul se dederă la lucrul câmpului.* MAIOR, IST. 24/11. *Mai în urmă, lepădându-să de judecătorii s-au dat cu totul la filosofie.* GOLESCU, E. 25/18. *Să lăsase de filosofia sholastică, plăcându-i a să îndeletnici la scriitorii clasici.* POTECA, F. 57/17. *Ea se dete fără sfială la toate nebuniile.* CĂPĂȚINEANU, S. 84/21. *După această lecție... se dedi la lucrarea pământului.* SĂULESCU, HR. I, 112/10. *Grecii... se dau la negoț și navigație.* GENILIE, G. 13/21. *Când dimineața te vei scula și nu vei ști ce să mănânci și unde să te ascunzi de datornici, te încredințez că atunce vei avea prea puțin mintea dedată la învățătură.* KOGĂLNICEANU, S. 216. *Toată vremea mea era întrebuințată în studii serioase asupra artei la care mă dasăm.* DACIA LIT. 269/30. *Dat la plăcerile studiei.* NEGRUZZI, S. II, 140. *Învățătura la care mai mult se aplică... fu algebra.* id. ib. 152. *Se da cu totul la citire.* FILIMON, O. I, 123. *Avea un fiu numit Friederich, la a căruia educațiune își dedicase toate plăcerile și repaosul vieței.* id. ib. 343. *Se dete cu o mare stăruință la studiul compoziținii.* id. ib. II, 307. *Oamenii se dedau la plugărie din toate puterile lor.* I. IONESCU, M. 332. *Cine va voi... să se consacre instrucțiunii elementare, se va destina la preoție.* CONV. LIT. IV, 35. *Socotim că la aceste ar trebui pictorul să se aplice mai cu samă.* ib. 94. *Să se consacre la misiunea preoției.* MAIORESCU, D. I, 240. *Nu se prea dedau la învățătura de carte.* CARAGIALE, O. III, 162. *Pentru cine este sortit la luptă, după norocul de a birui, cel mai mare noroc e a fi biruit.* id. ib. VII, 245. *De ce nu s-ar deda el la un asemenea studiu?* MACEDONSKI, O. III, 87. *Părăsi cariera servițiilor publice, spre a se da la agricultură.* SION, P. 343. *Creangă începe să se dea și la scris.* CĂLINESCU, O. XIV, 33. *Lasă boii, frățioare, Și te dă la vânătoare.* ALECSANDRI, P. P. 44. ✦ (Indică faptul la care se pretează cineva) *Unii din arendași... s-au obișnuit la abateri și abuzuri* (a. 1836). DOC. EC. 637. *Activitatea noastră industrială... se dedă la speculațiuni.* CONV. LIT. XI, 51. *În schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă pretez la o infamie!* CARAGIALE, O. II, 157. *Ah! Dacă ai ști la cât ridicol m-am pretat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 105. *Tipii suspecți... se dedau la tot felul de comicării grave?* id. ib. III, 317. *Îi dăduse îndrăzneala de a se deda la inocente impertinențe stilistice.* CĂLINESCU, O. XIV, 92. *Cu tinerii se dedă la umiliri șirete.* id. ib. 148. *Ca om de caracter... Nu te poți preta la ceea ce se pretează de-alde Butaru.* STANCU, R. A. IV, 373. *Prietenii... intimi se pretează adesea la astfel de farse.* PREDA, R. 152.

11. (Exprimă referirea la ceva sau la cineva, în legătură cu care se face o afirmație, o precizare, o remarcă) *Aici numai câte la propozitul nostru caută, vom pomeni.* CANTEMIR, HR. 154/24. *Figure aligoricești care au răportuire la masonerie.* GHERASIM, T. 47ᵛ/16. *La aceasta caută și dintr-aceste se alcătuiește epistasia boieriei a vorniciei de obște* (a. 1803). URICARIUL, I, 126. *Verice pagubă va pricinui stricăciunea aceea privește la meșterul.* CARAGEA, L. 27/32. *Ave mai puțin raport la nevoile lui.* VÂRNAV, L. 84ʳ/23. *Toate pricinile de trebuință ce vor privi la trebile curgătoare... să vor*

cerceta de către acest sfat. REG. ORG. 96/26. *Toată inspirăciunea trebuie să se refereascâ la influința lui.* LAURIAN, F. 156/19. *Această mică asemănare privește numai la unele idei.* FILIMON, O. II, 305. *Se intercalară mai târziu povestiri ce se raportau... la Dionisos.* CONV. LIT. IV, 147. *Să nu părăsim însă cu totul cercul tradițiunilor și al cânticilor ce se repoartă la vechiul cult al naturei.* ODOBESCU, S. II, 231. *Papa se referă la originea romană a românilor și prin urmare la înclinația pentru scaunul apostolic.* EMINESCU, O. XIV, 97. *Doinele citate aice nu se referesc la niciuna dintre celelalte paseri, ci numai la mierlă.* MARIAN, O. I, 291. *Cuvintele ei se raportau la părăsirea programului meu carpatin.* IBRĂILEANU, A. 198. *Se făcuse o serie de glume și aluzii la tinerii sentimentali.* BART, E. 211. *Ne raportăm la cele constatate.* IORDAN, STIL. 34. *Prin referință la tematica sa, au putut fi puse în lumină numeroase elemente tradiționaliste.* VIANU, A. P. 257. *Studiul d-tale... conține... foarte puține referințe la opera sa.* CONTEMP. 1949, nr. 179, 5/5. *Mă refer... la imaginea ei.* CĂLINESCU, I. 21. *Aici se face aluzie la canoanele religioase.* id. C. O. 95. *Mă refeream la acel misterios instinct al cântecului.* CONSTANTINESCU, S. I, 240. *Nu mă refer la absența încrederii.* PREDA, R. 26. *Referirile cronicarului... Ureche la slujitorii din vremea lui Ștefan cel Mare privesc pe curteni.* STOICESCU, C. S. 8. *Prologul se deschide printr-o mișcare de baladă, cu un ritm tărăgănat și prin raportarea la universul cosmic. v.* ROM. iulie 1962, 130. *Actul domnesc s-ar fi referit la boieri.* PANAITESCU, O. T. 46. *Prin anii cincizeci, Chiril începuse să se refere din ce în ce mai des, în discuțiile lui, la Hary Brummer.* ȚOIU, G. 7. *Raportarea la materia epică, densă și tulburătoare, nu poate fi evitată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/1. *Cele trei soluții la care ne referim sunt strict lumești.* STEINHARDT, J. 6. ✧ L o c. p r e p. **Referitor la...** v. r e f e r i t o r. **Relativ la...** v. r e l a t i v. **Raportat la...** v. r a p o r t a t. **Cu privire la...** v. p r i v i r e (2). **Cu privință la...** v. p r i v i n ț ă [1] (2). **Cu respect la...** v. r e s p e c t (3).

12. a) (Exprimă integrarea într-un cadru situațional, prin indicarea împrejurării, evenimentului sau faptului la care este prezent, la care asistă cineva, ca martor sau ca spectator) *Mulțimea carea venise la acea previre.* N. TEST. (1648), 102ᵛ/4. *Vom să stăm toți împreună la înfricoșata judecată a lui H[risto]s.* NEAGOE, ÎNV. 6/10. *Aceia treabă nu știu, iară la ce am fost de față, scriu.* M. COSTIN, O, 127. *Boierii și toți domnii, cineș la slujba care au fost slobodzi să fie.* id. ib. 301. *Mă silesc dară a întra de față și făr' de acoperemânt la a mea pârâ.* AETHIOPICA, 81ʳ/2. *Stând la judecată de față.* MINEIUL (1776), 190²/2. *Frații sânt poftiți a sta de față la vreo priimire de aceasta.* GHERASIM, T. 85ᵛ/9. *La soborul acesta au fost de față.* ȘINCAI, HR. I, 83/25. *Să fim de față la toate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 386. *Să fie de față la așa comună serbătoare a bucuriei lumești.* PETROVICI, P. 46/18. *Fusei astăzi la cursurile cari au început.* C. A. ROSETTI, N. I. 42. *Am asistat ca un simplu spectatoriu la evenimentele acestei țări.* RUSSO, S. 200. *Merg afară ca să asiste la acel sacrificiu.* ARISTIA, PLUT. 91/26. *Tinerimea... este oprită... a asista la acest concurs.* BOLLIAC, O. 241. *Am putut asista cu ochianul la mai multe vitejii piraticești.* GHICA, S. 390. *Mărețul turn, trist martur l-al nostru trist apus.* ALEXANDRESCU, M. 10. *Spectatorii râdeau cu hohot asistând la tablourile de multe ori scandaloase a locuitorilor Olimpului.* CONV. LIT. IV, 166. *Fii de față chiar la convorbire, dacă vrei.* BARONZI, I. G. 387/26. *Noblețea asistă la stările generale.* id. I. C. II, 32/3. *Privitor ca la teatru Tu în lume să te-nchipui.* EMINESCU, O. I, 196. *Se introduc plăți din buget pentru cei ce asistă la întruniri publice.* id. ib. XV, 1 107. *Nu pot veni la concert.* CARAGIALE, O. VII 20. *S-a întâmplat să fiți martor la scena petrecută.* id. ib. 485. *Stăm față la agonia acestuia.* CONTEMPORANUL, IV, 368. *Un spectator la teatru.* ANGHEL – IOSIF, C. M. II, 5. *Au petrecut la aceste studii peste zece ani.* SBIERA, F. S. 187. *Va fi o ședință de inițiere la care poate veni oricine este dispus să vadă și să se convingă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 82. *Asistăm... la premiere de teatru și de operă.* LOVINESCU, S. V, 58. *Decât să asist la asemenea barbarii, prefer să mă retrag.* REBREANU, R. II, 285. *La lecțiile mele asista de multe ori doamna Roxana Ceaur.* GALACTION, O. A. I, 161. *Erau plini de nerăbdare... spunându-și că vor asista poate la un eveniment.* C. PETRESCU, Î. II, 115. *Toată lumea va fi prezentă la bal.* BRĂESCU, O. A. I, 39. *La această judecată stătuseră de față și mahalagii.* SADOVEANU, O. XV, 474. *Americanul... asistase absent la toate explicările date.* BART, E. 111. *La această experiență a asistat și celebrul profesor.* ENC. TEHN. I, 273. *Asistă la triumful rozei, al liliacului și al crizantemei.* ARGHEZI, S. XVIII, 25. *Era prezentă la toate botezurile și înmormântările.* CĂLINESCU, S. 18. *Asista la convorbirea altora.* id. C. O. 131. *Admirabilă gură, exclamă Lucu, care avea impresia că asistase la o scenă bine pusă la punct.* VINEA, L. II, 307. *Vine lumea la concertele lor.* DEMETRIUS, C. M. 132. *Asistăm la descompunerea lor morală ca la un spectacol natural.* CONSTANTINESCU, S. I, 43. *Prezent la toate reuniunile, este întruchiparea stilării de salon.* V. ROM. octombrie 1963, 84. *Lăsă loc... familiei și celor ce luaseră parte la slujbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 33, 15/1. *Asistăm aici la un martiraj organizat al ființei umane.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 53. *Ce mai putuse Chiril să vadă... fusese scena la care șeful întreprinderii îl îndemnase să asiste.* ȚOIU, G. 21. *Asistăm la o explozie de fabricate lipsite... de glorie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/3.

b) (Indică împrejurarea, evenimentul sau faptul la care participă cineva, din proprie inițiativă ori chemat, invitat) *Totu e gata. Veniți la nuntă.* CORESI, TETR. 49. *Tremease robii lui a chema la nuntă.* id. ib. *Mult nărod de ceiia ce venisă la praznic... luară stâlpări de finic și ieșiră în tâmpinarea lui* [Isus]. VARLAAM, C. 66. *Gloata cea multă ce au fost venit la sărbătoare... luară stâlpări de finic.* BIBLIA (1688), 823²/42. *În Veneția, gătiri frumoase pentru oamenii de cinste ce sânt a veni la carnavanele viitoare* (a. 1693). FN 15. *L-au chemat la adunare și... l-au întrebat pentru Țara Moldovei ce s-au strâcat și s-au pustiit.* NECULCE, L. 164. *Să fie și el la nuntă.* ANON. CANTAC., CM I, 124. *Împărații cu alt feliu de haine... când merg la îngropăciuni și cu alt fel de haine când merg la nunte.* ANTIM, O. 107. *L-au chemat și cu soroc... să vie la giudecată* (a. 1746). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 27. *Este poftit la adunare.*

GHERASIM, T. 37ᵛ/11. *Au venit la botez.* ŞINCAI, HR. I, 43/24. *Împăratul... au trimis să cheme pre povăţuitorii lor la vorbă.* id. ib. 210/38. *Se adunase la sărbătoare.* id. ib. 231/19. *Merge la liturghie.* VÂRNAV, L. 80ᵛ/24. *Copilul nu se volniceşte... a se scoate din case pe vreme rea la botez.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 77/16. *Să veniţi la ceai dăseară.* PR. DRAM. 99. *Tu ai fost la toate campaniile lui Velisarie?* MARCOVICI, VEL. 17/18. *Mă îmbrăcam spre a mă duce la un bal.* HRISOVERGHI, A. 31/21. *La adunările obşteşti din Transilvania să se trimiţă deputaţi şi din Ţara Rumânească.* F. AARON, I. II, 180/20. *Îl avea cu dânsul mai în toate zilele la vorbă, la masă şi la orice fel de petrecere.* GORJAN, H. 48/7. *Am fost la un banchet.* C. A. ROSETTI, N. I. 78. *Ne-a conchiemat eselenţia-sa la o consvătuire pentru cele ce ar fi de făcut aici.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 69. *Am fost de două ori la cină.* id. ib. 188. *La nuntă, la ospeţe nu ştiu să fiu chemat* (a. 1845). ap. EMINESCU, O. IX, 105. *Dumnealui Sărdaru Brătăşanul..., primind în vreme ţitaţia, n-au venit la judecată* (a. 1852). ARH. OLT. IX, 51. *Oare va veni la bal?* NEGRUZZI, S. I, 46. *Sluga mea intră cu un bilet. Aceasta era o poftire la prânz pe a doua zi.* id. ib. 56. *N-am făcut bine să las fetele mele din casă la astă petrecere.* id. ib. 104. *Eram mai mulţi adunaţi la ceai.* GHICA, S. 305. *Vulpea ca totdeauna veni la adunare.* ALEXANDRESCU, O. I, 233. *Îl invită... la un bal public.* FILIMON, O. I, 226. *Simţea o adâncă antipatie pentru carte. La joc însă şi la masă era cel întâi.* CONV. LIT. IV, 137. *Grecia întreagă lua parte la aceste serbări naţionale.* ib. 167. *Ne pare rău tuturor că nu ai venit între noi la sesiunea Academiii.* ALECSANDRI, S. 135. *Am participat la acele dezbateri.* MAIORESCU, D. I, 1. *N-am fost la acea şedinţă.* id. ib. 571. *Mă pofteşte la ceai.* LĂCUSTEANU, A. 192. *La ceremonia religioasă a botezului nu este obicei de a se pofti, ci vin de sine numai care se întâmplă.* CONV. LIT. IX, 3. *Însă toţi oamenii nu pot să ia parte direct la acest proces.* EMINESCU, O. XV, 1 156. *Se duce prin pădure să caute pe cumătru-său şi să-l poftească la praznic.* CREANGĂ, P. 30. *S-au adunat cu toatele la priveghi.* id. ib. 34. *Este solicitat... să ieie parte activă la mişcările politice.* CARAGIALE, O. IV, 255. *La această serbare au fost invitate să ia parte şi Academia şi Universităţile noastre.* id. ib. V, 435. *Deseară d. Caţavencu nu o să fie la întrunire.* id. ib. VI, 87. *Înainte de a merge la cununie, să ne îmbăiem.* ISPIRESCU, L. 37. *Numărul cetăţenilor ce trebuia să ia parte la manifestaţie era numai două specii de comercianţi.* XENOPOL, I. R. XIV, 51. *Şi la clacă şi la nunţi... Numai eu să nu fiu oare?* COŞBUC, P. II, 170. *Nu participam regulat la toate sesiunile generale.* SBIERA, F. S. 205. *Mă provoci ca să demisionez din calitatea de membru al Societăţii Academice Române din Bucureşti, pentru că nu vin la şedinţele ei anuale.* id. ib. 206. *Dacă vrea să vină la masă, vine.* D. ZAMFIRESCU, A. 131. *Fuseşi la-ntrecerea d-alaltăieri?* DELAVRANCEA, O. II, 98. *Când Salvina îl chemă la prânz, veni rău dispus.* AGÎRBICEANU, A. 162. *Satul e la horă.* REBREANU, I. 11. *Naşii veniră la ospăţ.* id. ib. 257. *Eu, poate, la nunta Ilincăi n-o să pot veni.* C. PETRESCU, S. 147. *O să poftesc la cina pregătită.* SADOVEANU, O. I, 701. *Luminăţiile lor... nu puteau şedea la asemenea petrecere.* id. ib. XI, 265. *S-a hotărât el să cheme într-o zi după ieşirea din biserică pe fruntaşii din partea locului la o adunare.* MOROIANU, S. 139. *Devotaţii familiei... veneau la ceremonie.* CĂLINESCU, S. 23. *Am fost ieri după-amiază la un garden-party.* id. ib. 93. *Eminescu ...venise... la dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare.* id. C. O. 227. *N-o să vie lume la nuntă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 84. *Azi te duci la horă.* STANCU, D. 6. *Nu vin la slujbă.* PAS, L. I, 13. *Umbla zvonul că... ar fi participat în 1871 la Comuna din Paris.* CIOCULESCU, C. 187. *Ai să vii la întrunire?* PREDA, M. 411. *O invităm diseară la masă.* id. R. 42. *La lecţie de ce n-ai venit?* id. ib. 101. *Pe lângă participarea la război ..., dorobanţii îndeplineau... diverse slujbe.* STOICESCU, C. S. 130. *Poţi să te joci pe lângă casă până te strigă la masă.* SORESCU, U. 50, cf. GRAM. ROM². II, 125. *A asigura participarea ţării noastre la conferinţa de pace.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 7. *În faţa participanţilor la această conferinţă se vor afla hărţile Europei, Asiei şi Africii.* ib. 25. *Venim la adunarea noastră a scriitorilor pentru a dezbate probleme specifice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 5, 3/5. *Urma să participe la război.* MS. 1988, nr. 2, 18. *Fost-am fost la şezătoare.* JARNÎK – BÂRSEANU, D. 423. *Mai mulţi vornici... pornesc prin sat, ca să cheme oaspeţii la ospăţ.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 236. *În tot locu-ai fost poftit La botezat Şi cunonat.* MARIAN, Î. 533. *Noi am fost la bătălie.* VASILIU, P. L. 102. *Nepoata dumitale... N-a veni la petrecere. Să vie batăr la masă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 172. *La zeafet, frate, şedea, O lună ş-o săptămână.* BALADE, III, 73. *Du-te de te mărită, C-o să viu la nunta ta Şi-o să-ţi dau şi eu ceva.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 544. *Oamenii vin la pomană.* PORŢILE DE FIER, 20. *Când eşti poftit la vreo masă, Pleacă sătul de acasă.* ZANNE, P. III, 646. ✧ (Precedat de „pe", cu rol de modalizator) *Poţi să te duci şi pe la nuntă, că am făcut ce ştiu eu şi nime n-are să te cunoască.* CREANGĂ, P. 171.

13. (Precedă mai ales abstracte verbale sau substantive cu conţinut verbal; indică obiectivul la realizarea căruia participă, colaborează sau contribuie cineva sau ceva) *La voroavă cu galga soltan Jolcovschii n-au vrut să iasă.* M. COSTIN, O. 73. *La toate trebile... să fie nelipsiţ[i].* NECULCE, L. 381. *Voi sânteţi episcopi creştinilor... şi eu însumi episcup sânt, lucrând împreună la ceale de afară zidiri de dumnezăieşti beseareci.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 8/44. *Haine direpţ aceia lucii purta părându-i că şi acelea la mărire părtinesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Care n-ar sta la dezbătutul moşiei..., aceea să fie lipsită de partea ei* (a. 1717). URICARIUL, XXV, 282. *Prietenii liniştei obşteşti, de carea să atârnă îndeobştie binele tuturor staturilor, trebuie la această mare tâmplare să aibă cea mai vie părtinire.* AR (1829), 146²/2. *Aerul curat,...scăparea de grijă sânt factori ce contribuiră mult la îndreptare.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 158. *A făgăduit... participarea statului român la dezlegarea tuturor cestiunilor.* GHICA, S. 199. *A contribuit mai mult decât s-ar crede la starea de astăzi.* id. ib. 319. *Contribui foarte mult la prosperitatea ţării întregi.* FILIMON, O. II, 106. *Numai 148 au luat parte la vot şi au ales doi deputaţi.* I. IONESCU, M. 192. *G. Asachi mai ales contribui mult la dezvoltarea instrucţiunii.* CONV. LIT. II, 20. *Toate* [generaţiile] ...

cooperă cu mai mult sau mai puțină glorie la scopul comun al creațiunii. ib. 37. *A fost părtașă la o faptă crâncenă.* ib. IV, 79. *Aceasta e una din cauzele cari au contribuit foarte mult la victoriile principiului teoretic.* BARONZI, I. C. I, 190/6. *La astă subvențiune guvernul României ar contribui* [cu] *60%* (a. 1867). în BARIȚIU, C. II, 213. *Să colaboreze la distribuirea justiției.* MAIORESCU, D. I, 209. *A luat parte la discuțiuni.* id. ib. 389. *În acest preț sânt cuprinse câștigurile tuturor oamenilor ce au conlucrat la fabricarea* [materiei brute]. CONV. LIT. XI, 106. *Ca tovarăș, era părtaș la toate.* ib. 188. *Ce folos puteau trage românii din părtenirea lor la asemenea lupte.* ODOBESCU, S. I, 307. *Trece călugărul nostru neluând parte la fărmăcata stare a firei.* EMINESCU, N. 50. *Am jucat la trei jocuri într-o singură zi: unul de flăcăi tomnatici, la care venise fetele cele mai tinere.* CREANGĂ, O. 236. *Voiesc numai să contribuiesc și eu la consemnarea materialului.* CARAGIALE, O. III, 156. *El ia parte la biruința aliaților.* id. ib. IV, 93. *Mai contribuie la fuga lui Caragea și amestecul său în mișcările Eteriei grecești.* XENOPOL, I. R. X, 15. *Coerezii contribuiesc la plata datoriilor și sarcinilor succesiunei, fiecare în proporțiune cu ce ia.* HAMANGIU, C. C. 183. *Pentru ca imitațiunea să devină o putere istorică, trebuie... ca ea să ieie parte la dezvoltarea societăților.* ARHIVA, X, 6. *Am colaborat... cu el la publicarea acestei scrieri.* SBIERA, F. S. 326. *Geții din stânga Dunării... luaseră parte la năvala bastarnilor.* PÂRVAN, G. 90. *Literatura ia parte la aceste fenomene foarte moderne în chip destul de șovăitor, în contradicție cu anumite afirmații ultramaterialiste.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 251. *Au contribuit chiar la zidirea unei biserici ortodoxe moldovenești.* N. A. BOGDAN, C. M. 9. *Contribuie la plată doar cu verificarea socotelii.* BRĂESCU, A. 255. *Solicitat, mi-am dat și eu colaborarea firească la o astfel de faptă.* TEODOREANU, M. U. 52. *Așa-zisele noastre provincialisme contribuie vădit la îmbogățirea capitalului de cuvinte.* SADOVEANU, O. XX, 301. *Toate secțiile institutului vor colabora la această operă.* D. GUSTI, P. A. 186. *Ființa Închiziției poate decide da-aci înainte familiile să contribuie la înzestrarea tinerilor vlăstare cu o diplomă de științe reputate inutile.* ARGHEZI, S. XXXIV, 294. *Nu participau la acțiunile acestora când se formula vreo revendicare.* PAS, Z. I, 300. *Într-o iubire totală, cei care se iubesc devin – cum să spun – eterni, participă la eternitate.* LOVINESCU, C. S. 16. *Literatura d-lui Blaga participă la mecanismul a ceea ce d-sa numește „gândire mitică".* CONSTANTINESCU, S. I, 261. *Despre colaborarea sa la acest periodic... avem două mărturii ale lui Macedonski.* CIOCULESCU, C. 59. *Enumerarea instituțiilor și forurilor care participau la acțiune ar fi trebuit să-i dea de gândit.* PREDA, R. 81. *Puse un umăr greu la construirea unor societăți noi.* id. ib. 183. *Au adus o contribuție de seamă la victoriile lui Mihai Viteazul.* STOICESCU, C. S. 172. *Au alergat cu însuflețire peste Carpați... pentru a-și da obolul la lupta pentru independența națională.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 12. *Aportul meșterilor argintari la înzestrarea mânăstirilor și palatelor de la sud.* ib. 21. *Îi și întreținuse, fapt la care contribuise în bună măsură și nevasta lui Aurică.* ȚOIU, G. 16. *Dramaturgia își are aportul ei la constituirea conceptului modern de literatură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. *Lingviștii ceva mai în vârstă nu au participat la alcătuirea lucrării.* ib. 8/1. ✦ (Precizează numele scrierii sau al publicației la care lucrează sau colaborează cineva) *Marele Costandin... să afla împreună lucrătoriu la Ev[anghe]lia lui H[risto]s.* BIBLIA (1688) [prefață], 8/42. *Adevăratele forțe ale momentului nu mai colaborau la „Convorbiri".* LOVINESCU, S. VIII, 22. *Ultima producție versificată după încetarea colaborării sale la „Ghimpele" este „Pohod...".* CIOCULESCU, O. 62. *Gârleanu este cucerit de M. Dragomirescu pe care-l ajută la redactarea „Convorbirilor".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/1.

14. a) (Precedă abstracte verbale sau substantive cu conținut verbal; indică obiectivul la realizarea căruia servește, folosește, se întrebuințează ceva, rar, cineva) Pentru. *Folosindu-se cu mahina... la împlerea aceea a șanțului.* ȘINCAI, HR. I, 234/35. *La poezia sa au trebuințat cuvinte din toate dialecturile.* BUDAI-DELEANU, Ț. 119. *Porumburile...să află cu atâta îndăstulare, încât mulți îl vând și îl metahirisesc la hrană dă râmători* (a. 1813). DOC. EC. 156. *Mintea la nevoințele sale întrebuințează lucrarea puterilor celor trupești.* GOLESCU, E. 214/12. *Semiotica își are prețul ei...la orânduiala viețuirii și a căutării bolnavilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 99/7. *Acest revent... are o frunză mare ca a tutunului, acrișoară de gust și se întrebuințează la bucate.* id. ib. 496/13. *Scoarța ștejarului se întrebuințează la argăsire, cocletele nucei la văpsitorie.* BREZOIANU, A. 364/12. *Cred că ar fi periculos a păstra instituțiunile acelea care au servit la apăsarea națiunei și la împedicarea progresului.* GHICA, C. E. I, V. *La măsuratul fânului românii se slujăsc cu carul.* I. IONESCU, B. C. 49/4. *Argintul... slujea la facerea podoabelor bisericești.* CONV. LIT. XI, 102. [Unii cîini] *se întrebuințează la alergături îndelungate după căprioare.* ODOBESCU, S. III, 64. *Două alfabete s-a[u] întrebuințat la scrierea limbii slovenești.* EMINESCU, O. XIV, 445. *Oala care se folosește... la încălzirea apei.* MARIAN, NA. 81. *Dacă aceste ultime 15 zile nu sânt întrebuințate la arături și la sămănatul porumbului, cu zecile de milioane va fi socotită pierderea țării.* XENOPOL, I. R. XIV, 23. *Ei întrebuințau la atac ordinea de luptă în formă de pană.* PÂRVAN, G. 150. [Vasele] *servesc atât la păstrarea cât și la transportarea lichidelor.* id. ib. 712. *Probele tehnologice... servesc la cunoașterea calității materialelor.* IOANOVICI, TEHN. 386. *Folositor la toate.* în DA II_2. *Mașina lui somtuoasă... slujise la asasinarea lui.* CĂLINESCU, S. 24. *Păcura... folosită la unsul osiilor și la făcutul masalalelor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Fetele erau folosite la munci pentru care un bărbat, plătit de două ori atât, ar fi prea scump.* BOGZA, A. Î. 46. *Huila... servește în bună parte la cocsificare.* GEOLOGIA, 40. *Renii... servesc la transporturi.* ZOOLOGIA, 183. *Bromura... se utilizează și la radiografiile renale.* ABC SĂN. 73. *Comunicarea a servit ca temei... la redactarea circularei.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 7. *Sacii de buci slujesc la ținutul făinei.* T iulie 1968, 35. ✧ (În construcția interogativă *la ce*; și în enunțuri contrase) *La ce servește salba și scumpele mărgele Ce-nconjură cu fală frumosul tău grumaz?* NEGRUZZI, S. II, 36. *Dar la ce atâtea cuvinte?* EMINESCU, O. XV, 51. *La ce sânt bune*

bulendrele pe care vă sfădiți voi? ISPIRESCU, L. 215. *La ce-i pot folosi... vitele, dacă el nu are pământ?* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *La ce le-ar folosi să mai învețe când patruzeci... de ani din viața lor se scurseseră?* PREDA, R. 212. ✧ Expr. **La ce bun?** v. bun. ✦ (Indică acțiunea la efectuarea căreia servește un instrument, un dispozitiv, o parte a corpului) *La zgâriet el v-a dat gheară.* EMINESCU, O. I, 48. *La tors v-a dat mustețe.* id. ib. *Țăranii le vor fi folosit la tăierea grâului de pe lanuri.* PÂRVAN, G. 295. *Basculele servesc la cântărirea greutăților mai mari de 25 de kilograme.* DL I, 448. *Folosește la înot numai brațele.* ZOOLOGIA, 51. *Cu ghearele simple, păianjenul se ajută la mers pe pământ.* IB. 63. ✧ (În construcția interogativă *la ce*) *La ce-s bune mâinile astea, dacă n-au pământ?* H. LOVINESCU, T. 99.

b) (Indică acțiunea sau situația pentru realizarea căreia ajută, slujește cineva sau ceva) *Mișelului easte-i Domnul... ajutor la treabă.* DOSOFTEI, PS. 30/6. *Mearge-voi să agiut fraților la lucru.* id. v. s. martie 35ʳ/23. *Rămășița dentr-însele la nemică nu e de folos.* BIBLIA (1688), 659¹/36. *La toate nevoi tu ne ajuți.* BUDAI-DELEANU, T. v. 97. *Aceste modificații generale ne vor sluji de normă la toate vorbele din vocabularul următor.* HELIADE, PARALELISM, I, 11/18. *Aceste întâmplări... au slujit la a mea fericire.* MARCOVICI, D. 4/28. *Dar Dumnezeu au nu poate apleca pre răutate Să slujască la-mplinire faptei cei cu bunătate.* CONACHI, P. 266. *La asta... eram de ajutor.* NEGRUZZI, S. II, 236. *Aceasta n-are la ce-ți sluji.* id. ib. III, 453. *La ce slujaște, la ce e bun bogatul, ce folos aduce acest om în societate.* GHICA, C. E. I, 73. *Caftanele după cari alergau însurățeii îi ajutau mult la sporirea pungii.* id. S. 36. *Nimic nu servă mai mult la prosperitatea și moralizarea națiunilor.* CONV. LIT. II, 41. *Școala comunală... nu servește la acest scop.* ib. IV, 36. *Da bine, măi, la ce-a să-ți folosească ție un cui în părete?* ALECSANDRI, T. I, 320. *Aceste organe slujesc la o mulțime de funcțiuni.* CONTA, O. F. 201. *El da ajutor moșneagului la măcinat.* CONV. LIT. VI, 21. *Ajută oare acest drum de fer la ușurarea exportului?* ib. XI, 51. *Același papă rugă... pe regele Ungariei... ca să dea mână de ajutor... la opera stârpirii* [ereticilor]. EMINESCU, O. XIV, 79. *Menit să ajute cu putere la dezlegarea acestei chestiuni.* CARAGIALE, O. III, 126. *Ți-oi cădea și eu bun la ceva.* ISPIRESCU, L. 19. *Părinții îl luară pe sluguliță să le ajute la lucru.* AGÎRBICEANU, L. T. 37. *Examinarea situației teritoriale... va ajuta și la localizarea evenimentelor atinse mai sus.* PÂRVAN, G. 51. *E o presupunere care nu ne ajută la lămurirea acestei particularități.* GR. S. II, 318. [Ionică] *ajută Smarandei la tors.* CĂLINESCU, O. XIV, 38. *Ajutase la descărcatul unor butoaie cu vin.* CAMIL PETRESCU, O. I, 36. *Cine s-o cumpere și la ce să-i slujească?* STANCU, R. A. III, 390. *Să ajutăm și acolo la răscoală.* id. D. 151. *Experiențele nu mi-au servit la nimic.* VINEA, L. I, 13. *Țipetele... nu-i mai foloseau la nimic.* PREDA, R. 97. *Banii ți-or trebui Pe când te-i căsători, La nevastă și copii.* MARIAN, H. 114. *Să-mi mai ajuți la un lucru.* RETEGANUL, P. II, 51. ✧ (În urări) *Să trăiești, nene, D[umne]zeu să-ți ajute la multe altele!* BARIȚIU, C. II, 250. ✧ (În enunțuri contrase) *Nu sânt trimis numai la oile cele perite.* VARLAAM, C. 252. *Unde ți este Domnul să-ți fie la treabă?* DOSOFTEI, PS. 139/14. *Moav mi-a hi la căldări, Edom m-a-ncălța.* id. ib. 196/7. *Scoase apă la toate cămilele.* BIBLIA (1688), 16¹/56. *Miai, nu fii supărat pe mine că n-ai vrut să-mi dai merticul și n-ai vrut să mă chemi să-ți ajut la porc!.* PREDA, Î. 125. ✦ (Precizează afecțiunea pentru ameliorarea căreia este folosit, administrat un anumit remediu) *Se întrebuințează băutura ei la toate boalele aprinzătoare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 494/4. *Nu departe de aici, sânt apele minerale de Strungă, de însemnător folos la felurite boale.* NEGRUZZI, S. I, 192. *La nebunie folosește adese luarea de sânge.* CORNEA, E. I, 104/24. *Apele sărate se întrebuințează... la slăbiciunea generală pricinuită de zăcerea îndelungată.* FĂTU, D. 112. *Alifia e bună la rană.* în DA II_2. *Ceaiul de izmă e bun la dureri de stomac.* ib. *Oftatu-i lucru mare Și e bun la supărare.* JARNÎK – BÂRSEANU, D. 466. ✧ (Popular; în enunțuri contrase) *Leacuri bune la măsele.* ALR II 3 202/349.

c) (Indică obiectivul pentru realizarea căruia este necesar, util cineva sau ceva ori mai trebuie ceva anume) *La acest fel de scrisoare gând slobod și fără valuri trebuește.* M. COSTIN, O. 42. *La apărat turma trebuie să se cerce păstoriu bun.* N. COSTIN, C. 513. *Toate ce i-ar trebui la pornitul lui.* NECULCE, L. 204. *500 de care... sânt de lipsă la război.* ȘINCAI, HR. I, 94/19. *Gata fiind toate, câte sânt de lipsă la bătaie.* id. ib. 231/12. *Dați-ne lemne și altele ce lipsesc la zid* (a. 1821). GCR II, 209/29. *La o carte întocmită și rânduită pentru învățătura mitologiii face trebuință.* CĂPĂȚINEANU, M. 5/1. *Acte... necesarii la execuțiunea legei de expropriare.* CONV. LIT. VI, 48. *Calea conștiincioasă ce este neapărată la aceste studii.* ib. 157. *Instruire[a] are mai mult raport cu ceea ce este util la conduita vieții.* CANELLA, v. 192. *După ce ți-i împlini anii, să ai a lua din casa lui ce-i vrea tu; și aceea are să fie de trebuință la talpa iadului, că au început a putrezi căpătâiele.* CREANGĂ, P. 146. *Spune-mi la ce pot să-ți fiu util.* CARAGIALE, O. VI, 29. *Câte nu trebuiesc la o gospodărie!?* id. ib. VII, 31. *Acum rămânea... să-l utilizeze* [pe Radu Comșa] *la alergătura prin sate.* C. PETRESCU, Î. II, 135. *La balega moale puțină apă trebuie.* IZV. XVI, 62. *La orașul ce se vede călăuză nu trebuie.* ZANNE, P. VI, 244. ✧ (În enunțuri contrase; indică obiectivul pentru realizarea căruia este suficient ceva) *Ajunge un băț la un car dă oale!* BUDAI-DELEANU, Ț. 395. *O mână nu ar fi ajuns la atâtea lucruri.* CALENDARIU (1814), 102/22. *Destul e o măciucă la un car de oale.* CREANGĂ, P. 258.

15. a) (Precedă abstracte verbale sau substantive cu conținut verbal; indică obiectivul în vederea realizării căruia se săvârșește acțiunea verbală) Pentru. *Me-ai înci[n]s cu puteare la rrăzboiu* (tu mă încingi cu puteri pentru luptă B 1938); *împiedecași toți ce se vor scula pre menre, suptu menre.* PSALT. HUR.² 100. *E tu, Doamne,... la sprejenitul mieu socoteaște* (grăbește-te într-ajutorul meu B 1938). ib. 17ᵛ/13. *Când va fi de a se adunarea la pețit,... să se cearce, ca se nu se tâmple a fi nuntă cu semeție mestecată.* PRAV. LUCACI, 168. *Strânsu-ne-am noi, toate surorile și nepoții Iorgăi Postelnicul aicea în țară, la împărțala ocinelor* (a. 1669). BUL. COM. IST. IV,

34. *Au descălecat oastea toată la odihnă.* M. COSTIN, O. 71. *Scot la ştirea tuturor.* id. ib. 241. *O muncire cu focul şi cu roata cea de munci... şi herilor o aruncară la mâncare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19^{r}/28. *Acolo şezum şi plânsăm La voroavă ce ne strânsăm.* id. O. I, 307. *Şi mă încinseşi cu puteare la război* (pentru luptă B 1938), *împiedecaş pre toţi pre cei ce să scula asupra mea.* BIBLIA (1688), 387¹/13. *Când se va scula la judecată D[u]mn[e]zău ca să mântuiască pre toţi blânzii pământului.* ib. 405²/59. *S-au aşădzat acolo la iernatec.* NECULCE, L. 284. *Să-ş aducă copiii la învăţătură.* id. ib. 386. *L-au dat tată-său la carte, să înveţe.* HALIMA (1783), 116^{v}/23. *Omul să îndatorează la paza legilor cu răsplătiri şi cu pedepse.* GOLESCU, E. 150/24. *Să slujesc cu robii săi la paza turmelor sale.* PLEŞOIANU, T. I, 96/8. *Polidor... întorcându-se-n cetate, la zăcere s-a culcat.* PANN, E. IV, 65/22. *Mânele la danţ s-apucă.* NEGRUZZI, S. II, 121. *S-au aşezat tunurile la bătaia zidurilor.* GHICA, S. 19. *Se opriră un minut la vorbă.* id. ib. 150. *Era ocupat... la carat vreascuri.* CONV. LIT. XI, 147. *Încingeţi-vă spada la danţul cel de moarte.* EMINESCU, O. I, 24. *Ce rol vor juca românii la regenerarea bătrânei Austrie?* id. S. P. 37. *Zibal se aşează iar pe prag întinzându-şi urechea la pândă.* CARAGIALE, O. I, 63. *Îşi face loc prin înghesuială la vot.* id. ib. III, 134. *Icoană-ntr-un altar s-o pui La închinat.* COŞBUC, P. I, 53. *Omul imitează... pentru a-şi cruţa osteneala de a se hotărî singur la îndeplinirea unui act.* ARHIVA, X, 3. *Cu răsuflete de ură, În scrâşnirea lor flămândă, Ei se-nşiruie la pândă.* GOGA, POEZII, 337. *Ceilalţi s-au înapoiat la păzitul vitelor, la plug şi la seceră.* GALACTION, A. 28. *Nişte sclavi... ochiseră o barcă mare trasă la iernat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 180. *Cantemir îşi ţinu hoarda la tomnatic, pe marginile Lehiei.* SADOVEANU, O. V, 615. *Pun turmele la iernat în bălţi.* id. ib. X, 516. *Ziua şi noaptea se lucra la încărcarea vapoarelor.* BART, E. 19. *Se retrag apoi în biroul notarului la o consfătuire intimă.* ULIERU, C. 22. *Doi agenţi sanitari... lucrează la stampilarea buletinelor de vot.* id. ib. *Dăduse pe Ion a lui Mogorogea la carte.* CĂLINESCU, O. XIV, 21. *Învăţându-le să aştepte rândul la mâncare.* id. ib. 127. *Pe mese improvizate... pun la sărat în butoaie imense grămezi de peşte.* TUDORAN, O. 280. *Am lucrat o vreme la scos cărbune din mină.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 133. *Ne-am strânge aice numai sara la mâncare.* SBIERA, P. 8. *Haida, mândro, să sărim, Că la joc ne cam trudim, Dar la lucru ne codim.* DOINE, 128. *O vrut mama să mă bată... Să mă-nveţe la război!* HODOŞ, P. P. 93. *Lucrăm la făcut şi la scos metări din pădure.* MAT. DIALECT. I, 181. *Mi s-a strâns boieri la vorbă.* BALADE, III, 90. *Dacă n-ai fost bucuroasă Ca să-ţi vezi fetiţa-n casă la spălat, la măturat.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 29. ✧ (În construcţia interogativă *la ce*) *La ce s-ar mai alegi înainte?* NECULCE, L. 333. *La ce să apucăm arma viteză?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 108. *La ce tu pe lume Mă născuşi?* id. ib. T. v. 71. *La ce? Oare totul nu e nebunie?* EMINESCU, O. I, 40. *La ce să măsuri anii ce zboară peste morţi?* id. ib. 127. *O dulce înger blând La ce îmi mai apari?* id. ib. XV, 974. *Dacă nu ţi-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul?* CREANGĂ, A. 57. *La ce să mai stau? Ce mai am eu cu dumneata?* CARAGIALE, O. VI, 27. *Când nu mai sânt grăunţe la ce ţi-e bună piua?* id. ib. 333. *La ce s-o mai mustre?...Ea e victimă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 251. *Ori mai devreme, ori mai târziu, o fată Ajunge-n mâna celor străini!... La ce ne-am întrista?* COŞBUC, S. 92. *Atunci la ce mă mai descusuşi de acte?* KLOPŞTOCK, F. 34. *La ce-ar mai înflori iubirea-mi Sub ochii tăi frumoşi şi reci?* LOVINESCU, S. IV, 451. *Dar la ce să beau din lacul ce dă viaţă nesfârşită?* CĂLINESCU, O. XII, 46. *Ceasul vechi la ce mai bate?* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 24, cf. DL, DEX. *Mânca-te-ar lupii cioban! La ce te mai faci viclean?* ALECSANDRI, P. P. 87. *La ce, maică, mă dezmierzi, Cu turtiţi, cu mere verzi, Că de azi, mâne mă pierzi.* MÂNDRESCU, L. P. 30. *Leliţă din Valea-Sacă, La ce porţi cămeşa neagră?* MARIAN, H. 8. *Copilă din doi părinţi La ce focul te măriţi?* id. NU. 287. *Dacă-ai avut gând de ducă La ce m-ai prins ibovnică?* ŞEZ. III, 19. *Doamne, la ce m-ai lăsat, Băiat tânăr şi sărac.* PAMFILE, C. Ţ. 120. *La ce să faci tu omului aşa supărare?* id. DUŞM. 161. ✧ Expr. **A pune la contribuţie** v. contribuţie. **A pune la păstrare** v. pune (**A I 4**). **A scoate** (sau **a da, a pune**) **la iveală** v. iveală. **A scoate ceva la vedere** v. vedere (1). **A** (**nu**) **da** (cuiva) **pas la vorbă** v. vorbă (**4**). **A cădea** (sau **a se aşeza**) **la zăcere** v. zăcere (**2**). **A se aşeza** (sau **a se reaşeza**) **la lucru** v. aşeza. ✦ (Indică obiectivul în vederea realizării căruia este trimis, dus, obligat, silit cineva) *Prepositul flind, de dânsul fu scos la-întrebare.* DOSOFTEI, V. S. februarie 71^{r}/1. *I-au iertat, puind pre unii la giurământ.* NECULCE, L. 311. *Să-l pună la fus cu muierile.* ŞINCAI, HR. I, 110/5. *Nu e de lipsă ca îndată... să-l sileşti la învăţătură.* PETROVICI, P. 6/8. *Dacă ştiind, va da pe un rob fur, care va face pagubă legatariului, să trage la giudecată moştenitoriul.* COD. ŢIV. 104/18. *Eu la treabă Pun în grabă Pe monahul Augustin.* NEGRUZZI, S. II, 109. *Cei mai voinici barbaţi îi aşează la pândă.* CONV. LIT. IV, 54. *M-o scos la muştru.* ALECSANDRI, T. 4. *M-au pus părinţii la învăţătura limbei helenice.* LĂCUSTEANU, A. 31. *Pământul mai sărac sileşte la muncă mai multă.* EMINESCU, O. XV, 83. *Adună toată drăcimea şi-o pune la lucru pe câmp.* CREANGĂ, P. 158. *Nu-l ducem noi la spânzurătoare numai aşa de flori de cuc.* id. ib. 332. *Să-i pun chiar şi la prăşilă.* SLAVICI, N. I, 156. *Tot pe dânsa o punea la lucrurile cele mai grele.* ISPIRESCU, L. 28. *Tot la munci grele şi fără spor o mână.* VLAHUŢĂ, R. P. 65. *Îl vedeai pus la toate corvezile.* BACALBAŞA, M. T. 175. *Moş Teacă... îi face cuvenitul raport şi apoi scoate compania la instrucţie.* id. S. A. I, 43. *Iată că acum îi scot pe iobagi la sapă, la seceră.* XENOPOL, I. R. XII, 29. *Pe Barbă-Cot... L-a pus la joc!* COŞBUC, P. I, 58. *Îl punea la toate trebile.* AGÎRBICEANU, S. 14. *Clima groaznic de aspră... împingea la alegerea de locuinţe total subpământene.* PÂRVAN, G. 134. *Surghiunit... în străinătate la învăţătură.* M. I. CARAGIALE, C. 12. *N-or fi avut pe cine să pună la coasă.* C. PETRESCU, Î. II, 8. *La orice l-ai fi pus nu crâcnea.* COCEA, S. II, 11. *Ne trimetea chiar el la luptă, iar noi voioşi ne supuneam.* VOICULESCU, POEZII, I, 41. *Puşi la aceeaşi povară.* CAMIL PETRESCU, O. I, 19. *Erau puşi temeinic la treabă.* id. ib. 149. *N-o scoate la adunat pălămida, n-o scoate la seceră, n-o scoate la munci grele.* STANCU, D. 489. *Nu mai avea astâmpăr şi-şi scotea şi copiii la lucru, să*

gate cât mai repede. LĂNCRĂNJAN, C. III, 84. *E pus la munci grele.* SIMION, S. R. III, 364. *O pus-o la cernut.* TEODORESCU, P. P. 153. *Când a fost de sărutat, Ea m-a pus la frământat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 105. *Să văz frunza cum se-ngustă Şi pe badea scos la mustră.* ib. id. 312. *Câtu-i copila de mică Bate-o ş-o pune la furcă.* id. ib. 389. *Au dat oile la păscut.* SBIERA, P. 37. *Am nevastă ca şi-o cruce şi la lucru n-o pot duce.* MARIAN, H. 11. *A scos pre toate vietăţile pământului la făcutul cărărilor şi a drumurilor.* ŞEZ. V, 127. *Pe-a noştri să-i trimitem la secerat grâu.* VASILIU, P. L. 67. *Că feciorii cei frumoşi Toţi sânt la bătaie scoşi.* FOLC. TRANSILV. I, 17. *Să duce un om... să-i lucre la coasă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 88. ✧ Expr. **A pune** (pe cineva) **la probă** (sau **la încercare**) v. pune (**C II 1**). **A pune** (pe cineva) **la lucru** v. lucru. **A scoate la lecţie** v. lecţie (**1**). **A trage la judecată** (sau **la lege, la divan** etc.) v. trage (**I 6**). **A fi scos ori a scoate la raport** v. raport (**I 2**). **A pune ceva la bătaie** v. bătaie. **A trimite** (pe cineva) **la plimbare** v. plimbare. ✧ (În enunţuri contrase; mai ales în îndemnuri) *La fapte, domnule Cezianu, la fapte!* MAIORESCU, D. I, 561. *Acuma, la datorie.* REBREANU, P. S. 20. *Reuşeşte... să-i silească la pace.* PÂRVAN, G. 73. *Muncitori cu ziua la tăiatul şi transportatul sării.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. *Lele mică, mititică, Dac-o pui la sac, ridică.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 435. ✦ (Mai ales în legătură cu verbe factitive, adesea în enunţuri contrase; indică acţiunea pacientului) *Pe Ştefăniţă Vodă l-au dat Vasilie Vodă... la carte.* M. COSTIN, O. 194. *Era încă brudii şi îndată i-au datu-i la carte agarinească.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25ʳ/34. *Îl dede la carte.* BUDAI-DELEANU, T. v. 35. *Neavând mijloace, la şcoală nu m-a dat.* HELIADE, O. II, 110. *S-o dai la pansion.* NEGRUZZI, S. I, 298. *Acolo au fost daţi la învăţătură.* GHICA, S. 56. *Trimis la învăţătură.* LĂCUSTEANU, A. 18. *Sfătuia pe oameni să-şi dea copiii la învăţătură.* CREANGĂ, O. 172. *Dacă văzu aşa, tată-său, împăratul, îl dete la carte.* ISPIRESCU, L. 366. *Şi acuma să-l bage la învăţătură!* CONTEMPORANUL, III, 650. *Să vă daţi copiii, fieştecare părinte, la învăţătură.* RĂŞCANU, L. 84. *Să-şi deie copiii la învăţătură.* SBIERA, F. S. 322. *Îi dăduse la învăţătură.* CAMIL PETRESCU, O. II, 9. *Dăduse un costum vechi la întors.* PREDA, R. 229. *Voi da... părul la făcut inele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 236. *Şî-m dau portu la năspreală Şî faţa la rumineală.* MAT. DIALECT. I, 113. *Ai un bou bălan... La tăiat să-l duci.* BALADE, III, 23. ✦ (Indică obiectivul în vederea realizării căruia este chemat, invitat, solicitat cineva) *Au chemat şi pre domni... la sfaturi, să vadză cum ari socoti şi ei.* NECULCE, L. 47. *Paşa..., după ce se gătiia, chema pe domn la voroavă.* GHEORGACHI, CER. (1762), 311. *Să-i chiame la apărarea ţerilor sale.* ŞINCAI, HR. III, 9/38. *Prochemă sub grea pedeapsă la arme pe nobilitatea polonă.* ASACHI, S. L. II, 98. *Poate fi chemat la trebile statului.* GHICA, S. 147. *Chema la arme gvardia naţională.* CARAGIALE, O. III, 126. *Decebal chemase la luptă... pe toţi barbarii înconjurători.* PÂRVAN, G. 124. *Ceruseră pe căpitanii varangilor la un sfat de taină.* SADOVEANU, O. XII, 145. *Carol îl invita totdeauna la vânătorile regale.* CĂLINESCU, S. 68. *Era chemată la toate corvezile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 20. *A chemat la arme... voinicii din sate.* STANCU, D. 8. *Se ocupau cu agricultura, fiind chemaţi la oaste doar în caz de război.* STOICESCU, C. S. 35. *Şi-l cheamă la judecată.* VASILIU, P. L. 155. ✧ (În construcţia interogativă *la ce*) *Mă, ştii la ce te chemai?* CL 1972, 6. *Spune-mi la ce m-ai chemat?* VASILIU, P. L. 188. ✧ Expr. **A chema la datorie** v. datorie. **A chema** (pe cineva) **la ordine** v. ordine (**2**). ✦ (Indică acţiunea sau faptul la care se antrenează ori este poftit, îmbiat, îndemnat sau provocat, incitat, instigat cineva) *Să nu cumva să întărâte pe păgânul acela varvar la niscaiva tirănii.* M. COSTIN, O, 297. *Să îndemnară la năvală.* id. ib. 313. *Să-i urneşti la răutate.* DOSOFTEI, PS. 21/24. *Să nu abaţi inima mea la cuvinte de vicleşug, ca să vinuiesc vini în păcate.* BIBLIA (1688), 426²/10. *Mai mult îndemna la jacuri.* NECULCE, L. 323. *Aşa sânt şi celor ce nu postesc păzitori dracii şi-i îndemnă la multe păcate.* ANTIM, O. 37. *L-au aţiţat la răscoală.* ŞINCAI, HR. I, 235/13. *Dracul poartă vina, care împinge Pe om la strâmbătate şi rele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 267. *La sudălmi încă nu să îmbie.* id. T. v. 47. *În a cerului tărie De-acolo* [profetul] *pre oameni cheamă la virtute.* ASACHI, S. L. I, 118. *S-au aflat scrisori unde românii să cheamă la răsculare.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 19. *După ce se văzură de aproape unii pe alţii, se provocară la luptă.* ARISTIA, PLUT. 68/4. *Arama sfântă va răsuna în aer, chemând pre credincioşi la rugăciune.* NEGRUZZI, S. I, 253. *Apucăturile nu-l împingeau la carte.* GHICA, S. 325. *Provocarea la danţ venea mai totdeauna din partea tinerilor.* FILIMON, O. I, 175. *Le porneşte sufletul la viclenii şi la răutăţi.* ODOBESCU, S. I, 118. *Pe voi contra voastră la luptă ei vă mân.* EMINESCU, O. I, 59. *Una pe alta se îndemnau la treabă şi lucrul ieşea gârlă din mânele lor.* CREANGĂ, P. 7. *Să ne întărtăm la joc.* id. A. 93. *[Î]i era şi lehamete câteodată să se mai întâlnească cu cineva şi să-l mai stârnească la vorbă.* id. ib. 140. *A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere.* CARAGIALE, O. I, 134. *Susurul apei parcă te îndemna la somn.* ISPIRESCU, L. 230. *Nevestele... în loc s-o mângâie, s-o molcomească, cântă următoarea doină prin care o întărâtă şi mai tare la plâns.* MARIAN, NU. 590. *Încurajază pe greci la împrotivire.* XENOPOL, I. R. XIV, 39. *La somn o poftesc scăpătatele stele.* COŞBUC, AE. 68. *Este nevoit să ia el însuşi poziţie împotriva nerăbdătorilor, cari împingeau la năvală.* PÂRVAN, G. 83. *Întărâtă-l la vorbă pe Colăcel şi las' pe dânsul.* SOVEJA, O. 24. *Timpul care îndeamnă cel mai mult la băutură.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Poezia „Cosaşul" este o vinovată provocare la lupta de clase.* LOVINESCU, S. IV, 74. *Fantazia şi bunul său plac... îl împingeau la muncă utilă foarte rar.* GALACTION, O. 114. *Am fost provocat la duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 9. *Îl îndemnă la băut.* id. O. I, 72. *Penelopa cădea în reverie, auzind glasul prelung al muezinilor cari chemau credincioşii la rugăciune.* BART, E. 45. *A fost ademenit la o crimă execrabilă.* CĂLINESCU, S. 60. *Ademenea pe copii la studiul materiilor laice.* id. O. XIV, 41. *Nu tu ai împins-o la sinucidere.* VINEA, L. II, 205. *Arta lui rafinată l-a împins la o izolare firească.* CONSTANTINESCU, S. I, 34. *Îşi sfidează fratele şi-l provoacă la luptă.* V. ROM. ianuarie 1965, 107. *Ea pace nu făcea ..., Ci-ntre ei s-amesteca, La prinsoare-i îndemna.* TEODORESCU, P. P. 664. *Dracii... povăţuiesc pă oameni la rele.* ŞEZ. III, 77. *Zău că la multe nagode te împinge pustia de*

dragoste! POPESCU, B. II, 146. *Rămăşag daca făcea, La beţiie se-ndârjea.* BALADE, II, 67. ✧ Expr. **Poftim** (sau **poftiţi**) **la masă** v. masă[1] (**2**). ✧ (În enunţuri contrase) *Îi poftea la cafea.* GHICA, S. X. *Poftiţi la cafea, a îndemnat ţâţaca Leona.* SADOVEANU, N. F. 151. *Dimineaţa începe iar cu clopotul ei dogit care cheamă la cafea cu lapte.* DEMETRIUS, A. 41. *Îi pofti în curte la un pahar de vin.* v. ROM. iulie 1962, 7.

b) (În legătură cu verbe sau noţiuni verbale care exprimă caracterul incoativ sau iminent al acţiunii) *Domnul în veaci va lăcui; găti-va la giudeţ* (spre judecată B 1938) *scaunul său.* PSALT. HUR.[2] 92. *Ruven ieşi la secerătură.* PO 101/3. *Se apucă cu mare sârguială de gătire la oaste.* M. COSTIN, O. 296. *Luară-mă ca un leu gata la vânat.* BIBLIA (1688) 386[1]/32. *Obiceiul moldovenilor gata la jacuri.* NECULCE, L. 83. *Voiesc înspre a să găti la război.* AETHIOPICA, 56[v]/1. *S-au dat toţ oamenii lui la plângere, văietându-se pentru moartea stăpânului lor.* HALIMA (1783), 87[r]/22. *Enicerii... se porniră la arme, socotind că poate au venit asupra tătâne-său.* VĂCĂRESCUL, IST. 262. *Se gată la luptă.* ŞINCAI, HR. I, 174/26. *S-au slobozit la bătaie deplină.* id. ib. III, 6/14. *Gătaţi-vă la război.* MAIOR, IST. 120/13. *Începusă la sfadă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 167. *Aproape au fost a veni la arme.* ZILOT, CRON. 65. *Se pregăti la rezbel.* ASACHI, S. L. II, 97. *Către seară ne va vedea bucuros, căci acum s-ar pune la odihnă.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 116. *Armăsarul... atunci şi mai tare se răpezea la fugă.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Su puse la jucat stos.* id. ib. 84. *Voiam să mă vâr iarăşi în mulţime, ca să mă apuc la luptă.* SION, P. 228. *De mâne, iubita mea, să ne punem la lucru.* FILIMON, O. I, 122. *S-a dat la dragoste cu dânsul.* id. ib. 152. *Te iau la răfuit.* CONV. LIT. II, 44. *Ne pusesem la cină.* LĂCUSTEANU, A. 258. *Auzindu-l, am pornit la râs cu toţii.* CONV. LIT. XI, 145. *Toţi se pun la lucru.* EMINESCU, O. XIII, 51. *Baba se duce în poiată, găbueşte găina, o apucă de coadă şi o ia la bătaie.* CREANGĂ, P. 69. *Căzură în lanţurile justiţiei az-noapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă.* CARAGIALE, O. I, 165. *Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, aşa acuma la ocări.* SLAVICI, N. I, 16. *Se luă la luptă cu fata.* ISPIRESCU, L. 27. *Calul bătrân greu se dă la umblet.* CONTEMPORANUL, V, 97. *Dacă guvernul nu ar fi păşit cu energie la restabilirea ordinară, cine ar fi făcut-o?* XENOPOL, I. R. XIV, 55. *Mă apucam cu ei la harţă.* SBIERA, F. S. 184. *Tat-tău i-acum acolo, ară. A băgat la plug cu Petrea Mazâlu.* SANDU-ALDEA, D. N. 229. *Toţi plugarii încercaţi încep la secere când pânea e în pârgă.* I. CR. III, 225. *Mi-a pus o sapă grea pe umăr şi m-a pornit la prăşit.* PAMFILE, A. R. V. *Toate fetele şi mama Catrina se porniră la cântat după ea.* BUJOR, S. 33. *Tocmai înjuga boii să pornească la plug.* REBREANU, I. 279. *Oamenii s-au pus la sfat Cu popa.* MINULESCU, VERS. 194. *Odată cu cel dintâi dezgheţ, căutătorii de comori au purces la treabă.* C. PETRESCU, A. 109, cf. DA II$_2$. *Înaintă triumfător ca cel care... e gata la ripostă.* BRĂESCU, A. 253. *A zbughit-o apoi la goană, prin popuşoaie.* POPA, V. 177. *Boierii... n-au ce face pe vreme de ploaie şi se pun şi ei la poveşti.* SADOVEANU, O. X, 467. *Ca să-şi descarce năduful, se puse la scris.* BART, E. 241. *Barcagiii... se luau la harţă pentru cinstea de-al trece pe domnul doctor cu barca pe malul opus.* id. ib. 339. *Apoi se punea la treabă.* MOROIANU, S. 205. *Porneau la dezlegarea semnelor.* CĂLINESCU, O. XIV, 32. *A început să iasă la muncă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. *Pisica..., mânioasă foc..., o zbughi la goană cu coada bârzoi.* C. PETRESCU, A. R. 64. *Când vorbim nimicuri unii cu alţii, mai mult ne certăm; ne apucăm din nimic la harţă.* STANCU, D. 447. *Atunci se purcedea... la o nouă regrupare a pământurilor cultivabile.* PANAITESCU, O. Ţ. 93, cf. SCL 1976, 25. *Cum o vede ciuma-ndată Dă la fugă spaimântată.* ALECSANDRI, P. P. 36. *La lucru s-au pornit Şi la lucru ni s-au dat; Mi s-au dat la secerat.* TEODORESCU, P. P. 150. *S-au dat la jucat, şi juca, şi juca de-i mergea colbul.* SBIERA, P. 37. *Preutul... se dete şi el la fugă după dânsa.* id. ib. 241. *Se temea să nu-l apuce la răfuială.* MARIAN, T. 320. *După ce dădură de ale traiului, se puseră la prânz.* RETEGANUL, P. V, 47. *Cu oştile s-au luat la vânat.* SEVASTOS, N. 105. *Se dădu la mâncare, la băutură şi la joc.* STĂNCESCU, B. 317. *Şi mă ia la cercetat.* ŞEZ. III, 61. *Împăratu' se dă la căutat; da geaba, că nu-l găsi.* ib. IV, 204. *Calul s-a pus la băut apă.* ib. V, 154. *Se pun dracii la lucru şi dă-i, şi dă-i pe întrecute.* MERA, L. B. 219. *Pentru că tu m-ai lăsat, Eu mă pun la blăstămat.* BUD, P. P. 32. *S-o dat băietul la plâns, de se scutura cămeşa pe dânsu.* VASILIU, P. L. 35. *Am prins la plug luni.* ALR I, 232/93. *Timpul când prind'em la săcere.* ALR SN MN I h 48/284. *Turcii... la sfaturi se punea.* BALADE, II, 94. *De când m-am dat la iubit, Multă jale-am suferit.* FOLC. MOLD. I, 108. *S-a pus la pândă.* PORŢILE DE FIER, 68. ✧ (În construcţia interogativă *la ce*) *Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă A turna în formă nouă limba veche şi-nţeleaptă?* EMINESCU, O. I, 137. *La ce v-aţi apucat de făcut stricăciuni, de rupt crengi?* VASILIU, P. L. 28. ✧ Loc. vb. **A (se) lua la bătaie** v. bătaie. **A (se) lua la ceartă** v. ceartă. **A se lua la sfadă** v. sfadă. **A se lua** (sau **a intra**) **la tocmeală** v. tocmeală (**I 1**). **A se da la culcare** v. da (**II 1**). **A o lua la fugă** v. fugă. ✧ Expr. **A o rupe la fugă** (sau **la goană**) v. rupe (**9**). **A o lua** (sau **a o şterge, a o rupe** etc.) **la sănătoasa** v. sănătos (**7**). **A o tuli la fugă** (sau **la sănătoasa**) v. tuli[1] (**3**). **A se lua la întrecere** v. întrecere. **A se da la treabă** v. treabă (**2**). **A se pune la vorbă** v. vorbă (**16**). **A se da** (ori **a se lua**) **la vorbă** (cu cineva) sau **a** (**se**) **prinde la vorbă** (cu cineva) v. vorbă. (**16**). **A se apuca la poveste** (ori **poveşti**) sau **a se pune la poveşti** v. poveste (**1**). **A se pune la ospăţ** v. ospăţ (**2**). **A se pune la masă** v. masă[1] (**I 1**). **A se aşeza la lucru** v. lucru. **A se pune la price** (cu cineva) v. price (**2**). **A lua** (pe cineva) **la fugă** v. fugă. **A pune** (sau **a lua**) **pe cineva la fugă** v. fugă. **A lua la măsurat** v. măsura (**1**). ✧ (În enunţuri contrase) *La fugă ..., că nu-i şagă ..., Tarsiţa vrea să-ţi scoată ochii.* ALECSANDRI, T. 1135. *La sănătoasa, Alecule!* id. ib. 1 342. *Atunci noi, la fugă, băieţi.* CREANGĂ, A. 44. *Răpede-i mai dă şi-un strâns în braţe, de-acolea la sănătoasa.* ŞEZ. III, 179. (În construcţia *la drum*; adesea în enunţuri contrase) *Gătindu-se la drum.* ŞINCAI, HR. I, 156/10. *Răposareţi-vă câteva mominte încă, şi apoi la drum, căci se face târziu.* FM (1845), 35[2]/32. *Împăratul... se luă la drum prin lumea lui Dumnezeu.*

CONV. LIT. VI, 18. *Ei, ei! Apoi zi că nu-ţi venea să porneşti la drum... cu asemenea om vrednic.* CREANGĂ, P. 108. *La drum e bine să porneşti cât de dimineaţă.* id. ib. 114. *Întinse unchiaşul la drum.* ISPIRESCU, L. 86. *Se hotărî a se duce acasă... şi o luă la drum.* id. ib. 212. *Şi iar purcese la drum.* GÂRLEANU, N. 199. *Aşa cum îşi propune oricine când porneşte la drum.* LOVINESCU, S. VIII, 24. *Pornim la drum înapoi acasă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 325. *Şi-a pus două cepe în desagă şi a pornit la drum.* POPA, V. 91. *Cum să porneşti la drum cu inima goală?* SADOVEANU, O. XIII, 11. *Vine toamna, mă camarade, de s-au pornit aşa rândunelele la drum.* BART, S. M. 67. *Vitele se întinseră la drum.* DAN, U. 29. *Bunicul şi nepotul se porniră la drum.* CĂLINESCU, O. XIV, 35. *Păi voi vă daţi seamă ce înseamnă să pleci la drum aşa?* PREDA, Î. 76. *Într-o zi de târg s-au pornit la drum.* SBIERA, P. 1. *Şi-apoi la drum c-au plecat.* MARIAN, V. 212. *Bădicuţul meu iubit! La lung drum mi te-ai pornit.* id. Î. 522. *Cei trei fraţi au purces la drum.* ŞEZ. II, 51. *Să pleci îndată la drum.* SEVASTOS, C. 25. *Flăcăul se porneşte la drum.* VASILIU, P. L. 116. *Îşi luă parul pe umere şi porni la drum.* PAMFILE, CER. 95, cf. ALR II 3 184/76, 95, 192, 260, 272, 365, 414, 551, 682, ib. 2 391/334. *La drum că-mi zorea Pân' s-apropia.* BALADE, III, 24. *Primăvara cum sosește, Cătana la drum porneşte.* FOLC. TRANSILV. I, 117. ✧ Expr. **A pune la cale** v. cale.

c) (Cu verbe copulative sau semiauxiliare de aspect, formează construcţii verbale cu caracter durativ; indică acţiunea sau procesul în desfăşurare) *Înra[in]te şede la pârrişii* (întru ascunsuri B 1688, stă la pândă B 1938) *cu cei bogaţi, a ucide furişu nevinovatul.* PSALT. HUR.[2] 93. *Ferice bărbat ce... la şederile* (sfatul S, svatulu H) *pierdzătorilor nu şeade.* PSALT. 1. *Pilat... şezu la judecată.* CORESI, ap. GCR I, 21/15. *Şedzură la mâncare.* PO 129/11. *Direptul giudeţ va şede la giudeţ.* VARLAAM, C. 50. *Pesti Domnul Hristos la rugă mult.* id. ib. 197. *Au stătut la domnie fiiu-său.* URECHE, L. 66. *Fu cutremur mare de pământu... în vremea ce au şezutu domnul la masă.* id. ib. 89. *Au stătut muntenii la război cât au făcut oarece harţuri cu muldovenii.* M. COSTIN, O. 150. *Oamenii... era la paza curţii într-aceea dzi.* id. ib. 170. *Stând la rugă ..., îş făcea inemă rea şi tristă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 14ᵛ/1. *Îndată şedzu la lucru, că era curelari.* id. ib. noiembrie 133ᵛ/11. *Iute mă voi afla la judecată.* BIBLIA (1688), 656¹/55. *N-au mai stătut la bătaie.* NECULCE, L. 141. *Au trimis pre alţi boieri de-au stătut la giudecată.* id. ib. 312. *Fu silit să stea faţă cu ungurii la război.* MAIOR, IST. 78/20. *Stătui la harţ în cărare.* BUDAI-DELEANU, T. V. 148. *Armia creştinească gonea pe Sinan asfel încât ajungându-l undeva să-l silească a sta la bătaie.* F. AARON, I. II, 202/8. *Lei, sosind, erau la fugă ca un cerb rănit, fricos.* ALEXANDRESCU, M. 21. *Nu cu mine să stai la convorbire.* CONV. LIT. VI, 116. *Sta la ciuruitul... grăunţelor.* GANE, N. III, 28. *Şede spânul la ospăţ.* CREANGĂ, P. 210. *Întâlneşte pe unul stând pe câmp la gustare.* CARAGIALE, O. I, 6. *M-am hodorogit, şi trebuie să stau la reparat măcar o săptămână.* id. ib. VII, 117. *Unde prindea oamenii, acolo îi ţinea la sfaturi.* SLAVICI, N. I, 14. *Erau la rugăciune.* ISPIRESCU, L. 99. *Şedeau casnicii la lucru iarna.* id. ib. 295. *Ne-a sfătuit... să stăm la împăcare.* SP. POPESCU, M. G. 38. *Am stat cu domnia sa... la petrecere şi foarte mi-a priit.* SADOVEANU, O. X, 19. *Ei nu stau ca noi... la taclale şi taifas.* BART, E. 26. *Se găsea la studii în Viena.* CĂLINESCU, C. O. 228. *Lumea... era la cules.* CAMIL PETRESCU, O. I, 30. *Ai stat la discuţie în loc să acţionezi.* PREDA, R. 256. *Nu tot astfel au stat lucrurile cu intelectualii aflaţi la studii în Franţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/2. *Trei zile şi trei nopţi, Tot la rugă cât a stat, Dumnezeu s-a îndurat.* SEVASTOS, N. 391. *Când are omul vreme de stat la cuvânt.* VASILIU, P. L. 6. *Na la lelea două nuci, Unde-i sta să le mănânci.* PAMFILE, C. Ţ. 154. *Stau la palavre.* ALR I 1 322/584. ✧ (În îndemnuri, sfaturi, porunci) *Şez, Doamne, la masă.* DOSOFTEI, O. I, 18. *Cu frică staţi la rugă să vă ierte.* id. ib. 252/9. ✧ Loc. vb. **A sta** (sau **a se lua, a intra**) **la tocmeală** v. tocmeală (**I 1**). ✧ Expr. **A sta** (sau **a şedea**) **la divan** v. divan. **A fi la masă** v. masă¹ (**1**). **A sta** (sau **a şedea**) **la masă** v. masă¹ (**2**). **A sta** (sau **a se aşeza**) **la pândă** v. sta (**VI 1**). **A sta la poveste** (ori **poveşti**) v. poveste (**1**). **A sta la priveghi** v. sta (**VI 1**). **A sta la sfat** v. sta (**VI 1**). **A sta la taifas** v. sta (**VI 1**). **A sta** (sau **a şedea**) **la vorbă** v. vorbă (**16**). ✧ (În enunţuri contrase) *Amin, la pândă, sus pe grindă, iscodea întâi întâmplările.* VOICULESCU, P. I, 29. *La pândă, după perdea, Penelopa spiona.* BART, E. 164. *De dimineaţa până noaptea la treburi.* CĂLINESCU, O. XIV, 68. *Eu la joc, mândra la joc.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 42.

III. 1. a) (Precedă abstracte verbale sau substantive cu conţinut verbal; indică obiectivul, ca finalitate a deplasării cuiva) *Ieşi omul la lucrul său şi la lucrarea sa* (iese la lucrul său şi la munca sa B 1938) *pănră sară.* PSALT. HUR.[2] 173. *Voinicul, când mearge la războiu, elu se teame şi e întru grije multă.* CORESI, EV. 78. *La oaste nu mergu ei singuri.* URECHE, L. 113. *De va lua calul să margă la oaste, atunce nu iaste cu cale această vină.* PRAV. 53. *Turcii la vânat ies cu mai mare gloată.* M. COSTIN, O. 285. *Numaidecât să poruncească să meargă la oaste.* IST. Ţ. R. 54. *Era ieşit Duca Vodă la primblare.* NECULCE, L. 38. *S-au dus cu toţii la iernatic.* id. ib. 364. *Făcând ştire de purcederea Măriii Sale la oaste* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 155/18. *Împăraţii cu alt feliu de haine... merg la vânat.* ANTIM, O. 107. *Vedea mieluşeaua... pre mieluşălul său trăgându-se... de voia sa la junghiiare.* MINEIUL (1776), 14ᵛ²/37. *Silit fiind a merge... la scăldătoare.* ŞINCAI, HR. I, 129/8. *Ar merge la vânat de cerbi.* id. ib. 228/7. *Când mergem la plimbare, voale verzi ne trebuiesc.* PR. DRAM. 97. *Ostaşii leşi şi şvezi... veniseră la iernatic în Moldova.* NEGRUZZI, S. I, 179. *Când venea primăvara... ieşeau oamenii la arat.* id. ib. 246. *Vaca vine singură la muls.* GHICA, S. 540. *Noi fără de frică la luptă toţi ne-am duce.* CONV. LIT. IV, 72. *Au ieşit la promenadă – ce petrecere gentilă!* EMINESCU, O. I, 46. *Întru întâi în casa omului şi mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.* CREANGĂ, A. 37. *Mai bine să mergem la culcare.* id. ib. 44. *Să devie prim-ministru al unui rege care veşnic lipseşte..., umblând la vânătoare.* CARAGIALE, O. III, 64. *Plec... la datorie.* id. ib. VI, 80. *Am ieşit cu Anca la plimbare.* SLAVICI, O. II, 68. *Adesea ieşea Aliodor la vânătoare.* ISPIRESCU, L. 42. *Când ieşea la mâncare*

toată lumea fugea. id. ib. 199. *Turme de vite se scoboară la adăpat.* VLAHUȚĂ, R. P. 11. *Începură a îmbla împreună cu caii la păscut.* MARIAN, O. II, 101. *Eu mergeam la plug în laz.* COȘBUC, B. 8. *Se dusese la prădat.* XENOPOL, I. R. VI, 80. *Mă conduse... la culcat într-o căsuță din ogradă.* SBIERA, F. S. 125. *Venise... la studii juridice în Vieana.* id. ib. 140. *Mâine plec la vânătoare.* DELAVRANCEA, O. II, 88. *Trec pe vale, la iernat, Turmele mărunte.* IOSIF, P. 52. *Mama zice că-i destul dacă mergem la colindat.* AGÎRBICEANU, S. 176. *Merg la împărtășit.* GÂRLEANU, N. 90. *Tablele cerate documentează o mulțime de illyri... veniți din Dalmația aici la lucrul minelor.* PÂRVAN, G. 272. *Dădu să se întoarcă la coasă.* REBREANU, I. 54. *Peste câteva zile trebuie să plece la oaste.* id. R. I, 128. *Craiul... pedepsește pe cutare că, mergând la grăpat, a uitat cârligul.* RF I, 108. *Ceilalți s-au înapoiat la păzitul vitelor.* GALACTION, A. 28, cf. DA II$_2$. *Băieți ce umblă la arat.* D. BOTEZ, P. O. 26. *Înadins i-a dus la baie, ca să scape vaporul.* BRĂESCU, O. A. I, 45. *Maică-mea pleca la călcat cu ziua.* I. BOTEZ, ȘC. 26. *Mergem la vânat, măi nepoate!* SADOVEANU, O. III, 16. *Am mai fost eu la pășunat prin părțile Dobrogei.* id. ib. VI, 367. *Pleca adesea la vânat în baltă.* BART, E. 375. *La pășunat Să-și ducă renii.* I. BARBU, O. 70. *La tratament nu se duce.* ULIERU, C. 7. *Oamenii merg cu oile la iernat.* CĂLINESCU, O. XIV, 10. *Pleacă la treburile sale.* id. C. O. 89. *Ia să încerci să nu ieși la muncă.* STANCU, D. 457, cf. DL. *Se vede că nu vii colo la sapă; ai să vezi tu ce-ai să pățești.* PREDA, M. 43. *Gabi se duse la întâlnire.* id. R. 160. *Oamenii se duc la muncă.* ISAC, O. 123. *Alegătorii au pornit la vot în delir.* MUȘATESCU, T. 198. *Pe urmă cârciumarul a plecat la târguit.* BARBU, G. 97. *Veneau la luptă sub comanda dregătorilor domniei.* STOICESCU, C. S. 23, cf. GRAM. ROM.^{2} II, 180, DEX. *Leu, asinu și vulpea s-au dusu-să dimpreună la vânat.* OȚĂLEA, A. F. 220/4. *Mergea des la pescuit.* în GRAM. ROM.^{3} II, 541. *A plecat la specializare.* ib. 547. *Merge bărbatul la coasă Lasă pe nevast-acasă.* POP., în EMINESCU, O. XV, 1 010. *Voinicul ăl mare Nici din masă nu lua, Ci la secere-mi pleca.* TEODORESCU, P. P. 142. *Cine-i tânăr și voinic, Mere noaptea la câștig Fără par, fără pistoale.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 286. *Hai, mândră, să te sărut, Că îndată plec la plug.* id. ib. 381. *L-au și întrebat că la ce au venit.* SBIERA, P. 258. *Hai și-om merge la județ.* MARIAN, SA. 57. *Se duceau la prădat.* id. T. 237. *Eu mă duc la ghilit, El zice că la iubit.* id. H. 81. *Eu merg la lucru, unde voi căpăta ceva, tu stai în piață.* RETEGANUL, P. II, 19. *Umblă cu mine la plug în săptămâna asta.* id. ib. V, 58. *Vii la joc și chefuiești, Mergi acasă te sfădești.* DOINE, 79. *Bărbații pleacă la câștig în cârduri, ca rândunelele.* ȘEZ. IV, 16. *Se duce fratele cel sărac la lucru.* VASILIU, P. L. 68, cf. ALR I 5 132/64. *Nu mń-o vinit oameni la cumpărat.* ALR SN IV MN h 1 020/219. *Io, mândră, mâńe mă duc În cătańe, nu la plug.* MAT. DIALECT. I, 109. *Aguș al lui Topală A plecat la-nsurătoare.* BALADE, II, 150. *Și ne-om duce noi la plug, Și-om ara ogoarele.* FOLC. TRANSILV. I, 452. *Mâńi iarâ pl' eacî zmău la vânat și tu puo s[ă] vii s[ă] t'i mai întâlńeș cu mińi!* O. BÎRLEA, A. P. I, 323. *Scoate milițâie d'e und'e iera ie și haide pân sat la control.* id. ib. II, 19. ✧ (În construcția interogativă *la ce*) *Dară la ce ați ieșit să vedeți?* N. TEST. (1648), 14^2/25. *Iaca la ce am vinit!* NECULCE, L. 360. *Știi la ce-am vinit?* HELIADE, O.I, 270. *La ce-a venit?* NEGRUZZI, S. I, 198. *La ce am venit noi oare aici?* FILIMON, O. I, 179. *Nu ne-ntrebați la ce-am venit?* SEVASTOS, N. 36 *Uite la ce-am venit, cocoșelul maichi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 205, cf. DA II$_2$. *O, tu, om nesocotit, La aceasta ai venit, Ca să mă omori pe mine?* TEODORESCU, P. P. 117. ✧ (În formule de îndemn; adesea în enunțuri contrase) *La arme, la arme, afară!* BUDAI-DELEANU, Ț. 271. *Aideți nițel la plimbare să ne mai dezmeticim.* PR. DRAM. 105. *Să mâncăm și apoi la culcat!* DRĂGHICI, R. 18/23. *Acum, la culcare.* C. A. ROSETTI, N. I. 11. *Hai la treabă!* NEGRUZZI, S. II, 101. *Haide la pândă.* id. ib. III, 32. *Hai la vânătoare!* GHICA, S. 282. *La lucru-acum, fărtate! la lucru, măi Ursan.* ALECSANDRI, POEZII, 289. *Să sărim voinici la treabă!* id. P. I, 59. *La arme!* LĂCUSTEANU, A. 126. *Hai la luptă.* EMINESCU, N. 18. *Hai la treabă, cumătriță, că lupul ți-a dat de lucru.* CREANGĂ, P. 29. *Ia, mai bine hai la culcuș, că se face ziuă acuș.* id. ib. 268. *Acuma, Stane, neică, la lucru!* CARAGIALE, O. III, 139. *Și pe urmă, toți la câștig.* id. ib. 144. *Așa, băieți! Veseli și la joc cu toții!* COȘBUC, P. II, 20. *Doamnă, la masă.* DELAVRANCEA, O. II, 88. *Un cântec ce-l tot aud: La muncă!* BACOVIA, O. 188. *La năvod, băieți! porunci șeful.* VOICULESCU, P. I, 33. *La masă, băăă.* STANCU, D. 194. *Indivizii bulgari... strigând „La arme, fraților".* MAG. IST. 1967, nr. 1, 11. *Lasă, mândră, iubitul. Fost-a vreme de iubit Acum la călugărit!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 449. *Vino, nevastă, la sapă! Vai, bărbate-s rău bolnavă.* id. ib. 455. *Hai la luptă să ne luptăm.* VASILIU, P. L. 156. *Vin-încoacea la război, Să ne lovim ș-amândoi!* BALADE, II, 51. *Hai, nevastă, la prășit! Bărbate, m-am îmbolnăvit! Hai, nevastă, la băut! Bodaproste, mi-o trecut.* ZANNE, P. III, 474. ✧ (Precedat de „pe"; ținta deplasării este vagă, imprecisă) *Ba și pe la scăldat am tras o raită cu prietenul meu.* CREANGĂ, A. 16.

b) (În enunțuri contrase; indică bunul, produsul obținut în urma recoltării, extragerii, procurării etc. dintr-un loc anume) După. *Îmbla oștenii leșăști, până preste Prut, la pâine, la fânuri.* M. COSTIN, O. 167. *Nu era acasă, ce să tâmplase cu măjile lui... la pește.* NECULCE, L. 12. *I-au dat ocaz di volnicii a umbla la pește.* id. ib. 329. *Săgeta pre romanii cei ce mergea la apă.* ȘINCAI, HR. I, 117/1. *Pe vremea când să coc fragi Toate mersără prunce tinere La fragi, vesele, cu a lor pinere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 309. *Ulciorul nu merge de multe ori la apă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Tivga merge la apă până când se sparge.* BARONZI, L. 52. *Care dintre cai a veni la jaratic.* CREANGĂ, P. 292. *Soldatul mărturisește că de multe ori a mers cu nebunul la apă.* CARAGIALE, O. VI, 254. *De câte ori trecea cu cofa la apă..., vedea că îi tot râde.* ISPIRESCU, L. 386. *Mă duc la metri.* PAMFILE, J. III, 91. *Și m-am dus eu cu nevasta la lemne în pădure, într-un rând.* SADOVEANU, O. V, 174. *Când văd oamenii vulturii deasupra, știu că-s veniți la carne.* BĂCESCU, PĂS. 240. *Își ia boarfele într-o traistă și se duce la păcură,..., unde munca se plătește în bani.* PREDA, Î. 114. *Se îmbulzeau clienții peste mine ca la pâine caldă.* S ianuarie 1961, 54. *Apoi cum de vii tu la bani?* SBIERA, P. 4. *La apă-i merge de-i vrea Nu te-i duce, nici nu-i bea.* MARIAN, H. 6. *D'o fi badea dus la*

lemne, Să trimiți sluga să-l cheme. PĂSCULESCU, P. 281. *Ea cofele și-a luat,... Și la apă c-a plecat.* PAMFILE, C. Ț. 49. *Și s-a depărtat Departe de sat Trei surori La flori.* BALADE, I, 303. *Pe ea unde-o găsea? La surcele-N bătătură.* ib. II, 103. *Trei fete surori Mi-au plecat la flori.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 42. *S-o dus... la lemne.* PORȚILE DE FIER, 15. *La plăcinte mulți se adună.* ZANNE, P. III, 91. *La pomul lăudat să nu te duci cu sacul.* id. ib. 349. *La mămăliga mare vin multe haimanale.* id. ib. 607. ✧ Expr. **A veni ca la borș** v. veni (**A I 10**). **A veni la colaci calzi** v. colac. ✦ (Indică produsul destinat mâncării, băuturii într-un loc anume) *Înainte de plecare se mai abătură la un pahar de vin.* AGÎRBICEANU, A. 359. ▭ *Să mergem la un grătar în poiană. Să mergem la o bere.* ✧ (Precedat de „pe"; ținta deplasării este vagă, imprecisă) *Ne-am abătut pe la o țuică.* CARAGIALE, O. VI, 96. *Nu mai mergem pe la o țuică?* id. ib. 163.

2. (Indică procesul la care este supus un lucru, în vederea modificării stării, volumului, consistenței etc.) *Când punea mama laptele la prins, eu... de pe a doua zi începeam a linchi groșciorul.* CREANGĂ, A. 44. *A spălat cizmele, poalele mantalei, le-a pus la uscat lângă sobă.* AL LUPULUI, P. G. 130. *Am descoperit... oale negre cu lapte de vacă pus la prins.* BRĂESCU, A. 146. *Fu adus căzănelul argintat cu sticlele de șampanie, puse la frapat.* BART, E. 150. *Scoți șuncile Puse de mult la afumat.* CĂLINESCU, C. O. 204. *Își dezlegă basmaua galbenă, o stoare... și o întinse la uscat.* BĂNULESCU, I. 32. *Laptele de vacă se pune în oale la prins.* CHEST. V/126. [Rufele] *le tindem la uscare.* ALR II 3 382/130. ▭ *Ciobanii pun laptele prins la scurs pentru a face brânză. Boabele de struguri s-au pus la presat.*

IV. 1. a) (Exprimă limitarea unei acțiuni, a existenței sau manifestării unei însușiri, prin referire la o parte anumită din constituția fizică ori psihică a unei ființe sau la o facultate, aptitudine fizică ori psihică a acesteia; adesea cu nuanță locală) *Era om întreg la fire.* URECHE, L. 111. *Să fie direpț întru tot, tare la fire, să nu să pleace fie după ce cuvânt.* EUSTRATIE, PRAV. 8/6. *Ascuțit la minte.* MARDARIE, L. 131²/6. *Era acel împărat turcesc... subțire la minte.* M. COSTIN, O. 301. *Cărunt la păr.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 20ᵛ/31. *Era sv[i]nția-sa uscăcios cu totul la stat.* id. ib. noiembrie 120ʳ/11. *Și era Iosif bun la chip și frumos la față foarte.* BIBLIA (1688), 29²/21. *La stat nu era mare.* NECULCE, L. 93. *Carile cu cît era la chip de iscusit, încă mai mult era cu vitejești duhuri împodobit.* CANTEMIR, I. I. I, 97. *Era mare la trup și uriaș.* AETHIOPICA, 78ᵛ/21. *Era frumos la față.* MINEIUL (1776), 191²/2. *Era... isteț la minte.* ȘINCAI, HR. I, 229/35. *Boii cei leneși și mai mici la coarne.* ECONOMIA, 82/2. *La crieri coaptă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 191. *Foarte frumos la față.* TEODOROVICI, I. 85/1. *Ei fiind supțiri la minte, ciudați.* VÂRNAV, L. 88ʳ/7. *Orice lucru poate să ne lumineze și să ne facă desăvîrșiți la minte.* GOLESCU, E. 204/7. *Se sălbătăcesc bolnavii la față și la chip.* EPISCUPESCU, PRACTICA. 306/21. *Este desăvâșit sănătos, tot cam galben la față, dar bătaia pulsului este foarte bună.* HRISOVERGHI, A. 35/7. *Cât de mândri, senini la față... Au zburat ca o săgeată.* FM (1843), 104¹/33. *La trup de mijloc supțire Și nalt la a sa fire.* BĂRAC, A. 15/13. *Fost-ai fi întreg la minte?* CONACHI, P. 267. *Domnul B. era de mijloc la făptură.* RUSSO, S. 27. *Te isteței la minte.* NEGRUZZI, S. II, 218. *Începu a se preumbla prin salon... schimbată la față.* SION, P. 101. *Mic la stat, mare la sfat.* BARONZI, L. 51. *Frumoasă la chip.* LĂCUSTEANU, A. 24. *Vezi colo pe uriciunea fără suflet, fără cuget, Cu privirea-mpăroșată și la fălci umflat și buget.* EMINESCU, O. I, 150. *Târziu la minte și fără bărbăție în câte voia sau făcea.* id. ib. XIV, 127. *Avea și el o păreche de boi, dar colea: porumbi la păr, tineri, nalți de trup.* CREANGĂ, P. 37. *De trup ești mărunțel, nu-i vorbă, dar la fire ești mare.* id. ib. 150. *Parcă te-ai cam aburit la față.* id. ib. 163. *Un om întreg la suflet.* CARAGIALE, O. VII, 253. *Se rușină singur de sine, cum de să se arate el, cruce de voinic, așa puțin la inimă.* ISPIRESCU, L. 388. *Cocoșul părea mai mărunt la trup.* ANGHEL, PR. 94. *Da' stricat ți-i roibul la picioare.* GÂRLEANU, N. 20. *Șerbescu e plin la față.* id. ib. 64. *Neajunsurile unei generații... nu pot încătușa pentru totdeauna un neam adânc la suflet.* SOVEJA, O. 8. *Făptură omenească pe deplin teafără la minte.* M. I. CARAGIALE, C. 47, cf. DA II₂. *Obrajii lui încălziți de soare... îl făcuseră ceva mai mândru la chip.* VISSARION, B. 25. *Taurul ceacâr, gros la piele.* VOICULESCU, P. I, 4. *Era voinic, rumân la obraz și zâmbea cu prietinie.* SADOVEANU, O. IV, 17. *Un bătrân, vânăt la față, cu nasul roșu, moțăia cu pipa între dinți.* BART, E. 93. *O presură de trestie tipică la talie și colorit.* DOMBROWSKI, P. 156. *Cu toate că lumea îl socotea cam redus la minte, mareșalul era clavecinist și un pianist emerit.* CĂLINESCU, S. 11. *Tata s-a tras la față.* id. ib. 101. *Se puhăvește la față.* id. O. XIV, 129. *Acru la vorbă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 104. *Era slab la minte băiatul.* STANCU, D. 306. *Să zicem că Miai a fost nițel mai iute la sânge și că n-avea răbdare să înceapă viața de la lingură.* PREDA, Î. 114. *Era mai slab la față și schimbat.* LABIȘ, P. 31. *Plăcută la înfățișare.* în GRAM. ROM.³ II, 521. *Badiță, la chip frumos, Fă-n pădurea cea din dos.* ALECSANDRI, P. P. 51. *O văzui albă la piele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 242. *Trandafire, fire, Rău mai ești la fire.* MARIAN, Î. 439. *Crește mândru grâuleț, La pai gros.* HODOȘ, P. P. 45. *E frumos ca o cătană, La față-i ca o icoană.* BUD, P. P. 36. *Era voinic și isteț la minte.* VASILIU, P. L. 133. *Frumos ca un năsturaș, La inimă om vrăjmaș!* PAMFILE, C. Ț. 52. *La față-i rumenă și frumoasă.* FURTUNĂ, C. 72, cf. ALR II 3 186/704, 928, ib. 3 391/727. *La inimă se-nmuia, Lacrămile-l podidea.* BALADE, III, 85. *Cal porumbac, Cu țintă la cap, La picioare pag.* ib. 217. *E-naltă și subțire și frumoasă la privire.* FOLC. TRANSILV. II, 30. *Cu oi multe, multe, Cu coarnele ciute, La lână țâgăi, La coadă pârnăi?* FOLC. MOLD. I, 86. ✧ Loc. adj. **Deschis la minte** (sau **la cap**) v. deschis² (**III 2**). Loc. adj. și ad v. **Deschis la inimă** v. deschis² (**III 1**). ✧ Expr. **A se schimba la față** v. schimba (**II**). **A fi bun la inimă** v. inimă. **A fi rău** (sau **câinos, negru**) **la inimă** v. inimă. **A fi bun** (sau **ușor**) **la cap** v. cap. **A fi tare la cap** v. tare (**A I 1**). **A fi tare la cerbice** v. tare (**A I 1**). **A fi mic la os** v. mic (**1 1**). ✧ (Cu nuanță temporală) *Iaste rău la beție.* PRAV. 145. *Acolo numai apa Nistrului era băutură, care este foarte grea la băut.* M. COSTIN, O. 82. *Oameni iscusiți, la cuvânt stătători.* id. ib. 246. *Tot lemnul frumos la*

vedere, şi bun la mâncare. BIBLIA (1688), 2¹/47. *Credincios la giurământ.* NECULCE, L. 133. *Pre Moisi nu-l auz căci iaste la limbă împiedecat.* ANTIM, O. 112. *Iscusit la vorbă şi de toţi iubit.* ŞINCAI, HR. I, 59/31. *Cresc rodii... ş-alămâi, Şi tot feliu dă pom ce la gust place.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325. *Şchiopătez la umblet.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 139/11. *A fost... scurt la vorbă şi cu romanii.* BARIŢIU, P. A. I, 486. *La vorbă măsurat.* NEGRUZZI, S. II, 264. *Îi zicea Bălbuitu, din cauza anevoinţei ce avea la vorbire.* GHICA, S. 325. *E scurt la grai.* ALECSANDRI, POEZII, 284. *Păsările cele mai agere la zbor.* ISPIRESCU, L. 75. *De farmece e plină... La umblet şi la gest.* MACEDONSKI, O. I, 244. *Însuşi bunicul, cel rar La vorbe, azi râde şi-nchină.* COŞBUC, P. II, 47. *Să fie... cumplit la vedere precum se spune?* SADOVEANU, O. XIII, 11. *Om venerabil, respectat de toţi, aşezat la vorbă şi cu sfaturi bune şi sănătoase, părintele Radu în biserică era cucernic.* MOROIANU, S. 133. *Zgârcit la vorbă, domol la mers.* CĂLINESCU, I. 132. *Independent la gândire.* id. O. XIV, 41. *Se făcuseră iar dulci la pipăit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 50. *Dulce eşti la sărutat.* id. ib. 51. *O colină ciudată la vedere şi înălbită de sumedenie de poteci.* PREDA, Î. 34. *Aspru la pipăit.* în GRAM. ROM. [3] II, 521. *Dragă mi-e leliţa naltă Şi la mers cam legănată.* BIBICESCU, P. P. 364. *E uşoară la purtat, dacă se păzeşte din mâncare.* PAMFILE, B. 14. *Face trebile din gură Şi-i voinic la băutură.* id. C. Ţ. 338. *Şade domnu Mihai Vodă, cel mintos şi strâns la vorbă.* BALADE, III, 77. *Eşti... dulce la sărutat.* ib. III, 83.

b) (Precizează partea corpului la care există sau se manifestă o afecţiune, o suferinţă fizică sau psihică) *Să curăţi de scârba ce-i zăcea la inimă.* URECHE, L. 148. *I-au ieşit şi o boalfă la o mână.* M. COSTIN, O. 201. *Au mai aflat şi la rărunchii lui de către stânga, alte doă pietre.* N. COSTIN, LET. II, 37/1. *Au durere la stomah şi ameţeli de cap.* ANTIM, O. 102. *Atâta au plâns, până ce s-au bolnăvit la ochi.* ŞINCAI, HR. I, 33/19. *Era turburat la cap.* SLĂTINEANU, A. 14/12. *Te turburaşi toată la minte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 404. *Spăimântându-se, s-a vătămat băiatul la minte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 348/16. *Mihai, pe care îl durea la inimă de nenorocirea supuşilor săi.* F. AARON, I. II, 207/19. *Poate să aducă îmbulzirea sângelui la piept şi la cap.* DESCR. AŞEZ. 22/10. *Mă doare la inimă.* C. A. ROSETTI, N. I. 31. *Mă cam doare la inimă de dânsa.* PR. DRAM. 127. *Omul beat spune tot ce are la inima sa.* BĂRAC, T. 55. *Lupiul este o umflătură... care se face la tâmple.* CORNEA, E. I, 103/1. *Apa de ploaie... este fără gust... şi aduce durere la stomah.* FĂTU, D. 1/13. *Trăgea Dinică cu arcuşul de te ardea la inimă.* GHICA, S. 170. *Mie nu mi-e bine. Aici la cap mă doare rău.* CONV. LIT. IV, 14. *Paralizie la picioare.* LĂCUSTEANU, A. 221. *Te doare la inimă? Pesemne că-i bolniţă şi pe mine mă doare.* CONV. LIT. XI, 126. *Cum te văd, sameni a avea său la rărunchi.* CREANGĂ, P. 201. *M-apucă un cârcel la deget.* CARAGIALE, O. II, 173. *Am fost cam indispus la intestine.* id. ib. VII, 209. *Mă trezii cu o usturime grozavă la amândouă picioarele.* ISPIRESCU, L. 303. *Dacă i se face cuiva sugel la deget, se zice că e bine să vâre degetul degrabă în uncrop clocotit.* GOROVEI, CR. 95. *La cap e stricăciunea!* DELAVRANCEA, O. II, 57. *I se coborâse tot sângele la inimă.* GÂRLEANU, N. 83. *L-ai dus în mormânt dă năcaz şi otravă la ficat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 142. *Am sfârşeală la inimă.* STANCU, D. 226. *Mi s-au pus cârcei la picioare.* id. R. A. I, 13. *Ne era frig numai la nas.* BENIUC, V. 24. *Ai să răceşti la plămâni.* PREDA, R. 90. *Mă doare la burtă.* id. ib. 223. *Am făcut scurtă la mână.* SORESCU, L. L. I, 24. *Mă ustură la suflet când văd că te fereşti de mine.* CONV. LIT. VI, 25. *Puişorul când m-atinge, Foc la inimă mă-ncinge.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 22. *Doară s-ar pute mai bine scuti împrotiva frigului ce-l tăia la inimă.* MARIAN, O. I, 274. *Nici bine, nici rău nu-mi pare, Numai la ficaţi mă doare.* GR. S. VI, 25. *Pe vodă, de l-o vedea, la suflet l-o săgeta.* BALADE, II, 241. ✧ (Precedat de „pe"; localizarea afecţiunii sau a suferinţei este vagă, aproximativă, nesigură) *Făcusem nişte scurte ale dracului pe la toate închieturile.* PREDA, Î. 79. *Fel de fel de osicioare şi coarde îi ieşeau pe la închieturi şi printre coaste.* id. ib. 130.

2. (Precizează domeniul, sfera, activitatea în limitele căreia acţionează, se manifestă sau se remarcă cineva; adesea cu nuanţă temporală) *Învăţa-voiu mânrule meale la rrăzboiu* (deprinde mâinile mele cu iscusinţa războiului B 1938), *punre arcu de arame braţelor meale.* PSALT. HUR.[2] 100. *Cine era măiestru la cioplit, la ţesut şi la cusut, cu mătase galbină, mohorâtă, roşie şi cu albă.* PO 309/14. *Nu ştiia rândul, nice se pricepea la războiu.* MOXA, C. 166. *La lucruri de războaie meşter.* URECHE, L. 111. *Au fost izvodite de cărtulari mari şi înţelegători la carte grecească.* N. TEST. (1648), V[r]/18. *Avea Mihai Vodă oşti amu deprinse la izbânde.* M. COSTIN, O. 49. *Om ales la lucrurile războaielor* [era]. id. ib. 165. *Să feace isteţ şi luminat la războaie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 100[v]/32. *Iaste neamul la politiceştile stăpâniri lăudat.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 7/14. *Avè năroc la bişug.* NECULCE, L. 122. *Era om harnic la slujbe.* id. ib. 175. *Să s-înveţe mujicii la războiu.* id. ib. 289. *Să vă povăţuiască la tot lucrul cel bun.* ANTIM, O. 8. *Unul dintre egumeni, care va fi mai procopsit la învăţătură, face engomion către domn.* GHEORGACHI, LET. III, 301/6. *Este războinic nebiruit la războaie.* AETHIOPICA, 78[v]/17. *S-au dat şi el dimpreună cu dânşii la o credinţă.* AMFILOHIE, G. 102/8. *Te voi povăţui la bătălie.* CANTACUZINO, N. P. 25[v]/27. [Duşmanii] *nu ştiu rândul la război.* ALEXANDRIA (1794), 57/10. *Fieştecare om, măcar şi neînvăţat şi de tot prost, ştie... a sfătui la ceale de folos.* MOLNAR, RET. 10/3. *Fiind... la bataie nepregetătoriu.* ŞINCAI, HR. I, 1/5. *Ne-nvăţaţi la război.* id. ib. 210/18. *S-au obicinuit la cântece.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 101. *Greculeţ mişel,... Învăţat la viclenii ascunse.* id. ib. 169. *Mulţi bărbaţi experimentaţi la cele politiceşti au prezis cele viitoare.* POTECA, F. 137/10. *Ne credem nemuritori, nu la fapte bune, ci la asupriri.* MARCOVICI, C. 16/23. *Nu putem deda oamenii la rânduială în privinţa bisericii.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 180. *La regula luptei erau foarte ştiutori.* PANN, E. II, 85/6. *Având mare Aplecare, La cetit.* NEGRUZZI, S. II, 109. *Băieţii mai înaintaţi la învăţătură... comunicau între dânşii astfel.* GHICA, S. 50. *Să-l iniţiem la ideile cele mari şi generoase.* id. ib. 219. *Te deprindea la sintaxă.* id. ib. 259. *Se esersau la scris.* FILIMON, O. I, 241. *Ştii să înşeli la măsurătoare.* id. ib. II, 133. *Aşa m-au deprins Ştefan, uşoară ţerna-i fie! La trai fără mustrare şi fără prihănie.* ALECSANDRI, POEZII,

295. *Şi dacă nu eşti meşter la arma de vânat, Să prinzi cu undişoara puicuţele din sat?* BOLINTINEANU, O. 184. *La vânătoare, ca şi la... altele, eu mă pricep cam tot atâta precât se pricepea vestitul ageamiu.* ODOBESCU, S. III, 9. *Vorbitorul se deprinde... la o articulare clară.* EMINESCU, O. XIV, 299. *Era... strădalnic şi iute la trebile lui.* CREANGĂ, P. 114. *Mă pricepeam foarte bine la vinurile italieneşti.* CARAGIALE, O. II, 341. *Popa nu prea se pricepea la plugărie.* SLAVICI, N. I, 23. *El întrecea la învăţătură şi isteţime pe toţi copiii.* ISPIRESCU, M. V. 4. *Cal de călărie..., nu-i deprins la ham.* CONTEMPORANUL, II, 691. *Talentul lui de premiant la desen.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 79. *Fluieră pe drum şi cântă Şi e cel dintâi la trântă.* COŞBUC, P. I, 144. *Şi-am fost şi prost la numărat.* id. ib. 198. *Se pricepea tare bine... la agricultură.* SBIERA, F. S. 322. *Leon, om încă tânăr, harnic la jocuri ostăşeşti.* IORGA, C. I. I, 22. *Aţi avut noroc la vânătoare?* DELAVRANCEA, O. II, 118. *Acest om bun ca pâinea... devine acru şi stifos de câte ori se întâmplă să-i meargă rău la preferanţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 221. *Se pricepe de minune la toate boalele.* AGÎRBICEANU, A. 123. *Decebal... era dibaci în a întinde curse, viteaz la luptă.* PÂRVAN, G. 119. *Caii sperioşi, greu de învăţat la călărie, tot pe seama lui rămâneau.* SOVEJA, O. 78. *Nici la rochii nu se pricepe, cum pretinde el.* IBRĂILEANU, A. 63. *Mărioara i-a mărturisit că se simte slăbuţă la limba română.* REBREANU, R. I, 24. *Băieţaşul avea mare talent la pian.* CAMIL PETRESCU, T. I, 355. *Este primul la învăţătură şi la purtare pe toată şcoala.* I. BOTEZ, ŞC. 216. *Sânt mai tare la şah decât el.* SADOVEANU, O. X, 571. *„Păpuşa de ciocolată"... era la carte ca şi la jocuri cea dintâi.* BART, E. 103. *Din fiecare sat au sosit sătenii cei mai pricepuţi la asemenea treburi.* D. GUSTI, P. A. 227. *E... sensibil la culori.* CĂLINESCU, C. O. 292. *A mai înşelat la socoteli.* STANCU, D. 41. *Nădăjduiesc că te mai pricepi la gătit. v.* ROM. octombrie 1954, 137. *La învăţătură nu strălucise niciodată.* PREDA, R. 70. *La treabă, spirt.* în GRAM. ROM.[2] II, 193. *Am învăţat mult la matematică.* în GRAM. ROM.[3] II, 522. *Strămoşii noştri aveau obicei de a îmblânzi şoimii şi a-i deprinde la vânat.* ALECSANDRI, P. P. 60. *Copil zburdat, De mic la rele-nvăţat.* BALADE, II, 8. ✧ (În urări) *Noroc la cărţi!* CARAGIALE, O. VI, 188. *Spor la muncă!* id. ib. VII, 279. *Noroc la vânătoare!* I. NEGRUZZI, ap. CARAGIALE, O. VI, 382. ✦ (Precizează referinţa în raport cu care se evaluează o calitate ori o modalitate sau în raport cu care se formulează constatarea, aprecierea unei însuşiri, a unui fapt) *Vinul limpede şi frumos la faţă.* PRAV. MOLD. 145/2. *La averi nu era lacom.* NECULCE, L. 133. *Umbla fiecum, prost la haine.* id. ib. 227. *Mintea amândurora la acest feli dă lucruri blestemăţeşti şi necuvioase bine să potrivise.* R. GRECEANU, CM II, 181. *Fiind un patriarh bătrân la vârstă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 185/32. *Foarte deşenţat la port.* BUDAI-DELEANU, T. V. 42. *Să cânte toţi împreună pentru ca să se lovească unul cu altul la glas.* PETROVICI, P. 236/2. *Copacii se deosăbesc la mărime.* VÂRNAV, L. 29ʳ/12. *Mi se păru că văz pe Aşil, astfel de bine semăna cu dânsul la căutătură şi la mers.* PLEŞOIANU, T. III, 74/26. *Ascarii se aseamăn la formă şi la mărime cu viermii de brânză.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 291/7. *Să suie într-un copaci... tufos şi des la crengi.* DRĂGHICI, R. 40/31. *Ai dreptate la aceasta, fătul meu.* id. ib. 68/5. *La ochi samănă deplin... Cu un disc luciu de gheaţă.* ASACHI, S. L. I, 175. *Este mică la anii ei.* PANN, E. IV, 30/21. *La faţă samăn cu mama.* id. H. 74/10. *Mai bine este să fii cu un om vrednic la pagubă, decât cu un mişel la dobândă.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Nu fi zgârcit, căci banii strângătorului intră în mâna cheltuitorului,... dar nici scump la ţărâţe şi ieftin la făină.* id. ib. *Găsisem un tovarăş cu care mă potriveam la felul acesta de trai.* GHICA, S. 686. *Ne potrivim la gusturi.* ODOBESCU, S. III, 60. *Străin la vorbă şi la port Luceşti fără de viaţă.* EMINESCU, O. I, 171. *Azi le semeni tuturor La umblet şi la port.* id. ib. 192. *Apoi mă mieram eu de ce vorbeşti aşa de bine moldoveneşte şi aduci la mers cu ale noastre.* CREANGĂ, P. 129. *Spânul defel nu samănă în partea lor nici la chip nici la bunătate.* id. ib. 210. *Nemăsuraţi la pretenţii.* CARAGIALE, O. V, 138. *Prea se potrivesc tinerii la stare şi la făptură.* SLAVICI, N. I, 82. *Sânt tari feciori la spusuri, dar slabi la făptuit.* COŞBUC, P. II, 197. *La înfăţişare nu semăna cu tată-său.* AGÎRBICEANU, S. 106. *Numele, chipul îl arătau levantin la origină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 105. *Nevastă-sa îi semăna, parcă i-ar fi fost soră, şi la înfăţişare şi la temperament.* REBREANU, R. I, 218. *Dintr-o vâlcea, izvorî un furnicar întins de oameni străini la chip şi la port.* SADOVEANU, O. I, 14. *Femeile din sat, zicătoare şi apăsate la vorbă cum sunt... repetau mereu.* MOROIANU, S. 91. *O fată... cam sărăcuţă la straie.* CĂLINESCU, C. O. 16. *Nu prea deosebit la vârstă.* id. O. XIV, 13. *Cele două femei nu semănau decât la trupuri.* VINEA, L. II, 307, cf. DL, DM. *Hai, mândro, să ne iubim C-amândoi ne potrivim Şi la ochi şi la sprâncene.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 49. *Amândoi sântem de-o samă Şi la stat şi la uitat.* EPURE, P. 80. *Pe ea-n ce stare-o găsea? Aşa plânsă şi scârbită Şi la straie ponosită.* BALADE, II, 211. ✧ (În construcţia *la număr*, întăreşte precizarea) *Puţini erau la număr ostaşii României.* ALEXANDRESCU, O. 82. *Sfetnicii, nouă la număr, povesteau.* COŞBUC, P. II, 125, cf. GRAM. ROM. [2] II, 149.

3. (Exprimă referirea restrictivă la un individ, la un element sau la o serie dintr-o multitudine subînţeleasă sau presupusă) *Marturi trebuiesc la lucru ca acesta.* PRAV. 157. *La femei mare şi de cinste, mai mare decât toate odoarele, este cinstea.* M. COSTIN, O. 297. *La aceasta* [a doua judecată] *judecătoriul ca un D[u]m-n[e]zău nu poate să greşască.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 4/33. *La unele să arăta pre harnic.* NECULCE, L. 318. *N-am văzut la alt domn atâta milosârdie.* R. POPESCU, CM I, 556. *Au preceput cum că iaste la fieştecare creştin trei naşteri: una trupească, alta sufletească şi alta mântuitoare.* ANTIM, O. 222. *Giudecătoriul poate să hotărască... atât la pricinile obşteşti cât şi la criminaliceşti* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 104. *La tovărăşie, cheltuiala iaste din mijloc, cum şi câştigul şi paguba.* PRAVILA (1814), 86/10. *Este acelaş la toate fiinţile.* VÂRNAV, L. 104ʳ/23. *Toate acestea la ideile cele compòste altfel să afiă.* POTECA, F. 82/5. *Isterismul urmează mai vârtos la fetele şi femeile cele hrănite.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 299/8. *Temerea cea cu prisos a viitorului la mulţi oameni este numai un obicei rău.* MARCOVICI, D. 13/4. *Săream prea tare la alte jocuri şi nu îndestul la vals.* HRISOVERGHI, A. 72/16. *Iubirea, la*

mine, este extravagantă. C. A. ROSETTI, N. I. 19. *La mine prieteşugu-i perzare.* CONACHI, P. 84. *Astă apoplesie se întâmplă la copiii mici.* CORNEA, E. I, 22/18. *Ar fi mai de iertare la unul ca acela.* NEGRUZZI, S. II, 196. *La a ta dreptate nu este părtinire.* ALEXANDRESCU, O. I, 126. *La pontul acesta nu mă unesc cu părerea domniei tale.* FILIMON, O. I, 151. *La orce chestie mai însemnată sânt felurite principii în joc.* MAIORESCU, D. I, 52. *Am văzut la mulţi dintre ei silinţa de-a fi metodici.* EMINESCU, S. P. 247. *Ce fel de vorbă-i asta, tată,... la d-ta, urşii se cheamă găini?* CREANGĂ, P. 188. *N-am găsit la omul ăsta măcar atitica rău.* CARAGIALE, O. VI, 105. *Nu pot să găsesc Nici chiar la tine milă.* id. ib. VI, 357. *Frica aţâţă..., încât la copii produce resărituri prin somn.* CONTEMPORANUL, V, 395. *Mai cu samă la cei tineri se manifesta această năzuinţă.* SBIERA, F. S. 252. *De notat mai este, la acest vârf de stâlp,... lungul cui de fier.* PÂRVAN, G. 23. *La Creangă întâlnim sentimentul prieteniei ţărăneşti cu natura.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 203. *Se poate ca... notarea lui să fie datorită educaţiei urechii, la o persoană obişnuită cu notaţia dacoromânei literare.* GR. S. IV, 22. *La foarte puţini... am văzut laolaltă... atâtea înalte însuşiri.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Şi pentru a doua oară descopeream la omul acesta ceva neobişnuit.* CAMIL PETRESCU, P. 17. *Dacă trecem în revistă pictorii din Germania... la toţi găsim o notă idealistă.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *De unde... fumuri de nobleţă şi gusturi rafinate la o fată săracă şi orfană?* BART, E. 38. *Relativ mare la primul, mică la al doilea.* IORDAN, STIL. 34. *Dezolant la Zarifopol este scepticismul.* CĂLINESCU, C. O. 416. *Nu e vorba, la d. Blaga, de un sens literal al tradiţiei.* CONSTANTINESCU, S. I, 260. *Din necesitatea distingerii formelor de singular şi de plural, la unele substantive s-a reconstituit un singular.* COTEANU, S. E. 25. *La scoica moartă valvele sunt deschise.* ZOOLOGIA, 48. *La Arghezi, vârfurile munţilor evocă lumea spiritului însetat de absolut.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 38. *Scrisul logic, echilibrul frazei sunt la Caragiale şi Ghica date comune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/1. *Obiecţia priveşte chiar înclinarea contradictorie, la însuşi Vladimir Streinu.* GRIGURCU, C. R. 35, cf. ALR II 3 020/228, ib. 3 185/2, ib. 3 243/2, 29, 36, 102, 192, 316, 349, 605. *La nevasta iute oţetu-i tare.* ZANNE, P. IV, 494. *La cel bogat toate curg, şi laptele în pasat.* id. ib. V, 92. ✧ (În construcţii comparative) *Turbare de cap şi frântură de limbă ca la aceşti nefericiţi dascăli nu s-au mai dat a vedea.* CREANGĂ, A. 84. *Ca la el la nimeni.* M. I. CARAGIALE, C. 48. *Orice faptă... n-o mai înţeleg dacă se arată aşa ca la Miai: cu foame de avere.* PREDA, Î. 113. ✧ (Referirea restrictivă delimitează o categorie, o specie, un tip etc.) *Cap de buăr şi la domnii moldoveneşti Ca puterea aceii hieri să o socoteşti.* VARLAAM, C. 2. *La francmasoni aceasta este o greşală care este pedepsită.* GHERASIM, T. 83ᵛ/1. *Arma la om e ca ţăpuşa la scai.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 112. *„Să meşte", adecă „să mestecă", măcar că este cuvânt vechi, totuşi la poezie să poate trăbuinţa.* id. ib. 131. *La giudecăţi... nu avem decât senzaţii.* VÂRNAV, L. 44ʳ/22. *La femei... durerea este mai vie.* CONACHI, P. 88. *Turbăciunea se întâmplă la câni şi la oameni.* CORNEA, E. I, 103. *La o femeie inima are ruşine ca şi trupul.* NEGRUZZI, S.III, 350. *La curcani vânătă-i creasta.* EMINESCU, O. I, 46. *La ştiinţele ce se memorează..., cartea-i tot, pedagogul nimic.* id. ib. XV, 175. *Maladia apare spontaneu la om.* CARAGIALE, O. VII, 46. *La om... oul nu poate să se prefacă în copil.* CONTEMPORANUL, II, 145. *La copil şi la animale, partea creierilor ce servă acestei conducţiuni directe este foarte dezvoltată.* BABEŞ, O. A. I, 5. *Se observă la copii un egoism.* CĂLINESCU, C. O. 107. *Două sentimente sunt dominante la romantici.* id. ib. 388. *La omul de cultură abstracţiunea joacă mai adeseori un rol cognitiv decât estetic.* BLAGA, Z. 55. *La sepie, sexele sunt separate.* ZOOLOGIA, 54. *Această însuşire apare... la toate fiinţele vii.* NEGULESCU, G. 89. *Dintele minţii la muiere tocma după moarte iese.* ZANNE, P. II, 114. ✧ (Referirea restrictivă are în vedere un popor, un grup etnic) *Acest obicei şi la nemţi şi la unguri, la ardeleni..., de pomenesc... sănătăţile domnilor.* M. COSTIN, O. 272. *Şi adevărat la rumâni s-au plinit cuvântul apostolului Filip.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 8/3. *Nu numai la romani aceasta să vede că au fost.* C. CANTACUZINO, CM I, 29. *Până şi pe doamna şi pe nurori le-au căutat..., care obicei la turc n-au fost mai nainte.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 343. *Nu să odihniia Dumnezeu să fie numai la jidovi buna credinţă.* ANTIM, O. 4. *La romani era ocară a se căsători cu muieri de alt neam.* MAIOR, IST. 14/6. *Să obicinuieşte numai la norodul ardelenesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 119. *La noi sânt oameni mari numai bogaţii şi cei cu stare.* MUMULEANU, C. 33/3. *La persi, maghii era apărătorii filosofiei.* POTECA, F. 11/6. *La grecii antici era şi măsura de patru ani, numită olimpiadă.* ARISTIA, PLUT. [XXXV$_2$/7]. *La noi nu existau asemenea titluri de nobilime.* GHICA, S. 150. *La germani, omenirea îşi apără driturile sale cu dauna statului.* ROM. LIT. 381¹/29. *Aceeaşi cultură se vede... şi la poporul dac.* XENOPOL, I. R. I, 56. *Avem la daci un animal sacru ca la celţi.* PÂRVAN, G. 519. *Cimitirul are la aromâni formă pătrată.* GR. S. IV, 91. *Tot aşa-i şi la bulgari?* SADOVEANU, O. XXI, 69. *La popoarele primitive natura e totul.* RALEA, S. T. I, 14.

V. 1. a) (Precedă nominale cantitative desemnând noţiuni temporale; exprimă încadrarea în timp, prin indicarea datei calendaristice) *La 1, luna plină* (a. 1693). FN 15. *Miercuri la 27 ale lunii lui dechembrie, au purces din scaunul Bucureştii.* R. POPESCU, CM I, 569. *Născu în satul Fenelon din Guersi la 5 august 1651.* PLEŞOIANU, T. I, 2/1. *Adunările cinstitului comitet au aşezat a se face de joi la 4 iunie, în casele d[omnu]lui... hatman.* CR (1829), 107¹/5. *La 2 octomvrie am trecut peste ecuator.* AR (1830), 22¹/45. *La 1 ghenarie 1840... să sfârşeşte sorocirea contractului* (a. 1839). DOC. EC. 554. *S-au născut în Ardeal la 28 fevruarie 1753.* ARHIVA R. I, 1/4. *Vor începe a lucra la 1-iul aprilie.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 18. *Eu sânt născut... la 6 septembrie 1817.* KOGĂLNICEANU, S. A. 189. *La 4 octombrie 1705, Stanislav Leşcinski şi soţia sa... se încoronară şi se proclamară rege şi regină Poloniei.* NEGRUZZI, S. I, 178. *S-a suit pe scaunul domniei la 6 octobre.* GHICA, S. 5. *Ştiu că la 26 mai stil vechi am putut să facem pozna.* XENOPOL, I. R. XIV, 19. *La cinci ianuarie, nene Seneca.* GÂRLEANU, N. 54. *La 25 octombrie a. 100,... Traian împuternicea pe Marius Laberius Maximus.* PÂRVAN, G. 117. *La 5 august 1484*

căzu definitiv Cetatea Albă. N. A. BOGDAN, C. M. 11. *Se înseamnă cutremur... la 11 ianuarie 1838.* RF I, 74. *Stricăciunea năravurilor, în ţara asta, e mare..., hotăra el la 27 august 1838.* LOVINESCU, S. VII, 13, cf. DA II_2. *S-a născut la 19 aprilie 1849.* CĂLINESCU, C. O. 230. *La 23 aprilie... din acest an 1929, s-au împlinit 70 în cap de la naşterea lui Lazăr Şăineanu.* PERPESSICIUS, M. III, 24. *La 2 mai este eliberat.* VIANU, L. U. 175. *La 28–29 iulie 1930, cu ocazia călătoriei mele prin Dobrogea, am observat pe lacul Goloviţa... mai multe cârduri mici de lebede cucuiate.* LINŢIA, P. III, 64. *La 19 iunie 1636 apar alţi patru.* STOICESCU, C. S. 45. *La 1 iunie 1920, a fost avansat plutonier major.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 2. *În Capitală... la 4 februarie au fost organizate pe sectoare, mitinguri de masă.* ib. 1970, nr. 3, 2. *La 8 mai 1689, arhiepiscopul... scria.* MS. 1975, nr. 2, 9. *Gârleanu moare la 2 iulie 1914.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2. *Veronica soseşte... la 5 septembrie.* GRIGURCU, C. R. 45. ✧ (Învechit; numeralul cardinal este urmat de „zile" şi de numele lunii, în genitiv) *La 10 zile ale lui avgust, au trecut Dunărea.* R. GRECEANU, CM II, 84. *Împărăţia s-au mutat la 8 zile a lui mai* (a. 1770). ARHIVA, R. I, 345/17. ✧ (Învechit; numele lunii precedă data zilei) *La luna dechevrie în 22 s-au mutat de pre lume.* DOSOFTEI, V. S. martie 23/22. *Au purces la iuli 20 deni.* ANON. CANTAC., CM I, 184. *Au venit... la iunie 29 de zile.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 339. *La fevruarie în 5 zile... să să îmbrace o fată săracă cu ie.* ANTIM, O. 333. ✧ (Învechit; data anului precedă data zilei şi a lunii) *Această carte s-au scris... la veleatu naşterii 1785, august 15* (a. 1785). DR. I, 27. *La 1765, aprilie 12, Jung a dat lumii vecinica sărutare.* MARCOVICI, C. 4/16. ✦ (Ziua şi luna anului coincid cu o sărbătoare religioasă cu dată fixă) *La ziua de Înviere* (cca 1550). GCR I, 2/40. *Colinda la Crăciun.* ŞINCAI, HR. I, 31/12. *Se pare că auzi la Moşi strigătul precupeţilor.* ALECSANDRI, T. 1201. *Nici că să ruşina să rămâie la Crăciun fără porc, la Paşte fără veşminte noi.* DELAVRANCEA, T. 133. *La Ziua Crucii intră carei în pământ.* MARIAN, S. R. II, 195. *În această zi s-a vedit lumea pe care Dumnezeu a blagoslovit-o la Blagoviştenie.* PAMFILE, S. T. 122. *Nu-mi aduc aminte să fi auzit mierlile la Bobotează.* SOVEJA, O. 15. *S-a împlinit anul la Sântă Măria Mică şi n-am căpătat nimic.* C. PETRESCU, R. DR. 241. *La ziua morţilor... nu era chip să umbli.* VLASIU, D. 413. *Nunta s-a hotărât în gura postului: la Filipi.* VOICULESCU, P. I, 54. *Numai tu mie să-mi dai, La Sânziene, Două miele.* TEODORESCU, P. P. 41. *Mă-sa l-a făcut... La o mare sărbătoare.* id. ib. 204. *Să vii, drago, la Rusale, C-atunci e ziua mai mare.* DENSUSIANU, Ţ. H. 251. *Amu-i la Sântămărie.* BÎRLEA, B. 70. *Pusei pânza cân da frunza Ş-o sfârşii la Sân-Văsii.* GR. S. IV, 115. *La Crăciun joacă colacul. La Paşti joacă cozonacul, Peste an o joacă dracul.* FOLC. MOLD. I, 155. *Cine umblă la Crăciun în cămeşă la Paşte umblă cu cojoc.* ZANNE, P. III, 59. ✧ (În formule de urare) *Bună dimineaţa la Moş Ajun.* ODOBESCU, S. I, 234. *Bună dimineaţa la Moş Ajun.* TEODORESCU, P. P. 120. *Bună dimineaţa La Moş Ajun.* PĂSCULESCU, L. P. 5. ✦ (Indică anul în cursul căruia se petrece un fapt, un eveniment) În. *La anul 7241... au fost nunta.* NECULCE, L. 313. *Aceste toate s-au făcut la velet 7245.* id. ib. 356. *Au luat Ţarigradul, la leat 6961.* R. POPESCU, CM I, 251. *La leat 7235, vara,... făcut-au domnul nuntă.* id. ib. 574. *Moamet... s-a născut la 560.* VĂCĂRESCUL, IST. 247/2. *Dintru această nuntă s-au născut la anul 1682... craiul Carol al 12-lea.* IST. CAROL XII, 5^{v}/3. *Lăudatul crai... au murit la anul Domnului 1038.* MAIOR, IST. 104/4. *Telemah... se născu la anu 1651 şi muri la anu 1715.* PLEŞOIANU, T. I, 1/3. *La 1805... mi-am săvârşit şi rigorozul meu.* EPISCUPESCU, PRACTICA, LII/9. *La 1741, moartea, în trei luni, a jertvit pe soţia sa.* MARCOVICI, C. 4/1. *La anul 1817, d. Racocea publică prospectul unei foi periodice.* KOGĂLNICEANU, S. 37. *Bogdan i-au trimis la 1513 o ambasadă cu daruri.* ASĂCHI, S. L. II, 107. *La anul 1822, d. Z. Karcalechi, în Buda, cercă pentru a doua oară o asămine întreprindere* (a. 1840). PLR I, 82. *La anul 1780, înturnându-se în patria sa, ţinti îndată luare-aminte a ocârmuirii asupra sa.* ARHIVA R. I, 1/14. *Cerea să-i dau relaţiunea ce o făcusem eu despre şcoala grecească la anul 1858.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 158. *Împărtăşesc publicului tomul al doile a Arhivii Româneşti, începută încă la anul 1840.* ARHIVA R. II, III/3. *La 1812 şi-a ras barba.* NEGRUZZI, S. I, 71. *Începu a zidi la an 1497... o altă buserică.* id. ib. 213. *La anul 1841 terminasem studiile mele.* GHICA, S. 182. *Cum stam în această privinţă la anul 1871?* MAIORESCU, D. I, 47. *Născu la anul 1740.* LĂCUSTEANU, A. 8. *La acest an a ieşit de subt tipar cartea.* ODOBESCU, S. I, 297. *Când se petrecur-aceste? La o mie patru sute.* EMINESCU, O. I, 155. *La 1394 bate* [Mircea I] *pe Baiazid Ilderim..., la 1395 încheie tractat de alianţă cu Ungaria.* id. ib. XI, 19. *Muntenii resping... cu armele la 1632 pe... Radu, numit de turci domn.* IORGA, C. I. I, 21. *La 1400 a. Chr., tot aceiaşi thraci locuiau în Dacia.* PÂRVAN, G. 676. *A copiat Canonul... din triodul tipărit... la anul 1761.* RF I, 75. *La 1909 el devenea şi mai puţin pretenţios.* LOVINESCU, S. IV, 67. *Iar la 1885 a fost retipărită.* GRECU, P. 7. *La 1897, tineretul şcolar al oraşului păstra proaspătă durerea căderii lui Mihail Eminescu.* SADOVEANU, O. XX, 274. *Se întâmplă că, la 1839..., ilustrul peisagist englez, Constable, să facă o expoziţie importantă.* OPRESCU, I. A. IV, 78. *Poate să fi fost în viaţă la 1858.* CĂLINESCU, O. XIV, 25, cf. PERPESSICIUS, M. I, 4. *Ca şi la 1859 publicaţiile transilvănene şi-au deschis larg coloanele.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 12. ✦ (Învechit; indică luna din cursul unui an în care se petrece un fapt, un eveniment) *D-ta ştii că la decembrie 1863 şi ianuarie 1864, am fost şi noi împinşi de reprezentantul Franţei să-l răsturnăm* (a. 1864). în XENOPOL, I. R. XIV, 19. ✦ (Învechit; indică luna în cursul căreia se petrece un fapt, un eveniment) *L-am sfârşit* [iazul] *la luna lui dechemv[rie]* (a. 1573). CUV. D. BĂTR. I, 22/6. *Au vinit la luna lui avgust.* NECULCE, L. 343. *Iarăşi au făcut săim la mai.* id. ib. 344. [Este] *logodită la ghenarie.* id. ib. 362. *Cându au fostu la luna lui mai,... ieşit-au domnul în preumblare.* R. GRECEANU, CM II, 83. *La martie venit-au iarăşi... poruncă împărătească.* id. ib. 96. ✧ (Precedat de „pe"; data este vagă, nesigură, aproximativă) *Era pe la noiemvrii.* NECULCE, L. 108. *Au venit aicea... pe la luna lui septembrie.* R. POPESCU, CM I, 557. *Pe la anii 146 Scipion arde şi ruinează Cartagena.* GENILIE, G. 14/21. *Pe la anul 1821 tunul încetase d-a răsuna în Europa.* GHICA, S. IV. *Pe la anul 1849 era consul al Franţiei.* id. ib. 410. *Pe la*

1570 s-a văzut în Spira... un pretendinte român. HASDEU, I. C. 64. *Pe o culme mai semeață a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cetățuia lui Dracea Armașul.* ODOBESCU, S. I, 63. *Tot pe la 500 a. Chr., cel mai târziu, scytho-geții erau consolidați.* PÂRVAN, G. 289. *Era pe la Sfânt Nicoară, în vreme de iarnă.* LUNGIANU, C. 20. *Originile orașului Săveni se urcă pe la 1800–1820.* SADOVEANU, O. V, 7. *Așadar s-a născut pe la 1428.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 4.

b) (Indică o perioadă definită din cursul unei zile) *Demânreața ca iarba va trece, demânrața înflurează și treace; la sară* (i a r s e a r a B 1938) *cadea-va și va veștedzi și seca[-va].* PSALT. HUR.[2] 163. *Deci s-au sculat la miazănoapte de l-au ucis* (a. 1675). GCR I, 222/13. *Diaconul... sara la-ntunecat au sosât.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11[r]/22. *La miazănoapte m-am sculat ca să mă mărturisesc ție spre judecățile direptății tale.* BIBLIA (1688), 421[1]/11. *La vreme de chindie... au trimis... cu poruncă mare pre duhovnicul lui.* ANTIM, O. 226. *Călătorind făr' de stare la rămășița nopții.* AETHIOPICA, 46[r]/12. *Cătră miazănoapte, la care vreme obicinuit era a să scula.* MINEIUL (1776), 17[v1]/23. *Nu iaste slobod la altă vreme a vorbi cu dânsa decât numai noaptea.* IST. AM. 89[v]/11. *A doao zi, la răsărite, S-iviră a soarelui călăuze.* BUDAI-DELEANU, Ț. 374. *Cânele dormea la amiazăzi în iasle deasupra unui maldăr de fân.* CARCALECHI, C. 87/14. *Se întâmpină... cu luarea picăturilor de scorțișoară, câte 30 de picături, dimineața, la prânz și seara.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 273/7. [Să se hrănească vitele] *și sara la toacă.* I. IONESCU, C. 3/13. *Mă aflam la apusul soarelui.* NEGRUZZI, S. I, 270. *Cucoșul cânta la revărsat de zori.* id. ib. II, 189. *Încă-mi aduc aminte de groaza ce simțeam Când la apusul zilei scheletul lor priveam.* ALEXANDRESCU, M. 11. *La răsărita soarelui vine călăul; gătiți-vă!* CONV. LIT. IV, 28. *Dă, ziua la miaza-mare, în gropi.* ODOBESCU, S. I, 397. *La revărsatul zorilor.* id. ib. III, 9. *Numai ce o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara, rara, prin fâneață.* DELAVRANCEA, S. 13. *Mamă Dochio, e vremea la toacă.* id. O. II, 12. *Când nourii sunt roșii la apusul soarelui, arată că peste puțin se vor isca vânturi.* PAMFILE, VĂZD. 63. *Pe harfa învechită o ultimă cântare încerc la miez de noapte.* PETICĂ, O. 65, cf. DA II$_2$. *Îi da să bea fierturi de buruieni, culese când pe lună, când la răsărit de soare.* POPA, V. 98. *Într-un rând, la vreme de noapte, m-am tras prin niște stuh.* SADOVEANU, O. VII, 15. *Au căzut oameni străini la vreme de sară.* id. ib. X, 39. *La răsăritul soarelui, sosesc din sate gospodine grăbite.* id. ib. 388. *Sprânceana însângerată a soarelui se înneacă în apa viorie a mării, la asfințit.* BART, E. 118. *Creangă se urcă la prânz în pat.* CĂLINESCU, O. XIV, 127. *Pleacă la miez de noapte înapoi.* PERPESSICIUS, M. III, 43. *Vor porni mâine la prânz.* CAMIL PETRESCU, O. II, 65. *O să se întoarcă acasă la miezul nopții.* PREDA, R. 9. *Întâi ianuarie, la îngânarea zilei cu noaptea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 3/1. *La cumpăna nopții eu sui într-un turn.* DOINAȘ, A. P. 13. *Ciobanii împart ziua în modul următor: dimineață, la prânz, la amiază, la toacă și desară.* H III, 87. *Când eram la miez de noapte, Am visat un vis de moarte.* RETEGANUL, TR. 103. *Să vii... Când dușmanii s-or culcat, Măcar și la miez de noapte.* HODOȘ, P. P. 42. *Soarele-i la prânzișor.* BUD. P. P. 31. *La prânzul cel mic, a ajuns la muntele Didiotat.* VASILIU, P. L. 42. *Numai dracii țineau sfat la vreme de noapte.* FURTUNĂ, V. 34. *Pă urmă pleacă cu iele la-nserat, le-aduce-n târlă.* GR. S. IV, 110, cf. ALR II, 2376/836. *Vineri, la prânzul mare, Mă vor scoate.* BALADE, II, 14. ✧ L o c . a d v . **La amiază** (sau **amiezi**) v. a m i a z ă. **La întuneric** v. î n t u n e r i c. **La lumină** v. l u m i n ă. ✧ (Precedat de „pe"; momentul zilei este vag, nesigur, aproximativ) *Vine pe la prânz și are intervalul și furia frigului de mijloc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 178/18. *A doua zi, Velisarie plecă pă la răvărsatul ziorilor și mai nainte de a se deștepta oaspeții săi osteniți de vânătoare.* MARCOVICI, VEL. 13/24. *Pe la miezul nopții aud un grozav horcăit.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Ajunse în sat pe la sfințitul soarelui.* FILIMON, O. I, 161. *Într-o dimineață pe la toacă... mi-am luat catrafusele și-am spalat putina.* ALECSANDRI, T. 70. *Am adormit mort și de abia a doua zi pe la toacă m-am trezit sănătos.* CREANGĂ, A. 16. *Când era... pe la scăpătatul soarelui.* ISPIRESCU, L. 326. *Când muri?... Cam pe la toacă!* EFTIMIU, Î. 117, cf. DA II$_2$. *Vremea era pe la toacă iar căldura era încă în toi.* VIANU, A. P. 19. *Porni cam pe la toacă.* ARGHEZI, VERS. 291. *Pe urmă odată, pe la miezul nopții când o întreba mamă-sa ceva, aia mă cheamă speriată că fata nu mai vorbește.* PREDA, Î. 19. *Aseară pe la sfințit Cu alta te-ai întâlnit.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 247. *Când îi pe la miez de noapte, Văleanu trăgea de moarte.* MÂNDRESCU, L. P. 179. *Într-o zi cam pe la toacă, își ie frâul și se duce.* VASILIU, P. L. 123. ✧ L o c . a d v . **Pe la amiază** (sau **nămiezi**) v. a m i a z ă. ✧ E x p r . **A fi soarele la** (sau **pe la**) **toacă** v. t o a c ă (**2**).

2) (Precedă nominale cantitative desemnând unități orare; indică ora și, adesea, submultiplii acesteia) *M-am sculat la 6 și 10 minute.* C. A. ROSETTI, N. I. 96. *La șapte slobozi prochemăciunea.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 20. *Sosi a-și vedea palatul a doua zi la unsprezece.* CR (1846), 27[1]/40. *Te pui în tren la 9 seara.* GHICA, S. 239. *Defileul corporațiilor și armatei a început la 11½ oare.* ALECSANDRI, S. 149. *Mi-am dat întâlnire cu nevastă-mea la șapte și jumătate.* CARAGIALE, O. II, 46. *La 2 și jum[ătate] despre ziuă, telegraful e în mâna republicanilor.* id. ib. III, 157. *A doua zi, punct la trei și jumătate după prânz.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 131, cf. DA II$_2$. *La unu fără un minut pleacă trenul.* VOICULESCU, P. I, 58. *La ora 4 dimineața să plece cu vaporul.* BART, E. 59. *A doua zi urmau să se-ntâlnească la cinci.* CĂLINESCU, B. I. 5. *Să punem ședința... pentru mâine la douăsprezece.* v. ROM. august 1953, 58. *Scularea, mâine la șapte.* VINEA, L. II, 315. *Masa se servește la ora șapte.* H. LOVINESCU, T. 149. *La unsprezece și jumătate aș putea fi la tine.* PREDA, R. 123. *Noaptea, la ora 2, toate liniile noastre telegrafice erau în dezordine.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 5. *Când bătea ceasul la unu', Eram gata ca păunu', Când bătea ceasul la doi, Eram cu mândra-amândoi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 299. *Așteaptă peștitori până noaptea la doisprece.* GR. S. II, 338. ✧ L o c . a d v . **La ore mici** v. o r ă (**1**). ✧ (Precedat de „pe", „cam pe"; ora este nesigură, aproximativă) *Pe la 3 am ajuns.* C. A. ROSETTI, N. I. 160. *În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezece am fost trezit din somnul dulce ce gustam prin un zinghet metalic.* ALECSANDRI,

în GRAM. ROM.² II, 176. *Pe la orele două după amiază.* LĂCUSTEANU, A. 143. *Pe la unu trecute după miezul nopții.* CARAGIALE, O. III, 157. *Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă.* id. ib. VI, 80. *Pe la șepte oare.* SBIERA, F. S. 200. *Părintele Murășanu veni pe la un ceas din noapte.* AGÎRBICEANU, A. 175. *Pe la ceasu șase Auzi... un gramofon.* TOPÎRCEANU, P. O. 142. *Era într-o seară pe la șase.* ARGHEZI, P. T. 131. *Pe la ora șase toți se reîntâlniră.* CĂLINESCU, E. O. I, 116. *Aseară pe la șapte nu sosise știrea că s-a făcut căimăcămie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 654. *Cina se termină pe la zece.* VINEA, L. II, 312. *Operația aceea a lor începută în pivnița anticăriei pe la ora șapte seara, devenea aproape un joc.* ȚOIU, G. 11. *Cam pe la zece dimineața, intra în casă un bărbat cu suman.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/3. ✧ (Învechit; numeralul cardinal precedă numele unității temporale) *La 4 ceasuri den dzi, s-au făcut un cutremur mare.* NECULCE, L. 362. *Au poruncit ca să dea cu tunurile la 12 ceasuri.* R. POPESCU, CM I, 462. *La trei ceașuri s-au trezvit puțintel.* MINEIUL (1776), 27^{v}2/20. *Să se afle aice la 9 ceasuri di dimin*(e)*ață* (a. 1788). ȘTEFANELLI, D. C. 176. *În ziua Sf. Gheorghie..., de dimineață la 10 ceasuri, planeta Mercurie trece prin discul soarelui.* AR (1832), 8²/22. *Nu-ți voi scrie mult, că-i la 4 ore.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 105. *Mâni la șease oare ne vom întâlni.* NEGRUZZI, S. III, 174. *La nouă ore.* în POLIZU. *La trei ceasuri.* în PONTBRIANT, D. *La zece ore, Mauriciu se culcă mecanicește.* BARONZI, I. G. 163/3. *La 3 ore și ¾ am ajuns.* CONV. LIT. II, 1. *Defileul corporațiilor și armatei a început la 11 ½ oare.* ALECSANDRI, S. 149. *Luni la 7 oare sara... am purces cu deligența din Triest spre Pisino.* CONV. LIT. VI, 117. *Mâine trebuie să mă scol la patru ceasuri.* CARAGIALE, O. VI, 32. *Punct la 8 ceasuri iată vine popa cel dintâi.* CĂTANĂ, P. B. II, 95. ✧ (Precedat de „de"; întărește ideea de oră timpurie) *Dacă, de exemplu, s-a sculat cu gânduri de puritate, dă un telefon de la patru dimineața... să-i facă peisajul în alb.* CĂLINESCU, S. 93. ✧ (Prin Transilv.; submultiplul orar este antepus indicației orei) *Un sfert la patru.* ALR II 2 368/47. *Jumătate la patru.* ib. 2 369/2. *Trei sferturi la patru.* ib. 2 370/182. ✧ (Astăzi rar; cu numerale ordinale) *La al patrulea ceas al nopții, malul stâng se liniștise.* SADOVEANU, N. P. 335. ✧ (Precedat de „pe"; momentul este nesigur, aproximativ) *Pe la al patrulea ceas fiind mare arșiță de soare lăsă acest lucru.* DRĂGHICI, R. 149/7. ✦ (Indică un moment referitor la una dintre cele 24 de ore ale zilei) *Această comită răsărea de cu seară, la un ceas din noapte.* DIONISIE, C. 163/36. *Era gardianul de noapte venit în inspecție să vadă de ce se auzeau la ora aceea târzie zgomote înăuntru.* ȚOIU, G. 22. ✧ (În formule interogative) *Prânzești azi cu mine?... la câte oare?* CONV. LIT. IV, 140. *La câte ceasuri a murit?* CONTEMPORANUL, III, 369. *La ce oră iei masa?* CĂLINESCU, B. I. 499. *La ce oră trebuie să vin duminecă la studio?* BARANGA, I. 168. ✧ E x p r. (Regional) **La cât e ceasul** (ori **la ceas**)? sau **la câte ceasuri (este)?** = formulă folosită pentru a afla ora exactă; cât este ceasul? Cf. ALR II 2 367/95, 102, 105, 130, 141, 157, 172, 182, 192, 219, 229, 235, 250, 281, 365, 833. ✦ (Indică un moment referitor la fiecare dintre cele 24 de ore ale zilei) *Casa și masa îi erau deschise... la orice oră.* GHICA, S. 331. *Casa lui mi-era deschisă la orice oră.* M. I. CARAGIALE, C. 44. ✦ (Indică un moment orar dinainte stabilit, convenit) *Să vie astăzi... la ceasul rânduit după prânz.* GHERASIM, T. 142^{r}/10. *Hrana să li se dea* [vitelor] *regulat la ceasuri hotărâte.* I. IONESCU, C. 3. *Tainurile... i le aducea amicul său Vintilă la orele hotărâte.* GHICA, S. 524. *La oara indicată mă prezentai.* CONV. LIT. XII, 43. *La ceasuri fixe se ducea, la ceasuri fixe se înturna acasă.* SADOVEANU, O. V, 320. *La ora hotărâtă pentru sosirea ministrului toți erau de față înaintea școlii.* MOROIANU, S. 163. *Masa la ceas fix. La ceas fix culcarea.* STANCU, R. A. III, 91. ▭ *Antibioticele se iau la ore fixe.*

3. a) (Indică un moment definit încadrat într-o unitate sau într-o subdiviziune temporală) *Să să silească munca a o grăbi și măsuratul încă în vara și toamna aceasta cu sârguință a-l pripi și la sfârșitul lui octombrie cu atâta mai vârtos.* AȘEZ. 5/19. *Au cheltuit la începutul acestui veac 50 de buți de tutun, 30 000 de poloboace de bere.* GHERASIM, T. 31^{v}/13. *Au perit la miezul verei.* ȘINCAI, HR. I, 33/13. *Murit-au... la sfârșitul anului trecut.* id. ib. 44/17. *Acestea se ziceau la începutul anului 1856.* KOGĂLNICEANU, S. 165. *Hidrogenul s-a descoperit la începutul veacului al XVII-lea.* MARIN, PR. I, 5/16. *La începutul secolului actual a cumpărat-o un nobil.* DESCR. APE, 75/24. *Înflorește... la finitul lui mai.* NEGRUZZI, S. I, 100. *La sfârșitul lui iulie 1870.* MAIORESCU, D. I, 22. *O noapte de taifas e cea mai potrivită petrecere la solstițiul de iarnă.* CARAGIALE, O. VII, 116. *Existau încă destule la începutul secolului nostru.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 208. *La sfârșitul sec[olului] VI era din nou oarecare liniște în ținutul carpato-danubian.* PÂRVAN, G. 291. *Nae Saltimbancu... a fost, cam pe la începutul acestui secol, un umorist de seamă.* I. BOTEZ, B. I, 42. *Lefurile se dau... la sfârșitul săptămânii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 201. *La sfârșitul lunii plecăm din Marsilia.* BART, E. 74. *Gimnastica pe care o făcu la sfârșitul unei ore.* CĂLINESCU, O. XIV, 115. *La începutul anului următor, poetul se simte... mai bine.* VIANU, L. U. 351. *La începutul orei avea grijă de a ne ocupa cu ceva.* BLAGA, H. 75. *Intrată pe Dunăre la începutul lui decembrie.* TUDORAN, P. 7. *Singur știu ce e acum și ce a fost nu mai târziu decât la începutul anului.* PREDA, Î. 12. *Piesa de teatru pe care școala o dădea la sfârșitul anului.* id. M. 149. *Savanți eminenți au tras concluzii... pe care le trăgeau și filosofii idealiști la începutul secolului.* JOJA, S. L. 14. *Decăderea treptată a curtenilor la mijlocul secolului al XVII-lea.* STOICESCU, C. S. 107. *La mijlocul secolului..., un grec... îi spune solului.* PANAITESCU, O. Ț. 22. *Dezvoltarea teatrului la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor se află... sub semnul dobândirii independenței.* IST. T. II, 13. *La dricu verii.* ALR II 2 422/349. ✧ (Precedat de „pe"; momentul este vag, nesigur, aproximativ) *Primi audiință pe la sfârșitul lui decemvrie.* NEGRUZZI, S. II, 151. *Era pe la mijlocul lui mai.* FILIMON, O. I, 155. *Aș voi să plec pe la sfârșitul săptămânii.* CARAGIALE, O. VII, 208. *Pe la capătul veacului al XIII-lea... românii de peste munți erau departe de a fi reduși în starea de iloți.* XENOPOL, I. R. III, 32. *Era într-o zi, pe la sfârșitul lui octombrie.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 229. *Geograful Pliniu, trăind pe la începutul erei creștine, arată că în Dobrogea năvălise o droaie de*

sciți plugari. N. A. BOGDAN, C. M. 4. *Coborârea din munte are loc pe la sfârșitul lui octobre.* GR. S. II, 146. *Pe la mijlocul verii s-au trezit buzna peste ei cu o femeie.* VOICULESCU, P. I, 52. *Suntem... pe la începutul lui februarie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 7. ✦ (Indică un moment definit din cursul unei perioade determinate sau din cursul unui proces) *Supărați și usteniți de truda postului, aflăm svânta și cinstita cruce la mijlocul svântului post.* VARLAAM, C. 45. *La începutul domniei sale... i-au omorât.* M. COSTIN, O. 75. *Aceasta este numai la începutul copturii lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 459/14. *La începutul sf[intei] slujbe... au făcut pe credincioși deștepți spre mila monarhului.* BARIȚIU, C. II, 326. *Întocmai ca la sfârșitul acestei vieți trecătoare.* CONACHI, P. 83. *Toți aceia care la începutul civilizațiilor simt, sau cred a simți, în sufletul lor o scânteie divină aleg instrumentul acesta.* ALEXANDRESCU, O. I, 65. *Ce vădită acțiune caracteristică avea să întreprindă acum noul Principe la începutul domniei.* MAIORESCU, D. I, 16. *Printre greutățile cu care are apoi și Hadrian de luptat la începutul domniei sale sunt tocmai turburările începute de sarmații iazygi din câmpia Tisei.* PÂRVAN, G. 120. *În anii de școală și chiar la începutul carierei lui didactice, Ioan Maiorescu iscălea Trifu.* LOVINESCU, S. VII, 9. *Gospodăria... e de-abia la începuturile ei.* CĂLINESCU, C. O. 334. *Zicalele populare n-au avut la originea lor pretenția de a exprima adevăruri totale.* PREDA, R. 145. *La începutul statelor feudale românești, termenul de „viteaz" desemna pe cavalerul nobil.* STOICESCU, C. S. 21. *La începutul domniei lui Matei Basarab... chiar acest domn... primește... între slujitori și pe rumâni.* id. ib. 92. *La începutul războiului era caporal.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 2. *La capătul acestor investigații, se impun unele constatări.* L. ROM. 1980, 103. ✧ (Precedat de „pe"; momentul este vag, nesigur, aproximativ) *Ceremonia cununiilor era pe la temeiul ei.* FILIMON, O. I, 252. *Ne aflăm desigur pe la începutul influențelor vestice.* PÂRVAN, G. 314. ✧ Loc. adv. **La început** v. început. **La mijloc** v. mijloc (**I 3**). **La urmă** v. urmă (**6**). **(Până) la urma urmei** (sau **urmelor**) v. urmă (**6**). **Până la urmă** sau **la cea de pe urmă** v. urmă (**6**). **La cea (mai) de apoi** v. apoi.

b) (Indică un moment determinat în raport cu o activitate practicată constant și regulat într-o anumită perioadă de timp) *Lângă o fântână feace-se a culca cămelele sara, la aceaea vreame când muierilor este obiceaiu a ieși a scoate apă.* PO 76/16. *Ieși... la vreamea secerăturiei.* ib. 101/3. *Va plăti... la vremea seceratului.* PRAV. 9. *De se va afla vreun lucrător de vii, la vremea când să sapă viile.* EUSTRATIE, PRAV. 61. *La zi de târg, în mijlocul oborului l-au spânzurat.* R. GRECEANU, CM II, 60. *L-au spânzurat în mijlocul târgului, la o zi de târg.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 300. *Arșița razii soarelui după cum este la vremea săcerișului.* AETHIOPICA, 46ʳ/15. *Să li se dea câte un praf întreg... seara la culcat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 237/23. *Acel umblătoriu... să se păzască la vreme de seceră.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 4/15. *Nu face să mergem tocmai la vremea mesii.* CARAGIALE, O. II, 54. *Era bâlciul de toamnă... la care oamenii se adună.* SLAVICI, N. I, 134. *Cântatul cocoșului la timp neobișnuit... înseamnă că se înmoaie vremea.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Nevastă-mea ține grozav la ora mesei și e încântată când mâncăm împreună.* REBREANU, I. 263. *Focul izbucnise în zi lucrătoare și la un ceas când prăvăliile în cea mai mare parte nu erau închise, astfel că oamenii puteau să-și apere avutul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 227. *La vremea prânzului i-a venit foame copilului.* GRAIUL, I, 13. ✦ (Precedat de „pe"; momentul este vag, nesigur, aproximativ) *Pe la aprinsul lumânărilor.* GHICA, S. 7. *Pe la pârguitul strugurilor s-a despărțit... de singura odraslă a casii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 46. *Era pe la schimbul al doilea.* BACALBAȘA, M. T. 171. *Era pe la vremea mesei de seară.* id. S. A. I, 132. *Cam pe la a doua cântare a cucoșilor, câinii au început să latre îndârjiți.* POPA, v. 31. *Am mas noi acolo, dimineața, pe la cântatul cocoșilor.* PREDA, î. 81.

c) (În corelație cu „de la"; indică unități temporale sau activități, fapte de același fel, care, în succesiunea lor, marchează o nouă stare, o schimbare) *Adrian își schimba chipul și sufletul de la clipă la clipă.* ARDELEANU, U. D. 216. *Imaginea teatrală are totodată un caracter interpretativ, ceea ce face ca... spectacolul să difere calitativ de la o reprezentare la alta.* IST. T. I, 12. ▭ *Surprizele puteau apărea de la un minut la altul. Se modifica de la un moment la altul. Și-a îmbunătățit stilul de la o carte la alta.* ✧ Loc. adv. **De la o zi la alta** v. zi (**I 3**). **De la un an la altul** v. an.

4. a) (Precedă nominale cantitative, desemnând noțiuni temporale; indică vârsta atinsă de o ființă sau vârsta la care cuiva i se întâmplă ceva) *Deaca sosî la vrâstă de 40 de ai, ucisă pre un eghiptean.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6ᵛ/14. *Un om, când la vârsta a 80 de ani agiunge, oricine îl vede îl fericește.* CANTEMIR, O. C. I, 183. *S-au arătat... un tânăr vrednic de cuviință, la vârstă de șaptesprăzece ani.* AETHIOPICA, 78ʳ/20. *Când ajunse la vârstă de doaozeci de ani i să întâmplă de să scăpătă.* MINEIUL (1776), 179ᵛ²/20. *Lipsit fără de veste la vârsta de 60 de ani de tot cel ce putea să-l mai mângâie.* MARCOVICI, C. 4/7. *Este... pacinic de patimi, cum eram eu la 6 ani.* C. A. ROSETTI, N. I, 130. *La vârsta de 15 ani, moartea o lipsise și de tatăl său.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Văduvă de doi bărbați la 21 de ani.* id. ib. 57. *De-abia ajunsem la vârsta de 9 ani.* ALECSANDRI, O. P. 14. *La vârsta de 7 ani începu să învețe carte grecească.* COLUMNA, VII, 61. *Mi-e greu, la 60 ani, să mai roșesc.* CARAGIALE, O. VII, 375. *Rămasă orfană de mamă la vârsta de opt ani.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 18. *La vârsta de 18 ani l-au dat în armată.* BACALBAȘA, M. T. 211. *Porcii... se pun la îngrășat adese încă la vârsta de ½ an.* PĂCALĂ, M. R. 291. *El însuși un dac, mort în floarea tinereții la douăzeci de ani.* PÂRVAN, G. 274. *La vârsta de zece ani și șase luni... Fetiței i s-a întâmplat ceva.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 217. *Toată lumea e sinceră la douăzeci de ani!* CAMIL PETRESCU, T. II, 23, cf. DA II_2. *La o lună ridica mâinile spre ei.* VISSARION, B. 201. *Plantele tinere, răsădite în pepinieră la vârsta de un an, sunt gata de plantat.* ENC. AGR. I, 34. *Talentele fenomenale ivite la optsprezece ani au parcurs câtva timp spațiul dintre călimară și tipografie și s-au sleit la douăzeci și cinci în mediocritate.* ARGHEZI, S. XXXIV, 232. *Înaintea domnului Coculescu, acest italian a trebuit să stea în genunchi, la vârsta de șaptezeci de*

ani, dinaintea Inchiziției. id. ib. 294. *La douăzeci de ani... umblam după femei, nu prețuiam femeia.* CĂLINESCU, S. 591. *La 5 ani se extazia în fața unei stampe.* id. I. 221. *La patruzeci de ani – în așteptare Vei umbla ca și-acum printre stele triste și ierburi, La patruzeci de ani sugrumându-ți cuvântul Te-i pierde în tine-în căutare.* BLAGA, POEZII, 127. *Ce poate să știe el la opt ani?* CAMIL PETRESCU, O. I, 10. *Am avut la douăzeci și șase de ani un amor.* PREDA, R. 197. *Acesta este imputernicit să angajeze actori, să dispună din oficiu pensionarea lor la vârste de 60 de ani.* IST. T. II, 16. *La șaisprezece ani Maiorescu vrea să fie scriitor.* N. MANOLESCU, C. M. 11. *La 26 de ani, era chinuit de vechi reumatisme.* G. GRIGURCU, C. R. 39. ✧ (Cu numeral ordinal) *La al șaptelea an, îl vei trimite slobod.* BIBLIA (1688), 54¹/4. ✦ (Numeralul cantitativ este precedat de „vreo", „peste" etc.; vârsta este incertă, aproximativă) *Data morții sale la vârsta de vreo 60 de ani o știm numai după o cronică a sârbilor.* IORGA, C. I. I, 5. *Fetele se căsătoreau pe atunci la vreo 12–14 ani.* C. GANE, T. V. II, 117. *La vârsta de peste treizeci de ani, se treziseră în el înclinări filosofice.* BLAGA, H. 136. *La mai puțin de optsprezece* [ani] *el descoperă că „filosofia e o știință divină".* N. MANOLESCU, C. M. 11. *La o vârstă de peste 50 de ani.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 92. ✧ (Precedat de „până"; indică limita vârstei atinse de cineva) *Ce bătrân? Ai să te sui pân' la un veac.* SADOVEANU, O. II, 171.

b) (Precedă noțiuni temporale; indică o etapă, o perioadă definită din viața unei ființe) *Israil iară de toți feciorii săi mai vârtos iubiia pre Iosif prince că născuse pre el la bătrânețele sale și făcu lui un veșmânt de multe feațe.* PO 127/1. *Acmu la tinerețe să-mi petrec.* VARLAAM, C. 20. *Era Simion Vodă amu mator de dzile, sosit la bătrâneță.* M. COSTIN, O. 57. *Cu aceste fapte au ieșit Ghica Vodă vărsătoriu de sânge la vârsta bătrânețelor.* id. ib. 184. *Aduce pe om la vreme de bătrânețe.* NECULCE, L. 66. *La bătrânețe, au rămas și săracă.* id. ib. 82. *Să între bărbații carii să află la mijlocul vârstii.* ANTIM, O. 220. *Vasilie... atunci trecusă din pruncie la vârsta tinereților.* ȘINCAI, O. I, 245. *După ce pruncii vor mai crești și vor ieși la vârsta graiului, să vază ce glas vor răspunde întâi.* HERODOT², 88. *Daruri ce sânt date numai la copilărie.* SLĂTINEANU, A. 101. *Se înmulțesc la tinerețe.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 374/30. *La vreme dă bătrânețe, mănâncă mere pădurețe.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 491. *Virtutea... la tinerețe ne povățuiește cum să ne ferim de ghimpii desfrânării.* MARCOVICI, C. 4/25. *La bătrânețile lui Iustinian, împărăția... se apropia de căderea ei.* id. VEL. 5/1. *Așea ciudate frumusețe, Care plac la tinerețe.* BĂRAC, ap. GCR II, 176/10. *Ce înveți la tinerețe, aceea știi la bătrâneță.* PANN, P. V. II, 31. *La bătrânețe tocmai A vrut ca să mă facă cu-a lui avere nobil.* NEGRUZZI, S. II, 231. *Omul la tinerețe trăiește cu speranțe.* GHICA, S. XXIII. *Fost-ai și d-ta la tinerețe, nu zic.* CREANGĂ P. 230. *Cine are să mă-ngrijească pe mine la bătrânețe decât copiii mei?* CARAGIALE, O. VII, 197. *El ajunsese la căruntețe și nu se învrednicise a avea și el măcar un copil.* ISPIRESCU, L. 41. *Tocmai la vreme de bătrânețe... se îndură norocul și cu dânsul.* id. ib. *A murit la bătrânețe.* IORGA, C. I. I, 5. *Scriitori cari au ajuns la o vârstă când îți poți da seama de tot realismul brutal al vieții.* ANGHEL, PR. 185. *Era nevoit la bătrânețe să facă mai multă diplomație decât inginerie în lupta de culise.* BART, E. 110. *Trudise... să aibă la bătrînețe o lingură de zeamă.* DAN, U. 161. *În acest portret vedem că a ajuns la maturitate.* OPRESCU, I. A. IV, 83. *A scris poezii, așa cum se scrie la vârsta primilor pași în viață.* CONSTANTINESCU, S. III, 213. *La maturitate îl vedem scriind.* CĂLINESCU, O. XIV, 25. *Doamna Cantili este portretul unei franțuzoaice, maniacă la bătrânețe.* PERPESSICIUS, M. II, 408. *Să fi ajuns la maturitate.* ZOOLOGIA, 20. *Omul la tinerețe ca calul fără frâu.* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 377. *Care prunc n-are măicuță Să moară până-i la țâță.* BUD, P. P. 25. *Cât puteai la tinerețe, Să poți și la bătrânețe.* PĂSCULESCU, L. P. 251. *Mai poți tu la bătrânețe Ce puteai la tinerețe?* FOLC. OLT – MUNT. IV, 61. *Cum să ies eu din casa mea acum la bătrânețe?* PORȚILE DE FIER, 3. *La bătrânețe place vinul vechi și nevasta tânără.* ZANNE, P. II, 491. *Moarte la tinerețe, Sărăcie la bătrânețe Boală la călătorie, N-ar mai fi să fie.* id. ib. 623. *Deprinderea din tinerețe rămâne și la bătrânețe.* id. ib. 770. *Adună la tinerețe ca să ai la bătrânețe.* id. ib. V, 10. *Răceala la bătrânețe, patimile la tinerețe.* id. ib. VIII, 438. ✧ Expr. **A veni la vreme de (adânci) bătrânețe** v. veni (**C I 1**). ✦ (Indică un moment important, un eveniment din viața omului) *La zioa dintâi dvorind copilul.* MINEIUL (1776), 192¹/2. *Îngerii care la ceasul morții îl mângâie.* MARCOVICI, C. 45/8. *Deci în viață și la moarte lui te roagă fără frică.* CONACHI, P. 273. *Se simte sosit la sfârșitul vieții.* NEGRUZZI, S. I, 159. *Să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.* ISPIRESCU, L. 2. *Când fu la ceasul morții.* id. ib. 41. *Nu m-ai lăsat să pier la ceasul nașterii.* id. ib. 55. *Nu-mi trebuiești nici la moartea mea.* PAMFILE, J. II, 155, cf. DA II_2. *Omul trebuie să se bucure la naștere.* DAN, U. 112, cf. DL. *Cine mă prinsă de cap La moarte n-aibă colac.* MARIAN, Î. 354. *Facă-ți Dumnezeu de-o parte De lumânare la moarte.* BALADE, III, 136. ✧ Expr. **A veni la sfârșitul vieții** (sau **anilor**) v. veni (**C I 1**). ✦ (Indică un interval de timp considerat ca durată a vieții unui om) *Cela ce va avea două muieri la vremea sa..., acela-i giudecat.* PRAV. 132. *Majoritatea barzilor accidentali,... și-au strâns „of"-urile în câte un volum, unicul la viața lor.* PERPESSICIUS, M. II, 411. *Amarnic bărbat a mai fost și Firu ăla la viața lui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 120. ▭ *N-am niciun păcat la viața mea.* ✧ Expr. **La vremea mea** (ori **ta, lui** etc.) v. vreme (**I 1**). ✦ (Indică vârsta în funcție de care cineva este ori poate fi considerat apt să facă ceva sau să i se acorde un drept) *Veni Constantin la vârstă de bărbat și dobândi minte.* MOXA, C. 190. *Copilul încă nefiind la vârsta de cârmă,... să se mute.* M. COSTIN, O. 303. *Deaca sosi la vârstă pusă gând către viața îngerească.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 65ʳ/8. *Dacă s-au rădicat la vârstă, s-au dus în Țara Leșască de au slujit.* NECULCE, L. 93. *La vremea vârstii copiilor să-l aibă ca o povață acel catastih.* PRAV. COND. (1780), 110. *Să stăruiesc a înmulți averea copiilor până ce vin ei la acea dăplină vârstă.* CĂLĂTORIE, IV, 11ʳ/12. *Să nu fie silite a se călugări, fără numai după ce vor veni la legiuita vrâstă* (a. 1803). URICARIUL, VII, 134. *N-am venit la vârsta de bărbat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 367. *Pe care o dobândesc la vârsta pubertății lor.* EPISCUPESCU,

PRACTICA, 302/12. *La vârsta când... începe pocăința.* M. I. CARAGIALE, C. 13. *E uimitor cum la vârsta lui mai păstrează o memorie atât de intactă.* C. PETRESCU, C. V. 243. *La vârsta ei... și-a pus ochii pe el.* BART, E. 149. *S-a apucat la o vârstă când scriitorii străini abia încep să fie cunoscuți.* ARGHEZI, S. XXXIV, 234. *La vârsta asta tinerii sânt cam bolnavi de piept.* CĂLINESCU, C. O. 34. *Nu mai era la vârsta la care îți pare rău după prilejuri pierdute.* VINEA, L. I, 13. *Sântem la vârsta când putem să fim sinceri, fără să ne fie rușine.* PREDA, R. 157. *A ajuns la vârsta când bărbatul începe să semene cu femeia.* id. M. S. 9. *La această vârstă fetele scriu poezie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/2. *La aceeași vârstă, nici E. Lovinescu nu trecuse de limita făgăduielilor strălucite.* GRIGURCU, C. R. 35. ✧ Expr. **A (-și) veni la vârstă** v. veni (**C I 1**). **A veni** (sau **a sosi**) **la măsura vârstei** sau **la măsură de vârstă** v. măsură (**I 2**).

c) (Indică vechimea unui lucru) *Acest fel de vin, ajuns la vârsta calității lui, este întâritor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 32/20. ✦ (Indică durata existenței unui lucru, a unui fapt, estimată în unități temporale) *Consiliul ar trebui... numai la împlinire de 5 ani să-și schimbe câte doi din membri.* CONV. LIT. IV, 237.

5. a) (Indică un moment, o perioadă determinată în raport cu întâmplările, evenimentele, situațiile care o particularizează) În timp de..., în vreme de... *De nu-ș va cruța voinicii, la vreamea de oaste..., pre sine-și va mântui de vrăjmașii lui.* CORESI, EV. 71. *Oameni s-au arătat la vremea cea de nevoie.* VARLAAM, C. 106. *Strângem avuție ca să ne fie la vreme de lipsă.* NEAGOE, ÎNV. 166/30. *La o vreme ca aceie... și de nevoie numai caută a hi toți viteji.* M. COSTIN, O. 74. *Știința... iaste de folos... în trebile țărilor și a chivernisirilor la vremi cumpliti.* id. ib. 377. *Mi-au ascultat Domnul ruga la strânsoare.* DOSOFTEI, O. I, 20. *Te-ai arătat la primejdiile vremii ales otcârmuitor.* BIBLIA (1688) [prefață], 7/47. *Să mâie noaptea pre câmpu la vreme de nepace.* NECULCE, L. 215. *Să se afle la vreme de trebuință.* id. ib. 223. *Să ne fie ca o merinde la vreme de primejdie.* ANTIM, O. 36. *Nu i-au căutat la vreme de nevoie.* id. ib. 391. *La vremea rea... bună sfătuirea... dedese.* CANTEMIR, I. I. I, 48. *Și o babă săracă ce torcea în furcă să-și agonisească hrana... trebuia la acea vreme să deie și ea bani.* CANTA, LET.² III, 188. *La vremi de oaste... să aibă datorii a merge și prințipul.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *La o vreme de lipsă ar fi vândut-o acele rude* (a. 1793). ARH. OLT. XIX, 112. *Ce-i de a face când vine nevoia Pe om... La împrejurări cum este această.* BUDAI-DELEANU, Ț. 177. *La vreme de primejdie trebuie să slujască.* PETROVICI, P. 293/11. *Să slujești... pe împăratul tău și patria la vreme de trebuință.* MARCOVICI, VEL. 50/10. *Un bun havuz... strânge multă apă folositoare la vreme de foc.* KOGĂLNICEANU, S. 9. *Nu-și perdu cumpătul la un ceas așa greu.* NEGRUZZI, S. I, 226. *La vreme de secetă.* id. ib. 323. *La timpi de cumpănă grea, i-am văzut pe toți unindu-se.* GHICA, S. XIX. *A rezistat într-acest interval la ani de recoltă slabă.* id. ib. 581. *Bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie.* CARAGIALE, O. II, 241. *Să ceri hârtie la vreme de revoluție?* id. ib. IV, 144. *Te va învăța ce să faci la vreme de nevoie.* ISPIRESCU, L. 21. *Nu ți-ai prăsit un ban să-ți poți cârpi o nevoie la o vreme grea.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 12. *Cu chipul acesta vor fi ferite și la secetă.* PAMFILE, A. R. 57. *Geto-dacii au fost un popor de țărani... veseli și glumeți la vreme de pace.* PÂRVAN, G. 173. *La toate epocile necesității, bancherul se plânge de vremuri grele și îți povestește fabula tragică a momentului prin care trecem și a cotiturii istorice.* ARGHEZI, S. XXXIV, 215. *Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri La ceas oprit de lege și de datini.* LABIȘ, P. 38. *La ceasul greu verbe-jeratec umblă sălbatec prin lutul meu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 6/4. *Bunu-i calu săleacu, Că el îți poartă trupu, În trezie Și-n beție Și la timp de grea urgie.* MARIAN, S. R. I, 19. *Paznicii din cule dau de veste împăratului la vreme de primejdie.* RĂDULESCU-CODIN, L. 12. *Să plătească câti cinci lei pântru siguranție la vreme dă lipsire.* GRAIUL, I, 236. *N-aveau cu ce-și șterge dinții la vreme de foame.* FURTUNĂ, V. 10. *La vreme de slăbie N-are nime să mă ție.* BALADE, II, 15.

b) (Indică o perioadă de timp, o epocă marcată de evenimente importante sau dominată de o personalitate) Pe vremea..., în timpul... *Domniia lui Ștefan Vodă au fost cu mare bivșag țării la toți anii domniei sale.* M. COSTIN, O. 180. *La vremea lui Constantin Cantemir Vodă, fiind răscoale, au vinit niște cazaci cu leși.* NECULCE, L. 8. *Puterea lui ce ave la domnia lui Gligorie Vodă.* id. ib. 335. *S-au împărțit... la vremea Măriei Sale... aceste mai sus numite sate și moșii* (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 245. *Vom începe cu a căuta toate elementele civilizațiunii europene în leagănul său, la căderea Imperiului Roman.* BARONZI, I. C. I, 38/19. *Atunci vă veți întoarce la vremile-aurite.* EMINESCU, O. I, 61. *La a doua împărăție vom avea să lichidăm... sarcinele războiului de peste Dunăre.* id. ib. XI, 44, cf. DA II_2. *Ne-am oprit la epoca reformelor.* STOICESCU, C. S. 14. ✧ (Învechit; în enunțuri eliptice) *Era la Ștefan Vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine.* M. COSTIN, O. 62. *Atunce la domnia noao,... scos-au hârtii frunte de 4 ughi.* NECULCE, L. 322. *Precum era și la Gligorie Vodă.* id. ib. 325. *Mai înainti, la domnii trecuți.* id. ib. *Așa a umblat și la Vodă Caragea.* GOLESCU, PR. DRAM. 61, cf. DA II_2.

c) (Indică o perioadă de timp determinată în raport cu caracteristicile meteorologice ale unui anumit sezon) *Lasă la vreme de vară o fereastră a chiliei...deschisă.* PETROVICI, P. 253/21. ▭ *A dat-o afară la vreme de iarnă.* ✦ (Indică o perioadă de timp determinată în raport cu caracteristicile meteorologice de la un moment dat) [Oasele părinților] *sânt lepădate la arsura zilei și la înghețul nopții, și au murit în dureri rele.* BIBLIA (1688), 634¹/18. *La vreme de vifor se cetește Psalmul 90.* PETROVICI, P. 168/11. *O udă des în vremea căldurelor, o acoper cu straturi la frigurile cele aspre.* BREZOIANU, A. 183/9. *Cât pentru lăzele cele mari pe care le scoate asemenea la timpul cel frumos, le așază în depărtare unele de altele.* id. ib. 402/28. *La răcoarea nopții bună, Piramidele din creștet aiurind și jalnic sună.* EMINESCU, O. I, 44. *La vreme rea, geții purtau șube mari cu blana pe dinăuntru.* PÂRVAN, G. 661.

d) (Indică un moment nedeterminat, încadrat în timpul despre care se vorbește sau în timpul vorbirii) *La acea dată sfătuindu-se și boierii țării dempreună cu episcopii.* URECHE, LET. I, 180/23. *Iată întorcându-mă*

voiu veni către tine la vreamea aceasta în ceasuri. BIBLIA (1688), 11²/42. *La această vreme ne trebuieşte sfat şi bani.* NECULCE, L. 164. *Ieri, la o zi ce au fost hotărâtă de o înţelegere mai d-aproape... s-au dăzbătut bazurile coprinse în pomenitul memorandum* (a. 1847). DOC. EC. 932. *La vacu ăsta burtă dă popă s-ai,... obraz de mascure..., că parc-o duci mai netid.* JIPESCU, O. 72. *Chiar la ceasul ăsta de mine milă n-ai?* CARAGIALE, O. VI, 358. *La această epocă sarmaţii erau departe.* PÂRVAN, G. 21. *Să postpunem prudent începuturile epocei „La Tène" la o dată când n-ar mai putea fi nicio discuţie.* id. ib. 460. *La aceeaşi epocă, Humboldt exprimă aceeaşi idee.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 198. *Există o legătură între starea economică şi socială a unei societăţi omeneşti la o anumită epocă şi literatura pe care acea societate o produce şi o gustă.* id. ib. 251. *Să vii în cutare poiană, la cutare vreme, un voitor dă bine.* GR. S. IV, 109. *La ora noastră nu avem niciun scriitor bătrân.* ARGHEZI, S. XXXIV, 234. *Voi fi petrecut din viaţă la acea vreme.* CAMIL PETRESCU, O. I, 46. *La această dată saragelele sânt trecute între lefegii.* STOICESCU, S. C. 135. *Director general al teatrelor la această dată este Grigore Cantacuzino.* IST. T. II, 16. ◇ Loc. adj. şi adv. **La ordinea zilei** v. ordine (1). Loc. adv. **La un moment dat** v. moment (2). **Pe la timpi** v. timp (I 1). **La ora actuală** v. oră (2). **La ora asta** v. oră (2). **La vremea asta** v. vreme (I 3).

6. a) (Indică împrejurarea pe durata căreia se face sau se întâmplă ceva) În timpul... *Se cuvine omului a se feri la postul său, nu numai de bucate.* PRAV. LUCACI, 172. *Pre feciorii lui Ilie... Dumnedzău-i ceartă la război de perire.* VARLAAM, C. 23. *Şi iar să te sfătuieşti întâi, să vezi la masă ce vorbe şi ce graiuri vei vorbi cu solul.* NEAGOE, ÎNV.² 270. *Căzut-au la acela război 1000 de trupuri.* M. COSTIN, O. 54. *La voroavă cu mine... au dat samă că un istoric... pomeneşte de şanţul acesta.* id. ib. 263. *Rahaava aceaea ce oferi Dumnezău de sabia izrailteanilor... la răsăpitura Erihonului.* DOSOFTEI, PS. 292/11. *La o bătaie au prins 40 de tâlhari.* NECULCE, L. 99. *Fără număr au perit... la acest război.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 323. *Vreu ca de acum înainte la masă fieştecare să bea după voia lui.* GHERASIM, T. 27ᵛ/8. *La vânat s-au omorât de Ioan.* ŞINCAI, HR. I, 192/9. *Cântă la masă De libov, de vin şi de jele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 129. *Să le fie mai uşor la bătaie.* id. ib. 237. *Arătând rătunzimea pământului din umbra sa la eclipsirile lunei, arăt pricina din pricinuit.* POTECA, F. 126/21. *La cea întâi bătaie ce a urmat, polonii nu dădură niciun pardon prizonierilor moldoveni.* ASACHI, S. L. II, 94. *La vânat, mi se părea că răsunetul puştii mele trece Prutul.* NEGRUZZI, S. I, 61. *La ospăţ, Mihnea se arătă foarte mâhnit.* ODOBESCU, S. I, 78. *La culesul viilor, un tânăr băiat sta în mijlocul lucrătorilor şi, pe o liră melodioasă, cânta cu glas dulce.* id. ib. 199. *Mă rog ţie, l-am întrebat eu la cafea...; dar cum faci când e vreme rea?* CARAGIALE, O. II, 29. *Îl întrebă într-o zi la masă.* ISPIRESCU, L. 11. *Tot ce va vedea pe zână că face şi la cununie şi la masă.* id. ib. 39. *La examenul în scris văzu Simbad altă comedie.* CONTEMPORANUL, II, 117. *S-omoare p-un flăcău la joc.* COŞBUC, F. 72. *Fu omorât... la o vânătoare.* IORGA, C. I. I, 14. *Luându-se tortul de pe urzitoare, se loveşte cu el în uşă, ca să umble pânza la ţesut.* PAMFILE, I. C. 264. *La vânătoare, după câteva ceasuri de umblet, mănânc şi pietre.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 207. *Nu se întâlneau decât la mâncare.* GÂRLEANU, N. 20. *N-a jucat niciun rol nici în război, nici la orânduirea păcii.* PÂRVAN, G. 126. *La popasuri da oamenilor rachiu din solda lui.* SOVEJA, O. 39. *O mătuşă bătrână... se înfiinţa şi sta şi la dejun, şi seara.* BASSARABESCU, V. 6. *Numai bazme-nfricoşate... Ne spuseşi la şezătoare.* EFTIMIU, Î. 82. *La masă, mama servise alt rând de cafele.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 107. *Vinul e bun şi la bucurie şi la scârbă.* SADOVEANU, O. X, 7. *La pescuit, umblam toată noaptea prin apă ca gheaţa.* id. ib. XXI, 240. *La masă s-a discutat multă politică.* ULIERU, C. 63. *Fusese coleg de bancă, la şcoală, cu un mare om de ştiinţă.* CĂLINESCU, C. O. 60. *La dejun nu ne încurcam vecinii prea mult cu prezenţa noastră.* BLAGA, H. 216. *Să nu se desfacă* [brâul] *la joc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 117. *Se ducea şi venea, că nici măcar la masă nu-l vedeam.* id. ib. III, 21. *A înţeles ce se întâmplase în seara aceea la bal.* PREDA, R. 13. *Îşi rupsese de vreo trei ori piciorul stâng la călărie.* T. POPOVICI, S. 55. *Iată ce declara unul dintre asasini la procesul ce le-a fost intentat în anul 1941.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 54. *De vezi primăvara întâi cocostârc pe sus..., nu te doare mijlocul vara, la săcere.* ŞEZ. I, 277. *În faţa ciobanului este un pod... pentru ca oile să lunece şi să poată fi ţinute la muls de ciobani.* CHEST. V, 8/12. *Ei la masă ce mănâncă?* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 71. *Ştii tu, mândră, ce ţi-am spus La cules de cucuruz.* POP., în GRAM. ROM.² II, 176. ◇ Loc. adv. **La un pahar de** (sau **cu**) **vin** v. pahar (1). ✦ (Indică durata unui parcurs) *Acesta aduce noroc la drum.* NEGRUZZI, S. III, 206. *A dat drumeţei un corn de prescură şi un păhăruţ de vin, ca să-i fie pentru hrană, la drum.* CREANGĂ, P. 91. *Cred că nu mi-i face năcaz la drum.* id. ib. 116. *Nu ai trebuinţă de slugă la drum?* id. ib. 199. *De ce, la suiş, supără gheata din dreapta?* CARAGIALE, O. I, 256. *Pe munte simţi ameţeală deopotrivă şi la urcuş şi la coborâş.* id. ib. III, 106. *Sunt un om... belaliu la drum.* id. ib. VII, 162. *La drum lung, cu tovarăş bun, este ca şi cum l-ai scurta.* VISSARION, B. 281. *Caii căzuţi la suişuri grele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. *Scurteica... pe care a pus-o la drum lung.* id. ib. 11. *Să ai cu cine vorbi la drum.* VASILIU, P. L. 105. ✦ (Sărbătoarea reprezintă ocazia oportună pentru a face ceva) *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învăţătură... în toate dumineci a se ceti, aşijdere şi la dumnezeieştile praznice şi la ale altor sfinţi.* TEXTE ROM. (XVI), 563. *La prazdnice mari cheltuială făcea.* MOXA, C. 135. *La Paşti să guste agheazmă.* PRAV. GOV. 34ᵀ/5. *Carte românească de învăţătură duminecele preste an şi la praznice împărăteşti.* VARLAAM, C. 1. *La Crăciun sau Bobotează sau alte zile mari* (a. 1652). GCR I, 315/13. *Într-o zi a anului fac ca la o sărbătoare pompe şi ţârmonii împăratului.* MUMULEANU, C. 8/11. *La Anul Nou, la ziua lui, la toate zilele mari, nu cerea decât jucării soldăţeşti.* BACALBAŞA, M. T. 2. *Că-i vechiul obicei Al neamului paharul la zile mari să-l bei Turnat de cea mai dragă fecioară.* COŞBUC, P. I, 161. *Obiceiul de a se da daruri la Anul Nou... nu are prin el însuşi niciun caracter istoric.* ARHIVA, X, 6. *La Anul Nou, colindătorii fac bal numit „bulciug" cu venitul ce au câştigat.* IZV. XVI, 399. *La*

sărbători mari, la Crăciun, la Paşti, la Rusalii... slujeau de obicei în biserică amândoi. MOROIANU, S. 168. *Porcii tăiaţi la Crăciun.* CAMIL PETRESCU, O. I, 10. *Carne* – [se dădea] *la zile mari.* PAS, Z. III, 64. *La ziua lui l-au cam iertat.* CIOCULESCU, C. 69. *Să-l spuie la zile mari.* BALADE, III, 135.

b) (Indică situaţia sau împrejurarea care constituie prilejul pentru ceva) În caz de... *La voaie îm eşti fală.* DOSOFTEI, O. I, 14. *Cine te cearcă cu rugă curată Îl grijeşti la lipsă cu mână-ndurată.* id. ib. 30/9. *Şi nu socotie că mai mult îş face lui, că răşchiră oastea şi la greu n-a ave cu ce să bate.* NECULCE, L. 231. *Să să ajutoreze unul cu altul la orice nevoie le-ar veni.* R. POPESCU, CM I, 315. *Făgăduieşte că-l va agiuta la tot prilejul.* IST. AM. 39^{v}/20. *Să ne apărăm la năpastă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 113. *La nenorocire ne întăreşte.* MARCOVICI, C. 5/4. *La un caz contrariu aş mai voi să merg.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 58. *La primejdie să li se ieie sânge.* CORNEA, E. I, 106/14. *Mângâiete la necazuri, gândind că sacul şi-a găsit petecul.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Unde pot să-l găsesc la trebuinţă?* FILIMON, O. I, 389. *Să le întrebuinţeze la necesitate.* id. ib. II, 101. *La întâmplare când Guvernul de Bucureşti ar notifica... numirile cestionate, mai fire-ar încă de lipsă ca să cerem şi noi personalminte învoinţă?* BARIŢIU, C. II, 210. *La aşa caz, trebuie să presupunem că aceste suflete au pierdut simţul moral.* CONV. LIT. II, 60. *Turcia ameninţa cu ocuparea la caz de revoltă.* MAIORESCU, D. I, 38. *Vita de muncă se cruţă la boală.* EMINESCU, S. P. 235. *Eu, cum îi omul la năcaz, îndrăzneam să zic.* CREANGĂ, P. 115. *La un caz, nu uitaţi cele arătate mai sus.* CARAGIALE, O. VII, 47. *Îţi scriu la aman.* id. ib. 464. *Şi la orice nevoie mintea ta să fie pironită la Dumnezeu.* ISPIRESCU, L. 16. *S-o îngrijească şi s-o caute la boală.* id. ib. 97. *Eu cred... că-n lume se cuvine S-avem măsură dreaptă la rău ca şi la bine.* MACEDONSKI, O. II, 206. *Să se roage de împăratul a-i încuviinţa la caz de nenorocire un adăpost în Rusia.* XENOPOL, I. R. X, 30. *Arderile satelor la caz de război ori năvălire ştim că erau şi sunt o regulă a războiului.* PÂRVAN, G. 141. *Cercetat numai de rege, ca să-i afle sfatul la caz de primejdie şi necazuri.* id. ib. 153. *Autoritatea nu poate..., nici la un caz de forţă majoră, să bage un om... în port?* BART, E. 292. *Nu cheamă niciodată moaşă cu diplomă la naşteri.* ULIERU, C. 87. *Domnul să vă dea răbdare La năcazul vostru mare.* MARIAN, Î. 311. *Pâine la foame udată E cea mai dulce bucată.* id. ib. IV, 52. ✧ Loc. adv. **La caz că** (sau **când...**) = pentru cazul când. Cf. DA II$_2$. ✧ Expr. **La necaz** v. necaz (1). **La nevoie** v. nevoie (1). ✦ (Circumstanţa temporală constituie un factor de condiţionare a unei acţiuni sau atitudini) *Cătră menre iată cu pace grăiia şi la mâniie lăstituri gândiia* (pre urgie vicleşuguri gândiia B 1688). PSALT. HUR.^{2} 116. *La beţie, să svădeaşte şi să bate cu toţ[i].* PRAV. MOLD. 145/2. *Şi era domnul cu-nţelepciune, şi la mânia lui grăie tot cu cinste.* NECULCE, L. 122. *Zglobiv la beţie.* id. ib. 205. *Turcii se aprindeau uşor la mânie.* C. GANE, TR. V. II, 138. *La o mai atentă privire, ne convingem că scopul central al romanului este de a urmări decadenţa unei familii.* CONSTANTINESCU, S. I, 41. *La băutură, poetul era expansiv.* CĂLINESCU, O. XIV, 138. *Aşa erau ei la băutură.* CAMIL PETRESCU, O. I, 76. *Omul beţiv la beţie scoate din gură ceea ce are la trezie.* ZANNE, P. III, 471.

c) (Indică împrejurarea, evenimentul, ocazia care determină, provoacă sau favorizează o acţiune, o situaţie, o atitudine) Cu ocazia..., cu prilejul... *Că apa în vin schimbaşi-o la nuntă şi... mulţime fără număr săturaş.* CORESI, EV. 227. *Piiardem pentru păcat darul ce-l dobândim la botedz.* VARLAAM, C. 35. *La îngroparea ta ştiu şi pricep că minunate cuvente trebuiesc.* id. ib. 88. *N-au lipsit nemică din toate podoabe, câte trebuia la veselie ca aceia.* M. COSTIN, O. 121. *Timuş... s-au desfrânat la jacurile mănăstirilor.* id. ib. 159. *Daruri... Vor aduce să-ţi fie la nuntă.* DOSOFTEI, PS. 150/5. *La praznicul culesului viilor s-au fost cântând acesta psalm.* id. ib. 273/3. *Aceasta am făcut la tălmăcirea aceştii sfinte scripturi, făcând multă nevoinţă şi destulă cheltuială.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 4/40. *Avere multă au luat cu sine la pribegiia lui.* N. COSTIN, L. 417. *La moartea lui multă jele au avut.* NECULCE, L. 177. *Tâmplatu-s-au atunce la mazilie de-au fost can degrabă şi au rămas boierii plini de datorii.* id. ib. 303. *Cei vechi... apa Nilului... cu sărbători şi jirtfe... la adaogere şi la scădeare... au cinstit.* CANTEMIR, IST. 139. *Aşa vedem că se face şi la mesele şi ospeţele celor mari, că sânt toate voioase şi vesele.* ANTIM, O. 12. *Ţeremoniile... să fac la priimire.* GHERASIM, T. 15^{v}/1. *La venirea împăratului s-au tras... lângă Dunăre.* ŞINCAI, HR. I, 141/4. *La împrejurări cum este această,... vi să tâmplă năpastă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 178. *Aceia carii beau la pomană pentru sufletul nostru.* ŢICHINDEAL, F. 186/12. *La întoarcerea sa se alese drept consul.* NICOLAU, P. II, 217/15. *Mai cu mărime de suflet s-au arătat la această întâmplare decât ciialanţi.* DRĂGHICI, R. 21/16. *La acest prilej ferice, acest dar te rog primeşte.* HRISOVERGHI, P. 44/9. *Dinastia... era atâta de iubită şi respectată de moldoveni, că şi la astă răposare poporul au mărturisit durerea sa prin manifestări publice.* ASACHI, S. L. II, 110. *La suirea sa pe tron, primi şi sancţionă... o mare parte din ideile liberale sănătoase.* FM (1844), 257^{1}/19. *La asemene împregiurare, Petru căzând în mâinile transilvănenilor, s-au dat de cătră dânşii lui Aron.* IST. M. 204/5. *La întoarcerea sa trăi în curtea lui Dionisiu cel bătrân.* LAURIAN, F. 176/3. *Nu mi-ar fi plăcut la întâmplarea trimiterii* [gazetei] *a nu o fi căpătat.* BARIŢIU, C. II, 310. *Pentru ce să simt durere până şi la despărţire.* CONACHI, P. 110. *La acest prilej, prinţul... a voit a-l trece în ramul funcţiilor judecătoreşti.* RUSSO, S. 152. *La moartea părintelui ei... Rucsandra rămăsese în fragedă vrâstă, sub tuturatul a doi fraţi mai mari.* NEGRUZZI, S. I, 143. *La sosirea împărătesei... fu însărcinat de partizanii săi să alcătuiască memoarul.* id. ib. II, 145. *La întoarcere câştigase afecţiunea regelui William.* GHICA, S. 178. *La ziua mea o să te fac şătrar.* FILIMON, O. I, 150. *O lună se trecuse... De când:.. la joc ei se văzuse.* CONV. LIT. IV, 70. *Principele Carol, la sosirea sa în ţară, avea aprobarea lui Napoleon III.* MAIORESCU, D. I, 11. *La ziua cununiei nu am venit în Bucureşti.* LĂCUSTEANU, A. 28. *Cred că ai primit gratulaţiunea mea telegrafică la ziua numelui* (a. 1879). BARIŢIU, C. II, 241. *Avem nevoie de dânsul la alegere.* CONV. LIT. XII, 9. *Nu le puteau refuza nici la încoronarea lor nici la alte ocazii potrivite.*

EMINESCU, O. XIV, 77. *Bunicul-bunicului fusese cimpoiaş la cumătria lui moş Dediu.* CREANGĂ, P. 105. *Să stea în genunchi la slujba sfinţirii.* CARAGIALE, O. III, 90. *S-ar fi lăudat la un chef că ştie.* ISPIRESCU, L. 23. *Jucară ca la nunta unui împărat.* id. ib. 39. *Cântat-am, la ocazii, aşa precum se cântă?* MACEDONSKI, O. I, 44. *Muzici vesele cântară la botezul meu cu fală.* id. ib. 72. *La alegere, făgăduieşte tuturor candidaţilor votul său.* I. NEGRUZZI, S. I, 21. *În caz de urgenţă, guvernul putea decreta orice măsuri, cu condiţia a le supune aprobării la deschiderea sesiunei corpurilor legiuitoare.* XENOPOL, I. R. XIV, 10. *Deplina înţălegere ce a existat între senat şi adunare la votarea legilor prezentate de guvern, sunt cea mai vie dovadă.* id. ib. 36. *Precum e felul din bătrâni La orice chef între români, El a-nchinat.* COŞBUC, P. I, 59. *La una din petreceri îmi luai inima în dinţi.* SBIERA, F. S. 180. *La moartea sa o lasă moştenire copiilor săi.* PAMFILE, A. R. 18. *La încredinţare – datul mâinii – merg mirii, naşii şi rudele mai de aproape.* PĂCALĂ, M. R. 167. *Cum îl taie preotul la botez.* GÂRLEANU, N. 118. *La întoarcerea din Moldova,... cunoscuţi mi-au povestit asupra săpăturilor şi cercetărilor făcute.* PÂRVAN, G. 20. *Se va fi făcut aceasta tot numai la ceremonii solemne, eventual la sacrificiile pentru morţi.* id. ib. 414. *La parastasul cel mare... au să te dezgroape.* M. I. CARAGIALE, C. 10. *La o petrecere de ziua lui..., pică şi proorocul Eremia.* MIRONESCU, S. 71, cf. DA II_2. *Atitudinea naivă şi puţintel comică pe care am avut-o la primul meu contact cu comerţul de cărţi literare am arătat-o în „Anii de ucenicie".* SADOVEANU, O. I, 5. *Proclamată Regina frumuseţii la câteva baluri, nu se împăca uşor cu ideea că poate fi detronată.* BART, E. 114. *Tabloul... concentrează tot ceea ce se poate observa la o înmormântare de ţară.* OPRESCU, I. A. IV, 14. *Spuneam, la primul său volum, că d. Vlaicu Bârna e „un poet delicat, de şoaptă lirică".* CONSTANTINESCU, S. I, 245. *La ultima vizită, cârciumarul mi-a mulţumit.* ULIERU, C. 7. *La naştere, oamenii cheamă o ţigancă bătrână.* id. ib. 13. *La nunţi şi la botezuri, la zilele de nume, Cântau.* ARGHEZI, S. P. 94. *La jubileuri, la nunţi de argint, la onomastici, la toate datele istorice ale anului, el este sărbătorit.* id. S. XXV, 11. *Urmau să se-ntâlnească... la ceaiul oferit de Saferian Manigomian.* CĂLINESCU, B. I. 5. *La căsătorie Creangă mărturisea 23 ani.* id. O. 30. *Au urmat felicitările, ca la o teză de doctorat.* VINEA, L. II, 92. *Am să intru în vorbă cu ea la horă.* PREDA, Î. 49. *Descriind suita domnului Moldovei la ceremonia prestării jurământului.* STOICESCU, C. S. 2. *Când la joc se-mpodobeşte, Inima din tine creşte.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 31. *Fetele muntence... îmblă cu capul gol şi la joc ca şi acasă.* ŞEZ. III, 108. *Bradule frumos şi sfânt, Te-adusei, te-mpodobii, Martor la nuntă să-mi fii.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 27.

d) (Indică un moment considerat potrivit, oportun pentru cineva sau ceva) *Dzestrele să cade să le dea silitoriul fetei la vremea când să va mărita.* PRAV. 205. *Ei să nu se lapede, ce să stea de faţă, la vreme când trebuie să se bage chezaşi.* PRAVILA (a. 1652). ap. HEM 2 329. *La vremea ce vor audzi doba lui,... să dea de toate părţile năvală.* M. COSTIN, O. 163. *De sărac nici unghii n-are La vreme de scărpinare.* PANN, P. V. I, 132/16. *De am putea nimeri la vremea aceea.* ISPIRESCU, L. 30. *Când lucrul nu se face la vremea cuvenită, se zice că popuşoii au fost scăpaţi.* PAMFILE, A. R. 76. *Pot să iau măsuri la timp oportun.* CĂLINESCU, B. I. 577. *Achitaţi... la momentul potrivit.* PREDA, R. 32. *Chiril îi urmase instrucţiunile, privind la momentul oportun.* ŢOIU, G. 21. ✧ Loc. adj. şi adv. **La minut** v. minut (**I 1**). Loc. adv. **La moment** v. moment (**1**). **La ţanc** v. ţanc[2] (**1**). **La pont** v. punct (**I 4**). **La vreme** v. vreme (**I 3**). **La vremea vremii** v. vreme (**I 3**). **La timp** v. timp (**I 1**). **La prilej** v. prilej (**1**). ✧ Expr. **La timpul său** (sau **lui, lor** etc.) v. timp (**I 1**). **La vremea sa** (sau **ei, lui, lor**) v. vreme (**I 3**). **A (-i) veni la ţanc** (sau, rar, **la pont**) v. veni (**A I 3**).

e) (Adesea precedat de „până"; indică termenul limită stabilit, convenit, în special termenul scadent de achitare a unei obligaţii materiale) *Au adus pe acei 12 boiari... la soroc ca să jure* (a. 1605). BUL. COM. IST. III, 79. *Să mă socotească bine pân' la numitul termin* (a. 1776). IORGA, S. D. XII, 93. *La împlinirea vedelii, să aib a da banii toţi* (a. 1806). id. ib. XV, 217. *El s-au dus la terminul ce-l vestise să fie în Bistriţă.* ŞINCAI, HR. III, 33/30. *La vremea ştiută să rădică.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 160. *Are o firească scurgere de sânge, cea din toată luna, care vine la soroc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 271/27. *Triizăci de lei bani di argint cu vade până la Ispas* (a. 1831). ŞTEFANELLI, D. C. 394. *La împlinirea acestui soroc te vei întoarce aci.* FM (1838), 42/2. *Nevoind a-mi trimite bani la soroc, mă făcu să sufăr.* C. A. ROSETTI, N. I. 131. *Le schimba stratul* [viermilor] *la soroc.* BREZOIANU, A. 564/27. *Valoarea hârtiei... va fi plătită la scadenţă.* GHICA, C. E. 99. *Iacă-mă, domniţă, la ziua sorocită.* CARAGIALE, O. II, 353. *La soroc îmi cere banii.* I. CR. II, 120. *La ceasul tocmai pe care îl sorocisem să fie acela al sfârşitului meu, mă vedeam pus... în stăpânirea uriaşei sale averi.* M. I. CARAGIALE, C. 91. *Poliţa... ajunge luni la scadenţă.* REBREANU, R. I, 45. *Fiarele... nu-şi dau glas tainelor decât la timpuri sorocite.* VOICULESCU, P. I, 93. *Trebuie să predau la timpul exact articolul.* CĂLINESCU, C. O. 76. *A cărei terminare fusese făgăduită solemn la o dată fixă.* id. S. 105. *Să împlinească ce era dator la sorocul dărilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 19. *Toate s-au îndeplinit la sorocul lor.* CONTEMP. 1954, nr. 391, 3/3. *La împlinirea celor trei zile, veriga a pornit.* VASILIU, P. L. 47. ✧ Loc. adj. şi adv. **La zi** v. zi (**III 4**). Loc. adv. **(Pe) la soroace** v. soroc (**1**). **La termen** v. termen (**I 1**).

7. (Precedă noţiuni temporale; în corelaţie cu „de (la)" sau „din" şi precedat de „până"; indică întinderea unei durate, de la începutul existenţei acţiunii, stării etc. şi până la sfârşitul acesteia) *Ceia... ce s-au gătatu de la Adam până la svârşitul veacului* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 461/24. *Scrie-se... şi tot ce se-au tâmplat den al doilea an după ieşitul lor den Eghipt până la moartea lu Moisi.* TEXTE ROM. (XVI), 569. *Slujeaşte lui... din tinereţe pân' la bătrâneţe* (a. 1661). GCR I, 179/39. *De la noiemvri pân' la făurar.* NECULCE, L. 83. *Din zioa aceia, până la Paşti iaste a întristării şi a amărăciunii.* ANTIM, O. 108. *De la al triile ceas din zi până la al noâle ceas, carile făcu ceasuri şăsă* (cca 1750). GCR II, 60/9. *Gonea iepurele ziua toată din răsărit până la*

apus. GHICA, S. 14. *Comandând pandurii în toate bătăliile în contra turcilor de la anul 1806 până la 1812, dobândise grad de ofiţer.* id. ib. 99. *Ciocănesc din zori de zi până la apusul soarelui.* SLAVICI, N. I, 29. *N-a voit să mănânce din zori până la amurg.* DELAVRANCEA, S. 11. *De dimineaţă pân' la prânz... se ducea la cafeneaua din uliţa mare.* HOGAŞ, H. 8. *Din anii 1848 până la 1852.* CĂLINESCU, O. XIV, 24. *De la ivirea aurorei... şi până la 12 ore... ei numesc ziua jumătate.* H II, 28. *Umblî cu steaua di la Crăciun şî păr la Bobotează.* ALR II/I MN 111, 2825/520. *De la Paşti pân' la Sânziene O ţăsut d-un crac de izmene.* FOLC. MOLD. I, 274. ✧ Expr. **De dimineaţă până în** (sau, învechit, **la**) **seară** v. seară (**I 1**). ✦ (Precedat de „până"; indică momentul final al duratei unei acţiuni, al unui proces, al unei situaţii exprimat în unităţi temporale sau prin noţiuni temporale) *Pavel... tinse cuvântu pânră la miadzănoapte* (până la miezul nopţii B 1938). COD. VOR.[2] 243. *Aceasta cale gicăluiiu pânră la moarrte.* ib. 265. *Ieşi omul în lucrul său şi în lucrul său pără la seară.* PSALT. 216. *Câţi şi până la al unsprăzeacelea ceas aţi pestit şi ajunset să nu vă teameţi.* CORESI, EV. 117. *Iară popa de se va sminti cu altă muiare,... să nu cânte liturghie până la moartea sa.* PRAV. LUCACI, 163. *Luptă-se... până la răvărsatul zorilor.* PALIA (1581), 133/2. *Zăbăvi... în rugă până la miazănoapte.* VARLAAM, C. 198. *Pentru ruda sa şi pentru semînţiia, câtu de departe, stau cu dânsul până la moarte.* URECHE, L. 114. *Fii acolo până la moartea lui Irod.* N. TEST. (1648), 4ᵛ/9. *Doamna au fost după un agă turc, până la moartea sa.* M. COSTIN, O. 65. *Într-aceia dzi au fost războiu foarte tare şi mare, până la vremea de chindie.* id. ib. 73. *Pănî la bătrâneţe ş-au ţânut ficioria în curăţâie.* DOSOFTEI, VS. septembrie 13ᵛ/15. *Să nu-l mazilească... păn' la moarte.* NECULCE, L. 211. *Au mersu... noaptea păn' la miadzănoapte.* id. ib. 250. *Să-l păzească cu întreagă sănătate şi cu lină pace până la adânci bătrâneţe.* ANTIM, O. 8. *Acolo păn' la amiază zi stând.* ARHIVA R. II, 5/10. *Ar fi domnit... până la anul 1630.* ŞINCAI, HR. III, 16/20. *Pân' la vârsta bine acum căruntă Nevrând să ştie de soaţă şi nuntă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 37. *Fui credincios pân' la moarte ţie.* id. Ţ. 138. *Am învăţat la dascalul Paisie păr' la 1805 mart 30* (începutul sec. XIX). CAT. MAN. I, 644. *Păn' la moarte te voi bea.* AARON, în ŞA II, 708. *Până la 20 de ani a învăţat legile.* MARCOVICI, C. 3/9. *Până la amiazăzi au făcut o îndestulă somă de cărămizi.* DRĂGHICI, R. 84/1. *Tovarăş. Vai! pân la moarte, nenorocirile mele, Mâna mea dintr-al ei cap te-au tăiat fără perdere.* HRISOVERGHI, P. 35. *Petrecui până la 4 şi jum.* C. A. ROSETTI, N. I. 12. *M-a aşteptat prea sâmţitul... cu care am mai petrecut până la 9 ore seara.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 193. *Rămâne sub puterea grecilor până la al XII-lea secol.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Până la sfârşitul vieţii mele.* NEGRUZZI, S. I, 211. *Am petrecut seara împreună până la miezul nopţii.* GHICA, S. 173. *Până la adânci bătrâneţe pe români îmbărbătaşi.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *A durat până la 1827 sub numele de Şcoala grecească.* CONV. LIT. II, 20. *Au fost calvin până la al 18 an al vieţii sale.* BARIŢIU, C. II, 218. *Până la prânz era ocupat cu cura.* LĂCUSTEANU, A. 252. *Domneşte până la 1418.* EMINESCU, S. P. 91. *Dă furca încoace şi rămâi aici până la noapte, când s-a înturna împăratul.* CREANGĂ, P. 97. *Cine apuca a se duce pe atunci într-o parte a lumii, adeseori dus rămânea până la moarte.* id. ib. 184. *Are să te cinstească până la moarte.* CARAGIALE, O. II, 274. *Trecură zilele una după alta până la nouă luni.* ISPIRESCU, L. 97. *Ana crescuse până la şaisprezece ani în pensionul doamnei Raspal.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 36. *Era dintre acele femei părtinite de fire, ce rămân cu inima caldă până la bătrâneţe.* D. ZAMFIRESCU, A. 85. *L-o aşteptat până la miezul nopţii.* GR. S. II, 337. *Cavalerul Puşcariu ne spune că aşa s-a numit familia lor... până la anul 1848.* RF I, 68. *Jalea şi plânsetele Saftei, până la ziuă, fură destulă mărturie.* GALACTION, O. 73, cf. DA II$_2$. *„Metamorfozele", cari s-au păstrat până la noi, provin din exemplarele pe care le aveau prietenii săi.* BUL. COM. IST. I, 13. *Stătuse până la Paşti.* CĂLINESCU, O. XIV, 42. *Vremea fusese mai mult uscată până la Bobotează.* CAMIL PETRESCU, O. I, 7. *Nu se măritase până la douăzeci de ani.* id. ib. 73. *Ştiind că nu se poate încerca niciun fel de treabă, am lâncezit în pat până la 10 şi jumătate.* TUDORAN, O. 209. *Inima iar mă-ntoarnă Să te iubesc pân' la toamnă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 42. *Ţi-ai luat urât pe-o noapte Şi ţi-o fi până la moarte.* id. ib. 247. *Dă-mi-o mie cu chirie, Până la Sântă Mărie... Dă-mi-o... Până la Vinerea Mare.* MAT. FOLK. 229. ✦ (Învechit rar; în construcţia *până pe la*; momentul final nesigur, aproximativ, este raportat la un moment considerat reper) *Până pe la două după douăspce... isprăveşti.* CARAGIALE, O. VI, 11.

8. (Precedă noţiuni temporale; în construcţii fixe; indică un moment viitor, la care se raportează momentul vorbirii) ✧ Loc. adv. **La anul** v. an. **La iarnă** v. iarnă. **La primăvară** v. primăvară (**I**). **La toamnă** v. toamnă (**2**). **La vară** v. vară (**1**). **La noapte** v. noapte (**I 1**). **La seară** v. seară (**I 1**). **La ziuă** v. zi (**I 1**). **La dimineaţă** = a doua zi. ✧ Expr. **La revedere** v. revedere. **La bună vedere** v. vedere (**6**). **La sfântul aşteaptă** sau **la moş aşteaptă** v. aştepta. **La moşii ăi verzi** v. moş (**I 2**). **La vara cailor** v. vară (**1**). ✧ (În formule de urare, adresate cu diverse ocazii, în special cu prilejul aniversării zilei de naştere) *La un mai bun viitor!* NEGRUZZI, S. III, 207. *Du-l la nuntă să-ţi zică: Şi la anul!* BARONZI, L. 50. *Noroc bun să deie Dumnezeu! Şi la anul cu bine!* ALECSANDRI, T. 673. *La mulţi ani, n'ne Iancule!* CARAGIALE, O. II, 175. *Ţine-l, Doamne, la mulţi ani, că este omul lui Dumnezeu!* SLAVICI, O. I, 69. *Sănătate, moş Vlade... şi la mulţi ani!* SOVEJA, O. 22. *Să trăiască! Cu miile să sporească. La mulţi ani cu sănătate.* IZV. XVI, 14. *Paţanghele,... să trăieşti! La mulţi ani!* PREDA, Î. 105, cf. DEX. *La mulţi ani, şi la mai mare!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 2/4. *La mulţi ani cu sănătate!* TEODORESCU, P. P. 17. *Ziua Sfântului Vasile Fie-vă, boeri, cu bine, La mulţi ani cu sănătate, Că-i mai bună decât toate.* MARIAN, S. R. I, 152. *La mulţi ani cu sănătate.* PAMFILE, CR. 70. *La anu şi la mulţi ani!* FOLC. OLT – MUNT. IV, 19. *La mulţi ani cu sănătate Şi la vară cu bucate!* ib. V, 66. *La mulţi ani cu sănătate.* FOLC. MOLD. I, 244. ✧ (Precedat de „pe"; întăreşte ideea de durată în viitor) Pentru. *Şi după ce ne arvonim noi şi pe la anul, cu jurământ să umblăm tot împreună, ne-am despărţit.* CREANGĂ, A. 14. *Am fân boghet pe la iarnă.*

ALR II 3 192/346. ✦ (În credinţe religioase) *Dereptu acea nu voru învie necuraţii la giudeţu* (în ziua judecăţii B 1938). PSALT. HUR.[2] 87. *Nu voru învie necuraţii la giudeţ.* PSALT. SCH. 2/7. *Den acealea... viiaţă sfântă oamenilor carii vor lua preţul la giudecată.* TEXTE ROM. (XVI), 569. *Care egumeni nu vor căuta să ţie acest caz, să le fie pârâşe la judecata cea înfricoşată maica precista* (a. 1573). CUV. D. BĂTR. I, 22/5. *Spre ferire învaţă pre noi... ca să nu fim vinovaţi la vreamea căutăriei înfricată.* PRAV. LUCACI, 173. *La vreamea de-apoi vor veni ocarnici* (cca 1618). GCR I, 50/11. *Multe scârbă va avea la dzua giudeţului.* IEUD, 158. *Va hi la dzilele de apoi... de voi vărsa din duhul mieu pre tot omul.* VARLAAM, C. 141. *La dzua giudeţului să va întreba... carele cum au cheltuit.* id. ib. 246. *La zioa cea de apoi vor întimpina pre I[su]s în văzduh.* CHEIA ÎN. 93ʳ/3. *La pomenirea veacinică va fi direptul.* BIBLIA (1688), 418²/41. *Curând să te întorci ca să avem bucurie la vremea cea de apoi.* IMBERIE, 135ʳ/5. *La ziua judecăţii, când iar ne vom întâlni.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Foaie verde mărăcine Nu mă mai judece nime Că m-o judeca odată Când o fi la judecată.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 190. *La vremea cea de-apoi Întrebaţi om fi şi noi.* FOLC. MOLD. I, 247.

9. (Precedă noţiuni temporale; precedat de „până"; indică limita, care nu poate fi depăşită, a unui interval de timp anterior sau ulterior unui moment de raportare) Înainte de... *Venremu către ei întru Troada pânră la cinci dzile* (până în cinci zile B 1688, în cinci zile B 1938). COD. VOR.[2] 243. *Să nu greşască cu muiare şi până la Paşti.* PRAV. GOV. 28ᵛ/18. *Crede, iubite cetitoriule,... că nu s-au pomenit păn' la acest an nimic de descălecatul ţărilor acestora.* M. COSTIN, O. 274. *Nu s-ar întoarce păn' la anul.* NECULCE, L. 371. *Nevârstniciia să înţelege... până la vârstă de ani patrusprezece.* PRAV. COND. (1780), 102. *Sosind... miercuri până la amiazi.* ŞINCAI, HR. III, 31/23. *Iar păn' la primăvară Să fie gata să iasă afară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 173. *Nici să mănânce până la prânz.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 391/24. *Cât au să vânză ocaua de acum, până la anul viitor* (a. 1827). DOC. EC. 396. *Au amânat execuţia planurilor lor până la primăvară.* CR (1846), 22²/1. *Nimeni nu va ieşi până la noapte.* NEGRUZZI, S. III, 473. *Nu mai dă pe-acasă până la ziuă.* CARAGIALE, O. VI, 18. *Până la vremea mesei, se plimbară.* D. ZAMFIRESCU, R. 106. *Şi astea au haz până la o vârstă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 4. *Până la masă, am să mă odihnesc...,* îşi zise dânsul. REBREANU, P. S. 28. *Împrumută-mi vreo doi zloţi... până la leafă.* id. I. 73. *A pus soroc de două săptămâni până la nuntă.* GALACTION, O. I, 71. *Număra ceasurile lungi până la mâncare.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Până la răsăritul lunii mai era un ceas.* SADOVEANU, O. I, 130. *Numai trei zile erau până la Crăciun.* BART, S. M. 96. *N-a venit nici până la toacă.* ARGHEZI, VERS. 242. *Şi a muncit Costan până la armată şi după armată.* CAMILAR, N. I, 20. *Şi e mult până la primăvară.* SORESCU, U. 73. *Nu venise până la amiaz.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 36. *De-aş ajunge pân' la toamnă, Să mă-nsor, să iau o doamnă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 438. *Nu mai era mult până la miezul nopţii.* VASILIU, P. L. 61. *O muri până la dimineaţă.* ALR II 3 196/310, cf. ib. 3 196/316, 325. *Trecea ziua şi lepăda cojocu. Până la nouă zâle a lepădat cojoacili.* ALR–T II 238. ✧ (Termenul final este inclus) *Înscrierile se fac până la 15 septembrie inclusiv.* ✧ Loc. adv. **(Până) la ziuă** v. zi **(I 1)**. ✧ (Precedat de „mai", „cam"; limita este nesigură, aproximativă) *A doa zi mai până la al triilea ceas nicăiuri plecând genunchiul.* AETHIOPICA, 46ʳ/13. ✧ (În construcţia *până pe la;* momentul final este nesigur, aproximativ) *Ruinele acelui edificiu... se mai vedeau până pe la 1840.* GHICA, S. 44.

10. (Precedă abstracte verbale; indică un moment simultan cu momentul acţiunii) În timp ce... *L-au zărit... înaintea Icoanei la rugă.* M. COSTIN, O. 103. *La trecutul Jijei înapoi, li s-au înglodat caii.* id. ib. 197. *Domnul... La rugă le aude.* DOSOFTEI, O I, 77. *Sârguia de mergea străjuind calea la-ntorsul acelor neguţători.* id. v. S. martie 17/12. *Mare nesimţire iaste a socoti la sărăcia cea de cereştile comori a fi bogaţi.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 3/35. *Toate cuvintele de care să slujăsc la băut sânt împrumutate de la artelerie.* GHERASIM, T. 48ʳ/13. *Păcatul... la urzirea lumii au adus moartea în rai.* MAIOR, P. 160/16. *Acest junghi se cunoaşte dintr-o înţepoasă durere a gâtului la înghiţit, la vorbit şi la respirat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 214/1. *La cugetarea morţii îi vin părinţii-n minte.* HELIADE, O. I, 390. *Eu n-am fost faţă la ridicatul acei grinzi.* DRĂGHICI, R. 118/18. *El la plecare nu a ştiut nimic.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 60. *Cu mâna pe inimă zice că aceste principii se păstrează la împărţire.* id. ib. 128. *Grâul... trebuie păzit foarte la săcere, ţiindcă să scutură.* I. IONESCU, C. 130/27. *Darurile ce ceriul le-au dat lor la plăsmuire?* CONACHI, P. 267. *Cultivatorii noştri socotesc că plugul belgic... este anevoie spre a-l menţine în linie, obositor pentru mânător, greu la întornat.* BREZOIANU, A. 57/21. *Se făcuse nevăzută... la vremea tăierei tatălui ei.* NEGRUZZI, S. III, 288. *La ridicarea perdelii se zăreşte... umbra neclintită a Reginei.* id. ib. 376. *Vitriolul fiind o otravă puternică, cere multă băgare de seamă la întrebuinţarea lui.* I. IONESCU, M. 342. *A ne desfăta şi înveseli la ascultarea unei muzici încântătoare.* CONV. LIT. II, 27. *Pluteau ucise trupuri împinse către mare De-a apei spume numai urmate la-ngropare.* ib. IV, 71. *Vei vedea şi pe Morand la lucru.* BARONZI, I. G. 142/29. *La ivirea lor poiana clocoteşte-n hohot mare.* ALECSANDRI, POEZII, 56. *Mai lungă-mi pare calea acum la-ntors acasă.* id. ib. 445. *Apuce înainte s-ajungă cât de sus, La răsăritu-i falnic se-nchin-al meu apus.* id. ib. 667. *Casele şi prăvăliile... au ars, la arderea Bucureştilor.* LĂCUSTEANU, A. 26. *Formulele sânt vecinice ca cuvintele lui Dumnezeu, pe care el le-a rostit la facerea lumei.* EMINESCU, O. VII, 102. *Rămase aproape de-mpăratul şi-l întovărăşi în campania sa din Tessalia, atât la ducere cât şi la întoarcere.* id. O. XIV, 129. *Noaptea, la culcare, lepăda pielea cea de porc.* CREANGĂ, P. 86. *Jurase credinţă şi supunere la ieşirea din fântână.* id. ib. 232. *Pentru ce nu eşti prezent la apelul nominal?* CARAGIALE, O. VI, 40. *La ridicarea perdelii, Trahanache este... în jeţul său.* id. ib. 128. *Se înduioşa la gândul că îi va fi dat să trăiască în linişte.* MACEDONSKI, O. III, 23. *La plecare, mama Ilinca l-a sărutat mai cu rupere de inimă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 54. *La ridicarea cortinei, soldaţii stau în picioare şi spun pe*

de rost teoria. BACALBAŞA, M. T. 177. *Privesc şi-n faţa ta şi mă cutremur De tine să m-ating la rugăminte.* MURNU, O. 102. *La plecare clăcaşii se formează în coloane.* PAMFILE, A. R. 138. *La încărcat trebuie doi oameni.* id. ib. 142. *Iarăşi un motiv foarte caracteristic scitic: calul la păscut, ori la adăpat.* PÂRVAN, G. 29. *Pe drum, la venire, Manuela se uitase pe cer.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 368. *La coborârea lor din părţile Dunării unii din megleniţi pronunţau peste tot cu labialele alterate.* GR. S. II, 371. *La venire se făcu că nici n-o vede.* BASSARABESCU, V. 23. *Lumea pe care ai găsit-o acum la revenirea ta de pe front.* GALACTION, A. 307, cf. DA II_2. *La aruncatul cu pietre... puteam să ţintesc fără greutate chiar o pasăre din pom.* VLASIU, A. P. 42. *Abia la plecare îţi aduceai aminte de el.* TEODOREANU, M. U. 28. *La plecare, lăsă pe masă un bacşiş regal.* BART, E. 96. *La plecare dă-i mâna, că aşa e frumos.* ULIERU, C. 11. *Am examinat atitudinea studenţilor la o lectură de poezii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 242. *M-a sărutat, la sosire, prea lung pe obraz.* CĂLINESCU, S. 82. *Eu nu luasem la plecare provizii.* id. ib. 825. *La întoarcere... îi dădu doisprezece lei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 36. *La dăltuirea metalelor dalta... se ţine înclinată.* LTR². *Profesorul îl sfătuieşte, la terminarea liceului, să urmeze Şcoala de belle arte. v.* ROM. decembrie 1964, 155. *La întoarcere el îi oferi zăpăcit şi tânărului său prieten o ţigară.* ŢOIU, G. 22. *Impresia lăsată a fost ca şi aceea la citirea volumului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/3. *Mititică eşti de stat Şi dulce la sărutat.* TEODORESCU, P. P. 312. *Boală grea ca dragostea Nu se nici poate afla, Că n-ai stare la mâncare.* HODOŞ, P. P. 31. *Să te faci grâule faci Să stai bine la plivit Ca mândruţa la iubit.* BREBENEL, GR. P. (1907), nr. 25. *La împlinirea celor trei zile, zmeii s-o gătit de drum.* VASILIU, P. L. 44. ✧ (Cu verbul „a fi" la un timp trecut) Când să... *Când fu la pogorât, de frică să spărie.* VARLAAM, C. 31/2. *Şi cînd au fost la datul banilor n-au avut să ni-i dea* (a. 1704). URICARIU, XXI, 155. *Când a fost la plevit Io cu mândru m-am sfădit.* CONV. LIT. IV, 31. *Când era la adăpatul vacilor, fetele, care de care, se întrecea să-i dea pricină de vorbă.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DA II_2. *Când am fost la sărutat, Bună palmă-am căpătat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 377.

11. (Precedă nume de unităţi temporale determinate cantitativ, adesea însoţite de „fiecare", „o dată", „tot" etc.; exprimă frecvenţa acţiunii, stării, situaţiei, prin indicarea intervalului de timp la care aceasta se repetă) *Să dea bir la anul un florint de argint.* MOXA, C. 150. *Dacă trecea acela stol, la un ceas şi giumătate sosiia altul.* M. COSTIN, O. 166. *Tu ai săcat apa Iordanul În vremea sa, când varsă la anul.* DOSOFTEI, O. I, 167. *Totdeauna la al şaptelea an să scoală urcanii de-i pradă.* AMFILOHIE, G. 46/3. *Dacă... aceasta nemic nu va ajuta, tot la a treilea ceas trebuie să ne folosim cu frunze acre de varză.* CALENDARIU (1814), 179/19. *A să da la toat[ă] luna câte una mie lei* (a. 1821). IORGA, S. D. III, 93. *Perioadele până a treia zi vin mai rar, adecă la 5 sau la 8 ceasuri o dată.* CHIRIACOPOL, D. Î. 41/23. *Se bea la patru ceasuri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 147/13. *Se bea la tot sfertul de ceas câte o lingură de masă.* id. ib. 365/22. *Cenzorii cerceta la fieşcare cinci ani starea republicii.* CĂPĂŢÂNEANU, M. R. 85/11. *Fiiul cel duios... s-au retras în monastire..., petrecând ca şi monahii în agiunare şi în rugi, care piozitate o repeta la fiecare an, în zilele aniversare ale morţei părintelui şi mumei sale.* ASACHI, S. L. II, 110. *Trebuie să se schimbe la cinci sau la şase minute.* DESCR. AŞEZ. 138/3. *Începem a uda plantele la fiecare doă sau trei zile.* BREZOIANU, A. 177/16. *Ea la toată zi întâi a lunei, dă cuviosului un sfeştoc de bosuioc.* NEGRUZZI, S. I, 323. *Au sporit arenda cu 10 şi 20 % la flecare termen de 5 ani.* GHICA, S. 581. *Capete pe cari natura o dată le formează la o mie de ani.* EMINESCU, O. XIII, 257. *După aceasta, tot la două trei săptămâni, jupâneşica Malca venea în Neamţ.* CREANGĂ, P. 136. *Se scutură el, la şapte ani odată.* id. ib. 218. *Foaie cotidiană care apare la două săptămâni o dată.* CARAGIALE, O. V, 351. *Va fi dator a colabora măcar o dată la lună cu un articol de fond.* id. ib. 448. *Să-i dea la fiecare şapte ani câte şapte flăcăi.* ISPIRESCU, U. 117. *În mijlociu, ar veni... cam 40 de căsătorii la an.* PĂCALĂ, M. R. 100. *De abia o dată la patru ani naţiunea aduce zeului... jertfa cea mai înaltă.* PÂRVAN, G. 154. *Scrie o dată la o lună.* C. PETRESCU, Î. II, 235, cf. DA II_2. *Gheorghe Eminovici căpătase... copii, patru băieţi şi două fete, veniţi pe lume cam la un an unul.* CĂLINESCU, E. 18. *Într-o bojdeucă, pe uliţa noastră, şedeau claie peste grămadă, şi „tătuca şi mămuca" le aduceau la lună tain: făină şi fasole.* SADOVEANU, O. XIX, 206. *Un uriaş care trăieşte retras în locuri depărtate şi nestrăbătute. Numai... la un veac o dată iese la lume ca să facă dreptate între oameni.* id. ib. XX, 365. *Trecea atras ca de un magnet la fiecare oră pe sub balconul ei.* BART, E. 105. *Vărul... îşi făcea la două zile drum pe la mine.* STANCU, R. A. I, 52. *La luna, la săptămâna, Îşi împlea cu apă mâna.* ALECSANDRI, P. P. 388. *Şi apoi, mergând la luna, La luna, la săptămâna.* TEODORESCU, P. P. 139. *Vine cucul la trei zile.* id. ib. 346. *Nu vii seara..., Batăr la două, trei zile?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 499. *Tot la un an şi jumătate făcea câte un copil.* SBIERA, P. 187. *Se ducea... La luna, la sîptămâna, Ca să vadă grâul de-i copt.* ŞEZ. III, 242. *La trei zile se duce şi vede calul.* VASILIU, P. L. 29. ✧ Loc. adv. **La tot ceasul** v. ceas. **La un an o dată** v. a n. (Învechit) **La ceas la ceas** = din oră în oră, v. oră (**1**). ✧ (Precedă numerale adverbiale) *Trebui să spargi bancu la a patrusprezecea dată.* NEGRUZZI, S. III, 110. *Când fu însă la a patra oară.* ISPIRESCU, U. 117. ✧ (Precedă noţiuni temporale) *Din haos izbucnea sinistru, la intervale regulate, mugetul geamandurei chinuită de valuri.* BART, E. 288. *Excelenţa sa Balan înjunghie şi împuşcă la intervale scurte.* ARGHEZI, S. XXXIV, 298.

12. a) (Precedă nume de unităţi temporale determinate cantitativ, adesea în corelaţie cu „după"; indică intervalul de timp scurs în raport cu un moment anterior) După. *La anul, simţindu-se crăiia leşască în vârtute,... au făcut sfat cu senatorii.* M. COSTIN, O. 121. *La anul după acestea,... au început a să agiunge cu Hmil hatmanul căzăcesc.* id. ib. 175. *La anul după foamete scornitu-s-au şi un omor mare de ciumă.* NECULCE, L. 294. *La 30 dzile s-au întors... înapoi.* id. ib. 352. *La trei luni au murit.* ŞINCAI, HR. I, 73/14. *La anul după aceea.* ECONOMIA, 210. *După vărsarea de apă, la 2 săptămâni... s-au stârnit foc şi au ars biserica* (a. 1844). în BARIŢIU, C. II, 284. *La săptămâna, duminică în*

amiezi, au luat turcii cetatea. MAG. IST. II, 15/20. *Fiind mai de înainte bolnav rău, la trei zile a şi murit.* BARIŢIU, P. A. I, 21. *La patru luni după ce se mărită, născu o fată.* NEGRUZZI, S. I, 246. *A arăta diferinţa în stilul român la interval de un secol.* CUV. D. BĂTR. I, 6. *La vreo săptămână, două, tânăra împărăteasă, cuprinsă de dor, s-a dus să-şi mai vadă părinţii.* CREANGĂ, P. 86. *La vreo câteva zile după aceasta, împăratul arată spânului nişte pietre scumpe.* id. ib. 216. *La un an după cununie au mers tinerii să vadă pe Crin-împărat.* CARAGIALE, O. II, 284. *Fiica... se stinse... la un an după marele ei părinte.* IORGA, V. F. 14. *La o oră sau două după miezul nopţii, cârdurile de colindători încep a se rări.* PAMFILE, CR. 50. *La cinci sute de ani după aceasta, Columna Traiană confirmă deplin această caracterizare.* PÂRVAN, G. 149. *Duminecă, la săptămână după aceea..., se hotărâse.* SOVEJA, O. 54. *La doi ani, după plecarea lui Dobrin, mama dăscăliţa a murit.* id. ib. 77, cf. DA II_2. *A închis ochii la doi ani după ce mi-a frânt turta.* KLOPŞTOCK, F. 72. *La un ceas după amiază stăteau încă pe pajişte, sub părul cel bătrân.* SADOVEANU, O. V, 176. *Se preoţise la vreo trei ani după revoluţie.* MOROIANU, S. 134. *Amintim această anecdotă... pentru a marca la răstimp de jumătate de veac progresul unei discipline, ca aceea a istoriei artelor, în Ţara Românească.* PERPESSICIUS, M. IV, 13. *La un an după naţionalizare fusese director.* PREDA, D. 54. *La trei ani, mi-a şi murit.* TEODORESCU, P. P. 281. *La o oră..., iată că veni şi stăpânul palatului.* MARIAN, O. I, 157. *Se face pomană la şase luni.* id. î. 375. *La trei dzile-i face parastas.* GRAIUL, I, 5. *La câtăva vreme o dat de-o poiană.* VASILIU, P. L. 95. *La nouă zile vine la stăpân.* id. ib. 122. *Duc şinstă... la şasă săptămâni.* ARH. FOLK. III, 49. *Facim* [masa mortului] *la şesi săptamâni.* ALR II/I MN 88, 2 720/95. *N-a spălat cămăşi de-o lună La lună când le-a spălat, Mi le-a pus pe gard.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 398. *La vreo trei zile vine jandarmul.* PORŢILE DE FIER, 71. ✧ (Precedă noţiuni temporale) *La potrivită vreme s-o lasat deasupra zmeului.* VASILIU, P. L. 135. ✧ Loc. adv. **La o vreme** v. vreme (**I 3**). **La un timp** v. timp (**I 1**). **La un timp de vreme** v. timp (**I 1**). ✦ (Învechit; precedat de „până"; indică limita finală a intervalului de timp consumat în raport cu un moment anterior) *Pân' la săptămâna au şi murit.* NECULCE, L. 195. ✧ Loc. adv. **Până la o vreme** v. vreme (**1 3**). ✦ (Cu numerale ordinale; indică momentul acţiunii aflat în succesiunea unităţilor temporale) *La al doilea an domniei sale, i-au venit porunca... să margă cu oştile ţărâi.* M. COSTIN, O. 94. *La anul al treilea al împărăţiei sale, au luat Ţarigradul.* id. ib. 286. *Purces-au la a doieli an viziriul cu oaste în Ţara Leşască.* NECULCE, L. 57. *Când au fost după aceasta, la al doilea an, iar au venit lui Grigorie Vodă poruncă.* R. POPESCU, CM I, 395. *Muri la al treilea an după naşterea mântuitoriului nostru Hristos.* NICOLAU, P. II, 267/18. *La a patra lună după aceea au murit întru întâia zi a lunei lui august.* ŞINCAI, HR. I, 99/6. *La al doilea an iarăşi se sculară.* MAIOR, IST. 22/19. *La a şasea zi dimineaţa să bea deodată 10 dramuri de unt de riţin.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 294/3. *La a zecea zi, unde se scutură o dată calul, şi se făcu frumos.* ISPIRESCU, L. 16.

b) (Indică un moment anterior la care se raportează momentul vorbirii) *Lui i se părea că nu mai este cum era la plecare.* ISPIRESCU, L. 30. *La numirea sa căpătase sprijinul Austriei.* C. GANE, TR. V. II, 123.

c) (Indică acţiunea, faptul produs anterior care determină imediat o anumită acţiune sau atitudine din partea cuiva) *N-au voit a se înturna şi la a treia chiemare.* ŞINCAI, HR. III, 22/21. *Infanteria... ucidea pe toţi cii ce nu s-au putut mântui la întâia lovire.* AR (1829), 34^2/16. *La un semn dat, se deschise... fruntea de suliţi a batalionului.* BĂLCESCU, M. V. 493. *La cea dintâi vedere mi-aţi insuflat interes.* NEGRUZZI, S. III, 116. *La vederea unui strein dădu... scaunul.* CONTEMPORANUL, I, 109. *La fieşte sunet ei se ascundeau în tufe.* ODOBESCU, S. I, 92. *La un semn deschisă-i calea şi s-apropie de cort Un bătrân.* EMINESCU, O. I, 146. *La vederea acestei minunăţii, toţi au rămas încremeniţi.* CREANGĂ, P. 229. *La un semnal, toţi se ridică şi-l împresoară din toate părţile.* CARAGIALE, O. I, 76. *Începu să râză veselă, ca la vederea unui vechi prieten.* id. ib. II, 237. *La semnul ce-şi deteră feroci se repeziră.* ap. MACEDONSKI, O. IV, 24. *La un semn s-alină jocul.* COŞBUC, P. I, 72. *La o privire superficială, s-ar părea că Eminescu este un junimist.* IBRĂILEANU, SP. CR. 174. *La vederea căruia cel mai posac om ar fi leşinat de râs.* IZV. XIII, 90. *Eu aş pleca la cele trei semnale.* TOPÎRCEANU, P. O. 61. *La intrarea acestora în scenă, cei doi logodnici tac, stânjeniţi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 23. *La primul pas, duşumelele au pocnit aşa de tare, că am rămas fără inimă în mijlocul odăii.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *Am primit imediat..., la prima invitaţie făcută.* HOLBAN, O. I, 248. *Nişte uşi mlădii care se deschid numai la apăsarea dinafară, din gârlă.* VOICULESCU, P. I, 26. *La vederea acestei privelişti... flăcăii noştri nu mai conteneau cu hohotele.* SADOVEANU, O. XXI, 104. *Ca la un semnal... cărţi se deschid cu mişcări de fantoşe trase pe sfoară.* RALEA, S. T. I, 276. *Ca la un semn..., chelnerii serviră ţuica.* VINEA, L. I, 23. *Trebuise să se scoale la vederea lui şi acest lucru îl înfurie cumplit.* PREDA, D. 87. *S-a stabilit ca execuţia să înceapă la semnalul: un foc de revolver.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 54. *S-a bucurat... la auzul acestor vorbe.* RETEGANUL, P. III, 78. ✧ Loc. adv. **(De) la prima vedere** sau **(de) la o primă vedere** v. vedere (**I**). ✧ Expr. **La prima** (sau **la o primă**) **vedere** v. vedere (**1**).

VI. a) (Exprimă cauza, prin indicarea faptului, situaţiei sau întâmplării care motivează acţiunea sau starea; adesea cu nuanţă temporală) Datorită, din cauza...; pentru. *Miiază-noapte sculaiu a me svovedi ţie, la dzisele dereptaţilor tale* (pentru hotărârile tale cele drepte B 1938). PSALT. HUR.² 190. *Vreun ţăran îngreuiet la bir.* NECULCE, L. 320. *La lipsa unor ca aceşti autori, acum pre toate acele persoane · luminate, din căruntele veacuri, ceaţa uităciunii i-au acoperit.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 63. *La cea mai mică greşală dregătorească, la cea mai mică plângere ce i se arăta, capul vinovatului se spânzura în poarta curţii.* NEGRUZZI, S. I, 143. *La cea mai mică viitură de ape comunicaţiunile încetau.* GHICA, S. XVII. *Mă trezii... la glasul conductorului.* CONV. LIT. XI, 151. *La cea mai mică abatere a dumneavoastră vă împuşc!* LĂCUSTEANU, A. 151, cf. DA II_2, 70. *La strigătul bătrâ-*

nului, iar se face tăcere. SADOVEANU, O. I, 335. *Ai văzut cum se ridică ţara la glasul trâmbiţilor şi-a clopotelor.* id. ib. XXI, 28. *În zorii zilei mă deştept la bocănit apăsat de piuliţă.* CĂLINESCU, C. O. 88. *Umblă cu o flenderiţă de ploaie pe el, cam ieşită la spălat.* VINEA, L. I, 178, cf. DL, DEX. *Frântul ...s-au băgat în sobă, tocmai unde dormea boierul şi au fosăit puţintel. La vuietul acesta, s-au trezit boierul.* SBIERA, P. 263. ✧ (În construcţia interogativă *la ce*) *La ce-ai dispărut?* CARAGIALE, O. VI, 160. *La ce te mai văicăreşti atunci că lumea nu te înţelege, când tu o dispreţuieşti?* în GRAM. ROM.[3] II, 531. *Pe dânsa la ce-ai lăsat?* MARIAN, Î. 554. *Săraci brazi încetinaţi, Voi la ce vă legănaţi?* PAMFILE, C. Ţ. 233. ✦ (Indică factorul fizic natural care determină sau favorizează producerea unui fapt) *Acesta să întăreşte la soare dar să moaie degrabă la căldură.* AMFILOHIE, G. F. 201ʳ/2. *Ursul... în vremea primăvării să deştaptă... la aerul cel slobod.* I. PAŞCA, M. 3/11. *Cea dântâi calitate a marnei este de a fi fărămicioasă sau cel puţin priimitoare de a se ţărâni la aer şi a se crăpa la ploi.* BREZOIANU, A. 24/7. *Văzut-ai d-ta ca un comitet... să se răsipească la simpla suflare a crivăţului?* (a. 1870). în BARIŢIU, C. II, 228. *Cum vuieşte un lan de grâu la suflarea unui vânt.* EMINESCU, O. VI, 327. *Ca nu cumva să se încingă la arşiţa soarelui.* CARAGIALE, O. III, 128. *Florile se pleacă la suflarea vântului.* HOGAŞ, DR. I, 31. *Focul se aprinde numai la uscăciune.* ARGHEZI, S. VI, 53. *La o ploaie repede slova se spală.* CĂLINESCU, C. O. 122. *Nişte lemne legate de copaciu... tot bontănea, lovindu-se la bătătura vântului.* SBIERA, P. 172. *A aşezat deasupra dealurilor o furcă şi un clopot care se trage singur la suflarea vântului.* ŞEZ. II, 26. *Pocrov negrit, Lung pănă-n pământ, Fluşturând la vânt.* BALADE, III, 100. ✦ (Indică factorul care determină sau favorizează manifestarea unei însuşiri) *Gălbenarea firească a lui Ipolit se făcuse mai grozavă la lumina făcliilor de ceară şi sudoarea roura melancolica lui frunte.* NEGRUZZI, S. I, 53. *La lună săbiile scânteiază.* ALEXANDRESCU, M. 21. *Făcu să lucească la lumina unui reverber o sabie lată şi solidă de infanterie.* BARONZI, I. G. 14/8. *Întinsele lor aripi se bat lucind la soare.* ALECSANDRI, POEZII, 435. *Pe faţa-i întristată dulci lacrimi râuresc Şi armele-i frumoase la stele strălucesc.* BOLINTINEANU, O. 53. *Muntele Olimpul cu a lui cunună De ninsori eterne se zăreşte-n fund: Albele-i cosiţe strălucesc la lună.* id. ib. 106. *Făt-Frumos... merse... până ce ajunse lâng-o casă frumoasă, albă, care steclea la lumina lunei.* EMINESCU, P. L. 6. *O movilă de galbeni cari străluceau la soare, de-ţi luau ochii.* CREANGĂ, P. 69. *Teaca... săbiei încovoiată sclipea la soarele verii.* SADOVEANU, O. I, 480. *Teaca neagră, ferecată în alamă şi înflorită cu argint, a sabiei încovoiate sclipea la soarele verii.* id. ib. III, 154, cf. DL. *Cupolele bisericii ruseşti străluceau la soarele bucureştean.* PREDA, R. 174. *Un paloş cutezător şi la soare sclipitor.* TEODORESCU, P. P. 103.

b) (Indică factorul care determină sau motivează producerea unei stări psihice sau afective; cu nuanţă temporală) *Abia-şi ţinea plânsul La povestirea ceastă duioasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 311. *La aceste... cuvinte, ţăranul nu putu să se oprească de a ofta adânc.* MARCOVICI, VEL. 17/16. *La aceste cuvinte somnul meu... a zburat în fuga mare.* GHICA, S. 3. *Râdea mult la acele povestiri.* id. ib. 669. *Neliniştea... i se trezi în piept la cuvintele lui.* CONV. LIT. IV, 78. *Nu simţiţi în pieptul vostru un dor sfânt şi românesc La cel glas de înviere, la cel glas de libertate.* ALECSANDRI, P. II, 6. *La blânda ta mustrare simt glasul cum îmi seacă.* EMINESCU, O. I, 91. *Să simţi acea bucurie senină şi inocentă pe care o simţim la laudele şi dezmierdările mamei.* id. ib. XV, 231. *La vorbele acestea, califul nu şi-a mai putut stăpâni râsul.* CARAGIALE, O. II, 268. *La fiecare trăsură care trece, la fiece uşe care se deschide, la orice paşi pe scări sar toţi.* id. ib. III, 148. *Răsuna armonios păduricea la melodia acestui cântec.* SBIERA, F. S. 196. *Nu se prea însufleţea la complimentele gingaşe.* id. ib. 275. *Nevasta dumisale sare din somn la fiecare lătrat de câine şi la fiece cârâială de găini.* POPA, v. 8. *La zborul raţei îmi tresărise inima.* SADOVEANU, O. II, 7. *Generalul Hrisanti începu să râdă cu veselie la o glumă a nevestei lui.* id. ib.V, 17. *La bucăţile sentimentale lăcrăma şi se ştergea cu batista la ochi.* CĂLINESCU, S. 11. *Se cutremura la efectele rele ale Sonatei Kreutzer.* id. C. O. 344. *La ţipetele nefericitului, mama... aleargă îngrozită.* PERPESSICIUS, M. III, 27. *La o uşoară atingere... ea reacţionează.* ZOOLOGIA, 18, cf. GRAM. ACAD.[2] I, 369, II, 178. ✧ (În construcţia interogativă *la ce*) *La ce te-ai supărat, Tit?* MIL. TIT. 24ᵛ/3. *Dar la ce oftez?* MARCOVICI, C. 19/25. *La ce dar atâta spaimă?* id. ib. 80/10.

VII. 1. (Indică modul în care (se apreciază că) acţionează cineva sau se săvârşeşte o acţiune) *Ochiul cel neadormit al dumnezeieştii pronii la alt sfârşit au orânduit lucrurile.* R. GRECEANU, CM II, 220. *S-au înturnat în Roma la triumf.* ŞINCAI, HR. I, 13/35. *Temeinicele arguminte ale apărării nu fură apreţuite la justa lor valoare.* SBIERA, F. S. 270. *I-am scris o scrisoare... o ţâră prea la adevăr pentru un popă* (a. 1846). în BARIŢIU, C. II, 323. *Noi înţelegem politica la un nivel înalt.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Nu la nivelul ăsta se pun problemele acum.* PREDA, R. 41. *Nu vorbi... la modul în care vorbise până acum.* id. ib. 246, cf. DL. *Judecă-mă la dreptate.* MARIAN, SA. 57. ✧ Loc. adv. **La întâmplare** sau **la voia întâmplării** v. întâmplare. **La nimereală** v. nimereală. **La noroc** v. noroc. **La secret** v. secret[2] **(I 11). La taină** v. taină **(3). La sigur** v. sigur **(I 1). La infinit** v. infinit. **La nesfârşit** v. nesfârşit. **La rigoare** v. rigoare **(1). La arătare** v. arătare. **La vedere** v. vedere **(1). La fel de** ... v. fel. ✧ Expr. **La drept vorbind** v. vorbi **(5). A fi** (sau **a se avea, a fi certat**) **la cuţite** (cu cineva) v. cuţit. ✦ (Modalitatea priveşte asocierea într-un grup, într-un ansamblu) *Niculai Oşlobanu... slujeşte câte trei liturghii pe zi şi pomeneşte la hurtă.* CREANGĂ, A. 78. *Dac-o pornim înainte, la grămadă, cu toţii, n-au ce ne face!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 426. ✧ Loc. adv. **La un loc** v. loc. **La rând** v. rând **(1).** ✦ (Modalitatea priveşte viteza de deplasare sau de acţiune) *Venea la trap, plecat peste oblânc.* D. BOTEZ, F. S. 63. *Eu am plecat, a răspuns... luând-o la trap în altă parte.* PREDA, Î. 53. *A treia zi călăream încă, la trap.* v. ROM. august 1958, 75. *Era pe vremea dragostei la începitinor.* GRIGURCU, C. R. 41. *Şi să te cam mai duci la fugă spre răsărit.* MARIAN, T. 45. ✧ Loc. adv. **La pas** sau **la pasul calului** v. pas[2] **(I 2). Pas la pas** v. pas[2] **(I 1).**

La umblet (sau **la umblete**) v. umblet (**13**). **La iuțeală** v. iuțeală. **La repezeală** v. repezeală (**1**). ✦ (Modalitatea privește un tip de vânzare) *Otcupurile... se vindeau la mezat.* GHICA, S. XV. *Fiscul vinde mașinile de cusut ale croitoreselor la mezat.* ARGHEZI, S. XXXIV, 294. ✦ (Modalitatea rezultă din conformarea cu un criteriu de reglementare) *I-am pus... să aibă a plăti la zi acea sumă de bani cât scrie mai sus* (a. 1649). GHIBĂNESCU, S. I. III, 76. ▭ *Angajații lucrează la normă.*

2. (Exprimă evaluarea cantitativă a ceva, prin indicarea mărimii sau / și a unității de măsură, de obicei, determinate numeric) *De aceste loji sânt acum la numărul de 22.* GHERASIM, T. 42^{v}/12. *Să vedem acum la ce sumă se ridică micul meu căpitălaș.* FILIMON, O. I, 209. *Cheltuielile... se suia la cifra de patruzeci milioane.* id. ib. II, 106. *Nime nu era în stare să... prețuiască* [comoara] *la adevărata ei valoră.* CONV. LIT. VI, 13. *S-a mărginit lucrarea la suma de 300 000.* MAIORESCU, D. I, 277. *Exportul se urcă... la suma... de 154 015 lei noi.* CONV. LIT. XI, 41. *Se mai îngrămădiră și alții, până când numărul se urcă la șapte.* GANE, N. II, 22. *Nu le poate vinde la prețul de cost.* CĂLINESCU, S. 44. *Îi cumpărau... la prețuri hotărâte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 19. *Uzinele siderurgice să livreze bare la lungimi multiple.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4853. *Ziarele vechi se vând la kilogram.* DL. *Căram niște piatră la metru cub cu alde Pisicaru.* PREDA, D. 124. *Se prezentară... să vadă la ce sumă se ridică premiul.* id. R. 161. *Lexicul fundamental se ridică la un număr cu mult mai mare de cuvinte.* IVĂNESCU, I. L. R. 25. ✧ *Kilometru la oră* = kilometru pe oră, v. kilometru. ✧ Expr. **La preț** (sau **la prețul**) **de...** = cu prețul de..., contra prețului de..., în schimbul prețului de... Cf. DL, DEX. ✧ (În enunțuri contrase) *Agiunsese mierța de mălai... la 4 lei.* NECULCE, L. 312. *Ș-au pus oastea în rând, carea să suie la 60 000.* ȘINCAI, HR. II, 117/27. *Vornicul de aprozi va lua împlineala la zeace bani unul.* PONTURI, 10/21. *Sporește... la o litră și cincizeci de dramuri pe zi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 37/2. *Veniturile nici la una mie galbeni nu se suie* (a. 1828). URICARIUL, VII, 176. *Perzarea dușmanului se suie la 600 oameni.* AR (1829), 30¹/21. *Veniturile pe an suie la 4 milioane lire.* RUS. I. I, 270/9. *Ieri erau 15 grade frig, dar cu seară porni o boare călduroasă și sui termometrul la 3° pozitive.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 53. *Prețul se suie..., încât agiunge... la 30 lei merța.* I. IONESCU, C. 170. *Prețul popușoiului se suie la 70 lei.* id. D. 164. *Armata imperiului... scăzuse la 30 000.* BARIȚIU, P. A. I, 359. *Se va reduce această cifră la 3 milioane.* MAIORESCU, D. I, 558. *După zece generațiuni șansele se vor reduce la 1/20.* CONV. LIT. XI, 168. *Zaharul... a scăzut la 75 de bani.* CARAGIALE, O. V, 360. *Jucau preferanț la o para fișă.* BRĂESCU, O. A. II, 73. *Populația sa se urcă la 15 000 de suflete.* SADOVEANU, O. V, 7. *Se cobora termometrul la treizeci de grade sub zero.* id. ib. XIX, 67. *Se scumpise la trei lei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 35. [Temperatura] *sare... la treizeci și nouă de grade.* PREDA, R. 181. *Apreciază suprafața inundată la aproximativ o treime a Capitalei.* MAGAZIN IST. 1970, 7, 2. *E puțin credibil ca devotatul soț și tată, dispus să-și amaneteze colecțiile evaluate la 3 000 de lei, să fi fost un risipitor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2. ✧ Expr. **A reduce la zero** v. zero (**2**). ✧ (Precedat de „până"; indică nivelul maxim al evaluării unei mărimi precizate numeric) *Să facă oaste... păn' la 10 000.* NECULCE, L. 222. *Zic unii să fie fost până la 80 000 de oaste.* R. POPESCU, CM I, 558. *Un bou trage până la opt măji.* CALENDARIU (1814), 104/2. *Se și orânduiește a se bea de toată vârsta... până la o litră.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 31/5. *S-au cumpărat aproape de 1 500 saci câte 310 până la 325 lei.* CR (1829), 86¹/2. *Venitul țerei se suie până la 10 milioane lei.* AR (1831), 509¹/43. *Spițăriile să fie datoare a da doftorii în folosul sîracilor bolnavi, de valoră până la una mie lei.* REGUL. ORG. MOLD. 86$_3$/25. *Plângeau floarea giunimei răpite de tatari, a cărui număr se suia păn' la 60 000 suflete.* ASACHI, S. L. II, 108. *O somă de valoră până la 20 fiorini argint.* CUCIURAN, D. 46/18. *Varza-albă atârnă de multe ori până la opt și doăsprezece oca.* BREZOIANU, A. 182/11. *O greblă cu șapte până la opt lungi feruri perpendiculare la pământ.* id. ib. 30/19. *Averea noastră în arșice se suia într-o vreme până la două mii.* GHICA, S. 300. *Dau până la o mie de galbeni.* LĂCUSTEANU, A. 99. *Gratuitatea locurilor va putea merge până la două treimi, și, la noroc, chiar până la trei sferturi.* CARAGIALE, O. III, 115. *L-a socotit până la suma de cinci galbeni.* id. ib. 144. *Mărimea fibulelor cu spirale ajunge până la dimensiunile gigantice de 36 cm.* PÂRVAN, G. 691. *Unii microbi rezistă până la o temperatură de 120 °.* BELEA, P. A. 18. *Aceste cheltuieli ajungeau până la cca 25% din valoarea producției.* VUIA, PĂST. 220. ✧ (În construcții negative; cu diverși modalizatori cantitativi) *Cheltuielile extraordinare ale revoluției nu se urcă la mai mult de 700 000 lei.* GHICA, A. 243. ✧ (În corelație cu „de la" și, adesea, precedat de „până"; indică limitele între care variază o mărime, de obicei, precizată numeric) *Unele cresc de la mărime de o nucă și până la un ou de găină.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 228/27. *Jos-semnatul... promite tutulor zeloșilor români... câte 21 volume, de la 25 până la 30 coale fiecare* (a. 1846). PLR I, 22. *De la patrusprezece până la cincisprezece picături de apă stinsă cu cloră.* BREZOIANU, A. 79/5. *Aveau... privilegiul de a scuti un număr de dajnici, de la trei până la optzeci.* GHICA, S. XV. *Oieritul de la patru parale l-a suit la douăzeci și cinci.* id. ib. 512. *Găsești editori care să-ți plătească de la o mie până la trei mii de lei de volum.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 23. *Cifra... scade de la 5 milioane la 1 milion.* EMINESCU, S. P. 217. *Acest tezaur e compus dintr-un fel de cilindre... lungi de la 5 la 9 cm.* PÂRVAN, G. 19. *Mărise leafa... de la patru la cinci florini luna.* STOICESCU, C. S. 181.

3. (Adesea precedat de „până"; indică rezultatul, consecința unei acțiuni sau însușiri, prin indicarea nivelului maxim de realizare) *Le-am dat bătaie pân' la moarte.* R. POPESCU, CM I, 416. *Despoaie norodul până la piele.* FILIMON, O. I, 171. *Până la estrem merge numai amorul.* CONV. LIT. IV, 132. *Cruță-te însuși, tată. Nu mă duce la estremitate!* ib. 134. *Aceștia îi necăjesc până la non plus ultra.* în BARIȚIU, C. II, 218. *Era... pioasă la extremitate.* LĂCUSTEANU, A. 24. *Credea cineva cum că el redus până la culmea mizeriei devenea trist?* EMINESCU, N. 42. *Cănit și ferchezuit la deznădejde.* M. I.

CARAGIALE, C. 45. *Discursul început se încăputa penibil în vorbe bolmojite rupte ori repetate până la exasperare.* POPA, v. 216. *Dădea porunci să fie bătuți robii, cu vergi, până la moarte.* SADOVEANU, O. I, 25. *E surd la sublim.* CĂLINESCU, C. O. 61. *Un sistem refrigerator a cărui manetă ar fi împins-o până la gradul maxim al congelării.* ȚOIU, G. 15. *Se agită ca să câștige bani, simte și vede sfârșitul, bea până la limita pericolului.* în GRAM. ROM.[3] II, 573. ✧ Loc. adj. și adv. **La culme** v. culme. Loc. adv. **La disperare** v. disperare. **La maximum** v. maximum. **La nebunie** v. nebunie (**4**). **La nemurire** v. nemurire (**1**). **(Până) la lacrimi** v. lacrimă. **(Până) la sânge** v. sânge (**1**).

VIII. (Exprimă mijlocul de realizare a acțiunii, prin indicarea instrumentului, aparatului, ustensilei etc. care servește la efectuarea acesteia) Cu. *Eu voiu hi acasă la plug de voiu ara.* VARLAAM, O. 224. *Și la arc încă trăgea bine.* N. COSTIN, LET. II, 62/23. *Inul se bate la scaun, ca să-și deie pozderia, iar cânepa nu se mai dă la scaun.* I. IONESCU, C. 155. *Cosea la ciur un simizet.* FILIMON, O. I, 105. *Statul învață gratis pe orice fetică să cânte valsuri, polci... la piano.* CARAGIALE, O. IV, 114. *Pianul și spinelta sunt acordate la același diapazon.* id. ib. VII, 34. *Iubita cântă la clavir.* BACOVIA, O. 26. *Prelucrarea materialelor la strung se face cu ajutorul cuțitelor.* IOANOVICI, TEHN. 256. *Vorbește cu ușurință, cântă și la piano, are și voce plăcută.* SADOVEANU, O. IV, 29. *Cânta duminica la orga bisericii catolice.* BART, E. 366. *S-a cântat la patefon și din gură.* ULIERU, C. 64. *Coli scrise... la mașină.* CĂLINESCU, C. O. 90. *Lucrau la ferăstrău.* id. O. XIV, 37. *Totul era rotund în ea, de parcă ar fi fost dată la strung.* CAMIL PETRESCU, O. I, 85. *Un ofițer cântă la vioară.* STANCU, D. 244, cf. DL. *Se vedeau... pagini bătute la mașină.* PREDA, R. 114. *Ce făcuse înainte de a vorbi la telefon?* id. ib. 219. *Se observă la microscop.* ZOOLOGIA, 6. *O întrerupere a lucrului la șevalet.* CONTEMP. 1969, nr. 1 167, 7/4. *Să tragă la xerox pagini de carte.* în DCR. *Femeia deapănă la depănător.* GR. S. IV, 50. *O nevastă tinerică Șade-n pat, toarce la furcă.* BALADE, III, 165. *Sora mea s-a pus să țeasă la război.* PORȚILE DE FIER, 16. *Până a nu lua cârma în mână, întâi la lopată să te înveți.* ZANNE, P. V, 135. ✧ (În enunțuri contrase) *Îmi părea rău că nu-mi adusesem lanseta, să încerc la lingură.* VÂN. PESC. septembrie 1960, 6. ✧ (Cu nuanță locală) *Fac nouă turtițe, le ung cu miere și le dau la cuptor.* SEVASTOS, N. 78. *Se spălau la pompă, în stradă.* BARBU, G. 83. ✧ (În enunțuri contrase; cu nuanță temporală) *Șopteau... aceleași cuvinte ca și la telefon.* PREDA, R. 62. ✧ (În enunțuri contrase; cu nuanță cauzală) *La plug se cunoaște românul.* BARONZI, L. 66. *Și cel mai tare stejar la topor se pleacă.* ZANNE, P. I, 289. ✧ Loc. vb. **A da la lopată** v. lopată. **A da la piatră** v. da[4] (**V 2**). **A da la rindea** v. rindea (**1**). ✧ Expr. **A trage la rindea** v. trage (**IV 1 a**). **A trage la coasă** v. trage (**IV 1 b**). **A trage la mașină** v. trage (**IV 1 a**). **A trage** (o țesătură) **la piuă** v. trage (**IV 1 a**). **A trage la jug** v. jug. **A trage la tipar** (sau **la mașină**) v. trage (**IV 1 d**). **A trage la șapirograf** v. trage (**IV 1 d**). **A trage la rame** (sau **la lopeți, la vâsle**) v. trage (**IV 1 b**). **A trage la cântar** v. trage (**IV 1 a**). ✦ (Mijlocul prin care se realizează acțiunea este un agent termic sau un derivat provenit din ardere) *Răsipesc banii și pierd vremea fierbând-o la foc.* PETROVICI, P. 247/1. *Se aprind la lumânare și ard cu vâlvoare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 400/7. *Nimic nu intra în curte decât după ce se purifica la fum.* GHICA, S. 31. *În Vinerea Seacă, prea cuviosul cocea oul la lumânare, ca să mai ușureze din cele păcate.* CREANGĂ, P. 111. *Cu fața vânătă ca și cum ar fi fost svântată la fum, se apropie de Domnul Seneca.* GÂRLEANU, N. 54. *O să ne pună să coacem porumbul la foc.* STANCU, D. 252. ✧ (În enunțuri contrase; cu nuanță locală) *Așează ceaunul cu apă la foc.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 25. *Mama... umple oala și-o așează la foc.* STANCU, D. 12. ✧ (În enunțuri contrase; cu nuanță temporală) *Tăcea molcum în horn, cum tace peștele în borș la foc.* CREANGĂ, P. 25. ✧ Expr. **A pune la foc** v. pune (**A I 1**). **A pune** (**carne**) **la frigare** v. frigare. ✦ (În enunțuri contrase; cu funcție de calificare; indică sortimente culinare, preparate cu ajutorul unor ustensile speciale) *Mușchi la frigare.* CONV. LIT. XI, 88. *Aici au mâncat întâia oară crap la proțap.* VOICULESCU, P. I, 11. *Brânză la putină.* IORDAN, L. R. 607. *Friptura la grătar nu se servea în internat.* ARGHEZI, L. 89. *Rar o femeie se veselește cu alta... cu pui la frigare și un cuptor de alivenci.* CĂLINESCU, O. XIV, 39. ▭ *Caşcaval la capac.* ✧ Loc. adj. și adv. **La tavă** v. tavă[1] (2). ✦ (Mijlocul prin care se realizează acțiunea este un factor sau un agent natural) *Gunoi..., pe care îl lasă a se usca la soare.* BREZOIANU, A. 153/8. *Șide..., încălzindu-și slăbitele mădulări la razele soarelui.* NEGRUZZI, S. I, 293. *Deasupra..., zid de cărămizi mari, uscate la soare.* PÂRVAN, G. 696. *A doua zi, duminică, ne uscam hainele la soare.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 175. *Uscau la vânt și soare tot felul de obiele.* I. BARBU, J. S. 120. *Uriașe fructe pârguite la soarele târnăr.* VINEA, L. II, 319. *Începeau treburile mărunte, ca uscarea așternuturilor la soare, aerisirea lor.* BARBU, PRINC. 80. *La vânt vânturatu.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 16. *Snopuri înalte adunau Și clăi mândre ridicau, Ce la soare se uscau.* CAF III, 119. ✧ Expr. **A-și usca cămașa** (sau **cămășile, rufele**) **la un** (sau **la același**) **soare** v. soare (**I 2**). ✦ (Indică sursa luminoasă sau efectul produs de aceasta, care favorizează efectuarea unei activități) *Țesătoriul au și țesut o jumătate de oră la lumină.* PETROVICI, P. 90/11. *Seara am citit... la felinar.* C. A. ROSETTI, N. I. 174. *Pe masă ardea o lampă, la lumina căreia resfilea dama într-un pachet de scrisori.* CONV. LIT. IV, 77. *La lumina soarelui, voi reafla poarta prin care ea s-a strecurat.* BARONZI, I. G. 61/6. *El își apropie scaunul de fereastră, pe care o deschise și, la lumina cea palidă a lunei, el întorcea foaie cu foaie uitându-se la constelațiunile ciudate.* EMINESCU, O. VII, 99. *Am lucrat mult la lumânare.* CARAGIALE, O. VI, 22. *La lumina felinarului, potrivi ferăstrăul.* GÂRLEANU, N. 45. *Lucrează toți noaptea întreagă la lumina stelelor.* VOICULESCU, P. I, 25. *Toată noaptea duduie la lumina electrică elevatoarele prin care curge șuvoi grâul.* BART, E. 355. *Pe lună plină, vara, citeai la lună.* STANCU, R. A. I, 21. *Nici pânză, nici muiere să nu cumperi la lumânare.* ZANNE, P. III, 463. ✦ (Indică mijlocul prin intermediul căruia se difuzează mesaje

sonore, video, scrise) *La postul de transmitere se vorbește.* ENC. TEHN. I, 131. *Am auzit... la radio, că trece astă-seară.* STANCU, R. A. I, 15. *Acceptă ca soțul ei să dea anunț la ziar.* CIOCULESCU, C. 57. *Nu vedem la televizor că sânt locuri pe glob unde e mult mai rău?* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1993, 1. ▭ *Am văzut revoluția la televizor.* ✧ (În enunțuri contrase) *Domnu locotenent, vă cheamă la telefon.* C. PETRESCU, Î. II, 15.

IX. 1. (Învechit, popular și familiar; indică destinatarul sau beneficiarul unor obiecte, bunuri, valori materiale) *Să împarță omul la tatăl lui și fata la mumă-sa și nevasta la soacra ei.* CORESI, TETR. 51. *Au făcut milostenie la săraci și la robi și la besearecі.* VARLAAM, C. 7. *Parte din hotarul Popeștilor... o face și danie la vornicul Iordache* (a. 1647). URICARIUL, XXII, 190. *Dând... hanul zălog la leși.* M. COSTIN, O. 45. *Și veșmintele ei ceale scumpe, cu podoabe le deade de le-mpărți episcopul la săraci.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 55ʳ/4. *Să nu dai altuia mărirea ta și celea ce-ți sânt de folos la limbă striină* (c e l o r d e a l t n e a m B 1938). BIBLIA (1688), 635¹/30. *Taleri 140 să aibu a-i dare la Sfeti Petre și pre venitul slujbei* (a. 1689). IORGA, S. D. XIV, 242. *Au dat această jumătate de hotar danie la sfânta mănăstire* (a. 1725). BUL. COM. IST. II, 244. *Un metoh care îl dăruise el la mănăstire.* MINEIUL (1776), 78ʳ¹/1. *Au plătit din datoria mea la creditorii mei suma de 2500 galbeni* (a. 1805). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 231. *Dai... Hrană la bătrâni.* BUDAI-DELEANU, Ț. 135. *Dă la acești scutelnici bani* (a. 1811). DOC. EC. 112. *Să pot da părți de pământ mici... la cetățenii din obștele de aproape.* FUND. 10/5. *Ceilaltă vamă să o plătească la vameșii ce s-au aflat când au întors marfa din Țara Nemțească* (a. 1823). DOC. EC. 276. *Dete moșiile pămintenilor la soldați.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 100/6. *Împărăția începu să se vânză de ostași la cine da mai mult.* ib. 155/2. *S-au împărțit bani la ofițerii și soldații trupelor regulate.* CR (1836), 18¹/2. *Apoi le-i plăti la amândoi vierii* (a. 1838). FURNICĂ, D. C. 404. *Comisiunea... nu e autorizată să dea* [bani] *la oameni privați.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 104. *Dumnealui vinde pământu la alți olari streini* (a. 1843). DOC. EC. 802. *Domnul, silit fiind a plăti o dobândă grea la creditorii turci ..., urcă datoriile unei țări sleite cu totul.* BĂLCESCU, M. v. 27. *La cei bravi în resbel să dăruia premiu o lance.* ARISTIA, PLUT. 91/17, cf. CIPARIU, O. I, 241, 326, 347. *Au voit... să facă danii la mănăstiri.* GHICA, C. E. I, 204. *Ordonă o împărțeală deplină la neavuții secțiunii.* BARONZI, I. G. 175/2. *A lăsat și danii la Mănăstirea Snagovului.* ODOBESCU, S. I, 404. *Adă la mine cele trei smicele de măr dulce.* CREANGĂ, P. 273. *Sălățile din grădina ursului, pielea și capul cerbului le-a dus la stăpânu-său.* id. ib. 275. – *Cui? Cui ai dat-o, nenorocito? – La o chivuță.* CARAGIALE, O. I, 150. *Strămoșii noștri... dare la împăratul nu plăteau.* PAMFILE, A. R. 5. *La fiu-său miei s-aducă.* id. CR. 77. *Moșiile le împărțea numai la ostași.* DELAVRANCEA, O. II, 50. *Ai dat la cai?* AGÎRBICEANU, L. T. 239. *Le dădea la fiecare câte o para.* HOGAȘ, DR. II, 89. *Le dădea spre împărțire la oaspeți carnea pregătită.* PÂRVAN, G. 142, cf. CADE. *Dacă stăpânirea împarte moșia, apoi are s-o împartă la cei săraci și fără pământ.* REBREANU, R. I, 239, cf. DA II_2. *A lăsat averea la o biserică sau școală.* BART, E. 264, cf. IORDAN, L. R. 477, 513. *Tatiană..., ți-au rămas moșiile, minele... în mâna banditilor care au destrăbălat imperiul și l-au împărțit la golani.* ARGHEZI, S. XXXIV, 305. *Împarte bijuterii la femei.* CĂLINESCU, C. O. 175. *Adună urzici... și dă-le la rațe.* STANCU, D. 6, cf. SCL 1953, 138, 139. *S-a împărțit la companii rachiu.* CAMILAR, N. I, 161. *Intrasem să iau niște fân și niște snopi să dau la vite.* PREDA, Î. 100, cf. L. ROM. 1961, 437, GRAM. ROM.² I, 367, L. ROM. 1964, 227. *Vroiesc să rămâie o suvenire în familie, n-o da la copii.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 3, cf. L. ROM. 1974, 411, 415, SCL 1976, 26, L. ROM. 1977, 3, 4, GRAM. ROM.³ I, 72. *Secerile s-au gătit, Pe la toți le-a împărțit.* TEODORESCU, P. P. 150. *La boi... le dai fân.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 236. *Tot grămezi de bani făcea Și la feciori împărțea.* RETEGANUL, TR. 43. *Unde-o-nceput a scoate cu ciuberele bani ș-a plăti la meșteri.* VASILIU, P. L. 32. *Să te scuturi de parale, Să iau la băieți pistoale.* PAMFILE, C. Ț. 265. *La altul nu i-aș da nimica, dar ție îți dau, că te știu că ești sărac!* id. COM. 21. *Îi dau oala la Ana.* ALR II 2 952/53, cf. 2 952/95, 130, 219, 235, 260, 272, 279, 310, 334, 349. *Îi dau calu la Dumitru.* ib. 2 954/102, cf. 2 954/130, 260, 272, 279, 310, 334, 349, 2 955/53, 64, 95, 102, 250, 260, 272, 279, 310, 334, 349, 3 106/2, 76, 235, 250, 260, 272, 279, 310, 334, 353, 365, 514, 520, 531, 682, 833, 872, 987. *Dați-le ceva la oamenii ăi săraci.* ib. 3 458/102, cf. 3 458/310. *Soțioară... Care s-ar ivi Mâni în zori de zi, Aducând bucate la soț.* BALADE, III, 9, cf. PORȚILE DE FIER 366. ✧ (Precedă nominale cantitative) *Le da cafè... la o samă di boieri mazili.* NECULCE, L. 322. *La fiește care boieriu... le au dăruit câte un căftan.* ȘINCAI, HR. III, 27/23. *Testatorul poate lăsa legatum la unul sau la mai mulți dimpreună moștenitori.* COD. ȚIV. 99/32. *Am dat 20 franci la o femeie săracă.* C. A. ROSETTI, N. I. 88, cf. CIPARIU, O. II, 350. *Ne-a plătit la toți.* FILIMON, O. I, 249. *Nu mă grămădiți că v-oi da la toți.* ALECSANDRI, P. I, 136. *Nu știe să-mparță paie la doi măgari.* ODOBESCU, S. I, 397. *Le-a dat el la fiecare-n taler.* CARAGIALE, O. II, 269. *Moșia au dat-o la niște unguri.* SBIERA, F. S. 7. *Am dat* [să bea] *la câți au venit.* DELAVRANCEA, O. II, 219, cf. GRAM. ROM.² I, 367, II 165, L. ROM. 1969, 548, 587, 1980, 582. ✧ (În construcții reciproce) *Trimite unul la alaltu daruri.* NECULCE, L. 343. *Și-i vindè unii la alții.* id. ib. 375. *Și-a trimis unul la altul bilete de amor.* CARAGIALE, O. VI, 59. ✧ (Precedat de „pe"; destinatarul sau beneficiarul este vag precizat) *Își împărți toată avuția pe la ostași.* ISPIRESCU, L. 4. *Postavurile... le da pe la nuntași.* ALECSANDRI, P. P. 176. ✧ (În comenzi; cu elipsa verbului) *Un pahar de orjad la dumnealui!* NEGRUZZI, S. III, 115. *De băut! de băut... Acum, voinicilor, la toți. Puțintică răbdare.* id. ib. 200. *Băiete! Un rând de țuici la domnul!* CARAGIALE, O. III, 155. ✦ (În operații aritmetice; cu verbul *a împărți*; indică divizorul) *Împarte nouă la trei.* în GRAM. ROM.² I, 367. *Patru-mpărțât la doi vin duoi.* ALR SN IV h 394/27. ✦ (Indică destinatarul sau beneficiarul unor valori morale, spirituale) *Ți mărturia la Iosif puse cându ieși de la păm[â]ntul Eghiptului; limba ceaea ce nu știu audzi-o.* PSALT. HUR.² 156. *Dară nu era cu putință să lase la iubiții lui mai trebuincioasă și mai folositoare învățătură.* BIBLIA (1688) [prefață], 3/13. *Vrednic de mii*

de laude eşti Măria Ta, care la un norod întreg dai cuvântul lui Dumnezeu. ib. 8/12. *Dând la făptura toată o limbă de a vorbi Împrumută cu-al meu suflet natura de a-l slăvi.* HELIADE, O. I, 97. *Au câştigat ei două foarte strelucite victorie, cari deteră la greci libertatea.* ARISTIA, PLUT. 360/23. *La patrie aducem un dar.* NEGRUZZI, S. II, 263. *La a voastră Afroditä au dat graţiile sale.* id. ib. III, 98. *Tu poţi să dai c-un zâmbet, c-un singur sărutat, O patrie iubită la tristul exilat.* ALECSANDRI, POEZII, 73. *Tu, Moldovă, plăteşti cu bine, La toţi aceia care-ţi fac rău.* id. P. II, 117. *Să împartă dragostea şi la alţi copii.* CĂLINESCU, S. 77. *Învăţătura e averea cea mai de seamă ce dânşii pot lăsa după moarte la copiii lor.* N. MANOLESCU, C. M. 85. ✦ (Indică debitorul) *Având datorii la nişte negustori* (a. 1706). IORGA, C. I. II, 193. *Dajdia cea legiuită... este a se plăti cu datornică datorie la visteria cea domnească* (a. 1764). URICARIUL, I, 310. *Datorie de bani... la Marcăş Ilie* (a. 1775). id. S. D. XIII, 44. *Ţăranii noştri... trebuie să cerşească şi să rămâie veşnic datori la ciocoi, ca să nu moară de foame.* REBREANU, R. I, 95. *Ministrul Finanţelor... a ameninţat datornicii la bugetul de stat cu executarea silită.* RL 2005, nr. 4522. *Am făcut Cum am putut... La nimeni dator nu sunt.* TEODORESCU, P. P. 287. *Fost-a taica băutor Ş-a rămas la birt dator.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 460. *La crâşmă nu-i dator, Făr numai un pol sau doi.* FOLC. TRANSILV. II, 78. ✦ (Indică persoana faţă de care este îndatorat moral cineva) *Trebuie să ştii că tu datoreşti şi lui Dumnezeu mai mult ca la oameni.* SNOAVA, IV, 54. *Părinţi eu nu am... – Ce fel? nu cunoşti la cine eşti dator naşterea ta?* HELIADE, O. I, 437. ✦ (Indică beneficiarul unor drepturi, înlesniri, avantaje) *Lege dascalului celui mare au fost pre silită a da patente de dascal de loji la nişte persoane neharnice.* GHERASIM, T. 88ᵛ/4. *Carte de iertare din bir ce să dau la negustori.* PONTURI, 5/12. *S-au luat toiagul... şi s-au dat la altul mai vrednic.* OBLĂDUIREA, X/3. *Titlurile n-au fost decât pe viaţă, fără a lăsa drept la urmaşi.* BĂLCESCU, M. V. 10. *A dat la câţiva pardon, opt însă au fost executaţi.* BARIŢIU, P. A. II, 259. *Altul zicea ca să se tipărească piesa şi să se împartă la privitori.* NEGRUZZI, S. I, 342. *Ar fi cu dreptul ca să dai la altul această slujbă.* ISPIRESCU, L. 27. [Cuza Vodă] *legi mari la români dedea.* SION, F. 14. ✦ (Indică deţinătorul unei proprietăţi, al unui bun propriu sau dobândit de la cineva) *Ia de toate bucatele la tine ce se mănâncă şi veri strânge la tine cum să fie ţie mâncare.* PO 29/9. *Toată averea celuia ce au lepădat călugăriia va rămânea la mănăstirea de la carea au fugit.* PRAV. 300. *Lăsat-au ţara şi domniia la frate-său, Ştefan Vodă.* N. COSTIN, LET. 428. *Au început a da domnia ţerei Moldovei la oameni streini.* ŞINCAI, HR. III, 6/20. *După moartea tatălui acestora se dete împărăţia la Aidin.* GORJAN, H. I, 1/22. *Îmbrăcămintea soldatului... rămâne a lui, precum şi calul la călăreţ.* BĂLCESCU, M. V. 631. *Astfel se-ntâmplă cu Sirmia, ţară care după migraţiunea popoarelor rămăsese la împărăţia bizantină.* EMINESCU, O. XIV, 75. *Toată averea mea, precum şi împărăţia mea vor rămânea la cei străini, după moartea mea.* RETEGANUL, P. III, 13. ✦ (Indică persoana căreia îi este încredinţat, pus la dispoziţie, predat cineva) *Domnul Dumnedzeu din coasta ce era scos dentru Adam făcu muiare şi aduse ea la Adam.* PO 17/23. *Vezi tu... la ce om te-ai dat.* NEGRUZZI, S. III, 333. *Prinsu-s-au cu muierea şi cu pruncii şi Borise Craiul bulgarilor... şi s-au adus la împăratul.* ŞINCAI, HR. I, 184/2. *Te-am dat pe pricopseală la postelnicul.* FILIMON, O. I, 127. *Pentr-un păhărel de vin, M-ai dat, maică, la străin.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 175. *Îi lega braţele-n cruci Şi-l dăruia rob la turci.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Nu ţi-a fost, maică, păcat, Nu te-ai uitat cui m-ai dat! Că m-ai dat la un bătrân!* BIBICESCU, P. P. 189. *Da' ci rău ţ-am făcut, Di la turciu m-ai vândut?* VASILIU, C. 9. ✦ (Indică fapte, manifestări umane atribuite acţiunii, stării cuiva) *Atribuind sciinţa mea la vrednicia învăţătorului, porunci să cumpere... un beniş, pe care il trimite dascălului.* NEGRUZZI, S. I, 11. *Toate acele mărturisiri involuntarii, n-am unde să le atribui fără numai la cruda mea turburare.* BARONZI, M. IV, 447/5. ✦ (Indică persoana considerată ca autorul sau deţinătorul de drept a ceva) *La Numa sânt atribuite instituţiunea verginelor vestale.* ARISTIA, PLUT. 167/3. ✦ (Învechit; indică realitatea căreia i se atribuie un nume sau un sens) *Cei de demult, pune la cuvântul filosofiei multi feliuri de idee osebite.* AMFILOHIE, G. F. 6ᵛ/13. *Dăm numi la neşte lucruri despre cari avem idei.* VÂRNAV, L. 36ʳ/1. *Această numire nu să dă la ştiinţa adevărului şi a bunului.* POTECA, F. 2/18.

2. a) (Învechit, popular şi familiar; indică persoana căreia i se comunică, i se face cunoscut ceva) *De se va ispovedi de toate păcatele sale la duhovnicul său... să facă 10 liturghie.* PRAV. LUCACI, 164. *Zise şarpele la muiare: nece cum nu vreţi cu moarte muri.* PO 18/18. *Au pus Ştefan Vodă tabăra..., dând ştire şi la Cantimir.* M. COSTIN, O. 59. *Mărturisiia Toma vornicul... postelnic al doilea, la dânsul.* id. ib. 103. *Să-şi mărturisască la tot omul... mila.* DOSOFTEI, PS. 374/5. *Până voi vesti braţul tău la neamul tot carele iaste viitoriu.* BIBLIA (1688), 404¹/27. *Ispoveditu-s-au la un călugăr.* NECULCE, L. 95. *Au spus... la Dumitraşco păharnicul.* ANON. BRÎNCOV. CM II, 301. *Propoveduiţ Evangheliia la toată zidirea.* ANTIM, O. 47. *Are netăgăduită datoriie să dea veste... la ruda lui* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 182. *De rău va grăi la norod.* ŞINCAI, HR. III, 40/18. *Cum sânt femeile totdeaună Când ştiu ceva despre oarecine, Ar crepa pe loc să nu o spună Încai la pretenele vecine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 243. *Socotesc că este de folos să arăt la cei iubitori de învăţături pe cei mai vestiţi dintre cei vechi scriitori.* GOLESCU, E. 6/11. *Taina aceasta vecinic la om nu va fi zisă.* HELIADE, O. I, 175. *La fiinţele naturei... Spun a irimei dorinţă ce sperează şi iar teme.* ASACHI, S. L. I, 147. *Noi sfătuim dară la toţi cărora le place viaţa, să fugă de dânsul ca de veninul cumplit.* VASICI, M. II, 41/25. *Se recomandă iarăşi la preoţi şi la predicatori d-a propovădui poporului pocăinţa.* BĂLCESCU, M. V. 202. *A trebuit să găsim o formă vrednică de a vorbi la amândoi deodată.* BREZOIANU, A. 628/15. *Astăzi la lume a spune voiesc.* NEGRUZZI, S. II, 30, cf. CIPARIU, O. II, 350. *M-am adresat drept la acel care sărise cel întâi din barcă.* GHICA, S. 394. *La oameni adevărul să-l spui fără sfială.* ALEXANDRESCU, O. I, 126. *Mă voi adresa mai întâi la opiniunea comună.* BARONZI, I. C. I, 29/15. *Se adresează la un grup de bărbaţi mai tineri.* MAIORESCU, D. I, 42. *Negru, cocoşat şi lacom, un izvor*

de şiretlicuri. La tovarăşii săi spune veninoasele-i nimicuri. EMINESCU, O. I, 150. *Taina voastră-n veci de veci La nimeni n-o s-o spui!* COŞBUC, P. I, 232. *Să nu spui la cineva că te-am îngrijit.* DELAVRANCEA, O. II, 214. *A cam spus-o la mulţi.* GÂRLEANU, N. 51. *Nu-ţi cer să-mi spui Nimic din tot ce-ai spus la alţii.* MINULESCU, VERS. 84. *Ştirea trecu din ureche în ureche, transmisă la toţi membrii familiei.* C. PETRESCU, C. V. 9. *Le zice întotdeauna la pricopsiţii ăştia ai noştri: măăă, găsiţi-vă popă, mă, că eu nu mai pot.* STĂNOIU, C. I. 30. *Să nu spui la nimeni nimic.* BART, E. 58. *Spune la toţi că amintirea... aceea a rămas neştearsă în inima lui.* ULIERU, C. 88. *Sufletel... divulgă ştirea la toată lumea.* CĂLINESCU, B. I. 413. *Se văita la toată lumea.* id. O. XIV, 64. *Ne pare şi nouă rău când auzim ce spune la lume.* PREDA, M. 231, cf. GRAM. ROM.[2] II, 165, L. ROM. 1964, 228. *Iar la cea măicuţă Să nu spui, drăguţă, Că... A căzut o stea.* ALECSANDRI, P. P. 3. *Iute alerga, Şi la turci veste le da.* id. ib. 131. *Spune tu la fraţii mei Că ma despărţesc de ei Şi la cele surorele Că mă despărţesc de ele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 197. *Oare ce să-i spui la mama ca să mă creadă.* ALR II 3 248/130, cf. 3 248/105, 235, 272, 349, 365. *Venea... Fapta să ş-o povestească La boieri ca dumneavoastră.* BALADE, II, 17. *Când s-apropie să-i plătească, îi spune la copil.* O. BÎRLEA, A. P. III, 14. ✧ (Comunicarea se face în scris) *Ainte treimeş o carte la voi* (a. 1550–1600). GCR I, 8/16. *Au scris la împăratul cu mare jalobă şi plângere.* URECHE, L. 147. *Vasilie Vodă... au scris carte la Moysei Vodă.* M. COSTIN, O. 108. *Iară acum Sfânta Scriptură, prin nevoinţa Măriei Tale, să citeşte şi cunoscută să face şi la mari şi la mici.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 8/9. *Care lucru au scris şi în ţară la Costandin Vodă.* IST. Ţ. R. 17. *Au scris cărţi la împăratul şi la vizirul turcesc să de pace leşilor.* NECULCE, L. 58. *Au scris împăratul turcesc cărţi la craiul şvedului.* id. ib. 199. *Au scris carte la împăratul turcului.* R. POPESCU, CM I, 332. *Au scris... la paşa.* ANON. BRÎNCOV. CM II, 278. *Arăt... toate câte ar putea da o idee pe deplin la cititori de... ocârmuirea împăraţilor otomani.* VĂCĂRESCUL, IST. 246. *Au scris de mai multe ori la Matei Aga.* ŞINCAI, HR. III, 22/19, cf. L. ROM. 1964, 227. *Şî răvăşălu scrie La Ilinca-l trimite.* VASILIU, C. 7. *Să scriu la muichiţa carte.* BALADE, II, 37. ✧ (În comparaţii) *Îţi spun ca la un frate că din cruda copilărie slujesc prin străini.* CREANGĂ, P. 200. *Ne-ai vestit căsătoria ca la nişte cunoscuţi oarecare.* CĂLINESCU, S. 84, cf. GRAM. ROM.[3] I, 614. ✧ (În urări; adesea în enunţuri contrase) *Scriem multă pace şi sănătate la ai noştri* (a. 1607). IORGA, D. B. I, 28. *Cânt sănătate... La toţi, câţi svântă-n Împărăţie şedeţi* (a. 1674). GCR I, 216. *Multe complimente... la toţi ai d-tale.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 67. *La toţi cunoscuţii, sănătate.* id. ib. *Vă trimit... la toţi multă sănătate.* CARAGIALE, O. VII, 112. *Le urez la amândoi grabnică însănătoşire.* id. ib. 166. *Atâţia ani la miri urez.* COŞBUC, P. I, 59. *Poftim sănătate La toţi totodată.* PAMFILE, CR. 135. ✧ (În dedicaţii; adesea cu elipsa verbului) *Sfântul apostol evanghelist Luca, scriindu-şi sfânta evanghelie şi deaniile sfinţilor apostoli la mare şi cinstit domn Theofil le-au scris.* DOSOFTEI, PS. 5/10. *Din partea dumnealui vel visternic, la clucer Dumitrache Brăiloiu, ispravnic ot sud Mehedinţi* (a. 1813). DOC. EC. 157. *La un egoist.* NEGRUZZI, S. II, 303. *La Heliade.* EMINESCU, O. I, 17. *Închinând ale lor versuri la puternici, la cucoane, Sânt cântaţi în cafenele şi fac zgomot în saloane.* id. ib. 137. [Poezia] *o găsim înregistrată sub dedicaţia „La Maria".* MACEDONSKI, O. IV, 10. ✧ (Indică persoana căreia i se adresează un salut) *Nu mai dai bună-seara la lume.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. ▭ *Dau întotdeauna bună-ziua la vecini.* ✦ (Indică persoana căreia îi este adresată o cerere, o rugăminte) *Dat-au boierii ruga lor la singur împărat.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Căzdut-au cu rugăminte la hatmanul.* NECULCE, L. 271. *La împăratul Râmului să să fie rugat să-i dea agiutoriu.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/1. *Au făcut mare rugăciune la veziriul pentru ţeară.* R. GRECEANU, CM II, 243. *Să roagă la zână.* BUDAI-DELEANU, T. V. 67. *El se adresă la cazaci.* BĂLCESCU, M. V. 202. *Oare la cine să mă adresez ca să mi se facă un cuartir în edificiul gimnaziale?* în BARIŢIU, C. II, 80. *Ruga-m-aş la Erato.* EMINESCU, O. I, 17. *El se adresase până acum în zădar la trei puteri mari.* id. ib. XIV, 158. *Nu ştiu anume la ce persoane s-a adresat D-sa.* CARAGIALE, O. III, 113. *Nu ştia ce să se mai facă de frică, rugându-se la babă de toţi Dumnezeii ca s-o scape.* SEVASTOS, N. 272. *Dirigenţii se adresară la mine.* SBIERA, F. S. 218. *Românii bănăţeni înaintaseră o rugare la împăratul.* MOLIN, R. B. 422. *M-oi ruga la măicuţa Să-mi deschidă fereastra.* DOINE, 189. *Băiatul a început a se ruga la moşneag.* ŞEZ. I, 4. *Da Stoianu cuvântă Şî la Vidra sî rugă.* VASILIU, C. 17. *Antofiţă ce făcea?... Şi la ta-său se ruga.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 71. ✧ (Rugămintea este adresată divinităţii) *Şi au dat rugăciune la D[u]mnezeu.* PRAV. GOV. 66[v]/7. *Mă rog, Doamne, la sfânta Ta faţă.* DOSOFTEI, PS. 413/10. *Vorovind cu ruga la Dumnădzău.* id. V. S. decembrie 187[v]/24. *La preadulcele Domn roagă-te să odihnească acum pristăvitul.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310. *La împăratul Râmului să să fie rugat să-i dea agiutoriu.* CANTEMIR, ap. GCR I, 361/1. *Făcând rugă la atot-puternicul Dumnezeu ca să-l întărească cu agiutorul cel de sus.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 144/33. *Să rugă la D[u]mnedzeu.* MINEIUL (1776) 169[r1]/15. *Aduce la acest Dumnezeu 5... închinăciuni pe zi.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *La Domnul se ruga.* NEGRUZZI, S. II, 85. *Acum mergi de te roagă copila mea, în pace, La Cel de sus ce toate le face şi desface.* ALECSANDRI, T. II, 108. *Roagă-te la sfântul soare Să ţie ziua mai mare.* MARIAN, Î. 503. *Poate c-o să-l asculte şi Dumnezeu la care se roagă în toate dimineţile şi serile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 126. *M-oi ruga la Precista.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 60. *Eu m-aş ruga la Sân-Soare Să ţie ziua mai mare.* MARIAN, Î. 515. *În toate zilele mă rog la Dumnezău.* ALR II 2 999/36. *Manole... La cer se ruga.* BALADE, III, 24. *Tot la Domnul se ruga.* ib. 148. *El, frate, că se ruga La Dumnezeu se ruga.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 165. ✦ (Indică persoana căreia i se răspunde la o întrebare) *Ar trebui să răspunzi la toată lumea.* BARIŢIU, C. II, 240. ✦ (Indică persoana, de obicei o autoritate sau considerată ca atare, căreia i se reclamă, i se sesizează ceva) *Vinovatul să va pârî la giudeţul cel mirenesc şi acolo să va certa.* PRAV. 245. *Cela ce va vădi la giudeţ pri cela ce scrie carte cu ocară asupra cuiva, acela va lua dar de la giudeţ şi-l va giudeca giudeţul.* ib. 250. *Să mă pârâţi la judecători, cum nu voi să vă plătesc simbriile*

(a. 1650). GCR I, 144/13. *Acesta fu pârât la el că răsipeşte avuţiia lui* (cca 1650–1675). ib. 195/4. *Făcuse multe amestecături la paşea.* M. COSTIN, O. 112. *Au mărsu de-au jăluit la veziriul.* NECULCE, L. 266. *Făcè... multe amestecături la soltanul.* id. ib. 306. *Creţulescul... îndemna să meargă să pârască pă Grigorie Vodă la vizirul.* R. POPESCU, CM I, 393. *Au fost dat jalbă la Măriia sa Vod[ă] pentru zestrile mume-şi* (a. 1753). IORGA, B. R. 336. *[Î]i îndemna să meargă să pârească la vizir pe Grigorie Vodă.* ŞINCAI, HR. III, 95/36. *La cine să te jăluieşti?* GOLESCU, în PR. DRAM. 79. *Reclamase la împăratul în contra unor comandanţi.* BARIŢIU, P. A. I, 45. *Ei pârăsc pe Radu Vodă la împăratul.* XENOPOL, I. R. VI, 12. *Se poate reclama... la preot.* RF I, 112. *Cred că m-o fi pârât vreun binevoitor la părintele stareţ.* STĂNOIU, C. I. 69. *Am făcut plângere la ghinărarii cei mari.* CAMILAR, N. I, 214. *Domnule, pari un om bun! Nu mă spune la nimeni.* TUDORAN, P. 81, cf. GRAM. ROM.[2] II, 165. *Am să te spui la tata!* TEODORESCU, P. P. 121. *Boierii ce-au pribegit, Ei cu grecii s-au unit... La sultanul te-au pârât.* id. ib. 479. *Mama mă spuse la tata, Tata sare să mă bată.* HODOŞ, P. P. 71. *Om băga ponos şi lăcrămare la Pilat.* ALEXICI, L. P. I, 251. ✦ (Indică persoana căreia i se dă o dispoziţie, o comandă, un ordin etc.) *Au poruncit la Ştefan Vodă.* M. COSTIN, O. 182. *Au dat poroncă la toată boierimea.* NECULCE, L. 386. *Poroncind domnul la toate mănăstirile ca să facă rugă* (sfârşitul sec. XVIII). LET.[2] III, 214. *Au poruncit la ai săi să prindă armele.* ŞINCAI, HR. I, 151/29. *Am poruncit la toţi credincioşii şi povăţuitorii şi la toate căpeteniile a tuturor oştilor... să se scoale.* DIONISIE, C. 172. *Poruncind la toţi a fi gata de plecare în război.* BĂLCESCU, M. V. 443. *Dă ordin la toţi funcţionarii fiscali.* BARIŢIU, P. A. I, 142. *Au zis la toţi să umple paharele.* LĂCUSTEANU, A. 86. *Cere la Hugues să-ţi gătească o mâncare.* ODOBESCU, S. III, 24. *Am poruncit la un tâmplar o ramă pe care s-o pirogravez.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 173. *Mavrichi poruncise un ceai la unul din cei doi chelneri.* GÂRLEANU, N. 55. *Bulgari... cerând cu stăruinţă la căpitanul vaporului a trage bastimentul.* MAG. IST. 1967, nr. 1, 11. *Acela porunceşte la nişte slugi să puie doi cai.* VASILIU, P. L. 70. *Striga la preuteasă s-aprindă lumânarea.* id. ib. 151. *La arnăuţi poruncea... Ochişorii îi lega.* BALADE, III, 127.✦ (Indică persoana căreia i se solicită un răspuns) *Sătana făcu doao întrebări la... voievozii săi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 224. *Să se facă întrebare la comisia catolică.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 75. *Interesează-te la un profesor.* MS. 1988, nr. 2, 29.

b) (Adesea în concurenţă cu „de la"; indică fiinţa căreia i se cere, i se solicită, i se pretinde ceva) *Cu multă rugăciune cerşutu-am de la sfinţiia lui şi mi-o au tremis.* CORESI, EV. 5. *Să ceară la Dumnezeu mâncare.* id. PS. 285. *Ispăsenie... de la tine, Doamne, cearem.* PO 1/10. *Hiecăruia ce ceare de la tine, dă-i.* VARLAAM, C. 264. *Când mi-a trebui pâine N-oi veni să cei la tine.* DOSOFTEI, O. I, 112. *Cere giudecată la Dumnedzău.* NECULCE, L. 131. *Au cerşut la Vodă 10 pungi de bani.* id. ib. 287. *Să nu ceie de la dânşii niciun fel de dajdie* (a. 1774). URICARIUL, I, 83/1. *La oamenii aceştii nimic nu am a cere.* NEGRUZZI, S. II, 221. *Cere spaga de la omul acesta.* id. ib. III, 335. *Am cerut de la guvern trimiterea flotei engleze.* GHICA, S. 369. *Nu pretinz niciodată nimic de la tine, te rog numai.* BARONZI, I. G. 202/2. *Să faceţi aceea ce pretindeţi de la noi.* BOLINTINEANU, O. 327. *A pretinde la flutur să zboare păstrându-şi... coaja... de larvă.* CONV. LIT. VI, 155. *Ce cereţi de la mine?* MAIORESCU, D. I, 392. *Îşi ceru seama de la stăpân.* ODOBESCU, S. III, 44. *Ce ceri de la mine?* CARAGIALE, O. VI, 164. *Bătrânul... îşi ceruse de la Vodă feciorul.* SADOVEANU, O. I, 10. *Ea nu cerea de la nimeni nimic.* BART, E. 54. *Cere la populaţie să se supună fără şovăire măsurilor sanitare.* ULIERU, C. 22, cf. ALR II 3 246/29.

c) (Îndică persoana căreia i se prezintă cineva sau ceva pentru a (se) face cunoscut, pentru a (se) pune în evidenţă, pentru a atrage atenţia) *Te arată la ţigani.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 403. *Îndreznesc să încrează lui D[u]mnezeu taine atât de necinstite, care le-ar fi ruşine să le arate la oameni.* GOLESCU, E. 31/8. *Te recomandarisesc la cutare.* VÂRNAV, L. 142[r]/24. *Aceşti tineri... sânt îndreptaţi şi recomandaţi la d. Ştefan Gautier.* CR (1828), 278[1]/2. *Socotelile se vor supune la domn prin logofătul credinţei.* REGUL. ORG. 667/3. *Comorile firei toate la ochii mei dezvălite.* CONACHI, P. 102. *Nu te-ncerca zadarnic la oameni să arăţi Acele care lumea le sufere, le vede.* NEGRUZZI, S. II, 183. *Mă duc să m-arăt la oaspeţii mei.* id. ib. III, 411. *În preajmă-i e cetatea! ai ei locuitori Ruina-i azi cu fală arăt la călători.* ALEXANDRESCU, M. 10. *Ei stau în linii drepte şi armele prezentă La şefi muiaţi în aur.* ALECSANDRI, POEZII, 336. *Eram recomandat la toţi.* LĂCUSTEANU, A. 42. *Negreşit că tabloul ce s-a prezentat la ochii scriitorului a fost măreţ.* ODOBESCU, S. III, 93. *N-a arătat la nimeni.* în GRAM. ROM.[3] I, 614. ✦ (Indică persoana faţă de care cineva sau ceva se arată a fi într-un anumit fel) *În chip de cerb la ţigani s-arată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 85. *La domni şi crai... trebuie să arăţi obraz vesel.* SADOVEANU, O. XIII, 110. ✦ (Indică persoana încunoştinţată, avizată, edificată sau nu, în legătură cu cineva sau ceva) *Moamet... a adeverit la oamenii casii sale că are întâlnire cu arhangelul Gavriil.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Un cuvânt... la mulţi necunoscut.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 96. *Medelniceru... este om cinstit şi la mulţi cunoscut* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 172. *Într-un loc pustiu şi tainic, de curând aflat la lume.* CONACHI, P. 85. *Eşti tu necunoscută la cei mai mulţi din oameni.* CONV. LIT. IV, 204.

3. a) (Indică destinatarul sau beneficiarul acţiunii sau atitudinii cuiva) *La oamenii aceştia să nu faceţ[i] strâmbătate* (nu pricinuiţi acestor oameni B 1938), *pentru căci au întrat supt acoperământ stilpilor miei.* BIBLIA (1688), 12[2]/18. *Ai făcut la noi, Doamne Dumnezeul nostru, după toată liniştea ta... în ce chip ai grăit.* ib. 634[1]/24. *Arătatu-s-au la toţi cu blândeţe şi cu milă.* NECULCE, L. 193. *La cine-i slujiè bine arăta dar.* id. ib. 196. *Văzând el minunile ce să făcea la H[risto]s, cutremurul şi schimbarea soarelui întru întunerec.* MINEIUL (1776), 97[v1]/7. *La toţi şi fieştecăruia ce sânt lăcuitori într-această Bucovina... protecţia noastră sânt vrednici a avea.* PORUNCĂ, 1/14. *Ai dat alegerea la Calegar.* HALIMA (1783), 151[v]/38. *Acesta este care pune regule la dascalii carii sânt cei întâi.* GHERASIM, T. 42[r]/1. *De acestea băgând în cap la*

ai săi varvarul Asan. ŞINCAI, HR. I, 228/2. *M-am îndemnat... de a da trebuinciosul ajutoriu la preaînaltul tron* (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 203. *Judecătorii datori sânt ca să rânduiască a fi deopotrivă advocaţi pentru amândouă părţile ce să judecă, adecă să nu fie la o parte procopsiţi şi ispitiţi în limbuţie, iar la ceaialaltă parte neprocopsiţi.* MAN. JUR. (1814), 37. *Bâtul va pricinui ură la prunci asupra voastră.* PETROVICI, P. 51/16. *La un aseminea primejdios vrăjmaş trebuie să punem smerenie.* GOLESCU, E. 228/12. *Să dea bună pildă la ceialanţi.* id. î. 114. *Mult râs pricinuia la mulţime.* POTECA, F. 43/23. *Să nu rămâie la nimeni niciun fel de pricinuire* (a. 1834). DOC. EC. 549. *Ocârmuirea au dedat toată a sa îngrijire la acest obiect de mare cuviinţă* [agricultura] (a. 1846). HURMUZAKI, S. VI, 524. *E de crezut că nimeni nu ş-ar face dreptate, dacă s-ar face dreptate la toţi, în toate împrejurările.* LAURIAN, F. 127/26. *N-au fost suferiţi nici să tragă clopotele la morţi, nici să ţie predice.* BARIŢIU, P. A. I, 24. *Vom aduce la cetitori plăcere.* NEGRUZZI, S. II, 217. *Mi-a fost dascăl, mie şi la mulţi dascăli.* GHICA, S. 320. *El a inspirat la o generaţiune întreagă simţemintele patriotice.* id. ib. 633. *Şi din miros albastru împestriţat cu aur La îngeri făcuşi haine.* EMINESCU, O. XV, 954. *Te rog... să-mi împrumuţi... carul cu boii s-aduc nişte lemne din pădure la nevastă şi la copii.* CREANGĂ, P. 45. *Mişu al nostru... dă meditaţie la băieţi.* CARAGIALE, O. II, 74. *Nici macar catadicseşte să sărute mâna la cucoanele bătrâne.* CONV. LIT. XII, 1. *Dam lecţii la o fetiţă de şapte ani.* DELAVRANCEA, T. 209. *Arunc în toate serile câte o bucată de mămăligă... nadă la peşte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 108. *Dădea cep la al treilea poloboc.* GÂRLEANU, N. 119, cf. CADE. *Lua temperaturile, punea ventuze la bolnavi.* MIRONESCU, S. A. 124. *Tactica... dăscăliţelor frumoase nevoite să predea la elevi cărora le mijea mustaţa.* I. BOTEZ, B. I, 100. *La alţii, cum se cer, cum le dă drumul.* VISSARION, B. 304. *A făcut binele la atâţia.* CĂLINESCU, C. O. 175. *Prejbeanu ne-a dat în cărţi la fiecare.* id. S. 95. *Ridică ori scad preţurile la grâne ori la vite cum poftesc ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 102, cf. SCL 1962, 219–220. *Pregăteşte o surpriză la copii.* în GRAM. ROM.[3] I, 73. *Refuz ajutorul meu la oricine nu îl merită.* în ib. II, 408. *La mândruţa-n joc voinică, Spală oala tu, pisică.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 420. *Să câştige de mâncare la cei o sută de copii.* RETEGANUL, P. IV, 16. *Când baba căută bogi* [=bobii] *la mai mulţi din casă, schimbă un bob din cei 41 şi apoi caută.* ŞEZ. III, 126. *Cine crede la muiere, Bage-i-se dracu-n piele!* BIBICESCU, P. P. 208. *Dă, Doamne, la lume bine, Şi mie, de mi se vine, Dă, Doamne, la lume parte, Şi mie, de mi se cade.* BUD, P. P. 50. *La alţi oameni le cred, la aista nu cred.* ALR II 3 021/2, cf. 3 021/27, 53, 64, 76, 141, 325, 346, 349, 365, 386, 514, 520, 762, 872, 886. *La oamenii care le faci bine nu mai auz nicio mulţămire.* ALR II 3 088/531, cf. 3 088/27, 53, 105, 130, 157, 192, 219, 260, 272, 279, 310, 325, 353, 362, 365, 414. *La un copil să dai pildă bună.* ALR II 3 486/386. *Să vă facă Domnul parte Şi la mic, ca şi la mare, Şi la slab, ca şi la tare!* BALADE, II, 207. *Să umple burta la băieţ!* FOLC. MOLD. I, 284. *Cei cu ochi, călăuză la cei fără de ochi pururea să se arate.* ZANNE, P. II, 335. *La unii mumă Şi la alţii ciumă.* id. ib. IV, 475. *Pleacă-te la cei ce întind mâinile către tine.* id. ib. VIII, 226. (Atitudinea se manifestă faţă de divinitate) *Aduse Cain dentru roadele pământului jârtvă la Dumnezău.* BIBLIA (1688), 3²/8. ✧ (În construcţii reciproce) *Om la om nu mai putea da niciun crezământ.* BARIŢIU, P. A. I, 109. *Boier la boier nu-şi face cântec.* NEGRUZZI, S. I, 185. *Corb la corb nu scoate ochii.* id. ib. 248. *Corb la corb nu-şi scoate ochii.* STANCU, D. 9. *Corb la corb nu-şi scoate ochii.* ALR II 3187/260. ✧ (În construcţii comparative) *Au crezut oamenilor celor necredincioşi ca la nişte credincioşi.* ŞINCAI, HR. I, 59/32. *Îţi trage clopotele ca la toţi creştinii.* CARAGIALE, O. VI, 291. ✦ (Indică fiinţa în detrimentul sau în dauna căreia acţionează sau se manifestă cineva ori se întâmplă ceva) *Tremise la dinşi mâniia cu băsăul său, băsău şi mânie şi bănat, tremease pri-nşi îngeri cu[m]pliţi* (e l a d e z l ă n ţ u i t î m p o t r i v a l o r a r ş i ţ a m â n i e i s a l e B 1938). PSALT. HUR.[2] 153. *Pizmaşii stătură cu pără Făcându-le ură la-mpăratul.* DOSOFTEI, PS. 363/5. *Mare pagubă... s-au făcut la norodul pravoslavnic.* R. GRECEANU, CM II, 148. *La unele le-au perit în războiu feciorii.* ŞINCAI, HR. III, 27/9. *La unii le-au tăiat gâturile.* id. ib. 32/22. *Un os, carele prin scrintitură au ieşit din locul său, o câtă durere aduce la tot trupul.* MAIOR, PRED. 49/6. *De ce atâta osândă la nişte nevinovaţi?* BELDIMAN, E. 6/2. *La oameni fără-de-lege nicio credinţă să dai.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 279. *El nu mai lăsa nimic la vrăjmaşul biruit.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 69/6. *Ca şarpele ce poate În sus când o privi În zbor s-arunce moarte La păsări ce-o zări.* C. A. ROSETTI, C. 211/12. *Nu face rău, La oile de fătat* (a. 1853). în ŞA II, 330. *La-aşa oameni pătimaşi Poate crede cinevaşi?* PANN, P. V. III, 12/4. *Multe rele am făcut la persi.* ARISTIA, PLUT. 327/8. *La tătari am împărţit Buzduganu-mi oţelit.* ALECSANDRI, POEZII, 417. *Un taur grozav la mulţi bezmeteci le-a curmat zilele.* CONV. LIT. XI, 177. *Cum vânătoru-ntinde-n crâng La păsărele laţul.* EMINESCU, O. 174. *Sătulul nu crede la ăl flămând.* CARAGIALE, O. VI, 82. *La trei le-au tăiat capul cu satârul..., celorlalţi le-au băgat pumnul pe beregată.* DELAVRANCEA, H. T. 104. *Aş avea plăcere nespusă să le trag şi eu câte o palmă la toţi mizerabilii ăştia.* MIRONESCU, S. A. 25. *Războinicii... priveau cum popoare nouă de viteji trec pe pământul strămoşesc, ducând foc şi sabie la duşman.* SADOVEANU, O. I, 9. *La unul i-a spart capul.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 39. *Scoate-o măciucă groasă... Şi-avântând-o într-o parte, Trage la ciocoi pe spate.* MARIAN, SA. 174. *Dau bici la boi să ajungă curând acasă.* RETEGANUL, P. V, 47. *Ţi-aş rupe inima Şi la toată viţa ta, Şi ţie şi la mă-ta.* DOINE, 94. *La ala i-o picat steaua, o murit.* ALR II 2 461/172. *La muierea asta i-o murit omu.* ib. 2 970/2. *La cela i-oi da o palmă.* ib. 3 076/53, cf. 3 076/105, 172. *C-o sută de călăraşi, Face la mai mulţi năcaz.* BALADE, III, 77. *Feciorii care-au rămas Trag coloapele pe nas Şi fac la fete năcaz.* FOLC. TRANSILV. I, 18. *Da-ar Dumnezo la muierea me, cân mă duc acasă mâne dimineaţă, să fiie muartă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 345. ✧ (Atitudinea se manifestă faţă de divinitate) *Greşiia norodul la D[umne]zău.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 6/47. *Vă rugaţi pentru noi către Domnul Dumnezăul nostru, căci am greşit la Domnul Dumnezăul nostru.* ib. 633¹/23. ✧ (În construcţii comparative) *Îi sfărm capul*

ca la o năpârcă. GÂRLEANU, N. 29. ✧ Expr. **A da foc la...** v. da. ✦ (Destinatarul reprezintă sau simbolizează ființe sau forțe malefice) *Te-ai rădicat pre tine jărtvă fără prihani... dând trupul cel prea curat... și neîmblat nice la un păcat.* DOSOFTEI, PS. 507/14. *Netemându-se a se da pe sine la moarte.* ȘINCAI, HR. I, 255/30. *Lasă la dracul pe cele fecioare.* BUDAI-DELEANU, T. v. 130. *Un mezelic de pastramă... Pe loc mă dete La o pustie de sete.* PANN, H. 70/14. *La dracul să se ducă.* NEGRUZZI, S. II, 248. *Du-te la naiba.* id. ib. III, 32. *Răsar-o vijelie din margini de pământ, Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi la vânt.* EMINESCU, O. I, 128. *Ia lasă-mă la pârdalnicul, stăpâne.* CREANGĂ, P. 154. *De ce nu l-am rugat s-o lase la pustia de pușcă!* CARAGIALE, ap. CADE. *Unde ai să ajungi cu inima asta a ta? Mai bine dă-o la câini!* SADOVEANU, O. I, 43. *Te dau... la pești.* CAMIL PETRESCU, O. I, 86. *Du-te la dracu!* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 28. *M-a dat maica pe mine la rău mare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 172. *Lasă-le la dracu, Doamne, Că și ele mor de foame!* id. ib. 438. *Vai, vai, vai, dorule, vai, La câte rele mă dai.* SEVASTOS, C. 189. *Las' o, soro, la focu, C' așa mergi cânticu.* VASILIU, C. 19. *Lasă... Cuțitul la focul, Că-ți potopesc feciorul!* BALADE, II, 14. *Trupu-afară râmânea Și la câini, măre, că-l da.* ib. 252. *Să-i taie și mâni, Să le dea la câni.* ib. III, 47. ✧ (În enunțuri contrase) *La dracu, de știu acum pentru ce și pentru cine mă băteam.* NEGRUZZI, S. III, 270. *La dracu!* id. ib. 362. *Iaca, la dracu, rumânico.* VISSARION, B. 113, cf. GRAM. ROM.³ I, 679. ✧ Expr. **A da la dracul** (sau **la draci, la toți dracii**) v. drac. **A da** (sau **a lăsa**) **la naiba** (sau **naibii**) v. naiba. **A lăsa la pustia** (sau **la pustii**) v. pustiu (**II 1**). **Ducă-se** (sau **duce-te-ai, duce-s-ar** etc.) **la pustii** (sau **pustiu, pustia**) v. pustiu (**II 1**). **A da** (pe cineva sau ceva) **la corbi** v. da. **A se duce la focul** v. foc. **A trimite** (pe cineva) **la dracul** v. drac. ✦ (Indică destinatarul sau beneficiarul unei stări, al unei situații generate de ceva) *Aceasta fie ție de coperemânt ochilor tăi la toți aceia carii cu tine sânt și tutindinile.* PO 66/11. *Voie bună faci... La toți ce te beu.* BUDAI-DELEANU, Ț. 135. *Articulii d-tale... au făcut cea mai bună impresiune la ai noștri.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 113. *După cum se prilejește... Când vrea amoriul la cei care îi iubește.* CONACHI, P. 84. *Moartea vindec-orice rană Când la patime repaos.* EMINESCU, O. I, 126. *Gigi, să fi văzut cum ne zburau la toți pletele în vânt.* CĂLINESCU, S. 76.

b) (Indică obiectul completat, extins sau ameliorat, valorizat, ca urmare a acțiunii cuiva) *Bag vreun clin la vreun veșmânt.* LB. *Daca testatorul, după facerea testamentului, va adăogi la moșia dănuită..., atunce legatariului să cuvine și adăogirea și scăderea.* COD. ȚIV. 104/30. *A pune și marca țării lui la pomenitele manufacturi* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Femeia lui mai adăogi un pui cu smântână la bucatele obicinuite.* NEGRUZZI, S. I, 296. *Și-a pus altă coardă la arc.* GHICA, S. 62. *Făcuse un clopot mare la acea mănăstire și avea dragoste să-l tragă singur.* CREANGĂ, P. 105. *Lucrează decorațiile emiciclului adaos de curând la vechea clădire.* CARAGIALE, O. III, 108. *Să te îndemn a tăia merii și din ei să faci două scânduri la pat.* ISPIRESCU, L. 64. *Nartexul ce se adăogase la biserica lui Ștefan cel Mare... era în cea mai proastă stare.* CONV. LIT. XX, 973. *La cei doi drugi lungi, li se pune câte o țepușă.* PAMFILE, A. R. 142. *Dădu drumul la robinet, îl lăsă să curgă.* PREDA, R. 64, cf. L. ROM. 1969, 328. *A adăugat la mult vin puțină apă.* în GRAM. ROM.³ I, 51. *Să ne dai două-trei parale Să ne cumpărăm glugi la mantale.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 110. ✧ (În operații aritmetice; cu verbul „a aduna") *Acest produs îl adunăm la cubul numărului.* ENC. TEHN. I, 57. ✦ (Indică situația sau faptul amplificat, intensificat, ca urmare a adăugării unor elemente noi) *De va adaoge cela la porunca cea dintâiu... să afle pricină împotriva lui* (cca 1700–1725). GCR II, 21/23. *Pre puțin folos a fi a adaogi cevași la cele vechi.* GHERASIM, T. 19ʳ/8. *În anul acesta au mai adăogat rele la rele.* ȘINCAI, HR. I, 132/23. *Adăugăm la scutințele cele zise... cum că neguțitorii lor pot vinde și umbla în toată crăimea.* id. ib. 254/16. *La acest folos primariu se pot adauge alte rezultate.* LAURIAN, F. 98/16. *Dă la simțirile noastre o mai multă gingășime.* CONACHI, P. 268. *La acestea adaug și toate câte mi-a fost cu potență a afla.* CCR VII. *Note... care adaogă la meritul cărții.* MAIORESCU, CR. I, 121. *El nu voia... să mai adaugă și o greutate lăuntrică la cele două.* XENOPOL, I. R. XIV, 21. *La datele adunate de Marinescu vin să se adaoge acelea pe care le găsim într-o broșură a lui Petru Maior.* DENSUSIANU, L. 49. *La aceste lipsuri vin să se adauge în viața moțului și altele.* GR. S. II, 33. *Cel dintâi cu acest nume la care se adăogase porecla.* M. I. CARAGIALE, C. 49. *Vorbea înainte, în disperarea lui nebună, adăogind la tânguiri blesteme cumplite.* SADOVEANU, O. I, 20. *La această politică generală a cercetărilor se mai adaugă două elemente importante.* D. GUSTI, P. A. 239. *La toate se adăugau vedeniile.* BLAGA, H. 65. *La culori și linii a adăugat elementul poetic.* RALEA, S. T. I, 13. *La siguranța de sine și la răbdarea care îl făcuseră să-și cucerească și apoi să-și păstreze soția – virtuți naturale..., se adăugă apoi... și ceea ce moștenise prin educație.* PREDA, R. 14. *La aceasta se adaugă încă două elemente cu rol specific distinctiv.* COTEANU, S. E. 10. *La aceasta este necesar să adăugăm și faptul că Moldova... avea nevoie de o armată.* STOICESCU, C. S. 24. *Gâfâia... în atmosfera umedă... la care se adăuga și mirosul.* ȚOIU, G. 20. *Aceasta este țara ..., fără de care nu s-ar putea înțelege nici tot ceea ce învățătura adaugă la alcătuirile firii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 3/1. *La amintirea altora, Șerban Cioculescu își adăuga propria aducere-aminte.* GRIGURCU, C. R. 44. *Ce să mai adaug la aceste studii?* VASILIU, P. L. 6. *Nu adăoga la sărăcie și calicie.* ZANNE, P. V, 574. ✧ (În enunțuri contrase) *La trecutu-ți mare, mare viitor.* EMINESCU, O. I, 15. ✦ (Indică grupul constituit, augmentat cu elemente noi, ca urmare a acțiunii cuiva) *Romanii la împărăția sa au adaos* [Dachia]. CANTEMIR, HR. 69/25. *Au luat și Chintaia... și le-au adaos toate la stăpânirea lui Aladin.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *Au mai adus români la cei mai dinainte locuitori românești.* ȘINCAI, HR. I, 130/30. *De voie te-ai adaos La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?* EMINESCU, O. I, 140. *Se vor adăoga, la conservatoarele deja existente, cadrele care lipsesc.* CARAGIALE, O. III, 115. *Întreaga Moldovă și Basarabie sudică erau acum anexate la teritoriul și la civilizația romană.* PÂRVAN, G. 126. *Se alătură la strana dreaptă și se cufundă... în*

slujba aceasta de noapte. SADOVEANU, O. IX, 35. *S-au adăugat la dorobanții mercenari străini așa-numiții dorobanți de țară.* STOICESCU, C. S. 62.

c) (Învechit și regional; indică ființa căreia i se impune ceva ca necesar, folositor, obligatoriu) *Nu este... cu dreptate, nici de folos la obște să se facă bine leneșilor.* GOLESCU, E. 298/12. *Acele năravuri... La om trebuitoare.* NEGRUZZI, S. II, 261, cf. GRAM. ROM.[3] I, 614. *La drăguț nu-i trebui peană C-amu are o cucoană.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 163. *La un împărat îi trebuiesc mai multe țări.* RETEGANUL, P. II, 12. *La calu cel bun nu trăbă zbici.* ALR II 2 957. *Mândră-i mândra și se ține, Da nu trebuie la nime.* FOLC. TRANSILV. I, 72. *La calul nărăvit, pinten ascuțit* [trebuie]. ZANNE, P. I, 344.

d) (Indică încercarea, proba la care este supus cineva sau ceva) *Am supus elementele limbii noastre de prea luminată origină la o critică riguroasă.* ARHIVA, R. I, 370/15. *Supune la al tău calcul a vremilor întuneric.* CONACHI, P. 275. *El supune totul la un esamen adânc.* BREZOIANU, A. 49/16. *A voit a se afranca de controlul Camerii la care-l supunea Constituțiunea.* GHICA, C. E. I, 465. *Trăsurele principale au remas aceleași, rezistând verificării la care le-am supus.* HASDEU, I. C. I, XII. *Vom supune dar această teorie la critica factelor morale.* CONV. LIT. II, 36. *M-am supus... la niște esamine pentru cunoștința limbii franțuzești.* SBIERA, F. S. 246. *[Î]și supunea chiriașii... la un control și o vămuire riguroase.* CĂLINESCU, O. I, 138. ✦ (Indică situația care amenință, pune în pricol pe cineva sau ceva) *O asemenea neștiință nu e supusă la niciun păcat.* GOLESCU, E. 113/4. *Este tot omul supus la atâtea greșeli.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 462/11. *Văzurăm ș-alte corăbii supuse la asemenea primejdii.* PLEȘOIANU, T. I, 73/21. *Au scăpat de inundațiile la care minele erau supuse înainte.* BOLINTINEANU, O. 433. *Credeți că n-aș fi nebun să vă expun la primejdii, pentru o petrecere care se poate amâna.* CARAGIALE, O. VII, 34. ▭ *Nu te-am expus la niciun pericol.* ✦ (Indică obligația, cerința impusă cuiva) *Satul... nu se supune la o asemenea dare.* REG. ORG. 63/19. *Stofele austro-ungare de lână sânt supuse... la o dare vamală.* GHICA, C. E. II, 539. *Li se ușură plata birului, fiind supuși la o dajde mai ușoară.* IORGA, C. I. II, 166. *La haraciuri am fost pus Și la biruri greu supus.* TEODORESCU, P. P. 677.

e) (Învechit; indică autoritatea față de care s-a stabilit o relație de subordonare, de aservire, de supunere a cuiva sau a ceva) *S-au închinat cu toții la Traian împăratul.* M. COSTIN, O. 258. *Au închinat țara... la turci.* id. ib. 268. *Aceste mănăstiri... mai fusese închinate și mai înainte vreme la Sfântul Mormânt.* NECULCE, L. 387. *Metohurile de acolo... sânt închinate la sfântul mormânt.* R. POPESCU, CM I, 574. [Mănăstirea] *era zidită de Păun Vameșul și închinată metoh la Xiropotam* (a. 1717). IORGA, S. D. VI, 60. *Oarecare călugăraș era supus la un părinte.* MINEIUL (1776), 93¹/2. *Era supuși la Aladin.* VĂCĂRESCUL, I. I, 12ʳ/14. *Fătul meu! Vii fi om mare, iar tu la toți ti placă* (a. 1784). GCR II, 135/26. *Sosit-au de tine hotărâtă Vreme, în care tu de voie bună Vrușî să te închini la Poarta mărită!* BUDAI-DELEANU, Ț. 168. *Supunerea țărei la dinastia de Habsburg.* BARIȚIU, P. A. I, 9. *El la nime nu-ndrăznește-a se pleca.* NEGRUZZI, S. II, 306. ✦ (Indică persoana în fața căreia cineva își manifestă supunerea, devotamentul, respectul, prin plecăciuni) *S-au dus toți și s-au închinat la Hmil.* M. COSTIN, O. 130. *Mărgându la adunare au închinat la pașe, pentru care slujbă au dobânditu cinste și nume bun.* NECULCE, L. 61. *Alți boiari... plecară capetele toți la Alexandru Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 144. *Au venit... și s-au închinat la împăratul.* VĂCĂRESCUL, IST. 255/9. *El se închină întâi vicontesei, apoi la toate damele.* HRISOVERGHI, A. 81/5. *Nespusa fericire de a mă-nchina la tine ca la o dumnezeire!* CONACHI, P. 101. *Cum intră, la împăratul îndată i s-a plecat Cu respect, cu cuviință și mâna i-a sărutat.* PANN, E. I, 113/21. *Mă duc să mă-nchin cu plecăciune la domnul ispravnic și la toată sindrofia.* RUSSO, în DL II, 599. *Mă închin, băieți, la fața voastră cu sănătate.* CREANGĂ, A. 95. *Crâșmărița cea frumoasă, luând paharul, se închină la toți cu sănătate, râzându-i ochii.* id. ib. 97. *Toți se-nchină la el.* CARAGIALE, O. VI, 62. *La voi, flăcăi, mă-nchin ca la codru verde.* SOVEJA, O. 30. *Trei cupe de vin aș bea... La nime n-aș închina.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 137. (Divinitatea este obiectul adorației, venerației cuiva) *[Î]mpărățâi cu tot omul Să slujască toți la Domnul.* DOSOFTEI, O. I, 231. *Am mers fieștecarele... a lucra la alți dumnezăi* (închinându-ne la dumnezei streini B 1938). BIBLIA (1688) 633¹/54. *Unei ființe dezmierdătoare Ca la un înger mă-nchinai eu.* SIHLEANU, ap. TDRG. *Dă-mi înapoi pe-aceea ce mintea mi-a răpit Și de-astăzi a mea viață la zeii tăi se-nchină.* EMINESCU, O. I, 93. ▭ *Mă închin la Dumnezeu. Mă închin la Maica Domnului.* ✧ Expr. **A se închina la sfinți** v. sfânt. ✦ Indică obiectul sacru sau considerat ca atare în fața căruia cineva își manifestă venerația, evlavia, cu un ritual adecvat) *Întra-vrem în satul lui, închina-ne-vrem la locul iuo au stătut picioarele lui* (să ne închinăm așternutului picioarelor sale B 1938). PSALT. HUR.[2] 199. *Să vă-nchinați cu tot omul La sfânt radzâm de picioare.* DOSOFTEI, PS. 338/5. *Să închina la idoli.* BUDAI-DELEANU, Ț. 142. *Se găsesc oameni atât barbari de se închină la foc.* DRĂGHICI, R. 75. *Sărmanul, rătăcisă tare în anii din urmă și să închina... la idoli.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 172. *Să închina la toate icoanele.* GHICA, S. 506. *Fiind copilul slab și nefiind speranță de viață, i se dă un nume, închinându-l la o icoană.* MARIAN, NA. 198. *Eu sunt supusul firii înțelepte, Închinător la glie și la soare.* GOGA, POEZII, 138. *Oană, tu te-nchini la soare?* DELAVRANCEA, O. II, 82. *S-au închinat cu evlavie la icoane.* CĂLINESCU, C. O. 196. *Vrăjitorii toți se-nchină La o stea ce dă lumină.* TEODORESCU, P. P. 105. *Sluga-n casă că intra, La icoane se-nchina.* BALADE, II, 71. *Fiecare caută să aibă icoană la care să se închine.* ZANNE, ap. CADE 644.

4. (Indică ființa care trăiește o experiență, o stare psihologică sau fiziologică) *La toate țările în lume urâtă este stăpâniia.* M. COSTIN, O. 61. *Spaima... să făcuse la căzaci.* id. ib. 163. *Și ce-i cinstea la-mpăratul I-i drag giudețul și sfatul.* DOSOFTEI, O. I, 224. *Făcându-se trei zile mare bucurie la tot Bagdatul.* HALIMA (1783), 90ᵛ/2. *Fu plăcut acest sfat la împăratul.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *Fost-au... procopsit în toate învățăturile și pentru virtuțile sale la toți iubit.* ȘINCAI, HR. I, 20/27. *La toată adunarea căzu greață.* BUDAI-

DELEANU, Ţ. 86. *Cel rău ştia că a Romicii faţă Mai la mulţi tineri ţigani plăcusă.* id. ib. 123. *De obşte sânt neplăcute la cei din vremea noastră.* POTECA, F. 107/5. *Îmi spuseră că La unii au intrat şi frica.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 114. *Nu ştiu cum nu li-e ruşine la unii oameni a scorni unele şi altele.* id. ib. 160. *Hultuitul în crăpătură se face primăvara când dă mustul la copaci.* LITINSCHI, M. 109/6. *L-Areti numai singur Erotocrit îi plăcea.* PANN, E. II, 38/6. *La oameni adevărul nu place totdeauna.* NEGRUZZI, S. II, 214. *La copiii fără minte slobozenia e dragă.* id. ib. 291. *La unia le umblau buzele parcă erau cuprinşi de pedepsie.* CREANGĂ, A. 84. *Sper că v-a trecut la toţi gutunarul.* CARAGIALE, O. VII, 135. *Asta o să ne facă la amândoi bine.* id. ib. 214. *La toţi ne pierise glasul.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 171. *Oamenii la care slăbeşte uzul raţiunii recad în dispoziţii infantile.* CĂLINESCU, C. O. 108. *Ne vâjâie urechile dă foame la toţi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 45. *Asta le plăcu la toţi.* id. ib. 88. *Le hârâie tusea-n piept la toţi.* STANCU, D. 17. *Emisiunea le-a plăcut la o mulţime de telespectatori.* în GRAM. ROM.³ II, 407. *Fost-au pui de rândunea, Dragă la toată lumea.* CONV. LIT. IV, 30. *Buze rumeioare Care plac la fetişoare.* JARNÎK – BÂRSEANU, D. 374. *Sprâncenile... Mele maica le-o scris Cu peană de mierlă neagră, Câţi mă văd, la toţi li-s dragă.* MÂNDRESCU, L. P. 82. *Copiii făr' de părinţi La toţi oameni-s urâţi.* MARIAN, Î. 129. *De ar plăcea mamii ca mie, Mâne-aşi mere-n cununie, De-ar plăcea şi la tata, Încă azi ne-am cununa.* id. NU, 82. *Ard-o cu para avere La mulţ face pă scădere.* GR. S. II, 303. *La copiii cei mai mulţi le place să se joace.* ALR I, 243/1. *La pruncii aiştea le me bine.* ib. 259/80. *La ei le place friptura.* ALR II 3 045/349. *La aciia le place băutura.* ib. 3 078/64, cf. 3 078/130, 157, 228, 235, 272, 349, 353, 365, 414, 531, 833. *O băut la care cum i-o plăcut.* ib. 3 094/334. *P-amândoi îi cununa, Mândră nuntă că făcea, Bine la toţi le părea.* BALADE, III, 151. *L-adunare cine tace, El la niminea nu place.* ZANNE, P. IV, 199.

5. a) (Indică realitatea faţă de care se stabileşte o adecvare, o corespondenţă, conformă unei cerinţe, unei situaţii) *Ce este numirea cea de neam? Este ceea ce la toată familia sau la tot neamul să cuvine.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 27ᵛ/17. *S-ar cădea la fieştecari domn să aibă în casa lui puţine învăţături ale doftorilor* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 17. *Au cutezat să poarte Armele ce a purta să cuvine La voinici.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 198. *O odaie care să se potrivască la o cinstită persoană.* KOTZEBUE, U. 24ʳ/22. *Această socotinţă conglăsuieşte şi cu înştiinţările vechilor scripturi, a cărora pomenire să potriveşte la toate noroadele asiatice.* AR (1830), 8¹/26. *Cuca, la oricine nu se cuvine, ci numai la unsul lui Dumnezeu.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 136. *Lenea şi nelucrarea nu stă bine la oaminii de caracter.* ARISTIA, PLUT. 51/28. *În gramatică... se numesc* [nume] *comune cele ce se cuvin la mai multe persoane sau lucruri, iar proprii cele ce... se atribuiesc numai unei persoane sau unui lucru.* MAIORESCU, L. 45. *Vorba ceea: La unul fără suflet, trebuie unul fără de lege.* CONV. LIT. XI, 188. *Frumos cântec, dar nu se potriveşte la toţi.* CARAGIALE, O. IV, 394. *Cercară toate femeile condurul şi la nici una nu se potrivi.* ISPIRESCU, L. 187. *Situaţia le convine la câţiva.* în GRAM. ROM.³ II, 407. ✦ (Indică persoana îndreptăţită să deţină sau să primească un bun, un drept, un privilegiu etc.) *Ci totul să cuteze se iartă la sărac.* HELIADE, O. I, 69. *Mingea se cuvine la cel ce ştie s-o trântească mai bine.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 448. *Amoriu..., Na-ţi şi arc, na-ţi şi săgeată..., Căci la invalizi ca mine ele nu se mai cuvin.* CONACHI, P. 226. *Asta numa la-mpăraţi a se face priveşte.* PANN, E. III, 8/6. *La boieri vrednici toate se cad.* ODOBESCU, S. I, 75. *A se lupta călare Nu priveşte la fiecare.* ZANNE, P. IV, 287.

b) (Indică norma, preceptul etc. faţă de care se conformează cineva) *Să ne supunem la legea patriei.* AETHIOPICA, 74ᵛ/10. *Tot omul la a sa lege trebuie a se pleca.* HELIADE, O. I, 409. *Un predicator, propovăduind supunerea către cel vecinic, descria cu mare vioiciune supunerea lui Avraam la porunca lui Dumnezeu.* id. ib. II, 30. *Nu voieşte a să arăta nesupus în sânul unei familii supuse la pravili.* MARCOVICI, D. 85/4. *Atunce Petru şi tu să vă supuneţi la cele ce va orândui direptatea.* ASACHI, S. L. II, 116. *Nu se va supune la hotărârea judecătoriei de serviciu.* REGUL. ORG. 248/1. *Prin urmare, mă voi supune la legile voastre.* ARISTIA, PLUT. 326/20. *Mi-e greu să mă supun La reguli.* NEGRUZZI, S. II, 268. *De nu îţi pare lucru prea greu La nişte reguli a te supune.* ALEXANDRESCU, O. I, 208. *Copiii se supuseră la noua poruncă a tatălui lor.* FILIMON, O. I, 190. *Se supuneau la porunca lui.* ISPIRESCU, L. 31. *Siguranţa portului restabilită prin supunerea oarbă la hotărârea şefului.* BART, S. M. 89. *China e clasică, „chinezeria" fiind o supunere la reguli, la fondul etern.* CĂLINESCU, I. 28. ✦ (Indică regula, legitatea etc. aflată în dependenţă necesară cu cineva sau ceva) *Plantele (sadurile) sânt supuse tot la acea influenţă a climii, ca şi oamenii.* DESCR. AŞEZ. 16/16. *Statele sânt neapărat supuse tot la acele perioade de creştere şi distrugere ca şi corpurile naturale.* ARISTIA, PLUT. [XVIII$_2$/12]. *Banii nu au inimă; nu sânt supuşi decât la regulile calculului.* GHICA, C. E. I, 145. *Dr. Gall... subordona... moralul omului la oarecare condiţiuni fiziologice determinate.* CONV. LIT. II, 28. *Găsim... în Omer o acţiune simplă, supusă la toate legile unităţii.* ib. IV, 144. *Orice fiinţă organică... este supusă la o înrâurire nouă.* ib. XI, 166. *Psihicul ..., fiind el însuşi un lucru, se supune la mişcarea simetrică a naturii.* PHILIPPIDE, P. 136. *Îmbrăcămintea şi locuinţa... se supun, în dezvoltarea timpului, la aceleaşi mode.* IORGA, C. I. I, 105.

6. (Învechit; indică situaţia, faptul faţă de care se manifestă opţiunea, preferinţa cuiva) *A jertfi... interesurile sale cele adevărate la nişte zadarnice deşertăciuni.* MARCOVICI, D. 213/24. *Aceasta este o furie care jertfeşte toate la mândrie.* BUZNEA, P. V. IV/10. *Bogdan, care nutrea în cuget planul cel măreţ, preferându-l la a sa personală vendetă, lesne s-au înduplicat.* ASACHI, S. L. II, 96. *Vai... de acea naţie care calcă voia lui Dumnezeu, care preferă răul la bine!* BĂLCESCU, M. V. 4. *Ruşine bolnavului, deaca-şi a jertfit sănătatea la plăceri imoase.* MAN. SĂNĂT. 2/15, cf. L. ROM. 1962, 423.

7. (Exprimă realitatea faţă de care se stabileşte un raport de apartenenţă, de posesiune) *La cine te ţini?* PO 111/27. *Omul raţionabil nu aparţine la nicio şcoală, la*

nicio sectă. CONV. LIT. II, 60. *Nu întotdeauna putem preciza la ce podoabă anume au aparţinut fragmentele de lanţuri.* PÂRVAN, G. 534. *Apartenenţa la un partid politic.* în DL. *Când se analizează apartenenţa lor la o silabă sau la alta, se constată că nicio silabă nu conţine un grup mai mare de trei consoane.* COTEANU, S. E. 10. *Înfruntarea esenţială aparţine la două personaje.* în GRAM. ROM.³ II, 407.

8. a) (Învechit, rar; în legătură cu verbul *a fi* cu sensul „a avea"; indică posesorul sau experimentatorul) *Aşea era la toţi nădejde.* M. COSTIN, O. 283. *Nesfârşită comoară este la oameni.* BIBLIA (1688) 655²/33. *Iaste la el grijă nu căci va să ostenească, nici căci scurtă viaţa are.* ib. 660²/3. *Oastea paşei au tăbărât pe toate casele Iaşului..., nu putem arăta câtă frică era la bieţii creştini* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 272/20. ✧ (În enunţuri contrase) *Câtă nebunie la om!* MARCOVICI, C. 13/3.

b) (Exprimă posesia, în relaţii de rudenie) *Un fiu la părinţi singur ce-aşteptat-a moşteni O mare avuţie.* NEGRUZZI, S. II, 245. *Şi era una la părinţi.* EMINESCU, O. I, 167. *Avea o fată, singură la părinţi.* ISPIRESCU, L. 33. *La părinţi am fost cam mulţâşori împreună.* SBIERA, F. S. 359. *A început să vorbească de averea Olarului, Safta fiind singurul copil la părinţi.* AGÎRBICEANU, S. 26. *Alexie era unicul la părinţi, de-aceea tatăl său îl iubea foarte tare.* MARIAN, S. R. II, 191.

9. (Popular şi familiar; impus de recţiunea unor prep. sau loc. conj. specifice dativului) *Originea Angliei ca naţiune comercială şi industrială este datorită la două acte protecţioniste.* CONV. LIT. XI, 110. *Din pricina la vecinu am sculat oamenii toţ din casă.* ALR II 3 012/141. ✧ Loc. adv. **La dimpotrivă** sau **la din contra** v. dimpotrivă, contra.

X. 1. a) (Exprimă posesia, prin indicarea posesorului unui loc, a locuitorului sau a locatarului) *Den vite... câte doao întrară la Noe în corabie.* PO 30/24. *Bărbaţii... pre Lot traseră în casă la ei şi încuiară uşa.* ib. 61/3. *Aicea în ţară la noi s-au aşedzat pace.* M. COSTIN, O. 169. *Şi-ntră Iacov la Hamos în ţară.* DOSOFTEI, PS. 363/1. *Pe unde mergea, drumuri mari de piatră şi şanţuri groaznice trăgea ..., precum şi până astăzi să văd şi aici la noi în ţară.* C. CANTACUZINO, CM I, 14. *Îi poftea... în odaie la cămăraş.* GHICA, S. X. *Cununia era a se face acasă la ginere.* id. ib. 35. *La mama mea în casă trăia o fetişoară.* CONV. LIT. II, 26. *M-am dus în cameră la dânsul.* LĂCUSTEANU, A. 258. *Atâtea programe au apărut în ţară la noi.* EMINESCU, O. XI, 17. *Am auzit şi eu spunând în biserică la noi că „pomul care nu face roadă se taie şi în foc se aruncă".* CREANGĂ, P. 118. *Le vârâ... în odaie la Ivan.* id. ib. 303. *În odaie la copiii ei.* CARAGIALE, O. II, 6. *Mult mai bine ar fi fost Să fi rămas în sat la noi.* IOSIF, PATR. 33. *Aş vrea să fiu acuma În sat la noi acasă.* GOGA, P. 39, cf. DA II₂. *De ce nu s-a însurat la el în sat?* CĂLINESCU, O. XIV, 55. *Nu intrase în cârciumă la Nedelcu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 12. *Mi-ai făcut plăcerea să mă inviţi la dumneata acasă.* STANCU, R. A. III, 26. *Tata-i om sărac la noi în sat.* BENIUC, V. 78. *S-a rătăcit la noi în curte un pui străin.* VINEA, L. II, 311. *Mă urcam la mine în odaie.* H. LOVINESCU, T. 100. *Intrarăm la Miai în casă.* PREDA, Î. 102, cf. GRAM. ROM.³ I, 275. *La Macovei în sat Nici că mai este de stat.* TEODORESCU, P. P. 297. *Dracu-i la voi acasă Şi strică dragostea noastră.* DOINE, 62. *Bărbatu-său auzea, La ea-n casă se băga.* BIBICESCU, P. P. 168. *Turcii mânea-n sat la rumâni, aldată plecau mai departe.* GRAIUL, I, 105. *Si-m(ni) prăvăsc ibovnicu Pi prismă la vornicu.* VASILIU, C. 91. *O ducea aici mai bine decât acasă la tată-su.* id. P. L. 63. *Ar h'i fost carantină mai sus dă han, în grădină la Miclea lu Ciapă.* GR. S. IV, 108. *Grădina aceasta este la o vecină pricopsită.* ALR I 376/900. *Casăli la aiştia oamini o ars.* ALR II 2 977/551. *Holdele la oameni muncitori îs frumoasă.* A III 2. *Rămâi, mamă, sănătoasă, Eu mă duc la altu-n casă.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 29. *Ţâganu-o sărit pă cai... şî i-o dus şî i-o legat la iel în ocol.* O BÎRLEA, A. P. III, 93. *Şi la mine-n casă am auzit moroii.* PORŢILE DE FIER, 22. ✦ (Învechit; indică locul de proveniență) *Să dusă la Filipus cetate la Machidoniia.* ALEXANDRIA (1794), 8/3. ✧ (În denumiri; individualizează locul) *Mâni în schit la Sfânta Ana Vei găsi... Mângâierea vieţii tale.* EMINESCU, O. I, 65.

b) (Învechit şi popular; indică posesorul unui obiect, al unui bun etc.) *O para în pungă va mai spori la mine?* NEGRUZZI, S. II, 177. *Iar la dame doarme-n pat.* EMINESCU, O. I, 108. *Chelnerul aduce berea, o pune pe masă la Didina.* CARAGIALE, O. VI, 207. *Fă-mă, Doamn-un curcubeu La mândruţa pe sub brâu.* BUD, P. P. 29. *Si-m(ni) prăvăsc ibovnicu Pi prismă la vornicu.* VASILIU, C. 91. *Plugu la hăl bogat ară ca şi a hălui sărac.* ALR I 242/116, cf. ib. 242/49. *Caru nu-i astuia, numa la alălalt.* ALR II 2 985/36, cf. ib. 2 985/130, 141, 157, 172, 192, 872, 987, 899. *La care om îi calu ăsta?* ALR II 2 996/76, cf. ib. 2 996/130, 172, 182, 537, 682, 784, 987. *Mie nu-mi tribuie partea la niciunul.* ALR II 3 091/172, cf. ib. 762, 833. *Am ascuns pălăria la fratiñu.* ALR II 3 425/514. *Arunca cu bolovani pân geamurli la oameni p-acolo.* O. BÎRLEA, A. P. II, 7. *Câte flori pe Ialomiţa, La leliţa pe altiţă.* ZANNE, P. VI, 154.

2. (În concurenţă cu „de la"; exprimă apartenenţa, prin indicarea întregului căruia îi aparţine partea, elementul, calitatea etc.) *Pusă de-i tăiară unghiile la mân*[i] *şi la picioare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 36ᵛ/12. *Pândzăle la toate cetăţile acestea... de domni sânt adaose.* M. COSTIN, O. 265. *Călărime au pus de îmbe părţile la aripi, iară pedestrime au tocmit asupra vadului.* N. COSTIN, L. 597. *Strâcându-să un clopot mare la mănăstire.* NECULCE, L. 8. *Iar când au fost în luna lui april, în săptămâna cè mari, în post la Paşti, n-apucas-a istovi nici banii steagului... ş-au şi scos şi hârtii greli.* id. ib. 337. *Au tras toate clopotele la toate bisericile.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 159/9. *Nimic nu este aşa de anevoie decât a începe cineva un cuvânt înainte la o carte.* HELIADE, O. II, 9. *La odaia de dormit să se ţie câtăva vreme uşa deschisă, ca să se aerisască.* ALBINEŢ, M. 29/10. *Sămnele prin care se cunoaşte vrâsta la vite albe sânt dinţii.* LITINSCHI, M. 119/12. *La un schit sărac lipseşte clopotul.* NEGRUZZI, S. I, 252. *Aprindea la candelă făclia din vinerea paştilor.* GHICA, S. 7. *La castel în poartă calul Stă a doua zi în spume.* EMINESCU, O. I, 68. *Setilă dând fundurile afară la câte o bute, hoop! ţi-o sugea dintr-o singură sorbitură.* CREANGĂ, P. 261. *Cosea galoanele la mondirul lui nea Chiriac.* CARAGIALE, O. VI, 12. *De unde vrei să ştiu eu*

numele la toți mușteriii! id. ib. 204. *Am închis ușa la tindă cu zăvorul.* COȘBUC, P. I, 102. *Zadarnic tragi la ușa ta zăvorul.* CODREANU, S. I, 155. *Au ocupat o fereastră la etajul primăriei.* VIANU, L. U. 491. *Păi de unde să știți voi rândul la atâția oameni?* PREDA, Î. 25. *Vorbește în postfața la volumul din colecția Hyperion.* SIMION, S. R. III, 363. *Pleacă rupând cu dinții firele la harpe.* id. ib. 370. *Repar acoperișul la casă.* L. ROM. 1977, 4. *Eram floarea florilor..., Și umblam din mână-n mână, Ca cârligul la fântână.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 158. *Câte fete cu pieptare Toate-s strâmbe de spinare Ca cârligul la căldare.* id. ib. 430. *Acuperemântu la aceia casă îi bine făcut.* ALR II 2 980/64, cf. ib. 2 980/76, 130, 141, 157, 172, 192, 219, 899, 928, 987. *În vârfu l-ași doi meri Mi-este-un legănel.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 25. *Sus, în vârf la nouă meri..., Mi-arde nouă lumânări.* id. ib. V, 63. *Nu număra foile la plăcinte.* ZANNE, P. III, 89. *Coarda la violină, când e mai întinsă, dă sunetul cel bun, dar atunci se și rupe.* id. ib. IV, 314. ✧ Expr. **A fi a cincea roată la car** (sau **la căruță**) v. cincilea. ✦ (Învechit și popular; indică ființa căreia îi aparține partea corpului) *Păharul iaste... În tot ceasul la Domnul a mână.* DOSOFTEI, O. I, 169. *Zâlele cu număr mi-s la tine-n palmă.* id. ib. 87. *În Roma moare un obraz carele face a cădea nasurile la mulți* (a. 1693). FN 6. *Vă dați în mâni La câteva sute de vrăjmași.* BUDAI-DELEANU, Ț. 201. *Voi cari vreți la muieri în poală Să alergați.* id. ib. 282. *Voinic, cu mijlocul supt ca la toți truditorii din greu.* SADOVEANU, O. XVIII, 593, cf. GRAM. ROM.² II, 121. *Du-te, dar, unde te mâi Și te-așează unde-ți spui La badea sub căpătâi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 140. *Ochișori ca la mândra N-am văst în toată lumea.* id. ib. 394. *Ochi albaștri ca la tine, Cât îi satu n-are nime.* MARIAN, H. 165. *Craiul apoi porunci de legară pe țiganca de coadele la două iepe sirepe.* RETEGANUL, P. I, 50. *Bagă, Doamne, luna-n ceață, Să mă duc la mândra-n brață.* id. CH. 23. *Dorul... Se bagă-n sân la mine.* ȘEZ. I, 46. *Lelicuță! ce-ai făcut? La toți inima le-ai rupt.* MARIAN, Î. 547. *Sui în spate la mine și să te ții bine.* VASILIU, P. L. 173. *Oasele la oameni care s-a-ngropat.* ALR II 2 282/705. *Păr roșu la el.* ib. 2 009/76. *Ugeru la alte vaci îi mai mare.* ib. 3 020/105. *Nimica nu te-a durut, Num-un deget la picior.* FOLC. TRANSILV. I, 161. *Da-i șerpile-n sân la mine M-o mâncat de jumătate.* ib. 203. *Ave un ciocan de-acolo și-i dede cu iel de-acolo din vatră în cap la cal.* O. BÎRLEA, A. P. III, 29, cf. PORȚILE DE FIER, 365. *Pânea e-n gândul la omul flămând.* ZANNE, P. IV, 52.

3. a) (Învechit și regional; precedă nominale cantitative; exprimă dependența, prin indicarea persoanei în raport cu care se stabilește relația de rudenie, de dragoste, de subordonare etc.) *A fost deja la mii de oameni sclav.* CONV. LIT. II, 24. *Mamă la zece copii.* IORDAN, L. R. 477, cf. DA II₂. *M-a făcut maica-ntre meri, Ibovnică la doi veri.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 406, cf. L. ROM. 1980, 250–251. *Copiii la mai mulți oameni sânt melitari.* ALR I 243/900. *Mamă la tri copii și tot face prostii.* ALR II, 2 960/2. *Pă ficioru la cutare l-o luat cătană.* ib. 2 966/250. *Nu băiatu la fămeia asta, da la aialantă o plecat în cătănie.* ib. 2 984/172, cf. ib. 2 984/182, 192, 235, 784, 833, 899, 987. *La destule femei iz duș bărbații din sat.* ib. 3 008/157. *Ăsta-i socru-so la frate-meu.* ib. 3 073/141, cf. ib. 3 073/235, 272, 334, 899, 987.

b) (Învechit și regional; în legătură cu abstracte verbale; cu valoare de genitiv subiectiv sau de genitiv obiectiv) *Să ia sofletol iubitoriului la oaspeți Avram* (ante 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/7. *Plata spoveditului și grijit la 2 lucrători ce s-au zdrobit în ohnă* (a. 1838). DOC. EC. 715. *Vânatul la păsări.* CĂLINESCU, O. XIV, 84. *Aniroasă pe urmă la iepure.* ALR I 1 215/138, cf. ib. 1 215/186. *Îmi place mersu la calu ăsta.* ALR II 2 969/704, cf. 2 969/2, 130, 157, 192, 260, 316, 349, 414, 537, 762, 899, 928, 987.

4. (Impus de recțiunea unor prep. sau loc. prep. specifice genitivului) *Stă acicea vereri și ceteaște înrainte la cruce.* COD. VOR.² 369. *Parcă te văd cum înainte Ne ieși la toți.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 67. *În dosul la o căpiță.* în DA II₂. *Eu cum mă scol și vin înaintea la toți?* PREDA, M. 93, cf. L. ROM. 1964, 224. *Șura să află-ndărăpt la casă.* ALR I 336/136, cf. ib. 336/140, 166, 803. *În contra la apă mare nu poți să stai.* ALR II 3 169/235.

XI. 1. (În legătură cu verbe tranzitive; indică obiectul supus acțiunii cuiva; cu valoare partitivă) *Ucideți toți voi ca la un părete povârnit și ca la un gard împins* (ca pe un perete povârnit, ca pe un zid gata de prăbușire B 1938). BIBLIA (1688) 400²/51. *Mai tocmit-au și câteva casă în curțile domnești și odăile simenilor și la grajduri. Ce era stricat, tot au tocmit.* NECULCE, L. 308. *Când scriu la versuri întocma imitez.* NEGRUZZI, S. II, 270. *Împletea la un ciorap.* FILIMON, O. I, 105. *Cea d-a doua ședea și lucra la o tapiserie.* BARONZI, I. G. 64/3. *Visam în academii, Ascultând pe vechii dascăli cârpocind la haina vremii.* EMINESCU, O. I, 140. *De când a venit... roade cu colții la lanțurile ce-o închid.* id. O. VI, 320. *Lucrează la o cămașe.* CARAGIALE, O. VI, 253. *Scriu la articolul pentru „Apus".* id. ib. VII, 129. *Zmeoaica făcu ce făcu, roase la copaci... și, să te ții, după dânșii.* ISPIRESCU, L. 194. *Cele două legiuni lucrau în a*[nii] *33–34 la drumul roman tăiat în stâncă pe malul Dunării.* PÂRVAN, G. 101. *În picioare, un bărbat, în vestă de lână cu mâneci, geluia la o scândură.* C. PETRESCU, Î. II, 181, cf. DA II₂. *Pricepi tu la spusa mea?* POPA, V. 99. *Parcă Dumnezeu ar sta în bordei și ar ciopli la lemne.* VISSARION, B. 112. *Creangă meșterea la abecedarele și la poveștile sale suit în crivat.* CĂLINESCU, I. C. 212. *Lucrează la o mașină de zburat.* SADOVEANU, O. VI, 187, cf. IORDAN, L. R. 548–550. *Zamfir... meșterea la motor.* V. ROM. iulie 1954, 159. *O praștie La care meșterisem multă vreme.* BENIUC, C. P. 80. *Istoricul Lucian Silion lucrează la o arhondologie a tuturor provinciilor românești.* VINEA, L. I, 138. *Petrișor, care intrase din stânga cu un flaut în mână, se strânge pe banca dinspre ulicioară și meștерește la flaut.* DAVIDOGLU, M. 46, cf. DL. *Lucrez... la un studiu.* PREDA, R. 36. *Marele om de cultură nu a uitat s-o roage pe soție să aibă grijă de notele sale..., la care tocmai lucra.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 55. *Mândră, mândruleana mea, Toată vara mi-ai lucrat La o masă de bumbac.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 452. *Rodeam la un picioruș de rață.* SBIERA, P. 80. *Am doi frați Fac la lanț, Două vere Fac inele.* MARIAN, SA. 346. *Zidea el la mănăstire.* RETEGANUL, P. I, 39. *De ce ascuți la cuțât?* id. P. P. 32. *Io țes la brăciri noi.* HODOȘ,

P. P. 45. *Parcă frig la un berbece.* GRAIUL, I, 24. *Greu mai vini... de disfocut la lânî.* Com. din FÎRTĂNEŞTI – GALAŢI. *La zid că-ncepea, Zidea şi zidea.* BALADE, III, 37. *Să-mi tăiaţi ceva la sare.* ib. 122. *Dar de lucru ce-mi lucrează? La un guler.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 18. *La lemne cioplind, cărămidar nu te faci, nici meşter de lemne lucrând la cărămidă.* ZANNE, P. V, 180.

2. (Învechit, popular şi familiar; ca particulă adverbială, cumulează ideea de cantitate mare, nedeterminată sau întăreşte caracterul durativ ori iterativ al acţiunii) *Au lovit ai noştri la tunuri şi s-au apropiat asupra tunurilor.* M. COSTIN, O. 313. *N-avea apă aproape să să stâmpere în zăduvul lucrului atâta de greu la marmuri împărăteşti ce tăia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 156ᵛ/24. *Voi înţelege la cele de-apoi ale lor.* BIBLIA (1688), 405¹/5. *Lascarachi tot trimetea la sute de pungi de bani.* NECULCE, L. 101. *La scoabe Făurim aici.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 402. *Dedi la pumnă.* id. T. v. 150. *Chiria boilor ce au cărat la piatră de zidit* (a. 1820). IORGA, S. D. VII, 7. *Atunci să te ţii să asculţi la versuri.* HELIADE, O. I, 251. *L-am găsit... bând la şampanie.* C. A. ROSETTI, N. I. 184. *Apoi ţine-te la pâre asupra lui Varga* (a. 1846). în BARIŢIU, C. II, 328. *Românii, crezând a-şi asigura libertatea şi a stinge aristocraţia, se puneau de ucideau la aristocraţi.* BĂLCESCU, O. II, 261. *Precupeţi ce retipăresc la psaltiri şi ceasloave pentru speculaţie.* CR (1848), 8¹/43. *Avea... pasiunea de a derege mereu la oroloage.* BARIŢIU, P. A. I, 4. *Sabia-mi ştie La trupuri tot să sfâşie.* PANN, E. II, 50/15. *Umblă parcă treieră la mărăcini.* id. P. V. I, 102/14. *Mănâncă la cofeturi şi îngheţată pe datorie şi plătesc când n-au alta ce face.* KOGĂLNICEANU, S. A. 96. *Croiesc la minciuni.* NEGRUZZI, S. II, 203. *Un om care schimba la femei.* id. ib. III, 270. *Adună la fete frumoase şi sănătoase şi umplu cu dânsele casele de prostituţiune.* GHICA, S. 442. *Tu... bei la vin ca o butie.* id. ib. 510. *Să lăsăm pe Boroboaţă să spuie la cazanii cât va voi.* FILIMON, O. I, 188. *Făceau... la planuri.* id. ib. II, 172. *Oficiul statistic adună la materiale brute, dar nu le lucrează.* I. IONESCU, M. 199. *Vorbeşte neisprăvite La-nşir' te mărgărite.* BARONZI, L. 57. *Am petrecut noaptea espediind la scrisori.* id. C. III, 203/27. *Ambii... Cosesc la vieţi în floare pe straturi sângerate.* ALECSANDRI, POEZII, 291. *Să mă bag pintre lingăi Şi să frig la nătărăi.* id. T. 912. *De 30 de ani încurajăm la oameni nechemaţi.* MAIORESCU, CR. I, 275. *Pe acest fundament înşiră la cuvinte de o fenomenală combinaţiune.* id. ib. II, 19. *Şi cinsteşti la vin măi neico.* CONTEMPORANUL, I, 456. *Făcând mereu la mătanii, trecea toate cu vederea.* ODOBESCU, S. I. 86. *Şi Chloris din roze îşi pune la salbe.* EMINESCU, O. I, 3. *Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahare.* id. ib. 31. *„Pseudo-românul" de azi se preface că-i naiv, spune într-adins la platitudini despre valoarea bunelor relaţiuni între popoare.* id. ib. XII, 377. *Văzui, spre marea mea mirare, pe Mihăiţă,... cărăbănindu-mi la pumni în spinare.* GANE, N. III, 60. *Atunci bucuria cucoşului. Să-l fi văzut cum înghiţea la buhai, la boi, la vaci şi la viţei.* CREANGĂ, P. 66. *Şi mănâncă fata la plăcinte şi mănâncă hăt bine.* id. ib. 290. *Ăi fi având şi tu cine ştie ce cusur ori slăbiciune, de schimbi mereu la stăpâni.* CARAGIALE, O. IV, 158. *Începu a curge la peţitori.* ISPIRESCU, L. 232. *Cei mai însemnaţi scriitori naturalişti... au ascuţit multe plumburi, scoţând la note, cutreierând prin toate clasele societăţei până ce s-au apucat de scris.* CONTEMPORANUL, II, 369. *Am fost până acum deprinşi a tot rumpe la colaci.* SBIERA, F. S. 138. *Începură să tragă la învârtite iuţi.* AGÎRBICEANU, S. 396. *În ogradă o întreagă cireadă de vite, dintre care unele lingeau la un bolovan zdravăn de sare.* REBREANU, I. 194. *A trage la minciuni.* ALAS 13 V, 1923, 4/4. *Craiul ascultă mereu la pâri şi pedepseşte.* RF I, 108. *Am mâncat mereu la fasole, până mi s-au prăsit limbricii în burtă.* ULIERU, C. 121. *Sfârcâia toată ziua la tabac.* CĂLINESCU, O. XIV, 38. *S-a adunat la lume, de nu te mai puteai mişca.* în DL. *Începu să-i care la pumni în cap.* PREDA, R. 184, cf. CONTRIBUŢII, I, 62, GRAM. ROM.² I, 369, II, 91, 156, SCL 1976, 26, L. ROM. 1972, 445, DEX, GRAM. ROM.³ II, 388. *Nu ştiu coasă or discoasă Or strică nişte mătasă, Că la lacrimi ştiu că varsă.* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 134. *Ei tăia la turci, tăia Pân' ce bine ostenea.* ALECSANDRI, P. P. 146. *I-am trimis la buţi de vin.* TEODORESCU, P. P. 330. *Să frig mereu la pastramă.* id. ib. 332. *Mândra seceră la grâu.* JARNÎK – BÂRSEANU, D. 124. *Ba v-am văz't... Culegând la flori domneşti.* id. ib. 135. *S-a pus Mărcuţ în silă Să ceară mereu la milă.* id. ib. 486. *Lelea seceră la grâu.* MÂNDRESCU, L. P. 92. *Tot sugând la tâţă.* SBIERA, P. 22. *Fata mamii cea bălaie Coace bine la mălaie.* MARIAN, H. 90. *Beau vin şi mânc la mure.* RETEGANUL, TR. 188. *El a început a trece la oameni cu luntrea de pe un ţărmure al Dunărei pe celălalt.* id. P. IV, 74. *Când iubeam eu la copile.* ŞEZ. I, 212. *Şi mi-oi pune băla-n prag, Ş-oi vinde la dor şi drag.* HODOŞ, P. P. 35. *Îi pune de zidea la cetăţi, făcea la podvezi şi la drumuri lungi aşternute toate cu piatră.* ŞEZ. V, 20. *Am şi o mumă, Şi-am lăsat-o-n urmă Tot spălând la lână.* BALADE, II, 165. *Că băieţii făr' de minte Risipesc la gloanţe multe.* ib. 312. *Şi coase şi-nghindoseşte La fir galben împleteşte.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 19. *A-nceput să mânce la frunză, la rădăcini.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. *Sî ucizi la negustori, Sî câştigi la gălbiori.* FOLC. MOLD. II, 105. *Tata face la biserici şi nenea le surpă.* ZANNE, P. IV, 488. ◇ Expr. **A prinde la putere** v. prinde **(VI 1)**. **A prinde la viaţă** v. prinde **(VI 1)**. **A prinde la inimă** (sau **la suflet, la fire**) v. prinde **(VI 1)**. **A prinde la minte** v. prinde **(VI 1)**. **A prinde la chef** (sau **la voie bună**) v. prinde **(VI 1)**.

XII. (Adverbial; precedă nominale cantitative; adesea precedat de „cam", „ca", sau „mai"; exprimă aproximarea unei mărimi) Circa. *Ceasul era ca la şase.* CORESI, EV. 157. *Petrecuse ca la optzeci de ai.* VARLAAM, C. 84. *Denaintea scaunului împăratului, ca la cincidzeci... stânjeni de departe, era o groapă a unui om mort elin.* id. ib. 446. *De toată oastea va hi fost la 8000 de oameni.* M. COSTIN, O. 192. *Ieşi din cetate ca la trei proaşce.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5/23. *Trăind ca la o sută de ai.* id. ib. octombrie 113ᵛ/31. *Mergea prea departe ca la 1000 şi mai bine de paşi bărbăteşti.* NECULCE, L. 239. *Au ales din oastea lui ca la 1500 slujitori.* id. ib. 354. *Urzitura temeliii ca la doi coţi de înaltă.* CANTEMIR, IST. 129. *Aşa au petrecut viaţa lui... ca la 40 de ani.* ANON. CANTAC., CM I, 172. *Dându război iute ca la un ceas,... au început a-i tăia.*

R. POPESCU, CM I, 546. *Era ca la vreo 6000 de nemți.* R. GRECEANU, CM II, 76. *Ca la o mie de oameni... au fugit.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 330. *Împrotiva acestei cetăți ca la patru miluri pe marea este ostrovul cu muntele ce-l cheamă Thasos* (a. 1715). ARHIVA R. II, 33/4. *Spânzurându-o de un lemn, o strujiia ca la trei ceasuri.* MINEIUL (1776), 146²/2. *Sări ca la vreo trei sărituri.* HALIMA (1713), 91ᵛ/9. *Trecu ca la un ceas.* ib. 118ʳ/13. *Ca la 40 000 de oameni o au pus să apere tabera.* ȘINCAI, HR. I, 112/29. *Au răpit darurile,... la o mie și o sută de funți de aur.* id. ib. 145/30. *Tunurile au dat ca la o jumătate de ceas.* DIONISIE, C. 209. *Fieștecarele dintre dânșii căpătasă, mi se pare, cam la 3000 de taleri.* PETROVICI, P. 259/28. *Avea, spun, la 30 vase, ce fieștecare să putea înfățișa cu 100 mii oameni.* GENILIE, G. 35/10. *Acest mare pod avea la 500 stânjini lungime.* id. ib. 206/5. *Ascultai ca la 5 minute.* C. A. ROSETTI, N. I. 55. *În spitalul crăiesc se primesc pe an la 16 000 bolnavi.* RUS, I. I, 128/2. *S-au tânguit mai la un ceas.* PANN, E. III, 92/8. *Erau acum ca la cinci sute pași de țintă.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Eu câștig pe tot anul aproape la patru sute pungi de bani.* FILIMON, O. I, 218. *Am găsit ca la trei patru sute de proprietari.* LĂCUSTEANU, A. 126. *Trece așa preț ca la un sfert de ceas.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Nu făcu ca la o sută de pași și iată că dete peste un tăune.* ISPIRESCU, L. 44. *Erau la opt mii de voinici.* id. M. V. 20. *Soarele să ridicase ca la două sulițe.* DELAVRANCEA, T. 124. *Ei fugiră către orașul lor, care era ca la o parasangă de Istru.* PÂRVAN, G. 47. *Astfel s-ar fi ridicat la circa un milion de locuitori.* id. ib. 91. *După prubuluiala vânătorilor de pește, ar fi ca la doi coți de lungă.* VOICULESCU, P. I, 45. *Era socotit sat mare, având ca la o sută douăzeci... de fumuri.* CAMIL PETRESCU, O. I, 15. *Erau acum ca la douăzeci de inși în tinda... meșterului.* id. ib. II, 8. *Nenea Petre... are cam la șaizeci de ani.* STANCU, D. 43, cf. DL. *Bău cam la doi litri.* T. POPOVICI, S. 207, cf. GRAM. ROM.² I, 332, 369, DEX. *Era ca la două ciasuri din sarî.* DIACONU, VR. 134. *Îl ținea cu tălpile goale în omăt ca la două – trei ceasuri.* COM. SAT. IV, 34. *El a fost dormit așa cam la un ceas.* SBIERA, P. 38.

– Lat. **illac** [ad].

LA² s. m. invar. (Muz.) **1.** A șasea notă din gama do major; sunetul și nota corespunzătoare, după care se acordează instrumentele și se dă tonul; semn care reprezintă această notă. Cf. VALIAN, V., COSTINESCU, TIM. POPOVICI, D. M. 1, ALEXI, W., CADE. *Toate instrumentele de coarde și arcuș utilizate în orchestră au câte o coardă care, vibrând liberă, dă pe „la".* CERNE, D. M., cf. SCRIBAN, D., DL. *Oscilația între la și si bemol este vădită.* M 1965, nr. 1, 31/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. MUZ.

2. Coardă sau clapă a unui instrument care redă acest sunet.

– Din it., fr. **la**.

LA³ vb. I. **1.** T r a n z. (Învechit și popular; folosit și a b s o l.) A curăța, a scălda (**1**), a spăla (**1**). *Mânrule sale la-va în sângele greșitului.* PSALT. HUR.² 136. *Stropișî-me cu săpunu și curățescu-me; la-me-veri* (s p ă l a - m ă - v e r i C²) *și mai vrătos de neaoa înrălbi-me-voiu.* PSALT. 99. *Tu cându te postești unge capul tău și fața ta o lă* (a. 1574). GCR I, 8*/2. *La-mă-veri și mai vrătos de zăpada înălbi-mă-voiu.* CORESI, PS. 135/7. *La-va în vin veșmântul său și în sângele aoei tâmbariul său.* PO 174/12. *Adă lăutoriul și lă oaspele acestoia picioarele că este ustenitu* (cca. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 191/5. *Lă-mă-n lacrămile meale, cu dânse mă curățeaște.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 241/31, cf. ANON. CAR. *Dede... păhar cu apă fetei să beie, Apoi fruntea și mânule să-și leie.* BUDAI-DELEANU, T. v. 134, cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 258. *Fiindcă știa bine treaba moșitului, lă purcelul, îl scaldă.* CREANGĂ, P. 76. [Părul] *îl lă în toată sâmbăta cu fel de fel de buruieni.* SEVASTOS, N. 4. *Dacă opărești (lai sau speli) haine în ziua aceea, când pui rața să clocească,... atunci puii se vor înăduși.* MARIAN, O. II, 395, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, CL 1958, 229, ib. 1962, 132, DEX. *Lau copilul, îi dau țâță Și mulg vaca la portiță.* ALECSANDRI, P. P. 308, cf. BRAN, S., VAIDA. *Trece Sfântul Neculai Poalele nu ți le lai.* BUD, P. P. 62, cf. CABA, SĂL. *Sărută-mă, mândră dragă, Până mi-i cămașa neagră. C-apoi dacă mi-o voi la, Trei și patru mi-oi afla.* BÎRLEA, L. P. M. II, 12. *Tot la mine ti-i ruga Să vin să-ț lau cămeșa.* T. PAPAHAGI, M. 66, cf. COMAN, GL. *Cân îș fu pe lângă-on lac, Până Maica fața-ș la, Jos pe Fiu sfânt îl lăsa.* ARH. FOLK. VII, 87, cf. ALR I 635, 636, 637, ALR II 3 365/95, 219, 310, 4 210/95, 5 755/219, ALR SN VII h 2 209, 2 210, 2 211, 2 213, 2 215. *O am văzut lând.* ALR SN VII h 2 216/310, cf. ALRM SN III h 1 041. *Cămășile le lă la râu.* ALR – M IV h 1 019/235. ✧ R e f l. *Lău-se și se rase, îmbrăcându-se într-albe haine, mearse lăuntru la Faraon.* PO 140/20. *Să se lea și ei puțin.* KOTZEBUE, U. 26ᵛ/18, cf. POLIZU, RĂDULESCU-CODIN, Î. 348. *Dimineața s-a sculat, S-o lăut, s-o pieptănat.* VICIU, COL. 154. *Dimineața mă sculai, Mă lăui, mă pieptănai M-alergai până la rai.* BÎRLEA, L. P. M. I, 116. *Numa eu că m-am sculat, M-am lăut, m-am keptănat.* T. PAPAHAGI, M. 100. *Sărută-mă, mândră dragă. Până-s cu cămașe neagră, Că m-oi la și m-oi știmba Și la tine n-oi căta.* ARH. FOLK. I, 170. *Mă lau peste tot.* ALR I 634/803. *Nu m-am lăiat de-o săptămână și mă mănâncă capul, pielea, tot.* UDRESCU, GL., cf. NALR – O I h 8, V h 830, 831. ✧ R e f l. p a s. *Se lau cămeșile la vale.* ALR I 635/361, cf. ib. 635/280, 637/341, ALR SN IV h 1 225/95, ALR II 3 374/316. ✧ E x p r. **Lă-mă, mamă,** se spune despre un om prost, lălău. *Dacă găsește vreun lă-mă, mamă, Nu vede, n-aude și nu-i bagă samă, De părere bună pe careantâlnește.* PANN, P. V. II, 97/5. *Măritată de curând după un văduvoi bătrân ș-un „lă-mă, mamă", cum e mai bine de tras la om în gazdă.* CREANGĂ, A. 96, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 97, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 151, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DEX. ✦ (Prin nordul Transilv.) A clăti rufele după spălare, bătându-le cu maiul² pentru a scoate leșia din ele. *Două zile spălase și fiersese în tindă rufele murdare; azi avea de gând să le laie și să le limpezească în Gârla Popii.* REBREANU, I. 191, cf. com. din PARVA – NĂSĂUD. ✦ (Învechit, rar) A umezi, a muia, a uda. *Usteniiu în suspirile meale, și lau* (s p ă l H v o i u s p ă l a D) *în toate nopți stratul mieu cu lăcrămile meale.* PSALT. 8, cf. CORESI, PS. 12/2. ✦ (Învechit, rar) A unge (cu o soluție). *Spre a nu putrezi pre iubiții lor, se îndemnară a-i bălsămui, lându-i mai*

întâi cu un balsam foarte. SĂULESCU, HR. I, 6/28. ✦ F i g . (Învechit) A purifica (**2**), a curăța de păcate. *Ce mai vârtosu lă* (m ă s p a l ă c² l ă - m ă H s p a l ă - m ă D) *de fără-leagea mea.* PSALT. 98. *Mai vârtosu-mă lă de farălegile meale și de păcatele meale curățeaște-mă.* CORESI, PS. 134/7.

2. T r a n z . și r e f l . (Popular; uneori cu determinarea „pe cap") A (se) spăla (**1**) pe cap. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, v. *Decusară fetele se lau, flăcăii se piaptănă.* RUSSO, S. 21, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Omul îi întrebă cine i-a lăut, ei spuneau că mama și că le dădea și parale.* CONTEMPORANUL, III, 267, cf. DDRF. *Femeia își chiamă bărbatul și copiii ca să se leie.* PAMFILE, I. C. 370, cf. CDDE, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Monica își usca părul la soare. Se lăuse.* TEODOREANU, M. II, 69. *Kiva m-a lăiat, mi-a tuns hălăciuga părului și-a bărbii, m-a curățat și m-a cârpit cât a putut.* VOICULESCU, P. II, 108, cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VI, 227, DL, DM, M. D. ENC., DEX, H IV 52, X VIII 314, MARIAN, O. I, 215. *Puse oala să se lea Nelăuta mea, Și-și uită de tot de ea.* TEODORESCU, P. P. 272. *Du-te acasă, tu, Mărie, Și te lă pe gămălie.* RETEGANUL, CH. 85. *Cum intră în bordei, găsește numai pe o fată a jitarului, care tocmai atunci să la.* MAT. FOLK. 1 392. *O tors soacră-mea pă ea, Cân îi trebuie să ia Să puie și să se lea.* VÎRCOL, v. 25. *Puse oala să se lea, Și-o puse de vinerea, Să se lea duminica!* PAMFILE, C. Ț. 325, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Ţâe muiere ţ-a si Și pă tine te-a gândi; Tăt te-a la Și te-a schimba.* T. PAPAHAGI, M. 104. *Nu te-ai lăut, lele, nu Nici asară, nici amu!* ARH. FOLK. VI, 202, cf. COMAN, GL., ALR I 634, 635, 636, ALR II 2 011/812, 872, 3 391/537, 812, ALR SN VII h 2 209, 2 210, 2 212, 2 213, 2 214, 2 215, 2 216, A V 15, 16, 31, VI 35, NALR – O V h 830, 831, ALR – M h 1 017, 1 019, 1 020, 1 021, 1 022, 1 062. *Vrednică-i nevasta mea, Vrednică-i, dracu s-o ia! C-a pus oala să se laie, Și-a crescut iarba sub ea!* FOLC. MOLD. I, 199, cf. ALR – T h 13. *Eu îl lau și el se rade.* PANN, P. V. I, 97/7, cf. TDRG, ZANNE, P. III. 326. *Lă-mă, mamă, și pe mine Și mă fă frumos ca tine.* PANN, P. V. I, 103/21, cf. ZANNE, P. III, 200. (În credințe și superstiții) *Pe cap nu se lă marța, că-i rău de năpastă.* ȘEZ. II, 196. *Marța dacă te lai ori faci leșie, îți moare barbatul.* ib. III, 200. *Să nu te lai când e un mort în casă ori în mahala, că-ți cade părul.* CANDREA, F. 32. ✦ (Prin Maram., nordul Transilv. și Bucov.) A (se) pieptăna (după spălarea sau ungerea cu substanțe grase a părului). Cf. BRAN, S. *Ileana pe cap se la Pe fereastră se uita Și văzu turcii venind.* BIBICESCU, P. P. 271, cf. BUD, P. P. 79, ALR I 634, 635, 2 044, ALR II 3 391/260, ALR SN IV h 1 233, A V 15, LEXIC REG. 12, II, 106. ✦ R e f l . (Despre pisici) A (se) linge și a-și netezi blana. V. s p ă l a (**1**). [Mâța] *când se laie cu stânga, vremea se strică; dacă se laie cu dreapta, vremea se îndreaptă.* PAMFILE, VĂZD. 7. *Când se laie pisica, iarăși semn că va ploua.* I. CR. II, 210., cf. ALR SN III h 674, ALRM SN II h 486. ✦ T r a n z . F i g . (Învechit, rar) A dojeni. Cf. COSTINESCU.

3. R e f l . (Prin Olt.; despre vreme) A deveni nefavorabil, a se strica (**9**). Cf. MAT. DIALECT. I, 230.

– Prez. ind.: pers. 1 *lau* și (regional) *lai* (L. ROM. 1960, nr. 5, 12, ALR I 635/350, NALR – MB I h 14), *lău* (NALR – MB I h 14/521, 533), 2 *lai* și (regional) *lăi* (ALR I 635/594), 3 *lă*, (regional) *laie* (L. ROM. 1960, nr. 5, 12, ALR I 635/679, 704, 804, ALR SN VII h 2 210/574, ALRM SN IV h 1683/574, NALR – MB I h 12/521), *lauă* (NALR – MB I h 12/553), 4 *lăm*, (regional) *lam* (ALR I 635/614), 5 *lați*, (regional) *lăți* (ALR I 635/679), *lăieți* (ALR I 635/522), 6 *lau*, (regional) *lă* (PAMFILE, S. T. 5, L. ROM. 1960, nr. 5, 12, ALR I 635, ALR SN VII h 2 210, ALRM SN IV h 1 683), *la* (ALR I 635/98, 295), *laie* (ALR I 635/679, 704, ALR SN VII h 2 210/574, ALRM SN IV h 1 683/574); perf. s. și: (prin vestul Transilv.) *lăum* (TEAHA, C. N. 98); conjunct.: pers. 3, 6 *să lea, să leie, să laie*; ger.: *lând*; part.: *lăut* și (regional) *lat* (PAMFILE, I. C. 370, TDRG, L. ROM. 1960, nr. 5, 12, ALR I 636/217, 218, 268, 550, 556, 677, 984, 637/257, ALR SN VII h 2 213/574, ALRM SN IV h 1 685/574, TEAHA, C. N. 102). – Și: (regional) **laiá** (H X VIII 314), **lăiá** (prez. ind. pers. 1 *lăiez* UDRESCU, GL., *lai* SCRIBAN, D., ALR I 635, ALR SN VII h 2 209, ALRM SN IV h 1 683), *lau* (ALR I 635/725, 746, 780, 870, 980, 637/61, ALR SN VII h 2 209), pers. 3 *laie*, pers. 4 *lăiem* SCRIBAN, D., ALR I 635, 637/61, ALR SN VII h 2 211, UDRESCU, GL., pers. 5 *lăiați* SCRIBAN, D., ALR I 635, ALR SN VII h 2 211, ALRM SN IV h 1683, UDRESCU, DL., *lăieți* ALR I 635/61, 725, 727, 748, 815, 954, 960, 637/61, ALR SN VII h 2 111, ALRM SN IV h 1 683, pers. 6 *lăiază* UDRESCU, GL., *laie* PAMFILE, S. T. 5, SCRIBAN, D., H IV 52, ALR I 635, 637/1, ALR SN VII h 2 211, ALRM SN IV h 1 683), *lau* (ALR I 635/980); ger.: *lăind* ALR SN VII h 2 216, ALRM SN IV h 1 688, *lând* UDRESCU, GL.; part.: *lăiat, lăiet* ALR I 636/61, *loiat* JAHRESBER. III, 320, *leiat* ALR I 636/850, *leiet* GR. S. VI, 250, *liet* ib.), **lauá, lăuá** (LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 140, ALEXI, W.); ger.: *lăund* ALR SN VII h 2 216, ALRM SN IV h 1 688; part.: *lăuat* ALR I 634/223), **lăá** (POLIZU), vb. I.

– Lat. **lavare**.

LAB¹ subst. **1.** S. m., s. n. (Prin Transilv.) Porțiune, întindere de pământ cultivat (care se lucrează într-o zi); postată (**1**). V. p o g o n . Cf. LB, CIHAC, II, 510, PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M. 230, ARHIVA, XXX, 275, CL 1977, 66, PAȘCA, GL., ALR I 920/186.

2. S. n. (Regional) Porțiune dintr-un gard cuprinsă între doi stâlpi (Deda – Reghin). V. p l a s ă (**2**). Cf. MAT. DIALECT. I, 179. *Am încheiat vreo câteva laburi de gard.* ib.

3. Subst. (Prin Ban.) „Jghiab acoperit cu ceva muşchi ori iarbă". L. COSTIN, GR. BĂN. 126. *Pe sub lab și pe sub vie Mere Strugur Vasilie Cu soru-sa Solomie.* ib.

– Pl.: *laburi* și *labi* (LB, PONTBRIANT, D.).

– Din magh. **láb**.

LAB² s. n. (Biol.) Enzimă care coagulează cazeina din lapte. V. c h e a g . Cf. ENC. AGR., DN³.

– Din germ. **Lab**, fr. **lab**.

LABAGÍU s. m. (Argotic) **1.** Onanist. Cf. GR. S. VII, 117, BL VII, 122.

2. F i g . Om de nimic, neputincios; căzătură.

– Pl.: *labagii*.

– **Labă** + suf. *-agiu*.

LABÁN s. m. Specie de chefal cu spatele de culoare cenușie-albăstruie, cu capul mare; chefal mare (*Mugil cephalus*). *Labanul trăiește în mare la distanțe mari de*

coaste, probabil prin regiunea Anatoliei. ANTIPA, F. I. 75, cf. 74, 76, id. P. 639, ŞĂINEANU, D. U., CADE, BĂCESCU, P. 35, LTR[2], L. ROM. 1960, nr. 5, 30, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *labani.* – Şi: (rar) **labâr** s. m. LTR[2].

– Din rus. dial. **лабан** (lit. **лобан**).

LABÁR[1] s. m. v. **laban.**

LABÁR[2] s. n. v. **labarum.**

LÁBARUM s. n. Stindard imperial roman purpuriu pe care Constantin cel Mare a aplicat crucea şi monograma lui Isus Cristos. Cf. DRLU, VALIAN, v. *Ochii-mi s-aţintiră pe semnul mântuirei... Labarum vechi al luptei, simbol al biruinţei, Prin care-a-nvins barbarii creştinul Constantin.* ALEXANDRESCU, O. I, 79, cf. COSTINESCU, LM. *Monograma constantiniană, în amintirea lui Constantin cel Mare, care a pus-o pe labarum său.* NAUM. IST. ART. 44, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN[3].

– Accentuat şi: *labárum.* – Şi: (învechit, rar) **labár** s. n. DRLU, LM.

– Din lat. **labarum.**

LÁBĂ s. f. **I. 1.** Partea piciorului de la gleznă în jos, la om şi la unele animale patrupede; partea piciorului pe care calcă păsările (palmipede) (v. t a l p ă **1 1**); p. e x t. picior (al unor animale sau insecte). *În ungh[i] să-i fărmaţi, în colţi să-i zdruncinaţi, în labe să-i spintecaţi.* CANTEMIR, I. I. I, 246, cf. ANON. CAR. *S-au prins cu ghearele de un rug şi aci toate labele ş-au zgăriat.* ŢICHINDEAL, F. 66/12, cf. LB. *Încep copii[i] a se încerca şi cu umbletul pe picioare... şi calc cu laba întreagă pe pământ.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 139/8. *Pisicuţă cu şoricelu-n labe.* HELIADE, O. I, 366, cf. I. GOLESCU, C. *Aceste animale au tustrele feliurile de dinţi, labile cu unghii ascuţite şi merg seau pe unghii seau pe toată talpa.* J. CIHAC, I. N. 22/13, cf. VALIAN, v. *Urechelniţile..., insecte lungi şi cu o sută de labe, rod foile arburilor.* BREZOIANU, A. 289/17. *Alege... un berbece de cea d-ăntâi calitate, a cărui lână să fie grămădită până pe labe şi subt piept.* id. ib. 538/3, cf. POLIZU. *Nenorocitele feare... tinseră labele spre cer.* NEGRUZZI, S. I, 281. *O ursoaică îi dezmerdase obrazul cu labele ei.* GHICA, S. 47. *Carnea va rămânea pentru judecător, Iar labele vor fi pentru jeluitor.* ALEXANDRESCU, O. I, 313, cf. PONTBRIANT, D. *Albinele din judeţul Mehedinţi sânt mici, negre peste tot, afară de labele de jos, cari sânt galbene.* I. IONESCU, M. 379. *Bătlanul printre nuferi stă-n labă neclintit.* ALECSANDRI, POEZII, 277, cf. CIHAC, II, 510, COSTINESCU, LM. *Începu să râcâie ţărâna cu labele şi scoase dinaintea voinicului o piatră de smarand.* ODOBESCU, S. III, 184. *Pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten, Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten.* EMINESCU, O. I, 87. *Cu mare ce, scăpând din labele lui, am găsit cu cale să mă întorc la d-ta acasă.* CREANGĂ, P. 186. *Musca stete pe loc, îşi desmorţi labele de dinapoi împleticindu-le una de alta.* CARAGIALE, O. I, 31. *Ursul... începu a striga: – Nu mă omorî,... ci mai bine scoate-mi steapul ce mi-a intrat în labă.* ISPIRESCU, L. 326, cf. CONTEMPORANUL, II, 227, MARIAN, O. II, 375, DDRF. *Iată-i iepurii, nebunii..., Stau în două labe unii, Alţii peste cap s-aruncă.* COŞBUC, P. II, 19, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 173, TDRG, SEVERIN, S. 83, DR. V, 296, ŞĂINEANU, D. U., CADE. [Câinele] *se întoarse la pivniţă, pe trei labe şi cu mare greutate.* GALACTION, O. 311. *Câinele a stat toată ziua cu capul între labe, tânjitor.* VOICULESCU, P. I, 68. *Căţelul lovi cu laba pe stăpâna lui de patru ori peste mână.* SADOVEANU, O. XIX, 154, cf. SCRIBAN, D. *Piciorul stâng, bandajat voluminos la labă, stă îndoit între picioarele de lemn pornite de subsuoară.* ARGHEZI, P. T. 148. *Bărbatul purta şapcă şi un pantalon cadrilat,... în picioare galoşi umpluţi cu hârtie, puşi de-a dreptul, fără ghete, şi legaţi de labe cu şireturi ca să nu cadă.* CĂLINESCU, S. 16. *Întinse o mână să-l mângâie pe cap, dar de la o depărtare ce nu-i îngăduia câinelui să-l atingă cu labele lui.* VINEA, L. II, 300. *Labele picioarelor... dovedeau că omul, dacă avusese cândva deprinderea unor încălţări,... o pierduse demult.* TUDORAN, P. 542, cf. DL. *Se ridicase dincolo de poartă cu labele pe gard şi schelălăia.* PREDA, M. 200. *În afară de aceste oase, se mai găsesc nişte oase mici omoloage labei de broască.* ZOOLOGIA, 188. *Mâinile şi laba piciorului se lăţesc şi se îngroaşă.* ABC SĂN. 14. *Ţărâna... a început din nou să-mi cadă peste labele picioarelor, ţuruind moale.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 439, M. D. ENC., DEX. *Umezeala va străbate prin talpă, răcindu-mi degetele picioarelor, laba, urcând apoi.* v. ROM. aprilie 1979, 1. *I-am gătit de cină Două labe de galină Cu smântâna din fântână.* ALECSANDRI, P. P. 374. *Nouă lupi din nouă lunci, Cu labele zgăriind Cu dinţii rumpând.* MARIAN, D. 84. *Într-o una s-o coţobănit pân ci-o lăsat-o, cât o dzâcè: ba ci-i urât, ba cî-ş ponoseşti labghili şi penili.* ŞEZ. III, 2, cf. CABA, SĂL. 98, ALR I 150/61, 341, 584, 772, 998/270, 1 051/45, 96, 98, 100, 103, 150, 229, 266, 270, 345, 347, 388, 610, ALR II/I MN 44, 2 233/76, 872, h 76/723, ALR SN III h 664, ALRM SN I h 254, ALRM SN II h 483, A I 20, 26, 34, 35. *Ursul când n-are de mâncare îşi muşcă din labe.* PANN, P. V. III, 17/25, cf. ZANNE, P. I, 68. *Îşi linge labele ca ursul.* ZANNE, P. I, 683. *Şi broasca-şi întinde laba să o potcovească,* se spune când cineva aspiră la ceva care nu este de condiţia lui. ZANNE, P. I, 338. ◇ L o c. a d v. **Cu botul pe labe** = **a)** sprijinindu-şi capul pe picioarele dinainte. *Un câine... stătea şi el culcat în apropiere, cu botul pe labe şi cu ochii ţintă la foc.* HOGAŞ, DR. I, 139. *La picioarele lui stătea cuminte, cu botul pe labe, dar cu ochii vii iscodind în jur, un câine ciobănesc.* TUDORAN, P. 89; **b)** (şi în forma **cu botul aşternut pe labe**) = pocăit, resemnat; inactiv. *Dezamăgit se întoarse la loc, cu botul aşternut pe labe.* C. PETRESCU, Î. I, 17. *Atunci o să vedeţi dumneavoastră cum se cuminţesc ceilalţi şi cum stau cu botul pe labe.* STANCU, R. A. II, 259. **În** (sau **pe**) **(patru) labe** = de-a buşilea. *Uni[i] băznesc, hine, că ursu a fost fecior dă popă şi că, vrând să speriie pă Maica-Domnului, când trecea p-o punte, s-a pus în labe; dânsa văzându-l s-a cutremurat şi-a scăpat vorbili astea: aşa să rămâi.* JIPESCU, ap. GCR II, 261. *Se povestea că... una din figurile ce-i plăceau era să facă lumea să meargă în patru labe împrejurul sălei.* CONTEMPORANUL, III, 215. *Se face capră un flăcău ce ştie s-o joace în patru labe.* PAMFILE, CR. 187. *Cu un muget adânc, se trase pe patru*

labe înapoi până se izbi de uşă. VOICULESCU, P. I, 255. *Originalitatea înseamnă dorinţa de-a ieşi din vulgar, care... apropie pe om de dumnezeire ceva mai mult decât tendinţa de-a umbla în patru labe.* C. GANE, TR. V II, 180. *Pescaru îşi pune un ţol în cap şi se duce în lungul grindului, în patru labe, după mâncare.* SADOVEANU, O. XXI, 600. *Un dement, care-şi închipuia că e câine, intră în celulă şi se aşează în patru labe pe pieptul lui.* CĂLINESCU, C. O. 22. *Se aşează în patru labe, unul lângă altul, căluşarii.* STANCU, D. 513. *Toţi jucătorii se aşază în patru labe.* H. LOVINESCU, T. 256. *Te pui în pielea goală în patru labe şi grohăieşti ca porcii când umblă după mâncare.* PAMFILE, B. 57. ✧ Expr. **A pune cu botul pe labe pe cineva** = a reduce la tăcere, a pune la punct pe cineva. Cf. DDRF. *Punând gurile rele cu botul pe labe, a hotărât, cum fireşte nici nu putea altfel.* BĂNUŢ, T. P. 15. *Trebuie să punem cu botul pe labe pe duşmanii neamului nostru.* ARGHEZI, P. T. 47. *O să le vie de hac căpitanul Costache, să-i pună cu botul pe labe.* C. PETRESCU, A. R. 39, cf. DL. *Ăştia s-or liniştit..., fiindcă i-am pus noi cu botul pe labe!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 160, cf. I. CR.III, 252, ZANNE, P. I, 325. (Rar) **A-şi pune botul pe labe** = a se resemna. *A avut imprudenţa sau, mai bine zis, impudenţa de a-şi pune botul pe labe şi... a trecut la ordinea zilei.* CARAGIALE, O. III, 22. **A lua în labe** (pe cineva) = a bate. *Bagă de samă... că te iau în labe!* SADOVEANU, O. II, 414. **A-şi muşca labele** = a se căi amarnic de ceea ce a făcut. *I-oi face eu cumătrului una, de şi-a muşca labele.* CREANGĂ, P. 29. **A mânca labe de pui** = a purta vorba, a fi indiscret. *În viaţa mea n-am mâncat labe de pui!* CARAGIALE, O. II, 222. (Ironic) **A se scula în două labe** (asupra cuiva sau a ceva) = a respinge (**3**), a refuza, a nu admite. *Nu demult am auzit pe un cotei lătrând la gloria lui Darwin şi sculându-se în două labe asupra ei!* CONTEMPORANUL, II, 343. ✧ Compuse: (tehn.) **labă-de-iepure** = şină curbată care face parte din dispozitivul de schimbare a direcţiei pe calea ferată. Cf. LTR[2]; (nav.) **labă de pisică** = ondulaţii mici pe suprafaţa mării provocate de apropierea unui vânt puternic. Cf. LTR[2], DEX – S; **labă-de-gâscă** = nod realizat prin legarea a două sau trei parâme. Cf. ABC MAR. *De acest inel e legat în labă-de-gâscă o parâmă sau un cablu de oţel, lung de câteva zeci de metri.* TUDORAN, P. 570, cf. LTR[2], SCL 1961, 615; (bot.; regional) **laba-broaştei** = piciorul-cocoşului (*Ranunculus acris*). *Florile care se întrebuinţează pentru împănarea acestor vase sânt:... zarnacadea, laba-broaştei sau leuşteanul broaştei.* MARIAN, S. R. III, 217; **laba-găinii** = troscot (**1 a**) (*Polygonum aviculare*). Cf. BORZA, D. 134; **laba-lupului** = (prin Transilv.) talpa-gâştei (*Leonorus cardiaca*). Cf. BORZA, D. 98; **laba-mâţei** = **a)** (sau **laba-ursului)** ciupercă comestibilă de culoare albă, cu tulpina ramificată, care creşte mai ales prin pădurile de brad; burete de conopidă (*Romaria coralloides*). Cf. BIANU, D. S., TDRG, PANŢU, PL. 144, CADE, DL, BORZA, D. 196, DEX, L. ROM. 1981, 587, 588, VICIU, GL.; **b)** (sau **laba-ursului)** ciupercă cu tulpina albă, cărnoasă; creasta-cocoşului (*Romaria flava*). Cf. CADE, DL, BORZA, D. 196, DEX; **c)** (prin Mold.) plantă erbacee cu frunze albăstrui şi cu flori galbene, din ale cărei frunze se extrage un colorant albastru; drobuşor (*Isatis tinctoria*). Cf. BORZA, D. 89, H X 419; **d)** (regional) parpian (**1**) (*Antennaria dioica*). Cf. BORZA, D. 20; **e)** (regional) măceş (*Rosa canina*). Cf. BORZA, D. 149; **f)** creţişoară (*Dryodon coralloides*). Cf. BORZA, D. 193; **laba-pisicii** = (învecht, rar) iarbă lânoasă (*Gnaphalium uliginosum*). Cf. I. GOLESCU, C.; **laba-ursului, a)** (sau **laba-lupului**) piedicuţă (**a**) (*Lycopodium clavatum*). Cf. CIHAC, II, 510, BARCIANU, ALEXI, W., PANŢU, PL. 144, CADE, BORZA, D. 103; **b)** brânca-ursului (*Heracleum sphondylium*). Cf. COTEANU, PL. 18, CIHAC, II, 511, ALEXI, W., FORM. CUV. I, 75, BORZA, D. 83. **c)** (regional) cucuruz (*Petasites albus*). Cf. PANŢU, PL. 144, CADE, BORZA, D. 126; **d)** (regional) crucea-pământului (*Heradeum sphondylium* şi *sibiricum*). Cf. DDRF, ARHIVA, X, 66. *Se toacă mărunt laba-ursului şi, amestecată în tărâţe, îi bună pentru vite mari.* GHIGORIU-RIGO, M. P. II, 6, cf. 15, PANŢU, PL. 144, CADE, H II 125, IX 141, 446, 472, XI 230, XVI 42, CHEST. VIII 81/2; **e)** (prin Transilv.) brădişor (*Lycopodium selago*). Cf. BORZA, S. 103; **f)** (prin Olt.) piciorul-caprei (*Aegopedium podagraria*). Cf. BORZA, D. 12; **g)** (prin Transilv.) ferigă. Cf. ALR I 1 908/164, 190; **h)** (învechit, rar) plantă cu rădăcina pivotantă care se cultivă pentru căpăţâna ei comestibilă (*Sium sisarum*). Cf. BREZOIANU, A. 165/14, 168/10; **i)** (învechit, rar) talpa-ursului (*Acanthus longifolius*). Cf. BARCIANU; **laba-ursului-de-munte** = (prin Transilv.) talpa-ursului (*Heracleum palmatum*). Cf. BORZA, D. 83; **laba-ursului-roşie** = (regional) captalan (*Petasites officinalis*). Cf. PANŢI, PL. 144; **laba-gâştei** = **a)** lobodă (*Chenopodium album*). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 510, BARCIANU, ALEXI, W., DL, BORZA, D. 46, SCL 1984, 507, H II 125, 207, IV 84; **b)** (regional) antonică (*Chaerophyllum aromaticum*). Cf. I. CR. II, 69, PAMFILE, J. II, 87, BORZA, D. 45; **c)** (prin Transilv.) granat (*Chrysanthemum parthenim*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 56, BORZA, D. 47; **d)** (regional) calcea-calului (*Caltha palustris*). Cf. BORZA, D. 38; **e)** (prin Transilv.) priboi (**II 1 a**) (*Geranium macrorrhizum*). Cf. BORZA, D. 76; **f)** unghia-găii (*Astragalus glycyphylos*). Cf. BORZA, D. 26; **g)** (prin Transilv.) coada-racului (*Potentilla anserina*). Cf. ALRM SN II h 458/157, 250; **h)** (prin Bucov.) plantă erbacee cu flori roşii-purpurii aşezate câte două pe un peduncul, care creşte mai ales prin tufişuri (*Geranium dissectum*). Cf. PANŢU, PL. 144, CADE; **i)** (prin Ban.) ceapa-ciorii (*Muscari*). Cf. ALR II 6 315/29; **j)** (Familiar) scris neglijent, dezordonat. Cf. DEX. *Scriu la tine, Vai de mine, Gândul muştei, Laba gâştei.* TEODORESCU, P. P. 263, cf. MARIAN, SA. 288, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI; **k)** (sau **labă-de-gâscă**) riduri formate în jurul ochilor (la persoanele în vârstă). Cf. IORDAN, STIL. 317. *O anumită fixitate a privirii cu vagi labe-de-gâscă la colţul ochilor trădau pe omul căsătorit, având chiar copii.* PREDA, R. 126, cf. M. D. ENC.; **l)** (Anat.; învechit) ţesut alcătuit din prelungirile fibroase cu care se fixează tendoanele pe oase. *Tendoanele acestor trei muşchi alcătuiesc pe faţa internă a tibiei ceea ce s-a numit laba-gâştii, un fel de aponevroză.* KRETZULESCU, A. 244/17. ✦ (Regional) Încheietura piciorului de cal. Cf. DR. V, 302. ✦ Urmă lăsată de talpa piciorului. *Piatră rămasă în poartă, Labe rămase în piatră, Piatra tocită Mai mult urma urmei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970,

nr. 104, 4/1. *Di la pat pânî la uşî Numa labi di cenuşî.* GR. S. III, 311. ✦ (Regional) Parte a ciorapului care acoperă piciorul de la gleznă în jos. Cf. H II 31.

2. (Familiar şi depreciativ) Palmă[1] (**1**); (p. ext.) mână[1] (**I 1**). *Chip femeiesc cu labe de mâini... bărbăteşti.* PISCUPESCU, O. 144/13. *Ia-ţi labele de acolo.* COSTINESCU. *V-aţi colăcit ca târâtoarele la poalele lui şi i-aţi lins laba cea mohorâtă.* ODOBESCU, S. I, 110, cf. DDRF. *Nenea Niţă acopere cu laba mărunţişul şi dă să-l tragă la margine, ca să-l puie la loc.* CARAGIALE, O. III, 144, cf. CADE. *Nu fi a dracului, mă, că-ţi dau peste labă.* LOVINESCU, M. 130, cf. DR. VII, 96, 97, 332, IORDAN, STIL. 365. *Sta în strană cu labele vârâte în mâneci.* STĂNOIU, C. I. 121. *La urmă apărură comprese mici, uscate, care acopereau laba mâinii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 30. *Cu dosul labelor lui păroase şi grele îşi freca pleoapele alene.* VINEA, L. I, 37, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Ei, dă laba, să batem târgu.* DR. V, 85, cf. 207. *Îşi freacă mâinile, îşi suflă în labe.* Com. din UNGHENI – IAŞI, cf. ALR II 2 160/514, 605, 682, 2 168/928. ✧ Expr. **A da cuiva peste labe** = a pune la punct, a înfrunta pe cineva. *Moralizarea unui astfel de demoaristocrat nu se poate face altfel decât dându-i peste labe.* ARHIVA, X, 167, cf. ZANNE, P. I, 497. **A bate laba cu cineva** = (glumeţ) a se învoi (din preţ) strângându-şi mâna reciproc; a se înţelege (în privinţa unei tranzacţii). *Poftesc să vii aicea, să baţi cu mine laba şi să ne împăcăm.* SADOVEANU, O. XXI, 494. *Bate laba aici... şi ai să bem aldămaşul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 48. *Ce stai pe gânduri, bate laba, îl îndeamnă băieţeşte Fane, întinzându-i o mână jovială.* VINEA, L. I, 121, cf. DL. ✧ Loc. vb. (Argotic) **A face labă** sau **a o lua la labă** = a se masturba. ✦ Lovitură dată cu mâna; palmă[1] (**2**). *Îmi pare rău că nu m-am sculat să-i dau o labă după ceafă.* PREDA, M. 132. *Dacă-mi mai razi o labă,... îmi cade proteza.* D. R. POPESCU, I. Ş. 140. *M-au rugat ei alţii cu mai multe şi n-am vrut – şi pentru o labă a ta să mă plec?* FURTUNĂ, C. 44, cf. 138.

3. (Regional; în sintagma) *Labă de picior* = patină confecţionată dintr-o scândură cu ţinte. Cf. ALR SN V h 1 311/728, ALRM SN III h 1 111/728.

4. (Învechit şi regional) Ramificaţie aeriană a rădăcinii plantelor. *Speţiile cu rădăcinile tuberoase... se prăsesc din labele sau ghiarele rădăcinelor lor.* BREZOIANU, A. 452/26, cf. ALR II 5 139/349.

5. (Argotic; la pl.) Cizme. Cf. BARONZI, L. 150, DR. XI, 143. ✦ Pantofi; ghete. Cf. CADE, GR. S. VII, 117.

6. (Argotic) Cifra cinci. Cf. BARONZI, L. 151. ✧ *Fratele labei* = cifra patru. Cf. id. ib.

7. (Argotic; în loc. vb.) **A face labă** = a fura. Cf. GR. S. VII, 131.

II. Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc. care prind sau sprijină ceva, care se înfig în ceva etc.:

1. (Prin Bucov.) Întăritură din lemne, pietriş, crengi etc., de o parte şi de alta a purifului, aproape de maluri. Cf. ARVINTE, TERM.

2. (Prin Olt.) Pană fixată în fusul pivei (**3**) care ridică ciocanul. Cf. DAMÉ, T. 168, PAMFILE, I. C. 307, L. ROM. 1974, 530.

3. (Regional) Leucă[1] (**1**). Cf. H XII, 140, ALR I 820/510.

4. (Regional) Fiecare din cele două mânere ale cleştelui (Petreştii de Jos – Turda). Cf. ALR II 6 664/250.

5. (Regional) Fiecare din cele două vârfuri ale scoabei (Boiu Mare – Baia Mare). Cf. ALR II 6 674/272.

6. (Regional) Leaţ provizoriu cu care se fixează grinzile şi amnarii când se alcătuieşte scheletul unei case. (Târgu Neamţ). Cf. A VI 9, GLOSAR REG. ✦ Chingă la căpriori. Cf. NALR – O II h 209/966.

7. (Regional) Dispozitiv de fier, în formă de furcă, care împinge roata dinţată a joagărului (Peştişani – Târgu Jiu). Cf. ALR II 6 432/836.

8. (Tipogr.; ieşit din uz) Dispozitiv care apasă hârtia pe litere. Cf. L. ROM. 1965, 321.

– Pl.: *labe* şi (popular) *lăbi.* – Şi: (regional) **leábă** s. f. VÎRCOL, V., ALR I 1 051/96.

– Din magh. **láb.**

LABĂŞÉL s. n. v. **laboşel.**

LÁBDĂ[1] s. f. v. **loptă.**

LÁBDĂ[2] s. f. v. **lodbă.**

LABÉL s. n. (Bot.) Petală (superioară) a corolei orhideelor sau (p. ext.) labiatelor. Cf. LM, ENC. ROM. *Florile... au labelul alb şi cu dungi roşii.* ENC. AGR. IV, 34. *Labelul superior.* PRODAN-BUIA, F. I. 403, cf. DN[3].

– Pl.: *labele.* – Şi: **labélă** (DN[3]) s. f., **labélum** (ib.) s. n.

– Din lat. **labellum**, fr. **labelle.**

LABÉLĂ s. f. v. **label.**

LABÉLUM s. n. v. **labei.**

LABERÍNT s. n. v. **labirint.**

LABFERMÉNT s. m. (Biol.) Enzimă care acţionează asupra cazeinei din lapte şi produce coagularea lui; cheag. Cf. MARCOVICI, CH. 633, LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3].

– Pl.: *labfermenţi.*

– Din germ. **Labferment**, fr. **labferment.**

LABIÁL, -Ă adj. **1.** (Lingv.; despre sunete) Care se articulează cu ajutorul buzelor; (despre trăsăturile, însuşirile sunetelor) care rezultă din articularea cu ajutorul buzelor. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Tendinţa prefacerii lui „î" în „i" sub influenţa vocalelor labiale s-a întins foarte departe.* CONTEMPORANUL, I, 580. *În urma consonantelor labiale, vocala „e" trece în „ă".* ARHIVA, I, 182, cf. DDRF, ENC. ROM. *O consoană labială alterează uneori vocala învecinată, labializând-o.* GR. S. I, 52, cf. CADE, PUŞCARIU, L. R. I, 371. *Alături de cuvinte,... la care ocluziva labială este urmată imediat de „l", avem altele, cu o vocală de legătură între cele două consoane.* IORDAN, STIL. 86. *Elementul labial s-a dezvoltat în detrimentul celui palatal.* ROSETTI, I. L. R. I, 97. *Pierderii caracterului labial i se asociază, în acelaşi timp, o articulare în partea medială a palatului.* SCL 1955, 217. *Rotunjindu-se, ele participă la formarea timbrului vocalelor*

labiale. GRAUR, I. L. 47. *Are o uşoară articulaţie labială.* CL 1959, 64. *În română şi în sardă a fost mai puternic elementul labial.* COTEANU, S. E. 64, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Adverbial) *„B" se articulează labial.* DL, cf. DEX. ✧ (Substantivat, f.) *Înaintea unei labiale.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 166/16. *Legea fonetică este că şi „ea" şi „oa" tind a se preface în „a" mai ales după labiale şi „r".* MAIORESCU, CR. III, 442. *Noi credem că: „gh", „k"... nu s-au făcut din labialele „b" şi „p", ci din „i" consonantic.* CONTEMPORANUL, I, 223. *Dialectul cu labialele schimbate.* ib. VII, 75. *Palatalizarea labialelor era la începutul evoluţiunei.* DR. II, 17. *Nu avem niciun exemplu sigur arătând alterarea labialelor.* GR. S. II, 367. *Generalizarea alterării labialelor, la megleniţi, s-a produs mai târziu.* RF I, 160, cf. CADE. *Trecerea velarei în labială înainte de dentală trebuie să fie foarte veche.* PUŞCARIU, L. R. I, 268. *În ţinuturile de sud-vest ale teritoriului lingvistic daco-românesc..., labialele nu se palatalizează.* IORDAN, STIL. 235. *Palatalizarea labialelor („chept" pentru „piept" etc.) se reflectă şi ea în unele nume de persoane.* GRAUR, N. P. 149. *Labialele nu se palatalizează.* CL 1971, 425, cf. DEX. *Graiul acesta avea labialele intacte.* IVĂNESCU, I. L. R. 500.

2. Referitor la buze; care aparţine buzelor. *Glandele salivare labiale se află situate între membrana mucoasă şi... muşchi.* KRETZULESCU, A. 271/16, cf. PROT. – POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Întregul aparat bucal, împreună cu palpii labiali şi maxilari, când nu funcţionează, este recurbat şi retras.* ENC. AGR. I, 117. cf. SCRIBAN, D. *Curentul de apă este determinat de mişcarea cililor epiteliului mantalei, a branhiilor şi palpilor labiali.* ZOOLOGIA, 49, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pronunţat: *-bi-al.* – Pl.: *labiali, -e.* – Şi: (învechit, rar) **labiáriu, -ie** adj. STAMATI, D.

– Din fr. **labial**.

LABIALITÁTE s. f. (Lingv.) Caracterul, trăsătura de a fi labial (**1**). *Labialitatea consoanelor e pertinentă.* ROSETTI, I. L. R. I, 62.

– **Labial** + suf. *-itate.*

LABIALIZÁ vb. I. (Fon.) **1.** Refl. (Despre sunete) A deveni labial (**1**). *„E" s-a prefăcut, labializându-se, în „o".* DR. II, 194. *După consoane labializate are o uşoară articulaţie labială, se labializează.* CL 1959, 64. *Vocala „ă" se labializează devenind „o".* ib. 1967, 57, cf. DEX, DN[3].

2. Tranz. A adăuga o articulaţie labială; a transforma într-un sunet labial. *Particularitatea din graiul lor, de a labializa pe „u" în diftongii „au" şi „eu" + cons..., ar putea servi ca o nouă dovadă despre această apropiere.* RF I, 164. ✦ A determina, a produce trăsături labiale (**1**). *În „au > o", „a" l-a făcut mai deschis pe „u", „u" l-a închis cu un grad pe „a" şi l-a labializat.* GRAUR, I. L. 60.

– Pronunţat: *-bi-a-.* – Prez. ind.: *labializez.*

– Din fr. **labialiser**.

LABIALIZÁRE s. f. (Fon.) Faptul de a (se) labializa. *Labializarea a fost, ca orice inovaţie în viaţa unei limbi..., un fenomen cu tendinţe de generalizare.* DR. II, 194, cf. RF I, 76. *Am arătat că labializarea lui „a" accentuat e un fenomen care, în Istria, se găseşte şi la alte neamuri.* PUŞCARIU, L. R. II, 342, cf. 46. *Articularea posterioară şi labializarea sunt foarte strâns legate între ele.* SCL 1955, 217. *În aceste graiuri şi labializarea lui „a" merge până la „o".* CL 1959, 64. *În dacoromâna comună, pers. I a indic. prez. era marcată prin labializarea consoanei finale din temă.* ib. 1964, 218, cf. DEX, DN[3].

– Pronunţat: *-bi-a-.* – Pl.: *labializări.*

– V. **labializa**. Cf. fr. labialisation.

LABIALIZÁT, -Ă adj. (Fon.; despre sunete) Care a devenit labial (**1**). *În unele limbi, există şi alte componente labializate.* PUŞCARIU, L. R. II, 26. *După consoane labializate are o uşoară articulaţie labială.* CL 1959, 64. *Consoane labializate.* ib. 1967, 342.

– Pronunţat: *-bi-a-.* – Pl.: *labializaţi, -te.*

– V. **labializa**.

LABIALIZATÓR, -OÁRE adj. (Lingv.) Care labializează; care determină, produce trăsături labiale (**1**) unui anumit sunet. *În prima silabă „o" trebuie privit ca rezultat din „ă" sub influenţa labializatoare a lui „m".* GR. S. II, 390.

– Pl.: *labializatori, -toare.*

– **Labializa** + suf. *-itor.*

LABIÁRIU, -IE adj. v. **labial, -ă**.

LABIÁT, -Ă adj., s. f. (Bot.) **1.** Adj. (Despre corola şi caliciul plantelor) Care are forma unei pâlnii cu marginea secţionată în doi lobi principali dispuşi unul deasuprea altuia. *Trunchiul este păros şi florile stau în spicuri verticilate, având caliciuri neregulate şi corole labiate de flori albastre.* BARASCH, B. 208, cf. ENC. ROM., CADE. *Corola astfel... labiată încât se poate observa uneori labiul superior.* PRODAN-BUIA, F. I. 403, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ (Despre plante sau despre florile lor) Care are corola şi caliciul labiate (**1**). *Când floarea înfăţişează două buze, se numeşte „labiată".* BARASCH, I. N. 138/18, cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U. *Plante labiate.* SCRIBAN, D., DEX.

2. S. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina în patru muchii, cu frunze opuse şi cu flori în inflorescenţe compuse; (şi la sg.) plantă din această familie. *Familia labiatelor.* CAIET, 81[r]/24, cf. CADE. *O labiată.* SCRIBAN, D. *Caracterele principale ale labiatelor.* LTR[2]. *Labiatele... sânt plante în general ierboase cu tulpina în patru muchii.* BOTANICA, 154, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pronunţat: *-bi-at-.* – Pl.: *labiaţi, -te.*

– Din fr. **labié**, lat. **labiatae**.

LÁBIE[1] s. f. **1.** (Bot.) Labium (**2**). Cf. LM. *Caracterele principale ale labiatelor sânt: corola în formă de tub (pâlnie), în vârful căruia petalele formează doi lobi, aşezaţi unul deasupra altuia ca nişte buze (labii).* LTR[2] X, 2. *Labiile (buzele) caliciului pe margini întregi.* PRODAN – BUIA, F. I. 406. *Corola apare cu două buze (labii).* BOTANICA, 155, cf. DN[3].

2. (Anat.) Fiecare dintre părţile cărnoase care mărginesc o cavitate anatomică; buză. *Labiile sau buzele mari sânt pliuri ale pielii.* ABC SĂN. 173, cf. 62. *Pliu pereche pe suprafaţa internă a labiilor mari.* D. MED. II, 81.
– Pl.: *labii.*
– Din lat. **labia.**

LÁBIE² s. f. (Prin nord-vestul Olt.) Capră pentru tăiat lemne. LEXIC REG. 82.
– Pl.: *labii.*
– Et. nec.

LABÍL, -Ă adj. Care se schimbă foarte uşor; schimbător (**II 1**), instabil, nestatornic (**1**). V. capricios, inconstant. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Forţa dramatică a piesei... scade supt apăsarea lipsei de proporţie, a echilibrului în permanenţă labil dintre rolul diferitelor caractere.* SĂM. IV, 187. *Sufletul îi e pasionat şi stările labile, şi numai munca aspră, zi de zi, o fereşte de stări stridente.* CĂLINESCU, O. XIV, 23. *E şi el un lord, mai oriental, dacă se poate spune astfel, adică mai labil şi mai afabil.* TUDORAN, O. 357. *La isterici este vorba... de un tip de sistem nervos foarte labil.* ABC SĂN. 210, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Echilibrul clădit pe un dualism structural se dovedeşte labil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 21/4. ✦ (Despre elemente, structuri materiale etc.) Care se află într-o stare de echilibru instabil. *La corpurile amorfe structura este mult mai labilă, de unde rezultă însuşirile plastice.* CIŞMAN, FIZ. I, 343, cf. LTR². *Dobrogea se prezintă ca o zonă labilă de geosinclinal.* MG I, 110, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✧ (Adverbial) *Lovind puternic cationii labil legaţi, ionii... provoacă desprinderea acestor cationi şi deplasarea lor în soluţie.* CHIRIŢĂ, P. 34. *Această formă de apă se numeşte apă peliculară sau apă labil legată.* AGROTEHNICA, I, 131.
– Pl.: *labili, -e.*
– Din fr. **labile**, lat. **labilis, -e.**

LABILITÁTE s. f. Însuşirea de a fi labil; comportare schimbătoare, nestatornică; instabilitate, inconsecvenţă, inconstanţă. *Acest fenomen se poate pricepe dacă cunoaştem labilitatea foarte obişnuită a melodiilor cântate.* GR. S. III, 55. *Prin efectul labilităţii părerilor şi sentimentelor chestiunea bisericii fu complet abandonată.* CĂLINESCU, B. I. 580. *Iată inevitabilul motiv elegiac al labilităţii soartei.* PERPESSICIUS, M. II, 185. *Tulburarea mobilităţii normale a proceselor nervoase duce la labilitatea sau inerţia patologică a lor.* V. ROM. ianuarie 1960, 107. *Cititorul de azi al primelor noastre periodice constată repede şovăielile legăturilor sintactice şi labilitatea unor forme ale gramaticii limbii noastre de atunci.* CONTRIBUŢII, II, 99. *Descântecele au diferite moduri de expresie şi procedee stilistice complicate. Labilitatea lor le face greu de încadrat în genurile clasice ale folclorului.* IST. LIT. ROM. I, 58. *Strânge un material vast despre labilitatea cunoştinţelor.* T. ianuarie 1966, 34. *Există, înainte de toate, labilitatea, dacă nu lipsa, unei situaţii care să facă legătura trainică între emiţător şi receptor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 29/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✦ (Fiz.) Proprietatea (echilibrului) unui sistem fizic de a fi instabil. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX. ✦ (Biol.) Proprietatea materiei vii de a reacţiona şi de a se adapta la mediu; mobilitate. *Aceasta se datoreşte unei mari labilităţi în puterea de adaptare a organismului.* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 9, cf. M. D. ENC., DEX.
– Din fr. **labilité.**

LABIO- Element de compunere care înseamnă „referitor la buze; (pronunţat) cu ajutorul buzelor". DICŢ.
– Pronunţat: *-bi-o-.*
– Izolat prin analiză din împrumuturi ca **labiodental, labiovelar** etc.

LABIODENTÁL, -Ă adj. (Şi substantivat, f.) (Lingv.) (Sunet) care se articulează prin atingerea buzei inferioare de dinţii incisivi superiori. *În acest caz avem a face cu un sunet labio-dental.* PUŞCARIU, L. R. II, 7, cf. 17, 34. *Apropiindu-se de dinţii superiori, buza inferioară articulează consoanele labiodentale.* GRAUR, I. L. 47, cf. CL 1967, 57, COTEANU, S. E. 17, M. D. ENC. *„F" şi „v" sunt labiodentale.* DEX, cf. DN³. *Palatalizarea labiodentalei „f" în stadiul „h'" apare consemnată sporadic în textele rotacizante.* L. ROM. 1981, 157.
– Scris şi: *labio-dental.* – Pl.: *labiodentali, -e.*
– Din fr. **labiodentale.**

LABIOLECTÚRĂ s. f. Înţelegere a vorbirii numai după mişcările buzelor. Cf. DEX – S.
– Pronunţat: *-bi-o-.*
– **Labio- + lectură.**

LABIOVELÁR, -Ă adj. (Şi substantivat, f.) (Lingv.) (Sunet) care se articulează prin rotunjirea buzelor şi atingerea limbii de vălul palatului. *Aceste două vocale se mai numesc şi labio-velare.* PUŞCARIU, L. R. II, 37, cf. 46. *Există... un „l" labiovelar, dur, în limbile slave sau în engleză.* GRAUR, I. L. 51. *În cuvântul latinesc „aqua", „qu" este o labiovelară.* DEX, cf. DN³.
– Scris şi: *labio-velar.* – Pronunţat: *-bi-o-.* – Pl.: *labiovelari, -e.*
– Din fr. **labiovélaire.**

LABIRÉNT s. n. v. **labirint.**

LABIRÍNT s. n. **1.** (Mitol.) Construcţie atribuită lui Dedal, compusă din numeroase încăperi şi galerii dispuse astfel încât ieşirea era de negăsit; (p. gener.) edificiu alcătuit dintr-un mare număr de încăperi şi galerii în care orientarea şi găsirea ieşirii sunt foarte dificile; (rar) dedal. *Ca cum într-un lavyrinth (căruia nici întratul, nici eşitul i să poate afla) să fim întrat ni să pare.* CANTEMIR, HR. 75. *Au arătat putearea sa... şi cu meşteşuguri nenumărate, nespuse... cum cu piramidele, cu labirinturi.* COSMOGRAFIE, 138ᵛ/34. *Lavirintul tot iaste săpat în piatră, şi atâta de rătăcitoriu şi încurcat cât poate cineva să să piardă neştiind pe unde eşă.* CĂLĂTORIE, I, 56ʳ/7. *Noi despre lavirinth sau obor nu vom grăi multe, numai însemnăm, după cum să zice, că l-ar fi zidit doisprezeace crai.* MOLNAR, I. 58/23. *Era făcut după isvodul unui labirint mare cari văzusăm noi în Eghipt.* TELEMAHOS, 42ᵛ/3,

cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Într-o învoire şi cu cheltuială de opşte au zidit labirintul cel vestit, alcătuit din doosprezece mari palaturi.* IST. UNIV. I, 144/5. *Văzurăm cu destulă mirare vestitul labirint, lucru făcut de mânile isteţului Dedal.* PLEŞOIANU, T. I, 184/25, cf. LB. *Ar fi zidit aproape de lacul Meris minunatul laberint seau rătăceriu, care era giumatate în pământ iară giumătate afară.* SĂULESCU, HR. I, 4/1. *Au fugit la Creta, unde au urzit laberintul din care, acolo închis fiind, au scăpat cu fiul său Icar prin agiutoriul aripilor ce au urzit.* ASACHI, P. 158/19, cf. VALIAN, v. *Probleme foarte grele, ce genul afund În negre labirente, într-un Dedal profund!* ARICESCU, A. R. 83/2, cf. NECULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Intră în labirint şi omorî pe minotaur.* FILIMON, O. II, 92, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Sadi-n frunzosul labirint Făcut-a roze să-nflorească.* MACEDONSKI, O. I, 192, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mi-ai dăruit, frumoasă doamnă, o călimară de argint Cu două guri întunecate, ca două porţi de labirint.* TOPÎRCEANU, M. 7. *Copiii se piteau şi se pierdeau printre ele ca într-un labirint.* COCEA, S. II, 97, cf. SCRIBAN, D. *Rătăcesc golit de suflet, fără o idee, fără un sentiment în acest labirint care a îngrozit lumea veche, care a fost socotit ca una din cele şapte minuni.* RALEA, S. T. I, 254, cf. LTR[2], DL, M. D. ENC., DEX., DN[3]. *La fel ca în labirint, omul riscă să se piardă în peregrinări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 20/4. ✧ Fig. *Daca nu cunoştea cei mai mulţi ai naţii noastre folosul şi înlesnirea ştiinţelor în limba românească, mult eram să ne rătăcim în labirintul din care din nenorocire nu am eşit toţi.* HELIADE, GR. ROM. 113/29. *Vicleşugul nu va mai afla scăpare în întunecosul labirint al poruncilor efemere şi împotrivitoare una altuia.* MARCOVICI, VEL. 175/9. *Ni se pare că prin adoptarea unei ortografii complicate,... conduce pe cetitoriu în un adevărat labirint.* ASACHI, S. L. II, 346. *Soartea duhul meu în labirint poartă, unde numai sfatul prieteşugului eşirea cunoaşte.* FM (1840), 118[2]/11. *Cu cât te adâncezi mai mult în secretele acestei vieţi corporale, cu atât mai mult parcă te vezi eratic, într-un labirint fără eşire.* BARASCH, M. I. III, 114/18. *Frunzuliţe şi... labirinte liniale... se văd pretutindeni desemnate ca nişte mozaicuri.* PELIMON, I, 74/13. *Suspiciunea lui cred că îşi are rădăcini adânci şi vechi, proprii unei entităţi care s-a refugiat în labirintul acestor munţi.* GR. S. II, 39. *Mintea lui veghează ca o flacără orbitoare şi uscată într-un labirint de azbest.* VINEA, L. II, 63. *D. Arghezi a umărit construcţia unui labirint, ca într-o „divină comedie" adaptată la evul modern.* COSTANTINESCU, S. I, 67. *Întors din labirint, poetul nu mai acceptă lumea aşa cum era înainte de a porni în căutare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 6/1. ✦ P. ext. Construcţie complicată prin numărul mare al compartimentărilor şi prin dispunerea lor. *Zile după zile nu reuşise să-şi fixeze bine planul etajului şi până la urmă păstrase o impresie de labirint.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 107. *Timpul, plin de încăperi succesive, murmura din odaia întâia în tot labirintul.* ARGHEZI, B. 36. *E trimis un om din noul echipaj, să vadă... cum ia naştere nemărginitul labirint de compartimente, magazii, coridoare.* TUDORAN, P. 104. ✧ Fig. *I-aş dărâma cu mătura poligoanele trase la echer cu compasul abstract şi frumuseţea labirintului de borangic.* ARGHEZI, S. VIII, 66.

2. Situaţie, stare complicată (prin mulţimea elementelor), greu de descurcat, fără ieşire; problemă cu multe alternative, insolubilă; complex de fapte, împrejurări dificile, supărătoare, extenuante. *A Ciorâi glas pre cât mai mult să tâlcuia, pre atâta mai mult în lavirinthul necunoştinţii să încuia.* CANTEMIR, I. I. I, 153. *Moartea... va aduce multă frică celuia care să află în laverint de turburări* (1703). FN, 122. *Iaste greu la bărbaţii cei cu cinste şi cumpaniia sa iaste un lavirinth de unde nu iase cu lesnire.* CUGETĂRI, I, 33[r]/26. *Mă aflam... ca un uimit în mijlocul de acest lavirinth de atâte minunate minuni.* CRITIL 20/22. *Între valurile ceale sălbatece niciodată nu zăreşti limanul, şi în scurtă vorbă, toată lumea să face înfricoşat labirint.* MOLNAR, RET. 78/2. *Eu întâi mă minunai de teama poetului, socotind că nu va putea să iasă din lavirint; dar acum văd că are dreptate şi nu-i de a zice împrotivă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 333. *Cu neputinţă era de a culeage ceva în acel lavirinth de răspunsuri şi de temeiuri ce înimicea unul pre altul.* LEON ASACHI, B. 19/16. *Mult cugetă – cumpăna – prejudeca, şi totuşi nu putea să se desvăleasca din labirintul îndoielii.* BR (1829), 47/23. *Destule veacuri sânt de când umblăm într-acest labirint al neînvăţăturii.* MUMULEANU, C. 51/5. *Mulţimea deosebitelor pravili i giudecăţi, ca un labirint prin carele scăpa adeseori vinovatul, atunce s-ar face cu totul nevăzută.* AR (1830), 84[2]/8. *Îl veţi cunoaşte în mijlocul labirintului soartei voastre.* MARCOVICI, D. 277/24. *Noi nu ne putem căi ca alţi, cari să pierd în labirintul literaturi[i] naţii[i] sale.* FL (1838), 2[1]/35. *Ar fi cu neputinţă să-i afle cineva un fir ca să iasă din labirentul fabulelor lor.* HELIADE, D. J. 82/22. *Filosofia e singurul conductoriu care poate să direpte mintea în labirintul istoriei filosofiei.* LAURIAN, F. 9/32, cf. NEGULICI. *Din lungul său proiect care sămăna cu un labirint, o parte mare a fost adoptată de către cabinetul din Viena.* BARIŢIU, P. A. I, 74, cf. STAMATI, D. *Omul de geniu, însuşi el are bisoniu de şirul istoriei, pentru a se poate conduce în labirintul obscur de politică.* ARISTIA, PLUT. [XXIII$_2$/27]. *Ferice este omul când e-n copilărie, Când multe erne triste nu are-a număra; Când astă viaţă lungă nu-i pare o urgie, În labirintul lumei departe d-a intra.* R. IONESCU, C. 153/10. *O dată fiind într-acel labirint de figuri şi de regule, va trebui să se decide.* ZALOMIT, E. F. 111/17. *Ascultă glasul ce să rătăceşte neputând a străbate până la tine, trimite mâna-ţi prea darnică a mă scoate din labirentul chinurilor.* BOLLIAC, M. 36/26. *Fără această ştiinţă stăpâna de casă să va rătăci totdauna în labirintul cheltuelilor anuale.* PENESCU, M. 75/10. *În ce mod ieşi-vom din labirintul unei nomenclature atât de confuze?* HASDEU, I. C. I, 16, cf. LM. *Astăzi ştiinţa archeologică cearcă să afle un fir spre a da de căpătâiu acelui labirint.* ODOBESCU, S. II, 255. *Nu mai prinz firul care să ne scoată din labirintul revoltatului electoral de la Iaşi.* CARAGIALE, O. VII, 528, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Intrând în labirintul unei fraze interminabile..., după opt deflniţii..., d. Iorga culmină prin o nouă definiţie.* LOVINESCU, M. 29. *Tânăra femeie profită de tovărăşia ei cea nouă... pentru a prinde ea însăşi darul de-a învârti sforile în încurcatul labirint al culiselor*

Porţii. C. GANE, TR. V. II, 55. *Din labirintul acestor fapte, critici şi proiecte... se desprind două concepţii complementare.* D. GUSTI, P. A. 105, cf. SCRIBAN, D. *Printre cei dintâi gânditori, cari găsesc o ieşire din labirintul hegelian, amintim pe Ludwig Feuerbach.* BLAGA, Z. 95. *Ne orientăm în labirintul faptelor interne şi externe.* CONSTANTINESCU, S. II, 511. *Un succes faţă de noi înşine ar fi un succes împotriva labirintului uman.* PREDA, R. 31. *Gonise o dimineaţă întreagă prin labirintul obsesiilor lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. Reţea (**4**) complicată (de căi de comunicaţie) în care orientarea (şi deplasarea) este dificilă. *Uliţile ei era atâta de cotite şi de strâmbe, cât îşi sămăna întru adevărat lavirinth.* CRITIL 75/16. *Mai în urmă acea colonă au încăput într-un fel de labirint de case surpate pe giumătate şi de baricade, unde s-au întâlnit cu duşmanul.* AR (1837), 376[2]/34. *În vreme ce mergem printr-un labirint de uliţi necunoscute..., cetiiu pe mai multe zidiri frumoase şi întinse.* CALENDAR (1857), 52/27. *El voia a se înturna îndărăpt însă, apucând o cale falsă, în loc de a ieşi, el mai mult să înadâncea în acel laberint.* ib. (1858), 98/15. *Strecurându-ne pe nesimţite printre labirintul insulelor Furni, ne-am arătat fără veste în faţa Nicariei.* GHICA, S. 411. *Lazaro, deşi vâslea cu putere, nu-i mai putu găsi urma în labirintul micilor canale ce se încrucişează în toate părţile.* I. NEGRUZZI, S. III, 31. *Intră în labirintul de şanţuri de comunicaţie unde apa se aduna ca în nişte canale de irigaţie.* REBREANU, P. S. 83, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Era aproape de a scăpa cu onoare din labirintul pentru un singur picior, când deodată un strigăt teribil şi cunoscut îi îngheţă inima.* CĂLINESCU, S. 307. *Rătăci multă vreme cu sufletul la gură prin labirintul străzilor bucureştene.* BENIUC, M. C. I, 258. *Un străin... se rătăceşte în câteva clipe în labirintul lui de străzi.* TUDORAN, P. 213. *Întâlneai acolo un labirint de catacombe cu pereţii acoperiţi cu faianţă albă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 32/1, cf. M. D.ENC., DEX. *Eram în întârziere şi a trebuit să mă descurc foarte repede în labirintul aleilor până la columbariu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 21/3.

4. Parc (**1**) plantat cu arbuşti şi străbătut de alei întortocheate în care te poţi uşor rătăci. Cf. I. GOLESCU, C. *Să vedeţi acum păduricea cum am curăţit-o de n-o s-o mai cunoaşteţi. Un ermitaj, labirent, un abelisc, ruinuri de un castel vechi şi toate cu puţin.* VOINESCU II, M. 58/13, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., LM, CADE, LTR[2], M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ P. ext. Desiş. *După vre o câtăva vreme, au lăsat din neştiinţă potica pe care venisă până atunci, şi deodată s-au trezit într-un labirint de copaci, de curpeni şi de stânci, de unde nu mai putea ieşi.* BUZNEA, P. V. 38/7. *Aş vrea... Să văd, ce eu atâta iubeam odinioară: A codrului tenebră, poetic labirint.* EMINESCU, O. I, 6. *Ei trecură în altă parte, de-a dreptul prin labirint.* SADOVEANU, O. IX, 80. *Pereţi mari de stâncă se ridicau vineţi, întrerupând labirintul pădurilor.* CĂLINESCU, O. I, 24.

5. (Anat.) Totalitatea cavităţilor (şi a organelor) care formează urechea internă. *Labirintu sau rătăcirea (Labyrinthus) mai mult aduce spre auz.* ANTROP. 185/19, cf. 183/26. *Labirentu comunică în afară printr-o ţeavă şi prin pavilionul care împreună alcătuesc ceea ce s-au numit urechea de din afară.* KRETZULESCU, A. 468/19. *Partea de gios a stanei stă din naintea scoicei numită labirint în forma unui bulbec.* CORNEA, E. I, 197/4, cf. PROT. – POP., N. D., LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, M. D. ENC., DEX, DN[3].

6. (Tehn.) Dispozitiv care prelungeşte parcursul unui fluid pentru a-i micşora viteza. Cf. DL, DM, DEX, DN[3].

7. (Tehn.) Dispozitiv alcătuit dintr-o cameră inelară compartimentată, utilizat pentru etanşare la diferite agregate şi instalaţii. *Labirinturile folosite pentru lichide consistă de obicei (spre deosebire de cele folosite la vapori şi la gaze), numai dintr-o succesiune alternativă de fante axiale şi radiale.* LTR[2], cf. M. D. ENC.

8. (Min.) Instalaţie alcătuită dintr-un jgheab de lemn şi şicane (**4**) care se întrebuinţa la separarea materialelor fine. Cf. LTR[2].

9. Sistem de garduri împletite amplasate în apă pentru a conduce peştii în capcane. *Voi arăta cum se combină toate acestea între ele pentru a corespunde mai bine condiţiunilor speciale ale fiecărei gârle şi a forma astfel diferite feluri de labirinturi şi capcane.* ANTIPA, P. 624.

10. (Neobişnuit) Material cu încreţituri sinuoase şi complicate. *Se numesc animale labyrintodonte (cu dinţi de labirint).* ISIS (1859), 7[1]/33.

– Pl.: *labirinturi* şi (învechit, rar) *labirinte.* – Şi: (învechit) **labírént** (pl. şi: *labirente*), **lavírint** (accentuat şi *lavírint*; scris şi *lavirinth, lavyrinth, lavirinhth*), (învechit, rar) **laberínt, laverínt** s. n.

– Din ngr. **λαβύρινθος**, lat. **labyrinthus**, fr. **labyrinthe**.

LABIRÍNTIC, -Ă adj. **1.** Care are multe cotituri în sensuri diferite; prin care orientarea este dificilă; întortocheat, încâlcit. *Asemenea ca nişte mulţimi de strălucitoare stele era luminat tot cuprinsul umbroasei grădine prin labirinticele sale drumuri.* CR (1830), 110[2]/5, cf. AR (1830), 186[1]/2. *O parte din slavii sud-dunăreni... coboară spre sud, strecurându-se şi în direcţia labirinticelor ramificaţiuni muntenești ale populaţiei române locale.* GR. S. III, 95. *Am urcat nişte trepte, ne-am strecurat prin coridoare labirintice, şi-apoi... am ieşit pe bord.* BLAGA, H. 110. *Câte cumplite, labirintice drumuri, Câte văi de lacrimi avem de trecut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 3/2, cf. M. D. ENC., DN[3]. *Ispitit de făgaşurile labirintice..., întreprinde... aventura ambiţioasă a unei versiuni fanariotești proprii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 11/4. ✦ Care are căi, orientări etc. numeroase şi cu sensuri diferite; care este caracterizat printr-o configuraţie, o împărţire complicată a elementelor. *Vizuina labirintică a justiţiei.* ALECSANDRI, S. 66. *Formaţia stâncelor şi dâmburilor oraşului... e atât de labirintică şi aventuroasă, încât nu există punct din care ar fi cu putinţă de a cuprinde unitatea părţilor oraşului.* EMINESCU, O. IX, 405. *Într-o suburbie vastă şi labirintică... strada e intruvabilă.* CĂLINESCU, B. I. 51. *În lipsa „marelui oraş", labirintic, surprinzător, aventurii i se răpeşte la noi locul privilegiat de desfăşurare.* N. MANOLESCU, A. N. I, 104. ✦ Fig. Greu de analizat, de înţeles; com-

plex, complicat. *Schiller a fost mai puțin preocupat... de a pricepe complicația labirintică a unui suflet omenesc.* VIANU, L. U. 371. *Atâtea complicații și atâtea țesături labirintice de o parte și de alta te proiectează într-o lume a lunecușurilor de spirit și de caracter.* BĂNULESCU, C. M. 315. *Spiritul labirintic al lui Blaga l-a silit să accepte atât existența lui Dedal, cât și pe aceea a Minotaurului, dar mai ales pe aceea a Ariadnei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 6/1. *O planetă stranie, a cărei structură labirintică adăpostește o superinteligență.* ib. 1979, nr. 8, 9/2. ✦ Fig. Sinuos, nesigur, ezitant. *Dunărea-nvie, tânguirea mai repetă Al vieții labirintic mers rătăcitor.* BLAGA, L. U. 79.

2. Care aparține labirintului (**1**), privitor la labirint. Cf. SCRIBAN, D., DEX, DN[3].

3. Care se referă la urechea internă; al urechii interne. *Afecțiune a capsulei osoase labirintice caracterizată printr-o surditate cronică.* ABC SĂN. 269.

– Pl.: *labirintici, -ce.*

– Din fr. **labyrinthique**.

LABIRINTÍSM s. n. (Rar) Structură complicată de idei, de fapte, de împrejurări. *Desele schimbări de domnii... ar face un labirintism în cugetul cetitorului, de nu i-ar mai putea da de rost.* C. GANE, TR. V. II, 10.

– **Labirint** + suf. *-ism.*

LABIRINTÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație acută sau cronică a labirintului (**5**) urechii. *Dacă microbii sânt virulenți sau dacă s-a neglijat tratamentul, pot apărea complicații: meningite, encefalite, abcese cerebrale, labirintite sau cronicizarea otitei.* ABC SĂN. 269, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *labirintite.*

– Din fr. **labyrinthite**.

LABIRINTODÓN s. m. v. **labirintodont**.

LABIRINTODÓNT s. m. (La pl.) Grup de amfibieni fosili din triasic, ai căror dinți au încrețituri sinuoase și complicate; (și la sg.) animal din acest grup. *În epoca triasului trăia și labirintodon.* COBÂLCESCU, G. 108/23, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DN[3], DEX – S. ✧ (Adjectival) *Natura a dat animalelor labirintodonte niște dinți așa de tari, încât mai că nu esistă pe lumea aceasta un lucru așa de tare.* ISIS (1859), 7[1]/39.

– Pl.: *labirintodonți.* – Și: (învechit, rar) **labirintodón** s. m.

– Din fr. **labyrinthodonte, labyrinthodon**.

LÁBIU s. n. v. **labium**.

LÁBIUM s. n. **1.** (Zool.) Buza inferioară a insectelor și a unor miriapode. *Maxilele și labiumul au niște prelungiri articulate și subțiri.* ZOOLOGIA, 67, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ (Anat.) Buză. Cf. LM, DN[3].

2. (Bot.) Fiecare dintre frunzele modificate care alcătuiesc caliciul și corola plantelor (labiate **2**); labie (**1**). *Caliciu cu labiul inferior format din 3 dinți.* FLORA R. P. R. V, 53. *Staminele care sânt dispuse sub labiul superior înaintează paralele între ele.* PRODAN – BUIA, F. I. 405.

– Pronunțat: *-bi-um.* – Pl.:? – Și: **lábiu** (pronunțat: *-bi-u-*) s. n.

– Din lat., fr. **labium**.

LABOÁRE s. f. (Latinism, ieșit din uz) Muncă (**3**) grea, istovitoare; trudă, osteneală (**2**). *A fost mai dinainte timpi, zile fericite, în care-și mânca omul fără laboare pâinea.* HELIADE, O. I, 378, cf. 388, NECULICI. *Zicea că s-a omorât el singur prin laboarea sa neastâmpărată.* BARIȚIU, P. A. II, 711, cf. KOGĂLNICEANU, O. V, 71, POLIZU, PROT. – POP., N. D. *Atunci când preoții progresului vor binecuvânta intenția și laboriile noastre „Amicul familiei"... va cuteza a lua drapelul literar* (a. 1863). PLR I, 206. *Rareori ne vom plânge de lipsa materialului, grămădit printr-o laboare de douăzeci de ani.* HASDEU, I. C. I, IX. *Condițiunea omului pe pământ este dar munca și laboarea, iar nu contemplațiunea și reveria.* CONV. LIT. II, 58, cf. COSTINESCU, LM. *Abia unul dintre corifeii științei românești, veneratul părinte Timoteiu Țipariu, a reușit prin străduințele unei întregi vieți de pacință și de laboare, să pătrunză în arcanele străvechii literaturi naționale.* ODOBESCU, S. II, 400. *Ogor ingrat! vană laboare!* CARAGIALE, O. IV, 40. *Laboarea ce se impunea acelora nu a fost mai puțin titanică.* MACEDONSKI, O. IV, 116, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Ceea ce trei ani de... studiu și de laboare nu fuseseră în stare să facă, au făcut câteva nopți.* M. I. CARAGIALE, C. 106, cf. CADE, DL, L. ROM. 1959, nr. 2, 42.

– Pl.: *labori.* – Și: (învechit, rar) **labór** (NEGULICI) s. n., **labúră** (COSTINESCU), **labórie** s. f.

– Din lat. **labor, -oris**. Cf. fr. l a b e u r .

LABÓR s. n. v. **laboare**.

LABORÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A lucra, a cultiva pământul. *Ajunse-a se susține ca fearele cu prada, Ca paseri cu ciupitul, sau laborând pământul În chinuri și sudoare.* HELIADE, O. I, 386, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D. ✧ Intranz. *În arșița căldurii sudând labora unul, Asprindu-i-se palma, curbându-i-se corpul.* HELIADE, O. I, 388. ✦ Fig. A frământa. *Sărea, nincheza ambii și pare c-avea aripi, Sub pașii lor câmpia era greu laborată.* HELIADE, O. I, 349.

– Prez. ind.: *laborez.*

– Din lat. **laboro, -are**, it. **lavorare**.

LABORÁBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se poate lucra. PROT. – POP., N. D.

– Pl.: *laborabili, -e.*

– Din fr. **laborable**.

LABORÁNT, -Ă s. m. și f. Persoană cu pregătire medie specializată în operații de laborator (**1**); (învechit) lucrător, muncitor (agricol). *Va avea un spițer vrednic, cinstit și cu diplomă de maghistru al farmației, doi agiutori și doi laboranți.* CUCIURAN, D. 97/22, cf. 16/19, STAMATI, D., POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, NOM. PROF. 5, 41, 53, 72. *Doctorul se cufundase în mâluri, cu entuziasmul obișnuit, având tovarăș pe iacut, din care nădăjduia să scoată un destul*

de bun laborant. SADOVEANU, O. XXI, 280. *La baza de recepție... lipsesc laboranții necesari.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Laborantă la un institut științific.* CĂLINESCU, S. 459, cf. LTR[2], DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Nevastă-sa e o laborantă căruntă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 14/4, cf. L. ROM. 1979, 512.

– Pl.: *laboranți, -te.*

– Din germ. **Laborant**.

LABORATÓR s. n. **1.** Local sau încăpere în care se află amplasate instalații, aparate și instrumente pentru experiențe, cercetări, lucrări practice, prepararea (la scară mică a) unor produse, a unor substanțe etc. *Plămânii sânt laboratoriul himicesc al vieții organismului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 266/22, cf. I. GOLESCU, C. *Au așăzat în laboratoria sa (locul unde să lucrează) luminarea cea de gaz.* AR (1834), 108[1]/22. *Acrimea sulfurică se întrebuințază foarte mult în spițerii, laboratorii himice și tehnice.* ASACHI, L. 77[2]/44, cf. VALIAN, V. *În beciuri se află spițeria, lăcuințele slujitorilor, laboratoriul, bucătăria, spălătoria.* CUCIURAN, D. 51/11. *Doctoriile compuse și preparaturile himice se vor lucra totdauna în laboratorul său* (a. 1844). DOC. EC. 817. • *Aceste substanțe... sânt numeroase în laboratorii.* BREZOIANU, A. 32/27. *Acidul clorhydric în disoluție în apă... se prepară în laboratoriu.* MARIN, PR. I, 95/7. *Ține totdauna clorur de var în plimbători, în laboratorii (lucrătorii) mefitici.* MAN. SĂNĂT. 28/19, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Înmulțirea artificiale a peștelui se face nu numai în aparate de laboratoriu, dar și în canaluri făcute de-a lungul râurilor.* I. IONESCU, M. 91, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Despre tezaur nici că era vorba, afară din tezaurele de știință coprinse în bibliotecă și în laboratorie.* BARONZI, C. II, 15/3. *Combinațiile... se formară așa cum se pot și acuma forma în laboratorii.* CONTEMPORANUL, I, 186, cf. CONTA, O. F. 205, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Voia ca și țara lui să-și aibă grădina botanică, laboratorul.* IORGA, P. A. II, 91. *Vaporul era un laborator de științe naturale și de oceanografie.* ARH. OLT. I, 407, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ca din niște adevărate boiangerii și laboratoare, ieșeau prefăcuți nu numai la păr, ci în toate semnele de recunoaștere.* VOICULESCU, P. II, 5. *Un prozaic chimist..., cercetându-l într-un laborator, a găsit în el acid acetic, apă, fuxină, alcool și celelalte ingrediente.* SADOVEANU, O. XXI, 142. *„Marele profesor", cum i se spunea de țărani, a reușit să-i facă să înțeleagă rostul lucrărilor și să vină de bunăvoie în laboratorul său de cercetări.* D. GUSTI, P. A. 90, cf. SCRIBAN, D. *Grație unei metode riguroase științifice de laborator, a reușit să afle secretul.* ENC. TEHN., 411. *Paralel cu munca de laborator, tânărul student a învățat de la natură rectitudinea și simplicitatea mijloacelor ei.* ARGHEZI, P. T. 165. *Un tânăr ținu foarte mult să arate lui Ioanide laboratorul de metalurgie.* CĂLINESCU, S. 853. *Laboratoarele de asolamente agricole.* AGROTEHNICA, I, 55. *Literatura sa păstrează o exactitate și o răceală de laborator.* CONSTANTINESCU, S. I, 235. *În laborator toate probele au ieșit bine.* BARANGA, I. 179. *Laboratoarele de control și de încercări sunt atașate unor instituții productive.* LTR[2], cf. DL. *Prin deducții și analize de laborator am ajuns la concluzia că atropina... dădea aceste stări.* PREDA, R. 54. *Cercetările se fac în laboratoare inframicrobiologice.* ABC SĂN. 34, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ F i g. *Memoria lor nu ar putea fi batjocorită decât dacă,... din vreo eprubetă spartă în laboratorul istoriei, ar scăpa din nou microbii ciumei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 7/3. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Sala-amfiteatru ce adăpostește clasa-laborator este înzestrată cu 40 de semi-cabine fonice.* în SCL 1970, 327. ✧ *De laborator* = **a)** produs prin experiențe; realizat pe cale artificială. (F i g.) *A creat o insulă de reculegere calmă, cedată studiului benedictinilor de laborator.* ARGHEZI, B. 115. *Produs pe cale sintetică, Ismail este o combinație de laborator, la antipodul ființelor umane.* N. MANOLESCU, A. N. III, 17; **b)** care uzează de experiențe; experimental. *Fonetica e o știință exactă, de laborator.* DR. VII, 443. *Examen de laborator* = ansamblu de analize care permit diagnosticarea sau confirmarea unui diagnostic clinic. *Purtătorii de germeni... să se prezinte la examenul de laborator.* ABC SĂN. 299. *Laborator fonetic* = spațiu insonorizat, prevăzut cu cabine dotate cu aparatură specială, destinat însușirii corecte a pronunției în limbi străine sau transcrierii de texte dialectale.

2. Încăpere unde se prepară produse de patiserie, de măcelărie etc. *Când o să fiu eu servit cu mare ceremonial pe platouri de argint: sandwich-uri savant combinate de barmani în smoching și subrete în lamé după rețete de laborator bunăoară.* CĂLINESCU, O. I, 64.

3. F i g. Loc, mediu, climat în care se produce, se creează ceva; ansamblu de posibilități, de condiții sau de procedee creatoare. *Vizitai laboratoriul sau fabrica de arme și simții o surpriză când văzui preciziunea și iuțeala cu care se lucrau armele de tot felul.* FILIMON, O. II, 71. *Paralel cu această transformare tăcută a cuprinsului noțiunilor în laboratorul intelectual al omenirii, merge o schimbare corespunzătoare a formelor lor externe, a cuvintelor.* MAIORESCU, CR. III, 389. *Trebuie să aibă cineva un gâtlej armat cu multă bună credință și un aparat digestiv de o simplicitate cu totul primitivă, ca să poată înghiți și mistui aceste producte ale laboratoriilor noastre publice.* CARAGIALE, O. III, 204. *Conduce pe cititor prin laboratorul său poetic.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 60. *Orașul e vastul laborator unde se plămădesc moravurile.* I. BOTEZ, B. I, 113. *Oricât de misterioase ar părea laboratoriile marilor bănci de emisiune, piața își ia însărcinarea să facă rânduială.* SADOVEANU, O. XIX, 149. *Germania oferea un imens laborator sociologic pentru cercetări și reflecții.* D. GUSTI, P. A. 350. *Manuscrisele lui Eminescu sunt cele mai impresionante diagrame ale laboratoriului spiritual în care s-au rafinat rarele lui esențe lirice.* PERPESSICIUS, M. II, 412. *Sunt însemnări instructive pentru cine dorește să strecoare o privire în laboratorul poetului.* VIANU, L. U. 386. *Nu putem intra aici, în amănunt, în descrierea laboratorului de creație a lui Caragiale.* L. ROM. 1953, nr. 1, 53. *Putem acum trece și în laboratorul intim al creației sale.* CONSTANTINESCU, S. I, 182. *O hermeneutică critică se va sluji de elementele laboratorului poetic în ambele sensuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 3/1.

– Pl.: *laboratoare* şi (rar) *laboratorii*. – Şi: (învechit) **laboratóriu** s. n., (învechit, rar) **laboratórie, laboratóre** (PONTBRIANT) s. f.

– Din lat. **laboratorium**, germ. **Laboratorium**, fr. **laboratoire**, it. **laboratorio**.

LABORATÓRE s. f. v. **laborator**.

LABORATÓRIE s. f. v. **laborator**.

LABORATÓRIU[1] s. m. (Învechit, rar) Persoană care lucrează (pământul); agricultor. *În urma sa el lasă viaţa în dulci visuri; Laboratorii zilei i-adoarme în sudoare.* HELIADE, O. I, 211. *Din sudoarea laboratorilor trăim toţi.* LM.

– Pl.: *laboratori*.

– **Labora** + suf. *-toriu*.

LABORATÓRIU[2] s. n. v. **laborator**.

LABORÁŢIE s. f. (Învechit, rar) Lucrare, muncă. STAMATI, D.

– Pl.: *laboraţii*.

– Cf. lat. l a b o r a t i o .

LABÓRIE s. f. v. **laboare**.

LABORIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre oameni) Care lucrează (şi produce) mult; care depune eforturi deosebite într-o acţiune; activ, harnic, muncitor (**3**), silitor (**II 1**), sârguincios, sârguitor, vrednic, zelos (**2**), (livresc) diligent, (rar) lucrător, spornic, străduitor, (regional) porav (**2**), sârnic. V. n e o b o s i t (**2**), n e o s t e n i t (**2**), r o b a c i . Cf. NEGULICI. *Pe lângă că făcuse studii frumoase şi călătorise în ţările cele mai înaintate, era şi foarte laborios.* BARIŢIU, P. A. III, 392, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Nu poate cineva decât a regreta activitatea în darn cheltuită atâtor oameni laborioşi!* NEGRUZZI, S. I, 341. *Ca să se scape dar această clasă laborioasă, trebuie neapărat... să li se puie un lung termen pentru plata datoriilor.* DÂMBOVIŢA (1860), 85[1]/52. *Nu se poate impune unui om nici de a fi religios, nici de a fi milostiv, învăţat sau laborios.* GHICA, S. 227. *Maria... era laborioasă şi neobosită, curată şi veselă.* SION, P. 74. *Ei sânt laborioşi şi cumpătaţi în plăcerile lor.* FILIMON, O. II, 162, cf. PROT. – POP., N. D. *Mai toate femeile moşnenilor noştri sânt istepe, laborioase şi cu totul dedate la ale casei.* I. IONESCU, M. 420. *Laborioşii armeni* [erau] *acufundaţi cu totul în negoţul lor.* HASDEU, I. v. 181. *Din acel moment s-a putut întrevede posibilitatea d-a se efectua marea operaţiune morală... menită a ameliora soartea claselor laborioase şi neavute.* CONV. LIT. II, 39, cf. BARONZI, I. C. II, 216/2, COSTINESCU, LM. *Asemenea colonii laborioase şi iscusite în cultivarea pământului şi în căutarea vitelor... ar produce un mare bine la noi.* MAIORESCU, D. I, 65. *Societatea noastră... a lucrat până acum în mod de a deschide tuturor bărbaţilor laborioşi şi cu cunoştinţe o cale... spre a înavuţi limba.* ODOBESCU, S. II, 354, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dimitrie Ţichindeal, laboriosul autor de traduceri şi prelucrări.* IORGA, L. II, 318, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Poporul cel mai laborios, numeros şi disciplinat al Europei.* D. GUSTI, P. A. 350, cf. SCRIBAN, D. *Eu... sunt un om foarte laborios şi propulsiv, şi abhor pe leneşi.* CĂLINESCU, C. O. 396. *Cunoaşterea treptată a manuscrisului eminescian... a adus revelaţia unui creator foarte laborios.* VIANU, L. R. 216. *În prelungirea holului, se deschidea un cabinet de lucru cu un birouaş vetust, lucios şi plăpând, care anevoie ar fi sprijinit câteva ceasuri coatele şi trunchiul unui om laborios.* VINEA, L. I, 53. *Nu intenţionăm... nici să flatăm pe cineva, nici să jignim pe alţi laborioşi scriitori.* CONSTANTINESCU, S. VI, 64, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Prin extensiune, despre animale) *Ca albina laborioasă, Femeia-şi căta de casă.* HELIADE, O. I, 234. *Albinele italiene sunt foarte laborioase.* ap. SADOVEANU, O. XIX, 52. *Se face elogiul virilului taur şi este luat în râs modestul, laboriosul bou.* SIMION, S. R. III, 105. ✧ (Substantivat) *În realitate era un laborios şi un căznit care se trudeşte pe tăcute.* VINEA, L. I, 361. ✦ (Despre manifestările, însuşirile etc. oamenilor) Care dovedeşte activitate încordată (şi de lungă durată), hărnicie, sârguinţă; care dă rezultate importante, remarcabile. *Nu fără daună părăseşte cineva o viaţă laborioasă, obicinuită mai înainte.* CALENDAR (1851), 99/7. *Dacă memoria e mai uşoară şi mai puţin persistentă la copil,... la om e mai laborioasă şi mai tenace.* LAURIAN, F. 51/16. *Printr-o viaţă laborioasă şi totdauna variată, vei putea să uiţi acea femeie care ţi-a răpit liniştea.* FILIMON, O. I, 329. *Nu-mi aduc aminte să fi văzut vreodată o activitate aşa de laborioasă în aşa de puţine zile.* MAIORESCU, D. III, 102. *Dusese în tinereţe o viaţă studenţească laborioasă, îmbinată cu viaţa de boemă corporativă a tinerimii franceze.* LOVINESCU, M. 136. *Moş Belea... sfârşea în mizerie o carieră laborioasă, după ce strălucise cândva în capul unul batalion de vânători.* BRĂESCU, V. 137. *Buna Lina, cu existenţa ei modestă şi laborioasă, îi părea pesemne o piedică.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 95. *Despre marele maestru al prozei noastre, despre laborioasele lui sforţări de a concentra şi cizela necontenit fraza, poetul mi-a vorbit într-o sară.* SADOVEANU, E. 166. *Pomponescu se încruntă şi căzu într-o meditaţie laborioasă.* CĂLINESCU, B. I. 493. *Orice lucrare de sinteză... trebuie pregătită printr-o minuţioasă cercetare a detaliilor, adică printr-o lungă şi laborioasă activitate de analiză.* VIANU, L. R. 17. *Procesul de creaţie, în acest caz, este foarte laborios şi complex.* L. ROM. 1953, nr. 1, 52. *I-am explicat că procesele tale sunt imaginare, că nopţile tale laborioase se petreceau la mine în pat.* VINEA, L. II, 288. *Romanul d-lui Davidescu rămâne, credem, încercarea cea mai amplă din literatura noastră de a defini într-o laborioasă ficţiune estetica unei întregi şcoale a simbolismului.* CONSTANTINESCU, S. II, 401. *Laborioasa viaţă fără moarte Se distila din arbori şi pământ.* LABIŞ, P. 267.

2. (Despre realizările, creaţiile etc. oamenilor) Care necesită multă muncă (**3**); care presupune o mare încordare, efort, osteneală; dificil. *Am descris cu repegiune, într-un plan scurtat, dezvăluirea laborioasă şi prevăzetoare a marei familei ominesti.* SPIC. (1841) I, 28[2]/10. *Nu va putea, fără un lung şi laborios esersiţiu, să se înalţe la libertate.* ZALOMIT, E. F. 171/28. *Se*

ciocneşte cu o altă indicaţiune de tot obscură, care nu poate fi descurcată fără agiutorul unei laborioase critice. HASDEU, I. C. 11, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Pe când până est-timp am fi fost în drept a aştepta sau mai mult, sau mai puţin de la acel op laborios, acum şi numai acum îl putem cunoaşte şi apreţui în deplina lui întregime.* ODOBESCU, S. II, 287. *Numai închipuitele genii îşi dau aere de originalitate şi dispreţuiesc ceea ce omenirea prin laborioase încercări şi dibuiri seculare a căpătat ca rezultat sigur.* BUL. COM. IST. I, 8. *Un latinist a cărui îndeletnicire... laborioasă era să cerceteze fiecare cuvânt românesc.* IBRĂILEANU, SP. CR. 141, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu întîlnim decât un vers fără rezonanţă adâncă, laborios, dar plastic, al unui poet ce a citit multe.* LOVINESCU, C. IV, 17. *Descoperi că cerneala violetă e pe sfârşite şi începu o laborioasă operaţie, pitrocind un rest dintr-o sticlă, în călimară.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *În clasă, în dormitor, la masă te duceai cu frontul, după laborioase alinieri.* BRĂESCU, A. 133. *După laborioase investigaţii şi serioase recomandaţii, tocmise o alta.* COCEA, S. II, 143, cf. SCRIBAN, D. *Am avea schiţat un Minulescu complex, a cărui întreită hipostaziare ar cere o exegeză mai laborioasă.* PERPESSICIUS, M. I, 116. *Laborioasa demonstraţie nu ajunge să stabilească decât două sau trei exemple comune.* VIANU, L. R. 178, cf. DL. *Cercetările se fac în laboratoare de inframicrobiologie, comportând examene mult mai laborioase.* ABC SĂN. 34, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Pledăm pentru necesitatea „variantelor" în creaţia poetică, pentru o creaţie laborioasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 3/2. *Alegerea unui nou papă... însemnează o operaţie extrem de laborioasă.* L. ROM. 1981, 89. ✧ (Prin analogie) *Apele... întreprind o călătorie îndelungată, laborioasă şi mai fantastică decât în orice basm.* BOGZA, C. O. 109. ✧ (Adverbial) *Ideile de regenerare... se predică laborios în mijlocul suferinţilor.* IORGA, L. II, 74. *Susţinea un conservatorism la baza căruia nu era o doctrină laborios clădită.* LOVINESCU, M. 45. *Maica luă de ici, de colo, tocmite laborios, trei ouă la pitac şi le plăti numărând în şoaptă gologanii.* BRĂESCU, A. 77. *Poezia aceasta se poate traduce într-o limbă neolatină... pentru a dovedi în cel mai simplu şi mai magistral chip ceea ce istoricii şi filologii se trudesc să demonstreze laborios.* SADOVEANU, O. XX, 280, cf. SCRIBAN, D. *Luna Parc e o grădină de nefericiri ale unei fantezii neinspirate, laborios construită şi visată cu mediocritate.* ARGHEZI, B. 73. ✦ (Rar) Contrafăcut, artificial. *Sinteza ne pare laborioasă şi până la urmă echivocă, dacă o înţelegem bine.* NOICA, D. 68.

– Pronunţat: *-ri-os.* – Pl.: *laborioşi, -oase.*

– Din lat. **laboriosus**, fr. **laborieux**.

LABORIOZITÁTE s. f. (Rar) Caracterul a ceea ce este laborios; hărnicie. DN³. *Aceasta se alcătuieşte din trăsături aparent divergente,... într-o atmosferă de laboriozitate mohorâtă.* GRIGURCU, C. R. 86.

– Pronunţat: *-ri-o-.*

– Din fr. **laboriosité**.

LABOROR s. m. (Învechit, rar) Muncitor; plugar. PROT. – POP., N. D.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *laborori.*

– Cf. fr. l a b o u r e u r.

LÁBOŞ s. n. **1.** (Regional; mai ales în Transilv., Ban. şi Maram.) Vas de bucătărie (cu trei picioare), din tablă smălţuită, din fontă, din lut etc., de formă rotundă, care serveşte la prăjit; cratiţă, tigaie. KLEIN, D. *De nas cu cleşte roşi îl prind Şi-l opăresc şi-l bat ca napul, Şi-i sparg cu laboşele capul.* COŞBUC, P. II, 249, cf. TDRG, CADE, BL VI, 180, PUŞCARIU, L. R. II, 67, IORDAN, T. 540. *Şi nu ţine laboşu aşa şi să nu mai râcâi în rântaşu ăla.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 63, cf. CABA, SĂL. 98, H VII 352, X 280, 436, 542, XVIII 308, VAIDA, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 117, GREGORIAN, CL. 18, 57, CHEST. VIII 8/12, 43/34, ALR I 776/333. *Dimnici carnea şî o pui în laboş şî pui unsoare de porc sau slănină şî să frige laolaltă.* ALR SN IV h 1095/219, cf. ib. h 1044, ALRM SN II h 849. *Când sânt zile mari, Le duci ouă tari, Ouă de mâncat Şi-n laboş de spart.* ANT. LIT. POP. I, 404, cf. A I 12, 13, 17, 20, 21, 23, 31, 34, 35, 36, III 1, 2, 3, 4, 12, 16, 17,18, IV 5, IX 5. *N-o fost bine jumulţit laboşu.* MAT. DIALECT. I, 77, cf. TEAHA, C. N. 124. *Iacă tăt cât să ţâne de maşână: laboşe, câte sân, tăte-aclo.* O. BÎRLEA, A. P. III, 289, cf. ALR – M h 339/291. ✦ (Regional) Castron (Petroşeni). Cf. A III 13. ✦ (Regional) Pirostrie (**1**) (Petrila). Cf. A III 17. ✦ (Regional) Frigare (Petrila). Cf. A III 17.

2. (Regional) Copaie, albie pentru pâine (Câmpeni – Abrud). Cf. COMAN, GL.

– Accentuat şi: *labóş.* VAIDA. – Pl.: *laboşe* şi (regional) *laboşuri* (ALR SN IV h 1 044/334), *laboşi* (ALR SN IV h 1 044/64). – Şi: **lábuş** (H X 280, 542, A IX 5) s. n., **lăboşă** (TDRG, H VII 352, CHEST. VIII 43/34, ALR SN IV h 1 044/362, ALRM SN II h 849/362, A I 12, 13, 17, 20, 21, 23, 34, TEAHA, C. N. 124, ALR – M II h 339/291), **láboşe** (A I 13, 20, 21, 23, 34, 35) s. f.

– Din magh. **lábos**.

LÁBOŞĂ s. f. v. **laboş**.

LÁBOŞE s. f. v. **laboş**.

LABOŞÉL s. n. (Regional; mai ales prin Transilv. şi prin vestul Mold.) Diminutiv al lui l a b o ş; tigaie, cratiţă mică. Cf. H X 163, 512, VAIDA. *Miere de stup, oleu de in şi morcov ras să le pui într-un lăboşel (cratiţă mai mică) laolaltă să fiarbă şi să bei.* IZV. XII, 232, cf. COMAN, GL., A IV 5.

– Pl.: *laboşele.* – Şi: **labăşél** (H X 163), **lăboşél, lăbăşél** (H X 512, COMAN, GL.) s. n.

– **Laboş** + suf. *-el.*

LABRADÓR¹ s. n. Mineral din grupul feldspaţilor, cu reflexe albăstrui şi verzui, folosit ca piatră semipreţioasă. *Piatra zisă labrador,... cuprinsă în aur, acuş arată color verde, acuş vânăt, acuş şi verde şi vânăt.* ŞINCAI, în ŞA I, 662, cf. CHIRIŢĂ, P. 672, LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.

– Din fr. **labrador**.

LABRADÓR² s. m. (Livresc) Plugar (spaniol). *Festinul ţărănesc pe care-l dă nuntaşilor bogatul*

labrador Camacho, îl lasă pe Sancho cu gura căscată. CĂLINESCU, I. 301, cf. DN³.
– Pl.: *labradori.*
– Din sp. **labrador.**

LABRADORÍT s. n. (Geol.) Rocă magmatică efuzivă formată din microlite de labrador¹, întrebuințată ca piatră de construcție și ornamentală. *Labradoritele au și reprezentanți vechi (neovulcanici) în scoarța pământului.* LTR², cf. M. D. ENC., DN³.
– Pl.: *labradorite.*
– Din fr. **labradorite.**

LABRÉU s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Pieptar (**1**). *Peste cămașă pun labreu (vestă) de postav negru.* IZV. XIII, 123, cf. ALR I 1 871/295, ALR SN IV h 1 181/316, 325. *Fecioruș cu labreu roșu, Nu lăsa boii-n fogaș.* FOLC. TRANSILV. I, 142, Z. MIHAIL, T. P. 132.
– Pl.: *labreauă* (ALR SN IV h 1 181/316, 325).
– Din magh. **lábri.**

LABROÍDE s. n., pl. (Iht.) Familie de pești marini carnivori cu buzele duble și cărnoase. Cf. J. CIHAC, I. N. 169/7, STAMATI, M. 117/13.
– Pronunțat: *-bro-i-.*
– Din fr. **labroïdes.**

LÁBRU¹ s. m. (Iht.) Pește marin comestibil, cu corpul colorat în culori vii, care trăiește pe lângă țărmurile stâncoase ale mărilor calde. Cf. CONV. LIT. XXIII, 336, ALEXI, W., DN³.
– Din lat. **labrum**, fr. **labre.**

LÁBRU² s. n. v. **labrum.**

LÁBRUM s. n. **1.** Structură anatomică în formă de buză. Cf. LM, DN³.
2. Buză superioară la insecte și la mamifere. *Mandibulele, labrum și labium sunt foarte reduse.* ZOOLOGIA, 78, cf. 76, 83, DN³.
– Pl.:? – Și: (învechit, rar) **lábru** (pl. *labre*) s. n. LM.
– Din lat. **labrum.**

LABRÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

LABRÚȘCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

LABÚRĂ s. f. v. **laboare.**

LABURÍSM s. n. Doctrină politică social-democrată, inițiată în Marea Britanie. Cf. DN³.
– Din engl. **labourism.**

LABURÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. (În sintagma) *Partid laburist* = denumire a unor partide politice de orientare social-democrată (din unele țări anglofone). Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Partidul laburist a avut o poziție mai nuanțată.* SCÂNTEIA, 1979, 11 413. ✦ Care aparține partidului laburist (**1**) sau ideologiei, politicii lui; care se referă la partidul laburist. *În aceste împrejurări nu este greu de închipuit care e reacția muncitorilor britanici în ceea ce privește punerea în practică a naționalizării de tip laburist.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 10/6, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Conservatorii reproșează guvernării laburiste numărul mare al șomerilor.* SCÂNTEIA, 1979, 11 413. *S-ar putea preveni realmente eventualitatea ca un deputat laburist să-i dea în cap unui deputat conservator.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1996, nr. 48, 4/3.
2. S. m. și f. Membru al unui partid laburist (**1**). Cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Laburiștii au în vedere întărirea sectorului de stat în economie.* SCÂNTEIA, 1979, 11 413.
– Pl.: *laburiști, -te.*
– Din engl. **labourist.** Cf. fr. l a b o u r i s t e .

LÁBUȘ¹ s. n. v. **laboș.**

LABUȘ² subst. (Regional) Numele unei buruieni nedefinite mai îndeaproape (Blăjani – Râmnicu Sărat). Cf. H II 11.
– Accentul necunoscut. – Pl.:?
– Et. nec.

LAC¹ s. n. (Atestat prima dată în 1468, cf. MIHĂILĂ, D.) **1.** Fântână; bazin cu apă. *Și va bea om via sa și om smochinul lui va mânca și va bea apă den lacul lui.* BIBLIA (1688), 281¹/42.
2. Întindere mare¹ (**1**) de apă stătătoare, situată într-o depresiune, uneori în legătură cu o mare² sau cu un râu; baltă. V. i a z, h e l e ș t e u . *Când se turbură apele, să mă arunce în lac.* CORESI, EV. 58, cf. MARDARIE, L. 164/10. *La mijlocul munților, ca o cunună împregiur munții să lărgesc și... lacul acela 600 de mile încongiură.* CANTEMIR, I. I. I, 180, cf. ANON. CAR. *Cețile... să rădică de pre api, de pe râuri și de pe lacuri.* AMFILOHIE, G. F. 152ᵛ/15. *Nici bulgarii cutezând a eși, nici romanii îndrăsnind a se bate cu dânșii pentru lacurile ce era prinpregiur.* ȘINCAI, HR. I, 129/5, cf. KLEIN, D. *Necutezând varvarii a sta la război, se ascunseră între lacuri.* MAIOR, IST. 48/12. *Mulți în bălți încă să pitulară, Prin râpe, lacuri, peșteri adânce.* BUDAI-DELEANU, Ț. 264, cf. LB, CR (1829), 123¹/10. *Văzui pe al lor vârf a lor zăpadă vecinică, lacul nemărginit și cursul Ronului în valuri de senin.* HELIADE, L. B. III, 16/6, cf. I. GOLESCU, C. *Fața unui lac turburat îl priimește, se nevoiește a despica spumoasele valuri.* MARCOVICI, C. 13/21. *Trăiește... mai mult pe lângă malurile fluviilor și a lacurilor.* J. CIHAC, I. N. 76/1. *Este-un lac ca marea-ntins, De muncei umbroși încins.* ASACHI, S. L. I, 175. *Aici se află un lac pătrat și în mijlocul lui o beserică.* RUS, I. III, 96/6. *Ei moaie... coșuri pline de semințe în apa unui lac.* BREZOIANU, A. 99/32. *Lacuri erau preste tot, pe unde astăzi se vede mulțimea frumoaselor grădini de legume.* BARIȚIU, P. A. I, 46. *D-asupra lacurilor celor mari, proporția de acid carbonic este mai mică.* MARIN, PR. I, 65/6. *Or dă-mi bărbat, or că plec Să mă duc să mă înec Und-o fi lacul mai sec.* PANN, P. V. II, 107/24, cf. PONTBRIANT, D. *Suflați p-o-nverzită coastă împarfumată Ce vecinic cununează acest limpede lac.* BOLLIAC, M. 57/11. *Pădurea stârpită dupre aceste lacuri, aduce mare vătămare și pagube.* I. IONESCU, M. 320. *Despre răsărit această regiune are un lac plin de pești.* HASDEU, I. C. I,

32. *Zinele născute în atmosferă caldă, Ce sub văpaia lunii în lacuri lin se scaldă.* ALECSANDRI, POEZII, 275, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 137, LM. *Comunicațiunea cu mănăstirea se face printr-un pod umblător, care străbate lacul, împins cu lopeți.* ODOBESCU, S. I., 386. *Ce mi-i vremea, când de veacuri Stele-mi scânteie pe lacuri.* EMINESCU, O. I, 123. *Pe malurile lacului din Cișmigiu, cinci mii de lucrători... sânt la muncă de cum se face ziuă.* CARAGIALE, O. IV, 288. *Ne odihnim la capătul podișului, pe una din stâncele ce împrejmuiesc încântătorul lac al Șiriului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 144, cf. DDRF, BARCIANU. *Ea bate-n palme, vede-n lac Că strânsă-i stă mai bine.* COȘBUC, P. I, 69, cf. ALEXI, W. *L-au dus aproape, la mănăstirea Snagovului, zidită de el în mijlocul lacului cuprins de păduri.* IORGA, C. I. I, 8, cf. TDRG. *Cu acest soi de industrie se vor ocupa, prin urmare, oamenii din șesurile apelor și lacurilor.* PAMFILE, I. C. 64, cf. RESMERIȚĂ, D., ATILA, P. 20. *Mireasma florilor de oleandru se așternea amară deasupra lacurilor triste.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Chiparoși seculari se oglindeau în apele unui lac artificial.* C. GANE, TR. V. II, 164. *Pe lacul luciu ieșiseră lebedele.* SADOVEANU, O. XIX, 65. *Colo departe, se zăreau câteva case, pânza limpede a unui lac.* DAN, U. 3, cf. PUȘCARIU, L. R. 199, SCRIBAN, D. *Strada Rahmaninov, era la capătul ei dinspre lacuri, un simplu drum de țară.* CĂLINESCU, S. 5. *Pe lacul din parc se întindea în arhipelaguri verzi lintea broaștelor.* BLAGA, H. 176. *Malul românesc, care este acum mai departe, în dreapta lor, este mereu șes, plin de zăvoaie și ochiuri de lac.* CAMIL PETRESCU, O. III, 465. *Satul pare un lac cu apele albe, numai spumă.* STANCU, D. 98. *În strigătele oamenilor și-ale copiilor..., se puse în mișcare barca pe lac.* TUDORAN, P. 19, cf. LTR², DL. *Mi-e sufletul limpede ca un fund de lac în care nu se vede decât cerul și norii.* PREDA, R. 204, cf. M. D. ENC., DEX. *Decât roabă turcilor Mai bine lac broaștelor, Și mâncare peștilor.* ȘEZ. I, 44. *Să ia cineva apă din lacu ăsta și-i dea să se spele.* GRAIUL, I, 251. *Și merse el cât merse, până ce dădu de malul unui lac.* PAMFILE, D. 47, cf. CHEST. IV, 67/20, 174, ALR II 5 059/987, ALR SN III h 831, 836, ALRM SN II h 653, 654. *Am fost cu vitele pe la lace.* UDRESCU, GL. *Păsărică du pă lac, Nu mă blestema să zac.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 575, cf. NALR – O II h 331, 332. ✧ (Urmat de un nume propriu sau de un alt nume de identificare) *Asfalto este o suptstare ceroase și smoloasă, de floare roșietică care să găsăște în lacul Sodomii ori Mare moartă.* AMFILOHIE, G. F. 201¹/7. *S-au strimtorit la lacul Ozolimna, de unde, neputându-i scoate și sfârșindu-și zăhăreaoa, cumanii s-au înturnat acasă.* ȘINCAI, HR. I, 209/27. *Scriu să fi fost la lacul Meotis de unde au venit hunii.* MAIOR, IST. 58/25. *Vezi fiota inemică: catargele-i se-nalță C-arundinea sau stuful al lacului de Lego.* HELIADE, O. I, 341. *Folosul cel însemnător ce se vedea a fi pentru negoț o comunicație mai înlesnitoare cu China, a dat pricină de o idee de a se face un drum mai bun împrejurul lacului Baical din Siberia.* CR (1836), 222¹/36. *Locu reclamantului să află lângă marginea lacului Cișmegiului* (a. 1844). DOC. EC. 813. *Întâlnirea generală era hotărâtă lângă lacul Leman.* TEULESCU, C. 114/18. *Vedea în mica gânganie pe monstruoasa idră din lacul Lerna.* FILIMON, O. II, 14. *Locuitorii satelor de lângă lacul Cepici... nu puteau fi veniți de mult în locurile aceste.* CONV. LIT. II, 2. *Puțin mai înainte sânt vestitele băi de la Lacul Sărat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 123. *Cei care locuiesc în munții dintre lacurile Prespa și Ochrida iernează în ținutul orașului Durazzo.* GR. S. IV, 3. *El ne-a pus lipitori din lacul Constanța pe piept și pe pântece și astfel ne-a ușurat astmul.* SADOVEANU, O. IX, 58. *În octombrie 1953 le-am urmărit în jurul lacului Scropoasa.* BĂCESCU, PĂS. 318. *Principalul factor natural al stațiunii este lacul Amara.* ABC SĂN. 26. ✧ (În proverbe și zicători) *Lac de-ar fi, broaște sânt destule.* CREANGĂ, P. 186, cf. CARAGIALE, O. VI, 11, FOLC. TRANSILV. III, 422. *Lac să fie că broaște s-adună.* Cf. ALEXI, W., PAMFILE, I. II, 150, ZANNE, P. I, 201, IX, 81. *Lac să fie, broaște multe.* GHICA, S. 137, cf. PĂSCULESCU, L. P. 107, ZANNE, P. 481. *Unde nu-i lac, nu-s broaște.* Cf. GHICA, S. 560, ZANNE, P. IX, 481. *În lacul mare se adună broaște multe.* ZANNE, P. IX, 481. *Din picături se face lacul.* id. ib. I, 57, cf. TDRG. *Unde scuipă un sat, se face un lac* (= lucrul la care contribuie toți se face ușor). Cf. ZANNE, P. VI, 299. *Unde sânt broaște, trebuie să fie (și) lac.* id. ib. I, 338. *Lac fără broaște nu se poate.* ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 48. *Când seacă lacul, se vede peștele.* ZANNE, P. I, 105, cf. IX, 481. *Setosul bea apă din orice lac.* Cf. PANN, P. V. II, 21/8, ZANNE, P. IV, 118. *Tir mi-e dracul, tir mi-e lacul,* se spune pentru a sublinia asemănarea în aspect și în comportare a două persoane. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 578. *Fă-te frate cu dracul, Până ce treci lacul.* Cf. ZANNE, P. VI, 583. *A scăpa de un drac și a da într-un lac,* se spune atunci când cineva trece dintr-o nenorocire în alta, dintr-o situație grea în una și mai grea. Cf. BARONZI, L. 62, DDRF, ZANNE, P. VI, 577. *Lacul din ploaie nu ține* (= averea câștigată fără muncă nu este sigură). Cf. ZANNE, P. IX, 482. *Ici lac, Ici conac,* se spune despre cineva care are toate la dispoziție. Cf. LEXIC REG. II, 28. ✧ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de suprafață întinsă, liniștită și lucitoare) *Privirile ei violete îi cotropiră fața ca două lacuri bolnave, ale căror ape s-ar fi strecurat până la marginea cearcănelor ei de nesomn.* VINEA, L. I, 244. ✧ Fig. *Eu... plutesc în pace pe-un lac de veselie.* CONV. LIT. XI, 3. *Somnul, frate-al morții, cu ochii plini d-eres, Prin regia gândirii ne-nființate trece Și moaie-n lac de visuri aripa lui cea rece.* EMINESCU, O. IV, 298. *Argeșul se răsfață în ochiuri mari, care se par lacuri de lumină albă.* IORGA, P. A. I, 104. *Merseră înainte prin dungi de umbră și prin lacuri de soare.* SADOVEANU, O. II, 199. ✧ *Lac de acumulare* = lac¹ (**2**) artificial, realizat prin construirea unui baraj pe albia unui râu, în scopul formării unei rezerve de apă. *Se vor crea lacuri de acumulare, se vor crea condiții noi pentru dezvoltarea navigației, pisciculturii etc.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 382, cf. LTR², M. D. ENC. (Regional) *Bubă de lac* = cancer. Cf. ALRM I/I h 173/776. ✧ Loc. adv. **Lac de sudoare** (sau **de năduşeală, de apă, de transpirație**) = ud de transpirație datorită temperaturii ridicate sau în urma unui efort mare, a unei emoții puternice, a unui coșmar. *El se întoarce lac de apă, căzut de oboseală, sfârșit.* BACALBAȘA, S. A. I, 202, RESMERIȚĂ, D. *Colonelul s-a simțit lac de sudoare.* COCEA, S. II, 156. *Bâigui,*

dai din mâini, din picioare, te zbaţi..., Eşti lac de sudoare. VOICULESCU, P. I, 241. *Ghiţă Lungu s-a retras lac de năduşală.* CAMIL PETRESCU, O. I, 119. *Era arşiţă şi năduşise de se făcuse lac de apă, dar de mânie nu mai simţea nimic.* id. ib. II, 386. *În tinereţe se cutremura în vis şi se trezea lac de sudoare.* STANCU, D. 478. *Stătea întins pe pat, cu ghetele în picioare dar cu bumbii lor descheiaţi, cu cămaşa defăcută la piept, lac de năduşeală, gâfâind.* TUDORAN, P. 441, cf. DL. *Când l-a văzut prima dată n-a ştiut exact ce se petrecea, asemenea închipuiri mai avusese el şi se trezise lac de sudoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 6/1. ✧ Expr. **A sări** (sau **a cădea, a da** etc.) **din lac în puţ** = a cădea dintr-o nenorocire în alta, dintr-o situaţie grea în una şi mai grea. *Sare din lac în puţ.* PANN. P. V. III, 105/7, cf. CIHAC, I, 137. *A da din lac în puţ.* JIPESCU, O. 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Catharina e lamentabila victimă, care a căzut din lac în puţ şi aşa trebuia interpretată piesa.* CĂLINESCU, C. O. 184. *Fugise într-o noapte de la circ; la regiment nimerise mânat de foame. Sărise, cum se spune, din lac în puţ.* STANCU, D. 406, cf. DL, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. I, 201, II, 716. (Cu parafrazarea expresiei). *Nu ne-am dat în sus nici de la aer, nici de la apă, nici de la uscat. Din lac am căzut direct în puţ.* SORESCU, U. 81. ✦ Baltă, băltoacă (din apă de ploaie). *În unul din colţurile curţii era un puţ cu roată, lângă care se formase un lac de apă, ce servea de scăldătoare câtorva raţe.* FILIMON, O. I, 264. *Mişul au transpirat aşa de mult în acea noapte încât năduşeala trecuse prin saltele şi se făcuse lac de apă pe scânduri.* LĂCUSTEANU, A. 261, cf. SCRIBAN, D. *Ploaia contenise, dar aleile erau încă pătate de lacuri mici.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 129. *Săpând nu demult în dâmbul de la Gheorghe Suliţă, ca să astupe un bâlc (lac), a dat peste o groapă arsă.* ŞEZ. III, 112, cf. ALR SN III h 830, ALRM SN II h 652. ✦ (Regional) Loc liniştit pe cursul unei ape curgătoare unde se construiesc plute (Moiseiu – Vişeu de Sus). ARVINTE, TERM. 154. ✦ (Învechit, rar) Lagună. *Lagunii (lacuri) d-impregiurul Veneţii să umple totdauna din nou cu pământ, deşi neîncetat sânt curăţite.* BARASCH, M. II, 32/20. ✦ (Învechit, rar) Apă stătută. ✧ Fig. *Că din lacurile acelea arabiceşti era scoase urdorile acelea sholasticeşti de mult s-au cunoscut.* POTECA, F. 44/17. ✦ (De obicei cu determinări) Mare² (1) (sau altă cale navigabilă) dominată de forţa navală a unui stat sau inclusă în zona de ocupaţie a unui imperiu. *În scurt, Mediterana era un lac, a cui port principal era Ostia.* GENILE, G. 15/28. *Prin ele nu se mijlocea niciun comerţ liber cu niminea, Marea Neagră fiind pe atunci un lac turcesc, închis corăbiilor tuturor naţiunilor.* XENOPOL, I. R. X, 114. *Pe atunci..., Mediterana era un lac Venetian.* CAMIL PETRESCU, T. II, 197. ✦ (De obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Cantitate (mare) de lichid, de material topit etc. (strânsă la un loc). *M-au scos din lacul tinei şi de la cel iute şi pierzătoriu.* VARLAAM – IOASAF, 10ᵛ/5. *Vezi lacul cel de răşină, râul cel de pieatră, temniţa cea adâncă.* MAIOR, PRED. 80/23. *În odaie şi colea uitaţi-vă, e lac de sânge!* CARAGIALE, O. VI, 297. *De o parte şi de alta a puhoiului, lava curgea şi formă ca un lac, care stătu înfocat pe la sfârşitul lui iunie.* CONTEMPORANUL, II, 270. *A căzut într-un lac de sânge.* DDRF. *Cuprinşi de-avânt nebun, rotiş dau moarte, Şi straşnic gemet s-auzea şi pocnet De capete, şi toată pardoseala Era un lac de sânge.* MURNU, O. 401. *Când m-am întors, l-am găsit pe soţul meu într-un lac de sânge.* CAMIL PETRESCU, T. II, 287. *În jurul lui se întinsese lac de sânge.* STANCU, R. A. I, 80. *Are să-l găsească într-un lac de sânge în prag.* VINEA, L. II, 163, cf. DL. *Angioamele proeminente... sunt de consistenţă moale, fiind formate din adevărate lacuri sanguine.* ABC. SĂN. 35, cf. DEX, M. D. ENC. *Ea se scaldă în lacul de lapte dulce.* VASILIU, P. L. 155. *În lacu cela cu lapte acru ieste-om balaur.* O. BÎRLEA, A. P. I, 271. ✧ Fig. *Osmani, iată alaiul sultanului Murad! Murad, lacul de miere şi marea fără vad.* ALECSANDRI, POEZII, 375. *Opera scriitorului stă de veghe deasupra lacului tăcerii sale.* LOVINESCU, M. 18. ✦ (Neobişnuit) Rezervor de produse petroliere. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *lacuri* şi (regional) *lace.*

– Lat. **lacus.**

LAC² s. n. **1.** Soluţie obţinută prin dizolvarea într-un solvent volatil a unor răşini sau uleiuri, a nitrocelulozei etc., care, după aplicarea pe o suprafaţă, formează, prin evaporarea solventului, o pojghiţă (transparentă) dură care protejează obiectele împotriva agenţilor externi şi le conferă un aspect plăcut, proprietăţi electroizolante etc.; preparat obţinut din amestecul acestei soluţii cu un colorant. Cf. PONTBRIANT, D. *Se înşiră chioscuri albe cu lac luciu smălţuite.* ALECSANDRI, POEZII, 86, cf. LM, DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D. *Lac de unghii.* NICA, L. VAM. 138, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ambele bobine sunt înfăşurate pe un nucleu de miez de fier moale format din plăci subţiri, izolate între ele cu lac izolator.* ENC. TEHN. I, 125. *Tot aici erau căruţele noi vopsite cu lac.* ARGHEZI, B. 105. *Pentru cărţi făcuse rafturi date cu lac, de-a dreptul în perete.* CĂLINESCU, B. I., 511. *Înăuntru e şi o caleaşcă numai de butuci, jupuită de piele, cu lacul aripilor şters, crăpat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 205. *Pe crucea de lemn, vopsită galben, era scris cu lac negru.* V. ROM. octombrie 1953, 72. *Venea de o lua cu măreaţa lor trăsură de casă, sclivisită şi înaltă pe roate – numai lac, valuri şi cauciuc.* VINEA, L. II, 13. *Ar fi putut fi luat... drept un ţipar vopsit cu negru de fum şi apoi dat cu lac.* TUDORAN, P. 540. *Variind condiţiile tratamentului, se obţin lacuri cu caracteristici diferite.* LTR². *Muncitorii din industria de cauciuc, lacuri, vopsele etc. pot face intoxicaţii cu benzen.* BELEA, P. A. 148, cf. DL. *Lacul brun şi lucios al dulapurilor se tocise.* BĂNULESCU, C. M. 165, cf. M. D. ENC., DEX. *Avea degete fine şi subţiri, degete de femeie, cu unghii lungi, îngrijite, date cu lac alb.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 15/3. ✦ P. ext. Lemn acoperit cu lac² (**1**). *Un şifonier şi o măsuţă de lac alb, două scaune şi o oglindă deasupra măsuţei, acesta era tot mobilierul.* CĂLINESCU, C. N. 216. *Un sfeşnic de argint cu trei lumânări ardea în fund, pe o măsuţă de lac.* VINEA, L. I, 303.

2. (Şi, rar, în sintagma *piele de lac*) Piele (sau imitaţie de piele) acoperită cu un strat de lac² (**1**). *Se vedea numai vârful botinei de lac.* GHICA, S. 150. *Puse binişor botina de lac pe scara trăsurei.* BARONZI, C. V, 73/3. *Îşi vedea mânecele suflecate, picioarele lipsite de botinile de lac.* CONV. LIT. IV, 61, cf. COSTINESCU. *Un*

portofoliu de lac negru. EMINESCU, O. IX, 142. *D. Florian... mi-a promis că astăzi, negreşit, îmi dă gata ghetele de lac, pentru conferenţă.* CARAGIALE, O. II, 137, cf. DDRF. *Cizme de lac la bărbaţi, năfrămi de mătase la femei erau lucruri de toate zilele în Văleni.* AGÎRBICEANU, A. 74, cf. RESMERIŢĂ, D. *Mitică lăutarul n-o să aibă nici haine negre, nici ghete de lac.* ARGHEZI, P. N. 180. *Te prinde redingota bine, Sunt mândre ghetele de lac: Zâmbeşti încrezător în tine.* TOPÎRCEANU, B. 67. *Răspundea la saluturi cu un deget dus din treacăt la şapca roşie cu cozorocul de lac.* C. PETRESCU, A. 305. *Când s-a ferit şi a întors capul, i s-a arătat un bărbat voinic cu dulamă, cu calpac căzăcesc şi cizme de lac.* SADOVEANU, O. XXI, 409, cf. SCRIBAN, D. *Posedă mai multe perechi de pantofi, negri, galbeni, de antilopă, de lac.* CĂLINESCU, C. O. 65. *Poartă pantofi de lac şi haine negre.* STANCU, D. 478. *N-aveam pe mine decât un pardesiu de ploaie şi pantofi de lac în toiul iernii.* VINEA, L. I, 405. *Lăcuirea la cald cu ulei de in e procedeul clasic de fabricare a pielii de lac.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Toate cu pantofi de lac, Toţi n-au căciuli în cap.* IZV. XI, 218. *Nevasta multe-ţi cere: Cere pantofiori de lac Ce la mă-sa n-a purtat.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 743. *Dimineaţa te-ai sculat, Şi la fasole-ai plecat; Să le culegi, să le baţi Şi pantofi de lac să-ţi faci.* FOLC. MOLD. II, 78.

3. (Şi în sintagmele *lac japonez, lac de Japonia,* LM, *lac de China,* LM, NICA, L. VAM. 138) Răşină (de culoare neagră sau roşie) secretată de unele specii de arbori care cresc în Extremul Orient; preparat obţinut din această răşină şi întrebuinţat în arta decorativă. Cf. COSTINESCU, LM, RESMERIŢĂ, D., NICA, L. VAM. 138, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC. ✦ P. ext. Material (**II 2**) a cărui suprafaţă este acoperită cu lac (**3**). *Îşi formase o colecţie... de... cuţite de sandal, de fildeş, de lac japonez.* ALECSANDRI, S. 131. *Se organizează şi expoziţii în care se cumpără, pentru ochii lumii, bucăţi ciudate, precum s-ar cumpăra un Buda chinez sau o cutie de lac negru venită din Japonia.* SĂM. IV, 114. ✦ Obiect a cărui suprafaţă este acoperită cu lac (**3**). Cf. ŞĂINEANU, D. U., M. D. ENC. ✦ Substanţă cleioasă pe care unele insecte din sudul Asiei o depun pe ramurile copacilor. Cf. COSTINESCU.

4. (A. plast.) Substanţă colorantă pe bază de oxid de aluminiu întrebuinţată în pictură. Cf. LM, M. D. ENC.

– Pl.: *lacuri.*

– Din fr. **laque**, germ. **Lack**.

LAC³ s. n. (Învechit). Groapă. *Lac săpă şi-l scurmă şi căzu în groapa care au făcut.* URECHE, L. 130. *Scurmat-au lacul şi l-au săpatu-l. Şi va cădea-şi în groapa ce ş-au făcut, gândind Maxenţie că-l va birui ca şi-ntâi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17ᵛ/12, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl.: *lacuri.*

– Din ngr. **λάκκος**.

LACÁI s. m. (Învechit) Lacheu. *Trâmbiţaşi şi lacai, şi cuceri, şi de tot felul de muzicanţi.* N. COSTIN, LET.² II, 64. *În loc de a lua aşa numiţi chelari ori lacai spre a servi la mese, a pus pe unii protopopi de ai săi la acel serviciu umilitoriu.* BARIŢIU, P. A. I, 606, cf. 458, T. PAPAHAGI, C. L.

– Pl.: *lacai.*

– Din magh. **lakáj**, germ. **Lakai**.

LACASTĂU s. n. v. **licastău**.

LACÁT s. n. v. **lacăt**.

LACATÁŞ s. m. v. **lăcătuş**.

LACATÂŞ s. m. v. **lăcătuş**.

LACATÍŢĂ s. f. v. **locotiţă**.

LACÁZĂ s. f. Enzimă oxidantă care se găseşte în sfeclă, morcovi, fructe etc. DN³.

– Din fr. **laccase**.

LÁCĂT s. n. Dispozitiv alcătuit dintr-un mecanism manevrat cu cheia şi dintr-o tijă încovoiată, ale cărei capete, ce pot fi blocate cu acest mecanism, se trec prin două inele pentru a încuia o uşă, un dulap etc. *Porţile... închideţi-le şi le încuiaţi cu răteaze şi cu lăcăţi.* VARLAAM, C. 88. *Furtuşag mare să chiamă... când va fi zdrobit lăcăţi.* PRAV. 30, cf. MARDARIE, L. 146. *Porţi de aramă ai zdrobit şi lăcăţi de fier ai sfărmat* (cca 1650–1675). GCR I, 228/20. *Nime nu mă va-ntiri să fug la cetăţi, Cu şanţuri, cu tare străji, cu porţi cu lăcăţ.* DOSOFTEI, PS. 196/12. *Ei au zidit pre ea, şi au pus uşile ei, şi lacatele ei, şi zăvoarăle ei.* BIBLIA (1688), 345¹/59. *L-au purtat tot târgul cu lăcata de-a grumadzii.* NECULCE, L. 114. *Uşile a deschide şi lăcăţile a descuia pociu.* CANTEMIR, I. I. I, 85. *Când iase din casă pune lacăt şi încuie, pentru ca să nu meargă vreun hoţ să i le fure.* ANTIM, O. 50. *Era mare şi înfricoşat, purtând deasupra capului său o ladă mare de sticlon, încuiată cu patru lacăte de fier.* HALIMA (1783), 6ᵛ/1. *Stricând lăcatul la grajdi..., pusă frâul în capul calului.* ALEXANDRIA (1794), 23/14. *6 lacăte la biserică i la porţi şi la alte locuri* (a. 1802). DOC. EC. 71, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Nu are trebuinţă de a să împrejura cu ziduri, nicicând să culcă a să închide cu lacate multe.* GOLESCU, Î. 41. *Cutia obştii... se va închide cu doă lacăte.* REG. ORG. 43/10, cf. I. GOLESCU, C. *Cele mai multe uşi ale caselor nu să încuia şi lăcata era un lucru de curiozitate pentru cei mai mulţi creoli.* BUZNEA, P. v. 68/23. *Na-ţi o cheie ş-o lăcată Să te văd, pas de mă cată!* MILLO, în PR. DRAM. 406, cf. POLIZU. *Scaraoţchi a... strigat să puie zăvoarele şi lăcăţile.* NEGRUZZI, S. I, 89. *După ce-i puse o păreche de coarne închise cu lacăt, ca să nu le poată scoate, îi dete brânci din curte afară.* FILIMON, O. I, 235, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 511, LM. *I-am pus în loc cheiţa lacătului de la tinicheaua cu ţigări.* LĂCUSTEANU, A. 250. *Încuie lacata, şi cu toată rugămintea Morţii, umflă racla în spate şi se duce de-i dă drumul pe-o apă mare.* CREANGĂ, P 323. *Le ţine pe toate închise la un loc într-o cămară din palatul său, încuiate şi zăvorâte cu noă uşi de fier şi cu noă lacăte mari.* ISPIRESCU, L.232. *Michiduţă scoate-o cheie din buzunar, descuie lacătul şi dă uşa la o parte.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 155, cf. DDRF,

MÂNDRESCU, UNG. 170. *De ce nu poți oare să-ncui Și-amorul sub lăcată?* COȘBUC, P. II, 220, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Intră înlăuntru, trase căruța sub șopron, puse frânul dinaintea calului, apoi descuie lacătul și coborî cele trei scări de pământ ale cocioabei.* DUNĂREANU, CH. 8. *Tu n-ai la ușa ta zăvor, Nici lacăt n-ai la tindă.* GOGA, POEZII, 156, cf. TDRG. *Se închid capetele lanțului cu un lacăt.* PAMFILE, DUȘM. 140. *Ușile primăriei fură închise cu lacăte și cu drugi de fier pe dinafară.* BUJOR, S. 129, cf. RESMERIȚĂ, D. *A tras spre el o mică lădiță, a deschis lacata de la ea.* N. A. BOGDAN, C. M. 93, cf. SEVERIN, S. 153, ȘĂINEANU, D. U. *Avea o ladă mare, de Brașov, închisă cu trei lacăte.* BASSARABESCU, S. N. 18, cf. CADE. *Ion Ozun își cumpărase un lacăt solid și discret, cu o cheie de rezervă.* C. PETRESCU, C. V. 44. *Luptătorul în Orient, în legiunile cruciate, visa... la doamna sa, rămasă în turnul castelului și asigurată în centura de castitate cu lacată.* SADOVEANU, O. XII, 222, cf. SCRIBAN, D. *În peretele din stânga, spoit cu sfinți de frescă aproape stinsă, era o firidă cu lacăt și geam de cristal.* ARGHEZI, B. 117. *Deschizând lacătul de pe o ladă mare, ce-o aveam la Brașov, mă văzui în fața unei bogate recolte de haine vechi.* BLAGA, H. 101. *Obloanele cele mari, ferecate în cruci de fier, sunt grabnic întoarse și închise cu lacăte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 249. *Dascălul și-a pus lacăt la ușa odăii lui și a plecat la oraș.* STANCU, D. 298. *Cineva întorcea în lacăt cheia greoaie a porții din tindă, la ieșire.* VINEA, L. II, 85, cf. DL, DEX, H IV 49. *Mă uitai pe sub lăcat, Văzui trei jocuri în sat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 187. *Am pus mâna pe lăcat Și-am picat la greu păcat.* MARIAN, Î. 478, cf. VAIDA. *Sî ie o lacatî încuietî și sî puni în apî.* ȘEZ. III, 140. *Na-ț cheia di la lacată Și-ńi discui grajdi di chiatră.* GRAIUL, I, 286. *Face-m-oiu floare-nfocată La temniță pe lăcată Lăcata s-a sparge-ndată.* BUD, P. P. 19, cf. CABA, SĂL. 98. *Cum sapă omul, numai ce dă de o ușă de fier foarte groasă, încuiată c-o lacătă cât o oală de praznic de mare.* PAMFILE, COM. 14. *Pă lad'o pus lăcată, Pă lăcată-un stan de pt'iatră.* T. PAPAHAGI, M. 29. *Măicuța s-a supărat Și-n cămară m-a băgat, Pe cămară-a pus lăcată.* PODARIU, FL. 33, cf. CHEST. II 304/4, 164, 266, ALR I 669, 894/508, ALR II 3 812/362, 5 013/325, 6 260/53, 76, 102, 228, 279, 310, 551, 682, 705, 791, 836, 876, 899, ALR SN II h 501/833, IV h 994, ALRM SN II h 806. *Fă-mă armă înfocată Să ard toarta la lăcată, Să scap robii din robie.* ANT. LIT. POP. I, 25, cf. A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 34, 35, 36, II 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, III 2, 4, 7, 12, 18, IV 5, V 14, 15, IX 1, 2, 3, 4, 5. *În curte că mi-i băga, Lacăte mari încuia.* BALADE, II, 41. *Maica-n ladă mă băga, Cu lacătul mă-ncuia.* FOLC. TRANSILV. I, 35, cf. NALR – O II MN 255, 680, ALR – M II h 258. ✧ (În proverbe și zicători) *Când vei să vorbești, la gură Să aibi lacăt și măsură.* PANN, P. V. I, 3/18, cf. DDRF. *Lacătul nu se pune la ușă pentru hoți, ci pentru oamenii cinstiți.* ZANNE, P. III, 201, cf. IZV. XIII, 166. *Gura-i poartă lăcată, Sătul nu-i niciodată*, se spune despre un om veșnic flămând. Cf. ZANNE, P. IV, 113. *A luat cheia, dar lăcata a rămas*, se spune, ironic, despre femeia imorală, care nu-și schimbă atitudinea în urma măsurilor luate de familie. Cf. id. ib. III, 99. *Pune-ți frâu la gură și lacăt la inimă* = vorbește cât mai puțin și nu-ți destăinui întotdeauna intențiile. Cf. PANN, ap. ZANNE, P. II, 167. ✧ (În ghicitori) *Domnișor cu haine scurte Mare lege ține-n curte (Lacătul).* ȘEZ. VII, 104. *Sânt cercel cu toartă, Dar om nu mă poartă, Decât mă agață La case în față. (Lacătul).* GOROVEI, C. 193. ✧ (În imprecații) *Aveți de toate – lacătul lui sfântu Petru de la poarta raiului.* SADOVEANU, O. XVII, 251. (F i g.) *Ca într-un lacăt greu, cu multe zăvoare, pătrunde Oltul între pereții munților.* BOGZA, C. O. 324. *Scapă prin anul 1900 din mâinile și lacătele educației Wandei Walberg.* BĂNULESCU, C. M. 282. ✧ (Prin lărgirea sensului, subliniind ideea de încuiere, închidere, de încuietoare sau de piedică, obstacol) *Legăturile morții ceale nedezlegate și lăcățâle iadului le-au răsâpit.* DOSOFTEI, PS. 507/10. *Nici frâul gurii a mai sprijeni, nici lăcata tăcerii nedescuiată a feri putu.* CANTEMIR, IST. 62. *Acuma vor amuți gurile cele fără lacăt.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 106. *Gura să aibă trei lacăte: în inimă, în gât și a treia pe buze.* EMINESCU, ap. CĂLINESCU, O. XI, 117. *Ce mai odor trebuie să fie și o credință păstrată prin lăcăți!* CONTEMPORANUL, II, 61. *Părea că frigul turbat le puse lacăt pe gură, căci nu mai răspundeau nici la întrebările omului de pe capră.* AGÎRBICEANU, A. 467. *Oricât de închise ar fi gurile lor, domnia ta ai cheia care deschide lăcățile.* SADOVEANU, O. XII, 108, cf. 119. *În năzuința de a surprinde misterele ascunse sub lacăte și peceți, iubește metamorfozele și aruncă tiparele.* PERPESSICIUS, M. III, 205. *Purtată de receptaculul cuvântului, puterea voinței este nelimitată. Lacătele cele mai ferecate i se deschid.* VIANU, L. R. 390. *Moartea lui a pus lacătul tăcerii pe gura mea.* BENIUC, M. C. I, 274. *Lacătul ursitei să nu sară.* ap. CONSTANTINESCU, S. II, 355. *Eu viața mi-am închis-o sub lacăte.* LABIȘ, P. 238. *De limba mea, spăimos, nu m-am temut. Deși n-am strajă lacăte la gură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 19/3. *Când a explodat..., constituind o cotitură în istorie, lacătul nucleului a fost spart înainte ca lăcătușii să știe cum acționează el.* CONTEMP. 1970, nr. 1 228, 9/1. *Inima-mi e cu lacată. Când aș discuia odată, Ar cunoaște lumea toată.* ALECSANDRI, P. P. 406. *Negrule Pământule! Lăcat ai Și cheie n-ai Ce încui Nu mai descui.* MARIAN, Î. 320. *Stai inimioară pe loc, Să-ți pui lacăt la mijloc.* MAT. FOLK. 278. *Pământe, lacăte multe, Unde-ncui, nu mai descui.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 397. ✧ L o c . a d v . **Sub lacăt** = închis, încuiat. *Nu-mi era la îndemână să stau în casă, zăvorât, sub lacăt.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 396. ✧ E x p r . **A(-și) pune** (sau **a avea**) **lacăt la gură** (ori, rar, **gurii**), (popular) **a(-și) pune gurii lacăt** sau, rar, **a ține lacăt asupra gurii** = a(-și) impune tăcere sau cumpătare în vorbire; a fi discret. *Nu vorbi peste măsură, Ci pune-ți lacăt la gură.* PANN, P. V. III, 9/3, cf. CADE. *Vei ținea lacătă asupra gurii tale pentru cele pe care nu trebuie să le spui.* SADOVEANU, O. X, 259. *Arunca de departe câte-o căutătură dojenitoare... femeilor, care nu știau să-și pună lacăt la gură.* MOROIANU, S. 169, cf. IORDAN, STIL. 303, SCRIBAN, D. *Omoară, dacă ți se cere să omori, dar pune-ți lacăt la gură.* STANCU, R. A. III, 284. *Ar fi bine să-ți mai pui lacăt la gură, boierașule.* H. LOVINESCU, T. 221, cf. DL, DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Să-și pună gurii lacăt Să nu poarte vorbe-n vânt.* FOLC. TRANSILV. III, 142, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 52, ZANNE, P. II, 167, PAMFILE, C.

46. **A pune sub lacăt** = a închide, a încuia. *Vorbește Vâjul îndată, Grăbind să-și adune banii și să-i pună sub lăcată.* COȘBUC, P. II, 132. *Acesta o dă cămărașului, care o pune într-o cămară subt lacăt și e răspunzător pentru tot ce a primit.* ARH. FOLK. V, 69. **A fi cheia și lacătul** (într-o problemă) = a fi elementul decisiv, esențial, de prim ordin. *Eu iscălesc! Eu sânt cheia și lăcata.* COCEA, S. II, 189. *Au plouat-o ploile, au nins-o ninsorile, a fost cheia și lacătul a toate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 8/1. *A fi cheia și lacata cuiva.* ZANNE, P. III, 101. *Cheia și lacata e mama și tata.* id. ib. IV, 465. (Cu parafrazarea expresiei) *Cheia și lacătul de la poarta Dunării erau ținute de jumătate de secol în mâna lui.* BART. E. 109. **A ține sub trei lacăte și șapte peceți** sau **a păstra cu nouă lacăte** = a manifesta mare grijă pentru siguranța, securitatea a ceva sau a cuiva. *Continuam să țin taina sub trei lacăte și șapte peceți.* BLAGA, H. 26. *Să ți-o păstrezi cu 9 lacăte.* PAMFILE, C. 46. (Regional) **A pune lacăt pe ceva** = a pune stăpânire pe ceva. *Adică cum! Pentru o leafă mizerabilă, ungurii au pus lacăt pe sufletul omului?* REBREANU, I. 277. (Învechit, rar) **A-i pune lacăt** (**cuiva**) = a obliga, a sili pe cineva. *M[i]-au pus lacăt de am dat mită la locuri știute și marfa s-au prăpădit* (a. 1775). FURNICĂ, I. C. 37. ✦ Fig. Obstacol, piedică. *Gândurilor nu le poți pune lacăt.* CONTEMP. 1954, nr. 426, 4/1. *Ne e foame de frumuseți, De cele limpezi, adevărate, Fără lăcate, fără peceți, Luate din viață.* DEȘLIU, G. 9. ✦ Capcană pentru prins pește. *Lucrară toți noaptea întreagă la lumina stelelor..., bâjbâind fundurile, ca să potrivească lacătul, să înnoade bucățile de gard între stâlpi.* VOICULESCU, P. I, 26.

– Accentuat și: *lacắt* (ALR I 669/65, 75, 94, A III 2, 12, 18). – Pl.: *lacăte* și (regional) lăcaturi (ib. 669/94), lachete (ib. 669/18, 65, 75), *lacăți* (A II 12) – Și: (învechit și regional) **lăcátă** (pl. *lăcăți* și *lăcate* ALR I 669/402, 764) s. f., **lăcát**, pl. *lăcate* ALR I 669), lăcaturi (ib. 669/129, 140, 573, 576, 578, 588, 592, 684, 708), *lăchete* 669/100, *lăcăți* ib. 669/249, *lăcați* ib. 669/249, *lăcați* ib. 669/610, 614), (regional) **lăcắt** (CHEST. II 304/4, pl. *lăcăți* ALR I 669/77, *lăcăte* ALR I 669, ALR II 6 260/76, A IV 5, *lăcáte* ALR I 669/61, A III 2, 7, *lăcheate* ALR I 669, *lácăte* A IV 5), **locót** (ALR I 669/28, 30, accentuat și: *lócot* ib. 669/24), **locat** (accentul necunoscut, LM, SEVERIN, S. 153), **lacát** (ALR I 669/159, pl. *lăcate* ib. 669/103, *lăcăți* ib. 669/420, 424, *lăcaturi* ib. 669/576) **lácât** (ib. 669/700, pl. *lacâte* ib. 669/690, 727, 730, 934), s. n.

– Din magh. **lakat**.

LACĂU[1] s. m. (Prin Transilv.) Chiriaș. Cf. CABA, SĂL. 98, CHEST. II 8/276, 336, 342, 354, 386, 387, LEXIC REG. II, 90, MAT. DIALECT. I, 46, 77.

– Pl.: *lacăi*. – Și: (regional) **lăcău** s. m. CHEST. II 8/276, TEAHA, C. N. 238.

– Din magh. **lakó**.

LACĂU[2] s. n. v. **lăcău**.

LÁCÂT s. n. v. **lacăt**.

LÁCE adj. invar. v. **laș**.

LACEDEMONÉZ, -Ă s. m. și f., adj. (Învechit, rar). **1.** S. m. și f. Lacedemonian (**1**). *Aceștia erau vechi pământeni a țării lor, carii de lacedemonezi fură reduși la sclavia cea mai ovelitoare.* ASACHI, S. L. II, 191. *Tâmplându-se uneori să sporească a lor număr, lacedemonezii trimeteau oameni înarmați spre a-i stârpi.* id. ib.

2. Adj. Lacedemonian (**2**). *Nu de mult încă, românii, adevărați proprietari acelor pământuri și mai mare la număr decât tustrele acele clase la un loc, erau o nație numai tolerată, considerați și tratați ca iloții lacedemonezi.* ASACHI, S. L. II, 191.

– Pl.: *lacedemonezi, -e*.

– **Lacedemonia** n. pr. + suf. *-ez*. Cf. it. lacedèmone.

LACEDEMONIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1. 1.** S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechiului oraș grecesc Lacedemonia; spartan; (învechit, rar) lacedemonez (**1**). *Locuia în cătuni fără ziduri, arătând cu aceasta cugetare măreață și netemere, fiind ei dintre colonii lacedemonienilor.* ARISTIA, PLUT. 67/13, cf. LXXIII/7. *Lacedemoniana nu trebuia să dea voie să i se râpească libertatea și curățiea, dacă bărbatul nu întrebuința silnicie.* CONTEMPORANUL, VI, 4. *Cântând nopți întregi, ei prevestiră beoțienilor biruința cea strelucită asupra lacedemonenilor.* MARIAN, O. II, 240.

2. Adj. Relativ la orașul Lacedemonia sau la locuitorii lui; specific Lacedemonei sau lacedemonenilor (**1**); (învechit, rar) lacedemonez (**2**). *Puțină întindere a republicei lacedemoniane facilita traiul regenerațiunei aceea.* ARISTIA, PLUT. [XXI_2/26]. *Unii din streini cumpăra mitrice lacedemoniene la copii[i] lor.* id. ib. 126/15. *Unul dintr-înșii ridică acest toast de o sobrietate lacedemoniană.* PERPESSICIUS, M. III, 75, cf. 42.

– Pronunțat: *-ni-an*. – Pl.: *lacedemonieni, -e* sau (rar) *lacedemoneni, -e*.

– Din fr. **lacédémonien**.

LACERÁ vb. I. Tranz. (Livresc) A sfâșia, a rupe în bucăți. Cf. PROT. – POP., N. D., LM, DN[3]. ✧ Fig. *Să-i facem proces de intenții... pentru că ne zgâlțâie, șocându-ne, lacerându-ne nervii?* CINEMA, 1973, nr. 2, 23.

– Prez. ind.: *lacerez*.

– Din lat. **lacerare**, fr. **lacérer**.

LACERÁNT, -Ă adj. (Rar) Copleșitor, sfâșietor. *Îl alintă cu nesfârșită dragoste, cu lacerantă durere pentru iubirea întreruptă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 2/2.

– Pl.: *lacerânți, -te*.

– **Lacera** + suf. *-ant*.

LACERÁRE s. f. Acțiunea de a lacera și rezultatul ei; lacerație. DN[3].

– V. **lacera**.

LACERÁT, -Ă adj. **1.** (Despre frunze, petale, sepale etc. sau despre părți ale lor) Crestat (în mod neuniform și neregulat). *Apendicii foliolelor involucrului sânt... nelacerați.* GRECESCU, FL. 343. *Achene cu papul coroniform care au margini lacerate sau fimbriate.* PRODAN – BUIA, F. I. 486, cf. DN[3]. ✧ (Adverbial)

Frunze inferioare rotund cordiforme sau reniforme,... lacerat crenate. FLORA R. P. R. VI, 37.

2. (Livresc) Sfâșiat, rupt în bucăți. Cf. DN³.

– Pl.: *lacerați, -te.*

– Din lat. **laceratus, -a, -um**, fr. **lacéré**.

LACERÁȚIE s. f. (Livresc) Sfâșiere, rupere în bucăți; lacerare. Cf. PROT. – POP., N. D., DN³.

– Pl.: *lacerații.* – Și: **lacerațiúne** s. f. DN³.

– Din lat. **laceratio**, fr. **lacération**.

LACERAȚIÚNE s. f. v. **lacerație**.

LACÉRNĂ s. f. Manta largă, deschisă, pe care o purtau romanii peste togă și care se prindea cu o agrafă la gât. Cf. LM. *În timpurile reci, romanii purtau lacerne.* SEVERIN, S. 58, cf. DN³.

– Pl.: *lacerne.*

– Din lat. **lacerna**. Cf. fr. l a c e r n e .

LACERTILIÁN s. m. (La pl.) Subordin de reptile ovipare, cu corpul alungit și acoperit cu solzi; (la sg.) reptilă din acest subordin. Cf. M. D. ENC., DN³.

– Pronunțat: *-li-an.* – Pl.: *lacertilieni.*

– Din fr. **lacertiliens**.

LA[illegible]ETÁTE s. f. v. **lașitate**.

LACHEDEMÓN, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Lacedemonian (**1**). *Au prădat pământul lachedemoniilor ce era vrăjmași ai lor.* GOLESCU, E. 240/4. *Cleomen craiul lachedemoneilor... au ajuns la trebuință să ceară de la Ptolomeiu Filopatoru.* id. ib. 242/8, cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lachedemoni, -e.* – Și: **lachedemonéu** s. m.

– Din ngr. **λακεδαίμων, λακεδαιμόνιος**.

LACHEDEMONÉU s. m. v. **lachedemon, -ă**.

LACHÉRDĂ s. f. Pește marin (de obicei pălămidă³ sau ton) a cărui carne, după sărare și afumare, este conservată în ulei; produs alimentar obținut din carne de pălămidă³, de ton etc., prin sărare și afumare. *Chipul decât altor jigănii mai mult broaștei să asamănă, numai capul spinticătura gurii peștelui ce-i dzic lacherda să răduce.* CANTEMIR, I. I. II, 13. *Sardelele, scrumbiile, lacherda de un buriu* (a. 1792). GÁLDI, M. PHAN. 204. *5 oca lacherdă* (a. 1792). URICARIUL, IV, 132/7. *5 ocă moron, murat cu oțet, 3 lacherdă, 50 scrumbii* (a. 1814). IORGA, S. D. V, 260, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 668, CONV. LIT. XXIII, 336, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.,TDRG, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 138, ȘĂINEANU, D. U., CADE, PUȘCARIU, L. R. II, 198, SCRIBAN, D., DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 3, 96. *Slugile îl părăsiseră; nu-i mai mâncau lacherda, scrumbiile și sardelele.* BARBU, S. N. 223, cf. M. D. ENC., DEX, H III 290.

– Pl.: *lacherde.*

– Din ngr. **λακέρδα**.

LACHÉU s. m. **1.** Valet (**1**), servitor (îmbrăcat în livrea) din casele aristocratice. *Întru o așa lucrare, era numai doi lachei.* BELDIMAN, ap. GCR II, 244/2, cf. I. GOLESCU, C. *Doi lachei (slugi) îi vor aștepta, așăzați la coada fieșcăruia trăsuri.* AR (1835), 24¹/33. *Lachei[i] lui Arpagon.* RUSET, Z. 2/16. *Echipajul avea un vizitiu de minune și înapoi doi lachei (ciocoi) din care unul era arap.* CR (1838), 23²/39. *Lachei eleganți, îmbrăcați de modă, înprejura persoana sa.* MOZAICUL (1839), 372/9. *Să convoace lachei armați cu torți și cu săbii ca să îmvedereze că el era curat.* HELIADE, D. J. 56/18, cf. NEGULICI. *Pagi, lachei, potlogari ageri ș-alte soiuri de tâlhari.* FM (1846), 172²/24, cf. STAMATI, D. *Îmi făcuiu echipagiu strălucit, haine de minune, lachei cu livrele.* ROM. LIT. 413¹/31. *Lacheul d-tale te despăgubește foarte frumos de pruderiile aparente ce arăți în lume.* TIMPUL (1856), nr. 1, 4³/69. *Lacheii și servitorii din cameră manifestară de asămine cea mai mare mulțămire.* CALENDAR (1857), 34/24, cf. POLIZU. *Ticălosul acesta pe care l-am umplut de bunătăți! Ăst lacheu napolitan pe care l-am făcut cavaler aurit și conte slobod de Englitera!* NEGRUZZI, S. III, 333. *Un om gras, cu o fisionomie ce esprimă simtimente de lacheu, striga contra unirei.* DÂMBOVIȚA (1860), 87³/76. *De câte ori lacheul anunța un musafir, dumneaei sălta din loc, parcă aștepta pe cineva.* GHICA, S. 156. *Ciocoiul... își începe uneori cariera de la postul de rândaș, iar alteori de la lacheu ce se pune în coada trăsurei boierului.* FILIMON, O. I, 96. *Amândoi lacheii cari sta în picioare în dreptul caleștei avea costume de maimuțe verzi.* BARONZI, C. III, 128/32. *Doi lachei vin de rădică masa.* ALECSANDRI, S. L. 331/3, cf. COSTINESCU, LM. *S-au îmbrăcat vizitiul cu lacheul în uniformă consulară de gală.* LĂCUSTEANU, A. 157. *În fața unei case sărmane de mahala se oprește o trăsură elegantă cu lachei în livrele.* CARAGIALE, O. III, 318. *N-ai slugi să-ți stea la ușă, – lachei să te servească Și rar te duci la teatru.* MACEDONSKI, O. II, 27. *Nici lacheii d-voastră nu se vor mai simți măguliți să poarte la butonieră o panglicuță.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 433, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Acest cal simbolic al legăturii de vasalitate călca mândru la sfârșit între ciohodari sau lachei.* IORGA, C. I. I, 163, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Largul chervan cu coviltir se întâlnește cu landoul baronial, în care o prea distinsă pereche se preumblă păzită la spate de un rece lacheu.* CĂLINESCU, E. 64, cf. SCRIBAN, D. *Trecerea lui prin furnicarul Șoselei, într-o trăsură străjuită de lachei în livrele..., este aceea a unui om plin de sine.* VIANU, L. R. 412. *Înainte ca cei doi lachei în haine arnăuțești albe, găietănate, să înceapă a aduce tăvile cu mâncare, intrară pe ușă două bătrâne... și se așezară în capul mesei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 587. *Un scăunel pentru lacheul în uniformă, la spate.* STANCU, R. A. I, 128. *Lacheul îl întâmpină și îl roagă să treacă pe la adjutantul de serviciu.* PREDA, DELIR. 137. *Dormea în corturi vegheată de lacheii lui Vimercati.* BARBU, S. N. 300, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *La ușa camerii regale acolo, îl dă-n primire la un... lakieu d-ăia.* O. BÎRLEA, A. P. II, 575.

2. F i g . Persoană servilă, slugarnică, care se manifestă ca o unealtă a intereselor cuiva. Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *În țara în care cârmuiau lacheii aurului,... averile obștei erau lăsate să se iroească.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 7/2, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 35, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lachei*.
– Din fr. **laquais**. Pentru **2** cf. rus. л а к е й .

LACHIRUÍ vb. I. T r a n z . (Regional) A lăcui. Cf. LM, MÂNDRESCU, I. G. 64, BARCIANU, JAHRESBER. X, 195, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.
– Prez. ind.: *lachiruiesc*.
– Din germ. **lackieren**.

LACINIÁT, -Ă adj. (Bot.; despre frunze, petale etc.) Care prezintă crestături adânci și înguste. *Frunze laciniate.* LM. *Frunzele îngust-lanceolate, la bază cuminate și nedivizate sau laciniate.* PANȚU, PL. 152, cf. PRODAN – BUIA, F. I. 94, 385, M. D. ENC., DN³. ✧ (Adverbial) *Frunze la bază evident cordate, subrotunde, uneori laciniat sectate.* FLORA R. P. R. VI, 77.
– Pronunțat: *-ni-at*. Pl.: *laciniați, -te*.
– Din lat. **laciniatus**, fr. **laciné**.

LACÍNIE s. f. (Bot.) Diviziune îngustă a unei frunze, petale etc. *Foile au forma triangulară, largi, ternat-descompuse în lacinii îngustioare plane și lungicele.* GRECEANU, FL, 249. *Frunze divizate în lacinii înguste, flori glomerate în umbele.* ENC. AGR. III, 133. *Laciniile caliciului mai scurte decât vexilul.* FLORA R. P. R. V, 107. *Corola radiat simetrică, cu laciniile aproape până la bază libere.* PRODAN – BUIA, F. I. 98, cf. DN³.
– Pl.: *lacinii*.
– Din lat. **lacinia** „fâșie".

LÁCIU, -IE adj. v. **ilaciu, -ie**.

LACMÁN s. m. (Rar) Pilot¹. Cf. ALEXI, W.
– Pl.: *lacmani*.
– Et. nec.

LÁCMU s. n. v. **lacmus**.

LÁCMUS s. n. (Astăzi, rar) Turnesol. *Să se amestece pre încet pulberea varului sau a cretei cu must, și aceasta până atunci să se facă, până când hârtia cea cu lacmu văpsită și cu must udată va înceta de a arăta față roșie; și cu fața cea mierie, carea iaste a sa, va spune cum că toată acrimea s-au abătut.* ȘA I, 946, cf. ib. II, 855, ENC. ROM. *Turnesolul sau lacmusul, materie colorată extrasă din anumiți licheni, în soluțiuni acide devine roșie, iar prin contact cu o bază devine albastră.* MINERVA, 550, cf. LTR.
– Scris și: *lakmus*. – Și: **lácmu** s. n.
– Din germ. **Lackmus**.

LÁCOM, -Ă adj. **1.** (Despre ființe) Care are mare poftă de mâncare; m â n c ă c i o s , n e s ă ț i o s (**1**), n e s ă t u l (**1**), (livr.) g u r m a n d , i n s a ț i a b i l , (învechit, rar) lăcomesc; care mănâncă sau bea cu o poftă nestăpânită; (popular) lăcomos (**1**); care mănâncă mult și repede; v o r a c e . Cf. MARDARIE, L. 165²/8. *Crocodilul, și sătul într-acea vreme și lacom pre altă vreme, pentru găina de mâne oul de astădzi lăsă.* CANTEMIR, I. I. II, 12. *Vulturul văzu și să slobozi de-o luo și ca o gadină lacomă ce era, nu socoti că s-au lipit de la cărbuni aprinși* (a. 1795). Ș.a. I, 210, cf. KLEIN, D. 368, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Sânt uimiți de simțire, lacomi și fără simțirea Bațiului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 302/5. *Ca lup turbat și lacom aspumă, feros grință, Să-i sfâșie rărunchii, să-și sature-n ei foamea.* HELIADE, O. I, 332. *Au început a ocărî pe oamenii cei lacomi.* DRĂGHICI, R. 70/25. *Cunoscătorii de vinuri bune se arată prea lacomi.* BREZOIANU, A. 108/2, cf. ISER. *Nu-l lasă mai adesea decât la mormânt, ca să-l dea apoi spre mâncare altor vermi mult mai lacomi decât dânșii.* MAN. SĂNĂT. 24/14. *Alergați cu grabă mare, Vulturi lacomi, bufne, corbi, Veniți iute la mâncare.* NEGRUZZI, S. II, 80, cf. POLIZU. *Spectacolul gonește jivine răpitoare, De lacoma lor ceată ogorul e ferit.* ALEXANDRESCU, O. I, 292, cf. PONTBRIANT, D. *Un număr mare De lupi lacomi, de urși groși.* ALECSANDRI, POEZII, 395, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 163, LM 341. *Copiii nu-s lacomi decât dacă au fost crescuți reu.* CONTEMPORANUL, I, 795. *Deacă acel om este lacom din fire și mai ales deacă are gusturi răsfățate, el o să se tot plângă că nu i-ai dat mezelicuri și trufandale.* ODOBESCU, S. III, 39. *Lupul lacom și prost se repezi să apuce și el un cârlan.* id. ib. 245. *Părinții, acățați de marginea cuibului, dau de mâncare puilor lacomi cu ciocurile căscate.* CARAGIALE, O. III, 104, cf. DDRF, BARCIANU. *Când și când, câte una mai lacomă abătea în lături, smulgând din mers câte-o gură de grâu.* SANDU-ALDEA, U. P. 93, cf. ALEXI, W. *Un corb... privește doi pui golași cari-și așteaptă lacomi mâncarea din plisc.* IORGA, C. I. III, 40. *Bacii lacomi nu o dată Mi-l lipseau de prânz ori cină.* IOSIF, P. 70. *Drept să-ți spun... dobitoc mai lacom și mai egoist decât tine, n-am văzut.* HOGAȘ, DR. II, 13, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Apoi, omidă mare și lacomă.* VISSARION, B. 263. *Nu țâșnea lacom în fugă-reala prăzii.* VOICULESCU, P. I, 30. [Soldații] *se plecau lacomi, înghițeau gâlgâind apa.* SADOVEANU, O. II, 471. *Lacome păsări de pradă..., se strâng aici ca lăcustele.* BART, E. 355. *Mai ales la unii cai lacomi, apa băută nu trebuie să treacă de 30 l.* ENC. AGR. I, 66, cf. SCRIBAN, D. *Muma își puse darurile... dinaintea lacomelor cârțițe albe.* ARGHEZI, P. T. 238. *Ana, lacomă, se repezea și mușca din toate.* CĂLINESCU, O. III, 177. *Începură să le guste lacomi, așa, pe nemâncate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 28. *Niciodată nu dădea paharul pe gât, lacom ca bețivii înveterați.* TUDORAN, P. 441, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 42. *Atât larvele cât și adulții sunt foarte lacomi.* ZOOLOGIA, 74, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4571. *Nimeni dintre ei nu se gândește Ce mândru mai privise răsăritul Cerbul din care lacomi se înfruptă.* CONTEMP. 1970, nr. 1 244, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Domnul Alcibiade nu era om lacom și nu se omora cu mâncarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/15, cf. DSR. [Leon Daudet] *pentru că era lacom, scrisese despre o mătușă a sa: „Timp de douăzeci de ani a cunoscut neasemuita fericire de a fi patroana celei mai grozave bucătărese din Franța".* STEINHARDT, J. 377, cf. D. ENC. *Lacom ca un lup.* H. II, 61. *Erau atât de lacome, încât, dacă punea împăratul ceva de-o parte, nu se putea până ce nu dădeau ele ocol, să vadă ce-i, și nu gustau.* PAMFILE, DUȘM. 261. *Ghiță a Saftei era un om mâncăcios și lacom.* IZV. XIV, 65, cf. ALR I 783/200, ALR SN IV h 1 087. *Omul lacum e ca și calul care, cum trece drumul, iar*

flămânzește. ZANNE, P. III, 586. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „la", „de", rar, „după") *Inorogul... pre marginea apei în sus, spre crivăț înotând, prădătoriul lacom la pradă în mare strajea nopții calea trecătorii străjuind păziia.* CANTEMIR, I. I. II, 129, cf. LB. *Este o iazmă de vieţuitoare pre pământ; nesimțitoare de foame și de sete, și lacomă la mâncare și la băutură, fără simțirea saţiului.* EPISCUPESCU, O. Î. 23/27. *Această operație se urmează până când foile semănțoase au făcut loc foilor mai puțin fragete, de care păduchele este prea puțin lacom.* BREZOIANU, A. 161/9. *Zece lăcuste pe zi satură bine un om, și arabii sânt lacomi dupe această mâncare.* BARASCH, B. 259. *Cadavre nenumărate Zăceau grămadă neîngropate. Corbii îndată luară știre; Lacomi de pradă, ei năvăliră.* ALEXANDRESCU, O. I, 316. *Oaia este lacomă la băut apă.* I. IONESCU, B. C. 26/13. *Mă știa că sânt o bestie lacomă de lucruri delicate, mi-a arătat, cu rafinerie infernală, o strălucitoare perspectivă – stridii, icre moi, un mușchi de căprioară împănat, un cotnar original, mai știu eu ce.* CARAGIALE, O. III, 120. *Așa se pedepsesc oamenii cei lacomi la mâncări și băuturi.* MARIAN, Î. 463, cf. BARCIANU. *Oile fiind foarte lacome de sare, păstorii le „cărmes" (le dau sare), presărând sarea mărunțită pe nişte lespezi.* GR. S. I, 33, cf. DA II_2. *Marinarii englezi,... lacomi de băutură..., cădeau aici, cheltuind ultimul ban.* BART, E. 323. *Lacom la mâncare, vine încărcat cu covrigi și altele de la pomul morților.* CĂLINESCU, O. XIV, 34. *Hoților lacomi de curcani, atâta le fu; cât te ștergi la ochi ascuțiră două frigări, îi vârâră în ele și începură a-i întoarce d-asupra focului.* STĂNCESCU, B. 142. ✧ Fig. *O moarte, moarte! Cât ești de lacomă! Pre câți nenumărați ai înghițit!* ARHIVA, R. 61/7. *Camăta lacomă urmează a-și ține gura căscată înghițind aurul.* CARAGIALE, O. V, 427. *Bătură omul și-al lui grâu l-au dus În lacomul ponor al lor, în docuri.* COȘBUC, P. II, 273. *De sus, de sub imensul coviltir boltit, tot ceea ce supsese gura arsă de sete a lacomului soare, ca după o mare indigestie, recădea din nou în cascadă.* ANGHEL, PR. 72. *O avere întreagă trecuse din mâna directorului în punga lacomă a lui Popescu.* AGÎRBICEANU, A. 352. *Se ridică pe dealul lutos... un nuc straşnic..., copac lacom care suge parcă tot sucul locului dimprejur.* GÎRLEANU, N. 7. *A preîntâmpinat sechestrele pe recoltă, vite și acareturi, a ținut piept băncilor lacome.* VOICULESCU, P. II, 237. *O ordonanță mută stă de ceasuri întregi lângă sobă și pune întruna lemne într-o gură de cuptor lacomă.* SADOVEANU, O. VII, 281. *Era clădită în întregime din lemn și dată cu o vopsea albastră care nu ieșise cum trebuie, din cauza scândurii lacome de ulei.* ȚOIU, Î. 23. *Vai ce lacom, ce înfometat e focul ăsta!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 14/3. ✧ (Substantivat) *Lacomul și sătul flămând ieste, și lacomiia nici în hotarăle gheometriceşti să opreşte.* CANTEMIR, I. I. I, 60. *Vai de cei lacomi, cărora le este pântecele Dumnezeu* (a. 1784). MICU, în Ş.a. I, 95. *Nici furii, nici lacomii, nici beţivii împărăţiea lui Dumnezeu nu vor moşteni.* MAIOR, PRED. 38/30. *Lacomul mănâncă și bea fără simțirea saţiului.* EPISCUPESCU, O. Î. XX/1. *Lacomul mai puțin mănâncă.* C. A. ROSETTI, N. I. 34. *O să asemăn alminteri la acest gurmand (lacom) care moare de foame lângă o masă foarte bogată, neputând a se hotărî care să mănânce și care să lase.* BARASCH, M. I, 4/23. *Se găsea atâta de mâncare că s-ar fi putut sătura toți lacomii din lume.* CARAGIALE, O. IV, 266. *Lacomii sânt de unde n-are mărul coaje și cireașa sâmbure,* se zice despre cei care mănâncă mult fără să se satureze. Cf. ZANNE, P. III, 587. ✧ (Adverbial) *Mânc lacom.* LB, 340. *Nu mânca lacom și mestecă bine ce mănânci.* C. VÎRNAV, H. 73/9, cf. PONTBRIANT, D. *Ostașii, pretutindeni formați în dese grupe..., Destupă lungi antale, beu lacom fără cupe.* ALECSANDRI, POEZII, 206. *Cum ajunge la fântână, cum începe a bea lacom la apă.* CREANGĂ, P. 214, cf. DDRF. *Copilul începu să sugă lacom laptele-nfierbântat al mumei.* SANDU-ALDEA, U. P. 159. *Şi lacom tot mânca și bea pățitul Ulise, căci de mult nu mai mâncase.* MURNU, O. 105. *După ce gustă prea îndelung și lacom, își umflă și curcanul cangrenata guşă ca să soarbă și el.* ANGHEL, PR. 96. *Sî feriascî Dumnezău cân sânźeriazî, cî mânâncî lacum.* DIACONU, P. 44. *El a devorat lacom în câteva minute un volum de carne, ca două kilograme.* ARGHEZI, P. N. 107, cf. CADE. *Din când în când, câte unul scoate câte un măr din buzunar și muşcă lacom.* CAMIL PETRESCU, U. N. 324. *Şi lacom, lăcustele-l rod.* VOICULESCU, POEZII, I, 55. *Cu capul puțin întors, cu gura ușor deschisă, spiona cu coada ochiului pe vataman, care mânca lacom.* SADOVEANU, O. V, 531. *Vai, bătrâno, a strigat omul cu spaimă, ai băut peste samă și lacom!* id. ib. XVI, 220. *Acuma nori aduși de vânt Revarsă ploaia-n picuri grele, Sorbită lacom de pământ.* PILLAT, P. 217. *Teatrul ibsenian, hrănit lacom din ideologia individualismului contemporan, reprezintă deci o dublă poziție: artistică și ideologică.* CONSTANTINESCU, S. V, 306. *Tanti Magdalina și tanti Fiva înghițeau lacom și îmbujorate la față bucățile de pâine.* CĂLINESCU, O. I. 50. *Înfuleca lacom ouă prăjite cu slănină și pâine bine coaptă.* STANCU, R. A. III, 389, cf. DL, DM. *Bău lacom paharul de apă.* T. POPOVICI, S. 256. *O ținea în brațe pe Mica și o săruta lacom pe buze, pe păr, pe obraji.* I. GHEȚIE, B. I, 430. *Soldatul începe lacom să bea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 14/1. *La bufetul gării, întrebat de colonelul Ion T... ce-mi doresc, răspund lacom: o cafea.* STEINHARDT, J. 85. *Ați mâncat prea lacum.* SBIERA, P. 242. *S-a uitat cam lacom în fundul paharului,* se spune despre cineva care a întrecut măsura la băutură. Cf. ZANNE, P. IV, 40. ✦ (Despre gură, buze, ochi etc.) Care exprimă, care trădează o poftă nestăpânită de a mânca sau de a bea. *Rând pe rând, o puzderie de copii și-au întins nesigure mâini după faldurile rochiei,... rând pe rând, însetate și lacome guri roze s-au întins spre sânul ei.* ANGHEL, PR. 23. *Buzele lacome ale puiului de om sugeau cu lăcomie.* SADOVEANU, O. XIV, 191. *Buzele lui Trude erau cărnoase și lacome.* VINEA, L. I, 41. *Își bulbucă ochii lacomi asupra puiului rumenit.* id. ib. II, 311. ✦ (Învechit, rar; despre ramuri altoite) Care se dezvoltă excesiv. *Crăcele lacome se împart în... naturale..., sălbăticoase și... meşteşugite.* BREZOIANU, A. 300/23. ✧ (Substantivat) *Lacomele meşteşugite se ivesc când cineva taie sau surpă vechile crăce scorojite.* id. ib. 300/27. *Daca această lacomă ar fi vătămătoare, o taie fără nicio primejdie.* id. ib. 309/20.

2. (Despre oameni) Care este dominat de dorința de a avea cât mai mult (peste ceea ce este necesar); care este cuprins de o nevoie desebit de mare de a obține ceva, de a-și satisface o pasiune, un interes etc.; avid, hapsân, hrăpăreț; (rar) lăcomit; (popular) lăcomos (**2**), nesățios (**2**), rapace. *Cu învățăturile sale ca cu niște săgeți, pătrundea și rănea inimile oamenilor celor răi și lacomi.* NEAGOE, ÎNV. 89/29. *Era o rud-a lui, anume Alicsandru Ramandei, postelnic mare, grec simăț, mândru, nebun, lacom.* NECULCE, L. 65. *Și tot într-această zi au venit călăraș de la Țarigrad, pentru Osman, chehaia cel scârnav, trufaș, lacom* (a. 1699). FN 189. *De la lacomul chihaia necontenite ceriri de bani Măriia-sa avea.* R. GRECEANU, CM II, 110. *Oamenii carii să nasc într-această planită sînt... lacomi* (a. 1733). GCR II, 26/7, cf. KLEIN, D. 368. *Măcar că altmintrea era lacom și om scump, nu se împrotivi nemica.* MAIOR, PRED. 108/10. *Cum spune la mitologie,... Midas, un craiu lacom, au cerut de la ziei ca să-i deie acel dar: orice va lua în mână să să facă aur.* BUDAI-DELEANU, Ț. 319, cf. id. LEX. *Omul cel iubitoriu de dobândă și lacom iaste aseamene lupului acestuia.* ȚICHINDEAL, F. 14/19, cf. DRLU, LB. *Etolenii era războinici, îndrăzneți, lacomi, slobozi și la vorbă și la jurământ.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 45/22. *Setea aurului a fost d-aci înainte busulă lacomilor neguțători.* GENILIE, G. 44/8. *M-am silit să dau ajutor Elveției pe cât se cuvine din partea unui credincios și lacom aliat.* CR (1834) 279[1]/19. *Subt jugul acelor lacomi tirani Valoa sâlnicea țara cu povere câțiva ani.* POGOR, HENR. 42/10. *Nu au să-l mai năcăjească... ispaniolii cei lacomi prin arme pline de sângiuri Să-l dezbrace de avere și să-l omoare în schingiuri.* CONACHI, P. 263. *Sânt oarecare doctori lacomi și iubitori de câștig.* CORNEA, E. I, X/18, cf. ISER. *Lacomi... erau călugării italiani în acelea timpuri.* BARIȚIU, P. A. I, 330. *Era tot atât de lacom pe cât era de generos.* TEULESCU, C. 22/8. *Cu cât era de lacom, era și necinstit: Un rău narav nu poate să n-aibă și păreche.* NEGRUZZI, S. II, 239, cf. POLIZU. *Bogatul acesta iaste lacom și năpăstuitoriu* (a. 1746). CCR 201/24. *Prin știința economiei averilor, vom dobândi o generație mai puțin lacomă.* PENESCU, M. V. *Fanariotul crud și lacom aici cuibul își găsește.* SION, POEZII, 263/8. *Ciocoiul este... lacom.* FILIMON, O. I, 95, cf. PONTBRIANT, D. *Prețiosul autograf se va fi ascunzând astăzi undeva în Rusia sau în Austria, devenind victimă a lacomilor arheologi.* HASDEU, I. C. I, 145. *Trufași cu toți, sălbatici, lacomi, vicleni și orbi.* ALECSANDRI, POEZII, 216, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 163, LM 341. *Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții, Toți se scurseră aicea și formează patrioții.* EMINESCU, O. I, 150. *Nefiind lacomă, ș-alege pe cea mai veche și mai urâtă dintre toate.* CREANGĂ, P. 290. *Să-i tai lui Negoiță nasul și urechile..., că e botos, lacom și nemulțumitor.* CARAGIALE, O. II, 239. *Intră... în hazna și, fiind mai lacom, luă câți galbeni putu el duce.* ISPIRESCU, L. 372, cf. DDRF. *Caragea... este un domn lacom, care urcă foarte mult dările asupra locuitorilor.* XENOPOL, I. R. X, 12. *Tu, cel mai lacom dintre regi, Ai umilit popoare-ntregi.* COȘBUC, P. I, 91, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aici moare acest om lacom și strașnic, ... de dambla.* IORGA, C. I. I, 26. *Cât era de lacom și zgârcit, să fi putut, și-ar fi luat moșia în spate și ar fi dus-o cu el.* AGÎRBICEANU, S. 103, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În el continua să trăiască ceva din romantismul vechiului Iași eminescian, pe care, lacomi, îl căutam pretutindeni.* LOVINESCU, M. 26. *Toți eleganții aceia, al căror lux îmi insultă sărăcia, o priveau lacomi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 134, cf. DA II_2. *Dregătorul e și mai lacom ca noi.* VISSARION, B. 287. *Trebuia... să fie acești oameni înțelepți, învățați, nu prea lacomi.* C. GANE, TR. V. II, 6. *Cei de sus, nestăpâniți și lacomi, n-au mai avut frâu.* SADOVEANU, O. XIX, 136. *Nu-l cunoști, zise Ahile, e un om păcătos și lacom.* BART, E. 344. *Era un om curat și știuse să gospodărească atât de bine avutul public..., nelăsându-l la îndemâna unora și altora – lacomi și apucători.* MOROIANU, S. 178, cf. SCRIBAN, D. *Reprezentantul oferi din proprie inițiativă o chirie disproporționat de mare față de valoarea localului, la care Gulimănescu, lacom, mai reclamă un mic spor.* CĂLINESCU, B. I. 233, cf. DL. *Vecinul cel lacom avea bogății.* LABIȘ, P. 352, cf. DM. *Acești domni erau lacomi.* STOICESCU, S. D. 225. *Absoluta majoritate sunt niște inconștienți, lacomi și venali, care-l corup până la urmă pe trimisul sultanului.* IST. T. II, 195, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC. *Grecul lacom răspundea: Dați-mi banii ș-om videa.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Lacom cum era, nu se mulțămi... că i-a luat zilele, ci, cugetând că va fi având cine știe câți bani la dânsul, se puse să-i iee și banii.* MARIAN, T. 353. *Pământ berechet, undi vreai, acolo ti duceai di puneai plugu și'm-brăzdai câti-o bucată cât videai cu ochii; lumea nu iera lacomă ca az.* GRAIUL, I, 358. *El era lacom, și acum iar își puse în gînd să se îmbogățească.* PAMFILE, COM. 38, cf. ALR II 3 685. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „la", „de", învechit, „spre", „despre", „către", regional, „după" sau prin conj. „să") *Să nu hie lacomi la strânsură* (cca 1618). id. ib. 47/17. *Moldovenii sânt den hire pururе la domniea noă lacomi.* M. COSTIN, O. 60. *Au făcut îndată porunca căpitanii și neamul den hirea de a muldovenilor lacomi la dobândă.* id. ib. 130. *Unul mai lacom la bani au luat banii și l-au tăiat.* DOSOFTEI, V. S. NOIEMBRIE 160[r]/3. *Chitul să înțeleage fiece om putearnic, carele iaste cumplit, mănios, lacom la bani.* CHEIA, ÎN. 11[r]/16. *La sânge nu era lacom vărsător.* NECULCE, L. 122. *Duca Vodă fiind... prea lacom de bani, nu avea cineva să-i pristănească.* ANON. CANTAC., CM I, 202. *Lacom de bani... era foarte.* R. POPESCU, CM I, 491. *Între cei mari sumeți Aristocrați, lacomi spre domnie, Preteșugul e plin de scăieți.* BUDAI-DELEANU, Ț. 349, cf. LB. *Lacom despre ostenele, de plăceri nebiruit Chiar pe-a prăpastiei usne Mergea cu pas neclătit.* POGOR, HENR. 177/4. *Sinan își lasă bogățiile în pradă și românii, lacomi după dânsele, deteră vreme lui Sinan ca să scape.* BĂLCESCU, M. V. 64. *Deși tu nu strângi banii, dar cătră ei ești lacom.* NEGRUZZI, S. II, 194, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Numai după isbucnirea nebuniei,... devenise lacom de bani.* MAIORESCU, CR. II, 298. *Gluma cu măgăritarii în pilaf e o tradițiune păstrată prin graiu, despre un boier lacom la avuții.* ODOBESCU, S. I, 80. *Activitatea publică a statului... se subordonează intereselor unei societăți anonime și lacome de exploatație, în loc de a se încredința la oameni competenți.* EMINESCU, O. XII, 218. *Nici lacom*

de avere, nici de cinuri; mulţămit cu cât avea. CREANGĂ, A. 135. *Aşa l-am cunoscut...: aci de o abstinenţă de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieţei.* CARAGIALE, O. III, 3. *Dacă cel ce sapă e lacom de bani, îi dă ştimei pe unul din familia lui.* MARIAN, S. R. III, 255, cf. DDRF. *Evreul, lacom de bani, nu se teme a veni în Muntenia spre a cere plata datoriei.* XENOPOL, I. R. V, 134, cf. BARCIANU. *Sbiera este caracterizat ca un boieriu foarte avut, tare evlavios, lacom de bani.* SBIERA, F. S. 68. *Se duse departe... şi trăi între cazacii beţivi, zgomotoşi şi lacomi de sânge.* IORGA, V. F. 33. *Elisaveta Ilisafta – doamna Ieremiei, femeie lacomă de putere..., răsare acum ţiind în mână crucea evlaviei.* id. P. A. I, 164. *A! lacom la deşertăciuni!* DELAVRANCEA, O. II, 98. *Era... mehenghiu şi isteţ din fire şi lacom la avuţie.* N. A. BOGDAN, C. M. 46. *Ei se arătaseră lacomi de învăţătură.* M. I. CARAGIALE, C. 50. *În aceste dialoguri se însufleţeşte o galerie întreagă de fini şi naşi,... de beţivi şi cârciumari... toţi şireţi nevoie mare şi lacomi la bunurile cărnii.* LOVINESCU, S. V, 138, cf. DA II_2. *El îi mai lacom de parale decât alţii.* SADOVEANU, O. VII, 400. *Marinarii englezi,... lacomi... de femei..., cădeau aici, cheltuind ultimul ban.* BART, E. 323. *Vulgare, ipocrite, egoiste, lacome de plăceri senzuale, femeile... devin, în „Craii de Curtea-Veche", căzături morale.* CONSTANTINESCU, S. II, 183. *Femeia e lacomă de laude şi vanităţi.* CĂLINESCU, I. 201. *Tuturora le comandă eroul rustic, viguros, tenace, stăruitor până la pierirea de sine, lacomul de pământ şi de floarea pământului, Ion.* PERPESSICIUS, M. I, 313. *Lacom e omul la pământ.* STANCU, D. 86. *Mulţi oameni sunt lacomi de averi.* id. ib. 103. *În faţa lor se înghesuiau turcoaice mascate, lacome la cumpărături.* TUDORAN, P. 215, cf. DL, DM. *Peştiovici a fost nechibzuit şi lacom de aur.* D. R. POPESCU, I. Ş. 562. *Este lacom de faptele acestea tainice care lui i se par deosebit de fireşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 29/1. *Baba, lacomă să vadă ce-i acolo.* SBIERA, P. 278. *Hiind lacom de lucru, pe mine m-o mânat ca să poată tot mai mult să lucre.* GR. S. I, 128. *Iera un uom lacom după avere.* O. BÎRLEA, A. P. II, 525. *Lacom la bogăţie şi sărac la minte,* se spune despre cel care îşi doreşte avuţia, fără a şti cum să o poată obţine. Cf. ZANNE, P. V, 95. ✧ (Prin extensiune) *Domniile... lacome sânt pricine perirei tale.* M. COSTIN, O. 66. *Au mazilit pe Ali paşa vizirul, cu toată lacomă şi spurcată Poarta lui* (a. 1695). FN 178. *Toate împărăţiile puternice sânt lacome de a supune pre alţii.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Sub domnia lacomă şi destrăbălată a lui Mihaiu Racoviţă..., în Moldova şcoala domnească se desorganiza.* XENOPOL, I. R. X, 169. *Neculce îşi aduce foarte bine aminte despre această domnie cumplită, nemilostivă şi lacomă.* SADOVEANU, O. XIX, 488. *Nici chiar vornicia cea mare, oricât de lacomă, nu putuse să ceară nici măcar ocolit o asemenea cantitate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 67. *Lacomele domnii fanariote.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 20/1. ✧ F i g. *Firea omenească la noao lucruri de a auzi iaste lacomă* (a. 1694). FN 22. *O plântă foarte lacomă de îngrăşare.* I. IONESCU, C. 14. *Puternica papalitate de atunci îşi întinse lacomul braţ de polip nu numai după păgânii cumani, abia aşezaţi în Ardeal, ci şi după românii greco-orientali din Cumania de atunci.* EMINESCU, O. XIV, 155. *Mă întorsei acasă, lacom de a-mi reaminti una câte una toate minutele de fericire ce gustasem.* GANE, N. III, 12. *Radu era un suflet lacom de a se umplea, şi se simţea totdeauna deşert.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 92. *Asupra amândurora se întind căngile lacome ale capitalului.* CONTEMPORANUL, VII, 135. *Poarta trimise în grabă în Muntenia pe Alexandru Moruzi a cărui fire lacomă şi prădalnică era cunoscută.* XENOPOL, I. R. IX, 234. *Nu te mâhneşte sufletul d-tale însuţi, care câteodată este lacom şi foarte adesea nelogic?* D. ZAMFIRESCU, A. 46. *Sufletu-mi lacom vă soarbe atunci Năpraznica voastră mânie!* GOGA, POEZII, 114. *Cântă cu făptura ei,... cu sufletul lacom de toate şi la toate simţitor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 30. *Am vrut să fie o clipă de frumuseţe în această lume lacomă şi fără demnitate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 112. *A plecat cu suflet lacom ca o fiară.* VOICULESCU, POEZII, I. 183. *Chipul său... este o materie ideală... la dispoziţia acelui cinematograf lacom să modeleze nesfârşitele imagini ale încordării umane.* CINEMA, 1974, nr. 5, 12. ✧ (Substantivat) *Cum nu se poate sătura marea ce-i vin toate râurele întru ea, aşa şi cela lacomul iubitoriu de argint nu se poate sătura de avuţie.* CORESI, EV. 52. *Să nu vă amestecaţi... cu lacomii la avuţie sau cu apucătorii* (ante 1618). GCR I, 46/14. *Averea îneacă cuvântul lui Dumnedzău cu vălăşagurile ce au prespre măsură lacomii, pregiur averea lor.* VARLAAM, C. 278. *Nice-am suferit în casă Lacomul să-l pui la masă.* DOSOFTEI, O. I, 227. *Lărgi iadul sufletul lui şi deşchise gura lui, ca să nu se lase; şi se vor pogorî cei slăviţi şi cei mari, şi avuţii, şi lacomii.* BIBLIA (1688), $458^{1}/15$. *Scăpatul la minciuni şi lacomul la giuruinţe mari pre lesne inima îşi dau.* CANTEMIR, I. I. II, 158. *Lacomul acesta carele au pierdut galbenii şi au făcut ucidere, vrea să meargă în iad pentru lăcomia lui de argint ce avea* (a. 1746). CCR 202/9. *Bine au zis oarecine, că lacomul nice şie, nice altuia iaste de folos. n.* COSTIN, L. 517. *Sturdzii, neplăcându-i această milă de iertarea mazililor, ca un lacom de fire, au făcut un, ispisoc şi au pus numai giumătate de mazili.* NECULCE, L. 319. *Cu toţii îndată multe... giuruind şi munţi de aur cu pietri de anthraxă lacomului făgăduind, cuvântul la faptă de va aduce... dzicea.* CANTEMIR, I. I. II, 18. *Cu multă pripă mergu, ceale plicuri de cărţi şi stau îngrijaţi lacomii* (a. 1694). FN 27. *Pofteşte lacomul pagubei streinului sărăcie.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. $88^{v}/2$. *Aci îşi pot vedea ca într-o oglindă ticăloşiea sa lacomii aceia, carii, cât trăesc, nu au altă grije... fără să căştige.* MAIOR, PRED. II, 18/5. *Vede lacomul scula străină Şi îndată o râvneşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 268. *Iubitoriul de agoniseală, lacomul, sau să zic omul neînţelept, el au venit în lumea aceasta să se muncească.* ŢICHINDEAL, F. 142/20. *Lacomul are poftă de toate.* POTECA, F. 221. *Mulţime de lacomi nemilostivi căuta prilejuri... ca să poată despoia pre lăcuitori şi pe urmă să le cumpere moşiile.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 100/24. *Lacomul mai mult pierde şi asupritoriul cu lege din nedreptăţirele sale mai multe vătămări decât folosuri.* SĂULESCU, HR. I, 407/28. *Prin lucirea unei mitre ochii le-au întunecat, Acelui lacom prin taină glasul i l-au cumpărat.* POGOR, HENR. 72/22. *Românul şi moldoveanul începe a uita de crâncenele vremi când,... supt jugul acelor desfrânaţi, lacomi,*

vicleni..., patria plângea ca o sirimană (a. 1840). PLR I, 77. *Unda săpând malul de subt a lui picioare, Va înghiți pre lacom în valurile sale?* NEGRUZZI, S. II, 200. *Stoian se pleacă-n grabă s-adune mai curând Cu grija ce pe-un lacom mereu îl înspăimântă.* COȘBUC, P. II, 96. *Trăim într-o țară fermecătoare și bogată, râvnită într-una de cei lacomi.* SADOVEANU, O. XIX, 135. *Banul, sufletul celui lacom.* ZANNE, P. VIII, 316. *Ochiul lacomului nu se satură până nu te vede de toate cu totul lipsit.* id. ib. ✧ (Adverbial) *La a doilea an mai lacom încurând pre goți preste Dunăre, decât mai cu înțelepție, întră învăluitele gloate se înecă într-un lac.* MAIOR, IST. 22/12, cf. PONTBRIANT, D. *El se sculă și privi lacom... departe.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 234. *Tânărul se uita lacom la sămănăturile ce se legănau în bătaia vântului.* SANDU-ALDEA, D. N. 15. *Cu o mișcare subită și puternică, cei doi își prinseră mâinile, uitându-se mereu, lacom și mult, unul la altul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 130. *Sărută lacom crucea.* REBREANU, P. S. 23. *Asculta lacom isprăvile ei și zâmbea.* VOICULESCU, P. I, 48. *Îl văzuseră holbându-se lacom asupra vârtejurilor hipodromului.* SADOVEANU, O. XII, 51. *Karaianis o urmărise pe Evantia lacom, cu ochi de lup, chiar din ziua în care debarcase în Sulina.* BART, E. 304. *El parcurge lacom paginile, în timp ce Tița îl contemplă copilărește.* CAMIL PETRESCU, O. I, 373. *Trec flăcările lacom printre foi.* LABIȘ, P. 81. ✦ (Mai ales despre ochi, despre privire sau despre mână) Care exprimă, care denotă un imbold nedomolit spre ceva, o dorință intensă, irezistibilă de a obține ori de a apuca ceva; care sugerează o aviditate deosebită. *Mânule tale cele lacome le-ai tins și la dobitoacele noastre.* M. COSTIN, O. 316. *Cu ochi lacomi pre mișel prăveaște.* DOSOFTEI, PS. 33/11. *Cu ochiul lacom toate petrece Și una după alta le îmbracă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 187. *De ochii mei aceștilacomi a vrut să fie ascuns.* BELDIMAN, O. 42. *Aș desvăli la ochii lor cei holbați și lacomi rana peptului.* HRISOVERGHI, A. 21/18. *Ochiul nostru este lacom.* FILIMON, O. I, 114. *Se-ntorcea-napoi Să poată înghiți cu lacome urechi Discursurile mele.* CONV. LIT. II 22/2. *Petitorul nerăbdător își aruncă privirea lacomă asupra mumei logodnicei sale.* EMINESCU, O. XV, 89. *O, cât ești de frumoasă, cum dormi așa de blândă, Te văd cu ochiul lacom și inima flămândă.* id. ib. XV, 958. *Resufla mai tare, cu privirea lacomă țintită înainte.* CONTEMPORANUL, II, 48. *În umbra serei..., ochii noștri se urmăriau lacomi și dornici.* VLAHUȚĂ, N. 160. *O mânca cu lacoma sa privire.* ȘĂINEANU, Î. 151. *Femeile de casă ascund pe mireasă de lacoma căutătură a mirelui.* IORGA, V. F. 121. *Plebeii mișunau de pretutindeni să vadă minunile aduse în pântecele corăbiilor..., brațele se înălțau în aer aplaudând cu zgomot, ochii femeilor scânteiau lacomi.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 6. *Ochii mei se lărgesc lacomi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 60. *Toate acestea nu puteau scăpa unui ochi atent și lacom.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 16. *Surprindeam privirile lacome în ochii bărbaților și invidia în privirile femeilor.* REBREANU, N. 218. *Cei din uliță simțeau că în fiece casă și la fiecare geam ochi lacomi priveau luminile focului, așteptând un semn sau o chemare tainică.* id. R. II, 106. *Cu mâini lacome, el descheie, pipăi și căută întâi pe Negrea, sub manta.* VOICULESCU, P. II, 157. *Priveau la barba sălbăticită a avarului, căruntă, deasă, în care sticleau ochi lacomi și răi.* SADOVEANU, O. III, 382. *Privirile lacome se lipeau parcă de brațul ei gol.* BART, E. 113. *Pe flori, ca pe-o velință, stau de la cântători, Pândind cu ochii lacomi din răsăritul rumen Cum soarele sosește rotund ca un egumen.* PILLAT, ap. LOVINESCU, S. IV, 424. *Lacomi și flămânzi îmi strigă ochii, Veșnic nesătui ei strigă.* BLAGA, POEZII, 35. *Sora mortului luă tulpanul și îi cercetă cu privirile lacome conținutul.* STANCU, R. A. I, 179. *Cu o privire limpede și lacomă se uita să vadă ce-o să se întâmple.* PREDA, DELIR. 238. *Toate câte vieții i-am furat, Cu lacomă și-nfrigurată mână, Orice-ar veni de-acuma, să rămână Ca-n clipa asta bun și ne-ntinat.* ISANOS, v. 297. *Aurul... cursese ca un râu printre mâinile lacome.* BARBU, PRINC. 5. *Oamenii s-au uitat la el cu ochi lacomi.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 60. *Remarcau cu ochi lacomi silueta femeii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 19/3. *Lacoma privire zâmbind vom deslipi-o.* DOINAȘ, A. P. 17.

3. F i g . Care nu poate fi îndestulat, domolit, astâmpărat; p . e x t . intens, devorant. *Nesățioasa și lacoma slava numelui.* CANTEMIR, IST. 152. *Să plângă țara de slăbiciunea ei, ca doară lacoma și tirănească urârea lor o ar mai tâmpi.* R. GRECEANU, CM II, 112. *Câte griji intru lacoma adunare de avuții.* MAIOR, PRED. II, 226/31. *Colica se pricinuiește din răceala trupului..., din mâncare lacomă, rea și grea de mistuit.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 258/13. *Ambiții,... lacomă dorință În stâmpăratu-mi suflet deloc nu încuibează.* HELIADE, O. I, 308. *La apropierea fiecăria năpârliri se bagă de seamă în gândaci o reîndoită poftă de mâncare. Această stare... se numește mâncarea lacomă.* BREZOIANU, A. 565/21. *Câte lacome răpiri se pregăteau de către noul domnitor...!* ODOBESCU, S. I, 424. *Toți factorii aceștia... au făcut ca din sufletul omenesc, de-o compunere dualistă, să răsară și să iasă la suprafață... laturea umbrei cu elementele ei distrugătoare și lacome.* EMINESCU, O. XIV, 154. *În Franța, satiricul care desvăluie publicului cususurile mici ale unui mare scriitor... este primit cu o lacomă curiozitate.* CARAGIALE, O. III, 278. *Cu ce foc l-ar fi sorbit din ochi și cât i-ar fi zâmbit în cale când ar fi venit să-i curme așteptarea și dorul, să-i ardă obrajii și să-i zugrume răsuflarea în pridididirea lacomă a sărutărilor fierbinți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 23. *Toate aceste le făceau... pentru orbul și lacomul nesat de avuție.* XENOPOL, I. R. IX, 244. *Tinerețea mea nemuritoare E lacomă de lumi mai ideale!* ANGHEL – IOSIF, C. M. 96. *Deodată fiorul de adineauri îl săgetă din nou, voluptuos și sfâșietor, dulce cuțit al unui lacom dor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32. *Nimic nu scăpa cercetării noastre lacome.* M. I. CARAGIALE, C. 40. *Totul nu e decât proiecția erotică a lacomei senzualități a acestui domnișor.* LOVINESCU, S. V, 222. *Îl privea pe Deliu c-o lacomă curiositate.* BART, E. 217. *Monarhul pipăi cu o curiozitate lacomă vechile covoare.* BARBU, PRINC. 5. *Încântarea lacomă cu care Andrei le vede și le iubește... fac ca trecătoarele lui iubite să intre în scenă fiecare încet.* CINEMA, 1974, nr. 3, 13. *Știința lui învață pe tineri nu consumul vieții, cu lacomă prostie, ci să folosească... tinerețea, dragostea, vacanța.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 20/1. *Nesațul lacom ne vatămă orice*

interes, d-aceea de multe ori pierdem cel mai bun folos ce avem în mână. ZANNE, P. VIII, 317.

– Pl.: *lacomi, -e.* – Şi: (regional) **lácum, -ă** adj.

– Din v. sl. лакомъ.

LACOMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcomos.**

LACÓN s. m. (Învechit) Laconian (**1**). Cf. L. ROM. 1986, 439, DRLU, ANTONESCU, D. 249, LM II, 123, DA II_2, 77.

– Pl.: *laconi.*

– Din lat. **lacon, -onis.**

LACONÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Laconic (**II 1**). *Voroava laconească la meşterşug ieste lăudată, iară materiia adevărul cu îndelungată şi chiară voroavă a să tâlcui, a celor neminciunoşi şi la voroavă izvorâtori lucru ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 63, cf. DDRF.

– Pl.: *laconeşti.*

– **Lacon** + suf. *-esc.*

LACONÉŞTE adv. (Învechit, rar) În mod laconic (**II 1**). *A ceasului strămtoare laconeşte a ritorisi mă învaţă.* CANTEMIR, I. I. I, 143, cf. DA II_2, 77, L. ROM. 1973, 442.

– **Lacon** + suf. *-eşte.*

LACONIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechii regiuni greceşti Laconia sau care era originară din Laconia; (la m. pl.) populaţie care trăia în Laconia; (învechit) lacon. *Ce căpătaşi mai mult, laconiane, aflându-te vingător acum?* ARISTIA, PLUT. 136/17, cf. ENC. ROM. III, 41, ŞĂINEANU, D. U., CADE 690.

2. Adj. Care aparţine Laconiei sau laconienilor (**1**), privitor la Laconia sau la laconieni, originar din Laconia; caracteristic laconienilor; (învechit, astăzi rar) laconic (**I**), (învechit) laconicesc (**1**). *Dialect laconian.*

– Pl.: *laconieni, -e.*

– Din fr. **laconien.**

LACÓNIC, -Ă adj. **I.** (Învechit, astăzi rar) Laconian (**2**). Cf. I. GOLESCU, C. *În poeziile laconice, din carii s-au mai conservat unele,... va recunoaşte că Terpandru şi Pindar nu fără cuvânt au însoţit vitejia cu muzica.* ARISTIA, PLUT. 134/14, cf. 135/4. *Rezultă că nu puţine laconice instituţiuni sânt mesculate între cele romane, dictate de acel Pitagora.* id. ib. 151/21, cf. LM. *Redarea lui „υ" prin „ου"... era proprie mai ales dialectelor beotic, laconic şi arcadic.* DR. IV, 414, cf. ŞĂINEANU, D.U.

II. 1. (Despre exprimare, despre stil, despre texte etc.) Formulat în puţine cuvinte; (învechit) laconicesc (**2**), (învechit, rar) laconesc. V. concis, lapidar, succint. Cf. DRLU. *Cea mai iubită a lui rostire au fost laconică, adeseori şăgalnică, dar cuprinzătoare de adâncă pătrundere.* ASACHI, I. 404/8. *Tractatul cel laconic (cu puţine cuvinte) din 1651... închizeşluia lui Vasilie Vodă posesiunea Moldovei.* id. O. II, 267. *Mihai trimisă în urmă în 28 octomvrie în tabăra transilvanilor următor ultimatum laconic.* id. ib. 294, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, $82^1/4$, $82^1/9$, NEGULICI. *Banfi zise lui Harteneck în termini reci şi laconici: D-ta eşti arestantul nostru.* BARIŢIU, P.A. I, 96, cf. STAMATI, D, id. v. $481^2/32$. *Proiectul de faţă e foarte laconic şi este cunoscut sub numire de ponturile popilor.* RUSSO, S. 119. *Astă afectare şi acea alegere de forme laconice spre a-şi esprima cugetarea nu făcea să se piarză studiu şi eleganţa.* TEULESCU, C. 363/24. *Fără îndoială, ziceam, acesta e limbajul adevăratului amor! Laconic şi înfocat.* NEGRUZZI, S. I, 61. *Atât, nu zic mai mult!... Şi ce va fi voind oare să înţeleagă Ahmet printr-aceste vorbe laconice şi neînţelese?* FILIMON, O. I, 171. *Paganini răspunse... în stilul cel mai laconic: „Mă voi căi, da! numai de-mi va prisosi timpul."* id. ib. II, 323, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., FROLLO, v. 300. *Epi[sco]pul Dobra au primit, afară de comitiva de tot laconică alăturată la decretul său, una instrucţiune secretă neoficială* (a. 1868). BARIŢIU, C. II, 217. *Îţi simt situaţia sufletească din laconica scrisoare.* MAIORESCU, ap. LOVINESCU, S. VIII, 34, cf. BARONZI, I. L. IV, 201/21, CANELLA, V. 125, COSTINESCU, LM. *O telegramă laconică a agenţiei Havas nu ne spune decât că bancherul Landau câştigase procesul său la Curtea Supremă.* EMINESCU, O. XII, 70. *Aşterne cu mână sigură... următoarea compoziţie care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie.* CARAGIALE, O. I, 161, cf. VII 195, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Explicaţiile laconice ale lui Agalidi nu-l mulţumeau defel.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 118, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pentru explicarea acestei şcoli de spaimă şi de milă a teatrului grec, nu avem decât un singur text autentic, un laconic pasagiu al lui Aristot.* LOVINESCU, S. V, 317. *Caracterul său de general se reliefează foarte bine prin atitudinea lui imperativă, suficient ilustrată de comenzile laconice, specific militare.* ARH. FOLK. II, 40, cf. DA II_2, 77. *O poruncă impresionează cu atât mai puternic, cu cât e mai laconică.* IORDAN, STIL. 168, cf. SCRIBAN, D. *Primeşte o citaţie de martor într-un proces, citaţie laconică şi lapidară.* ARGHEZI, P.T. 467. *Remus Gavrilcea scrise câteva luni... bilete laconice, transmiţând unele mesaje orale prin curier.* CĂLINESCU, S. 518, cf. 603, cf. DL, DM. *Documentele, destul de laconice..., ne îngăduie să pătrundem în interiorul obştii şi a mecanismului ei.* PANAITESCU, O. Ţ. 110, cf. L. ROM. 1966, 250. *„Recenziunile şi raporturile academice" se caracterizează, în genere, printr-o structură foarte simplă: comentariu laconic şi citate numeroase.* N. MANOLESCU, C. M. 196. *După răspunsul acesta laconic, tăcerea s-a lăsat asupra noastră ca o mână grea, apăsătoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 10/2. *Versurile lui Castillo... sunt laconice, tăiate scurt, cu lovituri neregulate de baltag.* ib. 1973, nr. 44, 15/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Se gândea cu groază la ceea ce se va fi petrecut în sufletul ei, când primise în dimineaţa morţii lui Sever laconica telegramă.* I. GHEŢIE, B. II, 441, cf. DTL, DN^3, DSR, NDN. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Când inima simte, condeiul devine scurt, laconic, iute ca bătăile pulsului.* HASDEU, I. V. XI. *Copila a mărturisit părinţilor ei, cu modestia, dar şi cu hotărârea laconică ce o caracterizau, vocaţia de a îmbrăţişa Biserica Catolică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 16/2. ✧ (Adverbial) *Da, răspunse laconic medicul.* BARONZI, C. VII, 190/6, cf. VIII, 146/5. *Madam Georgescu răspunde*

consoartelui tot aşa de laconic cum i-a răspuns şi dânsul. CARAGIALE, O. II, 3, cf. VII, 69, 262, DDRF, ŞĂINEANU, D.U., CADE. *Ni se răspunde laconic.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 15, cf. DA II_2, 77. *L-au apreciat laconic. Unii: „Corect şi mediocru". Alţii: „Plat".* TEODOREANU, C. B. 220. *Am răspuns şi eu ce m-a învăţat Dumnezeu şi am plecat, spune, laconic, Caradja.* C. GANE, TR. V. II, 268. *În memoriul personal... era notat laconic: „bun marinar, slab militar".* BART, E. 119, cf. SCRIBAN, D., SCL 1963, 211, 215.

2. (Despre oameni) Care se exprimă în puţine cuvinte; care vorbeşte puţin. *Ast companion al meu... fu... laconic în întrebări şi răspunsuri.* PELIMON, I. 198/24. *Mi-a răspuns măreţ şi laconic.* GHICA, S. 395, cf. CANELLA, V. 205. *Sunt limbuţi când e vorba de nimicuri şi laconici când povestesc evenimente foarte importante.* BUL. COM. IST. II, 33. *Farmecul pe care-l dă conversaţiei înţelegerea prin aluzii, ne determină să fim laconici, eliptici şi fragmentari în expresii.* DR. VI, 498. *Eşti cam laconic, Radule.* C. PETRESCU, Î. II, 266, cf. DA II_2, 77. *Arhitectul ridica automat mâna în timpul lucrului, mânca fără a privi ce mănâncă, laconic şi chiar ursuz şi mut.* CĂLINESCU, B. I. 225. *Pe tot timpul mersului, Eminescu s-a arătat... foarte laconic şi a umplut mereu carneţelul cu însemnări.* id. O. XI, 82. *Boris, agent de legătură între centru şi provincie, decis şi laconic.* CONSTANTINESCU, S. II, 249. *Autorii, care au consacrat lui Hasdeu întinse biografii... sunt tot atât de laconici.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 266, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Singura mea datorie acum e să fiu calm, isteţ şi încăpăţânat. Dur. Tare de cap. Ursuz. Laconic.* STEINHARDT, J. 14, cf. NDN.

– Pl.: *laconici, -ce.*

– Din lat. **laconicus, -a, -um**, fr. **laconique**, ngr. **λακωνικός**, it. **laconico**.

LACONICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) **1.** Laconian (**2**). *Bolnavul să să hrănească cu bucate uscăcioase... şi să slujască cu cât îndemnează la năduşală, adecă să să îmbăieze în baie laconicească cu abur şi cu apă fierbinte.* MEŞT. DOFT. II, 4^v/5. *Năravuri laconiceşti.* I. GOLESCU, C., cf. LM 342, L. ROM. 1966, 250.

2. Laconic (**II 1**). *Eu iubesc mai mult alcătuirea laconicească.* GHERASIM, IST. 132^r/22. *Ţi-am zis că o cunosc şi credeam că înţelegi noima acestui cuvânt laconicesc.* FILIMON, O. I, 229, cf. LM 342.

– Pl.: *laconiceşti.*

– Cf. ngr. λακωνικός, lat. laconicus, -a, -um, fr. laconique.

LACONICÉŞTE adv. **1.** (Învechit, rar) Ca laconii, în felul laconilor (care se exprimau în puţine cuvinte). *Imputarea care să face spartanilor în rândul groasei neînvăţături şi neştiinţe a lor, să vede tocma a fi necuviincioasă, mai vîrtos de vom socoti cu ce grije s-au sârguit ei... Să se facă harnici a cugeta bine, a grăi formos după chipul acei filosofii, carea fără a face multe cuvântări netrebnice şi viclene..., ci carea închipuieşte şi polieşte priceperea şi năravurile. A grăi laconiceşte nu să chema altceva, ci a filosofi.* MOLNAR, I. 236/22.

2. (Învechit) În mod laconic (**II 1**). Cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 82^1/7, PONTBRIANT, D., FROLLO, v. 300, COSTINESCU, LM, DA II_2, 77.

– **Lacon** + suf. *-iceşte.*

LACONICITÁTE s. f. (Rar) Laconism. Cf. DSR.

– **Laconic** + suf. *-itate.* Cf. it. laconicità.

LACÓNICUM s. n. Parte a termelor romane unde se făceau băi de abur. Cf. ENC. ROM., DN^3, NDN.

– Din lat. **laconicum**.

LACONÍSM s. n. **1.** Exprimare laconică (**II 1**); însuşirea de a fi laconic; (rar) laconicitate. *Acest cuvânt iaste... cea mai mare scurtare şi laconizm de a grăi.* VĂCĂRESCUL, GR. 126/4, cf. DRLU, POEN. – AAR. – HILL, v. II, 82^1/9. *Îngustarea acestui mic tractat nu ne-a îngăduit a da părţii a treia şi a patra cuvenita întindere ce cere sujetul. Cu toate acestea noi am pus în partea întâia toţi principii trebuitori şi, cu puţină gîndire, nimic nu ar fi mai lesne decât a umplea lacunele obligatului nostru laconism.* BREZOIANU, A. 376/21, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Este lucru de mirare cum Lavater n-a tractat nimic serios pentru această parte a corpului, nelăsându-ne mai nicio regulă, ca şi pentru urechi. Laconismul (scurtarea) lui se pare şi mai singular, fiindcă d. Lavater isprăveşte scurta sa descriere cu aceste vorbe.* FIS. 155/11. *El cultiva nencetat cu filosofii greci de şcoala dinaintea lui Platone, a căruia era Academia Romei. Căuta după esemplul lor laconismu substanţial, astă îndeplinire fără o nemărginită întindere a descursurilor.* TEULESCU, C. 363/16. *Astă a lor vorbire sentenţioasă, adecă laconismul, era mai mult un studiu de filosofie.* ARISTIA, PLUT. 133/20, cf. PROT. – POP., N.D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Nu credem să mai fie în istoria română un alt esemplu, către carele mai bine să se poată aplica sublimul laconism al lui Cezar: „venii, văzui, vinsei".* HASDEU, I.V. 110, cf. FROLLO, V. 300, COSTINESCU, LM. *Ieri d. preşedinte al consiliului s-a exprimat printr-un admirabil laconism.* MAIORESCU, D. II, 325. *Mesagiul Coroanei, aşa de bogat în solicitudinea sa pentru lucrările d-voastră în anul trecut, în anul acesta vă zice cu un laconism demn de o mai bună cauză: mai aveţi din anul trecut proiecte de legi.* id. ib. III, 380. *Telegrama, în laconismul ei, întrebuinţează termeni improprii.* EMINESCU, O. XI, 151, cf. DDRF. *Însamnă..., în laconismul său cuprinzător, acest întâi amestec al turcilor în domnia Moldovei.* XENOPOL, I. R. VI, 89, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un calcul enigmatic şi o indicaţie de laconism telegrafic.* C. PETRESCU, C. V. 47, cf DA II_2, 77, SCRIBAN, D. *Laconismul acesta, comprehensiv cât o inscripţie funerară, exprimă toată substanţa „Omului de după uşă".* PERPESSICIUS, M. IV, 245, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 431, DL, DM. *Meritâ să fie amintită şi sobrietatea, care devine uneori laconism, a replicilor Mariei Procopie.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1958, 138. *Laconismul în proză cred că este una din calităţile cele mai mari.* GL 1958, nr. 3, 6/4. *Într-o astfel de manieră de povestire, descrierile portretistice capătă o înfăţişare caracterizată prin laconismul lor.* L. ROM. 1959, nr. 3, 60. *Emoţia*

ţâşneşte nu din elementele decorative sau din „starea lirică", ci din însuşi laconismul descripţiei. v. ROM. ianuarie 1960, 127, cf. M. D. ENC, DEX, DN[3]. *Literatura... respinge „sărăcia rezumativă" a faptului brut. O scurtare şi un laconism prea mare îl îndepărtează pe scriitor de adevărul vieţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 3/1. *Din fericire, în laconismul ei verbal, poezia lui Nerval transmite muzica lăuntrică a unui mare spirit înnoitor şi vestitor de radicale înnoiri.* ib. 1979, nr. 6, 19/4, cf. DSR, L ROM. 1986, 378, D. ENC., NDN.

2. (Învechit) Mod de a se exprima propriu laconilor; mod de comportare caracteristic laconilor. *Prin aceste deprinderi s-au poliit pătrunzătoarea pricepere, acea înţelepciune a duhului, acel laconism bogat de cugete înalte şi acele alese sentenţii sau graiuri înfrumseţate ale spartanilor.* MOLNAR, I. 232/12, cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: (învechit, rar, **2**) *laconismuri.* I. GOLESCU, C. – Şi: (învechit) **laconízm** s. n.

– Din ngr. **λακωνισμός**, fr. **laconisme**.

LACONIZÁ vb. I. Intranz. (Învechit, rar) A vorbi concis. Cf. FROLLO, v. 300.

– Prez. ind.: *laconizez.*

– Din fr. **laconiser**, it. **laconizzare**.

LACONÍZM s. n. v. **laconism**.

LACOVÍŞTE s. f. v. **lăcovişte**.

LÁCRĂ s. f. v. **raclă**.

LÁCRĂMĂ[1] s. f. v. **lacrimă**.

LÁCRĂMĂ[2] s. f. v. **lăcramă**.

LÁCRÂMĂ s. f. v. **lacrimă**.

LACREMÁ vb. I v. **lăcrima**.

LACREMÁRE s. f. v. **lăcrimare**.

LACREMÁT, -Ă adj. v. **lăcrimat**[2].

LACREMATÓR s. n. v. **lacrimatoriu**.

LACREMATÓRIU s. n. v. **lacrimatoriu**.

LÁCREMĂ s. f. v. **lacrimă**.

LACREMIOÁRĂ s. f. v. **lăcrimioară**.

LACRÉU s. n. = **recăl**. *Îmbumbă-t'e la lacreu.* ALR I 1 884/278, 320. *Pun bondă-n lacreu.* ib. II 6 537/325, cf. ALR SN IV h 1 182/325, LEXIC REG. 9. ✦ (Regional) Flanelă sau bluză făcută din stambă (Câmp – Beiuş). CV 1951, nr. 3–4, 46, TEAHA, C. N. 238. ✦ (Regional) Vestă (**1**) femeiască (Holod – Beiuş). LEXIC REG. 66.

– Pl.: *lacreuri* şi *lacreie* (LEXIC. REG. 66), *lacreauă* (ALR SN IV h 1 182/325). – Şi: **licréu** s. n. CV 1951, nr. 3, 46.

LACRIMÁ vb. I v. **lăcrima**.

LÁCRIMA-CHRÍSTI s. n. Vin alb sec, aromat, care provine din viile de la poalele Vezuviului. Cf. DEX[2], NDN. ✦ Varietate de viţă de vie italiană din care se produce acest vin. Cf. DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *-cristi.*

– Din it. **lacrima Christi**, fr. **lacryma-christi**.

LACRIMÁL, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care se referă la lacrimi (**1 1**), la secreţia sau la scurgerea lor. *Dinapoiul acestei apofize se vede şanţul lacrimal ce se scoboară în linie verticală.* KRETZULESCU, A. 107/14, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ✧ *Glandă* (sau, învechit, *ghindură*) *lacrimală* = glandă anexă a ochiului, care secretă lacrimile; (învechit, rar) gâlca lacrămilor, v. lacrimă (**1**). *Să... află nişte glande lacrimale ce slujesc a uda oarecum surfaţa de dinainte a ochiului.* KRETZULESCU, A. 454/22. *Aparatura lacrimală să alcătuieşte de glanda lacrimală, de ţevile care varsă lacrimile.* id. ib. 460/25. *Puterea voinţei..., lucrând asupra glandei lacrimale, să ude colţul ochiului seu cu o lacrimă falsă.* BARONZI, C. IV, 193/11. *Bucuria sau ceapa lucra asupra glandei lacrimale.* id. ib. VI, 125/19, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lacrămile sunt produse de glanda lacrimală, care este aşezată în partea dinafară a ochiului.* BIANU, D. S. 403, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Suferinţa lor nu se refugiază... în glandele lacrimale, ci cade în adâncimile sufletului.* TEODOREANU, M. II, 517, cf. ENC. AGR. III, 434, SCRIBAN, D., DL, DM, ABC SĂN. 117, D. MED., DEX. *Sac lacrimal* = formaţiune anatomică sub formă de pungă, care comunică în partea inferioară cu canalul lacrimal, având rolul unui rezervor în care se scurg lacrimile; (învechit, rar) sacul lacrămilor, v. lacrimă (**1**). Cf. LM, BIANU, D. S. 403, ENC. AGR. I, 547. *Canal lacrimal* = canal constituit dintr-o parte osoasă şi una membranoasă, care permite secreţiei produse de glandele lacrimale să se scurgă din orbita ochiului în fundul gurii. Cf. DA II$_2$, 79. *Atinge...o tumoare a canalului lacrimal.* CĂLINESCU, C. O. 111, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. S. n. (Anat.) Os mic situat pe peretele medial al orbitei. Cf. NDN.

– Pl.: *lacrimali, -e.*

– Din fr. **lacrymal**.

LACRIMÁRE s. f. v. **lăcrimare**.

LACRIMATÓRIU s. n. (În antichitatea romană) Vas de ceramică sau de sticlă, de mici dimensiuni şi cu formă alungită, care se punea, cu uleiuri parfumate, în morminte şi despre care s-a crezut că era destinat păstrării lacrimilor. *Din aceste obiecte antice... se înşirase pe dinaintea bisericei... diademe de aur, brăţări..., lacrimatorii.* ASACHI, S. L. II, 286, cf. CALENDAR (1855), 114/28. *Depuseră dupre ritul roman, în lacrimatorii a lor lacrimi.* ib. (1858), 110/19, cf. BARONZI, I. L. IV, 201, id. L. 111, COSTINESCU, LM. *Un arheolog... descopere şi el... un mâner de vas casnic..., pe care-l botează de lacrimatoriu..., întrebuinţat de romani... în momente... de intime expansiuni.* ODOBESCU, S. II, 297, cf. DA II$_2$, 79, SCRIBAN, D., M. D. ENC., NDN.

– Pl.: *lacrimatorii*. – Şi: (învechit) **lacrimătóriu**, **lacrematór** (BARONZI, L. 111), **lacrematóriu** (id. I. L. IV, 201) s. n.
– Din lat. **lacrymatorium**, fr. **lacrymatoire**.

LACRIMÁŢIE s. f. Eliminare a apei sau a răşinilor prin picurare, din părţile vătămate ale plantelor lemnoase. NDN.
– Pl.: *lacrimaţie*.
– Din lat. **lacrimatio**.

LÁCRIMĂ s. f. **1.** Picătură din secreţia lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care se scurge în afara ochiului în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului, determinate de o acţiune fizică, de o emoţie etc.; (la pl.; de obicei precedat de prep. „în", „de", „din") secreţie lichidă a glandelor lacrimale, care înlesneşte mişcările globului ocular şi care, în exces, inundă ochii, putându-se prelinge pe obraz; (la pl.) plâns[1] (**1**). *Pus-ai lacrămile mele între tinre ca în făgăduita ta.* PSALT. HUR.[2] 134, cf. 120. *Scoase... ochii miei de lacrămi.* PSALT. 245. *Cu lacrămele sale şi cu postul şi cu rugăciune poate sparge scriptura păcatelor* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 465/19. *Auzi rugăciunea mea, Doamne, şi cererea mea ascultă. Lacrămele meale nu tăcea, că mutatu-s eu la tine şi venit ca toţi părinţii mei.* CORESI, PS. 104/1. *Împlearea ta şi lacrămile tale să nu laşi a trece.* PO 254/2. *Oftă şi căuta spre ceri. Şi cu lacrămi udă pământul* (a. 1600–1625). GCR I, 67/32. *Pre mulţi văz acmu milcuindu-se cu sufletele şi den mulţi ochi curând lacrăme pe obraz* (a. 1642). id. ib. 99/12. *Plângea şi lacrâmi pre feţele lor curea.* VARLAAM, C. 129, cf. ST. LEX. 149[v]/21. *Auzit-am rugăciunile tale şi am văzut lacrămile tale, drept aceea iată că-ţi mai lungesc zilele.* NEAGOE, ÎNV. 70/20. *Au răspuns crăiasa solului că nu poate să stea acmu după sfaturi..., slăbită fiind de lacrimi şi de amară inimă după craiul, soţul său.* M. COSTIN, O. 295. *Spăl în nopţile toate perinile mele, Cu lacrimile mele, de-m moi aşternutul.* DOSOFTEI, O. I, 20. *Plângând, au plâns noaptea şi lăcrămile ei – pre obrazul ei şi nu era cine să o mângâie.* BIBLIA (1688), 529[2]/13. *Au rămas toţi cu lacrămile pre obraz.* IST. Ţ. R. 124. *Bogate lacrămi era, cât s-audzè glasul lor la cer.* NECULCE, L. 376, cf. ANON. CAR. *Dumnezeu au căutat spre lacrămile tale şi au ascultat rugămentea ta.* CANTEMIR, HR. 142. *Cu patimă rea şi cu lacrămile ca de foc blestema pre cei ce au fost pricina aceştii nenădăjduite primejdii.* R. POPESCU, CM I, 509. *Acele lacrămi şi suspini ale creştinilor pre ei la osândă ca aceea i-au adus.* R. GRECEANU, CM II, 59, cf. LEX. MARS. 221. *Să ne spălăm şi să ne curăţim păcatele cu apa sfintei pocăinţe şi cu lacrămi.* ANTIM, O. 92, cf. 144. *Aicea nu sânt cuvinte den dăstul pentru ca să o scriem împrejur, aicea trebuie lacrămi ca să o plângem* (a. 1742). GCR II, 31/33. *Atâta era pătruns de dureri, încât a vorovi nu pute; ochii lui împlântaţi în lacrămi şi, cu toată pofta ce are a ne povesti, putere nu-i rămăsasă* (cca 1750–1780). id. ib. 85/26. *Sta luptându-să împrotivă către durerile lacrămilor.* AETHIOPICA, 74[r]/8. *Umezeala aceasta, carea se face din lacrămi, se adună în unghiul ochiului.* ŞINCAI, în ŞA I, 670. *Celi moi părţi a trupului ominesc sânt hilos, sângele..., lacrămile.* AMFILOHIE, G. F. 251[v]/12. *Lacreme râurează spre uşurare.* CANTACUZINO, N. P. 142[r]/11. *Şi-i mergea lacrămile din ochii lui, izvor* (a. 1794). ŞA I, 197. *Lacrămile sânt semnul întristării.* MICU, L. 50/11. *De vor lăcrăma, ţi să fac ochii doao izvoară şi de ai fi fost şi piatră scoţi lacrămi.* MOLNAR, R. 8/12. *Nu poci, fătul mieu, ca să ţiu lacrămile.* SIROIU, 45[v]/3. *Lacrimile altora să plângă fac.* SLĂTINEANU, A. 68/17. *De lacrămi ochişori îşi şterge.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 271, cf. id. LEX. *Cu ochii plini de lacrămi îl săruta.* ŢICHINDEAL, F. 163/8. *Lasă să curgă lacrămile mele.* KOTZEBUE, U. 20[v]/21. *Te văz cum că te mâhneşti, Lacrămile din vederi vreai să mi le tăinuieşti.* BELDIMAN, O. 30/11. *O, râuri şi mări..., ochilor mei daţi atâtea lacrămi, cât îndestulat să pot plânge nefericirea mea.* TEODOROVICI, I. 95/5, cf. GOLESCU, Î. 47, DRLU. *Semnile amorului sunt ruşala..., lacrămi, urgii..., împăcare.* POTECA, F. 242/7. *Acest junghi... întunecă vederea şi-i întârâtă lumina... cu curgere de... lacrămi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 216/26. *Era încă-n genuchie, plin de sudoare, Prinţul, Şi lacreme eroic ştergea dup-a sa faţă.* HELIADE, O. I, 216, cf. I. GOLESCU, C. *Copiii sânt supuşi rătăcirei, dar pururi se întorc cu lacrămi pe ochi către milostivul şi înduratul lor părinte.* MARCOVICI, D. 5/20. *L-au umplut lacrămile.* DRĂGHICI, R. 80/3. *Aici lacrimile mele Nu-mi pot urma a spăla.* HRISOVERGHI, P. 42/2, cf. VALIAN, V. *Cel puternic denaintea celui slab îngenunche, cu lacrimile pe obraz.* ARHIVA R. I, 51/14, cf. 42/10, 47/9. *Veni în braţele mele cu ochii în lacrămi şi râzând.* C. A. ROSETTI, N. I. 178. *Necrologul fericitului Pop mi-a stors lacrămi..., omul acela a fost un suflet drept.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 188. *Mâncărimea genelor vine... din cumplită durere de ochi şi din asprimea lacrimelor.* CORNEA, E. I, 89/29, cf. ISER. *Au ieşit cu lacremile în ochi.* BARIŢIU, P. A. I, 66. *Cu ochii plini de lacrimi..., Ce ai simţit în tine, prin vocea ta ai spus.* R. IONESCU, C. 11/11. *Lacrimile îi umplură ochii.* NEGRUZZI, S. I, 50, cf. POLIZU. *Aceste puţine cuvinte... ne-au făcut pe toţi să ne podidească lacrimile.* GHICA, S. 171. *Ochii mei în lacrămi înoată în tăcere.* ALEXANDRESCU, O. I, 100. *Făcu să cază din ochii săi de şarpe două lacrime.* FILIMON, O. I, 126, cf. PONTBRIANT, D. *O lacremă udă pleoapa cea uscată a bătrânului.* BARONZI, C. IV, 243/16, cf. CANELLA, V., CONV. LIT. IV, 79, 91, COSTINESCU, CIHAC, I, 137. *Lacrimile străluceau în genele ei.* BOLINTINEANU, O. 400, cf. LM. *Au izbucnit în lacrimi, atât le venea de greu a vedea semnul unei armate străine pe pământul României.* MAIORESCU, D. II, 193. *Ridică senini, drăgălaşii ei ochi albaştri muiaţi într-o rouă de lacrimi.* ODOBESCU, S. I, 129. *Cum lacrima iese din ochi, astfel iese gândirea pe buze.* EMINESCU, O. XV, 19. *Moş Nichifor se azvârle pe capră, dă bici iepelor şi lasă pe jupânul Strul şi cu ai săi, cu lacrimile pe obraz.* CREANGĂ, P. 117. *Lacrimi începură să ude obrajii fetei.* CARAGIALE, O. II, 323. *Cât merse pân-acolo, ea se ducea dusă..., ştergând din când în când câte o lacrămă.* SLAVICI, O. I, 290. *Porni, lăsându-le suspinând şi cu lăcrămile în ochi.* ISPIRESCU, L. 9. *Aveam ochi-n lacrimi, scăldaţi în suferinţă.* CONTEMPORANUL, II, 210. *În ochi să nu aibi lacrimi.* MACEDONSKI, O. II, 16. *Lăcrămile de pe faţă Ni le sorbeam cuprinşi în braţe.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 19. *Liniştit de dor şi lacrimi...,*

Pradă să te dai hodinei. CONTEMPORANUL, VII, 161. *Faţa i se făcu galbenă ca ceara şi două lacrimi îi licăriră sub pleoape.* BACALBAŞA, M. T. 172, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 71, 211. *Mărturisesc că, auzind în limba noastră cântecele obicinuite din copilărie..., mă năbuşiră lacrimile.* ARHIVA, X, 141, cf. JAHRESBER. III, 5. *Tăcând, a şters femeia o lacrimă cu iia.* COŞBUC, P. I, 142. *Cu lacrimi în ochi mi-am luat rămas bun.* SBIERA, F. S. 127. *I se umplu ochii de lacrimi.* DELAVRANCEA, H. T. 22. *Fruntea îi ardea, lacrămile o podideau.* D. ZAMFIRESCU, A. 9. *Faţa-i era înecată-n lacrimi.* SANDU-ALDEA, U. P. 159, cf. JAHRESBER. XII, 59, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. *Un sentiment de demnitate... porunceşte tuturor instinctelor ce se ascund mai adânc, tuturor lacrimilor ce vin pe pleoape.* IORGA, P. A. II, 187. *Telemah, de dorul lui Ulise, Fu-nduioşat şi-l podidiră lacrimi.* MURNU, O. 55, cf. BIANU, D. S. *Şi-o lacrimă mi-a curs fără voie de-a lungul feţei.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 89, cf. 225, TDRG, DHLR. *Ochii îi erau plini de lacrămi.* AGÎRBICEANU, S. 542, cf. CDDE. *Cu ochii înotând în lacrimi, se înroşi şi rămase nedumerit.* HOGAŞ, DR. I, 75. *Dete capul pe spate, ca să curgă lacrimile înapoi, în fundul ochilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 233. *Pe Dobrin l-a pornit dascălul Manea la şcoli, lăsând... pe mama dăscăliţa cu... ochii plini de lacrimi.* SOVEJA, O. 76. *Văzu un soldat... cu faţa scăldată în lacrimi.* REBREANU, P. S. 24, cf. AL. PHILIPPIDE, S. IV, 61, RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 392, ŞĂINEANU, D. U. *Din când în când îşi ştergea ochii de lacrimile ce dau năvală.* BASSARABESCU, S. N. 151, cf. CADE. *Patroana abătută, cu ochii în lacrimi, lasă să cadă cheia.* CAMIL PETRESCU, T. I, 460. *Costea îi văzu lacrimile şi avu o bucurie rea.* C. PETRESCU, C. V. 95. *În fiece fir de geană s-a aşezat... câte un bob amar de lacrimă.* KLOPŞTOCK, F. 36. *Safta suspinase, cu o singură lacrimă prelinsă pe obraz.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 202. *Abia după ce-a văzut pernele leoarcă de lacrimi, a venit şi ea lângă dânsul.* COCEA, S. II, 57. *Sudoarea rece de pe frunte se amesteca în dârele de lacrămi.* POPA, V. 158, cf. 23. *Când m-a sărutat, lacrimile ni s-au întâlnit pe obraji.* VLASIU, A. P. 327. *Cu ochii în lacrimi privea cerul şi pădurea şi începea să plângă.* SADOVEANU, O. I, 64. *Avea o senzaţie de durere fizică aşa de intensă, că-i da lacrămile în ochi.* BART, E. 212. *Cu ochii înmuiaţi în lacrămi, amândoi s-au apropiat unul de celălalt.* MOROIANU, S. 71, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 373, IORDAN, STIL. 41, id. L. R. 280, ROSETTI, I. L. R. 490, SCRIBAN, D. *Când mă gândesc la căsuţa noastră,... îmi dau lacrimile.* KIRIŢESCU, G. 71. *Îşi şterge lacrimile cu dosul palmei.* CONSTANTINESCU, S. II, 468. *Pe maica stareţă... o podidiră lăcrimile.* ULIERU, C. 49. *Acest vultur îşi sileşte puii să privească în soare, omorând pe acela căruia îi dă lacrimile.* BĂCESCU, PĂS. 231. *Lacrimile îi scapă discrete din nişte ochi ca zenitul.* ARGHEZI, P. T. 22, cf. PERPESSICIUS, M. II, 23. *Îşi şterse cu o batistă o lacrimă.* BLAGA, H. 190, cf. 205, id. O. I, 20, RALEA, S. T. III, 169. *Omului care omoară om îi seacă izvorul lacrimilor.* STANCU, R. A. IV, 264. *Unu' lasă-n urmă sânge, Altul lacrimi, fiindcă plânge.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 122, cf. L. ROM. 1954, nr. 2, 84, nr. 4, 93, cf. GRAUR, F. L. 51, 72, 101, 142, SCL 1956, 216, L. ROM. 1957, nr. 3, 67, 81. *Crezi... că nu m-am trezit niciodată pe o pernă udă de lacrimi?* H. LOVINESCU, T. 327. *Dacă priveşti stăruitor valurile strălucind, îţi vin lacrimi în ochi.* TUDORAN, O. 127, cf. DL. *Am găsit-o... udând podeaua cu lacrimi.* PREDA, R. 59, cf. CONTRIBUŢII, II, 61, III, 43, 48, SCL 1959, 430, FD, II, 134, 138, L. ROM. 1960, nr. 1, 90, DER, CIORĂNESCU, D. ET. 4 673, ABC SĂN. 262, SORESCU, U. 60, SCL 1965, 644, 781, L. ROM. 1967, 438, CL 1968, 132, L. ROM. 1969, 232, FORM. CUV. I, 26, D. MED., L. ROM. 1973, 40, 142, 1974, 211, 504, V. ROM. ianuarie 1974, 30, DEX, L. ROM. 1975, 18, 600. *O veste mai bună ca aceasta nici că puteai să-mi dai! exclamă, cu ochii în lacrimi, Helena.* I. GHEŢIE, B. II, 98, cf. I, 114, ALIL XXVI, 110, cf. L. ROM. 1978, 212, SCL 1994, 115. *Când plânge,... îşi ascunde lacrimile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr.2, 21/1. *Sărmanul voinic străin..., Ori încotro s-o întoarce, Tot plânge şi lacrămi stoarce.* TEODORESCU, P. P. 285. *Cu-o mână acul ţinea, Cu alta lacrimi ştergea.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 171. *Iau cuţâtu să-mi tai pită, Lacrămile jos îmi pică.* MÂNDRESCU, L. P. 24. *Multe lacrimi au mai stors din ochişorii părinţilor.* MARIAN, T. 19. *Aşa plângea, de-i curgea lacrămile ca bobul pe obraz.* RETEGANUL, P. I, 56. *Ne-am despărţit cu lacrimi în ochi.* CARDAŞ, C. P. 5. *Lacrămile pică jos, Obrazu ie tot frumos.* GRAIUL, I, 92. *Lacrămile-i ciuruia, Tot măşcate ca bobul Şi-nfocate ca focul.* BUD, P. P. 4. *Se-ntoarnă biata-mpărătească cu lacrămile-n ochi acasă.* VASILIU, P. L. 47. *I se umple ochii de lăcrămi căci ştia că nu mai scapă de-acolo.* PAMFILE, CER. 22. *Să şeadă singură-n casă, Să-i cadă lacrimi pe masă.* IZV. XII, 57, cf. ARH. FOLK. III, 84, ALR I/I h 74, ALRM I/I h 30, h 31, ALR II/I h 17, ALR II/I MN 4, 6829, NALR – O I h 41, NALR – MB I h 30, A II 4, 5, 6, 8, 9, 10, III 1, 2, 5, 7, 17, 18, 19, IV 1, 3, IX 3, 5, TEAHA, C. N. 42. *La inimă se-nmuia Lacrămile-l podidea.* BALADE, III, 85, cf. FOLC. TRANSILV. X, 98, 243, O. BÎRLEA, A. P. II, 110, III, 258, cf. ALR – B III h 425/59, ALR – T h 59. ✧ (În proverbe şi zicători) *Lacrimile săracilor, nici soarele, nici vântul nu le pot usca.* NECULCE, ap. ZANNE, P. V, 557. *Lăcrămile uşurează a sufletului întristare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 317. *Cine plânge înaintea judecăţii îşi pierde lacrămile.* PANN, P. V. III, 27/10, cf. ZANNE, P. V, 367, 368. ✧ (În ghicitori) *Ce apă este în lume fără nisip?* (*Lacrima*). ŞEZ. III, 23. *Apa cea mai lină şi mai făr' de tină. (Lacrima).* IZV. XII, 164. ✧ (Cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de", care arată cauza producerii lacrimilor) *Trebuie să ne spălăm cu lacrămile pocăinţii.* ANTIM, O. 64. *De aici înainte vor fi lacremele căirii.* CANTACUZINO, N. P. 87r/10. *Aceste necontenite glasuri... şi ale multora lăcrămi de bucurie făcea pe fieşcare să să cutremure.* GOLESCU, Î. 20. *Dulceaţa liniştii sănătăţii..., simţirea amărăciunii durerii de boală... le simţim atât singurate, cât şi împreunate într-un moment precum sânt lacrămile de bucurie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 97/8. *Toată suflarea rumânească... binecuvintează cu lacrămi de recunoştinţă scumpul nume al Măriei Voastre.* MARCOVICI, D. VII/9. *Storcea de la inimi crude lacrămi de înduioşie.* ASACHI, S. L. I, 62. *Multe lacrimi de bucurie au putut vedea picăturind* (a. 1846). BARIŢIU, C. II, 326. *Cu lacrimi de bucurie pe obraz... Au primit jurământul.* CONACHI, P. 88. *Lacrimi de bucurie izvorau din ochii lor.* NEGRUZZI, S. 6. *Ochii tei... Făcuţi de iubit,*

d-a stoarce lacrimi de jeale Şi din cel mai împietrit. MUREŞANU, P. 17/17. *Răspunse tânărul cu ochii plini de lacrimi de recunoştinţă.* FILIMON, O. I, 199. *Peste geana ei lunecă o lacrimă de durere.* CONV. LIT. IV, 78. *Toţi pe sub genele lor Au lacrime de dor.* ALECSANDRI, POEZII, 271. *Împărăteasa... plângea cu lacrimi de văduvie singurătatea ei.* EMINESCU, P. L. 3. *Îndată i se umplură ochii de lacrimi de bucurie!* CREANGĂ, P. 95. *Ar primi cu lacrimi de recunoştinţă orice principe străin.* XENOPOL, I. R. 192. *Chieful şi veselia au fost astâmpărate cu lacrimile duioasei amintiri!* SBIERA, F. S. 179. *Lacrima nădejdii Pe fruntea mea să cadă.* GOGA, POEZII, 27. *Opere salutate la apariţie cu lacrimi de extaz... nu mai sunt astăzi nici citite.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 54. *Lacrimi... de emoţie... îi umezeau ochii.* COCEA, S. II, 158. *Cu lacrimi de fericire... privea conturul mereu mai îngust al lunii.* A. HOLBAN, O. II, 191. *Era un râs nemaipomenit..., cu lacrimi de bucurie.* VLASIU, A. P. 67. *Grămădită într- un jilţ, iar începu a plânge lacrimi de bucurie.* SADOVEANU, O. I, 27. *Deveni... „păpuşeriul" mijloc sigur de a scoate lacrimi de râs.* CĂLINESCU, O. XIV, 144. *De la casă până-n vale, Îţi curg lacrăme de jale.* PAMFILE, C. Ţ. 248. ✧ (Cu determinări ca „arzătoare", „amare", „fierbinţi", „de foc ", „de sânge", „calde", care indică intensitatea sentimentelor sau stărilor care provoacă lacrimile) *Spre paza nebetegirii ei, lacrămi de singe trebuie.* CANTEMIR, I. I. I, 56. *Ticălosul neguţătoriu, plângând cu amară lacrămi, strigă cum că n-are greşeală.* HALIMA (1783), 11^{v}/1. *Au început... să zâcă cu amari lacrămi, socotind a mângâia pe acele făr' de mângâieri inimi ale părinţilor* (cca 1800). GCR II, 179/31. *Toţi... tinsără braţă, Milă cerşind cu lacremi amară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 197. *Atuncea lacrămile-arzătoare, Mâinile tale simţ că le şterg!* HELIADE, O. I, 80. *Tu mori... cu lacrimi arzătoare Cătând să stingi amorul.* CONV. LIT. VI, 169. *Inima-i obidită mereu suspina şi ochii săi întristaţi se topeau în lacrimi de foc.* ODOBESCU, S. I, 132. *Oamenii cu lacrimi amare îşi luau „rămas bun" de la patria lor străveche.* EMINESCU, O. XI, 108. *Voi stoarce întristatei adunări lacrimi fierbinţi.* M. I. CARAGIALE, C. 10. *Cuvintele... se amestecau cu lacrimile fierbinţi.* SADOVEANU, O. I, 150. *Lacrimi amare năvăleau şi-i frigeau obrajii.* id. ib. V, 98. *Pusu-l-au cu multă jele şi cu lacrimi căldişoare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 123. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, de obicei pe lângă „limpede", „curat") *Acest copaci răsare primăvara..., lăcuitorii... îl despică în doao părţi şi de acolo izvoraşte toată zeama lui ca o lacrimă.* HALIMA (1783), 49^{r}/4. *Se limpezeşte apa ca lacrăma.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 504/14. *Era fiica spătariului... un înger blond ca o lacrimă.* EMINESCU, P. L. 45. *Privea la viitor, cum ai privi în fundul unui lac liniştit şi limpede ca lacrima.* id. ib. 62. *Fântâna... era plină până-n gură, cu apă limpede cum îi lacrima.* CREANGĂ, P. 290. *Apă limpede ca lacrima.* ISPIRESCU, L. 17. *Vremea era tare frumoasă şi era de tot senin, ca lacrima.* TURCU, E. 162. *Ca lacrima-i de limpede cerul Şi-aproape de ziuă.* COŞBUC, P. II, 7. *Curgeau din munţi nişte râuri line, cu o apă ca lacrima de curată.* SBIERA, F. S. 16. *Văzduhul era senin, limpede ca lacrima.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Era... untdelemn... galbăn cum îi chihlimbarul şi limpede ca lacrima.* HOGAŞ, DR. II, 30, cf. CADE. *Se ştia curat ca lacrima Sfintei Fecioare.* POPA, V. 107. *Era o zi de lumină... sub o albastră boltă, limpede ca lacrima.* SADOVEANU, O. III, 98. *Viori al căror cântec e... ca însuşi tremurul, ca de lacrimă, al stelelor de deasupra.* BOGZA, C. O. 343. *Valurile... se potoleau până ce apa rămase lucie ca oglinda şi curată ca lacrima.* TUDORAN, P. 195. *Ca lacrima se vor face apele după ce vor scăpa de foiala gunoaielor.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 525. *Roua de pe iarbă tremura ca o lacrimă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 68. *Examină în lumină lichidul galben-verzui, curat ca lacrima.* I. GHEŢIE, B. I, 335. *Curgea un riuşor limpede ca lacrima.* MARIAN, O. I, 181. *Când să se uite în apă, cum era de limpede ca lacrima, i se arătă şi picătura de sânge pe obraz.* STĂNCESCU, B. 172. ✧ F i g. *Vine mândrul soare... Şi văzându-l frunză, floare, Râd cu lacrimile-n ochi!* CONV. LIT. IV, 82. *Stelele, privind la ei, Plâng lacrimi de scântei.* ALECSANDRI, POEZII, 272. *Stelele plâng, lăcrămile lor mi-întunecă privirea.* BACALBAŞA, M. T. 205. *Deasupra... lui cădeau lacrimile primăverii.* PĂUN-PINCIO, P. 122. *Macul, cu lacrămi în ochi, se uită spre soare.* COŞBUC, P. II, 62. *Numai de n-ar da vreun vânt duşman, să-mi stângă lacrăma de lumină ce-mi călăuzeşte mersul.* ADAM, R. 26. *Eu sunt o lacrimă târzie Din plânsul unei mii de ani.* GOGA, POEZII, 271. *Concertul fântânei a încremenit într-o lacrimă uriaşă.* KLOPŞTOCK, F, 326. *Vieţii adevărate îi este de ajuns clipa... în care pumnul destinului tescuieşte timpul într-o lacrimă, ca de spirit.* VOICULESCU, P. I, 40. *Răsărea soarele ca dintr-o uriaşă lacrimă de lumină.* id. ib. 122. *Pe cerul întunecos din fundul apei, începu să tremure lacrima de aur a celei dintâi steluţe.* SADOVEANU, O. III, 282. *Pământul şi lacrimile lui, izvoarele, sunt triste.* ARGHEZI, P. T. 115. *Răcoarea e lacrima stelelor.* STANCU, D. 511. *Plafoniera, un buchet de petale şi lacrimi de cristal.* PREDA, C. I. P. III, 55. *Cân oi începe-a cânta, Cieriu-n lacrămi s-o scălda.* MAT. FOLC. 1 065. ✧ (Anat.; învechit, rar) *Gâlca lacrămilor* = glandă lacrimală, v. l a c r i m a l. *Gâlcile lacrămilor... în tot ochiul doao, una mai mare deasupra, alta mai mică din jos.* ANTROP. 173/25. *Sacul lacrămilor* = sac lacrimal, v. l a c r i m a l. *Canalele lacrămilor... cuprind lacrămile... şi le duc în aşa zis sacul lacrămilor.* ib. 173/14. ✧ L o c. a d v. **Cu lacrimi (fierbinţi** sau **de sânge**, învechit, **crunte)** = (pe lângă verbe ca „a se ruga", „a spune", „a cere") cu mare durere; cu deosebită întristare. *În trei ani noaptea şi dzuoa nepristoindu, învăţa cu lacrămi urul cinrescuşi de voi.* COD. VOR.^{2} 250. *Începu dracul cu lacrămi a să giura* (a. 1550–1580). GCR I, 7/23. *Cu lacrămi şi cu suspini să rugăm pre milostivul... Dumnezeu.* CORESI, EV. 200. *Postorele să le ţireţi cu milostenie şi cu lacrâmi* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 50/15. *Mă priimeşte şi pre mene, ce cadz cu smerenie şi cu lacrămi către Svenţia Ta.* VARLAAM, C. 11. *Cu lacrăme, zise: Crez, Doamne, agiută necredinţei mele!* N. TEST. (1648), 53^{r}/2. *Întră în grădină şi acolo cu lacrămi făcea rugă către D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10^{v}/13. *Acestea Vidra cu lacrămi dzicând..., să dusă.* CANTEMIR, I. I. I, 52. *Să se ispoveduiască... cu înfrângere de inimă, cu lacrămi fierbinţi.* ANTIM, O. 92. *Cu lacrămi rugându-se către D[o]mnul zicea* (a. 1776).

CIPARIU, O. I, 380/24. *Am căzut cu lacrămi la piciorele fraţilor celor mai mari..., rugându-mă să-m ierte greşala* (a. 1751). ARHIVA, I, 54. *Îndrăznit-am la prea-înalta înţelepciune a dumitale, rugându-mă cu lacrămi... ca să te milostiveşti* (a. 1765). IORGA, S. D. XII, 76. *Cu lacrămi fierbinţi jăluiesc Măriii Tale că... am rămas dator* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 68, cf. PRAV. LUCACI, 165. *Cu lacrămi au fost gelit de toată Roma.* ŞINCAI, HR. I, 18/39. *Au stătut înaintea lui, cu lacrămi... zicând* (a. 1802). ŞA I, 549. *Să îmbrăcă în sac şi în cenuşă şi cu lacrămi se ruga lui Dumnezeu.* MAIOR, PRED. 5/23. *Către voi cu lacremi strigă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 237. *Cu lăcrămi mă rog prea cinstitului Divan* (a. 1810). N. A. BOGDAN, C. M. 94. *Să roagă cu lacrămi crunte.* AARON, în ŞA I, 582. *Cu lacrămi fierbinţi ne rugăm Măriii Tale* (a. 1822). C. GIURESCU, P. O. 458. *Văzându-se coprins de tot felul de dureri..., cere mântuirea lui cu lacrămi!* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLI/4. *Cu lacrămi rugăm milostivirea Excelenţii Sale... să avem şi noi uşurinţă şi o îndreptare* (a. 1832). DOC. EC. 516. *Populul... îl duse cu lacrămi la ţărmuri.* GENILIE, G. 29/25. *Nădăjduind în puţină vreme a vă vide şi a-ţi cere iertare cu lacrimi..., îţi sărut mânele.* KOGĂLNICEANU, S. 188. *Înaintară din partea lor la împărăteasa o suplică sau memorial colectiv, scris, cum se zice, cu lacrime de sânge.* BARIŢIU, P. A. I, 415. *Cere cu lacrimi viaţa şi liberarea amantului.* FILIMON, O. II, 285. *Se ruga cu lacrimi.* EMINESCU, O. XV, 230. *S-aruncă în braţele mâne-sa şi cu lacrimi de sânge începe a-i spune.* CREANGĂ, P. 26. *Scorpia se rugă cu lacrimi.* ISPIRESCU, L. 6. *Are să-l roage cu lacrimi să nu spună la nimeni.* BART, E. 338, cf. DL, DEX. *Tot de smerenie ţine şi adaosul esenţial: „a zis cu lacrimi".* STEINHARDT, J. 205, cf. ALECSANDRI, P. P. 38. *Milă-i se făcea, Cu lacrimi grăia.* PAMFILE, C. Ţ. 57. **În lacrimi** = plângând (de durere, de bucurie etc.). *Cine va să să întoarcă către Dumnedzău..., în lacrămi şi jele să să pocăiască.* VARLAAM, C. 143. *Au rămas în lacrâmi, neavând vreo nădejde de mângâiere* (a. 1802). URICARIUL, X 122. *Căinţa în lacreme să stinge.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 404, cf. CONACHI, P. 102. *În lacrimi, tuturora spuneau de norocirea Ce-avură să vorbească cu omul acel mare.* NEGRUZZI, S. II, 186. *Ai lăsat în lacrimi... patrie, soţie.* ALECSANDRI, P. 230. *Faţa mea, în lacrimi, pe faţa ta s-o plec.* EMINESCU, O. I, 213. *A adormit, în lacrimi, baba.* GOGA, POEZII, II, 109. *Jupâneasa Dochia rămăsese în lacrimi, la mănăstire.* SADOVEANU, O. I, 13. *După arătarea regilor, a lui David, rupându-şi în lacrimi haina..., urmează iarăşi „ruina".* CĂLINESCU, O. XII, 37, cf. DL, DEX. **Până la lacrimi** = până la cel mai înalt grad de înduioşare, de emoţie etc. *Pretindeau ca melodia să fie... expresivă până la lacrămi.* FILIMON, O. II, 302, cf. 54. *Atinsă până la lacrimi de gloria succesului..., vine la rampă să mulţumească.* CARAGIALE, O. IV, 291. *Mişcaţi până la lacrimi..., ne despărţim cu-ntristare!* NECULUŢĂ, Ţ. D. 47. *Se simţi ofensată până la lacrimi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 350, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. ✧ Expr. **A vărsa lacrimi** (**fierbinţi** ori, popular, **de sânge**) sau **a vărsa şiroaie** (ori, învechit, **râu, pârâu**) **de lacrimi**, (învechit şi popular) **a plânge cu lacrimi fierbinţi** (sau **de sânge**), (familiar) **a plânge cu zece rânduri** (sau **cu şiroaie**) **de lacrimi**, (învechit, rar) **a se vărsa în lacrimi** = a plânge cu (mare) durere, cu (mare) jale. *De veri amu vărsa lacrămi..., sufletul tău curăţi-veri den păcate.* CORESI, EV. 52. *Omul acela..., vărsându-să în lacrimi, dzâcea.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11[r]/27. *Plângeam cu lacrămi herbinte.* id. O, I, 307. *În loc de râs, varsă lacrămi* (a. 1689). GCR I, 285/30. *Nu era nici unul dentru dânşii care să nu fie vărsat lacrăme pentru lipsirea părintelui.* ANON. CANTAC., CM I, 92. *Nu vărsăm lacrimi niciodată.* ANTIM, O. 190. *Plâng cu lacremi fierbinte* (a. 1769). DR. V, 518. *Mai vârtos decât oriunde să vărsăm lacrămile noastre preste păcat.* MAIOR, PRED. III, 12/6. *Eu vărs lacreme.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 309, cf. id. LEX. II. *Saul au vărsat lacrămi.* TEODOROVICI, I. 167/23. *Nu mai era iertat nici chiar femeilor d-a vărsa lacrămi.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 40/6. *Au mulţămit... vărsând părâu de lacrămi din ochi.* DRĂGHICI, R. 35/3. *Plângeaţi cu lacrimi ferbinţi.* HRISOVERGHI, P. 11/2. *Simţindu-se amu orfani..., vărsau lacrimi.* ASACHI, S. L. II, 219. *Rosenthal să plângă! El, carele nu varsă lacrămi.* C. A. ROSETTI, N. I. 128. *Plânge cu lacrămi de sânge.* BĂRAC, A. 65. *Vărsă... lacrimi îmbrăţişându-l.* BĂLCESCU, M. V. 293. *Vărsai lacrăme.* BREZOEANU, Î. 41/30. *Adesea în durere vărs lacrime de sânge.* R. IONESCU, C. 16/11. *Sărmana se târa la picioarele lui, vărsând şiroaie de lacrimi.* NEGRUZZI, S. I, 19, cf. CANELLA, V. 54. *O să vărsaţi şiroaie de lacrimi.* ALECSANDRI, T. 737, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 306, LM. *Copilul... varsă râu de lacrimi când pierde-o jucărie.* CONV. LIT. XI, 52. *Vărsând lacrimi, se apropia.* ISPIRESCU, L. 6, cf. DDRF. *Începură să verse lacrimi.* XENOPOL, I. R. V, 106. *Vărsăm lacrimi fierbinţi care ne înroşesc ochii şi ne sângerează inimile.* SBIERA, F. S. 389. *Se văicăreau cumplit, vărsau şiroaie De lacrimi.* MURNU, O. 380, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vărsa lacrimi şi durerea îi sfărâma trupul.* SADOVEANU, O. I, 35. *Plângea cu şiroaie de lacrămi, când s-a dus să se închine la mormânt.* MOROIANU, S. 212, cf. IORDAN, STIL. 517, VIANU, L. R. 300. *Vărsau lacrimi, de câte ori inima lor se întorcea... spre acele timpuri.* BLAGA, H. 7. *Cu un ochi vărsa lacrimi, cu celălalt zâmbea cald şi gingaş.* TUDORAN, P. 211, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pe mine m-or plânge Cu lacrimi de sânge!* ALECSANDRI, P. P. 2. *Una râde, una plânge Tot cu lacrime de sânge.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 183. *Nu să plângă cum se plânge, Făr' vărsa lacrimi de sânge.* id. ib. 241. *Eu... n-oi plânge cu lacrimi de sânge.* MARIAN, V. 128, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Pi mini m-or plânzî Cu lacrâńi di sânzî.* DIACONU, VR. 6. *Nicio dragă dimineaţă Să nu vărs lacrâmi pi faţă.* ARH. FOLK. V, 17. *Veniţi... De vărsaţi lacrămi fierbinţi.* ib. 86. *Cine plânge Tot... cu lacrăme de sânge?* BALADE, II, 98. *Vai de mine, ce-am ajuns, Să vărs lacrimi în ascuns.* FOLC. TRANSILV. I, 484. *Plâng cu lacrămi fierbinţi.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 240. *Pe el c-o plânge Cu lacrămi de sânge.* ib. V, 241. *Veniţi, părinţi, Şi vărsaţi lacrimi fierbinţi.* FOLC. MOLD. I, 259. (Cu schimbarea construcţiei) *Lăcomia... râuri de lacrâmi din ochii săracilor varsă.* VARLAAM, C. 218. *Ochii miei lacrămi în tot ceasul varsă.* DOSOFTEI, O. I, 94. *Lacrămile lui Laslău, carile au fost vărsând, atâta să fie fost de fierbinţi şi de iuţi, cât stâlpul acela de marmură... să-l fi potricălit.*

CANTEMIR, HR. 142. *Păcătosul... de ar vărsa din ochii lui atâta lacrăme cât are marea şi toate gârlele mării* (a. 1700). GCR I, 339/2. *Mulţi sunt ce ştiu câte lacrămi am vărsat.* C. A. ROSETTI, N. I. 56. *Citi răvaşul... fără să verse măcar o lacrimă.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Câte chinuri ascunse, câte lacrime vărsate... i-au încredinţat!* ALEXANDRESCU, O. 93. *Din atâtea lacrimi ce s-au vărsat în acele locuri, iese încă o exalare amară.* CARAGIALE, O. IV, 123. *Ochiul tău nu varsă o lacrimă.* IORGA, P. A. II, 315. *Nicio lacrimă nu este vărsată în zadar.* ARGHEZI, S. X, 239. *Nu ştiu, coasă ori discoasă Că multi lacrămi mai varsă.* CARDAŞ, C. P. 61. **A râde cu lacrimi** = a râde foarte tare. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Atunci să-i fi văzut râzând cu lacrimi, când îl vedeau intrând pe uşă speriat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 263. *Râdeau cu lacrimi până ce lui Veniamin i reuşea să-şi lucească pielea.* AGÎRBICEANU, A. 37, cf. CADE. *Râd pe înfundate, cu lacrimi.* BASSARABESCU, S. N. 21. *Începe să râdă cu lacrimi..., 'să râdă de se înăbuşea.* SADOVEANU, O. II, 353, cf. SCRIBAN, D. *Am înaintea mea o broşură... care m-a făcut să râd cu lacrimi.* CĂLINESCU, B. I. 641. *Târnavu şi alde Buşulenga râdeau cu lacrimi.* STANCU, R. A. I, 157. *Căpitanul râdea, râdea cu lacrimi.* TUDORAN, P. 583, cf. DL. *Am râs cu lacrimi, ştiţi voi?* PREDA, Î. 89. *Văzând peştele sărat în undiţă, râseră cu lacrimi.* PANAITESCU, C. R. 36. (Familiar; calc după fr. *larmes de crocodile*) **Lacrimi de crocodil** = plâns prefăcut, ipocrit. *Îşi plâng patria cu lacrăme de crocodil!* FILIMON, O. II, 16, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Câte lacrimi de crocodil s-au crezut obligaţi să verse până să ajungă la aceeastă mărturisire furişată!* EMINESCU, O. XIII, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL. *Era supărat foc şi, ca orice copil, plângea cu lacrimi de crocodil.* SORESCU, U. 43. *Decât să verse lacrimi de crocodil pe metamorfoza scriitorului în om politic sau în ziarist..., criticul trebuie să se consacre recitirii romanelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/4. ✦ (Învechit; la pl.) Rugăminţi fierbinţi (cu lacrimi). *Ascultă ruga mea, Doamne, şi umilinţa mea, bagă în urechi lacrămile mele!* BIBLIA (1688), 394[1]/34. *Cu toate lacrămile colonistilor, Aurelian la anul 274 fu silit a părăsi Dacia.* F. AARON, I. I, 16/7. *Ar fi surpat republica deaca lacrimele mumei sale, Veturia, nu l-ar fi stâmpit de la aseminea proposit.* SĂULESCU, HR. I, 54/1. *Dumnezeul părinţilor voştri se va îndura de lacrimile slugilor sale.* BĂLCESCU, M. V. 581, cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Învechit, rar; la pl.; calc după magh. *konyvezés*) Anumite bunuri în stare lichidă. Cf. CL 1957, 211. *Plinăciunea, amu den hrana şi poama ta să dai pârga den primă. Lacrămile, amu den vin şi den uleiul tău şi den tot ce se scură ce-i al tău, să dai pârga dentâniu.* PO 254/4. ✦ Fig. Picătură (**1**). *La cazanul care scoate rachiul..., la fund îi arde focul şi capacul strânge lacrămă de aburealâ.* GOLESCU, Î. 79. *De pe tavane-ntunecate Tăcute lacrimi cad mereu.* CERNA, P. 33. *Două lumânările de ceară picură, în răstimpuri, lacrimele lor fierbinţi.* GÂRLEANU, N. 89. *N-au băgat în gură nicio lacrimă de băutură.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 55. *Ceea ce m-a pus în uimire a fost zidul foarte înalt..., rândunelele şi lacrimile ploii înşirate pe sârme.* CIAUŞANU, R. SCUT. 12. *Sonore, regalele lacrimi se sparg de bazaltul sonor.* MINULESCU, VERS. 121. *Zăpada topită se prelingea în lacrămi lungi pe trunchiuri.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 99. *Telegraful îşi spăla arama sârmii în lacrimile ploii.* KLOPŞTOCK, F. 118. *Îşi drege glasul c-o lacrimă de Cotnari.* SADOVEANU, O. IV, 272. *Plânsul sfânt al viţei nu-l vei cânta tu oare Cu lacrima lui clară, de ochi vindecătoare?* PILLAT, P. 146. *Un brad..., cu coaja plesnită în zeci de locuri, pentru a lăsa să se scurgă mari lacrimi de răşină, stă de strajă.* BOGZA, C. O. 84, cf. DL. *Nu rămăseseră decât oalele de tuci, pline de lacrimi de plumb pe margini.* BARBU, PRINC. 308, cf. DEX, DSR. *Unde-i cel ce Dioghene ziua-meaza mare cată Cu sfeştila care-şi pică ceara-n lacrime, curată?* CĂRTĂRESCU, L. 147.

2. Fig. (La pl.) Tristeţe; durere, suferinţă. *Fură lacrămile meale mie păre zi şi noapte.* PSALT. 80. *Ce semărară cu lacrămi, în bucurie secera-voru.* ib. 273. *Fură lacrâmele meale mie pâine zi şi noapte.* CORESI, PS. 110/8. *Fraţilor, curăţiţi-vă păcatele cu ispovedania..., cu ruga, cu lacrămile.* VARLAAM, C. 25. *Când au fost dând bani de chieltuiala bucatilor, au fost plângând...: „Acestea sântu lacrămile săracilor."* URECHE, L. 205. *Puţină laudă îşi va agonisi de or veni cu arme asupra unei femei stânse de lacrimi.* M. COSTIN, O. 295. *Ne-ai adăpat în lacrămi cu măsură.* DOSOFTEI, O. I, 183. *Hristos, împăratul nostru, vine la noi nu cu potopul cel straşnic..., ce vine la noi cu lacrămi de ajuns.* CHEIA ÎN. 100[v]/11. *Dintr-acel ceas... să şi cunoscu că n-a lungi cu domnia, nice a precopsi casa lor de lacrâmi multe a săracilor.* NECULCE, L. 121. *Din nevoia robiii scoţindu-i, voia cea rea şi lacrămile în veselie şi bucurie să le întoarcă.* CANTEMIR, I. I. II, 53. *Săraca ţară... era totdeauna în cazne şi în vaiete şi în lăcrămi.* R. POPESCU, CM I, 478. *Aflând că pridedise nemţii ţara..., nici unul... nu era făr' lacrămi şi jale.* R. GRECEANU, CM II, 25. *Omul..., după adormirea cea de pe urmă..., trece... din oraşul lacrămilor la locul veseliei.* ANTIM, O. 190. *Înoată Europa în sânge şi în lacrămi* (a. 1814). ŞA II, 245. *Eu scriu, nu cu vrăjmăşie,... ci cu lacrămă!* GOLESCU, Î. 39. *De câte ori în lacrămile mele am binecuvântat şi săgeata care mi-a spart inima!* HELIADE, O. II, 415. *Această cumplită pagubă a înecat în lacrămi inima ticălosului bătrân.* MARCOVICI, C. 4/5. *Lacrămile voastre craiului nu le-mputaţi.* POGOR, HENR. 145/3. *Astfel a fost începutul născocirei acestui material (iarbă de puşcă), care a adus în lume... atâtea lacrămi.* BARASCH, M. I, 17/15. *Nu-ţi sunt supărătoare a celor săraci lacrimi?* NEGRUZZI, S. II, 187. *Inima-mi e-ntristată Şi-n lacrimi înecată.* ALEXANDRESCU, O. 145. *Nu cuteza să păleşti cu suflarea ta cea înveninată acel crin semănat de mâna Domnului în această vale a lacrimilor.* FILIMON, O. I, 104. *Trecut-au ani de lacrimi... Din ora de urgie în care te-am pierdut.* ALECSANDRI, O. I, 120. *Îndură-te, stăpâne, de lacrimile unei nemernice bătrâne!* CARAGIALE, O. VI, 363. *Câte lacrimi nu ascundea această hiritisire!* XENOPOL, I. R. VI, 117. *Mi-e inima de lacrimi plină.* COŞBUC, P. I, 176. *Jalea unei lumi, părinte, Să plângă-n lacrimile mele.* GOGA, POEZII, 4. *Trecut-au ani de lacrimi şi tot mai sufăr încă.* EFTIMIU, Î. 180. *Nu înţelegeam încă această cântare a lacrimilor, a durerilor trecutului.* SADOVEANU, O. III, 18, cf. CONSTANTINESCU, S. II, 353, PERPESSICIUS, M. III, 93. *Fetele sunt toate triste..., au lacrimi în inimă.* STANCU, D. 359. *Strig ţie cu glas jalnic şi cu lacrimi ale*

sufletului. BARBU, PRINC. 5. *Scrie epistole pline de lacrimi şi de o disperare manifestă.* N. MANOLESCU, C. M. 263. ✧ (La sg. cu sens colectiv) *Ai născut pre cela ce ia toată lacrăma despre toată faţa.* PARACLIS (1639), 248. *O lacrămă... mare jărtvă iaste lui D[um]nezeu* (a. 1642). GCR I, 99/16. *Îţi cântăm lacrima şi tristeţile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 41, 3/3. *Să nu acceptăm necesitatea raportului dintre lacrimă şi singurătate. v.* ROM. aprilie 1979, 21.

3. Compuse: (bot.; Transilv.) **lacrima-** (sau **lacrimile-**) **miresii** ori **lacrimile-lui-Christos** = tremurătoare, v. tremurător **(II)** (*Briza media*). Cf. CADE, BORZA, D. 33, 249, FORM. CUV. I, 70, VICIU, GL.; (regional) **lacrimile-Elenei** = iarbă-mare (*Inula helenium*). Cf. PANŢU, PL. 145, BORZA, D. 88, 249; (regional) **lacrimile-lui (Iisus) Hristos** = inima-Domnului (*Dicentra spectabilis*). Cf. BORZA, D. 59, 249, PRODAN-BUIA, F. I. 208; **lacrimile-Maicii Domnului** = **a)** (regional) specie de graminee (*Coix lacryma-jovi*). Cf. BORZA, D. 50, 249, SCL 1984, 510; **b)** (prin Mold.) numele unei varietăţi de struguri cu boabele mărunte, dese, lucioase, de culoare albă-gălbuie. Cf. ALIL XXIX, 254; (regional) **lacrima-cerului** = *Lapis specularis.* Cf. LM, CONV. LIT. XXII, 1066, ALEXI, W.

– Pl.: *lacrimi* şi (învechit şi regional) *lacrime, lăcrimi, lacrămi, lăcrămi, lacrăme, lacremi.* – Şi: (învechit şi regional) **lâcrămă** (pl. *lăcrămi, lăcrăme,* regional, *lacrămi* ALR I 40, ALR II 2 029/27, 47, 192, 235, 310, 325, 574, 682, 791, *lacremi* ALR I 40/30, 118, 298, 375, 825, 839, *lacreme,* ib. 40/295, *lacrimi* ib. 40/116, 283, 363, 370, *lacrâmi,* ib. 40/223, *lăcrâmi,* ib. 40/704, NALR – O I h 41), **lácremă** (pl. *lacreme,* regional, *lacrămi* ALR I 40/49), (regional) **lácrâmă** (pl. *lacrâmi,* ALR I 40/35, 96, 270, 381, 387, 528, 532, 550, 554, 582, 595, 610, 679, ALR II 2 029/95, 723, *lacrămi,* ALR I 40/266, 512, 536, 558, 960, *lacrimi,* ib. 40/378, 573, *lacremi,* ib. 40/522, 576, *lăcrâmi,* ib. 40, ALR II 2 2029/520, 537, *lăcrimi,* ALR I 40/402, 518, 538, *lăcrămi,* ib. 40/530, 584, 677, 708, 805, 890, 896, 922, 934, 988), **lăcrămă** (ib. 40/730, 810, 820, ALR II 2 029/812, NALR – O I h 41; pl. *lăcrămi,* ALR I 40/730, 810, 820, ALR II 2 029/812, NALR – O I h 41), **lăcrámă** (NALR – O I h 41/971; pl. *lăcrămi,* ib) s. f.

– Lat. **lacrima.**

LACRIMĂTÓR, -OARE adj. v. **lăcrimător.**

LACRIMĂTÓRIU s. n. v. **lacrimatoriu.**

LACRIMIOÁRĂ s. f. v. **lăcrimioară.**

LACRIMOGÉN, -Ă adj. **1.** (Despre anumite substanţe) Care provoacă secreţia lacrimilor **(1)**. *Au făcut uz de gaze lacrimogene împotriva adversarilor.* în DA II_2. *Pe toată lungimea frontului a folosit gaze asfixiante, lacrimogene.* PAS, Z. III, 213, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, NDN.

2. Fig. (Ironic sau depreciativ; despre creaţii, manifestări etc. ale oamenilor) Care emoţionează uşor, producând plânsul cu mijloace facile. *Era... un colaborator... care revenea regulat în fiecare săptămână, cu poeme lungi şi lacrimogene.* SADOVEANU, O. XVI, 514. *În fruntea bibliografiei sale se înscrie relaţiunea de călătorie... căreia îi urmează povestirea lacrimogenă „Câinele din Văcăreşti".* VIANU, L. R. 409. *Ce tablouri lacrimogene ar fi scos!* CONSTANTINESCU, S. II, 68, cf. DL, DM. *Nu era vorba de o duioşie lacrimogenă, expresie a milei şi a îngăduinţei totale, necenzurate de forul critic interior.* IST. T. II, 281. *Micile drame provinciale... îi prilejuiesc poetului lungi compuneri lacrimogene.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 166, cf. FORM. CUV. I, 26, M. D. ENC., DEX. *Trec repede peste partea desuetă, siropată, facilă, lacrimogenă, ieftină..., într-un cuvânt rea a volumului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 11/1. *E citată o strofă lacrimogenă.* GRIGURCU, C. R. 68. *Nu era o scrisoare lacrimogenă, tonul era trist, dar... reţinut.* CĂRTĂRESCU, N. 142, cf. NDN.

– Pl.: *lacrimogeni, -e.*

– Din fr. **lacrymogène.**

LACRIMOGENITÁTE s. f. (Rar) Lăcrimare **(2)**. *Hrana prea orăşenească... provoca acea lacrimogenitate a ochilor.* CĂLINESCU, B. I. 61, cf. NDN.

– **Lacrimogen** + suf. *-itate.*

LACRIMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcrimos.**

LACRIMÓSA s. f. (Muz.) Parte componentă a recviemurilor. Cf. D. MUZ., NDN.

– Din lat. **lacrimosa** „înlăcrimată".

LACRIMÓSO adv. (Muz.; indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu gravitate, trist. Cf. DND, D. ENC. ROM.

– Pronunţat: *lacrimozo.*

– Din it. **lacrimoso.**

LACRIMOZITÁTE s. f. (Rar) Lăcrimare **(2)**. *Avea în lacrimozitatea ochilor şi în strângerea buzelor o nemulţumire oprimantă.* CĂLINESCU, C. N. 52.

– Pl.: *lacrimozităţi.*

– **Lăcrimos** + suf. *-itate.*

LĂCŞĂ s. f. v. **laşcă.**

LACTACIDEMÍE s. f. (Med.) Prezenţă a acidului lactic în sânge; concentraţie a acidului lactic din sânge; lacticemie. Cf. D. MED., DN^3, D. ENC., NDN.

– Din fr. **lactacidémie.**

LACTALBUMÍNĂ s. f. Albumină prezentă în lapte **(1)**. *Lactalbumina are destul triptofan şi mari cantităţi de serină.* MACAROVICI, CH. 631. *Lactalbumina are o mare solubilitate în apă, în acizi şi în baze diluate.* LTR^2, cf. D. MED., M. D. ENC.^{2}, DEX, DN^3, NDN.

– Din fr. **lactalbumine.**

LACTÁMĂ s. f. (Chim.) Compus organic ciclic, obţinut prin deshidratarea internă, la încălzire, a unor aminoacizi şi folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice. Cf. LTR^2, DP, M. D. ENC.^{2}, DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lactame.*

– Din fr. **lactame.**

LACTÁRIU s. n. Centru de colectare şi distribuire a laptelui de mamă, recoltat de la donatoare sănătoase, controlat chimic şi bacteriologic şi păstrat în condiţii optime. Cf. D. MED., DEX – S, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *lactarii*.
– Din fr. **lactarium**.

LACTÁT[1] s. m. Sare sau ester al acidului lactic (v. lactic **1**). Cf. LM, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU. *Lactatul de fier,... deşi nu oboseşte stomacul,... nu prea îmbogăţeşte globulele sângelui.* BIANU, D. S. 313, cf. NICA, L. VAM., SCRIBAN, D., GRAUR, E. 109, LTR[2], DL, DM. *Lactaţii sunt întrebuinţaţi în medicină, în industria alimentară.* DER, M. D. ENC.[2], DEX, DN[3], D. ENC., NDN. ✧ *Lactat de calciu* = sare de calciu a acidului lactic folosită în tratamentul spasmofiliei, tetaniei, rahitismului etc. *Lactatul de calciu... se cristalizează, se purifică prin descompunere cu acid sulfuric care izolează acidul lactic.* ENC. AGR. III, 436. *Lactaţii de calciu, de sodiu şi de bismut sunt întrebuinţaţi ca antiseptice intestinale.* DP, cf. DER, M. D. ENC.[2], DEX – S, D. ENC.
– Pl.: *lactaţi*.
– Din fr. **lactate**.

LACTÁT[2], **-Ă** adj. **1.** (Rar; despre lichide) Lăptos (**2**). *Suc lăptat.* COSTINESCU. *Descopăr înainte Un râu lactat cu prundul din alge.* DOINAŞ, A. P. 40, cf. D. ENC.
2. (În dicţionarele din trecut; în sintagma) *Calea lactată* = Calea-Lactee v. lacteu (**1**). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.
3. (Despre diete, regimuri alimentare) În care hrana principală sau exclusivă constă în lapte (**1**) şi derivatele lui; făcut, preparat din lapte. *Sunt multe boale în cari omul nu se poate hrăni şi nu se poate vindeca decât numai cu lapte. În toate aceste cazuri vom da ceea ce se cheamă regim lactat sau dietă lactată.* BIANU, D. S. 408, cf. CADE. *Când a împlinit un an, trecând de la regimul pur lactat la altul mai consistent, a dat într-o turburare gastrică serioasă.* GALACTION, O. A. I, 53, cf. DA II_2, ENC. AGR., SCRIBAN, D., GRAUR, E. 109. *Regimul lactat este format din lapte dulce, fiert, lapte amestecat cu apă sau ceai.* BELEA, P. A. 238, cf. L. ROM. 1963, 335. *Pentru cercetarea acestor hemoragii, bolnavul va fi pus în prealabil la un regim lactat timp de 3 zile.* ABC SĂN. 186, cf. DEX, D. ENC. ✧ *Produse lactate* (şi, substantivat, n. pl.) = produse alimentare obţinute prin prelucrarea laptelui; (popular) lăpturi, (regional) lăpteturi (v. lapte **2**). *Producătorii vor putea vinde laptele sau produsele lactate ce le prisosesc, numai dacă fac dovada că şi-au predat cotele obligatorii către stat.* BO (1953), 10, cf. GRAUR, E. 109, DL, DM. *La stânele unora se găseau şi femei, băciţe, care mulgeau oile şi preparau produsele lactate.* VUIA, PĂST. 12, cf. M. D. ENC., DN[3]. *Etalează o gamă variată de sortimente din carne, peşte, lactate.* SCÂNTEIA, 1979, 11 415, cf. DEX[2], NDN. *Produsă lăptate.* A II 6. *Făină lactată* = amestec de lapte condensat şi făină de grâu, întrebuinţat în special pentru alimentarea sugarilor. Cf. GRAUR, E. 109, DL, DM.
– Pl.: *lactaţi, -te*. – Şi: (învechit şi regional) **lăptát, -ă** adj.
– Din fr. **lacté**. – **Lăptat**: prin apropiere de *lapte*.

LACTÁŢIE s. f. **1.** Acţiunea de a alăpta un copil; perioadă în care o mamă îşi alăptează copilul; alăptare, (învechit) lăptare. Cf. MAN. SĂNĂT. 313. *La femei în vârsta pubertăţi[i] în dreptul coastelor aIII[-a], [a] IV[-a] etc. sânt aceste glande ce slujesc la laptaţie.* POLIZU. P. 81/32, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ŞĂINEANU. *Mortalitatea copiilor în timpul lactaţiunii e datorită tocmai turburărilor gastro-intestinale.* PĂCALĂ, M. R. 353, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN. D., DL, DM, DEX, DN[3], NDN.
2. Proces de formare, de secreţie a laptelui (**1**) din celulele mamare şi de excreţie a acestuia prin canalele galactifore. Cf. POLIZU. *Perioada de lactaţie începe cu 2–3 zile înainte de fătare.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. *Lactenina se găseşte în cantitate mare în laptele colastral şi, în cantităţi mai mici, în laptele obţinut în perioada de plină lactaţie.* LTR[2], X, 12, cf. DL, DM. [Anisonul] *se mai foloseşte ca aperitiv, ca stimulent pentru lactaţie şi condiment.* FLORA R. P. R. VI, 480. *Perioada de lactaţie durează de obicei 9–12 luni la femei, iar la animale până la 1–2 luni înaintea unei noi fătări.* DER, cf. ABC SĂN., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Şi: (astăzi rar) **lactaţiúne**, (învechit, rar) **laptáţie, laptaţiúne** (MAN. SĂNĂT. 313) s. f.
– Din lat. **lactatio, -onis**, fr. **lactation**. – **Laptaţie** şi **laptaţiune**: prin apropiere de *lapte*.

LACTAŢIÚNE s. f. v. **lactaţie**.

LACTÁZĂ s. f. (Biol.) Enzimă secretată de mucoasa intestinală, care transformă lactoza în glucoză şi galactoză. Cf. LTR[2], DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *lactaze*.
– Din fr. **lactase**.

LACTENÍNĂ s. f. Substanţă existentă în laptele crud, cu acţiune puternică de inhibiţie asupra multor specii de germeni din lapte, mai ales asupra streptococilor. *Lactenina e constituită din doi componenţi..., care pot fi separaţi prin precipitare la rece cu acetonă.* LTR[2], cf. M. D. ENC., D. ENC.
– Et. nec.

LACTESCÉNT, -Ă adj. (Rar; despre lichide) Care are aspect lăptos (**2**); care conţine un suc lăptos (**2**). *Din nişte lichide limfatice şi sângeroase, ajung şi devin un produs gălbui, laptescent.* MAN. SĂNĂT. 200/15, cf. LM. [Apele] *se turbură degajând acid carbonic şi acid sulfuric, luând un aspect lactescent.* ARH. OLT. I, 317. *Conţinutul* [abceselor] *acestora e de cele mai mlte ori o serozitate lactescentă mai mult sau mai puţin tulbure.* ENC. AGR. I, 10, cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *lactescenţi, -te*. – Şi: (învechit, rar) **laptescént, -ă** adj.
– Din fr. **lactescent**. – **Laptescent**: prin apropiere de *lapte*.

LACTESCÉNŢĂ s. f. (Rar) Calitate a unui lichid lactescent. Cf. LM, DN[3], NDN.
– Din fr. **lactescence**.

LACTÉU, -ÉE adj. **1.** (Astr.; în sintagma) *Calea-Lactee* (şi, învechit, rar, substantivat, f. art.) = fâşie luminoasă difuză, alburie care se vede pe bolta cerească în nopţile senine şi care este constituită din aproximativ treizeci de miliarde de stele; Calea-Laptelui, Calea- (sau Drumul-) Robilor, (popular) Calea lui Traian, (învechit) Calea-Lactată (v. l a c t a t [2] **2**). *Lacteea sau Calea Traian este o cinsură circulară lată ca o fâşie albicioasă, ce încinge firmamentul, compusă din nenumărate micuţe stele nebuloze, a căror lumini îi dau faţă lăptoasă.* GENILIE, G. 72/18, cf. PROT. – POP., N. D. *Toată lumea a observat în nopţile frumoase o zonă luminoasă albicioasă, care are forma unei încingătoare ce încongioară complect sfera cerească şi care se numeşte Calea-Lactee sau Calea lui Traian.* DRĂGHICEANU, C. 19, cf. LM. *Mai greu e încă a ţinea minte tot ce se ştie despre Calea-Lactee.* CONTEMPORANUL, I, 346. *Deasupra, Calea-Lactee, Calea lui Traian, cum îi zice poporul, albă, stropită de stele, pare o răsfrângere a Dunării pe cer.* VLAHUŢĂ, R. P. 37, cf. CULIANU, C. 53, ŞĂINEANU. *Între fiecare stropitură de lumină din Calea-Lactee sunt milioane de poşte de singurătate.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 75. *Drept minune rămase de atunci laptele vărsat şi neuscat, încât şi astăzi îl vezi. De aceea se cheamă Calea-Laptilui, Calea-Lactee.* PAMFILE, CER. 191. *O, drumul morţii... Tăiat între tranşee, În nopţile senine sub Calea-Lactee, Se-ntinde-ntortocheat, enorm.* CAMIL PETRESCU, V. 69, cf. CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Poate că o lăcustă mare, albastră le-a transportat pe scara Căii-Lactee într-o roabă cu roata de cristal.* ARGHEZI, C. J. 76. *Eu, Fiul Cerului, stăpân al Căii-Lactee, suveran august până la cele patru mări, cobor de pe tronul împărătesc şi mă prostern în faţa ta, iubite tată.* CĂLINESCU, O. IX, 201. *Calea-Lactee abia ghicită se pierde Scrisă în noapte fierbinte şi calmă.* BLAGA, POEZII, 143. *O să mă fac contabil şi o să trăiesc şi mai bine fără să ştiu ce este, dincotro vine şi încotro se îndreaptă Calea-Lactee.* STANCU, D. 476, cf. LTR[2] III, 294, DL, DM. *Calea-Lactee i-a fost văl de mireasă, infinitul cerului bolta bisericii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 16/2, cf. DEX, DN[3], L. ROM. 1987, 361, NDN. ◇ F i g . *S-a văzut primit cu majoritate de voturi în cercul Poseidon, cerc foarte exclusivist, de conferenţiari în smoking şi poeţi aleşi numai dintre cei care ştiu să îmbogăţească limba cu vorbe noi şi fraze nebuloase, alunecând spre Calea-Lactee.* BASSARABESCU, S. N. 186. *Nu e imaginea laborioasă, ci imaginea simplă şi totuşi nouă, nu e unică, integrală şi săpată până în amănunt, ca la d. Lucian Blaga, ci multiplă, în Cale-Lactee.* LOVINESCU, S. IV, 637. *Lacteea Cale a pulpelor coboară Spre zodiile gleznelor subţiri.* VOICULESCU, POEZII, II, 24. *Oricât mi-ar fi încântat ochii acea Cale-Lactee de fluturi, n-am putut să nu gândesc: fluturii sunt omizi.* CĂLINESCU, C. O. 99. *E alt stil, alt ritm, acordat la gradul de efervescenţă, nelinişte, deznădejde trepidantă, a timpurilor moderne, o precipitare de constelaţii şi de Căi-Lactee care înrudeşte această revărsare lirică.* PERPESSICIUS, M. III, 83. *Pălăriile mai întâi sunt încinse cu o panglică lată, strălucitoare, o adevărată Cale-Lactee, de fluturi şi stele metalice.* BOGZA, C. O. 281, cf. DL.

2. (În dicţionarele din trecut) Lăptos (**2**). Cf. STAMATI, V. 516[2]/31, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Suc lacteu.* SCRIBAN, D. ◇ (Anat.) *Vine lactee* = vase limfatice, v. v a s (**A III 1**). Cf. SCRIBAN, D.

3. (Învechit, rar; despre diete, regimuri alimentare) Lactat[2] (**3**). Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *lactee.*

– Din lat. **lacteus, -a, -um**, fr. **lacté.**

LÁCTIC, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar; despre lapte) Acru; p . e x t . alterat; searbăd[2]. Cf. PROT. – POP., N. D. ◇ *Acid lactic* = acid organic care se prezintă ca un lichid siropos, higroscopic, rezultat prin fermentaţia lactică a zaharurilor din melasă, amidon sau zer şi care se foloseşte în industria alimentară, în medicină, în vopsitorie etc. Cf. LM. *Acrirea castraveţilor este simplă: cu sare şi cu apă într-un vas expus la căldură, ei fermentează şi se acresc, producându-se, într-alte acide, cel lactic în mare cantitate.* MANOLESCU, I. 281, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Zărul laptelui... se compune din apă, din zahăr (lactoză), din materii albuminoide, din acid lactic şi din săruri.* BIANU, D. S. 406, cf. MINERVA, CADE. *Acidul lactic este o apă albă, uşor uleioasă, cu gust acru arzător.* VOICULESCU, L. 41, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Acidul lactic se găseşte în opium, varză acră şi alte murături, în borş, în sucul gastric etc.* MARCOVICI, CH. 530. *Prin descompunerea anaerobă a glucozei în mediul umed, neaerat, rezultă acid lactic şi acetic.* CHIRIŢĂ, P. 357, cf. AGROTEHNICA, I, 198. *Acidul lactic poate fi obţinut fie pe cale fermentativă, fie pe cale sintetică.* LTR[2], cf. DL, DM, DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1987, 359. *Ni se dă o sticluţă de vreo cincizeci de grame de acid lactic şi sunt pus s-o împart celor care ţin de categoria „boli digestive"..., unde mă încadrez şi eu.* STEINHARDT, J. 97, cf. D. ENC., NDN. *Bacil lactic* = lactobacil. [Lactobacilina] *este un preparat compus din bacilul lactic şi alţi microbi paralactici vii.* BIANU, D. S. 403. *Fermentaţia produsă de bacilii lactici se face pe seama lactozei din lapte, care se transformă în acid lactic.* ABC SĂN. 59, cf. D. ENC. *Fermentaţie lactică* = transformare a lactozei în acid lactic de către bacilii lactici, având ca efect acidificarea laptelui. *Microbi zimogeni... dau naştere la diferite fermentaţiuni: lactică, butirică şi alcoolică.* BIANU, D. S. 407. *Sub acţiunea microorganismelor, lactoza dă uşor o fermentaţie lactică.* MACAROVICI, CH. 558, cf. D. ENC.

2. (Rar) De lapte, care se referă la lapte. *Sunt de pildă vaci a căror producţie lactică poate atinge un nivel foarte ridicat.* ENC. AGR. I, 151. ◇ (Rar) *Produse lactice* = produse lactate, v. l a c t a t [2] (**3**). Cf. SCL 1964, 418.

– Pl.: *lactici, -ce.*

– Din fr. **lactique.**

LACTICEMÍE s. f. (Med.) Prezenţă a acidului lactic în sânge; concentraţie a acidului lactic din sânge; lactacidemie. Cf. NDN.

– Pl.: *lacticemii.*

– Din fr. **lacticémie.**

LACTIFÉR, -Ă adj. **1** (Anat.) Care produce, care conţine lapte (**1**); care conduce laptele spre exterior, g a l a c t o f o r . Cf. NEGULICI, ŞĂINEANU. *Vase lactifere.* SCRIBAN, D., DN[3], NDN.

2. (Bot.; învechit; despre plante) Care conține, care secretă un suc lăptos (**2**). Cf. NEGULICI, ENC. AGR. IV, 694, URSU, T. Ş. 229, FORM. CUV. I, 193.

3. (Învechit, rar; în sintagma) *Produse lactifere* = produse lactate, v. lactat² (**3**). *Exportă cânepă, in, ouă şi produse lactifere.* ENC. AGR. III, 596.

– Pl.: *lactiferi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **laptifér, -ă** adj. NEGULICI.

– Din fr. **lactifère**. – **Laptifer**: prin apropiere de *lapte*.

LACTO¹- Element de compunere care înseamnă „cu lapte", „pentru lapte" şi care serveşte la formarea unor substantive ca: lactobar, lactofruct, lacto-vegetarian etc. Cf. FORM. CUV. I, 146, 251, D. MED., L. ROM., 1974, 188, DEX, DN³, D. ENC.

– Din fr. **lacto-**.

LÁCTO² subst. invar. (Familiar) Lactobar. Cf. L. ROM. 1974, 73.

– Prescurtare de la **lactobar**.

LACTOBACÍL s. m. (La pl.) Gen de bacterii format din bacili imobili gram pozitivi, caracteristice florei bacteriene digestive la mamifere, care transformă lactoza în acid lactic; (şi la sg.) bacil care aparţine acestui gen; bacil lactic v. lactic (**1**). Cf. LTR², D. MED., D. ENC., NDN.

– Pl.: *lactobacili.* – Şi: **lactobacíllus** s. m. LTR², D. MED.

– Din fr. **lactobacille, lactobacillus**.

LACTOBACÍLLUS s. m. v. **lactobacil**.

LACTOBÁR s. n. Local public unde sunt servite, în special, produse lactate sau lacto-vegetariene. Cf. L. ROM. 1974, 73, DCR, DEX², D. ENC., NDN. ✧ (Adjectival) *În săptămânile care urmează, alte bufete vor fi reamenajate şi transformate în unităţi lacto-bar şi cofetării.* SCÂNTEIA, în DCR.

– Scris şi: *lacto-bar.* – Pl.: *lactobaruri.*

– **Lacto-¹ + bar**.

LACTOBIÓZĂ s. f. (Chim.) Lactoză. Cf. LTR², M. D. ENC., DN³, DEX², D. ENC., NDN.

– Pronunţat: *-bi-o-.* – Pl.: *lactobioze.*

– Din fr. **lactobiose**.

LACTOBUTIROMÉTRU s. n. Butirometru. Cf. LTR², NDN.

– Pl.: *lactobutirometre.*

– Din fr. **lactobutyromètre**.

LACTODENSIMÉTRU s. n. Instrument pentru determinarea densităţii laptelui. Cf. ENC. ROM. III, 41. *Punerea apei în lapte se cunoaşte prin ajutorul unui lacto-densimetru (grad de lapte), care, pus în lapte, ne arată, după cum se cufundă mai mult sau mai puţin, dacă s-a pus apă şi câtă apă s-a pus. Când falsificarea s-a făcut prin adăugire de apă, atunci lacto-densimetrul arată mai puţin de 28°.* BIANU, D. S. 406, ENC. AGR. III, 436, CIŞMAN, FIZ. I, 271, LTR², DN³, DEX², NDN.

– Scris şi: *lacto-densimetru.* – Pl.: *lactodensimetre.*

– Din fr. **lactodensimètre**.

LACTODÚC s. n. Conductă specială pentru transportul laptelui. *Agenţia France Presse relatează că în localitatea vest-germană Wesel a fost inaugurat primul lactoduc. Conducta, care are o lungime de un kilometru şi jumătate, a fost instalată de agricultori ale căror ferme se află prea departe de centrul de predare a laptelui.* SCÂNTEIA, în DCR, cf. DEX², NDN.

– Pl.: *lactoducuri.*

– Din fr. **lactoduc**.

LACTOFERMÉNT s. m. Ferment extras din sucul gastric al rumegătoarelor, care încheagă cazeina din lapte; cheag, chimozină, labferment. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lactofermenţi.*

– Din fr. **lactoferment**.

LACTOFERMENTATÓR s. n. Aparat folosit pentru controlul calităţii laptelui. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lactofermentatoare.*

– Din fr. **lacto-fermentateur**.

LACTOFERMENTÁŢIE s. f. (Rar) Probă de laborator care urmăreşte modalităţile de coagulare a laptelui. Cf. NDN.

– Pl.: *lactofermentaţii.*

– Din fr. **lactofermentation**.

LACTOFÍLTRU s. n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se determină impurităţile din lapte. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³, DCR, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lactofiltre.*

– Din fr. **lactofiltre**.

LACTOFLAVÍNĂ s. f. Numele ştiinţific al vitaminei B_2 prezente în lapte, cu acţiune importantă în cursul sarcinii şi al lactaţiei. Cf. LTR², DP. *Derivatul fosforilat al lactoflavinei, în combinaţie cu o proteină specifică, formează fermentul galben respirator identificat de Warburg.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. ENC., NDN.

– Din fr. **lactoflavine**.

LACTOFRÚCT s. n. Produs alimentar dietetic preparat din lapte smântânit amestecat cu sucuri de fructe, zahăr, gelatină etc. *Lactofructul are consistenţa iaurtului, gustul şi culoarea sucului sau ale esenţei de fructe folosite.* LTR², cf. DN³, DEX², NDN.

– Pl.: *lactofructe.*

– **Lacto¹- + fruct**.

LACTOGÉN, -Ă adj. (Biol.; despre hormoni) Care stimulează lactaţia. Cf. DEX – S, DN³, D. ENC., NDN.

– Din fr. **lactogène**.

LACTOGENÉTIC, -Ă adj. (Biol.) Care ţine de lactogeneză, referitor la lactogeneză. Cf. DN³, DEX², NDN.

– Pl.: *lactogenetici, -ce.*

– Din fr. **lactogénétique**.

LACTOGENÉZĂ s. f. (Biol.) Fenomen de producere naturală a laptelui; galactogeneză. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *lactogeneze*.
– Din fr. **lactogenèse**.

LACTOGLOBULÍNĂ s. f. Substanță proteică din clasa globulinelor, prezentă în lapte, care, sub forma colastrului, contribuie la transmiterea imunității pasive de la mamă la noul născut. *Lactoglobulina precipită din soluțiile saturate cu sulfat de magneziu și se separă astfel de lactalbumină.* LTR[2], cf. FORM. CUV. I, 131, D. MED., M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.
– Din fr. **lactoglobuline**.

LACTOMÉTRU s. n. Instrument sau aparat de tipul areometrelor, cu ajutorul căruia se determină masa specifică a laptelui, respectiv puritatea acestuia; galactometru. *Se află un instrument prea simplu și puțin costisitor cu care măsoară laptele ca pe licoarele spirtoase; îl numesc laptometru.* BREZOIANU, R. 326/24, cf. COSTINESCU, ENC. ROM., NICA L. VAM., 138, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, ENC. AGR., LTR[2], DL, DP, DM, DER, URSU, T. Ș. 229, FORM. CUV. I, 131, 137, M. D. ENC.[2], DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *lactometre*. – Și: (învechit, rar) **laptométru** s. n.
– Din fr. **lactomètre**. – **Laptometru**: prin apropiere de *lapte*.

LACTÓNĂ s. f. (Chim.) Ester rezultat prin esterificare intramoleculară a hidroxiacizilor. *Lactonele cu patru atomi în ciclu... sunt excepțional de reactive.* LTR[2], cf. DP, D. MED., M. D. ENC.[2], L. ROM. 1974, 188, 189, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *lactone*.
– Din fr. **lactone**.

LACTORÉE s. f. Scurgere continuă a laptelui din mameloane. Cf. NDN.
– Din fr. **lactorhée**.

LACTOSCÓP s. n. Aparat de laborator cu care se determină conținutul de grăsime din lapte. *Lactoscopul nu e folosit curent în practică, deoarece nu s-a putut stabili o relație directă și exactă între conținutul de grăsime și opacitatea laptelui.* LTR[2], cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *lactoscope*.
– Din fr. **lactoscope**.

LACTOSÉR s. n. Partea lichidă din lapte, rămasă după înlăturarea cheagului; zer. *Zerul, serul sau lactoserul, chiar când s-a scos din el orice urmă de grăsime (de unt) și de cazeină, își păstrează minunatele lui însușiri tămăduitoare.* YGREC, M. N. 594, cf. D. MED., DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *lactoseruri*.
– Din fr. **lactosérum**.

LACTOTERAPÍE s. f. Tratament bazat pe utilizarea laptelui, injectat sub piele. Cf. DN[3], NDN.
– Din fr. **lactothérapie**.

LACTO-VEGETARIÁN, -Ă adj. și subst. **1.** Adj. (Despre diete, regimuri alimentare) Care se compune numai din produse lactate, legume și fructe. Cf. DL, DM. *În anumite boli, ca ateroscleroza, boala hipertensivă, diabetul, obezitatea, nefritele și altele, medicii prescriu „zile de legume și fructe" și alte forme de regim vegetarian sau lacto-vegetarian, valabile pe anumite perioade precis delimitate.* ABC SĂN. 384, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care exclude carnea din alimentație și consumă numai produse lactate, legume și fructe. Cf. DL. *Părinții lui sunt lacto-vegetarieni. Era un lacto-vegetarian convins.*
3. Adj., s. n. (Restaurant) în care se consumă exclusiv sau în special produse lactate, legume și fructe. Cf. DEX, DN[3], NDN.
– Scris și: *lactovegetarian*. – Pronunțat: *-ri-an*. – Pl.: *lacto-vegetarieni, -e*.
– **Lacto[1]-** + **vegetarian**. Cf. engl. l a c t o - v e g e t a r i a n .

LACTOVISCOZIMÉTRU s. n. Instrument pentru determinarea gradului de viscozitate a laptelui. Cf. NDN.
– Pl.: *lactoviscozimetre*.
– **Lacto[1]-** + **viscozimetru**.

LACTÓZĂ s. f. Substanță organică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer și care se folosește ca excipient pentru medicamente; lactobioză, (popular) zahăr de lapte. Cf. ENC. ROM. *La adulți se pune 100 grame de lactoză în un litru de apă și bolnavul bea în timp de 24 ore 2 litri.* BIANU, D. S. *Mușchii (carnea) se dezvoltă din cazeina laptelui, căldura animală din untul și zahărul (lactoza) lui, și tăria oamenilor din sărurile cuprinse în laptele matern.* id. ib. 405. *Caseina din lapte, odată închegată, ne dă cașul, iar lactoza și o parte din albuminate trec în jintiță.* PĂCALĂ, M. R. 296, cf. NICA, L. VAM. 138, MINERVA, CADE, ENC. AGR. *Lactoza (zahăr de lapte)... se găsește în lapte, însă numai rar în plante.* MACAROVICI, CH. 558. *Lactoza e utilizată în tratamentul bolilor de intestine și intră în compoziția diferitelor concentrate alimentare pentru sugari.* LTR[2], DL, DP, DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *lactoze*.
– Din fr. **lactose**.

LACTOZEMÍE s. f. (Med.) Prezență a lactozei în sânge. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *lactozemii*.
– Din fr. **lactosémie**.

LACTOZURÍE s. f. (Med.) Prezență a lactozei în urină; cantitate de lactoză prezentă în urină. Cf. ENC. ROM., D. MED., DEX – S, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *lactozurii*.
– Din fr. **lactosurie**.

LACTUCÁRIUM s. n. Suc lăptos, cu miros neplăcut și gust amar, care se extrage din lăptucă (*Lactuca virosa*) și care se folosește la prepararea unor siropuri contra tusei. *Siropul de lactucarium, numit și*

siropul lui Aubergier, domoleşte tusa. BIANU, D. S. *Sucul lăptos al plantei [Lactuca virosa] se recoltează şi, prin concentrare, dă o masă moale, numită lactucarium.* FLORA R. P. R. X, 150.

– Din fr. **lactucarium**.

LÁCUM, -Ă adj. v. **lacom**.

LACUNÁR[1] s. n. (În dicţionarele din secolul al XIX-lea) Îmbrăcăminte din lemn, din zidărie sau din marmură, în formă de tăblii pătrate, aplicată mai ales pe tavanul unei încăperi. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU.

– Pl.: *lacunare*.

– Din lat. **lacunar, -aris**.

LACUNÁR[2], -Ă adj. **1**. Care prezintă lacune[1] (**1**); (rar) lacunos (**1**). *Acest izvod ni-i cunoscut. El s-a păstrat în două manuscripte, amândouă copii lacunare.* IZVOADE, 168. *În circulaţia produsului folkloric se uită adesea unele motive sau unele detalii. Populaţia rurală, care-l receptează în forma lacunară, simte golul, mai ales când el pricinuieşte întreruperi în firul acţiunii.* ARH. FOLK. II, 72, cf. DA II_2, 80. *Simplă ipoteză, în legătură cu eşafodajul lacunar al romanului.* PERPESSICIUS, M. III, 235, cf. IV, 120. *Simbolul oniric este o sinteză totală. Simbolul metaforic este o sinteză lacunară.* VIANU, M. 49, cf. DL, DM. *Informaţiile noastre sunt foarte lacunare.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 30, cf. M. D. ENC., DEX. *Se dă o obştească sugestie lacunară.* PAPU, C. N. 63. *Gestica este teatrală,... compoziţia, cu gradaţii lacunare – muzicală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 5/3. *Dacă explicaţiile s-ar fi limitat numai la propoziţiile de acelaşi fel..., sunt sigur că ar fi considerat capitolul lacunar.* L. ROM. 1980, 614, cf. V. BREBAN, D., DSR, DREV, D. ENC. *Memoriile acestea, atât de migălos descriptive pentru unele perioade, sunt... prea lacunare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 11/3. *Povestea e intermitentă, lacunară.* ib. 1993, nr. 5, 7/3, cf. NDN.

2. (Med.; în sintagma) *Amnezie lacunară* = amnezie a faptelor dintr-o anumită perioadă de timp, de obicei scurtă. *Îl durea însă capul, avea amnezii lacunare, uitând dintr-o dată, în mijlocul vorbirii, ideile.* CĂLINESCU, S. 236. *Deosebim o amnezie lacunară, când bolnavul nu ştie ce s-a petrecut cu el.* ABC SĂN. 27, cf. D. MED., I, 79, D. PSIH.

3. (B i o l .; în sintagma) *Sistem lacunar* = ansamblu de cavităţi discontinue care umplu interstiţiile celulelor, ţesuturilor şi organelor. Cf. DN[3], NDN.

4. (În sintagma) *Spaţiu lacunar* = spaţiu care există între particulele elementare de sol sau între agregatele constituite din particulele elementare. Cf. ENC. AGR. *După aşezarea pe care o au grăunţele pământului în stratul pe care îl constituiesc, pământul are un spaţiu lacunar, plin cu apă sau cu aer.* ib. I, 77, cf. 626. *Pulberile au însuşiri fizice mai apropiate de acelea ale argilei, dând naştere spaţiilor lacunare mici, care cauzează o permeabilitate redusă.* CHIRIŢĂ, P. 139. *Spaţiul lacunar este plin cu apă şi cu aer.* AGROTEHNICA, I, 103. *Aerul din spaţiul lacunar este aproape totdeauna saturat cu vapori de apă.* id. ib. 111, cf. 405, DER IV, 466, BOTANICA, 94.

– Pl.: *lacunari, -e*.

– Din fr. **lacunaire**.

LACÚNĂ[1] s. f. **1**. Lipsă în înlănţuirea unor fapte, întrerupere a continuităţii unei expuneri, a unui text etc.; ceea ce lipseşte pentru ca ceva să poată fi considerat complet, întreg. *Nu se ştie dacă lacunele acestea se pot atribui editorului englez, precum s-au lăsat multe şi în această traducţie.* HELIADE, D. J. 181/5. *Onoratul comitet al Asociaţiunei noastre mi-a tras din competinţa mea... 20 f[iorini], şi cu aceştia mi-a făcut o lacună în bugetul meu.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 194. *Într-o vreme când puţini îşi bătea capul a scrie întâmplările acelor epoce, autorul n-au cruţat osteneala de a îndeplini această lacună pre cât i-au stat prin putinţă* (a. 1845). MAG. IST. I, 252/15. *Vom umplea o mare lacună în istoria cea veche nu numai a ţărilor noastre, ci şi a celor circumvecine.* FM (1846), 141^2/6, cf. NEGULICI. *Noi am pus în partea întâia toţi principii trebuitori, şi cu puţină gândire nimic nu ar fi mai lesne decât a umplea lacunele obligatului nostru laconism.* BREZOIANU, A. 376/21. *În diploma leopoldină... se află o lacună, o scădere, pe care gubernul şi dieta ţărei nu o văzuse.* BARIŢIU, P. A. I, 155, cf. STAMATI, D. *Nici Miron, nici Neculcea, nici Ureche în cronicele lor nu pomenesc de comerţul veneţianilor... cu ţările noastre; însă cânticul poporal îndeplineşte acea lacună cu două cuvinte.* RUSSO, S. 190. *Acest număr... este totodată şi lipsit de hronologie, deşi, spre a îndeplini această lacună, au trebuit o din nou cercetare a monumentelor istorice ale patriei* (a. 1857). URICARIUL, V, 142/14. *Pentru un moment se întâmplă atunci în Roma o lacună de tiranie care făcea loc ambiţiunilor celor mari năbuşite subt puterea lui Sylla.* TEULESCU, C. 30/12. *Regulamentul însuşi prevede chipul revizuirii şi completării lacunelor sale.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 54. *În repartiţiunea nedreaptă a puterilor lucrătoare există învederat o mare lacună, o lipsă de echilibru în defavoarea industriei agricole.* GHICA, S. 607, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *Perspectiva se cuprinde întru a despune toate părţile întregului, aşa încât să nu vă întâmpine lacune esenţiale alăturea cu detalie superflue.* HASDEU, I. V. X. *Istoricul polon... lăsă aci o neiertată lacună, ce trebuie complectată.* id. ib. 247, cf. id. I. C. I, 184. *În programul „Convorbirilor literare", de la înflinţarea lor, critica a ocupat un loc considerabil; ea a fost, în opinia colaboratorilor, chiar principala raţiune de a fi a organului lor, partea distinctivă prin care credeau a împlini o lacună lăsată de ceilalţi în mica noastră mişcare literară* (a. 1869–1870). PLR I, 263, cf. COSTINESCU, LM. *Trebuia să se populeze întâi toate şcoalele normale şi numai pentru lacunele ce va simţi statul să mai trimită pe cineva în străinătate.* MAIORESCU, D. I, 310, cf. II, 234, III, 328. *Dacă e vorba de ceva special relativ la învăţământul public, atunci în vorbirea D-sale asupra amendamentului a rămas o lacună tocmai în această parte.* id. ib. IV, 363. *Din cursul acestei scrieri se va putea vedea clar cât de mare lacună este în această privinţă în literatura noastră* (a. 1880). PLR I, 340. *Noi însă ne-am silit a recompune, dupe documente şi inscripţiuni, o listă de egumenii acestui sfânt lăcaş. Nu*

o dăm ca exactă, fiindcă e probabil că are multe lacune. ODOBESCU, S. I, 454, cf. III, 344, 639. *După ce s-au efectuat alegeri judeţene, comunale sau generale, atunci lacunele bugetelor... îi silesc să iasă cu legea în faţă.* EMINESCU, O. XI, 236, cf. 327. *În lacuna simţitoare lăsată prin lipsa totală de şcoale reale, ministrul Duruy a introdus ceea ce numea el „l'enseignement spécial".* id. ib. XII, 66, cf. XIV, 302. *N-am voit să fac altceva decât să comblez o lacună, ce crez că există în administraţiunea poliţienească.* CARAGIALE, O. I, 314. *Această lucrare a eminentului filolog din Jena e menită a umplea o lacună foarte simţită în linguistică.* ARHIVA, I, 256, cf. DDRF, BARCIANU. *Am crezut... că astup numai o lacună regretabilă în studiile secundare şi că-mi împlinesc numai datorinţa de profesor.* SBIERA, F. S. 169, cf. 177, ALEXI, W. *Lucrarea de faţă e prima în felul ei în limba română şi trebuie privită ca o încercare cu scăderi şi lacune, pe cari eu cel dintâi le recunosc.* BUL. COM. IST. I, 8. *O mare lacună în materialul nostru de informaţie e lipsa cercetărilor în tumulii din Dacia.* PÂRVAN, G. 394, cf. DR. I, 29. *Balzac are lacune mari, dar nu între fapte, ci între grupe de fapte, adică acolo şi atunci când părăseşte creaţia propriu-zisă şi se dedă la consideraţii filosofice, istorice, sociologice, arheologice etc.* IBRĂILEANU, S. L. 66. *Fiecare ediţie nouă a fost prelucrată de autor, care n-a înţeles numai să îndrepte greşelile ediţiilor anterioare şi să completeze lacunele ei, ci..., evoluând însuşi necontenit, şi-a refăcut cartea, punând-o la curent cu ultimele cercetări.* DR. II, 701. *Între 1831 şi 1833 este o lacună în viaţa lui Poe... pe care biografii n-au ajuns încă s-o umple în întregime.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 6. *Cercetările, şi după această metodă, pot rămânea cu multe lacune şi aşteaptă unele revizuiri.* GR. S. I, 151, cf. RESMERIŢĂ, D. *Versurile circulau în Moldova înaintea lui. Aceasta se vede clar din numeroasele greşeli din text...; sau din lacunele care întunecă mersul ideilor.* RF I, 198, cf. ŞĂINEANU, D. U. [Gioconda] *era fără cusur, afară de un singur gol, care o râcâia pe inimă: lipsa sprâncenelor... Şi domnişoara Pascal a împlinit lacuna.* BASSARABESCU, S. N. 182, cf. CADE. *Prezentă şi în „Ţapul", încercare încă timidă şi cu mari lacune psihologice..., cu admirabile pagini de război, sobre şi pur epice, dar cu o regretabilă ideologie, această literatură se realizează definitiv în „Omul descompus".* LOVINESCU, S. V, 221. *Cântecul bătrânesc – în special când e transmis prin unii cântăreţi ca aceştia din urmă – va avea numeroase lacune.* ARH. FOLK. I, 61, cf. 196, DA II_2, 80. *Ar fi potrivit şi necesar să se facă extrase de texte în traducere românească. În chipul acesta s-ar completa lacuna ce există în culegerile de folklor privitoare la regiunea dintre Prut şi Nistru.* ARH. FOLK. III, 178. *Îl făcea... să aibă lacune în şirul explicaţiilor.* TEODOREANU, M. II, 55. *Avem neplăcerea să înregistrăm a doua mare lacună în viaţa noastră publică. Ne lipseşte un „Oficiu de documentare", care să totalizeze experienţa universală socială şi politică.* D. GUSTI, P. A. 183, cf. PUŞCARIU, L.R. II, 277, SCRIBAN, D. *Afirmaţii lipsite de temeiul unor fapte care să-i pară suficient de doveditoare şi fără de lacună în înlănţuirea lor.* DR. X, 228. *Cu excepţia lui Maiorescu, care a insistat asupra organicităţii ei de creaţie, apărând-o de o pretinsă „imoralitate", criticii următori au început să-i caute diferite lacune.* CONSTANTINESCU, S. II, 18. *Indexul mai are lacune.* BĂCESCU, PĂS. 179. *Punea la cale un atac general asupra operei lui Conţescu, dovedindu-i erorile, plagiatele, lacunele şi mai ales carenţa bibliografiei.* CĂLINESCU, B. I. 553. *Lacuna epicei sale este că D-sa pune mai mult preţ pe faptul brut decît pe tălmăcirea lui.* PERPESSICIUS, M. III, 29. *Arta romancierului se vădeşte mai întreagă, mai sigură de mijloacele sale, mai fără de lacune.* id. ib. 227, cf. IV, 144. *Colecţia „Timpului" pe acest an... se găseşte descompletată în depozitele Academiei..., încât deplina informare a procesului pe care-l urmărim suferă în acest punct o lacună iremediabilă.* VIANU, L. R. 373. *Era un băiat scuturat, cam neglijent, de-o pregătire şcolară ciuruită de lacune, deştept.* BLAGA, H. 99. *Incontestabil, Spaniei îi lipseşte un lucru: lacuna de a nu fi trecut prin Renaştere.* RALEA, S. T. I, 338. *D-aceea îl şi chinuiesc eu din când în când..., poate că am să smintesc în el vreo rotiţă sau vreun şurub interior, şi prin lacuna astfel creată de mine îl va invada Spiritul Sfânt!* VINEA, L. I, 412, cf. DL. *Lacunele mele de informaţie, în ceea ce priveşte rezultatul ultimelor cercetări în toate ştiinţele, vor fi decisive pentru destinul acestei cărţi.* PREDA, C. I. P. II, 369. *Regizorul era chemat să lucreze cu autorul asupra unor lacune evidente ale textului.* GL 1958, nr. 6, 5/6, cf. DM. *Arabii au ridicat la un nivel superior studiul operelor lui Aristotel, care la sirieni prezenta numeroase lacune.* JOJA, S. L. 254. *Sentimentul viu al acestei lacune m-a îndemnat să scriu paginile ce urmează.* H. DAICOVICIU, D. 6. *Primele piese istorice... trebuie să fi fost scrise în genul epopeii, cu o acţiune plină de peripeţii, documentaţia istorică nefiind fără lacune şi cusururi.* IST. T. I, 276. *Poate tocmai din această osmoză între climatul artistic al veacului şi interpretarea semiotică a artei pe care ne-o propune gânditoarea americană decurg principalele lacune şi inconsecvenţe ale sistemului ei estetic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 20/4, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. *Repartiţia teritorială a inscripţiilor găsite justifică admiterea unei lacune de romanizare în Dalmaţia.* IVĂNESCU, I. L. R. 55, cf. 56, DSR, DREV, L. ROM. 1993, 245, D. ENC., NDN.

2. (R a r) Spaţiu gol în interiorul unui corp; lipsă de continuitate în integritatea unui lucru. *Văpseaua pe din afară lasă multe lacune regretabile la rădăcina firului.* CARAGIALE, O. III, 30, cf. DA II_2, 80, SCRIBAN, D. *Orientalistul arată lacunele în rafturi: — Uite, aici a fost „Trinum magicum"... Mi le-ai vândut.* CĂLINESCU, S. 233, cf. DM, DN, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

3. (B i o l.) Cavitate în ţesutul celular sau în spaţiul intercelular. *Lacunele ţesăturii ţelulare.* CAIET, 68^r. *Câteodată se întâmplă ca să rămâie locuri mici goale între celule...; dară daca aceste locuri sânt mari şi considerabili, se numesc lacune.* BARASCH, B. 5, cf. LM, ENC. ROM., SCRIBAN, D., ENC. AGR. *La formele terestre, lacunele aerifere sunt reduse ca mărime şi număr.* FLORA R. P. R. XI, 575. [La coada calului] *tulpinile* [sunt] *de două feluri: cele fructifere brunii, terminate într-un spic, cele sterile verzi, fără lacună centrală.* PRODAN – BUIA, F. I. 69. *La lipitoare... spaţiul cuprins între tubul digestiv şi peretele corpului este umplut cu un ţesut*

conjunctiv (parenchim), care lasă numeroase lacune, ce reprezintă cavitatea generală redusă și care ia înfățișarea de vase de sânge. ZOOLOGIA, 39. [La scoici] *sângele circulă și printr-un sistem de lacune.* id. ib. 49, cf. 53, 65, cf. DREV, NDN.

4. (Med.) Spațiu mic circumscris, anatomic sau patologic, apărut într-un organ în urma distrugerii și resorbției unei porțiuni a țesutului acestuia. Cf. PARHON, B. 95, DER, D. MED., D. ENC.

5. (Fiz.) Nod al unei rețele cristaline, din care lipsește atomul, ionul sau molecula respectivă; gol. Cf. LTR², M. D. ENC., DSR, DN³, D. ENC., NDN.

6. (Geol.; în sintagma) *Lacună stratigrafică* = lipsa depozitelor sedimentare dintr-o succesiune stratigrafică normală, datorită întreruperii procesului de sedimentare în timpul ridicării și eroziunii unui pachet de straturi. Cf. LTR, LTR², DER, M. D. ENC., D. ENC., NDN.

7. (Arte plastice) Degradare pronunțată, specifică picturilor, constând în desprinderea unei porțiuni de culoare, cauzată de conservarea inadecvată, de calitatea slabă a lianților etc. Cf. D. ENC.

– Pl.: *lacune.*

– Din fr. **lacune**, lat. **lacuna**. Cf. it. lacuna.

LACÚNĂ² s. f. v. **lagună**.

LACUNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Rar) Lacunar² (**1**). Cf. LM, ALEXI, W. *Acest material este lacunos și inegal, pentru unele ținuturi românești lipsind orice mențiune din epoca dacică ori din cea daco-romană.* CL 1957, 252, cf. NDN.

2. (Bot.) Care prezintă lacune¹ (**3**). *La formele acvatice se remarcă un țesut asimilator foarte lacunos.* FLORA R. P. R. XI, 575, cf. BOTANICA, 42, DREV.

– Pl.: *lacunoși, -oase.*

– Din fr. **lacuneux**, lat. **lacunosus, -a, -um**.

LACUSTRÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Lacustru. Cf. COSTINESCU. ✦ (Substantivat, f. pl.) Plante sau animale care trăiesc în lacuri sau în preajma lacurilor. Cf. ANTONESCU, D.

– Pl.: *lacustrali, -e.*

– Din fr. **lacustral**.

LACUSTRITÁTE s. f. (Rar) Ceea ce este specific, caracteristic zonelor sau suprafețelor de teren bogate în lacuri. *„Ce zici de laguna asta?" îl întrebase... în Cișmigiu, voind să-și continue prin el impresia asupra bazinurilor asimetrice cu pretenții de lacustritate naturală.* CĂLINESCU, O. V, 29.

– **Lacustru** + suf. *-itate.*

LACÚSTRU, -Ă adj. Care se referă la lacuri¹, caracteristic lacurilor; care trăiește sau crește în lacuri; format din lacuri. Cf. PROT. – POP. N. D., LM, DDRF, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Elementul lacustru este în poezia lui Eminescu învederat oricui.* CĂLINESCU, O. XIII, 299. *În cea de-a doua legendă lacustră... se dezvoltă tema fetei din popor părăsită de iubitul ei.* LL I, 24. *Pauze mari, ca niște ochiuri de apă într-o priveliște lacustră, umpleau siestele lor vesperale.* VINEA, L. II, 31, cf. DL, DM. *La această încrengătură aparțin două specii lacustre.* PRODAN – BUIA, F. I. 69, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. *Câți regizori se pot lăuda a fi pus în scenă primul spectacol de teatru realizat vreodată în orașul lacustru... din Indonezia?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 20/4, cf. NDN. ✧ (Mai ales la pl.) **Locuință** sau **așezare** ori, rar, **colibă lacustră** = locuință sau așezare caracteristică mai ales pentru epoca preistorică, ridicată pe stâlpi la marginea sau în mijlocul unui lac; palafită. V. palustru. *Odobescu emisese părerea că o seamă dintre bass-relievurile Columnei Traiane ar lăsa a se bănui și în țările danubiene antica esistență a așa numitelor palafite sau locuințe lacustre.* HASDEU, I. C. I, 230. *Cu timpul... s-ar adauge ca nouă dovezi ale anticei existențe a omului în lunca Dunării de jos... oarecare peșteri sau caverne (spelunci), locuite de semințiile primitive și poate chiar oarecare locuințe lacustre.* ODOBESCU, S. II, 147, cf. 148. *În Svițera, descoperirea locuințelor lacustre dădea indicii suficiente.* ARHIVA, I, 219, cf. 282, DDRF, CRĂINICEANU, IG. 38. *În colibile lacustre, Stând pe scaunul cioplit De-un druid, eu fui podoaba Tribului întreg.* COȘBUC, P. I, 319, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PÂRVAN, G. 135, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Sunt singur și mă duce-un gând Spre locuințele lacustre.* BACOVIA, O. 13, cf. DA II_2. *Explicându-mi acel complicat meșteșug al oamenilor primitivi din locuințele lacustre, Culai săvârșea scoaterea apei reci din pivnița iezerului.* SADOVEANU, O. XVII, 442, cf. SCRIBAN, D. *Pe teritoriul țării s-ar putea găsi și urme de locuințe lacustre.* VIANU, L. R. 102. *Totul amintea epoca locuințelor lacustre.* V. ROM. octombrie 1955, 116, cf. LTR², DL, DM. *Urmele vechilor locuințe lacustre s-au studiat mai bine în Elveția.* GEOLOGIA, 112, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV, NDN. ✧ Fig. *În acest lăcaș lacustru, Chiva Lefteroaia scarmănă lână și pene.* CONV. LIT. LXVII, 396. ✦ (Și, rar, substantivat, f. pl.) Plante sau animale care trăiesc în lacuri sau în preajma lacurilor. Cf. ANTONESCU, D. ✦ (Geogr., geol.; în sintagmele) *Teren* (sau *șes, depozit*) *lacustru* sau *formație lacustră* = formație geologică rezultată din depuneri pe fundul unor ape dulci. *Deasupra molasei, se află depozituri lăcustre și marine, compuse din materii nisipoase și pături de marne calcaroase.* COBĂLCESCU, G. 87/2. *În toate aceste forme ale uscatului, șesuri marine (zidite de mări vechi), șesuri fluviale (zidite de fluvii, d. e. șesul Dunării) și șesuri lacustre (cari își datoresc origina lor lacurilor), netezimea își are una și aceeași cauză externă.* MEHEDINȚI, G. F. 32, cf. DA II_2. *Au rezultat următoarele grupe mari de depozite sedimentare: sedimente marine și lacustre.* CHIRIȚĂ, P. 32, cf. DL, DN³, NDN. ✦ (Învechit, rar; în sintagma) *Friguri lacustre* = friguri palustre, paludism, malarie. Cf. BARCIANU.

– Pl.: *lacuștri, -stre* și (m. pl.) *lacustri* DL, DM, DEX.

– Și: **lăcústru, -ă** adj.

– Din fr. **lacustre**.

LÁDAN s. m., s. n. **1.** S. m. (Bot.; învechit, rar) Numele unor specii de arbuști mediteraneeni, din familia cistaceelor, din ale căror frunze și ramuri se extrage ladanul (**2**). *Către amiazăzi, mai departe iaste Araviia..., și numai acolo să faci tămâia, iar aiurile nu, și zmirna și casiia și scoarța-dulce și ladanul.* HERODOT²,

174. *Ladanul încă iaste destul ciudat. Pentru că, făcându-să în locu împuțicios, iaste mirositori.* ib. 176. *Răşină de ladan.* LM.

2. S. n. Substanță vâscoasă, răşinoasă, extrasă din frunzele şi din ramurile unor arbuşti din familia cistaceelor, de culoare brună închisă sau neagră, cu miros plăcut, asemănător cu al ambrei, folosită în industria parfumurilor şi a produselor cosmetice. *Şi văzu Eva cădelnița cu ladan cădind trupul lui Adam* (a. 1600–1625). GCR I, 64/36. *O tufă din țeri streine, din care iau apa cu numele ladanum cu miros frumos şi bun* (a. 1700). în D. Î. LAT.-ROM. *Totdauna să aibă în mână ca să miroase sau o sticluță cu oțet tare, sau o bucățică de ladan, sau rută, sau camfor.* CR (1829), 62[1]/25. *Le prescrisese să se frece la nas şi pe mâni cu usturoi cu ladin.* GHICA, S. 278, cf. ENC. ROM., TDRG, DA II_2, LTR, CL 1990, 17, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX.

– Accentuat şi: **ladán**. GCR I, 64 136. – Pl.: (**1**) *ladani*. – Şi: **ládanum, ládin** s. n.

– Din ngr. **λάδανον**, lat. **ladanum**.

LÁDANUM s. n. v. **ladan**.

LÁDĂ s. f. **I. 1.** Cutie de dimensiuni relativ mari, confecționată din lemn, metal etc., de obicei prevăzută cu un capac, folosită la ambalarea, depozitarea ori transportarea unor mărfuri etc. *Streinul acela au poruncit tâmplarului să facă o ladă de şase paşi de lungă şi patru de lată.* HALIMA (1783), 172[r]/32. *Biserică şi masă întru dânsa şi lăzi răsturnate şi bani râsipiți pre pământ; şi oameni, alții trăgând boi, oi alții, cai alții...; şi Hristos cu cârbaciu... cu mânie îi goneşte pre dânşii* (a. 1805). GRECU, P. 164. *Un căpitan bolnav şi carele stă rezămat şi veghează mersul vasului, carele poartă pe acești oameni şi câteva trăsuri..., câteva lăzi cu mărfuri de lux.* C. A. ROSETTI, N. I. 151. *Când apoi* [limbile] *vor fi cu desăvârşire uscate, le aşezăm... în lăzi.* PENESCU, M. 41. *Polcovnicul Ioniță, în mijlocul lor, cu o ladă plină de cutii dinainte, le împărțea iarbă şi alice, câte patru umpluturi de puşcă.* GHICA, S. 283. *Expediționea să poate face trimețând smicele, în acest chip pregătite, într-o ladă închisă bine spre a nu răzbate aerul în ea.* I. IONESCU, B. C. 123. *Slujitorii descărcară de pe catâri bogatele odoare sau daruri de nuntă ale peținătorilor greci:... lăzi cu covoare de Ispahan, cu oglinzi de Veneția, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme.* ODOBESCU, S. I, 134. *Băiatul... aşeza în lăzi marfa pentru ziua de mâine.* SLAVICI, O. II, 59. *Au descărcat trei zile şi trei nopți lăzi de cele grele.* SP. POPESCU, M. G. 79. *Le trimite la Viena spre a fi tipărite, introducându-le apoi iarăşi în Bucureşti ascunse prin lăzile cu mărfuri.* XENOPOL, I. R. X, 34. *Lăzi, butoaie de bere, chiar buți mari de vin se coborau în pivnițele adânci ale birturilor.* AGÎRBICEANU, A. 75. *Trec lăzi de lemn cu mărfurile liberului schimb.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 22. *Deocamdată punerea problemei acesteia stilistice e prematură, materialul archeologic de care dispunem fiind... închis prin lăzile de depozit ale muzeelor.* PÂRVAN, G. 571. *Duc pe umerii lor cu acelaşi entuziasm lăzi cu cuie ruginite şi geamantane cu obiecte de artă, fără să aibă conştiință de valoarea conținutului lor.* DR. II, 721. *Praful de puşcă şi ghiulelele erau puse în lăzi, care se țineau înăuntrul vasului, unde era şi cabina comandantului.* N. A. BOGDAN, C. M. 121, cf. CADE. *Veneau... negustori să cumpere prunele neculese, să angajeze culegători şi să le ducă cu multă grijă împachetate în lăzi.* ARH. FOLK. I, 124, cf. DA II_2. *În expedițiile mai lungi,... purtam totdeauna lada cu pământ pentru modelat.* VOICULESCU, P. II, 162. *Urcat pe lăzi de marfă, un ovrei desfăcea pe bani sunători doftorii tainice în sticluțe de cristal.* SADOVEANU, O. VII, 179. *Profesorul Rainer... a creat în satele unde lucra câte o secție medicală, aducând cu sine lăzi uşor transportabile cu medicamente.* D. GUSTI, P. A. 90. *Se construiau... imense lăzi de lemn.* OPRESCU, S. 192, cf. LTR. *Bătrâna îi mângâia capul plecat pe lada cu portocale.* ARGHEZI, S. XV, 184. *Umple două lăzi cu nisip, le bate bine în cuie.* CĂLINESCU, I. 91. *Mult timp mobila ei a stat... împachetată în lăzi.* PERPESSICIUS, M. II, 408. *La fundul saniei au pus o ladă cu lucrurile de preț mai grele, sfeşnice, tăvi şi vase de argint.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9, cf. 10. *Săpunul închis în lăzi apucă drumul Germaniei.* STANCU, D. 436. *Aceste calupuri... se aşază cu grijă în lăzi şi se transportă fără să se sfărâme.* AGROTEHNICA, II, 83. *„L'Esperance" tocmai încărcase mărfurile sale:... cinci mii de kilograme de cafea, apoi lăzi cu portocale şi lămâi.* TUDORAN, P. 59, cf. LTR[2], DL. *O fi găsit... o ladă cu cartuşe lăsate de nemți.* PREDA, M. S. 14, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET., ABC SĂN. 65, M. D. ENC., MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 11, DEX, V. BREBAN, D., DSR. *Câtă vreme ține de ele, libertatea dansează pe o sârmă subțire, e o ladă cu indicația „atenție! fragil!" încăpută pe mâini de hamal amețit.* STEINHARDT, J. 277. *Se sui pe o ladă de brad... şi rămase acolo.* CĂRTĂRESCU, N. 13, cf. ALR II 5 319/2, 105, 353. *Pun un sac, îl ud în apă, pun peste ladă şi torn... sapunu-acolo.* PORȚILE DE FIER, 86. ✧ *Ladă de gunoi* (sau *de gunoaie*) = ladă (**1 1**) în care se depozitează (şi cu care se transportă) gunoiul menajer. *Într-o ladă de gunoaie se-ntâmplă să găsim un crâmpei de sârmă, un nasture sau măcar cine ştie ce lucru de nimic.* CARAGIALE, O. IV, 139. *Parcă era scos din lada de gunoi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 179. *Jos se zăreşte lada de gunoaie.* C. PETRESCU, C. v. 215, cf. DA II_2. *Această cioară neagră am văzut-o aproape zilnic... căutând hrană sau scormonind în lada de gunoaie.* DOMBROWSKI, P. 44. *Duce lada de gunoi în căruța gunoierului.* CĂLINESCU, C. O. 130. ✧ *Ladă frigoriferă* = ladă (**1 1**) cu pereți dubli, de obicei metalici, izolați termic, înzestrată cu un sistem interior de răcire, folosită pentru păstrarea sau, mai ales, pentru transportarea alimentelor. Cf. LTR[2]. ✧ E x p r. (Argotic) **A da lovitura la lada cu maimuțe** = a nu izbuti, a eşua. GR.S. VII, 131. ✦ (Şi în sintagma *lada de hingheri*) Ladă (**1 1**) în care sunt închişi şi în care se transportă câinii prinşi de hingheri. *Prindeți câinii de la oameni... Să-i ucideți, să-i prădați. Oh şi cum nu am putere! La un loc să vă adun, Şi în locul lor în ladă, Să vă port ziua pe stradă.* CONTEMPORANUL, I, 80. *Când hengheriul pe-acas trece Vrea să prindă-n cursa-i crudă Pe sărmana caracudă. Şi-atunci belferi-o să vadă Zgâlțâindu-se în ladă... Cu dulăii la un loc.* EMINESCU, O. XV, 940, cf. DA II_2. *Într-o ladă de hingheri erau mai mulți câini.* I. BOTEZ, B. 25. *În zori de zi colindă, cu lada lui, hingherul.* LESNEA, VERS.

86. ✦ Spec. Vas în formă de ladă (**I 1**) în care se cultivă diferite plante. *Atenția arhitectului cată să se pironească asemenea asupra uşelor prin care ar băga sau ar scoate lăzile cu arburi.* BREZOIANU, A. 387/30. *Lămâi, portocali... în lăzi împodobesc sala.* IORGA, V. F. 137. *Se poate ține în ghivece sau lăzi.* ENC. AGR. I, 82. *Proba de germinație se poate face în... lăzi... cu pământ umed.* AGROTEHNICA, II, 18. *Am văzut că ai pus şi lăzi cu flori pe terasă.* H. LOVINESCU, T. 320. *Tot în această bucătărie se mai află un scaun şi diferite lăzi cu plante ornamentale.* D. R. POPESCU, I. Ş. 194. ✦ (Şi în sintagma *lada păpuşarilor* sau *a păpuşilor*) Ladă (**I 1**) care serveşte de scenă şi în spatele căreia păpuşarul mânuieşte păpuşile; (regional) hârzob. *Lada, lungă şi înaltă de un metru şi jumătate, cuprinde păpuşi pe care le joacă o persoană.* PAMFILE, CR. 159. *O cutie mare de scânduri numită lada păpuşarilor sau hârzob, având de la 80 până la 90 cm lungime, până la 50 cm lățime şi aproape 50 cm înălțime. Acea ladă e îmbrăcată pe dinafară cât şi pe dinăuntru cu hârtie colorată... Partea din față a lăzii are două geamuri mari de sticlă, între geamuri se află o deschizătură pe unde păpuşile vorbesc către spectator.* IST. T. I, 121, cf. 118, M. D. ENC., 448, DEX 405. *Apare un soitar cu o ladă curioasă în spinare.* CĂRTĂRESCU, L. 192.

2. Piesă de mobilier confecționată din lemn, de obicei de fag, având forma unei cutii lunguiețe, prevăzută cu un capac (şi cu anumite despărțituri), în care se păstrează haine, bani, cărți etc. *Pus-au domnul nostru boiari mari ca să le ia seama a cămărei şi* [să] *numere banii care au fost numărați iar de dânşii şi pecetluite ladele cu pecetea domnească* (a. 1652). MAG. IST. I, 127/9. *Când au stătut boiarii a număra banii împreună cu 6 neguțitori, ei au aflat o ladă mare spartă şi banii domneşti lipsă* (a. 1652). ib. I, 127/11. *Ce li-s feții ca neşte mlădiță Ultuită, de dau cuviință, Şi fetele le sânt cu podoabă Ca beserica la zî de haorbă, Şî lăzâle le sânt îndesate De izbucnesc de-ntr-unele-ntr-alte.* DOSOFTEI, O. I, 322. *Atuncea Darie împăratul au pus gând şi au socotit întru lăzile scrisorilor, unde era visteriile în Vavilon.* BIBLIA (1688), 339[1]/16. *Au spart săcriele şi lădzile unora şi altora... şi multe lucruri scumpe şi odoară cu au luatŭ, de s-au împlut de avere.* NECULCE, L. 59. *Cine vreodată norocul supt lăcată şi norocirea în ladă ş-au încuiat?* CANTEMIR, I. I. I, 122. *Şezând Temuş subt cortul lui, tocmiră nemții un tun şi-l sloboziră asupra lui. Şi aşa lovi o ladă de lemn ce era lângă dânsul şi rupându-să o bucată de ladă au lovit pe Temuş peste un picior.* ANON. CANTAC. CM I, 160, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 131, 191. *Sânt în ladă lucrurile acestea* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 55. *Şi vor să ne amărască Pentru Țara Românească; Bătând cu cuvintele, Ce am făcut pungele... N-am avut d-ele parte. Ei însă tot n-o să creadă, Zicând că le-avem în ladă* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 284/43. *Neputând a pătrunde de față în lăzile cele slabi în care simbatrioții lor încuiasă taina lor, au pus în lucrare vicleşugul cel mai bine potrivit la fire neamului.* GHERASIM, T. 33[v]/4. *O mie de galbeni din ladă din casa mea au perit.* MICU, L. 159/4. *Hristos stând împreună cu apostolii şi înaintea lor îngenunchiat Mateiu; şi dindărăptul lor casă şi lăzi, şi hârtii, şi călimariul* (a. 1805). GRECU, P. 156, cf. 121, KLEIN, D. 170, BUDAI-DELEANU, LEX. *I ladă mare pentru haine* (a. 1815). IORGA, S. D. VII, 45. *Va vedea în toate satele case de zid, cu... paturi, lăviți, mese, lăzi, scaune, toate văpsite.* GOLESCU, Î. 6. *Până a nu să dispecetlui lada,... am dat poroncă... să nu îndrăznească a răşlui... fără ştirea şi orânduirea mea* (a. 1826). IORGA, S. D. XXII, 323, cf. LB. *Priimind aceste lăzi supt a sa îngrijire, sub cuviincioasa cercetare la vreme, să să păstreze unde urmează până la sfârşitul pricinii* (a. 1829). DOC. EC. 433. *O luă şi deschise lada ce adusese* [Pandora] *de zestre.* CĂPĂȚINEANU, M. 72/2, cf. I. GOLESCU, C. *1 brâu alb, de lână, 1 zechie albă, ponosită, 1 ladă veche* (a. 1839). DOC. EC. 727. *Oftând luă el cheia şi lada o deschise Şi scoase nişte rufe bisericeşti ce-avea.* C. A. ROSETTI, C. 256/13. *Prețul lăzii e 25 cr[eițari] val[oare] iară ducerea la Timişoara 1 fl[orin] 15 cr[eițari] v[aloare]. Cam multişor, dar n-am aflat alt modru* (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 291. *Hronografuri ce se afla pe la unii zvârlite prin poduri sau mucezind în oarecare lăzi părăsite.* IST. M. XV/7. *Să-i dăşchiză lada lui.* BĂRAC, T. 75, cf. STAMATI, v. 447[2]/6, 455[2]/13, 480[2]/31. *Am alergat la biblioteca tatălui meu care era într-o ladă mare, purure deschisă.* NEGRUZZI, S. I, 10, cf. BARIȚIU, II, 236, POLIZU. *Căutând într-o ladă uitată, dau peste o gazetă de cele mari.* GHICA, S. 316, cf. 689. *Şi-au vărsat necazul pe tot ce le-a venit sub mână: mobile..., uşi, lăzi.* SION, P. 202, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CHIHAC II, 163, LM, CONV. LIT. VI, 33. *A pus să se trimită imediat lăzile cu prețioasele manuscripte la Bucureşti.* MAIORESCU, D. I, 288, cf. 220. *În ladă aur oricât grămădire-ar – Cu aur nu se stinge-n veci amarul Şi Pace numa-n inimă-i găsire-ar.* EMINESCU, O. IV, 208. *Cucoşul înghite cu lăcomie toți banii şi lasă toate lăzile pustii.* CREANGĂ, P., 67. *Popa puse puşca-n cui – descuie lada.* CARAGIALE, O. I, 36. *A tot băgat mâinile kir Ianulea în lada cu bani.* id. ib. II, 230. *Aşa zicea el, însă decuscară, când strânse banii, ca să-i pună în ladă, el simți că nu are dreptate.* SLAVICI, O. I, 124, cf. 183. *O să curgă o apă pe dinaintea casei şi o să aducă fel de fel de cutii, de tronuri şi de lăzi.* ISPIRESCU, L. 349. *Sub pat era o ladă mare.* CONTEMPORANUL, II, 4. *Îmi pare Că-n lăzi avem destule dantele şi stofe rare.* MACEDONSKI, O. II, 170. *Îi auzeam cotrobăind în ladă şi prin sertare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 136, cf. 160, BACALBAŞA, M. I. 200. *A aruncat tilinca într-o ladă.* MARIAN, O. II, 365, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 54. *Țăranul conservă hainele în ladă, în tron, pe culme.* MANOLESCU, I. 248. *Poliția din Bucureşti răpise aceste acte, spărgând cu toporul lăzile mănăstirilor.* XENOPOL, I. R. XIV, 39. *Pe capătul patului, la răsărit, e lada cu schimburile şi deasupra ei țoalele şi (perinele); iar în cealaltă parte, pe capătul laițelor, e altă ladă cu banii, valurile de pânză şi alte lucruri de preț.* DAMÉ, T. 97. *A mucezit acum mineiul De când în ladă l-ai lăsat.* COŞBUC, P. II, 234. *Neam de neamul tău n-a purtat straie boiereşti ca să fi rămas vreun petec prin cele lăzi.* ARHIVA, X, 173, cf. BARCIANU. *Ca să goneşti moliile de prin lăzi, pui într-însele sulfină.* MARIAN, INS. 303. *Şi-a jucat tot aurul din ladă.* SĂM. IV, 61, cf. ALEXI, W. *Bătrânii, când le cad dinții, îi strâng în fundul lăzii şi hotărăsc să li se puie în sicriu, când vor muri, ca să-i aibă pe lumea cealaltă.* CANDREA, F. 81,

cf. TDRG. *O jumătate o mănâncă şi o jumătate o strâng în pălămida lăzii.* PAMFILE, CR. 34. *Totul e depărtat şi cu un parfum de lucruri moarte, de rochii iubite şi scumpe dezgropate din lăzi vechi.* PETICĂ, O. 243. *Cu mult mai împodobit decât exteriorul e interiorul casei cu mobilele sale. Printre acestea amintim la locul întâiu lăzile, scaunele lungi, paturile, mesele şi obloanele de fereştri.* PĂCALĂ, M. R. 479. *Pentru soţia lui Ion Simion... las lada mai mică, văpsită..., împreună cu lucrurile care se găsesc în ea.* DR. IV, 163. *Scoaseră... din dulapuri şi lăzi pânzeturile.* M. I. CARAGIALE, C. 63, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Stă şi-acum în fundu lăzii.* BĂNUŢ, T. P. 32. *Ţine-o la tine, Păunico, şi să mi-o dai mai pe seară, s-o ascund în chichiţa lăzii, între lucrurile mele.* BASSARABESCU, S. N. 18. *Într-o ladă, ei şi-au pregătit un rând de haine noi, pentru ieşire.* ARGHEZI, P. N. 352, cf. CADE. *Răpede se pun în lăzi sculele, blănile... lucru a mulţi ani de zile.* IORGA, C. I. I, 204. *Încăperea păstrează din caracterul ei ţărănesc de munte:... masă şi ladă jos, de lemn lucrat ţărăneşte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 63. *A doua zi l-am aruncat în fundul unei lăzi.* CONV. LIT. LXVII, 121, cf. DA II_2. *Straiele de pe ea, curate, miroseau a proaspăt şi a flori de ladă.* VOICULESCU, P. I, 67. *Într-un colţ de ladă avea sticluţe cu felurite tării şi, pe sub grinzile iatacului, buruienile de leac.* SADOVEANU, O. V, 335. *Îşi regăsi în fundul unei lăzi cruciuliţele şi cordoanele de la şcoală.* BART, E. 306. *Să-mi cumpăr ceva pe banii ceia de la ospăţ că nu i-oi ţinea în ladă.* DAN, U. 10, cf. 43, PUŞCARIU, L. R. II, 256, BUL. FIL. VI, 100, SCRIBAN, D. *Mi-o mai poprit... şi o ladă cu argintărie.* OŢETEA, T. V. 82. *Trecură printr-o sală austeră, cu lăzi şi cufere mari de-a lungul pereţilor, apoi intrară într-o odaie obscură.* CĂLINESCU, O. I, 28. *Cu jind lubric scot avarii aurul, ţinut în lăzi.* PERPESSICIUS, M. III, 62. *Hugo Grotius, cel salvat în lada lui de cărţi de prigonirile tiranului.* VIANU, L. R. 108. *Deschizând lacătul de pe o ladă mare..., mă văzui în faţa unei bogate recolte de haine vechi.* BLAGA, H. 101. *Dacă îmbrac astăzi un palton vechi, ros în coate, scos dintr-o ladă uitată, e fiindcă n-am altul.* RALEA, S. T. III, 287. *Era o odaie goală, văruită, cu lut pe jos şi cu o ladă şi o laviţă.* V. ROM. 1955 martie 125. *A îngheţat Şi greierele pripăşit sub ladă.* LABIŞ, P. 111, cf. CONTRIBUŢII, III, 48, 49, CIORĂNESCU, D. ET. *Am găsit într-o ladă în pod o carte poştală veche.* SORESCU, L. L. I, 74. *Se prea poate ca în lăzile ei să nu fi fost mai mult decât monede de bronz.* BĂNULESCU, C. M. 67. *Era un dulap aşezat la perete, O ladă de lemn lustruit.* DOINAŞ, A. P. 239. *Îţi plăcea să asculţi, dar cel mai mult dintre toate ţi-a plăcut basmul acesta ciudat cu moartea ascunsă în chichiţa unei lăzi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 15/3, cf. IORDACHE, M. E. 77, 165, IVĂNESCU, I. L. R. 246, 498, 507. *Bate, Doamne, pe lelea, De ce ş-a pierdut cheia, C-a rămas lada-ncuiată Şi ea umblă neschimbată.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 424. *Să-i pună chiar pe fundul lăzii.* RETEGANUL, P. IV, 26. *Se închiseră amândouă într-o odaie şi deşchiseră lada.* STĂNCESCU, B. 152. *Să ia cheiţele Să descuie lăzile, Să-mi scoată ţoliţele.* HODOŞ, P. P. 142. *Spuńe, mândruţ, mâńe-ta, Să t'e ţâie tăt în ladă, Ot'i mńei să nu t'e vadă.* ŢIPLEA, P. P. 73. *I-a luat lada cu totu.* GRAIUL, I, 233. *Apoi, iacă, în lada aceea am numai galbeni.* VASILIU, P. L. 214, cf. 238, 251. *Şi la lada cu haine să nu se mai gândească.* PĂSCULESCU, L. P. 123, cf. 201, 300. *Cheile că le lua, Lada cu bani descuia.* PAMFILE, C. Ţ. 38, cf. 166, CABA, SĂL. *Asta-i lada în care-mi păstrez eu comoara!* PAMFILE, COM. 5. *Baba scoase din pălămida lăzii un ulcioraş cu două torţi.* id. DUŞM. 87, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Scoat'e-mi hainele d'in ladă Care le-am avut d'e fată.* T. PAPAHAGI, M. 108. *Vai săraca fată mare Că-n casă nimica n-are, Are doi saci şi o ladă, Şi gunoi cât vrei-n ogradă.* IZV. XI, 92. *Cojocu-i băgat în ladă, Du-ti, dragă, şi mi-l adă!* ARH. FOLK. III, 71. *Maică-sa când auzea Drept la ladă se ducea.* IZV. XVI, 45. *De-ai avea curţi aurite... Lăzi umplute cu argint; La moarte-i mere, curând.* ARH. FOLK. V, 89. *Săracu cuţâtu mńeu Şade-n ladă la birău.* ib. VII, 86, cf. 109, BUL. FIL. VII-VIII, 384, ALR II/I MN 136, 3892, ALRM II/I h 351, A II 12, MAT. DIALECT. I, 113, TEAHA, C. N. 47. *Din fundul lăzii scoase Şapte funii de mătase.* BALADE, II, 95. *Soacra mică, lada mare, Şi-a golit-o foarte tare.* FOLC. TRANSILV. III, 275. *Ia cucul, mamă, Şi pune-l pe ladă; Dă-i miere de roi Ca să stea la noi.* FOLC. OLT.–MUNT. IV, 45, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 487, III, 181, NALR – O MN 261, 776, ALR – M IV MN 291, 776. *Jupân gazdă mult s-a supărat, Acasă s-a întunat, Mâna-n ladă c-o băgat, Bani de cheltuială a luat.* FOLC. MOLD. I, 305. *Ce e pe dânsul, aceea şi în ladă*, se spune despre cineva care nu are altă avere sau alte haine decât cele pe care le poartă cu sine. Cf. DDRF, CADE, ZANNE, P. III, 201. *L-a băgat mumă-sa în ladă şi l-au mâncat moliile*, se spune despre cei ciupiţi de vărsat sau despre copiii prea alintaţi de părinţii lor. Cf. MARIAN, INS. 304, ZANNE, P. I, 555. *Lada la mine şi cheia la tine*, se spune atunci când eşti la dispoziţia cuiva. Cf. DDRF, TDRG, PAMFILE, J. II, 150, DA II_2, SCRIBAN, D., ZANNE, P. III, 202. *Zestrea şade în ladă Şi el cu sluta în vatră*, se spune când cineva s-a căsătorit cu o persoană nedorită, interesat numai de averea acesteia. Cf. TDRG, DA II_2, ZANNE, P. IV, 694, ŞEZ. II, 218. (Într-o ghicitoare) *Am o iapă şi, când îi iau şaua, i se văd maţele (Lada).* ŞEZ. XIII, cf. PAMFILE, C. 24. ✧ Expr. **A trăi cu** (sau **ca**) **banu-n ladă** = a trăi bine, în linişte şi în belşug. *De-aş avea mamă şi tată, Aş trăi ca banu-n ladă.* MARIAN, NU. 288, cf. DA II_2, MÂNDRESCU, L. P., ZANNE, P. V, 68. **A nu avea ladă cu cineva** = a nu trăi în bună înţelegere cu cineva, a nu se împăca cu cineva. Cf. DA II_2, ZANNE, P. III, 203. **A prinde** (pe cineva) **la ladă** = a prinde (pe cineva) cu mâţa-n sac, v. mâţă (**I 1**). Cf. PAMFILE, J. II, 150, DA II_2. **Atâta(-i) tot şi lada-n pod** = nu mai este nimic altceva (de adăugat, de comentat etc.). *Se vede că nu ştii cine sânt şi ce pot eu?... – D-ta... Eşti domnul Răzvrătescu; atâta tot şi lada-n pod.* ALECSANDRI, O. V, 614, cf. CADE, DL, com. din PIATRA-NEAMŢ. ✧ *Ladă de Braşov* (sau *braşovenească*) = ladă (**I 2**) pictată cu motive florale pe dinafară (şi pe dinăuntru), confecţionată în zona Braşovului. *Întru numele Domnului nostru Is[us] Hr[istos] izvod de zestre ce dau nepoatei mele... 1 ladă de Braşov* (a. 1809). URICARIUL, X, 254. *Foaie de zestre... una ladă de Braşov mari* (a. 1855). C. GIURESCU, P. O. 265. *Lada, dacă este „de Braşov", are capacul şi cele trei laturi înflorate cu felurite flori..., predominând în ele culorile: roşie, galbenă, stânjenie, pe un fond verde.* PAMFILE, I. C. 409.

O ladă de Braşov, cu zugrăveli albastre, roşii sau verzi,... îşi avea în regulă actul său de vârstă scris cu boia albă, din josul lăcăţii pântecoase şi ruginite. HOGAŞ, M. N. 138, cf. DA II_2. *În odaia veche pe care o cunoşteam aşa de bine, cu culmea ei, cu lăzile ei de Braşov, cu ştergarele în patru iţe, cu scorţuri colorate, cu mirodenia florilor uscate, mă aşezai subt icoane.* SADOVEANU, O. III, 347. *În capătul laiţei, sub perne şi poclăzi, sta o ladă mare braşovenească, înfloritä cu roş. Îi atârna o lacată grea, în bălămăli tari.* id. ib. X, 535. *De asemenea ţoluri mai groase, cu vărgi de două-trei degete de late... care se puneau pe lăzile de Braşov.* MOROIANU, S. 11, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Închină o ladă braşovenească Şi o zestre gospodărească.* NUNTA, 62. ✦ (Şi în sintagmele *ladă de zestre* sau, regional, *lada miresei*, ALR II/I MN 136, 3 893, ALRM II/I h 352, *ladă de mireasă* ALR II/I MN 136, 3 893/157, *ladă de mărăţiş* ib. 3 893/876, ALRM II/I h 352/876, *lada de cununie* ALR II/I MN 136, 3 893/646, ALRM II/I h 352/646, *lada tinerei* ALR II/I MN 136, 3 893/27, ALRM II/I h 352/27) Ladă (**I 2**) ornamentată în care se pune şi se păstrează zestrea (**1**). *Lada cu zestrea femeii, colorată în roşu şi cu picturi de flori de tulipan.* KLEIN, D. 165. *Cât priveşte căsătoria, se deschide târgul de fete de pe Găina... Fetele lucrează: ţes, torc şi coase ani de zile spre a-şi face zestrea... Apoi se pune totul în lăzi frumos lucrate şi vopsite.* EMINESCU, O. XII, 240. *Popa îşi întări gândul; luă rămăşiţa din zestrea preutesei, care sta încă încuiată în ladă, şi se apucă de muncă.* SLAVICI, O. I, 65. *Un cap al patului este ocupat de lada ce săteanu are încă de la căsătoria lui.* MANOLESCU, I. 39. *L-a legat pe sub bărbie Cu năframa de mătasă, O scumpete pusă-n ladă De pe când era mireasă.* GOGA, POEZII, 46. *N-am văzut nici urmă de carte... Poate vor fi în lăzile de zestre.* ANGHEL, PR. 182. *Zestrea se compune din ladă şi zestrea propriu-zisă.* PAMFILE, I. C. 409. *În cămara de alături, Irina căuta în lada ei de zestre.* BUJOR, S. 61, cf. DA II_2. *Îngropată între două teancuri de ţoale cari se înălţau la cele două capete ale lăzii de zestre..., înşira domol tacâmul cărţilor de dat.* KLOPŞTOCK, F. 211. *Avea două paturi acoperite cu perne lucrate cu pui, o ladă în care femeia... îşi ţinea zestrea.* A. HOLBAN, O. I, 190. *Mobilele de târg pe care se învredniciseră să le cumpere şi să le aşeze în locul laviţilor antice şi a lăzii de zestre a Smarandei Creangă.* SADOVEANU, O. XX, 288. *Îi făgădui că, dacă el îşi face singur casă, îi dă zestre Petruţii şase boi, doi cai, cincizeci de oi... şi două lăzi cu de-ale casei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 82, cf. DER. *Fetele scot, din lăzile de zestre, salbe cu galbeni de aur.* V. ROM. septembrie 1963, 13. *Uite, din ăsta să-mi cioplești tu mie Lada de zestre... când o fi.* SORESCU, L. L. I, 70. *Întrebă focul roşu păscând ca un bou, Dacă n-a văzut lada de zestre, Aruncată-n patul de ramuri al cuibului ca un ou.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 72, 3/2, cf. M. D. ENC. *Camera asta familiară era biroul meu,... cu o ladă de zestre, moţească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 15/1. *Coperţile sunt vechi şi totuşi de-ajuns Să apere duioasa mea ascunzătoare din pod Încăpând tocmai bine într-o ladă de zestre.* ib. 1979, nr. 10, 3/3. *De-ar fi fost sute-n ladă, De mult aş fi măritată.* MARIAN, S. R. I, 278, cf. ALR II/I MN 136, 3 893, ALRM II/I h 352, A VI 19, 26. *Lada plină de fuioare, Lergătoarea de mosoare.* NUNTA, 48. *Vine tata lu junile, îi dă* [fetei] *bani pă masă..., fac tocma. La o săptămână... să ducau cu lada la mireasă să-ş pună danile ei.* NALR – B h 184/66. ✦ Element de mobilier de forma unei lăzi (**I 2**), care se ataşează la un pat[1] (**1**) sau care face parte din construcţia unui pat[1] (**1**), în care se păstrează, de obicei, aşternuturile. *Paturi-divan cu nişte lăzi geometrice la un capăt.* CAMIL PETRESCU, P. 332. *Aşezat pe lada de la studio, cu picioarele pe caloriferul rece, am privit pe fereastră câteva ore.* CĂRTĂRESCU, N. 107. ✦ (Determinat prin „de fier" sau „de bani") Seif, casă de bani. Cf. POLIZU. *Obligaţiunile iscălite de statul român dispăruse mai toate din lada de fer.* GHICA, S. 453, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 163, DDRF, BARCIANU, TDRG, CADE, DA II_2. *A spart lada de fier, a furat tot aurul dintr-însa.* COCEA, S. II, 645. *Dacă d-na Costescu ţinea în lada de fier câteva milioane, asta e altceva.* ARGHEZI, S. XXXIV, 216, cf. CIORĂNESCU, D. ET. (Şi fără determinări) *Sumă de bani înspăimântătoare şi pe care niciodată Germania n-a avut-o în lăzile bancherilor.* MĂS. GR. 6/18. *Lăzile cu aurul fascinator* [al zarafilor] *s-au închis după obloanele ocrotitoare.* ANGHEL, în CONSTANTINESCU, S. I, 34. ✦ (Învechit; şi în sintagmele *lada adevărăturiei* sau *lada păcii* ori *lada legii*) Chivotul legii; v. chivot. *Voiu face mărturie ţie şi voi grăi ţie despre scaunul milosteei, dintre cei doi heruvimi, carii-s spre lada adevărăturiei.* PO 262/10. *Şi fă uleiu de unsoare sfântă cu măiestrie de vraci. Şi unge cu el cortul adevărăturiei şi ladiia adevărăturiei, şi masa şi toate unealtele ei.* ib. 283/3. *Luo şi adevărul şi-l puse în ladă, prăjinele încă le puse în belciugele din coastele ladiei.* ib. 316/12. *Şi să deschise besearica lui Dumnezău în ceriu şi să văzu lada păciei Lui* (chivotul făgăduinţei Lui BIBLIA (1688), chivotul legământului Său B 1938) *în besearica Lui.* N. TEST. (1648), 312[r]/2, cf. LEX. MARS 131. *Au dat Dumnezeu lui Moisi... lada legii.* ANTIM, O. 42, cf. DHLR II, 155, DSR. ✦ (Învechit şi regional; şi în sintagmele *lada bisericii* sau *lada cetăţii* ori *lada oraşului* sau *lada comunei* etc.) Casă de bani a unei biserici, a unei primării sau a unei alte instituţii etc.; fondul bănesc de care dispune o biserică, o primărie sau o altă instituţie etc. *Şi să află în cetatea Amatha, în lada cetăţii midênilor un răvăşel.* BIBLIA (1688), 339[1]/18. *Să pue zeciuiala banilor în lada besericii ce s-au hotărât să fie de acea treabă.* ANTIM, O. 340. *Cu această atistaţie a noastră încredinţăm la mâna dumnealor cinstiţilor neguţitori ai cinstitei Cumpăniii Sibiului i la lada cumpăniii, ca să fie de mare şi adevărată credinţă pentru flor[ini]... 2208, ce mi-au fost rămas de la dumnealui tată-mieu* (a. 1751). IORGA, S. D. XII, 59. *Se ivi... tendinţa de a se desface de oblegământul unor contribuiri din lada oraşului pentru întreţinerea bisericilor.* SBIERA, I. S. 365. *În ziua* [a doua] *de Crăciun pornesc doi bătrâni din comitet (reprezentanţii) şi umblă pe la toată casa... Toate darurile adunate la un loc le vând şi banii îi varsă în lada (cassa) bisericii.* PAMFILE, CR. 222, cf. CADE, DA II_2. *Pedepsele dictate în bani sunt în favoarea fondului bisericei, numit de popor lada bisericii.* FRÎNCU – CANDREA, M. 113, cf. ALR II 5 230/219.

3. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „de") Conținutul unei lăzi (**I 1, I 2**); lada împreună cu conținutul său. *Ducându-să preutul cu Evdochiia la casa ei, strânsă toată bogata ei bogățâie... Care era 45 de-ntunérece de aur. Și mărgăriturí împărătești și pietri scumpe fără număr... Lădzi cu moscuri 12.* DOSOFTEI, V. S. martie 5/25. *Am priimit... ladă cu lumini de ceară și o legătură de fiară de uși, 1 pachet cu două ceasornice și o legăturiță de argint* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 259. *O corabie cu 404 bucăți țevi de fântâni, trei lăzi cu șuruburi de her... doaă lăzi cu table de plumb* (a. 1846). DOC. EC. 899. *Am primit... două lăzi cu cărți.* BARIȚIU, C. II, 36. *Mult ne-am ostenit și mult ne-am expus, spre a aduna de prin monastiri și spre a smulge din ghearele călugărilor greci lade întrege..., pline de pergamente și de documente de tot felul* (a. 1864). PLR I, 203. *Avea pentru mine o ladă de cafea și una de tabac.* BARONZI, C. I, 76/12. *Am adus... o ladă de bordeaux.* LĂCUSTEANU, A. 262. *E incredibil numărul operelor ce ni s-au trimis cu poșta – o ladă plină!* CARAGIALE, O. IV, 392. *Două corăbii sarde vreau să descarce la Galați mai multe lăzi cu arme.* XENOPOL, I. R., XIII, 85. *Zice că a adunat până acum două lăzi pline.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 64. *Erau restimpuri de săptămâni, de luni întregi, în care piatra ce-o scoteau din mină era mereu bogată, sub douăsprezece grame lada niciodată.* AGÎRBICEANU, A. 209, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Sunt acolo opt sute de lăzi de cartușe.* CAMIL PETRESCU, T. II, 371, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Bani am, zic, nu știu câte lăzi.* SADOVEANU, O. IV, 120. *Cutiile de lemn au fost scoase pe chei, cu grija debarasării unori lăzi cu ouă.* BART, E. 132. *Un detașament de jandarmi, cu o ladă de gloanțe e gata codificat.* ARGHEZI, B. 142. *O clasă se făcea cu niște bănci și cu o ladă de nisip.* CĂLINESCU, O. XIV, 102. *Lumea spune de judecător că și-a adus lăzi cu cărți.* STANCU, D. 257, cf. FOLC. OLT. – MUNT. I, 195. ✧ L o c . a d v . *Cu lada* = într-o cantitate mare. *Iar flori, panglici I-aduc* [Radei] *de-aici Cu lada.* MACEDONSKI, O. I, 35. ▭ *Cumpără fructe cu lada.*

4. Cufăr. *Aceste lucruri ale tuturor călătorilor se pornesc cu o zi mai nainte, prin deosebit car, dându-se fieșcăruia țidulă pentru lada sa.* GOLESCU, Î. 73, cf. PONTBRIANT, D. *El își strânse lăzile și plecă în Germania!* HASDEU, I. v. 208, cf. CIHAC II, 163. *Lada unui student sau graduat, ce vine acasă,... introduce în țară te miri ce scrieri și teorii de sensațiune.* CONV. LIT. XVII, 338. *O să-i vadă, mă rog, când și-o deschide lada și și-o descărca lucrurile, dar, până atunci, să facă bine să stea jos.* MACEDONSKI, O. III, 10, cf. DDRF, BARCIANU. *Femeie, adu-ncoace tu o ladă Mai dalbă decât toate și mai bună Și-așterne-ntrânsa o manta și-o haină.* MURNU, O. 135, cf. 219. *Atuncea, măi Iftime, adă-l într-o noapte într-o râpă, la Cucoara... da' când s-a găti, să se-ntoarcă în țara lui, cu toate lăzile.* SADOVEANU, O. VIII, 59. *Ne luptam cu lăzile și geamantanele, ce ne smulgeau brațele de la rădăcină.* BLAGA, H. 71, cf. 227. *Plecăm, Gigel, numai lada asta s-o mai ducem.* H. LOVINESCU, T. 208. *Prin colțuri, lăzile grele învelite în piele de Cordova se răriseră și palatul părea sărăcit.* BARBU, PRINC. 303, cf. CIORĂNESCU, D. ET., DSR. ✦ *Ladă de campanie* = ladă (**I 1**) de lemn, de dimensiunile unui geamantan, prevăzută cu un capac, în care își țin militarii bagajul (în timpul exercițiilor făcute în afara garnizoanei și în timp de război). Cf. DL, DM.

5. (Prin Ban. și prin Transilv.; și în sintagma *lada mesei*) Sertar (**1**). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC II, 136, CADE, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET., DSR. *Se trezi căutând cuțitul în lada mesii.* ALIL XXIX, 298, cf. ALR I 702, ALR II/I MN 136, 3893/2, A III 2, 3, 17, NALR – B h II 254.

6. (Prin Ban. și prin Transilv.; și în sintagma *ladă de mort* ALR I/II h 297/156) Sicriu (**2**). *Cele ce am cheltuit la moartea cumnatu-meu... pentru ladă..., lumină de ceară* (a. 1770). IORGA, S. D. XII, 83. *Lada cu care au purtat mortul să-l arunce în mare o au petrecut cu cântări de veselie.* ȘINCAI, HR. I, 220/9. *Au poruncit de m-au băgat într-o ladă, ca să mă ducă gealatul departe de la palaturi, să-m taie capul.* ȘA II, 759. *Pune sicriul (lada) în car.* ȘEZ. I, 53, cf. BARCIANU, DA II_2, GRAUR, F. L. 87, CIORĂNESCU, D. ET., DSR, CABA, SĂL. *Copârșeul (îi zic mai mult „ladă") se face numai din scânduri late de brad. Pe fundul lăzei se așterne fân, la cap, o perină.* DENSUSIANU, Ț. H. 246, cf. ALR I/II h 297/1, 12, 75, 79, 90, 125, 144, ALRM I/II h 416. *Pe urmă bagă mortul în ladă.* PORȚILE DE FIER, 133, cf. NALR – B II h 199.

II. 1. P . a n a l . Nume dat unor părți de obiecte asemănătoare, ca formă, cu lada (**I 1, I 2**):

a) Partea din spate a trăsurii, în care se transportă bagajele. *Șalul, boneta și celelalte sunt în lada de la trăsură.* CONTEMPORANUL, II, 245, cf. DA II_2. ✦ (Rar) Chichița trăsurii. Cf. PONTBRIANT, D.

b) (Popular; la moară) Postavă. Cf. DAMÉ, T. 153. *Postava..., lada sau hambarașul în care curge făina.* PAMFILE, I. C. 186, cf. GR. S. I, 171, DA II_2. *Tot dădeau cu lopata în lada unde curgea, cald, mălaiul.* SORESCU, L. L. I, 48, DSR, H X 130, 506, XVI 413, A VI 26, ALR SN I h 176, ALRM SN I h 119. *Pău! colo uńe cură fărina, păstă cap, în lada-ace d'e cură fărina.* O. BÎRLEA, A. P. III, 222, cf. NALR – O IV MN 280, 2 459/902, 907, 913, 916, 937, 941, 965, 983, 987, 990. *Este ladă făcută anume să curgă făina.* PORȚILE DE FIER, 285.

c) (Prin Ban. și prin Munt.; și în sintagma *lada teascului*) Cutie fără fund și fără capac, mai largă în partea de sus, construită din șipci de lemn, în care se pun strugurii zdrobiți pentru a fi storși; coș. Cf. DAMÉ, T. 82, id. T_2, 36, PAMFILE, I. C. 222, DA II_2, DSR, ALR II 6 126/29, ib. 6 137/27, 29.

d) (Prin Transilv. și prin Ban.; și în sintagma *lada socălii* ALR SN II h 457/76, 334, *lada de la socală* ib. h 457/105, 279, *lada la socală* ib. h 457/316, *lada de țevi* ib. h 457/157). Patul[1] (**5 b**) sucalei. Cf. ALR SN II h 457, A III 4.

e) (Ban.; și în sintagma *lada fântânii*) Partea fântânii de deasupra pământului, făcută din lemn, piatră, cărămidă etc., de obicei acoperită; g h i z d . Cf. CHEST. II 455/5, NALR – B h 232.

f) (Regional) Patul pilugilor de la piuă (Pipirig – Târgu-Neamț). ALR II 6 469/551.

g) (Regional) Covata de la piuă. ALR II 6 474/2, 272, 682.

h) (Regional) Rama în care intră fereastra (Crăcăoani – Târgu-Neamț). Cf. CHEST. II 175/214.

✦ P. restr. (Regional) Scândura de jos a ferestrei (Salcia – Deva). Cf. CHEST. II 180/3.

i) (Prin Transilv. şi prin Mold.; şi în sintagma *lada căruţei*) Piesă de lemn care se pune peste perinocul carului, înlocuind loitrele, pentru a se transporta pietriş, nisip etc. sau buşteni. Cf. A III 4, 7, VI 26.

î) (Prin Munt.) Chichiţa luntrei; (regional) lădioară. Cf. DAMÉ, T. 126, 129, PAMFILE, I. C. 72, DA II_2.

2. P. ext. **a)** (Maram.) Laviţă. Cf. ALR – M II h 296.

b) (Prin Olt. şi prin Maram.) Hambar pentru păstrat grâul. Cf. NALR – O III h 444, ALR –M II h 418.

c) (Regional) Vasul de lemn în care se dă mâncare porcilor (Ciupercenii Vechi – Calafat). Cf. ALR I 691/865.

d) (Prin Transilv. şi prin Olt.) Vas în care se păstrează sarea la bucătărie; solniţă (**1**). Cf. ALR I 708/63, 865.

e) (Regional; în sintagma *lada apei*) Scoc (**1**) (Dobra – Deva). Cf. ALR SN I h 155/105.

f) (Prin Bucov.) Jgheab pe unde curg boabele de grâu la maşina de treierat; (regional) lăptoc (**1**). Cf. GLOSAR REG.

g) (Regional) Dulap cu trei sertare (Răchita – Sebeş). A II 6.

h) (Prin Transilv. şi prin Maram.) Stup¹ (**1**) (făcut din scânduri). Cf. com. din DRIDIF – FĂGĂRAŞ, com. din STEJAR – ARAD, ALR – M IV h 871/221.

i) (Regional) Unealtă de zidărie nedefinită mai îndeaproape (Borova – Caransebeş). H XVIII 26.

î) (Rar) Vatra sobei. Cf. DDRF.

III. P. anal. **1.** (Regional; în sintagma *lada pieptului*) Cutia toracică (Cuveşdia – Lipova). Cf. NALR – B I h 93/97.

2. Fig. (Regional) Cochilia melcului (Roşia – Beiuş). *Melciu cu lada-n spate.* ALR SN III h 729/310, cf. ALRM SN II h 543/310.

3. Fig. (Regional) Carapacea broaştei ţestoase (Buru – Turda). ALR I 1 178/249. *Broască cu ladă în spate.* ib.

IV. (Prin Mold.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. DA II_2, H X 463, 490.

– Pl.: *lăzi* şi (rar) *lade.* – Şi: (rar) **leádă** s. f. PONTBRIANT, D.

– Din germ. **Lade**, magh. **láda**.

LÁDIN¹ s. n. v. **ladan**.

LADÍN², -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. (La pl.) Nume dat unor populaţii retoromane existente în Elveţia, în vestul Austriei şi în nordul Italiei; (şi la sg.) persoană care aparţine acestor populaţii; p. ext. retoroman. Cf. DA II_2, M. D. ENC., DEX, DN^3.

2. Adj. Care aparţine ladinilor (**1**), privitor la ladini (**1**). *Descoperă motivele şi nuanţele acelei melancolii care tremura în vocea friulanei... şi justifică denumirea... pe care o dă poetul francez graiului ladin.* DR II, 814, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, NDN. ✦ (Substantivat, f.) Limbă de origine romanică vorbită de ladini (**1**); p. ext. retoromană. *În retoromană... şi în ladină... au sensul general de „om".* ŞĂINEANU, I. 32, cf. ENC. ROM. *Aşază limbile romanice în următoarea serie: 1. limba italiană... 2. spaniola sau provensala... 4. portugheza, 5. ladina.* DR I, 483, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, NDN.

– Pl.: *ladini, -e.*

– Din it. **ladino**, fr. **ladin**.

LÁDO interj. (De obicei repetat) Cuvânt care apare ca refren într-un cântec de nuntă adresat miresei. *Şi într-acesta an au căutat a face lui Vasile Vodă şi veseliia fiicei sale, Ruxandei, după Timuş..., ruşcile cu „Lado, Lado" pen toate unghiurile, ginirile singur faţa numai de om, iară toată hirea de hiară.* M. COSTIN, O. 135, cf. TDRG, JAHRESBER. XXVI-XXIX, 29, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., BL XII, 37, CIORĂNESCU, D. ET. *Frunză verde lăcrimioară, Lado, lado, surioară! Du-te-n haine de mireasă, La bărbatul tău acasă.* ALECSANDRI, O. III, 411. *Taci, mireasă, nu mai plânge, Că la maica ta te-o duce, Când va face plopul mere Şi răchita vişinele, Lado, lado.* NEGRUZZI, ap. SEVASTOS, N. 168, cf. H I 109. *Da' mila de la părinţi, Lado, lado şi iar lado, Anevoie ai s-o uiţi.* SEVASTOS, N. 164. *Lado, lado nu mai plânge, Mijlocul nu ţi-l mai frânge, Că acasă te-i întoarce, Când pe strat inul s-a toarce.* id. ib. 168, cf. MARIAN, NU. 599. *Ia-mi taci, Lado, nu mai plângi, Cî la maicî-ta ti-oi duci Când a faci plopu meri Şî rechita vişâneli.* FOLC. MOLD. II, 67. ✦ (Şi subst.) Numele unui cântec de nuntă. Cf. H III 119, XIII 38.

– Din ucr. **lado, lado**.

LÁDUNG s. n. **1.** (Germanism regional) Încărcătura puştii. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. (Germanism; prin sud-estul Transilv.) Bucată de lut din care se fac cocoloaşe cu care se astupă găurile de mină, după ce s-a pus explozibilul. Cf. FD I, 151.

– Accentuat şi: *ladúng.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, FD I, 151. – Pl.: *ladunguri.*

– Din germ. **Ladung** „încărcătură, exploziv, muniţie".

LADVÁN s. n. v. **lavdan**.

LADY s. f. (Anglicism) Titlu dat, în Anglia, soţiei unui lord sau a unui cavaler; p. ext. doamnă nobilă din Anglia. *Părinţii să sârguiesc a căsători curând pe ladi.* MACHEN, $4^v/2$. *Căzu... la picioarele ladiii.* ib. $16^v/7$. *Frumoasa ledi se făgăduia cu statornicie cum că va fi în stare să păzască tăcerea.* FL (1838), $16^1/8$, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 82, NEGULICI, STAMATI, D. *Vezi tu, ladi Iano, la ce om te-ai dat, nenorocită copilă!* NEGRUZZI, O. III, 112, cf. 120, 126, ANTONESCU, D. *Pe lângă cerbi a mai zugrăvit şi câni, cai, lorzi şi ladies engleze.* ODOBESCU, S. III, 169, cf. ENC. ROM. *Cu nişte gesturi de... lady s-a aşezat deasupra uşii.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 59, cf. MINERVA, SCRIBAN, D. *Soţia mea ar fi fost o lady.* ARGHEZI, P. T. 97. *Căzuseră între timp câteva din barierele care împiedecau unirea celor doi tineri... plecarea de la curte a lady-ei Milford.* VIANU, L. U. 318, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, L. ROM. 1983, 493, NDN. ✦ Nume dat unei femei distinse, manierate; doamnă. *Dar tot ea va naviga într-un romantism miliardar, cu dubla sa personalitate de „lady" şi de floreasă ambulantă.* CINEMA, 1973, nr. 2, 41, cf. DEX, NDN.

– Pronunţat: *léi-di*. – Scris şi: *ladi*, *ledi*. – Pl.: *lady* şi (învechit, rar) *ladies*.
– Din engl. **lady**.

LAF s. n. (Învechit; mai ales la pl.) **1.** Palavră, fleac, nimic (**III**); pălăvrăgeală, flecăreală, vorbărie; p. ext. taifas (1). Cf. POLIZU, CIHAC II, 589. [Îşi] *pierd zilele şi nopţile cu lafuri*. LM, 342. *Ne aşezăm la lafuri pe ghizdelele unei fântâni*. CONTEMPORANUL, III, 281, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ŞIO II$_1$, 232. *Primarul era foarte vesel şi fiindcă nu-i era somn, ca de obicei, avea poftă de lafuri*. CARAGIALE, O. I, 40, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$, BL VI, 162, SCRIBAN, D., DL, DM, L. ROM. 1958, nr. 5, 21, CONTRIBUŢII, II, 24. *Dumnealor se aplecară la lafuri, după ce... pătrunseră în vechiul palat*. BARBU, PRINC. 118, cf. CIORĂNESCU, D. ET., DEX, DSR. ✧ Loc. vb. **A şedea** (cu cineva) **la lafuri** = a pălăvrăgi (cu cineva), a sta (cu cineva) la taifas. *Într-o noapte limpede pe când şedeam cu socru-meu la lafuri... aflarăm... că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hălăuceşti*. CARAGIALE, O. I, 145. *Deocamdată..., se stă la sfaturi, la lafuri şi la taine dulci*. IORGA, P. A. I, 166. Cf. DM, DEX. ✧ Expr. **A tăia frunza verde şi lafuri şi talafuri**, se spune despre cineva care vorbeşte nimicuri sau despre cineva care minte. Cf. DA II$_2$, DM, DEX, ZANNE, P. II, 595. ✦ P. restr. Vorbă de duh, glumă. *Fiindcă era mititelul mucalit,... când se plictisea împăratul de treburile-mpărăţiei, pe el îl chema să-i spuie lafuri şi să-i facă giumbuşlucuri*. CARAGIALE, O. II, 218, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN D.

2. (Rar) Fanfaronadă, lăudăroşenie. Cf. CIHAC II, 589, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *lafuri*. – Şi: **leaf** s. n. LM 342.
– Din tc. **lâf**.

LÁFA s. f. (Învechit, familiar; în expr.) **Tafa şi lafa** = palavră, vorbă de nimic. *Şi dă-i şi dă-i, şi tafa şi lafa, până când odată... ţoc, o săruţi cu foc*. CONV. LIT. XI, 130, cf. TDRG, DA II$_2$, 82, CIORĂNESCU, D. ET. 4 679.
– Cf. laf.

LAFAGÍU s. m. (Învechit, rar) Palavragiu, flecar; lăudăros, fanfaron; v. lafazan; p. ext. şarlatan. Cf. POLIZU, CHIHAC II, 589, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DA II$_2$, 82, BL VII, 133, CIORĂNESCU, D. ET. 4 679.
– Pl.: *lafagii*.
– **Laf** + suf. *-agiu*.

LAFAZÁN s. m. (Învechit, rar) Palavragiu, flecar; lăudăros, fanfaron; lafagiu. Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC II, 589.
– Pl.: *lafazani*.
– Din tc. **lâfazan**.

LAFÉTĂ s. f. (Germanism învechit) Afet de tun. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. [Tunarii] *în loc de ghiulele au găsit pietre în lăzile lafetelor* (a. 1821). DR II, 792, cf. 794.
– Pl.: *lafete*. – Şi: **lafită** s. f. ALEXI, W.
– Din germ. **Lafette**.

LÁFIRE subst. pl. (Grecism învechit, rar) Captură de război; pradă (**2**). *Oştile... întorcându-se cu izbânda, între alte lafire ce s-au luat de acolo, s-au* [luat] *şi o mână de sfinte moaşte* (a. 1794). GÁLDI, M. PHAN., 204.
– Din ngr. **λάφυρα** (pl. lui *λάφυρον*).

LAFÍTĂ s. f. v. **lafetă**.

LÁFNIC s. n. v. **glafnic**.

LÁFUR, -Ă adj. (Învechit, rar) Palavragiu, limbut; mincinos. Cf. LM 342, ŞIO II$_1$, 232.
– Pl.: *lafuri, -e*.
– Cf. lefură.

LAGÁNĂ s. f. v. **lagenă**.

LAGARISEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Lagarisire. Cf. POLIZU.
– Pl.: *lagariseli*.
– **Lagarisi** + suf. *-eală*.

LAGARISÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Grecism învechit, rar) A (se) clarifica, a (se) limpezi; a (se) lămuri, a (se) purifica; a (se) rafina. Cf. POLIZU, CIHAC II, 668, BARCIANU, DA II$_2$, GÁLDI, M. PHAN. 205.
– Prez. ind.: *lagarisesc*. – Şi: **lagărisí** vb. IV. BARCIANU.
– Din ngr. **λαγαρίζω**.

LAGARISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (se) lagarisi şi rezultatul ei; lagariseală. Cf. POLIZU.
– Pl.: *lagarisiri*.
– V. **lagarisi**.

LAGATÓR s. m. (Învechit, rar) Curier, ştafetă (**1**). Cf. DR. I, 452, ib. III, 438.
– Pl.: *lagatori*.
– Et. nec.

LAGÁM s. n. v. **lagum**.

LÁGĂR¹ s. n. **I. 1.** Loc (întărit) de staţionare temporară a trupelor militare (în corturi sau sub cerul liber); campament, cantonament, tabără (**I 1**). V. ordie (**1**). *Ne-au chemat ca să mergem a doa zi afară dân cetate la loagher, unde are însuş să facă eserciţiu ostaşilor ce era acolo*. VĂCĂRESCUL, IST.² 117. *A trecut acum trei zile şi din lagăr nicio veste*. CONV. LIT. XI, 152/1. *Au poruncit să se facă lagher cu tabără*. ŞINCAI, HR. III, 247/6. *Şi au purces muscali înainte şi s-au dus toată noaptea iarăşi în lagăr, unde au fost iarăşi turci* (a. 1788–1806). IORGA, S. D. XXII, 55. *Mare turbare lăsând în lagărul sirienilor, nevătămat s-au întors la Ierusalim*. TEODOROVICI, I. 266/15. *Mai toate trupurile care sânt hotărâte să să alcătuiască numita armie au ajuns la lagărul (campul) aşăzat lângă Cernavodă*. CR (1829), 33/1. *Ne spune că pardoseala pe rumâneşte se cheamă caldarâm, tabăra lagăr, lancea masdeac*. HELIADE, O. I, 251, cf. I. GOLESCU, C., BOJINCĂ, în CL 1963, 132. *Generalul lor, cuprins de bucurie de a vedea pe Velisarie sosind în lagărul său, merse să-l întâmpine*. MARCOVICI, VEL. 131. *În fruntea a 700 000 războinici din lagărul său dintre Tisa şi Dunăre, plecă către apus. f* AARON, I.

I, 20/22. *Lagărul lui Sinan se deosibea de al lui Mihai printr-un crâng mocirlos.* id. ib. II, 190/13. *Nu se face un om bun soldat stând cu puşca la caraulă, ci stând în lagăr, la manevre.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 492. *Era rânduit... a merge cu merinda lui la lagărul vecin.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 28. *Înălţimea ta ai plecat mai întâi la lagăr.* FM (1844), $172^1/3$. *Luând împreună cu dânsul pre mai mulţi nobili, merse la lagărul lui Sighismund şî-l rugă de pace.* IST. M. 52/8. *Astfel, nu oarba încredere în Mihai Vodă, ci temerea sa de cârtirile oştenilor făcu pe cardinal a strica lagărul şi a se dezarma deocamdată.* BĂLCESCU, M. V. 326. *Le sparg lagărul şi-i iau la fugă.* BARIŢIU, P. A. I, 52. cf. STAMATI, D. 158. *Tăbărîră pe câmpul Copoului în dreptul lagărului miliţiei noastre.* NEGRUZZI, S. I, 292, cf. POLIZU. *Arnăuţii deşertau lagărul şi se formau în bande de tâlhari.* GHICA, S. 105. *Du-te... în lagărul lui şi îndeamnă pe unii din ostaşi la nesupunere.* FILIMON, O. I, 263. *M-am strecurat în ordia (lagărul) pandurilor.* id. ib. I, 271, cf. PONTBRIANT, D. *Marginele sale sânt palid luminate De flacările triste ce pâlpâie în sate Şi veselele focuri din lagărul leşesc.* ALECSANDRI, O. II, 19, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 163. *Fiind în lagărul Craiovei, s-au îmbolnăvit.* LĂCUSTEANU, A. 10. *Napoleon cel mare, care s-a distins toată viaţa sa prin geniul său milităresc..., fusese conceput de către părinţii săi în lagăr în ajunul unei bătălii.* CONTA, O. F. 267. *Boierii munteni trimit o deputaţiune la Viena şi alta în lagărul prinţului Eugeniu de Savoia.* CONV. LIT. XI, 208/2. *Se ştie cum câtva timp se vestea din lagărul rusesc „În pasul de la Şipca linişte".* CONTEMPORANUL I, 401. *Oştirea se razimă pe lagărul fortificat de la Niş.* EMINESCU, O. IX, 129. *Nu ştia nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr.* MACEDONSKI, O. III, 26, cf. DDRF. *Iar când se lumină de ziuă, valahii ce pătrunseseră în lagărul lor se retrăseseră.* XENOPOL, I. R. IV, 25. *Cunoscând prea bine limba turcească, s-ar fi putut travesti şi trece necunoscut chiar prin lagărul păgân.* id. ib. 105, BARCIANU. *Înţelegea şi el că un lagăr nu e un salon.* D. ZAMFIRESCU, R. 218. *Dar tremur de moarte cuprins-a turcimea... Căci vodă ghiaurul cu stânga-i doboară Şi flamura verde îi flutură-n dreapta, ducând-o spre lagăr în zboru-i şoimeşte.* SĂM. IV, 384, cf. ALEXI, W. *În privinţa bătăliei de la Pultava, la care au luat parte într-un lagăr şi în cellalt „şi mulţi din moldoveni", el n-a văzut însuşi „frumoasa orânduială" şi „meşteşugul" celor două armate europene ce se ciocniră.* IORGA, I. L. I, 220. *Şi el, stârnit de Muză, Porni să cânte şi-ncepu cântarea De unde Aheii, lagărul arzându-şi, S-au prefăcut că pleacă pe corăbii.* MURNU, O. 137, cf. TDRG, JAHRESBER. XXVI-XXIX, 29, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Trupele fură debarcate şi trimise într-un lagăr, afară din oraş, unde mai poposea un regiment.* REBREANU, NUV. 315. *Aceasta e o imagine realistă luată din viaţa de lagăr, care, la românii din sec. XV şi XVI, va fi prezentat oarecare analogii cu cea a turcilor.* ARH. FOLK. II, 40. *Lagărul întărit care apăra „capul de pod" de la Turtucaia avea forma unui larg semicerc sprijinit pe Dunăre.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 7. *Rămâneţi în lagărul inamic.* CAMIL PETRESCU, T. II, 476, cf. DA II_2. *Vântul venea din dreapta, de pe lagărele duşmanului.* SADOVEANU, O. II, 17, cf. SCRIBAN, D. *Biserica nearmată... se găsea în mijlocul unui lagăr întărit, înconjurat de unul, de două sau de trei ziduri.* OPRESCU, S. 187. *Au pornit spre lagărul duşman.* LL I, 89, cf. DL, DM, SCL 1958, 239, CONTRIBUŢII, II, 89, CIORĂNESCU, D. ET., MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 3. *Un adevărat lagăr de război îşi instalase prima linie de foc de-a lungul străzii Ladislaw.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 15/1, cf. DEX, DN^3, DSR, DREV, NDN. *În lagher ne-am aşezat.* RETEGANUL, P. P., 70. *Au stat în Bucureşti trei luni de zâle, în loagăr, când era Cuza domn.* GRAIUL, I, 7. *Era trei iscadroane; cân a venit Cuza... s-a făcut lagăr la Floreşti.* ib. 148, cf. CC VII, 13. *Ş-au adunat turcii armatele lângă Jina... ş-acolo ş-au făcut loagăr.* ŞANDRU-BRÎNZEU, JINA, 39, cf. ALR SN IV h 958, ALRM SN II h 774. ✧ Fig. *Când soarele fu la amiază, chibzuii un loc în pădure, mai la o parte, şi-mi aşezai lagărul meu de o zi.* HOGAŞ, M. N. 75. *Când mă duc la Băneasa, în lagărul păsărilor cu nume străin, Blériot, Forman, Voisin, este ca şi cum... m-aş duce la o fire nouă care mă fericeşte.* ARGHEZI, S. XXXIV, 54. ✦ (Astăzi rar) Tabără (**I 1**) romană fortificată; castru. *Merge şi unde le era lagărul şi şatrele.* CANTACUZINO, N. P. $31^v/26$, cf. $32^r/14$. *Să întoarce pă multe gânduri iarăşi la lagăr.* id. ib. $43^r/14$, cf. BOJINCĂ, în CL 1963, 132. *Tribunii, aţâţătorii poporului..., generalii, făcând voia legionarilor, ca să-şi atragă favoarea în lagăre, susţineau partida populară în contra Senatului.* TEULESCU, C. 7/14. *Toată lumea se grăbea a se împăca cu această dorinţă de espatriare în lagăre, manifestată de tulburătorul Romei.* id. ib. 96/4. *Se informă despre... monumente, medalii, inscripţii, urme de lagăre.* CONV. LIT. XII, 50. *Împăratul, pentru a-şi ţinea în siguranţă comunicaţia cu Mesia, făcu mai multe lagăre întărite.* CONTEMPORANUL, II, 293. *Pe-aici au străbătut romanii inima Daciei, lăsând lagăre întărite.* VLAHUŢĂ, R. P. 86, cf. ARHIVA, I, 640. *Întăriturile construite după sistemul roman constau din lagăre întărite, patrate sau dreptunghiulare, construite din pietre cioplite, cu patru sau mai multe porţi, cu şanţuri, cu valuri şi „propugnaculum" roman.* XENOPOL, I. R. I, 83, cf. BARCIANU. *Până la Traian, lagărele legionare se îndesiră şi mai tare.* PÂRVAN, G. 101, cf. 107. *Conduse îndărăt în lagăre întreaga oştire.* H. DAICOVICIU, D. 63, cf. DSR. (Prin lărgirea sensului) *Bătălia... s-a terminat cu spargerea castrelor şi derularea armatei greceşti. Castrele (lagărul) cu 280 de tunuri şi căderea Belgradului Serbiei a fost punctul acelei victorii.* BARIŢIU, P. A. I, 265. *În fiare îndârjite romanii se prefac Şi sparg întâia poartă a lagărului dac!* EFTIMIU, Î. 145. ✦ (Astăzi rar) Tabără (**II I**). Cf. I. GOLESCU, C. *Cheamă-ţi, domnule, lagărul; pumnii miei de mult nu s-au lăţit pe spatele cuiva.* PRIM. DRAM. 199. *În Ardeal, un lagăr era gata să se mişte către munţii de graniţă.* IORGA, P. A. II, 265. *Olarii vor trebui să însoţească de astăzi înainte lagărul împăratului.* PERPESSICIUS, M. III, 108.

2. (Şi în sintagma *lagăr de prizonieri*) Loc special amenajat în care sunt închişi sub supraveghere prizonierii de război. *Am fost rănit în luptele de la Neajlov şi luat prizonier. După vindecarea rănii... am stat o bucată de vreme în lagăr.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 193. *Foamea din lagărele de prizonieri îi sugerează ideea de a fi un Essau ce ar „linge în bliduri lintea".* LOVINESCU, S. IV, 430. *Spre care lagăr depărtat... va fi*

îndreptat fiecare. TOPÎRCEANU, O. A. II, 156. *Acum avea barbă neagră, ca cei din lagărele de prizonieri.* TEODOREANU, C. B. 184. *Şi trecură astfel trei ani încheiaţi, trăind familia despărţită, doamna cu copiii în Constantinopol, iar domnul cu fiul său prin lagărele turceşti.* C. GANE, TR. V. II, 329. *După o lungă convalescenţă, urmase o tot atât de lungă captivitate într-un lagăr foarte sever.* SADOVEANU, O. XII, 686. *Câte-o femeie cu soţul plecat în război, câte-o mamă cu feciorul dispărut prin cine ştie ce lagăr de prizonieri, veneau... la părintele Stanciu.* BLAGA, H. 220. *Piaţa pare un lagăr de prizonieri de război.* RALEA, S. T. I, 251. *Am văzut acolo lagărul, prizonierii mergând încolonaţi şi zgribuliţi la lucru.* BENIUC, M. C. I, 381, cf. 380. *Nu l-au trimis într-un lagăr.* VINEA, L. I, 383. *Stă 9 luni într-un lagăr din fosta Serbie, unde munceşte ca lucrător sondor.* ALEXANDRU, I. M. 309. *Am fost eliberat din lagăr şi m-am întors acasă.* H. LOVINESCU, T. 307, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nişte barăci de lemn, acoperite cu carton gudronat pe care creştea iarba şi care aveau aspectul unui lagăr de prizonieri.* ŢOIU, Î. 224, cf. V. BREBAN, D., DREV, NDN. *Colo sus, la Solforiu, D'-ind'e-i locu mai strein, D'e la Solforiu în sus D'i-n mare lagăr ni-o pus.* T. PAPAHAGI, M. 120. *Pă ziua dă şase august m-a prins prizonier. M-a dus în Focşani, în lagăr.* GR. S. III, 168. *Voi să afle într-un lagăr de prizonieri români, câţi... au bacalaureatul.* IZV. XI, 62. *Ş-am fost apăi, domnişorule, prins în Italia... Şi nu puneau pază după noi; eram ca în ţara noastră. Da pe bieţii... unguri... îi ţâneau tăt în lagăre.* ib. XII, 42. *De la Italia-n sus, Trei loagăre mari s-au pus.* ANT. LIT. POP. I, 98. ✦ (Şi în sintagmele *lagăr de concentrare* sau *lagăr de muncă, lagăr de exterminare, lagărul morţii*) Loc special amenajat în care sunt închise sub supraveghere, în statele totalitare, persoanele considerate ostile regimului. *Bagă-l în lagărul de concentrare.* ALAS 28 III, 1937, 10/2. *S-a dezlănţuit crima celui de-al doilea război al lumii cu ignonimia hoţiilor sistematice şi a lagărelor morţii.* SADOVEANU, O. XVIII, 460, cf. XIV, 290. *Primea mandat de la organizatorul lagărelor de exterminare.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 2/2. *Am văzut filmul despre lagărul morţii de la Auschwitz.* ib. 1949, nr. 158, 9/2. *Îndată ce un evreu din fermă ieşea din îngrăditură, era prins şi vârât în lagăr, ceea ce însemna moartea.* CĂLINESCU, S. 521. *Dumnealui vine dintr-un lagăr de suspecţi din Bulgaria.* VINEA, L. I, 405, cf. DL. *Ştiam bine că eram închis într-un lagăr.* PREDA, C. I. P. II, 62, cf. DM. *G. Călinescu va utiliza multe elemente de roman senzaţional:... exerciţiile de tir ale ofiţerilor nazişti care comandă lagărul.* N. MANOLESCU, A. N. I, 105. *Încep condamnările la moarte ale ostaticilor nevinovaţi, deportările, grozăviile din lagărele de exterminare.* V. ROM. aprilie 1970, 126. *Şi-a scris romanul la vârsta de 21 de ani, când tocmai ieşise dintr-un lagăr de concentrare.* CINEMA, 1971, nr. 1 288, 9/1. *„Revista română"... reuşeşte să trăiască, nefăcând cor cu publicaţiile fasciste ale timpului, până către sfârşitul anului 1943, când directorul ei e internat în lagărul de la Tg. Jiu.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 150. *Antonescu s-a opus lui von Kilinger să-i trimită pe evreii din România în lagăre.* D. R. POPESCU, I. Ş. 36, cf. L. ROM. 1975, 176, DEX, DN[3]. *Eroul nostru va încerca să salveze o familie de evrei refugiaţi de teama lagărelor de exterminare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 17/3. *Convoaie de mii de oameni sunt încărcate în vagoane de marfă şi expediate în lagărele morţii.* ib. 1979, nr. 5, 19/4, cf. ib. 1979, nr. 10, 19/3, DREV. *Pentru a ieşi dintr-un univers concentraţionar – şi nu e neapărat nevoie să fie un lagăr, o temniţă... există soluţia (mistică) a credinţei.* STEINHARDT, J. 6. *I-am văzut cu toţii la televizor în lagărele de muncă forţată din epoca Dej.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 10/4. *Era multă lume arestată şi închisă, cu sau fără vreun proces, în lagăre de muncă forţată.* ib. 1993, nr. 8, 12/2, cf. NDN.

3. (Astăzi rar) Grup opus altui grup; grupare politică, literară etc. reunită în jurul unui program politic, literar etc.; partid (**2**), partidă (**2**), tabără (**II 2**), parte (**III 1**). *Şi crede... că bariera poate fi sărită aşa de uşor, şi anume de către cine? De către grupul junimist pentru a trece în lagărul conservator...?* MAIORESCU, CR. II, 351. *E unicul dintre criticii mei..., care aparţine unui lagăr potrivnic cu desăvârşire mie şi vederilor mele.* GHEREA, ST. CR. II, 9. *În privinţa aplicării acestui remediu* [didactic], *herbartienii sânt dezbinaţi în două lagăre opuse.* ARHIVA, I, 77, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Şi din lagărul sămănătorismului nu aveau să lipsească atacurile.* LOVINESCU, S. IV, 79. *În clipa când credeam cauza pierdută..., răsare, neaşteptat, ca răzbunătorul lui în chiar lagărul inamic.* id. ib. 240, cf. DA II_2. *Transformă pământul unitar al patriei în două lagăre vrăjmaşe.* COCEA, S. II, 562, cf. SCRIBAN, D. *Critici din lagărul democratic al curentelor de stânga.* RALEA, F. 18. ✧ Fig. *Du-te, mândre căpitan! Apari în lagărul vieţii, luptă* (a. 1895). PLR I, 439.

4. Nume dat, în ideologia comunistă, unui grup de state cu acelaşi regim politic, opus unui alt grup de state, cu orientare politică, socială etc. diferită. *Existenţa a două lagăre – a celui socialist şi democratic, pe de o parte, şi a lagărului imperialist, pe de altă parte – îşi găseşte oglindirea şi în cultură.* CONTEMP. 1948 *Strângerea acestor legături economice contribuie... la întărirea lagărului antiimperialist şi democratic.* SCÂNTEIA 1949, nr. 1 320. *Rezultatul economic al existenţei celor două lagăre opuse – socialismul şi capitalismul – în perioada postbelică a fost că piaţa mondială unică s-a destrămat.* CONTEMP. 1952, nr. 45, 1/2. *Ridicarea de construcţii gigantice, legată de dezvoltarea uriaşă a forţelor de producţie, este caracteristică tuturor ţărilor din lagărul democraţiei şi socialismului, ţări care duc o politică fermă de apărare a păcii.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 372. *Forţa lagărului democrat constă în faptul că ea se bazează nu numai pe colaborarea guvernelor, ci şi pe colaborarea popoarelor.* ib. 1953, nr. 2 589, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 35, DL. *R. P. România face parte din ţările lagărului socialist, cu care întreţine strânse legături economice, politice şi sociale.* MG I, 12, cf. DM, L. ROM. 1961, 292, DEX. *Ştii cum zice el că e întrecerea asta a noastră economică cu lagărul celălalt?* ŢOIU, Î. 120, cf. DN[3], NDN.

II. 1. Organ de maşină care serveşte la susţinerea şi ghidarea unui arbore sau a unei osii şi care permite o mişcare de rotaţie sau de oscilaţie a acestora; palier[1] (**1**). Cf. CIHAC, II, 163. *Între împerecherile dintre aceşti*

stâlpi, şi la partea lor de jos, fuseseră înşurupate în lagăre de bile mari cât o ghiulea de tun, roţi cu spiţele închise între puternice plăci metalice. MACEDONSKI, O. III, 166, cf. TDRG, JAHRESBER. XXVI–XXIX, 29. *Lagăre de fontă cântărind pe bucată peste 100 kg.* NICA, L. VAM., cf. MINERVA, CADE. *Cuptorul este susţinut prin pivoţi ce rotesc în lagăre fixate pe un schelet metalic puternic.* IOANOVICI, TEHN. 48, cf. 139. *Lagărele servesc pentru susţinerea arborilor de transmisiune.* id. ib. 251, cf. DA II_2. *Se suprimă toate organele de rotaţiune, lagăre, roţi.* ENC. TEHN. I, 268, cf. 400, 402. *Fusurile se rotesc în lăcaşuri anume făcute numite lagăre sau paliere.* SOARE, MAS. 66. *Se întrebuinţează din ce în ce mai mult lagărele cu bile sau cu role.* id. ib. 85 *Roţile se învârtesc cu propriile axe, ale căror lagăre sunt în corpul roţii diferenţiale.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 187. *Lagărele axului vor fi... bine fixate.* PREV. ACCID. 49, cf. MACAROVICI, CH. 373, LTR. *Dacă mi se mai topeau şi lagărele, atât mai trebuia.* ARGHEZI, S. XV, 155, cf. L. ROM. 1954, nr. 3, 78, ib. 1955, nr. 6, 17, LTR², DL, DM. *Se confecţionează din material plastic lagăre, bucşe, roţi dinţate.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 844, cf. CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., L. ROM. 1978, 19, DN³, V. BREBAN, D., DSR, DREV, NDN.

2. P. a n a l. Nume dat mai multor piese din lemn, din piatră sau din metal asemănătoare, ca formă şi întrebuinţare, cu un lagăr (**II 1**):

a) (Prin Ban., prin Transilv., prin Maram. şi prin Bucov.; şi în sintagmele *lagăr de lemn*, ALR SN I h 161/76, *lagăr de aramă*, ib. h 161/260) Bucată de lemn, de piatră sau de metal pe care se sprijină broasca sau cepul grindeiului de la roata morii (sau a pivei); (regional) căpătâi, pernă (**II 2**), perinoc (**2**). Cf. SCL 1957, 112, ALR SN I h 161, ALR – M IV h 966.

b) (Prin Transilv. şi prin Olt.) Bucată de fier de formă rotundă, fixată pe posadă, în care se învârteşte capătul de jos al fusului de la crângul morii; (reigonal) piuliţă (**3 c**), tigaie (**II 4 a**). Cf. ALR SN I h 165/260, ALRM SN I h 112/260, NALR – O IV MN 279, 2 448/901.

c) (Prin nordul Mold.; la moară) Pârpăliţă (**2**). Cf. GLOSAR REG.

d) (Prin Ban. şi prin Transilv.; la joagăr; şi în sintagma *lagărul cocăii*, ALR II 6 457/27) Bilţă între care se învârteşte crivalul. ib. 6 457/192.

III. (Prin Bucov. şi prin Mold.) **1.** Bârnă care ajută la încărcarea buştenilor în vagoane. L. ROM. 1963, 153, cf. 157, ARVINTE, TERM. 154.

2. Bucată de lemn care se pune pe osie pentru a putea transporta buştenii. L. ROM. 1963, 153, cf. 157.

IV. Subst. (Prin Transilv.; în forma *logher*) Arie pe care se treieră cerealele. Cf. COMAN, GL., CHEST. II 400/375.

– Pl.: *lagăre*. – Şi: (învechit şi regional) **lágher, loágăr, loágher,** (regional) **láger, leógur** (CC VII, 13) s. n., **lógher** (COMAN, GL., CHEST. II 400/375) subst.

– Din germ. **Lager,** rus. **лагерь**.

LÁGĂR² s. n. v. **logor.**

LAGĂRÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A instala, a fixa un lagăr (**I 1**). Cf. LM, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Prez. ind.: *lagărez*.

– **Lagăr (I 1)** + suf. *-a*.

LAGĂRÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a l a g ă r a şi rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Pl.: *lagărări*.

– V. **lagăra.**

LAGĂRISÍ[1] vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Învechit, rar) A(-şi) instala lagărul (**I 1**). Cf. ALEXI, W.

– Prez. ind.: *lagărisesc*.

– **Lagăr** + suf. *-isi*.

LAGĂRISÍ[2] vb. IV v. **lagarisi.**

LAGÂM s. n. v. **lagum.**

LAGÂMÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A săpa (o mină[1] **1, 2**); a mina (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, ŞIO II_1, 232, ALEXI, W., DA II_2.

– Prez. ind.: *lagâmesc*.

– V. l a g â m.

LAGÂMITÓR s. m. (Învechit, rar) Miner (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

– Pl.: *lagâmitori*. – Şi: **lăgămitór** s. m. ALEXI, W.

– **Lagâmi** + suf. *-tor*.

LAGÉNĂ s. f. **1.** (Latinism învechit, rar) Carafă, ploscă[1] (**1**). *Povăţuitoriul vostru să-mi trimită, din graţia lui, două lagene pline cu apă din Dunăre..., să cerc... de este mai bună decât...* [apa] *Tanaidului.* ŞINCAI, HR. I, 168/27, cf. DRLU, LM, DA II_2.

2. (Arheol.) Vas antic cu gâtul strâmt, asemănător cu o sticlă (**1 a**), în care se păstra vinul. Cf. LTR², DN³, NDN.

3. (Zool.) Mică prelungire a saculei, la peşti, la batracieni, la unele reptile şi la păsări, care constituie începutul viitorului melc al urechii interne la vertebratele superioare. *La crap, urechile sunt alcătuite din câte o veziculă aşezată sub piele... Vezicula este împărţită în două compartimente: cel superior, numit utriculă..., iar cel inferior, numit saculă, are o prelungire numită lagenă.* ZOOLOGIA, 109. *Urechea internă... este formată* [la broască], *ca şi la peşti, din utriculă..., saculă şi lagenă.* ib. 122. [La şopârlă] *melcul este reprezentat printr-o prelungire în formă de sac, numită lagenă.* ib. 134. *Urechea strigidelor are o lagenă mai mare decât* [la] *orice pasăre de mărime egală.* BĂCESCU, PĂS. 269, cf. DN³, DREV, NDN.

– Pl.: *lagene*. – Şi: (rar) **lagánă** s. f. DRLU.

– Din lat. **lagena.**

LÁGENIŢĂ s. f. v. **lagoniţă.**

LÁGER s. n. v. **lagăr.**

LÁGHER s. n. v. **lagăr.**

LAGIVÉR s. n. v. **lagiverde.**

LAGIVÉRDE adj., s. n. (Învechit) **1.** Adj. De culoare verde măslinie. Cf. COSTINESCU. *Aruncă dulcea ta privire P-al acestor unde fraged lagiver.* BOLINTINEANU în ZEITSCHRIFT, XVIII, 100. *Cataveică cu blană,*

de postav lagiverde, vişinie ori undelemnie. SEVASTOS, N. 47, cf. ZEITSCHRIFT. XVIII, 99, DDRF, ŞIO II_1, 232, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET., L. ROM. 1989, 92. ✦ (Rar) De culoare albastră deschisă. Cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Culoare lagiverde (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, CIHAC II, 589.

– Pl.: *lagiverzi*. – Şi: **lagivér** s. n.

– Din tc. **lağiverd** „vânăt", prin apropiere de v e r d e.

LAGOFTALMÍE s. f. Afecţiune care se manifestă prin imposibilitatea pleoapei superioare de a acoperi complet ochiul. Cf. I. GOLESCU, C., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Lagoftalmia este produsă prin paralizia unei ramuri a nervului facial care inervează muşchiul orbicular al pleoapei.* ABC SĂN. 118, cf. D. MED., M. D. ENC., DN^3, NDN.

– Din fr. **lagophtalmie.** Cf. gr. λ α γ ο φ θ α λ μ ο ς.

LAGÓM s. n. v. **lagum**.

LAGÓN s. n. Întindere de apă înconjurată de stânci coraliere într-un atol; l a g u n ă (**2**). Cf. DN^3, NDN.

– Din sp. **lagon**. Cf. fr. l a g o n.

LAGONÍŢĂ s. f. (Învechit) Magazie, hambar pentru păstrat grâul. Cf. KLEIN, D. 230, LB, PONTBRIANT, D., CIHAC II, 163, LM, DDRF, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET.

– Accentuat şi: *lagóniţă*. – Pl.: *lagoniţe*. – Şi: **lágeniţă** (KLEIN, D. 230), **legániţă** (CIHAC II, 163, DA II_2) s. f.

– Et. nec.

LAGÓP, -Ă s. m. şi f. (Rar) **1.** S. m. şi f. Numele mai multor specii de păsări: **a**) pasăre din ordinul galinaceelor, cu picioarele acoperite de pene până în vârful degetelor, care trăieşte în zonele alpine şi în zonele nordice ale continentului european; potârniche albă. Cf. ŞINCAI, în DR. V, 559, I. GOLESCU, C., ENC. ROM.; **b**) bufniţă (*Bubo bubo*). Cf. DRLU.

2. (Adjectivat; despre mamifere polare, mai ales despre vulpe) Care are picioarele acoperite de blană până în vârful degetelor. *Vulpea lagopă locuieşte în părţile cele înghieţate, este sau albă sau vânătă la păr.* ŞINCAI în ŞA I, 665.

– Pl.: *lagopi, -e*. – Şi: **lagópus** s. m. sg. ENC. ROM.

– Din lat. **lagopus**, ngr. **λαγώπους**.

LAGÓPUS s. m. sg. v. **lagop**.

LAGOSTÓM s. n. Malformaţie congenitală în care buza superioară este crestată ca la iepuri; buză de iepure, v. b u z ă. Cf. DN^3, NDN.

– Din fr. **lagostome**.

LAGÚM s. n. **1.** (Învechit) Mină[1]; galerie săpată pentru a servi la aruncarea în aer a unei întăriturii a adversarului sau pentru a arunca în aer terenul pe care adversarul urmează să-l ocupe în atac. *Au fost pus lagumuri împregiurul acei beserici şi lăsară o ceată de oameni ca... să aprinză lagumurile asupra oştii lui Jicmont.* N. COSTIN, L. 586. *Au mers dzeci mii di moscali... şi, apropiindu-să di cetate la poartă, au şi aprins din cetati un lagum ş-au perit mai toţ acei moscali.* NECULCE, L. 329, cf. 109, 146, 332, 356. *Au pus un lagum mare, care, rădicând o parte mare de zid, au dat mare năvală; şi au luat cetatea.* R. POPESCU, CM I, 357. *Să nu-i lase să vie la cetate, până vor lua cetatea – că o slăbise rău cu tunuri, cu lagomuri.* id. ib. 456. *Pe une locuri au pus lagum de au sfărmat zidul.* MUSTE, LET. III, 73/9. *Într-acel lagăm ce era pe subt maidanul dintre faţa cetăţii şi între oraş... scoaseră praful din 580 buriaşe.* DUMITRACHE, 32. *Măcar că ruşii să împotiviră cu statornicie... luară însă turcii Ceohrimul cu lagumuri.* VĂCĂRESCUL, I. I, 48^r/10. *De cel lagum să va aprinde, a cădea cel tare zid* (a. 1694). FN 35. *Să să aprinză acel lagum care să găteşte* (a. 1701). ib. 102, cf. I. GOLESCU, C. *Palamidul şi lagumurile sânt în stăpânirea lui, care lagumuri le ştie şi trimesul acesta.* ARHIVA R. II, 69/7. *Au stătut câteva săptămâni pregiuru cetatea Sorocii cu metereze şi cu lagumuri şi nu o au putut dobândi.* MAG. IST. III, 58/14, cf. ib. II, 28/4, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC II, 589, LM, ZEITSCHRIFT, XVIII, 99, DDRF, ŞIO II_1, 232, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Mestecate în neorânduială, se înşirau către ziduri chilii de slugi, grajduri de bârne, acareturi, cămări, lagumuri şi beciuri.* SADOVEANU, O. X, 87, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., L. ROM. 1993, 168.

2. (Rar) Canal (subteran) de scurgere; ş a n ţ[1] (**I 2**). *De când s-a deşchis pe acolo lagum pentru curgerea apei, s-a îndreptat mergerea orăşenilor pe uliţa ce merge pe lângă temniţă* (a. 1797). IORGA, S. D. VII, 345. *Şanţuri, ţevi, olane, lagumuri, jghiaburi prin care curge apa.* I. GOLESCU, C. I, 79, cf. POLIZU. *Năpârcă de lagumuri.* ALECSANDRI, O. VII, 173, cf. CIHAC II, 589, LM, DDRF, BARCIANU, ŞIO II_1, 232, ALEXI, W., DA II_2. ✧ *Lagum de apă* = apeduct. Cf. POLIZU, DA II_2. ✦ Cloacă, hazna. *Zidi spre curăţenia Romei cloace sau lagumuri.* SĂULESCU, HR. I, 40/27, cf. CIHAC II, 589, BARCIANU, DA II_2. (F i g.) *Cum mă dezonori! Cum Roma devenit-a lagum de putrezime Ce-nfectă şi altarul ş-a tronului năl̦time.* ALECSANDRI, O. VII, 226, cf. ŞĂINEANU, D. U.

– Pl.: *lagumuri*. – Şi: (turcism învechit) **lagắm** (PONTBRIANT, D., LM, DDRF, DA II_2, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET.), **lagóm, lagắm** s. n.

– Din tc. **lâğım, lagum**.

LAGUMGIOÁICĂ s. f. (Rar) Femeie care lucrează la săpături la o mină[1]. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lagumgioaice*.

– **Lagumgiu** + suf. *-oaică*.

LAGUMGÍU s. m. (Învechit) Soldat care sapă la mină[1] (**2**); miner[1] (**2**). *Pomoşnicul şi minerii (adecă lagumgiii).* N. COSTIN, LET. II, 73/21. *Alţi lagumgii să bage iarba, să surpe zidul* (a. 1715). în ŞIO II_1, 232. *Au trimis lagumgii de au făcut lagumuri la aceste cetăţi* (a. 1715). ib., cf. I. GOLESCU, C., ZEITSCHRIFT, XVIII, 99, DDRF, TDRG, DA II_2, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 682.

– Pl.: *lagumgii*.

– Din tc. **lâğımcı**.

LAGUMÍE s. f. (Rar) Lagum (**2**). *Nice Lazăr..., scriitor secret de denunțuri, puțindu-i gura mincinoasă ca o lagumie, nu se lăsa mai pregios și lăuda foarte mintea puternică a domnitorului.* BARBU, PRINC. 270.
– Pl.: *lagumii.*
– **Lagum** + suf. *-ie.*

LAGÚN s. n. v. **lagună.**

LAGUNÁR, -Ă adj. Care aparține lagunelor (**2**), care se referă la lagune (**2**), format din lagune (**2**). *După faza lagunară, în care s-a format sarea, marea tortoniană... a încercat o puternică transgresiune.* MG I, 130, cf. M. D. ENC, DEX, DN[3], DREV, NDN. ✧ *Facies lagunar* = facies care cuprinde roci de precipitație fizico-chimică depuse în lagune (**2**). *Un facies tipic lagunar, reprezentat prin anhidrite, prezintă Tortonianul, întâlnit în partea de NV a Moldovei, în sondajul de la Horodnic.* GEOLOGIA, 17.
– Pl.: *lagunari, -e.*
– Din fr. **lagunaire**. Cf. it. l a g u n a r e .

LAGÚNĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Smârc[2] (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. – POP. N. D. 388, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Lagunul din piață e un adevărat focar de infecție.* UDRESCU, GL. F i g . *Enghel... se vede silit a lăsa lagune, golătăți foarte mari, păduri nestrăbătute și cu totul necunoscute în aceeaș istorie.* FM (1844), 2[1]/36.

2. Întindere de apă de obicei sărată, puțin adâncă, de formă elipsoidală sau rotundă, despărțită aproape complet de bazinul unei mări ori al unui ocean printr-un cordon litoral sau printr-o barieră de corali. *Întemeiară politia Veneția în lacunile mărei Adriatice.* SĂULESCU, HR. I, 90/14. *Veneția... să-nființă în lagunele Adriaticei din fugătorii politiei Acvilea.* id. ib. I, 182/1. *Locuitorii Acvilei... se adăpostiseră în lagunele Adriaticei... și din fugari se făcură domnitori.* ASACHI, S. L. II, 124. *Să vedeți numai, sire, ce au făcut locuitorii Florenței într-un stat așa mic, sau ce au zidit venețienii și-n lagune.* FM (1845), 3 881/5, cf. STAMATI, D. *Și la Veneția au crescut țărmurile cu vremea; așa și lagunile (lacuri) din împrejurul Veneției se umple totdeauna din nou cu pământ, deși neîncetat sânt curățite.* BARASCH, M. II, 32/20, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Tainica noapte Cu blânde șoapte Te cheamă, dragă, S-o încununi. Gondola geme, Căci multă vreme N-au fost cu tine Pintre laguni.* ALECSANDRI, O. I, 112, cf. COSTINESCU. *Pe canalurile strâmte ale orașului dogilor, în lagunele atât de mocirloase..., nu era chip să prinză rădăcini și să crească frumoasa foaie a spanacului, el nefiind o plantă acuatică.* CARAGIALE, O. III, 213. *Pe întinsele lagune... Octav se plimbă în gondola sa culcat!* MACEDONSKI, O. I, 242, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Adusese de acolo o soție venețiană... roșcovană, blondă, cu splendidul păr al femeilor din lagune.* IORGA, P. A. I, 27. *Șalăul, care e un pește răpitor, preferă în general apele mai adânci, cu fundul nisipos și cu apă puțin sălcie (lagune, zătoane).* ANTIPA, P. 217, cf. 37, 201, 659. *Era miriștea netedă care subt lumina difuză părea o lagună liniștită.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 39, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Ne afundăm în labirintul de lagune care taie stuhurile.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 83, cf. DA II_2. *Laguna are culoarea smaraldului.* TEODOREANU, M. II, 374. *Unii* [laponi] *s-au stabilit pescari la lagune.* SADOVEANU, O. XIX, 120. *Și iată că răsare înfiorând laguna: De aur, arcuită ca o gondolă, luna!* PILLAT, P. 25, cf. 20, PUȘCARIU, L. R. II, 277, SCRIBAN, D. *O găsim ca pasăre clocitoare în Constanța, pe când... este tipică pentru Deltă și în special pentru lagune.* DOMBROWSKI, P. 152, cf. 29, 193, LTR. *Are un Pătrașcu admirabil, reprezentând laguna venețiană.* CĂLINESCU, O. VII, 173. *Aduce o atenție deosebită pentru peisagiul, pentru poezia, pentru cadrul de lagună și palat.* PERPESSICIUS, M. II, 215. *O lagună presărată de scoici, de hoituri de pești... printre insulele căreia algele i-au construit baraje și poduri.* RALEA, S. T. I, 267. *Ornitologul ungur... a cercetat timp de 3 luni Dobrogea de nord, cu Delta Dunării și lagunele.* LINȚIA, P. III, 34, cf. 113, 196. *Bacteriile sulfului... dau nămolul de lagune sau de lacuri marine.* AGROTEHNICA, I, 230, cf. LTR[2], DL, DM. *Dinspre lagună se strecura numai un miros putred de mare ce descompunea sarea și-o lepăda pe sub zidurile vechi ale Veneziei.* BARBU, S. N. 13. *Formarea lor are un loc în bazine cu fundul puțin adânc, temporar legate cu marea, adică în lagune.* GEOLOGIA, 31, cf. URSU, T. Ș. 229, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D., DREV. *Apele... deveneau din ce în ce mai leneșe, și expirau într-o lagună nedefinită, plină de vegetație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/4, cf. L. ROM. 1993, 242, NDN. (F i g .) *În loc de strade sânt adevărate lagune de glod.* EMINESCU, O. IX, 379. ✧ (Cu sens colectiv) *La sud de brațul Sf. Gheorghe se găsește marea lagună..., care constă însă dintr-un complex de lacuri cu o suprafață totală aproximativă de 80000 hectare.* ANTIPA, P. 252. *Laguna dobrogeană... are o întindere de 112000 hectare.* ATILA, P. 17. ✧ *Cetatea* (sau *republica*) *lagunelor* = Veneția. *A îngăduit jefuirea atâtor așezăminte bisericești, ce făceau din cetatea lagunelor o a doua Romă.* CONV. LIT. LXVII, 210. *Republica lagunelor, fondată cam o mie de ani în urmă, se dezvoltase încet-încet.* SADOVEANU, O. XII, 218.
– Pl.: *lagune* și (rar) *laguni.* – Și: (învechit și regional) **lagún** (pl. *lagunuri* URSU, T. Ș. 229, UDRESCU, GL.) s. n., (învechit, rar) **lacúnă** s. f.
– Din it. **laguna**, (înv.) **lacuna**. Cf. fr. l a g u n e .

LAGUNÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care aparține lagunei (**2**), referitor la lagună (**2**); format din lagune (**2**); lagunar. *Ceața... șterge contururile apei lagunoase.* CĂLINESCU, C. O. 225.
– Pl.: *lagunoși, -oase.*
– **Lagună** + suf. *-os.*

LAHANÍ adj. v. **lahaniu.**

LAHANÍU, -ÍE adj. (Învechit) De culoarea verzei; verde (deschis). *O sucnă aclaz lahani cu ranțuri* (a. 1669). ȘIO II_2, 153. *Anteriu cu o vargă lahanie și alta albă* (a. 1817). ib. cf. I. GOLESCU, C., TDRG, DDRF, DA II_2, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 338, CIORĂNESCU, D. ET., L. ROM. 1969, 45, SFC VI, 79.
– Pl.: *lahanii.* – Și: **lahani** adj.
– Cf. tc. l a h a n a „varză".

LAHIN-BAHAŞ s. n. (Învechit, rar) Impozit plătit de Moldova, în perioada dominației otomane, vistieriei vizirului; v. b a i r a m l â c. *Pungi 30 pentru lahin-bahaş la curtea vezirului.* ŞIO II_2, 154.

– Accentul necunoscut.

– Din tc. **lahn pahasy** „prețul cărnii".

LAHÓR adj. v. **lahur**.

LAHTÁRĂ s. f. (Grecism rar) Dorință arzătoare; neliniște, neastâmpăr, nerăbdare. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lahtare.*

– Din ngr. **λαχτάρα**.

LAHTARISÍ vb. IV. T r a n z. ş i i n t r a n z. (Grecism rar) A dori cu ardoare; a fi neliniştit, a tresălta, a fremăta. Cf. I. GOLESCU, C.

– Prez. ind.: *lahtarisesc.*

– Din ngr. **λαχταρίζω**.

LAHÚR s. n. (Învechit) Un fel de stofă subțire, fină, din lână; p. e x t. îmbrăcăminte confecționată din această stofă. *Covor aşternut cu perne de lahur.* GHEORGACHI, CER. 94. *Să facă hainile cele vechi întocmai ca cele nooă, adică postavuri, i pambriuri, i şaluri, i lahururi, i zofuri, i cazmiri, i buhururi* (a. 1826). DOC. EC. 372. *Iar acest meşteşug ce să izvodeşte... numai asupra hainilor ce sânt făcute dă lână, cum... şaluri, lehuri, zofuri, cazmiruri, bugururi şi altele asemenea lucruri dă lână* (a. 1826). ib., cf. I. GOLESCU, C. *Sub corturi, borbele profumate, seraiurile, selmielele, samururi, buhururi, lahururi, covoarele de Persia... zamfiruri, rubinuri, brilianturi, tot ce au rafinat manufacturile Orientului, tot ce produce natura pentru lux în două emisfere.* BOLLIAC, O. 218, cf. ŞIO II_2, 73, DA II_2, SCL 1990, 308. ✧ (Adjectival) *Ţevit lahor, oca 77 bani, mai prost, 22 b*[ani]. N. A. BOGDAN, C. M. 161.

– Pl.: *lahururi* şi (rar) *lehuri.* – Şi: (învechit, rar) **lahór** adj.

– Din tc. **lâhuri** „şal de Lahor".

LAI, LÁIE adj., s. n. (Popular; atestat prima dată în ANON. CAR.) **I.** Adj. **1.** (Despre oi sau despre lâna acestora) **a)** (După culoare) Negru (**1**) (CIHAC II, 164, LM, DDRF, DAMÉ, T_2, BARCIANU, ALEXI, W., RESEMERIȚĂ, D., DA II_2, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX, V. BREBAN, D., DSR, DREV, CHEST. V 75/12, 35, 37, 77, A V 34), negru-vânăt (DAMÉ, T. 67, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, H X 477), negru-cenuşiu (CADE, CHEST. V 76/7, 88, 97), negru amestecat cu alb (DA II_2, DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DREV), cenuşiu, sur (**4**) (CREANGĂ, GL., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 1 000, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET., com. MARIAN, PĂSCULESCU, L. P., CHEST. V 75/10, 15, 63, 73, 94, A V 6, VI 26, MOLIN, R. B. 416, DR. IV, 724, 725, I. CR. III, 114, ALR I 1 485/418, 530, 532, 552, 556, 558, 588), nici alb nici negru (DIACONU, P. 37, CHEST. V 75/45, 49), alb (PAMFILE – LUPESCU, CROM. 133, CHEST. V 75/38, 82); **b)** (după culoarea botului) negru (**1**), brun (DR. IV, 724, ib. V, 534), jumătate alb, jumătate negru (CHEST. V 75/44), cenuşiu, sur (**4**) (ŞEZ. II, 151, DA II_2), pestriț (**1**) (CHEST. V 75/99), galben (CHEST. V 75/13, 60); p. e x t. care este de altă culoare decât lâna de pe fălci (DR. IV, 724); **c)** (după calitatea lânii) lungă (CHEST. V 75/40), lungă şi de culoare sură (**4**) (CHEST. V 75/3, 33) şi moale la pipăit (CHEST. V 75/94), mătăsoasă (CHEST. V 75/80); de calitate proastă (ŞĂINEANU, D. U.). Cf. HEM 2931, CREANGĂ, GL. *O femeie, când merge să scalde copilul de mir, duce următoarele daruri: o păreche de dăsăguți, un scul de lână albă ori laie.* MARIAN, NA. 256. *Trimise Baba Dochia pe nora sa cu nişte lâni de oaie la râu, dar nu ca să le spele, ci să-i facă din lâni lai (negre) lâni albe.* id. S. R. II, 122, cf. DR. IV, 723, 724, 725. *N'iorițî lai, Lai bucălai Di trii zâli-ncoaśi Gurița nu-ț taśi.* DIACONU, VR. 3, cf. STOIAN, PĂST. 63. *Dragi îmi sânt oile lăi Şi copilele bălăi.* C. GANE, TR. V. II, 338. *Această mioriță e... laie, adică neagră.* CONTEMP. 1955, nr. 436, 3/1, cf. L. ROM. 1961, 19, CL 1962, 153, L. ROM. 1987, 448. *Din care turmă? – Ia din cele lăi.* CONTEMPORANUL, III, 467. *Avea o oaie laie bucolaie.* MARIAN, SA. 321, cf. id. H. 76, com. MARIAN. *Astă lână laie De la cea oaie Mult a nins-o Gerul a strâns-o... Vântul a bătut-o Dar nici n-a durut-o.* GCR II, 343. *Are tata o oaie laie.* ŞEZ. I, 296, cf. 213, ib. III, 139, XIX, 184. *Berbecei lăi. Dă lăi bucălăi, cu cornițe-nvoalte.* PĂSCULESCU, L. P. 41, cf. 148. *Păcurarul în deal fluieră, O oaie laie în deal zbiară.* PAMFILE, B. 51, cf. GR. S. II, 359, ib. III, 125. *Bărbații poartă suman... din lână țurcană, de culoare laie.* IZV. XIII, 122, cf. CHEST. V 75/17, 54, 65, L. ROM. 1955, nr. 3, 6, A V 33, 35, VI 26, FOLC. OLT. – MUNT. IV, 106. *Un berbece lai Din turma lui crai Din grai îmi grăiră.* FOLC. DOBR. 9, cf. 11. *Trec şi se petrec Tot turme de oi Ş-un berbece lăi.* ib. 40 ✧ (În ghicitori) *Are tata o oaie laie Şi-a fătat doi miei în paie; Eu zic hârrr! Ea face hârrr!...*(Cățeaua). GOROVEI, C. 56. ✧ E x p r. **Că e laie, că-i bălaie** sau **ba e laie, ba-i bălaie** = ba e albă, ba e neagră; ba una, ba alta; aşa şi pe dincolo. Cf. CIHAC II, 64. *Ochilă vedea toate cele, ca dracul, şi numai înghețai de ce da dintr-însul: Că e laie, Că-i bălaie, Că e ciută, Că-i cornută.* CREANGĂ, O. 111, cf. 130. *Bieții săteni începeau să se vaete... că nu s-au făcut bucate, că-i laie, că-i bălaie.* CARAGIALE, O. V, 430, cf. DR. IV, 724, DA I_1, 446, ib. II_2. *Făcea oarecare nazuri, că-i laie, că-i bălaie.* SADOVEANU, O. II, 206, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, MARIAN, O. II, 64, ZANNE, P. V, 371. **Ori (e) laie, ori bălaie** = ori una, ori alta; să se decidă într-un fel! Cf. DR. IV, 724, DA I_1, 446, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Zice că degeaba discutăm. Centralismul democratic e baza! Ori laie, ori bălaie! Ce euro-comunism!... Ce pluralism!...* ȚOIU, Î. 177. *Ori îi lai, ori bălai, ori îi şuți, ori cornuți.* GR. S. VI, 72, ZANNE, P. V, 373. **Ce mi-e laie, ce mi-e bălaie** = ce mi-e una, ce mi-e alta; ce mi-e albă, ce mi-e neagră. Cf. STANCU, D. 295. **Nici laie, nici bălaie** = **a)** nici aşa, nici aşa; nici albă, nici neagră; nici în car, nici în căruță. Cf. BARONZI, L. I, 111, DA I_1, 94, 446, ib. II_2, BRĂESCU, A. 253, DL, DM, M. D. ENC., DEX, MARIAN, O. II, 64, ZANNE, P. V. 372; **b)** nici una, nici alta; fără multă vorbă. *Ei..., nici laie, nici bălaie, să intre în împărăția Arăpuşchii.* STĂNCESCU, B. 56. *Astă roabă cum văzu pe nevasta împăratului atâta îi fu de necaz, că nici laie, nici bălaie, îi puse gând rău.* id. ib. 155, cf. ZANNE, P. V, 372. **A nu spune** (sau **zice**) **nici laie, nici bălaie** = a tăcea (**1**). *Voi să vă faceți moarte-n*

păpuşoi, să nu spuneţi nici laie nici bălaie. CREANGĂ, O. 8, cf. DDRF, ZANNE, P. V, 373. **A nu şti (nici) ce e laie, nici ce e bălaie**, se spune despre cineva care nu ştie nimic. *Nu ştie ce e laie, nici ce e bălaie.* PANN, P. V. I, 85, cf. HEM 2930, ŞĂINEANU, I. 145, DDRF, ZANNE, P. V, 373. **A face din lână laie lână albă**, arată priceperea cuiva de a realiza lucruri pe care ceilalţi nu le pot face. DA II_2, cf. ZANNE, P. III, 204. ✦ (Substantivat, f.) Oaie laie (**I 1**). *Laia e o oaie de tot neagră la lână.* LIUBA – IANA, M. 112, cf. H II 3, III 18. *Avea turma-ntreagă două oi: o laie şi-o bănană neagră.* CONTEMPORANUL, III, 466, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 82, GR. S. VI, 63, CHEST. V 75/15, 33, 63, A III 2, ALR – M IV h 914/237.

2. (Despre ţesături sau despre veşminte) Care este confecţionat din lâna sau din blana oilor lăi. *Numai o mănta laie nu s-au găsit* (a. 1839). ŞTEFANELLI, D. C. 414. *Se fac multe giguri de suman şi lăi şi de noaten, care se vând şi pănură şi cusute.* CREANGĂ, A. 47, cf. id. GL. *Un tată... dă fiicei sale, când o mărită..., un suman de miţe sau mniţe ca să-l aibă de sărbători şi unul lăi să-l aibă de purtat.* MARIAN, NU. 142. *Bărbaţii îşi pregătesc vestminte noi, d. e. pieptar, cămaşe, căiţă laie (neagră).* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 276. *Medeanul se umplu de căciuli negre, de iţari creţi... de sumane lăi.* HOGAŞ, DR. II, 130. *Ardelean cu suman lăi, Ce-ai venit în sat la noi?* MARIAN, H. 51, cf. com. MARIAN. *Dar cum slabu să-l zăuit, Că ş-asară l-am văzut, Cu cojocu-mbăierat, Cu căciula laie în cap.* HODOŞ, C. 48. *Ungurean cu suman scurt, Hai la Dorna după unt. Ungurean cu suman lăi, Hai la Dorna după oi.* CARDAŞ, C. P. 133, cf. ALR I 2 153/387, 556, ib. II 3 330/414, 520, 531, 537, 551, ib. 3 403/228, ALR SN IV h 1 177/551. *Ciobănaş cu oi De pe aste văi, Cu sumanul lăi..., Dă-ţi oile-ncoace.* ANT. LIT. POP. I, 234.

3. (Despre părul şi barba oamenilor) Cărunt, sur (**5**). Cf. CREANGĂ, GL. *Barba laie şi părul alb mai îndulceau oleacă întunecarea chipului său de oriental.* ADAM, R. 162, cf. DA II_2. *Moşule cu barba laie, Ori o tunde, ori o taie.* MARIAN, H. 70. *Cioban lău bucălău.* ŞEZ. III, 140, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Începe a cărunţî. Îi lai numa.* ALR II/I h 4/219, cf. ALR I/I h 65, ALRM I/I h 98, NALR – MB I h 11/521, 553, ib. h 12/521, 553, ib. h 14. ✦ (Regional; despre părul oamenilor) Alb. Cf. ALR II/I MN 2, 6 805/386, ALRM II/I h 5/386.

II. S. n. (Regional) Culoare vegetală, probabil negru (**2**) (ALR II 3 403/228), cenuşiu-închis, sur (**5**). *Facem lai cu anin şi cu sovârv.* ALR II 3 414/29.

– Pl.: *lăi.* – Şi: **lăi, lău, lau** (CIAUŞANU, v. 174), **láuă** (NALR – MB h 12/553) adj.

– Etimologia nesigură. Cf. alb. l a j .

LAIÁ vb. I v. **la**[3].

LÁIBĂR[1] s. n. **1.** (Popular) Haină ţărănească scurtă până la talie, confecţionată din postav, din stofă etc., cu sau fără mâneci, care se poartă, de obicei, peste cămaşă; jiletcă, vestă, mânecar (**1**). V. i l i c, m i n t e a n (**2**), p i e p t a r (**1**), v e s t o n (**1**), z ă b u n . Cf. JAHRESBER. X, 195. *1 laiber al mieu nefăcut, care-i oprit cu pecete[a] judeţului la croitor* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145, cf. 227, MOLNAR, 169, PONTBRIANT, D., LM. *Din tunică soldăţească un biet laibăr a rămas.* CONTEMPORANUL, I, 567, cf. DDRF, MÂNDRESCU, I. G. 64. *Bărbaţii poartă păr scurt, pălării mici, cămeşi scurte şi cu mâneci strimte şi preste ele laibere mici.* MOLDOVAN, Ţ. N. 56, cf. MANOLESCU, I. 170, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *George scormoni din buzunarul laibărului o pungă soioasă şi numără gologanii.* REBREANU, I. 33, cf. RESMERIŢĂ, D., MOLIN, R. B. 416, GR. S. IV, 316, ŞĂINEANU, D. U. *Bărbaţii poartă în loc de cojoc „laibăr".* GR. S. V, 68, cf. CADE, IZV. XIII, 124. *Domnii au apărut în laibăre groteşti.* COCEA, S. II, 255, cf. ARH. FOLK. III, 32. *Femeile... purtau o haină mohorâtă, un fel de laibăr de şiac roşcat.* SADOVEANU, O. XXI, 103. *Avea tot laiberul vânăt în care-l ştia şi pantofii ce miroseau a piele putredă.* JUN. LIT. XXVI, 122. *El şedea veşnic pe leicioara lui, acum îmbrăcat mai uşor cu zăbun şi laibăr de dimie neagră.* MOROIANU, S. 25, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 210, SCRIBAN, D. *Scoase, dintr-un buzunar cusut anume sub laibăr, o pipă bătrânească.* v. ROM. aprilie 1955, 176. *De-aci mi i-o furat, din pojnarul de la laibăr.* BENIUC, M. C. I, 476, f. DL. *Umbla îmbrăcat într-un laibăr negru, cu nasturi de argint.* POPOVICI, SE. 8, cf. L. ROM. 1958, nr. 2, 84, SCL 1959, 261. *S-a întors deodată către Măriuca şi-a luat-o de laibăr.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 53, L. ROM. 1967, 446, CL 1968, 314, M. D. ENC., DEX, Z. MIHAIL, T. P. 40, 132, 136, ALIL XXX, 46, H VI 236, IX 61. *Să te sloboază seara Batăr până la portiţă, Numa-n laiber şi-n cretinţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 367, cf. 213, 426. *Mi-au dat laibăr înbunghet.* SEVASTOS, P. 249, cf. VAIDA. *M-a mâncat şi m-a secat, Numa-n laibăr m-a lăsat.* BIBICESCU, P. P. 369, cf. VÎRCOL, V., CABA, SĂL., com. din FRATA – TURDA, DENSUSIANU, Ţ. H. 322, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, PODARIU, FL. 85. *Ş-o dat lelea laibăru, Dipt troaca cu pudăru.* ARH. FOLK. VI, 192, cf. 297, CHEST. V. 162/17. *Pă dădăsupt avea pieptari fără mâneci... Să zicea şi laibăr (laibăre).* ALRT II, 88, cf. 273, com. din TIMIŞOARA, GREGORIAN, CL. 57, ALR II/I MN 9, 6 866/95. *Nu aveau vestă, ci laibăr de dimie şi pieptari.* ALR II 3 352/836, cf. 3 352/27, 64, 105, 219, ALR SN IV h 1 181, 1 183/157, MAT. DIALECT. I, 149, TEAHA, C. N. 126. *Bade laibăr mohorât, Dragi am fost şi ne-am urât.* FOLC. TRANSILV. I, 67. *Dă-m şi mie ceva să mă-nbrac, on laibăr a matale.* O. BÎRLEA, A. P. III, 293. ✧ (Regional) *Rochie cu laibăr* = fustă prelungită în partea superioară cu un fel de corsaj care acoperă bustul (Deda – Reghin). MAT. DIALECT. I, 179. ✦ (Regional) Haină nemţească (**3**); veston. Cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, ALR II/130, ALR SN IV h 1 182. ✦ (Ironic) Persoană îmbrăcată în haine nemţeşti (**3**). Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. ✦ Haină cusută rău şi care nu se potriveşte bine pe corp. Cf. JAHRESBER. X, 195, MÂNDRESCU, I.G. 64, RĂDULESCU – CODIN.

2. (Regional, mai ales în Mold.) Haină lungă şi largă purtată, în trecut, mai ales de boieri şi de negustori. *Evrei... cu perciuni mari şi cu laibere.* CONV. LIT. XIII, 305. *A căpătat pe ea o pălărie de paie răblăgită ş-un laibăr larg şi lung până în călcâie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 117, cf. DDRF. *El îşi îmbrăcă laibărul de dril.* D. ZAMFIRESCU, v. Ţ. 96. *Vro tunică de soldat Ori vrun laibăr boieresc Sau vrun antereu popesc.* ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D. *Aici i-a întâmpinat împleticindu-se, într-un laibăr petecit... părintele portar.*

VOICULESCU, P. I, 127, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ŞEZ. XIX, 12, XXXII, 137. ✦ (Prin Mold.) Manta lungă ţesută din lână şi bătută la piuă sau cojoc lung, purtat de ciobani. Cf. PAMFILE, J. II, 150, CHEST. V 165/24, DL, DM, ALR II/130.

– Pl.: *laibăre*, şi (regional) *laibere* (ALR II 3 352/64, ALR SN IV h 1 181, 1 182, 1 183), *laibire* (ALR SN IV h 1 181/228) – Şi: (învechit) **láiber**, (regional) **léiber** (MANOLESCU, I. 170, TDRG), **lăibár** (PUŞCARIU, L. R. II, 67), **lăibru** (SCRIBAN, D.; pl. *lăibruri* şi *lăibre* id. ib.), (învechit, rar) **láibel** (PONTBRIANT, D., LM) s. n.

– Din săs. **leibəl**.

LÁIBĂR² s. n. (Prin Olt. şi prin nord-estul Munt.) Sfredel. Cf. ALR I 1 830/792, LEXIC REG. 82.

– Pl.: *laibăre*.

– Cf. d r a i b ă r .

LAIBĂRÁC s. n. v. **lăibărac**.

LAIBĂRÁŞ s. n. v. **lăibăraş**.

LÁIBEL s. n. v. **laibăr¹**.

LÁIBER s. n. v. **laibăr¹**.

LÁIC, -Ă adj., s. m. şi (rar) f. **1.** Adj., s. m. şi (rar) f. (Persoană) care nu face parte din cler, din tagma bisericească; s p e c . (cleric) care nu este călugăr şi nu se supune unora dintre regulile canonice; mirean (**1**). Cf. I. GOLESCU, C. *Numai în 6 zile, din laic se făcu patriarh.* SĂULESCU, HR. 158/27, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pe la veacul al 12-le preoţii, spre deosebirea lor de laici (mireni), începură a-şi rade barba, atunci se resculă întregul Orient.* CALENDAR (1855), 71/3, cf. POLIZU. *Fiind laic se numea Serdarul Constantin Carp.* NEGRUZZI, S. I, 215, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Eliberarea poporului de jos din jugul aristocraţiei clericale şi laice.* HASDEU, I. v. 31, cf. BARONZI, I. C. II, 216/3, COSTINESCU, LM. *Primesc să fie învăţător în sate atât preoţii, cât şi laicii.* MAIORESCU, D. I, 1 147. *S-a ţinut în vara aceasta o adunare... compusă din persoane atât laice cât şi bisericeşti.* id. ib. 387. *Clerul laic şi monastic.* EMINESCU, O. IX, 169, cf. DDRF. *Se organizează un sinod autocefal al bisericii române în care intrau şi preoţi de mir şi chiar feţe laice.* XENOPOL, I. R. XIV, 41, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ciobanii pot chema şi sprijinul laicilor.* VOICULESCU, P. I, 171, cf. SCRIBAN, D. *Elementul nou, revoluţionar, în opera lui Boccaccio, e conştiinţa sa de laic.* OŢETEA, R. 205. *Prinţul capătă dreptul... de a purta titlul de monsenior, hărăzit principilor laici şi bisericeşti.* CĂLINESCU, S. 9. *Grăbiră formalităţile hirotonisirii, începând cu însurătoarea, aşa cum cer canoanele pentru preoţii laici.* CAMIL PETRESCU, O. II, 70, cf. DL. *Pătura intelectualilor laici ieşiţi din rândurile celor de jos era... mai numeroasă.* v. ROM. martie 1970, 50, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ✧ P . e x t . *Când va fi vorba să se reformeze legea, atunci poate vom ajunge la o mai mare influenţă a societăţii laice asupra acestor lucruri.* MAIORESCU, D. IV, 142. ✧ *Frate laic* sau *soră laică* = credincios care îndeplineşte într-o mănăstire treburile casnice şi gospodăreşti. *Ştiu că tu eşti pân-acum frate laic.* EMINESCU, P. L. 82. *A fost greu până când mi-au încredinţat întâia corabie, fiindcă nu eram decât frate laic.* CAMIL PETRESCU, T. II, 181.

2. (Despre instituţii de stat sau culturale) Care îşi desfăşoară activitatea în afara bisericii; care este independent de orice confesiune religioasă; (despre discipline de învăţământ, opere culturale, concepţii etc. sau despre trăsăturile lor) care este lipsit de conţinut religios; care nu porneşte de la teme religioase; mirenesc. Cf. STAMATI, D. *Această regulă... nu ne aduce mare folos pentru literatura laică.* MAIORESCU, CR. II, 251. *Lectura laică a secolilor trecuţi şi din începutul acestuia e cuprinsă – maxima parte – în manuscripte.* EMINESCU, S. P. 293, cf. BARCIANU. *Se văd din acest rar monument al arhitecturii noastre laice... numai pivniţi adânci.* IORGA, P. A. I, 98, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Traducerea arhidiaconului Gherasim... este fără îndoială o operă literară laică.* JUN. LIT. XXVIII, 5, cf. SCRIBAN, D. *Îndărătul acestui fenomen, găsim umanismul bazat pe idealurile antichităţii; găsim emanciparea faţă de biserică, deci caracterul laic al culturii.* OPRESCU, S. 202. *Unde s-ar fi găsit această Capadocie, absentă din geografia laică, nu a putut afla niciodată.* ARGHEZI, B. 30. *Părintele Duhu... ademenea pe copii la studiul materiilor laice.* CĂLINESCU, O. XIV, 41. *Boccaccio introduce spiritul laic în literatură.* VIANU, L. U. 143. *A luat naştere... o nouă şcoală, cu caracter laic, cu noi obiecte de studiu.* IST. LIT. ROM. II, 34. *Allan are o concepţie europeană, laică.* CONSTANTINESCU, S. II, 503, cf. DL. *Se executau cantate laice de Bach.* PREDA, R. 152. *Conducerea a fost încredinţată unei epitropii laice.* ABC SĂN. 105. *Seria exponatelor teatrului nostru popular, laic şi religios, o deschide fotografia.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 4/3, cf. M. D. ENC. *Aceştia trebuiau să ajungă la crearea unei literaturi laice, originale.* IVĂNESCU, I. L. R. 562. ✦ Care nu ţine de biserică sau de religie; care este propriu laicilor (**1**); lumesc. *S-a luptat pentru separarea teritoriului laic de teritoriul ecleziastic în stat.* MAIORESCU, D. I, 144, cf. CADE. *Numeroase vitrine cuprind opere de mici dimensiuni, în special argintărie bisericească şi laică.* OPRESCU, S. 168. *Ţinea la mare preţ băutura..., precum şi celelalte petreceri laice.* SADOVEANU, E. 115. *Răspopitul, amator de teatru, de pălărie laică şi de vânatul vrăbiilor cu puşca, nu ajungea institutor în Iaşi.* CONSTANTINESCU, S. II, 342. *Preoţii şi diaconii erau invidioşi pe aceşti clerici cu două slujbe, dintre care una laică.* CĂLINESCU, O. XIV, 67. *Doctor în teologie ca şi ceilalţi, îşi alege o carieră laică în provincia de hotar a împărăţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 5/1.

3. S. m. şi f., adj. (Persoană) care este neiniţiată într-un domeniu al cunoaşterii, într-o problemă de viaţă etc.; profan (**3**). V. n e ş t i u t o r , n e p r i c e p u t , i g n o r a n t , a g e a m i u . Cf. DM. *Emisiunile... pentru specialişti sunt prea simple, pentru laici prea complicate.* CINEMA, 1973, nr. 3, 42, cf. DEX.

– Pronunţat: *la-ic*. – Pl.: *laici, -ce*.

– Din fr. **laïque, laïc**, lat. **laicus**.

LAICÉR s. n. v. **lăicer**.

LAICÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Învechit, rar) A (se) laiciza. Cf. ALEXI, W.
– Prez. ind.: *laicesc*.
– Din **laic**.

LAICÍSM s. n. **1**. Concepţie potrivit căreia instituţiile de stat şi culturale trebuie să fie laice (**2**); tendinţă de a conferi un accentuat caracter laic acţiunilor şi manifestărilor cuiva. *Triumful burgheziei florentine asupra clerului şi nobilimii se exprimă în laicismul lui Boccaccio.* OŢETEA, R. 205. *Laicismul nu va fi... singura tendinţă eliminată în cele din urmă şi absentă din imaginea definitivă a lui Maiorescu.* VIANU, L. R. 167. *Interesul pentru treburile omeneşti înseamnă laicism.* RALEA, S. T. III, 27, cf. DN^3.
2. Caracter laic (**2**); laicitate.
– Pronunţat: *-la-i-*.
– Din fr. **laïcisme**.

LAICITÁTE s. f. Caracter laic (**2**); laicism (**2**). *Mărturii cu privire la laicitatea gândirii lui Budai-Deleanu găsim aproape la fiecare pas în „Ţiganiada".* BLAGA, G. 214. *Opera sa literară produce tulburătoare emoţii tocmai prin această... pendulare... între laicitate şi religiozitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 12/1. *Laicitatea este... unul dintre atributele dominante ale activităţii „Contemporanului".* SCÂNTEIA, 1981, nr. 12092.
– Pronunţat: *-la-i-*.
– Din fr. **laïcité**.

LAICIZÁ vb. I. **1**. Tranz. A suprima conţinutul, caracterul religios; a scoate de sub autoritatea bisericii; a face să devină laic (2); a organiza pe principii laice. V. seculariza. Cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A laiciza o şcoală.* SCRIBAN, D., cf. DL, L. ROM. 1959, nr. 2, 57. *Unii* [termeni] *pot fi redefiniţi, laicizaţi, redaţi omului ce se vrea o fiinţă completă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 9/5, cf. M. D. ENC., DN^3.
2. Refl. (Rar; despre oameni) A se îndepărta de sau a renunţa la (unele) credinţe, practici, manifestări care au caracter religios; a deveni laic (**2**). *Condiţia poeţilor din Antichitate se profesionalizează şi se laicizează.* VIANU, P. 20. *Obiceiurile lor... s-au laicizat, asigurând coerenţa unei societăţi elementare, însă pragmatice.* N. MANOLESCU, A. N. I, 205.
– Pronunţat: *la-i-*. – Prez. ind.: *laicizez*.
– Din fr. **laïciser**.

LAICIZANT, -Ă adj. Care are caracter laic (2). *În epoca iosefină dezvoltarea conştiinţei naţionale la românii din Transilvania ia o întorsătură laicizantă.* BLAGA, G. 105.
– Pronunţat: *la-i-*. – Pl.: *laicizanţi, -te*.
– V. **laiciza**.

LAICIZÁRE s. f. Acţiunea de a (se) laiciza şi rezultatul ei. *Legea lui... era scoaterea religiei din şcoala elementară, laicizarea.* MAIORESCU, D. IV, 529. *Acest fenomen de laicizare a cuvintelor bisericeşti.* ŞĂINEANU, Î. 113. *Statul maghiar inventase şi laicizarea registrelor stării civile.* D. ZAMFIRESCU, I. 159. *Un duh de laicizare a suflat peste biserică.* PERPESSICIUS, M. II, 40. *S-a dat o deosebită atenţie... laicizării învăţământului popular.* BLAGA, G. 86, cf. L. ROM. 1953, nr. 4, 50. *Samuil Micu a contribuit... la laicizarea concepţiei despre lume.* IST. LIT. ROM. II, 44. *Teatrul de diletanţi români va depăşi caracterul repertoriului de esenţă religioasă..., ceea ce indică începutul procesului de laicizare.* IST. T. I, 191. *Ea şi-o recapătă prin procesul paralel... al laicizării, psihologizării şi raţionalizării concepţiilor despre „inspiraţie".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 1/1. *Cerea laicizarea învăţământului.* REV. FIL. 1972, 1 352, cf. M. D. ENC., DN^3.
– Pronunţat: *la-i-*. – Pl.: *laicizări*.
– V. **laiciza**. Cf. fr. laïcisation.

LAICIZÁT, -Ă adj. Lipsit de conţinut (pronunţat) religios; laic (**2**). *Intuieşte în toate socialul şi psihologicul, cu un fin simţ al apropierilor, în care s-ar putea vedea forma laicizată a analogiilor romantice.* VIANU, A. P. 315. *A trebuit o religie foarte laicizată ca aceea a vechii Helade ca să scoboare pe zei printre oameni.* RALEA, S. T. III, 28.
– Pl.: *laicizaţi, -te*.
– V. **laiciza**.

LAICNĂM s. m. (Regional) Sublocotenent (Mehadia – Orşova). L. COSTIN, GR. BĂN. 127.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *laicnăni*.
– Cf. germ. Leutnant.

LAIDÁC, -Ă adj. (Mold. şi prin Bucov.) Vagabond, haimana, om fără căpătâi; lainic. Cf. DR. IV, 178, SCRIBAN, D., FURTUNĂ, V. 92, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. (Adverbial) *Umblă... fără nicio grijă, nepăsător, laidac, fără de niciun capăt.* DR. IV, 178. (Substantivat) Cf. DA II$_2$, 84. *Păcală... îşi făcea de cap şi ţinea numai de lucruri poznaşe... ca un laidac ce era.* FURTUNĂ, V. 65.
– Pl.: *laidaci, -ce*. – Şi: **lăidâc, -ă** adj. DR. IV, 178, DA II$_2$, 84.
– Din ucr. **лайдак**.

LAIDĂU s. m. (Într-o poezie populară; cu sens neprecizat, probabil) Asociat, tovarăş (**2**). *Ne-om strânge vreo cinci laidăi: Hai să punem şase boi.* Com. din UNGHENI – IAŞI.
– Pl.: *laidăi*.
– Et. nec.

LÁIE s. f. (Adesea urmat de determinări la plural introduse prin prep. „de") **1**. Grup de câini (v. haită) sau p. ext. de alte animale de acelaşi fel. *Ar vedea trecând aproape ei o laie de câini flămânzi.* CANTACUZINO, N. P, 113^r/11. *Sare cu calul dintr-o curte într-alta,... stârnind laia de câini a satului.* DAN, U. 128. *Ohoho, vacă dzi laie,... Dzi undze vii tu?* GRAIUL, I, 500. *A plecat marţi seara, Şi s-o întâlnit c-o laie de ogari mari.* FOLC. MOLD. I, 203.
2. Ceată dezorganizată şi zgomotoasă (de copii, de oameni etc.). *Vreo câteva lăi din ale istora năvălind către marginile Împeriei Romane vestice şi nordice fu răspinse.* SĂULESCU, HR. I, 88/7. *Ne-a scăpat din mâinile acelei laie de cerşetori.* GHICA, ap. DDRF, PONTBRIANT, D., LM. *Biata bab-a-ntrat în laie, La stăpân.* COŞBUC, P.

I, 226, cf. TDRG. *Ce credeţi că-i în cale?... Strigoiul, c-o laie împrejurul lui!* DUMITRAŞCU, STR. 14, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Creşte-n uliţi harmalaia Când, domoală, trece laia Către margine de sat.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 94. *S-ar fi putut să stârniţi un răzăş şi s-ar fi făcut numaidecât laie în jurul dumnilorvoastră.* SADOVEANU, O. XVIII, 43, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ✧ (Adverbial, şi în construcţia *laie, gaie*) *De trei ori pune pă fugă toate oştirile ce să ţinea laie după dânsul.* CANTACUZINO, N. P. 48r/21. *Se ia bagabonţii laie după dumneata.* CARAGIALE, O. VI, 3. *De câte ori vine pe la noi mătuşa..., vin şi băieţii laie, gaie.* STANCU, D. 14. *Se ţin flăcăii laie după ea.* id. ib. 204, cf. 176, DL.

3. Ceată de ţigani (nomazi). *Laia cea mai vitează Era gata de a să tâmpinare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 205, cf. LB, VALIAN, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 164. *Laia se opri la cea dintâi crâşmă.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 82, cf. LM. *Romăncă, a cărei bogată zestre cuprindea şi o laie de robiţi ţigani.* ODOBESCU, S. III, 22. *O laie de ţigani... încăleca şoseaua cu tăbărârea ei.* MACEDONSKI, O. III, 25. *Într-un nor de praf, trece pe drum o laie de ţigani.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU. *Todirică se pripăşise de mic la curte, de la o laie de şatrari ce trecuse prin sat.* N. REV. R. III, nr. 33, 408, cf. ALEXI, W. *Pe lângă dighiu, stăteau înşiruite şatrele unei laie de ţigani-zlătari.* CHIRIŢESCU, GR. 168, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se înhăitase cu o laie de ţigani în tabăra cărora trăieşte.* VOICULESCU, P. II, 59. *Toată ziua umblam ca nişte lăi de ţigani prin pustiurile acelea ale Dobrogei.* SADOVEANU, O. II, 429. *Corturarii din Ţicud, sat vecin, cu o vestită laie de ţigani,... începură să dea târcoale bucătăriei.* DAN, U. 73, cf. SCRIBAN, D. *Ajunge lângă horă o laie de ţigani cu urşii în lanţuri.* STANCU, D. 182, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Tocmai se întâmplase să vie în sat o laie de ţigani din Prundu Ieşului.* ŞEZ. VII, 155, cf. IORDAN, L. M. 193, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✧ *Ţigan de laie* = ţigan nomad, corturar; lăieş. Cf. IORGA, S. D. III, 87, LB. *Ţigani de laie, nomazi şi ei... aveau şatre sau corturi.* GHICA, S. XIII, cf. LM. *Eu îs bun cât îs bun, dar şi când m-a scoate cineva din răbdare, apoi nu-i trebuie nici ţigan de laie împotriva mea.* CREANGĂ, P. 253, cf. TDRG, CADE. *Voiau să acrediteze o legendă necuviincioasă, cum că... soţia logofătului... ar fi păcătuit c-un ţigan de laie, lăutar vestit.* SADOVEANU, O. XVII, 373, cf. DL, ALR II/I h 260, ALRM II/I h 339. ✧ Loc. adj. **De laie** = care aparţine unei cete de ţigani; ţigănesc. *Ne-a făcut să videm un adevărat lăutar de laie.* FILIMON, O. II, 341. *Aşa ni-i dat nouă, suspină moaşa de laie, aşa ni-i dat după datina din veac.* SADOVEANU, O. XIII, 844. ✧ Loc. adv. **În laie** = buluc, grămadă, număr mare. *Până şi zlătarii de la corturi năpădiră în laie, înarmaţi cu aracii lor lungi.* CHIRIŢESCU, GR. 63.

4. (Argotic; precedat de art. nehot. „o" sau, rar, articulat cu art. hot., capătă valoare de pron. neg.) Nimic.

– Pl.: *lăi.*

– Din ucr. **лая** „haită de câini", pol. ł a j a idem.

LÁIERĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Haită de câini. LEXIC REG. II, 28.

– Pl.: *laiere.*

– Cf. l a i e.

LAIÉŞ s. m. v. **lăieş.**

LAIN subst. (Regional) Vâsc (Jupalnic – Orşova). ALR I 1 946/1.

– Pl.:?

– Et. nec.

LÁINIC, -Ă s. m. şi f., adj. (Persoană) care umblă dintr-un loc într-altul fără niciun rost, care îşi pierde timpul în zadar; (om) leneş, trândav; haimana, vagabond, pierde-vară. Cf. CIHAC, II, 511. *Tot scăpăram din picioare, aşteptând cu neastâmpăr să vie un lainic de şcolar de afară.* CREANGĂ, A. 10. *Am şi colindat mai tot satul... cu prietenul meu Chiriac a lui Goian, un lainic şi un pierde-vară.* id. ib. 16, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 231, ALEXI, W. *Mi-l închipui şi pe el tot astfel, Umblând sdrenţos şi lainic între oameni, De mai trăieşte şi mai vede soare.* MURNU, O. 345, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 150, id. A. R. 249, ARHIVA, XXV, 134, IORDAN, L. M. 193, DR. IV, 178, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dumitru, greoi şi lainic, nu pricepea, rămânea în urmă, căsca gura la muştele de pe pereţi.* VOICULESCU, P. I, 293, SCRIBAN, D., BUL. FIL. IX, 147, SCL 1956, 137, DL, DEX, I. CR. IV, 85, CIAUŞANU, V., 175, LEXIC REG. 82. ✦ Adj. (Mold.) Rătăcitor, hoinar. *O lainică sumeaţă! o ţarcă mult limbută! Tu râzi de-a mea durere; fiinţă prefăcută!* CONV. LIT. XIII, 315, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U. ✦ S. m. şi f. (Mold.) Copil obraznic, alintat. Cf. CADE, BUL. FIL. IX, 147. ✦ Adj. (Regional) Încet; furişat. *Mi-l cunosc după mers, Că-i e mersu legănat, La inimă m-a secat Şi-e mersu lui mers lainic, Îmi şopteşte-n tufe tainic.* IZV. XVI, 25.

– Pl.: *lainici, -e.*

– **Laie** + suf. *-nic.*

LAINT s. m. (Prin sud-estul Ban.) Sublocotenent. L. COSTIN. GR. BĂN. 127.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *lainţi.*

– Cf. germ. L e u t n a n t.

LAINTOC s. n. v. **laintuh.**

LAINTÚH s. n. **1.** (Regional) Cearşaf (Marginea – Rădăuţi). Cf. ALR SN V h 1 447/386.

2. (Prin Ban.; în forma *laintoc*) Pânză. Cf. JAHRESBER III, 320, MÂNDRESCU, I. G. 65, JAHRESBER. X, 196.

– Pl.:? – Şi: **laintoc** (accentul necunoscut) s. n. JAHRESBER. III, 320, MÂNDRESCU, I. G. 65, JAHRESBER. X, 196.

– Din germ. **Leintuch.**

LÁIOTĂ s. f. (Neobişnuit) Grămadă, mulţime (**1**), ceată. *Se trezi bot în bot cu un urs ridicat în două labe..., având în braţe o oaie şi în urmă întreaga laiotă de câini.* GANE, N. II, 48.

– Pl.: *laiote.*

– Contaminare între **laie** şi **liotă.**

LAIŞNIŞOÁRE subst. pl. (Regional) Lemne subţiri care se bat pe pereţii din lemn pentru a ţine tencuiala sau lutul (Ciobanu – Hârşova). CHEST. II 369/250.

– Cf. l a i ţ u r i.

LÁITA adv. (Prin nord-vestul Munt., în expr.) **A o ţine laita** = a o ţine într-una. LEXIC REG. II, 15.
– Et. nec.

LÁITĂN[1] s. m. (Învechit, prin Bucov.) (Sub)locotenent. Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 80, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Domnul laităn ne-a condus, Iar înainte ne-am dus, Dar pizmaşul ne-au ajuns.* MAT. DIALECT. II, 381.
– Pl.: *laităni.*
– Din germ. **Leutnant.**

LÁITĂN[2] s. n. v. **laităr.**

LÁITĂR s. n. **1.** (Regional) Vas în care se încheagă laptele (la stână) (Totoreni – Beiuş). A I 22.
2. (Regional) Vas în care se păstrează cheagul (Băniţa – Petroşeni). A III 18.
3. (Prin nord-vestul Transilv.) Ciubăr mic în care se dă mâncare la porci. TEAHA, C. N. 238.
4. (Prin Transilv.) Vas în care curge ţuica după distilare. DENSUSIANU, Ţ. H. 322, LEXIC REG. II, 80.
– Pl.: *laităre.* – Şi: **láităn** (LEXIC REG. II, 80), **lăităr** (DENSUSIANU, Ţ. H. 61, 322) s. n.
– Din germ. **Leiter.**

LAITINÁNT s. m. v. **leitenant.**

LAITMOTÍV s. n. Motiv sau temă muzicală care caracterizează un personaj, o situaţie etc. şi care se reia ori de câte ori apar în scenă sau este vorba de personajele, de situaţiile etc. respective. *Dacă cercetăm notele manuscrise de care s-a servit, acele fraze expresive care iau uneori forma unui poem, constatăm că Dunărea a fost un laitmotiv pentru o mare simfonie.* ARH. FOLK. II, 184, cf. CERNE, D. M. 301, IVELA, D. M., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✦ Idee de bază a unei opere literare sau a unei lucrări ştiinţifice care se repetă şi se subliniază în mai multe rânduri. *Un proces de tortură sufletească, singur în stare să explice şi să justifice leit-motivul „am ucis pe Dumnezeu".* PERPESSICIUS, M. III, 116, cf. DL. *Laitmotivul dansului ritual este dat de sentimentul obsedant al uitării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 29/1. *Peisajul nocturn luminat de lună revine în basm asemeni unui laitmotiv.* ib. 1971, nr. 120, 13/1. *Ca în orice comedie, există două-trei leit-motive menite să-i sporească hazul.* CINEMA, 1975, nr. 5, 7/4, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pronunţat: *lait-mo-.* – Scris şi: *leit-motiv.* – Pl: *laitmotive* şi (rar) *laitmotivuri* (DN[3]).
– Din germ. **Leitmotiv.**

LÁIŢ s. m. sg. v. **laviţă.**

LÁIŢĂ s. f. v. **laviţă.**

LÁIŢURI s. n. pl. (Regional) Bucăţele de scândură bătute în cuie pe furcile casei care fac să stea bârnele (Holda – Vatra Dornei). A V 22.
– Cf. l e a ţ.

LÁIZNĂ s. f. (Regional) Bucată de lemn folosită pentru a da mai multă stabilitate sau a face mai comodă folosirea unor obiecte de uz casnic sau gospodăresc; leaţ (Crişcior – Brad). Cf. PAŞCA, GL. *Puneţi laizne pe marginea trocului, că ţineţi mai bine.* Com. PAŞCA.
– Pl.: *laizne.*
– Din magh. dial. **lajszna.**

LÁJĂ s. f. (Învechit în Transilv.) Diferenţă între valoarea nominală şi valoarea reală a monedelor. Cf. LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DA.
– Pl.:?
– Din magh. **lázsi, lázsia.**

LAKÍST, -Ă adj. **1.** (În sintagma) *Şcoala lakistă* = grupare literară romantică engleză, de la începutul secolului al XIX-lea, care critica civilizaţia industrială recomandând reîntoarcerea la viaţa patriarhală şi la natură. Cf. DER, M.D. ENC., DN[3].
2. Care ţine de şcoala lakistă (**1**); care se referă la şcoala lakistă.
– Pl.: *lakişti, -ste.*
– Din engl. **lakist.**

LALÁ[1] s. f. v. **lalea.**

LALÁ[2] s. m. (Turcism, învechit, rar) Majordom. *Eu sânt laláoa lui, care l-am crescut cu mâinile mele.* HALIMA (1783), 144[r]/39, cf. ALIL XXXI, 42, 57.
– Accentuat şi: *lála,* ALIL XXXI, 42. – Pl.:?
– Din tc. **lâla.**

LALANGHÍT s. m. (Învechit, rar) Abis, prăpastie. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.:?
– Et. nec.

LALANGHÍTĂ s. f. (Regional) Preparat de patiserie făcut din aluat din făină muiată cu ouă sau lapte, uneori cu umplutură de brânză, care se prăjeşte (în foi subţiri) în grăsime; clătită; gogoaşă; plăcintă (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DDRF, GHEŢIE, R. M. 231, BARCIANU, ŞIO II$_1$, 232, ALEXI, W., LÖBEL, C., I. CR. II, 219, CADE, SCRIBAN, D., DR. X, 106, SCL 1963, 11, H I 315, II 81, VII 445, XIV 378, com. din ŢEPEŞ-VODĂ – CERNAVODĂ. *Dă Paşti, la tot omu sfârâie în tigaie o nalangâtă.* CV 1949, nr. 8, 34, cf. ALR SN IV h 1 077/682, h 1 078/723, ALRM SN III h 884/682, LEXIC REG. 30.
– Pl.: *lalanghite.* – Şi: **nalangâtă, nalanghítă** (SCRIBAN, D.), **nalagâtă** (SCL 1963, 11), **nolangâtă** (H XIV 378), **malangâtă** (ALR SN IV h 1 078/723) s. f.
– Din tc. **lalagit,** ngr. **λαλαγγιτα.**

LÁLĂ s. f. (Regional) Termen de respect folosit de fetele tinere pentru a vorbi cu (sau despre) o soră mai mare. Cf. SCURTU, T. 282, ALR I/II h 164/584, LEXIC REG. 92, II, 15.
– Pl.: *lale.*
– Cf. l e l e.

LALÉ s. f. v. **lalea.**

LALEÁ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia liliaceelor, cu bulb alungit, cu frunze

lanceolate, groase şi late şi cu flori frumos colorate; **a)** (şi în sintagma *lalea de grădină*, BORZA, D. 173, 249) plantă ornamentală cultivată, cu tulpina înaltă de 20–40 cm, cu flori erecte de culori diferite (*Tulipa gesneriana*). *Laleaoa floriştilor..., originară din Levant, a dat prin cultură mai la şease sute de varietăţi.* BREZOIANU, A. 422/3, cf. BORZA, D. 173, 249, PRODAN – BUIA, F. I. 567, DER; **b)** (şi în sintagmele *lalea de pădure*, BRANDZA, FL. 436, id. D. 414, PANŢU, PL. 145, *lalea galbenă*, PANŢU, PL. 145) plantă care creşte în special prin fâneţe, cu o singură floare mare şi mirositoare (*Tulipa sylvestris*). Cf. BRANDZA, FL. 436, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 559, PANŢU, PL. 145, CADE, PRODAN – BUIA, F. I. 567; **c)** (şi în sintagmele *lalea galbenă*, GRECESCU, FL. 559, BORZA, D. 173, 249, *lalea de pădure*, BORZA, D. 173, 249) plantă care creşte îndeosebi prin tufişuri şi păduri de foioase, cu flori galbene sau de alte culori şi cu miros plăcut (*Tulipa biebasteiniana*). Cf. BORZA, D. 173, 249; **d)** (şi în sintagma *lalea pestriţă*, GRECESCU, FL. 560, TDRG, PANŢU, PL. 145, CADE, SIMIONESCU, FL. 396, BORZA, D. 71, PRODAN – BUIA, F. I. 567, FLORA R. P. R. XI, 295) plantă ornamentală cultivată, cu tulpina înaltă de 50–120 cm, cu flori grupate de culoare galbenă închisă cu nervuri roşii (*Fritillaria imperialis*). Cf. GRECESCU, FL. 560, TDRG, PANŢU, PL. 145, CADE, SIMIONESCU, FL. 396, BORZA, D. 71, PRODAN – BUIA, F. I. 567, FLORA R. P. R. XI, 295; **e)** (şi în sintagma *lalea pestriţă*, PANŢU, PL. 145, BORZA, D. 71, PRODAN – BUIA, F. I. 567) bibilică (*Fritillaria meleagnis*). Cf. PANŢU, PL. 145, CADE, BORZA, D. 71, PRODAN – BUIA, F. I. 567; **f)** (şi în sintagma *lalea pestriţă*, BORZA, D., PRODAN – BUIA, F. I. 567) plantă care creşte prin păduri şi prin livezi, cu flori care atârnă şi cu striaţiuni pe petale (*Fritillaria orientalis*). Cf. BORZA, D. 71; **g)** (şi în sintagma *lalea pestriţă*, GRECESCU, FL. 560, PANŢU, PL. 145) plantă care creşte prin păduri şi tufărişuri, cu tulpina rigidă şi cu o singură floare (*Fritillaria tenella*). Cf. PANŢU, PL. 145; **h)** (şi în sintagma *lalea pestriţă*, FLORA R. P. R. XI, 291) plantă care creşte prin tufărişuri şi păduri de foioase, cu frunze lungi şi cu flori de diferite culori (*Fritillaria montana*). Cf. BRANDZA, FL. 436. ✧ *Lalea mare* sau *lalea de grădină* = numele a două specii de plante ornamentale cultivate, cu flori de forma unei cupe de diferite culori (*Tulipa oculus-solis* şi *praecox*). Cf. GRECESCU, FL. 559, PANŢU, PL. 145, BORZA D. 173, 249. *Lalea galbenă* = plantă înaltă de 45–50 cm, cu flori mari de culoare galbenă, care creşte pe stânci calcaroase (*Tulipa hungarica*). Cf. FLORA R. P. R. XI, 297. *Lalea albă* = numele unei specii de plante din familia liliaceelor, întrebuinţate în medicina populară ca antiinflamator. *Frunză de lale albă pisată, amestecată cu slănină veche şi prăjită în untdelemn, să pune la rane.* ARHIVA, X, 66. *Să iei o căpăţină de lalea albă, cu floare cu tot.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 203. *Tilipan, adecă lalele* (a. 1801). IORGA, S. D. VIII, 86, cf. I. GOLESCU, C. *Lalela de Persia, ce creşte drept în sus şi dă o floare sângerie.* BUZNEA, P. V. 47/17, cf. VALIAN, V. *Laleaoa, originară din Turcia, fu adusă către 1645 la Paris.* BREZOIANU, A. 424/11. *Liliacee (precum e crinu, laleaua, tulipa) şi asti sânt rare în păduri; indic un sol umed şi nomolos.* BARASCH, B. 212, cf. POLIZU. *Veţi găsi pe lângă toporaşi şi viorele, laleaoa tulipa, astă floare ce a avut şi ea timpul mărirei sale.* NEGRUZZI, S. I, 97, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 136, COSTINESCU, LM, DDRF. *Rarişteа s-a mai lărgit cu vremea şi s-a prefăcut în pajişte cu iarbă înaltă, pe care, Dumnezeu ştie cum, au încolţit răsaduri de lalele şi au înflorit de-ţi era dragă lumea.* MACEDONSKI, O. III, 154, cf. ŞIO II_1, 233, 406. *În unul e un crin curat, iar în celălalt o lalea întârziată.* ADAM, R. 30, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Alături de zambile apar şi lalele tot aşa de timpuriu.* SIMIONESCU, FL. 393. *Mă prelingeam... prin viile de păpuriş şi dâmburi de lalele sălbatece.* KLOPŞTOCK, F. 61, cf. C. GANE, TR. V. II, 196. *Vestitele flori de primăvară, gloria horticultorilor olandezi, zambilele şi lalelele.* SADOVEANU, O. IX, 251, cf. SCRIBAN, D. *Preferă anume cepe de lalele.* CĂLINESCU, C. O. 57, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 338. *N-ai să poţi dormi cu atâtea lalele şi crini în odaie.* VINEA, L. II, 19. *De-o parte şi de alta a aleii se vedeau flori, şi mai ales lalele galbene şi roşii, pe întindere mare, iar mai încolo era sera.* PREDA, M. S. 18, cf. BOTANICA, 170, L. ROM. 1967, 47, ib. 1977, 514, GĂMULESCU, E. S. 147, H I 119, II 79, 142, 207, III 226, IV 53, 84, IX 338, XI 427, XVI 4, 103. *Jos la mânicele, Nişte floricele, Parcă sânt lalele.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 25. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Pe culmea din faţă, începeau să înflorească crucile şi turlele ca nişte lalele uriaşe cu potirul răsturnat.* I. BOTEZ, B. I, 115. *Ochii ei scăldaţi în lacrimi erau frumoşi, ca crinii şi lalelele.* CĂLINESCU, S. 125. *M-am deschis ca o lale la ochii matale.* TEODORESCU, P. P. 414. ✧ (În poezia populară, în formule fixe) *Frunză verde ş-o lalea, N-am cuţit că m-aş junghia.* POP., ap. GHICA, S. 59. *Foicică trei lalele, D-alelei fecior de lele.* TEODORESCU, P. P. 642. *Frunză verde trei lalele, Despăgubeşte-mă De părăluţele mele.* MARIAN, SA. 38. *Ş-apoi frunză ş-o lalea Maică, măiculiţa mea,... După urât nu mă da.* ŞEZ. I, 50. *Foaie verde şi o lelie, D'aoleo, dragă Marie.* MAT. FOLK. 747. *Frunză verde de lalale Se uita pe drum la vale.* ib. 1 253. *Foaie verde trei lalale Stare-i pustâie dă vale.* GRAIUL, I, 19. *Frundzî verdi ş-o lale, Turturicî, turturé, Mutî-ţ cuibu di-acole.* VASILIU, C. 136. *Verde, verde d-o lalea, Deli Marcu'ncăleca.* PĂSCULESCU, L. P. 217. *Floare şi-o lalea, Ziua că zoria, Meşterii lucra.* PAMFILE, C. Ţ. 21. *Frunzî verdi şi-o lalea, Mă dusei la soacrî-mia.* GR. S. III, 109. *Ş-am zis verde ş-o lalea, Voinicii trec Dunărea.* SADOVEANU, O. XXI, 159. *Foaie ş-o lalia, Ii cân cobora Colia-ntr-o vâlśia.* DIACONU, VR. 149. *Frunză verde şi-o lalea Jucăm hora, ici, colea.* IZV. XII, 123. *Foaie ş-o lalea, Manole-ncepea... Zidul că-mi zidea.* BALADE, III, 19.

2. (Prin Olt.) Floarea miresei (*Euphorbia marginata*). Cf. BORZA, D. 67, 249.

3. (Regional) Crin galben (*Hemerocallis fulva*) (Jorăşti – Bereşti). Cf. BORZA, D. 83, 249.

4. (Prin nordul Munt.) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina ramificată, cu florile galbene dispuse în capitule, cultivată ca plantă ornamentală (*Chrysanthemum coronarium*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 55, PANŢU, PL., FLORA R. P. R. IX, 417.

– Pl.: *lalele*. – Şi: (regional) **lalé, lalá, lalélă, lalée** (GRECESCU, FL. 559, ENC. ROM., PANŢU, PL. 145), **lareá**

(L. ROM. 1977, 514), **lăleá** (T. DINU, Ţ. O. 109), **leleá** (ŞIO II$_1$, 406, GR. S. V, 85), **lelíe** s. f.
– Din tc. **lâle**. – **Lala** < scr. **lala**.

LALÉE s. f. v. **lalea**.

LALÉLĂ s. f. v. **lalea**.

LALÍU, -ÍE adj. (Popular) **1**. Care are culoarea lalelei. *Laliu ca laleaua.* H IV 53.
2. Care are culoarea liliacului; liliachiu. *Coloarea lalie se poate modifica într-un albastru de marină punând în coloare... piatră acră.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 219, cf. 236.
– Pl.: *lalii*.
– **Lalea** + suf. *-iu*.

LALOPATÍE s. f. Tulburare a vorbirii. DN^2.
– Pl.: *lalopatii*.
– Din fr. **lalopathie**.

LALT, -Ă pron. dem. v. **ălălalt**.

LALT, LÁLTĂ pron. dem. v. **celălalt, cealaltă**.

LÁMA[1] s. m. Preot (sau călugăr) al unei variante a budismului, răspândite printre tibetani, mongoli şi calmuci. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. [Aduse] *din Tibet preoţi sau lamai pentru instruirea poporului.* ODOBESCU, S. II, 201, cf. ENC. ROM., BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, L. ROM., 1978, 477. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *O delegaţie formată din 15 preoţi lama a părăsit luni Tibetul, plecând spre Pekin.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 3 017. *Se caracterizează printr-o dezvoltare excesivă a instituţiei călugărilor lama,... prin simplificarea cultului şi adaptarea lui la modul de trai al nomazilor.* DER III, 57. *Călugărul lama transformă refuzul de a răspunde într-o invitaţie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 20/4. ✧ *Marele lama* sau *lama cel mare* = şef suprem în religia budistă; dalai-lama. *Ţine de friul calului şi norodul păşe înaintea lui pe uliţă, după cum ca tătarii dinaintea de a lor mare lama.* GHERASIM, IST. 17^v/2, cf. LM. *A dat în mâna lui lama cel mare legământul scris şi pecetluit.* SADOVEANU, D. P. 114, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3.
– Pl.: (învechit, rar) *lamale* şi *lamai*.
– Din fr. **lama**.

LAMÁ[2] vb. I. T r a n z. (Tehn.) A prelucra găurile (adâncindu-le, lărgindu-le etc.) sau a netezi suprafaţa unui material (dur) cu ajutorul unei unelte în formă de lamă[1], care se roteşte în jurul unui ax. *În cazul diametrilor mari de lamat... la prelucrarea pieselor de oţel, tăişurile frontale ale sculei trebuie să aibă crestături de fragmentare a aşchiei.* LTR^2 X, 25, cf. DL, DN^3.
– Prez. ind.: *lamez*.
– De la **lamă**.

LAMÁIC, -Ă adj. Lamaistic. *Minusculul sat montan... priveşte... solemnitatea înmormântării lamaice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 20/4, cf. DN^3.
– Pronunţat: *-ma-ic*. – Pl.: *lamaici, -ce*.
– Din fr. **lamaïque**.

LAMAÍSM s. n. Doctrină religioasă a unei secte budiste răspândită în special în Tibet şi în Mongolia. *Capitala împărăţiei este Pekinul şi religia dominatoare, lamaismul.* CR (1829), 174[1]/2, cf. ENC. ROM. III, 46, CADE, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3.
– Pronunţat: *-ma-ism*.
– Din fr. **lamaïsme**.

LAMAÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1**. S. m. şi f. Adept al lamaismului, (învechit, rar) lamait. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX, DN^3.
2. Adj. Care ţine de lamaism; care se referă la lamaism sau la lamaiţi; (învechit, rar) lamaitic. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3.
– Pronunţat: *-ma-ist*. – Pl.: *lamaişti, -ste*.
– Din fr. **lamaïste**.

LAMAÍSTIC, -Ă adj. Care se referă la lamaism sau la lamaiţi; lamaic, lamaist (**2**). Cf. DN^3.
– Pronunţat: *-ma-is-*. – Pl.: *lamaistici, -ce*.
– Din it. **lamaistico**.

LAMAÍT, -Ă s. m. şi f. (Învechit, rar) Lamaist. **1**. *Lamaiţii sunt despărţiţi în două secte.* ENC. ROM. III, 46.
– Pronunţat: *-ma-it*. – Pl.: *lamaiţi, -te*.
– Din fr. **lamaïte**.

LAMAÍTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Lamaist (**2**). *La Peking se văd destule mănăstiri lamaitice.* ENC. ROM. III, 46.
– Pronunţat: *-ma-i-*. – Pl.: *lamaitici, -e*.
– **Lamait** + suf. *-ic*.

LAMANTÍN s. m. (La pl.) Gen de mamifere cetacee erbivore care trăiesc în apele fluviilor mari din America Centrală şi din Africa, cu trupul fusiform de aproximativ trei metri lungime şi o greutate ce poate atinge 500 kg., vânate pentru carnea, grăsimea şi pielea lor (*Manatus*); (şi la sg.) animal care aparţine acestui gen. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., CADE, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3.
– Pl.: *lamantini*.
– Din fr. **lamantin**.

LAMARCKÍSM s. n. Concepţie conform căreia evoluţia fiinţelor vii se explică prin adaptarea lor la mediul de viaţă şi prin ereditatea caracterelor moştenite. *Principiile cunoscute ale lamarkismului... sunt complet adevărate şi ştiinţifice.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 7/1, cf. DER, M. D. ENC., DEX, D. FIL.
– Din rus. **ламаркизм**, fr. **lamarckisme**.

LAMARCKÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1**. Adj. Care se referă la lamarckism; care ţine de lamarckism. *Transformismul lamarkist a mai fost criticat şi pentru faptul că nu a putut explica apariţia unui organ, ci numai dezvoltarea şi dispariţia lui.* D. FIL. 396, cf. DN^3.
2. S. m. şi f. Adept al lamarckismului. Cf. M. D. ENC., DN^3.

– Pl.: *lamarckişti, -ste.*
– Din fr. **lamarckiste.**

LAMÁRE s. f. Faptul de a lama[1]. Cf. LTR[2]. *Lamarea se aplică în special la piese cari nu pot fi prinse la strung şi în locuri greu accesibile.* id. ib., cf. DL, M. D. ENC.
– V. **lama[1].**

LAMARTINIÁN, -Ă adj. Care aparţine lui Lamartine şi operei acestuia; privitor la Lamartine; care este caracteristic operei acestui poet. *Poezia asta e română şi nu vra să fie alta, nici lamartiniană, nici bironiană.* RUSSO, S. 149. *El e cel mai ales şi cel mai fecund din grupa „lamartinienilor" noştri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 487. *În cele mai bune poezii ale lui... se găseşte şi influenţa armoniei şi tonalitatea poeziei lamartiniene.* LOVINESCU, S. IV, 130. *În latura eschatologică, cu toată posibila înrâurire lamartiniană, este bătător la ochi delirul de stingere exprimat în imagini aiuritoare.* CĂLINESCU, O. XIII, 313. *„Grădina între ziduri" închidea o frumoasă poemă „Seară la Miorcani", într-un ritm lamartinian.* PERPESSICIUS, M. I, 126. *Poezia lui e plină de reflexe romantice, mergând de la religiozitatea lamartiniană până la evocările decorative.* VARLAAM – SADOVEANU, 219. ✦ (Substantivat, m.) Poet care creează în spiritul lui Lamartine. *Cârlova era..., ca şi Eliade, un lamartinian apreciat.* SĂM. IV, 708.
– Pl.: *lamartinieni, -e.*
– Din fr. **lamartinien.**

LAMARTINÍSM s. n. Manieră de creaţie în spiritul poetului romantic francez Alphonse de Lamartine. *Începutul lamarinismului îl făcuse... Eliade.* SĂM. IV, 708. *Se afirmă principiile poeziei sociale, în opoziţie cu ceea ce poetul numea lamartinismul, adică poezia ca expresie a înduioşării, a unei dureri superficiale.* VIANU, L. R. 397.
– **Lamartine** (n. pr.) + suf. *-ism.*

LAMARTINÍST, -Ă adj. Lamartinian. (Substantivat) *Lamartinistul... contemplă un lac rotund.* CĂLINESCU, C. O. 182.
– Pl.: *lamartinişti, -ste.*
– **Lamartine** (n. pr.) + suf. *-ist.*

LAMASERÍE s. f. Mănăstire lamaistă. Cf. DN[2], M. D. ENC., DEX.
– Pl.: *lamaserii.*
– Din fr. **lamaserie.**

LAMATISÁ vb. I v. **lamatisi.**

LAMATISÍ vb. IV. Tranz. (Grecism, învechit) A vopsi (cu o culoare albă sau cu tentă deschisă). *Când voieşti ca să lamatisezi îmbrăcăminte, ori cu ce văpseală voieşti, întâi pune puţină văpseală şi suliman şi o fă pre ea lamă albă* (a. 1805). GRECU, P. 81. *Înainte închipuieşte-le acestea subţirel şi le deschide şi lamatiseşte-le cu aur topit* (a. 1805). id. ib. 91. ✧ Absol. *Cu adânc linău le închipuieşte şi deschide-l pre el cu negru şi lamatiseşte cu lazurul* (a. 1805). id. ib. 99. ✧ Refl. pas. *Şi lamatiseşte-se şi la neagra umbră şi la negru ocsi* (a. 1805). id. ib. 99.
– Prez. ind.: *lamatisesc.* – Şi: **lamatisá** vb. I.
– Din ngr. **λαμματίζω.**

LAMATISITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care are o culoare albă sau cu tentă deschisă. *Perii legându-i, treci-i întru o pană de vultur şi se fac încărnitoare şi lamatisitoare* (a. 1805). GRECU, P. 95.
– Pl.: *lamatisitori, -oare.*
– **Lamatisi** + suf. *-tor.*

LÁMĂ[1] s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică felul materialului) Foiţă sau placă subţire dintr-un material dur (de obicei dintr-un metal). Cf. NEGULICI. *Dacă se va lăsa în aerul umid o lamă de fer, această lamă se-negreşte.* MARIAN, PR. I, IX/11. *Unele sânt formate ca... nişte grămezi de lame (foiţe).* BARASCH, I. N. 26/28, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTINESCU, D., COSTINESCU. *Coroana era compusă dintr-un cerc de fier acoperit cu lame de aur.* CARAGIALE, O. IV, 48, cf. ALEXI, W. *Imensa lamă de oţel, ascuţită ca un paloş, i-a intrat în carne.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 23, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Acumulatorul lui constă din 2 lame de plumb cufundate într-un vas cu apă acidulată.* ENC. AGR. I, 58. *Au corpul în mod obişnuit comprimat lateral şi acoperit cu lame cornoase.* ib. 81. *Miezul electromagneţilor este făcut din lame de fier moale.* ENC. TEHN. I, 121, cf. DL. *Deplasarea indicatorului este proporţională cu forţa musculară care turteşte lama de metal.* ABC SĂN. 130, cf. DN[3]. *Chipul este... acoperit cu fire de cupru dispuse de o parte şi de alta a unei lame verticale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 21/3. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Inima mea bătea ca o lamă care ar palpita cu o iuţeală nebună, sub o presiune vizibilă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 48. *O tăcere încremenită primi intrarea profesorului înalt, spătos, cu fălci puternice şi gură subţire ca o lamă.* T. POPOVICI, S. 91. ✧ (Prin analogie) *Iodul cristalizâ în lame romboidale, late şi lucitoare.* MARIN, PR. I, 23/19. *Unele din corpurile opace câştigă transparinţa când sânt tăiate în lame foarte subţiri.* BARASCH, I. N. 12/21. *Pornesc... prelungiri parenchimice sau lame verticale şi radiat dispuse.* GRECESCU, FL. 5. *Cristalizează în lame strălucitoare.* ENC. AGR. I, 35. *Prezenţa cristeiului într-un loc oarecare şi-o trădează el însuşi prin vocea lui, care este un scârţâit, asemănător cu sunetul ce s-ar produce când am trece cu o scobitoare peste lamele unei spete.* LINŢIA, P. III, 421. *Urmează pătura inferioară de sidef alcătuită din... lame fine de conchiolină.* ZOOLOGIA, 43. ✦ (Învechit, rar) Bandă metalică cu grosime mică. *Scutele de lemn împrejur le a legat cu o lamă de fer ca să reziste la loviri.* ARISTIA, PLUT. 393/17.

2. Formaţie anatomică osoasă sau cartilaginoasă, plată şi subţire. *Trupul sfenuidului se articulează înapoi sau se lipeşte cu apofisa basileră a occipitalului şi înainte cu lama cea ciuruită a etmoidului.* KRETZULESCU, A. 95/22. *Considerarea ţeseturei utriculare ca provenind din întrecreşterea unor lame şi fibre.* CONTEMPORANUL, I, 116, f. DER, M. D. ENC.

3. (De obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Partea metalică a unui instrument tăios, fier, limbă; p. restr. partea (ascuțită și) tăioasă a unei scule sau a unei unelte cu care aceasta taie, despică, pătrunde, desprinde bucăți din ceva, tăiș. Cf. NEGULICI. *Lucrătoriul întrebuințează o lamă de cuțit foarte fină și tare și... divide peatra în alte cristale.* BARASCH, I. N. 72/17, cf. COSTINESCU. *Simții în trup ceva rece, pare că-mi trecu prin inimă lama unui cuțit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 30, cf. ENC. ROM. *Bricele sânt de forma cuțitelor late, cu lama subțire.* PÂRVAN, G. 705, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sub rasa lui, din când în când, făcea să lucească lama unui pumnal.* BACOVIA, O. 236. *Pentru fiecare lamă a foarfecului se utilizează bare de oțel rotund.* IOANOVICI, TEHN. 138. *Ia un cuțitaș de sidef cu mai multe lame.* TEODOREANU, M. U. 245. *A lăsat numai un colț ușor dat la o parte, potrivind așa ca fâșia de raze ce se strecura... să cadă drept pe lama cuțitului.* VOICULESCU, P. II, 277. *O figură măslinie, nasul în formă de lamă de iatagan.* BART, E. 70. *Pentru altoirea în ochi sau oculație se întrebuințează briceag cu tăișul rotunjit la capătul lamei.* ENC. AGR. I, 171, cf. SCRIBAN, D. *Pe lama cuțitului de masă alunecă un pol de metal.* ARGHEZI, S. VII, 103. *Își găsește rostul numai în sunetul istovit și plin... dintr-o lamă de fierestrău.* VINEA, L. I, 249. *În ochii lui... scăpără un fulger, sclipirea unei lame de cuțit.* TUDORAN, P. 543, cf. DL, DER. *Au mai fost aflate... cuțite cu... lama ușor curbată.* H. DAICOVICIU, D. 42, cf. M. D. ENC., DN[3]. ✧ (Ca termen de comparație) *Strigă cu o voce ca o lamă de cuțit ce pătrunde în carne vie.* REBREANU, P. S. 270. *Întreabă cu o ironie dură ca o lamă de sabie îndoită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 161. *E ceru-ntunecat ca o pădure În care luna, nici pe jumătate, Lucește ca o lamă de săcure.* D. BOTEZ, P. O. 29. *N-am cunoscut fire mai complexă și mai simplă în același timp... Bun ca pâinea caldă și tăios ca lama unui cuțit.* COCEA, S. II, 627. *Niciodată nu intrase tata în asemenea mânie albă și ageră ca o lamă de brici.* SADOVEANU, O. XVII, 413. *Gândurile se trădau în privirile lor, care se încrucișau ca lamele floretelor de scrimă.* BART, E. 51. ✧ (Prin extensiune) *Experiențele... da asupra solului... niște lame de foc prelungi de câțiva stânjini.* MARIN, F. 15/7. ✧ (Fig.) *A dispărut plăcerea conversației... Toată finețea acestui duel cu lame subțiri.* C. PETRESCU, C. v. 200. *Vraja fardului, a rostirii... versului... mă înfiorau ca o lamă adusă în suflet până în prăsea.* KLOPȘTOCK, F. 107. [Poetul] *strecoară lama unei ironii.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/6. ✦ (Anal.) Obiect de metal, de lemn etc. care are forma unei plăci cu grosimea uniformă și mult mai mică decât lățimea și lungimea. Cf. I. APOLZAN, U. 27. *Oglinda... era împănată în partea de jos a lamei... cu fotografii vechi.* CĂLINESCU, C. N. 32, cf. M. D. ENC.

4. Spec. (Mai ales în sintagma *lamă de ras*) Plăcuță de oțel dreptunghiulară, care are, de obicei, două tăișuri și se poate monta la un aparat de ras. *Lame pentru aparate de ras, importate separat.* NICA, L. VAM. 139, cf. I. BOTEZ, B. I, 189, SCRIBAN, D. *Aceasta din urmă este tăiată în forma unei lame de ras și lăsată să se usuce bine.* ALEXANDRU, I. M. 24, cf. DL. *Rade-te, zise... întinzându-mi o lamă nouă.* T. POPOVICI, S. 257, cf. DM, L. ROM. 1971, 168, M. D. ENC. ✧ (Fig.) *Din pupilele lor, două lame de oțel, albăstrui, urmăresc năruirea munților, pâlpâind severe și reci.* BOGZA, C. O. 183. *I se îngustase deschizătura pleoapelor peste ochi, lăsând să se vadă numai tăișul a două lame subțiri.* BENIUC, M. C. I, 126.

5. Plăcuță de sticlă transparentă, de dimensiuni stabilite, pe care se așază substanțele care urmează a fi cercetate (la microscop). *Examinează bucățele din carnea mușchiulară pe lama de sticlă.* CĂLINESCU, C. O. 260, cf. DL, DER. *Secreția recoltată de medic sau soră se întinde pe o lamă, se colorează și apoi se examinează la microscop.* ABC SĂN. 98, cf. M. D. ENC., DN[3].

6. Strat subțire de lichid, liber sau cuprins între doi pereți. Cf. LTR[2], DL, M. D. ENC., DN[3].

7. (Regional) Gură (la șurubelniță) (Balș). Cf. ALR II 6 655/876.

– Pl.: *lame.*

– Din fr. **lame**, it. **lama**.

LÁMĂ[2] s. f. Mamifer erbivor, sălbatic sau domestic, care are corpul acoperit cu păr lung, lânos și capul cu urechi lungi și ascuțite, fixat pe un grumaz înalt, care trăiește în zonele muntoase ale Americii de Sud (*Lama*). *Puindu-să cu toată sârguința au prins opt lame.* DRĂGHICI, R. 120/10. *Lama... slujește peruanilor așea precum cămila orientalilor.* I. CIHAC, I. N. 54/26. [America] *are toate vitele domestice a Europi..., proprii ale sale mai sânt lama, jagoari, colibri.* GENILIE, G. 174/14. *Lama să adusăse vie în Europa la 1832.* IC. LUM. (1840), 41[1]/11. cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Mamiferele cari trăiesc în această zonă sânt... lama (în America), speciele variate de maimuțe.* DRĂGHICEANU, C. 114, cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BARCIANU. *Față de atâtea animale îmblânzite de locuitorii lumei vechi, în lumea nouă singurul animal mai de seamă a fost și e până azi lama.* MEHEDINȚI, G. F. 186, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dintre speciile de animale domestice, au fost domesticite în America numai lama alpacana și cobaiul.* ENC. AGR. I, 215, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER. *Lamele domestice se cunosc sub numele de alpaca.* ZOOLOGIA, 183, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *lame* și (învechit, rar) *lamale* (PONTBRIANT, D.).

– Din sp. **llama**, fr. **lama**.

LÁMĂ[3] s. f. (Grecism, învechit, rar) Parte luminoasă a unei picturi, realizată în arta veche cu un strat subțire de culoare deschisă; (vopsea de) culoare albă sau cu tentă deschisă. *Fă suliman și-l sulimănește și fă-le lamele cu apos suliman* (a. 1805). GRECU, P. 68. *Pune suliman și puțin negru, pentru ca să se facă lamă albă și le proplăzmuiaște pre iale* (a. 1805). id. ib. 80. *La umbrele hainei ia aminte, ca să nu pui lame* (a. 1805). id. ib. 81, cf. LTR[2].

– Pl.: *lame.*

– Din ngr. **λάμμα**.

LAMÁIE s. f. v. **lămâie**.

LAMB s. n. v. **lambă[1]**.

LAMBÁ s. f. v. **lambă[1]**.

LAMBÁR s. n. **1.** Rindea (**1**) cu care se fasonează muchia scândurilor pentru a obține o adâncitură, o scobitură sau o parte proeminentă care să permită îmbinarea lor. *După întrebuințare, rândeaua se numește lambar, lămbuitor.* DAMÉ, T. 115. *Din cauza deosebitelor întrebuințări sunt și diferite numiri ca: lambar, lămbuitor.* PAMFILE, I. C. 120, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR[2], DL, DM, H I 24, III 196, VI 17, X 506, XVI 97.

2. (Regional) Cui îndoit la osia carului cu care se prinde sau se fixează lamba (**2**). Cf. RESMERIȚĂ, D.

3. (Regional; în forma *lămbari*) Locul de îmbinare a căpriorilor la construcția unei case (Ivănești – Huși). CHEST. II 227/177.

– Pl.: *lambare.* – Și: (regional) **lămbár** (RESMERIȚĂ, D., H XVI 97), **lambáriu** (H III 196, VI 17), **lămbări** (CHEST. II 277/177), **lămbáriu** (H X 506) s. n.

– **Lambă** + suf. *-ar.*

LAMBÁRIU s. n. v. **lambar.**

LÁMBĂ[1] s. f., s. n. **1.** S. f. Fiecare dintre componentele, sub formă de uluc sau de proeminență, realizate de-a lungul marginii scândurilor sau a pieselor din lemn (sau din metal), care asigură îmbinarea lor. Cf. COSTINESCU, II, 13, CIHAC, II, 164. *Sânt rândele de scos lambe, altele de scobit blana, iar altele de îndreptat scândura pe muchie.* DAMÉ, T. 115, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, LÖBEL, C., ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Uneori lambaua se confecționează ca piesă prismatică separată și se introduce în două uluce, pe câte o jumătate din lățimea ei.* LTR[2], cf. DL, M. D. ENC., DEX.

2. S. f. (Popular) Fiecare dintre cele două vergele de fier, lanțuri sau funii care leagă la căruță capetele crucii de capetele osiilor de dinainte; întinzătoare, lanțug (I 2), vătrai (**I 3**). Cf. CIHAC, II, 164. *Pune roata la loc, vără leuca, sucește lamba și-o strânge la scară.* CREANGĂ, P. 125, cf. DDRF. *În unele care, mai ales cele ce duc greutăți, roțile sunt legate prin cruci și lambi.* DAMÉ, T.10, cf. BARCIANU, DR. I, 288, TDRG. [Scara] *este lungă cât osia cu care-i legată prin lămbi (langhi) de fier, lanț, funie sau gânjuri de lemn.* PAMFILE, I. C. 132, cf. CHIRIȚESCU, GR. 251. *Se prinse cu mâna de dricul carului, puse piciorul stâng pe lambă, icni o dată și își făcu vânt deasupra.* CONV. LIT. XLIV, 42, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., IORDAN, T. 351, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, L. ROM. 1959, nr. 1, 35, M. D. ENC., DEX, H II 81, 88, 118, 186, III 30, 72, 266, IV 11, 75, 118, VII 390, X 69, 479, 505, 507, 512, 539, XI 312, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI și din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR SN II h 346, ALRM SN h 229, A V 15, IX 3, 4, 5, NALR – O IV h 649. ✦ (Prin Mold.) Funie groasă care fixează și întărește legătura protapului la sanie. Cf. DAMÉ, T. 22, 23.

3. S. f. (Regional) Bucată de lemn așezată de-a curmezișul căruței la capătul protapului; cruce. Cf. DDRF, H IV 254, IX 466. *A pus lămbile pe protap și pe inimă în chip de cruce, de nu s-a mai putut apropia diavolul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 61, cf. ALR SN II h 345/872, ALRM SN I 228/872, NALR – O IV h 648.

4. S. f. (Regional) Fiecare dintre cele două funii care leagă codârla la car. Cf. DAMÉ, T. 11, PAMFILE, I. C. 135.

5. S. f. (Prin Mold. și prin Munt.) Unealtă de tâmplărie întrebuințată la executarea unor scobituri pe muchia tocurilor la uși și la ferestre. Cf. H II 118, IV 255, VIII 184, IX 439, X 506, XIV 308, XVI 134, CHEST. II 239/98.

6. S. f. (Prin Olt.) Încuietoare din lemn. Cf. CHEST. II 424/42, ALR II/I MN 121, 3 812/836, 848.

7. S. f. (Regional) Coșniță pentru albine (Câmpulung Moldovenesc). Cf. CHEST. VI 110/3.

8. S. n. (Regional; în forma *lamb*) Rindea de geluit doage (Ghilad – Timișoara). Cf. ALR SN II 570/36, ALRM SN I h 381/36.

9. S. f. (Regional) Orcic (Prundul Bârgăului – Bistrița). Cf. ALR SN I h 347/219, ALRM SN I h 230/219.

10. S. f. (Regional) Leat provizoriu cu care se fixează amnarele când se alcătuiește scheletul casei (Vânători Neamț – Târgu Neamț). GLOSAR REG.

– Pl.: *lămbi* și (popular) *lambe, lambi.* – Și: (regional) **lambá** (pl. *lambale*), **lámpă** (H III 266, IV 11, NALR – O h 648, 649) s. f., **lamb** (ALR SN II h 570/36, pl. *lamburi*, ib.) s. n., **glámbă** (ALR SN II h 346/362, ALRM SN h 229/362, pl. *glambe*, ib.) s. f.

– Din tc. **lamba.**

LÁMBĂ[2] s. f. v. **lampă.**

LAMBĂU s. n. (Regional) Felinar (Gârcina – Piatra Neamț). Cf. ALR I 720/558.

– Pl.: *lambăie.*

– **Lambă[2]** + suf. *-ău.*

LAMBDACÍSM s. n. **1.** Defect de vorbire care constă în pronunțarea defectuoasă a sunetului [l]; lalație. Cf. ANTONESCU, D., ENC. ROM. III, 47, DN[3].

2. Aliterație bazată pe repetarea sunetului [l]. Cf. ANTONESCU, D., DTL, DN[3].

– Din fr. **lambdacisme.**

LAMBEZ subst. (Învechit, rar) Vopsea de culoare roșie obținută din acizi de plumb. *Pune dintru acestea dramuri optsprezece și ohră politicească adică țarigrădenească dramuri doaă; și jumătate dram lambez, adecă plumb roșu, și lumânare de seu dram jumătate* (a. 1805). GRECU, P. 76.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Et. nec.

LAMBÍC s. n. (Învechit) Alambic. *Izvoarele Nilului..., atâția munți trecând și atâtea pietri strâmpte pătrunzând, materia cea groasă... ca printr-un limbic se lămurește.* CANTEMIR, IST. 140. *Doaă cazane mari de rachiu, i un lambic, i tipsii și talere* (a. 1802). DOC. EC. 71. *Se ia scorțișoară supțire și bună..., se pisează mărunt ca tărâța, se pune în lambic, căzănel spoit bine curat, cu 4 oca de apă de băut.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 506/6. *Pune-le într-un lambic (caldare de rachiu) așa de mare ca floarea să-i vie pe giumătate.* CORNEA, E. II, 48/5, cf. GALDI, M. PHAN. 205.

– Pl.:? – Și: (învechit, rar) **limbíc** s. n.

– Din ngr. **λάμβικος.**

LAMBICÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A alambica. *Pune-i capacul, lipește-l cu aluat și apoi dă-i foc încet și lambică (destilează) apa aceasta pe giumătate.* CORNEA, E. II, 48/10, cf. URSU, T. Ș. 190.

– Prez. ind.:?
– De la **lambic**.

LAMBICARISÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit, rar) A alambica, a curăți. F i g . R e f l . *A dat cu capul de sus și de jos și s-a lambicarisit.* PR. DRAM. 171.
– Prez. ind.:?
– Din ngr. **λαμπικάρω**.

LAMBICÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Alambicat, curățit, purificat. *Ia apă lambicată de melisă (mătăciune) și de scorțișoară câte 24 de drm.* CORNEA, E. II, 4/4, cf. 6/31.
– Pl.: *lambicați, -te.*
– V. **lambica**.

LAMBIÓN s. n. v. **lampion**.

LAMBÍRIS s. m. v. **lampiris**.

LAMBLIÁZĂ s. f. (Med.) Boală provocată de prezența în organism a lambliei; giardioză. Cf. DER, D. MED., DEX, DN[3].
– Pronunțat: *-li-a-*.
– Din fr. **lambliase**.

LÁMBLIE s. f. Specie de protozaur flagelat parazit care se fixează în intestinul subțire și în căile biliare ale oamenilor (mai ales ale copiilor) și ale unor animale (*Giardia intestinalis*). Cf. DER, D. MED., DEX, DN[3].
– Pronunțat: *-li-e.* – Pl.: *lamblii.* – Gen.-dat.: *lambliei.*
– Din fr. **lamblia**, lat. **lamblia**.

LAMBÓI s. n. v. **lămpoi**.

LAMBÓU s. n. (Med.) Fragment din părțile moi sau din piele care se conservă la amputații pentru a acoperi părțile osoase sau pentru a fi grefat în altă parte a corpului. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *lambouri.*
– Din fr. **lambeau**.

LAMBRECHÍN subst. **1.** S. n., s. m. (La pl.) Ornament din fâșii de stofă care împodobesc un scut, o stemă etc. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., DN[3].
2. S. n. Draperie scurtă, prevăzută cu franjuri sau cu ciucuri, care se fixează în partea de sus a unei ferestre, a unei uși etc. în scop decorativ; (p . a n a l .) piesă decorativă decupată în lemn sau în metal, așezată în partea de sus a unei uși sau a unei ferestre. Cf. CADE, LTR[2], DL, DM, DN[3].
3. S. n. Element decorativ în relief al cornișelor, al capitelurilor, al balustradelor etc. executate în stil baroc. Cf. LTR[2], DN[3].
– Pl.: (n.) *lambrechine, lambrechinuri,* (m.) *lambrechini.*
– Din fr. **lambrequin**.

LAMBRISÁ vb. I. T r a n z . A acoperi cu lambriu. Cf. ALEXI, W., DEX, DN[3].
– Prez. ind.: *lambrisez.*
– Din fr. **lambrisser**.

LAMBRISÁJ s. n. (Învechit, rar) Lambrisare. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *lambrisaje.*
– Din fr. **lambrissage**.

LAMBRISÁRE s. f. Acțiunea de a l a m b r i s a și rezultatul ei; operație de executare a unui lambriu; lambrisaj. Cf. LTR[2], DN[3].
– Pl.: *lambrisări.*
– V. **lambrisa**.

LAMBRISERÍE s. f. Ansamblu de lambriuri. *Se deschide o ușă mascată în lambriserie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 18/3.
– Pl.: *lambriserii.*
– Din **lambrisa**.

LAMBRÍU s. n. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică materialul, felul) Îmbrăcăminte (de obicei din lemn) cu care se căptușesc (în întregime) pereții interiori ai unei încăperi. Cf. ALEXI, W. *Se face subțiarea tablelor... de la uși, dulapuri, lambriuri și de la alte asemenea lucrări.* APOLZAN, U. 14, cf. NICA, L. VAM. 139, CADE, NOM. MIN. I, 296, 335. *Lambriu[l] îndeplinește un rol de protecție al tencuielilor de pe pereți.* ENC. AGR. *Aseară s-a jucat cu măști și travestiuri În strict incognito, în sala cu lambriuri.* CĂLINESCU, O. IX, 219. *Se desluși treptat covorul vechi de pe parchet, lambriurile de stejar ale holului.* VINEA, L. I, 234. *Sala de mese... e îmbrăcată în lambriuri de stejar.* V. ROM. aprilie 1956, 154, cf. LTR[2], DL, DM, DEX, DN[3].
– Pronunțat: *-briu.* – Pl.: *lambriuri.*
– Din fr. **lambris**.

LAMÉ s. n. Țesătură de mătase, de bumbac sau de lână care conține fire metalice fine în bătătură. Cf. LTR[2], DN[3]. ◇ L o c . a d j . **De lame** = metalic. *Mi-a plăcut strălucirea de lame a șolzilor.* CĂLINESCU, C. O. 11.
– Pl.: *lameuri.*
– Din fr. **lamé**.

LAMELÁ vb. I. T r a n z . A supune operației de lamelare; a forma un material din lamele. DN[3].
– Prez. ind.: *lamelez.*
– De la **lamelă**.

LAMELÁR, -Ă adj. Care are formă de lamelă; a cărui structură se prezintă sub formă de lamele. Cf. COBÂLCESCU, G. 15, CONTEMPORANUL, I, 529, BARCIANU, CADE. *Cristalizează în sistemul monoclinic, prezentându-se de cele mai multe ori sub formă de agregate lamelare.* ENC. AGR. I, 52, cf. SCRIBAN, D. *Atrofia atinge... cerebelul și starea lamelară a circomvoluțiilor sale se accentuează.* PARHON, B. 85, cf. LTR[2], DL, DM. *Constructorii vor folosi pe scară largă prefabricate din beton, panouri din parchet lamelar.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 835, 1, cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *lamelari, -re.*
– Din fr. **lamellaire**.

LAMELÁRE s. f. (Ind.) Operație de asamblare într-un bloc a mai multor lamele în scopul obținerii

unor elemente de construcție mai mari sau mai rezistente; lamelație. DN³.
– Pl.: *lamelări*.
– V. **lamela**.

LAMELÁT, -Ă adj. Care este prevăzut cu lamele; care se poate diviza în lamele. *Pălăria multor ciuperci e lamelată.* CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX, DN³.
– Pl.: *lamelați, -te*.
– Din fr. **lamellé**.

LAMELÁȚIE s. f. Lamelare. DN³.
– Pl.: *lamelații*.
– Din fr. **lamellation**.

LAMÉLĂ s. f. **1.** Plăcuță subțire de metal, de sticlă sau de lemn cu diferite întrebuințări. Cf. DL, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Valțurile rețin fibrele pentru a fi lovite cu lamelele din oțel, dispuse pe un tambur.* IONESCU-MUSCEL, FIL 90, cf. NOM. MIN. I, 161, LTR², DL, DM. *Punctele se marchează pe plăcuțe de lemn prevăzute cu niște lamele articulate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 13/1, cf. DEX, DN³. ✧ (Prin analogie) *În lamele hexagonale* [moscovita] *se găsește în pegmatitele din masivul Parâng.* ENC. AGR. IV, 72. *Zirconiu[l]... a fost... obținut în lamele late, strălucitoare.* ENC. TEHN. I, 407.
2. Foiță subțire în structura unor corpuri sau organe; spec. lamă (**2**) subțire de țesut osos; expansiune celulară în formă de lamă (**1**). *Găsim șase feliuri de țeseturi fondamentale formate în genere în filamente și de lamele care se întrecresc.* CONTEMPORANUL, I, 49, cf. DM, D. MED., DEX, DN³.
3. Plăcuță de sticlă incoloră și transparentă, cu care se acoperă obiectele așezate pe lamă (**7**) în vederea examinării la microscop. Cf. LTR². *Acoperim apoi totul cu o lamelă subțire.* BOTANICA, 7, cf. DER.
– Pl.: *lamele*.
– Din lat. **lamella**, fr. **lamelle**.

LAMELIBRANHIÁT, -Ă s. f., s. n., adj. **1.** S. f., s. n. (La pl.) Clasă de moluște cu corpul turtit lateral, protejat de două valve calcaroase, cu branhiile lamelare și cu un picior musculos în formă de lamă de topor; (la sg.) animal din această clasă. *Moluștele... cuprind acuma următoarele grupe mai însemnate: gasteropode (culbecii, etc.), lamelibranchiatele (scoica, stridia etc.).* CONTEMPORANUL, I, 189, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Rareori în conglomerate se intercalează stânci de calcare cu urme de lamelibranhiate.* GEOLOGIA, 114, cf. DER. *Multe lamelibranhiate trăiesc în apele mărilor.* ZOOLOGIA, 50, cf. 47, DEX, DN³.
2. Adj. (Despre moluște) Care are branhiile în formă de lamele (**1**). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Mult asemănătoare moluștelor lamelibranhiate...* [brachipodele] *se deosebesc prin direcția planului de simetrie.* ENC. AGR. I, 487, cf. DL, DM, DEX, DN³.
– Scris și: *lamelibranchiat*. – Pronunțat: *-hi-at*. – Pl.: *lamelibranhiați, -te*.
– Din lat. **lamellibranchiata**.

LAMELICÓRN, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. (La pl.) Familie de insecte coleoptere care au antenele scurte terminate prin prelungiri lamelare. Cf. I. CIHAC, I. N. 179/12, STAMATI, M. 121, COSTINESCU, CADE.
2. Adj. (Despre insecte) Care are antenele terminate prin prelungiri lamelare. Cf. CADE, DM, DEX, DN³.
– Din fr. **lamellicorne**. Cf. lat. lamellicornia.

LAMELIFÓRM, -Ă adj. Care este în formă de lamelă. Cf. CADE, DEX, DN³.
– Pl.: *lameliformi, -e*.
– Din fr. **lamelliforme**.

LAMELIRÓSTRU, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. (La pl.) Familie de păsări palmipede care au ciocul acoperit de o membrană moale lamelată. *Gâștele sunt păsări acvatice, care fac parte din... clasa lamelirostrelor.* ENC. VET. 792, cf. CADE, DN³.
2. Adj. (Despre păsări) Care are ciocul acoperit de lamele transversale. Cf. DN³.
– Pl.: *lamelirostri, -e*.
– Din fr. **lamellirostre**.

LAMELÓS, -OÁSĂ adj. Care este format din lamele, care se desface în lamele. *Structura metalelor este aci lameloasă, aci grunțoasă.* MARIN, PR. I, 216/18, cf. BARASCH, I. N. 37, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., CADE. *Ardezia e o rocă lameloasă.* SCRIBAN, D., cf. DM, SCL 1963, 214, DEX, DN³.
– Pl.: *lameloși, -oase*.
– Din fr. **lamelleux**.

LAMÉNT s. n. (Livresc) **1.** Lamentare. *Ea plânge, și d-odată lamentele-i sânt rupte D-un sunet foarte lamur ce vine pân' la dânsa.* HELIADE, O. I, 307, cf. DL. *Înclinată spre lamentele lirice ale nenorocirei,... tonul ferm, aproape brutal, al doctorului o făcea totuși să asculte repede și fără vorbă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 241. *Poezia alimentată de lamente sună strident.* CĂLINESCU, C. O. 314. *Unor lamente pesimiste... el dă proporțiile cuvenite.* CONSTANTINESCU, S. II, 76. ✦ Fig. Sunet jalnic, tânguitor produs de instrumente muzicale. *Speța noastră nu sunt copiii plăcerii, ci ai suferinții, lamentul de dragoste al simfoniilor lui Beethoven.* LOVINESCU, C. IV, 26. *Titi se îndeletnicea, din ce în ce mai asiduu, cu o vioară, cu care umplea de lamente oribile toată casa.* CĂLINESCU, E. O. II, 246.
2. (Concretizat) Plângere (**2**); reclamație. *Prin rudele cu acces la palat, duse lamentele mai departe.* CĂLINESCU, B. I. 521.
– Pl.: *lamente*.
– Din it. **lamento**, lat. **lamentum**.

LAMENTÁ vb. I **1.** Refl. A-și exprima durerea, suferința, părerea de rău etc. printr-o succesiune de strigăte și vaiete; a se plânge (**3**), a se văita (**1**), a se tângui, a se căina. *Cade peste corpul abandonat de suflet. La pieptul său îl strânge, și țipă, se lamentă.* HELIADE, O. I, 393, cf. STAMATI, D. *A desființat smulgerea perilor din cap, plânsetele și țipetele prefăcute celor ce se lamentează cu funerariele morților streini.* ARISTIA, PLUT. 230/28. *A se lamenta cineva de cele trecute este o piedere de timp.* GHICA, A. 48, cf. PONTBRIANT, D. *Omul care se lamentă cere ajutor și*

compătimire. CANELLA, v. 207, cf. COSTINESCU, LM. *Domnul a ieşit îndată pe covertă lamentându-se, strigând, făgăduind bani, răsplătiri şi altele, la care-l va scoate.* LĂCUSTEANU, A., 253, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *E regretul că sunt prea bătrân pentru ea şi nevoia de a mă lamenta, fie chiar ei.* IBRĂILEANU, A. 44, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 139, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Când natura nu se supune, vă miraţi, vă lamentaţi şi vă revoltaţi.* C. PETRESCU, Î. II, 88. *Nici nu se lamenta, ca Mădălina.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 33. *Când animalul cel mic şi capricios a căzut... nu se adună un popor întreg în jurul lui... mângâind şi lamentându-se.* SADOVEANU, O. XIX, 75. *I-am împrumutat bani, se lamentă Sufleţel, poftim polița.* CĂLINESCU, B. I. 54, cf. DL. *S-a trântit într-un fotoliu şi a început să se lamenteze incoerent.* T. POPOVICI, S. 154. *Mama Margherita se lamentă cu vocea ei groasă.* BARBU, S.N. 313, cf. DEX, DN[3]. ✧ Intranz. *Infirmul autor e torturat... de angelul infidel, după care lamentează fără consolare.* CONTEMPORANUL, I, 553. ✦ A cere în mod insistent împlinirea unei dorinţe, un serviciu, o favoare etc.; a se ruga (**1**). *Mă roagă, se lamentează cu lacrămile în ochi, să o scap de o asemenea nenorocire.* LĂCUSTEANU, A. 179.

2. Intranz. A plânge tare cu vaiete şi strigăte sau în fraze ritmate (moartea sau plecarea cuiva); a boci; a jeli. *Muritorule amărite! Care este a ta dorinţă? Până când în simpatie sufletu-ţi va lamenta.* FM (1845), 340[1]/25, cf. COSTINESCU. *Să se ducă unul din familia repausatului la mormântul acestuia şi, rugându-se şi lamentând, să puie peste dânsul pâne şi vin.* MARIAN, Î. 342. *Mirele răpeşte pre mireasă, iar muierile lamentează astfel: O şoimule, întâiul şoim...* id. NU. 491. ✧ Tranz. *A lamenta pre fraţi şi surori.* SEVERIN, S. 139, cf. CADE.

– Prez. ind.: *lamentez*, pers. 3 şi (învechit) *lamentă.*

– Din fr. **lamenter**, it. **lamentare**, lat. **lamentor, -ari.**

LAMENTÁBIL, -Ă adj. **1.** (Despre starea, situaţia, mediul în care se află o fiinţă, un lucru etc.) Care denotă o situaţie proastă, vrednică de plâns; care produce o impresie (extrem de) neplăcută; deplorabil. V. penibil (**1**). Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Într-un articol atât de copios sub raportul lamentabilei vieţi a omului, nu găsim... niciun vers.* LOVINESCU, S. IV, 180. *O caută cu privirea dincolo şi, când iar revine, încearcă un lamentabil surâs.* CAMIL PETRESCU, T. II, 141. *Răniţii întorşi din spitaluri... aduceau veşti lamentabile.* COCEA, S. II, 197, cf. SCRIBAN, D. *Tata m-a pus la curent cu acea lamentabilă lichidare morală şi materială.* SADOVEANU, O. XXI, 268. *Sfârşitul său este lamentabil: o decadenţă continuă.* OPRESCU, I. A. IV, 63. *Hoţul mai gemea puţin, în starea lui lamentabilă, lipit cu sânge, de asfalt.* ARGHEZI, S. XV, 18. *Luând o figură lamentabilă, se scuză că n-a plătit ceea ce datora.* CĂLINESCU, B. I. 366. *Ţărănimea se afla într-o situaţie lamentabilă.* RALEA, S. T. III, 187. *Îşi încercuiesc viaţa într-o zonă morală de o tristeţe lamentabilă.* CONSTANTINESCU, S. II, 241, cf. DL. *Restul oamenilor îşi duc existenţa lamentabilă.* T. POPOVICI, S. 155, cf. DM. [Simţi] *dispreţ faţă de această lamentabilă cădere a omului.* T. februarie 1964, 53, cf. DEX, DN[3]. ✧ (Adverbial) *Eroismul lor de teatru a eşuat atât de lamentabil în comploturi banditeşti.* SADOVEANU, O. XX, 472. *Un slujbaş de la primărie a fost împuşcat de necunoscuţi, după ce fusese lamentabil târât din aşternut până în piaţă.* BLAGA, H. 228. *Oliver... o sfârşeşte lamentabil, cu spleenul şi sinuciderea.* RALEA, S. T. I, 113. *Pena Corcoduşa se stinge lamentabil.* CONSTANTINESCU, S. II, 180. ✦ (Despre oameni) Care se află într-o stare (materială sau morală) vrednică de plâns, jalnică, nenorocită; care inspiră milă[1], compătimire; mizerabil (**1**). *Am avut profesori de o mare mediocritate, mai ales morală, oameni lamentabili.* CĂLINESCU, B. I. 283. *Băiatul nu mai are îmbrăcăminte pe măsura lui, e lamentabil.* id. S. 169. (Fig.) *Ratatul urmează să fie, în literatură, fie zdreanţa unui mediu, fie epava lamentabilă a unei corăbii naufragiate.* PERPESSICIUS, M. I, 288.

2. (Învechit; despre sunete, voce etc.) Care exprimă durere, suferinţă, tristeţe; jalnic, trist; înduioşător. *Să puie în vibraţiune coardele cele de aramă ale arpei sale şi să facă a se auzi acele sunete duioase şi lamentabile.* FILIMON, O. II, 253. *Zbieret lamentabil.* LM. *Punea cântece româneşti pe clavir, între altele lamentabilul cântec „brr, oiţă, brr".* LĂCUSTEANU, A. 255, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

3. (Mai ales despre creaţii sau manifestări ale spiritului) De calitate (foarte) proastă; care este sub aşteptări; slab (6), mizerabil (**2**). *„Olimpia" este o lamentabilă producţie pur sămănătoristă.* LOVINESCU, S. V, 100. *Se încăpăţânaseră, la început, să nu le asculte îndemnul, schimbaseră marşul lamentabil într-o sârbă îndrăcită.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 234. *Fuseseră siliţi să înghită două discursuri lamentabile.* COCEA, S. II, 459. *Sfârşitul ospăţului ameninţa să fie lamentabil.* VOICULESCU, P. I, 309. *Opera poetică era lamentabilă.* ARGHEZI, S. XXV, 8. *Invitaţia directă a construcţiei citadine..., este în general lamentabilă, în construcţia ţărănească.* CĂLINESCU, S. 347. *Nu mă împac cu realizările artistice ale expresioniştilor, pe care le socoteam lamentabile dibuiri, iar nu izbânzi.* BLAGA, H. 175. *Literatura de anticipaţie ar cădea în cel mai lamentabil idilism.* v. ROM. ianuarie 1974, 5, cf. DEX. *Referatul e lamentabil; se compune numai din gângăveli şi bâlbâieli strangulate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 17/3.

4. Ticălos, nemernic, infam; mizerabil (**3**). *E lamentabilă viaţa politică.* ARGHEZI, P. T. 459. *Biserica are o comportare nu mai puţin lamentabilă.* LL I, 132.

– Pl.: *lamentabili, -e.*

– Din lat. **lamentabilis**, fr. **lamentable.**

LAMENTÁRE s. f. (Mai ales la pl.) Acţiunea de a se lamenta şi rezultatul ei; succesiune de strigăte şi de vaiete (însoţite de plânsete) care exprimă durerea, amărăciunea sau suferinţa (mai ales morală); (cu sens atenuat) succesiune de cuvinte care exprimă nemulţumirea, necazul etc.; lamentaţie. Cf. ARISTIA, PLUT., 13/15, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, II, 14, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Te rog, încetează, domnule Stavrat, cu lamentările!* REBREANU,

R. II, 50. *Fără lamentări zadarnice... a trecut a doua oară în lumea cea eternă a întunericului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 142. *Se ferea instinctiv de lipsurile şi lamentările în care crescuse.* C. PETRESCU, C. V. 226. *În fiecare zi mă deştept într-un fel de cor de protestări şi lamentări.* SADOVEANU, O. XIX, 229. *Le asigurase amândurora ca să nu mai existe astfel de motive de lamentări.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 121, cf. DL. *O lăsam prea mult pe panta lamentărilor.* PREDA, C. I. P. II, 325. *Ajunse până la urechile lui... o lamentare enervantă.* BREBAN, A. 15, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *lamentări.*

– V. **lamenta.**

LAMENTATÓRIU, -IE adj. (Învechit, rar; despre voce) Care exprimă durere, suferinţă, tristeţe; jalnic, trist. *Era vocea lamentatorie a unui infortunat ce se părea că cere ajutoriu.* F (1869), 304.

– Pl.: *lamentatorii.*

– Din it. **lamentatorio.**

LAMENTÁŢIE s. f. (Mai ales la pl.) Lamentare. *Din asemenea lamentaţii se aprinse totala dorinţă a creştinilor ca să litrosească pământul şi cetatea sfântă.* SĂULESCU, HR. I, 125/4. *Nu mi-au lăsat niciun curaj a-ţi scrie şi a te mai supăra cu aşa feliu de lamentaţii.* FM (1840), 265[1]/31. *Vorbele lui sânt întrerupte de lamentaţii nesfârşite şi de amari blesteme.* MAG. IST. I, 273/6, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Se sgâria la faţă, smulgând perii din cap şi făcând mai multe monstruoase lamentaţiuni.* ARISTIA, PLUT. CV/17, cf. PONTBRIANT, D. *E inutil de a descrie sfâşierile lui Dincă şi ale mumei sale când el i-a spus legăturile ce-l uneau şi cauza ce produsese leşinul şi lamentaţiunile Clementinei.* SION, P. 100, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., 249, CANELLA, V. 207, COSTINESCU, LM, ENC. ROM., ALEXI, W. *În poezia d-rei Otilia Cazimir, nicio lamentaţie, niciun strigăt de triumf.* IBRĂILEANU, S. L. 114, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Credinţa şi-a găsit-o deplin confirmată de lamentaţiile arendaşilor.* REBREANU, R. II, 20, cf. SCRIBAN, D. *Doamna Ioanide nu se pierdu în lamentaţii şi întrebă ce trebuia să facă spre a intra în posesia cadavrului.* CĂLINESCU, B. I. 364, cf. DL, DM. *Boierii munteni şi moldoveni se complăceau într-un sentimentalism steril, manifestat în poezie printr-o abundenţă de diminutive şi de lamentaţii.* VARLAAM – SADOVEANU, 142. *Nota caracteristică o constituie... amestecul de tristeţe... şi demnă înfrânare a lamentaţiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 9/1, cf. DEX, DN[3]. ✧ (La pl.: mai ales în sintagma *lamentaţiile lui Ieremia*) Carte a Vechiului Testament pe care tradiţia o atribuie profetului Ieremia, în care se relatează suferinţele evreilor cauzate de distrugerea Ierusalimului. *A scris poema tragică întitulată lamentaţii (plângere) prin carele au tânguit nemângâiet devastaţia Ierusalimului.* CALENDAR (1853), XVII/16, cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D. ✦ Scriere (în versuri) care are un accentuat caracter trist, tânguitor. *Simonide a compus lamentaţiuni în carii plângea mizeria care dedase preste multă persoană.* ARISTIA, PLUT. CXXXIII/34. *În literatura noastră mai cu seamă a prins rădăcină mania de a se prezenta cititorilor câteva pagini de lamentaţiuni.* MACEDONSKI, O. IV, 92. [Panegiricul] *are, pe lângă meritul de a fi foarte bine scris, de a aşterne pe lamentaţii fără originalitate un veşmânt minunat de fraze bogate.* IORGA, I. L. I, 542. *Majoritatea poemelor d-sale sunt lamentaţii din cea mai bună înrudire lamartiniană.* PERPESSICIUS, M. I, 144. ✦ Improvizaţie, de obicei versificată, cântată pe o anumită melodie, care însoţeşte manifestările folclorice funerare; bocet. *Grecii încă aveau asemenea lamentaţiuni sau bocete şi se numeau „trine".* MARIAN, Î. 139.

– Pl.: *lamentaţii.* – Şi: (învechit) **lamentaţiúne,** (învechit, rar) **lamentăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din lat. **lamentatio, -onis,** fr. **lamentation.**

LAMENTAŢIÚNE s. f. v. **lamentaţie.**

LAMENTĂCIÚNE s. f. v. **lamentaţie.**

LAMÉNTO s. n. **1.** (Muz.) Arie în vechea operă italiană, cu caracter trist, tânguitor. Cf. DER, DN[3]. *Trăirile... suferă... de diluare în linia melodică a unui lamento.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 8/3.

2. (Livresc; la pl.) Lamentare. *Se poate un mai clar lamento pe tema fatalei ipseităţi?* N. MANOLESCU, A. N. III, 74, cf. DN[3].

– Pl.: *lamentouri.*

– Din it. **lamento.**

LAMENTÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) **1.** Lamentabil (**1**). *În viaţă lamentoasă, Ea timp lung poate-ar fi dus.* MUREŞANU, P. 214/5. ✧ (Glumeţ) *Francisco de la Torre... este academic şi arcadizează, cântând o «cierva» precum şi dureri factice şi lamentoase de păstori.* CĂLINESCU, I. 190.

2. (Despre oameni) Care se lamentează; care se află într-o stare vrednică de plâns. (Substantivat) *Bacovia nu mi se pare un lamentuos, un disperat.* STĂNESCU, C. R. 133.

– Pl.: *lamentoşi, -oase.* – Şi: **lamentuós, -oăsă** adj.

– Din it. **lamentoso.** – **Lamentuos**: prin apropiere de adjective ca *defectuos, fastuos* etc.

LAMENTÓSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu jale, jalnic. DN[3]. ✦ (Substantivat, n.) Lucrare sau parte dintr-o lucrare muzicală care se execută astfel. *E ca un scherzo, intercalat între un adagio şi un lamentoso.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 17/5.

– Pronunţat: *-zo.*

– Din it. **lamentoso.**

LAMENTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **lamentos.**

LÁMIE s. f. **1.** (În mitologia greco-latină; mai ales la pl.) Femeie fabuloasă despre care se credea că ademeneşte şi omoară copiii. *Lamiile sau ampuzele, trei surori ce se sluja câte trele numai c-un ochiu şi c-un dinte.* CĂPĂŢINEANU, M. 116/24, cf. LM, ENC. ROM., SCRIBAN, D.

2. (Rar) Numele unei specii de rechin cu carne comestibilă (*Cetus pistris*). Cf. LM, SCRIBAN, D.

– Pl.: *lamii.*

– Din lat. **lamia.** Cf. fr. l a m i e .

LAMINÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică materiale care pot fi prelucrate prin deformare plastică) A transforma, la cald sau la rece, în lame, fire sau bare cu ajutorul laminorului (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., LM. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Fiul său a laminat tablă în fabricuța lui proprie.* v. ROM. aprilie 1954, 29, cf. DL, DM, DEX. *Fiecare schimb să lamineze zilnic cel puțin un lingou peste plan.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 11 002, cf. DN[3].

2. (Text.) A întinde, a subția și a omogeniza cu laminorul (**2**) fibrele textile în procesul de filare, în vederea toarcerii lor. Cf. DL, DM, DEX, DN[3].

3. A micșora secțiunea de curgere a unui jet de fluid. Cf. DL, DM, DEX, DN[3].

– Prez. ind.: *laminez.*

– Din fr. **laminer.**

LAMINÁJ s. n. (Text.) **1.** Laminare (**2**). *Laminajul se face cu intersecting.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 468.

2. Indice care caracterizează gradul de subțiere prin laminare a firelor textile. *Pierderile din secția laminoarelor au o însemnătate specială pentru că pot modifica sensibil laminajul real al numerelor de finețe.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 149. *Fiecare laminaj parțial poate fi calculat și direct cu formula generală.* LTR[2], cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *laminaje.*

– Din fr. **laminage.**

LAMINÁR, -Ă adj. Care este alcătuit din lamele sau din straturi paralele. Cf. COBÂLCESCU, G. 27, 31. *Laminară se zice atunci când plăcile sânt mai mari apropiindu-să între câtva de structura șistoasă.* CONTEMPORANUL, I, 529, cf. CADE, DEX, DN[3]. ✧ *Curgere laminară* = curgere a unui fluid în care particulele alunecă una față de cealaltă în straturi paralele cu direcția mișcării lui. *Curgerea laminară a lichidelor viscoase joacă un rol important în procesele de ungere.* CIȘMAN, FIZ. I, 314. *Curgerea laminară se explică prin vâscozitatea fluidului.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. I, 179. *Are grosimea maximă în apropiere de mijlocul său, pentru ca de-a lungul lui să se poată realiza o curgere laminară chiar la viteze mari.* LTR[2], cf. DL, DM, DEX, DN[3].

– Pl.: *laminari, -re.*

– Din fr. **laminaire.**

LAMINÁRE s. f. Acțiunea de a lamina și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, DN[3].

1. Prelucrare prin deformare plastică, cu ajutorul laminorului (**1**), a unui material căruia i se modifică forma, dimensiunile și structura. Cf. l a m i n a (**1**). *Temperatura de laminare cea mai convenabilă este de 450° C.* IOANOVICI, TEHN. 66, cf. ENC. AGR. *În timpul laminării, lungirea se produce în sensul deplasării materialului.* LTR[2], cf. DER. ✧ F i g. *Materialul variantelor tipărite lasă să se înțeleagă prin câte laminări trecea o operă.* CONSTANTINESCU, S. II, 96.

2. Proces tehnologic de filare a fibrelor textile, care constă în subțierea, întinderea și omogenizarea lor cu ajutorul laminorului (**2**). Cf. l a m i n a (**2**). *Pentru obținerea întinderilor cât mai mari și pentru protecția fibrelor pentru a nu fi rupte, s-a ajuns la mecanisme de laminare... chiar cu 4 perechi de cilindri.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 148. *Toate modurilor de laminare... se obțin în general prin faptul că viteza periferică a organelor debitoare e mai mare decât viteza organelor alimentatoare ale mașinilor din filatură.* LTR[2], DER.

3. Reducere a secțiunii de curgere a unui jet de fluid. Cf. l a m i n a (**3**). Cf. LTR[2], DER.

– Pl.: *laminări.*

– V. **lamina.**

LAMINÁRIE s. f. Gen de alge marine de culoare brună, cu corpul de formă cilindrică; cresc mai ales în mările reci și se folosesc în farmacie, medicină și ca îngrășământ organic (*Laminaria*); plantă care face parte din acest gen. Cf. ENC. ROM. *Laminaria are aspectul unei panglici lungi.* BOTANICA, 108, cf. DER, D. MED., DEX, DN[3].

– Gen. – dat.: *laminariei.* – Pl.: *laminarii.*

– Din lat. **laminaria.**

LAMINÁRIU s. n. v. **laminor.**

LAMINÁT[1] s. n. Laminare (**1**). *Întreprinderile siderurgice, de metalurgie, neferoase și de laminat.* LEG. EC. PL. 25. *Succese deosebite au obținut în întrecere colectivele din secțiile „laminat la rece" și „laminat" profile.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 384, cf. DM, DEX, DN[3].

– V. **lamina.**

LAMINAT[2], -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (despre materiale care pot fi prelucrate plastic) Care a fost supus operației de laminare (**1**), care a fost prelucrat la laminor (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Muncitorii, tehnicienii și funcționarii de la depozitul de fier laminat al uzinelor Reșița au depășit cu 9 la sută programul de livrare.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 4/2, cf. LTR[2], DL, DM, DEX, DN[3]. ✧ F i g. *Lirica aceasta este comandată de ceea ce s-ar putea numi pastelul de bază de senzualitate,... laminat, prin sita stelelor.* PERPESSICIUS, M. III, 19.

2. S. n. (Mai ales la pl.) Produs metalurgic obținut prin laminare (**1**). *Prețul de cost pe tonă de laminate s-a redus cu 12 la sută.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 10/1. *Dau, de mai multe zile, fontă, oțel și laminate în contul anului viitor.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 543, cf. LTR[2], DEX, DN[3].

– Pl.: *laminați, -te.*

– V. **lamina.**

LAMINATÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. și f. Persoană calificată care lucrează la operația de laminare; laminorist. Cf. PONTBRIANT, D., NOM. PROF. 23, LEG. EC. PL. 290, SCL 1955, 79, LTR[2], DL, DM. *Brigada de laminatori... a făcut în ultimul timp 5 propuneri de inovații.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 831, cf. DEX, DN[3]. *Laminatorii au adăugat realizărilor... încă 300 tone laminate.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 413.

2. S. n. Laminor (**1**). Cf. PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D. *Se va construi și instala un laminator de țevi la Uzinele „Republica".* SCÂNTEIA, 1949, nr. 1 320.

– Pl.: *laminatori, -oare.* – Și: (învechit, rar) **laminătór, -oáre** s. m. și f. PONTBRIANT, D.

– **Lamina** + suf. *-tor.*

LAMINÁȚIE s. f. Așezare a unor elemente anatomice în straturi sau zone suprapuse ori concentrice. Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *laminații.*
– Cf. l a m i n a.

LAMÍNĂ s. f. **1.** Lamă (**1**). *Un micrometru este o lamină de sticlă pe care s-a tras cu diamantul o scară împărțită în milimetri.* BREZOIANU, A. 538/26, cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D. 388, ANTONESCU, D., COSTINESCU, II, 13, LM, ALEXI, W., LTR[2].
2. Lamă (**3**). Cf. COSTINESCU, II, 13. *Marginile laminei tăietoare se aplică întocmai împotriva uneia din fățele din afară ale fofezei încovoiate.* BREZOIANU, A. 491/31, cf. NEGULICI. *Acest cerat îl întinde cu o lamină de cuțit... pe latul unei pânze.* MAN. SĂNĂT. 130/27.
3. (Bot.) Partea lățită a unei frunze; limb. Cf. FLORA R. P. R. V, 30. *Lamina frunzelor mai mult sau mai puțin decurentă pe tulpină.* PRODAN – BUIA, F. I. 516, cf. DER, DN[3].
4. Strat subțire care face parte din structura unei formații anatomice compuse. V. l a m ă (**2**). Cf. D. MED., DN[3].
– Pl.: *lamine.*
– Din lat. **lamina.**

LAMINĂTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. **laminator.**

LAMINECTOMÍE s. f. Intervenție chirurgicală care constă în rezecția apofizelor vertebrale în scop explorator sau în cazul unor afecțiuni ale canalului medular. Cf. DER, D. MED., DN[3].
– Pl.: *laminectomii.*
– Din fr. **laminectomie.**

LAMINÓR s. n. **1.** Mașină compusă din doi sau mai mulți cilindri care se rotesc în direcții contrare și printre care trece metalul (sau alt material de prelucrat) pentru a fi transformat în lame, fire, profile etc.; instalație siderurgică compusă din una sau mai multe linii de laminare (**1**); clădire în care este instalată această instalație. *Maleabilitatea este proprietatea ce au metalele de a se reduce în foi subțiri prin ciocan sau prin laminariu.* MARIN, PR. I, 215/26. *Capătă cineva aceste place nu mai groase ca o foaie de hârtie, prin mijlocul machinei numită laminoriu.* MAN. SĂNĂT. 186/16, cf. LM, CADE. *Lingourile se transportă de la oțelărie la laminoare.* IOANOVICI, TEHN. 140. *La laminoare blocul este coborât cu prevedere.* SAHIA, N. 33, cf. SCRIBAN, D. 726. *În fabricile metalurgice este... nevoie de motoare, cari să învârtească cilindri de laminoare.* ENC. TEHN. I, 269. *Începerea lucrărilor pentru realizarea la Hunedoara a două noi laminoare.* LEG. EC. PL. 430, cf. LTR[2], DL, DM, DER. *Ar putea umbla pe bicicletă, în locul acela din spatele clădirii uriașe a laminorului.* BREBAN, A. 434. *El primea, din partea comitetului de directori, rapoarte despre laminoarele avariate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 32/1, cf. DEX, DN[3]. *Se montează caja laminorului.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 407. ✧ F i g. *O pagină, un motiv, o problemă, trecute prin laminoriul de rafinament stilistic al dlui Emanoil Bucuța.* PERPESSICIUS, M. II, 228.
2. Mașină folosită în filaturi pentru a subția, întinde și uniformiza grosimea firelor unui material textil. *În filatura normală de bumbac, 6–8 panglici... se împreunează și ansamblul lor se întinde de cca. 6–8 ori, cu ajutorul mașinilor denumite laminoare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 144, cf. LTR[2], DL, DM, DER, DEX, DN[3]. ✧ *Laminor finisor* = laminor (**2**) prevăzut cu un cilindru cu ace, folosit în filatura de lână pieptănată fin. *Pasajul VI se face la două laminoare finisoare a 32 capete.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 478. *Avem misiunea... să instalăm laminoare finisoare.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 7/6, cf. LTR[2].
3. Instalație formată din una sau din mai multe perechi de cilindri de metal care se rotesc în sens contrar, folosită în fabricile de cărămidă pentru a sfărâma anumite materiale, pentru a pregăti pasta de argilă, nisipul de concasor etc. Cf. LTR[2], DL, DM, DEX, DN[3].
– Pl.: *laminoare.* – Și: (învechit) **laminóriu**, (învechit, rar) **laminárіu** s. n.
– Din fr. **laminoir.** – **Laminariu**: prin apropiere de *lamină.*

LAMINORÍST, -Ă s. m. și f. Laminator (**1**). Cf. IORDAN, L. R. 114. *Cu prilejul sărbătoririi însemnatei victorii obținute de către laminoriști, numeroși siderurgiști și-au luat angajamente sporite.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 532. *Costea cu privirile albastre Într-o uzină e laminorist.* V. ROM. martie 1954, 190, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 36, LTR[2], DM, DEX, DN[3].
– Pl.: *laminoriști, -ste.*
– **Laminor** + suf. *-ist.*

LAMINÓRIU s. n. v. **laminor.**

LÁMOSTE s. f. (Popular) Dureri abdominale (la copiii mici), c o l i c i; diaree (cu eliminare de sânge), d i z e n t e r i e. Cf. POLIZU, CIHAC II, 165, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 221, 328. RESMERIȚĂ, D., T. PAPAHAGI, C. L., ȘĂINEANU, D. U., GR. S. VI, 101, DM, DEX. *Lamoste de la cocoși, Lamoste de la cântatul cocoșilor.* MAT. FOLC. 645. ✦ Descântec folosit pentru a vindeca diareea. *Cu rădăcini de odolean moașele mai iscusite fac un cântec numit lamoste.* N. LEON, MED. 53.
– Pl.: *lamosti.* – Și: **lámoște** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.
– Cf. rus. л о м о т а.

LÁMOȘTE s. f. v. **lamoste.**

LAMP s. n. v. **lampă.**

LAMPADÁR s. n. **1.** Suport (vertical) din metal, din lemn sau din piatră, (frumos decorat), care susține lumânări, lămpi sau becuri. V. c a n d e l a b r u, p o l i c a n d r u. *În loc de lampadariu și lampe, teatrul era peste tot iluminat cu lumânări de seu.* FILIMON, O. I, 226, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sub... tavanul cu lampadarele lui castelane... am trăit viața intensă și suavă a eternității.* KLOPȘTOCK, F. 105, cf. SCRIBAN, D. *În fața unei mese acoperite cu pânză neagră, împodobită cu un craniu, un pumnal înfipt și un lampadar,*

avea să depună jurământul noul şef. CĂLINESCU, B. I. 381. *Doi lei din lemn de nuc... se sprijină fiecare... de trunchiul răsucit al unui lampadar de bronz cu cinci ramuri de sfeşnice.* CAMIL PETRESCU, O. II, 401, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Mă uitam... la lampadarele de porcelan.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 10/2, cf. DEX. ✧ Fig. *Mai sus urcau şi nimeni nu mai băgau de seamă Ce roşu se făcuse albastrul lampadar Aprins pentru-o idilă şi luminând o dramă.* ANGHEL, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 29. ✦ Stâlp pe care se fixează mijloacele necesare iluminatului public. *Fulgi mari şi deşi flutură perdelele de tăcere peste feeria înaltelor lampadare ce fac de strajă până-n depărtările bulevardului luminat.* VINEA, L. I, 425. *Ajunse... în faţa unui peron luminat sărăcăcios de un lampadar.* BARBU, S. N. 56, cf. M. D. ENC.

2. (La romani) Persoană care purta o torţă, o făclie şi mergea înaintea unui demnitar cu rang înalt. Cf. COSTINESCU, LM, GHEŢIE, R. M. 231.

– Pl.: *lampadare.* – Şi: (învechit) **lampadáriu** s. n.

– Din fr. **lampadaire**, lat. **lampadarius**, it. **lampadario**.

LAMPADÁRIU s. n. v. **lampadar**.

LAMPÁDĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Fenomen meteorologic care constă din aprinderea cu emisiune de lumină a compuşilor de sulf. *Acelaş joc al aerii, ori aprinderi de pucioasă are osebite numi:... lampada ori candilă, când arde câte puţin... şi de la o sângură parte.* AMFILOHIE, G. F. 159^{v}/7.

2. Torţă, făclie. *Vlad, având cu sine lampade şi făclii aprinse,... mergea către cortul împăratului.* ŞINCAI, HR. II, 39/35. *Arătarea spiritului în aer deasupra altariului nu e alta fără numai lucrarea unei lâmpade (lampaş) ascunse pre altariu.* id. ÎNV. 13/28. *Descoperind lămpadele aprinse, Înaintară în şiraguri stinse.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 258, cf. id. LEX., LM, CL 1961, 140, 142. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Ca o lampadă ateniană şi torţa poeziei de inspiraţie pur naţională a trecut aprinsă de la Alexandrescu la Alecsandri.* LOVINESCU, S. I, 39.

– Pl.: *lampade.* – Şi: (învechit, rar) **lămpádă**, **lâmpádă** s. f.

– Din lat. **lampada**, ngr. **λάμπα**, **-δες**.

LAMPADEDROMÍE s. f. Întrecere sportivă, în vechile oraşe greceşti, la care alergătorii purtau torţe. *În timpul lampadedromiei ateniene... erau înşiraţi din distanţă în distanţă, alergătorii torţei.* LOVINESCU, S. I, 39.

– Pl.: *lampadedromii.*

– Din gr. **λαμπαδηδρομία**, fr. **lampadedromies**.

LAMPADÍST s. m. (La vechii greci) Lampadofor. Cf. I. GOLESCU, C., LM.

– Pl.: *lampadişti.*

– Din fr. **lampadiste**, gr. **λαμπαδιστής**.

LAMPADOFÓR s. m. (La vechii greci) Persoană care purta torţe, făclii în timpul ceremoniilor religioase; lampadist. Cf. I. GOLESCU, C., LM. *În locul revoltatului eschilian, a împins în primul plan pe lampadoforul everghet.* LOVINESCU, S. I, 124, cf. DN^{3}. ✧ Fig. *O revistă literară provincială publică de câtăva vreme o bibliografie a poeziilor închinate lui Eminescu, pentru ilustrarea cultului ce i l-au închinat, şi-i închină şi în zilele noastre, lampadoforii liricii noastre.* CIOCULESCU, I. C. 123. (Adjectival) *Scufundat-am în adâncuri dorul meu lampadofor.* PILLAT, P. 47.

– Pl.: *lampadofori.*

– Din gr. **λαμπαδοφόρος**, fr. **lampadophore**.

LAMPADOFORÍE s. f. (La vechii greci) Meseria de lampadofor. Cf. I. GOLESCU, C., LM.

– Pl.: *lampadoforii.*

– Din fr. **lampadophorie**, gr. **λαμπαδοφορία**.

LAMPAGÍU s. m. **1.** (Învechit, rar) Lampist (**2**). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D.

2. (Ieşit din uz) Persoană care se ocupa cu aprinderea şi stingerea felinarelor de pe străzi. V. l a m p i s t (**1**). Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Nu mai erau pe stradă nici măturători, nici lampagii care să aprindă felinare, nici prăvălii unde să se mai vândă ceva.* MACEDONSKI, O. III, 173, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 338, PASCU, S. 411, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lampagiul oficial poartă costumul cu tichie, desinat cu vărgi, al închisorii.* ARGHEZI, P. N. 326. *Felinarele cu gaz... lampagiii le aprindeau cu prăjinile lor cu câte o luminiţă în vârf.* I. BOTEZ, ŞC. 29. *La subsuoara unei bluze de lampagiu, clipea din supape şarpele unui trombon clocit.* KLOPŞTOCK, F. 220. *Ilie Pânişoară e lampagiul oraşelului.* STREINU, P. C. II, 216, cf. BL VII, 122. *Pe mal se văzură lampagii, aprinzând pe rând felinarele cu gaz.* TUDORAN, P. 520, cf. DL, DM, DEX.

3. (Argotic) Onanist. Cf. BUL. FIL. IV, 181, GR. S. VII, 117.

– Pl.: *lampagii.*

– **Lampă** + suf. *-agiu.*

LAMPÁNT adj. (În sintagmele) *Petrol lampant* şi, rar, *gaz lampant* (şi substantivat, n.) = derivat lichid obţinut în procesul de distilare a ţiţeiului, folosit drept combustibil în lămpi cu fitil, pentru iluminat sau încălzit, la unele motoare cu explozie etc.; petrol (**2**), gaz. *Petroluri lampante, distilate şi rafinate, de orice densitate.* NICA, L. VAM. 191, cf. CADE. *Gaz obţinut prin hidratarea carburei de calciu, întrebuinţat la iluminat acolo unde lipseşte petrolul – gaz lampant –, deci mai ales în sate, ferme etc.* ENC. AGR. I, 35. *Ţiţeiul încălzit eliberează... benzină uşoară, benzină grea, petrol lampant, motorină şi păcură.* ib. IV, 585, cf. SCRIBAN, D. *Utilizarea trassului românesc la purificarea apelor şi neutralizarea şi decolorarea lampantului.* ENC. TEHN. I, 478. *Petrolul lampant de la 200–300°.* MACAROVICI, CH. 439. *Petrolul lampant pentru lămpi e incolor, fără miros.* LTR^{2} XII, 315, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^{3}.

– Pl.: (rar) *lampante.*

– Din fr. **lampant**.

LAMPÁR s. m. (Învechit, rar) **1.** Persoană care făcea (şi vindea) lămpi (**1**); lampist (**2**), lampagiu (**1**). Cf. POLIZU, LM.

2. Persoană care se ocupa cu aprinderea şi stingerea felinarelor de pe străzi; lampagiu (**2**). Cf. POLIZU.

– Pl.: *lampari*. – Şi: **lampáriu** s. m. LM.

– **Lampă** + suf. *-ar*.

LAMPÁRIU s. m. v. **lampar**.

LAMPÁS[1] s. n. **1.** Ţesătură din mătase naturală cu desene mari în relief, care se producea în ţările orientale. *Ei au mai scos cele mai frumoasă mătăsării de China, lampase îm chipul mrejii, damasc alb sclivisit.* BUZNEA, P. V. 99/1, cf. LTR[2].

2. Fâşie (de postav), panglică sau şnur (de culoare roşie), care se coase pe îmbrăcăminte, îndeosebi pe latura exterioară, în lungimea pantalonilor, la unele uniforme; vipuşcă. *Lampasuri la valtrapuri.* BULETIN, F. (1843), 418[1]/17. *Poliţaiul de Piteşti... cu lampas roşu la pantaloni.* ap. TDRG. *Când trecu prin dreptul companiei, văzu în curte grănicerii îmbrăcaţi în cămăşile lor de pânză cu lampăzuri roşii.* CHIRIŢESCU, GR. 216, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *S-a spânzurat un om, un căpitan cu lampasuri albastre şi sufletul întunecat.* I. BOTEZ, B. I, 5. *Doftorul Dănăilă îşi mângâia dârz lampasul de artilerist.* KLOPŞTOCK, F. 159, cf. SRIBAN, D. *Pantalonii erau fumurii, strânşi jos pe iminei, cu lampas vânăt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 87. *Lucu observă că e îmbrăcat într-un fel de redingotă nouă, cu nasturi de damă şi galoane de fier, şi cu lampasuri late de-a lungul pantalonilor.* VINEA, L. I, 34, cf. DL, DM, CL 1969, 59. *Pantalonii negri cu lampas roşu lat de două palme, cizme de lac, pinteni, sabie, iar pe cap chipiu cu pene de cocoş.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 6/4, cf. DEX.

– Pl.: *lampasuri*. şi: (învechit, rar) *lampase*. – Şi: (învechit, rar) **lampáz** (pl. *lampăzuri*) s. n.

– Din fr. **lampas**, rus. **лампас**.

LAMPÁS[2] s. n. v. **lămpaş**.

LAMPÁŞ s. n. v. **lămpaş**.

LAMPÁZ s. n. v. **lampas[1]**.

LÁMPĂ[1] s. f. **1.** Dispozitiv destinat producerii luminii prin aprinderea unui lichid (prin intermediul unui fitil textil) sau a unui gaz combustibil; p. ext. aparat de iluminat cu ajutorul curentului electric prin aducerea la stare de incandescenţă a unui fir metalic sau a unui gaz, bec; p. gener. aparat sau dispozitiv care produce lumină şi care este destinat iluminării artificiale, semnalizării, controlului etc. Cf. I. GOLESCU, C. *Barbaţii de laolaltă vor ceti cu mulţămire, sau cu părere de rău de a lampii tălmăcire.* HRISOVERGHI, P. 55/3. *Îndată ce înnopta, ei cina la lumina unei lampe.* BUZNEA, P. V. 59/18, cf. VALIAN, V. *Numai restimp de un minut... putu se aibă ca să vază ţărmul râului, lampele de pe punte.* FM (1844), 191[2]/35. *Monete, inele, statuete de bronz, lampe de pământ s-au aflat, şi se mai află şi acum, în foarte mare număr.* ib. (1846), 119[1]/26. *Flăcările gazului de ecleragiu, ale luminărilor, ale lampelor sânt luminătoare.* MARIN, PR. I, 70/34, cf. STAMATI, D. *Globul vă va străluci umplut de lumina lampei, ca când globul însuşi ar fi fost isvorul luminei.* BARASCH, M. II, 88/16. *Nişte prea mari incendiuri... încep mai totdeauna printr-o lampă, pe care ar fi uitat cineva să o stingă.* ARISTIA, PLUT. [LIII$_2$/19], cf. POLIZU. *Am intrat în odaie unde, aprinzând lampa, m-am culcat.* NEGRUZZI, S. I, 294. *În loc de lampadariu şi lampe, teatrul era peste tot iluminat cu lumânări de seu.* FILIMON, O. I, 226, cf. PONTBRIANT, D. *Un moment dup-aceasta lampa se stinse.* BARONZI, I. G. 324/18, cf. COSTINESCU. *Perdelele-s lăsate şi lampele aprinse.* ALECSANDRI, P. III, 3, cf. CIHAC, I, 137, LM. *Încunjură localul, stinse lămpile de pe stradă.* MAIORESCU, D. I, 33. *Numai o lampă de noapte ardea, atârnată de perete.* LĂCUSTEANU, A. 146. *Colo, lângă lampă, într-un mic iatac, Vezi o fată care pune ată-n ac.* EMINESCU, O. IV, 364, cf. DDRF, ENC. ROM. *Omul s-a întors..., Aşa că fata îi văzu curată Faţa-n zarea lampei.* COŞBUC, P. I, 253, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Petrolul se arde în lămpi cu fitil, cari astăzi au ajuns la perfecţiune.* BIANU, D. S. 431, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 59. *Pravul se ridica, plutea în nouraşi fini, făcea cercuri mai palide în jurul lampelor spânzurate de tavan.* AGÎRBICEANU, A. 169. *Înainte de a aprinde lampa de pe măsuţa de noapte, stătu câteva clipe cu ochii deschişi în întuneric.* AL. PHILIPPIDE, S. II, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *La lumina slabă a unei mici lămpi, începu să fumeze.* BACOVIA, O. 223. *Bătrânul mormăia, ţinând deasupra capului lampa şi nu înţelegea.* SADOVEANU, O. XXI, 94, cf. BUL. FIL. VI, 227, GÁLDI, M. PHAN. 205, SCRIBAN, D., LTR[2]. *Aprinse lampa de pe birou.* PREDA, C. I. P. III, 78, cf. DER, M. D. ENC., DEX, H IX 87. *Când lamba mi-o aprindea, Cu Gheorghe se pomenea.* MAT. FOLK. 104, cf. CABA, SĂL. 98, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CHEST. II 352/1, 23, 70, ALR I 718, 1 607, ALR II 6 249/29, 250, ALR II/I MN 12, 6 895, ib. MN 142, 3 910, ALRM II h 384, A I 21, II 12, III 4, V 15, IX 1, 2, 3, 5, LEXIC REG. 20, MAT. DIALECT. I, 78, 179, TEAHA, C. N. 55, UDRESCU, GL. *Şi de el se-mpiedica Şi lamba că mi-o spărgea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 319, cf. NALR – O II MN 263, 795, ALR – M II h 329. ✧ (Cu determinări, introduse de obicei prin prep. „de" sau „cu" ori în genitiv, care indică combustibilul, energia întrebuinţată, materialul adus la incandescenţă etc.) *Instrumentul acesta se compune de o lampă de olei încongiurată cu o pânză metalică foarte subţire.* MARIN, PR. I, 70/9. *Este iluminat prin ajutorul electricitatei cu... lampe cu incandescenţă.* CONTEMPORANUL, I, 392. *Incendiul s-au iscat... prin spargerea unei lampe cu petrol.* EMINESCU, O. IX, 385. *Văd, la lumina lămpii electrice, că se opreşte o trăsură.* CARAGIALE, O. II, 47. *Pe masă, o lampă cu gaz.* id. ib. VI, 59. *Lămpile de petrol de pe o parte şi de alta a faimoasei plimbări roşeau pe rând întunerecul.* MACEDONSKI, O. III, 29. *În bătaia lămpii electrice..., Nicuşor recunoaşte pe conu Mişu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *A fost fericit când i-am spus că la plecare îi lăsăm lui lampa cu petrol.* VOICULESCU, P. II, 268. *Pe un scrin sta aşezată o lampă de petrol.* SADOVEANU, O. XI, 447. *În lămpile cu acetilenă becul este alăturat generatorului.* ENC. AGR. I, 37. *Curentul poate să se oprească şi atunci ai nevoie de o lampă de gaz.* CĂLINESCU, C. O. 68. *Aprinse feştila unei lămpi cu petrol.* BLAGA, H. 211. *În casele boiereşti se foloseau acum tot mai mult lămpile cu gaz.* CAMIL PETRESCU, O.

II, 27. *Baba aduse o lampă mică de gaz.* v. ROM. martie 1955, 112. *Lampă fluorescentă.* LTR². *Lampă cu ulei.* FD I, 166. *Aduseră din curte o lampă de carbid, care arunca o flacără galbenă, iute.* BARBU, G. 288. *Poate lua naştere sub influenţa luminii puternice dată de lampa cu arc.* ABC SĂN. 264. *Lampa de cărăbit.* ALR II 6 249/2. ✧ (Cu determinări care indică materialul sau particularităţile de construcţie, destinaţia etc.) *Principiul acesta a dat lui Davy ideea cea ingenioasă a lampei de siguranţă.* MARIN, PR. I, 70/8. *În tavan era spânzurată o lampă de sticlă de Venezia.* BARONZI, C. II, 253/31. *S-au introdus pe la sate lămpi de tinichea pentru petroleu.* PAMFILE, I. C. 449. *Trebuie să ne gândim că-şi vor fi făcut, după lămpile de bronz şi lut ars,... opaiţile lor indigene.* PÂRVAN, G. 165. *Becescu îşi vorbea sieşi urmărind lampa de cizmărie care se asfixia în tavanul... redacţiei.* KLOPŞTOCK, F. 229. *Dacă ar fi scris la lumina unei lămpi cu glugă de metal..., ar fi şters sau ar fi rupt foaia.* TEODOREANU, L. 86. *Aceeaşi lampă cu glob împrăştia o lumină vie.* SADOVEANU, O. II, 271. *Era o lampă nouă de bronz cu picior.* id. ib. XIV, 151. *Mulţumeşte-te să semeni... cu o lampă de dormitor de prunci.* ARGHEZI, P. T. 201. *Cumpărase maică-si... o lampă cu picior înalt şi cu abajur de porţelan, care ardea cu gaz rectificat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 492. *Intră într-un vestibul îngust ca un dulap, în care atârna o lampă cu reflector.* VINEA, L. II, 306. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Luna... ca lampă aninată de poarta de vecie Domnea în dulcea taină a umbrelor făclie.* ALECSANDRI, P. I, 134. *Luna străluceşte ca o lampă mare.* CARAGIALE, O. IV, 353. ✧ Fig. *Ziua se mai stinge... D-odată se iviră atâtea mii de lampe, Cât aerul se fece de tot senin şi lucid.* HELIADE, O. I, 315. *Ard mii de mii de lampe, vărsând văpăi în valuri.* ALECSANDRI, POEZII, 382. *Bălaia dimineaţă Trimite înainte-i un dulce foc ceresc, Să stingă lampa d-aur ce arde încă-n ceaţă.* BOLINTINEANU, O. 198. ✧ *Lampă (electrică) de buzunar* = lanternă (1). *Dintr-o lampă electrică de buzunar, ţâşni o suliţă de lumină albă.* REBREANU, P. S. 270. *Şoptind intens ca şi cum ar plimba o lampă de buzunar în întunerec.* CAMIL PETRESCU, T. II, 119. *Să le execute numai noaptea, la lumina unor lămpi de buzunar.* BĂNULESCU, C. M. 20. ✧ Expr. **A vorbi la lampă** = a nu fi ascultat, a nu fi luat în seamă. Cf. BUL. FIL. IV, 118. ✦ (Mai ales cu determinarea *de mină* sau *de miner*) Lampă (**1**) specială care se întrebuinţează pentru iluminatul subteran (în condiţiile unui mediu gazos explozibil). *El este aflătoriul vestitei lampe cu care de atunce încoace s-au scăpat viaţa tuturor lucrătorilor de mine.* POVĂŢ. (1845), 367/15. *Un fir de platin..., puindu-se înăuntrul lampei, devine luminos.* MARIN, PR. I, 70/17. *Într-aceste lampe lumânarea sau făclia este încungiurată de o sucitură de sârmă de fer.* BARASCH, I. N. 30/12. *Un paznic intră cu o lampă de miner pe scenă.* CĂLINESCU, O. IX, 284. *Minerii care veniseră pe lângă garduri, unul câte unul, ca nişte umbre nevăzute, ies acum din clădirea minei toţi deodată, cu lămpile în mâini.* BOGZA, V. S., 159. *Lampă de mină.* LTR², cf. DER. ✦ (Argotic) Ochi¹ (**A I 1**). Cf. GR. S. VII, 117. ✧ Expr. **A stinge** (cuiva) **lampa** = a lovi peste ochi pe cineva. Cf. GR. S. VII, 131, BUL FIL. IV, 158, 181.

2. (Regional; şi în sintagma *lampă de vânt*) Felinar. *Pe urmă mi-am cumpărat şi o lampă, adecă fânar cu undelemn.* KOGĂLNICEANU, S. 79, cf. ALR I 720/24, 114, 150, 160, 770, 820, 850, 860, A III 2.

3. (În sintagma) *Lampă de lipit* = aparat care produce o flacără foarte puternică cu ajutorul căreia se realizează sudarea unor piese metalice. *Topirea compoziţiei se face cu ajutorul unei flăcări de la lampa de lipit.* IOANOVICI, TEHN. 181, cf. LTR², DER. M. D. ENC., DEX.

4. (Mai ales în sintagmele *lampă de spirt* sau *lampă de alcool*) Aparat portativ folosit ca sursă de căldură în anumite activităţi. *Partea de desubt este plină cu apă, pe care o înalţă la temperatura trebuitoare prin căldura unei lampe aşezate desubtul fundului.* BREZOIANU, A. 563/13. *Se poate recunoaşte presenţia apei... încălzindu-l prin lampa de alcool.* MARIN, PR. I, 235/24. *Când se încălzeşte matrasul cu o lampă de spirt, atunci aerul se dilată.* id. F. 6/25. *Să se aprinză o lampă de spirt.* PENESCU, M. 23/10. *Punem dedesupt o lampă de spirt.* CONTEMPORANUL, IV, 388, cf. CADE, DN³.

5. (Adesea cu determinări introduse prin prep. *de*) Tub electronic, v. tub (**I 3**). *Încărcarea se face de obicei de la o reţea electrică... alimentată de un potenţial normal... trecut printr-un dispozitiv de lămpi sau rezistenţe pentru reducerea voltajului.* ENC. TEHN. I, 394. *Aparatul de radio e o cutie de lemn cu trei lămpi, două bobine şi un acumulator.* ARGHEZI, S. XXV, 51. *Lampă de radio.* LTR², cf. L. ROM. 1955, nr. 6, 22, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ✧ *Lampă catodică*, v. catodic. ✧ Expr. **A-i lipsi** (cuiva) **o lampă, a avea o lampă lipsă** (ori **stinsă**) sau **a-i fila** (cuiva) **o lampă** = a fi nebun, a nu avea manifestări normale. Cf. BL XII, 60, 61.

6. (Prin Maram.) Petrol (**2**). *Adă un kilogram de lampă.* ALR – M II MN h 330/226, cf. ib. h 330.

– Pl.: *lămpi* şi (învechit şi regional) *lampe*, (regional) *lampi* (ALR I 718/45, 158, 166, A II 12), *lampuri* (ALR I 718/35), *lampene* (ib. 718/129). – Şi: (învechit şi regional) **lámbă** (pl. *lămbi* ALR I 718, ALR II/I MN 142, 3 910, A IX 1, 5, NALR – O II MN 263, 795, *lambe* ALR I 718/387, 518, 532, 550, 552, 677, 748, 764, 860, 870, ALR II 3 910/414, 514, 520, 537, 705, 723, 762, 836, 876, ALR II/I MN 142, 3 910/514, NALR – O II MN 263, 795, *lămbe* ALR I 718/418, 420, *lambi* ALR I 718/554, 805, 873, *lămburi* ALR I 718/675) (regional) **loámpă** (ALR I 717, 718, 1 414, 1 607, ALR II/I MN 142, 3 910, ALRM II/I h 384, LEXIC REG. 20, MAT. DIALECT. I, 78, 108, 179; pl. *loampe* ALR I 717, 718, ALR II/I MN 142, 3 910/235, LEXIC REG. 20, MAT. DIALECT. 78, 108, 179, *loampi* ALR I 718/343, *lampe* ib. 718/255, *lampi* ib. 718/247, 270, *lampţi* ib. 718/280), **lómpă** (ALR I 1 607/223, ALR II/I MN 142, 3 910/250, 272, A I 21), **leámpă** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 718/388, ALR II/I MN 142, 3 910/386, 399, ALRM II/I h 384/389, 399; *lempi* ALR I 718/385, 388) s. f., **lamp** (ALR I 720/24; pl. *lampe* ib.) s. n.

– Din ngr. **λάμπα**, germ. **Lampe**, fr. **lampe**, rus. **лампа**. Cf. lat. lampas.

LÁMPĂ² s. f. v. **lambă¹**.

LÁMPĂN subst. (Prin sudul Transilv.) Lampă (1) cu petrol (2) (care se ataşează la căruţă). Cf. ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100, ALR I 718/125.
– Pl.:?
– Cf. l a m p ă .

LAMPÉTRĂ s. f. v. **lampretă**.

LAMPIÓN s. n. **1.** Vas[1] mic (din sticlă, din ceramică sau din metal) în care se arde o materie combustibilă (lichidă) prin intermediul unui fitil textil; p. g e n e r . dispozitiv pentru iluminat, portativ sau fix; lampă (1). V. f e l i n a r , b e c . *Pentru a treia oară am săpat în această cetate... Astă dată am găsit un fier foarte mare, două săgeţi şi două lampioane de pământ.* BOLLIAC, O. 267, cf. COSTINESCU. *Panorama... Sinaiei, cu simetricele ei constelaţii de lampioane electrice.* CARAGIALE, O. II, 7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Aici totul se întâmplă noaptea... când se sting ori se aprind lampioanele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 34, 24/4. *Brume se-aşterneau prin staţii între şine, ca o plasă de sârmă peste ceferiştii cu lampioane.* ib. 1979, nr. 14, 5/3, cf. ALR II 6 249/784.

2. (Şi în sintagmele *lampion venetian, lampion japonez*) Mijloc de iluminat (în momente festive) alcătuit dintr-o cutie (frumos decorată) cu pereţi translucizi sau transparenţi, în interiorul căreia se montează o sursă de lumină (lumânare, lampă, bec electric); element de decor de diverse forme şi ornat cu desene sau cu picturi, care se suspendă în interiorul încăperilor, într-o incintă etc. (în anumite ocazii festive). *S-au văzut pe faţă în toate actele curţei protectoare... şi chiar în transparentele serbărilor din Iaşi şi Bucureşti luminate neîncetat de nenumărată sumă de lampioane.* ROM. LIT. 267[2]/39. *Evaluau preţul lampioanelor şi focurilor de artificii, calculând cât costă toate acestea pe contribuabil.* EMINESCU, O. XII, 236. *S-au stins... şi lampioanele veneziene ale lui Paganini.* CARAGIALE, O. III, 320. *Lua înfăţişarea unui lampion venetian.* MACEDONSKI, O. III, 90. *Mă strecor încet, evocând înc-o dată viziunea delicată a florilor de nalbă ce se aprind ca nişte lampioane minunate.* ANGHEL, PR. 174. *Lampioane venetiene pretutindeni.* DELAVRANCEA, O. II, 326, cf. NICA, L. VAM. 139, CADE. *Era să i se facă serenade cu lampioane venetiene.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 295. *Purta o bluză cu mâneci înfoiate de voal ca stânjenelul, în care braţele se străvedeau albe ca lumânările într-un lampion venetian.* I. BOTEZ, ŞC. 42. *A smuls un lampion cu creangă cu tot şi l-a fâlfâit victorios în aer.* COCEA, S. II, 272. *Când cădea cortina şi se aprindeau lampioanele, în loji scânteiau juvaeruri şi se mişcau toalete scumpe.* SADOVEANU, O. VII, 168. *În grădiniţa din faţă străluceau pomii, subit înfloriţi de mulţimea lampioanelor multicolore.* BART, E. 142. *Acest Eden se întindea fericit pe scena literaturii şi păsări imitate după lampioanele japoneze ciripeau fără glas în crengile de chembrică şi carton.* ARGHEZI, P. T. 65. *Mii de candele şi lampioane aprinse au desăvârşit fastul acestei sărbători naţionale.* CĂLINESCU, O. XI, 156. *Puzderia de stele se vedea de jos din grădină, printre torţe şi lampioane, palidă şi nedefinită.* CAMIL PETRESCU, O. III, 91, cf. LTR[2], DL. *Lampioane de hârtie atârnau într-o simetrie studiată.* T. POPOVICI, S. 313, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *Pe frânghia lor sclipitoare, moţăiau sbanghii lampioane de pepene.* KLOPŞTOCK, F. 220. *Îşi fac copiii lampioane din pepeni scobiţi.* ŢOIU, Î. 184. ✧ F i g . *Florile de nalbă... revin ici şi colo, luminând întunecimile cu lampioanele lor multicolore.* ANGHEL, PR. 172.
– Pronunţat: *-pi-on.* – Pl.: *lampioane.* – Şi: (regional) **lambión** s. n. ALR II 6 249/784.
– Din fr. **lampion**.

LAMPÍRIS s. m. (Învechit, rar) Licurici (1) (*Lampyris noctiluca*). Cf. J. CIHAC, I. N. 177/27, STAMATI, M. 121/1, ENC. ROM.
– Scris şi: *lampyris* (ENC. ROM.) – Pl.: *lampirişi.* – Şi: **lambíris** s. m. STAMATI, M. 121/1.
– Din gr. **λαμπυρίς**, lat. **lampyris**.

LAMPÍST s. m. **1.** (Ieşit din uz) Persoană care supraveghea sistemul de iluminare al unei săli de spectacol, al unei instituţii etc. Cf. I. GOLESCU, C. *Ei, lampist, adă lumânări.* PR. DRAM. 185, cf. COSTINESCU, LM. *Ardeau în foc toţi actorii, toţi maşiniştii, lampiştii.* CARAGIALE, O. I, 1, cf. DDRF, BARCIANU. *„Daţi-vă la o parte domnilor!" strigă lampistul gării.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 27, cf. ALEXI, W., CADE, NOM. PROF. 67.

2. (Învechit) Persoană care face sau care vinde lămpi (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ŞĂINEANU, D. U., CADE.

3. Muncitor care întreţine, distribuie şi primeşte lămpile de mină[1]. Cf. LTR[2], DL, CL 1957, DEX, DN[3].
– Pl.: *lampişti.*
– Din fr. **lampiste**.

LAMPRÉTĂ s. f. Peşte cartilaginos migrator, cu corpul cilindric şi alungit, lipsit de solzi, de culoare verde-brună pe spate şi albă pe burtă (*Petromyzon marinus* şi *fluviatilis*). Cf. ENC. ROM., LTR[2], SCRIBAN, D., DN[3].
– Pl.: *lamprete.* – Şi: **lampétră** s. f. SCRIBAN, D., LTR[2].
– Din germ. **Lamprete**. – **Lampetră** < lat. **lampetra**.

LÁMUR, -Ă adj. (Rar) **1.** Clar, limpede. *Ea plânge, şi d-odată lamentele-i sânt rupte D-un sunet foarte lamur ce vine pân la dânsa.* HELIADE, O. I, 307.

2. Pur (1), curat. *Împăratul porunci să-i toarne lui Neghiniţă o casă, cu zece caturi, cât o nucă de mare, toată din aur lamur şi împodobită cu pietre scumpe.* DELAVRANCEA, O. II, 55, cf. TDRG.
– Pl.: *lamuri, -e.*
– De la **lamură[1]**.

LÁMURĂ[1] s. f. **1.** (Învechit; ca determinant pe lângă substantive ca „aur", „argint" etc.; atribuie calitatea ca un adjectiv) Metal de cea mai bună calitate, cu un înalt grad de puritate. *Trei mii de talanţi de aur de la Sufir şi 7.000 de talanţi lamură ca să se spoiască cu acestea păreţii Sfântului.* BIBLIA (1688), 307[1]/42. *Doi stâlpi sânt acolo, unul de aur lamură, alt[ul] de izmarand.* HERODOT, în DR. III, 411.

2. Ceea ce este în stare pură ori de calitate superioară sau de cea mai bună calitate, foarte curat, deosebit de prețios; p. ext. puritate (**1**), curățenie sufletească. V. frunte, floare, spumă, esență, chintesență. *Făcu împăratul scaun de elefand de dinți mari și-l ferecă pre el cu aur de lamură.* BIBLIA (1688), 314¹/36, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 137, LM. *Lamura aurului nostru e însemnată.* EMINESCU, S. P. 32. *Am cunoscut pe fruntașii literaturii noastre din vremea lui Eminescu și știu toate generațiile pe cari le întâmpinau până să-și vadă pusă în volum lamura gândirii lor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 515, cf. DDRF. *Zboară cu sârgul albine pe câmp: dincolo poveațe Celor mai tinere dau, ici limpede lamur-a mierii Altele-adună și-ntind nectarul celor dulce prin faguri.* COȘBUC, AE. 21, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 251, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Da' de unde, domnule, e aur, și încă lamură.* VOICULESCU, P. II, 272. *Mitul păstrează eternității lamura sufletului generațiilor.* SADOVEANU, O. XII, 231. *Ion Creangă e un accident fericit, în arta căruia s-a cristalizat lamura limbii române.* id. ib. XX, 226, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 397, SCRIBAN, D. *Iată lamura producției sale poetice.* PERPESSICIUS, M. I, 203. *Lamura grâului. Lamura făinii.* DL, DEX. *Numai lamura s-o cuprinzi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 6/3, cf. com. din TURNU-MĂGURELE, ALR I 772/136, 190, 194, 217, 218, 230, 231, 268, A V 8. ✧ (Ca termen de comparație) *În rai nimene nu să sloboade Dacă nu e ca lamura curat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 323. *Grofșoru îndemnă apoi pe Herdelea să n-aibă grijă nici în privința sentinței de la tribunal. Se însărcinează el să-l scoată ca lamura.* REBREANU, I. 267. *Avea încă în el, ca o lamură de miere, dulceața ceasului de sară, din ajun, când avusese iar lângă sine pe copila lui Iațco.* SADOVEANU, O. XIII, 470. ✧ Fig. *Tot ce e putred spălând, va lăsa curățit cu deplinul Simțul eteric din trupuri și lamura flăcării simple.* COȘBUC, AE. 124. *Ca lamura aceea a florilor era sufletul meu... dar acuma-i amar.* SADOVEANU, O. V, 99. *Evitam... să dau grai stărilor nude, de care eram invadat și pe care nu mă mai simțeam capabil să le ridic până la sublima lor lamură.* BLAGA, H. 250. *Oricare ar fi lamura adevărului, Parțâcul era un pământ de sudalmă și de otravă.* CAMILAR, N. II, 7. ✧ *Lamură de aur* = parte foarte prețioasă, de mare valoare a unei realizări. *Părțile operei geniale... sunt tocmai elementele fără însemnătate și subordonate altor elemente care constituie lamura de aur, ce o are esența ei.* LOVINESCU, S. IV, 266. ✦ Persoană care se distinge prin hărnicie, corectitudine, integritate morală etc.; elită. Cf. SCRIBAN, D. *Țăranii, toți în vârstă, lamura satului, cuprinseră băncile de pe lângă mese.* V. ROM. februarie 1957, 115. ✦ (Adjectival, despre apă) Limpede, curat. *În apa lamură a Dornii, păstorii zbenghioși nu mai conteneau cu joaca.* PLOPȘOR, C. 60. ✦ (Adverbial) În mod clar, limpede. Cf. CADE. *Vorbește lamură.* VÎRCOL, V.

– Pl.: *lamuri.*

– Lat. **lamnula.**

LAMURĂ² s. f. v. **ramură.**

LAN¹ s. n. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de", care arată felul semănăturii) Suprafață întinsă de teren arabil (cultivat cu același fel de cereale), ogor (**II 4**); (la sg. cu sens colectiv) plante semănate pe acest teren, holdă, semănătură (**2**). V. câmp. *S-au pus o piatră și..., peste lan..., altă piatră* (a. 1725). URICARIUL, VII, 17. *Verzeala și veselia unui lan boronit.* I. IONESCU, C. 28. *Brazda care se formează pe el, putrezește și gunoiește lanul.* LITINSCHI, M. 18/9. *Arau lanuri cât vezi cu ochii, unde semănau ghindă de creșteau dumbrăvi pentru ca să aibă strănepoții lemne de ars.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Cu cât avea brațe mai multe, cu atâta avea lanuri mai mari de bucate.* SION, P. 67. *Pe lanul lung și verde cu grâul răsărit, O umbră călătoare se-ntinde-ncet și trece.* ALECSANDRI, POEZII, 34, cf. CIHAC, II, 165. *Valurile verzi de grâie legănându-se pe lanuri, Mările țărmuitoare și cetăți lângă limanuri, Toate se întind nainte-i.* EMINESCU, O. I, 144. *Vezi, d-ta, colo departe niște lanuri frumoase de grâu care dă în copt?* CREANGĂ, P. 155. *Porni printre lanurile de ovăz aurite, care sclipeau în bătaia plină a soarelui de vară.* CARAGIALE, O. II, 313, cf. DDRF. *În lan erau feciori și fete, Și ei cântau o doină-n cor.* COȘBUC, P. I, 176, cf. BARCIANU. *Un lan de proumb își mișca vârful foilor nervoase.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 26. *De amândouă părțile drumului prăfuit se întindeau lanuri de porumb.* SANDU-ALDEA, U. P.19, cf. ALEXI, W. *Un lan frumos cu păiușul puternic, cu spice mari uimea lumea.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 57, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 105. *S-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *Grâul, în lanurile de aur, stătea tot așa de neclintit ca și firul de iarbă.* HOGAȘ, DR. I, 3, cf. RESMERIȚĂ, D., BOCĂNEȚU, T. A. 132, 214, ȘĂINEANU, D. U., DR. VII, 137, CADE. *Au adormit în lanuri, vegheați de stele.* VOICULESCU, P. II, 23. *Pentru camarazii noștri... golul lanurilor ș-al câmpiilor... parcă n-au însemnătatea cuvenită.* SADOVEANU, O. XXI, 49, cf. ENC. AGR. I, 464. *Cântecul aducea a țipăt de pasăre... deasupra lanurilor de grâu.* DAN. U. 107, cf. SCRIBAN, D. *Inimile noastre se întorceau ca un imens lan de floarea-soarelui.* BLAGA, H. 169. *S-au ridicat clăcașii... și au intrat în lanurile proprietarului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 191. *Câteodată stogurile și chiar lanurile de grâu se aprind, fără de veste, de la sine.* VINEA, L. I, 277, cf. SCL 1959, 398. *Pe lângă malul apei venea un lan de trifoi.* BREBAN, A. 285. *Când eram tânăr aveam ochii Albaștri ca lanul de in.* CONTEMP. 1970, nr. 1 248, 1/5, cf. DEX. *S-aruncă pintre voi Ca un vânt înviforat Într-un lan de grâu uscat.* ALECSANDRI, P. P. 81, cf. H X 77, 356. *Săgețile zburau ca paserile într-un lan de grâu.* MARIAN, T. 271, ȘEZ. I, 203, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Iar prin lanul răsărit, Merge vestea c-a sosit Craiul dimineții.* IZV. XIII, 107, cf. ALR SN I h 39/836, ALRM SN I h 6. *Zări un lan uriaș de secară.* FOLC. TRANSILV. III, 381, cf. NALR – O III h 441, ALR – M h 410/225. *Pe lanuri a și plecat, Ș-a văzut grâu-nspicat.* FOLC. MOLD. I, 263. ✧ (Prin extensiune) *Spre seară, am pornit-o agale înapoi, spre tren, peste câmp. Prin iarba deasă și înaltă, și apoi brusc, într-un lan de margarete.* A. HOLBAN, O. II, 201. *Vă aduceți aminte de lanurile de stânjenei sălbatici?* VOICULESCU, P. II, 149. ✧ Fig. *Zăpada cristalină pe câmpii*

strălucitoare Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare. ALECSANDRI, POEZII, 17. ✧ *Lan de fier* = (regional) cormană. Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 147. ✦ F i g. Întindere spațială foarte mare, imensă, nesfârșită. *În umede lanuri de-albastru ceresc, Merg norii cu hainele crețe.* EMINESCU, O. IV, 96. *Vântul scutura, după popasuri egale, coarnele pomilor, făcând un tumult nevăzut, și numai întunecarea și reaprinderea unui lan de stele dădea trecătorului bănuiala că mari vârfuri de arbori se mișcau pe cer.* CĂLINESCU, O. III, 7.

– Pl.: *lanuri* și (regional) *lane* (NALR – O III h 441).

– Din ucr. **лан**. Cf. pol. ł a n , rus. л а н .

LAN² s. n., s. m. (Prin Olt.) Lanț gros din fier (folosit ca piedică la căruță, pentru legat lemnele etc.). Cf. PUȘCARIU, L. R. I, 291, ȘEZ. III, 74, ALR I 1 998/805, ALR II/I MN I 152, 3 947/791, LEXIC REG. 42. ✦ Funie cu care se leagă la oiștea unei trăsuri crucea la care se înhamă caii înaintași. Cf. BARONZI, L. 111, DAMÉ, T_2, 36.

– Pl.: *lanuri* și (regional) *lani* (LEXIC REG. 42).

– Cf. sb. l a n a c .

LANAMÉTRU s. n. Aparat pentru determinarea grosimii fibrelor textile, compus dintr-un microscop optic, cu ajutorul căruia imaginea este mărită și proiectată pe un ecran gradat. Cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *lanametre* și (m.) *lanametri* (DL, DM, M. D. ENC.).

– Din fr. **lanamètre**.

LANÁT, -Ă adj. (Bot.; despre plante sau despre părți ale plantelor) Acoperit cu peri (**II 1**) foarte fini; lanuginos, păros (**2**). Cf. LM, ENC. ROM., PANȚU, PL. 146. [Xerofitele] *au... frunze puternic divizate în foliole înguste și fin păroase (lânate), de culoare albă-cenușie.* CHIRIȚĂ, P. 622. *Frunze alungite, ovat lanceolate,... glandulos lanate sau pâslos păroase.* FLORA R. P. R. V, 477. *Tulpina lungă de 1,5–2,5 cm, lanată, cu 3–5 flori.* ib. VII, 76. *Leguma îndesuit vilos lanată.* PRODAN – BUIA, F. J. 289. ✧ (Adverbial) *Antere lanat păroase.* FLORA R. P. R. VIII, 137. *Tulpina adeseori lanat viloasă.* PRODAN – BUIA, F. J. 250.

– Pl.: *lanați, -te.* – Și: (rar) **lânât, -ă** adj.

– Din lat. **lanatus, -a, -um**. – **Lânat**: prin apropiere de *lână*.

LÁNĂ s. f. (Prin Olt.) Nume dat unor obiecte sau părți de obiecte de obicei în formă de bară (așezată perpendicular pe alte obiecte sau părți ale obiectelor):

a) Cruce la căruță sau la sanie. Cf. IORDACHE, M. E. 97, 100, 163, 170, ALR SN II h 345/872, NALR – O III h 390, ib. IV h 648.

b)Vârtej la căruță. Cf. LEXIC REG. 42, NALR – O IV MN 257, 2 105/983.

c) Parte a căruței de care se fixează proțapul, g r u i ; s p e c . bucată de lemn care se fixează la capătul furcii căruței pentru a împiedica ridicarea proțapului. Cf. IORDACHE, M. E. 79, LEXIC REG. 82, NALR – O IV h 657/983.

d) Partea de jos a jugului; poliță (**2 f**). Cf. I. CR. III, 347.

– Pl.: *lane* (LEXIC REG. 42, 82, NALR – O IV h 648, ib. MN 257, 2 105/983) și *lăni* (ib. h 648).

– Din germ. **Lanne**.

LANCASTERIÁN, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de lancasterianism, care aparține lancasterianismului; privitor la lancasterianism. *Cel dintâi cetitor al Coranului de curând a deschis o școală lancasteriană.* CR (1829), 302. *Metodul lancasterian se va introduce în școala de la Colțea.* ib. (1836), 185¹/23. *A fost... o zi sărbătorească și plină de bucurie cu ocazia deschiderii școlii naționale după metodul lancasterian.* MN (1836), 92¹/42. *Aceasta era societatea culturei..., al cărei scop era înființarea de școli alilodidactice sau lancasteriane.* GHICA, S. 97. *Într-o baracă vastă, unde se țineau după metoda lankasteriană, cursurile... stam toți în picioare.* CARAGIALE, O. IV, 129. *Pentru ce n-ar mai fi rămas niciun urmaș din rasa... celor ce întemeiau școli lancasteriene?* LOVINESCU, S. I, 305. *Copiii silabiseau în cor și învățau buchiile scriind pe nisip așezat în lădiți, după renumita metodă lancasteriană.* SADOVEANU, O. XX, 502. *Dragostea de școală este și ea atinsă în piesă prin îndemnul înființării de școli la sate, tot spre lauda domnitorului, care introdusese la țară școli de tip lancasterian.* IST. T. I, 283, cf. M. D. ENC., DN³.

2. S. m. și f. Adept al lancasterianismului. Cf. DN³.

– Scris și: *lankasterian, -ă*. – Pronunțat: *-ni-an*. – Pl.: *lancasterieni, -e* și (învechit) *lancasteriani, -e*.

– Din fr. **lancastérien**, engl. **lancasterian**.

LANCASTERIANÍSM s. n. Sistem pedagogic, fondat în Anglia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care presupunea folosirea monitorilor² (**2**) în procesul de învățământ. Cf. M. D. ENC., DN³.

– Din fr. **lancasterianisme**, engl. **lancasterianism**.

LANCASTÉRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Lancasterian. *Pentru înființarea unei însemnătoare câtimi de macavale pe care urmează a se lipi tablele lancasterice aflate prin școalele sătești din tot principatul,... se face tuturor de obște cunoscută această împrejurare.* BULETIN, G. (1844), 188¹/5.

– Pl.: *lancasterici, -e*.

– **Lancaster** (n. pr.) + suf. *-ic*.

LANCASTRIÁN, -Ă adj. (Rar) Lancasterian. *Se dau date nouă despre Iacob Hâncu, născut în 1800, director al școalei lancastriane și la seminarul teologic din Chișinău.* DR. I, 433.

– Pl.: *lancastrieni, -e*.

– Din fr. **lancastrien**.

LANCASTRIANÍSM s. n. (Rar) Lancasterianism. Cf. M. D. ENC.

– **Lancastrian** + suf. *-ism*.

LANCÁSTRIC, -Ă adj. (Învechit) Lancasterian (**1**). *Lăcuitorii au întocmit o școală publică după metodul lancastric și o țin cu a lor cheltuială.* MN (1836), 84¹/24. *Școale normale cu clase lancastrice (pentru fieștecare școală numai un profesor!) sânt 20.*

FM (1840), 377[1]/14. *Se numea, în diferitele acte oficiale, metodul lancastric.* CADE I 719.
– Pl.: *lancastrici, -e.*
– Cf. l a n c a s t r i a n .

LANCAVÍU, -ÍE adj. (Învechit) Poznaş, ştrengăresc; viclean. *Râs lancaviu.* KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUŢII, I, 78. *Avea un râs lancaviu, ca un schelălăit de câine bătut, cineva din el nu avea încredere în ceea ce spunea, dar se ţinea tare.* BARBU, S. N. 212.
– Pl.: *lancavii, -e.*
– Din rus. **лукавый** „viclean, poznaş".

LÁNCE s. f. **1.** Armă de atac formată dintr-un vârf ascuţit (din metal) fixat la capătul unei prăjini de lemn, folosită mai ales în antichitate şi în Evul Mediu, s u l i ţ ă ; p . r e s t r . vârful (metalic) de formă triunghiulară al acestei arme. *Svântul, făcând rugi, luă sfârşenie din lovitura unii lenţe.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 2[v]/11. *Se feace despre domnul pace, De-i opri să nu piiare de lance.* id. PS. 370/18, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 222. *Mâna eghipteanilor, şi a livienilor, şi cea streină toată, au împărţit-o la cornul cel strâmt, unind lângă aceştia pre cei cu lancile şi cu praştiile.* AETHIOPICA, 56[v]/15. *Cu langea în mână urmează părintelui său în războaie.* CANTACUZINO, N. P. 18[r]/19. *Începuse ea a clăti leancea sa... şi glasul ei tare şi îngrozitor zice lui aceste cuvinte.* id. ib. 19[v]/27. *Să stea împotriva bulgarilor, de cumva ar ieşi cu lănci săgetătoare.* ŞINCAI, HR. I, 129/10. *Acoperite sânt apele de scuturi, acoperiţi ţermurii de spate şi de lănci.* MAIOR, IST. 23/8. *Înarmaţi era ei cu coase Pe neşte druguri lungi, îndreptate În chipul lăncilor ferecate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 93, cf. LB. *De lănci, ce se sfăramă În prima detunare, un mare sgomot sboară.* HELIADE, O. I, 332, cf. I. GOLESCU, C. *Armele ţării: tunuri, tobe, bombe, lănci, săgeţi.* GENILIE, G. 190/17. *Zărind lăncile departe a işpaniolilor săi Iată, strigă... s-au arătat.* POGOR, HENR. 143/2. *Lancea, pavăza şi arcul, poate braţul meu să poarte.* ASACHI, P. 23/4, cf. VALIAN, V., NEGULICI, BREZOIANU, A. 52/11. *Însuşi vicecolonelul Ştirbu fu străpuns la mână cu lancea.* BARIŢIU, P. A. I, 311, cf. STAMATI, D. *A repezit o lance de corn dupre muntele Aventin până l-acele trepte.* ARISTIA, PLUT. 76/24. *Se zăreau... rezămaţi pe lungile lor lance.* NEGRUZZI, S. I, 160, cf. POLIZU, FILIMON, O. II, 9, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., ALECSANDRI, POEZII, 219, COSTINESCU, CIHAC, I, 138, LM, BOLINTINEANU, O. 10. *La spatele crucii sânt trei lăncii de cavalerie cu steguleţele lor.* LĂCUSTEANU, A. 268, cf. CARAGIALE, O. V, 346, CONTEMPORANUL, II, 334, ODOBESCU, S. I, 157. *Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt.* EMINESCU, O. I, 148, cf. DDRF, XENOPOL, I. R. I, 81, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Soldaţii lui Irod, îmbrăcaţi poloneşte, îi iau în vârfurile lăncilor.* PAMFILE, CR. 159. *Ca tip, ele derivă direct din lăncile de bronz.* PÂRVAN, G. 396, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 51, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mor zdrobiţi de pietre, de lăncii doborâţi.* EFTIMIU, Î. 145. *De sub zări ne vor înţepa sălbaticii cu lănci şi săgeţi.* SADOVEANU, O. XXI, 404, cf. SCRIBAN, D. *Obiectele din jurul nostru,... de la kajek-urile gröenlandezilor, la lancea de lemn a australienilor,... nici una dintre ele nu e oferită de natură, ci plăsmuită de om.* RALEA, S. T. III, 117. *Escadronul turc făcu întâia încercare în galop, cu lăncile în cumpănire.* CAMIL PETRESCU, O. III, 286. *Un regiment de roşiori, cu lănci şi săbii – se retrăgeau pe valea Dunării.* STANCU, D. 507, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 47. *Sulińele sau lăncile au fost unele din armele cu cea mai largă răspândire.* STOICESCU, C. S. 173, DER, M. D. ENC., DEX. *Daţi cu lăncile, Daţi cu flintele.* ALECSANDRI, P. P. 65. *Românul e om vinos..., Lancea ştie s-o-nvârtească, Pe tătari să-i potopească.* TEODORESCU, P. P. 479, cf. GRAIUL, I, 65, 167, cf. ALR II/141. *Lancea-n mine o-a-mplânta, Cu cuţât m-a despica.* BALADE, III, 142. *Atunce nu să bâte numai din lănci şi din sabii.* O. BÎRLEA, A. P. III, 269. *Lancea-n mână apuca, La Călin că se ducea.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 240. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Grăiesc din gură cuvinte moale, De-ţ par ca untul de unsuroase, Iale-s ca lancea de sâmceloase.* DOSOFTEI, PS. 182/16. *Un trăsnet căzu scurt, ca o lance învelită în flacară, înfiptă undeva pe-aproape.* C. PETRESCU, R. DR. 59. *Şoseaua... ocoleşte un hotel înalt ca o lance.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 24/1. ✧ F i g . *Sânt dinţii lănci cu ostii de mânie.* DOSOFTEI, PS. 186/14. *Înaintea Vulturului, mai aproape sta paserile, carile sau în colţi, sau în unghi lance otrăvite, aducătoare de rane netămăduite au.* CANTEMIR, I. I. I, 30. *Irişii albi: cavaleri medievali, Sub coifuri de cristal şi lănci de soare, Au pornit svelţi.* CONV. LIT. LXVII, 508. *Poartă fără teamă, dreaptă, lancea urii.* VOICULESCU, POEZII, I, 9. *Zorelele impasibile, sfredelind văzduhul cu lăncile lor de smarald, acopereau, în zborul lor, suspinul neamului apus.* KLOPŞTOCK, F. 188. *Cu lancea poeziei lovea în scutul lunii.* PILLAT, P. 246. *În mişcarea asta, Mimi văzu iar, săgetător, lancea stigmatului geamăn.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 291. *Brazii, cu lănci înalte, paralele.* ARGHEZI, P. T. 186. *Don Quijote merită nu numai admiraţia noastră, dar este vrednic şi de lancea satirică a creatorului său.* VIANU, L. U. 111. ✧ E x p r . **A rupe lancea cu cineva** = a purta o discuţie în contradictoriu cu cineva. Cf. SCRIBAN, D. **A pleca lancea** = a ceda; a se declara învins. Cf. id. ib. ✦ (Rar) Rană[1] (**1**) provocată de lance (**1**). *Pieptul gol al celui mort De lănci e plin.* COŞBUC, P. I, 146. *Pe Dumnezeu de l-am vedea în cuie, Cu piepul plin de lănci, cu chipul supt, Am spune că-i un joc, dar jertfă nu e.* IZV. XIII, 71. ✦ P . r e s t r . Obiect ornamental sau cu diferite întrebuinţări, din metal, de forma unei lănci (**1**). *Pe toată lungimea proprietăţii se întindea un zid care da în stradă... şi era tăiat la mijloc de o mare grilă cu lănci daurite, care forma intrările de pompă.* BARONZI, C. III, 196/13. *În besereca veche de la Husaby se zice că mai sânt lănci la cari se puteau pune făclii.* CONTEMPORANUL, VI, 2.

2. (Popular) Bâtă (care are la capăt un fier ascuţit). *Adunături mulţi însărcinaţi chip de armaţi cu strumurări de boi, cu lănci după la oi* (a. 1769). GCR II, 127/18, cf. CADE, STOIAN, PĂST. 53. *Aflai o ţărancă, feroce, înspăimântătoare, Înarmată cu o lance porcărească.* CĂLINESCU, I. 192, cf. H IV 155. *Şi, cum sta D-o judeca, Cu bună lance o lovia.* TEODORESCU, P. P. 515. *Păcurar cu lance Dă oile-ncoace.* MÂNDRESCU, L. P. 52.

Ciobanii-nfipseră Lăncile-n pământ. GRAIUL, 138. *Şede Domnul Dumnezău, Şede-n lance răzămat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 159. *Petrea-n lance rădzămân, După oi Petrea strâgân.* T. PAPAHAGI, M. 78. *Lancea cî ńi-o aducea, Dipă cap cî ńi-o loyia.* GR. S. III, 370.

3. (Popular) Băţ lung cu cârlig la vârf, cu care ciobanii prind oile; (regional) caţă. Cf. DR. III, 1 010, SADOVEANU, O. XIX, 237. *La gânduri nu mai stăteau, Lancea mare o băgau, Pe Ilinca o scoteau.* PAMFILE, C. Ţ. 51, cf. CHEST. V, 62/88.

4. (Învechit, rar) Instrument chirurgical de formă alungită (utilizat pentru operarea fistulei lacrimale). Cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM.

5. (Regional) Partea ascuţită a unui par cu care, în timpul iernii, se sparge gheaţa; ţaglă (Feneţ – Alba Iulia). Cf. ALR II 6 794/102.

6. (Regional) Buzdugan (Nucşoara – Câmpulung). ALR SN IV h 968/784.

7. (Regional) Ţapină (Grădiştea – Râmnicu Vâlcea). Cf. ALR SN II h 617/812.

– Pl.: *lănci* şi (învechit) *lanci* şi *lance*. – Şi: (învechit şi regional) **láncie** (pl. *lăncii*), (învechit, rar) **lánţă** (POLIZU), **lánge, leánce, leánţă** s. f.

– Din magh. **láncsa, lándzsa**, it. **lancia**, lat. **lancea**.

LANCEÁR s. m. v. **lăncier**.

LANCEOLÁT, -Ă adj. **1.** (Bot.; despre frunze sau despre alte părţi ale plantelor) Care are forma vârfului de lance (**1**); ca o lance; (învechit, rar) lanciform, lănţat. *Frunzele sânt înguste, lanţiolate (ca o lance) şi cu o nervă.* J. CIHAC, I. N. 296/12. *Frunzele sânt pinate,... de formă lanceolate sau coniforme.* BARASCH, B. 138, cf. LM, ENC. ROM., BARCIANU. *Foile oblungi... lanceolate având baza atenuată în peţiol neauriculat.* GRECESCU, FL. 52, cf. 58, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL. 145, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Frunzele verzi deschise sunt lanceolate.* ENC. AGR. IV, 5, cf. SCRIBAN, D. *Inul este o plantă... cu tulpina dreaptă... cu numeroase frunze lanceolate.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 327, cf. DL. *Există pe lume plante... cu frunze liniare lanceolate.* PREDA, M. S. 39, cf. DM. *Sepale verzi, scurt pubescente, liniare lanceolate obtuze.* FLORA R. P. R. II, 83, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 8/1, M. D. ENC., DEX, DN^3.

2. (Despre obiecte, despre părţi ale obiectelor etc.) Care are aspect de lance (**1**); care are o formă alungită şi ascuţită la vârf; asemănător cu o lance. *Există unele exemplare în penaj tânăr, la care penele lanceolate, de pe partea inferioară, sânt la unele de culoare brun închis, iar la altele mai mult brun-roşcat.* LINŢIA, P. II, 258, cf. III, 294, LTR^2. ✦ (Rar) Caracterizat de o formă realizată prin intersecţia a două arcuri de cerc dispuse diagonal. *Avem aici... tipul de lance cu lama foarte îngustă, prelung lanceolată.* PÂRVAN, G. 511.

3. (În sintagma) *Goticul lanceolat* = prima formă de manifestare a stilului gotic, de la începutul secolului al XIII-lea, caracterizată prin ornamente în formă de lance (**1**). Cf. M. D. ENC., DN^3.

– Pl.: *lanceolaţi, -te.*

– Din fr. **lancéolé**, lat. **lanceolatus**.

LANCÉR s. m. v. **lăncier**.

LANCERÍST, -Ă s. m. şi f. „Muncitor specializat în încărcarea, descărcarea şi transportul materialului în incinta întreprinderii". L. ROM. 1978, 587.

– Pl.: *lăncerişti, -ste.*

– **Lancer** (n. pr.) + suf. *-ist*.

LANCÉRIU s. m. v. **lăncier**.

LANCÉTĂ s. f. v. **lanţetă**.

LÁNCHIŢĂ s. f. (Prin Olt. şi prin Munt.) Leaţ care se foloseşte la îngrădirea curţilor, la fixarea căpriorilor etc. Cf. TOMESCU, GL. 18, ALR I 666/792.

– Pl.: *lanchiţi.*

– Cf. l a n c e .

LÁNCIE s. f. v. **lance**.

LANCIFÓRM, -Ă adj. (Bot.; învechit, rar; despre frunze) Lanceolat. Cf. LM. *În privinţa formei, trebuie să observăm deaca foile sânt simple sau compuse pinate, sectate, digitate (palmate), întregi sau dinţate, rotunde, ovale, obovale, lanciforme ş. e.* BARASCH, B. 19/22, cf. 116/17.

– Pl.: *lanciformi, -e.*

– Din fr. **lanciforme**.

LANCIÚH s. n. v. **lanţug**.

LÁNCOŞ[1] s. n. v. **langoş**.

LÁNCOŞ[2], **-Ă** adj. (Prin Transilv.; despre oameni) = nialcoş. Cf. FRÂNCU – CANDREA, în DA II$_2$, 92, DDRF, MAT. DIALECT. II, 323–324.

LAND s. n. Unitate administrativă autonomă în Austria şi în Germania, având organ legislativ şi guvern propriu. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Muzeul landului Bavaria prezintă o expoziţie cu desenele realizate de artist.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 23/2. *Capitala fostului land Mecklenburg constituia reşedinţa unui grup.* SCÂNTEIA, 1979, 11 417. *Desfăşurarea acţiunii este supravegheată de o comisie din partea landului.* ib., 1981, nr. 12 185, D. ENC., NDN.

– Pl.: *landuri.*

– Din germ. **Land**.

LANDALÍM subst. (Regional) Amestec format din puţin lapte cu prune acre, mere pădureţe, piatră acră, din care se face covăseală (Vaşcău). Cf. A I 34.

– Pl.:?

– Et. nec.

LANDAŞ subst. (Bot.; regional) Lăcrimioare (*Convallaria majalis*). Cf. BORZA, D. 51, 249.

– Accentul necunoscut. – Pl.:? – Şi: **lantaş** subst. BORZA, D. 249.

– Din rus. **ландыш**, ucr. **ландиш**.

LANDÁU s. n. v. **landou**.

LÁNDĂ s. f. Şes întins situat pe ţărmurile Atlanticului, format din nisipuri marine neproductive, fixe sau

mişcătoare; pustiu (1), pustietate (1). *Nisipurile mişcătoare, aflându-se pe ţermurile mării, nisipurile din pustii (desertes), numite lande în Europa şi stepe în nordul Asiei, sânt mai toate compuse din grăunţe de cvarţ.* BARASCH, I. N. 36/25, cf. BARONZI, I. L. I, 203/11, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Tac zările de plumb; şi toamna moare În peisajul landelor bretone.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 45, 17/1. *Cred că ei nu sunt streini de „landele" din sudul Franţei, strâns legate de viaţa păstorească de acolo.* GR. S. II, 352, cf. CADE. *În cuibul de-argilă, subt streşini, Stau puii – ghirlandă De capete. Hei, departe ei cată, Departe în landă.* BLAGA, POEZII, 387. *Sărăcia crescândă în săruri minerale deschide drumul comunităţilor de „lande".* AGROTEHNICA, I, 100, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Numit ţinut, grup simplu, falsă landă, La soarele pontifical întors.* CĂRTĂRESCU, L. 98, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *lande.*

– Din fr. **lande**.

LANDCÁRTĂ s. f. (Germanism învechit) Hartă. Cf. L. ROM. 1980, 117.

– Din germ. **Landkarte**.

LANDCUCER s. m. (Germanism învechit) Vizitiu al unei diligenţe. *Om ajuns la Viena în treisprezăce zile, pornindu-ne de la Lemberg cu landcuceri, care sânt un feli de harabagii, însă în loc de căruţe au butce şi carete.* KOGĂLNICEANU, S. 7.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *landcuceri.*

– Din germ. **Landkutscher**.

LÁNDGRAF s. m. Titlu de noblеţe al unor principi suverani germani în Evul Mediu; persoană care avea acest titlu. *Cneazul de acolo* [din Hessa] *să cheamă landgraf.* COSMOGRAFIE, 75[r]/18. *Landgravii, contei şi baronii... la eparhiile lor stăpânesc ca nişte însuşi stăpânitori domni.* GHEOGRAFIE, 120[r]/22. *Tractatul zice ca să rădice această armie din oştile împăratului, a craiului Prusiei, a electorului de Hanovra, a landgrafului de Hesa.* GHERASIM, IST. 141[v]/8, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 86[1]/40, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 302, LM. *Vechii noştri landgrafi, marcgrafi..., mai toţi mureau de podagră.* CONTEMPORANUL, II, 247, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Împăratul a proscris pe electorul de Saxa şi pe landgraful de Hessa.* OŢETEA, R. 172, cf. L. ROM. 1982, 166, DEX[2], D. ENC., NDN.

– Accentuat şi: *landgráf.* GHERASIM, IST. 141[v]/8, DEX[2], NDN.

– Pl.: *landgrafi.* – Şi: **lándgrav** (accentuat şi *landgráv*, ALEXI, W., CADE), (învechit, rar) **langráviu** (FROLLO, v. 302) s. m.

– Din germ. **Landgraf**. – **Landgrav** < fr. **landgrave**, **landgraviu** < it. **langravio**.

LANDGRAFÁT s. n. (Învechit, rar) Landgraviat. *Celelalte domnii ale Ghermanii[i] era episcopii, egumenii de bărbaţi şi de muieri, prinţipaturi, ducaturi, comitaturi, landgrafaturi, marhgrafaturi.* IST. UNIV. IV, 85/22.

– Pl.: *landgrafaturi.*

– **Landgraf** + suf. *-at* (prin apropiere de *ducat, principat* etc.).

LANDGRAFIÁT s. n. v. **landgraviat**.

LÁNDGRAV s. m. v. **landgraf**.

LANDGRAVIÁT s. n. Domeniu guverat de un landgraf; demnitatea landgrafului. *Atuncea au priimit imperatorul să lasă Franţii la[nd]graviatul a cei de sus şi de jos Alsatie, cu cartea ce s-au făcut la Munster.* GHEOGRAFIE, 74[r]/8. *Afară de eparhiile mai înainte scrisă, cuprinde Saxonia de sus, multe şi alte mici prinţipaturi osăbite de landgraviatul Turinghiu, din care, iată, scriem cele mai alese.* ib. 96[v]/17, cf. I. GOLESCU, G., ŞĂINEANU, CADE, DA II$_2$, 92, SCRIBAN, D., DEX[2], NDN.

– Pronunţat: *-vi-at.* – Pl.: *landgraviate.* – Şi: **landgrafiát** s. n. DEX[2], NDN.

– Din fr. **landgraviat**, it. **langraviato**. – **Landgrafiát**: prin apropiere de *landgraf*.

LANDGRÁVIU s. m. v. **landgraf**.

LÄNDLER s. n. Dans popular german şi austriac, asemănător cu valsul lent; melodie după care se execută acest dans. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2], D. ENC., NDN.

– Pronunţat: *léndler.* – Pl.: *ländlere.*

– Din germ. **Ländler**.

LANDÓ s. n. v. **landou**.

LANDÓU s. n. **1.** Trăsură mare, luxoasă, cu patru locuri aşezate faţă în faţă şi cu capota formată din două părţi care pot fi ridicate sau coborâte după necesitate. *Un frumos landau de Viena venea înhămat de patru telegari roibi.* NEGRUZZI, S. I, 37. *În şură se găsea un landau, o victorie şi faimosul cupeu galben, care a jucat un rol atât de important în viaţa eroinei noastre.* ALECSANDRI, O. P. 141, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W., TDRG. *Părea un trecător din alte vremuri de idolatrie, care ar fi întâlnit uimit, la o răspântie, o regină coborâtă din landaurile ei superbe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 288. *Prin oraş treceau căruţe, camioane, landouri demodate, diligenţe, toate rechiziţiile pe care le ascundeau hambarele.* id. ib. II, 145, cf. CADE. *În fiecare început de iunie debarca aici dintr-un landou vast şi prăfuit, cu o familie numeroasă.* C. PETRESCU, Î. II, 243, cf. DA II$_2$, 92. *Încărcaţi în două landouri..., pornirăm în sunetul tălăngilor.* BRĂESCU, A. 95, cf. SCRIBAN, D. *Veneau în landouri să chefuiască prin părţile astea bărbaţi în redingotă, cu ţilindre pe cap.* CĂLINESCU, C. O. 123. *Din spatele cabrioletei cu armăsari albi... ieşiră trei călăreţi, care se îndreptară spre landoul lui Bibescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 224. *Nu mă plimbasem niciodată cu nimeni într-un roşu landou.* STANCU, R. A. II, 18. *Data următoare la fel: în loc de landou, un fiacru, în loc de vizitiu, un birjar.* VINEA, L. II, 15, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

2. Cărucior confortabil pentru copii, acoperit cu o capotă care poate fi ridicată sau coborâtă după necesitate. V. c ă r u ţ, t r ă s u r i c ă. *Cele două fetiţe ale lor sunt proprietarele, cochete şi ele, ale unei garderobe de*

curcubeu, din care lipsesc numai landoul şi guvernanta engleză. ARGHEZI, P. T. 416, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, D. ENC., NDN.

– Pl.: *landouri.* – Şi: (învechit) **landáu**, (învechit, rar) **landó** (ALEXI, W.) s. n.

– Din fr. **landau, landaw**.

LÁNDRAS s. n. Rasă de porci de culoare albă şi cu corpul foarte lung, crescuţi pentru carne; porc care aparţine acestei rase. Cf. DEX – S, D. ENC., NDN.

– Din engl. **landrace**.

LÁNDRĂ s. f. **I. 1.** (Transilv.) Larmă, gălăgie, zarvă, hărmălaie. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 165, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Expr. **A se lua la loandră** = a se certa. Cf. DA II$_2$, 93, REV. CRIT. III, 159. **Mai ţine-ţi loandra!** = taci din gură! Cf. DR. IV, 852, DA II$_2$, 93, REV. CRIT. III, 159.

2. (Munt. şi Olt.) Ceată gălăgioasă, grămadă, droaie; cârd, ciurdă; haită. *Avea ciomag scurt subsuoară, retevei, să se apere de landra câinilor, de flăcăii care s-ar fi încumetat să se lege, în glumă, de fetele lui.* STANCU, D. 38. *Pleacă la judecătorie cu o landră întreagă după el. Se întoarce acasă cu altă landră.* id. R. A. II, 28, cf. DL, DM, LEXIC REG. 42. ✧ (Adverbial) *Cu câinii landră, de-ţi ia auzul.* I. CR. VIII, 87. (Expr.) **A se ţine** (sau **a pleca, a se duce**) **landră** = a merge, a umbla în grup, ţinându-se scai unul după altul. *Se luau după el, plecau landră.* STANCU, D. 350. *Refugiaţii se ţin landră pe ulicele satului, se strâng la primărie.* id. ib. 431, cf. DL, DM, L. ROM. 1968, 70, 73, CIAUŞANU, GL., LEXIC REG. 30, 42. *Acolo să ducea lumea tuată landră: făcea uoră, juca.* T. DIAL. O. 365. (Prin Mold.) **A umbla leandra** = a umbla fără rost, haihui. Cf. A VI 8, GLOSAR REG. 44. (Prin Olt.) **A-şi lua leandra** = a-şi lua gândul. *Se pun două fire de păr de porc... Dacă firele se împreună, trage nădejdea că se vor căsători; dacă nu se împreună, să-şi ia leandra.* IZV. XVII, 23.

3. (Prin estul Munt.) Epitet pentru o femeie lălâie. Cf. SCRIBAN, D., DA II$_2$.

4. (Prin Maram. şi prin Transilv.) Epitet pentru o femeie de moravuri uşoare. Cf. DA II$_2$, 93. *Landră n-am fost, da m-oi fa, Drăguţ n-am, da mni-oi căta, Landră n-am fost, da oi hi, Drăguţ n-am, da mni-oi găsi.* ŢIPLEA, P. P. 79, TEAHA, C. N. 239.

II. (Munt. şi Olt.) Plantă erbacee agăţătoare din familia leguminoaselor, cu flori roşii sau violete şi cu păstaia păroasă; borceag (*Vicia pannonica*). *Fânul de leandră, de mărgărintă, de trifoi, cu vlăstare învoalte, de măzăriche vârtojită, să mişca în valuri uşoare.* DELAVRANCEA, O. I, 23, cf. PANŢU, PL., DA II$_2$, DM. *Era numai landră, buruiană d-aia care se ţine când tragi Cu coasa. Apoi pir, ceapa-ciorii, odolean.* SORESCU, L. L. II, 26, cf. H IV, 84, TOMESCU, GL, ALR I 1 953/760.

– Pl.: *landre.* – Şi: **leándră, líndră** (TEAHA, C. N. 239), **loándră** s. f.

– Cf. l a n g r ă .

LÁNDSMAL subst. Una dintre cele două limbi literare norvegiene moderne, creată pe baza dialectelor. *Landsmaal se opunea limbii oficiale (rigsmaal), care e daneză.* MINERVA, cf. M. D. ENC., DN^3, NDN.

– Scris şi: *landsmaal.*

– Din fr. **landsmal**.

LÁNDSTURM s. n. (Germanism învechit) Armată de rezervă în statele de limbă germană. Cf. STAMATI, D., MINERVA, SCRIBAN, D.

– Pronunţat şi: *-şturm.* – Pl.: *landsturmuri.*

– Din germ. **Landsturm**.

LÁNDŞAFT s. n. (Geogr.) Porţiune din învelişul geosferic cu trăsături proprii, distincte de cele ale porţiunilor învecinate, de care este despărţită prin limite naturale. *Solul este un corp natural în evoluţie, care se află în legătură indisolubilă cu celelalte elemente ale landşaftului.* CHIRIŢĂ, P. 416. *Prin modificările pe cari omul le produce în activitatea sa în schimbarea vegetaţiei, a faunei, a regimului apelor etc., landşaftul natural devine un landşaft culturalizat, a cărui dezvoltare e diferită de a celui natural.* LTR^2. *Acordând... importanţă mai redusă celorlalţi factori (climă, hidrografie, soluri şi faună) care caracterizează oricare landşaft geografic.* MG I, 28. *Din landşaftul acestor perioade reţinem câteva aspecte.* ib. 120, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *landşafturi.*

– Din germ. **Landschaft**.

LÁNDTAG s. n. **1.** (În Germania până în 1934 şi în Austro-Ungaria) Organul reprezentativ al puterii; parlament. Cf. CADE, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

2. (În Germania şi Austria) Organul legislativ al unui land; dietă. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

3. Denumire a parlamentului în Liechtenstein. Cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

4. (În Evul Mediu, în principatele germane) Adunare a reprezentanţilor pe stări (nobilimea, clerul şi oraşele). Cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

– Pronunţat: *lántac.*

– Din germ. **Landtag**.

LÁNDVER s. n. (Germanism învechit) Formaţie din armata de rezervă, în statele de limbă germană. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 86^2/7. *În vreme de război erau în activitate subt căpităniile lor, iară în vreme de pace şedeau pe la casele lor, căutându-şi de lucru câmpului... Aceasta a fost miliţia sau landverul ţării.* BĂLCESCU, O. I, 60, cf. PONTBRIANT, D., LM, MINERVA, SCRIBAN, D.

– Scris şi: *landwehr.* MINERVA, SCRIBAN, D.

– Din germ. **Landwehr**.

LANG interj. (Repetat sau însoţit de o altă interjecţie) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; dang. *Danga-langa, sună clopot... O îngroapă pe-o regină Dintr-o nobilă tulpină.* CARAGIALE, O. IV, 322. *Colonelul se apleca pe cal cu o ultimă salutare, surugiii plesneau din bice... şi roatele sfârâiau din nou balanga-langa-langa-langa.* MACEDONSKI, O. III, 27. *Din când în când, un canton suna trist, plângând parcă, în imensitate: lang-ling!* SADOVEANU, O. II, 553, cf. ALR I 353/289.

– Şi: **lánga** interj.

– Onomatopee.

LÁNGA interj. v. **lang**.

LANGÁGIU s. n. v. **limbaj**.

LANGÁJ s. n. v. **limbaj**.

LANGALÁU s. n. v. **lăngălău**.

LANGAVÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Element ornamental, în arhitectură și în artele decorative, având aspectul unei cununi făcute din frunze, flori și fructe; ghirlandă. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 589, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ȘIO I, 277, ALEXI, W., DA II_2, 93.

– Pl.: *langavii*. – Și: **lăngăvíe** (PONTBRIANT, D.), **lângăvíe** (ALEXI, W.) s. f.

– Din turc. **ülan kavi** „șerpuitor, în zig-zag".

LANGAVÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar) **1.** Ornamentat cu langavie. Cf. LM.

2. Sinuos, șerpuit[2]. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *langavii*.

– **Langavie** + suf. *-iu*.

LÁNGĂ[1] s. f. (Prin Transilv.) Flacără, văpaie, pară[1] (**3**). Cf. TAMÁS, ET. WB., ALR I 678/231, 302, 333, 335, LEXIC REG. 9, 71.

– Pl.: *lăngi* și *langhe* (ALR I 678/231).

– Din magh. **láng**.

LÁNGĂ[2] s. f. v. **langră**.

LANGĂLĂȘ s. n. (Prin Transilv.) Larmă mare. Cf. LEXIC REG. 20.

– Pl.: *langălașuri*.

– Cf. magh. l á n g o l á s .

LANGBEINÍT s. n. Sulfat natural de potasiu și magneziu, cristalizat în sistemul cubic, incolor și cu luciu sticlos, folosit ca îngrășământ. Cf. LTR. *Necesitatea de sodiu se satisface aplicând îngrășăminte potasice..., cum sunt langbeinitul, silvinitul și nartsalzul.* AGROTEHNICA, I, 201, cf. LTR^2, D. ENC.

– Din fr. **langbeinite**.

LÁNGE s. f. v. **lance**.

LANGHEDOCIÁN, -Ă adj. (Franțuzism rar) Care aparține provinciei franceze Languedoc, care este caracteristic provinciei Languedoc, referitor la provincia Languedoc. *Nu mai era nicio îndoială că Picaud servă ca un intermediar între miazăzi și vest...; meseria sa actuală ascunde un gintilom langhedocian.* BARONZI, C. VIII, 215/6.

– Pl.: *langhedocieni, -e*.

– Din fr. **languedocien**.

LANGHIÁN subst. (Geol.) Etaj al miocenului mediu, dezvoltat în facies marin, în depozitele din colinele Langhe, din nordul Italiei. Cf. LTR^2, D. ENC.

– Pronunțat: *-ghi-an*.

– Din it. **langheano**.

LÁNGHID, -Ă adj. (Învechit, rar) Languros, galeș. *Ea își ardică ochii, și amoroși, și langhizi, Și plini de elocință, ca raze de lumină.* HELIADE, O. I, 372.

– Pl.: *langhizi, -de*.

– Din it. **languido**.

LANGÍR subst. (Regional) Prăjină de fier întrebuințată la stingerea incendiilor (Clopotiva – Hațeg). Cf. TAMÁS, ET. WB. 489, GREGORIAN, CL. 18, 57.

– Pl.:?

– Cf. magh. l a n g „flacără".

LANGOÁRE s. f. **I.** Stare sau senzație de l â n c e z e a l ă (**2**), m o l e ș e a l ă (**1**), t o r o p e a l ă (**1**); stare de melancolie (**1**), de apatie; p. e x t. tristețe; langurozitate. *Îndată ce luciul oțelului i-a izbit vederea, focul lui se reaprinde, ardoarea luptelor reintră în sufletul său; moalea lui langoare se răsipește, el iese din beția și amorțirea plăcerii.* PÂCLEANU, I. II, 103/9. *Cinna voi să aprinză langoarea ce discursul cel prea mult literar al lui Brutus lăsase în mulțime; se sui la tribună și vărsă elocuinte invective în contra lui Cesar.* TEULESCU, C. 396/10. *Îți voi sămăna viața cu roze, toate zilele tale se vor petrece în lăngori amoroase, și puterea mea va fi întrebuințată numai ca să aduci gelozie la lumea întreagă.* NEGRUZZI, S. III, 55. *Nu aflu nicio cauză de față la langoarea care apasă din ce în ce pe această nefericită copilă.* BARONZI, M. IV, 476/10. *Cauza maladiei damicelei Ema este cu totul morală: visările ei mai dese, starea ei de langoare datează de mult timp.* id. ib. 506/1, cf. COSTINESCU. *Ochi-i plini de lacrimi și langor ceresc, Într-un râu de patimi se renviețuiesc.* BOLINTINEANU, B. 138/3. *Iubito, tu, glumeață, Nu știi c-a săruta e un păcat Și că-n întunecata lor dulceață Nu s-uită ochii de copil v-odat' Fără să plângă-n urmă-a lor langoare Și voluptoasa lor întunecare?* EMINESCU, O. IV, 68. *Bustul acela gol de Veneră trunchiată, acel cap de o langoare clasică, nu puteau da gelozie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 349. *Femeia aceasta avea în înfățișarea ei o mare putere de ademenire,... un amestec de langoare meridională și de seninătate nordică, de pândă și de nepăsare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 60. *În acest „să nu te pot iubi mai mult" se circumscrie langoarea sufletelor compătimitoare sub forma unui refren definitiv.* LOVINESCU, C. V, 139. *Langoarea ei, tăcerea ei... erau atâtea mărturisiri subtile, pentru care eu, neghiobul, fusesem nesimțitor.* GALACTION, O. 107. *Langoarea cu care plutea în aburul larg al rochiei de voal revela veleități de vedetă.* CĂLINESCU, C. N. 87. *Poetul exclude orice act de agresiune, orice violență: demersul conachian cere o anumită ezitare, langoare, moliciune.* SIMION, D. P. 358, cf. DN^3. *Actorul vorbește înăuntrul său, nazalizând, cu capul în piept, are o langoare aproape continuă, rupe mereu relația cu partenerul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 16/4. *Gingășia și langoarea cu care ea se lipea atunci de el,... mi se păreau atitudini inexistente în realitate.* CĂRTĂRESCU, N. 89, cf. NDN. ✧ F i g . *Literatura sa... nu e langoarea vaporoasă, sensibleria rafinată și discretă a unei palide literaturi lipsite de nerv și de viață, ci apriga incizie a unui instrument de precizie în jocul complicat al inimii feminine.*

LOVINESCU, C. VII, 93. *Unii au langoarea dureroasă a violoncelului, alţii senzualitatea viorii, alţii complexul vag şi tulburător al pianului.* RALEA, S. T. II, 295.

II. (Prin confuzie cu *lingoare*) Tifos. *După aceea atât el, cât şi mulţime de feciori au căzut în langoare (typhus), care a fost rezultatul calamităţilor venite asupra lor.* BARIŢIU, P. A. II, 217.

– Pl.: *langori* şi (învechi, rar) *lăngori.* – Şi: (învechit, rar) **langór** s. n.

– Din lat. **languor, -oris**, fr. **langueur**.

LANGOBÁRD s. m., adj. v. **longobard**.

LANGÓR s. n. v. **langoare**.

LÁNGOŞ s. n. (Transilv.) Turtă făcută din aluat de pâine, uneori umplută cu brânză, urdă etc., coaptă în cuptor sau pe plită ori prăjită în grăsime; (regional) lăngălău, palaneţ, grăbiţel. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 77. *Hai, Savetă, că cuptorul îi încins... Ne-o rămas şi de-o două langoşe... Ţie cum îţi plac? Cu unsoare ori în cenuşă?* POPOVICI, SE. 455, cf. L. ROM. 1967, 410, TAMÁS, ET. WB., CHEST. VIII 14/34, ALR SN IV h 1 075, TEAHA, C. N. 238, ALR – B III h 480/72.

– Pl.: *langoşe.* – Şi: (regional) **lâncoş** s. n. CHEST. VIII 14/34.

– Din magh. **lángos**.

LÁNGRĂ s. f. **1.** (Transilv. şi prin Maram.) Larmă, gălăgie, zarvă; hărmălaie. *Fac langră.* LB, cf. ISER, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., DA II_2, 94, FRÂNCU – CANDREA, M. 102. ✦ (Regional) Vorbărie (Giurgeni – Feteşti). *Ce ţii aşa langă multă?* ALR SN III h 783/705.

2. (Prin Transilv.; adverbial; în expr.) **A şedea langră** = a sta degeaba; a pierde vremea. Cf. DA II_2, 94, VICIU, GL. **A umbla langră** (sau **langra**) = a umbla fără rost, haihui. Cf. DR IV, 179, DA II_2, REV. CRIT. III, 159. *Ce tot umbli lângră, parcă ţie îţi zbiară vitele în ocol.* VICIU, GL.

3. (Prin sud-vestul Transilv. şi prin nord-vestul Olt.) Cuvânt cu care se alungă câinii. Cf. DA II_2, 94. *Nie, langră!* VICIU, GL.

– Pl.: *langre.* – Şi: (regional) **lângă, leángră** (FRÂNCU – CANDREA, M. 102), **lângră** s. f.

– Cf. landră.

LANGUÉNT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre privire) Languros, galeş. *Adesea, lângă tine, privirea-mi languentă S-acopere de lacrimi.* R. IONESCU, C. 22/7. ✦ Fig. Palid (**2**), stins (**6**). *Luna solitară în calea-i azurată Păşea silenţioasă prin norii de argint Lucirea-i languentă în noaptea înfiorată Tăcutele reci umbre le scoate din mormânt.* id. ib. 94/11.

– Pl.: *languenţi, -te.*

– Din lat. **languens, -tis**, it. **languente**.

LANGUÍ vb. IV. (Italienism învechit, rar) A lâncezi. Cf. NEGULICI, ALIL XVI, 189.

– Prez. ind.:?

– Din it. **languire**.

LANGURÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni) Care este cuprins de langoare (**I**), care manifestă langoare, lânced (**3**), molatic (**I 3**); predispus spre melancolie, spre visare, sentimental (**2**), tandru. *No. 1 face pe misteriosul; în fine, cedează şi languros, melancolic, cu aerul unui om care-şi smulge din inimă un secret sfânt, arată la toată societatea fotografia unei ministrese.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 147, cf. ŞĂINEANU. *Mă căiesc ş-acum de-acele prânzuri, unde, languros, Prin tăcere, prin suspine scoase dintr-un pept focos, Îmi trădam iubirea singur.* OLLĂNESCU, H. O. 370, cf. ENC. ROM. III, 51. *Atârnându-i-se greoaie şi languroasă de celălalt braţ Didi-Bu declară că e „poetic".* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 350. *Îi căzuse în braţe, plânsă, languroasă, ameţitoare de parfumuri violente.* COCEA, S. II, 87. *Înaintea veneţiencei, locul de sultană-haseki, adică favorită, îl avusese o georgiană languroasă şi blândă cu numele Sulamè.* id. ib. XVII, 142, cf. ARGHEZI, S. XXXIV, 179. *Instinctul ancestral Pândeşte fata pură, crescută claustral. Abia apare-un tânăr c-urechi cam clăpăuge, Devine languroasă, din toată fiinţa muge.* CĂLINESCU, O. IX, 256. *Marta, o blondă înaltă şi languroasă.* BENIUC, M. C. I, 110. *Musset e un rector languros; Leopardi, un personalist deznădăjduit.* CONSTANTINESCU, S. II, 535, cf. DL, DM, DEX, DN^3, DSR. *Speram că încă mă iubeşte şi deveneam şi eu languros şi prostesc sentimental.* CĂRTĂRESCU, N. 177, cf. D. ENC., NDN. ✦ (Despre fizionomia, privirea, glasul etc. oamenilor sau despre manifestările, creaţiile, acţiunile lor) Care exprimă, denotă langoare (**I**), care decurge din langoare, duios, galeş, melancolic (**2**); care predispune la melancolie, visare; care provoacă voluptate, lasciv (**2**); (învechit, rar) langhid, languent. *O melancolie languroasă a unei voci tremurătoare mă trezi din meditaţie.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 172. *Principesa zise cu vocea ei cea languroasă..., uitându-se cu mândrie la d. Lugarto.* BARONZI, M. 368/5. *Căutarea vie poartă voluptos În azuru-i dulce, candid, lănguros.* BOLINTINEANU, B. 41/13. *De pe ochi ridici închisă Languroasa, lungă geană, Rai de fericiri promise Şi de tainică dojană.* EMINESCU, O. IV, 383. *Când cânta acum acolo, ca şi altădată, umbra umedă tresărea la trilul ei sonor şi languros, şi ceilalţi parteneri rămâneau şterşi şi stinşi de zborul larg al notelor pornite din pieptul ei delicat.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 222, cf. CADE. *Grigoraş Dinicu trecuse de la bucăţi moderne, la cântece sentimentale, languroase.* CAMIL PETRESCU, P. 279. *Vezi tu femeia aceea de acolo, mimoza aceea fragedă cu ochii mari şi languroşi?* id. T. II, 112. *Unchiul îmi adresă un surâs perfid şi, întorcând ohii languroşi către mine, adaose: Ştiu că-ţi place muzica.* VOICULESCU, P. II, 198. *Ai un aer languros de pisică de Angora.* CĂLINESCU, C. N. 87. *Simţea că ceva din el interesează pe femeia aceea delicată şi cu ochii languroşi.* SADOVEANU, O. VII, 44. *Una privea făţiş, cu ochii albaştri, languroşi, cealaltă pe furiş, cu nişte ochi negri, catifelaţi.* BART, E. 192, cf. SCRIBAN, D. *Afară, în stradă se aude un cântec foarte languros.* KIRIŢESCU, G. 64. *A bănuit că bananele sunt ascunse în dulapul cu rufe şi dă târcoale, întorcând câte o privire ticăloasă, urmată de un ochi languros şi corupător.* ARGHEZI, C. J. 163. *Îi râdeau, în cap, ochii cafenii, languroşi.* STANCU, R. A. I, 283. *Ochii aceştia lungi şi languroşi... te duc cu gândul la alte climaturi şi anotimpuri.* VINEA, L. I, 9.

Era ea, cu o expresie nostalgică..., cu decolteu larg, privire languroasă şi opacă. PREDA, C. I. P. III, 115. *Însoţitorul ei... poate-i spunea vorbe de dragoste, fiindcă mişcările ei aveau ceva languros.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 16/3. *Apropiaţi unul de altul de melodia tărăgănată, languroasă a acelui dans lent, se bănuiau mai mult decât se vedeau.* I. GHEŢIE, B. I, 489, cf. DSR. *Garoafă făcuse nişte ochi languroşi... şi scuipa pe jos cu blazare.* CĂRTĂRESCU, N. 205. ✧ Fig. *Norii... se împreunau în atingeri leneşe, languroase.* COCEA, S. II, 136. *Ea însăşi se găsea undeva departe, legănată de suspinul languros al viorilor.* I. GHEŢIE, B. II, 108. ✧ (Adverbial) *Ţineau ruğăciuni cântate foarte languros.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 149. *Dansa cu Nadina căreia îi şi spuse languros în timpul unui boston: – Soarta mă răzbună.* REBREANU, R. I, 220. *Era o actriţă destul de tânără, care trecea drept foarte frumoasă când privea languros.* CAMIL PETRESCU, P. 58, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a strâns mâinile languros, mi-a vorbit fără vocea obicinuită, cuvintele nu-i mai străluceau ca alămurile frecate; silabisea, tărăgăna.* ARGHEZI, P.T. 458. *Babighian închise ochii prelung şi blând, zâmbind languros.* CĂLINESCU, S. 334. (Fig.) *Al luncei vânt de vară Călduros Cântă-n lira mea amară Lănguros.* EMINESCU, O. IV, 20. *Dangătul clopotelor din Kiev nu se mai aude languros.* SAHIA, N. 42.

– Pl.: *languroşi, -oase.* – Şi: (învechit, rar) **lăngurós, -oásă** adj.

– Din fr. **langoureux**.

LANGUROZITÁTE s. f. (Rar) Langoare (**I**). Cf. L. ROM. 1961, 535.

– Pl.: *langurozităţi.*

– **Languros** + suf. *-itate.*

LANGÚSTĂ s. f. Crustaceu decapod marin, asemănător cu racul, dar lipsit de cleşti, cu antene foarte lungi şi cu carapacea spinoasă, de culoare violacee, a cărui carne este foarte gustoasă (*Palinurus vulgaris*); p. ext. preparat culinar obţinut din carnea acestui crustaceu. *Împrejurul mesei începură să curgă cârnaţi din Arles..., langustele cu coaja lucioasă.* BARONZI, C. I, 66/6. *Oricât ar costa! să nu uiţi: un saumon, două languste şi vreo trei duzini de pierseci de Montreuil.* CARAGIALE, O. IV, 379, cf. ŞĂINEANU. *Asistăm la scoaterea din mare a vreo 7 languste enorme, prinse pentru masa noastră.* ARHIVA, X, 141, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Languste conservate în oţet sau altfel preparate, în cutii de tinichea, borcane de sticlă.* NICA, L. VAM. 139, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Pe puntea noastră îngustă, În orice anotimp avem homar, langustă.* CĂLINESCU, O. IX, 268, cf. LTR[2]. *Deunăzi am agăţat de hornul vetrei o langustă uriaşă adusă din Atlantic.* TUDORAN, O. 8, cf. DL, DM. *În Marea Mediterană şi în Oceanul Atlantic trăiesc homarul... şi langusta..., care este la fel de mare, însă nu are cleşti.* ZOOLOGIA, 61. *La plecare ne-au adus creveţi, languste şi-un homar.* L. 1965, nr. 17, 9/3, cf. DEX, DN[3]. *Gambele şi coapsele lui trebuie să fi fost lungi, tari şi subţiri ca picioarele langustelor.* CĂRTĂRESCU, N. 207, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *languste.*

– Din fr. **langouste**.

LANGUSTÍNĂ s. f. Crustaceu decapod de mărimea şi cu aspectul unui rac[2] (**I**), pescuit în largul coastei europene a Oceanului Atlantic şi în Marea Mediterană. Cf. NDN.

– Pl.: *langustine.*

– Din fr. **langoustine**.

LANIFÉR, -Ă adj. (Rar) **1.** (Despre animale) Care este acoperit cu lână (**I 1**), care produce lână; lânos (**1 1**). Cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM. *Oile-s lanifere.* SCRIBAN, D., cf. NDN.

2. (Despre plante sau părţi ale lor) Care este acoperit cu puf [2] (**1 4**), care produce puf; pufos (**4**). Cf. ŞĂINEANU. *Bumbacul e o plantă laniferă.* SCRIBAN, D., cf. NDN.

– Pl.: *laniferi, -e.*

– Din fr. **lanifère**.

LANÍST s. m. (La romani) Antrenor de gladiatori; proprietar al unei şcoli de gladiatori. *Gladiatorii se hrăneau cu multe şi alese bucate. Peste dânşii erau lanistii, carii îi învăţau măiestria bătăliei.* BOJINCĂ, A. II, 193/1, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 88[1]/19, FROLLO, V. 302, DN[3].

– Pl.: *lanişti* şi (învechit, rar) *lanisti.*

– Din lat. **lanista**.

LANITÁL s. n. Fibră textilă artificială obţinută din cazeină, folosită, ca înlocuitor al lânii sau în amestec cu aceasta ori cu alte tipuri de fibre textile, la fabricarea unor ţesături şi tricotaje; lână artificială. *Lanitalul se întrebuinţează, în general, în amestec cu lâna şi cu alte fibre.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], SCL 1980, 248, D. ENC.

– Din fr., it. **lanital**, germ. **Lanital**.

LÁNIU s. m. (Ornit.; latinism învechit) Sfrâncioc (**1 a**) (*Lanius excubitor*) *Lanii sau ulii cei mărunţi, carii nu sânt mai mari decât mierlele, doară nu atâta cu puterea, cât cu meşteşugul şi cu îndrăzneala bat şi prind paserile ceale cât dânşii de mari.* I. NAT. 64/11, cf. DR. V, 559. *Laniul sau lupul vrăbiilor.* J. CIHAC, I. N. 78/21, cf. 79/1.

– Pl.: *lanii.*

– Din lat. **lanius**.

LANOLÍNĂ s. f. Substanţă grasă secretată de pielea oilor; produs gras, semisolid, cu aspect ceros, obţinut prin prelucrarea lânii brute a oilor şi folosită ca excipient în industrie, în medicină şi în cosmetică. Cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 139, MINERVA, SCRIBAN, D. *Se impermeabilizează ţesuturile, introducându-le într-o soluţie de 10 la 24 grame de lanolină dizolvată în 1000 grame eter de petrol.* ENC. TEHN. 425. *Acest nămol e dus mai departe de un colector şi din el se poate extrage lanolina.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 419, cf. ŢES. 51, MARCOVICI, CH. 539. *Nu neglija nimic din ceea ce putea menţine fizicul în bună stare, îşi raţiona mâncarea, se coafa des, uza de lanoline şi de săpunuri recomandate ca excelente pentru faţă.* CĂLINESCU, S. 474. *Lanolina e o materie primă foarte apreciată pentru preparatele cosmetice.*

LTR[2]. *Lanolina se resoarbe uşor prin piele, are caracter hidrofil..., tendinţe reduse de râncezire.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *lanoline.*

– Din fr. **lanoline**.

LANSÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Complementul indică o lege, un decret, un mandat de arestare etc.) A emite. *În ianuarie 1852 a lanţat o instrucţiune provizorie, prin care a delăturat o sumă de abuzuri şi monopoluri din cele mai groase.* BARIŢIU, P. A. II, 682, cf. ŞĂINEANU, CADE. *S-au mai adăogat câteva articole din codul penal, la cele deja ştiute... În ziua mandatului, lansat după arestare, şi care prevedea transportarea la închisoare.* ARGHEZI, P. N. 61, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Dacă mi se ordonă, pot lansa mandate de arestare împotriva indivizilor.* STANCU, R. A. V, 28, cf. DL, DM, DEX. ✦ (Complementul indică bancnote, hârtii de valoare etc.) A emite, a pune în circulaţie; a scoate (**VI 6**). *Vânzările şi cumpărările pe bază de aur erau ilicite, cu toate că Banca Naţională lansase din fondurile ei... cocoşeii pe piaţă, în mod oficial, bineînţeles.* PREDA, C. I. P. III, 66.

2. T r a n z. (Complementul indică scrisori, invitaţii, liste etc.) A trimite în diverse locuri, unei persoane, unui grup, pentru a face cunoscut ceva; a expedia; p. e x t. a distribui. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Mai bine spuneţi-mi, frate, ce-i cu sindrofia? Aţi lansat invitaţiile? Au răspuns toţi?* REBREANU, O. IX, 26. *Nicolae Densusianu..., lansând cunoscutele sale chestionare, avea naivitatea să creadă că poate reconstitui din tradiţia orală istoria originilor poporului român până la anul 600 d. Ch.* ARH. FOLK. I, 53, cf. DA II_2, 94. *Actualul primar... a lansat liste de subscripţie ca să dreagă drumurile târgului.* SADOVEANU, O. XIX, 432. *Liste de subscripţie au fost lansate în ţările occidentale şi în coloniile greceşti pentru constituirea unui fond de acţiune.* OŢETEA, T. v. 118. ✧ R e f l. p a s. *Înainte de a fi ei înşii întrebaţi, li se lansează asemenea depeşi inchizitoriale pentru pretinse absenţe nemotivate.* MAIORESCU, D. II, 456. [La] *20 octombrie 1889 se lansează liste de subscripţie a 50* [de] *bani de persoană, pentru ridicarea unui monument.* PERPESSICIUS, M. I, 10.

3. Tranz. (Complementul indică idei, opinii, teorii etc. noi, originale) A enunţa, a formula; a expune, a pune în circulaţie. *D-nii C. A. Rosetti şi Brătianu, cam pripiţi în limbajul d-lor..., cu multă declamaţie şi mai de multe ori lansaseră faimoasa frază: „noi sântem acolo unde este crucea ortodoxă".* MAIORESCU, D. IV, 335. *Un statistician francez, Quételet, a lansat formula „homme moyen", medie matematică a omului, omul mijlociu.* RALEA, F. 23. *Unii au lansat calamburul: „Palatul Urangutanului".* STANCU, R. A. IV, 374, cf. DL. *Un fost... lansă presupunerea, care apoi deveni la alţii certitudine, că sunt americanii care au venit să ne elibereze.* PREDA, C. I. P. II, 66, cf. DM. *Adoptarea pozitivismului de către unii savanţi se explică prin faptul că..., atunci când Auguste Comte l-a lansat, el era favorizat de stadiul în care se afla ştiinţa timpului.* JOJA, S. L. 11. *În partea aceasta, D. Popovici nu lansează teorii noi: singura este aceea a neexistenţei unei literaturi preromantice.* v. ROM. aprilie 1970, 143. *Ideea distrugerii oraşelor de către Burebista a fost lansată doar ca o ipoteză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 13, 19/2, cf. M. D. ENC. *Louis B. Mayer... a lansat ideea întemeierii unei instituţii.* CINEMA, 1974, nr. 3, 14, cf. DEX. *Am lansa chiar ideea unui atlas stilistic al României.* PAPU, C. N. 88, cf. DN[3]. ✧ R e f l. p a s. *Putem face experienţă şi cu o atare forţată interpretare a unui nume real, când s-au lansat atâtea sute de nume plăsmuite din birou.* BĂCESCU, PĂS. 215. *S-a lansat o formulă care trebuia să servească de panaceu. În loc de „românul e născut poet", potrivit timpurilor s-a zis „românul e bogat".* RALEA, S. T. III, 296. ✦ S p e c. (Despre produse, mărfuri etc. noi) A pune în fabricaţie (pentru prima oară). Cf. M. D. ENC., D. ENC. ▭ *Voia să-şi cumpere noul tip de automobil ecologic lansat la uzinele Renault acum câţiva ani.*

4. T r a n z. (Complementul indică informaţii, mesaje, ştiri etc.) A comunica, a transmite unui public numeros, a face (larg) cunoscut; a difuza, a populariza, a propaga (**3**). *A doua zi au lansat în toată ţara următoarea proclamaţie.* LĂCUSTEANU, A. 111. *Un manifest incendiar, lansat de socialişti la sate.* PETICĂ, O. 240. *Publică o dezminţire a acestei ştiri care a fost lansată din... cercurile... partidului.* în DA II_2, 95. *La fel de neîntemeiate sunt şi toate celelalte „dezminţiri formale", lansate în vânt de superbul d-l O.* CONV. LIT. LXVII, 270. *Apelul lansat cu prilejul întemeierii asociaţiei la Iaşi dă chiar amănunte precise de organizare.* D. GUSTI, P. A. 183. *Întreg acel popor de bandarlogi... lansează zeci de manifeste pentru a nu se ţine nici cât negrul sub unghie de ele.* JUN. LIT. XXVI, 174. *De la Târgovişte, el a lansat către „nobilii fii ai Daciei" o proclamaţie în care expune „temeiurile pe care va trebui să se rezime viitoarea legislaţie".* OŢETEA, T. v. 26. *Gardienii lansară zvonul că au fost toţi împuşcaţi.* PREDA, C. I. P. II, 66. *Era vorba anume ca Octavian s-o dea de soţie pe fiica sa, Iulia, regelui get, iar el însuşi să se căsătorească cu fiica aceluia. Zvon răuvoitor... lansat de duşmanii lui Octavian.* H. DAICOVICIU, D. 118. *Cuvântul de ordine în această direcţie l-a constituit... manifestul lansat la 10 februarie de către Frontul Plugarilor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 3. *Revista „Cinema", încercând să sistematizeze discuţia, lansează o întrebare: „este serialul o modă, o psihoză, o tehnică sau o derivaţie a romanului foileton?"* CINEMA, 1973, nr. 3, 22. *Cineva lansă zvonul că e vorba de o boală diplomatică şi că Victor a plecat într-un loc necunoscut.* I. GHEŢIE, B. II, 465. *Antologicul „apel către lichele", lansat de Gabriel Liiceanu, nu s-a soldat decât cu îndârjirea obraznică a lichelelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 10/2. ✧ R e f l. p a s. *O dată cu expoziţia se lansează un manifest, scris în franţuzeşte, în care se vorbeşte de grupul cel nou.* OPRESCU, S. 59. *Înainte de a se lansa romanţioasa versiune, verificarea se putea face prin consultarea periodicului lunar.* CIOCULESCU, I. C. 140. *Din partea social-democraţilor se lansase zvonul că n-ar fi trebuit făcută greva.* T. POPOVICI, S. 210. ✧ E x p r. (Nav.) **A lansa un SOS.** = a semnaliza, prin mijloace radiotelegrafice, pericolul de scufundare a navei, chemând în ajutor navele din apropiere. *„Titanicul" a lansat un SOS.* (F i g.) *Sătul de atâta uniformizare, tânărului*

universitarist şi critic de artă îi venea să lanseze un SOS. ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 3, 11/3. ◇ Fig. *Voi lansa strigătul adânc, pătimaş, Al femeii ce creşte copii Şi vrea să-i vadă crescând.* BANUŞ, în DL. *Lansai unul din acele surâsuri nesuferite, care făceau să cadă treizeci de cazemate odată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 19/3. *Se îndoi de spate şi-şi plecă ochii, nu înainte totuşi de a fi lansat o ochiadă.* ib. 1992, nr. 9, 20/2. ✦ (Complementul indică texte, ilustraţii etc.) A da publicităţii; a edita, a publica (**2**), a tipări. *A scăpat ocazia să lanseze o serie de ilustrate române pentru „jubiloiu".* CARAGIALE, O. II, 209.

5. Tranz. (Complementul indică persoane) A face să fie cunoscut şi recunoscut, apreciat, remarcat de un public numeros; a introduce în (înalta) societate, într-un anumit anturaj. Cf. ŞĂINEANU. *Lenora făcuse consult şi rămăsese în tratamentul doctorului Walter, un neurolog lansat de curând.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 133. *Dekobra n-a fost lansat de niciun critic mare, nu i s-a hărăzit un titlu de mare scriitor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 239, cf. CADE. *Ei „lansează" femeile, adică le duc la petreceri unde au şansa să dea peste bancherul bătrân şi decrepit care le va subvenţiona lunar.* CAMIL PETRESCU, P. 57. *În vremea aceea ieşise în lumea literară europeană un nume nou, lansat cu prestigiu de Romain Rolland.* SADOVEANU, O. XIV, 438. *Profesia lui e să lanseze tinerele cocote.* BART, E. 312, cf. SCRIBAN, D. *Mult mai bine ar fi fost s-o mărite cu generalul sau, măcar de formă, cu altul, ca apoi s-o lanseze el.* CĂLINESCU, O. III, 284. *Noroc că a murit Tia. Altfel poate că n-o descopeream şi n-o lansam niciodată pe Lala.* STANCU, R. A. IV, 182. *G. Călinescu... prezintă, cu atâta ironică deferenţă şi viu sentiment al arhaităţii de expresie, pe Dinicu Golescu, pe care... l-a lansat fericita formulă a lui Pompiliu Eliade.* CONSTANTINESCU, S. II, 311. *Claudia Cardinale lansată de producătorul Franco Cristaldi.* CINEMA, 1971, nr. 52, 3, cf. M. D. ENC. *Iosif Conta... a lansat un tânăr pianist remarcabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/3, cf. D. ENC. ✦ Refl. A se afirma, a deveni cunoscut, celebru. *John Bull s-a lansat deja la meetinguri de inimă albastră.* EMINESCU, S. P. 186, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai vorbim de scriitorii pe care i-a ajutat să se „lanseze".* RALEA, S. T. I, 45. *Se lansează Brânduşa, se lansează. Are pană.* STANCU, R. A. II, 210, cf. D. ENC. *Iubitorii de film au aflat că... s-a lansat într-un serial.* CINEMA, 1973, nr. 4, 20. ✦ (Complementul indică creaţii recente, rezultate noi ale unei activităţi) A prezenta unui public, punând în valoare calităţile, importanţa, valoarea etc (în cadrul unei festivităţi sau prin mijloace publicitare). V. recomanda. *Câţiva tineri... au specialitatea de a funda reviste. Ei se constituiesc într-un comitet de exploatare a vanităţii şi a naivităţii publicului,... lansează primul număr, care, de obicei, e şi cel din urmă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 461, cf. CADE. *Descoperită şi lansată de două ori de d. N. Iorga, activitatea literară a d-lui Eug. Boureanu a acoperit... două generaţii sămănătoriste.* LOVINESCU, S. V, 59, cf. DA II_2, 95. *Cunoscutul trio Băluţă lansa un nou şlagăr.* STANCU, R. A. II, 246. *Medicii casei... ordonau cu gravitate continuarea tratamentului..., adăugând la răstimpuri cel mai recent preparat lansat de revistele de specialitate.* VINEA, L. I, 208. *Studiourile Universal au lansat pe piaţă noul lor film.* CINEMA, 1973, nr. 2, 9. *Au fost lansate volumele „Valori clasice"... şi „Cartea eroilor".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 2/2, cf. NDN. ◇ Refl. pas. *Se lansează un cântec nou.* STANCU, în DL. ◇ Expr. **A lansa moda**... (sau **o modă**) = a face ca vestimentaţia, comportamentul, creaţia etc. originală a cuiva să fie adoptată, imitată de un număr mare de oameni. *D. Adrian Maniu a lansat o modă a rafinamentului primitivist.* CONSTANTINESCU, S. VI, 86. *Ernst Mach... a lansat moda empiriocriticismului.* JOJA, S. L. 349.

6. Refl. A se angaja cu pasiune într-o acţiune, a se avânta; a se angaja cu temeritate într-o activitate în ideea unei reuşite, a se aventura, a se hazarda. *Românul din firea lui nu este dispus a părăsi industria agricolă şi a se lansa de bunăvoie în celelalte industrii.* I. IONESCU, D. 498. *Nevoia de braţe a silit pre arendaşi a se lansa în introducerea machinelor şi uneltelor perfecţionate.* id. M. 491. *Nu eram cu totul sigur pentru mine, şi ce să te lansezi departe în ale administraţiei şcoalelor, când nu ştii până unde şi până când poţi să mergi.* MAIORESCU, CR. IV, 310, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Mă neliniştea incertitudinea în care mă lansam ca o săgeată de încercare, şi mă exaltau, până la ţipăt, sorţii de izbândă ce-i întrezăream.* BLAGA, H. 178. *După Stănică Paleacu, se lansă într-un lung discurs Mitiţă Bârcă.* STANCU, R. A. II, 154, cf. DL. *Va eşua dacă se va lansa într-o acţiune în care concurenţii săi ar putea să întrevadă posibilitatea de a-l ruina.* PREDA, R. 255. *În interviu, scriitorul se lansează în aprecieri entuziaste asupra lui Troţchi.* V. ROM. iulie 1958, 108, cf. DM. *Doctul cercetător se lansează... în digresiuni exuberante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 9/2, cf. M. D. ENC. *Cu o deosebită pasiune, iscusitul cărturar s-a lansat în vâltoarea politicii.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 8. *Bunicul se lansează în această „aventură" urmărind două scopuri.* CINEMA, 1974, nr. 5, 14, cf. DEX. *Apoi se lansă într-o lungă disertaţie despre conjunctura economică a momentului.* I. GHEŢIE, B. II, 171, cf. DN^3, D. ENC. *Marie Laforêt s-a lansat... într-o lucrare precisă şi documentată despre Herod cel mare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 23/2.

7. Tranz. (fact.) A face să pornească, să avanseze rapid într-o direcţie determinată; a pune în mişcare (v. mişcare **I 4**). Cf. ALEXI, W. *A lansa un escadron.* SCRIBAN, D. ✦ A face ca o activitate să meargă bine, a pune pe roate (v. roată[1] **1**). *Şi-a lansat bine afacerea.* ✦ A iniţia; a declanşa. *Cel mai bun mijloc de a combate Germania este de a lansa o operaţie peste Canalul Mânecii.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 85. *Evenimentul marchează o nouă etapă a unui program lansat de guvernul brazilian.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 414. *Stagiunea estivală este abia lansată.* ib. 1981, nr. 12 095. *Într-o serie de ţări industrializate au fost lansate campanii care urmăresc schimbări în modul de viaţă al cetăţenilor.* ib. nr. 12 100. ✦ (Inform.) A porni un program. Cf. D. ENC.

8. Tranz. A arunca cu putere un obiect către o ţintă îndepărtată, a azvârli; spec. (complementul indică o bombă, un proiectil etc.) a trimite spre un obiectiv. Cf. ALEXI, W. *De la două sute de metri înăl-*

țime, zburătorii sovietici lansară bombe. SADOVEANU, O. XVII, 264. *Nu vă încredeți în seriozitatea bombelor lansate de aeroplan: or să sară dinlăuntrul lor peste noi fete blonde.* ARGHEZI, S. XXXIV, 111. *Copil, fragile globuri eu lansam din pai, Mărunte lumi închipuind pe cele mari.* BLAGA, POEZII, 301. *O piatră lansată pe un plan neted... persevorează, în mișcarea ei, cu cât planul e mai neted.* id. Z. 181, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Îi dau paraşuta, îl îmbarcă într-un avion cu alții şi sunt lansați în spatele nemților.* ȚOIU, Î. 160, cf. DN[3], DEX[2], D. ENC. *Știți ce sunt scoabele? Sunt niște ace de gămălie, îndoite dibaci, care pot fi lansate cu ajutorul unor praștii din elastic subțire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 14/3. ✦ Spec. Intranz. A arunca la distanță firul lansetei[1]. *Chemați-vă tovarășul de pescuit să lanseze tot acolo.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 8. ✦ Refl. A face un salt în aer sau în apă; a se arunca. *Ca să te lansezi în gol din vârful stâncii, de la zeci şi zeci de metri înălțime, îți trebuie curaj.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 776, cf. DL, DM, DEX[2].

9. Tranz. Spec. A trece în stare de plutire un vas[1] **(II)** nou sau care a fost ridicat anterior din apă (pentru reparare). *A fost lansat azi la Brest crucișătorul „Duquesne" de 10000 tone.* UNIVERSUL, în DA II_2, 95. *Albul de ipsos... da întregii clădiri o înfățișare de vapor american, ieşit nou-nouț din şantier şi lansat pe apă abia de câteva zile.* BASSARABESCU, S. N. 175. *Prestovolul uriaş este mai uşor de lansat în apă.* GHELASE, U. P. II, 119. *Sadko este lansat în mare.* LL I, 101. *Era un cargobot nou, cu elice,... abia lansat lunile trecute.* TUDORAN, P. 380, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX, DN[3]. *Constructorii de nave constănțeni..., în august 1978, lansează la apă cel de-al doilea mineralier.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 4/1, cf. D. MAR., D. ENC. ✧ Refl. pas. *Când o corabie se lansează sau când se scoate din apă, i se pune dedesupt o sanie cu cavaleți, adică un fel de traverse, cioplite după forma fundului ei.* TUDORAN, P. 649.

10. Tranz. Spec. (Complementul indică o aeronavă, o navă cosmică, un satelit artificial etc.) A propulsa prin catapultare sau cu ajutorul unor motoare. *La 13 august 1960 Uniunea Sovietică a lansat a doua navă cosmică-satelit teleghidată.* GEOLOGIA, 7. *Jules Verne şi romanul rachetei lansate spre lună.* STEINHARDT, J. 191, cf. D. ENC.

– Prez. ind.: *lansez.* – Şi: (învechit, rar) **lanță** vb. I.
– Din fr. **lancer.** – **Lanța** < germ. **lanzieren.**

LANSÁDĂ s. f. (Rar) Mișcare de înaintare a calului, cu sărituri succesive, în forma unui arc. Cf. ENC. ROM.

– Pl.: *lansade.*
– Din fr. **lançade.**

LANSÁJ s. n. **1.** Oscilații verticale ale şasiului unui automobil. *Uneori, pentru îmbunătățirea lansajului, autovehiculul e echipat şi cu amortizoare.* LTR[2], cf. DEX, NDN.

2. (Rar) Lansare **(9)**. *Fiecare îşi văzu de treabă..., lăsând pe a doua zi numai... adunarea sculelor, materialelor rămase şi desăvârşirea săniei, pregătind corabia pentru lansaj.* TUDORAN, P. 134.

– Pl.: *lansaje.*
– Din fr. **lançage.**

LANSÁRE s. f. Acțiunea de a (se) lansa şi rezultatul ei.

1. Emitere a unei legi, a unui decret, a unui mandat de arestare etc. Cf. lansa **(1)**. *Procurorul a dispus lansarea mandatelor de arestare.*

2. Trimitere a unor scrisori, invitații, liste etc. în diverse locuri, unei persoane, unui grup, pentru a face cunoscut ceva; expediere; p. ext. distribuire. Cf. lansa **(2)**. *Hasdeu porneşte la adunarea materialului prin lansarea unui chestionar către intelectualii satelor.* L. ROM. 1966, 193.

3. Enunțare, formulare, expunere a unor idei, opinii, teorii etc. noi, originale; punere în circulație (pentru prima oară). Cf. lansa **(3)**. *Pitagorismul... contribuie la crearea condițiilor apariției unei științe a logicii... şi la orientarea idealistă a logicii..., prin lansarea panmatematismului.* JOJA, S. L. 245. *Acest fel de a începe un roman... avea aerul unui mic scandal literar... prin lansarea în neutra Elveție a dadaismului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 11. ✦ Punere în fabricație sau în vânzare a unor produse, mărfuri etc. noi. *Modele fabricate în serii mici, care să ne ofere date concludente pentru lansarea seriilor mari.* RL 1967, nr. 7 041. *Apăru pe zidurile urbei... reclama unei fabrici de săpunuri care vestea publicului lansarea pe piață a unui nou produs.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/3.

4. Comunicare, transmitere a unor informații, mesaje, ştiri etc. unui public (numeros); difuzare, popularizare, propagare **(3)**. Cf. lansa **(4)**. *Lansarea acestui slogan. Lansarea unor zvonuri legate de adversarii politicii.*

5. Oportunitate oferită unei persoane de a deveni cunoscută şi recunoscută, apreciată de un public numeros; introducere a cuiva în (înalta) societate, într-un anumit anturaj. Cf. lansa **(5)**. *Aş putea să întâlnesc pe profesorul Puşcariu..., care a jucat un rol atât de neprevăzut, pentru mine însumi, în „lansarea" mea.* BLAGA, H. 242. ✦ Prezentare în public a unor creații recente, a unor rezultate noi ale unei activități, punându-le în valoare calitățile, importanța, valoarea etc. (în cadrul unei ceremonii sau prin mijloace publicitare). *Pereții sunt acoperiți cu placate colorate franțuzești, reprezentând afişe de lansare ale cotidianelor socialiste.* CAMIL PETRESCU, T. I, 179. *Romanul ultim al d-lui Mihail Sadoveanu este cea mai de seamă producție din vasta sa operă, de vreme ce lansarea ei a coincidat cu trecerea peste pragul celui d-al 50-lea an al existenței sale.* PERPESSICIUS, M. III, 129. *Am scris adeseori despre lansarea necorespunzătoare a premierelor românești.* CINEMA, 1974, nr. 5, 10. *Au avut loc lansări de cărți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 10/3, cf. DCR[2]. *Pista mediatică a lansării unor cărți... nu explică şi nici nu garantează succesul de librărie şi receptarea favorabilă de către critică a unei opere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 20/1. ✧ Expr. **Lansare a modei** = punere în circulație a unui nou stil de modă, a unor modele vestimentare originale, prin prezentarea acestora unui public, în cadrul unei festivități sau prin mijloace publicitare. *Lansarea modei anului se face la Paris.*

6. Angajare pasionată a cuiva într-o acțiune, a v â n t a r e ; angajare curajoasă, temerară a cuiva într-o activitate, în ideea unei reușite, a v e n t u r a r e , h a z a r d a r e . Cf. l a n s a (**6**). *Așteptam momentul lansării lui Victor în polemică.*

7. Punere în mișcare, pornire într-o direcție determinată. Cf. l a n s a (**7**). *Mâine va avea loc lansarea escadronului.* ✦ Inițiere, declanșare a unei acțiuni. *Ea confirmă menținerea climatului de tensiune, coincizând cu lansarea campaniei electorale.* SCÂNTEIA 1979, nr. 11 416.

8. Aruncare cu putere a unui obiect către o țintă îndepărtată; s p e c . trimitere a unei bombe, a unui proiectil etc. spre un obiectiv. Cf. l a n s a (**8**). *Am alergat la o veche instalație cu lansare mecanică de talere și porumbei de lut, așezată într-o coastă a pădurii Băneasa.* VOICULESCU, P. I, 57. *De patru zile și patru nopți se învârtea escadra în jurul Insulei Șerpilor. Manevre, tir, lansări de torpile.* BART, E. 117, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ S p e c . Aruncare la distanță a firului lansetei. *Mulinetul (mosorul) ușurează lansarea nălucii.* LTR[2] X, 69. *Nu există pescar sportiv experimentat care să nu fi avut în cariera lui de lansetist nenumărate și felurite incidente de lansare, mai mult sau mai puțin grave.* VÂN. PESC. octombrie 1964, 14. ✦ Salt[2] în aer sau în apă. *Lansarea de pe trambulină.* LTR[2].

9. S p e c . Trecere în stare de plutire a unui vas[1] (**II**) nou sau ridicat anterior din apă (pentru reparare), prin glisarea acestuia pe un plan înclinat; (rar) lansaj (**2**). Cf. l a n s a (**9**). Cf. ABC MAR. *Ceilalți potriveau cavaleții sub bordaj, pregătind sania de lansare.* TUDORAN, P. 134, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. MAR.

10. S p e c . Propulsare, prin catapultare sau cu ajutorul unor motoare a unei aeronave, a unei nave cosmice, a unui satelit artificial etc. Cf. l a n s a (**10**). *Lansarea aeronavei se folosește când spațiul de decolare e mic.* LTR[2]. *O dată cu lansarea primilor sateliți artificiali ai Pământului și a primei rachete cosmice... omenirea a pășit în secolul cosmonauticii.* GEOLOGIA, 7. *În afară de diferitele observații și experimente tehnice de pe bordul acestor stații orbitale se prevede și folosirea lor ca platforme releu pentru lansări în expediții cosmice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 31/1. ✧ *Platformă* (sau *rampă*) *de lansare* v. p l a t f o r m ă (**I 1**), r a m p ă (**6**).

– Pl.: *lansări.*

– V. **lansa.**

LANSÁT, -Ă adj. **1.** (Despre persoane) Care este cunoscut și recunoscut, apreciat de un public numeros; consacrat. Cf. l a n s a (**5**). *Printre participanții la festival se află și câțiva actori lansați.* ✦ (Despre creații recente, rezultate noi ale unei activități) Care este la modă, v. m o d ă [1] (**1**); răspândit (**2**). *Soția consilierului... ar fi furioasă că nu le-am rezervat pentru dânsa... Sunt creațiunile cele mai lansate la Paris.* KIRIȚESCU, G. 45, cf. DEX.

2. (Despre autovehicule) Care se deplasează cu o viteză considerabilă. Cf. l a n s a (**7**). *Descoperind pe fugar... îl răsturnară la pământ cu ajutorul unui automobil lansat cu toată viteza.* UNIVERSUL, 27 XI, 1940, 3.

3. (Despre obiecte) Care este aruncat cu putere către o țintă îndepărtată. Cf. l a n s a (**8**). *Pe un astfel de plan ideal, adică inexistent, corpul lansat și-ar păstra la infinit, totdeauna, și în aceeași direcție mișcarea inițială.* BLAGA, Z. 181.

– Pl.: *lansați, -te.*

– V. **lansa.**

LANSATÓR, -OÁRE subst. **1.** S. m. și f. Persoană care lansează (**4**). *Unul dintre cei mai pricepuți lansatori de perdele de ceață ai Televiziunii... a zvârlit publicului... o confuzie mare cât toate zilele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/1.

2. S. m. Persoană care lansează (**5**). *Autorul „Criticelor" a rămas multă vreme singurul judecător, apărător și mai ales lansator al promoțiilor succesive de scriitori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 104, 7/1.

3. S. n. Dispozitiv pentru lansarea bombelor, a torpilelor etc. *La lansatoarele de proiectile cu reacțiune ale artileriei de câmp nu e posibilă și nici necesară o precizie mare în ochire.* LTR[2], DN[3], D. MAR., DEX[2].

– Pl.: *lansatori, -oare.*

– **Lansa** + suf. *-tor.*

LANSCHENÉT subst. **1.** S. m. Infanterist german mercenar, aflat în serviciul Franței în secolele al XV-lea – al XVII-lea. Cf. PONTBRIANT, D. *Lanscheneții vânează oameni în ulițile Parisului și fac prânzuri de canibali.* CONTEMPORANUL, III, 143, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN[3], D. ENC.

2. S. n. Numele unui joc de cărți. *Trei feluri de jocuri erau în uz: jocuri de noroc, precum stos, lanskenet, macao, jocuri speculative, precum vist, preferență, pichet și jocuri distractive ușoare.* SION, P. 113. *Va citi romane și va juca lanschenet, neputând să mai joace la bursă.* BARONZI, C. VIII, 14/24. *Decât să sar în joc, Mai bine voi să cerc în stos Și-n lanschenet de am noroc.* ALECSANDRI, T. 785, cf. LM. *Măi, hoțule! stai acolo și dormi, doar n-ai poftă să ne strici landsquenetul.* EMINESCU, O. VII, 289, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Petrecerea întreruptă pentru o clipă își urmă cursul mai departe: care jucau maus, care preferans, care pichet sau concină, care santase, care lanschenet.* HOGAȘ, DR. II, 68, cf. CADE, DA II_2, 95, SCRIBAN, D.

– Scris și: (astăzi rar) *lanskenet*, (după germ.) *landsknecht* (ENC. ROM. III, 51, M. D. ENC., NDN), (după germ. și fr.) *landsquenet*. – Pl.: (**1**) *lanscheneți*, (rar, **2**) *lanschenete* (SCRIBAN, D.), *lanscheneturi* (id. ib.).

– Din fr. **lansquenet**, germ. **Landsknecht**.

LANSÉTĂ s. f. Undiță prevăzută cu mulinetă, folosită de obicei pentru pescuitul peștilor răpitori, prin lansarea nadei[1] (**II 1**) la mare distanță. *Lansarea lansetei se face în doi timpi.* LTR[2]. *Îmi părea rău că nu-mi adusesem lanseta, să încerc la lingură.* VÂN. PESC. septembrie 1960, 6. *Printre produsele realizate pentru pescarii amatori, se află lansete populare, vergele, diverse tipuri de linguri de pescuit.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 834, cf. DER. *La mreană mare vom folosi lanseta cu mulinetă cu tambur fix.* VÎN. PESC. septembrie 1964, 7. *Adepții pescuitului cu lanseta.* ib. octombrie 1964, 9, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. MAR., D. ENC.

– Pl.: *lansete*.
– Contaminare între **lansare** şi **mulinetă**.

LANSETÍST s. m. Persoană care pescuieşte cu lanseta[1]. *Lansetiştii vor urmări avatul cu linguriţa rotativă.* VÂN. PESC. septembrie 1964, 7. *Nu există pescar sportiv experimentat, care să nu fi avut, în cariera lui de lansetist, incidente de lansare.* ib. octombrie 1964, 14.
– Pl.: *lansetişti*.
– **Lansetă** + suf. *-ist*.

LANT, -Ă pron. dem. v. **ălălalt**.

LANTÁN s. n. Element chimic metalic din grupa pământurilor rare. Cf. MINERVA, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 78, 405, MACAROVICI, CH. 224, 397. *Lantanul e un metal foarte reactiv, el descompune încet apa, cu degajare de hidrogen.* LTR[2], cf. DP, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC.
– Scris şi: (după fr.) *lanthan* (ENC. TEHN. I, 78).
– Din fr. **lanthane**.

LANTANÍD s. n. (La pl.) Nume dat celor paisprezece elemente chimice, cu proprietăţi asemănătoare cu lantanul, care fac parte din grupa pământurilor rare; (şi la sg.) element chimic care aparţine acestei grupe. Cf. MACAROVICI, CH. 224, 394. *Lantanidele sunt foarte răspândite în natură şi se întâlnesc totdeauna amestecate unele cu altele.* LTR[2], cf. DP, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV., D. ENC.
– Pl.: *lantanide*. – **Şi: lantanídă** s. f. DEX, DN[3], DREV.
– Din fr. **lanthanide**.

LANTANÍDĂ s. f. v. **lantanid**.

LANTAŞ subst. v. **landaş**.

LANTÉRN s. n. v. **lanternă**.

LANTÉRNĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Felinar. Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Un vuiet de paşi se auzi dinapoia lui, şi lumina unei lanterne lovi ochii lui.* CODRESCU, C. II, 248/16, cf. STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, v. 302. *Pe sub nalte coperişuri care-n margini s-albiesc, Galerii cu mari lanterne şi cu sprintene coloane Au comori de plante rare ce la umbră înfloresc.* ALECSANDRI, POEZII, 86, cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *La poartă o lanternă suspectă arde şi se clatină la fiecare bătaie de vânt.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 134. *Tot asemenea făceau lăutarii, toboşarii, flautiştii, colindând în cete toată noaptea următoare cu lanterne pe la casele boierilor celor mari.* PAMFILE, CR. 19, cf. RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 154, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Lanternele fixe se folosesc, de obicei, la iluminatul public, montate pe console sau pe stâlpi, şi pot avea lămpi cu ulei sau cu petrol, becuri cu gaz sau becuri electrice.* LTR[2], cf. DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1978, 14, DREV, D. Î. LAT.-ROM., D. ENC., ALR I 720/530. ✧ *Lanternă veneţiană* = lampion. *Era minunată priveliştea din pridvorul casei peste curtea plină de lume, care petrecea... la lumina lanternelor veneţiene şi a strălucirilor de păcură.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 309, cf. CADE, DA II_2, 95, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC. *Lanternă oarbă* v. orb[2] (**6**). ✦ Spec. (De obicei determinat prin „electrică", „de buzunar", „de mână" etc.) Aparat de iluminat portativ, format dintr-o carcasă (metalică) prevăzută cu un ochi cu o lentilă, în care se află becul şi bateria electrică pe baza căreia funcţionează; lumină produsă de un asemenea aparat. *Uitase să strămute dintr-o tunică în alta...: lanterna electrică, cuţitul de desfăcut cutii de conserve.* C. PETRESCU, Î. I, 3. *Onişor s-a minunat mult de maşina de făcut cafea,... s-a amuzat cu lanterna electrică.* VOICULESCU, P. II, 267. *Ne-a poruncit să predăm numaidecât... lanternele şi binoclurile.* STANCU, R. A. II, 239. *Ne-au dat, la sclipirea slabă a câtorva lanterne de buzunar, câte o cană cu apă şi câte o felioară de pâine uscată.* id. ib. 390. *De-a lungul unei fâşii de lumină se întinde un deget. Razele lanternelor se mişcă întocmai ca două reflectoare.* v. ROM. iunie 1954, 130. *De ce, mama dracului, chiorăşte aşa felinarul? Poate are careva o lanternă.* CAMILAR, N. II, 221. *Apar câţiva soldaţi cu armele întinse, luminând încăperea cu o lanternă puternică.* H. LOVINESCU, T. 137, cf. LTR[2], DL. *Îi înmână şi ordinul scris, pe care ofiţerul îl citi cu o lanternă.* PREDA, DELIR. 287, cf. DM, DER. *Aprinse o lanternă cu baterie.* BREBAN, A. 132. [Mergea] *cu pas rar şi sprinten..., plimbând mereu neliniştit puternica sa lanternă de mână.* id. ib. 349. *Uşa conducea către o scară înclinată..., pe care noul Krupp o ilumina cu ajutorul unei lumânări ori al lanternei de buzunar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 32/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Se lăsa înserarea, cum dracu să te descurci fără lanternă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/1. ✦ Spec. Corp de iluminat cu internsitate redusă, montat în partea din faţă sau din spate a unui autovehicul, pentru a semnala prezenţa lui, pentru a face vizibil un anumit semn distinctiv al acestuia etc. *La partea din spate a vehiculului se folosesc:... o lanternă cu lumină albă..., una sau două lanterne cu lumină roşie.* LTR[2]. ▭ *Prin tunel se circulă cu lanternele aprinse.* ✧ *Lanternă roşie* = concurent clasat pe ultimul loc într-o competiţie. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 96. ✦ P. ext. Far (la automobile, locomotive, biciclete etc.); p. ext. lumină produsă de un asemenea far. *Am oprit maşina cu farurile aprinse... Lanternele, care ne luminau din spate, schiţau... trei umbre uriaşe.* ARGHEZI, S. XV, 155. *Lanterna trece peste vârfurile copacilor ori de unde am intra în oraş.* CĂLINESCU, C. O. 191, cf. LTR[2], M. D. ENC.

2. (În sintagma) *Lanternă magică* = aparat de proiecţie rudimentar, prevăzut cu o sursă de lumină şi cu un sistem de lentile, cu care se proiectează pe un ecran imaginea mărită a unei figuri desenate pe o lamă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. *Mai sânt încă şi alte instrumenturi optice, adică: cămara oscură, clară şi lucidă; laterna magică, microscopul solariu şi lădiţele perspective.* STAMATI, F. 93/27. *Lanterna magică, inventată odinioară de părintele Kircher, nu este decât un rău microscop solariu, unde flama unei lampe este în locul luminei soarelui şi unde obiecti mai mult sau mai puţin groteşti sânt lame de sticlă zugrăvite*

cu colori transparente. MARIN, F. 474/6, cf. FROLLO, v. 302, LM. *Șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor... și reintrau în întunerec, ca niște umbre ale unei lanterne magice.* MACEDONSKI, O. III, 20, ȘĂINEANU, ENC. ROM., MINERVA, CADE, DA II_2. *Camera obscură, lanterna magică, luneta, telescopul se cunoșteau înaintea sec. XVII.* ENC. AGR. IV, 285, cf. SCRIBAN, D., DM, DER, M. D. ENC. *Lanternele magice..., ideea aceea de a face niște umbre pe ecran... s-a născut cu mult înainte de a exista cinematograful.* CINEMA, 1973, nr. 2, 54, cf. DEX, DN³, D. ENC.

3. Aparat de control prevăzut cu vizori de sticlă, care se intercalează în conductele de produse lichide pentru a face vizibilă circulația acestora. Cf. LTR², DP, DER, M. D. ENC., DN³, D. ENC.

4. Turn (în formă de felinar) cu deschideri laterale ori cu multe ferestre, construit deasupra unei cupole sau a unui edificiu (cu scară spiralată), pentru luminarea și aerisirea interiorului; lanternou (**2**). Cf. FROLLO, v. 302. *Nea Vasile, se auzea glasul lui Leu din lanternă, să ne iscălim când vom termina aici pe zid, ca amintire.* CĂLINESCU, S. 343. *Efectul ar fi fost mai fantastic dacă acoperișul cu chip de pară și cu lanternă ar fi fost nu vopsit verde, ca frunza de nuc, ci poleit.* id. C. O. 246, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

5. (Și în sintagma *lanterna lui Combe*) Mecanism de schimbare alternativă a sensului unei mișcări de rotație, folosit la unele mașini de tors fibre liberiene pentru înfășurarea semitortului, la unele mașini de bobinat firul pe mosoare și la unele mecanisme ale războaielor de țesut. *Acest mecanism cu roată în formă de stea și cu alte roți dințate menite să dea siguranță rotației cilindrului, constituie lanterna ratierei.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 298. *Lanterna lui Combe e folosită la unele flyere de semitort de fibre liberiene și la unele mașini de bobinat firul pe mosoare.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³, D. ENC.

6. (Zool.; în sintagma) *Lanterna lui Aristotel* = aparat masticator al ariciului de mare, constituit din 20 de piese calcaroase acționate de musculatură, având rol în triturarea hranei. Cf. ENC. ROM., LTR². *Ariciul de mare se hrănește... cu ajutorul unui aparat masticator..., numit lanterna lui Aristotel.* ZOOLOGIA, 93, cf. DER, M. D. ENC., D. ENC.

– Pl.: *lanterne.* – Și: (învechit și regional) **latérnă**, (învechit, rar) **lătérnă** (ANON. CAR.) s. f., **lantérn** (PROT. – POP., N. D., SCL 1950, 73) s. n.

– Din fr. **lanterne**, it. **lanterna**. – **Laternă** < germ. **Laterne**.

LANTERNÓN s. n. v. **lanternou**.

LANTERNÓU s. n. **1.** Porțiune mai înălțată din acoperișul unei clădiri (industriale, comerciale etc.) prevăzută cu numeroase ferestre pentru luminarea și aerisirea interiorului; luminator. Cf. LTR², DL, DM, DEX, DN³.

2. Turn (în formă de felinar) cu deschideri laterale ori cu multe ferestre, construit deasupra unei cupole sau a unui edificiu (cu scară spiralată), pentru luminarea și aerisirea interiorului; lanternă (**4**). Cf. DER, M. D. ENC., DN³, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lanternouri.* – Și: (rar) **lanternón** s. n. D. ENC.
– Din fr. **lanterneau, lanternon**.

LANTÉȚ s. m. v. **lătete**.

LANȚ¹ s. m v. **lanț²**.

LANȚ² s. n., s. m. **I.** S. n. **1.** (De obicei la pl.) Obiect constituit dintr-un șir de verigi grele, din fier, prinse unele de altele, cu care este legat cineva de picioare (și de mâini, de gât), pentru a fi imobilizat (și torturat); p. ext. cătușe, fiare; (învechit și regional) lanțug (**I 1**). *Apropie-se miiașulu, luo-lu elu și dzise se-lu leage cu doao lanțure de fierru și întreba cinre easte și ce fapt-au.* COD. VOR.² 262. *Zice să-l leage cu câte doao lanțure de fier.* CORESI, L. 105/5. *Legat cu lanțuri și în cătuși străjuiia pre el și, rumpând legăturile, scotea-l dracul în pustie.* N. TEST. (1648), 78ʳ/26. *Pentru aceasta am chemat pre voi, să vă văz și să vorovesc, că pentru nădejdea lui Israil, cu aceste lanțure (*cu verigile aceastea COD. VOR.*) sânt împregiurat.* ib. 172ᵛ/22, cf. MARDARIE, L. 116/4. *Astăzi înfrumusițează grumazii lui cu gherdanuri de aur curat și cu pietri scumpe, iar dimineață ia-l smerește și-l leagă cu lanțuri de hier.* NEAGOE, ÎNV.² 208. *Pregiur mine s-adună cu șanțuri, Strângând bice asupră-mi și lanțuri.* DOSOFTEI, O. I, 79. *Porunciia duhului necurat să iasă den om, că de mulți ani l-au fost hrăpit pre el, și să lega cu lanțuri și cu obezi păzându-să, și rumpând legăturile, să ducea de dracul în pustie.* BIBLIA (1688), 796¹/55, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 128. *Amândoi cu bucurie au răbdat lanțurile, bătăile, închisorile.* ANTIM, O. 61. *Să se închiză ca Petru în temniță, cu lanțul de gât,... nicăiri nu să vede.* id. ib. 88. *L-au legat de grumazi cu doao lanțuri de fier, grele foarte, și cu picioarele în fiiară.* MICU, în ȘA I, 81. *S-au băgat în temniță încărcat de lanțuri până în grumazi.* ȘINCAI, HR. I, 245/4. *Înaintea picioarelor lui, un tânăr legat cu lanțuri* (a. 1805). GRECU, P. 160. *Trimise Dumnezeu pre îngerul la Petru Apostol în temniță, de îl dezlegă și făcu să cadă lanțurile de pre el.* MAIOR, PRED. 146/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Monarhul fără nice o grije... Să trezește de lanțuri prins.* id. Ț. 356. *Într-acea odaie... să săvârșea judecățile acelora ce-i hotărea de moarte și, după ce le făcea cunoscută hotărârea pravilii, legându-l cu un lanț, îl cobora... în fundul temniții.* GOLESCU, Î. 53, cf. LB. *Joe, ca să-l pedepsască, trimise pe Mercur și-l legă de un stâlp cu lanțuri de fer lucrate de Vulcan.* CĂPĂȚINEANU, M. 71/12. *După aceea m-au prins rob, m-au legat cu lanțuri și m-au plimbat cu triumf.* MARCOVICI, VEL. 22/5. *Sânt legați între dânșii cu niște lanțuri d-un metal dărămători și vătămători pentru dânșii.* BUZNEA, F. 17/20. *El arăta mânele și picioarele sale roase de... lanțuri de care numai prin minune scăpă.* ASACHI, S. L. II, 69. *Toți au fost condamnați la galere și ferecați în lanțuri de gât și de picioare.* BARIȚIU, P. A. I, 26, cf. POLIZU. *Amândoi sânt ferecați De gât, de mâni și de picioare Cu lanț de fer neruginit.* NEGRUZZI, S. II, 116. *El știe să vindece boalele,... să facă a cădea lanțurile prizonierului.* BOLLIAC, O. 36. *Înconjurat de paznici, cu fiarele-n picioare Cu mânele-n cătușe, de gât cu lanțul greu.* id.

ib. 103. *El şedea pe un scaun, încărcat de lanţuri, dar cu faţa liniştită.* FILIMON, O. I, 320. *Oameni trişti şi înghеţaţi Cu lanţuri ferecaţi.* ALECSANDRI, POEZII, 268, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 165. *Se auzi o zăngăietură înfundată de cătuşe şi de lanţuri. Erau bieţii vecini robiţi şi puşi în fiare.* ODOBESCU, S. I, 67. *Împăratul Balduin... e dus la Tîrnovo în Moesia încărcat cu lanţuri şi în fiere până la gât, unde fu aruncat în grea închisoare.* EMINESCU, O. XIV, 102. *Ocnaşul era îmbrăcat în haina vărgată de la ocnă, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-şi lanţurile.* CARAGIALE, O. I, 172. *Sfârşindu-şi cuvântarea, cu braţele în cruce, A lanţurilor sale verigi le scutură, Ş-o palidă zâmbire pe buze-i flutură.* MACEDONSKI, O. I, 253, cf. DDRF. *Sultanul, văzând sumeţia lor, ordonă ca parte din ei să fie osândiţi la galere, iar zece să fie încărcaţi cu lanţuri şi înapoiaţi în Muntenia.* XENOPOL, I. R. V, 24. *Bătăi şi chinuri când ţipăm, Obezi şi lanţ când ne mişcăm, Şi plumb când istoviţi strigăm Că vrem pământ!* COŞBUC, P. I, 209. *Chiar de-o fi cu lanţuri De fier legat, va iscodi un mijloc De-ntoarcere, că prea-i dibaci şi vrednic.* MURNU, O. 8, cf. TDRG. *De ce nu clocotea în lanţurile lui, zbierând după legea şi dreptul omului de a se naşte şi de a muri liber?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 227. *Şase oameni cu lanţurile grele de mâni şi de picioare, lanţuri pe care le auzea mereu zornăind.* ARDELEANU, U. D. 189, cf. CADE. *O să vie cu lanţuri la picioare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 225, cf. DA II_2, 95. *A luat-o... prin popuşoaie, departe de ascunzătoare, cercând să vorbească tare şi să facă zgomot cu lanţurile, care îi fuseseră prinse la mâini.* POPA, V. 237. *Ei se sfătuiră... să făgăduiască Paşei Suleiman 50 de pungi, dacă poate prinde el pe fugarii boieri şi să-i trimită, legaţi în lanţuri, înapoi la Iaşi.* C. GANE, TR. V. II, 93. *I se vedea pe mână inel crestat în piele, Sărutul unui lanţ.* LABIŞ, P. 341. *Iar de punea vreunul piciorul pe podea... Îndată era luat Şi-n lanţuri ferecat.* CĂRTĂRESCU, L. 36. *Pe loc mi-l giudecară Cu lanţuri mi-l încărcară Şi-n ocnă mi-l aruncară.* ALECSANDRI, P. P. 160. *În temniţă mi-e legat, cu mâini în butuc băgat, La picioare zăvorât Şi cu lanţul pus de gât.* TEODORESCU, P. P. 527. *Acum e legat mai tare Şi de mâni şi de picioare, Cu lanţuri şi cu zăvoare!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 287. *Să mă lege în şase lanţe.* HODOŞ, P. P. 187. *Îl strâng în lanţ, îl mai canonesc.* ALR II 3 615/235, cf. ALRM SN II h 806, ALR SN IV h 994. *Că mi-au făcut lege-aşa, Că în lanţuri m-or lega Şi-n temniţă m-or băga.* FOLC. TRANSILV. III, 60. *Corbea-n temniţă băgat: Lanţuri grele de picioare Şi cătuşi la mânişoare.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 187. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Legea păcatului oştind împotriva legii a minţii mele, cu dragostea cestor lucrur[i] de aici, ca cu neşte lanţur[i] de fier legându-mă, rob mă avea* (a. 1648). GCR I, 132/4. *Ahilefs, neputând să-şi înfrâneze sălbatica pornire ce din fire avea spre dragostea ostăşiii, să necăja pe hainele cele femeieşti ca pă nişte lanţuri înfricoşate.* SLĂTINEANU, A. V/10. *M-am obicinuit a privi lumea şi natura dintr-un punt de vedere înalt, filosofic, din care vedem toate ştiinţele ca nişte inele ale unui lanţ infinit, care îmbrăţişează şi încungiură toată lumea fizică şi morală.* BARASCH, M. I, XI/4. *Veşmântul se strânge, îl prinde de gât ca un lanţ greu şi-l sugrumă.* CĂLINESCU, I. 210. ✧ Loc. adj. şi adv. **În lanţuri** = legat cu lanţuri (**I 1**) (şi cu cătuşe); încătuşat; p. ext. întemniţat. *Să încungiure pre Ipsilant..., să-l prinză viu pe el şi pe toţi feciorii lui..., să-i trimiţă în obezi şi în lanţuri la împărăţie.* DIONISIE, C. 205. *Galii ce fuseseră trimişi deputaţi de către Cesar era aduşi în lanţuri de către gardienii săi fugitivi.* TEULESCU, C. 128/23, cf. DDRF. *Prinşi şi trimişi în lanţuri în Moldova, ei sânt iertaţi de domn.* XENOPOL, I. R. IX, 48. *M-ai închis aici în lanţuri; am răbdat în chip păgân.* COŞBUC, P. I, 120. *La vatra veche stăpânesc tiranii..., patrioţii zac în lanţuri şi umplu Siberia.* SADOVEANU, O. I, 69. *Gherla e supliciul corecţional local... Vinovatul, în lanţuri, e îmbrâncit înlăuntru şi se prăvăleşte pe pardoseala de piatră.* ARGHEZI, S. XIII, 255. *Întâlnii oameni în lanţuri purtaţi spre primărie.* STANCU, R. A. II, 79. *Vrei să te dăm pe mâna jandarmilor, să te ducă în lanţuri?* T. POPOVICI, S. 158. *Va trebui să mor negreşit în lanţuri şi flămând?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 11/1. *O preafrumoasă şi nobilă fecioară ţinută în lanţuri de un tiran.* STEINHARDT, J. 176. ✧ Expr. **A băga** (sau **a pune**, **a arunca**, rar, **a zvârli**) **în lanţuri** (sau, învechit şi regional) **în lanţ** (pe cineva) = a imobiliza (pe cineva) legându-l cu lanţuri, a încătuşa (pe cineva); p. ext. a încarcera, a întemniţa (pe cineva). *Cu ferman împărătesc trimite vezirazemul de-l prinde şi-l bagă în lanţu în hiiară.* R. POPESCU, CM I, 556. *Seid, paşa dă o sărbătoare pentru biruinţa ce este să facă împotriva piraţilor pe care el este dator să-i puie în lanţuri.* HELIADE, L. B. I, 35/9. *În vremea vizitei fu prins după porunca împăratului..., aruncat în temniţă şi pus în lanţuri.* EMINESCU, O. XIV, 94, cf. POLIZU. *Boierul dispunea de robul său cu putere nemărginită: putea să-l supună la orice muncă şi la orice pedeapsă, să-l bată, să-l închidă, să-l pună în coarne sau în lanţuri, să-l tortureze.* SION, P. 66, cf. COSTINESCU. *Acest domnesc cocon... fuse pus în lanţuri şi trămis surghiun la cetatea Conia.* ODOBESCU, S. I, 158. *În vremea vizitei fu prins după porunca împăratului..., aruncat în temniţă şi pus în lanţuri.* EMINESCU, O. XIV, 94. *Aruncat în lanţuri, el putu, spre culmea nenorocirii lui, să fugă din temniţă.* CARAGIALE, O. III, 224. *Autorul... a fost imediat pus în lanţuri, iar cartea arsă.* SADOVEANU, O. XX, 455, cf. SCRIBAN, D. *Ştia că se află închis şi pus în lanţuri fiul ei.* STANCU, R. A. IV, 138. *Şi pe Gruia că-l punea Tot în fere Până-n şele, Tot în lanţ Până-n grumazi.* BIBICESCU, P. P. 296. *Sântilie s-o apucat a trâşni după Iuda şi l-o prins şi l-o băgat în lanţ.* ARH. FOLK. VII, 112. **A scoate** (sau, regional, **a slobozi**) **din lanţuri** (pe cineva) = a descătuşa (pe cineva); a elibera (pe cineva) din captivitate. *Măi jupâne pârcălabe, Tu din lanţuri mă sloboade.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 215. ✦ Fig. (Adesea însoţit de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Ceea ce împovărează, copleşeşte sufletul, conştiinţa cuiva; ceea ce restrânge, îngrădeşte libertatea sau independenţa cuiva, ceea ce constrânge, subjugă, supune, înrobeşte. V. jug, robie, sclavie. *E când Dumnezeu îngerii de greşiră nu-i cruţă, ce cu lanţure de untunearec* (cu pletiturile de negură COD. VOR.²) *leagă-i, pridădii întru judeţ munciţi a-i veghea.* CORESI, L. 180/11. *Că n-au cruţat Dumnezău îngerilor carii au*

greșit, ce i-au aruncat în beznă, legați cu lanțurile întunearicelor (i-a dat peșterilor întunericului B 1938), *țiindu-i spre păgubitură.* N. TEST. (1648), 188ʳ/15. *Dumnezău pre îngerii greșind nu i-au cruțat, ce, cu lanțurile întunerecului în tartar băgându-i, i-au dat la judecată.* BIBLIA (1688), 915¹/6. *Cu lanțuri usebite ale păcatelor sale se leagă.* MICU, în ȘA I, 91. *Bunii lui Adam nepoți..., Din lanțuri izbăviți Laolaltă însoțiți, Vor cânta ție mărire.* AARON, în ȘA I, 584. *Ceriu-ți dede minte și vârtute:... Ceasta la nevoie să-ți ajute; Ceaia să-ți arete rău și bine...; Ceasta să-ți frângă lanț de robie!* BUDAI-DELEANU, Ț. 241. *A încărcat brațele noastre cu lanțurile robiei.* HELIADE, O. I, 244. *Târându-mă întru întunerecul plăcerilor și a trândăvirei, mă legam cu lanțul mâhnirei și al pocăinței.* MARCOVICI, C. 16/2. *Abia atunci, târziu, publicul... se încearcă să scape din strânsele legături a lanțurilor neștiinții.* GENILIE, G. 216/25. *Acum dezleagă lanțurile multor nefericiți din Africa.* RUS, I. I, 84/24. *Oh, Elena mea cea dulce! Eu din lume mă voi duce, Rămâi de mine iertată, Cu inima în lanț băgată.* BĂRAC, în ȘA I, 774. *Nenorocitul așezământ de rumânie, ca un butuc, îl ținea în lanț și-l târa spre perzare.* BĂLCESCU, M. V. 400. *Timpul adevărat minunat în care trăim, ca printr-o lovire magică, a sfărâmat toate lanțurile spiritului* (a. 1848). PLR I, 131. *Ori în ce țară europeană a fost maltractat și tiranit poporul veacuri întregi..., rezultatul a fost același: debordarea tuturor patimilor răzbunătoare și sfărmarea lanțurilor, fie și numai pe o zi.* BARIȚIU, P. A. I, 474. *Vede că tiranii în lanțuri grele strânge Pe populi ce-i condamnă în ele a muri.* R. IONESCU, C. 10/5. *Se rupe lanțul cu-nverșunare, Se scoală gloata la semnul dat.* BOLLIAC, O. 139. *Nu era loc în inimi decât pentru virtuțile acelea cari se cer de la un popor ca să poată zdrobi lanțurile.* GHICA, S. 648. *Fiii lui Ștefan cel Mare Și ai lui Mihai cel Brav, Întruniți în cugetare, Au zdrobit lanțul de sclav.* ALEXANDRESCU, O. I, 349. *Natiunea elenă se pregătea să rupă lanțurile ce de patru secoli o ținea în sclavie.* FILIMON, O. I, 211. *În zece rânduri se silise a scutura tirania maternă a Caterinei Medici și iar în zece rânduri sărutase lanțurile ce-l sugrumau.* HASDEU, I. V. XVII. *Decât Moldova-n lanțuri, mai bine ștearsă fie!* ALECSANDRI, POEZII, 218, cf. COSTINESCU. [Morala religiilor panteiste] *este caracterizată prin datoria... de a mortifica trupul și a înfrânge toate poftele lui pentru a slăbi cât mai tare lanțurile răului cari opresc pe om de a se înălța cu sufletul până la Brahm sau Buda.* CONTA, O. F. 398. *Moartea, la dânșii, nu știa încă bine să despoaie sufletul de lanțurile trupești, să-l avânte limpede și liber.* ODOBESCU, S. I, 212. *Cad putredele tronuri în marea de urgie, Se sfarmă deodată cu lanțul de sclavie Și sceptrele de fier.* EMINESCU, O. I, 24. *Aleagă-și ei ce vor: Sau drepturile noastre sau lanțurile lor.* CARAGIALE, O. VI, 312. *Bărbatul este robul de lanțuri încărcat;... Când crede că ne-nșeală, tot el e înșelat.* MACEDONSKI, O. II, 13. *Turcii... se gândise că venise momentul de a scutura și unele din lanțurile ce le impusese pacea de la Carlovitz.* XENOPOL. I. R. IX, 21, cf. ȘĂINEANU. *Un fulger groaznic de mânie Se ascuțea în drum să cadă Pe niște lanțuri de robie.* GOGA, POEZII, 319, cf. CADE. *Bătrânul nu se lasă doborât, ci, scuturându-și lanțurile, cere de la zei libertatea de a putea trăi departe de Roma.* LOVINESCU, C. IV, 73, cf. DA II_2, 95. *Pretutindeni în lume lanțurile cad.* COCEA, S. II, 504. *Trebuie să ne rupem cu sila de lanțurile ce ne-au legat trupul încă fiind în școală.* DR. VIII, 15. *În el se scutura, cătând să rupă lanțurile, fiara patimii lui.* SADOVEANU, O. XVIII, 140. *Poetul cel mai disprețuitor de lanțuri, de limite... protestează de fapt în contra mărginirii geniului.* STREINU, P. C. I, 78, cf. SCRIBAN, D. *Toate lanțurile care stânjenesc libertatea comerțului și a industriei sunt sfărâmate.* OȚETEA, R. 70. *Eu n-am altă dorință decât să-mi văd prietenii fericiți și scăpați de lanțurile unei cârmuiri prea aspre.* CĂLINESCU, O. IX, 145, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX. *De ce nu rupeți lanțul de sclavie?* DOINAȘ, A. P. 38, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Nu vreau Decât să mă văz odată izbăvit de lanțul greu Al Iluziei.* CĂRTĂRESCU, L. 218, cf. D. ENC. *Bată-te crucea de neamț, De tânăr m-ai pus în lanț.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 318. *Arză-te focu de neamț, De tânăr m-ai pus la lanț.* MÂNDRESCU, L. P. 38. *Și de când sânt dus din sat Numa-n lanțuri sânt legat.* FOLC. TRANSILV. III, 82. *Sări-ț-ar ochii de neamț, De tânăr m-ai pus în lanț! Tinerel, fără musteață Când mi-ai pus arma pe brațe.* FOLC. MOLD. I, 570. ✦ Fig. Ceea ce constituie o legătură puternică, ceea ce-i unește pe oameni (independent de voința lor). *Înțăleptul împărat făcu chibzuire ca să miște lanțul împăciuirii și să facă cercare ca să vază în ce să află.* VĂCĂRESCUL, I. I, 53ᵛ/14. *Jurăminte odată sfinte, iată rumpem al tău lanț.* POGOR, HENR. 73/10. *Când rupt-am lanțul ce lângă tine Viiață suflet mi-a lănțuit... Durere multă am suferit.* C. A. ROSETTI, C. 249/6. *Nu știam că o să am noroc la însurătoare... Dumneaei i-a fost dat de sus să-mi puie, cum se zice, lanțul de gât și să mă astâmpere.* PR. DRAM. 153. *Vezi a dragostelor lanțuri, vezi legături pregătite Spre a uni între ele ființele despărțite.* CONACHI, P. 289. *Zoe nu cunoștea adimenirile cochetăriei, tot însă ținu în lanțul ei pe fluturatecul tânăr o lună de zile.* NEGRUZZI, S. I, 21. *Tu ne unești cu cerul; lanțurile tale țin un sfârșit raport între inimile generoase și între îngeri.* BOLLIAC, M. 28/11. *Eu tot crez că e-n fire Acea compătimire Ce inimile leagă cu lanțul sufletesc.* ALEXANDRESCU, O. 147. *Cine poartă în sânu-i curată conștiință Voios primește lanțul numit recunoștință.* ALECSANDRI, T. II, 80. *Iubirea adevărată, acest lanț ce leagă pe soți..., de ei a fost departe.* CONTEMPORANUL, I. 628. *Încorda-voi a mea liră să cânt dragostea? Un lanț Ce se-mparte cu frăție între doi și trei amanți.* EMINESCU, O. I, 140. *Nu e lanț să ție un suflet mai legat, Ca ochii ce revarsă lumină – și păcat!* EFTIMIU, Î. 150. *Moții sunt legați de munți cu lanțuri trainice, cu neputință de rupt.* BOGZA, T. 21. *Nu-i legase nimeni cu lanțul pe acolo pe unde trăiesc.* STANCU, R. A. I, 60, cf. DL, M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., D. ENC. ✦ Fig. Înlănțuire. *Și pofta mea, pe veci nepotolită, Te va înlănțui cu lanț de șarpe.* PILLAT, P. 36. ✦ Obiect format dintr-un șir de verigi metalice prinse unele de altele, cu care se leagă animalele (domestice sau domesticite) pentru a fi priponite sau duse undeva. *După aceea, prin câteva dzile pre fil cu foamea domolind, cu lanțul de grumadzi îl scoate.* CANTEMIR, I. I. I, 168. *Pre un urs casnic îl ținea un țigan în lanț.* ȚICHINDEAL, F.

220/22. *Într-aceste grajduri au vacile legate cu lanțuri.* GOLESCU, Î. 123. *E rea o fiară ce-o ții legată! Când sparge lanțul sare turbată.* BOLLIAC, O. 138. *De vreo zece ani îl ținea în lanț în fundul curții.* GHICA, S. 524, cf. PONTBRIANT, D. *El puse... căței de mici în lanț și nu le dedea drumul decât atunci când nu erau oameni la cârciumă.* SLAVICI, O. I, 122. *Boierul... porunci să dea drumul la doi zăvoi, ce-i ținea la curte în lanț.* ISPIRESCU, L. 179. *Ca un câine scăpat din lanț alerg, mă tăvălesc prin iarbă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 286. *Doi câini mari legați în lanțuri pe sârmă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. *Trei dulăi cât niște urși suri se mâncirăîn lanțurile grele.* AGÎRBICEANU, A. 117. *Câinii rămaseră zi și noapte legați în lanț și... se puseră să urle în fiecare noapte.* C. PETRESCU, S. 16, cf. CADE, DA II_2, 95. *Oamenii țineau zi și noapte zăvozii în lanțuri.* VOICULESCU, P. I, 63. *Un cățel sare lătrând la poartă, dulăii din fundul curții hârâie în lanț.* SADOVEANU, O. I, 61. *O vacă bătrână legată cu un lanț mare rumega uitându-se cu jale la domni.* DAN, U. 133. *În fiecare seară oameni zburliți se ivesc... cu un câine mare alături în lanț.* BOGZA, C. O. 247. *Dudău o ține în lanț pe Didina, ursoaica.* STANCU, D. 182. *Landră adusese câinele lup și-l ținea în lanț.* id. R. A. III, 121. *Un câine roșcat îl lătră, scuturându-și spinarea jumulită, lanțul și coada.* VINEA, L. II, 299. *Câinii lătrau de spaimă-n lanțul lor.* STĂNESCU, D. S. 88, cf. DSR. *Unde-i giocu de bărbați Parcă-s niște câni în lanț.* MARIAN, H. 34. *A legat căței aua cu lanțul, s-apoi a deschis de l-a poftit în casă.* STĂNCESCU, B. 99. *Murgu i legat... Lanțu zornăia, Voinic dișteptа.* DIACONU, VR. 218. *Patru boi cu lanțu-n coarne Intră-n codru morți de foame.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 395. *Câinele lătra în lanț Și lătra și cu ceilalți.* FOLC. MOLD. II, 515. *M-a cerut un lanț... să-j ducă... bou... la cotă.* PORȚILE DE FIER, 146. ✧ (În proverbe și zicători) *A scăpat ca câinele de lanț,* se spune despre un om care se bucură că a reușit să scape dintr-o situație grea. Cf. PANN, P. V. II, 29/15, ZANNE, P. I, 381. *Leul, și în lanț fiind, se uita ca un voinic.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 504. *Voinic la danț Și la război în lanț.* id. ib. IV, 564. ✧ *Câine de lanț* = câine care păzește curtea, gospodăria. Cf. DL. ✦ (Învechit, rar) Laț (**2**), capcană. *Să cunoaștеț că nu va adaoge! Domnul Domnezeul vostru ca să surpe limbile acestea de către fața voastră și vor fi voao întru lanțuri* (l a ț B 1938) *și întru piadici.* BIBLIA (1688), $171^1/34$. *Vânătoriul cel mai mare Avea lanțuri de prinzare. Lanțurile-mi întindea, Păsărica m-o prindea.* ARH. FOLK. VII, 136.

2. Obiect format dintr-un șir de verigi, de inele, de plăcuțe etc. metalice, asamblate între ele (prin diverse procedee), care servește la prinderea, susținerea, fixarea, suspendarea, tracțiunea etc. unor obiecte sau care constituie piesa principală a unui dispozitiv etc.; (învechit și regional) lanțug (**I 2**). Cf. MARDARIE, L. 267/6. *Ceasornicul este o machină de argint spânzurată de lanț pă păretele cămării mele.* POTECA, F. 86/4, cf. I. GOLESCU, C. *Sub dânsul, spânzura în lanțe o bârnă.* BOJINCĂ, A. II, 145/, cf. ISER. *Împregiuru-i având... un lung ocol de cară legate strâns cu lanțuri.* ALECSANDRI, POEZII, 219, cf. LM. *La mijlocul crucii este un cadran de fer cu geam, legat cu lanț de cruce și în care cadran este portretul Mișului meu, în uniformă de cavalerie.* LĂCUSTEANU, A. 268. *Peste piuă prăvăli o bucată de stâncă pe care o legă din toate părțile cu șepte lanțuri de fier.* EMINESCU, O. VI, 319. *Apucă lanțul și-ncepu să coboare găleata printre ghizduri.* CARAGIALE, O. II, 311. *În celălalt sipețel vei găsi o piele de urs și un lanț.* ISPIRESCU, L. 144, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Când sânt vitele noaptea pe câmp, femeia pune lacătul la verigi (lanțul de care e atârnată căldarea).* CANDREA, F. 288. *Butucul se leagă cu un lanț de fier, numit șoflânc în Bucovina.* PAMFILE, I. C. 103. *Au încărcat... mai bine de un sfert de stânjen, l-au legat regulat cu lanțul să nu pice.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 90, cf. CADE. *A poruncit să se lese puntea pe lanțuri.* SADOVEANU, O. XIII, 707. *Puțul cu lanț și roată țipă.* PILLAT, P. 81, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 225. *Cădelnițele... cu sunetul lanțurilor dulce au fost aduse de la veșmântărie.* ARGHEZI, B. 26. *Printr-un lanț, atârna de mijlocul bolții un candelabru mic de alamă cu câteva lumânări.* CĂLINESCU, B. I. 41. *Când auziră zornăitul de lanțuri și osii ale tunurilor sărirăurlând ca niște bezmetici.* CAMIL PETRESCU, O. III, 339, cf. LTR², DL. *A început să cotrobăie după niște lanțuri și curele.* PREDA, Î. 130, cf. DM, DER, CIORĂNESCU, D. ET. *Apucă lanțul și lasă găleata să cadă, huruind, în fântână.* BĂNULESCU, I. 185, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Ne plimbam printre mașinării fără nume, carcase grele de metal cu lanțuri împotmolite în unsoare neagră.* CĂRTĂRESCU, N. 79, cf. D. ENC. *Multe corturi sânt întinse, De pământ cu lanțuri prinse.* TEODORESCU, P. P. 477. *Copilă! dă-mi a ta mână, Că eu sânt de viță bună. Am doi frați Fac la lanț, Două vere Fac inele.* MARIAN, SA. 346, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Carele-mpovărate Cu lanțuri de fier legate.* PAMILE, CR. 102, cf. ALR II 5 634, ib. 5 670, ALR II/I MN 152, 3 947, ib. 3 948/141, 886, ALRM II/I h 415, ib. h 416/141, 886, A III 1, 2, 3, 12. *Fântânile au și lanț și prăjină.* NALR – O II MN 218, 720/975. *Și-a încărcat 12 care împovărate Cu lanțuri de fier legate.* FOLC. MOLD. I, 297, cf. NALR – B II h 231, ib. h 251. ✧ (Ca termen de comparație) *Nuanțe de sentiment... se pierd una în alta și se leagă ca verigile unui lanț.* IONESCU-RION, S. 258. *Această corupere a moravurilor de familie nu era... decât una din verigile întinsei corupțiuni ce cuprindea ca un lanț nedescurcat întreaga societate românească.* XENOPOL, I. R. X, 161. *Rostirea lui „e" a fost ca un lanț cu verigile încurcate.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 453. *Ori și-l împleteau cunună pe cap, lanț de picior sau ce li se năzărea lor, și șarpele se supunea la toate jocurile. Se domesticise.* VOICULESCU, P. II, 250. *Sfoara-n nouă că-ndoia... Și ca lanțul O făcea.* BALADE, II, 107. ✧ F i g. *Geniul e lanțul ce trage lumea spre propășire.* ODOBESCU, S. I, 242. ✧ (Prin analogie) *Dragostea... înseamnă să ai o iubită..., să-i faci lanțuri de margarete, să te pierzi cu ea de mână prin pădure.* CĂRTĂRESCU, N. 83. *Decupam toate lanțuri de hârtie colorată, făceam coliere, dantele și brățări.* id. ib. 217. ✦ S p e c. Lanț (**I 2**) care servește la închiderea unei porți, a unei uși etc. V. v e r i g ă (**2 a**). *Și de nu fu Dumnezeu, cine sparse porțile iadului și rumse încuietorile și lanțurile lui?* NEAGOE, ÎNV.² 222, cf. POLIZU. *Alexe împinse poarta grea de fier... Văzu lanțul pus.* PAPADAT-BENGESCU, O.

II, 361. *Portarul zornăia lanțurile lacătului mare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 210. *Cuconu Vasilică pusese mâna pe lanț și se pregătea să închidă poarta.* SADOVEANU, O. V, 117. *Pe coridor el zări umbra albă a unei femei care închidea o ușă după un zgomot de lanț tras, caracteristic.* ARGHEZI, S. XV, 79. *Grilajul avusese o poartă mare cu două aripi, legată acum cu un lanț.* CĂLINESCU, O. III, 9. *De ce n-ai încuiat poarta, Mariță? Du-te și pune lanțul.* H. LOVINESCU, T. 208. *Fata desfăcu un lanț din spate, ridică poarta și trecu dincolo.* PREDA, DELIR. 31. *Tu n-ai care ferecate, Nici porți în lanțuri legate.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 55. *Ale cui sânt, Doamne, aceste case..., Cu lanțuri de fier legate, Cu porțile ferecate?* PĂSCULESCU, L. P. 43. ✧ *Lanț de siguranță* = dispozitiv montat la ușa unui imobil, care, permițând numai întredeschiderea ușii, blochează pătrunderea în imobil (a unui răufăcător). ✦ Spec. Lanț (**I 2**) cu care se blochează trecerea, accesul undeva. *Toată fața zidului despre curte înșiruită cu un lanț de fier..., lung mai mult de o sută stânjini, luat de la turci în război, cu care vrea să închiză Dunărea dintr-o margine și până în alta, spre a nu putea trece vasele.* GOLESCU, Î. 26. *S-au smuls din țâțâni porțile Parisului, s-a interzis închiderea străzilor cu lanțuri, s-au cerut sume mari de răscumpărare de la fiecare dintre cei mai bogați.* IORGA, P. A. II, 307. *Curtea Palatului, mărginită cu borne legate cu lanțuri, era și ea plină de curioși.* CAMIL PETRESCU, O. II, 329. ✦ Spec. Lanț (**I 2**) de care este prinsă o ancoră; lanț sau sârmă groasă cu care se fixează o ambarcație la mal. *Asupra țărmului se găsește lanțul unei barce sfărâmat.* HELIADE, L. B. I, 89/16. *Îndată căzu ancora și lanțul se lăsă cu zgomot.* BARONZI, C. I, 10/21. *Se duseră către o luntre ce un marinar al vamei o ținea de un lanț lângă chei.* id. ib. 123/17. *Unul dintre dânșii apucă lanțul luntriței și începură să vâslească.* SLAVICI, O. II, 13, cf. MACEDONSKI, O. IV, 67. *Ancora căzu la fund, cu zgomot de lanțuri.* SĂM. IV, 26. *Lanțuri speciale de ancoră.* ABC MAR. *„Mircea", desfăcut din legăturile de la uscat, se mișcă încet, trăgându-și pe nară cu-n zăngănit fioros lanțul ancorei ce se desprinde de pe fund.* BART, S. M. 14. *Trebuie să începi prin a desena o ancoră cu lanț.* CĂLINESCU, C. O. 327. *Îndată, mai repede decât ai vira o cheie de lanț, vestea... s-a întins în tot portul.* TUDORAN, P. 30, cf. L. ROM. 1984, 186. *Un caic e priponit Cu trei lanțuri de argint Că de tei n-a mai găsit.* TEODORESCU, P. P. 559, cf. GLOSAR REG. *Cu caicu priponit, Numa-n lanțuri de argint.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 156. ✦ Spec. Lanț (**I 2**) subțire de care sunt suspendate greutățile la ceasul de perete (cu pendul). *Clipoceala tacâmurilor, zgomotul de sorbire se amestecau cu hârâitul pendulei, al cărei lanț se prăbușea vizibil la răstimpuri.* CĂLINESCU, O. I, 50. *Ceasornicele cu cuc... au scheletul de lemn (fag), iar mecanismul motor e cu greutăți suspendate de un lanț.* LTR² IV, 110. *Ceasul ei cu lanț ticăia foarte tare. Nu l-a tras nimeni, că merge anapoda.* T. POPOVICI, SE. 570. ✦ Spec. (La pl.) Asamblaj de lanțuri (**I 2**) care se fixează pe pneurile unui vehicul pentru a-i permite să ruleze pe terenuri alunecoase. *Să fi legat roatele cu lanțuri, Nu vă prăvăleați în șanțuri.* NUNTA, 198. ▭ *În condiții de polei, autoturismele trebuie echipate cu lanțuri.* ✦ (Popular) Lanț (**I 2**) care leagă grindeiul plugului de rotile sau de cotigă; potâng (**1**). Cf. ALR I 894, NALR – O IV h 640, ALR – M III h 847/227. ✦ Spec. (Popular; și în sintagma *lanț de împiedicat*, ALR II 5 634/272, 279). Piedică (**4 a**) la car sau la căruță; opritor (**II 2**). Cf. LB. *Ne-am pomenit cu isprăvnicelu... că ne ia lanțurile carălor* (a. 1836). DOC. EC. 647, cf. DDRF. *Sforăitul cailor, zornetul cadențat al lanțurilor de la opritori te fac să-ntorci capul și să te uiți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 339, cf. DA II_2, 95. ✦ Spec. (Transilv., Ban. și prin nordul Munt.) Lanț (**I 2**) scurt (prevăzut cu belciuge la capete) cu care se leagă tânjala (**1**) de proțap; (popular) cârcel, verigă (**2 j**). Cf. ALR SN I h 24, ALRM SN I h 18. ✦ Spec. (Regional) Fiecare dintre cele două lanțuri (**I 2**) care leagă la car, la căruță sau la sanie capetele crucii de capetele osiei; (popular) lambă[1] (**3**), vătrai (**I 3**), (regional) lănțuș (**1**), costiș, întinzătoare (v. întinzător). *Când lamba e făcută dintr-o singură bucată de fier i se zice vătrai, iar când în loc de frânghie se întrebuințează lanțuri, ea se numește lanț sau lănțuș.* DAMÉ, T. 10, cf. 11, 15, 16, DA II_2, 95, DSR 465, 1 065, A III 6, ALR – M III h 859/236, ib. IV MN 339, 2 091/222, 227, 231. ✦ Spec. (Regional) Lanț (**I 2**) care se fixează în partea dinainte a tânjelei (**1**) și de care se prinde jugul; cătușă, tânjăluță. Cf. ALR II 5 080/769. ✦ Spec. (Prin sud-vestul Transilv.) Fiecare dintre cele două lanțuri (**I 2**) care leagă pieptarul hamului de orcic; (regional) știr[1]. V. șleau[3] (**I**), șteang (**3**). Cf. A III 4, 18, NALR – B II h 293/82. ✦ Spec. (Regional; în sintagmele) *Lanțul câscâciurilor* sau *lanțul de strâns* = lanț (**I 2**) care ține în loc roata morii de vânt; halat. Cf. DAMÉ, T. 162, PAMFILE, I. C. 188. ✦ Spec. (De obicei urmat de determinări care arată modul de alcătuire sau destinația) Lanț (**I 2**) cu ajutorul căruia se transmite o mișcare. *Pentru transmiterea mișcărilor de rotație se mai întrebuințează așa-numitele lanțuri fără zgomot sau lanțuri dințate.* SOARE, MAȘ. 129. *Se găsesc dispozitive de mișcat ițele cu ajutorul lanțurilor excentrici.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 286. *Lanțurile cu spațiu liber între eclise, numite și lanțuri Gall, pot fi cu zale scurte sau cu zale lungi.* LTR². *Lanțul articulat este format din zale de forme diferite articulate între ele cu bolțuri.* DER. *Lanțul cinematic, sistem de elemente legate prin cuple cinematice,... servește la transmiterea mișcării.* ib., cf. M. D. ENC. ✧ *Lanț de havat* = organ al unor mașini de havat care poartă cuțitele și le imprimă mișcarea necesară pentru tăierea rocilor. Cf. M. D. ENC., D. ENC. ✦ Spec. Lanț (**I 2**) care transmite mișcarea de la pedale la roțile bicicletei, trotinetei, motoretei etc. Cf. L. ROM. 1954, nr. 2, 95. *Bicicletă fără roate, la care pedalele și lanțul acționează un disc frânat.* ABC SĂN. 67.

3. (La pl.) Scrânciob (**1**) cu mișcare circulară sau orizontală, acționat de oameni, de cai sau de motor. Cf. LEXIC REG. 61. ▭ *Copiii se dădeau, la bâlci, în lanțuri.*

4. Instrument pentru măsurarea lungimilor de teren, format dintr-un șir de (aproximativ 50 de) vergele metalice groase sau dintr-o bandă lungă de oțel, cu gradații în sistemul metric, având la capete două inele care servesc la întinderea și la transportatul acestora;

(învechit, rar) lanțug (**I 3**). V. panglică (**2**), ruletă (**1**). *Uneltele care-s de lipsă spre măsurătură sânt: a) stângin de lemn..., b) lanț măsurătoriu.* AȘEZ. 74/4. *Lanțul cel de măsurat trebuie să fie de zece stângini.* ib. 74/12. *În Francia și în Belgia se întrebuințează de lanț decametru și dublu decametru.* MĂS. GR. 203/31, cf. 203/26, COSTINESCU. *Având ocaziune de a cutreiera în toate sensurile cu lanțul și cu țărușele moșiele mănăstirești și boierești, a însemnat în condicuțele sale orice monumente antice, cetăți, movile și șanțuri..., descriindu-le cu de-amăruntul.* ODOBESCU, S. II, 412, cf. ENC. AGR., LTR², DL, DM. *Pentru măsurarea unei lungimi pe teren se întrebuințează cu deosebire lanțul sau panglica. Lanțul are o lungime de 10 m, format din 50 vergele de sârmă groasă terminate la capete cu câte un inel.* TRIGONOM. 115, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

5. (De obicei însoție de determinări care indică nume de metale, introduse prin prep. „de") Lanț (**I 2**) mic, subțire, de obicei din metal prețios, care servește ca podoabă; (învechit, rar) lanțug (**I 4**), lănțișor (**I 3**), lănțuș (**2**). V. colan. *Scoase inelul den deagetul său și-l deade în mâna lui Iosif și îmbrăcă în veșminte de mătase și în vison, și lanț (*colan B 1938*) de aur aruncă-i în grumazi.* PO 143/21. *Fă și hojenului den curat aur lanțure (*lănțujele B 1938*) cu câte doao capete.* ib. 272/10, cf. MARDARIE, L. 129/16. *Puse lanțul de aur prejur grumazul lui.* BIBLIA (1688), 31²/30. *Au dăruit pă solii lui Mihai Vodă cu lanțuri dă aur.* R. POPESCU, CM I, 326. *O păreche de gripțori... era puși preste lanțuri de aur.* AETHIOPICA, 79ʳ/16. *Cere... o salbă de 30 gălbinași, alta... cu lanț* (a. 1778). IORGA, S. D. XI, 98. *Voinicii tineri... toți cu lanțuri de aur.* ALEXANDRIA (1794), 45/1, cf. LB. *Pe soli îi dărui cu lanțuri de aur.* F. AARON, I. II, 275/6. *Îi puse în gât un lanț de aur ca grație și dar al Maiestății Sale.* BARIȚIU, P. A. I, 92. *De vrei să fii episcop, c-o mantie vărgată Înfășură-ți trufia, îți pune-un lanț de aur, Sub mitră strălucită ascunde-ți capul sec.* NEGRUZZI, S. II, 180. *Femeia alese un lanț de aur care putea face cinci ludovici.* BARONZI, C. III, 319/22. *Un lanț de același fel, dar mai lung și destinat a se pune pe cap sau a încinge bărbia, leagă îmbii cercei, care se înfigeau în coade cu câte un cârlig și atârnau până pe pept.* ODOBESCU, S. I, 420. *Mai erau și lanțuri, și brățare, și salbe de mărgăritare, și potir.* SLAVICI, O. I, 319. *Purta jiletcă albă, cu lanț de aur gros și lat de după gât în jos.* MACEDONSKI, O. III, 141, cf. DDRF. *Tezaurele dace de argint... cuprind... fibule, coliere, brățări, lanțuri de piept și de cingătoare.* PÂRVAN, G. 555. *O „pendantivă", prelungă, migdălată, atârnată de un lanț invizibil de argint, își juca focurile filigranate din pulbere diamantină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 288. *De gât spânzurau lanțuri de aur, împodobite cu pietre scumpe.* C. GANE, TR. V. II, 354. *Era îmbrăcat cu strai scump și purta la gât lanț cu zale de aur.* SADOVEANU, O. XIII, 322. *Un scarabeu de smarald pe lanț.* ARGHEZI, B. 100, cf. DL, DM., M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Rochia îi vine până la bărbie și-n jurul gâtului stă un lanț lung de care atârnă o cruce masivă de argint.* STEINHARDT, J. 139, cf. D. ENC. *Îi ieu inel de logodnă, îi iau lanț la gât, îi iau cercei.* PORȚILE DE FIER, 183. ✦ Spec. Lanț (**I 5**) care se atașează la ceasul de buzunar (pentru a-l fixa). *De te-i întâlni cu Nicoliță... să-i ceri ceasornicul ce l-am lăsat să-l dreagă și să-i puie lanțu* (a. 1812). IORGA, S. D. XII, 169, cf. POLIZU. *Mai multe lanțuri de aur la ceasornic.* GHICA, S. 150, cf. DDRF. *Flury roagă... să-i trimită pentru acel agent un ceasornic de aur cu lanț.* XENOPOL, I. R. X, 225. *Mâna i se juca cu lanțul gros de aur, care-i încingea pântecele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 48, cf. DA II_2, 95. *Întrebam pe cei cu lanț la jiletcă.* BRĂESCU, A. 170. *Uneori stătea răsturnat într-un jilț, în cerdac, picior peste picior, cu mâna stângă lăsată de-a lungul scaunului, cu dreapta mișcând încet lanțul de aur al ceasornicului.* SADOVEANU, O. III, 270. *Domnu Mateieș își scoase ceasornicul cu lanț și se uită să vadă câte ceasuri sunt.* id. ib. VII, 389. *Omulețul... își sprijini de masa lui Silion vesta proeminentă, pe care strălucea un lanț de aur, bătrânesc.* VINEA, L. I, 130.

6. Lucrătură simplă făcută cu croșeta, sub forma unui șir de ochiuri înlănțuite; lănțișor (**I 4**), (regional) lanțug (**I 5**). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (Regional) Cusătură decorativă făcută pe altițe; râu (**3**), (regional) șir (**A 1 5**); za² (**3**). Cf. com. din DÂMBOVIȚA.

II. S. n. (Mai ales la sg.; de obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") **1.** Șir (**A I 1**) (continuu) de ființe sau de lucruri de același fel sau asemănătoare; rând (**1**), șirag (**B 1 1**), (învechit, rar) lanțug (**II**). V. cârd, convoi, serie (**4**), succesiune (**1**). *Un lanț de dughene de lemn mucede... alcătuiesc una și singură uliță.* NEGRUZZI, S. I, 194. *Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț.* EMINESCU, O. I, 87. *Ajunși acolo, izbutiră să se rupă din lanț și să se abată pe bătătura cârciumei zisă la Puican, ca să-și mai tragă sufletul și să adape juncanii.* CHIRIȚESCU, GR. 142. *Colo... un lanț de stele mici și dese. Nu e pe tot cerul o constelație mai frumoasă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 267. *Am întâlnit așezările preistorice făcând lanț aproape neîntrerupt pe tot țărmul getic.* PÂRVAN, G. 47. *Nenumărați, ca un neîntrerupt lanț de licurici pe cele două laturi ale drumului meu, văd, când caut amintiri, numai „ochii".* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 96, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Plutește un lanț de lebede albe.* BACOVIA, P. 47. *Costea Lipan se uită posomorât la lanțul automobilelor și la îmbulzeala trecătorilor de pe trotuar.* C. PETRESCU, C. V. 164, cf. DA II_2. *Doctorul privea confuz la defilarea neîntreruptă a lanțului de cafenele.* BART, E. 127. *Într-un lanț de case mici se ridică din loc în loc niște clădiri gigantice.* id. s. m. 42. *Până a se unifica prin rațiune și instituții, omenirea povestitoare este una. Anton Pann face parte din verigile marelui lanț.* VIANU, L. R. 56, cf. LTR², DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. ✧ (Adverbial) *În fața fierăriei lui Oanță carele stau lanț.* STANCU, D. 230. ✧ Loc. adv. **În lanț** = unul după (sau lângă) altul; continuu, neîntrerupt. *De-a lungul țărmului stâng se-nșiră satele-n lanț.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. DM, M. D. ENC. ✧ Expr. **A se ține lanț** = a se afla unul după (sau lângă) altul, a se lega unul de altul; a se înșirui. *Pe tot acest drum să țin lanț casele.* GOLESCU, Î. 125. *Munții... se țin lanț ca un șir, a cui margine de sus se numește culme.* GENILIE, G. 121/16,

cf. POLIZU. *Linia grădinilor era întreruptă de un șir de magazii, care se țineau lanț una de alta.* GHICA, S. 534. *De la un capăt la altul al țării, moșiile se țineau lanț.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 173. *La dreapta drumului... se țin lanț zăvoaiele Ialomiței.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 56. *Pădurile se întindeau înainte, albăstrii, ținându-se lanț cât vedeai cu ochii.* SADOVEANU, O. V, 721. *În șirul de cafenele ce se țin lanț una de alta în lungul cheiului, lumea sta la umbră.* BART, S. M. 59. *Lacurile din jurul orașului ținându-se lanț înghit, în verdeața lor, orașul zidit.* CĂLINESCU, C. O. 191. *Ismail porni pe strada desfundată... aruncând câte o privire în vitrinele prăvăliilor care se țineau lanț.* TUDORAN, P. 504. **A face lanț = a)** a se înșirui unul lângă altul pentru a-și transmite un obiect din mână în mână. *Un alt pâlc de oameni nevoiași fac lanț, trecând de la om la om donițe și găleți cu apă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 369; **b)** a încercui. *Au ieșit rumânii în uliță, soldații i-au împins spre primărie, au făcut lanț în jurul lor.* STANCU, D. 160. ✦ Șir, succesiune de forme de relief (pozitive); s p e c . (de obicei la sg.; determinat prin „munților", „de munți", „muntos" sau printr-un nume propriu ori cu valoare de nume propriu) sistem muntos constituit din grupuri de culmi, aproximativ paralele, care se succed pe distanțe mari, urmând în general o direcție axială determinată; catenă muntoasă. *Ea îi desena lanțurile câmpiei.* HELIADE, L. B. I 191/12. *Un lanț de munți goli și arși de soare închide orizontul de-a dreapta noastră.* ALECSANDRI, O. 313, cf. COSTINESCU. *Transformarea organică nu poate fi aceeași... pentru cele* [ființele] *de pe un versant ca și pentru cele de pe alt versant al unui lanț de munți.* CONTA, O. F. 298. *Le trimise... ca parte de pradă cuvenită aliatului său Ioan, stăpânitorul regiunii Zagora, înlăuntrul lanțului de munți al Balcanilor.* EMINESCU, O. XIV, 93. *Regele... începe să treacă lanțul Carpaților ce se ridică între Ungaria și Moldova.* id. ib. 195, cf. ȘĂINEANU. *Un lanț de stânci înșirate strâns una lângă alta..., oferă privitorului un aspect pompos.* TURCU, E. 42. *Norii dinspre miazănoapte se întunecau, luau fețe de granit vânăt, și lanțul acesta de munți fantastici părea acum grozav de înalt.* SANDU-ALDEA, D. N. 121. *Spre apus și miazănoapte se grămădeau într-un lanț nesfârșit dealuri țepișe, cari spre vârf se rotunjeau, părând uriașe funduri de căldări.* AGÎRBICEANU, A. 72. *Acest din urmă, numit în cursul său superior Sibișel, izvorește în Apa-Cumpănită... și desparte mai multe lanțuri de munți.* PĂCALĂ, M. R. 6. *Dealurile devin munți, al căror lanț umple întregul cerc al vederii din partea aceea.* HOGAȘ, DR. I, 5. *Mă uit la lanțul ăsta pașnic de coline verzi cu câte o coamă pleșuvă pe vârful lor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 130. *Valea Ampoiului... e șerpuitoare și-i închisă între două lanțuri de dealuri.* GR. S. II, 23. *Vom admite ca hotărnicire geografică între cele două dialecte lungul crestei lanțului balcanic.* GR. S. III, 95, cf. CADE. *Turcii cu aliații lor, trecând în Podolia, au urmat cursul Nistrului în sus,... având fluviul la dreapta și lanțul Carpaților la stânga.* ARH. FOLK. I, 99. *Spre răsărit, alte lanțuri de munți.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 183, cf. DA II_2, cf. SCRIBAN, D. *Tot lanțul de munți de la Câineni până la Titești a fost declarat proprietate a familiei domnitoare.* OȚETEA, T. v. 39. *Suprafața se împarte în multe lanțuri de coline, care s-au format prin adâncirea văilor în urma ploilor de primăvară.* DOMBROWSKI, P. 28. *Eminescu a plecat... către lanțul albastru al munților de graniță, pe sub poalele cărora sclipesc satele mărginenilor.* CĂLINESCU, O. XI, 92. *Din cerdacurile Alhambrei, lanțul cărunt de zăpezi al Sierrei Nevada pare un decor cartonat, pe care-l poți atinge cu mâna.* RALEA, S. T. I, 352. *Acum se vede bine de tot tot malul bulgăresc ca un lanț de dealuri, ba ici-colo se zăreau și căsuțe aciuate pe el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 171. *Undeva, foarte departe, la miazăzi, un lanț neîntrerupt de munți desparte lumea în două.* BOGZA, C. O. 258. *Tot lanțul munților e stăpânit de câțiva oameni.* STANCU, D. 501. *Transilvania și Banatul sunt apărate de lanțul Carpaților.* AGROTEHNICA, I, 271. *Teritoriul din fața lanțului carpatic este constituit din trei unități diferite.* MG I, 109. *Sunt încă alte lanțuri de munți în fața noastră.* LABIȘ, P. 204. *Linia* [despărțitoare] *începe de la Marea Adriatică..., o apucă spre nord, apoi spre răsărit, de-a lungul lanțului Balcanilor, până la Marea Neagră.* PANAITESCU, C. R. 63. *Curgând paralel cu Carpații, el ia decizia de a-și schimba direcția, de a tăia munții, luptând cu lanțurile lor uriașe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 9/5, cf. M. D. ENC., DREV, DSR, v. BREBAN, D. G., D. ENC. ✧ F i g . *E umbra unor nouri, albii, ușori, mărunți, Ce lunecă sub soare, clădind un lanț de munți.* ALECSANDRI, POEZII, 34. ✦ (Chim.) Șir format din mai mulți atomi (de carbon) legați între ei; catenă. Cf. MACAROVICI, CH. 424. *Se acceptă că în acest mod pot reacționa și grupele OH de la mijlocul lanțului, rezultând macromolecule ramificate, de silice tot mai săracă în apă.* CHIRIȚĂ, P. 89, cf. LTR^2, DL, DM, DEX, DSR. ✦ (Anat.) Șir de elemente identice (macroscopice sau microscopice) care constituie o entitate anatomică sau funcțională; catenă. *Toți ganglionii formează un lanț nervos cu aspectul de scară, de unde provine și numele de sistem nervos scalariform.* ZOOLOGIA, 37. *Urmează lanțul ganglionar alcătuit din cinci perechi de ganglioni toracici.* ZOOLOGIA, 58. ✦ (Telec.; și în sintagma *lanț de transmisiune*, DER) Ansamblul dispozitivelor, aparatelor și instalațiilor care asigură realizarea uneia sau a mai multor căi de transmisiune a semnalelor purtătoare de informație. Cf. DER, L. ROM. 1987, 510. ✦ (Mil.) Grup compact de militari dispuși în linie dreaptă. *Și-acu la șanț! Noi rupem lanțul Și scoborâm de-a valma șanțul.* COȘBUC, P. II, 42. *În stânga, din porumbiște, țâșnește un lanț de ostași și aleargă înainte ca o armonică.* REBREANU, B. 117. *Îi înconjură îndată un lanț de soldați mulți, în uniforme verzi, cu puștile în bătaie: jandarmi bulgari.* VOICULESCU, P. II, 155. *În urma noastră, pârâră multă vreme puștile pe lanțul sentinelelor.* SADOVEANU, O. II, 86. *Lanțul soldaților a rămas strâns.* STANCU, D. 163. ✧ *Lanț de trăgători* = formație de luptă în care militarii sunt dispuși și acționează pe aceeași linie de front, la intervale de câțiva pași unul de altul. *Gloanțele tot mai des șuierau pe deasupra... lanțului de trăgători.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 30. *Un lanț de trăgători ajunsese acum în dreptul meu.* id. ib. 33, cf. DER, M. D. ENC., D. ENC. ✦ Șir de dansatori care se țin de mână, de braț etc. pentru a forma, de obicei, un cerc. *Întins-au lanț de hori O gloată de-Oreade.*

COȘBUC, P. II, 52. *Clericul..., între două fete, s-a prins și el în lanțul horei.* AGÎRBICEANU, A. 139. *Îi agață privirea în trecere un lanț de cadril, ridicol.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 332. *În interiorul primului lanț al horei se formează un al doilea.* GR. S. I, 82. *Când muzica zicea sârbe și bătute... lanțurile de flăcăi se frământau în joc.* SADOVEANU, O. II, 103. *Cântau lăutari, se învârteau părechi-părechi în jocuri foarte iuți, ori porneau lanțuri, vârtej, cu chiote.* id. ib. IV, 67. ✧ (Adverbial) *Se prindeau lanț și perechi-perechi, numai flăcăi sau numai fete, se apucau cu mâinile la spate.* PÂRVESCU, C. 47.

2. (Cu sens temporal) Succesiune de acțiuni, fapte, întâmplări, evenimente etc. de același fel; șir (**A II 1**), șirag (**B II**). V. serie (**4**), suită (**2**). *Să privesc nemărginitul lanț al anilor mei celor viețuiți.* MARCOVICI, C. 90/10. *Lanțuri de nenorocire și șirag de pătimire Au ajuns trista mea viață, numai spr-a me chipuire.* HRISTOVERGHI, P. 31/3. *Tot fierbe-n capitală și lumea își propune Un lanț de fericire, un șir de lucruri bune.* BOLLIAC, O. 90. *În lume sânt atâtea condițiuni câți și oameni, un lanț de inegalități.* GHICA, S. 230. *Al necazurilor mele lanț nesuferit și greu L-ași vedea că se desparte și n-apasă pieptul meu.* SION, POEZII, 223/18. *A noastră fericire Schimba... vremea trecătoare în lanț de sărutări!* ALECSANDRI, P. I, 139. *Orce faptă este o verigă ruptă dintr-un lanț infinit.* MAIORESCU, CR. II, 386. *Am plecat cu bucuria în suflet că nu am mai adăugit încă o verigă la lanțul lung al ticăloșiilor mele.* CONTEMPORANUL, I, 29. *Vizirul arată cum creditul statului e nimicit, finanțele ruinate, administrația un lanț de abuzuri ce duce țara la peire.* EMINESCU, O. IX, 153. *Patriotul ungur își desfășură curând planul întreg, din care înființarea academiei era numai întâia verigă a lanțului.* XENOPOL, I. R. XII, 10, cf. ȘĂINEANU. *Țânta mi-am pus-o în continuarea familiei strămoșești, în adaugerea unei noauă verigi la lanțul ei secolar.* SBIERA, F. S. 142, cf. ALEXI, W. *Prins asupra faptului și încolțit, acesta nu se codise să adaoge la lanțul de nelegiuiri al neamului său o însângerată verigă.* M. I. CARAGIALE, C. 65, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Chiar când dezamăgirea rupe lanțul faptelor, pentru a face loc oratorului, cuvântul său nu se înstrunează pentru vestejire și pentru blestem, ci pentru mărturisirea sentimentului său îndurerat.* VIANU, A. P. 30. *Caty încercui gâtul lui Ciocârlan într-un lanț de sărutări.* CĂLINESCU, S. 191. *Recetirea romanului lui Filimon... constituie un lanț de surprize.* PERPESSICIUS, M. IV, 104. *Omul reprezintă un abia perceptibil moment din acest lanț fără sfârșit.* RALEA, S. T. III, 28. *Adesea un copil schimbă destinul unei familii, marcând prin nașterea lui... începutul unui lanț nesfârșit de nenorociri.* PREDA, R. 222. *Avea pe altul arestat, împotriva căruia exista un lanț de probe indirecte.* id. M. S. 264. *Este un lanț continuu de manifestări, trezite după inițialul semnal ibsenian.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 16, 19/1. *Războiul balcanic este o verigă din lanțul evenimentelor care marchează falimentul rânduielilor medievale.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 8. *Viața ei până la îmbolnăvire a fost un lanț de decizii bune sau rele,... controlate numai și numai de ea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 19/1. *Ființa este o verigă într-un lanț de reîntrupări succesive, de răsfrângeri și armonizări provizorii de elemente contrare.* SIMION, S. R. III, 219, cf. D. ENC. *Despre prietenie, ca și despre un lanț real al tuturor discuțiilor noastre aș vrea să scriu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 6/1. ✧ (Adverbial) *Nouă zile, lanț, a ținut nunta cu cheful ei.* PAMFILE, D. 77. ✧ Loc. adv. și adj. **În lanț** = continuu, neîntrerupt; în serie. *Cele mai multe dintre ele au înfățișarea unei serii narative, alcătuită după tehnica nuvelei „în lanț".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 12/2. *Se comit greșeli și infracțiuni în lanț.* SPORTUL, 1979, 9 133, 2/1. ▭ *S-au produs accidente în lanț.* ✧ Expr. **A se ține lanț** = a se succeda în număr mare; a se produce, a se petrece fără întrerupere, continuu, mereu. *Câte neajunsuri, toate se țineau lanț, de ajunsese bietul împărat în sapă de lemn.* ISPIRESCU, L. 394. *Petrecanii, ca cea de-acum, se țineau lanț din primăvară.* AGÎRBICEANU, A. 356. *Atât în valea Savei și Moravei, cât și în întreaga Bulgarie actuală, năvălirile se țin lanț.* PÂRVAN, G. 95, cf. CADE, DA II_2, 95. *Ospețele și plimbările se țineau lanț.* VISSARION, B. 367. *Năcazurile se țin lanț de capul meu.* VLASIU, D. 238. *Când începeau a bate brumele și se țineau lanț clăcile, se întorcea și el cu două antale de vin.* SADOVEANU, O. XIX, 204. *Concentrările se țin lanț de aproape doi ani, ruinând gospodăriile.* ARH. FOLK. VII, 42, cf. SCRIBAN, D. *Se țin lanț spargerile în oraș.* KIRIȚESCU, G. 214. *De câtva timp autopsiile se țin lanț, în urma crimelor ce s-au înmulțit.* ULIERU, C. 16. *La aceasta, reuniunile se țineau lanț și fel de fel de personaje marcante... se perindau pe la ea.* CĂLINESCU, S. 625. *Aflăm din când în când că bătăliile se țin lanț.* STANCU, D. 436, cf. DL, DM. *Aceste tulburări sociale și politice, care se țin lanț, nu rămân fără ecou în viața culturală a țării.* IST. T. I, 145. *Alergările de probă se țin lanț pe izlazuri.* BĂNULESCU, C. M. 77, cf. M. D. ENC., DEX. *Discuțiile despre structura universului se țin lanț.* MS. 1980, nr. 1, 27, cf. V. BREBAN, D. G., com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ZANNE, P. III, 204.

3. Desfășurare continuă (și regulată) a unui proces, a unui fenomen etc.; coerență, înlănțuire logică. V. curs, fir, mers[1] (**5**), șir (**A II 2**). *Dulce și amăgitoare noapte! prin ajutorul tăcerii și al întunericimei tale dezvăluind lanțul cugetărilor mele, descoper un suflet nemuritor.* MARCOVICI, C. 14/21. *Începând de la izvorul în care viața cură,... Ce lanț de înșirătură!* CONACHI, P. 270. *Fiecare acțiune a noastră trebuie să fie o verigă din lanțul ce numim principiu.* CONV. LIT. IV, 218, cf. COSTINESCU. *Polisilogismele sânt astfel împreunate, încât formează oarecum un lanț de argumentări.* MAIORESCU, L. 99. *Simțim repulsiune neinvincibilă de a considera liberul arbitru ca... altceva decât un subterfugiu destinat să marcheze ignoranța noastră eventuală privitoare la o verigă oarecare din lanțul cauzalității.* CONTA, O. F. 131. *Precum rezultă din chiar natura ecuațiunii, nu se poate niciodată ca din lanțul de cauze și efecte un membru sau o parte a lui măcar să devie nul.* EMINESCU, O. XIV, 953. *Întorcându-se de-acolo-ncoace către clipa de față, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanțul vieții.* CARAGIALE, O. I, 39. *Urmam... să reconstruiesc lanțul impresiilor mele încă fierbinți.* id. ib. VII, 525. *În lanțul nesfârșit de fenomene, în șirul fără margini de*

cauze și efecte, nu poți lămuri un fenomen fără să atingi întregul lanț. GHEREA, ST. CR. II, 105. *Ruptura lanțului cauzalității universale... conduce neapărat la atomizmul și misticizmul intelectual.* ARHIVA, X, 26. *Omul... este... și o verigă din lanțul etern al vieții spirituale.* SBIERA, F. S. 311. *Visele m-au prins în lanțul lor, când mi-a vorbit ea.* PETICĂ, O. 287. *Ce e omul de vină de el singur? Din picătura din care s-a creat, de ceea ce a fost adus în ea de lanțul nesfârșit al eredităților?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 8. *Lectura unei documentări etimologice serioase te ajută foarte adesea să găsești veriga ce-ți lipsea în lanțul ce duce la elucidarea etimologiilor ce le urmărești.* DR. IV, 1 323. *Nimeni nu refuză respectul oricărei formule de tranziție din lanțul neîntrerupt a progresului estetic.* LOVINESCU, S. V, 335. *Scopul... devine și o cauză regresivă, scopul realizat fiind ultima verigă a lanțului cauzal compus din aceste mijloace.* D. GUSTI, P. A. 107. *Acele ingenuase asociații de idei... îl ajutau să descopere zalele pierdute din lanțul ce leagă sensurile unui cuvânt în evoluția lui de veacuri.* DR. X, 3. *Determinismul evoluționist... neagă puterea de cauzalitate imediată a rațiunii ca formă de cunoaștere, dar admite intrarea ca factor în lanțul cauzal a ideologiei unei epoci, luate ca fenomen.* CĂLINESCU, O. XIII, 132. *Ce este, de exemplu, instinctul de a suge la copil, decât un lanț de reflexe, cel mult coordonate după un scop?* RALEA, S. T. II, 167. *Poate fi pus în legătură cu dezvoltarea gândirii și gradul de regularitate a derivării, gradul de menținere a lanțului asociativ între o categorie de cuvinte radicale cu o anumită categorie de derivate formal analoage.* SCL 1954, 294. *N. Vătămanu studiază... întregul lanț al medicinei noastre populare.* CIOCULESCU, I. C. 14. *Deducția analitică... este o anumită mânuire a silogismului, într-un lanț de silogisme.* JOJA, S. L. 141. *Lasă-mă să vorbesc, să nu pierd lanțul.* IL mai 1960, nr. 5, 32. *Concluzia are, pe lângă o valoare filosofică, și una practică; ea izvorăște nu doar din lanțul unor argumente teoretice..., dar și din chemarea mai adâncă a firii lui Maiorescu.* N. MANOLESCU, C. M. 38. *Lanțul cauzal exprimă perfect „pierderea" acestui tip de devenire.* NOICA, D. 43. ✧ (Ca termen de comparație) *Vedem că are toată lucrarea pricina ei, ca lumina și căldura pe soare, și o pricină pe alta și alta pe alta., și se țin înșirate și atârnate o pricină de alta ca un nemărginit lanț.* EPISCUPESCU, O. Î. XV/17. *Nemărginita, nesimțita trecere de la fenomen la fenomen le leagă pe toate ca într-un lanț care se întinde.* IONESCU-RION, C. 54. ✧ *Reacție în lanț* = **a)** (fiz., chim.) proces prin care o reacție inițială generează un produs instabil care reacționând, la rândul lui, generează un alt produs instabil și tot așa, antrenând o lungă succesiune de reacții. Cf. MACAROVICI, CH. 203, DM, M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN 1 210; **b)** (fig.) succesiune de fapte, de fenomene etc. legate cauzal, care se declanșează unele pe altele. *Blocajul financiar a generat o reacție în lanț, paralizând economia țării.* (Lingv.) *Lanțul vorbirii* (sau *vorbit*) = succesiune de unități lingvistice distincte care formează enunțuri. *Pe cale sintagmatică, unitățile se definesc în raport cu lanțul vorbit.* L. ROM. 1980, 7. *E. Petrovici insistă tocmai asupra comportării sunetelor controversate în lanțul vorbirii.* ib. 1981, 293. (Biol.) *Lanț trofic* = unitate funcțională de transformare a substanței și de transfer de energie, alcătuită dintr-un șir de specii, ce începe cu baza trofică și se sfârșește cu un răpitor sau cu un hiperparazit. (Cibernetică) *Lanț cauzal închis* = feedback. Cf. DEX – S.

4. Succesiune, dispunere ordonată a elementelor unui ansamblu; ierarhie, scară (**III 2**), șir (**A III 1**). *Ca un inel strălucitor, el ține mijlocul lanțului celui nemărginit al ființelor care începe de la ziditor.* MARCOVICI, C. 11/10. *Să-l facă vrednic de cinste în ochii tuturora treptelor de oameni. Aceasta dar trebuie să fie sfârșitul silințelor lui, căci treapta ce el ține în lanțul societății îi înlesnește foarte mult toate mijloacele într-aceasta.* id. ib. 227/24. *În ce argumentare posibilă se va găsi lanțul de unitate între garda civică și comisia legislativă cu inalienabilitatea pământului țăranilor?* MAIORESCU, D. III, 238. *Putem asemăna societatea, cum e azi, c-un lanț ori mai bine cu o scară, unde fiecare om e deasupra sau dedesuptul celui ce e mai aproape.* CONTEMPORANUL, II, 310. *Jandarmii, această ultimă zală din lanțul autorității..., rămân... indiferenți.* ATILA, P. 9. *Verigă de tranziție într-un lanț social extrem de simplu, Venturiano este un produs spiritual specific bucureștean.* CONSTANTINESCU, S. II, 33. ✦ (De obicei urmat de determinări) Totalitatea ființelor imaginate ca o serie, începând de la cele mai simple la cele mai complexe. V. s c a r ă (**III 1**). *Viața individului... nu este decât o verigă ce leagă trecutul cu viitorul în lanțul ființelor organice.* CONTA, F. 259. *În lungul lanț al viețuitoarelor până la om, deosebirea de căpetenie de la una la alta a fost un spor de pricepere.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 21.

III. S. n. **1.** Veche unitate de măsură (agrară) pentru lungimi, egală cu 19,67 m în Muntenia și cu 22,30 m în Moldova; lungime egală cu această unitate de măsură. V. f u n i e, o d g o n (**2**), p r ă j i n ă (**3**), s f o a r ă (**2**). Cf. DDRF, ȘĂINEANU, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET., TAMÁS, ET. WB.

2. (Ban., prin Transilv. și prin nordul Mold.) Unitate de măsură pentru suprafețe egală cu o jumătate de hectar; suprafață (agricolă) aproximativ egală cu o jumătate de hectar; iugăr, pogon[1] (**1**). *Tiberius Grahus pre toți... cei ce-și împlinisă servirea și aveau fecior mai mare de 5 ani, nici aveau mai mult ca treizeci iugere (lanțe) de pământ i-au pus... în Tribusul Escvilii.* BOJINCĂ, A. I, 40/24. *Popa... avea douăzeci de lanțuri de pământ.* SLAVICI, O. I, 266, cf. DR. VII, 136–137, DA II_2, BUL. FIL. III, 83. *Lanțurile de grâu cu paiul ca trestia și spicul ca vrabia... vor ajunge cu asupra de măsură unei populații de trei ori mai mare decât cea de azi.* SADOVEANU, O. XX, 85, cf. DR. X, 145, CIORĂNESCU, D. ET., TAMÁS, ET. WB, GĂMULESCU, E. S. 147. *Tatăl meu a lăcomit La trei lanțuri de pământ Și m-a dat după urât.* HODOȘ, P. P. 149, cf. GR. BĂN., CHEST. II, 25/8, com. din TIMIȘOARA, LEXIC REG. II, 40, NALR – B II h 325, ib. h 332, ib. h 391/87.

IV. 1. S. n., s. m. (Munt., Olt. și prin Dobr.; adesea la pl.; prin atracție paronimică cu *leaț*) Bucată lungă și subțire de lemn de brad care se bate pe căpriori pentru a susține țigla, șindrila, stuful etc.; leaț. V. r i g l ă[2] (**2**). Cf. DA II_2. *Orizontal se aplicau două rânduri de pari*

subțiri, unul jos și unul sus, numiți „lanț". Între aceștia se așeza stuful. VUIA, PĂST. 45. *După ce s-a încheiat... scheletul* [casei], *se procedează la punerea stufului pe acoperiș și laturi, făcându-se mănunchiuri, legându-se și strângându-se între doi „lanți", unul fix și celălalt mobil.* id. ib., 47, cf. SCL 1966, 464, HRISTEA, P. E. 220, IVĂNESCU, I. L. R. 436, H XII 140, 227, CHEST. II 231/43, 78, ALR I 666/810, 878, ALR II/I h 226/705 ALR II/I h 227. *Dacă o acopere* [casa] *cu țiglă, să lănțuie cu lanți.* GL. OLT. ✦ (Prin Munt.) Leaț pe care se bat scândurile la gard. *Lanții se prind între două proptele, pentru ca pe ei să se așeze scândurile în picioare.* CV I, nr. 8, 33, cf. ALR II 3 837/848. *Fac curte la casă, cu lanț și stacheți.* NALR – O II MN h 213/919.

2. S. m. (Regional; la pl.) Șipci[1] (ecarisate) care se bat pe pereții de lemn ai caselor, pentru a susține tencuiala (Segarcea – Băileşti). Cf. CHEST. II 369/23.

– Pl.: (n.) *lanțuri* și (învechit și regional) *lanțe*, (m.) *lanți*.

– Din slavon. **ланъцъ**. Cf. bg. ланец, magh. lánc. – Pentru sensul **II**, cf. fr. chaîne. – Pentru sensul **III**, cf. sb. lánac.

LANȚÁ vb. I v. **lansa**.

LANȚÁNĂ s. f. (Nav.) Parâmă vegetală sau metalică obținută prin răsucirea a trei, patru sau șase șuvițe. Cf. ABC MAR. *Lanțanele din trei șuvițe sunt răsucite la dreapta;... lanțanele din patru șuvițe se răsucesc la stânga.* LTR[2], cf. ib. XII, 130.

– Pl.: *lanțane*.

– Cf. lanț.

LANȚÁT, -Ă adj. (Rar) **1.** Care are aspect de lanț (**I 2**). *Firul lanțat diferă de cele buclate prin aceea că firul de efect e poros și tors puțin.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 509.

2. Care este prevăzut cu lanțuri (**I 2**). *După semănătoare urmează o grapă ușoară lanțată, o grapă de mărăcini sau o netezitoare.* AGROTEHNICA, II, 71.

– Pl.: *lanțați, -te*.

– De la **lanț**.

LÁNȚĂ s. f. v. **lance**.

LANȚÉTĂ s. f. **1.** (Învechit) Diminutiv al lui lance; lăncișoară. *El au socotit mai bine și au ales oarecare împunsori de lanțătă, decât o bună lovitură de sabie, care i-ar fi tăiat capul deodată.* CUGETĂRI, I, 67[v]/27, cf. FROLLO, v. 301, LM. ✧ (Ca termen de comparație) *Mieruşca... ocăra pe toate. Începa ca o lanțetă, Era rea și veninoasă Ca o viespe costelivă.* HELIADE, O. I, 235. ✦ (Art.; prin nordul Olt.) Dans popular cu ritm de sârbă la care participă două perechi dispuse față în față; melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, J. R. 41, DA II_2, 96.

2. Instrument chirurgical format dintr-o lamă cu două tăișuri ascuțite, care se folosește la vaccinări, incizii etc.; (turcism învechit) nișter. V. bisturiu, scalpel, scarificator (**1**), stricnea (**1**). *Sângele se sloboade și se împuținează din măsura lui, în trei deosebite chipuri; cu lanțeta dintr-o vână a mâinii sau a piciorului..., cu lipitori și cu venduze.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 472/19, cf. I. GOLESCU, C. *Doctorul, după împrejurări, poate a porunci ca să lase sânge cu lanțeta.* CR (1831), 142[2]/22. *Doftorul să hotărască și pentru luare de sânge cu lanțeta, dacă va socoti de cuviință.* AR (1831), 60[1]/38. *Când va fi gâlca mare și nu va sparge, să se puie untură veche de mascur cu usturoi pisat și dacă să va muia bine, să se împungă cu lanțeta sau strâcneala.* MANOLACHE, DRĂGHICI, I. 42/8, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 86[1]/25. *Personalul unui spital va fi alcătuit, afară de doftor..., de doi bărbieri cu provizie de lipitori și cu leafă de 80 lei pe lună, întovărășiți de lanțete și vintuze.* CUCIURAN, P. 17/9. *A pune lipitori, a da clistire și a lua sânge cu lanțeta, după rânduirea doctorilor și altele, încep a să titlui doctori de medețină și fără cunoașterea despre aceasta, curarisăsc bolnavii și aduc primejdie vieții oamenilor.* BULETIN F. (1843), 148/34. *Bolnavul scoate limba afară, care trebuie cu cleşte de lemn apucată la vârf și întoarsă în sus, apoi ia o lancetă și spintecă vinele.* FM (1844) 330[2]/6. *Ventuza umedă se cheamă când după ce ai ardicat cea uscată, faci pe pielea înflată câteva tăieturi cu vârful lanțetii plecată, de o adâncime ca de o linie sau doă.* KREȚULESCU, M. 74/25. *Dându-se cu lanțeta in vâna brațului, să iaie seama a nu se străpunge și arteria de sub dânsa, că atunce cu greu se opreşte sângele.* CORNEA, E. I, 191/32. *Ca să gonească deplin materia opacă din ochi, viterinarul face prin mijlocul lanțetei o poncțiune în partea atacată.* BREZOIANU, A. 573/5. *Aruncă-ți dară lanțeta încolo, ea a făcut destul rău de la Ipocrat până acum.* MAN. SĂNĂT. 182/7, cf. STAMATI, D., id. v. 484[v]/32, POLIZU. *De la vâna limbei dându-i cu lanțăta de aproape la rădăcina limbei, va lovi în vână.* CUPARENCU, v. 35. *Puncția se execută cu feluri de instrumente, dar mai cu seamă cu bisturiul, cu lanțeta... și cu acu (acupuntura).* TURNESCU, MED. OP. 15[r]/10, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, v. 302, COSTINESCU, LM. *Acest profesor român e dr. Protici, care, uitând lanțetele,... a comis chiar un poem în limba franceză.* EMINESCU, O. IX, 231, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Lanțeta are mai multe forme după felul întrebuințării: pentru lăsat sânge din vână, pentru vaccinat... sau pentru a deschide o colecțiune de puroi.* BIANU, D. S. *Gemetele, ordinele, paşii zornici... pulsau peste tăcerea solemnă... care cârmuia ferestraiele mici, cuțitele, lanțetele, seringele.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 258, cf. NICA, L. VAM. 139, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Când colecția purulentă s-a format, atunci se înlesneşte scurgerea prin deschiderea cu bisturiul, lanțeta, cauterul, trocarul etc.* ENC. AGR. I, 9. *Am fi putut să-i lăsăm puțin sânge, dar n-am lanțetă pentru flebotomie.* CĂLINESCU, O. IV, 154, cf. LTR[2], DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 697, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, v. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Miercuri veni la ordine bugetul Croației. Acum ulcoarea atinsă de luni cu lanțeta sparse din toate părțile, iar după curățirea ei se văzu apriga contrazicere ce se află între doi articoli ai patentei.* BARIȚIU, P. A. III, 232.

3. Unealtă de metal, constând dintr-o tijă cu capetele în formă de lopățică, utilizată în turnătorii de

fontă, pentru netezirea şi rectificarea tiparelor. *Lanţetele au două capete eliptice, drepte şi subţiri, şi servesc la tăierea şi netezirea unor suprafeţe mici, inaccesibile cu netezitoarele.* LTR[2] VIII, 141, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

4. (Arhit.) Ogivă de formă foarte alungită, formată din două arce de cerc ale căror centre se găsesc la mare distanţă unul de altul. Cf. LTR[2], DN[3].

5. (Zool.) Fiecare dintre penele lungi şi subţiri, cu un colorit viu, din jurul gâtului şi de pe spatele unor păsări. Cf. M. D. ENC., D. ENC., NDN.

– Pl.: *lanţete.* – Şi: (învechit, rar) **lancétă** s. f.

– Din fr. **lancette**, it. **lancetta**, germ. **Lanzette**.

LANȚÚC s. n. v. **lanţug**.

LANȚÚG s. n. **I. 1.** (Învechit şi regional; mai ales la pl.) Lanţ (**I 1**). *Aceea biruire... pre om de nu să va socoti mai în mare păcate-l va arunca şi mai în grei păzitori va hi ţinut, cu acealea lanţuje va hi legat şi-i va hi cea de apoi mai amară decât cea dintâi.* VARLAAM, C. 208. *Învăţă de-l legară şi-i pusără lanţuje grele-mpregiur şi-l dusără la-mpăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136[v]/19. *Îl legară de mijloc cu un lanţuh.* id. ib. decembrie 218[r]/11. *Şi să făcu cuvântul Domnului către Ieremia, după ce au sfârâmat Anania lănţuşăle* (j u g u l B 1938) *de la grumazul lui.* BIBLIA (1688), 511[2]/15. *I-au dus la cetate la Varna, de i-au băgat înnontru cu obedzi în picioare şi cu lanţuh de grumadză.* N. COSTIN, L.[2] 347. *Balduin împăratul, viu au căzut în robie la Ioan, pre carile încărcându-l de la picioare până la grumazi de lanţuje şi obezi şi de cătuş, l-au trimis la Tărnov, şi acolo l-au pus în temniţă.* CANTEMIR, HR. 426. *Acesta dă în mâna celui ce iaste să-l priimască nu o sabie, după cum fac francmasonii, ci un lanţuh, care iaste o emblimă a robiei.* GHERASIM, T. 144[v]/3. *Mi-au pus un lanţuh în mâni şi la gât o zgardă.* id. ib. 157[r]/14. *Vodă triumfă, muntenii saltă Şi gătesc păgânilor lănţuge.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 299. *În fiecare an... trimitea câte trei, patru... la Cernăuţi spre a-i închide la temniţă cu fere în picioare şi cu lanţuguri în degete.* CONV. LIT. XI, 100, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DA II[2], 96, CONTRIBUŢII, III, 11, CIORĂNESCU, D. ET. 4 702, DEX. *Pân' ci-i cade rob la turci, Cu grumazu în lanţugi.* ŞEZ. VI, 114. *N-am gândit, mândră, vrodată C-oi şedea-n ziduri de piatră Şi-n temniţă cu lăcată, Şi-oi mânca în zi o dată, Şi la spate cu haiduc Şi pe picior cu lănţug.* BUD, P. P. 49. *Să ti duci, badi, duci, Pân' ci-i căde rob la turci Cu grumazu în lănţugi.* VLASIU, C. 129, cf. ALR SN IV h 994/272, ALRM SN II h 806/272. ✧ E x p r. (Învechit, rar) **A băga în lanţuje** (pe cineva) = a băga în lanţuri (pe cineva) v. l a n ţ (**1 1**). *Creştinii îi băgară în butuci şi în lanţuje.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28[r]/17. ✦ F i g. (Învechit, rar) Ceea ce împovărează, copleşeşte sufletul, conştiinţa cuiva; ceea ce restrânge, îngrădeşte libertatea cuiva, ceea ce constrânge, subjugă, supune, înrobeşte. *Cu lanţuje de-ntunerec l-ai legat în tartar şi în foc nestins, şi-ntunerec de-afară cu neispitită de putere vârtute l-ai închis.* DOSOFTEI, PS. 508/1. *Lăsaţi sfaturi a ne mai da, carile cunună de spini şi brăţări de lanţuje ne împletesc.* CANTEMIR, I. I. II, 166. ✦ F i g. (Învechit, rar) Ceea ce constituie o legătură puternică, ceea ce-i uneşte pe oameni (independent de voinţa lor); legătură (**B I**). *Tatăl mieu, în nerupt lanţuhul dragostelor legat şi aşe de tare înfăşurat vădzindu-mă, dzisă „Bodzul dragostei, o, fiiule, fiiul Afroditei ieste".* CANTEMIR, I. I. II, 113, cf. DDRF. ✦ Lanţ (**1 1**) cu care se leagă animalele (domestice sau domesticite), pentru a fi priponite sau duse undeva. *Dulăul rău nu giurat, ce aseşi nici cu lanţuje legat de aproape credinţă nu are.* CANTEMIR, I. I. II, 20. *Puneau lănţugurile de gâtul copoilor, câte doi-doi şi pornea fiecare cu părechea lui.* GHICA, S. 282. *Bine zici, hârâie boieriu ca zăvodu cel din lanţuh; doarme dus pe lumea somnului.* ALECSANDRI, T. 939. *Martin îi un urs legat cu lanţug de-un stâlp colea sub fereastră.* id. ib. 1 296. *Se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtând pe umeri dobitoacele ucise, atârnate pe bârne, alţii ducând cânii de sgarde şi curuii în lănţuse.* ODOBESCU, S. I, 64, cf. CADE. *La coada fiecăreia dintre cele zece căruţe păşea câte un dulău legat cu lanţug de osia dindărăt.* SADOVEANU, O. XI, 10, cf. SCRIBAN, D. *Îşi mângâia câinele din lănţug.* STANCU, R. A. III, 156, cf. DL. *Erau patru sau cinci, târând de câte un lănţug câte o maimuţă.* BARBU, S. N. 309. ✦ (Prin Ban.) Laţ (pentru prins păsări). Cf. BL III, 136, ALR I 1 311/75, 85.

2. (Învechit şi regional) Lanţ (**I 2**). *Unii zic cum că au fost legat de brâul zălii cu lanţuh de aramă, un fer ca de corabie făcut.* HERODOT[2], 460, cf. ŞĂINEANU. *Vrând să coboare o candelă, era de ajuns să se uite în sus spre ea, ca lănţugul de care atârna să se desprindă din cârlig şi vasul să i se lase ascultător dinainte.* VOICULESCU, P. I, 159. *În spate, puşca încrucişată cu cureaua tăşulcei; ş-un corn la şold cu lanţug de alamă.* SADOVEANU, O. V, 474. *Trase de lănţugul care lăsa să intre aerul de afară prin ferestruica de cristal.* BARBU, S. N. 16. *Iar liteanul de-i videa Poarta curţei închidea, Şi lanţuguri o lega Şi din gură-aşa striga.* ALECSANDRI, P. P. 176. ✦ (Prin Transilv. şi prin Mold.) Potâng (**1**). *Potângul e înlocuit prin nişte lanţuguri cari au şi o broască anume de sucit, ca să dai brazda mai la adânc ori mai în faţă.* PAMFILE, A. R. 41, cf. ALR I 894/156, 200, 283, ALR II/I MN 152, 3 947, ALRM II/I h 415, A V 33. ✦ (Regional) Lanţ (**1 2**) scurt (prevăzut cu belciuge la capete) cu care se leagă tânjala (**1**) de proţap (Baia Mare). Cf. ALR SN I h 24/349, ALRM SN h 18/349.

3. (Învechit, rar) Lanţ (**I 4**). *Acei voinici măsoară cu prăjina şi lanţugul locul.* STAMATI, ap. CADE, cf. DA II[2], 96.

4. (Învechit, astăzi rar) Lanţ (**I 5**). *1 lanţuhu de aur din 60 ughi* (sfârşitul sec. XVII). IORGA, S. D. XVI, 130. *Un lanţuv de aur de 145 de dramuri ce l-au lucrat Handoca* (a. 1658). URICARIUL, XVI, 203. *1 lănţuh de aur de 240 dram[u]r[i]* (a. 1678). IORGA, S. D. VII, 175. *Şi luând farao inelul den mâna lui, îl puse pre mâna lui Iosif: şi-l îmbrăcă pre el podoabă de vişin şi puse lanţul* (*lanţuh* ms. 45, g h i e r d a n ms. 4 389) *de aur prejur grumazul lui.* BIBLIA, (1688)[2], I, 288 – 289. *Şi au făcut pre engolpiu lănţuşă* (*lanţuje* ms. 45) *împletite, lucru împletit de aur curat.* ib. II, 196 – 197. *I-au dăruit împărăteasa un leftu de aur cu lanţuh şi cu pietri scumpe de i-au pus în grumadz.* N. COSTIN, L.[2] 329. *O păreche paftale de argint poleite, un[a] mare, alta*

mică, cu lănţug (a. 1772). IORGA, S. D. XXII, 60. *Poartă la bortile bunghilor de la vestă... un lanţuh.* GHERASIM, T. 22^{v}/13. *Ea scoase de la gât un lanţuh minunat.* CANTACUZINO, N.P. 93^{r}/21. *Lanciuhul ce purta la gât.* id. ib. 94^{r}/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., LM. *Din aur gătite lănţuguri.* COŞBUC, AE. 135. *Găsim în acest strălucitor pomelnic... lanţuri sau lanţuguri, pe care domnii le purtau la gât pe vremea lui Petru Rareş ca un semn deosebitor al puterii lor.* IORGA, C. I. I, 120, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Vin să-şi deie samă... mai ales măriri cu lanţuguri de aur la gât, mitre în cap şi cârje în mâni.* SADOVEANU, O. IX, 54. *Îşi făcu loc... un bătrân roş la obraz şi gras, cu foalele strânse într-un chimir lat împodobit cu alămuri şi lanţuguri.* id. ib. XIV, 72, cf. DL, DM. *Întâi îşi puseră câte una, câte una, podoabe: lănţugurile şi cerceii, salbele şi inelele de matostat.* BARBU, PRINC. 19. *Comuniştii îi urăsc pe tineri pentru că după douăzeci şi cinci de ani de educaţie materialistă... poartă în jurul gâtului lănţuguri de care atârnă cruciuliţe.* STEINHARDT, J. 346.

5. (Regional) Lănţişor (**4**). Cf. GLOSAR REG. 44.

II. P. a n a l. (Învechit, rar) Lanţ (**II 1**), şir (**A I 1**), succesiune. *Tot trupul de un vierme esti un lanţuh den inele au cercurele.* AMFILOHIE, G. F. 308^{v}/13.

– Pl.: *lanţuguri* şi (învechit) *lanţuge*, (regional, m.) *lanţugi*. – Şi: (învechit şi regional) **lanţúh** (pl. *lanţuhuri* şi *lanţuje*, *lanţuşe*), **lănţúg** (pl. *lănţuguri* şi *lănţuge*, regional, m. *lănţugi*), (regional) **lanţúc** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI), (învechit, rar), **lanciúh**, **lanţúv**, **lănţúc** (ALR I 894/200), **lănţiúg** (PONTBRIANT, D.), **lănţúh** s. n.

– Din ucr. **ланцюг**, pol. **łańcuch**, rus. **ланцуь**.

LANŢÚH s. n. v. **lanţug**.

LANŢUJÉL s. n. v. **lănţujel**.

LANŢÚŞ s. n. v. **lănţuş**.

LANŢÚV s. n. v. **lanţug**.

LANUGINÓS, -OÁSĂ adj. (Bot.; despre plante sau despre părţi ale plantelor) Acoperit cu filamente foarte fine de origine epidermică; lanat, păros (**2**). Cf. LM. *Păstăi lanuginoase cu peri... patenţi.* FLORA R. P. R. V, 95. *Plante anuale, ramificate, lanuginoase.* ib. IX, 239, cf. NDN.

– Pl.: *lanuginoşi, -oase*.

– Din lat. **lanuginosus, -a, -um**, fr. **lanugineux**.

LANÚGO s. n. **1.** Păr[1] (**I 1**) foarte fin care acoperă unele regiuni ale corpului la făt şi la copilul nou-născut. Cf. D. MED., M. D. ENC., DN^{3}, DEX^{2}, D. ENC., NDN. ✦ Fire de păr subţiri şi scurte, crescute în afara regiunilor păroase ale corpului. Cf. D. MED., DN^{3}, DEX^{2}, NDN.

2. Puf[2] (**I 4**) care acoperă unele plante, fructe etc. Cf. DN^{3}, DEX^{2}, D. ENC., NDN.

– Din lat. **lanugo, -inis**, fr. **lanugo**.

LÁO subst. **1.** Populaţie care locuieşte în Laos şi în estul Thaïlandei. V. l a o ţ i a n (**1**). Cf. ENC. ROM. *În antichitate, teritoriul Laosului a fost populat succesiv de triburile kha şi de triburile lao.* DER III, 66, cf. M. D. ENC.^{2}, D. ENC.

2. Limbă din familia chino-tibetană, vorbită de lao (**1**), una dintre limbile oficiale din Laos. Cf. D. ENC.

– Pronunţat: *la-o*.

– Din fr. **lao**.

LAOLÁLTĂ adv. (Exprimă ideea de alăturare sau de combinare ori de armonizare a mai multor lucruri, fapte, stări, sentimente etc.) Împreună, la un loc; (învechit şi popular) delaolaltă. *Tot trupul plântelor se face din părţile ce urmează, adecă: din rădăcină, din trupină..., din foi sau frunze, luate sau laolaltă, sau câte două, sau numai una dintre dânsele.* ŞINCAI, în ŞA I, 657, cf. 56. *Terpentin curat 2 loţi, 3 gălbinuşuri de ou proaspete, 1 lot de potase: Mestecă-le bine laolaltă şi toarnă încet-încet apă caldă preste ele.* CALENDARIU (1814), 174/9. *Hârtiile pre care se scrie trebuie să fie cu rânduială laolaltă cusute, iară nu descusute şi în foi tăiate.* PETROVICI, P. 17/25. *Binele şi paguba sânt închieturate laolaltă şi sânt una.* id. ib. 240/1, cf. LB. *Bucăţile sparte... se împreună ele laolaltă, se leagă strâns şi se pun la loc.* FACTOR, M. 24/25. *Aceste 4 legi se împăcară... şi se legară laolaltă.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 31. *Câteva lemne clădite laolaltă, un acoperiş de paie amestecate cu fân, un cuptor,... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place să-şi facă altul mai pe plac.* SLAVICI, O. I, 56. *Ei îşi vedeau întreaga viaţă şi toate bucuriile amestecate laolaltă şi niciodată nu s-au gândit că s-ar putea întâmpla altfel de cum cugetau ei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 62, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Toate puterile noastre nu sunt altceva decât jertfa lor strânsă laolaltă şi prefăcută în energie.* IORGA, P. A. II, 448. *Ţărna darnică-n bucate Dă foarte multe leacuri, multe bune, şi rele laolaltă amestecate.* MURNU, O. 58. *Cele două scânduri... S-au prins alături când simţiră că tot acelaşi val le saltă, Şi azi, brăzdând nemărginirea, merg înfrăţite laolaltă.* GOGA, POEZII, 353. *Cum au putut să steie laolaltă Atâta chin ş-atâta bunătate?* IZV. XIII, 71. *În Bucovina, cormana, cormana mică şi bârsa se numesc laolaltă trupuţa plugului.* PAMFILE, A. R. 37. *Se foloseşte ghinţură, două ouă bătute şi rachiu de drojdii amestecate laolaltă.* PĂCALĂ, M. R. 252. *A scăpat însă din vedere remarcabilul articol „Katun"..., unde a fost strânsă laolaltă toată literatura.* DR. I, 477. *„Criterion", adunând laolaltă aproape totalitatea elementelor reprezentative ale tinerei generaţii, a parvenit în sezonul acela să revoluţioneze oarecum atmosfera noastră intelectuală.* CONV. LIT. LXVII, 278. *În uşa crâşmei s-a arătat o matahală cât trei cruci de voinic laolaltă.* POPA, v. 14. *Mă uit împrejur, la pământ, la cer şi la mânile aspre ale Moşului; toate se leagă laolaltă.* VLASIU, D. 221. *Toate expoziţiile şi muzeele noastre înfăţişau materialul strâns laolaltă în săli mari.* D. GUSTI, P. A. 226, cf. SCRIBAN, D. 897. *Scânteia caracterizării scapără atunci din ciocnirea unor termeni puşi rareori laolaltă. El ştie sugera... formele măreţe ale coroanei pomilor, când toată silueta lor este considerată laolaltă.* OPRESCU, S. 67. *Fără cazină, el ajungea capitalist, câştigând cinci mii de lei, adică o sumă mai mare decât, adunate laolaltă, toate*

averile de pungă din satul lui. ARGHEZI, S. XV, 208. *Ordonă strângerea tuturor tablourilor laolaltă şi le expedie... acasă la Pomponescu.* CĂLINESCU, B. I. 598. *Un număr, anume consacrat, din revista de avangardă „Unu" strânge laolaltă aproape tot materialul bio şi bibliografic.* PERPESSICIUS, M. IV, 58. *Termeni ca: transcendental, magie, fantasme..., lasciv etc. alcătuiesc laolaltă un idiom poetic pe care nu-l mai vorbise nimeni înaintea lui Macedonski.* VIANU, L. R. 407. *Interesele obşteşti nu sunt decât interesele particulare laolaltă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 155. *Scoate din sân cârpa în care păstrează înnodate laolaltă, amnarul, cremenea, iasca.* STANCU, D. 255. *Viziunea realistă şi socială a tipurilor, simţ psihologic şi social al limbii fac laolaltă un organism viu din „Amintiri".* CONSTANTINESCU, S. II, 343. *Acest instrument este alcătuit din două ţevi de trestie de mare, legate laolaltă cu o sfoară.* ALEXANDRU, I. M. 89, cf. DL, DM, DEX, M. D. ENC. *Helena îşi bătu palmele laolaltă.* I. GHEŢIE, B. I, 84. *Poate în primul moment ne-ar fi greu să punem laolaltă cele două surse teoretice ale autoarei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 8/1, cf. ALR II 5 638/53, 353, ALR SN I h 5, ib. h 31/235. *Chiar dacâ ţi-ai rumpe-o mână, ţi-ai rumpe-un pkişior..., pui numa laolaltî şî dă cu apî d'e-asta d'in st'iclă, cî sî vind'icî.* O. BÎRLEA, A. P. I, 322, cf. ALR – M III h 538/227, ib. h 666/222, ib. h 681/226, ib. h 768/221, 224, ALR – M IV h 893/236, MN 361, 2 492/232, NALR – B II h 295/100. ✧ (Exprimă ideea de asociere sau de cooperare ori de solidarizare a mai multor fiinţe) *Fieştecare poşeşor cu toată vârtutea să va sili ca această mai dinainte săvârşită voinţa noastră, care cu hazna tuturora şi a deschilinitelor feţe nedespăţit laolaltă s-au cuprins, înainte să o urnească.* AŞEZ. 4/2. *Oare pentru ce lăcuiesc oamenii prin oraşe şi prin sate aşa laolaltă?* PETROVICI, P. 214/13. *Şi din lanţuri izbăviţi, Laolaltă însoţiţi, Vor cânta ţie mărire.* AARON, în ŞA I, 584, cf. LB. *Eu îl aflai în Sibiu... şi furăm laolaltă până cam pe la 1854.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 180, cf. POLIZU. [Românii] *atunci s-au strâns laolaltă şi s-au pitulat în văile munţilor.* ODOBESCU, S. III, 258. *Braţ la braţ păşesc alături..., le stă bine laolaltă, Ea frumoasă şi el tânăr, el înalt şi ea înaltă.* EMINESCU, O. I, 154. *Ţărani liberi... locuiesc laolaltă într-un sat.* id. ib. XV, 1 141. *În contra mea se lucră de mult. Marele român Végsö, cu care fierbe şi coace d-l Gáll, au şi început acţiunea. Iacă, vezi că fierb şi coc laolaltă* (a. 1884). BARIŢIU, C. II, 265. *Mandarini, stând laolaltă, Spun că semne sânt de ploaie.* MACEDONSKI, O. I, 205, cf. ALEXI, W., TDRG. *Se zice că dânsele trăiesc laolaltă într-o casă.* PAMFILE, DUŞM. 2. *Vai, noi am fost aşa de puţin laolaltă!* AGÎRBICEANU, A. 418. *Femeile la fel, strânse câte trei, patru şi cinci laolaltă, pe banca din faţa porţei..., gesticulând.* ARDELEANU, D. 13, cf. CADE. *Ajutorul dat de ritm în munca făcută laolaltă..., nevoia de a stăpâni forţele invizibile... sunt la începutul tuturor artelor.* LOVINESCU, S. V, 413. *Veneau... mii de păsări, rânduindu-se laolaltă după naţie.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 91. *Cine ştie când ne mai adunăm laolaltă, până la toamnă.* C. PETRESCU, Î. I, 10. *Am o fotografie în care amândoi ne ţinem foarte amical de braţ, pe o stradă a Balcicului, unde eram laolaltă în excursie.* A. HOLBAN, O. II, 123. *Alerga după copiii ei să-i strângă laolaltă, de teamă să nu-i omoare.* C. GANE, TR. V. II, 218. *Stând numai o clipă laolaltă, rămaseră depărtaţi şi neînţeleşi.* SADOVEANU, O. IX, 142. *Străinii care ne vizitează... ar avea prilejul să vadă laolaltă, sistematizate, toate datele necesare pentru înţelegerea satului românesc.* D. GUSTI, P. A. 225. *Strânşi laolaltă cei mai răsăriţi dintre poporeni,... tânărul preot le vorbi din toată inima.* MOROIANU, S. 138. *O mulţime care manifestează devine mai solidară printr-un cântec intonat laolaltă.* VIANU, E. 236. *Laudele voastre pe-amândoi vă-nşeală N-aveţi laolaltă niciun soi de rost.* ARGHEZI, S. V, 244. *Câştigă cât Consiliul de Miniştri laolaltă.* CĂLINESCU, C. O. 88. *Oameni şi animale trăiesc laolaltă în dâra generoasă a Oltului.* BOGZA, C. O. 262. *Sălbăticiţi, ne simţim străini unii de ceilalţi, deşi am vieţuit ani şi ani laolaltă.* STANCU, D. 450. *Când se adună laolaltă, alcătuiesc dimpreună jungla.* VINEA, L. I, 379. *La joc, de pildă, se obişnuieşte încă în unele locuri să cânte laolaltă doi sau chiar mai mulţi fluieraşi.* ALEXANDRU, I. M. 156. *Principalul e că am ieşit totdeauna cu obrazul curat şi suntem laolaltă, ca nişte fraţi.* TUDORAN, P. 659. *Prietene, e timpul şi noi doi Spre sat să ne întoarcem laolaltă.* LABIŞ, P. 102, cf. DEX. *După ce închid prăvălia şi trag oblonul, tinerii tejghetari japonezi nu pleacă zoriţi acasă; se strâng laolaltă să asculte... povestiri cu nobili samurai.* STEINHARDT, J. 45. *Doi cunoscuţi călătoresc împreună, poposesc lângă o fântână şi se pregătesc să mănânce laolaltă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 4/1. *Mori, mândră, să mor şi eu, Să ne facă-un copârşeu, Ca pe lumea ceialaltă Să fim, dragă, laolaltă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 57. *Sâmbraşii te-or aştepta Să ţii laolaltă târla.* MARIAN, Î. 533. *Ş-aşe s-o spăriet cât tăţ o-mplut lumea, de-abe o fost doi laolaltă.* CANDREA, Ţ. O. 34. *Care om l-am iubgit eu... Tăt să-l văd şî să mă vadă, Batăr n-om si laolaltă.* T. PAPAHAGI, M. 3, cf. ALR I 813/100, ib. 2 062/343, ALR II/I h 154, ALR II/I MN 77, 2 668. *S-au înţeles repede şi au hotărât să se strângă laolaltă.* FOLC. TRANSILV. III, 355. *O fost o fomeie, şî ie şî bărbatu iei. Da iei laolaltă o avut o sută dă feciori.* O. BÎRLEA, A. P. I, 460, cf. ALR – M IV MN 352, 2 318/225, 238, 240. *Las', mămucă, că mă duc,... Laolaltă n-om mai fi.* NUNTA, 77. ✧ (Întărit prin „toţi" sau „toate") *Toţi laolaltă, legaţi de cătuşele acestei condamnări, să căutaţi a stoarce din ce a mai rămas bun în voi un desperat asalt către gloria noastră, către iertarea voastră.* IORGA, P. A. II, 364. *Mândre zâne vin tinzând Braţele spre mine. Tainice spre mine vin Toate laolaltă – Râd şi-n jur de mine lin, Prinse-n horă, saltă.* IOSIF, PATR. 19. *E aşa de bine aici la voi, cu toţii laolaltă, zise el cu duioşie.* AGÎRBICEANU, S. 173. *Toţi laolaltă, guvernante şi copii, ca la un semnal, se sculau să plece.* COCEA, S. II, 108. *Toţi laolaltă suntem datori a urma poruncile Fiului ceresc.* CĂLINESCU, O. IX, 57. *Ce fel de revoluţie e aia, făcută cu o mână de oameni, câţi sunteţi dumneavoastră toţi laolaltă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 155, cf. ALR SN I h 1 482/105, 353. *Frunzuliţă de pe baltă, Adă, Doamne, pacea-odată, Să fim cu toţi laolaltă.* FOLC. TRANSILV. III, 92. ✧ (Însoţit de prep. „cu" precizează mai de aproape persoanele sau lucrurile care iau parte la acţiunea verbului) *Eu aş pofti ca şi domnii păstori sufleteşti, adecă parohii, să fie laolaltă cu*

învățătoriul la așa veselie. PETROVICI, P. 46/9. *Am stat laolaltă cu dânsa.* IORGA, C. I. II, 233. *Și acum, mergând după dricul negru laolaltă cu prietenii care l-au iubit, mă gândesc cu părere de rău.* ANGHEL, PR. 146. *Se fierbe în apă curată două sau trei ceasuri, putându-se fierbe laolaltă cu substanțe mirositoare.* PAMFILE, I. C. 55. *Toți proprietarii cu ciobanii chefuiesc laolaltă.* GR. S. I, 26. *Izvorul ce s-aruncă-n baltă S-amestecă cu mâlul laolaltă.* CAZIMIR, L. U. 78. *În urechi, bufnetul puștii se prelungea întărindu-se laolaltă cu vorbele celui ucis.* POPA, v. 12. *Când stau laolaltă cu tinerii mă simt un om sprinten.* CĂLINESCU, O. IX, 114. *În fiecare clasă fetele învățau laolaltă cu băieții.* STANCU, R. A. II, 78. *Copiii mahalalei laolaltă cu rațele și cu gâștele fără ogrăzi se scăldau gălăgios.* TUDORAN, P. 45, cf. GRAM. ROM.[2] II, 191, CL 1970, 125–129. *Sevele naturii clocotesc chemătoare laolaltă cu cele ale poetului.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 64, cf. CL 1973, 93. *Să-l vază toți la munca câmpului mânându-și boii, iară nu-n saraiuri mândre, laolaltă cu ciocoii.* CĂRTĂRESCU, L. 78. ◇ Expr. (Popular) **A ședea laolaltă** v. ședea (**III 1**). ◇ (Adjectival; pe lângă abstracte verbale, nume de acțiuni sau de stări) *Până în momentul din urmă au simulat firma ținere laolaltă și apoi, din interese egoiste, ne părăsiră în momentul decizătoriu.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 186. *Organismul conținut idealiter în stat, ca posibilitate de existență și dezvoltare, este religiunea și simțământul aparținerei laolaltă.* EMINESCU, O. XV, 36. *În toate astea vedem icoana traiului nostru laolaltă.* id. ib. 1 088. *Belșugul armonic primejduiește traiul laolaltă al armoniei cu melodia.* CONV. LIT. LXVII, 230. *Când i-au crescut nepoții și a înțeles că traiul laolaltă e apă tulbure și otravă s-a mutat cu bătrânul ei în căsuța de la poartă.* DAN, U. 84. *Acest câștig, obținut din privirea laolaltă a romanelor din umbră, echivalează... cu un mare roman.* STREINU, P. C. II, 187. *Toți românii năzuiesc la unirea lor laolaltă.* ARGHEZI, S. XXXIV, 118. *Falsele interpretări ale unor noțiuni care interesează viața laolaltă a cetățenilor români... dau naștere la uri ascunse.* CĂLINESCU, C. O. 91. *În condițiile renașterii universale, conviețuirea laolaltă a viilor cu foștii morți nu trebuie să dea naștere la inegalități și conflicte.* N. MANOLESCU, A. N. III, 53. *Punerea lor laolaltă... ar schița arhetipul însuși al târgului oriental.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 3/2. ✦ (Pe lângă verbe cu sens reciproc) Unul cu altul, unii cu alții. V. între (**V**). *De nu se vor putea înțălege laolaltă craii, precum acuma, fiind unii dintre dânșii eritici?... Atunci nu să va putea strânge sobor.* ȘINCAI, în ȘA I, 74. *Îmbe oștile se apucară de bătaie și se oștiră ungurii și românii laolaltă cumplit.* MAIOR, IST. 71/21. *Le prădară toate foarte, împărțând între sine orașele și ținutul, după cum cu jurământ se legase laolaltă.* id. ib. 230/12. *Nici odinioară nu să drăgostesc laolaltă, precum în sărbători.* id. PRED. II, 261/25. *Pruncii pe afară iasă, Laolaltă să tâlnesc, Să aleargă, povestesc, După obiceiul lor.* AARON, în ȘA II, 711. *Să se înțeleagă laolaltă, și apoi îmi vor scrie.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 109. *Veniți cu mine să vorbim o țâră de timp laolaltă.* FILIMON, O. II, 35. *După ce atâta vreme Laolaltă n-am vorbit, Mie-mi pare că uitarăm Cât de mult ne-am fost iubit.* EMINESCU, O. IV, 370. *Dacă se va da apă din vasul în care beau porumbii celor ce se au rău laolaltă, se îndrăgesc iarăși.* GOROVEI, CR. 107. *Cu bună înțelegere s-ar mai pute stăpâni lumea și oamenii s-ar mai ține laolantă... și s-ar întări la primejdii.* MARIAN, INS. 133. *Samănă laolantă ca cân ar și frat.* ALR I 1 390/100, cf. ib. 1 390, ib. 1 595/100, ALR SN II h 376/365, A III 4. *Tu ești inimă de piatră Și-om trăi rău laolaltă.* FOLC. TRANSILV. III, 67. *Dau mâna laolaltă și pleacă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 127. *Noi aici am umblat, Laolaltă-am făcut sfat.* NUNTA, 156. ✦ (În legătură cu realități diferite sau contrare, considerate ca acționând sau ca manifestându-se în același fel sau în aceeași măsură) Deopotrivă. *Ba nici măcar... să fi rămas amintirea vreunei soții de țar, de crai, de cneaz, de boier înzestrată cu știință deosebită, în stare a fi astfel laolaltă cu bărbații învățați din vremea ei.* IORGA, V. F. 142. *Oricât de mare ar fi căutarea, prețul, prețuirea sau cinstea popușoiului față de grâu, ele se socotesc în popor laolaltă ca sfinte.* PAMFILE, A. R. 66. *Într-un om, desteptăciunea și prostia sălășluiesc laolaltă.* CĂLINESCU, C. O. 135. *Maiorescu a fost totdeauna și laolaltă critic cultural, estetician și critic literar.* CONSTANTINESCU, S. II, 106. *Cultul pământului este cultul vieții și al morții laolaltă.* MS. 1980, nr. 1, 38. ✦ (Cumulează o nuanță temporală, de simultaneitate) În același timp; totodată. *Ciripiri nenumărate cad ca o grindină svârlită pe acoperiș. Laolaltă întreabă, răspund, se îngeamănă, cresc într-un singur sunet.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 117. *Aici..., își urmează unul altuia sau trăiesc laolaltă... Spontini, Donizetti, Bellini, Rossini.* CONV. LIT. LXVII, 226. *Plâns și râs laolaltă îl năuceau, îl amețiseră, îl leșinau.* POPA, v. 239. *Starostele lotrilor a strigat, mâncându-și cuvintele și limba laolaltă.* SADOVEANU, O. XIII, 727. *Formele sincopate și cele nesincopate circulau... laolaltă în limbă; adeseori găsim în aceeași inscripție amândouă formele.* ROSETTI, I. L. R. I, 73. *Ajunge să ne dea în același timp strălucire, soliditate și transparență, calități greu de dobândit laolaltă prin oricare alt procedeu.* OPRESCU, S. 88. *Visezi adeseori cu plăcere și părere de rău laolaltă.* ARGHEZI, S. XXXIII, 35.

– Scris și: *la olaltă.* – Și: (regional) **laolántă** adv. – **La**[1] + **olaltă**.

LAOLÁNTĂ adv. v. **laolaltă**.

LAOLĂLTÚȚĂ adv. (Prin nordul Transilv.) Diminutiv al lui laolaltă. *Chiamă-mă și pe miniuță Să hirem laolăltuță, Nu să mâie niz trei dzâle Și să hiu frătuț cu tine, C-apoi mi-a hi mai bine.* GR. S. VII, 35. *Mărgân ii pă cale, așa laolăltuță a tus-tri, să găsăște cu um bătrân în cale.* O. BÎRLEA, A. P. II, 480.

– **Laolaltă** + suf. *-uță*.

LÁOR[1] s. m. v. **laur**[1].

LÁOR[2] s. m. v. **lăor**.

LÁORE s. m. v. **laur**[1].

LAORÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LAOȚIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Laosului sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Laos. V. l a o (**1**). *În urma răscoalei armate antijaponeze din august 1945... a fost creat guvernul provizoriu al rezistenţei populare, care la 12 octombrie 1945 a proclamat independenţa Laosului sub denumirea de Patet Lao (Ţara laoţienilor).* DER III, 66, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC.

2. Adj. Care aparţine Laosului sau laoţienilor (**1**), referitor la Laos sau la laoţieni, originar din Laos. *La Conferinţa internaţională a celor 14 state de la Geneva (1954) s-a hotărât recunoaşterea internaţională a independenţei Laosului, precum şi obligaţia guvernului laoţian de a duce o politică de neutralitate.* DER III, 66, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. *Acordurile de la Geneva... prevăd retragerea trupelor străine de pe teritoriul laoţian.* ib. IV, 33.

– Pronunţat: *la-o-ţi-an.* – Pl.: *laoţieni, -e.*

– Din fr. **laotien**.

LAP s. n. (Regional) **1.** Stufărie (Moftinu Mic – Carei). Cf. ALR II 6 285/334.

2. Turbă[2] (Oraviţa). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 066.

– Pl.: *lapuri.*

– Din magh., sb. **lap** „mlaştină".

LAPALISÁDĂ s. f. (Livresc) Reflecţie banală şi pleonastică; banalitate, truism. Cf. DEX, DN[3]. *Pare cea mai naivă lapalissadă să afirmi că dobândirea unei informaţii cu privire la Noul şi Vechiul Testament nu te transformă în mistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 5/3.

– Scris şi: *lapalissadă.* – Pl.: *lapalisade.*

– Din fr. **lapalissade**.

LAPANÉŢ s. n. (Prin Transilv.) = palaneţ. Cf. DA II$_2$, 96, PAŞCA, GL.

LAPARATOMÍE s. f. v. **laparotomie**.

LAPAROCÉL s. n. (Med.) Hernie ventrală. Cf. DN[3], NDN.

– Din fr. **laparocèle**.

LAPAROSCÓP s. n. Instrument optic cu ajutorul căruia se examinează cavitatea abdominală; peritoneoscop. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX – S, DN[3], NDN.

– Pl.: *laparoscoape.*

– Din fr. **laparoscope**.

LAPAROSCOPÍE s. f. Examinare a cavităţii şi a organelor abdominale cu ajutorul laparoscopului; celioscopie, peritoneoscopie. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *laparoscopii.*

– Din fr. **laparoscopie**.

LAPAROTOMÍE s. f. Deschidere chirurgicală a peretelui abdominal şi a peritoneului, constituind primul timp dintr-o succesiune de operaţii ce vizează organe abdominale; celiotomie. Cf. BIANU, D. S., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D. *Am suferit o operaţie grea. Laparatomie. Mi s-au scos tăti şele.* VINEA, L. I, 73, cf. DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *laparotomii.* – Şi: **laparatomie** s. f.

– Din fr. **laparotomie**.

LÁPAVIŢĂ s. f. v. **lapoviţă**.

LÁPĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Zeamă groasă; terci. Cf. CIHAC II, 668, GHEŢIE, R. M. 233, BARCIANU, ALEXI, W., DA II$_2$.

– Pl.:?

– Din ngr. **λαπάς**.

LÁPĂN s. m. (Regional) Papuc[1] (**I**) (Arpaşul de Jos – Victoria). Cf. ALR SN IV h 1 196/172, ALRM SN III h 1 015/172, ALIL XXXI, 178.

– Pl.: *lapeni.*

– Din săs. **lapp**.

LÁPĂVIŢĂ s. f. v. **lapoviţă**.

LAPIÁZ s. n. v. **lapiez**.

LAPICÍD s. m. (Livresc) Lucrător specializat în gravarea în piatră a inscripţiilor şi a ornamentaţiilor. Cf. LM. *E foarte greu de a stabili în anumite cazuri dacă avem de-a face cu un fenomen lingvistic (fonetic) sau cu o uzanţă epigrafică, o greşeală voluntară sau involuntară a lapicidului.* DR. VII, 368, cf. MAGAZIN IST. III, nr. 9, 23/1, DN[3], NDN.

– Pl.: *lapicizi.*

– Din fr. **lapicide**.

LAPIDÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni) A ucide prin lovituri cu pietre, ca pedeapsă sau ca răzbunare; a arunca în cineva cu pietre, pentru a-l alunga. Cf. NEGULICI, FROLLO, v. 302, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN[3], D. ENC., NDN. ✧ R e f l. p a s. (Învechit) *Acest Bar-Nabă..., predicând Evanghelia în multe locuri şi cu Pavel şi singur, în urmă au luat cununa martirică lapidându-se (ucigându-se cu pietre) de către iudei în Cipru, la 81 ani după Hristos.* CALENDAR (1853), XXV/12. *S-au aruncat de acolo şi s-au lapidat (ucis cu pietre), sfărmându-i-se capul cu lemnul unui nălbitor de veşminte.* ib. (1854), XXXIII/5. ✧ F i g. *Broaştele semeţe cântau cu glasuri multe... Părea că lapidează tăcerea nopţii calme O grindină de note zvârlite în văzduh.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 28. *Cu piatra fericirii m-au lapidat pe loc.* VOICULESCU, POEZII, II, 7, cf. DL.

– Prez. ind.: *lapidez.*

– Din fr. **lapider**, lat. **lapidare**.

LAPIDÁR, -Ă s. m., adj. **I.** S. m. (Învechit, astăzi rar) Persoană care se ocupă cu şlefuirea pietrelor preţioase, în special a diamantelor. *Lapidarii se ajută cu această proprietate ca să-l taie. Diamantul are refracţia simplă într-un grad mare.* MARIN, PR. I, 40/34, cf. SCRIBAN, D.

II. Adj. **1.** (Despre inscripţii, ornamente etc.) Săpat, gravat în piatră. *Cesar... sperase că în furia şi necazul*

lor, trupele vor trece ast suprem hotar între supunere şi revoltă; însă o inscripţie lapidarie mustrase pe soldaţi dinaintea violării patriei. TEULESCU, C. 252/11. *Generalul Mavru... era de mai mulţi ani în relaţiune cu Laurian şi cu Bolliac, cu unul pentru studiul de medalii antice şi schimburi de dublete, cu celălalt pentru citirea şi transcripţiunea de inscripţiuni lapidare.* GHICA, S. 683, cf. HASDEU, I. C. I, 114, BARCIANNU. *Inscripţia lapidară păstrată până astăzi.* N. A. BOGDAN, C. M. 14, cf. CADE, ARH. FOLK. I, 48, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Tăiat stă în sonete un vis din înălţime, Isprava lapidară în cer a străbătut.* VOICULESCU, POEZII, II, 40.

2. (Despre monumente, statui etc.) Din piatră. *Din Rusăneşti este şi frumoasa stelă cu doi lei culcaţi pe frontonul ei..., unul din cele mai mari monumente lapidarie ale muzeului nostru.* ODOBESCU, S. II, 416. *Nu voia să se ştie că strânge valori lapidare, nici că are de a face cu oameni suspecţi.* CĂLINESCU, S. 243, cf. NDN.

3. (Mai ales despre stil, exprimare etc.) Caracteristic inscripţiilor săpate în piatră; concis, succint, laconic. Cf. POEN. – AAR. – HILL, v. 83[2]/39, LM. *Gramatica latină, cu cele mai puţine excepţiuni, cu o brevitate lapidară, cu o rigoare şi energie de stil pare că ar fi granit turnat, este unică între gramatici.* MAIORESCU, CR. II, 99. *Scrisă în stil lapidar, strâns legată în idei, curajoasă în exprimarea lor,* [petiţia]... *constituie o dovadă de marea capacitate (ce e drept, intermitentă) a acestei caracteristice figuri politice.* id. D. I, 54. *Aceşti curtizani... nu vor lipsi, mai ales ei, conştient ori instinctiv, să urmeze cu scumpătate lapidarele poveţe ale ilustrului florentin.* CARAGIALE, O. III, 101. *Ceea ce se va citi însă, din ce în ce mai cu drag şi mai cu interes, în limba noastră, va fi alături de versurile sfinte ale lui Eminescu, proza lapidară a lui Caragiale.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 524, cf. BARCIANU, ENC. ROM., ALEXI, W. *Patru vorbe lapidare, în cari se închidea tot eul lui învins şi dreptul lui, nediscutat la milă.* ANGHEL, PR. 52. *Însuşirea principală a aparatului este claritatea împerecheată cu o concizie lapidară; trimiterile la reviste sau cărţi pot să se facă cu prescurtări.* BUL. COM. IST. I, 61. *Eminescu a exprimat în versuri lapidare metafizica amorului.* IBRĂILEANU, S. 133, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un om cumpătat, măsurat, armonic, echilibrat..., cu un talent de expresie lapidară, clasică.* LOVINESCU, S. VIII, 127. *Acolo este tipograful care, În primul tău poem, Ţi-a mutilat trei strofe lapidare.* TOPÎRCEANU, B. 98. *Ştirile pe care le dau ele [gazetele] acum, în fraze lapidare, odinioară ar fi apărut ca fantaziile unui nebun.* SADOVEANU, O. XIX, 126. *Am încercat să prezentăm pe poetul V. Voiculescu nu în caracterizări lapidare, ci în desfăşurarea talentului său.* STREINU, P. C. III, 206, cf. SCRIBAN, D. *Contemporanii au păstrat câteva exemple din cuvintele lapidare şi încărcate de sens, care caracterizau felul de a se exprima al lui Tudor.* OŢETEA, T. v. 90. *Recomandăm formula şi expresia lapidară.* ARGHEZI, S. XXV, 156. *Mai curând voi cita câteva strofe în care cugetarea lapidară e servită de o nemaiîntâlnită noutate de expresie.* PERPESSICIUS, M. II, 178. *Caragiale notează maxime în care o luciditate neîndurată se manifestă în formele unei conciziuni lapidare.* VIANU, L. R. 337. *Lumina aceasta e toată adunată într-o expresie lapidară: voinţa de putere.* BLAGA, Z. 190. *Dacă alte genuri se pot acomoda cu dezvoltări greoaie, cu reveniri, cu obscurităţi, maxima presupune o expresie lapidară, deci o formă literară perfectă, rezultată dintr-o lungă tradiţie de mânuire a limbii.* RALEA, S. T. I, 49. *Antrenat de formulările lapidare ale logofetesei, Ion Câmpineanu se grăbi să caracterizeze şi el într-o formulă această revoluţie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 602. *Aceste succesiuni, întâlnite pe suprafeţe mari în zona podzolurilor înţelenite, mai ales în jumătatea ei nordică, au condus... la concluzia lapidară: „În procesul evolutiv mlaştinile înlocuiesc pădurile".* CHIRIŢĂ, P. 71, cf. IST. LIT. ROM. II, 53. *Avem nevoie de formularea dumitale concisă şi lapidară.* VINEA, L. I, 363. *Prin frumuseţea versului, eleganţa limbii şi unele lapidare întorsături aforistice ale stilului, este o operă literară de o deosebită distincţie.* CONSTANTINESCU, S. II, 419. *Acest sonet... de expresie uneori lapidară arată un sensibil progres.* CIOCULESCU, C. 62, cf. DL, DM. *Creangă, la un moment dat, nerăbdător să reînnoade firul, o clipă rupt, al naraţiunii propriu-zise, curmă descrierea înainte ca ea să se fi consumat, printr-o formulă lapidară şi superlativă: „Mă rog, foc de ger era."* L. ROM. 1965, 566. *Toată arta portretului – incisivă, subtilă, lapidară – este subordonată caracterizării rolului jucat.* N. MANOLESCU, C. M. 127. *Întreaga carte, alcătuită din asemenea notaţii lapidare, este un film al dezastrelor şi al distrugerilor, al durerii şi al voinţei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 15/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Vom înţelege dintru început modul temperamental al poeziei lui Philippide: avânt explorator romantic, dar expresie lapidară, clasică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 11/2, cf. DSR, BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✧ (Adverbial) *A caracteriza lapidar.* EMINESCU, S. P. 129. *Nory exprima aceeaşi părere despre Rim, dar mai lapidar.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 90. *La cele spuse în primul vers se alătură ceea ce versul al doilea spune lapidar şi indirect.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 299, cf. SCRIBAN, D. *Concluzia lui Mihăilescu... conţine lapidar adevărul, că pasărea caută insecte între oi şi că luatul laptelui e o simplă „fabulă".* BĂCESCU, PĂS. 275. *Credem că teoria lui Lange nu se poate formula mai lapidar, decât prin cuvintele acestui pictor necunoscut.* BLAGA, Z. 44. *Dintre junimişti, Maiorescu îşi exprimase odată, lapidar, aceeaşi convingere.* CIOCULESCU, C. 46. *O parte din apelurile de salvare sunt notate lapidar în paginile care urmează.* TUDORAN, O. 10. *Neculce se vădeşte comentând isprava, la fel de lapidar şi de ironic ca şi marele Caragiale.* STĂNESCU, C. R. 27. ✧ (Substantivat) *Săpăturile au impus în estetic poezia lapidarului.* T februarie 1969, 79. ✦ (Despre oameni) Care se exprimă succint, concis, laconic; care vorbeşte puţin, taciturn. *Din lapidar cum era, devenise cu totul monosilabic şi, oricât de obicinuit eram cu crâmpeiele lui de cuvinte, mă simţeam de astă dată, în neputinţă de a-i înţelege silabele despărţite prin reticenţe.* HOGAŞ, DR. I, 150. *Acolo se va găsi un N. Iorga lapidar, formulativ.* LOVINESCU, S. VIII, 139. *Puiu, care venise plin de exuberanţă să aducă Olguţei o veste agreabilă, simţi nevoia ofensatoare de-a fi lapidar.* TEODOREANU, M. II, 255. *Făurite în lucrările abstracte*

ale științei și filosofiei, neologismele au adeseori preciziuni ale înțelesului, de care moralistul lapidar nu se poate lipsi. VIANU, A. P. 260. *Domnul Giurgea... e un personagiu liniștit și lapidar.* ARGHEZI, S. XXV, 224. ✧ (Substantivat) *T. Maiorescu era un sobru, un clasic, un lapidar, academic și distant.* LOVINESCU, S. VIII, 44.

3. (Despre litere; p. ext. despre scriere) Care seamănă cu caracterele grafice săpate pe monumentele din piatră antice. Cf. LM. *Scrisoarea glagolitică lapidară, modificată ceva pe pergament, devine în urmă un fel de scriere curentă cunoscută sub numirea de scrisoare ciocoiască, înlocuită prin scrierea cirilică nouă.* CONV. LIT. VI, 62, cf. ENC. ROM. *În Moldova s-a dezvoltat o întreagă caligrafie lapidară cirilică, înrâurită de literele gotice ale saşilor din Ardeal.* SĂM. IV, 262. ✦ (Tipogr.; substantivat, f. pl.) Tip de litere majuscule. Cf. ROMANESCU, ZEȚ. 43.

– Pl.: *lapidari, -e.* – Și: (învechit, rar) **lapidáriu, -ie** adj.

– Din lat. **lapidarius, -a, -um**, fr. **lapidaire**.

LAPIDÁRE s. f. Acțiunea de a lapida și rezultatul ei; pedeapsă capitală, constând în omorârea condamnatului cu pietre de către întreaga comunitate; lapidație. *Lovirea cu pietre sau lapidarea sfântului Ștefan.* FILIMON, O. II, 66. *Pentru toate infracțiunile comise pedeapsa pornește de la clanul întreg: lapidarea ori sfâșierea.* RALEA, S. T. II, 96, cf. ALEXI, W., DEX – S, DN[3], D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Mai interesantă este însă sensibilitatea „ratatului" la această lapidare colectivă.* ARGHEZI, S. XXV, 15. *Cronicarii literari de mai târziu... nu vor disprețui procedeul maiorescian care constă într-o lapidare.* N. MANOLESCU, C. M. 197.

– V. **lapida**.

LAPIDARITÁTE s. f. (Livresc) Caracter lapidar; concizie, laconism. *În stilul epic, în genere, d. Brăescu e inferior lui Caragiale: nu are nici economia verbală împinsă până la lapidaritate, nici bogăția de intenții literare.* LOVINESCU, C. VII, 68. [Neologismul] *poate da unui vers mai multă lapidaritate.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 302. *Bine face, – răspunse Olguța cu o egală lapidaritate.* TEODOREANU, M. II, 255. *Cu lapidaritatea noului fel de a scrie..., el își susține atât arta polemicii..., cât și întreaga dezvoltare ideologică.* STREINU, P. C. III, 245. *Portretul artistic al lui N. Iorga n-ar fi complect dacă n-am considera în el pe moralistul făuritor de sentințe și maxime, în care lapidaritatea maioresciană obține una din cele mai importante continuări ale sale.* VIANU, A. P. 162. *Ton ferm, de o lapidaritate colțuroasă și o vigoare plastică esențială pentru fizionomia sensibilității pur argheziene.* CONSTANTINESCU, S. I, 59. *E „Balada pentru miez de noapte", decupată cu o admirabilă lapidaritate sugestivă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 169. *Valorile expresiei poetice... se sublimează în faza finală, ajungând la o... lapidaritate uimitoare, aproape integral aforistică.* MS. 1975, nr. 1, 9, cf. DN[3]. *A cincea variație are... o lapidaritate etică foarte expresivă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 9/4. *Impresia stilistică dominantă pe care opera lui Caragiale o sugerează în mod curent, e – fără îndoială – extrema ei concizione, lapidaritatea ei strictă.* în DCR, cf. DEX – S, NDN.

– **Lapidar** + suf. *-itate.*

LAPIDÁRIU[1] s. n. **1.** Colecție de pietre mari sculptate sau gravate, precum basoreliefuri, statui, pietre funerare etc.; loc în care se păstrează o astfel de colecție. *În materie de sculptură în piatră, exemplarele cele mai reprezentative sunt pietrele funerare, unele foarte delicat lucrate, depuse actualmente în subsolul muzeului, unde vor constitui, mai târziu, un lapidariu.* OPRESCU, S. 168, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

2. (În Evul Mediu) Tratat despre pretinsele proprietăți curative sau magice ale pietrelor prețioase. Cf. M. D. ENC., DN[3], NDN.

– Pl.: *lapidarii.* – Și: **lapidarium** s. n. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC.

– Din lat. **lapidarium**.

LAPIDÁRIU[2], -IE adj. v. **lapidar**.

LAPIDÁRIUM s. n. v. **lapidariu[1]**.

LAPIDATÓR s. m. și f. (Rar) Persoană care lapidează. Cf. FROLLO, v. 302, DN[3], NDN.

– Pl.: *lapidatori.*

– Din lat. **lapidator**, fr. **lapidateur**, it. **lapidatore**.

LAPIDÁȚIE s. f. (Livresc) Lapidare. Cf. NEGULICI, ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D., DN[3], NDN.

– Și: **lapidațiúne** s. f. ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D., DN[3].

– Din lat. **lapidatio, -onis**, fr. **lapidation**.

LAPIDAȚIÚNE s. f. v. **lapidație**.

LÁPIDĂ s. f. (Livresc) **1.** Placă comemorativă din piatră (pe o clădire). *Această fundație... era totodată și mauzoleul familiei sale, precum mărturisește următoriul înscris de pe lapida (piatra) bisericei.* CALENDAR (1853), 72/23. *Centrul gubernului roman în Dacia era Ulpia Traiana..., precum mărturisește lapida cu înscrisul ei.* ib. (1858), 92/26, cf. LM, NDN.

2. Piatră funerară. Cf. FROLLO, v. 302, LM, NDN.

– Accentuat și: *lapídă.* NDN. – Pl.: *lapide.*

– Din it. **lapida**.

LAPIÉZ s. n. (Geogr.) Formă carstică elementară, rezultată în urma eroziunii rocilor solubile de către apele de șiroire, care se dezvoltă pe povârnișuri de calcare, gips sau sare, având aspect de șănțulețe ramificate, despărțite prin creste; karren. *Lapiezul e favorizat de așezarea în pantă a rocii solubile.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Cauzele care dau lapiezurilor și bilelor calcaroase... aspectul lor rotunjit (globular, ovoidal) și uneori – dar nu mereu – striat sunt unele absolut naturale.* L. ROM. 1981, 95, cf. D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *-pi-ez.* – Pl.: *lapiezuri.* – Și: (rar) **lapiáz** s. n. NDN.

– Din fr. **lapié, lapiaz**.

LAPÍLI s. m. pl. (Geol.) Fragmente de lavă, de roci sau de cristale expulzate în atmosferă de vulcanii în erupție și sedimentate în apropierea craterului; pietriș

vulcanic. *Aceste produse vulcanice sunt formate dintr-un amestec de cenuşă vulcanică, adică de stropi fini de lavă pulverizată de explozie..., uneori cu lapilii (fragmente de rocă eruptivă de dimensiunile nisipului şi pietrişului mărunt), bombe vulcanice... şi chiar blocuri de rocă.* CHIRIŢĂ, P. 691, cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1986, 466, D. ENC., NDN.

– Din fr. **lapilli**, lat. **lapilli** (pl. lui **lapillus**).

LAPÍN s. m. Mamifer rozător înrudit cu iepurele comun, de dimensiuni mai mici decât acesta, originar din Europa occidentală şi Africa de nord, de unde a fost adus în România la începutul sec. al XX-lea; iepure de vizuină. *Câte-un lapin tresare brusc din năsip, ici-colo, şi săgetează în zig-zag spre adăpostu-i îngropat.* SADOVEANU, O. IX, 280, cf. D. ENC., NDN. ✦ Carnea comestibilă (preparată) a acestui animal. *Lapin cu măsline.* ✦ Blana (prelucrată) a acestui animal. *Mantou de lapin.*

– Pl.: *lapini.*

– Din fr. **lapin**.

LÁPIS s. n. (Min.) Silicat natural de aluminiu şi de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră intensă, cristalizat, folosit la confecţionarea unor obiecte de artă, bijuterii, la prepararea unor vopsele; lapislazuli, lazur, lazurit. Cf. I. GOLESCU, C., CADE. *Când te va muşca şarpele, să fierbi rădăcină de boz... şi să te speli în 8 zile şi să arzi înflăciunea în sus cu lapis.* IZV. XII, 291, cf. DL, DM, DEX, DN[3], D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Semilune moi de aur scaldă valuri de lapis.* CĂRTĂRESCU, L. 12.

– Pl.: (rar) *lapisuri.* I. GOLESCU, C.

– Din lat. **lapis**, fr. **lapis**.

LAPISLAZÚLI s. n. (Min.) Silicat natural de aluminiu şi de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră intensă, cristalizat, folosit la confecţionarea unor obiecte de artă, bijuterii, la prepararea unor vopsele; lapis, lazur, lazurit. *Pe pereţi erau aninate oglinzi de Veneţia şi pe cămin strălucea o pendulă de argint încrestată cu lapislazuli.* ALECSANDRI, O. P. 141. *Trandafirii... se prăvălesc de-a lungul zidurilor tot de marmoră şi împrejurul ferestrelor şi uşilor încadrate în chenare de lapis-lazuli, agată şi jasp-sanguin.* MACEDONSKI, O. III, 92. *Femeile boierilor ţin întotdeauna în mâni... un fel de metanii de diamanturi, de mărgăritare, de mărgean, de lapislazuli.* XENOPOL, I. R. X, 157, cf. SCRIBAN, D. *La sfârşitul evului mediu Europa occidentală importa... din Orient: stofe de mătase şi covoare orientale, pietre scumpe (... lapis-lazuli din regiunea Oxusului, smaragde, safire, diamante din India).* OŢETEA, R. 107. *Există o piatră rară, mai puţin cunoscută decât altele, chit că acelea ar fi mai rare decât ea; se cheamă lapis-lazuli şi are cel mai curat şi mai frumos albastru-azur care se poate închipui.* TUDORAN, P. 214, cf. DL, DM. *Privi risipa de pietre şi magneţi de lingamuri de granit şi ciorchinii de lapis-lazuli aruncaţi în coşuri de nuiele.* BARBU, PRINC., 330, cf. M. D. ENC., DEX. *Abia acum remarcă Victor... cerceii de aur cu piatră albastră-cenuşie de lapis-lazuli.* I. GHEŢIE, B. II, 344, cf. DN[3], D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Lapislazulii lumii sunt toţi în ochii tăi.* L. ROM. 1986, 94.

– Scris şi: *lapis-lazuli.*

– Din fr. **lapis-lazuli**.

LAPÍT, -Ă s. m., s. f. (La pl.) Populaţie antică din Thesalia, aparţinând atât istoriei cât şi mitologiei, care i-a alungat pe pelasgii din Munţii Pindului şi despre care se spune că a luptat cu centaurii şi cu Hercule; (şi, rar, la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. *Diede semn ninfelor care... cântară bătaia centaurilor cu lapiţii şi coborirea lui Orfeu la iad.* MAIOR, în ŞA II, 342. *Erodot zice că Teseu a luat parte numai la lupta lapitelor cu centaurii.* ARISTIA, PLUT. 33/9. *Piritou... invitase la cină şi pe centaurii, carii în desfrâul beţiei cu impertinenţe insulta femeile; atunci se sculară lapitii ca să-şi resbune, şi pe unii i-au ucis.* id. ib. 34/28, cf. ENC. ROM. *Lupta lapiţilor cu centaurii este reprezentată în celebra friză de pe frontonul Partenonului.* M. D. ENC., cf. L. ROM. 1968, 465.

– Scris şi: (m. pl., învechit, rar, după lat.) *lapithi* ENC. ROM. – Pl.: *lapiţi, -te* şi (învechit, rar) *lapiti.*

– Din lat. **Lapithae**, fr. **lapithes**.

LÁPIŢĂ s. f. (Regional) Plătică[1] (*Brama brama*) (Uioara – Alba). Cf. BĂCESCU, P. 35, 47.

– Pl.:?

– Cf. l a t i ţ ă .

LAPÓN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. (La pl.) Populaţie indigenă de origine fino-ugrică, care trăieşte în regiunile extrem-nordice ale Europei, pe teritoriul Norvegiei, al Suediei, al Finlandei şi al Federaţiei Ruse; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie; laponez. *Laponii îşi reazămă nasul cu mare apăsare pe nasul aceluia ce voiesc să i se închine.* CR (1834) 336[1]/7. *Laponii, tatarii, grenlandezii şi eschimoi [numără] 400 mil[ioane].* GENILIE, G. 128/15. *Sufisul „es"... se află şi-ntr-o altă limbă finesă foarte depărtată, anume la laponi.* HASDEU, I. C. I, 260, cf. ENC. ROM., CADE. *Însemnările de călătorie ale unui cercetător etnograf... despre laponi.* SADOVEANU, O. XIX, 119. *Pasiunea regelui Crypto pentru dulcineea inimii lui, pentru lapona Enigel, se rezolvă în satiră amabilă.* PERPESSICIUS, M. III, 163. *Doctorul Barbu îl privea pieziş prin ochelari, ridicând spre el faţa lui de lapon, şi tăcea.* VINEA, L. II, 152, cf. DL, DM. *Viaţa laponilor este dură, plină de neprevăzut.* SCÎNTEIA 1965, nr. 6 657, cf. M. D. ENC., DEX. *Cea mai mare parte a laponilor duc o viaţă stabilă, ocupându-se cu creşterea renilor, exploatarea lemnului, pescuitul şi vânătoarea.* D. ENC., cf. NDN.

2. Adj. Care aparţine laponilor (**1**), caracteristic laponilor, privitor la laponi; (învechit, rar) laponic. *Ţi se va părea că treci dintr-o primăvară neapolitană într-o iarnă laponă.* BARONZI, C. II, 263/28, cf. CADE. *Învăţătorii îi urmăresc în pustie şi-i deprind a ceti Biblia în limba laponă şi fineză.* SADOVEANU, O. XIX, 120. *Costumul lapon, de sărbătoare, lucrat din piei înflorite cu broderii, emoţionează profund.* STANCU, U.R.S.S. 61, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ✦ (Substantivat, f.) Limbă (sau grup de limbi) din familia uralică, ramura fino-ugrică vorbită de laponi (**1**).

Lapona numără mai mult de 30 de cuvinte pentru a desemna renul. ȘĂINEANU, I. 134. *Familia limbilor ugro-finice este formată din finlandeză, laponă (vorbită în Finlanda și în nordul Suediei), estonă, maghiară și o serie de alte limbi.* GRAUR, I. L. 208, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *laponi, -e.*

– Din fr. **lapon.**

LAPONÉZ s. m. și f. (Învechit) Lapon (**1**). *Europenii, afară de laponezi și finezi, sânt cei mai frumoși oameni de pe glob.* GENILIE, G. 158/22. *[Aceste animale] pentru grăsimea și pielea lor adesă să vânează, iar laponezii li mănâncă și carnea.* J. CIHAC, I. N. 30/21.

– Pl.: *laponezi, -e.*

– De la **Laponia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

LAPÓNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Lapon (**2**). *Sufisul „t", ca și „l" în loc de „r", se găsește, de asemenea, în limbele germanice, la cari însă guturala primitivă devine „g" sau „k": goticul „gulth"..., estonicul „kuld", laponicul „golle".* HASDEU, I. C. I, 253.

– Pl.: *laponici, -e.*

– **Lapon** + suf. *-ic.*

LÁPOȘ, -Ă adj. **1.** (Prin sudul Transilvaniei) Lătăreț (**1**), turtit (**2**). *Am văzut un om șod; avea un nas leopoș ca o lopată.* CV 1950, nr. 4, 33.

2. Fig. Plat[2] (**2**), banal; lălâu. *Lătăreață, lăbărțată și lapoșă, vădit supusă la o apropiată îngrășare, Mima era cârnă, cu ochi verzui.* M. I. CARAGIALE, C. 126, cf. BUL. FIL. IX, 147.

– Pl.: *lapoși, -e.* – Și: (regional) **leópoș, -ă** adj.

– Din magh. **lapos.**

LAPOVIȚÁ vb. I. Intranz. impers. A cădea lapoviță; a fi lapoviță. Cf. DEX, ALR I 1 230/69, NALR – B III h 529/90, ib. h 530/90. ▭ *Ieri a lapovițat. În nordul țării lapovițează.*

– Prez. ind. pers. 3: *lapovițează.* – Și: (regional) **lăpovíță** vb. I ALR I 1 230/69, NALR – B III h 529/90, ib. h 530/90.

– Din **lapoviță.**

LÁPOVIȚĂ s. f. Precipitație atmosferică constituită dintr-un amestec de picături de ploaie și fulgi de zăpadă, frecventă în regiunile temperate, în anotimpul rece; (învechit și popular) zloată (**1**), (regional) șlepoiță, șiclu[1] (**4**). Cf. I. GOLESCU, C. *Zăpada am văzut-o întocmai ca de multe ori în luna lui martie, când ne face niște zile cu ploaie și lapoviță.* CR (1834) 289[1]/18, cf. POLIZU. *Primăverele se arată cu lapoviță și călduri și mai de multe ori ele sânt mai mult călduroase decât reci.* I. IONESCU, M. 60, cf. PONTBRIANT, D. *Avem zile cu ploaie, cu lapoviță și cu tot ce se ține de aceste afurisite babe.* ALECSANDRI, S. 154, COSTINESCU, CIHAC II, 165, LM. *Pe subt atâtea tulpine surpate și în lapoviță înecate, pe subt atâtea frunzare căzute, toate cărările se făcuse nevăzute.* ODOBESCU, S. III, 182. *Pe loc s-a stârnit un vifor cumplit – cu lapoviță în două, – de nu vedeai nici înainte, nici înapoi.* CREANGĂ, P. 143. *E lapoviță și polei și curg strășinile, și crivățul se bate-n cap cu austrul.* CARAGIALE, O. IV, 289. *Afară e lapoviță.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 178. *Afară e o vreme nesuferită, o lapoviță care-l omoară.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 245, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Către sfârșitul lunii mart veniră câteva unde reci de lapoviță.* SAM. IV, 354. *Un prășcău de zăpadă însoțită de lapoviță ori de vifor.* MUSCEL, 36, cf. TDRG. *Ninsoarea amestecată cu ploaie, cum e aceea din zilele babelor, se cheamă lapoviță, zloată sau șlepeiță.* PAMFILE, VĂZD. 169. *Era sfârșitul toamnei, cu lapoviție friguroase, cu fulguiri de zăpadă din ce în ce mai dese.* REBREANU, I. 334. *Pe jos, lapoviță și noroi.* ARDELEANU, V. P. 34. *Cu dânsul am tărbăcit, pe lapoviță și pe zloată, clisa ulițelor fără caldarâm.* M. I. CARAGIALE, C. 61, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Capul nipon cu ochelari, adus între baionete, pe o lapoviță imensă și galoșii plini cu noroi dau atitudinii lui un aer de stampă.* ARGHEZI, P. N. 245. *Ploaia curgea mereu, se schimba în lapoviță.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 177. *Veneau în grabă prin învăluirea de lapoviță femei cu șalurile adunate peste piept, cu pomenile strânse în legături pestrițe.* CAZIMIR, GR. 212. *Când a ajuns noaptea acasă, cu dinții clănțănind, era lapoviță.* C. PETRESCU, C. V. 214, cf. DA II$_2$. *Afară cădea lapoviță cu folmotoace de zăpadă.* I. BOTEZ, ȘC. 34. *Pierdută pentru totdeauna, cu lapovița din șanțuri.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 194. *Lucrau sub ploi și lapoviță, zile de-a rândul.* VLASIU, A. P. 157. *De mult paserile schimbătoare își făcuseră sobourile lor, hotărând ploile și lapovițele toamnei.* SADOVEANU, O. IX, 161, cf. SCRIBAN, D. *Străbăturăm prin lapoviță o pădure întinsă, ne-am strecurat prin două sate cu câini răguși de bură.* BLAGA, H. 209. *Plecă toamna de aur și veni un început de iarnă, cu lapoviță, cu ceață, cu negură.* STANCU, R. A. II, 78. *Călca rar prin lapoviță și parcă nu vedea pe unde mergea.* PREDA, DELIR, 344. *Era o zi întunecată..., plină de lapoviță, dintr-un martie rece.* BARBU, PRINC. 279. *Începea iarna. Ploile se transformară iute în lapoviță și ninsoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1980, 592, STEINHARDT, J. 70, D. ENC., H IV 152, 243, VII 383, IX 3, X 464, 534, XI 434. *Ia ieși la portiță! Ba nu pot, bădiță, Că-i cam lapoviță, Și mi-i de rochiță!* PAMFILE, C. Ț. 131. *Cân iera ploai și lapogiți, luam sarica.* DIACONU, VR. 107. *Dacă e ploaie și lapoviță, strigă: „Slobozi-ne, lele,-n casă, C-afară ploauă de varsă!"* ARH. FOLK. V, 65, cf. ALR I 1 228/986, 1 230/45, ALR SN III h 796, 797, ALRM SN II h 616, A V 14. *Ieși, Lenuțo, la portiță, De dă-i lui neica guriță. Nu pot, nu pot, neiculiță, Că-i noroi și lapoviță Și mă umplu pe rochiță.* FOLC. OLT. – MUNT. IV 374, cf. ALR – M III h 666/227, NALR – B III h 529. ✦ (Regional) Chiciură (Gârcina – Piatra Neamț). Cf. ALR I 1 260/558.

– Accentuat și: (regional) *lapovíță.* L. ROM. 1962, 184, ALRM SN II h 616/76, 551, ALR SN III h 796/76, 551, NALR – B III h 529. – Pl.: *lapovițe.* – Și: (regional) **lăpăvíță** (CADE, DA II$_2$, ALR SN III h 796/2, ALRM SN II h 616/2, NALR – B III h 529), **lăpovíță** (ALR I 1 230/45, NALR – B III h 529, accentuat și *lăpoviță* NALR – B III h 529), **lápăviță** (DA II$_2$, SCL 1980, 592), **lápaviță** (NALR – B III h 529/64), **lipovíță** (NALR – O II h 314/950, NALR – B III h 529/80), **lópăviță** (H 18, 136), **lúpoviță** (NALR – B III h 529/70) s. f.

– Din bulg. **лапавица.**

LÁPSUS s. n. **1.** Greşeală mecanică, inadvertenţă în scrierea sau în vorbirea unei persoane; folosire din neatenţie a unui cuvânt în locul altuia. Cf. LM. *Acest lapsus,... corijat cu cinci şiruri mai jos, îl esploatează apoi recenzentul în întreaga sa critică.* EMINESCU, S. P. 373. *Îndoit lapsus* [Titlu]. CARAGIALE, O. I, 17, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Iată de pildă micile greşeli cotidiene, lapsusurile de limbă, de scris, de acţiune... Fiecare din ele are o determinare exactă şi un sens precis. Toate aceste mici „lapsusuri" sânt în funcţie de unele dorinţe reprimate şi prezente în inconştient.* RALEA, S. T. II, 19, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 88. *La el să fi văzut lapsusuri şi scăpări din vedere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 8/1, cf. DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

2. Incapacitate momentană a cuiva de a-şi aminti un lucru ştiut. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Subiectul vorbitor poate numai să afecteze un lapsus al memoriei sau ignorarea numelui.* IORDAN, STIL. 131. *Să trăiţi şi să mă scuzaţi, domnule inspector, dar aveţi un lapsus.* STANCU, R. A. III, 297, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

3. (Rar) Lipsă, lacună^1 (**1**); scădere. *Doamna doctor Probotă va trece peste aceste regretabile lapsusuri din educaţia mea neglijată.* C. PETRESCU, Î. II, 52, cf. IZV. XIV, 94. *Această clasă intermediară arată un nou lapsus al elementului românesc.* ap. IORDAN, L. R. A. 480.

– Pl.: *lapsusuri.*

– Din lat. **lapsus**, fr. **lapsus**.

LAPTAGIOÁICĂ s. f. (Rar) Lăptăreasă (**1**). Cf. CCDE, 943, DA II$_2$, 100.

– Pl.: *laptagioaice.*

– **Laptagiu** + suf. *-oaică.*

LAPTAGÍU s. m. (Învechit) Lăptar^1. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, v. 304, COSTINESCU, LM, CARAGIALE, O. VII, 127, DDRF, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 410, ŞĂINEANU, D. U. *Slujbaşul de la grefă... zărea sosind pe înserate... laptagii cari au pus apă în garniţe.* I. BOTEZ, B. I, 170. *Am şters covrigii de tibişir ai laptagiului însemnaţi pe pervazul babii.* KLOPŞTOCK, F. 79. *Nu-mai trebuie altă dovadă despre augusta mea latinitate, răspunse măgulit Omul Politic, în ascendenţa căruia se aflau un valoros laptagiu chinez..., precum şi un căruţaş, cu originile în Indiile Noi.* ARGHEZI, P. T. 460, cf. HRISTEA, P. E. 45, CHEST. V 3/99, 4/20. ✦ (Regional) Cioban, păstor (Mândra – Slatina). Cf. H XIV 59.

– Pl.: *laptagii.*

– **Lapte** + suf. *-agiu.*

LAPTÁŢIE s. f. v. **lactaţie.**

LAPTAŢIÚNE s. f. v. **lactaţie.**

LÁPTĂ^1 s. f. v. **loptă.**

LÁPTĂ^2 s. f. v. **lăută.**

LÁPTE s. n. şi m. **1.** S. n. Lichid alb-gălbui opac, cu gust dulceag şi cu miros caracteristic, foarte hrănitor, secretat de glandele mamare ale femeii şi ale femelelor mamiferelor, care constituie hrana exclusivă a copilului sugar şi, respectiv, a puiului de animal; aliment de bază al omului obţinut prin mulgerea femelelor unor animale domestice şi consumat în stare naturală sau sub forma unor preparate. *Untu de vacă şi lapte de oaie, cu grasul mieilor şi berbecii... bea viru.* PSALT. 314. *Rod aduc noao sfinţii şi folos, ca şi oile şi lână dau..., şi cu lapte adapă.* CORESI, EV. 39. *Bori laptele mâne-sa în palmă* (a. 1550–1580). GCR I, 7/15. *Aduse unt şi lapte... înaintea lor.* PO 56/26. *Din grumadzii lui... cursă lapte în loc de singe.* VARLAAM, C. 473. *Împăratul lor hrăneşte 10.000 de iape albe, numai de muls lapte.* URECHE, L. 116, cf. MARDARIE, L. 171^1. *În loc de sânge au curs lapte şi apă din tăietură.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10^r/33. *Unt de vaci şi lapte de oi cu grăsimea mieilor.* BIBLIA (1688), 150^2/33. *Cine paşte turma şi den laptele turmei nu mănâncă?* ib. 869^2/1. *Străchioara de lapte a fămeii sărace* (a. 1693). FN 4. *Femeia gazda i-au răspuns că „n-avem lapte să-ţi dăm, c-au mâncat Duca Vodă vacili din ţară".* NECULCE, L. 80. *Vrăjitoriul..., în lapte de oaie şi în spata caprii, a căuta foarte bine ştiia.* CANTEMIR, I. I. II, 196, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 221. *Luându-l, cu scutece l-au înfăşat şi cu braţele l-au cuprins şi ţiţe fecioreşti dându-i în gură, cu lapte curat l-au adăpat.* ANTIM, O. 199. *Îngroaşă zeama cu câteva gălbănări de ou bătute cu puţintel lapte.* MÂNCĂRILE, 76/17. *Celi moi părţi a trupului ominesc sânt hilos, sângele... fiere, laptile, apa.* AMFILOHIE, G. F. 251^v/10. *Ia camfor, oao şi chim negru, dă la vacă să mănânce, şi nu va pierde laptele* (a. 1794). ŞA I, 186. *Oamenii cei dintâi de la Adam până la Moisiu pârga rodurilor şi lapte aducea jertvă.* MICU, L. F. 209/19. *Strângea muma copii[i] săi şi-i hrăniia, nu atât cu laptele ţiţelor, cât cu lacrămi.* MOLNAR, RET. 32/9. *Dobitoacele... ne hrănesc cu carnea şi cu laptele.* ŞINCAI, în ŞA I, 666, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vulpea, văzând într-o colibă păcurărească lapte..., au mâncat până s-au înflat.* ŢICHINDEAL, F. 92/7. *Laptele... cel din jigăriţă se preface în sânge.* PETROVICI, P. 220/11. *Vacile cele negre şi cele roşii... dau lapte de cinci ori mai mult decât celelalte.* GOLESCU, Î. 19, cf. LB. *Le va peri laptele ţâţelor lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 75/28. *În locul laptelui ce altădată ne da caprele munţilor, acum ni se da apă stătută.* HELIADE, L. B. III, 9/20, cf. I. GOLESCU, C. *Prinoasele ce se aducea zeiţei era lapte şi turte de mei.* CĂPĂŢINEANU, M. 58/3. *Aerul de ţară, laptele de capră şi primblarea, aceasta e reţeta mea.* HRISOVERGHI, A. 3/13. *Ca să se îngraşe cineva trebuie... să mănânce lapte, macaroane multe şi poame.* CORNEA, E. I, 30/4. *Vă trebuie vite, căci vă trebuie carne, lapte, lână.* BREZOIANU, A. 116/17. *Mai nainte lapele, untul, poamele în oraşul Parisul se aduceau din satele de primprejur.* MĂS. GR. 22/9, cf. POLIZU. *Laptele de capră îl mai uşură puţin.* NEGRUZZI, S. II, 154. *Curge laptele din uger Ca un şipot, un izvor.* BOLLIAC, O. 71. *Ea trebuie ca din ceasul ce să va naşte copilul... să-l hrănească cu chiar laptele său.* PENESCU, M. 5/15. *Făcând eu descrierea laptelui nostru de oi,... m-am pomenit deodată cu englezul că sare de pe scaun.* GHICA, S. 181, cf. PONTBRIANT, D. *Ea la brâu-i poartă furcă şi la sân un pruncuşor... Cu guriţa lui lipită de al laptelui izvor.* ALECSANDRI, POEZII, 64, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 138, LM. *Tratamentul consista, dimineaţa la*

dejun, de o cafea cu lapte şi o friptură. LĂCUSTEANU, A. 234. *Părinţii vroiesc să mânânce copiii pâne şi lapte dimineaţa.* CONTEMPORANUL, I, 795. *Sorbi credinţa deodată cu laptele mumei sale.* ODOBESCU, S. I, 6. *Lapte, brânză, unt şi ouă de-am putea sclipui să ducem în târg ca să facem ceva parale.* CREANGĂ, P. 6. *Mirosea a lapte muls numai de-atunci.* CARAGIALE, O. III, 252. *Nu mai găsea lapte la peptul ei.* ISPIRESCU, L. 59. *Radu va bea în toată dimineaţa câte un pahar mare de lapte.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 61, cf. DDRF. *Săteanul mănâncă lapte de vacă, de oaie şi de capră.* MANOLESCU, I. 264, cf. DAMÉ, T.$_2$ 36. *Târziu, la urma urmei, a văzut Fata, că de lapte doniţa e goală.* COŞBUC, P. I, 248, cf. ALEXI, W. *Laptele este un aliment complet, întocmai şi oul.* BIANU, D. S., cf. TDRG. *Oalele cu lapte crud... se pun pe lângă foc spre a se coace.* PAMFILE, I. C. 26. *Răspund salutului ţărancelor care trec spre oraş ducând... oale mari cu lapte şi cu smântână.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 57. *Se uita la ceilalţi cum mănâncă lapte cu mămăligă, – el nu căpăta niciun strop.* AGÎRBICEANU, S. 12. *Păzea caprele şi oile satului şi aducea în fiecare sară lapte şi făină lui moş Trifu.* BUJOR, S. 71. *Hrănindu-se mai mult cu lapte şi ouă, trăia.* REBREANU, I. 76. *Bău numai un ceai de tei cu lapte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 35, cf. ENC. VET., ŞĂINEANU, D. U. *Laptelui crud i se adaugă puţin cheag.* DIACONU, P. 286, cf. CADE. *Prinţul Ghica... îşi lua tocmai laptele în curte.* ARGHEZI, P. N. 377. *Sorbeam în fugă laptele, iar pâinea o luam cu mine, fără să fi avut timp să aştern pe ea puţin unt.* A. HOLBAN, O. II, 154. *Se vărsase laptele.* VLASIU, A. P. 124. *Toţi trebuie să bem mai mult lapte, nu numai copiii, ci şi oamenii mari şi mai ales bătrânii.* VOICULESCU, L. 143. *La întrebarea noastră, arată că ne poate da lapte, se pot găsi ouă şi un pui.* SADOVEANU, O. XXI, 82. *Lapte Ne-au dat păstori străvechi cu port semeţ.* PILLAT, P. 183. *Se mulţumea cu o bucată de pâine dumicată în lapte.* DAN, U. 45, cf. SCRIBAN, D. *Seara nu le da de mâncare decât porumb fiert în lapte.* CĂLINESCU, O. XI, 61. *S-apleacă peste iesle Şi peste lumină Maria. De dragoste-i ţâşneşte laptele În sâni, şi-i umezeşte iia.* BLAGA, POEZII, 172. *La intrare, nu era o cristelniţă, lucru subţire, ci un ceaun mare ciobănesc, de fiert laptele după muls.* CAMIL PETRESCU, O. II, 215. *Mămăliga de mei era temeiul mâncării, cu lapte, cu brânză.* STANCU, D. 20. *Hrana lui? Lapte, ouă şi cârnaţi.* VINEA, L. I, 139. *Chiar din prima zi, pregătind biberonul, amestecă în laptele pruncului un pahar întreg de whisky.* TUDORAN, P. 440, cf. DL. *Nu mai putea suporta mirosul de lapte.* T. POPOVICI, S. 207. *Lin aburea laptele proaspăt în ştiştare.* LABIŞ, P. 394, cf. DM. *Mocăniţa este mai bună producătoare de lapte decât sura de stepă.* ZOOLOGIA, 195. *Laptele de vacă lichid nu se recomandă la sugari.* ABC SĂN. 123. *Laptele se varsă într-un vas mai mare, numit budacă.* VUIA, PĂST. 76, cf. M. D. ENC., DEX. *Măsuţa joasă... era încărcată cu tot felul de bunătăţi: cafea neagră, lapte, unt, ouă cu şuncă.* I. GHEŢIE. B. II, 110. *Eu pe tine te-am grijit, Tot cu lapte te-am hrănit.* ALECSANDRI, P. P. 55. *Se îmbăiară mirii şi în lapte de iapă.* STĂNCESCU, B. 277. *Mărită-mă, măiculiţă, Că mi-o venit laptele-n ţâţă Şi copilu-i cât o mâţă.* MAT. FOLC. 954. *Câte fete-s mai de gazde, Mărg cu sapa după spate Şi cu oala după lapte.* ŢIPLEA, P. P. 83. *Când la muls, fetele popii s-o minunat de-atâta lapte ce-o dat caprele.* VASILIU, P. L. 52, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CHEST. V 85/118, ALR I 735, ib. 778, ib. I 060/96, 118, 140, 164, 257, 269, 278, 315, 335, 343, 345, 420, 510, 675, 708, 890, 900, 960, ib. I 062/186, 230, 530, 610, 704, 708, 890, ib. I 815/98, 343, 695, 790, 792, 793, 846, 890, 932, 940; ALR II 3 404/2, 64, 102, 310, 349, ALR II/I MN 133, 3 884, ALR SN II h 300, ib. h 305, ib. h 411, ib. VI h 1 756. *Cel mai mic o fi plângând, Lapte cine i-o fi dând.* FOLC. TRANSILV. III, 171. *Ostenită, slabă, vaca nu dă lapti nimica.* O. BÎRLEA, A. P. III, 72, cf. ALRM SN III h I 031, NALR – O III MN 205, 845, ALR – M II h 353, ALR – M IV h 908, ib. h 945, ib. MN 294, 845, ib. 345, 2 215, ib. 354, 2 366. *Fân îi mânca, Lapte-i avea.* FOLC. MOLD. I, 197, cf. NALR – B II h 282, ib. h 285, ib. h 299/82, ib. NALR – MB II h 188/541, ib. h 189/514, 587. ✧ (În credinţe şi superstiţii) *Când a pierit laptele vitei, atunci se descântă de adusul laptelui.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 1. *Deochiul, ca şi vrăjile, poate face să sece laptele vacii.* CANDREA, F. 195. *Când dă laptele în foc, să pui apă peste el, căci să spuzesc ţâţele vacei.* ŞEZ. II, 66. *Când cineva îţi dă lapte, dă-i paharul înapoi cu puţină apă, ca să nu înţerce vaca.* ib. III, 123. ✧ (În imprecaţii) *Prea e prea..., laptele mă-sii!* CARAGIALE, O. IV, 395. ✧ (În proverbe şi zicători) *Cine piste măsură mulge vaca şi oaia sa, în loc de lapte sânge scoate.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 686. *Când vor vrea ciobani-n strungă Şi pe ţapii pot să-i mulgă, Dar, în loc de lapte, sânge De la dânşii ei vor strânge.* PANN, P. V. II, 51/12, cf. ZANNE, P. V, 488. *Nu lăsa laptele pre sufletul viţelului.* ŢICHINDEAL, F. 10/11, cf. CIPARIU, O. I, 104, VASILIU, P. L. 86, ZANNE, P. IV, 630. *Pune strajă mâţa la lapte.* id. ib. III, 588. *A fi învăţat ca mâţa la lapte* (= a avea deprinderi rele). Cf. DL, ZANNE, P. III, 588. *Umblă ca mâţa pe lângă laptele fierbinte.* ZANNE, P. III, 587. *Fript cu lapte, suflă şi-n brânză.* CARAGIALE, O. IV, 251. *Laptele până nu-l baţi, Zmântână nu poţi să scoţi.* PANN, P. V. II, 34/10, cf. ZANNE, P. III, 589. *Cu vorbe laptele nu se face brânză.* CARAGIALE, O. V, 41. *Faptele, faptele, nu oala cu laptele.* ZANNE, P. IV, 20. *Vaca răstoarnă găleata după ce o umple cu lapte.* PANN, P. V. II, 143/25, cf. ZANNE, P. I, 688. *Pune laptele-n sticlă şi întinge pe dinafară*, se spune despre omul zgârcit. id. ib. III, 587. *Îi sporeşte ca laptele ţiganului*, se spune când cineva crede că s-a procopsit, dar în realitate s-a ales cu o pagubă. Cf. ZANNE, P. III, 589. *A fi supt lapte de capră*, se spune despre o persoană vioaie, neastâmpărată. Cf. ZANNE, P. I, 397. ✧ (În ghicitori) *Am o vacă: toată lumea o mulge şi laptele ei nu se isprăveşte* (Fântâna). PĂSCULESCU, L. P. 82. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la culoarea albă a acestuia) *Mai frumoşi sânt ochii tăi decât vinul şi dinţii lui mai albi vor fi decât laptele.* PO 174/14. *Veseli ochii lui de vin şi mai albi denţii lui decât laptele.* BIBLIA (1688), 38^{1}/26. *Mai alb şi decât laptele* (a. 1779). GCR II, 120/26. *Al ei obraz era roşu numai de abia, ca laptele cel curat în care s-a mestecat o picătură de sânge.* FM (1846), 125^{1}/2. *Pe o insulă de smarand... se ridica un mândru palat de o marmură ca laptele, lucie şi albă.* EMINESCU, O. VI, 318. *Scoate biletul alb ca laptele.* CARAGIALE, O. VI, 177, cf. DDRF. *O pisică albă ca laptele vine în vârful*

picioarelor. REBREANU, I. 10. *Deodată, pe faţa slăbită se arătă albul ochilor, ca de lapte.* SADOVEANU, O. III, 497. *O gintă nomadă cu părul negru-indigo şi cu pielița albă ca laptele.* ARGHEZI, S. XV, 159. *Am dormit în noaptea aceea într-o încăpere cu miros de busuioc, sub pături de lână albă ca laptele.* BLAGA, H. 54. *I-am zărit... dinţii albi ca laptele.* STANCU, D. 517. *Ea începea să-mi povestească... de plimbările pe malul şi pe podurile Nevei, în zorii albi ca laptele.* CĂRTĂRESCU, N. 109. *Părul de pe capul lui era alb ca laptele.* MARIAN, O. I, 368. *Sănin ca lapcili.* ALR II/2, cf. ALR SN IV h 1213. *O păsărică albă... ca laptele.* FOLC. TRANSILV. III, 424, cf. ZANNE, P. IX, 10. (Expr.; regional) **A fi ca laptele** = (despre bani) nou-nouţ. *Banii erau ca laptele.* CIAUŞANU, GL. (Învechit; ca termen de comparaţie, cu aluzie la însuşirea acestuia de a se coagula uşor) *Închiegă-se ca laptele înrema lor.* PSALT. 256. *Închegă-se ca laptele inema lor, e eu legiei tale învăţaiu-mă.* CORESI, PS. SL. – ROM. 508. *Închegatu-s-au ca laptele inima lor.* BIBLIA (1688), 421[1]/26. *Se încheagă ca laptele.* ZANNE, P. IX, 32. ✧ Fig. *Sânul pământului a secat laptele său pentru noi.* HELIADE, O. I, 244. *Voi mulgeţi laptele ţării, dar a venit vremea să vă mulg şi eu pre voi.* NEGRUZZI, S. I, 140. *El, ce se hrănise cu laptele duşmăniei..., simţi acum într-o clipă toate aceste aspre dorinţe răsipindu-se.* ODOBESCU, S. I, 113. *Prea mă tem de temperamentul tău: prea e plin de laptele iubirii de oameni pentru a apuca drumul cel mai scurt.* EMINESCU, O. XIII, 245. *Se vede că ai avut, din tinereţe fragedă, de unde să sugi laptele ştiinţei.* CARAGIALE, O. VII, 177. *Ş-apoi, pe lângă dreptate, a supt laptele bunătăţii de la maică-sa, care l-a crescut şi l-a avut drag.* SADOVEANU, O. IX, 28. *Sub cuvânt că sunt tineri să ne soarbă laptele şi vinul vieţii şi să ne amăgească cu supuneri ipocrite?* CĂLINESCU, O. IX, 64. *„Voinţa de putere" e bucăţica de cheag ce face să se adune laptele elixir al operei lui Nietzsche.* BLAGA, Z. 190. ✧ (Cu determinări ca „gras", „smântânos", „untos" etc., care arată calitatea rezultată din concentraţia de grăsime) *Laptele este prea bun şi gras.* DESCR. AŞEZ. 17/24. *Laptele... este foarte untos* (a. 1878). ap. TDRG. *Laptele smântânos se zice cu mană.* DAMÉ, T. 31. *Toamna, când oile se hrănesc cu frunze uscate, laptele este mai gros.* PAMFILE, I. C. 31. *Vacile alimentate cu această plantă dau lapte mai mult şi mai gras.* FLORA R. P. R. VI, 62. *Lapt'ele gras şi unturos.* T. PAPAHAGI, M. 129. *Laptele e mai bătrân, mai gros şi mai uns.* CHEST. V 95/92, cf. ib. V 104/24. *Lapte smântânos.* ib. V 104/52. *Lapte mănos.* ib. V 104/63, cf. ib. 104/70, 71. *Lapte gros.* ib. V 104/74, cf. ib. 104/77, 83, 84, 86, 89, 91, 96, 109, 110, 118, 120, 121, ALR SN II h 312, ALRM SN I h 196. *Lapte mănos.* GLOSAR REG. *Ce folos că-i lapte gros, dacă-i în burduf de câne.* PAMFILE, J. II, 150, cf. ZANNE, P. III, 588. ✧ *Lapte dulce* = (în opoziţie cu lapte acru, lapte bătut, lapte prins etc.) lapte muls proaspăt, nefiert (sau fiert), nefermentat. *Este o vorbă rumânească, că unul odată s-au ars cu lapte dulce fiert şi pă urmă aducându-i şi lapte covăsit să mănânce, luând cu lingura au suflat* (a. 1792). IORGA, S. D. VIII, 23. *Râuri dă lapte dulce pă vale Curg acolo şi dă unt păraie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 325. *Fierturi de lapte dulce cu puţină fidea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 75/11, cf. I. GOLESCU, C. *Li s-au pregătit o cină din fructul turmei: lapte dulce..., jânţiţă şi caşcaval.* ASACHI, S. L. II, 222. *Mâncă o strachină de lapte dulce de căprioară.* FILIMON, O. I, 415, cf. LM. *Spune frăţâne-tău... să vină la mine, că l-oi hrăni cu miez de nucă şi-l voi adăpa cu lapte dulce.* EMINESCU, O. VII, 327. *Împăratul are obicei a bea în toată sara o cupă de lapte dulce.* CREANGĂ, P. 97. *Să-mi dea orzul fert în lapte dulce.* ISPIRESCU, L. 16, cf. DDRF. *Laptele dulce fiert este în genere puţin mâncat şi, în acest caz, ţăranul îl consumă după ce l-a sărat şi după ce a dumicat în el mămăligă.* MANOLACHE, I. 264. *Am fost îmbiaţi cu lapte dulce proaspăt.* TURCU, E. 78. *Grăbesc să mi se culce... Lângă tău de lapte dulce.* COŞBUC, P. II, 138. *Brânză zburată de vaci se capătă luând lapte dulce şi punându-l pe foc să fiarbă.* PAMFILE, I. C. 27. *Se încerca să-i dea lapte dulce.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 344, cf. SCRIBAN, D., DL II, 181, H II, 244. *Sus feciori, daca-ţi mâncat Lapte dulce cu păsat.* MARIAN, H. 36. *Îndată ce mirosă şerpelui a lapte dulce, vine şi se vâră în pântece.* ŞEZ. I, 251. *Cu colac şi lapte dulce Da de la noi nu s-a duce.* ŢIPLEA, P. P. 19. *O trimes în târg s-o cumparat orez şi l-o fiert în lapte dulce.* VASILIU, P. L. 178, cf. ALR I 735. *Aduceţi un vas cu coji uscate... Şi-o strachină cu lapte dulce.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 122. *Înjură mâţa de cruce, Pentru-o lingură de lapte dulce.* FOLC. MOLD. I, 283. (Fig.) *Credincioşii ca nişte lapte dulce sug învăţăturile cele bune pentru săturarea şi folosul sufletelor.* CHEIA ÎN. 29[v]/20. (Expr.) **A scălda** (pe cineva) **în lapte dulce** v. scălda (1). **A fi scăldat în lapte dulce** v. scălda (1). *Lapte acru* sau (regional) *lapte covăsit* = lapte (fiert) fermentat cu smântână, covăseală etc.; iaurt. *Într-un blid mămăligă cu moare,... Lapte acru, păsat, cricală.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 304, cf. LB. *După ce s-a rădicat bolnavul, să se păzească încă o vreme de mâncări grase, de poame, lapte acru, zară, castraveţi.* FM (1843), 343[2]/13. *La erisipel foloseşte... mustul sau mierea, laptele acru.* CORNEA, E. I, 60/21, cf. PONTBRIANT, D. *Să-i trimiţi pre postul Crăciunului un ştendul de lapte acru.* CIPARIU, în BARIŢIU, C. IV, 157, cf. LM. *Într-un loc unde mai merse, lapte acru li s-a dat.* CONTEMPORANUL, I, 164. *Pe faţa mesei... se grămădea toată îmbelşugarea casei: caimacul, laptele covăsit.* MACEDONSKI, O. III, 8. *Unele moaşe din Bucovina dau pruncului nou-născut întâia oară să sugă printr-o petecuţă curată lapte acru.* MARIAN, NA. 142, cf. DAMÉ, T. 31, ALEXI, W. *Laptele acru nu se prepară decât pentru casă şi pentru oamenii de la muncă.* PAMFILE, I. C. 24, cf. ARHIVA, XXVIII, 199, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2. *Găseam brânză, ouă şi lapte acru.* VLASIU, A. P. 39. *Aduse o strachină cu lapte acru de oaie şi tăie c-o aţă mămăliga în pătrare.* SADOVEANU, O. VIII, 99, cf. SCRIBAN, D. *Brânza o avea în putină şi laptele acru prin ulcele.* CĂLINESCU, O. XIV, 20. *Femeia ne-a adus o oală mare cu lapte acru.* STANCU, R. A. II, 45, cf. DL I, 17, 566, M. D. ENC. *Pă la ceasul dimineţei lapte acru, bulzi de unt Duc olteni în cobiliţe.* CĂRTĂRESCU, L. 124, cf. D. ENC. *Laptele acru se face fierbând laptele dulce mai întâi şi pus în putine se înăcreşte.* H I 48, cf. 139, 269. *Laptele acru se face dându-i cheag când îl mulge.* ib. I 419, cf. II 88, 244, 262, 274, III 71, 96, IV 28. *Lapte acru sau covăsât... se*

face punându-se covăsală în laptele dulce fiert. ib. V 418, cf. VII 484, VIII_1 98, 170, 260, 298, VIII_2 98, 143, 206, 213, 283, IX 154, 496, X 120, 450, 479, XII 172, 366, 416, 462, XIII 175, 449, XIV 416, XV 99, H XVI 227, 282, 330, 413, XVII 233, 349, 392. *Laptele dulce înăcrit cu cheag se numeşte lapte covăsit.* ib. XVII 444. *Hop, săracă mândra mea, De mâncat îmi aducea Lapte acru-ntr-o mărgea.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 394, cf. ŞEZ. II, 43, VII, 76, 97. *Dar mâncare ea ce-mi da? Mămăligă pe-o surcea, Lapte acru-ntr-o lulea.* PAMFILE, C. Ţ. 321. *M-am cumin'ecat cu lapt'e acru din bărbânţă.* T. PAPAHAGI, M. 155, cf. CHEST. V 88/91, 99, ALR SN II h 309, ALRM SN I h 198, A III 3, NALR – O IV MN 272, 2 344, ALR – M IV h 928, NALR – B III h 489/73. (În proverbe şi zicători) *Cine s-a fript cu jânţiţă suflă şi-n lapte acru.* PAMFILE, J. II, 150, cf. PANN, P. V. II, 15/2, ZANNE, P. II, 557, 651. *Logofete brânză-n cui, lapte acru-n călămări, chiu şi vai prin buzunări.* CREANGĂ, A. 11, cf. JIPESCU, O. 130, ZANNE, P. III, 590, IV, 419, 420, V, 108. *Lapte de putină* = lapte de oaie muls de obicei toamna, închegat după un procedeu special şi păstrat în putini (timp îndelungat). Cf. DA II_2, DL III, 641. *Laptele fiert... pus în putină şi lăsat până se îngroaşe formează lapte de putină.* H II, 244, cf. ib. IV 252, VII 50, 262. (Popular) *Lapte prins* sau (regional) *lapte gros* (ori *închegat, zburat, apos, subţire, verde* etc.) = lapte de vacă nefiert, închegat pe cale naturală, de la care s-a luat smântâna, (regional) c h i ş l e a g ; lapte de oaie coagulat de obicei cu cheag, din care se prepară caşul. *Din lapte prins se face lapte bătut.* LM. *Oalele prinse se smântânesc luând smântâna cu lingura, şi rămâne laptele prins sau chişleagul.* DAMÉ, T. 31. *Din chişleagul scopt (laptele prins înfierbântat pe lângă foc) se scoate brânza şi rămâne zerul.* id. ib., cf. DA II_2, DL III, 577. *Laptele prins îl pune de-l încălzeşte şi, turnându-l în strecurătoare, formează caşul.* H I 244, cf. ib. IV 10, V 355, IX 246. *Lapte zburat.* CHEST. V 5/35, cf. ib. V 108/114, ib. V 109/28, 31, 35, 45, 46, 59, 72. *Lapte gros.* ib. V 109/102, cf. ALR I 1 067, ALR SN II h 303, ib. h 415, ALRM SN I 197, ib. h 276. *Lapte gros.* A I 31. *Cine s-a fript o dată cu ciorba fierbinte suflă apoi şi în lapte prins.* ZANNE, P. I, 556. *Lapte bătut* = **a)** lapte obţinut din coagul acru sau în urma fărâmiţării coagulului prin mijloace mecanice; (popular) zară[1] (**2**). *Se unge doă cârpuliţe cu iaurt sau cu lapte bătut, se pune pe ochi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 238/1. *I se servi zară (lapte bătut) cu mămăligă caldă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 162, cf. DL I, 223. *Beai câte un putinei de lapte bătut.* SORESCU, L. I, 112, cf. M. D. ENC., DEX 80, D. ENC., H II 145, V 189, 483, 484, XI 60, XIV 307. *Să aruncăm în ale guri căscate Un putinei de lapte bătut.* TEODORESCU, P. P. 176, cf. CHEST. V 5/58, 85/72. *Cine s-a fript cu ciorbă suflă şi în lapte bătut.* ZANNE, P. II, 556; **b)** (popular; regional, în formele *lapte acru, lapte gros, lapte de puteinei, lapte smântânit, lapte de smântână*) lichid albicios şi acrişor care rămâne după ce s-a scos untul; (popular) zară[1] (**1**); zer (**1**). *Cafeaua mi se pare zeamă de varză..., lapte bătut.* CARAGIALE, O. VII, 449, cf. DDRF. *Untul se alege (cocoloşi, boloboţi)... şi rămâne laptele bătut, zara.* DAMÉ, T. 31, cf. ALEXI, W. *Laptele bătut, numit încă şi zară, se prepară astfel: laptele stă în putinei până la două zile... Când s-a închegat bine, se ia laptele la bătut cu un bătător... Prin bătaie, untul din lapte se ridică în sus.* PAMFILE, I. C. 25, cf. DA II_2, H II 254, IV 28, IX 6, 18. *Laptele rămas după unt se numeşte lapte bătut sau acru.* H XI 98, cf. ib. XVII 368, VAIDA, CHEST. V 119/33, 79, ALR I 1 068. *Lapte smântânit* v. s m â n t â n i t[2]. *Lapte brânzit* sau (regional) *lapte corăslit* (ori *sarbăd, serbezit, jintiţit*) = lapte care s-a stricat la fiert, căpătând aspect de brânză. *Laptele corăslit este laptele stricat la fiert, pentru că a stat la căldură înainte de fierbere.* ARHIVA, XXVIII, 199. *Lapte sarbăd.* CHEST. V 108/24. *Lapte jintiţit.* ib. V 108/27, cf. ib. 108/44, 45, 58. *Lapte serbezit.* ib. V 108/63, cf. ib. V 108/69, 70. *Lapte stricat.* ib. V 109/21, cf. ib. V 109/120. *Lapte acidulat* = preparat obţinut din lapte de vacă amestecat cu acid lactic, folosit ca aliment pentru sugari. Cf. LTR[2], DL I, 13. *Laptele acidulat se întrebuinţează în alimentaţia mixtă sau artificială a sugarului.* ABC SĂN. 219. *Lapte condensat* = lapte căruia i s-a redus conţinutul de apă prin evaporare la temperatură şi la presiune joasă, făcându-l să capete un aspect cremos, gălbui. *Nu ne mai trebuie lapte condensat.* BART, S. M. 88, cf. DL I, 516, M.D. ENC., D. ENC. *Lapte pasteurizat* = lapte conservat în aparate speciale, în scopul distrugerii bacteriilor. *În industria produselor lactate se va tripla producţia de lapte pasteurizat şi refrigerat.* LEG. EC. PL. 438, cf. LTR[2], DL III, 335, M. D. ENC., D. ENC. *Lapte praf* (sau, astăzi rar, *praf de lapte*) = produs obţinut din lapte proaspăt prin uscare pe valţuri încălzite sau prin pulverizare în turnuri de uscare. *Se vor construi: o fabrică de unt la Careii Mari..., o fabrică de praf de lapte.* LEG. EC. PL. 438. *Laptele praf pulverizat are o solubilitate... mare.* LTR[2]. *Laptele praf este foarte uşor: o linguriţă care conţine 5 g de zahăr conţine cam 2,25 g praf de lapte.* ABC SĂN. 219, cf. M. D. ENC., D. ENC. *Lapte de pasăre* = **a)** desert preparat din lapte, ouă şi zahăr, fiert la cuptor în baie de aburi. Cf. DA II_2, DL, DM, S. MARIN, C. B. 285, FORM. CUV. I, 15, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1976, 353, D. ENC.; **b)** (popular; şi în forma *lapte de găină*) băutură preparată din gălbenuş de ou frecat cu zahăr şi amestecat cu apă caldă, folosită ca remediu împotriva tusei. *La această patimă foloseşte:... lapte de găină.* CORNEA, E. I, 24/8, cf. N. LEON, MED. 92, BIANU, D. S., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI; **c)** (popular; şi, regional, în formele *lapte de cuc* sau *lapte de vrabie, lapte de bou*) lucru imposibil de realizat, de obţinut; lucru inexistent. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 702, LM I, 242. *Muierea... poftеşte şi la urdă de curcă şi la lapte de cuc!* JIPESCU, O. 150. *A poftit şi el la lapte de bou.* DDRF. *Ţi-aş fi dat şi lapte de pasăre.* PAMFILE, J. II, 150. *Şi lapte de pasăre i-ar aduce nemţii boierului dacă le-ar cere.* STANCU, D. 506. *Îi făcuse o căsuţă numai dă sticlă şi orce cerea îi da, lapte dă pasăre să fi cerut, şâ lapte dă pasăre i-ar fi găsât împăratu.* ŞEZ. II, 73. *Să-mi fi cerut şi lapte de pasăre, şi i-aş fi adus.* CIAUŞANU, GL. *Cu bani găseşti şi lapte de pasăre.* ZANNE, P. V, 64, cf. I, 334. (E x p r.) **(Nici) cât laptele cucului** = puţin; deloc. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) *Lapte îngroşat* (sau *îngrăşat*) = lapte pus la fiert, în care, când începe să clocotească, se adaugă crupe, tărâţă sau făină de mălai. *Laptele îngrăşat se prepară aşa: se pune pe foc lapte dulce, se îndulceşte cu sare şi se lasă până fierbe... Se ţârâie făina.* ŞEZ. VII, 75, cf. CHEST. V 5/35, 153. *Lapte*

îngroşat cu crupi. ALR I 735/370, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Dinţi de lapte* = dinţi care apar la copii între şase luni şi trei ani sau la animale în primii ani de la naştere şi care ulterior cad, fiind înlocuiţi cu alţi dinţi, mai rezistenţi. *La trei ani, toţi dinţii de lapte sânt renoiţi.* BREZOIANU, A. 536/9, cf. STAMATI, V. 517[1]/4, LM, DDRF, COSTINESCU. *Când ajunge calul la doi ani începe a pierde dinţii de lapte.* DAMÉ, T. 47. *Îl caut în gură: mai avea doi dinţi de lapte.* SANDU-ALDEA, U. P. 62. *Gemetul... de urs cu labe grele şi dinţi de lapte.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 131, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Dinţii de lapte sunt în număr de 20.* DER II, 59. *Unii întrebau.. dac-or schimbat juncii dinţii de lapte.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 108. (F i g .) *Parcă muşcam din visul de azi-noapte, Cu dinţii noştri de lapte.* SORESCU, U. 6. (E x p r .) **A avea** (sau **a fi cu**) **dinţi(i) de lapte** = a fi prea tânăr; a fi necunoscător în ale vieţii. *Se-mbracă după modă şi mestică cărţi bine, De-i şi cu dinţi de lapte, oricare treaptă naltă Îi pare foarte mică la vrednicia lui.* NEGRUZZI, S. II, 182. *A avea dinţii de lapte.* ZANNE, P. II, 118. *Frate* (sau *soră*) *de lapte* = copil, considerat în raport cu alt copil, care a fost alăptat de aceeaşi doică. Cf. STAMATI, V. 516[2]/49, BARONZI, L. 108, COSTINESCU. *Sora lui de lapte.* EMINESCU, S. P. 348, cf. CADE, SCRIBAN, D. (Med.; învechit, rar; calc după fr. *fièvre de lait*) *Febră* (sau *friguri*) *de lapte* = febră puerperală, v. p u e r p e r a l . Cf. BIANU, D. S. 306, DA II_2. (Med.; învechit, rar) *Coji de lapte* = impetigo. Cf. BIANU, D. S. 373, DA II_2. (Astron.) *Calea* (sau, învechit şi popular, *Drumul*) *Laptelui* = Calea-Lactee, v. l a c t e u . Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 82/29, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 304, CULIANU, C. 53. *S-a apucat de rămăşag cu Dumnezeu că într-o noapte el va împinge înapoi Carul-Mare până la Calea-Laptelui.* OTESCU, CR. 430. *O mică stea... trece... pe drumul laptelui.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 151, cf. CADE. *Se vedea Calea-Laptelui şi Găinuşa* [Titlu]. VLASIU, A. P. 29. *Ne-am ţine de mână şi am căuta să vedem departe, în Calea-Laptelui.* H. LOVINESCU, T. 60, cf. FD II, 223, CL 1963, 326. *Dâra palidă... rămânea în urmă, ca o Cale a Laptelui căzută în apă.* TUDORAN, P. 252, cf. DL, FORM. CUV. I, 12, DEX. [Drumul] *se numeşte Calea-Laptelui, pentru că a fost albit cu laptele vărsat din găleţile ciobanului.* PAMFILE, CER. 160. *Drumu laptilui.* ALR I 1 226/131, cf. ib. 1 226/56, 122, 158, 166, 174, 180, 190, 831, NALR – B III h 518. ✧ L o c . a d j . **De lapte** = **a**) (despre femelele unor animale domestice) crescută pentru producţia de lapte; care dă lapte. *Animalele de lapte au fost cu mult mai numeroase şi mai bune ca astăzi.* PAMFILE, I. C. 15. *Oile şi vitele de muncă, de lapte şi de cărăuşie erau izvor nesecat de bogăţie al ţării.* N. A. BOGDAN, C. M. 58. *Se ung ţâţele vacilor de lapte cu usturoi.* IZV. XI, 111. *Fermele cu vaci de lapte nu fac decât brânză.* SADOVEANU, O. XX, 335. *Au bivoliţe de lapte şi oi.* STANCU, D. 42, cf. DEX. *Mai încolo, o pereche de boi şi două vaci de lapte.* I. GHEŢIE, B. II, 28. (E x p r .) **Bună** (sau **rea**) **de lapte** = care dă mult (sau puţin) lapte. *Vacile acestea nu sunt bune de lapte.* I. IONESCU, M. 362. *Capra mea nu-i de cele săritoare, şi-i bună de lapte.* CREANGĂ, P. 42. *Vacile nu se deosibesc decât în vaci bune de lapte şi rele de lapte.* DAMÉ, T. 27. *Vaca bună de lapte se zice vacă mănoasă.* id. ib. 31. *Primeşte capra, omule, căci e bună de lapte, deşi e şută.* FOLC. TRANSILV. III, 360; **b**) (despre copii sau despre puii de mamifer) care încă suge (**1**), care nu a fost înţărcat. V. s u g a c i (**I 1**), s u g a r (**I 1**). *Un slab copil de lapte, un fir de iarbă crudă Vă frânge-n mână pala de sânge încă udă?* ALECSANDRI, POEZII, 347, cf. COSTINESCU. *O soţie bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb.* SLAVICI, O. I, 61, cf. CADE. *Maica Leonora... îl ceartă oţărâtă ca un copil de lapte.* BRĂESCU, A. 71. *Omul... şedea alb şi plăpând, cu carnea mirositoare a viţel de lapte.* VOICULESCU, P. I, 7. *Cine ar fi bănuit vreodată că... un fraged viţel de lapte ar putea dezlănţui furtuni de patimi omeneşti?* BART, S. M. 85. *Aflăm că intendentul a trimis bucătarului un purcel de lapte.* CĂLINESCU, C. O. 168. *Cumpărase un purcel de lapte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 36, cf. DL, DM. *Mişunau şobolanii cât viţeii de lapte.* BARBU, PRINC. 15. *În Maramureş..., cheagul se prepara de către baci din stomacul glandular al mieilor, iezilor sau viţeilor de lapte.* VUIA, PĂST. 199, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. **Cu lapte** = **a**) (despre vaci, oi etc.; în opoziţie cu s t e a r p ă) care dă (mult) lapte; lăptoasă (v. l ă p t o s **1**). *Treizeci de boi pentru îngrăşat... zece vaci cu lapte..., patru sute capete de oi.* BREZOIANU, A. 513/23. *Mai avea prin curte vaci cu lapte, viţei, porci graşi şi păsări.* SLAVICI, O. I, 105. *Nişte oi cu lapte, să le mulgi ai fi în stare?* COŞBUC, P. II, 127. *Lua de pe bieţii oameni până şi vaca cu lapte de la gura copiilor.* SBIERA, F. S. 8, cf. ALEXI, W. *Separarea oilor cu lapte de oile sterpe.* VUIA, PĂST. 18. *Mâncatu-s de răutate Ca iarba de vaci cu lapte.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 191, cf. ALR I 1778/5, 18, 255. *Nu ştiu socru ce mi-o da... Două muşte împedecate, Na, ginere, vaci cu lapte.* IZV. XI, 39; **b**) (f i g .) adevărat; care aduce foloase, m ă n o s (**3**); bine gândit, bine întocmit, b u n ; uşor de făcut, l e s n i c i o s ; lăptos (**1**). *Ci aceastea nu toate sânt cu lapte pentru cele ce s-au scris mai nainte.* ŞINCAI, HR. III, 93/24. *Aceea încă o ştim lămurit, cum că nu sânt toate cu lapte acele care se spun.* GT (1839), 174. *Bine-ar fi, măi Chirică, dac-ar fi toate cu lapte câte le spui.* CREANGĂ, P. 152. *Ţie toate îţi par cu lapte.* PAMFILE, A. R. 249, cf. CADE, DA II_2. *Să vă mai spui una, face tălharul, şi de nici asta n-a fi cu lapte, atunci nu mă mai duce mintea la nimic.* SEVASTOS, P. 54. *Nu-s toate cu lapte câte le spune.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD, cf. ZANNE, P. I, 500. *Această meserie e cu lapte.* id. ib. IX, 633. ✧ E x p r . **A-i curge** (sau **a-i cădea, a-i pica**) (cuiva) **lapte** (ori **laptele**) **în păsat** sau **a** (**se**) **vărsa laptele în păsat** ori **în păsatul cuiva** = a avea un noroc neaşteptat; a beneficia de un ajutor neprevăzut; a-i merge foarte bine. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 68, I. CR. IV, 22, PAMFILE, J. II, 150, L. ROM. 1975, 563, com. din PIATRA-NEAMŢ, ZANNE, P. IV, 67, 68, V, 92. **A scoate** (sau **a stoarce**) **lapte din piatră** = a realiza lucruri extraordinare, învingând obstacole de netrecut; a fi descurcăreţ, isteţ; p . e x t . a exploata crunt pe cineva. *Nimic nu este mai periculos pentru un stat ce voieşte a se reorganiza, decât a da frânele guvernului în mânile parvenitilor, meniţi din concepţiune a fi slugi şi educaţi într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preţ!* FILIMON, O. I, 95, cf. LM, I 102. *O moşie străveche încape pe mâna unui... străin de origine,*

care caută să scoată lapte din piatră. Puțin [i]i pasă de soarta lucrătorului. EMINESCU, O. XII, 238, cf. CADE, ZANNE, P. I, 253, 500. (Cu parafrazarea expresiei) *Străinii știu stoarce lapte și din piatra țării noastre.* LM 1 290. (Popular) **Când a da din piatră lapte** = niciodată. Cf. ZANNE, P. I, 500. **A cădea** (sau **a se băga, a se lovi, a pica, a se potrivi) ca musca în lapte** = a sosi undeva într-un moment rău ales, a interveni într-o discuție în chip nepotrivit; a fi inoportun; a fi total nepotrivit. *Să lovi ca nuca în perete, ca mireasa la moară și ca musca în lapte.* PANN, P. V. III, 128/28, cf. MARIAN, INS. 378, DL III, 149, DM, 522. *Chimu lui Mentu nu mai zicea nimic, fiindcă el și așa căzuse ca musca-n lapte.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 523, cf. ZANNE, P. I, 564, IV, 453, 454. **A spune și laptele (pe care l-a) supt (de la mamă** sau **de la mămica)** v. suge (**1**). **A suge (ceva) împreună** (sau **o dată) cu laptele mamei** (ori **de la mamă**) v. suge (**1**). **(A fi) numai lapte și miere** = (a fi) mieros (**3**); (a fi) binevoitor. *Țiganca, numai lapte și miere, spusese: „De ce mă, Paraschive, vorbești așa urât cu el?* PREDA, DELIR. 119. (Prin Olt.) **(A fi) de un lapte** (cu cineva) = (a fi) de aceeași vârstă (cu cineva). *În amândoi un suflet bate De-o făptură și di-un lapte.* GRAIUL, I, 25, cf. MAT. DIALECT. I, 230. ✧ Compus: **papă-lapte** s. m. v. papă (**1**). ✦ Fig. (În religia creștină) Învățătura evangheliei, concepută ca primă hrană a spiritului. *Părrăsiți amu totu rreul și totu hiclenșigul și fățăriia și zavistul și toate clevetele ca de nou-născuți tirerei laptele cuvântului cela nespurrcatul iubiți cum de elu se creașteți întru spăsenie.* COD. VOR.[2] 373. *Pohtiți cel lapte al cuvântului curat ca pentr-acela să creașteți întru spăsenie.* N. TEST. (1648), 183[r]/15. *Cu lapte hrăniiu pre voi, nu cu bucate, că încă nu puteați ce nece acum încă puteți.* ib. 225[v]/34. *Cum să cheamă acea învățătură întru care să cuprinde buna-norocire și fericire noastră? Să cheamă aceea, laptele creștinătății, iară după vorba de obște catihism* (a. 1774). GCR II, 99/28. *Și eu, fraților, nu putui să grăiesc voao ca unor duhovnicești, ce ca unor trupești, ca unor prunci întru Hristos. Cu lapte pre voi am adăpat și nu cu mâncare, pentru că încă nu puteați [mâncă].* BIBLIA (1688), 866[1]/52. *Tot cela ce are parte de lapte neispitit e de cuvântul direptății, căci că prunc iaste. Iară celor desăvârșit iaste cea întemeiată hrană.* ib. 904/36. (Cu aluzie la sensul biblic) *O dată cu venirea Domnului, am trecut de la copilărie la maturitate. Ni se poate spune adevărul. Ni se poate vorbi pe șleau. Ni se poate da ca hrană carnea, nu laptele.* STEINHARDT, J. 383.

2. S. n. (Popular; la pl.) Produse alimentare preparate din (sau cu) lapte; produse lactate (v. lactat[2] **3**). *Lăpturile și brânzeturile cele proaspete... țin mijlocul între carne și între peștele cel viu.* PISCUPESCU, O. 191/9, cf. I. GOLESCU, C. *Această doftorie este cercată și pre folositoare, numai să privegheze la picatul picăturilor, ca să nu curgă mai mult decât acel hotărât și să se păzască de a mânca lăpturi în vremea cât va urma cu doftoriile.* MANOLACHE – DRĂGHICI, I. 90/21. *Lăpturile de pe care s-a luat smântâna cată să fie cu îngrijire strămutate.* BREZOIANU, A. 584/24, cf. STAMATI, V. 516[2]/34. *Se vor bucura de un aer curat și vor avea grâne, poame, lăpturi și alte bogății.* NEGRUZZI, S. I, 299, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Dau la copii meraz alte halea: oi, casă lăpteturi, velințe, stupi de miere.* JIPESCU, O. 57. *Lăpturi, caşcavaluri şi unturi.* ODOBESCU, S. II, 96. *Cuhnia în care se pregăteau lăpturile, smântânurile și unturile obicinuite la țară.* MACEDONSKI, O, III, 140, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 31, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lăpturile le vei cunoaște că te va ustura îngrozitor, când n-o fi de căprioară.* VISSARION, P. 65. *Erau multe asemenea în Țarigrad, dar nici la una nu se lucra așa curate și gustoase lăpturi.* C. GANE, TR. V. II, 402, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Lăpteturile sânt: lapte bătut. lapte covăsit, lapte de putină, smântână, lapte gros, zer s.a.* H II, 71. ✧ Fig. *Le-am găsit dimineața furcile ramurilor cu totul albe, ca și cum ar fi fost înmuiate în lăpturile groase ale nopții.* ARGHEZI, S. VIII, 36.

3. S. m. (Popular) Mulsoare (**1**) a tuturor oilor dintr-o turmă, muls, (regional) mulsoare (**1**), mulsură (**1**), mulzare (**2**); cantitate de lapte (**1**) mulsă o dată de la o oaie sau de la toate oile dintr-o turmă, (regional) mulgare[1] (**2**), mulsoare (**2**), mulsură (**2**), mulzare (**3**). *Stan are numai cinci oi lăptare: el începe. Le mulge pe toate cinci și scoate jumătate ocă. Acesta e un lapte. Altul are douăsprezece oi și scoate o întreagă ocă. El are doi lapți.* EMINESCU, S. P. 320, cf. DA II[2]. *La strung ședea omul de brânză, care își lua laptele, de fiecare oaie un lapte, adică trei mulsori pe zi.* VUIA, PĂST. 24. *La aceste stâne de toamnă nu se mai prepara brânza, ci se puneau oile pi lapți.* id. ib. 140. *De se mulg de două ori pe zi se zice că sânt în doi lapți, în trei [lapți], când se mulg de 3 ori.* H XV, 68. *Nu venea lăptile la măsură, Nici brânza la-nchegătură.* MAT. FOLC. 117. *Către toamnă... când laptele a început să scadă, se lasă oile cu mulsul pe doi lapț, dimineața și seara.* DIACONU, P. 24. *Oile sî pun pi doi lapț sau pi-un lapti: se mulg de două ori sau o dată în zi.* id. ib. 32. *Lăsăm oile în doi lapți să facem brânză și lăsăm oile într-un lapte să facem lapte.* CHEST. V 12/39. *Am lăsat oile într-un lapte.* ib. V 12/53. *Rămân oile în doi lapți.* ib. V 12/60, cf. ib. V 24/37, 55/74, 64/39, ALR II/848, ALR SN II h 424, ALRM SN I h 275. *Într-o zâ dă lapte sânt trei lapț.* ib. II h 424/886. *Laptele de dimineața, de la amiază și de sara sânt lapți.* A I 12, cf. ib. I 17, 21, 23, 31, 35, II 6, 7, 8, III 2, 3, 16, 18, IV, 3, NALR – O IV MN 274, 2 369, ALR – M IV 355, 2 369. ✧ Expr. (Popular) **A băga oile în lapte** (sau **în lapți**) = a despărți oile de miei primăvara și a începe mulsul (pentru a face brânză). *Astăzi se înțarcă mieii și oile se bagă în lapte.* EMINESCU, N. 142. *De cum se băgau oile în lapte, Cula Mereuț umbla cu sterpele.* AGÎRBICEANU, D. Ț. 37, cf. DA II[2], DL I, 209. *Când se bagă oile în lapți se despart mieii și se țipă la mielar timp de 6 săptămâni.* CHEST. V 16/53. (Regional) **A scoate oile din lapte** = a înceta mulsul oilor. Cf. ALR II/I h 209/53.

4. (Regional; și în sintagmele *lapte de matcă* sau *lapte de puiet* NALR – O IV MN 266, 2 215). Lăptișor (**2**). Cf. ib.

5. S. n. și (regional) s. m. (Și, învechit, rar, în sintagma *lapte vegetal*) Denumire generică pentru lichidul care se găsește în unele plante sau fructe, având aspectul și consistența laptelui (**1**). V. must (**2**), puroi (**3**), suc (**1**), zeamă (**2**). *Am descoperit*

smochinele şi tot le mergea laptele cum le-am cules. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 106^{v}/1. *Laptele de nucă de cocos, de fisticuri... deşteaptă adormita simţire a tinereţelor la bătrâneţe.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 493/23. *Nuca* [de cocos], *fiind mare şi dulce, slujeşte pentru hrană şi înlăuntrul miezului ei are un lapte pre bun, carele se poate stoarce.* J. CIHAC, I. N. 269/25. [Negeii] *se vindecă seau legându-se cu aţă la rădăcina lor... seau cu laptele de alior.* CORNEA, E. I, 109/31. *Cele mai importante materii secretate în corpul vegetalelor sunt cele următoare: saharul... laptele vegetal.* BARASCH, B. 14, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Grâul suferă... de hulchire, când din pricina negurilor se scurge laptele din boabe.* DAMÉ, T. 58. *Când la strivire între unghii dau un fel de lapte subţire, se zice că sunt în punoi.* PAMFILE, A. R. 89, cf. CADE, DA II$_2$. *I s-au adus fructe de sud: portocale, banane şi nuci de cocos; laptele acela dulce şi răcoritor îl sugea cu plăcere.* BART, E. 380, cf. SCRIBAN, D., DL, URSU, T. Ş. 198, 229. *Nudul avea probabil sânii albi şi răcoroşi ca laptele de cocos şi pielea coapselor elastică şi străvezie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX, DREV, SCL 1994, 115, D. ENC. *[Bubele] le ungi cu lapte de lăptugă.* PAMFILE, B. 17. *Când greutatea la inimă e din pricina unei mâncări cu lăcomie, sugi lapte din câteva fire de alior.* id. ib. 37. *[Negii] se ung cu lapte de ceapă.* id. ib. 50. [Porumbul] *nu are încă nici lapte.* ALR II 5 154/29, cf. ib. 5 154/705, 723, 769, 899. *Are lapte porumbu.* ALR II 5 155/723, cf. ib. 5 155, 5 188/812, ALR SN I h 112, ALRM SN I h 79. ✧ Expr. (**A fi**) **în lapte** (sau, regional, **în lapţi** ALR II 5 155/2) = (mai ales despre boabele cerealelor) care se află într-o fază de dezvoltare anterioară coacerii, când conţine lapte (**6**); (a fi) necopt, (a fi) crud. *De le vom secera când încă vor fi moi la fire, adecă îndată ce nu vor mai fi în lapte, atunce nu vom suferi nici păgubire.* I. IONESCU, C. 151/3, cf. DDRF. *Când această zeamă se face albicioasă, se zice că boabele sânt în lapte.* DAMÉ, T. 62. *Când mai târziu grăunţele sunt bune de copt..., sau de fript, ori de fiert se zice că sunt în lapte.* PAMFILE, A. R. 89. *Când ştiuleţii sunt în lapte, încep să fie aduşi acasă cu trăiştile, spre a fi copţi.* id. ib. 90, cf. ŞĂINEANU, D., DA II$_2$. *Să nu secerăm însă grâul nici prea devreme, adică atunci când bobul este încă în lapte, căci prin uscare se sbârceşte.* ION BOTEZ, STR. 7. *Produce pagube mari, mai cu seamă pe grâul semănat primăvara târziu, căruia îi roade bobul în lapte.* ENC. AGR. I, 249. *Inul a fost recoltat în faza de coacere „în lapte".* AGROTEHNICA, II, 15, cf. DL, DM. *Când porumbul e în lapte, cârdurile de mistreţi devastează semănăturile.* REV. VÂN. 1960, nr. IX, 3. *Cărăbuşelul cerealelor... este un fel de cărăbuş mai mic care distruge ca adult lanurile de grâu, secară, orz, rozând boabele de pe spic când acestea sunt fragede (în lapte).* ZOOLOGIA, 71, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. *Să secerăm grâie-n lapte – Şi oarze coapte!* MARIAN, D. 164. *Vine de cere un bostănel. În atâtea rânduri îi răspunde mătuşa: „de abia au răsărit; de-abia-s ca nucele; de abia-s ca un măr; de abia-s în lapte; îs copţi, da nu bine.* ŞEZ. I, 61, cf. ALR II 5 154/288, ib. 5 155, ib. 5 188/272, 531, ALR SN I h 112, ALRM SN I h 79, GLOSAR REG. *Porumbul e în lapte.* NALR – O IV MN 252, 2 027, cf. ALR – M III h 807/235, ib. IV MN 337, 2 027, PORŢILE DE FIER, 102. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Lichid (uleios) extras sau preparat din seminţele sau sâmburii unor plante. *Pune-le apă, sare, piper, scorţişoară, o mână de ierburi tocate, puţintel lapte de nuci şi aguridă de-i va fi vremea* (a. 1719). GCR II, 44/2. *Bate gălbenări de ou cu must de foi de sfeclă şi cu puţintel lapte de migdale.* MÂNCĂRILE 87/11. *Toate feliurimile de băuturi, cum: cafea, lemonade, ponciu, înghеţată, lapte de migdale.* GOLESCU, P. 42, cf. LB. *Facerea şi lucrarea laptelui de cânepă [Titlu].* EPISCUPESCU, PRACTICA, 493/6. *La această boală foloseşte limonada, apa de orz..., lapte de migdale.* CORNEA, E. I, 70/4. *Lăptarii din Paris plămădesc laptele puind în locul smântânei scrobeală fiartă, lapte de migdale dulci, lapte de sămânţă de cânepă sau zahar.* BREZOIANU, A. 584/11. *Când i-am zis să nu uite mâine laptele de migdale, a făcut două noduri la batista sa.* BARONZI, I. G. 238/25, cf. LM. *Laptele de migdale se prepară astfel: se pisează într-un mojar migdalele dulci curăţite de coaje, turnându-se în continuu câte puţină apă, până când se îngroaşe lichidul şi se albeşte ca laptele. Tot aşa se prepară şi laptele de cânepă.* BIANU, D. S. 277, cf. CADE, DA II$_2$, cf. DL. ✧ *Lapte de malţ* = malţ măcinat şi amestecat cu apă, folosit la prepararea berii. Cf. LTR^{2}, DL, DM, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1980, 8, D. ENC., DREV. (Popular) *Lapte de bou* = **a**) (şi în formele *laptele boului, lapte de sămânţă, lapte de cânepă* BUL. FIL. IX, 147, *lapte de buhai* SCRIBAN, D., BUL FIL. IX, 147, CHEST. V 5/69) mâncare de post preparată din sămânţă de cânepă sau de dovleac pisată, amestecată cu apă şi îndulcită puţin. Cf. CADE. *De ajunul Crăciunului fac femeile laptele boului, care se prepară astfel: se pune la fiert sămânţă de cânepă. până se crapă; se strecoară de apă şi se pune într-o piuă; acolo cu un fier se zdrobeşte sămânţa de cânepă.* IZV. XVI, 397, cf. SCRIBAN, D.,BUL. FIL. IX, 147, CL 1960, 124. *Lapte de bou.* H IX 62. *Se pisază sămânţa de cânepă din care se face lapte de sămânţă; se amestecă acest lapte cu crupe, se fierbe, se pune sare şi se mănâncă cu lingura.* ŞEZ. III, 18, cf. 139. *Din sămânţă să face ulei la teasc în postul Paştilor şi lapte de bou la colivă în Sântoader.* BREBENEL, GR. P., cf. I. CR. III, 118, CIAUŞANU, GL., CHEST. VIII 5/69, 7/12, 92/19, LEXIC REG. 42, GLOSAR REG.; **b**) zeamă în care s-au fiert prune sau alte fructe uscate; compot. *Peste iarnă* [prunele afumate] *se mănâncă crude sau fierte; în acest din urmă caz se cheamă lapte de bou în Ardeal.* PAMFILE, I. C. 233, cf. CADE, CHEST. VIII 7/71, 27, ALIL XXIX, 298; **c**) (regional; şi în formele *laptele boului* CV 1950, nr. 4, 36, *laptele cucului* UDRESCU, GL.) mâncare preparată din oţet, apă şi mămăligă sau din moare fiartă amestecată cu făină de porumb. *Juvează sau lapte de bou, constând din moare fiartă, amestecată cu făină de cucuruz.* PĂCALĂ, M. R. 117, cf. CV 1950, nr. 4, 36, UDRESCU, GL.

6. (Anat.; învechit, în sintagma) *Vase (purtătoare) de lapte* sau *vasele* (ori *vinele*) *laptelui* = vase limfatice, v. limfatic. *Obiceiul stomahului este că slujeşte pentru mistuire, adică a disface şi a dispărţi bucatile în părticeli mici, pentru ca apoi ace udeală ce va ieşi să poată trece în vasele de lapte.* AMFILOHIE, G. F. 266^{v}/6. *Gulielm Arueu au aflat chicloforia sângelui, iar Caspu*

Aselie, vinele laptelui. POTECA, F. 47/12. *În canalul de hrană să face cea întâi lucrare pentru pregătirea sângelui; a doua în vazele laptelui (vasa lactea).* ALBINEŢ, M., 109/14. *Vasele laptelui sorb hilu din maţe (mai vârtos din cele subţiri) şi le duc în gâlcile limfatice.* ANTROP. 76/19. [Mezenterul] *leagă şi ţine între sine cu tărie maţele, precum şi vasele purtătoare de lapte şi de cir.* CORNEA, E. I, 206/16, cf. STAMATI, v. 516[2], URSU, T. Ş. 63.

7. S. n. Suspensie de pulbere fină în apă, cu aspect mai mult sau mai puţin asemănător cu al laptelui (**1**). *Ungerea pecingenii... cu apă de var proaspătă 10 dramuri şi unt de nucă 10 dramuri şi lapte de pucioasă 2 dramuri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 428/14, cf. COSTINESCU, CADE. *Lemnul tratat cu substanţe chimice devine un lapte, care se îngroaşe treptat, luând forme flexibile.* CĂLINESCU, C. O. 433, cf. LTR[2], M. D. ENC., DREV, D. ENC. ✧ *Lapte de var* = suspensie de hidroxid de calciu în apă, folosită la zugrăvit şi în industrie. *Trece pelea printr-un lapte de var compus de un cart de var la o doniţă de apă.* BREZOIANU, A. 627/11. *Prin unele localităţi s-a luat obicei, în vremile din urmă, ca să se saramureze grâul cu felurite compoziţiuni, printre cari una este şi apa sau laptele de var.* PAMFILE, A. R. 109. *Varul, cu înfăţişare de praf sau de bulgăr, se stânge mai întâi cu apă, se face lapte, – lapte de var – şi cu acest semilichid se văruiesc casele.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 227. *Laptele de var se întrebuinţează pentru văruirea (spoirea) caselor, pentru păstrarea ouălor şi prepararea altor compuşi de calciu.* MACAROVICI, CH. 360. *Soluţia de sulfat de cupru se toarnă încet în laptele de var.* AGROTEHNICA, II, 35. *Conţinutul în apă al laptelui de var reprezintă de peste... 4 ori greutatea părţii solide.* LTR[2], cf. DL, DM. *Eu înmuiai bidineaua în laptele de var.* PREDA, C. I. P. II, 155. *Cariul se combate văruind cu lapte de var.* ZOOLOGIA, 72, cf. ABC SĂN. 219. *Se ajunge la stropirea viţei preventiv cu soluţie de sulfat de cupru amestecată cu lapte de var.* C. GIURESCU, P. O. 168, M. D. ENC., DEX, cf. D. ENC. *Lapte de ciment* = suspensie de ciment în apă, folosită mai ales în lucrările de construcţii. *Pentru ca laptele de ciment să nu se scurgă, suprafaţa pe care o închidem o apărăm cu palpanse.* CV 1949, nr. 7, 30, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC. *Lapte de piatră* = **a)** stalactită. Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 066. *Laptele de piatră... din peşteri se pisează şi se dă vitelor.* N. LEON, MED. 116. *Să ia o bucăţică de lapte de piatră, se pisează şi se dă vitelor în apă sau în tărâţe, fân etc.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 3, cf. CADE, CL 1957, 203, FRÎNCU – CANDREA, M. 42; **b)** (regional) nisip de culoare vânătă-gălbuie folosit la prepararea unor coloranţi. *După ce zeama s-a răcorit, se pune lutul roşu (pământ, nisip ruginiu-roşu ce se găseşte în unele izvoare de prin munte) şi lapte de piatră (nisip vânăt gălbui ce se găseşte pe la stâncile de munte), amestecându-se bine.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 152. (Regional) *Lapte de miere* = mursă[1] (**1**). *Vasele cele pline de miere şi uneltele ce au servit la retezat şi stors mierea, se spală cu apă curată şi apa aceasta îndulcită se numeşte mursa de miere sau lapte de miere şi se dă copiilor ca s-o bea proaspătă.* MARIAN, INS. 170, cf. CHEST. VI 95/5.

8. Compuse: (bot.) **laptele-câinelui** = **a)** (şi în formele **lapte-cîinesc, lapte-de-câine, laptele-cucului,** regional, **laptele-lupului, lapte-broştesc**) alior (*Euphorbia cyparissias*). Cf. MARIAN, CH. 8. *Altele pun la sfârşitul lunii strigoaie şi laptele cânelui, lat. Euphorbia cyparissias, într-o oală cu apă la foc.* id. INS. 437, cf. BRANDZA, D. 369, PANŢU, PL. 147, DA II_2, BUJOREANU, B. L. 381, DL, BORZA, D. 66, 249, DEX, GR. S. I, 190, ALR SN III h 647, ALRM SN II h 462; **b)** (şi în formele **laptele-cucului,** regional, **laptele-lupului**) alior (*Euphorbia hellioscopia*). Cf. COTEANU, PL. 21, LB, LM, BRANDZA, FL. 174, GRECESCU, FL. 520. *Prisăcarii cari voiesc a scăpa albinele de acest parazit... freacă ştubeiele pe dinăuntru cu laptele cucului sau alior.* MARIAN, INS. 404, cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL. 3, 38, 147, CADE, DA II_2, BUJOREANU, B. L. 381, DL, BORZA, D. 67, 249, DEX, ŞEZ. XV, 53; **c)** (şi în forma **laptele-cucului**) alior (*Euphorbia esula*). Cf. ANON. CAR., PĂCALĂ, M. R. 19, PANŢU, PL. 3, 38, 147, DA II_2, BORZA, D. 67, 249; **d)** (şi în forma **laptele-cucului de pădure**) alior (*Euphorbia amygdaloides*). Cf. DR. VIII, 198, BORZA, D. 66, 249; **e)** (şi în formele **laptele-cucului, laptele-lupului**) alior (*Euphorbia platyphyllos*). Cf. BRANDZA, FL. 173, PANŢU, PL. 147, CADE, DA II_2, BUJOREANU, B. L. 381, BORZA, D. 67, 249; **f)** (şi în forma **laptele-cucului**) alior (*Euphorbia seyuieriana* sau *gerardiana*). Cf. BRANDZA, D. 369, SIMIONESCU, FL. 227, BUJOREANU, B. L. 381, BORZA, D. 67, 249; **g)** (şi în forma **laptele-cucului**) alior (*Euphorbia stricta*). Cf. BORZA, D. 249; **h)** (şi în forma **laptele-cucului**) alior (*Euphorbia virgata*). Cf. BRANDZA, D. 371, BUJOREANU, B. L. 381, BORZA, D. 67, 249; **i)** (şi în forma **laptele-cucului**) alior (*Euphorbia salicifolia*). Cf. BRANDZA, D. 370, BORZA, D. 67, 249; **j)** (regional) lăptuca-câinelui (*Euphorbia carniolica*). Cf. PANŢU, PL. 146, 147, BUJOREANU, B. L. 381, BORZA, D. 66, 249; **k)** (regional; şi în forma **laptele-lupului**) floarea-miresei (*Euphorbia marginata*). Cf. BORZA, D. 249; **l)** *Euphorbia peplus.* Cf. SIMIONESCU, FL. 189, BORZA, D. 67; **m)** *Euphorbia myrsinites.* Cf. BORZA, D. 67, 249; **n)** *Euphorbia angulata.* Cf. PANŢU, PL. 146, BUJOREANU, B. L. 381, BORZA, D. 66, 249; **o)** (şi, regional, în forma **laptele-cucului**) *Euphorbia villosa.* Cf. BRANDZA, D. 369, PĂCALĂ, M. R. 19, DA II_2, BORZA, D. 67, 249; **o)** (regional) limba-mielului (*Boraga officinalis*). Cf. BORZA, D. 31, 249; **p)** (regional) păpădie (*Taraxacum officinale*). Cf. ALR I 1 919/56, 69, 302, 418. *Gozurile şi golgotinele de care mai cu seamă trebuie plivite şi curăţite holdele sânt acestea: puciogna, laptele-cânelui, bozii.* ŞINCAI, în ŞA I, 683, cf. I. GOLESCU, C., BARASCH, B. 191, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 136, COSTINESCU. *Nu se mai ştie astăzi deosebi floare de floare; toate sânt bune de păscut: laptele cucului ca şi rara floare a alunului.* CARAGIALE, O. III, 75. *Arieu sau laptele cânelui... are mult suc alb ca şi laptele, dar veninos.* MARIAN, S. R. III, 232, cf. DDRF, DAMÉ, T. 186, 188. *Bolnavul se unge la pecingene cu laptele curs din frântura plantei laptele câinelui.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 145, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Untură de oi... în care se află plantele, aiu, arieu (laptele cânelui), boz.* PAMFILE, DUŞM. 268. *Tinerii îşi făceau alunele pentru 2–3 zile, puntându-şi faţa cu lapte de alior sau laptele cânelui.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 194. *Cu sucul ce curge din*

buruiana laptele cânelui se ung negeii şi unghiile stricate de la mâni şi picioare. PĂCALĂ, M. R. 263. *Toate speciile de euphorbiacee poartă în genere numele de „alior" sau „arior" pe lângă numirile de „laptele cânelui", „laptele cucului", „laptele lupului" etc.* GR. S. III, 422, cf. ŞĂINEANU, D., CADE. *Rupi o frunză de laptele-cânelui şi îndată... iese o picătură de suc galben.* SIMIONESCU, FL. 189, VOICULESCU, L. 150. *Îndată dădurăm în prunduri, printre tufe de laptele-cânelui.* SADOVEANU, O. IX, 370, cf. SCRIBAN, D., PRODAN-BUIA, F. I. 169, 170, L. ROM. 1967, 258, FORM. CUV. I, 72, M. D. ENC., D. ENC., H I 382, II 26, IV 44, 49, 268, V 208, IX 122, 447, 472, X 3, 85, 354, 426, 489, 496, 534, XI 95, XII 259, 286, XIV 65, 173, XVI 159, 395, ŞEZ. XV 8, 52, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 955/878, GLOSAR REG.; **laptele-păsării** = **a)** băluşcă (*Ornithogalum umbellatum*). Cf. PANŢU, PL. 147, ŞĂINEANU, D.,CADE, BORZA, D. 121, 249; **b)** mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu o singură frunză linear-lanceolată, cu numeroase flori galbene, care creşte prin păduri; (regional) plisc-păsăresc (*Gagea lutea*). Cf. GRECESCU, FL. 565, TDRG, PANŢU, PL. 147, CADE, SIMIONESCU, FL. 156, DA II_2, BORZA, D. 73, 249, FLORA R. P. R. XI, 164; **c)** (regional) lalea (*Tulipa biebersteiniana*). Cf. PANŢU, PL. 147, BORZA, D. 249, FLORA R. P. R. XI, 303; **laptele-stâncii** = **a)** lăptişor (**3 a**) (*Androsace chamaejasme*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 970, BRANDZA, FL. 408, ENC. ROM. I, 172, TDRG, PANŢU, PL. 147, DA II_2, ENC. AGR. III, 510, DL, DM, BORZA, D. 18, 249, PRODAN – BUIA, F. I. 376, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC.; **b)** mică plantă erbacee perenă din familia primulaceelor, cu frunzele păroase, dispuse în rozete, cu flori alburii, răspândită pe stâncile din regiunea alpină; lăptişor (**3 b**) (*Andrasace arachnoidea*). Cf. BARICANU, GRECESCU, FL. 488, PANŢU, PL. 147, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 18, 249, M. D. ENC.; **c)** (şi în forma **laptele-stâncilor**) plantă erbacee perenă din familia primulaceelor, cu frunzele dispuse în rozete la vârful ramurilor, cu florile albe cu baza galbenă, răspândită pe stâncile din regiunea alpină; lăptişor-alb (v. l ă p t i ş o r **3**) (*Androsace lactea*). Cf. PANŢU, PL. 147, BORZA, D. 19, 249, FLORA R. P. R. VII, 74, D. ENC. *Asta e laptele stâncei şi astălaltă zârnă mitoasă; ici iată brânduşe.* ODOBESCU, S. III, 173, SIMIONESCU, FL. 118. *Culege numele florilor, ale ierburilor şi buruienilor, ştie să distingă dobrişorul şi ghizdeiul, laptele-stâncei şi zârna-mitoasă, brânduşa şi dediţeii.* VIANU, L. R. 115; **sudoarea-laptelui** v. s u d o a r e (**II 3**); (regional) **burete-de-lapte** = lăptucă (*Agaricus volemus*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 27; (regional) **laptele-căţelei** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ANTIPA, P. 782, DA II_2.

9. (Prin Mold.; şi artic.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. H X 262, 455.

– Pl.: (popular, **2**) *lăpturi* şi *lăpteturi*, (popular, **3**, regional, **6**) *lapţi*, (regional, **3**) *lăpţi*.

– Lat. **lac, -tis**.

LAPTEDÚCE adj. pl. (Anat.; învechit, rar; în sintagma) *Vase lapteduce* = tip de vase limfatice. *Dintre vasele limfatice, unele se numesc lapteduce, care sânt foarte subţiri şi foarte prevăzii.* CORNEA, E. I, 203/14.

– Calc după ngr. ιαλακτο-φόρος.

LAPTESCÉNT, -Ă adj. v. **lactescent**.

LAPTIFÉR, -Ă adj. v. **lactifer**.

LAPTOMÉTRU s. n. v. **lactometru**.

LÁPTOP s. n. Microcalculator personal portabil, de greutate şi dimensiuni reduse. Cf. D. ENC.

– Pronunţat: *léptop*. – Pl.: *laptopuri*.

– Din engl. **laptop**.

LAPŢI s. m. pl. **1.** Glande sexuale masculine la peşti, care se prezintă ca o masă gelatinoasă albă-lăptoasă; (regional) lapte de peşte (v. l a p t e **4**), lăptuş; (p. r e s t r.) secreţia acestor glande. *Pune-l în tingire puindu-i bureţi tocaţi mărişori, lapţi dă crap.* MÂNCĂRILE 17/5, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Apăsându-i cineva uşor pântecele peştilor se scoate icrele sau lapţii lor.* I. IONESCU, M. 91, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Când în loc de lapţi, ce să vezi? ceva ce nu semăna a nimic.* ISPIRESCU, L. 280, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 232, ALEXI, W. *Împărecherea* [peştilor] *se face aşa că se freacă unul de altul, atingându-se pe la aripa din mijloc icrele muieruştii cu lapţii bărbatului.* DRAGOMIR, O. M. 208, cf. ŞĂINEANU, D. U. 356, CADE. *După ce au fost lepădate icrele şi s-au amestecat cu lapţii, să lucreze oamenii cu hărnicie la prinderea peştelui.* SADOVEANU, O. XXI, 477, cf. SCRIBAN, D. *Clenii prinşi pe Siret... aveau icre şi lapţi ce curgeau de îndată ce apăsai puţin.* BĂCESCU, P. 25, cf. DL, DM. *Testiculele perechi produc elementele sexuale, cunoscute în popor sub numele de lapţi.* ZOOLOGIA, 110, cf. DER. *Se aleg scrumbii sărate cu lapţi.* S. MARIN, C. B. 20, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1980, 215, D. ENC. *Lapţii (ficaţii) de mântuşi câteodată fac bine bolnavilor.* ŞEZ. I, 118, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALRM SN II h 555. ✧ E x p r. (Rar) **Umbli să-ţi laşi lapţii cu folos**, se spune aceluia care încearcă să profite de cineva sau ceva. M. I. CARAGIALE, în L. ROM. 1957, nr. 5, 27, cf. N. MANOLESCU, A. N. III, 82.

2. (Învechit) Ganglioni de la gâtul viţeilor, din care se prepară unele feluri de mâncare; momiţe[1]. Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. 356, CADE.

– Lat. **lactes, -ium**.

LAPÚC s. m. **1.** (Bot.; popular) Brusture (*Arctium lappa*). Cf. N. LEON, MED., BIANU, D. S. 123, TDRG, DR. III, 832, PANŢU, PL. 28, 148, CADE, DA II_2, BUJOREAN, B. L. 382, ENC. AGR. I, 507, BORZA, D. 22, 249, SCL 1980, 623.

2. (Prin Transilv.; în forma *lăpuc*) Palmă[1] (**1**). Cf. DR. VII, 96.

– Pl.:? – Şi: (regional) **lăpúc** s. m. DR. III, 832, CADE, SCL 1980, 623.

– Din bg. **lapuh, lopuh**, sb. **lopuh**. – Pentru alte ipoteze, v. SCL 1980, 621–624.

LAPÚJNIC subst. v. **lăpuşnic**.

LAR[1] s. m. (Mai ales la pl.; în mitologia romană) Divinitate protectoare a casei şi a familiei, reprezentată sub formă de statuete (aşezate în atrium). Cf. I. GOLESCU, C. *Pe aceşti lari îi încorona cu flori şi cu*

spice şi la fieşcare cină le ducea şi lor câte ceva din bucatele ce mânca ai casii, iar câteodată le ardea în cinstea lor. CĂPĂŢINEANU, M. 66/3. *Larilor dăruiau cele mai dintâiu fructuri şi le aduceau un porc spre junghiere.* BOJINCĂ, A. I, 130/22. *Larii şi penaţii, cu un cuvânt, erau zeii de case.* id. ib. 131/7, cf. STAMATI, D., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 89²/6. *Iordh... era zeea pământului şi împlinea la scandinavi atribuţiile larilor şi penaţilor.* FILIMON, O. II, 185, cf. FROLLO, V. 303, PONTBRIANT, D., LM, ŞĂINEANU. *Voi lari, penaţi, Semizei, nimfe şi graţii, şi voi furii, ascultaţi!* COŞBUC, P. II, 133, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Zburai îndată cu închipuirea mea la începuturile împărăţâiei romane şi, mulţămind bunului Dumnezeu, invocai pre larii străbuni ca să adumbrească, cu geniul lor, pre feţii miei.* SBIERA, F. S. 353, cf. RESMERIŢĂ, D., MINERVA, CADE, DA II_2. *Fiecare casă îşi avea larii sau penaţii ei, dintre cari bogaţii îi aveau de argint sau de aur, iar săracii de lemn, de aramă sau de ceară.* IZV. XIV, 16, cf. SCRIBAN, D., DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. *Precum un ulcior Pe roata olurilor, Creşti zveltă; uşor Subt pavăza larilor.* BLAGA, POEZII, 258. *Beam vinul plin de soare şi-nchinam Pentru morţi, pentru lari şi mani.* ISANOS, Ţ. L. 62, cf. L. ROM. 1986, 465, D. ENC., NDN. ✧ F i g . (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *A simbolizat el însuşi cu prisos, în forma clasică pe care a dat-o acestui templu elin şi latin, care trebuie să fie tendinţa culturală a ţării noastre... şi care anume îi sunt zeii lari.* MACEDONSKI, O. IV, 127. ✦ F i g . (La pl.) Casă (părintească), cămin. Cf. LM, ŞĂINEANU, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D.

– Pl.: *lari.*

– Din lat. **lar, laris**, fr. **lare**.

LAR² s. m. (Ornit.) Nume dat mai multor specii de pescăruşi şi de pescari din familia laridelor. Cf. LM. *Un stol de lari albi... ciuguleau în petecul de secară de pe podişul ostrovului.* VLAHUŢĂ, R. P. 54. *Zărind într-un loc departe mai multe pete albe, plutind pe luciul apei, am crezut că sunt lari, ce umblă după pradă.* TAFRALI, S. 54. *Pe sus se auzeau ţipete, hau! hau!... Erau larii, pasărea cea mai urâtă de pescari.* DUNĂREANU, N. 103. *Spre miezul nopţii apăruseră perdele de ceaţă, care atârnau neclintite sub zborul pescăruşilor şi larilor.* SADOVEANU, O. XII, 692. *Chiar atunci nebunul a ridicat ochii în sus, ca să privească, între Dunăre şi soare, un stol de lari albi cu aripi negre.* id. ib. XIII, 870, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 106, 125.

– Pl.: *lari.*

– Din lat. **larus**. Cf. fr. l a r e .

LAR³ s. m. Maimuţă arboricolă din genul gibonilor, cu membrele anterioare lungi, albe, care trăieşte în sud-estul Asiei. Cf. ENC. ROM., NDN.

– Pl.: *lari.*

– Din germ. ***Lar***.

LARÁMIC, -Ă adj. (Geol.; în sintagma) *Fază* (sau, rar, *cutare*) *laramică* = fază de mişcări tectonice care s-au manifestat la limita dintre cretacic şi paleogen. Cf. LTR². *În faza laramică a avut loc cutarea zonei centrale a Carpaţilor şi ridicarea ei deasupra nivelului mării.* DER, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *laramici, -ce.*

– Din germ. **laramisch**.

LARÁRIU s. n. (În antichitatea romană) Parte dintr-o încăpere, situată de obicei în atrium, în care se păstrau statuetele larilor[1] sau ale penaţilor şi alte obiecte de cult. *Larii sânt moştenitorii familiei... şi fieştecarele avea în lararíul casei sale sau în vreo căsuţă sfinţită icoanele cestora, în formă micuţă.* BOJINCĂ, A. I, 130/8, cf. 129/12, FROLLO, V. 302, LM, MINERVA, DER, M. D. ENC., DN³, D. ENC., NDN.

– Scris şi: *lararium.* MINERVA.

– Din lat. **lararium**, fr. **laraire**.

LÁRCE s. f. v. **larice**.

LARD s. n. (Transilv. şi Ban.) Slănină. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 369, BUDAI-DELEANU, Ţ. 83, id. LEX, DRLU, LB, ISER, POLIZU, CIHAC, I, 138, LM. *Găletăresele aduc... lard fript pe jar.* MARIAN, S. R. III, 238, cf. id. INS. 7, DDRF. *Lemnele în coş să pun orizontal, pre ele să pune slasta, adecă clisa sau lardul (slănina) şi carnea spre a să afuma.* LIUBA – IANA, M. 97, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, CADE, DA II_2, ENC. AGR. *În Munţii Apuseni se mai păstrează „lard" în loc de „slănină".* PUŞCARIU, L. R. I, 278, cf. 200, II, 143, DR. X, 418, GIUGLEA, U. 56, GRAUR, F. L. 138, L. ROM. 1958, nr. 2, 30, CL 1958, 55, DM, CONTRIBUŢII, III, 13, CIORĂNESCU, D. ET., SCL 1965, 187, TAMÁS, ET. WB., SCL 1975, 221, DEX, I. GHEŢIE, B. D. 469, DSR, DLRV, L. ROM. 1990, 107, MAT. DIALECT. I, 24, CONV. LIT. XX, 1 012, VAIDA, FRÂNCU – CANDREA, M. 50, 55.

– Pl.: *larduri.* LB, ISER, POLIZU, CIHAC, I, 138, CIORĂNESCU, D. ET.

– Lat. **lardum**.

LARDACÉU, -CÉE adj. (Anat.; despre ţesuturi patologice) Care are aspect şi consistenţă de slănină. Cf. NDN.

– Pl. *lardacee.*

– Din fr. **lardacé**.

LARDÁRE s. f. (Astăzi rar) Operaţie de coasere a pânzei de îmbrăcăminte pe aripa unui avion. Cf. LTR, LTR², DM, NDN.

– După fr. **lardage**.

LARDÁRIU s. m. v. **lărdar**.

LÁRE s. f. (În dicţionarele din secolul al XIX-lea) Acţiunea de a (s e) l a şi rezultatul ei. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: (învechit, rar) *lări* (POLIZU).

– V. **la**.

LAREÁ s. f. v. **lalea**.

LARÉNX s. n. v. **laringe**.

LARFÁT, -Ă adj. v. **larvat**.

LÁRFĂ s. f. v. **larvă**.

LARG, -Ă adj., adv., subst. **I.** Adj. (Despre realităţi plane sau concepute ca fiind plane) **1.** (Despre terenuri, teritorii, aşezări omeneşti etc.) Care are o lărgime (**I 1**) mare, care se întinde pe mult loc, e x t i n s, î n t i n s; pe a cărui suprafaţă pot exista multe obiecte, oameni etc., c u p r i n z ă t o r, î n c ă p ă t o r, l a t (**I 5**). *Să-i duc... pre pământ bun şi larg.* PO 186/10. *Pre mărirea ta... nu te pot încăpea ceriurile câtu-s de largi.* VARLAAM, C. 167. *Vrea să ţiie calea căzacilor la loc larg.* M. COSTIN, O. 159. *Acea cetate era mai în munte şi mai largă.* NEAGOE, ÎNV. 38/17. *Poarta din Sionul i-i Domnului dragă Decât toată ţara lui Iacov cea largă.* DOSOFTEI, O. I, 197. *Marea, câtu-i de lată, Şi largă şi desfătată, Într-însă să ţân heri multe.* id. ib. 237. *Cetatea e largă şi mare şi norodul puţin într-însa.* BIBLIA (1688), 348[1]/7. *Oastea..., fiind deprinsă la loc larg, călăreşte a da războiu.* NECULCE, L. 48, cf. ANON. CAR. *Să iasă la loc mai larg, să să bată.* R. GRECEANU, CM II, 85. *Poate cu adevărat... să facă ceriuri mai mari şi mai largi în rotocolime.* ANTIM, O. 19. *Oastea puternicii împărăţii este tare şi neînfrântă la loc larg.* MUSTE, LET. III, 15/9. *Ieşiră la loc mai larg; pentru că mai nainte să bătea la mai strâmtoare.* HERODOT[2], 393. *Ar fi stat Aurelian pre rând la toate locurile Dachiei, cât e de mare şi largă..., ca să facă cale romanilor a ieşi.* MAIOR, IST. 31/9. *Aleargă... Cruciş, curmeziş pădurea largă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 189, cf. id. LEX. *Fiind maidan mare şi larg, toţi câţi vor avea zaharele ca să aducă la Bucureşti să le vânză, să le aducă acolo* (a. 1813). DOC. EC. 152. *Toate provinţiile împărăţiei sale cei largi cerceta şi în bună orânduială le aşeza.* NICOLAU, P. II, 266/2. *Toate ce au lucrat oamenii întru această largă şi mare lume,... pune nouă istoria înaintea ochilor noştri.* TEODOROVICI, I. 31/6, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Se află pe pământ ţinuturi largi, lipsite de păduri.* RUS, I. I, 41/20. *Într-o ţară ca Moldova... pământurile sunt largi.* I. IONESCU, C. 96/13. *Se începe câmp limpede şi în sus şi în jos, şi înainte loc frumos, larg.* ARHIVA R. II, 52/23. *În spaţiu larg te afli, te du şi rătăceşte.* R. IONESCU, C. 30/6, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 302. *Ei merg fără-ncetare Pe-un larg pustiu ce n-are drum.* ALECSANDRI, POEZII, 268, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 139, LM. *Se aşternea, întocmai ca un lăicer verde şi înflorat, o poiană largă şi desfătată.* ODOBESCU, S. III, 174. *An cu an împărăţia tot mai largă se sporeşte.* EMINESCU, O. I, 144. *Largile şesuri era acoperite de galbene spice.* id. ib. IX, 345. *Acasă, părintele Toda avea... o curte largă.* SLAVICI, O. I, 105. *El n-o să-şi mai vadă... Larga pustie ce-n veci treiera!* MACEDONSKI, O. I, 15. *Au ieşit afară din oraş... departe, în câmp larg.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 15, cf. DDRF. *Din larg cuprins de multe zări, Nuntaşi din nouăzeci de ţări S-au răscolit.* COŞBUC, P. I, 55. *A şaptea zi plecam din Creta largă.* MURNU, O. 241. *Mulţi mai poartă Cel-de-sus Pe lumea asta largă!* IOSIF, PATR. 53. *Livezi largi fugeau în urma căruţii.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Plănuieşte în gând cum să-şi îngrădească mai bine ograda largă.* GÂRLEANU, N. 109. *Intrarăm, din luminişurile largi ale plaiului, în umbra deasă a codrilor.* HOGAŞ, DR. I, 305. *Se uită lung... la ograda largă.* REBREANU, I. 41, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pe şesul larg al Prutului, se făcuse un sat mare.* N. A. BOGDAN, C. M. 91, cf. CADE, DA II_2. *Aici nu erau... ogrăzi largi de sat.* POPA, V. 146. *Apoi se deschiseră imaşuri largi în care păşteau cirezi de vite porumbe.* SADOVEANU, O. XIII, 158. *În rada largă şi pustie, o mică brigantină... îşi potrivea pânzele desfăcute.* BART, E. 125. *Oraşul apărea de pretutindeni larg şi gol.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 54. *Mi-aduc aminte de o luncă largă străbătută de canale scăpate din râu.* BLAGA, H. 41. *Zările se deschid tot mai largi.* BOGZA, C. O. 365. *Balul se ţine în faţa unei case, într-o bătătură largă.* STANCU, D. 389, cf. GRAUR, F. L. 51. *Crezi tu că... m-aş fi întors vreodată în târguşorul ăsta infect, când lumea largă îmi era deschisă?* H. LOVINESCU, T. 308. *Stufărişul se pierdea..., lăsând să se deschidă către sud o plajă largă şi întinsă.* TUDORAN, P. 35, cf. DL. *O locuinţă... construită pe un teren rămas larg.* PREDA, R. 185, cf. DM. *Teamă obsesivă... la unii oameni atunci când se găsesc afară, într-un spaţiu larg.* ABC SĂN. 21, cf. M. D. ENC., DEX. *Trenul se năpusti vijelios prin larga luncă a Mureşului.* I. GHEŢIE, B. I, 169, cf. L. ROM. 1984, 64, 1986, 56. *Am luat-o încet pe trotuarul curbat care îmbrăţişa piaţa largă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/3. *Pădurea e destul de mare şi de largă.* MARIAN, O. I, 405. *De aş şti cânta ca cucul..., Aş zbura din creangă în creangă Şi-aş căuta lumea de largă.* RETEGANUL, TR. 80. *Cât mi ţi-i lumea de largă, Nu-i ca puica mea cea dragă.* PAMFILE, C. Ţ. 111. *Oi căta codru d'e larg. Să văd cum îi şî pribeag.* T. PAPAHAGI, M. 19. ✧ (Adverbial) *În văile larg deschise către câmpia în care ei se coborâră, românii putură să se întindă neîmpiedicat.* XENOPOL, I. R. III, 32. ✧ F i g. *Se poate ca bolta de sus să se spargă, Să cadă nimicul cu noaptea lui largă.* EMINESCU, O. I, 38. ✧ L o c. a d v. **În** (sau, învechit, **preste**) **lumea largă** = pretutindeni, oriunde, peste tot. *Cântaţi să-nţăleagă Preste lume largă.* DOSOFTEI, O. I, 104. *Cântă să înţăleagă, preste lumi largă* (a. 1784). GCR II, 142/25. *Şi-mi vine... Să strig în lumea largă.* COŞBUC, P. II, 141. *Ar citi telegrame de orice se întâmplă în lumea largă.* IBRĂILEANU, ap. LOVINESCU, S. IV, 64, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Arde straşnic un foc mare Cu para până la soare, De se vede-n lumea largă.* PAMFILE, DUŞM. 118. ✧ E x p r. **A pleca** (sau **a ieşi, a porni, a se duce** etc.) **în lumea largă** = a pleca departe, fără să se ştie unde (pentru a scăpa de necazuri, în căutarea unei vieţi mai libere). *Ah! unde-i vremea ceea când eu cercam un vad Să ies în lumea largă.* EMINESCU, O. I, 92. *Când era soarele de două sulițe pe cer,* [Făt-Frumos] *a plecat în lumea largă.* id. ib. VI, 318. *Lăsând... clădirea afumată Din care-n lumea largă pornisem altă dată.* MACEDONSKI, O. I, 146, cf. DA II_2. *Aşa, ca puişorii ceia, aveam să-mi iau şi eu zborul în lumea largă.* I. BOTEZ, ŞC. 14. *E mai bine s-o pornim în lumea largă.* VISSARION, B. 179. *Am să mă duc în lumea largă, da' tu să nu spui nimănui.* SADOVEANU, O. V, 55. *Cei doi fraţi... îndată s-au prefăcut în două paseri mari şi au zburat în lumea largă, încotro i-au dus ochii.* MARIAN, O. I, 155. **A umbla** (sau **a rătăci, a voiaja** etc.) **în lumea largă** = a călători mult şi în locuri diferite, a umbla de colo-colo; a colinda. *Ori pe unde au rătăcit în lumea asta largă, am cetit povestea tristă a copiilor tăi risipiţi, Israel!* ANGHEL, PR. 136. *A voiajat Prin lumea largă.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 98. *Se porni la*

drum şi se cam mai duse în lumea largă. MARIAN, O. I, 9. *Umblând încolo şi-ncoace prin lumea largă cât timp vor fi umblat, le plăcură tare mult lumea oamenilor pământeni.* PAMFILE, DUŞM. 26. **Lumea** (sau, regional, **ţara**) **e largă**, se zice pentru a arăta cuiva că e liber să acţioneze după propria-i dorinţă sau că are posibilităţi multiple de a alege ce îi place sau pe cine îi place. Cf. DA II$_2$. *Lumea e largă şi foieşte de muieri. Mi-oi găsi eu alta pe plac şi pe potrivă.* STANCU, R. A. IV, 11. *Pe urmă du-te, domnule, unde pofteşti, că lumea e largă.* id. ib. 170. *Vai de ăla săracul, Care-i slugă la altul, Că multe rabdă bietul! Las' să rabde, deacă şede; Lumea-i largă şi n-o vede!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 193. *De ţi-s dragă, bade, dragă. De nu, iată, lumea-i largă; Ia-ţi murgul şi ţi-l aleargă De-ţi cată alta mai dragă.* id. ib. 233. *Bade, lumea-i largă, Ţi-i găsî alta mai dragă.* MÂNDRESCU, L. P. 53. *Dac-aş şti că faci aşa, Şi eu alta mi-aş căta, Că, Doamne, largă-i lumea!* PAMFILE, C. Ţ. 253. *Lumea-i largă şi nu viezi, Căci din sută şi din mńie Numa una-mńi place mńie.* GR. S. I, 119. *D'e va purta minte bună, O iubesc un an ş-o lună; D'e va purta minte slabă, Ia, mândruţă, lumea-i largă.* ib. II, 333, cf. ZANNE, P. VI, 347. **A-i fi** (sau **a-i face** cuiva) **larg** = a-i fi cuiva îndemână, a şe simţi (sau a face pe cineva să se simtă) bine, a avea (sau a face să aibă) libertate de mişcare, de acţiune. *În mijlocul codrului, Unde-i larg voinicului.* ALECSANDRI, P. P. 98. *Duce-m-oi de-aici din sat, Să le fac la hâde larg.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 188. *M-ăi da pe uń mi-i drag Să-mi fie pe lume larg.* PAMFILE, C. Ţ. 258. *Nu m-ai dat după cel drag, Să-mi fie în lume larg.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 603. ✦ (Despre modul de deplasare, de dispunere a cuiva sau a ceva) Care se desfăşoară pe un spaţiu întins. *Plutea în cercuri largi un vultur.* CARAGIALE, O. II, 326. *Dunărea face o curbă largă spre miazăzi.* VLAHUŢĂ, R. P. 49. *Din vârful dealului drumul cobora în serpentine largi, ca nişte cingători uriaşe.* AGÎRBICEANU, A. 64. *Paserea se apropie de scânteia precurată din cer şi pluteşte uşor împrejurul ei mai întâi în cercuri largi, apoi în rotiri tot mai strânse.* GÂRLEANU, N. 252. *La o cotitură mai largă, unde Bistriţa... se odihneşte o clipă,... intrarăm în apă.* HOGAŞ, DR. II, 3. *Trăsura face un ocol larg.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 3. *La mare înălţime, plutea o gaie neagră, scriind ocoluri largi.* SADOVEANU, O. XIII, 679. *Să facă cercul de joc pentru căluşari mai larg.* STANCU, D. 514. *Se vedea marginea oraşului cu... clădiri înalte ocolind într-un semicerc larg această peninsulă de câmpie.* PREDA, R. 19. *Cu o largă rotire spre stânga, trăsura părăsi şoseaua.* I. GHEŢIE, B. II, 24. ✧ (Adverbial) *Tipurile de unelte de fier... sunt... coasa şi secera subţire şi larg recurbată.* PÂRVAN, G. 593. *Cât le-am râvnit, acele serpentine larg desfăşurate.* PERPESSICIUS, M. I, 93. ✧ Fig. *Gândurile omului... încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol, în cercuri din ce în ce mai largi.* CARAGIALE, O. I, 174. *E de la sine înţeles că... am înotat în cercuri concentrice tot mai largi în literatura universală.* CĂLINESCU, O. XII, 4. ✦ (Despre obiecte, răni, picături etc.) Care are o suprafaţă mai mare decât cea obişnuită; mare (**I 1**); voluminos (**1**). *Cu cât e mai înaltă piramida, cu atâta trebuie să fie mai largă în temeiu.* ŞINCAI, HR. I, 9/23. *Vom căptuşi apoi această boltă cu aşternut sau vom acoperi-o la trebuinţă cu o rogojină de paie largă.* BREZOIANU, A. 213/30. [Găinile] *au... coadă largă, ca să poată acoperi ouăle.* PENESCU, M. 73/4. *Furtunosul zbor al graurilor, grămădiţi în stol larg şi plin.* ODOBESCU, S. III, 30. *Priviţi Pe fruntea mea aceste plăgi largi şi vii de spadă.* CARAGIALE, O. VI, 369. *Lacrimile o podideau, cădeau cu picături largi pe hârtia telegramei pe care o pusese pe genunchi.* MACEDONSKI, O. III, 18. *Caracteristică e şi aici floarea largă, înfoiată, care se aplică pe toate nervurile uşilor, ferestrelor şi bolţilor.* IORGA, C. I. II, 39. *O cruce largă, pios înfiptă de mâna scursă a mamii se plimbă înfrigurată pe pieptul ei.* KLOPŞTOCK, F. 164. *Bătrânul fusese lovit de fier la grumaz şi vărsa sânge din rana largă.* SADOVEANU, O. XIII, 1 013. *De tavan atârna o lampă cu pălărie largă, de tinichea verde.* STANCU, R. A. I, 88. *Pe o carte de vizită neobişnuit de mare, fixată cu ţinte largi, citise: Camil Giuseppe.* VINEA, L. II, 238. ✦ (Despre paşi, salturi) Care se întinde pe o distanţă mare; p. ext. iute, zorit, apăsat. *Cu pas larg face drum înapoi.* CANTACUZINO, N. P. 12^{v}/2. *Cămara nu-l încape şi largii paşi detună; Străbate, restrăbate întinsa-i încăpere.* HELIADE, O. I, 214. *Sfarmă-piatră cu largi pasuri calcă munte după munte.* ALECSANDRI, POEZII, 238. *Pleacă cu paşi largi şi apăsaţi.* CARAGIALE, O. I, 11. *Cu paşii largi şi tremurând..., Carol trecea înviforat prin sală.* COŞBUC, P. I, 140. *Cu paşii largi, grăbindu-şi mersul, Venea.* GOGA, POEZII, 120. *Se grăbi în urma bărbatului, care înainta cu paşi repezi, largi.* AGÎRBICEANU, A. 167. *Cu un zăpăit mai puternic al cânelui, zvâcneşte în salt larg urechiatul dintr-o tufă.* SADOVEANU, O. III, 16. *În salturi largi se-abate de peste vale... un stol de zeci de păsărele zglobii.* BĂCESCU, PĂS. 332. *Făcea paşi largi şi repezi.* PREDA, M. 317. *Mergea cu paşi largi, zvârliţi înainte, aşezând întâi călcâiul şi apoi laba piciorului.* I. GHEŢIE, B. I, 23. ✧ (Adverbial; pe lângă verbe de tipul „a păşi") Cu paşi mari, zoriţi; pe toată talpa, apăsat. *Păşeam larg ca un viteaz.* CONV. LIT. XVII, 452. *Apărea vorbăreţ, aprins, călcând larg.* IORGA, P. A. I, 52. *Păşind larg, legănat, trecu înaintea cailor.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Cuconu Iordache venea... păşind larg.* SADOVEANU, O. VIII, 21.

2. De dimensiuni mari, (în special) lat (**I 1**). *Pă la Teleajăn au trecut în Ţara Rumânească, fiind calea mai largă.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 292. *Învârtind arma încolea şi încoace Larg potec pintre păgâni-ş face.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 171. *Corabia e mai lungă, mai largă şi mai naltă decât luntrea.* PETROVICI, P. 97/15. *Oraş destul de mare şi împodobit foarte cu zidiri frumoase, cu pieţe mari, drumuri largi.* GOLESCU, Î. 75. *Balta p-între rânduri lasă un drum larg petrecător.* HELIADE, O. I, 101. [Brăila] *este regulat înfrumuseţată cu grădini publice şi uliţe largi.* GENILIE, G. 214/16. *Dresul, sulimanul... au tras largi şi adânci brazde pe obrajii ei.* GHICA, S. 66. *Dunărea este foarte largă la locul ce s-a ales pentru facerea podului.* I. IONESCU, M. 81. *Ne dăm jos pe o scară largă.* BARONZI, C. VI, 36/23. *Deodată mi se deschise în faţă un drum frumos şi larg.* ODOBESCU, S. I, 377. *Râurile noastre au două albii, una veche şi largă şi alta actuală şi strâmtă.* MANOLESCU, I. 10. *M-aş fi dus pe drumul larg până acasă.* SBIERA, F. S. 105. *O cingătoare largă... îi strângea mijlocul.* ANGHEL,

PR. 22. *În zadar trăsesem peste urechi marginile largi ale pălăriei mele.* HOGAŞ, DR. I, 52. *În faţa largilor trepte de piatră care uşurau scoborâşul, tânărul aştepta cu ochii aţintiţi pe zarea palidă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 119. *Casele... străjuiau sperioase uliţa largă.* REBREANU, P. S. 27. *În locul divanului larg,... apăru altul, îngust şi scurt.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 21. *Trecătoarea de la Oituz... era mai largă şi mai potrivită unei circulaţii de cară.* N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. CADE. *Ca-n basme să-mi răsară în faţă o grădină, Cu largi cărări umbrite.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 269. *Acoperişul ascuţit al morii se zugrăvi... în făgaşul larg al pârâului.* SADOVEANU, O. II, 10, cf. SCRIBAN, D. *Neputându-se tăia drumuri largi pe poalele munţilor, se dă drumul copacilor retezaţi pe apă.* CĂLINESCU, O. XIV, 9. *O alee mare, largă, ducea la capela-cavou.* CAMIL PETRESCU, N. 66. *Săniile coteau către o stradă mai largă.* STANCU, R. A. IV, 66. *Ca să ajungă la el, Lucu urcase o scară destul de largă.* VINEA, L. II, 238, cf. DL, DM. *Pe strada cea mai largă a oraşului venea, săltând asurzitor cu roţile pe caldarâm, o căruţă.* BĂNULESCU, I. 151, cf. M. D. ENC., DEX. *Victor se dezmetici în patul larg.* I. GHEŢIE, B. II, 393. *Înaintam prin noapte, pe un drum larg.* CĂRTĂRESCU, N. 234. *Nu departe... se află... o movilă rotundă,... largă.* MARIAN, T. 224. *Când eram cu şapte dragi, mi-erau uliţele largi.* PAMFILE, C. Ţ. 303. *Meşterii grăbea..., Şanţuri largi săpa.* BALADE, III, 8, cf. NALR – MB II MN 284, 742/485. ✧ Fig. *Să gătăm cale largă către ceriu.* VARLAAM, C. 50. *Să apuce pe calea cea largă a civilizaţiunii europene.* BARIŢIU, P. A. I, 401. ✧ (Adverbial) *În afară de aceasta, drumul talentului este larg deschis.* CONV. LIT. LXVII, 191. *Cu această operă, drumul lui Brâncuşi este larg deschis.* OPRESCU, S. 127. ✧ (Cu determinări care indică măsura, exprimate în unităţi convenţionale de măsură, însoţite de un numeral) *Cu tare strânsoare mă adusără la o râpă adâncă, de o zvârlitură de largă.* DOSOFTEI, V. S. OCTOMBRIE 46^{r}/5. *Din locu ce au cumpărat de la noi... au lăsat uliţă de o prăjină de larg* (a. 1772). C. GIURESCU, P. O. 295. *Era un pârău adânc de 15 coţi de larg.* ALEXANDRIA (1794), 24/16. *Forma palatului crăiesc este ca o masă lungă de 460 palme domneşti şi largă di 276 palme domneşti.* KOGĂLNICEANU, S. 94. *Aceste băi se fac într-un vas de 22 până la 24 degete de larg.* DESCR. AŞEZ. 42/3. *Şaliu de Englitera..., larg de 1 cot 6/8 până la 2.* BULETIN F. (1843), 220^{2}/44. *Între aceste dealuri este o vale, largă numai de un pătrat de milă.* BĂLCESCU, M. v. 111. *Împărţim pământul în brazde paralele largi de trei picioare.* BREZOIANU, A. 129/15. *Vedem o înfundătură adâncă de vreo patru picioare, largă de trei şi-naltă peste un stat de om.* CARAGIALE, O. II, 345. ✧ *Calea* (sau, rar, *poarta*) *cea largă* = (în limbajul bisericesc) drumul spre iad; calea lată. V. lat (**I 1**). *Să nu îmblăm... pre calea ceaia largă ce ne duce spre moarte.* CORESI, EV. 109. *Îmblă acicea pre calea ceaia larga (ce se zice, fără grije şi fără frica lui Dumnezeu şi fără de ruşine).* id. ib. 109, cf. 371. *Vor să agiungă ceriul îmblând pre calea cea largă care duce în perire.* VARLAAM, C. 28. *Poarta cea largă şi calea lată duce în perire.* N. TEST. (1648), 9^{v}/7. *Că-i desprins pre cale largă Către perire de-aleargă.* DOSOFTEI, O. I, 110. *Se sfătuiesc mai bine să se ţină cu odihnă de calea cea largă, măcar că tocma aceea iaste pre urmă calea carea duce la perire.* MAIOR, PRED. 172/14. (Cu topica inversată) *Întraţi pren poarta cea strâmtă; căci largă e poarta şi lată e calea carea duce la perire şi mulţi sânt carii întră pren ea.* BIBLIA (1688), 755/41. ✦ (Despre părţi ale corpului fiinţelor) Dezvoltat mult în lăţime (**I 1**). *Gura-i un iad de largă voia cochet a strânge.* HELIADE, O. I, 174. *Un omuleţ... cu gura largă.* FILIMON, O. I, 128. *Chinezilor li plac urechile foarte mari, siamezilor – nări înflate şi buze largi.* HASDEU, I. C. II, 11. *Mulţimea se deschide înaintea unui om... ai căruia umeri largi răsturnară vreo trei-patru din spectatori.* BARONZI, I. G. 354/18. *Bivolul sălbatic de-aproape-l urmărea..., plecându-şi fruntea largă.* ALECSANDRI, POEZII, 371. *Am oprit... căţeii care aveau cap mai mare şi bot mai larg.* ODOBESCU, S. III, 42. *Fruntea-i largă şi tot chipul stropite de îngrozitorul pojar stacojiu.* CARAGIALE, O. II, 339. *Pe larga-i frunte Încep să se arate încreţituri mărunte.* MACEDONSKI, O. I, 259. *E tras la faţă, cu o frunte largă, sub care sclipesc doi ochi negri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 99. *Avea o gură largă, senzuală.* AGÎRBICEANU, A. 90. *Parc-o văd ş-acum: castanie de tot... cu trupul sprinten şi subţire, cu şoldurile largi.* HOGAŞ, DR. I, 158. *Un chip de înger,... cu sprâncenele subţiri şi arcuite, cu fruntea largă şi puţin bombată.* A. HOLBAN, O. I, 18. *Faţa largă îi luceşte ca-ntr-o bură de unt.* SADOVEANU, O. IV, 17. *Era un om puţintel la trup, dar bine legat, şi c-un obraz larg, balan.* id. ib. VII, 390. *E măruntă – numai şoldurile le are largi.* STANCU, D. 87. *Pe fila a doua se afla poza unui om tânăr şi frumos, cu fruntea largă.* CAMILAR, C. P. 88. *Întreaga ei statură, de la umerii largi până la gleznele plăpânde, o umplea de o tainică mândrie.* VINEA, L. II, 279. *Fruntea e largă, părul închis.* CIOCULESCU, I. C. 87. *Era un om înalt,... cu umeri largi.* TUDORAN, P. 69. *Capul este lat, cu gura largă.* ZOOLOGIA, 115. *Se apropie... De cotul meu mângâietor, De genunchii prea largi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 6/2. ✧ (Adverbial) *Balaurul dacic, cu gura lui de lup, larg căscată, se leagă de fiarele cimmero-getice.* PÂRVAN, G. 703. *Maestrul ţinea în mână o pupăză cu pliscul larg deschis printr-un căluş.* MIRONESCU, S. A. 156. *O pasăre... ridică capul în sus şi căscând, deschide larg gâtlejul.* LINŢIA, P. III, 178. ✦ (Despre ochi, privire) Holbat. Cf. DA II$_2$, 102. *Deschise ochii largi şi se ridică în capul oaselor.* I. GHEŢIE, B. I, 99. *Ochii îi sunt largi şi gura zâmbeşte amar.* CĂRTĂRESCU, N. 106, cf. ALR II/I h 12 2 025/886. ✧ (Adverbial) *Cu ochii larg deschişi înainte, am venit şi eu la proba... bacalaureatului.* IORGA, P. A. I, 71. *Mă duceam înainte cu privirea larg deschisă.* VLASIU, D. 46. *Ochiul său se făcu atent şi se deschise larg, scrutând oamenii.* PREDA, R. 248. *Asculta terorizată, cu ochii deschişi larg.* BREBAN, A. 141. *Bărbatul ei ţinea ochii larg deschişi, cu o stăruinţă care dovedea că urmăreşte ceva aflat nu în afara, ci înăuntrul lui.* I. GHEŢIE, B. I, 104. ✧ Expr. **A avea mâna** (sau **mâna**) **largă** ori **a fi larg la mână** (sau **la buzunar**) = a fi darnic, generos. [Românul] *are mâna largă, deşi este sărac.* ALECSANDRI, T. II, 150. *Nu e zgârcit, dimpotrivă, e larg la mână.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 221, cf. RESMERIŢĂ, D., DA II$_2$, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. II, 259. **Cu mâna**

largă = cu dărnicie, cu generozitate; din belşug. *Cu mână largă-mparte Din direaptă bunătate.* DOSOFTEI, O. I, 258. *Asta se plăteşte, dacă e frumoasă, cu mâna largă şi pe întrecute.* SLAVICI, O. II, 84, cf. ŞĂINEANU, D. U. **A fi larg în burtă** = a fi bolnav; a răbda, a îndura multe. Cf. DA II_2, ZANNE, P. II, 25. **În gura largă** = tare, zgomotos. Cf. DA II_2. *Eu zic cucului să tacă, El se suie sus pe cracă Şi tot cântă-n gura largă.* PAMFILE, C. Ţ. 235, cf. ZANNE, P. II, 189. **Gură largă** = a) Se zice despre cel care vorbeşte mult şi tare. Cf. ZANNE, P. II, 189, DA II_2; gură lată. V. l a t (**I 1**); **b**) se spune despre cineva care nu ştie să păstreze un secret. Cf. SCRIBAN, D. **A face gură largă** = a protesta, a vocifera. *Toţi strig şi fac gură largă, Dragostea ca să ne-o spargă.* ALECSANDRI, P. P. 278.

3. Care are o deschidere mare; lat (**I 2**). *Nas avea mare,... nările largi* (1799). BERTOLDO, în ŞA I, 349. *Razele soarelui... se răsfrâng supt un unghi atât de larg, cât merg mai sus sau mai spre pol.* GENILIE, S. 110/18. *O sită de păr cu ochiuri puţin cam largi.* BREZOIANU, A. 143/17. *Uşa de intrare destul de mare şi destul de largă, ca călăreţul să poată intra acolo fără a descăleca de pe cal.* id. ib. 505/28. *Şuieratul largilor ei nări era ca boldul unui pinten.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Se face o groapă largă la gură şi ascuţită la fund.* I. IONESCU, M. 410. *Peştera se deschide la lumină printr-o gură largă.* ODOBESCU, S. I, 341. *Cucoana, vorbind... în gura largă a cornetului.* CARAGIALE, O. II, 110. *Vulcanii sunt munţi cari aruncă, pe o gură largă numită crater, materii topite.* CONTEMPORANUL, II, 262. *Îi plângeau ochii după colăcerii ce-şi încurcau caii sprinteni..., cu nările deschise, largi.* SANDU-ALDEA, U. P. 15. *Gura de la deal a coşului... este... ceva mai largă.* ANTIPA, P. 596. *Dârmoiul e tot ca ciurul, cu deosebire numai că e mai mare şi are găurile mai largi.* PAMFILE, I. C. 50. *Urcioarele... cu gura largă.* PĂCALĂ, M. R. 498. *Am deschis numaidecât uşile largi, cu geamuri mari.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 3. *Cel mai mic trece prin ochiurile destul de largi pentru el.* VISSARION, B. 249. *Sforăia profund pe nările largi deschise.* BART, S. M. 90. *Casa era una obişnuită,... cu... o singură odaie mare, cu fereastră largă.* STANCU, R. A. IV, 57. *Soarele intra... prin fereastra largă.* PREDA, R. 67. *Au... o deschidere mai largă în formă de pâlnie.* ZOOLOGIA, 38. *Opri... în dreptul unei clădiri cu parter,... cu ferestre largi.* I. GHEŢIE, B. II, 113. *Momâţica... Dulmeca cu nare large.* CĂRTĂRESCU, L. 79. *La dreapta biroului, o uşă largă, de sticlă,... face trecerea în sufragerie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/3. ✧ (Adverbial) *Stă deschisă larg fereastra.* COŞBUC, P. I, 106. *Am lăsat deschis larg fereastra, încercând să adorm.* ANGHEL, PR. 7. *Uşile pridvorului sunt deschise larg în lături.* GÂRLEANU, N. 85. *Deschise larg uşa.* REBREANU, P. S. 294. *Se îndreptară toţi spre uşa larg deschisă a terasei.* CAMIL PETRESCU, N. 152. *Sorbi cu nările larg deschise mirodenia bucătăriei.* SADOVEANU, O. VIII, 51. *Uşa de stejar... era larg deschisă.* id. ib. XI, 80. *Afişul... înfăţişa... o vilă cochetă, cu ferestre larg deschise în soare.* STANCU, R. A. II, 26. *Sora îi trăsese patul lângă fereastra larg deschisă.* VINEA, L. I, 85. *Deschise larg uşa organizaţiei.* PREDA, R. 132. *Poarta casei lui Mitru era larg deschisă.* T. POPOVICI, SE. 254. *Am găsit o casă cu ferestre larg căscate.* CINEMA, 1972, nr. 1, 37/1. *Deschise larg cele două canaturi ale ferestrei.* I. GHEŢIE, B. II, 438. *În august, seara, la masă, uşile înspre terasă larg deschise.* STEINHARDT, J. 12. *Deschise larg cele două uşi.* CĂRTĂRESCU, N. 253. *Uşa de fier... se deschise larg, lăsând să se vadă gura uriaşă a unei peşteri.* FOLC. TRANSILV. III, 388. *Deşchide uşâle larg amândouă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 123. ✧ F i g. *Scaunul roman se folosea, ca şi mai înainte, de orice ocazie favorabilă, de-a crea o intrare mai largă bisericei latine în Împărăţia Răsăritului.* EMINESCU, O. XIV, 152. *Acela căruia noi gândim mai întîi de toate să-i deschidem porţile noastre largi este publicul.* CARAGIALE, O. VI, 505. ✧ (Adverbial) *S-ar putea întâmpla ca porţile vieţii să mi se deschidă, larg, înainte.* STANCU, D. 477. *Universul mărunt... are porţile larg deschise către cele mai grandioase miracole ale firii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 61. *Astăzi porţile... inimilor fraţilor din Regat sunt larg deschise.* I. GHEŢIE, B. I, 164.

4. (Despre încăperi, obiecte) Care are un volum apreciabil; p. e x t. încăpător, spaţios. *Petreci făcând bine-n lăcuinţă largă.* DOSOFTEI, O. I, 82. *Ş-au făcut tinda largă.* NECULCE, L. 172. *S-au ivit înaintea ochilor noştri o înfricoşată şi foarte largă peşteră.* HALIMA (1783), 225^r/27. *Încep să mişuiască în larga încăpere.* HELIADE, O. I, 198. *Strângem recolta,... ne apucăm a ne-o clădi... subt nişte largi şure.* BREZOIANU, A. 101/18. *Ne vom îngriji de lăcuinţi uscate şi largi.* C. VÂRNAV, H. 94/7. *O frumoasă şi largă sală de mâncare.* FILIMON, O. II, 150. *Dincolo de tindă se deschidea o largă sală.* ODOBESCU, S. I, 127. *Şi în două temniţi large cu de-a sila să-i aduni.* EMINESCU, O. I, 151. *Clătind catargele Tremură largele Vase de lemn.* id. ib. IV, 378. *Căruţa mea e largă; poate să încapă într-însa cât de mult.* CREANGĂ, P. 113. *Vârâ* [hârtiile] *pe neîndoitele în portofelul lui larg.* CARAGIALE, O. II, 200. *Şi-atunci de peste larg pridvor,... Ieşi Zamfira-n mers isteţ.* COŞBUC, P. I, 56. *Nu-i mai fu destul de largă casa,... ieşi în drum.* AGÎRBICEANU, A. 472. *Prin cerdacul larg din faţă, stăpâna de casă nu mai trebăluia nimic.* HOGAŞ, DR. I, 190. *O cameră largă, curată, umbroasă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 198. *Pătrunseră cu toţii într-o încăpere înaltă şi largă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 94. *Un larg şi gol salon vedeam prin draperii.* BACOVIA, O. 77. *Stam aşezat bine în trăsura lui largă cu arcuri moi.* SADOVEANU, O. III, 441. *Era mândră... de casa ei cu trei odăi largi.* MOROIANU, S. 196. *Obţin... un apartament mai larg.* CĂLINESCU, C. O. 343. *Îi aştepta, pe un câmp..., patru braşovence largi, de încărcat bucate.* CAMIL PETRESCU, O. III, 166. *În faţa noastră apare o odaie largă, confortabilă.* PREDA, R. 47. *Vrea să privească ceva în vitrinele largi, scăldate în lumina vie a zecilor de becuri.* I. GHEŢIE, B. I, 422. *Rotonda anticăriei cu vitrine largi... avea acelaşi număr de raioane.* ŢOIU, G. 22. *Să mut îndată scena... În palatul larg de marmuri străvezii.* CĂRTĂRESCU, L. 32. *Deodată ne pomenirăm într-un lift larg, somptuos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/4. *Ai avut largă căsuţă Tare ţi-o părut strâmtuţă.* MARIAN, Î. 523. *Să bagă-acolo-ntr-on beci larg.* O. BÎRLEA, A. P. II, 25, cf. NALR– B II h 223/29. ✧ (Adverbial) *O sală larg întinsă şi-n roşu îmbrăcată Îşi răsfrângea culoarea prin raza-nsângerată.* BOLLIAC,

O. 197. *Îşi deschidea larg punga plină de galbeni.* MOROIANU, S. 12. *Pe placa de marmură vineţie a noptierei, trusa doctorului Szinyei se căsca larg deschisă.* I. GHEŢIE, B. I, 109.

5. (Despre recipiente, cavităţi etc.) Cu dimensiunea transversală mare; încăpător. *Vivorul apei să nu mă tragă, Să mă-nghiţă genunea cea largă.* DOSOFTEI, O. I, 153. *Fibrile sânt mai aspre, vasele mai largi.* POTECA, F. 218/25. *Îşi face o putină înaltă care este tocmai aşa de largă, încât piciorul să poată şedea bine într-însa.* DESCR. AŞEZ. 51/10. *Se fierbe apă ordinară într-o căldare largă.* BREZOIANU, A. 110/1. *Pentru a face o baie de ochi... se pune toată faţa într-un vas larg cu apă rece.* FĂTU, D. 24/9. *Toţi gustă din merinde, deşartă largi pahare.* ALECSANDRI, POEZII, 208. *Sapă-n întuneric un larg, profund mormânt.* id. ib. 210. *Largile adâncături din dreapta urcuşului nostru se-nvăluiesc treptat în umbră.* CARAGIALE, O. II, 161. *În drumul Aradului... este o fântână largă şi adâncă.* SLAVICI, O. I, 268. *Între scânduri încheiate, formând o cutie lungă şi largă,... se bătătoreşte pământ slotos.* MANOLESCU, I. 23. *Ia cupa cea largă.* COŞBUC, P. I, 210. *O albie scurtă şi largă poartă numele de troacă.* PAMFILE, I. C. 126. *Uraganele umplură jgheaburile largi ale munţilor.* HOGAŞ, DR. I, 274. *Cupele largi şi scunde... sunt modelate după un tip nou.* PÂRVAN, G. 194. *Scobiră oamenii până seara şi făcură o groapă de şapte palme adâncă şi foarte largă.* VISSARION, B. 82. *A săpat fântâna mai largă, mai adâncă.* DAN, U. 160. *Pompa este unită printr-o conductă largă şi scurtă cu un recipient.* ENC. TEHN. I, 389. *Prisosul Dunării săpase cu furie o viroagă din care apoi s-a scurs, lăsând în coastă o gaură largă.* ARGHEZI, P. T. 41, cf. DL, DM. *Partea superioară mai largă, numită şi bazinul mare, se găseşte în partea inferioară a cavităţii abdominale.* ABC SĂN. 64. ✧ (Adverbial) *Tipurile de vase-suport foarte larg deschise... amintesc pe cele italice.* PÂRVAN, G. 384.

6. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau încălţăminte) Care are croială amplă, ce permite mişcarea liberă a corpului; care este prea mare faţă de dimensiunile unei persoane; lat (**I 4**). *Veşmânt larg de mătase.* PO 270/16. *Poartă vestminte largi şi işlic.* HELIADE, ap. VIANU, A. P. 27. *V-am şi adus sămnele dregătoriei lui: o manta roşie şi largă.* ASACHI, S. L. II, 317. *Îl învesti cu caftan (vesmânt larg de mare preţ).* BARIŢIU, P. A. I, 3. *Au putut vedea pe tânăra nevastă într-un larg capot alb.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Purta [...] pantaloni largi.* GHICA, S. 277. *Un larg vestimânt negru cu mari reversuri... făcea un tip d-o eleganţă şi vârtoasă natură.* BARONZI, I. G. 247/7. *N-aş vrea nici stofe cu fir,... Nici largi caftane de vizir.* ALECSANDRI, P. I, 148. *Dasupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur.* ODOBESCU, S. I, 133. *Ghetele sânt gata şi-mi vin de minune;... cât mă strânge una-n dreapta, ailaltă... mi-e largă-n stânga.* CARAGIALE, O. II, 137. *Hainele îi erau cam largi.* SLAVICI, O. II, 27. *Rasa largă de mohair cafeniu... se revărsa în falduri până la pământ.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 16. *Îşi rupe cu mâna vestmântul Că-n largele-i haine se-mpiedică vântul.* COŞBUC, P. I, 207. *Papucii, mai largi şi rotunzi,... nu sunt... de coloarea roşie a împăraţilor.* IORGA, C. I. I, 115. *Bătrânul Lucullus, apărându-şi ochii obosiţi cu mâneca largă a hlamidei, privea spre for.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 9. *Plecă grăbit, ţinându-se... de brăcinarii pantalonilor prea largi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 25. *Clericul se ascunse mai bine în largul palton de iarnă lucrat de croitorul seminarului.* AGÎRBICEANU, A. 59. *În zadar mă înfăşurasem în mantaua mea largă.* HOGAŞ, DR. I, 52. *Mânecile cămăşii sânt... peste măsură de largi, atingând adeseori o jumătate de metru şi chiar mai mult.* ARH. FOLK. I, 127. *Aveau hainele largi, curgeau de pe ei.* SAHIA, S. A. 76. *Era îmbrăcat... cu... cămaşă cu mânică largă.* VISSARION, B. 75. *Acelaşi surtuc cam lung,... ceva mai larg decât trebuie.* TEODOREANU, L. 52. *Nădragii largi, din blăni de fiară,... îl creşteau şi mai mult.* VOICULESCU, P. I, 2. *Pusese pe dânsul un strai larg.* SADOVEANU, O. XIII, 309. *Moţii poartă pantalonii largi de pânză ai crişenilor.* ARH. FOLK. V, 117. *Anişoara este tipul provincialei demodate: rochie lungă şi strâmtă, o jachetă scurtă şi largă.* KIRIŢESCU, G. 51. *Cu trupul liber în haina largă, m-am apropiat cam leneşă de mal.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 36. *Cămaşa şi izmenele sânt largi, dar scurte.* ARH. FOLK. VII, 41. *Vorbeşte de veşmintele largi ale boierilor.* CĂLINESCU, C. O. 266. *Celălalt..., într-un pardesiu vechi, larg,... părea de curând ieşit din spital.* CAMIL PETRESCU, N. 26, cf. DL. *Rochia pe ea era prea largă.* PREDA, C. I. P. III, 10, cf. DM. *Îşi descălţă pantofii săi largi, fără să se aplece.* BREBAN, A. 118, cf. DEX. *Fostul protopop purta o revendă... cu mâneci largi, arhiereşti.* I. GHEŢIE, B. I, 132. *Nodul gâtului... i se ridica mereu sub gulerul prea larg de celuloid.* id. ib. II, 40. *Suflecă mânice largi Şi-mpleteşte la colaci.* ALECSANDRI, P. P. 97. *Rămânsei cu patru vaci; Le dădui pe poale largi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 445. *Soacră mare..., Fă-ţi cameşă largă-n poale.* MARIAN, H. 165. *Suflică mâneci largi Şi frământă trei colaci.* IZV. XI, 40, cf. ALR II/3 300. *Măiereni, cu mâneci largi, Fetelor le sânteţi dragi.* FOLC. TRANSILV. III, 100. *Mi dai mie căciula ta, Strâmtă-n gură, largă-n fund.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 552. ✧ (Adverbial) *S-avântă, ageră şi uşoară, sub creţurile dese ale tunicei spartane,... larg despicată la umeri.* ODOBESCU, S. III, 55. *Gulerul cămăşii era nalt, cu colţurile larg răsfrânte.* SADOVEANU, O. XIV, 9. *Desfăcea larg gulerul cămăşii care-l sugruma.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 140. *Bocancii săi de vânătoare erau larg deschişi.* CĂLINESCU, S. 36. ✧ (Prin analogie) *Cari Ce dau din cap... Şi zbârnâie scolastic din elitre În largile lor robe îmbumbate.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 6/1. ✧ Expr. **A da** (ceva) **cu mâneci largi** = a da (ceva) bucuros, cu plăcere. *Părinţii fetei, când aud asta, sar de bucurie că le-a picat un om aşa de bun şi o dau cu mâneci largi.* CREANGĂ, P. 168, cf. DA II_2, DL, DM, DEX. **Îi strâmtă-n şale şi largă în poale**, se spune când suntem înşelaţi în aşteptările noastre. Cf. DA II_2, ZANNE, P. II, 426.

7. Fig. De mare extensiune; important, principal. *Mişcarea ungurilor asupra turcilor îi va deschide un câmp mai larg unde să-şi poată dezvolta talentele şi curajul.* F. AARON, I. 1, 115/19. *Ca secretariu la gubern, Brukenthal avea o sferă largă de activitate.* BARIŢIU, P. A. I, 500. *Fiecărei opere să i se dea locul pe care îl merită... în largul cadru al istoriei literare panromâneşti.* DR VIII, 1. *Au pus fundamentele largi şi nobil*

intenționate a[le] edificiului național. EMINESCU, S. P. 20. *Eram pentru un cerc de competință foarte larg.* SBIERA, F. S. 252. *Străbătătorul largilor întinderi ale filosofiei... se oprește la zborul cocorilor ce taie bolțile.* IORGA, P. A. II, 170. *Nu se poate înțelege rostul istoric așa de larg pe care... l-au avut geții în evoluția civilizației sud-est europene.* PÂRVAN, G. 81. *Spiritul lui extrem de elastic se înăbușă în cușca prezentului și nu-și întinde aripile decât pe aria largă a istoriei.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 49. *Fără o largă suprafață de aderență în viața socială a faptelor,... un memorial... riscă... să se mistuie în sine.* LOVINESCU, M. 8. *Pe lângă studiile de filologie, să dea un loc larg și studiilor și culegerilor folklorice.* ARH. FOLK. V, 6. *Adevăratul poet știe... să dea experiențelor lui sfera largă a vieții semenilor săi.* CĂLINESCU, C. O. 314. *Toți poeții au acordat un larg loc păsărilor în inspirația lor.* BĂCESCU, PĂS. 392. *Nici capacitatea de creație lingvistică, nici împrumutul nu au câmp prea larg de manifestare.* COTEANU, S. E. 156. *Victor pornea de la ideea de a face... o instituție solidă, cu o sferă largă de preocupări.* I. GHEȚIE, B. I, 330. ◇ Loc. adv. **În linii largi** = în punctele esențiale, în aspectele principale; în mare, v. mare (**I 1**). *Așa cum, în linii mai largi, am încercat a lămuri în primul capitol al acestei lucrări.* PÂRVAN, G. 220. *El schițează cu mâna sigură, în câteva linii largi, psihologia lui B.* BLAGA, Z. 178. ✦ (Despre concepțiile, cultura etc. oamenilor) Care are amploare și complexitate. [La politică] *țintesc și largile tendințe ale literaturei ce formulează și împrăștie ideile* (a. 1855). PLR I, 156. *Avea... cunoștințe destul de largi, mai ales teologice.* BARIȚIU, P. A. I, 419. *Nu și-a însușit numai cercul strâmt de cunoștințe neapărate, ci și cele, mai largi, de cunoștințe importante, luminatoare.* EMINESCU, O. XIV, 922. *Experiența lui e tot atât de largă ca a lui Humboldt.* id. ib. XV, 374. *Învățăm nenumărate feluri de stiluri – stilul... simplu, sublim, patetic, larg, ornamentat.* CARAGIALE, O. III, 65. *În această mulțime de învățați... se arată cel care... e mai înțelept, mai născocitoriu de lucruri nouă în acest veac, Francisc Bacon, spirit larg și strălucit.* CONTEMPORANUL, VII, 181. *Faptele stabilite de lingvistica istorică... pot da unele intuiții, orientări și priviri mai largi în urmărirea fenomenelor.* GR. S. I, 7. *Își continuă cu aceeași largă erudiție... studiile.* DR. VII, 303. *Talentul, largul lui spirit sintetic... i-ar fi destinat criticului un însemnat rol.* LOVINESCU, S. VIII, 236. *Nu se ține seama de îndrumarea generală a spiritului modern către o concepție mai largă.* COCEA, S. I, 61. *Concepția despre aliterație a lui Densusianu nu este foarte largă.* IORDAN, STIL. 101. *Aduce în comentarea poeților noi larga înțelegere și iscusitele mijloace ale sufletului său.* PERPESSICIUS, M. I, 342. *Apariția savanților cu larg orizont, capabili de sinteză, răspunde unei chemări a vremii.* VIANU, L. R. 10. *Ne vom găsi dintr-o dată în pragul unei teorii mai largi.* BLAGA, Z. 50. *Istoric fiind, am oarecare perspectivă mai largă despre rostul revoluțiilor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 43. *Gheorghe Șincai... a greșit... folosindu-se prea strict de metoda cronologică a analelor, pe care o depășesc spiritul de sinteză și viziunea largă a lui Petru Maior.* CIOCULESCU, I. C. 35. *Surprindem... la Blaga o largă interpretare totemică a naturii.* STREINU, P. C. I, 49. ✦ Care nu e folosit în mod strict determinat, riguros (**2**); (despre exemple, noțiuni etc.) care este utilizat cu anumit grad de generalizare. *Într-un simț mai larg, botanica silvică îmbrățișează plantele lemnoase și nelemnoase sau ierburile silvice care cresc în păduri.* BARASCH, B. 2. *Numirile de ziare politice... sânt luate aice în un înțeles... mai larg decât acel ce îl au în fapt.* CONV. LIT. VI, 68. *În acest înțeles larg, istoria coprinde în sine toate acele științi care servesc pentru descoperirea și certificarea faptelor istorice.* CONTA, O. F. 36. *Să lăsăm însă strâmptele exemple individuale... și să luăm un exemplu mai larg.* CARAGIALE, O. V, 398. *„Zână"... apare cu un înțeles larg, ca denumire pentru ființe supranaturale.* GR. S. II, 312. *În grecește cuvântul „aghiazmă" are un sens mai larg ca în românește.* ENC. AGR. I, 87. *Acest nume... trebuie păstrat și pentru că degrevează oarecum prea larga noțiune de „privighetoare".* BĂCESCU, PĂS. 309. *Aceste lucruri... au o anume semnificație mai largă.* CĂLINESCU, C. O. 102. *Într-o accepție largă, ziua de lucru începe la 7.* id. ib. 363. *Aceste două fraze, de mai largă accepție..., ne place să le extragem ca pe două epigrafe.* PERPESSICIUS, M. IV, 73. *Tema este destul de precis formulată, dar cel ce și-a asumat-o nu izbutește să rămână între limitele ei, dă expresiei din titlu un înțeles prea larg.* VIANU, L. R. 12. *Demonicul pare deci, în concepția goetheană, o noțiune mai largă decât geniul.* BLAGA Z. 270. *În sensul cel mai larg, umanismul înseamnă orice preocupare de a determina sau de a explica... ființa sau natura omului.* RALEA, S. T. III, 26. *Există oare noțiuni mai largi decât noțiunile: existență și gândire, materie și senzație, fizic și psihic, cu care ar putea opera teoria cunoașterii?* JOJA, S. L. 21. *Noțiunea de „curtean"... a avut două accepțiuni: una restrânsă... și o alta mai largă.* STOICESCU, C. S. 49. *Într-un sens mai larg, anergia traduce un moment în care organismul s-ar găsi incapabil de apărare.* ABC SĂN. 32. *I. Negoițescu aparține tipului „călinescian", dar numai într-un sens larg, prin coabitarea în aceeași persoană a exegetului și a artistului.* GRIGURCU, C. R. 15. *Termenul de „conflict" trebuie luat în sensul mai larg pe care i-l acordă Wellek și Warren.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 10/3. ◇ (Adverbial) *Termenul de „sublimare", un termen de altfel larg pus în circulație prin cercetările psihanalitice.* BLAGA, Z. 271. ✦ (Despre tușa, tehnica unui pictor) Execuție în linii mari, fără detalii, sintetică, esențializată. *Corot se servea de o tehnică potolită..., deși largă și sigură.* OPRESCU, I. A. IV, 24. *Totul pictat... în pete largi, într-o materie vâscoasă.* id. ib. 29.

8. Fig. Extins pe o anumită suprafață geografică sau într-o anumită epocă; devenit cunoscut; notoriu. *Dată fiind larga lor răspândire, nu pot fi la noi prea precis datate.* PÂRVAN, G. 306. *Erotocrit a fost și tipărit în Veneția..., aflând astfel o largă răspândire în toate țările.* DR I, 32. *Fenomenul... se bucură de o foarte largă răspândire geografică.* IORDAN, STIL. 34. *Grupul esteților intelectualizează și artificializează imaginea lumii, dă o largă folosință neologismului.* VIANU, A. P. 12. *Ultimul este numele onomatopeic cu cea mai largă răspândire pe țară.* BĂCESCU, PĂS. 280. *Sunt mirat de răspândirea tot mai largă a cuvântului „defecțiune".* CĂLINESCU, C. O. 357. *Mai de mult, răspândirea lor pare*

să fi fost mai largă. LINȚIA, P. III, 160. *Se pare că odinioară tilinca se bucura de o largă răspândire.* ALEXANDRU, I. M. 55. *Aceste ediții populare... atestă răspândirea neobișnuit de largă a scrisului lui Creangă.* CIOCULESCU, I. C. 139. *Limba română, spre deosebire de celelalte limbi romanice, are cuvinte de largă circulație, de origine militară romană.* PANAITESCU, C. R. 60. *„Rachier" și „rachieriță" aveau o circulație largă în secolul al XVII-lea în țările românești.* C. GIURESCU, P. O. 152. *Romanul lui Bram Stoker s-a bucurat de o largă difuzare, fiind nu numai reeditat de numeroase ori, dar și tradus în mai multe rânduri în diferite limbi.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 3. *Ar contribui... la o mai largă popularizare a sportului cu motor.* SPORTUL, 1979, 9 134, 2/6.

9. Fig. Care are o mare sferă de acțiune sau de aplicare. *Pentru a împăca pe românii din Ardeal, ungurii le promit concesiunile cele mai largi.* XENOPOL, I. R. XIII, 43. *Veni... generalul... cu plenipotența și cu instrucțiuni foarte largi.* BARIȚIU, P. A. I, 451. *Să consimță la o întindere mai largă a dreptului de a vota.* GHICA, S. 702. *Europa... doritoare... de restabilirea ordinii, prin reforme largi.* CARAGIALE, O. VII, 557. *Scopul progresului... este de a lăsa omului independența cea mai largă în faptele, în gusturile și în cugetările sale.* ODOBESCU, S. I, 378. *Să se facă cinci grupuri de țări cu câte o largă autonomie particulară.* SBIERA, F. S. 218. *În urma deschiderii mai largi a granițelor, căpătaseră rotarii o importanță tot mai mare.* PĂCALĂ, M. R. 307. *Lumea se bucură... de o expropriere și mai largă în folosul muncitorilor de pământ.* SADOVEANU, O. XX, 323. *Am amintit larga întrebuințare pe care o dăm metodei statistice.* D. GUSTI, P. A. 137. *Îndeplineau largi atribuții militare.* STOICESCU, C. S. 232. *Neomicina... are un spectru larg de acțiune.* ABC SĂN. 38. ✦ De interes general, uzual (**1**); indispensabil. *Contribuie la mărirea producției mărfurilor de larg consum.* LEG. EC. PL. 241. *Prețul produselor de larg consum crescu.* STANCU, R. A. IV, 216. *Industria noastră chimică fabrică azi majoritatea antibioticelor de uz larg.* ABC SĂN. 39.

10. Fig. Care se întemeiază pe o concepție înaintată, liberal (**I 3**); lipsit de prejudecăți. *Simțurile cele mai-nalte se înjosesc, ideile cele mai largi se îngustează.* ODOBESCU, S. I, 488. *Au între ei un bărbat c-o așa de înaltă cultură și așa de largi vederi.* EMINESCU, O. XII, 208. *Cu așa vederi largi, un om poate juca... rolul de șef al unui partid.* CARAGIALE, O. V, 125. *În loc însă de a urma sfaturile boierului patriot și cu vederi largi, găsim pe mitropolitul Veniamin unindu-se cu divanul.* XENOPOL, I. R. X, 54. *Acest citat... este un testimoniu elocvent despe vederile largi și limpezi și pentru sâmțămintele generoase... ale fraților.* SBIERA, F. S. 175, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ce ideal, ce orizonturi largi aspirațiilor noastre literare!* DENSUSIANU, ap. LOVINESCU, S. IV, 92. *Mi-am îngăduit această propunere îndemnat de vederile largi și bine intenționate ale d-lui ministru.* CONV. LIT. LXVII, 365. *Lui Hope, obișnuit cu orizonturi largi și cu viziuni de artă, viața aceasta îngustă nu-i plăcu.* C. GANE, TR. V. II, 166. *Tu, fată cultă și fără prejudecăți..., adepta unor mentalități mai largi, ai tonul ăsta... așa de vulgar!* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 90. *Judecata lui e nepărtinitoare și largă.* ARGHEZI, P. T. 301. *Un preot ortodox care propune raderea bărbii este un om de vederi largi.* CĂLINESCU, O. XIV, 87. *Exilul și cosmopolitismul deschid orizonturi largi.* RALEA, S. T. III, 32. ✧ (Adverbial) *Puterea scriitorului de a trezi conștiințele... se fortifică prin concepția larg umanistă.* STREINU, P. C. III, 115.

11. Fig. De mari proporții; amplu, dezvoltat. *Să-mi permiteți a restabili faptele... nu însă într-un mod așa de larg.* MAIORESCU, D. I, 387. *Eu trămisesem d-lui Vulcan... o biografie mai largă.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 182. *Vei găsi în criticele mele și pentru aceasta o explicație destul de largă.* CARAGIALE, O. IV, 224. *Ștefan cel Mare întreținea o corespondență mai largă cu dogii Veneției din vremea sa.* N. A. BOGDAN, C. M. 147. *Dintre figurile pe care d. Iorga ni le evoca..., în anecdote mărunte sau în largi caracterizări sângeroase..., era și figura lui Jean-Jacques Rousseau.* LOVINESCU, M. 44. *Alecsandri face, în paginile următoare, un larg tablou al țării de acum un secol.* SADOVEANU, O. XIX, 355. *Nu este aici locul unei demonstrații mai largi.* CĂLINESCU, C. O. 342. *A cheltuit o subtilă dialectică... într-un larg capitol al studiului amintit.* CONSTANTINESCU, S. II, 46. *Scriu... într-un larg dialog satiric.* CIOCULESCU, I. C. 58. *Interesul pentru istoria națională este un fenomen literar care aparține unui ansamblu mai larg și nu se menține numai în cadrul literaturii noastre naționale.* IST. T. II, 113. *Am dat această formă într-un citat mai larg.* L. ROM. 1980, 29. *Dacă nenumărate sunt numele și valorile lirismului nostru, puține sunt acelea care au marcat o răscruce revoluționară de unde perspectiva se desface largă și plină de consecințe.* MS. 1988, nr. 1, 40. *Figura teatrului în teatru... prilejuiește o largă paletă a comicului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 16/3. *Marea întâlnire se petrece însă într-un alt plan, mult mai larg...: cel al deschiderii spre esențialul omenesc.* ib. 1993, nr. 6, 7/2. ✧ (Adverbial) *Fiecare epizod e un capitol larg dezvoltat și înflorit stilistic.* SADOVEANU, O. XX, 432. *Elementul memorialistic este larg reprezentat în operele lui Costache Negruzzi.* VIANU, A. P. 66. *Publicațiile transilvănene și-au deschis larg coloanele.* MAGAZIN IST., 1967, nr. 1, 12. ✧ Loc. adv. **În** (sau **într-o, cea mai**) **largă măsură** ori **într-o măsură largă** = mult, din plin, din belșug; în mare parte. *Amestec cu populația străină, într-o măsură destul de largă... a avut loc și în Muntenia.* RF I, 149. *Unele din aceste fenomene apăruseră de mai înainte. Revoluția contribuie însă, într-o largă măsură, să le scoată în relief.* OPRESCU, I. A. IV, 10. *Societatea civilă era chemată să dea ajutorul său, în cea mai largă măsură.* MAIORESCU, D. II, 133. *Geții... au primit cu aceeaș simpatie și chiar într-o mai largă măsură ca pe vremuri fabricatele italice.* PÂRVAN, G. 462. *Romanele lui au satisfăcut, în cea mai largă măsură, două nevoi spirituale.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 289. *Indignarea continuă să-l stăpânească într-o largă măsură.* IORDAN, STIL. 56. *El a contribuit într-o largă măsură ca să lege din nou arta cultă de vechea tradiție românească.* OPRESCU, S. 48. *Folosesc în largă măsură materiile prime locale.* LEG. EC. PL. 241. *Alimentația dietetică să dea într-o cât mai largă măsură rezultatele dorite.* ABC SĂN. 22. *Ceea ce părea la un moment dat a fi o criză a*

asimilării marelui înaintaş a devenit, în largă măsură, un bun integrant organic. GRIGURCU, C. R. 10. *Criticii de seamă sunt în largă măsură comparabili.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 14/4. **Pe scară largă** = în proporţii foarte mari, într-un mod cuprinzător. *Partizanii sovietici au folosit pe scară largă glasul păsărilor pentru înţelegerea lor secretă.* BĂCESCU, PĂS. 390. *Aristotel a neglijat studiul inducţiei – ştiinţa timpului său nu era în măsură să o folosească pe scară largă.* JOJA, S. L. 322. *Bismut[ul]* [este]... *folosit pe scară largă în tratamentul sifilisului.* ABC SĂN. 68. *Se va introduce pe scară largă automatica şi cibernetica în producţia industrială.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 52. ✦ (Despre sunete, zgomote) Care durează mult, prelung; p. ext. tumultuos (**1**). *Din gălăgia ameţitoare se înălţau stăpânitoare râsete zvăpăiate, câte un râgâit larg, urlete prelungi.* REBREANU, I. 34. *În clipa asta, tot huietul larg şi înăbuşit al nopţii mari... cântă înainte în urechea lui.* POPA, v. 70. *Apele Oltului îşi revarsă cântecul lor larg şi generos.* BOGZA, C. O. 221. *Marele clopot... nu stă o singură clipă; fiecare cotitură a drumului... îi trezeşte sunetul larg.* id. ib. 318. (Adverbial) *Clopotele răsunau larg, cuprinzând sub larma lor satul.* CAMILAR, N. 10. ✦ Variat (**1**). *„A" reprezintă particula... cu cele mai largi posibilităţi de combinare.* L. ROM. 1980, 91.

12. Fig. Abundent, din belşug. *Se fac... spălături largi ale gurii cu apă bicarbonată.* ABC SĂN. 34. ✧ (Adverbial) *Neamurile, partizanii şi creditorii se înfruptă larg din jaful organizat.* SADOVEANU, O. XIX, 283. ✧ (Învechit, rar) Loc. adv. **Pre larg** = din abundenţă, mult; din belşug. *Pentru ca setea să-şi stâmpere, mai pre larg decât s-ar cădea o înghite.* CANTEMIR, I. I. I, 40. *Cu anevoie este cineva trupul în toate pre larg şi de saţiu să-şi hrănească.* id. ib. 83.

13. Fig. (Despre colectivităţi; în opoziţie cu redus, restrâns) Numeros. *Adevara ta întreagă O voi striga unde-i gloată largă.* DOSOFTEI, O. I, 90. *Nu e tocmai timpurie încercarea unei regeneraţiuni a artei noastre în înţelesul intereselor prezintelui... şi chiar a maselor largi a publicului cult.* EMINESCU, O. XIV, 218. *Acest metal nou e adoptat până în stratele cele mai largi ale populaţiei.* PÂRVAN, G. 299. *La Irkuţk... au întâlnit o societate largă de osândiţi siberieni.* SADOVEANU, O. XX, 460. *Cu cât o manifestare lingvistică este menită să atingă un cerc omenesc mai larg,... cu atât scade valoarea ei „reflexivă".* VIANU, A. P. 15. *Aceste opere continuă... să trezească nu numai interesul istoricilor literari, dar şi pe acela al celor mai largi pături de cititori.* id. L. R. 87. *Ruskin explică, justifică şi face cunoscute în cercuri largi teoriile cele noi.* OPRESCU, I. A. IV, 89. *Clientela... era aşa de largă, încât Ioanide îşi putea permite a refuza comenzile mari ce nu-i conveneau.* CĂLINESCU, B. I, 125. *Dumas a scris... epopei cu eroi plăcuţi unui public larg.* id. C. O. 275. *Necunoscut..., cel puţin pentru publicul larg..., este cu căldură prezentat.* CIOCULESCU, I. C. 49. *Continuăm să iubim aceste filme, cărora le datorăm cucerirea unui public larg.* CINEMA, 1974, nr. 5, 3. *Marea Enciclopedie... pune la dispoziţia unui public larg... suma cea mai considerabilă a cunoştinţelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 2/4. *Actul patriotic şi revoluţionar de la 1 decembrie 1918 este rezultatul luptei hotărâtoare a celor mai largi mase ale poporului.* MS XIX, nr. 4, 7. *A zvârlit publicului, teribil de larg, al micului ecran, o confuzie mare cât toate zilele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/1.

14. Fig. (Despre sentimente, manifestări etc.) Intens, puternic (**III 1**). *Iară eu voi crede cu inemăntreagă Că-m va tinde Domnul mila sa cea largă.* DOSOFTEI, O. I, 62. *Pleacă de mi-ascultă ruga-n scârbă largă.* id. ib. 198. *Socotind şi eu larga milostivire şi osârdiia cu care te-ai străduit excelenţia ta... vin... cu aceste foiţă* (a. 1785). MOLNAR, în ŞA I, 110. *Teatrele şi conservatoarele... au fost întocmite pe baza celei mai largi liberalităţi.* CARAGIALE, O. III, 114. *Fondul literaturii adevărate nu e deloc egoismul, ci altruismul cel mai larg şi mai simpatic.* IONESCU-RION, C. 105. *Simţi larga simpatie cu care îl privea tânărul student.* AGÎRBICEANU, A. 199. *Mi-a venit deodată o largă milă de vultur.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 71. *Lasă pe mine, domnişorule..., răspunse Ion cu o bucurie atât de largă, că se pierdea într-un rânjet prostesc.* REBREANU, I. 110. *Danton nu spune o vorbă, are ca o largă destindere sufletească.* CAMIL PETRESCU, T. II, 470. *Toţi sfârşeau cu intenţii frumoase, alcătuind măreţe opere... de largă filantropie.* BART, E. 28. *Unchiul Iosif, în dragostea cu adevărat largă şi caldă ce-o purta elevilor, obişnuia să organizeze, tot la câţiva ani, o călătorie în Italia.* BLAGA, H. 109. *Îţi mulţumesc pentru inimoasa şi larga ta ospitalitate.* VINEA, L. I, 88. *După tonul său şi politeţea lui largă, aproape ironică, ea îşi dădu seama că nu va putea să-l convingă atât de repede.* BREBAN, A. 112.

15. Fig. (Despre mişcări) Desfăşurat în toată amploarea; p. ext. maiestuos (**1**), măreţ (**2**). *Salutul lui e larg şi zâmbitor.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 193. *Cine s-ar aştepta la acel patetic de gesturi largi şi vorbe mari,... s-ar înşela cu totul.* SĂM. IV, 18. *Cu gesturi largi, cu exclamări sonore,... se smulgea de lângă colegii ei iubiţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 122. *Cânta la pian..., cu gesturi largi, romanţe.* BRĂESCU, A. 184. *Convins de importanţa sacerdotală a momentului..., a făcut un gest larg şi eroic.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 352. *A primit în vârful degetelor cartea pe care i-o înfăţişam c-un gest larg şi teatral, de sus în jos.* SADOVEANU, O. IX, 441. *În parlament, la întruniri publice, oratorii, cu gesturi largi,... uimesc pe ascultători cu termenul „social".* D. GUSTI, P. A. 114. *Acest învăţător al nostru... ne lămurea lecţia arătându-ne, în gesturi largi, toată frumuseţea Ţării Bârsei.* MOROIANU, S. 13, cf. DL, DM. *Pe atunci avea încă plete şi pleda la Curtea cu juri cu gesturi largi.* H. LOVINESCU, T. 12. *Articulaţiile numite mobile permit mişcări largi într-o singură direcţie.* ABC SĂN. 48. *Se pieptăna cu mişcări largi, prea largi pentru părul ei scurt.* v. ROM. martie 1970, 6, cf. DEX. *Vorbea pătimaş, croind gesturi largi cu mâna stângă.* I. GHEŢIE, B. I, 313. *Îi dădea cu un gest larg să aprindă.* ŢOIU, G. 22. *Senzaţie făcea Dumitru... când, în răpăitul tobelor, azvârlea cu un gest larg pelerina.* CĂRTĂRESCU, N. 211. ✧ (Adverbial) *Îi explica ceva gesticulând larg, cu mâna.* REBREANU, P. S. 18. *Pietonii rari umblau gesticulând larg.* CONV. LIT. LXVII, 298. *Colonelul... se agita, gesticula larg.* SAHIA, S. A. 86. *Mă salută... de două ori, larg, cu pălăria.* SADOVEANU, O. IV, 77. *Călca*

marțial, gesticulând larg și studiat. ULIERU, C. 94. ✦ P. ext. (Despre zâmbet, râs) Plin de bucurie, mulțumit, încântat; prietenos. *Avu și el un larg zâmbet de satisfacție!* AGÎRBICEANU, A. 475. *Zâmbetul larg al crâșmarului se șterse brusc și gura se strânse pungă.* SADOVEANU, O. I, 103. *Se opri cu gura deschisă, într-un râs larg, foarte prietinesc.* id. ib. IV, 21. *Cu fețele luminate de un zâmbet larg sau râzând de-a binelea, se întrecură care de care să-i strângă mâna.* I. GHEȚIE, B. I, 325. *Tanti Aura... cu un zâmbet larg de bucurie exagerată, ne poftea înăuntru.* CĂRTĂRESCU, N. 191. ✧ (Adverbial) *A zâmbit larg și obosit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 60. *Se silea să zâmbească larg, cu înțeles.* REBREANU, N. 9. *Răspunse locotenentul Avram, zâmbind larg.* SADOVEANU, O. II, 30. *Gazdele râseră larg, răsunător.* DAN, U. 100. *Zâmbii larg, cu gura, cu ochii.* STANCU, R. A. I, 219. *Zâmbi larg, cât putu mai larg.* T. POPOVICI, S. 16.

16. Fig. Plin de bunătate, de generozitate, de noblețe. *Ferice de omul ce-i ești sprejinească..., Acela ș-va face scara-n spițe-ntreagă De-a sta fără grije cu inemă largă.* DOSOFTEI, O. I, 191. *Inima mea largă.* CARAGIALE, O. VII, 544. *Un adevărat critic trebuie să fie un om bun, cu inimă largă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 237. *În sufletul ei larg și vibrant trăiesc toate pasiunile omenești.* id. S. A. II, 478. *Poeziile patriotice pot numai atuncea să ajungă culmea când pornesc din inimi largi, încăpătoare, în care bucuriile și durerile obștești iau chipul unor bucurii și dureri personale.* XENOPOL, I. R. XIV, 100. *Tu ai sufletul mai larg, Scapă-mă!* COȘBUC, P. I, 321. *Eu însă sânt așa de larg la inima mea, că le uit pe toate și iert.* PAMFILE, D. 75. *N-aș fi avut caracterul cel mai nestatornic de pe lume și o inimă largă.* COCEA, S. I, 3. *Auzul sufletului lui larg... prinsese acest sunet de deznădejde.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 262. *E o inimă cu desăvârșire largă.* ARGHEZI, P. T. 6. *Era un ins foarte larg la suflet.* BREBAN, A. 80. *Atât cât îi permitea firea, se strădui să se arate largă și înțelegătoare.* I. GHEȚIE, B. II, 119. ✧ (Adverbial) *Bucovina Vă primește astăzi cu sufletul larg deschis, adânc recunoscătoare.* JUN. LIT. XXVI, 4. *Sufletul tău nu-i ascuns, Larg ți-l deschizi în afară.* LABIȘ, P. 71.

II. Adv. (De obicei precedat de prep. „pe", rar „cu") Cu de-amănuntul, amănunțit, arătând toate împrejurările în care s-a petrecut ceva. *Scrisorile striinilor mai pe largu și de agiunsu scriu.* URECHE, L. 58. *Vedea că-i plină de lacrămi sufletești și de spăsenie, întru carile povestește cu larg sv[ân]ta dzî acea mare a giudețului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 42^{r}/33. *Aceste... pe larg s-au scris.* M. COSTIN, O. 274. *În Biblie mai pre larg scrie.* N. COSTIN, L. 53. *Mai pe larg va arăta istoria ei.* NECULCE, L. 284. *Cum și în ce chip au fost pre larg la locul său s-au pomenit.* CANTEMIR, I. I. II, 186. *Au trimis cu fermanul pre un Bechir aga,... ca să arate prentr-însul și mai pre larg priiteșiugul ce avea către domn.* R. GRECEANU, CM II, 205. *Acele 10 porunci... la alte cărți să află cu învățătură mai pre larg tălmăcite.* ANTIM, O. 359. *Nu prelungesc povestirea aceștii istorii, căci s-a scris pă larg dă mulți vrednici dă laudă istornici.* VĂCĂRESCUL, I. I, 66^{r}/11. *Făcând înștiințare pre larg de toată curgerea pricinii, să aibă ispravnicii a trimete la divanul domniei mele* (a. 1784). N. A. BOGDAN, C. M. 72. *Osăbita socotială a statului... mai pe larg să va arăta.* INSTRUCȚIUNI, 2/11. *Aceasta, din pildele cari înainte s-au adus,... mai pe larg să poate cunoaște.* AȘEZ. 30/24. *Te rog... să trecim la luare de samă mai pe larg, pentru apă și mai întâi pentru mări.* AMFILOHIE, G. F. 226^{r}/5. *Mai pe larg să arată într-aceea parte a filosofiei.* MICU, L. F. 43/2. *Acestea pre larg le scrie Eusebie în a doua carte.* ȘINCAI, HR. I, 42/34. *Vezi mai pre larg despre aceste la Stefanus Salaghius.* MAIOR, IST. 282/28. *Regulile gramaticești... toate mai pre larg să vor arăta la gramatecă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 106. *Cine poftește mai pre larg a se încredința despre frumseța cea dintâi a Ierusalimului, acela să ceteasscă capul al 7-lea și al 8-lea al Cărții a treia a împăraților.* TEODOROVICI, I. 11/9. *În altă parte trebuie să vorbim mai pe larg.* GOLESCU, E. 65/16, cf. DRLU. *Aceste mai pe larg se pot ceti în Istoria lui Maior.* BOJINCĂ, R. 29/6. *Condițiile vânzării, cel ce va fi mușteriu le va afla pe larg la proprietara moșiei.* CR (1834), 348/14. *Piste 7 zile vom ajunge la Viena, de unde îți voi scrie mai pre larg.* KOGĂLNICEANU, S. 7. *Pofti de la dânsul ca să spuie pe larg toate împregiurările avanturei sale.* FM (1844), 140^{2}/30. *Cartea întreagă se ocupă pe larg... de istoria bisericească a românilor.* BARIȚIU, P. A. I, 123. *Despre toate acestea vom vorbi... mai pe larg.* BARASCH, B. 10. *Toată istoria ei arătată pre larg.* NEGRUZZI, S. III, 293. *I-am făgăduit încă o elegie mare, Care pe larg să-i spuie... Cum trebuie averea să o desprețuiască.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Să putem vorbi mai pe larg.* FILIMON, O. I, 216. *Am dezvoltat pre larg toate faptele istoriei.* ODOBESCU, S. II, 5. *După ce-am tractat pre larg cele mai de seamă din calitățile enumerate le voi rezuma pe celelalte toate.* EMINESCU, O. XIV, 900. *Spațiul măsurat nepermițându-mi a reproduce pe larg conferența mea, mă mărginesc a o da în liniamentele generale.* CARAGIALE, O. II, 139, cf. DDRF. *Aceste spuse ale domnitorului fusese repetate de el, mai pe larg, unei deputațiuni din Craiova.* XENOPOL, I. R. XIII, 153. *Începe a-i spune pe larg toate câte le ținea ascunse.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 234. *Dar asupra armelor ne vom opri îndată mai pe larg.* PÂRVAN, G. 393. *Să-i povestească pe larg tot ce știa.* REBREANU, P. S. 283, cf. RESMERIȚĂ, D. *Controversa e dezbătută pe larg aiurea.* LOVINESCU, S. VIII, 98. *Descrie pe larg scena de la redacție.* CAMIL PETRESCU, T. I, 204, cf. DA II$_2$. *Doamna Elena... era... soră deci a vestitei Mărioara Mavrogheni, despre care am vorbit pe larg într-unul din capitolele trecute.* C. GANE, TR. V. II, 377, cf. SCRIBAN, D. *Diviziunea tonurilor, despre care vom vorbi mai pe larg.* OPRESCU, I. A. IV, 142. *Doctorul continuă explicările,... dezvoltând pe larg părerile sale personale.* BART, S. M. 110. *Le-am... pus pe hârtie pe larg.* CĂLINESCU, C. O. 80. *Multe... sunt descrise pentru prima oară mai pe larg.* ALEXANDRU, I. M. 7. *Să-ți spun mai pe scurt sau mai pe larg?* TUDORAN, P. 534, cf. DL, DM. *Ar fi trebuit să expunem pe larg structura limbii latine ca punct de plecare.* COTEANU, S. E. 7. *Relatează pe larg... viața și doctrina doctorului Martin Luther.* STEINHARDT, J. 32, cf. M. D. ENC., DEX. *Îi vorbi pe larg despre marele crah de la bursa din New York.* I. GHEȚIE, B. II, 337.

III. Subst. **1.** S. n. Lărgime (**1**). *Inimii închise și de grijă cuprinse tot dulcele amar și tot largul strâmt îi*

ieste. CANTEMIR, I. I. II, 8. *Largul în poale şase coţi* (a. 1792). FURNICĂ, D. C. 185. *O manta... largul... 6 coţi* (a. 1792). URICARIUL, IV, 136/14. *N-au hotărât fiiştecare moşie sau bucată de moşie anumi căte odgoane este de-a lungul şi de larg* (a. 1813). FURNICĂ, D. C. 444, cf. I. GOLESCU, C. *Să răzăşeşte... cât ţine largu din zare în zare* (cca 1820). GIURESCU, P. O. 327. *Lungul şi largu luminii din năuntru* [morii] *de stânjeni 3* (a. 1828). DOC. EC. 413, cf. CIHAC, I, 139, CADE, ŞĂINEANU, D. U. *Mă întind peste largul patului până la noptiera gălbuie de la căpătâi.* CAMIL PETRESCU, P. 83, cf. DA II_2, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC. ✧ L o c . a d v . **De-a largul** = de la o margine la alta. *Şoselele sânt... mai late, ca să poată trece pe ele trei şi patru trăsuri d-odată, d-a largul lor.* ODOBESCU, ap. TDRG. **În lung şi în larg** = v. l u n g .

2. (De obicei articulat, urmat de determinări în genitiv sau precedate de prep. „de") (Întreaga) întindere, suprafaţă, cuprins (al unui loc, a unei zone etc). *Nu cumva... să sfarme gratarele de fier ale închisorii şi să scape în largul câmpului.* BARIŢIU, P. A. I, 482. *Trei turnuri nalte... plutesc Sub vastele albastre larguri A oceanului ceresc.* ALECSANDRI, POEZII, 606. *Scopul este viaţa; fără de dânsa, organele nu mai au raţiune de a fi; ele se desfac, se risipesc şi se topesc în largul naturii.* CARAGIALE, O. III, 56, cf. DDRF. *Spre-adâncul larg al zării Se duc corăbii multe.* COŞBUC, P. I, 278. *Vin împăraţi din tot largul pământului.* SĂM. IV, 118. *Arta avea însă chiar şi aicea toată voia de a culege în tot largul naturii legături de linii împleticite, icoane de flori.* IORGA, C. I, III, 6. *Unde vrei să mergi în largul lumii?* MURNU, O. 28. *De prin văi purcede vântul, Prin largul albelor văzduhuri Să ducă cerului cuvântul.* GOGA, POEZII, 17. *Paserile... împânziră... largul câmpiei.* GÂRLEANU, N. 233. *Mă mistui... în necunoscutul larg al naturii.* HOGAŞ, DR. I, 197. *Cată să vedem... cât şi ce putea sau trebuia să i se ofere, în schimb..., de negustorii străini din largul lumei.* N. A. BOGDAN, C. M. 12, cf. CADE. *A rătăcit ani de zile în largul lumii.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 332. *Şopârlele... se strecurau pe nesimţite şi se pierdeau în largul ogrăzii.* VLASIU, A. P. 8. *Cerul pare-n larguri o aripă-nstelată Ce peste noi, în zboru-i, vecia îşi întinde.* VOICULESCU, POEZII, I, 52. *Vântul care venea din largul câmpiilor răsfira pletele lungi ale necunoscutului.* SADOVEANU, O. III, 261. *Glasul i se frânse Şi, nechezând sălbatic, porni în larg de lume.* PILLAT, P. 17. *Trei râuri mari pornesc în largul ţării.* BOGZA, C. O. 55. *Un băiat... a venit din largul câmpului călare.* STANCU, D. 471. *Aceasta s-a petrecut în largul hotarului, departe de orice localitate.* LINŢIA, P. III, 88, cf. DL. *În largul câmpiei se profilau în amurg ţărani călcând rar în urma cailor.* PREDA, R. 107, cf. DEX. ✧ F i g . *Am ieşit în largul vieţii? Dar unde? În largul vieţii sociale româneşti.* D. GUSTI, P. A. 293. *Chiar când manevrează condeiul, ei rămân oameni publici, individualităţi avântate în largul vieţii practice şi politice.* VIANU, A. P. 23. *În largurile vieţii revarsă un trecut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 9, 7/1. *Critica cu metodă modernă reprezintă necesitatea de a ieşi din regimul strict estetic în largul complexităţii ideatice.* ib. 1992, nr. 9, 3/2.

3. (Adesea cu determinarea „mării") Parte a mării depărtată de ţărm; p . e x t . zonă, depărtată de maluri, a unei apei mari. *Şi-n a mărei crunte larguri Arunc pânze şi catarguri.* ALECSANDRI, P. II, 143, cf. COSTINESCU, LM. *Iar din umbra de la maluri se desface-acum la larg Luntrea cu-ale ei vintrele.* EMINESCU, O. I, 154. *S-au urcat pe o corabie şi au pornit în largul mării.* CARAGIALE, O. III, 327. *În largul mării corabia s-opreşte Când vântul nu mai suflă.* MACEDONSKI, O. I, 108, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Şi-n larguri Veseli pluteau spintecând cu prora săratele spume.* COŞBUC, AE. 12/3. *Valurile iar îl luau, îl furau, mai la larg, tot mai la larg, în mijlocul mării.* SANDU-ALDEA, D. N. 54, cf. ALEXI, W. *În bătaia vânturilor largului, regi ai vitejiei... plecau din flordurile tăcute.* IORGA, P. A. II, 427. *Vasul pe vânt bun de miază noapte Plutea frumos în larg, deasupra Cretei.* MURNU, O. 242. *Mi s-a părut că-n largul mării Văd... O luntre care se cufundă.* GOGA, POEZII, 262, cf. TDRG. *Vicleana Dunăre îl prinsese la larg.* CHIRIŢESCU, GR. 19, cf. RESMERIŢĂ, D. *Multă vreme să nu îndrăznească a ieşi la larg şi a înainta prea mult în Dunărea, unde puterea moldovenilor adesea îi nimicea.* N. A. BOGDAN, C. M. 11, cf. CADE. *Cânta un matelot la proră Şi-n larg sirenele plângeau!* MINULESCU, V. 84, cf. DA II_2. *Un puternic vânt care sufla din largul Mării Negre aprinse toate casele dimprejur.* C. GANE, TR. V. II, 151. *Când ajunserăm în larg, lăsă prăjina şi apucă lopata.* SADOVEANU, O. I, 127. *De patru zile eram în largul mărei.* BART, S. M. 66. *Pe plajă singur, Privind în larg, ce cauţi?* PILLAT, P. 205, cf. IORDAN, STIL. 296, SCRIBAN, D. *Anvers nu este o imagine a portului gigantic,... ci o vedere – din largul mării, înainte de a ajunge la port.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *Se mai vedeau lumini slabe în port. Eram în larg.* BLAGA, H. 111. *Am ieşit în larg, acolo unde apa e adâncă de câţiva stânjeni.* STANCU, D. 388. *Că-s pânzele zdrenţoase pe putredul catarg? Le peticeşte cerul cu-albastrul lui în larg.* JEBELEANU, S. H. 50. *O laşi pe Daria să iasă cu mine în larg, la pescuit?* H. LOVINESCU, T. 354. *Pânza unei bărci se zărea departe, în larg.* TUDORAN, P. 35, cf. DL. *Se clatină-n mine catarguri Şi doruri de larguri.* ISANOS, V. 309, cf. DM. *Bărcile... se întorceau din larg.* BARBU, S. N. 310. *Oaspeţi au venit din larguri Şi-aţi ieşit pe ţărmul mării.* HOREA, P. 76, cf. M. D. ENC., DEX. *Vântul începură, Marea-nfuriară, Şi-n larg le trăgeară.* FOLC. DOBR. 39.

4. (De obicei precedat de prep. „în", „la", „întru" şi în construcţii cu verbele „a ieşi", „a ajunge", „a apuca" etc.; în opoziţie cu s t r â m t o a r e) Loc larg deschis care se întinde departe, în toate direcţiile; spaţiu vast. *Rădică-me în largu* (s p r e l ă r g i m e D). PSALT. 26. *Den grije chiemăm Domnul şi auzi-me în largu* (l ă r g ă m < ă > n t u H, l ă r g i m e D). ib. 247. *Nice leşii la larg de tot nu vreau să iasă.* M. COSTIN, LET.[2], I, 347. *Porunceşte în mijlocul largului să să facă un foc mare.* DOSOFTEI, V. S. februarie 82/25. *Oastea... este deprinsă a da războiu neprietinilor la largu, iar nu la strâmtoare.* NECULCE, L. 50. *Iaste aşăzat în mijlocul unui larg.* IST. AM. 4^{v}/11. *Comentiol acoperit şi ascuns fiind în pădurile Emului, numaidecât iese la larg.* ŞINCAI, HR. I, 113/11. *În zilile de mai nainte nu ieşiia pre la larg, ci să bătea la strâmtoare.* HERODOT[2], 393. *Ei iarăşi se traseră la locuri strâmte... pentru că având ei oaste puţină nu cuteza să iese la largu.* MAIOR, IST. 210/14, cf. POLIZU, LM. *Românii... se feriră de orice*

bătălie la larg. EMINESCU, O. XIV, 84. *Ajuns afară din oraș, în largul binefăcător, el se mai potoli, răsuflă mai ușor.* SLAVICI, O. I, 327. *Gloatele nebune se împingeau tot înainte, și cei din urmă, grăbiți să răsufle în larg, nu știau ce oprește pe cei dintâi.* IORGA, P. A. II, 220, cf. CADE, DA II_2. *Vântul răsunător frământa... pădurea ca un vuiet de ape și trecea în larguri ca o suflare de mânie.* SADOVEANU, O. II, 636. *Printre crengi, prin gropi, printre cioate i-a fos mai greu, – dar când a dat la larg a început a fugi în voie.* id. ib. III, 111. *Vulturii vor să ajungă înaintea nopții, dar îi împiedică o luptă pe care au început-o între stele și o hotărăsc la larg în văzduhul alb.* ARGHEZI, P. T. 105, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *După ce-o luat lada cu banii, o chemat doi oameni, le-o pus lada în mână, o mers până ce-o ieșit încolo la larg.* VASILIU, P. L. 238. ◇ *Largul văii* = locul unde iese o vale dintre doi munți. *Pe stânga, largul văii gemea sub belșugul greu al sămănăturilor* HOGAȘ, DR. II, 3, cf. LTR, DL, DM, M. D. ENC., CHEST. IV 38/68. ◇ Expr. **A ieși** (sau **a scoate** pe cineva) **la** (sau **în**) **larg** = a scăpa (pe cineva) dintr-o situație grea, neplăcută, primejdioasă. *Prin toate a trecut Duțu, din toate a scăpat, și numai norocul lui cel orb l-a scos în larg, încât putea iar să se uite fără sfială în ochii orișicui.* SLAVICI, O. I, 367. *Încă mai era vreme să ajungă la timp, ca să scoată pe coconul domnesc la larg.* SADOVEANU, O. XIII, 207. *Se împart veniturile azi, la noi, și-am de primit și eu câte ceva, destul de bine! S-o terminat, de-acuma, am ieșit și noi la larg!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 26. **A lua largul** = a fugi. Cf. BARONZI, L. 45, ȘĂINEANU, Î. 131, 149, DA II_2.

5. Spațiu liber în care te poți mișca nestingherit, te simți bine; loc prielnic; (învechit, astăzi rar) lărgime **(II 1)**. *Dați-i larg.* DDRF. *Să plâng cu lacrămi crunte Largul meu, ce-aveam la munte?* COȘBUC, P. II, 170. *Firele de cânepă crescute în lărgime, în larg,... vor fi foarte dezvoltate.* PAMFILE, A. R. 169. *Vreo trei perechi s-au retras în șură, mai la larg.* REBREANU, I. 13, cf. DA II_2. ◇ Expr. **În** (sau **la**) **larg(ul)** (meu, tău, său etc.) = (mai ales în legătură cu verbele a se simți, a fi, a se vedea etc.) în deplină siguranță sau libertate, nestingherit, nesupărat de nimeni și de nimic. *Noblețea se văzu în largul ei.* ARISTIA, PLUT. CXXII/18, cf. POLIZU. *Să... ies voinic pin țară, Să fiu iar la largul meu!* ALECSANDRI, P. I, 62, cf. CIHAC, I, 139, LM. *Eu simțindu-mă atunci la largul meu, râdeam din băierile inimii.* ODOBESCU, S. III, 256. *Mult la largul lor și în dragă voie trăiau oamenii înainte de epoca reformelor.* EMINESCU, O. XIII, 58. *O adevărată huiduială, cum numai radicalii știu să ți-o dea când te-apucă la largul lor.* CARAGIALE, O. V, 22. *Așa-i firea omenească: stă ascunsă până ce n-a ajuns omul în largul lui, ea se dă apoi de gol.* SLAVICI, O. I, 313, cf. ISPIRESCU, U. 23. *În această lipsă desăvârșită de zgomot și de mișcare, Radu se simți în largul lui.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 84, cf. DDRF. *Ah, seara numai, seara Mă simt în largul meu Că-ngrop în perne capul.* COȘBUC, P. I, 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Bătrâna trecu la bucătărie; se simțea mai în largul ei acolo.* REBREANU, I. 173. *Se simțea în largul său, își da drumul.* M. I. CARAGIALE, C. 61, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Nu se simțea tocmai la largul și în apele lui.* COCEA, S. II, 236. *Aici... era la largul lui.* VOICULESCU, P. II, 237, cf. IORDAN, STIL. 296. *Pe drumeagurile singuratice de câmp se simțea în largul lui.* DAN. U. 42, cf. SCRIBAN, D. *În piețele publice, în jurul unui cântăreț popular,... pictorul se simte în largul lui.* OPRESCU, S. 106. *Nu mă simt în largul meu în arhitectură.* CĂLINESCU, B. I. 354. *Talentul marelui nostru liric este mai în largul său.* PERPESSICIUS, M. I, 263. *Aici se simte la largul lui, printre oamenii adunați în furnicar.* VIANU, L. R. 347. *Tata era de-o exuberanță și de o volubilitate deosebit de simpatică, atunci când se nimerea să se simtă în largul său, printre prieteni ce-i arătau înțelegere.* BLAGA, H. 41. *Începu să se simtă în largul său.* CONTEMPORANUL, II, 3. *Se îngrășase simțitor și nu părea la largul lui în sacoul negru.* VINEA, L. I, 22. *După ce examinează... critica burgheziei liberale, sociologul se simte la largul lui când descoperă contraste favorabile tezei sale.* CIOCULESCU, C. 39, cf. DL. *Se pare că prezența lui Țugurlan stăruia mereu între ei și nu izbutiră să se mai simtă în largul lor.* PREDA, M. 145. *Bagă de seamă că nici ceilalți copii nu se simțeau tocmai în largul lor.* POPOVICI, SE. 23, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Cu felul său de a fi cald și prietenos, îl făcu pe Victor, foarte rezervat când intra într-o casă străină, să se simtă în largul lui.* I. GHEȚIE, B. II, 69. *Luci și cu mine... în copac... ne simțeam în largul nostru.* CĂRTĂRESCU, N. 38. *Vă simțiți la largul dv. când vă întâlniți cu eroii Revoluției din decembrie?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 13/4. *Degeaba te mai trudești, căci de-acuma înainte n-ai să-mi mai scapi din mână! – zise zmeul, după ce s-a văzut la largul său.* MARIAN, O. II, 86, cf. SBIERA, P. 21. *De s-a duce acolo, nu-l mai vezi înapoi; iară noi om rămânea la largul nostru.* VASILIU, P. L. 139, cf. ZANNE, P. IV, 415. **A fi la largul tău și la strâmtul altuia**, se spune ironic când cineva își ia libertăți excesive, stingherind pe altul. Cf. PANN, P. V. III, 53/9, DDRF, ZANNE, P. IV, 415. (Cu inversarea expresiei) *Pre Inorog la prundiș să-l coborâm și pre nepriietinul obștii la strâmptul lui și la largul nostru să-l aducem.* CANTEMIR, I. I. II, 91, cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 415.

6. Fig. Belșug, bunăstare. *Locuitorii... trăind în larg și în belșug.* ISPIRESCU, U. 56, cf. DA II_2. *Se găseau la Cugir o seamă de oameni înstăriți... În acest larg el se simțea ca și cum largul ar fi fost al său.* BLAGA, H. 93. ◇ (Învechit, rar) Loc. adv. **Cu larg** = cu dărnicie, cu largheță (**1**); din belșug. *Luând mir de la mormântul ei și-l da cu larg tuturor.* DOSOFTEI, V. S. decembrie $188^v/1$, cf. DA II_2.

7. S. f. (Pesc.) Rețea de pescuit cu ochiuri mari. Cf. ANTIPA, P. 496, 512, DA II_2.

8. S. f. (Regional) Femeie depravată. Com. din BRAȘOV, cf. DA II_2.

9. S. f. art. (Regional) Dans popular. Cf. H XVIII, 280.

– Pl.: **(I, III 7, 8, 9)** *largi*, **(III 1, 2, 3, 4, 5, 6)** *large*, *larguri*.

– Din lat. **largus, -a, -um**.

LARGÁ vb. I. Tranz. **1.** A desprinde un obiect (balast, lest etc.) dintr-o aeronavă în zbor, prin aruncare sau cu ajutorul unui mecanism. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ◇ Refl. pas. *La baloane sau la dirija-*

bile, în timpul urcării, se larghează o anumită cantitate de balast. LTR² X, 92.

2. A îndepărta sau a menține departe de chei sau de o navă un corp plutitor, cu ajutorul unei cângi sau al unui şcondru. Cf. D. ENC., NDN.

3. A desfăşura vela (sau velele) unei nave ori voalura unei paraşute. Cf. NDN.

– Prez. ind.: *larghez*.

– Din fr. **larguer**, it. **largare**.

LARGÁBIL, -Ă adj. Care poate fi largat (**1**). Cf. LTR. *La baloane se foloseşte un lest largabil, în general saci de nisip.* LTR², cf. NDN.

– Pl.: *largabili, -e*.

– Din fr. **largable**.

LARGAMÉNTE adv. (Rar) **1.** Pe un spaţiu larg (**I 1**). *Iar câmpul largamente la campionii ambi Era deschis spre luptă din tabără la altă.* HELIADE, O. I, 326.

2. În mod larg (**III 6**), cu larghețe (**1**). *A cheltui largamente.* SCRIBAN, D.

3. Pe larg (**II**), amănunţit, în detaliu. *A expune un subiect largamente.* id. ib.

– Din it. **largamente**, fr. **largement**.

LARGÁRE s. f. Acţiunea de a l a r g a şi rezultatul ei.

1. Desprindere a unui obiect (balast, lest etc.) dintr-o aeronavă în zbor, prin aruncare sau cu ajutorul unui mecanism. Cf. l a r g a (**1**). Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

2. Îndepărtare sau menţinere departe de chei sau de o navă a unui corp plutitor cu ajutorul unei cângi sau al unui şcondru. Cf. l a r g a (**2**). Cf. D. ENC., NDN.

3. Desfăşurare a velei (sau a velelor) unei nave ori a voalurii unei paraşute. Cf. l a r g a (**3**). Cf. NDN.

– Pl.: *largări*.

– V. **larga**.

LARGHÉTTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo intermediar între largo şi andante. Cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., ŞĂINEANU, ENC. ROM., TIM. POPOVICI, D. M., IVELA, D. M., CERNE, D. M., SCRIBAN, D., DM, DN, DER, M. D. ENC., DEX, D. MUZ., D. ENC., NDN. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală scrisă (şi executată) în acest tempo. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Scris şi: *largetto* adv. PROT. – POP., N. D.

– Din it. **larghetto**.

LARGHÉŢE s. f. **1.** Dărnicie, culanţă, galantonie. Cf. COSTINESCU, DA II_2. *Acordau cu larghețe comisioane.* STANCU, R. A. V, 194. *El autentifică legal... înstrăinarea averii boierilor scăpătaţi prin vicii şi larghețe dementă.* CONSTANTINESCU, S. II, 398, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 712, M. D. ENC., DEX. *Se lămurea... larghețea excesivă a directorului, când propusese o prelungire de un an a polițelor Weiss.* I. GHEŢIE, B. II, 372, cf. 71. *Cu o larghețe pe care unii... o socotesc cam indiscretă, ei furnizează date despre obârşie, despre mediul familial formativ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 11/1.

2. Lărgime de vederi; orizont intelectual larg (**I 10**). *Surprinde plăcut... larghețea cu care redactorii... acceptă cuvintele străine ori de câte ori necesitatea cere.* SCL 1950, 304.

– Din it. **larghezza**, fr. **largesse**.

LARGITÚDINE s. f. (Învechit) **1.** Lărgime (**I 1**). Cf. LM.

2. Libertate deplină, nestingherită; latitudine (**2**). *Ortografia etimologiştilor... lasă deplină largitudine de acţiune.* EMINESCU, S. P. 411.

– Pl.: *largitudini*.

– Din lat. **largitudo, -ĭnis**.

LÁRGO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo foarte lent. V. l e n t o. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 89²/29, NEGULICI, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, ŞĂINEANU, ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., IVELA, D. M., CERNE, D. M., SCRIBAN, D. *Sonata... conţine o sarabandă în largo.* CĂLINESCU, C. O. 164, cf. DL, DM, DN, DER, M. D. ENC., DEX, D. MUZ., D. ENC., NDN. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală scrisă (şi executată) în acest tempo. Cf. ŞĂINEANU, SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DER, M. D. ENC., DEX, D. MUZ., D. ENC., NDN.

– Din it. **largo**.

LÁRICE s. f., s. m. Arbore răşinos din familia pinaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lungi în formă de ace, de culoare verde-deschis, care cad toamna, cu lemn tare, durabil şi preţios; creşte mai ales în regiunea alpină inferioară; zadă (**1**), (regional) brad-de-vară, brad-roşu, cadrin, cătrin, crin, crin-de-munte, dăcrin, lariş (v. l a r i s **2**), viadă, zăduţ (*Larix decidua*). Cf. KLEIN, D. 369, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., ISER. *Într-un pământ umed şi compact, lariciul nu creşte.* BARASCH, B. 84. *Cea mai mare parte din larice au patimă.* id. ib. 85, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 303, LM, GHEŢIE, R. M., BRANDZA, FL. 433, BARCIANU, ALEXI, W. PANŢU, PL. 148. *Mai des întâlnită este zada, zisă şi larice.* SIMIONESCU, FL. 82, cf. DA II_2, DS. *Laricele are o longevitate mare; s-au aflat la noi exemplare de 600–700 ani cu tulpina perfect sănătoasă.* ENC. AGR. *Lemnul de larice este tare, rezistent, elastic.* ib., cf. SCRIBAN, D. *Cuibul e alcătuit din rămurele de molift, larice ori juniper.* DOMBROWSKI, P. 126. *Din trunchiul şi din ramurile de larice se obţine, prin incizii, terebentina de Veneţia.* LTR. *Viliams arată că, în urma acestei evoluţii, suprafeţe vaste din fosta taiga... sunt acoperite cu un sol bogat în humus, dar neproductiv, purtînd o pătură de muşchi verzi... şi arbori rari – molid, brad, larice, plop tremurător.* CHIRIŢĂ, P. 542. *Laricele se deosebeşte de celelalte specii răşinoase... prin faptul că are frunze aciculare.* LTR², cf. BORZA, D. 96, 249, PRODAN – BUIA, F. I. 84, DER. *Zada sau lariţa... este, de asemenea, o răşinoasă care creşte... prin pădurile din partea muntoasă a ţării.* BOTANICA, 131. *Laricele constituie o bogăţie naturală pentru masivul Ceahlău.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 7 094. *Diversele întrebuinţări au dus la scăderea numerică a laricelui.* ib., cf. M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB. 130, NDN, DSR, V. BREBAN, D., D. ENC., NDN.

– Accentuat şi: *laríce*. LB, DA II_2, 103. – Pl.: *larici* şi (învechit, rar, m.) *lărici* (POLIZU). – Şi: (popular) **lăriţă** s. f., (învechit, rar) **lariciu** (accentul necunoscut) s. m., **lárce** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. f.
– Din lat. **larix, -icis**. Cf. it. l a r i c e .

LARICIU s. m. v. **larice**.

LARÍDĂ s. f. (La pl.) Familie de păsări palmipede, din care fac parte pescăruşii; (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. Cf. ENC. ROM. III, 571, MINERVA, NDN.
– Pl.: *laride*.
– Din fr. **laridés**.

LARIFÓRMĂ s. f. (La pl.) Ordin de păsări acvatice palmipede, cu aripile lungi şi late, cu capul rotund şi cu ciocul drept sau curbat, din care fac parte pescăruşii (*Lariformes*); (şi la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. Cf. DER, M. D. ENC., DEX^2, D. ENC., NDN. ◇ (Adjectival) *Păsările lariforme trăiesc pe apele dulci şi pe mare şi sunt zburătoare bune, rezistente.* LINŢIA, P. III, 338.
– Pl.: *lariforme*.
– Din fr. **lariformes**.

LARIGÓT s. n. (Franţuzism învechit, rar) Vechi instrument muzical, asemănător cu flautul sau flajeoletul. Cf. ANTONESCU, D., IVELA, D. M.
– Pl.:?
– Din fr. **larigot**.

LARIGOTÓM s. m. v. **laringotom**.

LARIGOTOMÍE s. n. v. **laringotomie**.

LARÍNG s. n. v. **laringe**.

LARINGÁL, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Fon.) Care se produce în regiunea laringelui; (despre sunete) care se articulează în laringe. *Weigand a arătat cel dintâi că „ă" şi „î (â)" nu reprezintă numai două sunete, ci o scară întreagă de vocale „laringale acoperite".* DR. I, 368. *Există... seria întreagă vocalică rostită cu acel registru special pe care el îl atribuie unei articulaţii laringale.* ib. VII, 7. *Una din cele mai interesante compensaţii se întâmplă când vrem să rostim corespondenta fonică a lui „h" laringal.* PUŞCARIU, L. R. I, 65, cf. DL. *Rostirea lui „h" ca o velară... produce aproape acelaşi efect acustic ca aceea a lui „h" laringal.* GRAM. ROM.[1], 68, cf. DM, COTEANU, S. E. 17, DER. *Au dispărut de asemenea consoanele „laringale".* IST. L. ROM. I, 20, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *„H" latin... era spiranta laringală afonă.* IVĂNESCU, I. L. R. 122, cf. D. ENC., NDN.
2. S. f. Sunet laringal (**1**). *După locul unde se produce obstacolul, sunetele se pot împărţi în labiale,... dentale,... palatale şi laringale.* PUŞCARIU, L. R. I, 63. *După locul unde se formează ocluziunea sau constricţiunea canalului vorbitor, consoanele se împart în bilabiale,... palatale, velare şi laringale.* GRAM. ROM.[1], 66. *După locul de articulare, consoanele se împart în bilabiale..., labiodentale..., laringale.* CL 1967, 57, cf. DN^3, NDN.
– Pl.: *laringali, -e*.
– Din fr. **laryngal**.

LARÍNGĂ s. f. v. **laringe**.

LARÍNGE s. n. (Anat.) Partea superioară a traheii, formată din mai multe cartilaje mobilizate de un aparat muscular complex, în structura căreia intră şi coardele vocale şi care produce vocea; (popular) beregată, gâtlej, înghiţitoare, (regional) gâtiţă. *Cu oarba lăcomie puiul întreg a înghiţi m-am nevoit... Ce grumadzii, de mare şi lungă fierbinteală uscaţi fiindu-mi, în laringă mi s-au oprit.* CANTEMIR, I. I. I, 210, cf. 15. [Plămânii] *priimesc aerul de dinafară printr-o ţeavă singură ce se numeşte traheea artiră, la căpătâiul căria se află laringsul sau organul glasului.* KRETZULESCU, A. 9/2. *Larinxul, organul glasului, este o ţeavă compusă de mai multe cartilagiuri ce se mişcă unele pe altele.* id. ib. 314/26. *Aceşti viermi... pot să străbată în toată lungimea ţevei intestinale, în stomac, oesofagiu, larinse.* MĂN. SĂNĂT. 233/11, cf. POLIZU, P. 113, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 303, COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *În laringe să află coardele vocale, cu ajutorul cărora omul vorbeşte, ceea ce ne explică de ce omul în boalele laringelui mai întotdeauna este răguşit.* BIANU, D. S., cf. RESMERIŢĂ, D. *Mişcarea laringelui întovărăşeşte... rostirea acestor sunete.* DR. VII, 10, cf. IVELA, D. M., ENC. VET., MINERVA, CADE. *Pe păreţi şi pe lângă păreţi: cuşti de paseri, paseri împăiate, mulaje de laringe în tot felul de secţiuni.* MIRONESCU, S. A. 155, cf. CERNE, D. M., DA II_2. *De obicei, ascultându-ne glasul, percepem, concrescute cu sunetul, şi vibraţiile afone ale laringelui.* JUN. LIT. XXVI, nr. 1–9, 184. *Laringele ocupă spaţiul intermaxilar din regiunea gâtlejului, fiind fixat între cele două coarne tiroidiene.* ENC. AGR. *Când vorbim, aerul, ieşind din plămâni, înainte de a se scurge pe gură şi pe nas, trece printr-un tub mărginit în partea posterioară de laringe şi în partea anterioară de buze şi de nări.* PUŞCARIU, L. R. I, 61, cf. 196, GÁLDI, M. PHAN. 205, SCRIBAN, D. *Ştii că ai laringele delicat.* KIRIŢESCU, G. 84, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 315, L. ROM. 1953, nr. 6, 11, SCL 1954, 38. *Din faringe aerul trece prin laringe şi de aici în trahee.* BELEA, P. A. 372, cf. DL. *Totul e curat, amigdalele, faringele, laringele.* PREDA, C. I. P. II, 222, cf. DM, DER, URSU, T. Ş. 229. *Situat în regiunea gâtului, în partea anterioară, sub baza limbii, laringele face parte din căile aeriene superioare.* ABC SĂN. 220, cf. 20, 79, ALIL XVI, 117, DN^2, D. MED. *Laringele este un segment al căilor respiratorii superioare care îndeplineşte două roluri: conduce aerul la plămâni şi reprezintă principalul organ al fonaţiei.* MOGOŞ – IANC., C. 495, cf. M. D. ENC., DEX. *Cuvintele îi veneau pe buze anevoie, ca şi cum fiecare s-ar fi smuls din laringe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 3/3, cf. SCL 1978, 648, V. BREBAN, D., DSR, ALIL XXIX, 548, D. ENC., NDN.
– Scris şi: *larynge*. ANTONESCU, D., LM. – Pl.: *laringe*. – Şi: (astăzi rar) **larinx** (accentuat şi *lárinx*, DA II_2, 103), (învechit) **laring** (PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 303; scris şi *laryng*, ANTONESCU, D.), **laríngs** s. n., (învechit, rar) **laríngă** s. f., **larinse, larénx** (KRETZULESCU, A. 176/23) s. n.

– Din it. **laringe**, lat. **larynx**, ngr. **λάρυγξ**, fr. **larynx**.

LARINGECTOMÍE s. f. (Med.) Extirpare totală sau parțială a laringelui, practicată în cancerul de laringe. Cf. DN², NDN.
– Pl.: *laringectomii*.
– Din fr. **laryngectomie**.

LARINGIÁN, -Ă adj. Care aparține laringelui, care se referă la laringe; care este localizat în laringe, care afectează laringele. Cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D. *Laringele este căptușit cu o mucoasă, numită mucoasa laringiană.* ENC. AGR. III, 515. *O asemenea ocluziune laringiană se produce când voim să eliminăm un corp străin de pe coardele vocale.* PUȘCARIU, L. R. II, 13. *Ftizie laringiană.* SCRIBAN, D., cf. DL., DM, DN. *Plicile vocale, formate din ligamente și mușchi, sunt acoperite de mucoasa laringiană.* MOGOȘ – IANC., C. 495, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *laringieni, -e*.
– Din fr. **laryngien**.

LARINGÍSM s. n. (Med.) Contracție spasmodică a mușchilor laringelui. Cf. NDN.
– Din fr. **laryngisme**.

LARINGÍTĂ s. f. Inflamație acută sau cronică a (mucoasei) laringelui, manifestată prin senzație de uscăciune, înțepături și dureri în gît, răgușeală, tuse etc. Cf. MAN. SĂNĂT. 314, ȘĂINEANU, ENC. ROM., LM, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., ENC. VET., CADE, DA II_2, 103. *Pentru... laringită... se ia miere curată.* VOICULESCU, L. 215, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DER, URSU, T. Ș. 229. *În laringita cronică banală... se vor aplica medicamente prin instilații, inhalații sau aerosoli.* ABC SĂN. 221, cf. D. MED., M. D. ENC, DEX, D. ENC., NDN. ◇ F i g . *Un timbru de violoncel cu laringită cântând un „Träumerei".* TEODOREANU, C. B. 278.
– Scris și: (după fr.) *laryngite*. LM. – Pl.: *laringite*.
– Din fr. **laryngite**.

LARINGOCÉL s. n. (Med.) Tumoare a laringelui. Cf. D. MED., DN³, NDN.
– Din fr. **laryngocèle**.

LARINGOFÓN s. n. Microfon care, aplicat pe gâtul vorbitorului, în dreptul laringelui, transmite direct vibrațiile coardelor vocale și care este folosit mai ales în transmisiunile din tanc sau din avion. Cf. LTR, LTR², DN, DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *laringofoane*.
– Din fr. **laryngophone**.

LARINGOLÓG s. m. Medic specialist în laringologie. Cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX, NDN.
– Pl.: *laringologi*.
– Din fr. **laryngologue**.

LARINGOLÓGIC, -Ă adj. (Med.) Care aparține laringologiei, referitor la laringologie. Cf. DN³, DEX², NDN.
– Pl.: *laringologici, -ce*.
– Din fr. **laryngologique**.

LARINGOLOGÍE s. f. Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia și patologia laringelui. Cf. MINERVA, DA II_2, 103, DL, DM, DN, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Din fr. **laryngologie**.

LARINGOPATÍE s. f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile laringelui. Cf. DN³, DEX², NDN.
– Pl.: *laringopatii*.
– Din fr. **laryngopathie**.

LARINGOPLASTÍE s. f. (Med.) Operație chirurgicală de refacere a laringelui. Cf. NDN.
– Pl.: *laringoplastii*.
– Din fr. **laryngoplastie**.

LARINGOPLEGÍE s. f. (Med.) Paralizie a mușchilor laringelui, care duce la afonie. Cf. D. MED., DN³, D. ENC., NDN.
– Pl.: *laringoplegii*.
– Din fr. **laryngoplégie**.

LARINGOSCÓP s. n. Instrument care permite examinarea laringelui. Cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 140, CADE. *Pe-o masă lungă de la un capăt la celălalt al încăperii se vedeau fel de fel de mașinării: cronografe, fonografe, laringoscoape... și multe altele.* MIRONESCU, S. A. 155, cf. CERNE, D. M., DA II_2, 103, SCRIBAN, D., DL, DM, DN, D. MED., M. D. ENC., DEX, FORM. CUV. I, 140, D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr.) *laryngoscop*. ENC. ROM. – Pl.: *laringoscoape*.
– Din fr. **laryngoscope**.

LARINGOSCOPIC, -Ă adj. (Med.) Referitor la laringoscopie sau la laringoscop. Cf. DN³, DEX², NDN.
– Pl.: *laringoscopici, -ce*.
– Din fr. **laryngoscopique**.

LARINGOSCOPÍE s. f. Examinare vizuală a laringelui cu ajutorul laringoscopului. Cf. MINERVA, CADE, DA II_2, 103, DM, DN, DER, D. MED., DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *laringoscopii*.
– Din fr. **laryngoscopie**.

LARINGOSPÁSM s. n. (Med.) Contracție a mușchilor laringelui, care oprește trecerea aerului. Cf. ENC. ROM., D. MED., DN³, DEX², D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr.) *laryngospasm*. ENC. ROM. – Pl.: *laringospasme*.
– Din fr. **laryngospasme**.

LARINGOSTROBOSCÓP s. n. (Fon.) Stroboscop specializat pentru studiul coardelor vocale în timpul fonației. Cf. D. MED., DEX², NDN.
– Pl.: *laringostroboscoape*.
– Din fr. **laryngostroboscope**.

LARINGOSTROBOSCOPÍE s. f. (Fon.) Observare a mobilității coardelor vocale cu ajutorul laringostroboscopului. Cf. DEX², NDN.
– Pl.: *laringostroboscopii*.
– Din fr. **laryngostroboscopie**.

LARINGOTÓM s. n. Instrument folosit în laringotomie. Cf. I. GOLESCU, C., DN³, NDN.
– Pl.:? – Și: (învechit, rar) **larigotóm** s. m. I. GOLESCU, C.
– Din fr. **laryngotome**. – **Larigotóm** < ngr. **λαρυγγοτόμος**.

LARINGOTÓMIC, -Ă adj. Referitor la laringotomie. Cf. DN³, NDN.
– Pl.: *laringotomici, -ce*.
– Din fr. **laryngotomique**.

LARINGOTOMÍE s. f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea sau secționarea laringelui. Cf. I. GOLESCU, C., ȘĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W., SCRIBAN, D., D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, D. ENC., NDN.
– Scris și: (după fr.) *laryngotomie*. ENC. ROM. – Pl.: *laringotomii*.
– Și: (învechit, rar) **larigotomíe** s. f. I. GOLESCU, C.
– Din fr. **laryngotomie**. – **Larigotomie** < ngr. **λαρυγγοτομία**.

LARINGOTRAHEÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a laringelui și a traheii. Cf. D. ENC., NDN.
– Pl.: *laringotraheite*.
– Din fr. **laryngo-trachéite**.

LARINGOTRAHEOTOMÍE s. f. Deschidere chirurgicală a părții inflamate a laringelui și a traheii. Cf. NDN.
– Pl.: *laringotraheotomii*.
– Din fr. **laryngo-trachéotomie**.

LARÍNGS s. n. v. **laringe**.

LARÍNSE s. n. v. **laringe**.

LARÍNX s. n. v. **laringe**.

LÁRIS s. m. (Bot.) **1.** (Învechit, rar) Sorb¹ (**a**) (*Sorbus torminalis*). *Larisul sau, precum unii zic, sorbul este cel mai bun soi de lemn de munte, iubește la locuri netede,... dă cel mai bun lemn de cherestea*. COD. SILV. 19, cf. 4, DA II₂, 103.
2. (Regional; în forma *lariș*) Larice (*Larix decidua*). Cf. BORZA, D. 96, 249.
– Pl.: *larișI*. – Și: (regional) **láriș** s. m. BORZA, D. 96, 249.
– Cf. l a r i c e .

LÁRIȘ s. m. v. **laris**.

LÁRIȚĂ s. f. v. **larice**.

LARJÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Clin, petec de pânză pus la mâneca cămășii pentru a o lărgi (**I 5**). Cf. TEAHA, C. N. 238.
– Pl.:?
– **Lărgi** + suf. *-eală*.

LÁRMĂ s. f. **1.** (Învechit și regional; mai ales în legătură cu verbele „a da", „a face") Alarmă, alertă. *Aorea din somn deșteptându-să, lua arme și făcea larmă*. MICU, L. F. 131/4. *Purtând mulți steaguri, nici unul arme, Doar cu strigarea înforma larme*. ZILOT, C. 353, cf. LEON ASACHI, B. 91/14. *Umbla să facă larmă în sat și să cheme pe vecini spre apărarea vieței sale*. ASACHI, S. L. II, 39. *Rândui a se suna larmă, a apuca toți dărzile și arcurile lor*. id. ib. 135, cf. VALIAN, V. *Care va face larmă fără cauză grea, să moară*. BARIȚIU, P. A. I, 56. *Puțini care scapără cu viață... dasă larmă pe la casele boierilor*. NEGRUZZI, O. I, 88. *Baroni cu frumoase arme Ce șed în mîndre cetăți, Toți oșteni fruntași ce-n larme Au fost în mai multe dăți*. id. ib. II, 260. *În vale auz larme Și trebui, pentru arme, Amorul să n-ascult*. BOLLIAC, O. 101, cf. PONTBRIANT, D. *Din munți și pân'la Nistru, pe culme și pe dealuri, Sun buciume de larmă dând tainice semnaluri*. CONV. LIT. VI, 51. *Pe atunci, când țeara suna de crunte larme, Stejarul cu voinicul era frate de arme*. ALECSANDRI, POEZII, 327. *Trageți clopotul de larmă ca să s-adune românii de prin toate unghiurile munților*. id. T. 1483, cf. CIHAC, I, 139, II, 165. *Va lipsi de la postul său când se va face larmă sau apel*. PAMFILE, I. C. 238, cf. DA II₂. *Poc-poc! Bum-bum! Toată ziua, și trâmbițe și larmă și nesiguranță*. ARGHEZI, S. XV, 117, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., CL 1964, 71, DEX, TAMÁS, ET. WB., DSR. *Dodată... straja dă iar larma dân goarna de dorobanț*. CĂRTĂRESCU, L. 218. *Și larmă că mi-ș strâga*. ALEXICI, L. P. 50. *O slugă d'edeasă larmă șî baronu o pus o păcură d'e harmată ș-a-mpresurat curtea*. GRAIUL, I, 21. ✦ (Învechit, rar) Neliniște, spaimă (**1**). *Omar este în cetate; norodul, cum l-a văzut, Nicidecum larma și groaza a-ntârâta n-a putut, Ce totdauna însuflă un vrăjmaș biruitor*. HELIADE, O. I, 414.
2. Zgomot intens, continuu și confuz făcut de o mulțime de oameni, de glasurile, de strigătele etc. lor; gălăgie, hărmălaie, vuiet (**I 8**), (rar) larmăt, (regional) lărmălaie, lărmălău. V. s t r i g ă t (**3**), z v o n (**3**). *Au năvălit preste dânșii cu mare larmă și, spăriindu-i, i-au fugărit, luându-le tabăra și toate câte avea cu sine*. ȘINCAI, O. I, 290, cf. 298, KLEIN, D. 369. *Celor bolnavi orice plasă de muzică frumoasă li se pare că e larmă*. MAIOR, PRED. I, 198/31, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Iacă, vin din părțile toate Vaiete, strâgări cu larmă groasă*. id. Ț. 272. *Ce mai drăguță de shoală... carea geme de larmă și răsună de strigări asurzitoare*. PETROVICI, P. 15/6. *Atâta larmă făcea, cât pe toată soțietatea ce ședea la masă o turbura*. BR (1821), 91/3, cf. LB. *Nu se mai aude decât rânchezatul armăsarilor, larma oastei și strigările*. HELIADE, L. B. I, 240/11, cf. I. GOLESCU, C. *Râul... a căruia vâjâire se părea că este o larmă de țipete și de văitări*. CĂPĂȚINEANU, M. 114/8. *Doming și Maria au alergat îndată la această larmă și nu s-au mai auzit în colibă decât aceste jalnice strigări*. BUZNEA, P. v. 29/2. *Zgomotul și astă larmă, spuneți-mi de unde vine?* ASACHI, S. L. I, 264. *Casele sau mai bine colibele... era mizerabile, mai din toate se auzi larma – gălăgia – înjurătorilor și a bețivilor*. FM (1844),

180[1]/13. *Larma cea mare, carea ține de dimineața până la miezul nopții mai asurzește pre străin.* RUS, I. I, 205/16. *Ce gură e asta aici? Ce larmă?... Ați înnebunit?* PR. DRAM. 141, cf. ISER. *Vesselenyi făcea larmă și gălăgie.* BARIȚIU, P. A. I, 490, cf. STAMATI, D. *Copilele răpite de la sabini se iviră din toate părțile cu strigări și larmă printre arme și morți.* ARISTIA, PLUT. 73/28, cf. POLIZU. *În scurt această larmă și vuiet în norod Mă îndemna a crede că toți au nebunit.* NEGRUZZI, S. II, 230, cf. PONTBRIANT, D. *Restul* [mulțimii] *se răspândise cu larmă și îmbulzeală pe tot drumul.* BARONZI, I. G. 587/6. *Și-n fumul ce se nalță cu larme zgomotoase Zbor suflete gonite din trupuri sângeroase.* ALECSANDRI, O. II, 73. *Ce larmă se aude?... Poporul strigă-afară.* id. ib. VI, 771, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 139, II, 165, LM. *Fă-ți idee de larma ce poate să facă în codru și mai ales în munți vreo două sute de oameni.* BOLINTINEANU, O. 330. *Vânătorii, deșteptați din zgomotoasa și sălbatica lor beție, printr-acea grea și pacinică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă.* ODOBESCU, S. I, 64. *Aceste cuvinte spuse pe nerăsuflate și de mai mulți dodată făceau o larmă care sperie și ameți pe ticniții și somnoroșii călători.* id. ib. 89. *Trupa năvălitoare de romei se sperie de marele zgomot și amăgitoarea larmă războinică ridicată într-adins de cei împresurați și fugi mișelește din câmp.* EMINESCU, O. XIV, 124. *Mă văzui între pereții posomorâți ai școlii, în mijlocul... unei turme de băieți, care făceau o larmă asurzitoare.* GANE, S. 295. *Dar ce-ai pățit, mă pohonțule, de te-ai sculat cu noaptea-n cap, și faci așa larmă? ziseră oamenii boierului.* CREANGĂ, O. 139. *M-am pomenit, într-o dimineață, cu larmă mare-n sat, chiot, țipete de muieri și copii.* CARAGIALE, O. I, 42, cf. III, 122. *Arareori se amesteca în larma și jocurile școlarilor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 51, cf. DDRF, BARCIANU. *În... larma asta, călătorul sare din tren în brațele celor ce-l așteptau.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 27. *Școlarii trecură pe lângă ei..., se împrăștiară pe uliți, umplând satul de larma lor veselă.* SANDU-ALDEA, D. N. 96, cf. 11, ALEXI, W. *Făcură larmă-atunci și gură multă În sala cea umbroasă peștitorii Cu toții ahtiați după femeie.* MURNU, O. 13, cf. 177. *Ce chiot și larmă la iaz lângă moară.* GOGA, POEZII, 382. *La răscrucea drumurilor care duceau la moara lui Arghir, era o veșnică larmă.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 23, cf. TDRG. *Pretutindeni era lume, gloată, mișcare, larmă. Toți vorbeau în gura mare.* CHIRIȚESCU, GR. 168. *Larma veseliei se înalță din toate părțile ca un vuiet ce nu se mai sfârșește.* AGÎRBICEANU, A. 142, cf. 31. *Larma a pierit dintr-odată, ca fâlfâitul unui stol de porumbei care intră în coteț.* SOVEJA, O. 20, cf. DR. I, 103, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 138. *Strigoaicele... se prind și ele în horă cu strigoii, făcând cu toții larmă mare.* DUMITRAȘCU, STR. 15. *Nu băutură căuta, ci larmă, lumină, lume.* M. I. CARAGIALE, C. 60, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Elev încă de liceu, singuratic și visător în larma batjocoritoare a camarazilor săi, Petru Arbore se îndrăgostește de servitoarea Floarea.* LOVINESCU, S. V, 171. *O larmă de răcnete, de vaiete, de chemări ajung până la mine.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 21. *Se înalța acum larma glasurilor, sunetul cristalin al paharelor, hohotele și comenzile întârâtate de așteptare.* C. PETRESCU, Î. I, 4, cf. DA II_2. *Larma clasei se stinge ca freamătul din frunzele unui copac.* I. BOTEZ, ȘC. 28. *Dinspre tejgheaua grecului, se abate zvonul lăutarilor. Din larma lor se desprinde răcnetul jupânului.* KLOPȘTOCK, F. 242, cf. 141. *Cucoana țipă de groază și, la țipetele ei, alergară slugile. Fu o învălmășeală și o larmă de nedescris.* COCEA, S. I, 51, cf. 55. *La fântâna rece crește larma-n drum... Satul tot se zbate la izvor să-ncapă.* IZV. XIV, 40. *Supărată la ureche în atâta potop de larmă, Tasica a dat din cap.* POPA, V. 35. *De-atâta larmă de glasuri, urechile țiuie varatic.* TEODOREANU, C. B. 133. *Larma de glasuri creștea, venea ca un vârtej din porumbiște.* SADOVEANU, O. III, 303. *Ușile sălii banchetului se deschiseră și, o dată cu larma oaspeților, năvăli lumina făchiilor.* id. ib. XI, 56. *Pe malul opus se auzea larmă de glasuri.* BART, E. 335, cf. 291. *Norocire au fost că s-au pus în pace, că era o grozăvie pe toate ulițile, larmă și huiet cum n-am văzut de când suntem.* JUN. LIT. XXVIII, 24, cf. SCRIBAN, D. *Salută cunoștințe care vorbeau, glumeau, în larma cuvintelor schimbate, în animația vânzării.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 290. *În pauzele dintre închiderea și redeschiderea volumului, se petreceau, negreșit, legiuitele aplauze, însă urmate de o larmă care indica urmarea unor convorbiri începute înaintea lecturii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 242. *Băieții și fetițe... se strângeau în ceată, inventau jocuri, se ascundeau, se culcau la pământ, făceau o larmă nemaipomenită.* CĂLINESCU, S. 306. *Un clopoțel, ce suna de intrare, ne curma dintr-odată alergările și larma.* BLAGA, H. 31. *Deodată, în puterea nopții, larmă de mulțime.* RALEA, S. T. I, 353. *În larma glasurilor iscate de pretutindeni, nu se mai auzi câtva timp nimic.* v. ROM. noiembrie 1953, 120. *Prin înaltele uși capitonate, izbucni deodată o larmă de glasuri.* VINEA, L. I, 325. *Înainte vreme cântau în restaurante și cârciumi, în larma chefliilor.* ALEXANDRU, I. M. 152, cf. DL, DM. *Deodată-n juru-mi mii de voci S-au auzit strigând cu larmă multă.* LABIȘ, P. 235. *Toată această larmă... de voci groase și sparte se amesteca cu guițatul porcilor.* BARBU, G. 186, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Larma bodegii s-a stins câtva timp într-un murmur confuz.* BĂNULESCU, C. M. 62, cf. M. D. ENC., DEX. *Lungile coridoare, văruite într-un alb strălucitor, răsunau de larma vocilor tinere.* I. GHEȚIE, B. I, 170. *Străbătând bâlciul plin de lumini și larmă, Andrei Pătrașcu se pierdu în mulțime.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 14/2, cf. v. BREBAN, D., DREV, D. ENC. *Iar lelica cea frumoasă..., Auzind larma cea mare, Le-a ieșit spre-ntâmpinare.* TEODORESCU, P. P. 152, com. MARIAN. *O audzât ceva larmă... cât aș e s-o spăriet.* CANDREA, Ț. O. 34. *Oastea mergea înainte, iar prostul în urmă, făcând un huiet ș-o larmă, că se strica lumea de râs.* VLASIU, P. L. 104, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI. *Oile-or prind'e-a făta Și mńei încă-a zghera, Numa larmă-n cap mńor fa'.* T. PAPAHAGI, M. 21, cf. CC VII, 5, ALR II/I h 28, ALR – M I h 71. *Bună ziua, cinstite soacre, Nu cumva te superi tare, Că venim cu larmă mare?* NUNTA, 158, cf. NALR – MB I MN 252, 228/463, 475, 477, 493, 585, ALR – T I h 83. ✦ P. a n a l. Zgomot confuz și continuu produs de agitația caracteristică unei străzi, unui oraș etc. *Sună larmă de cetate.* ASACHI, S. L. I, 177. *Departe de orașul de a cărui larmă nemaisfârșită era*

atât de sătul..., se așează pe-o bancă și cugetă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 84. *Ce repede zburară În larma din cetatea legendară.* IOSIF, P. 38. *Pentru Sabina, capitala însemna larmă, prilej de înveselire.* C. PETRESCU, C. V. 13. *Orașul tot fu cuprins într-o larmă de ciocănituri meșteșugite.* BRĂESCU, A. 79/19. *În dreptul Bulevardului Regina Maria, plin de larmă și vehicule de tot soiul, vânzătorii de ziare strigau.* CAMIL PETRESCU, P. 413. *Larma târgului se potolise.* SADOVEANU, O. III, 480. *O dată pe an,... la Sf. Ilie, Fălticenii se umpleau de larmă neobișnuită, fiindcă atunci se ținea vestitul iarmaroc.* CĂLINESCU, O. XIV, 44. *Părăsii orașul plin de larmă și-mi căutai liniștea și răgazul trebuincios pentru a scrie o carte la țărmul mării.* STANCU, R. A. III, 258, cf. I, 164. ◇ F i g. *Pentru autonomia criticului..., să-i dorim să descindă în piața plină de larmă a literaturii.* PERPESSICIUS, M. III, 318.

3. Ceartă, sfadă, scandal (**7**). *Vă înțelegeți cu toți din satele sus-numite fără de larmă* (a. 1843). ȘTEFANELLI, D. C. 421. *Larma și strigările negustorilor și a soldaților auzindu-se în biserică, lăcuitorii ce se afla înlăuntru, neștiind ce se petrece afară, ieșiră înspăimântați din biserică și se siliră a împăca cearta.* BĂLCESCU, O. III, 269, cf. 75. *Această larmă, sau mai bine ceartă, luă un caracter serios.* PELIMON, I. 162/5. *Ne-am pomenit într-o larmă și trântituri de scaune: doi inși se certau.* id. ib. 266/18. *Larmă și scandal, ca să vază lumea că sântem nemulțumiți* (a. 1870). ap. BARIȚIU, C. II, 227. *Era atâta larmă acolo..., încât era cu putință să se audă ceva și în acel cap al stradei Mercur.* MAIORESCU, D. III, 462. *Larma ce faceți că nu știam pe Reid... e aproape ridiculă.* CONTEMPORANUL, I, 412. *Dragii mei, destulă larmă și blesteme.* OLLĂNESCU, H. O. 90. *Au zbierat, au făcut larmă, încât craiul, deșteptat Din gânduri, – atent la toate, a privit și-a ascultat.* COȘBUC, P. II, 126. *Auzise larma de la Avrum și se strecurase afară.* REBREANU, I. 41. *Larma se potoli; glasurile de protest ale câtorva neamuri mai mărâră o clipă, apoi amuțiră.* DAN, U. 105. *Nicolae Golescu... cere celor de față să aleagă pe șeful Gvardiei naționale. Se iscă o larmă îndârjită. Unii propun pe Scarlat Cretzulescu, alții pe căpitanu Teologu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 357. *Se produse... larmă și începură apoi să se scuipe.* PREDA, R. 210. *A început ca să facă larmă, însă săracul s-a gândit ca să-l bage în sac.* IZV. XI, 195. *Am tot dreptul să fac larmă, căci nimic nu te doare mai rău, ca lovitura ce-o primești de la fratele tău.* ib. XIII, 19. *Vin eu într-o noapte de la han..., trec pe lângă monument și numai ce aud un scandal și o larmă ca-n vremuri bune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 15/1. *Rostul vieții lor e gâlceava, harța;... fără de larmă și tărăboi se asfixiază și pier.* STEINHARDT, J. 205. *A băut de s-a-mbătat, D-aia face larmă-n sat.* MAT. FOLK. 74, cf. ALR II 3 602/27, O. BÎRLEA, A. P. III, 80.

4. (Învechit) Protest (**1**) zgomotos, indignare, revoltă. V. m u r m u r (**3**), r u m o a r e (**1**). *După ce au zis acestea, s-au făcut mare larmă... strigând că numai pre Delean îl voiesc craiu.* ȘINCAI, O. I, 308. *Ludovic cel dintâiu craiul Ungariei, curând după încoronarea sa, ar fi așezat larma sasilor din Ardeal.* id. ib. 482, cf. ECONOMIA, 183/26. *Să făcu pe scaunele opoziției larmă așa de mare, cât mai multe minuturi nu să auzi oratorul.* GT (1838), 47. *Cu mai mare părere de rău a aflat domnul că nobilimea s-a turburat de oarecare larmă răvășitoare, care dă domnului gânduri mincinoase și nelegiuite.* BĂLCESCU, O. III, 283. *Larma și amerințările... ajunseră atât de serioase, încât patriarhul se văzu constrâns a se retrage în locuința sa.* BARIȚIU, P. A. I, 301. *Profesorilor-deputați, care au scos țipete de larmă în fața proiectului de Instrucție publică ce l-ai prezentat Camerii, li s-ar putea aplica, cu drept cuvânt, fraza cunoscută din Molière.* ALECSANDRI, S. 10. *Guvernamentalii... încep să facă zgomot, strigând din răsputeri că nu se poate acorda cuvântul nimănui până ce... adunarea nu va fi constituită... Larma guvernamentalilor crește.* CARAGIALE, O. V, 379.

5. F i g. Agitație, tulburare (**2**), frământare, zbucium (**1**). *Nouă ne place a ne arunca în larma unei vieți sălbatice, trecând din osteneală la odihnă și din odihnă la osteneală cu aceeași veselie.* HELIADE, L. B. I, 5/15. *Ei au deschis ochii într-un leagăn moale de obiceiuri orientale; noi am răsărit în larma ideilor nouă.* RUSSO, S. 33. *Ceea ce izbește la acest om... e blocul de tăcere... în jurul căreia larma vieții se zdrumică în pulbere.* LOVINESCU, S. II, 11. *După ce-ai închis cartea, rămâi cu sufletul plin de viziunea și larma acelor vremuri tulburi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 33. *Popoarele prea comerciale își adăpostesc guvernele și monarhii în locuri liniștite și adăpostite de larma afacerilor.* RALEA, S. T. I 272. *Versurile curgeau tremurat, unul după altul, dominând larmele extraordinare din ființa lui.* CAMILAR, N. I, 140. *Tumultul orașului, orchestrat din uruit de motoare și roți, din tropot de copite și pași, în larma haotică a vieții, îi dezmiardă auzul cu un ison întunecat.* VINEA, L. I, 124, cf. DL. *Noi căutări iscau sub tâmplă larmă.* LABIȘ, P. 242, cf. DM, DEX.

6. Zarvă stârnită de un fapt ieșit din comun, de un eveniment etc.; vâlvă. *Pentru un păcat asemene făcuse atâta larmă asupra lui Amnonn. Lui nu-i fusese milă pentru fratele său, ci vru a-l rușina înaintea lumei și a arăta păcatul lui.* MAIOR, PRED. II, 62/5. *Se zvonise cu multă larmă despre câteva cazuri de holeră ivite în Spandau.* CARAGIALE, O. VII, 176, cf. V, 185. *Rar s-a văzut un om care știe a stârni în jurul lui atâta larmă pentru așa de puțină treabă ca ceea ce o făcu.* XENOPOL, I. R. IX, 197. *Nu s-a împlinit anul și cocoana i-a născut o fetiță. Larmă mare în oraș și în satele de pe moșii, indignări, bîrfeli, spume la gură. Mai ales femeile.* VOICULESCU, P. II, 228.

7. (Învechit) Zvon[1] (**4**). *Măria Ta, boierii orașu-au părăsit, Și larma se întinde că Tomșa a sosit.* ALECSANDRI, O. VI, 754.

8. Sunet caracteristic, intens, scos de unele păsări sau de unele animale. *Ieșind afară, vede pajurile bătând amarnic din aripi și scoțind din pliscuri niște strigăte, de pocnea și tuna prăpastia de larma lor.* CONV. LIT. VI, 21. *Se văzu încongiurat de o mulțime de paseri, cari mai mici, cari mai mari, țipând pre limba lor. Și atâta larmă făcură, încât se deșteptară toți slujitorii împărătești.* ISPIRESCU, L. 75. *Când se strâng multe țărci laolaltă..., fac larmă mare.* MARIAN, O. II, 57. *Te pomenești cu ele în bătătură, în larma cânilor.* PÂRVESCU, C. 84, cf. LUNGIANU, ap. TAMÁS, ET. WB. *În copacii negri de la asfințit, Amuțind și ele după multă larmă, Stau ca*

nişte fructe care-au putrezit, Ciori carbonizate ce-au venit grămadă. D. BOTEZ., P. O. 68. *Paserile din fundul ogrăzilor începură a face larmă.* SADOVEANU, O. XIII, 88. *Bora, tovarăşul Dolcăi, avea narav, în asemenea împrejurare, să dea glas cu larmă mare şi chelălăituri.* id. ib. 229. *Peste noapte a fost deşteptat... de larma oilor speriate.* IZV. XVI, 57. *Un stol de vrăbii făceau mare larmă.* CĂLINESCU, S. 751.

9. Zgomot (puternic) prelung produs de ape, de vânt, de furtună etc. *Alchiviad se deşteptă de larma focului.* NICOLAU, P. 145/25. *Asupra mării domnea linişte şi şesul nemărginit îi delepta ochii, şi pompoasa larmă a undelor îi fermeca sufletul.* FM (1845), 282[1]/6. [Dâmboviţa] *face o larmă în cursul ei care se aude departe.* PELIMON, I. 47/8. *Singuratice izvoare fac cu valurile larmă.* EMINESCU, O. I, 83. *Avea să îngenunche făptura cu ochi de fecioară În clipa în care larma codrului încercuit creştea?* MANIU, ap. CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 144. *A alergat nebun spre râu. S-auzea din ce în ce mai aproape hreamăt mare, cu larmă asurzitoare şi muget cumplit.* VOICULESCU, P. I, 54. *Pădurea tresări sub tunete apropiate şi ploaia spori larma vântului.* SADOVEANU, O. IX, 105. *Stăteau în marginea unei poieni în neclintire, ascultând larma codrului.* id. ib. XIII, 420. *Mureşan se avântă în larg, cu gândul de a-şi amăgi mintea în larma valurilor.* CĂLINESCU, O. XII, 22.

10. Sunet prelung, repetat, emis de unele instrumente muzicale, de clopote etc. *În fund cimpoiul scitic începe dulcea-i larmă Trezind greoiul ropot de danţ şi zvon de armă.* EMINESCU, O. XV, 986. *Când se trezea a doua zi în larma clopotului, cel surgunit între streini îşi da iarăşi sama cât mai e până departe.* SOVEJA, O. 77. *Ieşeau şi sublocotenenţii şi cu toţii, cuconiţa ţupăind, ieşeau pe poartă, treceau spre larma de alămuri şi de tobe a grădinii.* SADOVEANU, O. II, 515.

11. Zgomot caracteristic, intens, produs de vehicule în mers sau de unele instalaţii şi mecanisme în timpul funcţionării. *Pe unde treceau carăle acestor cărăuşi făceau o larmă asurzitoare.* TURCU, E. 60. *Pe-aici căruţa se zguduia cumplit şi făcea o larmă asurzitoare, din roţi, din lesele de nuiele.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Pe deasupra satului, de pe dealurile ce-l înconjurau..., larma maşinilor de treierat se auzea numai ca un bâzâit de bondar.* id. O. XII, 433. *Departe, larma carului descreşte.* CAZIMIR, L. U. 18. *Copilul adormise şi el în larma asurzitoare din moară.* VLASIU, A. P. 375. *Zgomotul detunăturilor şi larma motoarelor... acoperea gemetele şi chemările pierdute.* BENIUC, M. C. I, 478.

– Pl.: (rar) *larme* şi (învechit, rar) *lărmi* (I. GOLESCU, C., POLIZU), (neobişnuit) *lărmuri* (CIORĂNESCU, D. ET.). – Şi: (învechit) **lárme** s. f.

– Din magh. **lárma**.

LÁRMĂT s. n. (Rar) Larmă (**2**). Cf. COSTINESCU, II, 18. *Atenţiunea lui este atrasă de rugăciunile sau de blestemele făcute cu larmăt.* CONTA, O. F. 388. *Deşi ia aminte la rugăciunile sau la blăstemele făcute cu larmăt..., nu cunoaşte cu siguranţă gândurile omului.* CONTEMPORANUL, II, 123, cf. TDRG, CADE, DA II_2, 103, DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 490, DSR, VASILIU, P. L. 257.

– **Larmă** + suf. *-ăt* (după *strigăt*).

LÁRME s. f. v. **larmă**.

LARÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LARVÁL, -Ă adj. (Astăzi rar) Larvar (**1**). Cf. LM. *Organele care se găsesc numai în stadiul de larvă se numesc organe larvale.* MINERVA, 606.

– Pl.: *larvali, -e*.

– Din lat. **larvalis, -e**.

LARVÁR, -Ă adj. **1.** Care aparţine larvei (**4**), care se referă la larvă, de larvă; care este în stare de larvă; (astăzi rar) larval, (învechit, rar) larvat. *A reluat experienţa... asupra unei broaşte... care, în stare larvară, se prezintă ca ermafrodit.* CONV. LIT. XLII, 222, cf. DA II_2, 103. *Broasca, ale cărei prime forme larvare şi chiar indivizii adulţi servesc de hrană peştilor, şi racul pot fi considerate aparte în fauna acvatică.* ENC. AGR. I, 64. *Formele larvare ale insectelor diferă mult de animalu perfect.* SCRIBAN, D. *Regina... va muri, ucisă... de o nouă regină, încă ameţită de starea ei larvară.* ARGHEZI, S. VIII, 26, cf. DL, DM. *Durata dezvoltării larvare în timpul verii este în general de 25–35 zile.* FAUNA R. P. R. XI, 44. *Gândacul de Colorado..., atât în stare larvară cât şi ca adult, se nutreşte cu frunze de cartof.* FLORA R. P. R. VII, 364. *În organismul omului se dezvoltă viermele adult: în organismul porcului este doar în stare larvară.* ZOOLOGIA, 31. *Vom folosi fauna larvară.* VÂN. PESC. august 1964, 22, cf. M. D. ENC., DEX. *La closet pe toţi pereţii vegheau păianjenii. Gaura neagră care se căsca în scaunul lustruit mişuna şi ea de o viaţă larvară.* CĂRTĂRESCU, N. 201, cf. D. ENC., NDN.

2. Fig. (Adesea peiorativ) Care este în stare incipientă, care este nedezvoltat, neevoluat; care este latent, ascuns. Cf. DA II_2, 103. *E o epocă larvară, cu puţine peripeţii semnificative.* SADOVEANU, O. XIV, 345. *Dostoievski, cel mai mare revelator de stări larvare, subconştiente ale omului, n-a plecat de la adevărurile de laborator, obiectivate, ci de la introspecţie.* CONSTANTINESCU, S. I, 233. *Singura grijă recomandabilă indiscreţiei autorizate sub eticheta ştiinţei... este evitarea confuziei de planuri, separarea creaţiei finite de gestaţie, de elaboratul întrerupt într-un stadiu larvar, într-o etapă provizorie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 94, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Pretutindeni vacuum lăuntric, suflete secătuite, existenţe larvare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 4/4. *Pentru scopul meu final..., ajunge să înşir în trei rânduri etapele vieţii larvare a unui psihopat.* CĂRTĂRESCU, N. 201, cf. D. ENC., NDN. ✧ (Adverbial) *Scriitorul... va avea grija ca fiecare erou-teză să-şi reprezinte oricât de larvar şi antiteza celuilalt erou, contradicţia devenind în modul acesta interioară.* CĂLINESCU, C. O. 395.

– Pl.: *larvari, -e*.

– Din fr. **larvaire**.

LARVÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Larvar (**1**). *A lor viiaţă larvată poate ţinea foarte lung, adecă mai mulţi ani.* VASICI, M. I, 80/22.

2. (Rar; despre boli) Care se manifestă sub aparenţa unei alte boli. *Se bolnăvesc... cu puls slab, moale şi des şi cu ud limpede şi limbă roşie, ca de o frigură ascunsă*

şi larfată. EPISCUPESCU, PRACTICA, 284/3, cf. SCRIBAN, D. *Se spune că acest călugăr poseda un fel de erotomanie larvată, de care toţi ceilalţi fugeau ca nişte simpli găinari.* BACOVIA, O. 236. *Diagnosticul de spital: Epilepsie larvată, cu obsesii impulsive.* CĂLINESCU, S. 238, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *larvaţi, -te.* – Şi: (învechit, rar) **larfát, -ă** adj.

– Din fr. **larvé**.

LÁRVĂ s. f. **1.** (Învechit) Mască[1] (**I 1**). Cf. KLEIN, D. 369, LB. *Un feliu de muşte... carele foarte supără pe oameni, încât sânt nevoiţi... a-ş acoperi faţa cu larve seau obrăzare ţesute de păr de cal.* AR (1829), 195[1]/51. *Îmi lăsai a face o larvă subţire pălită, carea cu totul semăna feţei răposatei sale Adeheidei.* FM (1845), 106[1]/10, cf. ISER, STAMATI, D., id. v. 484[2]/56, POLIZU, LM, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. ✧ Expr. (Învechit, rar) **A pune larva jos** = a arăta adevărata fire, intenţiile ascunse; a se demasca. *Veni-va o zi fatală, când intriga fățară, Ce ţese la cabale, va pune larva jos.* MUREŞANU, P. 70/24. ✧ Fig. Înfăţişare falsă, chip prefăcut, atitudine simulată menită să ascundă sentimentele sau intenţiile adevărate, să inducă în eroare. *Pecinginea este o asemenea larfă a discraziii, d-o mai complicată şi mai otrăvită iuţeală.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 426/23. *Acele manuscripturi pot să fie de atunci, dar pot să fie şi de ieri,... şi sub larvă înşelătoare, ca când ar fi de pe timpurile lui Ioann Comnenul scrise.* BOJINCĂ, R. 57/20. *Îşi pun larva fățării şi a farisaismului, prin aceasta cearcă să-şi acopere planurile sale cele dievoleşti.* FL (1838), 22[2]/25. *Subt larva (masca) cuviinţei şi a bunului ton să stea ascunsă viclenia femeiască şi fățăria.* ib. 42[2]/32.

2. (În antichitatea romană; mai ales la pl.) Lemuri, v. lemur (**2**). Cf. PONTBRIANT, D., LM, ŞĂINEANU, ENC. ROM., M. D. ENC., D. ENC., BARBU, S. N. 313.

3. (Astăzi rar) Spectru (**1 1**), fantomă, arătare. *Iată că de prin tot locul, de prin ape, munţi, păduri, Se adun-acum aici căscând spurcatele guri Vampiri, stafii şi balauri, strigoi, larve, negri gnomuri, Monstruri care numai iadul a visat a lor fantomuri.* NEGRUZZI, O. II, 293. *Razele soarelui, căzând pe faţa mea ca o flacără aprinsă, mă deşteptă şi astfel dispărură toate larvele împreună cu visul.* FILIMON, O. II, 32, cf. DA II_2. *Personificările vechilor religii orientale au găsit în sufletul acestui – chinuit de gânduri – sculptor român un teren propriu ca să se înmulţească, căpătând formele cele mai neaşteptate şi mai stranii, înghesuindu-se ca nişte larve în imaginaţia lui.* OPRESCU, S. 145, cf. DL, DM.

4. Stadiu de dezvoltare individuală la nevertebrate, peşti şi amfibieni, la ieşirea din ou, independent în raport cu organismul matern şi deosebit prin formă şi prin modul de viaţă de stadiul adult. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 90[1]/36. *Un insect trăieşte 2–3–4 ani ca larvă, adecă vierme.* VASICI, M. I, 71/3. *Fără larvele aceste răpitoare, marea lumei cea mare ar zăcea într-un lac ce ar însufla ciumă.* FM (1846), 78[2]/19. *Sânt larve de insecte care prăpădesc rădăcinele, lujerii sau grăunţii secerişelor.* BREZOIANU, A. 106/13, cf. 559/30, NEGULICI. *Din ceea ce larvele nu se pot nutri este o otravă pentru dânsele.* MAN. SĂNĂT. 149/1, cf. STAMATI, D., id. v. 257[2]/41. *Când se nasc albinele din rasa roială, toate albinele stupului... îngrijesc pentru dânsele cu hrană şi toate cele de trebuinţă, până ce s-a dezvoltat trupurile lor din starea de larvă până la acea stare de insect desăvârşit.* BARASCH, M. I, 31/16. *Cât de departe este forma fluturelui zburător de viermele (larva) din care a ieşit!* id. I. N. 227/17, cf. I. IONESCU, B. C. 372/10, PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. IV, 201/31, ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 303, COSTINESCU, LM. *Toate larvele se învelesc într-o gogoaşă tare.* CONTEMPORANUL, I, 211. *Trântorit sau curăţit se numeşte tăierea din faguri a trântorilor cari sânt în stare de larvă.* DAMÉ, T. 120, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ENC. ROM. *Larva, în limba poporului român de pretutindeni, se exprimă prin trei cuvinte deosebite, şi anume: omidă, cariu şi vierme.* MARIAN, INS. XII. *Trântoritul sau curăţitul este tăierea din faguri a larvelor de trântori.* PAMFILE, I. C. 94, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Tot felul de larve uricioase, viermi păroşi... şi gângănii să nu le vezi!* C. PETRESCU, Î. I, 14, cf. DA II_2. *Republici de furnici îşi scot larvele la soare.* BRĂESCU, V. 93. *Puneam cărăbeţi, un soi de larve de cărăbuşi, pe care le găseam în maluri.* VOICULESCU, P. I, 9, cf. DS. *Cheamă tot soiul de păsărele care... ciugulesc cele dintâi larve.* SADOVEANU, O. XIX, 379. *Larvele trăiesc sub scoarţa copacilor.* ENC. AGR. I, 95, cf. SCRIBAN, D. *Mănâncă tot felul de insecte, viermi, larve.* DOMBROWSKI, P. 47. *Adunau mereu larvele de chironomide.* BĂCESCU, PĂS. 318. *În acele cărnuri putrede şi desfăcute larvele ar alerga voioase.* CĂLINESCU, I. 281. *Din muşuroi spart cu piciorul În panică furnicile îşi cară Sub chip de ouă – larve – viitorul.* BLAGA, POEZII, 414. *E ca o insectă efemeră care şi-a depus larva şi care, devenită inutilă, poate să moară.* RALEA, S. T. I, 288. *Toate aceste specii se hrănesc cu insecte şi larvele lor care trăiesc în apă.* LINŢIA, P. III, 251. *Animalele care fac galerii în pământ (cârtiţele..., larvele... etc.) contribuie la primenirea aerului în sol.* AGROTEHNICA, I. 113. *La insectele cu metamorfoză incompletă, stadiul de insectă adultă (imago) urmează direct după cel de larvă, iar la insectele cu metamorfoză completă, larva se transformă întâi în pupă sau nimfă.* LTR[2]. *Din plămân larvele urcă până în fundul gâtului de unde apoi înghiţite ajung din nou în intestin.* BELEA, P. A. 427, cf. DM. *În cursul dezvoltării, larvele se hrănesc cu elemente organice aflate în apă.* FAUNA R. P. R. XI, 42. *Dintre dăunătorii animali ai cartofului amintim larvele cărăbuşului.* FLORA R. P. R. VII, 364. *Ascultă... munca tăcută şi foşnitoare a larvelor ce topeau livada domnească.* BARBU, PRINC. 312. *Din ouă se dezvoltă larve numite popular mormoloci.* ZOOLOGIA, 127. *Transformarea larvei în adult are loc prin metamorfoză.* DER. *Peste câtva timp, larvele se transformă în pupe.* ABC SĂN. 351. *Iernatul speciilor migratoare insectivore a reuşit... când acestora li s-a dat hrană suficientă, constituită din larve, râme.* VÂN. PESC. noiembrie 1964, 9, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Ne intra în nări... mireasma aceea de pământ, de râme şi larve.* CĂRTĂRESCU, N. 40, cf. D. ENC., NDN, CHEST. VI 92/5, 11, 12, NALR – O III h 567/961, ib. IV h 697, ALR – M IV h 875. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Charlie se iubeşte numai pe sine; recapitulându-şi copilăria, îşi vede părinţii şi fraţii ca pe nişte larve dezgustătoare.* CONSTANTINESCU, S. II,

235. *M-aş prăpădi la ţară stând iarna ca o larvă.* BENIUC, C. P. 46. ✦ Epitet depreciativ pentru un om considerat fără valoare, fără însemnătate sau lipsit de energie, de voinţă. *Până la o asemenea femeie astfel de larve nu ajung.* CAMIL PETRESCU, T. II, 219. *Omul este pentru d. Mircea Eliade un element statistic, mediocru prin definiţie, larvă interesantă ca punct de comparaţie pentru eul său excepţional.* CONSTANTINESCU, S. II, 492. *Cadrul de viaţă al tuturor acestor figuri este oraşul mare, capitala noastră, din al cărui furnicar uman Macedonski alege, pentru a ni le înfăţişa, exemplarele ratate ale inteligenţei, larvele genialităţii.* VIANU, L. R. 415. *Aceasta e lume de revoluţie?... Ştiu aceste larve ce vor?* C. PETRESCU, A. R. 24.

– Pl.: *larve* şi (regional) *lărvi* (CHEST. VI 92/5). – Şi: (regional, prin metateză) **lávră** (NALR – O III h 567/961, ib. IV h 697, ALR – M IV h 875/222; pl. *lavre*, NALR – O IV h 697, ALR – M IV h 875/222), (învechir, rar) **lárfă** s. f.

– Din lat. **larva**, fr. **larve**, germ. **Larve**.

LARVICÍD s. n. Substanţă chimică folosită pentru distrugerea larvelor unor insecte dăunătoare sau parazite. Cf. LTR[2], DL, DM, DN, HRISTEA, P. E. 56, FORM. CUV. I, 131, 140, D. MED., M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1987, 362, D. ENC., NDN. ✧ (Adjectival) *Substanţă larvicidă.* DEX, cf. DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *larvicide.*

– Din fr. **larvicide**.

LARVÍCOL, -Ă adj. (Despre paraziţi) Care trăieşte în corpul larvelor. Cf. NDN.

– Pl.: *larvicoli, -e.*

– Din. fr. **larvicole**.

LARVIFÓRM, -Ă adj. Care are forma unei larve de insectă. Cf. NDN.

– Pl.: *larviformi, -e.*

– Din. fr. **larviforme**.

LARVIVÓR, -Ă adj. Care se hrăneşte cu larve de insecte. Cf. NDN.

– Pl.: *larvivori, -e.*

– Din. fr. **larvivore**.

LASATÍVĂ adj., s. f. v. **laxativ**.

LÁSCAV, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional) Binevoitor, îngăduitor, milostiv. *Şi dacă ieşiè la cîmpu, era prè lascav şi darnic.* NECULCE, L. 318. *Că toată inima rea a toată răutatea deşchisă gazdă şi lascăvă ospătătoare ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 18. *Ce poate fi aceasta a ta lascavă şi voioasă arătare?* id. ib. 110. *Îmblarea cea bună şi lascavă, blândeţele, neaducerea-aminte de răutate* (a. 1775). ap. DLRV 166, cf. DDRF, TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., DA II$_2$, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 716, COMAN, GL.

2. (Bucov., prin Mold. şi prin Transilv.) Vesel (**1**); glumeţ; vorbăreţ. Cf. PASCU, S. 281, DA II$_2$, ŞEZ. V, 103, IX, 145, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, ŞEZ. XIX, 11, CC VII, 6, L. ROM. 1963, 534. ✦ (Substantivat, f.; în forma *lascăvă*) Voie bună, bună dispoziţie. Cf. DA II$_2$. *Om cu lascăvă.* Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *lascavi, -e.* – Şi: (învechit şi regional) **láscăv, -ă**, (regional) **láscov, -ă** (COMAN, GL.), **láscuv, -ă** (ŞEZ. IX, 145) adj.

– Din ucr. **ласкав**.

LÁSCĂ[1] s. f. (Învechit) Favoare, protecţie. *Solomon fiiu..., după atâta ce de mare către Dumnădzău avea lască, cât singur gură cu gură către sine au grăit.* CANTEMIR, O. C. I, 143. *Rugându-mă cu multă plecăciune ca cu bunăvoinţă şi lască să le iai şi să le vezi* (a. 1703). FN 118. *Şi tot de acelaşi neam sânt şi cei cu lască minciunoasă* (a. 1775). ap. DLRV 165, cf. TDRG, DA II$_2$, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET., DSR.

– Pl.: *laşte* (SCRIBAN, D.) şi *lăşti* (id. ib.).

– Din pol. **laska**, ukr. **ласка**.

LÁSCĂ[2] s. f. (Învechit, rar) Nevăstuică (**II 1**) (*Mustela nivalis*). *Lasca blane, 105 bani* (a. 1726 – 1733). N. A. BOGDAN, C. M. 159.

– Pl.:?

– Din pol. **laska**, rus. **ласка**.

LASCĂ[3] s. f. (Bot.; învechit; în sintagma) *Lasca broaştei* = broscariţă (*Potamogeton natans*). Cf. BORZA, D. 136, 249.

– Pl.:?

– Et. nec.

LÁSCĂV, -Ă adj. v. **lascav**.

LASCÍV, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care este înclinat, predispus spre erotism, spre plăcerile trupeşti; senzual. V. d e s f r â n a t. *Acesta un flăcău uşor, lasciv, avea atâtea feliurite haine pe cât se şi silea a-şi arăta frumseţa trupului.* FM (1844), 301[1]/23, cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., FROLLO, V. 303, COSTINESCU. *Unul e numit... lasciv, altul cast.* CARAGIALE, O. III, 288, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II$_2$, SCRIBAN, D. *Maurele astea sunt lascive.* CĂLINESCU, I. 45. *El nu o vedea ca pe Venusa lascivă a lui Rubens, ci se gândise... că seamănă, dacă e vorba de pictură, mai mult cu o „Evă" de Michelangello, bălaie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 594. ✧ (Prin analogie) *Cocoşul, o vietate iute, bătăioasă şi lascivă (curvară) trăieşte cu mult mai puţin.* VASICI, M. I, 77/13.

2. (Despre sentimentele, gesturile, manifestările, creaţiile etc. oamenilor) Care incită la plăceri trupeşti, care desfată simţurile; care exprimă, trădează senzualitate (**1**); senzual, voluptuos. *Se numără şi silnicia duhului, teatru, citirea cărţilor alunecătoare şi privirea la icoane lascive înflăcărătoare de fantazie.* NEP. VIND. 17/1. *Tinerii de pe la sate executau tot felul de jocuri licenţioase şi lascive.* CONV. LIT. IV, 162, cf. COSTINESCU, LM. *Dacă pseudoartistul rămâne el însuşi în această lume de rând,... atunci se înţelege că lucrarea sa poate să fie trivială, indecentă, lascivă.* MAIORESCU, CR. II, 195. *Şi împăratul milostiv Mi-a dat şi de soţie Pe fiica lui cu râs lasciv Şi ţapănă, nurlie.* EMINESCU, O. IV, 75. *Limba latină era o femeie frumoasă, dar cam crudă,... faţă cu lasciva bătrâneţe care-ar voi să abuzeze de ea.* id. ib. XI, 404. *Copila nubilă abia învaţă... Lascivul dans ionian.* OLLĂNESCU,

H. O. 199. *Ea nu-l îndemna din ochi decât la dansurile cu mişcări lascive şi lungi.* C. PETRESCU, C. V. 310, cf. DA II_2. *Fantoma viciului lasciv aştepta în mijlocul iatacului ofranda dorinţelor ei poruncitoare.* KLOPŞTOCK, F. 256. *Cuvinte brutale... le şoptea cu intonaţii lascive.* COCEA, S. II, 277. *Lascivele dansuri orientale erau lăsate pe seama profesionistelor.* GANE, TR. V. II, 355. *Nea Nae este un obsedat de impulsii erotice, romancierul îl va depăşi în obsesii lascive.* CONSTANTINESCU, S. II, 308. *Un sentiment de suavitate şi protecţie pudică ce-i dădea scrupule de conştiinţă şi-l îndemna să sfărâme orice insinuaţie lascivă a imaginaţiei.* CĂLINESCU, O. I, 185. *Dragostea clasicului e senzuală, epocală, de speţă, romanticul se distinge printr-o iubire excesivă, lascivă şi „spirituală" sau prin ură bestială.* id. ib. XVI, 21, cf. VIANU, L. R., 407. *Picioarele nude şi grase, cupletele lascive şi figurile la trapez se împletesc... cu accentele belicoase ale imnului naţional.* RALEA, S. T. I, 311, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX, ŢOIU, Î. 50, DSR. *Fetele... reaminteau totuşi, prin câte un pas mai lasciv, şalvarii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 7/3, cf. D. ENC., NDN. ✧ (Adverbial) *Imaginaţia literară s-a văzut servită de cadâne lasciv.* ARGHEZI, S. XXXIV, 179.

– Pl.: *lascivi, -e.*

– Din fr. **lascif**, lat. **lascivus, -a, -um**.

LASCÍVIE s. f. (În dicţionarele din trecut) Lascivitate. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., 250, FROLLO, V. 303, LM.

– Din lat. **lascivia**, it. **lascivia**.

LASCIVITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este lasciv; însuşirea de a fi lasciv; înclinaţie spre erotism, spre plăcerile trupeşti; senzualism (1), senzualitate (1), voluptate, (învechit, rar) lascivie. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D. 250, COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, 109, SCRIBAN, D. *Uşoarele lascivităţi ale gândului aveau ceva idilic şi auster.* CĂLINESCU, O. I, 185. *Gesturile, care pentru alţii... ar fi putut fi interpretate ca lascivitate, concupiscenţă, afemeiere, pentru el erau mult mai simple şi nevinovate.* id. ib. 269. *Expresia lascivităţii dă acestor producţii un caracter plin de îndrăzneală, nu însă şi de adevărată poezie.* VIANU, L. R. 397. *Am simţit atunci, în frenezia dansatoarei de ocazie, în graţia, în lascivitatea dar şi în decenţa ei, geniul dansului.* RALEA, S. T. I, 350, cf. DM, DN. *Alte referinţe la eros configurează o temă nu mai puţin depărtată şi divergentă de lascivitatea în care i s-a reproşat că se complace.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 8/4, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC, NDN.

– Din fr. **lascivité**, lat. **lascivitas, -atis**.

LÁSCOV, -Ă adj. v. **lascav**.

LÁSCUV, -Ă adj. v. **lascav**.

LÁSER s. n. Dispozitiv pentru amplificarea sau generarea undelor electromagnetice din domeniul optic pe baza efectului de emisiune forţată a sistemelor atomice, care permite o concentrare de energie corespunzătoare unei temperaturi de zeci de mii de grade. Cf. LTR^2. *Laserul produce, în regim continuu sau de impulsuri, un fascicul luminos foarte intens, monocromatic, coerent şi direcţional.* DER. *Fasciculul intens emis de laser şi-a găsit... aplicaţii în prelucrarea metalelor, topirea unor materiale refractare.* SCÂNTEIA, 1964, nr. 6 426, cf. DN^2, L. ROM. 1966, 360. *Laserul este pentru mulţi dintre ei un cuvânt curent.* CINEMA, 1973, nr. 3, 43, cf. M. D. ENC., DEX. *Un dispozitiv pe bază de laser analizează în amănunţime compoziţia vinului.* SCÂNTEIA, 1981, nr. 12 097, D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Singure cuvintele lui Hristos au darul de a putea să topească... carapacea aceasta formidabilă. Atunci, instantaneu, irezistibilul laser dizolvă totul în calea sa şi răscoleşte miezul din carapace.* STEINHARDT, J. 202. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Fasciculul laser este folosit pentru măsurarea precisă a distanţelor mari.* DER. *Radiaţia laser şi-a găsit aplicaţii şi în medicină.* SCÂNTEIA, 1964, nr. 6 426. *Fascicolul laser înlocuieşte tradiţionalul ac.* ib. 1979, nr. 11 413.

– Pl.: *lasere* şi (rar, m.) *laseri.*

– Din engl. **laser**, fr. **laser**.

LASÉTĂ s. f. Şnur croşetat, îngust, drept sau rotund, din care se fac dantele. Cf. DEX, DN^3, L. ROM. 1987, 54, NDN. ✦ Obiect de decoraţie interioară lucrat cu acest şnur. Cf. DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lasete.*

– Din fr. **lacet**.

LASITÚDĂ s. f. v. **lasitudine**.

LASITÚDINĂ s. f. v. **lasitudine**.

LASITÚDINE s. f. (Învechit; astăzi livresc) **1.** Oboseală. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., BARONZI, I. C. II, 216/4, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DN, NDN.

2. Plictiseală însoţită de dezinteres, de descurajare. Cf. COSTINESCU, DN, NDN.

– Scris şi: *lassitudine.* ANTONESCU, D., LM. – Şi: **lasitúdină** (COSTINESCU), **lasitúdă** (NEGULICI; scris şi *lassitudă*, COSTINESCU) s. f.

– Din lat. **lassitudo, -inis**, fr. **lassitude**.

LASÓU s. n. Frânghie sau curea lungă, prevăzută la unul din capete cu un laţ, folosită în America pentru prinderea animalelor (sălbatice). Cf. ENC. ROM., MINERVA. *Zvârlea laţul ca un lasso.* ap. IORDAN, L. R. A. 480. *Încă o zvârlitură de lasso.* SADOVEANU, O. XIX, 318, cf. DN, M. D. ENC., DEX. *Lungi herghelii... Se lasă toate Prinse-n lassou.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr.1, 6/4. *Nu mă urmează de la distanţă Cu lasoul pregătit sub braţ.* ib. 1980, nr. 44, 6/2, cf. D. ENC., NDN.

– Scris şi: *lassou.* – Pl.: *lasouri.* – Şi: **lassó** s. n.

– Din fr. **lasso**, engl. **lasso**.

LASPATORIŢĂ s. f. (Regional) Sculul care a fost depănat pe răşchitor (Găneşti – Bereşti). Cf. COMAN, GL.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Et. nec.

LASSALLEÁN, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine lassalleanismului, care se referă la lassalleanism. Cf. DN^3, NDN.

2. S. m. şi f. Adept al lassalleanismului. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunţat: *-le-an.* – Pl.: *lassaleeni, -e.*
– Din fr. **lassaléen**.

LASSALLEANÍSM s. n. Curent specific mişcării muncitoreşti din Germania, teoretizat de Ferdinand Lassalle, apărut la mijlocul secolului al XIX-lea, care admitea posibilitatea trecerii paşnice de la capitalism la socialism şi propovăduia înlocuirea luptei revoluţionare prin lupta pentru vot universal şi prin activitate parlamentară. Cf. DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.
– Din fr. **lassalleanism**, germ. **Lassalleanismus**.

LASSÓ s. n. v. **lasou**.

LAST s. n. (Germanism învechit, rar) Unitate de măsură a capacităţii şi a greutăţii egală, în general, cu aproximativ două mii de kilograme. *Lastu de untdelemn are 11 salme.* MĂS. GR. 163/19. *Lastu care se împarte în 2 tone se socoteşte pentru grâne ca de 30 ectolitre adică 1890 oca.* ib. 204/14, cf. 109/15, 112/17, ANTONESCU, D.
– Pl.: *lasturi.*
– Din germ. **Last**.

LASTÁN s. m. v. **lăstun**.

LASTÁVIŢĂ s. f. v. **lăstaviţă**.

LÁSTEX s. n. Fir de cauciuc, de obicei îmbrăcat în fibre textile, care se foloseşte în industria confecţiilor. Cf. LTR[2], DER, DN[2], M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN. ✦ P. ext. Ţesătură sau obiect de îmbrăcăminte care conţine asemenea fire. Cf. DEX, NDN. ✦ Portjartier elastic. Cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *lastexuri.*
– Din fr. **lastex**.

LASTÍC s. n. (Învechit şi regional) Stofă de lână, foarte rezistentă, cu una dintre feţe lucioasă şi netedă ca a satinului. *Materiile de pantaloni... precum:... stof, lasting şi altele nenumite.* BULETIN, F. (1843), 22/24. *Şaliu de Englitera,... lastic şi camilot.* ib. 220[2]/38. *D-apoi de-acole... cheltuieli, nu şagă... pe mobili nouă cu lastic... pe trăsuri de cele cu fundu la pământ... pe straie cu fir la slugi.* ALECSANDRI, O. V, 443, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, TDRG. *Îşi strecura la bogasierii... din târg... lasticul, ibrişinurile.* CHIRIŢESCU, GR. 13. *Jupân Hagiul purta pe umeri o scurteică de lastic, galbenă, spălăcită, pătată de untdelemn şi picată cu ceară.* DELAVRANCEA, H. T. 6, cf. CADE, GR. S. VI, 332, DA II_2, SCRIBAN, D., SCL 1956, 272, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX, DN[3], NDN. ✦ (La pl.) Feluri, sorturi de lastic. Cf. DA II_2.
– Accentuat şi: *lástic.* TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM. – Pl.: *lasticuri.* – Şi: (regional) **lástrie** (TDRG, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET.), (învechit, rar) **lasting** (accentul necunoscut) s. n.
– Din fr. **lasting**, engl. **lasting**. Cf. rus. ластик.

LASTING s. n. v. **lastic**.

LÁSTRĂ s. f. (Învechit) Ţesătură fină de lână sau de mătase care se producea mai ales în Orient; p. ext. veşmânt făcut din această ţesătură. *1 dulamă de lastră verde cu pacea de samur, cu nasturii de mărgăritar* (începutul sec. XVII). ap. ODOBESCU, S. I, 421. *Săngif, de lastră albă* (a. 1673). IORGA, S. D. V, 487. *Poală de tratapod de lastră roşie* (a. 1681). ap. HEM 495. *Pentru o lastră şi un cort ce-a luat..., aceea i s-a venit mai mult* (a. 1693). IORGA, S. D. VII, 186. *Şi aşa au trimis doi comişei de la grajdurile paşii, îmbrăcaţi în haine de lastră.* N. COSTIN, L. 423, cf. 501. *Unii cerea cai buni,... alţii cerea ţigani, alţii bani, alţii lăstruri, alţii canavеţe, belacoasă, şi alte materii.* R. POPESCU, CM I, 529. *50 t[a]l[eri] o lastră* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 369. *1 sucnă lastru* (a. 1730). id. ib. VII, 191. *5 sucne, 2 de lastră, una de belacoasă* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. *1 rochie lastră verdi* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. *Hadâmbi îmbrăcaţi în lastre* (a. 1746). ap. TDRG. *1 dulama de lastră albă cu pana de samur* (a. 1754). ARHIVA, X, 258. *Celor mai mari boieri li să dăruia de către domn câte o lastră sau canavaţă cu fir şi un postav.* GHEORGACHI, CER. (1762), 296. *1 oghial de lastră* (a. 1765). IORGA, S. D. XI, 62. *Vartolomei ieromonahul au dat la sfânta mănăstire zloţi 12 şi o psaltire şi o strastie şi un epetrafiru de lastră* (a. 1777). CAT. MAN. I, 566, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Avea... Văştmânturi cu porfiră şi lastră.* id. Ţ. 122. *O, muză! în Parnas care câteodată În haină albă şi chivită cu lastră... Cânţi lui Amor.* id. T. v. 99. *Scaune verzi doao sute... Cu lastre acoperite.* BĂRAC, ap. GCR II, 176/31. *Îmbrăcată cu o dulamă sau tunică de lastră vişinie cu pacea de samur.* F (1872), 234. *Peste rochie, o bogată dulamă lungă de serasir înflorat sau de lastră verde ori roşie.* ib. (1877), 25, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU. *Stofele sunt orientale sau veneţiene...: lastră, uşoară şi grea, sarasir, şahmarand, canavaţ.* IORGA, C. I. I, 130, cf. TDRG. *Au mai gătit-o, după aşa dorinţă, cu rochia de lastră nărămzie pe care o purtase ca mireasă.* M. I. CARAGIALE, C. 77, cf. CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUŢII, III, 18, BARBU, PRINC. 19, cf. CIORĂNESCU, D. ET., DEX, SCL 1978, 646.
– Pl.: *lastre* şi (învechit, rar) *lăstruri.* – Şi: (învechit, rar) **lástru** s. n.
– Et. nec.

LÁSTRIC s. n. v. **lastic**.

LÁSTRU s. n. v. **lastră**.

LASTUIÁLĂ s. f. (Prin Olt.) Amânare, păsuire cu plata (unei datorii). Cf. CIAUŞANU, V.
– Pl.: *lăstuieli.*
– **Lăstui** + suf. *-eală*.

LASTÚN s. m. v. **lăstun**.

LASTÚRN s. m. v. **lăstun**.

LÁŞ, -Ă adj. (Şi substantivat) (Om) lipsit de curaj şi de sentimentul onoarei, poltron; (om) josnic, mişel, mârşav, ticălos. *Viţiosul totdauna este slab şi laş.* C. A. ROSETTI, N. I. 68. *Niciodată un om mândru... nu*

minte. Minte un laş şi un ticălos. id. ib. 83. *Cei răi sânt totdauna laşi.* BĂLCESCU, O. I, 133, cf. NEGULICI. *Mă crezi tu aşa de laş, încât să mă tem a merge la palat?* LĂZĂRESCU, S. 119/24. *Laşi ce-au stat ascunşi prin poduri Rup, sfâşie-n dinţii lor... Steagul falnic tricolor.* BOLLIAC, O. 205. *Armata... era în mare parte compusă din tâlhari de drumuri, laşi şi trădători.* FILIMON, O. I, 280, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Un bărbat este laş când insultă o femeie, fie cea mai crudă a sa inemică.* BARONZI, I. G. 221/18. *Moldova de-a ei soră fu silnic dezlipită; Să spuie fărdelegea acelui laş vizir, Unealtă de peire a domnului martir.* ALECSANDRI, POEZII, 339, cf. COSTINESCU, LM. *Oamenii cei mai laşi ce se pot afla cred că a face injustiţii este o probă de întrebuinţarea puterii.* MAIORESCU, CR. III, 170. *Nu sânt toţi laşi, mincinoşi, înşelători?* EMINESCU, S. P. 128. *Scrisoarea anonimă injurioasă este opera unui neputincios laş.* CARAGIALE, O. IV, 65. *Eu îl ştiam cine e Mişu, laş! şi n-are curaj.* id. ib. VI, 519. *Va să zică, cutezi să-mi spui că eşti un laş?* MACEDONSKI, O. III, 42. *Mă văzui în oglindă... şi mi se făcu scârbă de figura mea pălmuită ca de faţa unui laş.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 29. *E de prisos să mai spun că laşul nici n-a îndrăznit să-i constituie martori.* BACALBAŞA, M. T. 226. *Pe lângă pricinile vechi se mai adausese altele nouă care trebuiau să facă pe oameni şi mai ipocriţi, mai târâtori, mai laşi şi mai înjosiţi.* ARHIVA, I, 32, cf. DDRF. *Tot atât de laş pe cât era de crud, cade în genuchi înaintea răzbunătorilor, rugându-i să-l ierte.* XENOPOL, I. R. V, 56. *Viaţa-i datorie grea Şi laşii se-ngrozesc de ea.* COŞBUC, P. I, 151. *Laşi copii din taţi eroi?* id. ib. II, 265, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Oamenii sunt laşi,... oamenii sunt nişte ticăloşi, îndată ce îi copleşeşte belşugul.* AGÎRBICEANU, A. 78. *Suferinţele războiului i se părură firesti şi socotise laşi pe cei ce murmurau împotriva lor.* REBREANU, P. S. 75, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *În faţa ta sunt cel mai laş.* BACOVIA, O. 38. *Toţi care scriu aşa, sunt nişte laşi!* I. BOTEZ, ŞC. 105, cf. DA II_2. *O s-o întâlnim iar, ş-ai să fii destul de laş ca să-i faci din nou curte.* SADOVEANU, O. VII, 265, cf. III, 340. *Laşul! fuge... îl insult şi nu răspunde.* BART, E. 247. *Dictatura e forma de guvernământ a laşilor.* DAN, U. 131, cf. SCRIBAN, D. *Minte! Aţi văzut ce laş e?* KIRIŢESCU, G. 75. *Toţi suntem laşi şi ne văietăm de destine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 310. *Mitică... este... îmbâcsit de prejudecăţi, timorat, umil, laş şi conformist.* CONSTANTINESCU, S. II, 36. *Laşii s-au deghizat în bărbaţi şi eroi.* ARGHEZI, P. T. 88. *Ex-ministrul era infatuat, dar nu laş. Placiditatea lui naturală, mândria înnăscută îl împiedicau să dea semne de frică.* CĂLINESCU, B. I. 601, cf. id. I. 46, 86. *Se ştie laş şi toată confesiunea e un elogiu al laşităţii.* PERPESSICIUS, M. I, 231, cf. VIANU, L. U. 98. *Trebuie ca acest laş să plătească neapărat cu viaţa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 21. *Paul e omul fricos, slab, laş.* RALEA, S. T. II, 112. *Să nu le dea în gând să se spânzure... Sunt prea laşi ca să încerce.* STANCU, R. A. II, 288. *E prea şireată şi prea laşă ca să vrea să descopere totul.* VINEA, L. II, 59. *Eu nu sunt nici hoţ, nici duşman. Sunt doar un slab şi... oarecum laş. M-a depăşit viaţa.* H. LOVINESCU, T. 338, cf. DL. *În fond eşti un laş, incapabil să recunoşti o greşeală de care nici măcar nu eşti vinovat.* PREDA, R. 240. *E un fel de egoism care te face laş până la urmă.* T. POPOVICI, S. 279. *Nu-i vom ierta pe cei răi şi cei laşi.* LABIŞ, P. 436, cf. DM. *Ar fi trebuit să plece, dar mai aveau încă de sporovăit şi nu putea să-i lase, l-ar fi crezut fricos şi laş.* BARBU, Ş. N. II, 123, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Face figura unui laş.* BĂNULESCU, C. M. 239, cf. IST. T. II, 131. *Eşti un laş şi un mincinos, eşti un individ foarte periculos!* BREBAN, A. 257. *Există desigur şi în India oameni răi şi oameni laşi care n-au curajul să-şi traducă bunătatea, iubirea de oameni, în acţiuni riscate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 111, 24/2, cf. M. D. ENC. *Specimenul din faţa noastră e un mare laş, altfel nu-i prost.* D. R. POPESCU, I. Ş. 32., cf. DEX, DSR. *Laş şi cinic, dar învingător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 6, 17/2, cf. D. ENC., NDN. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Aide soartă ne-mpăcată, scoală-te din nou la luptă... Ia pumnalul laş dar sigur, dacă sabia ţi-e ruptă.* MACEDONSKI, O. I, 97. ✧ (Adverbial) *Speranţele ei,... de atâtea ori laş înşelate, încep a se realiza una câte una* (a. 1861). PLR I, 190. *Şi-aşa batjocorind-o, cum n-a putut mai laş, Tiranul a purtat-o de-a lungul prin oraş.* COŞBUC, P. II, 179. ✦ (Despre sentimentele, acţiunile, manifestările etc. oamenilor) Care trădează, exprimă lipsă de curaj şi de sentimentul onoarei. *A trebuit, dar, să îmbrăţişez şi eu această carieră, cea mai laşă..., pentru ca să intru în secretele vieţii contelui.* LĂZĂRESCU, S. 15/21. *Eu care în Bucureşti am fost victima unui atac laş... nu pot să încuviinţez asemenea lucruri.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 608. *Îşi rumega încet ura pentru acest om, a cărui răzbunare laşă s-ascundea sub umbra unui devotament la cauza regală.* BARONZI, I. G. 599/21. *Ar fi... mai puţin ridiculă... o laşă abdicare decât exercitarea tenace a unei deplorabile, covârşitoare suveranităţi.* CARAGIALE, O. III, 122. *Acei care, după fiecare decepţie, dau vina pe lume şi se împacă cu această mângâiere laşă, nu pot trage niciun folos intelectual din câte nenorociri păţesc.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 227. *Lucrul cel mai laş în lume E un bărbat tânguitor.* COŞBUC, P. I, 194. *Ne pândeşte... scepticismul şi numai o gândire laşă face totul pentru a ocoli lupta, poate fatală, cu îndoiala.* CONV. LIT. LXVII, 67. *O tăcere laşă şi dureroasă peste care trecu freamătul îngerului purtător de moarte se făcu în tranşee.* BRĂESCU, V. 80. *O laşă slăbiciune îi paralizase mişcările.* BART, E. 56. *Nu s-a mulţumit să-şi părăsească în chip laş şi trădător armata.* OŢETEA, T. V. 308. *Chiar dacă nu era decât o fată uşuratică, nu se cădea să fugă în chipul acela laş.* CĂLINESCU, O. IV, 18. *Printre personajele lui Ibsen există mai multe care... par mai degrabă dominate de fantezia înşelătoare şi laşă.* VIANU, L. U. 97. *Sinteza, procedeu subtil şi laş, lăsat moştenire de elenism înseamnă asimilarea în rate a noutăţii.* RALEA, S. T. III, 21. *O politică laşă, de jivine târâtoare, costă orice popor mai scump, şi în bani şi în vieţi omeneşti, decât o politică de rezistenţă în clipele potrivite.* CAMIL PETRESCU, O. II, 620. *Pricepând că n-are să scape lesne de dânsul, îl copleşi o laşă deznădejde.* C. PETRESCU, A. R. 17, cf. DL. *Violenţa... animalică şi laşă... era opera lui, nu a vinului.* PREDA, M. S. 31. *Chinuit de sentimentul unei vinovăţii laşe şi egoiste, îşi desfăcu cu degete nervoase gulerul.* T. POPOVICI, S. 239, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Absurdă trudă, amăgire laşă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979,

nr. 3, 5/1. *Soluţia descărcării prin insulte în autobuz e meschină şi e şi laşă pentru că-i fără risc.* STEINHARDT, J. 193, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *laşi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **lâce** adj. invar. NEGULICI.

– Din fr. **lâche**.

LÁŞCĂ s. f. (Ban., Transilv., Maram., prin Bucov. şi prin Mold.; la pl. sau la sg. cu sens colectiv) Tăiţei. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *O tablă de locşă, o ploscă* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 228, cf. DR. IV, 1 081, CADE 690, 723, DA II_2, 108, 234, SCL 1962, 89, CIORĂNESCU, D. ET. 4 674, 4 717, TAMÁS, ET. WEB., DSR, H XVII 49, XVIII 35. *Locşe cu lapte.* ib. XVIII 104, cf. VICIU, GL. 115. *Facă laşte domnilor.* ŞEZ. XIX, 108. *Ce-ai făcut, mamă, d'e cină? – Laşt'e-n dzamă d'e găină.* T. PAPAHAGI, M. 93, cf. 223. *Tablă pintru sušit locşă.* GREGORIAN, CL. 47. *Laşca tot locşă ie.* id. ib. 48, cf. 20, 59, COMAN, GL. 46. *Eu fac nişte loşti în leveşe.* CV 1950, nr. 4, 35, cf. ib. 1951, nr. 9–10, 44, CHEST. VIII 7/2, 5, 17, 8/2, 9/15. *Furcuţă de mâncat lăşti.* ALR I 1 999/343, cf. ALR II 3 988/95, ib. 4 034/95, 130, 172, 219, 228, 260, 279, 284, 346, 349. *Tablă d'ĕ făcut láşt'e.* ALR SN IV h 1 053/353, cf. ib. h 1 053/105, ib. h 1 076. *Turtă d'ă laşte.* ib. h 1 080/353, cf. ALRM SN III h 882, S. C. ŞT. (IAŞI), 1958, 175, A III 2, III 13, 17, com. din MORĂRENI – TOPLIŢA, LEXIC REG. 66, 71, MAT. DIALECT. I, 260, TEAHA, C. N. 125, 250. *Socăcişe, ce-aţi lucrat, Laştele nu le-aţi sărat.* FOLC. TRANSILV. I, 246, cf. ALR – M II h 305, ib. IV MN 291, 762/234, NALR – B II h 249, ib. h 252/91, 93, NALR – MB II h 189/461, 493. ✦ (Prin Ban; la pl.; în formele *lacşe, loacşe*) Găluşte (din aluat), v. g ă l u ş c ă . Cf. CADE., L. COSTIN, GR. BĂN. 127. ✦ (Transilv.; la pl.; în forma *laşte*) Colţunaşi, v. c o l ţ u n a ş . Cf. ALRM SN III h 883, L. ROM. 1975, 72.

– Pl.: *laşte* şi *lăşti.* – Şi: **lácşă** (ANON. CAR., CADE, TAMÁS, ET. WB 491; pl. *lacşe*, CADE, CIORĂNESCU, D. ET., L. COSTIN, GR. BĂN. 127), **lócşă** (pl. *locşe*), **loáşcă** (BUDAI-DELEANU, LEX.), s. f., **loácşe** (L. COSTIN, GR. BĂN. 127), **lóşte** (TAMÁS, ET. WB. 491, MAT. DIALECT. I, 260), **loşti** s. f. pl.

– Din magh. **laska** (dial. *laksa*).

LAŞETÁTE s. f. v. **laşitate**.

LAŞITÁTE s. f. **1.** Faptul de a fi laş; atitudine, comportare de om laş. *A fost lipsa de iubire sau laşitatea mea?* C. A. ROSETTI, N. I. 51. *Răutatea e o flacitate, o laşitate, o neputinţă, în loc de a fi o furie, un esces de energie.* LAURIAN, F. 188/6. *Unii din istoriografii noştri... au osândit pe boieri, învinovăţindu-i de laşetate, căci nu s-au unit cu domnul împotriva Porţii.* BĂLCESCU, O. I, 129. *Magnaţii şi nobilii căută atunci să capete o răsplată a laşetăţii lor.* id. ib. III, 175, cf. NEGULICI. *Cel puţin să nu le facem a se mira de laşitatea noastră: să ne ridicăm fruntea din pulbere, să scuturăm jugul fără întârziere* (a. 1851). PLR I, 143. *Curagiul şi laşitatea, fermitatea şi infirmitatea sânt forme ale voinţei.* ZALOMIT, E. F. 35/15. *Mergi, umbra laşităţii, la locul de mustrare!* BOLLIAC, O 190. *Voind... să afle până unde ajunsese laşitatea lui Păturică, se adresă iarăşi către slugă.* FILIMON, O. I, 249. *Sub masca ipocriziei şi a laşetăţii, comiseră rele.* id. ib. II, 123, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cunoşteam laşitatea lor.* LĂCUSTEANU, A. 130. *Decât cu laşitate să linguşesc pigmeii, Umbla-voi rupt mai bine.* CONTEMPORANUL, I, 191. *Au intrat corupţia şi laşitatea în clasele vechii societăţi româneşti.* EMINESCU, S. P. 128. *Laşitatea a înlocuit curajul, minciuna, adevărul.* id. O. IX, 224. *Forţa brutală... o deţii prin laşitatea acelora cari rabdă ofensa şi provocarea ta.* CARAGIALE, O. VII, 256. *O frică de bestie, o păcătoasă laşitate îl goneşte din întunericul, din atmosfera aceasta a crimei.* VLAHUŢĂ, D. 153, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Prinseră... a-i învinui... de laşitate sau chiar de conivenţă cu înşişi adversarii.* SBIERA, F. S. 338. *Cu laşitatea binevoitoare a trebuinţei de fericire, ea îngăduia pe nevastă.* D. ZAMFIRESCU, A. 6, cf. ALEXI, W. *După cum purtăm în sufletele noastre simţeminte înalte, eroice, tot astfel se ascunde destulă laşitate în fiecare din noi.* AGÎRBICEANU, A. 332. *I-a părăsit laşitatea ultimă, aceea cu care ne apărăm viaţa.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 183. *Nu făcea aceasta din laşitate, slăbiciune sau prostie, ci numai din cauza lenii lui interioare, a sărăciei lui sufleteşti.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 23, cf. RESMERIŢĂ, D. *Stăruinţa şi curajul acestui erou român trebuia să se sfarme în chipul cel mai nenorocit, în urma trădării şi a laşităţii multora, chiar din neamul său.* N. A. BOGDAN, C. M. 98, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Numai laşitatea scormoneşte după argumente şi considerente care s-o justifice.* REBREANU, R. II, 188. *E ora când cade gândul amar Tăcere... e ora laşităţii.* BACOVIA, O. 131. *Laşitate, simplă dorinţă de a-ţi simplifica existenţa, teama să nu pari poltron... m-a împiedicat să-i spun ceea ce ştiam lui Ladima.* CAMIL PETRESCU, P. 181, cf. DA II_2. *Încălziţi de emoţie, împrieteniţi prin laşitatea tainică... zâmbeam fericiţi că scăpasem teferi.* BRĂESCU, A. 7. *Dispreţuia duplicitatea noastră orientală, făcută mai mult din laşitate.* COCEA, S. II, 28. *Am lăsat în pace surâsul proprietarului, ca şi cum aş fi fost complice cu el. Nu e aceasta o laşitate pe care voi repeta-o mai târziu umilind pe Fetiţa?* HOLBAN, O. I, 252. *Auzisem... de ofiţeri superiori care, cum se ivise spectrul holerei, se izolaseră de trupă c-o laşitate şi c-un egoism ruşinos.* SADOVEANU, O. XXI, 16. *Nu se însurase – mărturisea el – din cauza laşităţii.* BART, E. 171. *N-am vrut să dau tineretului o pildă de acea laşitate ce se cheamă uitarea.* D. GUSTI, P. A. 64, cf. SCRIBAN, D. *Zâmbetul laşităţii i se aşează pe buze, murdărindu-i figura.* VIANU, A. P. 383. *Brânzovenescu..., confident al laşităţii lui Farfuride, exprimă multiplicitatea tipului politic de duzină.* CONSTANTINESCU, S. II, 136. *Pornirea de laşitate a acestui tineret mi se spune că a făcut la Ministerul de Război o impresie, negreşit, penibilă.* ARGHEZI, S. XXXIV, 27. *Nu putea suporta urâtul vieţii în faţă, îl ocolea cu laşitate.* CĂLINESCU, S. 688, cf. id. B. I. 293. *Toată confesiunea e un elogiu al laşităţii.* PERPESSICIUS, M. I, 231. *Sunt împrejurări când laşitatea ţi-o interpretezi ca tărie de caracter: când te reţine de la o faptă rea.* BLAGA, Z. 19. *A fi nobil însemnează a fi opusul unor defecte ca laşitatea, frica, linguşirea, umilinţa, minciuna.* RALEA, S. T. II, 227. *Toate acestea... sunt frământările bolnave ale nehotărârii şi ale laşităţii.* VINEA, L. II, 265, cf. 15.

Singura libertate a omului este să aleagă. Între bine şi rău. Ştii ce înseamnă a trece dincolo? – Curaj. – Nu, laşitate. H. LOVINESCU, T. 31. *Să strige ar fi fost semn de laşitate.* TUDORAN, P. 373, cf. DL. *Sunt... un ins manevrabil pe fondul general de laşitate umană.* PREDA, C. I. P. II, 257. *Nu, cinstea este-o vorbă fără rost În laşitate dacă-i toropită.* LABIŞ, P. 243, cf. DM, CONTRIBUŢII III, 160. *Ştia din experienţă că în astfel de momente laşitatea tuturor creşte şi că a te lăsa descoperit era egal cu moartea.* BARBU, Ş. N. II, 7, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Se înfurie... în aceeaşi clipă pe propria sa laşitate.* BREBAN, A. 53, cf. M. D. ENC. *Se duce dracului şi frica... şi laşitatea, şi singurătatea.* D. R. POPESCU, I. Ş. 151, cf. DEX. *Simţea în el un amestec ciudat de laşitate, curaj şi curiozitate bolnavă.* ŢOIU, Î. 41. *Posibilitatea unei rapide ascensiuni stârneşte arivismul, corupţia, laşitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 4/3, cf. DSR. *Europeanul e aproape incapabil de sinucidere: dovadă de laşitate. Asiaticul e mai detaşat.* STEINHARDT, J. 139, cf. D. ENC., NDN.

2. Faptă care denotă laşitate (**1**). *Orice fraudă (înşelătorie) este o laşitate (mârşăvie).* FIS. 38/20. *Comisese toate laşităţile şi crimele cele mai îngrozitoare, numai ca să ajungă la mărire.* FILIMON, O. I, 295, cf. PROT. – POP. N. D. *Asoţiatul lui Dismer era atât de delicat, atât de nesupărător, încât, vrând cineva să-l insulte sau să-l provoace ar fi fost o laşitate.* BARONZI, I. G. 182/7. *Te-aş crede mai mult capabilă d-a avea douăzeci de amanţi decât a comite o asemenea laşitate.* id. M. IV, 550/17. *Domnilor!... Vă puneţi trei în contra unuia... E o laşitate!* ALECSANDRI, O. V, 757, cf. COSTINESCU. *Temându-ne de vreo laşitate din partea acestui om, ne ascunserăm în cabinetul cela de unde am auzit toate.* BOLINTINEANU, O. 399. *Acest om e capace de toate laşităţile.* LM. *Laşitate în acte, obrăznicie în cuvinte: iată deviza guvernului actual, pe care viitorimea i-o va lipi pe frunte.* EMINESCU, O. XIII, 320. *Noi să stăm cu mâinile în sân şi să ne inventăm o a zecea muză ad-hoc? Ar fi o laşitate din parte-ne!* CARAGIALE, O. III, 28. *Laşitatea asta ar însemna trădare naţională, ar însemna să-şi dea singur certificat de renegat!* REBREANU, I. 277. *Nu trăim decât din compromisuri şi laşităţi.* DR. II, 562, cf. ŞĂINEANU, D. U. *M-ai făcut să săvârşesc laşităţi. Am stat într-un birou când alţii mureau în gropi.* C. PETRESCU, Î. II, 92, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Amintirea unor laşităţi de atunci îi înnegri sufletul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 35, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Ajungeau slugile acestui sistem de amânări şi de laşităţi şi de dezvinovăţiri.* D. R. POPESCU, I. Ş. 202, cf. DEX, DN^3, NDN.

– Pl.: (**2**) *laşităţi.* – Şi: (învechit) **laşetáte**, (învechit, rar) **lacetáte** (NEGULICI) s. f.

– **Laş** + suf. *-itate* (după fr. *lâcheté*).

LÁŞPANIŢĂ s. f. (Prin Mold.) Bucată (mare) din ceva, mai ales dintr-un aliment etc. Cf. DA II_2, SCRIBAN, D. 757, I. CR. V, 152.

– Pl.: *laşpaniţe.*

– Et. nec.

LÁŞTINĂ s. f. (Olt.) Seamă, socoteală. LEXIC REG. 37. ◇ E x p r. **A-şi da laştina** (cu cineva) = a se răfui, a se certa cu cineva. Cf. DA II_2, CIAUŞANU, GL.

– Pl.:?

– Et. nec.

LÁŞŢUG s. n. (Germanism învechit, regional) Tren de marfă (Pârteştii de Jos – Cajvana). Cf. L. ROM. 1963, 153, 155, ib. 1965, 332.

– Pl.: *laşţuguri.*

– Din germ. **Lastzug.**

LAT, -Ă adj., s. m., s. f. **I.** Adj. **1.** (În opoziţie cu î n g u s t, s t r â m t **1)** A cărui întindere în sens transversal este mare în raport cu dimensiunile obişnuite; care are o lăţime (**I 1**) mare. V. l a r g (**I 2**). *Aş-au fost de lat* [podul de piatră] *că au putut îmbla 2 care alăturea* (cca 1660–1680). GCR I, 176/30. *Şi tu, Iordan, cu apa lată, Ce te-ntorsăş de ţ-ai făcut spaimă?* DOSOFTEI, O. I, 261. *Numele D[o]mnului mare iaste voao, locul voao va fi râuri şi iazurile late şi largi.* BIBLIA (1688), $472^2/40$. *La mână căzând, într-o ogradă încongiurată cu apă lată îl vom închide.* CANTEMIR, I. I. I, 223, cf. ANON. CAR. *Drumul este lat, dupre cum să cade.* CATON, $82^r/20$. *Arburii carii au frunze late..., în climatul nostru, preste iarnă, nu-şi ţin frunzele.* ŞINCAI, în ŞA I, 657. *Pune-le întru o tavă lată deasupra cărbunilor.* GRECU, P. 312. *Sosiră... Lingurarii... De-a brâuri purtând neşte bărzi late Ce toate soiuri de lemne taie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 94, cf. id. LEX. *Uliţile iarăş frumoase, căci sânt foarte late.* GOLESCU, Î. 11, cf. LB. *O scoarţă purpurie în late vergi florate.* HELIADE, O. I, 220, cf. I. GOLESCU, C. *Romulus luă pavăza lor cea lată şi lăsă p-a sa ce era mică.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 6/22. *Înainte este luncă frumoasă care ţine până în căpătâiul bălţii, care baltă este mare, lată.* ARHIVA R. II, 57/4. *Stringe pântecele cu o pânză lată.* CORNEA, E. I, 57/23, cf. ISER. *Să se poată face brazda când mai lată, când mai îngustă.* LITINSCHI, M. 27/27. *Se încinse... cu o curea lată.* NEGRUZZI, S. I, 23, cf. POLIZU. *Iarba moale şi lată... este mai folositoare vacilor.* I. IONESCU, B. C. 204/12, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, v. 302. *Dismer strânse în mâna sa dreaptă latul său pumnal.* BARONZI, I. G. 534/22. *Românii... Cară tunuri, în şanţuri le împing Şi fac podişuri late.* ALECSANDRI, POEZII, 223, cf. LM. *Fericiţii se suie cu grăbire pe scările late de marmură.* CONTEMPORANUL, I, 398. *Avea o hlamidă... încinsă d-a curmezişul, pe sub supţiori, cu un lat brâu sau omofor.* ODOBESCU, S. I, 133. *Fluviul lat se adâncea în păduri întunecate.* EMINESCU, O. VII, 106. *Acum însă nu era vară, ci primăvară, şi Murăşul era lat, foarte lat.* SLAVICI, O. II, 11. *Gheneralu are un galon lat, unul subţire şi o tresă.* BACALBAŞA, M. T. 85, cf. DDRF. *Laviţa nu este altceva decât un pat compus numai dintr-o scândură lată.* MANOLESCU, I. 41, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Mi se punea P-o laviţă lată.* COŞBUC, P. II, 155. *Am sosit la o vale lată.* SBIERA, F. S. 15. *Pârtia de lumină zvârlită pe ele de lună părea o vărgătură lată de aur, ţesută într-o pânză uriaşă.* SANDU-ALDEA, D. N. 57, cf. ALEXI, W, cf. TDRG. *Dacă bucata este prea lată, prăşitorii se aşază în curmeziş la intervale egale între dânşii.* PAMFILE, A. R. 80. *Atât portul bărbătesc cât şi cel femeiesc... postulează... întrebuinţarea cingătorilor înguste ori late.* PÂRVAN, G. 531. *Sui încet pe o cărare lină, printre porumbişti care*

mai late, care mai înguste. REBREANU, I. 47, cf. RESMERIȚĂ, D. *În ce privește trecerile peste râuri sau ape diferite, lucrul se făcea cele mai adeseori prin vaduri late, dar nu prea adânci.* N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. CADE. *Pașii se îndreaptă în lata uliță a Rădășănilor.* LOVINESCU, M. 22, cf. DA II_2. *O încolăcea o lată cordea de păduri de salcâm.* VOICULESCU, P. II, 232. *Focul se aprinse și vărsă o dungă lată de lumină în tufișuri.* SADOVEANU, O. I, 192. *Două chingi late trecute ușor pe sub burtă și... vaca cea îndărătnică pierdu pământul de sub picioare.* BART, S. M. 93. *Avea... peste rochie... un șorț lat.* MOROIANU, S. 10, cf. SCRIBAN, D. *Îi arătase... suluri de dantelă lată și îngustă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 226. *Marginile penelor deschise sunt foarte late.* DOMBROWSKI, P. 131. *Apa care țâșnește rece din izvoare,... străbate în puțuri, în șanțuri..., în albiile late și molcome ale fluviilor.* CĂLINESCU, O. IX, 27. *Nu-l cunoștea destul de bine pe negustorul cu un șerpar lat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. *Zăpada întărită de ger scârțâia... sub tălpigile late și lucioase ale săniilor.* STANCU, R. A. IV, 66. *Larg și lat se opun împreună lui îngust și strâmt.* GRAUR, F. L. 131. *Purta... o curea lată.* TUDORAN, P. 10, cf. DL. *Trotuarul foarte lat... era... plin de astfel de grupuri.* PREDA, R. 144. *O masă... era plină de alte cărți..., late și groase, pesemne manuale sau tratate de specialitate.* id. M. S. 19, cf. DM. *Coroana lată și turtită, cu ramuri șerpuitoare.* FLORA, R. P. R. V, 249. *Armele cele mai caracteristice sunt uriașele săbii late de bronz, cu două tăișuri.* PANAITESCU, C. R. 32. *Purta o pălărie cu boruri late.* BĂNULESCU, C. M. 327. *Acoperișul cădea cu o streașină lată.* N. MANOLESCU, A. N. I, 250, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1986, 312. *Camera era străbătută în diagonală de o rază lată de lumină, venită de foarte sus.* CĂRTĂRESCU, N. 59. *Și-mi fă iute-o turtă lată, Să nu-ncapă pe lopată.* ALECSANDRI, P. P. 310. *Te las naibei, sapă lată, Și iau pușcă ferecată.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 285. *De cine mi-i mie drag E departe depărtat Cu oile-n dealu lat.* MÂNDRESCU, L. P. 51. *De-i trece văile late, Nu ț-a hi dor nici de-un frate.* ȚIPLEA, P. P. 14. *Făcu o săgeată lată.* PĂSCULESCU, L. P. 32. *Dunărice, apă lată, Ce zii așa tâlburată?* T. PAPAHAGI, M. 6. *Trifoieș cu frunza lată.* GR. S. II, 307. *Ș-am trecut p-o punce lată.* MAT. DIALECT. I, 105. *Pita cât e de lată El o-mbucă totodată.* BALADE, II, 10. *Cine-o făcut scândura, Ce n-o făcut-o mai lată Să încapă doi odată.* FOLC. TRANSILV. III, 176. *Scoase-o tărâță lată, După făina ceailaltă.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 109, cf. ALR – M III h 627, ib. h 999, ib. h 1 000, ALR – B III h 500. ✧ (Adverbial) *Rectricele medii... sunt tivite lat, brun-cenușii.* DOMBROWSKI, P. 182. *Frunze lat elipsoidale... ușor turtite lateral.* FLORA R. P. R. VI, 486. ✧ (În proverbe și zicători) *Muierea bărbată Scoate pânză foarte lată.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 295. *Nu e nebun cel ce mănâncă noaă pite late, ci cel ce i le dă.* ZANNE, P. IV, 80. *C-o fi* (sau *ba e*) *lungă, c-o fi* (sau *ba e*) *lată, pân-ți-o lasă negrăpată,* se spune despre cel ce lungește sau amână lucrul de azi pe mâine. Cf. UDRESCU, GL. ✧ (În ghicitori) *Mama lată și tata gros, Cântă-n fluieraș frumos* (Coșul și fumul). GOROVEI, C. 107. *Mama lată, Tata gros, Nenea-Iancu hărțăgos* (Vatra, burca și spuza, focul). PAMFILE, C. 35. *Mama lungă, tata lată, Soră-mea îmbârligată, Frate-meu, nebunul satului, Șede la masa împăratului* (Via). PASCU, C. 31. *Lat și codălat, saltă pe roșia și bagă pe neteda* (Cârpătorul, pânea și țăstul; cuptoriul). id. ib. 72. ✧ Fig. *Hameleonul... izbândirea visului nedând și cârpind în scurte cuvinte, lungi și late vicleșuguri acoperiia.* CANTEMIR, I. I. II, 86. ✧ (Popular; precedat de adverbul „mai" capătă valoare de superlativ absolut) *Mă duc, maică, să mă-nec, Unde-a fi tăul mai lat, C-am rămas neînsurat.* MARIAN, NU. 94. *Mă duc, maică, să mă-nec... Unde-a fi valea mai lată, C-am rămas nemăritată.* id. ib. 95, cf. PAMFILE, C. Ț. 261, ZANNE, P. IV, 692. ✧ (În corelație cu „lung" sau (și) „mare") *Camera nu a voit să țină seamă de acele dovezi sprijinite cu cărți foarte groase și de... format lung și lat.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 450. *Era un pat lung și lat așternut cu rogojine.* SION, P. 73. *Câmpul lung și lat albește Ca un strat de mărgărint.* ALECSANDRI, POEZII, 356. *S-arunc-asupra noastră... Cu săbii lungi și late.* CARAGIALE, O. VI, 309. *Prin ochi îi trece... un fulger lat și mare.* MACEDONSKI, O. I, 259. *Bărăganul este un pustiu lat și lung ce se întinde în județul Ialomița.* ARHIVA, I, 203. *Pădurea era mare, lungă și lată.* VISSARION, B. 165. *A tras din teacă de la brâu un cuțit mare și lat ca un iatagan.* VOICULESCU, P. II, 277. *Atelierul... era... ocupat de enorme bârne de lemn vechi, late și lungi.* OPRESCU, S. 129. *Trei vagoane mari și late dacă potu să încarcu – și-așa încă e prea mult.* TUDORAN, P. 9. *S-a pornit Pe drum lung și lat Și nu s-a-nturnat.* MARIAN, Î. 444. *Am o pânză lungă, lată... Numai prin cuțit tăiată.* PĂSCULESCU, L. P. 79. *Cât e lumea lungă, lată, Ca robia nu-i spurcată.* BALADE, II, 220. ✧ *Calea lată* = (în limbajul bisericesc) drumul spre iad; calea (sau, rar, poarta) cea largă. V. larg (**I 2**). *Poarta cea largă și calea lată duce în pierire.* N. TEST. 1648 9^v/8, cf. CIPARIU, O. I, 332/33. *Fier lat* sau *fierul cel (ăl) lat, lat-fierul* = brăzdar. *Brazda pe care lat-ferul al plugului o să o răstoarne.* BREZOIANU, A. 34/21. *Plazul... îmbucă partea dinapoi a lat-ferului... Acesta este un fel de fer mare de lance.* id. ib. 52/10. *Potrivirea fierului celui lat se face tot după cumpăneala întrebuințată la rariște.* I. IONESCU, B. C. 481/7, cf. DAMÉ, T. 35. *Brăzdarul, numit și fierul cel lat, fierul cel mare sau fierul de plug, taie brazda pe dedesupt, înlesnind cormanei ca să o răstoarne cu ușurință.* PAMFILE, A. R. 42. *Din grindei prin capul de jos al coarnelor și prin zbârță se leagă plasul, în vârful căruia se află feru-lat.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR I 891/283, ALR – M III h 841, ib. h 843. *Vorbă* (sau învechit, rar, *limbă*) *lată* = vorbire tărăgănată (**2**), lentă, molcomă (**1**). *Măcară că în limbă lată și la voroavă neîncetată ieste, însă ce și pentru ce, așe mult ritorisește, nici ea nu știe.* CANTEMIR, I. I. I, 85. *O vorbă lată și deslușită care te încălzește și-ți place ca un cântec frumos.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *De la o vreme, parcă-i suna în urechi vorba lată a lui domn sergent major la teorie: „Ca consemn general, onorul".* MIRONESCU, S. A. 69. *Licheurul acesta de mine este făcut! zicea el cu vorba-i lată, plină de dulceață.* SADOVEANU, O. III, 392. *Vorbe late* = vorbe mari v. mare (**VI 1**). Cf. LM. *Bătrânii noștri erau oameni cuminți, ei spuneau simplu, fără înconjur și fără vorbe late ceea ce știau și simțeau într-adevăr.* EMINESCU, O. X, 14. *Cu vorbe late în loc de știință și raționament,...*

nu se regenerează şi nu se-ntăreşte o naţie. id. O. XI, 348. *Tot calabalâcul de vorbe late... a umplut de cincizeci de ani capetele seci.* CARAGIALE, O. V, 123, cf. DDRF. *Hei, Telemah tu cel cu vorbe late Şi ne-nfrânat la fire, ce spui dăhii Ca să ne faci de râs şi de ocară?* MURNU, O. 20, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Aceleaşi banale vorbe late, pe care femeia le repetă ca un papagal când vrea să iasă din jugul căsniciei.* BART, E. 229, cf. SCRIBAN, D. *Pe vremea lui Topîrceanu, aceste vorbe late nu aveau curs, dar poetul practica, în felul lui, metoda de a dezumfla iluziile cu acul ironiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 5/1. *Este pofta nebună de a poseda sufletul altuia, ca pe o marfă, ca pe o jucărie. Totul camuflat, sub vorbe late, ca: protecţie, ajutorare.* ib. 1979, nr. 13, 17/2, cf. ZANNE, P. II, 835. ✧ Loc. adv. (Învechit) **În sens lat** = în general, în ansamblu; de regulă. *Nutreţ (nutrimentum), în sens lat, se numeşte toată materia.* ANTROP. 39/15. *Prin formarea cuvintelor (în sens mai lat) se înţelege naşterea, dezvoltarea şi cultura limbei.* BĂLĂŞESCU, GR. 132/24. *Nainte o societate birocratico-militară, astăzi comerciale în sensul cel mai lat.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 166. ✧ Expr. **Mare şi lat** = atâta tot; nu mare lucru. Cf. SCRIBAN, D. *Când invitase pe ofiţerii atraşi de armata cea nouă să se înscrie, ministerul n-a primit, mari şi late, decât cinci răspunsuri.* ARGHEZI, S. XXXIV, 27. *Eu nu am vrut să mă înjure oamenii, şi ca rezultat mi-au venit, mari şi laţi, opt copii la clasa mea.* PREDA, M. 309. *Se aştepta ca tânărul Henţia să-i prezinte o lungă expunere compusă metodic... Când colo, avea în mâini cinci file mari şi late.* I. GHEŢIE, B. I, 330. **A spune vorbe (mari şi) late** = a spune cuvinte pompoase, dar fără miez; a ţine cuvântări emfatice, lipsite de idei. *V-am adunat pentru ca să vă spun vorbe mari şi late, cum n-aţi mai auzit de când trăiţi.* ALECSANDRI, T. I, 259, cf. DL, DM, DEX. (Eliptic) *Ministrul de interne... le taie mari şi late în cele mai mici şi mai înguste împrejurări.* CARAGIALE, O. V, 121. (Fam.) **A (o) face lată (rău** sau **de tot)** = **a)** a chefui, a petrece straşnic. *Nu te apuca pe acolo iar de petreceri;... nu le face prea late pân' la ziuă, după obiceiul d-tale.* CARAGIALE, O. IV, 241. *Iar s-o fi apucat de zaiafeturi... Prea le face late şi o să se ducă, mă-nţelegi, dracului.* BACALBAŞA, M. T. 185. *Nu mai e ce-a fost odată, Când c-un franc o făceam lată.* IZV. XIII, 332, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Să ştii că noaptea asta o fac lată. Am un chef de petrecere... O să dansez.* KIRIŢESCU, G. 139. *Dar eşti verde la faţă, amice. Ai făcut-o lată iar.* VINEA, L. II, 59, cf. DL. *Mă gândeam că poate Miai e ciudat: unul din ăia care când vrea s-o facă lată, uită de fleacuri, supărări.* PREDA, Î. 105, cf. M. D. ENC., DEX. *Băieţii cântau acum „şi-altădată şi-altădată o s-o facem şi mai lată".* ŢOIU, Î. 36; **b)** a face (cu sau fără voie) o gafă, o poznă; a o face de oaie. V. oaie (1). Cf. DDRF. *Nebunul de Lipan de astă dată o face lată. Are să-i joace soţia lui Gică, precum te văd.* C. PETRESCU, C. V. 297. *Dobândirea dragostei acesteia fu grea; dar şi când se hotărî Theofana să-şi jertfească virtutea, apoi o făcu lată, lăsând orice ruşine la o parte.* GANE, TR. V. II, 166. *Aceşti beţivi au făcut-o lată, c-au spart geamurile.* SCRIBAN, D., cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Ca să furluăm vaca unuia... şi s-o trecem fără să se cunoască, pâş, pâş, prin smârc, i-am tras peste copite două perechi de şoşoni... Io le făceam mai late, e drept, m-am şi potolit mai târziu, mult.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 15/3. *Dar veniră trei odată Şi-o făcură şi mai lată Că ei puseră la cale Ca să-mi vie la Voichiţa Şi să-mi fure pe mândruţa.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 223. (Fam.) **A fi lată (rău** sau **de tot)** = **a)** a lua proporţii grave, a prezenta un aspect îngrijorător. *Să-ţi spun ce am aflat acuma la telefon din Bucureşti... E lată rău! Războiul e declarat.* CARAGIALE, O. II, 204, cf. ŞĂINEANU. *E lată rău..., campania împotriva lui Sineşti a alarmat guvernul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 204, cf. DA II_2. *V-aşteaptă la corpul de armată... E lată rău în oraş... A fost revoluţie.* COCEA, S. II, 275, cf. SCRIBAN, D. *Ei nu, că asta-i lată... Ia spune, Ţeastă cu gărgăune, de ce-s nebun în lege?* CĂLINESCU, O. IX, 369. *Mi se pare că o să fie lată.* PAS, Z. III, 212, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** a fi de negândit, de neconceput; neaşteptat, incredibil. *Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum a devenit la băutură... a fost lată de tot.* CARAGIALE, O. VI, 95. *Domnule Ionescule, stai să vezi că e lată! Umblând azi prin magazie, ce să vezi? găina prinsă între lemne, – surpaseră lemnele pe ea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 292. *Asta-i mai lată trăsnaie decât toate. Auzi tu, atâta munte de om, să te duci la ursari... şi ursul să joace pe spinarea ta!* IZV. XVI, 73. (Eliptic) *Să-ţi spun alta mai lată.* CARAGIALE, O. II, 334. *Alta mai lată. În momentul când să iscălesc, primesc o scrisorică, prin care mi se comunică ştiri despre alte eventuale prefaceri de cabinet.* id. ib. VII, 550. *Nu ştii una, lată de tot... E plin de datorii: a luat banii... pe ipotecă, cu amanet, fără gir, cum a putut.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 35. *Ca să răspundă sâcâielii, puse la cale una lată, da lată de tot... hotărî ca, în tovărăşie cu gineri-so,... să încarce pe seama lor un caic pentru Brăila.* CHIRIŢESCU, GR. 158. *Domnule Ionescule, dar când ţi-oi spune una mai lată?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 291. **A ieşi lată** = (despre o încăierare, un conflict) care se termină rău, violent. *Zurbagii ăştia... erau îndeobşte şi foarte fricoşi, se fereau cu grijă când vedeau că s-ar putea să iasă lată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 49. **A lăsa** (pe cineva) **lat** = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare, lăsându-l în nesimţire. Cf. DA II_2. *Îl pocni cu dosul palmei... şi îl lăsă lat lângă masă.* CĂLINESCU, B. I. 377. *Te zdrobeau în ciomege, te lăsau lat în marginea drumului.* STANCU, D. 254, cf. DL, DM. *Nişte feciori... l-au bătut până când l-au lăsat lat în drum.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 49, cf. DEX. *De vreo două ori l-a şi bătut, de l-a lăsat lat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 14/1. *L-o bătut... pân' l-o lăsat lat la pământ.* ALR II 3 598/76; **b)** a uimi, a impresiona puternic. Cf. DEX.

2. (Despre părţi ale corpului fiinţelor, p. ext. despre fiinţe) Robust, viguros; larg (**I 2**). *Lat la buca obrazului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie $17^v/17$. *După mamina trupului ce poartă... la talpă lată şi fără unghi.* CANTEMIR, I. I. I, 110. *Mâinile lui era vânoase, palmele late.* HALIMA (1783), $209^r/6$. *Unghiile lungi şi late* (a. 1785). GCR II, 145/32. *Arăta spetele sale cele late.* CANTACUZINO, N. P. $38^r/13$. *Iacă Dondul cu fruntea lată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 115. *Spătos, căci avea umeri laţi.* GOLESCU, E. 12/21. *În o faţă lată şi bună, două sprânceni îmbinate.* ASACHI, S. L. II, 52. *Fruntea lui iaste*

lată, netedă şi albă (a. 1829). ŞA II, 702. *Taurul... are... fruntea lată, botul mare.* BREZOIANU, A. 534/16. *Vita pentru îngrăşat să aibă... spinare lungă şi lată.* LITINSCHI, M. 121/21. *Dragostea moşiei întărea ca o zea de oţel latele lor piepturi.* RUSSO, S. 135. *E lat în spete bietul bătrân.* BOLLIAC, O. 146. *Pentru indianii din Nord-America, frumuseţea consistă într-o culoare de aramă... o bărbie lată şi o frunte turtită.* HASDEU, I. C. II, 11. *Frumosul său păr descoperind o frunte lată şi lucioasă făcea un tip d-o elegantă şi vârtoasă natură.* BARONZI, I. G. 247/11. *Începuse a-şi scoate surtucul, lăsând a se vede un piept lat şi voinic.* CONV. LIT. IV, 140. *O singură şuviţă de păr atârna în jos pe ceafa-i lată şi vânoasă.* ODOBESCU, S. I, 173. *Se zăreşte cerbul, purtând cu smerenie crucea răstignirii pe al său creştet, înfiptă în faţa latelor sale coarne.* id. ib. III, 59. *A fost mic de stat, dar... cu fruntea lată.* EMINESCU, S. P. 210. *Văzu... o femeie înaltă şi lată în umeri.* SLAVICI, O. I, 140. *Gura i se făcuse mai mare, bărbia mai lată şi gâtul mai lung.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 45, cf. DDRF. *Cărunta lui barbă bătrână Îi umple tot pieptul cel lat.* COŞBUC, P. II, 93. *Era un bărbat voinic, lat în umeri, cu grumazul vânjos.* AGÎRBICEANU, S. 55. *Pretutindeni, apariţia omului acestuia bine legat, lat în spate..., inspira hotărâre.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Dr. Silaghi-Sălăjanu – scurt, gros, frunte îngustă, ceafă lată cu patru valuri.* BĂNUŢ, T. P. 3. *Coarne late.* STOIAN, PĂST. 63. *Miss Lenţa saltă într-un picior pe trupul calului cu spată lată, cu copite late şi cu şea ca o lopată.* TEODOREANU, C. B. 150. *Fără îndoială, băiatul era mai voinic decât el. Pieptos şi lat în umeri.* SADOVEANU, O. XVII, 182. *Aplecau grumazii laţi, cătând îngroziţi cu capetele întoarse.* BART, S. M. 89. *Era o femeie... voinică, cu nasul turtit şi dinţii laţi, puternici.* DAN, U. 158. *Pieptul era neobişnuit de puternic, lat şi arcuit.* VIANU, L. U. 237. *Găsesc admirabile figurile lui Michel-Angelo, deşi picioarele sunt... prea lungi, şoldurile, bazinul prea late.* BLAGA, Z. 35. *Un bărbat voinic, îndesat, cu capul mare, cu bărbia lată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 69. *Ei erau... cu umeri laţi, bine legaţi şi vânjoşi.* STANCU, R. A. III, 70. *Intră un fel de cerşitor, înalt, lat..., numai zdrenţe.* BARBU, PRINC. 13. *Cai grei şi cu spate lat.* BĂNULESCU, C. M. 283. *Figura rotundă, păr bogat negru, frunte lată.* MS. 1975, nr. 2, 7. *L-am zărit... pe Bumbac, ciclist de performanţă, cu o faţă lată de baron şi ochi verzi.* CĂRTĂRESCU, N. 100. *Lasă-n urmă-ţi teamă Că te ieu pe seamă Istor braţe groase, Groase şi vânoase, Istuie piept lat.* ALECSANDRI, P. P. 64. *Spate late de bărbat, Buze dulci de sărutat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 168. *Să mai strâng vro şăpti ceti Toţi ca mini laţi în speti.* CARDAŞ, C. P. 84. *Mai fârtate, spate late! Mult te lauzi că mi-i bate.* MARIAN, H. 127. *Calul că-l lua, În grajd îl băga Şi-i da orz după lopată, Ca să facă spata lată.* PĂSCULESCU, L. P. 163. *Lat e-n spate, gros în os, Dar la faţă mi-i frumos.* BALADE, II, 11. *Tare-n piept, Bun de scafă, Lat la ceafă, Gros în dos.* ib. 220. *Una-i lată tare-n şele, Alta e cu rumenele.* FOLC. TRANSILV. III, 147. *Ţapu babii Şi-al mătuşii coarne late, [Î]mbelşiugate.* O. BÎRLEA, A. P. I, 131, cf. NALR – B h 133/59. *Mielul după ce e slab, are şi coada lată,* se spune despre săracul mândru. PANN, ap. ZANNE, P. I, 554. *Boul are limba lată, Dar nu poate să vorbească.* PĂSCULESCU, L. P. 112. ✧ P. anal. (Despre părţi ale unor obiecte) *Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei.* CARAGIALE, O. I, 80. *Maşina neagră, cu spinarea lată..., stătea lângă trotuar.* PREDA, R. 198. ✧ (Prin Ban.) *Dinţii laţi* = dinţii incisivi. Cf. NALR – B I h 66. ✧ E x p r. **A fi limbă lată** = a vorbi urât din cauza limbii mari. Cf. DL, ZANNE, P. II, 230. **Limbă lată**, se spune unuia care se bâlbâie. Cf. ZANNE, P. II, 232. **Gură lată** = gură largă v. l a r g (**I 2**). Se zice despre cineva care vorbeşte mult şi tare. Cf. ZANNE, P. II, 189, DA II_2. ✦ (Adverbial; pe lângă verbe de declaraţie) **a**) emfatic, bombastic. *Acestea... larg şi lat ritorisi Papagaia.* CANTEMIR, I. I. I, 149. *Vorbeşte lat, adică prea multe şi vorbe mari.* I. GOLESCU, C. *Demagogu nu poate vorbi decât lat.* SCRIBAN, D. 279; **b**) tărăgănat (**2**), lent, molcom (**1**); greoi, confuz. Cf. DDRF, BARCIANU. *Vorbeşte lat, răguşit puţin. Cam moale la treabă; face amiezile lungi; îşi răsuceşte câte un sfert de ceas ţigara.* SADOVEANU, O. V, 233. *Vătăjelul Iordache Nastratin... îşi începu vorba lat şi-ndesat, privind într-o parte cu ochii lui alburii.* id. ib. VIII, 11. *Acest ţăran vorbeşte lat.* SCRIBAN, D. 729.

3. Care are o deschidere mare[1] (**I 1**); care se deschide larg (**I 3**). *Nasul strâmb... cu nările late* (a. 1779). GCR II, 118/29. *Cea cetate Ce-aşa late Porţile şi le-a deschis.* NEGRUZZI, S. II, 103. *L-a văzut hlizindu-şi gura lată.* POPA, v. 286.

4. (Adesea cu determinări care indică măsura, exprimate în unităţi convenţionale de măsură, însoţite de un numeral) Care are lăţimea (**I 1**) de..., întins în direcţia lăţimii. *Faceţi o ladie... de-al treilea cot de lungă, de-al doilea de lată.* PO 261/5. *Au văzdut Zaharia proroc o seacere foarte mare de dzeace coţi de lată.* VARLAAM, C. 341. *Vei face acoperemânt de rugăciune... de doi coţi şi jumătate de lung şi de un cot şi jumătate de lat.* BIBLIA (1688), $57^{1}/23$. *Cât au fost corabia lui Noe de lată?* (a. 1750). GCR II, 61/18. *Streinul acela au poruncit tâmplariului să facă o ladă de şase paşi de lungă şi patru de lată.* HALIMA (1783), $171^{v}/33$. *Cade coaja jos şi lasă să crească slobod trunchiaşul care poate că atuncea este lat de un deget.* COD. SILV. 27. *Fiecare stâlp era... lat 60 de picioare.* ŞINCAI, HR. I, 6/5. *Care podini să fie dă ştijar..., lung 32 palme, lat şi gros câte o palmă* (a. 1820). DOC. EC. 239. *Dumnezeu... l-au fost îndreptat ca să facă o corabie de trei sute de coţi lungă, cincizeci lată şi treizeci naltă.* TEODOROVICI, I. 57/6. [Piatra] *era cât mine de înaltă, iar lată ca de doi coţi.* DRĂGHICI, R. 7/1. *Caii din partea câmpului sunt... caii sălbatici mai mici şi cu copitele de o palmă de late.* I. IONESCU, C. 90/11. *Într-acest loc Dunărea este lată de o jumătate de leghe.* BĂLCESCU, M. v. 110. *Să se lege picioarele strâns cu suşitori late de trei degite.* CORNEA, E. I, 113/2. *Sală de cinci stânjini lungă şi de patru lată.* NEGRUZZI, S. I, 152. *O carte mai mult lungă decât lată.* FILIMON, O. I, 218. *Bilele se scot de o şchioapă de late.* I. IONESCU, M. 396. *La dreapta moldovenilor se întindea în lungime lacul, lat de peste 2000 de stânjeni.* HASDEU, I. v. 138. *E scris pe hârtie gălbuie, lung de 28, lat de 18 1/2 centimetri.* CUV. D. BĂTR. I, 28. *În centru se află o grădină de 83 stânjeni lungă şi 28 stânjeni lată.* ODOBESCU, S. II, 113. *O muche de piatră, lată cam de o palmă, desparte vertical drept în două intrarea*

deschisă. CARAGIALE, O. III, 166. *Cureaua este o fâşie de piele de 1½-3 degete de lată.* MANOLESCU, I. 192. *Avem o scenă din viaţa scythică... într-o placă de bronz, înaltă de 0,118, lată de 0,092 şi groasă de 0,002 m.* PÂRVAN, G. 16. *În afară de o dungă vânătă pe spinare, lată de vreo palmă, era bun teafăr.* REBREANU, I. 59. *Puţinul şes... se întinde ca o fâşie lungă de vreo 20 km şi lată de vreo 2–3 km.* ARH. FOLK. III, 27. *Spatele casei, lat de douăzeci şi opt de metri.* BART, S. M. 43. *Încăperea era mai mult lungă decât lată.* CĂLINESCU, O. III, 29. *Cârciuma era cu un pas mai lată decât odăile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 71. *În faţa berăriei... se ridică într-o noapte un panou înalt de zece metri şi lat de şase.* STANCU, R. A. II, 158. *Mandibula mai lată decât maxilarul.* LINŢIA, P. III, 172. *Trofilele mai lungi decât late.* PRODAN – BUIA, F. I. 72. *Şi-i de-o palmă lat în frunte, Şi nu prea grăieşte multe.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 136. *Drumul... era cam de vreo patru stânjeni de lat.* MARIAN, T. 241. *Să-mi prinzi de-un peştişor... De patruzeci paşi de lung Şi de patruzeci de lat.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 456.

5. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Care are o croială amplă, bogată; larg (**I 6**), amplu, încăpător. Cf. DRLU. *Ai învăţat cum straiul pentru a fi frumos Trebui să aibă falduri şi late şi vârtoase.* NEGRUZZI, S. II, 190. *Bate vântu-n zăbun lat Şi port fricâ de bărbat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 177. *Bune sânt hainele late, dar la călugări numai sânt date.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 184. *Bune sânt mânecele late, dar nu ajunge pânza,* se spune când îndemni pe cineva să se mulţumească cu puţin. PANN, ap. ZANNE, P. III, 218. *Iia lată Că să gată, Iia-ngustă Că mai custă,* se spune când îndemni pe cineva să trăiască într-un mod chibzuit. id. ib. 188. ✦ (Adverbial; pe lângă verbul „a încinge"; în opoziţie cu strâns[1] **I 3**) Larg (**I 6**); p. ext. neglijent, lălău. *Nu te-ncinge, mândro, lat, Că bădiţa te-a lăsat; Ci te-ncinge strâns şi bine, Doar se-ntoarce iar la tine!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 254. *Şi se-ncălţa-nalt Şi se-ncingea lat.* PAMFILE, C. Ţ. 55. *Şi se-ncălţa-nalt Şi se-ncingea lat... Gând bun îşi lua, Gând dumnezeiesc, Gând călugăresc.* BALADE, III, 215.

6. (Despre suprafaţa unui teritoriu, a unui teren, a mării etc.) Care ocupă un spaţiu mare[1] (**I 2**); întins, vast; larg (**I 1**). *Ne vom răsfira pre pământ lat* (pre faţa a tot pământul B 1688, pe toată faţa pământului B 1938). PO 40/27. *Având domnie, cinste şi mai mari şi mai late ţări poftesc.* M. COSTIN, O. 113. *Marea, câtu-i de lată, şi largă, şi desfătată, Într-însă să ţân heri multe.* DOSOFTEI, O. I, 237. *Pământul iată lat înaintea voastră, lăcuiţ şi vă hrăniţ pre dânsul.* BIBLIA (1688)[2], I, 264. *Cele mai numite şi mai late ţări ale Dachiii... să văd să fie fost ţara de la Meotis până în Nipru.* CANTEMIR, HR. 67. *Iară pofta a cinstei mai mari..., nici în lat câmpul a tot pământul... a tot locul să opri sau a să îndestula poate.* id. I. I. II, 44. *Multe şi late câmpuri avea supt sine.* ŞINCAI, HR. I, 63/23. *Pământuri late şi roditoare* (a. 1820). URICARIUL I, 262. *Adevărat nu putem şti cât de mare şi cât de lat au fost pământul lui Israil.* TEODOROVICI, I. 2/12. *Întreg pământul nu-i se părea d-agiuns lat.* ASACHI, S. L. I, 223, cf. VALIAN, V. *De ar fi pământul lat, ar trăbui se aibă undeva margini.* RUS, I. I, 16/8. *Aicea se întind latele savane ce ajung până în munţii de piatră şi Eligheni.* id. ib. III, 258/17. *Petrece întregi zile, Dorind să afle... A lucrurilor reguli din latul univers.* NEGRUZZI, S. II, 177. *Lat e câmpul celei lupte, Lat şi plin de arme rupte.* ALECSANDRI, P. II, 18. *Vântul iute, vântul cald Aripioara-şi răcoreşte În mări late de smarald.* id. POEZII, 362. *Lată e câmpia ce se-ntinde la poalele munţilor Carpaţi.* ODOBESCU, S. I, 32. *Este un câmp lat, ce are De vechi şi fireşti hotare Un mal către răsărit, Iar către apus o apă.* ALEXANDRESCU, O. 129. *Ochiu-mi o cată În lumea lată.* EMINESCU, O. IV, 25. *La servi porunci a dat... S-o piardă-n codrul lat.* COŞBUC, P. II, 179. *Îi plăcea să creadă că s-a născut pe moşia lată a Urcăneştilor.* DAN, U. 75. *Ce folos, moşie lată, Dacă ciuma şede-n vatră!* BALADE, III, 240. ✧ (Adverbial) *Cei din Kazan... destul de lat au împărăţit.* ŞINCAI, HR. I, 154/34. ✦ (Despre paşi) Care are o amplitudine mare; p. ext. iute, zorit, apăsat. *Venea fluierând, cu paşi laţi.* C. PETRESCU, A. R. 18. *S-au auzit paşi laţi prin iarbă.* BĂNULESCU, C. M. 13. ✦ (Adverbial; pe lângă verbe de tipul „a călca", „a păşi") Cu paşi mari, zoriţi; pe toată talpa, apăsat. *Îi era ruşine parcă de lume şi păşea lat şi ţinându-şi mâinile depărtate de trup.* SLAVICI, O. I, 79. *Călca mai iute, mai lat şi mai apăsat.* id. ib. II, 184, cf. TDRG.

7. (Învechit; despre colectivităţi) Numeros. *Edom din şatră abia aşteaptă Să vie Zmail cu oaste lată.* DOSOFTEI, O. I, 189. *Toţi păgânii... Mă-ncungiurară cu oşti late, Ce Domnul mi i-au luat din spate.* id. ib. 267. *Carea este istoria latei naţii româneşti de astăzi lămurit poate tot cetitoriul cunoaşte.* BOJINCĂ, R. 4/6.

8. Fig. Care se întinde, durează mult timp. *Ţi-i lată porunca şi cuvântul.* DOSOFTEI, O. I, 276. *Cât e ziua lungă şi e noaptea lată Nu poate-a-şi rupe dorul şi gândul de la fată.* ALECSANDRI, POEZII, 371.

II. Adj. Care are o suprafaţă plană (**7**), netedă, care nu este bombat; al cărui fund este plan sau puţin adânc; plat (**1**), turtit, întins, lăţit (**I 1**), lătăreţ (**I**). *Pune apă într-un vas întins ori lat.* GRECU, P. 96. *5 farfurii mari de bucate late* (a. 1827). IORGA, S. D. XXII, 326. *Au găsit două pietre mari şi late în chipul toporului.* DRĂGHICI, R. 70/15. *Chibriturile să vând în cutii rotunde şi în cutii late.* TDRG. *Răzuşul este un băţ lat la un capăt, cu care se dă jos de pe cormună pământul care s-a prins de dânsa.* PAMFILE, A. R. 37. *Să examinăm mai de aproape bogata şi variata categorie a vaselor cu margini late – extinse foarte larg orizontal.* PÂRVAN, G. 195, cf. DA II_2. *Cu hainele de siac ruginit, cu căciulile negre cu fundul lat, negustorii par evocaţi din viaţa breslaşilor.* PETICĂ, O. 243. *O farfurie lată.* CADE, cf. DA II_2. *Eram înghesuit de piatră de ajunsesem lat ca o blană de cosciug.* VISSARION, B. 86. *Ia glaja cea lată de pe poliţă.* DAN, U. 51. *A fost... obţinut în lamele late, strălucitoare.* ENC. TEHN. I, 407. *Îi aduse numaidecât şvarţul şi o cutie lată şi elegantă, de metal.* STANCU, R. A. IV, 401. *Hop opincă-n gurgui lată, Ce eşti fat-aşa buzată?* MARIAN, H. 166. *Găseşte un rând de straie ciobăneşti: o pereche de opinci, o păreche de bernevici, o cămeşă..., şi-o căciulă de cele late-n fund.* VASILIU, P. L. 47. ✧ (Adverbial) *Stau brotăceii printre pietre ca nişte foi lat strivite.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 365. ✧ *Păduche lat,* v. păduche (**I 1**). ✧ *Viermi laţi* = nume dat unei

încrengături a viermilor paraziți, care trăiesc în trupul omului și al căror corp este plat și lățit în formă de panglică (*Plathelmithes*). *Viermii lați. Sunt viermi al căror trup lățit seamănă când cu o frunză, când cu o panglică.* SIMIONESCU, F. R. 443. [Botriocefalul] *este un vierme lat, turtit, asemănător cu panglica.* ABC SĂN. 71. ◇ Expr. **A fi lat de foame** = a fi foarte flămând, a fi lihnit de foame. *Copiii plâng... mămăligă de două zile n-am mâncat, suntem lați de foame.* CONTEMPORANUL, III, 927, cf. TDRG. *Se repezi ca un tigru și înghiți o prăjitură, mormăind apoi cu gura plină: – Sunt lată de foame!* REBREANU, I. 97, cf. CADE, DA II_2, DL, DM. *De ce-s oile așa late de foame?* SBIERA, P. 9. *Era lat de foame, căci de trei zile nu mâncase nimic.* RETEGANUL, P. I, 60, cf. CHEST. VIII 101/27. ✦ (Despre nas) Turtit. *Avea un nas lat, cu doao nări foarte deșchise.* HALIMA (1783), $209^r/8$, cf. COSTINESCU. *Nasul este lat, nebulbucat, cu partea despre vârf groasă, turtită.* CONTEMPORANUL, II, 20. *Nasul turtit, așa încât nu iese mai înainte decât obrajii, lat la rădăcină și cu nările largi.* ib. 306. ✦ (Despre ridicături de pământ) Teșit; puțin înalt. *Mitropolie... pe o movilă lată făcută iară de Radul Mihnea la 1614.* GENILIE, G. 225/16. *Cremlinul e ca o cetate... agățată pe vârful lat al unui dâmb, lângă râul Moscova.* STANCU, U. R. S. S. 63. ✦ (Regional) Strivit (**3**), zdrobit. *Cu aracii sparți, Cu strugurii lați.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 300. ✦ (Construit cu verbe ca „a cădea", „a rămâne", „a zăcea" etc.) Întins (la pământ) pe toată lungimea corpului; leșinat, mort. *Căzând adesea lat la pământ.* CANTACUZINO, N. P. $84^r/2$. *Atât de mult a închinat, Încât pe loc a rămas lat... În bere Franț s-a înecat!* ALECSANDRI, T. 304. *Dacă nu era Negoiță s-o apuce-n brațe, cădea lată.* CARAGIALE, O. II, 239. *Se-ntinse lat și-și dete obștescul sfârșit.* id. ib. 331. *Pân-ce mi-a ajuta cel de sus, voi rămâne lat aice jos.* CONV. LIT. XVI, 265, cf. DDRF, TDRG. *Cade lat, Ghioala și Leana încep să plângă.* DELAVRANCEA, O. II, 369, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îl trântește de două ori ca pe-un cojoc, de-a rămas cuconașul lat.* SADOVEANU, O. XVIII, 650, cf. SCRIBAN, D. *Când am văzut la automobil coroanele și lumânările, mi-a venit să caz lată pe caldarâm.* KIRIȚESCU, G. 258. *Bolnavul căzu lat în lungul peretelui, cu greutatea unui oblon.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 129, cf. DL. *Dă-mi, mă, o țigare, pârlitule! – Nu-ți dau, Modane, să te văd întins lat, răspunse foarte serios Pațanghel.* PREDA, Î. 111. *Când i-am lipit nește palme, o picat lat.* T. POPOVICI, S. 148. *Cu o lovitură de pumn, Sabin l-ar fi întins lat.* id. ib. 270, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Eliptic) Cf. DR. V_2, 732. *Aoleo, ce n-ar fi dat Să-l vază pe Rică lat.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 91. ◇ Expr. (Substantivat) **A da latul pe spate** = a cădea lungindu-se la pământ. Cf. BARONZI, L. 41, ZANNE, P. II, 429.

III. S. m., s. f. **1**. S. m. (De obicei art.; adesea cu determinări care indică măsura, exprimate în unități convenționale de măsură, însoțite de un numeral) Dimensiunea în sens transversal a unei suprafețe sau a unui corp; întindere care corespunde acestei dimensiuni; lățime (**I 1**). *Lungul târnațului de 100 de coți fie, iară latul de 50.* PO 269/13, cf. ANON. CAR. *Socotește cu mintea latul supceriului și-m spune care câtă iaste* (a. 1683). GCR I, 267/33. *Așa vei face sicriul de 300 de coți lungimea sicriiului și de 50 de coți latul.* BIBLIA (1688), $5^1/5$. *Care loc iaste lungul stânjini 60, și latu stânjini 13* (a. 1698). IORGA, S. D. XII, 62. *Locul iaste lungul din bolovan unde-i drumul până în gâlba târgului, și latul locului iar din gardul lui Gene până în pomii popii.* (a. 1706). C. GIURESCU, P. O. 274. *Partea noastră din moșâe... în lung din apa Cricovului până în vălcieaoa Lăloeștilor..., iar latul cât sa va alege partea noastră* (a. 1720). BUL. COM. IST. V, 238. *Iaste lungul moșii[i] din apa Cernii spre Olteanca..., iar latu dupe cum am numit mai sus* (a. 1732). ARH. OLT. II, 382. *Așa zice și zugravul că proporționul iconei trebuie să fie 4 părți lungul și 3 părți latul* (a. 1789). IORGA, C. I. III, 237. *Din locul târgului Băii s-a dăruit... această moșie Sasca..., în lat de 1200 stânjăni* (a. 1789). id. S. D. VII, 241, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *O icoană mare de cinci stânjini lungu și trei latu... coprinde Cina cea de taină.* GOLESCU, Î. 46, cf. LB. *În mijlocul aceștii fabrici să află o odaie mare, de opt stânjeni și 5 șuguri în lung și latul de 3 stânjeni* (a. 1829). DOC. EC. 442. *În fundul salei, un pat cât ținea latul.* HELIADE, O. I, 220. *România... se întinde lungul de la Rușava sau Orșova până la gura Siretului,... iar latul, din Dunăre, de la Turn, până în Carpați sus.* GENILIE, G. 182/18. *Falcea este o suprafață de 80 stânjini în lungime și de 4 prăjini în lat.* MĂS. GR. 56/17. *Moșia are în lungu o poștă și jumatate și în latu trei patrare de poștă.* I. IONESCU, M. 609, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 139. *Era o mică clădire ca de 7½ stânjeni lungul și 2½ stânj[eni] latul.* ODOBESCU, S. I, 401, cf. DDRF. *Pergament pecete 0 m, 55 latul, pe 0,28 lungul.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 348, cf. TDRG. *Lățimea sau latul fâșiilor nouă va fi de câte 2 stânjeni.* PAMFILE, A. R. 18, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. *Ghemiș iute purcedea Luntre mică el prindea, Latul Dunării trecea.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Bine alege și bine culege... și din lungu trupului – și din latu pieptului.* POP, ap. GCR II, 340. ◇ *Un lat de palmă* (sau *de mână*) = măsură populară de lungime egală cu lățimea unei palme cu degetele lipite; p. ext. distanță reprezentată de această unitate. *S-au aflat 2 odgoane și 5 stânjăni și o palmă și un lat de mână* (a. 1745). IORGA, S. D. XXII, 389, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Avea o umflătură de o palmă de lungă și de un lat de mână de groasă.* EPISCULESCU, PRACTICA, 346/23, cf. I. GOLESCU, C. *Unge apoi ca un lat de mână partea cea d-asupra a hârtiei cu păcură.* FACTOR, M. 17/26. *El... se scoboară pe lungul coapsii și ca la un lat de mână în sensul genuchiului să schimbă într-un zgârciu lung.* KRETZULESCU, A. 244/10. *Cupela să fie de un lat de mână mai sus decât fundul vasului.* MARIN, PR. I, 2/36, cf. POLIZU. *Călcând pe niște colțișori de piatră, abia cât latul palmei,... apucarăm de intrarăm înăuntru.* PELIMON, I. 97/18, cf. CIHAC, I, 139, LM, DDRF. *Țesătura de sus de pe coapse... este numai de un lat de mână.* CRĂINICEANU, IG. 132, cf. BARCIANU, TDRG, BRĂESCU, M. 6. *Harpacica se înfige cu degetele rânduri, rânduri, la un lat de palmă, fir de fir.* PAMFILE, A. R. 192. *Apa se înălțase peste câte trele prispele de un lat de palmă.* CHIRIȚESCU, GR. 15. *Tinerii poartă... cămăși cu mâneci încheiate strâmt, șerpărele de-un lat de mână.* BĂNUȚ, T. P. 31, cf. CADE. *Sunt*

încinşi cu un brâu îngust, de un lat de mână. IZV. XII, 190, cf. DA II_2. *A sosit... scuturându-şi voinicește zăpada care-i acoperea de-un lat de palmă epoleții.* COCEA, S. II, 210. *Brațul lui Manlache s-a rupt din cuțit, lungind tăietura cu un lat de palmă.* POPA, v. 160. *Vezi ce crăpătură?azi-dimineață era cât latul palmei.* VLASIU, A. P. 90, cf. SCRIBAN, D. *Tapirul... poartă un bot a cărui proeminență superioară depășește ceea ce am putea numi buza lui de jos... cu un lat de palmă.* ARGHEZI, S. XV, 159, cf. DL, DM. *Afară, apa se ridicase până aproape la un lat de palmă de pervazul ferestrei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 17/2, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Butoaiele şi poloboacele cele de stejar cu cercuri de fier de un lat de mână şi mai bine.* ŞEZ. VIII, 66. *Să se ştie că nu va săpa mai mult decât un lat de mână.* PAMFILE, COM. 41. ✧ **De un lat de mână** (sau **de palmă**) = **a)** loc. adj. foarte mare, foarte gros. *Aşteptând să zvârle într-o jumătate de oră ediție specială cu litere mari, de-un lat de mână.* C. PETRESCU, C. V. 341. *Sî duşia, La stâna bătrânî, Cu muşchiu di-un lat di mânî.* DIACONU, VR. 41. *Pe umedele poteci bătute de jivini, ghinda anilor trecuți sta de un lat de palmă, se cufunda pasul.* SADOVEANU, O. I, 227; **b)** loc. adv. (şi în forma **(la) un lat de mână**) = la mică distanță (în spațiu sau în timp); foarte puțin. *Prea era deasă pădurea, așezată parcă dinadins la un lat de palmă de casa lor.* COCEA, S. II, 642. *Inundând numai de un lat de mână o parte de țară atacată, nicio armată dușmană nu se poate aventura pe un luciu monoton şi înșelător.* SADOVEANU, O. IX, 252, cf. DL. *Toate acestea mi se par însă naive, mie care sunt... cu un lat de palmă mai tânăr decât el.* PREDA, R. 60. *Mai aveau un lat de palmă până să-l ajungă pe flăcău.* STĂNCESCU, B. 276. ✧ *Un lat de deget* = unitate de lungime egală cu lățimea unui deget. *Lungimea lui este ca de vreo doisprezece lați de deget.* KRETZULESCU, A. 293/7, cf. CIHAC, I, 139, DDRF. *O furculiță cu dinții de un lat de deget.* SADOVEANU, O. II, 538. *Dropiile au la baza grumazului o brazdă golașă, lată de cca un lat de deget.* LINȚIA, P. III, 395. Loc. adv. **De un lat de deget** = foarte puțin. *Statul intelectual să-i crească de un lat de deget.* ARGHEZI, S. XXXIV, 87. **Un lat de unghie** = foarte puțin. *Eu... tare cred că niciun lat de unghie n-am lăsat din sârguința ce să cădea mie întru acest lucru a nu plini.* MAIOR, ap. MS. 1998, nr. 3, 15. *Creştea într-o lună cât într-un an. În fiece săptămână, ca să vorbim cu el,... trebuia să ridicăm ochii cu un lat de unghie mai sus.* ARGHEZI, S. XXV, 84. Loc. adv. şi prep. **În (de-a** sau **pe) lat(ul)...** = **a)** în (sau urmând) sensul lățimii; într-o poziție sau într-o direcție transversală în raport cu poziția sau direcția obişnuită, (în) curmeziş, transversal. *O bucată de loc din moşia Târgului Frumos,... drept în jos până în Bahlueț şi în lat, curmezişul, până unde să întâmpină cu hotarul Prigorenilor* (a. 1672). BUL. COM. IST. IV, 84. *Atâtea rădăcini în toate părțile, în lat, lung şi adânc aruncate,... să arată aşe de cu greu a să dezrădăcina.* CANTEMIR, I. I. II, 235. *Am scris locul pre care îl arată ei că-i fără oameni..., de-a curmeziş în lat cale de două ceasuri în pământul Moldovei.* AMIRAS, LET. III, 129/17. *Mergând drept la miazăzi în latul hotarului... am mers până la capul hotarului* (a. 1766). URICARIUL, XVII, 159. *S-a dăruit... această moşie Sasca..., în lat de 1200 stânjăni* (a. 1789). IORGA, S. D. VII, 241. *Groapa... are mai cu seamă opt grindene, patru în lung şi patru în lat* (a. 1806). ŞINCAI, în ŞA I, 681, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Se întind împrejur, în tot felul de formă şi de mărime, până la o palmă în lung, în lat şi în rătund.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 427/3. *Falcea este o suprafață de 80 stânjini în lungime şi de 4 prăjini în lat sau 320 prăjini pătrate.* MĂS. GR. 56/17, cf. POLIZU. *Am avut şi o moară lângă Cerna făcându-le peste tot calcare în latul acestei moşii.* I. IONESCU, M. 26. *Să le hotărăşti după scrisori şi dovezi... măsurându-le cu stânjenul atât în lung, cât şi în lat* (a. 1888). URICARIUL, X, 208. *Ea priveşte-n latul zării, Cum, din negrul depărtării, Vine-un nor.* COŞBUC, P. II, 210, cf. BARCIANU. *Se află o piatră... în care sunt săpate de-a latul... cuvinte slavoneşti.* IORGA, C. I. I, 4, cf. TDRG. *Lățimea pânzei de flanea este cam de un metru, deoarece se va pune pe lat, când se vor coase foile.* PAMFILE, I. C. 361. *Aceste părți, fie croite în lungul bucății,... fie luate în latul sau lățimea ei... se numesc... postață.* id. A. R. 119, cf. ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, SCRIBAN, D. *Vedeam trecând – în câte două şiruri, de-a latul străzii, câte zece soldați – patrulele românești.* BLAGA, H. 252. *Se găsi deodată în fața unor copaci răsturnați de-a latul, peste care nu se putea trece cu caii în niciun fel.* CAMIL PETRESCU, O. III, 289. *Am întins o funie de-a latul şoselei.* STANCU, R. A. I, 97. *Un bursuc... îşi face cărare foşnitoare de-a latul ogoarelor.* CAMILAR, C. 62. *Îşi luă în stăpânire locul său de-a latul patului.* VINEA, L. I, 249. *Întâi trase, de-a latul, două linii şerpuitoare.* TUDORAN, P. 71. *Valurile spălau pluta o dată în lung, o dată în lat.* id. ib. 102, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Îl priveşte gânditoare... cu degetul cel mic trecându-şi-l de-a latul,... peste buze.* D. R. POPESCU, I. Ş. 364, cf. DEX. *Io Oltul tot îl trec C-o să pui murgul pe lat Să mă scoată la uscat.* TEODORESCU, P. P. 323. *Ne-a pus... să tragem... câte o linie de-a latul aleii.* CĂRTĂRESCU, N. 230, cf. id. N. 160. *Murgu, mări,-n Olt intra, Pe lat, mări, se punea, Şi la margine-l scotea.* BALADE, III, 225. *Pun-te, murgule, pe lat Şi m-aruncă pe uscat.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 273, NALR – MB II h 162/577; **b)** pe larg; amănunțit. *Cum zice Carion în cronica lui, în Viața lui Vespasian, unde mai pe lat... acestea istoreşte.* C. CANTACUZINO, CM I, 26. *Îl privea ca o stavilă de a opri pe turci din părțile acestea ca să nu poată a-şi desfăşura mai în lat lucrările războiului lor.* F. AARON, I. II, 208/25. **În (de-a** sau, învechit, **pre, pe) lung(ul)... şi în (de-a** sau, învechit, **pre) lat(ul)** v. lung (**I 6**). Loc. adv. (Rar, s. f.) **Peste lată** = de-a latul, în curmeziş. Cf. DA II_2. *Nu mânca nici cum se mănâncă, Ci tăia pita peste lată Şi-o-mbuca toată odată.* BIBICESCU, P. P. 293, cf. T. PAPAHAGI, M. 107. ✧ Expr. **A trece** (sau **a tăia) latul...** (sau **în lat, pe lat, de-a latul...**) = a traversa, a străbate de-a curmezişul... *Între Colintina şi capitală, trecând în lat, se întinde o frumoasă câmpie.* GENILIE, G. 224/1, cf. TDRG. *Pe creasta dealului trecea de-a latul un tramvai.* VINEA, L. II, 291. (Cu inversarea expresiei) *Ghemiş iute purcedea, Luntre mică el prindea, Latul Dunării trecea.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Şaica mică-şi desprindea, Cu lopata c-o mâna, Latul Dunării tăia.* TEODORESCU, P. P. 309. **Cât e latu şi împăratu** = nicăieri, nicicând. *Cât îi*

latu şî-împăratu Nu-i k'izmaş rău ca bărbatu. T. PAPAHAGI, M. 45. **A se da** (sau **a se perpeli) şi pe lat şi pe uscat** (sau **lat pe lat**) = a se zbate în toate chipurile, a face eforturi disperate pentru a realiza ceva; a se face luntre şi punte. Cf. UDRESCU, GL.

2. S. m. (Mai ales la sg.; precedat de prep „cu", „de", „pe") Partea lată (**I 1**), întinsă, a unui obiect, a unui instrument etc.

a) Partea lată a lamei unui instrument de tăiat, a unei arme tăioase. [Fulgerul] *va strica latul de o sabie în teacă, fără de a pricinui vreo stricăciune la aceeaşi teacă.* AMFILOHIE, G. F. 158^{v}/6. *Le da pe spate cu latul sabiei.* DIONISIE, C. 209. *Dădeau cât puteau cu latul sabiei în soldaţii lor.* GHICA, S. 414, cf. COSTINESCU, LM. *Au dat ordin la două escadroane de călăreţi să deschiză drumul, măsurându-i cu latul săbiilor.* LĂCUSTEANU, A. 167. *Avea obicei de a bate femeia cu latul săbiei.* CONTEMPORANUL, II, 110. *General L[ahovari] îşi bate calul cu latul săbiei.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 449. *Loviturile date cu latul şi dosul săbiei goale, lasă pe mulţi leşinaţi.* SĂM. IV, 569. *Se apasă cu latul sau cu muchea unui cuţit locul de pe frunte sau de pe cap unde s-a lovit.* CANDREA, F. 30, cf. TDRG. *Mă pomenii cu vornicu' Cărăbăţ jiiit cu sabia şi pac cu latul pe spinarea mea!* DELAVRANCEA, O. II, 95, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Ridică cu dreapta un iatagan scânteietor. Nicola simte o pălitură tare, cu latul, în cap.* SADOVEANU, O. I, 172. *Răspunsul primit cu latul sabiei, mai jos de ceafă.* ARGHEZI, S. XXXIV, 135. *Cu latul sabiei a plesnit-o.* STANCU, D. 147, cf. DL, DM, DEX. *Gărzile lui Irod au ieşit împrăştiind lumea cu lovituri scurte, date cu latul săbiilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/2. *Mi-l bate, mi-l chinuieşte,... Cu latul iataganului.* MAT. FOLK. 73. *M-o bătut bărbatu... Cu latu băltagului.* T. PAPAHAGI, M. 97. *Ni-l bătia, ni-l schinżiuia Cu latu paloşului.* DIACONU, VR. 177, cf. ALR II 6 630/2, 95, 141, 316, 334, 362, 812. (Ca termen de comparaţie) *Alta... stă răstignită, primind flece gând al lor ca arsura unei palme, ca un lat de sabie peste obraji.* CAMIL PETRESCU, T. II, 329. ✧ (În ghicitori) *Două late lăturate Şi la capăt cârligate* (Foarfeca). Cf. SBIERA, P. P. 320, GOROVEI, C. 155, PAMFILE, C. 23, PASCU, C. 73;

b) (În opoziţie cu m u c h e a sau d u n g a) Fiecare dintre cele două feţe late (**I 1**) ale unui obiect de formă paralelipipedică, ale unei monede etc. [Copilul] *îşi aruncă paraua... aşa ca să cază pe lat, iar nu să se ducă de-a dura.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Brâul de la soclu[l] de cărămizi puse pe lat, iar nu în dungă ca la biserica propriu-zisă.* ARH. OLT. II, 139. *De sus pică apa, dedesupt fuge tocila: se culcă oţelul pe lat.* ARGHEZI, P. T. 214. *Foiţa de hârtie presată de buzele executantului de latul unui pieptene.* ALEXANDRU, I. M. 20. *Să-ţi arăt d-un pol frumos, Pol frumos şi ferecat Şi pe dungă şi pe lat.* ŞEZ. I, 237, cf. PAMFILE, C. Ţ. 133;

c) (Regional) Creştetul (capului). Cf. NALR – MB I h 3/556, ALIL XXX, 197, 203;

d) (Cu determinarea „mâinii") Muchea dinspre exterior a palmei. Cf. DDRF. *Îşi culese cu latul mâinii inelele.* C. PETRESCU, A. N. 469. *Cu latul mâinii, Giuseppe scutură de pe faţa de masă nişte firimituri imaginare.* VINEA, L. I, 138.

3. S. m. (Popular; mai ales cu determinarea „de pânză") Bucată de pânză întrebuinţată în toată lăţimea ei la confecţionarea unui obiect de îmbrăcăminte, de lenjerie etc.; foaie. Cf. LB. *Când ghilitul s-a isprăvit, se fac valurile definitive, se pun în ladă şi acolo aşteaptă vremea când vor fi prefăcute în cămăşi, tăindu-se în lat. Bucăţile acestea se numesc foi sau laţi.* PAMFILE, I. C. 283, cf. 319, RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 826, CADE, DA II_2. *Ţes-on cot Şi fuge-n pod, Ţes-on lat Şi fuge-n pat.* MÂNDRESCU, L. P. 143, cf. MARIAN, SA. 27. *Staţi feciori şi vă uitaţi La poale din şese laţi.* id. H. 166, cf. SEVASTOS, P. 262. *Pân' ţese un lat de pânză, mâncă cinci oca de brânză.* HODOŞ, C. 90. *Staţi, feciori, şi vă uitaţi La poale din patru laţi. Cusute cu găurele.* BIBICESCU, P. P. 212, cf. VICIU, GL., ŢIPLEA, P. P. 77. *Ia tu giolgi din patru laţi Şi ne-ngroapă ca pe fraţi.* FRÂNCU – CANDREA, M. 230, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Ne-ngroapă pe-amândoi, Taie giolgiu din doi laţi.* BALADE, III, 198. *Nu-i... Lepedeu pe pat. Numa unul dintr-un lat.* FOLC. TRANSILV. I, 59. (Ca termen de comparaţie) *Se vedea marea... ca un lat de pânză ce-l întind muierile pe pajişte la soare.* MERA, L. B. 68. ✧ P. a n a l. Fâşie de pământ. *Sămânţa aruncată acolo... nu se va dezvolta în aceeaşi măsură cu cea căzută... în celălalt lat al bucăţii.* PAMFILE, A. R. 53.

4. S. f. Scândură groasă, cu muchiile drepte şi paralele, folosită la diferite operaţii de trasare şi nivelare, la lucrările de drumuri şi la măsurarea denivelărilor longitudinale ale îmbrăcămintilor rutiere. Cf. LTR, DP, DER, M. D. ENC.

– Pl.: *laţi, -te.*

– Din lat. **latus, -a, -um.**

LATANIÉR s. m. Arbore din familia palmierilor, originar din insulele Oceanului Indian. *Papagalii cei verzi ca smaragdul să pogora din latanierii megieşiţi.* BUZNEA, P. V. 57/21, cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU.

– Pronunţat: *-ni-er.* – Pl.: *latanieri.*

– Din fr. **latanier.**

LATĂU s. m. v. **lătău.**

LATĂÚŞ, -Ă adj., subst. v. **lătăuş.**

LATÉNT, -Ă adj. **1.** Care rămâne ascuns, tăinuit, nefăcându-şi cunoscută existenţa în mod sesizabil, evident; care nu acţionează prin semne, forme exterioare; care se dezvoltă în secret. *În câţi însă şi mai câţi poezia stă latentă, fără a se manifesta nici prin daltă, nici prin penel, nici prin note, nici prin vorbe sau versuri.* HELIADE, O. II, 140, cf. PROT. – POP., N. D. *Latenta criză ministerială se declară în sfârşit cu prilejul unor numiri la curtea de casaţie.* MAIORESCU, D. IV, 40. *Nobilele instincte ce stau latente în poporul român, şi care uneori, în trecut, s-au destăinuit prin producţiuni demne de admiraţiune.* ODOBESCU, S. II, 244. *Ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanţ întreg de cauze.* EMINESCU, S. P. 419. *Opera de artă are căpătată însuflarea de viaţă de la talent. Viaţa aceasta însă este numai latentă: pentru ca să devie patentă, trebuie concursul unei inteligenţe,*

unei priceperi și judecăți ale altuia. CARAGIALE, O. III, 51. *În publicul nostru e un fond de simpatie latentă... care doarme încă în sufletul lui liniștit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 476, cf. DDRF, BARCIANU. *Se ivi... un feliu de conflict latent între mine și junimeni.* SBIERA, F. S. 385, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, CADE. *Din colțul meu retras privesc cu emoție și respect caleidoscopul oamenilor noi, pe care i-a pus în lumină jocul forțelor latente.* LOVINESCU, C. V, 153. *O atitudine energică... ar mai fi înfricoșat pornirile anarhice latente.* REBREANU, R. II, 115. *Ca vechiul ceasornic cu muzică, port Cântare latentă în mine.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 191. *Al doilea conflict latent este cel dintre statele revizioniste și cele antirevizioniste.* CONV. LIT. LXVII, 41. *Astea-s manopere latente, ascunse, oculte.* I. BOTEZ, ȘC. 105. *După un timp formulele ereditare se pot reconstitui și un caracter rămas latent un timp oarecare poate să reiasă la iveală.* ENC. AGR. I, 347, cf. SCRIBAN, D. *Nadir latent! Poetul ridică însumarea De harfe resfirate.* I. BARBU, Ț. S. 63. *Raționalismul latent în filosofia lui Abélard ia, la sfârșitul secolului al XII-lea, un puternic avânt.* OȚETEA, R. 185. *Psihologia etnică... nu e decât diafragma forțelor latente, fatal moștenite în sânge.* CONSTANTINESCU, S. I, 253. *Invadat de gânduri și sentimente latente, simți că era posedat de o dorință imperioasă.* CĂLINESCU, S. 126. *Brăzdarele războiului răscoliseră forțele latente ale poporului.* PERPESSICIUS, M. I, 13. *Freud distinge, într-un vis, conținutul lui latent și conținutul lui manifest.* VIANU, M. 50. *În casa românească întrezărim elementele latente ale unui viitor stil arhitectonic de mare linie.* BLAGA, Z. 321. *Acest din urmă apel trezește în Lucu instinctele de ocrotire și energiile latente ale bărbatului.* VINEA, L. II, 93. *Cel ce s-a născut cu imaginație descoperă forțele latente ale Naturii.* BARBU, PRINC. 281. *Dorințe... care, nefiind admise de conștiința individului, sunt izgonite,... „refulate" în subconștient, unde generează conflicte latente, stări de tensiune.* DER III, 888. *Antinevralgicele... sunt contraindicate, deoarece, deși combat durerea, menajează persistența focarelor de infecție latentă.* ABC SĂN. 131/2. *Contrariile... zvâcnesc în conștiința eroului,... ruinate de aspirații latente.* T februarie 1969, 80. *Sunt regizori... care știu să descopere în actori posibilități latente.* ib. ianuarie 1971, 12. *Ne-a lipsit doar structura socială și economică pentru ca predispozițiile latente să se realizeze aievea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 6/2. *Critica orientează într-o mare măsură opțiunile spectatorilor... sub forma unor preferințe sau antipatii latente.* CINEMA, 1974, nr. 3, 34. ✧ (Adverbial) *Deșteptarea și întărirea simțimântului dinastic atârna... nu mai puțin, deși mai latent, de la învățătura dată tinerimii prin profesorii școalelor statului.* MAIORESCU, D. I, 16. *Ceea ce visau cei de la început... s-a păstrat latent în straturile organizației noastre.* SADOVEANU, O. IX, 374. *Într-adevăr, latent, „cetățenii" din „O noapte" și „O scrisoare" erau destinați politicei.* CONSTANTINESCU, S. II, 137. *Există latent, în popor, mii de Creangă.* CĂLINESCU, C. O. 182. *Două neînsemnate strofe ce par culese-n treacăt, ca doi fluturi, au rădăcini în trecutul nostru sentimental. Ele au germinat latent, au așteptat, se liberează, se transformă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 30, 30/4. *Frământata... noastră istorie s-a desfășurat de două milenii pe coordonate esențiale, prezentate latent sau exploziv.* CINEMA, 1974, nr. 7, 8.

2. S p e c . (Despre boli, focare de infecție etc.) Care nu prezintă manifestări, simptome vizibile. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D. *S-ar putea să fie numai un început de nebunie, o stare de paralizie latentă.* ARGHEZI, S. XV, 74. *Am urmărit în registru depistări de... lues latent.* CĂLINESCU, C. O. 260. *În aceste cazuri intervin și alți factori, ca de pildă o infecție latentă.* ABC SĂN. 49, cf. D. MED.

3. (Fiz.) Care absoarbe căldura din jur pentru a-și schimba starea de agregare. *Tot trupul... devine latent, cu alte vorbe produce frig, trecând din starea solidă în starea licuidă și din starea licuidă în starea de abur.* BREZOIANU, A. 283/10. ✧ *Căldură latentă* = cantitate de căldură necesară pentru a determina schimbarea stării unui gram de substanță, la temperatură și presiune constante. Cf. STAMATI, D. *Căldura latentă a sulfului cel moale se poate cunoaște învederat, puindu-l în apă a căria temperatură să fie mai jos de 100°.* MARIN, PR. I, 27/31. *În actul topirei, corpii absorb căldură latentă.* id. F. 160/20, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., ENC. ROM. *Căldura latentă de topire.* PONI, F. 121, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aluminiul are... o căldură latentă aproape de două ori mai mare decât cea a fierului.* IOANOVICI, TEHN. 177, cf. SCRIBAN, D., LTR² IV, 56. *Imagine latentă* = imagine fotografică încă vizibilă, produsă în stratul sensibil al plăcii, al filmului sau al hârtiei fotografice, sub acțiunea luminii sau a altor condiții. Cf. MACAROVICI, CH. 388, LTR² IX, 173.

4. (Biol.; în sintagmele *viață* sau *stare latentă*) Fenomen prezentat de numeroase organisme care pot parcurge o perioadă mai mult sau mai puțin lungă de moarte aparentă în condiții de activitate metabolică minimă, pentru a-și relua, în condiții favorabile, vitalitatea lor inițială. *Nu vom putea tăgădui că toate plantele și toate animalele ce se vor dezvolta mai pe urmă pe pământ esistă în formă de apă, adecă în stare latentă, nedezvoltată în aer.* BARASCH, I. 70/11. *Viața latentă se află ea în semințe, în ouă etc.* ENC. ROM. III, 1 213. *Din crengile negre nu se bulbucau muguri de floare. Viața lor latentă fusese înjunghiată de geruri polare.* SADOVEANU, O. XIX, 380. *La o temperatură mai ridicată... semințele își continuă viața latentă.* AGROTEHNICA, II, 11. ✧ F i g . *Deoarece aceste facultăți se manifestă într-însul ocazionalmente, el le posedă într-o stare latentă.* HASDEU, I. C. II, 6. *Aceste motive... nu tind decât la procurarea unor emoțiuni deosebite și plăcute..., reduse oarecum în stare latentă.* CONTA, O. F. 94. *Conflictul care a izbucnit acum... era într-o stare latentă, dar permanentă.* COCEA, S. II, 345. *Fiecare neam... cuprinde în el viața latentă a generațiilor căzute.* SADOVEANU, O. XIX, 374. *În artă, în poezie, nu se găsește ideea în stare latentă în tot insul.* ARGHEZI, P. T. 292.

– Pl.: *latenți, -te.* – Și: (învechit, rar) **latínte** adj. invar. ANTONESCU, D.

– Din lat. **latens, -ntis**, fr. **latent**, it. **latente**.

LATÉNȚĂ s. n. (Starea a) ceea ce este ascuns, încă nerelevat (clar), latent. *Renaște din latențele inconștien-*

tului. STREINU, P. C. II, 185. *În germen, în latenţele lui interioare,... „Geniu pustiu" prefigurează întreaga structură eminesciană.* CONSTANTINESCU, S. II, 558. *Ceea ce apropie... de filosofii fericirii negative prin latenţă este mizantropia.* CĂLINESCU, O. XVI, 201. *Regimul colectiv înseamnă doar o monopolizare temporală a unei forţe superioare, care ţine în respect, în latenţă, forţele mai slabe.* RALEA, S. T. II, 265. *Mă gândesc... la o analiză... care-şi „provoacă" obiectul spre a-l elibera, spre a-l face să-şi manifeste latenţele, să-şi afirme plenitudinea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 5/3. *S-a operat trecerea treptată a dramaturgiei noastre... la profesionalitate prin descoperirea latenţelor teatrale ale limbii române.* IST. T. II, 145. *Sesizăm latenţa talentelor, iar nu prezenţa lor imediată.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 6/3.

– Pl.: *latenţe.*

– Din fr. **latence.**

LATERÁL, -Ă adj. **1.** Situat alături sau la (una din) margini, extremităţi, laturi (stânga şi dreapta) (faţă de linia mediană a unui obiect, faţă de o construcţie etc.); s p e c . care formează (una din) laturile (dreapta şi stânga) unei suprafeţe, ale unui volum; (învechit) lătural, (învechit, rar) lăturar[2] **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Celelalte planuri paralelograme luate împreună fac faţa laterală sau convexă a prizmei: Dreptele... se numesc laturile prizmei.* POENARU, G. 206/21, cf. VALIAN, v. *Două planuri laterale, care complectă în laturi felul de cutie de care poate cineva închipui scheletul încongiurat.* KRETZULESCU, A. 16/25. *O uşe laterală se deschide.* LĂZĂRESCU, S. 72/10. *Numim prismă... un solid coprins între doă basuri, care sânt poligoane ecuale şi paralele unite printr-o suprafaţă laterală compusă de paralelograme.* G. POP, G. 121. *Căutau tot feliul de uşi laterale ca să scape.* BARIŢIU, P. A. I, 51, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Cele două despărţiri laterale... formează un turn în formă de piramidă octogonală.* FILIMON, O. II, 146, cf. PONTBRIANT, D. *O uşă laterală se deschise.* BARONZI, C. III, 253/24, cf. COSTINESCU. *Ne-am retras în camera laterală.* LĂCUSTEANU, A. 63. *Să împărţim una din muchiele lor laterale în un număr oarecare de părţi egale.* CONTEMPORANUL, I, 461. *La margine, tăiat în mare parte de uşa laterală care dă trăcere din advon la choră, este chipul Doamnei Chiajne.* ODOBESCU, S. I, 415. *Celelalte 3 părţi laterale, precum şi muchiile crucii sânt acoperite de frumoase ornamentaţiuni.* ARHIVA, I, 273, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E alipit de clădire, privind spre poartă şi dând astfel o întrare laterală.* IORGA, P. A. I, 163. *Peretele cel mic, din fund, şi cei laterali, sunt îngrădiţi.* PAMFILE, I. C. 427. *Din gangul principal se desfăceau, la stânga, două ganguri laterale.* AGÎRBICEANU, A. 190. *Avem destule elemente pentru datare în stilizarea celor două toarte laterale.* PÂRVAN, G. 417, cf. RESMERIŢĂ, D. *Două porţi mai mici, laterale.* N. A. BOGDAN, C. M. 145, cf. CADE. *Pe uşile laterale alte fracuri se îmbulzeau înlăuntru.* REBREANU, R. I, 196. *O sală şi două încăperi laterale.* C. PETRESCU, C. V. 74. *S-a ţinut seamă de toate organele podului, socotindu-se pentru traversa centrală un coeficient de 17 600 kg pe m... şi 18 400 kg pentru traversele laterale.* ENC. TEHN. I, 351. *Diversele părţi ale bisericii – pronaos, navă centrală sau nave laterale.* OPRESCU, S. 187. *Un cal melancolic ducea toată petrecerea, cu un ham lateral.* ARGHEZI, B. 70. *Un corp central în fund, cu o colonadă şi fronton la mijloc, două aripi laterale.* CĂLINESCU, C. O. 343. *Amintirăm de vapor şi de acel tip de „curiere" cu roţi laterale a căror existenţă s-a prelungit până acum un deceniu.* PERPESSICIUS, M. IV, 155. *Dâra de spumă albă ca zăpada, pe care o lăsau cele două roţi laterale în urmă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 99. *Penajul frontal în formă de unghi ascuţit intră în carena ciocului,... în partea laterală a ciocului.* LINŢIA, P. III, 137. *Conducea fără să părăsească o clipă geamul şi oglinda laterală, prin care defila drumul din spate.* PREDA, R. 106. *Fluierele cu şase găuri sunt... cu gura laterală.* ALEXANDRU, I. M. 48, cf. ABC SĂN. 151. ✧ F i g . (Substantivat, m.) *În combinarea viitorului minister al d-lui Catargi, vernescanii vor fi mai mulţi, sau catargiştii? Or vor mai intra te miri ce laterali...?* MAIORESCU, D. IV, 353. ✧ (Mat.) *Arie* (sau *suprafaţă*) *laterală* = mărimea suprafeţei unui corp prismatic sau cilindric, fără suprafeţele bazelor lui; suprafaţa unei prisme sau a unui cilindru. *Vom avea suprafaţa laterală egală cu perimetrul bazei... înmulţit cu jumătate din AG.* CONTEMPORANUL, II, 185. *Partea de suprafaţă cilindrică cuprinsă între paralele se numeşte suprafaţa laterală a cilindrului.* GEOM. SP. 72, cf. DEX. (Lingv.) *Arie laterală* = zonă situată la periferia teritoriului în care se vorbeşte un dialect sau o limbă. *Aria fonetismului „rândurică" a fost considerată de Sextil Puşcariu arie laterală.* L. ROM. 1980, cf. NDN. ✦ (Despre consoane; adesea substantivat) (Consoană) care este articulată prin atingerea vârfului limbii de palatul tare sau de alveolele incisivilor superiori, în timp ce suflul de aer iese prin cele două deschizături lăsate de marginile limbii. Cf. DDRF. *„L" e laterală velară, de ex. în basarabeanul „cal".* PUŞCARIU, L. R. I, 61. *Se numesc laterale sunetele de tipul „l". La articularea lor... laturile rămân aplecate în jos.* GRAUR, I. L. 51. *„L" este o consoană laterală.* DER, cf. DL, DM, DEX.

2. S p e c . Care se află, se dezvoltă, se produce pe una sau pe ambele părţi ale corpului (mai ales în zona coastelor) sau ale unui organ. Cf. LM. *Regiuni laterale limitate înainte prin inserţia diafragmei pe coaste.* ENC. AGR. I, 10. *Durere laterală.* SCRIBAN, D. *Creierul mic se compune dintr-o parte centrală (vernis) bine scobită şi două hemisfere cerebeloase laterale.* DOMBROWSKI, P. 32. *Din creştet şi din laturi iese, ca un corn lateral bont şi rotund.* ARGHEZI, S. XV, 45. *Două lacune mai mari din jurul plămânilor, numite sinusuri laterale.* ZOOLOGIA, 65. *Albina are doi ochi compuşi cu faţete pe părţile laterale.* ib. 83. ✧ (Adverbial) *A fost lovit lateral.* SCRIBAN, D. ✦ Care creşte, se inserează pe o parte a plantei, a unei ramuri, a trunchiului etc.; a cărui creştere este îndreptată într-o parte a plantei. *Varietatea tisalana nu are spini laterali.* ENC. AGR. I, 82. *Rădăcină pivotantă puternică, cu numeroase rădăcini laterale.* FLORA R. P. R. V, 446. *Flori dispuse axilar sau în inflorescenţe laterale.* PRODAN-BUIA, F. I. 256.

3. Care are loc, se produce la (sau spre) margine, într-o latură sau dinspre laturi; care se deplasează spre sau dinspre margini sau extremităţi. *Amplificările*

laterale se pun în propoziția incidentală. CONV. LIT. IV, 240. *Prins în cușcă, sub ce apăsări laterale, năzuia să ajungă odată la capătul drumului.* BASSARABESCU, S. N. 123. *Jocul se începe păşind doi paşi săltăreți laterali spre dreapta.* IZV. XII, 147. *În pădure, topirea zăpezii este lentă, scurgerea laterală redusă, infiltrația apei în sol însemnată.* CHIRIȚĂ, P. 64. *Când ea îi simți prezența, făcu un pas lateral.* BREBAN, A. 110. ✦ (Adverbial) De-o parte (şi de alta); pe una din părți; p. ext. de-a latul, transversal, în curmeziş. *Fața este în general turtită...; aceasta provine din cauză că oasele de la umerii obrajilor sunt scoase în afară lateral.* CONTEMPORANUL, II, 173. *Ați văzut la cinematograf... cum îşi strâmbă fălcile lateral marii interpreți de filme.* SADOVEANU, O. XIV, 428. *Cucly... întindea mâinile lateral, într-un gest de plutire pe fluide.* CĂLINESCU, S. 224. *Se ridică grosul coloniei, într-un vârtej, lovind cu aripile înainte şi lateral apa, care se împroaşcă.* LINȚIA, P. III, 178. *Organele active se pot regla ca să lucreze mai adânc... Ele se pot deplasa şi lateral.* AGROTEHNICA, II, 94. *Două birouri: unul în centru şi altul lateral.* DEMETRIUS, C. M. 38. *Doza electrică din perete se dublează... detaşându-se încet şi lateral.* PREDA, C. I. P. II, 112. *Flori rozee, aşezate lateral pe ramuri.* FLORA R. P. R. V, 22. *Fruct... lateral comprimat.* PRODAN-BUIA, F. I. 104. *Fiecare ramură longitudinală trimite... lateral alte ramuri.* ZOOLOGIA, 25. *Iau sacoşa... şi caut aşa. În spate sau lateral?* V. ROM. aprilie 1979, 2. *Un crab roşu... se trânti cu greu peste tăblia camionului şi-o luă la goană, lateral, pe picioarele subțiri.* CĂRTĂRESCU, N. 248. (Fig.) *Uşuraticul dramaturg... se înfurie, iar focul şi-l varsă lateral pe limba regiunii.* STREINU, P. C. III, 434.

4. (Mai ales despre căi de comunicație, cursuri de apă) Care duce într-o parte, desprinzându-se de linia principală; care formează o ramificație ce pleacă de la una din laturile liniei principale. *Rădăcini laterale şi secundare care merg într-un mod oblic.* BARASCH, B. 15. *Costan... mă târî către o uliță laterală.* SION, P. 228. *Se introduce la o rețea veche de cale ferată un număr de kilometri noi construite pe o linie laterală.* MAIORESCU, D. IV, 381. *Argeşul şi izvoarele şi pâraiele lui laterale începuseră a se umfla.* TURCU, E. 138. *Drumul acesta lateral... era părăsit cu totul.* AGÎRBICEANU, A. 321. *Cale laterală.* ŞĂINEANU. *Cotind pe o stradă laterală, se îndepărtă cu paşi elastici.* TEODOREANU, M. II, 11. *Alte trenuri... se târau din stație în stație, fără mers regulat, oprite adeseori acolo zile întregi pe linii laterale.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 69. *Suim apoi, făcând un ocol printr-o vale laterală.* CĂLINESCU, C. O. 251. *Sălăşluiam... pe-un umăr de deal, la capătul unei uliți laterale a satului.* BLAGA, H. 162. *Într-o stradă laterală patru fete se opresc.* RALEA, S. T. I, 290. *Pe văile laterale... se află câte o răzleață şi foarte arhaică aşezare omenească.* BOGZA, C. O. 328. *Câte-un drumeag lateral, abia schițat,... părea să ducă la o fermă, la o gospodărie rurală.* TUDORAN, O. 160. *Un drum lateral... o ducea printre nişte aşezări izolate.* PREDA, R. 96. *Fusese lovit de un camion greu care venea de pe o stradă laterală.* V. ROM. septembrie 1958, 16. *Stere Novăcescu se interesă dacă există vreun drum lateral.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 14/3. (Fig.) *Găsim prin mijlocul cărărilor laterale cari s-au pierdut în pustiu calea generală a unui progres real.* EMINESCU, O. XI, 18. *Totul se opreşte, deviază pe căi laterale, transformă o structură nervoasă normală în una patologică.* RALEA, S. T. II, 20. ✧ (Substantivat, f.) *Odată, bătând caldarâmurile unei laterale de-a Căii Victoriei, remarc că sunt în fața redacției ziarului.* BLAGA, H. 248. ✧ (Adverbial; în legătură cu verbe de deplasare) *Îl apucă oarece şi... zvâcneşte brusc într-o parte şi lateral.* ARGHEZI, S. VIII, 252. *Cu mâna din afară în şold... cei doi mergeau acum când înainte, când înapoi, când lateral, amândoi odată, când de-a-ndaratelea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 119.

5. Fig. (Despre probleme, situații, acțiuni etc.) Care este marginal, periferic, îndepărtat de centrul de interes; care este de mică importanță, secundar. *Mai tare poate fi fantasia pentru viață stricătoare, deacă ia un hotărât îndreptariu, care prin a ei lucrare laterală strică îndoit.* VASICI, M. II, 53/3. *Este mod a influința... pre căi laterale, printre şire.* BARIȚIU, C. II, 219. *Onor d. Poni se opreşte la o dispoziție laterală, care... nu avea ce căuta într-o discuție generală.* MAIORESCU, D. IV, 536. *Momentele propusăciunei conținute în determinațiunile... laterale.* EMINESCU, O. XIV, 308. *O nouă conferință a puterilor să vie a discuta în fond chestiunea principală şi toate chestiunile laterale.* CARAGIALE, O. V, 405. *Idei şi stări laterale ies pe rând din simplele... noțiuni.* CĂLINESCU, C. O. 398. *Romancierul nu se mai complică în intrigi laterale.* N. MANOLESCU, A. N. I, 130, cf. DEX. *Literaturile europene a căror producție romanescă să egaleze laterala şi policroma panoramă a romanului românesc.* ROMÂNIA LITERARĂ,1979, nr. 1, 3/2. ✧ (Substantivat) *În asemenea reforme legislative e tot accentul de pus; iar nu în paralele şi în laterale.* MAIORESCU, D. IV, 351.

6. (Despre rude, grade de rudenie etc.) Care unește între ei pe frați şi surori (şi pe descendenții acestora); colateral. *Cualitățile şi defectele ereditare sar peste o generațiune şi se arăt din nou la generațiunea a treia, câteodată sare de linia dreaptă în linia laterală.* BARASCH, I. 131/3. *Străluci încă până la 1453 familia împărătească a Constantinopolului, cu multe ramuri laterale.* IORGA, C. I. I, 68. ✧ Fig. *Prin umor şi ironie sentimentală ca atitudine şi întrebuințare fericită a neologismului, d. Perpessicius purcede din linia laterală a lui A. Mirea.* LOVINESCU, S. IV, 545.

– Pl.: *laterali, -e.*

– Din fr. **latéral**, lat. **lateralis, -e.**

LATERALITÁTE s. f. **1.** (Rar; în loc. adj.) **De lateralitate** = lateral (**2**). *Evident, există şi mişcări de lateralitate, orizontale, dar acestea țin de stofa animală a condiției umane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 19/2.

2. (Med.) Dominantă funcțională a unuia dintre organele analoage perechi (mâini, picioare, ochi, urechi etc.). NDN.

– **Lateral** + suf. *-itate.* Cf. it. lateralità, fr. latéralité.

LATERALIZÁT, -Ă adj. (Med.; despre copii) A cărui activitate motrice corespunde bine sau rău

dominanței funcționale a uneia sau alteia dintre emisferele cerebrale. NDN.
– Pl.: *lateralizați, -te.*
– Din fr. **latéralisé.**

LATERÍT s. n. Depozit sedimentar cu granulație fină, de culoare roșie-cărămizie, galbenă sau cafenie, formată mai ales prin alterarea unor roci din zona tropicală umedă, având în principal silicați, care conține hidroxizi de aluminiu și fier, minerale argiloase, cuarț etc.; sol care conține în principal acest tip de rocă. *Lângă Batumi... solurile sunt de tipul lateritelor.* AGROTEHNICA, I, 267. *Laterita constituie în parte solul regiunilor tropicale din India, Africa, America.* ENC. ROM. *Structura lateritului e scoriacee, celulară, îmbogățită, adeseori, în produse feruginoase sub formă de concrețiuni de mărimi variabile.* LTR[2]. *Lateritul poate fi folosit ca minereu de aluminiu și de fier sau ca material de construcție.* DER, cf. DEX, DN[3].
– Pl.: *laterite.* – Și: **laterítă** s. f.
– Din fr. **latérite**, it. **laterite.**

LATERÍTĂ s. f. v. **laterit.**

LATERÍTIC, -Ă adj. (Despre soluri) Care suferă un proces brusc de lateritizare; care conține laterit; feralitic. *Solurile lateritice, răspândite în India, în Africa și în America de Sud, sunt soluri sărace în complex argilos și lipsite de humus, necesitând îngrășăminte în culturi.* LTR[2], cf. DN[3].
– Pl.: *lateritici, -ce.*
– Din fr. **latéritique,** it. **lateritico.**

LATERITIZÁRE s. f. Proces natural de transformare la suprafață mai ales a rocilor eruptive sau a șisturilor cristaline bogate în fier, caracteristic în special regiunilor ecuatoriale, care constă în hidroliza completă a silicaților pe bază de aluminiu din rocă și formarea lateritei; feralitizare. *Lateritizarea nu e completă... fie din cauza bogăției în silice a rocii-mame..., fie din cauza drenajului insuficient, fie din cauza mediului destul de acid.* LTR[2] X, 94, cf. DN[3].
– Pl.: *lateritizări.*
– După fr. **latéritisation.**

LATÉRNĂ[1] s. f. v. **lanternă.**

LATÉRNĂ[2] s. f. v. **latrină.**

LATESCÉNT, -Ă adj. (Despre secreții, sucuri) Care are culoarea și opacitatea laptelui; lăptos (2). [Planta] *conține în părțile sale verzi un suc latescent, galben, cu proprietăți narcotice.* ENC. AGR. I, 312, cf. NDN.
– Pl.: *latescenți, -te.*
– Din fr. **latéscent,** it. **latescente.**

LÁTEȘ, -Ă adj. (Despre coarnele vitelor) Care sunt întinse (mult) în lături și aduse spre spate. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 28, BARCIANU, TDRG, JAHRESBER. XVII, 50, PASCU, S. 284, CADE, DA II_2, 111, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DM, H I 58, XVI 104. ✦ P. ext. (Despre vite) Care are coarne lateșe. Cf. CIHAC, I, 139, ȘĂINEANU, D. U., RESMERIȚĂ, D., DA II_2, 111, H III 226, X 141, 465, CHEST. V 76/94. ✦ (Rar; despre vite) Care are frunte lată. Cf. RESMERIȚĂ, D.
– Pl.: *lateși, -e.* – Și: (regional) **látiș, -ă** (DA II_2, 111), **láțiș, -ă** (ib.) adj.
– **Lat** + suf. *-eș.*

LATÉȚ, -EÁȚĂ adj., s. m. v. **lăteț[2].**

LÁTEX s. n. **1.** Suc de consistență vâscoasă, de obicei cu aspect lăptos, conținut (și secretat) de anumite plante, obținut prin incizie la nivelul tijei sau al trunchiului plantei. *Latexul are rol în nutriția plantei, în același timp conține și substanțele eliminate din plantă.* ENC. ROM. *Torsul mecanic al cocoșului se face anevoios, deoarece fibrele nu au suplețe nici adeziune. El s-a ameliorat totuși prin stropirea materialului de la început cu latex.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 394. *Latexul arborilor de cauciuc... conține aproximativ 35% cauciuc.* LTR. *Latexul din tulpini și frunze conține cauciuc.* FLORA R. P. R. VIII, 493. *Plante erbacee anuale, bianuale sau perene, mai rar suculente, sau arbuști, care secretă latex.* PRODAN – BUIA, F. I. 169. *Secretă un suc cu aspect de lapte, numit latex.* BOTANICA, 17. *Din latexul arborelui de cauciuc, al cocsagâzului etc. se obține cauciucul natural.* DER. *Grupul de medicamente denumit alcaloizi, extras din latexul capsulelor tinere de mac alb de grădină.* ABC SĂN. 249. *În afară de particule microscopice de cauciuc..., latexul mai conține proteine și o serie de metaboliți.* D. MED., cf. DEX, DN[3].
2. (În sintagma) *Latex artificial* = suspensie apoasă, stabilă, coloidală, din polimeri de tip vinilic, folosită în pictură, la fabricarea cauciucului sintetic etc. *Ca aspect, latexul artificial obținut la fabricarea cauciucului artificial se aseamănă cu latexul natural.* DER, cf. NDN.
– Pl.: *latexuri.*
– Din fr. **latex,** lat. **latex, -icis.**

LATÉZ s. m. v. **lătete.**

LATÍCE s. f. Adunarea într-o rețea a mai multor date. NDN. ✦ (Mat.) Mulțime ordonată care are proprietatea că orice parte finită a sa are un majorant și un minorant. *Noțiunea de „latice" se folosește în algebra modernă și în studiul algebric al mecanismelor automate.* DER, cf. DN[3].
– Pl.: *latici.*
– Din engl. **latice** „rețea, structură".

LATICIFÉR, -Ă adj., s. n. (Țesut vegetal ramificat) care conține (și secretă) latex. *Vase numite laticifere, sau purtătoare de latex.* BARASCH, B. 7. [Ciupercile] *conțin sucuri lăptoase de coloare galbenă sau roșietică, produse de celule laticifere.* ENC. AGR. I, 82. *Plante erbacee anuale... cu vase laticifere, mai rar lemnoase.* FLORA R. P. R. IX, 52. *La unele plante... se întâlnesc celule speciale numite laticifere, care secretă un suc cu aspect de lapte.* BOTANICA, 17, cf. DER. *Vase laticifere.* DEX, cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *laticiferi, -e.*
– Din fr. **laticifère,** it. **laticifero.**

LATICLÁV s. n. v. **laticlavă.**

LATICLÁVĂ s. f. Tunică a senatorilor romani împodobită cu o fâşie lată de purpură; p. e x t. fâşie lată de purpură care împodobea tunica senatorilor romani. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Acolo pierit-au neamuri aruncate-n învrăjbire... Legioanele romane, consulii cu laticlavă.* CONV. LIT. XXI, 114, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D., DN^2, DEX, NDN. ✧ F i g. (Adjectival) *Ca un cearceaf cu limpezimi de gală Sucombă marea noapte boreală În liniştite gheţuri laticlave.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 11/2.

– Pl.: *laticlave.* – Şi: (învechit) **laticláv** s. m. ANTONESCU, D., LM.

– Din fr. **laticlave**, lat. **laticlavium**.

LATICLAVIÁL, -Ă adj. (Latinism; învechit, rar) De laticlavă, prevăzut cu laticlavă. Cf. LM.

– Pronunţat: *-vi-al.* – Pl.: *laticlaviali, -e.*

– **Laticlavă** + *-ial.*

LATIFOLIÁT, -Ă adj. (Despre plante) Cu frunze lăţite. NDN.

– Pronunţat: *-li-at.* – Pl.: *latifoliaţi, -te.*

– Din fr. **latifolié**.

LATIFUNDIÁR, -Ă s. m. şi f. Mare proprietar funciar; moşier. *Ca doi latifundiari, socotesc veniturile de peste zi.* ARDELEANU, D. 15, cf. CADE. *Funcţionarul tipic din Bucureşti are mai multe apropieri sufleteşti cu funcţionarul din Copenhaga decât cu latifundiarul din Dolj.* LOVINESCU, S. I, 133. *Un mare latifundiar, cunoscut pentru patriotismul lui luminat.* COCEA, S. II, 117. *Alţi latifundiari din mâinile cărora smulgea moşiile.* VOICULESCU, P. II, 233. *Şi astăzi latifundiari... stăpânesc întreg pământul arabil al Spaniei.* SADOVEANU, O. XX, 233. *Marele poet roman Virgilius Maro, el însuşi un latifundiar.* ENC. AGR. 518. *Nu se simţea comod în mediul latifundiarilor junimişti.* CONSTANTINESCU, S. II, 33. *Este totuşi la fel de bogat ca latifundiarul, când vine vorba de averile culturale.* CĂLINESCU, C. O. 197. *Latifundiarul expropriat, vorbind de inimiciţia dintre el şi ţăranii ce-i stau astăzi pe arătură, încheie: „Să fii stăpân pe inimi e mai greu".* PERPESSICIUS, M. I, 127. *S-ar putea crede că în acest ţinut de mari gospodari devine el însuşi un latifundiar.* BOGZA, C. O. 190. *Tatăl lui... fusese mare latifundiar.* STANCU, R. A. IV, 336. *Au avut de suferit multe neajunsuri... din partea marilor latifundiari.* IST. LIT. ROM. II, 156. *Ana plimba priviri de fericire şi de posesiune eternă, ca un latifundiar beat de sentimentul de proprietate.* VINEA, L. II, 105, cf. DL, DM, DEX, DN^3. *Averea sa nu se putea compara cu cea a marilor latifundiari.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 3. *Măsurile... au fost zădărnicite de rezistenţa latifundiarilor.* IVĂNESCU, I. L. R. 598. ✧ F i g. (Cu determinări genitivale, indicând un domeniu de activitate, de creaţie etc. în cadrul căruia cineva se bucură de o mare autoritate, de un loc de prim rang) *Într-o ascensiune astăzi definitivă în prima linie a contemporaneităţii, d. Arghezi este un temut latifundiar al scrisului.* CONSTANTINESCU, S. I, 67. ✧ (Poetic) *Latifundiari ai fanteziei, norii pot da lecţii celor mai îndrăzneţe imaginaţii.* BOGZA, C. O. 42. ✦ (Adjectival) De latifundii, care aparţine latifundiarilor, de latifundiari. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Şcoala de agricultură... urmă să mă fericească, deschizându-mi drum sigur, spre proprietăţi latifundiare.* BRĂESCU, A. 237. *Proprietarii latifundiari cred că e în interesul lor să ţie în pârloagă întinderi imense.* SADOVEANU, O. XX, 233. *Castelanii medievali ai Europei... erau proprietari latifundiari, stăpâni pe întinse domenii.* ENC. AGR. III, 519/1. *Marea boierime latifundiară şi-a avut meritul ei istoric.* CĂLINESCU, O. XIII, 183. *Nobilimea latifundiară găsea suficiente mijloace ca să zădărnicească punerea în aplicare a dispoziţiilor împărăteşti.* BLAGA, G. 67. *Noblеţea englezească... a fost latifundiară, comerciantă, industriaşă, după cerinţele momentului istoric.* RALEA, S. T. I, 17. *Eu am fost cel care a dat cea dintâi lovitură oligarhiei latifundiare.* VINEA, L. I, 384.

– Pronunţat: *-di-ar.* – Pl.: *latifundiari, -e.*

– Din fr. **latifundiaire**.

LATIFÚNDIE s. f. v. **latifundiu.**

LATIFÚNDIU s. n. **1.** Mare proprietate funciară privată cu teren necultivat sau cultivat extensiv, organizată în spiritul unei agriculturi de tip tradiţional, învechit, proprietarul obţinând profit mai mult din extinderea terenului decât din dezvoltare sau activitate productivă; domeniu. Cf. LM. *O moşie mare,... un complex de latifundii în care dreptul privat e drept public.* EMINESCU, S. P. 92. *Răsplata ostenelilor lor era dată de domn prin dăruirea de moşii din întinsele sale latifundii.* XENOPOL, I. R. VI, 97, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *O, îi recunoştea pe toţi: dregători puternici, proprietari de latifundii, politicieni şi diplomaţi.* GALACTION, A. 312. *Statul va face tot posibilul să apere latifundiile celor câţiva proprietari împotriva milioanelor de flămânzi.* COCEA, S. II, 309. *Deţinând latifundiile, puterea şi puţina cultură a vremii, formau opinia publică a ţării.* C. GANE, TR. V. II, 175. *La Paşcani... se afla administraţia uui latifundiu de zece mii de hectare, pe care trăiau unsprezece sate de plugari.* SADOVEANU, O. XX, 133. *Latifundia s-a născut odată cu expansiunea popoarelor războinice asupra teritoriilor cucerite.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. *Corpurile mici* [de moşii] *se aglomerează în latifundii prin căsătorii, cumpărări (voite sau silite), danii, spolieri.* OŢETEA, T. V. 38. *O transmitere previzibilă a autorităţii sub acţiunea... seniorilor feudali, posesori ai latifundiilor.* OPRESCU, S. 198. *Poate să-şi contemple stăpânii... după ce le-a asigurat şi mai bine latifundiile.* ARGHEZI, P. T. 66. *Atât marea proprietate, cât şi burghezia sunt în funcţie de capital, latifundiile sau averea bancară reală fiind muncă acumulată.* CĂLINESCU, O. XIII, 172. *Situaţia ţăranilor a fost încetul cu încetul adusă la numitor comun cu aceea a iobagilor de pe latifundiile nobilimii.* BLAGA, G. 71. *Tatăl lui Tretin,... din dragoste pentru ţărani, le dăruise, încă înainte de Primul Război Mondial, latifundiile şi conacele.* STANCU, R. A. IV, 336, cf. DL. *Un feudal... supune latifundiile vecine sau le uneşte cu ale sale prin căsătorie.* PREDA, R. 255. *De la revoluţia franceză încoace, în conştiinţa oamenilor...*

marele latifundiu e sinonim cu sclavajul. T. POPOVICI, SE. 405, cf. DM. *Moşiile lui din ţară pe care secretarul livonian le descria ca pe adevărate latifundii.* BARBU, Ş. N. 301. *Am îngropat pe vecie, Ca pe nişte monştri marini, Latifundii, palate.* BRAD, O. 93. *Latifundiile boiereşti din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea... sunt domenii risipite în toată ţara.* PANAITESCU, O. Ţ. 101. *Se constituie un adevărat latifundiu mănăstiresc.* C. GIURESCU, P. O. 67. *În niciun caz nu dorea... lichidarea privilegiilor boiereşti, renunţarea la latifundii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 3/3, cf. DEX, DN[3]. ✧ F i g. *Raza sensibilităţii lui Iosif cuprinde abia un parc, a lui Bacovia un oraş de provincie, a lui Arghezi o ţară. În latifundiile argheziene regăseşti un univers complet, este viaţa însăşi.* CONSTANTINESCU, S. I, 128. *Dacă limitele bine precizate ale celorlalte ştiinţe refuză să primească un fenomen hibrid prin natura lui, el va găsi desigur un adăpost primitor în imensa latifundie ştiinţifică a ştiinţelor sociale.* RALEA, S. T. III, 138. *Un latifundiu de eprubetă de care nu dădea cont nimănui.* ŢOIU, Î. 40.

2. Domeniu foarte mare obţinut de romanii bogaţi prin acapararea pământurilor publice sau în urma neplăţii datoriilor de către micii proprietari. *Latifundiile au apărut în Roma antică, încă în sec. al III-lea î.e.n.* DER, cf. NDN.

– Pl.: *latifundii.* – Şi: **latifúndie** s. f.

– Din lat. **latifundium, -ii,** fr. **latifundia.**

LATÍN, -Ă s. m. şi f., adj. **I. 1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechiului ţinut Latium din Italia centrală (azi Lazio) sau era originară de acolo; p. e x t., persoană care făcea parte din oricare altă provincie italică a Imperiului Roman sau era originară de acolo; (la m. pl.) populaţia vechii provincii Latium sau, p. e x t., a tuturor provinciilor italice ale Imperiului Roman. V. r o m a n[3] (**I 1**). Cf. ANON. CAR., M. COSTIN, O. 245. *Având pildă pre tălmăcitorii latinilor şi slovenilor, precum aceia aşa şi ai noştri le-au lăsat* [cuvintele] *precum să citesc la* [limba] *cea elinească.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/49. *Romani în Roma... şi oşteni veterani născuţi, a ellinilor nepoţi şi strănepoţi, de la Troada să să fie trăgând, a grecilor şi a latinilor scriitori mărturisesc.* CANTEMIR, HR. 13. *Acest nume... şi la greci, şi la latini şi la alte limbi şi pen toate scrisorile şi istoriile să trage şi să zice.* C. CANTACUZINO, CM I, 55. *Acest Ioathan au zidit poarta casei lui Dumnezeu carea o numesc latinii „Frumoasa", iară jidovii o numesc „Poarta lui Ioathan".* ANTIM, O. 288. *Învăţătura carea grecii o chiamă „ithica", latinii o numesc „morális"* (a. 1796). ŞA I, 252. *Vizigoţii, ostrogoţii, boranii, carpodachii, carpii... şi ceialalţi de viţă nemţească, carii toţi în comun de greci se numea schite, iară de latini se chiamă goţi.* ŞINCAI, HR. I, 40/35, cf. KLEIN, D. 369. *De când fură romanii cunoscuţi* [slavilor], *tot vlasii s-au chiemat, carea nu însămnează alta şi acum la aceleşi neamuri, fără romani, latini, italiani.* MAIOR, IST. 53/30. *Latinii şi elinii încă au avut cântări de acel feliu ţărăneşti, precum au toate neamurile ş-acum.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 101. *Aşa zic latinii: şi carele se teme de vânturile cele mari să nu se ducă pre mare.* ŢICHINDEAL, F. 28/13, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Latinii... nu găsiseră nicio împotrivire în biruinţa ţărilor ce luară.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 238/8, cf. VALIAN, V. *Ea vine... şi din bubele dulci numite: „escară" dupe latini şi „rohii" dupe turci.* CORNEA I, 82/8. *Agricultorii au dat acestui mugur numele de „solzi"... şi latinii l-au desemnat prin vorba „gemma".* BREZOIANU, A. 254/25. *Iacă ce însemnează a lua cineva în serios laudele mulţimei sau ceea ce numesc latinii „aura popularis".* BARIŢIU, P. A. I, 104. [Pe Plutarh] *nu-l părtinesc nici grecii, nici latinii, nici italienii, nici gallii, nici germanii, nici anglii.* ARISTIA, PLUT. [XXX_2/17]. *Ceteşte toţi autorii vechimei. Greci şi latini nu-l întrec. Şi ştie limba grecească mai bine decât un grec.* NEGRUZZI, S. III, 96. *Alta e sintactica grecilor şi latinilor, şi alta a limbelor neolatine.* CIPARIU, O. II, 391, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 140, LM. *Aci... întâmpinăm prima greutate însemnată: adecă să ştim cum pronunţau latinii literele lor.* MAIORESCU, CR. III, 191. *Latinii numeau pre helleni „graicoi".* CONTEMPORANUL, I, 676. *Scurte maxime şi învăţături de morală, de politică, de economie... se găsesc pe ici pe colea în satirele latinilor.* ODOBESCU, S. I, 51, cf. DDRF. *Tibrul aici, iar aici au locaşuri Latinii cei trainici.* COŞBUC, AE. 132. *În urma bătăliei cu latinii, romanii făcură cu ei o confederaţie..., şi confederaţia se mări cu fiecare succes roman.* ENC. ROM. III, 781/2, cf. ALEXI, W. *Presupunem că latinii ar fi cunoscut... un cuvânt corespunzător.* GR. S. I, 60, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Ivitu-s-au pe ceriu stea mare cu coadă, căreia îi zic latinii cometa.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 69. *Ceea ce latinii au înţeles prin Justiţie, noi, în graiul nostru vechi, am înţeles prin Dreptate.* COCEA, S. II, 285. *Izvorul de îmbogăţire nu-l căutau în limba moartă a latinilor, ci în continuatoarele vii ale acesteia, în limbile popoarelor romanice.* PUŞCARIU, L. R. I, 369, cf. SCRIBAN, D. *Cassiodor, un latin, compune... o istorie a goţilor, pierdută mai târziu.* VIANU, L. U. 11. *Românii macedoneni... au avut în Răsărit un rol mult mai mare decât li se recunoaşte. Şi e foarte cu putinţă ca drepturile lor pe aceste locuri să fie mai vechi decât ale grecilor şi ale latinilor.* VINEA, L. I, 265, cf. DL, DM, DER. *Latinii scriau diftongii „ae" şi „oe".* N. MANOLESCU, C. M. 285, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Limba latină îşi avea sistemul său fonetic adaptat la baza de articulaţie a latinilor.* IVĂNESCU, I. L. R. 183, cf. DREV. ✧ (La sg. cu valoare de pl.) *Enias au abătut spre Italia unde pre acele vremi stăpâniia latinul (de pre a căruia nume şi ţara s-au chemat Laţium, şi nărodul lui „latin").* CANTEMIR, HR. 95. *Latinul şi grecul a zis „sclavi".* FM 1847, 25^2/7. *Latinul zicea „amo, amas, amant", fără a fi silit să adauge „ego amo, tu amas, illi amant".* MAIORESCU, CR. III, 337. *În privinţa coadei..., nu se prea înţeleg între dânşii; latinul o vrea scurtă..., elenul din contra pretinde ca cânele să aibă la spate o coadă ţeapănă..., lungă.* ODOBESCU, S. III, 66. *„Clara pacta, boni amici", zice latinul. Tocmeală limpede, prieteni buni.* EMINESCU, O. XI, 334. *Tu eşti cum spune latinul.* CARAGIALE, O. I, 331. *În cinci minute, vorba letinului, trecusem în împărăţia lu' Morfei.* BĂNUŢ, T. P. 164, cf. 13. *Latinul spunea, când era cazul: „bis repetita placent".* CIOCULESCU, I. C. 62.

2. S. m. şi f. Locuitor al Romei; roman[3] (**I 2**). Cf. DRLU. *Latinii din Roma au strămutat mai multe forme vechie într-altele mai nouă.* CIPARIU, O. II, 436, cf. RESMERIŢĂ, D., D. Î. LAT.-ROM.

3. Adj. Care aparţine latinilor (**I 1**), privitor la latini, caracteristic latinilor; originar din vechiul ţinut Latium sau din oricare altă provincie italică a Imperiului Roman; latinesc (**1**), (învechit) latinic. V. r o m a n[3] (**II 1**). *Eu... n-am aflat niciun istoric, nici latin, nici leah, niciungur.* M. COSTIN, O. 243. *„Laus in fine cadit", cum zice oarecare politic latin.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 285. *Au alcătuit istoriile turceşti... mulţi alţi istorici greci, latini, franţezi, itali.* VĂCĂRESCUL, I. I, 4[r]/7. *Leghioanele mele cele latine.* CANTACUZINO, N. P. 49[v]/9, cf. I. GOLESCU, C. [Învăţaţii] *leapăd tradiţia, ascunzând-o subt pretext de baştină latină.* RUSSO, S. 74, cf. 21. *Pictor a scris analele romanilor: el este cel mai antic scriitor latin, zice Tit Livius.* ARISTIA, PLUT. XXIII/25, cf. BARASCH, M. I, V/3. *O deprindere împrumutată... de la muma latină.* NEGRUZZI, S. I, 263. *Unele forme vechie au mai durat şi preste clasicitate până în zilele când clasicitatea latină şi-a pierdut din vigoarea şi eleganţa sa primitivă.* CIPARIU, O. II, 436. *Astăzi se dezgrop... preţioase anticuităţi grece şi latine, testamente ale unei lumi perdute!* HASDEU, I. v. 138. *Elementul care a jucat rolul principal în formarea naţionalităţii noastre a fost cel latin.* CONV. LIT. IV, 129, cf. LM. *Noi sântem viţă latină.* MAIORESCU, CRITICE, 205. *Poetul Enniu, părintele poeţilor latini, şi dupe dânsul tragicul Pacuviu, deteră acest titlu la deosebite mici scrieri în versuri iambice.* ODOBESCU, S. I, 45. *Guvernul romeic..., atacat... de cruciaţii latini în capitala sa proprie şi alungat în Asia, se văzu silit să contenească din luptă.* EMINESCU, O. XIV, 94, cf. 101, 105. *Din scriitorii latini sânt cunoscuţi cei trei bătrâni... cari au pus temelia statului roman.* CARAGIALE, O. V, 363. *Asemenea acelei capricioase şi somnoroase amice a poetului latin, se poate ca muza lui Alecsandri, Heliade, Bolintineanu să nu fie decât adormită.* MACEDONSKI, O. IV, 5. *Este... o aberaţie a gustului când să dă un veşmânt jumătate latin, jumătate român acelor formaţiuni... a căror temă s-a conservat în limba română, pe când sufixul lor a dispărut din ea.* ARHIVA, I, 30. *Variile lui cetiri în poeţii şi filosofii greci şi latini... îi deschisese mintea.* XENOPOL, I. R. IX, 11, cf. ENC. ROM. *Acelaşi scriitor latin recomandă ca leac contra scuipării cu sânge, mărgean pisat, băut cu apă.* CANDREA, F. 295. *Zelosul adunător al operelor clasicităţii latine.* IORGA, P. A. II, 173. *Regatul lui Cotiso era în partea latină a Daciei.* PÂRVAN, G. 604. *Termenii de ţesătorie sunt în majoritatea lor de origine latină.* DR. I, 404, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cuvântul românesc nu este de origine ungurească, ci de origine latină.* RF I, 185. *Corabia aluneca încet între ţărmurile lăudate ale mărilor elene şi latine.* M. I. CARAGIALE, C. 39. *Păstoritul autohton..., prin tradiţie, se va fi transmis şi păstoritului latin.* GR. S. IV, 93, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Cultura latină satisface... o necesitate lingvistică de un interes mai general.* LOVINESCU, C. IV, 187. *Sumbră baladă germană Pe străzi, în cetatea latină.* BACOVIA, O. 196. *Strămoşii noştri latini spuneau... „repetitio est mater studiorum".* A. HOLBAN, O. I, 222. *Duduia a trăit lângă bătrâneţa părinţilor ei... făcând lecturi din hronici sau din clasicii latini.* TEODOREANU, C. B. 241. *Cunosc toţi autorii latini.* SADOVEANU, O. XX, 440. *„Agrimensură"... cuvânt de origine latină; însemnează „măsurarea ogoarelor".* ENC. AGR. I, 95. *În Noricum, Illyricum, Pannonia şi Moesia, slavii au primit numele localităţilor latine... şi le-au păstrat până azi, transformate după legile fonologice ale limbii lor.* PUŞCARIU, L. R. I, 283, cf. 189. *În toate aceste domenii găsim cuvinte de origine latină.* IORDAN, L. R. I, 55, cf. SCRIBAN, D. *De la Horaţiu la elegiacii latini, Sainte Beuve se mişcă, pe linia timpului, cu uşurinţă.* CONSTANTINESCU, S. V, 341. *Visase o dramă în jurul lui Ovidiu..., al cărui caracter urma să fie scos din operele poetului latin.* CĂLINESCU, O. XII, 70. *Marţial... este patronul epigramiştilor... Rău, nedrept, de multe ori obscen şi trivial a fost şi poetul latin.* PERPESSICIUS, M. IV, 174. *Cronicile muntene înregistrează... primele neologisme de origine latină şi de origine romanică în limba română.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 338. *Mă învăţam cu cuvinte de obârşie greacă sau latină.* BLAGA, H. 89. *Constatăm... că majoritatea cuvintelor din fondul nostru principal este de origine latină.* GRAUR, F. L. 61. *Petru Maior... este cel dintâi care pune problema vechimii palatalizării, crezând că fenomenul este de origine latină.* MACREA, F. 44, cf. DL, DM. *Serviciul militar îndelungat pentru soldaţii neromani, îi silea a învăţa şi obiceiurile latine.* IST. ROM. I, 445, cf. 258. *Prefixele, mult mai puţine, dacă nu includem printre ele pe cele de origine savantă, greacă sau latină, formează adesea perechi de cuvinte.* COTEANU, S. E. 53. *Arată... că „vecin", ca şi „jude", este un termen de origine latină.* PANAITESCU, O. Ţ. 43. *Primul prozator latin din a cărui operă s-au păstrat părţi relativ însemnate a fost Cato.* IST. L. ROM. I, 67. *Dramele închinate unor mari autori latini.* IST. T. II, 156, cf. M. D. ENC., DEX. *Termenii de origine latină care trebuie să fi circulat întotdeauna pe cuprinsul Dacoromaniei nu ne sunt cunoscuţi decât din atestări târzii.* I. GHEŢIE, B. D. 83, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G. *Câteodată... am lăsat impresia că se poate face net distincţia între termenii neologistici români de origine latină, cei de origine italiană şi cei de origine franceză.* IVĂNESCU, I. L. R. 671. *Din frecventarea autorilor latini, sprijinitorul modernismului a adus în literele noastre un spirit... roman.* GRIGURCU, C. R. 77, cf. DREV, D. Î. LAT.-ROM. ✧ *Limba latină* (şi substantivat, f.) = limbă indo-europeană din grupul italic vorbită de romani şi în cea mai mare parte a regiunilor cucerite de romani, din care derivă limbile romanice. *De la rimleni, ceale ce zicem latină, „pâine", ei zic „panis".* URECHE, L. 61. *Latina aceea carea au descoperit împăratului sfatul ungurilor au trebuit să fie română prăsită din colonii lui Traian.* ŞINCAI, HR. I, 216/13. *Aceasta cu scăderea de la floarea limbei latină şi cu stricarea ei s-au întâmplat.* MAIOR, IST. 263/12. *Spre a se împlini cuvintele ce-i lipsesc cu terminile lor, din* [limba] *cea latină şi elină.* EPISCUPESCU, PRACTICA, LI/24. *Îmi place acea limbă, acel dulce bastard al celii latine care curge din buzele unei femei.* HELIADE, L. B. III, 55/1. *În partea de dintâi noi am dovedit că vorbim o limbă ce se trage din latină* (a. 1832). PLR I, 21. *Limba română este acea*

rustica a romanilor, adecă contimporană acii latine. ASACHI, S. L. II, 346. *Fu cel mai puternic luptător pentru introducerea limbii moderne în administraţie şi justiţie, în locul celei latine, cu care era peste putinţă a propăşi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 53. *Bârladul... are o scoală publică primară, cu o secţiune... pentru învăţarea limbei latine.* LAURIAN, M. III, 26/15. *Prin aşa colonii se introduce în Dacia limba latină.* IST. M. 8/15. *Bathori răspunse foarte frumos în limba latină.* BĂLCESCU, M. v. 232. *Învăţase pre lângă limba sa maternă încă latina, franceza, italiana.* BARIŢIU, P. A. I, 235. *N-a avut timp, în petrecerea sa la Roma, a se apleca la studiul de limba latină.* ARISTIA, PLUT. [LVII$_2$/26]. *Trebuie... pusă între două coale de hârtie de scris, pe care va fi însemnat în limba latină... numele generic şi numele specific... plantelor.* BARASCH, B. 42. *Advocatul... nici rudimentele limbei latine, a limbei mume, nu le cunoştea.* NEGRUZZI, S. I, 281. *În latină aseminea terminaţii nu există.* id. ib. 348. *În limba latină, carea întru întâi fuse numai limba Laţiului, apoi se fece limba Romei şi a Imperiului Roman, intrară cuvintele tuturor ginţilor.* CIPARIU, O. I, 8. *Austria... proscrisese limba slavă şi introduse pe cea latină.* FILIMON, O. II, 107. *Este cert că şi-n limba latină exista un „n" mai slab.* CUV. D. BĂTR. I, 37. *Erau înzestraţi cu învăţăturile clasice a limbelor elină şi latină.* CONV. LIT. VI, 10, cf. COSTINESCU, MAIORESCU, CR. I, 244. *Făceam progrese în limba latină.* LĂCUSTEANU, A. 37. *Un german... îi explică regulile limbei latine.* ODOBESCU, S. I, 260, cf. 37. *Limba latină şi limba greacă sânt cu totul scoase din gimnazii.* EMINESCU, O. XII, 60. *Avem aşadar la români: substrat: traco-iliric, pătura imediat superpusă: latina.* id. ib. XV, 99. *Mă-ndatorezi până-n suflet dacă obţii de la el... la latină nota 7.* CARAGIALE, O. II, 113, cf. DDRF. *Pe lângă limba grecească... el scria şi vorbea cu desăvârşire limbile latină, franceză şi italiană.* XENOPOL, I. R. IX, 11, cf. ENC. ROM. *Directorul... prinse apoi a mă îndemna... să mă calific..., făcând un esamin de limbă lătină şi greacă.* SBIERA, F. S. 182. *Se preda cursuri de limbi, latină şi ungurească.* IORGA, L. II, 69. *Profesor de latină până atunci, el luase acum istoria.* id. P. A. I, 34. *E vorba... de una din acele potriviri de sunete, corespunzând probabil unor sensuri destul de diferite, între latină şi getică.* PÂRVAN, G. 258. *A pune pe illyri la un loc cu thracii e egal cu... a confunda limba latină cu cea greacă.* id. ib. 285. *Orele lui de latină... erau întotdeauna aşteptate cu o nespusă plăcere.* ARH. OLT. II, 164. *În latină „ruşinea" era exprimată uneori la fel.* GR. S. II, 7, cf. RESMERIŢĂ, D. *Stilul deosebit în care e scris acest document, în limba latină, ne îndeamnă a-l reproduce în întregime.* N. A. BOGDAN, C. M. 30. *Limba latină... se găsea în necesitatea de a impune un nume plantei.* RF I, 102, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA. *Când profesorul de limba latină vru să-l lase repetent pentru a doua oară, câteva glasuri rugătoare se auziră îngânând în clasă.* BASSARABESCU, s. m. 26, cf. CADE. *A plecat... în străinătate cu o bursă pentru studiul limbii latine.* LOVINESCU, S. VIII, 62. *Latina asta, ştiu că nu prea o înţelegi d-ta.* CAMIL PETRESCU, T. II, 204. *Cum ai făcut teza la latină?* TEODOREANU, L. 200. *Pierdut în nourii fumului de ţigară..., profesorul de latină nu zicea nimic.* SADOVEANU, O. III, 359. *S-a zvonit că ar fi profesor de limba latină undeva la un liceu.* id. ib. XVII, 568. *Limba latină era o limbă moartă în epoca în care neolatinii vorbeau limbile lor.* PUŞCARIU, L. R. I, 183. *Încrucişarea limbii latine cu a populaţiei autohtone n-a fost singura.* IORDAN, L. R. 54. *Baza limbii româneşti o formează latina.* id. ib. 57. *Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman.* ROSETTI, I. L. R. 77. *Pornită din Roma, adică dintr-un teritoriu foarte restrâns, latina s-a impus în curând în întreaga Italie.* id. ib. 89, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a închinat două poeme foarte savante, scrise în limba latină.* KIRIŢESCU, G. 292. *E logic şi substanţial, informat şi clar în obiecţiile de metodă pe care le aduce studiului limbii latine.* CONSTANTINESCU, S. VI, 25. *O listă sistematică a păsărilor cunoscute din România, în limba latină şi română.* DOMBROWSKI, P. 15. *Nu se înţelegeau de ajuns oamenii în dacă, slavonă şi latină?* ARGHEZI, B. 124. *El nu ştia limba latină.* id. S. XV, 199. *Învăţase... latina şi muzica.* CĂLINESCU, I. 103. *Oricine putea fi student oriunde, limba de înţelegere fiind cea latină.* id. C. O. 40. *Latina rămânea în toată această vreme limba filosofiei, a istoriei, a creaţiei literare culte.* VIANU, L. U. 14. *În toate aceste şcoli limba de predare era latina, slavona sau greaca veche.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 88. *Din primul moment trebuia să mă fascineze într-un fel dascălul de latină.* BLAGA, H. 74. *Alături de greacă, s-au predat latina, franceza.* IST. LIT. ROM. II, 35. *Datorită cuceririlor pe care le-au făcut romanii, limba latină s-a răspândit atât în apusul, cât şi în răsăritul Europei.* GRAUR, I. L. 272. *Excludem... îndreptarul ortografic în româneşte şi în limba latină.* CIOCULESCU, I. C. 46. *În latină exista pentru exprimarea trecutului o singură categorie gramaticală, aceea a preteritului.* SG II, 29, cf. DL. *Fâstâcit..., învârtea între degete cartea de latină.* T. POPOVICI, S. 12, cf. DM. *Prin autoritatea lui Aristotel s-a întâmplat că această accepţie a cuvântului silogism... s-a introdus şi în limba latină.* JOJA, S. L. 162. *În Dacia, limba latină se bucura de prestigiu.* IST. ROM. I, 446. *Expunem pe larg structura limbii latine.* COTEANU, S. E. 17. *Din primele decenii ale stăpânirii romane în Dacia, învăţarea latinei a apărut ca o necesitate pentru daco-geţi.* id. ib. 59, cf. DER. *Latina moşteneşte din indo-europeană accentul muzical.* IST. L. ROM. I, 26. *Contactul dintre limba latină, limbă a Romei şi a câtorva cetăţi din Latium, şi celelalte limbi indo-europene vecine... a fost îndelungat şi strâns.* ib. 33. *Dovada cea mai bună... este romanizarea Daciei, adoptarea limbii latine.* PANAITESCU, C. R. 56. *Nu cunoaştem programa oficială de învăţământ a limbii latine în şcolile braşovene.* LL XV, 152. *Aceste registre* [sunt] *redactate întâi în latină şi apoi în limba germană cu caractere gotice.* ib. 154. *Este vorba de o scrisoare-raport, scrisă în limba latină.* IST. T. I, 111. *Cuprinde... o prefaţă, o „dissertaţiune" despre studiul limbii latine.* N. MANOLESCU, C. M. 43. *Am răspuns în limba latină.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 92. *Statul multinaţional avea nevoie de o limbă unică..., cea latină.* V. ROM. martie 1970, 51. *Al cincilea manuscris a fost... redactat în limba latină.* LL XXVII 12. *Româna reprezintă aria sud-estică a latinei, alături de*

italiană. CL 1971, 4. *Un alt important factor de romanizare în Dacia a fost creştinismul, răspândit aici în limba latină.* ib. 7. [Heliade] *acceptă împrumuturile din latină şi din limbile romanice numai pe măsura necesităţilor.* LL 1972, nr. 2, 9. *Îl considera cel mai celebru profesor de latină din lume.* CINEMA, 1972, nr. 28, 1, cf. M. D. ENC. *Nu-mi intra latina în cap.* D. R. POPESCU, I. Ş. 81. *Se remarcă la latină, franceză şi română.* SIMION, S. R. III, 265. *Acest poliglot... îşi trecea marca de proprietate pe cărţi în latină.* MS. 1975, nr. 2, 14, cf. DEX. *Avem a face cu un cuvânt moştenit din latină.* I. GHEŢIE, B. D. 92. *Ore de latină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 6/3. *Defineşte limba română drept latină coruptă.* L. ROM. 1980, 580, cf. v. BREBAN, D. G. *Încă din epoca Renaşterii s-a văzut clar că limba română îşi are originea în limba latină.* IVĂNESCU, I. L. R. 23. *Latina a împrumutat mult din limba greacă şi mai ales din limbile autohtone.* id. ib. 166, cf. M. D. LINGV., DSR. *Textele autorilor scrise în diferite limbi... le voi traduce în limba latină.* MS. 1988, nr. 3, 14. *Limba italiană nu este rezultatul coruperii latinei de către barbarii care au invadat Italia în Evul Mediu timpuriu.* SCL 1988, 488. *Latina de redacţie românească ridică probleme complexe, determinate de întrepătrunderea diverselor elemente şi influenţe.* ib. 1989, nr. 1, 22. *Greaca a înlocuit latina ca limbă oficială în Imperiul Roman de Răsărit.* CL 1990, 30. *Em. V., fost avocat şi profesor, bun cunoscător de latină şi greacă.* STEINHARDT, J. 82. *Cagliostro... vorbea şi scria latina, franceza, italiana, portugheza, engleza.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 28/1. *La franceză şi latină alcătuiam fraze cu exemple bizare.* CĂRTĂRESCU, N. 95. *Limba latină clasică* (sau *literară*) ori (substantivat, f.) *latina clasică* (sau *literară, cultă, savantă*) = limba latină folosită în Imperiul Roman, mai ales în scris, de persoanele instruite. *Nu toate deviaţiunile limbei româneşti de la formele latinei clasice sânt corupţiuni.* CIPARIU, O. I, 11. *Lui „e" scurt din latina clasică corespundea în latina populară... un „e" deschis.* CONTEMPORANUL, I, 444, cf. MINERVA. *Latina „clasică" nu era numai înţeleasă, dar şi imitată de toţi.* PUŞCARIU, L. R. I, 184. *Limba latină clasică o cunoaştem din scrierile literaţilor.* id. ib. 189. *După 550..., uzajul latinei clasice se pierde şi literatura se scrie într-o limbă foarte apropiată de limba vorbită.* ROSETTI, I. L. R. 88, cf. DL. *După secolul al VI-lea, nemaifiind limbă oficială a statului, latina savantă îşi pierde rolul de instrument de expresie a culturii romanice din imperiu.* COTEANU, S. E. 75, cf. DER. *În latina clasică existau două categorii de verbe care interesează... cercetarea noastră.* CL 1965, 283. *În latina clasică sufixul e mai puţin folosit decât în celelalte perioade.* IST. L. ROM. I, 79. *Limba latină literară şi-a constituit un sistem complex de reguli ale vorbirii indirecte.* ib. 387. *Concepţia de bază a activităţii sale este inspirată din... cunoaşterea disputelor despre limbă din perioada latinei clasice.* LL XIII, 130. *Samoil Micu şi Gheorghe Şincai... au raportat limba română... exclusiv la latina clasică sau literară.* CL 1968, 8. *Limba latină literară era limba Romei, a unui oraş care a devenit capitală politică.* I. GHEŢIE, B. D. 44. *Limba latină literară, vorbită şi scrisă de intelectuali, influenţa într-o anumită măsură limba populară.* IVĂNESCU, I. L. R. 95, cf. M. D. LINGV. *Lexicul... este, în majoritate, comun cu cel al latinei clasice.* SCL 1989, 28. *Sensurile formelor neolatine occidentale... sunt împrumuturi din latina cultă.* CL 1990, 23. *Limba latină populară* (sau *vulgară,* învechit, *rustică, poporană*) sau (substantivat, f.) *latina populară* (sau *vulgară,* învechit, *poporană,* astăzi rar, *rustică*) = limba latină folosită în toate provinciile din Imperiul Roman de populaţia neinstruită. *Limba română toată e limba romană, care fu alcătuită din latină poporană.* MAIOR, IST. 269/13. *Autorii învăţaţi şi multe fapte vederează că limba latină vulgare... este muma de toate cele limbi.* ASACHI, S. L. I, 42. *Limba românească, pre la începutul acestei epoce, mai totuna era cu cea italiană de pre atunce şi foarte aproape de limba rustică latină.* CIPARIU, O. I, 282. *Această bifurcare a înţelesului se vede încă în limba latină poporană.* XENOPOL, I. R. III, 53, cf. ENC. ROM. *Ar trebui să admitem că în latina vulgară a circulat un verb „turrare".* GR. S. II, 347. *O inscripţie în latină rustică... dă forma Zermicegetusa.* PÂRVAN, G. 263. *Plecând de la latina vulgară, se familiarizează cu toate limbile romanice.* RF I, 339. *S-ar putea dovedi circulaţia lexicală în latina vulgară în comparaţie cu cea din latina clasică.* GR. S. IV, 84, cf. MINERVA. *Latina vulgară servea la răspândirea unei civilizaţii binefăcătoare.* PUŞCARIU, L. R. I, 327. *Latina populară posedă un număr de cuvinte... neatestate în textele transmise nouă.* IORDAN, L. R. 126. *Nu există texte scrise în latina vulgară..., există numai texte latineşti care conţin vulgarisme.* ROSETTI, I. L. R. 87. *În cuvintele în cari latina populară avea un „e" deschis precedat de labiale nu s-a întâmplat această schimbare.* CONTEMPORANUL, II, 100. *La originea limbilor romanice a fost latina populară.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 459, cf. GRAUR, I. L. 252, DL. *În aceste documenete... constatăm o limbă destul de corectă, cu foarte puţini termeni din latina vulgară.* IST. ROM. I, 435, cf. DER. *Construcţiile sintetice au dispărut, limba română contemporană continuând tendinţa din latina populară a exprimării complementelor circumstanţiale prin adverb şi prin construcţii analitice.* CL 1965, 214. *Latina vulgară din epoca imperială avea o foarte puternică tendinţă de eliminare a cazurilor oblice de tip sintetic.* IST. L. ROM. I, 135. *Această metodă a fost... folosită pentru reconstituirea latinei populare.* CL 1966, 153. *Unitatea latinei populare s-a menţinut atâta timp cât s-a putut menţine unitatea teritorială şi politică a Imperiului Roman.* ib. 1971, 8. *Am apreciat descrierea latinei populare din regiunea în discuţie..., cu referinţe destul de numeroase la latina vorbită în provinciile apusene ale Imperiului Roman.* L. ROM. 1980, 69. *Latina populară era limba uzuală a marilor mase şi constituia deci un ideal pentru ele.* IVĂNESCU, I. L. R. 95. *Limba latină populară... s-a născut fie în ultimele secole ale republicii, fie în epoca imperială.* id. ib. 97, cf. M. D. LINGV. *Stratul lingvistic al românei îl formează latina populară.* L. ROM. 1981, 339. *Dialect* (sau *grai*) *latin vulgar* sau *formă (fonetică) latină vulgară, fond (vocalism) latin popular* = dialect, grai, formă, fond etc. care aparţin limbii latine populare. *Cu colonizarea Daciei... intrară o mulţime de dialecte mărunte latine*

vulgari. CIPARIU, O. II, 439. [Românii] *şi-au apropriat dialectul latin vulgar.* EMINESCU, O. XV, 90. *Multe din cuvintele vechi greceşti... au fost proprii întregei latinităţi, nu numai graiului latin vulgar.* DR. IV, 397. *Intercalarea lui „i"... corespunde obişnuinţelor foneticei latine vulgare.* RF I, 100. *Multe formaţiuni latine vulgare nu s-au păstrat decât la noi.* PUŞCARIU, L. R. I, 213. *Fondul latin popular s-a păstrat mai fidel în limba română decât în limbile romanice occidentale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 11/1. *Vocalismul latin popular al unor localităţi din Italia de sud este cel de la baza limbii române.* IVĂNESCU, I. L. R. 102. *La evoluţia diferită a fondului latin popular a contribuit şi influenţa substratului.* L. ROM. 1981, 104. *Latina târzie* = latina folosită în epoca imediat anterioară formării limbilor romanice. *Limbile romanice au pierdut genul neutru, intrat în descompunere încă din latina târzie.* IORDAN, L. R. 239. *Păstrarea şi extinderea lui „-uri" trebuie pusă în legătură cu situaţia genurilor în latina târzie.* LL, 1955, 106. *În latina târzie s-a petrecut proteza lui „i" la unele cuvinte.* GRAUR, I. L. 63, cf. DER. *În latina târzie opoziţia de cantitate este înlocuită cu opoziţia de timbru.* IST. L. ROM. I, 19, cf. M. D. LINGV. *O serie de etimologii eronate provin din confuzia dintre neologismele intrate în latina târzie... din limba greacă şi elementele preluate în română din greaca medie prin filieră slavă.* SCL 1989, 41, cf. CL 1990, 24. *Latina medievală* (sau *de cancelarie*) = latina folosită în ţările Europei occidentale şi centrale ca limbă a actelor publice şi particulare. Cf. ENC. ROM., DER. *În latina medievală termenul însemna membru al unei obşti libere.* PANAITESCU, O. Ţ. 43. *Formaţii de felul acestora, adăugate la un mare număr de cuvinte greceşti..., este primul pas spre constituirea latinei medievale.* IST. L. ROM. I, 69, cf. M. D. LINGV. *Cercetarea latinei medievale a cunoscut în ultimele decenii un nou avânt în întreaga Europă.* SCL 1989, 21. *Latina antichităţii şi latina medievală sunt expresia unor epoci şi civilizaţii diferite.* ib. 1990, nr. 4, 328. (Învechit, rar) *Latina culinară* = latină vorbită în Evul Mediu (mai ales de către călugării occidentali), amestecată cu numeroase cuvinte străine, cărora li se adăugau terminaţii latine. Cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D. (Mar.) *Velă* (sau *pânză*) *latină* = velă de formă triunghiulară. *Bărcile piraţilor erau mai toate bărci mari cu două pânze latine.* GHICA, S. 391, cf. LM, ŞĂINEANU, D. U., CADE, ABC MAR., SCRIBAN, D., LTR[2], DN[3]. *Cartierul latin* sau (învechit) *suburbia latină* = cartier al Parisului, situat pe malul Senei, unde se găseşte Sorbona. *Aflând că în cartierul latin sânt mai mulţi studenţi români, se duse şi găsi pe unul care se prinse a-i da lecţiuni.* SION, P. 92. *Te-am văzut... În suburbia latină rătăcind misterios.* CONTEMPORANUL, I, 638. [Pe Walter Scott] *îl citeau cu patimă oameni din toate clasele sociale..., boemi libertini din cartierul latin, portari din mahalalele pariziene.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 288. *Îşi căuta o pensiune în cartierul latin..., în jurul Sorbonei.* BART, E. 310, cf. SCRIBAN, D. ✦ S p e c . (Despre fenomene culturale, sociale etc. sau, mai ales, despre cuvinte, texte, cărţi etc.) Care se referă la limba latină; care aparţine limbii latine, care este caracteristic acestei limbi; care este scris sau care se manifestă în această limbă; de limbă latină; latinesc **(1)**. *Numele latin Transilvania însamnă o ţară dincolo de codri.* ASACHI, S. L. II, 190. *Pe latura din afară a unui bastion... s-au mai pus o piatră de marmoră cu... inscripţiune latină.* BARIŢIU, P. A. I, 274. *Gramaticii români au agiuns la caos, călărind pe gramaticile latine.* RUSSO, S. 54. *Cu alte ziceri latine sau latinite nu s-ar putea împlini locul acelor pe carii vom lepăda.* ARISTIA, PLUT. [X_2/19]. *Făcu... versuri latine.* NEGRUZZI, S. II, 147. *Numele în limba românească şi italică se par a fi formate nu din nominativul, ci din ablativul latin.* CIPARIU, O. I, 16. *Ortografia latină a croaţilor.* CUV. D. BĂTR. I, 35. *Cele cincisprezece manuscrise ale textului curat latin sânt în oarecare asemănare.* BARONZI, I. C. IV, 42/5. *Parazitul e unul din personagele cele... mai bine zugrăvite din comedia latină a lui Plaut şi Terenţiu.* CONV. LIT. IV, 165, cf. COSTINESCU. *Legea vechie cere în prima linie înfiinţarea a vreo 40 de gimnazii latine şi greceşti prin toate districtele.* MAIORESCU, D. I, 411. *Din nominativul de la declinarea întâia latină s-a făcut forma cu „e".* CONTEMPORANUL, I, 766. *Pictorii din secolul XIII, ca să facă inteligibile operile lor, să serveau de versuri latine.* ODOBESCU, O. II, 79. *Petru Maior... scria construcţiuni latine în româneşte.* EMINESCU, O. IX, 81. *Un pelerinaj încâlcit, anost şi obositor prin legislaţiile vechi şi moderne. Numeroase citaţii latine.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 125, cf. DDRF. *Pecete de ceară roşie cu inscripţiune latină.* IORGA, S. D. XXII, 286. *Ovidius putuse aplica limbii getice metrul latin.* PÂRVAN, G. 167. *Tratatul mai puţin cunoscut de cititorul obişnuit, dar notoriu în istoria literaturii latine a Evului Mediu.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 24. *Echivalentele ei reproduc, nealterată, accepţiunea latină.* GR. S. I, 8. *Hasdeu citează forme ca „dafine" din inscripţiuni latine.* RF I, 104. *Când învăţăm să scandăm hexametrele latine, ni se spune că sunetele închise în paranteze... nu se citesc.* PUŞCARIU, L. R. I, 185. *În epoca lui Justinian... studiile latine sunt abandonate în Imperiul de Răsărit.* ROSETTI, I. L. R. 207, cf. SCRIBAN, D. *Titanului... nimic nu-i este străin din ce este omenesc, după versul latin.* OPRESCU, S. 136. *Alături de medalioanele lui Gârleanu..., nimeni, în literatura noastră, nu ilustrează mai cald adagiul latin: „Sunt lacrimae rerum".* CONSTANTINESCU, S. I, 198. [Naturaliştilor] *li-i familiară terminologia latină.* BĂCESCU, PĂS. 183. *Există o literatură în regulă puricărească... Goethe însuşi a făcut o glumă latină pe această temă.* CĂLINESCU, C. O. 49. [Erau] *variaţiuni nevinovate pe tema unor locuri comune ce nu depăşeau cu mult sonoritatea latină a titlurilor.* PERPESSICIUS, M. IV, 19. *Capitularea lui Carol cel Mare din 789 prescrie înfiinţarea unei şcoli cu învăţământ latin pe lângă fiecare mănăstire.* VIANU, L. U. 12. *Unele propoziţii sau fraze sunt construite cu verbul la sfârşit, după modelul frazei latine.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 379. *Cu ajutorul fraţilor mei, care învăţau latineşte, i-am născocit un nume latin.* BLAGA, H. 59. *După aceste sunete* [păsării] *i s-a dat şi denumirea ştiinţifică latină.* LINŢIA, P. III, 442. *Scrierea latină se cunoştea la curtea regilor daci.* IST. ROM. I, 435. *Influenţa elementului osco-umbrian asupra sinonimiei latine este semnificativă.* IST. L. ROM. I, 34. *Unele inscripţii mormintale sunt în versuri latine.* PANAITESCU, C. R. 57. *Ion Budai-*

Deleanu... începe să elaboreze un dicţionar latin-român. LL XXVII, 147. *Dicţionar latin.* FORM. CUV. I, 174. *Făcuseră gloria istoriografiei latine.* D. R. POPESCU, I. Ş. 275. *Preferinţa lor se îndrepta spre fonetismul care se apropia mai mult de modelul latin.* I. GHEŢIE, B. D. 465. *Pretextele sunt, în sensul lor latin, pretexte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/2. *Toponimia străveche... se găseşte cam în aceeaşi regiune care, pe baza inscripţiilor latine..., se dovedeşte a fi constituit patria primitivă a poporului român.* IVĂNESCU, I. L. R. 74. *Din urmărirea prea atentă a textului latin rezultă... false etimologii.* CL 1990, 16, cf. D. Î. LAT.-ROM. *Clemens şi Gregorius par iniţial personaje între care poate că doar rezonanţa latină a numelor creează vreo legătură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 21/2. ✧ *Alfabet latin* = alfabet creat în sec. 7 î. Hr. pe baza alfabetului etrusc şi cu adăugarea unor grafeme din alfabetul grecesc din sudul Italiei, având iniţial 21 de litere, apoi 23 (cu „y" şi „z"), fiind utilizat, la început, mai ales în Imperiul Roman, astăzi fiind folosit în scrierea multor limbi (adăugându-se, uneori, diverse semne diacritice). *După principiul etimologic, regula generale este: ca sunetele originare ale limbei române să se scrie cu literele corespunzătoare din alfabetul latin.* CIPARIU, O. II, 415. *A lepăda alfabetul cirilic şi în locul lui... a reintroduce pre cel latin.* CONV. LIT. VI, 42. *Uzul general şi uşurinţa mânuirei recomandează literele mici ale alfabetului latin.* EMINESCU, O. XV, 181. *Numele fiecăruia e înlocuit printr-o siglă (o literă majusculă a alfabetului latin).* GR. S. IV, 24. *Acei care au inventat alfabetul grec sau latin... au notat sunetele relevante ale limbii respective, adică fonemele.* ROSETTI, I. L. R. 93. *Iată... fundamentala schimbare la faţă, de la cirilic la alfabet latin a aceloraşi eroi vodevileşti.* PERPESSICIUS, M. II, 196. *Au preconizat înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 456. *Cehii, slovacii, polonii scriu cu alfabet latin.* GRAUR, I. L. 82. *Era un aprins patriot..., susţinător al alfabetului latin.* CIOCULESCU, I. C. 45. *Alfabetul latin nu avea toate caracterele necesare sunetelor din limba română.* LL XV, 153. *Primim... astăzi alfabetul latin pentru... scrierea cuvintelor romane.* N. MANOLESCU, C. M. 46. *Prima reformă pe care a întreprins-o a fost cea a scrierii, şi anume adoptarea alfabetului latin în locul celui chirilic.* CL 1969, 11. *Alfabetul latin este adoptat în cele trei ţări româneşti în anul 1860.* I. GHEŢIE, B. D. 493. *Prima carte românească cu alfabet latin este... cartea de cântece..., apărută în jurul anului 1570.* L. ROM. 1980, 159. *Alfabetul latin, pentru că e cel mai uşor de citit din toate câte sunt, înseamnă că stă în urma celorlalte?* STEINHARDT, J. 223. *Textul a fost tipărit cu alfabet de tranziţie, iar titlurile de capitole cu alfabet latin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 10/2. *Litere* (sau *caractere, slove*) *latine* (şi substantivat) = litere aparţinând alfabetului latin; litere romane, v. r o m a n[3] **(II 1)**. *Scriere cu litere latine, clară şi regulată.* ARH. FOLK. V, 82. *Preparare a cititorilor pentru citirea cu litere latine.* BARIŢIU, P. A. II, 657. *Unii scriau după ortografie nemţească..., alţii după cea italiană..., alţii mestecat, însă tot cu litere latine.* CIPARIU, O. I, 114. *Urmează... transcripţiunea cu litere latine.* CUV. D. BĂTR. I, 4. *A scris o gramatică românească cu litere latine.* CONV. LIT. VI, 42. *Înaintea patului, o masă murdară, al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine şi gotice.* EMINESCU, P. L. 36. *De cincizeci de ani scriem cu litere latine.* CARAGIALE, O. IV, 131. *Se întoarce cu o copie făcută în caractere latine.* ARHIVA, I, 128. *Limba trebuia să fie scrisă cu litere latine.* IORGA, C. I. II, 75. [Actul] *era... scris cu litere latine.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 284. *Anton Popovici se mai iscăleşte odată..., scriindu-şi numele de botez cu chirilice..., iar Popovici cu latine.* RF I, 73, cf. 74. *Se mai citeau nume cu litere latine.* C. PETRESCU, R. DR. 215. *Refugiatul politic moldovean a scris, cu litere latine, rugăciunea „Tatăl nostru".* IORDAN, L. R. 201. *Importanţa lucrării lui Micu constă... în faptul că este cea dintâi gramatică... în care pentru scrierea limbii române se folosesc litere latine şi cea dintâi gramatică românească tipărită.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 450. *A publicat o elegantă carte... cu caractere latine şi cu semne diacritice complicate.* CIOCULESCU, I. C. 45. *În jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea... scrisul românesc cu litere latine a înlocuit aproape cu totul scrisul cirilic.* LL XV, 155. *După cum arată inscripţiile în litere latine de pe cele două vase descoperite recent.* CL 1971, 5. *Heliade a fost... unul dintre cei mai activi militanţi pentru scrierea limbii române cu litere latine.* LL 1972, nr. 2, 8. *Limba română trebuia scrisă cu... litere latine şi nu cu slove chirilice.* I. GHEŢIE, B. D. 433. *Între 1570 şi 1780 au mai fost scrise şi alte cărţi româneşti cu litere latine.* L. ROM. 1980, 159. *Clain, Şincai şi Maior au făcut încercarea de a scrie cu caractere latine.* IVĂNESCU, I. L. R. 621. *Textul, integral redactat cu litere latine, este alcătuit... din două părţi distincte.* SCL 1989, 37. (Învechit) *Cifre latine* = cifre romane, v. r o m a n[3] **(II 1)**. *Cifrele arabe indică ordinul nostru şi cele latine demonstră ordinul şi modul romanilor spre a conta zilele.* ARISTIA, PLUT. [XXXVI$_2$/11]. ✦ (Substantivat, n.) Cuvânt din limba latină. *S-ar putea da mai bine acestei operăciuni numele de intuiţiune, de la latinul „intueor".* LAURIAN, F. 80/23. *Latinul se esplică cu zicerea „certamen".* ARISTIA, PLUT. 295/31. *„Pedoni" derivă de la latinul „pedes" şi... se înţelege oamenii aceia ce se plimbă pe jos.* FILIMON, O. II, 93. *„Zeuga"... va să zică tot una cu latinul „Pontes".* I. IONESCU, M. 591. *Cihac... în deşert pune* [cuvântul] *într-o legătură logică cu latinul „minutalia".* CUV. D. BĂTR. I, 277, cf. 111. *Glosarul academic... la „cleşte" nu ne spune alta decât latinul „forceps, forficula".* MAIORESCU, CR. II, 272. *Latinul „dolus" ajunsese să exprime ceva propriu sufletului românesc.* GR. S. I, 9. *Începutul descântecelor cu sintagma „sânecatu-s-au" este traductibil cu „sculatu-s-au, deşteptatu-s-au" şi vine de la latinul „ex-somnicare".* CIOCULESCU, I. C. 14. *Termenul românesc... este traducerea latinului „vicinus".* PANAITESCU, O. Ţ. 43. *A participat la discuţii, explicând soarta latinului „urceolus" în românește.* LL 1972, nr. 1, 117.

4. S. m. şi f. Persoană care aparţine uneia dintre populaţiile romanice, neolatine sau care are ascendenţă, origine romanică, neolatină; (la pl.) romanitate (2). *Ceialalţi latini, precum sânt mai ales francii şi nemţii, şi acestea şi celelalte înnoiri acum le defaimă şi le*

lapădă (a. 1783). MAIOR, în ŞA I, 57. *Fiindcă cei ce ţinea cetatea mai toţi era prea viteji bărbaţi, latini de neam, cu mare vârtute sta împrotivă.* id. IST. 224/14. *La români, după dialectul lor de acum, unele vocale almintre să pronunţează de cum să au obicinuit la latinii de astăzi.* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 383, cf. DRLU. *Acelora ce sânt sub stare alcătuită le numim sau substarnice sau, precum zic latinii, supstantive.* GRAM. MOLD. 24^{v}/6. *Verbul „înţeleg" încă şi-a ţinut forma antică la români, mai bine decât la latinii mai târzii.* CIPARIU, O. I, 77, cf. LM. [Compozitorul] *a vrut să însemneze pe „G" dur... cum zicem noi germanii, sau pe „do major", cum ziceţi dv. latinii.* CARAGIALE, O. III, 118. *Merge aiurea, peste Ocean, la alţi latini, cei din America.* IORGA, P. A. II, 29, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În epoca neutralităţii şi a războiului..., a evocat Putna, Bucovina, câmpiile Galiţiei, a „trezit" pe latini..., a cântat Belgia, viaţa soldaţilor în tranşee... în versuri energice.* LOVINESCU, S. IV, 514. *Simţul practic... e un bun al naţiilor anglo-saxone, pe care zadarnic caută să şi-l însuşească latinii.* I. BOTEZ, B. 189. *Că suntem latini, nu e nicio îndoială.* SADOVEANU, O. XIX, 87, cf. SCRIBAN, D. *Ca adevăraţi latini, spaniolii nu dispreţuiesc ceapa şi usturoiul.* CĂLINESCU, I. 310. (Emfatic) *Latinii din Bucureşti vor pleca în trăsuri şi automobile acasă, la Capşa, la Flora, la Boulevard, ca să ia masa.* ARGHEZI, P. T. 53. ✦ (Învechit, rar; la f. pl.) Limbi neolatine. *Limba traţică, getică şi illirică după formă şi materie se socotesc acelea, care limba românească cu surorile sale latinele nu le are comune.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 14/3.

5. Adj. Romanic; neolatin. *O muiere latină de viţă... au descoperit împăratului prin solii săi sfaturile nemicilor.* ŞINCAI, HR. I, 216/3. *Toate... se luptă pentru suveranitatea naţională şi unirea sub principe de rasă latină* (a. 1875). PLR I, 169. *La 1857 şi dincoace şi dincolo de Milcov ceream prinţ străin şi ziceam încă... să fie de rasă latină.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 57. *Sântem... de viţă latină.* CIPARIU, O. I, 133. *Am pus* [ardoare] *explicându-i că nu sânt grec şi că eram de neam latin.* GHICA, S. 155. *Hora strămoşească şi danţurile cele vesele... se deosibesc foarte puţin de tarantela neapolitană şi... plac atât de mult întregului popor latin.* FILIMON, O. I, 175, cf. 381. *Trebuie să avem o limbă pe cât se poate de latină.* CONV. LIT. IV, 129. *Latina gintă e regină Într-ale lumei ginte mari.* ALECSANDRI, POEZII, 333. *Naţiune română... Naţiune de rasă latină.* MAIORESCU, CR. II, 262. *Sântem mai întâi de toate ginte latină şi nu ginte slavă.* id. D. II, 285. [Latiniştilor] *le datorim... recunoaşterea noastră de ginte latină.* CONV. LIT. XI, 243. *Afacerile din Tunis au adus o turburare în relaţiuniîe dintre cele două puteri latine; Italia s-a simţit jignită de procederile Franţei.* EMINESCU, O. XIII, 403. *Nu trebuie să dăm exemplu rău surorilor noastre de ginte latină.* CARAGIALE, O. VI, 134. *Întemeiase nu numai limba şi literatura română, dar înviase şi sufletul latin între Carpaţi şi Dunăre.* MACEDONSKI, O. III, 73. *Adevărata lor fire de popor latin.* XENOPOL, I. R. XII, 111. *Temeiuri să-şi pună cetăţii din care Neamul latin a purces.* COŞBUC, AE. 11. *A rămas... părerea... că avem spirit latin.* IORGA, C. I. II, 77. *Intercalarea unui „i"... corespunde... obişnuinţelor latine.* RF I, 104, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Izolarea Ardealului din curentul civilizaţiei latine.* LOVINESCU, S. V, 19. *Linia melodică împrumută... ceva din transparenţa şi simplitatea geniului latin.* IZV. XII, 12. *Neliniştitul nostru spirit latin, pornit întotdeauna spre exagerări şi generalizare, e marele vinovat.* SADOVEANU, O. XXI, 17. *Fiu tainic al Provensei şi-al cerului latin.* PILLAT, P. 190. *Cu tot amestecul de elemente streine, structura... limbii noastre este mediteraneană... Minora slavă e supusă majorei latine.* JUN. LIT. XXVIII, 32, cf. SCRIBAN, D. *Titu Maiorescu a aplicat cu o disciplină interioară latină, dar cu o ideologie şi o tehnică germană, o vedere filosofică asupra unui moment glorios din evoluţia culturii române.* CONSTANTINESCU, S. I, 259. *Umorul latin e realist, satiric şi didactic... Umorul american, placat pe absurd şi pe fantezie mecanică, intră mai puţin în gustul nostru.* id. ib. II, 365. *Călătorind pe malul talazelor latine, L-am întâlnit.* ARGHEZI, VERS. 78. *Mentalitatea germanică a Dorei nu se potrivea cu sufletul său clar latin.* CĂLINESCU, O. I, 125. *O atare poezie... descinde de la experienţele unui Edgar Poe, pentru literatura anglo-saxonă, unui Mallarmé pentru cea latină.* PERPESSICIUS, M. IV, 208. *Sub influenţa umanismului latin se formează... eruditul cronicar muntean.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 86. *Dacă popoarele latine şi anglo-saxone au excelat în comportări de libertate şi individualitate, popoarele slave şi germanice s-au menţinut în forme de solidaritate colectivă, de comunitate.* RALEA, S. T. III, 8. *Se arătară prin localuri şi pe străzi... ofiţeri şi soldaţi italieni, oacheşi şi gălăgioşi. Gintă latină.* STANCU, R. A. II, 224. *Un Alecsandri, un Costache Negruzzi aveau... darul construcţiei proporţionate, care este o virtute latină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 88, 1/1. *Temperamentul latin are aceeaşi fervoare la gurile Dunării sau ale Tibrului.* CINEMA, 1972, nr. 1, 11. *Se defineşte ca un copil al unei ţări frumoase..., cu inflexiuni şi graţii latine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 21/3. *Prin alternanţa gravităţii autoritare cu umorul, el aparţine tipului de spiritualitate latin.* GRIGURCU, C. R. 68, cf. DSR.

II. 1. S. m. (Livresc; adesea la pl.) Cruciat. *Latinii, adecă italianii, francii şi germanii, carii priimise cruce asupra păgânilor, ca să câştige îndărăpt Palestina şi alte ţări de la dânşii, ş-au uitat dorinţa..., începând a vărsa sânge creştinesc.* ŞINCAI, HR. I, 243/37, cf. 244/11, 245/13. *Latinii un an şi patru luni ţinură împărăţia fără de împărat..., până nu au auzit adeverit că Balduin au murit.* MAIOR, IST. 227/15. *Când eşti latin... poţi mâneca... Aicea până mâine în revărsatul zilei; Fiindcă locul cesta abia de vreo trei zile De la păgâni se smulse de contele Consenţei.* HELIADE, O. I, 313. *În vremea de şaizeci de ani cât rămase Constantinopolul în mâinile latinilor, biruiţii se împrăştiaseră.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 238/23, cf. PÂCLEANU, I. I, 20, 124. *Nu cuteza să se prindă la luptă pe câmp limpede cu latinii cei greu înarmaţi, bine deprinşi şi viteji.* EMINESCU, O. XIV, 101, cf. ŞĂINEANU, D. U.

2. S. m. şi f. (Învechit, mai ales în Transilv.) Catolic. *Cine va mânca pâine spurcată... de la jidovi sau de la latini, post 8 zile.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 226, cf. GR. S. V, 198. *Avem şi pentru azime osebire*

multă cu latinii (a. 1699). GCR I, 330/26. *Latinii nu plinesc ce au făgăduit românilor când s-au unit.* MICU, în ŞA I, 247. *Pre comanii carii au fost românii cei din Moldova i-au fost despărţit legea în două părţi, în latini şi în greci.* ŞINCAI, HR. I, 259/ 17, cf. II, 136/27. *La sinodul din Florenţia se alipi metropolitul Moldovii... către partea latinilor.* BOJINCĂ, R. 78/7. *Se făcu* [dezbinare] *între biserica Apusului şi a Răsăritului sau între latini şi greci.* F. AARON, I. I, 161/2, cf. GENILIE, P. 48, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 91[1]/2. *Latinilor nu le este permis a oficia în ritul grecesc.* BARIŢIU, P. A. I, 319, cf. 192. *Multe naţionalităţi..., carile mai înainte fusese catolice, latini, cum le zic grecii, şi unii români... se lepădară de catolicism.* CIPARIU, O. I, 134, cf. LM. *Grecii începură a nu mai considera pre latini de creştini.* EMINESCU, O. XIV, 133, cf. DDRF. *Reclamaţiile latinilor, sprijinite de consulul francez din Constantinopole, ajung până în Franţa.* XENOPOL, I. R. XII, 147, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, T. 253, SCRIBAN, D. *Românii cunosc acum mai bine pe catolici, care sunt numiţi cu un termen din latina medievală, latini sau, cu un termen unguresc, papistaşi.* IVĂNESCU, I. L. R. 496, cf. D. Î. LAT.-ROM.

3. Adj. (Învechit, mai ales în Transilv.) Catolic. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 91[1]/1. *Candidaţii uniţi vor fi examinaţi şi de clerul latin.* BARIŢIU, P. A. I, 188, cf. 431. *Unele... au forma crucii latine, iar altele pe a celei orientale.* FILIMON, O. II, 146, cf. COSTINESCU. *Noua mitropolie s-a înfiinţat fiindcă s-au sporit creştinii de rit latin.* EMINESCU, O. XIII, 299. *În urma prozelitismului latin..., treceau într-adevăr cu grămada la biserica catolică.* id. ib. XIV, 78. *În anul 1847 se întâmplă în biserica din Bethleem un scandal între clerul latin şi cel grecesc.* XENOPOL, I. R. XII, 147, cf. ALEXI, W. *Laţco... a încercat să facă din moldoveni nişte catolici, supuşi episcopului latin din Siretiu.* IORGA, C. I. I, 29, cf. TDRG. *Posedă icoane executate după ritul latin cu inscripţii germane.* PAMFILE, I. C. 443, cf. ARH. OLT. II, 6, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Poetul regretă părăsirea fastului liturgic latin.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 186, cf. DSR. *Erau dispreţuiţi... de către catolicii latini, pentru că se dedicau ritului grecesc.* MS. 1988, nr. 3, 21, cf. D. Î. LAT-ROM. ✧ *Biserica latină* = biserica romano-catolică. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 90[2]/47. *Multe naţiuni... se tăiară de către besereca catolică latină.* CIPARIU, O. I, 114. *Biserica romano-catolică sau latină se dezbinase în câteva secte.* BARIŢIU, P. A. I, 9, cf. 191, COSTINESCU, LM. *Biserica latină avea în Moldo-Valachia mai multă lipsă de credincioşi decât de episcopii.* EMINESCU, O. XIV, 192, cf. 77, 136, DDRF. *Unitatea interesului naţional... păruse zdruncinată prin unirea unei părţi din el cu biserica latină.* XENOPOL, I. R. XII, 9, cf. ENC. ROM. *Cea dintâi doamnă a lui Alexandru cel Bun, îngropată la 1410, sub baptisteriul bisericii latine din Baia, e catolica Margareta.* IORGA, V. F. 12, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

4. S. m. şi f. (Învechit; în forma *letin*) Greco-catolic. *Auz că este să să facă mitropolit un om din ungureni, un letin, un uniat.* GOLESCU, în PR. DRAM. I, 83. *Până şi clerul străin, letinii, papistaşii, franciscanii... trec înaintea Măriei Sale.* IORGA, C. I. I, 160.

5. S. m. şi f. (Popular; în forma *letin*) Necredincios (**3**), păgân (**3**), eretic. *Pasămite că eşti letin de spurci vinerea şi miercurea?* JIPESCU, O. 152. *Dacă vede că nu ţine posturile îi zice... letin.* ISPIRESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 33, cf. DDRF, ARH. OLT. V, 198, ŞĂINEANU, D. U., ARH. OLT. IX, 418. *Letinul acela... se proţăpise în uşa Sfântului Mormânt.* VOICULESCU, P. I, 268, cf. IORDAN, T. 253, SCRIBAN, D., DUMISTRĂCEL, INFL. L. LIT. 300, ALR II/I MN 103, 2774/ 279, 349, 353, 414, 833, 886, UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 184.

6. S. m. şi f. (Învechit şi popular; mai ales în formele *latină* şi *letin*, de obicei cu sens peiorativ) Persoană de neam străin, venetic (**II**); p. ext. termen depreciativ pentru un om rău, lacom, viclean, lipsă. *Sosi un latin cu cevaşi marfă de la Rusciuc* (a. 1770). FURNICĂ, D. C. 28, cf. id. I. C. 25. *Letini fără suflet, lume jacăşă!* CONTEMPORANUL, VI[1], 492, cf. DR. IV, 1 080, ŞĂINEANU, D. U., SCURTU, T. 307. *Bată-te Dumnezeu, holă spurcată şi latină rea.* RETEGANUL, P. P. I, 23, cf. ŞEZ. III, 6, ib. VIII, 174. *A plecat fecioru... Să ia fata lui Letin bogat, De blagî bogat.* MAT. FOLK. 1 260, cf. 110, 111, 112. *Tot din târg din Dobrogea, De la letinu bogat.* MATEESCU, B. 93. *Latină rea.* T. PAPAHAGI, M. *Prin oraş prin Ţarigrad Propoartă-se, Umblă-se Trei fecioraşi de lătâni, De lătâni de cei bătrâni.* L. COSTIN, GR. BĂN. 128, cf. PAŞCA, GL., ARH. FOLK. IV, 170, BUL. FIL. VI, 228. *Cură turcii..., Şi tătarii..., Şi lătânii.* BALADE, II, 226, cf. 41, FOLC. OLT. – MUNT. I, 204, ib. IV, 94, ib. V, 198, 199, NUNTA, 101. ✧ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Rea latină de om.* SCURTU, T. 307. *Ce letină de muiere!* ZANNE, P. VI, 185.

– Accentuat şi: (învechit şi popular) *látin.* – Pl.: *latini, -e.* – Şi: (învechit şi popular) **lătín, -ă, letín, -ă** s. m. şi f., adj., **látină, létină** s. f.

– Din lat. **latinus, -a, -um**.

LATINÁ vb. I v. **latini**.

LÁTINĂ s. f. v. **latin**.

LATINĂTÁTE s. f. (Învechit, rar) Latinitate (**I 1**). *Afară de aceste, lipseşte a şti că întâiul timp a latinătăţii mult deschilinit este de limba ciceroniană.* BOJINCĂ, R. 116/30.

– **Latin** + suf. *-ătate*.

LATINÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Latin (**I 3**). *Au avut svadă multă cu domnul latinesc... şi cu alţi domni denprejur.* MOXA[2], 119. *Din limba latinească... toate cuvintele le-am înţelege.* URECHE, L. 61. *Au scos din cărţi elineşti şi lătineşti toate tocmealele ceale bune.* PRAV. VI, 4. *N-am socotit numai pre un izvod, ce toate câte am putu afla, greceşti şi sârbeşti şi lătineşti.* N. TEST. (1648), V[r]/17. *Am cercat şi am aflat izvodul... pre limba latinească* (a. 1650). GCR I, 143/19. *Graiul de casă a ardelenilor mai mult are în sâne însămnarea graiului românesc şi lătinesc, decât a graiului acmu a italiianilor.* M. COSTIN, O. 271. *Au mai făcut şcoali de învăţătură şi lătineşti şi arăpeşti.* NECULCE, L. 403. *Limba ceasta de astăzi lătinească, odâneoară au fost hireşe elinească.* CANTEMIR, HR. 102. *Elineşti dzic şi*

letineşti cuvinte şi numere. id. I. I. I, 4. *Aflatu-s-au... o piatră... cu aceste slove latineşti.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Au mai trimis pre Radul logofătul..., fiind învăţat şi în limba letinească.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 286. *În letenească limbă zicea: „vremea iaste a să face pace"* (a. 1703). FN 121. *Aceasta o obicinuiesc şi alte limbi a o face, şi italienească, franţozească, latinească.* VĂCĂRESCUL, GR. 97/23. [Cuvântul] *iaste încheiat după închipuirea graiului letenesc.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 43^{v}/15. *Învaţă limba lătinească.* IST. AM. 19^{r}/20. *Multi cuvinti greceşti şi lătineşti le-am pus însuşi acele.* AMFILOHIE, G. F. 1^{r}/16. *Învaţă limba lătinească.* IST. AM. 19^{r}/20. *Laude... în foarte formoase versuri lătineşti le-au cuprins.* ŞINCAI, HR. I, 69. *Au adus călugări şi greceşti şi lătineşti în Moldova.* id. ib. III, 58. *Cele vechi părinteşti litere ale romanilor din Dachia, precum ale romanilor celor din Italiia, sânt cele latineşti* (a. 1801). GCR I, 183/25. *Cu izvoadele scriitorilor celor vechi latineşti nicio înşălăciune nu putea să facă.* MAIOR, IST. 42/2. *În vremile acele n-au putut să fie limba cea latinească aşe stricată.* id. ib. 52/19. *Făcând după obiceiul poeţilor lătineşti.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 95. *Ortografia mea... am aflat dintru toate mai destoinică când vom să scriem cu slove lătineşti limba noastră.* id. LEX. *Foarte cu înţelepciune şi cu dreptate grăieşte slăvitul Virghilie, latinescul poetic.* ŢICHINDEAL, F. 106/20. *Multe alte lucruri... se introduc în shoală, precum e limba latinească.* PETROVICI, P. 83/14. *Odăi pline de cărţi, şi cele mai multe vechi, în limba ungurească, latinească, nemţească.* GOLESCU, Î. 14. *Era muzele închise în mănăstiri şi în palaturi numai la aceia carii avea vreme şi mijloace ca prin limba latinească să le câştige* (a. 1826). GCR II, 252/33, cf. DRLU, LB. *Ruşii... încă au luat o mulţime de ziceri din limba latinească.* MUMULEANU, C. 60/9. *Au învăţat limba elinească şi latinească.* POTECA, F. 55/19. *Au orânduit a să bate o medalie frumoasă de bronz de mărimea unei coroane. Faţa arată profilul... cu această latinească inscripţie.* AR (1829), 154^{2}/40. *Cu litere latineşti... să le tipărească.* HELIADE, O. I, 261. *Orice s-au scris româneşte, s-au scris cu litere latineşti.* BOJINCĂ, R. 59/32. *Zicerea... latinească... însemnează „a fi ascuns".* CĂPĂŢINEANU, M. 21/22, cf. I. GOLESCU, C. *Inscripţie cu slove latineşti coprinzătoare de acea ispravă.* F. AARON, I. II, 284/9. *Limba românească este fiică a cei latineşti.* GENILIE, G. 188/18. *Tălmăceşte cu nespusă uşurinţă orice carte latinească, elinească, engleză şi hineză.* AR (1835), 62^{1}/4. *Şcolarii... să afiă pregătiţi în limba franţozească, latinească şi grecească* (a. 1837). DOC. EC. 662. *Fiind limba latinească şi nemţească periodice..., ţinem şi însuşi rândul zicerilor, adică construcţia limbii din care traducem* (a. 1838). PLR I, 65. *Mai fieşcare file le cuprinde, atât în textul românesc cât şi acel latinesc.* ASACHI, S. L. II, 331. *Anglii sau englezii... sânt un soi de oameni tari, a căror limbă e fiica limbii populare nemţeşti mestecate cu multe vorbe lătineşti, frighiceşti, franţozeşti şi briticeşti.* FM (1839), 1/9, cf. VALIAN, v. *Au mai lucrat şi o gramatică pentru limba latinească.* ARHIVA R. I, 372/14. *Un verb latinesc.* C. A ROSETTI, N. I. 113. *E o familie de care se ţin limbile: grecească, lătinească.* RUS, I. I, 58/3. *Citatele latineşti ale cronicarului le presupunem mai mult ca scornite.* BARIŢIU, P. A. I, 349. *Petru Maior ne spune că limba română corectă... vine din limba latinească sau italienească.* RUSSO, S. 59. *Gabii, urbe latinească... era cu depărtare de Roma douăsprezece milii.* ARISTIA, PLUT. XXVII/16. *Numele popular de „bour"... nu este decât reproducţiunea curentă latinească „bos urus".* KOGĂLNICEANU, O. IV$_{1}$, 327. *Cărţi... latineşti.* NEGRUZZI, S. II, 158, cf. POLIZU. *Pentru apărătorii fonetismului e destul dacă literele sânt latineşti ca să se poată numi ortografie latină.* CIPARIU, O. I, 133. *Ştia bine limba latinească.* GHICA, S. 327. *Să-mi trimiţi o teză latinească cu numele tău tipărit pe scoarţă.* id. C. E. I, 51. *Altul, strigând furios că sântem neam latinesc, Ar vrea să nu mai avem niciun cuvânt creştinesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 171, cf. PONTBRIANT, D. *Ei fură la noi nu numai cei dentâi bani de aramă, ci încă cei dentâi cu o inscripţiune românească: nu latinească, ca pe ai lui Despota şi ai Lăpuşneanului.* HASDEU, I. v. 45. *Filologii... formau astfel un dialect aproape curat latinesc.* CONV. LIT. VI, 155, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 140, LM. *Vă propun... să îngreuiem studiile latineşti şi greceşti.* MAIORESCU, D. I, 423. *M-am bucurat văzând asemenea explicare logică a formelor latineşti.* CONTEMPORANUL, I, 359. *Sufixul latinesc... are... trei forme.* CONV. LIT. XI, 217. *Papa Inocenţiu al III-[lea] trimise pe Dominic..., un om ştiutor de carte şi limbă grecească şi latinească.* EMINESCU, O. XIV, 97. *Teancuri de traftoloage greceşti, latineşti, bulgăreşti, franţuzeşti, ruseşti şi româneşti, pline de painjeni.* CREANGĂ, A. 134. *Vechea slugă de doctor debitează frânturile incoherente de fraze latineşti.* CARAGIALE, O. III, 186. *Domnul... voieşte să treacă pe Huţu la şcolile latineşti.* SLAVICI, O. I, 86, cf. DDRF. *La Veneţia... învaţă carte grecească şi latinească.* XENOPOL, I. R. VI, 19. *Aceste năvăliri... au trebuit a schimosi limba latinească* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 459, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Tot învăţământul... se făcu neîncetat numai în limba nemţască şi în cea lătinească.* SBIERA, F. S. 149. *N-au ce căuta lungile articole cu continuare şi cu cuvinte latineşti.* SĂM. IV, 159, cf. ALEXI, W. *Clănău spătarul, pe spetele căruia s-a făurit falşul izvod de pe cronica latinească..., îşi avea proprietăţile sale în jos de Vaslui.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 68. *Aceste trei nume, curat, căutat, pompos latineşti,... cheamă în memorie cărţi care nu se cetesc de mult.* IORGA, P. A. II, 7. *Burii daci de pe valea Lotrului trimit lui Traian... o scrisoare latinească.* PÂRVAN, G. 661. *E... iscălit Ioan Teut cu litere latineşti.* DR. I, 27. *După o introducere cu citaţii latineşti îi evocă amintirea.* REBREANU, P. S. 36, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ştia două dictoane latineşti.* BASSARABESCU, S. N. 49, cf. CADE. *Inscripţii latineşti de pe nişte pietre găsite de curând.* LOVINESCU, M. 69. *Şi la dânsul* [cuvântul] *îl aflăm de cele mai multe ori în formă latinească.* ARH. FOLK. I, 96. *Noi trebuie să respectăm... proverbul nostru latinesc.* POPA, V. 204. *Ion Nădejde a trecut... prin toate încercările latineşti – Ovidiu, Salustiu, Cicerone, Virgiliu.* SADOVEANU, O. XX, 440. *Îşi dete seama că se potrivea la alt dicton latinesc.* DAN, U. 93. *Numele latineşti sunt ca jetoanele ce le vedem la mesele de cărţi.* PUŞCARIU, L. R. I, 381. *Alfabetul latinesc apare la noi cu mult înainte de data introducerii lui oficiale.* IORDAN, L. R. 210, cf. SCRIBAN, D. *Caţavencu estropiază*

citatele latineşti, ideile, logica lor. CONSTANTINESCU, S. II, 146. *Numele autorului termenului lătinesc a fost trecut numai la index.* BĂCESCU, PĂS. 23. *Ştia numeroase dictoane latineşti, cu care-şi presăra vorbirea.* CĂLINESCU, C. O. 239. *Cuvântului latinesc... trebuie să-i cerem... primele lămuriri.* VIANU, P. 9. *Ne minunăm în faţa... porţilor pline de inscripţii în graiul latinesc al umaniştilor.* BLAGA, H. 49. *[Î]şi botează toţi copiii cu nume latineşti.* GRAUR, N. P. 21. *Din cele cinci clase etimologice mai bogate fac parte cuvintele latineşti moştenite.* CL 1989, 184. *Termenul latinesc... nu ne lămureşte.* ALEXANDRU, I. M. 142, cf. DL, DM. *Singurele manifestări literare sunt cunoscute în câteva epitafuri scrise în hexametri latineşti de către stihuitorii anonimi.* IST. ROM. I, 437, cf. 346. *Semnul „v" din alfabetul latinesc avea... valoare de... consoană bilabială asemănătoare cu „w" englezesc.* COTEANU, S. E. 63. *Originea cuvântului latinesc este din „vicinus".* PANAITESCU, O. Ţ. 43, CL 1965, 283. *Începând cu Antichitatea, verbele latineşti se împart în patru grupe, numite conjugări.* IST. L. ROM. I, 172. *Cantemir a introdus... numeroase neologisme latineşti şi din alte limbi.* L. ROM. 1966, 4. *Naţia latinească era constituită din autorii de sisteme gramaticale, iar cea românească din oamenii din popor şi publiciştii care scriau într-o limbă „obştească".* LL XIII, 130, cf. M. D. ENC., DEX. *Ei nu notează... sunetele româneşti, ci restabilesc grafia etimoanelor latineşti.* I. GHEŢIE, B. D. 465. *Autorii recurg şi la echivalente neologice ale termenilor latineşti.* L. ROM. 1980, 581, cf. V. BREBAN, D. G. *Cine vrea să scrie istoria limbii române trebuie să plece de la acele graiuri latineşti care s-au transformat cu vremea în română.* IVĂNESCU, I. L. R. 47. *Vom regăsi sub forma latinească forme neaoş româneşti.* SCL 1989, 22. *Putem constata adevărate serii paralele de sufixe latineşti şi româneşti.* CL 1990, 16, cf. D. Î. LAT.-ROM. *Racle mândre-mpărăteşti Purtând semne latineşti.* ALECSANDRI, P. P. 21, cf. I. CR. I, 17. *Chilie dura, Chilie de piatră, Cu slovă săpată, Slovă lătinească, Slovă-mpărătească.* PAMFILE, C. Ţ. 55. *Noi avem carte letinească Să vie unul s-o citească.* ARH. OLT. XXI, 269, cf. BALADE, III, 215, FOLC. TRANSILV. III, 258, FOLC. OLT. – MUNT. V, 119. *Cini ştii carti lătineascî, Sî vii sî citeascî.* FOLC. MOLD. II, 62. *Nu gândi că-s ungureşti, Că-s toţi de neam latineşti.* NUNTA, 170, cf. 120, ZANNE, P. VI, 185. (Într-un descântec) *Bubă ţigănească, Bubă jidovească, Bubă lătinească, Bubă turcească, Bubă ungurească... Tu să te muţi sub piele, Cu toate vinele tele.* PAMFILE, B. 18. ✧ (Substantivat, n.) *Cuvântul italienesc „meno"... vine de la latinescul „minor".* MAIOR, IST. 113/6. *„Bală" să zice foarte bine româneşte şi vine de la lătenescu „bellua".* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 280. *Se convinsese că rangul de comis este latinescul „comes".* GHICA, S. 151. *Latinescul „emineo" se află derivat de la rădăcina „meno".* MAIORESCU, CR. I, 244. *Derivă din latinescul „b".* EMINESCU, O. XV, 133. *Latinescul „sanatoria"... a dat în româneşte numele plantei „sunătoare".* PUŞCARIU, L. R. I, 17. *Vorba „lucru" vine de la latinescul „lucrum".* CĂLINESCU, C. O. 95. *Are... un conţinut patetic, care nu se regăseşte în latinescul „veritas".* JOJA, S. L. 194. *„Mişel" derivă din latinescul „misellus".* PANAITESCU, O. Ţ. 48, cf. 167, 172. ✦ (Substantivat, f.) Limba latină. *Italianii târziu şi-au scornit limba din letinească.* M. COSTIN, O. 248. *Mai mulţi era romani, precum şi limba adeverinţă le iaste, carea den letinească stricată iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 30. *Despre limba grecească tot aceeaş trăbuie să se socotească ca şi despre latineasca.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 11/21. *Grămaticul princiar era un neaoş român, prea puţin dedat cu lătineasca.* HASDEU, I. C. II, 28. *Pân-acum n-avem a înregistra oameni cari să fi învăţat vro latinească acătării în şcoale.* EMINESCU, O. XI, 321. *Dumneata ţi-ai uitat lătineasca.* CARAGIALE, O. VII, 179. *E de aceiaşi frumuseţă ca şi latineasca în care se aştern alte scrisori de acest fel.* IORGA, C. I. II, 119. *Muscius, căruia îi plăcea latineasca..., propusese într-un rând să i se complecteze numele.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 262. *Bunicii săi îi pun, într-o latinească aproximativă, piatra de mormânt.* PÂRVAN, G. 263. *Vorbesc tot astfel – adecă o latinească coruptă.* DR. II, 709. *Stan... scrie câteva fraze într-o latinească stricată.* RF I, 74. *Latineasca dumitale te onorează.* CAMIL PETRESCU, T. I, 510. *Îi venea să deie dracului... latineasca dascălilor.* SADOVEANU, O. III, 153. *Peretele ne întâmpină cu lozinci de propagandă electorală, pe care le puteam înţelege chiar şi numai cu pospaiul de latinească, ce s-a prins fără de voie de noi.* BLAGA, H. 118. *Cu latineasca ta, ai să te alegi cu un complex de superioritate pe tot restul vieţii.* VINEA, L. I, 111. *Apăra cu tărie, într-o latinească impecabilă, dreptul românilor de-a se bucura de aceleaşi privilegii.* T. POPOVICI, S. 6. *Se pot surprinde accente personale ce-şi păstrează încă ceva din rostirea graiului viu şi românesc în latineasca scrisă sub dictare.* SCL 1989, 22.

2. Catolic. *Noi chemăm beserecile latineşti româneşte capişte.* MOXA[2], 121. *Era de eresa lătinească, om rău foarte şi nemilostiv.* VARLAAM, C. 452. *Patriarhul Romei... să aibă... acele căderinţe, privilegiuri, scutinţe şi îmunităţi, care le au preoţii romano-catholici sau de legea lătinească.* ŞINCAI, în ŞA II, 84. *Catholicii cei de legea latinească multe goane au păţit.* MICU, în ŞA I, 231. *În Ardeal aceste credinţe sânt priimite: cea catholicească sau lătinească, cea calvinească, cea luterănească şi cea unitărăşească sau arienească.* MAIOR, în ŞA II, 174. *Muieri şi bărbaţi asculta cântările latineşti ale băiatului.* ODOBESCU, S. I, 101, cf. ŞĂINEANU, D. U., RESMERIŢĂ, D., D. Î. LAT.-ROM.

– Pl.: *latineşti.* – Şi: (învechit şi regional) **lătinésc, -eáscă, letinésc, -eáscă,** (învechit, rar) **lătenésc, -eáscă, letenésc, -eáscă** adj.

– **Latin** + suf. *-esc.*

LATINÉŞTE adv. În limba latină **(I 3).** *„Ad" e lătineaşte acestu cuvântu.* COD. VOR.[2] 379. *Era scrisă ovreieşte, greceaşte şi lătineaşte.* CORESI, TETR.[2] 230[r]/2. *Să facă o... ţidulcă* [ce] *să cheamă lătineaşte „codichelos", ce să dzice adaos.* EUSTRATIE, PRAV. 577/18. *Să zice greceaşte şi lătineaşte „stincă" au „piatră".* N. TEST. (1648), 180[v]/30, cf. ANON. CAR., MARDARIE, L. 271[1]/10. *Unde zice lătineşte „deus", noi zicem: „dzău".* M. COSTIN, O. 271. *Idolii de lemn şi de piatră şi vărsaţ de aramă şi de argint. Cei vărsaţ..., lătineaşte „confliatile".* DOSOFTEI, V. S. mai 114[r]/29. *Acest nume*

este puţin oarece mai de gios decât al unui craiu, care să cheamă lătineşte acest nume „sărenis". NECULCE, L. 212. *Ceastă epigrama... să vede scrisă (însă latineşte).* C. CANTACUZINO, CM I, 22. *Crai... se cheamă lătineşte „serenissimus"* (a. 1743). GCR II, 35/5. *Se ceruse şi „unt de scorţişoară", ce-i zic latineşte „olleum canellae", scrie Gheorghe însuşi* (a. 1781). IORGA, S. D. VIII, 7. *Era un om foarte procopsit şi grăia elineşte, latineşte şi perseşte.* VĂCĂRESCUL, I. I, 31^{r}/18. *20 de tineri să se ţie şi să înveţe gramatica latineşte.* MICU, în ŞA I, 246. *Amantie numai lătineşte s-au iscălit.* ŞINCAI, HR. I, 98/16. *Amestecătura aceasta, carea se chiamă lătineşte (emplastrum contaridum), se pune la oaia cea vărsată* (a. 1806). ŞA I, 689, cf. KLEIN, D. 369. *Alta este, zice Cvintilian, a vorbi latineşte, alta gramaticeşte.* MAIOR, IST. 53/4. *„Dafin" este un feliu de lemn..., care lătineşte să chiamă „laurus".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 169. *Scopurile care lătineşte să cheamă „canalea".* I. PAŞCA, M. 4/9. *Scrisă au fost latineşte... pre table de aramă.* TEODOROVICI, I. 304/16. *La satul Niereş, este hotarul Ungarii de către Sibenbirgen, ce-i zic latineşte Transilvania.* GOLESCU, Î. 12, cf. 116, LB. *Ştiinţa lor este tipărită în Paris..., latineşte, de Cupleţie.* POTECA, F. 14/12. *Pentru întemeierea acestui contract, să să întărească... iscălit latineşte* (a. 1829). DOC. EC. 443. *Socotiiu a nu fi de lipsă şi româneşte a le tipări. Aşijderea argumenturile latineşte scrise.* BOJINCĂ, R. 29/10, cf. I. GOLESCU, C. *„Ripa" latineşte să zice „ţărm".* GENILIE, G. 180/14. *Aici vezi pe un nălban Având portul şi organ Unui doftor la consult, Latineşte vorbind mult.* ASACHI, S. L. I, 254, cf. VALIAN, V. *Voiesc să lucrez puţin latineşte.* C. A. ROSETTI, N. I. 181. *O deciziune ca nici una se află în sus citata colecţiune..., scrisă latineşte.* BARIŢIU, P. A. I, 47. *Zicerea „potent" latineşte e „potens".* ARISTIA, PLUT. 165/25. *Domnii noştri de atunci se numea duci, latineşte se numeau „dux".* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 328. *Eu la treabă Pun în grabă Pe monahul Augustin Care ştie Ca să scrie Latineşte pre curat.* NEGRUZZI, S. II, 109. *Este greu de crezut ce zice Quintilian..., că alta este a grăi latineşte, alta gramaticeşte.* CIPARIU, O. II, 437, cf. PONTBRIANT, D. *Boierii şi călugării vorbeau lătineşte şi slavoneşte.* HASDEU, I. v. 45. *O... biografie... pe care... a şi tradus-o atunci lătineşte.* CUV. D. BĂTR. I, 120. *Nu cutezam să vorbesc latineşte.* BARONZI, C. I, 94/9, cf. CIHAC, I, 140, LM. *Această idee este... prea revoluţionară... Primul pasagiu, în care o întâlnim, este scris în latineşte.* MAIORESCU, CR. III, 85. *A auzit... vorbind nemţeşte, latineşte, elineşte şi alte limbi.* ODOBESCU, S. III, 31. *În anul 1274... s-au citit evanghelia greceşte şi latineşte.* EMINESCU, O. XIV, 133. *Scrie latineşte şi citeşte cu energie.* CARAGIALE, O. VI, 482. *Pe Iordanes, scriitorul got,... îl numeşte latinul Iordanes..., pesemne fiindcă a scris latineşte.* ARHIVA, I, 319, cf. DDRF. *S-au mai aflat un manuscript... în care se află mai multe lecţii scrise latineşte cu traducerea grecească.* XENOPOL, I. R. X, 181. *Câte o disciplină sau alta se prelege lătineşte.* SBIERA, F. S. 292. *Bachus grecul se câştigă latineşte cu versuri de glumă.* IORGA, P. A. II, 155. *Fiul său vorbea perfect şi latineşte.* PÂRVAN, G. 167, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Insectele acestea vă rog a mi le descrie ceva mai de-aproape, ca după descriere să le pot defini latineşte.* IZV. XIV, 33, cf. SCRIBAN, D. *Eruditul... avea o dată trei* [câini], *denominaţi bineînţeles latineşte.* CĂLINESCU, C. O. 57. *Miron Costin... cronicarul, vorbea curent latineşte.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 265, cf. DL, DM. *Acel postelnic citea latineşte şi elineşte.* BARBU, PRINC. 70. *Martorii de origine orientală..., din necunoaşterea scrisului latin, folosesc litere eline pentru a scrie latineşte.* IST. ROM. I, 437. *Vorbind latineşte, ei ar putea fi folosiţi de oştile imperiale... în calitate de călăuze şi de iscoade.* PANAITESCU, O. Ţ. 26. *Dacii încep să vorbească latineşte.* H. DAICOVICIU, D. 247, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Acest admirator al vechii Rome... vorbea destul de prost latineşte.* STEINHARDT, J. 280, cf. D. Î. LAT.-ROM. *Scrie badea pe hârtie, Şi când scrie, mă mângâie; Scrie badea latineşte, Când ceteşte, Mă topeşte.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 27. *Ţipa ziua rumâneşte, Să vezi, noaptea tot turceşte, Despre ziua letineşte.* MAT. FOLK. 57. *Strig-o dată letineşte, De trei ori dobrogeneşte.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 26. ✦ (Substantivat) Limba latină (**I 3**). *Fiind italian,* [Despot] *au fost ştiind multe limbi, frânceşte, latineşte, greceşte şi nemţeşte.* URECHE, L. 161. *Nice unile cuvinte nu sânt să nu fie protivnice cu lătineşte.* M. COSTIN, O. 272, cf. 267. *Multe limbi ştie: elineşte, lătineşte.* NECULCE, L. 98. *Au fost un om înţelept foarte, şi învăţat, greceşte, letineşte, frâncеşte.* R. POPESCU, CM I, 341. *Nu ştia fără numai lătineşte.* ŞINCAI, HR. I, 69/28. *Am să-ţi aduc aminte cum că eu, învăţând lătineşte, italieneşte şi franţozeşte..., m-am îndemnat a face o cercare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 67. *La împrumutarea zicerilor din latineşte trebuie a se lua seama nu numai la declinaţii şi conjugaţii.* CR (1832), 346^{r}/16. *Avem pilde foarte vrednice de a le ţinea de model din franţozeşte şi lătineşte la scriitorii cei nemţeşti* (a. 1838). PLR I, 64. *Beizadelele învaţă latineşte, franţuzăşte şi nemţăşte.* KOGĂLNICEANU, S. 42. *Pe... secretari, traducând din latineşte în ungureşte, îi apucau sudorile.* BARIŢIU, P. A. I, 527. *O babilonie de cuvinte stropşite şi smulse din latineşte, pe care bieţii români nu le înţelegea nicidecum.* RUSSO, S. 42. *Celor ce ştiu latineşte, uniţilor, le mai plăcu a-şi forma o ortografie mai aproape de cea latină sau italiană.* CIPARIU, O. I, 114. *Ştii latineşte, domnule?* GHICA, S. 163, cf. PONTBRIANT, D. *Am crescut această tinerime astfel încât să nu fi învăţat decât latineşte şi greceşte şi ceva jurisprudenţă.* MAIORESCU, D. I, 432. *Plătica de Snagov ar merita o lungă disertaţiune ştiinţifică în care s-ar spune numele ei pe latineşte.* ODOBESCU, S. I, 463. *S-au împuţinat orele de latineşte şi greceşte.* EMINESCU, O. XII, 66. *Alerg la Ionescu, profesorul de latineşte.* CARAGIALE, O. II, 113. *Huţu are să înveţe latineşte, greceşte, ba chiar şi nemţeşte.* SLAVICI, O. I, 87. *Şi în latineşte şi în franţuzeşte tot cu „t" se începe verbul.* CONTEMPORANUL, II, 159. *Putem cita... cuvântul „a săruta", care în latineşte are înţelesul de „a saluta".* ib. IV, 356. *Ea fu tradusă de dânsul în latineşte de pe un original românesc.* BĂLCESCU, M. v. 259. *La şcoală... învăţă latineşte şi leşeşte.* XENOPOL, I. R. IX, 106. *Răspunzând pe latineşte, zise.* COŞBUC, P. I, 327. *El a scris în latineşte o carte despre vaccin.* IORGA, C. I. II, 172. *Ciudatul domn Despot... făcuse o şcoală de latineşte.* id. L. R. 82. *Paza prisăcilor şi a porţilor era dată*

unor oameni liberi, cari în latineşte se numeau „speculatores" sau „exploratores". DR. I, 158, cf. II, 850. *Solii burilor trimet împăratului o scrisoare în latineşte.* PÂRVAN, G. 167, cf. BĂNUŢ, T. P. 5. *Un alt Hogaş, fiul protopopului din Tecuci..., profesor de latineşte probabil.* LOVINESCU, S. V, 91. *Textul... trebuia tradus în latineşte.* TEODOREANU, L. 157. *Învăţase greaca antică, latineşte şi italieneşte.* C. GANE, TR. V. II, 53. *S-a hrănit ani de zile cu greceşte şi latineşte.* SADOVEANU, O. XIX, 77. *Este numirea în latineşte a plugarului.* ENC. AGR. I, 89. *Era cartea istoricului maghiar... scrisă în latineşte.* MOROIANU, S. 128. *Dimitrie Cantemir... ne-a lăsat opere scrise în latineşte.* PUŞCARIU, L. R. I, 371. *O lucrare similară, privitoare la consoanele de acelaşi fel din latineşte.* IORDAN, STIL. 55. *A ieşit şi un cântec, dar e pe latineşte şi nu l-am putut prinde.* KIRIŢESCU, G. 334. *Acolo ar fi trebuit să înveţe mai ales latineşte.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *Scriind în latineşte, s-a adresat tuturor oamenilor de ştiinţă.* CONSTANTINESCU, S. II, 12. *Se ghicea vocea şovăită a preotului, în latineşte.* ARGHEZI, B. 9. *Traducătorul din latineşte în slavonă al cărţii lui Thomas a Kempis... a ridicat un palat.* CĂLINESCU, C. O. 267. *Cronicele în latineşte ale secolului 12–13.* PERPESSICIUS, M. I, 344. *Benedict din Nursia compune în latineşte... regulile ordinului său.* VIANU, L. U. 11. *Jurământul... ar fi fost tradus din româneşte... în latineşte.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 50. *Amândouă sunt desemnate în latineşte prin termenul comun „motus", adică mişcare.* RALEA, S. T. III, 98. *Află... că nici eu nu ştiu latineşte.* STANCU, R. A. V, 206. *Se străduie să înveţe crezul pe de rost pe latineşte.* VINEA, L. II, 268. *Stolnicul a adnotat grijuliu, în latineşte.* CIOCULESCU, I. C. 21. *Existenţa stilului indirect liber în latineşte, şi mai ales descrierea lui, a format obiectul a relativ numeroase discuţii.* IST. L. ROM. I, 385. *Comenzile se dădeau în latineşte.* PANAITESCU, C. R. 86. *Logofătul cel tânăr datează actele în latineşte... şi modifică sistemul ortografic.* LL XV, 158. *E superficial, neatent, sătul de latineşte.* N. MANOLESCU, C. M. 25. *O gramatică a limbii române scrisă în latineşte.* LL XXVII, 9. *Scria pe latineşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/4. *Cavalerul o dă mai spre latineşte, iar scutierul foloseşte tot ce este balcanic, turcesc, levantin, fanariot.* STEINHARDT, J. 231, cf. 383. *Chiamaţi popa să vie Că el latineşte ştie.* POP., ap. GCR II, 315, cf. PĂSCULESCU, L. P. 204, FOLC. OLT. – MUNT. V, 127. *Letinul că striga O dată pe letineşte..., Al treilea româneşte.* NUNTA, 103.

– Şi: (învechit şi regional) **letinéşte**, (învechit) **lătinéşte** adv.

– **Latin** + suf. *-eşte.*

LATINÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A latiniza (**1**). *Dreptul cuvânt mă povăţuia... să mă silesc a le rumâni, după cum le-au grecit, latinit, franţozit, italienit grecii, romanii, francezii, italienii.* HELIADE, în PLR I, 39, cf. DDRF.

– Prez. ind.: *latinesc.* – Şi: **latiná** (LM) vb. I, **lătiní** (DDRF) vb. IV.

– V. **latin.**

LATÍNIC, -Ă adj. (Învechit) Latin (**I 3**). *Noi credem... că, după publicarea acestei liste, mulţi cari nu se prea mulţămeau cu uzuarea unor cuvinte latinice ne vor escuza... văzând că multe ce uzuăm nu sânt numai latine, ci şi româneşti au fost oarecând.* CIPARIU, O. I, 40. *Cunoaşteţi-mi neamul latinic, Neam iubitor al dreptăţii..., ţinător la bătrâne obiceiuri.* COŞBUC, AE. 134.

– Pl.: *latinici, -ce.*

– **Latin** + suf. *-ic.* Cf. germ. lateinisch.

LATINÍE s. f. **1.** (Învechit; astăzi rar) Limba latină (**I 3**). *Dominus – după latinie ieste la noi: domn.* M. COSTIN, O. 261. *„Iveri" să înţăleg, de pre lătinie, „săpători".* N. COSTIN, L.[2] 27. *Porunca preaînălţatei... doamnei Marii Therezii... scoasă de pre letenie în limba rumânească* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 46. *Pe ţigani, carii după latinie se numesc singari, numele încă-i arată a fi din Singara.* ŞINCAI, HR. I, 53/17. *Cartea aceasta... generariul Rabutin întorcându-o pe lătinie o au dat în taină domnului Stefan Apor.* id. ib. III, 194/3. *Însuşi au prefăcut cu ajutoriul altora, cum spune „Cuvântul înainte", din latinie pre românie teologhia lui Turneli.* MAIOR, IST. 258/30. *Tălmăcite de pe latinie pe românie.* id., în ŞA II, 222. *Cuvântul... e chiar românesc, de la lătenie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 83. *Ducipal chiamă, în Ardeal, pe calul lui Alexandru, care ar trebui să să zică Buchefal sau Bucefal, de pre grecie sau letenie.* id., în ŞA I, 268, cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 140, LM. *Dicţionarul cel cu vorbe numai plivite, alese şi mai cu seamă croite de pe curata lătinie.* ODOBESCU, S. III, 173, cf. DDRF, BARCIANU. *Profesorii titulari îşi întoarseră... prelegerile lor manuscrise de pe lătinie pe românie.* SBIERA, F. S. 151, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Măria Sa porunci diacului de lătinie a doua scrisoare către sfinţitul părinte Piu, papa Romei.* SADOVEANU, O. XII, 317. *Te duceai la biserica catolică..., ascultai slujba pe latinie, nu pe valahă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 16/3, cf. ALIL XXVI, 31, L. ROM. 1977, 298, 1983, 210, 1992, 614, D. Î. LAT.-ROM.

2. (Învechit, rar) Faptul de a fi latinist (**1**). *Pentru latinia acelui episcop, noi din câte scrisori de ale lui am avut ocaziune să citim, am aflat că a fost mai bun latinist decât nenumăraţi alţi contimpurani de rangul lui.* BARIŢIU, P. A. I, 349.

3. (Învechit, rar) Lumea catolică. *Jidovimea şi păgânia şi lătinia... şi calvinia o înfruntară* (a. 1667–1669). D. Î. LAT.-ROM. 231.

– Şi: **lătiníe**, (învechit, rar) **lăteníe** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **leteníe, letinie** s. f.

– **Latin** + suf. *-ie.*

LATINÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulţime de latini (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *latinimi.*

– **Latin** + suf. *-ime.*

LATINÍRE s. f. (Învechit, rar) Latinizare (**1**). *De potopul latinirei, ce şi cine a scăpa România?* ROM. LIT. 276[2]/29.

– Pl.: *latiniri.*

– V. **latini.**

LATINISIRUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A latiniza **(1)**. *Deaca am vrea noi tot cuvântul să-l latinisiruim, după puțin timp vom vorbi toți latinește, iar nu românește.* ANTROP. 210/15.

– Prez. ind.: *latinisiruiesc.*

– Din germ. **latinisieren**.

LATINÍSM s. n. **1.** Cuvânt, formă sau construcție sintactică împrumutate (fără necesitate) din limba latină **(1 3)** (și neasimilate încă în limba în care se face împrumutul). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Asta nu va să zică a demustra că sânt în limba română mai mulț grecismi decât latinismi, ci tocmai din contra.* FM (1847), 133[1]/17. *În o formă atât de umoristică... se pot culege și latinismii, franțozismii, italienismii... aceia de carii nu vom avea niciodată nicio trebuință.* ib. 170[2]/24, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Noi nu întotdeauna latinizăm, când se pare cuiva, nici tot ce se pare e latinism.* CIPARIU, O. I, 122, cf. 121. *Aceste omisiuni nu sânt potrivite cu firea limbei române, ci mai vârtos imitare de alte limbi; este grecism, latinism, germanism, străinism.* BĂLĂȘESCU, GR. 112/22, cf. COSTINESCU, LM. *Limba lui este curată românească, ferită... de neologisme, afară de vreo câteva latinisme.* MAIORESCU, CR. II, 224. *Rutenii, sârbii și bulgarii... aveau mare antipatie contra latinismului bisericesc și a papismului roman.* EMINESCU, O. XIV, 78. *În latinizme... să scrie „dis-".* ARHIVA, I, 184. *Atât se abuza atunci de latinisme în literatură..., încât o reacțiune se produsese pe nesimțite... în fiecare din noi.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 242, cf. DDRF, BARCIANU. *Tentor o crede un latinism,... ceea ce... e inadmisibil.* GR. S. I, 237. *Probabil că... avem a face la el cu un latinism..., introdus conștient în limbă.* DR. IV, 688, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cuvântul trebuie pus... în sfera latinismelor.* GR. S. II, 315, cf. 7, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Șincai și Petru Maior au relativ numai puține latinisme.* PUȘCARIU, L. R. I, 373, cf. 415, SCRIBAN, D. *Du Bellay... își propunea să îmbogățească, să ilustreze limba franceză, nu încărcând-o în latinisme și grecisme.* PERPESSICIUS, M. I, 5. *Latinismele care nu s-au păstrat în limbă sunt în mic număr.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 468. *Tendința lui Rabelais de a combate invazia latinismelor mai e amintită de Russo și cu alt prilej.* VARLAAM – SADOVEANU, 210. *Termenul „latinism" nu e folosit... în sensul unanim acceptat azi în terminologia lingvistică românească.* SCL 1961, 434. *Macedonski respinge atât latinismele cât și neaoșismele, pe criterii pline de bun simț.* L. ROM. 1965, 396. *Criticile... continuă..., imputarea principală fiind în legătură cu abuzul de latinisme pe care-l practică interpreții români.* IST. T. I, 241, cf. M. D. ENC., DEX. *Ardelenismele, panașate cu latinismele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 7/1. *Latinisme – termen prin care se marchează* [la Șincai], *de fapt, neologismele neacceptate ulterior de evoluția limbii.* L. ROM. 1980, 581, cf. V. BREBAN, D. G., M. D. LINGV., NDN.

2. (Învechit) Latinitate **(1)**. *Mai logic ar fi dar, în dragostea noastră de latinism, să lepădăm limba română și să luăm limba latină, și prin urmare să schimbăm pantalonul și surtucul pe togă, să ne chiemăm Cincinatus și Brutus în loc de Costachi și Dimitrachi?* RUSSO, S. 49. *În acest chip este deja o probabilitate despre latinismul formei „Tierna".* HASDEU, I. C. I, 272, cf. RESMERIȚĂ, D.

3. Curent în lingvistica și filologia românească din secolul al XIX-lea, care a continuat unele idei ale Școlii Ardelene, aducând noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române, propunând înlocuirea cuvintelor de alte origini, modificarea formei cuvintelor moștenite din latină potrivit unei ortografii latinizante, și care a contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine; (învechit, rar) latinitate **(3)**. *Uităm că latinismul și neolatinismul au fost un steag politic, ce nu mai prinde loc acum.* RUSSO, S. 78, cf. ROM. LIT. 101. *În latinismul lui Laurian trebuie să se caute... originea... modei literare franceze.* IORGA, C. I. II, 77. *Literatura ardeleană de după înfrângerea latinismului a avut două momente importante, pe frontispiciul cărora sunt săpate două nume: „Tribuna" și „Luceafărul".* DR. VIII, 1. *Se mai află bătrâni care s-au închis în latinism.* SADOVEANU, O. XIX, 454. *Între diferiții reprezentanți ai latinismului au existat unele deosebiri în ce privește limitele sistemului etimologic.* IORDAN, L. R. 204, cf. 128. *Latinismul nu propunea numai un sistem de notare a sunetelor, dar și unul de vorbire.* VIANU, L. R. 174. *Condițiile sociale obiective de apariție a burgheziei românești în Transilvania, Banat și Crișana au ridicat latinismul pe primul plan.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 449. *Școala Ardeleană... a întreținut flăcările patriotismului chiar prin excesele latinismului.* IST. LIT. ROM. II, 10, cf. M. D. ENC., DEX. *Reacțiunea împotriva latinismului, născută în Moldova cu Alecu Russo și continuând apoi cu Titu Maiorescu, va reașeza în cele din urmă problema limbii literare pe calea cea dreaptă.* I. GHEȚIE, B. D. 490, cf. V. BREBAN, D. G. *Latinismul n-a fost numai o mișcare de latinizare a limbii pe calea neologismelor, ci a scos la iveală, introducându-le în limba literară, o serie de elemente lexicale și pronunții dialectale bănățene sau ardelene.* IVĂNESCU, I. L. R. 619, cf. NDN.

– Pl.: (**1**) *latinisme* și (învechit, m.) *latinismi.*

– **Latin** + suf. *-ism.* Cf. fr. latinisme.

LATINÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Specialist în filologia latină și în antichitatea romană[3]. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Cât pentru latinia acelui episcop, noi... am aflat că a fost mai bun latinist decât nenumărați alți contimporani de rangul lui.* BARIȚIU, P. A. I, 349, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Învățata Transilvanie, cu latiniștii ei..., și atâția părinți ai limbisticei române, abiia începu a aduce prin tipar cercetările lor la lumină.* ODOBESCU, S. I, 303, cf. DDRF. *„Răzeș" nu vine de la „hereditas", cum o susțineau latiniștii.* XENOPOL, I. R. III, 53. *Profesorul ordinariu al clasei* [era] *un foarte bun lătinist.* SBIERA, F. S. 388. *Laurian* [era]... *inginer, filosof și latinist, istoric, geograf și arheolog.* IORGA, P. A. II, 9. *Substantivele masculine cu terminațiune feminină... se găsesc și în limba latină, mai ales în numiri de persoane, în a căror explicare însă latiniștii nu sunt întotdeauna de acord.* DR. II, 697. *Bătrânul, bun latinist..., își aranjase sufrageria în chip de tricliniu.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 171, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Era] *cărturar și mai ales bun latinist.* LOVINESCU, M. 67, cf. SCRIBAN,

D. *Pildele de latinişti eminenţi şi de foarte mediocri traducători din limba latină, au fost cel puţin tot atât de numeroase ca şi ale poeţilor mediocri nelatinizanţi.* ARGHEZI, S. XXXIV, 241. *Găozariu, latinistul nostru... îmi tot dă sfaturi.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 54. *Faţă de tendinţa extremistă a unora dintre latiniştii vremii de a elimina din limba română toate cuvintele de alte origini decât latino-romanică, Heliade arată... că nu ne putem lipsi de cuvintele intrate în uzul general al limbii.* LL 1972, nr. 2, 9, cf. M. D. ENC., DEX, DTL, V. BREBAN, D. G., M. D. LINGV. ✧ (Adjectival) *Bălcescu, care ascultase zâmbind... discuţia, îl tachină şi el pe dascălul latinist.* CAMIL PETRESCU, O. II, 55.

2. S. m. Adept al latinismului **(3)**; (învechit, rar) latinitor. *Aşa numiţii latinişti pretindeau scrierea cu litere latine.* BARIŢIU, P. A. II, 657. *Cum că limba se deşiră alungând vorbe de o iluzorie origine slavă, e dovadă în latiniştii noştri.* EMINESCU, S. P. 14. *Asachi şi Eliade nu trecuseră cu totul în legiunea latiniştilor.* SĂM. IV, 177. *Autorul critică... teoriile lui Eliade şi ale latiniştilor.* DR. V, 564, cf. CADE. *La aceşti „latinişti" se observă mai degrabă tendinţa de a explica cu tot preţul din latineşte etimologia cuvintelor de obârşie străină, decât înlocuirea lor forţată prin neologisme de origine latină.* PUŞCARIU, L. R. I, 373. *La începuturile ei, fosta Academie Română era alcătuită... din latinişti făţişi sau camuflaţi.* IORDAN, L. R. 205. *Un alt discipol al latiniştilor a fost Radu Tempea.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 461. *Ereziile latiniştilor... îşi aveau obârşia... în preocupările stârnite de problema ortografiei etimologice.* BLAGA, G. 137. *La alcătuirea dicţionarului,* [Academia]... *a însărcinat pe faimoşii latinişti August Treboniu Laurian şi I. C. Massim.* L. ROM. 1953, nr. 2, 25. *Înainte de a-i trece în revistă... ideile de latinist patriot, N. Iorga se întreba... după ce original tradusese... cartea.* CIOCULESCU, I. C. 45. *Din corespondenţa sa nu reies preocupări filologice, afară de câteva săgeţi îndreptate împotriva latiniştilor.* CONTRIBUŢII, II, 171. *Ce are... Bariţiu comun cu latiniştii în perioada de care ne ocupăm?* LL XII, 136. *Această părere... a fost vehement combătută de Petru Maior şi de toţi ceilalţi latinişti români.* CL 1969, 9. *Latinistul „înfocat" recunoştea existenţa în limbă a unor cuvinte de origine slavă, greacă, maghiară, germană, albaneză şi nu cerea „înlăturarea" lor.* LL XXVII, 17. *Acceptând, într-o serie de cazuri, punctul de vedere al latiniştilor extremişti, care înţelegeau să reconstruiască din temelii limba literară..., Societatea Academică Română nu a realizat decât parţial misiunea ce-i fusese încredinţată.* I. GHEŢIE, B. D. 493, cf. 433. *Defectul cel mai mare al atitudinii latiniştilor este că aduceau mari complicaţii pentru şcoala elementară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 8/4. *Cipariu... continuă linia lui Micu şi Şincai, după alţi latinişti existenţi şi în „epoca Heliade".* L. ROM. 1980, 583, cf. V. BREBAN, D. G. *Limba latiniştilor... s-a caracterizat... şi printr-o serie de forme dialectale bănăţene.* IVĂNESCU, I. L. R. 628, cf. 675. *Unitatea limbii... se putea realiza şi menţine, după latinişti, numai prin etimologism.* L. ROM. 1981, 107. ✧ (Adjectival) *Filologii latinişti din secolul trecut n-au găsit altceva mai bun de făcut decât să alcătuiască un dicţionar în armonie cu limba latină şi în divors desăvârşit cu limba noastră cea de toate zilele.* SADOVEANU, O. XIX, 454. *Acest tânăr dorohoian..., profund latinist..., era şi un filolog eminent.* VIANU, A. P. 161. *În limba scriitorilor latinişti există şi numeroase elemente moderne.* IVĂNESCU, I. L. R. 676.

3. Adj. Care ţine de latinism **(3)** sau de latinişti **(2)**, privitor la latinism sau la latinişti, caracteristic latinismului sau latiniştilor. Cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Anghel Demetriescu a debutat sub auspicii „latiniste".* LOVINESCU, S. VIII, 117. *Defectul principal* [al dicţionarului] *este spiritul latinist care-l stăpâneşte.* IORDAN, L. R. 126. *Severul Maiorescu... s-a opus vehement rătăcirilor latiniste.* CONSTANTINESCU, S. I, 218. *Eşafodul latinist s-a dovedit de multe ori şubred.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 449. *Excesele latiniste... vor pătrunde în toate provinciile româneşti.* IST. LIT. ROM. II, 11. *I-a fost dat lui Odobescu să facă o mare spărtură în zidurile purismului latinist, pentru a lăsa să intre aerul sănătos adus de operele scriitorilor timpului.* ib. 713. *Influenţele istorice – slavă, turcă şi neogreacă – în Ţara Românească şi Moldova, slavă, maghiară, germană şi latinistă în Transilvania, îi împestriţaseră vocabularul cu o terminologie străină.* LL 1972, nr. 2, 7. *În prima perioadă, cea latinistă..., a ajuns la exagerările cunoscute.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 8/1. *Lucrările normative ale celor mai mulţi ardeleni sunt elaborate în spirit latinist.* I. GHEŢIE, B. D. 470. *Gramatică de orientare latinistă.* L. ROM. 1980, 575. *Avem a face... cu ultimele manifestări ale ideilor latiniste din veacul trecut.* IVĂNESCU, I. L. R. 24. ✧ *Curent latinist* sau *şcoală latinistă* = latinism **(3)**. Cf. ENC. ROM. *Primirea exuberantă pregătită la Bucureşti studenţilor italieni, ovaţiile..., toate sunt ultime urmări ale curentului latinist.* IORGA, C. I. II, 78. *Curentul latinist... a fost mai slab în Moldova.* IBRĂILEANU, SP. CR. 27, cf. 9. *Împotriva ei s-au ridicat... toate curentele naţionaliste şi latiniste.* LOVINESCU, S. VIII, 192. *Nu mai pomenim de exagerările şcoalei latiniste, care... artificializaseră limba.* CONV. LIT. LXVII, 463. *Pentru urmaşii... din şcoala latinistă, aceste semne diacritice n-aveau niciun rost.* IORDAN, L. R. 203, cf. SCRIBAN, D. *Faţă de curentele italienizante, puriste sau latiniste, Odobescu a reprezentat reacţia directivei populare.* VIANU, P. M. 206. *Sub raportul acţiunii exercitate asupra dezvoltării limbii române literare, Şcoala Ardeleană se deosebeşte radical de curentul latinist pe care l-a generat.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 469. *La noi, principiul etimologic a fost susţinut de curentul latinist.* GRAUR, I. L. 87. *A publicat în spiritul şcolii latiniste.* CIOCULESCU, I. C. 45. *Curentul latinist are... meritul de a fi contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine.* DER. *Soluţia latinizării „cu cale" ducea însă la luptă în însuşi interiorul curentului latinist.* LL XIII, 137. *Şcoala latinistă are ambiţia de a crea din nou limba.* N. MANOLESCU, C. M. 259. *Era al şcolii latiniste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Afirmaţia... nu e valabilă decât pentru excesele şcolii latiniste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 7/1. *Acesta este curentul latinist.* IVĂNESCU, I. L. R. 679.

– Pl.: *latinişti, -ste.* – Şi: (învechit, rar) **lătiníst** s. m. – **Latin** + suf. *-ist.* Cf. fr. l a t i n i s t e.

LATINÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Latinizat **(2)**. *O mică trăsură este spre a intona silaba unde se cere la ziceri inusitate reformate, radicale sau latinite.* ARISTIA, PLUT. [IV_2/20]. *Cu alte ziceri latine sau latinite nu s-ar putea împlini locul acelor pe carii vom lepăda.* id. ib. [X_2/20].

– Pl.: *latiniți, -te.*

– V. **latini.**

LATINITÁTE s. f. **1.** (Faptul de a avea) caracter latin **(I 3)**; (faptul de a avea) origine, descendență latină; limbă, cultură, civilizație latină; (învechit) latinism **(2)**. *Înțelepții vechilor romani, încă și pe însuși timpul de aur a latinității..., îndemnau și porunceau să se adape pruncii cu învățătura gramaticei latine.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 33/1. *Va coprinde în sine numai latinitatea cea curată, va fi numai pentru autori clasici latini din vârsta de aur.* FM (1846), 278[1]/23. *Despre romanitatea sau latinitatea limbei române au tractat... într-o disertațiune latină.* CIPARIU, O. I, 117. *Schimbarea nu e totdeauna din partea noastră, ci uneoare din partea latinitatei clasice.* id. ib. II, 83, cf. 268, PONTBRIANT, D. *Fusese aruncată în brazdă prima fecundă sămânță a latinității în Oriinte.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Latinitatea, fiind în Evul Mediu limba oficială a Europei întregi, căuta într-adins a se pleca după conveninţa generalității popoarelor, iar nu a unui singur.* id. ib. 50. *În latinitatea din Evul Mediu „h" se intercala între două vocale vecine.* CUV. D. BĂTR. I, 100, cf. COSTINESCU, LM. *Cu asemenea procedare începe știința noastră despre latinitatea cuvintelor române.* MAIORESCU, CRITICE, 79. *Au fost predominați... de ideea fundamentală a sprijinirii și dovedirii latinității neamului nostru.* CONV. LIT. XI, 243, cf. ib. XII, 50. *Un nou luceafăr apare pe horizontul geniului latinității!* EMINESCU, O. XI, 93. *Germanii concentrează cea mai mare parte a învățământului asupra clasicității, mai ales asupra latinității.* id. ib. XII, 66. *„Comândare" e un alt cuvânt foarte important, care dovedește latinitatea terminologiei bisericești române.* ȘĂINEANU, Î. 49. *Latinitatea noastră nu o mai tăgăduiește nimeni.* I. NEGRUZZI, S. I, 399, cf. DDRF. *Semnalăm... interesantele statistici... dovedind latinitatea lexicului românesc.* DR. I, 474. *Ideea de latinitate se întărește... până la puterea unei idei fixe.* IBRĂILEANU, SP. CR. 9, cf. RESMERIȚĂ, D. *Latinitatea limbei noastre ar trebui privită cu oarecari rezerve.* GR. S. II, 410, cf. 6. *Nu-i fu greu să se convingă de latinitatea limbei noastre.* DR. V, 673, cf. ib. VII, 103, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Numai astfel vom da limbii... caracterul de latinitate autentică.* LOVINESCU, S. IV, 213. *Expresia plastică până la trivial nu vine din fondul latinității,... ci din faza actuală a culturii noastre.* id. ib. V, 160. *Găsi o apropiere între italieni și români, proveniți de la aceeași sursă comună, latinitatea.* A. HOLBAN, O. I, 13. *Filologii... s-au gândit să afirme printr-un dicționar latinitatea, deci nobletea noastră.* SADOVEANU, O. XIX, 453. *Latinitatea limbii române se cunoaște din întreaga ei structură.* PUȘCARIU, L. R. 190. *Latinitatea limbii române este un fapt incontestabil.* ROSETTI, I. L. R. 203, cf. SCRIBAN, D. *Cultul lui pentru latinitate s-a transpus într-un plan nou.* CONSTANTINESCU, S. II, 438. *Nu-mi mai trebuie altă dovadă despre augusta mea latinitate.* ARGHEZI, P. T. 460. *Se sili să-și evoce în minte latinitatea sub chipul eterat al Lolei și porni regenerat spre casă.* CĂLINESCU, O. I, 125. *Oxford și Cambridge... sunt, după Roma, colțurile de cea mai fidelă latinitate din lume.* PERPESSICIUS, M. I, 344. *Latinitatea își găsește cântărețul său în V. Alecsandri.* VIANU, L. R. 286, cf. 171. *Rolul hotărâtor al Școlii Ardelene în formularea sistematică a latinității limbii românești rămâne o realitate pozitivă pentru toată istoria culturii noastre.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 449. *Gândirea lui* [Micu] *nu se reduce... la susținerea „latinității" și „continuității".* IST. LIT. ROM. II, 39, cf. CL 1964, 281. *Fiind vorba de o categorie vie și populară în tot timpul latinității, este de așteptat ca ea să fie reprezentată și în limbile romanice.* IST. L. ROM. I, 300. *Cu asemenea procedare începe știința noastră despre latinitatea cuvintelor române.* N. MANOLESCU, C. M. 61, cf. M. D. ENC., DEX. *Crezul Școlii Ardelene cunoștea ca principală țintă demonstrarea... latinității limbii române.* I. GHEȚIE, B. D. 433. *Latinitatea românească este cheia universală care a deschis sufletele celor două națiuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 24/2. [Prima gramatică românească] *a demonstrat latinitatea limbii noastre.* L. ROM. 1980, 584, cf. V. BREBAN, D. G. *Atât învățații străini..., cât și români... au scris cu competență despre această chestiune, dovedind în mod științific latinitatea limbii noastre.* IVĂNESCU, I. L. R. 23, cf. M. D. LINGV. *Latinitatea limbii române este caracterul ei cel mai pregnant și mai de seamă.* L. ROM. 1981, 342, cf. DREV. *Câteva mărturii legate de latinitatea limbii române desprinse din scrierile transilvănene ale Epocii Luminilor.* SCL 1988, 477, cf. 481. *Orice încercare de abordare a variatelor aspecte ale acestei latinități trebuie să țină seama de anumiți factori determinanți pentru stabilirea caracteristicilor ei.* ib. 1989, 22. *Conștiința latinității limbii române este... evidentă.* CL 1990, 16.

2. (Cu sens colectiv) Totalitatea popoarelor latine **(I 1)**; lumea latină. Cf. LM. *Drepturile noastre de străveche latinitate la Marea Neagră.* CARAGIALE, O. V, 314. *Multe din cuvintele vechi grecești... au fost proprii întregii latinități.* DR. IV, 397. *Întâlnim... uneori și la neogreci și la slavii balcanici o serie de cuvinte latine, obișnuite pe cât se pare în latinitatea estică, dar pierdute în apus.* PUȘCARIU, L. R. I, 264, cf. SCRIBAN, D. *Cultul pentru Roma, pentru vatra latinității, pentru Columna lui Traian..., se întâlnesc de-a lungul tuturor acestor relațiuni.* PERPESSICIUS, M. III, 279. *Latina orientală constituie... o arie laterală față de latinitate.* IVĂNESCU, I. L. R. 105. *Izolarea românei de latinitatea apuseană a avut consecințe.* L. ROM. 1981, 105. *Ne-am putea folosi de dicționarele latinei scrise... numai în măsura în care era vorba de termenii comuni întregii latinități europene.* SCL 1989, 23. *„Cliens" este folosit în aria occidentală a latinității mai ales cu sensul de „scutier".* ib. 1990, 328.

3. (Învechit, rar) Latinism **(3)**. *După estremul latinității, a etimologismului absolut inaugurat de bătrânul Petru Maior..., trebuia neapărat să vină ca remediu contra lui estremul fonetismului absolut.* EMINESCU, O. IX, 81.

4. (Rar) Latinizare (**1**). *„Convorbirile literare" au avut ca consecinţă reluarea limbei populare în literatură, limbă care se schimbase în una artificială de hatârul latinităţii.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 252. *Un frate ardelean, emul al dicţionarului Laurian...* [şi] *Massim, continuând lupta pentru latinitatea totală, dovedea... că cel ce îngrijeşte de animalul numit cal, adică grăjdarul sau vizitiul, nu se poate numi altfel decât calău.* SADOVEANU, O. XX, 20.

– Din lat. **latinitas, -atis,** fr. **latinité.**

LATINITÓR s. m. (Învechit, rar) Latinist (**2**). *Biografia latinitorilor începând de la Petru Maior şi de la restauratori ar putea să ne puie pe urmele unei propagande de care nu credem să fie bucuroşi românii.* ROM. LIT. 276²/11.

– Pl.: *latinitori.*

– **Latini** + suf. *-tor.*

LATINIZÁ vb. I. **1.** Tranz. A introduce pe cale savantă cuvinte latine într-o limbă; a da cuvintelor de origine latină o formă apropiată de cea originară; (învechit, rar) latini, latinisirui. *Au ridicat cuvânt... asupra acelora carii rătăcesc latinizând limba noastră.* FM (1847), 101²/5. *Dl Ţipariu mi se pare că iară... prea latinizează* [ortografia] (a. 1847). BARIŢIU, C. II, 339. *Vedeţi de mai latinizaţi şi d-voastră literele, că noi avem aici de gând să introducem în anul viitor cu totul pe cele latine.* LAURIAN, în BARIŢIU, C. I, 120, cf. NEGULICI. *S-au silit a franciza cuvintele împrumutate, nu a latiniza limba franceză.* ROM. LIT. 166²/2, cf. CCR XIII, PONTBRIANT, D. *Va face un mare serviciu limbii şi literaturii noastre sub cuvânt de-a le latiniza.* ALECSANDRI, S. 33. *Plăcerea naivă de-a latiniza o unică silabă.* CONV. LIT. XI, 19. *Să înveţe şi să ştie cât de multă latinească, dar să nu se încumeteze a-şi latiniza limba.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 548. *Trebuie să ne lăsăm de pretenţia naivă că ne vom putea latiniza limba, aşa încât să nu mai rămâie într-însa cuvinte de origine „barbară".* NEGRUZZI, S. I, 447, cf. DDRF, POLIZU. *Eliade Rădulescu... declară... că nu scriem pentru strămoşi, ca să schimbăm limba latinizând-o.* IBRĂILEANU, SP. CR. 209, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *La asemenea neologisme, la care aspectul fonetic francez e latinizat, prefacerea sunetelor... se explică altfel decât printr-o simplă adaptare fonetică.* IVĂNESCU, I. L. R. 667. *Documentele latine emise de cancelariile Ţărilor Române... cuprind, cu puţine excepţii în care numele este latinizat, antroponime româneşti.* SCL 1989, 28. ✧ Absol. *Astăzi caută să frâncim, să italienim au să latinisăm.* CIPARIU, O. I, 121. *Românii de dincolo de Carpaţi, deşi în mare parte latinizau, suferiseră o înrâurire adâncă sufletească de la cultura germană.* MACEDONSKI, O. IV, 121. *Latiniza cu aceeaşi nestăpânită pasiune, dar mai fulgerător şi, am zice, chiar mai convingător.* STREINU, P. C. III, 406, cf. LL XIII, 137, ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/4. ✦ Refl. (Învechit; despre limbă) A se conforma tendinţelor latiniste, căpătând astfel un caracter artificial. *Limba „Curierului de ambe sexe" se latinizează şi se franţuzeşte.* EMINESCU, O. IX, 341, cf. DDRF. ✦ Tranz. (Rar) A da o formă latină unor cuvinte de altă origine. *Fără filologie comparată, mărginindu-se a latiniza toate în dreapta şi-n stânga, făcând romanice chiar „ciorba" şi „şerbetul", nu se scrie un dicţionar academic.* HASDEU, I. C. II, 50, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Latinizează den fondul neolatin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 21, 17/2, cf. DN³.

2. Intranz. (Livresc) A folosi latinisme (**1**). *Monstrum horrendum! strigă Sufleţel, care, la supărare, latiniza.* CĂLINESCU, B. I. 54.

3. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) romaniza. *Dacii... au fost... romanizaţi (latinizaţi).* ARHIVA, X, 119, cf. LM, DN³.

– Scris şi: *latinisa.* – Prez. ind.: *latinizez.*

– Din fr. **latiniser,** lat. **latinizare.**

LATINIZÁNT, -Ă adj. Care urmăreşte latinizarea (**1**) limbii, care acţionează în acest scop; (despre cuvinte, texte etc.) care este conform principiilor de latinizare a limbii. *Faţă cu acest fel de literatură care se razimă pe însuşi graiul poporului stă direcţia apuseană şi latinizantă.* EMINESCU, O. XI, 161. *Alţii, latinizanţi, mai pun în circulaţie pe lângă „or dunque" şi pe „ergo" Ei comit astfel... două umpluturi, căci „or" şi „dunque" nu însemnează decât „deci" şi „deci".* MACEDONSKI, O. IV, 40. *Ei au avut... un însemnat rol latinizant sau romanizant.* DR. IV, 414. *Ne închipuim că cele dintâi neologisme de origine latină se datoresc Şcolii Ardelene de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea, pe care o facem răspunzătoare pentru tendinţele latinizante.* PUŞCARIU, L. R. I, 371. *Masiva dogmă latinizantă a Şcolii Ardelene.* CONSTANTINESCU, S. I, 123. *Societatea Academică a hotărât întocmirea unui dicţionar etimologist latinizant.* SCL 1954, 279. *Micu elaborează un sistem ortografic etimologist latinizant.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Scrieri latinizante, sau cel puţin diferite de pronunţare, găsim în „Brandie" sau „Brandza".* GRAUR, N. P. 148. *Înaintaşii* [erau] *prea stăpâniţi de formulele latiniste ori latinizante.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, 43. *Scriitorii au avut un rol considerabil în alegerea şi popularizarea neologismelor, în combaterea exagerărilor latinizante.* L. ROM. 1959, nr. 2, 39. *Scriitorul... înfăţişează şi alte... schimonosiri latinizante ale limbii franceze.* VARLAAM – SADOVEANU, 210. *A folosit... o ortografie etimologist-latinizantă.* CL 1969, 11. *Normele ortografice preconizate de* [Budai-Deleanu] *operează... aceeaşi selecţie în spirit latinizant ca la predecesorii săi.* I. GHEŢIE, B. D. 466, cf. V. BREBAN, D. G. *Laurian şi Timotei Cipariu... vor introduce... multe modificări lexicale în sens latinizant.* IVĂNESCU, I. L. R. 654, cf. DREV. *Laurian, autorul marelui catehism latinizant tipărit la Viena.* MS. 1988, nr. 1, 30, cf. DEX², NDN. ✧ (Adverbial) *Noii scriitori ardeleni nu mai scriu latinizant.* IVĂNESCU, I. L. R. 646. ✦ (Rar; substantivat, m.) Adept al acţiunii de latinizare (**1**); (rar) latinizat (**2**). *Logica, pentru aceşti latinizanţi întârziaţi, ne duce... la alungarea turcescului „surugiu" din limbă.* SADOVEANU, O. XIX, 454.

– Pl.: *latinizanţi, -te.*

– Din fr. **latinisant.**

LATINIZÁRE s. f. **1.** Acţiunea de a latiniza (**1**) şi rezultatul ei; introducere pe cale savantă a unor

cuvinte latine într-o limbă; acordare a unei forme apropiate de cea originară cuvintelor de origine latină; (învechit, rar) latinire. *Dacă i-ar păsa lui de latinizare, ar zice el „relighie", care e întreg latinul „religio"?* FM (1847), 44 1/28, cf. NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Pe la mijlocul secolului în care trăim predomnea în limba şi literatura română o tendinţă semi-erudită de latinizare.* MAIORESCU, CR. II, 291. *Tot ce s-a făcut... în direcţia latinizării, franţuzirii... a fost curat în dauna limbii noastre* (a. 1877). PLR I, 325. *Au sprijinit în mod sistematic latinizarea limbei româneşti.* CONV. LIT. XI, 243. *Lista de bucate a acelei mese prieteneşti era redactată întocmai după sistema de latinisare totală a limbei româneşti.* ODOBESCU, S. II, 337. *În Germania... este ştiut cum frumoasa limbă a lui Luther fusese schimosită... prin latinizări nesfârşite ale pedanţilor.* I. NEGRUZZI, S. I, 429. *„Convorbirile literare"... au dat curaj şi autoritate scriitorilor care nu admiteau latinizarea limbei literare.* id., în PLR I, 252, cf. DDRF, BARCIANU. [Cuvântul] *se expilcă probabil ca o latinizare falsă a neologismului romanic.* RF I, 343. *Tendinţelor exagerate de latinizare şi modernizare a limbii li s-a opus spiritul nostru tradiţionalist.* DR. VII, 331. *„Balles"... nu-i altceva decât latinizarea cuvântului turcesc „valé".* ARH. FOLK. I, 90. *Remarcăm că însuşi echivalentul ştiinţific nu-i decât latinizarea termenului popular.* BĂCESCU, PĂS. 275. *Latinizarea pe care o cultivă Paul Iorgovici priveşte... nu numai vocabularul, ci şi structura fonetică a cuvintelor.* ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 464. *De fapt însă de-abia latiniştii procedează la latinizarea limbii române.* BLAGA, G. 133. *Caragiale... a biciuit... tendinţele de latinizare, franţuzire... sau germanizare a limbii.* L. ROM. 1953, nr. 1, 49. *Pentru formele în discuţie avem de fapt de-a face cu o latinizare.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, 10. *E meritul intelectualilor români... de a fi rezistat curentului impetuos de latinizare... a limbii noastre.* CL 1957, 281. *Latiniştii încep să simtă că abuzul de latinizare le surpă sistemul.* LL XIII, 137, cf. DEX, DN[3]. *Între diversele părţi ale cărţii sunt deosebiri în ce priveşte gradul de latinizare.* L. ROM. 1980, 582, cf. M. D. LINGV. *Se cunosc latinizările vocabularului de la o ediţie la alta a operei unor scriitori.* IVĂNESCU, I. L. R. 664.

2. (Rar) Romanizare. *Termenul* [celt] *nu se referă la fondul celtic, ci unicamente la actul de latinisare.* HASDEU, I. C. I, 39, cf. LM, DDRF. [Cântecul Mioriţei] *desigur e mai vechi decât latinizarea noastră.* SADOVEANU, O. XX, 106.

3. (Rar) Traducere, transpunere în limba latină **(I 3)**; adoptare a limbii latine ca limbă de manifestare ştiinţifică, culturală, religioasă etc. *Începe prin el o propagandă personală..., căutând să îndepărteze temerile pentru latinizarea slujbei bisericeşti.* XENOPOL, I. R. X, 241. [Cantemir] *era prin viaţa pe care o dusese, când între turci..., când între prietenii şi rudele sale muscăleşti, prin latinisarea cugetării şi activităţii sale, mai degrabă un cosmopolit.* IORGA, L. I, 289.

– Scris şi: *latinisare.* – Pl.: *latinizări.*

– V. **latiniza.**

LATINIZÁT, -Ă adj. **1.** Romanizat. *Limba latină era mijlocul culturei popoarălor neolatine... în stat şi în beserecă, în litere şi ştiinţe, cari susţineau latinitatea popoarălor latinisate.* CIPARIU, O. II, 268, cf. PONTBRIANT, D. *De ce oare slavii şi germanii numai pe celţii cei latinisaţi i-au numit vlachi?* HASDEU, I. C. I, 39, cf. LM, DDRF.

2. (Despre limbi, cuvinte etc.) Supus acţiunii de latinizare **(1)**; care a suferit un proces de latinizare. *Mai târziu, odată cu introducerea alfabetului românesc, numit latinizat, cele trei broşuri au fost arse.* ARH. FOLK. V, 8. *Mişcarea de la 1848 în Ardeal... au organizat-o după tradiţii romane şi au descris-o într-o limbă latinisată.* IORGA, C. I. II, 76. *Articolul este scris în... fraze sforăitoare, redactate într-un limbaj jumătate franţuzit, jumătate latinizat.* L. ROM. 1953, nr. 1, 51. *În aceste documente... constatăm o limbă destul de corectă, cu foarte puţini termeni din latina vulgară, barbarisme sau cuvinte greceşti latinizate.* IST. ROM. I, 435. ✦ (Rar; substantivat, m.) Adept al acţiunii de latinizare; (rar) latinizant. *Bărnuţiu şi cei care îl urmau, precum şi latinizaţii limbii române erau destinaţi, în mod fatal, să cadă.* MACEDONSKI, O. IV, 122.

– Scris şi: *latinisat.* – Pl.: *latinizaţi, -te.*

– V. **latiniza.**

LATINIZATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană, curent lingvistic etc.) care latinizează **(1)**. Cf. LM. *Scriitorii strică-limbă se împart în trei categorii: întâia este aceea a latinizatorilor sau pedanţilor.* CONV. LIT. XI, 77, cf. 18, 78, 243. *Să fie bine ştiut că tuturor acestor latinizatori le pasă prea puţin de bogăţia limbei.* I. NEGRUZZI, S. I. 399. *Sistemul ciparian a întâlnit două curente opuse: unul îl scotea prea fonetic, nu destul de latinizător.* F (1891), 307, cf. BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *S-a renunţat atunci la etimologismul latinizator.* IVĂNESCU, I. L. R. 682, cf. DEX[2], NDN.

– Pl.: *latinizatori, -oare.* – Şi: (învechit) **latinizătór, -oáre** adj.

– **Latiniza** + suf. *-ător.*

LATINIZÁŢIE s. f. (Învechit) Latinizare **(1)**. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM.

– Şi: **latinizaţiúne** s. f. LM.

– Din fr. **latinisation.**

LATINIZAŢIÚNE s. f. v. **latinizaţie.**

LATINIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **latinizator.**

LATINOAMERICÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţiile de bază ale ţărilor din America Latină sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie, popor, naţiune care locuieşte în America Latină. Cf. D. ENC.

2. Adj. Care aparţine Americii Latine sau latinoamericanilor **(1)**, privitor la America Latină sau la populaţiile ei, caracteristic Americii Latine sau latinoamericanilor; care este originar din America Latină. Cf. M. D. ENC., DEX. *Coregrafia este o componentă esenţială..., încărcând ponderat grupurile cu elemente... latinoamericane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 18/4. *A surprinde... insolitul latino-american.* ib. 1980,

nr. 44, 11/2, cf. v. BREBAN, D. G. *Făuritorii constituţiilor latino-americane din secolul trecut au văzut în aceste axiome ale libertăţii un model demn de a fi urmat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1, D. ENC., NDN. *Modul frustrant cu care au fost tratate ţările latino-americane a impus în politologia mondială conceptul de „tratament pentru ţările bananiere".* RL 2006, nr. 4929, 5/6. *Aceste discrepanţe au impus pe plan internaţional tipologia de „model latino-american de capitalism", care, spre deosebire de modelul european, nu prea are clasă mijlocie, ci doar puţini bogaţi şi latifundiari, în opoziţie cu zeci de milioane de săraci lipiţi pământului.* ib. ✧ *Artă latinoamericană* = arta ţărilor de limbă spaniolă sau portugheză din cele două Americi. Cf. D. ENC. ✧ *Muzică latinoamericană* = denumire generică pentru muzica populară, pop, rock sau folk a ţărilor şi comunităţilor de limbă spaniolă sau portugheză din cele două Americi. Cf. D. ENC.

– Scris şi: *latino-american.* – Pl.: *latinoamericani, -e.*

– Din fr. **latino-américain**.

LATINOFÓN adj., s. m. şi f. (Persoană) care vorbeşte limba latină; p. ext. (aşezare, localitate) care este alcătuită (majoritar) din vorbitori de limbă latină. *La începutul secolului al II-lea romanii dispuneau de numeroase aşezări şi de garnizoane militare puternice latinofone din Panonia până la gurile Dunării.* COTEANU, S. E. 58, cf. NDN.

– Pl.: *latinofoni, -e.*

– Din fr. **latinophone.**

LATINOMÁN, -Ă adj., s. m. şi f. (Rar) (Persoană) care manifestă o admiraţie exagerată faţă de spiritul latin **(I 3)**, o tendinţă excesivă de latinizare **(1)** a limbii. *Latinomanii noştri cei mai exageraţi... n-au cutezat a-i căuta* [cuvântului] *vreo origine italică.* HASDEU, I. C. II, 67, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DN³.

– Pl.: *latinomani, -e.*

– De la **latin**, după modelul unor cuvinte ca: *megaloman, angloman.*

LATINOMANÍE s. f. (Rar) Manifestare exagerată de admiraţie faţă de spiritul latin **(I 3)**; tendinţă excesivă de latinizare **(1)** a limbii. *Să sperăm că ea s-a tămăduit de această boală, de latinomanie* (a. 1880). PLR I, 337. *Weigand ne impută „latinomanie", adecă tendinţa de a demonstra cu orice preţ, chiar când am fi convinşi de contrariul, originea latină a limbei române.* DR. IV, 1400. *Diletantul... alunecă însă adeseori, fiind vorba de folclor, în latinomanie, stabilind origini romane datinelor noastre.* IZV. XIV, 54, cf. SCRIBAN, D. *Latinomania urmaşilor Şcolii Ardelene a fost obiectul unei repetate dezaprobări.* CONTEMP. 1971, nr. 1289, 9/1, DN³.

– Pl.: (rar) *latinomanii.*

– **Latin** + **manie**, după modelul unor cuvinte ca: *megalomanie, anglomanie.*

LATÍNTE adj. invar. v. **latent.**

LATÍR s. m. **1.** Plantă erbacee furajeră, anuală, din familia leguminoaselor, foarte rezistentă la secetă, cu rădăcina pivotantă, care pătrunde adânc în sol, cu tulpina în patru muchii, ramificată şi târâtoare, cu frunzele având o singură pereche de foliole terminate cu un cârcel, cu florile albe, albastre, violete, roz sau galbene şi cu păstăile în formă rombică (*Lathyrus sativus*). Cf. ENC. ROM., LTR², DER, DEX, DN³.

2. Numele mai multor plante erbacee din familia leguminoaselor dintre care unele, comestibile, sunt folosite în alimentaţia omului sau ca furaj pentru animale (*Lathyrus*); plantă aparţinând uneia din aceste specii: **a)** măzăriche, (regional) lintea-pratului (*Lathyrus pratensis*). Cf. BRANDZA, FL. 80, cf. 81,82, 83, 84; **b)** oreşniţă (*Lathyrus tuberosus*). Cf. id. ib. 80, 85, 86; **c)** sângele-voinicului, (regional) măzărean (*Lathyrus odoratus*). Cf. id. ib. 545; **d)** (regional) bob-de-ţarină (*Lathyrus platyhyllos*). Cf. id. ib. 80, 544, ENC. ROM. *Boabele de latir, cu conţinut bogat în substanţe proteice şi hidraţi de carbon, se folosesc în alimentaţia atât a omului, cât şi a animalelor.* LTR². *Latirul este o plantă furajeră, foarte rezistentă la secetă.* DER, cf. NDN.

– Pl.: *latiri.*

– Din lat. **lathyrus**, it. **latir**.

LATIRÍSM s. n. (Med.) Intoxicaţie provocată de consumarea îndelungată a grăunţelor de latir, manifestată prin paralizie spasmodică a membrelor inferioare, prin dificultatea sau imposibilitatea de a merge, prin incontinenţă urinară etc. Cf. ENC. ROM., DER. *În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, în lagărele de concentrare naziste s-au produs epidemii de latirism.* DER, cf. D. MED., DN³, NDN.

– Din fr. **lathyrisme**.

LÁTIS, -Ă adj. v. **lateş.**

LATITÚDĂ s. f. v. **latitudine.**

LATITUDINÁL, -Ă adj. Transversal. NDN. ✧ *Plan latitudinal* = plan vertical perpendicular pe planul longitudinal, care traversează partea cea mai largă a unei nave. ib.

– Pl.: *latitudinali, -e.*

– Din germ. **latitudinal**, it. **latitudinale**.

LATITUDINÁR, -Ă (Învechit şi regional) Persoană foarte tolerantă faţă de dogmele religioase. Cf. LM.

– Pl.: *latitudinari, -e.*

– Din fr. **latitudinaire**.

LATITÚDINE s. f. **1.** (Geogr.; în relaţie cu longitudine) Una dintre cele două coordonate sferice ale unui punct de pe suprafaţa terestră; distanţa unghiulară a unui punct de pe glob faţă de ecuator, măsurată pe meridianul care trece prin acel punct şi exprimată în grade, minute şi secunde; (învechit) lăţime **(3)**, lătăţime. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Agricultura să schimbă, ca şi năravurile, la fiecare grad de latitudine.* BREZOIANU, A. 81/13. *O! ticălosule!... prin aceasta ei răpişi o lume!... previziile tale îl mărginesc în doă graduri de latitudine.* NEGULICI, E. II, 67/2. *Temperatura unui loc depende de a sa latitudine şi de a*

sa înălțime dasupra nivelului mării. MARIN, F. 480/23. *Cum se împarte căldura după feliurimea latitudinii?* I. IONESCU, B. C. 403/12, cf. PROT. – POP., N. D. *Atribuie efecte morale... nu numai gradului de latitudine al pământului, ci încă naturei sale telurice.* HASDEU, I. C. I, 172. *Fiecare paralel poartă un număr particular care arată gradul latitudinei.* DRĂGHICEANU, C. 55. *Acele aurore boreale ce luminează pe navigatorii în latitudinile australe.* BARONZI, C. I, 293/22. *La al 65° latituda nord și până la al 55° latitudinea sud.* CONV. LIT. IX, 149. *Busola corabiască nu e de niciun folos la o latitudine atât de înaltă.* EMINESCU, O. XV, 1 205. *Latitudinea se numește boreală, când locul propus se află în emisfera boreală.* CULIANU, C. 76. *Latitudinea e distanța dintre un loc și ecuator, măsurată pe gradele meridianului respectiv.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dând gradele de longitudine și latitudine, putem așeza precis pe o hartă numele de așezări.* PÂRVAN, G. 255. *Rămase visător și neclintit, urmând să asculte zvonul stihiei care fremăta pe uriașe curbe ale aceleiași latitudini pământești.* SADOVEANU, O. XXI, 280. *Altitudinea determină, în parte, condițiunile agricole și în raport cu latitudinea.* ENC. AGR. I, 158. *Este curioasă totala lipsă a cântătoarelor din sud, care, după latitudine și climă, ar putea... popula partea sudică a Dobrogei.* DOMBROWSKI, P. 25. *Fizionomia umană își schimbă expresiunea după gradul latitudinei.* CĂLINESCU, XVII, 37. *Corifeii marii revoluții se gândeau mereu la acest om, mereu egal cu el însuși, indiferent de latitudine sau longitudine.* RALEA, S. T. III, 34. *Locuiește... în Asia de la 50° latitudine.* LINȚIA, P. III, 116. *Numeroase tipuri de vegetație naturală, în funcție de condițiile generale de mediu geografic-latitudine, altitudine, climă.* CHIRIȚĂ, P. 63. *Niciunul nu știa cum se măsoară pe hartă longitudinea și latitudinea unui punct dat.* TUDORAN, P. 191. *Deosebirea dintre latitudinea geodezică și cea astronomică.* LTR[2]. *Situată în sud-estul Europei... între 43°37'07" și 48°15'06" latitudine nordică și 20°15'44" și 29°41'24" longitudine estică.* MG I, 11. *Căldura solară este variabilă cu latitudinea și altitudinea.* GEOLOGIA, 8, cf. DER, DEX. ✦ P. ext. Regiune geografică, zonă terestră considerată, în funcție de latitudine, mai ales sub raportul particularităților climaterice, al ecosistemului etc. *Grăunții vegetalilor unei latitudine mai reci decât a noastră se seamănă dis de cu începutul primăverei.* BREZOIANU, A. 413/27. *Cum se face... că la o latitudine atât de septentrională... clima să fie așa de dulce și temperată?* GHICA, S. 550. *Cuvântul libertate a presei nu e un cuvânt care să fi luat naștere în această latitudine geografică.* MAIORESCU, D. I, 168. *De religii deosebite și origini deosebite, sub alte clime și sub alte latitudini geografice.* EMINESCU, O. XII, 388. *Prin mutarea organismelor care a fost determinată de mutarea liniilor izoterme, depozite aparținând la latitudini prea depărtate una de alta, dar conținând fosile terțiare identice, pot fi de o vrâstă deosebită.* CONTEMPORANUL, VII, 94, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Adevărat sub orice latitudine..., Geronte ne zugrăvește numai o unică înfățișare psihologică, în linia tradițională a clasicismului generalizator.* LOVINESCU, C. IV, 126. *Acum d-sa trece în altă latitudine și-n altă zodie: în misterioasa Indie.* SADOVEANU, O. XIX, 258. *Aceeași acțiune se repetă la toate latitudinele și în toate locurile.* VIANU, A. P. 435. *Deputat în Cameră la București, corsar la Brăila: omul circulă între latitudini și profesiuni.* ARGHEZI, S. XXXIV, 198. *Opera literară nesocotește latitudinea și anotimpurile.* PERPESSICIUS, M. II, 255. *Distribuția uscatului și apei pricinuiește mari diferențe de climă pe aceeași latitudine.* AGROTEHNICA, I, 246. *Poetul visează treaz în familiaritate cu divinitățile de la toate latitudinile.* CIOCULESCU, I. C. 92. *Serile erau foarte scurte la acea latitudine.* V. ROM. ianuarie 1974, 38. ✧ Expr. **Pe** (sau **de sub**) **toate latitudinile** (**pământului**) = pe întreg globul, în întreaga lume, pretutindeni. *A realizat o operă de artă ce i-a perpetuat amintirea... după mii de ani și pe toate latitudinile pământului.* LOVINESCU, C[2]. X, 155. *Oamenii celor cinci rase cară de sub toate latitudinele, încarcă, vânează..., cultivă cu savante atenții.* C. PETRESCU, C. V. 119. *Strămoșii bărboși ai cetățenilor domoli și tihniți de azi au navigat pe toate latitudinile.* SADOVEANU, O. XX, 480. ✧ Fig. *Ni se pare dificil de hotărât. Suntem mai curând la două latitudini diferite.* PERPESSICIUS, M. III, 179. ✦ P. ext. (Rar) Paralelă (**1**). *Un perete întreg e-acoperit cu o hartă, meticulos împărțită în latitudini și longitudini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 90, 19/2.

2. Libertate de acțiune, posibilitate de a acționa în afara oricărei constrângeri. Cf. NEGULICI. *D. Ministru finanțelor susține părerea... de a se lăsa acestei chestiuni cât mai multă latitudine.* DÂMBOVIȚA (1860), 346[2]/44. *Nu vă puteți închipui cât de întinsă cată să fi fost latitudinea principilor români în privința maritagiului.* HASDEU, I. v. 4. *Punctele izolate de revizuit... trebuiesc cu atât mai mult să fie lăsate întregei libertăți și latitudini a acestui acord.* MAIORESCU, D. III, 245, cf. ENC. ROM. *Oricine poate înțelege câtă latitudine are directorul în această privință.* SĂM. IV, 666, cf. CADE. *Ați fi stat frumos acasă..., având latitudinea să căscați în toată voia.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 374. *Convertirea clăcii în bani era numai la latitudinea boierilor.* OȚETEA, T. V. 36. *Însăși redacția „Convorbirilor" avea toată latitudinea de a modifica scrierile trimise spre publicare.* CONSTANTINESCU, S. VI, 32. *Casa rămâne descendenților direcți..., cu latitudinea de a dispune de ea cum voim.* CĂLINESCU, S. 362. *Avem deci latitudinea să forțăm datele.* PERPESSICIUS, M. I, 134. *Demonicul nu e decât ipostaza magică a divinității sau divinitatea, întrucât ea își păstrează latitudinea de a se contrazice și întrucât ea nu încetează de a crea.* BLAGA, Z. 268. *Faimoasa butadă... prin care se indică relativismul etic ca o afacere de latitudine.* RALEA, S. T. II, 234, cf. DEX. *Un cititor neinteresat în mod special în problemă... are latitudinea să creadă sau să nu creadă într-o asemenea comunicare a concluziilor.* L. ROM. 1984, 219. ✧ Expr. **A lăsa** (sau **a rămâne**) **la latitudinea cuiva** sau (învechit) **a lăsa latitudinii cuiva, a lăsa latitudinea, a lăsa (o) latitudine** = a lăsa (sau a rămâne) la libera alegere a cuiva, a accepta (sau a depinde de) hotărârea cuiva. *Să lase toată latitudinea și toată libertatea inițiativei individuale.* GHICA, S. XXII. *Se lasă o latitudine prudentă... să se adaoge sau să se scadă câteva catedre.* MAIORESCU, D. I, 95. *Pentru punctele izolate de revizuit se cere acordul Coroanei,*

trebuiesc cu atât mai mult să fie lăsate întregei libertăți și latitudini a acestui acord. id. ib. III, 245. *Lăsând toată latitudinea pentru crearea de școale reale,... deschide o cale îndoită.* ODOBESCU, S. II, 61. *Latitudinea pe care d. Brătianu a lăsat-o tagmei patrioților întru așezarea economicoasă a dărilor.* EMINESCU, O. XI, 411. *Să lasă însă latitudine a să scrie și „îmmormântare" sau „înmormântare".* ARHIVA, I, 174. *Să se lase mai multă latitudine și o mai mare libertate organelor superioare ale oștirii.* CONV. LIT. LXVII, 267. *În alte cazuri durata este lăsată la latitudinea părților.* ENC. AGR. I, 310. *S-a prezentat mai întâi ca simplu chivernisitor... și a lăsat norodului latitudinea de a-l numi Domn.* OȚETEA, T. V. 265. *Utilizarea sau neutilizarea termenului... era lăsată într-o mare măsură la latitudinea logofătului.* STOICESCU, S. D. 30. *O lucrare evocatoare a obiceiurilor populare, rămânând la latitudinea scriitorilor ca să întrebuințeze și elementele popoarelor conlocuitoare.* IST. T. I, 244. *Pentru nume proprii de persoană... nu se poate da o regulă obligatorie, scrierea lor fiind lăsată la latitudinea celor care le poartă.* L. ROM. 1980, 77. ✦ (Învechit) Întindere, extensiune. *Învață... latitudinea, acentul, gestul, mimica, astă elocuință a figurei.* TEULESCU, C. 29/25. *Privim însă... la priceperea ființei și legilor lucrurilor, nu la latitudinea, ci la înălțimea inteligenței.* EMINESCU, O. XIV, 928, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

3. (Astron.; și în sintagma *latitudine cerească*) Distanța unghiulară de la un astru la ecliptică, măsurată pe cercul de pe sfera cerească care trece prin astru și prin polii eclipticei. Cf. COSTINESCU, LM, DER, NDN.

4. (Geom.) Una dintre coordonatele polare spațiale, reprezentând unghiul format de raza vectoare a unui punct dat cu planul triedrului ortogonal la care se raportează punctul. Cf. NDN.

– Pl.: *latitudini* și (rar) *latitudine*. – Și: (învechit, rar) **latitúdă** s. f. NEGULICI.

– Din lat. **latitudo, -inis,** it. **latitudine,** fr. **latitude**.

LÁTIȚĂ[1] s. f. (Regional) **1.** (Iht.; și în sintagma *lătiță de vale*, BĂCESCU, P. 36, 114, 116) Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. id. ib. 35, 36, 114, 116. ✧ *Lătiță de Olt* = Obleț (**II**) (*Alburnus alburnus*). Cf. id. ib. 36, 133, 136. ✦ Boarță (*Rhodeus sericeus*). Cf. BĂCESCU, P. 36, 63. ✦ Caracudă (*Carassius Carassius*). Cf. BĂCESCU, P. 36, 82.

2. (Ornit.) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape. Cf. BĂCESCU, PĂS. 106.

3. (Bot.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. DA II_2, 111, BORZA, D. 249, H II 42, 59, III 48, 226, VII 182, XII 24, 156, 217.

4. Fâșie lată (**I 1**) de pământ. *Numai chiaburii și boierii aveau astfel de latiți.* Com din ȚEPU – TECUCI, cf. CV II, 4/43, 44.

– Pl.: *latițe* și *latiți*. – Și: **lătiță** s. f. BĂCESCU, P. 36, 114, 116.

– **Lat** + suf. *-iță*.

LATÍȚĂ[2] s. f. v. **lătiță[1]**.

LATOMÍC, -Ă adj. (Învechit, rar) Privitor la tăierea pietrelor prețioase, a cristalelor. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *latomici, -ce*.

– Din it. **latomico**.

LATOMÍE s. f. (În antichitatea greco-romană) Carieră de piatră (abandonată) folosită drept închisoare. *Cea mai cunoscută latomie a fost cea de la Siracuza, unde au stat închiși atenienii prinși după înfrângerea expediției lor din Sicilia.* DER, cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *latomii*.

– Din lat. **latomiae, -arum,** fr. **latomies**.

LATOMÍT, -Ă adj. (Grecism învechit, rar) Tăiat, cioplit, lucrat în piatră. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *latomiți, -e*.

– Din gr. **λατομητός**.

LÁTOR s. m. v. **luter**.

LATORFIÁN, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care aparține etajului inferior al oligocenului, care se referă la acest etaj. Cf. NDN.

2. S. n. Etajul inferior al oligocenului, din estul și centrul Europei, caracterizat printr-o bogată faună de numuliți, lamelibranhiate, gasteropode, echinide, mamifere etc. *Considerat, în general, ca etaj bazal al oligocenului,... lattorfianul ar reprezenta, după unii stratigrafi sovietici și germani, și partea terminală a eocenului.* LTR^2. *Latorfianul se găsește în nord-vestul Bazinului Transilvaniei.* DER, cf. DN^3.

3. S. n. (La sg. cu sens colectiv) Serie de straturi geologice din latorfian.

– Pronunțat: *-fi-an*. – Scris și: *lattorfian*. – Pl.: *latrofieni, -e*.

– Din fr. **lattorfien**.

LATRÉIE s. f. v. **latrie**.

LATRÍE s. f. (Grecism învechit) Adorare, cult; rugăciune, slujbă (către Dumnezeu). *Latreia diavolului.* DOSOFTEI, MOL. 49^b, cf. MICU, T. I, 201. *Dă latrie ce să cuvine.* I. GOLESCU, C., cf. COSTINESCU, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM.

– Și: **latréie** s. f.

– Din ngr. **λατρεία**.

LATRINÁR s. m. (Rar) Curățător de latrine; vidanjor. *Își aveau aici colibele și maidanele și sacalele latrinarii orașului.* PAS, L. I, 70, cf. D. R. POPESCU, I. Ș. 469.

– Pl.: *latrinari*.

– **Latrină** + suf. *-ar*.

LATRÍNĂ s. f. Closet rudimentar fără canalizare; privată, hazna, (regional) ștercumă; v. budă, retiradă, umblătoare. *Căzând mai nainte noaptea într-o latrină, se vătămase.* ȘINCAI, HR. II, 239/14, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *N-am apucat o școală cu grădină, ci numai de acelea... cu latrine infame, stând cu ușile date în lături.* IORGA, P. A. I, 24. *O scădere mare și aproape generală a locuințelor noastre este că ele n-au latrine bine așezate și construite după cerințele igienei.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aruncam cheile în latrină.* BRĂESCU, A. 116. *Se*

ascundeau cu grijă... în locurile cele mai neașteptate: pivnițe, poduri, bărăci, mansarde, latrine. COCEA, S. II, 90. *Latrina aș curăța-o în două rânduri, după ce m-aș întoarce.* VLASIU, A. P. 324. *Sătenii care nu au latrine să și le construiască.* ULIERU, C. 32. *Dus la latrină, încercă de a o lua la goană.* CĂLINESCU, B. I. 536. *Îmi reproșează că murdăresc latrina.* ARGHEZI, S. XV, 95. *În sferturile recreației comercialiștii se adunau în latrină, unde fumau în ascuns.* BLAGA, H. 85. *Din latrinele neîngrijite și fără cabine închise, mușteie se încarcă... cu diferiți microbi.* BELEA, P. A. 429. *În nări iar îi veniră cumplitele mirosuri ale latrinelor soldățești.* BARBU, PRINC. 59. *Profilaxia se face prin... existența de latrine construite corect.* ABC SĂN. 50. *Oamenii l-au luat pe sus și l-au aruncat într-o latrină.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 58. *Lumina... cădea indiferentă și egală peste latrine.* D. R. POPESCU, I. Ș. 464, cf. DN³. *Mai neînsemnat el este ca o muscă dă latrine.* CĂRTĂRESCU, L. 66, cf. ALR SN IV h 1 235.

– Pl.: *latrine.* – Și (regional) **latérnă** s. f. ALR SN IV h 1 235/728.

– Din lat. **latrina**, fr. **latrine**, germ. **Latrine**.

LATROCINÁ vb. I. (Latinism învechit) A fi tâlhar; a practica pirateria. Cf. LM.

– Prez. ind.: *latrocinez.*

– Din lat. **latrocinari**.

LATROCINÁRE s. f. (Învechit, rar) Tâlhărie, hoție, piraterie. *Prin latrocinare ajungi nenorocit.* SEVERIN, S. 106.

– Pl.: *latrocinări.*

– V. **latrocina**.

LATROCINÍE s. f. (Învechit, rar) Tâlhărie, furt. *Fiind fost acuzați a fi comis latrocinie (tâlhărie) asupra țărilor vecinilor săi, i-a judecat el singur.* ARISTIA, PLUT. LIII/28.

– Pl.: *latrocinii.*

– Din it. **latrocinio.**

LATROCÍNIU s. m. (Latinism) Hoție, tâlhărie. Cf. LM.

– Pl.: *latrocinii.*

– Din lat. **latrocinium**.

LATRÓN s. m. v. **latrone**.

LATRÓNE s. m. Denumire dată în Roma Antică sclavilor fugari, hoților, soldaților care dezertau și persoanelor care se răsculau împotriva stăpânirii; p. ext. bandit, jefuitor, tâlhar. Cf. LM, DER, DN³. ✧ Fig. *Sântem datori să apărăm pe un prietin prețios și onest... de cursele ce i le-ntind așa de grosolan latronii condeiului.* CARAGIALE, O. VII, 226. ✦ (Rar) Lefegiu, mercenar. Cf. LM, DER, DN³.

– Pl.: *latroni.* – Și: **latrón** s. m. NDN.

– Din lat. **latro, -onis**.

LATURÁL, -Ă adj. v. **lătural**.

LÁTURĂ s. f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două părți laterale (dreapta și stânga) ale corpului unei ființe sau ale unui obiect, ale unui lucru; extremitate laterală a unui obiect, a unui lucru, a unor părți ale corpului unei ființe. *La pod nu încăpea și, bulzându-se, cădea de îmbe părțile... acei de pe de laturi într-apă.* M. COSTIN, O. 189. *Bägă drugii pren verigile cele den laturile chivotului.* BIBLIA (1688), 66²/34. *Cădea-vor de laturea ta mii, și dzece mii de-a direapta ta, iară de tine nu să va apropiia* (a. 1689). GCR I, 286/14. *Se începe c-o simțire d-o strângătoare și apăsătoare durere... din față, din dos sau din laturile lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 205/6. *De-aceeași năvălire pe fugă este pusă și laturea d-a dreapta.* HELIADE, O. I, 333. *Se bătea un cui în laturea dreaptă a tâmplei lui.* BOJINCĂ, A. II, 49/4. *Mai în jos și în lăturile coloanei vertebrale se văd coastele.* KRETZULESCU, A. 14/18. *Pătimașul are durere la una din laturile pieptului și tusă.* CORNEA, E. I, 123/14. *Măselele sânt puse în fundul fălcei în număr de douăzeci și patru, câte șease pe fiecare latură.* BREZOIANU, A. 529/8. [Semințele] *sânt turtite, având pe ambele laturi aripi transparente.* BARASCH, B. 103. *Acest cabinet are câte o ușă de amândouă laturile.* NEGRUZZI, S. III, 149. *Am plecat... escortat de o mulțime de guardiști pe jos, pe amândouă laturile droșcei.* LĂCUSTEANU, A. 137. *La nimfe se pot deosebi urme de aripi lipite pe de lăturile trupului.* CONTEMPORANUL, I, 422. *La un cerdac... duceau dintr-o latură niște scări nalte.* EMINESCU, P. L. 40. *În fund și de amândouă laturile, ușă.* CARAGIALE, O. VI, 422. *Pieptul și laturile pântecului, gălbii.* MARIAN, O. I, 418. *Amoniții... au marginea despre umbilic necarenată, și cea externă rotunzită, laturile netede.* ARHIVA, I, 6. *Ilicul are pe laturile deschiderii lui în dreapta și în stânga buzunare.* MANOLESCU, I. 174. *Loitrele alcătuiesc lăturile carului.* DAMÉ, T. 10. *Pe lături ne-ntărim șireagul.* COȘBUC, P. II, 42. *Ian uită-te și mai pe de laturi, la tipăriturile cele mai mărunte... Este arătată valoarea bancnotei.* SBIERA, F. S. 274. *Brazii uriași de abia țineau pe ramuri greutatea zăpezii... cu trunchiul pe o latură tencuit de chiciură.* D. ZAMFIRESCU, A. 153. [Bisericile] *fură făcute... cu un turnuleț la mijloc și intrarea pe latură.* IORGA, C. I. II, 189. *Așa numitul gurgui...* [este] *cu fața întoarsă puțin spre laturea interioară a piciorului.* GR. S. II, 25. *Citești pe linia albastră a ochilor depărtați de laturile nasului puțin ridicat... o fire profund onestă.* ARGHEZI, P. N. 32. *Înalt, șui, cu pieptul mare, ieșit înainte și umflat pe lături, un piept larg, cuprinzător.* VOICULESCU, P. I, 28. *Avea chipul... tăiat în fiecare obraz de câte o gropiță..., ce-i scotea și mai mult pe laturile feței puternicul cadru de mușchi al fălcilor.* id. ib. 89. *Tărcuș nu se întoarse decât după cinci minute, cu limba lungă atârnându-i în laturea gurii.* SADOVEANU, O. XXI, 315. *Niște rezervoare cilindrice... se agață în găurile de pe latura epavei.* ENC. TEHN. I, 358. *Spatele și laturile corpului, cu reflexe purpurii.* DOMBROWSKI, P. 80. *Pe restul părții superioare a corpului și pe laturi are tivuri albicioase la pene.* LINȚIA, P. III, 119. *Carena pe ambele laturi* [este] *cu câte o pată violacee.* FLORA R. P. R. V, 315. *Două rânduri sunt așezate pe laturile corpului.* ZOOLOGIA, 36. *Laturea piciorului.* DR. V, 320. *O latură dă obraz.* NALR – B I, h 46/98. ✧ (Regional) *Latură de cap* (sau *a capului*) = tâmplă (Uricani – Lupeni). A III 2. ✧ Loc.

a d j . (Învechit) **De** (sau **pre de**) **(o) laturi** = **a**) alăturat, lateral. *Încungiura pe la pustii pre de laturi.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 29^{v}/11. *Adela sloboade un ţipet şi fuge pe uşa de lături.* HRISOVERGHI, A. 96/2. *Uşă în fund cu două ferestre mari de laturi.* CARAGIALE, O. VI, 75; **b**) (despre grade de rudenie) colateral. *Iară cei den mijloc sânt... o semenţie de o laturi, anume fraţii şi surorile.* PRAV. LUCACI, 165. *Se împart pe spiţe în rându în sus şi-n gios şi cei pre de laturi de-a dreapta şi de-a stânga.* id. 173. *Patru naşteri de la Adam s-au făcut; au născut pre Cain, o naştere; pre Halmana, a dooa naştere; pre Avel, a treia naştere; pre Delvora, a patra naştere. Aceste naşteri aci să socotesc de laturi.* ANTIM, O. 246. *Cei ce sânt rudenie din sânge, până la ce spiţă nu să pot căsători unii cu alţii?... În linie de laturi mai mult nu să tinde această opreală.* RÂNDUIALĂ, 4/31. *Între rudeniile cele din sus şi cele din jos în veci este oprită cununia, iar între cele de laturi până la al şaptele spiţă.* PRAV. (1814), 109/7, cf. L. ROM. 1955, nr. 6, 27.

2. Parte a unei construcţii care se prezintă ca o prelungire laterală; fiecare dintre părţile unei construcţii (în raport cu partea centrală); aripă. *Încungiurând... curtea visternicului Dan, o au aprins de cinci laturi.* ŞINCAI, HR. II, 251/21. *Laturea cea de-a dreapta fă-o vara.* GRECU, P. 292. *Înlăuntrul bisericei, în latura d-a dreapta.* LĂCUSTEANU, A. 22. *Catargul cel de brad îl ridicară... Şi bine-l arcăniră-n două laturi.* MURNU, O. 30. *Întăriturile construite... de o formă patrulateră pe laturea de N-V a cetăţii.* PÂRVAN, G. 475. *Arăta celelalte două laturi zgrunţuite de o tencuială oarbă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 111. *Mi se pregătise un apartament în latura de nord a clădirii.* VOICULESCU, P. II, 197. *De jur-împrejurul pereţilor erau înşirate divane joase, iar într-una din lături unul mai înalt.* C. GANE, TR. V. II, 232. *A avut numai de făcut câteva observări cu privire la două încăperi mai mici, dintr-o lature a clădirii.* SADOVEANU, O. XIX, 348. *În jur frânturi de coloane. Latura din fund-dreapta este străjuită de un şir de cipreşi.* KIRIŢESCU, G. 468. *Sub porticul laturii stângi, beci abisal.* CĂLINESCU, C. O. 247. *Forul lui Traian are două laturi.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 64. *Rotonda anticăriei cu vitrine largi pe cele şase laturi... avea acelaşi număr de raioane.* ŢOIU, G. 22. *Căderea serii bătea... pe grajdul Care forma o latură a ţarcului.* DOINAŞ, A. P. 192. *Curtea avea laturi de 16/24 m.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 65. *În spatele casei... se afla o platformă de ciment... cu latura de vreo trei metri.* CĂRTĂRESCU, N. 195. *Nu se aşezaseră unul lîngă altul, ci pe-o latură a sălii.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 9/3. *Din rodul pământului nostru, Din latura casei, Din streaşina casei.* PĂSCULESCU, L. P. 128.

3. Margine, extremitate a unui teren, a unei regiuni, a unui ţinut; periferie a unei localităţi; s p e c . (teritoriu de) graniţă, frontieră, hotar; p . e x t . regiune, teritoriu, ţinut (considerate ca părţi ale suprafeţei terestre). *Tu vrei cunoaşte, fie den ce laturi a toată lumea să se vrea rădica oşti.* MOXA, C. 183. *Soarele... apusă în laturea pământului cea de gios.* VARLAAM, C. 83. *Pre Bărboi cel bătrân îndată l-au înţepat de laturea târgului, iară pre feciorul lui au trimis de l-au spândzurat.* M. COSTIN, O. 62. *Află o peşteră în laturi la pustietate... şi să aşedză acolo.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144^{r}/24. *Şi să stâlpi în mijlocul laturii, şi hălădui pre ea şi lovi pre cei streini de feliu.* BIBLIA (1688), 239^{1}/47. *Sărisă după dânşii siimenii şi slujitorii... şi i-au agiuns de laturea Păcurariului.* N. COSTIN, LET. II, 46/13. *Au ieşit ei cu 20 de oameni din Chiov, de o latură.* NECULCE, L. 273. *Domnul să iasă înaintea acelui sol... să-l întîmpene de laturea oraşului.* GHEORGACHI, LET. III, 323/12. *Când veţ vedea Ier[u]salimul încunjurat de ostaş, atunce... cei din mijlocul lui să se dea în laturi, şi cei din ţinuturi să nu între într-însul* (cca 1770–1725). GCR II, 22/25. *Viind Constantin Vodă... i-au ieşit... caimacamii de laturea târgului despre Păcurari* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 191/6. *Mările sânt mari adunări de apă, dară mai mici decât ocheanurile carile udă laturile de oarecare ţări.* AMFILOHIE, G. F. 169^{r}/6. *Căpitanul Stanicovici au cercetat lăturile peninsului.* AR (1829), 137. *Africa, a căria o latură să cheamă Gvinea.* DRĂGHICI, R. 15/23. *Italia se udă de trii laturi prin undele Mării Mediterane.* RUS. I. I, 250/9. *Întreprinzătorii... ar asigura prin vrednice chezăşii să fie slobozi a clădi fabrice... măcar mai în laturile oraşului* (a. 1844). DOC. EC. 814. *De ceialaltă latură* [a scenei] *3, 4 jucători iau sama lui Dermont.* NEGRUZZI, S. III, 114. *Înainte de 1475, Muntenia stăpânea toată laturea occidentală a Moldovei până la Bacău.* HASDEU, I. C. I, 10. *Am pornit cu ilustra mea tovarăşe pe latura vastului salon, căutând calea mai liberă.* CARAGIALE, O. I, 125. *Ce-i vine Măriei Sale să trimeată în ceea latură a pământului să-i aducă o împărăţiţă.* SADOVEANU, O. XIII, 451. *Uite-l pe... feciorul cel mare al lui Alexandru papă mustind în lăturile cetăţii.* KIRIŢESCU, G. 345. *Cei trimişi nu se deteră într-o latură, ci se duseră cu toţii şi-şi făcură fiecare câte-o casă mare.* MARIAN, T. 58. ✧ (Învechit) *Latura uscată* = uscat, pământ (**6**). *Şi marea cu nalte valuri A lui este-n toate laturi. Şi-i de mâna lui lucrată Toată laturea uscată.* DOSOFTEI, PS. 327/8. (În scrierile religioase) *Laturea cea departe* (sau *a pământului de gios*) ori *laturile iadului* = iad. *Să duce... din viaţă în moarte, în laturea cea departe, unde lăcuiesc dracii.* VARLAAM, C. 15. *Pre cei ce au fost omorâţi... i-au scos, precum au poroncit, din laturile iadului.* MINEIUL (1776), 102^{r1}/38. ✧ (Printr-o lărgire a sensului) *Contribuţia activă şi creatoare a fiecărei secţii la însufleţirea şi veşnica pomenire a laturii universalului ce o reprezintă.* D. GUSTI, P. A. 205. ✦ (Adesea cu determinări care precizează statul sau populaţia etc. căreia îi aparţine) Teritoriu, suprafaţă, întindere; p . e x t . ţară (**3**). *Şi preaîmblă acealea laturi şi-i mângâie toţi cu cuvente multe.* COD. VOR^{2}. 242. *Nu se întoarseră către Irod, ce pre altă cale duseră-se în laturea lor.* CORESI, TETR. 3. *Cain... lăcui în pământ de către răsărita laturiei lui Edem.* PO 23/16. *Să duse într-o latură departe şi acolo adâvăsi avuţia sa.* VARLAAM, C. 12. *Pavel, trecând pren laturile de sus, veni în Efes. n.* TEST. (1648), 160^{r}/5. *Ţara (laturea) ce se cheamă India, departe este de Eghipet* (a. 1648). GCR I, 130/7. *Pizmaşii... ne mână ca turma-n latură adâncă.* DOSOFTEI, PS. 144/20. *Şi până astăzi prin oarecare laturi, prin adunări şi prin jocuri cântând* (a. 1750). GCR II, 51/21. *Pe aceste laturi să făcea negoţu cel mai cumplit cu negrii.* SĂULESCU, HR. II, 386/10. *Temperatura elementelor este mai sănătoasă şi mai*

rece spre laturile muntene. GENILIE, G. 183/19. *Pe laturi s-au aşezat slavii şi maghiarii, poporul băştinaş a rămas în cetate.* PANAITESCU, C. R. 22. [Femeia] *era vestită pentru asta în toată latura bălţilor.* VOICULESCU, P. I, 14. ✧ (În corelaţie cu margine, hotar) *Îndrăciţii aceia... toate hotarăle acelea, toate laturile acelea le umpluse de frică.* MAIOR, PRED. II, 34/11. ✦ P. ext. Totalitatea oamenilor, locuitorii unui ţinut, ai unei regiuni. *Să ceară pace de să-l fie a se hrăni laturile lor dentru împărăţia lui.* CORESI, PR. 56/20. *Prăznuieşte astăzi cetatea cea împărătească,... chiemând la sine toată cetatea şi laturea.* MINEIUL (1776), 102^{v1}/6. ✧ (În concurenţă cu margine) [În Ierusalim] *vor întra marginile şi laturile lumiei.* VARLAAM, C. 169. ✦ (Adesea cu determinări care indică teritoriul mai întins în care se include) Parte a unei regiuni, a unui ţinut etc. *Au făcut cărţi de pace şi au trimis în toate laturile ţărâi.* R. POPESCU, CM I, 430. *Au învins pre goţi... în mai multe laturi ale împărăţiei.* ŞINCAI, HR. I, 29/2. *Traian... numise laturea României de pe la Olt până la Tisa, „Repensia".* GENILIE, G. 180/12. *După ce-l însoţise adeseori în timpul colindărilor sale pe laturile Moldovei, mijlocise înţelegerea lui cu boierii.* XENOPOL, I. R. V, 102. ✧ Loc. adj. (Învechit) **De laturi** = (despre oameni) lăturaş (**II I**). *Să strângi oameni buni şi bătrâni, megiaşi, carii vor şti bine şi să nu fie argaţi sau oameni di laturi* (a. 1634). PANAITESCU, O. Ţ. 242. *Pre cine va prinde părcălabul oameni de laturi dintr-altă parte, umblând cu vită pre aceaste moşii... să-i bat[ă]* (a. 1648). IORGA, S. D. VII, 24. *Oamenii de laturi, lăturaşii, fiind veniţi în sate mai recent, nu puteau şti hotarele din vechime.* PANAITESCU, O. Ţ, 242. ✧ Loc. adv. (Învechit şi popular) **În** (sau **din, prin**, învechit şi regional, **pren, pre de, preste**) **toate laturile** (sau **laturi**) = (de) peste tot, (de) pretutindeni; de jur împrejur, în (sau din) toate direcţiile, încoace şi încolo. *Nu fuiu protivnicu cereştiei vedeare, ce a câţi era în Damascu ainte şi întru Ierusalim şi în toate laturile iudeieşti.* COD. VOR.^{2} 306. *Purtase cuvântul Domnului prespre toate laturile.* CORESI, PR. 64/4. *Ieşi veste în toată jidovimea şi în toate laturile.* VARLAAM, C. 270. *Păsaţi pre la răspântii, cum ai zice prin toate locurile, şi prin toate laturile şi prin toată lumea.* NEAGOE, ÎNV. 105/26. *Şi marea cu nalte valuri A lui este-n toate laturi.* DOSOFTEI, PS. 327/6. *Domnul unde şeade de la nalturi Vede lumea preste toate laturi.* id. ib. 466/8. *Pren toate laturile pământului s-au auzit.* R. GRECEANU, CM II, 225. *Celelalte înnoiri acum le defaimă şi le lapădă den toate laturile, unghiurile şi crăpăturile pământului.* MAIOR, în ŞA I, 57. *Aerul acest... încinge tot globul pământesc pre de toate laturile.* ŞINCAI, în ŞA I, 637. *Învăţătura... v-am putut scrie în limba noastră cât să o înţeleagă toţi în toate laturile.* MOLNAR, E. S. 17/10. *Iată iară o carte! Acum au năvălit toţi din toate laturile a scrie cărţi.* PETROVICI, P. XVII/3. *Trecură munţii în Tracia, împrăştiară groaza în toate laturile şi îşi împinseră pustiirile lor până la porţile Constantinopoliei.* BĂLCESCU, M. V. 64. *Pătru privi în toate laturile.* CONV. LIT. VI, 106. *O fost vinind la fată peţători din tăte lăturile.* BL IV, 170. *Au venit ca para-n vânt Cu semne de pre pământ... Prin toate laturi de ţară.* NUNTA, 152.

4. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale unui drum, ale unei ape etc.; p. ext. porţiunea de teren din imediata apropiere a unui drum, a unei ape etc. V. margine (**I 4**). *Care grăunţ cade în laturi pre cale... aceasta nu să face cu voia sămănătoriului.* VARLAAM, C. 276. *Trupurile dzăcea polog pre şleah şi spinii de pe laturi plini de trupuri omeneşti.* M. COSTIN, O. 172. *Să-l ducă pă la Bârlad şi să-l dea în laturi dă drum, să-i taie capul.* R. POPESCU, CM I, 447. *Varvarii... se arăta de amândouă laturile ale strâmtoarei.* ŞINCAI, HR. I, 226/35. [Australia] *să întinde... de amândouă laturile ecuatorului.* GENILIE, G. 175/20. *Uliţele sânt regulate, pardosite în mijloc cu prund, iar pe laturi cu pietre mici în patru colţuri.* KOGĂLNICEANU, S. 4. *În loc de răspuns căută la mine curmeziş şi cu vârful bâtului îmi arătă cealaltă latură de drum.* FM (1845), 20^{1}/9. *Pe amândouă laturile uliţei... erau brazi înfipţi în pământ.* FILIMON, O. I, 301. *Şanţurile se săpa pre... amândouă laturile drumului.* I. IONESCU, M. 318. *Pe lăturile drumului erau şanţuri.* CONTEMPORANUL, II, 105. *Acest loc la munte se găseşte în general pe laturile cursului apelor.* MANOLESCU, I. 11. *Mircea se intitulează domn al ambelor laturi ale Dunărei până la Marea cea Mare.* XENOPOL, I. R. IV, 15. *A căpătat protopopul Iuga, nu departe de vărsătura Jijiei în Prut, pe îmbele laturi ale acestuia, un loc foarte întins.* SBIERA, F. S. 31. *Un neîntrerupt lanţ de licurici pe cele două laturi ale drumului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 96. *L-a dus pasul singur înspre o şosea largă, cu plopi mari pe lături.* POPA, V. 163. *Urşi... trec cu înfăţişare blândă în laturea drumului.* SADOVEANU, O. XX, 341. *Stâlpi cu găuri izolate prin sticlă, aşezaţi de laturea căii ferate.* PERPESSICIUS, M. III, 331. *Nu arăta într-altfel a fi toată laturea aceasta a malului.* C. PETRESCU, A. R. 7. *O bombă căzuse pe o latură a tranşeului.* PREDA, R. 222. *Să tăiem pădurea strâmtoarei de pe amândouă laturile Vişeului.* MARIAN, T. 189. *Vacă neagră-ntâmpinatu-o... În laturi de drum aruncatu-o.* id. ib. 219. *Mănuşă de cânepă făcutu-o, De laturea drumului aruncatu-o!* PAMFILE, B. 23. ✧ Expr. **A da pe de lături** = (despre ape curgătoare) a trece peste maluri, a ieşi din albie. *După topirea zăpezilor, pârâul a dat pe de lături.* (Fig.) *Delavrancea, când vorbeşte, are ceva din năvala fluviilor mari: îmbelşugare, putere... ceva torenţial, care-ţi umple sufletul de admiraţie şi dă şi pe de lături.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 296. (Învechit şi popular) **A bate** (sau **a umbla**) **laturile** (sau **lăturea**) = **a)** a umbla fugar, a pribegi. Cf. BARONZI, L. *Nu se cuvine să-mi arăt ruşinea şi să bat laturile ca un bicisnic.* GANE, N. III, 104. *Săftica asta are un fecior care a fugit de la oaste şi umblă laturile printre sate şi pe la Prut, făcând negoţ de cai în vremea nopţii.* SADOVEANU, O. XIV, 124; **b)** a umbla după femei. *Dacă ţi se sloboade brâul, când mergi pe drum, află şi alţii că tot umbli laturile.* GOROVEI, CR. 345. *Bine mai era flăcău, Că umblam unde voiam... Umblam tot lăturea Pe la casa altuia.* PAMFILE, C. Ţ. 121; **c)** a vorbi pe ocolite. Cf. ZANNE, P. IX, 482. **A călca** (sau **a umbla**) **pe de lături** = a-şi înşela soţul sau soţia, partenerul (de viaţă). *A început să-şi bănuiască soţul că, de la un timp, calcă pe de lături.* **A ţine laturile** = a ezita să păşească înainte, a înainta în mod nehotărât, şovăielnic. *La urma tuturor*

Ian că venea-ncetişor Şchiopătând, schelălăind, Laturile cam ţiind, Dolca haita cea bătrână. ALECSANDRI, P. P. 55.

5. Fiecare dintre feţele sau muchiile, capetele unui obiect; s p e c . fiecare dintre liniile frânte închise care formează un poligon; fiecare din semidreptele care formează un unghi. *Ale acelui pod, stau tot de patru laturi cioplite pietri picioarele lui.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Are osii de lemn de îmbe laturile.* ŞINCAI, în ŞA I, 643. *Să înmulţăşte la a tocmire cfădraturilor, a diametrilor, ori a laturilor asemene, viind lumina a căde asupra aceloraşi este împuţinată.* AMFILOHIE, G. F. 26^{v}/3. *Despre laturea mesii, o cămară* (a. 1805). GRECU, P. 248. *Parcă e o navă în mare furioasă... Dar laturile sale tenaci şi strâns legate... Resistă în pericol.* HELIADE, O. I, 330. *Stabileşte egalitatea pătratului construit pe ipotenuza unui triunghi dreptunghi şi a sumei pătratelor construite pe celelalte două laturi.* LAURIAN, F. 163/10. [Grapa] *este un stârpitor cu pervaz triangular, mai de şase picioare în lature.* BREZOIANU, A. 63/2. *Pogonu este suprafaţa unui dreptunghi a căruia o latură are 24 de prăjini.* MĂS. GR. 56/5. *Pe statua călare a împăratului... alte inscripţiuni foarte semnificative sta pe latura de înainte.* BARIŢIU, P. A. I, 511. *Se pregăteşte aria, a căreia mărime se face de 6 stânjeni în toate laturile.* I. IONESCU, B. C. 280/29. *Cea mai simplă formă de suprafaţă are 3 laturi şi trei unghiuri.* CONTA, O. F. 399. *Are forma foarte comună a lulelelor ardeleneşti, cu o buză teşită în partea despre ţeava şi cu trupul tăiat în opt laturi pe dinafară.* ODOBESCU, S. II, 296. *De-o latură-a pănurei negre spânzura un canaf alb.* EMINESCU, P. L. 148. *Teatrul înfăţişează sala cea mare a pretoriului primăriei, un fel de exagon din care se văd trei laturi.* CARAGIALE, O. VI, 128. *Cea mai simplă formă de suprafaţă are trei laturi.* CONTEMPORANUL, II, 127. *Dreptele ce formează unghiul se numesc laturi.* MELIK, G. 4. *Cuburi... cu litere lipite pe fiecare latură.* ARHIVA, X, 219. *Crucile... se ferecă pe toate laturile lor sau numai „pe codiţă".* IORGA, C. I. III, 48. *Avem mai mult o ţintă piramidală cu patru laturi.* PÂRVAN, G. 398. *Unind mijloacele laturilor, se obţin patru triunghiuri echilaterale.* CHIRIŢĂ, P. 140. *Ne duse... la o veche şandrama, din care nu mai rămăsese decât vreo patru scânduri deasupra şi vreo două sau trei pe lături.* HOGAŞ, DR. I, 59. *Se scutură tiparul bine, ca nisipul să se prindă de cele cinci laturi ale unei cărămizi.* PAMFILE, I. C. 384. *A tăiat scândurile, le-a încheiat, a început să bată cuiele, când colo, o latură mai lungă ca cealaltă.* AGÎRBICEANU, S. 104. *Podişul... reprezintă o elipsă lungă... a cărei lature, cu direcţia sudică, e îndreptată spre Răşinari.* PĂCALĂ, M. R. 39. *Celelalte trei laturi ale dreptunghiului sunt ziduri.* BASSARABESCU, S. N. 101. *În faţa acestei estrade era un cort mare, rotund, cu latura dinspre oraş deschisă.* C. GANE, TR. V. II, 306. *Laturi... de aceleaşi dimensiuni cu ecartamentul cablurilor.* ENC. TEHN. I, 343. *În fiecare stampă s-ar zice că e vorba de un pătrat... cu peisajul şi persoanele cuprinse între cele patru laturi ale lui.* OPRESCU, I. A. IV, 137. *Arbori şi dobitoace se supun, cu toată tăria lor de piatră, laturilor triunghiulare sau diagonalelor fictive cerute de ochiul iubitor de înaltă orânduială, al pictorului.* BLAGA, Z. 307. *Scamatorul ăsta îşi bate cumva joc de el, sărind deodată aşa, fără ruşine, de pe o latură pe alta, de la faţă la dos?* CAMIL PETRESCU, O. II, 129. *Se miră Filip de precizia cu care erau indicate cifrele pe laturile triunghiului.* GALAN, B. I, 268. *Pe latura rotundă, lemnul are găuri.* TUDORAN, P. 183. *Stânjenul, ca şi pasul, erau măsuri de lungime, care se aplicau unei singure laturi a suprafeţii pământului.* PANAITESCU, O. Ţ. 169. *Din nou tavanul alb, imaculat şi laturile lui acum certe, dreptunghiulare.* V. ROM. martie 1970, 28. ✧ (Cu determinări care indică dimensiunea, poziţia, apartenenţa etc.) *Au pus sfeşnicul în cortul mărturiei împotriva mesii, la laturea cortului de către austru.* BIBLIA (1688), 69^{2}/12. *Vatra satului... nu se putea întinde pe o porţiune de hotar astfel ca să atingă amândouă laturile lungi.* PAMFILE, A. R. 17. *Deasupra laturii de sus – titlurile de rubrică, şapte la număr.* VINEA, L. I, 354. *Semineţele* [sunt] *aşezate pe latura cea lată.* PRODAN – BUIA, F. I. 138. *De latura de jos a opregului sânt prinşi ciucuri.* IZV. XIII, 161. ✧ F i g . *Prin înclinările, cu joc de multe laturi, ale inteligenţei sale,... Tata purta în sine... aleanul altor orizonturi.* BLAGA, H. 42. *Consultarea binelui şi răului ne lasă o largă latură de hotărâri liberă, de „defatalizare".* RALEA, S. T. III, 74. ✧ L o c . a d j . (Învechit şi popular) **(Pe) de lături** (sau **laturi**) sau **de pe (de) lături** = lăturalnic (**I1**). *Case de laturi.* ALR I 379/190, cf. ib. 379/100, 354. (F i g .) *Să te păzeşti de orice cărări pe de lături.* FM (1844), 133^{2}/26. *Atâtea împrejurări de pe de lături modifică, împiedică sau accelerează o anumită undă de viaţă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 401. ✧ E x p r . **A pune degetul pe latura dureroasă** = a descoperi punctul slab, sensibil, vulnerabil. (Cu parafrazarea construcţiei) *Am văzut că pe latura asta unde puneam degetul durea... Schimbai vorba.* VOICULESCU, P. I, 109. **A se uita** (la cineva) **de toate laturile** = a examina, a cerceta (pe cineva) cu foarte multă atenţie. *Au venit mâţa casii aceeaşi, să uita la el de toate laturile şi se mira.* ŢICHINDEAL, F. 293/10. ✦ P . e x t . Direcţie, sens (în spaţiu). *Tufele şi arborii... în toate laturile îş împing ramurile sale.* I. PAŞCA, M. 9/8. *Hai şî măsură de ţici în tăte lăturile cu pasu.* ARH. FOLK. VI, 98. *De trei laturi ne-o cuprins tălian şi cu franţuz.* T. PAPAHAGI, M. 120. ✦ P . e x t . Porţiune, parte (în raport cu întregul). *S-au împărţit aceştia în cinci laturi şi s-au împuţinat.* ŞINCAI, HR. I, 127/17. *Dă va fi cutremur, o lature să v(a) scula şi oamenii să vor bucura* (a. 1799). GCR II, 165/22. *Se mai făcu o gâlceavă la dânsul şi, dând el brânci celuilalt, se zgârie pe obraz de latura uşei.* PR. DRAM. 233. *O columnă... pe laturea căria, din faţă, era foarte bine conservată următoarea inscripţiune.* SBIERA, F. S. 117. *Vârful opincii-înalt... şi cu faţa întoarsă puţin spre laturea interioară a piciorului.* GR. S. II, 25. *Pe latura din stânga, planul al doilea, o uşă.* DELAVRANCEA, O. II, 43. [Scutul] *a trebuit să fie rotund, eventual oval, dar retezat în semicerc pe cele două laturi.* PÂRVAN, G. 703. *O masă dreptunghiulară... era înconjurată pe trei laturi... de trei divane.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 171. *Pe celelalte laturi ale sarcofagului se puteau citi versuri extrase din opera marelui dispărut.* VIANU, L. U. 209. *Pe laturile coifului sunt închipuite în relief scene de jertfă.* PANAITESCU, C. R. 34. *Am ieşit într-o semi-curte interioară înconjurată*

pe trei laturi de bloc şi institut. CĂRTĂRESCU, N. 47. *De cînd l-aţi încuiat, Păru tare i-o crescut O latureri aşternut.* POP., ap. DR. VII, 420. ✦ P. ext. (Învechit şi popular; adesea cu determinări) Parte, porţiune, bucată (desprinsă de la una din marginile unui obiect, ale unei suprafeţe etc.); spec. fâşie de teren agricol. *Să se ştie cum au dat Stanco altă jumătate de lature de vie lui Iosif* (a. 1600). BUL. COM. IST. V, 184. *Noi... i-am vândut dumisale aceste două pământuri şi o lature* (a. 1661). URICARIUL, XXV, 60. *Prădau un coş de făină şi-o lature de slănină.* ŞEZ. VIII, 188. *O lătură de slănină.* ALR SN IV h 1 126/141. *O lature dă clisă.* ib. h 1126/325.

6. (În loc. şi expr.) **În lături** = **a)** loc. adv. (şi în formele **într-o lature, pe laturi, pe de lături**) într-o parte (şi în alta), de o parte şi de alta. *Aceea apă abătându-o turcii de la cetate în laturi, au luatu-o, vestită între cetăţile Ardealului.* M. COSTIN, O. 195. *Nice oi, au vaci preste mortu să nu de, au găini; iară în laturi pot da* (a. 1675). GCR I, 218/25. *Bălţile acelea... între dânsele de ce înainte mergea, de aceea în laturi să despărţiia şi ostrovul lăţiia.* CANTEMIR, I. I. I, 162. *El, de nevoie s-au depărtat într-o laturi, unde aştepta aceea.* HALIMA (1783), 28[r]/1. *Mai pre urmă, chiemând în lature pre predicatoriul, s-au sfătuit şi cu dânsul.* ŞINCAI, HR. II, 309/29. *L-au împins în laturi.* ŢICHINDEAL, ÎN ŞA II, 255. *Ţine trupul cu amândouă mîinile... spre a ieşi şi a se naşte,... răsucindu-se cu obrazul în laturi sau în sus.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 66/22. *În latur' sau nainte nimic nu se mai vede.* HELIADE, O. I, 317. *Nemângâieta Zulnie, prin suspinul ei aprinsă... Nu ştia că-ntr-o laturi, cu asemene durere, Se vaită şi se plânge făr' de nicio mângâiere.* CONACHI, P. 83. *Partea sa dinainte... se încovoaie apoi în lături.* BREZOIANU, A. 54/24. *Arnăuţii, cuprinşi de groază, Se uit' în lături cât să vază Pe turculeţul Iova.* BOLLIAC, O. 164. *Poartă-mă-n sus, în laturi, orunde vrei şi-ţi place.* ALEXANDRESCU, O. I, 122. *Gândirea spăimântată în laturi stă de el, Căci pe sub cer deasupră-i pluteşte Azrael.* ALECSANDRI, POEZII, 350. *În lături toţi, în umbră, cu faţa la pământ.* CONV. LIT. XI, 1. *Nu-mi fugi din braţ în laturi.* EMINESCU, O. XV, 924. *Pe laturi iar gard, şi häisita de mătuşa nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului.* CREANGĂ, A. 49. *Pe lături ne-ntărim şiragul.* COŞBUC, P. II, 42. *Porţia făcu o mişcare în lături.* D. ZAMFIRESCU, A. 149. *Preotul dădu în lături sumanul peticit.* IORGA, P. A. II, 326. *Se desfac două ramuri vânjoase ce merg încleştate ca nişte braţe, până sus, apoi deodată se izbesc una pe alta în lături.* GÂRLEANU, N. 8. *Privind în lături, dădu cu ochii de o fetiţă care se juca pe marginea apei.* SOVEJA, O. 45. *Răstignindu-i braţele în lături, îi pune un genunchi pe piept.* LOVINESCU, S. V, 35. *Până atunci gloanţele mă ocoliseră, parc-ar fi fost zvîrlite în lături de o putere magnetică negativă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 33. *Câinele... sărea în lături.* POPA, V. 256. *Flăcăul sări în lături şi Ion, crunt, păşi mai nainte.* VISSARION, B. 135. *Îşi turti cotele pe masă, în lături.* TEODOREANU, L. 90. *Trăsura boierească porni, cu fecioraşul cel sprinten într-o lature.* SADOVEANU, O. XIII, 137. *C-un gest larg, îşi scoase în laturi pălăria tare.* id. ib. XIV, 9. *Doctorul făcu un pas în lături ca să-şi aleagă un bisturiu.* BART, E. 253. *Varză neînvălită, cu foile mari, întinse în lături.* IORDAN, STIL. 86. *Ciocul e puternic, puţin îndoit, deasupra rotund, turtit pe laturi.* DOMBROWSKI, P. 38. *Când stă pe o cracă, dă mereu din coadă, în lături.* BĂCESCU, PĂS. 268. *Înaintează fără să privească în lături şi trece mai departe.* VIANU, L. U. 232. *Spiculeţe... multiflore, turtite în lături.* PRODAN – BUIA, F. I. 610. *Perdelele roşii... s-au dat încet în lături.* BĂNULESCU, C. M. 185. *Vrea să-i descopere faţa, dar ea se smuncşte şi sare în lături.* MS. 1975, nr. 2, 40. *Boii se opresc, sar în lături, smucesc, mugesc, gata să răstoarne carul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 13/3. *Pă drum ajunge la o crâşmă şi să puse să mănânce-n lături afară.* GRAIUL, I, 256. *Oile stau în cerc grămadă, ca-n obor la târlă. Lupu stă ascuns în laturi.* ARH. FOLK. VII, 30. *Dau cu coturile-n laturi.* ALR II/I MN 26 2 164/334. *Facem în doauă lături cu capu.* ALR II 4 426/250. *Sulitele se frângeau, În lături le lăpădau.* BALADE, II, 53. *Sapa de coadă-o lua Ţărâna în lături o da.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 230; **b)** loc. adv. într-o întindere laterală (maximă) a braţelor, semnificând resemnare, neputinţă, nedumerire sau exprimând exuberanţă în întâmpinarea cuiva. *Şvarţ se repezi... cu braţele în lături.* GÂRLEANU, N. 57. *Întinzând în laturi braţele, luă înainte pe oşteni, râzând cu voie bună.* SADOVEANU, O. V, 549. *Îşi răstigni amândouă mânile în laturi, ca şi cum voia să arate că el de acu nu mai are niciun amestec.* id. ib. VIII, 20. *Dându-şi seama că trecuse măsura la vorbă, jupuitul sări în picioare şi-şi desfăcu braţele în laturi.* PREDA, M. 159. *Ba da, draga mea, răspunse el, întins pe dormeză, cu mâinile larg date în lături, ca un răstignit.* D. R. POPESCU, I. Ş. 271; **c)** loc. adv. (şi în formele **pe de lături, pe lături**) (indică felul de a privi al oamenilor) pieziş, ascunzându-şi privirea, (pe) furiş, cu rea-voinţă. *Ei, Năstase, zise el arnăutului aruncând câteva priviri în lături, ca să se asigureze despre vreo cursă ce i s-ar fi putut întinde de inemicii săi.* FILIMON, O. I, 276. *Îi lunecă privirea în lături.* CAMIL PETRESCU, T. II, 21. *Şerpeşte, ochii spelbi ai lui Ion au clipit pe de lături.* POPA, V. 279. *Aruncau priviri pe lături, să nu-i zărească cineva.* id. ib. 333. *Umbla şchiopătând puţin şi din când în când îşi strecura în laturi privirile ca de lup'flămând.* SADOVEANU, O. V, 485. *Face socoteli în gând uitându-se cruciş în laturi.* id. ib. VII, 382. *Se uita în lături, într-o parte.* PREDA, C. I. P. II, 36. *Privirea se îndreaptă în lături, nu înainte ca a celorlalţi.* MS. 1975, nr. 2, 7; **d)** loc. adv. pe la spate, pe ascuns. *Le zice şi în faţă şi în laturi mii de cuvinte.* MACHEN, 18[v]/8. *Zvârlea în laturi, ca o uşurare, o sudalmă.* SADOVEANU, O. VII, 14; **e)** loc. adj. (despre uşi, geamuri etc.) care este deschis la maximum. *A văzut că uşa este în laturi;* **f)** loc. adj. care este pe o parte, lateral. *Părul ondulat, pomădat, cu cărare în lături şi frezată stufoasă în faţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 93. ✧ Loc. adv. **În** (sau **pe**) **lături** ori (**pe**) **de lături** sau **într-o** (ori **pe o**) **latură** = (în legătură cu verbe de mişcare) oblic; razna; pieziş. *Trecătorul necunoscut se abate de pe potecă şi trece-n lături printr-o livede unde se odihnesc nişte vaci.* CARAGIALE, O. II, 303. *Vitele... abat... în lături şi strică grâul.* SĂM. IV, 8. *Cu galbena ei zdreanţă Stă-n lumina matură, Ca un talger de balanţă Aplecat pe-o latură.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 36. *Unele oi... se răznesc de celelalte şi umblă tot pe de lături.* GR. S. I, 32. *Şi mei*

înt-o lature. ALR II/I MN 40, 2213/310. *O luat-o pă de lături pân pădure.* ALR II 3 481/27. *Să nu dăm de lături din drum.* ALR II 3 421/141, cf. ALR SN V h 1 376. (Fig.) *Eu din legea ta nu mărg în laturi.* DOSOFTEI, PS. 420/4. *Nu-şi ţine drumul ce apucă pe de lături.* ZANNE, VI, 95. **Pe** (sau **pe de**, învechit, **pre de, de pre**) **lături** = **a)** pe margini, (de) prin părţile laterale. *Neîncăpând ei toţi să-şi facă case mai înlăuntru, unde este fruntea uliţii, s-au aşăzat mai pe de laturi* (a. 1741). FURNICĂ, I. C. 14. *După ce s-au încredinţat stupariul cum că au coşniţăle matcă, să le lipească pre de laturi* (a. 1785). ŞA I, 113. *Iară alţii de pre laturi apucându-i, pre toţi i-au omorât.* TEODOROVICI, I. 273/18. *Guvernorul navei... să plutească pe laturi stârpind tâlhăriile de pre mare.* ARISTIA, PLUT. 19/5. *Sări din căruţă, desprinse caii pe de lături şi plecă spre mulţime.* SLAVICI, O. I, 215. *Biserica, foarte mare, avea... o prelungire pe laturi a pronaosului.* IORGA, C. I. II, 14. *Pe de lături, ca un câine la uşa bucătăriei, trage cu urechea şi Alexandru Glanetaşu, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuşi să se vâre între bogătaşi.* REBREANU, I. 14. *Săcurea..., ţintită drept în moalele capului, a vâjâit scăpătată de-a lungul spinării, pe lături.* POPA, V. 268. *Pe laturi erau laiţe acoperite cu ţoluri groase.* SADOVEANU, O. V, 363. *Din trenuri se vedeau... pe de lături şiruri lungi de pedestraşi falnici.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 56. *Merg trei călări alături Şi mai au loc pe de lături.* CĂLINESCU, O. XII, 89. *Din salon, pe laturi..., se desfăceau săli curate de biliard.* BĂNULESCU, C. M. 310. *Argaţii pe lături, trosnesc din bice, îndeamnă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 13/3. *Ia pana şi-i scrie carte, Pe de laturi cu bănaturi.* BALADE, III, 251. *Câtu-i Bistriţa de mare Numa-o cărăruşe are... Pe de lături îi cu brazi.* FOLC. TRANSILV. III, 120. *Pi lături îi perevan.* NALR-MB II h 149/512; **b)** (construit cu verbe ca „a da", „a curge", „a se vărsa", „a se prelinge" etc.) pe dinafară, peste margini. *E un păhar plin, la care, dacă s-adaogă ceva, se varsă pe de laturi.* EMINESCU, O. XV, 326. *Niţel sânge... i se prelinse pe de lături.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 82. ▭ *Pusă pe foc, oala prea plină a dat pe de lături.* **Pe laturi** sau **pe o latură, spre lături,** (popular) **pe (cea) lature** = într-o parte, într-o sau pe o rână. *Seara sosi acolo, se culcă pe cea lature şi nici în grijă n-avu să facă vrun pas pentru Alesandru.* F (1886), 125. *Apropierea lui Voicu îi făcu impresia unui cocoş care se apropie căzând parcă pe o lature.* AGÎRBICEANU, A. 129. *Căciula poate fi plecată pe laturi sau în faţă.* IORGA, V. F. 68. *Vatra e de obicei într-un colţ sau pe o lature, iar nu la mijloc.* PÂRVAN, G. 696. *O piaţă..., în faţa ei, din ea două alei de plopi ce apucau spre lături.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 98. *Cei din urmă îşi îndemnau prin apă cu urlete fugarii, coteau pe laturi şi ameninţau să cadă în coasta puţinilor boieri.* SADOVEANU, O. III, 211. *Dormea mereu pe o singură latură.* CĂLINESCU, I. 110. *Pe o latură e aşezat biroul de lucru al gazdei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 15/7. *S-o culca pă laturi.* ALR II/I h 98/310, cf. ib. h 98. (Fig.) *Luntrea să viseze pe-o latură.* DOINAŞ, A. P. 16. **De pe laturi** sau **pe de lăturea, de o lature** = de pe margine, de alături (de...). *Au ieşit ei cu 20 de oameni din Chiov, de o lature.* NECULCE, L. 273. *Copiii se hârjonesc de pe laturi ori stau şi privesc la horă.* ARHIVA, X, 164. *De unde a pornit: dinainte, dindărăt, ori de pe laturi?* SADOVEANU, O. II, 13. *Şi-am să-ţi scriu, mândruţă carte, De aicea de departe, De pe laturi.* FOLC. TRANSILV. III, 37. *Pe drumul Ţarigradului, La schela-mpăratului, De-o latură-a drumului.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 210. (Fig.) *Păcatele ei... erau pe de lăturea interesului sau bârfirii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 165. (Pop.) **De (o) laturi** = **a)** alături, la o parte, în vecinătate. *Toate câte-i greşitu... le aduceau de o laturi mulţi draci nevăzuţi* (cca. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/18. *Apoi după aceia, deci şi vrăjmaşii carii era mai de laturi, au început a călca şi a vătăma acea împărăţie.* C. CANTACUZINO, CM I, 58. *Pune de lături coasa răutăţii* (a. 1807). ŞA I, 746. *Câţiva ţărani stau de lături şi privesc.* PETICĂ, O. 218. *Veniră tăţ urşî, să strânsără grămadă acolo lângă iel. Da un urs şî sta acolo de-o lătură.* O. BÎRLEA, A. P. III, 19; **b)** (regional) subsoară, sub braţ. [Pieptarul] *să-mbumbă dă lături şî la umăr.* ALR SN IV h 1 184/53; **c)** (fig.) pe de altă parte, prin spate. *Îm grăiesc de pace-n faţă Şi de laturi ei sânt cu greaţă.* DOSOFTEI, PS. 107/8. **Din toate laturi** = deodată, concomitent. *Din toate laturi venea pornită.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 414. **Din laturi** = **a)** de pe flancuri. *Armata sa mergea închisă din faţă, din laturi şi la dos.* HASDEU, I. v. 122; **b)** din profil. *Admirându-i din lature cu competenţă chipiul şi croiala pardesiului.* BRĂESCU, M. B. 54. **Pe** (sau **de**) **o latură... şi pe alta** (sau **de alta**) = de pe o parte... şi de alta. *De o laturi mulţi draci nevăzuţi... De alătă laturi vor sta doi îngeri ai lu H[ri]s[to]s* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/20. *Păn Tandaler cu parte de cetaşii săi să bătea de o lature, De altă lature goleţii închisese pe Cercea aurariul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 418. *Bogdan Vodă... puse să se întipărească un frumos ban care dă pe o parte stema bourului cu steaua între coarne, având de o lature Craiul Nou al lunii, iar, de alta, soarele ca o floare.* IORGA, C. I, III, 11. *Se întindea străjuită pe o latură şi pe alta de două rânduri de case.* CĂLINESCU, O. I, 21. *Toţi soldaţii aveau acelaşi coif şi de o latură şi alta a feţei un şal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1991, nr. 1, 14/1. **Dintr-o lature până într-alta** = pe toată întinderea, pe întreaga suprafaţă. *Dacă toată livedea este năpădită, o amendă cu var nestins, dintr-o lature până într-alta.* BREZOIANU, A. 116/14. **Pe** (sau **pe de, de, despre**) **(toate) laturile** (sau **laturi**) ori **în (toate) laturi** = de jur-împrejurul unui obiect, din sau pe toate părţile; în toate părţile, în toate direcţiile, în toate sensurile; pe margini. *Cură pârao-n toate laturi.* DOSOFTEI, PS. 441/6. *Mă scoate dintre laţuri Ce mi-au tins de toate laturi.* id. ib. 475/14. *Un altar sau pridvor este ca la 16 urme despre toate laturile împrejur* (a. 1800). ŞA I, 514. *Tătarii... au încungiurat mănăstirea pe de laturi.* MUSTE, LET. III, 72/4. *În toate laturi priveam cu pază.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 321. *Fumul... Se disipia în laturi.* HELIADE, O. I, 390. *Un lucrător înfăţişează arburele astfel ca crăcele de păstrat să fie dirigiate în laturi.* BREZOIANU, A. 299/2. *Se văzu mai întâi un stâlp gros de fum rădicându-se drept în sus din Vezuv, apoi întinzându-se în lături.* CONTEMPORANUL, II, 266. *Fii stejar, să creşti în laturi.* COŞBUC, P. I, 156. *În aceste zăpodii apa nu se curge în lături, ci rămâne locului.* PAMFILE, A. R. 18. *Cenuşa de desupt absorbea repede culoarea şi ea nu se mai*

întindea în lături. id. I. C. 311. *Deasupra unei enorme grămezi de jar, din care numai pe de lături mai fumega vrun tăciune, se frigeau în frigări de purcei.* AGÎRBICEANU, A. 294. *Vremea toată şi-o trece dând târcoale capcanei pe toate laturile.* VOICULESCU, P. I, 27. *Ţucă-t'e mama pe t'ine Pe d'e tăt'e laturile.* GR. S. VII, 16. *În toate laturi priveam... Doară te pociu vedea pe afară.* ARH. FOLK. V, 108. *Păcurarii cân' l-o văzut, tăţ o fugit în tăt'e lături.* O. BÎRLEA, A. P. I, 369. *Creşte în lături ca varza*, se spune despre cineva care este mândru sau se laudă fără motiv. Cf. ZANNE, I, 303. ✧ Loc. adj. **Din două laturi** = dublu; p. ext. care este extins, intens. *Presiunea aceasta din două laturi... a lipsit pe unii de orice credinţă în viitorul naţionalităţii româneşti.* EMINESCU, O. XI, 338. ✧ Loc. prep. (Învechit şi popular) **De** (sau **din, în**) **laturi de** (sau **de la, din**)... sau **de-a laturile, (pre) de** (sau **din**) **laturea, în laturea, într-o lature a..., pre de laturea a...** = **a)** în preajma, alături de... *Cădea-va de-a laturile tale o mie.* PSALT. HUR.[2] 165. *Muiarea ta cu o viţă rodită în laturea casei tale.* id. ib. 112[r]/22. *Muntele ce era 30 de stadii departe în laturi de la oraş.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 172[r]/10. *Au pus masa... de laturea cortului mărturiei.* BIBLIA (1688), 69[1]/6. *Podanii carii trăiesc în mijlocul pădurilor, în laturi de la oameni, obicinuiesc... a aprinde pădurile ce sânt pe aproape.* COD. SILV. 5. *Se iviră din laturea mănăstirii, răzăşi călări, cu căpitan domnesc.* SADOVEANU, O. XIII, 23. *Uncheşul şi Toader Ursu umblau în laturile Domnului lor.* id. ib. XVIII, 38. *Tu să nu mă-ngropi De laturea stânii, Unde urlă cânii.* PAMFILE, C. Ţ. 79. *De lature de sat.* ALR I 379/298. *Dă lăturea mea* [stă Vasile]. ALR SN IV h 1 807; **b)** (pe) lângă. *Li-i spune a ta sfântă lege, Pre de laturea ei să n-alerge.* DOSOFTEI, PS. 77/18. *Vedeţi că greşeşte pruncul ceva şi păşeşte în laturi din calea cea dreaptă.* PETROVICI, P. 10. ✧ Expr. **A (se) da** sau **a se pune, a se trage, a (se) feri, a (se) face, a sări, a se repezi, a se abate, a se azvârli, a sta în** (sau **de, de o, într-o**) **lature** = **a)** a (se) îndepărta sau a se retrage de pe o poziţie, a trece într-o parte, a face loc să treacă cineva sau ceva, a (se) feri (din calea cuiva). *La dzua cea de apoi, de care nime nu să va putea da în laturi.* VARLAAM, C. 216. *Iară el, dându-să în laturi, era în pustii şi să ruga.* N. TEST. (1648), 72[v]/31. *Care gâlceavă a lor văzând boierii pre câţi era, să nu-i apuce cu de-a sila, s-au dat în laturi.* M. COSTIN, O. 189. *Corvin singur cu alt buluc necunoscut se pune în laturi.* id. ib. 282. *Şi să dede în laturi Iacov la câmpul Siriii.* BIBLIA (1688), 587[2]/54. *Ei, făcându-li-să milă, îl sfătuiră să să dea în laturi să s-ascunză.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9[r]/18. *Scoală de acii şi te dă în laturi, că cade* [zidul] *să te împresoare* (a. 1691). GCR I, 294/9. *El vre să margă, cu gloata ce era, să de războiu cum ar hi putut, iar cela vre fi stătut în laturi.* NECULCE, L. 79. *În laturi a mă da am socotit până va trece urgia.* CANTEMIR, I. I, II, 149. *Au întrat în Ţara Leşască şi multe prăzi au făcut;... dar craiul Cazimir şi cu toată boierimea Ţărâi Leşăşti s-au dat de o laturi cu oastea lor.* R. POPESCU, CM I, 376. *Poruncindu-i ca să se dea într-o laturi de acolo.* HALIMA (1783), 242[v]/28. *Oamenii Emiliei să trag în laturi.* CATON, 82[r]/27. *S-au tras în laturi atunci..., văzându-se mai slab decât turcii.* ŞINCAI, HR. II, 77. *În laturi ca ş-o căprioară sare.* BUDAI-DELEANU, T. v. 62. *Îndată se dede din cale în lături.* PETROVICI, P. 299/25. *Se dă în laturi şi-mi zice să las creştinii în pace.* PR. DRAM. 230. *Baciule Ilie, te fă cam de laturi, căci astăzi-mâne vor veni catanele aici, apoi să nu o paţi ca Buciumanii.* BARIŢIU, P. A. I, 656. *Gazda... o rădică, dându-se cu poliţeţă în laturi ca să lase pe oaspeţi să privească.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Scoase un pistol şi strigă la popă să se dea în lături.* SION, P. 139. *Guardiele se deteră în laturi.* FILIMON, O. I, 336. *Dracu să dă-n lături din calea fărmecătoarii.* JIPESCU, ap. GCR II, 261. *Călugăraşii, cu aer milos, se deteră toţi în laturi.* ODOBESCU, S. I, 462. *De te-ating, să feri în laturi.* EMINESCU, O. I, 198. *Daţi-vă-n lături, cotarle.* CREANGĂ, P. 147. *În zadar eu protestez, strig, mă revolt: monstrul meu nu voieşte să se dea în lături; stă mereu în calea mea.* CARAGIALE, O. IV, 450. *Ana se dete în lături.* SLAVICI, O. I, 136. *Se repezi asupra lupului cu paloşul în mână... şi dacă nu se da în lături lupul, în două îl făcea cu paloşul.* ISPIRESCU, L. 17. *În lături s-azvârle oştirea păgână, Căci Vodă o-mparte, cărare făcând.* COŞBUC, P. I, 205. *Când intră oaia, aceste din urmă fiind împinse, fac în lături şi oaia are loc de intrat.* PAMFILE, I. C. 29. *Dintr-odată cei de pe trepte se feresc în lături, îmbulzindu-se ca să facă loc.* SOVEJA, O. 21. *Se dădeau curtenitor în lături şi te lăsau să le treci înainte.* COCEA, S. II, 68. *Un copil... şi-a micşorat pasul şi a ferit în lături.* POPA, v. 240. *Cele două slujnice se feriră în laturi cu spaimă.* SADOVEANU, O. XIV, 79. *Smărăndache nu se dădea în lături de a face astfel de falsuri.* CĂLINESCU, S. 543. *Automat, el se va trage în lături şi se va feri de contact.* RALEA, S. T. II, 160. *Săriră toţi trei în lături.* CAMIL PETRESCU, O. II, 25. *Ceilalţi doi sar în lături, se depărtează.* STANCU, D. 317. *Un grup de fete... se feriră în lături cu veselie alarmată.* PREDA, R. 144. *Nu se mai repezea speriat în lături.* TUDORAN, P. 162. *Nu ne dăm în lături de la o poziţie critică.* CINEMA, 1973, nr. 1, 4/4. *El îi zice: dragă, stă! Ea în laturi tot se dă.* ALECSANDRI, P. P. 240. *Dă-te-n lături mamă dragă, Să joace şi toforoagă.* IZV. XI, 163. *Din calea omului beat şi Hristos s-a dat în laturi.* ZANNE, P. III, 464; **b)** (şi în forma **a se pune în laturi**) a se feri de ceva (considerat) neplăcut, incomod, dificil, riscant. *La multe boale am putea să ne dăm din cale în laturi, numai de am şti de unde se trag acelea.* PETROVICI, P. 243/3. *În vremea când tătarii erau să treacă din Podolia în Transilvania, li se dedese o poruncă secretă d-a pune mâna pe Sigismund. Dar acesta se puse în laturi de timpuriu.* BĂLCESCU, M. V. 43. *Ea învăţase de la soţul ei... a nu se da în laturi dinaintea niciunei neomenii.* ODOBESCU, S. I, 424. *Femeia care a cercat odată păsatu, nu se dă în laturi măcar s-o pici cu ceară.* ZANNE, P. IV, 67; **c)** a se eschiva, a se sustrage, a se feri. *Nu ştii dumneata că nu e galant să te dai în laturi într-o adunare de aceea ce fac toţi.* PR. DRAM. 232. *Un sentiment dulce de mândrie, la gândul că fostul lui comandant nu s-a dat în lături să facă logodna băiatului în casa lor, îi încălzea inima.* BASSARABESCU, S. N. 190. *Ba chiar regii nu se dau în lături să compună versuri.* CONV. LIT. LXVII, 528. *Grecul e prea inteligent ca să nu se dea în lături la primul avertisment.* C. PETRESCU, C. V. 112. *La case mă pricep, nu zic ba. Nu*

mă dau în lături. COCEA, S. II, 58. *Nu s-ar da în lături de la un capriciu.* VINEA, L. I, 220. *Când îi era lumea mai dragă, nu se da în lături să lase totul baltă.* STĂNESCU, C. R. 51. *Criticul nu se dă în lături de la câteva verdicte prea categorice.* GRIGURCU, C. R. 49; **d)** a sta deoparte. *De este să se voteze mai mult calea importantă comercială..., eu nu mă voi da în lături.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 585. **A nu se da în lături (de la nimic)** = a fi capabil de orice. *Sunt oameni care nu se dau în lături de la nimic, numai ca să ajungă cât mai sus.* PREDA, DELIR. 156. (Folosit ca ordin, ca poruncă sau ca avertizare) **În lături** (sau **laturi)!** = (dă-te) la o parte! fugi! fă loc! fereşte! *În lături, păcătosule!* NEGRUZZI, S. I, 228. *În laturi, spurcat câne, Deprins a mușca mâna care-ți întinde pâne.* ALECSANDRI, POEZII, 352. *Un energic „în lături" va trebui dar din când în când să fie rostit în ace mişcare intelectuală.* MAIORESCU, CR. II, 206. *La o parte putregaiurile trecutului, în lături din calea viitorului!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 599. *Din toată această splendidă plimbare continuă pare că se desfăcea un mare strigăt: În lături, trecem noi!* IORGA, P.A. II, 376. *În lături deci cu concepția eclectică şi cosmopolită a unui frumos plutind deasupra timpului.* VIANU, L. R. 105. **A (se) da** (sau **a împinge, a arunca,** regional, **a feri) în lături** = a (se) azvârli, a (se) arunca, a (se) îndepărta. *Ț-ai datu-ți în laturi de pre dânşii urgia.* DOSOFTEI, PS. 284/6. *Să nu primească crai străin, dând pre fiul său în laturi.* M. COSTIN, O. 294. *Tată-vostru m-au dat în laturi şi mi-au schimbat simbria mea.* BIBLIA (1688), 22^{2}/ 43. *Văzând şi pre seimeni cum s-au burzuluit, nu s-au mai încrezut să să despartă de doamnă-ş şi să o de în laturi.* NECULCE, L. 269. *Nu mă va împinge în laturi goninduma pre mine.* VARLAAM – IOASAF, 44^{r}/14. *Să să dea în laturi orice alt meşteşug pentru că ritorica ca o împărătească au arătat totdeauna mai multă putere.* MOLNAR, RET. 6/4. *Pre celelalte* [mătci] *le dai în laturi.* ECONOMIA, 191. *Îi dau în lături de la chivernisirea casii, ca pre nişte neharnici.* MAIOR, PRED. I, 115/30. *Dă-te dară în lături cu aşa feliu de arătări netrebnice şi urâte.* PETROVICI, P. 142/6. *Să te ceteasc-o damă în oare fericite, Ş-apoi ca pe-o nimică în lături să te dea.* SION, POEZII, 133/7. *Ceea ce geniul are important şi recomandabil... e dat în lături.* CARAGIALE, O. III, 280. *Efimița..., dând în lături baricada, deschide:... – Haide, intră.* id. ib. VI, 71. *Avem oare dreptul de a da în lături pe un tânăr ce se prezintă cu o operă de o oarecare coloare artistică...?* (a. 1893). PLR I, 421. *Răcniră la câni, ca să-i ferească în laturi.* SADOVEANU, O. IX, 23. *Stegarul împinge fetele'n lături şi prinde mireasa de mână.* ARH. FOLK. 1, 154. *Dă-n lături lumea.* ALR II/I MN 26/666. *Dă-n lături smicelele, Mă lovesc nuielele.* IZV. XII, 286. *Valurile înfuriate aruncase în lături tot ce întâlnise.* ib. 152. *O dat-o dzin drum în lături.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 227. (Învechit) **A da** (sau **a pune, a lăsa) într-o** (sau **în, de o) latură** (sau **lături)** = a pune deoparte, a reține, a păstra; a ascunde, a dosi; a sustrage; p. ext. a nu lua în considerație, a face abstracție de... *Împărți neamurile în felul dobitoacilor şi altile multe făcea, carile, pentru nefolosință, le lăsăm într-o laturi.* HERODOT^{2}, 275. *Au spus Măriei Tale Voina că au fost stând al doile cal şi-ncă să fie zis că-ntr-un rând au mărs în grajd şi l-au văzut, iară al doilea rând l-au fost ascuns. Ce, să nu hiu creştin, ce să hiu proclet de am dat în lături vrunul din cai* (a. 1657). IORGA, C. I. II, 245. *Are prepus asupra lui Mihălache Loiz şi asupra nepotului lui Misail, că la moartea lui Misail ar hi dat în laturi o samă de bani şi nu i-au agiuns banii* (a. 1746). FURNICĂ, I. C. 16. *Le pui cu mintea de o latură şi nu le socoteşti.* MICU, L. 45/6. *Lui Gheorghie II Rakoți i-au venit ferman de la Poartă ca să scoată pe Vasilie Lupul din domnia Moldovei; ci Rakoți au pus în laturi fermanul, până la altă vreme.* ŞINCAI, HR. III, 51/38. *Toată roao, carea cade de sus, o veți suge, nelăsând nicio picătură în lături.* MAIOR, PRED. II, 7/30. *Noi lăsăm de o latură probele filosofiei orientale.* LAURIAN, F. 154/23. *Să lăsăm în laturi faptele zilnice.* ODOBESCU, S. II, 31. **A (se) da** (sau **deschide,** rar, **izbucni, a lăsa) în lături** = (despre uşi, ferestre etc.) a (se) deschide la maximum (cât permite tocul uşii, al geamului etc.), a (se) desface larg. *Mai merg ei oleacă înainte... şi numai iată ce dau de o fântână cu ghizdelele de stejar şi cu un capac deschis în lături.* CREANGĂ, P. 204. *Nu se mai opri sfiicios..., ci-şi luă inima-n dinți şi dete drept înainte, deschise uşa-n lături şi se-nțepeni dârz dinaintea bătrânei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 13. *Când lumânările se aprind,... uşile săpate... se dau în lături.* IORGA, V. F. 110. *Deschizând în lături uşile locuințelor şi poarta de la drum.* PAMFILE, CER. 80. *Uşile pridvorului sunt deschise larg în lături.* GÂRLEANU, N. 89. *Vor da uşa... în lături.* JUN. LIT. XXVI, 208. *Pe poarta ocolului, dată în lături, zbucni sub ochii noştri o arătare monstruoasă.* VOICULESCU, P. I, 99. *O uşă izbucnea în lături.* TEODOREANU, M. II, 8. *Slujitorii logofătului i s-au închinat; au lăsat uşile date în lături şi pe Gogolea l-au dus înăuntru.* SADOVEANU, O. XIII, 126. *Toate ferestrele erau deschise în lături.* BART, E. 75. *Uşa terasei se dete în lături.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 89. *Uşa tinzii era dată în lături.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 69. *Un fel de rulotă de lemn cu uşile date în lături.* CĂRTĂRESCU, N. 164. *Când o dat uşa-n lături, s-o minunat ce-o văzut acolo.* VASILIU, P. L. 85. *După ce-o deschide în laturi, mai dă de altă uşă.* id. ib. 94. *Una, o femeie, s-o dus să mulgă vaca, o lăsa' uşa-n laturi... bărbatu nu iera acasă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 142. **A nimeri pe de laturi** = a greşi ținta, scopul. *Povestise el ceva..., dar nimerise pe de lături, ca Ieremia!* STEINHARDT, J. 21. (Popular) **A lua** (pe cineva) **într-o laturi** = a lua pe cineva deoparte, într-un loc ferit, discret. *L-au luat anaipul într-o laturi şi i-au dat cei cincizeci de galbeni.* HALIMA (1783), 123^{v}/16. (Popular) **Stai** (sau **feri) în lături** = încetează, oprește-te din vorbit. *Feri, frate, în laturi, Să spui şi eu a mele sfaturi* (a. 1820). GCR II, 228/17. *De ai inimă şi minte – feri în lături, e Dalila.* EMINESCU, O. I, 164. *Stai frate în laturi Să spun şi-a mele sfaturi.* PAMFILE, CR. 46. **A privi** (sau **a se uita) în lături** ori **a fugi cu privirile în laturi, a-şi feri privirea în lături** = a evita să se uite în mod deschis, direct la cineva sau la ceva, vrând să-şi ascundă intențiile, sentimentele, părerile. *Dă-mi-i mie ochii-negri..., nu privi cu ei în laturi.* EMINESCU, O. I, 155. *El n-are pricini să se teamă... Însă cum trecea, Mereu în latura privea.* COŞBUC, P. II, 241. *La cuvintele acestea veselia Elenuței amuți deodată şi ea începu să privească cu stăruință în lături.* AGÎRBICEANU, A. 249.

Cuviosul Ieronim clipește din ochi și fuge cu privirile în laturi. SADOVEANU, O. XIX, 253. *Își luă inima în dinți și întrebă cam colțuros, privind oarecum în lături, că-i era rușine.* CAMIL PETRESCU, O. II, 200. *Eu mă uitam în lături.* LABIȘ, P. 24. *Își feri privirea în lături.* PREDA, R. 90. **A privi dintr-o latură** = a privi pieziș, (în mod) iscoditor, bănuitor sau cu răutate. *Bibescu îl privi iar dintr-o latură, cu mirare stăpânită.* SADOVEANU, O. XXI, 321. *Bătrânul a ocolit masa... privindu-mă pieziș, dintr-o latură.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 70. *Îl privi dintr-o latură.* V. ROM. martie 1970, 5. (Popular) **A se uita-ntr-o latură** (sau **în, pe de lături**) = a trage cu coada ochiului. Cf. ALR II/I h 15. (Învechit și regional) **A trece în lături de**... sau **a lăsa de laturi** = a ocoli (**II 4**). *Mihai... lăsând de laturi Sibiul, merse la Făgăraș.* BĂLCESCU, M. V. 517, cf. ALR I 1 996/79, 270, 308, 341. (Învechit) **A spune** (sau **a discuta, a face**) (ceva) **pe de lături** = a spune sau a face (ceva) pe căi ocolite, în mod indirect sau pe furiș. *Spune și face prea multe pă dă laturi* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 98. *Măi, copii! Cum vreți să spun... de-a dreptul ori pe de lături?* ALECSANDRI, T. 1 132. *Nu e vorba, adesea discutăm cam pe de lături; dar asta o facem tocmai pentru că voim să alimentăm continuarea discuției.* CARAGIALE, O. III, 49. (Popular) **A vorbi** (sau **a băsădi, a vorovi, a grăi, a buigui**) **în lături** sau **într-o** (sau **într-altă**) **lature** = a aiura. *Vorovește-n lături.* ALR II/I h 108/260. *Băsădește-ntr-o lature.* ib. h 108/325. *Grăie-ntr-altă lature.* ib. h 108/362, cf. ALR SN V h 1 477/279. (Regional) **A fi într-o lature** = (despre oameni) a fi nebun, smintit. Cf. A I 24, ALR I/I h 134/28.

7. (Învechit și popular) Partea înclinată a unei înălțimi; coastă, versant (**1**). *Melhi... întră în laturea măgurei despre miază-noapte* (cca 1600). GCR I, 68/6. *O minunată râurare de ape se scurg în toate laturile Carpaților, de unde se stricoară o nespusă mulțime de izvoare, pârâuri și râuri.* GENILIE, G. 183/22. *Laturea muntelui și a dealului se zice coastă.* RUS, I. I, 40/20. *Gresurile masive se sfarmă în fragmente colțuroase care acopăr laturile munților.* ARHIVA, I, 304. *Ceahlău!... Privește peste norii în juru-ți adunați Ce zgomot, ce contraste pe laturile tale.* ALECSANDRI, POEZII, 335. *Oamenii de aici, din amândouă laturile munților, sunt din aceeași familie.* CĂLINESCU, O. XIV, 9. ✦ (Regional; la holdele cu partea din mijloc mai ridicată decât marginile) Fiecare din jumătățile de holdă cuprinse între mijlocul mai ridicat și margini (Sereca – Orăștie). MAT. DIALECT. I, 260.

8. Fig. (Cu determinări care indică felul, apartenența etc.) Fiecare dintre componentele sau dintre aspectele sub care se prezintă un fenomen sau o problemă, o situație, o acțiune etc.; punct de vedere, parte (**II 4**), privință[1] (**2**). *Cu gând fulgeros de răzbate în zbor toată latura naturii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIII/2. *Actorul a cucerit prin asta și a căpătat sub puterea sa numai laturea naturală a artei sale.* EMINESCU, O. XIV, 267. *Latura din traiul lor pe care împrejurarea m-a lăsat s-o prinz în treacăt mi-a dat imaginației... câteva minute de înaltă plăcere.* CARAGIALE, O. VII, 523. *Laturea religioasă, cam naivă, a vieții noastre istorice, tainițele mănăstirilor înălțate de pietatea strămoșilor au fost luminate... de imaginația unui mare scriitor.* SĂM. IV, 118. *Un organ oarecum universitar și academic, adresându-se în laturea lor științifică la un cerc cu o cultură... superioară* (a. 1907). PLR I, 246. *Misoghinia nu lipsea dintre laturile austerei propagande creștine.* PAMFILE, D. 4. *În dimineața aceea Ungurean descoperise o latură urâtă în sufletul fetei.* AGÎRBICEANU, A. 464. *Cercetarea minuțioasă... ne poate scoate la lumină și alte laturi interesante.* RF I, 196. *Bălcescu, Bolintineanu văd... și latura politică... Negruzzi se apropie, îndeosebi, de partea epică.* LOVINESCU, S. IV, 130. *Un studiu asupra diferitelor păsări... în ceea ce privește legătura dintre cântăreț și ele, ar fi... interesant... Fl. Marian și alții ca dânsul au privit altă latură.* IZV. XII, 179. *O latură întreagă a artei sale o lămuresc aceste două fapte.* CONV. LIT. LXVII, 228. *D-na Papadat-Bengescu să-și arate și această latură a talentului său.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 342. *Când... o societate începe a declina, viața îndată începe să ia o latură de animalitate.* SADOVEANU, O. XIX, 400. *Un exemplu va lumina latura pozitivă a chestiunii.* STREINU, P. C. I, 79. *Îl acuză de a stăvili, prin pictura laturilor negative ale vieții, unda de simpatie umană.* VIANU, A. P. 195. *Mai târziu, Horațiu ne-a arătat și latura practică a ornitologiei.* BĂCESCU, PĂS. 186. *Cromatistul... este entuziasmat de latura coloristică a obiectelor.* CĂLINESCU, C. O. 292. *Mi se par înrudite personalitățile celor doi bărbați de stat, fie pe latura politică, fie pe cea literară.* PERPESSICIUS, M. IV, 233. *Studiul... a avut prin latura sa informativă... o deosebită însemnătate.* BLAGA, H. 135. *Bălcescu cunoștea, ca istoric, și latura juridică a tratatelor încheiate cu otomanii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 97. *Au fost selectate... acele laturi sau ramuri care erau cerute imperios.* IST. LIT. ROM. II, 17. *Moromete nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pământul.* PREDA, M. 69. *Metoda, teoria cunoașterii și logica dialectică sunt laturi ale aceleiași unități dialectice.* JOJA, S. L. 20. *Această situație... formează o latură caracteristică a dreptului moldovenesc.* PANAITESCU, O. Ț. 177. *Felul în care a murit... a dezvelit pentru cei mulți o latură cu totul de neînchipuit a vieții ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 18/3. *Autorul ne lasă să credem ce vrem, construindu-și eroul exclusiv pe această latură negativă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 283. *Să-l ajute pe directorul teatrului în latura tehnică a pregătirii spectacolelor.* IST. T. II, 17. *A fost declanșată o largă acțiune de perfecționare a tuturor laturilor vieții sociale.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 417. *Apăsarea abuzivă pe una din laturi dezechilibrează întregul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 4/1. *În preocupările lingviștilor români a existat dintotdeauna această latură teoretică.* L. ROM. 1981, 319. *Viața literară e numai o latură a existenței.* GRIGURCU, C. R. 104. ✧ Loc. adv. **Dintr-o** (sau **sub o**) **latură** = dintr-un punct de vedere. *Nu văd limpede în materia despre care vorbesc, din cauză că o privesc numai dintr-o singură latură.* CONTA, O. F. 154. *Sub o latură, Ștolț a depășit linia mediocră a umanității.* CĂLINESCU, B. I. 460. **Pe o latură** (a ceva) = într-o privință. *Însemnările zilnice sunt, pe o latură a lor, efectul educației.* N. MANOLESCU, C. M. 143. ✧ Loc. adj. și adv. **Pe** (sau **din**) **toate laturile** = sub toate

aspectele, pe toate fețele. *Blăstămați oameni trebuie să fie... săraci de noi din toate laturile.* BARIȚIU, C. I, 315. *Onoarea voastră nu vă impune fiecăruia un chip original de atac, pe toate laturile, ale misterului de exprimare.* ARGHEZI, S. XXV, 242. *Întoarcerea incredulă pe toate laturile a unei creații.* GRIGURCU, C. R. 24. ◇ Expr. **Despre (sau dinspre) latura...** = din punctul de vedere, în privința, sub raportul... *Daca considerăm vocalele dinspre laturea lungimei și-a scurtimei lor,... ele pot... să capete o duplicare.* EMINESCU, O. XIV, 291. *Preparatele lui Tase sunt bune, iar cât despre latura igienică, aceasta e mai presus de orice îndoială.* CĂLINESCU, C. O. 71. ✦ Aspect caracteristic, general al unui fenomen, al unei activități, opere, doctrine etc. *A scrie o autobiografie... mi-a părut, la urmă, un lucru jenant și impiu. Cu ce drept amesteci oameni pe cari i-ai prins printr-o singură latură, într-un anume moment?* IORGA, P. A. I, 5. *Critica e o problemă de viziune de ansamblu, de cădere de lumini pe laturile esențiale ale unei personalități.* LOVINESCU, S. VIII, 228. *Epoca asta venise să le deștepte o latură de fire până atunci nefolositoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 86. *Eminescu și Sadoveanu sunt laturile cele mai lungi ale tradiției noastre.* STREINU, P. C. II, 201. *Civilizația... prezintă mai multe laturi originale.* PANAITESCU, C. R. 45. *Cu toată latura lor spectaculară, ușor de recunoscut, nu au natură teatrală.* IST. T. I, 90. *Un discurs în Parlament și „Beția de cuvinte" sunt laturi ale unei opere unice, indivizibile.* N. MANOLESCU, C. M. 16. *Este suficientă chiar numai ideea laturii creatoare a limbajului.* L. ROM. 1981, 317. *Programul privește toate laturile vieții sociale.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 3. *Numai din reunirea ambelor laturi rezultă adevărul.* MS. 1988, nr. 1, 25.

II. Numele mai multor obiecte sau al unor părți de obiecte care formează marginea sau se află situate la (una din) marginile unui obiect.

a) (Învechit și regional) Fiecare dintre cele două părți ale lamei unor instrumente; lama sau tăișul de metal al unor instrumente; pânză (**5**). *Sîngele-ți negru curând țâșni-va din laturea lăncii.* MURNU, I. 12. *Lăturile săcerii.* ALR II 6 630/53, 325.

b) (Regional) Fiecare dintre carâmbii unei scări. Cf. ALR II/I MN 134/47, 53.

c) (Regional) Fiecare dintre cele două doage laterale, mici, de la fundul butoiului (Ghilad – Deta). Cf. ALR II 6 707/36.

d) (Regional) Lăturar (**1**) (Măceșu de Jos – Bechet). Cf. ALR SN I h 63/872.

e) (Regional) Lătunoi (**I 1**). Cf. ALR I 1 851/320, 341, 720, 764, 808.

– Pl.: *laturi* și (popular) *lături,* (regional) *lature* (ISER). – Și: (învechit și popular) **láture, láturi, lắturi** s. f.

– Lat. **latura** (= *latera*, pl. lui *latus, -eris*).

LÁTURE s. f. v. **latură**.

LÁTURI s. f. v. **latură**.

LATÚRNIC, -Ă adj. (Gram.; învechit; despre cazuri) Oblic. *Căderi sânt cinci... dintre care oable și drepte să numesc doao: numitoarea și chiemătoarea,... iară cealelalte sânt laturnice.* MACARIE[1], GRAM. 4[r]/23.

– Pl.: *laturnici, -ce.*

– **Latura** + suf. *-nic.*

LÁTUS s. n. (Comerț; învechit) Report. *Rubricile celoralalte clasificații din foaie în foaie să numără, latușul să petrece pe ceealaltă parte, și mai pe urmă într-o șumă să cuprind.* INSTRUCȚIUNI, 21/30. *În rubrici numărându-să... șuma latușului.* ib. 21/37, cf. VASICI, M. I, 136/29.

– Pl.: *latuși.* – Și: **látuș** s. n.

– Din germ. **Latus**.

LÁTUȘ s. n. v. **latus**.

LAȚ[1] s. m. v. **leat**.

LAȚ[2] s. n. **I.** Nod larg la capătul unui fir de lână, de bumbac etc. sau al unei sfori, frânghii etc., făcut în așa fel încât să se poată strânge în jurul unui punct fix. Cf. MARDARIE, L. 195/11, ANON. CAR., KLEIN, D., DRLU, I. GOLESCU, C., VALIAN, v. *Bătutul* [inului] *la scaun cu două borte, printre care trece un laț de ață... este... îndămănatic și repede.* I. IONESCU, C. 146/18. [Pluta] *să anină cu un laț de curmei de un par bătut în baltă.* id. ib. 153/4, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 140. *Făcând la celălalt capăt al frânghiei un laț..., porni 'nainte.* CONTEMPORANUL, VI[1], 37. *La celălalt capăt are băgat un șumuiog, șomoiog, moșoioc de paie care intră într-un ochiu, ureche sau laț, tot de funie sau sfoară.* PAMFILE, A. R. 204. *Prin ochiurile marginilor pânzei tragi o sfoară groasă, pe care la colțuri o faci în laț.* ATILA, P. 104, cf. ABC MAR. *Dacă rana e la mână ori la braț, facem lațul sub umăr.* VOICULESCU, L. 47. *Scotea din geantă sfoara... Făcu, atent, un laț în unul din trăgaciurile armei.* SADOVEANU, O. IV, 258. *Un laț de păr.* id. ib. XXI, 250, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM. *Cablul subțire se desfășea văzând cu ochii... întinzându-se spre larg. Nu s-auzea în tăcerea de pe mal decât plescăitul ușor al fiecărui laț căzut de pe mână.* v. ROM. septembrie 1960, 35. *Își trece laba piciorului în lațul de jos al frânghiei de la clopot și trage.* BĂNULESCU, C. M. 19, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. (regional) **A lega cu lăț** = a lega (cheotoarea cămășii sau o sfoară etc.) astfel încât să se poată desface ușor, trăgând de un capăt. MAT. DIALECT. I, 179. ✦ P. ext. Fiecare dintre golurile (simetrice) aflate între firele unei împletituri, ale unor țesături, plase etc.; golul împreună cu firele care îl mărginesc; ochi (**B I 2**), ocheț (**1**). *Firele băgate la nevedit în lațurile iței de sus se ridică cu ița.* PAMFILE, I. C. 275. *Gogolea se frământă de două ori în lațurile mrejei.* SADOVEANU, O. XIII, 231. *Introducem... iglița de jos între ochiuri și prin lațul format tragem legătura nodului.* GHELASE, U. P. II, 15. *Peștele sărea..., În lațuri se-nnoda.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 93.

2. P. ext. Funie, frânghie etc. terminată cu un laț[1] (**1**), folosită pentru tras, priponit etc. (v. arcan); dispozitiv alcătuit dintr-un laț de sfoară, sârmă etc. utilizat pentru prinderea unor animale sălbatice; p. gener. cursă, capcană. *Va întinde lațuri sau va*

îngropa curse, pentru să vineadze jiganii, lupi sau vulpi sau epuri sau şi alte. PRAV. 18. *Cela ce va întinde laţuri... să nu aibă neci o pagubă.* EUSTRATIE, PRAV. 5, cf. ANON. CAR. *Sufletul nostru scapă ca pasărea din laţul vânătorului* (a. 1658). CCR 111/20. *A făcut un laţ şi-l puse în nişte buruieni să prinză niscare păsărele.* NEAGOE, ÎNV. 121/21. *Întind laţuri şi stau de vâneadză.* DOSOFTEI, PS. 184/7. *În laţul acesta care au ascuns, prinse-se piciorul lor.* BIBLIA (1688), 384²/12. *Au sta-va laţul pre pământ fără decât a prinde ceva?* ib. 591²/42. *Nebuniia... grumadzii cu laţul îi vâneadză.* CANTEMIR, I. I. I, 154. *Au abătut de ş-au tăiat boiarii..., aruncându-i din casele domneşti jos, cu laţurile în grumazi.* ANON. CANTAC., CM I, 176. *Cel ce prinde pasări zburătoare face laţuri, clucse, mreji.* ANTIM, O. 97. *Părăsise pre o cerboaică în laţ.* HALIMA (1783), 112ʳ/5. *Un bărbat de frunte între huni... au vrut să-l prinză cu laţul şi să-l treacă la huni.* ŞINCAI, HR. I, 72/5. *Dacă se apropie de nepriiateni, aruncă curălile acestea, fiind cu leaţ, la marginea, şi, de să apucă ori de om, ori de cal, îl tragi la sini.* HERODOT², 360. *Puind vânătorii cursă, au prins pe leu şi... şoarecile... pre încet au ros laţul şi au slobozit pre leu* (a. 1801). ŞA I, 739. *Să vă mântuiţi... ca o pasăre din laţ.* MAIOR, în ŞA I, 827. *S-aibă fieştecare Un laţ de fune pe lângă sâne..., Să-l arunce între oştile străine; Şi apucând pe unul să-l târnosască Până la tabăra ţigănească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 114. *Ca ş-un taur sălbatec din laţă Când scapă, sărind surpă toate.* id. ib. 254, cf. DRLU, LB. *O tu..., să scapi nu e speranţă; dezbracă ale arme Şi ale mâine ia pune-ţi în laţurile sale.* HELIADE, O. I, 314, cf. I. GOLESCU, C. *Au socotit să împletească şfară îndestulă, să facă un arcan, din care să alcătuiască un laţ.* DRĂGHICI, R. 87/31. *A lui unelte şi ghibaciul laţ întinde, Stă la pândă, îl ochează.* ASACHI, S. L. I, 107. *Învârtindu-se pe lângă stigleţel, S-a prins în laţ şi el.* DONICI, F. 34. *Nobilii, ca nişte păseri care au să fie prinse în cursă, vâlturau împrejurul laţurilor ce pe ascuns ei întinseseră.* BĂLCESCU, M. V. 467. *Aceşti animali se tem de lumină; ne folosim de această scârbă a lor, întinzându-le laţuri.* BREZOIANU, A. 289/22, cf. ISER. *Pe vrăbiile mari le prindea cu laţuri de peri de cal.* BARIŢIU, P. A. I, 59. *Canarul îmblând după mâncare, sosi într-un loc pe care sta laţuri.* NEGRUZZI, S. II, 301, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mi-ai vorbit adese despre îndemânarea ce aveai de a prinde cu laţul.* BARONZI, C. IV, 51/30. *Începe inima a se bate ca un stigleţ prins în laţ.* CONV. LIT. II, 43. *Sirepul o zăreşte, ridică narea-n vânt..., Dar Fulga zvârle laţul, de gât îl arcăneşte.* ALECSANDRI, POEZII, 287, cf. COSTINESCU, LM. *Lupul, cu puii săi, pustiiază codrii fără d-a bănui laţul ce-i va înstruna într-o zi pe toţi.* ODOBESCU, S. I, 86. *Cum vânătoru-ntinde-n crâng La păsărele laţul, Când ţi-oiu întinde braţul stâng Să mă cuprinzi cu braţul.* EMINESCU, O. I, 174. *Cumanii... îi apucă de gât cu seceri şi laţuri, până ce cavalerii cad... fără scăpare.* id. ib. XIV, 102. *Când să puiu piciorul peste gard,* [ceauşul] *mi-a şi aruncat laţul de gât şi m-a întors.* CARAGIALE, O. I, 43. *Moşul luă o viţă de păr din capul fetei, făcu laţuri şi un arculeţ, şi dându-le băiatului le zise:... Cu astea să prindeţi păsărele.* ISPIRESCU, L. 335. *Prin pomi sunt laţuri mii, Prin aer zboară şoimii, La cuib pândesc copii.* COŞBUC, P. I, 279, cf. PUŞCARIU, ET. WB. *Mistreţul în laţ... scrâşnind, îşi smulge săgeţile din carne.* IORGA, P. A. II, 162. *În chiote de îndemnare... venea învălmăşala de călăreţi a beglerbegului prin glia cleioasă, tăiată de mărăcini şi de laţurile buruienilor uscate.* id. ib. 219, cf. TDRG. *Glasul ei subţire e ca laţul sirenei făcut să cheme ca un semnal.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 70, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A prins-o... cu laţul şi a suit-o în harmălaia cu gratii şi roţi.* TEODOREANU, C. B. 103. *Cowboy-ii argentinieni aruncă laţul şi prind potârnichile de prerie.* VOICULESCU, P. I, 14. *Prinde din când în când în laţ şi la capcană câte o vulpe nărăvită.* id. ib. 108. *Sara s-au întors cu laţurile pline de raţe.* SADOVEANU, O. I, 256. *În braţele lui de oţel... se zbate ca o pasăre prinsă în laţ.* BART, E. 351, cf. SCRIBAN, D. *Tremură în palmele mele ca ciocârlia prinsă în laţ.* KIRIŢESCU, G. 322. *Piţigăniile se prind pentru ţinut cu laţul de scaieţi.* BĂCESCU, PĂS. 293. *Acolo vânătoarea se face cu laţul, de pe cal.* CĂLINESCU, C. O. 318. *Poetul era ţinut la Curte ca o pasăre în laţ. Tot ceea ce scria trebuia să prezinte ţarului.* STANCU, U. R. S. S. 145. *Această pasăre micuţă... părea foarte greu de dibuit. Mihu... puse laţuri cu mult meşteşug.* TUDORAN, P. 603, cf. DL. *Hulubi sălbateci se roteau pe sus. „Surorile mele, le-am spus, Nu vă temeţi, nu-i laţ, nici capcană".* ISANOS, V. 181, cf. DM. *Care încercase să fugă fuseseră hăcuiţi pe câmpuri ori aduşi cu laţul de gât şi batjocuriţi ca să fie de paradigmă în faţa tutulor.* BARBU, PRINC. 274. *Inima... se zbătea ca o pasăre prinsă în laţ.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 9. *Vânătorii... şi-au pregătit laţurile, săgeţile otrăvite, lăncile şi celelalte unelte de vânătoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 16/2, cf. M. D. ENC. *Or să ne extermine... cu ce este între laţul hingherului şi glonţ.* D. R. POPESCU, I. Ş. 151, cf. DEX. *Nimeni... nu spune un cuvânt Despre zborul palmelor tale – Aidoma unor păsări scăpate din laţ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/3. *Mihaicu avea arc, săgeţi în tolbă şi un laţ.* ib. nr. 7, 15/1. *Când Bodiul se-ntindea Cele două* [frânghii] *se rupea. Numai laţul de mătasă Nu-i da drumul ca să iasă, Ci-l strângea cumplit, Ca un şarpe-ncolăcit.* ALECSANDRI, P. P. 128. *Mică turturea, Deacă mi-o-ntâlnea Şi deac-o vedea... Laţuri că-i punea, Arcul că-ntindea.* TEODORESCU, P. P. 444, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ALR I 1311/18, 227, 229, 302, 398, 516, 542, 665, 720, 800, 803, 808, 831, 840, 850, 856, 885, 900, 922. *I-a aruncat lăţu-n grumaz.* MAT. DIALECT. I, 179. *Tu să-atârni laţu după capu armăsarului şi să-l prinz.* O. BÎRLEA, A. P. II, 163. *Un hoţ de vânător... Când dădeam ca să zbor, Mi-a prins laţul de picior.* FOLC. MOLD. II, 240. *Ţi-a scăpat din mâna laţa, a zburat puiul cu aţa,* se zice când cineva a pierdut din mână o ocazie favorabilă. UDRESCU, GL. ✧ (Prin analogie) *Un prieten îl trăgea îndărăt de poala hainei... Se smuci şi isbuti să scape din laţ.* C. PETRESCU, C. V. 59. ✧ (Învechit; ca termen de comparaţie) *Ca un laţ va veni spre toţi carii vieţuescu spre faţa a tot pământul.* N. TEST. (1648), 98ᵛ/17. ✧ F i g. *Plouă spre nedirepţi laţuri.* PSALT. (1651), 177. *Domnul... le-a trimite laţuri, păghar de pierzare.* DOSOFTEI, PS. 36/16. *Pre surumani ai chinuit. Pentru aceaia încungiuratu-te-au laţuri.* BIBLIA (1688), 372²/21. *Ploa-va preste cei păcătoşi laţuri, foc şi iarbă*

pucioasă. ib. 385¹/22. *Hameleonul... nu puțină întristare simțiia... socotind precum silța i s-au vădit și lațul i s-au descoperit.* CANTEMIR, I. I. II, 118. *Pre vrăjmașul Inorog... mrejile nu l-au ținut, laturile nu l-au oprit, seciurile nu l-au încuiat și tot feliul de măiestrii a-l domoli nu l-au putut.* id. ib. II, 229. *Lumea... iaste plină de feliul de rele și de lațuri pierzătoare* (a. 1784). ȘA I, 84. *Dă năvală asupra lor. Iară românii sculându-se din pândă, sevastocratoru se află în laț..., mulți din ostașii săi pierzând.* MAIOR, IST. 218/16. *Pân' și răcile jigăni de mare Prin cea patimă lină, segace Cu strinse lațuri să împreunează, Cu dulce libov să îroorează!* BUDAI-DELEANU, Ț. 132. *El vine să sfărâme laturile noastre și să ne sloboază.* MARCOVICI, C. 128/7. *Un duh măreț din aer Cu laturi te-a legat.* C. A. ROSETTI, C. 30/3. *Îți vei figura poate că această casă... nu este alta decât laturi și curse.* BARONZI, M. 604/12, cf. COSTINESCU. *Cât de slabe laturi îți trebuie, ca să încurci în ele o minte de femeie.* ADAM, R. 182. *Stilul lui Rabelais... a întins filologia la cea mai primejdioasă rețea de laturi și curse lingvistice.* STREINU, P. C. III, 411. *Otilia înconjura cu lațul delicat al mâinilor ei subțiri gâtul lui moș Costache.* CĂLINESCU, O. IV, 105. *„Luceafărul" este pentru mulți... o stea răsturnată în apa tremurătoare a unui puț adânc, ce nu poate fi scoasă decât cu iscusite laturi metodice.* id. ib. XII, 92. *Cuvintele ei sunt... iscoditoare..., învăluiesc și strâng cu laturile lor.* PERPESSICIUS, M. III, 370. *Înțelegea, privindu-i pe cei doi, că un laț se strânge tot mai mult în jurul lui și va fi tot mai greu de desfăcut.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *Să mă-nnoade Vraja dulce în viu laț.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 20. *Păi ce, tu ești făcut să stai în laț și să-ți dea de mâncare socrul bogat?* TUDORAN, P. 180. ✧ Expr. **A întinde** (sau **a țese**, învechit, rar, **a încorda,** învechit, **a găti** cuiva) **laț** (ori **laturi**, învechit, **lați**), sau **a prinde** (pe cineva) **în laț** = a ademeni, a atrage, a ispiti pe cineva; a unelti împotriva cuiva; a țese intrigi; a înșela. *Întinsără laturi carii căuta sufletul mieu* (a. 1658). CCR 106/20. *Pre mișel să tragă-n laț și să-l smerească.* DOSOFTEI, PS. 33/14. *Păcătoșii mi-au încordat laturi, Eu din leagea ta nu mărg în laturi.* id. ib. 420/3. *Mai vârtos că măiestriile, laturile... carile pentru vânarea Inorogului întinsese, toate din temeiu să rupsese.* CANTEMIR, I. I. I, 228. *O carte scrisără, în carea mai multe laturi decât slove și mai multe sulițe și sule decât oxii și varii spre nevinovată viața Inorogului să găta.* id. ib. II, 18. *Să socotească la ce cale vor pune și în ce chip vor găti... lați asupra moscalilor.* R. GRECEANU, CM II, 220. *Multe laturi vor întinde ție.* CANTACUZINO, N. P. 148ʳ/15. *Marele Constantin..., văzând laturile cele de Galerie lui întinse, pre afuriș lasă curtea lui Galerie.* ȘINCAI, HR. I, 37/30. *Mintea ta laturi neîncetat țese Ca să te-ncurce fără scăpare, Vârtutea-ți dai la tirani în mână, Ca mai lesne-apoi să te supună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 241. *Tu îngrijaște de prinde pe cineva în laț.* FILIMON, O. I, 387. *El trebuia să dea lovirea cea grea... Îi trebuia însă neapărat un om ca să întindă laturile și să pună cursele în lucrare.* ODOBESCU, S. I, 81. *Mult a trebuit pân' l-am prins în laț pe acest călugăr evlavios.* EMINESCU, O. VII, 102. *În jurul lui... se schimbau solii, se țeseau laturi, se pregăteau oști, toate împotriva lui.* IORGA, P. A. II, 264, cf. DL. **A se prinde** (ori **a fi atras, a cădea, a pica, a intra, a se vârî, a se vâna**) **în laț** (sau **în laturi, în latură**) sau **a(-și) da în laț** = a fi înșelat, amăgit, sedus (de cineva); a intra într-o situație neplăcută, nedorită, neconvenabilă. *Cine va să se îmbogățească, el cade în năpăști și în latură.* CORESI, PS. 507/20. *Păcătosul da-ș-va în laț cum nu-i place.* DOSOFTEI, PS. 31/10. *În laț cu păgânii s-or prinde.* id. ib. 192/10. *Cela ce să va sui den groapă prinde-se-va în laț.* BIBLIA (1688), 524²/40, cf. 392¹/35. *Pasărea vicleană dă sângură în laț.* NECULCE, L. 129. *Pre mulți ca mine de om slab purtătoriu de fire i-ai în laturile tale venat.* CANTEMIR, O. V, 82. *Bogdan cel afurisit... să vână el în lațul care vrea să vâneze pre Neagoe.* ANON. CANTAC., CM I, 99. *Venind furii și întrând unul, după obicei, să ia bani, s-au prins în leațuri.* HERODOT², 118. *Cerbul, care se descurcă odată din lațul întru carele nebunește căzuse, de aci înainte e mai cu grije.* MAIOR, PRED. 117/7. *Se poate ziua mare Să cazi în laț așa de tare?* DONICI, F. 34. *Advocat, vatav, profesor, șnuruiesc... Mulți răzăși, muscuțe proaste, cadu-n lațu-mi bâzâind.* MILLO, în PR. DRAM 364, cf. POLIZU. *Să caute pretutindeni nu inime de iubit, ci victime ale plăcerilor sale, atrase în laturi prin ipocrizie.* FILIMON, O. I, 114. [Demonii] *fac să cază un sânt în laturile lor.* id. ib. 225. *Bărbații sânt atât de bizari, încât Reșegun se va lăsa neapărat a se prinde în laturile verii dumitale.* BARONZI, M. 601/1. *Așadar te-ai prins în laț, ipocrit viclean!* I. NEGRUZZI, S. VI, 33, cf. DDRF. *Iată unde ieșise politica nemților. Vroiseră a se sluji de unguri... și fusese prinși în laț; căci ungurii îi întrebuințaseră pe dânșii... și acuma îi alunga.* XENOPOL, I. R. VI, 11, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cum ți-ai luat zborul, ai căzut în laț... Cu ce șiretlicuri a umblat?* SADOVEANU, O. XIII, 272, cf. SCRIBAN, D. *Cine n-ar fi dat într-un laț din sutele câte se întind, invizibile, zilnic, sub pașii României?* ARGHEZI, S. XXXIII, 30. *Dă... bani cu dobândă... Pe mulți i-a prins în laț.* STANCU, D. 41. *Încearcă acum să șteargă totul, pentru ca eu să mă prind din nou în laț.* PREDA, R. 51. *O să fac tot posibilul ca Alexandrescu să intre în laț.* BREBAN, A. 39. *Domnișorul din Galați Mi-a picat aseară-n laț.* PAMFILE, C. Ț. 338, cf. id. J. II, 151, ZANNE, P. IV, 416. (Într-o construcție eliptică) *Limbile acestea... vor fi voao întru laturi, și întru piadici, și întru cuie în călcâile voastre.* BIBLIA (1688), 171¹/34. **A lăsa pe cineva cu lațu-n gât** = a lăsa pe cineva la greu. Cf. PAMFILE, J. II, 151. **A-și scoate capul din laț** = a fugi de greu (părăsindu-și tovarășii). *Îi lasă pe aceia în nevoie și ele își scot capul din laț.* BARIȚIU, P. A. I, 222. **A se da (ca cioara) în laț** (sau **laț̦e, lați**) sau **a se alinta ca cioara în laț** (sau **lați, laț̦e**) = a face mofturi, fasoane; a fi capricios; a munci fără elan, fără energie. Cf. LM. *Se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata mușneagului.* CREANGĂ, P. 283, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 418, id. ib. IV, 416. ✦ Fig. (Însoțit de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Ceea ce cuprinde din toate părțile, ceea ce limitează, răpește libertatea, independența etc. cuiva. V. cursă, lanț (**I 1**), mreajă. *Frica lu Dumnezeu iaste izvorul vieții, de face omul de se fereaște de laturile morții.* CORESI, EV. 26, cf. 459. *Socotește-te de toate părțile, că prin multe*

laţuri de păcate treci, să nu cumva cadzi în vrunul. VARLAAM, C. 336. *Cu dorori iadul... mă ocoleşte Cu laţuri de moarte de mă ovileşte.* DOSOFTEI, PS. 49/18, cf. 254/14, 438/14. *Chinurile iadului m-au încunjurat, apucatu-m-au laţurile morţii.* BIBLIA (1688), 386²/1, cf. 390²/23. *Întâmpinatu-m-au laţurile morţii.* ANTIM, O. 214. *Tu în laţurile norocului te afli* (a. 1757). ARHIVA R. I, 142/12. *Întunerecul rătăcirei şi al neştiinţei cu care sânt înfăşuraţi să-l împrăştiem... şi din laţurile păcatelor să-i tragem.* MICU, L. F. 273/18. *Mă rog ca să facă cinstita cumpanie milă de mine... şi să mă răscumpere din această grea datorie şi din laţul acestui cumnat al mieu* (a. 1780). IORGA, S. D. XII, 102. *Pentru voi este întins al lăcomiei laţul.* ZILOT, CRON. 339, cf. DRLU, COSTINESCU, LM, TDRG. [Era] *femeie cu mulţi amanţi, care vrea să-l prindă în laţul căsătoriei.* CĂLINESCU, I. 117. *Laşa dorinţă de a scăpa din laţul iubirii.* BARBU, Ş. N. 266. *Zbaterea în laţul iubirii este şi zbaterea în laţul gramaticii.* SIMION, D. P. 23.

3. P. ext. (Determinat prin „de spânzurătoare" sau „al sugrumării", „al gâtului" etc.) Ochiul ştreangului (**2**), juvăţ; p. ext. ştreang (**2**). *Puindu-şi singur laţul în grumazi, s-au spânzurat.* CANTEMIR, HR. 120/30. *O zugrumă cu un laţi.* HERODOT², 209, cf. I. GOLESCU, C. *Trămise muţi cu fatalul laţ de-i sugrumară pe toţi.* BĂLCESCU, M. v. 79, cf. 45. *C-o hotărâre de nebun, ea luă funia din coarnele vacei, făcu un laţ şi-l trecu pe după gât.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 191. *Feri, câine! În mâna ta e laţul, Ca s-o sugrumi!* COŞBUC, S. 122. *Cu capete atârnate-n şir stau toate Cu laţul la grumaz ca s-aibă moartea Cea mai de plâns.* MURNU, O. 381. *Laţul l-am simţit după gît.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 24. *Îşi potrivise singur laţul pe gât.* REBREANU, P. S. 24, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Scoţând un laţ din sân, îl aruncă lui Vodă după gât.* C. GANE, TR. v. II, 217. *Pentru un spânzurat nu mai încape nicio îndoială dacă l-ai găsit cu gâtul în laţ.* BART, E. 256, cf. SCRIBAN, D. *S-a suit pe un scăunel, apoi a atârnat şnurul de cuier, a vârât capul în laţ şi a împins scaunul cu piciorul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 607. *Unii zicea să-l omoare Cu laţ de spânzurătoare. Alţii să-l cufunde-n apă, Alţii să-l înfigă-n ţeapă.* ALECSANDRI, P. P. 136. *Mă pun eu până sub picioarele sfiinţiei-tale şi te ţiu sus, ca să nu te strângă laţul de gât.* PAMFILE, DUŞM. 90. *Prins-o popa-a-l spovedi, Stâlpu-afară-a i-l ciopli, Ş-o mânat cu doauă ouă, Să-i cumpere fun'e nouă; O mânat cu doi pătaci, Să i-o cumpere cu laţ.* T. PAPAHAGI, M. 111, cf. ALR SN IV h 1 001, ALRM SN II h 811. (Eliptic; în imprecaţii) *Vide-i-aş cu gâtu-n laţ.* ŞEZ. III, 21/5. ✧ Expr. **A-şi băga capul în laţ** sau **a-şi pune laţul de gât** ori (învechit, rar) **a apuca laţul sugrumării** = **a)** a se spânzura. *Au murit Arsachi, apucând laţul zugrumării.* AETHIOPICA, 46/5. *Uite unde a ajuns!... Dar dacă merge tot aşa, până la urmă toţi ajungem la asta! Toţi o să ne băgăm capul în laţ!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 420. *Foaie verde armă veche... C-o fi altul şi m-o-ntrece, De m-o-ntrece la iubit, Eu îmi pun laţul de gât.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 376; **b)** (regional; în forma **a-şi pune laţul în gât**) a se căi. Cf. CIAUŞANU, GL. **A băga** (pe cineva) **cu gâtu-n laţ** = a aduce (pe cineva) într-o situaţie disperată, fără ieşire. *A venit în capul ţării un neamţ mărunt. S-a dat cu cei ce l-au adus. A uitat de prostime. Cum spune cântecul: A venit un rege neamţ, Ne-a băgat cu gâtu-n laţ.* STANCU, D. 51.

4. (Regional) Orcicar. Cf. DAMÉ, T. 50, com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ, A I 17.

5. (Învechit şi regional) Strună la undiţă. *Scoarţa* [fagului]... *poate prinde locul plutei pentru laţurile pescarului.* BREZOIANU, A. 485/7, cf. A V 8.

6. (Regional) „O sfoară şi un băţ mai gros ce se întrebuinţează pentru apropiatul capătului de pe urmă al ţesăturii, când se termină". H IV 256. *Când femeile isprăvesc de ţăsut, lasă sulul în laţ cu o sfoară.* MUSCEL, 109.

– Pl.: *laţuri* şi (învechit, rar) *laţure* (CORESI, PR. 507/20), *leaţuri* (HERODOT², 118), (învechit şi regional, m.) *laţi.* – Şi: (regional) **lăţ, leáţ** s. n., **láţă** (pl. *laţe* ALR I 1 311/840), **láţură** (ALR I 1 311/900; pl. *lăţuri* ib.; sg. refăcut după pl.) s. f., **lanţ** (ALR I 1 311/398, 800; pl. *lánţuri* ib.) s. m.

– Din lat. pop. ***laceus, -um** (= laqueus).

LÁŢĂ s. f. v. **laţ²**.

LÁŢE s. f. pl. Fire din blana animalelor crescute mai lung (şi încâlcite în şuviţe, în cârlionţi), v. floc, flintoc, loloaţă, miţă; fire de păr sau de lână care ies în afară din anumite ţesături. *1 cergă mare cu laţi mici* (a. 1696). IORGA, S. D. VII, 213. *1 cirgă nouă cu laţă mici* (a. 1745). URICARIU, XI, 225. *Săricile era[u] lungi..., de straiu gros, cu laţele în afară.* PITIŞ, SCH. 110. *Lâna vine în comerţ... aşa cum e tunsă de pe oaie, în lâni întregi, în care se află învălite laţele tunse de pe cap, de pe picioare şi de pe coadă.* ENC. ROM. II, 49, cf. TDRG, CADE. *În faţa acestora se frământa... un cotoi tărcat..., c-un pământuf de laţe albe-n vârful cozii.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 277. *Era un miel molatic cu laţele plăviţe.* VOICULESCU, POEZII, I, 149. *Acest ţol are laţe.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, SORESCU, U. 13, CL 1969, 293, M. D. ENC., DEX, VICIU, COL. 201, CIAUŞANU, GL. [Strai] *cu laţi dă lână ţurcană, ca sarica.* ALR II/I h 287/182, cf. ib h 287/833. *Sărici mai are şi-acu câte-un uncheş;* [sunt] *ca plocadu, cu laţe.* ALR II 3 333/784. *Un urs la labe lăbos, La laţe lăţos Şi mătăhălos.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 322. ✦ (Regional) Lână de pe oi prinsă prin mărăcini. Cf. PAMFILE, I. C. 5, CADE, VICIU, GL. ✦ P. anal. (La oameni) Fire, şuviţe de păr lung (şi rar) lăsate să atârne (dezordonat, neîngrijit). Cf. DDRF. *Fata împăratului... scuipă în laţele arăpoaicei.* ISPIRESCU, L. 398, cf. DDRF, TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Ordonanţele, cu laţele ieşite de sub şepcile prea mari..., aleargă încoace şi încolo.* BRĂESCU, M. B. 159. *Un grăunte de om, cu... pălăria pleoştită peste laţele bălăi din cap.* POPA, V. 44. *Ţiganii nu se tund, ci umblă cu laţe.* SCRIBAN, D. *Văzu... un călugăr cam soios, cu laţele cărunte ieşite de subt un comănac mare.* CAMIL PETRESCU, O. III, 586. *De sub boneta ei... se lăsau pe tâmple nişte laţe sure şi murdare.* BENIUC, M. C. I, 307. *Înşuruba laţele bărbii pe arătătorul stângii.* GALAN, B. II, 217, cf. DL. *Părul netuns de mult i se scurgea în laţe pe gulerul boţit.* T. POPOVICI, S. 147, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Are nişte laţe în cap: ca un popă.* CIAUŞANU, GL.

– Şi: (regional) **laţi** subst. pl.

– Cf. alb. laće „şuviţă, laţe".

LAȚI[1] s. m. pl. (Mold.) Partea cămășii care acoperă pieptul și spatele; s t a n [1] (**1**). Cf. DR. IV, 826.
– Din germ. **Latz**.

LÁȚI[2] subst. pl. v. **lațe**.

LÁȚIȘ, -Ă adj. v. **lateș**.

LAȚULÍT s. n. v. **lazulit**.

LÁȚURĂ s. f. v. **laț[2]**.

LAȚÚȘ s. n. v. **lățuș**.

LAU adj. v. **lai[1]**.

LAUÁ vb. I. v. **la[3]**.

LÁUĂ adj. v. **lai**.

LAUDÁBIL, -Ă adj. v. **lăudabil**.

LAUDÁBILE adj. invar. v. **lăudabil**.

LAUDÁN s. n. v. **laudanum**.

LAUDÁNOM s. n. v. **laudanum**.

LAUDÁNON s. n. v. **laudanum**.

LAUDÁNUM s. n. Preparat farmaceutic pe bază de opiu, cu proprietăți narcotice, folosit ca analgezic, antidepresiv și antidiareic; tinctură de opiu. Cf. I. GOLESCU, C. *Atuncea îi dădui laudanom (estractu de afion).* CODRESCU, C. II, 260/28. *La enteritul stenic (suferit) folosește:... picăturile de afion (laudanul licvidu).* CORNEA, E. I, 56/10. *La minoragie folosește:... zeama (sucul) de laudan.* id. ib. 108/17. *La piatra aceasta folosește: picăturile de afion (laudanu) cu licor anodin.* id. ib. 124/16, cf. LM. *Apoi luă o doză forte de laudanum.* CARAGIALE, O. IV, 217, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERȚĂ, D., NICA, L. VAM. 140, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Aș goli sticla de laudanum pe care o văd pe măsuța cu medicamente, băutură a uitării și a neantului.* KIRIȚESCU, G. 250, cf. 251, LTR, LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].
– Pronunțat: *la-u-*. – Și: (învechit) **laudán**, (învechit, rar) **laudánom** (CODRESCU, C. II, 260/28), **laudánon** (I. GOLESCU, C., NICA, L. VAM. 140), (învechit, rar) **laudón** (I. GOLESCU, C.) s. n.
– Din fr. **laudanum**, lat. **laudanum**. **Laudanon**, **laudon**, prin apropiere de ngr. *λαύδανον*.

LAUDATÍV, -Ă adj. Care laudă; elogios, encomiastic. Cf. LM, ALEXI, W. *Chiar adjectivele cu sens laudativ devin peiorative.* IORDAN, STIL. 120. *Discurs laudativ.* SCRIBAN, D., cf. DN[2], SCL 1960, 183. *În paginile sale au fost publicate materiale laudative, chiar atunci când nu exista absolut niciun temei pentru aceasta.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4844. *Presa a fost bogată în aprecieri laudative.* CINEMA, 1973, nr. 1, 38, cf. M. D. ENC., DEX. *A comentat în modul cel mai laudativ cartea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 22/4, cf. V. BREBAN, D. *Ești foarte ferm în judecățile laudative.* G. GRIGURCU, C. R. 38, cf. DREV. *Vreau să cred că demersurile inevitabil laudative... n-au asupra ei vreo influență nefastă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 10/2, cf. D. ENC. ✧ (Adverbial) *Cronicarii reputați nu i-au consacrat cronici, deși i-au vizitat expoziția zâmbind laudativ.* TEODOREANU, C. B. 220. *A vorbi laudativ despre cineva.* IORDAN, în SCL 1960, 183. *Ce curioasă teamă și repulsie față de materialitatea pâinii, vinului și icoanelor la oameni care vorbesc infinit mai deferent și laudativ despre lume decât adepții lui Hristos!* STEINHARDT, J. 318.
– Pronunțat: *la-u-*. – Pl.: *laudativi, -e*.
– Din fr. **laudatif**.

LÁUDĂ s. f. **1.** Exprimare în cuvinte a aprecierii, prețuirii; cuvinte prin care se exprimă o apreciere, o prețuire; elogiu. *Bucurați-vă derepții în Domnul, derepților cuvine-se laudă.* PSALT. 56, cf. CORESI, PS. 79/3. *Pomenirea direptului cu laudă se chiamă* (ante 1633). GCR I, 83/18. *Că ce ocară iaste mai mare de ceasta, când de la ceia ce aşteptăm noi laudă să ne laude, aceia ne ocărăsc Şi nu ne iubăsc.* VARLAAM, C. 243. *Laudă vei avea întâi de către toți spartanii, după aceea și de către ceilanți greci.* HERODOT[2], 461. *Cela ce grăiaște de sine laudă șie caută.* N. TEST. (1648), 114[v]/25, cf. ANON. CAR. *Şi la turci credință și la creștini laudă avea, că toate era cu înțelepciune legate.* M. COSTIN, O. 91. *Cine iaste giurat cu domnul, Laudă s-aibă de la tot omul.* DOSOFTEI, PS. 203/6. *Multe slugi să tâmplă la domni vrednice, de... ferescu pe stăpâni de păcat, și pe urmă cad la laudă și despre stăpân, și despre oameni, și despre Dumnedzău.* NECULCE, L. 111. *Nici de bunătate laudă, nici de răutate hulă cu dreptul i s-ar cădea.* CANTEMIR, I. I. II, 39, cf. LEX. MARS. 211, 223. *Puțină laudă va auzi un cinstit de la un neînvățat.* ANTIM, O. 41. *O măsurată laudă poate să li se dea.* CARTE TREB. I, 154/7. *Să apropie de aceea, tăcere cărora nu era decât o laudă.* GHERASIM, T. 33[v]/13. *Înființătoarele cele ce însemnează laudă sau ocară.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 78[v]/2, cf. KLEIN, D. *Toți se uita la dânsul și îl lăuda cum şti juca de bine, iară Sighismundus pismuind pentru laudele acele mari, zisă celor ce îl lăuda să nu-l mai laude atâta.* MAIOR, IST. 89/18. *La multă laudă mai totdeauna s-află mult neadevăr.* BUDAI-DELEANU, Ț. 107. *Își auzea lauda de la lup, vecinul său.* ȚICHINDEAL, F. 12/16. *Feriți-vă dară de așa feliu de laudă urâtă și departe să fiți de dânsa.* PETROVICI, P. 80/2. *Înmulțirea felurimilor de meșteșuguri... nu numai este dă mare folos..., ci și laudă i podoabă pentru aceia pricinuiește* (a. 1826). DOC. EC. 371, cf. DRLU, LB. *Acestea niciodată de către nimenea nu să vor lipsi de a lor laudă.* POTECA, F. 32/11. *În bucurie, în milă... și în laude de izbândă se hrănește.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 6/30. *El de laude-n tot locul te încarcă bucuros.* HELIADE, O. I, 122, cf. I. GOLESCU, C. *Atât laudele papei cât și amenințările lui Ludovic... hotărâră pe Vladislav să fie ascultător.* F. AARON, I. I, 54/19. *Poate fi ceva ma[i] dulce decât a vedea isprava faptelor sale încoronată de laudele tutulor?* GENILIE, G. II/1. *Un asemenea gând al pomenitului boier făcând a*

să trage la sine laudă nu puțină, pentru zelul dumisale..., departamentul cu a sa plăcere grăbește a-l da în cunoștință (a. 1837). DOC. EC. 687. *Lauda acelor câțiva oameni te-ar despăgubi cu totul de răceala celorlalți.* HRISOVERGHI, A. 85. *Ostenelile ei să răsplătea totdeauna cu laudele și sărutările fratelui ei.* BUZNEA, P. V. 18/23. *Să vadă și românii cele ramuri înflorite Ce urzesc cununi de laudă și dau numelui lucoare.* ASACHI, S. L. I, 66, cf. VALIAN, V., ISER. *Iacă ce însemnează a lua cineva în serios laudele mulțimei.* BARIȚIU, P. A. I, 104. *Autorul a meritat... lauda ce se arată prin inspecțiunea elenică din ediținea originalului.* ARISTIA, PLUT. [XXIX_2/22]. *Măria Sa a cugetat... Măriei Sale singur se cuvine deci toată lauda și mărirea.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 148. *Și lauda și ocara, dragostea și ura lor, deopotrivă le disprețuiesc.* NEGRUZZI, S. II, 174, cf. POLIZU. *O laudă meritată.* GHICA, S. 115. *Chiar lauda în gură-ți de satiră e luată.* ALEXANDRESCU, O. I, 194. *Auzind aceste laude, rămaseră cu gurile căscate.* FILIMON, O. I, 272, cf. PONTBRIANT, D., CUV. D. BĂTR. I, 267, COSTINESCU, L. M. *Să lepede... cea puțină laudă părere ce pân-acuma au avut pentru noi* (a. 1842). ap. LĂCUSTEANU, A. 104. *Nu numai că nu ne poate aștepta o pedeapsă, dar poate din contră, o răsplată, o laudă, o aprobațiune.* CONTA, O. F. 152. *Nu merit nici laudă, nici insultă.* CONTEMPORANUL, I, 412. *Oamenii... nu pot fi învinuiți de dărnicie în privința laudelor. Aceasta nu însamnă că ne-am hotărât a ponegri totul.* ib. 765. *Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură.* EMINESCU, O. I, 141. *Niciodată nu primea bucuros laude nici chiar de la puținii prieteni.* CARAGIALE, O. III, 6, cf. DDRF. *Tot atât de întemeiate sunt și laudele și observațiile.* MACEDONSKI, O. IV, 53. *Începutul merită toată lauda.* MANOLESCU, I. 92. *Un copil a cărui voință a fost deprinsă cu acte virtuoase prin atracția laudei n-ar păstra... aceeași închinare a voinței.* ARHIVA, X, 92, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Inimoșați de laudele ce le căpătam de la unii alții, începurăm... a ne trage la școală.* SBIERA, F. S. 91, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., IVELA, D. M., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Se zice că și aiurea laudele unor ziare atârnă de asemenea mici liberalități.* SĂM. IV, 1. *De multe ori, lauda se îndreaptă spre calitățile mărunte.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 53. *După cum e omul e tot la fel și lauda.* VISSARION, B. 41. *Pentru cei 19 ani ai mei, laudele criticilor... alcătuiau un cocteil atât de amețitor.* VOICULESCU, P. II, 189. *Să audă laudele și argumentările acelui domn onorabil.* SADOVEANU, O. XIV, 70. *Aceasta ca o laudă și recunoștință pentru tot ce făcuse părintele său.* MOROIANU, S. 137. *Se exprimă o laudă ironică.* IORDAN, STIL. 35, cf. id., L. R. 263, SCRIBAN, D. *Laudele de acum... mi se par, poate, oarecum de circumstanță, oarecum mondene și reținute.* MIHĂESCU, D. A. 213. *Ar fi cazul să mă rușinez din nou la atâtea laude.* CONSTANTINESCU, S. I, 118. *Exclamații de laudă și mulțumiri – privirile tuturor se îndreptară spre mine.* ULIERU, C. 50. *Te cam întunecă lauda lui.* ARGHEZI, P. T. 247. *Îl indispunea rezerva, dar totodată suspecta laudele.* CĂLINESCU, B. I. 403. *Librăria editoare și tălmăcitoare merită laude deopotrivă de călduroase.* PERPESSICIUS, M. III, 362. *Un premiu, o laudă, un succes, ne pot stimula încrederea în noi.* RALEA, S. T. II, 124. *Nu că nu-i plăceau laudele, dimpotrivă.* CAMIL PETRESCU, N. 42, cf. GRAUR, F. L. 151. *Nu mai termina cu laudele.* H. LOVINESCU, T. 46, cf. DL. *Femeia își lăsă pleoapele peste ochi și oftă, ca și când i-ar fi făcut rău lauda bărbatului.* PREDA, M. 152, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Ochiul tău obosit de laude.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Sătulă de a auzi același pomelnic de laude, tânără femeie tăcea.* I. GHEȚIE, B. II, 316. *Una și singură... Lauda locuiește în cerul gurii.* DOINAȘ, D. P. 282, cf. V. BREBAN, D., L. ROM. 1984, 127, D. ENC. *Lauda norodului cea mai mare cinste.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 284. *Lauda de față, întreagă ocară.* id. ib. 284. *Mai bună e hula din satul tău, decât lauda din satul străin.* id. ib. V, 303. *Lauda-i față,* se spune când nu vrei să (te) lauzi. *Nu că mă laud, căci lauda-i față.* CREANGĂ, A. 70. ✦ (În legătură cu verbe ca „a face", „a expune", „a da", „a aduce", „a adresa" etc.) A lăuda. *Și-ș făcu Antohie Vodă de la Poartă... laudă pentr-aceasta.* I. NECULCE, L. 138. *Făcură domnului și boiarilor lui laudă.* ANON. CANTAC., CM I, 112. *În cartea istoriilor lui... făptura lui cum au fost spune și căzute lui lauda îi dă.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Pot să-i facă... laudă.* ANTIM, O. 83. *Laudă dă desromânitul Ioann... celuilalt desromânit.* ȘINCAI, HR. III, 17/21. *Laude ți-oi cânta.* BUDAI-DELEANU, T. V. 96. *Pretutindeni am făcut lauda domnitorului.* XENOPOL, I. R. XIV, 29. *Mai mult decât oricare aplaude căpitanul Victoria-i anunță și laude îi face.* HELIADE, O. I, 323. *Se bucurau că... voi căpăta de la sultan... laudă.* ASACHI, S. L. II, 220. *Îmi făcură amândoi mari laude.* C. A. ROSETTI, N. I. 143. *Se arătau uimiți, Cuprinși de admirare,... Da laude pompoase deșertelor lui vorbe.* NEGRUZZI, S. II, 237. *Îi vorbește cu respect... făcând o mare laudă despre meritele soțului său.* GHICA, S. 618. *Singura laudă ce am dori a face privește nu pe seama alesului, ci pe seama majorității Adunării Naționale.* BOLINTINEANU, ap. CIOCULESCU, I. C., 60. *A făcut câteva laude d-lui L. Catargi.* MAIORESCU, D. I, 534. *A trecut subt cea mai deplină tăcere laudele cu drept meritate ce autorul dă banului Ianache Văcărescu.* ODOBESCU, S. I, 327. *În aceeași zi împăratul intră în despresurata cetate Milenik, dând laudă garnizoanei.* EMINESCU, O. XIV, 125. *Gazetele au adus și de astădată laude administratorului.* CARAGIALE, O. IV, 394. *Vă mulțumesc de laudele... ce-mi faceți.* id. ib. VII, 431. *Și-au înălțat glasul pentru a-și aduce singuri laude sexului lor.* CONTEMPORANUL, II, 17, cf. DDRF. *Se vede aceasta din lauda pe care... o aduce studentului... pentru sârguința lui la învățătură.* XENOPOL, I. R. XII, 50. *Laude-mi spun toți Zoilii!* COȘBUC, P. I, 86. *Adresam unor persoane mai însămnate laude pentru meritele lor.* SBIERA, F. S. 232. *Învinșilor nu li se ridică statui, nici busturi, nu li se cântă laude.* IORGA, P. A. II, 8. *Mă îngâmfam de toate laudele ce cu drept cuvânt aduceau... marilor ei însușiri de pricepere, iscusință și agerime.* HOGAȘ, DR. I, 298. *Mioara... ascultă literalmente fericită laudele ce i se aduc lui Radu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 9. *În al doilea an îl încărcară toți de laude.* VISSARION, B. 201. *Aducea laude calității artistice a operelor pe care le avea în vedere.* SADOVEANU, O.

XIX, 475. *I s-au făgăduit decorații..., i s-au adus neprecupețite laude.* id. ib. XX, 89. *Lauda pe care i-o aduceau nu scontează din parte-i nicio favoare.* STREINU, P. C. III, 66. *Nu se mulțumea a le exprima laude.* CĂLINESCU, C. O. 139. *Văzându-ne adunați spre a-i aduce laudele noastre..., s-ar mira din cale-afară.* VIANU, L. R. 49. *Aceasta e una din laudele cele mai frumoase ce se pot aduce pictorului.* BLAGA, Z. 311. *Cine aduce vreodată o cât de mică laudă acestor anonimi.* RALEA, S. T. I, 130. *Poeticul* [Alecu] *face lauda iubitei.* IST. LIT. ROM. II, 174. *Aducea laude monotoniei.* VINEA, L. I, 224. *Ni se aduc laude.* CINEMA, 1973, nr. 1, 36. (Cu elipsa verbului) *Se întrec una cu altă întru lauda cui le-au fapt.* MOXA[2], 195. *Să poate zice spre lauda francmasonilor că nu este nicio școală oștenească la care muștra să să facă mai cu amăruntul.* GHERASIM, T. 49[r]/12. *Laudele noastre maestrului din Lipscani.* CONTEMPORANUL, II, 490. *N-ar fi tocmai spre lauda noastră dacă am admite pe de-a întregul această teorie.* CANDREA, F. 280. *Amintim aci, spre lauda răşinărenilor, bunul obicei de a priveghea pe mort.* PĂCALĂ, M. R. 182. *Spre lauda lui Mavrocordat, om inteligent şi cultivat, el nu era lacom.* C. GANE. TR. V. II, 19. *Ceangăii, trebuie s-o spunem spre lauda lor, au ştiut să preţuiască mai bine pământul.* MOROIANU, S. 196. *Era singura ieşire... care este întru totul spre lauda romancierului.* PERPESSICIUS, M. IV, 67. *Avea ceas de aur cu cheiță... pe care, spre lauda lui, nu l-a vândut la vreo beție.* STĂNESCU, C. R. 110. *Toată lauda pentru scenografi.* CINEMA, 1973, nr. 4, 25. *La calitatea traducerilor, dovedeşte, spre lauda ei, înaltă exigență.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 11/2. ✧ Loc. adj. (**Vrednic** sau **demn**) **de laudă** (ori **de toată lauda, de toate laudele**) = meritoriu; meritos; lăudabil. *De laudă este hie la care domnŭ să hie spre partea creştinească.* M. COSTIN, O. 66. 314. *Ar fi fost de mirare şi de pomenire Grigorie Vodă în domnii cei de frunte şi de laudă, iar nu cu cei de hulă.* NECULCE, L. 320. *Cele de laudă vrednice vrednicii... cu dânsele condeiul a-mi împodobi foarte priimitoriu aş fi fost.* CANTEMIR, I. I. I, 3. *De laudă şi... lucrurile şi faptele lor au fost.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. *Era om dă toată lauda, în chip şi în minte, întru învățătura elinească şi hărăpească.* R. POPESCU, CM I, 230. *Să face vrednică de laudă cea crăiască jupânească... pentru că trimite... ajutoriu* (a. 1694). FN 25. *Țe-ai sfințit gândul şi trupul, vrednicule de laudă?* MINEIUL (1776), 4[v1]/21. *Cu curgerea vremii s-au arătat rodul şi harul nu numai spre iconomie, ci şi spre nedefăimată şi vrednică de laudă înfrumusețare* (a. 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 51. *S-a scris pă larg dă mulți vrednici dă laudă istorici.* VĂCĂRESCUL, I. I, 66[r]/12. *Aceşti de laudă vrednici domni... au făcut şi în tipariu lumii le-au dat* (a. 1794). ŞA I, 190. *Multe lucruri vrednice de laudă au făcut.* ŞINCAI, HR. I, 11/1. *Ca să urmez lui Dumnezeu, este vrednic de laudă.* MIL. TIT. 6[r]/4. *Acest de laudă vrednic protopop, multă nevoie au răbdat* (a. 1802). ŞA I, 56. *Mărturisește soțietății a sa mulțămire, pentru scoposul cel vrednic de laudă a lucrărilor sale.* AR (1835), 5[1]/16. *Se află între dânşii mulți... de cinste şi de laudă vrednici oameni.* ȚICHINDEAL, F. 319/16. *Pomenirea numelui său... o va sprijini prin lucrări şi fapte bune, şi prin isprăvi vrednice de laudă* (a. 1816). URICARIUL, X, 257. *Această faptă vrednică de laudă cu cununi de dafne... spre pomenire se va încorona.* PETROVICI, P. XIII, 5. *Cele mai bune din toate scrierile lui sânt Dialogurile cele moraliceşti, ale cărora stil este vrednic de laudă.* GOLESCU, E. 13/21, cf. LB. *Este de laudă prea mult glumeţul cuvânt al lui Plutarh, că dupre Epicur nici a trăi este plăcut.* POTECA, F. 240/9. *Purtarea ta era vrednică de toate laudele.* HELIADE, L. B. II, 55/27. *Noi nădăjduim că dumnealui nu se va mărgini în aceste trimiteri şi că va îmbogăți multe din coloanele Arhivei Româneşti cu producturile dumisale, vrednice de toată lauda.* ARHIVA, R. I, 35/6. *N-au decât să-mi placă omenitele şi vrednicile de laudă urmările dumitale.* PR. DRAM., 144. *Începu a guverna statul cu o blândeță şi bunătate vrednică de laudă.* IST. M. 198/14. *Fapte înalte de laudă, de minune.* CONACHI, P. 283. *Comitetul, cu o râvnă vrednică de laudă..., au formulat petiția* (a. 1848). URICARIUL, X, 7. *Vrednicul de laudă simtiment... te-a insuflat cu a înzestra Muzeul Național cu o colecție de instrumente fizice.* BREZOIANU, A. 5/12. *Caracterul lui... nu era de mare laudă.* BARIȚIU, P. A. I, 233. *Poate să fie o faptă de laudă pentru ştiință.* BARASCH, M. I, 110. *De laudă-i acela ce datoria lui Cu râvnă-şi împlineşte.* NEGRUZZI, S. II, 244, cf. POLIZU. *Intenţiunile voastre sânt demne de toată lauda.* GHICA, S. 444. *Espunerea fiziologică clară, elegantă... e in adevăr demnă de toată lauda.* CONV. LIT. II, 29. *Găsim puțini oameni vrednici de laudă.* CONTEMPORANUL, I, 765. *O încercare de a reproduce în româneşte vestita lucrare... este vrednică de toată lauda.* CONV. LIT. XI, 273. *Onoarea de a ilustra familia prin oameni demni de lauda națiunii.* ODOBESCU, S. I, 258. *Publicul nostru nu preţuieşte îndestul silințele în adevăr vrednice de laudă.* EMINESCU, S. P. 346. *Nu e un păcat, ci o faptă vrednică de laudă.* id. O. XIV, 132. *Junele nostru are... o purtare vrednică de laudă.* CARAGIALE, O. VII, 213. *Aveau ei... oameni vrednici de laudă şi împodobiți cu multă ştiință.* XENOPOL, I. R. X, 207, cf. BARCIANU. *Devotament vrednic de toată lauda.* SBIERA, F. S. 383. *Aron era... un domn rău, însă răutatea cu supuşii era vrednică de laudă.* IORGA, P. A. II, 251, cf. TDRG. *Să îndemne şi pe alții la asemenea fapte de laudă.* VISSARION, B. 76. *Acesta-i lucru de laudă, părinte Stratonic.* SADOVEANU, O. XIII, 48. *Femeile... sunt în parte şi astăzi de o ciudățenie puțin de laudă.* MOROIANU, S. 168. *Un stăpânitor dă dovadă de omenie săvârşind aceea ce înțeleptul Seneca numeşte crime cinstite şi demne de laudă?* KIRIȚESCU, G. 286. *Faptele simpatice şi vrednice de laudă sunt situate în primul plan şi inundate de lumină.* VIANU, A. P. 38. *Soața vrednică de laudă a domnului Simion.* CĂLINESCU, C. O. 132. *Astfel formulat, țelul este demn de toată lauda.* MAGAZIN. IST. 1969, nr. 3, 51. *Consider mai de laudă un succes public.* CINEMA 1973, nr. 3, 38. *Farmecele ei... nu erau chiar de laudă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 519. *Acestea pot fi... în sine demne de toată lauda.* MS. 1975, nr. 2, 24. *Nu prea era de laudă ce vorbeau şi plănuiau, dar de ce nu e în stare o mamă ca să-şi salveze copilul primejduit?* I. GHEȚIE, B. I, 228. *Sînt cercetători...* [care] *se ocupă de mult, cu o scrupulozitate demnă de laudă, de scrierile macedonskiene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 9/2. *Sânteți vrednici*

de laudă. MARIAN, T. 273. *Om de laudă.* ALR – T II h 264/369. **De (mare) laudă** sau **plin de laudă** (ori **laude**) = elogios, laudativ. *Boieriul care stă cu bine pentru ţară... i să cade... mai multă cinste de laudă decât de hulă.* NECULCE, L. 337. *Cu ce flori de laudă vom putea împleti cununa fecioriei tale?* ANTIM, O. 132. *În privinţa moravurilor, n-am putea spune decât cuvinte de laudă.* ARH. FOLK. VII, 43. *Cel ce nu păzeaşte orânduiala a fi nevreadnic de a dobândi ţeduliţa de laudă.* PETROVICI, P. 59/9. *Altă nu avusese decât vorbe de laudă pentru prefectul de Constanţa.* KOGĂLNICEANU, O. V, 13. *Tot omul p-astă lume e iubitor de sine, Şi o încredinţare de laudă-i d-agiuns.* NEGRUZZI, S. II, 208. *Un articol de fond plin de laude pentru ofiţerii conspiratori.* MAIORESCU, D. I, 8. *Solii primiră o scrisoare de răspuns către papă, plină de laudă.* EMINESCU, O. XIV, 134. *Niciun cuvânt de laudă sau de reclamă.* CARAGIALE, O. VII, 430. *Nu s-a mai publicat ediţia de care se vorbeşte în răvaşul plin de laude al d-lui T. Maiorescu.* CONTEMPORANUL, II, 3/4. *În cealaltă, ale cărei scoarţe erau albe, nu se treceau decât vorbele de laudă ale celor pentru care toate merseseră strună.* MACEDONSKI, O. III, 126. *Nu avusese destule cuvinte de laudă pentru fapta identică a împăratului Alexandru al Rusiei.* XENOPOL, I. R. XIV, 25, cf. BARCIANU. *Nu se plânse de nimic..., ci avea numai cuvinte de laudă.* AGÎRBICEANU, A. 138. *Ovidius... face o poemă de laudă a lui Augustus.* PÂRVAN, G. 99. *Acele meşteşugite discursuri... pline de laudă la adresa sultanului Baiazid, dar şi la adresa propriilor virtuţi ostăşeşti.* ARH. FOLK. I, 93. *În gazetă, singur Mateevici, publică articole de laudă.* CAMIL PETRESCU, P. 209. *Câte o cronichetă de laude îl îndeamnă* [pe cititor] *să ia o carte pe care apoi o află slabă.* CONV. LIT. LXVII, 36. *Mulţimea dădu... răcnet de mare laudă.* SADOVEANU, O. XII, 42. *Comandantul... ţine un cuvânt de laudă şi mulţumire pentru modul... cu care am fost primiţi.* BART, S. M. 28. *Au făcut pe marele istoric de artă... să le consacre un adevărat imn de laudă.* OPRESCU, S. 180. *Goethe a ridicat un imn de laudă personalităţii.* VIANU, L. R. 248. *Aştepta un cuvânt de laudă.* VINEA, L. I, 364. *Despre el... nu are decât vorbe de mare laudă.* ALEXANDRESCU, I. M. 321. *Că pravila era făcută mult înainte de 1780 se vede şi dintr-un cuvânt de laudă.* PRAV. COND. (1780), 9. *Ismail... nu auzea de la nimeni o vorbă de laudă pentru truda lui.* TUDORAN, P. 112. *Cronicarul... are cuvinte frumoase de laudă pentru hatmanul Alexandru Buhuş.* STOICESCU, S. D. 251. *O vorbă de laudă pentru ea nu s-aude.* CINEMA, 1972, nr. 3, 143. *Au fost cuvinte de laudă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 1/1. *Au numai cuvinte de laudă pentru căldura... cu care au fost primiţi.* MAGAZIN. IST. 1984, nr. 5, 19. *Preoţii care se grăbesc să aprobe cu înflăcărate cuvinte de laudă măsurile luate de unele guverne totalitare... au în gând, cred, mai mult literele şi drasticităţile decât spiritul.* STEINHARDT, J. 315. *Sosiţi în oraş, au cumpărat fel de fel de mărfuri folositoare şi aducându-le acasă, tatăl lor a fost foarte mulţumit de târguiala făcută şi le-a adus cuvinte de laudă.* FOLC. TRNSILV. III, 349. ✧ Loc. adv. **Cu (mare, rar, multă) laudă** = **a)** cu rezultate bune; în mod lăudabil. *Ne rugăm... să faceţ o carte... la vodă, să... lase [vama] cum au fost şi mainte vreme, şi can cu laudă* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 56, cf. 102. *Acest duca de Orleansu au... chivernisit cu mare laudă până s-au coronat craiu cel tânăr.* R. POPESCU, CM I, 542, cf. LEX. MARS. 211. *Nu orbeşte, ci tocmai cu laudă povăţuind oastea, nu puţină pagubă au făcut nemişilor.* ŞINCAI, HR. I, 224/10. *Maxim fu norocit ca să se despovăreze cu laudă de sarcina ce i se pusese asupră.* F. AARON, I. I, 172/16. *Junele român... ţinuse disputaţiuni cu mare laudă.* BARIŢIU, P. A. I, 322. *Menţionează îndeosebi cu laudă pe ministrul de finanţe.* MAIORESCU, D. II, 11. *Nu se pot primi în slujbe decât acei ce vor fi petrecut cu laudă cursul învăţăturilor.* XENOPOL, I. R. XII, 141. *Îşi împlinesc cu laudă misiunea.* SBIERA, F. S. 353. *Torcătorii de lână străduiesc cu laudă.* BARBU, PRINC. 5. *Doctoratul ţi l-ai luat cu laude.* I. GHEŢIE, B. I, 167; **b)** în mod elogios, laudativ. *Toate gloatele de cu socoteală a prostului Bîtlan nu numai cât se mirară, ce încă şi foarte plăcându-le, cu mari laude le lăudară.* CANTEMIR, I. I. I, 46. *Iunius Tiberianus pentru aceea omenea pre Vopiscus şi arăta dragoste către el, pentru ca se scrie cu cinste şi cu laudă despre Aurelian.* MAIOR, IST. 36/5. *Istoria propăşirii noastre naţionale îl va pomeni în veci cu laude.* ODOBESCU, S. I, 460. *Activitatea lor... va fi totdeauna amintită cu laudă şi cu recunoştinţă.* SBIERA, F. S. 152. *Del Chiaro... pomeneşte astfel cu laude pe un om al Cantacuzineştilor.* IORGA, C. I. III, 63. *D. Maiorescu mi-a scris cu multă laudă de studiul asupra lui Eminescu.* LOVINESCU, S. VIII, 108. *Doar Tata la vreo întrebare streină spunea cu laude: „Învaţă foarte bine".* A. HOLBAN, O. I, 16. *Despre romani nu se poate vorbi numai cu laude.* SADOVEANU, O. XIX, 453. *Specialişti din străinătate... le recenzaseră cu mari laude.* CĂLINESCU, B. I. 238. ✦ P. ext. Ceea ce constituie motiv de apreciere, de preţuire; merit, virtute. *Iară se greşindu muncă rrebdaţi, carea e laudă?* COD. VOR.[2] 377. *Nici de toată pacea ceaia buna iaste laudă, ce va fi de multe ori pacea spre vătămătură.* CORESI, EV. 205. *Mare laudă au năroadele acealea carii... călătoriră după Hristos.* VARLAAM, C. 194. *Apărarea acestei văduve şi a unui prunc de ţâţă îţi arată laudă.* M. COSTIN, O. 299. *[Nu] este laudă a jefui pre alţii.* ŞINCAI, HR. III, 17/22. *Mergi... ş-îţi ajungă Lauda că lui Tandaler în faţă Cutezaşi a sta.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 419. *Nu e laudă de se mai găsesc încă azi bărbaţi cari să se îndeletnicească cu asemenea lucru.* CONTEMPORANUL, II, 61.

2. P. ext. (Construit cu genitivul obiectiv) Preamărire, slăvire, cinstire, elogiere. *De la elu-s tremişi spre vrăjbirea rreilor-făcători şi în lauda binrefăcătorilor.* COD. VOR.[2] 376. *Aceluia îi lăuda şi mărirea, cinstea* (cca. 1590). DR. II, 305. *Sf[â]nta Dumenecă [este] lauda creştinilor.* COD. TOD., în CUV. D. BĂTR. II, 358. *Eu nu caut lauda mea.* N. TEST. (1648), 117[v]/9, cf. MARDARIE, L. 235. *Săltându-mi inima de veselie, zisei în lauda ei.* NEAGOE, ÎNV. 178/5. *Întru laudă împăratului Augustŭ... Să bea la ospeţe pentru sănătatea lui.* M. COSTIN, O. 272. *Pofta atâta de folos îi va fi, cât va fi de binele carile va urma neîndestulat va fi, căci în mare mărime şi lucrul şi laude lui va creşte.* CANTEMIR, I. I. II, 73. *Oşti streine nemţeşti, care fiind nevoitori de a coprinde ţări, locuri, întru lauda*

împăratului lor nemțesc, pot să vie. ANON. BRÂNCOV., CM II, 275. *Unirea, cât de mai mare va fi..., va fi în lauda lor* (a. 1695). FN, 68. *Va pune lauda Ierusalimului pre pământ.* ANTIM, O. 111. *Să-ş aducă aminte de acei vestiți oarecând hatmani şi oşteni să să deştepte cu oarecare nevoință a laudelor celor trecuți.* N. COSTIN, L. 37. *Împăratul Adrian... n-ar fi fost rău de n-ar fi pizmuit atăta laudei cei adevărate a lui Traian.* ŞINCAI, HR. I, 11/15. *De nu vor şi fi pre adevăr răzimate, încă să le scrie, numai să fie spre lauda lui Aurelian.* MAIOR, IST. 37/8. *Va câştiga vecinică laudă şi pomenire.* GOLESCU, Î. 68. *Epopeea nu e lauda unui erou ce se propune de model, ci povestirea unei fapte mari şi strălucite pe care o dă neştine de pildă.* PLEŞOIANU, T. I, 14/19. *Toată greutatea bunei creşteri stă în... neprecurmata laudă a faptelor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 84/21. *Lauda lui Orfeu.* CĂPĂȚINEANU, M. 46/2. *Cânta... un cântec spre lauda înaltului împărat.* DRĂGHICI, R. 153. *Pentru a ei laudă în cor sună o cântată, Mii de paseri şi de nimfe... [i]n a ei întâmpin vin.* ASACHI, S. L. II, 146. *Începuse şi un poem eroic numit Petriada în lauda marelui Petru, care însă rămase neisprăvit.* NEGRUZZI, S. II, 157. *Dedicațiunea este prin sineşi o laudă elocventă a episcopului.* ODOBESCU, S. I, 298. *De-a lui laudă e plină orice gură, Cunigunda îl priveşte cu o gingaşă căldură.* EMINESCU, O. I, 166. *D. Sturdza a ținut un mare discurs academic întru lauda culturii germane.* CARAGIALE, O. V, 435. *Postelnicul... substituie în locul criticei faptelor domnului o laudă a lui foarte înălțătoare.* XENOPOL, I. R. IX, 51. *Sfârşeşte cuvântarea prin o laudă atât de covârşitoare a țăranilor, încât era o adevărată întețire a lor asupra proprietarilor.* id. ib. XII, 106. *Domnul ia în mână un „păhar straşnic" şi vorbeşte întru lauda suveranului străin.* IORGA, C. I. I, 156, cf. DA II_2. *Cinstind cupe mari de vin întru lauda Vasilisei.* SADOVEANU, O. XII, 37. *Carte cu carte... a ridicat, pentru cunoaşterea, lauda şi cinstea țării sale, epopeea trecutului şi a începuturilor noastre etnice.* D. GUSTI, P. A. 70. *Lauda şcolii.* CONSTANTINESCU, S. II, 66. *Această laudă a minciunii stă într-un contrast izbitor cu patosul adevărului.* VIANU, L. U. 98. *Monadele dorm. Mişcarea lor – lauda somnului.* BLAGA, POEZII, 121. *Înțelegerea unui fenomen devine implicit lauda lui.* RALEA, S. T. I, 35. *Lauda microcosmosului capătă un ascuțiş polemic ascuns, dar nu mai puțin radical.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 66. *Regăsim de mult consacrata laudă a vieții.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 413. *În lirica modernă cosmogonia este uneori lauda creației originare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 4/3. *Lauda omului, faptele sale.* I. GOLESCU, ap. ZANNE P. VIII, 284. ✧ Loc. vb. (Învechit) **A aduce** (sau **a ridica**) **laudă** = **a)** (rar) a se prosterna. *[Țăranul] să se desveţe de obiceiurile slugarnice de mai înainte... Îl opreşte de a mai da petițiile la scară, la uşă sau căzând în genunchi, sau de a mai aduce laudă celor către cari se îndreptau* (a. 1848). XENOPOL, I. R. XII, 74; **b)** (de obicei cu elipsa verbului) a preamări, a proslăvi. *Aduc veacurile laudă lui Irodot* (a. 1800). ŞA I, 513. *Laudă numelui lor!* NEGRUZZI, S. I, 267. *Laudă poporului ce a ştiut să dobândească drepturile patriei.* BOLINTINEANU, O. 247. *Zâmbi poporului care-i ridica laude.* SADOVEANU, O. XII, 41. *Laudă ție, Natură şi forță vie.* ISANOS, v. 246. *Laudă semințelor, celor de față şi-n veci tuturor.* BLAGA, POEZII, 230. *Laudă ție necunoscutule..., în formă de stea, ori de pasăre liberă.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 16, 3/3. ✦ (Mai ales în limbajul bisericesc) Imn, cântec religios de preamărire a divinității; p. ext. venerație, adorație față de divinitate, v. rugă, rugăciune. *Cu laudă chem Domnulu şi de la dracul scoate-mă-voiu.* PSALT. HUR.[2] 98. *Fericăciune, putere, cinste şi tărie, laudă-ți fie Tatălui Domnezeu şi Fiului alduit, domnului Iesus Cristus.* TEXTE ROM. (XVI), 343. *Le tipării în lauda Tatălui şi Fiiului şi Duhului Sfânt.* CORESI, EV. 1. *Dăruim... o carte pre limba românească... de laudă lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 3. *Ce poate hi lauda şi cântările besearicei noastre?* id. ib. 82. *Mănăstirea Putna... era zidită de dânsul... întru lauda a Preacuratei Ficioarii.* URECHE, L. 87. *Rădicatu-s-a această sf[â]ntă şi de viață făcătoare cruce întru lauda sf[â]ntului şi de ciude făcător[iu] Nicolae* (a. 1673). IORGA, S. D. XVI, 361. *Laude... de mulțămite lui D[u]mn[e]dzău trimițând.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8^{r}/9. *Spre cântarea şi lauda minunilor Tale, hie-Ți milă de noi.* id. PS. 510/14. *Pre numele lor să faceți besereci spre laudă lui Dumnezeu.* CHEIA ÎN. 1^{v}/11. *Bine voiu cuvânta pre D[o]mnulŭ în toată vremea, pururea lauda lui în gura mea.* BIBLIA (1688), 391^{2}/35. *Făcuse vecernie cu colivă în lauda preacuratei născătoarei de Dumnezeu.* ANON. CANTAC. CM I, 110. *Bunătatea ce-au arătat spre cinstea şi lauda stăpânului Hristos iaste credința cea adevărată.* ANTIM, O. 138. *Cu glasul de neîncetate laude şi cântări, mulțămim Troiței cei într-o unime şi a tot puternică* (a. 1774). XENOPOL, I. R. IX, 125. *Îndumnezăia cu laudile şi praznicul, înălțând cu mărime pre Nil.* AETHIOPICA, 61^{v}/3. *Pentru aceasta, limpezind limba mea, cântare de laudă primeşte.* MINEIUL (1776), 4^{v2}/13. *Să se ia necuratul ca să nu vază laudele Domnului* (a. 1784). ŞA I, 91. *Sfârşit, lui Dumnezeu laudă* (a. 1787). DR. I, 25. *Acest must de potgorie să să împrăştie în lauda ta.* GHERASIM, T. 170^{v}/4. *Botezat fiind marele Constantin, s-au dat cu totul spre lauda lui Dumnezeu.* ŞINCAI, HR. I, 48/13. *Spre lauda zeilor.* BUDAI-DELEANU, Ț. 101. *Mănăstirile... spre lauda şi mărirea lui Dumnezeu rădicate şi înfrumusețate.* TEODOROVICI, I. 24/16. *Numai spre a lui Dumnezeu laudă se închisese la acel loc.* ARHIVA, R. I, 51/2. *Strămoşii noştri... au pus aşezământuri Ca oarecare zile a anului să fie spre lauda şi slava acelui Preînalt.* NEGRUZZI, S. II, 232. *A făcut biserica de piatră de la Trestioara... pentru lauda lui Dumnezieu.* I. IONESCU, M. 455, cf. LM. *Celui întru ființa sa nemărginit... minunat Dumnezeu spre vecinică laudă afierosită.* EMINESCU, O. VII, 98. *A pus împăratul să clădească biserică mândră spre lauda Fecioarei.* CARAGIALE, O. I, 122, cf. DDRF. *Călugării români nu vor să facă slujba bisericească şi laudele lui Dumnezeu pe înțelesul obştii.* XENOPOL, I. R. VI, 199. *Natura este dată numai ca o dovadă a măreției Ziditorului şi spre lauda Lui.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 77, cf. DA II_2. [Livada] *am crescut-o întru lauda Domnului.* SADOVEANU, O. XX, 171, cf. D. ENC. *Se aud paserile cântătoare întonând imne de laudă... cerescului părinte.* MARIAN, O. I, 1. *Laudă lui I se cade, Ca un puternic în toate.* PAMFILE,

CR. 148. *Cartea laudelor* = Psaltirea. GCR I, 364/14. ◇ (În legătură cu verbe ca „a da", „a aduce", „a duce" sau „a cânta", „a povesti" etc.) *Laudă şi strigare cântu şi cânta-voiu Domnului.* PSALT. 46/2. *Crezură cuvintele Lui şi căntară lauda lui* [Dumnezeu]. CORESI, PS. 296/2. *Ne-am adunat... să dăm laudă lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 31. *Laudă tremitem în veci netrecuţi.* id. ib. 81. *Toţi să dea laudă lui Dumnezeu, pentru ce că toate puterile sântu de la Dumnezeu.* URECHE, L. 106. [Lui] *Dumnezeu cu cetitul laudă îi facem.* M. COSTIN, O. 244. *Cea mai de-apoi în foc fu băgat, laude de imnuri şi de mulţămite lui D[u]mn[e]dzău trimiţând.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8^{r}/9. *Nu vă nesilniciţ gâturile voastre ca părinţii voştri daţ laudă D[o]mnului D[u]mn[e]zăului vostru.* BIBLIA (1688), 391^{2}/35. *Împărţea pre la toţi săracii multă milostenie, dând mare laudă milostivului Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 210. *Să dăm laudă lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 72. *Dă laudă făcătoriului tuturor (adecăte lui Dumnezeu)* (a. 1695). FN 55. *Buzele mi le-ai deschide, şi gura mea a spune lauda Ta* (a. 1779). ŞA I, 12. *A da laudă celui mare ziditoriu de toate lucrurile.* AMFILOHIE, G. F. 132^{v}/8. *Au întrat la inima lui mulţămire şi laude trimitea lui Dumnezeu* (a. 1802). ŞA I, 554. *Cântaţi lauda mare, Cântarea creaţiunii.* HELIADE, O. I, 363. *I s-au închinat ca unui împărat creştin, dând laudă lui Dumnedzeu.* NECULCE, L. 225. *Laudă Domnului că am agiuns la cotun!* ASACHI, S. L. II, 278. *Cânta lauda Tatălui şi a Fiului, amintea zădărniciile lumeşti.* MACEDONSKI, O. III, 100. *Toate de pe pământ, lucruri şi vietăţi, păreau că aduc laudă lui Dumnezeu, fericite că le-a fost dat să existe.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 628, cf. DDRF. *Din carte va să înveţe omul... să cunoască pe Dumnezeu şi laude să-I aducă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 131. *Au şezut iară în scaunul său... dând laudă mare lui Dumnezeu pentru izbânda ce au făcut.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 74, cf. DA II$_2$. *Vodă se opri... la biserica din satul Radvanii pentru a aduce laudă lui Dumnezeu.* C. GANE, TR. V. II, 143. *Aduceau laudă Domnului mirosind un fîr de floare de departe.* SADOVEANU, O. VI, 342. *Să cinsteşti pre Dumnezeu totdeauna să-i înalţi laudă de mărire.* MARIAN, T. 98. ◇ (Învechit şi popular; de obicei construit cu verbul „a da" şi urmat adesea de propoziţii secundare introduse prin „că", intervine ideea de recunoştinţă, de mulţumire şi de satisfacţie) *Laudă deade lui Dumnezeu.* IEUD, 166. *Doamne, dau Ţie laudă că nu sâmtu ca alalţi oameni apucători, nedirepţi.* VARLAAM, C. 7. *Au dat laudă lui Dumnedzău că au scăpat ş-au ieşit la lume.* URECHE, L. 92, cf. MARDARIE, L., 102. *L-au pus* [pe Antohie Vodă] *în hiere... Atunce audzind boierii ceia ce era să fugă, s-au bucurat ş-au dat laudă lui Dumnedzău.* NECULCE, L. 64. *Toţi oamenii pământului să bucurară, scăpând de robii, toţi da laudă lui Dumnezeu.* R. POPESCU, CM I, 330. *Laudă Domnului, că-m căzu piatra de pe inimă!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 293. *Fiindu-mi vestitură fericirea sănătăţii dumneav[oastre] am dat laudă cerescului împărat* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 260. *Laudă lui Dumnezeu că au scăpat bieţii oameni de aşa primejdie!* DRĂGHICI, R.12/9. *Un abur prea dulce şi mirositoriu îi pricinuia o mare mulţămire, încât, de bucurie săltând, da laudă ziditoriului.* id. ib. 61/10. *Mai întâi doresc să ştiu dacă mult mie scumpă sănătatea d-tale se află în deplină stare, ca să dau laudă mult milostivului Dumnezău.* KOGĂLNICEANU, S. 7. *Ştefan a dat laudă lui Dumnezeu şi a trimis soli de bucurie soţiei sale Evdochia.* GANE, N. III, 8. *Împăratul dete laudă Domnului că-i ajutase asupra protivnicilor, carii se sculase asupra lui, de-l înfrânse.* ISPIRESCU, L. 51. *Toţi dau laudă lui Dumnezeu, trecând 5–6 ani cu pace.* XENOPOL, I. R. VI, 15. *Treburile la Balcic merg bine, laudă lui Alah.* SADOVEANU, O. XXI, 620. *Să dăm laudă şi mulţămită că ne-a învrednicit Dumnezeu de am ajuns şi naşterea Domnului.* PAMFILE, CR. 45. ✦ P. ext. (Învechit; de obicei în legătură cu verbe ca „a avea", „a dobândi", „a câştiga", „a agonisi" etc.) Glorie, slavă; faimă, renume. *Afla-se-va întru laudă şi în cinste şi slavă.* COD. VOHR.^{2} 368. *Mari domni spre laudă ş-au făcut cale.* VARLAAM, C. 2. *Ştefan Vodă, după războiu cu noroc ce au făcut, cu mare pohfală şi laudă s-au întorsu la scaunul său, la Suceava.* URECHE, L. 97. *La mare laudă... au ieşit acel voievod.* M. COSTIN, O. 279. *Are Ptolemeu, împăratul Eghipetului, mai mare laudă care au tălmăcit sfânta scriptură... decât au zidit cele de la Memfes piramide.* BIBLIA (1688), 8/34. *Dintre muritori mai cinsteşă şi mai adevărată laudă a să agonisi nu poate decât carea cu folosul a toată publica s-au câştigat.* CANTEMIR, I. I. II, 162. *Numai celor direpte... le rămâne laudă, fericire de bună pomenire.* C. CANTACUZINO, CM I, 63. *Să opri războiul şi dobândi laudă den neam în neam.* ANON. CANTAC., CM I, 97. *Lauda iaste numai a faptelor celor bune ce face cineva în viiaţa lui şi pre urma lui rămâne acea bunătate de o laudă oamenii.* R. POPESCU, CM I, 483. *Împăratul turcesc... cu bucurie i-au priimit întru lauda şi cinstea lui.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 329. *Să învârtejaşte la patria lui, încărcat de laude, cel căpitan viteaz* (a. 1694). FN 26, cf. LEX. MARS 211. *Nu să cuvine cinstea şi lauda numai oamenilor celor mari şi bogaţi.* ANTIM, O. 164. *Să-şi câştige laudă şi nume.* CARTE, TREB. I, 140/27. *Mulţimele călugărilor legea împăratului de nimică o ţinea şi de lauda lui nimica nu să temea.* VARLAAM – IOASAF, 7^{v}/3. *Plăcându-i... lauda şi pomenirea care vrea s-o aibă... au început a întemeia Vizantiul.* ŞINCAI, HR. I, 44/36. *Te vei sârgui ca să dobândeşti şi dumneata laudă şi cinste* (a. 1819). DOC. EC. 220, cf. LB. *Împăratul... îşi câştigă şi lauda pentru ţinerea şi ocrotirea Daciei.* F. AARON, I. I, 10/20. *Pe malurile râului Boristenes (Don)... agiunsesă lauda despre frumuseţile cele minunate ale Rucsandei.* ASACHI, S. L. II, 6. *Lauda şi cinstea ce i se cuvine pentru întemeierea acestui stat.* IST. M., 42/9. *Laudă slăvită cu drept vom dobândi.* NEGRUZZI, S. II, 221. *Pricina, nu rezultatul, laude ţi-a câştigat... De aceea al tău nume va fi scump şi nepătat.* ALEXANDRESCU, O. I, 72, cf. DA II$_2$. ✦ (În limbajul bisericesc) Măreţie, grandoare a divinităţii. *Rrugile acele voiu da laudeei tale.* PSALT. HUR.^{2} 134. *Acicea iaste măriia lui Dumnezeu şi lauda lui.* CORESI, EV. 4. *De bunătăţâle lui Dumnezău şi de laudele lui are în sine psalomu.* DOSOFTEI, PS. 10/4.

3. (Adesea cu precizări ca „mare", „multă", „deşartă" etc.) Exagerare a unor merite existente sau atribuirea unor merite inexistente, cu scopul de a trezi interes sau de a linguşi, a flata; flaterie, linguşire, măgulire. *Laudă mare am de la oameni, iară într'înşi n-am nice o nedeajde.* VARLAAM, C. 56. *Aceste toate*

nu-ți scriu lăudându vreo parte, ce tocma cum au fost, nu să fac laudă oștii leșăști. M. COSTIN, O. 161. [Cântecele] *acelea nu numai ce au laudă mai multă... ci și foarte împrăștiiat și prea scurt pomenesc lucru.* C. CANTACUZINO, CM I, 6. *Alte vămi rele... sânt mândriile și laudele deșarte* (a. 1784). ȘA I, 90. *Întru acele ce scrie notariul spre mare lauda unguriłor, sau spre micșorarea altor neamuri, nu poate să i se creadă.* MAIOR, IST. 66/19. [Trufașilor] *nicio ascultare nu e mai dulce la auzirile lor decât laudele lor.* POTECA, F. 253/13. *El va să cunoască puterea cea amăgitoare... a laudelor... deșarte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 3/25. *Nu ascultă nicicum laudele ce sânt de necrezut; și el este apoi cel mai de pe urmă dintre toți oamenii care cunoaște cât prețuiește.* BUZNEA, F. 4/19. *Unii știu să-i vorbească numai de rău, alții să-i înalțe până la nouri cu laudele lor și sânt prea puțini aceia cari cerca a se informa câtu se poate mai exact și a-și forma judecata dreaptă.* BARIȚIU, P. A. I, 498. *O carte cât de groasă Pre lesne poți să împli cu laudele lui... Cu toți vorbește dulce, dezmiardă pre oricare.* NEGRUZZI, S. II, 216. *Un biet poet... începuse a pune pe versuri laudele sale.* ODOBESCU, S. I, 99. *Dedicații și laude reciproce.* CONTEMPORANUL, II, 337. *Era un fel de laudă gratuită, ca și când cuvintele ar fi fost tocite de sens și trebuiau umflate.* CAMIL PETRESCU, P. 373. *Era mulțumit și-l răsfăța în daruri și în laude.* VISSARION, B. 209. *Laudele nerezonabile vițiază conștiința autorului tânăr.* CĂLINESCU, C. O. 198. *Lauda piste cuviință, întreagă necinste.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 284.

4. P. ext. (Adesea precizat prin „de sine", „sie însuși") Lăudăroșenie; p. ext. fală, trufie, îngâmfare, mândire, orgoliu. *Acmu lăudați-vă întru pâșeniile voastre; toată lauda... ce e așa rrea easte.* COD. VOR.[2] 358. *Să ne socotim pre sine, să nu him postit cu mândrie și cu laudă, să nu him postit cu leane..., cu mânie și cu vrajbă spre cineva.* VARLAAM, C. 73. *Veri afla... mânie deșartă și mândrie, și laudă, și fală întru ei.* id. ib. 255. *Mai multă de 7000 de călări... n-au avut (de nu-i laudă).* M. COSTIN, O. 44. *Așea s-au tâmplat laudei lui Matiiaș craiu, după cum zice Svinta Scriptură: Domnul celor mândri le stă împotrivă.* N. COSTIN, L. 247. *Omul... Trage lauda asupră-și de o lege nevoită, Că fără bănat așteaptă a morței înfățoșare.* CONACHI, P. 286. *Lauda de sine.* BARIȚIU, P. A. I, 67. *Au de laudă mare când zic că mult pătimesc.* PANN, E. I, 115/5. *Ți-e lauda prea mare! De-alde tine, fătul meu, Mulți viteji ucis-am eu.* ALECSANDRI, P. II, 23, cf. LM. *Vorbele aceste erau grăite mai mult a laudă.* SLAVICI, O. II, 134. *Faptele... făcute de oameni numai pentru laudă și fală.* SBIERA, F. S. 14. *Aceasta, bineînțăles, era din partea mea laudă goală.* HOGAȘ, DR. I, 306. *Cum bag samă eu, numa' lauda a fost de tine ca să scapi cu zile din mâinile mele.* LUNGIANU, C. 62, cf. DA II_2. *Nu bagă de seamă că, vorbind astfel, își face laudă sie însuși.* C. GANE, T. V. II, 41. *Ca păunul se mândrește, Tot cu laude trăiește.* MARIAN, O. II, 270. *Lauda de sine nu miroase bine.* PAMFILE, J. II, 151. *De la lauda mare, vii cu traista goală.* id. ib. *Fără laudă de sine* (sau, învechit, *nu mi-i laudă*) = formulă stereotipă de subliniere a adevărului, a exactității, a obiectivității celor relatate. *Nu mi-i laudă,... multe izbânde am învățat eu toată firea, toată aședzarea neamului acestor oameni.* M. COSTIN, O. 299. *Se poate spune, fără laudă de sine, că am trăit una din cele mai fecunde epoci.* CONSTANTINESCU, S. II, 287.

5. (Învechit; mai ales la pl., urmat de determinări care precizează sensul) Amenințare (bazată pe exagerarea puterilor proprii). *Toate cele ce-i era poruncite de Ferdinand grăi solul și pre urma graiului și laude de arme.* M. COSTIN, O. 295. *Mihai Vodă... șede... can cu nădejde de laudă asupra muntenilor.* NECULCE, L. 314. *Trimise... soli la Mosc și s-au rugat împăratului spuind și laude ce li să lăudase turcul.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 324. *Batjocura și lauda cea cu mânie a lui Alexandru nu o suferit, ci rumpând pacea, s-au rădicat cu arme asupra romanilor.* ȘINCAI, HR. 171/17. *Laude și îngroziri de aste am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriet.* NEGRUZZI, S. I, 172.

– Pl.: *laude.*

– Derivat regresiv de la **lăuda**.

LAUDÉMIU s. n. (Jur.; latinism învechit, rar) Sumă de bani pe care o plătea arendașul proprietarului de pământ, în cadrul embaticului. Cf. LM.

– Pl.:?

– Din lat. **laudemium**.

LAUDÓN s. n. v. **laudanum**.

LĂUF s. n. (Prin vestul Transilv.) Galerie (principală) de mină. Cf. DR. IV., 1 557, PAȘCA, GL., DA II_2, 119.

– Din germ. **Lauf**.

LĂUFĂR s. m. (Prin Olt. și prin Maram.) Muncitor care încarcă vagonetele în mină; vagonetar. Cf. L. ROM. 1953, nr. 6, 87, FD I, 170, 171, L. ROM. 1968, 407, CL 1977, 214.

– Pl.: *laufări.* – Și: **lóufăr** s. m. FD I, 171.

– Din germ. **Laufer**.

LAUFTÁȘ s. m. v. **lăutáș**.

LÁUNE s. f. pl. (Transilv. și Bucov.) Toane, capricii. *Pre parintele cel bătrân lu cuprinseră de nou launele lui cele triste și nu răspundea nimic la cuvintele cele de mângâiere.* F (1869), 219/2. *De-i pruncul... în launе bune... cearcă singur să zică.* MARIAN, NA. 343, cf. TDRG, DA II_2, 119.

– Din germ. **Launе**.

LÁUR¹ s. m. (Atestat prima dată în 1443, cf. MIHĂILĂ, D.) **1.** (Și în sintagma *laur porcesc*) Plantă ierboasă perenă, cu miros pătrunzător și neplăcut, cu tulpina înaltă, goală în interior, cu flori mici, albe și solitare, ale cărei frunze inegal dințate și ale cărei semințe, mici și negre, aflate în fructul sub formă de capsulă țepoasă, sunt folosite în medicină datorită conținutului de substanțe alcaloide cu proprietăți calmante, narcotice și antispasmodice; ciumăfaie, (regional) mălaci, bolândariță, iarba-dracului (*Datura stramonium*). Cf. COTEANU, PL. 16, KLEIN, D., 230. *Dăm oaei flori de laură bine pisate în oțet și sare.* CALENDARIU (1814), 188/33, cf. LB. *Băutura lui până în 50 dramuri taie*

otrăvitoarea lucrare a ameţitoarelor otrăvi, precum este afionul, cucuta..., laurul. EPISCUPESCU, PRACTICA, 502/15. *Sunt nişte copăcei cari, în loc să aducă vătămare unor plantaţii, le adăpostesc şi le apără; astfel s-a băgat de seamă că subt mesteceni şi laurii porceşti... cresc mai bine junii stejari.* BREZOIANU, A. 315/4, cf. ISER, POLIZU, LM, PONTBRIANT, D., HEM II, 1790, BARONZI, L. 136, CIHAC, I, 141. *Laurul porcesc creşte în locuri murdare, neîngrijite.* ODOBESCU, ap. TDRG. *Păcurarii din unele părţi ale Transilvaniei,... cu două zile înainte de Sân-Georgiu, punându-şi cununi în cap, încep a stropi pământul cu ramuri de laur muiat în aiasmă.* MARIAN, S. R. III, 228, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 344, DAME, T. 36, GRECESCU, FL. 423, N. LEON, MED., 45, ALEXI, W. *Se iau câteva seminţe de laur, se pisează, se pun într-o lingură cu apă şi se dă bolnavului de friguri să bea.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 75, BIANU, D. S., TDRG, CDDE, PĂCALĂ, M. R. 17, DR. V, 762, IVELA, D. M., PANŢU, PL. 149, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Laurul sau ciumafaia... e una din cele mai otrăvitoare plante, mai otrăvitoare chiar decât mătrăguna.* SIMIONESCU, FL. 202, cf. DA II_2, 119. *Zârna, laurul... sunt leacuri primejdioase.* VOICULESCU, L. 5, cf. BUJOREANU, B. L. 381. *Amigdalina... se găseşte în sâmburii de cireşe, piersice, caise etc. precum şi în frunzele de laur.* ENC. AGR. I, 221, cf. SCRIBAN, D., GIUGLEA, U. 43. *Pe solurile bogate în azot, plante caracteristice sunt: ştirul..., laurul.* AGROTEHNICA, I, 402, BORZA, D. 57, 250, FLORA R. P. R. VII, 381, DER. [Atropina este un] *alcaloid descoperit în frunzele, seminţele şi rădăcinile de mătrăgună, laur şi măselariţă.* ABC SĂN. 56, cf. L. ROM. 1967, 258. *Mac pentru uitatul viselor... Muştar pentru uitat somnul, laur pentru uitat mâinile şi picioarele şi faţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 104, 8/1, cf. DEX, H I 6, II 116, 130, 142, III 66, IV 83, 144, V 38, VII 182, 480, IX 264, XII 21, 170, PĂSCULESCU, L. P. *Înnebunesc şi cei ce mănâncă seminţe de nebunealã sau laur.* PAMFILE, B. 50, cf. IORDAN, L. M. 197, ZANNE, P. I, 202. ✧ Expr. **A mânca laur(i)** = a fi nebun, a aiura. *Da ce! am mâncat laur ca să mă ostenesc eu cu tine.* ISPIRESCU, L. 349, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. I, 202. (Cu parafrazarea expresiei) *Voi să zdrobesc idra reacţiunii în calitatea mea de democrat. Până să ni-i pună pe cap – i-am mâncat laurii!* CARAGIALE, O. VII, 102. ✧ (Cu sens neprecizat; în ghicitori) *Cimiligă laură, Ţuşti în gaură* (Şoarecele). GOROVEI, C. 365. *Ulcicuţă laură, Ţuşti în gaură* (Şoarecele). PASCU, C. 24.

2. (Prin sudul Munt.) Alior (*Euphorbia cyparissias*). BORZA, D. 66.

– Pl.: *lauri.* – Şi: (învechit şi popular) **láură** (pl. *laure*) s. f., (învechit) **láure** (COTEANU, PL. 16, KLEIN, D. 230, LB, ISER, DR. IV, 762), **láor** (COTEANU, PL. 16, TDRG), **láore** (POLIZU, TDRG) s. m.

– Lat. **laurus**.

LÁUR² s. m. **1.** Arbust mediteranean din familia lauraceelor cu tulpina înaltă, ale cărui frunze persistente, tari, lucioase, aromate, cu marginea uşor ondulată, sunt folosite ca mirodenii şi din al cărui fruct în formă de bacă mică, ovală, de culoare neagră albăstruie, se extrag uleiuri utilizate în industria farmaceutică, d a f i n (*Laurus nobilis*); p. r e s t r. (mai ales la pl.; şi în sintagmele *cunună* sau *coroană de laur(i)* ramură (împletită) de laur² (**1**) (ca simbol al victoriei). *Înturnându-se în Roma ca un biruitoriu al dachilor şi al nemţilor laură (cunună de vitejie) au purtat.* ŞINCAI, HR. I, 2/24. *Fiica generalului Nichita i-a înfăţişat* [mareşalului] *o cunună de lauri (dafini).* CR (1829), 27²/27. *Apolo se închipuieşte ca un june... ţinând în mâna dreaptă arcu şi săgeţi, iară în stânga cetăra şi lira, încoronat cu laură, pentru că acest arbure era lui sfinţit.* BOJINCĂ, A. I, 119/11, cf. I. GOLESCU, C. STAMATI, D. *Laurele... (Laurus nobilis) creşte pe loc slobod sau pe lângă ziduri.* BREZOIANU, A. 437/26. *Caesar... merită la asaltul cetăţii prima sa decoraţiune militară, o cunună de lauri.* TEULESCU, C. 28/11. *Zidurile de la uliţă... erau înălţate printr-un gard viu... format din copăcei ghimpoşi, mărăcini de tot neamul şi glădici, printre cari se ridicau ceva mai sus lauri, oleandri şi myrth.* GHICA, S. 534. *Lumea alerga... să vadă carăle încărcate cu sute de coroane de lauri şi flori, urmate de dricul poleit.* id. ib. 654. *Altă femeie care luptă pentru izbânda ideilor noi este soţia colonelului Pleşoianu, Efinia care scria generalului Magheru trimiţându-i o cunună de lauri.* XENOPOL, I. R. XII, 72, cf. BARONZI, I. L. I, 203. *Ea îşi pune flori de laur, Cere cupa sa de aur Apoi cânt-armonios.* ALECSANDRI, POEZII, 107, cf. COSTINESCU. *Din insule bogate cu mari grădini de laur, Lebede argintoase aripele-ntinzând Veneau sfâşiind apa la luntrea lui de aur.* EMINESCU, O. IV, 169. *Văz't-aţi numai ieri şi alantăieri la paradie cum au fost cununate* [la festivitate] *cu lauri... disţiplina aceea şi aplicăţiunea... pe carea au arătat-o şcolerii aceia.* CARAGIALE, O. I, 107. *Drept recunoştinţă pentru strălucitul succes... a căpătat de la publicul român o cunună de frunzi de laur.* SBIERA, F. S. 193, cf. DR. V, 559, ŞĂINEANU, D. U. *La romani... la anul nou se trimeteau amicilor şi cunoscuţilor ramuri de laur şi daruri, ca semn ca anul nou să le aducă multă dulceaţă cu sine.* IZV. XI, 44. *Voi doar... Să-mi torni în suflet infinitul unui pahar de hidromel, În păr să-mi împleteşti cununa de laur verde.* MINULESCU, V. 50. *Ramurile din pomul noroculuí..., laurul şi măslinul giucau un rol însemnat în viaţa religioasă a Romei.* IZV. XIII, 15, cf. PANŢU, PL. 149. *Frunzuliţă ram de laur, Ană, umbra mea de aur – Drum pe jos şi drum pe sus Din apusuri te-am adus.* BLAGA, POEZII, 194, cf. BORZA, D. 97, 250. *În centrul Europei s-au găsit: ferigi, laur.* GEOLOGIA, 94. *Eram condamnaţi la o vegetare în care doar slaba aromă a laurilor uscaţi din cununile bătrânilor, mai aruncau o înviorare.* PERPESSICIUS, M. I, 13. *Pe litoralul mediteranean vegetaţia lemnoasă formează... păduri* [de]... *stejari, lauri şi alţi arbori şi arbuşti totdeauna verzi.* CHIRIŢĂ, P. 650, cf. M. D. ENC. *În golful Smirnei, grenadul, mirtul, olivierul şi laurul se concurează în parfumuri.* SIMION, D. P. 165, DEX. (F i g.) *Tu, Moldavio mănoasă, ce pre mine ai născut, Adăpost dă giunei muze care ist vers a ţesut; Pe-nverzit şi tânăr laur, ce din ţărnă-acum răsare, Cu puternic scut să-l aperi.* ASACHI, S. L. 48. *Atâţia scriitori mari, notorii... rămân an de an fără cea mai râvnită coroană de lauri a vremii noastre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1981, nr. 47, 21/1. ✦ Ornament, podoabă în formă de laur² (**1**). [Statuia are]

mâna cea stângă... pe inimă, iar în cea dreaptă ține o coroană de laure. FILIMON, O. II, 145. *Se înălța în cunună de laur bustul de marmură al martirului.* EMINESCU, S. P. 205. *În săpăturile făcute în portul dobrogean... s-au găsit pietre mari de arhitectură ornate cu capete de bou, încunjurate de lauri.* N. A. BOGDAN, C. M. 19. *Statuia lui Matei Corvinul... privea departe peste acoperișuri, semeț, cu lauri pe frunte.* VLASIU, D. 407. ✦ Fig. Glorie, victorie, izbândă, succes; premiu, recunoaștere; laudă, glorificare. *Aste ierburi sălbatici ce în pustiuri cresc, La inima gemândă sunt laure ce crește, Deșteaptă bărbăția.* HELIADE, O. I, 182. *Dumnezeii tăi ce bine sau ce folos ți-au făcut? Pre lâng-ale lor altare ce laure vezi crescând?* id. ib. 422. *Eroi... serbează triumfuri pompoase, armiile... să încunună cu laure sângeroase.* MARCOVICI, D. 255/18. *Iedera răpește al laurei răsad – Dar sângeratu circus de gladiatori stă... în ruină!* C. A. ROSETTI, C. 131/8. *Părinții noștri credincioși, sublimi, îngenunchiau pe câmpul bătăliilor, cerând de la Dumnezeul armatelor laurii biruinții sau cununa martirilor.* BĂLCESCU, ap. VIANU, A. P. 30. *Peana ne e spata noastră, cu asta voim a ne lupta ca demni luptași ai dreptății, pre această palestră ce și celui învecut aduce coruna de laur imortale* (a. 1848). PLR I, 110. *Primește, române, laurea cea atât de mult meritată* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 9. *Laurele închinate acestui mare autor, din scrierile căruia mă ocup a traduce, sunt infinite.* ARISTIA, PLUT. [XIX_2/21]. *Egipetul își va revede pe prințul său acoperit de laure.* CALENDAR (1859), 21. *Eu mărturisesc că laurii acestui general nu mi-au turburat niciodată somnul.* GHICA, S. 458. *Prin arcuri de triumfe, cu laure-înfrumusețate, Cu semne de victorii Ardealul te-a cuprins.* MUREȘANU, P. 75/4. *Laurile pentru mine Nu au loc, nici le doresc.* SION, POEZII, 102/6. *Această artistă... prin buna interpretare a muzicii lui Verdi își mai adăoga o laură la coroana sa de artistă.* FILIMON, O. II, 301. *Ai mai privit aice pe Mircea cel Bătrân Sub un nămol de lauri culcat pe-un pat de fân.* ALECSANDRI, POEZII, 327. *O sumă de tineri se molipsesc de epidemia literară, își părăsesc studiile regulate și se încântă cu laurele eftine ale publicității de o zi.* MAIORESCU, CR. I, 314. *Nu cumva încurajarea lor să producă în juna generație... falsa credință că roadele se pot dobândi fără muncă și laurele fără merit.* id. ib. II, 104. *Avem a vorbi despre o familie unde patru generațiuni de poeți își trecură una altia cununa de lauri și de mirți.* ODOBESCU, S. I, 251. *Văcărescule!... îți aducem laure ca părintelui Gramaticei române.* id. ib. 306. *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier, A credinții biruință căta orice cavaler.* EMINESCU, O. I, 147. *Au încoronat totdeauna pe acest artist cu laurii aplauzelor.* id. ib. IX, 118. *Ei fac ploaie și vreme bună, ei tarifează prețurile succeselor și decernă laurii... în literatură.* CARAGIALE, O. IV, 33. *Iată-i cum te festivează... Ce de lauri aduc frumoasei d-tale înfățișări de bronz, ridicată spre veșnica d-tale pomenire.* id. ib. V, 455. *Atâta mi-l lăudarăți pe răsfățatul Nestor, că el crede de prisos să-și mai dea vreo ostenală pentru a ne cuceri, pentru a merita cununa de lauri pe care i-o întindeți de-a gata.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 483. *Mai mulți poeți îi dedica poeme de laudă, și marchizul își face plăcerea a-i încununa cu lauri.* XENOPOL, I. R. V, 63. *Numeroasele fapte de o adevărată iubire de oameni sunt laurii cei mai frumoși.* SBIERA, F. S. 238. *Singur, neinfluențat de nimeni, a străbătut drumul vieții care i-a părut aspru... dar care-n realitate a fost numai lauri, laudă și admirație.* SĂM. IV, 191. *Mânat de singura patimă a cuceririi pentru știință, acela căruia nu-i trebuie în știință lauri noi a pornit cu un curaj de viking spre ghețele polului pentru a găsi sau a muri.* IORGA, P. A. II, 68. [Se face] *celebrarea împăcărilor definitive, a păcii viitorului fără margini, cu arme numai pentru cei „trufași", cu laurul iubirii pentru supuși.* id. ib. 160. *Rezultatul unei lucrări, pe care bunul Miron... mi-a notat-o cu trei, – cel dintâi spin... în laurii mei școlărești.* LOVINESCU, M. 27. *Ca să dea o formă tangibilă laurului său... își consacră... numărul talentelor.* id. ib. 504. *Marele Iancu Petrescu, suveranul talentului, se ivea anevoios printre laurii lui... Cesar Ionescu.* KLOPȘTOCK, F. 101. *Zideau alți îngeri raiul, îl încingeau cu lauri.* VOICULESCU, POEZII, I, 202. *Dacă pieri, iubire neatinsă, La ce bun fruntea mea de lauri prinsă.* PILLAT, P. 261. *Actorii își strâng deci laurii și recuzita și o pornesc la drum prin Moldova.* CĂLINESCU, E. 85. *Celui care lupta neînfricat... Gloria îi dă laurul ei divin.* id. I, 332. *Tâmplele* [prozatorului]*... au fost încoronate... cu laurii prăfuiți ai războiului.* PERPESSICIUS, M. I, 89. *Apoi comenzi vin nencetat Și lauri mulți l-au consacrat.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 97, cf. M. D. ENC., DEX². ✧ Expr. **A culege** (sau **a aduna**) **(cununi de) lauri** = a obține aprecieri, laude, succese, glorie. *Laurile (dafni) ce au adunat tinerii francezi în pământul Greciii pentru slobozenia lui, vor fi nemuritoare.* CR (1829), 38²/29. *Cununile de lauri ce-n răsboaie-am adunat, Moldovanul cel obraznic în picioare le-au călcat.* NEGRUZZI, S. I, 116. *Pe când aripa dreaptă culegea laurii..., aripa stângă comandată de Murat și Lannes se angajase într-un combatiment sângeros.* FILIMON, O. II, 104. *Vizită Roma în care culese cele mai frumoase laure pentru coroana sa artistică, prin concertele publice și particulare.* id. ib. 325. *Infanteria culegând lauri prin o furioasă escaladare a Brăilei.* HASDEU, I. V. 121. *Ronsard... Din al Parnasului boschet Vroia noi lauri a culege.* ALECSANDRI, POEZII, 555, cf. COSTINESCU. *La bal femeile, chiar cele mai cinstite, vin ca să culeagă lauri pentru frumusețea lor.* CONTEMPORANUL, III, 218. *E ocupat. Lucrează. Expune* [tablouri]. *Culege lauri.* STANCU, R. A. I, 257, cf. M. D. ENC., DEX. (Calc. după fr. se reposer, s'endormir, sur ses lauriers) **A se culca** (sau **a dormi, a adormi, a se odihni) pe lauri** ori **pe laurii săi** = a se mulțumi cu succesele obținute (încetându-și activitatea). *Dacă... am tras cu drept cuvânt oarecare simpatii și oarecare stimă din partea străinilor, nu e cuvânt ca să adormim pe laure atât de mici* (a. 1860). PLR I, 179. *Revoluția grecească... doarme pe lauri străini.* EMINESCU, S. P. 128. *Făcuserăm... o falangă care a lovit rău pe mulți din cei cari crezuseră că le-a venit timpul să se odihnească pe laurii câștigați altădată.* PETICĂ, O. 321 *Această atitudine a noastră l-a făcut să nu adoarmă niciodată pe laurii câștigați.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 346. *Acum te felicit și îți spun: băiete, nu te culca pe lauri.* H. LOVINESCU, T. 11. cf. M. D. ENC., DEX². (Cu parafrazarea expresiei) *Satisfăcut la*

moment... [copilul] *s-a culcat... şi doarme pe laurii lui.* CARAGIALE, O. VII, 260. *N-ar putea dormi numai cu două flori de laur la cununa d-sale.* COCEA, S. II, 299. **A încununa** (pe cineva) **cu lauri** = a lăuda (foarte tare). *A-l încununa cu lauri ori a-l contesta sunt... două porniri complementare.* G. CRIGURCU, C. R. 30. (Învechit) **A împleti lauri** = a glorifica. *Eu cânt în miezul nopţii a voastre biruinţe; Eu pe mormântul vostru laure împletesc; Izbânzi, fapte viteze... l-ai voştri fii vestesc.* HELIADE, O. I, 180. *Vei trăi, seniore şi... vei servi* [patria]*; vei face a triumfa armele noastre şi pentru a doua oară îţi vom împleti lauri.* LĂZĂRESCU, S. 55/6. (Cu parafrazarea expresiei) *A lumei arte toate i-aduceau a lor tributuri, Împletind ghirlănzi de laur pentru alba fruntea ei... Era cea mai căutată din a teatrului femei.* CONTEMPORANUL, I, 194.

2. Arbust din familia aquifoliaceelor cu frunze persistente, lucioase, spinos dinţate, cu flori mici, albe, mirositoare, grupate în inflorescenţe scurte şi cu fructe roşii, care creşte mai ales pe ţărmurile Oceanului Atlantic, fiind aclimatizat în ţara noastră ca plantă decorativă (*Ilex aquifolium*). Cf. BORZA, D. 89, 250, FLORA R. P. R. VI, 257, PRODAN – BUIA, F. I. 344, M. D. ENC., DEX².

– Pl.: *lauri.* – Şi: (învechit) **láură** (pl. *laure*) s. f., **láure** s. m.

– Din lat. **laurus**, it. **lauro**.

LÁUR³ s. m. (Mai ales la sg.; în descântece; de obicei în corelaţie cu „balaur"; cu sens neprecizat, probabil) Balaur. Cf. HEM III, 2 968, IORDAN, STIL. 19, L. ROM. 1958, nr. 5, 21, DA II_2, 119. *Pe fundul ei trăieşte Şerpe laur-bălaur.* POMPILIU, B. 57. *Au căzdut un şerpe rău Ş-au intrat în sânul meu, Şerpe laur, bălaur, Cu coarnele de aur.* CONV. LIT. IV, 119. *Brâne, brânişoru meu, Fă-te şerpe lauru, Şerpe balauru Cu solzii de auru.* TEODORESCU, P. P. 377. *Eu, focule, te-nvălesc, Te-nvălesc, te potolesc. Dar tu mi te dezvăleşte Şi mi te despotoleşte, Şi te fă laur, bălaur, Cu aripi şi solzi de aur, Cu nouăzeci şi nouă de capuri.* MARIAN, V. 12. *Laur-balaur, Cu solzî di aur.* ŞEZ. IV, 196. *Să ti faci laur-balaur..., Cu 99 di ghiarî râcâitoarî.* ib. VI, 92. *Ci să te faci laur-balaur.* PĂSCULESCU, L. P. 136. (Fig.) *Descolăcit din neguri se-nalţă-un şarpe laur.* VOICULESCU, POEZII, I, 144. ✦ (Prin sudul Munt.; în forma *laură*) Epitet depreciativ pentru un om leneş şi nepăsător sau un om urât. *Eşti o laură de om.* COMAN, GL. 47.

– Pl.: *lauri.* – Şi: (regional) **láură** (pl. *laure*) s. f.

– Cf. laur¹, balaur.

LAUR⁴ s. m. v. **lăor**.

LÁUR⁵ s. m. **graur**.

LAURACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate dialipetale, care cuprinde arbori şi arbuşti din regiunile tropicale şi mediteraneene, cu frunze persistente, bogate în uleiuri eterice, având flori mici dispuse în inflorescenţe, ale căror frunze şi fructe sunt folosite în medicină sau ca mirodenii; (şi sg.) plantă din această familie. Cf. M. D. ENC., DN³, NDN.

– Pl.: *lauracee.*

– Din fr. **lauracées**. Cf. it. lauracee.

LÁURĂ¹ s. f. v. **laur¹**.

LÁURĂ² s. f. v. **laur²**.

LÁURĂ³ s. f. v. **laur³**.

LÁURE¹ s. m. v. **laur¹**.

LÁURE² s. m. v. **laur²**.

LAUREÁ vb. I. **1.** Tranz. A acorda un înalt premiu pentru merite deosebite; a încununa cu lauri² (**1**), a acoperi de glorie. Cf. IORDAN, L. R. A. 236. *Nu trecem cu vederea... presa newyorkeză după care cea mai de seamă distincţie europeană a laureat pe un detractor al Americii.* PERPESSICIUS, M. III, 364, cf. DN³, L. ROM. 1980, 500, NDN.

2. Tranz. şi refl. (Livresc) A trece examenul de doctorat (în unele universităţi occidentale). Cf. DN³, NDN.

– Pronunţat: *la-u-re-a.* – Prez. ind.: *laurez.*

– Derivat regresiv de la **laureat**.

LAUREÁT, -Ă s. m. şi f., adj. (Adesesa însoţit de un determinant care desemnează felul sau numele distincţiei acordate) (Persoană, colectiv etc.) care a obţinut un premiu, un trofeu etc. acordat (ca recunoaştere oficială) (de către un juriu) pentru merite remarcabile în diverse domenii de activitate; încununat(ă) cu lauri²(**1**); premiat(ă). *Videm mai întâi premiile şi apoi pe loreaţi.* I. IONESCU, V. 30/21, cf. STAMATI, D. *Fac gloria acelei facultăţi laureaţi cari sânt înscrişi cu multe laude în condicele facultăţilor din străinătate.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 45, cf. PONTBRIANT. *Numerul punturilor obţinute de cei laureaţi în ştiinţe în universităţile anglese e adesea de 30 de ori superior numerului căpătat de către ultimii candidaţi încununaţi.* HASDEU, I. C. II, 5, cf. COSTINESCU. *Ne va răpi îndată acum auzul mult preţuitul nostru poet şi confrate, laureatul cântăreţ al gintei latine.* ODOBESCU, S. II, 500, cf. DDRF. *Iosif e pentru noi ceea ce a fost pentru englezi acel... poet laureat.* SĂM. IV, 842, cf. ALEXI, W., IVELA, D. M., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 119, SCRIBAN, D. *Comisia poate fi sigură că a aruncat o umbră de îndoială şi asupra ei înseşi şi asupra laureatei.* PERPESSICIUS, M.I, 21. *Caius Argeşanu, poetul laureat al Academiei Române.* id. ib. 405, cf. DL. *O postfaţă semnată de Ramon y Cajal, celebru neurolog spaniol, laureat al Premiului Nobel.* ABC SĂN. 234. *Profesorul Per Cleve...a prezidat mulţi ani comisia de alegere a laureaţilor premiului Nobel pentru chimie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 32/1. *Duminică 25 iulie va avea loc concertul de gală al laureaţilor.* CONTEMP. 1971, nr. 1289, 6/7. *Laureaţii jocurilor mondiale trebuie să fie membri cu prestigiu.* CINEMA, 1972, nr. 3, 43/3. *Proaspătul laureat începe să publice versuri şi articole.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 199, cf. M. D. ENC. *E vedetă internaţională, laureată cu Oscar.* CINEMA, 1973, nr. 3, 24, cf. DEX. *Laureatul este consilierul... selecţionatei Tamisei.* RL 1978, nr. 10 335. *Alexandru Cristea e laureat al Festivalului naţional „Cântarea României".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 18/1. *O*

notă comună acestei serii de critici literare este interesul pe care l-au arătat față de Arghezi..., publicând câte o monografie despre poetul laureat. ib. nr. 13, 7/1, cf. L. ROM. 1980, 500. *Este laureat al premiului „Gottfried von Herder" pentru literatură.* MS. 1988, nr. 1, 41, cf. DEX^2. *Premiul Kleist va fi înmânat laureatei la 19 iunie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 22/5, cf. NDN. ✧ (Ca termen de comparație) *Unul singur își știrbea dantesca înfățișare de laureat, prin niște ochelari de profesoraș agățați cu ciupitură.* VINEA, L. I, 340.

– Pl. *laureați, -te.* – Și: (învechit) **loreát, -ă** s. m. și f.

– Din fr. **lauréat**, lat. **laureatus**.

LAURÉNTIC, -Ă adj. (Rar) (Format) din lauri (**2**). *Latinus...* [este] *flul lui Faun și-al nimfei din crâng laurentic.* COȘBUC, AE. 132.

– Pl.: *laurentici, -e.*

– Din lat.

LAURENȚIÁN, -Ă adj. (Geol.; în sintagmele) *Sistem laurențian* sau *cutare laurențiană* = încrețire a scoarței terestre din precambrian (**2**) care a avut loc în America de Nord. *Au luat naștere două mari sisteme de munți: sistemul laurențian și sistemul huronian.* GEOLOGIA, 60, cf. DN^3, NDN.

– Pronunțat: *-ți-an.* – Pl.: *laurențieni, -e.*

– Cf. germ. l a u r e n t i s c h .

LAURÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LAURÚȘCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LAUȘRIT subst. (Prin Maram.) Pas alergător. *Săracu de cătana, Când aude trâmbița, Pune lingura pe blid Și o ia la laușrit.* BÎRLEA, L. P. M. II, 274.

– Accentul necunoscut.

– Din germ. **Laufschritt**.

LAÚTĂ s. f. v. **lăută**.

LAVÁBIL, -Ă adj. (Despre țesături, materiale etc.) Care poate fi spălat fără a-și pierde calitățile. *Prezența mea o încurcă, marele său devotament fiind covorul și celelalte părți lavabile.* CĂLINESCU, C. O. 437. *Lavabil (nu spălabil).* GRAUR, F. L. 150. *Mătase lavabilă.* DL, cf. DN^2, L. ROM. 1959, nr. 5, 59, M. D. ENC., DEX^2. ▭ *Tapet lavabil.*

– Pl.: *lavabili, -e.*

– Din fr. **lavable**.

LAVABÓ s. n. v. **lavabou**.

LAVABÓU s. n. (Astăzi, rar) Mobilă de toaletă pe care se află ligheanul și celelalte obiecte necesare pentru spălat, l a v o a r (v. c h i u v e t ă); p. e x t. încăpere utilată cu una sau mai multe chiuvete (și cu alte instrumente sanitare), servind ca spălător comun (în cazărmi, internate etc.), (s a l ă d e) b a i e . *Cine ar fi crezut că în saloanele cu perdele grele și oglinzi... se vor așterne în câteva zeci de ani... paturile de fier și lavabourile de tinichea ale unui internat pentru copiii țăranilor.* IORGA, P. A. I, 21. *Pătrunseră într-una din chilii. Un pat curat, o oglindă în perete, un lavabo alb, dulap, un cufăr.* VOICULESCU, P. II, 228. *Cazanele cu apă scot aburi și sergentul major Anton grămădește „toată lumea" în lavabou.* SADOVEANU, O. II, 462, cf. SCRIBAN, D. *Lavaboul era lamentabil. Îl găsise... aruncat în magazie și-l vopsise în alb.* CĂLINESCU, O. III, 176. *Trebuia să fii cu ochii pe ceas..., să fugi înainte și s-o ții* [lista de mâncare] *sub nasul șefului de lavabou.* PAS, Z. I, 269. *Lângă el, aplecat deasupra unui lavabou uriaș, Androne, livid și asudat, icnește amarnic.* VINEA, L. I, 422, cf. SCL 1957, 462, M. D. ENC., L. ROM. 1977, 135, DN^3, DEX^2.

– Pl.: *lavabouri.* – Și: **lavabó** s. n.

– Din fr. **lavabo**.

LAVÁGIU s. n. v. **lavaj**.

LAVÁJ s. n. **1.** (Min.) Eliminare, prin spălare, a sterilului din minereul brut. *Mineraiul, după ce s-a scos din pământ, se spală bine în mai multe rânduri cu apă, ca să se curețe de pământ sau de nisipul ce este lipit de dânsul; această operație se numește lavagiu.* BARASCH, I. N. 30/20.

2. Spălare (**1**), spălătură (**1**). Cf. COSTINESCU, DN^3, NDN.

– Pl.: *lavajuri.* – Și: (învechit) **lavágiu** s. n.

– Din fr. **lavage**.

LAVALIÉRĂ s. f. **1.** Cravată lată în formă de fundă ale cărei capete scurte se lasă libere, care se purta mai ales la începutul secolului trecut (în lumea artiștilor). *O lavalieră în „crépe de Chine", ca un fluture de doliu, îi flutura veșnic pe piept.* ANGHEL, PR. 143, cf. DA II$_2$, 120. *Râvna de originalitate e primul snobism deformant, permanent în toate manifestările proaspeților studenți, începând cu lavaliera... sau cu monoclul.* TEODOREANU, M. II, 525. *Scoase din buzunar o oglindă, își potrivi bufanții lavalierei, își netezi frizura.* REBREANU, I. 63. *Există, fără îndoială și astăzi, mai ales în provincie, poeți cu păr lung și lavalieră, unghii negre și ghete scâlciate.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 258. *Îl părăsi, apropiindu-se de un domn cu ochelari... și cu lavalieră neagră care-i dădea aer de artist.* C. PETRESCU, Î. II, 104. *La plecare, considerând cu un ochi înduioșat lavaliera mea trențuită, mi-a dat o cravată de-a lui.* I. BOTEZ, B. 41. *Desigur că aveau plete și lavalieră; așa era moda poeților epocii.* SADOVEANU, O. XVI, 504. *Mitocanul, poartă lavalieră.* ARGHEZI, S. XV, 98. *Îmbrăcat corect și cu o voită notă retrogradă, arbora o mică lavalieră, ca o concesie făcută boemei.* CĂLINESCU, S. 354. *„Șuetele" de la Capșa se încheiau aproape invariabil cu o invitație a lui „boier" Dinu, care-și mângâia lavaliera.* CAMIL PETRESCU, N. 62. *Purta lavalieră și o pălărie cu margini mari.* STANCU, R. A. II, 17. *Prinseseși ticurile redactorilor și reporterilor care purtau pălării cu boruri mari, lavaliere și baston.* PAS, Z. I, 285. *Dintr-un colț al gurii i se prelungea o șuviță de bale, până pe grumazul umflat ca punga deasupra lavalierei negre.* CAMILAR, N. II, 186. [Erau] *doi anacronici, mai precis doi medievali, în ciuda deghizamentului lor semiartistic – pălărie largă și lavalieră.* VINEA, L. I, 407, cf. DL, SCL 1960, nr. II, 236.

Pe strada Lăpuşneanu l-am văzut... pe Mihai Sadoveanu: înalt, voinic, roşu la faţă, cu pălărie neagră cu boruri largi, cu lavalieră. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 94, 6/1, cf. DN, M. D. ENC., DEX, NDN. *Ţinuta de artist, bereta şi lavaliera cu care cutează a păşi în mediul universitar.* GRIGURCU, C. R. 83. (F i g.) *La anumite ceasuri, sombrere, macferlane şi lavaliere, neisprăvite manuscrise şi definitive poeme... trec pragul veneratului templu.* ANGHEL, PR. 30. *În sufletul şi mintea mea învrăjbită... nu mai tremura decât talentul, iluzia şi lavaliera.* KLOPŞTOCK, F. 105.

2. Microfon de dimensiuni reduse, cu formă specială, purtat de obicei la rever de persoanele care participă la o emisiune (radiodifuzată sau televizată). Cf. NDN, MDN.

– Pl.: *lavaliere.*

– Din fr. **lavallière.**

LAVÁNDĂ s. f. **1.** Levănţică (*Lavandula augustifolia*). *Jaia, levendula, minta... dinpreună cu şafranul numai spre diresul ferturilor se sporesc în grădini.* ŞINCAI, în ŞA I, 661. *Cu nevoinţă să face de lavendula trăiaşte patruzăci de ani.* I. PAŞCA, M. 9/1, cf. LB. *Floare de livant.* PISCUPESCU, O. 295, I. GOLESCU, C., VALIAN,V., POEN.-AAR.-HILL, V. II, 92[1]/12, I. VĂCĂRESCU, B. 216. *Ajunse la un câmp... tot cu flori frumoase şi mirosea... ca livantul.* ALEXANDRIA, 105. *Cimbrul... bălsămează deşerturile şeţurilor, levanta... bălsămează deşerturile munţilor.* BREZOIANU, A. 115/10. *Presară praf de cuişoare,... de flori de levandă sau de cimbru.* id. ib. 603/13, cf. ISER, STAMATI, v. 487[1]/15, BARASCH, I. N. 176, POLIZU. *Iată zambile..., lavantu, lacrimioare.* NEGRUZZI, S. I, 97, cf. PONTBRIANT, D., HEM, 898, BARONZI, L. 136, FLOLLO, v. 304, COSTINESCU, CIHAC, II, 174, CONV. LIT. XXIII, 503, 569, 1052, DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, BRANDZA, FL. 406, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. 418, TDRG, DR. I, 362, RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL., CADE. *Iei două băi pe zi, una dimineaţa, una seara, într-o infuziune de levandă.* SEBASTIAN, T. 356. *Ar fi văzut că aşternutu-i de olandă şi că spălătoreasa-i vrednică şi că-n dulapul rufelor mai e sulfină şi lavandă.* TEODOREANU, M. I, 28, cf. BUJOREANU, B. L. 382, SCRIBAN, D. *Lavanda* [aduse] *sucul ei de zilnică întinerire.* ARGHEZI, C. J. 100. *Peste câmp cu miros de lavandă O ţine în zbor, aşteptată, De-a dreptul din soare venind, Muma, muma – săgeată.* BLAGA, POEZII, 387. *Un vârtej de roze, de violete, de origan, de lavandă şi verbine.* VINEA, L.I, 74, cf. DL, DM, BORZA, D. 97, 251, CIORĂNESCU, D. ET., 4 803, ALIL XVI, 186, DEX[2]. *Bine dispusă..., în capotul ei de mătase culoarea lavandei..., ştia bine.* ŢOIU, Î. 293. *Din lucruri se desprind arome vechi... şi lavandă ofilită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 6/2, cf. DSR, L. ROM. 1987, 51. *Păturit ţine răvaşul cu mireasmă de lavandă.* CĂRTĂRESCU, L. 75. *Mirosul de lavandă se răspândise în toată casa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 13/2, cf. NDN, H VI, 103, VII, 7, X, 534, XVI, 207, 287, XVIII, 41. *Ie-ţi soruţă ziua bună De la-un şâr de levendură.* FL. A. 46. ✧ F i g. *Ferestra sufletului zăvorâtă bine Se deschisesese-n vânt... Cântecul tău a umplut clădirea toată, Sertarele, cutiile, covoarele, Ca o lavandă sonoră.* ARGHEZI, VERS. 34. ✦ (Învechit; în sintagma) *Lavantă sălbatică* = iarbă urdinătoare, v. i a r b ă . Cf. I. GOLESCU, C., DA II$_2$, 172.

2. (Şi în sintagmele *apă de lavandă*, rar, *parfum de lavandă*) Parfum extras din florile de levănţică. [Comandă] *rom, şampanie..., lavantă dă tot felul* (a. 1811). IORGA, S. D. VIII, 51. *Nu-ţi voi vorbi... de cochetele... care amiroasă a livant şi poartă gulere cu falduri când au gât slab.* KOGĂLNICEANU, O. I, 39. *Cine purta astă hârdală? Ia tot meşteşugul ţâgânesc, ciocănitura care te asurzea, cărbuni, foc, fum în mijlocul mirosului ce nu era de levantă.* ASACHI, S. L. II, 298. *Apă de levant.* STAMATI, v. 487[1]/17, PONTBRIANT, D., LM. *Vine un ras, ori un tuns 25 de santimuri, cu pudră, unt de migdale, livantă.* CARAGIALE, O. VI, 176. *Parfumurile erau foarte scumpe şi Horaţiu... îi propune vin în schimbul unui mic onix cu levantă.* OLLĂNESCU, H. O. 321, cf. ALEXI, W., TDRG. *Grigore Panţâru s-a prezentat, ferchezuit la „Frizeria modernă", mirosind a apă de lavandă.* C. PETRESCU, O. P. II, 119, cf. SCRIBAN, D. *Picioarele lui au miros de lavandă.* ARGHEZI, S. XXXIV, 114. *Gigi... miroase a parfum de lavandă fină cu o nuanţă de ambră.* CĂLINESCU, S. 94. *Monseniorul..., cu o modestie mironosită, îşi scuturâ sutanele ridicându-le deasupra pantofilor şi răspândind în juru-i o puternică mireasmă de lavandă.* id. ib. 429. *Filip duhneşte şi îmbălsămează a paciuli, apă de păr şi lavandă.* VINEA, L. 59, cf. CONTRIBUŢII, I, 80, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Mama... lua de obicei lavandă foarte ieftină, care se vindea în sticle în formă de maşinuţe.* CĂRTĂRESCU, N. 190, cf. NDN. ✦ (Învechit; şi în sintagma *spirt de lavandă*) Preparat farmaceutic obţinut din spirt[1] **(1 b)** în care s-au macerat flori de lavandă. *Când cineva simte oasele sale neputincioase, trebuie să ia pe dinăuntru... spirt de mir (smirnă)..., lemn sânt (gvaic)..., levant (lavandă)..., să se ungă cu oloiuri mirositoare (miruri).* CORNEA, E. I, 5/25. *La artrit foloseşte spirtul de levand.* id. ib. I, 25/7. *Ia zeamă de castraveţi amari 50 dram. şi pune-o în 25 dram. spirt de levant, mestecându-le bine.* id. ib. II, 119/7, cf. LM. ✦ (Învechit; şi în sintagmele *oloi de levant*, STAMATI, v. 487[1]/16, *esenţă de lavandă*) Preparat farmaceutic pe bază de ulei extras din flori de lavandă (**1**). *Pe dinafară să dă esenţă de lavandă sau uleiul de aspic, în fricţiuni în contra paraliziilor şi, împreună cu esenţa de lăcrămioare şi de rosmarin, intră în prepararea băilor aromatice.* BIANU, D. S. 418.

3. Pozitiv **(II)** intermediar alb-negru, folosit, în cinematografie, în contratipare. Cf. NDN, MDN

– Pl. *lavande.* – Şi: **levántă** s. f., **levánd, levánt, livánt** s. m., (învechit şi popular) **livántă,** (învechit şi regional) **levéndulă,** (învechit) **lavántă, levándă, lavéndă, lavándulă** (LB, ISER), **lavéndulă** s. f., **lavánt** s. m., (regional) **levandúlă** (H VII 7), **levéndură** s. f., **alivánt** (HEM 898) s. m., (învechit, rar) **livándă** (LM), **levéndă** (ib.), **livéndă** (ib.), **livéndulă** (ib.) s. f.

– Din ngr. **λαβάντα**, fr. **lavande**, germ. **Lavendel**, bg. **левента**.

– **Lavandulă, levendulă, lavendulă, levendură** < lat. **lavandula**, magh. **levendula.**

LAVANDIÉR s. m. (Învechit, rar) Nume dat, la unele curţi regale, ofiţerului însărcinat cu supravegherea

albirii rufelor. *În oraşul Wrusport au locuit lavandierii cetăţii.* PRIBEAGUL, P. R. 7.
– Pl.. *lavandieri.*
– Din fr. **lavandier**.

LAVÁNDULĂ s. f. v. **lavandă**.

LAVÁNT s. m. v. **lavandă**.

LAVÁNTĂ s. f. v. **lavandă**.

LAVATÓR s. n. v. **lavatoriu**.

LAVATÓRIU s. n. (Ieşit din uz) Sală de baie. Cf. LM. *Ne coboram... strecurându-ne spre lavatoriul veşnic umed, cu ţevile de tinichea.* IORGA, P. A. I, 61.
– Pl.: *lavatorii.* – Şi: **lavatór** s. n. LM.
– Din lat. **lavator**.

LAVAŢIÚNE s. f. (Învechit, rar) Spălare (**1**). Cf. LM.
– Din lat. **lavatione**.

LÁVĂ[1] s. f. Masă minerală în stare lichidă, incandescentă, aruncată la suprafaţa pământului prin erupţia unui vulcan; (adesea cu determinări adjectivale care desemnează tipul geomorfologic) rocă vulcanică formată prin răcirea acestei mase minerale. *Arzoasi lavi ce scoboară din vârful muntelui.* CANTACUZINO, N. P. 44[v]/25. *Muntele Etna şi-a făcut o altă răsuflătoare prin care să arunce vulcanica sa materie şi a şi urmat o groaznică izbucnire de lavă.* CR (1831), 83[1]/42. *Fumarea muntelui sporise de câteva zile şi... începuse a curge din sânul său un nou râu de lavă (materie topită).* AR (1832), 87[1]/49, cf. I. GOLESCU, C. *Această materie alcătuită de pietri topite, metaluri, răşinuri şi altile, se numeşte lavă.* DRĂGHICI, R. 113/24. *Vulcanii sunt munţi carii aruncă din sânul lor foc, lavă şi fum.* GENILIE, G. 122/3. *Izbucnind Vezuvul cu cumplire, înecă în lava sa politiile Pompelia şi Erculanum.* SĂULESCU, HR. I, 72/7. *Muntele Vezuv... umple din nou cu spaimă pe lăcuitorii dimprejur, aruncând mulţime de pietri, foc, cenuşă, lavă şi alte materii arzătoare din lăuntrul său.* GR (1839), 18, cf. VALIAN, v. *Vulcani, din carii curge adeseori ceva materie topită în forma răşinei, numită lavă.* RUS, I. I, 40/27. *Numaidecât lava, ca o gigantică mare de flăcări, îşi făcu cale.* FM (1845), 321[2]/28, cf. STAMATI, D. *Sparge vârful şi iese prin el flăcări şi fum amestecat cu minerale vulcanice (lavă) fierbinte.* BARASCH, M. II, 36, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Toată noaptea se văzu curgând lava în şăroi prelungit.* F (1872), 254[2]. *Se-nalţă-un negru munte, Vulcanul bătrân Etna cu lava stinsă-n frunte.* ALECSANDRI, POEZII, III, 74, cf. COSTINESCU, LM. *Lava actuală nu e rămăşiţă din vechea materie lichidă a pământului.* CONTEMPORANUL, I, 301. *Tumultoasele strigăte* [erau]... *un adevărat Pompei surprins de lava Vezuvului.* EMINESCU, S. P. 143. *Vulcanii sunt munţi cari aruncă pe o gură largă numită crater materii topite numite lavă.* CONTEMPORANUL, II, 262, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. [Râşniţele] *din Câmpia muntenească sunt de lavă bazaltică.* PÂRVAN, G. 500, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, cf. DA II$_2$, 120. *Cristalizarea lavelor bazaltice a produs însemnate colonade.* SCRIBAN, D. *O, tu, noian de lavă ce-aveai să fii pământul!* I. BARBU, O. 5, cf. CANTUNIARI, L. M. 159. *Profesorul hamburghez Lidenbrock... iese împins de gâlgâirea lavei pe gura vulcanului.* CĂLINESCU, C. O. 276. *Am căutat o dată s-atingem şi poalele Vezuviului şi am străbătut până în regiunea lavei.* BLAGA, H. 117. *Drumul la Pompei trece printre vii cu tufe groase cât copacii, răsărite în pulberea neagră a lavei vulcanice.* RALEA, S. T. I, 312. *În interiorul acestor munţi vulcanici... s-au aşezat unul peste altul straturile de lavă fierbinte.* BOGZA, Ţ. 10. *Porfirele neovulcanice nu au ajuns să sufere aceste transformări, timpul de la consolidarea lavelor vulcanice fiind până astăzi mult mai scurt.* CHIRIŢĂ, P. 688. *Lava vulcanică este... o rocă care se dezagregă extrem de greu.* AGROTEHNICA, I, 287, cf. DL. *S-amestecau în văi grozave Puhoaiele de ape şi de lave.* LABIŞ, P. 251, cf. ALIL XVI, 184. *Te gândeşti La moartea oraşelor antice La corpuri uitate în lavă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 96, 29/3, cf. M. D. ENC., DEX. *O clădire somptuoasă din Pompei, dezgropată din lava pietrificată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 9/2, cf. MDN. ✧ (În comparaţii, sugerând o acţiune, o stare, un fenomen etc. extrem de intens, tumultuos, exploziv). *Blestemele s-asvârlă precum s-asvârlă lava Ce-o varsă un vulcan.* BOLLIAC, O. 92. *Mulţi cobor din munte ca lava din Vulcan.* ALECSANDRI, POEZII, 202. *Invocarea ta se scurse arzătoare ca o lavă.* MACEDONSKI, O. I, 276. *Simţiseră, în acelaşi timp, că adevărul va izbucni din inimi, ca o lavă, cu sau fără voia lor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 192. *Pe stâncile Golgotei tot cerul Palestinii Părea că varsă lavă.* VOICULESCU, POEZII, I, 32. *Mersul ideilor, faptelor lui, ca o lavă cuprinde întreg universul.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 1/6. *Reînvia Tot geniul lui Corneille, ca lava.* V. ROM., 1954, nr. 1, 8. *Asemeni torentului de lavă ce arde năvalnic... Înălţaţi glasul vostru.* BARANGA, V. A. 25. *Mirtul... revarsă acum valuri grele de parfum, care cotropeau locul ca lava fierbinte a unui vulcan.* TUDORAN, P. 201. ✧ Fig. *În singurătate trăie iroul... menit a opri răurile lavei revoluţionare.* ASACHI, I. 393/11. *Pământul ce acoperea cenuşa strămoşilor era frământat de lavă.* RUSSO, S. 134. *Bolnav în al meu suflet, cu inima bolnavă, Eu scormonesc în minte-mi a gândurilor lavă.* EMINESCU, O. IV, 299. *Veacuri îşi topiră Al urii uragan de lavă.* GOGA, POEZII, 276. *Lava incandescentă a prozei sale apostolice nu s-a stins până azi.* LOVINESCU, S. IV, 172. *El mi se arată... cu o exploziune de sentimente afectuoase în a căror lavă s-ar părea că licăreşte o scânteie erotică.* id. ib. VIII, 247. *Aprige convulsiuni sociale... au repezit ca dintr-un mare vulcan, lavă.* SADOVEANU, O. XIX, 182. *Neagră eşti! Toată cenuşa Vezuviului pe chipul tău... Şi toată lava Etnei în vinele mele!* KIRIŢESCU, G. 314. *Iubeşti – când întreaga făptură... îţi este-n aceeaşi măsură, Şi lavă pătrunsă de lună.* BLAGA, POEZII, 268. *Corabia... părea că îşi pierde conturul..., topindu-se în lava albăstruie din jur.* TUDORAN, P. 468. *Respiră flăcări ca vulcanii Şi lava clipelor ţi-o toarnă-n vine.* BRAD, O. 157. *Scufundaţi într-un noroi de infern, aruncă nisip cu lopeţile în mal, încarcă saci cu pământ mustind de lavă acvatică.*

ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 88, 4/1. *Poezia lor țâșnește dintr-o lavă spirituală frenetică și în continuă fierbere.* ib. 1971, nr. 126, 13/1. *Zeul întunecat al adâncurilor, Nife răzbunătorul, își făcu deodată auzită vocea de lavă.* CĂRTĂRESCU, N. 260. ✦ P. anal. Masă metalică topită, incandescentă. *Svârliți statui de tirani în foc, să curgă lavă.* EMINESCU, O. I, 60. *S-au întins grabnic... scări de lemn peste lava arzătoare.* SAHIA, S. A. 55.

– Pl.: *lave.*

– Din fr. **lave**, it. **lava**.

LÁVĂ² s. f. **1.** (Prin sudul Olt., prin sudul Munt. și prin Dobr.) Serie de unelte pescărești îmbinate pentru mai multă eficacitate la prinderea peștelui. *Numai șirele de cotețe puse pe un rând și legate unul de altul prin lesele lor pentru a forma lave, pot să aducă servicii reale.* ANTIPA, P. 547. *Populația riverană instalează de obicei cotețele la marginea stufului, fie izolat, fie unind mai multe în lungimea aripilor și înșirându-le astfel „în lavă".* GHELAȘE, U. P. II, 161.

2. (Prin nordul Dobr.) Loc din baltă unde se taie stuful pentru a se pune o unealtă de pescuit. Cf. L. ROM. 1970, 219.

– Pl.: *lave.*

– Din rus. **лава**.

LAVDÁN s. n. (Învechit) Țesătură de mătase asemănătoare stofei. *Boierilor le-au dăruit câte o bucată de lavdan de cel bun.* NECULCE, L. 312. *Lăvdan, bucata 220 bani* (a. 1726–1733). N. A. BOGDAN, C. M. 159, cf. DDRF, ȘIO II$_2$, 73, TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., ȘĂINEANU, D. U., DA II$_2$, CIORĂNESCU, D. ET.

– Pl.: *lavdane.* – Și: **ladván** (ȘIO II, 73), **lăvdán** s. n.

– Din tc. **ladvan**.

LAVEMÉNT s. n. (Ieșit din uz) Introducere a unui lichid în intestinul gros prin anus cu ajutorul unui instrument special; clismă. *Toate aceste lavemente (afară de cel purgativ) trebuiesc administrate... pentru a goli mai întâi intestinul.* ENC. ROM. *Explorația rectală. Se practică după ce s-a golit mai întâi rectumul, fie cu mâna, fie prin lavamente.* ENC. AGR. I, 11.

– Pl.: *lavamente.*

– Din fr. **lavement**.

LAVÉNDĂ s. f. v. **lavandă**.

LAVÉNDULĂ s. f. v. **lavandă**.

LAVERÍNT s. n. v. **labirint**.

LÁVETĂ s. f. Cârpă de spălat sau de șters vasele, motoarele etc. Cf. COSTINESCU, DN^3, NDN.

– Pl.: *lavete.*

– Din fr. **lavette**.

LAVICÉR s. n. v. **lăicer**.

LAVÍNĂ s. f. Masă mare de zăpadă, de ghiață, de pietre etc. care se prăbușește din munți însoțită de zgomot puternic; avalanșă. *Lăcuitorii din văli pătimesc mult de lavine, sau de surpăturile gheții și a neavei de pe munți.* RUS, I. I, 230, cf. STAMATI, D. *Tot prin influența atmosferii se nasc și lavini... adică niște grămezi de zăpadă întărite pe vârfurile munților prea înalți, care, încălzindu-se în primăvară, se rup și alunecă în jos.* BARASCH, M. II, 33/20, cf. POLIZU, LM. *Pietrele... se rostogoleau în vale ca zgomotul unei lavine.* GANE, N. I, 80. *Nenoricirile... cad cu iuțeala trăsnetului ce te sfarmă sau ca lavina ce te îngroapă și în urmă nu rămâne în inima omului decât ruine și pustiiu.* I. NEGRUZZI, S. III, 359, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *În Elveția... strălucesc ghețarii în lumina strălucitoare a soarelui, alunecă lavinele.* VIANU, L. U. 381, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, SCL 1980, 248, MDN.

– Pl.: *lavine* și *lavini.*

– It. **lavina**, germ. **Lawine**, rus. **лавина**.

LAVIRÍNT s. n. v. **labirint**.

LÁVIȚĂ s. f. **1.** Scândură lată, fixată pe (patru) țăruși, care se găsește, de obicei, în casele țărănești de-a lungul unui perete (în spatele vetrei sau sobei) și pe care se poate ședea, se poate dormi sau pe care se țin diverse obiecte, vase de bucătărie; bancă fixată la poarta unei care (țărănești); p. ext. orice fel de bancă (fără spătar) pe care se poate ședea (în căruță, în sanie etc.); (regional) oslon, talpă (**II 10**). *În curțile lor vei vedea cămările pline de painjini..., acoperământurile de ploi putrede, lavițele scoase.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/5. *Duca-vodă... au început a citi pân'la a treia carte, numai au căzut pă laviță și au început a se văieta.* R. POPESCU, CM I, 460. *Vorniceii din târg apuca... lavițile și scândurile.* AMIRAS, LET. III, 132/19. *Vor lăsa... „și paturil[e] i laviții[e]"* (a. 1761). IORGA, S. D. V, 109. *Vinde... casa cu toat[e] heiurile... din luntru: cu dulap și cu masă, cu divanuri și cu laviț[i], cu poliți* (a. 1783). id. ib. VII, 130. *Lucruri ale mănăstirii... 3 coți și un rup postav prost vechi dă așternut pă laviță* (a. 1802). DOC. EC. 70. *El a căzut pre o laviță* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 195, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ședea pe laița unei dugheni* (a. 1819). URICARIUL, VII, 81. *Printr-acele alee au și multe lăviți de ședere.* GOLESCU, Î. 42, cf. LB. *În fundul salei* [erau]... *laviți prelungite în dreapta și în stânga.* HELIADE, O. I, 220, cf. I. GOLESCU, C. *Scaunul aurit și lavița cea mai proastă..., palatul cel mai măreț și coliba, toate aceastea sunt niște împrejurări întâmplătoare ale vieții.* MARCOVICI, D. 215/8. *În loc de scaune ave mari lavițe întărite de pereți, întrebuințându-le uneori de paturi.* ASACHI, I. 226/18. [Erau] *două perne albe de puf, puse pe laviță.* C. A. ROSETTI, N. I, 142, cf. POLIZU. *Se cârâiau unul pe altul trei moși așezați pe o laviță.* GHICA, S. 502. *Fațada... avea un balcon... mobilat cu divanuri și lavițe tapetate cu catifea roșie.* FILIMON, O. I, 108. *Mese și lavițe de scânduri de jur împrejurul ogrăzei.* I. IONESCU, M. 489, cf. PONTBRIANT, D. *V-am făcut o declarație de amor chiar aici..., pe laița asta.* ALECSANDRI, T. 262, cf. COSTINESCU. *Acea ușă se deschidea pe o scară... care ducea într-un pridvor... d-a lungul căruia se întindea o laviță învelită cu rogojini și cu zăbale.* ODOBESCU, S. I, 127. *Auzii ca*

prin somn pe tata sculându-se..., luându-şi ciocanele de piatrărie de sub laiță şi plecând. EMINESCU, O. VII, 203. *Nici vr-o scofală mare nu era de dânşii: un bordei ca vai de el, nişte ţoale rupte, aşternute pe lăiți şi atâta era tot.* CREANGĂ, P. 73. *După o noapte petrecută într-o celulă... având drept pat o laviță acoperită cu cergă..., este pornit... către capitala Ardealului.* CARAGIALE, O. IV, 149. *Ei şedeau pe o laiță din grădina de flori ce se întindea în faţa casei.* SLAVICI, O. II, 48. *Pe lângă pereți* [erau] *nişte laviţe şi o masă de lemn.* ISPIRESCU, L. 251. *Şedeau care pe unde puteau: unul cu faţa-n sus pe-o laiță...; altul răzămat cu mânele pe poartă.* CONTEMPORANUL, III, 202. *Numai noi amândoi steteam pe-o laviță, în tinda bisericii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 27. *Nici nu-i laiță de şezut, Nici fereastră de văzut Numai negru şi pământ.* MARIAN, Î. 537. *Pune pe laiță fundul cu mămăligă şi strachina cu borş.* CONTEMPORANUL, VII$_1$, 292, cf. DDRF. *Laviţa nu este altceva decât un pat compus numai dintr-o scândură lată, susţinută la înălţimea patului de două capete de lemn cu 4 picioare.* MANOLESCU, I. 41. *A izbit din mână Fusul plin şi furca ş-a umplut de lână Laviţele vetrei.* COŞBUC, P. I, 245. *Pe-un laiț, sub veche tulpină de fag, Eu stam privitor, cum de-a pururi mi-e drag.* id. ib. II, 203. *Îşi răzimaseră capetele în mâini, se puseră cu coatele pe laviță şi mă ascultau.* SBIERA, F. S. 169, cf. ALEXI, W. *Luă o ceapă, sfertul de pâine şi s-aşează pe laviță să mănânce.* DUNĂREANU, CH. 8. *Îl duse într-o odaie neagră, Îl puse* [pe bolnav] *pe-o laviță neagră.* CANDREA, F. 366, cf. TDRG. *Pe lângă ceilalți doi pereți sunt cât o laiță, pe cari odihnesc (dorm) fetele şi flăcăii.* PAMFILE, I. C. 415. *Era o cameră destul de spaţioasă, dar goală-goluță, numai în jurul pereților erau câteva laviţe.* AGÎRBICEANU, A. 542, cf. PĂCALĂ, M. R. 129. *De jur împrejur, pe lângă pereți, goale, unsuroase şi aşezate pe picioare de lemn bătute în pământ, se întindeau nişte lăviți înguste.* HOGAŞ, D. R. I, 141. *Sunt pe lângă pereți lăiţe fixe, făcute din scânduri de brad, pe care se aşează vasele necesare.* DIACONU, P. 21. *Îmbiindu-se unul pe altul, se aşează pe o laiță la soare.* SOVEJA, O. 18, cf. ŞĂINEANU, D. U. *În casă... sunt lăiți de scândură.* IZV. XI, 221. *Pe laviţa de lângă poarta ogrăzii, la sediul postului de jandarmi, plutonierul Boiangiu şedea de vorbă.* REBREANU, R. I, 141. *Înhăță căciula de pe laiță şi... o buhni în bătătură de se detunară pereții.* MIRONESCU, S. 22. *Trăise în case nevoiaşe de ţară, fără confort..., îşi muncise oasele pe laiţe tari.* C. PETRESCU, Î. I, 45, cf. DA II$_2$, 121. *Scotoceşte sub laiță legăturile cu buruieni, coboară de pe policioară ulcioraşele cu solomâzdre.* CONV. LIT. LXVII, 396. *Omul s-a sculat greu de pe laviță.* POPA, V. 259. *Laviţa era... acoperită cu blăni şi piei de fiară.* VOICULESCU, P. I, 108. *Se grăbeau să ne arate... mobilele de târg pe care se învredniciseră să le cumpere şi să le aşaze în locul laviților antice.* SADOVEANU, O. XX, 288. *În colț, la dreapta, era patul de lemn vopsit,... la stânga odăii, lângă perete, o laiță înflorită ca şi blidaru.* MOROIANU, S. 184, cf. ROSETTI, L. R. III, 93, SCRIBAN, D. *În vreme ce Micheletto a scos sabia lui groasă, tânărul înhaţă o laviță, azvârlă cu ea în ostaşi. Încăierare.* KIRIȚESCU, G. 282. *Era o culă largă cu lăviți de lemn aşternute cu slatele subțiri.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 150. *Pe laviță sau întinşi pe iarbă, după împrejurări, ei beau vin şi mâncau pastramă cu mămăligă rece.* CĂLINESCU, O. XI, 227. *Iubeşte şi românul geometria, dar numai în arta lui când ciopleşte o cruce..., sau când stilizează nişte flori în covoarele pentru laviți.* BLAGA, Z. 321. *Maghernița părea mai arătoasă, cu cele patru mese de brad... fiecare cu două laviţe mici de o parte şi de alta.* CAMIL PETRESCU, O. II, 68. *Cafenelele erau toate la fel:... de jur împrejur laviţe joase, acoperite cu rogojini.* TUDORAN, P. 215, cf. DL. *Şed pe laviță în faţa porții.* T. POPOVICI, SE. 7. *Pofteşte, pofteşte! îl îmbie cumătra... spre laiţa de lângă plită.* V. ROM. MAI 1958, 60, cf. CONTRIBUȚII, II, 20. *Parasca s-a aşezat lângă mine, pe laviță.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 23. [În] *stânele de oi..., nu erau paturi, ci numai laviţe mai late, căci ciobanii dormeau noaptea afară cu oile.* VUIA, PĂST. 113. *Pe cealaltă latură îngustă* [a stânii] *se aflau comarnicul şi laiţele pe care stăteau putinele cu lapte nelucrat.* id. ib. 135, cf. DEX. *Ce bine să stai într-un pat, oricare şi oricum ar fi el, şi pe o laviță sau o saltea măcar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/4, H II 13, 84, 89, 240, III 386, IV 119, JARNÍK – BÂRSEANU, D., VAIDA. *Ea-n casă nu m-o primit Că nu-i loc de hodinit, Laiţele-s a stelelor, Vetrele-s a lunelor Şi patul a soarelui.* ŞEZ. I, 78, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. *Ţiganca ia tigva ş-o aruncă p-o laiță.* GRAIUL, I, 249, cf. CANDREA, Ţ. O. 44, BUD., P. P. 78, VASILIU, C. 203, ib. P. L. 18, CABA, SĂL. *Baba îl primeşte, îl ospătează cum poate şi-l culcă pe o laiță subt icoane.* PAMFILE, DUŞM. 87, cf. IORDAN, L. M. 197, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Pă laiță nu m-oi culca, Că laiţa-i a oalelor.* T. PAPAHAGI, M. 97. *Pus-an desagî pe masă Şi tichineu pe laiță.* GR. S. VII, 7. *O avut om prune şî l-o pus supt o laiță.* ARH. FOLK. V, 167, cf. 172, CHEST. II 70/31, 314/1, 337/18, V/45, VI 10/17, ALR I 335, 686, ALR II/I MN 136, 3 892/574, ALR II 3 991/95, 272, 349, 353, 414, 514, A II 12, V 14, VI 11, LEXIC REG. 82. *Năstrapa..., A cas'că mi-şi venea Pe laviță c-o punea.* BALADE, II, 196. *Cât e laiţa jumate Erau blide nespălate.* FOLC. TRANSILV. III, 169. *Ciopli el ce ciopli, apoi intră în casă şi se întinse pe o laviță.* ib. 421. *Moşu odată-l leagă pe cocoşu şî-l leagă acolo de pt'cioru laiţî.* O. BÎRLEA, A. P. I, 118, cf. ALR – M II h 256. *Şopârlaiță,... Umblă pe sub laiță.* FOLC. MOLD. I, 423, cf. NALR – MB II MN 283, 742. *Parcă a supt la lăviți,* se zice, în bătaie de joc, despre un om foarte slab. Cf. ZANNE, P. III, 205. *Parcă-i mirele care şi-a prins degetu-n laiță,* se zice în bătaie de joc despre un om prost. Cf. id. ib. IV, 448. ✧ F i g. *Nimene n-au rădicat încă glas zicând că au sosit un poet nou, care, precum zice el însuşi, n-au şezut pe laviţa nici a uneia universități.* FM (1845) 216^2/38. *Am păşit de la laiţa studiilor universitare în viaţa publică.* SBIERA, F. S. 143. *Dorm satele pe laiți tari de muncă.* LESNEA, VERS. 138. ✦ (Transilv.; mai ales în sintagma *laiță înfundată*) Ladă mare şi lungă; lăţunaş. Cf. DA II$_2$, 121. *La una din bănci, de regulă la un capăt oarecare, se află sub locul de şezut un fel de laviță pentru merinde şi ustensili – laiţa înfundată, a cărei uşiță lunecă în rosturi.* PĂCALĂ, M. R. 415, cf. ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100, VICIU, GL. ALR I 686/166, 215, A I 26. ✦ (Popular) Catafalc. [Morții] *se ţineau pe laviță o săptămână.* DAN, U. 82. *Măicuță nu mă mustra Şi dezbracă-mi cămaşa Şi*

așterne-mi lavița Că mi s-a gătit viața. D. R. POPESCU, I. Ş. 373. *Ajunse la o casă cu lumina lăsată-n jos şi cu un mort întins pe laiță.* PAMFILE, DUŞM. 178. *Ieri eram la toț în brațe, Astăzi mă puse pă laiță. Ieri eram la toț iubit, Astăzi sânt gropchii gătit.* GR. S. I, 117, cf. BÎRLEA, L. P. M. I, 183. *Lumânari c-aprindia Şî pi lagiți cădia Şî câtiştrii cî muria.* DIACONU, VR. 273. *Mortul e întins pe „laghiță", pe care s-a așternut întâi „păiuş".* ARH. FOLK. I, 159, cf. ALR II/I MN 89, 2 712. *Aşčernă-m, soră, lajița, Că mni-i mânca viața.* MAT. DIALECT. I, 118. *Lasă, mamă, nu mustra... Şi-mi desculță opinca Şi așterne-mi laița, Că mi s-a gătit viața.* FOLC. MOLD. II, 690. ✧ Expr. **Vede-te-aş întins pe laiță**, se spune cuiva căruia îi dorești moartea. Cf. MARIAN, Î. 73, DDRF. ✦ (Învechit, în sintagma) *Boier de laviță* sau *laviți* = titlu boieresc. *Un boier dă laviță.* I. C. POEZII, 8. *Iscălitura unui clucer de arie până la un serdar avea greutate cât şase iscălituri ordinare, a unui boier de laviți până la clucer mare cât douăsprezece.* BOLLIAC, O. 233.

– Pl.: *lavițe* şi (popular) *laviți, lăviți*, (regional) *lăvițe* (ALR I 686/695). – Şi (popular) **láiță** (pl. şi *laiți, lăiți*, regional, *laițuri*, ALR I 686/675, NALR – MB II MN 283, 742/582, *laițere*, ALR I 686/215, 266), (regional) **lắviță** (CHEST. II 194/44, ALR II/325), **lắiță** (A V 14, NALR – MB II MN 283, 742/474, 476, 481, 483) s. f., (neobişnuit) **láiț** s. m. sg.

– Din bg. **лавица**.

LAVÍU s. n. **1.** Procedeu folosit în pictură de a umbri monocrom un desen cu tuş diluat sau cu o culoare de apă. *Majoritatea acestor schițe sunt în creion, mai rar în cerneală, încă şi mai rar în laviu, deşi acesta este procedeul clasic al desenatorilor coloriști.* OPRESCU, S. 41, cf. M. D. ENC., DN[3]. *Desenele ce alătură caligrama şi laviul... se grupează în jurul câtorva prezențe reper.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 18/1, cf. DEX[2], NDN.

2. Desen în culori executat în laviu (**1**). *Lucrările rămase de la artist: desenuri în peniță,... laviuri, pastel... formează în totalitatea lor o operă impunătoare.* ARH. OLT. I, 339. *Raportul dintre umbră şi lumină este, nu numai just, dar adesea dramatic, conferind unor lucrări, mai ales laviurilor, o valoare emotivă numai rareori întâlnită în grafica noastră.* OPRESCU, S. 105. *S-au transformat în virtuozități de meşteşug, prin strălucirea şi subtilitatea laviurilor roşii, galbene.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/6, cf. M. D. ENC., DN[3], DEX. *Îl găsesc într-un studio improvizat, în mijlocul unor vrafuri de cărți, mape, discuri, laviuri, desene, uleiuri şi pânze albe.* STEINHARDT, J. 328, cf. MDN.

– Pl.: *laviuri*.

– Din fr. **lavis**.

LAVÓAR s. n. Mobilă de toaletă, din lemn, fier, marmură etc. pe care se află ligheanul şi celelalte obiecte necesare pentru spălat; recipient (montat într-o încăpere) prevăzut cu o sursă de apă şi cu un canal de evacuare, care serveşte la spălat, chiuvetă; lavabou; (învechit şi regional) lighean, (regional) răvar (**II, 2**). *Trei mese pentru must..., trei lavoaruri mecanice* (a. 1841). DOC. EC. 750. *Unul dintre monahi era anume însămnat de păstra instrumantile şi înpărța bricile, altul lavoarele (lighenele).* CALENDAR (1855), 71/34, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Toată mobila i se părea aceeaşi: acelaşi pat de spital..., acelaşi lavoar de fier, cu ligheanul şi ibricul de tuci smălțuit.* VLAHUȚĂ, D. 27, cf. DDRF, BARCIANU. *Pierdusem... simțul de orientare. Când credeam că trebuie să dau de uşă, dam de lavoar.* SANDU-ALDEA, A. M. 111, cf. ALEXI, W. *Lavoarul ar putea sta plin cu apă fără să-l mai scoată afară.* AGÎRBICEANU, A. 498. *Îşi plimbă ochii... pe patul așternut,... pe lavoarul din celalt colț.* REBREANU, P. S. 295, cf. RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Cine s-ar fi gândit* [ca scrumiera] *să ajungă în fundul cutiei lavoarului?* BASSARABESCU, S. N. 131. *Nu se ştie dacă întrebuințează lavoarul şi peria de dinți.* SADOVEANU, O. X, 405. *Mai era lavoarul, cuierul şi, la mijloc, o mesuță cu picioare poleite.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 311. *Un lavoar cu şase chiuvete se afla la un capăt al bărăcii, iar la celălalt o masă lungă.* CĂLINESCU, S. 580. *Scoase din dulapul lavoarului un morman de fascicole.* id. O. III, 277. *Un lavoar de lemn alb, rotunjit, fără dulap, cu două mici etaje din care cel de deasupra susținea un lighean mare, alb şi avea arcuită în jurul lui... o lăvicioară pentru obiectele de toaletă.* CAMIL PETRESCU, N. 68. *Între fereastră şi oglindă,* [era] *într-un colț lavoarul de tinichea.* STANCU, D. 390, cf. DL, CL 1961, 127, L. ROM. 1962, 406, ALIL XIX, 25, L. ROM. 1973, 79, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Lavoarele de faianță cu mormanele de gheață pisată şi cuțitele de icre.* STEINHARDT, J. 118, cf. ALR II/I h 292, ALR II/I MN 93, 2 732/2, 102, ALRM II/I h 406, A I 12, 13, 17, 20, 22, 23, 34, 35, 36, II 3, 6, 7, 8, 10, 12, III 1, 2, 16, 17, IV 5, MAT. DIALECT. I, 260.

– Pl.: *lavoare* şi *lavoaruri*. – Şi: (regional) **lavór** (BARCIANU, CL 1961, 127, ALR II/I h 292/235, A I 12, 22, 23, 31, 35, II 3, 6, 7, 8, 10, 12, III 2, 16, 17, IV 5, MAT. DIALECT. I, 46, 77, 204), **lăvór** (ALR II/I h 292/2, 53, 76, 102, 105, ALR II/I MN 93, 2 732/2, 102, ALRM II/I h 406, A I 20, 34, 35, II 12, III 1, 2, MAT. DIALECT. I, 206), **lovór** (ALR II/I h 292/346, A I 12, 13, 17, 36, II 12), **răvól** (ALRM II/I h 406/53) s. n.

– Din fr. **lavoir**. – **Lavor, lăvor, lovor** < magh. **lavor**, germ. **Lavor**; **răvol** prin metateză.

LAVÓR s. n. v. **lavoar**.

LAVRÁC s. m. Peşte marin din familia serranidelor, răpitor, asemănător cu şalăul, de culoare cenuşiu-argintie, apreciat pentru carnea sa; lup-de-mare, (învechit) lavrachi (*Morone labrax*). Cf. FAUNA, R. P. R. XIII, 638, M. D. ENC., CL 1986, 37, 1993, 217, DEX[2].

– Pl.: *lavraci*.

– Din ngr. **λάβραξ**, lat. **labrax**.

LAVRÁCHI s. m. (Învechit) Lavrac. Cf. ANTIPA, P. 274, CADE, GALDI, M. PHAN. 205.

– Din ngr. **λαβρακί**.

LÁVRĂ[1] s. f. **1.** Mănăstire (mare) ortodoxă ale cărei chilii, contruite la distanță unele de altele, formează o aşezare care are aspectul unui sat. *Izvodind şi tipărind întru dumnezeiasca lavrî* (a. 1642). GCR I,

98/34. *Evanghelia învățătoare... tipăritu-s-au întru dumnezeiasca lavra ce se chiamî monastirea Deal* (a. 1644). id. ib. 109/22. *Egumenilor și duhovnicilor care sânteți pe la mănăstiri și prin lavre... v-au dat Dumnezeu după cât v-au fost puterea.* NEAGOE, ÎNV. 163/27. *Cete de tâlhari... prăda... toate mănăstirile și lavrele cele mai domnești.* N. COSTIN, LET. II, 40/2. *Chemă pre toți egumenii de la mănăstirile cele mari: de la lavra de la Vatoped, de la Iver.* ANON. CANTAC., CM I, 109. *Sfânta liturghie dâmpreună în slăvita lavră a lui Sfeti Gheorghie au săvârșit.* R. GRECEANU, CM II, 158. *Cu silința și osteneala fraților, cu cheltuiala aceeași lavre, unde s-au și tipărit* (a. 1712). CAT. MAN. I, 155. *Luând iertăciune... de la toți frații,... ieși de să duse... cu călugărul la lavră.* MINEIUL (1776), 181[r1]/33. *Mă rog dragostei prea cuv[ioșiei tale] să nu fim uitați de la sf[in]tele rugăciuni a prea cuv[ioșiei tale] și a tot soborul sfintei lavre* (a. 1782). IORGA, S. D. XIV, 105, cf. CHIRIAC, 171. *Lui Ipsilant i-au dat... iobagi din satele lavrei Chievopecerski, fiind că acea mănăstire are mulțime de sate iobage.* DIONISIE, C. 218, cf. LB. *De sfințitul Sava în limba elinească s-au alcătuit și în a sa lavră și în toate bisericele de prin prejurul Ierusalimului și de pretutindene s-au urmat* (a. 1838). CAT. MAN. II, 266. *Lavra sfântului Atanasie, toată biserica cea mare cu oltariul și cu tinzile au înnoit.* MAG. IST. IV, 257, cf. POLIZU. *Sânt convins că, dacă vom întârzia mult, ne va trebui milioane ca să putem restaura... sânta lavră din Neamț, cu mănăstirea Tismana și alte edifice religioase și naționale.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 203. *Această lavră nutrește la o mie cinci sute monahi și oricare sărac află... aici căutare și ospătare.* NEGRUZZI, S. I, 214, cf. PONTBRIANT. *În urmă-le, în soare, A rămas strălucitoare Lavra-n veci neperitoare.* ALECSANDRI, POEZII, 598, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 668, LM. *Când o monăstire se află în stare de monăstire închinată, ea are să recunoască supremația spirituală a unei Lavre.* ODOBESCU, S. II, 18. *Rușii din această lavră românească s-au puiezit.* CREANGĂ, A. 138. *Aurul, scandalizând templele, a intrat preste tot în geamii, în lavre.* JIPESCU, ap. TDRG. *Patru turnuri înalte, cu ferestrui înguste, străjuiesc, din cele patru colțuri ale curții, liniștita și măreața lavră, ridicată aci... de părintele Nicodim.* VLAHUȚĂ, R. P. 59, cf. DDRF. *El săvârșește de zidit mânăstirea Coltumuzului, cea începută de Radu Vodă, care deveni marea lavră românească.* XENOPOL, I. R. IV, 181. *Hrisovul hărăzește lavrei sfinte numai ceea ce va prisosi peste trebuințele mănăstirei.* id. ib. XIII, 209, cf. GHEȚIE, R. M. 234. *Vui prin lavră al morții rece vânt.* SĂM. IV, 272. *Un ucenic al lui Teoctist, Visarion, merse până la Atos, unde lucra la prescrierea de manuscripte, în lavra Zografului.* IORGA, L. R. 14, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Călugări din toate lavrele creștinătății proslavnice.* GALACTION, O. I, 221, cf. DA II_2, 121. *Se gândi o clipă* [să facă]... *așa cum a făcut cuviosul Iacov din lavra sfântului Sava.* STĂNOIU, C. I, 176. *Călugării strigau că sunt minuni și cereau... să fie date în vileag..., chivernisite spre un cât mai mare folos al lumei și al lavrei.* VOICULESCU, P. I, 159. *După ce am să împlinesc de tăiat nouăzeci și nouă de păgâni, mă duc desculț la ispășirea mea în lavra cea mare de la Kiev.* SADOVEANU, O. XIII, 236, cf. SCRIBAN, D., H. MIHĂESCU, GR. 96, 186, DL, M. D. ENC., DEX. *Din marea lavră a Neamțului... au luat ființă Secu, apoi Sihăstria, apoi Sihla.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 7/2.

2. (Prin confuzie cu *havră*) Sinagogă. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT. *Lavră evreiască.* CIHAC, II, 668, cf. LM, DDRF, ALEXI, W. *Se înfundă mai adânc în canapeaua de catifea roșie dungată a cafenelei care între timp se umpluse de oameni și era gălăgioasă ca o lavră ovreiască.* ARDELEANU, U. D. 35, cf. DA II_2, 121, SCRIBAN, D. *S-a-ntâmplat pe-atunci și revolâție mare, cât omora ovreii și-i da pă gârlă, pă Dimboviță, și le-a spart lavra.* GRAIUL, I, 136.

3. Adunare zgomotoasă de persoane; larmă, zgomot, scandal. Cf. COSTINESCU, LM. *Am socotit că tot mai nimerit este să mă pierd în vălmășagul ș-in lavra orașelor mari.* MIHĂESCU, D. A. 8, cf. CIAUȘANU, V. *Ce lavră e asta, mă, răilor; așa stați voi în clasă?* UDRESCU, GL.

4. (Prin nord-vestul Munt.; mai ales în forma *ravlă*) Cantitate mare, belșug. Cf. CIAUȘANU, V. *Stau prunele ravlă pe jos.* UDRESCU, GL. *Ravlă mare la masa lui, ca la un praznic împărătesc.* id. ib.

– Pl.: **lavre**. – Și: (regional) **rávlă** s. f.

– Din slav. лавра, ngr. λαυρα. – **Ravlă**: prin metateză.

LÁVRĂ[2] s. f. v. **larvă**.

LÁVRE s. f. pl. (În sintagma) **Lavre (și) palavre** = vorbe lipsite de temei. *Era și bun de gură: tăia la lavre și palavre de gândeai că-i iese din gură mărgăritare.* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., DA II_2, 121, LR 1958, nr. 5, 21.

– Derivat regresiv de la **palavre** (pl. lui *palavră*).

LAVRENTÍNĂ s. f. Vinerița (**1**) (*Ajuga reptans*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 403, BARCIANU, GRECESCU, FL. 481, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D.

– Pl.: *lavrentine*.

– Din lat. **Laurentinus**.

LAVRIÓT s. m. și adj. (Călugăr) care trăiește în lavră (**1**). Cf. CHIRIAC, 171, BARCIANU, ALEXI, W., DA II_2, 121, SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 104.

– Pl.: *lavrioți*.

– Din ngr. **λαυριώτης**.

LÁWN-TÉNNIS s. n. Joc cu mingea. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Între un joc de lawn-tennis sau box și un mandat de senator într-o Constituantă e oareșicare deosebire.* ARGHEZI, P. T. 67.

– Pronunțat: *lo-on-te-nis*.

– Din engl. **lawn-tennis**.

LÁX, -Ă adj. **1.** (Despre noțiuni, imagini etc. sau despre modul de organizare a unei lucrări artistice) Cuprinzător, amplu, vast; elastic, maleabil; frivol, libertin. *Au găsit că în sălășluire supt mantaua cea comodă a denumirii laxe de „Schutzbefohlere" e bine să trăiască omul.* EMINESCU, S. P. 123. *În privința*

dreptului de supraveghere, maniera de a vedea a guvernului e foarte laxă. id. O. XIII, 24, cf. GHEȚIE, R. M. 231, ALEXI, W. *Afirmațiile acestea... sunt materie de discuție și legătura lor cu conștiința estetică... poate fi foarte laxă.* STREINU, P. C. III, 263. *Obiceiuri laxe.* SCRIBAN, D. *I se cerea un roman..., d-sa a ales o nuvelă cu o însăilare din cele mai laxe.* PERPESSICIUS, M. I, 20. *Gândirea devine laxă și periculos de elastică.* JOJA, S. L. 277. *Romanul... are o structură laxă, prezentându-se la lectură sub forma unui „dosar" în care sunt adunate mărturii felurite spre edificarea cititorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 8/1. *Adrian... operează cu un repertoriu imagistic extrem de larg și lax.* ib. 1979, nr. 10, 18/1, cf. L. ROM. 1980, 151, 1993, 239. *„Nopțile" arată cât se poate de categoric că eul nu e purtat în lumea esențelor..., ci doar transformat în alt sistem de iluzii, ce-i drept mai lax.* STEINHARDT, J. 354.

2. (Despre fibre, părți ale unei plante, structuri organice etc.) Care este relaxat, lejer, neînghesuit; care este legat sau strâns slab. Cf. GHEȚIE, R. M. 231. *Floarea* [are] *racemele prelungi, laxe.* GRECESCU, FL. 51, cf. ALEXI, W. *Glomerulele florilor reunite în spice fructifere laxe.* PANȚU, PL. 157. *Florile...* [sunt] *dispuse într-un spic terminal lung și lax.* ENC. AGR. III, 595. *Nod lax.* SCRIBAN, D. *Tratamentul cu hormonă antiroipofizară determină o scădere a densității, țesutul devenind deci mai lax.* PARHON, B. 162. *Flori mici... adunate în inflorescențe globuloase, scurt pedunculate, formând raceme laxe, axilare.* FLORA R. P. R. V, 22. *Flori dispuse în spice laxe.* PRODAN-BUIA, F. I. 91. *Florile întocmesc o inflorescență laxă, alungită.* id. ib. 313. *Doi pești... legați între ei, de cozi, cu un șnur lax, cu multe noduri.* D. R. POPESCU, I. Ș. 97, cf. DEX, DN³, NDN. ✦ (Ieșit din uz; în sintagma) *Șuncă lax* = specialitate de șuncă. *Se consumau... șunca lax (mușchi învăluit în slănină), salamurile crude.* SCÂNTEIA, 1967, nr. 7 263.

– Pl.: *lacși, laxe.*

– Din germ **Lax**, lat. **laxus**. Cf. engl. lax.

LAXÁ vb. I (Rar) **1.** Tranz. și refl. A (se) destinde, a (se) relaxa. Cf. GHEȚIE, ALEXI, W.

2. Tranz. Spec. A purga (**1**). Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

– Din lat. **laxo, -are**.

LAXATÍV, -Ă s. n., adj. (Medicament) care produce purgație (**2**); purgativ (**1, 2**). Cf. MEȘT. DOFT. II, 40ʳ, ÎNV. ADEV. 31, I. GOLESCU, C. *Lacsativ, slobozitor la pântece.* VEISA, I, 171¹/13. *La masă ne povestește cu voiciune cum că, luând dânsul de curățenie, lacsativa, au avut feliurimi de operații.* FM (1840), 119²/9. *Îi pune o cataplasmă... lasativă... în pântece.* MAN. SĂNĂT. 225. *De când n-a luat lasativă?* MUREȘANU, I, 164, cf. PROT. – POP., N. D. 388, COSTINESCU, LM. *Ne referim la cei care consumă tot felul de vitamine, calmante laxative.* ABC SĂN. 70, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Între medicamentele laxative se numără: cascara, mana, mierea, prunele, glicerina.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Fructele sunt... laxative.* VOICULESCU, L. 255. *Poate fi socotit laxativ orice purgativ simplu care este administrat în doză mică astfel ca să producă o evacuare ușoară, fără colici.* ENC, AGR. III, 521, cf. SCRIBAN, S. *I se administrară laxative, fără rezultat.* CĂLINESCU, B. I. 659. *Sunt și niscai alifii..., ceaiuri medicinale... laxative.* VINEA, L. I. 315. *Laxativele... ușurează evacuarea conținutului intestinal.* BELEA, P. A. 274. *Rădăcina uscată... are gust dulce pronunțat și acțiune slab laxativă.* FLORA R. P. R. V, 320. *Preparatele magnezice... au și un efect ușor laxativ, datorită proprietăților ionului de magneziu.* ABC SĂN. 21, cf. SCL 1964, 389, M. D. ENC., DEX, DN³, L. ROM. 1981, 224, 1990, 7, NDN.

– Pl.: *laxativi, -ve.* – Scris și: *lacsativ.* – Și: (învechit) **laxativă** (scris și *lacsativă*) s. f., **lasativă** adj., s. f.

– Din fr. **laxatif**, it. **lassativo**, lat. **laxativus**.

LAXATÍVĂ s. f. v. **laxativ**.

LAXIFLÓR, -Ă adj. (Bot.) Care are flori așezate în inflorescență, la distanță una de cealaltă. *Capitule mici, laxiflore.* FLORA R. P. R. V, 175.

– Pl.: *laxiflori, -re.*

– Din fr. **laxiflore**.

LAXÍN subst. (Ieșit din uz) Purgativ ușor sub formă de drajeuri, care conține fenoftalein combinat cu suc de fructe. *Laxinul se recomandă în cazurile de constipație (încuietură) obișnuită.* BIANU, D. S., cf. NICA, L. VAM. 140.

– V. **lax**.

LAXÍSM s. n. Sistem teologic, filosofic, politic etc. tolerant, bazat pe ideea suprimării interdicțiilor; p. ext. tendință spre toleranță (excesivă), atitudine (excesiv de) tolerantă. Cf. DN³, DEX², NDN.

– Din fr. **laxisme**. Cf. it. lassismo.

LAXÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care este adept(ă) a laxismului; privitor la laxism, specific laxismului. Cf. DN³, DEX², NDN.

– Pl.: *laxiști, -te.*

– Din fr. **laxiste**. Cf. it. lassiste.

LAXITÁTE s. f. Starea a ceea ce este lax (**1**), lipsit de fermitate, de rezistență; moliciune. Cf. SCRIBAN, D. *Aceasta îi conferă laxitate în vederi și opinii.* S februarie 1970, 86, cf. DN³, NDN. ✦ (Med.) Mobilitate exagerată sau patologică a unei articulații, a fibrelor musculare etc. Cf. DN³, NDN.

– Pl.: *laxități.*

– Din fr. **laxité**, lat. **laxitas, -atis**.

LAZ¹ s. n. (Atestat prima dată în 1456, cf. L. ROM. 1975, 335) **1.** Teren despădurit (de curând) prin tăierea sau arderea copacilor (transformat în loc de pășune sau de fânaț) care este, uneori, împrejmuit; runc (**1**), arsură, arșiță, (învechit și regional) curătură, ogradă (**III 2**), (regional) râtaș; p. ext. pășune, fânaț, izlaz, suhat (**2**). *Un laz... la locul de joc* (a. 1622). PANAITESCU, O. Ț. 135. *De să va apuca neștine de vre un laz strein părăsit... pentru truda ce va fi pus acolo de-l va fi curățit, trei ai să să hrăneascî cu roada lui.* PRAV. 4. *Dacă va curăți neștine viea sau lazul... și le va lasa*

pustii fiind lucru gata şi vor începe a se strica, atunce stăpânul locului să-l gonească. EUSTRATIE, PRAV. 23. *Erbi tăiate... pe un laz* (a. 1741). IORGA, S. D. VI, 131. *Să stăpânească lazurile şi pometii lor şi să dejmuiască* (a. 1752). URICARIUL, X, 186. *Se scoală acest Vasile Timu şi vra să-i ia o bucăţea dintr-acel laz de fânaţ făr de nicio scrisoare sau dovadă* (a. 1768). ŞTEFANELLI, D. C. 99. *Un laz de fânuţ* (a. 1775). IORGA, S. D. XVII, 135. *Nespusă stricăciune face acea acolo obicinuită dare de foc pădurilor... pentru ca să deschidă nou imaş, sau ca să facă lazuri, pământuri de arat şi fâneţe.* COD. SILV. 30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, I. GOLESCU, C. *Teritoriul tuturor acestor comune în vechime a fost acoperit mai peste tot de multe şi foarte mari păduri ale căror urme se văd şi astăzi în lazurile (estirpări de pădure) şi tăieturile mai de curând şi mai de demult.* TURCU, E. 33, cf. POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, D. U. *Eu mergeam la plug în laz.* COŞBUC, P. I, 49, cf. BARCIANU. *Mă dusei cu coasa-n laz, Cosii iarbă şi necaz.* SIMA, M. 184, cf. ALEXI, W., I. CR. II, 219, TDRG, I. BRĂESCU, M., PAMFILE, A. R. 151, T. DINU, Ţ. O. 118, DR. IV, 369, BOCĂNEŢU, T. A. 224, CADE, DA II_2, 121. *Dealul* [avea]... *brazii răsfiraţi pe coamă, şi... sumedenie de lazuri de fân pe coaste.* MOROIANU, S. 190, cf. IORDAN, T. 24, 290, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. *O situaţie specială între stăpânirile individuale din interiorul obştii o au curăturile (lazuri, runcuri, arsuri).* PANAITESCU, O. Ţ. 125, cf. CL 1969, 359, L. ROM. 1970, 55, DEX, GĂMULESCU, E. S. 147, IVĂNESCU, I. L. R. 356, 548, L. ROM. 1988, 121, 123, MIHĂILĂ, D. 115, H XVII 17, JARNÍK – BÂRSEANU, D. *Câte floricele în rât Toate o zis să mă mărit Numa o floare de pe laz Acea o zis să mă las.* RETEGANUL, TR. 127, cf. MAT. FOLK. 1 210. *Arde dealu, arde lazu Mnie mni-npărţit năcazu.* ŢIPLEA, P. P. 44. *De-aş şti da cu coasa-n laz Cum dau cu picioru-n danţ.* BUD, P. P. 64. *Ce te ţii, ce te măreşti, Ştiu că n-ai lazuri domneşti Nici boi ardeleneşti.* BÎRLEA, L. P. M. I, 200. *Păsăruică de pă laz Asară pă la opt ceas Doru mândrului l-am tras.* T. PAPAHAGI, M. 30. *Mă duc cu vitele pe laz.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 118. *Prea s-a curăţat tare locu. Acu s-a făcut dă fân, n-are dă un să mai nojască.* GR. S. IV, 124, cf. CHEST. IV 87/109, 99/264, 100/86, 173, 113/174[a], V/23, ALR I 410/740, ib. 956/270, ib. 1 980/266, ALR II/I MN 131, 3 869/172. *Sapă de laz.* ALR SN I h 28/219, 362, ALRM SN I h 400, ARVINTE, TERM. *Eu scutur parul, Parul scutură gardul, Gardul scutură lazul, Lazul scutură glodul.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 139, cf. ALR – M III, 544. ✦ (Regional) Pădurice cu arbori pitici. Cf. H XVII 14, ALR I 988/170.

2. (Rar) Mahala. Cf. I. BRĂESCU, M. 67.

3. (Regional) Albia unui râu; matcă (**2**) (Runcu – Fieni). Cf. ALR I 422/768.

– Pl.: *lazuri.*

– Din v. sl. ***lazъ***. Cf. ucr. лаз, scr. laz, magh. láz.

LAZ² s. m. (Învechit) **1.** (Folosit şi adjectival) Nume dat unui grup etnic turcesc din Asia Mică, de pe ţărmul de sud-est al Mării Negre, care, venit în Ţările Române odată cu stăpânirea turcească, se ocupa mai ales cu negustoria. *Grigorie Vodă au trimis pre Enache aga, feciorul lui Constantin hatman, laz de feliul lui, cu mulţi slujitori.* NECULCE, L. 316. *Fiind pre atuncea şi turcii foarte semeţi şi mai vârtos neguţătirii lazi carii dân fire sânt răi... şi făcea multe răutăţi în ţeară şi pren târguri.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Mihai Vodă mai multă dragoste avea spre turcii lazi neguţitori şi-i cinstea preste măsură.* AMIRAS, LET.[2] III, 141. *Acest Domn, cu chiverniselele dreptăţri sale... au mântuit ţeara de asuprelele lajilor carii împresurase ţeara; i-au scos cu fermanu împărătesc şi bumbaşiru din ţeară.* CANTA, LET.[2] III, 190. *Cei legaţi cu tulpane sânt lazi* (a. 1776). ŞIO III_1, 233, cf. I. BRĂESCU, M. 69. *După moartea unui antreprenor laz, Mustafa Aga, ne mai ivindu-se un altul, mina rămase neexploatată.* N. A. BOGDAN, C. M. 53, cf. DA II_2, 122, IORDAN, T. 290. ✦ P. ext. Hamal. *O să vă coste căratul, chilagii, cheiagiul, navlu, lazii.* CHIRIŢESCU, GR. 213. ✧ Expr. **Ca un laz** = fără nicio treabă. Cf. id. în CONV. LIT. XLI, 364.

2. (Rar, în sintagma) *Piatra lazului* = piatră acră. *Piatra lazului se ţine de zeolit, este vânătă, şi aşa o şi chiamă românii în comun.* ŞINCAI, în ŞA I, 663.

– Pl.: *lazi* şi *laji.*

– Din tc. **laz.**

LAZ³ s. n. (Transilv.) Temperatură ridicată a corpului; febră. Cf. TDRG, CADE, DR. IV, 1090. *Lazul... se măsoară cu focuri.* CV 1949, nr. 3, 35. *Are laz mare de nu ştie de lume.* ALR II/I MN 54, 4 167/574.

– Pl.: *lazuri.*

– Din magh. **laz.**

LAZÁNCĂ s. f. (Învechit) Lazane. *Întinde o turtă cât s-ar pute de supţire... care turtă să o uzi pe de lături spre a să lipi învăluindu-o de două degete de lată în chipul lazancilor.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 3/27, cf. TDRG, DA II_2, 122.

– Pl.: *lazance.*

– Din rus. **лазанки**, pol. **lazanki.**

LAZÁNE s. f. pl. Specialitate de paste făinoase asemănătoare tăiţeilor, în a căror compoziţie se pune ouă. Cf. NICA, L. VAM. 140, DN[3], NDN.

– Scris şi: *lazagnii.*

– Din it. **lasagna.**

LAZARÉT s. n. Adăpost izolat (situat lângă sau în cadrul punctelor de frontieră) destinat persoanelor, vaselor şi mărfurilor provenind dintr-o regiune în care există molimă, carantină; spital izolat în care se tratează persoane contaminate de o boală contagioasă; p. ext. spital, infirmerie. *Fiind bolnav dupre cale de groaza ce păţise, ş-au dat sufletul acolo la lazaret.* R. POPESCU, CM I, 556. *Am tocmit ieri... 70 turale cordovane de Cernaţi, piei junghiate, dar nu tăiate şi lucrate... câte 10 lei turaua-tislin în lăzăret* (a. 1770). FURNICĂ, D. C. 28. *Venind fiul meu de la lăzăret şi aducând scrisorile... le va arăta dumneavoastră* (a. 1778). ib. I. C. 72. *Ieşind prin lazaretul Vulcan, am mers la Craiova.* VĂCĂRESCUL, IST. 282, cf. KLEIN, D. 207, BUDAI-DELEANU, LEX. *Da şi tagma neguţitorească... analogonu ce s-au urmat în anul trecut, pentru lazareturile păzei boalei ciumei pe trei luni* (a. 1815). URICARIUL, I, 243. *Care să întâmplă dă merg cu păcura*

să vânză, oprindu-i zile dă lăzăret multe, să zăticnesc dă a mai merge (a. 1824). DOC. EC. 319. *Numărul celor ce murea în poliție și la lazaretul Hlin[i]cei se suie în două zile peste cincizeci.* CR (1829), 235. *Boalele neamului tifos sânt... putrede ca ciuma care scoate stărlici, petehii și, în lazarete, și buboane.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 160/24. *S-a hotărât a se face în tot lungul Dunării carantine și lăzăreturi spre siguranța cea viitoare a lăcuitorilor de boala ciumii.* CR (1830), 419. *Pă de o parte să afla boala holerii, iar pă de alta streji și lăzăreturi înconjurate toate părțile, încât cu anevoie... ar fi putut merge la ocne* (a. 1831). DOC. EC. 488. *Să vor rândui alăturea cu lazareturile locuri ocolite cu împrejmuiri între care se vor priimi și lăcuitorii mărginii di dreapta a Dunării.* REG. ORG. 125/12, cf. I. GOLESCU, C. *La întoarcere să tragă edec pă malul stâng al Valahii, poposind noaptea în viderea picheturilor, ca să nu mai facă lăzăret în Serviia* (a. 1837). DOC. EC. 681. *Starea sănătății lăcuitorilor... de prin carantine (lazareturi) este de tot odihnitoare.* CR (1838), 2. *Sânt mai alese... casa sfatului și lazaretul.* RUS, I. I, 218/28, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ne întorsesem numai de zece zile de la lazaretul de la Plumbuita.* GHICA, S. 251. *De o lună astă casă blestemată înfățișea aspectul cel lugubru al unui lazaret unde ciuma s-ar fi declarat.* BARONZI, C. VII, 133/18, cf. COSTINESCU, LM. *Văcărescu... trece în pripă la Brașov prin lazaretul Buzăului.* ODOBESCU, S. I, 267. *Vedem un loc unde se leagă rănile... Într-un lazaret menit pentru 500 de oameni se află 8000.* CONTEMPORANUL, I, 400. *A înfruntat, fără să clipească, biciul îngrozitorului morb asiatic, numai ca să poată mângâia cu mâna lui pe nenorociții din lazarete.* CARAGIALE, O. IV, 49. *Du-te la lazaret să-ți dea picături! îi porunci el.* SLAVICI, O. I, 316. *Trebuiau niște întâmplări cu totul afară din rânduiala lucrurilor... pentru a-l face să cheltuiască cu „lazareturile" bolnavilor suma de 6351 de lei.* XENOPOL, I. R. X, 141, cf. BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, L. I, 146, TDRG. *Trecerea în Baltă era întârziată de „lăzăret"... în anii când erau molime contagioase în Țara Turcească.* DRAGOMIR, O. M. 245, cf. T. PAPAHAGI, C. L. 28, DR. IV, 387, ȘĂINEANU, CADE, DA II_2, 122. *Se cere banii de la mănăstiri, pentru spitale și se fac lazarete, din ce în ce mai numeroase, împrejurul Bucureștilor și în toate județele contaminate.* C. GANE, TR. V. II, 384. *Pe bolnavii slăbiți trebuiau să-i poarte în brațe... și după ce-i duceau la lazareturi, acolo îi descărcau.* SADOVEANU, O. XXI, 163. *Comisia europeană a Dunării... a înzestrat Sulina... c-un mare lazaret pentru izolare și cu un spital modern.* BART, E. 374, cf. SCRIBAN, D. *Această cabină a servit... drept lazaret.* RALEA, S. T. I, 244. *În lazaretul de la Craiova... au fost singurii care au stat aproape un an de zile amândoi, căci aveau răni grele care nu voiau să se vindece.* CAMIL PETRESCU, O. II, 548. *E-n lazaret, la Corabia.* STANCU, D. 216. *Totuși, un fond de umor robust, deși mai amar, străbate observația internă și externă a acestor zile de lazaret.* CONSTANTINESCU, S. I, 175, cf. DL, SCL, 1958, 239, DM, CL 1969, 292, M. D. ENC., DN^3, SCL 1978, 646. *În lazaret, sub focul tunurilor, mai are timp să mediteze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 19/2. *S-a văzut prizonier... cu un picior tăiat la lazaretul din Giurgiu.* CĂRTĂRESCU, N. 210, cf. SCL 1994, 25, FOLC. TRANSILV. II, 614. ✧ Expr. (Învechit și popular) **A(-și) face lazaret(ul)** = **a)** a sta în carantină până la vindecarea unei boli sau până la terminarea investigațiilor medicale. *Am venit noi și unii de-ai noștri, cu negoț și fără de negoț, în Câineni, și, precum a fost porăncă să facem lazaret, am făcut* (a. 1724). IORGA, S. D. XII, 26. *Nici de streine nu fug după ce fac* [ele] *lazaret.* I. VĂCĂRESCUL, P. 262/9; **b)** a sta în casă (sau la spital) în perioada de lehuzie sau de convalescență. Cf. UDRESCU, GL.; **c)** a trăi atât cât îi este dat cuiva să trăiască. Cf. DR. IV, 174, RĂDULESCU-CODIN, 46, UDRESCU, GL.; **d)** (despre o boală) a fi în plină desfășurare, în toi. Cf. DR. IV, 174, RĂDULESCU-CODIN, 46, COMAN, 62, UDRESCU, GL.; **e)** (glumeț) a-și face stagiul legal pentru o avansare în serviciu. *Și-a făcut lăzăretul, ar fi cazul pentru propunere.* id. ib. ✦ Fig. Lăcaș al corupției. [Alerg] *unde mă va povățui Domnul, numai departe, departe de acest cultivit lazaret moral.* VOINESCU, II. M. 125/9. *Clinica dumitale-i un lazaret. Coridoarele put. Sora șefă îți bagă în dulap damigeana. Surorile fură lapte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 19/3.

– Pl.: *lazarete* și *lazareturi*. – Și: (învechit) **lăzărét** s. n.

– Din it. **lazzaretto**, germ. **Lazarett**, fr. **lazaret**.

LAZARÍST s. m. (rar) Misionar din congregația Sfântului Lazăr. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *lazariști*.

– **Lazăr** + suf. *-ist*.

LAZARÓN s. m. Vagabond (**2**). *Mii de lazaroni au cerșitoria de meserie cu care să hrănesc.* GT (1839), 72. *Nici nu știu când am fost în piațetă... Am smuls biletul din mâna lazaronului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 225, cf. SCRIBAN, D. (Adjectival) *Acest rege semi-Burbon, semi-lazaron nu numai că nu dete criminalilor politici amnistia promisă, dar începu a-i persecuta cu cea mai mare furie.* FILIMON, O. II, 60. *Mersul mândru și hotărât îi dădea un aer de băiat – un tip clasic de june lazaron napolitan.* CARAGIALE, O. III, 298. ✧ (Ca termen de comparație) *Credeți că va alerga cineva pe jos pe stradele voastre ca niște lazaroni și aceasta numai pentru că n-aveți calește și cai?* BARONZI, C. III, 88/3. *Împrejurul unui lac minuscul...* [erau] *câțiva crocodili beți ca niște lazaroni.* GALACTION, ap. VIANU, A. P. 256.

– Pl.: *lazaroni*. – Și: (rar) **lazaróne** s. m. SCRIBAN, D.

– Din it. **lazzarone**.

LAZARÓNE s. m. v. **lazaron**.

LAZGLĂU subst. v. **lazlău**.

LAZLÁUĂ s. f. v. **lazlău**.

LAZLĂU subst. (Prin nord-vestul Transilv.) Steag folosit la nunți sau la sărbătoarea recoltei. *Mergem cu lazlăul de la holdă către casă.* ALR II 5 226/310, cf. ALR II/I MN 82, 2 691.

– Pl.:? – Și: **lazglău** (ib. 2 691/284) subst., **lazláuă** (ib. 2 691/310) s. f., **zazlău** (ib. 2 691/279) subst.

– Din magh. **zászló**.

LAZULÍT s. n. Fosfat natural de culoare albastră, hidratat de aluminiu, de magneziu, de fier şi de calciu, care este folosit ca abraziv la confecţionarea lentilelor. Cf. BARASCH, I. N. 43, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D., LTR^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN.
– Pl.: *lazulite*. – Şi: (învechit) **lazulítă** (LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.) s. f., (învechit, rar) **laţulít** (BARASCH, I. N. 43) s. n.
– Din fr. **lazulite**, it. **lazulite**.

LAZULÍTĂ s. f. v. **lazulit**.

LAZÚR s. n. (Învechit) Lazurit; vopsea de culoare albastru intens (extrasă din acest mineral); culoarea acestei vopsele. *Pardosi toată biserica, tinda şi altariu... cu marmură albă... şi toate scobiturile pietrilor din afară le văpsi cu lazur albastru, iar florile le polei cu aur* (a. 1654). GCR I, 173/6, cf. ANON. CANTAC., CM I, 108. *A domnului jup[ân] Vasilie, ce negoţ a primit, tot anume:... lazur,... camfor* (a. 1766). IORGA, S. D. XII, 81. *În loc de lolachiu pune lazur* (a. 1805). GRECU, P. 81, cf. J. CIHAC, I. N. 362, ŞIO II$_1$, 232, STAMATI, D., COSTINESCU. *Pe toate aceste turnuri au început a scânteia, ca smalţuri de lazur şi de smarald răsipite pe covoare de aur.* ODOBESCU, S. II, 503, cf. DDRF. *Architectura de cărămidă şi ciment... învinsese, pe de o parte, lemnul sărac, iar, pe de alta, marmura aurită şi văpsită cu albastrul lazurului.* IORGA, C. I. II, 35, cf. TDRG, DR. IV, 842, DA II$_2$, 122, SCRIBAN, D. *Trăsura domnească dată cu lazur scânteia în soare.* BARBU, PRINC. 282, cf. SCL 1978, 646, 1994, 25.
– Din ngr. **λαζύριος**, it. **lazur**.

LAZURÍT s. n. Silicat natural de aluminiu şi de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu din grupa feldspatoizilor, cristalizat în sistemul cubic, care este folosit la prepararea unor vopsele şi ca piatră semipreţioasă, la executarea unor obiecte de artă; lapislazuli, lapis, (învechit) lazur. Cf. BARCIANU, CONV. LIT. XXIII, 1 066. *În... bolţi se cufundau dungi unghiulare de cucuare... ca nişte desenuri arabe încrustate într-o imensă piatră de lazurită.* D. ZAMFIRESCU, ap. VIANU, A. P. 182, cf. LTR^2, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, L. ROM. 1987, 51, NDN.
– Pl.: *lazurite*. – Şi: (învechit, rar) **lăzurít** (CONV. LIT. XXIII, 1 066) s. n., (rar) **lazurítă** s. f.
– Din it. **lazurite**, fr. **lazurite**.

LAZURÍTĂ s. f. v. **lazurít**.

LĂÁ vb. I v. **la**^{3}.

LĂBĂDĂÍ s. f. pl. (Regional) Buruieni (Unirea – Calafat). Cf. GL. OLT.
– Cf. magh. **laboda**.

LĂBĂDÚI vb. IV. Intranz. (Regional) A trăi; a hoinări, a hălădui. Cf. MÂNDRESCU, I. G. 63, TDRG, DR. IX, 211. *Cică la marginea unei mări lăbăduia odată un moş pescar care avea un bordiaş.* ŞEZ. VI, 139. *D[umne]zeu l-o şti pă el ce-o face, pă unde-o lăbădui az[i].* ib. 143. *Pă unde mai lăbăduieşti, că nu te-am văzut de doi ani p-acilea?* CV 1951, nr. 11, 37.
– Prez. ind.: *lăbăduiesc*.
– Din magh. **lábad**.

LĂBĂGTĂTUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) (Despre vânt) A adia (Mihăileni – Miercurea Ciuc). *Lăbăgtătueşte o ţâr de vânt.* ALR SN III h 791/574.
– Prez. ind.: *lăbăgtuiesc*.
– Din magh. **lebegtet**.

LĂBĂÍ vb. IV. Refl. şi intranz. (Prin Ban.) A se agita gesticulând. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 19. *Cum se întrece tot lăbăind.* id. ib. 117.
– Prez. ind.:?
– V. **labă**.

LĂBĂNÁT, -Ă adj. (Popular) Care are picioare (**1**) mari. *Partea inferioară a picioarelor, atât de la gâşte cât şi de la celelalte paseri notătoare, se numeşte „labă". De la acest substantiv s-a format apoi şi adjectivul „lăbănat".* MARIAN, O. II, 375. *Insectele de apă, în special... cele lăbănate, adeca lungi în picioare.* id. INS. x. *Picioarele* [ursului sunt] *groase, lăbănate.* ap. TDRG, cf. PASCU, S. 97, CADE, DA II$_2$, 73. *Dar de unde să se lovească păpucul pe piciorul ei!... după ce păpucul era un păpuc mic, iară piciorul ei era un picior lăbănat şi bolocănos ca de prost.* MARIAN, O. II, 194, cf. LEXIC REG. II, 28.
– Pl.: *lăbănaţi, -te*.
– **Labă** + suf. *-(n)at*.

LĂBĂRŢÁ vb. I. Refl. şi tranz. (Despre suprafeţe, structuri, margini, orificii etc.) A (se) lărgi (exagerat), a (se) umfla (făcând să atârne), a (se) întinde (neregulat), a (se) deforma. *Animalul şovăieşte pe picioarele lui;... gura i se umple de bale cleioase, urechile îi atârnă şi sânt reci, pelea i se lăbărţează şi devine... infiltrată pe tot veşmântul trupului.* BREZOIANU, A. 577/18. *Căldura cuptorului trăgând risipeşte aburii de apă şi gazurile închise în chiliile glutinoase, a căror păreţi se umflă şi se lăbărţează, până a înfăţişa... o pâine bine dospită.* id. ib. 590/22, cf. POLIZU. *Hăinuţa lăbărţată.* CIHAC, II, 162, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Harabalele... împovărate cu câte patru, cinci şi chiar şase „chile" de grâu, care lăbărţau muşamalele ca nişte ugere uriaşe,... se învălmăşau cu sărăcăcioase brişci.* CONV. LIT. XLIV$_2$, II, 71, cf. TDRG, DR. III, 818. *Râsul lui de nevolnic, lăbărţându-i gura.* C. PETRESCU, R. DR. 49, cf. DA II$_2$, 73, BUL. FIL. II, 185, cf. SCRIBAN, D. *Maiorii se supărară că detaşamentele s-au lăbărţat, că soldaţii nu mai păstrau rândul şi ordinea pe grupe.* PAS, Z. III, 54, cf. DL, SCL 1959, 209, L. ROM. 1964, 42, M. D. ENC., DEX. *Nucul... Ramurile-şi crăcănează, Spre pământ le lăbărţează.* ŞEZ. VII, 44, cf. UDRESCU, GL. (Fig.) *Consfătuirea se înmuia şi se lăbărţa... Vorbele oamenilor se împrăştiau şi nu se loveau.* REBREANU, R. I, 135, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Romantismul a lăbărţat esenţialul transformându-l în dantelărie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 4/3. ✦ Refl. (Despre oameni) A se aşeza ori a se întinde (cu neglijenţă), relaxându-şi complet (şi exagerat) corpul. *„Nu vă lăbărţaţi pe canapelele* [vagonului]*", adică nu vă întindeţi prea mult în înghesuială.* SADOVEANU, O. XVII, 242. *M-a podidit o pală de aer cald muindu-mi*

încheieturile țepene și m-am lăbărțat în nisipul cald. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 18/3. (Fig.) *Orașul își lăbărța sub deal deșirările lui de uliți..., se cocoța pe Dealul Spirei, pe urcușurile Mitropoliei.* MACEDONSKI, O. III, 48. ✦ Fig. (Regional) A se mândri, a se făli, a se îngâmfa. Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lăbărțez.* – Și: (regional) **lăbârțá** vb. I. UDRESCU, GL.

– Et. nec.

LĂBĂRȚÁRE s. f. **1.** Faptul de a se lăbărța; lărgire (excesivă), umflare, deformare. Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Prindem o femelă* [de păstrăv] *care pe lângă lăbărțare și roșeața buricului se mai recunoaște și prin colorațiunea mai puțin aprinsă a bărbătușului.* ATILA, P. 155. *Convorbirea oaspetelui... reținută și măiestrită, fără lăbărțări, rasne și prisosuri, ea învăluia în mreje puternice, uimea, răpea, fermeca.* M. I. CARAGIALE, C. 14, cf. DA II_2, 73. *Lista boalelor...: căderea măruntaielor... (cu lăbărțarea pântecelui).* VOICULESCU, L. 13, cf. DL, DEX.

2. (Regional) Mândrie (**4**). *Ai drept d-a ți să păstra lăbărțarea ta, să fii de capu tău, să nu te-nchiză niciun dregător pe bănuială ori pe pârâ.* JIPESCU, O. 104.

– Pl.: *lăbărțări.*

– V. **lăbărța.**

LĂBĂRȚÁT, -Ă adj. (Despre trup, părți ale trupului, îmbrăcăminte și țesături) Care s-a lărgit, s-a lățit, s-a umflat prea mult (deformându-se). V. lălău, șlampăt. Cf. I. GOLESCU, C. *O văduvă... Cu ochii ceacâră, gura lăbărțată, Fruntea-i cucuiată... Umblantunecată.* PANN, P. V. II, 95/21, cf. POLIZU, HEM III, 3 088. *Puse, în locul redingotei sale albastre și încheiate, o redingotă a lui Villefort, castanie și cam lăbărțată.* BARONZI, C. I, 187/5, cf. LM, DDRF. *Același divan, cu un simplu mindir de paie lăbărțat.* ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Observăm la femele pântecele lăbărțat și moale.* ATILA, P. 155, cf. DR. III, 818, ȘĂINEANU, D. U., DA II_2, 73. *Pantalonii lui au atârnat întotdeauna în noroi, rupți pe margini ca o țoală: lăbărțați... ca o traistă.* ARGHEZI, P. N. 137. *Aveam dinainte un tânăr într-un palton prea mare, cu buzunarele roase și lăbărțate, cu gulerul soios și decolorat.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *A găsit că* [Budulache] *seamănă cu Buda grotesc, cu burta lui sferică și cu fața lăbărțată.* C. PETRESCU, Î. II, 231. *Trenul împrășia... caravane de cămile scheletice,... râzând, parcă, sardonic, cu buze lăbărțate.* BRĂESCU, A. 214. *Un corp frământat, lăbărțat, mușcat.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 303. *Purta îmbrăcămintea de paiață, Pe-un trup de broască slab și lăbărțat.* LESNEA, I. 46. *Ba e chiar Păcală..., le îndreaptă o surată, nu-l vedeți? cu gura lăbărțată a râs până la urechi și dinți zâmbați, cum ni-l povestea mama.* VOICULESCU, P. I, 235. *După noi s-a luat, ca o cățea greoaie, lăbărțată de prea mult fătat... Kiva, vrăjitoarea lăii.* id. ib. II, 76. *Începea treaba avocatului pe care îl avea plătit cu anul, unul cu haine roase și lăbărțate.* PAS, Z. I, 151. *Acest căpitan... era un om pirpiriu, cu un cap scofâlcit, cu fălci lăbărțate, pline de țepi cenușii.* TUDORAN, P. 10. *Scotoci, fără jenă, în buzunarele lăbărțate ale hainei verzi în carouri.* T. POPOVICI, S. 13, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Buze mari și lăbărțate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. *Laibăr... lăbârțat.* RĂDULESCU-CODIN, 45. *Unde-l văz cu fața beată Și cu zeghea lăbărțată Îmi vine să mor îndată.* FOLC. – OLT. MUNT. II, 604. *Cusătură... lăbârțată.* UDRESCU, GL. *Buze mari și lăbărțate.* NUNTA, 303. (Fig.) *O coardă lăbărțată de țiteră bătu în pendul o jumătate de ceas peste două.* CĂLINESCU, C. N. 50. *Pe chei, stătea înfiptă o turcoaică mare și lătăreață, bâtâind din picior,... nu atât de înaltă cât îndesată, cu sânii ca două târne, cu trunchiul ca un poloboc lăbărțat.* TUDORAN, P. 209. *Asemeni ecranului, lăuntricul propriu defilează încetinit sau dincolo de limita vertiginosului, scade uneori sărac în structuri, ca un oraș scund și lăbărțat de șes.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 19/3. *Căruța stă lăbârțată sub polată și el cere de la alții.* UDRESCU, GL. (Substantivat) *Brațe voinice îl țineau zdravăn și lăbărțatul răcnea.* CAMILAR, N. II, 321. ✦ (Despre scris) Cu litere late, prea mari și distanțate. Cf. DM, M. D. ENC. *Scris lăbărțat.* UDRESCU, GL. (Adverbial) *În câteva locuri, mâini fricoase au tras desenuri în fugă* [pe zid]*: un nas, sub care scrie lăbărțat „nasul lui Procopie"; un cap de măgar iscălit „Popescu".* BASSARABESCU, S. N. 101. ✦ Fig. (Despre conținutul unor lucrări, despre stilul acestora etc.) Lipsit de concizie; cu elemente inutile; dezlânat, diluat. [Manualele] *sânt prea neperfecte, prea lăbărțate și prea pline de nimicuri ca citirea lor să fie folositoare.* BREZOIANU, I. 93/1, cf. LM. *Insuflă-i dezgust pentru stilul umflat, lăbărțat, descusut și fudul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 547. *Dacă din această proză lăbărțată s-a putut înțelege ceva este meritul vostru, iubiții mei prieteni de literatură.* CONTEMP. 1956, nr. 506, 1/1, cf. DM, DEX, M. D. ENC. ✦ Fig. (Despre gesturi, atitudini etc.) Lipsit de autocontrol, nestăpânit; lălău; leneș, greoi. V. deplasat, incomod, penibil. *Fetele se uită chiondărâș una la alta și scot un chicot, întâi înfundat, apoi lăbărțat.* LUNGIANU, C. 15. *Cățea!... și cu un gest lăbărțat al mânei, ca o făgăduială pentru viitor, clătinând din cap și privind în pământ, ca și cum ar fi vorbit pentru el, urmă.* ARDELEANU, D. 34. *Mitana a țipat... spărgându-și râsul lăbărțat în cortină.* KLOPȘTOCK, F. 24. *Atitudinea lăbărțată a celor care stau în loji gratuite.* TEODOREANU, M. II, 180, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Mers lăbărțat.* UDRESCU, GL. ✦ Fig. (Despre vorbire și cântec) Tărăgănat, rar. *Lăutarii... cântau din ce în ce mai cu suflet doine de beție, tărăgănate și lăbărțate ca niște femei dezmățate.* REBREANU, I. 34. *E două și douăzeci și șapte! fu răspunsul lăbărțat și răgușit.* VINEA, L. II, 250, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *lăbărțați, -te.* – Și: (regional) **lăbârțát, -ă** adj.

– V. **lăbărța.**

LĂBĂRȚĂTÚRĂ s. f. Persoană grasă, mare, lălâie. Cf. LM. *O lăbârțătură de om.* UDRESCU, GL. ✦ Construcție, obiect etc. prea mare, excesiv de larg, de extins. Cf. LM, DA II_2, 73. *O lăbârțătură de casă, parcă e magazie.* UDRESCU, GL. ✦ (Rar) Rid. Cf. POLIZU.

– Pl.: *lăbărțături.* – Și: (regional) **lăbârțătúră** s. f.

– **Lăbărțat** + suf. *-ură.*

LĂBĂRȚÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Lăbărțat. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *lăbărţoşi, -oase.* – Şi: **lăbârţós, -oásă** adj. UDRESCU, GL.
– **Lăbărţa** + suf. *-os.*

LĂBĂŞÉL s. n. v. **laboşel.**

LĂBĂŞÍCĂ s. f. (Regional) Laboşel (Piatra-Neamţ). Cf. COMAN, GL.
– Pl.:?
– **Laboş** + suf. *-ică.*

LĂBÁU s. n. (Regional) Vârf de undiţă cu două ineluşe de os; dopul undiţei (Chizatău – Lugoj). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 117, ALR II 6 243/76.
– Pl.: *lăbăie.*
– **Labă** + suf. *-ău.*

LĂBÂRŢÁ vb. I v. **lăbărţá.**

LĂBÂRŢÁT, -Ă adj. v. **lăbărţat.**

LĂBÂRŢĂTÚRĂ s. f. v. **lăbărţătură.**

LĂBÂRŢÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăbărţos.**

LĂBDÁ vb. IV v. **lăuda.**

LĂBIDĂU s. n. (Transilv. şi vestul Maram.; de obicei la pl.) Tălpig (**1**). Cf. REV. CRIT. IV, 144, DR. IV, 1 557, TAMÁŞ, ET. WB., PAŞCA, GL., com. din fostul judeţ BIHOR, ALR I 1 288/51, 56, 59, 61, 278, 280, 285, 289, 290, 295, 298, 302, 305, 308, 315, 320, 333, 335, ALR SN II h 481, ALRM SN I h 310, SCL 1959, nr. 2, 217, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 24, 35, 36, LEXIC REG. II, 90, CL 1964, 72.
– Pl.: *lăbidauă.* – Şi: **lebădău** (ALR SN II h 481/53; pl. *lebădauă*, ib.), **lebedeáuă** (ALR I 1 288/56, ALR SN II h 481/64; pl. *lebedeie*, ALR I 1 288/56, ALR SN II h 481/64), **libidău** (REV. CRIT. IV, 144, ALR I 1 288/51, 59, 61, 280, 290, 295, 302, 305, 308, 315, 320, 333, ALR SN II h 481/316, 325, LEXIC REG. II, 90; pl. *libidauă*, ALR SN II h 481/316, 325, LEXIC REG. II, 90), **libidéu** (ALR I 1 288/59; pl. *libideie*, ib. şi *libideauă*, com. din fostul judeţ BIHOR), **lipidău** (ALR I 1 288/61, 305, 320, ALR SN II h 481/310, A I 21) s. n.
– Din magh. **lábító.**

LĂBÍŢĂ s. f. (Prin sudul Transilv.) Lăbuţă (**1**). *O muskiţă cu pişioare La un an ia şere ţoale: O muschiţă cu lăbiţă, La o lună şere ţâţă.* DENSUSIANU, Ţ. H. 182.
– Pl.: *lăbiţe.*
– **Labă** + suf. *-iţă.*

LĂBIŢI s. f. pl. (Regional) Scobituri făcute în zidul pivniţei unde se păstrează diferite lucruri (Frânceşti – Tismana). Cf. CHEST. II 283/44.
– Cf. l a v i ţ ă.

LĂBOÁIE s. f. Augmentativ al lui l a b ă; labă mare, mână grosolană. *Şi-şi ridică lăboaiele până în dreptul ochilor.* CAMILAR, N. I, 180, cf. DL, DEX.
– Pl.: *lăboaie.*
– **Labă** + suf. *-oaie.*

LĂBÓS, -OÁSĂ adj. (Despre animale) Care are labe (**1**) mari, groase. *Avea... o pasăre mare lăboasă şi căpăţinoasă.* GORJAN, H. II, 85/4, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, TDRG. *Intrând într-a şasea lună, Nelu dobândise proporţii impunătoare... Era lăbos şi botos,... stângaci şi nesigur în mişcări.* SADOVEANU, O. X, 504, cf. DEX. ✦ (Învechit, rar; despre piciorul sau despre partea inferioară a piciorului animalelor) Mare, gros. *Lăboase copitele Cămilei.* CANTEMIR, IST. 107. ✦ (Adverbial) Urât, neinteligibil. *S-o iscălit lăbos.* ZANNE, P. V, 358.
– Pl.: *lăboşi, -oase.*
– **Labă** + suf. *-os.*

LĂBOSTÍ vb. IV. (Prin Bucov.; într-un descântec) A iubi, a dezmierda. Cf. DA II_2. *Care nu poate s-o vadă Pe degete se întinde Doară o poate cuprinde, Numai ca s-o drăgostească Şi ca să o lăbostească.* MARIAN, v. 29, cf. 32, PÂRVESCU, C. 67, 186.
– Prez. ind.: *lăbostesc.*
– Cf. l i b o s t e.

LĂBOŞÉL s. n. v. **laboşel.**

LĂBŞOÁRĂ s. f. v. **lăbuşoară.**

LĂBUŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui l a b ă (**1**). Cf. I. GOLESCU, C. *Când o cauţi are în gură: Peşte, brânză sau friptură; Şi-apoi lăbuşoara-şi linge.* IZV. XIII, 108.
– Pl.: *lăbuşoare.* – Şi: (învechit, rar) **lăbşoáră** s. f. I. GOLESCU, C.
– **Labă** + suf. *-uşoară.*

LĂBÚŢĂ s. f. Diminutiv al lui l a b ă.
1. Cf. l a b ă (**1**). *Când îl mângâia, cunoştea el că îl iubeşte, şi se întorcea şi el cu lăbuţele şi mângâia pe stăpână-seu.* ISPIRESCU, L. 286. [Maimuţa] *întâi trecea fusta pe după cap, apoi vâra lăbuţele în mânecile camizonului.* CHIRIŢESCU, GR. 65. *Bijucă, neclintit şi ţapăn pe lăbuţele sale albe şi mici,... se uita ţintă la noi.* HOGAŞ, DR. I, 227. *O pisică... vine în vârful picioarelor, ferindu-se să nu-şi murdărească lăbuţele prin praful uliţei.* REBREANU, I. 10. *O lebădă şi câteva maimuţe înconjurau dihania neroadă, Ce se lăsase moale pe lăbuţe.* TOPÎRCEANU, B. 97. *Pufuşor măsoară drumul până la poartă. Pe urmă pipăie omătul cu o lăbuţă prudentă.* CAZIMIR, GR. 59. *Cânele bătu de cinci ori cu lăbuţa pe marginea mesei.* SADOVEANU, O. XIX, 319. *Ursul şi mielul vor veni cu linguriţa în lăbuţă ca să se înfrupte.* ARGHEZI, P. T. 182. *Numai baseţii, fireşte, nu s-au putut împărtăşi din această cinste, pentru că aveau lăbuţele strâmbe.* VINEA, L. I, 99, cf. DL. *Pe raftul superior, cu o alună în lăbuţă, stetea o veveriţă împăiată.* PREDA, R. 231, cf. DEX. *A prins o ştiucuţă Cu patru lăbuţe. Şi-a pus-o-n trăistuţă.* MARIAN, SA. 281. *O tăet mă-ta mâţa, Şi ţi-o lăsat codiţa Codiţa şi c-o lăbuţî Sî ti ştergi şi la guriţî.* MAT. FOLK. 1 405. ✦ Apendice de artropod. *Goanga sau viermele acesta,... cu două mustaţe sau lăbuţe de asemenea foarte lungi, are forma unei mici coropişniţe.* ATILA, P. 62. ✧ (Glumeţ) *Scămuţă cu lăbuţă* v. s c ă m u ţ ă. **2.** Cf. l a b ă (**2**); picior

mic (de copil). *Mă gândeam că ai fi crescut, nu ți-ar mai fi încăput lăbuța în ea, dar odată piciorul tău fusese atât de mic.* DEMETRIUS, C. 46.

– Pl.: *lăbuțe.*

– **Labă** + suf. *-uță.*

LĂCÁN subst. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Scobitură (cu pereții cimentați) făcută în curtea casei în care stă apa pentru păsări (Suhaia – Zimnicea). Cf. ALIL XXIX, 141. *Am venit acas, an da' la oi, am pus apă-n lăcan.* T. DIAL. M. I, 468.

– Pl.:?

– **Lac** + suf. *-an.*

LĂCÁR s. m. (Ornit.) **1.** Numele mai multor specii de păsări călătoare și cântătoare, de mărimea unei vrăbii, care trăiesc, mai ales, în stufărișul din jurul apelor: **a)** (și în sintagmele *lăcar gălăgios*, DOMBROWSKI, P. 325, BĂCESCU, PĂS. 106, *lăcar mic*) Țârâiac (**1**) (*Acrocephalus scirpaceus*). *Lacărul mic clocește și în stufării mai mici, dar totdeauna cuibul lui se află deasupra apei.* DOMBROWSKI, P. 326, cf. 325, BĂCESCU, PĂS. 106; **b)** (și în sintagma *lacăr de rogoz*) pasăre cu partea superioară a corpului de culoare brună măslinie și cea inferioară alb-ruginie; rogozar (*Acrocephalus schoenabaenus*). Cf. DOMBROWSKI, P. 333, 336, BĂCESCU, PĂS. 106, DER; **c)** (și în sintagmele *lacăr de baltă*, DOMBROWSKI, P. 328, BĂCESCU, PĂS. 106, *lăcar sur*, BĂCESCU, PĂS. 106, *lăcar palustru*, DOMBROWSKI, P. 328, 330, BĂCESCU, PĂS. 106) pasăre cu partea superioară a corpului de coloare sur-verzuie iar cea inferioară sur-măslinie (*Acrocephalus palustris*). Cf. DOMBROWSKI, P. 328; **d)** (și în sintagma *lăcar de pipirig*, DOMBROWSKI, P. 335, BĂCESCU, PĂS. 106) pasăre cu corpul de culoare galben-surie pătat cu negru; pipirigar (*Acrocephalus paludicola*). Cf. DOMBROWSKI, P. 335; **e)** (și în sintagmele *lăcar de câmpie*, *lăcar de ogor*, *lăcar agricol*) pasăre cu partea superioară a corpului de culoare brună iar cea inferioară de culoare galben-brună (*Acrocephalus agricola*). Cf. DOMBROWSKI, P. 331, 332, BĂCESCU, PĂS. 106; **f)** (și în sintagma *lacăr mare*) pasăre cu partea superioară a corpului sur-ruginie și cea inferioară alb-gălbuie; caracoteț (*Acrocephalus arundinaceus*) *Cuibul îl clădește deasupra suprafeței apei, fixat de fire de trestie, întocmai ca lăcarul mare.* DOMBROWSKI, P. 327, cf. 322, BĂCESCU, PĂS. 106, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

2. Pasăre migratoare care trăiește în apropierea apelor, de talie mică și de culoare brună-ruginie pe spate, al cărei cântec se aseamănă mult cu cel al privighetorii (*Lusciniola melanopogon*). Cf. DOMBROWSKI, P. 310, BĂCESCU, PĂS. 106.

3. (În sintagma) *Lăcar de țărm* (*de țărmuri*) = privighetoare-de-stuf (*Locustella fluviatilis*). Cf. DOMBROWSKI, P. 314, BĂCESCU, PĂS. 106.

– Pl.: *lăcari.*

– **Lac**[1] + suf. *-ar.*

LĂCÁȘ s. n. v. **locaș**[1].

LĂCÁT s. n. v. **lacăt.**

LĂCÁTĂ s. f. v. **lacăt.**

LĂCĂDĂM subst. (Prin Transilv.) Locuință, adăpost (Gherța-Mare – Satu Mare); loc (**I 2**). Cf. TAMÁS, ET. WB. *Tătarii n-o fost ei de lăcădam, ei s-o dus, i-o fugărit nemișii.* ARH. FOLK. I, 180. *Omu-apii... acolo șade, acolo-i lăcădamu lui, în apă... Altu o zâs că-i om, altu o zâs că-i bou de baltă.* ib. VI, 271, cf. 297.

– Et. nec.

LĂCĂRÁIE s. f. Lăcărie. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– **Lac**[1] + suf. *-ăraie.*

LĂCĂRĂU s. n. (Regional) Lăcărie; p. ext. loc apătos, mocirlos. Cf. UDRESCU, GL. *S-a făcut un... lăcărău... în curte de n-ai încotro cârmi.* id. ib. 149.

– Pl.: *lăcăraie.*

– **Lac**[1] + suf. *-ărău.*

LĂCĂRGÍE s. f. v. **lăcârgie.**

LĂCĂRÍ vb. IV. Intranz. **1** (Regional; despre apă) A forma bălți, lacuri mici; a bălti. *Ploaia nu încetase o clipă să cadă ca vărsată dintr-o butie uriașă, făcând râuri ce veneau din munte, înspumate și gălăgioase, șerpuind, să lăcărească prin gropi și să se piardă în întuneric în șuvoaie.* ARDELEANU, V. P. 143.

2. A extrage țiței din zăcăminte aflate la mică adâncime cu ajutorul unei linguri cilindrice. Cf. SCRIBAN, D. *Văzându-mă prea mic pentru lopată, m-a pus să lăcăresc cu calul.* V. ROM. octombrie 1960, 89. *Dacă dideam dă păcură, punea hegnă și lăcăria cu calu cu hârdaili.* ALRT II 244. *Lăcăream cu hârdaiele la puț.* ALR II/762.

– Prez. ind.: *lăcăresc.*

– Din **lac**[1].

LĂCĂRÍE s. f. Cantitate mare de apă care acoperă un teren în urma ploilor, a inundațiilor etc.; apă multă vărsată pe jos; apăraie, lăcăraie, (regional) lăcărău, lăcășteu, lacău[2]. Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL. *Pe ușa întredeschisă, îl auzea cum își freacă degetele cu periuța de nailon, cum împroașcă faianța, cum i se umflă lăcăria sub tălpi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 17/2, cf. DEX. *Au rămas ceia încremeniți, mai ales când lăcăria ceea, pereții uzi...* I. CR. III, 268. ✧ Expr. **A (se) face lăcărie** = a (se) vărsa multă apă (pe dușumea). Cf. DL, CIAUȘANU, V.

– Pl.: (rar) *lăcării.*

– **Lac**[1] + suf. *-ărie.*

LĂCĂRÍT s. n. Fapul de a lăcări (**2**); procedeu de extragere a țițeiului aflat la adâncimi mici cu ajutorul unei linguri cilindrice. *Lingură articulată de lăcărit.* ENC. TEHN. I, 446. *Frână mecanică pentru trolii de foraj sau lăcărit.* NOM. MIN. I, 43. *Ca procedeu de extracție, lăcăritul a fost aplicat pe scară mare în trecut, dar azi e folosit numai foarte rar.* LTR[2], cf. DL, DER, M. D. ENC., DEX.

– V. **lăcări.**

LĂCĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Apătos (Înfrățirea – Urziceni). Cf. CHEST. II 73/97.

– Pl.: *lăcăroşi, -oase.*
– **Lac[1]** + suf. *-ăros.*

LĂCĂSTÉU subst. v. **răcăstău.**

LĂCĂŞÁG s. n. v. **lăcşag.**

LĂCĂŞLUÍ vb. IV. Refl. şi tranz. (Învechit, rar) A (se) sălăşlui (**2**). *Într-una din peşterele muntelui cu preacuviosul Teoctist s-au lăcăşluit.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 20[v]/9. *Zidescu-se cetăţile iudeilor, şi întră* (lăcui-va C[2], *lăcăşlui-s-or* D, vor lăcui BIBLIA 1688, se vor sălăşlui B 1938) *acie.* PSALT. 135. [Dumnezeu] *pus-au pustinia în iazere de apă... Şi bagă* (sălăşlui V, *lăcăşlui* D, mută H) *acie flămânzii şi feaceră cetăţi.* ib. 232, cf. SCRIBAN, D., FORM. CUV. III, 123, 124, 126. ✧ Fig. *Domnul potopŭ aduce* (va muta H, *lăcăşlui-l-va* D, spre aceasta varsî C[2]) *şi şade Domnul împăratŭ în veacŭ.* PSALT. 49.
– Prez. ind.: *lăcăşluiesc.*
– De la **lăcaş.**

LĂCĂŞTÉU s. n. (Prin Olt.) Lăcărie. Cf. BUL. FIL. VI, 227, LEXIC REG. 45, 54, NALR – O II h 332/939.
– Pl.: *lăcăşteie.*
– Din **lac[1]**, după *heleşteu.*

LĂCẮT s. n. v. **lacăt.**

LĂCĂTÁR s. m. (Învechit şi regional) Lăcătuş. *Ghinea era grec lăcătari de la Rumele.* ANON. CANTAC., CM I, 187, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., ALR SN II h 501/272.
– **Lacăt** + suf. *-ar.*

LĂCĂTÁŞ s. m. v. **lăcătuş.**

LĂCĂTÍŞ s. m. v. **lăcătuş.**

LĂCĂTÓI s. n. Augmentativ al lui lacăt; lacăt mare. *Cumpără unelte de teslărie: două lătunoaie groase, patru balamale, câteva piroane, două belciuge şi un lăcătoi zdravăn.* CREANGĂ, P. 321, cf. TDRG, 884, DL, DEX, UDRESCU, GL.
– Pl.: *lăcătoaie.* – Şi: (regional) **lăcăţói** s. n. UDRESCU, GL.
– **Lacăt** + suf. *-oi.*

LĂCĂTUÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică uşi, porţi etc.) A încuia (cu lacătul). Cf. MÂNDRESCU, UNG. 170. *Să lăcătuiască uşa numai ca să se îmbrace, nu-i părea lucru curat.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 35, cf. TDRG, SCRIBAN, D., DL, CL 1971, 26, DEX, A V 15, GLOSAR REG. 44. ✧ Fig. *Altul iubitoriu de argint... de-ş încuie inema şi o lăcătueaşte... nemiluind pre de-aproapele.* DOSOFTEI, V. S. mai 114[r]/20. *Acest volum masiv şi dens... nu doreşte să lăcătuiască niciuna din problemele ce le expune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 11/1. ✦ (Prin extensiune) *Notarul şi-a lăcătuit prin dulapuri dosarele.* GALAN, B. I, 174. ✧ ✦ Refl. (Popular; în descântece) A se sălăşui, a se fixa. *Nu vă încuibiţi, Nu vă lăcătuiţi.* MARIAN, D. 33. ✦ Tranz. şi refl. (Regional; despre scânduri, doage etc.) A (se) îmbina exact, a (se) potrivi bine (Mătău – Câmpulung). Cf. COMAN, GL.
– Prez. ind.: *lăcătuiesc.*
– **Lacăt** + suf. *-ui.*

LĂCĂTUÍRE s. f. (Rar) Acţiunea de a lăcătui şi rezultatul ei. Cf. DEX.
– Pl.: *lăcătuiri.*
– V. **lăcătui.**

LĂCĂTUÍT, -Ă adj. (Despre uşi, porţi etc.) Încuiat (cu lacăt); (despre obiecte, bunuri etc.) izolat într-un spaţiu închis şi asigurat prin încuiere. *Bucătărie, livadă, curte, împrejmuire înaltă, bine lăcătuită împotriva oamenilor cari pot veni din vale.* IORGA, P. A. I, 134. *Mai întotdeauna,... cum se-ntâmplă în lăcătuita comoară lăsată de-un paşă în muntele Ţeţin, – stăpâneşte comorile rele.* PAMFILE, COM. 19. *Mai era... o magazie lungă de nu mai sfârşea, zidită din roşu, cu porţile mari şi grele, lăcătuite, în care se depozita marfa gata.* ARDELEANU, D. 102. *Unde au întâmpinat uşi lăcătuite şi urechi surde, intrară cu plugul în moşia boierului.* PAS. Z. IV, 32. *Am lăsat uşa aşa, lăcătuită, şi-am intrat în casă pe fereastră.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 392, cf. DEX. *De-i cu lăcăţ lăcătuit – Tăte să să spargă.* T. PAPAHAGI, M. 138. ✧ Fig. *Pentru că fiecare era cu gura lăcătuită, fără să poată vorbi ca altădată..., făcură plata ca să plece acasă.* ARDELEANU, D. 263.
– Pl.: *lăcătuiţi, -te.*
– V. **lăcătui.**

LĂCĂTÚŞ[1] s. m. Meşteşugar care face sau repară broaşte, lacăte, chei etc. sau care efectuează operaţii de ajustare, de asamblare etc. a pieselor mecanice; (învechit şi regional) lăcătuşar, (regional) şloasăr. V. mecanic (**II**). *Cum au fost o datî un sineţariu* [lăcătuş MUNT.] *bun.* PRAV. 290. *Toval-Cain s-au făcut meşter de hier, lăcătuş.* N. COSTIN, L. 54. *Au fost luat dumnealui jupânul Hanăş lăcătuşul, Sasul..., 7 buţi de vin* (a. 1700). IORGA, B. R. 38. *Te poftesc să chiemi un lăcătuş, să deşchizu la sepetu ce este la dumneata* (a. 1791). IORGA, S. D. VIII, 21. *Calfe... de argintari, de lăcătuşi.* IST. AM. 19[v]/3. *Am lăsat doaă pungi la un blestemat de lăcătuş, căruia i-am dat şi-un galben* (a. 1803). IORGA, S. D. VIII, 39, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Am cheltuit 50 di lei la meştiri, la Ioveţ lacatăşul* (a. 1809). ŞTEFANELLI, D. C. 343, cf. I. GOLESCU, C. *Hârtiile lăcătuşului de la Suceavă, care au luatu feru să facă balcon la casă* (a. 1844). IORGA, S. D. XVI, 96. *Esemplul al doilea ne este dat de un bătrân de 72 de ani, vechi lăcătuş mecanician.* MAN. SĂNĂT. 54/14, cf. POLIZU. *Pune p-un lăcătuş singur într-o pivniţă şi zi-i să-ţi facă o încuietoare.* NEGRUZZI, S. III, 406. *Îi trimitea la Iaşi la învăţătură şi cu încetul ajunsese a face mai la toate moşiile sale cizmari, croitori, lăcătuşi, curelari.* SION, P. 70, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *A încheiat un proces-verbal, dispunând că, dacă şi a doua zi casierul nu se va prezenta la post, să se cheme lăcătuşul.* CARAGIALE, O. II, 67, cf. DDRF, MÂNDRESCU, UNG. 171, PHILIPPIDE, P. 213, JAHRESBER. VIII, 210, ALEXI, W. *Lăcătuşii liberi, neţigani, fac o treabă deosebită în Moldova anilor 1750.* IORGA, C. I. III, 174, cf. TDRG,

JAHRESBER. XVII, 101, DHLR I, 372, PASCU, S. 365, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă gândeam la ce lăcătuș să trimet ca să vie să-mi deschidă biroul.* SADOVEANU, O. XXI, 538, cf. SCRIBAN, D. *Sunt ca un lăcătuș de aur care vrea să făurească un belciug și ar trebui să strice o trâmbiță sau un chivot, ca să facă belciugul pentru staul.* ARGHEZI, C. J. 21, cf. CĂLINESCU, S. 306. *Cu șaisprezece ani în urmă lucrasem ca lăcătuș în același atelier.* V. ROM. iunie 1954, 132. *Aranca era fata unui lăcătuș.* VORNIC, P. 54, cf. DL. *Venise la Ateliere împreună cu un prieten al său, lăcătuș ca și el.* PREDA, R. 247, cf. L. ROM. 1968, 407, TAMÁȘ, ET. WB. *În tinerețea mea am învățat meseria de lăcătuș la uzinele reșițene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 47, 6/1, cf. DEX, H III 4, X 261, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, CHEST. II 10/52, 58, 409, ALR II 6 501/192, 551, ALR SN II h 501, CL 1958, 224, ib. 1968, 313.

– Pl.: *lăcătuși.* – Și: (învechit și regional) **lacatấș**, (regional) **lăcătấș** (MÂNDRESCU, UNG. 171, ALR SN II h 501), **lacatấș** (ALR SN II h 501, CL 1958, 224, 1968, 313), **lăcătíș** (ALR SN II h 501/64) s. m.

– Din magh. **lakatos**.

LĂCĂTÚȘ² subst. (Într-o ghicitoare) Lăcățel. *Ieși, Angheluș, din lăcătuș, Că te cheamă cinci afară* (Cuțitul din teacă). PĂSCULESCU, L. P. 80.

– Pl.:?

– **Lacăt** + suf. *-uș*.

LĂCĂTUȘÁR s. m. (Învechit și regional) Lăcătuș. Cf. COSTINESCU, ALR SN II h 501/987, SCL 1957, 107.

– Pl.: *lăcătușari*.

– **Lăcătuș** + suf. *-ar*.

LĂCĂTUȘĂRÍE¹ s. f. **1**. Meseria, ocupația lăcătușului; (învechit) lăcătușie. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, PASCU, S. 185, ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DL. *Timp de patru ani învață lăcătușeria, venind acasă o dată pe an, în timpul verii, câteva săptămâni.* PREDA, R. 247, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 56, XVI 330.

2. Prelucrare, în special manuală, a metalelor în scopul reparării sau al confecționării unor obiecte ori al finisării, al retușării sau al asamblării unor piese. *Ei repară mărunțișuri în care intră mai cu seamă lucrurile de lăcătușerie ordinară.* PETICĂ, O. 470. *Nu tot așa e însă cu lucrul hămurăriei, a lăcătușeriei, a argintăriei.* N. A. BOGDAN, C. M. 85. *Dopan își făcuse un atelier de lăcătușerie.* VLASIU, A. P. 409. *Până s-au făcut formele, Gheorghe a așteptat lângă secția lăcătușerie.* V. ROM. decembrie 1950, 155. *Intră, fără nicio pricină, în atelierul de lăcătușerie.* ib. octombrie 1954, 128. *Procedeele tehnologice aplicate în lăcătușărie diferă după scopul în care se execută o lucrare și după mijloacele de lucru utilizate.* LTR². ✦ Atelier, secție de lăcătușărie (**2**). Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În general, lăcătușăria e echipată cu bancuri de lăcătuș.* LTR², cf. DL. *Cînd acesta se întorsese acum un an și jumătate, habar n-avea lăcătușeria de matrițe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 18/1, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar) Magazin în care se vând lacăte și alte obiecte de lăcătușărie (**2**). Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *lăcătușării.* – Și: **lăcătușeríe** s. f.

– **Lăcătușar** + suf. *-ie*.

LĂCĂTUȘĂRÍE² s. f. (Învechit; cu sens colectiv) Obiecte confecționate de lăcătuș. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

– **Lăcătuș** + suf. *-ărie*.

LĂCĂTUȘERÍE s. f. v. **lăcătușărie¹**.

LĂCĂTUȘÍE s. f. (Învechit) Lăcătușărie (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., I. IONESCU, M. 589, MÂNDRESCU, UNG. 171, TDRG 884.

– **Lăcătuș** + suf. *-ie*.

LĂCĂTÚȚ s. m. (În dicționarele din trecut) Lăcățel. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *lăcătuți*.

– **Lacăt** + suf. *-uț*.

LĂCĂȚÉL s. n. Diminutiv al lui lacăt; (învechit) lăcătuț, (regional) lăcătuș². Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Rămăsei în admirație în fața cutiilor de cartușe: elegante, din piele groasă galbenă, închise cu lăcățele de alamă.* SADOVEANU, O. X, 482, cf. DL, DEX. *Veriguța că punea, Lăcățelul atârna Și la nuntă că-mi pleca.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 438.

– Pl.: *lăcățele*.

– **Lacăt** + suf. *-el*.

LĂCĂȚÍCĂ s. f. (Prin Mold.) Diminutiv al lui lăcată. V. lacăt. Cf. TDRG, 884.

– Pl.: *lăcățele*.

– **Lăcată** + suf. *-ică*.

LĂCĂȚÓI s. n. v. **lăcătói**.

LĂCẮU¹ s. n. (Prin Olt. și nord-vestul Munt.) Lăcărie. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 75, ib. 1973, 579, ALIL XXIX, 141, 149. *Ai făcut lacău jos.* ALR II 2 535/836, cf. ALR SN III h 830/836. *Ce lăcău ați făcut aici, în bucătărie, ca la gârlă!* UDRESCU, GL. *S-a făcut un lăcău (sau lăcărău) în curte, de n-ai încotro cârmi.* id. ib., cf. NALR – O II h 332/937. ✦ (Regional) Lac¹; baltă mare. *Se plimba cu barca pe lăcău.* GL. OLT.

– Pl.: *lăcăie*. – Și: (regional) **lacắu** s. n.

– **Lac¹** + suf. *-ău*.

LĂCẮU² s. m. v. **lacău¹**.

LĂCÂRGÍE s. f. sg. (Ban.) **1**. Vorbe necuviincioase. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 126, GĂMULESCU, E. S. 147.

2. Vorbe goale; discuție animată. GĂMULESCU, E. S. 147.

– Și: **lăcărgíe** s. f.

– Din sb. **lakrdija**.

LĂCÉR s. n. v. **lăicer**.

LĂCÍU subst. v. **léciu**.

LĂCOMÁȘ, -Ă adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui lacom (**2**). Cf. DA II$_2$, 77. *Și streini și*

lăcomaşi, Şi hiclenii poteraşi... Care fură şi jăcheşte. PAMFILE, C. Ţ. 48.

– Pl.: *lăcomaşi, -e.*

– **Lacom** + suf. *-aş.*

LĂCOMÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui lacom (2); (despre ochi, privire) care exprimă un imbold nedomolit spre ceva, o dorinţă nepotolită. *Eu le-am spus ochilor mei Să nu fie lăcomei.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 674.

– Pl.: *lăcomei, -ele.*

– **Lacom** + suf. *-el, -ea.* – **Lăcomică**: cu schimbare de suf.

LĂCOMÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre fiinţe) Lacom (1). Cf. I. GOLESCU, C., LM 341, L. ROM. 1976, 48.

– Pl.: *lăcomeşti.*

– **Lacom** + suf. *-esc.*

LĂCOMÉŞTE adv. (Rar) Cu lăcomie (1), cu o poftă nestăpânită, în mod lacom. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM 341. *Ce mănâncă aşa lăcomeşte?* DDRF, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, 77, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 571, DEX. *Începu să mănânce lăcomeşte până-şi făcu burta doldoră.* IZV. XIII, 128. *Stă, îmbucă lăcomeşte, Ca un lup ce se pripeşte*, se spune despre un om lacom (1). Cf. PANN, P. V. III, 69/7, ZANNE, P. III, 579.

– **Lacom** + suf. *-eşte.*

LĂCOMÍ vb. IV. Refl. şi (învechit şi regional) intranz. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „la", învechit, „spre", „către", „pentru" etc. sau de propoziţii introduse prin conj. „să", „de") A fi lacom (1, 2); a fi cuprins de o poftă necumpătată, de un impuls nestăpânit de a se îndestula, de a obţine (ceva ce aparţine altcuiva), de a acapara cât mai mult etc.; v. a jindui, a pofti (1), a râvni (1), a se scumpi (1), a se zgârci[4] (2). *Nu se poate apropiia de Dumnezeu cela ce lăcomeaşte spre avuţie.* CORESI, EV. 52. *Slujitorii... s-au lăcomit de au luat bani de la Tomşa Vodă.* URECHE, L. 174. *Cela ce va fi ispravnic vreunui cucon micşor, de-i va ţinea bucatele pre urma şi după moartea părinţilor şi de va lăcomi să ia ceva dintr-aceale bucate fără de blagoslovenie şi fără di ce să vor da la vreo treabă pentru nevoia acelui cucon.* PRAV., 253, cf. MARDARIE, L. 210. *Lăcomind la* [al] *altuia, sosesc de pierd şi al său.* M. COSTIN, O. 113. *Cătră apucări să nu lăcomiţ Nice-n bogăţâi ce vin să nu vă uimiţ.* DOSOFTEI, O. I, 137. *La mişei lăcomind şi oprind din milă şi nepocăindu-să, i-au prorocitu-i urgia de la D[u]m[ne]dzău.* id. V. S. ianuarie $18^v/4$. *La dzestre, de au luat mai multu, aşe va lăcomi... şi din moşie* (a. 1680). IORGA, S. D. XVI, 299. *N-ar fi lăcomit să ia mulţi galbini.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 143/17. *Spre lucrurile streine nu lăcomesc.* CANTEMIR, IST. 153. *Cine lăcomeşte să apuce cele străine, perde şi ale sale.* MUSTE, LET. III, 39/11. *Hrăpim şi lăcomim şi sântem porniţi cu totul spre răutăţ.* ANTIM, O. 104. *Nu lăcomi spre jăfuirea cea deşartă* (a. 1785). GCR II, 148/35. *Au lăcomit a avea mai multe ţeri subt stăpânirea sa.* ŞINCAI, HR. I, 49/4. *Nu vă lăcomiţi atâta La ţigane suflete mişele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 199, cf. id. LEX. II. *Aflându-să cele mai multe sate megieşăşti şi altor obraze neputernice şi întru depărtare, totdeauna dregătorii după vremi au lăcomit întru adaosul acestora* (a. 1819). DOC. EC. 206. *Lăcomindu-să la plată, au băgat capul în gura lupului.* ŢICHINDEAL, F. 45/17. *Lăcomind la bani, s-au bucurat.* DIONISIE, C. 192, cf. LB, I. GOLESCU, C., BĂLCESCU, M. V. 561. *Saşii luterani n-au lăcomit a face prozeliţi dintre români.* BARIŢIU, P. A. I, 164. *Strâmbătatea... se lăcomeşte la bunul altuia.* RUSSO, S. 131, cf. POLIZU. *Fiecare lăcomindu-se a cuprinde... cât poate mai mult loc, pe care nu-l poate lucra cum trebuie, pământul se osteneşte hrănind buruieni.* GHICA, S. 603, cf. PONTBRIANT, D. *Să mă lăcomesc eu la dreptul unei slugi vechi şi credincioase ca tine?* ALECSANDRI, T. 1 723, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 163, LM 341. *De-acuma vezi, ia seama să nu te mai lăcomeşti.* CONTEMPORANUL, I, 395. *A lăcomit de a băut pân' s-a turtit.* JIPESCU, O. 53. *Zeus se lăcomi şi întinse pe loc mâna la partea unde lucea grăsimea.* ODOBESCU, S. III, 266. *Să nu mă lăcomesc.* CARAGIALE, O. II, 195. *Ţi-i găsi un bordei mai ieftin, eu mă lăcomesc că-i aproape de beserecă.* CONTEMPORANUL, VI_2, 9, cf. DDRF, BARCIANU. *Acolo se mai anunţă o introducere de Ion Dem. Petrescu la care nu se va fi lăcomind nime.* SĂM. IV, 858, cf. ALEXI, W. *Localnicii nu se lăcomeau deloc la băutura cea nouă.* IORGA, C. I, III, 200. *Cât avură pâne şi vin roşu Tovarăşii deloc nu lăcomiră La boi, poftind din ei să-şi facă hrană.* MURNU, O. 212, cf. TDRG. *La beutură beţivă nu te lăcomeşti.* AGÎRBICEANU, A. 421. *Lăcomind la moşioara vecinului său, se apucă să mute din loc semnele de hotar.* PĂCALĂ, M. R. 155. *Deodată sufletul i se lăcomi. Îi trebuiau semne mai multe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 391. *Nu vă mai mulţumiţi cu ce v-a dat Dumnezeu şi vă lăcomiţi la averea altora!* REBREANU, R. I, 271, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *M-am lăcomit şi am tras.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 82, cf. DA II_2. *M-am lăcomit la puţinul săracilor.* BRĂESCU, A. 90. *Te-ai lăcomit la parale.* SADOVEANU, O. V, 143. *Părinţii lui se lăcomiseră la pogoanele de zestre.* id. IB. XVII, 172. *Se lăcomise în speranţa unei mari lovituri care să-l salveze.* BART, E. 239. *Atunci am dat noi cu socoteala că bietul Vasile al Năstoalgii o fi lăcomit la bani ca să-şi cumpere bomboane.* MOROIANU, S. 171, cf. SCRIBAN, D. *După ce s-a lăcomit în toate, cu entuziasm, i-a cam ajuns entuziasmul de prisos.* ARGHEZI, P. T. 370. *Pentru cine s-ar lăcomi atâta amândoi?* STANCU, D. 102. *Atâta ştiţi, să vă lăcomiţi la bunul altuia.* H. LOVINESCU, T. 207. *Kir Iani... s-a lăcomit.* TUDORAN, P. 294, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 571. *Văzându-şi scăzute veniturile, lăcomindu-se, îşi vântura zadarnic pachetul de cărţi pe unde apuca.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC. *Lăcomit-am... la şese boi Ş-am luat hâda de găzdoi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 181. *Lăcomit-am la o sută Şi-am luat şi eu o slută.* MARIAN, H. 45. *Să nu lăcomeşti la nimic!* RETEGANUL, P. I, 4. *M-am lăcomit la avere Şi-am luat făr' de plăcere.* MARIAN, NU. 302. *La vin nu vă lăcomiţi.* SEVASTOS, P. 299. *Mă lăcomii la avere.* ŞEZ. IV, 232. *Tatăl meu a lăcomit La trei lanţuri de pământ Şi*

m-a dat după urât. HODOȘ, P. P. 149. *O lăcomit la iosag, M-o făcut pă veci pribeag.* ȚIPLEA, P. P. 11, cf. BUD, P. P. 14, CABA, SĂL. 14. *Te-ai lăcomit ca un om Și-ai întins mâna la pom.* PAMFILE, CR. 154, cf. CIAUȘANU, GL. *Li-o lăsat pruncii orfani, Lăcomindu-să la bani.* GR. S. II, 271. *Măgheran de pe fântână, Trăznite-ar mamă bătrână, Ai lăcomit la opt boi Și-ai adus hâda la noi.* IZV. XVI, 70. *Nice ți-s femeia ta, Că te lăcomești la bani Și mă vinzi tu la lutrani.* BALADE, III, 288. *Să nu lăcomești la căpăstrul de aur al altuia, că ești pierdut.* FOLC. TRANSILV. III, 397. *Baietu locomește la doi lei.* O. BÎRLEA, A. P. II, 565. *Nu te lăcomi, bogate, Că ai strâns și ai de toate, Va veni moartea-ntr-o noapte Și te ia pe ne-ntrebate.* FOLC. MOLD. II, 595. *Cartea e ca marea fără fund, și cine o lăcomi să învețe numai el toată cartea nu poate.* ZANNE, P. V, 140. *Nu te lăcomi că rău îți va fi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 316. ✦ (Regional) A jindui, a râvni la dragostea ori la favoarea cuiva; a dori cu patimă pe cineva; a simți o puternică atracție față de cineva. *Lăcomești acum la om frumos, nu-i așa?* AGÎRBICEANU, S. 581. *Une vădz k'icioru gol Lăcońesc de stau să mori.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 78. *Puicuță, cât îi trăi, La frumos nu lăcomi.* FOLC. MOLD. I, 342, cf. 556. *Cine nu se lăcomește la o fată isteață?* SBIERA, P. 220. ✧ Intranz. (Învechit; cu determinări în dativ) *Nu lăcomireți hainelor și aurului* (a. 1610). GCR I, 44/18. *Să nu lăcomim numai trupului.* VARLAAM, C. 50. *Să nu lăcomim lumii, ce să cercăm cele vecinice.* DOSOFTEI, PS. 198/10. ✧ Tranz. *Oamenii ceia bunii nu lăcomesc strânsura avuției de pre pământ.* CORESI, EV. 52. *Trupul să-l lăsăm nelucrat sau numai cinste și avuții a lăcomi și a pofti.* MICU, L. F. 230/13.

– Prez. ind.: *lăcomesc.* – Și: (regional) **locomí** vb. IV.

– Din v. sl. лакомитисѧ.

LĂCOMÍE s. f. **1.** Impuls irezistibil, excesiv, de a mânca sau de a bea; manifestare necontrolată a acestui impuls; insațiabilitate, nesaț (**1**), nesăturare. V. voracitate. *Lăcomia pântecelui și bețiile cu adevărat iaste boală.* VARLAAM, C. 54. *Acesta au murit... pentru nesocotința lui, ce să dzice pentru lăcomiia lui și pentru poftele trupului.* PRAV. 126, cf. MARDARIE, L. 165²/6, ST. LEX. 172/2. *Crocodilul, cuvânt ca acesta de la Inorog audzind, lăcomia fălcilor își înfrână.* CANTEMIR, I. I. II, 130. *El, slujind lăcomiei și dezmerdărilor,... mâncă și bea de se umple de bun.* MICU, L. F. 19/2, cf. KLEIN, D. 368. *Dacă lăcomia va avea grijă să îngrașă trupul nostru și să-l umple de bucate, nu nădăjduiești să vecuiască multă vreme bunătățile acelea.* MAIOR, PRED. 35/11, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. [Pornirea] *spre mâncare, lăcomia.* POTECA, F. 213/24. *Gătirea cea rafinată a meșteșugului bucătăriei... este spre întărâtarea lăcomiei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 23/18. *Lăcomia a fost și este arma înșelătorului vrăjmaș cuget din om.* id. ib. 37/5. *Nu știu să facă deosebire între foame și lăcomie.* DESCR. AȘEZ. 9/1. *Și la masă să dovedește că lăcomia pierde omenia.* C. VÂRNAV, H. 73/14, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Sub această deghizare, ele scapă de lăcomia vrăjmașilor mai ușor decât congenerele lor de culoare albă.* CONTA, O. F. 288. *Sfinții să se-nfrupte-n posturi!... Doamne, câtă lăcomie!* CONTEMPORANUL, I, 291. *Mâncase cu o zi mai înainte cu prea multă poftă niște alivenci și acum își plătea păcatele lăcomiei.* CONV. LIT. XI, 99. *Furtișagul, beția, lăcomia, desfrânarea sunt jocuri pentru ei.* ODOBESCU, S. I, 38. *Gângănii și jigănii... despre a cărora lăcomie, viclenie și răutate nu-i cu putință să povestească limba omenească!* CREANGĂ, P. 94. *La balul Curții..., abuzează de șampanie, de icre, de înghețată, de bomboane – nu de plăcere ori de lăcomie – nu!... de datorie.* CARAGIALE, O. IV, 103. *Tot ce e mai bun pe lume, strâns cu bani și iscusință. Îmbrâncește înainte lăcomiile trupești.* MACEDONSKI, O. II, 104, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Lăcomia proverbială a somnului stârpește și alungă peștele.* CHIRIȚESCU, GR. 51, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Mâncasem niște caș cu pâine caldă, prea cu poftă și din lăcomie îmi căzuse greu la inimă.* KLOPȘTOCK, F. 128. *Multe cad pradă lăcomiei broaștelor, mari gurmande de icre.* VOICULESCU, P. I, 13. *Toată ziua suspină după mâncare și băutură și pe urmă se blastămă singur pentru lăcomie.* SADOVEANU, O. XIII, 146. *Așa mai scăpau bietele zglăvoace de lăcomia noastră.* MOROIANU, S. 51, cf. SCRIBAN, D. *Toată această nejustă desconsiderare este izvorâtă din scârba, vecină cu fiorul groazei, ce-o inspiră ei* [vulturii] *oricui le știe... lăcomia.* BĂCESCU, PĂS. 240. *La lumina unei lămpi..., începu o cină improvizată... la care se ilustrară prin lăcomie moș Costache, Aglae și Simion.* CĂLINESCU, O. III, 55. *Lăcomia cormoranului este enormă și se explică prin digestia rapidă.* LINȚIA, P. III, 166, cf. DL, DM. *Lăcomia lui este asemănătoare cu a știucii.* ZOOLOGIA, 114, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 571. *La alții, lăcomia trădează aceeași apartenență subumană.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 74, cf. M. D. ENC. *Scroafele... alergau gâfâind să scape de lăcomia purceilor.* D. R. POPESCU, I. Ș. 474, cf. DEX. *Mânca bine, fără lăcomie, dar temeinic.* I. GHEȚIE, B. I, 26, cf. DSR, D. ENC. *Astfel va apăra de lăcomia țigănească sărmanele icre.* FUNDESCU, L. P. I-II, 158. *A făcut* [nuntă] *cu o fată dintr-un sat îndepărtat, unde nu se auzea de lăcomia lui.* IZV. XV, 65. *Lăcomia cu mult mai mult decât foametea omoară la oameni.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 315, cf. POLIZU, BARCIANU. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „la" sau, învechit, cu determinări în genitiv) *Lăcomie la mâncare.* LB. *Trebuiește să se îngrijească și să se ferească și muma și doica de lăcomia mâncării și a băuturii prea acre și sărate.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 75/22. *Lăcomia hrănii, spaima chipurilor streine, lovitura capului... sânt cele mai des întâmplătoare pricini ale boalei.* id. ib. 119/9. *Lăcomia la mâncare, pântecele ți-l umflă tare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 315. ✧ Fig. *Izvoarele lacrimilor nu puteau îndestula lăcomia mistuitoare a acestui vânt secetos.* TUDORAN, P. 430. ✧ (Cu determinări care arată intensitatea) *Liseta..., un fel de purice, se acață cu mai multă lăcomie de junii vlăstari decât de foile seminale.* BREZOIANU, A. 290/10. *A mâncat-o c-o lăcomie nespusă.* MARIAN, O. I, 369. *Începu să mânânce cu o lăcomie și o furie vrednică de un sălbatec.* HOGAȘ, DR. I, 119. *Eu și corsicanul am îmbucat cu lăcomie de lup, sugeam toate ciolanele c-o poftă nespusă.* BART, E. 279. *Îl bău fără întrerupere, cu o lăcomie crescândă.* PREDA, C. I. P. III, 80. ✧ Loc. adv. **Cu** (sau, rar, **în**) **lăcomie** = (în

mod) lacom, cu (mare) poftă ori cu mare plăcere; (rar, învechit) lăcomeşte. *Bea cu multă lăcomie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 186. *Înghite cu lăcomie obiectul de desfătare.* CONACHI, P. 278. *Începe a mânca cu lăcomie.* NEGRUZZI, S. III, 205. *Ştuca, helul şi mureana mănâncă cu lăcomie... muscă din vultur.* BARONZI, C. IV, 135/20. *Se pleacă pe fereastră... şi vede cu-nfiorare Cum tigrii, beţi de sânge, rupeau în lăcomie.* ALECSANDRI, POEZII, 391. *Un fruct plăcut din a ta roadă... L-a gustat cu lăcomie.* id. ib. 549. *Cucoşul înghite cu lăcomie toţi banii, şi lasă toate lăzile pustii.* CREANGĂ, P. 67. *Avea un vrav de paseri dinainte şi ospăta dintr-însele cu lăcomie, ca un vultan hămisit.* id. ib. 245. *Căţeluşul începu să bea cu lăcomie.* CONTEMPORANUL, II, 5. *Noi înfulicăm cu lăcomie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 160. *Luă sticla de vin, ... o duse la gură şi înghiţi cu lăcomie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 208, cf. CADE. *Fetele au mâncat cu lăcomie din pâinea noastră.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 212. *Îşi ia dulceaţa cu lăcomie, o rumegă cu toată faţa, bea cafeaua.* TEODOREANU, C. B. 59, cf. DA II_2. *Lufarii, crezând că fulgii sub care pândeau cârligele sunt hamsii, le îmbucau cu lăcomie.* VOICULESCU, P. I, 17. *Amândoi începură a sorbi cu lăcomie.* SADOVEANU, O. III, 165. *Buzele lui... sugeau cu lăcomie dintr-o ţigară turcească.* BART, E. 342. *Cei doi începură să mănânce cu lăcomie.* ULIERU, C. 119. *Moş Costache... înghiţea de zor, cu lăcomie, aperitivele.* CĂLINESCU, O. IV, 33, cf. DL, DM. *Gunoierii mâncau cu lăcomie, îşi ştergeau gurile sălbatice şi mormăiau câte o înjurătură.* BARBU, G. 9, cf. DEX. *De obicei se ospăta din belşug şi chiar cu lăcomie.* I. GHEŢIE, B. II, 13. *Mânca mult şi cu lăcomie, fără a-şi mai bate capul dacă îşi păstrează sau nu silueta.* id. ib. 321. *Cu toate că au privit-o chiorâş, au mâncat-o cu lăcomie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/5. *Înşfacă castronul, îl duce la gură şi soarbe toată apa cu lăcomie.* IZV. XI, 197. **Din lăcomie** = îndemnat, mânat de lăcomie (**1**). Cf. DA II_2. *Din lăcomie a mâncat peste măsură de mult.* STANCU, R. A. IV, 394. *Omul se îmbolnăveşte de aplecate când mănâncă din lăcomie.* PAMFILE, B. 10. ✧ Expr. **A călca în gura lăcomiei** v. a călca. ✦ (Învechit; mai ales la pl.) Poftă (**3**). *Ce iaste năravul dracului? măriile, şi săltăturile,... şi beţiile, şi curviile, şi lăcomiile* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 227/12. *Să cade a tot omul creştin să-ş ferească ochiul menţei sale de gândurile păcatelor, de lăcomii şi de apucări cu nedireptul.* VARLAAM, C. 161. [Agonisita] *să nu o cheltuieşti pre saţiul lumiei aceştiea, pre mândrii, pre lăcomii, pre beţii.* id. ib. 222. *Eu, necunoscând cărările Domnului, mi să lunecă firea în beţii şi în ospeţe şi în lăcomii.* NEAGOE, ÎNV., 165/6. *Să nu mai slujim pohtelor pântecelui..., să ne punem împrotivă lăcomiilor* (a. 1689). GCR I, 285/6. *Mâncăm carnea şi munca fratelui nostru,... cu lăcomiile şi cu nesaţiul ce avem.* ANTIM, O. 95. *Cu desfrânarea plăcerilor lui, adecă cu lăcomia* [trupul] *se preface într-un lup nesăţios şi sălbatic.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 86/9.

2. Predispoziţie, tendinţă de a avea cât mai mult; imbold nedomolit de a acapara sau de a aduna cât mai multe bunuri materiale (proprietăţi, bani etc.); manifestare neînfrânată a acestui imbold; dorinţă, sete nemăsurată de avuţie, de câştig etc.; (la pl.) fapte, acţiuni etc. care trădează sete de avuţie, de câştig etc.; rapacitate (**2**). V. cupiditate (**2**), nesaţ (**2**). *Camatnicii şi asupritorii saţiu nici dinioară nu au, nici se satură de ce iau den camătă, nici pohta lor şi lăcomiia nu li se poate tocmi.* CORESI, EV. 397. *Aleage... bărbaţi cinstiţi, temători de Dumnedzeu şi derept grăitori şi cine urăsc lăcomiia şi dentre aceştia osândeaşte miiari, sutaşi, cîndzeceari şi dzeceari.* PO 240/3. *Întru inima vamăşului iubirea banilor petrece, lacomia, strâmbătatea, apucările.* VARLAAM, C. 9. *Nu-i ajunse lui Ştefan Vodă ale sale..., ci de lăcomie, ce, nu era al lui încă vrea să coprinză.* URECHE, L. 88. *Iancul Vodă, fiind plin de lăcomie, izvodi obicină care n-au mai fostu niciodată.* id. ib. 199, cf. MARDARIE, L. *Nemila şi lăcomia fac răsipă ţărălor.* M. COSTIN, O. 93. *Lăcomiia nice pre atunce nu lipsiia.* id. ib. 110. *Inema mea... Să o abaţi despre lăcomie.* DOSOFTEI, PS. 411/4. *Nu veţi putea să slujiţ lui Dumnezeu şi lăcomiii lumii.* CHEIA ÎN. 16^r/9. *Nu sânt ochii tăi direpţi, nici inema ta bună, ce la lăcomia ta, şi la sângele cel nevinovat ca să-l verşi pre el, şi la strâmbătăţi, şi la ucideri, ca să le faci pre iale.* BIBLIA (1688), 507^1/40. *Întru lăcomiia celor ce biruia pre el au stătut de faţă.* ib. 657^1/50. *I s-au întunecat mintea spre lăcomie.* NECULCE, L. 19. *Amăgindu-să unul pi altul pentru lăcomie.* id. ib. 340. *Coada lăcomiii de scaiul făţărniciii nescurtată şi curată a fi lucru peste putinţă ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 225. *Cea ocolire de cetate primejduieşte a fi în zadar de va birui lăcomia inima celuia ce o au făcut* (a. 1699). FN 73. *Lăcomia a unor pălcuri ostăşeşti aduce urâciune a unui norod* (a. 1703). ib. 150. *Lăcomia iaste rădăcina tuturor răutăţilor.* ANON. CANTAC., CM I, 129. *Împăratul turcescu, pentru lăcomiia lui, învrăjbindu-se cu Paliologul,... au venit cu mulţime de oşti.* R. POPESCU, CM I, 236. *Au mai luat păgânul Mihaia făr'de nicio pricină, numai cu păgâneasca şi tirăneasca lăcomiia sa, 80 de pungi.* R. GRECEANU, CM II, 112. *Au potolit lăcomia turcilor.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 143/6. *Fiind pornit de lăcomie, Ahar au luat o limbă de aur.* ANTIM, O. 263. *Pentru aceasta să dea samă înaintea lui Dumnezeu..., pentru multă lăcomie a lor* (a. 1716). URICARIUL, X, 84. *Cracalie cu lăcomie lui trece şi peste drum... de-l dăjmuie* (a. 1766). IORGA, S. D. XIX, 34. *Nu pătimesc patima celor mulţi, nici silesc norocul spre lăcomie.* AETHIOPICA, 64^v/3. *Cumplit foc eşti, o groaznică lăcomie.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 89^v/13. *Strică prieteşugul pentru lăcomiia* (a. 1795). ŞA I, 210. *Pentru... lăcomie ş-au perdut viaţa.* ŞINCAI, HR. I, 49/5, cf. KLEIN, D. 368. *Este poftă de averi... Într-alt chip lăcomie chiemată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 222. *Cei cu zaherele, pentru lăcomia nesaţiului lor cugetând scoposul dobândirii răului câştig, aşteaptă ca să vază o vreme întru care să va înălţa preţul bucatelor* (a. 1813). DOC. EC. 151. *Lăcomia mii de răotăţi aduce asupra oamenilor.* ŢICHINDEAL, F. 26/6. *Nu s-au pocăit, nu li s-au îndouplecat scârnavele lor inimi spre milostivire, nu li s-au curăţit sufletele lor dă cea mai dănainte spurcăciune şi lăcomie.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 84. *Acest rău ţie ţi să imputează, căci ai fi putut să te depărtezi de lăcomie.* GOLESCU, E. 126/18. *Nu lipsim a arăta Măriii Tale, ca să se facă chibzuire pentru aceştia, cu ce preţ ar trebui să se vânză, spre a nu cerca obştea scumpete din lăcomia vânzătorilor* (a.

1823). FURNICĂ, I. C. 323, cf. LB. *Iscusească-se cu supunerea patimilor, ce sânt neputinţele lui, şi mai vârtos a lăcomiii ce coprinde pe toate.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 7/2. *Lăcomiia măcelarilor dintr-această politiie au ajuns a fi cu totul nesuferită* (a. 1827). DOC. EC. 387. *Nu-ndeamnă către pradă p-oşteana lăcomie.* HELIADE, O. I, 308. *Să se ia măsuri împotriva lăcomiei precupeţilor.* REG. ORG. 98/10. *Îşi cheltuiesc viaţa ca să adune un metal neînsufleţit spre îndestularea... ticăloasei lăcomii.* MARCOVICI, D. 136/23. *Lăcomia unor aprigi, după vreme patrioţi, Sfântul lor îl defăimează, ca nişte vitregi, ca hoţi.* HRISOVERGHI, P. 10/1. *Înlăuntru-i zac nesfârşite vine de aur, argint şi pietre scumpe, nesaţiul lăcomiei omeneşti.* GENILIE, G. 106/11. *Cauza cea mai de departe a acestui război să vede a fi... lăcomia monarhiei persiane, carea... subjugasă Asia mare şi mică.* SĂULESCU, HR. II, 15/26. *Manierile (purtările) aspre a lui Ibraim, nesăţioasa lui lăcomie, chipurile ce le întrebuinţază spre a-şi aduna bani... au făcut că a sa domnie este nesuferită.* AR (1834), 128[1]/18. *Mai mult decât o dată neştiinţa şi lăcomia a însuflat la unii prinţi crezători sau barbari ideea de a strica marile piramide.* CR (1836), 202[1]/28. *Numai direptatea ar domni..., infrânând ambiţiunea şi aviditatea (lăcomia) mea şi a altora.* ASACHI, S. L. II, 186. *Grelele dobânzi ce se plătesc lăcomiii dobândarilor derapănă şi pe cei ce se împrumută şi însuşi pe împrumutători* (a. 1843). DOC. EC. 784. *Elementul personal... se abătu şi se desnatură cu totul, el prin egoism şi lăcomie produce aceleaşi rezultate rele.* FM (1846), 163[1]/31. *Din turbăciune oarbă cu lăcomia unită ieşi tirania.* CONACHI, P. 302. *Nu se mai aude de vitejie..., ci de lăcomie şi nedreptate.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Lăcomia nu este bună. Om lua d-aicea ce om apuca şi ne vom face drum înainte.* PR. DRAM. 283. *Nu vor să provoace lăcomia şi rapacitatea turcilor.* BARIŢIU, P. A. I, 92. *Scriitorii lor... atribuia causa la a lor lăcomie.* ARISTIA, PLUT. [XLVI$_2$/24]. *Din lăcomie, oamenii s-au grăbit a tăia pădurile.* BARASCH, M. II, 34/20. *Cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni?* NEGRUZZI, S. I, 140, cf. POLIZU. *Independenţa ce s-ar fi dobândit nu era să aibă alt rezultat decât acela de a aţâţa şi mai mult lăcomia puternicilor vecini.* GHICA, S. 625. *Să satur lăcomia saraiului.* FILIMON, O. I, 171. *Vom avea a suferi de această stare de desperare estremă la care prin lăcomia lor au împins pre săteni.* I. IONESCU, M. 486, cf. PONTBRIANT, D. *Prerogativele autonome ale muntenilor Vrancii..., incomodând lăcomia administrativă a domnilor posteriori, împinseră pe aceştia... a tot micşora treptat teritoriul şi giurisdicţiunea turbulentei republice.* HASDEU, I. C. I, 54. *Lasă-mă a te contempla, a te admira cu gelozia, cu lăcomia cea sălbatică a avarului pentru tezaurul pe care-l posedă în fine.* BARONZI, M. 542/7. *Jertfit-am lăcomiei O sculă din coroana antică-a României!* ALECSANDRI, POEZII, 339, cf. COSTINESCU, LM. *Lăcomia boierilor nu se întinsese încă asupra răzeşilor.* CONTEMPORANUL, I, 782. *Nu supăraţi pe români prin nesăturata voastră lăcomie.* ODOBESCU, S. II, 11. *Împăraţii romani mai aveau o a treia greutate de învins: lăcomia şi sălbăticia puterii armate.* EMINESCU, O. XIV, 902. *Va fi lucrat lăcomia sau, în termeni bisericeşti, arghirofilia.* MACEDONSKI, O. III, 158. *Smerenia şi lăcomia sunt două trăsături deosebite ale caracterului omenesc.* GHEREA, ST. CR. II, 119. *Se numeşte una vama furtului sau furtuşagului, alta a uciderii..., alta a lăcomiei.* MARIAN, Î. 451. *Înrâuriţi de grecii Fanarului,... mulţi boieri munteni au deprins înjosirea, lăcomia, cruzimea şi devotamentul lor pentru turci.* ARHIVA, I, 49, cf. DDRF. *Autorii acestor înnoiri trebuiră să se lepede de ele, faţă cu nevoile neapărate de bani în care îi punea lăcomia turcească.* XENOPOL, I. R. X, 134, cf. BARCIANU. *Iată unde duce pasiunea oarbă şi lăcomia.* SBIERA, F. S. 328. *Să arate ţărănimii cât a avut ea să sufere din partea acelor vecini care, vorbindu-i de cruce, au pus-o mai totdeauna pe cruce, făcând-o jertfa destrăbălării oştilor ruseşti şi lăcomiei tuturor corbilor ce le întovărăşesc.* SĂM. IV, 92, cf. ALEXI, W. *Ştefan Vodă urmărea cu cea mai crudă asprime averile de orice fel ale mazilului, până şi în fundul satelor, unde ţăranii erau puşi să iasă înainte pentru a striga asupra lăcomiei lui.* IORGA, P. A. II, 278, cf. TDRG. *Dumnezeu, pentru această lăcomie, l-a osândit însă.* PAMFILE, A. R. 6. *Darul şi folosul lui nu înseamnă nimic în lăcomia pătimaşe cu care unul da şi altul lua.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 132. *Zugrăvea mici intrigi ale mănăstirii..., lăcomia şi zgârcenia vreunui stareţ.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 279, cf. RESMERIŢĂ, D. *De lăcomie mare ce avea să tot strângă bani mai mulţi, Duca grecul era nu numai domn, dar şi visternic mare.* N. A. BOGDAN, C. M. 46, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, cf. DA II$_2$. *Ei... sânt vinovaţi de lăcomia mea.* C. GANE, TR. V. II, 197. *I-au trebuit casele, nu-l lăsa în pace lăcomia.* SADOVEANU, O. V, 80. *Păgânii ştiu numai lăcomia să şi-o sature.* id. ib. 671. *Natura îmbelşugată a acestui pământ n-a putut fi încă secătuită de lăcomia şi nesocotinţa omenească.* BART, S. M. 46, cf. SCRIBAN, D. *Nu aşezările sociale descătuşează imensa lui veselie, ci lăcomia, nerozia, şiretenia omului dintotdeauna.* VIANU, A. P. 277. *Mulţi creştini nevinovaţi au căzut atunci jertfă furiei şi lăcomiei turceşti.* OŢETEA, T. V. 311. *Judecata cadiului, echitabilă,..., sancţionează şi lăcomia unuia, şi avariţia celuilalt.* CONSTANTINESCU, S. II, 156. *Posibilitatea de a pleca departe... nu putea să nu impresioneze în mod deosebit un popor legat de glie, dar sub milenara obidă a călcâiului străin sau a lăcomiei ciocoilor.* BĂCESCU, PĂS. 391. *Lăcomia... unui pumn de jefuitori se înfrunta cu bravura şi judecata clară, revoluţionară.* ARGHEZI, B. 134. *Hagienuş nu era avar şi nu din lăcomie proceda astfel.* CĂLINESCU, B. I, 196. *Încurcat în felurite aventuri de lăcomie provincială, se trezeşte înlocuit.* PERPESSICIUS, M. III, 31. *Se închina în fiece seară, rugându-l pe Dumnezeu să-l aducă înapoi pe acel bărbat fără minte, hotărâtă să-i adune ea nepoatei, de unde o putea, o brumă de zestre, ca să împace lăcomia fugarului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 100. *L-a apărat pe împricinat de lăcomia rudelor.* STANCU, D. 371. *În denunţarea... lăcomiei... feţelor bisericeşti, Budai-Deleanu depăşeşte... pe ceilalţi reprezentanţi ai Şcolii ardelene.* IST. LIT. ROM. II, 76. *Ce neghiob am fost că n-am plecat când se mai putea... Numai din lăcomia ta!* H. LOVINESCU, T. 54, cf. DL, DM. *Lăcomia amestecată cu spaima îi grăbea paşii.* BARBU, PRINC. 84. *Din datele citate mai sus se vede că gloaba*

nu reprezenta o anumită parte din valoarea bunurilor furate,... cuantumul ei fiind în funcție de bunul plac și de lăcomia pârcălabilor sau staroștilor care o încasau. STOICESCU, S. D. 215, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 571. *Ele nu atrag, în genere, lăcomia boierilor și a mănăstirilor.* PANAITESCU, O. T. 84. *În lupta pentru putere, boierimea timpului... își manifestă cameleonismul, spiritul de trădare, poltroneria, lăcomia personală.* IST. T. II, 127. *Putem să explicăm uciderea lui Lipan numai prin invidia și lăcomia primară a ciobanilor.* N. MANOLESCU, A. N. I, 203. *Taxele de răscumpărare au crescut din an în an, după lăcomia domnilor nobili.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Cauza exploziei este aviditatea de câștig, lăcomia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 17/1, cf. DSR, D. ENC. *El a strâns comorile acelea și le-a ascuns acolo, nu pentru lăcomia oamenilor, ci ca să aibă cu ce plăti vămile.* PAMFILE, COM. 63, cf. ALR I 301/63, ALR II 3 686/53, 64, 95, 102, 272, 316, 325, 334, 346, 353, 514, 537, 682. *Fiindcă te-a îndemnat lăcomia ta să cazi în păcat, te voi pedepsi.* FOLC. TRANSILV. III, 330. *Lăcomia pierde omenia.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 316, cf. SCRIBAN, D., GCR II, 374, ALR II 3 686, FOLC. TRANSILV. III, 397. *Lăcomia Vinde neamul și moșia.* CANTEMIR, I. I. 132, cf. SADOVEANU, O. XVIII, 8, ZANNE, P. IV, 638. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „de", învechit, „spre", „după" sau cu determinări în genitiv) *Plini de toate nedireptățile, de curvie, de vicleșuguri, de lăcomia avuției, de răutăți* (cca 1618). GCR I 50/28. *Să duce în păcate, că-i răzbit de duhul curviei și-i uimit de lăcomia avuției.* VARLAAM, C. 17. *Vedeți, creștini, câtu-i de re lăcomia banilor.* id. ib. 68. *Lăcomie de avuție nespusă avea, pentru care pre mulți au omorât.* URECHE, L. 199. *Așe s-au agonisit de lăcomia banilor.* NECULCE, L. 81. *Filul, săracul,... lăcomiia vânatului spre strâmbătate ca aceasta cu totul a să da îl împingea.* CANTEMIR, I. I., II, 159. *Cad în cursă mulți ostași, pentru lăcomia dobânzii* (a. 1694). FN 32. *Pentru multa lăcomie a avuției, ei își puseră toți capetele.* ANON. CANTAC., CM I, 129. *Am poftit călătorii noi pentru lăcomia bogății* (a. 1783). GCR II, 128/27. *Această săngură diată de acum va ave lucrare sa și toată tăria... și dară orcine să va ispiti a o urma sau macar a o prihăni sau, în sfârșit, a strămuta ceva dintru ea, spre al său rău câștig și lăcomie de avere,... să dei sama înainte giudecății nefățarnicului giudecător* (începutul sec. XIX). IORGA, S. D. XXII, 227. *Din lăcomia câștigului să-ți pricinuiești o pagubă* (a. 1806). ȘA I, 699. *S-ar fi unit într-aceeași vreme gânduri împotrivitoare și socoteli de câștig sau lăcomie de avere.* GOLESCU, E. 252/23. *Lăcomie spre bani.* LB. *Spre a isbuti mai sigur în cererile lor, trebuisă să astâmpere nesațiul și lăcomia de bani a turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 31, cf. POLIZU. *Să-și sature lăcomia de bani.* FILIMON, O. I, 146, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Lăcomia de avere și răzbunările personale jucau un rol covârșitor la acest tribunal.* EMINESCU, O. XIV, 135, cf. DDRF. *Lăcomia Curții papale după micile state singuratice care se formaseră la nordul Împărăției bizantine crescu până la un grad atât de mare încât nu se mai putea tăinui.* id. ib. 162. *O nesățioasă lăcomie de bani.* XENOPOL, I. R. IX, 196. *Nu se codise să înfrunte cea mai periculoasă din fiarele de pe lume: omul la lăcomia banului și la făptuirea răului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 257, cf. DA II_2. *Cel mai elementar simț de delicateță sufletească ar fi trebuit să șoptească regelui că lăcomia de bani are și ea o limită.* COCEA, P. 43. *Este un demon al lăcomiei de argint.* SADOVEANU, O. XII, 64. *Semeția le era sporită de scârnava lăcomie a dobânzii pe care o râvneau de la pământeni.* id. ib. XVIII, 215. *Lăcomia noastră de spațiu ne-ar voi la un moment dat pretutindeni simultan.* RALEA, S. T. III, 305. *Ascunzând cu viclenie lăcomia de putere Să arată-n față nobil.* CĂRTĂRESCU, L. 79. *Lăcomia bańilor Multe face tuturor.* GR. S. II, 271, cf. CC VII, 4. ✧ Loc. adv. **Cu lăcomie** = (în mod) lacom (**2**). *Cu lăcomie să întind ca să tragă și făina pe la dugheanile lor* (a. 1741). FURNICĂ, I. C. 14. *Se uită cu lăcomie la aur.* NEGRUZZI, S. III, 208. *Erau așezări puternice de cetățeni care priveau cu lăcomie la pădurile cele întinse.* PĂCALĂ, M. R. 47. *Pământ nu prea avem și tare ne-ar trebui! răspunse căprarul cu lăcomie.* REBREANU, R. I, 68.

3. Fig. Dorință impetuoasă, febrilă de a obține ceva ori de a-și satisface o pasiune, un interes, curiozitatea etc.; manifestare intensă a acestei dorințe. V. aviditate. *Aceasta dară, cu tirăniia ce face și cu lăcomiia ce lucreadză..., acmu și soldzii peștelui să-l radză și să-l vânedze sub apă va.* CANTEMIR, I. I. II, 58, cf. LB. *Știu ce ai să-mi spui despre păcatul lăcomiei, despre parabola fructului oprit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 107. *Asta e totuși femeia mea, gândește Silion, e iubirea mea, restul e rătăcire și lăcomie.* VINEA, L. I, 261. *Se măreau în schimb ochii, a căror privire liniștită, dar dilatată, ascundea o lăcomie stranie, neștiută parcă nici de el.* PREDA, M. S. 90. *O lăcomie stranie-mi descopăr Crescând o dată cu acești nămeți De suflete, de frunze și de flori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 134, 11/2, cf. DSR. *Epocile istorice au bolile lor proprii... au și păcatele, viciile lor specifice. Unele desfrânarea; altele, lăcomia ori setea de cuceriri.* STEINHARDT, J. 361. *Câte fete ardelene Toate-s negre la sprâncene Numai două din Hârțeu... Au sprânceana cam gălbie Făcută spre lăcomie.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 28. *Nu bate, Doamne, lumea Pentru lăcomia mea.* DOINE, 202. *Făcuși voia trupului, Lăcomia ochilor!* BALADE, III, 75. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „de", „în", „asupra" sau cu determinări în genitiv) *Inima neașezdată... pentru lăcomiia cinstii în mai mari valuri înoată decât corabiia în ochean.* CANTEMIR, I. I. I, 37. *Îl darâmă și-l strică lăcomia-n sumețire.* HRISOVERGHI, P. 10. *Lăcomia de voi însuși și de-a voastră avere Bucure-se, aibă parte.* id. ib. 11. *Patima mândriei și a lăcomiei de stricăciune.* EPISCUPESCU, PRACTICA XXV/5. *Am cetit întâiaș dată în „Epoca literară" că dominarea curentului Eminescu... se datorește lăcomiei de glorie a unor poeți.* GHEREA, ST. CR. III, 162. *Să nu aibă așa lăcomie asupra lor și asupra pământului, că nu-i bine.* SADOVEANU, O. V, 241. *M-ai adus aici zălog, legat burduf în senzualitatea ta, în ipocrizia ta și în furia mereu nesățioasă a lăcomiei tale de mine.* KIRIȚESCU, G. 237. *Astfel răscumpără ei, profețind, Lăcomia vorbirii.* DOINAȘ, A. P. 310. *În chiar acest prim gest al impersonalității afișate e înscris un impuls intim și anume, cum am arătat, lăcomia de informații.* GRIGURCU, C. R. 57.

✧ Loc. adv. **Cu (mare) lăcomie** = (în mod) lacom (**3**); cu mare interes, cu aviditate; cu elan. *Cercetează cu lăcomie şi vrednicie... când este unit cu vreo novita.* GHERASIM, T. 32[r]/4. *Se priveşte cu lăcomie şi se spăimântează, neputând să se înţeleagă.* MARCOVICI, C. 11/21. *Comorile firei toate la ochii mei dezvelite,... Le răpeam cu lăcomie.* CONACHI, P. 102. *Această înştiinţare... fu citită cu mare lăcomie.* FILIMON, O. I, 247. *Ambiţios, cunoscător întru ale războiului... pândea cu lăcomie un pretext de luptă.* EMINESCU, O. XIV, 110. *Cu... lăcomie mă aruncam asupra hârtiei proaspete!* IORGA, P. A. I, 46. *Sorb cu mai multă lăcomie... lumina şi căldura binefăcătoare a soarelui.* HOGAŞ, DR. I, 16. *Sabina cetea toată ziua cu lăcomie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 199. *Tatăl său avea... o bibliotecă foarte mică, în care se rătăciseră câteva volume de ştiinţă, de teologie, de pedagogie. Titu se repezi la ele cu atât mai multă lăcomie cu cât până acuma le ocolise.* REBREANU, I. 272. *Se consumă cu lăcomie cartea străină, – mucegăind, în schimb, în podul edituriilor, cartea românească.* CONV. LIT. LXVII, 327. *Toţi, bucuroşi, o sorbeau din ochi cu lăcomie.* BART, E. 47. *Un cireş amar... pe care copiii îl jefuiau cu mare lăcomie.* CĂLINESCU, B. I. 12. *Citeşte cu lăcomie „Capitalul" lui Marx.* RALEA, S. T. III, 185. *Îi ceru cu lăcomie ştiri de ce s-a petrecut.* CAMIL PETRESCU, O. III, 136. *Vor urmări cu lăcomie reportajele noastre.* STANCU, R. A. IV, 345. *Cu oarbă lăcomie mă cercetez pe mine.* LABIŞ, P. 216. *Se beau cafele, se fuma, ... dar mai ales se discuta aprig, pătimaş, cu lăcomie.* I. GHEŢIE, B. I, 297. *Oricare stimul... este receptat cu lăcomie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 4/2. ✧ Expr. (Regional) **A-i fi** (cuiva) **lăcomie de...** = a râvni la... *Şi-a făcut împăratul palatul cu puntea şi apa sub ea iar cum erau mai nainte şi străluceau toate şi mai şi decât zarea soarelui în zi de vară, de chiar şi acestuia îi era lăcomie de atâta mărire şi frumuseţe.* MERA, L. B. 46. (Prin Transilv.) **A-i cădea** (cuiva) **lăcomie** (pe cineva) = a fi cuprins de patimă (pentru cineva). *I-o căzut lăcomńie pă ea.* ALR II 4 388/102.

– Pl.: *lăcomii.* – Şi: (regional) **locomíe, lăcumíe** (ALR II 3 686/514, 537, 682) s. f.

– **Lacom** + suf. *-ie.*.

LĂCOMÍRE s. f. Acţiunea de a (se) lăcomi şi rezultatul ei. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM 341, DDRF, DHLR I, 270, DA II$_2$, 77, DEX.

– Pl.: *lăcomiri.*

– V. **lăcomi.**

LĂCOMÍT[1] s. n. Lăcomire. Cf. DA II$_2$, 77.

– V. **lăcomi.**

LĂCOMÍT[2], **-Ă** adj. (Rar; despre oameni) Lacom (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., DA II$_2$, 77, DL. *Lacrimile lor ar fi fost în stare să nască altă pădure, Dacă nu se găseau hoţi lăcomiţi şi p-astea să le fure.* VINTILĂ, O. 26, cf. DM, DSR. ✦ (Învechit, rar; despre preţ) Care denotă, care reflectă lăcomie, tendinţă de a câştiga mult. *Norodul de nevoie au fost silit de a cumpăra cu acel lăcomit preţ al fabricantului* (a. 1823). DOC. EC. 284.

– Pl.: *lăcomiţi, -te.*

– V. **lăcomi.**

LĂCOMITÓR, -OĂRE adj. (Învechit, rar; despre oameni) Lacom (**2**). *Lăcomitoriu spre avuţie.* MARDARIE, L. 175[2]/8, cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lăcomitori, -oare.*

– **Lăcomi** + suf. *-tor.*

LĂCOMÓS, -OÁSĂ adj. (Popular) **1.** (Despre fiinţe) Lacom (**1**); mâncăcios. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., LM 341, ALEXI, W., PASCU, S. 74, DA II$_2$, 77, DL, DM. *Mâncam mai aşa, cu economie, să nu zică de mine că-s lăcomos.* IL ianuarie 1960, nr. 1, 9, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 571, DSR, CIAUŞANU, V. 174, PODARIU, FL. 21, CC VII, 4, ALR II 3685/27, 36, 53, 95, 102, 105, 284, 316, 334, 346, 349, 353, 386, 514, 531, ALR SN IV h 1087/316. *Ce să ieu la copiii mei ca să fii mai locomoşi? Hai să ieu şapte brisće.* O. BÎRLEA, A. P. I, 126, cf. PAMFILE, C. 46. ✧ (Substantivat) *Lăcomosul e* [lacom] *şi în zioa de Paşti.* ALEXI, W. ✧ (Adverbial) *Mâncă locomos.* ALR II/I h 37/325.

2. (Despre oameni; adesea cu determinări introduse prin prep. „după", „la", „pe") Lacom (**2**). Cf. TDRG, CADE, DA II$_2$, 77, DL, DM. [Neamul nostru] *multe au văzut şi suferit, călcat când de varvarii lăcomoşi, când de neamuri striine.* BARBU, PRINC. 273, cf. DSR. *Am fost om lăcomos, Mi-a plăcut tot ce-i frumos.* MARIAN, SA. 11. *Tinerică mi-am luat Tinerică şi frumoasă, La iubit cam lăcomoasă.* id. NU 89. *El nu era lăcomos la averi.* RETEGANUL, P. IV, 74. *Bagă mâna-n şărpăoaş, Scoasă plin de gălbănaş, Gălbănaş Şî tăleraş, Şî, ia, sămănară pă gios, Şî, ia, turcii îs locomoş, Tăt să plecară pă gios.* T. PAPAHAGI, M. 89, cf. CC VII, 4. *I lăcomos pră bani.* ALR I 301/28. ✦ (Mai ales despre ochi) Care exprimă, care trădează un imbold nedomolit spre ceva sau spre cineva. *Dacă a scăpa ţi-i voia de stâncile fioroase, În care îşi sfarmă mândrul gândurile lăcomoase Asupra a mii de ceriuri de la tine depărtate, Fereşte-mă de-a-ţi da ochii în cercetări îngâmfate.* CONACHI, P. 259. *Am oprit ochilor mei, Să nu fie lăcomoşi După oamenii frumoşi.* MARIAN, H. 83, cf. DOINE, 202. *Ochii mei îs lăcomoşi După voinicei frumoşi.* HODOŞ, C. 485. *Tăt am spus ochilor miei Să nu fie lacomoş După oameńi dźi-ai frumoş.* GREGORIAN, CL. 28. *Tot am zis ochilor mei Să nu fie lăcomoşi Pe omul care-i frumos.* FOLC. TRANSILV. I, 61.

– Pl.: *lăcomoşi, -oase.* – Şi: **lăcumós, -oásă** (PAMFILE, C. 46), **locomós, -oásă** adj.

– **Lacom** + suf. *-os.*

LĂCÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre terenuri) Acoperit de lacuri[1] (**1**) (mici), de bălţi; mlăştinos. *Erugă se zice şi ceva loc mai lăcos, numai cu puţină apă cuperit.* RUS. I. I, 46/26. *Boala... provine din clima cea stricată prin locurile cele lăcoase şi noroioase.* FM (1844), 376[1]/39. *Şesul devenea din ce în ce mai lăcos.* ib. (1845), 37[1]/23, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W.

– Pl.: *lăcoşi, -oase.*

– **Lac**[1] + suf. *-os.*

LĂCOVÍŞTE s. f. Teren mocirlos; mlaştină. *Când ajunse la o lăcoviştе pe unde trebuia să treacă, el înnomoli calul şi începu să-l bată ca să iasă de acolo.* ISPIRESCU, L. 169. *Dete prin smârcuri şi lacoviştе şi de urma porumbeilor săi nu putu da.* F (1887), 483, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 152, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 277, DR. III, 836, ŞĂINEANU, D. U., IORDAN, T. 77, 442. [Ovăzul] *se pretează cel mai bine în deşteleniriле noi şi pe lăcovişti.* ENC. AGR. IV, 358, cf. SCRIBAN, D. *În solurile de locuri umede, numite lăcovişti, humusul... este bogat în sulfură feroasă.* CHIRIŢĂ, P. 55. *Pe lăcoviştile din partea de vest a ţării... se formează în cursul verilor secetoase crăpături.* AGROTEHNICA, I, 135. *Lăcoviştile tipice au apa freatică la o adâncime care oscilează în jurul a 1 m.* LTR[2]. *Lăcoviştile de coastă sunt lăcovişti care se formează sub influenţa apelor din pânzele subterane.* PROBL. GEOGR. I, 146, cf. DL, DM, DER, DEX, H XI 362, CHEST. IV 36/448, UDRESCU, GL.

– Pl.: *lăcovişti.* – Şi: **lacovíşte** (accentuat şi *lácoviştе,* UDRESCU, GL.) s. f.

– **Lac**[1] + suf. *-oviştе.*

LĂCOVIŞTÍT, -Á adj. (Rar; despre terenuri) Mocirlos, mlăştinos. *Oxizii variat hidrataţi de mangan... formează... „neoformaţiuni" caracteristice solurilor podzolice şi lăcoviştite, cu circulaţie prea înceată a apei.* CHIRIŢĂ, P. 92. *Se înâlnesc în ţara noastră şi... cernoziomuri slab sau mai puternic lăcoviştite... formate pe foste lăcovişti.* AGROTEHNICA, I, 461.

– Pl.: *lăcoviştiţi, -te.*

– Cf. l ă c o v i ş t e .

LĂCRÁMĂ[1] s. f. (Regional) Reclamaţie. Cf. DA II_2. *Aici e stăpân dracu şi, de ai ceva de lăcrămat, apoi la dracu trebuie făcută lăcrama.* VISSARION, B. 114. *Lăcrama mea a dat-o la poliţie, s-o cerceteze.* GRAIUL, I, 485. *Te rog, cu lacrimi în ochi,... ca să faci lacrămă pe la cei mari.* T. PAPAHAGI, M. 171.

– Pl.: *lăcrame.* – Şi: **lácrămă** s. f.

– Postverbal de la **lăcrăma**[2].

LĂCRÁMĂ[2] s. f. v. **lacrimă.**

LĂCRÁR s. m. (Prin Olt.) Persoană care confecţionează (şi vinde) lacre. Cf. IORDACHE, M. E. 73.

– Pl.: *lăcrari.*

– **Lacră** + suf. *-ar.*

LĂCRÁT, -Ă adj. (Ban.; despre cusături) Deschis, lărgit. Cf. DA II_2, 78, L. COSTIN, GR. BĂN. 126, NOVACOVICIU, C. B. I, 13.

– Pl.: *lăcraţi, -te.*

– **Lacră** + suf. *-at.*

LĂCRĂCIOÁRĂ s. f. v. **lăcricioară.**

LĂCRĂMÁ[1] vb. I v. **lăcrima.**

LĂCRĂMÁ[2] vb. I v. **reclama.**

LĂCRĂMÁNT s. m. v. **reclamant.**

LĂCRĂMÁRE[1] s. f. (Regional) = reclamare. Cf. MÂNDRESCU, I. G. 64, DA II_2, 79.

– Pl.: *lăcrămări.*

LĂCRĂMÁRE[2] s. f. v. **lăcrimare.**

LĂCRĂMÁT[1] s. n. v. **lăcrimat**[1].

LĂCRĂMÁT[2]**, -Ă** adj. v. **lăcrimat**[2].

LĂCRĂMÁŢIE s. f. v. **reclamaţie.**

LĂCRĂMĂ s. f. v. **lacrimă.**

LĂCRĂMĂTÓR, -OARE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMĂTÓRIU, -IE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMĂTÚRĂ s. f. v. **lăcrimătură.**

LĂCRĂMÂND, -Á adj. v. **lăcrimând.**

LĂCRĂMÉA s. f. v. **lăcrimea.**

LĂCRĂMEÁSĂ s. f. (Bot.; regional) Lăcrimioară (2) (*Convallaria majalis*). Cf. DA II_2, 79. *Verde, verde lăcrămeasă, Vezi averea părintească.* PĂSCULESCU, L. P. 215.

– Pl.: *lăcrămese.*

– **Lacrimă** + suf. *-easă.*

LĂCRĂMÉLE s. f. pl. v. **lăcrimele.**

LĂCRĂMICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit şi regional) Care lăcrimează (1) uşor; care provoacă lacrimi. Cf. I. GOLESCU, C., T. PAPAHAGI, C. L., DA II_2. ✧ F i g . *Ce mi-ai mânecat... Pe rouă de ceaţă, Vreme turburoasă Şi lăcrămicioasă?* MAT. FOLK. 67.

– Pl.: *lăcrămicioşi, -oase.*

– **Lacrimă** + suf. *-icios.*

LĂCRĂMIOÁRĂ s. f. v. **lăcrimioară.**

LĂCRĂMIÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcrimos.**

LĂCRĂMITÓR, -OARE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMÍŢĂ s. f. v. **lăcrimiţă.**

LĂCRĂMÓS, -OASĂ adj. v. **lăcrimos.**

LĂCRĂMÚŢĂ s. f. v. **lăcrimuţă.**

LĂCRĂZÁU subst. (Prin Transilv.) Local unde se mănâncă. Cf. TAMÁŞ, ET. WB., VICIU, COL. 152, 201. *Din unghiile lor Pică-pică spic de grâu Sub tufa de iarbă nalbă, Să se facă... lăcrăzău şi feredeu.* id. ib. 152.

– Cf. magh. **lakmározó.**

LĂCREMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCREMIOÁRĂ s. f. v. **lăcrimioară.**

LĂCREZÁ vb. IV. R e f l. (Prin Ban.) A se întinde bine. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 117. *Uite cum se lăcrează.* id. ib.
– Prez. ind.: *lăcrez.*
– Et. nec.

LĂCRICIOÁRĂ s. f. (Învechit) Diminutiv al lui l a c r ă. Cf. DOSOFTEI, în L. ROM. 1978, 499. *Lucruri depuse... „trei flori de haşà, o strecurătoare de cafea, 1 lăcricioară cu hârtii"* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 17, cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lăcricioare.* – Şi: **lăcrăcioáră** s. f. I. GOLESCU, C.
– **Lacră** + suf. *-icioară.*

LĂCRÍE s. f. (Regional) Cutia în care se ţine unsoarea la car (Leleşti – Beiuş). A I 21.
– Pl.: *lăcrii.*
– **Lacră** + suf. *-ie.*

LĂCRIMÁ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Despre oameni) A avea ochii în lacrimi; a-i curge lacrimile, a vărsa lacrimi (de durere, de jale, de înduioşare, de bucurie etc.); a plânge (**1**); p. e x t. a jeli. *Curăţiţi-vă mânrule, păcătoşi, şi vă curăţiţi înremile... Chenuiţi şi lăcrămaţi, plângeţi.* COD. VOR.[2] 357. *Audzi Preacurata şi lăcrămă.* COD. TOD. 205. *Scoală şi tu din păcatele tale..., suspină şi lăcrămadză.* VARLAAM, C. 19. *Atunci H[risto]s lăcrămă... pentru moartea priiatenului său* (a. 1600–1650). GCR I, 139/40, cf. ST. LEX. 149[r]/1, ANON. CAR. *Cine lăcrămă la mormântul lui Lazăr?* NEAGOE, ÎNV. 150/25. *Doamna..., lăcrămând, au dzis: „Boieri, m-au ruşinat păgânul."* M. COSTIN, O. 63. *Cu dânsul se bucurar[ă] şi lăcrăma[ă]* (a. 1675). CGR I, 225/16. *Aceasta deaca audzi Petră lăcrămă ca un milos.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 152[r]/3. *Nu plângeţi cu lacrămi, nici să lăcrămeze... pentru că nici va izgoni ocărâle.* BIBLIA (1688), 597[2]/27. *Tot norodul... lacrima şi plângea.* MUSTE, LET. III, 62/7. *Strângându-o în braţe lăcrăma.* AETHIOPICA, 74[r]/1. *Au zis lăcrămând.* MINEIUL (1776), 210[r2]/34. *Când vedem pre altul lăcrămând, îndată ne închipuim în mintea noastră... că acela este trist.* MICU, L. 50/14. *De vor lăcrăma, ţi să fac ochii doao izvoară şi de ai fi fost şi piatră, scoţi lacrămi.* MOLNAR, RET. 8/11. *Niciun vai au zis, nici au lăcrămat.* ŞINCAI, HR. III, 111/4. *Sta Maica... lângă cruce mult lăcrămând* (a. 1801). GCR II, 186, cf. KLEIN, D. 368. *Maică curată!... Câte de I[su]s răbdate Şi de tine lăcrămate* (a. 1802). GCR II, 190/33. *Ce folos dacă sânt în temniţă, numai lăcrămează, numai plâng.* MAIOR, PRED. 154/25. *Mai mult ar fi stătut încă, De nu vrea zări stându-i înainte Pre bunul verin lăcrămând fierbinte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 141, cf. id. LEX. *Cum l-au văzut împăratul au lăcrămat* (a. 1812). GCR II, 207/27. *Îndată au venit la mine şi, lăcrămând, se ruga ca să-l priimesc iarăş în shoală.* PETROVICI, P. 71/6. *Săracii, cum lăcrămează!* AARON, în ŞA II, 716. *Capul său se trimise lui Chesar, care lăcrămă pentru dujmanul său cel mare.* NICOLAU, P. II, 235/12. *Noi nicio zi nu petrecem fără de a lăcrăma..., jălind patria.* GOLESCU, E. 313/18, cf. DLRU, LB, I. GOLESCU, C. *Au lăcrămat, aducându-şi aminte de părinţii săi.* DRĂGHICI, R. 88/24. *Eu nu spui laude, ci ceea ce simţ şi bucuria simţirei mă face a vorbi aşa lăcrămând.* GENILIE, G. IV/12. *Bătrânul lăcrăma pentru pierderea unicului său fiiu.* ASACHI, S. L. II, 247, cf. 67. *Se cădea să suspini, să te tânguieşti şi să lăcrămezi.* ARHIVA R. I, 169/15, cf. ISER. *Observând acele ce se făcea, întâiu a lacrimat cu amar.* ARISTIA, PLUT. 342/22. *Departe de a lăcrăma, din contra, e foarte veselă.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 481, cf. POLIZU. *Cânta Maria cu aşa foc, încât nu putea să fie om care să o audă şi să nu lăcrimeze.* SION, P. 85. *Priveşte lăcrămând acest ultim azil al nefericirii.* FILIMON, O. I, 341, cf. PONTBRIANT, D. *Nu putea lăcrima, nu putea suspina.* CONV. LIT. IV, 23. *Jalnic lăcrimează Alături cu mortul.* ALECSANDRI, POEZII, 354, cf. COSTINESCU. *Împăratul... cu ochiul... cel de-a stânga tot lăcrimează.* CONV. LIT. VI, 91. *Interiorul palatului era plin cu boieri..., toţi lăcrămând.* LĂCUSTEANU, A. 96. *Auzind aceste înţelepte şi tânguioase cugetări, bătrânul... lăcrima.* ODOBESCU, S. I, 79. *Gheneralul... au şi lăcrimat de bucurie atunci.* id. ib. 270. *Zise el..., lăcrămând de fericire.* EMINESCU, N. 12. *Când a văzut această mare nenorocire, a lăcrimat.* CREANGĂ, P. 88. *Se despărţi de calul ei lăcrimând.* ISPIRESCU, L. 22. *Fratele mortului... lăcrima cuviincios.* MACEDONSKI, O. III, 97. *Chiar şi cel mai împietrit la inimă, dacă nu plânge, trebuie cel puţin să lăcrămeze.* MARIAN, Î. 20, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 71. *Fata... jalnic lăcrimează.* COŞBUC, P. II, 143, cf. BARCIANU. *Lăcrimând, îmi zise că îi pare foarte rău că mă îndoiesc de adevărul mărturisirilor ei.* SBIERA, F. S. 277. *A lăcrămat însă pe înfundate de dorul calului.* SANDU-ALDEA, U.P. 18, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., IORGA, V. F. 175. *Mă prinse mila, lăcrimai.* MURNU, O. 181. *Şi ne-ncălzea atâta suflet, Că lăcrimau toţi ascultând.* GOGA, POEZII, 121, cf. TDRG. *Lăcrăma creştinul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 46, cf. CDDE. *Bat mătănii... şi lăcrămează.* GÂRLEANU. N. 90. *S-ar zice că lăcrămează. E foarte bolnav, sărmanul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 371. *Începea să lăcrămeze, aducându-şi aminte.* SOVEJA, O. 43, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Orbită de lumina de afară şi de gerul care o făcuse să lăcrămeze, Ana se uită întâi cercetător.* BASSARABESCU, S. N. 140, cf. CADE. *Nu era om să nu lăcrimeze de îndată ce venea vorba de stările generale asupra durerilor ţărănimii.* REBREANU, R. I, 211, cf. DA II[2], KLOPŞTOCK, F. 31. *Strigă cu jale... şi începe să lăcrimeze.* SADOVEANU, O. XX, 267, cf. BL, V, 103. *În lunga lui păstorire privise de-atâtea ori moartea şi durerea în faţă, fără să lăcrămeze.* MOROIANU, S. 180, cf. SCRIBAN, D. *Silindu-ne permanent să zâmbim, ne-am pomenit câteodată lăcrimând.* ARGHEZI, S. XXV, 320. *La bucăţile sentimentale, lăcrăma şi se ştergea cu batista la ochi.* CĂLINESCU, S. 11. *Creştinul... cel puţin o dată în an... lăcrimează pentru jertfa celui mai blând dintre oameni.* PERPESSICIUS, M. I, 9. *Îşi stăpâni, totuşi, firea şi nu lăcrimă.* STANCU, R. A. IV, 263, cf. CL 1957, 57. *Nu cumva lăcrimezi?* H. LOVINESCU, T. 156. *Omul lăcrămează la ceapă mai vârtos decât la orice necaz!* TUDORAN, P. 179, cf. DL, DM. *Doar trei flăcăi s-au închinat pios Şi-au lăcrămat.* LABIŞ, P. 109. *Se audzise că lăcrăma de câte ori messerul intra la el şi i-o citea.* BARBU, PRINC. 276, cf. CL 1962, 240, 1964, 268, SCL 1970, 12, M. D. ENC.,

DEX, DSR, L. ROM. 1987, 409. *Reprezentanţii celor două partide se împăcau şi se îmbrăţişau lăcrămând.* STEINHARDT, J. 347. *Bătrânica... lăcrima când eu... le explicam că... vreau doar să scriu o povestire.* CĂRTĂRESCU, N. 94. *Din ochi tare lăcrima.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 499. *Tot trăgea aşa cu nasul, tot amirosea, iar de la o vreme o-nceput a lăcrăma.* VASILIU, P. L. 161. *Din ochi negri lăcrăma.* PĂSCULESCU, L. P. 252. *Nu mi-i ciudă de alta, Cât de Maica Precista, Lăcrămează, sărmana!* PAMFILE, C. Ţ. 90. *De ce plângi şi lăcrămezi?* id. DUŞM. 253. *Nu plângeţi, nu lăcrămaţi.* PĂCALĂ, M. R. 170. *Întra-n casă suspinând, Ieşea afară lăcrămând.* DR. II, 435. *O bab-întâlneşti Din ochi lăcrămând.* GR. S. II, 361, cf. CC VII, 4. *Din ochi lăcrămam, De viaţă mă căinam.* ARH. FOLK. V, 20, cf. ALR II/I h 17, ALR II 2 034/29, ib. 2 089/325. *Cât mergea, se întrista, şi cu ochii lăcrăma.* BALADE, II, 45. *Da' eu-s bătută de vânt, Tot lăcrimez pe-un mormânt.* FOLC. TRANSILV. III, 137. *A lăcrimat de bucurie bătrânul.* ib. 340. ✧ (În ghicitori) *Am o domnişoară Cu rochiţă roşioară. Când începe-a dezbrăca, Toţi apucă a lăcrima* (Ceapa). GOROVEI, C. 67. *Am o fetişoară Cu rochie roşioară; Când începi a o dezbrăca, Începi a lăcrăma (*Ceapa*).* PAMFILE, C. 20. ✧ (Cu complement intern) *Care va fi acela ce nu va lăcrăma lacrămă de bucurie la o aşa vedere?* GOLESCU, Î. 115. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Al meu suflet suspină, lăcrămează.* CONV. LIT. IV, 136. ✧ (Prin analogie; despre animale) *Nenorocitele fiare... lăcrimând, tinseră labele spre cer.* NEGRUZZI, S. I, 281. *Călăreţii îşi ducea în pas caii care lăcrămau din ochii plini de iarbă de puşcă.* SADOVEANU, O. XIX, 13. ✧ (Prin extensiune) *Au lăcrămat icoana Maicii Precistei, cât se răntuna lacrămile pe chipul icoanei.* NECULCE, L. 42. *Au lăcrămat icoana Maicii Preacurate.* MUSTE, LET. III, 13/6. *E... o icoană făcătoare de minuni... care lăcrămează.* SLAVICI, O. II, 4. *Prins-a pop-a-i cununa Icoanile-a lăcrăma.* MAT. DIALECT. I, 121. ✧ Fig. *Ceriul acoperit de nori, lăcrămează cu ploi necontenite* (a. 1695). FN 63. *Tăcuta... lună... lacrimând parcă subt nori, curând pieri.* R. IONESCU, C. 34/14. *Acest pământ... pe el nu lăcrămează Nourul purtat de vânt?* CONV. LIT. IV, 135. *Mii de flori, pierdute-n noapte după soare lăcrămează.* CERNA, P. 56. *Măturelele sălbatice lăcrămau în cupele siminichiei.* KLOPŞTOCK, F. 187. *Ferestrele lăcrimau în şuviţe lungi.* SADOVEANU, O. II, 287. *Era o înserare tristă de toamnă..., lăcrima din nourii coborâţi ploaia.* id. ib. XX, 491. *Simţea aroma pinilor care lăcrămau, îmbălsămând cu răşină aerul.* BART, E. 45. *În ochii fericiţilor care şi-au hohotit râsul de aur peste veacurile culturii eline, lăcrimează tristeţea paraginii şi a morţii.* VIANU, A. P. 309. *Aceste plăsmuiri sunt destinate a se întoarce din nou în straturile adânci ale poporului nostru, pentru a înviora izvorul de unde au lăcrimat.* PERPESSICIUS, M. II, 176. *Orionul te binecuvântă, Lăcrimându-şi deasupra ta Geometria înaltă şi sfântă.* BLAGA, POEZII 109. *Zăpada era afânată, prindea a lăcrăma.* V. ROM. 1953 noiembrie 108. *Ploua mărunt, felinarele lăcrămau în beznă.* VINEA, L. II, 150, cf. DL. ✧ Refl. (Învechit) *Lăcrămă-se Isus.* CORESI, TETR. 211. ✧ Tranz. (Popular) *Bradule, bradule!... Veri şi verişoare Se vor aduna Şi te-or lăcrăma De nu te-i usca.* MARIAN, Î. 103. ✦ Fig. A se îndurera, a se întrista, a se amărî. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Generaţii au lăcrimat şi au năddjduit.* SADOVEANU, O. XIX, 231. *Câteva generaţii din veacul trecut... au lăcrămat, urmărind povestea de jale şi de milă a vieţii negrilor.* id. ib. XX, 338.

2. Intranz. (Despre ochi) A se umple (continuu) de lacrimi (care se preling pe faţă) ca urmare a unei dureri, a unei boli, a unei emoţii, a acţiunii unor agenţi fizici externi etc. *Când petrece omul în fum, atunci-i lăcrămadză ochii.* VARLAAM, C. 160. *Spre tine lăcrămadză Ochii miei, vrând să te vadză.* DOSOFTEI, O. I, 316. *De vor lăcrăma, ţi să fac ochii doao izvoară.* MOLNAR, RET. 8/11. *Vedem că la vrun dobitoc încep ochii a-i lăcrăma.* CALENDARIU (1814), 179/17. *Se îndeseşte şi se tăreşte spasmosul tusii, încât se umflă vinele capului..., se roşesc şi lăcrămez ochii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 248/31. *Asupră-mi ochii tăi aţintează, Plini de iubire, nu lăcrămează.* HELIADE, O. I, 151. *Văd... ochii ei lăcrămând.* C. A. ROSETTI, N. I. 115, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Sărmanul cal îşi întoarce capul şi caută să se ferească, închizându-şi ochii blânzi, cari lăcrămează de durere.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 409, cf. DDRF. *Sunt sigur că am lăsat pe urma mea multe piepturi suspinând şi mulţi ochi lăcrămând.* SĂM. IV, 55. *Ochii lui... lăcrămau sub apăsare.* HOGAŞ, DR. I, 201. *Povestirile-i noi totdeauna erau urmate de acele lungi căderi pe gânduri când îi lăcrămau ochii.* M. I. CARAGIALE, C. 44, cf. DA II_2. *Ochii mamei lăcrămau de durere.* COCEA, S. II, 24. *Celalalt ochi se afla beteag şi lăcrăma întruna.* SADOVEANU, O. XIII, 222. *Bătrânul făcu un haz nespus, ştergându-şi c-o batistă parfumată colţul ochilor care lăcrămau de veselie.* BART, S. M. 113. *Ochii, de multă clipire, parcă lăcrimau.* CĂLINESCU, B. I. 187. *În timpul accesului... ochii lăcrimează, vinele... sunt umflate.* BELEA, P. A. 528, cf. DL. *Înţepaţi de arşiţă şi de fum, ochii îi lăcrimau mereu.* T. POPOVICI, S. 26. *Ningea cumplit şi ochii-mi lăcrimau.* LABIŞ, P. 118, cf. DM. *Albeaţa fusese şi mai dureroasă, îmi lăcrima ochiul încontinuu.* SORESCU, L. L. I, 10, cf. M. D. ENC., DEX. *Ochii îi lăcrămau de soare.* ŢOIU, Î. 318. *Leliţă, leliţă hăi, Când îţi văd păreţii tăi, Lăcrămează ochii mei.* MARIAN, H. 135. *Eu când m-am ieşit din sat, Ochii mei au lăcrămat.* BUD., P. P. 42, cf. ALR II/I h 17. *Ba io nu mi-am blăstămat, Că focu l-am aţâţat Şi lemnele-au afumat. Şi ochii mi-au lăcrămat.* BALADE, III, 329, cf. NALR – MB h 30/516. *Ochiul când se loveşte îndată lăcrămează.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 329. ✧Tranz. fact. (Popular; cu complementul „ochi") *Trage, mândro, cu bobii, Nu-ţi mai lăcrima ochii.* ALECSANDRI, P. P. 234. *Nu-ţi mai lăcrăma ochii.* SEVASTOS, C. 231. *Tragi, puică, cu boghii, Nu-ţi mai lăcrăma ochii.* CARDAŞ, C. P. 82. ✧ (Cu complement intern) *Cu ochii urmări-vei ţărmul, topindu-se ca noru-n zare Şi ochii-ţi lăcrima-vor poate Trei lacrimi reci de călătoare.* MINULESCU, V. 46. ✧ Fig. *Foarte lăcrămadză ochii sufletului nostru.* VARLAAM, C. 160. ✦Intranz. Fig. (Despre lichide) A curge încet, a se scurge în picături; a se prelinge din... *Curge şi izvoraşte necontenit... aroma şi tămâioasa! Lăcrămează zmirna şi tămâia, balsamul şi sacâzul.* PISCUPESCU, O. 61/23. *Se slăbesc pieile vaselor din îmbulzeala sângelui şi lăcrămez prin căpătâiurile şi porii lor.* EPISCUPESCU,

PRACTICA, 264/8, cf. RESMERIȚĂ, D., DA II_2. *Seul... curgea lăcrimând, de sub flăcăruia lumânării.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 432. ✧ Tranz. *Se spuzește și scoate băşicuțe ca d-o arsură, lăcrămez o umezeală galbenă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 122/29. ✦ (Regional) (Despre vase de pământ sau de lemn) A picura, a lăsa să se scurgă lichidul dinăuntru. Cf. DA II_2, CIAUȘANU, V., UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lăcrimez.* – Și: (învechit și popular) **lăcrămá** (prez. ind. și, rar, *lâcrăm*, DA II_2, învechit, pers. 6 și *lăcrămez*), (învechit) **lacrimá**, **lacremá** (PONTBRIANT, D.).

– Lat. **lacrimare.**

LĂCRIMÁR, -Ă s. n., s. f. **1.** S. n. Mulură mică așezată în partea inferioară a cornișei unui acoperiș, care împiedică prelingerea apei de ploaie pe zidul construcției; piesă de lemn sau de metal, fixată cu același scop la cerceveaua ferestrelor și a ușilor; (rar) picurar. *Solbacul este amenajat... cu o nouă piedică în calea apei, un șanț semicircular în partea de jos a lui, cunoscut sub denumirea de lăcrimar.* CV 1949, nr. 9, 26, cf. MDT, DT, LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DSR.

2. S. f. (Nav.) Gutieră. Cf. DER, DSR.

– Pl.: *lăcrimare.*

– **Lăcrima** + suf. *-ar.*

LĂCRIMÁRE s. f. **I.** Acțiunea de a lăcrima (1) și rezultatul ei.

1. Cf. lăcrima (1); (concretizat) lacrimi (**I 1**); (rar) lăcrimătură. *Plânsul groaznic și suspinul Și lăcrămarea și chinul A maicilor năcăjite.* AARON, în ȘA, I, 585, cf. KLEIN, D., DRLU, LB. A *mea ploaie de lăcrămare Pe el se varsă cu-mbilșugare... Ah! Cine-mi șterge ochii-nmuiați?* HELIADE, O. I, 151, cf. I. GOLESCU, C. *Starea lui era vrednică de lăcrămare.* DRĂGHICI, R. 114/9. *Cu farfica... te-am tăiat cu lăcrimare.* HRISOVERGHI, P. 35/8. *Soția sa din necontenită lăcrămare și întristăciune au orbit.* ASACHI, I. 316/33. *El nici nu ascultă acea lăcrămare multă.* BĂRAC, A. 30. *Ea ploaie varsă de lăcrămare.* I. VĂCĂRESCU, P. 97/2. *Lui îi vine lăcrămare Să-și stingă a sa-nfocare Ce în inimă o are.* PANN, E. I., 35/16. *Usuci atunci pe față-mi amara-mi lăcrimare.* R. IONESCU, C. 90/3. *Căința, lăcrimarea pre om nu pot să-ndrepte.* NEGRUZZI, S. II, 234, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Mă-nchin la poalele tale cu jeluiri, cu rugăminte, cu lăcrimări.* ODOBESCU, S. I, 168, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. 403, PUȘCARIU, L. R. II, 149, DA II_2 79, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 448, DM, FLORA R. P. R. XI, 306, DEX, DSR. *Plâng cu mare lăcrămare Fără nicio stâmpărare.* ARH. FOLK. V, 106. ✧ Fig. *Printre-a serii lăcrămare de ametiste și opale... Renaltă vocea.* MACEDONSKI, O. I, 64.

2. Cf. lăcrima (**2**). *Această boală poartă o formă periodică... cu lăcrămare de ochi.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 393/5. *Ochii... lucesc, Împlântați în lăcrimare.* HRISOVERGHI, P. 63/10. *Ochii roșiți de... lăcrămare... adusără... temere că i-ar fi rău.* FM (1844) 108/31. *Ochii verzi... Ferice de muritoriul care s-ar învrednici A-i vede în lăcrămarea ce dragostea le-ar porni!* CONACHI, P. 20. *Se îngrijiseră a face la caii lor lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă.* ODOBESCU, S. I, 108. *O urmă-ncet cu ochiul în tristă lăcrimare.* EMINESCU, O. I, 1. *Apa de trandafir e bună de spălat ochii cu lăcrămare.* VOICULESCU, L. 312. *Ochii mei inerți Nu mai știau ce este o lăcrămare.* ARGHEZI, S. P. 51. *Clipește des ochii, ca și cum ar vrea să oprească un început de lăcrimare.* STANCU, D. 23. *Produce... lăcrimarea ochilor.* ZOOLOGIA, 80. ✦ Fig. Scurgere a unui lichid în picături. *Să nu se oprească lăcrămarea sângelui lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 389/12. ✦ (Med.; învechit) Aflux crescut de lacrimi, datorat unei hipersecreții lacrimale sau unei imposibilități de drenare pe traiectul căilor lacrimale. *Lăcrămarea... se zice patima ochilor când lăcrămează. Aceasta vine din atacul nervilor de ochi.* CORNEA, I, 58/27, cf. BIANU, D. S.

– Pl.: *lăcrimări.* – Și: (învechit și popular) **lăcrămáre**, (învechit) **lacrimáre**, **lacremáre** (PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁT¹ s. n. Faptul de a lăcrima (**1**). *În pricina lăcrămatului l-am mai văzut și altădată la Reșid... Asta trebuie să îi vie din slăbiciune[a] nervilor* (a. 1855). MS. 1988, nr. 4, 26. *Din lăcrimat, baba Chiva Lefteroaica dădu în durerile vătămăturii.* CONV. LIT. LXVII, 399, cf. DA II_2, 79.

– Și: (învechit și popular) **lăcrămát** s. n.

– V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁT², -Ă adj. **1.** (Despre ochi) Plin de lacrimi (**I 1**), scăldat în lacrimi; înlăcrimat. *Văzând pre cei dinprejurul lui Teagen cum s-au apropiat mâhniți și lăcrimați... au zis.* AETHIOPICA, 21ᵛ/23, cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Atunci, cuprinși de jele, Cu lăcrămate clipele, Ochii ceialalți văzând..., S-o-nchinat lor, vrând-nevrând.* CONACHI, P. 77, cf. PONTBRIANT, D. *Zise, înturnându-și lăcrimații ochi.* NEGRUZZI, S. I, 18, cf. 346. *De suspini vreodată Inima-ți curată Fața-și veselește... Cu ochi lăcrimați.* BOLLIAC, O. 78. *Ștergea ochii lăcrimați, tușea, își sufla nasul cu zgomot.* MACEDONSKI, O. III, 9. *Din ochii lăcrimați Încep a pocni flăcări.* COȘBUC, P. II, 184, cf. ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., DA II_2, 79, DL, DM, DEX, DSR. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Strigă către Haicu-său deodată, Ce-i urma cu fața lăcrămată.* BUDAI-DELEANU, în ȘA I, 279. *Fata umbla mai adesea razna prin păduri și prin livezi, cu fruntea înnorată, cu fața lăcrimată.* ODOBESCU, S. III, 205. *Murmură Ilona cu obrajii lăcrimați, rugătoare și înfricoșată.* REBREANU, P. S. 250. ✦ P. anal. (Regional; despre oi) Care are pete negre împrejurul ochilor. Cf. DA II_2, 79, H II 131, XII 30, CHEST. V 75/79.

2. (Despre oameni) Care are lacrimi (**I 1**) în ochi; p. ext. care este îndurerat, trist. *Palidă și rușinoasă Stă Viana lăcrămată.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 142. *Vai, nevastă cea curată, Ce stai așa lăcrămată?* BALADE, II, 229. ✧ Fig. *Glasul unui frate la sfârșitul ce aștept Străbată cu lenevire lăcrămatul nostru piept.* CONACHI, P. 51. *Răbufni cu glas lăcrimat.* REBREANU, P. S. 149.

3. Fig. (Rar) De suferință, de durere. *Doamne, Zeu silnic, până când mânii-te spre rugăciunea șerbilor tăi? Saturi-nă de pâne lăcrămată și adapi-nă cu lacrămi în măsură.* PSALT. 165. *Saturi-ne de pâine lăcrămată Și adăpi-ne lacrămi în măsură.* CORESI, PS.

221/4. *Rareori pâlpâie mierea pe buzele noastre Şi tot ce rostim s-a rostit din adânc. Lăcrimată, Înainte de lacrima noastră e apa.* DOINAŞ, A. P. 188.

4. Fig. Care exprimă, denotă tristeţe, amărăciune etc. *Trist e cânticul, uitat, De jale şi lăcrămat.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 38.

– Pl.: *lăcrimaţi, -te.* – Şi: (învechit şi popular) **lăcrămát, -ă,** (învechit) **lacremăt, -ă** (PONTBRIANT, D.) adj.

– V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁȚIE s. f. v. **reclamaţie.**

LĂCRIMĂTÓR, -OARE adj. **1.** (Despre ochi) Care lăcrimează (**2**); plin de lacrimi, scăldat în lacrimi; din care curg lacrimi; lăcrimos (**1**). Cf. KLEIN, D., DRLU, BUDAI-DELEANU, LEX. *Guturaiul... vine cu furie de lângoare... şi cu ochii roşii lăcrămători.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 218/19, cf. I. GOLESCU, C. *Spre Dumnezeu rădică ochii săi lăcrămitori.* POGOR, HENR. 72/3, cf. CORNEA, E. I, 41/29. *Cu ochii lăcremători se roagă.* BARIŢIU, P. A. III, 426. *Mă privea cu ochi lăcrimători.* NEGRUZZI, S. I, 62, cf. 162. *Bătrânul... mă sărută... zicându-mi cu ochi lăcrămători.* SION, P. 291, cf. PONTBRIANT, D. *Ridicându-şi ochii lacrimători la cer, a zis o rugăciune.* F (1871), 390, cf. COSTINESCU, LM. *Ochiul său... duios, lăcrămător... revarsă tainic fior.* I. NEGRUZZI, S. II, 176, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DA II_2, 79, DL, DM, DEX. ✧ Fig. *Ţeava lăcrămitoare de apă ieşea dintr-un dâmbuşor pietros.* ADAM, R. 10.

2. (Despre oameni) Care lăcrimează (**1**), care plânge (uşor) din cauza unei dureri, a unei supărări, a unei emoţii etc.; p. ext. care este îndurerat, întristat; lăcrimos (**2**). Cf. DRLU. *Vă fac acea aducere aminti întru deplină întristare a întregii şi lăcrămătoarii familiei mele* (a. 1835). IORGA, S. D. XXI, 525. *Pe fragedul său libovnic au... înarmat Şi tristă, lăcrămitoare, platoşa i-au încleştat.* POGOR, HENR. 150/22, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DA II_2, 79, DL, DM, DEX. ✧ Fig. *E râul ce se frânge, Printre stânci lăcrămător. Şi nu murmură, ci plânge Că-i e milă d-al meu dor.* HELIADE, O. I, 71. *Voi afla... în răchite lăcrămătoare, Poeţi cu harpe desmierdătoare.* MACEDONSKI, O. I, 21, cf. DL.

3. Fig. Jalnic, deplorabil. *Brigul să afla întru o stare... lăcrămitoare, încât nu era nădejde să fi fost putut mai mult pluti.* AR (1829), $6^1/12$.

– Pl.: *lăcrimători, -oare.* – Şi: (învechit şi popular) **lăcrămătór, -oáre,** (învechit) **lăcrămătóriu, -ie** (KLEIN, D. 368, LB, COSTINESCU), **lăcrămitór, -oáre,** (învechit, rar) **lacrimătór, -oáre, lăcremătór, -oáre, lăcrimătóriu, -ie** (LM) adj.

– **Lăcrima** + suf. *-ător.*

LĂCRIMĂTÓRIU, -IE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRIMĂTÚRĂ s. f. (Rar) Lăcrimare (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., DDRF. *Dragostea ei... nu-i o dragoste de stins cu un oftat şi o lăcrămătură pe furiş.* SANDU-ALDEA, U. P. 30, cf. CADE, DA II_2, 79.

– Pl.: *lăcrămături.* – Şi: **lăcrămătúră** s. f.

– **Lăcrima** + suf. *-ătură.*

LĂCRIMÂND, -Ă adj. (Învechit şi regional) **1.** Care are ochii în lacrimi (**1**); fig. îndurerat, întristat. *Vezi pe acest trist şi lăcrămând norod, jălind în văduvitul scaun şi deznădăjduit că a pierdut pe obştescul părinte!* MARCOVICI, C. 97/4. *Omenirea, uitată de durere,...lăcrimândă, geme.* R. IONESCU, C. 10/4, cf. L. ROM. 1955, nr. 1, 31. *Măicuţă bătrână... Din ochi lăcrămândă.* DIACONU, VR. 71.

2. (Despre ochi) Plin de lacrimi (**1 1**). Cf. IORDAN, L. R. 349.

– Pl.: *lăcrimânzi, -de.* – Şi: **lăcrămând, -ă** adj.

– V. **lăcrima.**

LĂCRIMÉLE s. f. pl. **1.** (În poezia populară) Lăcrimioare. V. lăcrimioară (**1**). Cf. CADE, DA II_2, DEX. *Spală, maică, năframa. Da' mi-o spală-n lăcrămele, Şi mi-o uscă-n gândurele.* MÂNDRESCU, L. P. 36. *Tu rămâi şi spală haine, Tot în dor şi-n lăcrămiale, Să le uşti în dor şi-n jele.* DENSUSIANU, Ţ. H. 322. *De doruţ greu Mi să fac ochii părău; Părăoaş de lăcrămiele.* T. PAPAHAGI, M. 45. *Sămănat-am floricele Şi le ud cu lăcrămiele.* id. ib. 48, cf. 224. *Tu rămâi Şi spală haine. Da' le spală-n lăcrămiele.* MAT. DIALECT. I, 106, cf. 77. *Înflori-va jele, Dor în lăcrămele.* FOLC. TRANSILV. III, 180. *Ţi-o trimite... carte... Scrisă tot cu lăcrămele.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 511. ✧ Fig. *A mea inimă nu-i bună, Că-i încinsă... Cu curele La mijloc cu lăcrimele.* MARIAN, O. II, 124.

2. (Bot.; învechit) Lăcrimioare. V. lăcrimioară (**2**) (*Convallaria majalis*). *Dară mirosul lor, cela de cela... cumu-i... carofilul, lăcrămiialele.* DOSOFTEI, V. S iunie $161^v/12$, cf. IORGA, L. R. 199, TDRG, CADE.

– Şi: (învechit şi popular) **lăcrămélе** s. f. pl.

– **Lacrimi** (pl. lui *lacrimă*) + suf. *-ele.*

LĂCRIMIOÁRĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui lacrimă (**1**); (regional) lăcrimele (**1**), lăcrimiţă (**I**), lăcrimuţă. Cf. ANON. CAR. *O fierbinte încai varsă-mi lăcrimioară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 138, cf. id. LEX. *Târzie va concede puţine lăcrămioare Drept premiu şi suspine la crudele-mi martire.* HELIADE, O. I, 311, cf. I. GOLESCU, C. PONTBRIANT, D. *Tu care eşti pierdută în neagra vecinicie... Primeşte-n altă lume aceste lăcrimioare.* ALECSANDRI, P. I, 121, cf. CIHAC, I, 137, LM. *Pe faţă-i lăcrămioara Dulce a-nflorit.* BOLINTINEANU, O. 48, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 63, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, PASCU, S. 161, DA II_2, 78, BL III, 19, SCRIBAN, D. BUL. FIL. VII – VIII, 71, SCL 1952, 166, 170, 171, DL, DM, CONTRIBUŢII, III, 39, DEX, L. ROM. 1984, 43. *Au nu vezi în lăcrimioare ochii tăi cum pătimesc?* POP., ap. GCR II, 307. *Să fac o azimioară frământată-n lăcrimioară.* CARDAŞ. C. P. 99. *Da nu-i ploiţă curată, Da-s lăcrâmioare de-o fată.* ŢIPLEA, P. P. 19. *Se plimbă... cu cămeşă toat-o floare... Şi spălată-n lăcrămioare.* PAMFILE. C. Ţ. 67. *Plânge Cu lăcrămioare de sânge.* IZV. XI, 115. *I-i pică o lăcrimioară.* ib. XIII, 294. *Plânge, varsă lăcrămioare.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 555.

2. (Mai ales în forma *lăcrămioară*) Mică plantă erbacee, din familia liliacee, cu frunzele ovale, subţiri şi lucitoare, cu florile albe în formă de clopoţei, plăcut mirositoare, care creşte în locuri umbroase; mărgăritar (**II 1**), mărgăritărel (**2**), (rar) lăcrimiţă (**2**), (popular)

mărgărit (**II 1**), (învechit) lăcrimele (**2**), (regional) clopoțel, dumbrăvioară, lăcrămeasă, sufletel (**II 1**) (*Convallaria majalis*); p. restr. floarea acestei plante. *Fruntea iasiminului, gura bujorului, dinții lăcrămioarelor... are.* CANTEMIR, I. I. II, 81, cf. ANON CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Pe așternutul moale de iarbă ca mătasea Acante, lăcrămioare... Broda thalamul nopții.* HELIADE, O. I, 373. *Și cununi de lăcrămioare... Încing coama-i castanie.* ASACHI, S. L. I, 119, cf. 116. *A florilor zeiță C-o simplă lăcrimioară pe ea o-mpodobea.* C. A. ROSETTI, C. 189/10. *Iată... lăcrămioare... Floricica asta pe care învățații o numesc convallaria majalis, iar românii din Muntenia mărgăritărel.* NEGRUZZI, S. I, 97, cf. 322. *Să ajungă... la grădinile... cu lăcrămioara.* I. IONESCU, M. 373. *Cântecele de iubire se încep cu frunzele de lăcrimioară.* HASDEU, I. C. II, 70. *Să-mi pui un văl... prins în ghirlandă de lăcrămioare.* CONV. LIT. IV, 115, cf. BARONZI, L. 136. *Ca voi..., lăcrămioare, N-are... nicio floare Miros dulce.* ALECSANDRI, P. I, 122, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 137. *Lăcrămioara vă zâmbește lâng-un trist „nu-mă-uita".* BOLINTINEANU, O. 319, cf. LM. *Florile... din botezul de lacrimi luară numele lăcrămioare.* EMINESCU, O. VI, 328, cf. DDRF. *Să-i întovărășim cu buchete de lăcrămioare?* XENOPOL, I. R. XIII, 99, cf. BRANDZA, FL. 445, ARHIVA, X, 66, JAHRESBER. VIII, 98, 168, BARCIANU, GRECESCU, FL. 557. *Stropii de lăcrămioare, strânși în struguri boțiți, plâng ofiliți.* ADAM, R. 20, cf. ALEXI, W. *Era o casă zidită din lăcrămioare și viorele.* SĂM. IV, 930, cf. CANDREA, F. 298, BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 26, PĂCALĂ, M. R. 24, PANȚU, PL. 144, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 21. *Efectul amintirilor răscolite e ca parfumul subtil al lăcrămioarelor.* CONV. LIT. LXVIII, 478. *Sus, pe țancuri, s-arăta... trandafirul de munte... apoi lăcrămioare gingașe.* I. BOTEZ, ȘC. 13, cf. DA II_2, 78. *Venea din satele de munte..., unde-i luna plină... ca un buchet de lăcrămioare.* TEODOREANU, C. B. 113. *Uite un pâlc de lăcrămioare.* SADOVEANU, O. I, 260. *Câteva fire de lăcrămioare... căzură pe covor.* BART, E. 175, cf. 177, IORDAN, STIL. 174, SCRIBAN, D. *Dragostea noastră... A-nceput în primăvară Ca un bob de lăcrimioară.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 23. *Înflorea Ca-n iarbă albe lăcrămioare.* V. ROM. ianuarie 1954, 17, cf. DL, DM, BORZA, D. 250, FLORA R. P. R. XI, 400, PRODAN – BUIA, F. I. 573, DER, L. ROM. 1967, 47, M. D. ENC., DEX, DSR, L. ROM. 1984, 37. *Strânsese tot felul de nimicuri... lăcrămioare uscate primite de la mine.* CĂRTĂRESCU, N. 175. *La cap și la picioare Le-am pus flori de lăcrămioare.* ALECSANDRI, P. P. 249, cf. 164. *Frunză verde lăcrimioară, Lado, lado, surioară, Du-te-n haine de mireasă La bărbatul tău acasă.* MARIAN, NU. 599. *Dragile mamii picioare, Cum or crește lăcrămioare.* id. Î. 586. *Frunză verde lăcrimioară Dar mai au și-o surioară.* PAMFILE, C. Ț. 37. *S-ajungem la sat cu soare, Să-ți dau fân cu lăcrămioare Și apă din strecătoare.* id. ib. 67, cf. 143, IORDAN, L. M. 193, IZV. XI, 118, CC VII, 4, ALR SN II h 448/514, 531, ib. III h 641. *De la mijloc la picioare, Ai să-mi sameni lăcrămioare.* FOLC. MOLD. I, 478, cf. 604, FOLC. OLT. – MUNT. IV, 355. ✦ (Regional) Varietate de struguri cu boabele mărunte, bătute, de culoare albă. Cf. ALIL XXX, 223.

– Pl.: *lăcrimioare.* – Și: **lăcrămioáră**, (învechit) **lacrimioáră** (LM), **lacremioáră**, (PONTBRIANT, D.), (regional) **lăcremioáră** (ALRM SN II h 448/514, 531, ib. h 641/514, 531) *lăcrâmioáră* s. f.

– **Lacrimă** + suf. *-ioară.*

LĂCRIMÍȚĂ s. f. **I.** (Regional) Lăcrimioară (**1**). Cf. DA II_2, 78, DM, DEX. *Lasă măiculițele Pe toate ulițele, Vărsând lăcrămițele.* BIBICESCU, P. P. 137.

II. 1. Mică plantă erbacee din familia liliacee, cu tulpina erectă, cu două (rar, trei) frunze alterne, asemănătoare cu frunzele lăcrimioarei (**2**), cu florile mici, albe, plăcut mirositoare, care crește în locuri umbroase; (regional) dumbrăvioară (*Majanthemum bifolium*); p. restr. floarea acestei plante. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 136, DDRF, BRANDZA, FL. 446, JAHRESBER. VIII, 153, GRECESCU, FL. 557, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 256, PANȚU, PL. 144, 145, CADE, SIMIONESCU, FL. 88, DA II_2, 78, BORZA, D. 250, PRODAN – BUIA, F. I. 572, FLORA R. P. R. XI, 383, DSR.

2. (Bot.; rar; în forma *lăcrămiță*) Lăcrimioară (**2**) (*Convallaria majalis*). Cf. BORZA, D. 51, 250.

3. (Rar; în forma *lăcrămiță*) Mică plantă erbacee, din familia graminee, cu spiculețele de culoare brună, care crește pe lângă izvoare și ape stagnante; iarbatainei (*Catabrosa agnatica*). Cf. BORZA, D. 42, 250.

– Pl.: *lăcrimițe.* – Și: (învechit și popular) **lăcrămíță** s. f.

– **Lacrimă** + suf. *-iță.*

LĂCRIMÓS, -OASĂ adj. **1.** (Despre ochi) Care lăcrimează (**2**); plin de lacrimi, scăldat în lacrimi; din care curg lacrimi; lăcrimător (**1**). *Nime nu se ducea de la dins cu ochii lăcrămoși sau cine-l prea ruga nu se vrea întoarce mâhnit.* MOXA, C. 196. *Ochii lăcrimoși rădicând la stele, Cu suspin adânc așa graiu deschisă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138, cf. id. LEX. *Cu ochii lăcrimoși în grab alergă împreună cu oamenii săi către acești oameni primejduiți* (a. 1816). ȘA II, 320, cf. DRLU. *Se ivește... cu tuse uscată și cu oareșcare săgeți de durere de cap, de ochi lăcrămoși.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 243/3, cf. I. GOLESCU, C. *Și cu ochiul lăcrămos Nu-mi văd fiiul cel frumos.* ASACHI, S. L. I, 187, cf. LM. *E un om de vreo șaizeci și cinci de ani..., ochii spălăciți..., lăcrimoși.* CARAGIALE, O. II, 84. *Își întoarse niște ochi lăcrămoși și plini de focul dragostei ce-l mistuia.* ISPIRESCU, L. 241, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., JAHRESBER., XVII, 85, 87, TDRG, PASCU, S. 77, CDDE, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se simțea... la un adăpost al lui, cucerit..., cerșind cu ochii lăcrimoși să fie lăsat în pace.* C. PETRESCU, Î. II, 188. *O predase unui octogenar ogârjit... cu ochi lăcrămoși.* id. C. V. 190, cf. DA II_2. *Ochiul se roși îndată, umflat și lăcrămos ca de beție.* VOICULESCU, P. II, 100. *Zice..., privindu-l cu ochi... spălăciți, lăcrămoși.* TEODOREANU, C. B. 57. *Inspectorul... era un om... cu ochii lăcrămoși.* SADOVEANU, O. XVII, 559, cf. IORDAN, L. R. A. 191, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 415. *Ochii verzui, lăcrimoși... acum scapără de ciudă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 610. *Eu le-am spus ochilor mei să nu fie lăcrămoși.* BOGZA, C. O. 279. *A rămas tăcut, plimbându-și de la unul la altul ochii... lăcrămoși.* V. ROM.

martie 1954, 61. *Părea, cu ochii lui... lăcrămoşi..., reprezentant al unei întreprinderi de pompe funebre.* VINEA, L. I, 68, cf. DL, DM. *Se ivise un ipistat..., cu ochi lăcrămoşi.* BARBU, PRINC. 235, cf. L. ROM. 1960, 51, CIORĂNESCU, D. ET., 4 673, M. D. ENC., DEX. *Cu lăcrămosu-i ochiu toate de pă lume le vede.* CĂRTĂRESCU, L. 148. *Mă uit şî-n sus şî-n jos, Cu otiuţ lăcrămoş.* GR. S. II, 297. ✧ Fig. *Aşa-ncât, închipuindu-ţi lăcrămoasele ei gene Ţi-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene.* EMINESCU, O. XV, 925. ✦ (Anat.; învechit, rar; în sintagma) *Os lacrimos* = os situat în regiunea craniului, care intră în componenţa peretelui parietal al orbitei şi al celui lateral al foselor nazale. *Masele laterale ale etmoidului se articulează înainte cu apofizele nazale ale osului maxilar superior şi cu oasele lacrimoase.* KRETZULESCU, A. 100/26.

2. (Despre oameni) Care lăcrimează (**1**), care plânge (uşor) din cauza unei dureri, a unei supărări, a unei emoţii etc.; p. ext. care este îndurerat, întristat; lăcrimător (**2**). *Nu mă simt vinovat întru nimica, s-a tânguit lăcrămos boierul.* SADOVEANU, O., XVIII, 369. *Te ştiu cam milos Şi foarte lăcrămos, Nu te muia de plânge.* CĂLINESCU, O. IX, 402, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II/I h 17/848. ✧ (Adverbial) *Candidata modula bine versurile, deşi prea tânguitor şi lăcrămos.* SADOVEANU, O. XVI, 545.

3. Fig. Care exprimă sau care provoacă tristeţe, amărăciune etc. *Vine jupâneasa... cu mare jalbă şi cu lăcrămoasă plângere* (a. 1650). IORGA, S. D. V, 300. *După jalnica şi lăcrămoasă tâmplare..., la chivernisala împărăţiii au rămas singur fiiul său.* CANTEMIR, HR. 211. *Lovire de arme foarte lăcrămoasă între rudenii* (a. 1699). FN 74. *Toţi direptii din vecie... Aştepta... În statul cel lăcrămos... a lui Hristos venire* (a. 1802). GCR II, 192/28. *Că pre tine, fiiul meu, Te-am avut şi Dumnezeu Şi nădejde şi folos: În statul cel lăcrămos.* AARON, în ŞA I, 590. *Astă tâmplare lăcrămoasă... atunci o spusă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 311, cf. id. LEX., DRLU. *Durere o aşteaptă În viaţa lăcrămoasă spre-a naşte şi a creşte.* HELIADE, O. I, 387, cf. 383. *Văzură privelişte lăcrămoasă şi fură privitori ai nenorocitei bătălii.* BĂLCESCU, M. v. 515. *Secera de diamant a lunei schinteia cu o dulceaţă lăcrămoasă.* MACEDONSKI, O. III, 65. *De jale plină, privirea lăcrămoasă Ţintise neclintită spre luna cea duioasă.* I. NEGRUZZI, S. II, 131, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *S-aline Suspinele şi lăcrimosul vaiet.* MURNU, O. 76, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Îi urmărea fiecare mişcare, cu o privire miloagă, lăcrimoasă.* C. PETRESCU, Î. II, 226, cf. LOVINESCU, S. IV, 613, DA II_2, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, PĂSCULESCU, L. P. 51.

4. Fig. (Ironic şi depreciativ) Lacrimogen (**2**). *Avem o literatură în care predomină... novela sentimentală şi lăcrămoasă.* CARAGIALE, O. III, 242. *Se lasă condus de lăcrimoase tentaţii melodramatice.* CONSTANTINESCU, S. I, 52.

– Pl.: *lăcrimoşi, -oase.* – Şi: (învechit şi popular) **lăcrămós, -oasă,** (învechit) **lacrimós, -oásă,** (regional) **lăcrămiós, -oásă** (PĂSCULESCU, L. P. 51) adj.

– Lat. **lacrimosus, -a, -um.**

LĂCRIMÚŢĂ s. f. (Regional) Lăcrimioară (**1**). *Să nu vedeţi vro lăcrămuţă linguşitoare pre obrazul lor.* MAIOR, DIDAHII, 23/22, cf. DDRF, TDRG, DA II_2, DM, DEX. *Şi rămân măicuţele Stingându-şi vederile, Vărsând lăcrimuţele!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 323. *Ţ-oi trimeti, sorî, carti, Scrisî... Cu lacramuţâli meli.* VASILIU, C. 154.

– Pl.: *lăcrimuţe.* – Şi: **lăcrămúţă** s. f.

– **Lacrimă** + suf. *-uţă.*

LĂCRIŞOÁRĂ s. f. (Învechit) Diminutiv al lui lacră. V. raclă (**1**). *Constantin, dacă văzu aşa, se bucură foarte şi se veseli, şi luă acea parte ce era luată din sfânta cruce, şi o sărută, şi o puse într-o lăcrişoară de aur.* NEAGOE, ÎNV. 85/31.

– Pl.: *lăcrişoare.*

– **Lacră** + suf. *-işoară.*

LĂCRÍŢĂ s. f. v. **răcliţă.**

LĂCRUÍ vb. IV v. **răclui²**.

LĂCRÚŢĂ s. f. v. **răcluţă.**

LĂCRUŢÍE s. f. (Regional) Cutie (Vâlcele – Turda). MAT. DIALECT. I, 77, cf. 47.

– Pl.: *lăcruţii.*

– De la **lăcruţă.**

LĂCŞÁG s. n. (Prin Transilv., prin Maram. şi prin Bucov.) Sălaş (**1**). Cf. ANON. CAR., cf. DR. IV, 154, DDRF, MÂNDRESCU, UNG. 170, DA II_2, 232, L. ROM. 1966, 46, TAMÁS, ET. WB. 492. *Nu vi-i aici locu, Nu vi-i locoşagu.* MARIAN, D. 222, cf. 223, GR. S. VI, 152. *Ş-a făcut un lăcăşag Ca şi măieranu-n strat; Ş-a făcut aşezământ, Ca măieranu-n pământ.* FOLC. TRANSILV. I, 359, cf. II, 614.

– Pl.: *lăcşaguri.* – Şi: **lăcăşág, locoşág** s. n.

– Din magh. **lakoság.**

LĂCŞÓR s. n. v. **lăcuşor.**

LĂCUÍ¹ vb. I Tranz. A aplica un strat de **lac²** (**2**), a vopsi cu lac suprafaţa unui obiect. *Alţii îl cară mai departe, pentru a fi turnat în tipare, modelat, uscat, lăcuit.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 758, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *O să mor poate fără să-mi lăcuiesc unghiile de la picioare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 20/2. ✧ Fig. *Nu se clintea nimic în poleiul lunii, care lăcuia cu înghetul ei cuprinderea toată.* VOICULESCU, P. I, 112. (Refl.) *Ziua, ne lăcuim portocaliu Şi-avem degete iuţi Cu care cârmim mai târziu Corăbii de argonauţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 11/1.

– Prez. ind.: *lăcuiesc.*

– **Lac²** + suf. *-ui.* Cf. germ. lacken, lackieren.

LĂCUÍ² vb. IV v. **lecui.**

LĂCUÍ³ vb. IV v. **locui.**

LĂCUIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Locuire. *Lăcuila lor tot au fost acolo pre acele locuri.* FL. D. (1693), $65^r/19$.

– Pl.: *lăcuieli.*

– **Lăcui³** + *-eală.*

LĂCUIÉLNIC, -Ă adj. v. **locuielnic.**

LĂCUÍNȚĂ s. f. v. **locuință.**

LĂCUÍRE[1] s. f. Acțiunea de a l ă c u i [1] și rezultatul ei; lăcuit[1]. *Prin lăcuire, pielea devine impermeabilă la trecerea apei, dar și la trecerea aerului și a vaporilor de apă.* LTR[2] X, 10. *Lăcuirea la cald cu ulei de in e procedeul clasic de fabricare a pielii de lac.* ib., cf. DEX. ✧ P. e x t. *Chinezii o întrebuințează la lăcuirea – gomarea – vălurilor și lampioanelor, care astfel nu mai sunt atacate de insecte.* ENC. AGR. I, 81.
– Pl.: *lăcuiri.*
– V. **lăcui**[1].

LĂCUÍRE[2] s. f. v. **locuire.**

LĂCUÍT[1] s. n. Lăcuire. *Lăcuitul pieilor se poate face la cald cu ulei de in, sau, la rece, cu uleiuri sintetice.*
– V. **lăcui**[1].

LĂCUÍT[2] s. n. v. **locuit**[1].

LĂCUÍT[3], **-Ă** adj. (Despre obiecte sau despre materialul din care sunt confecționate) Care a fost acoperit cu un strat de lac[2] (2); vopsit cu lac. *Cizmele lăcuite ale feciorilor străluceau în soare ca fulgerări de oglinzi.* AGÎRBICEANU, A. 113. *Din mobila împricinată, aici se afla o masă lăcuită, cu picioarele strungite.* REBREANU, I. 264. *Își sucea țigara din tabacherea de carton lăcuit.* BRĂESCU, V. A. 150. *Flori obosite din cari se preling ca într-o îngândurare de adio, petale obosite, înmormântând încălțămintea lăcuită a mediciniților.* KLOPȘTOCK, F. 198. *Dispăru și se întoarse cu două pahare de lapte pe-o tablă de carton lăcuit roșu.* SADOVEANU, O. XVIII, 519. *Examinează copitele inuzabile: sunt din cea mai fină mușama lăcuită, ca niște pantofi de dansator.* ARGHEZI, S. VII, 112. *Lemnăria mobilierului era și ea lăcuită alb-gri și brumată cu aur.* CĂLINESCU, S. 284. *Întinse mâna dreaptă cu unghiile lungi lăcuite.* id. C. N. 205. *Pe masa dreptunghiulară dintre ele, pusă la perete și așternută cu pânză albă, până jos la dușumea, erau cupele de tot felul din care nu se bea și o tavă de lemn lăcuit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 216. *În cizmele noi, deși lăcuite, parcă se simțea stânjenit.* TUDORAN, P. 247. *Lemnul acestei mobile era lăcuit în alb, iar tapiseria dintr-un material auriu.* PREDA, R. 231. *Trăsura cu roți cauciucate, lăcuită în galben, trecea abia simțită printre gardurile cenușii ale ogrăzilor goale.* BĂNULESCU, I. 169, cf. DEX, ALR II/I MN 147, 3 925/29. ✧ F i g. *Gândacii în ținută de gală, negri și lăcuiți, repezi la nevoie ca glonțul..., forfoteau în coșurile de hârtii.* VINEA, L. I, 324.
– Pl.: *lăcuiți, -te.*
– V. **lăcui**[1].

LĂCUÍT[4], **-Ă** adj. v. **locuit**[2].

LĂCUITÓR[1] s. n. Persoană care lăcuiește, care se ocupă cu lăcuirea. Cf. DL, DM, DEX.
– Pronunțat: *-cu-i-.* – Pl.: *lăcuitori.*
– **Lăcui**[1] + suf. *-tor.*

LĂCUITÓR[2], **-OÁRE** adj., s. m. și f. v. **locuitor.**

LĂCUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Locuință. Cf. ANON. CAR. ✧ F i g. *Noi pusem lăcuitura în trup, iară noi nu sem acasă lângă Domnul.* CORESI, L. 357/3, cf. DHLR II, 344.
– Pl.: *lăcuituri.*
– **Lăcui**[3] + suf. *-itură.*

LĂCULEÁSĂ s. f. (Bot; prin Olt.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, care crește prin locurile umede din apropierea lacurilor. Cf. PASCU, S. 27, SFC VI, 120. *Verde, verde lăculeasă, Pentru Țara Românească! N-o lăsa ca s-o robească, Turcii ca s-o stăpânească.* PĂSCULESCU, L. P. 193, cf. 354.
– Pl.: *lăculese.*
– **Lac**[1] + suf. *-uleasă.*

LĂCULÉȚ s. n. Diminutiv al lui l a c [1]; baltă de apă (de ploaie); (popular) lăcușor, (regional) lăcuț. *Pe fundul craterului erau două lăculețe cu apă caldă.* CONTEMPORANUL, II, 267. *Ai streșinilor ciucuri plâng și lacrimile lor... În lăculețe jos se strâng.* ap. TDRG. *În căldările ce se formează sub vârful munților sânt... vreo patru lăculețe mai mici.* TURCU, E. 147, cf. PACU, S. 318. *Peste ogoare, apăruseră lăculețe, ochiuri mici de apă; pământul se săturase.* v. ROM. octombrie 1951, 177. *Pe lângă Prut, Jijia își răsfiră afluenții încărcați de lăculețe ca pe niște rădăcini cu tubercule.* CĂLINESCU, O. XIV, cf. DEX, ALIL XXIX, 149. *Ai cincizeci de nevodari,... Mie, taică, să mi-i dai. Să-mi vânez eu bălțile, Toate lăculețele, Ca să-mi prind eu peștișor.* PĂSCULESCU, L. P. 175, cf. ALR SN III h 830/130, NALR – O II h 332/984, 991.
– Pl.: *lăculețe.*
– **Lac**[1] + suf. *-uleț.*

LĂCUMÍE s f. v. **lăcomie.**

LĂCUMÓS, -OĂSĂ adj. v. **lăcomos.**

LĂCÚSCĂ s. f. v. **lăcustă.**

LĂCUSTÁR s. m. Numele unei păsări migratoare din familia sturnidelor, asemănătoare graurului, cu gâtul, coada și aripile negre, având restul corpului de culoare roz-roșietică, și cu penele creștetului foarte lungi, care trăiește în țara noastră mai ales în Dobrogea și în Banat (*Pastor roseus*). Cf. DA II_2, 80. *În unii ani lăcustarul apare în cârduri mari... care se ataşează la stolurile mari de grauri.* DOMBROWSKI, P. 90. *Apariția lăcustarului în regiuni îndepărtate de patria-i băștinașă este, în cele mai multe cazuri, în legătură cu apariția lăcustelor... al căror dușman înverșunat este.* id. ib. 91. *Au aflat și deschis o colonie masivă de lăcustari ce cloceau... lângă Gura Dobrogei.* BĂCESCU, PĂS. 106.
– Pl.: *lăcustari.* – Și: **locustár** s. m. BĂCESCU, PĂS. 106.
– **Lăcustă** + suf. *-ar.*

LĂCÚSTĂ s. f. **1.** Nume dat mai multor insecte din clasa ortopterelor, cu trupul mic, cu antenele lungi și cu picioarele posterioare deosebit de alungite, adaptate

pentru sărit, care migrează în faza postlarvară în număr foarte mare, distrugând vegetația: **a**) (și în sintagmele *lăcustă călătoare*, DDRF, MARIAN, INS. 506, ENC. AGR., ZOOLOGIA, 74, H. XII 266, *lăcustă migratoare*, M. D. ENC.) insectă de culoare brună-verzuie, de dimensiune mare (*Locusta migratoria*). Cf. CADE, DL, ALR II 6 555; **b**) (și, regional, în sintagma *lăcustă de iarbă*, DA II_2, 80, MARIAN, O. I, 59, id. INS. 529, H XII 226, ALR SN III h 749/192, ALRM SN II h 569/192) insectă cu trupul de culoare verde, măslinie sau galbenă, cu pete întunecate, cu elitrele și aripile posterioare de lungimea abdomenului sau mai lungi; căluşel (*Decticus verrucivorus*). Cf. ALR SN III h 749, ALRM SN II h 569; **c**) (și în sintagma *lăcustă verde*, BREZOIANU, A. 290/7, MARIAN, INS. 518, ALR I 1 896/750) căluț (*Tettigonia viridissima*); **d**) (și în sintagma *lăcustă roșie* sau *roșietică*, DA II_2, 80, MARIAN, INS. 516) pârâitoare (**III**). Cf. ALR I 1 896; **e**) (și în sintagma *lăcusta italiană*, DER, M. D. ENC.) insectă cu trupul, în general, de culoare cenușie sau întunecat feruginie, cu tibiile picioarelor posterioare roșii (*Calliptamus italicus*); **f**) (și, regional, în sintagmele *lăcusta neagră*, ALR II 6 554/987, *lăcustă mică*, ALR II 6 554/36, 95, 531, 723) insectă cu trupul de culoare verde întunecat și cu elitre late, care distruge ierburile și tufișurile din regiunile unde trăiește fagul (*Tettigonia cantans*). Cf. ALR II 6 554/182, 192, 605, 705, 728, 762, 769, 784, 791, 833, 836. *Tremise pre ei muște cânrești și-i mânca [și] broaștele și lăcustele.* PSALT. HUR.[2] 153. *Vereră lăcuste și omide ce nu lă era măsură Și mâncară toată iarba în țeara loru și mâncară totu plodul țeriei loru.* PSALT. 221, cf. CORESI, PS. 292/9. *Lăcustele... mâncară derept aceaia iarba pământului și ce poame au fost în arbuni, ce lăsase grindinea și nemică ce au fost vearde nu lăsară în leamne și în ierbile pământului în tot Eghipetul.* PO 211/2. *În zilele acestui Ștefan Vodă, fost-au foamete mare în Țara Moldovei și la unguri, că au venit lăcuste multe de au mâncat toată roada.* URECHE, L. 149. *Ioan... mânca lăcuste și miiare sălbatecă.* N. TEST. (1648), 41[r]/20, cf. MARDARIE, L. 220/12, ANON. CAR. *Ne-au tâmpinat cu nuorul cel de lăcuste.* M. COSTIN, O. 166. *Trimisă lăcustă și omidă De mâncară ce-au rămas.* DOSOFTEI, PS. 364/9. *Să tâmplasă acel loc tot mâncat de lăcuste.* NECULCE, L. 234. *Tot feliul de pasiri,... unele muște prin aer goniia, altele lăcuste prin pajiște prindea.* CANTEMIR, I. I. I, 167. *Dumnezău... au dat bătaie țărâi cu lăcuste, că atâtea au venit de multe, cât toată țara au umplut, de mânca toate bucatele.* R. POPESCU, CM I, 472, cf. LEX. MARS. 225, ȘINCAI, în ȘA I, 675. *Gândacii cumu-s viespile, tăunii și bondarii și lăcustile și altile.* AMFILOHIE, G. F. 140[a]/7. *Pre lăcuste le usucă la soare și apoi le pisează și le amestecă cu lapte și le mănâncă.* HERODOT[2], 263, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Lăcustele arătându-se în câteva sate ale județului Buzău, cârmuirea a rădicat o mulțime de săteni și le-a stricat fără să apuce să se întinză mai mult.* CR (1836), 191[1]/54. *Vine câte unul ca și Ioan Botezătoriul, care se încingea cu curea de piele și mânca lăcuste.* FM (1844), 192[2]/12. *Sub domnia lui Ștefan, pe lângă toate aceste nelegiuiri, mai năvălind și o mulțime de lăcuste... au afundat pe lăcuitori într-o cumplită ticăloșie.* IST. M. 155/21. *S-a văzut nori de lăcuste, sosind de dincolo de mări a se lăsa pe coastele Italiei și a pustii într-un minut secerișurile.* BREZOIANU, A. 106/9. *D-odată iată niște lacuste grămădindu-se pe o parte din acea arătură.* PANN, ap. GCR II, 365, cf. POLIZU. *Cu ce să-i hrănim când seceta și lăcustele potopiseră toate semănăturile.* NEGRUZZI, S. I, 292, cf. PONTBRIANT, D., HEM I 669, CIHAC, I, 137, LM. *Bărbatu-meu a fost luat la uciderea lăcustelor la un sat șase poștii de la Brebu.* BOLINTINEANU, O. 448. *Din unii viermi au luat naștere strămoșii artropodarelor cari cuprind acuma insectele: muștele, fluturii, lăcustele.* CONTEMPORANUL, I, 189. *O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur.* EMINESCU, O. I, 87. *El îi spunea ce va să zică cântatul greierilor; ce însemnează săritura locustelor prin iarbă.* ISPIRESCU, L. 287. *Nu înțeleg ca din imensitatea acestei naturi, tu, poet,... să alegi numai lăcusta, mâța, cerbul, râma și să uiți pe om.* IONESCU-RION, C. 48. *Nutrețul de frunte al albinărelului... sunt tot feliul de muște, apoi strechii, lăcuste, bondari.* MARIAN, O. I, 61, cf. DDRF. *Pe lângă această prăpădenie mai vin și lăcuste, care... piereau pe lanuri, neavând ce roade din pricina secetei ce bântuise țara.* XENOPOL, I. R. IX, 222, cf. BARCIANU. *Țârâitul lăcustelor îi sfredelea urechile.* SANDU-ALDEA, U. P. 19, cf. ALEXI, W. *Când n-are cineva poftă de mâncare, i se recomandă, în Bucovina, să-și înconjure gâtul cu o locustă.* CANDREA, F. 385, cf. TDRG. *Dintre insecte, cele mai primejdioase sânt lăcustele.* PAMFILE, A. R. 14. *Se târa... pe brânci, să vază ce face lăcusta de țârâie așa de tare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 85, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Lăcustele ne sar din cale, sprintene ca și dimineața asta întreagă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 201. *Lăcuste mici, la fiecare pas al lor, tresăreau făcând salturi.* SADOVEANU, O. IX, 132, cf. SCRIBAN, D. *Nu se poate spune despre om, ca de lăcuste, că secerând devastează ogoarele.* CĂLINESCU, C. O. 365. *Pământu-ntreg e numai lan de grâu Și cântec de lăcuste.* BLAGA, POEZII, 51. *Lăcuste mici, având aceeași coloare stranie ca și arborii pietrificați, țâșnesc printre scheletele lor, fiind singurele ființe care trăiesc în acest loc.* BOGZA, C. O. 81. *Când se ivesc lăcustele, cocostârcii distrug cantități enorme din aceste insecte stricătoare.* LINȚIA, P. III, 9, cf. GRAUR, F. L. 27, DL. *Cunoștea cărăbușul greoi de gunoi... și lungile mustăți ale lăcustei și pielea albicioasă a râmelor grase.* BARBU, G. 297, cf. DER. *Voi, aceștia, mucenicii, vă mulțumiți cu un menu mai frugal alcătuit din niște lăcuste și un pumn de mană cerească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 2 311, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1986, 74. *Prutule, râu blestemat!... Locustele când or trece, La ist mal să se înece!* ALECSANDRI, P. P. 233, cf. H II 66, MARIAN, INS. 511. *Am văzut cum au venit lăcustele... s-au așăzat de s-au frânt crengile cu ele.* GRAIUL, I, 51, cf. PAMFILE, DUȘM. 238, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR II 6 245/105, GOROVEI, C. 197. *Lăcusta puțin trăiește, dar pagubă mare face*, se zice despre oamenii lacomi care reușesc să facă multe lucruri rele în foarte scurt timp. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 497. (Prin sinecdocă) *Cu gândacii i-au sterpit de poame, Cu lăcusta i-au băgat în foame.* DOSOFTEI, PS. 262/4. *Veț mânca... și lăcusta și câte samănă ei.* BIBLIA (1688), 77[1]/49. *Deodată lăcusta cade toată pe câmpii Ș-intr-un clip în praf preface țarini, holde.* NEGRUZZI, S. I, 118.

(Fig.) *Stăpâneşte lăcusta şi omida, adecă apucăturile, strâmbătăţile, ura, zavistiia şi vrajba.* ANTIM, P. 208. *Prin fapta şi prin viaţa lui e o pildă veşnică de înjosire pentru săteni... Acest bolovan de slănină sau această locustă uscată de răutate nu poate primi autoritatea voastră.* ARGHEZI, P. T. 12. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie mai ales la lăcomia lăcustei, la săriturile ei sprintene sau la invaziile în număr foarte mare ale acestor insecte) *Irema mi să spăimântă Ca lăcusta.* DOSOFTEI, PS. 386/7. [Boierii] *sânt ca neşte lăcuste Ce mâncă a pământului grăsime.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 394. *De... nu veţi asculta de demăndăciunile lui Dumnezeu,... preste toate părţile pământului ca lăcustele şi omidele vă veţi răsfira.* TEODOROVICI, I. 130. *Prin oarba nepăsare Şi moalea cârmuire rămaseră în ţară Ca negustori, să zicem, şi-n faptă ca locuste.* HELIADE, O. I, 222. *Cu stomah ca de lăcustă.* BARAC, A. 37. *Năvălind noroadele străine, au năpădit ca lăcustele piste români.* NEGRUZZI, S. I, 269. *N-a pierit românul când oardele barbare Venea ca şi locuste în agrii semănaţi.* MUREŞANU, P. 70. *Oaspeţii, sorbind rachiul, căzură pe farfuriile cu mezelicuri precum cad lăcustele peste holdele plugarilor.* FILIMON, O. I, 187. *Tătarii năvălesc pe neaşteptate ca neşte locuste asupra locuitorilor.* HASDEU, I. C. I, 227. *Se creează o nouă clasă consumatoare care cade ca locusta asupra ţării.* EMINESCU, O. XI, 241. *Pinţele... când umblă se saltă ca locustele.* ODOBESCU, S. III, 185. *Cu adevărat – suspină Fariseul,... – necuraţii sânt ca nisipul pe ţărmurile mării, ca lăcustele în pustiuri!* CARAGIALE, O. IV, 257. *Vin străinii ca lăcustele.* MARIAN, INS. 511. *Omul capătă poftă de mâncare ca o locustă.* CANDREA, F. 385. *Bădiţa Simion încalică un naravaş; eu încalic altul. El sare ca o lăcustă încolo; eu încoace.* SADOVEANU, O. XIII, 37. *Duhurile s-ar înmulţi atât, încât, asemeni unor lăcuste, ar mânca tot aerul şi eterul.* CĂLINESCU, C. O. 117. *Un flăcău cu mustaţa zburlită ca o lăcustă, acoperindu-i buza doar în dreptul nasului, îi răspunde glumeţ.* CAMIL PETRESCU, O. III, 181. *Îi dăduseră de la spital două tălpige de lemn. Îşi sprijinea mâinile în ele, se târa, sărea ca o lăcustă.* STANCU, R. A. I, 22. *Iată că la plată se ivea o nouă serie de vămuitori, fără chip, fără nume, pitiţi pe după un ghişeu şi înzestraţi, ca lăcustele, cu o măreaţă poftă de mâncare.* VINEA, L. I, 119. *Muma... ţine la sân un pui cât o lăcustă.* CONSTANTINESCU, S. I, 108. *Bătrânul... deodată zvâcni de jos ca o lăcustă pe mirişte şi se aruncă peste parapet de la cinci metri înălţime.* TUDORAN, P. 138. *Aţi dat năvală în spatele frontului, ca nişte lăcuste.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 279. *Îngerii vin ca lăcustele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 6/3. *Ţările locuite de dânşii erau hăţaşul tuturor popoarelor barbare şi păgâne, cari,... trecând ca nişte locuste hămisite..., pe ce punea mâna pus era.* MARIAN, T. 88. *Caută la dânsul: mănâncă ca o lăcustă.* ZANNE, P. I, 497. ✦ P. ext. Calamitate naturală provocată de lăcuste, soldată cu distrugerea agriculturii, în general a vegetaţiei unei regiuni. *Voiu tremete ierni greale şi geruri şi fuamete şi lăcuste* (a. 1550–1600). GCR I, 8/24. *Învaţă Dumnezeu pre oamenii cei păcătoşi şi-i ceartă cu oşti, cu foamete,... cu lăcuste şi cu alte certări.* CHEIA, ÎN. 91^{v}/31. *Fiind foamete şi lăcuste..., se temea de năvălirea romanilor.* ŞINCAI, HR. I, 176/32. *Să cumpere... mei, spre a le împărţi lăcuitorilor din învecinatele patru judeţe, ca să le semene estimp – aflându-se în lipsă de alte semănături, din pricina secetii şi a lăcustelor* (a. 1847). DOC. EC. 933. *Obicinuiau la vreme de secetă, de lăcuste, sau altă calamitate publică, de îngropau câte o babă de vie.* NEGRUZZI, S. I, 323. *Lăcuste, holeri, ciume... Au venit pe noi din lume Şi s-au dus de am scăpat.* SION, POEZII, 268/18. *Ba uneori porumbul se tăciuna, ba lăcuste, ba potop, ba toate relele pe capul lui cădea.* ISPIRESCU, L. 206. *Între aceste semne* [de secetă] *pomenim: întunecimea soarelui sau a lunii, cutremurile de pământ, lăcustele.* PAMFILE, VĂZD. 124. *Ciuma care bântuia de mult era încă în toiul ei, şi mai trecură şi lăcustele prin ţară.* C. GANE, TR. V. II, 250. *Nici lăcustele, nici ciuma... nu pot, cu toate dezastrele lor, să fie puse alături de ravagiile acestor năvălitori interni.* ARGHEZI, S. XXXIV, 57.

2. Epitet depreciativ pentru un om (lung, subţire şi) mâncăcios; om lacom. *Se cred genii... şi ei, sărmanii, nu văd zâmbirea ce inspiră românilor cari în vorbirea lor sarcastică i-au poreclit: locuste oloage.* GHICA, S. 55. *Trebuie cu orice chip să scăpăm ţara de necazurile care au dat peste dânsa, să o cortorosim de lăcustele din Fanar, care nu se mai satură.* id. ib. 512. *Într-un pârâu de aur ce curge la palat Pe noi ne duce foamea la margine de groapă Şi din avutul nostru locustele se-ndoapă.* ALECSANDRI, T. II, 150, cf. PAMFILE, J. I, 125, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Lungă-i ţara şi îngustă Ca şi tine, măi lăcustă.* MARIAN, INS. 511.

3. Jucărie făcută dintr-o bucată de lemn crestată la un capăt, cu care se aruncă pietre sau diferite beţe. Cf. ŞEZ. IV, 131, PAMFILE, J. I, 69.

4. (Argotic) Muc de ţigară. Cf. GR. S. VII, 117.

5. (Regional) Streche (**1**) (Oveselu – Bălceşti). Cf. NALR – O III h 568/926.

– Pl.: *lăcuste* şi (regional), *lăcuşte* (ALR I 1 896/79, 85, 116, 898, ALR II 6 555/29, 64, 105, ALR SN IV h 749/25, 105). – Şi: (învechit) **locústă**, (învechit şi regional) **lăcúste** (ALR I 1 896/990, ALR II 6 555/250, 272, 551), **lăcústră** (ALR I 1 896/815, 990), **lăcúscă** (ALR II 6 555/537; pl. *lăcuşci*, ib.) s. f.

– Lat. **lacusta**.

LĂCÚSTE s. f. v. **lăcustă**.

LĂCUSTÍME s. f. (Învechit, rar) Mulţime de lăcuste. Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lăcustă** + suf. *-ime*.

LĂCUSTÓI s. m. **1.** (Rar) Masculul lăcustei. Cf. TDRG, DA II_2, 80, ALR SN III h 749/791.

2. (Regional) Căluţ (*Tettigonia cantanas*) (Strehaia). Cf. ALR II 6 554/848.

– Pl.: *lăcustoi*.

– **Lăcustă** + suf. *-oi*.

LĂCÚSTRĂ s. f. v. **lăcustă**.

LĂCÚSTRU, -Ă adj. v. **lacustru**.

LĂCUŞÓR s. n. (Popular) Lăculeţ. *E şi mai frumos când se aşază în grădină... un mic lăcuşor.* ap. TDRG.

Dar lăcușorul șela din stânga, mai este, coane Costăchel? BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 224, cf. DEX, CHEST. IV 42/548.

– Pl.: *lăcușoare*. – Și: **lăcșór** s. n.

– **Lac**[1] + suf. *-ușor*.

LĂCÚȘTĂ s. f. v. **lăcustă**.

LĂCÚȚ subst. (Prin Olt.) Lăculeț. Cf. NALR – O II h 332/938, 945.

– Pl.:?

– **Lac**[1] + suf. *-uț*.

LĂDÁR s. m., s. n. **1.** S. m. Muncitor specializat în confecționarea și repararea lăzilor (**1 1**) de lemn. Cf. L. ROM. 1979, 512.

2. S. n. Învelitoare pentru ladă (**I 2**). *Una ladă de Brașov, mari. Două scoarți alese și on ladariu* (a. 1855). C. GIURESCU, P. O. 479.

– Pl.: (**1**) *lădari*, (**2**) *lădare*.

– **Ladă** + suf. *-ar*.

LĂDĂMEÁSĂ s. f. (Prin Ban.) Sertarul mesei. Cf. DR. X, 288, ALR I 702/164.

– Pl.: *lădămese*.

– Probabil contaminare între **ladă** și **masă**. Cf. germ. T i s c h l a d e.

LĂDĂȚÁIE s. f. v. **lădățuie**.

LĂDĂȚÍE s. f. v. **lădățuie**.

LĂDĂȚÚICĂ s. f. (Învechit, prin Transilv.) Lădiță (**2**). *Să dea ostașilor (lui Terbelie) lădățuici pline de aur și de argint.* ȘINCAI, HR. I, 136/7, cf. SFC VI, 101, 102, 105.

– Pl.: *lădățuici*.

– **Lădățuie** + suf. *-că*.

LĂDĂȚÚIE s. f. Diminutiv al lui l a d ă.

1. (Regional) Lădiță (**2**). *O lădățui ce-am avutu cu scrisori nu s-au prilejitu aice* (sec. XVIII). IORGA, S. D. XXI, 139. *O lădățuie de argint.* ȘINCAI, HR. III, 160/33. *Trebuie făcut un pat înalt până în crengi, pre carele se pun mai multe vase de lut sau lădățui de scândură.* ECONOMIA, 211/11, cf. LB. *Posedă într-o lădățuie de fier sute de acte vechi referitoare la familia Codreanu.* ARHIVA, I, 468. *Pe velnița lădățuiii era o mână de parale, împrejurul căreia copiii să opriseră buimăciți.* SĂM. I, 218, cf. BARCIANU, TDRG, PAMFILE, J. I, 125, PASCU, S. 135, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., SFC VI, 101, DEX, DSR.

2. (Învechit și regional) Cf. l a d ă (**1 5**) (Loman – Sebeș). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., A II 8.

3. (Regional) Cf. l a d ă (**II 1 c**) (Călnic – Sebeș). Cf. A II 12.

4. (Regional) Lădiță (**5**) (Petrila). SCL 1957, 109. *Șparga legată de lădățuie și de rotiță.* ALR II 6 772/833, cf. ALR SN I h 171/833, ALRM SN I h 117/833.

– Pl.: *lădățui*. – Și: (regional) **lădățâie** (A II 8), **lădățíe** (LB, DA II_2, 81) s. f.

– **Ladă** + suf. *-ățuie*.

LĂDÉR s. m. (Regional) Casier comunal (Jina – Miercurea Sibiului). Cf. DA II_2, 81, PAȘCA, GL.

– Pl.: *lăderi*.

– **Ladă** + suf. *-ar*.

LĂDICÍCĂ s. f. (Învechit, rar) Lădiță (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lădicele*.

– **Ladă** + suf. *-icică*.

LĂDICIOÁRĂ s. f. (Învechit, rar) Lădiță (**1**). Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 160, DA II_2, 81.

– Pl.: *lădicioare*.

– **Lădiță** + suf. *-ioară*.

LĂDIOÁRĂ s. f. (Regional) Parte a luntrei; cf. l a d ă (**II 1 î**) (Topalu – Hârșova). Cf. DA II_2, 81, H II 319.

– Pronunțat: *-di-oa-*. – Pl.: *lădioare*.

– **Ladă** + suf. *-ioară*.

LĂDIȘOÁRĂ s. f. (Rar) Lădiță (**1**). Cf. CIHAC, II, 163, LM, DDRF, CADE, DA II_2, 81, DEX, DSR, CC VII, 3.

– Pl.: *lădișoare*.

– **Ladă** + suf. *-ișoară*.

LĂDÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui l a d ă; (rar) lădișoară, (învechit și regional) lăduie, lăduță (**1**), (învechit, prin Transilv.) lădățuică, (regional) lădățuie (**1**), lăduție (**1**), (învechit, rar) lădicică, lădicioară.

I. Cf. l a d ă (**I 1**). Cf. POLIZU, CIHAC, II, 163, LM. *Începu să treacă între gărzi... sute de căruțe încărcate cu niște lădițe, foarte grele desigur, deoarece... erau bani.* CARAGIALE, O. IV, 31, cf. TDRG, DA II_2, 81. *Pe urmă am mai adus un sac și o lădiță.* GALAN, Z. R. 147, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, CC VII, 3.

2. Cf. l a d ă (**1 2**). Cf. ANON. CAR. *La uși și la ferestre el cearcă ne-ncetat Să vadă de-s închise, de sânt la locul lor Lădița, portofoliul și sipetele toate.* NEGRUZZI, S. II, 209, cf. DDRF. *A tras spre el o mică lădiță, a deschis lacata de la ea și a luat o pungă mare, din care scoțând bani de argint a început să-i numere.* N. A. BOGDAN, C. M. 93, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Dă-mi, Voico, chieițele Să-mi descui lădițele, Să-mi scot cununițele, Să-mi cunun fetițele!* TEODORESCU, P. P. 193. *Am o lădiță: până n-o sparg, la ea nu pot umbla* (Oul). GOROVEI, C. 265. ✦ (Învechit) Chivotul legii; v. c h i v o t. *Fă și prăjene den lemn de șetin și poleiaște și acelea cu aur. Și pune acelea în belciugile den coastele ladițeei.* PO 261/15.

3. Cf. l a d ă (**I 4**). Cf. POEN. – AAR. – HILL. V. I, $296^2/6$, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O mulțime pestriță se dădu jos: oameni... cu geamantane, lădițe, desagi, traiste.* V. ROM. decembrie 1950, 18.

4. (Regional; și în sintagma *lădița mesei*, ALR I 702/9, 174, 186, 190, NALR – B h 254). Cf. l a d ă (**I 5**). Cf. DA II_2, 81, A III 2.

5. (Regional) Copăiță (la moară) (Poiana Sibiului – Sibiu) Cf. ALR SN I h 171/130, ALRM SN I h 117/130.

6. P. a n a l. (Rar) Cf. l a d ă (**II 1**). *Papagalul alb și roșu de pe lădița caterincei i-a amintit de papagalul verde al Laurei.* C. PETRESCU, Î. II, 122. *O unghie a*

dorobanțului s-a înfipt la întâmplare în coarde. Din lădița ei [a viorii] *lustruită a ieșit un țipăt.* KLOPȘTOCK, F. 174.

7. Cf. ladă (**II 1 d**). Cf. ALR SN II h 457.

8. Cf. l a d ă (**II 2 a**). *Fura tingirile cu bucate... și le ascundea în lădița trăsurii.* GHICA, S. 76, cf. COSTINESCU, CADE.

9. (Regional) Cf. l a d ă (**II 2 h**). Com din BRAȘOV, cf. DA II_2, 81.

– Pl.: *lădițe* și (regional) *lădiți.*

– **Ladă** + suf. *-iță.*

LĂDIȚÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulțime de lădițe. I. GOLESCU, C.

– **Lădiță** + suf. *-ime.*

LĂDOÁIE s. f. v. **lădoi.**

LĂDÓI s. n. Augmentativ al lui ladă (**I 1, I 2**). *Nu trebuie lăsate găinile să se culce pre mese, lădoaie.* ECONOMIA, 107, cf. LB, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 163, LM, DDRF, TDRG, PĂCALĂ, M. R. 480, CADE, DA II_2, 81. *N-am găsit făină în lădoi.* SADOVEANU, O. III, 80, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX. *Scoate coastă din lădoiu,* MÂNDRESCU, L. P. 156. *Tu, nespălatule, ce șezi pe lădoiu?* ȘEZ. VII, 90. *Iau* [piatra] *d'e pă urdzoi Să o țâp înt-un lădoi.* T. PAPAHAGI, M. 65, cf. TEAHA, C. N. 238. ✦ (Regional) Postavă (**2**). Cf. DAMÉ, T. 153, 155, PAMFILE, I. C. 186, LTR, LTR^2. ✦ (Regional; în forma *lădoaie*, s. f.) Sertar (**1**). Cf. ALR I 702/227.

– Pl.: *lădoaie.* – Și: (regional) **lădoâie** s. f. CADE, ALR I 702/227.

– **Ladă** + suf. *-oi.*

LĂDÚCĂ s. f. **1.** (Regional) Diminutiv al lui l a d ă (**I 1**) (Borșa). Cf. SFC VI, 93, 95, ALR SN II h 457/362.

2. (Regional) Colivie (pentru păsări) (Borșa). ALR – M II h 280/237.

– Pl.: *lăducă.*

– **Ladă** + suf. *-ucă.*

LĂDUÍ vb. IV. I n t r a n z . **1.** (Într-un descântec) A trăi împreună cu cineva; a trăi la un loc cu alții. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 45. *Să vă duceți... Într-o ladă frumoasă...; Acolo să trăiți, Să lăduiți.* GR. S. VI, 162.

2. (Într-un basm) A locui. *Păi încotro lăduiește, măi cumnate, Miaza-nopții? – În partea ceea. Du-te, cumnate, sănătos și să izbândești cu bine.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 228.

– Prez. ind.: *lăduiesc.*

– **Ladă** + suf. *-ui.*

LĂDÚIE s. f. (Învechit și regional) Lădiță (**1**). *Dintre zisele tabele, arunca fieșcarele acea ce vrea în sicriul (lăduia) cel la ușa staulului pus.* BOJINCĂ, A. II, 16/24, cf. DA II_2, 81. *Vai de mine, multe știu, Mă ńir une le mai țâu; Da le țâu într-o lăduie, To' dereptu câte-o dracie.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 66.

– Pl.: *lădui.*

– **Ladă** + suf. *-uie.*

LĂDÚNCĂ s. f. (Învechit și popular) **1.** Geantă din piele, metal etc. (frumos ornată) așezată la șold și atârnată cu o curea de umăr, folosită, în special de militari, mai ales pentru păstrarea cartușelor; cartușieră. *Era la Ștefan vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine... cu pene de argint la cumănace și cu table de argint la șoldure pe lădunce.* M. COSTIN, O. 63. *Le-au făcut la grumadzi lădunci de hier albu, la tot săldațul câte de o ocă de apă, ca să aibă hiecare săldaț apă gata la războiu.* NECULCE, L. 259. *1 cupă de argint cu căpac, 1 lăduncă de argint* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225, cf. BĂLCESCU, M. v. 654, PONTBRIANT, D., CIHAC II, 163, DDRF, MÂNDRESCU, I. G. 64, BARCIANU, ALEXI, W. *Cei foarte bătrâni... îi vorbiseră despre frumoșii dărăbani ai ucigașului boierimii, cu nasturi de argint, penele de argint la comănace și tablele de argint la lădunci.* IORGA, L. II, 577. *Flăcăii... cu cordele la pălărie, cu nasturi la lădunci.* ap. TDRG, cf. DR. VI, 254, CADE, DA II_2, 82, SCRIBAN, D. *Doussault a fixat în schițele sale... pe ofițerii în uniforme pe talie, cu pantaloni care plesnesc pe trup, încărcați cu ciorchini pe epoleți, cu ceaprăzărie, ledunci și fireturi subțiri.* CAMIL PETRESCU, O. II, 400, cf. CL 1960, 120. *Un pădurar înalt și rumen, c-o lăduncă de piele... îmi face cu ochiul și râde.* IL septembrie 1961, 41, cf. MAT. FOLK. 1 210. *Iar cultiia cu cei doi În lăduncă dinapoi.* Com. din UNGHENI – IAȘI. (F i g .) *Într-o negură de îndoieli, mi s-a arătat... un soare nou. Luminile lui mi-au adunat speranțele, împletindu-le de ledunca unui orizont de promisiuni.* KLOPȘTOCK, F. 336.

2. Ladă (mică) folosită în cizmărie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

3. Teaca (**2**) în care stă sămânța. *Alte săminte, cum e de frasin, paltin, ulm, mesteacăn... să afle în lădunce în chipul poamei de vie sau ca ciubucele formăluite.* COD. SILV. 22, cf. 53, DA II_2, 81.

– Pl.: *lădunci* și *lădunce.* – Și: (regional) **ledúncă** s. f.

– Din rus. **ладунка, лядунка**, pol. **ładunek.** Cf. germ. L a d u n g .

LĂDÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui l a d ă .

1. (Învechit și regional) Lădiță (**1**). *O lăduță și o clită de pus sfânta cuminecătură* (1768). IORGA, S. D. XVIII, 105, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Apropiindu-se de lăduța cu 2 funduri, carea cuprindea niscari hârtii, luă o scrisoare destul de lungă.* FM (1845) $21^2/9$. *Au sosit „Macrobiotica" și... 40 de exemplare am trimis ieri pe Filwagen la Timișoara... bine învăluite... într-o lăduță de lumini.* BARIȚIU, C. II, 291, cf. 295, PONTBRIANT, D., TDRG, CADE, DA II_2, DEX, DSR, TEODORESCU, P. P. 366, MARIAN, D. 280, CANDREA, Ț. O. 24, 50. *Unde, biata, te-aș băga, Doar turcii nu te-or afla? Doară-n valul cu pânza, C-acolo nu te-or căta... Da' de-or căta hainele Prin toate lăduțele?* BUD, P. P. 8. *Îi trimisăi chieița S-o ducă la muichița Să-m dzescuie laduța.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 32. *Sfânta Vineri... i-o dat o lăduță și foc și fata a plecat.* ib. I, 227, cf. ALR I 685/69. *Mulțumesc la măicuța, Că mi-o umplut lăduța.* NUNTA, 290, ALIL XXIX, 298.

2. (Învechit și regional; și în sintagma *lăduța mesei*). Cf. l a d ă (**I 5**). *Învățătoriul trebuie să aibă*

multe propisuri gata în lăduța mesei sale. PETROVICI, P. 191/15, cf. 17/9, 25/8, LB, ALR I 702/75, 131, A I 34, II 10.

3. (Prin Transilv.) Cf. l a d ă (**II 1 c**). Cf. A I 23, 36, com. din BUMBEȘTI-JIU.

4. (Regional) Cenușar (la sobă) (Pâclișa – Alba Iulia) Cf. CHEST. II 334/298.

5. (Regional) Colivie (pentru păsări) (Borșa). Cf. ALR – M II h 280/237.

– Pl.: *lăduțe.*

– **Ladă** + suf. *-uță.*

LĂDUȚÍE s. f. Diminutiv al lui l a d ă.

1. (Regional) Lădiță (**3**). Cf. PONTBRIANT, D., ALIL XXIX, 298.

2. (Regional) Cf. LB, ALR I 702/59, A II 8, LEXIC REG. II, 80.

3. (Regional) Colțul sau lădița vetrei unde se adună cenușa (Turda). Cf. CHEST. II 334/332.

4. (Regional) Colivie (pentru păsări) (Borșa). Cf. ALR – M II h 280/237.

– Pl.: *lăduții.*

– **Lăduță** + suf. *-ie.*

LĂFĂÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Despre oameni) A sta comod pe ceva sau undeva, întinzându-și corpul în voie, fără grijă, fără a se jena de cei din jur; (regional) a se răscăbăia (**1**). V. a s e c r ă c ă n a, a s e r ă ș c h i r a. *În undele* [râulețului]... *mă lăfăiam ca un păstrăv.* GANE, N. III, 59, cf. TDRG. *Găsi pe baba lăfăindu-se pe o canapea.* N. A. BOGDAN, ap. DDRF. *Se-ndreaptă bine pe jețul în care se lăfăia ca un mare vornic.* LUNGIANU, C. 61. *Se lăfăie pe o canapea.* ȘĂINEANU, D. U., DA II_2, 82, cf. IORDAN, STIL. 365. *În paturile noastre se lăfăiesc dușmanii.* SADOVEANU, O. XXI, 503. *Se lăfăie în pat până la prânz.* GALAN, B. II, 284. *Să știi că păcătosul se lăfăiește în patul căpitanului.* TUDORAN, P. 625, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Căpitanul că intra, Pe boier unde-l găsea? La masă că ospăta, Pe un jeț se lăfăia.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 578. ✧ P. a n a l. (Despre animale) *Jur împrejur avea pomăt, grădină, ogradă încăpătoare, în care se lăfoiau o sumedenie de gobăi.* CONTEMPORANUL, V, 97, cf. DDRF. ✧ F i g. *Sărea și sucea învrăjbind băltoacele cenușii de apă ce începuseră a se lăfăi pe trotuar.* REBREANU, N. 7. *Străzile orașului* [de după război] *care se lăfăia ațâțat, chiar dacă trotuarele și pavajele erau desfundate și noroioase.* CAMIL PETRESCU, P. V. 5. *Se lăfăiau pe cer Niște nori de miel și zer.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 33. *Propaganda silnică a produselor marilor trusturi, sigure de sine, insolente în afirmarea puterii lor, se lăfăiește neoprită de nimic.* V. ROM. iulie 1954, 217. *Acțiunea dramatică ne-a scos în lumină... spaima eroilor de a fi scoși din celula în care se lăfăiesc.* CONSTANTINESCU, S. II, 165, cf. DL. *Nu știa că în lada greoaie de nuc unde se lăfăia nestânjenită de levănțică, pelin și călăpăr... blana de focă, se deschideau peșterile de gheață.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 19/1. *Pe ștergar se lăfăie acum o imensă bucată de slănină.* V. ROM. aprilie 1979, 2.

2. A trăi comod, în belșug, lipsit de griji; a huzuri. *Și unde nu se lăfăia Scaraoschi, văzându-se înconjurat de niște slugi așa de neam.* GANE, N. III, 20. *Gerilă... morocănea pe ceilalți zicând: –...Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig.* CREANGĂ, P. 252. *Cu ce-o fi plătind trăsura, și birtul, și hainele elegante, și tot luxul în care se lăfăiește?* VLAHUȚĂ, S. A. II, 148. *Văd în haine strălucite Cum câțiva se lăfăiesc.* SION. POEZII, 118, cf. ALEXI, W. *Prietenul lor este omul de bine, cât de modest; dușmanul lor e orice trântor care se lăfăiește în binele nemeritat.* IORGA, P. A. II, 72, cf. PAMFILE, J. II, 151, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 679. *De-aia zăbovește ăsta atât la vorbă... Să mă facă să-nțeleg adică de ce au ei dreptul să se lăfăiască în Obreja!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 169, cf. DEX. *S-ar putea ca după atâtea nevoințe și mizerii să nu te mântuiești, să arzi ca orice păcătos care s-a lăfăit în bucurii, belșuguri și confort.* STEINHARDT, J. 287, cf. TOMESCU, GL., A VI, 26. *Sânt unii cari se lăfăiesc în bunătăți și li se strică dinții de mâncare, iar altora li se ruginesc dinții neavând ce să mănânce.* ZANNE, P. III, 640. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A petrece, a se desfăta. *Se lăfăie cu țiitoarea tânără pe care și-a adus-o de la București și care-i toacă moșia, în conacul cel mare.* STANCU, D. 457. *Dumneata stai aici și te muncești, și te trudești, de dimineață și până în seară, și nevasta, acasă, nu știe decât cum să se lăfăiască cu altul.* PAMFILE, D. 14, cf. A V 15.

3. (Rar) A se lăuda, a se făli. *Ce te mai lăfoești cu fecioru-ți, parcă-i un boț de aur; dac-aș vrea și eu m-aș fuduli cu fata.* CONTEMPORANUL, VI, 501. *Straș-nică plimbare!... Am să-mi fac și eu o asemenea barcă, se lăfăiește bucuros Hagi Curti.* CAMIL PETRESCU, O. I, 642.

– Prez. ind.: *lăfăi* și *lăfăiesc.* – Și: (învechit) **lăfăiá** vb. I, (regional) **lăfoí** vb. IV.

– Din magh. **leffenni.**

LĂFĂÍ[2] vb. IV v. **lihăi.**

LĂFĂIÁ vb. I v. **lăfăi.**

LĂFĂIÁLĂ s. f. Acțiunea de a s e l ă f ă i; lăfăire. *Trebuie să recunoaștem că, pentru o fată crescută... în lăfăială, viața pe care o duce are ceva... eroic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 17/1.

– Pl.: *lăfăieli.*

– V. **lăfăi.**

LĂFĂIÁT, -Ă adj. v. **lăfăit.**

LĂFĂIÉȚ, -Ă adj. (Prin Munt.; despre fructe; probabil) Mălăieț (**1**). *Măr lăfăieț.* RĂDULESCU-CODIN, 45.

– Pl.: *lăfăieți, -te.*

– **Lăfăi** + suf. *-eț.*

LĂFĂÍRE s. f. Acțiunea de a s e l ă f ă i; lăfăială. Cf. DDRF, DA II_2, 82. *Cât stă cioara-n par, atâta are să dureze lăfăirea voastră de astăzi.* CAMILAR, N. II, 100, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *lăfăiri.*

– V. **lăfăi.**

LĂFĂÍT, -Ă adj. (Despre oameni) Așezat, întins comod pe ceva sau undeva fără jenă față de cei din jur; (popular) lățit (**I 2**), (regional) răscăbăiat. *Când își aducea ea aminte... c-au văzut-o cuscrii dormind așa lăfăiată, cum era, crăpa de ciudă și rodea în nurori.* CREANGĂ, P. 12, cf. DDRF, DA II_2, 82. *Cârmuitorii lăfăiți pe divan nu scriau drepturi... ăluia cu palma trudită.* DEȘLIU, G. 53, cf. M. D. ENC. (F i g.) *Glasul lui Gala Galaction a răsunat mustrător... cinic lăfăit în văzul tuturor și în toleranța celor mai mulți dintre scriitori și intelectuali.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 119, 3/1.

– Pl.: *lăfăiți, -te.* – Și: (regional) **lăfăiát, -ă** adj.

– V. **lăfăi.**

LĂFOÍ vb. IV v. **lăfăi**[1].

LĂGÁN adv. (Prin Banat) Domol. Cf. GĂMULESCU, E. S. 147, L. COSTIN, GR. BĂN. 127.

– Din sb. **lagan.**

LĂGĂRĂÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A fixa o piesă în lagăr (**II**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Prez. ind.: *lăgăresc.*

– **Lagăr** + suf. *-ăi.*

LĂGĂRÍ[1] vb. IV. (Prin Ban.) **1.** I n t r a n z. și t r a n z. A minți. Cf. GĂMULESCU, E. S. 147.

2. T r a n z. A supăra (**2**), a necăji (**3**). *Nu mă lăgări, Nu mă năcăji.* L. COSTIN, GR. BĂN. 127.

– Prez. ind.: *lăgăresc.*

– Cf. sb. l a g a t i „a minți".

LĂGĂRÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Prin nordul Mold.) A interna pe cineva în lagăr (**I**). GLOSAR REG. 44.

– Prez. ind.: *lăgăresc.*

– V. **lagăr.**

LĂGĂRÍ[3] vb. IV. T r a n z. (Prin Ban.) A adăuga, a pune (**A IV 4**). Cf. DA II_2, L. COSTIN, GR. BĂN. 127, CIORĂNESCU, D. ET. 4 680, NOVACOVICIU, C. B. II, 13.

– Prez. ind.: *lăgăresc.*

– Din germ. **lagern** „a depozita".

LĂGĂRÍE s. f. (Prin Munt.) Desiș de rădăcini la malul apelor curgătoare; răgălie (**2**). Cf. DR. IV, 875, DA II_2, 82. ✧ Compus: (eufemistic) **cel din lăgărie** = diavolul. Cf. DR. IV, 875, DA II_2, 82, L. ROM. 1963, 524, ALIL XXIX, A. 168. *Ucigă-te cel din lăgărie.* ZANNE, P. VII, 30.

– Pl.: *lăgării.*

– Din ngr. **λαγαρία.**

LĂGĂRÍT s. n. (Învechit, rar) Precipitat[1]. *Preținitatul seau lăgăritul alb și roșu.* AR (1829), 43^2/10.

– Pl.:?

– Cf. l a c[1].

LĂGĂU s. n. v. **lugău.**

LĂHÁN s. n. (Învechit, rar) Vas de lemn, de formă ovală, pentru spălat rufe; lohancă. *Un lăhan mare pentru spălatu cămășile cniaz[u]lui* (a. 1806). IORGA, S. D. VI, 205, cf. DA II_2.

– Pl.:?

– Din rus. **лоханъ.** Cf. pol. ł a c h a ń.

LĂHÁNCĂ s. f. v. **lohancă.**

LĂHÚZĂ s. f. v. **lehuză.**

LĂHUZÍ vb. IV v. **lehuzi.**

LĂHUZÍE s. f. v. **lehuzie.**

LĂI adj. v. **lai.**

LĂIÁ vb. I v. **la**[3].

LĂIÁȘ s. m. v. **lăieș.**

LĂIÁT[1] s. n. v. **lăut**[1].

LĂIÁT[2]**, -Ă** adj. v. **lăut**[2].

LĂIÁȚĂ adj., f. (Popular; despre oi) Cu lâna neagră. (Substantivat; într-un joc de copii) *Șapte fete pe-o lăiață Și lăiața fără cap, Șapte fete pe un țap.* I. CR. II, 150, cf. DR. I, 281.

– Pl.: *lăițe.*

– **Lai**[1] + suf. *-eț.*

LĂIBÁR s. n. v. **laibăr**[1].

LĂIBĂRÁC s. n. (Regional) Laibăr (**1**). Cf. DDRF, JAHRESBER. VIII, 118, X, 196, TDRG, GR. S. V, 121, CADE, PAMFILE, DUȘM. 387, DM, DEX. *Foaie verde trei pătrace Zis-a maica că mi-a face Un pieptar ș-un lăibărac.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 74.

– Pl.: *lăibărace.* – Și: **laibărác** s. n. DDRF, JAHRESBER. VIII, 118.

– **Laibăr** + suf. *-ac.*

LĂIBĂRÁȘ s. n. Diminutiv al lui l a i b ă r (**1**); (popular) laibăruț, (regional) lăibărică, lăibărel, lăibăriță, lăibăruc. *Întinse brațul spre ea și degetele lui atinseră sânii strânși în laibărașul de catifea.* REBREANU, P. S. 224. *Ce mi-e boala din oraș? Camfor, am sub laibăraș.* BANUȘ, P. 118, cf. DL, DM, DEX, VAIDA. *Ț-îi tăie on șâlchieș Șî l-ii pune-n laibăreșu.* MAT. DIALECT. I, 113. *Fecioraș Cu lăibăraș, Vino la noi pe sălaș.* FOLC. TRANSILV. I, 57.

– Pl.: *lăibărașe.* – Și: **laibăráș** s. n.

– **Laibăr** + suf. *-aș.*

LĂIBĂRÉL s. n. (Regional) Lăibăraș. Cf. JAHRESBER, X, 196, VAIDA. *Le-am făcut copiilor niște lăibărele de lână.* MAT. DIALECT. I, 179.

– Pl.: *lăibărele.*

– **Laibăr** + suf. *-el.*

LĂIBĂRÍCĂ s. f. (Regional) Lăibăraș. *Peste cămașă poartă și femeile lăibărică.* în JAHRESBER. X, 196, H IX 56, 439, XI 277, XVII 351, RĂDULESCU-CODIN,

45, CHEST. V 165/82. Femeile purtau *lăibărică dă catifea şi ie supţire dă simiziet.* ALR II 3 352/192, cf. ALR SN IV 1 181/192, ALRM SN III h 1 004/192. ✦ Haină lucrată rău şi nepotrivită pe corp. PASCU, S. 170.

– Pl.: *lăibărele.*

– **Laibăr** + suf. *-ică.*

LĂIBĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Lăibăraş (Cosovăţ – Strehaia). Cf. H IX 56.

– Pl.:?

– **Laibăr** + suf. *-iţă.*

LĂIBĂRÚC s. n. (Regional) Lăibăraş. Cf. SFC VI, 93, DENSUSIANU, Ţ. H. 322, GREGORIAN, CL. 57, ALR SN IV h 1 181/574, ALRM SN III h 1 004/574.

– Pl.: *lăibăruce.*

– **Laibăr** + suf. *-uc.*

LĂIBĂRÚCĂ s. f. (Regional) Bundă femeiască din pânză (Starchiojd – Pătârlagele). Cf. H XI 419.

– Pl.:?

– **Laibăr** + suf. *-ucă.*

LĂIBĂRÚŞ s. n. v. **libăruş.**

LĂIBĂRÚŢ s. n. (Popular) Lăibăraş. Cf. PASCU, S. 154, CADE 691, DM, DEX, RĂDULESCU-CODIN, 45.

– Pl.: *lăibăruţe.*

– **Laibăr** + suf. *-uţ.*

LĂIBRU s. n. v. **laibăr**[1].

LĂICÉR s. n. Covor ţărănesc de lână, lung şi îngust, ţesut cu dungi sau alesături, cu care se acoperă laviţele, pereţii, podelele etc. sau care este folosit ca învelitoare; p. ext. orice fel de covor ţărănesc. V. scoarţă (**II 1**). *1 lăvicer de lână prost* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. *Am dat fiicei mele... patru perne de părete, o scoarţă, patru lăvicere* (a. 1787). URICARIUL, XV, 347. *Vedeam în lună chip de om rănit, culcat pe un pat frumos de scoarţe şi de lăicere.* RUSSO, S. 101. *Femeile... fac leghicere şi mai ales scoarţe de o frumuseţă rară.* I. IONESCU, D. 382. *Un car mare, coperit de un lăicer, figura ca un palat cu două rânduri.* ALECSANDRI, O. P. I, 266, cf. CIHAC, II, 166. *După cuptor era încă patul mamei acoperit c-un lăicer.* EMINESCU, G. P. 103. *Pe o grindină* [erau] *călepe de tort şi lânuri boite fel de fel pentru scoarţe şi lăicere.* CREANGĂ, A. 97. *Acasă, îl aşază frumos pe laviţa aşternută c-un lăvicer curat, îl priveşte, îl sărută.* VLAHUŢĂ, N. 10. *Pe patul lung din odaia de primire... sunt mai multe lăicere de lână în sute de culori.* I. NEGRUZZI, S. I, 14. *Atât femeile cât şi bărbaţii cari au scăldat pre mort... capătă de suvenire sau pomană... câte o perină ori lăiceri.* MARIAN, Î. 58. *Jos, pe iarbă, stau întinse lăicere înflorite.* BELDICEANU, P. 53. *Lucruri din casă, perini, oghial, lăicere.* ŞEZ. II, 73, cf. DDRF. *Patul e acoperit cu un ţol de lână, iar laiţele cu lăicere.* DAMÉ, T. 97, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 382. *În dormitoare, o laviţă de scânduri e împărţită prin lăicere, care sunt şi cearşafurile celor cari vor mai adormi... o noapte.* IORGA, P. A. I, 148. *Până-n fundul sălii Vedeai orânduindu-se de-a lungul Pereţilor câte un şir de jeţuri Pe care erau puse lăicere Din ţesătură gingaşă subţire Lucrată de femei.* MURNU, O. 112. *De la ceafă în jos capra era îmbrăcată cu lăicere.* I. CR. III, 81, cf. TDRG. *Drept mobilă e o laviţă lungă de lemn, la ţăranii fruntaşi câte un pat-divan, acoperit cu o saltea de paie, peste care e aruncat un leicer.* PAMFILE, I. C. 449. *Femeia intră în casă şi mai aduse vreo două lăvicere curate, pe care le aşternu afară pe prispă.* HOGAŞ, DR. I, 70, cf. PASCU, S. 82, DTR. III, 412, RESMERIŢĂ, D. *Ţesăturile vechi erau sacii, scoarţele,... plocăzâli şi lăghişerili (pentru cai, iar în cele din urmă pentru gătitul laviţelor).* DIACONU, VR. LXIX, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Era acolo, în bucătăria din ogradă, o laiţă cu-n lăicer.* CAZIMIR, L. U. 88. *Întinse lăicer nou pe laviţă.* C. PETRESCU, Î. II, 161, DA II_2, 84. *Dormeau pe lăiţi aşternute cu lăicere aspre.* SADOVEANU, O. V, 289. *Alesăturile se aplică atât la diferite pânzeturi cât şi la levicere, covoare, velinţe, fote.* ENC. AGR. I, 137, cf. SCRIBAN, D. *Ar fi dorit şi ea să doarmă afară pe lăicere, la stele.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 210. *Cai mărunţi, înveliţi în lăicere.* CAMILAR, C. 45, cf. DL. *Stătea... rezemat de banca acoperită cu lăicere verzi.* BARBU, PRINC. 221, cf. DER, SCL 1963, 385. *În odăile mari şi goale, an de an s-au rânduit pe poliţe... ilice şi fote, lăicere şi rogojini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 125, 4/1, cf. L. ROM. 1971, 168, M. D. ENC., L. ROM. 1995, 585, H I 171, III 19, 38, IV 20–41, X 33, 326, 327, 506, 509, 572, XII 105, 195, MAT. FOLK. 1 423. *Se duc amândoi la pândă. Aştern împrejurul lacului numai lăicere de cele scumpe.* VASILIU, P. L. 61. *Levicerul cel de lână Miroase-a babă bătrână.* PAMFILE, C. Ţ. 174, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. *Dă-mi o perină şi un lăicer că mi-a venit un musafir.* ŞEZ. IX, 135, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 119/582, 614, ALR II/I MN 89, 2 712/414, 520, ALR II/I MN 138, 3 901, ALR II/I h 213/551, ALRM II/I h 363, A V 18, 34, VI 19, 26, GLOSAR REG. 44, ALR – M h 296, FOLC. MOLD. II, 788. *Nouă să ne-aşterneţi lăicere Să descălicăm ca boierii.* NUNTA, 185, cf. NALR – MB II h 202, ib. MN 283, 742/493, 606, 623. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la modelul înflorat, în dungi etc. al ţesăturii) *Se înălţau, ca nişte pereţi suri şi măcinaţi de-a lungul unei perdele de brădet, stâncele Năculelor la poalele cărora se aşternea, întocmai ca un lăicer verde şi înflorat, o poiană largă şi desfătată.* ODOBESCU, S. III, 174. *Curcubeul ca pe-un lăicer L-ai aşternut pe sufletul mulţimii.* LESNEA, VERS. 282. *Frunţi verzi de nuci şi trupuri de arămită vie Cu frunza zugrăvită ca pe un lăicer.* PILLAT, P. 81. ✧ Fig. *Afară ninsoarea o ţinea una, acoperea pământul c-un lăiceri de buburuzi.* CONTEMPORANUL$_2$, V, 144. *Uite colo un lăvicer de nu-mă-uita.* GÂRLEANU, L. 32. *Vântu-şi ţese lăicerul.* LESNEA, VERS. 130. *Aleargă în tăcere, Cu vălătuci de beznă, lăicere Şi trâmbe de noapte, în panere.* VOICULESCU, POEZII, I, 263. *Lăicerul de flori să împânzia de pe vârf şi până devale la poale.* CARDAŞ, C. P. 25. ✦ (Prin Transilv.) Scăunel (**1**). Cf. ALIL XXIX, 298.

– Pl.: *lăicere.* – Şi: **lăvicér, lăvicériu,** (regional) **lăicériu, lăcér** (ALR II/I MN 107, 2 836/51, A V 18), **laicér** (com. din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din MARGINEA –

RĂDĂUȚI), **lavicér** (ALEXI, W., H III 19, IV 20–41), **leicér, levicér** s. n.
– **Laviță** + suf. *-ar*.

LĂICIOÁRĂ s. f. v. **lăvicioară**.

LĂIDÁC, -Ă adv. v. **laidac**.

LĂIDĂCĂRÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold. și prin Bucov.) A lăidăci. Cf. SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *lăidăcăresc*.
– **Laidac** + suf. *ări*.

LĂIDĂCÍ vb. IV. Intranz. (Prin Mold. și prin Bucov.) A vagabonda. Cf. SCRIBAN, D.
– Prez. ind.: *lăidăcesc*.
– V. **laidac**.

LĂIÉȘ s. m. (Adesea adjectival) (Țigan nomad), care face parte dintr-o laie (**3**); lăieț. *Au venit un Alecsa Oiaga lăieș de loc și om bătrân și au mărturisit* (a. 1750). URICARIUL, X, 181. *Să se îngrijească și pentru... tălhușaguri a țiganilor lăieși, ca să le curme* (a. 1818). ib. I, 255, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au trecut niște lăieși ai miei de la Țara Munteneasc*ă (cca 1822). IORGA, S. D. V, 166. *Un mare număr de lăieși domnești era îndatorisiți de a săvârși la Socola acele mai îngreuiete lucrări* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 133. *Vatavul va fi mulțămit, eu voi fi mulțămit și toți lăieșii vor fi mulțămiți.* ASACHI, S. L. II, 312. *Straiele lor se schimbă și ei se arăt, Hârca ca o lăieșiță cu o dairea în mână și Chiosa ca un scripcar lăieș.* MILLO, în PR. DRAM. 390. *Lăieșii schimbară cuvinte într-o limbă necunoscută.* I. NEGRUZZI, S. III, 60, cf. COSTINESCU. *Ne întovărășim cu dânșii, de frica lăieșilor din Ruginoasa.* CREANGĂ, A. 126. *Voi căsași, șetrași, ursari, Și lăieși, și lingurari, Ce tot stați și pirotiți.* CONTEMPORANUL, II, 693, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Alăturea sunt niște lăieși care s-o așezat aici cu cortu.* HOGAȘ, DR. I, 94, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mama desperase că ne vom fi înecat în Someș sau ne-or fi furat lăieșii.* REBREANU, N. 91. *Se izgonesc din București țiganii lăieși, care sunt trimiși în ținuturile de munte.* C. GANE, TR. V. II, 383. *Nohaii din pustie rămăseseră tot la cortul de pâslă și la căruța lor de lăieși.* SADOVEANU, O. XIII, 240. *Pe drum de munte au plecat lăieșii.* PILLAT, P. 118, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ALR II/I h 260, ALRM II/I h 339.
– Pronunțat: *lă-ieș*. – Pl.: *lăieși*. – Și: (învechit) **lăiâș** (COSTINESCU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.), **laiéș** (ALEXI, W.) s. m.
– **Laie** + suf. *-aș*.

LĂIEȘÍȚĂ s. f. (Învechit) Țigancă care face parte dintr-o laie (**3**). *Fimeia lui mult îi mai dișteaptă decât lăieșâța aceea a lui Ion* (a. 1836). IORGA, S. D. XXI, 227. *Vei ședea aicea lângă sat ca în rezidența ta, lângă șetre, cungiurată de lăișiță, vei primi închinarea curtenilor.* ASACHI, S. L. II, 308. *Straiele lor se schimbă și ei se arăt, Ilinca ca o lăieșiță cu o dairea în mână și Chiosa ca un scripcar lăieș.* MILLO, în PR. DRAM. 390.
– Pronunțat: *lă-ie-*. – Pl.: *lăieșițe*. – Și: (învechit, rar) **lăișiță** (pl. *lăișiță*) s. f.
– **Lăieș** + suf. *-iță*.

LĂIÉTE s. m. v. **lăieț**.

LĂIETÚRĂ s. f. (Regional) Lăut[1] (**1**) (Strehaia). Cf. ALR II 4 533/848.
– **Lăia** (v. l a[3]) + suf. *-tură*.

LĂIÉȚ, -IÁȚĂ adj., subst. **1**. Adj., s. m. și f. (Țigan nomad) care face parte dintr-o laie (**3**); lăieș. *Țigani lăieți neîmpărțiți, să potriviți sălașile și sufletile* (a. 1753). IORGA, S. D. V, 326. *În rânduri groase... Mergea lăieții, goleții droaie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 96. *Țiganii lăieți pe une locuri astăzi să zic cei care n-au loc stătătoriu.* id. ib. *Într-această sumă dă lude sânt cisluiți lăieții, lingurarii și ursarii după puterea lor* (a. 1810). DOC. EC. 85, cf. I. GOLESCU, C. *Din corturari lăieți nu se mai afla niciunul care să mai aspire la postul de Executor justitiae.* BARIȚIU, P. A. II, 69, cf. LM. *Reprezentat... sub chipul unui unchiaș cu straie lățoase, se aduce așa de mult cu lăiețele noastre de paparude.* ODOBESCU, S. III, 228. *După ce se întocmise cu adunături din felurite părți ale țării, ce amestecaseră rudari, lăieți și netoți, își alesese... loc de iernatic acolo.* MACEDONSKI, O. III, 25. *E o strașnică ironie a soartei această cohortă de maimuțoi literari,... a căror desăvârșită izbândă... va fi a face din societate un balamuc ori o șatră de lăieți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 532, cf. CONV. LIT. XX, 1 012, PASCU, S. 317. *Bidinelele... dacă nu se fac de către țigancele sau țiganii căldărari, corturari sau lăieți, le face gospodina.* PAMFILE, I. C. 1. *Un țigan lăieț scoate capul prin zăbrele.* PETICĂ, O. 217. *Mai departe, ieșit din tabăra lăieților, chitaristul ciupea radios dar falș, din coardele adormite.* KLOPȘTOCK, F. 220. *Stăm ca într-o șatră de lăieți și poftim să ne așezăm și noi ca niște gospodari.* SADOVEANU, O. XVI, 330. *Porniră... înainte de ivirea zorilor... întovărășindu-se cu niște cărăuși de șindrilă de frica țiganilor lăieți.* CĂLINESCU, O. XIV, 47. *Trec căruțe cu țigani negri..., lăieții, hoți de cai.* STANCU, D. 110. *Avea parcă cinci rânduri de fuste și era lăiață.* PREDA, DELIR. 377, cf. DEX, CIAUȘANU, GL. *Vine o lăiață și ce ia-n tolbă.* ARH. FOLK. III, 49, cf. 138, ALR II/I h 260, ALR II 4 257/836, ib. 6 501/2, ib. 6 518/836, A I 20, 22, 26, III 7. ✦ P. ext. (Persoană) care are un aspect neîngrijit, o ținută dezordonată sau murdară. Cf. DEX.
2. S. m. (Prin sudul Transilv.; la sg. cu sens colectiv) Fire de cânepă nedezvoltate și rămase după recoltat; (popular) poghircă (**1**). Cf. A II 12, CL 1968, 71.
– Pronunțat: *lă-ieț*. – Pl.: *lăieți, -e*. – Și: (regional) **lăiéte** s. m. CIAUȘANU, GL., BUL. FIL. VI, 227, ALR II/I h 260, ALR II 4 257/836, ib. 6 501/2.
– **Laie** + suf. *-eț*.

LĂIEȚÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține lăieților (**1**), privitor la lăieți, de lăieți, caracteristic lăieților. (În descântece, cu sens neprecizat) *Soare șerpesc, Soare păsăresc, Soare rumânesc, Soare lăiețesc.* MAT. FOLC. I, 564. ✦ (Substantivat, f. art.; regional) Nume dat unui joc popular nedefinit mai îndeaproape. VARONE, D. 110.

– Pronunţat: *lă-ie-*. – Pl: *lăieţeşti*.
– **Lăieţ** + suf. *-esc*.

LĂIPRÍMĂ s. f. (Prin Ban.) Centură. Cf. CV III, nr. 5, 28.
– Et. nec.

LĂIŞÍŢĂ s. f. v. **lăieşiţă**.

LĂITÁR s. m. v. **laităr**.

LĂIŢĂ s. f. v. **laviţă**.

LĂLÁ vb. I. (Regional) A legăna (Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 49.
– V. **lălă**.

LĂLĂ interj. (Regional) Onomatopee care exprimă durere (fizică şi psihică) (Reşiţa). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 117.
– Onomatopee.

LĂLĂÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Familiar) A cânta fără cuvinte repetând silaba „la"; p. ext. a cânta neglijent, fără a urmări o anumită linie melodică; p. anal. a vorbi (în gura mare) fără înţeles, bâlbâit. V. bombăni, boscorodi, leutocări, lărmuri, loloti, mogorogi (1), murmura (2), tălălăi. *Marşul suna în cornuri mugătoare, Toţi lolăindu-să în gura mare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 97, cf. LB, POLIZU, CIHAC II, 164, DDRF, GHEŢIE, R. M. *Sosi de pe uliţă Vasile Baciu, lălăind un cântec de beţie, cu pălăria într-o ureche, cu ochii înroşiţi şi tulburaţi de băutură.* REBREANU, I. 25. *Toată ziua ţinând tigăile de coadă... lălăia cântece sau rugăciuni.* id. ib. 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SEVERIN, S. 70, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Începu a lălăi o melodie ţărănească, un cântec duios de leagăn.* MIRONESCU, S. A. 35, cf. DA II_2, 85. *Pe capră surugiul lălăieşte-un cântec.* LESNEA, VERS. 74. *A prins a lălăi un cântec înfricoşat.* SADOVEANU, O. XVIII, 393, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1954, nr. 2, 86. *Câteva ţigănci mai bătrâioare S-au strâns lâng-o descântătoare Şi ascultau, după învăţ, Cum lălăia bătrâna şugubăţ.* v. ROM. iulie 1954, 234, cf. DL, CL 1958, 186. *L-au găsit pe tata, pe bătrân cântând, lălăind-o de unul singur. Sta pe un butuc, gheboşat, cu capul sprijinit în palme şi-o trăgăna aşa, într-o doară, bătrâneşte.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 106, cf. SCL 1970, 16, DEX, SCL 1980, 125. *Începu să lălăie un cântec.* D. R. POPESCU, I. Ş. 113, cf. L. ROM. 1995, 93, ALR II/836, ALR – T II h 274/296. (Intranz.) *Astfel tabăra se duce Lălăind în chip avan: Baba-n mijloc căpitan Scuipă-n sân şi face cruce De satan.* COŞBUC, P. I, 227. *Simion mi se părea că-i beat şi că a început să lălăie.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 31.
– Prez. ind.: *lălăi* şi *lălăiesc*. – Şi: (regional) **lolăí** vb. IV.
– Din **la (la)**.

LĂLĂIÁLĂ s. f. (Familiar) Lălăit. Cf. DDRF, DA II_2, 85. *Gata cu lălăiala!... Dacă-l mai prind pe unul că-mi cântă cântecul ală reacţionar şi duşmănos dau dispoziţii să fie arestat!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 317. *E un ţipăt şi-o lălăială de Ciurezi Că-ţi îngheaţă sufletul de frică.* SORESCU, L. L. I, 118, cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lălăieli*.
– **Lălăi** + suf. *-eală*.

LĂLĂÍRE s. f. (Familiar) Acţiunea de a lălăi şi rezultatul ei; lălăială. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, DA II_2, 85, DEX, SCL 1980, 124, BUGNARIU, N.
– Pl.: *lălăiri*.
– V. **lălăi**.

LĂLĂÍT s. n. (Familiar) Faptul de a lălăi; cântec neglijent; gălăgie, larmă. V. bleutocărit, lărmurit, strigat, hărmălăit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DA II_2, 85, DEX[2]. *S-aude lălăitul colindătorilor; sânt p-aproape!* ap. UDRESCU, GL. (Prin analogie) *Lălăitul clarinetului încetă şi toba buhăi pentru ultima oară.* CHIRIŢESCU, GR. 64.
– Pl.: *lălăituri*.
– V. **lălăi**.

LĂLĂITÓR, -OÁRE adj. Care lălăie. Cf. LM, DA II_2, 85.
– Pl.: *lălăitori, -oare*.
– **Lălăi** + suf. *-tor*.

LĂLĂITÚRĂ s. f. Lălăit. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, DA II_2, 85.
– Pl.: *lălăituri*.
– **Lălăi** + suf. *-itură*.

LĂLĂU adj. v. **lălău**.

LĂLĂU, -ĂIE adj. (Familiar; despre oameni sau despre părţi ale corpului lor) Care este înalt şi slab, cu mâini şi picioare lungi, deşirat; care are mişcări leneşe, lipsite de vlagă; care are mişcări greoaie, lipsite de graţie; care este neglijent, neîngrijit, dezmăţat; care este timid, bleg, prost; nătăfleţ, năvlec, tontorom. Cf. HEM, COSTINESCU, CIHAC, II, 169. *Avea bărbat şi o fată balcâză şi lălăie, de-ţi era frică să înnoptezi cu dânsa în casă.* CREANGĂ, A. 26. *Uşa odăii se deschise smucit, o slujnică urâtă şi lălăie ieşi zăpăcită.* CARAGIALE, O. I, 44. *Nalt, cam adus de spate,... lălău.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 117, cf. DDRF, ALEXI, W. *Puse înăuntru pe femeia lui cum se afla, moale ca o cârpă, cu trupul ei lălău şi greu.* SĂM. IV, 771, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 150. *Bietul Dragoş, deşi era o matahală de om, mare şi lălăie, se făcuse, totuşi, mic, numai cât un purice.* HOGAŞ, DR. II, 97, cf. ŞEZ. XIX, 11, ŞĂINEANU, D. U. *Emilia* [este]... *puţin lălăie, pe când Valeria e foarte pedantă.* CAMIL PETRESCU, P. 90, cf. DA II_2, 85. *Îmi plăceau fetele... Fie micuţe, fie năltuţe, fie grăsuţe, fie slăbuţe,... fie lălăi.* TEODOREANU, M. II, 152, cf. IORDAN, STIL. 88, BUL. FIL. VI, 227, SCRIBAN, D. *Groasă, lălăie, soioasă, bucătăreasa s-a iuţit.* GALAN, Z. R. 144. *Femeie stearpă, uscătivă. Cam lălăie, când umblă.* STANCU, D. 223. *Mulţumeam soartei că nu mă aruncase pe lume lălău, adormit, fără vlagă.* id., R. A. II, 392, cf. DL. *El era mare, cam lălău, iar ei îi plăcea, dimpotrivă, ca un bărbat să fie vioi, senin, vesel.* PREDA, R. 169, cf. L.

ROM. 1961, 118, CL 1968, 78, SCL 1969, 442, DEX, L. ROM. 1979, 136. *Frunză verde alămâie, Lelea-i-naltă şi lălâie. Nu se spală cu leşie.* PAMFILE, C. Ţ. 331, cf. IORDAN, L. M. 193, CIAUŞANU, V. (F i g.) *Acest stil... dulceag şi lălău este o primejdie pentru gustul public.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 235. *În duminica lălâie, Rochia ta, numai danteluri... Ne uimea.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 19. *Fruntea, ochii se înverzeau de iarba lălâie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 4/1. *Două mâini de femeie, scoase peste fereastră, scuturară nişte firmituri dintr-un şervețel de hârtie şi, în aerul cald şi lălău, cojile de salam cad în gol mai încet decât resturile de pâine.* ib., nr. 109, 18/2. ✧ (Substantivat) *N-ai decât să te duci... la colonadă, unde lălăii cască gura la mărfurile expuse prin magazine.* NEGRUZZI, S. I, 329, cf. DL. *Vezi că, spune un lălău, puțin la minte, noi aici am venit să facem revoluție.* STANCU, D. 131. ✦ (Despre îmbrăcămintea unei persoane) Care atârnă neglijent; care stă rău pe trup fiind, de obicei, prea larg; lăbărțat. *Gulerul cămăşii... scăpa anapoda, într-o singură parte, dintr-un pulover lălău.* GALAN, B. II, 174.

– Pl.: *lălâi, -ie.* – Şi: (învechit, rar) **lălău** adj.

– Cf. l ă l ă i .

LĂLEÁ s. f. v. **lalea.**

LĂMĂRÍ vb. IV v. **lămuri.**

LĂMÂI s. m. Arbust peren din familia rutaceelor, cu frunze oval-eliptice lucitoare şi cu flori albe plăcut mirositoare, cultivat în țările calde pentru fructele lui comestibile, al cărui lemn prețios este folosit mai ales în confecționarea mobilelor (*Citrus limon*). *Pentru lămâi, ce-mi scrii, vei şti că s-au prăsit şi aici mulți* (a. 1780). IORGA, S. D. VIII, 4, cf. I. GOLESCU, C. *P-aici sânt cele mai trebuincioase producte... precum: argint, fier..., maslini, naramzi, lămâi.* GENILIE, G. 125/11. *Până la 43° cresc alămâi în câmp.* RUS, I. I, 97/11. *Printre lămâi şi portocali văzui pe Gina înaintând încet.* FM (1845), 163[1]/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., HEM 683, COSTINESCU, DDRF, DAMÉ, T. 36. *Vedem că usturoiul..., lămâiul etc. sunt venite în Europa din Asa occidentală.* CONTA, O. F. 242, cf. ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL. 145, ŞĂINEANU, D. U. *Şcolarul, stând alături de Jap, sub lămâii din seră, îşi aducea aminte de lucrurile pe care le învățase pe dinafară şi i le spunea cățelului.* GALACTION, O. 306, cf. DA II_2, 87. *Trăiesc împreună aceeaşi viață... la umbra lămâilor înfloriți.* COCEA, S. II, 305, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI, L. R. VI, 205. *Plecând de la Malaga, se opri între portocali şi lămâi, a căror mireasmă suavă îi îmbăta sufletul.* CĂLINESCU, I. 105. *Vedeam Etna în zare cu tichia de zăpadă, în fața noastră coline, câmpuri, stânci, portocali, smochini, lămâi şi burguri medievale.* BLAGA, H. 114. *Un covor lung printre nişte hârdaie verzi cu leandri şi lămâi sterpi... ducea pe o scară de lemn, boită în roşu, la iatacul de sus.* CAMIL PETRESCU, O. I, 503. *Când lipseşte zincul, pomii roditori suferă de o boală... specifică... observată la măr, la păr şi la lămâi.* AGROTEHNICA, I, 213. *Mapa de pe micul birou din lemn de lămâi.* VINEA, L. I, 94. *Ah, şi unde-s portocalii şi lămâii şi arhipelagul cu insule verzi!* TUDORAN, P. 8, cf. DL, BORZA, D. 250, L. ROM. 1959, nr. 6, 38. *Aceste plante, îndeosebi lămâiul, sunt foarte mult cultivate în apartamente.* FLORA R. P. R. VI, 195, cf. SCL 1960, 242, PRODAN – BUIA, F. I. 567, SCL 1965, 276, M. D. ENC., DEX[2]. (În poezia populară, în formule fixe) *Foaie verde de lămâi, Neică al meu, drept să-ți spui, Că asară nu putui, Dar mâne seară să vii Să-ți dau stânga căpătâi.* PAMFILE, C. Ţ. 142. *Frunzuliță de lămâi, Pupa-l-ar țața de pui.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 395. *Frunză verde şi-un lămâi.* ib. V, 149.

– Pl.: *lămâi.* – Şi: (învechit şi popular) **alămâi** s. m.

– Derivat regresiv din **lămâie.**

LĂMÂIÁŞ s. m. Diminutiv al lui l ă m â i . Cf. I. GOLESCU, C.

– Pronunțat: *-mâ-iaş.* – Pl.: *lămâiaşi.*

– **Lămâi** + suf. *-aş.*

LĂMÂIÁT, -Ă adj. (Rar) Lămâios (2). *Îi ghiceam cu mintea şi obrajii scofâlciți şi lămâiați.* IL iunie 1960, nr. 6, 40.

– Pl.: *lămâiați, -te.*

– De la **lămâie.**

LĂMÂIE s. f. **1.** Fructul lămâiului, de formă sferic alungită, învelit într-o coajă galbenă aromată, cu miezul zemos şi acru bogat în vitamine şi acid citric, folosit (ca mirodenie) la prepararea unor mâncăruri sau băuturi, ca remediu natural în unele tratamente medicale, la fabricarea unor medicamente etc.; (învechit şi regional) limonă, (regional) țitroană. *Poame de tot feliul: chitre, năramze, lămâi.* M. COSTIN, O. 246. *Pune-le... zeamă de lămâie tot în tingirea în care le-ai prăjit* (a. 1749). GCR II, 44/3. *Să trimeți vo 8 sute... de protocale şi 35 de lămâi* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 55. *Puindu-i pe de-asupra un estropiel făcut din untdelemnu cu zeama de lămâie şi cu piper pisat.* MÂNCĂRILE, 4/18. *Intrai, cumpărai de toate:... Alămâi şi portocale Şi alte multe mezele De te îndulceai din ele* (a. 1769). CONV. LIT. VI, 326, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Zece lămâi, adică țitroane* (a. 1810). FURNICĂ, I. C. 277. *Poamele cum... moşmule, lămâi, rodii... 20 de un sfanțih.* GOLESCU, Î. 81, cf. LB. *La copii se întâmpină... cu frecarea unei bucățele de zahar pe coajă de lămâie, până se va îngălbeni.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 150/16, cf. I. GOLESCU, C. *Judecându-mă... pentru o tovărăşie ce am avut cu numitul la lămâie şi protocale... am dat apelație la cinstitul divan* (a. 1834). FURNICĂ, I. C. 387. *Deosebită putere au arătat întru aceasta zeama de alămâie.* FACTOR, M. 5/5. *Se coc lămâiele.* RUS, I. I, 88/20, cf. POLIZU. *Aruncăm chitra în lăuntru* [în apă] *dimpreună cu zeama unei lămâi.* PENESCU, M. 47. *Pe masă erau... sardele muiate în untdelemn de Mitilene amestecat cu piper şi zeamă de lămâi de Messina.* FILIMON, O. I, 186, cf. PONTBRIANT, D., HEM 683. *Era scrise cu zeamă de lămâie şi literele rămânea nevăzute până când le apropia de foc.* BARONZI, I. G. 234/18, cf. COSTINESCU. *Negustorii încurcă lumea la cântar şi stoarce... un leu la alămâi.* JIPESCU, O. 57. *Şi câteva... lemui, a adăogat chir Mihale.* CARAGIALE, O. III, 130. *Degeaba am tăiat zece lămâi şi zadarnic am rupt cele mai frumoase micşunele din grădinița mea.* DELA-

VRANCEA, T. 13, cf. DDRF. *Zeama de lămâie cu sâneală să bea pentru galbanare.* ARHIVA, X, 55, cf. ALEXI, W., MURNU, GR. 3. *Pentru gălbinare să taie feliuțe de lămâie, să presară cu sineală și să mănânce.* BIANU, D. S., cf. TDRG. *Să se ude în 2 sau 3 rânduri petele cu o felie de alămâie, după care se va vedea dacă rămâne fața curată.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 201, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În „pomuri" se pun... prosoape, bomboane, covrigi, struguri, lămâi, nuci.* ARH. FOLK. II, 106. *În țara unde cresc smochine, Curmale, portocale și lămâi.* MINULESCU, VERS. 181, cf. DA II_2, 86. *Dinții strânși, parcă i-ar fi fost străpeziți cu zeamă de lămâie.* COCEA, S. III, 105. *Pentru durerile de cap se poate pune în cafea și una-două lingurițe de zeamă de lămâie.* VOICULESCU, L. 89. *Mi-a adus limonadă de lămâie și mi-a înfășurat fruntea și tâmplele cu ștergare răcoroase.* SADOVEANU, O. XVIII, 606. *Curmalele, rodiile, lămâile și peștii sânt principalele produse de export.* ENC. AGR. I, 325, cf. PUȘCARIU, L. R. II, 366, SCRIBAN, D. *În jurul unei felii de lămâie s-a strâns deodată un roi de musculițe delicate.* CĂLINESCU, C. O. 437. *Barca se întoarse încărcată cu pătlăgele roșii, ... lămâi și banane dulci.* TUDORAN, P. 359, cf. FLORA R. P. R. VI, 194. *Ele vor fi prevenite prin administrarea unei diete...* [cu] *suc de lămâie.* ABC SĂN. 316, cf. HRISTEA, P. E. 93, DEX, CL 1985, 59, L. ROM. 1990, 8. *Pentru o portocală, Nu ies eu afară! Pentru o alămâie, Nu-ți dau gura ție.* MAT. FOLK. 1 312. *Bea numai apă curată înăcrită cu zeamă de alămâie.* PAMFILE, B. 14, cf. ALR I 779/940, ALR II 3 403/520, ALR II/I MN 15, 6 915/414, 537, 682, ALR SN IV h 1 139, ALRM SN III h 955. *De mâncare el avea? Două-trei lămâi, Șapte-opt gutui, Două-trei naramze.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 77. *Lămâia după ce o storci, coaja o lepezi jos*, se zice despre un om pe care, după ce ai avut nevoie de el pentru a-ți rezolva unele probleme, îl ocolești. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 202. *Nimica de la dânsul n-avem de așteptat; Se leapăd'alămâia ce zama i s-a stors.* NEGRUZZI, S. II, 240. *Unii gustă din lămâie și altora li se strepezesc dinții*, se zice despre o persoană care nu poate dobândi ceea ce ar dori. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 202. *A stoarce cuiva lămâia în nas* = a înfrunta pe cineva. Cf. LM II, 365, ZANNE, P. I, 202. *Să nu storci lămâie în nasu cuiva, că și ție apoi (ți) se stoarce* = ceea ce faci altuia, ți se va face și ție la rândul tău. Cf. LM II, 1 290, ZANNE, P. I, 202. *Îți place... ca grecului alămâia* = îți place foarte mult un anumit lucru. Cf. ZANNE, P. VI, 134. *La masă grecul are alămâie*, se zice despre obiceiul grecilor de a pune la masă o lămâie tăiată care să taie pofta de mâncare a comesenilor. id. ib. (Fig.) *Ieșirăm din beciurile mănăstirii... unde... rămăsesem palizi ca niște morți; cel puțin pe Grigoriță nu-l mai cunoscui, când scăpătarăm la lumină; în loc de cap, avea între umeri o enormă alămâie cu păr și cu ochi.* HOGAȘ, DR. II, 31. (În poezia populară, în formule fixe) *Foaie verde trei gutui, Trei gutui și trei lămâi.* TEODORESCU, P. P. 294. *Și de-aldată trei lămâi. De la neica ce să-mi spui?* GRAIUL, I, 91. *Foaie verde și-o lămâie Când vrusei să trăiesc bine Veni ordin după mine.* IZV. XII, 45. ✧ (Ca termen de comparație cu aluzie la forma, culoarea sau consistența fructului) *Când l-am scos afară era galben ca lămâia și-i clănțănea dinții.* CARAGIALE, O. VI, 519. *Buzele lui Gheorghe se strângeau ca și când ar fi mușcat dintr-o lămâie.* GÂRLEANU, N. 59. *Frunzele... când sunt frecate în mână răspândesc un plăcut miros de lămâie.* PANȚU, PL. 146. *Vizitele... le primea într-un „robe de chambre" foarte decoltat, de culoarea coajei de lămâie.* BART, E. 37, cf. CADE. *Pe urmă grindina începu să cadă cu boabe mari ca lămâile de Cipru.* CĂLINESCU, S. 835. *Rochia de muselin galbenă, tare ca lămâia..., își juca ușor volanele, de aceeași culoare, în ritmul pașilor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 90. *Puternicii... îl vor azvârli ca pe o lămâie stoarsă de acru-i suc.* STANCU, R. A. IV, 333. *Te gândeai la domnul Popescu și la domnul Savel, amândoi cu obraji ca lămâia.* PAS, Z. I, 288. *Își făcuse pentru el o păpușă din foi de tutun galben ca lămâia.* PREDA, DELIR. 15. *Galben... ca lămâia.* L. ROM. 1968, 45, cf. ALR II 3 403/520, ALR SN IV h 1 216. ✧ *Sare de lămâie* = acid tartric (sau citric) folosit drept condiment; (popular) săricică. *Nu veți ezita a cumpăra câteva kilograme de sare de lămâie.* CARAGIALE, O. V, 423, cf. CADE. *Pentru oprirea vărsăturilor se poate înlocui sarea de lămâie.* VOICULESCU, L. 181. *Se mai obținea în podgorie, ca produs secundar, acidul tartric, numit popular sare de lămâie.* GIURESCU, P. O. 152, cf. ALR I h 779, ALR II/I MN 15, 6 915/886. *Apă de lămâie* = zeamă de lămâie amestecată cu apă, utilizată în scopuri cosmetice. *Fetele se spală Cu apă de lămâie, Eu, sărăcuța, mă spăl Cu griji și dureri.* CĂLINESCU, I. 172. ✦ (Prin sinecdocă) Zeamă de lămâie. *S-a asigurat că apa regală desparte sulful moale și în fața lămâiei.* MARIN, PR. I, 27/38. *Icre proaspete cu lămâie de Mesina.* GHICA, S. 66. *Cu o lună în urmă își manifestase dorința de a bea ceai cu lămâie.* CĂLINESCU, B. I. 30. ✦ (Adjectival) Care are culoarea lămâiei; galben. Cf. PONTBRIANT, D., MARIAN, CH. 53, DDRF. *Pere alămâi, făinoase, galbene, dulci.* ȘEZ. V, 68, cf. ALEXI, W. *Pleacă Oancea cu chirie Cu trei flori la pălărie, Una verde și lămâie Și alta-mi este prăzulie.* MAT. FOLK. 45.

2. (Popular) Lămâi (**1**). *Florile lămâiei.* ȚICHINDEAL, F. 270. *Mi-l aflară într-o chilie De tămâie Cu ușa de alămâie.* BIBICESCU, P. P. 236. *M-a mânat maica la vie S-aduc struguri de-alămâie.* MAT. FOLK. 1 083, ALR II/I h 160/537. (În poezia populară, în formule fixe) *Frunză verde de-alămâie, Dragă mi-o fost lumea mie.* MARIAN, H. 63. *Frunzuliță de lămâie, Ce-am iubit nu-mi mai trebuie, Nici la moartea mea să vie.* id. î., 25. *Frunză verde de lămâie.* HODOȘ, P. P. 134. *Frunză verde alămâie, Puica mea să ți-o dau ție Și pe-a ta să mi-o dai mie.* MAT. FOLK. 1 400. *Foaie verde de lămâie, Dacă vii, dacă nu vii, Tu de la mine să știi, Că cu plâns și cu oftat Părinții m-au măritat.* PAMFILE, C. Ț. 260. *Foaie verde de lămâie, Trei lămâi și trei gutui, – Jiene, de unde vii?* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 237.

3. (Mold. și Dobr.) Numele unui dans țărănesc asemănător cu polca. Cf. HEM 686. *Toți nuntașii se prind la joc... cam cu următoarele jocuri: alămâia, alivencele.* SEVASTOS, N. 280. *Flăcăii nu le lăsau* [pe fete] *cu una cu două să plece și porunceau o alămâie, de amețiau fetele în volte.* PÂRVESCU, C. 48, cf. PAMFILE, J. II, 129, ȘĂINEANU, D. U. *Dangul alămâie se joacă de flăcăi și fete la hori și nunți, câte doi, făcându-se mai multe perechi.* H III 236.

4. (Popular) Numele unui joc de copii. [Se joacă] *De-a portocala și lămâia.* PĂCALĂ, M. R. 201.

5. (Prin Mold.) Specie de fasole galbenă. Cf. HEM 685, 686.

– Pl.: *lămâi.* – Și: (învechit și popular) **alămâie**, (învechit și regional) **lemúie**, (regional) **alimúnă** (ALR SN IV h 1 139/36) s. f.

– Din ngr. λεμόνι.

LĂMÂIÉR s. m. (Învechit) Vânzător de lămâi (**1**). *Porunci să nu mai umble niciun lămâier.* PANN, ap. TDRG, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DA II_2, 86.

– Pronunțat: *-mâ-ier.* – Pl.: *lămâieri.*

– **Lămâie** + suf. *-ar.*

LĂMÂÍME s. m. (Învechit, rar) Mulțime de l ă m â i. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pronunțat: *-mâ-i-.* – Pl.: *lămâimi.*

– **Lămâie** + suf. *-ime.*

LĂMÂIOÁRĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui l ă m â i e. Cf. DA II_2, 86.

II. (Regional) **1.** Cimbru (*Thymus vulgaris*). Cf. HEM 686, COSTINESCU, DDRF I, 55, BIANU, D. S., PANȚU, PL. 146, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 170, 250, FLORA R. P. R. VIII, 305, DEX.

2. (Regional) Gălbenele (*Lysimachia vulgaris*). Cf. BORZA, D. 103, 250.

3. (Regional) Barba-împăratului (*Viola tricolor*). Cf. BORZA, D. 181, 250.

III. (Regional; în forma *alămâioară*) Fructul gutuiului. Cf. CADE 29, ENC. AGR. I, 110, SCRIBAN, D. 83, DL I, 52, DEX 21.

– Pronunțat: *-mâ-ioa-.* – Pl.: *lămâioare.* – Și: **alămâioáră** (HEM 686, DDRF I, 55, CADE 29, ENC. AGR. I, 110, SCRIBAN, D. 83, DL I, 52, DEX 21) s. f.

– **Lămâie** + suf. *-ioară.*

LĂMÂIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre alimente) Care conține (multă) zeamă sau coajă de lămâie (**1**); (rar) lămâiat. *Praf de gumi arabic și zahăr lămâios.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 179/31, f. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., DA II_2, 86. ✧ F i g. (Cu aluzie la culoarea galbenă a lămâiei) *Mai era concentrat și un căpitan rezervist de peste cincizeci de ani... un om șters, cu o față scofâlcită și lămâioasă.* BENIUC, M. C. I, 478.

2. Care are culoarea galben deschis; (rar) lămâiat. *Obrajii și toată partea de dedesupt galben lămâioasă.* DOMBROWSKI, P. 205. *Ciocul galben-lămâios la cotitura mandibulei are o pată roșie.* LINȚIA, P. III, 373.

– Pl.: *lămâioși, -oase.*

– **Lămâie** + suf. *-os.*

LĂMÂÍȚĂ s. f. **I. 1.** Nume dat mai multor plante: **a)** arbust din familia verbenaceaelor, cu frunze scurt lanceolate, răspândind miros de lămâie când se rup, cu flori mici, albe și roz, care este originar din America de Sud și este cultivat ca plantă ornamentală (*Lippia triphylla*). Cf. HEM 687, ENC. ROM., TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 87, ENC. AGR., SCRIBAN, D., BORZA, D. 100, 250, DL; **b)** arbust din familia saxifragaceaelor cu tulpina înaltă de 1–3 metri, cu frunze alungit ovate, cu florile albe puternic mirositoare grupate în raceme, care este originar din Europa meridională fiind cultivat la noi ca plantă ornamentală și pentru mirosul plăcut; (regional) iasomie, sirinderică (*Philadelphus coronarius*). Cf. GRECESCU, FL. 230, TDRG, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 65, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 128, 250, M. D. ENC., DEX; **c)** (regional) cimbru (*Thymus vulgaris*). *La nord* [crește] *lămâița.* BREZOIANU, A. 115/11, cf. BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 170, 250; **d)** (regional) hurmuz (*Symphoricarpos albus*). Cf. BORZA, D. 165, 250; **e)** (regional) roiniță[2] (**1 a**) (*Melissa officinalis*). Cf. BORZA, D. 109, 250; **f)** (regional) lemnul-Domnului (v. l e m n **III 1 a**) (*Artemisia abrotanum*). Cf. BORZA, D. 23, 250; **g)** (regional) mușcată[1] (**b**) (*Pelargonium radula*). Cf. BORZA, D. 125, 250; **h)** (regional) mușcată[1] (**c**) (*Pelargonium odoratissimum*). Cf. BORZA, D. 125, 250; **i)** (regional) *Pelargonium bellulum.* Cf. BORZA, D. 125, 250. *Plantele de pe care aleargă mai cu nesațiu albinele sânt cimbrul, lămâița, levantul, rosmarinul... toate ierburile cu miros plăcut.* BREZOIANU, A. 548/19, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Deunăzi către ziuă visasem că murisem... În albe sovonite sub flori de lămâițe.* MACEDONSKI, O. I, 42, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 99, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Văl de brumă arginție Mi-a împodobit grădina, Firelor de lămâiță Li se uscă rădăcina.* GOGA, POEZII, 66, cf. PASCU, S. 256. *Vânzoleala se potolise... Pajiștea, unde mirosise a lămâiță, duhnea acum a seu de oaie învălmășită cu duhoare de sudori.* VOICULESCU, P. II, 79. *Mirosind a floare de tei, a lămâiță.* PILLAT, P. 77. *Stâlpii umbrarului sunt îmbrăcați... în verdeață... Pe la mese și în cele câteva tufișe de liliac și lămâiți, lume multă adulmecând mirosul de fripturi și mititei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 402, cf. CL 1956, 122. *Călătorisem până atunci prin cel mai frumos ținut, prin țara în care nu vom mai merge niciodată, înveșmântați cu frunze și având pe cap flori de lămâiță.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 90, 19/2, cf. H II 142, IV 83, VII 480. *Eu iubesc o copiliță, Ce-i miroase gur-a-țâță Și buzele-a lămâiță.* BIBICESCU, P. P. 374. *Vă dau o pungă cu bani Și un buchet de lămâiță Scoate pe a mea fetiță.* FOLC. DOBR. 395. ✧ (În poezia populară, în formule stereotipe) *Și-am zis verde ș-o creiță Și-o cracă de lămâiță.* MUSCEL, 29. *Frunză verde lămâiță, Am avut o copiliță Am lăsat-o să mai crească... Dar de când o am lăsat Copila s-a măritat.* CONV. LIT. XX, 179. *Foaie verde lămâiță, Pe deal de la Craiovița Trece paznici cu Ioniță Să mi-l ducă la temniță.* MAT. FOLK. 189. *Zis-am verde floare mare Ia scoboar' Ghiță, mătale,... Alta zis-am lămâiță, De ești, Ghiță, cu credință, Pune șaua pe murgu', Și iea drumul de-a lungu.* PAMFILE, C. Ț. 260. *Foaie verde lămâiță, Într-o verde grădiniță Șade o dalbă copiliță.* IZV. XIII, 19. *Frunză verde lămâiță, În oraș, în Dobrojiță.* BALADE, III, 136. *Foaie verde lămâiță, Ici în vale, în poieniță, Paște cal' lui Toderiță.* FOLC. MOLD. I, 473. ✧ (Ca termen de comparație, cu referire la culoarea albă a florii sau la mirosul plăcut) *Le scosese din albie, albe ca floarea de lămâiță.* COCEA, S. II, 63. *Am purces depărtișor Că... m-așteapt-o puiculiță, Ca un crin, ca o crăiță, Cu gura de lămâiță.* PAMFILE, C. Ț. 97, cf. 173.

2. (Regional) Urechea-babei, v. u r e c h e (**A I 4 c**) (*Peziza venosa*). Cf. PANȚU, PL. 146, CADE, BORZA, D. 195, 250. *„Urechea babei"... cunoscută și sub numele de... „lămâiță".* L. ROM. 1981, 587.

3. Floare artificială (din ceară) de culoare albă din care se fac coroniță, buchetul pentru mireasă și cocardele pentru cei care participă la nuntă. *Dimineața, cum se deștepta, cerea rochia albă de mireasă și cununa de lămâiță.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 415. *De sub cununa de lămâiță... vălul de borangic îi cobora până la... poala lungă a rochiei ei de mireasă.* ANGHEL, PR. 21. *Îi potriveau un fir de betelă ori de crenguță din cununa de lămâiță.* SADOVEANU, O. II, 216. *Poftiți înăuntru, domnișoară. Avem pantofi albi și cunună de lămâiță.* STANCU, D. 384. *Într-adevăr erau frumoși, el cu cocardă de betelă pe piept, ea cu cunună de lămâiță.* PAS, Z. I, 118, cf. DL. [La înmormântarea fetei] *Doi țigănuși îi ieșiră în față cu o pernă... cu o cunună de lămâiță.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 19/2. *Nea Gică Salamandră luptă cu focul în haina lui de nuntaș, cu floarea de lămâiță prinsă în piept.* CINEMA, 1973, nr. 1, 11/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Va furniza... diademe din sârmă ghimpată în loc de flori de lămâiță pentru mirese.* SCÂNTEIA, 1979, 11, 4/6, cf. H V 375. *Peste vol, se pune giarlant dă lămâiță.* ALR II/I MN 80, 2 686/876, cf. 886. ✧ F i g. *A amuțit imnul tutulor mireselor care și-au înseilat pe fruntea îngrijorată, lămâița fecioriei.* KLOPȘTOCK, F. 289.

II. Art. Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape. Cf. VARONE, D. 110, DA II_2, 87.

– Pronunțat: *-mâ-i-.* – Pl.: *lămâițe.* – Și: (regional) **lămuiță, alămâiță** (HEM 687, DDRF I, 55, CADE 28, ENC. AGR. I, 110, BORZA, D. 100, 202) s. f.

– **Lămâie** + suf. *-iță.*

LĂMÂÍU, -ÍE adj. Care are culoarea lămâii (**1**); galben-deschis. Cf. MARIAN, CH. 53. *Capitulele* [sânt] *mici panciflore, florile galbene sau lămâii.* GRECESCU, FL. 164.

– Pronunțat: *-mâ-iu.* – Pl.: *lămâii.* – Și: (regional) **alămâu** adj. ALR II 3 403/520.

– **Lămâie** + suf. *-iu.*

LĂMBÁR s. n. v. **lambar.**

LĂMBÁRI s. n. v. **lambar.**

LĂMBÁRIU s. n. v. **lambar.**

LĂMBÍȚĂ s. f. Diminutiv al lui l a m b ă (**3**). Cf. RĂDULESCU-CODIN, 45.

– Pl.: *lămbițe.*

– **Lambă**[1] + suf. *-iță.*

LĂMBÓI s. n. v. **lămpoi.**

LĂMBUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit, rar) A împreuna două scânduri printr-o lambă (**1**). *Scânduri, care încă trebuie să fie bine lămbuite una într-alta.* COD. SILV. 26, cf. COSTINESCU.

2. A prelucra cu lambarul; a face o lambă (**1**) de-a lungul marginii unei scânduri sau a unei piese de lemn ori, rar, metalice pentru a putea fi îmbinată cu o alta. Cf. COSTINESCU, DDRF. [*Gura de broască*] *se întrebuințează pentru a curăți și lămbui... lemnele în unghiuri drepte și oblice.* APOLZAN, U. 11, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

– Prez. ind.: *lămbuiesc.*

– **Lambă**[1] + suf. *-ui.*

LĂMBUIÁLĂ s. f. (Învechit și regional) Lambă (**1**). *Distanța de lățime ce trebuie dată lămbuielii.* TDRG. *Unealtă (de dulgherie) pentru scobit lămbuielele mai adânci.* H N 255.

– Pl.: *lămbuieli.*

– **Lămbui** + suf. *-eală.*

LĂMBUÍRE s. f. Acțiunea de a l ă m b u i și rezultatul ei. *Lămbuitorul oblic... se întrebuințează la lămbuirea stinghiilor în forma coadei de rândunică.* APOLZAN, U. 15.

– Pl.: *lămbuiri.*

– V. **lămbui.**

LĂMBUÍT s. n. (Rar) Acțiunea de a l ă m b u i și rezultatul ei; operație prin care se execută lamba (**1**). *Rândea de lămbuit.* SCRIBAN, D. 732. *Rindea de lămburit.* LTR[2]. ▭ *În gospodăria țărănească lămbuitul se execută manual.*

– V. **lămbui.**

LĂMBUITÓR s. n. (Popular) Lambar. *După întrebuințare rândeaua se numește lambar, lămbuitor.* DAMÉ, T. 115. *Lămbuitorul oblic... se întrebuințează la lămbuirea stinghiilor în forma coadei de rândunică.* APOLZAN, U. 15, cf. TDRG. *Din cauza deosebitelor întrebuințări sunt și diferite numiri ca: lambar, lămbuitor, ciubucar.* PAMFILE, I. C. 120, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, H VII 86, 227, CHEST. II 239/177.

– Pl.: *lămbuitoare.*

– **Lămbui** + suf. *-tor.*

LĂMBÚȘ s. n. (Regional) Felinar (Orlea – Corabia). Cf. ALR I 720/885.

– Pl.: *lămbușuri.*

– **Lambă**[2] + suf. *-uș.*

LĂMBÚȚĂ s. f. v. **lămpută.**

LĂMÓSTE s. f. v. **lămustie.**

LĂMOSTEÁLĂ s. f. (Rar) Gripă. Cf. GR. S. VI, 101.

– Pl.: *lămosteli.*

– **Lămosti** + suf. *-eală.*

LĂMOSTÍ vb. IV. T r a n z. (În descântece) A îmbolnăvi (un copil) de lamoste (**1**). Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Să nu-l mai coleșiți, Să nu-l mai lămostiți.* MAT. FOLC. 645. *Să nu-l mai lămostiți, Să nu-l mai moleșiți.* GR. S. VI, 101.

– Prez. ind.: *lămostesc.*

– V. **lamoste.**

LĂMOSTÍT, -Ă adj. Bolnav de lamoste (**1**). *Copil lămostit, cu urdinare şi vărsături, se vindecă cu rută.* N. LEON, MED. 135.
– Pl.: *lămosiţi, -te.*
– V. **lămosti.**

LĂMPÁDĂ s. f. v. **lampadă.**

LĂMPÁŞ subst. **1.** S. n. Dispozitiv pentru iluminat, fix sau portativ, alcătuit dintr-un schelet metalic cu rezervor pentru combustibil, deasupra căruia este montat un glob de sticlă care adăposteşte flacăra (fitilului) (v. felinar) sau dintr-un glob de sticlă în interiorul căruia se află o sursă de lumină (v. candelă). V. lampă (**1**). *Carele era nebune, luond lămpaşele sale, nu luară cu sine uloiu.* N. TEST. (1648), 32^{v}/28, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 222. *Arătarea spiritului în aer deasupra altariului nu e alta fără numai lucrarea unei lâmpade (lămpaş) ascunse pre altariu.* ŞINCAI, ÎNV. 13/28. *1 lampas turcesc nou* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145, cf. KLEIN, D. 368, BUDAI-DELEANU, LEX. *Iaste în casă lână, olei, pieale, văpsală, fier, aramă şi vreun lămpaş puturos.* PETROVICI, P. 253/8. *Odinioară umbla zioa cu felinariu (lămpaş) aprins pre ulişe* (a. 1819). ŞA II, 425, cf. LB. *În sărbătoarea lui alergau tinerii cu făclii şi lămpaşe aprinse.* BOJINCĂ, A. I, 117/11, cf. I. GOLESCU, C. *Putem aicea să luăm exemplu de la noi oamenii când aprindem lămpaşu, de vrem să ardă lung timp, noi scoatem puţin din feştilă afară.* ANTROP. 107/8. *Piaţele Parisului se luminează cu mai mult de 5.000 lampaşe.* RUS, I. I, 206/19, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 137. *Trece mândrul pân grădină, Cu lampaşul cu lumină.* F (1887), 294. *Pe învitaţi îi cunoşteau după lampaşele ori felinarele cu care veneau.* MARIAN, NU. 186, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., I CR. II, 219, TDRG, PĂCALĂ, M. R. 429, DR. IV, 154, ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100. *Mama a aprins lămpaşul.* VLASIU, A. P. 122. *Trec din când în când pe cale, Cu lămpaşele – minerii.* V. ROM. ianuarie 1954, 71, cf. SCL 1955, 116. *Prin galerii întunecoase,... Se năluceau lămpaşe mici.* BENIUC, S. 6. *În zarea puţină a unui lămpaş de vânt se vedea neagră.* V. ROM. ianuarie 1956, 39. *Vameşul... se întorcea la cuşca lui, legănînd lămpaşul.* VORNIC, P. 199. *Ici-colo se aprindeau lămpaşele.* T. POPOVICI, SE. 232, cf. DM. *Mocanul a plecat cu lămpaşul bombănind.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 79, cf. TÁMAŞ, ET. WB., ALIL XXIX, 543, VAIDA, com. din CÂLNIC – SEBEŞ, GREGORIAN, CL. 57, CHEST. II 352/49, 51, 359/1, ALR I 718, 720, ALRM II/I h 384/141, A I 12, 13, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 34, 35, 363, II 3, 6, 7, 8, 10, 12, III 1, 2, 4, 17, IV 5, V 2, 14, 15, 16, VI 3, GLOSAR REG. 44, 45, TEAHA, C. N. 105, 238. *Dacă-m dai lămpaşu şela, îi bun.* O. BÎRLEA, A. P. II, 326, ALIL XXIX, 298. ✦ (Prin sudul Transilv.) Jucărie făcută dintr-un dovleac cu miezul scobit, în care se introduce o lumânare. Cf. PĂCALĂ, M. R. 423. ✦ (Regional; în forma *limpaş*) Opaiţ (**I 1**). Cf. ALR I 717/64.

2. S. n. (Regional) Fachie pentru pescuit (Poiana Sibiului – Sebeş). Cf. ALR II 6 249/130.

3. S. m. (Învechit, rar) Persoană care se ocupa cu aprinderea şi stingerea felinarelor de pe străzi. Cf. COSTINESCU, LM.

4. S. n. (Regional) Inflorescenţă de păpădie. Com. din BRAŞOV.

5. S. m. (Prin sudul Transilv.) Smoc alb de păr în fruntea vitelor. LEXIC REG. II, 61. *Vireana-i cu lămpaş.* ib.

– Pl.: (**1, 2, 4, 5**) *lămpaşe* şi (învechit şi popular) *lămpaşuri* (I. GOLESCU, C., ALR I 720, A I 13, 26, 31), (învechit, rar, m.) *lămpaşi* (PONTBRIANT, D.), (**3**) *lămpaşi.*

– Şi: (regional) **lămpăşă** (DM) s. f., **lampáş, lompáş** (ALR I 718/231, ALR I 720/118, 223, A I 21, 23, GLOSAR REG. 45, ALIL XXIX, 298; pl. *lompaşe* ib. ALR I 718/360, ib. 720/129, 148, 249, 270, 278, 308, 345, *lompaşuri*, ib. 720, A I 22), **lumpáş** (ALR I 720/125, 229; pl. *lumpaşuri*, ALR I 720/229, A II 8), **luompáş** (pl. *luompaşuri*, ALR I 718/283), **lămpăciu** (pl. *lămpacie*, ib. 720/131), **limpáş** (ib. 717/64, ib. 720/77, *limpaşe* ib. 720/18, 26, *limpaşuri*, ib. 720/28, 45, 69, 75, 79, 112), **lâmpáş** (pl. *lâmpaşe*, ib. 720/122), (învechit, rar) **lampás** s. n.

– Din magh. **lámpás.**

LĂMPĂŞĂ s. f. v. **lămpaş.**

LĂMPĂCIU s. n. v. **lămpaş.**

LĂMPĂŞÉL s. n. (Învechit şi regional) Diminutiv al lui lămpaş (**1**). Cf. ANON. CAR., LB 341, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Şî plata ta di la babă sî nu iei alśeva ńimńic, sî spui sî-z deie śela, lămpăşălu śela di după uşî din tindă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 326.

– Pl.: *lămpăşele.*
– **Lămpaş** + suf. *-el.*

LĂMPĂŞÚŢ s. m. Diminutiv al lui lămpaş (**1**). Cf. LB 341, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *lămpăşuţi.*
– **Lămpaş** + suf. *-uţ.*

LĂMPĂU s. m. v. **lompău²**.

LĂMPIŞOÁRĂ s. f. (Rar) Lămpiţă. LM, DEX.

– Pl.: *lămpişoare.*
– **Lampă** + suf. *-işoară.*

LĂMPÍŢĂ s. f. Diminutiv al lui lampă; (rar) lămpişoară. *Şi eu care ziceam că o fi la mijloc vreo taină...! Când colo, o lămpiţă ca toate altele.* TUDORAN, P. 270, cf. SCL 1958, 264, DEX.

– Pl.: *lămpiţe.*
– **Lampă** + suf. *-iţă.*

LĂMPÓI s. n. **1.** Lampă mică. Cf. PASCU, S. 116, RĂDULESCU-CODIN, 45.

2. (Regional; în forma *lamboi*) Opaiţ (Valea lui Enache – Curtea de Argeş). Cf. ALR I 717/780.

– Pl.: *lămpoaie.* – Şi: **lămbói** (RĂDULESCU-CODIN, 45), **lambói** (ALR I 717/780) s. n.

– **Lampă** + suf. *-oi.*

LĂMPŞOÁRĂ s. f. v. **lămpuşoară.**

LĂMPÚŞ s. n. (Regional) **1.** Mlădiţă tânără care creşte pe sălciile şi pe salcâmii care au fost tunşi

primăvara. *Am tăiat crăngile sălciilor, dar n-o mai ieşit lămpuşe, că s-o uscat.* BREBENEL, GR. P.

2. Ţăruş înfipt lângă prispa casei, pe care se urcă viţa de vie. Com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ.

– Pl.: *lămpuşe.*

– Din magh. **lompos.**

LĂMPUŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui l a m p ă. *În perete ardea o lămpşoară afumată.* CARAGIALE, O. I, 135, cf. PHILIPPIDE, P. 63, CADE, DL.

– Pl.: *lămpuşoare.* – Şi: **lămpşoáră** s. f.

– **Lamură** + suf. *-atic.*

LĂMPÚŢĂ s. f. **1** Diminutiv al lui l a m p ă. Cf. CHEST. II 352/4.

2. (Regional; în forma *lămbuţă*) Sticlă de lampă (Isbiceni – Corabia). Cf. ALR II/I MN 142, 3 910/886.

– Pl.: *lămpuţe.* – Şi: (regional) **lămbúţă** s. f. ALR II/I MN 142, 3 910/886.

– **Lampă** + suf. *-uţă.*

LĂMUÍŢĂ s. f. v. **lămâiţă.**

LĂMÚJDE s. f. v. **lămustie.**

LĂMURÁ vb. I v. **lămuri.**

LĂMURÁT, -Ă adj. v. **lămurit²**.

LĂMURÁTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Curat, pur, neamestecat. Cf. I. GOLESCU, C. *Moldovenii... seceră grâul şi pe toate celelalte pâni când sânt lămuratice şi curate.* I. IONESCU, C. 127, cf. TDRG, PASCU, S. 100.

– Pl.: *lămuratici, -ce.* – Şi: **lămurétic, -ă** adj. I. GOLESCU, C.

– **Lamură** + suf. *-atic.*

LĂMURĂTÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Explicativ, lămuritor. Cf. SFC IV, 91, SCL 1975, 352.

– Pl.: *lămurătivi, -e.*

– **Lămurat** + suf. *-iv.*

LĂMUREÁLĂ s. f. (Popular) Lămurire (7). I. GOLESCU, C. *Las-o şi tu mai moale! – Cu lămurelile acelea!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 10.

– Pl.: *lămureli.*

– **Lămuri** + suf. *-eală.*

LĂMURÉTIC, -Ă adj. v. **lămuratic.**

LĂMURÍ vb. IV. **I.** T r a n z. (Predomină ideea de curăţire, de purificare, de selectare dintr-un amestec) **1.** (Învechit; complementul indică metale, mai ales aur sau argint) A face să devină pur² (**1**), curat, prin înlăturarea, sub acţiunea focului, a corpurilor, a substanţelor sau a elementelor străine; a face să aibă o calitate superioară. *Cel ce nu iubeşte avuţiia fără grijă iaste, ulceluşa curăţeşte şi lămureşte argintul* (a. 1750). ARHIVA, I, 243. *Darie lămuri aur cât mai vârtos de bini şi făcea pre chipul său bani.* HERODOT², 243. *Hierul ce lămura.* id. ib., cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU. *Argintarul lucrează argintul lămurindu-l prin plumb care trage arama.* I. IONESCU, M. 714, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 137, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. ◇ R e f l. p a s. *Scăzământul aurului dă apă, topindu-să şi lămurindu-să, este la zece dramuri un dram* (a. 1829). DOC. EC. 440, cf. I. GOLESCU, C. ◇ R e f l. *Cum să lămureşte argintul.* BIBLIA (1688), 402¹/3. *Aurul rezistă focului, el în foc se lămureşte, câştigă calitate şi luciu.* F (1875), 350. *Aurul în foc se lămureşte.* DDRF.

2. F i g. A face să devină curat, nealterat, neviciat; a înlătura elementele improprii, nespecifice, dăunătoare; a purifica (**1**) (prin procedee laborioase). *Ispiteşte-mă, D[oa]mne, şi mă cearcă, lămureşte rănichii miei şi inima mea.* BIBLIA (1688), 389¹/50. *Ne-ai ispitit pre noi, Dumnezeule, lămuritu-ne-ai pre noi.* ib. 402¹/3. *Dumnezeu i-au ispitit pre dânşii şi i-au aflat Luişi vrednici, ca aurul în ulcea i-au lămurit pre ei şi ca o jărtvă de ardere întreagă i-au primit pre ei.* ANTIM, O. 79. *În cuptoriul înfrânării ţi-ai lămurit trupul şi sufletul ca un dumnezeiesc aur curat.* MINEIUL (1776), 45ᵛ¹/20. *De ai minte, spală cu lacrămi păcatele tale, pentru că în urmă nu va fi destul ca să te lămurească nici tot cuptoriul iadului.* MOLNAR, în ŞA I, 246. *Boalele îngreonând trupul, curăţesc şi lămuresc sufletul.* MAIOR, PRED. II, 29/2. *Românii, smulgându-se din grosul întunerec al urâtei neştiinţă, să se deştepte a-şi lămuri limba sa cea romană* (a. 1816). ŞA II, 313. *Cea mai dintâi poroncă ce dă Dumnezeu stăpânitorii pământului să păzească dreptatea, prin care toate folosurile supuşilor ca printr-un foc petrecându-le să le lămurească.* ARHIVA R. I, 53/6. *Din această rudire, pecetluită cu sânge şi lămurită prin foc, se născu un popor nou.* BĂLCESCU, M. V. 557. *Religiunea sa, deşi o lămurise ca toţi romanii luminaţi după timpul său, însă grosolanele superstiţiuni ale Olimpului său îi guverna viaţa.* TEULESCU, C. 34/8. *Pasărea Phoenix... reapărea mai radioasă pentru a duce o viaţă cu atât mai trainică cu cât era lămurită prin foc.* EMINESCU, O. XII, 70. *Nopţile de iarnă, de suferinţă şi de foame nu avuseseră niciun rost: veniseră şi trecuseră prin viaţa mea micşorând-o, umilind-o, nu mă făcuseră mai bun, nu-mi lămuriseră sufletul.* SADOVEANU, O. III, 323. *Viaţa de spital îl lămureşte ca pe un oţel ars.* PERPESSICIUS, M. IV, 70. ◇ R e f l. *Răul pentru ziua rea se păzeşte, iar bunul, ca metalul în foc, cu nevoile se lămureşte.* CANTEMIR, IST. 301. *Vârtutea se lămurează În nevoi, strică-se la fericire.* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 153. *Ticăloşii aceştia merită a fi arşi de vii, ca să-şi curăţe păcatul şi să se lămurească prin foc de fărădelegea lor.* NEGRUZZI, S. I, 232, cf. CADE.

3. P. e x t. (Învechit şi regional; complementul indică mai ales substanţe în stare lichidă) A curăţa de impurităţi; a separa de alte corpuri, substanţe sau elemente; a limpezi prin sedimentarea impurităţilor; a distila, a rafina. *Plămânii sânt laboratoriul himicesc al vieţii organismului, în care se alege, se deosibeşte şi se lămureşte elementara ei hrană.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 266/24, cf. 11/18. *A stricura este o lucrare prea simplă pentru a lămuri sau a limpezi apa.* BREZOIANU, Î. 217/17. *Alcoolul cată să fie fără coloră şi fără miros urîcios; îl lămureşte, având nevoie, redistilându-l cu grijă.* id. A. 618/31. *Camforul,... în Francia îl lămureşte*

sublimându-l. MAN. SĂNĂT. 101/5, cf. POLIZU. *A lămuri zaharu.* PONTBRIANT, D., cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Pui molivdă-n căldare, o molivdeşti, ş-o mai lămureşti cu altă apă.* ALR II 3 396/886. (F i g.) *Din ţară i-au scos şi au lămurit toate târgurile de turci zorbale ca aceia.* R. GRECEANU, CM II, 203. ✧ (R e f l.) *Materia cea groasă, amară şi sarată ca printr-un limbic se lămureşte.* CANTEMIR, IST. 140. *Mustul lămurindu-să şi supţiindu-să în poamă agiunge la sămânţă într-o stare mai isprăvită.* AMFILOHIE, G. F. 246^{v}/3. *Le aduce mai întâi în organul ficatului, unde se lămureşte de toată stricăciunea lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 372/5. *Această piatră de vin se lămureşte din tirighia drojdiilor vinului.* id. ib. 494/2. ✦ S p e c. (Regional; complementul este ţuica) A distila, a rafina a doua oară (Arpaşu de Jos – Victoria). Cf. SCL 1957, 111, ALR SN I h 252/172. ✦ T r a n z. şi r e f l. A (se) alege, a (se) separa din amestecul din care face parte. V. s e l e c ţ i o n a. *Unii vântură vravul cu lopata, alţii îl lămuresc pe cel picat din vânt cu felezău de pleavă.* I. IONESCU, C. 187. *Vravul vânturat odată se vântură şi de al duoile pentru ca să se lămureză şi mai bine.* id. B. C. 282/27.

4. (Învechit) A determina, a distinge, a stabili cu precizie un lucru, un fapt, un fenomen; a face ceva să fie distinct, precis. *Au stătut... a lămuri lefele, cine cât ia.* M. COSTIN, O. 178. *Au lămurit hotarul acestui loc mai sus pomenit.* AMIRAS, LET. III, 171/6. *Noi cu multă osteneală şi cheltuială le-am dezbătut şi le-am ales, şi le-am lămurit* (a. 1758). URICARIUL, X, 235. *Le prăvălesc cu ochiul minţii pe toate, dar nu le lămuresc de-o potrivă.* VÂRNAV, L. 23^{v}/21. ✧ R e f l. p a s. *Socoteală şi seamă tuturor veniturilor împărăteşti ce are din toate ţările, câte stăpâneşte, ca să să lămurească toate semile.* R. POPESCU, CM I, 531. *Păn' a se lămuri orânduiala boierilor, se face întârziere.* GHEORGACHI, LET. III, 291/35. *Măsurarea pământului a început să se facă numai atunci când hotarele moşiilor s-au lămurit pe deplin.* PAMFILE, A. R. 229.

II. (Predomină ideea de explicitare, de înţelegere, de receptare, de acceptare) **1.** T r a n z. A face inteligibil (ceea ce este sau pare confuz, obscur) prin comentarii, interpretări etc.; a completa cu noi precizări astfel încât să se poată înţelege (uşor); a releva semnificaţia, conţinutul, sfera de referinţă sau de aplicare etc.; a explica, a elucida, a desluşi, a limpezi. *Acestor chivernisele de îndreptare vândzării locului n-au urmat, să lămuriască pricinele* (a. 1738). IORGA, S. D. V, 235. *Se cuvine aceste mai pre larg a le respica şi a le lămuri.* MAIOR, IST. 72/13. *Limba ce mai metodicească... lămureşte socotirile.* VÂRNAV, L. 109^{v}/14. *Pricinile le lămureşte cu cuvinte mihaniceşti.* POTECA, F. 50/15. *După ideile noastre, ş-aceea ce esprimăm Sau o lămurim mai bine, sau mai mult o-ntunecăm.* HELIADE, O. I, 121. *Pe cele întunecat scrise în testament, poate să le lămurească testatorul prin o adăogire.* COD. ŢIV. 113/20. *Conversaţia slujaşte a lămuri ideile noastre.* MARCOVICI, C. 38/10. *Vor veni în grabă comisari împărăteşti cari vor lămuri lucrurile.* F. AARON, I. II, 276/18. *Istoria poate oareşcum lămuri acest feliu de fenomen seau arătare morală prin împrejurările ce-l însoţea.* ASACHI, I. I, 119/4. *Să-m fie iertat a aşterne pe hârtie nu numai dovezile acelora cari lămuresc că boala nu este lipicioasă.* C. VÂRNAV, H. 30/8. *Este admirabile prin sagacitatea cu care acest filosof lămureşte artificii celui d-întâiu.* ARISTIA, PLUT. [LXXXI$_2$/17]. *Acest naturalist... a ştiut... a lămuri această cestiune şi multe alte d-o asemenea importanţă în viaţa albinelor.* BARASCH, B. 275, cf. PONTBRIANT, D. *Nu se îngrijeşte să lămurească fapta.* BARONZI, C. VI, 57/22, cf. COSTINESCU, LM. *Nu ne rămâne decât să lămurim ceea ce este de făcut.* MAIORESCU, D. I, 278. *O comparaţiune va lămuri ceea ce voiesc să spun.* CONTA, O. F. 428. *Vom încerca într-astfel să lămurim oareşicum vechile noastre datine.* ODOBESCU, S. I, 192. *A lămuri cauzele ei determinante este a găsi drumul ce ne conduce să pătrundem adevărul.* CONV. LIT. XX, 369, cf. DDRF. *Un document... lămureşte pricina pentru care... nu a fost sprijinit.* XENOPOL, I. R. IX, 181. *Lămuri-voi ce fel este drumul Pe-o lature şi ce fel de pe alta.* MURNU, O. 203, cf. TDRG. *Un exemplu luat dintr-o serie de fenomene de natură puţin deosebită de astă va lămuri mai bine problema.* PETICĂ, O. 423. *Sensurile secundare se lămuresc uşor din acest înţeles primitiv.* GR. S. I, 172, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mama caută anapoda..., pândind parcă o ată de lumină în care să-şi lămurească vedeniile.* KLOPŞTOCK, F. 40. *Ancheta n-a izbutit să lămurească... felul în care ar fi putut să afle Manlache rosturile grecului.* POPA, V. 95. *Să vie fiecare să-şi lămurească ideile.* SADOVEANU, O. XIX, 60. *Multe din... observaţiile sale anterioare se vor fi lămurit la lumina acestor idei.* OŢETEA, T. V. 108. *D-sa lămureşte şi spiritul ediţiei sale critice.* PERPESSICIUS, M. III, 210. *Scriitorul a avut prilejul să-şi lămurească mai de aproape mesăjul.* VIANU, L. U. 435. *Am putut să lămurim unele lucruri, ce-mi rămăseseră adumbrite.* BLAGA, H. 205. *După războiul trecut au apărut o serie de lucrări, care se munceau să lămurească sensul a două milenii de civilizaţie.* RALEA, S. T. III, 7. *Lăsă pe Toma să lămurească... lucrurile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *Nu este timpul să lămurim aci care a fost contribuţia liricii naţionale din ultimele decenii.* CONSTANTINESCU, S. VI, 65. *Lămurind cauza acestui atât de original răspuns, voi trece la alte puncte.* T. POPOVICI, S. 43, cf. DL, DM. *Aici e cazul de a lămuri o chestiune.* MANOLESCU, A. N. I, 169, cf. DEX. *Cercetări dialectale mai amănunţite pot lămuri calea pe care a pătruns cuvântul caciur în română.* L. ROM. 1980, 36. *Originea exactă a acestor graiuri este greu de lămurit.* IVĂNESCU, I. L. R. 44. (A b s o l.) *Dovezile ce întru asemenea se găsesc în hârtiile sale lămuresc* (cca 1836). GHIBĂNESCU, S. I. X, 184. *Câteva pilde lămuresc.* PAMFILE, I. C. 209. *Păi altfel, lămurea Pirgu, nu fac nici ei pe doica.* M. I. CARAGIALE, C. 59. *Mi le-a adus cineva în dar, lămuri Berta.* SADOVEANU, O. XI, 46. *S-avem şi noi un român la casă, lămureşte mătuşă-mea.* STANCU, D. 328. *Insul... îl întrebă pe Gabi ce căuta acolo. Tânărul lămuri.* PREDA, R. 242. ✧ (Construit cu dativul) *Lămuriţi-mi, dar, cum să urmăm?* DRĂGHICI, R. 109/8. *Trebuie să ne lămurească lucrul şi să ne dea explicarea omorârei copilei.* CONTEMPORANUL, I, 173. *Să lămurim publicului că foaia noastră nu aparţine niciunui partid politic.* CARAGIALE, O. III, 204. *Atunci ar trebui să li se*

lămurească imediat, clar şi adevărat, scopul şi folosul lucrului. ARHIVA, X, 229. *Însuş domnul, la reîntoarcerea lui, lămureşte lumei adunate... pentru ce se dusese la Constantinopole.* XENOPOL, I. R. XIII, 83. *Mă rog, n-ai putea să-mi lămureşti ce fuse asta?* HOGAŞ, DR. I, 84. *I-a lămurit, în grabă, lui Manlache, cum să folosească fiecare sticluţă.* POPA, V. 178. *Încep ei să-mi lămurească cum merg treburile.* SADOVEANU, O. XIX, 385. *Abia acum mi se lămureşte întreaga semnificaţie stilistică a pasajului considerat în întregimea lui.* VIANU, A. P. 254. *Călugăriţa îi lămureşte că e un bărbat care a înşelat-o.* CĂLINESCU, I. 71. *Totul îţi lasă o amărăciune pe care cu greu ţi-ai putea-o lămuri.* PERPESSICIUS, M. I, 100, cf. STANCU, D. 228. *Episodul... îl povesteşte Manole autorului într-o seară, lămurindu-i şi taina longevităţii lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 299. *Iată-mă la d-ta ca să-mi lămureşti vorbele spuse acum o săptămînă.* IZV. XII, 13. (Absol.) *Copilul nu prea înţelegea. Bătrânul şi-a dat seama şi s-a străduit să-i lămurească.* POPA, V. 148. *Cât îs în slujba domniei, îi lămurea el, nu te pot fura.* SADOVEANU, O. XIII, 196. *Ei, şi până când o să stau să-ţi lămuresc?* DEMETRIUS, C. M. 152. *Înţelese că trebuie să-i lămurească şi luă în mână foaia de hârtie.* T. POPOVICI, S. 228. ✧ Refl. pas. şi refl. *Am socotit că o treabă ca aceasta să poate lămuri limpede de un obraz de cinste ca dumn[e]ta* (a. 1752). IORGA, S. D. VII, 301. *Lucrul acesta, cu un chip sau cu altul să va lămuri.* COD. SILV. 12. *Mai chiar se lămureşte aceasta din alegerea lui Almus spre stăpânirea ungurilor.* MAIOR, IST. 92/16. *Din cuprinderea jalbei să lămureşte chipul următoarei judecăţi.* PRAVILA (1814), 18/8. *Aşa să lămuresc şi cele cuviincioase la feliuri de ştiinţe.* POTECA, F. 156/19. *Până când se vor lămuri lucrurile sale cu Rudolf, împăratul Ghermaniei, să linguşască şi pe sultanul.* F. AARON, I. II, 225/18. *Să lămureşte că în orice om, într-un loc în care să găseşte miazma în aer, boala se stârneşte numai după ce s-au stricat stomahul.* C. VÂRNAV, H. 60/15. *Adresul Comitetului de Eşi către cel de Roman, prin care se lămureşte scoposul întrunirii în comitete* (a. 1857). CAT. MAN. I, 9. *Prin câteva exemple sperăm că se va lămuri cestiunea de faţă.* MAIORESCU, CR. I, 62. *Chestiunea generaţiunei spontanee nu s-a lămurit pe deplin prin experimentele directe.* CONTA, O. F. 205. *Se poate vedea mai cu seamă sigilionul patriarchului... unde se lămureşte bine condiţiunile mănăstirilor.* ODOBESCU, S. II, 21. *Situaţia se va lămuri repede.* EMINESCU, O. IX, 223. *Neputându-se... lămuri toate amănuntele prin corespondenţă, voi veni la Budapesta.* CARAGIALE, O. VII, 272. *Într-un colţ se vede o săpătură, al cărei rost nu se mai poate lămuri.* IORGA, P. A. I, 129. *Am notat... acele principii metodice..., aşa cum mi s-au lămurit în cursul anilor.* VIANU, L. R. 26. *Ceea ce s-a petrecut cu mine se lămureşte cred anevoie numai prin condiţii dinafară.* BLAGA, H. 46. *Mai este arestat la locuinţa lui şi colonelul Dăscălescu, până când se va lămuri ce legături a avut cu înfăptuitorii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 229. *Se va lămuri confuzia şi vei fi pus imediat, dar imediat, în libertate.* STANCU, R. A. IV, 213. *Pe cât a fost posibil, s-a arătat evoluţia instrumentelor în decursul timpului, încercându-se să se lămurească totodată şi restul.* ALEXANDRU, I. M. 7. *S-a lămurit aici... că unii tovarăşi au dat dovadă de slăbire a spiritului de partid.* PREDA, R. 59. ✦ A pătrunde cu mintea; a cunoaşte, a şti, a afla; a distinge, a desluşi. *Să ceri deci ca să ne lămurim toate puterile cari sînt... în putere socotirei.* VÂRNAV, L. 42[r]/18. *Mi-am lămurit dubietatea.* BARIŢIU, C. II, 55. *Tot încă nu ţi-ai lămurit ideea sublimă?* CONV. LIT. II, 13. *Trebuia anume de lămurit care piesă este localizată.* CONTEMPORANUL, I, 776. *N-ar fi fost în stare să-şi lămurească simţămintele.* REBREANU, P. S. 217. *Studiile de la noi au adus tot mai dese contribuţii..., cum era firesc în preocupările de a lămuri trecutul limbei noastre.* GR. S. II, 165. *Căutam să-mi lămuresc pricina pentru care hanul era pustiu.* SADOVEANU, O. I, 97. *Cu recursul la o cunoştinţă dinainte dobândită, poate el lămuri actul de cunoaştere prezent.* NOICA, D. 19. *N-am putut niciodată să-mi lămuresc suficient de convingător pentru mine însumi, strania mea detaşare de „logos".* BLAGA, H. 5. *Cauzele psoriazisului nu sunt lămurite.* ABC SĂN. 298. ✦ (Rar) A justifica. *Turcii poruncesc domnilor prin două firmane, lămurind că ei aveau să deie sama grecilor de veniturile încasate.* XENOPOL, I. R. XIII, 179. *Profesiunea celor mai însemnate personagii din comedia lui politică nu este indiferentă spre a lămuri marea lui intuiţie socială.* CONSTANTINESCU, S. II, 33. ✦ A stabili, a hotărî. *Nu ne rămâne decât să lămurim ceea ce este de făcut cu această proprietate a statului.* MAIORESCU, D. I, 278. *Tatăl ei era dator să-i dea socotelile moştenirei şi să lămurească partea ce i se cuvine.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 335. ✧ Refl. pas. *Un contract s-au iscălit, Unde chiar s-au lămurit: Datoria Şi sâmbria Celui ce pre fii învaţă.* ASACHI, S. L. I, 259. *La măsura întâi să lămureşte fiicari condei* (a. 1847). GHIBĂNESCU, S. I. X, 158. ✦ Tranz. şi refl. (Rar) A (se) soluţiona, a (se) rezolva. *Timpul şi mai mult desvoltase în întrul Italiei şi chiar în constituţia republicei neînţelegeri organice şi chestiuni sociale care nu le putea lămuri decât prin resbelul civil.* TEULESCU, C. 6/2. *De altminteri şi cu d-ta aş avea de lămurit ceva.* CAMIL PETRESCU, T. II, 430. *Hotărâră atunci cu toţii... să spună fugarilor să se ţină liniştiţi până se vor lămuri lucrurile la Iaşi.* C. GANE, T. V. II, 95.

2. Refl. A deveni clar, explicit, inteligibil; a căpăta un sens, un contur, un înţeles, o rezolvare. *Unul una, altul alta răspundzind, să lămureşte cu voroava lucrul.* M. COSTIN, O. 122. *Acest privileghiu... sângur de sine se lămureşte din însuşi glăsuirea sa* (a. 1814). URICARIUL, IV, 187/8. *Ideile se curăţă şi se lămuresc, trecând prin buzele noastre.* MARCOVICI, C. 39/8. *Arheologia patriei, istoria naturală, tehnologia, industria şi iconomia,... toate se vor lămuri printr-un stil chiar, înţelegător* (a. 1840). PLR I, 89. *A doua zi totul căta să se lămurească.* BARONZI, C. III, 92/5. *Lămurindu-se astfel situaţia politică, ministrul Lascar Catargi demisionează.* MAIORESCU, D. I, 582. *Încetul cu încetul... gândurile s-au lămurit în sufletul lui.* SLAVICI, O. I, 140. *În scena a V-a se lămureşte caracterul lui Ion.* GHEREA, ST. CR. II, 158. *Când lucrurile se lămuriră în Moldova, sora lui, Ruxandra..., îl scoase din mormântul său de acolo şi-l aşeză la Pobrata.* IORGA, C. I. I, 38. *Numele satului „Ibăneşti"... se lămureşte ca un derivat.* DR. I, 212, cf. CADE. *Iată deci cum se lămureşte toată*

chestiunea. C. GANE, TR. V. II, 92. *Se mai adaogă aici încă o chestie delicată, care începe a se lămuri.* SADOVEANU, O. XX, 256. *Poate că taina se va lămuri cu timpul, dacă va mai trebui.* PERPESSICIUS, M. II, 76. *Cei din beci tăceau chitic, ştiindu-se păziţi cu strâşnicie pe dinafară. Lucrurile se lămuriseră abia când veniseră slugile de la bucătărie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 104, cf. DEX. ✧ Refl. recipr. *Aparent e contradicţie între informaţiile de mai sus, în realitate ele se lămuresc reciproc.* PÂRVAN, G. 49. ✦ A se cristaliza, a se concretiza; a prinde contur. *În ce dar se lămureşte a ta putere şi slavă? Şi cu-atâtea mustrări crude, spune-mi, faci vre o ispravă?* CONACHI, P. 281. *În el s-a lămurit şi se realizează ideea că popoarele sânt chiemate a se întări în cercuri etnografice.* MAIORESCU, CR. III, 187. *Cu cât se accentuează criza aceasta economică şi financiară,... cu atât mi se lămureşte mai bine amintirea lucrurilor de pe vremea războiului.* CARAGIALE, O. IV, 27.

3. Tranz. (Complementul indică oameni) A face să pătrundă semnificaţia, înţelesul, cauza, rostul etc. unei întâmplări sau a unei situaţii; a explica un lucru, o stare, un proces (şi a convinge în legătură cu felul în care se prezintă acesta); a face să accepte (şi să considere ca justă) o opinie, o idee etc. pe bază de argumente, a convinge. *Relegea în loc de a-l lămuri, consimţea nedreptăţile care purcedea din acelaş.* FM (1846), 163[1]/27. *Iată aceea ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.* NEGRUZZI, S. I, 45. *O cercetare a naturei acestei mişcări ne va lămuri îndată asupra însemnătăţei ei.* CONV. LIT. VI, 69. *I-a dat în minte... bunul gând de a lămuri pe cei din cititorii români, cari nu sânt tocmai cărturari adânci, asupra unei mulţimi de nume.* ODOBESCU, S. III, 311. *Cu câtă vervă lămureşte pe amicul său asupra binefacerilor sufrajului universal.* CARAGIALE, O. III, 187. *Analiza acestor dezbateri furtunoase poate să ne lămurească asupra stării daraverilor politice din acel timp.* XENOPOL, I. R. XIII, 97. *Cuprinsul acestui document ne lămureşte mult asupra felului proprietăţii domneşti.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 322. *Neavând în apropiere un om care să se priceapă la problemele acestea gingaşe, am fost nevoită să mă adresez dumitale, ca să mă lămureşti.* AGÎRBICEANU, A. 259. *Iată acum încă ceva care te va lămuri puţin.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 188, cf. RESMERIŢĂ, D. *Mai mult ne-ar putea lămuri în această privinţă istroromâna.* GR. S. II, 385. *Mă lămuri că el venise de-a dreptul de-acasă.* M. I. CARAGIALE, C. 9. *Marin lămuri pe stăpâni că factorul o adusese mai devreme.* BASSARABESCU, S. N. 182. *Bunică-ta glumeşte, drăguţă, îl lămureşte bunicul pe nepot.* TEODOREANU, M. U. 233. *Aş vrea să mă lămureşti ce vrei să spui.* SADOVEANU, O. XIX, 163. *Englezoaica îl lămuri cum s-a domesticit acest animal.* BART, S. M. 114. *Cărturarii specialişti n-au prea ţinut să mă lămurească.* ARGHEZI, B. 10. *Aş considera de datoria ta să lămureşti pe Pica.* CĂLINESCU, B. I. 49. *Simţi până la urmă nevoia să-l lămurească.* CAMIL PETRESCU, O. II, 209. *Nu mă pricep să te lămuresc.* STANCU, R. A. I, 19. *Vrei ceva care să te lămurească asupra firii tale şi a propriilor ei lipsuri.* VINEA, L. I, 104, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 5, 46, DEX. *Iaca am să te lămuresc îndată, zise moşul râzând.* IZV. XII, 224. ✧ Refl. pas. *Urmând povăţuirei istoriei pământeşti ne lămurim că... am câştigat numire de bun* (a. 1803). URICARIUL, IV, 207/22.

4. Refl. (Despre oameni) A dobândi cunoştinţe suficiente şi clare despre ceva sau despre cineva; a fi în măsură să cunoască semnificaţia, înţelesul, cauza, rostul a ceva; a se edifica, a se încredinţa, a se convinge în legătură cu un fapt, cu un fenomen, cu o situaţie etc. *Suindu-se pe acel munte, s-au lămurit că cu adevărat era într-un ostrov.* DRĂGHICI, R. 46/26. *Ar fi bine... să ne lămurim odată până unde merge înapoierea noastră.* MAIORESCU, D. I, 144. *Căutăm să lămurim în mod ştiinţific această strânsă legătură între starea materială şi cea intelectuală.* CONV. LIT. XI, 7. *Ţin să mă lămuresc asupra marilor chestiuni cari preocupă umanitatea.* CARAGIALE, O. VII, 188. *Nu s-a lămurit încă... să-l mai las să se gândească.* SLAVICI, O. I, 168, cf. TDRG. *Nu ne putem lămuri cam ce ar însemna.* PAMFILE, A. R. 154. *Îi veni foarte uşor să se lămurească.* REBREANU, I. 222. *Mi-aţi vorbit destul despre naturalism, am sentimentul că m-am lămurit.* CĂLINESCU, C. O. 147. *Să ne lămurim de ce criteriul topografiei critice trebuieşte aplicat mai ales literaturii contemporane.* PERPESSICIUS, M. I, 133, cf. DM, DEX. ✧ Expr. (Tranz. şi refl.) **A (se) lămuri buştean** = a rămâne sau a lăsat nedumerit în urma unei explicaţii insuficiente, neclare. Cf. L. ROM. 1968, 70, 71. ✦ Refl. recipr. A ajunge la o concluzie comună, la o înţelegere, prin discutarea şi explicarea aspectelor neclare şi prin depăşirea divergenţelor. *Să ne lămurim bine, mă rog.* GHICA, S. 585. *Trebuie să se lămurească mai bine cu Roşu în chestia asta.* REBREANU, R. II, 80. *Uite ce e şi să ne lămurim.* C. PETRESCU, C. V. 134. *Zadarnic încearcă să se lămurească cu plutonierul venit tocmai de la oraş.* T. POPOVICI, S. 197. *Încerca să se lămurească cu copiii, prin întrebări, asupra sunetelor dintr-un cuvânt.* CĂLINESCU, O. XIV, 116, cf. DL, DM, DEX.

5. Refl. A se contura (cu claritate) ca reprezentare vizuală sau ca produs al imaginaţiei; a se distinge prin observaţie directă; a se ivi, a se vedea. *Şi cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămureşte, Cu-atât valurile apei, cu-atât ţărmul parcă creşte.* EMINESCU, O. I, 154. *În mintea lui se lămurea, ca într-un tablou, căsuţa... albă şi veche.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 73. *Două umbre se apropiară, crescură şi din ele se lămuriră doi flăcăi.* SANDU-ALDEA, D. N. 102. *În apă se lămurea o scăricică de draniţă şi un brotăcel.* SĂM. IV, 37. *Toate se lămureau Sub transparente draperii de întuneric.* CAMIL PETRESCU, V. 26, cf. CADE. *Către răsărit, se lămurea o geană îngustă de foc.* SADOVEANU, O. I, 222. *Şi-n mintea Mariei deodată se lămureşte o icoană: frate-său Panaite, slăbit şi trist, se apropie într-o sară de dânsa.* id. ib. V, 55. *Expresia asta se lămurea... clar pe faţa ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 305, cf. DM, DEX. *În lungul şesului cu sclipiri aurii, dintre apa Moldovii şi straşina Carpaţilor, să lămuresc satele presărate pe sub crâmpeie de codru.* CARDAŞ, C. P. 20. ✧ Expr. (Regional) **A se lămuri de ziuă** = a se ivi zorile. *Când s-a lămurit de ziuă, a aflat un colac de frânghie într-un colţ al căniţii.* POPA, V. 268. ✦ Tranz. A face să se vadă limpede; a scoate în evidenţă; a etala, a contura. *O lumină albă, intensă... se înroşeşte puternic şi-şi lămureşte bine... conturul de potcoavă.* SADOVEANU, O.

V, 22. *Ochiul, deprins cu întunericul, i-a lămurit repede toată grozăvenia.* POPA, v. 12. ✦ Tranz. A distinge, a vedea, a observa (2). *În mijlocul satului, lămuri şcoala.* STĂNOIU, C. I. 41. *În bezna de sub copaci nu putea să lămurească nimic.* POPA, v. 282. *La lumina lunei lămuresc: un om în vârstă şi altul tânăr.* ULIERU, C. 8.

– Prez. ind.: *lămuresc.* – Şi: (învechit, rar) **lămurá** (prez. ind. pers. 3: *lămurează*) vb. I, **lămărí** vb. IV.

– V. **lamură**[1].

LĂMURÍCI s. m. (Prin Bucov.) Persoană care lămureşte pe alţii (într-o anumită problemă). Cf. LEXIC REG. 117.

– Pl.: *lămurici.*

– **Lămuri** + suf. *-ici.*

LĂMURÍNŢĂ s. f. (Învechit, rar) Limpezime, claritate. *Cei ce nu bagă seamă de această slujire înfricoşată şi pentru mai bună lămurinţă nu să nevoiesc, cumplit pătimesc.* IACOV, SYN. 19[r]/12.

– Pl.: *lămurinţe.*

– **Lămuri** + suf. *-inţă.*

LĂMURÍRE[1] s. f. Acţiunea de a (se) lămuri şi rezultatul ei.

1. (Învechit) Curăţare, purificare (1) a metalelor (preţioase) prin îndepărtarea corpurilor, substanţelor sau elementelor străine sub acţiunea focului. Cf. lămuri (I 1). *Ispitirea la argint şi la aur lămurirea.* BIBLIA (1688), 444[1]/11. *Arătare pentru scăzământul aurului de apă ce să face la lămurirea şi topirea lui* (a. 1829). DOC. EC. 440, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. ✧ Fig. *În ele e focul cel de lămurire, Ce schimbă viaţa întru nemurire.* HELIADE, O. I, 93. *E foc de lămurire Ce inima prepară să simţă libertatea Şi preţul ei cel mare.* id. ib. 228. ✦ Fig. Înlăturare a elementelor improprii, nespecifice, dăunătoare; curăţare. *Nu cunoaşte niciun mijloc mai sigur pentru curăţirea şi lămurirea trupului decât cura cu apă.* DESCR. AŞEZ. 90/20. ✦ (Învechit, rar) Calitate superioară; puritate (1). *Tărâţa rămâne într-o mare cantitate în traistă şi fecula trece într-o stare prea mare de lămurire ca să slujească trebilor comerciului.* BREZOIANU, A. 594/2. ✦ Fig. Curăţenie, puritate (7). *Numai bunătatea şi lămurirea sufletului pot fi ştiute.* CANTACUZINO, N. P. 8[v]/9.

2. P. ext. Curăţire de impurităţi a unui lichid; separare de alte corpuri, substanţe sau elemente (prin sedimentarea acestora); distilare, rafinare. Cf. lămuri (I 3). *Este de prisos a mai zice că prin distilaţiune (lămurire) ar scăpa cineva alcoolul de această înşălăciune şi că l-ar capta în natură.* MAN. SĂNĂT. 117/1, cf. COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D.

3. (Învechit) Determinare, distingere, precizare, stabilire a unui lucru, a unui fapt, a unui fenomen etc.; soluţionare, rezolvare a unei probleme, a unei situaţii (financiare) etc. Cf. lămuri (I 4). *Să li se teorisească socoteala în frica lui Dumnezeu şi să li se facă dreaptă lămurire* (a. 1817). DOC. EC. 174. *Dă lămurirea ce veţi face s-avem răspuns în scris* (a. 1817). ib. 175. *Lămurirea pastramii nicidecum nu să vede trecută într-această socoteală, ci numai cheltuiala ei* (a. 1832). FURNICĂ, I. C. 381. *Nimănuia nu este iertat a pregiudeca rezultatul (isprava) acestei lămuriri de socotele.* AR (1835), 55[1]/32. *În vremea desfiinţării soţietăţii..., lămurirea socotelilor să va face de către director* (a. 1845). DOC. EC. 859, cf. PONTBRIANT, D. *După lămurirea socotelilor nu s-a mai făcut uricul dorit.* SBIERA, F. S. 405.

4. (Învechit) Claritate, limpezime, evidenţă a gândirii, a exprimării, a ideilor etc. *Când este toată adunare strânsă, spunând cu toată lămurire numele lui.* GHERASIM, T. 141[v]/3. *Ş-au nălucit că lămurire şi scumpătate matematicilor este îndatorită arătătoriului chipului scripturilor lor.* VÂRNAV, L. 13[r]/21. *Cu acest metod el ş-au agonisit mare cinste pentru temeinicia, rânduiala, lămurirea ideilor.* POTECA, F. 63/20, cf. 55/21.

5. (Mai ales în legătură cu verbele „a da", „a cere", adesea construit cu prep. „asupra" sau „despre") Informaţie, ştire despre un lucru, despre o situaţie, despre un fenomen; completare, precizare, notă etc. astfel încât ceva să devină inteligibil, să se poată înţelege (uşor); relevare a semnificaţiei, a conţinutului a sferei de referinţă sau de aplicare etc.; explicaţie. V. argumentare, demonstraţie. Cf. lămuri (II 1). *Lămurire despre care de curând am vorovit.* VÂRNAV, L. 114[r]/10. *Neputând căpăta despre ea nicio lămurire, lăsă aice pe armaşii săi.* ASACHI, S. L. II, 76. *Trebuie să dăm mai întâi o lămurire despre acest rege.* NEGRUZZI, S. I, 177. *Să ne dea toate lămuririle ce-i vom cere.* GHICA, S. 539. *Membrii comisiunei de administraţie se adună o dată pre săptămână şi dă lămuririle lor.* I. IONESCU, M. 302. *Iată... lămuririle ce aveam să vă dau în această chestiune.* MAIORESCU, D. I, 240. *În urmă s-a silit a vă da lămuriri asupra acestii expoziţiuni.* ODOBESCU, S. II, 97. *Ziarul... ne aduce oarecare lămuriri asupra operaţiunelor de pe câmpul luptei.* EMINESCU, O. IX, 159. *Eu mă mulţumesc cu această lămurire.* CARAGIALE, O. III, 217. *Aflăm numai puţine lămuriri din documentele cunoscute.* XENOPOL, I. R. VI, 162, cf. BARCIANU. *După lămuriri reciproce asupra intenţiunilor şi a scopurilor se unire cu toţii.* SBIERA, F. S. 335. *Am strâns în curs mulţi ani de zile lămuriri foarte întinse cu privire la toate mănăstirile din ţară.* IORGA, P. A. I, 138. *Iată a doua poveste cu lămuriri privitoare la lumea noroacelor.* PAMFILE, DUŞM. 50. *Uşor se găseşte cineva care să-ţi dea lămuriri şi despre ce vrei şi despre ce nu vrei să ştii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 234. *Budu se cufundă imediat în redactarea raportului..., chemând mereu funcţionari pentru lămuriri.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 26, cf. RESMERIŢĂ, D. *Lămuririle sunt tipărite în caractere mai mici.* GR. S. IV, 24, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Unul dă încet celuilalt lămurire asupra lui domnu Tase.* BASSARABESCU, S. N. 20. *Lămurirea nu curmă agitaţia, ci mai mult o spori.* REBREANU, R. II, 83. *Lămuririle ce se pot astfel căpăta sunt cu totul neaşteptate.* CONV. LIT. LXVII, 348. *Se dădu îndată lămurire Măriei Sale că... în acea clipă o muiere a slobozit din măruntaiele ei un pruunc.* SADOVEANU, O. XIII, 33. *Un prospect oferă toate lămuririle necesare.* D. GUSTI, P. A. 186. *Am obţinut o serie de lămuriri din cele mai preţioase asupra obiectelor ce se păstrează acolo.* OPRESCU, S. 161. *Datele şi lămuririle din lucrarea noastră sperăm că vor îndemna lumea vânătorească... să considere ca o datorie patriotică şi rezolvarea acestor probleme.* BĂCESCU,

PĂS. 189. *Rectorul ceru lămuriri.* CĂLINESCU, B. I. 496. *Un articol de introducere şi lămurire ar fi fost cu atât mai binevenit.* PERPESSICIUS, M. IV, 60. *El prinse numai-decât a ne da unele lămuriri cu privire la proiectul miniatural de aeroplan.* BLAGA, H. 104. *Îi dădu lămurire despre prăvălie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 36. *Filip, care se laudă că ştie tot, nu mi-a dat nicio lămurire.* VINEA, L. 178, cf. DL. *E nevoie să daţi anumite lămuriri.* PREDA, R. 242, cf. DEX. *În dicţionarul lui Philippide, toate cuvintele primesc definiţii şi lămuriri asupra sensului.* L. ROM. 1981, 494. ✧ (Cu determinări care indică felul, natura) *Simţitoreasca lămurire este cea mai sigură.* VÂRNAV, L. 115[r]/20. *Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriţii.* CARAGIALE, O. I, 75. *Al doilea volum... va cuprinde gruparea formelor şi lămuriri lingvistice.* GR. S. I, 166. *Ravel dă scurte lămuriri tehnice.* CONV. LIT. LXVII, 230. *Lămuririle documentare, date în cuprinsul lucrării..., sunt perfect convingătoare.* JUN. LIT. XXVIII, 68. *Îi dădu lămuririle practice.* CĂLINESCU, S. 323.

6. Cunoaştere (suficientă şi clară) a unei realităţi; clarificare, explicare, elucidare a semnificaţiei, a cauzei, a rostului etc. unei realităţi, unei întâmplări, unei situaţii; aflare a explicaţiei unui lucru, a unei stări, a unui proces (şi obţinere a cunoştinţei în legătură cu felul în care se prezintă), a r g u m e n t a r e. Cf. l ă m u r i (**II 3, 4**). *Face în sine-şi o dialectă făcătoare de ştiinţi întru care socoteşti că vedi lămurire.* VÂRNAV, L. 27[r]/5. *Au spus tot ce poate pricinui cu mare săvârşire, lămurire şi netezime.* POTECA, F. 64/26. *Statornicia ei s-au încununat prin o fericită lămurire a unui şir de întâmplări.* ASACHI, S. L. II, 29. *Acesta este un adevăr atât de chiar încât nu văz trebuinţă de a înşira esemple pentru lămurirea lui.* FM (1844), 201[1]/12. *O deosăbită lămurire să găseşte... în cartea doctorului Tilezius.* C. VÂRNAV, H. 3/27. *Diverse note şi explicaţiuni s-au preseminat în josul paginilor spre mai multă lămurire la vreuă idee sau zicere.* ARISTIA, PLUT. [IV$_2$/14], cf. POLIZU. *Se arată toate împărţirile făcute, adecă a locurilor boiereşti şi locuitoreşti cu lămurirea întrebuinţării lor.* I. IONESCU, B. C. 365/10, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Este o problemă de mare interes şi tot ce e în stare să contribuie la lămurirea ei... va găsi poate câţiva cititori.* MAIORESCU, D. I, 2. *O mare parte din sarcina ce am luat asupră-ne se află acum uşurată prin lămurirea primului punt.* ODOBESCU, S. II, 30. *Pentru noi toţi, el era un fel de izvor de lămurire şi de sfaturi bune, pentru toţi un prieten blând şi îndatoritor.* SLAVICI, O. I, 104, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ar trebui o monografie specială pentru lămurirea acelor situaţii.* PAMFILE, C. 14. *Aceste fapte se înfăţişează cu un caracter special..., care să ne înlesnească lămurirea unor puncte enigmatice până acum.* GR. S. I, 40, cf. RESMERIŢĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 163, CADE. *Fără îndoială, lămurirea acestui nume nu este uşoară.* DR. VII, 256. *Părintele Amfilohie îi înlesni lămurirea.* SADOVEANU, O. XIII, 490. *Lămurirea frecvenţei ridică şi ea probleme interesante.* D. GUSTI, P. A. 144. *Să trecem acum la cealaltă încercare de lămurire a genezei aceleiaşi poezii.* JUN. LIT. XXVII, 78, cf. SCRIBAN, D. *A contribuit într-o măsură covârşitoare la lămurirea atâtor probleme ale folklorului nostru.* ARH. FOLK. VII, 1. *Lămurirea analogiei în discuţie trebuie căutată în ritmul istoric al stilurilor.* BLAGA, Z. 121. *Conştiinţa e tocmai lămurirea stărilor subiective.* RALEA, S. T. II, 70. *Ca să aducă oarecare lămurire între atâtea ştiri contrazicătoare, guvernul trimisese înspre Focşani pe Ion Brătianu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 613, cf. DL. *Construirea unei teorii unitare şi dezvoltate a categoriilor filosofice... nu e posibilă fără lămurirea categoriilor ştiinţelor particulare.* JOJA, S. L. 15, cf. DEX. *Am încercat o lămurire a acestor probleme.* IVĂNESCU, I. L. R. 15. ✧ L o c. a d v. (Învechit) **Cu (toată** sau **multă, deplină) lămurire** = în mod clar, limpede; fără echivoc. *Când este toată adunare strânsă, spunând cu toată lămurire numele lui.* GHERASIM, T. 141[v]/3. *Am văzut cu lămurire că şi la sama aceasta s-au făcut iratu* (a. 1814). URICARIUL, I, 216. *Urmează a se face socotelele tovărăşiei cu multă lămurire.* PRAVILA (1814), 87/21. *În cuprinderea dovezilor arătate cu lămurire cunoscându-să vechea lăcuinţă a târgului acestuia cu statornicia de privilegii* (a. 1815). URICARIUL, II, 11. *Eli nu să arată cu lămurire.* VÂRNAV, L. 108[v]/15. *Să alcătuiţi aşezarea în cuprinderea însemnărilor ce vi să trimit cetindu-le şi cărţile ce să alăturază către toate aceste trepte şi bresle spre a să încredinţa ei cu lămurire că aceasta nu este dare asupra lor* (a. 1822). GHIBĂNESCU, S. I. X, 170. *Orice pârcălab nuou... îşi va dăsluşi socoteala cu lămurire.* REG. ORG. 40/16. *Toate au să să facă cu lămurire în scris de la Departament* (a. 1827). IORGA, S. D. XVI, 95. *Îşi socoteşte cu lămurire veniturile şi pe dânsele întemeiază cheltuielile.* MARCOVICI, D. 85/7. *Cu dumnealui... nu m-am putut întâlni, grăbindu-se feciorul, şi, cu al doile ocazion, te voi înştiinţa mai cu lămurire despre toate* (a. 1836). IORGA, S. D. XXI, 303. *Stăpânul ştie cu lămurire socoteala fânului.* I. IONESCU, C. 227/4. *Gaius o spune cu deplină lămurire că împăraţii decretează legi prin edicte.* MAIORESCU, CR. III, 125. *Aceste semne vor ajuta înşirarea, cu lămurire şi în mod metodic.* ODOBESCU, S. II, 390. *Se vede cu lămurire de acolo că această prea înaltă resoluţiune împărătească s-a adus la îndeplinire abia în anul 1866.* SBIERA, F. S. 202. ✧ E x p r. (Învechit, rar) **A veni în lămurire** = a ajunge la opinia..., la concluzia... *Divanul, după cu amănuntul şi pătrunzătoare luare-aminte ci au făcut împregiurărilor aceştii pricini, au venit în lămurire că... i se legiuieşte Episcopiei a numi adetiul ce are a lua de la târgoveţii* (a. 1839). URICARIUL, V, 22/10.

7. Acţiunea de a convinge, de a face pe cineva să accepte o opinie, o idee etc. pe bază de argumente; lămureală. Cf. l ă m u r i (**II 3**). *Orice discuţie se face numai pentru târzia lămurire a publicului.* EMINESCU, O. XI, 101. *În urma acţiunii... pentru lămurirea şi mobilizarea maselor, încep întrecerile în muncă.* LEG. EC. PL. 420. *Ne luăm angajamentul de a duce o intensă acţiune de lămurire politică în masa studenţească.* SCÂNTEIA, 1949, nr. 1 321. *Treaba asta de lămurire a poporului trebuie făcută de comisarii aleşi de noi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 429, cf. H. LOVINESCU, T. 364. *Prevenirea accidentelor prin electricitate este... posibilă prin măsurile de protecţia muncii, prin lămurirea muncitorilor.* ABC SĂN. 144. *Au pornit o campanie puternică de lămurire a opiniei publice.* MAGAZIN IST.

1969, nr. 3, 54. ✧ *Muncă* (sau, rar, *acțiune*) *de lămurire* = acțiune (politică) întreprinsă cu scopul de a crea anumite convingeri sau atitudini. *Munca de lămurire a maselor nu reprezintă „numai" o activitate propagandistică.* CONTEMP. 1954, nr. 381, 2/2.

8. (Rar) Scoatere în evidență, evidențiere astfel încât să se poată observa. *În orice moment, Creangă poate dispune de dânsa; ea, senzația, i se presintă înainte cu bogăția ei de colori și lămurirea de contururi, gata să ie trup subt condeiu.* IORGA, ap. VIANU, A. P. 117.

– Pl.: *lămuriri.*

– V. **lămuri.**

LĂMURÍRE² s. f. (Rar) Operație de curățare (prin rărire) a pădurilor tinere în stadiul de lăstari. Cf. ENC. ROM., LTR².

– De la **lamură²**.

LĂMURÍT¹ s. n. (Învechit, rar) Lămurire (**1**). *Proiectu meu să mărginește ca să mă sprijinești Măria Ta la spălatul și lămuritul năsipului de aur* (a. 1843). DOC. EC. 789.

– V. **lămuri.**

LĂMURÍT², -Ă adj. **I.** (Învechit; mai ales despre metale prețioase) Care a fost curățat, purificat, prin înlăturarea, sub acțiunea focului, a corpilor, a substanțelor sau a elementelor străine; de calitate superioară. Cf. l ă m u r i (**I 1**). *Argintul lămurit iaste cuvântul lui Dumnezeu.* CORESI, EV. 318. *Macox di-are face neștine bani cât de buni, galbeni prisne (lămuriți* MUNT.*) de aur curat, sau taleri.* PRAV. 77. *Aur lămurit.* MARDARIE, L. 153/19. *Giudecările D[o]mnului adevărate, în dreptate dempreună... mai dorite-s decât aurul și decât aur mult lămurit* (a. 1651). GCR I, 154/23. *Cuvintele Domnului sânt cuvinte curate, argint lămurit și de șapte ori curățit.* BIBLIA (1688), 3/52. *Luați învățătură și nu argint, și minte mai multă decât aur lămurit.* ib. 432²/55. *Cu cât mai mult în oală fierbe aurul, cu atât mai lămurit arată.* CANTEMIR, ap. DDRF. *Drepții, aur curat și argint lămurit și pietri de mult preț.* MICU, în ȘA I, 93. *Ariand, domnind Eghipetul, tăia iarăși bani de argint lămurit. Și până astăzi iaste curat argintul aceala.* HERODOT², 243. *Scamnul lui au fost din oase de elefant făcut, șese trepte înalt și cu aur lămurit aurit.* TEODOROVICI, I. 188/14. *Aceștі aurari... sânt datori ca să-l dea auru în nisip iar nu lămurit* (a. 1829). DOC. EC. 440. *După ce să vor topi și să vor osebi materiile de care sânt compuși, apoi iarăși în osebite hârtiuțe să se puie aurul lămurit din câte acei doi icosari* (a. 1837). DOC. EC. 677, cf. HEM 1 608, COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Este aur bun spălat și lămurit în toate apele muntelui.* VOICULESCU, P. II, 272, cf. DL, DM. *Vei rămânea curat și strecurat, ca argintul cel viu lămurit.* POP., ap. GCR II, 340. ✧ F i g . *Și eu sânt ca metalul ce plânge după tine, Prin focuri de durere trecut și lămurit.* HELIADE, O. I, 154. *Caracterul său era înăsprit, dar și lămurit prin luptele la cari au luat parte.* EMINESCU, O. XII, 85.

2. F i g . Curat, nealterat, neviciat; lipsit de elemente improprii, nespecifice, dăunătoare. V. p u r (**1**). Cf. l ă m u r i (**I 2**). *Pupila ochiului este făcută din cea mai lămurită umezeală.* ȘINCAI, în ȘA I, 671. *Dintru acea mestecare feliu nou de oameni, adecă romani lămuriți s-au născut?* MAIOR, IST. 13/2. *Dacă vom privi la faptele toate... Pre puține sânt așa lămurate, Purcezând curat cum purcede o rază Din soare.* BUDAI-DELEANU, T. v. 107. *Limbile au stătute metoduri lămurite.* VÂRNAV, L. 78ʳ/14, cf. COSTINESCU. *Au pierdut chiar putința de a mai judeca ce este limbă lămurită și ce este limbă încurcată.* MAIORESCU, CR. I, 368. ✧ (Adverbial) *Roagă pre fiiul tău și Domnul preacurat pentru noi, cei ce curat și lămurit strigăm cătră tine.* MINEIUL (1776), 148ᵛ²/16. ✦ Care este curat din punct de vedere moral; nepătat. *Simtem curățiți și lămuriți pentru pocăința păcatelor și pentru ispovedanie.* VARLAAM, C. 35. *Credința curată și lămurită înaintea lui Dumnezău și înaintea părintelui aceasta e.* N. TEST. (1648), 177ʳ/7. *Cuvintele Domnului lămurite-s, scutitoriu este tuturor celor ce nădejduiesc pre dânsul.* BIBLIA (1688), 386²/53. *Lămurit cuvântătoriul tău foarte și robul tău iubi pre el.* ib. 422¹/37. *Pre cât voroava și cuvântul îi ieste de lămurit, pre atâta inima și sufletul încă mai curat și din toată imăciunea spălat îi ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 21. *S-au încununat cu cununi de mucenici... stâlpii cei nemișcați ai bisericii, țâțele care izvorăsc laptele cel lămurit.* MINEIUL (1776), 148ᵛ¹/9. *Voi nu știți nici ce iubiți, nici ce urâți – adesea o toană v-aruncă pe brațe pe acela pe care ar trebui să-l urâți, o toană vă face să respingeți inima cea mai lămurită.* EMINESCU, ap. CĂLINESCU, O. XII, 96. ✦ (De obicei despre noțiuni abstracte) Care realizează sau tinde să realizeze un tip, un model considerat optim. *Această lămurită legulareta în loc ca să facă pe un om tristu, împotrivă împrăștie în inimi și în sufiete ce mai curată și mai nevinovată dulceață.* GHERASIM, T. 40ʳ/5. *O republică bine așezată După o socotință lămurată... Este bună pentru țigănie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 359, cf. CONTRIBUȚII, III, 55. *Să hotărască cu un chip lămurit drepturile și datoriile reciproce între proprietar și al său sătean.* REG. ORG. 19/22. *Datoria gramatistului este a le culege și a le orândui în sistema lămurită.* ASACHI, S. L. II, 330. *După ce vor trece prin focul curățitor al cercărilor practice, vor ieși adevăruri lămurite, îndeobște folositoare pentru toți moldovenii.* I. IONESCU, C. VI/14. *S-au orânduit o comisie spre reformarea Codicei Civile pe un sistem mai larg și mai lămurit* (a. 1848). URICARIUL, X, 25. ✦ Care este conform cu modelul (ideal); care este neamestecat cu elemente ale unui alt tip, al unui alt model. *Însoțirile acelor stări mai de jos păzăsc totdeauna după rânduiala lor ce mai lămurită cuviință.* GHERASIM, T. 89ⁿ/8. *Pentru ca să sporească vremelnicul bine a copiilor, ca să-i facă trebnici, cu minte... El îi face luminați și lămuriți la minte.* CARTE TREB. I, 228/16. *Voi... care aveți inimă bună Și lămurită minte cerească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 132. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) Scăpat, debarasat, eliberat de ceva nefavorabil, stânjenitor. *Iarăși rămâne lămurit dă câte mai înainte neîncetat vrăjmașii îl vânduse.* R. GRECEANU, CM II, 189. ✦ (Popular) Curățat, spălat. *În mijlocul grădinii este o fântână cu apă vie și cu ghizdele albe și lămurite ca cristalul.* SEVASTOS, N. 225. *Să rămâie curat, Lămurat, Cum Dumnezeu l-a lăsat.* MARIAN, D. 34, cf. GR. S. V, 135.

3. (Învechit, rar; despre sume de bani sau despre alte valori) De care se poate dispune în mod efectiv; din care s-au scăzut toate cheltuielile. V. lichid, net (**1**). *Din câtă avere lămurită va rămânea, are a să face împărțeala trimirii.* PRAV. COND. (1780), 106. *El va avea 25 la 100 dân câștigul lămurit a aceștii soțietăți* (a. 1845). DOC. EC. 857.

4. (Învechit și regional; despre substanțe în stare lichidă) Care este curățat de impurități; care a fost separat de alte corpuri, substanțe sau elemente; limpezit prin sedimentarea impurităților; distilat, rafinat. Cf. lămuri (**I 3**). *Să iai silitră litre 4 lămurită cu apă fiartă.* MÂNCĂRILE, 124/17. *Părțile celi mai groase care rămân în frunzi și celi mai curati și mai lămurite să dau la flori, la poame și la sămânță.* AMFILOHIE, G. F. 244ʳ/6. *Sângele... este ròșietic la față, lămurit și lesne cugetător pân vasele lui și cu bătaie de puls.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 371/24. *Poate cineva... să-i dea o mai mare vinositate, turnând una sau două butelce de coniac lămurit în fiecare butoiu care coprinde 300 butilce.* MAN. SĂNĂT. 43/2, cf. ALR II 6 144/762. ✦ (Regional) Ales, separat din amestecul din care făcea parte. V. selecționat. *Iese grâu de la mașină lămurit.* ALR II/899.

5. (Despre informații, idei, concepții, reprezentări de fapte etc.) Care este exprimat limpede, explicit, clar; care este inteligibil, ușor de înțeles; (despre prezentarea, manifestarea informațiilor, ideilor, opiniilor etc. sau despre modul în care sunt exprimate sau receptate) exact, precis (**1**); deslușit. V. argumentat, demonstrat. Cf. lămuri (**II 1**). *Am socotit a face aice o perigrafie lămurită.* GHERASIM, T. 128ʳ/7. *Ce lucru mai lămurit și mai neted poate fi decât că Gelu, domnul seau duca românilor..., au fost român anume și nu de altă viță.* MAIOR, IST. 90/9. *Deacă vom privi la faptele toate..., Pre puține sânt așa lămurate.* BUDAI-DELEANU, T. V. 107. *Pravilile să cuvine a fi cu cea mai lămurită glasuire, lesne spre înțelegere.* PRAVILA (1814), XI/18. *Nu pot să-și facă o idee lămurită despre dânsa.* PETROVICI, P. 128/11. *Analisul este care dă idei lămurite sau cunoștinți adivarate.* VÂRNAV, L. 25ʳ/1. *Înțelegerile cele lămurite își arată lucrarea lor, iar cele nelămurite, patima lor.* POTECA, F. 61/15. *Această lucrare... va arăta fiecăruia o idee lămurită despre firea și ființa românului.* HELIADE, O. II, 248. *Ca să-și facă o idee lămurită de sine însuși, trebuie să împreune ideile cele mai nepotrivite.* MARCOVICI, C. 11/1. *Mai lămurite știri putea Andreiu Batori să priimească de la curierii pe cari îi trimiseră nobilii din secuime.* F. AARON, I. II, 261/1. *Simțirea noastră n-are mai lămurit sentiment de ele decât de Pământ.* GENILIE, G. 2/25. *Vremea... ce se poate întrebuința astăzi pentru această cercetare fiind foarte scurtă nu se va putea da o idee lămurită de rezultatul învățăturilor du peste an.* CR (1836), 170¹/14. *Măcar locul acesta nu este așa de lămurit, încât să departeze toată îndoiala.* ARHIVA R. I, 36/8. *Dacă se va tipări, apoi cuget că voi împărtăși multe, care apoi, după p reviziune și ordine mai lămurită, s-ar putea culege și într-o broșură.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 157. *Cu întemeierea acestor state, evoluțiile istorice ale românilor se fac mai lămurite.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Împărțirea în coloane a deosebitelor catastișe... va fi cât se va putea mai lămurită.* BREZOIANU, A. 515/27. *Zisa lui Tit Liviu este foarte lămurită.* ARISTIA, PLUT. CXLVIII/10. *Acest exemplu poate să vă dea o idee foarte lămurită asupra eclipselor soarelui.* BARASCH, M. II, 96/20, cf. POLIZU. *Să-ți aducă știință lămurită despre toate acestea.* FILIMON, O. I, 155, cf. PONTBRIANT, D. *Obicinuit ordinele mele sânt scurte, dar lămurite și precise.* BARONZI, C. IV, 27/30. *Vedem legea manifestându-se în mod mai lămurit.* CONV. LIT. IV, 126, cf. COSTINESCU, CIHAC, I,137, LM. *Nu am favoarea de a primi un respuns mai lămurit asupra acestui punct.* MAIORESCU, D. I, 560. *Persistența direcțiunii modificărilor organice nu se poate explica într-un chip lămurit și precis prin selecțiune naturală.* CONTA, O. F. 291. *Știința e în stare a ne da la această întrebare răspuns lămurit.* CONTEMPORANUL, I, 185. *Și literile, și istoria s-au înavuțit cu noțiuni mai lămurite și mai drepte despre caracterul și despre principiul vital al popoarelor.* ODOBESCU, S. I, 181. *Aceste răspunsuri puțin lămurite îmi aprindeau și mai mult închipuirea.* GANE, N. III, 54. *Să-mi poți spune câteva cuvinte lămurite.* CARAGIALE, O. VII, 353. *Hotărârea împărătesei era lămurită.* ISPIRESCU, L. 307. *Reîncepea, de câte zece ori, o frază foarte lămurită, peste care îi luneca mintea fără s-o poată apuca.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 57, cf. DDRF. *Politica unora din ele pare mai limpede și mai lămurită.* XENOPOL, I. R. XIII, 204, cf. BARCIANU. *Nu ni puteam face închipuințî lămurite și precise despre câte învățam.* SBIERA, F. S. 93. *Un gând lămurit i se înfățișă în minte.* SANDU-ALDEA, U. P. 83, cf. ALEXI, W. *Pentru a face cercetarea acestei industrii mai lămurită, vom împărți-o pe categorii.* PAMFILE, I. C. 100. *Credem lămurită chestiunea cronologică.* PÂRVAN, G. 466. *Nu se putea hotărî să-i dea un răspuns lămurit.* REBREANU, I. 82. *Erau împrejurul nostru lucruri despre care n-aș putea să spun ceva lămurit.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 45. *Nimic nu e neglijat pentru o lămurită explicare.* DR. II, 834, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu tocmai bine lămurită rămâne terminațiunea.* GR. S. II, 151, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu era nimic lămurit în mintea ei.* BASSARABESCU, S. N. 151, cf. CADE. *Își dădea seama că urmărirea de față are o țintă bine lămurită.* POPA, V. 176. *M-a lăsat fără să-mi dea un sfat lămurit ori un ordin precis.* SADOVEANU, O. XXI, 360, cf. SCRIBAN, D. *Când e vorba de arta populară, lucrăm cu noțiuni nu pe deplin lămurite.* OPRESCU, S. 151. *Obișnuitele stări estetice... nu permit concluzii teoretice lămurite.* BLAGA, Z. 40, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *S-a încins o luptă care în mare parte încă nu e lămurită.* CONV. LIT. IV, 182. ✧ (Adverbial) *Acluzumul supt sămnul D lămurit arată în ce chip trebuie a merge înainte.* AȘEZ. 73/1. *Trebuie să să orânduiască a arăta copiilor așa de lămurit lucrurile care el îi învață.* CARTE TREB. I, 74/21. *Foarte mare învețătură au avut, precum din cărțile cele de dânsul scrise lămurit că n-au putut fi alt cuvânt.* BUDAI-DELEANU, Ț. 103. *Cel ce va fi întrebat, acela să respundă în scurt, chiar și lămurit.* PETROVICI, P. 18/22. *Arată foarte lămurit de câte ori vorovește limba.* VÂRNAV, L. 104ʳ/19. *Au socotit că nimic n-au aflat adevărat sau lămurit.* POTECA, F. 43/14. *Ceea ce-nțelegem bine se arată lămurit, Vorbele cu care-o zicem vin îndată neoprit.* HELIADE, O. I, 121. *Este volnic*

a împărți între copiii săi toată averea sa și prin alte în scris însămnări, în care să arate lămurit numele și partea fieștecăruia copil. COD. ȚIV. 95/34. *Ca să grăiesc mai lămurit, în tot cursul vieții voastre întâmplările pot să vă facă a cunoaște doi lucruri prea adivărate.* DRĂGHICI, R. 117/14. *Ți-aș spune mai lămurit multe care eu bine le prevăd.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 50. *Vreu să știu mai lămurit aceea ce tu mi-ai spus din fugă.* NEGRUZZI, S. III, 49. *Prin acest început poate voiu deștepta pre acii ce ar ști mai bine sau ar avea mai multe isvoare ca să scrie mai lămurit în asemene materie.* IST. M. XV/2. *În tabăra polonă nu se știa nimic lămurit.* BĂLCESCU, M. V. 214. *Asupra aceștii substanțe... nevoiesc a mă esprima mai lămurit.* LITINSCHI, M. 8/16. *Să caute pre alții ca să-i deie mai lămurit răspuns.* NEGRUZZI, S. I, 197. *Voi să-ți arăt mai lămurit cestiunea.* GHICA, S. 164. *Se vedea lămurit că voia să caute pe cineva.* BARONZI, C. VII, 212/15. *V-am arătat... pe cât am putut de scurt și de lămurit.* MAIORESCU, D. I, 424. *El povesti foarte lămurit neajunsurile ce pățise.* ODOBESCU, S. III, 238. *Cu sistema aceasta se explică lămurit toate ipotezele științifice moderne.* CARAGIALE, O. III, 171, cf. DDRF. *Felul politicei rusești se arată foarte lămurit în această împrejurare.* XENOPOL, I. R. IX, 207. *Din cele cinci urice... cunoaștem lămurit cât de multe și de întinse moșii căpătase Iuga.* SBIERA, F. S. 31. *Se vede lămurit că e vorba de un spirit rău pricinuitor.* PAMFILE, DUȘM. 266. *O auzise lămurit făcând din gâtlej ca vrăbiile.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 87. *Te rog să vorbești mai lămurit.* AGÎRBICEANU, A. 425. *Strabo ne spune lămurit că la geți cultura viței de vie... fusese destul de răspândită până la Burebista.* PÂRVAN, G. 137. *Nu-și dădea seama prea lămurit de această transformare din el.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 56, cf. CADE. *Îmi aduc aminte lămurit toate amănuntele.* REBREANU, NUV. 216. *A pornit-o de-a dreptul la grajd, fără să știe nici el lămurit de unde i-a cășunat îndemnul.* POPA, V. 330. *Acum vezi și tu că vorbesc liniștit și lămurit.* SADOVEANU, O. II, 160. *Nu simțim prea lămurit sensul afectiv.* IORDAN, STIL. 134. *Voi căuta să transcriu cât mai lămurit ecourile abia distincte.* PERPESSICIUS, M. I, 2. *Vedeau lămurit că hotărârea lui Bălcescu e luată subt imboldul mâniei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 140. *Influențele latine în Dacia se văd lămurit.* PANAITESCU, C. R. 76. *Tare lămurat vorbește.* POP., în BUL. FIL. IX, 148. ✦ (Despre oameni) Care exprimă, expune în mod explicit, clar, un fenomen, o situație; care este (ușor și bine) înțeles de către alții. *M-a rugat stăruitor și politicos să fiu ceva mai lămurit.* SADOVEANU, O. VII, 113. *Să fim mai lămuriți.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Ca să fim mai lămuriți, cei doi pictori nici nu prea suportă o comparație, fiindcă lucrează în feluri cu totul diferite.* BLAGA, Z. 308.

6. (Învechit; despre hotărâri, învoieli, îndatoriri etc. ale oamenilor) Care este stabilit cu multă precizie, cu multă fermitate; decis. *Nefiindu-le semile lămurite, i-au pus la închisoare pe amândoi.* R. POPESCU, CM I, 532. *Să aibă a lua seama acestor bani, ce unde s-au cheltuit și ce au rămas și isvod lămurit să arate la domnie* (a. 1748). URICARIUL, I, 62/34. *Cuvânt lămurit de vânzare nu au dat, ci pă supt cumpătu au zis precum că o are luată în arendă* (a. 1792). IORGA, S. D. XIV, 134. *Făcându-se socoteala lămurită și, trimițindu-mi, le voi împlini cu mulțumită* (a. 1803). FURNICĂ, I. C. 226. *Se va alcătui socoteală lămurită pe toată luna pentru priimire și dare.* REG. ORG. 55/2. *Acest epitrop a dat pentru toate sămi lămurite.* COD. ȚIV. 15/6, cf. 74/25. *Ce mai poate fi sfânt, când cele mai lămurite pravili să calcă în picioare?* KOGĂLNICEANU, S. 190. *Un negustător vechi trebuie totdauna să-și aibă daraverea sa bine lămurită.* PR. DRAM. 162. *Toate chinoviile din principat atârnate de eparhiile pământești vor da lămurite semi de administrația lor* (a. 1848). URICARIUL, X, 27. *Oricât de lămurit ar fi fost dreptul românului, procesul se câștiga de fanariot.* FILIMON, O. I, 285. ✧ (Adverbial) *Cată dar să se osebească foarte lămurit însușirile unui egumen și unui stariț.* ODOBESCU, S. II, 51. *Trebuie tocmai să se recunoască lămurit că rezultatele, pe cari le atribuim educațiunii, nu sânt deloc numai niște produse naturale.* ARHIVA, X, 87. *Să se poată răzbate, iute și lămurit, toate metehnele obiecturelor contrare.* SBIERA, F. S. 138. *Întâi sunt lămurit fixate pozițiile altor gânditori.* CONV. LIT. LXVII, 419.

7. (Despre obiecte, fenomene etc.) Care apare vederii (cu claritate); vizibil. V. l ă m u r i (**II 5**). *Acele trăsuri așa de regulate, așa de bine lămurite, conțin într-însele o putere, o energie, o stăruință, care negreșit au a purta mari și minunate roduri.* ODOBESCU, S. I, 24. *Pentru ce chipul lui Mihalis nu i se arătase niciodată atât de lămurit?* SANDU-ALDEA, D. N. 100. *Coșul pieptului, lămurit, lăsa să apară ocolul ultimilor coaste.* CAMIL PETRESCU, P. 349. *Mai lămurită se întindea aproape Baia, lângă arinistea ei.* SADOVEANU, O. IV, 113, cf. DEX. ✧ (Adverbial) *Deosibește lămurit grăunțele de porumb galben.* EMINESCU, S. P. 284. *Nu-l vedea încă lămurit, dar ceața care-l aburea avea sclipiri trandafirii.* REBREANU, P. S. 78. *Liza văzu lămurit cum pupila ochiului stâng se zbătu de câteva ori sub pleoapă.* JUN. LIT. XXVI, 117. *Era o lună frumoasă pe cer senin și o lumină strălucită de se vedeau lămurit.* SADOVEANU, O. I, 122. *Se mai spală și a treia oară și vede mai lămurit de cum vedea mai înainte.* PAMFILE, D. 83. (Prin extensiune) *Metafizicii... afirmă că se petrec lucruri în sufletul nostru pe care le simțim, dacă nu tot atât de lămurit, dar... cu același grad de certitudine cu care simțim lucrurile exterioare.* CONTA, O. F. 109. *Cuprinsul scrisorii îl simțea foarte lămurit în creieri ca o apăsare.* REBREANU, P. S. 48. *Simțim lămurit că în pictura naturii ceea ce îl interesează pe poet nu este numai viziunea lucrurilor.* VIANU, A. P. 183. *Simți lămurit cum ți se împrăștie mințile.* CONSTANTINESCU, S. II, 375.

8. (Despre sunete, voce, zgomote) Care răsună distinct, precis, clar; care se poate percepe cu claritate. *Simțea de departe apropiindu-se tropote de cai, care sunet, pe cât mergea se făcea mai lămurit.* ASACHI, S. L. II, 68. *Două, trei acorduri lămurite își croiesc calea.* CONV. LIT. LXVII, 231. *Îmi picurau în urechi tot mai limpezi, mai lămurite.* SADOVEANU, O. III, 98. ✧ (Adverbial) *Gândiți că Trăsnea citea întrebarea și răspunsul, fiecare pe rând, rar și lămurit, ca să se poată înțelege ceva?* CREANGĂ, A. 89. *Nu-i lăsară să vază tocmai lămurit ce făceau soldații jos.* CARAGIALE, O. IV, 258. *Deodată-i loviră auzul cuvintele lui Spirca, aduse lămurit de vânt.* CONTEMPORANUL, VI, 23. *Câinele stă nemișcat. Peste o*

clipă aud lămurit pâlpâirea unui zbor, dar nu văd nimic. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 75. *Parcă îi şoptea lămurit ce trebuia să facă.* GÂRLEANU, N. 42. *Cântecul se aude acum lămurit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 319. *Numele lui Manlache i-a sunat lămurit în ureche.* POPA, V. 171. *Auzeam lămurit ţârâitul ploii şi murmurul cristalin al picuşurilor în bălţile de apă.* SADOVEANU, O. I, 113. *Zăreşte printre căi o arătare şi aude lămurit o gură de om ocărând şi suduind.* PAMFILE, DUŞM. 58.

9. (Despre oameni) Care a înţeles limpede, deplin, un fenomen, o situaţie; clarificat, edificat asupra unui lucru, asupra unei împrejurări etc.; convins de justeţea unei opinii, unei idei etc. Cf. l ă m u r i (**II 3**). *S-au socotit să nu mai treacă bătrânii din partea de sus în partea de jos şi să fie lămuriţi* (a. 1766). URICARIUL, XIX, 37. *Asupra acestui punct trebuie să fim lămuriţi.* MAIORESCU, D. I, 280. *Privitorul trebuie să fie în prealabil cât se poate de mai bine informat şi lămurit asupra vârstei persoanei zugrăvite.* CARAGIALE, O. III, 107, cf. RESMERIŢĂ, D. *Trebuie să fim lămuriţi asupra unui singur punct.* RF I, 162. *Nici măcar nu suntem lămuriţi dacă moşia e de vânzare.* REBREANU, R. I, 133. *Mă simţeam... mai lămurit de situaţia mea.* BACOVIA, O. 242. *Zadarnic îşi încorda puterile creierului să iasă lămurit dintr-o situaţie care i se părea ridicolă şi ruşionoasă.* BART, E. 189. *Miss Mery, lămurită asupra ireductibilei legături dintre vis şi realitate, păru vindecată de ironie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 111. *Vom fi mai bine lămuriţi asupra cauzelor şi întinderii unor atari confuzii.* CĂLINESCU, O. XI, 96, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *Această amăgire de sine s-a putut produce într-un grad mai mare la acei filosofi care nu aveau conştiinţa lămurită despre înlănţuirea tuturor ideilor noastre.* CONTA, O. F. 457.

– Pl.: *lămuriţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **lămurát, -ă,** (regional) **rămurit, -ă** (ÂLR II 6 144/712) adj.

– V. **lămuri.**

LĂMURITÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** S. m. (Învechit) Rafinor. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 138, BARCIANU.

2. Adj. (Învechit) Care lămureşte (**I 1**), purifică, curăţă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 138, BARCIANU.

3. Adj. (Despre ştiri, informaţii, fapte etc.) Care lămureşte (**II 1**), explică, clarifică un lucru, o situaţie, c l a r i f i c a t o r, e x p l i c a t i v; edificator, concludent. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să lămuresc obiecturi înfeliurite şi să-mi fac în sine-mi o idei lămuritoare pentru figura lor.* VÂRNAV, L. 43^{r}/15. *Arătând dovez lămuritoare De păgubile ce mulţi au suferit.* DONICI, F. I, 44/13. *Tustrei lămuritoare Cuvinte de dreptate au fost înfăţoşat.* NEGRUZZI, S. II, 297, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cel care ţine în mână firul peripeţiilor ş-ar trebui să spună cuvântul lămuritor nu-l spune.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 277. *Ivirea unui organ nou pe arena publicităţii cată să aibă, mai înainte de toate, un cuvânt lămuritor asupra cauzei şi scopului ce i-au dat naştere* (a. 1888). PLR I, 386, cf. DDRF. *S-au văzut siliţi de a cere de la Poartă... un firman lămuritor asupra cheiei bisericei din Betleem.* XENOPOL, I. R. XII, 154, cf. ALEXI, W. *Dacă întrebuinţează comparaţii, ele nu sunt poetice, ci lămuritoare.* IBRĂILEANU, S. L. 18, cf. RESMERIŢĂ, D. *Însoţeşte pe alocuri textul lămuritor şi cu fotografii ale cântăreţilor.* IZV. XIII, 286. *Este o carte de pictură bisericească ilustrată şi de aceea cu text lămuritor aproape deloc.* GRECU, P. 26. *Aştept dovezi lămuritoare.* PERPESSICIUS, M. II, 56. *Desprindem din aceeaşi conversaţie câteva observaţiuni lămuritoare.* BLAGA, Z. 227. *Pândi să surprindă pe faţa lui Bălcescu vreun semn lămuritor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 343. *Această privire fu lămuritoare.* TUDORAN, P. 354, cf. DEX. *Scriitorul face numeroase ocoluri lămuritoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 10/3. ✧ (Adverbial) *Toate luările aminte făcute... au dovedit lămuritor că necurăţania şi scârnăvia este magnetul holerei.* C. VÂRNAV, H. 91/18.

– Pl.: *lămuritori, -oare.* – Şi: (învechit) **lămurităriu, -oáre** adj., s. m., BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., LM.

– **Lămuri** + suf. *-tor.*

LĂMURITÓRIU, -OÁRE adj., s. m. v. **lămuritor.**

LĂMURITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Lămurire (**1**), curăţare, purificare. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, I, 138.

– Pl.: *lămurituri.*

– **Lămuri** + suf. *-tură.*

LĂMURÍŢĂ s. f. v. **rămuriţă.**

LĂMURIU adj. (Învechit, rar; despre bani; cu sens neprecizat, probabil) Peşin, în numerar. *Să ştie că această s[fântă] carte am cumpărat eu Iosif, călugărul Făg[ăraşului], adecă... cu bani lămurii cu floriţ 18* (a. 1754). IORGA, S. D. XIII, 199.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *lămurii.*

– Cf. l ă m u r i t.

LĂMÚSTE s. f. v. **lămustie.**

LĂMÚSTIE s. f. (Regional) Mulţime (**1**). Cf. PRALE, în DA II$_2$, 90, SCRIBAN, D. 594, CIORĂNESCU, D. ET. 3980. *Au fost o lămustie de oameni.* Com. din ORAVIŢA.

– Şi: **lămúste** (SCRIBAN, D., DA II$_2$, 196, CIORĂNESCU, D. ET. 3 980), **lămóste** (SCRIBAN, D., DA II$_2$, 196, CIORĂNESCU, D. ET. 3 980), **lămújde** (SCRIBAN, D., DA II$_2$, 196, CIORĂNESCU, D. ET. 3 980) s. f.

– Cf. h ă l ă m u s t e.

LĂNCÉR s. m. v. **lăncier.**

LĂNCÉŞ s. m. (Ieşit din uz) Paznic comunal care purta lance. PRIBEAGUL, P. R. 53.

– Pl.: *lănceşi.*

– **Lance** + suf. *-aş.*

LĂNCÉZ s. m. v. **lânceţ.**

LĂNCI subst. (Regional) Păpădie (**1**) (*Teraxacum officinale*) (Bucium – Zălau). Cf. ALR I 1 919/285.

– Pl.:?

– Cf. magh. g y e r m e k l á n c f ű.

LĂNCIÁR s. m. v. **lăncier**.

LĂNCIÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre frunze) Lanceolat. *Foile... lat lănciate.* FLORA MOLD., ap. URSU, Ț. Ș. 229.
– Pl.: *lănciați, -te.*
– De la **lance**. Cf. lat. l a n c e a t u s .

LĂNCIÉR s. m. Soldat (din trupele de cavalerie) care era înarmat cu lance. Cf. BOJINCĂ, A. II, 126/13. *Mai adăogi încă prin porunca ce priimi ca să se gătească cu o oaste de 50 mii lănceri și cu toate materialele de răsboiu.* BĂLCESCU, M. v. 42, cf. NEGULICI. *Să ducă gloate de lănceri cale de câte 5–6 zile fără pic de proviziune.* BARIȚIU, P. A. II, 318. *Se reped cu gladii omorul a iuți, Acestui mod de lupte maistri mult faimoși, Despoți, lănceri de frunte, domnesc ei în Eubea.* ARISTIA, PLUT. 5/14. *După un trup de lănceri se deschidea marșa.* NEGRUZZI, S. I, 167, cf. 63. *Evelina galopa către castrele armatei austriace acompaniată de patru lăncieri francezi.* FILIMON, O. II, 64, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. 250. *A plecat la vale cu... arcași și lănceri.* CONV. LIT. IV, 171. *S-au înălțat la gradul de ofițer, însumându-l la cavalerie în regimentul al II-lea de lăncieri.* LĂCUSTEANU, A. 248. *Urma-vom cu ochii cetele nesocotite de arcași și de lănceri.* ODOBESCU, S. III, 79, cf. ENC. ROM., BARICANU, ALEXI, W. *Se zice c-a fost cu noroc întorsul, Lăncerilor destoinici, mirmidonii, Mânați de fiul cel slăvit și falnic Al marelui, viteazului Ahile.* MURNU, O. 39, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lăncerii se frământă iar și valul de zale undui, selipind.* SADOVEANU, O. I, 323, cf. SCRIBAN, D. *Trec din când în când caraule de câte patru lăncieri și un subofițer.* CAMIL PETRESCU, O. III, 453, cf. DL. *În timpul domniei lui Petru Șchiopul garda palatului domnesc era alcătuită din 200 de pușcași... și o companie de lăncieri.* STOICESCU, C. S. 365. *Era... o oaste de țărani fără călăreți și fără lăncieri.* PANAITESCU, O. Ț. 30, cf. M. D. ENC., DEX. *Era colonia ofițerilor britanici comandând regimentele de lăncieri.* ȚOIU, Î. 140. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Țara de Mijloc adună cete numeroase de pedeștri lăncieri.* ASACHI, S. L. II, 98. *Ca un zeu lăncieriu fu pronumit Cuirinus.* ARISTIA, PLUT. 91/19.
– Pronunțat: *-ci-er.* – Pl.: *lăncieri.* – Și: (învechit, rar) **lănciár** (PONTBRIANT, D.), **lăncér, lancér, lancériu, lănciériu, lanceár** (ANTONESCU, D. 250) s. m.
– Din fr. **lancier**, lat. **lancearius, lanciarius**.

LĂNCIÉRIU s. m. v. **lăncier**.

LĂNCIERIZÁ vb. I T r a n z . (Neobișnuit) A organiza milităreşte; a face să devină constrângător. *Guvernul Goga a lăncierizat munca.* în BUL. FIL. IX, 52.
– Prez. ind.: *lăncierizez.*
– **Lăncier** + suf. *-iza.*

LĂNCIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui l a n c e (**1**). *E-n căsoaia de la drum, După butia cu vin, Lăncioara și toporul, Că cu ele fac omorul.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 462.
– Pl.: *lăncioare.*
– **Lance** + suf. *-ioară.*

LĂNCIȘOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui l a n c e (**1**). *Întreaga groapă a bordeiului era plină cu cenușe, cărbuni, oase, cioburi de vase sparte și două vârfuri de lăncișoare de silex.* ARH. OLT. I, 425.
– Pl.: *lăncișoare.*
– **Lance** + suf. *-işoară.*

LĂNCOT subst. **1.** S. n. (Prin nord-vestul Munt.; mai ales la pl.) Pălăvrăgeală, trăncăneală[1] (**2**). Cf. UDRESCU, GL.
2. Subst. pl. (Prin nordul Munt.; în forma *lâncote*) Adunătură de copii care fac zarvă. Cf. PASCU, S. 275, RĂDULESCU-CODIN, 47.
3. S. n. (Prin nord-vestul Munt.) Aiurare. Cf. UDRESCU, GL. *Are lăncote copilul, e bolnav!* id. ib.
4. Subst. pl. (Prin nord vestul Olt.; în forma *lâncote*). Vise. LEXIC REG. 82.
– Pl.: *lăncote.* – Și: **lâncote** subst. pl. PASCU, S. 275, RĂDULESCU-CODIN, 47, LEXIC REG. 82.
– Postverbal al lui **lăncoti**.

LĂNCOTEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.; mai ales la pl.) **1.** Pălăvrăgeală, trăncăneală[1] (**2**). Cf. UDRESCU, GL. *Ce-nseamnă lăncotelile astea? Altceva mai serios n-avem de spus?* id. ib.
2. Aiurare. UDRESCU, GL.
– Pl.: *lăncoteli.*
– **Lăncoti** + suf. *-eală.*

LĂNCOTÍ vb. IV. I n t r a n z . **1.** (Prin Munt.) A pălăvrăgi, a trăncăni[1] (**2**). Cf. L. ROM. 1961, 320, LEXIC REG. II, 15. *Nu mai lăncoti degeaba, omule, nu vezi că spui prostii?* UDRESCU, GL.
2. (Prin nord-vestul Munt. și prin Olt.) A aiura, a delira. Cf. TOMESCU, GL., LEXIC REG. II, 15. *Toată noaptea a lăncotit și arde ca focul, bietul copil!* UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *lăncotesc.* – Și: **loncoti** vb. IV. TOMESCU, GL., LEXIC REG. II, 15.
– Cf. l o c o t i .

LĂNCOTÍRE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a l ă n c o t i (**1**); pălăvrăgeală. Cf. UDRESCU, GL. *Altă treabă nu mai avem noi, decât să ascultăm lăncotirile lui?* ib.
– Pl.: *lăncotiri.*
– V. **lăncoti**.

LĂNCOTÍT[1] s. n. (Regional) Pălăvrăgeală, trăncăneală[1] (**2**) (Săpata de Sus ~ Costeşti). Cf. UDRESCU, GL.
– V. **lăncoti**.

LĂNCOTÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin nord-vestul Munt.; și substantivat) Palavragiu, flecar; distrat, aiurit. UDRESCU, GL. *Lăncotită muiere, ce i-am spus eu și ce a ieșit?* id. ib. *Cu lăncotitu-ăla nici nu mai stric vorbele degeaba.* id. ib.
– Pl.: *lăncotiți, -te.*
– V. **lăncoti**.

LĂNGĂLĂU s. n. (Transilv.) Turtă făcută din aluat de pâine, uneori umplută cu brânză, urdă etc., coaptă pe lopată în gura cuptorului încins sau pe plită

ori prăjită în grăsime; (regional) grăbițel, langoș, palaneț. Cf. CADE, DA II_2, PRIBEAGUL, P. R. 77, CIORĂNESCU, D. ET., TAMÁS, ET. WB., CONV. LIT. XX, 1 012, BRAN, S., CONTEMPORANUL, VII_1, 69, VAIDA, ȘEZ. VII, 181, BL II, 59, ALR SN IV h 1 075, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 212, TEAHA, C. N. 125.

– Pl.: *lăngălauă*. – Și: **langalău** (ALR SN IV h 1075), **lângălău** (CONTEMPORANUL, VII_1, 69, VAIDA), **lângalău** (ALR SN IV h 1 075/279, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 212, TEAHA, C. N. 125), **lingalău** (LEXIC. REG. 15; pl. *lingălaie*, ib.), **longalău** (ALR SN IV h 1 075/346), **lungalău** (BRAN, S.) s. n.

– Din magh. dial. **langaló**.

LĂNGĂLÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A face focul la gura cuptorului pentru a coace bine pâinea (Sânnicolau Român – Oradea). Cf. ALR SN IV h 1 061/316.

– Prez. ind.: *lăngălesc*.

– Din magh. **lángol**.

LĂNGĂVÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A decora cu ornamente în formă de ghirlandă. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DA II_2, 94.

– Prez. ind.: *lăngăvesc*.

– De la **langavie**.

LĂNGĂVÍE s. f. v. **langavie**.

LĂNGĂVÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a lăngăvi și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *lăngăviri*.

– V. **lăngăvi**.

LĂNGURÓS, -OÁSĂ adj. v. **languros**.

LĂNÍȘ subst. v. **lâniș**.

LĂNTÉTE s. m. v. **lătete**.

LĂNTÉȚ s. m. v. **lătete**.

LĂNTEȚÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A fixa leațuri în cuie (Fidoștița – Turnu Severin). *După aceea o lăntățește mai rar sau mai des, după cum vrea s-o acopere cu tăglă sau cu sândilă.* CHEST. II 33/20.

– Prez. ind.: *lănțetesc*.

– De la **lănteț**.

LĂNȚÁR s. m., s. n. **I.** S. m. **I.** (Prin nord-vestul Transilv. și prin Ban.) Inginer hotarnic. Cf. DA II_2, 95, com. din fostul județ BIHOR, PAȘCA, GL., ALR SN III h 897/36, ALRM SN II h 735/36.

2. (Rar) Vidanjor. *Îl făcuseră lănțar. Adică? Îl trimiseră, și el primise, să nu moară de foame..., să tragă cu lanțul căldări de căcat din haznalele orașului.* PREDA, C. I. P. II, 81.

II. S. n. (Regional) Numele unor dispozitive pe care se fixează un lanț (**I 2**): **a**) vârtej (**II 11**) (Ferice – Beiuș). Cf. A I 20; **b**) grapă (Băița – Beiuș). ib. I 35.

– Pl.: (**I**) *lănțari*, (**II**) *lănțare*.

– **Lanț** + suf. *-ar*.

LĂNȚÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre frunze) Lanceolat (**1**). *Aceste plante indigene pot să slujească a însufleți bazinele... orticultorului prin foile lor drepte și lănțate și prin frumușelele lor buchete de flori.* BREZOIANU, A. 420/23.

– Pl.: *lănțați, -te*.

– De la **lanță** „lance".

LĂNȚĂÍ vb. IV v. **lănțui**.

LĂNȚĂRICĂ s. f. (Bot.; regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Brădișorul de Jos – Oravița). Cf. DA II_2, H XVIII 168.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Et. nec.

LĂNȚEGÚȘ s. n. (Rar) Lanț (**I 1**) subțire; lănțișor. *Prinsă de zgardă cu un lănțeguș, o biată maimuță jigărită se pitula deasupra tobei.* CHIRIȚESCU, GR. 62.

– Pl.: *lănțegușuri*.

– **Lanțug** + suf. *-uș*.

LĂNȚÍC s. n. (Regional) Diminutiv al lui lanț (**I 2**). Cf. DA II_2, 95, SCRIBAN, D., ALR I 894/595.

– Pl.: *lănțicuri*.

– **Lanț** + suf. *-ic*.

LĂNȚIȘÓR s. n. Diminutiv al lui lanț.

I. 1. (Învechit, rar) Cf. lanț (**I 1**). *Mergeau înaintea carului de triumf... craii cei învinși cu familia sa în lănțișoare ușoare ferecați.* BOJINCĂ, A. II, 159.

2. Cf. lanț (**I 2**). *Lucruri ale mănăstirii în cămară...: 2 cercuri de roate, 2 lanțișoare scurte dă căruță* (a. 1802). DOC. EC. 68, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cere... 5 măji hier lung... și 2 lănțișoare; care hier și lănțișoare îmi face trebuință la un pod umblător peste apa Oltului* (a. 1836). IORGA, S. D. VIII, 93, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *În locul cujbei, mulți săteni au o grindă, de care se leagă un lănțișor cu cârlig la vârf, în care se atârnă coada ceaunului sau a căldării.* MANOLESCU, I. 66. *Se vede că s-a întâmplat ceva la cabrioletă..., desigur, iar uluba din dreapta... și i-a spus de trei ori vizitiului să treacă cu ea la fierar să-i puie un lănțișor la cui, să nu mai saie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 125, cf. CADE, DA II_2, 95, DM, DL, M. D. ENC., DEX. ✦ Bucată de lanț (**I 2**) subțire cu care se închide o poartă, o ușă. *Se mirase văzând porțile mari ale curței izbite într-o parte, fără a fi fost proptite cu lănțișorul în cele două pietre.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 13. ✧ *Lănțișor de siguranță* = lanț de siguranță v. lanț (**I 2**). *N-am desprins lănțișorul de siguranță pentru că n-am recunoscut pe tânărul îmbrăcat în negru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 6/4. ✦ (Prin nord-vestul Munt.) Lățișor[1]. *Scul dă mătase căta, Un lănțâșor că făcea... Dă gât lu Tudor punea, Pă Tudor că sugruma.* GR. S. V, 264. *Smulse trei fire de păr Și-mi făcu de-un lănțișor Și mi-l puse de-un picior.* ib. VI, 3.

3. Cf. lanț (**I 5**). *Panțiru seau era solzos..., seau înzelat și cu lănțișoare mici împletit.* BOJINCĂ, A. II, 128, cf. POLIZU. *Sonia sărută cruciulița și cele două fotografii și ridică lănțișorul, să-l treacă după gâtul lui Alexandru.* SĂM. IV, 330. *A lega cu lănțișoare cele două*

fibule care prindeau pe umeri haina femeilor era un obicei comun. PÂRVAN, G. 440. *Unii au la pălărie panglici colorate și un lănțișor galben.* IZV. XIII, 123. *Poartă veșnic același colier: o piesă redusă de cinci lei, prinsă într-un lănțișor subțire de argint.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *Crucifixul Mariei Stuart fulgera între sânii domoliți... Șarpele fin al lănțișorului... îi împlinea frumusețile într-o viziune de idolatrie.* KLOPȘTOCK, F. 308. *Cunoscu brățara, un lănțișor de aur, pe care i-o dase c-un an înainte.* BART, E. 253. *Multă vreme săcelencele au purtat peste pieptar brâul de argint încheiat cu pafta de aur sau de argint, de care atârna un lănțișor care avea la capăt un ban de aur sau de argint.* MOROIANU, S. 10. *Doamna Pomponescu... purta ochelari pince-nez legați cu un lănțișor, pe care îi scotea și repunea după trebuință.* CĂLINESCU, B. I. 112, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Ținea între dinții ei albi un lănțișor de aur.* D. R. POPESCU, I. Ș. 233, cf. DEX. *La gât poartă un lănțișor cu cruciuliță.* CĂRTĂRESCU, N. 167, D. ENC.

4. Cusătură sau împletitură cu un singur fir, făcută cu acul sau cu croșeta, constând din ochiuri simple înlănțuite; lanț (**I 6**), (regional) lanțug (**I 5**). Cf. M. D. ENC., DEX.

II. (Mat.) Curbă a cărei formă este dată de poziția de echilibru a unui fir omogen, flexibil și inextensibil, suspendat la capete. Cf. M. D. ENC., D. ENC.

– Pl.: *lănțișoare.*

– **Lanț** + suf. *-ișor.*

LĂNȚIÚG s. n. v. **lanțug.**

LĂNȚÚC[1] s. n. (Rar) Lănțișor (**I 3**). *Amândouă aveau aceeași brățară, cu o piatră albastră ce anina de un lănțuc și cu care se jucase el.* ARDELEANU, D. 67.

– Pl.: *lănțucuri.*

– **Lanț** + suf. *-uc.*

LĂNȚÚC[2] s. m. v. **lanțug.**

LĂNȚÚG s. n. v. **lanțug.**

LĂNȚUGÉL s. n. v. **lănțujel.**

LĂNȚÚH s. n. v. **lanțug.**

LĂNȚUHÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care este format din lanțuri (**I 5**); (rar) lănțuros. *Coif de aramă pre capul lui, și cu za lănțuhoasă (platoșă de solzi* B 1938) *era îmbrăcat.* BIBLIA (1688), 207[2]/22, cf. PASCU, S. 71.

– Pl.: *lănțuhoși, -oase.*

– **Lanțuh** + suf. *-os.*

LĂNȚUÍ vb. IV. **I. 1.** Tranz. (Învechit și regional; complementul indică oameni sau mâinile ori picioarele acestora) A lega cu lanțuri (**I 1**); a încătușa; p. ext. a înlănțui. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, II, 16. *Deoarece nu i-a fost teamă să lănțuiască într-astfel tocmai pe un titan, bagă bine de seamă, Ero, să nu-i abată într-o zi de mânie, ca să te nenorocească mai rău și pe tine.* ODOBESCU, S. III, 270, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET. 464. *Erau lănțuiți peste tot trupul.* RETEGANUL, P. IV, 52. *Iudili la mâni l-o apucat, pi cruci l-o rădicat. Mânili i-o lănțuit, Chicioarili i-o chironit.* ARH. FOLK. V, 51. ✧ Fig. *Toscana..., deși gemea sub un guvern tiranic, deși se afla lănțuită de baionetele streinilor aduse de marele duce, ea însă nu rămase indiferentă la apelul patriei comune.* FILIMON, O. I, 318. *Vie lașii și stupizii ca să-mi scuipe fața mea, Și tiranii cu-a lor fiare glasul meu să lănțuiască, Chiar amicii de-altădată, palma lașilor să-mi dea.* MILLE, V. P. 53. ✦ (Rar) A imobiliza pe cineva legându-l cu un lanț (**I 1**) de ceva. *O clipă apoi, și l-am lănțuit de granit.* CARAGIALE, O. II, 345. ✦ Fig. (Despre oameni) A fi legat unul cu altul printr-o relație strânsă (de prietenie, de afaceri etc.) *Papa cel nou intră în relații intime cu regele Carol d'Anjou și... amândoi erau lănțuiți unul de altul prin legături de gratitudine și interes.* EMINESCU, O. XIV, 134. ✦ Fig. A captiva, a subjuga; a fermeca. V. robi (4). *Când rupt-am lanțul ce lângă tine Viață, suflet mi-a lănțuit... Durere multă am suferit.* C. A. ROSETTI, C. 249/6. *Vizita colonelului... îi lănțui mintea ca prin farmec.* ap. TDRG, cf. DA II_2.

2. Tranz. (Învechit și regional) A lega, a prinde, a strânge ceva cu ajutorul unui lanț (**I 2**); a înlănțui. Cf. PONTBRIANT, D. *Ne oprirăm în fața unei mândre corăbii englezești, lănțuită în ancorile ei.* ODOBESCU, S. III, 248, cf. ALEXI, W., CIORĂNESCU, D. ET. [4 702]. ✧ (În ghicitori) *Am un pătul: întâi acopăr, apoi îl lănțui.* [Piciorul]. PASCU, C. 173. ✧ Fig. *Făt-Frumos se uită și văzu o bufniță mare și sură, din care nu străluceau decât ochii roșii, ca două fulgere lănțuite de un nor.* EMINESCU, O. VI, 325, cf. ȘĂINEANU, 457, L. ROM. 1975, 491.

3. Tranz. (Regional; complementul indică piese ale portului popular) A împodobi cu diverse cusături și alesături. *Primăvara mi-o veni, Zuvelca mi-oi lănțui, Cămașa mi-oi firui, Și cu neicuța mi-oi fi.* MAT. DIALECT. 314.

4. Refl. (Prin Ban.) A se întinde, a se trage încoace și încolo. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 19, 118. *Cu catrânța lănțuind.* POP., în BUL. FIL. III, 83.

II. Refl. (Învechit) A se înșirui, a se succeda (în timp sau în spațiu). *Natura întreagă îmi zâmbea și pe toată zioa schimbându-și podoaba, mă făcea să uit că sânt muritor în sânul plăcerilor ce nemărginit se lănțuia.* MARCOVICI, C. 15/18. *S-au... lănțuit necurmatele proțesuri între stăpânitorii Broscăuților și a Dumenilor* (a. 1838). GHIBĂNESCU, S. I. XII, 23. *La început are dreptate Stoica, la mijloc Mihali și la coadă, și Stoica și Mihali. Aferim! buni judecători am! – Și de câtă vreme se lănțuiește pricina asta? – De patru ani!* NEGRUZZI, S. I, 305. (Tranz.) *Pascal zicea că toate părțile lumei sânt lănțuite într-un astfel de chip, că e peste putință de a cunoaște una fără celelalte și fără totul.* BĂLCESCU, M. v. 5.

III. Tranz. (Prin Olt. și prin Munt.; prin atracție paronimică) A bate leațuri pe căpriori pentru a susține țigla, șindrila, stuful etc.; a lățui[2]. Cf. COSTINESCU II, 20, DA II_2, H XII 140. ✧ (Refl. pas.) *Dacă o acopere cu țiglă,* [casa] *să lănțuie cu lanți.* GL. OLT. 59. (Fig.) *Să vezi, casă să zidesc, Cu solzii s-o șindrilesc, Cu coaste s-o lănțuiesc Cu sânge s-o zugrăvesc.* FOLC. OLT. –

MUNT. IV, 71. *Cu oasele lui Cas-o stoborî; Cu coastele lui Cas-o lănțui; Cu sângele lui Cas-o zugrăvi.* ib. V, 82. ✦ (Prin Olt.) A bate șipci[1] pe pereții de lemn ai caselor, ca să se prindă tencuiala; a lățui[2]. Cf. NALR – O II h 194.

– Prez. ind.: *lănțuiesc* și (regional) *lănțui.* – Și: (regional) **lănțăí** vb. IV. L. COSTIN, GR. BAN. II, 19, 118.

– **Lanț** + suf. *-ui.*

LĂNȚUIÁLĂ s. f. (Regional; prin atracție paronimică) Totalitatea leaturilor bătute pe căpriori, care susțin acoperișul unei case; lățuială[2]. Cf. CHEST. II 78/30, 231/89. [Pun] *lănțuială.* NALR – O II h 194/974.

– Pl.: *lănțuieli.*

– V. **lănțui.**

LĂNȚUÍRE s. f. Acțiunea de a (se) lănțui și rezultatul ei.

I. (Învechit) Punere în lanțuri (**I 1**), înlănțuire; p. ext. încătușare. Cf. lănțui (**I 1**). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ Fig. A supune, a subjuga. *A lănțui un popul.* COSTINESCU.

2. (Învechit, rar) Legătură (**B I 2**). *Celor ce vor voi vreodată să se folosească de aceste note, adunate și-mpreunate cu foarte slabe lănțuiri între ele, le rămâne toată grija de a înjgheba o istorie archeologică a județului Dorohoi.* ODOBESCU, S. II, 232.

II. (Învechit) Înșiruire, succesiune (în timp); continuare. Cf. lănțui (**II**). *Cum ai putea numi această lănțuire de nenumărate mici întâmplări, care, unite, alcătuiesc o viață de durere sau de bucurie.* HRISTOVERGHI, A. 31/9. *Trebuie ca lănțuirea și durata exercițiilor, precum și osebirea raporturilor începătorilor să fie statornicite într-un chip hotărât.* BREZOIANU, Î. 87/11. *Dacă o generațiune poate avea un merit, e acela de a fi credincios aginte al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lănțuirea timpilor.* EMINESCU, O. IX, 99.

III. (Regional; prin atracție paronimică) Prindere, fixare cu ajutorul leaturilor; lățuire[2]. Cf. lănțui (**III**). *Lanții (sau laturi și leaturi)... sunt lemne de brad, stejar sau alte esențe, cioplite cel puțin pe 2 părți și cari servesc la lănțuirea gardurilor, tot astfel cum se întrebuințează și la construcțiile de case.* ANTIPA, P. 579.

– Pl.: *lănțuiri.*

– V. **lănțui.**

LĂNȚUÍT, -Ă adj. **I. 1.** (Învechit și regional) (Despre oameni sau despre mâinile ori picioarele lor) Legat cu lanțuri (**I 1**), pus în lanțuri; înlănțuit; p. ext. încătușat. Cf. lănțui (**I 1**). *Legându-l cu un lanț, îl cobora printr-acea gaură până în fundul temniții,... unde și acuma au un ticălos legat cu lanțuri de mâini și picioare..., la care când să va apropia cinevaș, cu mare mânie îș trântește mâinile cele lănțuite.* GOLESCU, Î. 53, cf. PONTBRIANT, D. *Pe un fragment de lut smălțuit roșu, de acela ce se zicea în vechime lut samian, pare a se vedea un barbar lănțuit.* ODOBESCU, S. III, 286, cf. ALEXI, W., DA II_2, 96.

2. (Învechit, rar) Închis, ferecat (cu lanțuri **I 2**); de nepătruns. *În taberi lănțuite știm noi cum se pătrunde.* ALECSANDRI, POEZII, 221.

3. (Regional; despre piese ale portului popular) Care este împodobit cu diverse cusături și alesături. Cf. lănțui (**I 3**). *Nu m-a urât că-s urâtă, N-am zuvelă firuită, Nici cămașă lănțuită.* MAT. FOLK. 314.

4. (Învechit; rar) Răsucit, împletit. *Vei pune pe engolpion judecății lanțurile cele lănțuite (lanțul cel împletit* ms. 4389), *pre amândoao părțile engolpiului le vei pune.* BIBLIA (1688)[2], II, 162–163.

II. (Învechit, rar) Care are loc, care se desfășoară neîntrerupt, continuu. *Giudecățile lănțuite au năzuit apururea la sămne, iar nu la măsuri* (a. 1838). GHIBĂNESCU, S. I. XII, 30. *Acești trei ani au trecut nici nu știu cum și unde, și nici aș fi încredințat că i-am trăit de nu aș avea suvenirea unei lungi și lănțuite dureri.* HRISTOVERGHI, A. 47/7.

– Pl.: *lănțuiți, -te.*

– V. **lănțui.**

LĂNȚUJÉL s. n. (Mai ales prin Mold.) Diminutiv al lui lanț ug.

1. Cf. lanț ug (**I 2**). *Îndată ce-au fost lângă ceasornic,* [ceasornicarul] *au pus mâna pe un lănțuzăl, adică pe o sârmă de a ceasornicului și de atuncea apostolii n-au mai bătut ceasul.* KOGĂLNICEANU, S. 53, cf. COSTINESCU, DDRF, TDRG, 888. *Ciutură... de care... se leagă adeseori un lănțugel.* DR. I, 314, cf. CADE, SCRIBAN, D., 732, ȘEZ. III, 87. ✦ Împletitură făcută din șuvițe de păr, asemănătoare unui lanțug (**I 2**). [Purta] *„chignoane în formă de bufuri, apoi trei zulufi mari..., apoi o coafură de lănțujele de jet și în fine o cordea lată de catifea* (a. 1871–1872). ap. CĂLINESCU, O. XIV, 123. *Mulți inși din clasele mai înalte taie mai multe șuvițe de păr din cari își fac, tot pentru aducere-aminte, lănțujele de orare sau floricele, pe cari le păstrează apoi în niște cutiuțe anume spre acest scop făcute.* MARIAN, Î. 55.

2. Cf. lanț ug (**I 4**). *Un lănțujel de aur, tij 30 ughi... de la mă-sa* (a. 1658). URICARIUL, XVI, 205/3. *O crucișoară aur, nemțească, cu cristialuri nemțăști și c-un lanțujel de aur și alt lanțujel mic slobod, tij aur* (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 211. *Dacă n-ar fi fost legat De braț cu un lanțujel.* C. STAMATI, ap. CADE. *Se deosebesc mai ales două diademe, de cari atârnau pe frunte și pe amândouă laturele gâtului lănțujele ușoare de aur.* CONTEMPORANUL, III, 151. *Ține o mână la lanțujelul orniculuși și alta la punga cu bani.* I. NEGRUZZI, S. V, 67, cf. DA II_2, 96. *Un lănțujel îi alunecă pe obraj, căzându-i în jurul gâtului... Îl purtase mama doamnei Deleanu.* TEODOREANU, M. II, 543. *Văzând atâta amar de scumpete înaintea sa, ce face?... se duce și ie trei sute de lănțujele de aur și anină fiecării oi câte unul la grumaz, iară pre celelalte lucruri scumpe ce se mai aflau în acea visterie nici nu le-a urnit din loc.* MARIAN, O. II, 318.

– Pl.: *lănțujele.* – Și: **lanțujél,** (rar) **lănțugél** s. n.

– **Lanțug** + suf. *-el.*

LĂNȚULÉȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui lanț; lănțișor. Cf. DA II_2, 95, SFC VI, 121.

– Pl.: *lănțulețe.*

– **Lanț** + suf. *-uleț.*

LĂNȚURÉLE s. n. pl. (Regional) Diminutiv al lui l a n ț u r i, v. l a n ț (**I 2**). *Poți ști că am Nouă câini bătrâni Ca neşte păgâni, Nouă căţelei Ca şi nouă zmei Nouă lănţurele.* POP., ap. GCR II, 329.
– **Lanțuri** (pl. lui *lanț*) + suf. *-ele*.

LĂNȚURÍME s. f. (Învechit, rar) Mulțime de lanțuri. Cf. I. GOLESCU, C.
– **Lanțuri** (pl. lui *lanț*) + suf. *-ime*.

LĂNȚURÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Cu aspect de lanț (**I 2**), format din lanțuri, din verigi; (învechit, rar) lănțuhos. *Erau acolo inele cu broderie complicată, cercei masivi şi lănţuroşi.* CĂLINESCU, C. N. 274.
– Pl.: *lănțuroşi, -oase*.
– **Lanțuri** (pl. lui *lanț*) + suf. *-os*.

LĂNȚÚȘ s. n. Diminutiv al lui l a n ț.
1. Cf. l a n ț (**I 1, 2**). Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. 732, DL, DM, DEX. *Slujitorii că-mi pornea... Şi pe Corbea-l aducea Pe două roate de plug, Cu lănţuşul pus la gât. Şi la piept pecetluit Cu cinci litre de argint.* TEODORESCU, P. P. 523. *Stanislav, măre, că este P-acea gârlă... Cu caicul priponit Cu lănţuşul de argint Că de tei n-a mai găsit.* MAT. FOLK. 81. *Caicul lui Tănislav P-acolo şeade legat. E c-un lănţuş de argint.* PĂSCULESCU, L. P. 244, cf. ALR I 894/109, BALADE, II, 246, FOLC. OLT. – MUNT. III, 421. ✦ (Regional) Potâng (**1**). Cf. ALR SN I h 24/791, ALRM SN I h 18/791, NALR – O IV h 640/906, 998. ✦ (Regional; şi în sintagma *lănţuşurile crucii*, PAMFILE, I. C. 132) Fiecare dintre cele două lanțuri care leagă capetele crucii de capetele osiei la car, la căruță sau la sanie; (popular) lambă[1] (**3**), vătrai (**I 3**), (regional) lanț (**I 2**), costiș, întinzătoare (v. î n t i n z ă t o r). *Când lamba e făcută dintr-o singură bucată de fier i se zice vătrai, iar când, în loc de frânghie se întrebuinţează lanţuri, ea se numeşte lanţ sau lănţuş.* DAMÉ, T. 10, cf. 15, 16, 22, PAMFILE, I. C. 135, ENC. AGR., DA II_2, 95. ✦ (Regional) Laț pentru prins păsări (Cochirleni – Cernavodă). Cf. ALR I 1 311/986.
2. Cf. l a n ț (**I 5**). *Pentru darul unui ceasornic „şi un lănţuş dă aur, zarif, suptâre" al soţiei lui, Iriniţa* (a. 1802). IORGA, S. D. VIII, 38. *Şi-n loc de grosolane şi rare cătuşe de argint, o coamă stufoasă de sârmă aurită sau de fine lănţuşe veneţiane,... încadrează, ca nişte plete de aur, figurile blânde ale doamnelor noastre.* ODOBESCU, S. I, 420, cf. DA II_2, 95, DL. *O cruciuliță mică cu lănțuș.* ALR II/I MN 112, 2 833/762.
– Pl.: *lănțuşe* şi (regional) *lănțuşuri*. – Şi: (regional) **lanțúș** s. n. ALR I 894/109, ib. 1 311/986.
– **Lanț** + suf. *-uș*.

LĂNȚUȘÓR s. n. Diminutiv al lui l a n ț (**I 5**); lănțișor (**I 5**). Cf. LM, DA II_2, 95. *Purta ochelari cu ramă neagră şi cu lănţuşor de aur.* SADOVEANU, O. VII, 33. *Aşezându-mi ceasornicul cu lănţuşorul pe după gât ca o amuletă, îi vorbii lui Culai.* id. ib. IX, 383, cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: *lănțuşoare*.
– **Lanț** + suf. *-uşor*.

LĂNȚÚȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui l a n ț (**I 2**) (Săcăieni – Huedin). Cf. ALR I 894/290.
– Pl.: *lănțuțe*.
– **Lanț** + suf. *-uț*.

LĂÓN s. n. v. **lăun**.

LĂÓR s. n. (Popular) Fibră textilă de in sau de cânepă; (cu sens colectiv) fire de cânepă sau de in din care se obține această fibră (şi se face fuiorul). *Această cultură aduce nu numai sămânță de in care se vinde bine şi formă şi un obiect important de esportaţiune, dar şi lăor cu care se face pânză.* I. IONESCU, D. 353. [Vântul] *merge la copile ce culeg laur de in Şi râzând, le despleteşte desmierdând albul lor sân.* ALECSANDRI, P. III, 145, cf. CIHAC, I, 145, BARCIANU. *Inul sau cânepa se trage prin meliţuică care este la fel ca meliţoiul, dar mai mică, spre a se scutura mai bine de puzderie ca să rămână laurul (firul) mai curat.* DAMÉ, T. 139, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., CL 1971, 74, DEX, H XVIII 144. *Mi-l lega... cu trei ştanguri de laori.* ALEXI, L. P. 28, com. din ORAVIȚA. *Poniavă de laor.* L. COSTIN, GR. BĂN. 127, cf. GREGORIAN, CL. 17, 47, 57, ALR II/29, GLOSAR REG. 44.
– Pl.: (rar) *lăoruri*. SCRIBAN, D. – Şi: (regional) **laór** (pl., rar, *laori*) s. m., **lăúr** (CONV. LIT. II, 366; accentuat şi: *lăur*, GLOSAR REG. 44), **laur** (accentul necunoscut), **liór** (CIHAC, I, 145, BARCIANU, DDRF, ALEXI, W.) s. n.
– Et. nec.

LĂP interj. v. **lip**.

LĂPÁST s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Teren jos şi apătos. Cf. CHEST. II 73/369, IV 63/299, ALR II 5 058/334. ✦ Mal jos şi mocirlos al unui râu. Cf. PAŞCA, GL.
– Pl.: (regional) *lăpaşturi*. ALR II 5 058/334. – Şi: (regional) **lăpăst** (accentul necunoscut) s. n. CHEST. IV 63/299.
– Din magh. **lápos**.

LĂPĂDÁ vb. I v. **lepăda**.

LĂPĂDÁRE s. f. v. **lepădare**.

LĂPĂDĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. v. **lepădător**.

LĂPĂDĂTÚRĂ s. f. v. **lepădătură**.

LĂPĂÍ vb. IV. v. **lipăi**.

LĂPĂÍT s. n. v. **lipăit**[1].

LĂPĂST s. n. v. **lăpast**.

LĂPĂSTĂU s. n. (Regional) Teren jos, apătos (Tămăşeşti – Baia Mare). Cf. CHEST. II 73/369.
– Accentul necunoscut. – Pl.:?
– Din magh. **lápastó**.

LĂPĂSTÓS, -OÁSĂ adj. (Prin vestul Transilv.; despre terenuri) Apătos, umed, mocirlos. Cf. BL IV, 134,

CHEST. II, 73/354, IV 63/70, ALR II 5 059/310, 5 061/349, ALR SN III h 845/310, A I 12, LEXIC REG. 71.
– Pl.: *lăpăstoși, -oase.*
– **Lăpast** + suf. *-os.*

LĂPĂVÍȚĂ s. f. v. **lapoviță.**

LĂPIȘTÓC s. n. (Regional) Turtă din făină de porumb frământată cu apă rece și coaptă în spuză (Sângeorz Băi). PAȘCA, GL.
– Pl.:?
– Din magh. **lapiska.**

LĂPIȚÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre aluat și fig. despre oameni) A se lăți. Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.
– Prez. ind.: *lăpițesc.*
– Cf. magh. laposít.

LĂPOTÍȚĂ s. f. v. **lopătiță.**

LĂPOVIȚÁ vb. I v. **lapoviță.**

LĂPOVÍȚĂ s. f. v. **lapoviță.**

LĂPȘÍ vb. IV v. **lepși.**

LĂPTÁ vb. I. Tranz. (Învechit și popular) A alăpta. *A lăpti pruncul, precum țiganei, așa și doamnei cei mai mari, este datorința.* ANTROP. 269/2, cf. COSTINESCU, LM. *Cu stânga... ține la piept un copil pe care îl lăptează.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Intrând în casă vreo femeie, care și ea lăptează copil mic, mulge puțin lapte pe așternutul lăuzei.* PĂCALĂ, M. R. 164, cf. DA II$_2$. *Zeci de leproși se târau plini de răni ulcerate,... femei ce lăptau copii fără nimic omenesc în făptura lor.* BRĂESCU, A. 229. *Crăpătura sfârcului țâței la femeile care lăptează.* VOICULESCU, L. 13. *O fată amăgită, sub arșița de plumb, Lăpta un pui sălbatec în codrii de porumb.* id. POEZII, I, 239. *Să lăpteze pe fiu-său.* RETEGANUL, P. P. 27. *Dumnezeu și Sfântul Petre... întâmplându-se să treacă prin pădure, dădură de fată lăptându-și copilul.* STĂNCESCU, B. 190. *Copilașul meu, Cine l-a lăpta? Zânele-or vedea Și l-or alăpta.* PAMFILE, C. Ț. 23. *Trimise la un vecin, care avea o mulțime de vaci mulgătoare, ca să-i dea puțin lapte, căci nu avea cu ce să-și lăpteze fiul.* id. CR. 120. *Se crede că dacă se ia o doică pentru un copil mic, apoi trebuie mai întâi a-i da să mânânce și apoi să înceapă a lăpta copilul, căci la din contra, copilul nu va avea ce suge.* GOROVEI, CR. 77, cf. BALADE, III, 55. *Ăla micu, sigur că iel nu s-a mai însurat, i băgase o guvernantă, să-l lăptez, să-i dea lapte, în fine, să-l crească.* O. BÎRLEA, A. P. II, 286. ✦ (Regional) A da unui copil să sugă lapte cu biberonul (Radovanu – Oltenița). Cf. ALR I/II h 227/954.

2. Intranz. (Prin sud-estul Mold.; despre oi) A da, a produce lapte (**1**). *Turma mia di oi,... Mă duc di la voi Și vă las cu jele Pi-ali meli oi. Dar eu crez așa Că nu veț lăpta, Găleț s-or usca, N'iorița mea.* GR. S. II, 360, cf. DIACONU, VR. 115.
– Prez. ind.: *lăptez.* – Și: (învechit, rar) **lăptí** vb. IV.
– V. **lapte.**

LĂPTÁCI subst. v. **lăptaș¹.**

LĂPTÁR¹, -Ă subst. **1.** S. m. Bărbat care se ocupă cu (prelucrarea și cu) vânzarea laptelui (**1**) (livrându-l la domiciliul clientului); (învechit) laptagiu, (regional) lăpțer. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Lăptarii din Paris plămădesc laptele, puind în locul smântânei scrobeală fiartă.* BREZOIANU, A. 584/10, cf. POLIZU. *La mir trebuia să lase să le treacă înainte plăcintarii, lăptarii și bucătarii Fanarului.* GHICA, S. 295, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 304, LM, DDRF, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., TDRG, PASCU, S. 88, CDDE, N. A. BOGDAN, C. M. 101, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$, 100. *Intrau lăptarii în oraș, în faetoane sârbești, trase de cai mici.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 350. *Întâi am fost serv la un crâșmar din Ilișești, pe urmă la un lăptar din marginea Sucevei.* SADOVEANU, O. XVIII, 469, cf. SCRIBAN, D. *Lăptarul iaurgiu vinde de câteva sute de lei pe zi.* ARGHEZI, P. N. 40. *Dacă ne aduci lapte bun, te faci lăptarul nostru și vii în toate zilele.* id. S. VIII, 232. *Curiozitatea era că negustorii n-aveau înfățișarea obișnuită a comercianților ambulanți și erau în mod zdrobitor mai distinși decât cumpărătorii, de obicei lăptari și țărani din jurului Bucureștilor.* CĂLINESCU, S. 33. *Guvernul înțesase lagărul cu internați de tot felul, de la cei politici, până la lăptarii speculanți sau mânuitorii de valută străină de la bursa neagră.* STANCU, R. A. I, 343. *Prin tăcerea străzii, sub ferestre, o cariolă de lăptar se depărtează la pas, cu opriri la porțile vecine.* VINEA, L. II, 282, cf. SCL 1956, 313. *Lăptarul era un om aspru, rău, de care se temeau toți copiii.* T. POPOVICI, S. 207, cf. SCL 1 960, 237, HRISTEA, P. E. 45, ALIL XXIII, 51, L. ROM. 1972, 421, DEX. *Lăptarul gonea cu camioneta lui prin sate.* D. R. POPESCU, Ș. 468, cf. D. ENC., CHEST. V 4/30, 33, 49, 58, 64, 70, 114, 105/35, 58, 96, 119. ✦ (Prin nordul Transilv.) Achizitor de lapte (**1**) în vederea vânzării acestuia. Cf. CHEST. V 3/47, 97. ✦ (Popular) Ciobanul care ține evidența laptelui obținut la o stână. Cf. DA II$_2$, 100. *Ceea ce e baciul pe timpul când se fac cașii la o stână, aceea e mai pe urmă lăptariul pe timpul când se face laptele.* Com. MARIAN, cf. A I 13, 26, 35. ✦ (Regional) Persoană care verifică calitatea laptelui (**1**) (Ilfov – Periș). *Unii mai smecheri mai pun apă ș-apoi o pat rău când îl grăduiește domnu lăptar. Le dă amendă ca să-i învețe minte.* GRAIUL, I, 187.

2. S. f. (Prin nord-vestul Transilv., prin Dobr. și prin Mold.; de obicei la pl.) Oaie care dă (mult) lapte; (regional) lăptăreață, lăptătoare (**1**). *Mieii sânt desfăcuți de lăptare.* EMINESCU, S. P. 320, cf. CHEST. V 16, 65/44, 45, 46, 77, 93, 66/121, A I 13, 23, TEAHA, C. N. 238. ✦ (Adjectival; prin Mold.) *Stan are numai cinci oi lăptare.* EMINESCU, S. P. 320, cf. PHILIPPIDE, O. A. 137, CL 1961, 207. ✦ (Regional; la pl.) Turmă alcătuită din asemenea oi; lăptărețe (v. lăptăreață), lăptărie¹ (**1**). *O stână era formată din mai multe lăptări, adică întovărășiri mai restrânse, și totaliza 400–500 de oi cu lapte.* VUIA, PĂST. 75. *Carâmbul era un drug de lemn cu atâtea fețe câte lăptări s-au asociat să formeze o stână.*

id. ib. *După ce oile au fătat, se formau lăptări de primăvară, sub îngrijirea unui păcurar ajutat de un strungaș.* id. ib. 77.

3. S. n. (Rar) Vas de ceramică pentru lapte (**1**). Cf. D. ENC.

– Pl.: (**1**) *lăptari*, (**2**) *lăptări*, *lăptare*, (**3**) *lăptare*.

– **Lapte** + suf. *-ar*.

LĂPTÁR² subst. (Regional) Lăptaș[1]. Cf. DA II_2, 97, H XII 538.

– Pl.:?

– De la **lăptaș[1]**, cu schimbare de sufix.

LĂPTÁR³ s. m. v. **lăutar**.

LĂPTÁRE s. f. (Învechit și popular) Alăptare. *Folosul zvârcului este spre lăptire.* ANTROP. 248/26, cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 82[1]/22. *W. Schmidt, voind a apăra pre copiii lor de influența diocherii sau a lucra contra acesteia..., mai îndatinează încă de a-i da pe un timp scurt unei țigance sau unei femei recunoscute ca vrăjitoare spre lăptare.* MARIAN, NA. 353, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lăptări*. – Și: (învechit, rar) **lăptíre** s. f.

– V. **lăpta**.

LĂPTÁȘ[1] s. n. Unealtă mare de pescuit alcătuită din una sau din mai multe plase de cânepă legate în formă de sac cu gura foarte largă, lestată cu greutăți sau cu lanț și tractată de două bărci; (regional) lăptar[2]. Cf. DDRF. *Șalăul se prinde în apele noastre mai cu seamă cu năvodul și lăptașul.* ANTIPA, F. I. 19. *Lăptașele... se târâie pe gropile de pe fundul apelor la adâncimi mari.* id. P. 45, cf. ȘĂINEANU, D. U., DA II_2, SCRIBAN, D., CADE, ENC. AGR. IV, 658. *Se întrebuințează la noi, pentru a pescui pe fundul Dunării, numai oria și lăptașul.* GHELASE, U. P. II, 306, cf. L. ROM. 1967, 260, M. D. ENC., DEX, D. ENC., H II 281, VII 483.

– Pl.: *lăptașe*. – Și: (regional) **lăptáci** subst. H II, 253.

– Din bg. **лапташ**.

LĂPTÁȘ² s. m. **1.** (Prin Olt.; și, adj., în sintagma *păstrăv lăptaș*, BĂCESCU, P. 43, 44) Denumire dată păstrăvilor[1] (**1**) masculi în perioada de depunere a lapților. id. ib. 35.

2. (Bot.; regional) Numele unei plante, nedefinite mai îndeaproape, care conține un suc lăptos. V. l ă p t u c ă [1] (**6**). Cf. DA II_2, 100. *Sara năinca lu Sfântu Ghiorghi culeg buiedz d-ăle cu lapci, lăptaș. Cu cuțâtu le taie dî la rădășină și le toacă acolo și le pune-n sare și le dă să mănânše* [oile]. *Au lapci atunc.* ARH. FOLK. III, 144, cf. 150.

– Pl.: *lăptași*.

– **Lapte** + suf. *-aș*.

LĂPTĂȘ³ s. m. v. **lăutaș**.

LĂPTÁT adj. v. **lactat²**.

LĂPTĂREÁSĂ s. f. **1.** Femeie care se ocupă cu vânzarea laptelui (livrându-l la domiciliul clientului); (astăzi rar) lăptăriță, (rar) laptagioaică. Cf. I. GOLESCU, C. *Va avea... o lăptăreasă și alte femei pentru slujba casei arindașului.* BREZOIANU, A. 515/23. *O lăptăreasă să aibă niște foițe pe care fiecare cumpărător să înscrie cantitatea ce cumpără, și să-și puie adresa și semnătura.* MAN. SĂNĂT. 49/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 304, LM, DDRF, BARCIANU. *Lăptăresele stăteau cinchite lângă tinichelele pline, și-ntr-o tăcere adâncă așteptau mușteriii.* SĂM. IV, 690, cf. ALEXI, W., PASCU, S. 25, CADE 695. *Drumurile sunt rele..., ne împiedică la mers sutele de căruțe ale lăptăreselor.* A. HOLBAN, O. II, 236. *Nu am primit salariul de trei luni, brutarul și lăptăreasa nu vor să-mi mai dea pe datorie.* ULIERU, C. 10. *Copiii lăptăresei, ai brutarului... trebuie să primească o educație sufletească aleasă și să fie împinși, prin discursuri potrivite, către faptele glorioase.* ARGHEZI, P. T. 275. *Strângea medicamente străine, parfumuri, rujuri de buze, și lăptăresei îi plătea contul cu obiecte.* CĂLINESCU, S. 627, cf. DL, DM, DEX, CL, 1986, 19. *Am văzut... vânzători necrozați, lăptărese cu zona zoster.* CĂRTĂRESCU, N. 260, cf. CHEST. V 4/72.

2. (Popular) Numele unui dans popular, nedefinit mai îndeaproape. Cf. VARONE, D. 110.

– Pl.: *lăptărese*.

– **Lăptar** + suf. *-easă*.

LĂPTĂREÁȚĂ s. f. (Regional; de obicei la pl.) Oaie care dă (mult) lapte; lăptară (v. l ă p t a r **2**), lăptătoare (**1**) (Seliștea –Vașcău). Cf. CHEST. V 65/100. ✦ (Prin sud-vestul Transilv.; la pl.) Turmă de oi bătrâne; lăptare (v. l ă p t a r **2**), lăptărie[1] (**1**). Cf. CHEST. V 20/85, 100.

– Pl.: *lăptărețe*.

– **Lapte[1]** + suf. *-ăreață*.

LĂPTĂRÍ vb. IV. T r a n z . **1.** (Regional) A mulge oile (toamna) în vederea obținerii unei cantități mari de lapte necesar preparării produselor lactate pentru iarnă (Bârsana – Sighetul Marmației). Cf. CHEST. V 12/8.

2. (Prin nord-estul Munt.; despre oi; complementul indică miei) A da să sugă; a alăpta. *Oaia care fată târziu și e lăsată să „lăptăreascî" mielul toată vara se numește oaie „sugarî".* STOIAN, PĂST. 46.

– Prez. ind.: (**1**) *lăptăresc*, (**2**) pers. 3 *lăptăresc*.

– V. **lăptar[1]**.

LĂPTĂRÍE[1] s. f. **1.** Loc (la stână) în care se adună laptele și se prepară produsele lactate; încăpere la stână în care se păstrează laptele și produsele lactate. V. l ă p ț ă r i e [1]. *Au luat parte de moșie acești 3 frați... și li s-au mai venit lăptărie de la Bolătao* (a. 1806). ȘTEFANELLI, D. C. 322, cf. I. GOLESCU, C. *Omul ar pute lesne... să să îndestuleze numai cu rodurile țarinilor, a grădinilor și a lăptăriilor sale.* VEISA, I. 69/22. *Șura, coșarul, grajdul, grânarul, crama..., lăptăria, stupina, curtea de păsări; în sfârșit, tot ce are de scop a supune manipulației productul recoltei.* BREZOIANU, A. 8/24. *Porcul... se îngrașă fără multă cheltuială pe la velniți și lăptării.* I. IONESCU, B. C. 29/20, cf. LM, CADE. *În ultimul timp, s-a început și creșterea porcului, animalul indispensabil pentru valorificarea rezidiilor de la lăptării.* ENC. AGR. I, 358, cf. H XIII 52, XV 379, CHEST. V

121/55, 112. ✦ (Prin Maram.) Turmă de oi cu lapte; (regional) lăptare (v. lăptar **2**), lăptăreţe (v. lăptăreaţă). *Primăvara se strâng mai multe boteie şi formează o lăptărie (turmă). Iar mai târziu se adună mai multe lăptării şi se face stâna.* CHEST. V 8/28, cf. ALR – M IV h 908/235. *Mai multe gârdeie formează o lăptărie.* ib. h 912/235, cf. ib. h 913/235, ib. MN 352, 2 318/239.

2. Magazin unde se vând produse lactate; local public unde se consumă, în special, produse lactate, lactobar. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. *Boierul d-tale face cură de şampanie la lăptărie, cu marchizele apilpisite, cu taraful lui Ristache Ciolacu.* CARAGIALE, O. II, 189. *O lăptărie la şosea – ar fi o afacere minunată.* VLAHUŢĂ, D. 177, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vestea că pe la cofetăria ori lăptăria cutare, a trecut X venind din Rusia, era tainic împărtăşită colegilor mai de seamă.* SĂM. IV, 117, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pe strada Academiei..., la colţ era o lăptărie murdară.* I. BOTEZ, ŞC. 65. *Au cumpărat patru bivoliţe şi şi-au luat cu chirie o casă la marginea oraşului..., şi a deschis lăptărie.* C. GANE, TR. V II, 402. *Cumpără pământuri..., visează să pună în mişcare o mare lăptărie.* STREINU, P. C. III, 317, cf. SCRIBAN, D. *L-am văzut în odaia din fund a lăptăriei.* ARGHEZI, S. XV, 199. *Câte-o lăptărie gigantică, cu firma: „Molkerei", etalată cu litere smântânoase..., te amăgea să auzi prin grajduri gâlgâind laptele în vedrele de metal.* BLAGA, H. 197. *În locul unde se află astăzi noua fabrică de produse lactate „13 Septembrie" din Capitală era pe vremuri o lăptărie murdară şi neîncăpătoare.* SCÂNTEIA 1953, nr. 2 818. *În stradă era o lăptărie.* PAS, Z. I, 315, cf. DL. *Prin vară l-au băgat ucenic la o lăptărie.* T. POPOVICI, S. 207, cf. DM. *Dacă târla mocănească era aproape de oraş, laptele se vindea la o lăptărie, iar dacă era mai departe de oraş se făcea pe loc brânză, telemea şi caşcaval.* VUIA, PĂST. 36, cf. M. D. ENC. *Şi-a dat şi el seama... ascultându-i şi în lăptărie, dar şi prin cârciumi, pe lucrătorii care au căutat să-şi motiveze lipsa de la muncă.* D. R. POPESCU, I. Ş. 468, cf. DEX, D. ENC. ✦ (Rar) Cantitate mare de lapte. Cf. SCRIBAN, D. ✦ (Argotic) Sâni mari. Cf. GR. S. VII, 97, 117, DEX, com. din POIANA – VAŞCĂU.

3. (De obicei la pl.) Produse lactate; preparate culinare făcute cu lapte sau cu derivatele lui. Cf. STAMATI, v. 516[2]/36. *Acel călugăr era un mare vegetarian, căci nu mânca nici lăptării, cum mânâncă ceilalţi călugări cari se ţin de tipic.* BARIŢIU, P. A. I, 421, cf. LM. *Cei de la mănăstirile şi schiturile din munte vin cu vânaturi, cu lăptării proaspete şi cu păstrăvi.* IORGA, C. I. I, 160, cf. TDRG. *Această masă se va face din carne de porc... sau din paseri ori lăptărie.* PAMFILE, CR. 212. *Joia, ducându-se la bâlciul săptămânal în Armadia, cu ouă, păsări, brânză, laptării, trecând în zorii zilei pe cărarea de lângă Someş, se oprea acuma mereu în dreptul stăvilarului şi privea lung vălmăşagul apelor adânci care parcă o chemau.* REBREANU, I. 117, cf. CADE. *Trecem prin piaţa largă din mijlocul târgului, unde, la răsăritul soarelui, sosesc din sate gospodine grăbite cu lăptării şi legume.* SADOVEANU, O. X, 388. *Fiind partizan al unei anumite igiene alimentare, preferam totdeauna peştele şi nu mă atingeam de lăptărie, brânzeturi şi carne.* id. ib. XVII, 40, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Loc. adj. *De lăptărie* = lactat (**1**). *Cele mai bune câştiguri nu vin însă din produsele de lăptărie, ci din vânzarea berbecilor, mieilor şi a lânei.* GR. S. II, 135.

– Pl.: *lăptării.*

– **Lapte** + suf. *-ărie.*

LĂPTĂRÍE[2] s. f. (Astăzi rar) Ocupaţia, îndeletnicirea lăptarului[1] (**1**); prelucrare a laptelui în vederea obţinerii produselor lactate; (învechit şi regional) lăptărit. *Mobilierul cuprinde... unelte de bucătărie..., de lăptărie pentru făcut untul şi caşcavalul, de velnicerie.* I. IONESCU, B. C. 360/7. *Românii şi-au făcut o ocupaţie specială şi un mijloc de trai din lăptărie.* PAMFILE, I. C. 15. *O fabrică de tâmplărie, alta de lăptărie.* ARH. OLT. I, 370. *În lăptărie de obicei se întrebuinţează acidimetrul lui Dornic.* ENC. AGR. I, 4, cf. SCRIBAN, D. *Femeile noastre, ca băciţe, ne ajută..., fiind ele şi de la natură mai curăţele şi mai îndemânatice în ale lăptăriei şi în facerea caşului.* TURCU, E. 78.

– **Lăptar**[1] + suf. *-ie.*

LĂPTĂRÍT s. n. **1.** (Învechit şi regional) Ocupaţia, îndeletnicirea lăptarului[1]; prelucrare a laptelui în vederea obţinerii produselor lactate; (astăzi rar) lăptărie[2]. *Cu băgare dă seamă am găsit privind... cu catahrisis asupra lăcuitorilor, cum: lăptăritu, vărzăritu şi cărnăritu, dezrădăcinându-le cu totul, ca slobozi să-şi facă fiecare acest puţin alişveriş* (a. 1822). DOC. EC. 249, cf. BREZOIANU, A. 642/15. *Să venim la lăptărit.* MAN. SĂNĂT. 49/6.

2. (Prin Munt.) Perioadă în care vitele mulgătoare dau lapte (**1**). Cf. UDRESCU, GL. ✧ Expr. **A da vitele în lăptărit** = a aduna vitele în turmă, la munte, în timpul verii, pentru a le paşte şi mulge. Cf. id. ib. **A scoate vitele din lăptărit** = a retrage vitele din turmă, de la munte, la sfârşitul verii, împreună cu produsele lactate cuvenite proprietarilor acestora. Cf. id. ib.

– V. **lăptări.**

LĂPTĂRÍŢĂ s. f. (Astăzi rar) Lăptăreasă (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, v. 516[2]/22. *Cine ar putea dezlega enigma gândurilor tinerei lăptăriţe?* CONV. LIT. IV, 195, cf. PASCU, S. 258, SCRIBAN, D. 732.

– Pl.: *lăptăriţe.*

– **Lăptar** + suf. *-iţă.*

LĂPTĂTOÁRE s. f. **1.** (Regional) Oaie care dă (mult) lapte (**1**); lăptară (v. laptar **2**), lăptăreaţă (Boloteşti – Panciu). Cf. CHEST. V, 65.

2. (Învechit, rar) Doică. *Când sosi acasă, îl aştepta lăptătoarea sa, baba Birşa, în poarta curţii.* CONV. LIT. VI, 93.

– Pl.: *lăptătoare.*

– **Lapte** + suf. *-ătoare.*

LĂPTEÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Căruia îi place în mod deosebit laptele; lăptos (**1**) (Vâlcele – Cluj). Cf. MAT. DIALECT. I, 77. *Mătuşa are un copil tare lăptios; dacă nu mâncă lapte în fiecare sară şi dimineaţă, nu-i sănătos.* ib.

– Pronunţat: *lăp-teós*. – Pl.: *lăpteoşi, -oase*.
– **Lapte** + suf. *-os*.

LĂPTEŞÓR s. n. v. **lăptişor**.

LĂPTÍ vb. IV v. **lăpta**.

LĂPTÍC s. n. **1** (Familiar; în limbajul copiilor) Lăptişor (**1**). *Să-i dea mamiţica lăptic băiatului?* CARAGIALE, M. 334, cf. PASCU, S. 171, L. ROM. 1977, 571, DEX.

2. (Bot.; regional) Alior (*Euphorbia cyparissius*) (Pianu de Jos – Sebeş). Cf. BORZA, D. 66, 250, L. ROM. 1992, 136.

– Şi: (rar, **1**) **lăptícă** subst. PASCU, S. 171, L. ROM. 1977, 571.
– **Lapte** + suf. *-ic*.

LĂPTÍCĂ subst. v. **lăptic**.

LĂPTICÉL s. n. (Regional) Lăptişor (**1**). Cf. I. GOLESCU, C. *Românul... are... bouleni slăbuţi, văcuşoară, lăpticel.* CODRU – DRĂGUŞANU, C. 240, cf. SCL 1970, 344.
– **Lapte** + suf. *-icel*.

LĂPTÍRE s. f. v. **lăptare**.

LĂPTIŞÓR s. n. **1.** Diminutiv al lui l a p t e (**1**); (familiar) lăptic, (regional) lăpticel, lăptiuc, lăptuţ. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF. *Oriunde mergea, avea obicei să-şi lege vaca dinapoia căruţei, pentru schivirnisală, ca să aibă lăptişor la drum.* CREANGĂ, P. 115, cf. TDRG II, 889, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC. *De-adăpat cu ce-l adapă? Tot cu lăpteşor de iapă.* ALECSANDRI, P. P. 106. *Joacă, mândră, ce-i juca, Du-te-acasă şi-i mânca Lăptişor din doniţă, Mălai de pe poliţă.* MARIAN, H. 156. *Boreasa aduce pe un cârpător mămăliguţă fierbinte, într-un hârdâu lăptişor, apoi pe un blidişel de lemn un muşinoi de brânză.* RETEGANUL, P. III, 83. *Îl hrăni cu lăptişorul ce şi-l trăgea sieşi de la gură.* PĂCALĂ, M. R. 149. *Zidul că mă strânge, Ţiţişoara-mi strânge, Lăptişoru-mi curge, Copilaşu-mi plânge, Trupuşoru-mi frânge.* PAMFILE, C. Ţ. 23. *Foaie verde şi-un mohor Am un bărbat băutor, Mi-a băut vreo trei comori... Şi-o vacă cu lăptişor Şi tot a rămas dator.* IZV. XV, 217. *De-adăpat cu ce-l adapă? – Tot cu lăpteşor de iapă.* BALADE, II, 184. *În sân la dânsa-l băga Şi acas' cu el pleca Într-o trestie-l băga, Cu lăptişor îl hrănea; Îl hrănea cu lăptişor. Că-i plăcut la şerpişor.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 411.

2. (Şi în sintagmele *lăptişor de matcă* sau, regional, *lăptişor de albină* NALR – O IV MN 266, 2 215) Produs secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, care constituie hrana larvelor viitoarelor lucrătoare în primele trei zile de dezvoltare şi a mătcii pe tot timpul vieţii, având, de asemenea, numeroase utilizări în medicină şi în cosmetică; (regional) lapte de matcă (sau de puiet) v. l a p t e (**5**). *Lăptişorul de matcă e un produs de consistenţa şi culoarea laptelui condensat.* LTR[2]. *Larvele din care vor ieşi femele ouătoare sau matca sunt alimentate cu o hrană proteică specială, numită lăptişor de matcă, secretat de nişte glande ale albinelor lucrătoare.* ZOOLOGIA, 86, cf. M. D. ENC., DEX, NALR – O IV MN 266, 2 215.

3. S. m. Numele a două plante erbacee din familia primulaceelor: **a)** mică plantă cu tulpina ramificată, cu mai multe rozete de frunze lanceolate, cu flori albe dispuse în umbele, răspândită prin pajiştile din regiunile alpine; laptele-stâncii (**a**) (v. l a p t e **9**), (regional) primuliţă (*Androsace chamaejasme*). Cf. PANŢU, PL. 148, CADE, DL, DM, BORZA, D. 18, 250, FLORA R. P. R. VII, 74, M. D. ENC., DEX, D. ENC.; **b)** mică plantă cu frunzele păroase, dispuse în rozete, cu flori alburii, răspândită pe stâncile din regiunea alpină; laptele-stâncii (**b**) (v. l a p t e 9) (*Androsace arachnoidea*). Cf. BORZA, D. 18, 250. ✧ C o m p u s : (regional) **lăptişor-alb** = plantă cu tulpina ramificată, cu frunzele dispuse în rozete la vârful ramurilor, cu florile albe cu baza galbenă, răspândită pe stâncile din regiunea alpină; laptele-stâncii (**c**) (v. l a p t e **9**) (*Androsace lactea*). Cf. BORZA, D. 19, 250.
– Pl.: (**3**) *lăptişori*. – Şi: (regional) **lăpteşór** s. n.
– **Lapte** + suf. *-işor*.

LĂPTÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar) Lăptos (**3**). Cf. STAMATI, v. 516[2]/31. ✧ (Calc după fr. *voie lactée*) *Calea lăptie* (sau *lăpţie*) = calea lactee v. l a c t e u (**1**). *Aceasta se numeşte calea lăpţie pentru albăstrimea ei, ca când ar fi o cale întunecată udată cu lapte..., fiind preserată cu sumedenii de stele.* SĂULESCU, Î. 77/13. (Cu topica inversată) *Lăptia cale se ivi iarăşi, după ce adormi luna.* CONV. LIT. I, 123, cf. TDRG, DA II_2, 100.
– Pl.: *lăptii*. – Şi: **lăpţíu, -íe** adj.
– **Lapte** + suf. *-iu*.

LĂPTIÚC s. n. (Regional) Lăptişor (**1**). Cf. SFC VI, 53. ✦ (Regional; în forma *lăptiug*) Papă-lapte v. p ă p a (**1**). Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.
– Şi: **lăptiúg** s. n.
– **Lapte** + suf. *-uc*.

LĂPTIÚCĂ s. f. v. **lăptucă**[1].

LĂPTIÚG[1] s. n. v. **lăptiuc**.

LĂPTIÚG[2] subst. v. **lăptucă**[1].

LĂPTIÚGĂ s. f. v. **lăptucă**[1].

LĂPTOÁGĂ s. f. v. **lăptucă**[1].

LĂPTÓC s. n. **1.** (Popular) Jgheab (făcut de obicei din scânduri) care duce apa la roata morii, pentru a o pune în mişcare; scoc (**1**), uluc (**4**). *Când lemnul acesta să fie totdeauna în apă, atuncea este foarte trainic şi să face ca fierul de tare; drept aceasta la lucruri şi zidiri ce să fac ca să steaie în ape, la şarampoi cei mai de josu şi la tălpi de lăptoace bine să are.* COD. SILV. 17. *El vede câteva găine la un loc Bând apă pe lângă lăptoc.* DOINICI, F. II, 11/7, cf. CIHAC II, 165. *Începu a-i ţâşni pe nări şi pe urechi, ca pe nişte lăptoace de mori.* CREANGĂ, P. 242. *Pârâul e aşa de îngheţat, că dacă s-ar opri de măcinat, gheaţa ar veni până în lătoc şi dacă*

urmăm înainte s-ar putea întâmpla ca atunci când s-a stricat roata cea mare. CONTEMPORANUL, II, 215, cf. DDRF. *Scocurile sau lăptoacele sânt făcute din scânduri.* DAMÉ, T. 148, cf. BARCIANU. *Nu era decât un singur pod de piatră; râul din cauza ploilor era tulbure cum e gârla subt lăptoacele morii.* SĂM. II, 458, cf. ALEXI, W. *Eleşteul are şi scurgerea sa, care cele mai de multe ori duce la o moară printr-un canal numit lătoc.* ANTIPA, P. 53. *Apele umflate forfoteau şi veneau spumegând pe lăptoc, făcând să duduie roata.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 29, cf. TDRG. *Mai pretutindeni scocurile sau lăptoacele sunt făcute din scânduri.* PAMFILE, I. C. 181, cf. PASCU, S. 216, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *După cum morarul îndreaptă valurile în lăptocul morii, pentru folos obştesc, asemenea patimile împăraţilor se pot preface în putere.* SADOVEANU, O. XII, 64, cf. ENC. AGR. IV, 66, PUŞCARIU, L. R. II, 347, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, D. ENC., H X 77, 130, 466, XII 288, 571. *Mergi pe lătoace.* SBIERA, P. 16. *Dar la moară la Mitoc Nu era apă-n lătoc.* MARIAN, S. R. I, 29. *Să curgă laptele din ţâţele vacilor mele cum curge apa pe lăptoacele morilor.* id. ib. III, 205, cf. ŞEZ. III, 69. *Apa curî pi latoc.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ALR I 1 841/214, 381, 388, 542, 554, ALR SN I h 155, ALRM SN I h 105, A V 15, VI 4. *Moara-a găbuit Şi-i dete un cioc-boc, De-o duse la lăptoc.* FOLC. MOLD. I, 269. *Nevestele, dacă vreau să joace Să meargă să se scalde La moară sub lătoace.* NUNTA, 222. ✦ P. ext. (Prin nordul Mold. şi prin estul Transilv.; şi în sintagma *lătoc sterp*, ALR II 6733/228, 386, 414) Scoc construit în dreptul stavilei, prin care este deviată apa când curge în surplus sau când se opreşte moara; (popular) sterp (**II**), (regional) sterpar (**II**). Cf. ALR SN I h 152/228. ✦ P. anal. (Regional) Uluc la streaşină (**1**) (Marginea – Rădăuţi). Cf. SCL 1966, 459, ALR II/I h 233/386. ✦ P. anal. (Regional) Vrană (la moară) (Marginea – Rădăuţi). Cf. ALR I 1 842/552, ALR SN I h 152/228, ALR SN I h 175/386, ALRM SN I h 118/386. ✦ P. anal. (Prin Bucov.) Jgheab la maşina de treierat prin care curg boabele de grâu; (regional) ladă (**II 2 f**). Cf. GLOSAR REG. 44.

2. Loc unde cade apa de pe roata morii; p. ext. vâltoare, bulboană (în josul morii); scoc (**2**). Cf. DAMÉ, T. 148.

3. (Regional) Troacă (**2**). Com. MARIAN.

4. (Regional) Mic lac format prin stăvilirea unei ape curgătoare. Cf. CHEST. IV 42/376.

– Pl.: *lăptoace* şi (regional, m.) *lăptoci* (ALEXI, W.) – Şi: (regional) **lătóc** (pl. *lătocuri* GLOSAR REG. 44 şi m. *lătoci* (ALR SN I h 155/228).

– Din ucr. **лотóк**.

LĂPTOCÁŞ s. n. v. **lătocaş**.

LĂPTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre femelele unor mamifere, mai ales despre vaci şi oi) Care dă (mult) lapte (**1**), care are (mult) lapte. Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., STAMATI, v. $516^2/32$, POLIZU. *E ţâţoasă, e lăptoasă, Clopotul i-l înţeleg, Ea e mai devreme-acasă, După dânsa nu alerg, Curge laptele din uger Ca un şipot, un izvor.* BOLLIAC, O. 71, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *La vacile lăptoase se face pe deasupra laptelui un fel de spumă.* PAMFILE, I. C. 21, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 100, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, D. ENC. *Câte pietre la fântână Atâtea oale cu smântână, Câte trestii groase Atâtea vaci lăptoase.* TEODORESCU, P. P. 156. *Oi lânoase, Vaci lăptoase, Spic de grâu Până-n brâu.* MARIAN, S. R. I, 171. *S-o luat Suraia De la casă, De la masă, Sănătoasă, Lăptoasă.* T. PAPAHAGI, M. 139. *Oile lânoase, Vacile lăptoase, Mai mult sănătoase; Laptele să curgă, Să curgă urlând, Untul duduind.* IZV. XIII, 165, cf. CHEST. V 65/91, 97,171/60, ALR II 5 557/53, 76, 95, 182, 325, 346, 812, 836, 848, 876, 886, A I 20, 22, 26. ✧ (În proverbe şi zicători) *O vei şi lânoasă, şi lăptoasă, şi cu coada groasă, să vie şi devreme acasă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 570, cf. PANN, P. V. II, 113/20, BARONZI, L. 62, TEODORESCU, P. P. 191, MAT. FOLK. I, 715, ZANNE, P. I, 570. *Vaca care dă cu piciorul în doniţă e mai bine să nu fie lăptoasă.* MAT. FOLK. I, 715, cf. ZANNE, P. III, 145. ✧ Expr. **A le crede toate lăptoase** = a considera că tot ce se spune este adevărat, cu lapte v. lapte (**1**). *Mama, creştină bună, crezându-le toate lăptoase, după răbuş, cum i le spusesem eu cu măgulele, m-a lăudat.* CREANGĂ, A. 61, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX, com. din PIATRA-NEAMŢ. ✦ (Familiar; despre femei) Cu sâni (prea) mari. *Doamna cea lăptoasă.* LOVINESCU, S. V, 203. ✦ (Despre uger sau sâni) Plin cu lapte; p. ext. de dimensiuni mari. Cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Surâdea unei neştiute plăceri, ca pruncul, în vis, sfârcului lăptos.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 191. *În loc să fie între* [sâni]... *o vâlceluşe de carne albă şi fragedă, nu e decât o cută întunecată, care e singurul hotar între burdufioarele lor molatece, lăptoşi cum sunt şi lipiţi unul de altul ca două emisfere cerebrale.* CAMIL PETRESCU, P. 65. *Astupă gura odraslei cu sfârcul sânului, imens şi lăptos ca un uger de capră.* C. PETRESCU, C. V. 33. ✦ (Regional; despre oameni) Căruia îi place în mod deosebit laptele; lăptios (Turda). Cf. LEXIC REG. II, 81. ✦ (Învechit, rar) Care conţine lapte (**1**). *Ca să facă aceasta, îl spală* [untul] *până ce lăturele să nu aibă între ele materii lăptoase, şi presară pe fiecare bulgăre de o jumata de oca o uncie de sare vânătă uscată şi bine pisată.* BREZOIANU, A. 586/7.

2. (Despre lichide sau despre suspensii) Care este asemănător cu laptele (**1**) (prin aspect, consistenţă etc.); (învechit) lacteu (**2**), (învechit, rar) lăpturiu, (rar) lactat[2] (**1**), lactescent. *Aceasta... ajută stomahului ca să poată mistui mai curând mâncările, apoi cea mai delicată materie a mistuirei acestia se preface în must lăptos.* PETROVICI, P. 218/18. *El face apa lăptoasă şi depune o cantitate pulberoasă de camfor.* MAN. SĂNĂT. 119/8. *Când se pune piatră acră mărunt pisată, zeama cărămizie se corăsleşte, căpătând o înfăţişare galbenă lăptoasă.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 57, cf. RESMERIŢĂ, D. *Laptele-cucului... plantă erbacee cu un suc lăptos.* PANŢU, PL. 147, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sunt arbori mari, cu suc lăptos, cu frunzele totdeauna verzi.* ENC. AGR. I, 39, cf. SCRIBAN, D. *Există un fel de păducel verde, numit vaca-furnicii, fiindcă prin presiune dă acesteia un suc lăptos.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Cei doi prăvăliră o stâncă de sus drept în apa învâlvorată şi*

lăptoasă de spume. id. O. XIV, 38. *Beau apa lăptoasă. E amară. Îmi face greață.* STANCU, D. 281. *În interiorul bobului, la cereale, se formează un suc lăptos, ce conține substanțe hrănitoare.* AGROTEHNICA, II, 12. *Arbori sau arbuști cu suc răşinos sau lăptos, uneori toxic.* FLORA R. P. R. VI, 214. *Broasca râioasă pe spate are niște glande care secretează un suc lăptos, otrăvitor.* ZOOLOGIA, 129. *Gâlgâirile prelungi ale streşinilor erau mai altfel şi ele, mai lăptoase, mai rare.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 5, cf. DEX. *Sorbim cu linguri Licori lăptoase, izuri de molid.* DOINAŞ, A. P. 250, cf. D. ENC. *Acolo apa-i lăptoasă, Iarba-i fruptoasă.* GR. S. VI, 150.

3. (Despre plante) Care conține, care secretează lapte (**6**); (despre boabele cerealelor) care este în lapte v. l a p t e (**6**). *Când se culege* [cucuruzul], *cel lăptos se alege şi se dă la porci sau la oară, apoi cel mai copt se pune pre podul căsei sau în coşteie.* ŞINCAI, în ŞA I, 684, cf. LB, LM, DA II_2, 100, ALR II 5 155/157. ✧ C o m p u s e : **iarbă-lăptoasă** = numele mai multor plante erbacee (folosite în medicină): **a)** plantă erbacee perenă, cu rădăcina groasă, lemnoasă, cu tulpina înaltă de 10–15 cm, simplă sau puțin ramificată, cu frunze întregi, cu inflorescențe multiflore, în raceme (*Polygala major*). Cf. BORZA, D. 133, 246, FLORA R. P. R. VI, 200; **b)** amăreală (*Polygala comosa*). Cf. BORZA, D. 133, 246; **c)** (regional) şerpariță (a) (*Polygala vulgaris*). Cf. BORZA, D. 133, 246; **d)** (regional) buruiană-de-venin (*Euphorbia lathyris*). Cf. BORZA, D. 67, 246. (Prin Munt. şi sud-estul Transilv.) **burete-lăptos** = iuțar (*Lactarius piperatus*). Cf. DA I_1, 699. *Bureții-porcești... seamănă mult cu cei lăptoşi.* H II 46. *Buretele-lăptos crește tot prin pădure... Frigându-se, se face plăcut la mâncare.* ib. IV, 71, cf. ALR II 6 404/172, 182, 192, 762, 784, UDRESCU, GL.

4. (Anat.; învechit, rar; în sintagma) *Vase lăptoase* = vase limfatice v. l i m f a t i c . *Vasele limfatice să împart în acele ce duc limfă şi în acele ce duc hilu şi care s-au numit vasele lăptoase; afară din aceasta nicio deosebire nu să află între aceste doă feluri de vase limfatice.* KRETZULESCU, A. 438/12. *Vasele limfatice ale intestinului celui subțire sau vasele lăptoase ies din membranele intestinului.* id. ib. 445/6.

5. De culoare alburie, a l b i c i o s ; lipsit de transparență, o p a c ; fără strălucire, m a t ; (învechit) lăptiu. *Casele, arborii, dealurile, cerul, toate erau albe, scăldate într-o lumină lăptoasă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 208. *Deodată, un vântişor se ridică şi spărturi albastre se fac răpede... în pânza lăptoasă a norilor.* IORGA, P. A. I, 81. *Negurile... pluteau lăptoase sub nourii grei.* AGÎRBICEANU, S. 527. *Şoseaua spre Pripas era albă, lăptoasă.* REBREANU, I. 399. *Trecătorii curioşi ar fi putut observa ce se petrece înlăuntru dacă doamna Rosmarin n-ar fi avut grije să tapeteze geamurile interioare cu hârtie imitând sticla lăptoasă.* id. O. IX, 7. *Folosindu-se de întunericul lăptos al ceții, Drişcă... a apucat o oaie.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 205, cf. DA II_2, 100. *Lăptos ca o-mpietrită broboană de colastră... Tânjea mărgăritarul de-un dor necunoscut.* VOICULESCU, POEZII, I, 165. *La răsărit, o lumină alburie trecea prin nourii subțiați; în lumina slabă, se zărea o dungă mare, lăptoasă, care îmbrăca zarea. Acolo era Nistrul.* SADOVEANU, O. I, 297. *Lampa mică de sticlă lăptoasă ardea ca şi cum şi-ar fi luminat sieşi.* id. ib. IX, 38. *O pâclă rece, lăptoasă, învăluia orizontul înfrățind cerul cu marea.* J. BART, E. 288. *Se auziră tot atâtea pocnituri, dar mai slabe, şi în fața soarelui, ca şi subt nori, apărură dintr-o dată niște nouraşi lăptoşi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 328. *Spre răsărit, zarea, lăptoasă, Bate în galben, în roşu.* STANCU, D. 188. *Cum e lumina, limpede sau lăptoasă, ca în zilele calde?* H. LOVINESCU, T. 36. *Cerul era palid, lăptos ca varul.* TUDORAN, P. 188, cf. DL. *Îşi aprinse o țigară şi, întins pe spate, urmări clăbucii lăptoşi de fum.* T. POPOVICI, S. 85, cf. DM. *În pâclele lăptoase lumina se topea... El pletele-şi mişcase trufaş, a primăvară, Şi-o lele de vântoasă din când în când fura Sămânța de lumină ce-i scăpăra-n țigară.* LABIŞ, P. 33. *Valuri de ceață lăptoasă se târau încet printre pomii grădinii şi iarba fumurie acoperită de rouă.* v. ROM. mai 1958, 80. *Fruct lung... cu suprafața uşor ondulată, de culoare verde lăptoasă.* FLORA R. P. R. VII, 398. *O Venezie lăptoasă se alcătuia încetul cu încetul.* BARBU, S. N. 327. *Îmi apar într-o lumină nemaipomenită, lăptoasă.* SORESCU, L. L. I, 34. *Îi cădea pe față lumina lăptoasă a stelelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 17/1. *În rozul lenevit lăptos din zare Se decantează o ceremonie.* DOINAŞ, A. P. 229. *Întorcându-se de la tripou într-o dimineață lăptoasă, a fost brusc tras într-un gang.* CĂRTĂRESCU, N. 27.

– Pl.: *lăptoşi, -oase.*

– **Lapte** + suf. *-os.*

LĂPTOŞÁ vb. IV. R e f l . (În dicționarele din trecut) A se face lapte (**1**); a se transforma în lapte. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DA II_2.

– Prez. ind. pers. 3: *lăptoşează.* – Şi: **lăptoşí** vb. IV. POLIZU, PONTBRIANT, D., DA II_2.

– De la **lapte.**

LĂPTOŞÁRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a s e l ă p t o ş a . Cf. LB, PONTBRIANT, D.

– Şi: **lăptoşíre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **lăptoşa.**

LĂPTOŞÍ vb. IV v. **lăptoşa.**

LĂPTOŞÍRE s. f. v. **lăptoşare.**

LĂPTOŞÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Transformat în lapte (**1**). Cf. PONTBRIANT, D.

– Pl.: *lăptoşiți, -te.*

– V. **lăptoşi.**

LĂPTÚC subst. v. **lăptucă¹.**

LĂPTÚCĂ¹ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee din familia compozitelor: **a)** (mai ales la pl.; şi în sintagmele *lăptucă creață*, COSTINESCU, BORZA, D. 95, 250, *lăptucă căpățână*, id. ib., învechit, rar, *lăptucă comună*, LM, *lăptucă de grădină*, id. ib., *lăptuci mari*, COSTINESCU, regional, *lăptucă-nvălită*, ALR SN IV h 1 110/836) plantă legumicolă cu tulpina solidă, cu florile galbene, în capitule, cu fructele achene, ale cărei frunze mari şi rotunde, dispuse în formă de rozetă (care formează la unele varietăți o căpățână) se consumă, de obicei, în stare verde; salată (**1**), (popular) marulă

(*Lactuca sativa*); p. restr. frunzele comestibile ale acestei plante. Cf. ANON. CAR. *Să iai lăptuci, iarbă grasă, haţmaţuchi.* MÂNCĂRILE, 87/15. *Săminţi... de napu, de gulii, de varz[ă] nemţască i lăptuci* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Scoatem la târguri praz, lăptuci şi spanac şi altele* (a. 1837). DOC. EC. 667. *Conopida, lăptuca, varza... au trebuinţă de nişte udări mai dese.* BREZOIANU, A. 159/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 136, COSTINESCU, LM. *Avem ridichi bune de lună, lăptuci, castraveţi, spanac.* BACALBAŞA, M. T. 26, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 316, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 360, ALEXI, W. *Frunzele de lăptuci fierte în apă dau un lichid care înmoaie pielea.* BIANU, D. S., TDRG. *Marolele, marula, lăptuca, salata... pot fi creţe sau proaste, adecă necreţe.* PAMFILE, A. R. 197. *Pe lângă casă şi în grădină se cultivă ceapa (caepa),... lăptuca (lactuca).* BOCĂNEŢU, T. A. 128, cf. PANŢU, PL. 148, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un strat două de salată sau lăptuci (Lactuca sativa) nu poate să lipsească din grădină.* SIMIONESCU, FL. 349, cf. DA II_2. *Zeama de lăptucă, ce se scurge din tulpină, aduce somn şi potoleşte tusea.* VOICULESCU, L. 182, cf. SCRIBAN, D. *E gata să dea în clocot ciorba de lăptuci.* STANCU, D. 493. *Şi ce mândru chip de palicar... şi ce giubea, ca foaia de lăptucă.* TUDORAN, P. 134, cf. DL, DM, BORZA, D. 95, 250. *Lăptucile se folosesc ca salată sau în diferite preparate culinare.* FLORA R. P. R. X, 146, cf. PRODAN – BUIA, F. I. 543, M. D. ENC., DEX, D. ENC., H VII 385, 418, XI 326, XII 105. *Foicică de lăptucă La cârciuma de pe luncă Vinu-i bun.* TEODORESCU, P. P. 331. *Frunză verde trei lăptuce, Ah! m-aş duce, m-aş tot duce.* ŞEZ. I, 111. *Foaie verde trei lăptuci, Striga Milea dintre lunci.* MAT. FOLK. 30. *S-a-nţelenit plugul într-o rădăcină de lăptucă.* PĂSCULESCU, L. P. 25. *Foaie verde de-o lăptugă, Cât mi ţi-i noaptea de lungă, Mie-mi pare mititică.* PAMFILE, C. Ţ. 175, cf. IORDAN, L. M. 193; com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR SN IV h 1 110, ALRM SN III h 928; **b**) (şi în sintagma *lăptucă veninoasă*, LM, FLORA R. P. R. X, 149) plantă otrăvitoare, cu rădăcina fusiformă, cu tulpina înaltă, cu flori galbene, care creşte prin locuri necultivate; (popular) crestăţea, (regional) susai (**1 g**) (*Lactuca virosa*). *Se pot găsi pe hotarul comunei* [Răşinari] *următoarele plante...: blidărel,... lăptucă.* PĂCALĂ, M. R. 15. *Este un soi de lăptucă (Lactuca virosa) care creşte pe toate cărările, căci n-o mănâncă nicio vită, fiind otrăvitoare.* SIMIONESCU, FL. 191, cf. BORZA, D. 95; **c**) (mai ales în sintagmele *lăptucă amară* sau *lăptucă sălbatică*) salată sălbatică v. salată (**1**) (*Lactuca serriola*). *Aceaia carne în aceaia noapte mâncaţi friptă la foc şi pâine adzimă cu lăptuci amară.* PO 215/2. *Juna, fiind poftită de Apolon la un ospăţ, mâncă lăptuci sălbatice, încât din stearpă ce era până aci, rămase grea.* CĂPĂŢINEANU, M. 84/19, cf. LM, BRANDZA, FL. 316, BORZA, D. 95, 250, FLORA R. P. R. X, 149; **d**) (şi, învechit, rar, în sintagma *lăptucă vânătă*, LM) plantă cu tulpina înaltă, cu ramuri lungi şi dese, cu frunze ovat-lanceolate, cu flori albăstrii-violete, care creşte pe coastele stâncoase înierbate şi în tufărişuri (*Lactuca perennis*). Cf. BRANDZA, FL. 317, FLORA R. P. R. X, 133–134; **e**) plantă înaltă, cu tulpina erectă, albă, cu ramuri lungi şi subţiri, flexibile, cu frunze liniare sau alungit ovate, cu flori galbene, care creşte prin locuri stâncoase, prin tufărişuri şi pe coline uscate (*Lactuca viminea*). Cf. BRANDZA, FL. 317, BORZA, D. 95, 250, FLORA R. P. R. X, 138; **f**) (şi în sintagmele *lăptuca gâştei*, BORZA, D. 162, 250, *lăptucă iepurească*, id. ib., *lăptucă de pădure*, CUV. D. BĂTR. I, 287, DA II_2, învechit, rar, *lăptuca iepurelui*, ALEXI, W.) susai[1] (**1 c**) (*Sonchus oleraceus*). Cf. BORZA, D. 162; **g**) (şi în sintagma *lăptuca gâştei*, BORZA, D. 162, 250) susai[1] (**1 b**) (*Sonchus asper*). Cf. BORZA, D. 162, 250; **h**) (şi în sintagma *lăptuca gâştei*, BORZA, D. 163, 250) susai[1] (**1 d**) (*Sonchus palustris*). Cf. BORZA, D. 163, 250; **i**) (regional; şi în sintagma *lăptuca gâştei*, BORZA, D. 162, 250) susai[1] (**1 a**) (*Sonchus arvensis*). Cf. BORZA, D. 162, 250, BARCIANU, SCRIBAN, D., H XVIII 302, A VI 14; **j**) (regional) plantă mică cu flori galbene-roşiatice, răspândită în regiuni calcaroase (*Scorzonera austriaca*). Cf. PANŢU, PL. 148, BORZA, D. 157, 250, FLORA R. P. R. X, 94; **k**) (regional; şi în sintagma *lăptuca porcilor*, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 86, 250) iarbă împuşcată (*Hypochoeris maculata*). Cf. id. ib.; **l**) (regional) păpădie (**1**) (*Taraxacum officinale*). Cf. BORZA, D. 168, 250, ALR I 1 919; **m**) (regional) barba-caprei (*Tragopogon majus* sau *picroides*). *Un fel de lăptucă cu foi rotunde şi scurte e numită de unii „hieracia" (Tragopogon picroides), pentru că uliul..., zgâriind-o şi umezindu-şi ochii cu sucul ei, îşi limpezeşte vederea, când simte că-i cam tulbure.* CANDREA, F. 279, BORZA, D. 170, 250. *În curând efectul lăptucei începu a influenţa, şi el se zvârcolea gemând încet în nisipul de pe marginea râului.* EMINESCU, G. P. 167, cf. H III 139, 243, X 353, 496, 534, XII 385. *Să strânge nişte lăptugă pentru purcei.* Com din BÂLCA – RĂDĂUŢI, cf. A V 25.

✧ Compuse: **lăptucul oii** (ori **oaiei**) sau, regional, **lăptuca-oii** = plantă cu tulpina rigidă, puţin ramificată, cu frunze mari, cu flori galbene, frumos mirositoare, care creşte mai ales în regiunile umede montane; brustan, brusture-galben (*Telekia speciosa*). Cf. BRANDZA, FL. 266, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 299, ALEXI, W. *Lăptuca-oii (Telekia speciosa...) a imigrat din părţile răsăritului, unde se găseşte în mai multe varietăţi.* PĂCALĂ, M. R. 14, cf. GR. S. I, 326, PANŢU, PL. 148, CADE, DA II_2, BORZA, D. 168, 250, FLORA R. P. R. IX, 299, H IV 43; (regional) **lăptuca-oii** (sau **oaiei**) = mlecin (*Mulgedium alpinum*). Cf. PANŢU, PL. 148. *Mândră la înfăţişare, deodată s-ar părea că e cu flori de cicoare, este lăptuca-oaiei (Mulgedium alpinum).* SIMIONESCU, FL. 245, cf. DA II_2; **lăptuca-iepuriior** = **a**) (şi, învechit, în forma **lăptuca-iepurelui**, BARCIANU, ALEXI, W.) sunătoare (**2 a**) (*Crepis foetida*). Cf. BORZA, D. 53, 250; **b**) gălbenuşi v. gălbenuş (*Crepis pulchra*). Cf. id. ib.

2. (Popular; şi în sintagmele *lăptuca câinelui*, BORZA, D. 66, 250, regional, *lăptucă câinească*, IORGA, S. D. XVII, 78, ALR SN III h 647/353) Alior (*Euphorbia carniolica*). Cf. DA II_2, H XVIII 33, ALR SN III h 647, ALRM SN II h 462.

3. (Regional; în forma *lăptiugă*) Rostopască (*Chelidonium majus*). Cf. BORZA, D. 45, 250.

4. (Regional) Măselariţă (**1**) (*Hyoscyamus niger*) (Borlovenii Vechi – Băile Herculane). Cf. ALR I 1 927/12.

5. (Regional) Ciobotica-cucului (*Primula officinalis*) (Vaşcău). Cf. ALR I 1 955/80.

6. Numele mai multor ciuperci comestibile: **a)** (şi în sintagma *lăptucă dulce*, BORZA, D. 194, 250, D. ENC.) ciupercă cu pălăria şi piciorul de culoare roşie-brună sau gălbuie, cu carnea compactă albicioasă, bogată în latex, dulce, care creşte prin păduri, îndeosebi sub mesteceni, la sfârşitul verii şi toamna, putând fi consumată şi crudă; burete-dulce (*Lactarius volenus*). Cf. LB, POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 27, DA II_2, BORZA, D. 194, 250, VICIU, GL., ALR II 6 404/250, 310; **b)** (regional) râşcov (**a**) (*Lactarius deliciosus*). Cf. BORZA, D. 194, 250; **c)** (regional) bureţi-iuţi (*Lactarius piperatus*). Cf. BORZA, D. 194, 250; **d)** (regional) burete-galben (*Chantharellaceae cibarius*). Cf. DA II_2, BORZA, D. 212, ŞEZ. VII, 181; **e)** (regional) zbârciog-gras v. z b â r c i o g (**I**) (*Gyromitra esculenta*). Cf. BORZA, D. 194, 250.

– Pl.: *lăptuci* şi (învechit) *lăptuce*. – Şi: (popular) **lăptiúcă** (PANŢU, PL. 148, BORZA, D. 250, FLORA R. P. R. X, 94, H X 496, ALR I 1 919/360, 361, ALR SN III h 647/353, ALRM SN II h 463/353), **lăptúgă**, **lăptiúgă**, **lăptoágă** (BORZA, D. 250) s. f. **lăptúc**, (rar) **lăptiúg** (BORZA, D. 250) subst.

– Lat. **lactuca**.

LĂPTÚCĂ² s. f. (Prin Munt.) Lovitură dată cu palma; p. ext. bătaie. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 76. *Arde-i vro două lăptuci, că s-a obrăznicit rău.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lăptuci*.

– De la **lăptuci**.

LĂPTUCEÁLĂ s. f. (Prin Munt.) Lovitură dată cu palma: p. e x t. bătaie, chelfăneală. *Cel prins se face acum Lazăr, şi jocul se continuă mai departe până îşi fac cam toţi rândul la „lăptuceală”.* MUSCEL, 42, cf. DA II_2, 101. *A luat o lăptuceală bună de la tat-său.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lăptuceli*.

– **Lăptuci** + suf. *-eală*.

LĂPTUCÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Munt.) A pălmui; p. e x t. a chelfăni, a bate. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 76. *Mi-a lăptucit două, da' bune!* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lăptucesc*.

– Et. nec.

LĂPTUCÍCĂ s. f. (Bot.; prin Munt.) Crăstăval (*Cirsium oleraceum*). Cf. I. GOLESCU, C., DA II_2, 101, BORZA, D. 48, 250, L. ROM. 1979, 18, H IV 84.

– Pl.: *lăptucele*.

– **Lăptucă**[1] + suf. *-ică*.

LĂPTUCÍME s. f. (Învechit, rar) Mulţime de lăptuci[1] (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lăptucă** + suf. *-ime*.

LĂPTUCÍT, -Ă adj. (Prin Munt.) Pălmuit; p. e x t. chelfănit, bătut. *A ieşit lăptucit, că-i vâlvoreau obrajii.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lăptuciţi, -te*.

– V. **lăptuci**.

LĂPTÚGĂ s. f. v. **lăptucă**[1].

LĂPTURĂ s. f. (Regional) Numele unei plante erbacee bogate în latex, care creşte prin semănături. Cf. DA II_2, L. ROM. 1992, 136, VAIDA.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– De la **lăpturi** (pl. lui *lapte*).

LĂPTURÍME s. f. (Învechit, rar) Mulţime de lăpturi v. l a p t e (**2**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lăpturi** (pl. lui *lapte*) + suf. *-ime*.

LĂPTURÍU, -ÍE adj. (Învechit, rar) De culoarea laptelui (**1**); lăptos (**2**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

– Pl.: *lăpturii*.

– **Lapte** + suf. *-uriu*.

LĂPTÚŞ s. m. (Regional) Lapţi (Arpaşu de Jos – Victoria). Cf. ALRM SN II h 555/172. ✦ P. e x t. Peşte mascul (Arpaşu de Jos – Victoria). Cf. ALR II 6 238/172.

– Pl.: *lăptuşi*.

– **Lapte** + suf. *-uş*. Cf. l ă p t a ş[2].

LĂPTÚŢ s. n. (Regional) Lăptişor (**1**). Cf. DA II_2, 99. *De durere eu am plâns; Iară tu mă legănai În braţe nu mă luai, Nici lăptuţ că nu-mi dedeau, Ci-ntr-una mă blestemai.* TEODORESCU, P. P. 439. *Costea, măre, se uita Şi pe ce mi-o cunoştea? Că nu-i lăptuţ La mulsoare, Nici căşuţ La-nchietoare.* id. ib. 511.

– **Lapte** + suf. *-uţ*.

LĂPŢĂRÍE[1] s. f. (Regional) Loc unde se adună laptele pentru a fi transportat în pieţe sau la centrele de colectare de la oraş (Vâlcele – Turda). V. l ă p t ă r i e. Cf. MAT. DIALECT. I, 48, 77.

– Pl.: *lăpţării*.

– **Lapţi** (pl. lui *lapte*) + suf. *-ărie*.

LĂPŢĂRÍE² s. f. (Regional) Căruţa lăpţerului (cu care se transportă laptele în pieţe sau la centrele de colectare de la oraş) (Vâlcele – Cluj). Cf. MAT. DIALECT. I, 77. *Am venit cu lăpţăria de la Cluj.* ib.

– Pl.: *lăpţării*.

– **Lăpţer** + suf. *-ie*.

LĂPŢÉR s. m. (Prin Transilv.) Lăptar[1] (**1**). Cf. com. din SÂMBOLENI – TURDA, MAT. DIALECT. I, 48, 77.

– Pl.: *lăpţeri*.

– **Lapţi** (pl. lui *lapte*) + suf. *-ar*.

LĂPŢÍU, -ÍE adj. v. **lăptiu**.

LĂPÚC s. m. v. **lapuc**.

LĂPÚŞ s. m. **1.** (Bot.) Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** (popular în sintagmele) *Lăpuş de oaie, lăpuşul oii* = lăptucul-oii, v. l ă p t u c ă[1] (**1**) (*Telekia speciosa*). Cf. BRANDZA, FL. 266, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 299, TDRG, PASCU, S. 361, PANŢU, PL., CADE, H IV 44, IX 405; **b)** (popular; în sintagma) *Lăpuş de capră* = cinsteţ (*Salvia glutinosa*). Cf. DRG, PANŢU,

PL., CADE, H IV 44, IX 405; **c**) (prin nord-vestul Munt.) roiniță[2] (**I a**) (*Melissa officinalis*). Cf. ALR I 1 943/776; **d**) (prin nord-vestul Munt.) brusture (*Lappa*). Cf. UDRESCU, GL.; **e**) (regional) floarea cucului (*Lychnis Flos-cuculi*). Cf. DDRF; **f**) (regional; în sintagma) *lăpuş de iepure* = numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. H IX 405. *De deochiat mai scapi copilul dacă-i pui pe piept, spate şi pe cap, lăpuşi sau bozi calzi.* ŞEZ. XII, 166, cf. DR. II, 900, III, 832. *Şi mai colo-n răsărit, Nu ştiu lăpuşi a-nflorit, Ori că turci a tăbărât?* RĂDULESCU-CODIN, L. 85, cf. VICIU, GL., H IX 188, 338, 47, XI 230.

2. (Prin Transilv.) Numele unei specii de peşte nedefinit mai îndeaproape. Cf. BĂCESCU, P. 184.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) Lamă tăietoare a briceagului; limbă. Cf. CV 1951, nr. 3–4, 46, SCL 1980, 621, 622, 623, TEAHA, C. N. 238.

– Pl.: *lăpuşi*.

– Et. nec.

LĂPUŞNEÁN, -Ă s. m. şi f. Persoană care făcea parte din populația de bază a județului Lăpuşna sau era originară de acolo; (la pl.) locuitorii județului Lăpuşna. *Iancul Vodă prinzând că lăpuşnenii s-au rădicat asupra lui, degrabu au trimis... oaste împotriva lor.* URECHE, L. 199. *O samă de lăpuşneni... nu era deodată aşedzați.* M. COSTIN, O. 168. *Luând domniia, multe răotăți au făcut. Care văzând moldovenii, lăpuşnenii s-au ridicat asupra lui.* R. POPESCU, CM I, 308. *S-au rădicat toți orhienii, sorocenii şi lăpuşnenii, de-au venit cu dânsul păn-au trecut Prutul.* NECULCE, L. 221, cf. 40.

– Pl.: *lăpuşneni, -e*. – Şi: (învechit, rar) **lepuşneán, -ă** s. m. şi f. R. POPESCU, CM I, 449.

– **Lăpuşna** (n. pr.) + suf. *-ean*.

LĂPÚŞNIC subst. (Prin Olt.) Roiniță[2] (**1 a**) (*Melissa officinalis*). Cf. SCL 1980, 622, H IX 70, AŞR I 1 943/837.

– Pl.:? – Şi: (regional) **lapújnic** subst. ALR I 1 943/837.

– **Lăpuş** + suf. *-nic*. Cf. rus. lapušnik. Cf. DA.

LĂR interj. v. **ler**[1].

LĂRĂÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LĂRĂÚŞCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LĂRDÁR s. m. Numele unei insecte mici dăunătoare care roade pieile, blănurile, slănina (*Dermestes lardarius*). *Lardariul când se află pe-afară trăieşte din hoituri, iar când se pripăşeşte prin case, atunci se nutreşte cu diferite materii animalice.* MARIAN, INS. 7, cf. CADE.

– Pl.: *lărdării*. – Şi: (învechit) **lărdáriu** (CADE), **lardáriu** s. m.

– Din lat. **lardarius**.

LĂRDĂRIU s. m. v. **lărdar**.

LĂRDÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Slăninos, cu (multă) slănină. Cf. ANON. CAR.

– Pl.: *lărdoşi, -oase*.

– **Lard** + suf. *-os*.

LĂRET subst. (Cu sens neprecizat, probabil; într-o poezie populară) Înştiințare prin strigăt; strigare. *Din loc în arie, Din arie în (groapă) Şi de aci să-i fac lăret. Că dimineața m-am sculat Şi la câmpuri am plecat.* MARIAN, S. R. III, 225, cf. PAMFILE, A. R. 110.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Et. nec.

LĂRGĂMÂNT s. n. Loc larg, lărgime (**I 1**). *Pus-ai în lărgăment* (în larg C, C[2], la larg D, la rrăgănt H) *picioarele mele.* PSALT. 52. *Di în grije chiemai Domnul şi auzi-me în largu* (întru C largu, *lărgăm<ă>nt* H, lărgime D). id. 247. *Îmbla în lărgăment că porăncitele tale cerşii.* id. 254, cf. CORESI, PS. 336/2, ANON. CAR., LB, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 57, 330, PASCU, S. 48, ROSETTI, L. R. VI, 211, SCRIBAN, D. *Apa însă unge, se frământă, îşi caută cale şi până la urmă iese la lărgământ.* BENIUC, M. C. I, 204, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 712, L. ROM. 1982, 240, DR. IV, 116, TEAHA, C. N. 117.

– Pl.: *lărgământuri* şi *lărgământe*. – Şi: **lărgăméntt** s. n.

– **Larg** + suf. *-ământ*.

LĂRGĂMÉNT s. n. v. **lărgământ**.

LĂRGĂTÁTE s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Loc larg (**I 1**), lărgime (**I 1**). *Aclo are loc d'istul, are largatate d'i să pote întuarce cu caru pa-n ocol cum vre.* FD, I, 201, cf. TEAHA, C. N. 106, 122, 238.

– **Larg** + suf. *-ătate*.

LĂRGÉLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Larg (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lărgelnici, -ce*.

– **Larg** + suf. *-elnic*.

LĂRGÍ vb. IV. (Adesea în opoziție cu strâmta sau îngusta) **I. 1.** Tranz. şi refl. (Despre realități plane sau considerate ca fiind plane) A deveni sau a (se) face (mai) larg (**I 1**), (mai) întins în spațiu; a (se) lăți (**I 1**). Cf. ANON. CAR. *Se lărgia pre lume împărăția Rimului.* MOXA, C. 114. *Să n-aibă a lărgi nemica mai mult decât ieste poeniţa făcută mai de mult* (a. 1650). PANAITESCU, O. Ţ. 126. *Să înalți împărăția şi să lărgeşti hotarele împărăției noastre.* M. COSTIN, O. 299. *Acea strânsoare vor pătimi oamenii aceia, carii acuma iau cu sila moşiile, holdele şi casele altora şi lărgesc locurile lor.* CHEIA, ÎN. 89[v]/30. *Tu, Iafet, ocârmuieşte şi apără pre aceşti doi ca un împărat şi neameş, şi hotarele lor le lărgeşte.* N. COSTIN, LET. I, 47/25. *S-au mai lărgit părcanile, de-au cuprinsu spinii înlontru în obuz.* NECULCE, L. 240. *Iată, lui locul a să lărgi, iară noaă a să strâmpta au început?* CANTEMIR, I. I. II, 161. *Podanii carii trăiescu în mijlocul pădurilor... obicinuiescu, pentru ca să-şi lărgească pământurile sau lazurile lor, a aprinde pădurile ce sântu pe aproape.* COD. SILV. 31. *Împărățiile romanilor din Dachia... începură cu volnicie a se lăți, a se lărgi.* MAIOR, IST.

55/17, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, I. GOLESCU, C. *Voind Sinan să facă această cetăţuie mai mare, puse de lărgi locul împrejmuirei de două ori pe cât era.* BĂLCESCU, M. v. 131, cf. ISER. *Cei dintâi romani,... nevoiţi prin espatrierea şi izgonirea lor... a zidi aci o cetate şi a concuista unul câte unul toate coprinsurile vecinilor lor ca să-şi lărgească patria..., fură reduşi a face din ăst feros patriotism, unicul princip.* TEULESCU, C. 2/23. *De la muntele Ciolanu începe un plai întins... şi merge până la Cireşiu, unde... se lărgeşte spre Marga.* I. IONESCU, M. 55. *Orizontul se lărgea mereu..., cu tot azurul ce-l are marea.* BARONZI, C. II, 266/21, cf. FROLLO, v. 302. *Orizontul se lărgea potrivit unei vertiginoase înălţări.* CARAGIALE, O. V, 133. *Toma al Ardealului... voia să-şi lărgească teritoriul.* EMINESCU, O. XIV, 161. *Mută şcoala domnească... pe un loc cumpărat de mitropolitul Gavril, către care se mai adaoge spre a-l lărgi o bucată de loc din acel al bisericii Sf[ântul] Gheorghe.* XENOPOL, I. R. X, 174, cf. BARCIANU, ALEXI, W., cf. TDRG. *Începură a se vedea ochiuri de cer senin, câmpuri de-un albastru-închis, care se tot lărgeau.* AGÎRBICEANU, S. 527. [Norul] *răsărea de sub orizont şi-şi lărgea temeliile în văzduhul depărtat.* HOGAŞ, DR. I, 108, cf. RESMERIŢĂ, D. *Valea se lărgea.* REBREANU, P. S. 139, cf. CADE. *Ţăranul nostru ţine la pământul moştenesc, cată mereu să-l lărgească.* LOVINESCU, S. V, 136, cf. DA II_2. *Mişcând domol caii, oştenii măriei sale îşi lărgiră loc în medean.* SADOVEANU, O. XIII, 24. *Prundişul lat al Prahovei se lărgea secetos.* CĂLINESCU, O. I, 25. *De trei ori s-a lărgit cuprinsul cimitirului.* STANCU, D. 219. *Ochii ei căzură pe luminişul pe care anii i-l lărgiseră pe creştetul lui despodobit.* VINEA, L. II, 128, cf. DL. *Întinderea câmpiei şi bolta cerului parcă se lărgiră şi rămaseră încremenite.* PREDA, R. 96, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 712, DM, CL 1970, 82, L. ROM. 1972, 443, M. D. ENC. *Moşia măsura acum cinci sute de iugăre cadastrale..., i-a lărgit hotarele ca niciunul dintre înaintaşi.* I. GHEŢIE, B. I, 14, cf. L. ROM. 1976, 167. *Populaţia ucraineană îşi lărgea baza sa teritorială.* IVĂNESCU, I. L. R. 452. *I-am dat drumul şi am lărgit speriaţi cercul din jurul lui.* CĂRTĂRESCU, N. 44. *M-am mai lărgit şi eu cu curtea!* CIAUŞANU, GL. ✧ Fig. *Se simţea foarte întipărită de acea tristeţe care lărgea, ca să zic aşa, cercul tristeţei sale.* BARONZI, C. VII, 135/13, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Fig. *Matca motivelor „lumeşti" se lărgeşte de la o variantă la alta.* IST. T. I, 107. ✦ Refl. (Despre grupuri de oameni etc.) A se prelungi (într-o direcţie), a acoperi o suprafaţă mare; a se răspândi, a se împrăştia. *Să lărgisă şireagurile cele de moşcali, în lature, cât alergai cu calul.* NECULCE, L. 243. *Încet, încet painjinişul cel roş se lărgi... şi se prefăcu într-un cer rumenit de apunerea soarelui.* EMINESCU, O. VII, 100. *Taberele turcilor, după ce se subţiară în trecătoarea podului de piatră, dintr-o dată se lărgiră şi fruntea se răsfiră repede în tiraliori.* SADOVEANU, O. II, 48. *Escadroanele din dreapta... se lărgiseră spre Popeştii – Vasilaţi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 293, cf. DL, M. D. ENC.

2. Tranz. şi refl. (Despre căi de acces, locuri de trecere, despre ape, văi etc. ori despre părţi sau porţiuni ale acestora sau despre deschizături) A deveni sau a face (mai) larg (**I 2**); a (se) lăţi (**I 1**). *Lărgit-ai urmele [meale] suptu menre.* PSALT. HUR.^{2} 100. *Lărgit-ai (lărgişi D) urmele meale suptu mere.* PSALT. 28. *Lărgit-ai urmele meale supt mine.* CORESI, PS. 41/6. *Pus-au Miron logofătul de-u lărgit şi drumul la Lunca Mândrişcăi.* NECULCE, L. 99. *Se-au apucat întâiu dă sfânta biserică dă i-au mai lărgit ferestrile.* R. GRECEANU, CM II, 209. *Calea aceea... undeva se mai lărgeşte.* ŞINCAI, HR. I, 226/32. *Tăietura Până la urechi îi lărgi gura.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 419, cf. LB, VALIAN, v. *Începe a se lărgi calea ce iesă în câmp.* ARHIVA, R. II, 41/33, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 139, DDRF. *Topolniţa... ajunge la Cernetin lărgindu-şi lunca.* id. ib. 67. *De la un loc, cararea se mai lărgise.* CONV. LIT. IV, 245. *Douăzeci de ţevi de puşcă s-aplecară în dreptul deschiderii ce se lărgea din secundă în secundă.* BARONZI, I. G. 342/22. *De îndată ce cărarea se lărgi, ea îl luă de braţ.* D. ZAMFIRESCU, A. 165. *Târgurile au ajuns oraşe; potecile s-au lărgit în chip de drumuri.* SOVEJA, O. 16, cf. ŞĂINEANU, D. U. [Strada] *se lărgise enorm.* SAHIA, N. 107. *Prevalul... scăpat din strungă... îşi lărgeşte numaidecât albia într-un mare ochi de ape rotitoare, lat şi adânc.* VOICULESCU, P. I, 22. *Văzui strâmtorile munţilor lărgindu-se.* SADOVEANU, O. XXI, 125. *Acest drum... mai străbătea şi luminişuri, unde poteca se lărgea.* MOROIANU, S. 46. *Drumul... se lărgeşte din ce în ce.* DAN, U. 156, cf. SCRIBAN, D. *Maşina se opri la un pod unde valea se lărgea puţin.* CĂLINESCU, S. 715. *Gaura sfredelită în sfârcul urechii... se lărgea.* STANCU, D. 7. *S-a repezit apa şi-a lărgit spărtura.* id. ib. 22. *Bosforul se lărgea într-una, până ce malul asiatic... se îndrepta către sud.* TUDORAN, P. 203, cf. DM. *Sunt acoperite cu peri care se lărgesc la partea inferioară sub formă de discuri.* ZOOLOGIA, 88, cf. DEX. ✦ (Despre ochi) A deschide mari, a holba; a lăţi (**I 4**). *Lărgi cu mirare ochii albaştri.* C. PETRESCU, Î. I, 8, cf. DA II_2. *Zâmbetu-i crescu într-o fulgerare..., ochii se lărgiră.* SADOVEANU, O. III, 245. ✧ Refl. pas. *Urmează a să mai lărgi drumu şi pus pietriş* (a. 1838). DOC. EC. 710. ✦ Refl. (Învechit; subiectul este „gura") A se deschide. *De grăieşti adevărat, să să lărgească gura ta să grăieşti şi altele mai multe.* VARLAAM, C. 137. ✦ Tranz. (Învechit; complementul este „gura") A deschide. *Lărgeaşte rrostul tău şi-l voiu împlea.* PSALT. HUR.^{2} 156. *Lărgeaşte rostulŭ tău şi împlea-l-voiu.* PSALT. 168, cf. TDRG. *Gura cât şura să ţi-o lărgească.* FOLC. TRANSILV. III, 249. ✧ Expr. (Învechit) A (**se**) **lărgi rosturile** (sau **ustnele**, rar, **buzele**) **spre cineva** ori **a** (**se**) **lărgi gura** (sau **rostul**) **asupra cuiva** = a certa, a răcni. *Lărgiră pre menre ustnele sale.* PSALT. HUR.^{2} 116. *Lărgiră spre mere rosturele sale.* PSALT. 64. *Lărgiră-se (lărgitu-s-au D, lărgiia V) ustnele meale spre dracii miei.* ib. 319. *Lărgiră spre mine rosturile sale, ziseră: dulceaţă, dulceaţă văzură ochii noştri.* CORESI, PS. 88/14. *Lărgiră-se usnele meale spre dracii miei.* id. 419/9. *Lărgitu-s-au rostul meu supra pizmaşilor miei.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 249/30. *Lărgiră asupra mea gura lor.* BIBLIA (1688), $392^2/4$. *Cu cela ce lărgeşte buzele lui nu te amesteca.* ib. $440^1/2$. *Lărgit-ai gura mea asupra vrăjmaşilor miei.* MINEIUL (1776), $100^{v2}/5$.

3. Tranz. (Învechit şi popular; complementul indică încăperi, locuinţe) A face mai larg (**I 4**), mai

încăpător. *În puține zile au lărgit peștera.* DRĂGHICI, R. 54/2, cf. RESMERIȚĂ, D. *Să lărgiți casa.* TEODORESCU, P. P. 175. *Să lărgiți casa, Să-ntindeți masa.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 121, cf. NUNTA, 122. ✧ Refl. *Peștera se lărgea cât o mare bătătură.* VISSARION, B. 173.

4. Tranz. și refl. (Despre cavități, galerii etc.) A face sau a deveni mai larg (**I 5**). Cf. ANON. CAR. *Să li se lărgească și lățească vânele ugerului.* ȘINCAI, în ȘA I, 686, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Se lărgesc venele, de mărimea îmbulzelii sângelui lor și fac varice.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 372/10. *Se lărgește țeava de ieșirea udului în voie.* id. ib. 402/28. *Viind la o parte a acestui munte... au aflat loc... cam scobit, având o bortă foarte strâmtă. „De aș avea... un topor..., cu lesnire aș lărgi borta".* DRĂGHICI, R. 48/27. *Larvele... fac din nou niște galerii elegante, curbate în formă de șerpe care din ce în ce se lărgesc mai mult.* BARASCH, B 254. *Începui să sap și să lărgesc groapa.* BARONZI, C. V, 125/7, cf. CIHAC, I, 139. *Strâmt în partea de sus, acest sac se lărgește din ce în ce mai mult.* PAMFILE, I. C. 68. *A intrat pe urcelnicul lui în mormânt și a început să tragă pe fată înăuntru... dar n-a putut. Că el n-a apucat să lărgească gaura pe unde ieșise.* DUMITRAȘCU, STR. 20. *Apoi, lărgind arcul brațelor,... lovi din plin... câte două cupe deodată.* CĂLINESCU, S. 482. *Galeria începea să se lărgească până ce se sfârși într-o grotă uriașă.* TUDORAN, P. 299, cf. DL. *Prin contracția fibrelor radiare, cavitatea subumbrelară se lărgește.* ZOOLOGIA, 21, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 712. *Artera se lărgește,... iar sângele ajunge în organul respectiv.* ABC SĂN. 46. *Am mai lărgit groapa... și-am dat de un tunel.* CĂRTĂRESCU, N. 222. *Lărgirăm gaura ca să putem băga mâna și să scoatem oala cu galbeni.* PAMFILE, COM. 52. ✧ Fig. *Îmi lărgeam inima ca să aibă unde încăpea deznădăjduirea.* HRISOVERGHI, A. 46/2. ✧ Expr. (Învechit) **A-și lărgi mâinile spre lăcomie** = a deveni foarte lacom. *Deci văzând muntenii ales un neam ce le ziceam Șăitănești cum Duca vodă și-a lărgit mânele spre lăcomie,... au început a se cam cerca.* N. COSTIN, LET. II, 19/22, cf. TDRG, DA II_2, ZANNE, P. II, 259. **A i se lărgi** (cuiva) **mațele** (sau **mațul**) (spre ceva) = a se lăcomi (la ceva). *Boierii nu mai pot birui, nici mai pot sătura nesațiul Ducăi Vodă, că... i se lărgise mațele spre luat.* N. COSTIN, LET. II, 26/10, cf. TDRG, ZANNE, P. II, 273. ✦ Refl. (Învechit) A se îngrășa. *Cu grasu îngrășe-se și lărgi-se.* PSALT. 314. *Și mă[n]âncă Iacov și sătură-se și lepădă-se iubitul. Cu gras îngrășă-se și lărgi-se și lăsă zeul ce feace el.* CORESI, ap. GCR I, 15/24. *Văm vedea și destui oameni răi îmbogățindu-se și veselindu-se și sănătoși fiind..., și lărgindu-se și de nici o boală sau de altceva chinuind.* id. EV. 149. ✦ Refl. Fig. (Învechit) A râvni (la câștig, la avere). *De cât mai mult strânge, mai mult se lărgește Și tot deșert să vede-ntr-averea ce-i crește.* DOSOFTEI, O. I, 337.

5. Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A face mai larg (**I 6**). [Vintilă] *își lărgește cravata care parcă-l sugrumă, tușește, își drege glasul și începe.* GANE, N. III, 151. *Am vrut să-i scot căptușeala s-o mai lărgesc.* CARAGIALE, O. VI, 163. *Frumoase, coană Raluco, răspunde el... trăgând cât poate ca să-și lărgească gulerul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 223. *Deși gulerul scrobit era foarte larg, avea ticul de a-l tot lărgi, cu două degete.* CAMIL PETRESCU, P. 239. *L-a scos* [costumul] *la iveală din straturile de naftalină ale unui cufăr străvechi, ca să-l lărgească și să-l modernizeze.* VINEA, L. II, 279.

6. Tranz. Fig. (Învechit, rar) A menține vreme îndelungată. *În scărbi tinsu-me-ai* (*lărgișI-mă* H, lățitu-m-ai D). PSALT. 4.

7. Tranz. Fig. A mări, a spori, a dezvolta (ca importanță, anvergură, complexitate, număr etc.); a amplifica, a extinde. *Papa... să o lărgească acea putere cât va vrea și să o strâmpteze cât i se va părea* (a. 1783). ȘA I, 56. *Lărgim sfera cunoștințelor noastre în obiectele naturei.* BARASCH, M. I, 19/8. *Meritul cel mai mare a lui Frinicus fu că lărgi cercul tragediei.* CONV. LIT. IV, 160. *Misiunea criticei... ne pare a fi în momentul de față mai mult de a lărgi cercul activităților individuale.* MAIORESCU, CR. II, 205. *Artea națională..., pe de o parte întărește conștiința națională, pe de alta îi lărgește orizontul.* EMINESCU, O. XV, 1 087. *Nemicurile de azi... nu-i lărgesc nicidecum cercul cugetării.* CONTEMPORANUL, I, 328. *În istoria unei limbi se întâmplă adeseori ca nume proprie să devie, printr-o deasă întrebuințare, nume apelative și să-și lărgească astfel primitiva lor semnificațiune.* ȘĂINEANU, Î. 107. *Domnul lărgește cercul electoral.* XENOPOL, I. R. XIV, 31. *Pasajul acesta ne lărgește cunoștințele asupra familiei marelui Voievod Ștefan.* GHIBĂNESCU, S. I. 68. *Făcând această schimbare..., lărgește și adâncește tema pe care i-o oferă folclorul.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 205. *Cum popoarele sunt formațiuni culturale consolidate prin limbă și conștiință națională, sunt români toți cei ce... vor să fie români, – concluzie care nu lărgește cadrele națiunii ci, dimpotrivă, le îngustează.* LOVINESCU, S. IV, 44. *O întreagă lume, nebănuită până atunci, se deschide în fața lui, îi lărgește orizonturile.* COCEA, S. II, 323. *Pentru artiști, care-și propuneau să lărgească sursa de inspirație a picturei,... se prezentau ca niște sugestii... extrem de profitabile.* OPRESCU, I. A. IV, 137. *Conțescu dorea să lărgească cercetările lui.* CĂLINESCU, B. I. 209. *Saint-Beuve e de părere că trebuie lărgit domeniul clasicismului pentru a cuprinde pe toți autorii care au îmbogățit spiritul uman.* VIANU, L. R. 35. *Romantismul... lărgește câmpul valorilor morale.* RALEA, S. T. I, 163. *Lărgind accepția strict biologică adoptată de Nietzsche, Max Scheler acceptă totuși concepția după care noblețea ar fi o selecție de forță și de sănătate.* id. ib. II, 229. *Apoi, cu fiecare afluent care vine de pe celelalte văi ale muntelui, încă un flaut se adaugă cântecului său, lărgindu-l mereu.* BOGZA, C. O. 125. *Lărgind aceste cercetări,... un colectiv al Academiei... a executat o lucrare de mari proporții.* AGROTEHNICA, I, 58. *Contactul cu Roma le-a lărgit celor mai mulți orizontul.* IST. LIT. ROM. II, 34. *Știința și-a lărgit imens orizontul.* JOJA, S. L. 14. *Elaborarea sistemului de norme începe așadar de la acest număr de reguli unice, care urmează a fi lărgit mereu prin contribuția celorlalte dialecte.* COTEANU, R. L. 21. *Posibilitatea de a cerceta acest bogat material documentar... ne-a permis să lărgim mult baza de informare a lucrării.* STOICESCU, S. D. 6. *Era firesc ca, atunci când pământul trece din stăpânirea țăranilor*

liberi... în aceea a unui senior, acesta, devenind şeful obştii, să beneficieze de aceste avantaje... lărgindu-le în favoarea sa. PANAITESCU, O. Ţ. 140, cf. DEX. *Cumpărătorul... se dovedi a fi un interpus al băncii..., care... căuta să-şi lărgească sfera de influenţă.* I. GHEŢIE, B. II, 367. *Cele două părţi au convenit să lărgească schimburile culturale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 2/1. *Recomandând măsură în utilizarea acestui neologism, se observă că şi-a lărgit considerabil gama semantică iniţială.* L. ROM. 1980, 204. *S. Micu defineşte şi lărgeşte sfera sinonimiei acestor termeni.* MS. 1988, nr. 3, 25. *Îi dărui un minunat sintetizator de sunete... care să-i lărgească posibilităţile de expresie.* CĂRTĂRESCU, N. 310. ✧ Refl. *Ruptura dintre români s-a lărgit.* BARIŢIU, P. A. I, 422. *Se lărgea cercul activităţilor celor bune.* GHICA, S. 252. *Pe zi ce mergea, eu vedeam lucruri noi şi lumea mea se lărgea.* CONTA, O. F. 74. *Sfera iubirii omeneşti s-a lărgit deci treptat până a cuprins în ea pe toţi indivizii omeneşti.* id. ib. 429. *Prin judeţe analitice cunoştinţa noastră nu se lărgeşte defel.* EMINESCU, O. XIV, 371. *Concurenţa începe a se lărgi.* XENOPOL, I. R. X, 95. *Mi se lărgiră puţin vederile şi prinsei a cugeta ceva mai mult despre univers.* SBIERA, F. S. 21. *Copilul va umplea golul ce se lărgea între noi cu minunea nevinovăţiilor lui trandafirii.* ADAM, R. 150. *Prin şcoli bisericeşti, prin şcoli de stat,... cercul de cititori se lărgise foarte mult.* IORGA, C. I. II, 75. *Pieţele de desfacere se lărgeau tot mai mult pentru grâul românesc.* SADOVEANU, O. XX, 322. *Orizontul acestei ştiinţe s-a lărgit în afară.* ENC. AGR. I, 100. *Mi s-a lărgit această imagine pe timpul studiilor universitare.* ARH. FOLK. VII, 123. *Sentimentul patriotic s-a lărgit.* CĂLINESCU, C. O. 195. *Ca unui orb vindecat Lumea-n lumină mi s-a lărgit.* BLAGA, POEZII, 197. *Sentimentul detaşării, în loc să se diminueze, sporea, se lărgea.* PREDA, C. I. P. III, 61. *Câmpul cercetărilor comparative se lărgeşte considerabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 3/2. ✧ Refl. pas. *În Constantinopole, niciunul din drepturile rezervate prin plebiscit reprezentaţiunilor naţionale nu s-a nimicit sau micşorat ci, din contră, se poate spune că ele s-au lărgit.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 78. *Unii deputaţi erau de părere a se lărgi dreptul electoral.* XENOPOL, I. R. XIII, 74. *Supuse... spre deliberare nişte proiecte de legi, prin carile se lărgea... autonomia legislativă.* SBIERA, F. S. 247.

II. 1. Intranz. Fig. (Învechit, în limbajul bisericesc; construit cu un complement în dativ) A scoate pe cineva dintr-o situaţie grea; a crea cuiva condiţii favorabile, în care să se simtă bine, în afara oricărei primejdii. *Mi-ai ascultat direptăţâi Şi-n vreme de greutate Mi-ai lărgitu-mi pre departe.* DOSOFTEI, O. I, 16. *Lărgească D[u]mn[e]zău lui Iafeth şi lăcuiască întru lăcaşurile lui Sim.* BIBLIA (1688), $7^1/22$. *Acum au lărgit D[o]mnul noao şi ne-au crescut pre pământ.* ib. $18^2/47$. ✧ Tranz. *Calea ziselor tale alergaiu, când lărgit-ai (ai lărgit* H, ai lăţât D) *înrema mea.* PSALT. 253. *Când am strigat eu, ascultatu-m-ai D[u]mn[e]zăul dreptăţii meale, întru primejdie lărgit-ai pre mine.* BIBLIA (1688), $383^1/17$.

– Prez. ind.: *lărgesc.*

– V. **larg.**

LĂRGÍE s. f. (Învechit, rar) Lărgime (**I 1**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

– Pl.: *lărgii.*

– **Larg** + suf. *-ie.*

LĂRGÍME s. f. **I. 1.** Însuşirea unui teritoriu, unui teren etc. de a fi larg (**1 1**); lăţime (**II 1**). *Socotiţ îndestulata lărgime a stăpânirii lui, care începea de la răsărit şi să sfârşiia la apus.* ANTIM, O. 117. *Lărgimea ţării lor... îi face să nu lăcuiască mulţi la un loc.* IST. AM. $17^v/5$. *Bucureşti, ce va să zică loc de bucurie, după cum şi este, pentru lărgimea lor.* GENILIE, G. 218/10. *Această poeniţă având o întindere şi lărgime destul de mare, deschide spaţiul dintre dealuri şi calea către monastire.* PELIMON, I. 143/11. *Un stat modern care intră în război se va transforma, în toată lărgimea lui, în front de luptă şi de primejdii.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 394, cf. DL, ALR I 408/584, 1 980/150. ✦ Loc întins în toate direcţiile; spaţiu care permite libertate de mişcare; larg (**III 1**), lărgământ. *Acmu au tocmit Domnul noao lărgime şi ne-au sporit pre pământ.* PO 87/18. *Să nu poată să mă-nchiză nime, Picioarele mi-ai pus în lărgime.* DOSOFTEI, O. I, 70. *Aflat-ai pre carele ai iubit din suflet, prea cinstită Paraschevo, întru lărgimea pustiei.* MINEIUL (1776), $85^{r1}/22$. *Ostroave prinse de pământ sânt nişte lărgimi de pământ încungiurate de apă împregiur.* AMFILOHIE, G. F. $168^v/2$. *Al nostru iaste a ne bate la strâmtoare, iar la lărgime iaste a lor.* HERODOT^2, 441, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Aceste cazane având-le... pă marginea oraşului, chezăşuieşte destulă asigurare despre orice primejdie... pentru neînsemnata cătăţime a obiectului ce să lucrează, cât şi lărgimea locului pă unde să află* (a. 1844). DOC. EC. 820. *De aice înainte începe locul spre lărgime, sunt livezi, vii, pomi.* ARHIVA, R. II, 52/18, cf. ISER, FROLLO, v. 302, 303. *Paiele sunt strânse în snopi groşi... pe lărgimea goală a lanurilor secerate.* IORGA, P. A. I, 124. *Hlandanii... sânt firele de cânepă crescute în lărgime, la larg.* PAMFILE, A. R. 169, cf. PASCU, S. 139, CADE, DA II_2, 102. *Unii boieri şi dregători se împărţiseră în lărgimile acelea nelocuite încă de om, ca să aibă caii îndestulare de hrană.* SADOVEANU, O. XIII, 254. *Obştea de săraci şi văduve... avea a lua în stăpânire lărgimea acelei câmpii.* id. ib. XVII, 360, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 712. *Oamenii s-au sfiit să pună case, ca să aibă staţiile loc, Lărgime, să treacă-n deal în vale, libere.* SORESCU, L. L. I, 137, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ (Învechit) Larg (**III 3**). *Umplundu-se de apa mării şi afundându-se într-adâncul lărgimei au tot zis: sf[i]nte Neculae, ajută-mi!* (a. 1675). GCR I, 224/34. ✧ Expr. (Învechit) **A scoate pe cineva la** (ori **întru**) **lărgime**, v. larg (**III 4**). *Sfinţia ta, Doamne, îm eşti razăm tare, M-ai scos la lărgime, loc de alintare.* DOSOFTEI, O. I, 40. *Mă scoase întru lărgime, izbăvi-mă-va, căci m-au vrut.* BIBLIA (1688), $386^2/32$, cf. $238^2/2$.

II. 1. Lăţime (**I 1**). Cf. MARDARIE, L. 229/17. *Şi puse înălţime de coţi 60, lărgimea ei – de coţi 60.* BIBLIA (1688), $339^1/25$, cf. $564^1/34$. *Hotărând lărgimea şi adâncime..., au poruncit ca să sape şanţ.* AETHIOPICA, $50^r/1$. *Plutele trebuie totdeauna să se facă după cum a fi şi apa de multă şi după lărgimea părăului.* COD. SILV.

46. *Încotro îi este lungime... şi lărgime.* GHERASIM, T. 114^{v}/14. *Să socotească că are trii măsuri, lungime, lărgime şi grosime.* AMFILOHIE, G. F. 38^{v}/16, cf. 42^{r}/12. *Au făcut o mahină... a căreia lungime era cât lărgimea şanţului şi lărgimea cât înălţimea zidurilor.* ŞINCAI, HR. I, 234/32. *Cară dă mijloc, potrivite la lungime şi la lărgime* (a. 1809). DOC. EC. 78. *Sunt luntriţă şi mai mari, a cărora lungime 50, lărgimea 12 şi nalţimea 3 şi 4 coţi are.* PETROVICI, P. 97/10. *După chibzuirea ce au făcut măsurându-să cu stânjenul, au ieşit lungime 126 stânjeni şi lărgimea 15 stânjeni* (a. 1836). DOC. EC. 623, cf. VALIAN, V. *Deşi despărţită de Siberia prin lărgimea unui braţ de mare, laturea americană se păru deodată... apropiată.* FM (1844) 288^{2}/7. *Drumul acolo trece în lungul acelei văi, parte pe o şosea de pământ, parte pe un pod de lemn, care amândouă sunt aşa de strâmte încât d-abie poate coprinde un car lărgimea lor.* BĂLCESCU, M. V. 111, cf. 492. *Plantăm cinci rânduri... pe o brazdă de cinci picioare lărgime.* BREZOIANU, A. 191/16. *Alte riuri... curg pe o întindere foarte mare în lărgime şi nu au pat destul de adânc ca să ţie vase greu încărcate.* MĂS. GR. 16/11. *Cercă a lua cetatea cu asalt..., dară nu izbuti din cauza lărgimi[i] şanţurilor şi a înălţimei zidurilor.* TEULESCU, C. 134/15. *Jaleşu... se revarsă într-o lărgime ca de doisprezece stânjeni.* PELIMON, I. 219/29. *Prin câteştrele liniete treceau trei intervaluri de o lărgime egală.* HASDEU, I. V. 141. *Pe toată lărgimea proprietăţii se întindea un zid care da în stradă.* BARONZI, C. III, 196/10, cf. CIHAC, I, 139. *Lungimea clădirii este de 245 stânjeni; lărgimea ei de 190 stânjeni.* ODOBESCU, S. II, 113, cf. S. I, 442. *Puse să facă o maşină... a căreia lungime corespundea... cu lărgimea şanţului oraşului.* EMINESCU, O. XIV, 96. *Presupuind că lungimea şi lărgimea rămân aceleaşi..., greutatea drugului va deveni de 2–3... ori mai mare.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 72. *Lărgimea stradelor... are, în general, o distanţă care trece peste 10 metri.* MANOLESCU, I. 12, cf. TDRG. *Lungimea nouălor făşii este tot din... hotar în hotar, însă lărgimea se micşorează.* PAMFILE, A. R. 18, cf. 21. *Tranşee paralele..., de câte douăzeci de metri lungime pe 1–2 m lărgime.* PÂRVAN, G. 181, cf. CADE, DA II$_2$, 102. *Fiecare drum se compune din două canaluri depărtate la o distanţă... cât lărgimea unei trăsuri.* ENC. TEHN. I, 343. *Zeci de mii de cărămizi fac să crească mereu cuptorul, în cele trei dimensiuni ale spaţiului..., lărgime, lungime şi înălţime.* BOGZA, C. O. 223, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 712. *Lovitura principală a fost dată... pe frontul Ostrolenka-Cracovia, cu o lărgime de 300 de kilometri.* MAGAZIN IST., 1967, nr. 1, 26. ✧ Loc. adv. **În lungime şi lărgime** = în lung şi în lat, v. lat **(III 1)**. *Nenumărata mulţime a stelelor care strălucesc şi să învârtesc în nemăsurata lungime şi lărgime a ceriurilor pe deasupra capetelor noastre.* POTECA, F. 350/23. *Curând a decis a călători după putinţă prin ţeara întreagă în lungime şi lărgime.* BARIŢIU, P. A. II, 630. **În lărgime** = de-a latul, v. lat **(III 1)**. *Cinci mari gârle... trec d-a curmezişul Valahii[i] în lărgimea ei.* REG. ORG. 105/4. ✦ (Despre părţile corpului) Însuşirea de a fi dezvoltat mai mult decât în mod obişnuit. *Află mare plăcere a arăta către toţi lărgimea spatelor sale.* BELDIMAN, N. P. I, 102/18.

2. Însuşirea de a se deschide larg **(I 2)**. *Să citeşte sau prin scurtarea cea purcezătoare din ceriul gurii sau prin lărgimea gurii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 12^{r}/16. *Şi-i piere gâtul cu deschiderea şi lărgimea gurii ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 64/11. ✧ (Despre paşi) *Până ce Sgribincea să-şi deschidă odată lărgimea pasului său greoi... biata Pisicuţă îşi cheltuia jumătate din gebeaua întregii sale vieţi.* HOGAŞ, DR. I, 294.

3. Însuşirea unei încăperi de a fi largă **(I 4)**. *În sala cea mare... era lărgime multă... comisia se putea plimba printre pupitre.* I. BOTEZ, ŞC. 82. *Noi ne îmbulzim în căsuţa de la moară şi ne trebuie ceva mai multă lărgime.* SADOVEANU, O. XVII, 179. *Caracteristica lor... este înălţimea şi lărgimea camerelor, vastitate verticală a ferestrelor.* CĂLINESCU, C. O. 190. *Deşi odaia şi dormitorul erau relativ mici, mobilierul dădea impresia de lărgime.* PREDA, R. 62.

4. Însuşirea unui recipient, unei cavităţi etc. de a fi larg **(I 5)**. *Uneori se strânge într-un glomaz mai mare, de astupă lărgimea maţului de tot.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 292/2, cf. 120/21. *Oalele şi ulcioarele mari au două torţi, aşezate orizontal imediat deasupra diametrului maxim al lărgimii lor.* PÂRVAN, G. 190, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

5. Calitatea unui obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte de a fi larg **(I 6)**. *Vedem noroadele zăduf urilor ecvatorului, îmbrăcate ca iarna, cu o lărgime de cizme, de meşi şi de tuzluci.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 18/29. *Lărgimea mânecilor ajunge până la 20–25 cm.* MANOLESCU, I. 223. *Pantalonii moderni, cu excesul lor de lărgime, fâlfâiau pe ele ca două steaguri pe catargul unui crucişător în mers.* BASSARABESCU, S. N. 176, cf. CADE, SCRIBAN, D.

6. Fig. Amploare a unui fenomen psihologic, social, estetic etc.; extindere, dezvoltare. Cf. VALIAN, V., CIHAC, I, 139. *Acelaşi lucru îl făcea... din lărgimea de orizont a unor studii universitare.* IORGA, P. A. I, 53. *Negoţul va lua nişte lărgimi mai întinse; starea înţelesuală şi materială a ţării va apuca treapta aceea care se cuvine să o aibă Bucovina între ţările cultivate ale Europei.* SBIERA, F. S. 139. *Succesul poeziei minulesciene nu vine... de la lărgimea lirismului în regiunile subconştientului, ci de la muzicalitatea ei exterioară.* LOVINESCU, S. IV, 576. *Prin lărgimea câmpului de observaţie socială... povestirea... alcătuieşte o etapă vrednică a fi considerată în dezvoltarea realismului mai nou.* VIANU, A. P. 323. *În acest moment de relative libertăţi spirituale a putut să se dezvolte un spirit cu lărgimea orizontului şi cu profunzimea intuiţiilor morale ale lui Shakespeare.* id. L. U. 68. *Oamenii, zdrobiţi... de lărgimea sferei sale de gândire, îl ocolesc.* CĂLINESCU, O. XIII, 17, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 712. ✧ *Lărgime de vederi* = orizont intelectual deschis, înţelegere cuprinzătoare. Cf. TDRG. *Asemenea lărgime de vederi a făcut să fie numiţi monarhi luminaţi.* ENC. AGR. I, 17, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Dacă păstrăm, în titlul unei lucrări de istorie literară, dipticul amintit, trebuie s-o facem cu lărgimea de vederi necesară.* VIANU, L. R. 19, cf. DL, DM, DEX. *Între timp s-au afirmat puternic... cu acea lărgime de vederi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 10/1.

7. F i g. Libertate de mişcare; independenţă. Cf. DA II_2, 102. *Toţi câţi sunt aici... s-au adunat în pustietatea asta, la pământ mai mult şi la lărgime.* SADOVEANU, O. V, 380. *Eu... am parte de mai multă lărgime şi bucurie decât cuconul domnesc.* id. ib. XIII, 148, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 712. *Când o fost să se libereze, l-or rugat să rămână în cătănie, da' el n-o vrut, că nu i-o plăcut defel să steie sub porunci, între ziduri. Lui i-or plăcut lărgimile, asta era!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 47. ✧ L o c. a d v. **În lărgime** = comod, lejer. *Este o cale veche de la Baia, pe colnicele din stânga ale Moldovei, pe care Domnia a ţinut-o totdeauna în bună stare şi prunduită. Călătoreşti în destulă lărgime; vezi apa Moldovei.* SADOVEANU, O. XIII, 722. *Casa lui Somogyi, trainică, arătoasă... Numai bună pentru un om singuratic, căruia îi place să trăiască în lărgime sau pentru o familie fără copii.* I. GHEŢIE, B. I, 223.

8. Bogăţie, trai îndestulat; lăţime (**II 2**). *Cel ce iubeşte lărgimea, acela goneşte facerile de bine, iar str[â]mtarea pleacă patimile.* NEAGOE, ÎNV. 155/5. *E câte unul pe care sărăcia-l face sfiicios, dacă nu chiar umilit... Altul e-nduşmănit de sărăcie... Numai la lărgime iese la iveală firea cea adevărată a omului.* SLAVICI, O. I, 313. *Aceia au trăit mai în lărgime, iar noi trăim mai la strâmtoare... Să ne mângâiem c-am scăpat măcar de boieresc, de ruşfert.* SADOVEANU, O. XXI, 422.

– Pl.: *lărgimi.*

– **Larg** + suf. *-ime.*

LĂRGÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) l ă r g i.

1. Extindere, mărire (a unui teritoriu, a unei proprietăţi); lăţire (**I 1**), lăţime (**I 1**). Cf. l ă r g i (**I 1**), l ă ţ i (**I 1**). Cf. DRLU, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, CIHAC, I, 139, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Împăratul se îndatori printr-un tratat încheiat cu regele bulgar de-a se mulţumi cu această lărgire de teritoriu.* EMINESCU, O. XIV, 123, cf. GR. S. I, 73, DA II_2, 102. *Hotărâtor pentru noi... nu e nici pacificarea Moesiei... nici... lărgirea hotarelor ei.* PÂRVAN, G. 105, cf. GR. S. I, 73, DA II_2, 102. *Se duce să lupte pentru întregirea hotarelor ţării, pentru lărgirea lor.* STANCU, D. 410, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (În opoziţie cu s t r â m t a r e) Mărire a dimensiunilor unui obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte. Cf. l ă r g i (**I 5**). Cf. PONTBRIANT, D. ▭ *Lărgirea pantalonilor se face după anumite reguli ale croitoriei.*

3. Dilatare. *Purtătorul acestei otrăvi..., a cărei gustare aduce durere de cap,... lărgirea pupilei şi vedere întunecoasă..., este un alcaloid.* EMINESCU, O. XV, 1 216. *Prin lărgirea fisurilor rezultă crăpături, prin care roca se fragmentează în plăci de diferite grosimi sau în pietriş grosier şi mărunt.* CHIRIŢĂ, P. 24. *Tumoare benignă rezultând din lărgirea sau formarea în număr neobişnuit de mare a unor vase sanguine.* ABC SĂN. 35. *Midriază* [este] *lărgire[a] pupilei care apare în mod reflex ori de câte ori privim în întuneric sau un obiect apropiat.* ib. 245. ✧ (Învechit) *Lărgiri de vine* = varice. *Compresurile slabe se întrebuinţează... la varici (lărgiri de vine).* FĂTU, D. 29/5.

4. F i g. Creştere a posibilităţilor de a îngloba, de a cuprinde un mai mare număr de... *Unii ca aceia ar putea să se ridice în contra ideilor ce enunţăm şi vom enunţa în favoarea descentralizării comunale şi a lărgirii sistemei reprezentative.* ODOBESCU, S. III, 340. *Impulsul pentru lărgirea cunoştinţelor nu mai vede hotară.* EMINESCU, O. XIV, 370. *Se începe în Bucureşti o agitaţie pentru lărgirea dreptului de vot.* XENOPOL, XIII, 139. *Se studia o reformă a învăţământului superior, cu o lărgire considerabilă a numărului cadrelor.* CĂLINESCU, B. I. 413. *Se iau continuu măsuri pentru îmbunătăţirea funcţionării serviciilor de salvare, prin lărgirea parcului de autoambulanţe.* ABC SĂN. 316.

5. F i g. Creştere, sporire a importanţei, a amploarei, a câmpului de acţiune într-un anumit domeniu. *Ca o dorinţă de lărgire a culturii româneşti trebuie privit frumosul raport al mitropolitului Iacov Stamati... asupra stărei şcoalelor.* XENOPOL, I. R. X, 296. *Lărgirea... vederilor intelectuale.* SBIERA, F. S. 103. *Respinse... proiectele pentru lărgirea autonomiei ţărilor.* id. ib. 247. *Statele industriale se întorc asupra lor înşile* [sic!] *şi îşi dezvoltă propria lor piaţă, prin lărgirea bazei agricole indigene.* CONV. LIT. LXVII, 49. *E o nevoie de viaţă pentru artele române, lărgirea cercului activităţii lor.* PETICĂ, O. 403. *Vodă a închinat pentru prea puternicul Hmil hatman, dorind lărgirea puterii lui până la marginea pământului.* SADOVEANU, O. XI, 336. *Din ancheta perpetuă asupra activităţii noastre... radiază un izvor de informaţii şi idei..., o lărgire a orizontului intelectual.* D. GUSTI, P. A. 182. *Intenţia mea este să atrag atenţia asupra lărgirii contactului între cititori şi autor.* CĂLINESCU, C. O. 426. *Ceea ce aducea această poezie era în primul rând o lărgire a sferei de inspiraţie.* PERPESSICIUS, M. IV, 12. *Orice om care se iniţiază în istoria artelor încearcă astfel de lărgiri ale conştiinţei estetice.* BLAGA, Z. 40. *Proudhon constată că mersul relaţiilor sociale, de la Rousseau încoace, s-a făcut prin lărgirea continuă a ideii de contract.* RALEA, S. T. III, 63. *El era omul calificat să facă această lărgire a operei lui didactice.* AGROTEHNICA, I, 46. *Spuneam de o lărgire a inspiraţiei d-lui Blaga, în sensul folosinţii unor noi materiale, luate din folclor.* CONSTANTINESCU, S. I, 278. *Literatura comparatistă... este o lărgire de sferă a istoriei literare izolate.* id. II, 573, cf. DL, DM. *Cercetarea directă a corpurilor planetare... conduce la lărgirea şi aprofundarea cunoştinţelor noastre.* GEOLOGIA, 7. *Unitatea culturii româneşti şi continuitatea ei... impun... lărgirea cadrelor de istorie universală în care se dezvoltă această cultură.* PANAITESCU, C. R. 17. *Aceste descoperiri au o semnificaţie deosebită pentru lărgirea concepţiei despre romanizare.* MAG. IST. 1970, nr. 11, 7, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *lărgiri.*

– V. **lărgi.**

LĂRGÍT, -Ă adj. 1. Care a devenit mai larg (**I 2**), mai întins. Cf. l ă r g i (**I 2**). Cf. DRLU, DA II_2, 102. *Râul care străbate capitale, lărgit şi construit inginereşte, slujeşte de albie de scurgere tuturor canalizărilor.* ARGHEZI, B. 127, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Care a devenit mai larg (**I 5**), mai încăpător. Cf. lărgi (**I 4**). *Cavităţile lărgite făcute de...* [insecte] *dinadins ca cameră de culcat în galeria arborilor.* BARASCH, B. 252.

3. (Despre haine, încălţăminte) Care a devenit mai larg (**I 6**), mai lăbărţat. Cf. l ă r g i (**I 5**). *Se uită mirat la îmbrăcămintea lui... cu pantalonii căzând în vine şi cu ciorapii lărgiţi, lăsaţi peste ghetele rupte.* COCEA, S. II, 72. *Uite cât am slăbit, făcea ea, arătând gura lărgită a unei fuste murdare.* ARGHEZI, S. XV, 42. *Eva purta... o rochie de fular verde..., îngustă în talie şi lărgită spre poale.* I. GHEŢIE, B. I, 416.

4. A cărui deschidere este mărită. *O spaimă cu porniri Tulburătoare... fac să-i joace Nările ei lărgite şi subţiri.* LABIŞ, P. 101. ✦ (Despre ochi; p. e x t. despre privire) Mărit, holbat. *Ochii ei lărgiţi se aţintiră c-o nespusă espresiune de spaimă asupra unui punct al salei.* BARONZI, I. G. 608/15, cf. DA II_2. *Cu ochii tăi lărgiţi de lacrimi.* KIRIŢESCU, G. 236. *Mă întreba cu ochii lărgiţi de indignare.* PREDA, C. I. P. III, 73. *Ea lângă dânsul s-a lipit cu ochi lărgiţi.* LABIŞ, P. 375. *Se uita la el cu privirea lărgită.* id. R. 173. *Cu ochii lărgiţi, am privit cum primele pale gălbui se lipesc de corpul păpuşii.* CĂRTĂRESCU, N. 272.

5. Care a fost mărit (din punct de vedere numeric). *Gulimănescu... era şi el prezent la discuţii într-o şedinţă lărgită.* CĂLINESCU, S. 209. *Ultima parte a averii părinteşti este vândută spre a putea adăposti, într-o gospodărie lărgită, neamul ornitologic în creştere.* VIANU, L. R. 414, cf. DL, DM. *Este scris în urma şedinţei unui sfat lărgit.* STOICESCU, C. S. 43. *În vechea organizare a satelor de obşte din Germania existau mărci săteşti formate din mai multe sate, asociate sub forma unor obşti lărgite.* PANAITESCU, O. Ţ. 101, cf. M. D. ENC. *Mulţi jucători... au fost notaţi pentru lotul naţional lărgit.* SPORTUL, 1979, nr. 9 134, 2/4.

6. F i g. Care a fost dezvoltat, amplificat. Cf. lărgi (**I 7**). *Un subiect diviz prin o infinitate de cazuri... ajunge la estreme unde nu se mai potriveşte, unde noţiunea trebuie lărgită pentru a încăpea şi alte cazuri.* EMINESCU, O. XV, 325. *Din unele teorii şi preferinţe exprimate chiar din debuturile activităţii lui şi lărgite cu timpul se pot face apropieri între câteva elemente ale celor două ideologii.* LOVINESCU, S. VIII, 134. *Pare a fi un soţ credul, fiindcă nu-l bănuieşte nici pe Mişu, care s-a adaos triunghiului, într-un confortabil cadrilater al moralei burgheze lărgite.* CIOCULESCU, C. 58. *Principiul terţiului exclus a fost... subpreţuit de Hegel în forma sa tradiţională, dar lărgit într-o perspectivă dialectică.* JOJA, S. L. 110. *Libertatea cucerită în momentul când deschisese... paginile cărţii trebuia lărgită, împlinită, dusă la desăvârşire.* I. GHEŢIE, B. I, 347. *Discuţia trebuie, prin urmare, lărgită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr.. 9, 3/2.

– Pl.: *lărgiţi, -te.*

– V. **lărgi.**

LĂRGITÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. Care lărgeşte (**I 1**). Cf. DRLU, CIHAC, I, 139, LM, DA II_2, 102, CIORĂNESCU, D. ET. 4 712.

2. S. f. (Prin Ban.) Bucată de piele, croită în forma căputei, care se introduce între capta şi căputa ghetelor pentru a le lărgi. Cf. LIUBA – IANA, M. 127, DA II_2, 102, CIORĂNESCU, D. ET. 4 712.

3. S. f. (Olt.) Bucată de pânză care se utilizează la confecţionarea mânecilor iei. *[Ea] este compusă din 2 foi în faţă şi o foaie în spate, mâneci, lărgitori şi guler.* IZV. XIII, 258. *Mânecile se fac dintr-o foaie de pânză sau o foaie şi jumătate, această numită lărgitoare.* id. ib. 258.

4. S. n. (Ind.) Nume dat mai multor unelte care servesc la mărirea diametrului unor orificii. Cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *lărgitori, -oare.*

– **Lărgi** + suf. *-tor.*

LĂRGITÚRĂ s. f. Ceea ce serveşte la lărgit (**I 5**). Cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 139, DA II_2, 102, FRÂNCU – CANDREA, M. 103.

– Pl.: *lărgituri.*

– **Lărgi** + suf. *-tură.*

LĂRGULÉŢ, -EÁŢĂ adj. Lărguţ. Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 139, DA II_2, 102.

– Pl.: *lărguleţi, -ţe.*

– **Larg** + suf. *-uleţ.*

LĂRGULÍŢĂ adj. Lărguţă, v. l ă r g u ţ (**I 6**). *Despre îmbrăcămintea copiilor este a se păzi regula: a fi mai lărguliţă, pentru toată mişcarea trupului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 80/17.

– Pl.: *lărguliţe.*

– **Larg** + suf. *-uliţă.*

LĂRGÚŞ s. n. (Transilv.) Loc mai larg (**I 1**). Cf. CL 1977, 70.

– Pl.:?

– **Larg** + suf. *-uş.*

LĂRGUŞÓR, -OÁRĂ adj. (Învechit, rar) Lărguţ (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lărguşori, -oare.*

– **Larg** + suf. *-uşor.*

LĂRGÚŢ, -Ă adj. Diminutiv al lui l a r g.

1. Cf. l a r g (**I 1**). *Într-un loc mai lărguţ, drumul de care se sfârşeşte.* REBREANU, P. S. 139. *După vreo trei ore de drum ajungeam într-o vale, lărguţă la început, apoi sugrumată de dealuri şi de măguri.* BLAGA, H. 209.

2. Cf. l a r g (**I 4**). *La ciobani stână se zice numai când e bine acoperită şi mai lărguţă.* POP, ap. HEM 1 759. *A nostă casă-i lărguţă Şi-o-ai lăsat pustiuţă.* GR. S. VII, 35.

3. Cf. l a r g (**I 5**). *Ţeava pe care cântă se termină cu un inel de trestie „mai lărguţ".* ALEXANDRU, I. M. 89.

4. Cf. l a r g (**I 6**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, I, 139, TDRG, PASCU, S. 157, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să-mi cumpăr o rochioară... Lărguţă pe subsuori, Să-ncapă un struţ de flori.* MARIAN, H. 25.

– Pl.: *lărguţi, -e.*

– **Larg** + suf. *-uţ.*

LĂRMĂLÁIE s. f. (Regional) Larmă (**2**). *Fu trezit de o lărmălaie ce se auzea dinspre carul unde... se afla jupân Stanca.* CHIRIŢESCU, GR. 169. *Ca la o comandă neauzită, o mare lărmălaie de strigăte, de râsete şi lătrat de câni încinse uliţa.* AGÎRBICEANU, O. XII, 429, cf. SCL 1959, 261, SFC VI, 118, 126, 132.

– **Larmă** + suf. *-ălaie.* Cf. h ă r m ă l a i e.

LĂRMĂLĂU s. n. (Prin Transilv.) Larmă (2) (de obicei) însoțită de ceartă, de scandal. *Alegerea se făcea totdeauna cu mult „lărmălău", cum spunea domnul director.* AGÎRBICEANU, O. VIII, 157, cf. DA II_2, 103, CIORĂNESCU, D. ET. 4713, TAMÁS, ET. WB. 490, SFC VI, 119, 132, DEX.

– **Larmă** + suf. *-ălău.*

LĂRMĂLÍ vb. IV v. **lărmălui.**

LĂRMĂLUÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Prin Transilv.; despre oameni) A lărmui (2). Cf. DA II_2, 103, TAMÁS, ET. WB. 490, SFC VI, 118, 132, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, ALR II/I h 28/279.

2. (Despre unele păsări) A lărmui (4) (Remetea – Beiuș). Cf. A I 12.

3. (Regional; despre ape) A vui (**I 1**) (Coșbuc – Năsăud). Cf. CHEST. IV 52/264/a.

– Prez. ind.: *lărmăluiesc.* – Și: **lărmăli** vb. IV. ALR II/I h 28/279, A I 12.

– **Larmă** + suf. *-ălui.*

LĂRMĂZÍ vb. IV v. **lărmăzui.**

LĂRMĂZUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Transilv.; despre oameni) A lărmui (2). Cf. TDRG 890, DA II_2, 103, TAMÁS, ET. WB. 490, SFC VI, 115. *Dacă bei făr'de măsură Verzi uscate spui din gură. Tot spui și lărmăzuiești, Lucrul nu-l mai isprăvești.* BIBICESCU, P. P. 223, cf. ALR I 1 1 216/249. *Nu știu ce au astăzi copiii, că lărmăzesc de nu mai poți vorbi de gura lor.* MAT. DIALECT. I, 77.

– Prez. ind.: *lărmăzuiesc.* – Și **lărmăzi** vb. IV.

– Din magh. **lármázik.**

LĂRMÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Cu multă larmă (2), plin de larmă (2). *În zioa deschiderii Camerilor, precum și mai târziu, să arătară pe ulițile Parisului adunări lărmoase de oameni.* GT (1839), 64/5. *În cetățile și orașele săsești nu s-au văzut demonstrațiuni lărmoase ca la ungurime.* BARIȚIU, P. A. II, 48. *Poporul propriu,... îndată ce a observat acea activitate febrilă și acelea demonstrațiuni lărmoase din 1860, s-a împlut de grijă mare.* id. ib. III, 25. ✦ Plin de agitație, de zarvă. *Încălecă calul acela sumeț... slobozindu-l pe ulițile cele lărmoasă a Manșesterului pe unde vrea el să apuce.* FM (1838), 18/1.

– Pl.: *lărmoși, -oase.*

– **Larmă** + suf. *-os.*

LĂRMUÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Învechit, rar) A da alarma, a pune în stare de alertă. *Orășeanul au scăpat în beserică și au lărmuit pre toți orășenii, carii ieșind cu toții s-au sculat asupra dărăbanilor.* ȘINCAI, O. II, 372, cf. DA II_2, 103, CIORĂNESCU, D. ET. 4713.

2. I n t r a n z. (Despre oameni, mai ales, despre o mulțime de oameni) A face un zgomot intens, continuu și confuz, a face larmă (2); (regional) a lărmăli, a lărmălui, a lărmăzui. Cf. KLEIN, D. 369, PONTBRIANT, D., CIHAC I, 139, II, 165, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lărmuind cu bucurie Bat în geam, fac zarvă multă.* IOSIF, PATR. 46, cf. TDRG., PAMFILE, A. R. 249. *Tovarășii se adunară în jurul lui lărmuind, strigându-l pe nume.* AGÎRBICEANU, A. 291, cf. SEVERIN, S. 70, CADE, DA II_2, 103. *Mulțimea se risipea, lărmuind.* SADOVEANU, O. VII, 60. *În fața acestei clădiri mari, vopsită cu galben, se strânseră lărmuind ovreii.* id. ib. 109. *Îl supărau grozav ciangăii și țiganii, cari treceau pe dinaintea casei... tălălăind și lărmuind cât îi lua gura fără să se rușineze.* MOROIANU, S. 134, cf. SCRIBAN, D. *Lărmuiau nebunește bărbații, Se tânguiau femeile, nătângele. v.* ROM. decembrie 1953, 45. *Pe lângă mine a trecut un grup numeros, lărmuind vesel.* ib. octombrie 1954, 172. *La acea oră a zilei, în piață Călărașilor, afară de câteva gospodine, se frământau, lărmuiau, zbierau și se-mbrânceau vreo sută de oameni asemănători.* GALAN, B. I 19, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 713, TAMÁS, ET. WB. 490, DEX, DSR. *Strânge patul și ațâță focul... Și lărmuiește mai puțin, că domnul nu s-a sculat încă!* I. GHEȚIE, B. I, 176, cf. v. BREBAN, D. *Nu lărmuiți, că treziți copilul!* ALIL XXIX, 298, cf. ALR II/I h 28/192, ALR T I h 83/393. *Pe apă merge, Nu stropește; Prin trestie trece, Și nu lărmuiește* (Umbra). GOROVEI, C. 378.

3. R e f l. (Învechit, rar) A protesta zgomotos, a se indigna, a se revolta. *Peteu pricina încă o spune, pentru carea s-au fost lărmuit sașii, adecă pentru nedreptățile care le suferise supt Carol Robert.* ȘINCAI, O. I, 482.

4. I n t r a n z. (Despre păsări sau, rar, despre unele insecte) A scoate un sunet specific (și puternic); (regional) lărmăli. *Păsările sălbatice... dacă zboară în cerc și lărmuiesc mult, vremea e schimbăcioasă.* ap. CADE. *Când se aruncă gâștele și rațele în apă și se scaldă lărmuind... e un semn că în curând are să ploaie.* MARIAN, O. II, 381. *Roiul de greieri... stând pe copac în pădure Lărmue blând, și-mprejur vrăjită răsună pădurea.* MURNU, I. 55. *În mărăcinișuri lărmuiau păsărele de felurite neamuri.* SADOVEANU, O. XVIII, 339.

5. I n t r a n z. (Rar; despre vehicule în mers, despre unele instalații și mecanisme în timpul funcționării) A produce un zgomot caracteristic, intens și prelung. *Caii alergau în trap mărunt pe drumul pietros, căruța lărmuia.* AGÎRBICEANU, A. 194. *În pădure naște – în pădure crește – vine în sat și lărmuiește* (Melița). POP., ap. GCR II, 369.

6. I n t r a n z. (Rar; subiectul este spațiul, locul în care se produce un zgomot; cu determinări introduse prin prep. „de") A răsuna (2); a vui. *Malurile spuzite de lume lărmuiau de strigăte și tânguiri.* VOICULESCU, P. II, 293.

– Prez. ind.: *lărmuiesc.*

– **Larmă** + suf. *-ui.*

LĂRMUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a l ă r m u i și rezultatul ei; (rar) lărmuit, lărmuitură. Cf. l ă r m u i (2). Cf. KLEIN, D., 369, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 139, ALEXI, W. *Glasuri ascuțite de femei și copii spintecau lărmuirea bărbaților ca împunsături de ace într-o pânză groasă de călți.* REBREANU, R. II, 249, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 490, DEX.

– Pl.: *lărmuiri.*

– V. **lărmui.**

LĂRMUITÓR, -OÁRE adj. **1.** Care lărmuiește (2). Cf. KLEIN, D., PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *Natura-n*

veci nepăsătoare Îşi toarce firul fără de sfârşit... Pe când mulţimea-n veci lărmuitoare Se zbate-n vălmăşagu-i răguşit. GORUN, F. 9, cf. DA II_2, 103, CIORĂNESCU, D. ET. 4 713. *Alaiul se scurgea pe uliţă la vale, greoi şi lărmuitor.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 267, cf. TAMÁS, ET. WB. 490. *Sub pământ cutreieră lărmuitoare mare, Pe patul de moarte-al livezilor barca apune Şi momeala-i înecată de fân.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 21/3. ✦ (Rar) Cu multă larmă (**2**), plin de larmă. *Domnilor, se adresă el adunării lărmuitoare, fiţi liniştiţi.* I. GHEŢIE, B. I, 342.

2. (Rar; despre obiecte lovite) Care produce un zgomot specific, intens şi prelung. *Fu nevoit să înhaţe ligheanul şi, împins de roata dracilor grăbiţi, ieşi în curte, bătând arama lărmuitoare.* VOICULESCU, P. I, 299.

– Pl.: *lărmuitori, -oare.*

– **Lărmui** + suf. *-tor.*

LĂRMUITÚRĂ s. f. (Rar) Lărmuire. Cf. DA II_2, 103, TAMÁS, ET. WB. 490.

– Pl.: *lărmuituri.*

– **Lărmui** + suf. *-tură.*

LĂSÁ vb. I. **I.** (Predomină ideea de separare, de desprindere) **1.** T r a n z. A părăsi pentru totdeauna sau pentru mult timp pe cineva rupând, de bunăvoie ori silit de împrejurări, o convenţie socială, o alianţă, o legătură de rudenie, sufletească etc; a părăsi pentru moment ori pentru scurt timp pe cineva pentru a îndeplini o anumită obligaţie; a părăsi pe cineva la nevoie, într-un moment dificil. V. a s e d e s p ă r ţ i (**4**), a l e p ă d a (**II 1**), a d i v o r ţ a, a a b a n d o n a, a t r ă d a (**2**). *Tatăl mieu şi înma mea lăsară-mă e Domnul preimi-mă.* PSALT. 46. *Preuteasa, de va curvi, popa să o lase* (a. 1561–1562). TEXTE ROM. (XVI), 227. *De ucenici şi soţii lui lăsatu fu şi uitatu.* CORESI, EV. 137. *De voiu lăsa muiarea mea şi-şi va lua ea alt bărbat..., nu mi se cade a-i lua featele.* PRAV. LUCACI, 169. *Iosif... nu vrea ea să o oblicească, ce vrea furiş să o lase ea* (cca 1580). CCR 1/12. *Omul va lăsa tatăl său şi muma şi se va lepi muieriei şi vor fi amândoi un trup.* PO 18/5. *La el chemă... Isac pre Iacov... dzicând: dintre featele Canaanului muiare să nu iai, ce te scoală şi pasă în Mesopotamie... Lăsă derept aceaia Isac pre Iacov şi duse-se la Mesopotamie.* ib. 94/9. *Lasă părinţii şi fraţii şi... toată dulceaţa de pre pământu dereptu Dumnedzeu.* COD. TOD. 93. *Laşi-mă deacmu, fiiul mieu, şi de astădzi mă desparţ de tine.* VARLAAM, C. 85. *Iaste dată bărbatului să-ş lase muiarea când o va găsi făcând preacurvie.* PRAV. MOLD. $76^1/12$. *Iosif, bărbatul ei fiind derept..., vru să o lase într-ascuns. n.* TEST. (1648), $3^v/24$. *Lăsând pre ei, să duse.* ib. $21^v/19$. *Muiarea cea lăsată de bărbat.* MARDARIE, L. 221/6, cf. ANON. CAR., ST. LEX. $168^v/2$. *Vădzu Alixandru Vodă gloate iară după sine şi la branişte, şi-l lăsasă şi siimenii toţi şi copiei den casă.* M. COSTIN, O. 99. *De dragostea lui D[u]mn[e]dzău fu cuprins şi pre părinţi lăsând, fugi de mearsă la părţile Olimbului.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie $8^v/24$. *Pâra mea văzând, toţi mă lăsară Ş-am singur rămas.* id. PS. 102/13. *Va lăsa omul pe tată-său şi pre mumă-sa şi să va lipi lângă muierea lui.* BIBLIA (1688), $2^2/31$. *Ce nu numai boierii, ce şi slugi de a lui, ce au fost la tată-său, l-au lăsat toţi.* NECULCE, L. 350, cf. LEX. MARS. *Pă Mihai Vodă... vrea ungurii să-l lase şi să fugă.* R. POPESCU, CM I, 321. *Marghiolii cei ce cu el fugise... la moscali s-au dus, lăsând case, muieri, copii.* R. GRECEANU, CM II, 187. *Lăsă pre fericitul Pavel.* MINEIUL (1776), $109^{r2}/24$. *Pre mumă-mea am lăsat şi m-am lipit de tine* (a. 1784). ŞA I, 87. *Fu lăsat de ai săi şi învins de Bela.* ŞINCAI, HR. I, 204/15. *Povăţuitoriul lui îl lasă şi să duce.* GHERASIM, T. $144^v/12$. *Pre Filip îl făcuse nişte boiari de-ş lăsase împărăteasa lui.* ALEXANDRIA (1794), 30/2. *Atuncea ar trăbui toţi să ne părăsim casile, să părăsim ţărinile, să ne lăsăm pruncii şi, în loc de a lucra, toţi să mergem la pustietate.* MAIOR, PRED. 51/14. *De-a pururea te lasă. Şi doar că nu te-o mai vedea vrodată.* BUDAI-DELEANU, T. V. 48, cf. id. LEX., LB. *Ea ne lăsă fără zăbavă.* PLEŞOIANU, T. I, 4/3. *O femeie, având judecată de despărţire cu bărbatul său, îl pâra înaintea judecăţii că pricina pentru care ea îl lasă este că sforăieşte când doarme.* CR (1833), 100, cf. I. GOLESCU, C. *Unde fugi!... Ah! el mă lasă.* MARCOVICI, C. 6/7. *Nesuferit este acest Robinson... pentru că au îndrăznit a lăsa pe părinţii săi împotriva voinţii lor.* DRĂGHICI, R. 6/24. *Îţi aduci aminte cum te temeai a-l lăsa cincisprezece zile numai ca să vii să le petreci lângă mine.* HRISOVERGHI, A. 25/19. *Giunele Ulea, obosit de osteneala călătoriei..., visa poate de părintele său... ce-au lăsat.* ASACHI, S. L. II, 178. *Tipograful... nu mi-a răspuns..., deci cunoscându-l eu din esperienţă de trăgău, l-am lăsat.* BARIŢIU, C. II, 231. *Tânărul este unul dintre cei mai buni..., ar fi păcat de a-l lăsa chiar atunci când este aproape de scop.* id. ib. 250. *Voi să silească pe Cesar... să lase pe Iulia.* TEULESCU, C. 17/6. *Boierii... cum vor vedea că Măria Ta vii cu putere, îndată vor alerga şi-l vor lăsa* [pe Tomşa]. NEGRUZZI, S. I, 138. *Să las pe bărbatu-meu! Aceasta am făgăduit dinaintea altarului?* id. ib. III, 165. *Era un copil când l-am lăsat; acum este om.* id. ib. 220, cf. POLIZU. *Cum o să-mi las eu nevasta, să mă duc să mă călugăresc?* GHICA, S. VIII. *Lupii îndată... fugiră; Pe-al lor prieten toţi l-au lăsat.* ALEXANDRESCU, O. I, 229. *Te iubii de copilaş Şi-acum te duci şi mă laşi!* id. ib. 383. *Dacă ai avea tu stare să mă ţii, chiar acum, în acest ceas, l-aş lăsa.* FILIMON, O. I, 143, cf. PONTBRIANT, D. *Nu vă puteam lăsa fără să-mi iau ziua bună de la voi.* CONV. LIT. IV, 116. *Eu te las, adio, şi s-auzim de bine.* ALECSANDRI, T. II, 68, cf. CIHAC, I, 139. *Profesorele grec mă lăsă ca să se instaleze la Craiova.* LĂCUSTEANU, A. 36. *Mi-a zis că se mişcă revoluţionarii şi nu se aştepta tocmai acum să-l las.* id. ib. 222. *Cum să te las? Dar unde se poate? Ştiu bine că voi dormi pe jos.* CONTEMPORANUL, I, 25. *Oare nu te mulţumeşti cu simbria ta şi cu traiul ce ai în casă la mine de vrei să mă laşi?* ODOBESCU, S. III, 45. *De-acuma nu te-oi mai vedea..., De astăzi nu-mi mai pasă Că cea mai dulce-ntre femei Mă lasă.* EMINESCU, O. I, 187. *Mort, copt, trebuia să fac pe cheful mamei, să plec fără voinţă şi să las ce-mi era drag!* CREANGĂ, O. A. 91. *I-am spus... că nu ştiu unde şade debitorul şi l-am lăsat.* CARAGIALE, O. I, 17. *Neică! Să nu care cumva să mă laşi.* id. ib. 180. *Apoi de! N-a avut dreptul muierea să-l lase? Om fără ambâţ.* id. ib. VI, 11. *Zi că eşti grăbit şi-o lasă.* COŞBUC, P. I. 137. *Lasă pe Ionel, Nu gândi la el,*

Căci sărac e tare. id. ib. II, 146, cf. DDRF. *Ieremia lăsase copiii.* XENOPOL, I. R. VI, 59. *Am început... a-l ruga să nu mă lese.* SBIERA, F. S. 14, cf. ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 216. *Să-şi lase nevasta şi copilul şi să plece la Urziceni?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 190, cf. RESMERIŢĂ, D. *Un pui... strigă cu mare glas: – Nu mă lăsaţi, c-am rămas.* RF, I, 191, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Di m-a omorî sî nu mă lăsaţ; sî mă luaţ şî sî mă-ngropaţ.* DIACONU, VR. 101, cf. CADE. *La glasul lor, grăbit, mă lasă, plăpândul pui de rândunea.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 343. *Mi-am lăsat nevasta acum şase luni, cu patru copii.* id. ib. II, 9. *N-ai decât să mă laşi dacă nu-ţi plac.* CAMIL PETRESCU, T. II, 158. *Hait, o lasă şi ăsta.* KLOPŞTOCK, F. 39. *Aici te lăsăm!* VISSARION, P. 257. *Lăsându-şi visătoarea-i nevastă..., el pleacă în ultimele zile ale lui februarie spre Ţarigrad.* C. GANE, TR. V. II, 133. *Oameni sunt aceştia? Să laşi poporul care te-a sprijinit!* SADOVEANU, O. I, 138. *Mi-am lăsat muiere, copii şi m-am dus.* id. ib. VII, 14. *Rămase... cu pliscul în sus..., cătând cu jale la cei ce o lăsau.* BART, S. M. 70. *Nu-mi las eu oamenii mei.* DAN, V. 64. *Nu mă lăsa, dragul meu.* id. ib. 104, cf. ROSETTI, L. R. VI, 202, SCRIBAN, D., SCL 1950, 205. *Doamna îşi va lăsa soţul, copiii.* ARGHEZI, P. T. 315. *Atunci te las, mă duc să văd pe Elvira dumitale.* CĂLINESCU, S. 68. *Neavând nicio înclinaţie pentru Ioana, o lăsase.* id. B. I. 342. *Nu-şi închipuia că ar putea s-o lase un bărbat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. *Zice că, dacă nu-i nasc şi băieţi, mă lasă.* STANCU, R. A. II, 31, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 92. *Se prăpădeşte dacă o laşi. Moare!* VINEA, L. II, 41, cf. SCL 1957, 9. *Portarul... vroia să-şi lase nevasta.* PREDA, R. 97. *O lăsa pentru un ceas sau două, revenind s-o conducă apoi.* id. ib. 185. *Eu n-am treierat niciun spic şi voi vreţi să mă lăsaţi!* id. î. 10. *Ar fi trebuit să plece, dar mai aveau încă de sporovăit şi nu putea să-i lase, l-ar fi crezut fricos şi laş.* BARBU, Ş. N. II, 123, cf. L. ROM. 1962, 251, CL 1963, 65, SCL 1965, 781, CL 1965, 107, SCL 1969, 302. *Ştefan stă pe-o culme cu o ceată ce nu-l lasă, De-a ţării boierime şi de copii din casă.* ALECSANDRI, POEZII, 220. *Nevasta m-a lăsat Ş-a luat... cu ea Sărmana inima mea!* id. P. P. 310. *Mândra moare de năcaz Că n-o iubesc, nici n-o las.* CONV. LIT. IV, 32. *Nu te-ncinge, mândro, lat, că bădiţa te-a lăsat; Ci te-ncinge strâns şi bine, Doar se-ntoarce iar la tine!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 254. *Câte mândre le-am lăsat Aş putea să fac un sat.* MARIAN, H. 31. *Nu ne lăsa..., căci ne omoară.* RETEGANUL, P. I, 17. *Nu merge, cui mă laşi?* id. ib. V, 26, cf. CANDREA, Ţ. O. 22. *Mamă..., Ruga-m-aş pentru oricine Să-i deie Dumnezeu bine, Să-l ferească ca pe mine Când am fost lăsat de tine.* BUD, P. P. 8. *S-o dat peste cap şi s-o făcut un flăcău aşa de frumos, c-amu Ileana Cosânzeana, mai mai ar fi lăsat pe Alexandru.* VASILIU, P. L. 158. *Fără milă şi păcat M-ai iubit şi m-ai lăsat.* PAMFILE, C. Ţ. 255. *Ion a lasat-o pi Catrina.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Mândruleţ, de m-ei lăsa, Saie-mi otii de-oi zgera.* T. PAPANAGI, M. 9. *Sâc, sâc, sâc: că te-am lăsat.* CIAUŞANU, V. 119. *Nici la varî nu mă-nsor, Cî nu pot sî las, nu pot, Pintru una, satu tot.* GR. S. III, 108. *Cine naiba te-a ştiut Că eşti dulce la iubit! Că eu dacă te ştiam, pe tine nu te lăsam.* ib. XII, 288. *Mândra mea din ceala sat, Nu gândi că t'-am lăsat Cân eu, mândră t'-am iubit.* ARH. FOLK. VII, 81. *Vrei să ne laşi.* ALR SN VI h 1 802, cf. A I 20, 22, 23, 26, 35, A II 6, 12. *Tu, băgiţ-aşe-i gângitu Că tu, dacă mi-i lăsa, M-oi frize şî m-oi usca.* MAT. DIALECT. I, 113. *M-am lepădat Şi m-am depărtat, Surat-am lăsat!* BALADE, II, 201. *M-aştepta cu mul' dor Părinţii ce i-am lăsat... Ş-alte fete de prin sat.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 352. *Io te las sî mă duc.* O. BÎRLEA, A. P. III, 169. *M-am însurat..., Mi-am luat un lucru rău, Lucru rău şi blestemat, L-am luat şi m-a lăsat.* FOLC. MOLD. II, 509. (A b s o l.) *Cine iubeşte şi lasă, Să nu-şi poată face casă.* MARIAN, H. 113, cf. izv. XI, 47. (R e f l.) (Învechit şi popular, cu un complement introdus prin prep. „de") *Nice una dinse nu voiu lua:... nice fata muieriei ce se-au lăsat de mene.* PRAV. LUCACI, 178. *Dusă-se Domnul în pustie, ca să se usebască de năroade, să odihnească ceva; iară năroadele... nu să lăsa dânsă, ce cu drag alerga dup' ânsă.* VARLAAM, C. 192. *Şeremet i-au răspuns acelui turc sol că el de feciorul lui s-au lăsat, de când s-au dat pe mâna lor.* NECULCE, L. 274. *Văzând că cu nemţii a strica lui Costandin Vodă nu poate, s-au lăsat de dânşii.* R. GRECEANU, CM II, 56. *De lume că m-am lăsat, De părinţi m-am depărtat* (a. 1769). DR. V, 518. *Le-au poruncit, supt perderea vieţii şi a bunurilor sale, să se lase de Ioann în cursul de 15 zile, pentru carea şi mai mulţi au părăsit pre Ioann.* ŞINCAI, HR. II, 157/5. *Nu se pot ei lăsa de catolici?* BARIŢIU, C. II, 75. *Burii ţineau cu Decebal şi să lăsaseră de alţii de frica lui.* CONTEMPORANUL, II, 156, cf. ALEXI, W. *Io de tini nu mă las.* PĂCALĂ, M. R. 219. *Cî ieu ni l-am blăstămat Şî di dânsu m-am lăsat.* DIACONU, VR. 197. *Lasă-te, puică, de mine.* ŞEZ. I, 291. *De mândra io m-oi lăsa, când oi lăsa lingura.* HODOŞ, P. P. 90. *Mă las di iăl.* ALR I 1309/98. *De-aş mai trage câte-am tras Eu de tine nu mă las!* FOLC. MOLD. I, 100. (R e f l. r e c i p r.) (Popular) *Noi de iubit ne-om lăsa.* ŞEZ. I, 496. *Noi, mândruţ, de ne-om lăsa Nu ne trabă supăra.* GR. S. II, 305. *De când noi ne-am lăsat, Busuiocul s-a uscat.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 187. ✧ T r a n z. şi r e f l. (Complementul exprimă senzaţii, sentimente, stări fizice şi sufleteşti, trăsături de caracter, procese de gândire etc.) *Că nu împenge Domnul oamerii săi şi uricul său nu lasă.* PSALT. 196. *Când vom iarăşi să grăim către oameni de ceale sufleteşti, atunci să lăsăm singurătatea.* VARLAAM, C. 197. *Au ales sfat să-l puie cu tărie la domnie..., mai apoi... s-au lăsat de acel gând.* URECHE, L. 77. *Să laşi grija lumii şi să grijeşti de ceale sufleteşti.* DOSOFTEI, O. I, 165. *Nice să-ţi laşi Doamne, giurământul.* id. ib. 169. *Au început către împăratul a pâri tare pre Brâncovanul, dzicând că 300 pungi bani ce-au trimis împăratul la Brâncovanul să facă oaste... să să lase de acea nădejde împăratul, că nu sânt nici unele de acele.* NECULCE, L. 230. *Din încuierea urmării protasele sofisticeşte în gândul ascuns lăsa.* CANTEMIR, I. I. I, 103. *Apoi lăsă şi credinţa ce făcuse cu împăratul.* ANON. CANTAC., CM I, 132. *Radul, isgonitul vodă al Valahiei..., nedojenindu-se de cineva ca să se lase de scopul său cel rău, la alta venise cât... mare primejdie ar fi suferit nu numai Ungaria, ci şi Ardealul.* ŞINCAI, HR. III, 4/38. *Le sfătuiaşte Jupiter să se lase de aşa cerere.* ŢICHINDEAL, F. 427/13. *Un doftor, carele era de faţă, dojănea pe acel fecior fără de minte, ca să se lasă de ce ş-au băgat în cap, căci va păţi rău.* PETROVICI, P.

160/15. *Să lăsase de filosofia sholastică, plăcându-i a să îndeletnici la scriitorii clasici.* POTECA, F. 57/16. *Raimond, cu toate astea, nu lasă al său cuget Şi cere ş-al său nume să-l puie-n vasul soartei.* HELIADE, O. I, 323. *Rebelia marinarilor... îl strâmtora* [pe Columb] *să se lase de planul său.* GENILIE, G. 25/28. *Tu laşi grija stării noastre.* CONACHI, P. 281. *Să se lase de o idee ce nu se poate realiza.* BARIŢIU, C. II, 59. *A fost un timp când... unui român... îi trebuia mai întâi... să lase orice speranţă.* GHICA, S. 136. *Ştiu mai bine ce-ţi prieşte, Las' de-a lumii orice gând, Mâni... pleca-vom Către schitul vechi şi sfânt.* EMINESCU, O. I, 65. *Tot gândul de-acum să mi-l las? Să mă dau biruită?* COŞBUC, AE. 12. *Să te laşi de gândul cu care ai venit.* RETEGANUL, 8. II, 11. *Moară lumea de năcaz, De dragoste nu mă las.* PAMFILE, C. Ţ. 121. (Complementul indică o îndeletnicire, o profesiune, o funcţie etc. exprimate, uneori, şi metonimic) *Preuteasa, de va curvi, popa... să lase preuţiia* (a. 1561–1562). TEXTE ROM. (XVI), 227. *Popa, de va fi beţiv sau curvar, să se lase de preoţie.* PRAV. LUCACI, 163. *Iară păscarii..., măcar că era chemaţi de Domnul pre apostolie, iară încă de tot de meşterşug nu să lăsase.* VARLAAM, C. 258. *Mai bine iaste lui să-ş lase scaunul cel de giudeţ decât să să pleace.* PRAV. MOLD. 152^{v}/12. *Aceşti domni... domniile ş-au lăsat şi asuprelile ţărâi n-au priimit să hie de la dânşii.* M. COSTIN, O. 95. *Den oastea lui Ştefan Vodă..., mulţi, lăsând oşteniia, au mărs spre casele lor.* id. ib. 146. *Neputându-şi petreace acea viaţă lină şi fară gălceavă..., lăsă chesariea şi iarăşi mearsă la pustie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42^{v}/28. *Să-şi lase de acum scaunul şi să să facă călugăr.* ANON. CANTAC. I, CM I, 161. *Ni-au zis au să fac paretisis de bună voia mea şi să-mi las scaunul, să ies, au să mă scoaţă Măriia Sa cu sila şi să scrie la Ţarigrad să mă şi catherisească.* ANTIM, O. 226. *I-am zis că mă las de vlădicie, de voia mea.* id. ib. *Copiii cei de vârstă lasă şcoala* (a. 1785). ŞA I, 107. *Lăsând călugăria, s-au făcut craiu.* ŞINCAI, HR. I, 176/14. *Fu silit către sfârşitul anului 1630 să se lase de domnie, carea o au căpătăt Gheorghie I Racoţi.* id. ib. III, 19/13, cf. I. GOLESCU, C. *Voi încă să lase eparhia.* PLEŞOIANU, T. I, 5/1. *Americ Vespucie..., îmbrăţişând negoţul, îl lăsă cum auzi de isprăvile lui Columb.* GENILIE, G. 31/2. *Să mă las de filologie.* C. A. ROSETTI, N. I. 117. *Preocupăciunile lui cele filosofice îl fac să lase miliţia.* LAURIAN, F. 200/7. *Grădinarii fără cunoştinţă sau cu prea puţină cunoştinţă de carte... ajung a se lăsa cu totul... de practica... profesiei lor.* BREZOIANU, A. 139/23. *Lăsase parohia şi petrecuse câtva timp în Viena.* BARIŢIU, P. A. I, 225. *Pierzând singura mângâiere ce-i mai rămăsese, se lăsă de oaste.* NEGRUZZI, S. I, 333. *Monarhul... tronul a hotărât să-şi lase Şi să călătorească în depărtate ţări.* id. ib. II, 260. *Lăsă tronul şi intră în viaţa privată.* FILIMON, O. II, 107. *D-ta nu eşti pentru şcoala primară, lasă-te de această meserie.* MAIORESCU, D. II, 498. *Fiul craiului, văzând că nu-i lucru de şagă, se lasă şi el de împărăţie şi cu ruşinea lui se întoarce înapoi la tată-său.* CREANGĂ, P. 187. *Domnişoară, lasă-te de Teatru şi apucă-te de cusătorie.* CARAGIALE, O. V, 279. *După şase ani de pită neagră de cazarmă, s-a lăsat şi de militărie.* VLAHUŢĂ. S. A. II, 117. *Ca să-mi asigurez traiul în viitoriu, aş trebui să mă las de profesură şi să mă ţân de jurisprudenţă.* SBIERA, F. S. 183. *Mai întâi de şcoală mă las şi te rog s-o faci cunoscut celor în drept.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 319. *Te laşi de slujbă?* AGÎRBICEANU, A. 214. *Să-i spun... că ar fi mai bine să se lase de teatru.* CAMIL PETRESCU, P. 64. *De călugărie tot nu se hotărâse a se lăsa.* SADOVEANU, O. VIII, 33. *S-a lăsat de dugheană şi a început alte afaceri.* id. ib. 61. *Îl sfătuiseră doctorii să se lase de meserie.* BART, S. M. 60. *Bătrânii lăsaseră de mult cârma.* DAN, U. 3. *Au fugit în ţara turcească şi au lăsat cisla.* PANAITESCU, O. Ţ. 204. *Te-ai lăsat de popie Şi de sfânta leturghie De te-ai dat în haiducie!* ALECSANDRI, P. P. 99. *M-am lăsat de oi.* MÂNDRESCU, L. P. 161. *Măi ciobane, ciobănaş, Tu de oi să nu te laşi.* MARIAN, H. 15. *După ce m-am însurat, m-am lăsat de oi şî m-am apucat de muncă.* GRAIUL, I, 23. *După ce-am lăsat arcuşu m-am apucat di-a face rachiu.* GR. S. II, 343. *Fie-ţi boieria-n nas, Haiducia eu n-o las.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 269. ✧ T r a n z . (Despre trăsături de caracter, calităţi, stări de spirit, sufleteşti, fizice etc.) *Inima mea turbură-se şi vrătutea mea lăsă-mă.* CORESI, PS. 99 /14. *Norocul lui cel prostu iarăşi îl lăsă la zminteală de perdu războiul.* URECHE, L. 75. *Nu-l lasă grija de a plini porunca ce e dată lui de la stăpânul său.* MAIOR, PRED. 66/10. *Nu ne lasă nădejdea de îngrijirea ce au oamenii la cuvintele lor.* POTECA, F. 161/16. *Natura se deşteaptă; visurile mă las.* HELIADE O. I, 183. *Când norocu te-a lăsa, Toţi atuncea te-or uita.* ASACHI, S. L. II, 172. *Nădejdea să nu-şi peardă când soarta-l va lăsa.* NEGRUZZI, S. II, 192. *Amorul este dulce, dar el ne lasă, piere.* ALEXANDRESCU, O. I, 336. *De urât mă duc de-acasă Şi urâtul nu mă lasă.* CREANGĂ, P. 141. *În vechea mea odaie vrea visul să mă lase.* PILLAT, P. 143. *Poate dorul te-a lăsa.* DAN, V. 124. *Pe loc, cum m-a sărutat Şi focul m-a mai lăsat!* PAMFILE, C. Ţ. 101. ✧ (Prin personificarea obiectului) *Dragă codrule, te las... Chezăşie mi-a rămas Inima la tine.* IOSIF, P. 54. *Adio, păşuni Şi poieni în apus! Păstorul vă lasă Şi vara s-a dus!* id. T. 61. ✧ (Popular, prin personificarea subiectului) *Sărăcie, ce-ai cu mine? – M-am avut cu tat-său bine Şi nu te las nici pe tine.* ZANNE, P. V, 575. ✧ E x p r . **A lăsa** (pe cineva) **cu bine** (sau **sănătos, cu sănătate, cu Domnul, cu Dumnezeu**) ori **a lăsa** (cuiva) **ziua bună** (sau **sănătate, un rămas bun**) = **a)** se spune la despărţire sau într-o scrisoare ori un mesaj, ca formulă de salut. *Te las cu sănătate, împăratul mieu.* HALIMA (1783), 93^{v}/19. *Hagi Crăciun, acum scriind, ţ-au lăsat sănătate* (a. 1790). IORGA, S. N. 136. *Plecând, îi lăsă ziua bună.* SLĂTINEANU, A. 105. *Lăsându-i ziua bună, se duse cu apostolii.* NEGRUZZI, S. I, 84. *Te las cu Domnul.* id. ib. 124. *Îţi las un rămas bun.* id. ib. II, 250. *Ne-a lăsat cu sănătate şi s-a întors acasă.* CREANGĂ A. 26. *Prinţesa Cuza ne-a lăsat multă sănătate.* CARAGIALE, O. VII, 135. *Vă las cu bine.* DDRF. *Eu v-am lăsat sănătos şi m-am dus.* SADOVEANU, O. XIII, 623. *Te las cu bine!* SCRIBAN, D. *Apăi, să vă las sănătoşi, maică.* STANCU, D. 93. *Vă las cu D[umne]zeu.* RETEGANUL, P. P. 6. *Să vă lăsăm sănătoşi.* PAMFILE, CR. 43; **b)** se spune, eufemistic, despre cineva care moare. *Mămuca nu face bine, ce face; are de gând să ne lese sănătate, sermana.* CREANGĂ, P. 14, cf. DDRF. (T r a n z . şi r e f l .; învechit şi popular) **A(-şi) lăsa** (sau **a se lăsa de**) **legea** (**sa** ori

lui, voastră etc.) (sau **legea creştinească**) ori **a lăsa (pe) Dumnezeul său** (sau **lui, ei, nostru** etc.) sau (urmat de un calificativ care denumeşte tipul confesional) **a(-şi) lăsa** ori **a se lăsa de credinţa...** = a părăsi religia creştină (trecând la o altă religie). *Grije priimi-me de păcătoşii ce lăsară legea ta.* PSALT. SCH. 255/4. *Să lăsare fiii lui leagea mea şi în judeţele mele nu îmblare.* CORESI, PS. 245/13. *Dumnezeu ce născu-te lăsaşi şi ultaşi Dumnezeu ce te sătura.* id. ib. 413/9. *Lăsându-şi legea creştinească, şi păgânindu-se, i-au dat şi fata cea mai mare.* R. POPESCU, CM I, 230. *Lăsând pre Dumnezeu şi puindu-ş nădejdea la... dumnezeii asiriilor..., au prădat podoaba besearicii toată.* ANTIM, O. 289. *I-au sfătuit să se lese de credinţa cea creştinească.* ŞINCAI, HR. I, 151/6. *Nu ş-au lăsat legea.* id. ib. 238/23. *Nu se lasă românii de credinţa cea pravoslavnică.* MAIOR, IST. 255/12. *Îi sileau ca să-şi lase ritul lor răsăritean.* BARIŢIU, P. A. I, 229. *Lasă legea creştinească.* MARCOVICI, C. 126. *Vezi ce putere amorul are? Mi-am lăsat legea; alt' mai voieşti?* ALEXANDRESCU, O. I, 214. *De ţi-e milă de copii Şi de vrei ca să mai fii, lasă legea creştinească Şi te dă-n legea turcească.* ALECSANDRI, P. P. 211. *Pe toţi de ne-ţi tăia Nu mă las de legea mea.* id. ib. (Învechit şi popular) **A nu-şi lăsa vorba** (sau **cuvântul jos**) ori (refl.) **a nu se lăsa de cuvânt** = a-şi ţine o promisiune. *Cuvântul meu gios nu-l voi lăsa.* NECULCE, L. 25. *Nu-şi lăsară vorba.* ISPIRESCU, U. 124, cf. ZANNE, P. II, 534. (Învechit) **A lăsa ortu popii** = a muri. *Era să lase ortu popii* (a. 1876). ŞĂINEANU, Î. 151. **A-şi lăsa sufletul** = a muri. *Cându-ş lăsa ea sufletul, că muriia, numi numele lui: feciorul durerii mele.* BIBLIA (1688), 26²/16. ✦ (Despre divinitate sau despre persoane cu autoritate familială ori socială; mai ales la imperativ, exprimând o rugăminte; în forma negativă; cu un complement direct care arată persoana ale cărei nevoi determină rugămintea) A sări cuiva în ajutor, a ajuta. *Nu lăsa mene, Doamne Zeul mieu, nu te delunga de mene.* PSALT. 73. *Fecioară prealăudată..., nu ne lăsa pre noi, păcătoşii, ci ne păziaşte... de vicleşugurile diiavolului.* ANTIM, O. 21. *Ceriul nu mă va lăsa.* CANTACUZINO, A. 85ᵛ/12. *Vaileo! Vaileo! Săracu-mi dă mine!... Nu mă lăsaţi!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 276. *Te giur pe al meu părinte, Astăzi rog, nu mă lăsa!* ASACHI, S. L. I, 170. *Doamne, nu mă lăsa!* BARIŢIU, C. II, 169. *Dar ce ameţeală-i asta de care mă văz cuprins?... nu mă lăsaţi, că-s perit!* CONACHI, P. 175. *Zice că-l doare pieptul. O! nu, nu, Winterhalder, nu mă lăsa şi tu!* C. A. ROSETTI, N. I. 43. *Dumnedzeu mult milostivul nu gândi că te-a lăsa.* NEGRUZZI, S. I, 119. *Iaca se duce, se duce. Nu mă lăsa, cumetre!* id. ib. III, 23. *Săriţi, nu mă lăsaţi! s-a legat năpasta de mine ca boala de om sănătos.* ALECSANDRI, T. I, 431. *Cumătră, mă pârlesc, ard, mor, nu mă lăsa!* CREANGĂ, P. 33. *Când? Când are să se isprăvească? Contez pe tine; ajută-mă! Nu mă lăsa!* CARAGIALE, O. VII, 464. *Nu mă lăsaţi, fraţilor, că mă omoară, striga bietul Toadir, ameţit de spaimă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 98. *Nu mă lăsaţi!* STERESCU, N. 1050. *Vă rog, nu mă lăsaţi, daţi-mi mână de ajutor.* SADOVEANU, O. V, 520. *Domnule doctor..., nu mă lăsaţi..., daţi ordin să deschidă uşa.* BART, E. 203. *Nu ne lăsaţi!* STANCU, R. A. I, 105. *Nu ma lasareţ.* ALR II 3 593/310, cf. ib. 3 593/64, 95, 105, 141, 157, 272, 284, 349, 353, 365, 386, 531, 836, ALR SN IV 977. ✧ Expr. **A nu lăsa** (pe cineva) **pierzării** = a da cuiva ajutor. *Să nu mă laşi pierzării, să te milostiveşti!* CARAGIALE, O. VI, 363. ✦ A pleca dintr-un anume spaţiu, loc, zonă geografică etc.; a ceda (în urma unui război sau a unui pact politic) un anume teritoriu. *Mult au stătut în gânduri ca să lase tabăra cu puşci cu tot şi el să fugă.* URECHE, L. 141. *Lasă Nazaretul, veni şi lăcui în Capernaum.* N. TEST. (1648), 6ᵛ/4. *Întrând Liubomirschii în ţară..., au prădat ţara până în Iaşi, ieşind şi lăsându-şi Alexandru Vodă Ieşii cu fuga la Roman.* M. COSTIN, O. 77. *De dragostea ce avea către Dumnădzău, lăsă Râmul şi mearsă la Ţarigrad.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114ᵛ/12. *Dumitraşco Vodă atunce... ceré Ţara Harcovului, cu toate veniturile, dzicând că ţară au lăsat, ţară să-i dé.* NECULCE, L. 260. *Câţ rămăsesă vii neperiţi, au şi fugit preste noapte ş-au lăsat cetatea.* id. ib. 358. *I-au luat de i-au trecut Dunărea de ceaia parte în Mysia, vecina Thrachii, lăsând de tot pe Dachia.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *Nemţii... au lăsat Timişoara şi s-au tras mai la câmpie.* R. GRECEANU, CM II, 84. *Fiind turcul puternic, va vrea să nu lase ţara.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 275. *I-au zis să lase pustiia şi să meargă în părţile Iudeii să propoveduiască noroadelor.* ANTIM, O. 66. *Dachia veche... lesne ştiu că nu o au lăsat, mai vârtos după atâta mulţime de vreme.* ŞINCAI, HR. I, 30/13. *Au făcut pace cu dânsul, lăsându-i toată Arica.* id. ib. 79/29. *Provincia Dachia, carea Traian dincolo de Dunăre o făcuse, o lăsă, pustiit fiind tot Illiricul.* MAIOR, IST. 27/10. *Puţini se află, carii să se pleace a-şi lăsa patria, de cumva nu cu grea poruncă şi neapărată silă îi scot dintr-însa.* id. ib. 30/3. *Craii Apusului,lăsând ţările sale, mergea cu oşti la Răsărit.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Cele ce lucrăm muncind în 10 ani, numai într-o zi le perdem, lăsându-ne Patria.* GOLESCU, Î. 127. *Mârza au lăsat rezidenţia aceasta cu suita sa.* AR (1829), 189. *Pe vingători răreşte şi spaima în ei bagă Incât îşi lasă câmpul şi-n fugă întorc dosul La răpedea izbire tempestei îndoite.* HELIADE, O. I, 335. *Mă sileşte a lăsa Parisul.* HRISOVERGHI, A. 29/2. *Vin, coboară-te la mine, îngâmfatu-ţi palat lasă.* id. P. 72/10. *Emanuil cel mare al Portogaliei... a tras pe Americ la sine, făcându-l, cu făgăduinţele cele mari, să lase Ispania.* GENILIE, G. 31/16. *Sigismund Batori începu a simţi o părere de rău de a lăsa Transilvania şi de a o da în stăpânirea lui Rudolf.* F. AARON, I. II, 229/4. *Las pământul şi-a lui urbe, nici mai mult rămân în ele.* ASACHI, S. L. I, 165. *Mă durea când am lăsat patria.* C. A. ROSETTI, N. I. 106. *Îşi lăsaseră patria.* BARIŢIU, P. A. I, 68. *Osmanii lăsară Banatul cu Timişoara după ce domniseră acolo 178 de ani.* id. ib. 266. *Lăsând o moşioară, iubitul loc al copilăriei sale..., venise la Iaşi.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Ţi-am spus că las peste câteva săptămâni Parisul.* GHICA, A. 583. *Lebăda... Câte-o dată lasă apa, căci îi place uneori A privi de sus pământul.* SION, POEZII, 145/5. *Lăsă Veneţia şi... merse la Paris.* FILIMON, O. II, 315. *Te duci, iubită scumpă..., lăsând frumoasa ţară.* ALECSANDRI, P. I, 138. *Căprioara... lasă locurile strâmte, fuge, saltă.* id. ib. 90. *L-am rugat să nu lase oraşul.* LĂCUSTEANU, A. 150. *Dintre sute de catarge care lasă malurile, Câte oare le vor sparge Vânturile, valurile.* EMINESCU, O. IV, 396. *El*

lăsase casa părintească, după cum li-i obiceiul. CREANGĂ, P. 114. *Cum se poate una ca asta! Să-ţi laşi tu casa ta şi să fugi aşa în lume!* CARAGIALE, O. IV, 273. *Nu găsim în starea politică a românilor din acele timpuri motive cari să-i fi împins a-şi lăsa vatra.* XENOPOL, I. R. III, 32. *Puteai lăsa hamburul.* GÂRLEANU, N. 20. *A lăsat casa.* SADOVEANU, O. V, 77. *Nu putem să ne lăsăm vatra.* CĂLINESCU, O. IX, 137. *Căprioara, cum îl simte, Lasă locurile strâmte.* ALECSANDRI, P. P. 164. *Mi-a lăsat cucul făgetul.* BIBICESCU, P. P. 165. *Se-ntâlneşte cu o mulţime de oameni care-şi lăsase ţara lor.* VASILIU, P. L. 172. *Cuculeţ din cea pădure, Ia mai lasă-ţi pădurea Şi te du la maica mea.* PAMFILE, C. Ţ. 259. (Refl.; învechit) *Aduseră solii veste cum să se lase Mihai Vodă de toată Ţara Ardealului.* ANON. CANTAC., CM I, 135. (Fig.) *Omul civilizat..., lăsând cuibul vecinătăţii, s-a repezit cu cele mai fioroase pericole prin mările şi pustiile pământului.* GENILIE, G. 6/18. *Ferice care poate, lăsând a lumei mal, Cu geniul să-noapte Prin naltul ideal.* ALECSANDRI, POEZII, 101. *Acel înger ai fost tu. Când ai lăsat cerul, dragă? De ce-n lume ai venit?* EMINESCU, O. IV, 53. *Cu scuturi ies repezi flăcăii, ca morţii ce-şi lasă mormântul.* COŞBUC, P. II, 30. ✧ Expr. **A lăsa lumea** sau (refl.; învechit) **a se lăsa de dulceaţa lumii** = a se pustnici (**2**); a se călugări. *Noi venim de la ceia ce s-au lăsatu de dulceaţa lumei* (prima jumătate a sec. al XVI-lea). CUV. D. BĂTR. II, 416/6. *Carii lume lăsară şi toţi curată viaţă lăcuiră* (cca 1590–1610). DR. II, 307. *Lăsă lumea şi toate şi să dusă la pustie.* DOSOFTEI, V. S. martie 39^{v}/27. *Călugării... au lăsat lumea şi nu mai au trebuinţă de bani decât numai de o haină praostă.* GOLESCU, Î. 69. *Eu de când lăsai lumea... mă feresc să văd frumuseţi.* CĂLINESCU, I. 122. **A-şi lăsa lumea sa** = a-şi părăsi universul existenţial. *O, vin, odorul meu nespus Şi lumea ta o lasă.* EMINESCU, O. I, 172. *E frumoasă, bogată şi totuşi îşi lasă lumea ei, străbate ţări şi mări.* BART, E. 379. ✦ (Eufemistic; urmat de determinări ca „viaţa", „lumea" sau precedat de pronume personal formă neaccentuată) A muri. *Mulţ vor lua frică Şi lumea vor lăsa-ntr-o nemică.* DOSOFTEI, O. I, 89. *Să mă laşi? să mori?* HALIMA (1783), 27^{v}/10. *Te văz ca-n ziua ce mă lăsaşi Şi la cerescu-ţi lăcaş zburaşi.* HELIADE, O. I, 79. *Gata a lăsa viaţa, plâng, suspin, nemângâiat.* HRISOVERGHI, P. 46/10. *Se cuvine a i se pomeni cu respect numele şi a se păstra o duioasă amintire despre bătrânul care ne-a lăsat.* SĂM. IV, 66. *Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus... – M-a lăsat? – S-a dus, bietul Voitiş.* DELAVRANCEA, O. II, 41. *Am avut un fecior şi ne-a lăsat, l-a înghiţit pământul.* SADOVEANU, O. I, 92. *Şi m-oi trece ca o roauă Şi voi lăsa lume noauă.* GR. S. II, 306. *S-atunşia-i lăsat lumia!* MAT. DIALECT. I, 119. ✦ Refl. (Învechit şi popular; cu un complement ori propoziţie completivă, introduse prin prep. „de", care arată o stare optimă a organismului omenesc) A pierde nădejdea, a nu mai spera să fie într-o anumită stare. *Să lăsasă de-a mai firea viu.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74^{v}/18. *Era într-o cumplită boală din cap până la picioare cât să lăsasă de sănătate.* id. ib. 87^{v}/15. *Altul, întorcându-se atuncea de la Africa, auzi povestea minunilor sfântului şi, având la Africa un văr al lui bolnav de această boală grea a boaşelor cât să lăsase de viaţa lui..., merse degrabă la sfântul.* MINEIUL (1776), 119^{v2}/18. *Un turc cam mititel... Iel di zâli sî lăsa Şî-nainte cî mergia, Mâna pi Badiu punia.* DIACONU, VR. 177.

2. Tranz. (Despre fiinţe; urmat de compliniri circumstanţiale care determină caracterul factitiv al verbului; adesea cu un complement circumstanţial, precedat de prep. „în" sau „la", care exprimă o suferinţă, o situaţie dificilă etc.) A părăsi pe cineva într-o anume stare fizică sau (şi) psihică; a cauza, a genera, a determina o stare fizică sau (şi) psihică a cuiva. *După suirea lui la ceriu, nici pre noi nu lăsă săraci.* CORESI, EV. 2. *Rădică smeriţii, flămânzii, împlu-i de dulceaţă şi bogăţii lăsă-i deşerţi.* id. PS. 440/12. *Pentru spăsenia oamenilor... ai murit, iară pre mene m-ai lăsat în scârbă şi în amar mare.* VARLAAM, C. 87. *Nu vă voi lăsa săraci, ce voi tremite voaă alt mângăitoriu, duhul svânt.* id. ib. 129. *Au sfătuit pre Laschii să nu lase pre Dispot la nevoie.* URECHE, L. 170. *Mă rog pentu fiiul mieu, Radul Vodă, să-l lăsaţi viu!* M. COSTIN, O. 99. *Ce iaste, fiiule, că lăsaşi pre tatăl tău de să topeşte de foame.* DOSOFTEI, V. S. martie 54^{v}/10. *Pre robii tăi nu laşi în rău.* id. PS. 270/17. *Dumnedzău nu-l lăsă mult în pedeapsă, că să schimbă Poarta... şi ieşi de la-nchisoare Antohi Vodă.* NECULCE, L. 154. *Marele Costandin nu l-au lăsat aşa, ci cu mare oaste împotrivă-i au mers.* C. CANTACUZINO, CM I, 22. *Pentru ca să nu-l lasă obidit, i-au dat o mie de talere.* R. POPESCU, CM I, 505. *S-au făgăduit ucenicilor lui că nu-i va lăsa săraci, ci le va trimite alt mângîitoriu, pre Duhul Sfânt.* ANTIM, O. 137. *Au tăiat poala hainei lui de o au luat, iar pre el l-au lăsat adormit.* id. ib. 277. *Mi le rădică îndată dinaintea mea şi mă lasă cu mirare.* HALIMA (1783), 73^{v}/16. *Lasă pe copii într-aceea foarte vătămătoare neştiinţă.* CARTE TREB. I, 32/7. *Îndată s-au înturnat, lăsând răniţi pre români.* ŞINCAI, HR. I, 223/28. *Are feciori şi fete pre carii lipseşte să-i lasă bine înzestraţi.* MAIOR, PRED. II, 290/20. *Eu caut o fată blândă Care sufletu-mi dusă cu sine, Lăsându-mă întru năcaz ş-osândă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 181. *Virtutea-ţi dai la tirani în mână... Iar aceştia te apasă în ţărână, Nici mai mult te lasă în slobozie.* id. ib. 241. *Lăsară pe stăpânul lor singur în primejdie* (a. 1816). ŞA II, 320. *Lăsând singură pe Ariana în ostrovul Naxu, stă gata de a pleca.* GOLESCU, Î. 117. *Sfătuia pe generalu lor să lase pe acel îndrăzneţ tribun în primejdia în care pizma l-au aruncat.* id. E. 241/6. *Unii părinţi las pe ticăloşii lor fii în braţele sărăciii.* MUMULEANU, C. 21. *Nu te porţi cu milă, cu dragoste îndestul, de-i laşi în pătimire şi în lupta de nevoi.* EPISCUPESCU, O. Î. 17/10. *Împăratul... lăsa în nelucrare puţinele oştiri ce-i mai rămân.* MARCOVICI, VEL. 5/9. *Dumnezeu... nu cu vreo mânie, ci iubindu-ne, ne lasă în feluri de ispite.* DRĂGICI, R. 54. *Este de neapărată trebuinţă să-l lase singur.* HRISOVERGHI, A. 17/21. *S-au deştins în mormânt cu misterul, lăsând pe Ştefăniţă în cea mai turburată nedumerire.* ASACHI, S. L. II, 120. *Nu mă lăsa la pierzare.* CONACHI, P. 86. *L-a înzestrat cu voinţă, lăsându-l liber în alegerea sa.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Nu i-a lăsat pieritori de foame.* BARIŢIU P. A. I, 466. *Închis se pomeneşte, Sărac ca vai de dânsul, lăsându-şi creditorii În desnădăjduire cu lacrimi pe obraz.*

NEGRUZZI, S. II, 201. *Scopul lor era să-l lase singur în contra turcilor.* GHICA, S. 110. *Lăsat strein în lume, lipsit de orice bine..., Pui mâna p-a mea frunte şi caut un mormânt.* ALEXANDRESCU, O. 138. *M-a lăsat sărac lipit.* FILIMON, O. I, 162. *De voi muri, nu las pe nimeni în dezolaţiune.* id. ib. 356. *A luat pâne şi cenuşa din vatră şi a lăsat oamenii săraci, lipiţi pământului.* I. IONESCU, M. 289, cf. PONTBRIANT, D. *Lăsându-l liber, noi riscăm să ne dea pe faţă.* BARONZI, I. G. 94/25. *Vă las singuri. Dar îndată voi veni.* CONV. LIT. IV, 122, cf. COSTINESCU. *Bărbierul mă lasă jumătate tuns.* LĂCUSTEANU, A. 59. *Au plecat lăsându-i în cea mai mare disperare.* id. ib. 97. *Bărbaţi eruditi, oameni iluştri trăiesc cu soţiile lor lăsându-le în o ignoranţă complectă.* CONTEMPORANUL, I, 4. *Putea să-l lese slobod şi cocoşul nu se mişca.* ib. 658. *I-am lăsat în cele mai bune dispoziţii pentru noi.* CONV. LIT. XII, 501. *Ea pripi pasul spre uşa sacnasiului, lăsând pe Radu uimit de vesele gândiri.* ODOBESCU, S. I, 129. *Lasă-mă în mândria şi răceala mea.* EMINESCU, O. VII, 125. *Îmi ia toate hainele frumuşel de pe mal şi mă lasă cu pielea goală în apă.* CREANGĂ, A. 66. *Pe noi să ne laşi, tocmai acum, străini, cu inima arsă şi fără niciun sprijin!* ib. P. 79. *Am dat bacşiş conductorului să ne lase singuri în compartiment.* CARAGIALE, O. II, 202. *Lasă consiliul într-o fierbinte discuţie.* id. ib. III, 148. *Fă pe dracu-n patru şi nu mă lăsa în pierzare.* id. ib. VII, 536. *După ce-şi luară ziua bună..., porni, lăsându-le suspinând şi cu lacrămile în ochi.* ISPIRESCU, L. 9. *Să ieşim, trebuie să-i lăsăm oleacă singuri, sunt sigur că au a-şi spune multe.* CONTEMPORANUL, II, 283. *Crizele comerciale şi economice... lasă muritori de foame mii de lucrători manuali şi intelectuali.* GHEREA, ST. CR. II, 309, cf. DDRF. *Cât timp îl vom lăsa în poziţia în care se găseşte, asuprit, bătut?* XENOPOL, I. R. XIII, 99. *Să nu fie lăsat singur un copil mic... unde există primejdia ca el să se accidenteze.* ABC SĂN. 11. *Te-or înjura cu toţi pe rând şi te vor bate-odorul meu..., Lăsa-te-vor flămând.* COŞBUC, P. I, 112, cf. BARCIANU. *O lăsai sub priveghiarea frăţâne-mieu.* SBIERA, F. S. 107, cf. ALEXI, W. *Se îndreptau după sfaturile ei cuminţi..., când moartea soţului sugrumat o lăsă stăpână.* IORGA, V. F. 23. *Am jălit pentru calul isprăvit, lăsat să moară pe gunoaie.* id. P. A. I, 73. *Saşenca spusese* [aceasta] *lui Conu Costache, lucru ce nu i se întâmplase de peste douzeci de ani şi care l-a lăsat şi pe el nedumerit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 282. *Maria o lasă ruşinată şi se întoarce între femei.* REBREANU, I. 16, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ia, vez, hoţ niferecat, Cum ti lasî dizbrăcat?* DIACONU, VR. 202, cf. CADE. *Trăsura o ducea spre oraş, lăsându-mă singur, cu gândul dacă trebuie să o mai întâlnesc.* BACOVIA, O. 210. *Nu se dădeau bătuţi, până nu-l lăsau pe Gavrilă legat fedeleş.* POPA, V. 8. *L-a lăsat pe Manlache răzămat de capra podului.* id. ib. 120. *A plecat încetinel, lăsând ciungul cu un fel de gol în inimă.* id. ib. 300. *Jigăniile fură lăsate libere..., în voia lor.* VISSARION, B. 71. *El m-a lăsat săracă.* id. ib. 150. *Ea mă calmează din instinctul ei de fată bună, de a nu lăsa multă vreme un om chinuit din pricina ei.* A. HOLBAN, O. I, 58. *Culege şi oploşeşte tot soiul de sălbătăciuni... Pe urmă le lasă slobode.* VOICULESCU, P. I, 94. *Mavrocordat muri..., lăsând-o pe biata Sultana văduvă a doua oară.* C. GANE, TR. V. II, 33. *Dadacă, să nu mă laşi singură, şopti domniţa.* SADOVEANU, O. X, 231. *Îşi lasă... boul să le moară.* id. ib. X, 351. *Pe scaun, în faţa oglinzii, îl aştepta clientul lăsat c-un obraz ras şi cu celălalt alb de clăbucii de săpun.* BART, E. 68. *Stănică plecă..., lăsând pe Felix foarte intrigat.* CĂLINESCU, O. IV, 63. *Abia lăsarăm pe Doamna... în siguranţă.* PERPESSICIUS, M. IV, 83. *L-a lăsat jos căzut, năuc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 30. *Ne lăsaţi muritori de foame.* STANCU, D. 246. *Caii îi lăsaseră legaţi de copaci şi cu pază.* id. R. A. I, 86. *Lasă-mă singură!* VINEA, L. I, 64. *De ce le-ai lăsat singure?* H. LOVINESCU, T. 115. *Stăpânul bărăcii n-ar fi fost prost să se bage într-o treabă care să-l lase mofluz.* TUDORAN, P. 18, cf. DL. *Eu n-am treierat şi să nu plece cineva să mă lase aşa.* PREDA, Î. 24. *Când fu lăsată singură, uită fierul încins şi arse rufa.* id. R. 76. *Slujitorii erau lăsaţi liberi în vremea muncilor de vară.* STOICESCU, C. S. 299. *Împăratul nu putea lăsa pe romani sub barbari.* PANAITESCU, C. R. 68. *Plecă, lăsându-l pe Paul aşezat pe propriul său pat.* BREBAN, A. 188. *M-a lăsat să aştept două ore.* L. ROM. 1975, 110, cf. DEX. *Mă laşi plângând acasă.* ALECSANDRI, P. P. 20. *Mi-am lăsat maica streină.* MÂNDRESCU, L. P. 145. *Dacă ai fi lăsat-o în câte a aflat-o şi unde a aflat-o, de bună seamă că n-ar fi păţit ceea ce a păţit.* MARIAN, T. 300. *La plecarea lui îi lăsase pe toţi frumoşi.* RETEGANUL, P. II, 609. *Plecă, lăsându-şi părinţii adânciţi în mâhnire.* STĂNCESCU, B. 319. *Eu i-am lăsat pe dânşii petrecând acolo.* VASILIU, P. L. 25. *Mulţumescu-ţi că nu m-ai lasat la nacaz.* id. ib. 117. *Sănătos m-ai găsit, sănătos să mă laşi.* PAMFILE, CER. 69. *Tu mă vrei lăsa uitată Şi pă mine supărată.* T. PAPAHAGI, M. 19. *Ea mi-a lăsat... mamă plângând.* BALADE, II, 198. *Noi te-am lăsat fată Şi tu vii nevastă.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 177. *M-ai lăsat, părint'e – zâse – pă min'e singur acolo.* O. BÎRLEA, A. P. III, 34. *Bunul Dumnezeu Nu te lasă-n rău.* NUNTA, 59. (Cu un complement circumstanţial introdus prin prep. „fără" care exprimă o lipsă sau o restricţie) *Au văzdut pe Costin că l-au lăsat fără pază.* M. COSTIN, O. 104. *I-au lăsat făr' de ajutor.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 349. *Nu-i lăsa fără învăţătură* (a. 1784). ŞA I, 88. *Să mă lase fără răzbunare, zice bătrânul.* MARCOVICI, VEL. 27. *Să nu mă lase fără răspuns.* CARAGIALE, O. VII, 54. *Lipsa de spirit istoric a descoperitorului ne lasă însă fără niciun amănunt asupra tipului... acestor obiecte.* PÂRVAN, G. 446. *Nu voia să lase pe Mirel fără tată.* A. HOLBAN, O. I, 16. *Vedea că Juran avea s-o lase fără dulceaţă.* MOROIANU, S. 164. *I-a lăsat fără cuvenita sfeştanie.* DAN, U. 68. *Vrei să lăsăm fata fără ţoale?* STANCU, D. 171. *Ai grijă... să nu ne lase muşteriul fără giubea.* TUDORAN, P. 229. *Cum n-oi plânge, că de-amu văd bine că mă laşi fără fată.* VASILIU, P. L. 16. *Vinde vacile toate Şi ne lasă fără lapte.* PAMFILE, C. Ţ. 280. (Cu un complement circumstanţial care indică o situaţie dificilă, precedat de prep. „în" sau „la"). *Au sfătuit pre Laschii să nu lase pre Despot la nevoie.* URECHE, L. 170. *Cu ruşine a fi socotind să lasă pre domnu la sminteală.* M. COSTIN, O. 44. *Dragii cine sânt inemii mele Mă lăsară în primejde grele.* DOSOFTEI, O. I, 90. *Să nu mă laşi la greutate.* id. ib. 270. *Sfătuia pe generalu lor să lase pe acel îndrăzneţ tribun în primejdia în care pizma l-au aruncat.* GOLESCU, E. 241/6. *Nu mă lăsa la*

pierzare. CONACHI, P. 86. *Îi lasă pe aceia la nevoie.* BARIȚIU, P. A. I, 222. *Lasă-mă în nenorocire..., lasă-mă să mor de ruşine.* CARAGIALE, O. VI, 112. *Nu-i năpăstuiți pe aceia pe care... îi lăsați în strâmtoare.* SLAVICI, O. I, 154. *Pune nădejdea în Dumnezeu... că el e bun şi drept şi nu te lasă la necaz.* MOROIANU, S. 134. *Mulțumăscu-ți că nu m-ai lasat la nacaz.* VASILIU, P. L. 117. (Cu un complement circumstanțial instrumental introdus prin prep. „cu") *L-a lăsat numai cu hainele după dânsul.* FILIMON, O. I, 267. ▭ *M-a lăsat cu sticla în mână.* (Starea este exprimată printr-o comparație) *Domnul nostru... s-au retras din țară, lăsând-o ca o orfană.* ASACHI, S. L. II, 173. (Starea este exprimată metonimic sau metaforic) *M-ai lăsat, Doamne,-n țărna morțâi.* DOSOFTEI, O. I, 50. *Mă trezeam săgetat de simțirea mustrătoare că pângăream cu uşurință... săptămânile sacrei sărăcii, în care Tata ne lăsase murind.* BLAGA, H. 94. *Tu eşti pasere străină Care cântă prin grădină Ş-apoi zboară mai departe Lăsând inimi înfocate.* ALECSANDRI, P. P. 46. ✧ (Prin analogie, despre vehicole) *A schilodit-o destul maşina aceea care a lăsat-o fără picioare.* STANCU, R. A. IV, 13. ✧ Loc. vb. **A lăsa** (pe cineva) **olog** v. olog (**I 1**). **A lăsa** (pe cineva) **schilod** = a schilodi (**1**). *L-a lovit cu maşina lăsându-l schilod.* **A lăsa** (pe cineva) **orb** = a orbi (**2**). *Grenada i-a explodat în față şi l-a lăsat orb.* **A lăsa** (pe cineva) **surd** = a surzi (**2**). *Smintea-n bătăi ordonanțele până le lăsa surde.* STANCU, D. 39. ✧ (Complementul indică părți ale corpului) *Vrând să-i smulgă cap din rădăcină, Îl lăsă cu goala căpățână.* BUDAI-DELEANU, Ț. 277. *Frumosul bătrân cuminte îşi lasă barba întreagă.* IORGA, V. F. 74. *Coama calului nu e tăiată scurt..., ci e lăsată lungă.* PÂRVAN, G. 17. *Îşi lăsase fruntea goală şi asta o schimba mult.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 359. *O lăsă cu picioarele goale.* VISSARION, B. 37. *Să fiu al dracului dacă te las cu capul nespart.* PREDA, Î. 66. *Nu ştiam de ce-i plânsă mama, De ce părul ei lung despletit şi-a lăsat.* LABIŞ, P. I. 29. ✧ (Complementul indică aspecte, produse etc. ale spiritului uman, manifestări ale acestora, acțiuni etc. exprimate uneori metonimic.) *Nu lăsaşi sufletul mieu întru iad.* CORESI, PS. 32/6. *Ştefan şi Pătru... au fost neaşezați şi de curând de n-au avut cine scrie, nici vecinii, carii nimica n-au lăsat neînsemnat.* URECHE, L. 66. *Altele multele carele nu să ştiu rumâneaşte ce sânt, noi încă le-am lăsat greceaşte* (a. 1648). CCR 86/11. *Întoarce-te, popo, înapoi, nu-ți lăsa liturghia nesfârşită.* NECULCE, L. 13. *Când păcătuiaşte, omul lasă trupul lui slobod.* ANTIM, O. 218. *Nemica n-au lăsat nefăcut.* CARTE TREB. I, 26/9. *Fanaticul... s-au înfuriat şi, decis a nu lăsa nedeplinit... ce au jurat, scoasă din brâu un pumnal.* ASACHI, S. L. II, 242. *Dede... mulți să mă provoace ca să nu las rarul acest talent neînmulțit cu toate perfecțiunile.* BARIȚIU, C. II, 150. *A lăsat în decadență unul din cele mai importante fundamente ale moralității poporului nostru.* MAIORESCU, D. I, 218. *Ceea ce făgăduieşte voinicul anevoie o lasă nefăcută.* EMINESCU, O. VI, 323. *A fost silit să-şi lase capodopera neisprăvită.* CARAGIALE, O. VII, 433. *Pe cele ce nu se aud le lăsăm nescrise.* CONTEMPORANUL, IV, 439. *El fu... nevoit... să lase în părăsire tocmai pe acel element în care singur ar fi putut găsi sprijinul potrivit.* XENOPOL, I. R. V, 335. *Lasă-mi neatinsă singurătatea.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 59. *Mulți culegători au mania de a căuta să... îndrepte, după mintea lor, forme de limbă în loc să le lase aşa cum le-au auzit.* DR. V, 552. *Bănuiesc aci, în ecuație, o necunoscută pe care nu o găsesc şi las totul nerezolvat.* CAMIL PETRESCU, P. 69. *A preferat să tacă şi să lase fără nicio ripostă atacurile.* CONSTANTINESCU, S. II, 223. *Lăsați-mi copilăria curată.* ARGHEZI, P. T. 146. *Dacă dorințele au fost înăbuşite, aceasta nu înseamnă că ele au dispărut cu totul, lăsând sufletul în candoarea lui primitivă.* RALEA, S. T. II, 19. *Opera a fost lăsată în două manuscrise.* CIOCULESCU, I. C. 37. *Tema nuvelei... e legată... de dorința naratorului de a o lăsa neelucidată.* N. MANOLESCU, A. N. III, 103. ✧ (Complementul direct indică diverse aspecte ale structurii sociale şi manifestări ale acestora) *Niciun mijloc n-a lăsat necercat.* MAN. SĂNĂT. 10/20. *Atunci.. lasă în starea-i bătrâna tiranie.* ALEXANDRESCU, O. 87. *El muri... lăsând finanțele secate, armata demoralizată.* HASDEU, I. V. XVI. *Generațiunile succesive lasă soțietatea tot în puntul în care au priimit-o.* BARONZI, I. C. I, 22/7. *V-aş ruga... să lăsați aceste internate aşa cum sunt.* MAIORESCU, D. I, 239. *Dacă s-ar fi lăsat concurența liberă, s-ar fi putut obține prețuri mult mai mici.* XENOPOL, I. R. XIV, 78. ✧ (Complementul direct indică o aşezare omenească, o zonă geografică etc.) *Au perit câțiva turci... şi au lăsat-o cetățuia aceia nedobândită.* M. COSTIN, O. 82. *Cetatea Neamțului au lăsat-o plină de bucate şi au fugit la Caşin.* NECULCE, L. 287. *Rău au făcut de şi-au lăsat țara pustie şi de domn şi de boiari.* R. POPESCU, CM I, 508. *S-au înturnat acasă, lăsând unele cetăți supt ocărmuirea romeilor.* ŞINCAI, HR. I, 256/38. *Voia să scoată şi din Dachia ostaşii romani şi Dachia să o lase desbinată de împărăția romanilor.* MAIOR, IST. 28. *Din pământ caută să tragem folosul..., iară să nu-l lăsăm nesemănat.* PETROVICI, P. 117/12. *Voi găsi Moldova... într-o stare mai bună decât când am lăsat-o.* KOGĂLNICEANU, S. 5. *Mai tot pământul românesc era lăsat în sălbăticire.* CONV. LIT. XI, 43. *Radu Mihnea... lăsă în părăsirea cea veche Botoşanii.* IORGA, C. I. II, 191. *Au lăsat pustii acasă Stâne şi câmpii şi sate.* COŞBUC, P. II, 114. *Regiunea de la răsărit... fusese lăsată mai departe autonomă.* PÂRVAN, G. 100. *Muntele, în loc de a fi lăsat cu forma lui conică, este tăiat în scări.* id. ib. 474. *Câte țări erau ale lui Eraclie, toate le-au călcat şi le-au lăsat tot pustii.* DR. I, 66. ✧ P. ext. (Despre stări, calități etc. umane psihice sau fizice, despre evenimente, fenomene etc. naturale sau sociale etc.; complementul indică persoane) *Strigările țării pătiminde... nu-l lăsau în repaos şi-l îndemnau a cerca toate mijloacele de a veni în agiutoriul ei.* ASACHI, S. L. II, 186. *Natura a lăsat oameni meniți a trece necunoscuți pe calea vieții.* NEGRUZZI, S. I, 205. *Vijeliile turbate... lăsau neatins pre Făt-Frumos.* CONV. LIT. VI, 19. *Atâtea frumusețe mă lăsa-n amorțire.* ib. 48. *Cele mai grave chestiuni... îl lasă indiferent.* CARAGIALE, O. VII, 45. *Ceea ce auzisem nu putea să mă lase netulburat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 32. *Soarta lui nu putea să lese nepăsători pe compatrioții lui.* XENOPOL, I. R. IV, 21. *Arşița din el îl chinuia şi îl lăsa moleşit.* POPA, V. 153. *Eu aveam o boală în mine care nu mă lăsa liniştit.* SADOVEANU, O. V, 116. *Surâsul îndoielnic te*

lasă-n întrebare. PILLAT, P. 30. *Ciudăţenia ei o lăsa luni întregi indolentă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 316. *L-a lăsat nepăsător ştirea.* STANCU, D. 438. *Ghimpele geloziei nu-i sângera decât simţirea, lăsându-i inteligenţa inimii... intactă.* CIOCULESCU, I. C. 127. *Mânia... se sparse şi-l lăsă liniştit, dar cu ceva apăsător în el.* PREDA, Î. 38. *Fenomenul ne poate lăsa indiferenţi?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/4. *Dunărice..., Bărbăţelul mi-ai-necat, Văduviţă m-ai lăsat.* BALADE, II, 38. (Starea fiinţei părăsite este exprimată printr-o comparaţie) *Această veste de mutare îl lăsa ca trăznit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 187. *De ce batjocura ne lasă albi ca creta?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 359. ✧ P. a n a l. (Despre lucruri sau diverse aspecte concrete ale existenţei) *Marama înconjură faţa, lasă liberă fruntea.* MANOLESCU, I. 196. *Haină... care-i lăsa gol gâtul alb.* REBREANU, P. S. 23. *Substanţa anestezică acţionează asupra fibrelor nervoase, lăsând intactă conştiinţa.* ABC SĂN. 33. *Geamul deschis... lăsa drum gândurilor să plece afară.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 15. (Despre aspecte ale structurii sociale) *Comuna de la 1864... a lăsat în decadenţă unul din cele mai importante fundamente ale moralităţii poporului nostru.* MAIORESCU, D. I, 218. *Poporul nu putea fi tras şi el într-o revoluţie care lăsa neatinse tocmai chestiile ce-l interesau pe el.* XENOPOL, I. R. XII, 67. *N-a fost o religie care, dispărând, să nu fi lăsat... omenirea ceva mai bună.* VIANU, A. P. 167. ✧ E x p r. **A lăsa** (pe cineva) **în** (sau **la**) **sapă de lemn** (ori **la papuci**, sau, familiar, **tinichea, ca scândura**, regional, **lemn, cu mâna la burtă**) sau **a lăsa** (pe cineva) **cu** (ori **în**) **pielea goală** (ori **gol** sau, la pl., învechit, **goli**) sau, la pl., **cu pieile goale** ori **în piei**, sau **a lăsa** (pe cineva) **pe drumuri** = a deposeda pe cineva de bunurile sale, a-l sărăci. *I-au lăsat cu pieile goale.* NECULCE, L. 80. *Îi lucrasă şi prădasă Pre trei în pei îi lăsasă* (a. 1769). DR. V, 511. *Ne-a sărăcit, cocoane, hoţul de grec, ne-a lăsat în sapă de lemn.* FILIMON, O. I, 162. *I-a mâncat averea şi l-a lăsat pe drumuri.* id. ib. 266. *De la aprinsul lumânărilor până spre ziuă, îl lăsaseră tinichea: nu mai avea băiatul nici cu ce să vie-napoi acasă.* CARAGIALE, O. II, 231. *O duci pe cât o duci... Şi creditorii-n urmă te lasă la papuci.* MACEDONSKI, O. II, 50. *Pe moldoveni îi goleau duşmăneşte, le luau avuţiile lor şi-i lăsau goli.* ARHIVA, I, 86. *Coace judecătorul un cozonac mare din care, dacă n-o vrea să împărtăşească pe un avocat..., îl lasă pe drumuri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 202. *O să-ţi mănânce banii... O să te lase pe drumuri.* COCEA, S. II, 27. *Pecetluise toate lucrurile ei de o lăsase aproape goală.* C. GANE, TR. V. II, 12. *Ce fel de inimă a avut femeia asta să-şi lase bărbatul pe drumuri.* BART, E. 263. *Tu... n-ai frică şi gând de la Dumnezeu şi ne laşi pe drumuri, pe mine şi pe tatăl tău.* DAN, U. 18. *Veşnic neliniştit de ziua de mâine şi cu frica de a nu fi lăsat pe drumuri de copii.* CĂLINESCU, S. 42. *Vrea să-mi ia pământul..., să mă lase pe drumuri.* STANCU, D. 267. *O înfiase de pe undeva din Moldova, de la unii care divorţaseră şi o lăsaseră pe drumuri ca pe-o vagaboandă.* PREDA, M. S. 9. *S-a ţinut de capul lui până l-a lăsat lemn.* BOCEANU, GL., cf. LEXIC REG. 82, ZANNE, P. III, 363. **A lăsa** (pe cineva) **oltean** ori **a lăsa** (pe cineva) **cu buzele umflate** (sau **cu buza umflată**) ori, familiar, **a lăsa lefter**, sau, regional, **a lăsa brebenel** = a-i lua cuiva toate bunurile; p. ext. a nemulţumi, a indispune, a dezamăgi (pe cineva). *Acest nou Paris... a făcut pe mai multe Elene din Bucureşti să-şi lase pe Menelaii lor cu buzele umflate.* FILIMON, O. I, 118. *Viaţa-i scurtă..., ziua se duce şi altele vin, fără urmă se strecor şi ne lasă cu buza umflată.* ALECSANDRI, T. 739. *Totdeauna îl lăsa cu buzele umflate.* ISPIRESCU, U. 62. *Să vedem atunci, ne-ar mai trece pe sub nas vapoare avariate, care ne scapă azi din mână..., lăsându-ne pe noi cu buzele umflate.* BART, E. 31, cf. IORDAN, STIL. 365. *Peste noapte nu-ş' cum face iar iapa de-l lasă... cu buza umflată.* STĂNCESCU, B. 266. *Pe fata ei s-o lese cu buzele umflate.* ŞEZ. I, 250. *N-ar fi vrut ca ciobanul să se depărteze mult de ea, ca nu cumva să-şi găsească altă drăguţă şi pe fata ei s-o lese cu buzele umflate.* PAMFILE, DUŞM. 87, cf. UDRESCU, GL. 22, ZANNE, P. II, 27. **A lăsa** (pe cineva) **de** (sau **în**) **râsul** cuiva (sau **de râs, de batjocură**, învechit, **în sfârlă**) ori **a lăsa** (pe cineva) **de** (sau **în**) **ruşine** = a părăsi pe cineva într-o stare ruşinoasă, penibilă etc.; a pune pe cineva într-o situaţie neplăcută. *Dacă văzu că-l lăsă în ruşine... să duse scârbit.* VARLAAM, C. 241. *Pe oamenii săi nu-i lasă aşa de batjocură.* HELIADE, O. I, 251. *Drăguţul nostru de împărătuş ne lăsă în sfârlă.* BARIŢIU, C. II, 240. *M-ai lăsat de râsul unui şui ca Ivan, nenorocita de mine!* CREANGĂ, P. 318. *Mă văd silit a vă lăsa în râsul lumei.* XENOPOL, I. R. XIV, 50. *Muierea l-a lăsat de ruşine.* STANCU, D. 261. *Nevestele cam bătrâne S-ar putea lăsa-n ruşine.* MÂNDRESCU, L. P. 79. *M-o lăsat de râs în sat.* ŞEZ. III, 125. **A lăsa** (ceva sau pe cineva) (sau **a o lăsa**) **baltă** (ori **încurcată**) sau **a o lăsa moartă** (**în păpuşoi** ori, rar, **în cânepă**) = a renunţa, a nu se mai preocupa de... *Ia să o lăsăm încurcată şi să ne facem afacerile noastre ca toată lumea.* FILIMON, O. II, 134. *Fără de a mai căuta în zadar o soluţiune pentru interesanta controversă..., hai să o lăsăm şi de astă dată încurcată.* ODOBESCU, S. III, 68. *S-o trece ea şi asta; obraz de scoarţă şi las-o moartă-n păpuşoi.* CREANGĂ, A. 51. *Hehe! Ce om era să fiu eu... Dar s-a dus... acu e degeaba... las-o încurcată!* CARAGIALE, O. VI, 272. *Autorităţile lăsaseră lucrurile baltă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 96, cf. ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 409. *Voi să răspundă ceva, dar se răzgândi, lăsă totul baltă.* SADOVEANU, O. VIII, 119. *Las-o moartă, domnule sergent!... Nici pe-o măsea n-ai ce pune.* id. ib. II, 384. *Mulţi hamali lăsau lucrul baltă.* BART, E. 75. *În cele din urmă, Coco a renunţat să se mai scruteze şi ar fi lăsat problema baltă.* ARGHEZI, S. XXV, 21. *Neputând s-o scoată la capătâi cu vechilul, comisia lasă lucrurile baltă.* CĂLINESCU, O. XI, 14. *Tocmai tăiase o găină ca s-o facă ciorbă pentru ai casei. Dar lăsase totul baltă, că i se înmuiaseră picioarele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 73. *Îl bătea gândul să lase toate baltă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 279. *Biata fată s-a speriat că era să-l reclame la minister, dacă directorul liceului n-ar fi rugat-o s-o lase moartă.* I. BOTEZ, B. I, 213. *Ai fi în stare să laşi totul baltă, să trânteşti uşa şi să pleci.* BARANGA, I. 185. *Anton Lupan lăsă baltă drumul de fier.* TUDORAN, P. 61. *Lasaţi-o baltă cu comasarea!* PREDA, D. 88. *Nu m-am supărat..., s-o lăsăm moartă.* id. ib. 51. *Maxim... a lăsat baltă şi explicaţiile şi cizmele acelea buclucaşe.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 227, cf. L. ROM. 1958, 70. *Venise în*

acest ostrov, lăsând totul baltă. D. R. POPESCU, I. Ş. 487, cf. ŞEZ. II, 75, com. din PIATRA NEAMŢ. **A lăsa** (pe cineva) **mare şi devreme** v. mare[1] **(I 1). A lăsa** (pe cineva) **cu gura căscată** (sau **praf, interzis**) = a uimi, a impresiona pe cineva în mod deosebit. *I-a întors spatele şi l-a lăsat pe scări cu gura căscată.* PQPA, v. 9. □ *M-a lăsat praf cu ideile lui originale. Vestea l-a lăsat interzis.* **A lăsa ţuţ** v. ţuţ **(1). A lăsa** (o femeie) **grea** (sau **borţoasă, îngreunată, cu burta mare, cu burta la gură**) = a face ca o femeie să rămână însărcinată. *Albert craiu... lăsând pre craiasa Elisafta, doamna lui, grea.* M. COSTIN, O. 280. *El, după ce ş-au împlinit pofta, o au părăsit-o şi nici măcar ajutor n-au vrut să-i dea pentru hrana copilului cu care o lăsasă grea.* BUZNEA, P. V. 8/6. *E nevoit să lase acasă pe soţia-sa îngreunată.* CONTEMPORANUL, VI, 14. *Cu burta la gură nu mă laşi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 49. *Ăla e Iancu Jianu, A iubit fetele-n Jii, Le-a păcălit cu copii Şi... Le-a lăsat cu burta mare.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 238. **A lăsa** (pe cineva) **rece**, se spune referitor la totala nepăsare a cuiva în legătură cu un anumit fapt, gest etc. *Această veste îi lăsa reci şi în nepăsare.* BĂLCESCU, M. V. 112. *Lumea exterioară te lasă rece.* CONV. LIT. IV, 195. *Omul îşi pune toată bună-voinţa, se repede, se-nţepeneşte maiestuos... – în zadar; ne lasă reci: pentru ce? – pentru că nu-l prinde.* CARAGIALE, O. III, 81. *Iubirea şi admiraţia pe care i-o purtau, toate îl lăsau rece, păreau acum străine de sufletul lui.* VLAHUŢĂ, O. A. 469. *Aceste exemple de iubire de ţară... nu o puteau lăsa rece şi nesimţitoare.* XENOPOL, I. R. X, 214. *Producţia dumisale literară, largi romane... ne lasă... reci, ne par artificiale.* LOVINESCU, S. IV, 166. *Don Juan nu crede în strigoi, fantoma comandorului îl lasă rece.* CĂLINESCU, C. O. 179. *Părerile jurnaliştilor... îl lăsau rece.* id. ib. 280. *Pe el l-ar lăsa rece asemenea întâmplări.* CAMIL PETRESCU, O. II, 421. **A lăsa** (pe cineva) **mort** = a ucide pe cineva. *După ce i-a spart capul, l-a lăsat mort.* ARISTIA, PLUT. 10/12, cf. RETEGANUL, P. V, 45. **A lăsa** (pe cineva) **viu** (sau **cu viaţă, cu zile**) ori **a-i lăsa cuiva viaţa** (sau **zilele**) = a nu ucide pe cineva. *Pre mulţi viteji i-au prins vii şi pre toţi i-au tăiat, numai ce au lăsat vii 2 boiari de acei mari.* URECHE, L. 88. *Pă papă l-au iertat... şi l-au lăsat viu, iar pe ceilalţi i-au omorât.* R. POPESCU, CM I, 461. *Dezbrăcaţi-ne până la piele, Numa ne lăsaţi de mângâiere Viaţa.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 199. *Eu ştiu că n-am făcut nimic care să merite moartea!... Lasă-mi viaţa!* NEGRUZZI, S. III, 470. *Îmi lăsară viaţa numai ca să mor de o mie de ori... privind zdrobirea şi umilirea fraţilor mei.* FILIMON, O. II, 46. *Mă mir prin ce minune eu te-am lăsat cu viaţă!* ALECSANDRI, POEZII, 385. *Dă-i solului iertare, să-l lase cu viaţă.* CARAGIALE, O. VI, 352, cf. TDRG. *Dromichaites convinge însă pe ai săi că e mai bine pentru ei să lase viu pe Lysimachos.* PÂRVAN, G. 59. *Zeul are milă de el şi-i lasă viaţa.* id. ib. 155. *Greşim dacă-ţi lăsăm viaţa.* STANCU, R. A. I, 200, cf. DL, DEX. *Na-ţi calul cu armele Şi-mi lasă tu zilele.* ALECSANDRI, P. P. 35. *S-au rugat foarte să-l lase cu zile.* SBIERA, P. 11. *Dacă insişti să te las în viaţă, învaţă-mă cum pot ajunge ca să fiu mai mare decât Dumnezeu.* MARIAN, O. I, 13. *Lasă-mi viaţa.* BIBICESCU, P. P. 266. *O-ngenunchet înaintea băietanului şi s-o rugat să-l lese cu zile.* VASILIU, P. L. 45. *Na-ţi calul cu armele, Puşca cu pistoalele, Numai lasă-mi zilele Că mi-s dragi copilele.* PAMFILE, C. Ţ. 54. *Aducându-şi aminte de Dumnezeu, el le lăsă viaţa.* id. CER. 95. *Căpitane Radule, Leapădă-ţi tu armele Să-ţi mai lăsăm zilele.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 277. **A lăsa** (pe cineva) **cu izmenele dezlegate** = a părăsi pe cineva într-un moment nepotrivit. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 198. **A lăsa (pe) jos** (sau **lat, pe coaste**) = a bate, a lovi foarte tare pe cineva, făcându-l să se prăbuşească. *Să vedem cine o da mai cu sete... – Eu, nea Cosma! Am să las pe Cătălin pe jos.* DELAVRANCEA, O. II, 108. *Îl lăsă lat lângă masă.* CĂLINESCU, B. I. 377. *De vreo două ori l-a bătut de l-a lăsat lat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 14/1. **A-i lăsa cuiva stârvul pradă ciorilor** (sau **corbilor**) = a părăsi un mort fără ritualul înmormântării. *Stârvul Zmeoaicei... îl lăsară corbilor şi porniră mai departe..* ISPIRESCU, L. 26. *Aduseră paloşul cam pieziş şi-i reteză capul. Apoi, lăsându-i stârvul ciorilor..., se duseră.* id. ib. 28. **A lăsa** (ceva sau pe cineva) **la bunul plac al** (sau **la discreţia, la cheremul, pe** ori **a mâna**) **cuiva** sau **a-i lăsa** (cuiva) **ceva** sau **pe cineva la discreţie** (ori **pe mână**) = a rămâne ori a se găsi în stare de dependenţă faţă de cineva; a încredinţa ceva sau pe cineva cuiva. *Au plecat... fuga... lăsând şi corturile şi puşcile şi pedestrimea pre mâna lui Matei Vodă.* M. COSTIN, O. 116. *El lăsă adeseori trebile pe mâinile oamenilor săi de încredere.* XENOPOL, I. R. XIII, 19. *Să ne recunoşti de prima naţiune şi să laşi hegemonia în mânile noastre.* BARIŢIU, P. A. I, 540. *Românii... lasă din ce în ce... comerciul în mânele străinilor.* CONV. LIT. VI, 33. *Când am văzut ţara la nevoie, să o las pe mâna crailor?* LĂCUSTEANU, A. 122. *Alţi boieri vor lăsa toate trebile statului pe mâna democraţilor.* CONV. LIT. XII, 4. *Copiii îi lasă pe mâna mamelor.* CONTEMPORANUL, I, 794. *Nu mi-ar conveni deloc s-o las... pe mâna străinilor.* CARAGIALE, O. VII, 444. *Dacă ţi-i las pe mână, într-un ceas mi-i dai gata.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 267. *Sunteţi lăsaţi la discreţia politicianilor.* ULIERU, C. 72. **A lăsa** (pe cineva) **sub masă** = a necinsti pe cineva; a nu-l băga în seamă. Cf. ZANNE, P. III, 653. **A lăsa la latitudinea** (sau **aprecierea,** învechit, **chibzuinţa, arbitrul**, rar, **propunerea**) **cuiva**, se spune referitor la puterea de judecată şi de decizie a unei persoane privind acţiunile, ideile etc. altei persoane. *Aceste toate le las la înţeleaptă chibzuinţă a d-tale.* BARIŢIU, C. II, 131. *Nu este lăsat la arbitrul fiecărui din noi să zică „aşa înţeleg eu libertatea presei".* MAIORESCU, D. I, 168. *Legea... lasă întinderea numărului profesorilor la apreţierea Camerei şi a guvernului.* id. ib. 372. *Legea de constituire a Sinodului... lasă fixarea parohiilor la propunerea Sinodului.* id. ib. IV, 141. *Mama a zis că ea lasă la aprecierea mea.* CĂLINESCU, S. 92. *Pentru nume proprii de persoană... nu se poate da o regulă obligatorie, scrierea lor fiind lăsată la latitudinea celor care le poartă.* L. ROM. 1980, 77. **A lăsa** (ceva sau pe cineva) **în suspensie**, se spune cu referire la o anumită acţiune, idee, problemă etc. abandonată înaintea finalizării. *Au fost de părere să lase chestia în suspensie.* MAIORESCU, D. I, 40. ♦ A desemna pe cineva într-un post, într-o funcţie, într-un rang etc. *Pre Basarabă Vodă l-au lăsat domnu în Ţara Muntenească.* URECHE, L. 90. *Pă mine m-au lăsat diadoh împărăţii, iar*

tu ai nevoit să mă... dăzbraci den soartă. R. POPESCU, CM I, 234. *După ce au încoronat pre pruncul său Ladislav..., au murit... lăsând tutor fiiului său pre frate-său Andreiu.* ŞINCAI, HR. I, 243/33. *Îl lăsase mai mare peste oastea romană.* MAIOR, IST. 2/8. *Lăsă Poloniei de regină pe fiica sa, Hedviga.* ASACHI, S. L. II, 31. *Pe cel mai vrednic dintre nepoţi... să-l lase împărat.* CONV. LIT. XI, 1722. *Au lăsat de comandant suprem... pe socrul său.* EMINESCU, O. XI, 181. *A scris carte frăţâne-său craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoţi, ca să-l lase împărat în locul său.* CREANGĂ, P. 184. *Bolnav fiind pe patul morţii, l-a fost întrebat sfetnişii şi gloatele pe cine le lasă împărat, pentru că n-avea alţi copii.* ISPIRESCU, L. 331. *Lăsă Domn în Moldova pe fiul ei, Petru.* IORGA, V. F. 19. *După ce aşează ţara, lăsă pârcălab pe Hrincovici.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *L-a lăsat vechil peste partea ei de moşie.* STANCU, R. A. I, 43. (Prin extensiune) *Te pot lăsa arbitru soartei nenorocitei mele nepoate.* NEGRUZZI, S. III, 145. ✦ (Complementul direct indică lucruri, terenuri, proprietăţi etc.) A face să rămână într-o anumită stare ori poziţie. *Deaci cădzumu în locu cu năsipu, lăsară corabiia şi nasul amu opri-se şi stătu nelegănrată, iară cârrma frângea-se de greaţa undeloru.* COD. VOR.[2] 322. *De să va prileji să se ia şi nişte dobitoace streine împreună cu a lui şi... nu le va strânge..., ce le va lăsa pustii, acesta să le plătească.* EUSTRATIE, PRAV. 5. *Au lăsat cu noaptea curtea pustie.* M. COSTIN, O. 133. *Moscalii s-au făcut a fugi şi au lăsat poarta cetăţâi dişchisă.* NECULCE, L. 357. *Prin vârvurile munţilor şi prin fundurile râpilor niciun loc necălcat, necutreierat şi nedulmăcat nu lăsară.* CANTEMIR, I. I. II, 7. *Scândurile capacului să să porunciască dă a lă lăsa supţiri* (cca 1820). IORGA, S. D. XXII, 46. *Se cade a vârfui groapa şi a o lăsa cam goală.* BREZOIANU, A. 264/6. *Lăsa la mere, pere neculese* (a. 1853). ŞA II, 330. *Lasă morile şi hanurile în neîngrijire.* FILIMON, O. I, 155. *Cucoşul înghite cu lăcomie toţi banii şi lasă toate lăzile pustii.* CREANGĂ P. 167. *Ascultă prin uşa pe care a lăsat-o crăpată.* CARAGIALE, O. VI, 281. *Mai lăsă pomul netăiat încă un an.* ISPIRESCU, L. 82. *Un geam s-a stricat, au lăsat, desigur, vreo fereastră deschisă.* CONTEMPORANUL, II, 221. *E slobodă... a lăsa legat lanţul.* ib. IV, 364. *Turbanul îi cade şi-l lasă căzut.* COŞBUC, P. I, 206. *Moşia... au voit ca să o lase neatinsă şi urmaşilor săi.* SBIERA, F. S. 313. *Nu lăsa culcată pe pat furca din care torci.* CANDREA, F. 240. *Eu sunt vinovat... c-am lăsat la arme Deschisă uşa ce se-nchide bine.* MURNU, O. 371. *O dată unul i-a lăsat seara canaua deschisă de la un butoiaş cu vin roşu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 146. *Laşi... ograda pustie.* REBREANU, I. 15. *Lăsând odaia goală şi lampa afumată.* BACOVIA, O. 93. *Ridicând capul pe ceafă, îşi lăsă înnodată altfel cravata.* C. PETRESCU, C. V. 235. *Tecile le lăsăm aninate la şăile cailor.* SADOVEANU, O. II, 10. *Din vifore a scăpat moşia, şi mare şi luminoasă ne-a lăsat-o.* id. ib. XIX, 14. *Poliţia ajunsese... foarte îngăduitoare, lăsând – împotriva legei – deschis localul până dimineaţa.* BART, E. 73. *Las ferestrele deschise şi lumânarea aprinsă şi mă aşez în pat.* VIANU, P. A. 132. *Lăsaţi casa nelocuită şi veţi constata că furnicile o vor năpădi.* CĂLINESCU, C. O. 45. *Cioanta a lăsat uşa neîncuiată.* STANCU, R. A. IV, 13. *Lasă uşa deschisă şi se aşază pe un scăunel.* H. LOVINESCU, T. 91. *Începu să meargă rar... spre poarta de la drum pe care o lăsase deschisă.* PREDA, Î. 70. *Nişte nemţi cântau la un aparat de radio lăsat deschis.* D. R. POPESCU, I. Ş. 153. *Să leşi macar o cheotoare negata.* ŞEZ. I, 277. *Să laşi uşa descuiată.* HODOŞ, P. P. 51. (Refl. pas.) *Coşul se lasă deschis câteva ceasuri.* MARIN, PR. I, 46/36. (Prin analogie; despre fenomene sau forme ale naturii, vehicole sau diverse forme de mişcare) *În cursul veacurilor, apa trăgându-se de pe unele locuri..., lasă pe altele uscate ce se numesc continente.* FĂTU, D. 84. *Nu este nicio atomă de materie pe care să o lase slobodă.* MARIN, F. 3/26. *Cataclisme... cari au lăsat numai vârfurile munţilor neacoperite.* CONTEMPORANUL, I, 720. *Deplasarea cursorului... ar lăsa nemişcat vârful aparatului.* ENC. TEHN. I, 364. *Ploile au spălat în urmă scrumul, lăsând locurile limpezi.* CĂLINESCU, O. IX, 54. *Ne explica foarte curioasa tehnică a cutremurelor de pământ, care doboară, uneori, numai tavanele şi lasă neatinse zidurile.* BLAGA, H. 114. (Fig.) *A nopţii întunerec, înstelatul rege maur, Lasă norii lui molateci înfoiaţi în pat ceresc.* EMINESCU, O. IV, 110. *Pentru Arghezi, absenţa lui Dumnezeu lasă însuşi universul văduvit de culori şi miresme.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 26. ✧ Expr. **A lăsa tabără** = a părăsi lucrurile în dezordine. Cf. ZANNE, P. IV, 642. (Învechit) **A lăsa** (ceva) **în odihnă** v. odihnă **(1)**. **A nu (mai) lăsa nici piatră pe piatră** v. piatră **(I 1)**. ✦ Refl. A-şi îngădui o anumită ţinută (vestimentară). *Se lăsa la jiletcă şi ieşea cu scaunul ca să citească Universul între leandri.* BASSARABESCU, S. N. 106, cf. DL, DEX.

3. Tranz. (Cu un complement sau o propoziţie completivă care indică fiinţe, lucruri, noţiuni, acţiuni etc.; uneori întărit de determinări locale, mai ales „la o parte" şi „într-o parte") A trece cu vederea, a nu (mai) ţine cont, a neglija; a nu mai pomeni, vorbi, discuta, menţiona. *Blagoslovitu e Zeul ce nu lasă rugarea mea şi meserearea sa de mere.* PSALT. 125. *Domnul Hristos... dintâi grăi pace către toţi, dup-aceea lăsă pre alţii şi grăi către Toma.* VARLAAM, C. 99. *Noi n-am vrut să lăsăm să nu pomenim de războaiele acestor doi fraţi, căci poate fi adevărat.* URECHE, L. 75. *Nu vom lăsa şi de Ardeal sau Ţara Ungurească... ca să nu atingem şi să nu pomenim de începutul lor şi de obiceiul lor.* id. ib. 123. *Alte mai multe dzicând... carile le las nelungind, cu carile au înspăimântat pre filosofi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166[v]/21. *O samă de istorii mai alese... noi nu le-am lăsat să nu le scriem.* NECULCE, L. 4. *Să lăsăm di acmu pre Constantin Vodă şi să scriem di celi străine ce s-au făcut în 2 ani.* id. ib. 327. *Bucuria ce au avut atuncea împăratu şi toate neamurile creştineşti eu las a le scrie, numai să gândească fieştcarele.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 328. *Cunoscându-mi neputinţa neştiinţii mele, îmi caută şi făr' de voie a lăsa într-o parte toate celialalte mari vrednicii şi lucruri minunate ce au făcut... acest minunat şi sfânt împărat şi voiu zice cu puţine cuvinte.* ANTIM, O. 85. *Vom lăsa cuvintele evanghelistului într-o parte şi vom zice numai... cuvintele proorocului.* id. ib. 183. *Mai multe cetăţi şi oraşe au zidit... precum scrie acelaşi Procopie, ci eu acelea le las ca să nu fiu prea lung.* ŞINCAI, HR. I, 109/28. *Ba,*

tocma, să lăsăm că vreunii dintră romani să-şi fi luat şie muieri dintră dache. MAIOR, IST. 15/29. *Aici poetul lasă pe ţigani iară şi începe de Parpangel şi ne spune că mama lui au fost o vrăjitoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 208. *Tainele a spune nu să cuvine..., Drept aceasta, musă, lasă aceste Şi spune a Ţiganilor poveste.* id. ib. 374. *Sfinţii părinţi, lăsând la o parte aceste multe prigoniri..., l-au numit fiinţă, şi fire şi chip.* GRIGORIE, L. 87. *Las, mă rog, vorba acestor nenorociţi; nici nu ştii cât mă supără.* HRISOVERGHI, A. 38/15. *N-am lăsat nimic spre înţelegerea deplin-a unui argument.* GENILIE, G. IX/31. *Fie, domnilor, voi lăsa deoparte pe străini.* KOGĂLNICEANU, S. 164. *Fie aşa, dar... să lăsăm aceaste.* ASACHI, S. L. II, 300. *Ochii!... Arghiriţa nu era departe şi aş fi fost prea prost, lăsând pe-ai Arghiriţii, să cânt p-ai dumitale* (a. 1847). PR. DRAM. 236. *Să mai lăsăm aceste şi să ne întoarcem la ale noastre.* BARIŢIU, C. II, 186. *Să lăsăm pe chinezi cu istoria lor.* BARASCH, M. II, 68. *Lăsând la o parte... femeile istorice, grece, romane şi de alte naţii, îţi voi vorbi numai de femeia română.* NEGRUZZI, S. I, 288. *Să lăsăm şi să venim la corespondenţa noastră.* GHICA, S. 90. *Las deoparte ale mele osteneli şi cheltuială.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Lăsă toate la o parte Ca să-i deie ajutori.* SION, POEZII, 156/4. *Să lăsăm la o parte aceste secături.* FILIMON, O. I, 274. *Lăsând la o parte mulţimea diferitelor obiecte..., voi arăta numai pe cele mai remarcabile.* id. ib. II, 76. *Lăsând la o parte numeroasele fapte şi raporturi ce arată muvemântul populaţiunei, să ne grăbim a constata că populaţiunea judeţului creşte.* I. IONESCU, M. 193. *Lăsând la o parte nestatornicia politică... a logofătului Teodosie, cată să regretăm foarte mult perderea scrierii sale române din 1597.* CUV. D. BĂTR. I, 121. *Să lăsăm odată pentru totdeauna în literatură aceste consideraţiuni la o parte.* CONV. LIT. IV, 842. *Să lăsăm aplicările practice şi să ne întoarcem la ştiinţa curată.* id. ib. 2302. *Să lăsăm gluma la o parte.* BARONZI, C. IV, 190/20. *Să lăsăm vorba asta, că n-am vreme de pierdut.* ALECSANDRI, T. 553. *Să lăsăm la o parte aceste glume..., căci în adevăr nu pot a le lua altfel.* BOLINTINEANU, O. 428. *Las pe d. Pascal cu argumentele d-sale la o parte.* MAIORESCU, D. I, 408. *Să lăsăm morţii la o parte, cucoană Nastasie.* CONV. LIT. XI, 892. *Dacă lăsăm la o parte fiinţele asexuale..., apoi putem rezuma cele ce am spus mai sus.* CONTA, O. F. 312. *Lasă la o parte tot ce nu priveşte pe ţăranul român.* CONTEMPORANUL, I, 169. *Multe mai sânt de zis, dar între altele lăsăm poezia... pentru un articol anume hotărât.* ib. 721. *Guvernul... Pe tinerii capabili îi lasă la o parte.* CONV. LIT. XII, 12. *Lăsând acum la o parte consideraţiunile de demnitate naţională pe care le-am expus până aci, îl mai întrebăm încă dacă s-a gândit serios la putinţa d-a realisa ideea sa.* ODOBESCU, S. III, 387. *Să lăsăm toate la o parte şi, până la una-alta, hai să vedem ce-i de făcut cu Cerbul.* CREANGĂ, P. 224. *Gramatica să zicem că n-o înţăleg şi s-o lăsăm la o parte.* id. A. 91. *Ia să lăsăm steagurile, Ghiţă.* CARAGIALE, O. VI, 79. *Să lăsăm aceste triste reflexiuni inutile!* id. ib. VII, 459. *Lasă astea acum. Odată dacă te-am ales, tu eşti a mea, floncănească lumea ce va vrea.* ISPIRESCU, L. 37. *Să lăsăm aceste, să nu mai lungim.* ARHIVA R. I, 52. *Greutatea problemei constă în armonizarea documentelor cu o tradiţie constantă şi atât de obşteşte răspândită încât nu poate fi lăsată la o parte.* XENOPOL, I. R. III, 35. *Caracterul său republican îl făcu să lese îndată la o parte toate ceremoniile.* id. ib. X, 222. *Să lăsăm aceasta, unchieşule, şi te rog ca să-mi mai spui şi alte poveşti.* SBIERA, F. S. 21. *Lăsând la o parte pentru moment spiritul profund şi aspru biblic..., mediul burgheziei bogate... e în stare să creeze imediat o nouă artă.* IORGA, P. A. II, 196, cf. TDRG. *Lăsând la o parte numele ţhracice..., să vedem care sunt toponimicele caracteristice.* PÂRVAN, G. 229. *Din şirul cuvintelor nu poate fi lăsat la o parte: omenie.* GR. S. II, 6. *Întâmplările politice fiind lăsate la o parte, le găsim povestite mai pe larg în scrierea fostului domnitor.* N. A. BOGDAN, C. M. 56. *Dragomirescu..., lăsând la o parte orice pretenţie de estetică integrală, metoda în care excelează este analiza didactică.* LOVINESCU, S. IV, 273. *Lasă asta! i-o reteză popa scurt.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 286. *Modelele memoriilor lui E. Lovinescu au putut să protesteze (lăsând la o parte puerilitatea vanităţii jignite).* A. HOLBAN, O. I, 14. *Să lăsăm asta, moşule, zise el.* SADOVEANU, O. V, 85. *Las la o parte faptul că cei care aparţin tipurilor mixte se diferenţiază prin nuanţe suplimentare.* CONSTANTINESCU, S. II, 133. *Lăsând la o parte ţelurile îndepărtate, critica lui Brunetière împotriva naturalismului... e plină de observaţii acrite.* CĂLINESCU, C. O. 144. *Lăsând la o parte ruinele..., poetul evocă... morţii.* id. I. 274. *Povestirile acestui al doilea volum sunt, lăsând la o parte traducerile, de două categorii.* PERPESSICIUS, M. IV, 128. *Să lăsăm la o parte istoria.* RALEA, S. T. II, 9, cf. DL. *Să spui şi cum s-au purtat cu tine de dimineaţă, să nu laşi nimic la o parte.* PREDA, D. 112. *Lăsând la o parte lucrarea mea – în general vorbind, de ce îşi exagerează oamenii importanţa acţiunilor lor?* id. R. 182, cf. DEX. *Lăsând la o parte alte lucruri, să observăm că nici autorul... nu ţine prea mult la aristocratica sa viziune.* GRIGURCU, C. R. 43. *De-acolea o lasat vorba asta la o parte.* VASILIU, P. L. 112. (Refl. pas.) *Scrisorile şi dovezile...* [sunt] *înfăţişate în judecata despre amândouă părţile... lăsându-se dar într-o parte toate scrisorile* (a. 1772). GHIBĂNESCU, S. I. II, 166. *De multe ori să întâmplă a să lăsa din cele prepuse.* POTECA, F. 108/8. *Tocmai acea ştiinţă de care avem nevoie, aceea se lasă la o parte.* CONTEMPORANUL, I, 249. *Cisma fie cât de frumoasă, dacă la picior te strânge, departe se lasă.* ZANNE, P. III, 116. (Fig.) *Chestia estetică n-are nicio importanţă... Ce fac eu cu mănuşa pe care... mi-o aruncă?... o ridic, ori o mai las?* CARAGIALE, O. III, 217. *Opriţi în fastul şi imensitatea clipei, ne-am uitat trecutul şi ne-am lăsat viitorul.* TEODOREANU, M. U. 95. ◇ (Mai ales la pers. 1 şi 4, urmat de conj. „că" şi corelat cu „dar", exprimă o concesie suplimentară) *Sala..., lăsând că era lipsită de acustică, dar era umedă şi rece.* NEGRUZZI, S. I, 345. *Am drepturi la pensie? Cum să nu am, dragu bunicăi!... Lasă că-s cunoscută de toţi boierii..., dar apoi sânt şi văduvă de trei bărbaţi.* ALECSANDRI, T. 101. *Bugetul prezent lasă că nu a îndreptat piramida..., dar a lovit în ea şi a ştirbit-o.* MAIORESCU, D. I, 129. *Las' că era de la Piatra de locul ei, dar era şi îmbujorată Malca, din pricina plânsului.* CREANGĂ, P. 114. *Să las că mi-a stricat atâtea frumoase planuri; dar m-a făcut să-mi*

pierz orice iluzie. CARAGIALE, O. VII, 39. *Să las că nu prea ştiu ce aş putea spune – dar d-ta nu ştii pesemne cât sunt de aspre la noi aşa-numitele graniţe ale specialităţii.* id. ib. 295. *Îl cunună cu fata. Să lăsăm că veseliile ţinură multă vreme.* ISPIRESCU, L. 252, cf. SCRIBAN, D., SCL 1962, 286. ◇ (Învechit şi popular; la pers. 1 şi 2, urmat de un verb la infinitiv, adesea precedat de conj. „de", exprimă o negaţie) *Las de a scrie toată călătoria solilor împăratului Teodosie până la Attila.* ŞINCAI, HR. I, 82/31. *Las a mai pomeni de muieri şi giupânese.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 70. ◇ Expr. **A (şi) lăsa** (rar, **în**) **afară** (sau **pe din afară**) = a scoate. *Curând lăsară pre el afară den temniţă.* PO 140/20. *Veniturile acelora asemenea cu veniturile celor mai de frunte fânaţe să să împotrivească... lăsând afară numai acele grădini care aci sau colea să afle prin sate.* AŞEZ. 27/12. *Engel, ca să înşele pre cetitorii cei fără de grije şi creadă lui, lăsă afară cuvântul «macedoneani».* MAIOR, IST. 197. *Pentru aceaia l-am şi lăsat afară din numărul celor doisprezece patriarşi.* TEODOROVICI, I. 79. *Îţi trimit... un articul... Te rog însă să puni tot cum e aici, să nu laşi nimic afară.* BARIŢIU, C. II, 21. *Este lăsată afară economia politică.* MAIORESCU, D. I, 505. *Nu putea fi lăsat pe din afară Delavrancea.* CARAGIALE, O. VII, 247, cf. BARCIANU, TDRG. *A lăsa pe din afară un partizan care pretinde un scaun de deputat.* SCRIBAN, D. *Începeţi a lăsa şi scoate afară slovele şi cuvintele cele străine.* CIOCULESCU, I. C. 47. *O zidi lăsându-i numai ţâţele afară.* FUNDESCU, L. P. 20. *Lupu să bagă-n pământ di tăt şi lasă o nare afară numai ca să poată răsufla.* O. BÎRLEA, A. P. I, 127. (Refl. pas.) *La* [românii] *cei din Dacia lui Traian, de multe ori se lasă afară vocala „u".* MAIOR, IST. 274/21. **A nu lăsa din vedere** (sau **ochi**) = a urmări, a supraveghea. *Să nu lăsăm din vedere niciodată timpul reacţiei sau al încălzirei.* FĂTU, D. 7. *Cum? Să nu-l vadă o zi-două, o săptămână, o lună!... Ea, care nu-l lăsa din ochi şi când nu-l vedea se temea să nu fi păţit cine ştie ce!* CONTEMPORANUL, III, 650. **A lăsa ceva la spate** = a nu ţine seama de un anume lucru, fapt etc. *Potcoavă trecu Nistrul, lăsând la spate răzbunarea guvernului.* HASDEU, I. v. 185.

4. Tranz. (Mai ales urmat de determinări ca „înapoi", „în urmă") A pune, a aşeza, la urmă sau a face ca o fiinţă, un obiect, un fapt ori un fenomen să ocupe o poziţie secundă, inferioară etc. (în cadrul unei anumite ordini). V. a depăşi, a trece peste... *Primeşte popi hirotoniţi de la neuniţi şi pre cei din ţara aceasta îi lasă mai înapoi.* MICU, în ŞA I, 247. *Pă birnici să nu punem nimic? – Lasă-i pe aceştia în urmă.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Dintre toţi prietenii care m-au felicitat de ziua mea, pe dumneata te-am lăsat să-ţi răspund la urmă.* CARAGIALE, O. VII, 298. *Am lăsat înadins la sfârşit pe d. Şerban Cioculescu, al cărui condei sprinten, a cărui judecată fermă s-au afirmat cu stăruinţă.* CONSTANTINESCU, S. VI, 184. *În răsfoirea pripită a gazetelor, lăsa la urmă, într-adins, marele şi mult răspânditul ziar Globul.* STANCU, R. A. V, 27. *Atât de greu de învins şi de lăsat în urmă.* V. ROM. noiembrie 1956, 72. *Am lăsat la urmă stilistica, pentru că această ramură merită să ne oprim o clipă asupra ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/2. ◇ Expr. **A lăsa** (ceva sau pe cineva) **pe planul al doilea** = a considera ceva sau pe cineva ca având o importanţă secundară. *Şi-a lăsat problemele familiale pe planul al doilea.*

5. Tranz. (Cu un complement direct care desemnează lucruri sau obiecte exprimate, uneori, metonimic; mai ales urmat şi întărit de determinări ca „la o parte", „în lături") A da, a pune la o parte (pentru moment); a nu mai folosi; a înlătura. *Lăsă vasul său muiarea şi să dusă în cetate.* VARLAAM, C. 114. *Grăi lor: „Veniţi după mene şi voi face pre voi vânători de oameni". Iară ei îndată-şi lăsară mreaja şi purceasără.* id. ib. 153. *Luptându-să cu gândurile şi lăsând legătura într-o parte, au ieşit din peşteră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 43^{v}/1. *Ei, lăsând mrejile, mearseră după dânsul.* ANTIM, O. 5. *Paiele care ţi le va da să le mănânci, mirosă-le şi le lasă.* HALIMA (1783), 8^{v}/10. *Iară viclenul împărat lăsând cartea, au început a să juca* (a. 1802). ŞA I, 547. *Să nu facem cum fac Alţii războiul, numai cu o mână, Lăsând alantră mână dă brac.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 114. *Vinul de alături lasă.* AARON, în ŞA II, 708. *Acea simţire de cunoştinţă care o au oile de burienile cele otrăvitoare, de le alege şi le lasă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 503/13. *După ce cunoscură sabia spanioleasca, lăsară pe a lor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 23. *Bătrâna Veronica lăsă din mână furca şi fusul şi pregăti oaspelui... cina.* ASACHI, S. L. II, 177. *Pe la apus am lăsat cartea.* C. A. ROSETTI, N. I. 174. *Vermele nu roade din foaie decât parenchimul şi lasă nervurele.* BREZOIANU, A. 566/6. *Neputând a se hotărî care să mănânce şi care să lase.* BARASCH, M. I, 4. *Ne-am urmat călătoria până la Colonia, unde trebuia să lăsăm feara de uscat ca să luăm pre cea de apă.* NEGRUZZI, S. I, 324. *O fetiţă lăsase secerea şi venise lângă planşetă.* GHICA, S. 275. *Parcă n-ar fi prea voit nici treaba s-o facă, dar nici punga s-o lese.* CREANGĂ, P. 172. *Lasă sforile velelor şi închină-te.* id. ib. 72. *Strambulache îşi lăsa ocheanul, îşi mai ştergea sudoarea de pe frunte.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Copila... Lasă caier lasă fus, Veselă s-aruncă-n sus.* COŞBUC, P. II, 214. *Ariciul, după ce îşi face treaba cu iarba, o lasă jos.* PAMFILE, COM. 60. *Uneori punea mâna pe câte un lucru şi-l lăsa numaidecât.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 311. *Înspăimântat, povestitorul lasă cartea şi sare în picioare.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 36. *Lasă cartea şi deschide capacul chiselei.* BASSARABESCU, S. N. 13. *De cum se ridică puţin, fetele lasă cămaşa lungă pe care o poartă cât sunt mici.* ARH. FOLK. I, 128. *Când ajunserăm în larg, lasă prăjina şi apucă lopata.* SADOVEANU, O. I, 127. *Lăsa orice lucru de mână, sărea de la locul ei şi căta în zare cu binoclul.* BART, E. 44. *Lasă lingura, căci o năpădeşte plânsul.* DAN, U. 122, cf. SCRIBAN, D. *Copilul trebuie îngrijit serios pentru boala lui şi să lase la o parte părul şi descântecul.* ULIERU, C. 31. *După câteva clipe, lăsa cavalul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 114. *Procurorul îşi lăsase paltonul şi pălăria.* STANCU, R. A. V, 174. *Se satură şi lasă ţâţa.* id. D. 232. *Am lăsat furca, am pus mâna pe un par şi m-am luat după Beleagă.* PREDA, Î. 26. *Lasă revolverul..., pune mâna pe bidou.* D. R. POPESCU, I. Ş. 174. *Lăsaţi flintele Lăsaţi lăncele Voi, voinicilor.* ALECSANDRI, P. P. 65. ◇ (Întărit prin „din mână" ori „din mâini") *Mărul nu-l lasă din mână.* C. A. ROSETTI, N. I. 126. *Lasă mondirul din mână.* CARAGIALE, O. VI, 23. *Bătrânul se îndreptă şi lasă toporul din mână.* SADOVEANU, O. I, 61.

Aprind focul, gătesc masa, Aduc apă din fântână Şi furca n-o las din mână. ALECSANDRI, P. P. 308. *Pe măsură ce se strânge ceatlăul, Laşi şi cofa mai grea din mână.* PAMFILE, B. 21. (Expr.) **A nu lăsa cartea din mână** = a citi fără întrerupere, pe nerăsuflate; a citi mult. *Cartea cu care se născuse din mâini n-o lăsa. Cetea, cetea mereu pe dânsa şi învăţa.* ISPIRESCU, L. 98. *Îmi vin lacrimile şi parcă mă doare inima, dar nu pot lăsa cartea din mână.* SADOVEANU, O. IV, 24. **A (nu) lăsa condeiul din mână** = a (nu) înceta activitatea de publicist. *Până la moartea sa, sau cel puţin până a lăsat condeiul din mână, Froissant a avut exact aceeaşi situaţie de absolută indiferenţă.* IORGA, P. A. II, 301. ✧ (Popular; obiectul direct se referă la terenuri; urmat de complemente sau propoziţii circumstanţiale de scop sau finale) *Plugarii lăsară moşiile şi locurile să sămănat să crească păduri pe ele.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 187/12. *Îl las să hodine.* ALR II 5076/102. ✧ Expr. **A lăsa armele** = a se preda (2). *D. I. Minulescu avea să lase la o parte armele estetic simboliste.* LOVINESCU, S. IV, 578. *Strigă că a venit atamanul. Să lase jos armele. Viaţa mea e în mai mare primejdie decât a lor.* SADOVEANU, O. XIII, 238. *Îi combăteau cu disperare, jurând să nu lase armele jos.* CĂLINESCU, C. O. 46. **A lăsa toate** sau **tot(ul) (jos** ori **la** sau **în pământ)** sau **a lăsa jos**, se spune atunci când cineva, din nevoia de a face un anume lucru, îşi întrerupe (brusc) o acţiune, un proces de gândire etc. *Oriunde l-ar agiunge, într-acela loc să lase toate, măcar că ar hi şi asupra vreunii trebi.* M. COSTIN, O. 164. *Le-au lăsat toate gios ş-au sfătuit cu toţâi.* NECULCE, L. 152. *Această veste auzind turcii, au lăsat toate şi s-au dus dă s-au împreunat cu tătarâi.* R. POPESCU, CM I, 439. *Fugind... şi fiind el birnic şi toate lăsând în pământ şi au fost făcut casă pe moşie* (a. 1716). ŞTEFANELLI, D. C. 230. *La care pricini noi acest lucru nu lăsăm jos, că să fie omul nostru ocărât* (a. 1737). IORGA, S. D. XII, 37. *Lăsând toate, să pornească tabăra.* ŞINCAI, HR. I, 186/31. *Dacă însă ai cugeta că prin aceasta ai deveni în vreo suspiţiune, apoi lasă-le toate.* BARIŢIU, C. II, 109. *Când auzea strigând pe uliţă..., lăsa tot şi alerga după jupânul cu bocceaua la spinare.* GHICA, S. 298. *Văzând ea că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate la pământ şi se ia după mine la baltă.* CREANGĂ, A. 64. *Lasă toate şi pleacă împreună cu dânsul.* CONTEMPORANUL, VI, 16. *Las totul şi mă duc.* ULIERU, C. 96. *Să las toate în pământ şi să mă duc să văd ce-i.* VASILIU, P. L. 40.

6. Tranz. (Adesea la imperativ, mai ales urmat de pronume personal forma neaccentuată; despre fiinţe sau stări ale acestora) A nu mai acţiona fizic sau psihic asupra cuiva; a da pace, a nu mai ţine, a da drumul, a nu (mai) necăji, a nu (mai) sâcâi. *Miiaşul amu lăsă giurele şi-i dzise: „Nimărui se nu spunri că aceastea vestit-ai mie".* COD. VOR.[2] 281. *Zise: „Lasă-mă, că se revarsă zorile". El iară răspunse: „Nu te voi lăsa, numa deaca mă veri blagoslovi".* PO 112/24. *Zise slugilor: „Lăsaţă-mă, c-oi tămâia idolii".* DOSOFTEI, V. S. februarie 63[v]/4. *Lasă-l, că să va sătura de ce au poftit.* NECULCE, L. 248. *Hunii..., socotind că mai departe trebuie să fie mai mare mulţime şi lăsând pre carii văzuse, au stat de loc întru odihnă până ce au răsărit luna.* ŞINCAI, HR. I, 58/22. *Lupul anevoie lasă mielul pre carele l-au rănit odată.* id. ib. 76/30. *Auzind cumanii, au trebuit să lase pre greci şi să se întoarcă a-şi apăra ţeara sa.* MAIOR, IST. 224. *Lasă-mă, că ştiu eu ce fac, stăpâne!* BUDAI-DELEANU, T. v. 69. *Nu-mi trebui a ta slujbă... Deci lasă-mă, dă-mi pace.* NEGRUZZI, S. II, 223. *Aş vrea să-l văd... Ba nu, lasă-l, nu-i tulbura somnul.* id. ib. III, 183. *Nu m-a lăsat până nu i-am dat răvaş că-i sunt dator treizeci de lei.* FILIMON, O. I, 162. *Odată apucat de guler, nu l-aş mai fi lăsat, fiţi siguri.* BARONZI, I. G. 115/29. *Oh, lasă-mă, nu mă îmbolnăvi şi mai rău.* CONV. LIT. VI, 261. *L-aş aduce..., dar nu mă lasă din labe, dihania!* ALECSANDRI, T. 244. *Lăsaţi-l, zice craiul, e Stropski cel nebun.* id. POEZII, 209. *Braţul lui o ţinea cu tărie... – Lasă-mă, zise ea.* EMINESCU, P. L. 82. *Aleargă după dânsul, bărbate, şi nu-l lăsa! Câlţii de la mămuca mi i-a luat.* CREANGĂ, P. 178. *Vorba ceea: lasă-l măi! L-aş lăsa, dar vezi că nu mă lasă el acum.* id. A. 58. *Ziua şi noaptea nelipsit, nici în somn nu-i las... De când îi tot dăscălesc eu? giaba: sunt grei de cap.* CARAGIALE, O. III, 39. *Lasă-mă, nu-mi mai aduce aminte.* id. ib. VI, 463. *Trebuie să-l lăsăm..., are apucăturile lui.* CONTEMPORANUL, II, 290. *Mă doare, lasă-mă..., ce Dumnezeu mă strângi aşa?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 21. *Lasă-mă, frate, cu ceaiul!* CONTEMPORANUL, VI, 33. *Uite-te cum m-a muiat!... Lasă-mă!* ib. VII, 195. *Lasă-i, mă, că-şi fac putere Dinţilor, să muşte-n noi.* COŞBUC, P. II, 48, cf. ALEXI, W. *Lasă-mă, lasă-mă... Să nu spui la cineva că te-am îngrijit.* DELAVRANCEA, O. II, 214. *A luat pe băieţaşul odăiaşului în braţe şi l-a sărutat pe amândoi obrajii..., pe urmă, ruşinat de înduioşarea lui, l-a lăsat şi l-a scuipat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 25. *Niculăiţă suspină adânc şi zice cu amărăciune: Lasaţi-mă.* id. ib. 109. *Lăsaţi-l, nu poate să mă asculte.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 59. *Las-o pe Anuţa, că-i cu Ion al Glanetaşului în grădină, sub nuc.* REBREANU, I. 27. *Nu-l lăsaţi!* id. ib. 39, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ia lasă-ne, doică, ne-oi mai povesti şi mâine.* BASSARABESCU, S. N. 15, cf. CADE. *Lăsaţi-l, domnule profesor, nu vedeţi că nu ştie.* LOVINESCU, M. 62. *Lasă-l, părinte, săru' mâna..., ce-ai cu el?* TOPÎRCEANU, O. A. II, 287. *Nu i-a lăsat până n-au povestit tot.* POPA, V. 270. *Lasă-l, nu mai mi-e scârbă de el!* VISSARION, B. 29. *Fugi de aici, mă copile, lasă-mă cu întrebările.* VLASIU, A. P. 7. *Lasă-l, frate, nu-l mai ucide... Dacă nu-i place şcoala, să-l dăm la o meserie.* SADOVEANU, O. V, 54. *Apuc calul de frâu..., acel cocon mărunt la stat se zbate şi crâşcă, însă eu nu-l lăs.* id. ib. XIII, 17. *Când îl lăsa doctorul, îl lua căpitanul Mincu la spovedit.* BART, E. 219. *Las-o, domnule, c-o fi turbată!* id. ib. 353. *Pe mine lasă-mă! Nu mă sili să-ţi spun cum mă simt.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 336. *Mă trezeau necazurile în timp ce mă lăsau purecii.* CĂLINESCU, I. 242. *Până nu-i descântă, n-o lasă.* id. C. O. 104. *Lasă-mi puii Că mă-nfurii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 39. *Îl las, îl las...* STANCU, R. A. I, 41. *O lăsă pe Ana să se desprindă cu totul din îmbrăţişarea... lui.* VINEA, L. I, 274. *Lasă-l..., îl îndemnă Aretie, bine că e acolo, lângă ea.* id. ib. II, 209. *Tată, lasă-mă, te rog, acum.* H. LOVINESCU, T. 12. *Trage în nemţi, mătuşă! Nu-i lăsa!* id. ib. 229. *Lasă-mă acum, nu mă turbura.* PREDA, R. 196. *Lasă-l, că-l cunoaştem noi, mormăi Vasile Ciobanu convins.* id. D. 117. *Măi Balaur! strigă el, Lasă trupul tinerel.* ALECSANDRI, P. P. 11. *Mă rog, lăsaţi-mă, că*

mi-ați rupt oasele. VASILIU, P. L. 49. *Na-ți, bădiță, salba mea; Și-ți mai dau și broboada, Numai lasă-mi inima.* PAMFILE, C. Ț. 106. *Lasă-mă, nu mă bate, că bătută sânt destulă.* GR. S. II, 336. *Au, au, inema mea, Lasă-mă, nu mă durea, Că m-a mai durut odată... De-al mândrii dor.* IZV. XV, 337. *Șerpuliță, dinți de criță, Lasă trupul tinerel.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 57. *Turcii de te-or vedea Ei pe mine m-or lăsa.* ib. 137. *Nici așa nu te-oi lasa, Mai tare te-oi blăstăma.* FOLC. MOLD. I, 75. *Îi dai un ban să te ră̆ză și doi să te lase.* ZANNE, P. III, 327. *Zi-i pe nume și-l lasă*, se zice despre un om rău. id. ib. IV, 518. (Refl.) *Cazacii..., Turcii, gândindu-să cum că sânt uciși toți de pușci, s-au lăsat de dânșii, așa cazacii au slobozit într-înșii focul și multă pagubă au făcut.* URECHE, L. 195. *În țară la noi s-au aședzat pace... Curund după aceaia, s-au lăsat căzacii de tătari.* M. COSTIN, O. 169. *Nu mă las de Novian și scot o revistă.* KLOPȘTOCK, F. 316. *'Nchide, mamă, ușa bine, Că uite, urâta vine Și nu se lasă de mine.* PAMFILE, C. Ț. 204. ✧ Expr. **A nu lăsa** (pe cineva sau ceva) **din mână** = **a)** a ține cu autoritate în stăpânire; a domina. *Regizorul nu s-a temut deloc să ne lase din mână.* CINEMA, 1973, nr. 1, 11; **b)** a nu pierde o ocazie favorabilă; a nu scăpa ocazia. *Nu lasă el din mână o asemenea afacere.* ✧ (Prin lărgirea sensului; cu un complement care indică părți ale trupului) *„Lasă-mă dă păr", strigă Păpară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 120. *Lăsă sfârcul țâței.* ISPIRESCU, U. 49. *Pe urmă, i-a lăsat urechea..., răcnindu-i fioros.* CARAGIALE, O. II, 219. *Ea atunci s-a roșit la obraji..., dar tot nu i-a lăsat mâna.* SLAVICI, O. I, 100. *Să-l lase de cap.* ȘEZ. I, 292. *Lasă-mă, bade, de mână.* ib. II, 212. *Femeia lăsă brațul băiatului.* PREDA, R. 122, cf. MÂNDRESCU, L. P. 60. *Lasă-mă, frate, de mână.* ȚIPLEA, P. P. 6. *Tu, tătar bătrân, Lasă-mă de mână.* BALADE, III, 166. *Lasă-mă de barbă că se rupe buca,* se spune atunci când de una te vaieți și de alta îți pasă. ZANNE, P. II, 11. (Despre boli) *O atinse de mână și lăsă pre ea frigul.* N. TEST. (1648), 10^{v}/9. *Stând asupra ei, certă frigurile și o lăsară pre ea.* BIBLIA (1688), 792^{2}/11. *Ține, dragă, vinerile, Să mă lese frigurile.* CONV. LIT. IV, 311, cf. DDRF. *Trebuie a mânca sau bea din acel fel foarte mult și apoi frigurile îl vor lăsa.* GOROVEI, CR. 123. *Cuvintele doctorului îl luminară, îl liniștiră, frigurile îl lăsară.* VINEA, L. II, 152. ✧ Expr. **A lăsa** (pe cineva sau ceva) **în (bună) pace** (sau, învechit, **în odihnă**) ori **a lăsa în pacea lui** (sau **ei, noastră** etc.), se spune pentru obținerea stării de liniște sau repaos a agentului care suferă acțiunea, uneori subiectul exprimându-și enervarea sau disprețul. *Noi încă tine nu vom atinge și... noi cu tine nemică n-am făcut altă fără bine și în pace tine am lăsat.* PO 88/10. *Sfatul, cunoscându pre Ștefan vodă că iaste mai de folos țării, poftiră pe craiul să-l lase în pace.* URECHE, L. 75. *Turcii... pre unguri... multă vreme i-au lăsat în pace și s-au întors cu războaiele spre perși.* M. COSTIN, O. 286. *Nu i-au lăsat în odihnă, ci totdeauna... le cerea bani.* R. POPESCU, CM I, 451. *Pâra pă Duca Vodă să nu-l lasă în pace, ci strânge marghioli și-i trimite cu banii lui să-l pârască.* id. ib. 454. *Măria Sa Vodă... i-au zis să-și caute cu dânsul de are cevași, iar pe mine să mă lase în pace.* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 70. *În grabă să se rădice tot lemnu din locul tăieturilor și așa tăiatul să se lase în pace.* COD. SILV. 12. *Lăsându-i cu pace întru ei.* AMFILOHIE, G. F. 1^{v}/9. *Alte supărări au avut Matei Vodă din Vasilie Vodă, că n-au lăsat în pace și iară au strâns oști.* ȘINCAI, HR. III, 32/33. *Nu lasă pe Sofronim în pace.* SLĂTINEANU, A. 103. *Sângur acel Vlad, de-l lași în pace, Gata-i a prăpădi păgânimea.* BUDAI-DELEANU, Ț. 76. *Lăsați-i în pace, dacă nu-i puteți altmintrea cunoaște.* PETROVICI, P. 229/22. *Ce-mi spui d-a noastră soartă?... Ce nu mă lași în pace?* HELIADE, O. I, 182. *Cază blestem asupra lumei care nu mă lasă în pace nici aici!* HRISOVERGHI, A. 34/3. *Lasă paserea în pace, că-n van o vei alunga.* ASACHI, S. L. I, 107. *Iosif nu lasă pe patriarhul Romei în pace, până când acesta nu s-a retras de către Francia.* BARIȚIU, P. A. I, 235. *Sânt mulțămit că mă lasă în pace.* id. C. II, 122, cf. POLIZU. *Tu nu ești în sine... Lasă-mă în pace.* NEGRUZZI, S. III, 321. *Bine ți-a făcut..., dacă nu-l lași în pace.* GHICA, S. 523. *Să lăsăm pe bieții creștini în pace.* FILIMON, O. I, 157, cf. PONTBRIANT, D. *Lasă-mă în pace cu toate nebuniele tale.* BARONZI, I. G. 209/19. *De ce nu mă lași în pace?* CONV. LIT. XI, 1801. *Mori! dar lasă-mă în pace!* CONTEMPORANUL, I, 41. *Numai lângă sânu-ți geniile rele... Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume.* EMINESCU, O. I, 9. *Înșălător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul necontenit și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt.* CREANGĂ, A. 36. *Lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea înnaintea ochilor de năcaz.* id. P. 190. *Să lași în pace pe... Frau Doktor, să-și vază de dereticat.* CARAGIALE, O. VI, 191. *Lasă-mă în pace!* SLAVICI, O. II, 115. *Cele mari nu o lăsară în pace, ci cu voie, fără voie, o aduse și pe dânsa lângă masă.* ISPIRESCU, L. 50. *Nu m-ar fi lăsat în pace să mă duc în Basarabia.* CONTEMPORANUL, II, 112. *Lăsați-mă în pace cu toate istoriile voastre.* ib. 247. *Domnule sublocotenent... caută-ți de treabă și ne lasă în pace.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 95. *Se mirau văzând că patrula îi lasă în pace.* BACALBAȘA, M. T. 137. *Ia lasă-mă în pace!* MARIAN, O. I, 177. *Nu are pregătirile necesare spre a se îndeletnici cu istoria. Mai bine ar lăsa-o în pace.* ARHIVA, I, 329, cf. DDRF. *Îndată ce vei vedea această carte a domniei mele să-i lași în pace.* XENOPOL, I. R. VI, 172. *Dacă ochii ei... Mai tulburi se vor face, n-o mângâia!... Te rog s-o lași în pace.* COȘBUC, P. I, 79. *Te rog să lași în pace muza, Căci tu ești cel mai prost poet.* id. ib. 85. *Lasă-l acum în pace, că i-am scos eu gărgăunii din cap!* MARIAN, INS. 214. *Bărbații cari au sufletul curat sunt lăsați în pace de scriitorii de romanuri.* D. ZAMFIRESCU, A. 151, cf. ALEXI, W. *Autorul găsește că ar fi făcut bine nemulțămiții să lese în pace pe Duca Vodă.* IORGA, I. L. I, 222, cf. TDRG. *Cu turcii un dar, un peșcheș de 2000 de galbeni pe an și ne lasă-n pace.* DELAVRANCEA, O. II, 91. *Lasă-l, mă, în pace.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 134. *Ion zice lui Mehenghie să lese pe preoți în pace.* GÂRLEANU, N. 116. *A lăsat în pace Sarmizegetusa.* PÂRVAN, G. 116. *Ei se arată ca un popor sedentar și liniștit, care nu cere decât să fie lăsat în pace.* id. ib. 171. *Mai bine să-i lase în pace.* REBREANU, I. 25. *A fost nevoit să-i lase în pace.* N. A. BOGDAN, C. M. 77. *Să fiu lăsat în pace.* M. I. CARAGIALE, C. 7. *Să lăsăm în pace pe micul vizionar cu ochii speriați.* LOVINESCU, M. 20. *Voiam să sting lampa, lăsând în pace aceste serbări de iarnă.* BACOVIA, O. 213. *Plec acasă dacă nu mă lasă în pace.* CAMIL

PETRESCU, T. I, 488. *Le spuse să-l lese în pace.* C. PETRESCU, Î. II, 136. *Ia du-te dracului şi lasă-mă-n pace!* POPA, V. 73. *Şi-a îndreptat desaga şi i-a lăsat în bună pace să-l privească ponciş din urmă.* id. ib. 101. *Nici el... nu era lăsat în pace şi toate îi stau împotrivă.* VISSARION, B. 94. *Pentru Dumnezeu, Tololoi, lasă strugurele în pace.* A. HOLBAN, O. I, 6. *Mama... îşi pierdea răbdarea şi se răstea zicând s-o las în pace.* VLASIU, A. P. 8. *O muscă... nu-l lasă în pace pe bunic să doarmă.* TEODOREANU, M. U. 240. *Lasă-mă, frate, în pace... să-mi ticnească îmbucătura de mâncare.* SADOVEANU, O. V, 349. *Să fie flăcău cuminte, să lase copilele oamenilor în pace.* id. ib. VII, 383. *De ce n-o lasă lumea în pace?* BART, E. 54, cf. SCRIBAN, D. *Să lase în pace pe mamă-sa, acolo unde era, pe lumea cealaltă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 112. *Lasă-mă în pace cu muzica dumitale!* CĂLINESCU, C. O. 124. *Lasă-mă, nenişorule, în pace.* CAMIL PETRESCU, O. II, 48. *Lasă-l în pace pe domnul!* H. LOVINESCU, T. 142. *Să-i laşi în pace pe sălbatici.* TUDORAN, P. 613. *Eu l-am lăsat în pacea lui.* PREDA, Î. 101. *O pofti înăuntru şi-i oferi o sumă lunară ca să-i lase în pace.* T. POPOVICI, S. 95. *Poruncea dregătorilor săi să lase în pace... pe Mihalache stolnicul.* STOICESCU, C. S. 215. *Lăsaţi-l, oameni buni, în pace, nu vedeţi că s-a prostit?* SORESCU, L. L. I, 27. *Ştefan Tomşa porunceşte dăbilarilor din Roman să lase în pace satele mănăstirii Secul.* PANAITESCU, O. Ţ. 207. *Nici măcar nu cer să fiu lăsat în pace.* BREBAN, A. 107. *Lasă-mă-n pace, mai taci odată.* D. R. POPESCU, I. Ş. 171. *Lăsaţi-l în pace!* MARIAN, T. 221. *S-a mai potolit unchiaşul din furia lui şi a lăsat pruncu-n pace.* PAMFILE, CR. 114. *Mocanul lăsă pe ursitoare în pace, dar porni după dânsa.* id. DUŞM. 3. *Las-îl îm paşi.* Com. din MARGINEA-RĂDĂUŢI. *Tu să nu mă laşi în pace.* IZV. XV, 51. *Ce rău să-i fac lui domnu Ştefan Vodă... Că nu vreau să-l las în pace; Să-i fur coroana?* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 179. *Îl las îm pace.* Ô. BÎRLEA, A. P. I, 147. *Lasă-n pace pe cel beat, că singur va cădea.* ZANNE, P. III, 463. (T r a n z. şi r e f l.) **A (se) lăsa la** (sau **în**) **voia întâmplării** (ori, **sorţii**, rar, **întâmplărilor, valurilor**) sau **a (se) lăsa în plata** (sau **în mila, în ştirea, în voia**) **Domnului** ori **a (se) lăsa în seama** (sau **în plata, în ştirea, în voia,** învechit, **în mâna, în judecata**) **lui Dumnezeu** ori **a (se) lăsa la** (ori **lui**) **Dumnezeu** sau **a (se) lăsa în plata sfântului** (sau **în paza Celui de Sus, în ştirea Tatălui**) ori (r e f l. p a s.; învechit) **a se lăsa la mila cerescului împărat** = a încredinţa voinţei dumnezeieşti ceva, pe cineva sau propria existenţă; a nu se (mai) preocupa ori interesa de o acţiune, un fapt, o stare, un fenomen etc.; (eufemistic) a muri. *Svânt[u]l său suflet lăsă în mâna lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 8^{v}/15. *Lăsatu-s-au toate la mila şi chivernisirea cerescului împărat.* R. GRECEANU, CM II, 61. *Vericare arhiereu... nu va păzi această hotărâre..., îl lăsăm în judecata lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 389. *Lasă în voia soartei pe lucrătorul care a căzut subt povara ostenelelor sale.* BREZOIANU, A. 517/15. *Tocmai în acele momente să fii condamnat a te depărta..., iară opera măreaţă începută a o lăsa în voia soartei.* BARIŢIU, P. A. I, 447. *Lasă-le lui Dumnezeu şi nu te abate de la progresul d-tale.* id. C. II, 72. *Dac-am văzut aşa l-am lăsat în voia lui Dumnezeu.* GHICA, S. 180. *Se lasă în voia întâmplărilor.* id. ib. 199. *Acest monument se află lăsat cu totul în voia întâmplării.* FILIMON, O. II, 10. *Îl lăsarăm... în plata Domnului.* id. ib. 12. *Faceţi mai curând ce aveţi de făcut, zise Mauriciu, lăsându-se în voia soartei.* BARONZI, I. G. 89/17. *Niţule, lasă-l în plata lui Dumnezeu.* ALECSANDRI, T. 1533. *Copii şi nevasta să-i las în ştirea celui de sus.* CREANGĂ, O: 96. *Dac-am auzit aşa..., am lăsat-o în plata lui Dumnezeu.* id. P. 116. *Fiiul craiului... îi jură credinţă şi supunere întru toate, lăsându-se în ştirea lui Dumnezeu, cum a vrea el să facă.* id. ib. 207. *Lasă-l, Harap Alb, în plata Domnului.* id. ib. 227. *Se va-ndura ori sătura de tine..., lăsându-te, pălmuit şi scuipat, în plata Domnului.* CARAGIALE, O. VII, 230. *El rămase nemişcat, cu capul dat puţin înapoi şi cu ochii pe jumătate închişi, ca omul care se lasă în voia întâmplării.* SLAVICI, O. I, 360. *Îi lăsa în voia Domnului.* ISPIRESCU, U. 57. *Unul câte unul se cărară... de la curtea acestui împărat şi-i lăsară fetele în plata Domnului.* id. L. 233. *Îi lăsai în plata lui Dumnezeu.* MARIAN, O. I, 298. *De-ai văzut ceva de bine Scoală-te şi mie îmi spune, De-ai văzut ceva de rău, Lasă-mă la Dumnezeu.* id. Î. 550. *Prădau pe orfani, pe rude, pe nepoţi... Să-i lăsăm în plata lui Dumnezeu.* CONTEMPORANUL, VII, 106, cf. DDRF. *Îl lasă acum în voia soartei.* XENOPOL, I. R. XIV, 60. *Am rămas decis ca să mă sacrific şi să mă las în ştirea lui Dumnezeu.* SBIERA, F. S. 183. *Lasă-mă pe mine în plata lui Dumnezeu.* REBREANU, I. 18. *Se gândise să-l lase în plata Domnului, că-i beat.* id. ib. 28, cf. RESMERIŢĂ, D. *Arendaşul se mai lăsa în paza Celui de Sus.* POPA, V. 7. *Heleşteie... Lăsate la voia întâmplării..., se umpleau de broaşte şi raci negricioşi.* VOICULESCU, P. I, 11. *Oamenii îl priveau... şi-l lăsau în plata lui Dumnezeu.* SADOVEANU, O. I, 377. *Când îl vedea că-şi încruntă sprânceana neagră şi-i scapătă ochiul, ofta şi-l lăsa în plata Domnului.* id. ib. V, 331. *Rânduim străji şi ne lăsăm în sama lui Dumnezeu, care are grijă de oamenii cinstiţi.* id. ib. XI, 12. *De dus trebuie să mă duc... Te las în ştirea Tatălui.* DAN, U. 203, cf. SCRIBAN, D. *Mă lasă singură, în voia valurilor.* CĂLINESCU, S. 78. *Cel mai cuminte lucru li se păru hotărârea... de a o părăsi acolo, în plata Domnului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 150. *Îl acaţă... de-o creangă de molid..., lăsându-l în ştirea Domnului.* MARIAN, T. 33. *Lasă prunca în voia Domnului.* id. O. I, 183. *Nevăstuica omului Las-o-n plata Domnului.* id. H. 68, cf. SEVASTOS, P. 161. *O lăsă acolo... în paza Domnului.* STĂNCESCU, B. 189. *Acolo-l lăsară în voia Domnului.* id. ib. 60. *Las-o în plata Domnului.* BIBICESCU, P. P. 187. *L-a lăsatu-n plata sfântului.* GRAIUL, I, 210. *Te las în ştirea lui Dumnezeu şi mă duc.* VASILIU, P. L. 54. *Lasă-mă la Dumnezeu, stăpâne.* id. ib. 187. *Când aude vorbele astea, l-a lăsat în plata sfântului, că dânsul se căznise să-l pricopsească.* PAMFILE, DUŞM. 68. (În imprecaţii, mai ales exclamativ) **A lăsa** (pe cineva sau ceva) **la dracu** (ori **naiba, boala, pustia, pârdalnica**) sau **dracului** (ori **naibii, focului, morţii, păcatelor**, sau, eufemistic, **încolo**) ori (învechit şi regional) **a lăsa** (ceva) **în năpust** (sau **întru năpăsti, năpustului**) ori (regional) **a lăsa în trudă**, se spune pentru a exprima nemulţumirea, enervarea ori furia cu privire la o acţiune, stare sau existenţa cuiva, a ceva ori a sa proprie. *Grăi loru... şi-i îmbărbătă... întru năpăşti*

toate să le lase şi cătră Dumnezeu a alerga. CORESI, EV. 183. *Lasă la pustia pe cea vrăjmaşă bală.* BUDAI-DELEANU, T. v. 56. *Lasă la dracul pe cele fecioare.* id. ib. 130. *Lată-i, lată-i Dunărea! Las-o la pârdalnica, Că pe ea s-a dus neica.* ALEXANDRESCU, O. I, 395. *Ia lasă-mă încolo, măi omule, pesemne tu ai să mă înveţi pe mine ce-i plugăria?* CREANGĂ, P. 160. *Lasă-mă la pârdalnicul, săpâne.* id. O. 63. *Las-o încolo... căciula, că ea acum o fi cale de şese luni de departe.* ISPIRESCU, L. 110. *Am vrut să le las dracului.* id. ib. 189. *Uf! Lasă-mă dracului şi dumneata, mamiţo!* CARAGIALE, O. II, 128. *De ce nu l-am rugat să o lase la pustia de puşcă!* id. ib. VI, 29. *Dintre două una: ori vorbeşti cu mine pe faţă, ori mă laşi dracului.* SLAVICI, O. I, 144. *Las-o dracului pă fata lui Nea Ion.* BACALBAŞA, M. T. 155. *Lasă-mă la amarul, nu-mi amărî sufletul.* MARIAN, O. I, 286, cf. DDRF. *Lasă focului basmul.* DELAVRANCEA, A. 2. *Lasă-mă dracului..., Ungurene.* AGÎRBICEANU, A. 293. *M-o ierta Dumnezeu, ori m-o lăsa dracului, treaba lui.* VISSARION, B. 291. *Striga la ţiganul Boroiul să-şi lase dracului toba.* SADOVEANU, O. II, 106. *Lasă-mă morţii.* id. ib. III, 140, cf. SCRIBAN, D. *Lasă-l dracului, că o să-ţi plătească el.* STANCU, D. 445, cf. DL. *Miai, lasă-le dracului de sticle şi dă drumul la căruţă.* PREDA, Î. 88. *Mai bine-l lăsa păcatelor şi nu se mai apuca de el.* T martie 1962, 30. *Striga la babe să lase naibii iepurele.* D. R. POPESCU, I. Ş. 153, cf. DEX. *M-o trimis maica de-acasă Să joc fata cea frumoasă... Las la naiba cea frumoasă, La picioare răpănoasă.* MARIAN, H. 12. *Să mă-nsor să ieu o doamnă. Lasă-le la dracu doamne, Că rabdă destulă foame.* id. ib. 96. *Lasă-le la boala.* id. ib. 97. *Lasă-l năpustului, zise bătrâna.* RETEGANUL, P. IV, 41. *Lasă pustiului şi vânătoare şi tot.* STĂNCESCU, B. 45. *Lasă-l la pustia.* id. ib. 165. *Las-o la pârdalnica.* ŞEZ. IV, 237. *Lasă prânzul la focul.* BIBICESCU, P. P. 198. *Sî li lăsăm la naiba.* GRAIUL, I, 547. *Lasă cofele la dracul Şi cobiliţa la altul.* PAMFILE, C. Ţ. 76. *Placu-mi banii, bogăţia, Dar ia lasă-i la pustia.* id. ib. 308. *Ţesiam şi puniam pânză Şi-o lăsam foculi frunză.* T. DINU, Ţ. O. 129. *Ia-ţ doruţu şi te du Şi mă lasă la focu.* ib. II, 303. *Lasă-ţi cupa la naiba, Dă-ne vinul cu vadra.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 213. *Lasă-i dracu!* O. BÎRLEA, A. P. III, 285.

7. T r a n z . (Despre fiinţe) A da, a încredinţa ori a oferi cuiva un element concret (v. a d ă r u i , a î n m â n a); a ceda cuiva un bun material; a nu lua cuiva ceea ce-i aparţine. *Săturară-se fii şi lăsară rămăşiţele tinerilor săi.* PSALT. 24, cf. CORESI, PS. 35/4. *Vasilie Vodă au tras şi orheii şi lăpuşnenii la sine, şi-i lăsase Timuş 200 de căzaci cu Hluh polcovnicul.* M. COSTIN, O. 156. *Având priiatin..., când avea cale la ţară departe, îşi lăsa la dânsul odoarele casii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118^{v}/3. *Zise Domnul: „De voi afla la Sodom 50 de direpţi în cetate, voi lăsa tot locul pentru dânşii".* BIBLIA (1688), 12^{1}/31. *Duca Vodă... au lăsat zălog la vizirul pentr-acei bani pe Apostol Catargiul.* NECULCE, L. 74, cf. LEX. MARS. 199. *Robii miei să nu-ţ lase niciun os.* HALIMA (1783), 157^{v}/13. *Au lăsat Radul lui Alexandru... un milion sau întunerec de galbeni sau ducaţi.* ŞINCAI, HR. III, 16/8. *Scăpă, lăsând sabia de jac Unui nemeş din Vaidei sărac.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 266. *Până îţi voi scrie mai pe larg în privinţa acestii scrisori, te rog să o mai laşi la mine ca să mă înţeleg cu omul.* BARIŢIU, C. II, 16. *Când a fost astă primăvară la mine, mi-a lăsa nişte cărţi foarte frumoase.* NEGRUZZI, S. I, 59. *Îi spuse sluga că Gheorghe a părăsit curtea, lăsându-i o scrisoare.* FILIMON, O. I, 205, cf. PONTBRIANT, D. *Să deşarte cazarma şi să o lase musafirilor.* LĂCUSTEANU, A. 168. *Guvernul României... trebuie... să lase acest drept particularilor, cu oarecare restricţiuni legale.* ODOBESCU, S. II, 8. *Aveau sămănături şi n-aveau... cui le lăsa.* EMINESCU, S. P. 246. *Ieşi numai oleacă să te văd încaltea, vrednic eşti de comoara ce ţi-o las.* CREANGĂ, P. 226. *Apoi terfeloagele astea cui le laşi?* CARAGIALE, O. III, 40. *Astă seară, la cafenea, femeia aia mi-a lăsat un bilet.* id. ib. VI, 216. *Îl rugă ca să-i lase căţeii să-i ţie de urât.* ISPIRESCU, L. 338. *Iar, vouă, cazacilor, iubiţii mei copii, vă las rachiul şi vinul.* CONTEMPORANUL, VI, 32. *Când vine cineva... trebuie numaidecât să lase somnul copilului, adecă o baieră, sau orişice de la sine.* MARIAN, N. 360. *S-ar milostivi luminatul Împărat... să ne lase pre un domn ce am avut.* XENOPOL, I. R. VI, 13. *Îţi lăsa o pereche de boi.* PETICĂ, O. 204. *Lasă-mi puii, adause, făcând un pas spre ea... – Acum i-am cumpărat.* AGÎRBICEANU, A. 89. *Aceasta fusese extrasă dintr-un caiet de versuri pe care Arghezi îl lăsase amicului său.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 15. *Cheile de la chioşc le lasă la maică-sa.* DR. I, 41. *Va lăsa pe loc răvaş.* GR. S. III, 43, cf. ŞĂINEANU, D. U. *De ce nu mi-a lăsat un bilet?* CAMIL PETRESCU, U. N. 186. *Se uită peste titlurile mari ale gazetei... – Aşadar, domnule, zici că mi-o leşi mie?* C. PETRESCU, Î. II, 207. *O afla putinţa să-i lese lui Manlache leacurile.* POPA, V. 175. *A înţeles că nu poate s-o lese altuia.* id. ib. 279. *Vrem să-i dăm îndărăt averile... numai băiatul să mi-l lase.* VISSARION, B. 217. *Bach..., Brahms... Atâtea plăci ce mi-au aparţinut aşa de aproape şi pe care n-am curajul să le las altora.* A. HOLBAN, O. II, 233. *Un calic olog se târa...; femei se plecau şi-i lăsau un bănuţ de aramă ori o bucăţică de azimă.* SADOVEANU, O. III, 179. *La plecare lăsă pe masă un bacşiş regal.* BART, E. 96. *N-a lăsat nicio scrisoare?* id. ib. 247. *N-au cui foc o lăsa.* DAN, U. 5. *Îi lăsasem logodnicul frumoasei capeline.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 133. *Nu ţi-e ruşine, Costache, lăsaţi omului inelul.* CĂLINESCU, O. III, 20. *Le lăsa bruma de bucate care i se cuvenea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Să mă aştepte sau măcar să-mi lase adresa.* TUDORAN, P. 239. *Se mutaseră, lăsând vechiul dormitor lui Vale.* PREDA, R. 121. *Întreg venitul, toate drepturile senioriale sunt lăsate stăpânului.* PANAITESCU, O. Ţ. 77. *Ai grijă, doar mi-i lăsa şi mie pe fund oleacă.* VASILIU, P. L. 166. *A mânca singur bucatele şi a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul. ZANNE, P. III, 496. *Niciodată să nu leşi laptele în cinstea viţelului,* se spune atunci când un lucru este dat spre păstrare cuiva care, dorind acel lucru, şi-l însuşeşte. Cf. VASILIU, P. L. 86. (R e f l . p a s .) *Slobod să fie acelea fieştecăruia a le vedea şi pentru aceea să să lase la biraiele şi la preoţii locului.* AŞEZ. 8/15. *Au cerut să li se lese locul din muntele Emu.* ŞINCAI, HR. I, 221/3. *Doi stânjeni s-au lăsat pentru apa Neţălului, să fie a tuturor răzeşilor să-şi facă ce or vrea.* URICARIUL, X, 248. *Albinelor li se lasă pentru iarnă o cantitate de faguri plini.* PAMFILE, I. C. 95. (Prin metonimie; cu un complement direct care desemnează o stare psihică, sufletească sau socială, o

calitate, o trăsătură morală etc.) *Domnul nostru Isus Hristos, preste toate ne-au lăsat dragostea şi liubovul.* VARLAAM, C. 36. *Zise Isaf tătâni-său: „Nu mi-ai lăsat blagoslovenie, tată"?* BIBLIA (1688), 20¹/4. *Nefiind ticăloasa mea limbă vrednică a le povesti..., le las asupra celor mai aleşi... întru ştiinţa învăţăturii.* ANTIM, O. 139. *Domnul viteaz... mie lăsă învăţătură Să nu vă supui Turcilor păgâni.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 427. *El... se privea de conducător al mişcării, lăsând boierilor numai un rol de a doua mână şi rămânând la a lui alegere.* XENOPOL, I. R. X, 55. *Cazurile neprevăzute prin aceste statute şi a căror hotărâre nu va fi lăsată asupra administratorului gerant, se vor hotărî prin adunarea generală* (a. 1849). DOC. EC. 960. *Turcii..., când se duceau, ne lăsau spre răsplata averilor ce au fost stors, ciocoismul, luxul şi corupţia.* NEGRUZZI, S. I, 202. *Voi lăsa fericirea aceluia ce-o are.* ALEXANDRESCU, O. I, 88. *Nu primesc mângâierea ce-mi lăsaţi, că... are să se modifice numărul personalului.* MAIORESCU, D. I, 360. *Lăsăm curioşilor grija de a cerceta în lexice însemnarea cuvântului.* ODOBESCU, S. I, 39. *Las' Arhimandritului Toată grija schitului.* EMINESCU, O. I, 183. *Bărbatul o poate asupri mai mult lăsându-i şi grija casnică şi silind-o a lucra în afară, pentru câştig.* CONTEMPORANUL, II, 313. *El, capul acelor mase, se privea de conducător al mişcării, lăsând boierilor numai un rol de a doua mână.* XENOPOL, I. R. X, 55. (Refl. impers.) *Dacă s-ar fi lăsat femeiei o educaţiune slobodă, ea nu s-ar deosebi aşa de mult de bărbat.* CONTEMPORANUL, IV, 347. ✧ P. ext. (Complementul direct desemnează o acţiune şi rezultatul acesteia) *De încoronarea stăpânirei lui nu s-a lipsit; ci i-au lăsat câte i-au fost de treabă şi de slujbă.* NEAGOE, ÎNV. 12/20. *Au lăsat treaba lui Vasilie Vodă şi s-au întors.* M. COSTIN, O. 164. *De voieşti dumnata să mergi la alti socotinţe, să lăsăm aceste zugravilor şi muzicilor.* AMFILOHIE, G. F. 64ᵛ/13. *Cêru ca să-i lase comanda întreagă şi nu putu s-o dobândească.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 165/10. *Episaţilor pretorului... Constantin le lăsă numai treaba pricinilor politiceşti.* id. ib. 169/19. *El lasă capitilor celor mărginite osteneala cea în zădar de a supune la această măsură... talentele.* ASACHI, S. L. II, 333. *Lăsăm bărbaţilor de stat direcţia politică.* id. ib. 346. *Jurisdicţia canonică a alegerii şi a hirotoniei o lasă Mitropolitului.* IST. M. 63/11. *Voi lăsa astă operaţie hirurgilor.* CORNEA, E. I, XIII/11. *Lăsă lui Veterani comanda în Transilvania, iar el plecă.* BARIŢIU, P. A. I, 72. *Las la alţii mai destoinici lăudata-nsărcinare Să slăvească pre Augusta.* NEGRUZZI, S. II, 172. *Toate pedepsele mai simţitoare sânt lăsate unui juriu de pairi.* MAIORESCU, D. I, 365. *Mai mare greşeala făcuse însă lăsând comanda armatei celor doi colonei.* XENOPOL, I. R. XII, 82. *Să-şi fi păstrat pământul pe numele lui şi nouă să ne fi lăsat doar dreptul să-l muncim.* PREDA, R. 252. *I-o lasat de spalat.* VASILIU, P. L. 84. (Acţiunea este desemnată metonimic) *Care poporului în mână Lasă cârma şi puterea..., Acel unirea deobşte dejghină, Pierde ţara.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 343. *Celebrul Rossini, părăsind Italia, lăsă lui Donizetti sceptrul compoziţiunei.* FILIMON, O. II, 308. ✧ (Prin extensiune, despre grupuri sau structuri sociale) *O organisaţiune administrativă care să lase poporului cea mai mare parte din acţiune şi din răspundere în afacerile publice.* ODOBESCU, S. III, 337. ✧ (Prin analogie, despre fenomene ale naturii) *Eu voi aduce în ceasul acesta mânie, lăcustă multă...*[care] *va mânca toată prisoseala ce au rămas, care au lăsat voao piatra şi va mânca tot lemnul ce creaşte voao pre pământ.* BIBLIA (1688), 46¹/19. ▭ *Trăsnetul a lăsat numai jumătate din copac.* ✧ Fig. *Sfântul... luo lumina luminilor cereşti în care iaste Histos şi ce era de pământ, pământului lăsă.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Nu lasă nimica trecutului, cred că ei au făcut cerul şi pământul românesc.* GHICA, S. 54. *Murguleţ cu părul creţ, lasă-ţi coama vântului şi umbra pământului.* ALECSANDRI, P. I, 106. *Am lăsat glasul meu dulce unei dulci privghetoare.* id. POEZII, 150. *Atât de puţin timp avem să facem bine, încât se cuvine să nu lăsăm nicio clipă duşmăniei şi răutăţii.* SADOVEANU, O. XX, 385. *O toamnă va veni... Şi-ţi va răpi petalele şi zorile, Lăsându-ţi doar amurgurile grele şi pustii.* BLAGA, POEZII, 40. *Ne lasă amarul dezgustului.* MS. 1980, nr. 1, 36. *Mi-i de dus la ţară nouă Şi v-oi lăsa lumea vouă.* CANDREA, Ţ. O. 25. ✧ Loc. vb. **A (-şi) lăsa amanet** = a amaneta. *Îşi lăsau hainele şi cismele amanet.* BART, E. 323. ✧ Expr. **A lăsa cuiva cuvântul** = a înscrie pe cineva la cuvânt; a introduce pe cineva într-o discuţie. *Lăsam aici cuvântul pentru timp mai îndelung istoricului contimporan.* ODOBESCU, S. I, 276. *Să-i lăsăm dar cuvântul ca să ne spună soarta mai grea ce aştepta pe exilaţi.* id. ib. 315.

8. Tranz. A părăsi pe cineva în compania unei persoane; a face, a avea grijă ca cineva să nu rămână singur (şi fără apărare), ci însoţit de o persoană sau de un grup (armat) de oameni. *Lăsară derept aceaia soru-sa Răveca cu doica ei şi cu sluga lui Avraam.* PO 81/12. *Andrei, prunc încă micuşor fiind, pre lângă carele au lăsat pre Ştefan Voevodul Ardeleanul cu oaste aleasă.* M. COSTIN, O. 278. *Un frate al vostru lăsaţi aicea cu mine.* BIBLIA (1688), 32²/46. *Pe Petriceico Vodă l-au lăsat cu oastea sa.* NECULCE, L. 45. *M-ai lăsat pe mine cu oaspeţi şi tu te-ai dus de te-ai lungit în iatac.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 209. *Sosi vornicul Manolache şi cu acei trei ofiţeri şi, lăsând pre doi cu fiiul său..., veni cu cel al treile la curte.* NEGRUZZI, S. I, 180. *Laşi cu-a lor mamă micii copii.* CONV. LIT. IV, 841. *M-am retras, lăsând pe Odobescu cu vodă.* LĂCUSTEANU, A. 120. *Porunci pivnicerilor să iasă şi să-l lase singur cu logofătul.* ODOBESCU, S. I, 81. *Stimabile, eu te las aci cu amicul Fănică şi cu Joiţica.* CARAGIALE, O. VI, 152. *El lăsă la hotarul Valahiei pe fratele lui Dracul, cu oaste turcească.* XENOPOL, I. R. IV, 26, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Te rog să mă laşi câteva minute cu domnul.* STANCU, R. A. IV, 310. *Tu murişi, dadă, şi pe noi cui ne lăsaşi!* D. R POPESCU, I. Ş. 535. *Dacă e, bade, să mergi, Dar pe mine cui mă leşi?* BALADE, II, 214. (Complementul indirect arată o însoţire antagonică, cu un caracter de imposibilitate) *Mândră cu ochii verzii Lasă juncii cu lupii Şi te dă cu voinicii.* MARIAN, H. 37. ✧ (Urmat de „(în) locul" sau „în loc" exprimă o substituire de persoane) *Până nu zăbovită vreme au împlinit şi dzilele vieţii sale craiul, în locul său lăsând pre fata sa, Maria.* M. COSTIN, O. 279. *Au murit, lăsând în locul lui pe un strănepot al lui.* ANON. BRÎNCOV., CM

II, 338. *De să va întâmpla carecumva la moartea a vreunui epitrop să uite să lase în locul lui pre altul, să aleagă ceialalţi pre care vor soçoti să-l puie în locul celui răposat.* ANTIM, O. 339. *Am trebuit să plec..., lăsând pe altul în locul meu la corectură.* BARIŢIU, C. II, 177. *M-ai lăsat în locul tău şi nu te îndoieşti de sârguinţa mea.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Să-l lase împărat în locul său.* CREANGĂ, P. *Titularul ambasadei, fiind absent, lăsase în locul lui pe Nelidoff, însărcinat de afacere.* XENOPOL, I. R. XIV, 16. *Mâna îi tremura şi lăsă locul altuia.* DAN, U. 21. *L-ar putea lăsa pe băiat în locu-i.* CĂLINESCU, O. XIV, 22. *Nu băgă de seamă că-acum trebuia să lase locul altuia.* PREDA, D. 39. (Prin analogie) *Un zâmbet... dispărea ca fulgerul, lăsând loc unei melancolii adânci.* FILIMON, O. I, 105. *Va trece... neamul omenesc de pe pământ, lăsând locul altor fiinţe... superioare nouă.* CONV. LIT. IV, 2081. *Elementul celtic dispare cu totul, lăsând loc precumpănitor celui getic, local.* PÂRVAN, G. 615. *Spaima de la început dispărea treptat şi lăsa loc numai bucuriei.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 93. *Orice detaliu mărunt a dispărut, lăsând loc numai acelor volume ce sunt cu adevărat expresive.* OPRESCU, I. A. X, 129. *Atitudinea a ceea ce se numeşte „pince sans rire"... lasă locul unei verve directe.* CONSTANTINESCU, S. I, 87. *E oboseală normală de toate zilele, care după un repaus oarecare dispare, lăsând locul... renaşterii funcţiilor superioare.* RALEA, S. T. II, 68. *Necesitatea lasă locul întâmplării.* N. MANOLESCU, A. N. III, 124. *Eul se dădea ruşinat la o parte, lăsând locul vastelor fresce.* SIMION, S. R. III, 82. ✧ (Prin extensiune, despre aşezări omeneşti) *Lăsând cele de lângă mare cu cetatea Mesembria, au întrat în muntele Emu.* ŞINCAI, HR. I, 221/32. ✧ Fig. *Aceste trude-n urmă te lasă cu nădejdea.* NEGRUZZI, S. II, 253. *L-am lăsat lângă mort cu soarta lui.* STANCU, R. A. I, 82. *Mai bine lasă spinul cu floarea lui de sânge.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 122. *M-ai lăsat cu pacostea De mi-e negru lângă ea.* IZV. XVI, 86.

9. Tranz. (Despre fiinţe) A părăsi pe cineva într-un loc anumit (pentru totdeauna sau pentru un moment); a face, a determina pe cineva să rămână undeva, într-un anume loc. *Duseră ei afară şi-i lăsară înaintea oraşului.* PO 61/27. *O, iubit, fiiul mieu, unde laşi maica ta? Într-a cui casă mă tremiţi?* VARLAAM, Ç. 85. *Constantin Vodă... au strâns oaste..., lăsând pre soacra-sa, doamna lui Ieremiei Vodă, în Ţara Leşască.* M. COSTIN, O. 59. *Lăsând Ion Vodă pre frate-său în Iaşi, s-au întors la slujba sa, în Ţarigrad.* NECULCE, L. 266. *Valerian lasă în Roma pre Gallien... ca să aibă grije de împărăţie.* ŞINCAI, HR. I, 24/7. *Leul s-au întors unde au fost lăsat iepurile.* ŢICHINDEAL, F. 27/13, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Fiilor, unde am lăsat ieri pe Robinson?* DRĂGHICI, R. I, 50. *Cortul... în care lăsase pe vezirul fratelui său.* GORJAN, H. III, 15. *Doamna au lăsat pe ai săi în închisoare.* ASACHI, S. L. III, 159. *Vă las aicea, bunii mei prieteni..., trebuie să mă duc.* NEGRUZZI, S. III, 269. *Într-o noapte de ploaie şi de vijelie, lasă pe tovarăşi la gazda din Valea Rea, îşi încalecă murgul şi zboară.* GHICA, S. 289. *Vulturi mari... S-adun lăsându-şi puii pe vârfuri din Carpaţi.* CONV. LIT. IV, 652. *Găsi pe stăpânu-său... posmăgit, ca cum i-ai fi luat boii şi l-ai fi lăsat cu carul în drum* (a. 1877). ap. ŞĂINEANU, I. 146. *Radu cunoscu într-aceia semnele bătrânului său slujitor Bănică, pe care-l lăsase la mal.* ODOBESCU, S. I, 145. *A chemat pe necunoscuta drumeaţă în odaia împăratului... şi a lăsat-o acolo.* CREANGĂ, P. 27. *D. Georgescu lasă pe madam Georgescu pe o bancă în aleea principală.* CARAGIALE, O. II, 3. *Le dau dracului toate, şi cai, şi căruţă, şi stăpână... Îmi vine s-o las aici în pustietate şi să mă duc pe ici încolo.* SLAVICI, O. I, 147. *Nu te-ai îndurat Şi prin străini ne-ai lăsat.* MARIAN, Î. 511. *A doua zi Guliano duse el însuşi pe femeia lui şi-o lăsă în iatacul lui Cutuzoff.* ARHIVA, I, 48. *Corbul cel cu ciocul tare, Dumicată-n blide-o lasă.* COŞBUC, P. II, 36. *Avea o nevastă tare frumoasă, pre care n-o lăsa de lângă sine nici în bătălie.* SBIERA, F. S. 11. *Avea cu sine treizeci de oameni, o ceată nu tocmai mare, pe care-i lăsa jos la intrări.* IORGA, P. A. II, 275. *Mai bine du-te acasă şi ghiceşte La fii tăi... şi lasă Pe mine aici, că sunt cu mult mai meşter Ca tine-n prorocire.* MURNU, O. 23, cf. TDRG. *Ce-o fi făcând Irma? O lăsai în cortul meu.* DELAVRANCEA, O. II, 112. *Ailalţi pui nu s-au mişcat din locul unde-i lăsase prepelita.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 228. *L-au lăsat într-o casă vecină..., pe blănile goale ale patului.* LUNGIANU, C. 83. *Te-a lăsa-n drum să pei.* GR. S. II, 306. *În Iaşi a lăsat... pe un oarecare căpitan Pendedeca.* N. A. BOGDAN, C. M. 98, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. [Pe femeie] *o lăsase pe prispa hambarului din deal.* POPA, V. 327. *Ajunse singur la Văcăreşti, lăsându-şi familia la Giurgiu.* C. GANE, TR. V. II, 180. *Cum să vă las la vreme de noapte în locuri rele.* SADOVEANU, O. X, 41. *În vale lăsăm caii plini de spume.* BART, S. M. 23, cf. SCRIBAN, D. *Pe el l-am lăsat acasă* [şi]... *l-am aflat în cale, şezând pe marginea şanţului.* DAN, U. 120. *Îmi spune să mai trec pe la el şi mă lasă în bariera oraşului.* ULIERU, C. 93. *Pe Seferian... îl lăsară pe un scaun, în capătul unei mese lungi.* CĂLINESCU, B. I. 14. *La Bucureşti se varsă sânge. Mă gândii la prietenii pe care îi lăsasem acolo.* STANCU, R. A. II, 79. *Mă gândisem să vă las la Bucureşti şi să v-aduc munţii acolo.* SORESCU, U. 21. *Murgule, Fii blăstămat, Că feciorul mi-ai lăsat pe loc tare depărtat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 498. *Acasă o fost lăsat trei fete.* VASILIU, P. L. 96. *Când colo, văd pe prostălău tot unde l-o lăsat.* id. ib. 102. *Schele că rupea... Şi sus că-mi lăsa P-ăi nouă zidari, Nouă meşteri mari.* BALADE, III, 31. *Oamenii acolea-i lăsa Şi acasă că-mi pornea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 319. *Trândală amu mi-l află pe Păcală un'e l-o lăsat!* O. BÎRLEA, A. P. III, 69. (Ca formulă de adresare, precedat de adverbul „unde" exprimă indignarea) *Unde ne laşi, părintele nostru!* LĂCUSTEANU, A. 96. *Unde ne laşi, cu hoţii aceştia care ne-au înşelat!* id. ib. 144. ✧ (Cu un complement direct care indică formaţiuni militare, persoane cu funcţie administrativă etc. accentuând caracterul de dispoziţie militară, ordin etc. al verbului) *Mihai Vodă... au purces asupra lui Simion Vodă, lăsând prin cetăţile Ardealului slujitori din oştile sale.* M. COSTIN, O. 50. *Au lăsat acolo o samă de cătane de strajă.* NECULCE, L. 374. *Caimacanul pă aga cu fermanul... l-au învăţat să meargă drept la domnu la curte şi să lase 2 slugi la uşa turnului unde era fraţii lui închişi (pentru să nu-i mai mute altundeva).* R. POPESCU, CM I, 422. *Nemţii, după multă stricăciune ce s-au făcut la Brâncoveni, lăsat-au un*

reghementu de nemți acolo. R. GRECEANU, CM II, 23. *Au ajuns a treia zi la locul unde au fost lăsat oastea lor.* HALIMA (1783), 7r/15. *La plaiuri lăsase Racoți... oaste.* ȘINCAI, HR. III, 29/32. *Să-și lase la treaba vămii vechil și să vie însuși ca să să înfățișeze cu jăluitorul la judecată* (a. 1823). DOC. EC. 280. [Columb] *face o cetățuie, lasă într-însa 38 ispanioli uciși de selbatici după plecarea sa.* GENILIE, G. 27/6. *Sultanul nu lăsă în Moldova decât... o garnizoană turcească.* ASACHI, S. L. II, 174. *Polonii lăsară regimentele lui Drohojewski în tabără.* BĂLCESCU, M. v. 221. *Zamoischi... se întoarce în Polonia, lăsând... 4000 de soldați.* XENOPOL, I. R. VI, 7. ✧ (Prin analogie; despre mijloace de locomoție, fenomene ale naturii etc.) *Trenul..., pe unde se oprea, lăsa puzderie de jandarmi ori alte dihănii cu haine domnești.* DAN, U. 42. *La Târgu Jiu, pe o stradă pestriță curată, ne lasă trei automobile.* ARGHEZI, S. XXV, 347. ✧ Fig. *Când vine vremea ca să se cuminece, părăsesc vrajba, o lasă la ușa besericii, luându-și iertăciune.* MAIOR, PRED. I, 101/19. *Strânge-ți gândurile-acasă, nu le mai lăsa-n poghiazuri.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44. *Când mergea la țară își lăsa grijile la oraș.* C. GANE, TR. V. II, 196. *Ceahlăul a dispărut cu totul în ceață, lăsându-ne într-o vale comună.* CĂLINESCU, C. O. 251. ✧ Expr. **A lăsa la vatră** v. vatră (**I 4**). **A lăsa** (pe cineva) **la examen** = a nu promova, a trânti. *M-a lăsat la examen.* L. ROM. 1958, nr. 3, 110. ✦ (Complementul desemnează calități sufletești, fizice sau psihice) A pierde. *Își lăsase sănătatea prin America.* DAN, U. 29.

10. Tranz. (Despre persoane) A așeza, a pune un lucru, un obiect etc. într-un loc desemnat; (mai ales la un timp trecut) a uita. *Lăsă hainele lângă ea până au venit stăpânul la casa lui.* BIBLIA (1688), 29²/52. *Muiarea..., lăsând în ceriu 9 bani..., s-au pogorât pre pământ să caute banul cel pierdut.* ANTIM, O. 122. *Un vărsător de ceară... chipul* [de ceară] *a lăsat Pe lângă foc.* NEGRUZZI, S. II, 292, cf. COSTINESCU. *Nevasta lui Ipate lasă toate cele în car și se duce de-a dreptul în casă plângând.* CREANGĂ, P. 176. *Chelnerul... a lăsat romul pe masă.* CARAGIALE, O. VI, 206. *Plugu-n drum își lasă.* CONTEMPORANUL, IV, 359. *Lăsând acolo pământurile și drepturile sale, au urmat pe rege în Ungaria.* XENOPOL, I. R. III, 38, cf. ALEXI, W. *Medelnicerul aduce feluri noi: daca domnului nu-i plac, el face un semn și ele sunt lăsate subt masă.* IORGA, V. F. 104. *Lăsasem în ajun undița acolo, într-un tufiș.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 110. *Marinescu a făcut azi un act... Lăsase actul pe masă.* id. ib. 208, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Fluieraşu nieu Sî-l lăsaț îm brâu.* DIACONU, VR. 122. *Pălăria... se rostogoli pe jos... El o lăsă acolo, căci roșața îi întuneca și vederea și obrazul.* BASSARABESCU, S. N. 44. *Femeia își lăsă atunci pânza pe piatră și intră în apă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 282. *Nehotărâtă, m-am întrerupt și am lăsat scrisoarea pe masă.* CAMIL PETRESCU, P. 20. *Flăcăii au lăsat carul în drum.* POPA, v. 71. *Mai lasă câteva firimituri de pâine pe masă, vreo coajă de măr pe scaun.* A. HOLBAN, O. I, 84. *După ce servi și pe cuconașu Costi, lăsă undeva farfuria și cu demnitate vărsă vin în paharele de cristal.* SADOVEANU, O. VIII, 56. *Lăsasem cuțitul și baltagul la colibă.* id. ib. 182. *Cu ce nepăsare fusese lăsat plicul acela pe masa de lemn a cafenelei.* BART, E. 21. *Au cumpărat o cunună, pe care, în loc s-o lase pe sicriu, au legat-o afară.* DAN, U. 76. *Cei mai mulți nu-și adăpostesc însă căruța... în „colna" câciumarului, ci o lasă la marginea drumului.* ARH. FOLK. V, 115. *Buciumul îmbrăcat îl lasă în pădure.* id. ib. 165. *Își lăsă lucrurile pe masă.* id. ib. 111. *N-are decât să-și lase haina în cuier și barba la bărbier.* ARGHEZI, P. T. 6. *Sufletel nu-și lăsa niciodată bastonul la vestiar.* CĂLINESCU, S. 45. *Își lăsă șuba pe o mare ladă în stil Renaștere.* id. ib. 69. *Iese până afară și lasă banii pe masă.* PERPESSICIUS, M. III, 27. *Mă dezbrac de timp ca de-o haină pe care-o lași în drum.* BLAGA, POEZII, 81. *Doctorul își lăsă furculița pe farfurie.* VINEA, L. I, 28. *Doctorul... a lăsat steagul lângă un pom și a părăsit rândurile.* PREDA, R. 138. *Fursecurile le lăsăm pe platou să se servească fiecare.* id. ib. 154, cf. SCL 1960, 381. *Și-a lăsat căruța lui pe ulița orașului.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11, cf. DEX. *Lăsai plugul pe ogor.* HODOȘ, P. P. 44. *O lasat cofa-n cărare.* VASILIU, P. L. 62. *Am lasa[t] znopi-n arie.* ALR II 5295/769. *Cofa la cișmea să lași.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 138. *Or lăsat străițile cu mâncare-aco'.* O. BÎRLEA, A. P. III, 225. (Absol.) *Tocmai ca vorba aceea: „Unde lăs, acolo găsesc".* VASILIU, P. L. 9. (Refl. pas.) *Dacă nu se ia* [de acasă] *calul, plugul se lasă pe cotiga, dar se pune pe iepe.* PAMFILE, A. R. 39. *Provizia de hrană ni se lăsa pe scara vaporului.* BART, S. M. 46. (Fig.) *În noaptea Învierii, morții merg la ceruri, lăsând pe fundul groapei vestmântul pământesc.* KLOPȘTOCK, F. 57. *Cu delicii asista la această viață nouă, peste care nedeprinderea ei și cerul limpede lăsau cea mai nuanțată poezie.* A. HOLBAN, O. I, 37. *Salcâmul lasă Un pumn de lacrimi peste ochii albaștri.* JEBELEANU, C. 20. *Pe câmpul Turzii... Lăsat-a tata-n sunet de trompetă Puterea bărbătească-a unui braț.* LABIȘ, P. I, 23. ✧ Expr. **A(-și) lăsa pielea undeva** v. piele (**I 1**). ✦ A păstra, a face să rămână (un lucru înfipt într-un corp). *Dacă-ți intră o țeapă într-un deget și o lași, se formează acolo puroi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 13. *Nu-i bine să leși sara toporu împlântat în lemnar.* VASILIU, P. L. 18. *O lasat toporu-n despicătură.* id. ib. 127. ✧ (Complementul indică diverse tipuri de spații goale din structura unei construcții, a unui lucru etc.) *Să-nchisără într-o căşcioară și zidiră ușa cu tină și cu pietri, numai ce lăsară o ferestruică pre unde-și primia de mâncat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 83r/31. *Jos au lăsat o bortă de vizunie prin care ne târâiam pe brânci.* SADOVEANU, O. XXI, 254.

11. Tranz. și refl. (Urmat de un complement introdus adesea prin prep. „de") A nu mai avea o trăsătură (urâtă) de caracter, o stare (proastă) de spirit, sufletească, fizică etc.; a renunța la un obicei sau la un năravi (exprimat metonimic); a se vindeca (**3**), a se lecui (**3**), a se dezbăra. *Cuntiri-te de mânie și lasă băsăul, nu râvni să lâncotești.* PSALT. SCH. 67. *Să lase răutatea și să îmble cu dreptate* (a. 1567). TEXTE ROM. (XVI), 558. *Postul iaste, nu numai de carne a nu mânca, ce și de reale a te lăsa.* CORESI, EV. 50. *Opreaște-te de mânie și lasă băsăul.* id. PS. 93/8. *Postul iaste svenție și curățe sufletului și amar omului aceluia ce nu-și va lăsa... bețiile, năravurile ceale de păcate.* VARLAAM, C. 64. *Ștefan Vodă lăsând inima cea neprietenească, întorcându-să către datoria creștinească, s-au împăcat cu craiul leșesc.* URECHE, L. 108. *Să trage acel obicei*

spurcat păn-astădzi în pământul nostru. Că orice Domn vine îi drag acel obiceiu şi nu-l lasă. NECULCE, L. 121. *Neculai Vodă îşi lăsasă firea cea simaţă, cum era în domnia dintâi.* id. ib. 267. *De care lucru... spre dragoste să fie purces, când strâmbătatea lăsând, dreptatea a lucra va începe.* CANTEMIR, I. I. II, 238. *Ficlenii boiari nu s-au lăsat de răotate.* R. POPESCU, CM I, 372. *Grec fiind, nu ş-au lăsat firea ce au toţi grecii.* id. ib. 438. *Vreai să furi 17 pungi de bani şi... acum ai îmbătrânit şi tot nu te laşi.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 317. *Nu ni-au lăsat năravul nostru cel rău să lucrăm în viia Domnului spăseniia sufletelor noastre.* ANTIM, O. 96. *Cine are acel obiciaiu de pâraşte pre fratele său..., să se lase de acel lucru.* id. ib. 103. *Mă leg şi eu la toate a fi bun ascultător şi a mă lăsa de toate năravurile rele* (a. 1783). IORGA, S. D. XII, 105. *Lasă iuţimea şi se roagă şi iacătă îndată ţi s-au stins patima.* MOLNAR, RET. 8/7. *Lăsaţi vicleşugurile din inimile voastre* (a. 1805). GRECU, P. 354. *Tu nu te mai laşi de clevete.* MAIOR, PRED. II, 59/22. *Altul măcar că nicecum nu se lasă de reotate, tot e fericit până la moarte.* id. ib. 131/30. *Năravul cel rău nu l-au lăsat nici până în zioa de astăzi.* ŢICHINDEAL, F. 163/21. *Să nu fii cartofor..., lasă-te de jocul cărţilor, că e lucru necinstit, lucru hulit de toţi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 124. *De voieşti să nu te socotească ceialalţi de nebun, lasă nebunia de a te socoti înţălept în mintea ta.* BUZNEA, F. 4/8. *Nu vor să se lase... de patimile lor.* C. A. ROSETTI, N. I. 78. *De la Cluş a scris să nu ne lăsăm de pârâ cu cela, că nu vom reuşi subt împregiurările de faţă.* BARIŢIU, C. II, 71. *Asemenea plecări îmi sânt vătămătoare, dar nu pot să le las.* NEGRUZZI, S. II, 271. *S-a lăsat de joc, ni s-a jurat.* id. ib. III, 135. *Trebuie să las plăcerea, Bunurile tinereţii?* ALEXANDRESCU, O. I, 97, cf. COSTINESCU. *Dar ce mijloc nechibzuit de a ataca simptomul şi de a lăsa răul!* MAIORESCU, CR. III, 172. *Tu mai lasă drumurile şi stăi lângă mămuca, de-i fă ţevi şi leagănă copilul.* CREANGĂ, A. 62. *N-au mai spus şi alţii lumii de-a ei rele să se lase?* EMINESCU, O. IV, 111. *Ei, astâmpără-te, omule, şi lasă odată mofturile.* CARAGIALE, O. VI, 87. *Greu vă veţi lăsa de acest obicei foarte îndemânatec.* CONTEMPORANUL, II, 344. *S-a lăsat de beţie.* DDRF. *Trimitea necontenit pe căminarul Alexandru să-i roage să se lese de jafuri.* XENOPOL, I. R. IX, 40, cf. BARCIANU. *S-au învoit ca să se lese de tâlhărie.* SBIERA, F. S. 267, cf. TDRG. *S-a lăsat de tutun ca să adune ban cu ban.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 69. *Omul care lasă un năravu, ia pe altul.* GOROVEI, CR. 216. *De ce ţi-ai lăsat orânduielile şi viaţa aceasta strălucită?* PÂRVAN, G. 60. *S-a lăsat de beţie.* ŞĂINEANU, D. U. *Şi apoi, ce, mă rog? Domnii cantonieri au lăsat obiceiul plocoanelor?* BASSARABESCU, S. N. 88, cf. ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 52. *Intrând în rândurile Oastei Domnului, îi promisese solemn că se lasă de vrăjitorie.* ARH. FOLK. II, 33. *M-am lăsatu de pipat, acu-s douădzăci de ani.* VOICULESCU, L. 245. *N-a fost chip să se lase de tăbac.* MOROIANU, S. 206. *S-a lăsat de tutun.* IORDAN, STIL. 82. *De asta mi-am lăsat eu viaţa mea tihnită, ca să-şi bată joc de mine un rău?* SADOVEANU, O. V, 52. *M-a sfătuit să mă lăs de tutun.* id. ib. IX, 139. *Mă las de filosofie.* SCRIBAN, D. *Lasă-te de băutură, măi omule!* ULIERU, C. 117. *Beşcu... s-a lăsat de băutură.* STANCU, D. 122, cf. DEX. *Lasă-mi-te de beţie.* ALECSANDRI, P. P. 38. *Lasă-te de făcut rele.* MÂNDRESCU, L. P. 125. *Zică popa ce-a şti el, Eu nu las năravu meu.* MARIAN, SA. 15. *S-au lăsat de joc.* RETEGANUL, P. P. 74. *Nu se lasă de obiceiul lui.* STĂNCESCU, B. 286. *Mare coabă-i dragostea, Cine apuc-a o-nvăţa, N-are cap de-a o uita, Nici modru de-a o lăsa.* HODOŞ, P. P. 32. *Gată-te, mândră, şi zină, Lasă-urâtu în rugină.* CANDREA, Ţ. O. 45. *Amu o lăsat jalea şi s-o pornit acasă.* VASILIU, P. L. 41. *Frunză nu-şi lăsase obiceiul.* id. ib. 135. *Măi bădie, Mai lasă-te de beţie, Pun-te pe gospodărie.* PAMFILE, C. Ţ. 245. *Tot ţi-am zis..., la beţie, Să te laşi de la hoţie.* id. ib. 266. *Cum o să mă las de rele că-s de mic dădat cu ele.* BALADE, II, 345. *Radule, măi Busuioace, Dă-mi armele toate-ncoace Şi lasă-te de hoţie De vrei să scapi de robie.* id. ib. 417. *Radule..., Eu mă rog, maică, de tine, Să mi te laşi de furat, C-o să te plâng spânzurat.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 294. *Ilieş de la domnie, Ia mai lasă cea mânie.* FOLC. MOLD. I, 80. (R e f l.) (Complementul este subînţeles) *Să-mvăţasă a fura făcliile şi-l certă sv[â]nt[u]l prin vis cu cuvintele, zicând: „Frate Onisifore, nu-mi place cum faci. Lasă-te, că faci şi oamenilor pagubă".* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88^{v}/36. *Audzind aceste fapte răle, Vasilie Vodă, tată-său, la Ţarigrad, nu-i păre bine şi-i scrie de multe ori să se lasă.* NECULCE, L. 26. ✧ F i g. *Lasă amărăciunea Iadului şi vino în dulceaţa Raiului.* VARLAAM, C. 89. *Surule, nebunule, Lasă-ţi nebuniile.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 155.

12. T r a n z. şi r e f l. (Cu un complement sau propoziţie completivă adesea introduse prin prep. „de", care arată o acţiune, ori rezultatul acesteia) A înceta, a opri (**4**); a nu mai face; a întrerupe. *Au început aceasta a face şi nemică nu vor lăsa den aceaia ce au început a face.* PO 41/6. *Blăstămat să fie omul acela ce nu-ş va lăsa lucru[re]le sale de sâmbătă.* IEUD, 155. *Lasă muncile ceale cumplite şi te du în rai.* VARLAAM, C. 89. *Au lăsat... Hotchevici căutarea căzacilor şi au scos şi el toată oastea la câmp.* M. COSTIN, O. 78. *Lăsaţî-vă acel plâns fără folos şi mai bine vă bucuraţi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 169^{v}/12. *Lăsaţ lucrul şi cunoaşteţi că Eu sânt Dumnezeu.* BIBLIA (1688), 396^{2}/10. *Turcii, înţelegând că va să vie Ştefan Vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate şi au început a fugi spre Dunăre.* NECULCE, L. 10. *Turcii încă au stătut şi s-au lăsat de a mai face năvală.* id. ib. 246. *Lăsaţi sfaturi a ne mai da, carile cunună de spini şi brăţări de lănţuje ne împletesc.* CANTEMIR, I. I. II, 166. *De aceasta... lăsăm a mai cerea.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. *Să se lase de ce s-au apucat şi să vie cineşi la casa lui cu pace.* ANON. CANTAC., CM I, 152, cf. LEX. MARS. 200. *L-au gonit până... la o pădure şi acolo l-au lăsat de a-l mai goni.* AMIRAS, LET^{2}. III, 107. *Voi să încep iarăşi de unde am lăsat perigrafie.* GHERASIM, T. 74^{v}/10. *Lăsându-să de unirea cu Roma făcută, au trecut la patriarhul din Ţarigrad.* ŞINCAI, HR. I, 260/6. *Au lăsat încungiurarea Romei şi s-au cărat după Ioan.* id. ib. 101/30. *Ci, hoha! Să lăsăm această sfadă!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 242. *D[omnule] sufleur, mă rog, de unde am lăsat.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 198. *Care din meşter va fi vrednic a putea să dăşchiză prăvăliile de căvăfie să să lase de a mai lucra meşteşugul* (a. 1823). DOC. EC. 288. *Să lăsăm, au zis Temistocleu, vrăjmăşia noastră*

aci la porţile patrii. GOLESCU, E. 315/17. *Dând pildă de cumpătare şi de simplitate în casa sa, era cel dintâi ce să apuca de lucru şi cel din urmă a-l lăsa.* MARCOVICI, D. 231/8. *De vânat s-au lăsat această zi, vrând a să folosi de foc şi a-ş găti friptura.* DRĂGHICI, R. I, 75/7. *Lăsând lucrul, s-au dus la lăcuinţa sa.* id. ib. 79/20. *Lasă-te-acum de iubit, Nu vezi, capul ţi-au nălbit?* HRISOVERGHI, P. 44/3. *Mihai, cu destulă părere de rău, se lăsă de astă dată de proiectul său pentru coprinderea Moldaviei.* F. AARON, I. II, 230/15. *Trebuie ca eu... să mă las de învăţătură şi să încep a trăi viaţa comună de aci.* C. A. ROSETTI, N. I. 8. *Mergerea lui la Londra îmi face plăcere fiindcă mai lasă lucrul, mai petrece şi el.* id. ib. 105. *Spre a se convinge de acestea trebuie reless sublimul dialog a lui Socrate recuzând să lase prinsoarea.* LAURIAN, F. 127/15. *Ei să se lese de a cere ca consilierul de şcoală să fie popă şi să şadă în Balş.* BARIŢIU, C. II, 76. *Se lasă de prenumerat la tomul al doilea.* id. ib. 328. *Dară să lăsăm acestea certe neparlamentarie.* id. P. A. I, 94. *Aude-mpricinaţii la uşa lui oftând Şi trebui să se scoale, să lase somnul dulce.* NEGRUZZI, S. II, 248. *Tu nu faci privighetoarea ca să cânte cum vrei tu Nicio bufniţă să-şi lase vocea-n care începu.* BOLLIAC, O. 113. *Iată că-mi urmez epistola de unde am lăsat-o.* GHICA, S. 172. *Ar sili pre săteni a părăsi doctrinele cele bune ale agriculturei române, de a se lăsa de a mai ţine vite multe.* I. IONESCU, M. 466, cf. PONTBRIANT, D. *Cum se lasă Ipate din joc, spirituşul dracului îi zice.* CREANGĂ, P. 163. *Ce? vrei să mă culc şi să-mi las lucrul? Mâine e sărbătoare, trebuie să mă gătesc să merg la biserică.* CARAGIALE, O. VI, 39. *Dă de un om culcat la umbră şi-i zice: „Bun lucru! bun lucru!"; iar dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.* SLAVICI, O. I, 59. *Toţi slujitorii curţii... îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la peirea capului său.* ISPIRESCU, L. 4. *Nu-s aşa de prost să-mi las lucrul mieu de pomană.* CONTEMPORANUL, II, 167. *Sunt... destui nenorociţi cari s-au lăsat de învăţătură şi, îmbătaţi de amăgirea că au talent, trăiesc fără niciun căpătâi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 484. *Îi vă spăria şi împrăştia şi ei atunci vor fi nevoiţi să lese scăldatul şi să alerge după cai ca să-i strângă la un loc.* MARIAN, O. II, 102. *Turcii, după cumplita învăţătură dată lor de Mihai Viteazul, se lăsară de a mai practica ei specula.* XENOPOL, I. R. VI, 34. *Să se lese Mavrogheni de toate întreprinderile pe seama lui.* id. ib. IX, 199. *Vodă-n sârg a şi purces;... turcii lasă rugă... şi-o rup la fugă.* COŞBUC, P. I, 83. *Umblară studinţii universitari... ca să facă şi ei... nişte paşi pentru activarea seminariului dorit, dar se lăsară mai pe urmă de această întreprindere.* SBIERA, F. S. 394. *Lasă gluma, neică – zic eu.* SANDU-ALDEA, D. P. 63. *Când te apuci de lucrat cea întâi cămeşă a unui copil mic, e bine să stai de ea până ce-i găti-o, căci de câte ori te vei scula şi te vei lăsa de lucru, de atâtea ori... va umbla băietul după însurătoare.* GOROVEI, CR. 166. *O, fetele mele iubite, mai lăsaţi lucrul.* DELAVRANCEA, O. II, 25. *Trimeşii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zavistie.* id. ib. 59. *Ascultă, să lăsăm gluma.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 184. *Geţii de pe ambele maluri ale Dunării nu se lasă de lucratul pământului.* PÂRVAN, G. 104. *Mai ales de când s-a lăsat de şcoală, a citit tot ce i-a căzut în mână.* REBREANU, I. 62. *Oamenii îşi lăsaseră lucrul.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 15. *În glasul elevei pătrunsese un accent de durere... – Să lăsăm vorbele astea? întrebă ea.* SADOVEANU, O. VIII, 161. *Băutura li ,se urca la cap..., se lăsară de cântat, luând-o fiecare pe seama lui.* DAN, U. 139. *Unii îşi lăsară lucrul şi porniră peste pământuri, de-a-dreptul spre sat.* id. ib. 152, cf. SCRIBAN, D. *Se lasă atunci de pictură şi revine iarăşi la sculptură.* OPRESCU, I. A. IV, 55. *Matei... se lăsase de cârciumărit şi cânta în strana a doua la Bălăceanca.* CONSTANTINESCU, S. II, 478. *Lăsaţi vorba-vă pripită, Mergeţi, regi, spre închinare la născutul din cavernă.* CĂLINESCU, O. XII, 50. *Geografii ce s-au lăsat de literatură ar putea vorbi de-o primăvară monarhică.* PERPESSICIUS, M. I, 23. *Se luă şi un afiş cu semnătura lui Vodă şi sigiliul statului prin care se arată că ocârmuirea se lasă de procesul început cu vreo zece ani înainte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 18. *S-a lăsat de scris de atunci şi s-a îndeletnicit cu alte lucruri.* VINEA, L. I, 6. *Ce-ai fi vrut? Să-şi lase omul treburile şi să ghicească c-am venit noi?* BARANGA, I. 152. *Lăsară lucrul şi se dădură mai aproape.* PREDA, R. 210. *Lasă vorbele! Eşti prieten cu un criminal.* id. C. I. P. II, 16. *Copii! lăsaţi un pic gălăgia. Faceţi acum cunoştinţă cu zoologia.* SORESCU, U. 10. *Dacă sensul ultim nu este şi acela de a adăuga ţării viaţa ta..., lasă-te de scris.* STĂNESCU, C. R. 43, cf. DEX. *Hei! copii, copii argaţi! Somnul dulce voi lăsaţi, Ş-un cal iute-mi înşăuaţi.* ALECSANDRI, P. P. 59. *Tu să te laşi de cină.* MĂNDRESCU, L. P. 57. *Văzând ea de la un timp că numai degeaba îi este munca, se lăsî cu totul de zidit.* MARIAN, T. 75. *Să lăsa de-a cina.* ŞEZ. II, 37. *Să lasă el dă cinat.* ALEXICI, L. P. 20. *Atunci se lasă cu toţii de treabă şi se grijesc ca pentru ziua de mâine, duminica.* VASILIU, P. L. 74. *Apoi lasă vorba, iesă din casă şi fuga la părăul cel mocirlos.* id. ib. 104. *Lasă plânsul deoparte şi porneşte la drum să-şi găsească soţia.* id. ib. 114. *Lasă-ţi lucrul Şi ia-ţi mucul.* PĂSCULESCU, L. P. 108. *Sâmbătă cum toacă, să laşi lucrul, cusutul, împletitul, torsul.* PAMFILE, CER. 36. *Du-te... la tatăl meu Şi spune-i... să lase hodina toată.* BALADE, II, 14. *Lucrul când lăsa Acas' nu-mi pleca.* ib. III, 20. *Târgul dintâi să nu-l laşi,* se spune, căci aduce norocul zilei care începe. ZANNE, P. V, 626. ✧ Expr. **A se lăsa de toate,** se spune, sub formă de reproş sau ca îndemn pentru a înceta o anume acţiune. *Nu te lăsa de toate să îmbli în voia turcilor... că ei, pre cât le vei îmbla în voie, pre atâta se suie în cap.* M. COSTIN, O. 185. *Să te laşi de toate, că mai pe urmă numai d-ta vei fi vinovat.* BARIŢIU, C. II, 154. (Familiar) **Lasă haita** (sau **troampa**)! = taci, ţine-ţi gura! Cf. ALR I 69/540.

13. Tranz. (Despre persoane) A nu mai străbate, în cadrul unei călătorii, o anumită direcţie; a depăşi (părăsind, ocolind etc.) o localitate, o zonă (geografică) anumită, o formă de relief etc. *Socotind ca să nu rămâie vreun unghiu nepipăit de dânsul, au lăsat drumul Sucevii... şi au sosit la Bae.* URECHE, L. 85. *Va ocoli locul acela unde se cade să plătească vamă sau..., într-alt chip..., va lăsa drumul cel mare.* EUSTRATIE, PRAV. 19. *Oblicind că pe la pod este loc râpos, au lăsat drumul şi au purces în sus pre costişe.* M. COSTIN, O.

157. *Au lăsat noaptea Sibiul şi au ieşit la Cluj.* id. ib. 313. *Lăsând locul, l-au îndereptat un curăbiari la o piatră.* DOSOFTEI, V. S. februarie 67^{v}/10. *Lasă Brâncoveanul calea Ardealului şi se duce după unchi-său.* R. POPESCU, CM I, 444. *Au lăsat drumul Branului şi au luat alt plai, care pogora în Ardeal.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 291. *Am lăsat drumul împărătesc, care îi mai lung, ca să apucăm un drum deosăbit şi care în mai puţână vreme ne duce la Lemberg.* KOGĂLNICEANU, S. 4. *Mako lăsă ţinutul Bârsei şi se îndreptă spre oraşul Mediaş.* BĂLCESCU, M. V. 472, cf. COSTINESCU. *Se înserase atunci, venise amurgul, Iar eu ieşind, las râul, merg departe, Mă culc între tufişuri.* MURNU, O. 118, cf. CADE. *Ca să ajungi mai curând... la Năruja, laşi drumul de pe valea Milcovului, care este prea ocolitor şi apuci pe Pârâul Porcului.* IZV. XII, 152. *Când să lese drumul şi s-o ia prin drumuleţul din sămănătură, cantonierul a simţit o mişcare ciudată în urma lui.* POPA, V. 174. *Când lăsară târgul şi începură a coborî coasta, ajunseră... pe feciorii boiereşti.* SADOVEANU, O. VIII, 119. *Lăsăm apa încolăcită în valea prundoasă a Buzăului, înaintăm spre Râmnicu-Sărat.* CĂLINESCU, C. O. 246. *Lăsând miază-noaptea spre care a venit... el se îndreptă acum spre o altă direcţie a lumii.* BOGZA, C. O. 243, cf. DL. *După un timp au lăsat şoseaua şi au luat-o peste mirişti.* PREDA, Î. 62, cf. L. ROM. 1970, 242. *Ce laşi tu drumul Ş-apuci colnicul?* ALECSANDRI, P. P. 62. *Lasă calea dealului.* RETEGANUL, P. P. 20. *Dacă leş drumu, prăpădeşti cărarea.* ALR II 3 421/551, cf. 235, 272, 531, ALR SN V h 1 376. *Poteca o cam lăsa Şi spre stâne mi-apuca.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 284. (Refl.; învechit) *Le veni veste... ca să să lase vizirul de calea Ardealului şi să meargă degrabă cu oştile la Beligrad.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 305. ✧ Fig. *Unde te duci, sufleţele?... Vino la curţile mele, Las' a cerurilor drum.* NEGRUZZI, S. II, 127. *În vrâsta acea junâ ce trebuie strunită... ne-nfrânat sărea..., lăsând cărarea dreaptă.* id. ib. 240. (Refl.) *S-au îndemnat ca să se lase de calea dreptăţii.* ARHIVA, R. I, 11/11. ✧ (Cu determinări care indică direcţia deplasării) *Întrămu de vânslămu şi nă apropiem de Chipru şi lăsămu-l elu de-a stânga.* COD. VOR.^{2} 252. *Abăza păşea, lăsând tabăra pe Nistru dincoace..., au trecut Nistrul.* M. COSTIN, O. 106. *Lăsând de-a dreapta Linţu..., am urmat drumul nostru prin Vels.* KOGĂLNICEANU, S. 13. *Mihai..., lăsând de laturi Sibiul, merse la Făgăraş.* BĂLCESCU, M. V. 577. *Să laşi codru în stânga şi apoi ţine tot drumul cel bătut.* NEGRUZZI, S. III, 218. *Fugeau de noi tatarii..., lăsând Bugiacu-n urmă ca jalnic ţintirim.* CONV. LIT. IV, 712. *Lăsaseră la dreapta insula Ratonneau, unde ardea un fanar.* BARONZI, C. I, 125/30. *Ne hotărârăm a merge... de la Piatra până la Dorna, lăsând la o parte drumul mare.* HOGAŞ, DR. I, 1. *Pleacă de la Amphipolis, spre a năvăli în Thracia thracilor „numiţi autonomi", lăsând pe stânga Philippopolis.* PÂRVAN, G. 43. *Lăsam la stânga, la marginea pădurii de stejari, drumul care duce la Secu.* SADOVEANU, O. VII, 201. *Lăsară satul Buciumenilor în stânga şi apucară pe un drumeag de ţărână spre zări de dealuri.* id. ib. VIII, 41. *Ocolim pe la Suceava, lăsând în urmă Fălticenii.* CĂLINESCU, C. O. 253. *Lăsăm în urmă curmăturile şi munte după munte.* BLAGA, H. 53. *Să treacă... lăsând la stânga peştera Dâmbovicioarei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. ✧ (Prin analogie; despre animale, mijloace de locomoţie etc.) *Trenul lăsase demult valea Târnavei.* CĂLINESCU, O. I, 22. ▭ *Calul a lăsat poteca şi a intrat în hăţiş.* (Despre drumuri, cursuri de ape, căi de acces etc. în desfăşurarea lor) *Pârâul Bahna, schimbându-şi cursul, a lăsat muntele Aleonul în pământul Austriei.* I. IONESCU, M. 34. *De la Ineu, drumul de ţară o ia printre păduri şi peste ţarini, lăsând la dreapta şi la stânga satele aşezate prin colţurile văilor.* SLAVICI, O. I, 115. *Lăsând Jidoviţa, drumul urca anevoie.* REBREANU, I. 9. *Drumul..., lăsând o poiană de duzi, merge câtăva vreme îngust.* DAN, U. 156. *Drumeagul gloduros pe care mergeau acum lăsa în stânga via cea mare a Mitropoliei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Linia despărţitoare..., trasată de istoricul C. Jirecek,... o apucă spre nord..., lăsând însă în zona grecească porturile mai însemnate ale Mării Negre.* PANAITESCU, C. R. 63. ✦ (Urmat de determinări ca „în urmă", „înapoi") A depăşi pe cineva pe parcursul unei deplasări; a întrece pe cineva într-un concurs. *Mai fusese şi nişte căzaci... şi l-au lăsat în urmă pre Dumitraşco Vodă.* NECULCE, L. 255. *Se luară la întrecere. Dară nici pomeneală nu era ca să se apropie cineva de această iapă căci pe toţi îi lăsa în urmă.* ISPIRESCU, L. 80. *Se înomolise şi nu putea să-şi scoată iapa din noroi de fel... Îl lăsară înapoi, dară el ajunse şi acum mai nainte la locul de luptă.* id. ib. 156. *La muncă, vara, lăsa pe mulţi flăcăi în coadă, din coasă.* SANDU-ALDEA, U. P. 123. *Lăsară în urmă pe Ber-Căciulă cu mârţoaga lui.* VISSARION, B. 41, cf. DL, DEX. ✦ Fig. (Urmat de detreminări ca „în urmă", „înapoi") A depăşi, a nu mai folosi ceva demodat, uzat, neactual. [Eu, timpul] *În sborul meu cel repede las în urmele mele veacuri.* HELIADE, O. I, 264. *Urmaşii romanilor au lăsat departe în urmă pe greoii anglo-saxoni.* CONTEMPORANUL, IV, 399. *Szechengi era lăsat în urmă; metoda recomandată de el nu mai ajungea poporului său.* XENOPOL, I. R. XII, 13. *Ele lasă cu mult în urmă... influenţa italică.* PÂRVAN, G. 465. *Toate anticipaţiile lui Poe au fost întrecute şi lăsate în urmă.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 27. ✧ Expr. **A lăsa** (ceva sau pe cineva) **în umbră**, se spune despre performanţa, creaţia etc. cuiva atunci când o depăşeşte pe a altuia. *Românii...* [au cules] *toate faptele glorioase ale strămbunilor..., lăsând în umbră pe acele ce... ar servi rău casa naţională.* CONV. LIT. VI, 1551. *Reprezentant al acestei noi faze a dezvoltării ungurismului fu, cum am spus, Ludovic Kossuth..., care lăsă în curând în umbră pe iniţiatorul mişcării.* XENOPOL, I. R. XII, 13. *Englezul, comparat cu pictorii germani, îi lăsa pe toţi în umbră.* OPRESCU, I. A. IV, 78.

14. Tranz. (Învechit; complementul indică o faptă, o acţiune condamnabilă) A ierta; a cruţa. *Dzişu se spuniu spre mere fără leagea mea Domnului şi tu lăsaşi necuratul înremiei meale.* PSALT. 55. *Lăsat-ai fără-delegile oamenilor tăi, coperit-ai toate păcatele loru.* ib. 175, cf. CORESI, PS. 232/4. *Mie nu grăeşti? Nu ştii că puteare am a te răstigni şi puteare am a te lăsa?* (a. 1580). CCR 15/3. *Iartă noauă Datoriile noastre Cum şi noi lăsăm Datornicilor noştri* (a. 1594). în L. ROM. 1978, 78. *Astădzi amu H[risto]s... lasă păcătoşilor păcatele, miluiaşte toţ[i] carii facu voia lui.* COD. TOD. 26,

cf. MARDARIE, L. 286/14. *De-[a]m şi greşit ceva sfinţii tale..., slăbiaşte, lasă şi iartă căzăturile păcatelor noastre ceale de voaie şi fără de voaie.* DOSOFTEI, PS. 513/11. *Lasă lor strâmbătatea şi greşala lor cărele ţie au arătat.* BIBLIA (1688), 39¹/10. *Vaslie Vodă... s-au rugat vizirului să lasă ţara de bir trii ani.* NECULCE, L. 17. *Pre alţi boiari, rudenii şi gineri ai lor,,pre toţi i-au prădat şi i-au lăsat de la închisoare.* ANON. CANTAC., CM I, 198. *Era vrednici după faptele lor a să jirtfui morţii, iar domnul toate blestemăţiile lor le-au lăsat şi pre toţi i-au iertat.* R. GRECEANU, CM II, 193. *Sfânta besearică să roagă neîncetat bunătăţii lui Dumnezeu să lase toate greşalele celui mort.* ANTIM, O. 193, cf. DHLR II, 450, RESMERIŢĂ, D., ROSETTI, L. R. VI, 262. (Absol.) *Eu încă zic să faci şi după pohta lui Hristos de mă ţii cu tot dinadinsul greşit Măriei Tale, „lăsaţ şi se va lăsa voao".* ANTIM, O. 232. ✧ (Refl. pas.) *Şi se fure faptu păcatu, lăsa-se-va lui.* COD. VOR.² 362. *Ferice celora ce lă se lasă fără-legile şi lă se coperu păcatele.* PSALT. 54. *Ce iaste mai iuşor, a zice slăbitului: „Lasă-ţi-se păcatele", sau a zice: „Scoală şi ia patul tău şi îmblă"?* CORESI, EV. 55. *O, fericaţi... ceia ce curundu se vor lăsa şi se vor ierta de voia sa.* COD. TOD. 93. *Se va ruga pentru el preotul pentru greşala lui care au greşit şi i se va lăsa lui greşala.* BIBLIA (1688), 72²/7. ✦ A lipsi pe cineva de un drept al său sau de o răsplată; a ţine pe cineva departe de ceva (bun, folositor etc.). *Preţurele lucrătoriloru celor ce au lucratu agrele voastre, lăsaţi de voi, strigă.* COD. VOR.² 360. *Domnul paşte-mă şi de nemică nu mă lasă.* PSALT. SCH. 39/4, cf. CORESI, PS. 55. *Domnul nu lasă de bine îmblătoriul fără rău.* id. ib. 231/13. ✦ A scuti. *Împăratul Ptolemeu..., dăruindu-i cu daruri multe, i-au trimis înapoi şi au lăsat de bir pre slujitorii besearicii în 7 ani.* ANTIM, O. 307.

II. Tranz. (Predomină ideea de producere, de efectuare, de realizare a unui semn) **1.** (Despre persoane; adesea urmat de un complement indirect exprimat prin pronume personal sau reflexiv precedat de: „din partea", „în urma", „după") A avea descendent, continuator al neamului; a da naştere, a face să existe. *Fecior de va lăsa pe urma sa Ioan, pe toate cetăţile tătâni-său şi pe Ardeal stăpân să fie.* M. COSTIN, O. 293. *Acest otoman au ţinut acea stăpânire ani 28 şi au murit, lăsând în urma lui fecior, iar înţelept şi viteaz, pă Orhan.* R. POPESCU, CM I, 230. *Lăsând după sine cinci feciori.* ŞINCAI, HR. I, 126/38. *Au lăsat după sine asemenea următori, carii cu nimica alta nu s-au putut lăuda şi mări, fără numai cu numele şi cu lungimea vieţii.* TEODOROVICI, I. 48/16. *Alexandru... au lăsat de la două soţii, doi fii: pe Ilieş şi pe Ştefan.* ASACHI, S. L. II, 33. *Zici că a lăsat o fiică?* NEGRUZZI, S. III, 319. *Ştefan cel Mare, Ştefan cel Tânăr, fiecare din ei n-a trecut cu vederea de a lăsa din parte-i mai mulţi copii naturali.* HASDEU, I. v. 5. *Amândoi au murit alienaţi, lăsând două fete.* LĂCUSTEANU, A. 19. *Un bărbat va fi mai sigur de a lăsa după dânsul progenitură, cu cât el va fi mai frumos şi mai plăcut.* CONV. LIT. XI, 161. *Ar fi o nenorocire să lese după dânsa copii.* CONTEMPORANUL, I, 713. *Aflăm pe un Caragea murind în 1710, lăsând mai mulţi copii.* XENOPOL, I. R. X, 7. *Să-mi iau... de soţie o copilă cu cele mai distinse şi mai alese calităţi..., căci atunci aş lăsa, poate, nişte urmaşi.* SBIERA, F. S. 276. *Când oi închide ochii, ştiu încaltea că las om.* SANDU-ALDEA, U. P. 82. *Ea muri în 1466, lăsând numai o fată.* IORGA, V. F. 14. *A lăsat Călugăreanu doi moştenitori: un băiat de douăzeci şi patru de ani şi unul de şaptesprezece.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 2/7. *Murind aceasta de tânără şi fără a lăsa copii, Mavrocordat se însură a doua oară.* C. GANE, TR. V. II, 36. *Murise, în mizerie, Caty* [care]... *lăsase un copil, Filip.* CĂLINESCU, S. 23. ✧ (Prin extensiune; complementul direct se referă la prozeliţi) *Iubeşte ştiinţa şi... vrea să lase în urma ei elevi buni.* PREDA, R. 58. ✦ (Adesea întărit de „în urmă" sau „în urma"; şi în sintagma *a lăsa ca* sau *drept moştenire*; de obicei urmat de un complement care arată bunul material, proprietatea etc. care revine moştenitorului **1)** A da, a transmite cuiva (pe cale ereditară) (prin testament). *Lăsa-vor striinilor bogătatea sa, şi mormintele lor şi casele lor în veac.* CORESI, PS. 128/8. *Cela ce va fura de la tată-său..., de se va prileji să fie vreun om de casa lor la moartea lui, să lase ceva acestui fecior.* EUSTRATIE, PRAV. 21. *Neavând şi altă avere a sa spre a lăsa şi celorlalţi legiuiţi moştenitori, la săvârşirea sa din viaţă au îndatorit pe părintele nostru a plăti datoriile* (a. 1689). GHIBĂNESCU, S. I. IX, 187. *Au lăsat împărăţiia, după moartea lui muierii lui, Alexandrei.* ANTIM, O. 312. *Fiecare slujbaş poate... preţul care i să cuvine... a-l zălogi, a-l lăsa cu diiată pruncilor săi* (a. 1785). ŞA I, 123. *Are volnicie a cere ca, lăsând toate averile sale încrezătorilor..., să fie el iertat de la execuţie judecătorească* (a. 1789). id. ib. 132. *Printr-această carte arăt, după moartea mea, ce las sfintei biserici unde am muncit din copilărie* (a. 1808). IORGA, S. D. XVI, 80. *Fiului său, Gheorghie, şi fiicei sale, Ecaterinei, arată că iarăşi din averea sa tot de o potrivă şi de un preţ le lasă şi le dă... o casă* (a. 1814). GHIBĂNESCU, S. I. X, 118. *El mie a lăsat Această moştenire în care mă vezi astăzi.* NEGRUZZI, S. II, 231. *Murise mama şi îmi lăsase peticul ăsta de pământ.* GHICA, S. 25. *Cui doreşti să laşi această avere?* BARONZI, C. IV, 255/15. *Documentul... aminteşte apoi cele trei moşii lăsate şcoalei.* CONV. LIT. II, 19. *Au lăsat... moşia Şuţa... pe care au vândut-o muma noastră.* LĂCUSTEANU, A. 23. *Fătul meu şi fata mea, mie-mi sună ceasul... Îngrijiţi de moştenirea pe care v-o las.* CARAGIALE, O. II, 284. *De moştenire n-am ce să-ţi las decât un frâu de cal.* ISPIRESCU, L. 147. *Tata murise lăsând o avere... destul de mare ca să-mi taie pofta de-a mai învăţa carte.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 28. *Părinţii lor nu le lăsase nemica alta, fără numai un bordeiaş.* MARIAN, O. I, 338. *Nimeni nu s-ar mai sili să se înavuţească ca să lase copiilor săi moştenire.* XENOPOL, I. R. XII, 107, cf. BARCIANU. *Mica sa moşioară o lasă, după moartea sa, ca dar numai feciorilor.* SBIERA, F. S. 130. *Lăsă nepotului său două sute de mii de franci moştenire.* SANDU-ALDEA, D. N. 16, cf. ALEXI, W., TDRG. *Averea la moartea sa o lasă moştenire copiilor săi.* PAMFILE, A. R. 18. *Puţinul pe care l-am agonisit... o să-l las copilaşilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 31. *Oamenii... de copii nu se feresc fiindcă au ce le lăsa.* GÂRLEANU, N. 129. *Că nici în groapă nu mi-oi duce averea şi nici altora n-oi lăsa-o.* REBREANU, I. 270. *Ce crezi d-ta că l-a îndemnat pe unchiul Tache să-mi lase casa?* CAMIL PETRESCU, U. N. 36. *Luă... hotărârea de a-şi lăsa averea celui dintâi*

sărac ce-l va întâlni în drum. VISSARION, B. 239. *Maiorul a înțeles din toate că Maria vrea să lase casa pentru „surioarele" sale mai mici.* SADOVEANU, O. V, 66. *Casa era cumpărată pe numele femeii și prin testament a lăsat-o școalei.* BART, E. 263. *A făcut averea aici, la Dunăre, și a lăsat-o pentru Zapionul de la Atena.* id. ib. 86. *Enescu... a murit, lăsând după el o avere însemnată.* MOROIANU, S. 7. *Simion... lui Valer i-au lăsa cea mai mare parte din moșie.* DAN, U. 21. *Ar fi dorit să le lase moștenire.* id. ib. 83, cf. SCRIBAN, D. *Ne-a spus că îmbătrânește fără neamuri și n-are cui să-i lase averea.* ARGHEZI, S. XV, 209. *Tata a făcut testamentul câte o treime din averea lui imobilă la fiecare din cei trei copii.* CĂLINESCU, S. 101. *I-a spus c-o să-i lase pământurile toate.* STANCU, D. 258, cf. DL. *Casa o să i-o las, să nu spună pe urmă rubedeniile ei c-am vrut să-i mănânc zestrea.* PREDA, R. 11. *Le lăsa lor totul, prin testament.* BĂNULESCU, C. M. 283, cf. DEX[2]. *Răposatul taică-său lăsase moștenire flăcăului și un paloș.* PAMFILE, DUȘM. 40. (Bunul transmis reprezintă un deficit) *Am ieșit cu cinste și nimenea nu mi-au luat seama, căci se vedea că... am adaos, iară n-am stricat, iar nici datorie am lăsat.* ANTIM, O. 227. *Acei bani vor sluji spre a plăti câteva datorii ce voi lăsa în urmă.* KOGĂLNICEANU, S. 215. *Lasă deficite și datorii flotante succesorilor săi.* EMINESCU, O. XI, 60. *Alexandru lăsase multe datorii.* XENOPOL, I. R. VI, 41. *A plecat lăsând datorii la bunica.* A. HOLBAN, O. I, 123. *Lăsând la Paris o groază de datorii, le trimisese din țară creditorilor.* BART, E. 96. *Murise de inimă rea, lăsând pe Maria cu o grămadă de datorii.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 167. ✧ (Refl. pas.) *De se va și lăsa tatălui întrebuințarea rodurilor averii..., rămân însă veniturile pentru creșterea... fiului.* COD. ȚIV. 27/23. ✧ (Prin analogie; complementul indică trăsături fizice sau psihice, calități sufletești și morale etc.) *Avraam... va lăsa ficiorilor săi și casei lui după el, cum Domnului calea să păzească.* PO 57/28. *Au lăsat veacului sămânța facerii.* BIBLIA (1688), 659[2]/18. *Adam au lăsat la moștenire Cunoștința meșteșugului.* GHERASIM, T. 168[r]/3. *Vrea fi mai mulțemitori, dacă în loc de avuție le-ai fi lăsat moșie frica lui Dumnezeu.* MAIOR, PRED. I, 50/25. *Ne-au lăsat cele mai luminătoare idei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLVI/4. *Strămoșii voștri... au știut... să vă lase drept moștenire drepturile voastre.* HELIADE, O. I, 266. *Cea dintâi moștenire a lăsa unui fiu este o învățătură temeinică.* MARCOVICI, C. 417. *Bogdan... ș-au amintit de zisele cele înțelepte pe care nemuritoriul său părinte i-au lăsat prin testamentul politic.* ASACHI, S. L. II, 107. *Urmașilor mei Văcărești! Las vouă moștenire: Creșterea limbii românești Ș-a patriei cinstire.* I. VĂCĂRESCUL, în PR. DRAM. 6. *Căci te iubeam cu ochi păgâni și plini de suferinți Ce mi-i lăsară din bătrâni Părinții din părinți.* EMINESCU, O. I, 128. *Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sânge.* id. ib. VI, 317. *Sânteți datori a lăsa o moștenire cetățenească demnă fiilor voștri.* CARAGIALE, O. IV, 285. *Creșteau... două roabe...* [cărora] *le lăsase ca zestre marea lui frumusețe.* IORGA, V. F. 15. *Tu dormi, Oană, și viforul care a început va răsturna clădirea ce v-am lăsat moștenire vouă și țării.* DELAVRANCEA, O. II, 128. *Vă las moștenire Superbul meu craniu, din care să beți Pelin.* BLAGA, POEZII, 50. ✦ A face să rămână după moarte (posterității) o anume însemnare, notificare, scriere etc. (v. a nota, a semnala, a informa); a transmite generațiilor care urmează rezultatul peren al unei munci deosebite, o realizare valoroasă. *Mulți scriitori s-au nevoit de au scris rândul și povestea țărilor de au lăsat izvod pre urmă și bune și rele, să rămâie feciorilor și nepoților.* URECHE, L. 57. *A lăsa... nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, este inimii durere.* M. COSTIN, O. 241. *Au grijuit a tipări întru pomenirea minunatului pod..., care și până astăzi într-acea monetă... să vede, vrând în tot chipul acela să lasă pomenire nemoartă de mari faptele lui.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Diată să se facă după izvodul ce lăsăm... iară nu cu fățărie.* ANTIM, O. 338. *Acestii se așezară în Pannonia, după cum mărturisit ne lăsă Constantin Porfiroghenitul.* MAIOR, IST. 129/5. *Pomenitul prea învățat Talalău a lăsat o însămnare la orighinal, cum că ceaialaltă parte cu totul s-au pierdut.* BUDAI-DELEANU, Ț. 140. *Am lăsat nației mele o înștiințare prin carea am arătat că am tălmăcit Pedagoghia și Metodica lui Villon.* PETROVICI, P. V/2. *Arabii... ne-au lăsat și în scris locurile văzute.* GENILIE, G. 17/4. *Însă geniile acele, demne chiar de nemurire, Zac uitate, căci poeta n-a lăsat de ele știre.* ASACHI, S. L. I, 164. *Alături de culegerile și antologiile amintite... ne-a lăsat și valoroase cercetări folklorice.* ARH. FOLK. V, 2. *A lăsat la moartea sa o colecțiune gigantică de manuscripte.* BARIȚIU, P. A. I, 287. *Humboldt pregătea marea operă științifică ce a lăsat lumii.* GHICA, S. 616. *Ai fost domnitor mare, Lucrări neperitoare În urmă-ți ai lăsat.* ALEXANDRESCU, O. I, 356. *Căzând din imitare în imitare, muriră necunoscuți, fără să lase în urma lor decât opere mediocre.* FILIMON, O. II, 82. *Are pretențiune de a lăsa urmașilor monumente neperitoare.* CONV. LIT. VI, 75. *Roma ne-a lăsat monumente imense.* BARONZI, I. C. I, 57/19. *Ioan Brătianu nu era om de condei; raporturi scrise, necum memoare personale, nu a lăsat din timpul ministerului său.* MAIORESCU, D. II, 55. *Opera ce ne-a lăsat-o nu denotă niciun moment de ezitare.* CARAGIALE, O. III, 6. *Plin cel tânăr ne-a lăsat o descriere adevărată a acestei scene înspăimântătoare.* CONTEMPORANUL, II, 266. *Ne-au lăsat astfel chipurile lor în zugrăveli pe perete.* IORGA, V. F. 78. *Un domn muntean... a lăsat sfaturi către fiul său.* id. ib. 95. *Dio Chrysostomus... ne-a lăsat despre ei o judecată pur și simplu entuziastă.* PÂRVAN, G. 173. *Poetul moare în 1967 lăsând o operă prodigioasă.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 24. *Desele prefaceri ale neamurilor... n-au îngăduit să se producă aici oameni și, în special, scriitori, care să ne lese însemnat pe hârtie, ori altcum, amintirea principalelor fapte.* N. A. BOGDAN, C. M. 1. *După cât distingem din ceea ce ne-a lăsat, tânărul critic era un raționalist.* LOVINESCU, S. IV, 295. *Poate trece și o generație întreagă, fără să lese neamului nimic.* SADOVEANU, O. XX, 101. *Filimon... ne-a lăsat un document atât de tipic pentru vremea sa.* VIANU, A. P. 66. *Caragiale... a lăsat mai multe tipuri decât toți prozatorii veacului trecut la un loc.* CONSTANTINESCU, S. II, 37. *Eminescu a lăsat o operă alcătuită dintr-un volum de poezii și puțină proză.* CĂLINESCU, O. XII, 9. *Este știut că nu este mare scriitor care să nu fi lăsat*

bogate şi mai ales preţioase opere postume. PERPESSICIUS, M. II, 412. *Nicoleanu ne-a lăsat o Ampelografie română, foarte preţioasă.* AGROTEHNICA, I, 41. *Autorul Ţiganiadei a lăsat o întinsă operă.* CIOCULESCU, I. C. 37. *N-au lăsat monumente de marmoră şi stile funerare.* PANAITESCU, C. R. 18. *Georg Maz II... şi-a consacrat toată activitatea sa curţii lui Constantin Brâncoveanu, lăsând peste treizeci de lucrări.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 21. *Ei ne-au lăsat mărturii interesante despre Radu Şerban.* ib. 1973, nr. 10, 71. *Alţii se se mulţumesc a lăsa o simplă schiţă.* GRIGURCU, C. R. 14. (Fig.) *Netăgăduita îndatorire ce are fiecare luminat pământean... de a face şi a lăsa oarecare rostire de luminare în urma lui.* EPISCUPESCU, O. Î. X/17. *Arătându-să cetăţeni adevăraţi şi creştini mărinimoşi, la ceasul cel după urmă, ei lasă pe acest pământ slava lor.* MARCOVICI, D. 265/24. *Şi-a lăsat un monument vecinic în inimile tuturor.* BARIŢIU, C. II, 37. ✧ (Adesea cu inversarea termenilor şi urmat de un atribut calificativ; în sintagma) *A lăsa (un) nume* = a face să rămână în urma sa o anume faimă sau un anumit prestigiu. *Au murit Mateiaşu, craiul unguresc, carile mare nume de vitejie au lăsat pre urmă.* URECHE, L. 99. *Au murit... lăsând mare nume de multe vitejii ce făcuse cu turcii.* R. POPESCU, CM I, 251. *Nici nume vestit va putea să lase neştine după moarte cu răutăţ.* ANTIM, O. 53. *N-aţi gândit c-al vostru nume lor lăsaţi spre blastamare.* HRISOVERGHI, P. 11/16. *Kook... fu ucis de insulari... isprăvind aşa de nenorocit cea mai strălucită cale şi lăsând un nume.* GENILIE, G. 56/4. *Vei muri... Urmând virtuţei calea, lăsând un nume bun.* NEGRUZZI, S. II, 257. *Iancu Jianu... a lăsat un nume de haiduc.* GHICA, S. 287. *Vedeţi cu ce morţi grele Se isprăvesc din lume Şi cum lasă rău nume Acei care fac rele.* ALEXANDRESCU, O. I, 219. *L-au făcut să lase un nume istoric în ţară.* LĂCUSTEANU, A. 33. *Voiesc să las – îmi zice – un nume fără pată.* CARAGIALE, O. VI, 310. *Bine e să ştii la moarte Că... laşi un nume.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 17. *De ce-a alergat el prin lume Cătând şi mărire şi-averi? Lăsat-a prin veacuri vreun nume?* COŞBUC, P. II, 94. *Lăsa un nume bun ca moştenire La fiul său.* MURNU, O. 9. *El... a făcut acele cunoscute reforme administrative şi financiare care au lăsat după el un nume lăudat în istorie.* C. GANE, TR. V. II, 25. ✧ (Prin extensiune; despre comunităţi umane, structuri sociale, manifestări ale existenţei acestora etc.) *Armele României sunt Vulturul roman... monument ce ne-au lăsat romanii.* GENILIE, G. 190/12. *În vechime maica Roma... Ni-a lăsat legi şi pământuri.* ASACHI, S. L. I, 47. *În lunga petrecere a lor în Dacia, lăsară multe urme şi obiceiuri între români.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Strămoşii îţi lăsară fântâni de apă limpezi.* NEGRUZZI, S. II, 188. *Regimul municipal, iată ce a lăsat Europei vechea civilisaţiune romană.* BARONZI, I. C. I, 64/16. *Ca organizare politică..., oamenii de la 48 nu au lăsat şi nu au avut nicio concepţie reală.* MAIORESCU, D. I, 45. *Cunoştinţele dobândite, neputându-se grupa împrejurul unei idei predominatoare, se perd cu mare înlesnire şi lasă numai oarecare idei nestatornice.* ODOBESCU, S. II, 62. *Existenţa lui Dragoş în Moldova, ca domn, a lăsat chiar urme geografice.* XENOPOL, I. R. III, 44. *Dorea să mântuie biserica ţării... de supremaţia grecească pentru a smulge astfel şi ultimele viţe pe care rădăcinele domniilor fanariote le mai lăsase.* id. ib. XIV, 41. *Strămoşii traci... au lăsat anume din aceleaşi obiceiuri şi vecinilor noştri slavi.* IORGA, V. F. 50. *Au lăsat urme arheologice tocmai prin aceste regiuni.* PÂRVAN, G. 268. *Stăpânirea scythică de cel puţin două secole asupra Daciei a lăsat... urme destul de adânci.* id. ib. 286. *Cele două veacuri de domnie arbitrară... nu lăsase după ele... urmele unor măsuri generale.* N. A. BOGDAN, C. M. 112. *Imperiul Roman lăsase pretutindeni urme puternice.* OPRESCU, S. 197. *Aceste mişcări revoluţionare lăsaseră... urme anterioare mişcării cărvunarilor.* PERPESSICIUS, M. III, 68. *Epocile vechi ne-au lăsat de asemenea genul biografic.* VIANU, L. R. 29. *Vom lăsa în urma noastră bugetul, cetăţile.* BLAGA, POEZII, 389. *Această cultură logică ne-a lăsat mai ales un alt aspect dialectic: opoziţia contrariilor.* RALEA, S. T. III, 11. ✧ (Prin analogie; despre fapte sau fenomene lingvistice) *Limbi acum dispărute din viaţă, descoperite din urmele lăsate de ele, aruncau deodată lumină.* CONV. LIT. IV, 230. *„M", pierzându-se, a lăsat un „a" nazalizat.* CONTEMPORANUL, II, 136. *Această formă... nu a lăsat nicio urmă în domeniul romanic.* GR. S. II, 151. *Aromânii au venit în contact cu mai multe forme şi cele care s-au impus au fost cele care apăreau cu un „f" schimbat în „h" şi care... pe urmă au lăsat numai o aspiraţie.* ib. 374. *Unele participii ca „dictum" şi „planetum" nu au lăsat urme.* COTEANU, S. E. 168. ✧ Fig. *Un lung cortegiu funebru ce lasă unde trece De albe oseminte o cladă tristă, rece!* ALECSANDRI, POEZII, 301. *Voievodul Nicolae fugi la Giurgiu, lăsând în urma lui bagaju-i cu nădejdi şi steaua care-l părăsise.* C. GANE, TR. V. II, 199. *Unu lasă-n urmă sânge, Altul lacrămi fiindcă plânge.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 122.

2. (Despre fiinţe, lucruri, fenomene naturale etc.) A face un semn pe ceva prin tăiere, lovire, presare, atingere etc. V. a însemna, a imprima, a impregna. *Cine-şi mai aduce aminte astăzi de noroiul adânc... în care pocnea picioarele cailor şi lăsau tipar la fiecare pas.* GHICA, S. XVII. *Laptele... este gros ca mierea încât cuţitul lasă dungă când îl treci pe taler.* id. ib. 181. *Fierul cel roşu, care-l apasă Mâna cruzimei p-un osândit, Mai adânci urme nici el nu lasă.* ALEXANDRESCU, O. 103. *Când le repezea peste corpul vreunei culpabile, lăsau urme care se cunoşteau şi peste o lună.* SION, P. 72. *Câte familii de plante, câte rase de animale nu s-au urmărit pe coaja pământului, lăsându-şi urmele implântate în stâncele lui.* CONV. LIT. IV, 126. *Ferul plugului începe a lăsa o brazdă neagră în urmă-i.* ib. VI, 5. *Caii scutură prin aer sunătoarele lor salbe Răpind sania uşoară care lasă urme albe.* ALECSANDRI, POEZII, 15. *Nava... lasă pe noianul lucitor Mii de brazde luminoase.* CONV. LIT. XI, 114. *Ea trece mândră la vânat Şi peste frunze număr Abia o urmă a lăsat.* EMINESCU, O. I, 229. *Muma zmeului, dacă văzu că nu se poate urca pe... acest zid..., se urcă şi ajunse cu gura la gaura ce lăsase inelul.* ISPIRESCU, L. 26. *Cu păşirea ta tiptilă nu laşi urme pe zăpadă.* GOGA, POEZII, 225. *Are un judecător la îndemână nişte ace subţiri-subţiri, care nu lasă nici cea mai mică urmă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 202. *Trebuia să lese la o cruce, în mijlocul ţintirimului, un semn.* SADOVEANU, O. III, 71.

Neagu se mişcă agitat, urmărind nerăbdător mersul bărcii care lăsa o dâră luminoasă pe oglinda neagră a Dunării. BART, E. 183. *Dacă lichidul lasă o pată roşie, atunci vinul este încă acid.* ENC. AGR. I, 41. *Elicea lasă un semn pe hârtie.* ENC. TEHN. I, 194. *Un dihor sugea sângele din vine fără să lase urme.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 43. *Astfel, cuţitul lasă în urma sa un strat de culoare.* OPRESCU, I. A. IV, 15. *Ploile, furtunile, vânturile lasă pe stânci profiluri enigmatice.* CĂLINESCU, C. O. 439. *Udătura şi noroiul sunt venerabile. Rinocerii, urşii, panterele îşi lasă urmele picioarelor.* id. O. IX, 18. *El lasă desenul pe tablă şi se retrage liniştit în bancă.* BLAGA, H. 128. *Pe ţărmul de nisip umblam Şi-n urma-adâncă ce-o lăsam Tăcută apa mării izvora.* id. POEZII, 318. *Vâna de bou din mâna regelui lăsase pe obrazul lui două dungi negre.* STANCU, R. A. V, 46. (Fig.) *Alexandru Lăpuşneanul... lăsă o pată de sânge în istoria Moldovei.* NEGRUZZI, S. I, 165. *Legea naturei pare că se-nchină, De-acei carii prin lume, sub paşii lor, cât merg, Las-urme urieşe ce-n veci nu se mai şterg.* ALECSANDRI, POEZII, 215. *Chinurile grele şi dorurile crunte Lăsat-au ierni pe plete.* COŞBUC, P. II, 201. *Rusanda îi topise în inimă toată piatra lăsată de cruzimea vieţii.* POPA, V. 307. ✧ (Despre boli, răni etc.) *Pricinuieşte şi lasă această boală întăriturî în piept.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 249/32. *Patologhicile căutări lasă totdeauna o mare slăbiciune.* HRISOVERGHI, A. 36/18. *Deschiderea precoce întârzie vindecarea şi lasă câteodată o indurație.* ENC. AGR. I, 9. *După cădere lasă o cicatrice netedă, proeminentă.* PRODAN – BUIA, F. I. 82. *După eliminarea puroiului, leziunea... se usucă şi se vindecă, lăsând în urmă o cicatrice.* ABC SĂN. 12.

3. (Despre fiinţe, lucruri sau substanţe; adesea întărit prin „urmă" ori „în urma") A face să cadă, să curgă etc. ceva concret din structura sa; a secreta. *Porcul cel gras... după moarte lasă slănină grasă.* MAIOR, în ŞA I, 765. *Limbricii... las o mulţime de bale în maţe.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 291/17. *Le păstrează puindu-le într-un grănar al cărui podiş este înclinat ca să înlesnească scurgerea apei ce lasă maslinele.* BREZOIANU, A. 333/15. *Apa bună de băut..., fiartă nu trebuie să se tulbure, nici să lase vreun aşăzământ pe fundul vasului.* FĂTU, D. 4. *Această disoluţie... lasă cristale de iod.* MARIN, PR. I, 24. *În aer se ridică o pulbere de oase Ce tabere duşmane în treacăt au lăsat.* ALEXANDRESCU, O. 83. *Dacă codrul frunza-şi lasă, Toţi voinicii pleacă-acasă La copii şi la borească.* id. ib. 397. *Oaia lasă laptele când să mulge cu degetele udate.* TDRG. *Când păpuşa începe să se ivească, se zice că păpuşoiul dă sau sloboade (lasă) păpuşi.* PAMFILE, A. R. 88. *Dihania dispăru sub unde, târând după ea funia de care era legat cârligul, lăsând în urmă o dâră de sânge.* CHIRIŢESCU, GR. 56, cf. RESMERIŢĂ, D. *Valurile... alunecau în bătaia soarelui... lăsând o dungă albicioasă.* BART, S. M. 62. *S-a servit de un creion moale... lăsând o linie care, la apăsare, devenea intensă şi lucioasă.* OPRESCU, S. 40. *Foarte multe vrăbii... treceau în stoluri... şi-şi lăsau necurăţeniile pe căciulile frigmanilor.* CĂLINESCU, C. O. 27. *Omizile au lăsat dâre de bale pe faţa icoanei.* STANCU, D. 256, cf. DL. *Castraveţii... se ţiu în castron vreo jumătate de oră ca să lase apă.* S. MARIN, C. B. 28, cf. DEX. *Văd peştii cum îşi lasă-n mocirlă lapţii.* DOINAŞ, A. P. 220. *Se picură în ochi apă pe care o lasă la tăiat viţa de vie primăvara.* PAMFILE, B. 52. *Piatra seacă – apă lăsa, Putea-şi calul adăpa.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 68. *Mătura nouă nu lasă praf în urmă.* ZANNE, P. III, 226. *Iliuţă trece-n vale Şi-şi lasă maţele-n cale* (Acul). GOROVEI, C. 5. (Absol.) *O lăsat bine c-am scos o ferdelă ş-o măsură.* BREBENEL, GR. P. (Refl. pas.) *I se lasă de splină c-o sulă.* ALR II 4 224/705. ✧ Expr. **A lăsa** cuiva **sânge** (sau, regional, **de sânge**) = **a)** a aplica unei fiinţe pe corp o anume tăietură pentru a-i provoca o sângerare (considerată necesară sănătăţii respectivei fiinţe). *Seneca au poruncit să-i lase sânge din vinele lui.* GOLESCU, E. 27/11. *Chiar peripneumoniele le tratează fără a lăsa sânge şi... mai puţini mor când nu sunt sângeraţi.* C. A. ROSETTI, N. I. 51. *Dacă răul creşte, îi lasă sânge, îi pune cataplasme.* BREZOIANU, A. 571/11, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, TDRG, CADE. *Chiamă un sangrador, un chirurg pe care îl pune să lase sânge donei Mencía.* CĂLINESCU, I. 64, cf. DL, DEX. *Scoate băiatu custura, dă să-i lase sânge, pace!* STĂNCESCU, B. 139, cf. ALR II/I MN, 57, 4 184, ALRM II/I h 165. (Refl. pas.) *Doctorul, după împrejurări, poate a porunci ca să se lase sânge cu lanţeta.* CR (1831), 142. *Când e sângerat i „sî lasî sânji" cu cuţitul.* DIACONU, P. 35; **b)** (prin exagerare, eufemistic) a răni; a ucide. *Stai, câine, să-ţi las niţel sânge!* SANDU-ALDEA, U. P. 76. **A-i lăsa** (cuiva) **gura apă** (sau **bale**) = a pofti (o anume mâncare, aliment etc.), a-i fi cuiva deosebit de poftă; (fig.) a dori (un obiect, o anume activitate etc.) foarte tare. Cf. PONTBRIANT, D. *Să le facă a le lăsa gura apă* (a. 1875). ŞĂINEANU, I. 148. *Să ne daţi cât se poate mai multă mâncare şi băuturică, zise Setilă, căruia îi lăsa gura apă.* CREANGĂ, P. 259. *Mă duc după pastramă... Şi-i lăsa gura apă lui Iusuf* CARAGIALE, O. II, 196. *Îi zâmbea mustaţa împăratului şi îi lăsa gura apă când se gândea că a doua zi o să aibă la masa sa mere de aur.* ISPIRESCU, L. 72. *Mă gândesc că n-am niciun gologan, şi-mi lasă gura apă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 156, cf. ALEXI, W. *O aromă de cârnaţi presăraţi cu ciuşcă de ardei verde, de jindul cărora bietului unchiaş, îi lăsa gura apă.* CHIRIŢESCU, GR. 167, cf. RESMERIŢĂ, D. *Le lăsa gura apă, că erau doriţi de acritură.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 259. *Sticlele cu rachiu parcă-i făceau cu ochiul şi gura parcă-i lăsa apă.* IZV. XV, 67. *Când rostea cuvântul dolari, sugându-şi buzele lui groase de harap, îi lăsa parcă gura apă.* BART, E. 89. *Mirosul de friptură îmi gâdila nările, iar gura îmi lăsa apă.* id. ib. 279. *Mai de poftă, mai de foame..., ne lasă gura apă.* STANCU, D. 60. *Se uită până îi lasă gura bale.* id. ib. 207. *Îţi lasă gura apă când vezi splendide maşini... trecând pe bulevard.* PREDA, R. 227, cf. HRISTEA, P. E. 150, L. ROM. 1977, 339. **Nu lasă ogrinji** v. ogrinji[1] (**1**). ✦ (Despre surse de lumină; complementul indică impresii vizuale) A face să apară, să se ivească. V. vărsa (**11**). *Să aleg cometile după cum li-i chipul lor osebit, să zic păroase acele care împregiur lase raze asemene părului.* AMFILOHIE, G. F. 123[r]/6. *Soarele lăsa bande late de lumină daurită.* BARONZI, I. G. 333/28. *Pe pământ în urmă lasă Mreji de raze argintii.* ALECSANDRI, POEZII, 261. *Trăgând pe gura ei cu o piatră, coasa trebuie să lase scântei.* PAMFILE, A. R. 129, cf. DUMITRAŞCU, STR.

16. *Pata luminoasă alunecă pe sub bolta cerului lăsând o dungă sclipitoare ca şi coada unei comete imense.* BART, S. M. 29. *Soarele îşi lasă razele pe un acoperiş de tinichea.* STĂNCESCU, B. 74. *Alergau ochi mânioşi de facle, lăsând dungi şi scântei roşii în urmă.* SADOVEANU, O. I, 332. (Fig.) *Mi-i inema gătată sa te vază Pre tot ceas Dumnedzău sfinte, lăsând ază.* DOSOFTEI, PS. 187/6. *A lăsat în urmă-i, prietenilor săi, câteva scântei de dulce poezie.* MACEDONSKI, O. IV, 11, cf. L. ROM. 1974, 143. ✧ (Despre fiinţe supranaturale; în basme şi credinţe populare) *Zbor caii lăsând răuri de foc în urma lor.* ALECSANDRI, POEZII, 322. *Iar Crivăţul ce-mi făcea?... Apoi pe nas îmi ningea Şi pe gură ger lăsa.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 175. *Calul alerga spumând Şi pe nări văpăi lăsând.* ib. 217. *Pe căluţ încăleca, Pe cărare-l îndrepta, Trei scântei de foc lăsa Şi la duh că ajungea.* PAMFILE, DUŞM. 309. ✧ (Complementul indică impresii olfactive) *Tu ai fost ca floarea acea primăvăroasă Ce o'smulge, o ia zefirul şi-şi las-al său miros.* HELIADE, O. I, 155. *Apa distilată prea curată lasă din sine d-odată un miros neplăcut.* MARIN, PR. I, 63/33. *Intră... Lăsând val de mirodenii şi de vorbe după el.* EMINESCU, O. I, 162. *Lăsase în urma ei o dâră de miros de aer, pe care nasul Pisicuţii, cu mult mai priceput decât al meu, o descoperise.* HOGAŞ, M. N. 94. *Lămâile, maslinele şi roşcovele aduse de negustori la iarmaroc lasă câteva zile prin sat un miros de bunătăţi necunoscute prin meleagurile acelea.* SOVEJA, O. 17. *Slujbaşul îl urmă, lăsând un miros tare de tutun.* SADOVEANU, O. VII, 88. *Erau brazi tineri. Frunzele lor îi lăsară pe degete mirosul lor amar.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 390. *Se mistui lăsând în urmă un miros fetid.* CĂLINESCU, I. 269. *Miros greu lasă în urma lor vagoanele.* STANCU, D. 436. *Pleacă, lăsând în urma ei un miros stins.* id. R. A. V, 67. ✦ (Despre diverse surse de sunete; complementul indică impresii auditive) A face să răsune; a emite; a scoate (**VI 4**). *Lăsă glas cu plâns şi auziră toţi eghiptenii.* BIBLIA (1688), 34²/44. *Cântecul se curmă în noaptea cea adâncă Ca zgomotul ce lasă un călător trecând.* BOLINTINEANU, O. 7. *Se tot... duce-n noapte Zgomotul în jos spre Prut, Mai lăsând în urmă şoapte Din furtuna ce-a trecut.* COŞBUC, P. II, 113.

4. (Despre fiinţe sau manifestări, sentimente, acţiuni, realizări etc. ale acestora) A face să apară, să se ivească; a provoca, a isca, a cauza; a pricinui o anume stare sufletească, procese afective, psihice etc. *Albert craiul... turburări şi amestecături au lăsat în crăie pe urma sa.* M. COSTIN, O. 288. *Vor da chiot din glătiaje, De să va nălţa la Domnul, Lăsând frică în tot omul.* DOSOFTEI, PS. 495/8. *Isus Hristos... s-au răstignit şi a treia zi au învis, lăsându-ne noao învăţătură folositoare.* ANON. CANTAC., CM I, 167. *S-au pristăvit, lăsând jale mare foarte jupânesii sale.* R. GRECEANU, CM II, 105. *În urâte lucruri îl împinge, cât nimica altă nu-i lăsa în minte fără numai amaruri şi dureri.* MICU, L. F. 30/1. *Varvara soarte Ş-în războiu îmi fu potrivitoare..., Lăsându-mi această rozătoare Şi nesuferită pomenire.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 217. *Piere până în sfârşit de tot, lăsând un ramăt de milă în urma ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 192/11. *Ne spune câte-există şi cum vorbeşte lumea De arborul ştiinţei, şi lasă o speranţă De câte au să fie.* HELIADE, O. I, 384. *Nicio zi din ale mele vreun suvenir n-au lăsat, Numele meu încă este sub umbră acufundat.* HRISOVERGHI, P. 41/1. *Îşi amintea de fiinţile preţioase inimei sale, pierdute în catastrofa care, înturnându-i tronul, îi lăsă o amintire atât de dureroasă.* ASACHI, S. L. II, 240. *Aţi fost numai şi aţi trecut, lăsându-ne nouă o amară pomenire de voi.* ARHIVA, R. I, 60/3. *Suferinţele vechi au lăsat urme chiar şi în feţele lor.* BARIŢIU, P. A. I, 397. *Acea tractare duşmănoasă a cestiunii române de către dieta din 1791 a lăsat în urma sa o rană deschisă şi dureroasă.* id. ib. 542. *Domniţa... era singura mângâiere ce-i lăsase o soţie mult iubită.* NEGRUZZI, S. I, 105. *Prin curagiul său a lăsat urme neşterse în istoria noastră parlamentară.* GHICA, S. 636. *Pe acest pământ Lasă urmele sale blestemul unui sfânt.* ALEXANDRESCU, O. 68. *Părăsi pe juna fanariotă, lăsându-i chinurile unui prim amor ce o amăgise.* FILIMON, O. I, 118. *Întipărirea ce lăsă în inima spectatorilor fu... mare.* id. ib. 211. *Să lucreze unii asupra celorlalţi, fără ca să lase urme.* BARONZI, I. C. I/22. *Te-ai dus lăsându-mi numai un suvenir iubit.* ALECSANDRI, P. I, 120. *Este lesne de explicat că Ion Brătianu... să-i fi lăsat o impresie aşa simpatică.* MAIORESCU, D. I, 13. *În adevăr, fiecare ştiinţă pozitivă... ne-a lăsat siguranţa că toate fenomenele de cari ea se ocupă sunt regulate de către legi inflexibile.* CONTA, O. F. 35. *Serbarea... nimene nu s-ar fi interesat de ea..., s-ar fi trecut nebăgată în samă şi fără de a lăsa vreo urmă morală.* EMINESCU, S. P. 418. *Tot jale şi pierzare să las pe urma mea?* CARAGIALE, O. IV, 336. *O îmboldire liberată... nu a lipsit a lăsa urme în mintea contimporanilor.* XENOPOL, I. R. XII, 50. *Am avut cu profesorul de matematică o mare neplăcere care a lăsat urme neşterse în sufletul meu.* SBIERA, F. S. 101. *Milescu intră vesel în odaia lui: uitase reaua impresie ce i-o lăsase vorbele colonelului cu privire la casă.* D. ZAMFIRESCU, Î. 211. *Se stinse... lăsând amintirea pe care poetul iubit a făcut-o neuitată.* IORGA, V. F. 168. *Mie-mi lăsă numai dor şi jale.* MURNU, O. 9. *Avea... un fel de presimţire pe care i-o lăsase boala de care abia de câteva zile scăpase.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 327. *În toată fiinţa Sarei începuse o înflorire nouă, care nu mai lăsa în inima mamei sale nicio urmă de bănuială.* AGÎRBICEANU, S. 445. *Fapta... nu lasă în urma ei decât lumina mincinoasă a unei clipe.* GÂRLEANU, N. 81. *Nu m-am deslipit o clipă de amintirea pe care mi-ai lăsat-o.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 110. *Textele nu lasă bănuiala că ar fi fost scrise de mai mulţi.* GR. S. II, 386. *A stricat efectul ce ni-l lasă poezia adevărată.* DR. I, 57. *Lucrurile de acest fel..., la vârsta aceea, nu lasă nicio urmă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 378. *Rătăcirea şi învoiala şi-au luat zborul din mine, lăsându-mi cumînţenia, smerenia şi „credinţa".* KLOPŞTOCK, F. 69. *Întâmplările astea au trecut pe lângă Conu Leon fără să lase nicio urmă.* POPA, V. 36. *Pe faţa lui slăbită, durerea lăsase spaimă şi nebunie.* SADOVEANU, O. I, 148. *El lasă după sine o amintire de duioşie şi veneraţie.* D. GUSTI, P. A. 87, cf. SCRIBAN, D. *Don Juan e o persoană cu o reputaţie neuzurpată şi faptele lui palpabile... n-au lăsat urme pozitive.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 162. *Produc opere excelente... care lasă în privitorul simţitor o amintire duioasă, ca o melodie din trecut.* OPRESCU, I. A. IV, 106. *Take Ionescu lasă, unde trece, secetă şi*

putregai. ARGHEZI, S. XXXIV, 58. *La tine totul lasă urme adânci, de neşters.* STANCU, R. A. II, 127. *Dădu cu ochii de... lanţul unui zăvod defunct şi care lăsase amintiri duioase în familie.* VINEA, L. I, 195. *George Panu a lăsat mai ales amintirea unui mare gazetar de cultură enciclopedică.* CIOCULESCU, I. C. 146. *Răul pieri... fără să lase urme.* PREDA, C. I. II, 11. *Până acum vreun sfert de veac, oraşele noastre... lăsau, majoritatea, impresia apăsătoare de decrepitudine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 3/3. *Nestatornicia lui Andrei lăsase şi aici o rană.* CINEMA, 1974, nr. 2, 6. *Părăsirea scenei în semifinale lasă o undă de insatisfacţie.* SPORTUL, 1979, 9/33. *Istoria noastră literară lasă uneori impresia că s-ar găsi în faţa unui fenomen marginal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 5/3. *Omul lăsa impresia unei viguroase personalităţi.* G. GRIGURCU, C. R. 44. *Versiunea franceză ne-a lăsat amintirea ei.* CINEMA, 1972, nr. 3, 15. ✧ Expr. **A nu (mai) lăsa** (cuiva) (**nicio** sau **vreo**) **îndoială,** se spune referitor la certitudinea cuiva privind rezultatul unei acţiuni, al unui fapt, gest, gând etc. *Această încungiurare nu-i lăsă nicio îndoială despre tragica întâmplare.* ASACHI, S. L. II, 181. *Astă făgăduială Nu mai lăsă-ndoială.* ALEXANDRESCU, O. I, 239. *Loviturile date grecilor devin atât de dese, încât nu mai lasă nicio îndoială asupra ţintei urmărite.* XENOPOL, I. R. XIII, 200. *Am ţinut să fixez aici şi acest contrast pentru a nu lăsa vreo îndoială.* PÂRVAN, G. 565. *Am găsit un document, declară Vasilevo Lascaris, care nu mai lasă nicio îndoială asupra continuităţii Lascarizilor în Ţara Românească.* CĂLINESCU, S. 27. **A lăsa (un) gol,** se spune cu referire la o dispariţie, distrugere sau pierdere concretă, ori abstractă de neînlocuit. *C-un ochi de adâncă suferinţă am privit multă vreme la golul sfâşietor ce lăsase pe pământ vechiul nostru adăpost.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 9. *Pierderea profesorului F. I. Rainer lasă un mare gol în lumea ştiinţifică.* D. GUSTI, P. A. 85.

5. (Despre divinitate, fiinţe deificate sau forţe supranaturale) A orândui; a hotărî, a dispune; a face să existe, a alcătui, a zămisli. *Dumnezeu au porâncit şi au lăsat să rugăm* (a. 1559–1560). TEXTE ROM. (XVI), 104. *Deaca vom cunoaşte voia lui Domnedzeu, noi să-l cinstim numai cu aceaia cu care el au lăsat, nece adaugem, neci să luăm.* PO 9/16. *Domnul Domnedzeu lăsă a creaşte den pământ tot pomul frumos.* ib. 16/11. *Domnul Hristos au lăsat învăţătură în svânta Evanghelie.* VARLAAM, C. 143. *Acest feliu de oameni ce le zicem noi turci... sântu de Dumnezeu lăsaţi certarea creştinilor şi groaza tuturor vecinilor de prin prejur.* URECHE, L. 118. *Am auzit porunca şi învăţătura ta care ai lăsat spre mine.* NEAGOE, ÎNV. 176/23. *Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minţii omeneşti, scrisoare.* M. COSTIN, O. 241. *Nice o floricică n-au născut de cum voia lui Dumnezeu au poruncit sau au lăsat.* MAIOR, PRED. 46/31. *D[u]mnezeu nu voieşte răotatea, nici cea firească, nici cea moralicească, dar le-au lăsat ca nişte urmări necesarie din hotărâri necesarie ale lucrurilor mărginite.* POTECA, F. 62/22. *Pe urmă, daca tot îmi vei voi moartea, dacă bunul Dumnezeu îţi va lăsa gândul acesta, vei face ce vei vrea.* NEGRUZZI, S. III, 452, cf. POLIZU. *Tare-i de jălit, sărmanul!... Dar se vede că aşa l-a lăsat Dumnezeu.* CONV. LIT. XI, 187. *Bun lucru a mai lăsat Dumnezeu sfântul şi tovărăşia asta!* CREANGĂ, P. 119. *Se vede că aşa l-a lăsat Dumnezeu. Poate că acesta-i vestitul Ochilă.* id. P. 244. *A rămas Mara... văduvă cu doi copii..., dar era tânără şi voinică şi... Dumnezeu a mai lăsat să aibă şi noroc.* SLAVICI, O. II, 3. *Şi-n vis îşi vede partea ce-i e lăsată de Dumnezeu.* SEVASTOS, N. 10. *Noi umblăm şi colindăm Pe la gazde ne-nchinăm, C-aş-a lăsat Dumnezeu.* MARIAN, S. R. I, 17. *Domnul... lăsa ţăranului zilele de iarnă, pe care nu le putea întrebuinţa la nimic.* XENOPOL, I. R. XII, 18, cf. ALEXI, W., TDRG. *N-au băgat în gură nicio lacrimă de băutură. Apă, că e sănătoasă şi e lăsată de la Dumnezeu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 55. *Toate câte-s pe pământ sunt de la Dumnezeu lăsate.* AGÎRBICEANU, A. 420. *Usca-i-s-ar mâna cui a stârpit aşa podoabă lăsată de la Dumnezeu.* SOVEJA, O. 26. *Dumnezeu de aceea a lăsat sărbătorile, să se mai veselească şi prostimea.* REBREANU, I. 22, cf. CADE. *Vrednici slujitori... aşa precum i-a lăsat Dumnezeu.* SADOVEANU, O. XIII, 711. *Iarba ţepoasă e lăsată şi ea de nepătrunsul Y, duhul cel dintru-nceput.* CĂLINESCU, O. IX, 18. *Cerul nu-şi lasă harul după voia părinţilor.* id. ib. 71. *Ăstuia n-ai ce-i mai face, Aşa l-a lăsat Dumnezeu.* SORESCU, L. L. I, 64. *Stelele... sunt lăsate de Dumnezeu.* A II 245. *Că Domnu aşa a lăsat, S-ascultăm unu de alt'.* BIBICESCU, P. P. 362. *Iară Domnul, ca un sfânt, Lăsă o ceaţă şi-un vânt.* PĂSCULESCU, L. P. 212. (Impers.) *Aşa au fost lăsat şi prorocilor şi apostolilor să grăiască în limba cum înţeleg* (a. 1567). TEXTE ROM. (XVI), 558. *Femeile... sunt lăsate ca să ne păzească de rău.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Muntele e lăsat pentru poet şi poetul pentru munte.* id. ib. 196. *Trebuie să dăm fiecăruia ce este al său, căci şi moartea are socoteala ei; nu-i lăsată numai aşa, degeaba, cum crezi tu.* CREANGĂ, P. 319. *Vegherea este-n lume bătrânilor lăsată.* MACEDONSKI, O. II, 126. *Simion şi Ieremia pierdură în acelaşi an două fetiţe, cărora singure li era lăsat să se odihnească în pământul strămoşilor lor.* IORGA, C. I. I, 88. *Vedeţi voi, copiii mei, cum ş-un prost e lăsat pe pământ pentru vrun bine oarecare.* VISSARION, B. 74. *Traiul agreabil e lăsat negustorilor.* RALEA, ST. I, 251. *Făr-decât, iarăş stai şi te gândeşti; c-aşa-i lasat omul să muncească.* VASILIU, P. L. 54. (Fig.) *Deci pentru mângăiarea hiecărui credincios au lăsat noao Domnul Hristos pâine de bucurie.* VARLAAM, C. 34. ✦ (Despre persoane; adesea întărit de „cu jurământ", „cu legământ", „cu blestem" ori de „cuvânt") A face, a determina pe cineva să îndeplinească un ordin, o poruncă, o obligaţie, o dorinţă, a împuternici, a ordona, a porunci. V. a trasa, a transmite. *Vasile dă pocăinţă, post 15 ai..., cumuşi au lăsatu Ioan Milostivu împrotivă păcatelor.* PRAV. LUCACI, 162. *În acest chip lăsă şi al doile şi al treile şi tuturora carii după cârdure mergea zicând: „Cum v-am zis, aşa grăiţi lu Isav când vă veţi tâlni cu el".* PO 112/6. *A lăsat tatăl lor Stan la vremea morţii lui să dea fiul său Radu Zestre surorii sale acei 6 stânjeni* (a. 1586). PANAITESCU, O. Ţ. 176. *Fiindu Ştefan Vodă bolnav la Hotin, au lăsat cuvânt că, de să va săvârşi el, să nu puie pre altul la domnie, ci pre Pătru Măjariul.* URECHE, L. 137. *Muiarea văduă, cum se va împreuna cu*

vreun bărbat trupeaşte, aceaia piarde-ş-va zeastrele toate şi le vor lua ispravnicii carii au lăsat bărbatul să fie socotitori care-i-şi. PRAV. 137. *De la gonaci cădeare las să mi să tâmple Asupra mia pizmaşii mâniia să-şi împle.* DOSOFTEI, PS. 25/1. *Când au murit Ştefan Vodă cel Bun, au lăsat cuvânt fiiului său... să închine ţara la turci, iar nu la alte neamuri.* NECULCE, L. 12. *Antiohi Vodă... făcu mare legătură cu blăstăm de la patrierhi şi lăsă ca să nu mai fie acel obiceiu spurcat aice în ţară.* id. ib. 135. *Nefiind a mea acestă poveste...a arăta, Las la însuşi aceia carii le poartă, să spuie.* C. CANTACUZINO, CM I, 42. *S-au pristăvit..., lăsând cu a dumneaei gură ca să o astruce lângă boiariul dumneaei.* R. GRECEANU, CM II, 102. *Las cu mare blestem ca cine va sluji la această casă, veri om bun va fi, veri rău, nici cu un mijloc să nu i să oprească simbriia pre cât va fi slujit.* ANTIM, O. 334. *Noi lăsăm şi dăm după moartea lor cărţile acestor ocine.* CUV. D. BĂTR. I, 88. *Am lăsat ca regularea poziţiunii profesorului de dreptul roman să se facă la concurs.* MAIORESCU, D. I, 453. *Auzind împărăteasa de moartea soţului ei, întări în scaunul împărătesc pre fiul ei Lucu, precum lăsase tatăl său.* MARIAN, O. I, 5. *A lăsat cuvânt că pleacă singur.* SBIERA, F. S. 104. *Cu legământ lăsase ea să fie îngropată cu rochia aceea albă.* ANGHEL, PR. 24. *Eu am şi lăsat personalului din cancelaria mea să adune adrese.* AGÎRBICEANU, L. T. 200. *A lăsat s-o îngroape cu muzică militară.* CĂLINESCU, C. O. 29, cf. DL, DEX. *Aş lăsa cu giurământ Să mă-ngroape-n cel mormânt.* ALECSANDRI, P. P. 276. *Foae verde bob năut, Şi să las cu jurământ, Cine m-o băga-n pământ Să-m facă coşciug dă plumb.* GRAIUL, I, 111. *Când vreun turc mai învia, Cu jurământ că lăsa, Trupul să-i fie-afurisit, De hogea nespovedit.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 175. ✧ Loc. vb. **A lăsa** (ceva sau cuiva) **poruncă** = a porunci. *Dacă binevoieşti, lasă poruncă lui Ionuţ să suie până la mine.* SADOVEANU, O. XIII, 132. ✧ Expr. **A lăsa cu limbă** (sau, regional, **grai) de moarte** = a-şi exprima ultima dorinţă înaintea morţii. *Toader şi Ana, când s-au săvârşit, au lăsat cu limbă de moarte să-i comănde cu acea casă* (a. 1669). URICARIUL, XXV, 70. *Le-au lăsat cu limbă de moarte ca să nu se despărţească cu lăcaşul de laolaltă.* ŞINCAI, HR. I, 126/39. *Acel Simion Istrati... au lăsat cu limbă de moarte precum Gheorghiţă... să-l comănde* (a. 1806). ŞTEFANELLI, D. C. 330, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. II. *Ţi-oi lăsa cu limbă de moarte Să nu pomeneşti ţigăneasca viţă La copiii tăi şi nepoţi.* id. T. v. 32. *Ea lăsase cu limbă de moarte să-i facă coştiugul din scândurile clavirului.* GHICA, S. 43. *Biata mămucă lasă cu limbă de moarte: că fratele cel mare să ia locul şi casa cea de răsărit.* CREANGĂ, P. 15. *A lăsat cu limbă de moarte fie-sii..., ca danie, un ţinut la hotar.* CARAGIALE, O. II, 285. *Mulţi inşi... lasă cu limbă de moarte ca după săvârşirea lor din viaţă să se facă punţi şi poduri.* MARIAN, Î. 399. *Lăsau cu limbă de moarte să fie înmormântate cu ştergar galben.* PAMFILE, I. C. 365. *Nu i-au împlinit ce-a lăsat cu limbă de moarte.* AGÎRBICEANU, S. 523. *Locul mi-e lăsat mie cu limbă de moarte.* KLOPŞTOCK, F. 34. *De, a lăsat tat-su cu limbă de moarte să iasă ofiţer!* id. ib. 259, cf. DL, DEX. *Tată-său a lăsat cu grai de moarte ca fata lui să nu ia pe altul de bărbat.* STĂNCESCU, B. 291. *Sfântu Haralambie a lăsat cu limbă di moarte că undi s-o găsi o bucăţică din trupu lui, locu ala să hie-n veci ferit di ciumă.* GRAIUL, I, 265. **A lăsa** (cuiva ceva) **în** (sau, învechit, **la) vedere** = a atrage atenţia, a atenţiona. *Cea mai dintâi poroncă... în vedere au lăsat.* ARHIVA R. I, 53/13.

III. Tranz. (Predomină ideea de permisiune) **1.** (Despre fiinţe, comunităţi umane etc.; mai ales urmat de o propoziţie completivă care arată acţiunea, evoluţia etc. obiectului; folosit şi absol.) A permite, a da voie, a da libertatea sau posibilitatea; a îngădui, a admite, a consimţi; a nu opri, a nu împiedica. *E Pavel vruindu se intre întru gloată, nu-l lăsară elu ucenicii lui.* COD. VOR.[2] 238. *Cându vărrsară sângele lu Ştefanu, marrtorul tău, însumi era stându şi lăsa spre uciderea lui.* ib. 270. *Nu ascultară oamenii glasul mieu... şi lăsai ei după începutul inimiei lor şi mearge-vor după începăturile sale.* CORESI, PS. 225/5. *Doi fraţi nu lasă a lua doao veare premari.* PRAV. LUCACI, 178. *Lăsă el a zbura un porumb... să vadză: secat-au apele spre pământ.* PO 32/14. *Lasă să te pipăiesc cum să eşti tu fiiul meu au ba.* ib. 90/22. *Slobozi... ovreaii de înrobie şi-i lăsă să-şi facă cetate în Ierosalim.* MOXA, 351. *Pentru ce ne scoseş din Egipet, de nu ne lăsaşi să murim acolo?* VARLAAM, C. 46. *Să lăsăm unii să să gătedze cu schimburi de veşmente.* id. ib. 73. *Cerşutu-ş-au blagoslovenie de la vlădicii săi, să-l lase trei zile să să veselească cu doamna sa.* URECHE, L. 62. *Nu trebuie să lăsăm să nu ne răscumpărăm.* PRAV. 179. *Un furtuşag... elu-l lăsă de să face.* ib. 235. *Nu va lăsa să cerce negoţul carele nu va fi plătit de vamă acesta den negoţ.* EUSTRATIE, PRAV. 19, cf. MARDARIE, L. 201/24. *Nu te va lăsa să fii osebită de la faţa lui cea bună.* NEAGOE, ÎNV. 177/24. *S-au cerşut de la Vasilie Vodă să-i lase să margă la ţară.* M. COSTIN, O. 148. *Au stătut la un sfat amândoi, să nu lase crăiia leşască să cuprindză şvedul.* id. ib. 176. *Până când, Doamne, pizmaşul Ăl vei lăsa de-ţi strică sălaşul?* DOSOFTEI, O. I, 167. *Ducându-l, să rugă tăietorilor să-l lase un cescuţ la rugă.* id. v. S. septembrie 16[r]/17. *Zise Dumnezău...: „Ca să nu greşeşti tu către mine, pentru aceasta nu te-am lăsat să te atingi de dânsa".* BIBLIA (1688), 13[2]/22. *Au necăjit amoreul pre fiii lui Dan la munte, căce n-au lăsat pre ei să să pogoară la vale.* ib. 174[1]/6. *De acolo nu l-au mai lăsat să să mai întoarcă la Ieşi.* NECULCE, L. 60. *Feltumaşalâc n-au vrut să lasă pre moscali să gonească pe turci.* id. ib. 368. *După amăgită socoteală, unor dobitoace... slovele mele a citi şi sfatul în mai bine a socoti, nu te-au lăsat.* CANTEMIR, I. I. II, 183. *Lăsăm, dară, fieştecăruia a zice cum va vrea şi a râde cum va pofti, de vreme ce nici le iaste sfiială, nici ruşine.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Nefiind voia lui Dumnezeu, n-au lăsat pre vizirul să-i omoare.* ANON. CANTAC., CM I, 200. *Moşteanii satului de la Şopârliga au venit la cocoană Elinca de au căzut cu multă rugăciune pentru ca să-i lasă să se răscumpere de rumânie* (cca 1700). IORGA, S. D. XVI, 72. *Ostaşii, înşălaţi cu scrisori mincinoase, lasă pre nepriiaten slobod să fugă* (a. 1701). FN 109. *Să pare că acel sovran va să pleacă la pace, dar nu-l lasă culegaţii* (a. 1703). ib. 136, cf. LEX. MARS. 224. *De pohteşti ca să fii şi Măriia Ta odihnit şi fără vătămare sufletească şi să fiu şi eu*

mulțemit, mă rog ține cumpăna judecății drepte și nu lăsa să-ț spurce unii și alții auzurile cu vorbele lor cele otrăvicioase. ANTIM, O. 232. *Au mers di l-au poprit o săptămână ca să nu-și facă casă, deci... tatăl lui Vasile au întors c-a plăti moșie Vlăgenilor numai să-l las(e) să-ș fac(ă) casă* (a. 1749). ȘTEFANELLI, D. C. 49. *Neane dragă, nu lăsa balta să o ia alții* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 95. *Voi, râmleanilor, voi vă închinați lui Alexandru și să-l lăsați să între în cetate cu mare cinste.* ALEXANDRIA (1794), 64/3. *Să lase pre Hilbudie să locuiască între dănșii, punîndu-l iarăși în cinstea cea mai dinainte.* ȘINCAI, HR. I, 104/8. *L-au lăsat după cum va vrea.* id. ib. 157/36. *El a răspuns cam bușculuit: las-o să doarmă* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 195. *Lasă-mă încai un minut să-m răzbând ochii mii cu ale arme.* SLĂTINEANU, A. 10. *Îl lași să fugă și nu-ți pasă nimic.* id. ib. 65. *Pre toți nearmații moșeani romanii i-ar fi omorât până întru unul, decât să-i lase să iase din țeară după voia lui Aurelian.* MAIOR, IST. 31/12. *Țiganii... nici unul lasă pe altul să-ș fârșască vorba.* BUDAI-DELEANU, Ț. 83. *Fiindcă ne-au lipsit de cheltuială, ne-am rugat de dumnealui ca să nu ne lase să ne strângem pe drum în această lipsă* (a. 1813). DOC. EC. 162. *Să-l lăsăm să se nepăciuiască pre sine.* ȚICHINDEAL, F. 443/15. *Această fetiță are foarte frumoasă ciapsă pre cap, eu nu o pot lăsa pre ea să șează între ceialalți prunci.* PETROVICI, P. 48/19. *Dar Preasființa Ta cum ai venit aici? Cum te-au lăsat?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 83. *Nu l-au lăsat să meargă la Egipt.* TEODOROVICI, I. 99/16. *David n-au lăsat să-l omoară, ci pre ascuns au tăiat o bucată din poala vestmântului lui.* id. ib. 166/19, cf. LB. *Nu poate leasa nici smochine să mănânce din grădina sa.* POTECA, F. 234/17. *Lasă-l să meargă, să se ducă, adică dă-i voie să meargă.* I. GOLESCU, C. *Sfatul orășenesc al Capitalei către Agie* [arată] *despre plângerea unor locuitori care lucrează borangic din gogoși că nu sânt lăsați să lucreze* (a. 1832). DOC. EC. 507. *Trebuința cerea d-a uni toată Grecia cu el ca să nu lase pe streini d-a se așăza în ea.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 48/18. *Să nu lăsăm niciodată ca întâmplarea să ne aducă desfătări.* MARCOVICI, D. 147/16. *Nu lăsa să cază în întunecoasa prăpastie a deznădăjduirei pe păcătosul cel chinuit de mustrarea cugetului.* id. ib. 440/14. *Nu l-am lăsat să vie cu noi.* DRĂGHICI, R. 35/19. *A lăsa să aleagă cumpărătoru sarea bună din cea rea* (a. 1836). DOC. EC. 630. *Lăsă să cază asupra lor toate furiile mâniei sale celii sălbatice.* F. AARON, I. I, 120/19. *D-ai fi drept-răsplătitor, N-ai lăsa să se-ndoiască de tine un muritor.* HRISOVERGHI, P. 41/18. *Trebuiai să lași să te iubească un om fericit.* id. A. 48/3. *Fiindcă domnul abate nu are nicio poroncă pentru aceaste, nu ne lasă nicăiri să mergem.* KOGĂLNICEANU, S. 51. *Au deschis chilia și au lăsat-o să convorbească cu junii prizonieri.* ASACHI, S. L. II, 159. *Cine are piept slab să nu lase niciodată să curgă apa drept pe dânsul.* DESCR. AȘEZ. 55/27. *Noi lăsăm pe d. Hurmuzachi să ne spuie însuși cum și unde.* ARHIVA, R. I, 35/8. *Lasă-mă, Doamne, să-mi împlinesc misia.* C. A. ROSETTI, N. I. 43. *Mă îndatorez ca trei ani să-l las a urma la școală spre învățătură* (a. 1843). DOC. EC. 807. *Ne-am învățat să lăsăm să curgă facultatea noastră de a cugeta după bună plăcerea sa.* LAURIAN, F. 24. *Orticultorul cată să nu lase să treacă vreo zi fără să viziteze plantele sale.* BREZOIANU, A. 410/29. *Pretindea ca gubernul țărei să-l lase a trece ci ai săi... prin Transilvania.* BARIȚIU, P. A. I, 49. *Să nu lese ca pe nemeșii proști să-i întrebure... după placul lor.* id. C. II, 342. *Am cugetat și am crezut că ar fi bine să nu lase cineva rugina ca să mai roază scheletul... limbei.* ARISTIA, PLUT. [VIII_2/8]. *Poporul nu l-a lăsat să-și depuie autoritatea.* id. ib. 388/18, cf. POLIZU. *Ai să dai samă, Doamnă! îmi zise, că lași pre bărbatul tău să ne taie părinții, bărbații și frații.* NEGRUZZI, S. I, 147. *Porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.* id. ib. 150. *Pândeam să nu lăsăm să intre... convoiuri și ajutoare.* GHICA, S. 14. *Lăsați să ne spuie nenea Ștefan cum a fost când era să-l arunce din clopotniță.* id. ib. 505. *Las inima să-ți spuie a mea nenorocire.* ALEXANDRESCU, O. 152. *Eu însă n-am lăsat-o să cheltuiască nimica.* SION, P. 61. *Dacă m-ai iubi, m-ai lăsa și pe mine să mă duc la plimbare.* FILIMON, O. I, 221. *Lăsați pe Tudor să vă taie ca pe vite.* id. ib. 275. *Au hotărât să moară mai bine decât să lase a li se lua moșia.* I. IONESCU, M. 395. *Arendașul s-a înduplecat a lăsa sătenii să facă arături în anul acesta.* id. ib. 502, cf. PONTBRIANT, D. *Nu lăsați ca cei săraci să mai adaugă la prisosul celor avuți.* HASDEU, I. v. 214. *Voi să se repează ca să îmbrățișeze pe fiia-sa înc-odată, dar jindarmii n-o lăsară.* id. ib. BARONZI, I. G. 314/27. *Unde mergem dacă lăsăm simpatia să ne îndemne a lăuda toate cacofoniile în limbă.* CONV. LIT. IV, 84. *Ghirai! mă lasă, lasă în oaza morții grele Să mai sărut odată pământul țării mele!* ALECSANDRI, POEZII, 296, cf. COSTINESCU. *Demisionează și d. Nae Pop, fiindcă nu este lăsat să vorbească de „îngrijirile craiovenilor".* MAIORESCU, D. III, 54. *Trebuie să mă lăsați să trăiesc... în armonie cu prelații.* id. ib. IV, 197. *Disputam cu Marița să mă lase să mă duc la palat.* LĂCUSTEANU, A. 130. *Dacă vroim prosperitatea țării, să nu lăsăm ca baza ei să piară de anemie.* CONTEMPORANUL, I, 196. *Au făcut rău că au lăsat pe femei să învețe.* ib. II, 262. *Lasă-mă să-ți aduc aminte despre o carte pe care am citit-o și o recitesc adesea.* ODOBESCU, S. III, 158. *Mai am un singur dor: În liniștea serii Să mă lăsați să mor La marginea mării.* EMINESCU, O. I, 216. *Lăsați clopotul să plângă cu-a lui voce de aramă... Că un suflet bun și nobil se îndreaptă către cer.* id. IV, 45. *Să mă lași să stau într-o noapte în odaia unde doarme împăratul.* CREANGĂ, P. 96. *Cățeluța a mușcat-o de i-a rupt degetele și n-a lăsat-o să puie mâna pe dânsa.* id. ib. 294. *Ți-a tăiat drumul câinii și nu te-a lăsat să intri în ulița noastră.* CARAGIALE, O. VI, 36. *Lăsați, domnule președinte, să întrerupă..., nu mă tem de întreruperi!* id. ib. 143. *L-am lăsat pe Budulea cel bătrân să vorbească, deoarece era cu totul trist și nu mă înduram să-l supăr.* SLAVICI, O. I, 99. *După multe rugăciuni..., se înduplecă tată-său și o lăsă și pe dânsa să se ducă.* ISPIRESCU, L. 14. *După atâta suferinți, societatea a înțeles că e mai folositoriu a lăsa pe fiecare să străbată mai înlăuntrul țărei.* ib. 293. *Tu... i te-ai supune, L-ai lăsa să te-njosească, să te calce în picioare.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 74. *Se duce la tatăl său și-l roagă ca s-o lase să meargă ea cu caii la vărat.* MARIAN, O. II, 98. *Țăranul ar fi folosit foarte dacă, dintre toate aceste viețuitoare, n-ar lăsa să intre în casa*

lui decât pisica. MANOLESCU, I. 72. *Domnitorul nu putea lăsa ca miniştrii lui să atace, de la tribuna adunării, puterile semnatare ale tratatului de la Paris.* XENOPOL, I. R. XIII, 79. *Vai, lasă-mă, mamă, De ce mă opreşti?* COŞBUC, P. 80, cf. BARCIANU. *Când sosi timpul să plecăm spre Cernăuţi la şcoală, grijulia şi duioasa maică se cam temea să ne lese.* SBIERA, F. S. 97. *Ar trebui să mă laşi să mă bucur în tihnă de minutul ăsta.* D. ZAMFIRESCU, A. 8. *Cată a avea mare grijă de a nu lăsa să cază apa pe rod sau pe foi.* BREZOIANU, A. 219/12, cf. ALEXI, W. *Femeia... nu va fi lăsată să acopere aspra realitate cu subţirea pânză albastră a unei iluzii.* IORGA, V. F. 91. *Cu ce mai am din vechea mea comoară, Lăsaţi-mă să plec iar în pustie.* GOGA, POEZII, 318. *Îngerul fuge de copilul mic pe care mama sa îl lasă să plângă pe afară.* PAMFILE, DUŞM. 34. *Lasă, Oană, pe biata Doamnă, să se întinză.* DELAVRANCEA, O. II, 63. *Să mă lăsaţi să comand eu însumi plutonului.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 36. *O privighetoare nu-l lăsa să doarmă.* GÂRLEANU, N. 143. *Barbarii nu lasă oamenii să lucreze pământul.* PÂRVAN, G. 100. *Pune pe soldat să le culeagă cireşe din grădină, unde îi lasă să se joace ca în împărăţia lor.* SOVEJA, O. 51. *Taica nu mai lasă să treacă nicio ziulică fără băutură şi fără beţie.* REBREANU, I. 19. *Radu fu lăsat să plece.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 16. *Ştefan scrie Şolturului din Braşov... să lase pe sluga sa Mihai meşterul să vie în Moldova.* N. A. BOGDAN, C. M. 31. *Filipe! Să mă laşi să mă duc la Ostrovul Dalfionului.* GR. S. III, 4. *Nu e iertat să-l lase să atingă pământul.* RF I, 109. *Nu mă mai lăsaţi să-l pup, fraţilor.* M. I. CARAGIALE, C. 46, cf. CADE. *Mândria stăpânului de pământ... nu l-a lăsat să-şi plece privirea până la smerita bogăţie... a ţăranului.* LOVINESCU, S. IV, 166. *Flăcăul din turn aruncă jos un suman; toţi flăcăii vor să-l prindă, căci nu e iertat să-l lase să atingă pământul.* ARH. FOLC. II, 1. *M-a rugat s-o las să intre în odaie.* MINULESCU, V. 121. *Domnule Darie, nu trebuie să-l laşi să se bată în duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 54. *De cele mai multe ori am lăsat să vorbească înşişi informatorii.* ARH. FOLK. III, 39. *Dacă m-a întrebat, tot el a răspuns că nu m-a lăsat nici măcar să casc gura.* KLOPŞTOCK, F. 214. *El îl lăsase pe individ să spună ce i-a place.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 293. *S-a dat în dosul unui trunchi gros de plop, cu gândul să-i lase să treacă mai departe.* POPA, V. 127. *Cum de-a lăsat să intre în grădină herghelia împărătească.* VISSARION, B. 27. *Pe mine nu mă lasă să plătesc nimic.* A. HOLBAN, O. I, 33. *Cumpărătorul dă să plece. Dar vânzătorul nu-l lasă.* TEODOREANU, M. U. 145. *Abia peste o jumătate de ceas fură lăsaţi boierii să intre.* C. GANE, TR. V. II, 102. *Lasă-l, moş Irimie, să meargă mai departe, să-şi facă un viitor.* SADOVEANU, O. III, 312. *Ai să mă petreci până la hotar şi ai să mă leşi să mă duc la treaba mea.* id. ib. XIII, 233. *Călare vii în voie pe bunul buiestraş, Pe care iarba-n margini de şanţ s-o pască-l laşi.* PILLAT, P. 142. *Ministrul... l-a lăsat să isprăvească.* MOROIANU, S. 165. *Fii atât de bun şi lasă-l pe părintele să meargă la biserică.* DAN, U. 131, cf. SCRIBAN, D. *Să nu laşi pe nimeni să intre în odaia zăvorâtă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 373. *Ne vor lăsa să ne cârmuim singuri, după legile noastre.* OŢETEA, T. V. 6. *Cum să zic că eşti om bun dacă nu mă laşi să trăiesc.* ULIERU, C. 117. *Nu prea lasă nici mâţa şi nici copii să-i strice cuiburile.* BĂCESCU, PĂS. 345. *Lăsaţi-ne să leşinăm şi pregătiţi flaconul cu săruri englezeşti.* ARGHEZI, S. XXXIV, 145. *Nu trebuie să laşi pe alţii să descopere ceea ce reprezinţi.* CĂLINESCU, C. O. 83. *Înţelepciunea cere să zâmbeşti ofensei şi să laşi ca nedreptatea să ostenească.* VIANU, L. R. 375. *Îi lăsam într-adins să cheme cât mai mult şi mai felurit.* BLAGA, H. 14. *Soldaţii care... aşteptau încruntaţi sub elegantele arcade, îl lăsară să treacă, salutându-l.* CAMIL PETRESCU, N. 16. *Nu lăsase pe nimeni să plece cu mâna goală.* id. O. I, 44. *N-am lăsat muierea să-mi nască decât doi copii.* STANCU, D. 276. *Da' mă laşi să trag şi eu de la fereastră, da?* H. LOVINESCU, T. 224. *Îi trebuia mare stăpânire de sine să nu scape cavilele timonei din mâini, lăsând barcarul s-o ia razna.* TUDORAN, P. 11, cf. DL. *O mai lăsăm anul ăsta... şi pe urmă gata cu liceul.* PREDA, R. 75, cf. L. ROM. 1958, nr. 4, 68. *Lăsaţi să sune râsul şi cântecul vioi.* LABIŞ, P. 196. *Să lase pe ţărani să-şi apere gospodăriile.* STOICESCU, C. S. 22. *Facem fel de fel de cercuri şi pătraţele şi nu mai lăsăm nicio figură să intre în ele.* SORESCU, U. 5. *Domnul porunceşte ca vecinii... să fie lăsaţi să-şi folosească acele curături.* PANAITESCU, O. Ţ. 127. *Tinerii luminaţi sunt... lăsaţi să se prezinte singuri după toate regulile modestiei.* N. MANOLESCU, C. M. 52. *Lasă-mă să te iubesc cu trupul meu.* STĂNESCU, D. S. 97. *Casele erau frumoase, dar nu-i lăsam pe soldaţi să doarmă în ele.* D. R. POPESCU, I. Ş. 63. *Să fi lăsat pe turci să armeze Chilia... ar fi însemnat... să renunţe la independenţa sa militară.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 8, cf. DEX. *Dolcă, fa, cum de-ai lăsat Furii stâna de-au prădat!* ALECSANDRI, P. P. 55. *Am avut o mândră mică Ş-am lăsat-o să mai crească, Minte-n cap să dobândească.* id. ib. 303. *Lasă să mai aţipesc.* BIBICESCU, P. P. 456. *Măi bărbate, bărbătuţ, Lasă-mă să-mi prind drăguţ.* MARIAN, H. 37. *Te las să-mi tai degetul cel mic.* RETEGANUL, P. IV, 4. *Drăguţă Sfântă Mărie Nu lăsa toamna să vie.* GRAIUL, I, 68. *Lucrăm până nu mai puteam şi... nu ni lăsa să ni hodinim o menută.* ib. 226. *Apoi văd,... da', mă rog, lăsaţi-mă să mă mai şterg la ochi şi să mă mai răcoresc.* VASILIU, P. L. 24. *Mai vânează ce mai vânează, apoi vin acasă şi lasă pe Sfarmă-Piatră să le facă mâncare.* id. ib. 127. *De mă laşi să vin deseară Îţi aduc un măr şi-o pară.* PAMFILE, C. Ţ. 135. *Este-un diavol de nevastă, Nu mă lasă să ţiu casă.* id. ib. 161. *Lasă codrii să-nfrunzească... Şi pietrile ca să crească.* id. CER. 183. *Lăsaţi să mă duc eu acasă să aduc ceva de mâncare.* id. COM. 44. *Mă, bădiţă trandafir, Lasă-mă să rup un fir.* T. DINU, Ţ. O. 123. *Am lăsat caii să să odiniască.* ALR I 811/820, cf. ib. 811/24, 77, 87, 166, 735, 786, 798, 837, 856, 870, 887, ib. 985/59, 122, 125, 140, 180, 255, 257, 354, 550, 786. *Îl tai şi numai oleacă-l lăs să se îmboarde.* ib. 985/59. *M-o lăsatu-mă şi mi-o dat de mâncare, ba încă mi-o dat şî bani.* ALR II 3 233/349, cf. ALR SN VII h 2 043. *Du-te tu... acasă, Lasă taica să-i gonească.* BALADE, II, 47. *Ţara Românească N-o lăsa ca s-o robească, Turcii ca s-o stăpânească.* ib. III, 125. *Să-l laşi pe domnu Ştefan Vodă Să vie la ghiara mea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 216. *Nu-l lăsa să se încălzească când iera frig.* O. BÎRLEA, A. P. III, 8. *O hoaţă de preoteasă Nu mă lasă să fac casă.* NUNTA, 97. *Pildă în tindă, că în casă nu te lasă,* se

spune atunci când cineva nu poate dobândi mult şi trebuie să se mulţumească cu puţin. Cf. ZANNE, P. III, 400. *Dă-i să nu se nărăvească, Nu-l lăsa să se sfinţească*, se spune ca îndemn pentru cineva ca să lovească repede şi fără milă în cel rău. id. ib. IV, 333. (Refl. pas.) *Am socotit şi li-am zis: lăsa-s-ar să giure oameni bătrâni* (a. 1720). IORGA, S. D. V, 534. *Să face cunoscut dumitale şi această poruncă... ca să priveghieze a nu să lăsa să treacă sare peste Dunăre* (a. 1823). DOC. EC. 426. *Szechengi susţinea că în viaţa privată... să se lese naţiilor maghiare libera întrebuinţare a limbii lor.* XENOPOL, I. R. XII, 16. *Nu se lasă copii să mânânce pe afară, ca nici păsările să nu mânânce sămănăturile.* PAMFILE, A. R. 98. (La imperativ, urmat de „vă rog" şi „te rog", ca formulă de politeţe; exprimă adesea un sentiment de jenă) *Domnule, ce te superi... Lăsaţi, vă rog.* NEGRUZZI, S. III, 115. ▭ *Lăsaţi, vă rog, nu-mi mai puneţi în farfurie!* ✧ (În proverbe şi zicători) *Pe cine nu laşi să moară, nu te lasă să trăieşti* (= necazuri îţi face tocmai acela pe care l-ai ajutat). Cf. DDRF, TDRG, CADE. *Nu lăsa laptele pe seama* (sau *pe sufletul*) *viţelului* (= nu da un lucru în păstrarea cuiva care şi-l doreşte foarte mult). Cf. ŢICHINDEAL, F. 10/11, ZANNE, P. IV, 630. *Lăsa-ţi-ai* (sau *mi-aş, v-aş* etc.) *oasele cioarelor şi pielea vameşului*, se spune ameninţător, ca imprecaţie. Cf. ALECSANDRI, T. 394. *Lasă-l să-şi (mai) joace calul* (= permite-i să facă aşa cum crede de cuviinţă). *Să fi vrut, de demult i-aş fi făcut pe obraz, dar lasă-l să-şi mai joace calul.* CREANGĂ, P. 219. *M-ai lăsat în frâul meu, m-am suit pe capul tău*, se spune despre cineva care, cum nu mai este supravegheat, devine obraznic. Cf. MARIAN, H. 6. ✧ (La imperativ, mai ales în forma eliptică „las'", urmat de un verb la conjunctiv; exprimă nepăsare sau o participare afectivă desfăşurată în ciuda celor spuse, trăite sau cerute de subiect) *Cine ne va despărţi de dragostea lui Hristos? Lasă, să se... scoale tiranii, să latre câinii cei sălbateci; eu calea voi săvârşi, credinţa voi păzi.* ANTIM, O. 62. *Un bilet... Ceteşte, ticălosule! sau mai bine las, să ţi-l cetesc eu.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Las', să vezi ce am să fac.* GHICA, S. 430. *Las' să vie, să vază toată lumea ce trai amar îmi face.* CONV. LIT. XI, 60. *Viaţa mea cu bucurie Mi-aş zdrobi-o-n fala ta, Ş-apoi moartea las' să vie! Nemurire-ar fi a ta.* ODOBESCU, S. I, 56. *Mă duc... Şi tu eşti un magariu. – Las' să fiu... Nu te duce.* EMINESCU, O. VII, 117. *Las' să mă cheme cum m-o chema; ce ai d-ta de-acolo.* CREANGĂ, P. 149. *Nu mai lucra dacă ţi-e rău. Veta: Lasă să-mi fie rău.* CARAGIALE, O. VI, 22, cf. TDRG. *Las' să-l beau, c-acuşi nu-l voi mai bea.* AGÎRBICEANU, A. 142. *Las' să-l taie.* GÂRLEANU, M. 36. *Las' aşa, c-aşa-mi trebuie, Să mă satur de moşie.* GR. S. I, 121. *Las' să-mbătrânesc, Că nemic nu-m trebuiesc.* ib. II, 295. *Las' s-aştepte... Ştiu bine că are să steie până mâni dimineaţă la uşă.* SADOVEANU, O. I, 49. *Las' să m-audă! nu-i aşa şi n-am dreptate?* id. ib. VIII, 71, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 132, 339. *Las' să ardă, că n-avem nevoie de teatru.* CĂLINESCU, S. 109, cf. SCL 1960, 847. *Las' să şeadă mari şi mici... Trageţi hora, măi voinici!* ALECSANDRI, POEZII, 457. *Las' să plângă ochii mei.* MÂNDRESCU, L. P. 42. *Arde casa La frumoasa Las' să ardă, nici nu-mi pasă, Că mi-o fost puica frumoasă.* MARIAN, H. 63. *Las' să strige..., Că nu strigă nici de-un rău, Ci strigă de dorul meu.* HODOŞ, P. P. 74. *Las' să moară la pustia.* BIBICESCU, P. P. 505. *Las să zâie* [Dunărea] *să mă mâie, Că n-am mamă să mă ţâie, Nici tată să mă mângâie.* CANDREA, Ţ. O. 44. *Las' să-ţi fie rău, nu bine, N-ascultaşi, taică, de mine!* PAMFILE, DUŞM. 299, cf. TEAHA, C. N. 44. *Bea, Radule, nu prea bea, Uite potera colea. – Las' să fie cât o vrea, Nu sânt femeie cu conci La poteră să nu poci.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 280. *Las' să-l lăsăm aşa.* PORŢILE DE FIER, 4. *Lasă să arză şi moara, numai şoarecii să piară*, se spune atunci când, în lupta împotriva unui duşman, ajungem să distrugem valori sau bunuri proprii. ✧ (Urmat de determinări locale) *Pizmaşii nu-i vei lăsa-n casă.* DOSOFTEI, PS. 71/12. *Aşe l-au ţinut patru, cinci dzile, de nu-l lăsa din casă.* NECULCE, L. 165. *În iarna dintâi, cată să nu-l lase la păşune decât numai un ceas dimineaţa şi un ceas seara.* BREZOIANU, A. 535/1. *Am început a gândi cu părere de rău că n-am făcut bine să las fetele mele din casă la astă petrecere.* NEGRUZZI, S. I, 104. *Ne luase la fiecare câte doi galogani de trei parale... ca să ne lase sus în clopotniţă.* CARAGIALE, O. II, 183. *Se simţea foarte tignit... de când lăsase pe feciorul său la măcelărie.* SLAVICI, O. II, 34. *Bătu la portiţă, se rugă să o lase înăuntru să se odihnească.* ISPIRESCU, L. 55. *Spus-am, Petre, să nu uiţi Ori săraci sânt, ori avuţi, Să nu-i laşi în raiul meu De-au făcut în lume rău.* MARIAN, Î. 478. *Poate-n car el nu mă lasă.* COŞBUC, P. II, 83. *Să lase pre bieţii bătrâni îndărăpt.* SBIERA, F. S. 338. *Ar fi putut... să te lase în faţă, lângă şofer.* V. ROM. aprilie 1979, 4. *Lasă-mă, te rog, în magazinul meu.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Unul ciupit de vărsat... tot ruga să-l lase şi pe el p-acasă.* VISSARION, B. 306. *Nu voia să lase pe nimeni înăuntru.* SEBASTIAN, T. 234. *Îl supraveghea tot timpul, ca nu cumva să fugă ajunsese a nu-l mai lăsa pe afară.* CĂLINESCU, S. 559. *M-a făcut mama frumoasă, Nici la apă nu mă lasă.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 127. *Lasă-l lângă ea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 6/3. *Lasă-mă pân' la judeţ.* MÂNDRESCU, L. P. 84. *Să-l lase înlăuntru.* RETEGANUL, P. II, 12. *Le-o lăsa... până în prag.* STĂNCESCU, B. 86. *Lasă-mă afar-odată.* BIBICESCU, P. P. 642. *Să mă leşi la dânşii.* VASILIU, P. L. 157. *Căci pe mine nu mă lasă Măicuţa de-acasă.* IZV. XII, 2. *Iute ea că se scula Şi uşa îi descuia În casă că o lăsa.* BALADE, III, 171. *În curte ne lăsaţi Şi mireasa să ne-o daţi.* NUNTA, 52. *Lasă-mă sub pat, lasă-mă în pat*, se spune despre cel obraznic şi lacom. Cf. ZANNE, P. III, 280. ✧ (Complementul direct indică pilozităţi sau formaţiuni cornoase ale pielii; urmat de conjunctivul „să crească", adesea subînţeles) *Îşi lăsă favoriţi mari şi barbetă.* NEGRUZZI, S. I, 71. *Când tânărul Manolache Băleanu a fost dus la Curte..., Vodă Şuţu i-a lăsat barbă şi i-a dat nevastă pe fiică-sa.* GHICA, S. 260. *În închisoare lăsase barba să-i crească.* BARONZI, C. III, 115/26. *Ce pustia, maiestre, de când ai lăsat să-ţi crească perciuni?* EMINESCU, O. VII, 171. *Îşi lasă plete lungi, face fel de fel de giumbuşuri, băgând în năbădăi pe... mahalagii.* CARAGIALE, O. III, 131. *Fugi..., lăsându-şi barba... ca să nu se cunoască.* ARHIVA R. II, 24. *Şi-a lăsat barba.* T. PAPAHAGI, C. A. 237. *O să-şi lase barbă, o să se facă popă.* STANCU, D. 292. *Să nu lase chica leheşte.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 177. (Urmat de determinări locale)

Părul... îl purta lung şi lăsat pe umeri. BARONZI, C. IV, 235/11. *Peste şolduri îţi laşi părul, Ca o mantie să cadă.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 73. *Să lase părul pe spate Câte-un an şi jumătate.* BALADE, III, 179. (Refl. pas.) *M-am deprins a nu mai tunde părul care se lăsa pe umeri.* IORGA, P. A. I, 63. *Fruntea... este acoperită aproape cu totul de un păr negru ca pana corbului, care acopere şi urechile, iar la ceafă se lasă în plete retezate.* ARH. FOLK. I, 126. *Pletele lui de un negru puternic... se lăsau pe fruntea lui de baga.* KLOPŞTOCK, F. 230. ✧ (Prin extensiune; despre forme de existenţă, procese ori reacţii fiziologice, sentimente, manifestări ale activităţii umane etc.) *Totu ucigătoriu easte omul acesta..., osânda a vie nu-lu lăsă.* COD. VOR.[2] 324. *Grijile... cu cu carile sâmt împietrite inimile lor nu lasă să să rădicineadze cuvântul lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 277. *Moartea... multe lucruri taie şi să obârşască nu lasă.* M. COSTIN, O. 43. *Vremea... Nicio împărăţie Să stea în veci nu o lasă.* id. ib. 321. *Să ne păzim şi de toate fealiurile de păcate căci iale pre noi nu ne lasă să ne apropiem de Dumnezeu.* CHEIA ÎN. 71[v]/5. *Îndată să spărie şi nu-l mai lăsă frica să să sfătuiască cu socru-său.* NECULCE, L. 126. *A pomeni toate bunătăţile pe deplin câte avea domnul, nu mă lasă obiceiul istorii pentru ca să nu dau bănuială de colachiie.* R. POPESCU, CM I, 553. *Numai iarăşi nu l-au lăsat norocul dă tot să piiară.* id. ib. 577. *Nu-l lăsa, ticălosul, trufiia ca să-şi aducă aminte de Dumnezeu.* R. GRECEANU, CM II, 41. *Acestea sânt acele 10 porunci... carele la noi... să afiă... fugărind vorba cea multă, de vreme ce cunoaştem cum că lenea şi grija lumii nu va lăsa nici aceste puţine să le citiţi.* ANTIM, O. 359. *De i-ar fi lăsat mândria pe greci să-şi ţină numele.* ŞINCAI, HR. I, 244/19. *Judecătorii... Nice-l lasă jaloba să-şi spună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 319. *Răguşirea este o patimă a gâtlejului ce nu lasă pe om să vorbească curat.* CORNEA, E. I, 35/14. *Astă colică este cea mai cumplită..., nu lasă materia adunată în maţe să treacă.* id. ib. 97/18. *Ceea ce modestia nu vă lasă a însemna, veţi ierta ca să se însemne aici.* BARIŢIU, P. A. II, 208. *Perfecta armonie a facultăţilor* [lui Cezar]... *nu lăsa să se vază nici asprime, nici vreo sbârcitură.* TEULESCU, C. 13/9. *Viţiurile pre care o ignoranţă barbară le lăsase a se încuiba în inima românilor.* NEGRUZZI, S. I, 276. *Înfocarea luptei nu-i lasă nici pe unii nici pe alţii să se ocupe cu ceea ce trebuie ţării.* GHICA, S. 200. *Aş vrea să zbor, şi rana din pulpă nu mă lasă.* ALECSANDRI, POEZII, 445. *Simţirea de frig nu ne lasă să şedem în frig prea mare.* CONTEMPORANUL, I, 201. *N-am cui răspunde! Nu mă lasă demnitatea!* ib. II, 343. *Ar fi voit să meargă la ea, să-i ceară iertare şi s-o împace, dar nu putea; era în el ceva ce nu-l lăsa şi aşa ieşi afară ca să fie singur cu gândurile lui.* SLAVICI, O. I, 125. *Nu ne lasă răul pus peste capetele noastre.* XENOPOL, I. R. X, 125. *Nu m-am putut decide la un pas ca acesta, fiindcă nu mă lăsa ambiţiunea.* SBIERA, F. S.130. *Tremura într-un zgâlţâit care n-o lăsa nici să vorbească.* POPA, V. 316. *Seara, înainte de culcare, putea să-mi trimită toate neliniştile pe care dorinţele bine precizate n-o lăsau să doarmă.* CĂLINESCU, S. 520. *Am aţipi, dar nu ne lasă basmul.* STANCU, D. 46. ✧ (Prin extensiune; despre intemperii) *Întru multe dzile, cătelinru nutându, abia fumu întru Cnidu, că nu nă lăsă noi vântulu.* COD. VOR[2]. 312. ▭ *Ploaia nu mă lasă să-mi îngrijesc grădina.* ✧ (Prin transfer metonimic; despre fenomene fizice, substanţe, obiecte etc.) *Cu o lopată azvârlă pământul asupra acestei gratii, ale căria ochiuri lasă să treacă grunjii cei mai mărunţi.* BREZOIANU, A. 143/11. *Un canal lasă apa să iasă din tub.* MARIN, PR. I, 57/9. *O uşă lăturalnică deschizându-se, lasă să intre Doamna Ruxandra.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Cămaşa de borangic... lăsa să se vază un piept mai alb decât marmura.* FILIMON, O. I, 115. *Scăzând apele Dunărei..., au lăsat să se vadă picioarele acestui pod.* I. IONESCU, M. 80. *Darwin presupune că fiecare celulă din trup, în momentul formării sale, lasă să iasă din ea germenii, care în generaţiunea viitoare se vor transforma în celule întocmai cu cele din care au ieşit.* CONTA, O. F. 262. *O fereastră... se deschidea apoi în faţa lunei, lăsând să se ivească vro umbră albă.* EMINESCU, O. VII, 103. *Haina... se deosebeşte de cea pe care o purtau Domnii mai vechi, fiindcă lăsa să se vadă şalvarii.* IORGA, V. F. 74. *Pietrile şi pietrişul nu reţin deloc apa, lăsând-o să se infiltreze imediat.* CHIRIŢĂ, P. 138. *Când durăia vreo căruţă pe drum, pe dinaintea fereştilor, se desfăcea vreo perdea şi lăsa să se vadă două spectre.* AGÎRBICEANU, A. 546. *Fierul are proprietatea... de a lăsa să treacă electricitatea.* ENC. TEHN. I, 93. *Un orificiu... lasă să pătrundă o parte din oscilaţii.* ib. 134. *Podul este înălţat... pentru a lăsa să treacă pe sub el vapoare.* ib. 355. *Poarta de fier se deschide... lăsându-te să păşeşti într-o curticică.* CĂLINESCU, C. O. 308. *Se ridica altă movilă de nisip, lăsând să se vadă, pe alocurea, bordajul putred... şi coastele negre ale unei corăbii naufragiate.* TUDORAN, P. 36. (Cu propoziţia completivă subînţeleasă) *În o boltă,... o mică fereastră lăsa puţină lumină.* ASACHI, S. L. II, 159. *Bolovanul se întoarse ca-n ţâţâni şi lăsă o mică intrare.* EMINESCU, O. VII, 130. *Culoarea fiind slabă, ea s-a cojit... lăsând pete albe.* IORGA, V. F. 58. *De obicei legătura lasă un inel.* ALEXANDRESCU, M. 33. ✧ (Despre diverse posibilităţi, stări etc. care, prin incompleta lor desfăşurare, funcţionează ca piedici, interdicţii ş.a.; precedat de adverbe ca: „precât", „cât" etc.) *Deprinde-te a urma paşii acelui popor, cât te lasă a tale împregiurări* (a. 1805). ŞA I, 595. *Guvernul grecesc, precât îl lasă mijloacele sale cele slabe, ar fi înlesnit sporiul negociaţiilor.* AR (1829), 52. *Ţipa cât îl lăsau puterile.* STANCU, D. 439. *A dat fuga cât l-au lăsat şi pe el bătrâneţele şi a scos căpestrile bivolilor.* STĂNCESCU, B. 238. ✧ Fig. *Nu lăsa nemică în casa inimii tale de celea ce iubeşte dracul.* VARLAAM, C. 209. *Fug fulgerele-n lături, lăsând-o ca să treacă.* EMINESCU, O. I, 208. *Floarea lăsă să cadă deasupra copilei două petale.* IBRĂILEANU, S. 11. *Munte gol, te rog, mă lasă Forma pură să-ţi contemplu.* PILLAT, P. 182. *Sunt şi ceasuri bune. Să le lăsăm să doarmă..., să nu le deşteptăm.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 8. *Un pom ciudat care... lasă să treacă peste el primăveri şi tot nu înfloreşte.* PREDA, R. 77. *Lupul... ca pe Scufiţa Roşie te-ar mânca, cuşca dacă l-ar lăsa.* SORESCU, U. 10. *Din când în când îmi slmulg piciorul Să las lăuntrului meu ins, – Sprânceana, trupul şi pridvorul Pe care stai tu dreaptă Ibis.* STĂNESCU, D. S. 57. *Frate, frate de stejar!*

Lasă-mă să tai un par Să-mi fac osie de car. ALECSANDRI, P. P. 44. *Munte, munte, piatră seacă! Lasă voinicii să treacă.* id. ib. 294. *Pădure, frunză subțire Lasă-mă să intru-n tine.* MARIAN, H. 65. ✧ Expr. **A lăsa** (pe cineva) **în** (sau **la**, **de**) **voie** ori **în** (sau, rar, **la**) **voia lui** (sau **ei**, **noastră** etc.) ori **cu** (sau **în**) **ale lui** (sau **ei**, **noastre** etc.) ori **a lăsa** (pe cineva) **de capul lui** (sau **ei**, **nostru** etc.) sau **în doaga** (ori **dodiile**, **frâul**, **boii**, **treburile**, **banii**, **salba**, **apele**, **moarea**, **zeama**, **săul**, **sucul**) **lui** (sau **ei**, **noastră** etc.) ori **a lăsa** (cuiva) **libertatea de a...** = a permite unei persoane, unui grup social, p. ext. unei ființe să acționeze în funcție de propria ei voință; a face ca un fenomen, un fapt etc. să se desfășoare conform propriilor tendințe; a nu mai urmări ori supraveghea o ființă, un lucru, un fenomen etc. *Alții tocmala lor ce să făcusă, le au părut că-i strâmbătate..., că toate le lăsase pre voia lor, iară ei nimica din câte au vrut ai noștri nu am priimit.* URECHE, L. 72. *Nu-l îndeamnă, ce-l lasă în voia sa.* PRAV. 115. *Au scris carte la Moisei Vodă..., lăsindu-l în voie, unde ari vrea să meargă, ori spre ce parte volnic, fără nicio grije să fie.* M. COSTIN, O. 108. *Au văzdut că-i lasă Poarta în voia lor.* NECULCE, L. 278. *În tinerețele meale aveam un învățătoriu carele lăsa pruncii pre voia lor.* PETROVICI, P. 9/25. *Cu această pricinuire l-au hotărât spre moarte, lăsând în voia lui să-și aleagă cu care mijloc să moară.* GOLESCU, E. 27/9. *Suprafețe pe care râurile și torentele lăsate în voia lor le acoper mai obicinuit cu pietriș.* BREZOIANU, A. 32/7. *Pătrânjelul... îl sapă până și-a priimit putere; și după această epocă îl lasă în voia lui.* id. ib. 185/20. *Îi... lăsară de capul lor.* BARIȚIU, P. A. I, 253. *Curtea imperială... lasă pe dietă mai mult în voia ei.* id. ib. 270. *Lasă-mă în boii mei.* PANN, P. V. III, 133/18. *Mulțumită cuvântului de trecere, îi lăsase să meargă în voia lor.* BARONZI, I. G. 32/12. *Ei au dat mereu dovezi că, lăsați în voia lor, pot merge și mai răpede decât se spera de la dânșii.* ODOBESCU, S. III, 443. *M-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.* CREANGĂ, A. 16. *Când mă lăsa de capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară ca aceea, de nici Sfânta Nastasia... nu era în stare a o desface.* id. ib. 70. *Moș Nichifor... și-a aprins luleaua și a început a lăsa iepele mai la voie.* id. ib. 117. *A lăsa pe cineva în banii săi.* DDRF. *Lăsând în voie carul Îngropase-n palme fruntea.* COȘBUC, P. 387. *Dacă soțul ei va fi înțelept, va lasa-o în voia ei fără mare bătaie de cap.* A. HOLBAN, O. II, 93. *Îl pot lăsa în voie să treacă prin fața casei.* id. ib. 153. *Nu mă năcăji, jupâne, lasă-mă în treburile mele.* SADOVEANU, O. XIII, 202. *Mie îmi place mult codrul lăsat în voia lui, cu sălbătăciunile și singurătățile fecioare.* id. ib. XX, 435. *Trifoiul încurca pretutindeni iarba lăsată în voie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 402. *Își lasă fiul de capul lui.* CĂLINESCU, C. O. 170. *O lasă-n doaga ei.* STANCU, D. 192. *Lasă-l cu ale lui, Ioane.* id. ib. 504. *Lasă-l în moarea lui.* L. ROM. 1956, nr. 1, 44, cf. DL. *Aș lăsa-o în voia ei.* PREDA, R. 149, cf. DEX². *Nu ne-om lăsa să fie în voia ta.* MARIAN, SA. 309. *Totdeauna o lăsa în voie.* id. T. 208. *Te gândești c-o lăsat-o-n banii ei?* VASILIU, P. L. 119. *Las să fiarbă în săul lui.* ZANNE, P. III, 120. *Lasă-l pe salba lui.* id. ib. 356. (Refl. pas.) *Ancheta care se lasă în voia pitorescului și a anecdotei este sortită a fi semnificativă.* CONSTANTINESCU, S. I, 237. **A lăsa** (pe cineva) **inima** = a se îndura. *Te-au lăsat inima, hainule, să-mi zici?* SLĂTINEANU, A. 85. *Să umble ceaușul pe la toți... și să puie pă săptămână meșterii... parale doaoă, sau cât ia lăsa inima* (a. 1824). DOC. EC. 333. *Stau... făr' de a-i lăsa inima să se mute și la altă vedere.* GOLESCU, Î. 118. *Aveam vitișoare, aveam agoniseală atunci, și nu mă lăsa inima să le părăsesc.* HELIADE, O. I, 276. *Nu mă lasă inima să-ți spun ceea ce mi-a hotărât... moșu meu.* ALECSANDRI, T. 758. *Dacă... vă lasă inima a ține acest lux de profesori juridici pentru a face dumnealor cursul numai de trei ori pe săptămână, făceți-o!* MAIORESCU, D. I, 356. *Pe de altă parte, să lași Mitropolia în această stare, nu te lasă inima.* id. ib. IV, 169. *Nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu țărăniile tale.* CREANGĂ, A. 71. *I-au dat care ce l-a lăsat inima.* CARAGIALE, O. II, 244. *Nu mă lasă inima să mă mărginesc la o simplă mulțumire prin telegraf* id. ib. VII, 493. *Fă cum știi, dar eu îți spun și nu mă lasă inima să nu-ți spun că Lică e om rău și om primejdios.* SLAVICI, O. I, 134. *Fata cea mică a împăratului ar fi voit să se înduplece a crede cele ce îi spuneau surorile, dară n-o lăsa inima.* ISPIRESCU, L. 51. *Să mă miluiască cu ce i-a lăsa inima.* ȘEZ. I, 208, cf. DDRF, TDRG. *Din doi oameni sănătoși... aș putea face și doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.* DELAVRANCEA, O. II, 46. *Nu l-a lăsat inima să tragă în plin cum s-ar fi cuvenit.* POPA, V. 9. *Acela-i obraz bătrân și curat și nu-i cu cădere să vă lase inima pe voi să-l vedeți năpăstuit.* id. ib. 269. *Nu m-ar fi lăsat inima!* A. HOLBAN, O. I, 66. *Mie îmi dați cât vă lasă inima, după filoțiune.* BART, E. 267. *Și miluie fiecare cu ce-l lasă inima.* STANCU, D. 316. *Cât vă lasă inima, că n-aveți păstor și trebuie să facem și dumneavoastră un lăcaș de închinăciune.* BARBU, G. 169. *Nu mă lăsa inima Să-i stric jucăria.* SORESCU, L. L. I, 13. *Bucuroasă aș răbda de m-ar lăsa inima.* SEVASTOS, P. 213. *Cugetul că-l mustra Și inima nu-l lăsa.* BALADE, II, 70. *Mirele vrea să știe Că dați câte-o șangulie, Să fie de in subțire... Puteți da și de mătasă, Dacă inima vă lasă.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 128. *Eu, zău, tot te-aș mai ierta, Nu mă lasă inima.* ib. 285. *Surioară, săraca, Cum te lasă inima De poți tu râde atâta?* FOLC. MOLD. II, 469. *Cum de te lasă inima De la oi, de la pământ, De la casă luminoasă, Să mergi în groapă-ntunecoasă?* FOLC. DOBR. 199. *Însura-m-aș Să-mi fac casă, Dar inima nu mă lasă.* NUNTA, 275. **Lasă-mă să te las**, se spune referitor la o persoană, o acțiune, o atitudine etc. care denotă indiferență, neglijență, delăsare; (substantivat) persoană delăsătoare și neglijentă. *Să nu fii din cei cari zic: lasă-mă să te las.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Din contra, era molatic, un „lasă-mă să te las".* GANE, N. III, 73, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 151. *E foarte simpatic, un suflet minunat, numai că-i cam lasă-mă să te las.* REBREANU, R. I, 21, cf. SCRIBAN, D., cf. L. ROM. 1963, 146, SCL 1967, 481, L. ROM. 1975, 96, FURTUNĂ, V. **A-i lăsa** (cuiva) **mână** (sau **mâna**) **liberă** (ori, rar, **mâinile slobode**) = a-i permite cuiva realizarea unei anumite acțiuni. *Să lase muscalului mânile slobode în lupta cu Napoleon.* GHICA, S. 28. *Poate să viu o zi două la Lipsca... spre a lăsa mâna liberă doamnei director să-și facă mendrele de gospodină.* CARAGIALE, O. VII, 55. **A lăsa** (**toată**) **libertatea** (**de...** sau **de a...**) ori **a**

lăsa libertatea de acțiune, a lăsa curs liber = a permite să se desfășoare, să se producă. *Nemaiputându-mă opri, lăsai râsului meu cursul cel mai liber.* CONV. LIT. IV, 138. *Lascăr Catargi și-a dat cu cea mai aparentă bunăvoință demisia... și s-a retras la Golășei spre a lăsa toată libertatea încercărilor pentru reconstituirea partidului.* MAIORESCU, D. III, 18. *Tată-meu îmi dete un termen ca să răspunz, lăsându-mi toată libertatea hotărârii.* CARAGIALE, O. VI, 459. *Deliu se temea numai de un singur tip, femeia crampon, care nu-ți lasă... libertatea de manevră.* BART, E. 51. *S-a transmis autorităților grănicerești consemnul să lase libertate de acțiune patrioților bulgari.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 11. (Calc după fr. *laisser champ libre*) **A lăsa câmp (liber** sau **întins)**, se spune referitor la fapte, elemente etc. psihosociale care permit apariția sau desfășurarea unor (noi) aspecte. *Ar voi să facă numirea chiar în noaptea aceea..., ca să nu lase câmp intrigilor competitorilor.* GHICA, S. 427, cf. COSTINESCU. *Doctrinele lasă un câmp întins pentru a stabili un sistem de educație activ.* CONTEMPORANUL, I, 390. **A (nu) lăsa (nimic) de dorit** = a (nu) avea lipsuri sau defecte; a (nu) fi, a (nu) se desfășura etc. conform așteptărilor ori nevoilor. *Cele mai multe... lasă de dorit din punct de vedere al exactității... cu care sunt reproduse.* ARH. FOLK. V, 1. *Prima frază a celebrei cantilene, deși fu executată cu... espresiune..., tot lasă ceva de dorit.* FILIMON, O. II, 110. *A interpretat rolul său cu o perfecțiune ce nu ne-au lăsat nimic de dorit.* id. ib. 352. *Școalele comunale rurale și urbane lasă mult de dorit într-această privire.* I. IONESCU, M. 387. *Cifrele... nu lasă nimic de dorit.* CONV. LIT. VI, 57, cf. COSTINESCU. *Întreținerea în interiorul școalei nu lăsa nimic de dorit.* LĂCUSTEANU, A. 233. *Sănătatea sa ne mai lăsând nimic de dorit, începuse a-l preocupa datoriile carierei sale.* id. ib. 252. *O carte care nu lăsa nimic de dorit pentru a aprinde niște creieri superstițioși.* EMINESCU, O. VII, 99. *Armata... tot lasă încă de dorit în privința moravurilor disciplinare.* CARAGIALE, O. III, 84. *Executarea lucrării lasă mult de dorit.* id. ib. V, 385. *Reprezentațiile lăsau uneori de dorit.* DR. II, 556. *Frecventarea școalei lasă de dorit.* ARH. FOLK. III, 31. *Redarea particularităților dialectale... lasă de dorit.* IORDAN, STIL. 58. *Localitatea... lăsa de dorit din punct de vedere sanitar.* ULIERU, C. 93. *Întrebarea nu lăsa nimic de dorit.* ARGHEZI, S. XXV, 257. *Igiena regilor vizigoți lăsa mult de dorit.* CĂLINESCU, I. 268. *Oricare dintre ele ar lăsa de dorit.* GRIGURCU, C. R. 6. (Regional) **Lasă-mă lăsate** v. lăsat[1] (2). **A lăsa de mas** = a primi în gazdă. *O îmblat Dumnedzău și cu Sân Chetru pe la căs ș-o dzâs să-i lese de mas.* ARH. FOLK. I, 191. *Ș-o lăsai de mas pe o câmptie.* CANDREA, Ț. O. 34. *Lăsa-mni-i de mas?* O. BÎRLEA, A. P. III, 144.

2. A păstra; a ține (pentru sine sau pentru un posesor exprimat prin complement indirect); a menține. *Le-ai împlut zgăul de sfânta mană... Și rămășițe nu lepădară Dintr-a ta dzâsă să dea afară, Ce le lăsară să socotească, Pruncii lor cei mici să le plinească.* DOSOFTEI, PS. 48/15. *Iară alalte, cari la noi nu aduc nici... urăciune cetitorului, li-am lăsat cum sânt la ei* (a. 1695). FN 51. *Numai puțin cu cuvinte decât cu scrise ce prea multe au lăsat.* POTECA, F. 38/1. *Soțietatea lasă tot același preț pentru amândouă gazetele, spre înlesnirile prenumeraților* (a. 1836). PLR I, 20. *Scot sfeclele* [și]... *lasă pentru anul viitor plantele ce cată a sluji de mame.* BREZOIANU, A. 110/13. *El își lăsă sie numai Transilvania, dând Țara Românească unui fiiu.* HASDEU, I. v. 96. *Vei lăsa copilul prim căci ai fost obicinuită să te temi și de umbre.* A. HOLBAN, O. I, 73. *Lucrătorii pot să lase corzi vechi și să taie corzi noi.* C. GIURESCU, P. O. 102. *Mă dusei în pădurice, Găsii ouă de ghibice; Luai nouă, lăsai două La ghibice, ca să ouă.* PĂSCULESCU, L. P. 76, cf. PAMFILE, C. 19. (Refl. pas.) *Din care, lăsându-să una sută dramuri pentru strâns și făcut, să dea proprietarului dijmă din una ocă și jumătate* (a. 1835). DOC. EC. 581. *O parte dintre fire se taie și se lasă numai acele ce sunt frumoase.* PAMFILE, A. R. 73. ✧ (Complementul indică o lipsă sau o depărtare între elementele din spațiu) *Deade la mâna slugilor lui toate cârdurile... și zise lor: „Duce-ți-vă înaintea mea și lăsați loc mijloc între cârdure".* PO 111/25. *Peria deschide porii și lasă loc slobod umezelilor să se evaporeze.* PENESCU, M. 18. *Lăsăm un deget de distanță între fiecare rând de nisip.* id. ib. 36. *Vopseaua pe din afară lasă multe lacune regretabile la rădăcina firului.* CARAGIALE, O. III, 30. *În partea de jos a acoperământului bordeielor, care privește spre miazăzi, este lăsat un loc liber.* MANOLESCU, I. 45. *Unde se va putea, să se desfacă rândurile hopliților, lăsând loc liber carelor.* PÂRVAN, G. 525. *La orizont a lăsat inervale mai mici între petele de culoare.* OPRESCU, I. A. IV, 73. *Să brăzdați cu plugurile pe departe, Să lăsați loc de nouă sate.* PAMFILE, A. R. 106. (Refl. pas.) *Întră rubricile cele arătătoare și a clasificații... s-au lăsat printră foi câte o țâră de loc gol.* INSTRUCȚIUNI, 18/16. *Cusutura se face pe dos, pentru care pricină i se lasă o mică deschizătoare.* PAMFILE, I. C. 48. *La fundul vasului se lasă, de obicei, un spațiu gol.* ENC. TEHN. I, 134. *Se lasă în centrul reflectorului celui mare un orificiu.* id. ib. 393. ✧ (Popular; cu un complement circumstanțial de scop, mai ales introdus prin „de", care desemnează utilizarea agricolă a unui teren) *S-o coseasc ori s-o lase de pășune pentru oi?* SANDU-ALDEA, D. N. 22. *Lăsăm mirișteа de livadie.* ALR II 5 076/812. *Lăsăm de iarbă.* ALR II 5 076/95. *Lăs de țelină.* A I 23. (Refl. pas.) *Se lăsa înainte... pătrime pârloagă.* ALR II 5 076/705. ✧ (Expr.) **A-și lăsa (o) portiță de scăpare** v. portiță (1).

3. (Despre oameni, fenomene, procese, realizări, fapte individuale sau sociale etc.; mai ales urmat de o propoziție completivă, fie introdusă prin conj. „de", fie cu predicat exprimat printr-un verb la modul conjunctiv; și în construcții ca: *a lăsa să (se) întrevadă, să (se) presupună, să (se) creadă*) A înlesni (provocând) efectuarea, desfășurarea etc. unei acțiuni, a unui gest, a unui fenomen etc.; a face, a determina. *Voinicii tăiară funrea luntrișoareei și lăsară ia să cadză.* COD. VOR.[2] 320. *Să-i lași să fie de ocară.* DOSOFTEI, PS. 193/2. *Lăsa săracii de muria de foame.* R. POPESCU, CM I, 460. *De va lăsa a cădea un glonț de foc, cu adevărat să rumpe acel pod* (a. 1694). FN 24. *Ispilante spune că a făcut o „pravilă", ceea ce ar lăsa să se presupună că întâi a fost întocmită în grecește.* PRAV. COND. 13. *Poate să reîntârzie... înfiorirea, lăsând să sufere de secetă*

Rosarii. BREZOIANU, A. 470/7. *Eu nu vreau să ştiu de înfricările lor, îi las să se ruşineze ei.* BARIŢIU, C. II, 219. *Ştergând aparatul spre a-l lăsa să ia iarăşi temperatura..., îşi ia iarăşi temperatura sa.* MARIN, F. 6/15. *Ruxandra luă un pahar de argint plin de apă... şi... lăsă să cadă otrava în el.* NEGRUZZI, S. I, 163. *Sculându-se, lăsă să cadă basmaua.* id. ib. III, 61. *El asculta şi-i răspundea ce-i venea, ca să nu lase să crează că n-a auzit.* GHICA, S. 326. *Îşi... luă caucul din cap, lăsând să se vază o căpăţână rasă peste tot.* FILIMON, O. I, 100. *Lăsă să cază în mâna mea un bilet scris pe hârtie rozâ.* id. ib. 326. *Ea dispăru... lăsând să creadă pe cuvioasele sale surori că Dumnezeu a ridicat-o în ceruri.* CONV. LIT. IV, 106. *Contaşul domnului,... e deschis la pept şi lasă să se vează o scumpă blană de samur.* ODOBESCU, S. I, 101. *Atitudinea... guvernului... lasă a se întrevedea dorinţa Rusiei.* EMINESCU, O. IX, 107. *Ea lăsă de i se văzu toate frumuseţele.* ISPIRESCU, U. 9. *Acest răspuns al Domnului român lăsa să se întrevadă măiestria lui.* XENOPOL, I. R. XIV, 57. *Ah, cât m-ai lăsat s-aştept!* COŞBUC, P. I, 284. *În vacanţa asta de Paşti nu-l vor lăsa să bănuiască nimic.* AGÎRBICEANU, A. 45. *Concordanţa... cu celelalte forme romanice ne lasă să presupunem că avem de-a face cu un cuvânt latin.* GR. S. II, 347. *Răzăşii lăsară să cadă sulițele între urechile cailor.* SADOVEANU, O. XIII, 24. *Materialul variantelor tipărite lasă să se înţeleagă prin câte laminări trecea o operă.* CONSTANTINESCU, S. II, 96. *Lăsau a se înţelege că nu putea fi vorba de vreo căutare a vreunei originalităţi formale în sine.* CĂLINESCU, C. O. 268. *Nuvelele sale lăsau să se întrevadă un alt drum.* PERPESSICIUS, M. I, 227. *Femelele au pe creştet o pată golaşă... acoperită cu peri aspri, care lasă să se întrezărească numai puţin culoarea roşie.* LINŢIA, P. III, 407. *Teologul Lazăr lasă să se întrevadă posibilitatea unor schimbări sociale.* IST. LIT. ROM. II, 163. *Aceste trei piese... lasă să se bănuiască de pe acum forma viitoarei corăbii.* TUDORAN, P. 106. *Şefa secţiei lăsă să intervină o pauză.* PREDA, R. 201. *Creştinarea a început mai devreme decât ne lasă să înţelegem inscripţiile şi monumentele.* PANAITESCU, C. R. 96. *Tace... pentru a-i lăsa pe ceilalţi să se dea în vileag.* BĂNULESCU, C. M. 239. *Acele întâmplări care, evocate după trecerea timpului, lasă să se vadă un semn al destinului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 9. *Neică, tu mă părăseşti Şi mă laşi să-nebunesc Cu dorul şi dragostea.* PAMFILE, C. Ţ. 143. ✧ Expr. **A lăsa loc** = a permite, a înlesni formarea, existenţa sau desfăşurarea unui element, factor etc. *Cuvântul lui Dumnezeu n-aduce niciun rod în inimile acelora care... n-au lăsat într-însele loc primitor cuvântului.* MARCOVICI, D. XV/8. *A nu lăsa loc putinţei unor interpretări deosebite şi contrazicătoare.* XENOPOL, I. R. XIV, 44. ✦ (În loc. vb. formate cu verbe ca „a crede", „a înţelege", „a deduce") A insinua, a face aluzie. *Mi-a făcut mare bucurie lăsându-mă a crede că poate vom avea într-însul un om.* C. A. ROSETTI, N. I. 103. *A voit să crează maioritatea că Domnia Sa continuă adevăratul sistem al dlui Catargi,... lăsând a se înţelege că... rău e acum d. Strat.* MAIORESCU, D. I, 538. *Este, în adevăr, ieşită din iniţiativa Camerei, iar nu cum lasă a crede d. Deşliu, numai ca un mijloc de procedare.* id. ib. V, 292. *Le-a plăcut să facă sau să lase a se crede că nenorocirea lui Eminescu a fost cauzată de un viciu.* CARAGIALE, O. III, 4. *Ea lasă a se înţelege că şi oameni din cei mai supuşi împărtăşeau simpatiile de care se vorbeşte.* XENOPOL, I. R. X, 222. *Îngerul păzitor... este trimis pe lângă copil numai după botez..., ceea ce lasă să se înţeleagă că numai creştinul se bucură de acest nepreţuit sprijin.* PAMFILE, DUŞM. 29. *Cuvântul... relevându-l, lăsau indirect a se înţelege că lexicul nostru cuprinde şi alte elemente.* GR. S. II, 1. *M-aţi lăsat de multe ori să cred că nu mă socotiţi un om de rând.* CAMIL PETRESCU, T. I, 151. *El poate... să-şi intituleze tablourile... studii veneţiene..., lăsându-ne să înţelegem... că se inspirase mai ales din tehnica veneţiană.* OPRESCU, I. A. IV, 12. *De-ndată ce mi s-au interzis acele semne de către superiorii mei,... n-am cutezat a mă mai atinge de ele, prin urmare nu eu le-am părăsit – după cum aţi lăsa a se presupune – ci superiorii mi le-au luat.* CĂLINESCU, O. XIV, 99. *Te-a lăsat să crezi că pe el nu-l interesează fata.* PREDA, R. 50. *Răspunse... cu cochetărie, vrând să mă lase să deduc că... m-ar prefera totuşi pe mine.* id. ib. 54. *Memorialistul îmi lăsa a înţelege că legăturile dintre el şi muza versatilă a lui Eminescu ar fi fost intime.* GRIGURCU, C. R. 45.

4. A pofti (**3**), a invita; a îndemna. *Aicea, cititorule, te las ca singur să socoteşti... de nu era cu mare minune.* R. POPESCU, CM I, 558. *Lăsăm pe fieştecare om cu minte şi ştiut să socotească ce ar fi făcut tătarii în ticăloasa ţară.* R. GRECEANU, CM. II, 29. *Eu las acum să socotiţi voi cât va fi lui H[risto]s de plăcut lucru slujba noastră.* MAIOR, PRED. III, 6/2. *Am putea vorbi de frumuseţele şi defectele acestor scrieri, dar, publicându-le, lăsăm pre cetitori a le judeca.* NEGRUZZI, S. II, 149. *Te las să te judeci singur.* CARAGIALE, O. VII, 537.

IV. (Predomină ideea de înmuiere, relaxare, cedare, destindere, desfacere) **1.** Refl. (Despre persoane) A deveni mai blând, mai calm, mai îngăduitor, a se domoli, a se linişti (**2**); a ceda (în faţa unei presiuni exterioare fizice sau psihice, insistente ori agresive), a nu (mai) rezista, a se descuraja; a-şi întrerupe, a-şi înceta propriul fapt, gest etc. (în faţa unei presiuni exterioare fizice sau psihice); a nu (mai) insista, a nu fi tenace; a renunţa la o convingere sau la o pretenţie; a se lipsi de... *Arbănaşul nu s-au lăsat, ci iar au mersu la judecată* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72. *Diavolul... te svătuiaşte că ţi-i destul dănăoară într-un an a te ispovedui şi deaca te laşi până la anul, deacii te mănă la alt an.* VARLAAM, C. 206. *Se va lăsa şi se va mai domoli firea bărbatului cea sireapă şi vrăjmaşe.* PRAV. 598. *Nu s-au lăsat, ci lua robi du pân sate.* R. POPESCU, CM I, 513. *Nu s-au lăsat, ci au trimis la vizirul pân-în 200 de pungi ca să omoare pre acei boiari.* ANON. CANTAC., CM I, 200. *Ale sale arme întregi încă sunt... Tot nu se lasă crudul şi re-ndoind se-ntoarnă Mai verşunat, mai tare.* HELIADE, O. I, 328. *Cei fricoşi se lasă, ei sau copii lor, medicinei rutiniară... Se feresc să întrebuinţeze cel mai mic din mijloacele noastre.* MAN. SĂNĂT. 9/3. *N-au gând a se lăsa, ci amândoi hotărâră negreşit a se lupta.* PANN, E. II, 65/22. *Rădicarea cneazului Cerchesoi la vrednicia de mare canţelar... făcu pre Cantemir a se lăsa, zicând că o înrudire cu cel întâi ministru a împărăţiei nu putea*

fi decât potrivnică liniştei pre care el atât o dorea. NEGRUZZI, S. II, 152, cf. PONTBRIANT, D. *Te desfaci c-o dulce silă, Mai nu vrei şi mai te laşi.* EMINESCU, O. I, 210. *Se te mai laşi stăpâne, pân-om da măcar peste una de acelea, ş-apoi ţi-oi mai spune eu ce este de făcut.* CREANGĂ, P. 164. *Eu obraznic, o iau bine-n braţe... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lasă.* CARAGIALE, O. I, 142. *A intrat în cârcotă cu avocatul... şi, cu cât badea nu se lasă, cu atât i se încarcă mai rău socoteala.* id. ib. V, 41. *Nici eu nu mă las.* CONTEMPORANUL, VII, 4, cf. DDRF. *Aron Vodă nu se lăsă, ci de iznoavă se buluci al doilea rând şi se lovi cu Ştefan.* XENOPOL, I. R. IV, 11. *Bărbaţii leagă snopii, fiind mai voinici; sânt însă şi femei bărbate cari nu se lasă.* PAMFILE, A. R. 132. *Aveau glas bun diecii aceia din vecini, dar nici cel localnic nu se lăsa.* AGÎRBICEANU, S. 127. *Se începu o nesfârşită târguială; străinul încerca să se bată din preţ, băieşii nu se lăsau.* id. A. 536, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Să vie şi armata că noi tot nu ne lăsăm!* REBREANU, R. II, 230. *Prins degeaba nu mă las – pricepi tu?* POPA, V. 78. *Tot nu te-ai lăsat? îl cercetează bunica.* TEODOREANU, C. B. 13. *L-a ochit o fată mai îndrăzneaţă... Aliman se lăsa, plecat de pe lumea asta.* VOICULESCU, P. I, 53. *Totuşi nu mă lăsam. Îmi plăcea s-o provoc şi s-o necăjesc cu galanteriile mele.* id. ib. II, 207. *O ticăloşie de fată, cât o mâţă, se ţine de capul lui Ilie şi nu se lasă.* SADOVEANU, O. VII, 395. *Mama vrea să-şi vadă odrasla trimeasă la şcoli, dar gospodarul nu voia s-audă de asta. Totuşi, mama nu se lasă.* id. ib. XIX, 417. *Nu putea înţelege întâmplarea în care căzuse. Cum de s-a lăsat?* BART, E. 206. *Refuzi precis să-i fii camarad. Nu se lasă. Te asaltează.* ARGHEZI, P. T. 315. *Gaittany începu să-şi desfacă braţele şi să salute de despărţire, dar plenipotenţiarul nu se lăsă.* CĂLINESCU, S. 47. *Maria nu se lăsă şi i-o spuse aşa.* CAMIL PETRESCU, O. I, 110. *Ne trebuiesc bani ca să învăţăm carte. Noi trebuie să ne lăsăm.* STANCU, D. 323. *Fireşte că mulţimea, care ţine totdeauna partea celui dibaci, nu se lăsă.* TUDORAN, P. 19. *De ce te-ai lăsat? Nu vezi că s-a băgat pe fir?* PREDA, R. 49. *Nimeni nu se lasă, toţi dau de-a azvârlitelea cu bâzdoaga ageră.* SORESCU, L. L. I, 18. *Atât se dezghinase, încât vrea să se lase.* TEODORESCU, P. P. 190. *Lasă-te, ţigane, nu merge.* RETEGANUL, P. I, 73. *Tot nu mă las.* id. ib. III, 49. *M-oi lăsa, mamă.* VASILIU, P. L. 140. *Lumea-mi strigă-n gura mare Că sunt om de lepădare, Dar nici mândra nu se lasă: Că sunt om de ţinut casă.* PAMFILE, C. Ţ. 99. *Că el, cum m-o sărutat, M-o spus câtă alţii-n sat Şi mai mult nu m-oi lăsa.* GR. S. II, 304. *Aş jiuca şi nu ştiu ghini, M-aş lăsa şi n'i-i ruşini.* ib. III, 116, cf. A III 16. *Şoiman nu se lăsa, Ci în luptă se-ncleşta.* BALADE, III, 250. *Hei, tu, fiuţul mamii, Lasă-te, nu te scârbi, Ci du comoara-napoi.* ib. 291. *Nici nu se trântea, Nici nu se lăsa.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 282. *Dar Letinu ce făcea? Nici p-aia nu să lăsa. Striga odată letineşte.* ib. 463. *Atât se desgustase, Cât mai ierea să se lase.* NUNTA, 162. *Pus-am gând ca să mă-nsor S-aduc maicii ajutor; Dar gândii ca să mă las Să n-aduc maicii năcaz.* ib. 275. (Fig.) *Şi-ntr-o zi, Am izbucnit dintre holde şi oameni Spre soare. M-am ridicat în picioare. Nu m-am lăsat.* SORESCU, S. 91. ✧ (Cu compliniri circumstanţiale care exprimă modul sau condiţiile cedării; mai ales în formă negativă, adesea urmat de „până") *Aron Vodă nu să lăsă cu atâta, ci izvoană s-au bulucit.* URECHE, L. 83. *Nu să va lăsa până nu-l va face acel lucru.* PRAV. 168. *Decheval, craiul dachilor, aşa fără războiu nu s-au lăsat, ci... au stătut împotriva lui Traian.* M. COSTIN, O. 256. *Nici sultan Murat nu s-au lăsat cu atâta.* id. ib. 281. *Nu mă voiu lăsa până voi face eu toate câte am grăit ţie.* BIBLIA (1688), 20^2/31. *Fiind el atâta de sângerat, nici pre atâta nu s-au lăsat... pân-i-au prilăstit.* ANON. CANTAC., CM I, 189. *Să se împedece cu totul, sau să se lase mai îndelung.* ŞINCAI, HR. I, 241/22. *Colonii..., partea cea mare, s-au lăsat pe loc.* id. ib. 248/23. *Nu se lăsară bulgarii până nu i-au împins tocma la munţi.* MAIOR, IST. 57/16. *Nu vrea mai rău să să lasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 81. *Aleargă în dreapta şi în stânga şi nu se lasă până ce nu găseşte un buştihan putregăcios, îl scobeşte cu ce poate şi-i face urdiniş.* CREANGĂ, P. 238. *Nu se lasă cei de faţă până ce nu-i aduc la învoială.* MARIAN, NU. 137. *Nu mă las până ce nu-i dau de urmă.* id. O. I, 296. *N-are să se lase până nu va lua pe Ana.* REBREANU, I. 78. *Nici eu nu m-am lăsat până n-a capitulat.* id. P. S. 157. *Nu mă lăsam până nu tăvăleam toate tufele de fasole.* VLASIU, A. P. 8. *Nu se lăsă până nu puse totul în mişcare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 137. *Cum o bucat-a-nghiţit Ochii din cap i-au sărit... Cu atât nu s-a lăsat, Înc-odat-a mai gustat.* MARIAN, SA. 274. *Pe atât nu se lăsa.* TEODORESCU, P. P. 477. *Şi-a pus în minte... să nu se lese până ce nu i-a da oareunde de urmă.* MARIAN, T. 336. *Nu m-am lăsat până am căpătat... ce să trăiesc.* RETEGANUL, P. I, 194. *Dacă vedea şi vedea Că nimic nu folosia, El p-atât nu se lăsa, Năvodu-n mare-arunca.* PAMFILE, DUŞM. 292. ✧ Tranz. absol. (La imperativ, şi în forma prescurtată *las'*, mai ales urmat de conj. „că" ori „dacă", uneori precedat de „ia" sau „iar"; adesea repetat; exprimă un îndemn demobilizator sau liniştitor, o concesie, o îngăduinţă ori o ameninţare a unei pedepse sau consecinţe imediate ori îndepărtate, nefavorabile adresantului) *Lasă, câine leşe, că te voi purta eu.* M. COSTIN, O. 86. *Lăsaţ, hiii miei, nu plângereţ, de m-a trezi D[u]mn[e]zău voi spune-vă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45^v/24. *Lasă că le voi arăta şi a cunoaşte îi voi face eu că a pasirilor monarhie ieste mai tare.* CANTEMIR, I. I. II, 54. *Despre o cultură scolastică sub toată domnia lui Agafi abia poate fi vorba. Las' că şi înainte la el puţinele institute scolastice... au fost sparte.* BARIŢIU, P. A. I, 118. *Tu vrei... să învăţ buchile tale! Dar să crăpi măcar nu le voi învăţa. Las' că te-oi juca eu! N-am trebuinţă de tine.* NEGRUZZI, S. I, 10. *Ia las', cumetre, nu te necăji. – Cum să nu mă necăjesc, bre? N-ai auzit ce poznă vrea să-mi facă?* id. ib. III, 35. *Lasă, îşi zise el, să vedem că cine râde mai la urmă, râde mai cu folos.* ISPIRESCU, L. 36. *Zici că-s bună de închis la Golia? Ei las' moţpane, că te-oi învăţa eu.* ALECSANDRI, T. 358. *Lasă că şi în trecut o boierime vremelnică, legată de înaltele funcţii ale statului, nu se putea asemăna cu nobilimea... din alte ţări.* MAIORESCU, D. I, 51. *Ce plângeţi...? Lăsaţi, vor vedea ei pe cine au pierdut.* LĂCUSTEANU, A. 96. *Lăsaţi că ştiu eu.* id. ib. 135. *Zău, lasă, lasă, căci chiar tot am priceput.* CONTEMPORANUL, I. 164. *Ian lasă... tot nu faci cum te-nvăţăm.* id. ib. *Lasă, domnule, că şi aşa e bine!* ODOBESCU, S. III, 191. *Lasă, lasă, gândi ea şi zâmbi cu*

mândrie că poate fi atât de aspră. Eu ţi-am spus-o domnul meu. EMINESCU, O. VII, 116. *Ei lasă, ticăloaselor, că v-oi dobzăla eu de acu-nainte.* CREANGĂ, P. 12. *Stăpâne, dacă-i numai atâta, apoi las' că te fac eu cu grâu, să ai de unde face pâne şi colaci pentru nuntă.* id. ib. 155. *Din mâncare şi băutură las' dacă ne-a întrece cineva; numai la treabă nu ne prea punem cu nebunii.* id. ib. 259. *Haide, drace, haide! să intri tu pe strada lui Marcu Aureliu ori Catilina şi lasă!* CARAGIALE, O. VI, 8. *Lasă, omule, zi-i mişel şi pace!* id. ib. 86. *Lasă dragă!... De-aş fi ca dumneata Mai mult la tualetă să mă gătesc aş sta!* MACEDONSKI, O. II, 9. *Va s-zică numa pe stradă? Lasă!* BACALBAŞA, M. T. 27. *Las' că-ţi arăt eu somn îndată.* id. ib. 173. *Fă aşa, cum îţi spun eu şi lasă de vei mai păţi vreodată, ceea ce ai păţit până acum.* MARIAN, O. I, 345. *De m-ai fi cerut mamei tale noră-n casă, N-aş fi vrut să merg? Ei, lasă!* COŞBUC, P. I, 52. *Ba lasă că ştiu eu ce vrea.* id. ib. 65. *Ia mai lasaţi voi cu de aieste întrebări ce nu sânt pentru voi!* SBIERA, F. S. 7. *Lasă... că va mai veni vremea când ne vor îmbia să ne batem cu „fraţii"; atuncea nu li vom crede în smomele şi făgăduiele!* id. ib. 117, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 151. *O, Smil, lasă, n-ai grijă.* DELAVRANCEA, O. II, 54. *Ce nu-ţi acoperi capul, Arbore? – Lasă, Măria ta, să-l ude ploile, să-l viscolească zăpada.* id. ib. 133. *Lăsaţi, lăsaţi, murmură preotul.* REBREANU, I. 23, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ia mai lăsaţi, nene, ciubucele astea.* M. I. CARAGIALE, C. 56, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Lasă, mamă, că nu e nici aşa cum o descrii dumneata.* BASSARABESCU, S. N. 188. *Lasă asta, Şifescule. – Las, măria ta.* SADOVEANU, O. X, 360. *Las' că te trimit eu la mă-ta, mangosito!* BART, E. 204. *Ei lasă, viu eu acum să-l văd.* id. ib. 339. *Lasă tu, muiere, nu te mai supăra.* DAN, U. 79, cf. SCRIBAN, D., SCL 1950, 276. *Lasă că-ţi spun altă dată.* CĂLINESCU, S. 31. *Lasă că ştiu, ştiu ce eşti tu, Pamfile.* STANCU, R. A. IV, 55. *Lasă, nu mai plânge, fată.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 128. *Lasă, mă duc singur.* DEMETRIUS, C. M. 49. *Lăsaţi că vă spui eu la toţi, a mai spus cel care vorbise.* PREDA, Î. 74, cf. DL, L. ROM. 1962, 377, DEX. *Frunză verde, lasă, lasă,... Mulţi voinici sângele-şi varsă.* MÂNDRESCU, L. P. 37. *Lasă, las', muiere lasă, Că mi-i veni tu acasă!* MARIAN, SA. 53. *Batjocoritu-l-au şi bătutu-l-au ei cât le-au plăcut până ce-a fost el mic, dar las' că i-a venit şi lui acuma apă la moară.* id. T. 294. *Lasă, ce-ţi pasă, răspunse Sur-Vultur, ştiu eu ce fac, dacă-ţi place, dacă nu, eu altfel nu pot să te ajut întru nimic.* STĂNCESCU, B. 23. *Ce te-ai făcut? unde-ai fost? tot întreba el. – Las' că ţi-oi spune eu pe urmă.* id. ib. 254. *Frunză verde, lasă, lasă, Că neicuţu nu-i acasă Să mă vadă... Cum mi-e inima de neagră.* HODOŞ, P. P. 86. *Nu mai plânge, dragul mamei, Că pe cât îi fi cu mine Las' dacă nu-i trăi bine.* VASILIU, P. L. 108. *Lasă tată, nu te mai face că nu ştii.* id. ib. 125. *Lasă că mi te-oi învăţa eu a face treburi de-iestea.* id. ib. 132, cf. ALR I 1 388/269. *Las' că o să tragă la moară* (= o să aibă odată nevoie de mine). ZANNE, P. III, 240. ◇ Expr. **Las(ă) că ştiu eu (ce ştiu)** v. şti (**I 1**). ◇ Refl. (La imperativ, în formă negativă, exprimă o încurajare puternică) *Fătul meu!... fă inimă viteză!... nu te lăsa!... fi stâlp ţeapăn casii noastre şi nu-ngădui să cadă biata moşie părintească pe mâna oltenilor.* ODOBESCU, S. I, 66. *Nu te lăsa şi luptă-te bine.* COŞBUC, F. 84. *Nu te lăsa!* TDRG. *El ţipa: „nu vă lăsaţi!".* DELAVRANCEA, O. II, 14. *Îşi îndesă chipiul cu stânga, pălindu-l de sus în jos cu revolverul, şi ridică drept deasupra capului sabia. – Nu vă lăsaţi, bre!* SADOVEANU, O. II, 35. *Căluşeri de pe Târnavă..., Daţi, măi, daţi, Nu vă lăsaţi!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 416. *Nu te da, Nu te lăsa, Că mă leg de hârca ta!* PAMFILE, CR. 181, cf. ZANNE, P. VI, 214. ◇ Tranz. absol. (Uneori, urmat de pronume personal mai ales introdus prin prepoziţii, accentuează intensitatea cedării) *Cu toată bucurie mai lasă dintr-al său.* GHERASIM, T. 38^{v}/1. *Vrea să închiză pre serdarul Costache Bălau, ajutoriu la Curtea apelativă. Sare, însă, Văcărescu şi nu lasă.* BARIŢIU, C. II, 17. *Am lăsat, am răbdat destul.* ARHIVA, I, 61. *În viaţă, în simţire, în scris, în gând, când te uiţi bine, rămâne mai ales ce ai dat altora, ce ai lăsat de la tine, ce ai jertfit.* IORGA, P. A. II, 27. *Dacă n-ar fi lăsat după zisa ei, ci i-ar fi spus apăsat aşa cum trebuie să spună capul casei unei muieri proaste..., acum n-ar rămânea cu ruşinea la nas.* DAN, U. 76. ◇ Expr. (Refl.) **A nu se lăsa mai prejos** (sau **jos, pe jos**) = a nu ceda în faţa unei forţe, persoane, valori etc. concurente. *Acest ambiţios ciocoi, nevoind a se lăsa nicidecum mai jos decât stăpânul său, pregătise şi el o cină.* FILIMON, O. I, 185. *Nici la băutură nu se lăsa el mai prejos.* ISPIRESCU, U. 28. *Epoca fanarioţilor nu s-au lăsat mai pe jos de vremile anterioare.* XENOPOL, I. R. X, 139. *Dacă supuşii ruşi nu ar fi lăsat-o mai pe jos, s-ar fi întâmplat vreo poznă.* id. ib. 222. *De astă dată nu mă lăsai mai pe jos, măcar că fusesei amerinţat cu cercetări şi pedepse disciplinare.* SBIERA, F. S. 263. *Nici Cojanii nu se lăsau mai pre jos. Priviţi cu ură de Mocani, răspundeau şi ei tot cu ură.* GR. S. III, 102, cf. SCRIBAN, D. *Diacul nu se lăsa mai prejos; când simţea că popa a slăbit, tăbăra peste el, îl da la o parte.* DAN, U. 92. *Sunt două forţe din care niciuna nu vrea să se lase mai prejos.* TUDORAN, P. 644. *Nici eu nu m-am lăsat mai prejos şi am adus cu mine tot ceea ce puteam să aduc.* STĂNESCU, D. S. 37. *Spiriduşul, când venea vrun păcătos, nu se lăsa mai pe jos şi sărea şi el cu gura din sticlă.* PAMFILE, DUŞM. 88. **A se lăsa de căruţă** = a abandona. *Unii n-au avut încotro, alţii s-au lăsat de căruţă.* PAS. L. 262. (Regional) **A se lăsa de viaţă** = a deznădăjdui. *Mă lăsasem de viaţă.* CIAUŞANU, GL. (Refl. şi tranz.) **A nu (se) lăsa cu una cu două** = a ceda cu greutate; a insista. Cf. TDRG. *Mă rog, nu te las aşa cu una cu două; mi-ai spus dăunăzi că nu cunoşti gimnaziul şi vreau să ţi-l arăt în amănunţimi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 170. *Nu se lăsa cu una cu două şi lupta reîncepea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 46. *Focul a izbucnit din patru colţuri deodată, răbufnind... Duşmanii noştri, zise tânărul Leu întunecat, nu se lasă cu una, cu două.* CĂLINESCU, S. 107. *Nu se lasă Costache Chiorul cu una cu două: de dimineaţă... o să aresteze în dreapta şi-n stânga, pe capete, pe oricare-l va întâlni.* CAMIL PETRESCU, O. II, 13. **A nu se lăsa** (ori **a nu lăsa pe** cineva sau ceva) **(nici) în ruptul capului** (ori **nici mort**), se spune când cineva este hotărât să nu cedeze cu niciun chip. *Nu se lasă nici mort până nu va regenera finanţele compromise şi administraţia coruptă a Spaniei.* CARAGIALE, O. III, 64. *Cu dinţii îl apuc, nu-l las nici mort până ce nu spune pentru ce?* id. ib. VI, 209. *Nu se*

lasă în ruptul capului până ce nu muşcă pe cel ce i-a zădărât. MARIAN, INS. 219. *Zicea că nu se lasă nici moartă şi uite că te-a adus.* STĂNOIU, C. I. 59. *Nu-l las nici mort..., până în pânzele albe o să merg... până la Casaţie.* BART, E. 264. **A (se) lăsa pradă** (ori **în prada**) = a abandona, a ceda. *Cei mai buni mă roagă să nu las biserica pradă lor.* BARIŢIU, C. II, 180. *Când primi ştirea că tu şi bătrânul tău părinte aţi părăsit oraşul, se lăsă cu totul în prada unei melancolii care... se schimbă într-un delir.* FILIMON, O. I, 332. *Fruntea albă-n părul galben Pe-al meu braţ încet s-o culci Lăsând pradă gurii mele Ale tale buze dulci.* EMINESCU, O. I, 75. *Adormise frumos, lăsându-mă pradă gândurilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 19. *Lăsându-mă pradă unei vechi metehne, m-am trezit punând cuvinte pe ritmul roţilor trenului.* id. ib. 22. *Mama... s-a lăsat pradă plăcerilor uşoare.* BRĂESCU, v. 20. (Refl. recipr.) (Regional) **A nu se lăsa de olaltă**, se spune când două persoane nu doresc să se despartă. *Nu se lasă de olaltă.* ALRM SN III h 1 070/250. ✦ A nu (mai) opune rezistenţă cuiva, a se abandona, a se supune cuiva. *Ţie s-au lăsat săracul, surumanului tu ai fost ajutoriu.* BIBLIA (1688), 384²/57. *O cuprinde de călare, – Ea se apără c-o mână, Însă totuşi lui se lasă.* EMINESCU, O. I, 67. *Lasă-mi-te..., Dacă mai vrei tu, Tânără mireasă, Cine te făcu?* PILLAT, P. 235. (Cu un complement, introdus mai ales prin prepoziţii sau prin loc. adv. „în voia", care indică stări fizice sau psihice, sentimente, trăsături de caracter etc. ale posesorului). *Ce nu te lăsa voiei lui, ce tu domneşte lui.* PO 22/15. *Cine ai lumii să lasă nădejdii?* M. COSTIN, O. 321. *M-am lăsat într-a lui credinţă.* DOSOFTEI, PS. 138. *Aşe iarăşi somnului s-au lăsat şi odihnii cu totul s-au dat.* CANTEMIR, I. I. I, 96. *Cu totul să lasă Jelii.* BUDAI-DELEANU, T. v. 131. *Neştiind cum să le întâmpinăm, se lasă din neputinţa stăpânii sineşului pe plăcerile lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXIII/25. *Când un tiran se lăsa cu totul în dragostea ostaşilor, le da voie ca să căsnească pe cetăţeni şi să le ia avutul.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 163/3. *Tinerimea să lasă în voia unor visuri strălucitoare.* MARCOVICI, D. 269. *Cum dar putem să ne lăsăm în voia deznădăjduirii.* id. ib. 408. *Ar trebui să desperez şi să mă las unei inerţii nepăsătoare.* BARIŢIU, C. II, 38. *Lăsându-se-n gândire, dorul din el s-a mărit.* PANN, E. I, 32/14. *Amăgită în nădejdea sa, se lăsă la o melancolie ce o făcu mai interesantă.* NEGRUZZI, S. I, 25. *El s-ar lăsa bucuros la o dulce reverie.* id. ib. 191. *Ei, îngrădiţi de lege, plăcerilor se lasă.* EMINESCU, O. I, 59. *Ana tot mai mult se lăsa în voia presimţirilor ei.* SLAVICI, O. I, 149. *El se lăsase întreg şi docil prieteniei şi petrecerii.* SADOVEANU, O. X, 74. *Te laşi în voia nervilor! N-ai nicio voinţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 13. *Rabelais este... asemănător mai mult cu Creangă... şi prin oralitatea stilului care îl determină... să se lase în voia unor adevărate orgii de cuvinte.* VIANU, A. P. 114. *Eminescu se lasă în voia acestei nevinovate plăceri.* CĂLINESCU, O. XIV, 145. *Erau destul de obosiţi, aşa că se lăsară odihnei.* VORNIC, P. 147. *O învârtea şi el însă... nu se lăsa răului şi nu dădea cu piciorul norocului.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 365. *Nu se lasă în voia emoţiei, nu face o poezie de inimă, patetică sau elegiacă.* SIMION, S. R. III, 95. ✧ Expr. (Regional) **A se lăsa de nevoie** (sau **nevoii**) = a se neglija, a se delăsa, a nu se îngriji pe sine. *Fie, că prea te-ai lăsat şi tu de nevoie; nici cămaşă pe tine, nici haine, nici mâncare, prea eşti prea!* UDRESCU, GL. ✦ Tranz. şi refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „pe", „în" sau „la", precum *seama, nevoia, nădejdea* care exprimă, uneori metonimic, suportul sau circumstanţa; adeseori la imperativ şi în forma „las'", urmat de un pronume personal în acuzativ, exprimă mai ales o încurajare) A se baza pe ceva sau pe cineva; a încredinţa ceva ori pe cineva (drag) cuiva sau unui anume fenomen, proces etc. *Au văzut la ce au ieşit... în deşert procitind cărţile lui Sefer Cozi aga, în nedejdea cărora cărţi să lăsasă Vasilie Vodă.* M. COSTIN, O. 132. *Au lăsat domnul visteria şi chivernisala ţărâi în sama boierilor, să chivernisască ei cum or şti nevoile ţărâi.* NECULCE, L. 322. *De va socoti cineva din noi cum că vorbele acestea nu sânt adevărat, îl las în seama cugetului său.* ANTIM, O. 33. *Va zice în mintea lui că nu ştiu ce grăiesc, lăsându-se în nădejdea cuvântului lui Ioan.* id. ib. 38. *Nu s-au lăsat într-acea nădejde, ci îndată au scris şi la Ţarigrad.* R. POPESCU, CM I, 573. *Lasă-te în nădejdea lui, că va împlini el aceasta.* PETROVICI, P. 35/7. *Las' pe mine, doar nu-s în zadar vatav.* ASACHI, S. L. II, 308. *Să lăsăm însă critice de acestea în grija teologilor canonişti şi să apucăm firul de unde-l curmasem.* id. ib. 186. *O fiică prea-iubită şi soţia-mi... în sama ta le las.* NEGRUZZI, S. I, 130. *Lăsase cancelaria consulatului în seama unui dăscălaş.* GHICA, S. XI. *Această slăbiciune să o lăsăm pe seama femeilor cu istericale.* FILIMON, O. I, 168, cf. PONTBRIANT, D. *Când laşi toate celea în seama... egoismului omenesc, nu va fi bine.* EMINESCU, S. P. 235. *Atât i-a trebuit lui moş Ursilă şi-apoi las' pe dânsul! Deodată sare mânios din bârlog, haţ! dracul subsuoară şi-l strânge.* CREANGĂ, P. 53. *Babele şi prietenii, lehămetindu-se, l-au dat în burduful dracului şi l-au lăsat pe sama lui, să facă de-acum înainte ce-a şti el cu dânsul.* id. ib. 142. *Harap Alb... încalecă şi se lasă în voia calului, unde a vrea el să-l ducă.* id. ib. 212. *Ştii ce? Las' pe mine; am să-ţi găsesc eu ce-ţi trebuie dumitale.* CARAGIALE, O. II, 278. *La gramatica elementară... n-a voit să gândească, lăsând-o... în seama artiştilor.* id. ib. VII, 295. *Ia nu te mai îngrija. Lasă pe mine.* ISPIRESCU, L. 45. *Să cercăm şi noi; poate că vom lăsa frigăriile alea pe seama împăratului.* id. ib. 324. *Să se vază el odată acolo, ş-apoi las' pe dânsul!* VLAHUŢĂ, S. A. II, 128, cf. DDRF. *Turcii, ca popor răsboinic şi cuceritor, lăsau toate îndeletnicirile neguţitoreşti pe sama grecilor.* XENOPOL, I. R. VI, 33. *Eu o las în sama ta. Am să plec.* COŞBUC, P. I, 135, cf. BARCIANU. *L-am lăsat pe sama şi în grija lor.* SBIERA, F. S. 397. *Lasă-l pe mine, că-i scot eu gărgăunii din cap.* MARIAN, INS. 214. *A plecat lăsând treburile moşiei pe seama argăţimii.* SANDU-ALDEA, D. N. 15. *Ei, las-o pe mine! grăi popa.* SLAVICI, O. I, 302, cf. TDRG. *Acelui spirit i se lasă comoara în samă.* PAMFILE, COM. 12. *Se lăsau în voia apei, în profta peştelui ce năzuieşte tot în sus.* CHIRIŢESCU, GR. 127. *Lăsând pe snobi în voia modelelor imitate de la străini.* SOVEJA, O. 9. *Întărâtă-l la vorbă pe Colăcel şi, las pe dânsul: îi hiritiseşte el pe toţi marţafoii de le curg petecile.* id. ib. 24, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Alţii se lăsau în voia apei.*

TOPÎRCEANU, O. A. II, 34. *Stoică l-a lăsat în grija tovarăşilor.* id. ib. II, 180. *Se lasă unul în nădejdea celuilalt.* CAMIL PETRESCU, T. I, 181. *Tu lasă-te pe vorba mea.* POPA, V. 178. *Să vedem ce puteţi voi să-mi faceţi, lăsându-mă eu în voia voastră.* VISSARION, B. 245. *Căsătoria tânărului Constantin să fie lăsată pe seama ei.* C. GANE, TR. V. II, 118. *Ştiau ei bine că boierul nu se îngrijeşte de nimic, ci le lasă toate în sama vechilului.* SADOVEANU, O. VIII, 27. *Lăsase totul în seama plutonierului.* BART, S. M. 73. *În ce priveşte pricinile ciocnirilor şi neînţelegerilor dintre d-voastră..., lăsaţi dezlegarea lor în sarcina vremii.* MOROIANU, S. 129, cf. SCRIBAN, D. *Se lăsau ca nişte copii în grija lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 7. *Răniţii se lasă în voia noastră.* STANCU, D. 416. *Dacă soseşte masculul cu hrană, femela... se dă la o parte şi lasă hrănirea în grija masculului.* LINŢIA, P. III, 179. *Las' pe mine, domnişorule!* VINEA, L. I, 240. *Aventura o laşi pe seama tinerilor.* H. LOVINESCU, T. 320. *O dată ce-am spus, lasă pe mine, nu mai întreba!* TUDORAN, P. 133, cf. DL. *Pământul... l-ar lăsa în grija lor să-l muncească.* PREDA, R. 247. *O revoltă... l-ar fi silit pe Ţepeş să renunţe la tron, lăsându-l pe seama lui Radu cel Frumos.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 7, cf. DEX. *Lăsaţi numai pe mine.* RETEGANUL, P. II, 37. *Lasă-l pe seama mea.* SEVASTOS, P. 309. *Le-a lăsat pe fete în paza unei babe.* STĂNCESCU, B. 86. *Lasă-i tu pe mâna mea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 491. *De te laşi pe sama slugii Dai de fundul pungii,* se spune despre stăpânul care nu-şi îngrijeşte bine ce-i aparţine. ZANNE, P. IV, 595.

2. R e f l. (Despre fiinţe; mai ales cu determinări locale) **A** se aşeza, a sta în şezut (**I 1**), (familiar) a sta sau a se pune hopa; a se culca, a sta întins (pentru un scurt interval de timp) (v. a aţipi). *Mihai Vodă, după prânz, s-au lăsat să se cam odihnească.* MUSTE, LET. III, 67/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Bătrânul Socoleanu, doborât sub grindina laudelor şi aferimilor, se lăsase pe un scaun.* NEGRUZZI, S. I, 6, cf. POLIZU. *Obosit..., se lăsă pe sofa oftând din băierile inimei.* FILIMON, O. I, 124, cf. COSTINESCU. *Arald cu moartea-n suflet... Pe jeţ tăcut se lasă.* EMINESCU, O. I, 94. *S-a lăsat pe laiţă.* ŞEZ. II, 64, cf. DDRF, BARCIANU. *Mă lăsai la pământ şi... zării... în depărtare, nişte răchiţi care îmi indicau drumul care intră în sat.* SBIERA, F. S. 104. *Comăneşteanu... se lăsase pe un scăunaş de la picioarele ei.* D. ZAMFIRESCU, A. 75, cf. TDRG. *În grupuri de câte patru..., mai mulţi se lăsară pe pajiştea verde, desfăcură bucatele şi începură să se înfrupteze.* AGÎRBICEANU, A. 154. *Bologa se lăsase pe un scaun.* REBREANU, P. S. 75, cf. RESMERIŢĂ, D. *Când se lăsa în jos, genunchii îi trosneau puternic de vechime şi de artritism.* BASSARABESCU, S. M. 131, cf. CADE. *Sisoe se lăsă pe moale.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 274. *Atunci s-a lăsat pe prispa de lut galben a casei şi s-a simţit aşa de obosit.* POPA, V. 113. *Obosit şi plin de spume, calul se lăsă jos pe iarbă.* VISSARION, B. 16. *Se lăsă în stranã, unde şezu tăcută.* STĂNOIU, C. I. 196. *Îmi venea să mă las în zăpadă, să mă întind şi să dorm.* SADOVEANU, O. I, 88. *Maria se lăsase în scaun şi avea răsuflări scurte, pripite.* id. ib. V, 97. *Scuturată de o tuse seacă, se lăsă iar pe perină.* BART, E. 385. *Ei se lăsară pe nişte mănuşi de cânepă, adormind duşi.* DAN, U. 20. *Părintele se lăsă pe marginea patului.* id. ib. 144, cf. SCRIBAN, D. *Se lăsă într-un fotoliu, cu capul îndoit în direcţiea genunchilor, şi căzu în somnolenţă.* CĂLINESCU, S. 335, cf. DL. *Îi dădu drumul şi ea se lăsă la loc pe pernă.* PREDA, R. 65, cf. L. ROM. 1973, 142, DEX, L. ROM. 1981, 608. *S-a lăsat iar jos, pe pământ.* STĂNCESCU, B. 270. *Pră pat că m-am culcat, La odzină m-am lăsat.* ARH. FOLK. III, 107, cf. MAT. DIALECT. I, 223, NALR – O V MN h 993, ZANNE, P. V, 625, NALR – MB I h 100, ib. h 19/275, 41/448. ✧ (Cu un complement circumstanţial care arată felul, modul sau scopul aşezării; adesea cu compliniri temporale ca „puţin", „oleacă" etc.) *Lăsându-se să se odihnească în crevatul său, au început să-l împresoare feliuri de gânduri.* DRĂGHICI, R. 86. *Eu mă las puţin că mi-a trecut ciolan prin ciolan cu nunta voastră.* CREANGĂ, P. 5. *Mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se odihnească.* id. A. 37. *Se lăsă binişor pe laviţa din stânga uşii.* CARAGIALE, O. VI, 264. *Cu anevoie m-am putut lăsa, cu faţa în sus, pe patul lângă carele mă aflam.* SBIERA, F. S. 427. *Mă dusesem în odaie la mine să mă las oleacă pe pat.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 180. *Mă las şi eu în iarbă cu faţa în sus.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 15. *Lăsându-se obosit pe gânduri pe o bucată din grădină..., visa.* COCEA, S. II, 270. *Vorbeşte, îl îndemnă stăpânul, lăsându-se uşor pe spătar.* VOICULESCU, P. I, 154. *Zise el, lăsându-se încet pe scaun cu un geamăt uşor.* SADOVEANU, O. III, 163. *Se lăsă între snopi, cu faţa-n sus, cu palmele sub ceafă.* id. ib. VIII, 45. *Eu mă las puţin.* CĂLINESCU, O. XIV, 143. *Se lăsă încet pe un scaun şi-şi cuprinse fruntea în palme.* T. POPOVICI, S. 310. *Se lăsă jos ca un mort.* RETEGANUL, P. I, 26. *Se lasă o leacă pe pat şi adoarme.* VASILIU, P. L. 181. ✧ E x p r. **A se lăsa greu = a)** a apăsa cu (toată) greutatea propriului corp; a se atârna, sprijini etc. (de ceva sau de cineva) cu (toată) greutatea propriului corp. *Dă să-l ridice; cetăţeanul se lasă greu din balamale, scapă din braţele omului ordinii şi se aşează iar la loc.* CARAGIALE, O. II, 214. *Dau prietenului braţul pe care el se lasă greu.* id. ib. 345. *Şerpele se lasă greu.* ŞEZ. II, 122, cf. TDRG, DL, DEX. (Cu determinări locale) *Se lăsa uneori greu în frâu, proptindu-se în picioarele dinainte.* SANDU-ALDEA, U. P. 65. *Doctoru Bociu se lăsă greu în fund.* SADOVEANU, O. VII, 188. *Eu nu-l dau pe-al meu! strigă Haralamb lăsându-se mai greu pe bocaport.* TUDORAN, P. 651. (F i g.) *Ni te rog, ţărână me, Nu te lăsa aşe gre.* PĂCALĂ, M. R. 229. *Pământule lat cu iarbă Nu te lăsa aşa greu, dragă.* DR. V, 45. *O, inima: amurguri, când se lasă grele peste ea, Aud, cum tainic îmi şopteşte.* BLAGA, POEZII, 30; **b)** (f i g.) a se îndupleca, a se decide cu dificultate (în urma unor insistenţe sau nehotărâri). *Se lasă greu, greu de tot: ori o mie de poli, ori deputăţia.* CARAGIALE, O. VI, 98. *Când cutare tânăr începător al vieţii de funcţionar se lasă greu la căutatul sau caligrafiatul unei hârtii..., capătă, ca un îndemn, o impunătoare piesă de 5 lei.* SĂM. IV, 1. *Vezi că aranjasem altceva..., crezu de cuviinţă să se lase greu Ion Ozun.* C. PETRESCU, C. V. 158. *A început a pune la cale... să scoale pe craiul leşesc împotriva Măriei Sale Ştefan Vodă. Cazimir Crai se lasă mai greu, fiind un om blajin.* SADOVEANU, O. XIII, 124. *Domnule colonel, strigară toţi, desenaţi-ne ceva. Colonelul se prefăcu a se lăsa greu, ca şi cîntăreţele*

râzgâiate. CĂLINESCU, S. 538. *La început muntenii aceia se lăsaseră greu..., dar când au aflat că aceşti doi bărbaţi fuseseră închişi în temniţă pentru popor, li se deschiseră inimile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 139. *Răspunse, lăsându-se greu... – De, fraţicule, să te iau, să nu te iau?* TUDORAN, P. 27, cf. DL, DEX^2, ZANNE, P. II, 580. (Prin extensiune) *Berlinul se lăsa greu.* MAIORESCU, D. II, 418. **A se lăsa moale** = **a)** (mai ales cu determinări locale) a se aşeza, a-şi da drumul lipsit de vlagă, de putere; a se relaxa fizic; a leşina. *Deodată s-a lăsat moale între pumnii lui.* POPA, v. 315. *Zăpăcit, nu ştiu cum am nimerit un scaun, în care m-am lăsat moale.* VOICULESCU, P. II, 81. *Se coborî cu privirile înnegurate şi se lăsă moale pe scara cerdacului.* SADOVEANU, O. V, 334. *Se făcu palidă şi se lăsă moale într-o parte.* id. ib. X, 156. *Se lăsă moale pe banchetă.* BART, E. 212. *Îl văzură lăsându-se moale, aproape căzând.* CAMIL PETRESCU, I. I, 125; **b)** a nu avea voinţă, a fi slab sau indecis. Cf. ZANNE, P. II, 612. **A se lăsa mai mic(ă)** = **a)** (învechit şi popular) a ceda, a-şi recunoaşte greşelile. *Când să va lăsa bărbatul mai mic şi să va prinde cu chizăşie cum nu-ş va face muerii nice o răutate şi încă-i va face şi zapis, atunce giudeţul să i-o dea pre mână.* PRAV. 155. *Să cade într-acel cias ce au suduit să-ş tocmască lucrul şi să se lase mai mic, căindu-să ce au făcut.* ib. 125, cf. ZANNE, P. IV, 447; **b)** (popular) a accepta o stare, o condiţie etc. de inferioritate. *După ce i-a intrat în casă Ludovica, ea a trebuit să se lase mai mică, să se dea la o parte.* DAN, U. 83. **A se lăsa plavie** v. p l a v i e (1). ✦ (Urmat de determinări spaţiale) A se aşeza, a se sprijini echilibrându-se sau modificându-şi centrul de greutate, pe una din părţile propriului trup; a-şi înclina, a-şi apleca etc. corpul într-o anumită poziţie sau direcţie. *Adam pierde puterea, jos în genunchi se lasă.* HELIADE, O. I, 372. *O gheată, a din dreapta, îl supără când stă în vârful picioarelor. Lache rabdă cât rabdă, apoi se hotărăşte să se mai lase şi pe călcâie.* CARAGIALE, O. I, 256. *Ea îşi acoperi faţa cu amândouă mânile şi se lăsă în genunchi la picioarele maichii.* SLAVICI, O. II, 143. *Se lăsă pe spate cu capul în jos.* SBIERA, F. S. 262. *Se lăsau pe vine, uitându-se peste grâu.* SANDU-ALDEA, U. P. 86. *Câţiva mai îndrăzneţi se lasă pe vine aproape de jucători.* REBREANU, I. 13. *Unul se lăsase într-un genunchi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 35. *Când să se ridice de pe rogojină îi păru că se lasă pe picioare străine.* STĂNOIU, C. I. 163. *S-a lăsat pe spate, istovit de pândă şi a aţipit.* POPA, v. 266. *Postul vecin cu al nostru, în dreapta, putea fi zărit pe orizont dacă sentinela se lăsa pe vine.* SADOVEANU, O. III, 241. *Milescu se lăsă în genunchi fără să înalţe ochii.* id. ib. X, 181. *A intrat Gheorghiţă şi s-a lăsat într-un cot, pe-o lăicioară.* id. ib. 549. *Sări în barcă, smuci încordat lopeţile şi începu să tragă lung, lăsându-se pe spate.* BART, E. 188. *Mai căscau odată apoi se lăsau iar pe spate.* DAN, U. 73. *Se lăsă pe spate, într-o poziţie calmă.* CĂLINESCU, O. I, 9. *El îşi trase sabia şi, lăsându-se în genunchi, i-o întinse cu garda înainte, lui Bălcescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 24. *Rică s-a lăsat pe vine Şi s-a-ntins pe îndelete Rezimat de un părete.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 91. *Se lasă, gemând, în genunchi.* H. LOVINESCU, T. 113. *Anghelache se lăsă pe spate şi toţi începură... să râdă.* PREDA, Î. 78. *S-a lăsat într-un genunchi, a ochit undeva sus.* BĂNULESCU, C. M. 158. *Cartea... i-o întinse Gloriei, lăsându-se pe vine.* ŢOIU, Î. 107. *Atunci se lasă într-un cot şi adoarme.* VASILIU, P. L. 78. (Cu compliniri modale) *Pe-a ei ghiurghiului perini se lasă încet pe spate.* NEGRUZZI, S. III, 94. *Se lăsă uşor pe spate.* CHIRIŢESCU, GR. 11. *S-a pus apoi să strige cu mâinile în şolduri, lăsându-se tare pe spate.* SADOVEANU, O. III, 44. *Balerina... îşi permite a se lăsa şi îndoi, oricât de lent, cu iluzia de a pluti.* CĂLINESCU, C. O. 225. *Se lăsa încet pe spate Ca să-i vină bine-a bate.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 112. ✧ E x p r. **A se lăsa pe-o** (sau **într-o**) **rână** = a se culca sau a se pleca pe-o parte, pieziş. *Când oboseşte..., se lasă într-o rână pe puntea udă, scoate luleaua, o îndoapă cu tutun, apoi începe a pufăi.* DUNĂREANU, CH. 83, cf. L. ROM. 1973, 84. (Prin analogie) *Trecătoriul n-ar mai fi cunoscut căsuţa... râsipită, nevăruită, lăsată într-o râlă.* CONTEMPORANUL, V, 107. **A se lăsa într-o dungă** sau **a se lăsa pe dreapta** = a se culca. *Să mă las oleacă pe dreapta.* DELAVRANCEA, O. II, 98. *În drumul ţării se lăsă într-o dungă la umbra unui măr pădureţ şi adormi.* DAN, U. 16. (Popular) **A se lăsa pe o ureche** (sau, regional, **a se lăsa pe urechea aia**) = a neglija. *Lasă-te tu pe urechea aia, că mai vezi bani, când ţi-i vedea ceafa.* UDRESCU, GL., cf. ZANNE, P. II, 459. ✦ (Urmat de determinări ca „în braţe", „la piept") A se abandona unei îmbrăţişări. *Tu păşeai încet, încet,... Şi lăsându-te la pieptu-mi, Nu ştiam ce-i pe pământ.* EMINESCU, O. I, 94. *Obosită de fugă, ea se lăsa moartă în braţele lui.* SLAVICI, O. I, 94. *Rămân mirat, „Te-ai întors?" Şi subţirică Ea pe piept mi s-a lăsat.* COŞBUC, P. I, 117. *De-o cuprinzi, ea ştie una: Moartă-n braţe ţi se lasă.* id. ib. 136. *Haiducul la pieptul căruia se lasă cucoana Sultana.* LOVINESCU, S. V, 25. ✦ A se sprijini fizic (de ceva sau de cineva). *Ea se lăsase dulce şi greu pe al lui braţ.* EMINESCU, O. I, 97. *La plug... oi vrea apoi Să mă las pe coarne.* COŞBUC, P. II, 23. *Nu-şi îngăduia să-i bănuiască pornirea prietenoasă cu care i se lăsase pe mână.* POPA, v. 120. *Ca să nu cadă se lasă asupra sicriului.* DAN, U. 95. ✧ E x p r. **Ce te** (sau **vă**) **laşi** (sau **lăsaţi**) **(aşa) pe mine** (sau **pe noi, pe el** etc.)**!**, se spune cu ton de reproş cuiva care, într-o îngrămădeală, se sprijină de altcineva. ✧ (Prin analogie) *Lucrul stâlpilor pe cari se lasă pridvorul... e cu adevărat strălucit.* IORGA, C. I. II, 43. ✧ E x p r. **A se lăsa pe tânjală** v. t â n j a l ă (1).

3. T r a n z. (Despre fiinţe; complementul indică părţi ale trupului; mai ales cu determinări locale) A apleca, a înclina; a atârna; a sprijini. *I se mlădie corpul sub braţul ce o strânge, Îşi lasă docil capul şi-l pleacă p-ai lui umeri.* HELIADE, O. I, 372. *Nu-ţi laşi capul ades plecat pe mâna ta, Ş-aminte nu-ţi aduci atunci de cineva?* NEGRUZZI, S. II, 19. *Ghirai cade pe gânduri lăsându-şi capu-n piept.* ALECSANDRI, POEZII, 294. *I-au făcut trei temenele, lăsând mâinile până la genunchi.* LĂCUSTEANU, A. 84. *Ea ce prinde de grumazu-i cu mânuţele-amândouă Şi pe spate-şi lasă capul.* EMINESCU, O. I, 154. *Nurorile... sar arse în picioare; şi cele mari încep a tremura ca varga, de frică, şi lasă capul de ruşine.* CREANGĂ, P. 11. *Ivan se pune în raclă... într-o râlă şi lasă picioarele spânzurate afară.* id. ib. 322. *Şi-a lăsat fruntea pe braţe şi a adormit*

adânc. CARAGIALE, O. I, 271. *Îl durea mâna, dar, când voia să lase... mâna-n jos, auzea glasul căprarului: – Chiamă pă dracu.* BACALBAŞA, M. T. 163. *Toţi lăsară ciocurile în jos.* MARIAN, O. I, 340, cf. DDRF. *În zilele de sărbătoare, unele lasă aceste plete pe spate.* MANOLESCU, I. 200. *Mai rupe-n palme câte-un spic Şi răsfăţat apoi îşi lasă Pe spate capul şi nu-i pasă De fete.* COŞBUC, P. I, 87. *Şedea răsturnat în trăsură, cu capul lăsat puţin într-o parte, cu ochii închişi.* SANDU-ALDEA, D. N. 75. *Când se lasă un fir de păr din cap pe frunte în jos, e semn că vin rudele.* GOROVEI, CR. 244. *Se uita ruşinat în dreapta şi stânga... pe urmă lasă capul în jos.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 256. *Eu las capul în jos ca să nu bage de seamă că râd.* id. ib. 299. *Cei doi dintâi când râdeau îşi lăsau capetele pe spate.* AGÎRBICEANU, A. 91. *Cozile lăsate pe spate se îndoiau pe oblâncul şălii, aşa erau de lungi.* GÂRLEANU, N. 15. *Pierdut, las fruntea pe-al tău umăr, El singur mi-a rămas noroc.* ap. LOVINESCU, S. IV, 451. *I se ridică umerii crispaţi, îşi lasă capul pe piept.* CAMIL PETRESCU, T. I, 166. *A lăsat capul în piept şi a pornit-o de-a curmezişul lanurilor.* POPA, V. 68. *A lăsat mâinile în poală.* id. ib. 297. *Hî-î, râde proasta, lăsându-şi galeş bărbia în guşă.* TEODOREANU, C. B. 42. *Lăsându-şi capul pe umărul stâng, adăogi, plecând genele...: Tot mai bine-mi era la curte.* SADOVEANU, O. I, 41. *Mary lasă mâna cu ţigara de-a lungul fustei albe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 93. *El lasă capul pe piept căutând în pământ.* ARGHEZI, S. XXXIV, 97. *Străinul... aruncă volumul la loc pe masă, pe al cărei colţ se aşează molatic lăsându-şi un picior să-i spânzure în aer.* CĂLINESCU, S. 135. *Pascu şi Mitrică lăsară şi ei frunţile în jos.* PREDA, D. 58. *Li se înveneţeşte creasta şi lasă aripele în jos.* PAMFILE, B. 74. (Refl. pas.) *Simţi în tot trupul o căldură dulce strecurându-i-se când mâna Mariei se lăsa într-a lui.* SADOVEANU, O. V, 93. (Prin analogie, despre părţi ale plantelor) *Floare albă de cireş ce-n jos crengile îţi leşi.* BELDICEANU, P. 114. ✧ (Despre ochi, privire etc.) *Băgat-ai în cap vorbele mele? – Da, stăpâne, zise Harap Alb lăsând ochii în jos.* CREANGĂ, P. 208. *Sub genele-i albe, abia se mai mişcau ochii, întunecaţi în liniştea dezgustului de toate, lăsând cu lene o căutătură trudită şi întunecată peste tot ce-i cădea în preajmă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11. *O vedea sfiincioasă, lăsându-şi ochii în pământ, roşindu-se de cele dintâi vorbe de dragoste ale lui.* id. ib. 247. *N-am îndrăznit să ne mai uităm la dânsa şi ne-am lăsat ochii în jos.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 47. *Când îşi lăsa ochii asupra mea mă cuprindea un fior.* VLASIU, A. P. 36. *Profesorul îl văzu cum se dă înapoi către uşă şi îşi lasă privirile în pământ.* DAN, U. 110. *El lasă privirile în jos ca în faţa unei catastrofe.* CĂLINESCU, C. O. 81. *Sicu lăsase ochii în jos şi roşise.* STANCU, R. A. III, 22. *Toţi lăsară ochii în jos şi se făcu tăcere.* V. ROM. iunie 1955, 34. *Ieremia se uită la el, apoi îşi lăsă ochii în jos, ruşinat.* TUDORAN, P. 23. *Fata de cum iese-n joc, Parcă-i ruşinoasă foc..., Lasă ochii în pământ.* PAMFILE, C. Ţ. 331. ✧ Expr. **A(-şi) lăsa buză** (sau **buza**), se spune despre cineva care-şi manifestă, cu o mimică vizibilă, nemulţumirea. *De mişcă frunza, îşi lasă buza.* ap. DDRF. *Sisi şi-a lăsat buza-n jos şi, văzând că tac, m-a întrebat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 32. *Unul îi priveşte cu aviditate, altul lasă buza ironic.* CĂLINESCU, C. O. 146, cf. ZANNE, P. II, 27. **A lăsa nasul în jos** = a nu mai fi îngâmfat; a se pleoşti. Cf. id. ib. 318. **A lăsat bărbie**, se spune despre cineva care s-a îmbogăţit. Cf. id. ib. 17. ✦ (Complementul se referă la „pleoape" sau „gene"; mai ales urmat de determinări locale, formează cu acestea sintagme) A închide, a clipi; a coborî, a acoperi. *Boala... vine asemenea de odată şi mai fără veste, cu doă-trei svâcneli de bătăi de inimă..., cu pleoapile ochilor lăsate în jos precum s-a întâmplat să fie la căderea trupului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 295/9. *Pe ochi îţi lasă genele iubirii.* PILLAT, P. 231. *Când... cineva îl privea lăsând pleoapele pe ochi..., Urcan îşi vâra gâtul în guler.* DAN, U. 40. *Oboseala, liniştea... îi lăsară peste ochii obosiţi perdeaua grea a pleoapelor.* id. ib. 158. *Îşi lăsă iar încet pleoapele în jos.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 262. *Felix aruncă o privire şi văzu... pe un alt ins slab, cu pleoape prea lăsate peste ochi.* CĂLINESCU, O. IV, 64. *De cum intram în casă îţi lăsai geana sfioasă.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 28. *Îşi lăsă pleoapele peste ochi.* PREDA, R. 142. (Refl.) *Pleoapele de plumb se lăsau peste ochii în care lucea lumina pojarului depărtat.* SADOVEANU, O. III, 220. *Pleoapele se lasă. Cu mirare Îţi recunosc un alt al tău obraz.* PILLAT, P. 161. *Pleoapele i se lăsară peste ochi.* PREDA, R. 114. ✦ (Cu determinări locale) A schimba poziţia unui obiect sau a unei părţi a unui obiect prin înclinare, îndoire ori coborâre; a aduce prin tragere, coborâre etc. un obiect sau o parte a obiectului în poziţia iniţială (de relaxare, de repaos etc.); a coborî, a închide. *Cel ce este să să priimască lasă vârful sabiei şi mâna celui ce-l povăţuieşte.* GHERASIM, T. 97^{v}/12. *Ajungând la poarta caselor postelnicului, îşi rădică gulerul giubelei în sus şi lăsă caucul pe ochi, ca să nu fie cunoscut de slugile curţii.* FILIMON, O. I, 237. *Şedea o fiinţă femeească cu văl negru lăsat pe faţă.* CONV. LIT. IV, 10. *Gaetano lăsă pânza în jos şi barca rămase staţionară.* BARONZI, C. II, 240/26. *Judecătorul... lăsase geamul în jos.* CONV. LIT. XI, 145. *Voinicul nostru era gata să azvârle într-însul ghioaga lui cu ţinte poleite ca să-l prăpădească...,* [dar] *lăsă ghioaga jos şi goni câinele în laturi.* ODOBESCU, S. III, 184. *Strigă lui Petrache maşinistul să lase cortina.* CARAGIALE, O. I, 2. *Lăsă capacul tronişorului.* ISPIRESCU, U. 100. *Crâşmăriţa iute a lăsat obloanele în jos, a aprins lumânarea.* CREANGĂ, A. 97. *Jucătorul... cu o mână ridică şi lasă piciorul turcei după tactul lăutei.* PAMFILE, CR. 170. *Lasă jos gulerul blănii să poată vorbi mai liber.* C. PETRESCU, C. V. 157. *A trebuit să lase puşca jos.* POPA, V. 11. *Îi trece de-acum ţiganului nebuneala! zise boierul, trăgând capul în iatac şi lăsând fereastra.* SADOVEANU, O. I, 48. *Puntea era lăsată; porţile se aflau deschise; străjile pe ziduri.* id. ib. XIII, 511. *Toate pânzele fură lăsate şi se auzi răsunând comenzile desperate.* BART, S. M. 63. *Barca se apropia pe furiş de scara lăsată la apă.* id. ib. 332. *Lăsă... capacul pianului.* CĂLINESCU, B. I. 395. *Stând câte doi la fiecare capăt al coşciugului..., începură să-l lase în jos până ce se auzi izbitura lemnului de fund.* id. S. 30. *Lăsându-şi lingura jos, spuse.* BOGZA, C. O. 71. *Cei trei lăsară mai în jos ceştile cu ţuică şi se pregătiră să audă.* PREDA, Î. 95. *Paralizată, lasă receptorul.* H. LOVINESCU, T. 329.

Lasă ori ridică puntea. L. ROM. 1965, 321. *Lăsă puțin pragul în jos.* RETEGANUL, P. V, 27. *Măi bădiță, om frumos, lasă cosutura jos.* id. TR. 112. *Lasă pușca în jos, nu mă omorî.* STĂNCESCU, B. 23. *Lași staghila în jos.* ALR SN I h 154/784, cf. ib. h 154. *Șalvarii jos lăsa.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 289. *Rochițe cu zale, lăsate pe șale.* FOLC. DOBR. 107. (Refl. pas.) *Cortina se lasă asupra primei mișcări a scandalului.* CARAGIALE, O. VI, 148. *Se lasă puntea castelului, poarta se deschide.* id. ib. 379. *Slăbiră vârtejile și dete drumul frânghiei, care se lăsa în jos cu mare iuțeală.* ISPIRESCU, L. 89. *Un ropot de aplauze – și cortina de dril se lăsă pe mica scenă acoperită de ramurile a doi salcâmi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 3. *Pentru ca brazda să fie mai adâncă, se lasă grindeiul jos de tot.* PAMFILE, A. R. 43. *În sfârșit, cortina se lăsă.* BASSARABESCU, S. N. 164. *Casa din colț are obloane moderne cu lame paralele, care se ridică și se lasă ca la birourile americane.* CAMIL PETRESCU, P. 52. *Casele și ghioagele se ridicau și se lăsau neîntrerupt.* SADOVEANU, O. I, 15. *Se lăsau grătarele de fier.* OPRESCU, S. 192. *Aplauzi..., se lasă cortina și te duci să supezi.* C. PETRESCU, A. R. 192. *Ca să-i putem studia..., lamela de sticlă se lasă în jos și, apăsând asupra paramecilor, îi imobilizează.* ZOOLOGIA, 11. (Fig.) *Cortina se lasă asupra primei mișcări a scandalului.* CARAGIALE, O. VI, 148.

4. Tranz. (Despre părți, calități, funcții etc. ale corpului omenesc; cu un complement direct exprimat prin pronume personal în formă neaccentuată) A înceta să funcționeze, să se manifeste; a începe să funcționeze, să se manifeste prost, rău, neplăcut (în urma unei suprasolicitări fizice sau emotive). *Inrema mea turbură-se și lăsă-me vrătutea mea.* PSALT. 72. *Ținură-mă reale ce nu lă era măsură..., înmulțiră-să mai vârtos de părul capului mieu și inema mea lăsă-mă.* CORESI, L. 106/13. *Nedejdea-mi peri de a te afla vrodată... Libovul nestins și inima mă lasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *În minuta când voiam a mă duce, puterile m-au lăsat.* NEGRUZZI, S. I, 52. *Părăsit de tine și sufletul mă lasă, Viața mi-e povară.* ALEXANDRESCU, O. I, 255. *Urechile îl cam lasă.* TDRG. *Ochii m-au lăsat – mâinile îmi tremură și glasul s-a uscat.* DELAVRANCEA, O. II, 141, cf. RESMERIȚĂ, D. *Când îl lăsau puterile, zărea... chipul plâns al Maicii Domnului și, cutremurându-se, își revenea.* DAN, U. 139. *Pe el îl lăsaseră nervii.* STANCU, R. A. V, 37. *Ridică mâinile încet. Genunchii îl lăsară și un sughiț îl scuturâ tot.* T. POPOVICI, S. 383. *Bade... Când treci p-âng-a noastră casă, Picioarele jos mă lasă.* HODOȘ, P. P. 45. (Prin extensiune, despre autovehicule, unelte etc.) *Nu ajunsese să-și încheie ziua de lucru numai cu motorina cu care își încărcase rezervorul. Motorul îl lăsase tocmai acum.* MIHALE, O. 93, cf. DL, DEX. ▭ *M-a lăsat căruța* (sau *mașina*) *în drum.*

5. Tranz. (Despre oameni; adesea cu determinări care întăresc ideea verbală) A slobozi, a elibera pe cineva. *Ceia ce giudeca menre vrea să me lase, dreptce nece ura vină de moarrte nu aflară întru menre.* COD. VOR.[2] 329. *Tremease împăratu și dezlegă elu, giudele oameriloru și lăsă* [și-l *lăsă* D; și puse C[2]; slobozi lu H] *elu.* PSALT. 219, cf. MARDARIE, L. 201/23. *Și pre împăratul ei și toate satele ei și o loviră pre ea cu gură de sabie și au surpat-o pre ea și tot ce răsuflă într-însa și n-au lăsat nici pre unul.* BIBLIA (1688), 161[1]/44. *Au îmblat mult pentru Duca Vodă, ca să-l răscumpere... drept 70 de pungi de bani, să de leșilor și să-l lasă.* NECULCE, L. 81. *Pi ciilalți boieri ce era în prepus nu-i lăsa din hiere, ce au trecut Dunărea cu dânșii.* id. ib. 166. *I-au făgăduit că-l va lăsa slobod și în pace, numai să se ducă la casa lui.* R. POPESCU, CM I, 380. *Lăsați pe domnul maior, că tragem în voi!* LĂCUSTEANU, A. 129. *Am ținut aceste exemplare în voliera din curte... pentru observații, iar după aceea i-am inelat și i-am lăsat iarăși liberi.* LINȚIA, P. III, 230. *Turși aișia... după șe m-o lăsat din cătănie, i-o sprijinit d-acolo să să ducă la satu lor.* ARH. FOLK. III, 80. (Fig.) *Entuziasmului meu însă nu-i voi pune frâu și slobod îl voi lăsa să măsoare zările.* PERPESSICIUS, M. I, 2. *Pașii lăsați în voie, din uliță în uliță, mă duseseră prin preajma Ateneului către amiazi.* STANCU, R. A. I, 163. ✦ (Complementul se referă la vehicole sau animale de călărie ori de tracțiune; urmat de determinări care arată felul) A face, a permite să se miște conform unor tendințe, reguli etc. interne, proprii; a face să se miște mai domol, a domoli. *Și-a aprins luleaua și a început a lăsa iepele mai la voie.* CREANGĂ, P. 117. *Arabii toți răsar din cort Să-mi vadă roibul când îl port Și-l joc în frâu și-l las în trap.* COȘBUC, P. I, 109. *A! E-o șiretenie întreagă. Să lăsăm caii mai domol să ți-o povestesc.* SANDU-ALDEA, U. P. 59. *Lăsă calul la pas, să-l ducă în voie și începu a fredona o șansonetă franceză.* SADOVEANU, O. VIII, 103. *Lăsă caii mai încet.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 201. *Caty își lăsă calul mai liber în frâu și rămase mai în urmă, meditativă.* CĂLINESCU, S. 188. *De la Barboși încoace ai lăsat-o mai domol... – E terasamentul slab... La anu' o să mergem cu patruzeci de kilometri pe oră.* TUDORAN, P. 13. *Lasă-i la pas, al lui Teican, spuse unul din ei lovind peste bot cu o nuia, calul pe care se afla.* PREDA, Î. 44. *Lasă caii mai încet, să vedem, nu s-o mai apropia... călugărașul!* STĂNCESCU, B. 119. ✧ Expr. **A lăsa** (cuiva) **frâu(l) liber** sau (popular) **a lăsa** (pe cineva) **în frâul său**, se spune când se permite cuiva să acționeze după propria sa voință. *Sânt momente unde cineva are datoria de a lăsa frâu liber simțimintelor sale, fie și de indignațiune.* MAIORESCU, D. I, 255. *Istoria universală prezentă..., la licee și la universități, multe inconveniente și ar fi o imprudență din partea oamenilor de stat care ar lăsa, în ceea ce privește învățământul public al statului, frâul liber în această privință.* id. ib. 506. *O sculptură, eliberată de orice canoane, lasă frâu liber personalității... creatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 20/2, cf. ZANNE, P. I, 461. ✧ Expr. **A mai lăsa din caramă**, se spune atunci când cineva este nevoit să renunțe la o serie din pretențiile sau constrângerile sale. Cf. ZANNE, P. III, 91. ✦ (Rar) A lansa, a arunca. *Apolon... pe urmă și-n oaste lăsat-a săgeți ascuțite.* MURNU, I. 5.

6. Refl. (Despre diverse lucruri clădite, strânse, încinse, încordate etc. sau despre structuri anatomice; mai ales cu determinări locale) A se destinde, a se relaxa, a se lărgi; a se muia, a se slăbi, (familiar) a se fleșcăi; a se înclina, a aluneca, a cădea. *Se poate întâmpla ca, îndesând snopii în pretce, să nu se păstreze cumpăna dreaptă și astfel carul să se lese sau să se aplece într-o parte mai mult.* PAMFILE, A. R. 142.

Arcul trăsurei se lăsase. ŞĂINEANU, D. U. *Poarta se lasă şi trebuie împinsă cu umărul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 205. *Văzu că ograda se lăsa puţin.* CĂLINESCU, O. XIV, 125. *După un timp de vibraţie mai îndelungat, coardele vibrante se lasă.* CIŞMAN, FIZ. II, 88. *Trăsăturile deprimate ale femeii, accentuate de fondul vânăt care îi acoperea chipul, se lăsaseră în acest timp parcă şi mai în jos.* PREDA, M. S. 98. *I se lasă muşchiu în şele.* ALR I 105/100. (Tranz.) Cf. LB. *Obosit amu de osteneală, lăsă frâul.* ASACHI, S. L. II, 64, cf. POLIZU. *Pe calul meu ager sării cu grăbire Şi lăsându-i frâul ca vântul zburam.* NEGRUZZI, S. II, 31, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., DL, DEX. ✦ (Despre forme geografice, grupuri de construcţii etc.; cu determinări locale) A aluneca, a se prelungi spre sau peste un loc situat mai jos. *Este un munte din care se lasă o poală de întră în marea.* ARHIVA R. II, 27/22. *Teatrul reprezintă un peisaj muntos... Stâncile se lasă în jos, descrescând până în faţa scenei.* CARAGIALE, O. VI, 379. ✧ Tranz. Fig. *O spinare de creste lasă coaste.* CĂLINESCU, O. XIV, 8. ✦ Tranz. (Despre îmbrăcăminte, materiale textile etc., urmat de compliniri circumstanţiale de loc sau modale) A atârna pe anumite porţiuni (modificându-şi forma normală sau iniţială). *Marginile îi sunt înşirate şi încreţite de o aţă, aşa că din această cauză şi prin întrebuinţarea ei, lasă un pântece sau bârdan.* PAMFILE, I. C. 68. *Stătea... într-o cămăruţă mirosind a umezeală, cu o masă cu un picior în mijloc..., cu un pat cu aşternutul lăsat la mijloc şi înspre margine.* CAMIL PETRESCU, P. 16. ✦ Refl. (Rar, despre lichide) A se scurge, a se prelinge. *Se pun pe geam, adică pe pervazul fereştilor, spre a suge apa care se lasă de pe ochiul de geam.* PAMFILE, I. C. 244. ✦ (Regional; despre construcţii) A se nărui. Cf. CHEST. II 13/61, 185.

7. Tranz. (Despre persoane; mai ales urmat de determinări, introduse prin prepoziţii, care arată valoarea produsului ori cu cât este micşorată această valoare) A micşora sau a modifica costul (iniţial al) unui produs, al unei proprietăţi cedând (în timpul negocierii); p. ext. a vinde (1). *Disetina pi boieri... au lăsat-o mai pi urmă să hie din dzeci un leu, precum era şi la Gligorie Vodă.* NECULCE, L. 325. *Au ajuns de plătesc acum haina mare 1 leu şi de haina mică pă jumătate, rugându-să a să lăsa pă preţul cel uşor* (a. 1824). DOC. EC. 321, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Aş vrea să vând casa... Mi-a dat Bugaroki 6500 f. şi eu i-am lăsat-o în 7000 f.* BARIŢIU, C. II, 193. *Cât laşi ordzu? – Apoi, dă!... Un irmilic mierţa.* ALECSANDRI, T. I 540, cf. COSTINESCU. *Dacă nu vă convine dăbânda de 8 la sută, nu aveţi decât să o lăsaţi mai jos.* id. ib. 191. *Fabrica română au lăsat cu 10 bani mai jos chilogramul de lumânări.* CONV. LIT. XI, 50. *Apoi fără să ne zbatem, jupâne Strul, mi-i da şeisprezece lei... – Ai să laşi cu nouă lei, moş Nichifor, şi te-a mai cinsti şi fecioru-meu la Piatra.* CREANGĂ, P. 113. *De zece zile stăm la tocmeală şi nu vrea să lase nici o sută de lei, dar nici eu nu-i dau cincizeci de lei mai mult.* CARAGIALE, O. II, 92. *Bunda... era frumoasă, încât Claici n-o lăsa mai jos de două sute de florini.* SLAVICI, O. II, 85. *Din faţă i se citea Cum că el nimic nu lăsa din cele ce pretindea! Trei sute de galbeni! Doamne!* COŞBUC, P. II, 131, cf. BARCIANU, TDRG. *Scump, da' face! Pentru dumneata şi pentru fetiţă, le las la şapte.* DELAVRANCEA, O. II, 304, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Am să-ţi las zece bani la chila de cuie. Ne împăcăm, rămânem prieteni.* SADOVEANU, O. VIII, 90, cf. SCRIBAN, D. *Vrei să cumperi marfă sau nu vrei?... Mi-ai lăsat-o cu zece, de ce vii acum cu unsprezece?* CĂLINESCU, B. I. 448, cf. DL, DEX. (Absol.) *La o învoială unul mai dă, altul mai lasă.* CONV. LIT. XII, 6. *În sfârşit, dur la deal, dur la vale, unul mai dă, altul mai lasă şi Prepeleac mărită capra.* CREANGĂ, P. 43. *Măi băieţaş, tu să ceri pe ele cinsprezece lei, să ai de unde lăsa.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 91. *Ei, ce facem cu tabloul? Mai laşi?* CĂLINESCU, B. I. 439. *Mai dă, române! – Mai lasă, jupâne.* ZANNE, P. V, 241. (Prin analogie; complementul indică acţiuni, trăsături, calităţi psihice, concepte etc.) *Ungurii ameninţaţi începură a mai lăsa din pretenţiile lor.* XENOPOL, I. R. XII, 46. ✧ Expr. **A (mai) lăsa din preţ** = a face rabat (1). Cf. ZANNE, P. V, 241. **A o lăsa** (ori **a lăsa** ceva) **mai ieftin** (sau **mai moale, mai domol, mai încet,** învechit, **mai în slab**) = a nu exagera, a reduce din pretenţii; a nu se pripi. *Văzând cartea hatmanului, au lăsat lucrul mai în slab.* M. COSTIN, O. 127. *Mai las-o moale, Telemah, băiete.* MURNU, O. 26. *Până vom pune mâna pe hoţ, s-o lăsăm mai domol cu procesul.* ap. TDRG. *Nevestele, cu mâna la bărbie, ţineau morţiş..., unii din gospodari o lăsau mai ieftin, alţii căutau împăcare.* SADOVEANU, O. III, 44, cf. SCRIBAN, D. *Trebuia să muriţi, să apăraţi patria... – Las-o mai moale cu patria, primarule.* STANCU, D. 421. *Aşa că s-o lăsăm mai încet.* PREDA, C. I. P. II, 143. *Las-o şi tu mai moale!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 10. ✦ (Învechit) A micşora (timpul unei pedepse). *De va vrea să meargă la obşte jâtie, lasă-i lui canon pre jumătate.* ANTIM, O. 238.

8. Tranz. (Despre persoane; complementul desemnează acţiuni şi rezultatul acestora; mai ales urmat de determinări temporale) A amâna. *Eu mă rog, pustie, ţie Să mă laşi un an de zile, Să văz lumea cum să ţine* (a. 1769). DR. V, 519. *Pentru aceasta, acum lăsăm pe altă dată când au vorbi pentru a lor începătoare planetă.* AMFILOHIE, G. F. 107r/10. *Pentru că se apropia bruma, lucrul acela l-au lăsat până în primăvară.* ŞINCAI, HR. I, 225/37. *Doamne, lasă-l pre el şi întru anul acesta* (a. 1805). GRECU, P. 187. *Pentru hatârul meu, arhon treti logofăt, să laşi aceasta pe mâine.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 239. *Au fost silit de a lăsa pe a doua zi vânatul.* DRĂGHICI, R. 88/8. *Nu cer să-mi ierţi viaţa;... Lasă-mă, te rog, trei zile, să mărit p-orfana soră!* ASACHI, S. L. I, 207. *O durere de cap mă sileşte să las scrisoarea pentru a doua zi şi să mă culc.* C. A. ROSETTI, N. I. 45. *Daca timpul ar fi prea înaintat, ar lăsa despărţirea pentru primăvara următoare.* BREZOIANU, A. 447/15, cf. POLIZU. *Să porunceşti să întârzie tăierea... Să lase pe mâine.* NEGRUZZI, S. III, 386. *Nu mă mai simţ atât de mult voios ca să desfacem contul şi putem lăsa aceasta pentru oricând veţi voi.* FILIMON, O. II, 328. *Noaptea sosi, lăsai până să se întunece bine.* BARONZI, C. V, 122/93. *E frumos şi acest soi de petrecere. De ce nu o laşi însă pentru vremea sa?* CONV. LIT. IV, 76. *N-am pute lăsa cercetarea pe mâne?* ib. 142. *Când vezi că un om sănătos... poate să aibă asemenea atacuri..., trebuie să nu lese nemic pe a doua zi.* CONTEMPORANUL, II, 247. *Tot avem mâni şedinţă,*

atunci vom vede raportul. Lăsați pe mâni! CONV. LIT. XII, 2. *Judecători turburați se răsipeau lăsând pe a doua zi judecata; astfel se petrecu un timp destul de lung.* ODOBESCU, S. I, 18. *Lasă amorul pe altădată și se apucă cu dinadinsul să stăpânească abuzurile celorlalți miniștri.* CARAGIALE, O. III, 64. *M-oi lăsa cu târgul până după Rusalii. Mi-e groază să plec pe ploaia asta.* SLAVICI, O. I, 67. *Poate ar fi mai bine să lăsați pe altă zi iscălirea contractului.* CONTEMPORANUL, II, 247. *Voiam să-i vorbesc, dar văzându-l așa de nemișcat și de dus pe gânduri, mi-a venit greu să-l tulbur, ș-am lăsat aceasta pe altă dată.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 25. *Lăsară lucrurile pentru noaptea de 10–11 februarie.* XENOPOL, I. R. XIV, 82. *Așa mi-a spus Ion să-ți scriu... Și-am tot lăsat, pân-a fost viu Și-mi țin acum cuvântul.* COȘBUC, P. II, 60. *Să lăsăm noi dar vorbele acestea pe altă dată.* SBIERA, F. S. 54, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. *Lăsați pe mâine la palat.* VISSARION, B. 319. *Când, în sfârșit, se hotărăște, o întrerupe cineva și hotărârea e lăsată pe o altă zi.* A. HOLBAN, O. I, 30, cf. SCRIBAN, D. *Prânzul trebuie ori să-l grăbim, ori să-l lăsăm pentru mai târziu.* TUDORAN, P. 86, cf. DL, DEX. *Nu te sinchisești, Pe mine mă chinuiești; Nu lași pe mai târziu, Seara ca să pot să viu.* PAMFILE, C. Ț. 249. *Mă lași de mâni p-alaltă.* ALR II 2 388/362. ✧ (Complementul desemnează ființe) *Pre Aureol, tiranul, l-au stins dupre fața pământului, dară pre ceilalți tirani i-au lăsat până la alt timp.* ȘINCAI, HR. I, 26/36. *Pe Maior... l-a mai lăsat, adecă nu a venit nimica pentru dânsul.* BARIȚIU, C. II, 165. *Las-o pe dumneaei; nu e aici; dumneaei o să răspunză când o vom chema.* CARAGIALE, O. IV, 106. ✧ Expr. **A (nu) mai lăsa ceva de azi pe mâine** = a (nu) amâna. *Treaba de astăzi, niciodată să nu o lase pentru mâine.* GOLESCU, Î. 6, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., COTEANU, S. E. 43. (Prin parafrazarea expresiei) *Las' bre că v-oi plăti azi, las' bre că voi plăti mâine, și tot așa de azi pe mâine, și ei nu luase simbria nici pe patru-cinci ani.* VASILIU, P. L. 238. ✦ (Împreună cu determinări completive care exprimă sau întăresc aspectul temporal) A aștepta; a da cuiva timp pentru a face, a termina etc. ceva. *Muntenii în oastea turcească Purcegând..., Bieților nice să să trezească Vreme lăsând, îi figea spre vatră.* BUDAI-DELEANU, Ț. 257. *Lăsând vreme minții a le gândi îndestul și desăvârșit.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 5/15. *I-am lăsat timp să o citească și voiam să mă duc... ca să aud părerea lui.* BARIȚIU, C. II, 260. *Grijile mari... nu-i lăsase timp ca să se ocupe și de îndeplinirea acelei vacanțe la episcopia Făgărașului.* id. P. A. I, 336. *Nu-ți lasă pic de vreme.* NEGRUZZI, S. II, 203. *Apăsă asupra acestui cuvânt..., nu trebuia să lase timp prepusurilor.* BARONZI, I. G. 397/3. *Arată cât de trebuitor este să lase tinerilor timp și libertate la jocuri.* CONTEMPORANUL, I, 195. *Pripa lucrării nici le mai lăsa un timp de cugetare.* CONV. LIT. XI, 79. *N-ai grije; îți las eu vreme destulă s-ajungi departe.* CARAGIALE, O. VI, 291. *Pintea-și luă iar pușca și plecă să-l caute și să nu-i mai lase timp de răsuflare.* SLAVICI, O. I, 169. *Văzu că dânsa vine spre el și nu-i lasă timp să se hotărască.* id. ib. 348. *Atunci veți înțelege pentru ce ni sunt lăsate... aceste ceasuri de așteptare.* IORGA, P. A. II, 362. *Urmă însă imediat să vorbească fără să-i lase timp să-i răspundă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 136. *N-ai voie să-i leși timp de gândire căci azi a început să plouă și de abia văd să scriu.* BACOVIA, O. 225. *Își făcuse socoteala să lese vreme lui Manolache să se întremeze.* POPA, V. 224. *Să las să treacă mult timp.* A. HOLBAN, O. I, 24. *Lacrimile și chinurile... nu-i puteau lăsa vreme decât pentru gânduri de amărăciune.* SADOVEANU, O. XIX, 56. *Programele... micului ecran nu lasă destul timp filmului de lung-metraj.* CINEMA, 1973, nr. 1, 38. ✧ (Complementul direct se referă la compoziții alimentare, lucruri etc.; adesea urmat de o propoziție finală) *Le lasă până se vor răci* (a. 1805). GRECU, P. 88. *Celelalte bucate le lasă de se răcesc.* DESCR. AȘEZ. 13/26. *Îl împingeau în cuptoriu și-l lăsau acolo de se frigea.* SBIERA, F. S. 6. *Se taie 12 foi de ceapă, le sară și le lasă până a doua zi.* ARH. FOLK. III, 41. *N-o întinde, zice Androne, trebuie s-o lăsăm să se mai umfle.* SADOVEANU, O. VIII, 34. *Apoi pâine plămădea Și-o lăsa pân-se dospea.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 109. *Punem cașul și-l lăsăm să se stoarcă.* PORȚILE DE FIER, 58. *Dacă-i mai gros fânul, îl lași două zile și pe urmă te duci să-l întorci pe partea cealaltă.* ib. 239.

9. Tranz. (Rar; despre înălțimea unui sunet) A muia; a coborî. *Peruianu vorbea sentențios lăsând tonul după fiecare propoziție.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 85, cf. ZANNE, P. IV, 313.

10. Refl. (Despre fenomene atmosferice) A-și diminua intensitatea, a slăbi. Cf. TDRG. *Gerul s-a mai lăsat.* ȘĂINEANU, D. U.

V. (Predomină ideea unei deplasări spațiale, unei mișcări de coborâre) **1.** Refl. (Despre ființe sau diverse elemente posesoare de energie; mai ales cu determinări locale, adesea duble, indicând traseul și punctul de sosire) A se deplasa pe verticală, a coborî de la o înălțime oarecare spre un spațiu cu altitudine (mult) mai joasă; a se îndrepta într-o anumită direcție (pe o pantă sau pe un loc înclinat). *Prințepul de Baden, fiind Beligradul luat..., lăsându-să mai jos până la Niș, au luat și Nișul.* R. GRECEANU, CM II, 19. *Darul pehlivanilor... ce-au jucat...* [este] *25 taleri la cel ce s-a lăsat den clopotniță* (a. 1712). IORGA, S. D. V, 371. *Pre acea cărăruie strâmtă mă trăgea și eu mă lăsam tot spre partea dreaptă de mă cumpăneam ca să nu cumva să scapăt să caz într-acea prăpastie.* MINEIUL (1776), 28²/29. *Ei aprinseră znopii, iară paserile să lăsară pre oaste și nu știa ce este focul și deateră în foc și li să aprinseră aripile și căzură în foc jos.* ALEXANDRIA (1794), 70/9. *Zburând cu ața la picioare s-au lăsat pre crengi.* ȚICHINDEAL, F. 156/9. *S-a văzut nori de lăcuste, sosind de dincolo de mări, a se lăsa pe coastele Italiei.* BREZOIANU, A. 106/10. *Lăcustele..., când se las în jos, formează grămezi d-o nălțime d-un picior și mai mult.* BARASCH, B. 259, cf. PONTBRIANT, D. *Trecură pe d-asupra pădurei și tocmai... era să se lase în jos la scara palatului.* ISPIRESCU, L. 7. *Acum e rândul meu să mă las în prăpastie, zise Prâslea.* id. ib. 84. *Ajunse la un munte mare, mare... Aci văzuse el că se lăsase porumbeii.* id. ib. 216, cf. DDRF. *Când înnoptă, ne puserăm în luntri și ne lăsarăm în josul Dunărei.* XENOPOL, I. R. IV, 23. *Bietul țigan..., își luă inima în dinți și se lăsă jos din copaciu, deși... până jos o fi fost așa vreo trei stânjeni.* MARIAN, INS. 211. *Când venea toiul muncii își luau coasele pe umere și se lăsau înspre*

Bărăgan, unde luau câte 5 franci pe zi. SANDU-ALDEA, U. P. 83, cf. TDRG. *Când în faţă ţi se lasă păiangăni mici, îţi vine o rudă.* GOROVEI, CR. 245. *Se lăsară, pe coastă la vale, cu ciutura s-aducă apă.* DELAVRANCEA, O. II, 251. *O prepeliţă aproape moartă de oboseală... s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 225. *Gâza întinse aripioarele, se lăsă în gol.* GÂRLEANU, L. 9. *Flăcăii din jurul ogrăzii se lasă repede în vale ca să iasă înaintea nuntaşilor.* BUJOR, S. 96, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Pe masa de unde îţi scriu, s-a lăsat un porumbel.* KLOPŞTOCK, F. 243. *De-acolo înainte tot n-a vrut să se lase pe şosea, ci a luat poteca de pe malul râului.* POPA, V. 110. *Să se lase în şanţ să ia mărul.* VISSARION, B. 62. *Ciopoare de ciute se lăsau... spre poala codrului după mlădiţe fragede.* VOICULESCU, P. II, 163. *Urcară o culme, pe urmă coborâră, se lăsară într-o vălcea trăgănată.* SADOVEANU, O. I, 62. *Amândoi... rămaseră cu capetele înălţate, urmărind zborul paserilor, până ce le văzură... lăsându-se spre alt pâlc al spinării.* id. ib. VIII, 43. *Se lăsa pe firul apei la vale.* BART, E. 184. *Se lăsară la vale prin tăcerea măreaţă a asfinţitului.* VIANU, A. P. 232. *Cinghiţa...* [trăieşte] *în munţii înalţi, peste regiunile păduroase, de unde, în iernile aspre, se lasă până în vale.* DOMBROWSKI, P. 134. *Alţii... se lasă pe movila de cărbuni.* BĂCESCU, PĂS. 304. *Ne lăsăm pe valea Tazlăului până la Oneşti.* CĂLINESCU, C. O. 255. *Cineva putea să vină chiar prin pădure şi să se lase pe potecă în dreptul troiţei.* id. S. 761. *O codobatură... se lăsase pe o ramură de arin.* CAMIL PETRESCU, O. II, 24. *Pe locurile unde obişnuiesc să meargă la „păşune" atunci când se lasă în cârduri mai mari, pot cauza pagube simţitoare.* LINŢIA, P. III, 66. *La 25 aprilie 1905, s-au lăsat pe râul Tisa... 10 cocori urechiaţi.* id. ib. 198, cf. DL, SCL 1969, 619, DEX. *Am fugit de la părinţi Tot în munţi, la Mehedinţi, Apoi m-am lăsat în vale Cu trei rânduri de pistoale.* ALECSANDRI, P. P. 292. *Porumbeii din cer se lasă.* TEODORESCU, P. P. 36. *A treia zi, începând balaurul a se ameţi, se lăsî spre pământ.* MARIAN, T. 324. *Să lăsară cu ele jos.* RETEGANUL, P. III, 19. *Se legă el bine de mijloc... şi se lăsă pe gaură, spunând fraţilor săi că, d-o mişca funia, să-l tragă sus.* STĂNCESCU, P. III, 19. *O tot croncănit ei cât o croncănit şi s-o lăsat pe lup.* VASILIU, P. L. 160. *Porumbeii... Jos, mai jos că se lăsară, În prundul mării să băgară, Luară apşoară-n gurişoară.* PĂSCULESCU, L. P. 23. *Când se lăsa din goana cailor mai aproape de pământ..., când se ridica în sus, în slava cerului.* PAMFILE, CER. 106. *Tot mai sus se înălţară Şi pe-un munte se lăsară.* id. ib. 100. *Fiindcă erau uşile încuiate, s-a lăsat pe coş şi a intrat la femeie-n casă.* id. DUŞM. 126. *Toate muştele... cari erau în aer se lăsară jos până făcură o grămadă mare în mijlocul pieţii bisericii.* ARH. FOLK. I, 43. *Io mă las di vali.* ALR I 1 341/600, cf. ib. 1 374/614, 704. *În picioare se scula, La oiţe se-ntorcea, Jos la baltă se lăsa, Din bucium că buciuma.* ANT. LIT. POP. I, 492. *Atunci turcii ce-mi făcea? Mai la vale se lăsa.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 479. *Se lăsă pe scoc la vale.* ib. V, 113. *Mă lăsai din deal în luncă Să-mi leg aţă la opincă.* ib. 267. *Maica Precista din cer l-a auzit, Pe scări de argint s-a lăsat, De mâna dreaptă l-a luat.* FOLC. MOLD. I, 244. *Să pleci stea, steluţa mea, După cer, la ursitul meu. Să te laşi în jos, Pe un colnic frumos.* ib. 232. *Cu funia altuia nu te lăsa în puţ,* se zice pentru a atenţiona pe cineva să nu folosească lucrul altcuiva. Cf. ZANNE, P. V, 299. (Urmat de compliniri modale exprimate mai ales în formă comparativă) *Calul odată zboară cu dânsul până la nouri şi apoi se lasă în jos ca o săgeată.* CREANGĂ, P. 196. *Zmeoaica, cum se văzu în vârful muntelui..., învârtejindu-se la vale, se lăsa ca o furtună.* ISPIRESCU, L. 195. *Vulturul... se lăsă pe-ncetul în jos.* MARIAN, O. I, 308. *Un stol de grauri se lasă, pieziş, în apropiere.* GÂRLEANU, L. 38. *Unul după altul se arătară cu părul vâlvoi; răcneau, se îndemnau, se lăsau în goană spre fântână, cu coasele înălţate.* SADOVEANU, O. IX, 96. *Aparatul se lăsă uşor ca un fulg pe pistă şi frână lung.* BARBU, Ş. N. II, 288. *Ca săgeata s-o lăsat jos.* VASILIU, P. L. 142. (Construit cu dativul etic) *Când ne-am apropiat am văzut Că drept steaua ni se lasă La această casă.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 130. (Urmat de un complement circumstanţial instrumental) *Îi răsări deodată în minte ascensorul cu care se lăsase... într-o salină.* D. ZAMFIRESCU, A. 116. *S-a lăsat cu pluta.* CĂLINESCU, O. XIV, 29. (Tranz.) *Descoperiră coperimântul casei unde era* [Hristos]*; săpară şi lăsară patul cu funi pr'insul slăbit zăcea.* CORESI, EV. 54. ▭ *Maria lasă căldarea în fântână.* ✧ (Despre lucruri, părţi ale acestora etc.; adesea urmat sau succedat de „a se ridica" exprimă o mişcare de balansare sau de legănare) *Barometrul se tot lasă.* CARAGIALE, O. VII, 56. *Mai puse şi galbeni..., dar cumpăna nu se lăsa în jos.* ISPIRESCU, L. 399. *Se lasă şi se ridică şi tot te înşeală* [cântarul]. GOROVEI, C. 61. ✧ (Despre boli, stări fiziologice, efectul acestora) *Sarcina... se umflă în fundul trâmbiţilor din lături şi se lasă în jos.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 64/5. *Cu cât se lasă cârceiul de sus în jos la vale, cu atât se scade şi se slăbeşte.* id. ib. 319/4. *Dureri care încep pe genunche şi mai la urmă se las în jos pe laba piciorului.* id. ib. 396/23. *I se lasă măruntaiele în jos când... ridică greutăţi mari.* ŞEZ. IV, 20, cf. NALR – MB I h 76/663. ✧ Fig. *Eu a unora gânduri împotrivă simţind, spre aşe de adâncă tăcere m-am lăsat.* CANTEMIR, I. I. I, 115. *Pe-aripa fantasiei, gândul meu mâhnit se lasă.* CONTEMPORANUL, I, 109. *Adânc mă las În golul ce mă stinge Şi mă-ngroapă.* LOVINESCU, S. IV, 483. *Cântecul... nu găsea pământul pe care să se lase, cum nu găseşte pasărea ce zboară, rătăcită, deasupra apelor pustii.* DAN, U. 79. *Glasul omului se ridica, se lăsa sacadat, violent.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 99. *Adevărata greutate a vieţii abia după aceea se lăsă asupra casei lor.* PREDA, R. 14. *Doru unde se lasă, Face lacrimilor casă.* HODOŞ, P. P. 32. ✧ Expr. (Tranz.) **A lăsa ancora** v. ancoră. **A lăsa la apă** = a da drumul, a aşeza pe suprafaţa apei un obiect plutitor. *Echipajul „Speranţei" lasă barca la apă şi Ieremia cu Cristea Busuioc se duseră la mal.* TUDORAN, P. 535. ✦ A se scufunda. *Luntrele ce-l purtau se lăsaseră până la buze în apă.* ODOBESCU, S. I, 387. *Câţiva din băietani se lăsau la fund şi scormoneau adânc cu piciorul nămolul.* VOICULESCU, P. I, 14. *Înotam, nu-mi era frică... dacă m-aş fi lăsat la fund.* TUDORAN, P. 301. *După ce a supt sânge şi a umplut pungile laterale, se desprinde de pradă şi se lasă la fundul apei.* ZOOLOGIA, 40. *Decât cadână turcilor, Mai*

bine hrană peştilor...! Şi... În mare se azvârlea, Tot afund că se lăsa. PAMFILE, C. Ţ. 51. ✧ Expr. **A se lăsa la fund** = a nu se mai evidenţia; a nu se mai implica într-o activitate, acţiune etc. *Prefectul, compromis, se lăsă la fund.*

2. Refl. (Despre aştri) A coborî (spre linia orizontului); a apune. *Soarele se lasă pe orizon.* MARCOVICI, C. 48/18. *Mi-ai poruncit, stăpâne, când soarele-o sfinţi, Să-ţi dau de ştire; iată-l, se lasă dupe munţi.* C. A. ROSETTI, C. 119/7. *Soarele în urmă se lăsa încet, copacii parcă se lungeau.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 70. *Se face seară, cu un soare roşu, fără raze, ce se lasă în neguri.* IORGA, P. A. I, 86. *Soarele se lasă spre asfinţit.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Luna se lăsase dincolo de stivele de scânduri din curtea fabricii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 349. *Soarele se lăsa la asfinţit spre aburii depărtaţi... ai Siretului.* SADOVEANU, O. III, 249. *În clipa aceea se lăsase soarele prin fundul grădinilor.* PREDA, DELIR. 11. *Soarele... se lăsa pe orizont.* STĂNESCU, R. 22. *Soarele... Se lăsa tot spre apus Şi-n marea se cufunda.* ALECSANDRI, P. P. 28. *Să lasă soarili.* ALR I 1 221/35. (Construit cu dativul etic) *Pe-ndreptul acestei case Iat-o stea că ni se lasă.* NUNTA, 34.

3. Tranz. şi refl. (Despre particule, substanţe etc.) A (se) depune, a (se) sedimenta. *Deşertarea felului materiei critice... stă într-o curgere de sânge negru-roşu... care lasă, după răceala lui, o drojdie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 157/11. *Acest vărsat..., pentru care nici se scade aprinzeala cu ieşirea şi uscăciunea..., lasă lesne sminteli de ghinduri şi întărituri de plămâni.* id. ib. 243/13. *Îndată ce vinul şi-a lăsat toate drojdiile..., s-apucă a deşerta vinul din butie în butelci.* BREZOIANU, A. 605/14. *Fagurii topiţi lasă la fund o parte mai groasă, negricioasă.* PAMFILE, I. C. 95. *Cea mai bună calitate de vin se capătă dând cep căzii şi scoţând mustul care s-a lăsat la fund.* id. ib. 219. *Bolnavul va fi deochiat dacă cărbunii se vor lăsa la fundul vasului cu apă.* id. B. 29. (Fig.) *Cenuşa marilor îndoieli s-a lăsat la fundul sufletului.* CONSTANTINESCU, S. I, 281.

4. Refl. (Despre oameni, grupuri sociale de obicei organizate armat etc.; mai ales urmat de un complement circumstanţial de loc precedat de prep. „asupra") A se repezi, a se năpusti; p. ext. a descinde, a descăleca. *Toată oastea s-au lăsat la dânsul unde, acoperindu-l mulţimea, cu multe rane i-au pătrunsu trupu.* URECHE, L. 175. *Ion Vodă, dacă au bătut pre Pătru Vodă Şchiopul şi pe Alexandru Vodă, s-au lăsat în goană după dânşii.* id. ib. 187. *Ştiia Ştefan Vodă că nu s-a lăsa cu atâta Vasilie Vodă asupra lui.* M. COSTIN, O. 158. *Plisteu... e interesat, Madamă, lasă-te asupra lui.* BOLINTINEANU, O. 22. *Această sărbătoare* [este] *răspândită peste toate ţărmurile unde se lăsară mai târziu elenii.* ODOBESCU, S. I, 204. *Nerăbdătorul Varon de-ar fi voit s-asculte A lui Emil părere, noi nu ne-am fi lăsat La lupta cea fatală.* CARAGIALE, O. VI, 309. *Când aducea fata paloşul, calul se lăsa repede asupra calului zmeului şi ea da în carne vie.* ISPIRESCU, L. 27. *Când m-am lăsat eu, aici, de dincolo de peste munţi, nu erau decât trei bordeie pe toată valea asta.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 140. *Încă înainte de a se preface Moldova de sus într-o provincie model a austriecilor, evreii începură să se lase în jos asupra oraşelor noastre.* IORGA, C. I. II, 202. *Numa la potrivită vreme s-o lasat deasupra zmeului.* VASILIU, P. L. 135. *Într-o seară se lăsară Cu patru suliţi mi-l tăiară.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 80. (Fig.) *După furtuna muzicii porni deodată un vârtej de vânt, nourii se lăsară asupra soarelui şi picături începură a pârâi.* SADOVEANU, O. V, 16. *Se lăsă asupra mâinilor acelora, le cuprinse şi voi să-şi lipească buzele de ele.* id. ib. IX, 183. ✧ (Prin analogie; cu un complement care arată sentimente, stări etc.) *Dzilele lui nu de tot fericite, ci lăsându-să numai cu un gând la una Împărăţia turcului, a toţi craii creştineşti... să-i dea... moşancă de cinste, să fie crăiasă, n-au primit.* M. COSTIN, O. 308. (Tranz.) *Au fugit şi au lăsat birul şi nevoile asupra satului.* PANAITESCU, O. Ţ. 206.

VI. (Predomină caracterul incoativ al acţiunii) **1.** Refl. (Despre fenomene sau stări atmosferice, momente ale zilei etc.; adesea realizează locuţiuni cu valoare impersonală; şi cu determinări locale; de obicei în contexte poetice) A se forma, a se produce, a se face, a se isca, a apare; a se depune, a acoperi; a coborî; a se aşterne. *Negura ce se lasă.* MARCOVICI, C. 48/19. *Se lasă vântu cu vihoru pre Dunăre.* MAG. IST. IV, 291. *Mare întunerec preste univers se lasă.* NEGRUZZI, S. II, 5. *S-a lăsat ceaţa.* PONTBRIANT, D. *Ia cerga asta şi te-nveleşte, că despre ziuă se lasă răcoare.* CARAGIALE, O. II, 247. *Amurgul se lăsase.* id. ib. VI, 310. *Noaptea... s-a lăsat peste natură.* MACEDONSKI, O. I, 54. *Noaptea s-a lăsat pe vale şi cătunu-i adormit.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 25. *Se lasă gerul pe pământ.* BELDICEANU, P. 74. *Se lasă peste grădină o negură şi mai mare.* ŞEZ. II, 50, cf. DDRF. *Cea din urmă linie de lumină se lăsă pe după plopi.* D. ZAMFIRESCU, Î. 113, cf. ALEXI, W., TDRG. *De îndată ce se lasă iarna.* PAMFILE, CR. 35. *Vremea se strică şi dă omătul sau se lasă geruri prea mari.* id. A. R. 220. *În tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 228. *În curând soarele asfinţeşte, se lasă noaptea.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 10, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *O noapte care se lăsa şi pe Atlantic ca şi pe sufletul meu îndurerat.* KLOPŞTOCK, F. 248. *Se lăsase fum gros de seară peste ogoare.* POPA, V. 179. *Noaptea se lăsase peste câmpii.* SADOVEANU, O. VIII, 27. *Pâcla opacă, umedă, se lăsa jos, învăluind portul într-un fum uniform.* BART, E. 386. *Pretutindenea se lasă O lumină învelită în marame de mătasă.* PILLAT, P. 154, cf. IORDAN, L. R. 558, SCRIBAN, D. *Dintr-odată s-a lăsat noapte, nu cum se lasă genele pe ochi, ci cum cade un copac mat şi moale.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 69. *Se lăsa o seară limpede şi liniştită de iunie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 195. *De abia se lasă întunericul..., când pe pământ... pare că s-a instalat infernul.* BOGZA, C. O. 246. *Când s-a lăsat gerul, au plecat spre Dunăre muscalii.* STANCU, D. 23. *El este mai mult o pasăre nomadă... şi dispare numai pentru un timp scurt, cât se lasă gerul aspru.* LINŢIA, P. III, 364. *Se lăsase noapte, fără stele, cu un cer ca smoala.* TUDORAN, P. 269, cf. DL. *Era acum spre seară, dar mai era mult până să se lase întunericul.* PREDA, Î. 75. *Se lăsase un nor şi ningea cu nişte fulgi mari şi grei.* id. ib. 89. *Se lăsase o sară limpede şi bună.* LABIŞ, P. 119. *Avea să rămână în noaptea ce se lăsa peste ei.* D. R. POPESCU, I. Ş. 490, cf. DEX. *Se lasă noaptea peste pieritoarele oraşe.*

ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 4/4. *Peste cea pădure deasă Mare ploaie se mai lasă.* PAMFILE, C. Ţ. 281. *Pe la începutul lui mărţişor se lăsase spre seară răcoare de tot.* id. D. 47. *Un vânt... se lasă pe pământ.* BALADE, II, 164. (Cu determinări modale) *Noaptea se lasă tăcută, vastă, solemnă.* VLAHUŢĂ, R. P. 26. *Pe seară, ceaţa se lasă uşurel şi îneacă mahalaua.* DELAVRANCEA, H. T. 146. *De la miezul nopţii, întunerecul se lasă nepătruns.* AGÎRBICEANU, L. T. 237. *Afară, seara se lasă treptat.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 182. *Noaptea-ncet, ticnit se lasă.* BACOVIA, O. 190. *Întunericul se lăsa grabnic.* BART, E. 234. *Sfredelea cu ochii mari pâcla ce se lăsa încet.* id. ib. 235. *Apucă-te să găteşti ceva pentru cină că, uite, se lasă seara curând.* TUDORAN, P. 149. *Iată lăsându-se greu nouri rotunzi.* LABIŞ, P. 52. (Cu substantivul precedat de articol nehotărât; mai ales urmat de atribut sau de propoziţie atributivă introdusă prin conj. „de", exprimă o intensitate deosebită a fenomenelor atmosferice) *Ferbe marea-n spume De groaznice talazuri Şi s-a lăsat d-odată O negură-nfocată!* I. VĂCĂRESCUL, P. 119/4. *Se lăsase încă un ger straşnic care să îngroaşe stratul de ghiaţă dând astfel străşnicie podului.* SANDU-ALDEA, U. P. 118. *Se lăsase un frig de a trebuit să se facă foc în sobă.* PERPESSICIUS, M. II, 197. *Se mai lăsase şi-un ger, Matei!* PREDA, Î. 79. *Se lăsase un ger de ardea fierul.* id. ib. 86. (Fig.) *Pe câmp... s-a lăsat o tăcere înfricoşată.* ALECSANDRI, P. II, 18. *Un nor de roşală i se lăsa pe faţă.* ODOBESCU, S. I, 120. *O osteneală zdrobitoare se lăsă pe cerbicea lui Zibal.* CARAGIALE, O. I, 62. *O lene grea se lasă din cerul cald de vară.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 64. *În zarea asfinţitului străjuiesc codrii arămii şi din văzduh se lasă o linişte grea.* id. ib. II, 91. *Cu prilejul descălecărei... Munteniei, întunerecul se lasă din nou pe evenimente.* XENOPOL, I. R. III, 11. *Măcieş tăcu şi o linişte grea se lăsă în mijlocul mesenilor.* SANDU-ALDEA, D. N. 88. *Perdelele negre ale amurgului se lăsau tot mai grăbite.* REBREANU, P. S. 24. *Pe urmă noaptea s-a lăsat cu aripi domoale, cu faţa inundată de lumina stelelor.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 111. *Din ochii care nu puteau fixa niciun gând, s-a lăsat pe pleoapele înroşite o rouă de lacrimi.* CAMIL PETRESCU, P. 21. *Ca o umbră de ceaţă s-a lăsat pe ochii celuilalt.* POPA, V. 17. *În odaie se lăsase o linişte grea.* SADOVEANU, O. I, 108. *Se lăsase o umbră groasă de tristeţe.* DAN, U. 141. *Nu cumva... ceva din funinginea mediocrităţii prozaice se lasă şi peste aureola lui trecută?* PERPESSICIUS, M. IV, 6. *S-a lăsat necaz mare pe casa lor.* STANCU, D. 46. *Se lăsase linişte peste oraş.* PREDA, R. 157. *În pauze se lasă o linişte ca după furtună, de se aud cum ies ridichile de lună.* SORESCU, U. 53. *Se lasă o binecuvântare Peste zborul lăstunilor.* DOINAŞ, A. P. 151.

2. Refl. (Despre persoane; urmat de un complement precedat de prep.) A se apuca de, a începe o anumită faptă, acţiune etc. (excesivă). *Boierii se lăsa la escesele cele mai spurcate.* BARIŢIU, P. A. I, 312. *Nu mă mai las în datorii.* id. C. II, 187. *Fetele din ateliere se lăsa la certe şi la gâlceve de nu le putea nime să le facă a tăcea.* SION, P. 76. *Oamenii... se lăsară, ca de obicei, în poveşti.* AGÎRBICEANU, S. 532.

3. Refl. impers. (Cu un complement introdus prin prep. „cu", referitor la acţiuni, fapte, fenomene etc.) A se transforma; a degenera; a se stârni. *De obicei, spre dimineaţă se lăsa cu bătaie.* M. I. CARAGIALE, C. 61. *Avu o presimţire proastă şi gândi: „Se lasă cu bucluc".* PAS, Z. III, 285. *De se lăsa cu bătaie..., Atunci o făcea de oaie.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 87, cf. NALR MB II h 45/544.

4. Refl. pas. (Popular; despre *sec* sau *post*) A începe. *Se lasă sec.* I. GOLESCU, C. *Când se lasă post la 1 martie, să măturі prin casă şi să arunci gunoiul până la ziuă.* GOROVEI, CR. 283. *Cum se lasă sec de postul Crăciunului, copiii de pe la şapte sau opt ani în sus încep să-şi caute tovarăşi.* PAMFILE, CR. 35. *La crâşma lui moş Precu E-atâta zvon şi veselie De parcă azi se lasă secu.* TOPÎRCEANU, M. 72. *Deseară se lasă sec, Mă duc, mamă, să mă-nec, Unde-o fi balta mai lată..., C-am rămas fată bătrână.* PAMFILE, C. Ţ. 261. *Când să lasă sec dă postu Paştilui, plecam la munca dealului.* GR. S. III, 164, cf. GOROVEI, CR. 283, ALR I 605/590, ib. 606/49, 51, 56, 178, 530, 584, 614, 772, 782, 940, 980, ALR II/I h 193/812, 886. ✧ (Cu compliniri care indică elementul interzis prin post) *Se lasă de sec de două ori, o dată de carne, altă dată de brânză.* MARIAN, S. R. II, 77, cf. ALR II/I h 193/728, 812. *Lume, lume şi iar lume, Cân' să mă satur de tine? Cân' s-o lăsa sec de pâine.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 397, cf. ZANNE, P. IV, 260. ✧Tranz. *Aşa l-au blagoslovit de au lăsat sec marţi, cu toată curtea sa, care obiceai să ţine la legea lor şi până astăzi.* URECHE, L. 62. *Întru acestă zi lăsăm sec.* CALENDARIU (1814), 11/7. *Acum degrabă lăsaţi secul şi postiţi.* CONTEMPORANUL, I, 716, cf. DDRF, TDRG, CADE, DL. *Să vadă cum lăsăm noi post.* SORESCU, L. L. I, 81, cf. DEX[2], ALR I 605/594, 690, 900, ib. 606. (Cu compliniri care indică elementul interzis prin post) *Lăsăm sec dă toate.* ALR II/I h 193/141. *Lăsăm post de carne.* ib. 192. *Am lăsat post de brânză.* ib. 876.

5. Refl. (Prin Ban. şi estul Transilv.) A face indigestie; a i se apleca, a-i cădea greu, a i se face rău de la stomac (de poftă). Cf. DDRF, TDRG. *Femeile... îndată dau din cele ce au femeii cele îngreunate, zicând: „Na, că ştiu că ţi s-a lăsa, şi să nu lepezi băiatul".* MARIAN, NA. 13. *Atât am mâncat la nuntă, de mi s-o lăsat rău.* ALR II 3 105/157.

– Prez. ind.: *las* şi (popular) *lăs*; prez. conjunct. pers. 3: *să lase* şi (popular) *să lese*, (regional) *să laşe* (ALR I 2 024/56, 65, 109, 118, 129, 136, 138, 798, 831, ALR SN VII h 2 043/102, 130, ALRM SN IV h 1 587/102, 130), *să leşe* (ALR I 2 024/61, 63, 305, 357, 359, ALR SN VI h 2 043/64, ALRM SN IV h 1 587/64).

– Lat. **laxare**. Cf. fr. laisser, lacher, lat. laxare, germ. lassen.

LĂSÁRE s. f. Acţiunea de a lăsa şi rezultatul ei. **I. 1.** Părăsire (pentru totdeauna) a unei persoane, abandon, abandonare, lepădare, separare, despărţire, divorţare. Cf. lăsa (**I 1**). *Temu-se de Domnul toţi sfinţii lui, că nu e lăsare* (părăsire H, lipsinţă D) *temuţilor dânsu.* PSALT. 59. *Luo... socrul lui Moisi, pre Sepfora, muiaria lui Moisi, dupe lăsaria ei şi pre doi feciori ai ei.* BIBLIA (1688), 52[1]/9, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 38, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL. *O săgeta gândul care mai avea puţin până să devină durere, că ceva s-a terminat,*

se desparte de ceva, că lăsarea şi împăcarea ei erau foarte plăpânde. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 111, 16/1, cf. DEX. ✦ (Învechit, în limbajul bisericesc) Desprindere, detaşare de nevoile lumeşti. *A se lepăda de sine iaste: să uităm toate acestea ce trec den ceastă lume şi lăsarea vrerilor noastre şi să omorâm trupurile noastre ceaste de pământ.* CORESI, EV. 68.

2. Părăsire, abandonare, lepădare a unei fiinţe (p. ext. a unei structuri sociale, localităţi etc.) într-o anume stare (neconvenabilă, proastă etc.). *Mari smintele am apucat şi în dzilele celor mai bătrâni, iară îţi agiungă aceasta una, cu lăsarea fără oşteni cetăţii Hotinului.* M. COSTIN, O. 144. *Prin lăsarea vitei să steie în căldură, în geruri,... se naşte mare pagubă pentru econom.* LITINSCHI, M. 115/27. *Această adunare... cere din nou... întocmirea unei garde naţionale române şi lăsarea Transilvaniei în starea ei autonomă.* XENOPOL, I. R. XII, 38. *E un temperament autoritar care... trece de la ameninţarea cu varga şi pedeapsa... lăsării lui Ion gol, pe dinafară, la mângâieri.* CĂLINESCU, O. XIV, 23. (Prin extensiune) *Pot chiriarhii mănăstirilor să socotească ca un drept lăsarea în nelucrare a drepturilor vechi şi legiuite.* BOLLIAC, ap. XENOPOL, I. R. XIII, 184.

3. (Uneori cu determinări locale ca „la o parte", „afară" care întăresc sensul) Lipsă a semnalării unor elemente (ne)semnificative ale unei opere scrise, sculptate etc., scoatere, eliminare, omisiune; (spec., învechit) elipsă. Cf. lăsa (**I 3**). *Ce este sintaxisul lăsării? Este carele oareşcare cuvinte dintru încheiere* [= compunere] *le scoate.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 104r/14. *S-ar fi căzut, în fruntea acestor „Propovedanii", să pun o scară întru carea pre scurt să arăt fieştecarea propovedanie despre ce cuvântă şi carea la ce plasă de oameni... poate să se zică. Ci taina trecerii şi lăsării aceştiia o voi descoperi* (a. 1809). ŞA I, 788. *Lăsării afară acestei măciulii* [din construcţia plugului] *trebuie să atribuim toate imputările ce a scurnit în Francia introducerea plugului belgic modificat.* BREZOIANU, A. 56/18. *Sculptorii au arătat* [pe Columnă] *numai acele episoade la cari a luat parte chiar împăratul Traian. Astfeliu se explică mulţimea jertfilor... şi lăsarea altor lucruri însemnate.* CONTEMPORANUL, II, 279. *Întâi s-a ivit „Te pomeneşti că..." şi din aceasta a rezultat, prin lăsarea la o parte a lui „că..." (urmat de continuarea frazei), elipticul „Te pomeneşti!".* IORDAN, STIL. 287. ✦ Nefolosire a unui lucru, produs, teren etc. *Şase ani vei sămăna pământul tău şi vei aduna roadele lui. Iară în al şaptelea lăsare vei face şi-l vei lăsa pre dânsul.* BIBLIA (1688), 552¹/28. ▭ *Vara, lăsarea paltonului este obligatorie.* ✧ *Lăsare pe planul al doilea* = desconsiderare. *Pedagogia e lăsarea pe al doilea plan a avantajelor personale.* MAIORESCU, ap. N. MANOLESCU, C. M. 173.

4. Înmânare, încredinţare; oferire, ofertă. Cf. lăsa (**I 7**). *Acelui spirit i se lasă comoara în samă şi această lăsare am putea-o numi legământ, ursire, blestem, vrajă, închinare sau altfel.* PAMFILE, COM. 12. *Oprirea vaporului fiind numai pentru lăsarea corespondenţei..., se dete semnalul plecării.* FILIMON, O. II, 33.

5. Păstrare, ţinere (**III 2**) a unui obiect, a unui produs etc. într-un anume loc, spaţiu etc. Cf. lăsa (**III 2**). *Felul de preparaţie... constă din luarea sau lăsarea smântânii în oalele în cari s-a prins laptele.* PAMFILE, I. C. 24. *Acetatul bibazic de cupru* [este] *obţinut prin lăsarea în aer a câtorva plăci de cupru.* ENC. AGR. I, 35. ✦ Păstrarea unui spaţiu (gol) pentru diverse utilizări într-un scop bine determinat. *El arată în zapis că această parte cuprindea... drum rezervat ca să poată ajunge el... până la fântână. Lăsarea locului pentru drum era obligatorie.* PANAITESCU, O. Ţ. 136.

6. Încetare, oprire a unei acţiuni, activităţi etc. Cf. lăsa (**I 12**). *Aceastea dzise... Şi, după lăsarea voroavei, chiemă Pavelu ucenicii şi-i sărută.* COD. VOR.² 241. *Vom... sărba dumineca... nu numai cu şederea şi cu lăsarea lucrului* (cca 1580). CCR 20/5. ▭ *Înţelegerea lor a dus la lăsarea pentru totdeauna a scandalului.* ✦ Alinare, atenuare a unei dureri; dispariţie a acesteia. *Epilepsia... este o lucrare de boală cârcioasă şi cu iuţeala schimbării strângerii şi a lăsării lui ce haracteriseşte convulsia.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 331/12.

7. (Învechit) Iertare. Cf. lăsa (**I 14**). *Se nevoiasă a întoarce rătăciţii către deadevăru, a fi de acesta preţu de Domnul lăsare păcateloru.* COD. VOR.² 337. *A da înţelease mântuire oamerilor lui; întru lăsare* (ertare D) *păcatelor lui.* PSALT. 335, cf. ib. 426. *Păcatelor lui vrea să le dea lăsare.* CORESI, EV. 246. *Temu-se de Domnul toţi sfinţii lui, că nu e lăsare temuţilor d-ins.* id. PS. 83/11. *În lăsare păcatelor aşteptăm scularea morţilor di vecie veacului.* COD. TOD. 121, cf. MARDARIE, L. 286/13, ST. LEX. 168²/2. *Ne rugăm pentru* [...] *lăsarea păcatelor robilor lui Dumnezeu cutare şi cutare.* ANTIM, O. 342. *Să roagă ţie H[ristoa]se să dai... împăratului semnele cele de biruinţă împrotiva barbarilor şi noao lăsare greşalelor şi mântuire sufletelor.* MINEIUL (1776), 41r²/9. *Mai zicere-aş că greşesc părinţii cu blândeţele şi cu lăsarea decât cu asprimea.* MAIOR, PRED. II, 121/9. *Prea bunul Dumnezeu... au fost îndemnat pre Noe şi l-au trimis să le spună pocăinţa şi lăsarea păcatelor.* TEODOROVICI, I. 56/16, cf. POLIZU, BARCIANU.

II. 1. Faptul de a lăsa (**II 3**). (Învechit şi popular; în expr.) **Lăsare de sânge** sau **lăsarea sângelui** = sângerare (1) provocată unei fiinţe în scop terapeutic; flebotomie, lăsat¹ (**4**). *Lăsare de sânge* (cca 1765). L. ROM. 1981, 225. *Sânt bune omului... doftorii şi lăsări de sânge şi arsuri şi tăieri.* POTECA, F. 260/20. *Lăsarea sângelui la dobitoace.* PISCUPESCU, O. 211/8. *Obicinuitele lăsări de sânge slăbesc pe bolnavi.* DESCR. AŞEZ. 137/9. *Vindecarea... se face: prin lăsare de sânge, prin punere de lipitori şi cataplasmă.* CORNEA, E. I, 12/12. *La ameţeala capului... foloseşte:... lăsarea sângelui, zerul, licorul anodin.* id. ib. 62/15, cf. LM. *Lăsarea de sânge se face sau din vine... sau din capilare prin punere de lipitori, ventuze sau păhare tăiate.* BIANU, D. S. *Din nou se adună... nori în mintea mea. Dacă aş gândi m-aş simţi foarte bine, ca după o lăsare de sânge.* CAMIL PETRESCU, P. 145. *Medicul s-ar aştepta să-i vadă anemiaţi şi orice lăsare de sânge nouă ar trebui să le strice, ceea ce nu e însă cazul.* ARH. FOLK. III, 167, cf. URSU, T. Ş. 229. (Rar) **Lăsări de sânge** = vărsare de sânge, v. vărsare (**2**). *Făceam să coincidă uriaşele lăsări de sânge din Galiţia cu bătăile de flori din Bucureşti.* IORGA, P. A. II, 353.

2. (Învechit) Moştenire (**1**). *Acest sfânt minei... s-a ostenit pân l-a cumpărat prin lăsare frate-sau Avram, la morte lui* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 172.

3. (Învechit) Poruncă, voie; sortire, orânduire. Cf. l ă s a (**II 5**). *Aceastea şi alte multe zâcea moşneagul. Iară Petră i să pusă împotrivă cu răspuns adeverit că iaste unul D[u]mn[e]dzău sângur şi nemuritoriu, cu a căruia purtare de nainte gând şi lăsare toate să tâmplă cu dirept giudeţ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 154^{r}/4. *Nu iaste lăsare bucatelor lui, pentru aceaia nu vor înflori bunătăţile.* BIBLIA (1688), 371^{2}/44. *Din lăsarea lui Dumnezeu acel vlădică părăsind creştinătatea şi turma sa s-au dus la împărăţia turcească* (a. 1770). RF I, 84.

4. Îngăduinţă; delăsare. Cf. l ă s a (**III 1**). *Cugetul rău este atuncia când mai nainte de facerea sau lăsarea cea împrotivitoare pravilii, s-au socotit bine răul ce de-acolea urmează..., deci când lucrarea cea împrotiva pravilii s-au făcut însuş cu acel scopos, ca să urmeze răul* (a. 1788). ŞA I, 135. *Dulăul... Adună oile şi le veghează... Nu ştie ce-i lenea ori lăsarea. De când îl avem nu se mai stăveşte lup în preajma stânii.* VOICULESCU, P. II, 38.

II. (Învechit şi popular) Eliberare, slobozire, scăpare. Cf. l ă s a (**IV 5**). *Să dea carte de lăsare şi să o lase pre ea.* N. TEST. (1648), 24^{v}/24. *Crezându-l, l-au lăsat şi, luând pre fraţi şi pe feciorul lui, i-au dus la Şeremet. Care lăsare a Lupului de mare stricăciune au fost moscolilor, că el tare au îndemnat pre turci să treacă Dunărea.* NECULCE, L. 224. *Am auzit Unde vorba ţi-a vorbit Că nu ţi-e locul de lăsare, Ţi-e locul de spânzurare, Aci la târgul de-afară.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 215. ✧ *Lăsare la vatră* = eliberare din armată în urma terminării serviciului militar; liberare (**1**). *Ceri ostaşului să-ţi arate biletul de voie sau de lăsare la vatră.* PREDA, DELIR. 124. (F i g.) *Acum, De lăsarea la vatră a florilor, Cheamă-i.* DOINAŞ, A. P. 309.

III. 1. Deplasare în jos, la vale a unei fiinţe; coborâre, cădere a unui lucru, obiect etc. sau a unei părţi din acest lucru, obiect etc. (prin desfacere, împingere, tragere etc.). Cf. l ă s a (**V 1**). *Pe aceste jghiaburi... să lasă în gios lemnul ce zace de îmbe părţile oborât unul după altul... Când întâi să taie o costişe şi apoi ceaialaltă, atunci jghiaburile... să zdrobească cu lăsarea sau slobozirea lemnului de pe ceaialaltă parte.* COD. SILV. 48, cf. LM. *După lăsarea perdelei, cu taraful lui Barbu lăutarul, cântă un cântec de lume un mic cobzar.* CARAGIALE, O. VI, 484, cf. BARCIANU. *Ridicarea sau lăsarea stavilelor se face cu ajutorul unor lanţuri... ce sunt puse în mişcare de vârtejuri.* PAMFILE, I. C. 181. *Lăsarea iţelor în jos se face cu ajutorul iepelor numite încă şi călcători.* id. ib. 276. *Înainte de lăsarea cortinei pe tabloul VIII, încep să sune clopotele.* KIRIŢESCU, G. 322.

2. Coborâre, înclinare etc. (inconştientă) a unei părţi a corpului unei fiinţe. Cf. l ă s a (**IV 3**). *Ideea fu aceptată cu blândeţe de Mihaela, nu fără o lăsare a buzei în jos.* CĂLINESCU, S. 452. ▭ *Ridicarea şi lăsarea antebraţului antrenează articulaţia umărului.* ✦ Cădere sau coborâre (patologică) a unei părţi a trupului ori a unui organ (sau a unei umflături, tumori etc. apărute pe acest organ) în sau afară din structura anatomică ce îl conţine. *Se preface acea răvărsare de umezeli într-o întăritură... din împiedicata slobodei umflături şi lăsări a plămânului îndelungată vreme.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 197/13. *Lăsarea şi ieşirea maţului şezutului se va spăla la toată ieşirea lui cu cerneală şi se va pune cu oarecare apăsare la loc.* id. ib. 454/8. *Toate bubele înţepăturilor... fac lesne... fistule din lăsarea copturii pântre muşchi.* id. ib. 458/7.

3. Depunere, sedimentare. Cf. l ă s a (**V 3**). *Că se risipeşte junghiul se cunoaşte din transpiraţia, abureala trupului, din ud gros şi turburos, cu lăsare, după răceala lui, de o drojdie la fundul vasului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 206/3.

IV. 1. Începerea, iscarea unor fenomene sau stări atmosferice, momente ale zilei etc. V. s t â r n i r e, i v i r e, p o r n i r e (**II 1**), d e c l a n ş a r e, d e z l ă n ţ u i r e. Cf. l ă s a (**VI 1**). *Acele zile de muncă... începeau cu un ceas înainte de răvărsatul zorilor şi se încheiau cu alt ceas după lăsarea deplină a întunerecului.* PAMFILE, A. R. IV. *A mârâit ca o lăsare de furtună.* POPA, v. 287. *Ţicleanul face parte dintre indicatorii meteorologiei populare... Nu este vorba de o „prevestire", ci de o corelaţie justă între lăsarea frigului şi apropierea de sat a unor păsări mai sensibile.* BĂCESCU, PĂS. 305. *După lăsarea nopţii, Zambila s-a furişat în arman.* STANCU, D. 517. *S-au auzit, după lăsarea întunericului, câteva păcănituri.* id. R. A. II, 287. ✧ (Prin analogie, cu referire la stări psiho-fizice) *Privirea începuse să i se înceţoşeze şi îi încropise sângele în lăsarea dulce a somnului.* POPA, v. 36.

2. Faptul de a l ă s a (**VI 4**) (Popular; în e x p r.) **Lăsarea secului (de brânză)** sau **lăsare(a) de sec** ori **lăsarea postului (de brânză** sau **de carne)** ori **lăsare(a) de post** sau **lăsare de carne** (sau **de brânză**) ori **lăsarea de dulce** = lăsatul secului, v. l ă s a t^{1} (**17**). *La lăsare de carne* (a. 1747). IORGA, S. D. XVIII, 204. *Lăsarea postului de Paşti.* AARON, P. 42. *Înaintea postului... să gătesc* [oamenii] *cu o lăsare de carne aşa scândălicioasă, cât ca să facă vrednică pocăinţă nu e destul toată vieaţa.* MAIOR, PRED. 40/8, cf. LB. *Lăsare dă sec... dă carne, adică contenire dă a mânca carne.* I. GOLESCU, C. *Lăsarea de sec.* MARIAN, S. R. I, 274. *Lăsare de carne.* BARCIANU. *La lăsările de post mari ca Paşti şi Crăciun, toate oalele, sara după masă, se pun cu gura-n jos, de pagubă.* ŞEZ. XII, 155. *Duminica lăsării secului de brânză căzu, în anul acela, în februarie, către sfârşitul lunii.* AGÎRBICEANU, S. 313. *Lăsarea secului.* CONTRIBUŢII, III, 136. *Pe la lăsarea postului de Crăciun, păcurarii restituiau oile bâtăruşilor.* VUIA, PĂST. 71. *La lăsarea postului se mâncă plăcinte.* MAT. DIALECT. I, 77. *Lăsare de post.* TEAHA, C. N. 238. *Lăsarea de dulce.* ALR I 606. *Copiii de şcoală să duc la vârtej la lăsarea de post.* ALR II 4 840/836. *Lăsare de post de brânză.* ALR I/I h 193/157. *Lăsare de săc.* ib. h 193/235, 310, 325. *Lăsarea postului de carne.* ib. h 193/833, 848. *Lăsarea postului de brânză.* ib. h 193/833. *Lăsare de brânză.* ib. h 193/316, 334, 346. *Lăsare de post.* ALR II/I MN 97, h 193/141. *Lăsarea postului de Paşti.* ib. h 193/848. (Eliptic) *De când m-am măritat, O mâncare n-am mâncat... să-m ptice bună*

Cu-a mneu bărbat împreună Nici om Paşti Să-m pară dragi... Nici lăsare cu tigneală. ŢIPLEA, P. P. 29, cf. 111.

– Pl.: *lăsări.*

– V. **lăsa.**

LĂSÁT[1], -Ă s. n., s. m. şi f. **1.** S. m. şi f. Persoană care a fost lăsată (**I 1**); despărţit, divorţat. *Însurându-se cu lăsată, prea iubire face.* TETRAEV. (1574), 233, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 139. *Cine bea din apa-i cu murmurul duios, Cuprinde-se de dorul lăsaţilor în urmă.* PETICĂ, O. 153.

2. S. n. Faptul de a lăsa (**I 2**). *Semănătura să să facă primăvara... numai cu mâni de oameni şi să nu să slujască cu lăsatul copacilor de sămânţă.* COD. SILV. 23, cf. I. GOLESCU, C., LB, PONTBRIANT, D., DEX.

3. S. n. Faptul de a lăsa (**I 6**). *Numai mătuşa Oniţă spune să-i dai dracului. De ce-i dă zor ea mereu cu lăsatul ăsta în pace?* LĂNCRĂNJAN, C. II, 176.

4. S. n. Faptul de a lăsa (**II 3**). (Învechit; în expr.) **Lăsatul sângelui** = sângerare (**1**) provocată unei fiinţe în scop terapeutic. *Pentru lăsatul sângelui, la şfertul lunilor cel dintâi* (a. 1733). GCR II, 27/15, cf. DDRF.

5. S. n. (Învechit) Faptul de a lăsa (**II 5**), împuternicire, dispoziţie, ordin, poruncă; transmis, trasat. *În ce chip trebuiaşte a cinsti pre Dumnezeu şi cine e Dumnezeu şi noi creştinii slugile lui în ce chip putem face şi via după voia şi lăsata lui* (a. 1579–1580). GCR I, 25/6. *Să îndrepteze greşalile ei şi să împlinească cele lăsate.* GHERASIM, T. 10[r]/12.

6. S. n. Faptul de a lăsa (**III 1**). (Regional; în expr.) **Lasă-mă lăsate** = leneş, bleg (Pecica – Arad). Cf. ALR II 3 721/53.

7. S. n. Faptul de a lăsa (**VI 4**). (Mai ales articulat; în expr.) **Lăsatul** (sau, popular, **lăsata**) **secului**[4] (ori **de sec**[4]) sau **lăsatul** (ori, popular, **lăsata**) (**secului**[4]) **de brânză** (ori **brânzei**), ori **de carne** (sau **cărnii**), ori, popular, **lăsatul de post(ul)**[3] **mare** sau **lăsatul postului**[3] (**de carne**) ori **lăsatul de dulce** = (în practicile religiei creştine) ultima duminică înainte de postul mare al Sfintelor Paşti când este permis consumul de carne şi ouă (v. cârnelegi) sau consumul de brânză şi produse lactate (v. cârşlegi); ultima zi în care se poate mânca de dulce înaintea oricărui post, (regional) zăpostire, zăpostit; petrecere (**II 2**) care are loc cu acest prilej. *Dumineca lăsatului de carne.* CORESI, EV. 33. *În Dumineca lăsatului de brânză.* id. ib. 551. *Învăţătură în Dumineca lăsatei de carne* (a. 1642). GCR I, 99/2. *Dumeneca lăsatului cărnei* (a. 1643). id. ib. 103/24, cf. VARLAAM, C. 21. *Dumeneca lăsatului brândzei.* id. ib. 499. *Laslău-craiu..., sosind la scaunul său în zioa de lăsatul secului, cerşutu-ş-au blagoslovenie de la vlădicii săi.* URECHE, L. 62. *Într-acestăş dzî,... d[u]m[i]neca lăsatului de carne, când pomenim a doa venire a D[o]mn[u]lui nostru I[iisu]s H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 44[r]/24. *Luni a lăsatului de carne* (a. 1693). GCR I, 310/24. *Şărban-Vodă, pe la Sfetii Theodor, în săptămâna cea mare a lăsatului de sec, pe postul cel mare, au închis şi pă Hrizea vistier.* R. POPESCU, CM I, 450. *Şăzând deci domniia în Bucureşti până la lăsata secului de postul Simpietriului... ca să meargă la Târgovişte, s-au gătit şi, la iunie 26 dni, au purces den Bucureşti.* R. GRECEANU, CM II, 140. *Nunta s-au făcut acolo şi s-au săvârşit cu mare pompă şi cinste... în zioa de lăsata secului dă postul cel mare, la Braşov.* id. ib. 167. *În Dumineca de lăsata secului de brânză ne-a învăţat Evangheliia să iertăm pre vrăjmaşii noştri.* ANTIM, O. 205. *Să dea... banii... de Duminică, mai nainte de lăsatul secului, până la blagoveştenii* (a. 1760). BUL. COM. IST. IV, 197. *Lăsatul de carne fevruar 12* (a. 1769). IORGA, S. D. XVIII, 27. *Să-l înveţi meşteşugul cojocăriii şi meşteşugul scripcii... de la lăsatul săcului din postul Crăciunului până la Paşti* (a. 1785). ŞTEFANELLI, D. C. 157. *Duminec[a], la lăsatu postului de carne, iaste şi nunta* (a. 1794). IORGA, S. D. VIII, 28. *Până a fi încă... nevindecat de rană..., au sosit... Duminecă, la lăsatul de carne, cu 20000 de turci şi i-au ieşit întru întâmpinare Gavriil.* ŞINCAI, HR. II, 225/38. *Sorocu am pus ca să dau banii cu mulţămită la lăsatul săcului de postu Sănpetrului* (a. 1806). ŞTEFANELLI, D. C. 326. *Duminecă în zioa lăsatului de brânză.* MAIOR, PRED. 33/1. *Tot creştinul, de orice treaptă în soţietate, a doua zi după lăsata secului se pocăieşte.* HELIADE, L. B. III, 39/5. *Petrecaniile de obşte, când e vreun joc, când e lăsatul de carne sau e târg..., unde iară se cheltuiesc mult din banii căpătaţi pentru bucate.* FM (1845), 370[2]/24, cf. MAG. IST. II, 22/8, POLIZU. *Mă! Să-ţi mai încreţesc zulufii, că nu te-am jumulit de mult, mă! de la lăsata secului, de la masă de la Dudescu.* GHICA, S. 510. *La zăpostitul de Paşti sau la lăsatul de brânză se face în unul sau mai multe locuri foc, fiecare părtaş aducând partea sa de lemne.* HEM, 875. *Căsătoriile la noi se fac, cele mai multe, toamna, mai-nainte de lăsatul secului de postul Crăciunului şi mai ales în câşlegile de iarnă.* I. IONESCU, D. 83. *A dispărut... bietu cuconu Dumitrachi... Or fi făcut lăsat de săc cu dânsu.* ALECSANDRI, T. 607, cf. CIHAC, I, 139. *Paisprezece* [ani împlineşte] *la lăsatul secului de brânză.* CONV. LIT. XI, 61. *Admir ţiganul jacăş ce-ţi fură o găină S-o facă borş în ziua lăsatului de sec.* CONTEMPORANUL, I, 246. *Tocmai când din buzunaru-mi bobul tot voi isprăvi Şi lăsatul cel de brânză, hop! atuncea va veni.* ib. 715. *Nu mai umbla şi Sfinţia Ta cu scornituri de-aceste chiar în ziua de lăsatul secului.* CREANGĂ, A. 94. *Plecau a doua zi după lăsata secului, umblau tot postul mare şi ajungeau pe vremea sărbătorilor Învierii la Ierusalim.* CARAGIALE, O. V, 98. *Ştii, a făcut oamenii chef, c-aseară a fost lăsata secului.* id. ib. VI, 71, cf. ŞĂINEANU, Î. 47. *Moşii de iarnă, numiţi altmintrelea şi moşii de cârnelegi, cad în unele părţi înainte de lăsatul secului.* MARIAN, S. R.[2] I, 210. *În sâmbăta lăsatului secului de brânză se face pomenirea tuturor celor ce au strălucit întru sihăstria cuvioşilor.* id. ib. 261. *Moşii de iarnă cad sâmbăta înainte de lăsatul secului de carne.* id. ib. *La lăsatul săcului de postul Paştelui, în unele părţi este obiceiul cu baterea alviţei care face multă bucurie copiilor.* ŞEZ. I, 40, cf. DDRF. *La lăsatul de sec de brânză, mulţi săteni fac nişte plăcinte ce le numesc piroşti.* MANOLESCU, I. 276. *Gura satului la români sânt... satirele de la horă şi strigarea peste sat de la lăsatul săcului.* ARHIVA, X, 168, cf. ŞEZ. VI, 72. *Întâmplarea aceasta s-a petrecut în anul 1886 în ziua*

lăsatului secului pentru postul cel mare. SBIERA, F. S. 397. *Pe la lasaturile de săc, pe la petreceri etc. gospodinele fac plăcinte cu brânză de oi.* ŞEZ. VII, 34, cf. ALEXI, W. *Se recomandă celor ce au buzele crăpate să sărute oala cu unt luni dimineaţa, în săptămâna postului mare care urmează după dumineca lăsatului de brânză.* CANDREA, F. 76, cf. 311, ŞEZ. XII, 155. *La lăsatul secului de postul Paştelui... se crede că nu este bine să se strângă masa.* PAMFILE, DUŞM. 70. *A doua zi după lăsatul de sec, se adună fărâmăturile şi rămăşiţele de la cină, cari se aruncă afară, când se strigă „Pasările ceriului! Eu vă dau vouă hrană din masa mea".* id. A. R. 99. *Se mai face la lăsatul de post o aţă de cânepă.* id. ib. *Femeia care nu mănâncă la lăsatul secului de toamnă mâncarea, va fi apucată de ploi cu pânzele neuscate pe garduri.* id. VĂZD. 116. *La lăsatul de brânză trebuie mult jucat pentru ca cânepa să crească înaltă.* GOROVEI, CR. 50. *Lăsatul secului se serbează în ziua de pe urmă a câşlegilor când se dă din dulce în post.* PĂCALĂ, M. R. 189, cf. DR. I 267, RESMERIŢĂ, D. *La lăsata secului... oşenii nu au obiceriuri diferite.* ARH. FOLK. I, 146. *Poporul sărbează Filipii... înainte de lăsatul secului de postul Crăciunului.* IZV. XI, 244, cf. ARH. FOLK. III, 157. *Într-o zi de sfârşit de iarnă, la lăsatul de sec, când se pregătesc oamenii să intre în postul cel mare, doi uncheşi... au intrat... în sat.* SADOVEANU, O. V, 261. *Tocmai de la începutul lui martie, de la cârneleagă,... a fost poftit cu mare stăruinţă... ca să binecuvânteze ospăţul de lăsat de sec.* id. ib. XIII, 808. *După lăsata secului de Crăciun, jocul obişnuit în dumineci şi sărbători, încetează.* ARH. FOLK. V, 57, cf. SCRIBAN, D. *[Î]i sfătuiesc să cureţe camerele unde stau în fiecare zi, nerespectând nici măcar lăsatul secului de brânză, când este ştiut că omul dacă s-apucă să mătură şi să deretice în ziua aceasta, nu s-alege nimic din munca lui.* ULIERU, C. 110. *Rar o femeie se veseleşte cu alta, fie şi de lăsatul secului, cu pui la frigare şi un cuptor de alivenci.* CĂLINESCU, O. XIV, 39. *Omul mănâncă mâncare adevărată doar... la lăsata secului, trei zile la Paşti, când taie mielu, o zi dă ziua lui şi alta d-a nevestii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 100. *Era lăsata secului de brânză şi umbla lumea forfota în toate părţile cu tot viscolul.* id. ib. II, 71. *Nunţile se sorocesc în sat între Crăciun şi sfântul Toader – lăsata secului de brânză pentru postul cel mare.* STANCU, D. 172. *E petrecere mare la el acasă, de lăsata secului.* PREDA, R. 22. *Lăsatul secului se lăsa cu sfinţenie, cu masă mare.* SORESCU, L. L. I, 79. *În 1629 noiembrie, Simion birarul pune via sa zălog până la lăsata secului.* PANAITESCU, O. Ţ. 245, cf. DEX, L. ROM. 1999. nr. 1–2, 163–169. *Bucatele cele mai bune oamenii le cred pe cele de la praznice, la nunţi boereşti, pomeniri boereşti şi lăsata secului.* H II 38. *Astăzi îi lăsat de sec, Mă duc, maică, să mă-nec.* MARIAN, H. 79, cf. ib. NU. 94. *La lăsatul secului, fiecare să mănânce câte un ou ca să fie tot anul gras şi rotunjel ca oul.* PAMFILE, P. 62. *Lăsatu di săc.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ALR I 605, ib. 606, ALR II/I h 193. *Lăsatul de dulce.* ALR I 605/708, ib. 606/268.

– Pl.: *lăsaţi,-te*, (n.) *lăsaturi*. – Şi: (popular; art.) **lăsáta** s. f.

– V. **lăsa**.

LĂSÁT², **-Ă** adj. **I. 1.** (Despre fiinţe) Care este părăsit, abandonat. Cf. l ă s a (**I 1**). *Dereptul... Când cade nu se frânge, că Domnul ţine mâna lui, Tănăr fuiu şi am îmbătrâniiu şi nu văzui dereptul lăsat.* CORESI, PS. 95/14. *Ceea ce să lăcuiaşte turmă lăsată va fi, ca o turmă părăsită.* BIBLIA (1688), 468²/52, cf. LEX. MARS. 199. *Te privesc în părăsire, lăsată ca o nălucă, Şi plângând a vârstei tale flori, care n-o să mai vie.* HRISTOVERGHI, P. 68/14, cf. RESMERIŢĂ, D., DEX. *Hei tu, mândrior lăsat, Uită-mă, că te-am uitat.* T. PAPAHAGI, M. 37. *Să-ţ aduşi, băgiţ-amince Că-i blăstăm... Gi la drăguţa lăsată.* MAT. DIALECT. I, 114. *Ia-ţi, mireasă, ziua bună... De la frunza cea de brad, De la puiul cel lăsat.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 28. ✦ (Despre proprietăţi, bunuri etc.) La care s-a renunţat; care a fost cedat. *Dachii... fug şi se trag mai în lontru în Dachia şi romanii prădează lăsatele lor averi.* MAIOR, IST. 7/17, cf. DEX².

2. Care este dat deoparte, nefolosit. Cf. l ă s a (**I 5**). *Obielele se fac prea rareori înadins..., de cele mai multe ori se capătă dintr-o haină veche, lăsată.* PAMFILE, I. C 348.

3. (Învechit) Iertat. Cf. l ă s a (**I 14**). Cf. ST. LEX. 168²/2.

II. 1. Care este moştenit. Cf. l ă s a (**II 1**). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 241. *Autograful acestei scrisori... nu s-a găsit, după moartea lui, între manuscrisele lăsate.* MS. 1980, nr. 1, 43, cf. DEX².

2. Care este predestinat, sortit, orânduit (**3**). Cf. l ă s a (**II 5**). Cf. LM, RESMERIŢĂ, D. *Nu sânt fată, nici nevastă, Nici zână din cer lăsată, Ci-s de maica blăstămată.* PAMFILE, C. Ţ. 111. *Sî rămâi luńinat Şî curat Ca din Maicî-sa din ceri lăsat.* ARH. FOLK. V, 50. *Şi mai cânt c-aşa mi-i dată. Cât îs pe pământ lăsată Ce-oi vedea să cânt, să joc.* FOLC. MOLD. II, 459.

III. Care este păstrat (**1**). Cf. l ă s a (**III 2**). *Cartea... s-au tipărit cu slove negre..., iar unde au lipsit multe cuvinte şi nu au putut nimica chipzui, acolo este loc lăsat.* GOLESCU, Î. 116.

IV. 1. (Despre obiecte) Care este coborât în poziţia (iniţială) de repaos, destindere, desfacere etc.; coborît. Cf. l ă s a (**IV 3**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., POLIZU. *Perdelele-s lăsate şi lampele aprinse.* ALECSANDRI, POEZII, 3. *Cu perdelele lăsate Şed la masa mea de brad.* EMINESCU, O. I, 105. *Aude ciocănituri la oblonul lăsat.* CARAGIALE, O. II, 34, cf. DDRF, ALEXI, W. *Cu obloanele lăsate, cu uşa-nchisă, ca un om care închisese ochii.* DELAVRANCEA, O. II, 341. *A ajuns!... na! perdelele lăsate..., ba nu, una e ridicată!* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. *Licărea o închipuire de lumină, de-abia strecurată prin perdelele lăsate.* REBREANU, I. 157, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Colonelul... lucra în cabinetul său cu storurile lăsate.* BRĂESCU, V. 35. *Barca stătea nemişcată în unde sub focul lunii, cu vâslele lăsate.* SADOVEANU, O. I, 262. *Poarta castelului era deschisă, podul lăsat.* id. ib. XI, 147. *Trecurăm prin oraşul cu obloanele lăsate.* STANCU, R. A. II, 97. *În cameră era întuneric bine, transperantele lăsate.* BREBAN, A. 323. *Cu vizierele lăsate, cavalerii se năpustiră asupra celei mai apropiate porţi.* V. ROM. ianuarie 1974, 32, cf. DEX².

2. (Despre părţi ale trupului) Atârnat, coborât; relaxat. Cf. l ă s a (**IV 3**) *Să-mi găseşti un cotei bun,*

inimos, cu urechile lăsate, lungi (a. 1785). IORGA, S. D. VIII, 11. *Ai găsit o păreche armăsari galbeni...; numai unul, când este în grajd, ţine ureche lăsată* (a. 1787). id. ib. 15. *Se opreşte mistuiala în acel lăsat maţ.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 453/6. [Calul spaniol] *are... rinichii îndoiţi şi uneori cam lăsaţi.* BREZOIANU, A. 532/1. *Dacă... ar ţine umerii mai puţin lăsaţi... ar putea fi un tip interesant.* PREDA, R. 167. *Avea buza de jos lăsată... şi nasul şi gura date într-o parte.* id. DELIR. 41. *Maica precistă a auzit A venit cu gura căscată Cu limba lăsată Cu ochii stâlchiţi Cu dinţii rânjiţi.* ŞEZ. I, 123. ✧ (Prin extensiune; despre plante) *La salcia cea plecată, Şi pe Dunăre lăsată! El doarme într-un caic.* PAMFILE, C. Ţ. 75. ✦ Închis; coborât. *Prostite de atâta beatitudine, căutau la el găinile cu ochiul lor mic sub pleoapa lăsată.* ANGHEL, PR. 95. *Ochii evitau, subt genele lăsate, întâlnirea directă cu becurile electrice.* TEODOREANU, L. 79. *Vorbea acum cu ochii lăsaţi, ferindu-şi privirile de căutătura ei.* BARBU, PRINC. 83. ✦ (Despre păr) Care nu este strâns sau împletit; despletit. *Ficioara lepădă încălţămintele din picioare şi haina albă cu carea să-mbrăca şi-nvălitoarea de pre cap... cu părul ne-mpletit, lăsat.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 237^{v}/6. ▭ *Poartă părul strâns în coc sau lăsat.*

3. (Despre acţiuni) Întrerupt; amânat. Cf. l ă s a (**IV 8**). *O, de câte ori se adeverează aceia întră români...! Ci să ne întoarcem la firul lăsat.* MAIOR, IST. 158/34.

4. (Despre construcţii, terenuri etc.) Dărăpănat, năruit, prăbuşit (**1**); înclinat, aplecat, povârnit^{2} (**1, 2**). Cf. l ă s a (**IV 6**). *Tocmai se afla în bar..., la o masă, dosită după unul din cei patru stâlpi de lemn, ca nişte catarge, care susţineau tavanul lăsat.* TUDORAN, P. 541. *Casă lăsată.* ALR II/I h 256/334, cf. ALR SN III h 810/791. *Casă lăsată în jos.* ALR II/I h 256/349.

5. (Învechit) Slobod. Cf. l ă s a (**IV 5**). *Şi chemă Iacov pre feciorii lui şi zise lor:... Nethalim, rădăcină lăsată* (s l o b o d ă B 1938), *crescând întru naştere frumuseaţe!* BIBLIA (1688), 38^{1}/41.

– Pl.: *lăsaţi, -te.*

– V. **lăsa.**

LĂSÁTĂ s. f. v. **lăsat^{1}.**

LĂSĂCIÚNE s. f. (Învechit) **1.** Despărţire, părăsire; divorţ. Cf. l ă s a r e (**I 1**). *Oare cade-să bărbatului a-şi lăsa muiarea?... El... zise lor: „Ce au poruncit voao Moisi?". Iară ei ziseră: „Moisi îngădui să scrie carte de lăsăciune* (d e s p ă r ţ i r e B 1938) *şi să o lese".* N. TEST. (1648), 54^{r}/9, cf. CIPARIU, O. I, 101, LM, DDRF, PHILIPPIDE, O. A. 136, JAHRESBER. XI, 56, DHLR II, 498, SCRIBAN, D.

2. Iertare. Cf. l ă s a r e (**I 7**). *Se preemească ei lăsăciuri păcateloru şi dostoinicii întru sfinţi cu credinţa cea ce e întru menre.* COD. VOR.^{2} 306. *Acesta iaste săngele mieu, lege noao ce de derept mulţi varsă întru lăsăciunile păcatelor.* TETRAEV. (1574), 247. *Ioan... propoveduia botejunea, pocaienia întru lăsăciunea păcatelor* (cca 1580). CIPARIU, O. I, 299/11, cf. T. PAPAHAGI, C. L. 28, TDRG, DHLR, II, 798, CDDE, 144, SCRIBAN, D., ROSETTI, L. R. VI, 210, SCL 1964, 548, L. ROM. 1979, 28.

3. Eliberare, slobozire. Cf. l ă s a r e (**II**). *Bine să vestesc mişeilor trimesu-m-au, să vindec struncinatele inimii, să propoveduiesc prinşilor lăsăciune şi orbilor vedeare.* CORESI, EV. 456, cf. DHLR II, 498.

– Pl.: *lăsăciuni.*

– **Lăsa** + suf. *-ăciune.*

LĂSĂMÂNT s. n. (Jur., învechit) Moştenire (**1**). Cf. LM. *Este obligat a preda această jumătate din lăsământul moşului meu M. S. în posesiunea mea.* CONV. LIT. XI, 78. *Juriştii români din Austria... au cuvinte aşa zise româneşti iscodite numai de închipuirea lor, precum „lăsământ".* ib. 245, cf. ALEXI, W. *Simion e singurul copil la părinţi, lui îi rămâne averea, că n-au cui foc o lăsa... Ar trebui... să-şi rostuiască treburile căci, cu lăsământul, tot vor avea ei cheltuieli.* DAN, U. 5. *Un personaj aparte... este acela al latinistului fanatic, ce reţine din lăsământul Şcolii Ardelene doar consecinţele dure, fundamentaliste ale latinităţii românilor.* MS. 1988, nr. 1, 30.

– Pl.: *lăsăminte.*

– **Lăsa** + suf. *-ământ* (după modelul unor cuvinte ca: *jurământ, legământ*).

LĂSĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care cedează uşor (fiind lipsit de voinţa de a face, de a întreprinde etc. ceva anume), m o a l e (**I 5**), d e l ă s ă t o r; leneş (**1**). V. i n d o l e n t, c o m o d. Cf. l ă s a (**IV 1**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Că sânt lăsător crezură şi nicicum s-a înşălat. Patriei a face bine sârguitor m-a aflat.* POGR. HENR. 55/4, cf. CIHAC, I, 139. *Tragere de inimă avea Negrea numai pentru hultoane;... altfel era cam lăsător.* SĂM. IV, 255, cf. ALEXI, W. *E foarte deştept, dar e cam sprenţar şi cam lăsător.* HOGAŞ, D. R. II, 52, cf. CC II-III, 192. *Dacă vrei tu să te ocupi... – zise Grigore. Dar şi tu eşti cam lăsător.* REBREANU, R. I, 173. *Numai şcolarii lăsători, leneşi se decid să înveţe bine „începând din ziua întâia a trimestrului".* CAMIL PETRESCU, P. 407. *Dădea numai peste rumâni lăsători, trândavi şi fricoşi.* POPA, v. 7. *Niculăieş e mai lăsător şi uituc.* SADOVEANU, O. XXI, 314. *Aşe e Simion, lăsător, îşi zise femeea cu un strop de părere de rău în glas.* DAN, U. 5. *Titi e puţin cam lăsător, trebuie îndemnat.* CĂLINESCU, O. III, 59. *Bărbatul mătuşii era beutor şi lăsător peste măsură.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 63. *Suntem mai comozi şi mai lăsători în ce priveşte activitatea noastră afectivă, care se supune de obicei unui efort minimal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 3/3, cf. DEX. *Ie cam lăsătoriu, da bun de lucru.* ALR I 323/178. (Prin extensiune) *Pe atunci şi executarea hotărârilor domneşti era înceată şi lăsătoare.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 57. *Atitudinea aceasta neglijentă, lăsătoare faţă de problemele limbii literare... bântuie, din nefericire, literatura multor harnici autori de cărţi pentru copii.* V. ROM. octombrie 1954, 226. *Curiozitatea ei leneşă şi lăsătoare se trezea ori de câte ori baronul stăruia... în câte o întreprindere galantă mai nouă.* VINEA, L. II, 45. ✦ Îngăduitor, blând. *Către tineri să fie lăsătoriu, blând.* CARTE TREB. I, 90/13. *Să fie lăsători întâmplându-să prilej... să nu le iase din gură vorbe împungătoare.* ib. 212/2. *Se... fac totdeauna rele mai multe sub una domnie blândoacă,*

lăsătoare, decât sub orice tiran. BARIȚIU, P. A. I, 257. *Prea buni oameni* [cu ticălosul acela], *– asta-i adevărat, prea lăsători. Românii, pururea concilianți și lăsători, n-au făcut asemenea pretensiuni.* id. ib. 540. SADOVEANU, O. III, 113. *Erau oameni pe atunci mai lăsători, mai nepăsători într-un fel.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 38.

2. (Învechit) Spornic; bogat, îmbelșugat. V. l ă s a (**II 1**). *Cuptiorul în pământ este și mai de folos și mai lăsătoriu fiindcă la cuptiorul cel ridicat afară de la pământ cea mai multă materie să răspândească.* COD. SILV. 33. *Grânele-n grăunțuri groase, La privire roșioare, La măsură lăsătoare, Umplu grânarele toate.* AARON, în ȘA II, 519. *Curge sămânța curată... la tot ceasul câte 5 până la 7 merțe după cum vor fi de lăsători și snopii.* I. IONESCU, C. 187. *Orzul de vară care este mai bun și mai lăsător (spornic) rodește chiar și la locuri mai răcoroase.* LITINSCHI, M. 55/25. *Dedesupt curge semănța curată..., într-o oară câte până la 4 merțe, după cum vor fi de lăsători și snopii.* I. IONESCU, B. C. 283/5. (F i g.) *Harnică e creanga și lăsătoare de raze este steaua.* STĂNESCU, R. 102.

3. (Învechit, rar) Care încetează. Cf. l ă s a r e (**1 6**). *Epilepsia, un cârcei zvâcnitor, sgârcitor și lăsător îndată, al unui sau mai multor mușchiuri este o lucrare de boală cârcioasă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 331/9.

4. (Învechit, rar; în e x p r.) **Sirop lăsător** = laxativ. Cf. URSU, T. Ș. 229.

II. S. m. (Jur., învechit; în e x p r.) **Lăsătoriul moștenirii** (ori **de moștenire**) = persoana care execută un act testamentar de punere în posesie a urmașilor. *Cel ce au silit, ori cu viclenie au ademenit pe lăsătoriul moștenirii... să scoate din dritul moștenirii.* COD. ȚIV. 87/32. *Rodurile, veniturile... să cer de către împreună-moștenitorii, de la vremea morții lăsătoriului de moștenire.* ib. 129/18.

III. 1. S. f. (Popular) Potecă (de munte) în pantă (pe care sunt coborâte oile la adăpost, în sat etc.). Cf. lăsa (**V 1**). Cf. T. PAPAHAGI, C. L. 28, SCL 1969, 619. *Pleacă turmele din munț;... Rămân stâni fără stăpâni, Izvoare fără ciopoare, Lăsători fără păstori.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 57. *Badiu mieu de la nioare, să-i ține calea-n lăsătoare.* ib. 100, cf. ALR SN II h 477/105, 987, ALRM SN h 308/105, 987, ANT. LIT. POP. I, 163, com. din POIANA SIBIULUI – SEBEȘ, A II 6, 7, 10, LEXIC REG. 82.

2. S. m. (Munt. și Transilv.) Slobozitor (**3**) la războiul de țesut. *Oprirea sulului dinapoi se face cu opritorul, numit slobozitor sau... lăsător.* PAMFILE, I. C. 274, cf. CV 1951, nr. 1, 30. *Uneltele trebuincioase la țesut sunt: războiul împreună cu ițele, spata, vătalele, potongi, sulile, lăsătorul.* H II 4, cf. id. 118, 168, H IV 75, XI 350, XII 118, 157, ALRM SN I h 308/477, A I 34, 35, 36, TEAHA, C. N. 238.

3. S. f. (Prin nordul Dobr.; calc după rus. **спуск**) Instalație la gardurile pescărești, care blochează ieșirea peștelui permițând, în același timp, circulația bărcilor; călcătoare. *„Călcătorile" numite și „lăsători" sau „porțile gardului"... dintre două ghioluri... servesc mai mult pentru a menține comunicația cu bărcile între dânsele.* ANTIPA, P. 645.

4. S. f. (Regional) Schimbătoare (**III 2**) la plug (Scăeni – Ploiești). Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 149, H XI 401.

5. S. f. (Regional) Construcție simplă, dependință a unei gospodării, folosită ca spațiu de depozitare (Roșiori de Vede). Cf. CV 1951, nr. 1, 36.

– Pl.: *lăsători, -oare.*

– **Lăsa** + suf. *-ător.*

LĂSĂTÚRĂ s. f. **1.** Ceea ce este lăsat² (**I**), dat de-o parte, l e p ă d ă t u r ă, a b a n d o n a r e, a m â n a r e, o m i t e r e; părăsire, lăsare (**I**). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., POLIZU. *Unde sânt facerile de bine și ajutorințele ce trebuiește date omenirei sărace, întocmai după coprinderea lăsăturilor și a hrisoavelor de la acei Domni și ctitori?* PELIMON, I. 115/11, cf. CIHAC I, 139, NALR – O IV MN 259, 2 136/960. ✦ (Tipogr.; învechit) Cuvânt sau fragment de text omis de zețar la culegerea unei pagini. Cf. v. MOLIN, V. T. 40, DA.

2. (Popular) Vale² (**1**) neadâncă între două înălțimi; șa (**2 b**), (regional) curmătură. *Lăsături î di pământ.* DIACONU, P. 53, cf. PORUCIC, E., ALR SN III h 810/791. *Lăsătură la un munte pe unde poți trece ușor în partea cealaltă a muntelui.* NALR – O II MN **h** 339/912, cf. ib. h 339/916, 917. (Prin extensiune) *Lăsătura podelei.* LM.

3. (Popular) Ceea ce atârnă, ceea ce stă lăsat² (**IV 2**). *Cine are boașele lăsate în jos, din pricina mărimii, ori când are lăsătură de boașe să mănânce mult păsat fiert.* PAMFILE, B. 16. *Toate (oile) mândre și cornute și cu lăsături pe frunte.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *lăsături.*

– **Lăsa** + suf. *-ătură.*

LĂSĂȚÉL, -EĂ, -ÍCĂ adj. (În poezia populară) **1.** Diminutiv al lui l ă s a t ² (**IV 1**); (puțin sau cam) coborât. *Parte mi-am avut... De-un domn bun, de treabă, Binișor mă poartă: Rochiță lustriță, Croită pe țâță Ș-un brâu cu cuțite, Cuțite cu bold, Lăsățel pe șold.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 25. *Dați-ne și nouă Ce ni-ți da, Că nu sântem de ici-de colea Sântem de la căsuța mititică, Cu streașina lăsățică.* ib. V, 114. *Colănaș cu zale, Lăsățel pe șale.* FOLC. DOBR. 109. ✧ (Adverbial) *Și nu vine cum se vine, Ci-mi vine cam lăsățel, Sprijinit în sulicioară.* ib. 125.

2. Care atârnă. *Începea de se chitia Cu cercei Mărăsăței, Lăsăței.* CORCEA, B. 32, cf. DA.

– Pl.: *lăsăței, -ele.* – Și: (regional) **lășățél, -ea** adj.

– **Lăsat¹** + suf. *-el, -ea.* – **Lăsățică**: cu schimbare de suf.

LĂSCÁIE¹ s. f. Monedă mică, de obicei din aramă, care a circulat în Țările Române, a cărei valoare era egală cu jumătate de para³ (**1**); (sens curent) monedă de valoare foarte mică. *De leu trei lețcăi de bună* (a. 1768). IORGA, S. D. VII, 125. *O lățcaie* [face] *un aspru și o giumătate.* ȘINCAI, Î. 48/8. *Făina de grâu 1 para, când era mai scumpă o para și o lăscaie.* DIONISIE, C. 166, cf. I. GOLESCU, C. *Trimeteai paraua odată ce târguiai, Și îți aducea lăscaie, că n-aveai pă ce s-o dai?* PR. DRAM. 105. *Îți va mai întoarce și o lățcaie inapoi.* TÂMPEANUL, G. 41/13. *Aruncăm nu minute, ci ore, zile în zădar, mai cum am arunca o lăscaie, cu mai puțină gândire.* C. A. ROSETTI, N. I. 9. *Au adus și aduce monedă mică de argint austriecească... ce are cursul de treisprezece*

parale și o lăscaie (a. 1843). DOC. EC. 800, cf. POLIZU. *Banul Ghica, când vrea să ajute pe vreun sărac, chema pe Manea și lui îi încredința banii ce voia să trimită; știa că nu era om să se atingă de o lăscaie.* GHICA, S. 511. *Mai jos de cincizeci nu primesc nici o lăscaie.* FILIMON, O. I, 164, cf. PONTBRIANT, D. *Nu-s datori nici c-o lețcaie, pentru că nu-și ridică nasul mai sus decât se cuvine.* ALECSANDRI, T. I, 165, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 668, LM. *Să fi văzut lepădătura aceea de javră, nu dedeai o lescaie pe el.* CARAGIALE, O. II, 330. *Ei trăiesc acolo și nu plătesc nici o lețcaie.* CONTEMPORANUL, II, 222. *Biserica are să fie plină de oameni și discul o să se umple de lăscăi și de potronici.* F (1888), 182/1. *Las' grecilor, că-ți aștepta voi bine, Pân' veți vedea lescaie de la mine.* I. NEGRUZZI, S. IV, 507, cf. DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. VII, 135, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M., N. A. BOGDAN, C. M. 169, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Numai Costică ținea cu mine, că și el nu vedea lăscaie.* BRĂESCU, A. 105. *Statul tăcea, așteptându-le năruirea în câștigul comunii care nu mai avea agonisita vecinului, alături de dispariția ultimei dumitale lețcaie.* TEODOREANU, M. U. 105. *Nu ți-ar fi dat nici o lescaie din banii furați.* VOICULESCU, P. I, 282, cf. SCRIBAN, D. *Pentru a smulge țăranilor și ultima lețcaie, zapciii puneau în aplicare torturile cele mai groaznice.* OȚETEA. T. v. 56. *N-o să rămân dator o lețcaie măcar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 523. *N-am găsit lețcaie în buzunarele tale.* STANCU, R. A. I, 140. *Se căutau în zadar în pungi după o lețcaie, să mai ia o holercă.* CAMILAR, N. II, 327, cf. DL. *Unul ca el, venit de unde vine, fără o lețcaie în buzunar n-o să stea mult pe gânduri când o vedea că-i rost să se scuture de ceva gologani.* v. ROM. martie 1958, 28, cf. DEX, M. D. ENC. *Nu da banii Cu punga, Ci da sacii Cu mâna, Lăscăi Cu dimirlia.* TEODORESCU, P. P. 676. *Ce ceri lele pe cobaie? – Patru ruble și-o lițcaie!* MARIAN, H. 51. *Ni da câti zeci lescăi ș-api o luam.* GRAIUL, I, 226. *Și-mi scrie și-mi socotește La lăscăi moldovenește, Tot pe taler, franțuzește.* PĂSCULESCU, L. P. 44, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Pân timpurile alea, beam ocaua dă vin c-un ban... – îi zicea o lăscaie, iera dă argint, frumoasă.* GR. S. III, 155. *Nu-i dau nici o lăscaie.* ALR SN IV h 1 017/762, 791. *De la noi până la voi numai bani și lăscăi* (Stelele). PĂSCULESCU, L. P. 100, cf. GOROVEI, C. 356, PASCU, C. 173. *Cumpără de-o para două și le dă la o lăscaie nouă*, se spune despre cel care face o afacere proastă, nerentabilă. Cf. PANN, P. V. II, 85/16, ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 31, ZANNE, P. V, 228. ✧ *Lăscaie frântă* = monedă de cea mai mică valoare; para chioară, v. p a r a[3] (1). *Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă? Uite! eu îți dau o pungă... Scoală, moșule, și cântă.* HASDEU, R. V. 9, cf. DL. (Cu inversarea construcției) *Dă-mi o frântă de lețcaie Că foamea cumplit mă taie.* ALECSANDRI, P. P. 137. ✧ L o c . a d v . **Fără lăscaie** = lefter. *Era veșnic fără lescaie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 178. *Se întorcea fără lețcaie și uneori mototolit, zgâriat și cu vânătăi.* M. I. CARAGIALE, C. 122. ✧ E x p r . **A nu avea (nici o) lăscaie (frântă** sau **chioară)** = a nu avea bani; a fi sărac. Cf. POLIZU. *N-am lăscaie, nu mă bucur de vreun bine, de vreo slavă.* MACEDONSCKI, O. I, 271, cf. DDRF. *N-avea lescaie în buzunar, dar muscalul, muscal.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 88, cf. SCRIBAN, D. *(Chiar de n-ai avut lăscaie) S-o găsi cin' să te-mbrace.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 74, cf. DL, DEX, M. D. ENC. *N-am lețcaie la chimir Să mă pot plăti de bir.* ALECSANDRI, P. P. 228. *Tânguia că-i noaptea lungă Și n-avea lețcaie-n pungă.* PAMFILE, C. Ț. 338, cf. ALR I 1 597/540, 690, 748, 790. *N-are nici o lețcaie chioară.* ZANNE, P. V, 386. (Cu parafrazarea expresiei) *În ziua când am dat corabia la apă, nu mai aveam aproape nici o lețcaie.* TUDORAN, P. 378. *Îmi închipuiam că nu sunt expus la vreo pagubă, neavând în buzunare nici o lețcaie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 13/1. (Popular) **A i se șterge lăscaia (cuiva)** = a nu mai avea trecerea, rangul, cinstea de altădată. *Ț-a mers vestea când ț-a mers, D-acum lețcaia-ți s-a șters.* PANN, P. V. II, 98/15, cf. BARONZI, L. 206, ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 36, ZANNE, P. V. 386.

– Pronunțat: *-ca-ie.* – Pl.: *lăscăi.* – Și: (învechit și popular) **lețcáie**, (popular) **lescáie**, **lițcáie**, (învechit) **lățcáie**, (neobișnuit) **lecțcáie** s. f.

– Et. nec.

LĂSCÁIE[2] s. f. (Regional) Oală mică (Cleșnești – Târgu Jiu). Cf. H IX 43.

– Pl.:?

– Et. nec.

LĂSCĂBÁIE s. f. (Regional) **1.** Brazdă de pământ. Com. din TURNU MĂGURELE.

2. (Prin nord-vestul Munt.; la pl.; depreciativ) Picioare. Cf. UDRESCU, GL. *Ia dă-ți lăscăbăile mai încolo!* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munt.; la pl.; depreciativ) Sâni flasci. Cf. UDRESCU, GL.

4. (Prin nord-vestul Munt.; la pl.; depreciativ) Zugrăveli, desene, litere etc. strâmbe, urâte. Cf. UDRESCU, GL. *Ce lăscăbăi mi-ați făcut aici, mă?* id. ib.

– Pl.: *lăscăbăi.* – Și: **răscăbáie** s. f. UDRESCU, GL.

– De la **lăscăbăia**.

LĂSCĂBĂIÁ vb. I v. **răscăbăia**.

LĂSCĂBĂIÁT, -Ă adj. v. **răscăbăiat, -ă**.

LĂSCĂIÁȚĂ s. f. (Regional) **1.** Oală (de lut) cu două toarte; lăscăiță. Cf. DAMÉ, T. 74, ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR[2].

2. Numele unei varietăți de struguri mici și bătuți de culoare albă-verzuie, cu gust aromat (Borosoaia – Iași). Cf. ALIL XXII, 69.

– Pl.: *lăscăițe.*

– **Lăscaie**[2] + suf. *-iață.*

LĂSCĂIOÁRĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui l ă s c a i e[1]. Cf. DL. *Găzduiește-mă diseară, Că nu-ți cer de cheltuială, Nici barăm o lăscăioară.* ANT. LIT. POP. I, 464.

– Pl.: *lăscăioare.*

– **Lăscaie**[1] + suf. *-ioară.*

LĂSCĂÍȚĂ s. f. (Regional) Oală mare cu două toarte. Cf. PAMFILE, I. C. 389.

– Pl.:?

– **Lăscaie**[2] + suf. *-iță.*

LĂSCĂLĂU s. m. (Regional) Augumentativ al lui lăscaie[1]. Fig. *Niște lăscălăi așa dă mari dă fulgi.* ALR SN III h 799/928.
– Pl.: *lăscălăi.*
– **Lăscaie[1]** + suf. *-ălău.*

LĂSCOTÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A aiura, a delira, a vorbi fără sens (în timpul somnului sau din cauza unei stări patologice). Cf. TOMESCU, GL.
– Prez. ind.: *lăscotesc.*
– Et. nec.

LĂSCOVÓI s. n. (Prin Olt.) Fâșie de piele, de pânză etc. Cf. LEXIC REG. II, 28.
– Pl.: *lăscovoaie.*
– Etimologia necunoscută.

LĂSCULEÁSĂ s. f. (Popular) Numele unui soi de struguri pentru vin, foarte productiv. Cf. JIPESCU, O. 54, DDRF, BARCIANU, ALIL XXII, 69, SFC VI, 120, H XI 5, XIV 71, 103, com. din TURNU MĂGURELE.
– De la n. pr. **Lascu.**

LĂSÍU, -ÍE adj. (Rar) Lăsător. Cf. SFC VI, 73, 75, 77.
– Pl.: *lăsii.*
– **Lăsa** + suf. *-iu.*

LĂSNICIOÁRĂ s. f. v. **lăsnicior.**

LĂSNICIOÁRE s. f. v. **lăsnicior.**

LĂSNICIÓR s. m. (Bot.; popular) **1.** (Și, regional, în sintagma *losnicioară de ceas rău*, BORZA, D. 161) Plantă din familia solanaceelor cu tulpina agățătoare, cu flori violete și fructe în formă de boabe roșii la maturitate, cu tulpină care se întrebuințează în ceaiuri medicinale și din care se extrage, în industria farmaceutică, o substanță cu proprietăți depurative și calmante; zârnă (**1 1 b**) (*Solanum dulcamara*). Cf. COTEANU, PL. 16, LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 177. *Toarnă apă adusă într-o oală, în care se află și o câtime anumită de losnicioară.* MARIAN, D. 255, cf. 76, CONV, LIT. XXIII, 569, DDRF, GHEȚIE, R. M. 243, BRANDZA, FL. 341, BARICANU, ALEXI, W. *De ceas rău se mai descântă în zeamă de losnicioară amestecată cu miere.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 18, cf. 127, BIANU, D. S., TDRG, ȘEZ. XV, 60, 141, PANȚU, PL. 148, 150, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 109, VOICULESCU, L. 13, 18, 20, 182. *Pentru nașterea ușoară se bea fiertură de losnicioară sau brustur și cu miere.* BUJOREAN, B. L. 180, cf. 382. *Țupăiau pe fire de lejnicioară pitulici cât alunele, cu piciorușe de ață.* SADOVEANU, O. XVII, 435, cf. VIII, 321, XXI, 477, ENC. AGR., BORZA, D. 161, FLORA R. P. R. VII, 364, L. ROM. 1967, 47, M. D. ENC., DEX. *Frunză verde losnicioară Am un spin la inimioară.* MARIAN, H. 147, com. LIUBA.

2. Zârnă (**1 1 a**) (*Solanum nigrum*). Cf. BORZA, D. 161, M. D. ENC.

– Pl.: *lăsniciori.* – Și: **losniciór** (ENC. AGR., BORZA, D. 161) s. m., **lăsnicioáră** (CONV. LIT. XIII, 569, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 161), **losnicioáră**, **lesnicioáră** (CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF, BRANDZA, FL. 341, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL. 148, 150, BUJOREAN, B. L. 382, BORZA, D. 161), **lăsnicioáre** (BIANU, D. S., PANȚU, PL. 148, ENC. AGR., BORZA, D. 161), **lejnicioáră** s. f., **losnișor** (DDRF, GHEȚIE, R. M. 243, ALEXI, W., ENC. AGR., BORZA, D. 161), **loșnișor** (COTEANU, PL. 16, LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 177, BARCIANU, TDRG), **lesniciór** (ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 161, com. LIUBA), **loznișór** (CIHAC, II, 177, BARCIANU) s. m., **loznicioáră** (ȘEZ. XV, 60) s. f.
– Et. nec.

LĂSPĂDÁIE s. f. (Prin sud-estul Transilv.; mai ales la pl.) Strat, pătură subțire. Cf. DR. X, 295. *Pielea se ia lăspădai-lăspădăi.* ib. *Un colac... bine copt, când îl frângi, se desface în lăspădăi.* ib. ✦ Fulg mare de zăpadă. Cf. DR. X, 295. *Ninge cu lăspădăi.* ib.
– Pl.: *lăspădăi.*
– Din **lespede.**

LĂSTÁN s. m. v. **lăstun.**

LĂSTÁR[1] s. m. **1.** Ramură (v. ram[1] **1**) tânără a unei plante (lemnoase); p. restr. ramură tânără la viță de vie; vlăstar, mlădiță (**1**). *Viile mănăstirii trei s-au lucrat de toate lucrurile până la sapa după lăstar* (a. 1802). DOC. EC. 72, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Eu aș slobozi bucuros vitele mele într-o pădure tinără ca să pască lăstarii, însă nu cutez a face aceea.* PETROVICI, P. 280/10, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Unii... aleg mai bine a lăsa spre pășune locurile dè păduri tăiate, având grijă să reteze din când în când noule lăstari.* BREZOIANU, A. 71/24. [Cărăbușul] *taie chiar vârfurile lăstarilor tineri și le face sul.* BARASCH, B. 248, cf. 166, POLIZU. *Roada se face pe viță nouă sau lăstarea ce iese din ochiul de pe viță anului trecut.* I. IONESCU, P. 249, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Trecea pe lângă câte un gard să apuce câte vrun lăstar de la vrun pomișor.* ISPIRESCU, L. 179. *Sprâncenele-i arcate urcau sub a lui frunte Ca tinere lăstare sub umbra unui munte.* MACEDONSKI, O. I, 214, cf. DDRF, BARCIANU, GRECESCU, FL. 115, ALEXI, W. *Se despică un lăstar în două, fără să se rupă.* CANDREA, F. 387, cf. TDRG. *Fasolea oloagă crește sub înfățișare de tufă, neavând lăstari cari să se lege de ceva.* PAMFILE, A. R. 184, cf. id. I. C. 216, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DS. *Îi apăra deasupra lăuruscă agățată pe lăstari de tufă roșie.* SADOVEANU, O. XVIII, 550. *Se înmulțește foarte ușor prin semințe, prin lăstari sau bulbi cari se pun în pepinieră.* ENC. AGR. I, 84. *Atunci mi-a dat prin gând Că, tot stând și alegând Jos, în vraful de foi ude Prin lăstari și vrejuri crude, S-ar putea să dau de el.* I. BARBU, J. S. 43. *Asculta pe tânărul iuncăr care vorbea însuflețit, stând în picioare, rupând cu mâna frunzele lăstarilor de stejar.* CAMIL PETRESCU, O. I, 304. *Rădăcinile pline de viață dau lăstare noi. La toamnă se mai seceră o dată stuhărișul.* STANCU, D. 508, cf. DL. *Lăstarii și ramurile acoperite cu peri patuli.* FLORA R. P. R. V, 99, cf. BOTANICA, 27, M. D. ENC., DEX, H II 139, IV 8, 245, V 4, XII 169, XVI 41, XVIII 138. *Taie o lăstare, își face un bici împletit în patru și începe să învârtească biciu.* RĂDULESCU-CODIN. Î. 244, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 127, CIAUȘANU, V. *Foaie verde trei lăstari Cine șede pe prăgari?* GR. S. V, 89. *Trandafir d-ăl mohorât, Eu cu*

badea l-am sădit. I-am dus apă cu paharu Până i-a crescut lăstaru. IZV. XII, 45. *La asta trăbui trii firi dă salcă, lăstari dă salcă.* ARH. FOLK. III, 118, cf. ALR I 971, ALR SN I h 219/64, A I 22, II 6, 12, III 5, 6, 16, V 14. *Frunza ț-ai ofilit, Lăstar verde ț-ai pălit.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 212, cf. NALR – O III MN 236, 1 309, IV MN 259, 2 138. ✧ (Ca termen de comparație, pentru a sugera tinerețea, frăgezimea, lipsa de rezistență etc.) *Răsfățată din scutece de maică-sa... creștea repede, înaltă și subțire ca un lăstar ciumpăvit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 19/1. ✧ Fig. *Adeseori din astfel de favori personale a încolțit un lăstar cotropitor pentru drepturile mănăstirii.* ODOBESCU, S. II, 34. *Ne trebuia și liniște. Liniștea care îngăduie lăstarului să prindă rădăcină și florilor să lege rod.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 520. *Marele mister al morții, din tulpina căruia d-l I. M. S. ne rezervă, de bună seamă, și alți lăstari.* PERPESSICIUS, M. IIII, 182. *Mai repede ia-mi viața. Sunt bătrân. Doboară trunchiul meu, dar nu lăstarul.* V. ROM. septembrie 1954, 63. ✦ (Regional) Altoi. Cf. ALR SN I h 219/130, 192, 221/836. ✦ (Regional) Mugur (**1**), căpușă, ochi (**V 2**) (mai ales la vița de vie). Cf. ALR I 1 712, A III 3. ✦ (Mai ales la pl.) Întindere de teren acoperită cu arbori tineri și tufe (crescuți în urma tăierii unei păduri); ansamblul arborilor mici și tufelor care cresc pe o astfel de suprafață; lăstăriș, (învechit) răsăritură (**I**). *Vântulețul ce-adiază printre vițe din lăstar Rămâne fără putere în fața unui stejar.* HASDEU, R. V. 140, cf. COSTINESCU. *Când muri bietu tată-tău... îți lăsă o pereche de boi de nu puteau trece prin lăstar din pricina coarnelor.* PETICĂ, O. 204. *La marginea lăstarului un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 229, cf. CADE. *Își sloboziseră vitele la păscut... în lăstarele boierești.* COCEA, S. II, 67. *Alesesem pentru pândă o poieniță cu lăstar plăpând de mesteacăn, în mijlocul căreia mai stăruia un molid bătrân și rămuros.* VOICULESCU, P. I, 96. *Sări dintr-un luminiș, de sub lăstari un iepuroi bătrân.* SADOVEANU, O. XXI, 321. *Se gândi să sară printre lăstari.* CAMIL PETRESCU, O. II, 23, cf. DL. *Soarele asfințea printre lăstari.* PREDA, R. 107, cf. M. D. ENC., DEX, ALIL XXX, 71. *Pe coasta cu fragile Mână-ți, mândro, vacile Prin lăstarii de măgrin, Să m-aștepți, mândro, că vin.* HODOȘ, C. 70, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 348. *Foaie verde de arțar, Am iubit un pădurar, Ieșea sara din lăstari Cu ciubote și itari.* PAMFILE, C. Ț. 115, cf. CIAUȘANU, V., CHEST. IV 102/448, ALR I 954/748, 956/890, 934, 988/704, ALR SN II h 584, 585, 586/762, ALRM SN I h 396, 397/762, NALR – O III h 518. ✧ Fig. *Din hățiș umbrelor mă duc, Cărare prin lăstare de lumină Către suișul inimii s-apuc.* VOICULESCU, POEZII, II, 17. ✦ (Regional; și în sintagma *lăstar sterp*, ALR II 6 118/537, NALR – O IV h 664) Lăstar (**1**) care apare pe lângă tulpina principală (și care, de obicei, nu face rod). Cf. PAMFILE, A. R. 180, NALR – O IV h 664. ✦ Spec. (Regional) Viță de vie scurtată la câțiva ochi, care rodesc în anul următor (Băbiciu – Drăgănești-Olt). Cf. NALR –O IV MN 259, 2 136/992. ✦ P. ext. (Prin Olt.) Rădăcină care apare pe butucul de vie aproape de suprafața pământului (și care de obicei se extirpă). Cf. NALR – O IV MN 259, 2 132.

2. Fig. Descendent, urmaș, odraslă (**2**). *Începură a se ivi lăstari scăpătate, care, uitând vechea fală a strămoșilor și râvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, câștigară, cu acest chip, bogății însemnate.* ODOBESCU, S. I, 123. *Lăstar de nevoiești, crescut la umbra unei locomobile.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF. *Feciorii de țărani, de târgoveți nevoiași, de preoți fără avere, primiți într-însele, se pregăteau pentru o viață care nu fusese îngăduită multă vreme lăstarelor țărănimii.* IORGA, P. A. II, 19, cf. ȘĂINEANU, D. U.

3. (Prin Ban. și prin Olt.) Ramură a coarnelor de cerb. Cf. ALR II 4 979/29, 848.

4. (Regional; suspect) Pitulice (**1 1 6**) (*Troglodytes troglodytes*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 107.

– Pl.: *lăstari* și (popular, n.) *lăstare*, (regional, n.) *lăstaruri* (ALR I 971/28, 79, 588, 614, 782, 835, 837, NALR – O III h 518/970), (regional, m.) *lăstări* (ALR I 1 712/792). – Și: (învechit și regional) **lăstáre**, (regional) **lăstâră** (H IV 245, ALR I 971/186, ALR SN I h 219/192; pl. *lăstări*, ALR I 971/760) s. f., **răstár** (pl. *răstare*, ALR I 971/839) s. n.

– Din bg. **ластар**. Cf. v l ă s t a r.

LĂSTÁR[2] s. n. **1.** (Prin sudul Transilv.) Pârghie (**1**) (de lemn) întrebuințată la ridicat (piatra morii). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. *Lăstariul de lemn pentru ridicarea pietrii.* PĂCALĂ, M. R. 468, cf. H XVII 235, com. din CÂLNIC – SEBEȘ, ALR II 6 762/172, 6 785/141, ALR II/I h 293, A II 6, 8, 10, 12, MAT. DIALECT. I, 24. ✦ Bară de lemn cu care se acționează presa la teasc. *Vârtejul se pune în mișcare cu ajutorul lăstarelor.* PĂCALĂ, M. R. 429. ✦ (Regional) Opritoare (v. o p r i t o r **II 2**) din lemn, la car (Micăsasa – Mediaș). Cf. ALR II 5 634/141. ✦ Bară de lemn cu care se blochează o intrare prin fixarea de-a curmezișul în scoabe bătute în ramele ușii. *Dinlăuntru încă se poate încuia ușa cu vârtejul sau și cu lăstarul.* PĂCALĂ, M. R. 414. ✦ Prăjină (**1**); băț. [Cujba] *consta dintr-o axă verticală în care sta fixat un lăstar, în crestăturile căruia se acăța căldarea.* DRAGOMIR, O. M. 26. *Că sguduirea sau baterea năpraznică cu lăstarul sau palița ar spori rodnicia în viitor, e o neghiobie încornurată.* COMȘA, N. Z. 52. ✦ (Regional) Prăjină cu care se împinge barca (Arpașu de Jos – Victoria). Cf. ALRM SN II h 663/172.

2. (Prin Transilv.) Butuc, trunchi; par. *Era amorțit, țeapăn tot, ca și când ar fi avut în loc de picioare două lăstare de lemn.* AGÎRBICEANU, S. P. 176. *Adunam lăstarele ce le-am țăpat,... parii care n-o foz buni.* ALIL XXIX, 298. ✦ Ciocan, pilug la piua pentru sfărâmat piatra auriferă. *Cu cât înainta trăsura, trecea tot pe lângă mai multe piue cari umblau, dar băteau obosite abia din trei, rar din șase lăstare.* AGÎRBICEANU, A. 523, cf. 200.

– Pl.: *lăstare* și (rar, m.) *lăstari*.

– Din germ. **Lastarm**.

LĂSTÁRĂ s. f. v. **lăstar**[1].

LĂSTÁRE s. f. v. **lăstar**[1].

LĂSTÁVIȚĂ s. f. (Prin Ban.) **1.** Bucată de pânză sau de altă țesătură. *Gluga e făcută dintr-o lăstaviță [așa să numește o bucată de pânză tăiată de pe sulul de*

răsboiu] de straniu alb de lână. LIUBA – IANA, M. 19, cf. 129, com. din ORAVIȚA, CHEST. II 206/8. ✦ Pătură (pentru copii). *Astăzi-mâne cere țoale, Țoale și listaviță.* L. COSTIN, GR. BĂN. 128, cf. 34, II, 118.

2. (În forma *lastaviță*) Glugă. T. PAPAHAGI, C. L.

3. Orificiu la butucul roții în care se introduce spița. GĂMULESCU, E. S. 148.

– Pl.: *lăstavițe* și (regional) *lăstăvițe* (CHEST. II 206/8). – Și: (regional) **lastaviță** (accentul necunoscut; T. PAPAHAGI, C. L.), **lăstăviță** (accentul necunoscut; com. din ORAVIȚA, L. COSTIN, GR. BĂN. 34), **lăstăniță** (accentul necunoscut; L. COSTIN, GR. BĂN. II, 118), **listăviță** (accentul necunoscut) s. f.

– Din sb. **lastavica**.

LĂSTĂNIȚĂ s. f. v. **lăstaviță**.

LĂSTĂRĂȘ s. m. Diminutiv al lui lăstar[1] (**1**); lăstar mic; (popular) lăstărel, lăstăruț, lăstărică. Cf. I. GOLESCU, C. *Se zări încolțind din pământ un lăstăraș, carele răpede crescu mare, dete ramuri și se acoperi cu frunze.* ODOBESCU, S. III, 290, cf. DL, DEX. *Pe la noi peste Olt Lăstăraşu e d-un cot.* MAT. FOLK. 60. *Foaie verde ca laleaua Dete frunza ca paraua, Lăstăraşul ca undreaua.* CIAUȘANU, v. 75, cf. NALR – O IV h 664/974. *Măi salcâm, salcâm de vară, Lăstăraș de primăvară!* FOLC. MOLD. II, 284. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Nu cer nici moșoroire, nici descăpățînare, nici ruperea ramurelor lăsturașe.* BREZOIANU, A. 99/8.

– Pl.: *lăstăraşi* și (popular, n.) *lăstăraşe* (DEX). – Și: (învechit, rar) **lăsturâșă** s. f.

– **Lăstar**[1] + suf. *-aș*.

LĂSTĂRÉL s. m. (Popular) Lăstăraș. Cf. I. GOLESCU, C., CADE, DEX. *Nalba face lăstărei.* DOINE, 250. *Sălcioara creşte-n apă, Fă punte mândrii să treacă, Fă punte de lăstărei.* HODOȘ, P. P. 63. *Luncă, luncă, lunculiță, Lovi-te-ar de-o brumuliță,... Pica-ți-ar lăstărelul, Să văd mândrei testemelul.* I. CR. III, 50. *Iar mai žos pe lăstărei Cântă și doi porumbei.* GR. S. V, 97, cf. ALR I 971/850. *Frunză verde ca spanacu Văzui frunza ca pătacu Și lăstărelu ca acu.* ANT. LIT. POP. I, 74, cf. NALR – O IV h 664/938.

– Pl.: *lăstărei* și (n.) *lăstărele*.

– **Lăstar**[1] + suf. *-el*.

LĂSTĂRÉT s. n. (Rar) Lăstăriș. Cf. DDRF. ✦ Fig. Tineret, generație tânără. *E mai bine ca lăstăretu satului să știe să cânte.* IIPESCU, O. 51, cf. DDRF, SCURTU, T. 62.

– **Lăstar**[1] + suf. *-et*.

LĂSTĂRÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre plante sau părți ale lor) A da mlădițe, lăstari[1] (1), (învechit și popular) a odrăsli (1); a înfrăți. *Precum cupresul tăiat o dată nu mai lăstărește, așa nici bradul lăstărește mai mult, dacă se taie o dată.* MARIAN, Î. 111, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DS. *Se va căuta... să se aleagă gramineele care nu numai că rezistă la acțiunea păşunatului, dar chiar lăstăresc în urma păscutului.* ENC. AGR. IV, 509. *Alunarii s-au mistuit pe loc, tăcuți, în desișul pădurii proaspăt lăstărite.* BĂCESCU, PĂS. 287. *Grâul furajer... după secerat, lăstărește pe miriște.* AGROTEHNICA, I, 32. *Pentru ca rădăcinile să nu lăstărească... s-a pus la zece centimetri sub pământ un strat gros de var nestins.* GALAN, Z. R. 118. *Cu excepția tisei, arborii răşinoşi din țara noastră nu lăstăresc și de aceea nu pot fi cultivați decât în regimul codrului.* LTR[2] X, 110, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *De-i vedea c-o lăstări.* HODOȘ, P. P. 559. *O lăstărit lunca.* L. COSTIN, GR. BĂN. 127, cf. A. II 6. ✧ Tranz. *Pădurea rasă de la fața pământului nu mai avea de unde lăstări arbore de soi bun.* C. PETRESCU, A. 395. ✦ A încolți, a se ivi; a se dezvolta. *Ridică în jurul fiecăria plante un mic moşoroiu de pământ destinat a priimi rădăcinele ce lăstăresc din închieturele cele de jos ale coceanului.* BREZOIANU, A. 97/29. *Arbust înalt până la 2,5 m, foarte ramificat, lăstărește prin grădini.* FLORA R. P. R. V, 327. ✧ Fig. *Va lăstări în mintea fiecăruia credința că în poporul românesc de rând viază un simțimânt al datorințelor sale către țară și un inimos avânt de războire la vreme de trebuință.* ODOBESCU, S. III, 559, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

2. Tranz. și intranz. A suprima lăstarii[1] (**1**) de prisos. *Moșneagul nostru lăstărește la vie.* IL septembrie 1960, 10, cf. M. D. ENC, DEX, ALR I 976/708, ALRT II, 209, ALR II 6 109/537.

3. Tranz. (Prin Ban.) A împleti din nuiele. *Cu busuioc v-oi stropi, Cu salcă v-oi lăstări, Cu miere v-oi îndulși.* ARH. FOLK. III, 118, cf. 150.

4. Tranz. (Prin nordul Munt.) A rări (**2**); a îndepărta (unul de altul). Cf. RĂDULESCU-CODIN, 45, COMAN, GL.

– Prez. ind.: *lăstăresc*.

– De la **lăstar**[1].

LĂSTĂRÍCĂ s. f. (Popular) Lăstăraș. *Pe mână-i rezemată, Ca floarea ce se pleacă pe lăstărica sa, Fiorița se gândește.* BOLINTINEANU, O. 203, cf. DL, NALR – O IV h 664/993.

– Pl.: *lăstărele*.

– **Lăstar**[1] + suf. *-ică*.

LĂSTĂRÍRE s. f. **1.** Faptul de a lăstări (**1**); înfrățire. *Lăstărirea bogată justifică întrebuințarea plopului pentru lucrări de reîmpădurire și fixare a terenurilor degradate.* ENC. AGR. IV, 671, cf. 332. *Lăstărirea e unul dintre modurile de reîntinerire a arborilor și a arboretelor.* LTR[2], cf. M. D. ENC.

2. Acțiunea de a lăstări (**2**) și rezultatul ei; operație de suprimare a (vârfurilor) lăstarilor de prisos la vița de vie sau la pomi. Cf. ENC. AGR., DEX.

– Pl.: *lăstăriri*.

– V. **lăstări**.

LĂSTĂRÍȘ s. n. Mulțime de lăstari[1] (**1**); pădure tânără și deasă; huci, desiș, tufăriș. *Rău a chibzuit că din bușteni rescopți și preuscați de soare să-i poată întoarce în lăstăriș verde și trăitor.* IIPESCU, ap. DDRF, cf. GRECESCU, FL. 745, CADE. *A ochit niște lăstărișuri într-o margine de hat și și-a făcut culcuș moale pe iarbă.* POPA, V. 181. *Un fâlfâit de umbre izbucni din lăstăriș și se lăsă pe o creangă a copacului.* VOICULESCU, P. I, 96. *Când a trecut dincolo de poiană și a dat între arbori și*

apoi pe lângă niște lăstăriș mărunt, numai iată că-i sare iepuroiul de dimineață. SADOVEANU, O. XXI, 334. *Pe lângă tufișurile de lăstăriș înghimpat, se arătaseră, în pâlcuri mici, viorelele.* V. ROM. octombrie 1951, 158. *Se împletesc în romanul acesta... lăstărișuri sălbatice cu și mai sălbatice suflete.* PERPESSICIUS, M. I, 261. *Le îngroapă în două locuri diferite... Unul în lăstărișul de lângă bordeiul lui Toma, altul în pădure.* CAMIL PETRESCU, O. III, 595, cf. L. ROM. 1953, nr. 2, 43. *Ocoleau printr-o pădurice tânără de tot, mai mult tufiș și lăstăriș.* V. ROM. iulie 1954, 14, cf. DL. *În depărtare se vedea o perdea de lăstăriș.* PREDA, R. 107. *De prin lăstărișuri săreau animale necunoscute..., dar nimeni nu le băga în seamă.* BARBU, PRINC. 201. *Căprioara ridică brusc capul, sare și fuge spre lăstărișul de pe coastă.* VÂN. PESC. 1960, nr. 10, 19, cf. M. D. ENC., DEX, ALIL XXX, 71, ALR I 988/588, ALR SN II h 584/728, h 585/762, A VI 26, NALR – O III h 518. ✦ Fig. Desiș, hățiș. *Întâlnim un Radu Gyr epurat de sufocantul lăstăriș al amănuntelor și didactismului.* PERPESSICIUS, M. II, 95. ✦ Fig. Urmaș, odraslă. *Dacă n-ați apucat voi să-nvățați carte, nu țineți la ușă lăstărișu-ntunicat, pentru că e păcat mare.* JIPESCU, O. 67.

– Pl.: *lăstărișuri.* – Și: (regional) **lăsturíș** s. n. A VI 26.

– **Lăstar**¹ + suf. *-iș.*

LĂSTĂRÍT¹ s. n. Lăstărire (**2**). *Lăstăritul viei se face de obicei pe vreme închisă.*

– V. **lăstări.**

LĂSTĂRÍT², **-Ă** adj. (Despre plante) Care are lăstari (**1**); care a început să vegeteze. *Pădure lăstărită.* NALR – O III h 518/984.

– Pl.: *lăstăriți, -te.*

– V. **lăstări.**

LĂSTĂRÚȚ s. m. (Prin Ban.) Lăstăraș. *Din a lui trupiță Floare de lupiță, Și din picioruțe Doue lăstăruțe.* POP., ap. GCR II, 344.

– Pl.: *lăstăruțe.*

– **Lăstar** + suf. *-uț.*

LĂSTĂVIȚĂ s. f. v. **lăstaviță.**

LĂSTÍ vb. IV Tranz. (Învechit, rar) A înșela. SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *lăstesc.*

– Din slavon. **ластити**.

LĂSTÍRE s. f. (Învechit, rar) Înșelătorie, viclenie. *Nu e lăstire în limba mea.* PSALT. HUR.² 203, cf. DHLR II, 304, SCRIBAN, D.

– Pl.: *lăstiri.*

– V. **lăsti.**

LĂSTITÓR, -OÁRE s. f. (Învechit, rar) Înșelător, viclean (**1**). *De la omul nedereptu și lăstitoriu mântuiaște-me.* PSALT. HUR.² 123. *Doamne, izbăvește sufletul mieu de rrost strâmbu și de limbă lăstitoare.* ib. 194, cf. DHLR II, 335.

– Pl.: *lăstitori, -oare.*

– **Lăsti** + suf. *-tor.*

LĂSTITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Înșelătorie, viclenie. *Cu pace grăiia și la mâniie lăstituri gândiia.* PSALT. HUR.² 116. *Nedreptatea cugetă limba ta, e ca briciul ascuțit făcut-ai lăstituri.* ib. 131, cf. DHLR II, 344, SCRIBAN, D.

– Pl.: *lăstituri.*

– **Lăsti** + suf. *-tură.*

LĂSTÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Înșelător, viclean (**1**). *Doamne, izbăvește sufletul mieu de rostu nedereptu și de limbă lăstivă.* PSALT. 268, cf. TDRG, DHLR II, 513, PASCU, S. 287, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 50, L. ROM. 1962, 195.

– Pl.: *lăstivi, -e.*

– Din slavon. **ластивъ**.

LĂSTÓN s. m. v. **lăstun.**

LĂSTÓR s. m. v. **lăstun.**

LĂSTRÍCĂ s. f. (Rar) Lastră. *Luând stecla de la gură și ștergându-și în două părți musteile-i încâlcite, cu mâneca cenușie a antereului său de lăstrică.* HOGAȘ, DR. I, 249, cf. DL, DM.

– **Lastră** + suf. *-ică.*

LĂSTRÚN s. m. v. **lăstun.**

LĂSTUÍ vb. I Tranz. (Regional) A amâna, a păsui cu plata (unei datorii). *Și alt mijloc neavând ca să-i plătesc acești bani, după rugăciunea ce am făcut ca să mă mai lăstuiască* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 179, cf. CIAUȘANU, V.

– Prez. ind.: *lăstuiesc.*

– Din magh. **halaszt.**

LĂSTÚN s. m. **1.** Numele mai multor păsări. **a)** (și în sintagmele *lăstun alb*, CONV. LIT. XXIII, 337, BARCIANU, DOMBROWSKI, P. 428, BĂCESCU, PĂS. 107, *lăstun de casă*, BĂCESCU, PĂS. 107, *lăstun de sat*, id. ib.) pasăre migratoare din ordinul paseriformelor, asemănătoare cu rândunica (**1**), dar cu coada mai scurtă; rândunică (**2**), râpar (**2 b**) (*Delichon urbica*). Cf. ST. LEX. 173ᵛ/2, CANTEMIR, IST. 179, I. GOLESCU, C., BARCIANU. *Cei mai mulți români nici nu suferă ca resturii să-și facă cuiburile lipite de pereții sau de streașina casei.* MARIAN, INS. 433, cf. ib. O. II, 121, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Am numărat sub streșinile celor două case, unul lângă altul, șasezeci și patru de cuiburi de lăstuni.* DOMBROWSKI, P. 430, cf. 438, BĂCESCU, PĂS. 106, 107, ZOOLOGIA, 158, M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI; **b)** (și în sintagmele *lăstun de apă*, *lăstun de mal*, CADE, DOMBROWSKI, P. 340, BĂCESCU, PĂS. 107, M. D. ENC., DEX, *lăstun de râpi*, BĂCESCU, PĂS. 107) pasăre migratoare cu spatele cafeniu-cenușiu și abdomenul alb, care trăiește mai ales în vecinătatea apelor; râpar (**2 a**) (*Riparia riparia*). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, CIHAC, II, 166, LM, MARIAN, O. II, 122, CONV. LIT. XXIII, 337, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Zborul întortocheat, în fâlfâiri rare, al unui lăstun mare de apă trecu ca un fulger negru pe sticla bălții.* SADOVEANU, O. II, 11, cf. BĂCESCU, PĂS. 107, DEX, A VI 26; **c)** (și în sintagmele *lăstun mare*,

CONV. LIT. XXIII, 333, 337, MARIAN, O. I, 70, DDRF, BARCIANU, TDRG, CADE, BĂCESCU, PĂS. 107, *lăstun negru*, CADE, BĂCESCU, PĂS. 107, VÂN. PESC. 1964, nr. 11, 9, *lăstun de biserică*, BĂCESCU, PĂS. 107, *lăstun de mare*, id. ib.) drepnea (*Cypselus apus* sau *Apus apus*). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, DL; **d)** (în sintagma) *lăstun de mare* = *Capselus murarius*. Cf. CONV. LIT. XXIII, 336; **e)** (în sintagma) *lăstun de ploaie* = numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape. Cf. BĂCESCU, PĂS. 107; **f)** (în sintagma) *lăstun de noapte* = numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape. Cf. id. ib. Cf. ALECSANDRI, POEZII, 667. *Ce faci tu acolo de azi dimineaţă, ca un lăstun?* id. T. 895. *Îi trecea răpede pe dinaintea ochilor şi câte o umbră neagră de lăstun rătăcit, care cădea din văzduh, cu lungele-i aripe îngreuiate de ploaie.* ODOBESCU, S. III, 183. *Ele veniră câteşitrele la Matei, râzându-i, vesele ca nişte lăstuni.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 64. *Sta întins pe iarbă, urmărind în cerul albastru zborul lăstunilor răpezi.* SĂM. VI, 237. *Are mai multe cuiburi de rândunele, lăstuni sau cuiburi de cocostârci la casă.* PAMFILE, DUŞM. 71. *Singură lotca lui putea zbura, ca lăstunul, când era nevoie, fără să ia apă sau să se clatine.* CHIRIŢESCU, GR. 53. *Oamenii, spânzuraţi în coşuri, în tavanul ei, ca nişte lăstuni.* DELAVRANCEA, O. II, 314. *Când treceau în stol lăstunii peste biserică,... se ducea de plângea singur în fundul livezii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 335. *Lăstunii... zboară în stoluri negre, înainte de apusul soarelui.* HOGAŞ, DR. I, 9. *Deasupra apelor săgetează lăstunii cu ţipete ascuţite.* C. PETRESCU, S. 42. *Un lăstun, în frac, apare Sus pe-un vârf de trestie Ca să ţie-o cuvântare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 34. *Ca să le vezi şi tu, ar trebui Să te înalţi mai sus decât lăstunii.* CAZIMIR, P. 67. *Am stat tăcuţi, – cu gândurile noastre zburând în depărtare ca lăstunii.* BOTEZ, P. O. 71. *Cerul de fildeş, vechi îl scrijeleau lăstunii.* VOICULESCU, POEZII, I, 257. *Lostunii fac ocoluri mai numeroase şi acrobaţii mai grăbite în preajma zidurilor.* SADOVEANU, O. IX, 11. *O poezie cuminte, speriată ca un pui de lăstun căzut din cuib şi care n-aşteaptă decât o mână caldă sau o clipă mai favorabilă, să-şi ia zborul, cu încredere.* PERPESSICIUS, M. IV, 169. *În zori când lăstunii şi rândunicile îşi încercau doar glasul,... noi eram ieşiţi din aşternuturi şi ne pregăteam de plecare.* BLAGA, H. 54. *Arcuşul lui Ilie a zvâcnit ca un lăstun.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 75, cf. H IV 154, 250, X 152, XI 231, ALR SN III h 702, A V 2, 14, 15, VI 35. ✧ Expr. (Adverbial) **A sta lăstun pe capul cuiva** = a incomoda, a plictisi pe cineva (prin insistenţă); a se ţine tot timpul de capul cuiva. *Nu ştie cum să scape de pacostea asta, care stă lăstun pe capu-i.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 50, cf. BARCIANU, TDRG, DL, M. D. ENC., DEX. ✦ Fig. (Popular) Om leneş şi lacom; persoană care trăieşte din munca altuia; parazit (**2**). *Au năpădit ca lăstunii.* SCRIBAN, D. *Ionescu trăieşte ca un lăstun.* CV 1950, nr. 4, 43, cf. ib. 1951, nr. 6, 30, LEXIC REG. 61. ✦ (Regional) Animal care nu aduce niciun folos (Călugăreni – Bucureşti). CV 1951, nr. 6, 30.

2. (Regional) Codobatură (*Motocilla alba*). Cf. ALR I 1 042/190, 243, 870.

3. (Învechit, rar) Şobolan (**1 a**) (*Rattus norvegicus*). Cf. CUV. D. BĂTR. I, 287, DDRF.

4. (Regional) Copil de ţigan; puradel (Crihalma – Rupea). Cf. LEXIC REG. II, 46.

– Pl.: *lăstuni*. – Şi: (popular) **lostún**, (regional) **lăstón** (BĂCESCU, PĂS. 107, H X 152, ALR SN III h 702/514, 520), **lăstúne** (ALR SN III h 702/872; pl. şi n. *lăstună*, ib. h 702/76), **lăstór** (ib. h 702/537), **lăstúrn** (BĂCESCU, PĂS. 107), **lastúrn** (MARIAN, O. II, 121, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 106), **lăstrún** (BĂCESCU, PĂS. 107), **lastún** (MARIAN, O. II, 121, TDRG, ALR SN III h 702/414), **lăstán** (ALR SN III h 702/537), **lastán** (MARIAN, O. II, 121, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 106), **lostón** (MARIAN, O. II, 121, TDRG, DOMBROWSKI, P. 428, ALR I 1 042/243, ALR SN III h 702), **lostúg** (MARIAN, O. II, 121, TDRG), **lustún** (MARIAN, O. II, 121, TDRG, BĂCESCU, PĂS. 107, ALR SN III h 702/365, 386), **lustrón** (BĂCESCU, PĂS. 107), **răstún** (BUL. FIL. IV, 75), **răstúnd** (ALR SN III h 702/219, L. ROM. 1963, 209), **restún** (BĂCESCU, PĂS. 107), **restúr** s. m.

– Din v. sl. ластовнъ.

LĂSTUNÁR s. m. (Regional) Şoim (**1 1 c**) (*Falco subbutes subbuteo*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 107.

– Pl.: *lăstunari*.

– **Lăstun** + suf. *-ar*.

LĂSTUNÁŞ s. m. Diminutiv al lui lăstun (**1**); (rar) lăstunel. Cf. I. GOLESCU, C., MARIAN, O. II, 121, TDRG, 892, BĂCESCU, PĂS. 107, DL, M. D. ENC., DEX. *Aripele-şi întindea, Şi pe cer el se zărea, Întâi ca un porumbaş, Apoi ca un lăstunaş.* ALECSANDRI, P. P. 146.

– Pl.: *lăstunaşi*.

– **Lăstun** + suf. *-aş*.

LĂSTÚNE s. m. v. **lăstun**.

LĂSTUNÉL s. m. (Rar) Lăstăraş. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lăstunei*.

– **Lăstun** + suf. *-el*.

LĂSTURÁŞĂ s. f. v. **lăstăraş**.

LĂSTURÍŞ[1], **-Ă** adj. (Regional; despre cai) Care merge într-o parte; nărăvaş (Crihalma – Rupea). LEXIC REG. II, 46.

– Pl.: *lăsturişi, -e*.

– Et. nec.

LĂSTURÍŞ[2] s. n. v. **lăstăriş**.

LĂSTÚRN s. m. v. **lăstun**.

LĂŞĂŢÉL, -EÁ adj. v. **lăsăţel**.

LĂŞCĂÍ vb. IV v. **luşcăi**.

LĂŞCĂNÍ vb. IV Tranz. (Regional) A pălmui (**1**) (Ciubăncuţa – Dej). Cf. COMAN, GL.

– Prez. ind.: *lăşcănesc*.

– Cf. magh. (meg)laskáz.

LĂŞCHÍŢĂ s. f. (Regional; la pl.) Diminutiv al lui laşcă; lăşcuţă (**1**) (Vălcani – Sânnicolau Mare).

Cf. ALR II 4 034/47. ✦ (Regional) Colţunaş (Vălcani – Sânnicolau Mare). Cf. ALRM SN III h 883/47.

– Pl.: *lăşchiţe.*

– **Laşcă** + suf. *-iţă.*

LĂŞCÚŢĂ s. f. **1.** (Transilv., Maram. şi Ban.; mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Diminutiv al lui l a ş c ă. *Ai făcut nişte lăşcuţe, Să le tragi pe teleguţă.* MARIAN, H. 123. *Ş-o făcut nişte lăşcuţă de li-ar tra(ge) cu-o tileguţă.* BÎRLEA, L. P. M. II, 208, cf. ALR II 4 034/47, 53, 228, 235, 250, 272, ALR SN IV h 1 076/279, ALRM SN III h 882/279, MAT. DIALECT. I, 77, FOLC. TRANSILV. III, 323.

2. (Regional) Găluşcă de griş (Morăreni – Topliţa). Cf. GLOSAR REG. 44.

3. (Prin Transilv.) Supă. Cf. VAIDA.

– Pl.: *lăşcuţe.*

– **Laşcă** + suf. *-uţă.*

LĂŞTIOÁRĂ s. f. (Regional) Uşă (Satu-Mare). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *lăştioare.*

– Etimologia necunoscută.

LĂTÁNĂ s. f. (Iht.; prin Mold.) **1.** Boarţă; (regional) lătancă, lăteană (*Rhodeus sericeus*). Cf. BĂCESCU, P. 62, 63.

2. Beldiţă (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 35, 116.

– Pl.: *lătane.*

– **Lat** + suf. *-ană.*

LĂTÁNCĂ s. f. (Iht.; prin Mold.) Boarţă; (regional) lătancă, lăteană (*Rhodeus sericeus*). Cf. BĂCESCU, P. 35, 62, 63.

– Pl.: *lătance.*

– **Lat** + suf. *-ancă.*

LĂTANÉŢ, -EÁŢĂ adj. v. **lătăreţ.**

LĂTĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj., s. m., s. f. **1.** Adj. Care are o formă lată (v. l a t **II**); turtit (**2**), plat[2] (**1**), lăţit (**I1**). *Această fată de împărat avea... ochii adânci şi foarte mici, nasul lătăreţ şi turtit.* HALIMA (1783), 163[r]/25, cf. KLEIN, D. *Crapă pielea gingiei din sus şi iese şi perechea cea din înainte, de sus, lătăreaţă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 134/31. *Dând ploaie... cu vijelie şi piatră, în mărime unele ca oul de gâscă, altele ca ou de găină şi altele iarăşi lătăreţe ca cărămida, au prăpădit cu totul viile.* GT (1839), 104. *Un ostrov lătăreţ (plat).* BĂLCESCU, M. V. 188. *Se afla... din sus de insula lătăreaţă şi verde a Pianosei.* BARONZI, C. II, 90/29, cf. IV, 25/18, COSTINESCU, CIHAC, I, 139, LM. *Îi îndupleca a pune să scoată din coteţe o minunată plătică lătăreaţă, vie şi grasă.* ODOBESCU, S. I, 462, cf. DDRF, BARCIANU. *Stigma florilor..., spintecată în doi craci lungi, lătăreţi.* GRECESCU, FL. 324, cf. JAHRESBER. VIII, 196. *Boul de apă are corp lătăreţ-oval, foarte neted şi strălucitor.* MARIAN, INS. 5, cf. ALEXI, W. *Şestinele sunt nişte lemne încovoiate şi lătăreţe, ce se aşează sub roata joagărului ca să nu se oprească prundiş sub roată.* PAMFILE, I. C. 112. *Parcă se întruchipa o frunzişoară lătăreaţă, ca o prispă.* GÂRLEANU, N. 199, cf. PASCU, S. 104. *Era înalt, cam deşirat, cu o faţă lătăreaţă.* REBREANU, I. 61, cf. RESMERIŢĂ, D. *Lătăreaţă, lăbărţată şi laposă,... Mima era cârnă, cu ochi verzui mici.* M. I. CARAGIALE, C. 126, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Hotelul era... în faţa pieţei – o piaţă largă, pavată cu pietre lătăreţe.* BASSARABESCU, S. N. 23, cf. CADE. *Ici, unul poartă un cap fără ochi, ca statuile, lătăreţ la bărbie.* ARGHEZI, P. N. 76, cf. DA II_2, 111. *Crâmpeiul lătăreţ al ţigării, scăpat din menghinea buzelor argăsite, trosnea sub papucul de iuft al tuşii Anica.* KLOPŞTOCK, F. 152. *Lelea Stanca lua atunci un vătrai lătăreţ, care-i servea la multe de toate prin curte şi grădină.* MOROIANU, S. 192. *Tătarii au faţa lătăreaţă.* SCRIBAN, D. *Un exemplar... cu ciocul lătăreţ ca la raţe.* DOMBROWSKI, P. 49. *Ciocul este scurt, curbat, lătăreţ de la rădăcină în jos.* LINŢIA, P. III, 242. *Intră Grigore..., un uriaş în opinci lătăreţe.* CAMILAR, N. II, 266. *Picioarele goale în nişte papuci lătăreţi de marochin roşu.* VINEA, L. I, 298. *Scoase la iveală o cutie lătăreaţă, de lemn, plină cu pensule.* TUDORAN, P. 71, cf. DL. *Mihai se ducea pe marginea Tisei, unde se aşeza pe o movilă lătăreaţă.* POPOVICI, SE. 22, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4724. *S-a întrebuinţat plosca:... un vas de lemn, de formă rotundă, lătăreţ.* C. GIURESCU, P. O. 148, cf. M. D. ENC., DEX. *Un zâmbet de uşurare i se răspândi pe faţa lătăreaţă.* I. GHEŢIE, B. II, 218, cf. DSR. *Vas lătăreţ-rotund.* ŞEZ. II, 23. *Aproape de sulu din dărăpt să află altă primblă lătăreaţă în care să înţepenesc fălcele iepelor.* BREBENEL, GR. P. *Peatră lătăreaţă.* CHEST. II 94/6. *Este-un arici lătăreţ Tot cu ţepi pe trupuleţ; El pământul răscoleşte Şi pământul înveleşte* (Grapa). PAMFILE, C. 24. ✦ (Despre scris) Cu litere mai late decât în mod obişnuit; lăbărţat. *Recunoscu scrisul lătăreţ al generalului.* BARBU, S. N. 28. ✧ (Adverbial) *Aşa se începea testamentul, scris lătăreţ, cu pană de gâscă de mâna conului Alecu.* SĂM. IV, 351. ✦ (Adverbial; în legătură cu verbul „a vorbi") Cu dificultate, greoi, tărăgănat. *Imită pe unii şi pe alţii, mai ales pe un camarad al nostru... cam prostănac din fire şi care vorbea lătăreţ.* GANE, N. III, 162, cf. DDRF, CIORĂNESCU, D. ET. 4724.

2. S. f. (Iht.; Transilv.) Obleţ (**II**) (*Alburnus lucidus*). Cf. ATILA, P. 255.

3. S. f. (Iht.; Transilv.) Beldiţă (*Alburnus bipunctatus*). Cf. ATILA, P. 259, DSR.

4. S. m. (Iht.) Varietate de scrumbie; cărăjel (*Scomber pelamys*). Cf. KLEIN, D., LB, CONV. LIT. XXIII, 337, ŞĂINEANU, TDRG, DA II_2, 111, CIORĂNESCU, D. ET. 4724.

5. S. m. (Entom.) Nimfa ţânţarului; (regional) lătăuş (**2**) (*Culex pipiens*). Cf. CADE, DA II_2, 111, DSR.

6. S. f. (Învechit) Literă tipografică lată, întrebuinţată la diferite specii de imprimate. Cf. L. ROM. 1965, 321.

7. S. f. (Învechit) Cinzeacă. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DA II_2, 111.

– Pl.: *lătăreţi, -e.* – Şi: **lătanéţ, -eáţă** adj. JAHRESBER. VIII, 196.

– **Lat** + suf. *-ăreţ.*

LĂTĂRNĂ s. f. v. **lucernă.**

LĂTĂROÁIE s. f. v. **lătunoi.**

LĂTĂRÚȘCĂ adj. (Într-o ghicitoare) Lătăreață (v. lătăreț **3**). Cf. DA II$_2$, 111. *Lătăruscă ruscă, De bagi deștiul, te muscă* (Pieptenii de lână). TEODORESCU, P. P. 239, cf. GOROVEI, C. 287, PASCU, C. 27.
– Pl.:?
– De la **lătăreață** (v. *lătăreț*), cu schimbare de suf.

LĂTĂȚÍME s. f. (Învechit, rar) Latitudine (**1**). *Să duce prea cu înlesnire de la Paris la Auverna fără să fie trebuință a ști supt care lătățime se află.* TÂMPEANUL, G. 62/2, cf. URSU, T. Ș. 229.
– **Lat** + suf. *-ățime*. Cf. lat. latitudo, -nis, it. latitudine.

LĂTẮU s. m. (Iht.; prin Transilv.) **1**. Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 36, 116, CL 1986, 29.
2. Caracudă (*Carassius carrasius*). Cf. BĂCESCU, P. 82.
– Pl.: *lătăi* și *lățâi*. – Și: **latău** s. m. BĂCESCU, P. 116.
– **Lat** + suf. *-ău*.

LĂTĂÚȘ, -Ă adj., subst. (Regional) **1**. Adj. (Mold., Bucov. și Maram.) Lat (**II**); lătăreț (**1**). *Musca aceasta se numește bătucel... pentru că... e lătuie sau lătăușă.* MARIAN, INS. 397, cf. CADE. *Erau și paseri fără nume, unele cu plisc lătăuș, altele cu moț ca de omăt.* SADOVEANU, O. XIII, 849, cf. DSR, PAPAHAGI, M. 224, A V 19.
2. S. m. (Entom.; Mold., Bucov. și vestul Transilv.) Lătăreț (**5**) (*Culex pipiens*). *Unii sunt de părere că chiar și atunci când cineva bea apă dintr-o cofă în care se află vreun lătăuș, acela încă capătă gușă.* MARIAN, INS. 310, cf. 309. *Să nu bei apă dintr-un loc sau dintr-o cofă unde sunt lătăuși.* CANDREA, F. 240, cf. TDRG, PASCU, S. 364, CADE, DA II$_2$, 111, CIORĂNESCU, D. ET. 4724, ȘEZ. III, 69. *Decât cadână turcilor, Mai bine... Casă lătăușilor Și mâncare broaștelor.* ib. IV, 222, cf. com. din MORĂRENI – TOPLIȚA și din MONOR – REGHIN, A V 14, 15, 16, 20, VI 4, 26, 35.
3. S. m. (Entom.; Mold.) Cânele-babei. *În această zi (Sfântul Alexie) nu se aduce lut, baligă și altele în casă ca să nu se apropie grierușii și lătăușii (cânele babei) de casă.* MARIAN, S. R. II, 197, cf. TDRG, DA II$_2$, 111, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI.
4. S. m. (Iht.; prin nord-estul Transilv.) Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 36, 116, GLOSAR REG. 44.
5. S. m. (Iht.; Mold.) Mic crustaceu care trăiește în apele dulci, încovoiat, cu capul turtit lateral (*Gammarus pulex*). Cf. ANTIPA, P. 782, DA II$_2$, 111, ENC. ROM., DER, M. D.ENC., DEX.
6. Subst. (Regional) Cupă de lemn (Straja – Rădăuți). GLOSAR REG. 44.
– Pl.: *lătăuși, -e*. – Și: **latăúș, -ă** adj., subst. PAPAHAGI, M. 224.
– De la **lat**.

LĂTÂI, -ÁIE adj. (Învechit și regional) Lat (**I 1**); plat[1] (**2**), turtit (**2**); lătăreț (**1**). *Față lătâie, rătundă.* DOSOFTEI, V. S. martie 45^r/22, cf. TDRG, DA II$_2$, 111, CIORĂNESCU, D. ET. 4724. *Un pescuț fără solzi, subțire și lătâniu.* H XVIII 140, cf. ALR I 1 746/30.
– Pl.: *lătâi, -âie*.
– **Lat** + suf. *-îi*.

LĂTÂNGĂ adj. (În expr.) **Cale lungă și lătângă** = cale fără sfârșit, fără capăt. Cf. ȘĂINEANU, Î. 155, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DA II$_2$, 111, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4724. *Se duse, măre, cale lungă și lătângă.* FUNDESCU, L. P. 34, cf. 135, ZANNE, P. VI, 35.
– Probabil contaminare între **lată** și **lungă**.

LĂTÂNÓI, -OÁIE s. n., s. f. v. **lătunoi**.

LĂTEÁNĂ s. f. (Iht.; prin Mold.) Boarță; (regional) lătană (**1**), lăteancă (*Rhodeus sericeus*). Cf. BĂCESCU, P. 36, 62, 63.
– Pl.: *lăteane*.
– **Lat** + suf. *-eană*.

LĂTENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **latinesc**.

LĂTENÍE s. f. v. **latinie**.

LĂTÉRNĂ s. f. v. **lanternă**.

LĂTÉTE s. m. (Olt., Ban. și prin vestul Munt.) Șipcă sau scândură (de brad) întrebuințată în lucrări de dulgherie și tâmplărie; leaț. *Această hârtie se bate... pe lăteți de anin lați de 6 linii, carii sunt înțepeniți pe căpriori.* FACTOR, M. 22/11, cf. STERESCU, N. 1 165, GR. S. V, 66, 121, SCRIBAN, D., L. ROM. 1954, nr. 3, 75, 1956, nr. 3, 50, 1959, nr. 5, 73, 1960, nr. 5, 35, 1962, nr. 256, CL 1971, 250. *Se vedeau două țigle scoase de la locul lor, de pe lanteți.* D. R. POPESCU, I. Ș. 60, cf. H XVIII 144, 269. *Ai vreun căpătâi de lăntete și vro beșică de bou ori țiplă, și câteva ținte d-ele mici și vreun fierăstrău și vreun ciocan?* POP., ap. STERESCU, N. 1 165, cf. 1 167, I. CR. V, 279. *În trăbi căpriori și-n trăbi și lăcețe și să fac și șândźilă, că s-astruc casa.* ARH. FOLK. III, 97, cf. 150, COMAN, GL., CHEST. II 231/6, 7, 20, 232/6, 22, 233/1, 361/29, 401/1, V 8/17, 58, ALR II 5 320/872, ALR II/I h 227, 268, ALRM II/I h 361, ALR SN III h 852/2, A III 3, LEXIC REG. 54. *Am închis grădinița numai cu lanteți de fabrică.* UDRESCU, GL., cf. SCL 1966, 464, NALR – O II MN 256, 705. ✦ (Regional; în forma *lătez*) Căprior de casă. Cf. SCL 1966, 464, 487, 492. ✦ (Regional) Chingă. Cf. ALR I 666/5, 28, 49, 77.
– Pl.: *lăteți*. – Și: (regional) **lăntéte, lătéț** (H XVIII 144, 269), **lăntéț** (STERESCU, N. 1 154, GR. S. V, 66, SCRIBAN, D., L. ROM. 1956, nr. 3, 50, 1960, nr. 5, 35, CL 1971, 250, I. CR. V 279, CHEST. V 8/58, A III 3, NALR – O II MN 256, 705), **lantéț** (pl. și *lantețuri*, CHEST. II 401/1), **lătéz** (ALR I 666/28, 40, 77, ALR II/I h 227, ib. 268, ALRM II/I h 361, CHEST. II 231/7, SCL 1966, 464, 487, 492; pl. *lătezi*, ALR I 666/40, 77, ALR II/I h 227, ib. 268, ALRM II/I h 361 și *lătezuri* ALR I 666/28), **latéz** (CHEST. II 231/6; pl. și *lătezi*, ib. 232/6), **lentéț** (ib. 233/1) s. m., **lanțét** (pl. *lanțeturi*, COMAN, GL.), **lențét** (pl. *lențeturi*, ib.) s. n.
– De la **laț**[1].

LĂTÉȚ[1] s. m. v. **lătete**.

LĂTÉȚ², -EÁȚĂ adj., s. m., s. f. **I.** Adj. Lat (**II**); plat² (**1**), turtit (**2**); lătăreț (**1**). *Cuțite... părechi 8 lățețe* (a. 1700). IORGA, S. D. IV, 69. *Dădăsupt* [banul] *este lăteț și tipărit un idol.* CĂLĂTORIE, IV, 17ᵛ/5. *Pielea lor este prea neagră, obrazul lăteț, umerii obrazului ploștiți.* ib. 216ʳ/2. *Întru începutul cuvântului loc nu are, dar întru cuvinte grecești prea ales să scrie „o" lăteț.* EUSTATIEVICI, GR. ROM. 14ʳ/6. *Un colț de munte lăteț.* CANTACUZINO, N. P. 57ʳ/2. *Pune-le într-un vas întins ori lateț* (a. 1805). GRECU, P. 89, cf. I. GOLESCU, C. *Se desparte de coșul pieptului cu un mușchi lăteț, mare și vânos în curmeziș.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 198/4. *Rasa mongolică este... cu obraz lăteț și cu cap țuguiat.* id. O. Î. 20/16, cf. BARCIANU. *Îmi închipuiam că pământul este ca un disc, lăteț și rotund.* SBIERA, F. S. 95, cf. ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 52, DA II_2, 111, A IX 5.

II. 1. S. m., s. f. (Iht.; regional) Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. ANTIPA, P. 82, PASCU, S. 316, ENC. ROM., BĂCESCU, P. 35, 36, 114, 116, VÎRCOL, V.

2. S. f. (Iht.; regional) Behliță (*Rhodeus amarus*). Cf. ANTIPA, F. I. 138, ATILA, P. 67, 253, 504, ȘĂINEANU, D. U.

3. S. f. (Bot.; regional) Pipirig (*Scirpus sylvaticus*) (Siriu – Buzău). Cf. BORZA, D. 157, 250.

4. S. f. (Regional) Ulcică, cu coadă, făcută din lemn și întrebuințată pentru a da formă cilindrică untului scos din bădâi; p. ext. bucată de unt a cărei formă este dată de acest vas (Sereca – Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 260.

– Pl.: *lăteți, -te.* – Și: **latéț, -eáță** adj., s. m., **lătéță** (BĂCESCU, P. 36, 114) s. f.

– **Lat** + suf. *-eț.*

LĂTEȚÁR subst. v. **lățitar.**

LĂTÉȚĂ s. f. v. **lăteț².**

LĂTÉZ s. m. v. **lătete.**

LĂTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. (Învechit) Diminutiv al lui lat (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 139, DDRF. *Laciniile foilor* [sunt] *lăticele.* GRECESCU, FL. 29, cf. DA II_2, 111, JAHRESBER. XVII, 43.

– Pl.: *lăticei, -ele.*

– **Lat** + suf. *-icel, -icea.* – **Lăticică**: cu schimbare de suf.

LĂTICIOÁRĂ s. f. (Iht.; prin nord-vestul Munt.) Beldiță, lăteț (**II 1**) (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. ANTIPA, P. 782, DA II_2, 111, BĂCESCU, P. 117, I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lăticioară.*

– **Lățiță** + suf. *-ioară.*

LĂTÍN, -Ă s. m. și f., adj. v. **latin.**

LĂTINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **latinesc.**

LĂTINÉȘTE adv. v. **latinește.**

LĂTINÍ vb. IV v. **latini.**

LĂTINÍE s. f. v. **latinie.**

LĂTINÍST s. m. v. **latinist.**

LĂTINÓI s. n. v. **lătunoi.**

LĂTIȘÓR, -OÁRĂ adj. (Învechit) Lățuț (**1**). *Barbă... lățișoară.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 17ᵛ/13, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 139, DA II_2, 111.

– Pl.: *lățișori, -oare.*

– **Lat** + suf. *-işor.*

LĂȚIȚÁR subst. **1.** (Prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Colan de mărgele mărunte care se poartă la gât; (regional) lățiță (**2**). *Chiar și neveste mai tinere poartă baier și lățițariu.* MOLDOVAN, Ț. N. 65, cf. PAMFILE, I. C. 369, GĂMULESCU, E. S. 148, H VII 8, XVIII 47, VICIU, GL., DENSUSIANU, Ț. H. 276, A III 11.

2. (Prin Ban.; în forma *lățițariu*) Altiță. Cf. PAMFILE, I. C. 313.

– Pl.:? – Și: (regional) **lățețár** (H VII 8), **letițár** (DENSUSIANU, Ț. H. 276), **liță̂țár** (A III 11), **lățitáriu** (PAMFILE, I. C. 369) subst.

– **Lățiță** + suf. *-ar.*

LĂTÍȚĂ¹ s. f. **1.** (Prin Ban.) Altiță. Cf. DA I, 126, PAMFILE, I. C. 313, CADE, SCL 1971, 365, GĂMULESCU, E. S. 148.

2. (Regional; în forma *latiță*) Lățitar (**1**) (Bucova – Hațeg). Cf. H XVIII 47.

3. (Regional) Panglică neagră care se pune la gât (Marga – Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 117, GĂMULESCU, E. S. 147.

4. (Prin vestul Olt.; în forma *latiță*) Beteală. Cf. GL. OLT., GĂMULESCU, E. S. 148.

– Pl.: *lățițe.* – Și: (regional) **látiță** s. f. GL. OLT.

– Din sb. **latica.**

LĂȚIȚĂ² s. f. v. **lățiță¹.**

LĂTÓC¹, -OÁCĂ adj. (Regional) Lat (**I 1**) (Prăvăleni – Brad). *Stejar cu frunza lătoacă.* ALR I 959/90.

– Pl.: *lătoci, -oace.*

– **Lat** + suf. *-oc.*

LĂTÓC² s. n. v. **lăptoc.**

LĂTOCÁȘ s. n. (Prin Bucov.) Diminutiv al lui lătoc. V. lăptoc (**1**). Cf. TDRG II, 889, DA II_2, 100. *Era meșter bun... Cu tesl' a săpat un mic lătocaș, Când a face caș Și urdelaș Să curgă tot zărul Până pe cuptiorul Copiilor săi.* MARIAN, SA. 329.

– Pl.:? – Și: **lăptocáș** s. n. TDRG II, 889.

– **Lătoc** + suf. *-aș.*

LĂTOROÁIE s. f. v. **lătunoi.**

LĂTORGHÍE s. f. v. **liturghie.**

LĂTRÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre câini) A scoate sunete scurte, sacadate, caracterisice speciei; a hămăi, (popular) a bate. Cf. MARDARIE, L. 165/11. *Vedeți că au orbit toți, n-au cunoscut; toți câinii-năuci nu vor putea*

lătra, visând aşternutul, iubind a dormita. BIBLIA (1688), 486[1]/13. *Dulăii acmu nici lătra, nici scânciia, ce ca cei ce muşcă pe furiş, numai din semne să cuciriia.* CANTEMIR, I. I. II, 233, cf. LEX. MARS. 222, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Abia îş sfârşisă rugăciunea lor când au auzit un câine lătrând.* BUZNEA, P. v. 40/6. *Dulmecând pre el un câne, începu cumplit să latre; De asemenea şi alţii, din bordeie şi din şatre.* ASACHI, S. L. I, 264, cf. POLIZU. *Stă strejuit numai d-un câine deşteptat ce latră.* BOLLIAC, M. 67/14. *Câteodată cearcă piatra s-o rădice, Câteodată latră dup-un călător.* ALEXANDRESCU, O. I, 162, cf. PONTBRIANT, D. *Căţelul începu a lătra şi a sări plin de bucurie.* BARONZI, I. G. 329/9. *Boii rag, caii rânchează, cânii latră la un loc, Omul, trist, cade pe gânduri şi s-apropie de foc.* ALECSANDRI, POEZII, 8, cf. COSTINESCU, LM. *Eu acasă rămânând, Ca stăpân păzându-mi casa, mai lătram din când în când.* CONTEMPORANUL, I, 825. *Când vânatul, adică ursul, mistreţul sau lupul vulnerat stă pe loc ca să facă resistenţă, atunci numai copoiul latră.* ODOBESCU, S. III, 88. *Bubico se opreşte din lăpăit şi se porneşte să latre ca o fiară.* CARAGIALE, O. II, 97, cf. DDRF. *Un bucium repetat Da sunet, şi lătrau zăvozi.* COŞBUC, P. II, 222, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Dar auzi! Căţelul latră, S-aud şopote-n ogradă.* GOGA, POEZII, 56, cf. TDRG, CDDE. *Un câne... se răpezi, lătrând furios, înaintea Pisicuţei şi năzui s-o apuce de bot.* HOGAŞ, DR. I, 198, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Fidel ieşea furios şi începea să latre ascuţit.* BASSARABESCU, S. N. 30, cf. CADE. *Un dulău şchiop şi sbârlit se aruncă la dânsul, lătrând atât de furios de parcă să-l sfâşie.* REBREANU, R. I, 93. *Când lătra înţiglat, ştiam că s-a lăsat undeva aproape ţarca.* VOICULESCU, P. I, 67. *Pentru ca un câine să fie rău, să latre întotdeauna, se unge cu untură de lup.* BUJOREAN, B. L. 327. *Zăvozii căruţelor lătrau cu îndârjire.* SADOVEANU, O. XI, 19, cf. SCRIBAN, D. *Latră la mine un dulău flocos, griv.* STANCU, R. A. I, 9. *Zărindu-şi stăpânul, câinele lătra şi da să sară cât îl ţinea lanţul.* VINEA, L. II, 300, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX. *Cânii cum îl văd La el se răped Şi latră-a pustiu Şi urlă-a morţiu.* ALECSANDRI, P. P. 187. *De ce latră cânele?* TEODORESCU, P. P. 249. *Unde casă nu se spoieşte, Unde câine rău latră, Unde om nu se simte.* MAT. FOLK. 569. *Căţelu a-nceput a lătra şi l-a sculat din somn.* GRAIUL, I, 348. *La colţul prispei mele, Tot lătrau două căţele.* PAMFILE, C. Ţ. 156. *Am o căţeluşe, Lătră-n vâlceluşe.* CIAUŞANU, v. 128. *Câni-or înşepi-a lătra Şi pi urmî ni-a urla.* DIACONU, VR. 93. *Fă mamă plăcinte moi Ca să vie şi la noi, Nu le fă mămucă tari Că latră cânii la pari!* IZV. XI, 164. *Unde cânii nu lătrează, Om cu suflet nu urmează.* GR. S. VI, 83, cf. ALR I 1 151/940, 1 155/375, 850, 865, 870, 878, 885, 887, 890, 898, 900, 926, 940, 960, 990. *Că nu mi-auzea... Nici vite Mugind, Nici câine Lătrând.* BALADE, I. 304. *La ţară ieşeau Şi mi-şi auzeau: Cocoşii cântând Şi câinii lătrând.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 113, cf. NALR – O III MN 214, 956. *Au auzit pe urmă un căţel că latră pe drum.* PORŢILE DE FIER, 24. ✧ (În proverbe şi zicători) *Latră-n lună*, se spune despre o persoană incapabilă. Cf. BARONZI, L. 96, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., ZANNE, P. I, 502. *Cu câinii când stai de vorbă, trebuie ca ei să latri.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 379, cf. DDRF. *Vântul bate, câinii latră.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. 364. *Nu toţi câinii muşcă câţi şi latră.* LM. *Câinele latră iar lupul tace şi face.* ZANNE, P. I, 367. *Câinele când latră, să nu-l asmuţi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 369, cf. DDRF. *Când latră câinele, face a pustiu.* ŞEZ. I, 18. ✧ (În ghicitori) *Ce trece prin sat şi câinii nu latră?* (Ceaţa). PĂSCULESCU, L. P. 77. *Am o căţeluşă, Toată noaptea latră la uşă* (Clanţa). id. ib. 78. *Într-o scorbură uscată, Latră o căţea turbată* (Vioara). id. ib. 103. ✧ Fig. *Alţii, vrednici patrioţi, dar mai vrednici patri-hoţi, Latră, urlă furios, Pân' ce-apucă câte-un os.* ALECSANDRI, T. I 133. *Iarna de gerul cel amarnic, trăsnea grinda în odaie, crâşcau lemnele şi pietrele, vântul lătra prin gardurile şi ramurile ninse.* EMINESCU, P. L. 32. *Tunurile lătrau a moarte.* SADOVEANU, O. II, 72. *În tot oraşul răsună împuşcăturile. Undeva, mai departe, latră o mitralieră.* STANCU, R. A. II, 87. *Când ajunseră la jumătatea străzii, mitraliera de sub poartă lătră scurt şi repetat.* V. ROM. august 1955, 43. *Un tun antiaerian lătra a pustiu către văzduh.* CAMILAR, N. II, 53, cf. DL. *Iacă-tă, râul înjură şi latră, Când vin apele mari se asvârle şi muşcă: Înfulecă holda şi focu din vatră.* DEŞLIU, G. 25. *Îngrozitor, subit, a lătrat Mitraliera.* LABIŞ, P. 342. *Clopotul lătra, nu suna.* BĂNULESCU, C. M. 70. *Cei ce nu-şi şoptesc baladă Nu-ţi cunosc sfântă zăpadă Munţilor cetăţi de piatră Unde viscolirea latră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 11/3. ✧ Expr. **Câinele care latră nu muşcă**, v. câine. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", care indică fiinţa, lucrul etc. faţă de care câinele se manifestă prin lătrat) *Câinele-a lătrat La străin, dar vesel fuga el a dat Ca să-i lângă mâna.* COŞBUC, P. I, 254. *Cânii le simt şi latră la ele.* PAMFILE, DUŞM. 319. *Nu voiam să latre la noi, ca să nu se trezească moşu Vasile, care dormea de mult.* MOROIANU, S. 62, cf. DL. *Preoteasa mai miloasă Ia pe ciof, îl duce-n casă Şi-l pune pe colţ de vatră, Iar cânii la dânsul latră.* ALECSANDRI, P. P. 384. *Cânii, cân' o agiuns, o-nceput a lătra la dânsa.* O. BÎRLEA, A. P. III, 140. *Câinele latră la lună toată noaptea şi luna nu-l ascultă niciodată.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 364, 500. *Câinele care ţine mai mult la om, el latră mai mult la oameni.* BARONZI, L. 52. ✧ Refl. recipr. *Voica că vedea: Două căţeluşe În gură s-alătra, Gard le despărţea.* MAT. FOLK. 140. *Da ei ce vedeau? Două căţeluşe rele Ş-un gard între ele. Ele se mâncau, Ele se rupeau, Ele se lătrau.* PAMFILE, CER. 121. ✦ Tranz. A se manifesta agresiv faţă de cineva (străin) lătrând (1). *Se scoală asupră-i câinii... şi nu încetează a o lătra.* ANTIM, O. 62. *Să te tupilez jos la pământ şi să-i laşi să te latre cât le place.* CREANGĂ, A. 67. *Începe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea-n iatacul stăpânii-si.* CARAGIALE, O. II, 95. *Umbli capchiu pe la gardurile oamenilor, să te latre câinii şi să te faci de râsul şi ocara satului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 12. *Un câine se repezi lătrându-l ca pe-un strein.* SANDU – ALDEA, U. P. 53. *Câinii nu mai latră pe noii veniţi şi lume tot se mai arată.* SĂM. IV, 76. *De bună seamă, Vrun cunoscut sau vrun tovarăş vine. Nu-l latră câinii, dau numai din coadă.* MURNU, O. 269. *Câinii-ar vrea să-i latre, dar li-i lene, Şi se uită după dânşii printre gene.* D. BOTEZ, P. O. 163. *Nici câinii nu l-au lătrat.* POPA, V. 115, cf. SCRIBAN, D. *Intrăm într-o curte şi ne latră doi câini.* ARGHEZI, S. XV, 228. *Câinii îi*

lătrau, oile behăiau obraznic la ei. CĂLINESCU, C. O. 28. *Mă miram eu de ce nu te latră câinii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8. *Un câine roşcat îl lătră, scuturându-şi spinarea jumulită, lanţul şi coada.* VINEA, L. II, 299, cf. DL, DM, DEX. *Ia fugi, urâte, din vatră, Că pun câinii de te latră.* TEODORESCU, P. P. 326. *Pentru tine, rujă-nvoaltă, Mă rup câinii şi mă latră.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 370. *Nu-i mâţa vecinii, Că n-ar lătra-o cânii!* MARIAN, SA. 137. *Merse el ce merse,... lătrându-l toţi câinii, şi dădu Dumnezeu de ajunse.* STĂNCESCU, B. 226. *Cânele tău rău mă latră, M-a gonit grădina toată.* HODOŞ, P. P. 49. *Umblu din sat în sat, De toţi cânii sunt lătrat.* BIBICESCU, P. P. 627. *Pentru-o lele blăstămată În cătun cânii mă latră.* PAMFILE, C. Ţ. 159, cf. ALR I 1 155/922. *Cu vorba să nu mă porţ, Să mă ţâi răzămat la porţ, Să mă latre cânii toţ.* MAT. DIALECT. I, 109. ✧ (În proverbe şi zicători) *De te latră vreun câine, Astupă-i gura cu pâine.* PANN, P. V. II, 20/13, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 502. *Pe câţi nu-i poate muşca, îi latră.* PANN, P. V. III, 22/17, cf. ZANNE, P. I, 502. *Nu da pâne cânilor altuia, că te latră ai tăi.* LM I, 382, cf. ZANNE, P. I, 376. *Vai de câinele care latră pe stăpânul său.* PANN, P. V. II, 55/7, cf. ZANNE, P. I, 368. *Lasă câinii să te latre* (= lasă lumea să vorbească orice şi vezi-ţi de treburi). Cf. ZANNE, P. I, 365. *Câine pe câine latră şi niciunul aude.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 366. *Lupul când îmbătrâneşte îl latră câinii.* ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 43. *Mulţi câni latră pre urs, dar niciunul nu-l muşcă.* LM I, 382, cf. ZANNE, P. I, 363. *Leul nu se uită când îl latră un căţel.* ZANNE, P. I, 504. ✧ Fig. *Ne latră foamea ca cherverul şi ca o lipitoare ne suge sângele.* MOLNAR, RET. 91/3. [Moartea] *este acel câine negru, pe cum o numeşte Seneca, ce latră şi muşcă pe toţi muritorii.* CĂPĂŢINEANU, M. 105/6. ✦ A scoate sunete asemănătoare lătratului câinelui; a imita lătratul câinelui. *Tandaler au lătrat ca ş-un câne.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 237. *Şerpii roşii rupeau trăsnind poala neagră a norilor, apele păreau că latră, numai tunetul cânta adânc ca un proroc al perzării.* EMINESCU, P. L. 9. *Mai putea-voi eu, lătrând Şi pitit dup-o movilă, Să-nspăimânt câte-o copilă?* COŞBUC, P. II, 171. *Acesta avea obiceiul să trateze oamenii cari erau supt el ca pe nişte câini, îi silea să şi latre supt loviturile lui de picior şi înţepăturile cu pintenii.* IORGA, P. A. II, 303. *În ocne, condamnaţii tăind în stânci se opresc uneori şi latră: hau-hau! ca nişte câini şi urlă ca lupii, de câte ori unul din ei face o glumă.* ARGHEZI, P. N. 120. *Se apropie încet de Lina şi latră, imitând foarte bine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 73. *Unul din corbii mei latră aievea ca un câine.* DOMBROWSKI, P. 41. *Marea... urlă ca lupul prădalnic, mugeşte ca taurul înfuriat, latră ca dulăii la stână.* TUDORAN, P. 254. *Latră doru ca şi-un câne, Că de dor nu moare nime.* MARIAN, H. 94. *Unii ca câinii au lătrat, Alţii ca lupii au urlat.* PĂSCULESCU, L. P. 297. ✦ P. anal. (Despre alte animale) A scoate sunete caracteristice speciei (asemănătoare lătratului de câine). *Căţeii pământului... scot capul la amiezi din găuri, ca să latre la soare.* ODOBESCU, S. III, 185. *În codri-adânci căţelul pământului tot latră.* EMINESCU, O. I, 93. *Tibrul curge jelnic cu undele cernite: Pe pruntul lui paragin şerpoaica scoate pui, Şi noaptea latră vulpea pe malurile lui.* CARAGIALE, O. VI, 335. *Întârâţaţi Lătrau morţiu căţeii pământului în borte.* VOICULESCU, POEZII, I, 188. *În această parte a ţării, nu se spune despre ţap că latră, ci că „brăhneşte".* SADOVEANU, O. XIV, 424. *Vulpea latră.* H II 61, cf. IV 56. *Când stupul se pregăteşte de roit, matca latră.* CHEST. VI 20/27. *Tot să mai audă, un cocoş cântân, Or vidră lătrân.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 263. *Într-o bortă uscată, Latră o purcea turbată* (Cobza). PĂSCULESCU, L. P. 78.

2. Fig. A vorbi (mult şi) fără rost (**III 3**), a flecări; a susţine lucruri neadevărate, a minţi; a vorbi de rău, a calomnia pe cineva. *Au lătrat asupra lui Pavel tot Efesul.* ANTIM, O. 62. *Au lovit cu piciorul pre mumă-sa ce l-au născut din sfântul botez şi, lătrând împotriva păzitorilor besericii din oaie ce era, s-au schimbat şi s-au arătat îndatăş lup şi hiară sălbatecă.* MOLNAR, în ŞA I, 340, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Numai p-alţii văd, privesc, Latră dă ei şi bârfesc.* MUMULEANU, C. 139/22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Criticaştrii latră încă şi asupra celor mai buni autori.* LM. *Poftim de mai trimite pe umflaţii de astăzi... să mai latre ca tribuni ai poporului prin mahala.* CARAGIALE, O. V, 96, cf. BARCIANU. *Nu te-ascultă nimeni şi latri în zadar, ca un câne bătrân.* AGÎRBICEANU, S. 526, cf. PAMFILE, J. II, 151, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Începură a lătra, adică a vorbi împotriva lui Vodă.* C. GANE, TR. V. II, 380. *I-am strâns pe hoţii aceştia de-aici ş-am lătrat la ei un ceas. I-am făcut să înţeleagă că au mâncat pâne din mâna dumneavostră.* SADOVEANU, O. VIII, 136, cf. SCRIBAN, D. *Mai departe... latre până s-or învineţi: şi haita a bătrână şi cealaltă!* GALAN, B. II, 32. *S-ar putea ca şi eu să mai deschid gura şi să mai latru unde se poate.* BARBU, Ş. N. 103. *Auzi, mă mutălăule! Nu trebuia să latri atâta.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 416, cf. L. ROM. 1966, 329, DEX. *Latră, ciocoi gulerat, Că eu astăzi n-am mâncat.* ALECSANDRI, P. P. 250. *Nu tăcea mai niciun pic din gură, ci tot lătra şi supăra pre bietul om.* MARIAN, O. I, 14. *Latri, latri, măi bărbate, Măi bărbate blăstămate! Că tu mergi sara prin sat, Vii în zori de ziuă bat.* id. SA. 78, cf. SEVASTOS, P. 312. *Bună ziua, om din sat! – Latri, ciocoi gulerat!* PAMFILE, C. Ţ. 292. *Gurile multe-or lătra Să ne strice dragostea.* CIAUŞANU, V. 85. *Taŝ, la dracu, nu lătra, C-am o coajă şi ţi-oi da.* MAT. DIALECT. I, 116. *Mândruliţă, mândrea mea, Schimbă suta, nu şedea Şi-mi plăteşte munca mea Ca să-ţi mai cioplesc gura Că latri prea mult cu ea.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 261. ✧ Expr. **A lătra (ca câinii) la lună** (sau **la stele** ori, rar, **în vânt**) = a vorbi fără rost (**III 3**), a flecări; a vorbi de rău, a calomnia, a bârfi pe cineva. Cf. COSTINESCU, LM I, 382, DDRF, BARCIANU. *Doar de lătrat la lună m-am săturat.* ap. TDRG, cf. CADE, ALR II/I h 29/2, ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 49. **A lătra ca o şulfă** v. şulfă[1] (7). ✧ Tranz. *Ce latră ei şi ce lucreadză Le pare că nu-i nime să-i vadză.* DOSOFTEI, PS. 192/7. *Ce latră? întreabă căpitanul, şi-i fu ruşine de întrebare.* CAMILAR, N. I, 45, cf. DL. ✦ (Rar) A ţipa de durere, de disperare. V. urla. *Valeu! că mare păcat c-un plod!... Îmi vine să latru.* ALECSANDRI, T. I, 126, cf. DL. ✦ (Rar) A pufni. *Latră de două ori cu mirare şi rămase uitându-se ţintă la ceasornicul pe care-l ţineam încă în mână.* SADOVEANU, O. 405. ✦ Tranz. A bârfi pe cineva. *La o casă când să duc. D-ăi de nu-s faţă s-apuc. Îi latră, îi ponosluiesc, Râd de ei, şi chihuiesc.* MUMULEANU, C. 138/5. *Soacra şede tot în vatră Şi latră*

că nu-s bărbată. HODOŞ, P. P. 145. ✦ Tranz. şi intranz. A cicăli, a bate la cap (pe cineva). *Fost-au lătrat de Elima vrăjitoriul, carele din strălucirile lunii noastre, cei de taină, lui Pavel, au rămas orb.* ANTIM, O. 62. *Am o soacră Cât o scroafă. Şade-n vatră Şi mă latră Să-i cumpăr papuci de capră.* BIBICESCU, P. P. 230.

3. Intranz. (Învechit, rar; prin confuzie) A sta la pândă, a pândi. *Latră... ca leul în ograda sa.* PSALT. HUR.[2] 93. *Ochii lui spre measeni caută. Latră întru ascunşi mişelul se-l aducă.* PSALT. 15, cf. CORESI, PS. 22/4.

– Pers. ind.: pers. 1 (rar) *latru*, pers. 3 *latră* şi (regional) *lătrează*. – Şi: (regional) **alătrá** vb. I.

– Lat. **latrare**. Pentru sensul **3**, cf. v. sl. ЛАЯТИ.

LĂTRÁCI s. m. (Regional) Câine. *Pe pajişte oile, lăsate în grija lătracilor.* STĂNCESCU, B. 349, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

– Pl.: *lătraci*.

– **Lătra** + suf. *-aci*.

LĂTRÁRE s. f. **1.** Faptul de a lătra (**1**); sunete caracteristice scoase de câine când latră. Cf. MARDARIE, L. 164/17. *Nişte lătrări de un câine... gonesc într-o curte o vulpe vicleană* (a. 1694). FN 26. *Acolo nu va fi modru cu cumpăt de a alina şi adumeri boldirile şi lătrările.* MAIOR, PRED. 59/4, cf. I. GOLESCU, C., LB, POLIZU. *Până-n ziuă vuiau mahalalele... de lătrări de câni.* GHICA, S. 46, cf. PONTBRIANT, D. *Să ne scutim unul pe altul de lătrările a doi câini legaţi în depărtare.* BARONZI, C. VI, 86/5. *Fericit acel ce noaptea rătăcit în viscolire Stă, aude-n câmp lătrare şi zăreşte cu uimire O căsuţă drăgălaşă.* ALECSANDRI, POEZII, 14, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BUJOREANU, B. L. 327, DL, DM, DEX. ✧ Fig. *Lătrările salvelor de puşti încep să se audă.* MACEDONSKI, O. III, 41. ✦ Anal. Imitare a lătratului[1]; zgomot asemănător lătratului. *Cu aceste lătrări zicea ei, să trezească luna care sau a adormit, sau poate au leşinat.* IST. AM. 49[r]/8. *Cu chiote, cu suspine, cu urlete, cu lătrare... Se adun-acum aici căscând spurcatele guri.* NEGRUZZI, S. II, 121.

2. Fig. (Depreciativ) Vorbărie, flecăreală; cleveteală. Cf. PONTBRIANT, D. *Nu te pune Cu cei mari şi te dezvaţă de lătrările-ţi nebune.* CONTEMPORANUL, I, 556.

– Pl.: *lătrări*.

– V. **lătra**.

LĂTRÁT[1] s. n. Faptul de a lătra (**1**); sunete caracteristice scoase de câine când latră; lătrare, lătrătură, hămăit, hămăitură, hămăială. *Dulăul... cu lătratul cât putea, pentru pizmaşul de obşte ciobanului ştire da.* CANTEMIR, I. I. I, 256, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Se cutremură de tropotul cailor şi de lătratul câinilor.* ŢICHINDEAL, F. 144/6. *Deci glas neîncheiat şi însemnătoriu este, precum lătratul câinilor.* GRIGORIE, L. 18/2, cf. LB. *Cerberul cu trei capete... gratula sufletele cu groasnicul său lătrat.* CĂPĂŢINEANU, M. 108/17. *Latră cânii, căţeii, din tunericul ascuns, Făr-a şti, cu toţi, de ce în lătrat se întrece!* ASACHI, S. L. I, 264. *Lătratele a mai multor câni se împreună cu răgetele fiarălor.* FM (1845), 16[1]/34, cf. POLIZU. *Abia când şi când cântarea cocoşului sau lătratul vreunui câine, vine să bată auzul nenorocitului părăsit de somn.* BOLLIAC, M. 23/17, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cu ochiul pironit spre partea unde s-aude lătratul, el aşteaptă.* ODOBESCU, S. III, 42. *E o linişte pătrunzătoare, pe care n-o întrerupe decât lătratul câinilor castelului.* CARAGIALE, O. III, 170. *Ca un nebun se repezi într-o fugă la casa babei şi, în lătratul asurzitor şi întărâtat al câinilor, se înăbuşea în atmosfera umedă şi apăsătoare.* DELAVRANCEA, H. T. 250, cf. ALEXI, W. *Supt fereşti se aude în marea tăcere a căsuţei lătratul depărtat al câinilor pustii.* IORGA, P. A. I, 43. *Deodată cu cântecul ciobanilor se aude... lătratul dulăilor.* PĂCALĂ, M. R. 195. *Un lătrat de câne mai turbura adânca linişte a văzduhurilor.* HOGAŞ, DR. I, 46, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Lătratul sec ne sfredeleşte-n tâmplă.* LESNEA, A. 99. *Cu toate că din când în când s-auzea lătratul câinilor,... totuşi ne cuprinsese o groază mare în faţa necunoscutului.* MOROIANU, S. 60. *Cât e noaptea-n lung şi-n lat Nu s-aude un lătrat.* BLAGA, POEZII, 145, cf. DL, DM, DEX. *L-am îngropat În strunga oilor, În ziocu ńeilor, În lătratul cânilor.* DIACONU, VR. 133. *Tăcu câinele negru din lătrat.* IZV. XIV, 75. *Câinii-l petrec cu lătratu.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 604. *Ursul de lătratul câinilor nu să sperie.* PANN, P. V. III, 151/11, cf. ZANNE, P. I, 680. *În pădure naşte, În pădure creşte; Când vine în sat, Se ia de lătrat* (Meliţa). PASCU, C. 161. ✧ Fig. *Vocabularul lui are un lătrat sufletesc şi un guiţat intelectual pentru tot dialogul.* ARGHEZI, P. T. 293. ✦ Anal. Sunete caracteristice (asemănătoare celor specifice câinilor) scoase de unele animale. *În codri-adânci căţelul pământului tot latră, Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.* EMINESCU, O. I, 94. *Traian îl opri o clipă în loc, ca să-l facă s-asculte lătratul vulpii.* SADOVEANU, O. XXI, 387. *Ascultam în liniştea lumii lătratul mic al vulpilor din vale.* BLAGA, H. 220. *Se-auzea şi un lătrat de şacal.* V. ROM. ianuarie 1974, 57. ✦ Emitere de sunete asemănătoare cu ale câinilor; zgomot asemănător sunetelor caracteristice ale câinilor. *Un preot vizitator, scoborît într-un lătrat general al ocnaşilor, în salină, s-a rugat să fie scos, înspăimântat că a intrat în iad de viu.* ARGHEZI, P. N. 120. *Lătratul tunurilor conteni.* SADOVEANU, O. II, 94. *Departe de stridenţa sirenelor şi lătratul motoarelor.* BENIUC, C. P. 85. *Ei nu mai luau în seamă vorbele sergentului, rostite într-o limbă ca un lătrat de mitralieră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 15/3.

– Pl.: *lătraturi* şi (învechit) *lătrate*.

– V. **lătra**.

LĂTRÁT[2], -Ă adj. Atacat de câini care latră (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM, DDRF. ✦ (Depreciativ; despre vorbire) Asemănător sunetelor scoase de câini; sacadat (şi strident) *Radu... începe o frază lătrată, amuzantă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 73.

– Pl.: *lătraţi, -te*.

– V. **lătra**.

LĂTRĂTĂNÍSM s. n. (Neobişnuit) Literatură slabă, caracterizată prin stridenţă, atitudine polemică excesivă etc. *Nu înţeleg iară nici literanismul, nici lătrătănismul curat.* HELIADE, O. I, 254.

– De la **lătra**.

LĂTRĂTÓR, -OÁRE adj., s. m., s. f. **1.** Adj. (Despre câini) Care latră (**1**) (atacând pe cineva). Cf, MARDARIE, L. 165/10. *Haina lui H[risto]s cea ruptă şi spartă de câinii cei lătrători, înţelepţeşte o aţi cusut, cinstiţi părinţi.* MINEIUL (1776), 66r1/19. *În viaţa aceasta, ca şi cânele cel lătrătoriu, uneori adoarme cunoştinţa cu ospeţele, cu jocurile şi cu alte dezmierdări.* MAIOR, PRED. 59/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Am căţeauă lătrătoare şi micuţă simţitoare.* HODOŞ, P. P. 49. *E-o boldeică lătrătoare, O uşă scârţâietoare Şi o soacră simţitoare.* PĂSCULESCU, L. P. 295. *Nu-s căţele lătrătoare, Ci babe fermecătoare.* PAMFILE, C. Ţ. 156. *Am o soacră cârtitoare, O uşe scârţâitoare Ş-o boldeică lătrătoare.* GR. S. V, 282. *Am o căţea lătrătoare, Uşa mi scârţiitoare.* FOLC. TRANSILV. I, 208. *Am o haiţî lătrătoari Cu dinţî di oţăl, Cân' ti rumpi, dărăburi ti faci!* O. BÎRLEA, A. P. II, 58. ✧ P. ext. *În locul danteştei „lonza", iese în cale un porc lătrător.* CĂLINESCU, I. 185. *Că-n mine-a puiat Vidră lătrătoare, Oameni pânditoare.* MARIAN, Î. 440. ✧ Fig. *De pe valuri îl vedea ca o nălucă... Peste unda lătrătoare de la creştet pân la fund.* MACEDONSKI, O. I, 76. ✧ (Substantivat, f.) *În pădure născui, În pădure crescui, Acasă de m-aduseră, Lătrătoare satului mă puseră* (Meliţa, melităiul). GOROVEI, C. 225, cf. PASCU, C. 174. ✦ Fig. (Substantivat, m.) Tun. *Flăcăii se învârteau repede cu chipiurile pe ceafă, ghiulele treceau iute spre cozile lătrătorilor.* SADOVEANU, O. II, 23. ✦ Fig. (Depreciativ; despre oameni) Care vorbeşte mult şi fără rost; cicălitor, plictisitor (prin logoree). *Avocăţei lătrători.* CARAGIALE, O. V, 90. *Şi dacă nu întârzia, tot îi făcea gură, şi i se urâse de asemenea muiere lătrătoare.* V. ROM. mai 1956, 41. ✦ (Despre felul de a vorbi al oamenilor) Asemănător cu un lătrat (**1**); strident, sacadat. *Ştergându-se repede la ochi şi remiţându-se dodată; cu tonul brusc, vioi şi lătrător.* CARAGIALE, O. VI, 141, cf. DL, DM, DEX. ✧ (Adverbial) *(Întrerupându-l lătrător) Nu voi, stimabile, să ştiu de Europa d-tale.* CARAGIALE, O. VI, 135.

2. S. m. Câine. *Văzu că lătrătorii dorm şi n-au grijă de turmă.* ZILOT, ap. C. GANE, TR. V. II, 379. *Tăcere pretutindeni acuma stăpâneşte Şi lătrătorii numai s-aud necontenit.* HELIADE, O. I, 188, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM. *Era noapte în toată puterea când începură să ne salute lătrătorii din satul Bisoca.* ODOBESCU, S. III, 211, cf. DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Mai fiecare lătrător fusese închinat prin botez ibovnicelor ce se perindau prin viişoara acestui donjuan de provincie.* VINEA, L. I, 99, cf. DL, DM, DEX. *La el mi-l trimitea,... Cam cu ciobanii cu tot, Cam cu lătrători cu tot.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 291.

3. S. m. Fig. (Depreciativ) Persoană care vorbeşte mult (susţinând lucruri false, calomniind etc.). Cf. COSTINESCU, LM. *El nu pleda decât prea arareori şi privea cu puţin dispreţ pe confraţii de bară, pe lătrători, cum îi poreclise el în glumă.* REBREANU, R. I, 34. ✦ (Regional) Persoană care strigă darurile la nuntă (Vălcani – Sânnicolau Mare). Cf. ALR II/I MN 80, 2 686/47.

4. S. f. Fig. Gură. *Dacă-i dau una peste lătrătoare, îmi spun eu, o adun de pe jos.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 74. *Ştii ce, bătrâne,... leagă-ţi lătrătoarea, că, dacă nu, îi rău.* id. ib. II, 230.

– Pl.: *lătrători, -oare.* – Şi: (învechit) **lătrătóriu, -oáre** adj., s. m.

– **Lătra** + suf. *-ător.*

LĂTRĂTÓRIU, -OÁRE adj., s. m. v. **lătrător.**

LĂTRĂTÚRĂ s. f. **1.** Sunete caracteristice scoase de câini când latră (**1**). *Corbul... tuturor dulăilor de casă ştire dede pentru ca cum mai curând şi pre cât mai tare vor putea cu lătrături şi cu brehăituri prin toate locurile spaimă şi groază să dea.* CANTEMIR, I. I. II, 49. *Căţăii cu lătrăturile sale îşi bat joc de tine, şi tu nici nu cutezi a zice să tacă.* MAIOR, PRED. 120/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Când o cerboaică aude lătrăturile câinilor ea se arată ca să tragă pe câine după dânsa şi să-i depărteze aşa de puii săi.* CR (1832), 1552/29. *Peste puţin, lătrăturile câinelui să mări.* BUZNEA, P. V. 40/9, cf. POLIZU. *Cum ne simţeau, se sculau cu toţii într-o lătrătură şi săreau la noi.* GHICA, S. 687. *Nu mai auzi... decât lătrăturile unor câini cari se apropiau de dânsul.* SION, P. 184, cf. PONTBRIANT, D. *Blak, însufleţit prin strigările lui Simon, reîndoi lătrăturele sale.* BARONZI, I. G. 341/28, cf. COSTINESCU, LM. *Petrec nopţile lor sub nişte colibe luminate de focuri şi păzite de câni moloşi, carii sperie fearele prin groaznicele lor lătrături.* ODOBESCU, S. I, 229. *Pe peron se aud lătrături şi ceartă de câini.* CARAGIALE, O. II, 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Auzind în casă lătrături şi bâzâit de lăutari, pricepuse că nu poate fi altcineva decât amicul său.* SĂM. IV, 408. *Tăcerea nopţii negre e sfâşiată numai de hărţăgoasele lătrături ale câinilor paznici.* IORGA, P. A. I, 92, ŞĂINEANU, D. U. *Cum dincolo de şosea erau case mici de mahala, se auzeau din când în când lătrături de câine.* CAMIL PETRESCU, P. 149. *O jumătate de duzină de câni îşi spori lătrăturile şi urletele într-un concert îngrozitor.* SADOVEANU, O. XXI, 61, cf. SCRIBAN, D. *O rumoare de conversaţie fierbea în sală, întreruptă, din când în când, de lătrături foarte apropiate.* CĂLINESCU, S. 383. *Lătrături de câini vin de departe, toate într-un svon nedesluşit.* BOGZA, C. O. 247. *Negrilă se zbenguia pe ţărm..., umplând malul mării cu lătrături vesele.* TUDORAN, P. 93, cf. DL, DM. *Lătrăturile din curte s-au înteţit.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 392, cf. DEX. *Lătrătura cânelui şi sberetura măgarului (asinului) nu se aude în cer.* ZANNE, P. I, 371. ✧ Fig. *Câteodată Domnului Sarsailă îi plesneşte în cap sî scrie şi literatură, şi tot proştii ăştia de volgari, făcându-se că greşesc, o numesc lătrătură.* HELIADE, O. I, 249. ✦ P. anal. Sunete caracteristice, asemănătoare celor specifice câinilor, scoase de unele animale. *N-am auzit niciodată lătrătură de vulpe.* LM. ✦ Fig. Literatură. Cf. IORDAN, STIL. 89, 182, BUL. FIL. VII–VIII, 84, BL X, 45.

2. (Învechit, rar; prin confuzie) Faptă ascunsă, vicleană. *Preaşeade în lătrături (lătrâtori C², lăuntruri C, leşuituri D) cu bogaţii, întru ascunşi să ucigă nevinovatul.* PSALT. 14.

– Pl.: *lătrături.*

– **Lătra** + suf. *-ătură.* Pentru sensul **2**, cf. v. sl. ЛАЖТЕЛЬ.

LĂTRĂŢÉI s. m. pl. (Regional) Papuci (**I**) (Nucşoara – Câmpulung). Cf. L. ROM. 1980, 461, ALR SN IV h 1 196/784.
– De la **lătra**.

LĂTRĂU s. m. **1.** (Depreciativ) Persoană care vorbeşte mult, linguşind şi spunând lucruri neverosimile. *Corul lătrăilor nu poate ascunde sunetele false.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/4. *Macarie Cuful, mai marele peste ceata de lătrăi, ce mai slujiseră la toate curţile şi staseră la toate mesele.* BARBU, PRINC. 269.
2. (Regional) Persoană volubilă, ironică. Com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.
3. (Prin sudul Mold.; mai ales la pl.) Pantof. Cf. CV 1952, nr. 2, 38. *Am cumpărat lătrăi negri.* ib.
– Pl.: *lătrăi.*
– **Lătra** + suf. *-ău.*

LĂTRET s. n. (Învechit, rar) Lătrat[1]. *Un lup, noaptea, vrând să intre tiptil la vreo oaie, Nimeri din întâmplare tocmai într-o câinărie. Simţindu-l pe un sur aproape, câinii toţi s-au întărâtat. Lătret, urlet, freamăt mare ca în iad au rădicat.* DONICI, F. 66, cf. TDRG, CADE.
– Accentuat şi: *lătrét.* CADE. – Pl.: *lătrete.*
– **Lătra** + suf. *-et.*

LĂTROÁIE s. f. v. **lătunoi.**

LĂTRUGHÍE s. f. v. **liturghie.**

LĂTURGÍE s. f. v. **liturghie.**

LĂTÚI, -IE adj. (Mold.) Lat (**I 1**); plat[1](**2**), turtit (**2**); lătăuş (**1**). *Musca aceasta se numeşte bătucel... pentru că... e lătuie... ca şi când ar fi butucită.* MARIAN, INS. 397, cf. DA II_2, 111, ALR I 1 899/614.
– Pl.: *lătui.*
– **Lat** + suf. *-ui.*

LĂTULÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Învechit, rar). Lătuţ (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lătuleţi, -e.*
– **Lat** + suf. *-uleţ.*

LĂTUNÁŞ s. m. (Regional) Fiecare dintre scândurile aşezate oblic pe un lemn lung şi gros, susţinut de două furci, care alcătuiesc acoperişul unui adăpost primitiv pentru vitele mari. *Corla era un adăpost rudimentar pentru vitele mari, construit cu ajutorul a două furci care susţineau un lemn mai gros numit beldie şi pe care se rezema oblic un rând de lătunaşi sau de scânduri.* VUIA, PĂST. 100, cf. 125.
– Pl.: *lătunaşi.*
– De la **lătunoi.**

LĂTUNÓI, -OÁIE subst. **I. 1.** S. n., s. f. Răritură care se face la marginile pânzei în timpul ţesutului manual prin ruperea unuia sau mai multor fire din urzeală sau când se dau două fire într-o bătaie (la ţesutul în două sau în patru iţe); (regional) cărare, strungă[1] (**2 c**). Cf. STAMATI, v. 227[2]/46, CIHAC, I, 139, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Când se întâmplă şi se rupe un fir, atunci vin două fire alături şi, dacă ţesetoarea ţese mereu şi nu bagă de seamă, pe pânză se face un lătunoi.* PAMFILE, I. C. 280. *Lătunoaiele şi otincele fac pe gospodină de râs, întocmai ca şi mânzul şi mânjălăul, adecă firele ce nu au loc prin spată.* id. ib., cf. id. J. III, 90, CDDE 961, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 115. *Din pricina asta şi dimiile pe care le ţesea pentru vânzare erau ca vai de ele: cupite, lăbărţate şi numai loturoaie, ca orice lucru făcut pe apucate.* MOROIANU, S. 113, cf. SCRIBAN, D., APOLZAN, P. I. 68, 234, LTR, LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., H XVIII 20, 144. *Mă ţipă mama să ţes, Eu mă sui pe sul şi-apăs, Pe sulţul denapoi Patruzeci de lătunoi.* F (1885), 354. *Pânza... Mi-ai tras-o prea subţire, De la sul la sul nu ţine. Pe sulul cel denapoi, O sută de lătunoi.* MARIAN, SA. 97. *La mijlocul iţului Intră capul mâţului. Pe sulul cel denapoi, Şeptezeci de lăturoi, Iară pe cel denainte, Dracul îi mai ţine-n minte!* id. ib. 142, cf. id. H. 137, RETEGANUL, CH. 12. *Pe partea cea dinapoi Pânza-i toată lătunoi.* F (1888), 230. [Casânca] *mai daţi-o şi pe la noi, S-o cătăm de lătunoi.* SEVASTOS, N. 295, cf. 70. *Şi pe sulul dinapoi, Şaptezeci de lătunoi.* DOINE, 88. *Ş-apoi, foaie baraboi, Râd vecinele de noi Că ni-i pânza lătunoi.* ŞEZ. I, 212. *Vai de mine, ce făcui, Că prea iute mă pripii. Pe sulul de dinapoi, O sută de lăturoi.* id. II, 80, cf. V, 103. *Am o pânză la războiu, Cu şaizeci de lăturoi.* MAT. FOLK. 483, cf. 901. *Dar e vina din războiu, De-i pânza tot lutunoi.* ŞEZ. VIII, 187. *Ţăsu-o natră, Rupse-o spată; Ţăsu două, Rupe nouă... Patruzeci de lătunoi, Şi pe sulul dinainte, Dracul le mai ţine minte!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 188. *Dacă un fir sau două, ce trec prin iţe şi spată lipsesc, pânza face lutunoi.* BREBENEL, GR. P. *O ţăsut o natrî, Ş-o rupt o spatî, O ţăsu(t) doau, Ş-o rupt noau. Pi sulu dinapoi, O mńie di latunoi, Pi sulu dinainti, Dracu li măi ţâni minti.* VASILIU, C. 182, cf. 176, 203. *La sulul de dinapoi, Şaptezeci de lătunoi.* I. CR. II, 214. *Şi te-ar fi trăsnit, războiu, Că-mi faci pânza lătunoi!* ib. III, 344, com. din TURNU MĂGURELE. *Toată pânza e plină de lătunoi.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI. *Mă uitai pintră pond'eal'e Să văd iţăl'e cum mere; Văd la sulu d'inăpoi Patruześi d'e lăturońi, Şî la sulu d'inainţe Dracu l'e mai ţâńe mint'e.* DENSUSIANU, Ţ. H. 135, cf. 322. *Printre acelaşi ochi al iţului s-au băgat două fire. Numai lupi şi lăturoi.* I. CR. VIII, 87. *Ea dă vina la urzoi, Că toată pânza-i lătunoi. Şepte fire-s cumsecade, Celelalte-s înnodate.* BÎRLEA, L. P. M. I, 96, cf. II, 165, ŞEZ. XX, 137. *Preuteasa popii nost' Ţese pânza fără rost, Pe sulu denapoi, O mie de lăturońi.* L. COSTIN, GR. BĂN. 128, cf. id. M. B. 65, CIAUŞANU, V. 111. *Dă s-ar ţese pânza-n pat, În pat lângă bărbat, Toate-ar h'i dă măritat, Da să ţese pă războiu Şi să face lăturoi.* GR. S. IV, 334. *Lăturoiu žoacă-n žoc, Pânza bună stă pă loc.* ib. V, 43. *Printre iţe şi fucei Merge-o scrofă cu purcei Şi pe sulul de dinapoi, O sută de lătunoi.* IZV. XIV, 68, cf. BUL. FIL. VI, 228, CHEST. V/11 supl., 25 supl., 46 supl., 49 supl., 66 supl., 73 supl., 88 supl., ALR I 1 851/508, ALR SN II h 488, A I 12, 13, 20, 21, 22, 24, 26, 34, 35, 36, II 3, 4, 6, 7, 8, 12, III 1, 4, 12, 17, 18, V 8, 14, 15, 28, 33, 35, VI 26. *Fă-mă, Doamne,-un piţigoi, La leliţa pe războiu, Să-i încurc la lăturoi.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 457. *Răspunsul nostru este şaisprezece pahare*

de vin Şi şaisprezece mahrame de in De care se găsesc aici la dumneavoastră, Cusute cu fluturi cu arnici; Să fie şi cu lăturoi, Că astă-vară au fost cam ploi. ib. V, 120, cf. NALR – O IV h 737, ALR – M IV h 903, ib. MN 348, 2 277/233, ALIL XXX, 183. *Buha doarme cu capu-n paie, Natra-i plină de lătunoaie.* Com. MARIAN. *Lătunoiul de la pânză cu ciomagul se scoate* (= femeia care ţese fără băgare de seamă trebuie bătută).Cf. DA II_2, 115, PAMFILE, J. II, 151. ✧ Expr. (Prin Olt.) **A ţese cu lăturoaie=** a ţese lăsând firele rupte neînnodate. Cf. DA II_2, 115, H V 151. ✦ S. n. (Olt. şi prin Dobr.) Fir de urzeală care n-a fost trecut prin iţe şi prin spată; (regional) mânz (**3**), mânzălău (**3**), mânzoc (**I 3**), mânzoi (**2**), otic (**2**), otinc (**2**). Cf. ALR I 1 291/684, NALR – O IV h 740. ✦ Fig. (Rar) Lacună (**1**). *Ne vom sili de a suplini lătunoaia aceasta.* ap. TDRG. *Am zis că raţionamentele dlui Melik au o lătunoaie.* CONTEMPORANUL, VI_1, 66, cf. DA II_2, 115, SCRIBAN, D.

2. S. n., s. f. Scândură (de calitate inferioară) cu o faţă plană, iar cu cealaltă convexă, tăiată de la marginea unui buştean, (regional) mâzgar (**2**); p. gener. scândură lată şi groasă; (regional) lăturaş (**III 5**), margine (**I 10**), platoriţă (**1**). Cf. ANON. CAR. *Casa era dupre modelul muntenesc durată de bârne, coperită cu lătunoi şi cu tărânaţ pregiurată.* ASACHI, O. II, 216, cf. STAMATI, V. 631²/27, POLIZU, CIHAC, I, 139. *Cumpără unelte de teslărie, două lătunoi groase, patru balamale, câteva piroane, două belciuge şi un lăcătoiu zdravăn.* CREANGĂ, O. 148, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, C. I. III, 229, TDRG. *Joagărele produc grinzi..., scânduri de diferite mărimi şi lătunoaie (lăturoaie sau fostene), cari slujesc la podire sau sub tablă de fier, unde nu se văd. Ele sunt căpătate de pe cele 4 margini ale butucilor.* PAMFILE, I. C. 109. *Aici pun întâi strujele, apoi aşchii subţiri şi ţăndări de lăturoi, ca să facă ceva jăratec.* id. S. T. 63, cf. id. J. III, 90. *La praznice mari nici jumătate din credincioşi nu mai încăpeau în sfântul şi vechiul locaş clădit din lăturoaie groase de stejar.* AGÎRBICEANU, O, XII, 233, cf. CDDE 961. *Materialul cel mai ieftin, potrivit mai ales pentru împrejmuirea grădinilor şi a livezilor, îl formează despicăturile, marginile, lăturoaiele.* PĂCALĂ, M. R. 439. *Ilie Onu se căznea să rupă un lătunoi dintr-un gard.* REBREANU, I. 40. cf. 59, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D.U., CADE, DA II_2, 115. *Seara se adunau în ocolul cuprinzător, împrejmuit cu lăturoaie de mesteacăn, legate cu laţi puternici.* VOICULESCU, P. I, 83. *Trimitem după preot. Săvârşim cele rânduite. Toporâm sicrie din nişte lătunoaie.* SADOVEANU, O. XVIII, 652, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 46, LTR. *Cei trei intrară pe uşa-troiţă, care era prinsă într-un soi de balamale, şi o legară cu un lanţ pe dinăuntru. O altă uşă de lătunoaie de brad îi urma, aceasta fiind numai rezemată.* CĂLINESCU, O. VIII, 331. *Gardurile sunt din lătunoaie, despicături de brad înfipte la rând în pământ, din acelea care rămân după scoaterea blănilor la ferăstraie.* id. ib. XIV, 36. *Două lăturoaie, puse în unghi la partea din faţă a plutei şi prinse cu scoabe, tăiau apa foşnind, ca etrava unui barcaz.* TUDORAN, P. 99, cf. LTR², DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4731. *Peste acest schelet se puneau răzlogi şi lătunoaie (scânduri semirotunde de la marginea buşteanului).* VUIA, PĂST. 124, cf. 100, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., H II 118, X 539, XII 366, com. MARIAN, ŞEZ. II, 227, V, 3, 103, VICIU, GL. 56, 58, com. din ZAGRA – NĂSĂUD. *Am fost la maşină şi mi-am adus nişte lutunoaie (scânduri de pe marginea butucului).* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI, din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ. *Te ridică-n mâna dreaptă Şi te uită pe fereastră De-ţi vezi căsuţa cea nouă: Făcută din lătunoi.* ŞEZ. XVIII, 122, cf. CC VII, 20, CHEST. II 78/4, 212, V/11 supl., 13 supl., 15 supl., 29 supl., 30 supl., 39 supl., 44 supl., 45 supl., 46 supl., 49 supl., 54 supl., 66 supl., 74 supl., 75 supl., 76 supl., 82 supl., 89 supl., 94 supl., ALR I 1 851. *Gard de lăturoi.* ALR II/I MN 125, 3 838/130. *Pălan dă lutunoaie.* ib. MN 125, 3 838/172, cf. ib. MN 125, 3 838/182, 219, 228, ALR II 6 461/833, A I 12, II 6, 10, V 2, 25, VI 16, 22, LEXIC REG. II, 46, 52, MAT. DIALECT. I, 179, CL 1961, 460, NALR – MB II h 166/473. ✦ (Regional) Epitet pentru un om greoi şi leneş. Cf. CHEST. V/20 supl., 74 supl.

3. Parte a unui obiect care se pune, se găseşte la margine (**I**):

a) S. n. (Regional; în forma *lăturoi*) Margine (la luntre). *Ajunşi în luntrea legată de ţărm desfăşurăm sforile pe lăturoi, adică pe laturea ei.* ATILA, P. 99, cf. DA II_2, 115.

b) S. n. (Regional; în forma *lăturoi*) Aripă (la leasa de pescuit); (regional) ureche (**A IV 1**). *Lungimea totală a acestei lese... avea 67 m, din care 50 m partea cuprinsă între aripi – zise aci lăturoaie.* ANTIPA, P. 605, DA II_2, 115.

c) S. n. (Prin Transilv. şi prin Olt.) Margine (la scoc). Cf. ALR SN I h 156/192, NALR–O IV MN 276, 2 411/965.

d) S. f. (Învechit, în Transilv.; în forma *lăturoaie*) Parte laterală a acoperişului unei case. Cf. KLEIN, D. 369, LB, ISER, LM, DA II_2, 115.

e) S. n. (Regional; în forma *lăturoi*) Rezemătoare, v. rezemător (**6**) (la piuă) (Petrila–Petroşani). Cf. ALR II 6 473/833.

f) S. f. (Învechit, rar; în forma *lăturoaie*) Proptea (**I 1**) (la o casă); (învechit, rar) lăturea (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., DA II_2, 115.

g) S. n. (Prin Maram. şi prin Transilv.) Sarcină de lemne, de fân, de caş etc. care se încarcă pe o latură a samarului. Cf. DA II_2, 115, com. din BRAŞOV, CHEST. V/8 supl., 32 supl.

4. S. f. (Prin Mold. şi prin Bucov.) Pilă[1] lată (folosită în fierărie). Cf. FLOREA, T. F.

5. S. f. (Transilv.) Fâşie lungă şi îngustă de pământ (arabil); (regional) şirincă (**1**), şurină. Cf. CHEST. IV 96/139, ALR SN I h 8/250, MAT. DIALECT. I, 77.

6. S. f. (Regional; în forma *lutunoaie*) Săritură pe care o face o piatră de formă plată, aruncată de copii pe suprafaţa unei ape (Râuşor – Făgăraş). Cf. DA II_2, 115, VICIU, GL. 58.

7. S. n. (Prin sudul Mold.) Boţ făcut din aluatul care se rade de pe marginile vasului în care s-a frământat pâinea. Cf. SCRIBAN, D.

8. S. n. (Învechit, în Mold.) Veche unitate de măsură de greutate pentru peşte. *Pentru peşte se mai întrebuinţa în veacul al XVIII-lea şi lătunoiul moldovenesc.* IORGA, C. I. III, 229, cf. SCRIBAN, D.

9. S. F. (Regional) Un fel de plasă[1] (pentru prins peşte). Cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U.

II. S. m., s. f. (Ban.; de obicei la pl.; în formele *lăturoi, lăturoaie, lăturoană, luturoi, luturoaie*) Amigdală; inflamare a amigdalelor (v. a m i g d a l i t ă) sau a ganglionilor limfatici din regiunea cervicală (v. g â l c ă). *În decursul lunii lui martie cine a aflat un şarpe şi omorându-l cu un deget peste întreg anul e sănătos, şi cu acel deget poate aşeza lăturonii (mandulele ori scrofule) la copii în grumaz.* MARIAN, S. R^2. II, 230, cf. 235, DA II$_2$, 115. *Lupu... luva gâlşili, bubile, lăturoaile.* ALEXICI, L. P. 206, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 128, ib. II, 118, CHEST. V/61 supl., ALR I 1 851/35, ALR II/I h 118/36, 47, ib. MN 22, 6 950/29, ALRM II/I h 88/29, NALR – B I h 83/45, ib. h 86, ALÍL XXX, 183.

III. S. m. (Zool.) **1.** (Regional) Mormoloc (**1**). *Larvele... se nutresc cu cobelci sau cubelci şi cu lutunoi sau viţelari, adecă cu pui de broască.* MARIAN, INS. 5, cf. CDDE 961, DA II$_2$, 115. *Vai de mine, mor de cald, Şi n-am baltă să mă scald, Este una lângă noi Şi-i plină cu lutunoi.* Com. MARIAN, cf. ŞEZ. I, 104. *Frunzuliţă usturoi, Este o baltă dirept voi Şi-i plină de lăturoi; M-aş băga de m-aş scălda, Frică mi-i că m-oi neca!* MAT. FOLK. 425, cf. 1 395.

2. (Regional; în forma *lotunoi*) Lătăuş (*Gammarus pulex*). *Hrana lui predilectă* [a păstrăvului] *sunt peştişori, viermi, râme, lotunoi, melcişori, scoiculiţe, icre şi tot felul de insecte târâtoare.* ATILA, P. 178. *De regulă văile selbatice..., cu patul pârâiaşelor lor îmbâcsite în straturi groase de năgară (frunziş, ierburi, muguri şi lemne putregăite), adevărate furnicare de animalcule şi de lotunoi..., – aceste ape sunt cele mai bogate în păstrăv.* id. ib. 180.

3. (Transilv. şi prin Olt.; şi, la f., în forma *lutunoaie*) Numele unor specii de viermi mici, care trăiesc prin pâraie, izvoare etc. Cf. CDDE 961, DA II$_2$, 115, VICIU, GL. 58, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, CHEST. V/44 supl., 66 supl.

– Pl.: (n. şi f.) *lătunoaie* şi (f.) *lătunoi*, (regional, m., n.) *lătunoi*. – Şi: (învechit şi popular) **lăturói, -oáie** (pl., n. şi f., *lăturoaie* şi, f., *lăturoi*, regional, m., n. *lăturoi*) subst., (regional) **lăturoánă** (NALR – B I h 86/57), **lătăroáie** (A II 12) s. f., **lătinói** (CHEST. V/45 supl., 89 supl.) s. n., **lătânói, -oáie** (pl., n., *lătânoaie* şi, f., *lătânoi*) s. n., s. f., **lătroáie** (A II 12), **lătoroáie** (ALR SN II h 488/95; pl. *lătoroi*, ib.) s. f., **lotunói, -oáie** (pl., n., *lotunoaie*, ALR I 1851/798 şi, f., *lotunoi*, ib. 1851/388, m., n. *lotunoi*) subst., **loturóaie** subst. pl., **lutunói, -oáie** (pl., n., *lutunoaie* şi, f., *lutunoi*, m., n. *lutunoi*), **luturói, -oáie** (NALR – O IV h 737, NALR – B I h 86; pl., n. şi f., *luturoaie*, NALR – O IV h 737, NALR – B I h 86/39 şi, f., *luturoi*, NALR – B I h 86/40, m., *luturoi*, NALR – O IV h 737/990, NALR – B I h 86/12, 21) subst.

– **Latură** + suf. *-oi*.

LĂTUNOIÓS, -OÁSĂ adj. (Despre pânză) Care are lătunoi (**I 1**); (despre fire) care face lătunoi în pânză. *Luau suveica şi... aruncau unde şi unde câte un fir de bătătură de a lor groasă şi nodoroasă... Pentru a scoate acum acele lătunoioase fire, trebui a destrăma toată pânza.* NEGRUZZI, O. I, 267, cf. CIHAC, I, 140, BARCIANU, ALEXI, W., TRDG, CDDE 961, CADE, DA II$_2$, 115, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4731, DEX.

– Pronunţat: *-no -ios*. – Pl.: *lătunoioşi, -oase*.

– **Lătunoi** + suf. *-os*.

LĂTURÁ vb. I. **1.** R e f l. şi t r a n z. (Popular) A se apropia (de...), a se aşeza alături (de...). Cf. CDDE 961 DA II$_2$, 117, DEX. *Mâna pe baltac punea Drept către zapciu pornea, Binişor se lătura.* TEODORESCU, P. P. 603. *Şi-a trimis în patru părţi Patru îngeri, Şi-acei patru îngeri În patru părţi că s-au dus Şi trei slove i-au adus. Dumnezeu că le-a luat, La un loc le-a lăturat, Numele „Eva" i-a dat.* MARIAN, NU. 321. *Staţi feciori şi nu uraţi,... În bote vă răzimaţi, La păreţi vă lăturaţi.* id. S. R. I, 26. *Ţugu-ţugu iepuraş, D'incatruu ţi laturaş?* ARH. FOLK. V, 143. *Sculaţi, sculaţi, boieri mari, De pereţi vă lăturaţi, Lipiţi-vă de perdele, Şi ascultaţi vorbele mele.* FOLC. MOLD. I, 273, cf. T. DIAL. M. II, 224.

2. R e f l. F i g. (Învechit, rar) A se compara, a se confrunta. *Pentru că apile acele ce-au mâlit acestea locuri, având Nilos 7 guri, nici cu una dintr-aceste 7 iaste vrednicu a să lătura.* HERODOT^2, 91, cf. DA II$_2$, 117.

– Prez. ind: *lătur* şi *lăturez*.

– V. **latură**.

LĂTURÁL, -Ă adj. (Învechit) Lateral (**1**). *Un singur cuibuşor aninat de o ramură lăturală a budgetului sta legănându-se de zefiri.* FM (1847), 59^2/7, cf. STAMATI, D. *Am reuşit... să li cumpăr o casă cu o grădiniţă într-o stradă lăturală.* SBIERA, F. S. 359, cf. ALEXI, W., DA II$_2$, 116. ✧ F i g. *Nu se cuvine ca* [traducătorii]... *urmând poteca lor laturală şi poate chiar mai lin aşternută, să părăsească calea... textului original.* ODOBESCU, S. II, 367

– Pl.: *lăturali, -e*. – Şi: **laturál, -ă** adj.

– **Latură** + suf. *-al* (după fr. *latéral*).

LĂTURÁLNIC, -Ă adj., s. m. **I.** Adj **1.** (Despre zone, terenuri, construcţii etc.) Care este aşezat lateral, la o extremitate sau la o margine. *El uni Polonia cu Ungaria şi, pentru a o pute domni de aice ca pe o lăturalnică ţeară, învoi noblesei multe prerogative.* SĂULESCU, HR. I, 219. *Roade îmbelşugate nu dobândim din sămănăturile cele lăturalnice.* I. IONESCU, C. 62, cf. COSTINESCU. *Satul Humuleştii, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic.* CREANGĂ, A. 71. *Atenţia publică urmăreşte cu încordare atâtea şi atâtea împrejurări de înaltă ordine politică şi socială încât se pot întâmpla multe lucruri care să treacă absolut neluate-n seamă, mai ales dacă se întâmplă într-un colţ lăturalnic.* CARAGIALE, O. IV, 85, cf. TDRG. *Cotirăm în o hrubă lăturalnică de pe stânga.* HOGAŞ, DR. II, 28, cf. RESMERIŢĂ, D. *Acest tânăr dorohoian..., iniţiat în mai multe literaturi, ale căror opere le adunase în odăiţa nesănătoasă a unei căsuţe lăturalnice, era şi un filolog eminent.* VIANU, A. P. 162, cf. DL. *Pe o linie lăturalnică era tras un tren german.* T. POPOVICI, S. 132, cf. DM, DEX, DSR. ✦ (Despre obiecte, elemente de construcţie etc.) Care este plasat, se află într-o parte, marginal, dosnic (faţă de linia de mijloc, de pereţii sau de faţada unei construcţii). *Una din uşile lăturalnice se deschide.* NEGRUZZI, S. III, 313, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *I se păru că o uşă de la o odaie lăturalnică era între-*

deschisă. D. ZAMFIRESCU, T. S. 72. *Pe cele două bolți lăturalnice sunt patru tablouri de glorii.* PETICĂ, O. 377. *Era pe punctul de a pleca..., când o ușă lăturalnică se deschise.* HOGAȘ, DR. II, 5, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ursoaica e un hogeag mai mic, adaos, care trage fumul de la o sobă lăturalnică și-i dă drumul într-un hogeag mai mare.* SADOVEANU, O. XIII, 794. *Într-o stranĕ lăturalnică, o călugăriță bătrână își mișca buzele uscate într-un șopot necontenit.* id. ib. XXI, 457. *Un arin lăturalnic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 87. *Rămași singuri, cu excepția lui Demirgian, care intra și ieșea din odăile lăturalnice, Saferian și Rapig începură a vorbi armenește.* CĂLINESCU, B. I. 80. *Ieși în curtea bisericii prin ușa lăturalnică.* STANCU, D. 444. *Când s-au ridicat băieții în picioare, a intrat printr-o ușă lăturalnică un bărbat cu ochii albaștri și cu câteva fire de păr blond în barbă.* PAS, Z. I, 318. ✦ (Despre drumuri, străzi etc.) Care este izolat, mărginaș, departe de centru; care se abate de la drumul principal. *Coribut... prin drumuri lăturalnice,... agiunge teafăr la poalele munților Carpați.* ASACHI, S. L. II, 10. *Pe un drum lăturalnic și șovăiat... ajunserăm.* CONV. LIT. XI, 144. *Ei umblau mai mult noaptea pe răcoare, tot prin căi pustii și lăturalnice.* ODOBESCU, S. I, 147. *Puțin mai înaintea lui mergeau din întâmplare, pe o cărare lăturalnică, Dumnezeu și cu Sfântul Petre.* CREANGĂ, P. 298. *De pe un drum lăturalnic vede apropiindu-se către drumul ei o ceată veselă de călăreți tineri.* CARAGIALE, O. II, 299. *Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliți ce se duceau tăcute spre adâncimea unei văi.* MACEDONSKI, O. III, 47. *Pășesc gânditor pe aleiele lăturalnice.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 267. [Poșta] *cea de pe urmă... nu merge pe drumul mare, ci pe căi lăturalnice.* I. NEGRUZZI, ap. TDRG. *Iar, pe căi lăturalnice, șirul de soldați din dreapta... mergea toată vremea în pas alergător.* SĂM. IV, 830. *Scriitorul, umblând încoace și încolo pe o stradă lăturalnică a Londrei, seara târziu și pe o vreme cețoasă, constată că trecătorii încetul cu încetul se împuținează.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 28, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Căutăm drumuri lăturalnice.* BRĂESCU, A. 143. *S-a abătut pe aleile lăturalnice, a iscodit tufișurile.* COCEA, S. II, 139. *Fu bucuroasă să scape pe-o stradă lăturalnică.* SADOVEANU, O. VII, 123. *Din când în când, câte o uliță lăturalnică oferă ochiului abateri orientale.* RALEA, S. T. I, 296. *Am tot mers pe marginea șoselei și pe drumuri lăturalnice până spre seară.* STANCU, D. 393. *Ca să ocolesc birtul unchiului Tone..., am luat-o pe o stradă lăturalnică.* id. R. A. II, 51. *Se zăreau locuințe risipite... la oarecare distanță de cupola unei stânci, despărțite de grupul de case printr-o cărare lăturalnică.* VINEA, L. II, 106. *Traversară un drum lăturalnic.* PREDA, R. 166. *În oraș, după ce am cotit pe niște străzi mai lăturalnice, am oprit în fața unei porți de fier.* LĂNCRĂJAN, C. II, 448. *Mă plimbam pe o stradă lăturalnică.* L 1995, nr. 17, 6/1. *Asasinul trece pe drumeagul acela lăturalnic.* BREBAN, A. 447. *Se îndreptă spre Colțea pe niște străzi mai lăturalnice.* D. R. POPESCU, I. Ș. 151, cf. M. D. ENC, DEX. *De pe o stradă lăturalnică se puteau vedea dealuri împădurite cu palmieri și brazi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 15. (Adverbial) *Unii tăceau, mergând lăturalnic.* D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 51. ✧ Fig. *În loc să răspundă..., s-aruncă, ca după obicei, pe un teren lăturalnic și începe osanalele în onoarea creditului țării.* EMINESCU, O. XI, 187. *O după-amiază de iarnă care trecea tăcută, într-o stradă lăturalnică.* BACOVIA, O. 237. ✦ (Despre acțiuni) Care vine dintr-o parte. *Armia dușmanilor... din zi în zi se împuținа prin lovirile lăturalnice a moldovenilor* (a. 1840). ARHIVA R. I, 108/23.

2. Fig. (Despre manifestări, activități, proiecte etc. ale oamenilor) Care nu se află în centrul preocupărilor; care este neînsemnat, lipsit de importanță. *Războiul se pare că ar fi pentru dânsul o lucrare lăturalnică.* ASACHI, I. 390/21. *La toate chestiile lăturalnice e pregătit să răspunză.* CARAGIALE, O. VII, 7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Studiul „personalității umane" devine inutil pentru cunoașterea operelor de artă și, prin derivația atenției spre obiective lăturalnice, indiferente, poate deveni primejdios.* LOVINESCU, S. VIII, 28. *Fel de fel de motive și toate lăturalnice.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 187. *Ea își purta disprețuitor făptura ca pe un dar lăturalnic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 350. *Dacă antologia întocmită de noi va avea darul să încingă spadele în jurul celui tradus, vom profita mai mult poate decât dintr-o discuție lăturalnică.* CONSTANTINESCU, S. V, 349. *Se pierde în considerații lăturalnice, pe care nu ajunge să le unifice.* VIANU, L. R. 12. *Ofițerii inferiori, care nu erau de neam mare, erau împiedicați prin orice mijloace să înainteze în grad și erau trimiși la sarcini lăturalnice.* CAMIL PETRESCU, O. II, 228. *Moldovenismul... tot mai apare... într-un comentariu lăturalnic.* STREINU, P. C. II, 215, cf. DSR. ✦ (Cu sens atenuat) Care se plasează în planul al doilea, care este secundar din punctul de vedere al importanței, al interesului sau care nu are legătură cu ceva. *În afară de această țintă politică, tabăra mai produse și alte efecte lăturalnice.* XENOPOL, I. R. XIII, 43, cf. RESMERIȚĂ, D. *Inconvenientul de a abate atenția de la fondul estetic la un plan lăturalnic.* LOVINESCU, S. V, 301. *Impresii lăturalnice provoacă și sunetele caracteristice ale sufixelor, datorită simbolismului fonetic.* IORDAN, STIL. 177. *Povestiri ca „Două loturi" și „În vreme de război" folosesc și unele mijloace lăturalnice narațiunii.* CONSTANTINESCU, S. II, 89. *Filosofia nu încetează și captează toate pulsațiile lăturalnice și le dă unicul ei curs.* ARGHEZI, S. XXXIV, 63, cf. DSR.

3. Fig. (Despre gânduri, vorbe, sentimente etc.) Care este tainic, ascuns, ocolit. *Teama de necunoscut se găsește deci modificată întrucâtva de alte sentimente lăturalnice, născute tot dintr-însa.* CONTA, O. F. 345, cf. DDRF. *Miniștrii nu răspund decât prin vorbe lăturalnice.* XENOPOL, I. R. XIV, 76. *E dorința de a o asigura că nu pot avea gânduri lăturalnice.* IBRĂILEANU, A. 44, cf. RESMERIȚĂ, D. *Când nu e mânată de niciun sentiment lăturalnic, femeia e mai sinceră.* CONSTANTINESCU, S. II, 427. *Reacționarii îl urau socotindu-l demagog, iar revoluționarii îl bănuiau că are gânduri lăturalnice.* CAMIL PETRESCU, O. III, 193. *Treptat, în Silion se trezirĕ puteri lăturalnice uitate.* VINEA, L. I, 72, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC, DEX, DSR. ✧ (Adverbial) *El înțelege să sugereze foarte lăturalnic îndureratei mame preocuparea constantă de a nu lipsi din colțul străzii la nicio ieșire din ședințele consiliului de război*

a prezidentului. ARGHEZI, P. N. 150. ✦ (Despre ochi, privire) Care este îndreptat într-o parte (și în jos) pentru a-și ascunde gândurile, sentimentele sau intențiile. *Cât se gândea, portarul avea o privire lăturalnică.* ARGHEZI, S. XV, 16. ✧ (Adverbial) *Pe scări, coborî încă mai jos, un om adus de spate și mai lăturalnic privind, să nu înfrunte alte priviri* C. PETRESCU, C. v. 350. ✦ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care este necinstit, incorect. *Partizanilor mai mici li se acordă inima și protecția șefilor... sau avantaje lăturalnice.* ARGHEZI, P. T. 32. *Adversarii acestui surprinzător succes... au recurs la mijloace lăturalnice de desființare. v.* ROM. mai 1960, 23, cf. M. D. ENC, DEX. ✦ (Despre venituri, cheltuieli etc.) Care este obținut pe căi ilegale, dubioase. *Veniturile aceste lăturalnice se suie la 1900 de galbeni.* I. IONESCU, M. 622. *Au introdus sistema conversiunilor, concesiunilor, toate acestea traducându-se în lefuri grase pentru nemaculații patrioți, afară de profiturile lăturalnice și secrete.* EMINESCU, O. XI, 251. *Dar aceste dări... nu erau nimic pe lângă cheltuielile lăturalnice.* XENOPOL, I. R. VI, 92, cf. RESMERIȚĂ, D. *Când i-a deschis ochii patronului asupra veniturilor lăturalnice ale ziarului,... a căscat gura.* VINEA, L. I, 364.

4. (Învechit; despre rude, grade de rudenie) Colateral. *Fieștecare naștere să numește o spiță. O linie este un șir de persoane, care să trag dintr-o trupină și este seau dreaptă, seau lăturalnică.* COD. ȚIV. 8/4. ✧ (Substantivat) *În pravilă se vorbește de „neamurile de sus"... de „suitori", „pogorâtori" și „lăturelnici".* în L. ROM. 1995, 27.

II. S. m. **1.** (În epoca feudală, în Țările Române) Țăran aservit stăpânului feudal, venit din alte zone, care locuia la marginea satului sau a moșiei; vecinaș. V. v e c i n, i o b a g, ș e r b. *Iară vecinii numai partea bărbătească slujesc, scoțând la lucru numai un om dintr-o casă, măcar câți ficiori va ave omul, asemine slujesc ca și lăturalnicii* (a. 1749). ARHIVA R. I, 128/26, cf. KLEIN, D. 221, CIHAC, I, 140, LM, DDRF. *Ceea ce nemulțumise mai ales pe privilegiați era fixarea numărului zilelor de muncă, și anume la 24 de zile într-un an pentru vecini și la 12 pentru străini, așa numiții „lăturalnici".* XENOPOL, I. R. IX, 84, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ENC. AGR.

2. (Regional) Fiecare dintre cei patru căpriori de la acoperișul casei (Rebrișoara – Năsăud). Cf. CHEST. II 229/260.

– Pl.: *lăturalnici, -e* și (învechit, m.) *lăturelnici.*

– **Latură** + suf. *-alnic.*

LĂTURÁLNIȚĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre cei patru căpriori de la colțurile acoperișului unei case țărănești. *De la cele patru colțuri de casă către încheietura celor două capre, vin unghere, iar de pe lature vin lăturalnițe cari determină cele patru fețe ale acoperișului.* PAMFILE, I. C. 422, cf. DA II_2, 117.

– Pl.: *lăturalnițe.*

– **Latură** + suf. *-alniță.*

LĂTURÁR[1] s. n. **1.** (Transilv., Ban. și Olt.) Vas de lemn de diferite dimensiuni, de formă rotundă sau ovală, în care se pun lăturile și se dau la porci sau la alte animale domestice. V. ș t i o b[1] **(2)**, t r o a c ă **(2)**, v ă l ă u **(I)**. Cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 166, CADE, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731. *Goli* [făina] *în lăturarul porcilor.* RETEGANUL, P. IV, 27, cf. REV. CRIT. III, 159, VICIU, GL. *Am dat la porci în lăturar.* L. COSTIN, GR. BĂN. 37, 128. *Du lăturaru la porci că se răcesc mâncările.* Com. din LUPȘA – BAIA DE ARIEȘ, cf. GREGORIAN, CL. 57, ALR I 691/94, ALR II 4 122/47, 53, 64, 76, 95, 105, 833, ALR SN II h 330/47, ALRM SN I h 216/47, A III 18. ✦ (Regional) Vasul în care se varsă zerul pentru câini. Cf. CHEST. V 61/43.

2. (În dicționarele din trecut) Vas pentru spălat. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., CDDE 935.

– Pl.: *lăturare.*

– **Lătură** + suf. *-ar.*

LĂTURÁR[2], **-Ă** adj., s. n., s. m. **1.** Adj. (Învechit, rar) Lateral **(1)**. Cf. ALEXI, W.

2. S. n. (Învechit, rar) Parte laterală a unui lucru. Cf. BARCIANU.

3. S. m. (Prin Bucov.) Fiecare dintre cele două prăjini care se pun la car paralel cu loitrele, atunci când se transportă fân, paie, snopi etc.; (regional) lăturaș **(III 1)**, lăturință (v. l ă t u r i n ț **II 2**), rudă[2] **(1)**. Cf. DA II_2, 117, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, com. MARIAN.

– Pl.: *lăturari, -e.*

– **Latură** + suf. *-ar.*

LĂTURÁȘ, -Ă adj., subst. **I. 1.** Adj. Care este așezat, care se găsește la o margine, la o extremitate, l a t e r a l, m ă r g i n a ș **(1)**; (despre locuri, străzi etc.) izolat, dosnic; lăturalnic **(I 1)**. *Acesta dă naștere trunchiului sau lujerului vertical, din vârful căruia pornesc, ca niște raze, lujeri lăturași pe cari îi numesc crăci sau ramure.* BREZOIANU, A. 254/17. *Păstram vlăstării lăturași cari au crescut la marginile celor doă crăce mame.* id. ib. 307/26. *De la Focșani până la Iași este o distanță de 18 zile de marș ordinar, 8 zile de marș forțat pe drum mare, 6 zile de marș forțat pe drumuri lăturașe.* HASDEU, I. v. 91, cf. CIHAC, I, 140. *Deodată, dintr-o potecă lăturașă, ascunsă în pădure, izbucni în drumul mare o brișculiță arendășească târâtă de trei căluși.* ODOBESCU, S. I, 384. *Abia deacă într-o regiune mai lăturașă a vechii siliști preistorice, d-lui a găsit un obiect de aramă nativă.* id. ib. II, 421, cf. DDRF, TDRG. *Boii merg pe ristavurile lăturașe.* PAMFILE, A. R. 77. *Îl oropsise, fără să mai vrea să știe de el, într-o căsuță de pe o uliță lăturașe, în paza unei femei bătrâne.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 339, cf. CDDE 961, CADE, DA II_2, 117, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4731, DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Fata s-au ascuns într-o butoarcă lăturașă, iar omul cu căruța a pierit ca o nălucă.* MERA, L. B. 188. ✧ F i g. *Acolo mulți din românii noștri se găsesc schimbați după vreme și împrejurări, și tot acolo intrigile lăturașe... își au înrâurirea lor către multele duhuri ce protimisesc interesul în parte* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 22. ✦ (Învechit; în sintagma) *Rudă* (sau *rudenie*) *lăturașă* (și substantivat, m.) = rudă[1] colaterală. *Frații și surorile să protimisesc la moștenire dintre toți lăturașii.* CARAGEA, L. 72/11. *După frații și nepoții de frați, toți*

ceialalţi lăturaşi moştenesc după spiţa rudeniii, protimisindu-se totdeauna cei mai de aproape, din cei mai de departe. id. ib. 73/6. *Nefiind rudenii din clasul al triile, atunce să cheamă la moştenire celelalte rudenii lăturaşe, din clasul al patrăle, dintre care să protimisesc de-a pururea cele mai aproape cu spiţa.* COD. ŢIV. 117/16, cf. 115/3, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., SCURTU, T. 325.

2. S. m. (Învechit şi regional) Persoană care locuieşte la marginea unui sat, a unui oraş etc.; mărginaş (**2**). *Numai blănarii aceştia şi căsapii să aibă voie a tăie miei, iar alţii din lăturaşi nimene să nu fie volnici a tăie aici în oraş* (a. 1801). URICARIUL, IV, 128/19, cf. DA II_2, 117, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, com. MARIAN, ALIL XXX, 330. ✦ (Regional) Persoană venită din alt loc, care umblă fără rost, rătăceşte ori se ascunde sau se pripăşeşte într-o localitate. Cf. COMAN, GL.

3. Adj. Care se găseşte alături; alăturat, învecinat, vecin (**I 1**). *Or[i]cari sat mari şi cătuni, adică lăturaş pin pregiur, cu toţ în foaie domnească să s[ă] cisluiască* (a. 1742). IORGA, A. II, 499, cf. POLIZU, CIHAC, I, 140. *Degetul din mijloc al picioarelor e mai lung decât cele două lăturaşe.* MARIAN, O. I, 63. *Proclamară... Ungaria cu ţările ei lăturaşe ca regat nedependent şi detronară dinastia habsburgică.* SBIERA, F. S. 153. *Feciorii dintr-un sat merg de joacă într-alt sat, – lăturaş, – ziua a doua, a treia şi a patra de Crăciun.* PAMFILE, CR. 221, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✧ (Prin Bucov.) *Zilele cele lăturaşe* = intervalul de timp dintre 12 şi 24 martie, succedând perioadei denumite *„zilele babei". Cele dintâi zile ale acestei luni, adică de la întâi până la doisprezece, le numesc românii din Bucovina în regulă „zilele babei Dochiei". De la 12–24 mart sunt zilele cele lăturaşe sau împrumutate.* MARIAN, O. I, 276. ✦ (Regional; în sintagma) *Dinte lăturaş* (şi substantivat, m.) = fiecare dintre dinţii incisivi ai calului aşezaţi în dreapta şi în stânga mijlocaşilor. *De la 6 până la 8 zile cresc incizivele numite cleşte. De la 30 până la 40 zile cresc alte incizive numite lăturaşi.* DAMÉ, T. 47, cf. TDRG, PASCU, S. 350. *Incisivul din dreapta şi cel din stânga mijlocaşilor se numesc lăturaşi.* ENC. VET. 141. *Dinţii de la extremităţi se numesc mărginaşi şi lăturaşi.* DR. V, 289, cf. CADE, DA II_2, 117. *Lăturaşii diferă de ceilalţi incisivi prin triunghiularitatea lor, sunt mai mici şi au marginea externă a coroanei mai mică în grosime şi în înălţime.* ENC. AGR., cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 731. ✦ (Şi substantivat) (Cal) înhămat la dreapta (sau la stânga) cailor de lângă oişte (sau a calului dintre hulube); (regional) prăştiaş (**II**), prăştier. Cf. POLIZU. [Calul] *din mijloc, cu un cerc mare peste cap, trepăda de abia se puteau ţine de dânsul cei doi lăturaşi.* GHICA, S. 518. *Căruţa, răsturnându-se cu mine şi lăsându-mă lat în mijlocul drumului lângă bietul cal ce-şi sclintise piciorul, fugi înainte la vale, cu trii cai, cu trii roţi şi cu postaşul aninat ca un scai de coama lăturaşului.* ALECSANDRI, O. IV, 183, cf. CIHAC, I, 140, DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Calul lăturaş, care trage, se cheamă prăştiaş sau cal de praştie.* PAMFILE, I. C. 152, cf. CDDE 961, PASCU, S. 350, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU D. ET. 4 731, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., com. MARIAN, RĂDULESCU-CODIN, A VI 19.

4. S. m. (Astăzi rar) Vecin (**II 1**). *Protimisis au întâi rudeniile, apoi răzăşii, apoi megieşii şi lăturaşii şi apoi cei ce au încredinţat banii lor, adecă creditorii.* PRAVILA (1814), 81/6, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

II. S. m. **1.** (În Evul Mediu în Moldova şi în Ţara Românească) Ţăran venit din alte locuri şi stabilit pe un domeniu feudal, care, prin înţelegere, îndeplinea prestaţii în muncă, în produse şi în bani în folosul proprietarului pământului. *Ce va să zică vecini, ce volnicie, ce supunere au stăpânii moşiilor asupra lor, cu cât sunt mai supuşi decât lăturaşii ce şed pe moşii boiereşti şi fac slujba lor...au cerut Măria Sa vodă răspunsu la fieştecare de noi* (a. 1749). MAG. IST. II, 289/99. *Întrebându-i ci oameni au fost ei mai dinainte, oameni de loc au fost au lăturaşi, au dat samă toţi că ei sunt oameni de loc din Rădăşăni, din baştina lor,... şi moşia au fost a lor* (a. 1750). URICARIUL, X, 184. *Lăturaşii... nici lemne de foc nu au voie a tăia fără voia părintelui egumen* (a. 1797). IORGA, S. D. XIV, 157. *Mai tot pământul este ocupat de saduri de pruni şi vii, atât ale clăcaşilor cât şi ale lăturaşilor.* I. IONESCU, M. 625 cf. CIHAC, I, 140, DDRF. *Cu un singur lucru se folosiră ţăranii, anume cu fixarea zilelor de muncă, la maximul de 24 pe an pentru vecini sau rumâni şi la 12 pentru lăturaşi.* XENOPOL, I. R. IX, 87, cf. CDDE 961, CADE. *Cultivatorii liberi, lăturaşii şi coloniştii erau supuşi la un număr variind între 12 şi 6 zile de clacă.* OŢETEA, T. v. 35. *Celălalt nu răspunsese, privise numai afară, la lăturaşii ce puneau umerii la arcurile carâtei domneşti s-o scoată din cele noroaie.* BARBU, PRINC. 93, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 731. *În secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea ei formează o categorie care poartă un nume special „lăturaşii", oameni veniţi din afară. Dar apariţia lor în sate este mult mai veche, decât secolul al XVIII-lea şi chiar termenul „lăturaşi" apare sporadic în al XVII-lea.* PANAITESCU, O. Ţ. 242. *În secolul al XVIII-lea, locuiau pe domeniile boiereşti sau eclesiastice şi ţărani liberi, dar fără pământ, aşa numiţii lăturaşi, veniţi din Ardeal.* IVĂNESCU, I. L. R. 600, cf. 601, DREV, D. INST. FEUD., D. ENC. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Şi alţi oameni lăturaşi dintr-alte părţi, câţi au vrut să fie într-acest sat, iar să fie în pace* (a. 1634). PANAITESCU, O. Ţ. 242. *Toate aceste monastiri, mai multă supărare niciodată să nu aibă, şi toţi oamenii lăturaşi ce vor ave pin satele lor, după hotărirea ce s-au făcut, să aibă a sluji de tot omul 12 zile într-un an, iar vecinii să slujească pe obicei* (a. 1743). URICARIUL, I, 54/4.

2. (Învechit, în Mold.) Muncitor care lucrează în ocnele de sare, fiind însărcinat mai ales să care poveri. *Tot rufetul Ocnei cuprinde 225 liuzi, adică şaugăi, lăturaşi, curteni, tărăbănţaşi şi vătăjei* (a. 1761). ARHIVA, II, 617, cf. URICARIUL, II, 168/10, 171/16. *Lăturaşii nu tăiau sare, ci cărau lemne, fân, făceau crivacul sau vârtejul, cu care să scotea sarea. Ei făceau şi transportul de sare.* ARHIVA, II, 617, cf. DDRF, TDRG, CDDE 961, CADE, CIORĂNESCU, D. ET. 4731.

III. S. m., s. n. (Regional) Parte a unui obiect care se află, se pune la margine(**I**).

1. S. m. Fiecare dintre cele două prăjini care se pun la car, paralel cu loitrele, atunci când se transportă fân,

paie, snopi etc.; (regional) lăturar[2] (3), lăturință (v. lăturinț II 2), rudă[2] (1). *În Moldova de Sus se pune uneori câte un drug de lemn zis lăturaș d-a lungul carâmbilor; se leagă de carâmb cu gânjuri.* DAMÉ, T. 11. *Prin jud. Brăila cei doi drugi lungi se numesc lăturași, iar celor doi mai scurți li se zice înaintași.* PAMFILE, A. R. 141, cf. id. I. C. 134, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, com. MARIAN. *Își ia în mână o dârjă mare cât un lăturaș.* FURTUNĂ, C. 52, cf. ALR SN I h 63, A IV 26, GLOSAR REG.

2. S. n. Fiecare dintre cele două brațe ale alergătoarei; fofează. Cf. DAMÉ, T. 141, PAMFILE, I. C. 263, DSR.

3. S. n. Fiecare dintre cei doi drugi laterali ai unei scări de lemn, în care sunt prinși fusceii (Topraisar – Techirghiol). cf. ALR II/I MN 134, 3 888/987, ALRM II/I h 343/987.

4. S. m. Fiecare dintre lemnele puse pe marginea jgheabului de transportat buștenii, pentru a nu permite acestora să sară din jgheab; (regional) argea, podijdiță (Poiana – Bicaz). Cf. ARVINTE, TERM. 84, 154, DSR.

5. S. m. Lătunoi (**I 2**) (Dăneşti – Vaslui). Cf. ALR I 1 851/516.

IV. S. m. (Entom.; prin Bucov.) Nume dat nimfei (**2**) unei specii de țânțar. *Larva acestui țânțar... se numește de românii din munții Bucovinei și ai Moldovei, jud. Suceava, carabăț și carabete,... iar nimfa lătăuș și lăturaș.* MARIAN, INS. 309, cf. CDDE 961, CADE, DA II_2, 117, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731.

– Pl.: *lăturași, -e.*

– **Latură** + suf. *-aș.*

LĂTURÁT, -Ă adj. (Popular; în ghicitori) Alăturat. Cf. DA II_2, 117. *Doauă late lăturate Și la capăt cârligate* (Foarfecele). SBIERA, P. 320. *Două laturi lăturate, Două cârji încorjobate* (Foarfecele). GOROVEI, C. 156. *Două late Lăturate, Două strâmbe-n greu legate* (Foarfecele). PAMFILE, C. 23, cf. PASCU, C. 58.

– Pl.: *lăturați, -te.*

– V. **lătura.**

LĂTÚRĂ s. f. (Mai ales la pl.) Apă care a rămas de la spălatul vaselor, alimentelor, rufelor sau apă în care s-a spălat cineva; z o a i e, s p ă l ă t u r i; p. e x t. murdărie, gunoi. *Alțâi vărsa lăturile lui.* DOSOFTEI, V. S. martie 42[r]/32. *Așe și calicios și obraznic feliul acesta din lăturile vasele noastre viața de-și vor sprijeni.* CANTEMIR, I. I. I, 262. *Deosebit este și o gaură în zid, pă unde cei ce să află cu șăderea în han varsă lăturile* (a. 1793). IORGA, S. D. I, 241, cf. KLEIN, D., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Untul... îl spală până ce lăturele să nu mai aibă în ele materii lăptoase.* CORNEA, E. I, 586/6, cf. ISER. *La vreme de nevoie, fiece lătură stinge focul.* PANN, P. V. II, 129/9, cf. POLIZU. *Să se sloboază lăturile într-un canal.* PENESCU, M. 55. *Lăturile în cați se scaldă un copil.* MARIAN, NA. 115, cf. COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Spală vasele și toarnă lăturile într-o strachină nouă.* CANDREA, F. 227, cf. TDRG. *Lăturile de la bucătărie se aruncă, chiar din prag, în bătătură.* CAMIL PETRESCU, O. I, 466, cf. RESMERIȚĂ, D. *Eu sunt tăbăcar. Umblu în toate lăturile și scot din murdărie... mulțumirea sufletului.* ARDELEANU, D. 168, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Întotdeauna ființa lui exala un miros tare de lături cu ardei.* ARGHEZI, P. N. 136. *Se spălase și ea pe cap,... lăsând albia cu lături în tindă.* id. S. VII, 189, cf. CADE, DA II_2, PUȘCARIU, L. R. II, 65, SCRIBAN, D. *Într-o curte plină de lături... ședea regele Vahtang.* CĂLINESCU, S. 203, cf. DL. *Zvârli-vom în groapa cu lături Pe trântorii ascunși după stindarde.* LABIȘ, P. 269, cf. DM, CL 1959, 135. *Căpitanul avea în apele privirilor un mâl parcă de lături și de icre stătute.* BARBU, PRINC. 188, cf. L. ROM. 1962, 186. *Lăturile alea se răcesc în tindă.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 73, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, L. ROM. 1970, 445, SCL 1970, 115, M. D. ENC., DEX, CL 1977, 219, DSR, L. ROM. 1986, 466, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1992, 14. *În lapte dulce l-au scăldat... Și lăturile-au vărsat Subt umbrar' ulucilor În calea voinicilor.* TEODORESCU, P. P. 204. *Lăturile le-a vărsat Pe șupt umbra nucilor.* IZV. XV, 236, cf. ALR SN IV h 1 116. *Cum aduse apa,... Și o lepădă la lături.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 295, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 35. (În credințe și superstiții) *Nu se spală rufe... căci morților în loc de pomană li se dă lături de la spălături.* IZV. XI, 113, cf. GOROVEI, CR. *Să nu speli rufe vinerea, că le bei lăturile pe lumea cealaltă.* ib. XII, 256. ✧ F i g. *În aceste țări alergau lăturile tuturor națiilor din lume, fiind ele deșerte.* CODRU – DRĂGUȘANU, C. 30. *Să fim mulțumiți că aceste lături sociale aristocratizate nu ne vând robi.* EMINESCU, O. XII, 334. *Toate spurcăciunile și lăturile parisiene... ni se dă ca producții literare.* CARAGIALE, O. V, 240. *Dacă a fost vreodată o revistă fără constrângere... e acest „Sămănător" în curtea căruia toți vecinii hârbărești vreau să-și arunce lăturile.* SĂM. IV, 924. *Focul de revolver de la urmă nu e decât, în genere, un moment din seria ocărurilor dintre doi amanți vulgari, a lăturilor zvârlite-n față, a feselor bătute-n public.* CAMIL PETRESCU, P. 376. *În valul de lături și injurii... scribii... acopereau vocea adevăraților patrioți.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 15/4. *În ziare se toarnă valuri de lături.* T. POPOVICI, S. 283. *Nu e recomandabil să dai vina mereu pe alții, să-i înjuri și să-i umpli cu lături.* D. R. POPESCU, I. S. 304. ✦ Hrană pentru porci și alte animale domestice, făcută cu apă rămasă de la spălatul vaselor, cu resturi de mâncare sau cu tărâțe. *Mai dăm... calului... o jumătate de font de ulei proaspăt și cu apă călduță în lături din tărâță sau din făină făcute.* CALENDARIU (1814), 176/4. *Porcii trăiesc cu tărâțe, cu..., lături de vase.* BREZOIANU, A. 520/5. *Doi arestanți aduceau un ciubăr plin de ceva ce gubernatorului i se păruse că ar fi lături pentru porci.* BARIȚIU, P. A. II, 646. *Vaca... mănâncă tot ce rămâne de la ospețele noastre... Îi plac... lăturile de la spălatul farfuriilor și tingirilor.* GHICA, S. 540. *Porcii sunt flămânzi și n-avem tărâțe ca să le gătim lăturile.* SLAVICI, O. II, 189, cf. ALEXI, W. *Apoi, dacă e bun, de ce-l aruncă... la lături?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dădea de mâncare purcelului,... îi ținea ceaunul cu lături.* REBREANU, R. I, 147, cf. DA II_2. *Măturam prin șură, prin ogradă, duceam lătura la porc.* VLASIU, A. P. 170, cf. DL. *Îl tot scula... de la masă, trimițându-l ba să aducă lături la porci, ba să taie lemne.* T. POPOVICI, S. 164, cf. DM. *Tu nu-i auzi cum guiță?... Lăturile alea se răcesc în tindă.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 73. *Cine mănâncă lături? – Porcul.* D. R. POPESCU, I. Ș. 525, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G, com. din

BILCA – RĂDĂUȚI, BUL. FIL. VI, 227, ALR I 2 000/295, 980. *Am dat boabe la porc, pe urmă i-am dat lături de a mâncat.* PORȚILE DE FIER, 255, cf. 218. *Cine se amestecă în lături, îl mănâncă porcii.* ZANNE, P. III, 204, cf. GOROVEI, CR. ✦ Fig. Mâncare rău gătită, urâtă la aspect, de proastă calitate. *Lături ca acelea să fie mâncare pentru oameni?* BARIȚIU, P. A. II, 647. *În locul acestor lături, vei face o ihnea cu ceapă, un curechi cu rață, niște răcituri.* ALECSANDRI, T. 1 260, cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., CADE, DA II$_2$. *Un ajutor de bucătar... a trântit pe punte lături de cartofi.* BRĂESCU, A. 211, cf. DL, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Și-i dădu bietului călugăraș... niște lături de bucate, de-ți era mai mare scârba să le vezi, necum să le guști.* STĂNCESCU, B. 121. ✦ (Regional) Vin slab de proastă calitate (Petrești de Jos – Turda). Cf. ALIL, XXVI, 149, ALR SN I h 241/250. ✦ (Transilv.) Ceea ce rămâne în cazan după fierberea fructelor pentru țuică. V. poșircă. Cf. ALR SN I h 251, TEAHA, C. N. 237, L. ROM. 1959, nr. 3, 71.

– Pl.: *lături* și (rar) *lături*e. – Și: (rar) **lătúre** s. f.

– Lat. ***lavatura**. Cf. l a^3.

LĂTÚRE s. f. v. **lătură**.

LĂTUREÁ s. f. **1.** (În poezia populară) Diminutiv al lui l a t u r ă (**1**); (popular) lăturiță. Cf. DA II$_2$, 116. *Se punea p-o lăturea, Naintea clăcii erea; Mergea cu săpătura Cât dai cu zburătura.* MAT. FOLK. 36. *Tătucă, Întoarce-te pe lăturică Și mă pune la spătică.* GR. S. VII, 29. *Blana a din vale Țâne spatele, Lăturelele strâng brațăle.* ib. 256. ✧ L o c . a d v . **În lăturele** = la o parte, într-o parte. *Secerai cât secerai, Mă uitai în lătureli, Vacile nu le văzui.* ARH. FOLK. V, 138.

2. (Învechit, rar) Proptea (**I 1**) (la o casă); (învechit, rar) lătunoaie (**I 3 f**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lăturele*. – Și: (popular, **1**) **lăturícă** s. f.

– **Latură** + suf. *-ea*. – **Lăturícă**: cu schimbare de suf.

LĂTUREÁN, -Ă adj., s. m. **1.** Adj., s. m. (Transilv.; în opoziție cu m i e z e a n) (Persoană) care locuiește la marginea sau în afara unui sat. Cf. LB, ISER, LM, CADE, BUL. FIL. II, 228, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, PAȘCA, GL. *Pe toți miezenii Și pe toți lăturenii.* GR. S. VI, 113.

2. S. m. (Regional) Țăran (**3**), sătean (Crișcior – Brad). Cf. BUL. FIL. II, 228, PAȘCA, GL.

3. Adj., s. m. (Regional, mai ales în Transilv.) (Persoană) care locuiește într-un sat învecinat (în raport cu...); persoană venită din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. Cf. KLEIN, D. 369, LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 140, LM, BARCIANU, CDDE 961. *Galopând, își văzu anii copilăriei, când prindea în lunci caii lăturenilor... călărindu-i până după asfințita soarelui.* CAMILAR, N. I, 310, cf. DL, DM. *Este-un popă din Lupeni Ce cunună lătureni. Pântr-o uiagă de vin Ne cunună cât sosim.* BÎRLEA, L. P. M. II, 440, cf. ALR I 381/40, 266, 270, 273, 295, 298, 308, 320, ALR II/47, 157, 235. ✦ S. m. (Mai ales în legătură cu verbele „a merge", „a veni") Membru al unui grup de flăcăi care merg în ospeție într-un sat învecinat, potrivit unei înțelegeri de reciprocitate, cu ocazia anumitor sărbători, pentru a petrece și a juca. *Feciorii din una sau din doauã beri se pregătesc pentru a merge lătureni, iar ceilalți pentru a primi lătureni. Se face un fel de învoire cu satele vecine pentru a să ospăta reciproc... Feciorii merși sau veniți pe ospăț se numesc lătureni.* MÂNDRESCU, L. P. 224. *Lăturenii rămân pe uspăți doauã zile.* id. ib. *După câtevă zile lăturenii tocmiți întorc vizita: merg la ceia cu cari s-au tocmit lătureni și acolo asemenea ospătează și joacă o noapte întreagă.* VICIU, COL. 11. *Observ că a merge lătureni la joc în satul vecin este obicei în multe părți ale țerii.* id. ib. 13, cf. 10, PAMFILE, CR. 221. *Obiceiul...* [este] *cunoscut sub numirea de „întâlnirea jocurilor" din alte trei sate vecine... L-am putea asemăna cu obiceiul de-a „merge lătureni" în satul vecin, practicat în multe părți în duminecile de peste an.* ARH. FOLK. V, 72, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, ALR II/141. *Pe duminica viitoare trebuie să mă pregătesc, că-mi vin lătureni.* MAT. DIALECT. I, 285, cf. ALIL XXIX, 298. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *A patra zi după prânz mai joacă vreo două ore, apoi oaspeții lătureni se întorc acasă, însoțiți de prietenii lor.* VICIU, COL. 12, com. din FRATA – TURDA.

4. Adj. (Învechit, rar; în sintagma) *Cal lăturean* (și substantivat, m.) = cal lăturaș, v. l ă t u r a ș (**I 3**). Cf. LM.

5. S. m. (Învechit, rar) Lăturaș (**II 1**). Cf. DDRF, ALEXI, W.

– Pl.: *lătureni, -e*.

– **Latură** + suf. *-ean*.

LĂTUREÁNCĂ s. f. (Regional) Femeie care locuiește într-un sat învecinat (în raport cu...). *Feciorii din Mălini se prinseră la horă cu lăturenii, fetele din Mălini se prinseră și ele cu lăturencele.* CAMILAR, în DL, cf. DM.

– Pl.: *lăturence*.

– **Lăturean** + suf. *-că*.

LĂTURENÍE s. f. (Prin Transilv.) Obicei practicat de lătureni (**3**). *Dacă s-a făcut tocmeala de lăturenie, feciorii din satul acela invită și fetele și joacă laolaltă în casa gazdei, pâna-n zori de zi, când oaspeții se despart.* VICIU, COL. 11, cf. 12, PAMFILE, CR. 221, 222.

– Pl.: *lăturenii*.

– **Lăturean** + suf. *-ie*.

LĂTURÉȚ[1] s. n. (Vestul Transilv.) Vas de lemn (în formă de jgeab sau de ciubăr) în care se pun lăturile. Cf. ALR II 4 122/316, A I 24, 26, TEAHA, C. N. 238.

– Pl.: *lătureți*.

– **Lături** + suf. *-eț*.

LĂTURÉȚ[2], **-EÁȚĂ** adj. (Învechit, rar) Lateral (**1**). Cf. CIHAC, I, 140, LM, DDRF, JAHRESBER. XVII, 53.

– Pl.: *lătureți, -e*.

– **Latură** + suf. *-eț*.

LĂTURI[1] s. f. v. **latură**.

LĂTURÍ[2] vb. IV T r a n z . A spăla rufele (prost), în apă murdară. Cf. CADE, DA II$_2$, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, CIAUȘANU, V., LEXIC REG. II, 15.

– Prez. ind.: *lăturesc*.
– V. **lături**.

LĂTURÍCĂ s. f. v. **lăturea**.

LĂTURÍNȚ, -Ă adj., subst. **I.** Adj **1.** (Ban.) Lăturalnic (**I 1**). *Vede pe diavolu cum umblă hotâcăind pre o cărare lăturință dus pe gânduri.* MARIAN, INS. 131, cf. DA II_2, 116.

2. (Regional; adesea substantivat) (Persoană) venită din alt loc; (persoană) care locuiește la marginea unui sat. Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, com. din ORAVIȚA.

II. Parte a unui obiect care se pune, se găsește la margine (**I**):

1. S. f. (Regional) Margine (la scoc) (Cireșu – Băile Herculane). Cf. NALR – O IV MN 276, 2 411/945.

2. S. f. (Prin Ban.) Fiecare dintre cele două prăjini care se pun la car paralel cu loitrele, atunci când se transportă fân, paie, snopi etc.; (regional) lăturar[2] (**3**), lăturaș (**III 1**), rudă[2] (**1**). Cf. DA II_2, 116, CIORĂNESCU, D. ET. 4 731, com din BANAT.

3. S. f., s. m. (Ban. și prin Olt) Lătunoi (**I 2**). Cf. ALR I 1851/1, 9, 12, 18, 24, 28, 30, 840.

– Pl.: (**I**) *lăturinți, -e* și (**II**) *lăturințe*, (f. și m.) *lăturinți*.

– **Latură** + suf. *-inț*.

LĂTURÍȘ, -Ă adv., adj., s. n. **I. 1.** Adv. (Învechit și regional) Într-o parte, la o parte sau dintr-o parte; pieziș (**I 1**), oblic. *Racul atunce umbla înaintile, precum umblă și celelalte dobitoace. Așijdire și cavura nu îmbla lăturiș precum umblă acum* (a. 1775). în L. ROM. 1991, 537, cf. 531. *Tânărul gonea, ca o săgețea Pin[t]r-un făgețel, sobol mititel, Ce-încoace-încolea fugea, să-învârtea. Păn' la un țipiș, unde lăturiș Sărind pe furiș, să bagă-în desiș.* BUDAI-DELEANU, O. I, 233. *Și lucind agera săbioară, Lui Bălăban urechiușa-î zboară. Apoi lăturiș trăgând lovita Îl nimeri tocma-între fălci.* id. ib. 342. *Soarele slobozind razele lăturiș, arată lucrurile mai mari de cum sunt.* id. ib. II, 102, cf. ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 140, LM, GHEȚIE, R. M., CDDE 961, CADE, DA II_2, 117, DL, DM, DEX. *El umblă prin apă numai lăturiș, de-aceea se numește lăturaș.* MARIAN, INS. 310. ✧ Loc. prep. **Lăturiș cu...** = alături cu... *Un loc cu porumb abia răsărit, lăturiș cu mejdina unei curele de grâu.* PLOPȘOR, C. 13, cf. DA II_2, 117. ✦ Fig. (Învechit) Pe ascuns, tainic, pieziș (**I 3**). *Acesta oblu vrea să dea sabia, măcar că oblu nu vrea să omoară pre altul, însă în curmăziș sau lăturiș cum zic filosofii.* MICU, L. F. 40. *Fieșcare crede în vreo lege Care-o socotește preste toate, Și tot însul prin mine s-amege Sau lăturiș din cale s-abate.* BUDAI-DELEANU, O. I, 164, cf. LM. ✦ (Regional; în legătură cu verbele „a privi", „a se uita") Dintr-o parte și pe furiș (bănuitor, cu rea voință). *Îl privea lăturiș, cu felul de dispreț al femeilor semețe și vanitoase care nu îngăduiesc unui bărbat să iubească alte femei decât pe ele.* D. ZAMFIRESCU, A. 65, cf. CADE, NALR – B I h 33/38.

2. (Regional) Cu corpul răsucit într-o parte și cu unul dintre umeri înainte. *Se făcu la stânga noastră o despicătură verticală în păretele zidului de stâncă... Printre pereții ei umezi, ne strecurarăm lăturiș până în fund.* HOGAȘ, DR. I, 19, cf. 56, 246. *Din câmpul neted și gol, intri de-a dreptul și cam lăturiș, prin o portiță îngustă, numai de lățimea a trei scânduri.* id. ib. II, 112, cf. SCRIBAN, D.

3. (Regional) Culcat (sau aplecat) pe o parte, pe o coastă; într-o rână (v. r â n ă **2 a**). Cf. ALR II/I h 98, ALR II/353.

II. Adj. (Învechit și regional) Lăturalnic (**I 1**). *Au scăpat la o peșteră cunoscută ce nu era departe și avea multe boarte lăturișe și crepături, pentru pitulare.* BUDAI-DELEANU, O. II, 105, cf. POLIZU, CIHAC, I, 140, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CDDE 961, CIORĂNESCU, D. ET. 4731, DSR. *O tuli pe o cărare lăturișe.* RETEGANUL, ap. CADE. ✧ Fig. *Și de la-mprejurări fieșcare Poate să capete schimosală, Apucând lăturișă cărare De la scoposul și-întia tocmeală.* BUDAI-DELEANU, O. I, 301.

III. S. n. (Învechit) Împrejurime, vecinătate (**2**). *De atunce Petru au înturnat toată a sa luare-aminte asupra Petersburgului. Socotindu-l o nerăsluită a sa clironomie, au început a-l înfrumseța cu ziduri, iar lăturișurile sale cu curți de plăcere.* ASACHI, I. 274/22. *Multe alte mărețe ziduri, lucrate după gustul italienesc, au împodobit San-Petersburgul și lăturișile sale.* id. ib. 337/7, cf. POLIZU, CIHAC, I, 140, LM.

– Pl.: (**II**) *lăturișI, -e*, (**III**) *lăturișuri* și *lăturișe*.

– **Latură** + suf. *-iș*.

LĂTURÍȚĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui l a t u r ă (**I 1**); (popular) lăturea (**1**). *Întoarce-te, găzduliuță, Întoarce-te pe lăturiță, Pune pui la spătiță Și pe mine la picioare.* GR. S. VII, 41.

– Pl.: *lăturițe*.

– **Latură** + suf. *-iță*.

LĂTUROÁNĂ s. f. v. **lătunoi**.

LĂTURÓI, -OÁIE subst. v. **lătunoi**.

LĂTÚȘCĂ s. f. (Iht.; prin nord-vestul Transilv.) **1.** Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*). Cf. BĂCESCU, P. 36, 117.

2. Plătică (*Brama brama*). Cf. BĂCESCU, P. 47.

– Pl.:?

– **Lat** + suf. *-ușcă*.

LĂTÚȚ, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Diminutiv al lui l a t (**I 1**), destul de lat (**I1**); (învechit) lătișor, lăticel, (învechit, rar) lătuleț. Cf. CIHAC, I, 139, DDRF, CADE, DA II_2, 111. *Acarul este o unealtă de fier ori de aramă, lătuță de un deget.* MARIAN, NA. 379. *Pă mânuța ei albuță I-o făcut horă lătuță.* ȚIPLEA, P. P. 22, cf. ALR II/I h 288/260.

2. Subst. Lat (**III 1**), lățime (**I 1**). *Tot sapă și să uită În lătuțu câmpului.* ALEXICI, L. P. 112.

3. Subst. Șorț[1] (**1**). *În lătuțu d'in nainte Mn'i-oi purta cârmoazăle Tocma ca țâgăncâle.* T. PAPAHAGI, M. 98.

4. S. m. (Iht.; regional) Beldiță (*Alburnoides bipunctatus*) (Sârbești – Dr. Petru Groza). Cf. BĂCESCU, P. 36, 117, CL 1986, 29.

– Pl.: *lătuți, -e*.

– **Lat** + suf. *-uț*.

LĂȚĂÍ vb. IV (Refl.; prin Olt.) A huzuri în avere, în bogăție. Cf. TOMESCU, GL.
– Prez. ind.:?
– V. **lat.**

LĂȚĂRÍE s. f. (Regional) Totalitatea leaților de la acoperișul unei case (Costești – Râmnicu-Vâlcea). Cf. GL. OLT. *Dă la pod îi face lemnăria, țigla, lățăria* [la casă]. ib.
– Pl.: *lățării.*
– **Lat**[2]+ suf. *-ărie.*

LĂȚĂRNĂ s. f. v. **lucernă**[1].

LĂȚCÁIE s. f. v. **lăscaie**[1].

LĂȚÉL s. m. (Regional; mai ales la pl.) Păduche lat (*Pediculus pubis*) (Vâlcele – Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 77.
– Pl.: *lăței.*
– **Lat** + suf. *-el.*

LĂȚÍ vb. IV. **I.** (Cu sens dimensional) **1.** Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină (mai) lat (**I 1**); a (se) extinde în lățime (**I 1**), ocupând o suprafață mai mare; a (-și) mări suprafața, a se lărgi (**I 1**). Cf. ANON. CAR. *Bălțile acélea unde în capete să împreuna și vărsăturile apii Nilului în sine priimia, între dânsele... și ostrovul lățiia.* CANTEMIR, I. I. I, 162. *În vârvul muntelui locul în chipul unii poiene câtva în lung și în lat să lățiia și să deschidea.* id. ib. II, 8. *Calea iesă în câmp, care câmp se lățește în toate părțile spre deal și spre marea* (a. 1715). ARHIVA R. II, 40/24. *Apa cea mare... la alte locuri să lățește foarte mult, unde sunt și peste doaăzeci luntrii.* GOLESCU, Î. 52, cf. LB, I. GOLESCU, C., DRLU. *Poarta lui Traian, pe unde trece mărețul drum cel pietrit, pe care l-a mai lungit și lățit Carol VI la 1715.* GENILIE, G. 195/26, cf. ISER, POLIZU. *Bazinul maiestosului fluviu să lățește și ia o formă sferică.* FILIMON, O. II, 17, cf. PONTBRIANT, D. *Lin Dunărea la vale Coboară maiestoasă, lățind undele sale.* ALECSANDRI, POEZII, 484, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 139, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., TDRG. *Spiritul nou ornamental cucerește și tipsiile de tip vechi..., lățindu-le cât mai mult mărginile.* PÂRVAN, G. 198, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Porțiunea de uliță principală se sfârșise. Drumul se lățea iarăși.* C. PETRESCU, A. 315, cf. SCRIBAN, D. [Paloșul]... *e îngust la strajă; se lățește la vârf* SADOVEANU, O. XVIII, 134. *Am exemplare ale căror remige au numai margini înguste..., care se lățesc puțin numai spre vârf.* DOMBROWSKI, P. 63. *Balta se lățea pe alocuri prin porumbișurile pălite.* CĂLINESCU, O. I, 14. *Ciocul mare, lățindu-se spre vârf aproape dublu, în formă de lingură.* LINȚIA, P. III, 122. *Pe zidurile vechi, către temelie, șurloaiele... se lățeau alcătuind desene felurite.* GALAN, Z. R. 9, cf. DL, DM. *Mâinile și laba piciorului se lățesc și se îngroașă.* ABC SĂN. 14, cf. M. D. ENC., DEX. *Bine vorba n-o sfârșit Când scândura s-o lățit. El acolo s-o culcat.* FOLC. TRANSILV. III, 177. ✧ Fig. *Pardosul răutate peste răutate, vicleșug peste vicleșug și nebunie peste nebunie a grămădi începu, și pașii lăcomiii până peste hotarâle simțirii a-și lăți și a-și lărgi.* CANTEMIR, I. I. I, 154. *Tiraniia lui... în toate părțile lățindu-să..., tuturor lucru nesuferit a fi să cunoscu.* id. ib. II, 128. *Timpul se lățea, se lungea, se dilata.* D. R. POPESCU, I. Ș. 565. ✦ Tranz. A face să pară (mai) lat. *Un sergent de statură măruntă, cu umerii lățiți de grosimea mantalei.* CAMIL PETRESCU, N. 22.

2. Tranz. și refl. A (se) întinde, a (se) răspândi pe o suprafață (mai) mare. *S-au aprins odată mânie lui D[umne]zău, cu piiatră puciosă, ce împuțită a păcatelor; după aceea forte s-au lățit și s-au nălțat pară mare* (cca 1650). GCR I, 142/18. *Din Eghipet ț-ai mutat vie buiacă... I-ai lățâtu-i rădăcinele cu jancuri, De s-au plodit prin pământ în toate laturi.* DOSOFTEI, O. I, 183. [Via] *cu curpenii păn-în mare să lățește* (întinse BIBLIA 1688, și-a răsfirat BIBLIA 1938) *Și până-n văi cu mlădițe odrăslește.* id. ib. 184. *Cu atât mai mult se lățea nuorul cu cât noi întârziam d-a ne pune mai curând la o adăpostire.* PELIMON, I. 104/9, cf. FROLLO, V. 302. *Tot ce-i verde s-a usca, Râurile vor seca, Și pustiul tot mereu S-a lăți-mprejurul meu.* ALECSANDRI, P. II, 13. [Copacul]... *Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește.* EMINESCU, O. I, 142. *E pericol ca să se lățească focul.* MARIAN, S. R. I, 207, cf. GOROVEI, CR. 122. *Umbra sură iat-o crește, De pe culme peste vale se coboară, se lățește.* PILLAT, P. 153. *O plantă mizerabilă, a cărei putere stă în platitudinea totală, în geniul de a se lăți pe pământ.* CĂLINESCU, S. 54, cf. DL. *Sub piept i se lățise o pată de sânge cafeniu.* T. POPOVICI, S. 27, cf. DM. *Spre a descrie fauna detestabilă, pornită să se lățească peste tot, poetul apelează la cele mai eteroclite materiale.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 75, cf. DEX. *A dat de o vână bogată de minereu, groasă de trei stânjeni, care se lățea în coasta munților Rez.* I. GHEȚIE, B. I, 32. *Apa se lățea pe jos în urma lui.* ȚOIU, Î. 117, cf. DSR. *Mărul îi umbrea, Umbra se lățea, Soarele perea.* PĂSCULESCU, L. P. 12. ✧ Fig. *Mila ta, Doamne, pre ceri se lățește Svânta-ț adevară nuori covârșește.* DOSOFTEI, O. I, 81. *Vărsatul și vinarsul sau rachiul sunt două răle lățite de către arabi.* SĂULESCU, HR. I, 192/7. *Răscoala... se lățise peste ținutul smolenilor și a împrejurimilor lui.* EMINESCU, O. XIV, 93. *Un nemărginit individualism... s-a lățit peste toată Europa.* EMINESCU, ap. CĂLINESCU, O. XIII, 155. *Revoluția din 1848... se lăți aproape asupra întregii Europe.* XENOPOL, I. R. XII, 19. *E pustiu... e asemenea simțirei ce o are cineva, când a murit cineva în casa în care șede, lipsește o suflare proprie, care se lățea asupra tuturor obiectelor casei.* id. ib. XV, 141.

3. Tranz. și refl. (De obicei urmat de determinări locale care indică teritoriul ocupat sau limita extinderii unei țări) A (-și) mări teritoriul luat în stăpânire (cu forța armată) sau sfera de influență; a (-și) supune pe cineva. *Țara Tătărască... în toate părțile să lățește și cu putere mare, de coprinde loc multu.* URECHE, L. 115. *Cu noi leșii ș-au lățit crăiia,... în nedejdea noastră mai multu să rădică asupra Împărăției Turcești.* M. COSTIN, O. 128. *Și va fi seminția ta ca năsipul pământului și să va lăți spre mare.* BIBLIA (1688)[2] I, 244. *N-au cutezat mai la câmp a să lăți, de grija de tătar.* N. COSTIN, LET. 176. [Împărăția turcească] *peste țara noastră nu ne pare bine să se lățască.*

NECULCE, L. 45. *Unii... hotarăle să-şi lăţască şi supuşii să-şi înmulţască.* CANTEMIR, I. I. I, 200. *Toate împărăţiile puternice sunt lacome... a-şi lăţi şi mări hotarăle împărăţiei lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Au început a-şi tocmi şi a-şi îndrepta ţara... lăţindu-se până în Dunăre.* R. POPESCU, CM I, 228. *Să nevoia să-şi lăţească împărăţiia... gândind în ce chip ar supune ţărâle şi pământurile striinilor.* id. ib. 231. *Turcul de la Răsărit sculându-să au venit pe-ncet-încet şi au biruit domnii, crăii,... şi cât să lăţiia, atâta să întăriia în avuţie şi în oameni.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 284. *Lăţindu-i-se împărăţiia, foarte zavistuindu-l unii din boiarii lui, l-au otrăvit.* ANTIM, O. 308. *Nu numai prin părţile cele despre amiazănoapte şi despre apus s-au lăţit* (cca 1750). GCR II, 50/19. *S-au mai lăţit ei pe alt loc ominesc* (a. 1754). IORGA, S. D. VII, 63. *Orchan, râvnind a-şi lăţi laturile stăpânirii, supuse Nicomidia.* VĂCĂRESCUL, IST. 251/35. *După ce s-au lăţit bulgarii în locurile acestea, s-au sumeţit şi au început a strica şi a prăda cetăţile.* ŞINCAI, HR. I, 129/21. *Împăratul Nabocodonosor se ispitea să-şi lăţască împărăţia până la marginile pământului.* MAIOR, PRED. 4/8. *Multe părţi ale pământului i-au dat, şi împărăţia lui cu acelea au mai lăţit-o.* TEODOROVICI, I. 313/3. *Moldovenii se lăţiră cu încetul, bucată cu bucată, şi,... sub Ştefan cel Mare, tăiară tocmai la Milcov hotarul Ţărei Româneşti.* HASDEU, I. V. XIX, 107. *S-au lăţit puterea turcilor în Europa.* EMINESCU, O. XII, 41, cf. DDRF, CADE, DSR. ✦ A(-şi) extinde proprietatea, stăpânirea (asupra unui teren). *Plugariul să nu taie cu plugul den hotarul altuia, pentru să-ş mai lăţească pământul său.* PRAV. 335. *Vrând ca să-şi mai înmulţească moşia şi să o lăţească, au luat aceste moşii* (a. 1714). IORGA, S. D. V, 313, cf. BUL. COM. IST. IV, 77. *Să dea mai mult de cum face pământul, numai să poată boierul a se face răzaş în moşiile altora, nădăjduind că cu vremea să se lăţească după dorinţa lui* (a. 1742). XENOPOL, I. R. VI, 122. *Podanii, pentru ca să-ş lăţască ţarina şi fânaţul,... jupesc din răutate copaci întregi stătători împrejur.* COD. SILV. 6. ✦ Refl. (Învechit) A-şi extinde valabilitatea, aplicabilitatea. *Să nu se lăţască privelighium a scutelnicilor decât numai la pământeni* (a. 1814). URICARIUL, IV, 188/1. ✦ (Învechit) A(-şi) extinde influenţa, puterea de acţiune. *Autoritatea celor mai maturi se lăţeşte asupra celorlalţi, şi într-o generaţie viitoare adevărul cel combătut odinioară ajunge a fi adevărul primit de toţi.* MAIORESCU, CR. II, 127. *Papii, necontenit la pândă pentru a-şi lăţi autoritatea, după ce puseră sub piciorul lor întregul Apus, îşi îndreptară privirile asupra Răsăritului.* XENOPOL, I. R. III, 32.

4. Refl. A ocupa un spaţiu vast; a se întinde pe o suprafaţă mare. *Sfânta mănăstire... este deasupra feanariului, de unde se lăţăşte Marea Neagră aproape de Ţarigrad.* N. COSTIN, LET. II, 51/23. *În vale sunt... sate, loc frumos, de unde se lăţeşte câmpie şi baltă* (a. 1715). ARHIVA R. II, 34/24. *Olăneştii, numai cât ţin locul caselor şi al bisericei şi până în iezerul cel de sub casă şi până în stejar, atâta se lăţeşte* (a. 1753). URICARIUL, XVI, 312. *Vlad Ţepeş... se retrăsese în pădurile cele întinse cari se lăţeau până aproape de matca fluviului.* XENOPOL, I. R. IV, 23. ✧ Fig. *Unde-i cinstea chesarilor, puterea şi dârjia Cu care ei au biruit de-au stăpânit pre lume Şi s-au vestitu-să supt ceri, lăţindu-ş al său nume?* DOSOFTEI, O. I, 377.

5. Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină (mai) larg (**1 5**), (mai) mare, (mai) încăpător (decât de obicei); a se dilata. *Peştile au o beşică plină de aeră, care după cum ii o strâng şi o lăţăsc, îi suie au îi coboară ori a şidè în apă.* AMFILOHIE, G. F. 299r/13. *Lacrămile şi plânsul lor nu trebuie a le opri, că acestea vinele le lăţăsc şi le întăresc.* MICU, L. F. 374/5. *Junincele... trebuie mulse de trei ori în zi, ca să li se lărgească şi lăţească vânele ugerului* (a. 1806). ŞINCAI, în ŞA I, 686. ✦ (Despre ochi) A se holba. V. lărgi (**12**). *Criza i lăţi ochii, i strâmbă gura.* BARONZI, C. I, 301/1, cf. DA II_2.

6. Tranz. şi refl. recipr. A (se) îndepărta unul de altul; a (se) distanţa. *Ieşind din gura Bosforului, malurile se lăţesc şi merg tot astfel până când se pierd.* BOLINTINEANU, O. 270. *Îşi sprijini bărbia de marginea mesei, îşi lăţi coatele, strângându-şi obrajii cu pumnii.* TEODOREANU, M. I, 33. ✦ Tranz. A întinde în lături; a răsfira (**1**). *Păunul au început a-şi lăţi peanele.* ŢICHINDEAL, F. 154/4. *Brutarii au obicei a încerca calitatea făinii prin a o strânge, a o lăţi şi a-i privi surfaţa.* PENESCU, M. 43/14. *Lăţi un mănunchi ca să-i poată vedea spicele.* SLAVICI, O. I, 247, cf. M. D. ENC. *Vântul cam bătea Părul lui Gruia-l lăţea.* BALADE, II, 13. ✦ Refl. A se împrăştia. *Mulţimea, strâmtorată, se lăţi între cele două trotuare şi încetini mersul.* I. GHEŢIE, B. I, 87.

7. Refl. şi tranz. A căpăta sau a face să capete o formă lăţăreaţă (**1**), plată (**1**) prin lovire sau prin presare; a (se) turti (**1**). *Iei bucăţica de aur şi o baţi cu ciocanul de se lăţeşte subţire* (a. 1805). GRECU, P. 403. *Această stare este când firul grâului, strâns tare între degete, se lăţeşte.* I. IONESCU, B. C. 224/26, cf. CIHAC, I, 139, CIORĂNESCU, D. ET. 4724. *Inul, înainte de a se meliţa, să lăţeşte pe o piatră cu maiul.* ap. TDRG. *Coasa se ascute după ce, cu un ciocan, i s-a lăţit vârful.* PAMFILE, I. C. 141. *Aluatul... se întinde, se lăţeşte, se turteşte cu sucitorul.* id. CR. 4, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DM, DL, M. D. ENC., DEX. ✦ Refl. (Învechit, rar) A se dărâma, a se nărui. *Zidul împăratului Vavilonului s-au lăţit..., porţile lui ceale înalte arde-se-vor.* BIBLIA (1688), 528¹/49. ✦ Tranz. A strivi (pe cineva), a omorî. *Cade un munte mare şi cu totul mă turteşte, Ca pe muscă mă lăţeşte.* AARON, în ŞA II, 706. *Cred că-l vor fi lăţit* [pe păianjen] *năruiturile.* DRĂGHICI, R. 119/10. *Nici chiar zeii Nu pot scuti de moartea cea firească Pe cine lor li-i drag dacă-l doboară... Şi-l lăţeşte moartea.* MURNU, O. 41. *L-au bătut de l-au lăţit.* LM. *Era un ied mort, lăţit de greutatea stâncei.* VISSARION, B. 83. ✦ Refl. (Cu determinarea „la pământ") A se întinde, a se culca jos cu trupul strâns lipit de pământ. *Ne lăţirăm la pământ, fără suflet. Bătea inima-n noi, parcă voia să ne spargă pieptul.* SADOVEANU, O. II, 92, cf. DL. ✦ Refl. A sta întins. *Trăgându-să la pământ şi supuindu-să supt sisiori, cu spatele să lăţiia supt dânsul.* AETHIOPICA, 83r/2.

8. Refl. (Despre plăgi, infecţii etc.) A se extinde la ţesuturile din jur, a afecta o zonă mai mare. *Această boală uneori se lăţeşte peste tot trupul.* LITINSCHI, M.

150/10. *I-a ieşit aşa ca o plescaghiţă... şi de ce o scărpina, de ce se lăţea.* VLAHUŢĂ, S. II, 207. *Boală rea,... – Nici să te lăţeşti, Nici să te-nmulţeşti.* MAT. FOLK. I, 610. *Bubă, să scaz' Să nu mai creşti, Să nu te mai lăţeşti.* PĂCALĂ, M. R. 251. *Când se va face la cineva în obraz... o bubă, dintâi mică, iar apoi se va mări şi se va lăţi întărindu-se,... să faci din făină de in scrob şi să o ungi.* IZV. XII, 163.

II. F i g. (Predomină ideea de propagare) **1.** R e f l. şi t r a n z. (Despre ştiri, veşti, informaţii etc.) A (se) răspândi, a (se) face cunoscut la (tot mai) mulţi oameni; a (se) difuza. *Vestea lui lăţându-să, mulţ năzuia la dânsul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 11r/17. *Cu cât să mai lăţeşte vestea, cu atâta mai mult să adaogă.* MICU, L. 169/7. *Lăţindu-se vestea prin celelalte neamuri ale goţilor,... partea cea mai mare a poporului... cerca lăcaş depărtat.* ŞINCAI, HR. I, 58/32. *Nu cumva, lăţându-să niscaiva scornituri de vorbi neadivărite, să dei pricină de vreo tulburare lăcuitorilor* (a. 1801). IORGA, S. D. XVI, 104. *Voroava să lăţeşte pretutindenea.* BELDIMAN, N. P. II, 22/12. *Se lăţi faima pe aicea că unia s-ar fi sancţionat de Împăratul.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 58. *Faima, adesea prevestitoare adevărată a nenorocirilor ce ameninţă, începu a se lăţi.* BĂLCESCU, M. v. 323. *Holera nu este vreo boală doctorilor necunoscută, precum să lăţâsă vorba.* C. VÂRNAV, H. 2/26. *Cel ce ar lăţi ştiri minciunoase să moară.* BARIŢIU, P. A. I, 56. *El are cunoştinţă... Cu-autorii căror le dă bani de ajuns Ca să-i lăţească slava prin scrierile lor.* NEGRUZZI, S. II, 205. *Spune lui Pardini să aducă vro 30 sau şi mai multe esâmplare şi lăţiţi-o, ni trebuie şi nouă numaidecât asemene scrieri* (a. 1870). SBIERA, F. S. 243, cf. CIHAC, I, 139, LM. *Mai bine le-ar fi fost lor şi nouă dacă niciodată... nu ar fi lăţit în public producţiunile lor nedemne de limbajul muselor.* MAIORESCU, CR. I, 114. *Va fi mai greu acum, decât a fost înainte, de a lăţi atâtea neadevăruri asupră-ne.* id. ib. 363. *Deodată se lăţi vestea cum că unul dintre fruntaşi lipsea.* ODOBESCU, S. III, 234. *Celelalte nimicuri, câte se susţin despre viaţa sa ca om privat, sunt meschine şi demne numai de cei ce le lăţesc.* EMINESCU, S. P. 22. *Când se mai lăţi şi faima neîntemeiată cum că inamicul, cu tot soiul de arme, năvăleşte la spatele romeilor, atunci se desfăcură toate încheieturile disciplinei.* id. O. XIV, 89. *Făcu tot posibilul ca să se lăţească şi să se acrediteze această versiune.* VLAHUŢĂ, S. II, 113. *Toate femeile îl întrebau de s-au făcut cărări şi când se lăţea vestea îmbucurătoare că s-au făcut până în piaţă, auzeai mulţămiri lui D-zeu.* CONTEMPORANUL, II, 106, cf. DDRF. *Când vestea că... veneau spre Bucureşti să lăţi în oraş, tot poporul îşi sări din fire.* XENOPOL, I. R. IX, 241. *Dăduse sfoară-n ţară şi lăţise vestea peste nouă hotare că fetele i-s de măritat.* PÂRVESCU, C. 93. *Când vestea... se lăţi, un strigăt de durere şi de milă străbătu rândurile ţărănimii.* IORGA, P. A. II, 225, cf. TDRG. *În Văleni se lăţi îndată vestea.* AGÎRBICEANU, A. 191, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se lăţi vorba în ţară că cetele răzvrătitului paşă înaintează asupra Bucureştilor.* C. GANE, TR. V. II, 413. *Într-o zi din săptămâna a luminată se lăţi vestea în sat c-a murit.* MOROIANU, S., cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vestea suspendării nu avusese când să se lăţească prin oraş.* I. GHEŢIE, B. I, 376, cf. DSR. *Faima despre frumuseţa şi gingăşia acestei copile... s-a lăţit... preste nouă ţări şi preste nouă mări.* MARIAN, O. I, 240. *Lăţitu-s-a vestea-n lume De frumuseţea Chiruţii.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 491. *Să lăţească vorba că au murit.* SBIERA, P. 296. *Şi vorba se întinde. Se duce şi altul să se spovedească şi tot ca femeia păţeşte, şi altul tot aşa şi lăţesc şi ăştia vorba.* PAMFILE, DUŞM. 88. *Vestea... se lăţi din zi în zi tot mai mult.* MARIAN, T. 207, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Vestea iute se lăţea Că Iancul mort îmi era.* BALADE, III, 170. *Vestea iute se lăţea Şi-ajungea la-mpărăţie.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 223.

2. T r a n z. şi r e f l. (Complementul indică principii, idei etc.) A difuza câştigând adepţi, prozeliţi; a propaga (**3**), a propovădui (**2**), a predica (**2**), a răspândi (**3**). *Lauda lui Dumnezău cea adevărată au înmulţit-o şi au lăţit-o.* N. COSTIN, LET. 55. *Prin mijlocul episcopului lor, lui Ufila,... legea mult între neamurile lor au lăţit.* CANTEMIR, HR. 262. *Ai arătat d[u]mnezeieştile învăţături lăţindu-le.* MINEIUL (1776), 20r1/24. *Altele multe câte lăţesc legea şi înmulţesc credincioşii ei.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Acesta... primi creştinătatea ş-o lăţi între ruşi.* SĂULESCU, HR. I, 160/13. *Îndatoririle Academiii au fost: a lăţi în Rosia folositoare ştiinţe.* ASACHI, I. 299/15. *Va tinde a lăţi ideile ei dogmatice.* CONV. LIT. IV, 39. *Dacă noi, stat tânăr, am învăţat un mare adevăr de la civilizaţia apuseană, a fost iubirea absolută a culturei, tendinţa de a o lăţi pretutindeni.* MAIORESCU, D. I, 297. *Acest spirit fracţionist... se lăţeşte prin şcoli.* id. ib. 512. *Aristotel... înfiinţă şcoala de filosofie numită a „peripateticilor" şi doctrinele lui începură a se lăţi în toată Grecia.* EMINESCU, O. XI, 415. *Ei cauă întâi a lăţi Reforma între catolicii din Moldova.* XENOPOL, I. R. V, 71. *Umblă Hristos prin ţară lăţind cuvântul său frumos.* COŞBUC, B. 30. ✦ R e f l. A fi acceptat *Această dumnezăiască îndreptare de lege... Cinstitu-se-au, adaosu-se-au, crescut-au şi se-au lăţit, întărind tocmealele besearicii* (a. 1652). GCR I, 158/9. *Credinţa cea creştinească... s-au lăţit în Goţia.* ŞINCAI, HR. I, 41/8. *Hristianismul a rămas triumfător şi să lăţeşte din zi în zi.* MARCOVICI, D. 305/6. *Se nevoia ca biserica lui H[risto]s să se mărească şi să se lăţască.* ARHIVA R. I, 65/10. *Se lăţise ideea unei monarchii universale a creştinătăţii.* EMINESCU, S. P. 80. *Nu e mult de când s-a lăţit ideea că legile şi treburile societăţei să fie regulate după morală, şi nu după putere.* CONTEMPORANUL, II, 255. *Unirea s-a... lăţit mai întâi în părţile sărace de către Ardeal.* MOLIN, R. B. 419. ✦ R e f l. A deveni sau a se face cunoscut şi întrebuinţat; a intra în obişnuinţa, în practica cuiva. *Care nume lăţându-se, se dede, după aceea, tuturor gintelor acelora.* MAIOR, IST. 183/9. *Toate acestea să lăţesc şi la filele cele tipărite.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 724. *Acolo unde învăţătura se bagă şi se lăţeşte..., acolo e pentru toţi oamenii mai bine.* ŢICHINDEAL, F. 34/3. *Nomele acest vlah se lăţi în toate laturile... cât începură unii scriptori greceşti, slavoneşti... a numi pre români vlahi.* BOJINCĂ, R. 5/16. *Cu chipul acesta se lăţi limba romană în Dacia, Spania, Galia până şi în Britania.* FM (1845), 12²/20. [Limba latină] *nu numai se ţinu între colonişti, ci se şi lăţi între colocuitori, ca şi în alte provincie romane.* CIPARIU, O. I, 38. *Au început a se introduce în judeţ*

pluguri... din Pesta. Aceste pluguri perfecționate... se lățesc foarte mult, necostând mai mult de 5 galbeni unul. I. IONESCU, M. 150. *Se minunează cineva cum de încă nu s-a lățit în țeară un chip de îngrăditurâ mai frumos.* id. C. B. 59/10. *În timpul fanarioților se dezvoltă însă cultura... porumbului..., cultură ce se lățește apoi și în Moldova.* XENOPOL, I. R. X, 118. *Datina s-a lățit și prin alte sate.* PAMFILE, CR. 126. *Faza tś(j) < k(i) s-a infiltrat în Bănat... și s-a lățit încetul cu încetul.* GR. S. I, 182. *Năravul s-a lățit mai departe, s-a întins ca o boală rea, pe neam.* DAN, U. 3.

3. R e f l. (Despre boli epidemice, infecții etc.) A se transmite de la un individ la altul. *Boala vărsatului... începusă a să lăți* (a. 1804). ȘA I, 569. *Râia este cea mai primejdioasă boală la oi, pentru că de la una se lățaște mai la multe.* ȘINCAI, în ȘA I, 689. *O epidemie... începu a se lăți în armia ungurească.* F. AARON, I. I, 105/14. *Holera se lățește cu o intensie și estensie tot mai mare, în toată țara.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 20, cf. DDRF. *Ciuma se lățise în Iași, casele erau închise.* XENOPOL, I. R. X, 132. *De-acolo s-a lățit boala în satele vecine.* AGÎRBICEANU, S. 524. *Epidemia... se lățise până la Dunăre.* C. GANE, TR. V. II, 383. *Dacă psihoza lui se lățește, omenirea e pierdută.* CĂLINESCU, B. I. 277. ✧ T r a n z. *Milițiile otomane, pe lângă că pradă cumplit orașul, mai lățesc și ciuma în el.* XENOPOL, I. R. IX, 62.

4. T r a n z. și r e f l. (Despre lumină, căldură, mirosuri, sunete etc.) A (se) împrăștia în toate direcțiile; a (se) răspândi, a (se) revărsa, a (se) degaja. *Să s-aprindză să le margă para, Să lățască fum pre toată țara.* DOSOFTEI, O. I, 321. *Cele mai de sus părți ale atmosferei ceii de către meazănoapte se fac electrice și fiindcă electrică materia aceea... nu află vreo împotrivire, trebuie... să se lățească cu necrezută iuțime.* ȘINCAI, în ȘA I, 651. *O neobicinuită căldură... i se lățește preste tot trupul.* CALENDAR (1814), 162/4. *Un murmur dintâi de spaimă, apoi de bucurie se lăți prin toată biserica.* ASACHI, S. L. II, 182. *Pădurea-ntreagă arde cu negrele-i păcate, Lățind lumini pe ceruri, pe dealuri depărtate.* ALECSANDRI, POEZII, 303. *Un vuiet în sală se lățește, Femeile strig... țipă, și unele leșin.* BOLINTINEANU, P. I, 222. *Când negura cade jos și se lățește pe șesuri, atunci mai totdeauna se înseninează.* MARIAN, S. R. I, 121. *Fumul... începuse a se lăți pe șesul râului.* id. T. 264. *Vine-un drum De fum ce se lățește și inundă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 11/3. ✧ (Despre sentimente, senzații etc.) *Sfinția Sa Domnul scârba nu lățește, Ce dă milă și viață cui să umilește.* DOSOFTEI, O. I, 67. *Trecând Dunărea, au lățit groaza armelor sale.* ȘINCAI, HR. I, 170/29. *Dede-le dară și dereptate împreună cu nemurirea, fără de nice o frică de moarte, care daruri, de s-ar fi lipit ei cu credință către D[u]mnezeu, spre tot neamul omenesc cel următoriu le-ar fi lățit.* MAIOR, PRED. 56/29. *Trecând Dunărea, au lățit groaza armelor sale.* ȘINCAI, HR. I, 170/29. *Flota rosiană... întrând în arhipilag, au lățit spaimă pân toate insulile.* ASACHI, S. L. I, 349/26. *Domnul Țărei Românești ar fi intrat cu toate oștirile sale în Moldavia, lățind spaimă și frică în toate părțile.* FM (1844), 360²/6. *Pandurii... lățeau teroarea în țările germane.* BARIȚIU, P. A. I, 355. *Publicitatea și timpul vor lăți iute în inimile românilor dorința de a încuraja și de a susține tendințile și faptele folositoare ale Asociațiunii literare din Ardeal.* ODOBESCU, S. I, 497, cf. DDRF. (R e f l.) *Astăzi,... s-a lățit între mulți oameni un fel de temere în contra școalei.* MAIORESCU, D. IV, 517.

III. F i g. R e f l. (Cu sens intensiv, uneori cumulând și ideea de extindere) A se intensifica, a se dezvolta, a lua proporții. *Precum vrăjmășiia veche adânci rădăcini sloboade, așé și izbânda în neam și semenții să lățéște.* CANTEMIR, I. I. I, 236. *Nesățioasa lăcomie a turcilor și... ale lor cereri nicidăcum nu contenescu, ci mai mult încă să ațâță și să lățescu.* R. GRECEANU, CM II, 191. *Dragostea nu mă slăbește, ce mai mult să lățește ca o materie fiind aprinsă.* AETHIOPICA, 37^{v}/9. *Și în alișveriș poate să fie limba nemțască de mare folos, fiind că prin aceasta corespondențiile să pot lăți, ușura, și, după urmare, pot să să îmulțască ramurile negoțătoriei* (a. 1785). ȘA I, 109. *Ca să să lățască negoțitorie și să învieze era de lipsă încă un meșteșug mai minunat, și acesta era umblarea cu corăbii* (a. 1800). ib. 519. *Unde e uitare de moarte, acolo să lățește păcatul.* MAIOR, P. 33/26. *În loc însă d-îndreptare, văz că răul s-a lățit.* PR. DRAM. 109. *Aceste neasemănări a oamenilor atâta s-au lățit, cât putem cinci feluri de oameni deschilini.* ANTROP. 7/5. *Rezistența se lățea tot mai tare între secui.* BARIȚIU, P. A. I, 378. *Cu cât populațiunea începe a se înmulți, cu atât și domeniul plugăriei începe a se lăți.* I. IONESCU, B. C. 9/26, cf. LM. *Iată mijloacele legale prin care se poate lăți sau restrânge o ramură universitară a instrucțiunii publice la noi.* MAIORESCU, D. I, 368. *S-a lățit atât de mult stricarea limbei încât astăzi gazetele și cărturarii scriu o păsărească neînțeleasă de popor.* EMINESCU, O. XI, 157. *Pe zi ce trece cultura se lățește.* CARAGIALE, O. V, 399. *În societatea noastră se lățește atât de mult desfrâul moral.* ARHIVA, X, 260. *Sâmțeam cum pare că mi se întinde și mi se lățește închipuirea.* SBIERA, F. S. 95. *S-ar putea lăți cultura viermilor de matasă și creșterea oilor merinos, căci în țările vecine dau mare profit.* N. A. BOGDAN, C. M. 125. *Când dai drumul răului, revărsarea lui se lățește nemăsurat.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 28. ✦ T r a n z. și r e f l. (p a s.) A spori în intensitate, în forță. *Rădică Dumnedzeu pe împărați și le lățește și le înalță puterea.* M. COSTIN, O. 290. *Prin deregătoriile și slujbele cele dumnezeești să mărește și să lățește mărirea lui Dumnezeu.* MICU, L. F. 217/2. *Neîncetat fălește p-aleșii credincioși Ce-a sfintelor locașe mărire o lățesc Și rădicând biserici cu-averi le înzestrează.* NEGRUZZI, S. II, 204.

IV. F i g. (Cu sens cantitativ) R e f l. (Învechit și popular; despre ființe) A se înmulți; a deveni numeros. *Tătarii... plodindu-să și înmulțindu-să și lățindu-să, s-au tinsu de au trecut și preste munte, la Ardeal.* URECHE, L. 62. *Acestu feliu de oameni ce le zicem noi turci,... din oameni puțini atâta s-au lățitu și s-au înmulțitu, că doao părți de pământ coprindu.* id. ib. 118. *Până nu s-ari îngloti căzacii, să să lățască în amestecături, au purces din Baru.* M. COSTIN, O. 128, cf. TDRG. *Cu dânsul fiind uniți și alți mârzaci,... lățindu-se și înmulțindu-se, trecea hotarăle moldovenilor... dă făcea multe rele.* R. POPESCU, CM I, 355. *Să ardă curvele-n pară... De când ele s-au lățit, Grâne*

mândre au perit. HODOȘ, P. P. 132. ✦ Tranz. A spori numărul; a înmulți. *Înteresați fiind, lucrează din pofta lor de a-și lăți neamul său prin tragerea românilor către sine.* BOJINCĂ, R. 6/5. *Nu lățiți peste măsură liceele până când nu veți avea mai multe școli reale.* MAIORESCU, D. I, 466.

V. Fig. Refl. (Cu sens durativ) **1.** (Învechit, rar) A se perpetua, a se prelungi în timp; a dura, a dăinui. *Mila lui trăiește Pre veci de să lățește.* DOSOFTEI, O. I, 303. *Ura vrăjmășiii nu numai în lucruri, în bucate și în avuție-i să se oprească, ce așéși, până la curmarea dzilelor și vieții lungindu-să, să să lățască, atâta cât, din bătrân până la tânăr și din sugariu până la golaș milostivindu-ne, să nu dojenim.* CANTEMIR, I. I. I, 236.

2. A persista într-o activitate; a continua. *Fiind aproape îndată de păduri, nu s-au lățit cu goana.* M. COSTIN, O. 200. *Ca să nu mă lățesc în cuvinte preste năravul meu, numai aceasta pun înainte.* ȘINCAI, HR. III, 174/28. *Ca să nu mă lățesc, Închei cuvântul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 344. *D-ta știi cum îi feciorul meu, nu trebuie să mai lățesc vorba.* F (1889), 122.

VI. Fig. Refl. (Cu sens calitativ) Fig. A se îngâmfa, a se fuduli; a avea o atitudine trufașă. *Ia-te aminte pre tine să nu se lățească inema ta și vei uita pre D[o]mnul D[u]mnezeul tău.* BIBLIA (1688), 130²/12. *Văzând că-l au toți în credință, creștea, să măriia, să lățiia și să bucura întru daru[ri]le ce-i aducea norocu.* R. POPESCU, CM I, 472. *Să bucura, să veseliia, să lățiia în domnie, în avuție ce strângea de la țară.* id. ib. 478. *Dumneata, femeie, îl urmărești pe careva dintre dânșii pentru o datorie? Se poate, căci s-au umflat și s-au lățit ca broaștele în tău.* SADOVEANU, O. X, 607. *Ie să lățești ca u boieroancî.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

– Prez. ind.: *lățesc.*

– V. **lat.**

LĂȚICIÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Care se poate lăți (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM.

– Pl.: *lățicioși, -oase.*

– **Lat** + suf. *-icios.*

LĂȚÍE s. f. (Învechit, rar) Întindere, extensiune; lățime (**II 1**). *Lățiа măriei.* PSALT. (1651), în JAHRESBER. III, 177, cf. CIHAC, I, 139, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET. 4724.

– **Lat** + suf. *-ie.*

LĂȚIITÓR s. n. v. **lățuitor.**

LĂȚÍME s. f. **I. 1.** (Adesea cu determinări care indică măsura, exprimate în unități convenționale de măsură, însoțite de un numeral sau determinat de un substantiv în genitiv) Însușirea de a fi lat (**I 1**); dimensiunea mai mică a unei suprafețe plane dreptunghiulare; întindere, suprafață care corespunde acestei dimensiuni; lat (**III 1**), lățire (**I 1**), lărgime (**II 1**). Cf. MARDARIE, L. 293/12. *De 4 coți va fi lățimea unii piei.* BIBLIA (1688), 57²/44. *Lățimea* [podului] *de 60 de picioare cuprinde.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Acest Tefliz este zidit aproape de Munții Caucasului,... îi este lungimea 83 și lățimea 43.* R. POPESCU, CM I, 541. *Munții în lungiș, toată marginea despre ochianul apusului și amiadzădzii cuprind... Iară în lățime opt sute și noaâdzăci și trii de mile cuprind.* CANTEMIR, I. I. I, 180, cf. ANON. CAR. *Făcea jumătatea cea de odgon, păzind preste tot întocma lățimea și priimind lungimea cea între Nil și între Siini* (a. 1773). GCR II, 93/6. *Celelalte doao râuri,... făcându-să tot una cu Nilul, fiind biruite și la curgere și la nume, iar la lățime fiind prea mare.* AETHIOPICA, 67ʳ/12. *Mă duseră la o râpă..., lățimea ei nu vrea fi mai mult decât o aruncătură de piatră.* MINEIUL (1776), 28ʳ²/20. *Era un păhar făcut de un rubin întreg... căruia înălțimea era de o palmă,... iară lățimea de o șchioapă.* HALIMA (1783), 64ʳ/36. *Lungimea și lățimea a tuturor fundușirilor o vor măsura.* AȘEZ. 20/21. *Lungimea chivotului lui Noe au fost de trei sute de coți, lățimea de cincizeci.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 78ᵛ/7, cf. KLEIN, D. *Ulițele iarăș frumoase, căci sunt foarte late, o asemenea lățime într-alte orașe n-am văzut.* GOLESCU, Î. 11, cf. DRLU, LB. *Omul spre adevărata fericire produs nu numai trup în lungime, lățime și adâncime au luat.* POTECA, F. 201/19. *Pentru această tăiere a ații limbii, deși are hirurgia dichisele ei, o lopățică subțire de lățimea degetului celui mare... se face într-acest chip.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 138/17, cf. I. GOLESCU, C. *Scutu avea patru picioare... în lungime și trei și jumătate în lățime.* BOJINCĂ, A. II, 129/5. *Lungimea țărei, de la răsărit spre apus, este de 66 oare; iar lățimea, de la amiazi spre nord, de 40 oare sau mile de Moldova.* ASACHI, S. L. II, 206. *Frumusețа cetăților atârnă: de la lățimea, oblimea și pietruirea uliților.* RUS, I. I, 79/14. *Tăișul sabiei foarte bine lucrat era de șapte palme lungime și patru lățime.* BĂLCESCU, M. v. 62. *Aceste gropi cată să aibă un picior în adâncime pe un picior și jumătate lățime.* BREZOIANU, A. 298/17, cf. ISER. *Această hrubă... are șese stânjini lungime, trei lățime și șese palme de nălțime.* NEGRUZZI, S. I, 215, cf. POLIZU. *Lățimea drumului este de 5 până la 7 metre.* I. IONESCU, M. 318, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cetatea Herții... e ca de 100 stânjeni în lungime și ca de 70 în lățime.* ODOBESCU, S. II, 223, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Acest uric... scris pe pergament... are în lățime 48 cm.* SBIERA, F. S. 49. *Se înșiruiseră ca cocorii: fiecare în stânga și în urma celui dinainte, cu câte-o lățime și o lungime de brazdă.* SANDU-ALDEA, D. N. 105, cf. ALEXI, W. *În fațadă e scobit adânc, pe toată lungimea și lățimea păretelui, un loc pentru clopote.* IORGA, P. A. I, 161, cf. TDRG. *Fruntea plutei și coada ei să fie egale în lățime.* PAMFILE, I. C. 105, cf. PASCU, S. 139. *S-a găsit... o sabie (în teaca ei), lungă de 91 cm,... iar lățimea maximă a ei fiind de 61 mm.* PÂRVAN, G. 503, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Valea Almăjului... e un bazin înconjurat din toate părțile de munți împăduriți care îl izolează de restul țării printr-o zonă muntoasă, având uneori o lățime de 30 km.* ARH. FOLK. III, 26. *Capul geografic pe care se află are o lățime care îi îngăduie mișcări și clădiri de apărare.* STRĂINU, P. C. III, 43, cf. SCRIBAN, D. *Se lipește... o bantă de hârtie de 5 milimetri lățime.* ENC. TEHN. I, 148. *În natură, tot ce este văzut de ochiul uman posedă 3 dimensiuni: lungime, lățime și adâncime.* ib. 368. *Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lățime cam de 4 pași, în lungime cam de 5 pași.* CĂLINESCU, O. XI, 113. *Trecură Oltul,*

care aici are lăţimea şi încetineala unui fluviu gălbui. CAMIL PETRESCU, O. II, 171. *Ciocul turtit,... dublu ca lăţime faţă de mijloc, cu un cârlig mic la vârf.* LINŢIA, P. III, 14. *Se controlează paralelismul rândurilor... pe lăţimea agregatului.* AGROTEHNICA, II, 73, cf. DL, DM. *Frunze liniare, plane, moi, de 2–2,5 mm lăţime.* PRODAN – BUIA, F. I. 81. *Se plimba pe toată lăţimea şoselei.* BĂNULESCU, C. M. 7. *Lăţimea fâşiei era de asemenea considerabilă.* C. GIURESCU, P. O. 42, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ✧ Fig. *În puţine cuvinte toată lungimea şi lăţimea poveştii a cuprinde mă voi nevoi.* CANTEMIR, I. I. II, 41. ✦ (Precedat de prep. „în") Întindere în direcţia lăţimii (**I 1**). *Urzeala se întinde astfel în lăţime.* PAMFILE, I. C. 265. *Elicea face un tur complet când hârtia înaintează în lăţimea unui element din decompoziţia imaginei.* ENC. TEHN. I, 194. *Compusă în înălţime,...* [cortina] *a trebuit să fie văzută în lăţime.* OPRESCU, S. 83.

2. Grosime. *Un zid... având opt palme lăţime.* DRĂGHICI, R. 164/31. *Zidăria... avea cam 70 cm lăţime.* CĂLINESCU, C. O. 190.

3. (Învechit; şi în sintagma *lăţime geografică*) Latitudine (**1**). Cf. MARDARIE, L. 293/12. *Să împărţească lăţimea întru cea despre miazănoapte şi întru cea despre miazăzi.* GHEOGRAFIE, 9^{v}/16. *În gradi 9 di lungime şi în 10 gradi de lăţime.* AMFILOHIE, G. F. 133^{v}/3. *Eghipetul... se află în Africa de ameazănoapte între 22 păn' la 32 grade de lăţime spre meazănoapte.* AR (1829), 195/29. *Lăţimea unui loc este depărtarea lui de ecuator.* GENILIE, G. 100/24. *Balena fisalis trăieşte între gradul 70 şi 80 a lăţimei nordice.* J. CIHAC, I. N. 69/7. *Confiniile Panoniei sunt... de supt unghiul format între gradul 33 şi 54 al lungimei i între 48 şi 49 al lăţimei.* SĂULESCU, HR. I, 231/1. *Pilde de adânci bătrâneţe sunt mult mai rari decât în alte ţări aflătoare tot supt acea lăţime gheografică.* ALBINEŢ, M. 55/24. *Au agiuns la mica politie Ponoc aflătoare supt 69 graduri 30 minute a lăţimii.* ASACHI, I. 241/10. *Precum lăţimea este nordică au sudică, aseminea lungimea poate fi ostică sau vestică.* FABIAN – BOB, 19/5. *Lăţimea geografică arată numai depărtarea locurilor de la ecuator către poluri.* RUS, I. I, 34/5. *Poţi merge prea comod de la Paris în Auvergne, fără să trebuie a şti sub care lăţime te afli.* FM (1845), 203^{2}/2. *45° de lăţime meridională este marginea opusă.* BREZOIANU, A. 330/15. *Englitera şi Scoţia au o climă mult mai dulce decât o parte din Scoţia şi Norvegia şi chiar din Rusia europeană, deşi sunt toate subt o aceeaşi lăţime geografică.* BARASCH, M. II, 191/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 19. *„Presa"... se ocupă cu predilecţie de ţări cât se poate de departe ca lăţime şi lungime geografică.* EMINESCU, O. XI, 376. *Latitudine sau lăţime geografică a locului.* CULIANU, C. 76, cf. L. ROM. 1957, nr. 6, 80, 1963, 344, 1980, 117.

II. 1. Însuşirea unui teren, a unui teritoriu etc. de a fi lat (**5**); întindere, suprafaţă (mare); lărgire (**1**). *Împărăţiia Râmului căriia putere şi lăţime asemenea nu au fost nicio împărăţie de când este lumea.* M. COSTIN, O. 249. *Să treci apa Domului, vei vedea câmpilor celor pustii lăţimea.* id. ib. 316. *Împărăţia Râmului căria în putere şi în lăţime n-au fost nicio împărăţie de când este lumea,... această împărăţie afla-vei.* N. COSTIN, LET. I, 61/5. *Den lăţimea cea nemărginită a Nilului la strâmtoare de gură cădea apă* (a. 1773). GCR II, 93/10. *Ori vei socoti lăţimea locului..., ori mulţimea numărului lor.* MAIOR, IST. 129/17. *Deşi se va micşora numărul judeţelor spre a se face mai rătunde şi deopotrivă la lăţimea lor, însă numărul deputaţilor va fi tot acelaşi.* REG. ORG. 14/16. *Află lumi nouă, creşte simţirea, Măsoar-adâncul, lăţimea toată Numai pe mare e fericirea.* ALEXANDRESCU, O. 164, cf. FROLLO, V. 302, CADE, DA II$_2$. *Pe o lăţime enormă se întind suprafeţe de baltă şi păduri inundate în fiecare an de apele crescute.* DOMBROWSKI, P. 29. *Lingvistul clujean spunea că graniţa dintre subdialecte este alcătuită nu de linii, ci de zone, care pe alocuri prezintă o mare lăţime.* IVĂNESCU, I. L. R. 39. *Neputând să se extindă în lăţime din pricina dealurilor mărginaşe, casele urcaseră pe Măgură.* I. GHEŢIE, B. I, 30. ✧ Fig. *Ale mele cuvinte ca luminele ochilor, pune-le pre ele prejur degetele tale şi le scrie preste lăţimea inimii tale.* BIBLIA (1688), 432^{1}/49. *Evanghelia să vede mare în stat, iară mare şi largă întru lăţimea gândurilor să cunoaşte* (a. 1736). CAT. MAN. III, 33. *Nu-mi pot închipui toată lăţimea nenorocirei mele.* NEGRUZZI, S. III, 185. ✧ Loc. adv. *În lăţime* = în larg (**III 3**). *Apele grele învăluiau ostroavele, curgând aproape, dar şi departe în lăţime, în acelaşi timp.* CAMIL PETRESCU, O. II, 173. ✦ Întindere nesfârşită, spaţiu nemărginit. *A lor una co[n]tra alta dreapta potrivire... nici a ceriului lata lăţime, nici a sferei pământului groasa grosime a o opri sau a o despărţi pot.* CANTEMIR, O. V, 37. *Întru lăţimea raiului umblând, izbăviţi-ne pre noi.* MINEIUL (1776), 175^{v2}/30. *Au aflata-i lăţimea cea de supt ceriu, spune-mi dară cum e şi cât este?* (a. 1975). GCR II, 158/32. *Se vor trage brazde p-a cerului lăţime.* NEGRUZZI, S. II, 179.

2. (Învechit) Lăţire (**I 2**), extindere. *Pofta lăcomiii şi jélea mărimei numelui şi a lăţimei împărăţii[i] ca cu o nepotolită şi nestrânsă de foc pară îi pârjoliia.* CANTEMIR, I. I. I, 37. *Împăraţii romani poftitori de lăţimea împărăţiei lor fiind,... au trimis să supuie şi pe acei dachi.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Au hotărât... lui Iafet vrednicia împărătească, vitejiea în oaste şi lăţimea neamului după numele lui* (cca 1750). GCR II, 50/5.

3. (Învechit, rar) Lărgire (**2**) lăţire (**I 3**); dilatare. *Mulţimea sângelui este proporţionată goliciunei în care se află, aşa cât, din strângerea sau contracţia şi lăţimea sau dilataţia lor, mulţimea sângelui atârnă.* TEODORI, A. 72/19, cf. URSU, T. Ş. 229.

4. Fig. (Învechit, rar) Intensificare, întărire. *În strâmptori lăţimea prieteşugului să agoniseşte.* CANTEMIR, I. I. II, 206.

– Pl.: *lăţimi.*

– **Lat** + suf. *-ime.*

LĂŢÍRE s. f. Faptul de a (se) lăţi.

I. (Cu sens dimensional) **1.** Creştere a lăţimii (**I 1**); extindere în lăţime (**I 1**). Cf. lăţi (**I 1**). Cf. KLEIN, D., DRLU, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *E vorba de lăţirea din ce în ce mai pronunţată a tăişului securei.* PĂRVAN, G. 402, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DM, DL, DEX.

2. Extindere a stăpânirii asupra unor teritorii; extindere a sferei de influenţă; expansiune, lăţime (**II 2**).

V. lărgire (1). Cf. lăți (13). *O! nesățioasă hirea domnilor spre lățire și avuție oarbă.* M. COSTIN, O. 113. *Acesta... ar fi putut ave mai multe mijloace pentru lățirea Ungariei și împuternicirea tronului său.* SĂULESCU, HR. I, 241/14. *Împăratul Claudie la Nisa opri întinderea și lățirea lor.* F. AARON, I. I, 15/9. *Importanța ce vrea să dea el prințipatului prin lățirea hotarălor... îi săpară în inimile rumânilor o pomenire scumpă.* id. ib. 70/15. *A făgăduit... lățirea teritoriului.* GHICA, S. 199. *De la 1210 până pe la 1270–1280 se execută cu-ncetul lățirea Basarabilor în direcțiunea Chiliei.* HASDEU, I. C. I, 117. *Împărăția cea mai mare din lume... a ajuns astfel prin o necontenită lățire, căci la început era departe de a fi așa de întinsă.* id. ib. XII, 60, cf. ALEXI, W.

3. (Învechit, rar) Dilatare, lățime (**II 3**); lărgire (**2**). *Prin mijlocire licorii lui (zamei) ce este cuprinsă înlăuntru și care să suie prin lățire și să coboară prin îndesire.* VÂRNAV, L. 149^{r}/23. *Scrobala nu este tremurândă și deasă fără numai prin lățirea și lipirea bășicuțelor între ele.* BREZOIANU, A. 592/26. *Instrument ce slujaște a arăta gradurile căldurei sau ale frigului, prin mijlocul licoarei care este înăuntru și care se suie și se coboară prin dilatarea (lățire, întindere) sau condensarea de care este priimitoare.* FIS. 142/12, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 139. *Anevrisma să zice lățirea sau umflarea vreunei arterii mari.* CORNEA. E. I, 18/20, cf. ȘĂINEANU.

II. Fig. (Predominâ ideea de propagare) **1.** Răspândire, a unor idei, principii, atitudini etc. V. propovăduire (**2**); propagare (**3**). Cf. lăți (**II 2**). *Mincinoasăle închieri stau împrotiva sporiului și lățirei unui lucru foarte mare și pentru tot neamul omenesc foarte folositoriu* (a. 1804). ȘA I, 569. *Ca să fie limba lor de ajuns spre primirea și lățirea științelor au început după forma limbei cei elină sau grecească... a preface limba sa.* MAIOR, IST. 273/27. *Lățirea cunoștințelor celor folositoare este darul cel mai frumos ce să poate face veacului său* (a. 1837). PLR I, 49. *Respingându-i îndărăpt peste Pirinei, asigură pe pururе Evropa despre încursiile lor și de lățirea moametanismului.* SĂULESCU, HR. I, 95/11. *Asemene propunere, favorabilă pentru lățirea creștinismului și mărirea Poloniei, au îndemnat pe evlavioasa junâ regină a prosfora patriei amoriul ei.* ASACHI, S. L. II, 32. *Acum poți avea idee de popimea noastră, ce râvnă au pă[n]tru lățirea științelor* (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 309. *Episcopii catolici... nu au putut isprăvi mai nimică în privirea lățirei catolicismului în Moldova.* IST. M. 48/12. *Cei 12 apostoli... au simțit trebuința de... a face planuri de îndreptarea lumei prin lățirea adevărului evanghelic.* FM (1846), 109^{1}/32. *Această tipografie au fost credincioasă principiului său, adecă lățirea cunoștințelor în țeară* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342. *Eu crez că aceste idei ar trebui să călăuzească pe toți aceia cari, cu peana sau cu limba, vor să contribuie la lățirea cunoștințelor de orice natură printre poporul român.* ODOBESCU, S. II, 289. *Se alese fără sfială o măsură silnică pentru lățirea catolicismului.* EMINESCU, O. XIV, 151. *Creștinismul, la lățirea căruia femeia a ajutat așa de mult, i-a îmbunătățit soarta.* CONTEMPORANUL, II, 308. *Una din lucrările de valoare care au contribuit mai mult în Germania la lățirea și punerea în practică a ideilor pedagogice... este netăgăduit această operă.* ARHIVA, I, 72. *Neculai Mavrocordat nu lipsește a sprijini... lățirea și întărirea elementului grecesc.* XENOPOL, I. R. IX, 35. *Prin lățirea în ascuns a fondului comun de cugetare românească se consolidă baza pe care se altoise ideea unirii.* id. ib. XII, 189, cf. BARCIANU, DA II$_2$, 113. *Păgânii concentraseră în Roma... toată adorațiunea lor divină în cultul soarelui, spre a putea opune monoteismului creștin un panteism unitar și a lucra prin aceasta contra lățirei creștinismului.* IZV. XIV, 14, cf. SCRIBAN, D., DM, DSR.

2. Răspândire, difuzare a unei vești, a unei informații, a unei știri etc. la (tot mai) mulți oameni. *Cuvântului acestui domn se cuvine... onorul publicarei, ise cuvine zic cea mai mare lățire* (a. 1841). ARHIVA R. I, 35/15. *Pe edificii... fâlfâiră, îndată după lățirea știrei, flamuri negre.* EMINESCU, O. IX, 108.

3. Transmiterea unei boli, epidemii, infecții etc. de la o ființă la alta. Cf. lăți (**II 3**). *După această... arătare despre lățirea vărsatului văcesc prin toată Evropa,... probele pot face hotărâre* (a. 1804). ȘA I, 571. *Întâmplătoarea lățire a acestei boale* (a. 1815). URICARIUL, I, 244. *Ciuma... a căria lățire s-au împiedecat prin aspra împlinire a legiuirilor carantinice.* AR (1835) 13^{1}/8. *Lățirea... ciumei în mai multe părți ale țărei.* BARIȚIU, A. I, 318. *Se văd... pentru prima oară întrebuințate mijloace de apărare contra lățirei acestei cumplite boli.* XENOPOL, I. R. X, 26, cf. DA II$_2$, 113.

III. Fig. Amplificare, dezvoltare (a unei acțiuni, a unei tendințe etc.). Cf. lăți (**III**). Cf. DRLU. *Nu ne vom mira de lățirea cea mare a acelui obicei.* MAIORESCU, CR. II, 4. *Interesul național... reclama lățirea învățământului elementar.* id. D. I, 109. *Expozițiunile... trebuie să fi înfățișat mari foloase pentru dezvoltarea țărilor, pentru lățirea comerciului. Lățirea agriculturei...* [a început] *în țările noastre abia de la Regulamentul organic.* CONV. LIT. XI, 103. *Prin lățirea instrucției poporul nu va putea face mai nimic. Înainte de toate emanciparea economică.* CONTEMPORANUL, I, 258, cf. CARAGIALE, O. III, 24. *Se răspândi în curând știrea că el ar fi organizatorul secret al Eteriei, ceea ce contribui nu puțin la lățirea mișcărei.* XENOPOL, I. R. X, 40. *Eroismul admirabil al locuitorilor lor au pus stavilă lățirii cuceririlor turcești în Europa.* SBIERA, F. S. 345.

IV. Fig. Creștere numerică; înmulțire, sporire (**2**). Cf. lăți (**IV 1**). *Cetirea și scrierea sunt numai mijloacele mechanice pe care învățătorul trebuie să le absolve cât se poate mai iute... pentru a putea trece la ordinea sa de zi, care este: lățirea acelor cunoștințe și agerimea inteliginței.* CONV. LIT. IV, 36. *De lățirea acestei a doua clase nu avem a ne teme.* ib. XI, 78. *Poporul unguresc, mic la număr și deci slab în puteri,... trebuia să caute cu orice preț a-și spori numărul și era aproape gândirea că lățirea lui să se facă pe socoteala celorlaltor nații.* XENOPOL, I. R. XII, 10.

– Pl.: *lățiri.*

– V. **lăți.**

LĂȚÍȘ, -Ă adj., s. n., adv. **1.** Adj. Lat (**I 1**); întins. Cf. DDRF, BARCIANU.

2. S. n. Partea lată a unui obiect; latul (**III 2**). Cf. DA II$_2$, 111. *S-a-ntâlnit Cu un cuțit mare'N cale Cu un vârf*

Îmbontit Cu lăţiş ascuţit. MAT. FOLK. 1 147, cf. GR. S. VI, 132. ✦ (Regional) Pânza (securii) (Mirceşti – Paşcani). Cf. ALR II 6 630/537. ✧ Expr. **În lăţiş şi-n curmeziş** = în lung şi în lat, în toate direcţiile, pretutindeni. Cf. DA II_2, 111, DL, DM, M. D. ENC., DEX., L. ROM. 1986, 379. *Veste morţii lui s-a dus în lăţiş şi-n curmeziş.* ŞEZ. VIII, 171.

3. Adv. De-a latul, în sensul lăţimii (**I 1**), de-a curmezişul. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., CADE, DA II_2 111, CIORĂNESCU, D. ET. 4724. ▭ *Dulapul acesta e prea înalt, nu încape în lung; să-l punem lăţiş şi să-l împingem.*

– **Lat** + suf. *-iş.*

LĂȚIȘÓR[1] s. n. (Mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui lat[1] (**I**); (regional) lăţuş (**1**). *Într-un copaci zarifior, Un şoim prins în lăţişor Strigă amar ciripind.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, O. I, 289, cf. CIHAC, I, 140, TRDG 892, CDDE 957, CADE, DA II_2, 111, DL, DM, DEX. *Un hoţ de vânător Smulse trei fire de păr Şi făcu d-un lăţişor Şi m-apucă de picior.* TEODORESCU, P. P. 280. *Un hoţ de vânător... Rupse trei fire de păr Şi făcu un lăţişor Şi mi-l puse la izvor.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 501, cf. FOLC. MOLD. II, 309.

– Pl.: *lăţişoare* şi (m.) *lăţişori* (CIHAC, I, 140, DA II_2, 111).

– **Laţ[1]** + suf. *-işor.*

LĂȚIȘÓR[2] s. n. Diminutiv al lui laţ[2]. V. leaţ[1] (**I**). *Mai la toate duşele se află oarecare lăţişori bătuţi pe pardoseală ca să nu alunece cineva.* DESCR. AŞEZ. 53/27. *Căroaia* [este] *un dric format din o gemănare de mesteacăn şi nişte lăţişori.* PĂCALĂ, M. R. 310. *Bate nişte lăţişoare.* DA II_2, 112 cf. TAMÁS, ET. WB. 495, CHEST. II 369/63, 168, VI 111/3.

– Pl.: *lăţişoare* şi (m.) *lăţişori.* – Şi: (regional) **leţişór** (pl. *leţişoare*, CHEST. II 369/168) s. n. ib. VI 111/3.

– **Laţ[2]** + suf. *-işor.*

LĂȚÍT, -Ă adj. **I. 1.** Devenit mai lat (**II**) sau mai plat[2] (**1**); care are un aspect lat (**II**) sau plat[2] (**1**); lătăreţ (**1**). Cf. lăţi (**I 16**). Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Pliscul lor este foarte scurt şi spre cap lăţit, însă la vârv puţin cârligat.* J. CIHAC, I. N. 89/16. *Un fir de păr lânos tăiat de-a curmezişul are la capăt forma unei elipse, ceea ce dovedeşte că este lăţit.* CONTEMPORANUL, I, 619. *Gâtul lor este subţire, pieptul îngust şi lăţit.* ib. II, 396, cf. DDRF. *Săteanul n-are decât scăunele mici făcute dintr-o bucată de scândură... sau de lemn lăţit ori scobit în chip rotund.* MANOLESCU, I. 41. [Securile] *nu au însă muchea prelungită pe mâner, ci numai... lăţită.* PÂRVAN, G. 516. *Furca nu este rămurată, ci în formă de băţ lăţit în partea de sus, ca o placă.* GR. S. II, 353, cf. DA II_2, 111. *E un săcui cu ochii mici,... cu oasele feţii lăţite pentru a arăta că omul are neuitate legături strămoşeşti cu Asia.* BLAGA, Z. 313. *Ciocul lung şi subţire încovoiat în jos... sau turtit şi lăţit la vârf în formă de lopată.* LINŢIA, P. III, 13. *Un cal... stă stors în mijlocul curţii, cu copitele lăţite ca nişte strâchini negre în ţărână.* PREDA, Î. 131, cf. DM. *Dinţii caliciului, păroşi, alungiţi,... spre bază adesea lăţiţi.* FLORA R. P. R. V, 202. *Frunze cu baza lăţită în formă de disc.* PRODAN – BUIA, F. I. 82. *Datorită culorii sale albă-gălbuie... şi formei lăţite, viermele de gălbează a fost comparat şi cu o sămânţă de dovleac.* ZOOLOGIA, 25, cf. DEX. *Localnicii mânuiesc săbii încovoiate, cu lama lăţită la capăt.* CROHMĂLNICEANU, C. R. II, 140. *Se nimeri să-l apuce de părţile lăţite de la capătul furcii.* CĂRTĂRESCU, N. 220. *Am un pui de drac Lăţit şi sărac.* (Puricele). PAMFILE, C. 30. ✦ (Adverbial; pe lângă verbul „a sta") Întins orizontal pe pământ. [Taurul] *să poticneşte la genunchi şi, făr-de veste, căzând preste cap,... sta lăţit în multă vreme.* AETHIOPICA, 81[v]/13.

2. Răspândit pe o suprafaţă mare; întins. Cf. lăţi (**I 2**). *Pentru multele crengi lăţite ce are din toate părţile..., nu-i bun de cherestea.* COD. SILV. 28, cf. ALEXI, W. *Omul... e lăţit peste tot pământul.* RUS. I. I, 52/13. *Lacomul foc... cade-ntr-o deasă pădure... Şi-ndată lăţit pretutindeni..., tot surpă-n urgia vâlvorii.* MURNU, I. 219. *Penajul capului este foarte lăţit, aşa încât acoperă pe laturi şi nările şi ajunge până la rădăcina ciocului.* LINŢIA, P. III, 183, cf. DM, DEX. *Fata cu păru-ncreţit Face mălaiul lăţit; Când îl scoate din cuptor, Cheamă satu-n ajutor.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 409. ✦ Desfăşurat, aşezat în toată întinderea. *Toată ziulica o vedeai pe drumuri, cu poalele în brâu, cu coada gimbirului lăţită pe spinare ca o foaie de brustur.* MOROIANU, S. 112. *Rămase un timp, aşa, cu capul înălţat, dar tot cu braţele lăţite pe spătar, ca ridicat dintr-o agonie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 197.1, nr. 128, 17/2.

3. (Despre teritorii, proprietăţi etc.) Care a devenit mai mare, mai întins; extins. Cf. lăţi (**I 3**). *Este sultan şi a tuturor împărăţiilor acestei lumi lăţite.* M. COSTIN, O. 291. *Este moşie Trifeşti lăţită, cu atâte sileşti împrejur* (a. 1776). IORGA, S. D. VII, 282. *Lodovic,... pentru a guverna o împerie atâta de lăţită, timpuriu împărţi între cii trii fii ai sei staturile.* SĂULESCU, HR. I, 97/17. *Mulţimea îl va crede un vrednic cap de oaste, Văzând lăţită ţara şi duşmanii învinşi.* NEGRUZZI, S. II, 262. ✧ Fig. *Inorogul... tărăniia Vidrii întărită şi în toate părţile întinsă şi lăţită vădzând..., în munţii înalţi... să dusă.* CANTEMIR, I. I. II, 51.

4. (Despre ochi) Holbat. Cf. lăţi (**I 4**). *Cu ochiul lăţit, cu fruntea palidă... se află faţă cu sabia în mână la omorârea regelui.* BARONZI, I. G. 59/7.

II. Fig. **1.** Împrăştiat, degajat, răspândit. Cf. lăţi (**II 4**). *Topsăcos aerul carile prin tot trupul lăţit şi împrăştiiat îi era spălând şi toată putregiunea curăţindu-i, iarăşi la viaţă l-au întors.* CANTEMIR, I. I. II, 17. ✧ (Despre sentimente, senzaţii etc.) *În această mişcare vedem noi ca element esenţial: emoţiunea puternică lăţită într-o parte întinsă a poporului român.* MAIORESCU, CR. II, 275. *Recunoaşterea acestei necesităţi răspunde ea cu adevărat unui sentiment real şi îndeajuns de lăţit pentru ca să fie un îndemn destul de puternic la împlinirea ei* (a. 1896). PLR I, 451.

2. (Despre veşti, ştiri, informaţii etc.) Răspândit, difuzat la mai mulţi oameni. Cf. lăţi (**II 1**). *Acel jurnal... între toate e cel mai lăţit în Ungaria* (a. 1863). BARIŢIU, C. II, 208. *Toate astea, lăţite în lume, au adus slavă mare mănăstirii, cu năvală de poporime, spor de evlavie în norod.* VOICULESCU, P. I, 159. *Stupoare... guri*

căscate... zvon lățit ca rotocoalele undelor stârnite de un bolovan zvârlit într-un heleșteu. id. ib. II, 243.

3. (Despre idei, principii etc.) Care s-a răspândit, devenind cunoscut și acceptat. Cf. l ă ț i (**II 2**). *În toate părțile era acum lățit a se chiema românii vlahi.* MAIOR, IST. 152/8. *Această limbă preste toată Italia lățită se-au numit latină.* id. ib. 272/2. *În Dacia prin suta a doua era hristianismul lățit, venit precum s-au zis chiar cu coloniile aduse de Traian.* FM (1845), 68²/23, cf. I. IONESCU, C. 80.

III. F i g. Intensificat, amplificat. Cf. l ă ț i (**III**). *În privința Izei, eu am făcut acei pași numai ca să nu-mi imput că nu am deșteptat, și dacă ne va succede, am satisfăcut poate unei dorințe destul de lățite* (a. 1868). VASICI, în BARIȚIU, C. II, 155.

IV. F i g. Numeros. Cf. l ă ț i (**IV 1**). *Arătarea evidentă a acestor imigranți, mult mai lățiți decât cei unguri..., e foarte îngreuiată prin multe cauze varii.* EMINESCU, S. P. 219. ✦ Alcătuit din mai multe părți componente. *Experiența ne învață că sunt ființe composte; așadar și semplice; din cele semplice să fac cele composte; și simțirea, neputând să le cunoască, ni să par composte și lățite.* POTECA, F. 60/24. *Socotim pre minte nematerialnică și dintr-acesta duh, adecă ființă semplice. Trupul fiind o ființă lățită, toate patimile lui atârnă din chipul moriilor (particelelor), și al poziției, și al mișcării.* id. ib. 202/27.

– Pl.: *lățiți, -te.*

– V. **lăți.**

LĂȚITÁRIU subst. v. **lătițar.**

LĂȚITÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. Care se întinde mult în lături. *Îngrijește a scoate erburile cu rădăcinele lățitoare, astfel precum pirul.* BREZOIANU, A. 73/10, cf. CIHAC, I, 139, LM.

2. Adj. (Învechit, rar) Care se propagă (**3**), se răspândește (**3**). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

3. S. m. (Învechit, rar) Propagator (**1**), propovăduitor (**2**). Cf. DRLU, DDRF. *Lățitor de vești.* DA II$_2$, 113.

– Pl.: *lățitori, -oare.*

– **Lăți** + suf. *-tor.*

LĂȚITÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Dilatare Cf. CIHAC, I, 139.

2. Propagare (**2**); expansiune; lărgire (**1**). Cf. GHEȚIE, R. M. 234, BARCIANU, ALEXI, W.

– **Lățit** + suf. *-ură.*

LĂȚOÁIE s. f. pl. (Regional) Augumentativ al lui l a ț e. *Mai codinește-ți și tu lățoaiele alea, prea le-ai lăsat claie.* UDRESCU, GL.

– **Lațe** (pl. lui *laț*[1]) + suf. *-oaie.*

LĂȚÓI s. n. (Regional) Augmentativ al lui laț[2]. V. l e a ț[1](**1**) (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Mă, da ai pus niște lățoaie să țâie cât pământul!* id. ib.

– Pl.: *lățoaie.*

– **Laț**[2]+ suf. *-oi.*

LĂȚÓS, -OÁSĂ adj. (Despre blana sau părul animalelor ori despre obiecte confecționate din acestea) Cu lațe multe, cu păr ori fir lung și mițos; (despre animale) care are blana, părul cu fire lungi și dese, cu lațe. Cf. COSTINESCU, LM. *Cel mai mare... era îmbrăcat cu cojoc lățos.* ARHIVA R. II, 15. *Jupiter Pluvius* [este] *reprezentat pe columna anonimă din Roma sub chipul unui unchiaș cu straie lățoase.* ODOBESCU, S. III, 228. *Intră, plouat ca un câțeluș lățos, tânărul și simpaticul nostru colaborator literar.* CARAGIALE, O. II, 170. *Un cuțulan de stână, lățos, cu urechile tăiate,... mergea pe lângă calul lui Dan.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 46, cf. DDRF, BARCIANU. *Iarna să cocoloșea într-o bundă cu blană lățoasă.* DELAVRANCEA, H. T. 99. *Văzusem niște câini lățoși.* SĂM. IV, 726, cf. ALEXI, W., TDRG. *S-așeze patul... cu cergi lățoase.* MURNU, O. 119. *Erau în turmă Berbeci lățoși..., Cu lâna laie.* id. ib. 154. *Un dulău lățos... se apropie în trap leneș.* REBREANU, I. 10, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Feciorii și bătrânii... poartă leric..., peste care pun gubă (... zisă și șubă lățoasă).* IZV. XIII, 122. *Mâna fetii... s-a lăsat, albă, pe capul lățos și plin de scai al cânelui.* CAZIMIR, GR. 54. *Proptit în bâtă stă... În sarica lățoasă cât un urs.* PILLAT, P. 108. *Mai primise în zestre și o sarică lățoasă albă din lână țurcană.* MOROIANU, S. 11, cf. SCRIBAN, D. *Pereții sunt cojiți și galbeni;... patul de scânduri acoperit cu o pătură lățoasă.* DENSUSIANU, ap. VIANU, A. P. 180. *Murgul... părea lățos.* CAMIL PETRESCU, O. I, 50. *Un câine mare, lățos, a început să mă latre.* STANCU, R. A. II, 44, cf. DL, DM. *Au stat... într-o casă... cu covoare groase... cu... lei albi și lățoși ca țapii.* BĂNULESCU, C. M. 92. *Afară, printre mese, nu erau decât... vreo patru câini lățoși.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 23, 16/3. *Erau turme... păzite de câini lățoși.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 3/1. *Ilie Baciu, în sarica lui lățoasă, are profilul ciobanului mioritic.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 114, cf. M. D. ENC. *Mărunței cu labe scurte..., tărcați, lățoși,... n-aveau să aibă somn și stare.* D. R. POPESCU, I. Ș. 30, cf. DEX, DSR. *Sub rafturile nesfârșite... se întinde o sofa dublă, acoperită cu o cergă lățoasă, roșie.* CĂRTĂRESCU, N. 165, H II 117. *Cojoc de țap lățos.* TEODORESCU, P. P. 620. *Să-mi dai ăl cojoc mare, lățos, Care-l porți vara pe dos.* MAT. FOLK. 158. *O căciulă mițoasă și... o sarică lățoasă.* MATEESCU, B. 4. *Tu să-mi dai ăl cojoc lățos.* PĂSCULESCU, L. P. 236. *Sluguliță mă băgai... P-o sarică lățoasă.* BALADE, III, 67. *Să-mi dai un cojoc lățos.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 253, cf. NALR – O IV h 800. *Mojicul bogat e ca câinele lățos care numai lui își ține de cald.* ROMÂNUL GLUMEȚ, I, 26, cf. ZANNE, P. IV, 461. ✧ (Prin analogie) *Gâștele lățoase, cu ciocul ca fața morcovului.* MACEDONSKI, O. III, 49. *Vulturul ar cădea lățos și ciufulit în cotețul porcilor.* ADAM, R. 263. *Degetele îi intrau în pletele moi ca în ciucurii unei mari crizanteme lățoase.* CĂLINESCU, C. N. 239, cf. NALR – O III h 533/953. ✧ F i g. *Cu tot formatul lățos pe care-l păstrează publicațiile de acest fel..., broșura e menită să fie întrebuințată des.* SĂM. IV, 418. (Adverbial) *Încep cele dintâi case ale Câmpulungului, care se tot deșiră între muncelele cu brazi, lățos și nesfârșit.* IORGA, B. R. 107. ✦ P. a n a l. (Despre oameni) Cu șuvițe lungi, care atârnă (în dezordine, nepieptănat, neîngrijit); care are părul sau barba lăsate să crească lungi (și neîngrijite) *Ruben,... scărpinându-se în capul lățos,... începu a râde.* EMINESCU, O. VII, 102. *D-l Burdea, un om... rău*

îmbrăcat, cu părul lung și lățos, cam spân. SLAVICI, O. II, 101. *E nalt, adus puțin de spate... părul lung, nepieptănat, lățos.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 262, cf. BARCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Stăpânii lor pescari... lipoveni, cu pletele lățoase... își strângeau șoalele.* BART, E. 289. *Bărbații erau slabi;... tunși sau lățoși, cu anume „chic".* CĂLINESCU, S. 457, cf. DL. *O întâmpină o femeie... cu părul negru și lățos revărsat pe umeri.* PREDA, R. 211, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *O fată în casă,... cu părul lățos și șorțul murdar, le deschide.* I. GHEȚIE, B. II, 169, cf. DSR. (Substantivat) *Lățoasa continuă:... Trebuie să existe. Ce-i tot dai cu natura, fa? Fără puterea lui s-ar naște copii?* STEINHARDT, J. 370. ✦ (Regional; despre haine) Rupt, zdrențuros. Cf. DR. X, 291.

– Pl.: *lățoși, -oase.*

– **Lațe** + suf. *-os.*

LĂȚÚI[1] vb. IV. Tranz. **1.** A prinde, a strânge într-un laț[1] (**1**), a lega cu un laț[1]. Cf. KLEIN, D. 369, DRLU, LM, TDRG, CDDE 957. *Voinicul o primi în brațe, îi cuprinse mânile, i le lățui c-o șușăniță de piele și-o ridică ca pe un tăbâltoc la subsuoară.* SADOVEANU, O. I, 177. cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional; despre mașini de cusut) A face ața lațuri[1] la cusături și a o încâlci, a o înnoda (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lățuiesc* și (regional) *lățui* (UDRESCU, GL.).

– **Laț[1]** + suf. *-ui.*

LĂȚUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Popular) A pune, a bate leațuri[1] peste căpriorii unei case pentru a susține șindrila sau țigla; (complementul indică pereți sau tavane de lemn) a șipcui (**1**); a îngrădi cu leațuri[1]. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., MOLNAR, 82[2]/28, LB, I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 91[2]/3, ISER, STAMATI, V. 130[2]/38, 485[2]/34, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 166, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 112, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 726, TAMÁS, ET. WB. 495. *Și-om căpriori-o Cu chisce, Din loc ca să nu misce, Și-om lețui-o Cu cârnațe Vântul să n-o înhațe, Și-om drăniți-o cu plăcinte.* MARIAN, SA. 224, cf. 310, RĂDULESCU-CODIN. *Râd'ică apoi corńii d'e o l'ețuiesc.* T. PAPAHAGI, M. 167, cf. 224, ALR II/I h 227, ALR II/551, A V 15, 22, 25, 28, VI 16, 19, 26, com. din MONOR – REGHIN și din MORĂRENI – TOPLIȚA, LEXIC REG. 92, UDRESCU, GL. 150, NALR – O II h 194/911. ✧ Refl. pas. *Coliba se lețuiește.* în DA II_2, 112, cf. ALR II/I h 227/27.

– Prez. ind.: *lățuiesc* și (regional) *lățui* (ALR II/I h 227/27, NALR – O II h 194/911). – Și: **lețuí** vb. IV.

– **Laț[2]** + suf. *-ui.*

LĂȚUIÁLĂ[1] s. f. (Regional) Faptul de face ața laturi[1] la cusături și a o încâlci, a o înnoda, la mașinile de cusut (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Lățuieli ca la mașina asta nu s-a mai pomenit.* id. ib.

– Pl.: *lățuieli.*

– **Lățui[1]** + suf. *-eală.*

LĂȚUIÁLĂ[2] s. f. (Prin Munt.) Lățuire[2]. Cf. UDRESCU, GL. *Am ajuns cu coșarea la lățuială.* id. ib. [Casa] *am dat-o de lățuială.* id. ib.

– Pl.: *lățuieli.*

– **Lățui[2]** + suf. *-eală.*

LĂȚUÍRE[1] s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a lățui[1] și rezultatul ei. Cf. lățui[1] (**1**). Cf. DRLU. ✦ Spec. Spânzurare. *Sugrumare (strângerea de gât) sau lățuirea se întrebuința când se poftea a se face în taină.* BOJINCĂ, A. II, 106/10.

– Pl.: *lățuiri.*

– V. **lățui[1]**.

LĂȚUÍRE[2] s. f. (Popular) Acțiunea de a lățui[2] și rezultatul ei; (regional) lățuială[2], lățuit[1]. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 91[2]/5, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, DA II_2, 112, TAMÁS, ET. WB. 495, UDRESCU, GL. 150.

– Pl.: *lățuiri.* – Și: **lețuíre** s. f. DA II_2, 112, TAMÁS, ET. WB. 495.

– V. **lățui[2]**.

LĂȚUÍT[1] s. n. (Munt.) Lățuire[2]. Cf. PONTBRIANT, D., DA II_2, 112, TAMÁS, ET. WB. 495. *Ziditul, poditul și lețuitul.* H IV 139. *A ajunge la lățuit.* UDRESCU, GL.

– Și (regional) **lețuít** s. n.

– V. **lățui[2]**.

LĂȚUÍT[2], -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Care este prins, strâns într-un laț[1]. Cf. KLEIN, D. 369, DRLU.

2. (Regional; despre cusăturile de la mașina de cusut) Cu laturi[1] încâlcite, înnodate (Săpata–Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Cusătura lățuită nu ține; se desface.* id. ib.

3. (Regional; prin atracție paronimică; despre piese ale portului popular) Lănțuit (**I 3**). *Umblă lelea fudulită, Cu zâvelca lățuită.* POP. ap. UDRESCU, GL. *Are fota lățuită de flori și fluturi.* id. ib.

– Pl.: *lățuiți, -te.*

– V. **lățui[1]**.

LĂȚUÍT[3], -Ă adj. (Regional) Acoperit sau bătut cu leațuri[1]; îngrădit cu leațuri[1]. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 91[2]/5, PONTBRIANT, D., DDRF, DA II_2, 112. *Gard lățuit.* UDRESCU, GL. *Coșare lățuită.* id. ib.

– Pl.: *lățuiți, -te.* – Și **lețuít, -ă** adj. DA II_2, 112.

– V. **lățui[2]**.

LĂȚUITÓR s. n. (Prin Munt. și prin Transilv.) Unealtă de dulgherie folosită pentru executarea găurilor în leațuri[1]. V. spițelnic (**I**). Cf. CADE, DA II_2, 112, CIORĂNESCU, D. ET. 4726, TAMÁS, ET. WB. 495, H IX 452, XI 27, RĂDULESCU-CODIN, BREBENEL, GR. P.

– Pl.: *lățuitoare.* – Și: **lățiitór** (DA II_2, 112, BREBENEL, GR. P.), **lețuitór** (DA II_2, 112, TAMÁS, ET. WB. 495) s. n.

– **Lățui[2]** + suf. *-tor.*

LĂȚURĂ s. f. (Regional) Laț[1](**1**) (Țigănești – Alexandria). Cf. ALR I 1 311/900.

– Pl.: *lățuri.*

– Sg. refăcut după **laturi** (pl. lui *laț[1]*).

LĂȚURÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Lățos. *Voinic scurt și gros, Cu cojocul lățuros.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 608.

– Pl.: *lăţuroşi, -oase.*
– **Laţe** + suf. *-uros.*

LĂȚÚȘ s. n. Diminutiv al lui l a ţ [1].

1. (Prin Transilv.; în forma *laţuş*) Lăţişor[1]. Cf. A III 17, 18.

2. (Regional, mai ales în Olt.) Cf. laţ[1] (1). *Cu lăţuşurile şi cu copaia se prind cintezele, vrăbiile, graurii, sturzii, cocoşarii, mierlele.* BĂCESCU, PĂS. 371, cf. ALR I 1 311/259, 348, 810, 820, 825.

– Pl.: *lăţuşuri* şi *lăţuşe.* – Şi: **laţúş** (pl. *laţuşe*, A III 17) s. n. ib. III 17, 18.
– **Laţ**[1] + suf. *-uş.*

LĂȚÚȚ s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui laţ[1](1). Cf. DLRU.

– Pl.:?
– **Laţ**[1] + suf. *-uţ.*

LĂU adj. v. **lai**[1].

LĂUÁ vb. I. v. **la**[3].

LĂUÁT, -Ă adj. v. **lăut**[2].

LĂUDÁ vb. I. **I.** Tranz. **1.** A exprima păreri bune, aprecieri favorabile despre cineva sau ceva; a-şi exprima preţuirea, admiraţia faţă de cineva sau ceva; a vorbi în termeni elogioşi despre cineva sau ceva; a elogia. *Vădzură eghiptenii pre muiare cum că prea ară fi frumoasă... O vădzură şi lăudară ea lu faraon.* PO 44/23. *De la ceia ce aşteptăm noi laudă să ne laude, aceia ne ocărăsc şi nu ne iubesc.* VARLAAM, C. 243. *Afla-veţi ş-astădzi unii ca aceia carii pre ceia ce fac bine laudă, iară eĭ cu sine fac rău.* id. ib. 236, cf. ANON. CAR. *Laud osârdia răposatului Urechie vornicul.* M. COSTIN, O. 242. *Un leu mare... grăi omeneşte din datul lui D[u]mn[e]zău... Lăuda pre sv[â]ntă şi-nfrunta pre păgâni.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85[v]/6. *Lovire de puţine corăbii, împotriva multora... de înţelepţi nu este lăudată* (a. 1694). FN 33. *Mutarea minţii, schimbarea socotelii şi nestarea cuvântului numai atunci sunt lăudate, cât din rău spre bine şi din vrajbă spre dragoste să întorc.* CANTEMIR, I. I. II, 63, cf. LEX. MARS. 223. *Pre carele îl vedem că jăfuieşte şi pradă şi căzneşte pre săraci, îl lăudăm şi-i zicem că este om înţelept.* ANTIM, O. 96. *Stai înaintea D[o]mnului rugându-te pentru noi, cei ce te lăudăm pre tine, Romane minunate.* MINEIUL (1776), 3[r2]/19. *Găsi pricină cu a-m lăuda blanele dă samur cu care eram eu îmbrăcat.* VĂCĂRESCUL, I. II, 13[v]/3. *Cel smerit şi blând şi cu minte plecată, de la Dumnezeu îl vor cinsti îngerii şi-l vor lăuda oamenii* (a. 1784). ŞA I, 96. *Să nu lase dascălul să treacă fără a lăuda o inimă deşchisă ca aceasta.* CARTE TREB. I, 180/25. *Acesta este chipul cel mai bun şi mai fără greş, măcar că unii laudă a fi mai bine de a lăsa copaci de sămânţă.* COD. SILV. 14. *Cercetează-mă, laudă-mă sau mă ocăraşte dacă poţi.* GHERASIM, T. 119[r]/10. *Norocul nu-l ţinea de la Dumnezeu carele i-l da, ci lăuda numai sfatul fiiului său.* ŞINCAI, HR. I, 146/15. *Cuvi[i]nţa toţi o laudă* (a. 1793). ŞA I, 183. *Carii erau aici, erau foarte lăudaţi.* MICU, în ŞA I, 704. *Laud vitejia lui Siroi.* SIROIU, 32[r]/17. *Laud vitejia sufletului tău.* CATON, 81[v]/7. *Să laud puţin slava lui.* MIL. TIT. 4[r]/22. *Cunoştinţa şi învăţătura fiiului său foarte o lăuda* (a. 1802). ŞA I, 554. *Chiros... foarte să bucură şi aşă socoti cum bun sfat este şi-l lăudă pre Crisos mult.* HERODOT[2], 38. *S-a lăuda cărţile lor Iliada şi, mai vârtos, Odiseea.* id. ib. 99. *Sighismundus pismuind* [pe Ioan Corvin] *pentru laudele acele mari, zisă... să nu-l mai laude atâta.* MAIOR, IST. 89/18. *Unii îl laudă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 154. *Au şi început a lăuda pe corb.* ŢICHINDEAL, F. 72/23. *Pruncii nu pot să se mire de măiestria vorbirei voastre şi să o laude.* PETROVICI, P. 131/21. *Să nu socotească cinevaş că laud pe această persoană ca pe un prieten.* GOLESCU, Î. 108. *Să obicinuieşte cu adevărat a lăuda ce aude pe ceilalţi lăudând.* id. E. 68. *Această orânduială, fiind pentru bine şi folos obştesc..., am lăudat buna cugetare a dumn[ea]lui banului* (a. 1822). IORGA, S. D. VII, 312, cf. DRLU, LB. *Cu atâta putere a cuvintelor au lăudat pre moartea ce de bună voie, încât mulţi din cei ce citea, ducându-să de bună voie să arunca în mare.* POTECA, F. 25/14. *Acum s-a ridicat un prooroc mincinos pe şena teatrului prinţipatului, lăudând şi arătând prin grai şi condei băile cele reci.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 484/5. *Unul îl laudă, altul îl întreabă ce-a dat pe ochelari.* HELIADE, O. I, 250. *În Roma era obicei, pe care-l laudă Polib foarte mult, ca să ducă în ţirimonia mortului şi chipurile strămoşilor lui.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 118/5. *Norodul întreg nu laudă, nici linguşeşte cu făţărnicie.* id. ib. 140/3. *Fiecare lăuda foarte mult ceea ce însuşi făcuse şi ceea ce ar fi făcut.* MARCOVICI, VEL. 6/20. *Căruia era să-i dea o pungă de bani îi da cinci, şese, tot ca să-l laude la Poartă.* NECULCE, L. 320. *Tu lăudai foarte plecarea mea de-a sluji.* HRISOVERGHI, P. 53/19. *Măria Sa Vodă mi-au scris o carte drept către mine, în care mă laudă.* KOGĂLNICEANU, S. 79. *Cu toată bunăvoinţa ce am de a lăuda tot ce-i patrie şi a patriei, totuşi nepărtinirea mă opreşte să numesc Bahluiul altfel decât... o mlaştină.* id. ap. PERPESSICIUS, M. III, 221. *El lăuda clima cea blândă unde prosperau fructele sudice.* ASACHI, S. L. II, 87. *Între altele lăuda poziţiunea lacului Brutis.* id. ib. 130, cf. VALIAN, v. *Omul... pentru a sfâşia pe un altul... prea mulţi tovarăşi să găsesc; spre a lăuda însă pe altul, mult mai puţini.* C. A. ROSETTI, N. I. 47. *Împăratul... dărui bine pe trămis şi lăudă mult fapta lui Basta.* BĂLCESCU, M. v. 517. *Împodobiţi cu flori saloanele voastre, acoperiţi mesele voastre...; noi vom lăuda aceste ticnite desfătări.* BREZOIANU, A. 385/2, cf. ISER. *Unii zic că apa de râu este mai bună de băut decât apa de izvor, alţii din contra laudă mai mult pe această de pe urmă.* FĂTU, D. 3/3. *Se plânge de două mii de ani că vorbirea medecinei ar fi un ţerc neînţeles bolnavului, că mijloacele sale de a tămădui ar fi pe rând lăudate şi desfăşurate şi desfăimate de pontifii templului.* MAN. SĂNĂT. 4/3. *De ce nu-mi lauzi ăst cal? Fă-l tânăr, fă-l mânzuleţ, Ca să-l poci vinde pe preţ.* PANN ap. ZANNE, P. VI, 366. *Laudă blândeţea şi umanitatea principiilor lui.* ARISTIA, PLUT. [L_2/9]. *Lăudăm bogăţia, ne[-e] dragă lenevia.* TEULESCU, C. 83. *Nu îndrăzneşti să lauzi pre cei care sunt vrednici.* NEGRUZZI, S. II, 217, cf. POLIZU. *Eu îi laud şi îi cinstesc al lui cuvânt de sfială.* BOLLIAC, M. 7/15. *Până când să lăudăm Tot ceea ce nu ne place?* id. O. 170. *I-am lăudat*

sentimentele şi elocinţa. GHICA, S. 396. *Aş pune mica mea parte Silinţa-vă lăudând.* ALEXANDRESCU, O. I, 136. *Aceasta însă, cu toată seriozitatea şi gravitatea ei, se simţea ruptă şi... îi arăta mulţămire şi o lăuda.* SION, P. 77. *Am început şi eu să laud pe Ipsilant şi să-l rădic până la cer.* FILIMON, O. I, 271. *Vizirul se grăbi a-i răspunde de a se opri de la orice încălcare contra Poloniei; însă, totodată, îi lăudă zelul şi îndrăzneala.* HASDEU, I. v. 52. *Contele lăudă zelul lui Bertuccio.* BARONZI, C. VI, 145/21. *Toţi oamenii de inimă şi de curaj te-au lăudat fără să te cunoască.* id. I. G. 225/19. *Bea... tot lăudând şi devinea din ce în ce mai vesel* (a. 1871). CONV. LIT. IV, 141, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 141, LM. *Laudă în prima linie pe coloneii Cretzulescu şi Tănase Călinescu.* MAIORESCU, D. I, 9. *Înţeleg ca cineva să laude sau să critice pe altul* (a. 1881). CONTEMPORANUL, I, 442, cf. 721. *Să lăudăm dar pe concurenţii noştri, pentru ca lauda noastră să-i îndemne a face încă şi mai bine.* ODOBESCU, S. II, 493. *De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceapă-a lăuda.* EMINESCU, O. I, 141. *Împăratul... îl lăuda pentru tot ce făcea.* id. ib. XIV, 92. *Tu vrei numaidecât să te laude toată lumea şi să nu-ndrăznească nimeni să-ţi facă o critică, fie cât de mică.* CARAGIALE, O. I, 226. *Cât pentru muiere, el tăgăduia, pentru ca să nu fie silit a o numi, lucru pentru care mulţi dintre cei de faţă îl lăudau, aşa în taină.* SLAVICI, O. I, 174. *Lăuda pe fiul de împărat pentru o aşa nimerită alegere... Mai mare strălucire şi gingăşie ca aceasta nu se mai văzuse sub soare.* ISPIRESCU, L. 38. *Gheorghe se pornea pe vorbă, îşi lăuda prietenul şi se aprindea de o veselie copilărească şi drăgălaşe.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 65. *E mai de dorit să fii ocărât şi ponegrit... decât lăudat şi aprobat.* CONTEMPORANUL, VI, 94. *Soldatu e dător să citească numa gazeturi care laudă pă şefii lui.* BACALBAŞA, M. T. 117. *M-am hotărât să vorbesc tuturor amicilor despre revista d-voastră şi să scriu despre ea şi s-o laud... dupe cum merită.* DELAVRANCEA, în ARH. FOLK. I, 16, cf. DDRF. *Cojocul sau mantaua de lână purtată la noi este lăudată chiar şi pentru timpuri călduroase de unii autori străini.* CRĂINICEANU, I. 163. *Toţi străinii care vizitară Muntenia şi Moldova... laudă într-un glas bogăţia şi frumuseţea păşunelor lor.* XENOPOL, I. R. X, 118. *Poarta însăşi adeseori l-a lăudat pentru silinţele şi tendinţele sale.* id. ib. XIV, 55. *Nu vă lăudaţi ştiinţa; asta nu pot s-o ascult!* COŞBUC, P. II, 134, cf. BARCIANU. *Într-aceste cuvântări lăudam diversele virtuţi cetăţeneşti şi naţionale.* SBIERA, F. S. 232. *Începură deci a lăuda amândoi viaţa câmpenească şi a huli viaţa de oraş.* SANDU-ALDEA, D. N. 125, cf. PUŞCARIU, ET. WB. *Mamele din Grecia, când aud că li se laudă peste măsură copiii, de teamă să nu-i deoache, şoptesc cuvântul... „usturoi".* CANDREA, F. 202. *Pentru a lăuda şi pentru a critica, pentru a înălţa şi pentru a înfăţişa înaintea neiertătorului tribunal câtă lume o ştia el amestecată până atunci în conducerea maselor omeneşti – pentru aceea s-a scris Commedia.* IORGA, P. A. II, 168. *Doamna laudă pe Paşa Abaza, atotputernicul paznic al Dunării.* id. v. F. 146. *Toţi... ca pe un zeu o tot grăiesc de bine Şi-o laudă, când trece prin cetate.* MURNU, O. 111, cf. TDRG, DHLR II, 21, 23, 63, 134, 142, 221. *Mai deunăzi se vorbea într-un loc de unul care a scris nişte poezii, nuvele... nu-mi aduc bine aminte... Tu eşti? – Poate. – Îmi pare bine. Te lăuda.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 18. *Simţea că urăşte din tot sufletul acest izvor de aur, pe cei doi ţărani care o pomeniseră, pe birtaşul Ştefănescu care o lăudase.* AGÎRBICEANU, O. VII, 33. *Continua să laude, mai departe, calitatea articolelor pe care le pipăiau femeile din Văleni.* id. ib. 67. *Se îndulcea Suhopon când îi lăudai vinul.* GÂRLEANU, N. 132. *I-ai lăudat borşul cu fasole al lui Neotorie, şi iaca, borş cu fasole ţi-a dat.* HOGAŞ, DR. II, 11. *Aprobare stupidă... dată nu celor ce-i cer virtute, ci celor ce-i laudă viţiile.* PÂRVAN, în RF I, 337. *Mult îl lăudau cei ce s-au întâlnit cu el.* DR. I, 64. *Se aprinse repede şi începu să-şi laude feciorul şi să ocărască pe Ion.* REBREANU, I. 69. *Herdelea se mândrea că l-a avut elev şi-l lăuda pretutindeni.* id. ib. 220, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ovanez începu să-i laude talentul de a cânta.* BASARABESCU, v. 11. *Ai vrea să lauzi pe unchiaşul care şi-a încheiat toate actele politicii... cu o glumă.* ARGHEZI, P. N. 200, cf. CADE. *Lupta e lăsată astăzi pe seama tinerilor colaboratori, care în micile reviste afiliate îşi laudă patronii.* LOVINESCU, S. IV, 82. *T. Maiorescu laudă poezia populară.* id. ib. VIII, 135. *Lăudam croitoreasa care-mi impusese culoarea.* CAMIL PETRESCU, P. 15. *A început să-i laude calităţile politice cu o ostentaţie exagerată.* id. ib. 214. *Un profesor german lăuda parcul.* CONV. LIT. LXVII, 6, cf. DA II_2. *Lăudam aroma cepei şi găseam lişiţei o frăgezime şi o dulceaţă deosebită.* COCEA, S. I, 7. *Ce făcea el, ce dregea,... îl lăuda pe toate drumurile.* POPA, T. 45. *Datoria unui împărat este să recunoască meritele fiecărui, să le laude când trebuie.* VISSARION, B. 76. *Uneori chiar avea curajul să-i laude ştiinţa, inima bună şi cumînţenia faţă de toţi.* A. HOLBAN, O. I, 17. *Bine făcuşi, o lăudă omul, bucurându-se că au început şi femeile... să se dea pe brazdă.* VOICULESCU, P. I, 231. *Hauterive nu încetează... să vorbească de ea şi s-o laude.* C. GANE, TR. V. II, 40. *Muşteriii, ca totdeauna, plescăiau din limbă şi lăudau băutura.* SADOVEANU, O. V, 452. *I-a bătut pe spate şi i-a lăudat.* id. ib. XIII, 762. *Ele se înşiruiau în două rânduri paralele... întinzându-şi marfa şi lăudând-o care mai de care.* MOROIANU, S. 182, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 52, 54, 115, 165, 256, 262, 267, 357. *Subiectul vorbitor laudă pe unchiu-său.* IORDAN, STIL. 61, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI, L. R. I, 66, 128, 129, 132, IV, 80, VI, 196, id. I. L. R. I, 86. *Lăuda pe Ancuţa care o îngrijea.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 171. *Fiecare vrea să laude şi să numere numai ce vrea el.* VIANU, A. P. 180. *Nu se găseau nici măcar sumele necesare salvării de la pieire a gipsurilor competente, pe care le lăudau.* OPRESCU, S. 119, cf. BL XI, 48, 54. *Zarifopol îi laudă şi-i încurajează glumele lui versificate.* CONSTANTINESCU, S. II, 41, cf. SCL 1950, 196. *Cu un ţiripit grecesc, simigiul laudă pe copii.* ARGHEZI, S. IV, 218. *Afară de cele care ne laudă peste măsură, unele ne fac multă plăcere.* id. ib. XXV, 381. *Aş lăuda pe un ministru al educaţiei naţionale care s-ar coborî în mijlocul copiilor.* CĂLINESCU, C. O. 103. *Aceleaşi bune intenţiuni le avu şi faţă de Felix, a cărui mină o lăudă.* id. O. IV, 109. *Vom lăuda întotdeauna opera bibliografică a d-lor Adamescu, Rally.* PERPESSICIUS, M. IV, 235. *Niciodată Butaru nu a lăudat pe cineva cu mai alese*

cuvinte. STANCU, R. A. IV, 372. *O lăudă pentru talentul cu care îl cântase.* id. ib. 428, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 23. *Ceasornicarul... începu să laude ceasurile.* V. ROM. aprilie 1955, 184, cf. GRAUR, F. L. 51, 74, 101, 133, 151, SCL 1956, 22, 82. *Halal bărbat, dacă-l laudă şi nevastă-sa.* H. LOVINESCU, T. 398. *Îi lăudase frumuseţea maltezelor.* CIOCULESCU, I. C. 66. *N-ai înţeles că te lăudăm?* TUDORAN, P. 116, cf. DL. *Vinul lăudându-l, pleoapele mi-am strâns.* LABIŞ, P. 154, cf. DM, L. ROM. 1958, nr. 5, 28, CL 1960, 24, SCL 1960, 853. *Laudă îndemânarea archebuzelor.* STOICESCU, C. S. 306, cf. L. ROM. 1962, 359, CIORĂNESCU, D. ET., SCL 1965, 780, 788, L. ROM. 1966, 496, 525, SCL 1966, 576, ALIL XVIII, 189. *După ce laudă frumuseţea localului, el se arată nemulţumit de jocul şi de pregătirile actorilor.* IST. T. II, 36. *Călinescu laudă pe artistul creator de viaţă.* N. MANOLESCU, A. N. I, 252, cf. SCL 1969, 570. *Am vorbit despre film şi am lăudat „documentarul".* V. ROM. aprilie 1970, 130. *Criticul are chiar generozitatea de a observa şi lăuda la alţii ceea ce lui însuşi îi lipseşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 4/4, cf. SCL 1970, 212, ALIL XXII, 109, L. ROM. 1972, 106. *Actorii laudă fără rezerve regizorul.* CINEMA, 1973, nr. 2, 13, cf. M. D. ENC. *Îl lauzi când e avansat cu un grad în meseria sa.* D. R. POPESCU, I. Ş. 141, cf. DEX. *Nu-şi modifică atitudinea faţă de ea, iar în absenţă o laudă ori de câte ori se ivi prilejul.* I. GHEŢIE, B. II, 270. *Helena nu osteni să laude alegerea făcută de Sever.* id. ib. 277, cf. L. ROM. 1976, 195, 1978, 42, ALIL XXVI, 48, 49, 50, 58, 519. *Să lauzi – e bine.* DOINAŞ, A. P. 224, cf. V. BREBAN, D. G., BUL. FIL. XI-XII, 284, L. ROM. 1982, 286, 1984, 127. *Suntem pe acest pământ... printre oameni care nu ne iubesc... şi care nu sunt dispuşi să ne asculte, să ne laude, să ne alinte.* STEINHARDT, J. 369, cf. D. ENC. *Dl. Ţepeneag a auzit că l-am lăudat nemăsurat pe dl. Dumitru Popescu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 4, 1/2. *Vânzătorul sta culcat,... Lăudându-şi faptele şi bându-şi păcatele.* ALECSANDRI, P. P. 137. *Fiecare cugetă că pui mai frumos decât al său nu se mai află... Fiecare îşi laudă pre al său!* MARIAN, O. II, 40. *Mătuşa îl lăudă că e viteaz, că e vrednic.* STĂNCESCU, B. 267. *O lăudat pe moşneag că s-o purtat cum trebuie.* VASILIU, P. L. 99. *Aşa îşi lăuda bietul creştin scula de nevastă!* PAMFILE, DUŞM. 124, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 117, ALR SN VII h 1 861, ALRM SN IV h 1 449. *Nici nu cred, orice să-mi spui, Iară cu frumuseţea Te rog nu o lăuda.* FOLC. TRANSILV. III, 303. *Murgule, Murgule... Cin' te-a lăudat, Eu te-am cumpărat, Cât mi-a cerut Eu i-am dat.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 55. *Arză-l focu măritat Şi pe cini l-o lăudat.* NUNTA, 291. *Altul să te laude, iar nu tu pe tine.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 283. *Când lauzi pe cei spurcaţi, necinste ţie îţi aduci.* id. ib. 283. *Cine nu-şi laudă casa, casa pe el cade* (= să-ţi lauzi neamul, căci altfel nu-ţi dă nimeni nicio însemnătate). ZANNE, P. III, 77. *Tot ţiganul îşi laudă ciocanul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 364, cf. CONTEMPORANUL, I, 442, NEGRUZZI, S. I, 249, BARONZI, L. 135, ZANNE, P. VI, 364. *Tot ţiganul Îşi laudă ciocanul Dar eu barosul meu Că e mai greu.* ZANNE, P. VI, 365. *Tot ţiganul Îşi laudă ciocanul Şi ţiganca nicovala.* id. ib. 365. *Tot ţiganul îşi laudă calul.* ŞEZ. I, 365. *Când te laudă oarecine, înveseleşte-ţi fruntea, ca nu cumva lauda să-ţi sminteasca mintea.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 283. *Cine te laudă piste măsură, sau te-a-nşelat, sau va să te-nşele.* id. ib. 286. *Când lauzi pă om dă faţă, ca când l-ai ocărî.* id. ib. 283. (Ironic) *Bărbatu-tău ii un ţărănoi, un prost... – E, destul, conaşule, nu-l lăuda aşa tare.* NEGRUZZI, S. III, 21. ✧ Expr. **A-şi lăuda marfa** = a-şi scoate în evidenţă lucrurile pe care le posedă sau meritele, calităţile personale. Cf. COSTINESCU. *M-am hotărât să vă dau pe fiecare săptămână câteva rânduri. Cum şi ce fel? Nu pot spune; modestia nu mă iartă a-mi lăuda mai dinainte marfa.* CARAGIALE, O. IV, 289, cf. ZANNE, P. V, 177. **(E un) laudă-mă, gură, că ţi-oi da o bucătură** (sau **friptură**), se spune pentru a atrage atenţia asupra lăudăroşeniei cuiva. (Cu parafrazarea expresiei) *Laudă-mă, gură, Că dacă nu mă vei lăuda, de mâncare nu-ţi voi da.* CONTEMPORANUL, I, 442. ✧ Refl. pas. *Giudeţului e fără milă celora ce n-au faptu milă. Laudă-se mila la giudeţu.* COD. VOR.[2] 347. *Să vor lăuda oameni harnici în lume.* M. COSTIN, O. 165. *Lăudându-se dreptul, să veselesc noroadele.* ANTIM, O. 51. *În inscripţiile acestea se pomenesc şi se laudă mai cu samă romanii.* ŞINCAI, HR. I, 11/35. [Apa de var] *este folositoare pentru spălarea rănilor;... se laudă şi băutura ei până în 50 de dramuri pe zi,... dar este fără folos îndestul.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 504/23. *Înţeleptul prihănindu-să, nu să mânie şi lăudându-să nu să înalţă.* POTECA, F. 312/21. *Patriotismul e cel ce atâta se laudă.* CONTEMPORANUL, I, 81. *De mult aud lăudându-se inteligenţa ordinară a românului.* EMINESCU, S. P. 243. *Auzisem... lăudându-se virtuţile ciudate ale bacşişului.* CARAGIALE, O. IV, 295. *Ea auzi cu bucurie lăudându-se meritele bărbatului ei.* C. GANE, TR. V. II, 191. *În acest fel de compoziţii... se laudă nepăsarea omului de rând şi se osândeşte lăcomia celor mari.* CĂLINESCU, I. 273. ✧ Refl. recipr. *Prost pe prost se laudă.* CĂLINESCU, O. XIV, 147. (Expr.) **A se lăuda de rău** = a se vorbi de rău unul pe altul, a se bârfi. *Pe la noi nunta să face măi din iuţime... câti-o dzî, douo, să nu se laude die rău unu pe altu, di-aia fac în scurt.* GRAIUL, I, 16. ✧ Absol. *Fârşitul ori laudă, ori face ocară.* M. COSTIN, O. 322. *Într-un ceas tot laudă, într-altul huleşte.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 118[v]/9. *Nici e vorbitor de rău, dar nici laudă lesne.* GOLESCU, E. 239/4. *Omul când laudă, când defaimă.* CONACHI, P. 284. *Poetul nu blestemă, nu laudă, nu se frământă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 3, 12/3. *Superb, lăudă contesa.* CĂLINESCU, S. 169. *Voi vorbi... cu pasiune, despreţuind sau lăudând după împrejurări.* PERPESSICIUS, M. I, 2. *Nu lăuda la început, ci pururea la sfârşit.* I. GOLESCU ap. ZANNE, P. VIII, 285. *Lauzi ca să te laude, dar dai ca să n-ai.* id. ib. 284. *Nu te pripi a lăuda, până ce ştiinţă bună vei lua.* id. ib. 285. ✧ (Cu determinări introduse prin „că", „de", „pentru" etc. care motivează acţiunea) *Oarecine, anume Vasilichi, lăudă pre împăratul că jucaşi bine astăzi şi vîrtijişi bine calul.* MOXA, ap. GCR I, 61/36. *Lucru mare, cumu-i laudă hronica leşască cum au stătut de bine atuncea împrotiva turcilor.* M. COSTIN, O. 79. *Da îndoit de cum da Gligorie-Vodă..., tot ca să-l laude turcii la Poartă, că-i bun.* NECULCE, L. 324. *Alor noastre de proaste a le huli... frageda fire nu-mi primeşte. De bune a le lăuda... ascunsul inimii şi stidirea ne pedepseşte.* CANTEMIR, I. I. I, 3. *Îl laudă*

pentru statornicia lui. ŞINCAI, HR. III, 14/13. *Vaspiscus din numărul acelora se vede a fi fost, carii lipsiţi de avere sunt voioşi spre a lăuda pre alţii pentru câştig.* MAIOR, IST. 38/10. *Să nu suferi nicicum ca să te laude alţii în bunătăţi de acelea care tu nu le ai şi eşti nevrednic de lauda aceea.* id. PRED. 9/12. *Omul lăuda pre oameni (zicând) că sunt mai vrednici.* ŢICHINDEAL, F. 29/13. *Eu din vreme în vreme dau soaréle, pe care linguşitorii mei mi le laudă de frumoase.* HRISOVERGHI, A. 41. *Îi dărui îndată ramura cea de finic, Zicându-i aste cuvinte ce-l lăuda de voinic.* PANN, E. II, 146/1. *Mama... m-a lăudat de vrednicia ce făcusem.* CREANGĂ, A. 61. *Eram lăudat înaintea conşcolarilor pentru succesele mele.* SBIERA, F. S. 113. *Lăuda Drapelul ca fiind un jurnal foarte important.* REBREANU, R. I, 206. *Îl lăuda adineaori pe acel domn ca pe un om de inimă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 525. *Crâşmarii bulgari îl lăudau ca pe un produs al unor vestite podgorii regale.* SADOVEANU, O. XXI, 142. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Cu dragoste rădicară boiarii cu toată ţara pe Iliiaşu... la domnie... că şi firea şi faţa îl lăuda să fie blându şi milostivu şi aşezătoriu.* URECHE, L. 156. *Aducea în soţietate toate bunătăţile plăcute...: adică... o figură drăgăstoasă care încă laudă preţul său, un glas dulce şi o elocvenţă... simplă.* PLEŞOIANU, T. I, 3/11. ✦ P. ext. A linguşi, a măguli, a exagera meritele, calităţile cuiva (cu scopul de a flata). *Aceste toate nu-ţi scriu lăudând vreo parte, ce tocma cum au fost.* M. COSTIN, O. 161. *Te lasă numai îndată şi, vesel de muza sa, Merge ca să-şi cate secul care îl va lăuda.* HELIADE, O. I, 123. *Să nu greşască cineva a mă defăima, socotindu-să că voiu să laud pe unii dân patrioţi.* GENILIE, G. IV/10. *Eu însă ştiu că dacă m-apuc de lăudat,... Abia scot două versuri, ş-acele încă sunt Noroace, şchiopătânde.* NEGRUZZI, S. II, 218. *Stănică lăuda acum zgomotos pe Otilia.* CĂLINESCU, O. IV, 137. ✦ (Învechit, rar) A denunţa, a pârî. *Lăudasă Lupul la Poartă c-au luat Cantemir mulţi bani, şi turcii nu ierta.* NECULCE, L. 121.

2. P. ext. A preţui, a onora, a stima, a cinsti. *Derep-ce, Doamne, stătuşi departe...? Că lăudat iaste păcătosul în pohtirile sufletului său, şi obiditoriul blagoslovitu.* PSALT. 14. *Lăudat este păcătosul în pohtiile sufletului său, şi obiditoriul blagoslovim.* CORESI, PS. 21/2. *Tu eşti acela: pre tine vor lăuda fraţii tăi..., înaintea ta se vor pleca feciorii tătâni-tău.* PO 173/26. *Carii aveţi nedejde pre domnul, Veţi fi lăudaţi de tot omul.* DOSOFTEI, PS. 105/18. *Bine eşti lăudat, cela ce vii întru numele lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 69. *Iuda, pre tine vor lăuda fraţii tăi.* BIBLIA (1688), 38[1]/13. *Au rămas dă ocară Antonie-Vodă,... iar Duca-Vodă au rămas lăudat.* R. POPESCU, CM. I, 441. *Stăpânitori[i] trebuie să fie renumiţi nu pentru putere, ci pentru bunele fapte să fie lăudaţi.* R. GRECEANU, CM II, 10. *Publicaţie unei cărţi ce nu poate a lipsi de a fi de obştie priimită şi lăudată.* GHERASIM, T. 8[v]/5. *Când o cere folosul, atunci iertarea este lăudată.* GOLESCU, E. 142/21. *Vârtutea este lăudată nu pentru alt, ci numai pentru că e pricinuitoare de plăcere.* POTECA, F. 25/4. *Cel mai bun ocazion de-a putea vorbi de bine... şi de-a lăuda pre cei mari ai neamului.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 3/7. *Lăudat de neamuri fie, pân în ce mai de pe urmă.* HRISOVERGHI, P. 16. *Eu credeam cum că cinstitu Patriot e lăudat, C-adevăru şi talentu E plăcut şi mult stimat.* C. A. ROSETTI, C. 157/14. *Este vreo faptă din câte sunt lăudate, Ce mândria sau ruşinea să nu le aibă-nsuflate?* CONACHI, P. 283. *Metoda de a semăna în linii a fost cu covârşire lăudată pentru cereale.* BREZOIANU, A. 80/5. *El poate să ajungă A fi de folos ţării şi lăudat de oameni.* NEGRUZZI, S. II, 261. *Lăudată fie memoria marelui poet a cărui pană a ştiut să învieze umbrele glorioase ale eroicului nostru trecut.* GHICA, S. 668. *Alta ce iubeşte de cinste să vorbească, Ce laudă virtutea şi-n veci ţi-o pomeneşte, Zici că e virtuoasă cât ştim noi evreieşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 193. *Domniră în pace şi în linişte lăudaţi de popor.* ISPIRESCU, L. 198. *Pe scurt, lumea ar fi trebuit să-i laude amintirea.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 95. *Lăudat şi cunoscut în Europa pentru operele lui, o academie apuseană îl alege membru.* SADOVEANU, O. XIX, 479. *Şi-ncet, încet, de cântec legănat, El se lăsa, ca regii, lăudat.* ISANOS, V. 212. *Poetul nu totdeauna a fost lăudat pentru ceea ce cu adevărat avea valoros.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 4/1. *Ce mńi urât, nu mńi drag, De-ar hi cât de lăudat.* ŢIPLEA, P. P. 51. *La noi* [ţăranul] *e de lăudat şî-n curăţeniie şî-n toată faţa. A ajuns sî dea palma cu prefectu.* GRAIUL, I, 432. (Cu complementul în dativ) *Căruia dĕ aceşti doi vom lăuda: bogatului au săracului?... Mai mulţi vor vrea cu cel bogat şi vor dzice că mai bine iaste a hi bogat.* VARLAAM, C. 283. ✧ Refl. pas. *Constantin împărat căci au scris sf[â]nta scriptură la o samă de cărţi... să laudă şi să cinsteşte.* BIBLIA (1688) [prefaţă] 8/11. *Nicio bunătate sufletească n-au arătat în viaţa şi domnia lui, pentru ca să să laude.* R. POPESCU, CM I, 484.

3. P. ext. A preamări, a proslăvi, a glorifica, a slăvi. *Lăuda-voiu numele tău în veaci.* PSALT. HUR.[2] 208. *Lăudaţi Domnulu den ceriu.* ib. 210. *Atunce voru începe a cânta îngerii şi arhangh[e]lii şi herovimii şi sărafîmii şi vor lăuda pre H[risto]s* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 460/5. *Lăudămu şi blagoslovim, închirămu-nă Domnului, Domnul cântându şi prerădicându elu în veacu.* PSALT. 333. *Să lăudaţi pre Domnul toate nemzeturile* (a. 1562–1571). TEXTE (XVI), 343. *Lăudaţi pre Dumnezeu* (a. 1567). ib. 560. *Mare e Domnul şi lăudat foarte.* CORESI, PS. 263/10. *Ispovedescu-mă Domnului foarte cu rostul mieu, pre mijloc de mulţi laud el.* id. ib. 314/2. *Ispoviditi-vă lui şi lăudaţi numele lui. Că dulce e Domnul* (a. 1577). GCR I, 14/16. *Bucură-te, arhanghele Mihaile..., că eşti lăudatu cu ceia căte şase aripi.* COD. TOD., în CUV. D. BĂTR. II, 314/18. *Toţi îngerii lăudară pre maica lu H[risto]s.* ib. 314/31. *Lăudaţi pre Dumnezău întru trupurile voastre şi întru sufletele voastre* (cca 1618). GCR I, 45/26. *Mai mult să fie lăudat numele sveniei sale din veci în veci* (a. 1657). SAVA, DOC. I, 18. *Să mira toţi şi lăuda pre Dumnedzău.* VARLAAM, C. 30. *Svânta şi cinstita cruce... iaste cinstită şi lăudată.* id. ib. 45, cf. PRAV. *Lăudaţi şi cântaţi pre viul Dumnezău.* MARDARIE, L. 102/7. *Să cinsteşti şi să lauzi neîncetat pre D[u]mnezeul cel mare şi bun şi milostiv* (cca 1654). GCR I, 164/22. *Se cade să cinsteşti şi să lauzi neîncetat pre Dumnezeu.* NEAGOE, ÎNV. 1/9. *Primitoriu de tot puternicul Dumnedzeu şi a tuturor sfinţilor şi fericite suflete, care-l laudă.* M. COSTIN, O. 291. *Pohvăleşte, Ierusalime, Pre Domnul şi-l laudă-n desime.* DOSOFTEI, PS. 490/6. *Întru D[o]mnul să va*

lăuda sufletul mieu. BIBLIA (ante 1688), 391²/36. *Lauzi şi ţărână şi cenuşă, care nu este altă fără numai mormânte văruit, frumuseţea trupului* (a. 1691). GCR I, 292/13. *Pre cei buni şi vrednici, carii vor fi fost bune faptele lor, să le pomenim bine, şi pre ei să-i lăudăm. Iar pre cei răi şi făcători de rău, să-i blestemăm şi să-i ocărâm.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Mult îi putem lăuda şi ferici.* id. ib. 42. *Tot chirosul dimpreună cu ighemonul Neagoe... intrară toţi în lavra cea mare... şi lăudară pre Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 110. *Începură ei toţi a-l lăuda zicând că domn ca acesta n-au mai venit în Ţara Rumânească, înţelept şi vreadnic şi este ca un sfânt.* id. ib. 173. *Lăuda pre Idaps cu cele de biruinţă bune cuvântări.* AETHIOPICA, 61ʳ/6. *De ispite şi de nevoi să izbăvească pre cei ce te laudă pre tine.* MINEIUL (1776), 2ʳ²/24. *Stropind poporul cu apă, toţi i-au strigat să trăiască, şi trecând prin mijlocul ţiitoarelor, de dânsele fu lăudat şi cinstit.* ŞINCAI, HR. I, 148/15. *Pre Dumnezeul tău să-l cunoşti, să-l lauzi, să-l binecuvintezi şi să-l slăveşti.* MAIOR, PRED. I, 45/10. *Atât de frumos se învârtea toate trebile domniei şi se chivernisea ţara, încât n-au mai fost auzind decât o mulţumită de la mic până la mare, lăudându-i bunătatea şi milostivirea spre toţi.* XENOPOL, I. R. IX, 239. *Te vor lăuda şi te vor cinsti toţi.* GOLESCU, E. 332/7, cf. LB. *Arătat este că şi limba noastră lăudând pre D[u]mnezeu este şi propevăduind pe ale lui faceri de bine.* POTECA, F. 287/8. *Mulţumeşte lui Dumnezeu şi-l laudă pre dânsul!* MARCOVICI, D. 207/9. *Aici suflete viteze părăsind a lumei greu, Îşi petrec restul vieţii, lăudând pre Dumnezeu.* NEGRUZZI, S. II, 16. *Tu pre cea de sfântă viţă să-ndrăsneşti a lăuda.* id. ib. 171. *Aci ochiul zilei de dânsa lăudat apuse în departe dup-acel mal râpos.* BOLLIAC, M. 67/17. *Fă ca omenirea ce-n urma noastră vine Să laude trecutul şi pomenirea ta.* ALEXANDRESCU, O. I, 356. *Când fu cea-ntâi dimineaţă cu cântări l-au lăudat.* SION, POEZII, 137/27. *Boieri, îmi pare bine că vă aud pe rând, Pe Despot, al meu oaspe, cu toţii lăudând.* ALECSANDRI, T. II, 111. *De greul negrei vecinicii, Părinte, mă desleagă Şi lăudat pe veci să fii Pe-a lumii scară-ntreagă.* EMINESCU, O. I, 177. *Lumea toată va lăuda pe zei, Că dărâmarea noastră va fi-nălţarea ei.* CARAGIALE, O. VI, 303. *Tu laudă mereu, suflete, pe Domnul!* COŞBUC, P. I, 265. *Lăudat fie numele lui.* DELAVRANCEA, O. II, 14, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II₂. *Popa... cântând el însuşi tare, alături de diac, îi îndemnă şi pe ceilalţi să cânte, să laude pe Domnul.* DAN, U. 106. *Lăudaţi pe Domnul din ceruri.* ULIERU, C. 123. *Doamne! dezlipeşte-mi buzele să te laud.* ARGHEZI, S. XXV, 128. *Gem cu tâmpla pe stâncă. Şi-aş fi vrut să te mai laud încă, Luminată culme a munţilor.* ISANOS, v. 129. *Nu conteni să laude spiritul de prevedere şi răbdarea de care dăduse dovadă Raţiu.* I. GHEŢIE, B. II, 70. *Doamne, care schimnicii Te laudă-n peştere!* CĂRTĂRESCU, L. 58. *Pe Domnul l-a lăudat.* PĂSCULESCU, L. P. 104. *Lăuda pe Dumnezeu Că i-a scăpat de la rău.* BALADE II, 17. *Să-ţi fie făclia gata, Când ţi s-a deschide poarta Ca să mergi la rai dănţuind Şi pre domnul lăudând.* FOLC. MOLD. I, 93. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ca luceafăr minunat... Mă laudă, mă măreşte Universul încântat.* NEGRUZZI, S. I, 128. *Florile şi-au desfăcut bobocii. Firea cea păcătoasă şi deşartă lăuda slava lui Dumnezeu.* ARGHEZI, P. T. 38. [Pe Dumnezeu] *Nimic nu-l lăuda mai din adânc decât izvoarele.* BLAGA, POEZII, 423. ✧ (Ironic) *Cântaţi şi lăudaţi, Desfrâul şi hoţia, invidia, trădarea, Ce azi domnesc în lume.* CONTEMPORANUL, I, 204. ✧ (Cu complement intern) *Cu nespuse laude pre Inorog a lăuda şi preste ceriu lauda a-i rădica să siliia.* CANTEMIR, I. I. II, 92. ✧ Refl. pas. *Lăuda-se-vor în slavă Sfinţii tăi fără zabavă Şi cu bucuriia plină Îşi vor merge la odihnă.* DOSOFTEI, PS. 495/1. *Acest d[u]mn[e]zăiasc cuvânt..., cu multe feluri de nume lăudându-se, să arată noao la scriptură.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/3. *Să să laude cel ce au mântuit pământul.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 284. *Svintele... lăcaşuri, unde pururea şi totdeauna să laudă şi să proslăveşte numele marelui şi prea înaltului D[umne]zeu* (a. 1756). URICARIUL, X, 210. *Unde şi în zi de astăzi se laudă Domnul Hristos de slugile cele credincioase a lui Dumnezeu.* TEODOROVICI, I. 19/6. ✧ Absol. *Viiu Dumnezeu H[risto]s al lumiei mare numele lui şi laud de şepte ori în zi şi de şepte ori în noapte.* COD. TOD., în CUV. D. BĂTR. 354. ✧ (Construit cu complementul în dativ) *Cine va putea spune toate puterile tale, Doamne, şi laude slavei tale.* NEAGOE, ÎNV. 1/19. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „de") *Mă vei împlea de cântare Rostul, de ţi-ai lăuda-te, De slavă, de bunătate.* DOSOFTEI, PS. 230/17. ✧ Fig. *Flautul laudă glasul seminţei amare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 6/1. ✧ (Complementul este divinitatea; adesea ca formulă stereotipă, exprimând ideea de recunoştinţă, de gratitudine, în legătură cu o întâmplare norocoasă, cu o realizare) *Întră Ştefan Vodă în cetatea Chiliei. Şi acolo petrecându trei zile veselindu-să, lăudându pre Dumnezeu, îmblânzia oamenii în cetate.* URECHE, L. 84. *Cum puse crucea care fusese a lui Hristos, într-acelaşi ceas se însănătoşi acea jupâneasă şi să sculă ca din morţi, lăudând şi slăvind pre Dumnezeu.* NEAGOE, ÎNV. 82/20. *Deaca vădzu racla de her plutită ca lemnul, lăudă cu cântări de biruire pre D[u]mn[e]dzău care din foc şi dintr-apă izbăveşte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130ᵛ/9. *Adună oastea ta... şi îl vei învinge. Carea auzind ungurii din gura lui Cianadin, lăudară pre Dumnezeu.* MAIOR, IST. 120/34. *O mare ciudă făcu Dumnezeu cu Ţara Rumânească, că o scoase din mâinile păgânilor... Lăudat să fie numele lui în veci!* ANON. CANTAC., CM I, 182. *Dă acea grea primejdie, fie lăudat numele lui Dumnezeu, bine au păzit.* R. GRECEANU, CM II, 183. *Mai întâi nu lipsii printr-această scrisoare a cerceta cea mie mult dorită fericirea sănătăţii dumitale, ca aflând-o pă deplin să mă bucur, lăudând pre Dumnezeu, dintru a căruia milă şi eu mă aflu sănătos* (a. 1810). DOC. EC. 84. *Nu după multă vreme însă au început atmosfera a se linişti, valurile mării a se alina... – Prea lăudat să fie numele lui Dumnezău! că au încetat aceste.* DRĂGHICI, R. 112/29. *Lăudat să fie numele lui Dumnezeu! De-acum poate sosi moartea... Mor mulţumită lângă scumpul meu iubit.* NEGRUZZI, S. II, 11. [Plaga] *este aproape a se închide. – Fie lăudat numele Domnului!* FILIMON, O. I, 339. *Hei fetelor, mâncaţi bine şi pe Domnul lăudaţi, că eu mă răped în cramă s-aduc şi un cofăiel de vin.* CREANGĂ, P. 10. *Lăudat fie Domnul care face să rodească viţa noastră!* CARAGIALE, O. II, 291. *Cu voia*

Ziditorului, numele lui fie lăudat! am împlinit zilele trecute 56 de ani. id. ib. VII, 218. ✧ (Construit cu complementul în dativ) *Purcegând la Mogoşoaia, am venit la Bucureşti, lăudând şi mulţămind lui Dumnezeu că toat[ă] călătoria... o am făcut cu sănătate* (a. 1694). FN 176. ✧ Expr. (Refl. pas.; regional) **Laude-se Isus Hristos** = formulă de salut folosită la întâlnirea cu cineva. Cf. DR. IV, 1 065. *Când ei sosî la mătrăgună,... nu pun mâna pe ie până nu-i închini „Laude-se Isus Hristos". Şî să gici: – „Aşa să mă cinsteşti cum te cinstesc şî io".* ARH. FOLK. I, 207, cf. ALR SN V h 1 312/346, ib. 1 313/353, ib. 1 314/334, 346, ALRM SN III h 1 113/353. (Eliptic) [Se obişnuieşte ca] *în loc de „bună ziua" să se zică „laude-se Isus Hristos" sau, prescurtat, „laude-se", la care se răspunde prin „lăudat să fie în veci, amin".* DR. IV, 1 065. (Regional) **Lăudat să fie în veci, amin!** = formulă cu care se răspunde la salutul prin „laude-se Isus Hristos". Cf. DR. IV, 1 065, I. GHEŢIE, B. II, 35. (Învechit) **Cum lauzi pe Dumnezeu?** = cum o mai duci, cum îţi merge? Cf. I. GOLESCU, C. ✦ (Mai ales în limbajul religios; despre divinitate) A binecuvânta. *Se laude el ceriul şi pământul, mare şi toate ce rădică-se într-ănsă.* PSALT.; 135. *Acesta este un meşteşug Ce ceriul ni-l laudă.* GHERASIM, T. 175^{v}/4. *Acei ce la biserici au dăruit averea... Sunt foarte lăudaţi. Nimic alt nu place atât lui Dumnezeu.* NEGRUZZI, S. II, 204. ✧ Refl. pas. *Să laudă Moisi de către D[u]mn[e]zău că s-au aflat credincios în toată casa lui.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/45.

II. Refl. **1.** A formula laude (**1**), elogii la adresa propriei persoane (exagerându-şi meritele, calităţile). *Se lăudară toţi cei ce gelăluia tinre.* PSALT. HUR.^{2} 151. *Se zavistru amarru aveţi şi rrăzboaie întru înremile voastre, nu vă lăudareţi şi nu mentireţi spre deadevăru.* COD. VOR.^{2} 354. *Veseliţi-vă în Domnul şi bucuraţi-vă dereptii şi lăudaţi-vă toţi dereptii cu înrema.* PSALT. 56. *Lăudară-se ce nenăvidiră tire pre mijlocŭ de sărbătoarea ta.* ib. 147. *Să nu zică cineva că are folos de avuţie, nici să se laude cu ea.* CORESI, EV. 53. *Să nu ne mărim, nice să ne lăudăm.* VARLAAM, C. 8. *Numai pre sine să laudă şi să avu bun înaintea lui Dumnedzău.* id. ib. 9. *I se va lăuda că-i va face ceva.* EUSTRATIE, PRAV. 15. *De mă voi lăuda eu sângur, lauda mea nemică este.* N. TEST. (1648), 117^{v}/18, cf. MARDARIE, L. 273/8. *I despoaie veşmânt de mătasă Că să lăudară-n sărbătoare, Să-i puie veşmânt de strecătoare.* DOSOFTEI, PS. 244/13. *Să laudă craiul de Sfeţia oarecui* (a. 1693). FN 11. *Nu se laude înţeleptul întru înţelepciunea lui.* BIBLIA (1688), 195^{2}/13. *Ca cel ce leu între dobitoace de vârtos să lăuda, leu între stelele ceriului în veci să luminedze s-au aşedzat.* CANTEMIR, I. I. II, 47. *Ne lăudăm că suntem creştini.* ANTIM, O. 27. *Pentru aceasta Damascul să laudă.* MINEIUL (1776), 2^{r1}/6. *Acesta în tot ceasul se lăuda.* HALIMA (1783), 71^{v}/15. *Aşa sunt oamenii carii să laudă în deşărt şi spun minciuni multe* (a. 1795). ŞA I, 210. *Cu mult mai tare s-au lăudat el.* ŞINCAI, HR. III, 2/12. *Se laudă şi zic că ei sunt patroni săracilor şi cum că, de nu ar fi ei, ar muri sărăcimea de foame.* MAIOR, PRED. II, 248/21. *Altor a să lăuda place.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 225. *Adeseori veţi auzi pre unul sau pre altul lăudându-se, şi-l veţi vedea umblând încordat, ca şi când cine ştie cât ar fi de bogat.* PETROVICI, P. 316/19. *Tot cu coatele pe masă Se laudă că ştie coasă.* ARH. FOLK. VII, 138. *Au lăsat după sine asemenea următori, carii cu nimica alta nu s-au putut lăuda şi mări, fără numai cu numele şi cu lungimea vieţii.* TEODOROVICI, I. 48/19, cf. LB. *Deşi să laudă mult evreii, dar însăşi acea sistemă a cabbaliştilor la toţi să vede a nu fi evreicească.* POTECA, F. 7/26. *Se laudă nebunul în nelegiuirile sale.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 66. *De râs şi de ocară cel ce pă sine laudă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 286. *Ciceron... se lăuda că cu haina sa a stricat oştirile lui Antonie.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 120/29. *El s-a lăudat că mă va fura.* ASACHI, S. L. II, 278. *Este de temut că acele ajutoare depărtate ce ni se laudă, vor sosi prea târziu spre a ne mântui!* BĂLCESCU, M. V. 43. *Se mai auzea ici-colea câte unul lăudându-se.* BARIŢIU, P. A. I, 90. *Să scriu sumeţ la versuri şi singur să mă laud.* NEGRUZZI, S. II, 271. *S-a lăudat că este amorezul Janei.* id. ib. III, 314, cf. POLIZU. *De mă laud, ce vă pasă?* SION, POEZII, 18/9, cf. PONTBRIANT, D. *Pot a mă lăuda că fac tot ce-mi stă prin putinţă spre a mulţumi pe nobilii streini.* BARONZI, C. III, 93/17, cf. COSTINESCU. *Niciun sistem filosofic, pe cât ştiu, n-a putut, până acum să se laude că ar fi putut da o explicaţie plauzibilă a conştiinţei de sine.* CONTA, O. F. 102. *Să se laude... pe sine, n-o înţeleg!* CONTEMPORANUL, I, 442, cf. CONV. LIT. XI, 137^{1}. *Viţă de târgovişteau bun de gură, îl luă la refec... lăudându-se că şi dânsul a studiat filosofia.* ODOBESCU, S. III, 126. *Puţini scriitori români s-ar putea lăuda cu asemenea calităţi.* EMINESCU, O. IX, 372. *Regele se lăuda că nu se teme deloc de sultanul osmanilor.* id. ib. XIV, 175. *Ţin recordul... eu – nu d-ta, cum te lauzi.* CARAGIALE, O. VIII, 148. *Claici... se lăuda tuturora că el l-a scos calfă pe Trică.* SLAVICI, O. II, 85. *Ofiţerii de artilerie se laudă mereu că comandă o baterie.* BACALBAŞA, M. T. 232. *Şi te lauzi tu spre adevăratul pustnic* (a. 1889). ARHIVA, I, 124, cf. DDRF. *N-am plâns şi nu te lăuda!* COŞBUC, P. I, 298. *Se laudă cu toţii... Precum fac biruitorii din războaie când se-ntorc.* id. ib. II, 74, cf. BARCIANU. *Să nu mai fii nerod şi să te lauzi Cu vorbe mari.* MURNU, O. 375. *Era deprins să dea banii numai regelui Ungariei, care se lăuda pretutindeni... că Ştefan acesta... e un căpitan al lui, un voievod supus.* IORGA, P. A. II, 222, cf. TDRG. *Moral lucru e să intri în casa omului... şi încă să te şi lauzi?* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 207. *Noi, nebunii, ne lăudăm.* AGÎRBICEANU, A. 455. *Răşinărenii se pot lăuda cu oarecare dreptate.* PĂCALĂ, M. R. 9. *În orice caz ei se laudă.* PÂRVAN, G. 242. *Pălăgieşu se mai laudă.* REBREANU, P. S. 47. *Eu, de exemplu, nu m-aş teme... de dumneata. – Bagă de seamă, îl ameninţă ea cu degetul. Să nu te lauzi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 106, cf. RESMERIŢĂ, D. *Se laudă probabil că a dat... 300000 lei.* N. A. BOGDAN, C. M. 99. *Îndrăznim să ne mai lăudăm?* M. I. CARAGIALE, C. 23. *Pe cine crede că orbeşte când se laudă că a cumpărat-o de la Pelicanul?* BASSARABESCU, S. N. 30, cf. CADE. *Te-ai lăudat la o masă la Maro că ţi-am fost amantă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 244, cf. DA II$_{2}$. *N-aţi avut plan niciunul! se lăudă cel mijlociu.* VISSARION, B. 12. *Ne lăudam cu succese imaginare.* A. HOLBAN, O. I, 298. *Moşul se lăuda încă cu voinicia care odată dobora şapte oameni şi ţinea ş-acuma, la petrecere, cu băutorii cei mai vrednici.* SADOVEANU, O.

III, 476. *Spuneau multe şi se lăudau cu asemenea obraz ales.* id. ib. XIII, 127. *Partenerul... se laudă.* IORDAN, STIL. 34, cf. ROSETTI, L. R. VI, 134, SCRIBAN, D. *El se lăuda că a plâns la teatru.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 342. *Eteriştii nu s-au sfiit să se laude cu sprijinul Rusiei.* OŢETEA, T. V. 119. *Clasicii se lăudau că cunosc corpul omenesc.* OPRESCU, I. A. IV, 117. *Tu te ruşinezi să te lauzi.* ARGHEZI, P. T. 372. *În biblioteca lui avea ediţia princeps a lui Voltaire şi se lăuda cu proprietatea ei.* id. S. XXV, 291. *La rându-i Don Juan se laudă... socrului.* CĂLINESCU, I. 41. *Cine este sărac n-are cu ce se lăuda.* VIANU, L. U. 102. *Se laudă ăştia... Nu numai ei au făcut răscoala.* STANCU, D. 161. *Se lăuda că aude cum calcă Maica Domnului.* id. R. A. IV, 269. *Ce tot te lauzi, măi băiete, eşti turmentat.* VINEA, L. II, 60. *Te mai şi lauzi!* DEMETRIUS, C. M. 134, cf. DL. *Sterian... povesti faptul chiar a doua zi, lăudându-se.* PREDA, R. 5. *Nu te lăuda cu muşchii tăi de oţel.* id. C. I. P. II, 77, cf. DM. *Măcar se laudă c-au băut apă ne-ncepută.* SORESCU, L. L. I, 128. *O vreme chiar foarte puţini s-au putut lăuda că l-au văzut.* BĂNULESCU, C. M. 121. *Soldatul se laudă cu isprăvile sale războinice cu armatele uriaşe comandate de el.* IST. I. I, 84. *Se comportă ca un soldat fanfaron: lăudându-se în gura mare.* N. MANOLESCU, A. N. I, 229. *Unde călca el, piatra se lăuda că este o agoră.* STĂNESCU, C. R. 117. *E drept că... se cam lăudau tot timpul.* CINEMA, 1973, nr. 3, 27, cf. L. ROM. 1973, 99, M. D. ENC., DEX. *Şeful gardiştilor se lăuda că aşteaptă numai ceasul potrivit ca să dea năvală asupra Silvaniei.* I. GHEŢIE, B. I, 57. *De nu-i lauzi, se laudă ei singuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 7/1, cf. V. BREBAN, D. G., GRIGURCU, C. R. 46. *Constantin Cantacuzino... acum se şi laudă că şi-a otrăvit fratele, pe Şerban, din ataşament faţă de Poartă.* STEINHARDT, J. 130. *Decât... să se laude cu apolitismul său, criticul trebuie să se consacre recitirii romanelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/4. *Simţeam că vrea să se laude cu ceva sau să-mi transmită ceva.* CĂRTĂRESCU, N. 111, cf. D. ENC. *Cari-o ajungi-n vară să să laudi, zău aşa.* GRAIUL, I, 266. *S-a lăudat că el poate să se ducă la muntele Didiotat.* VASILIU, P. L. 63. *Dediu tău s-a lăudat.* PĂSCULESCU, L. P. 200, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 323. *Dă-ni şi mie o floricea Să mă laud undeva.* IZV. XV, 111, cf. ALR I 2 039. *Gruia... să lăuda.* BALADE II, 35. *Mândra mea s-a lăudat Ca ea fată nu-i în sat.* FOLC. TRANSILV. III, 118. *Dă-mi şi mie-o floricea Să mă laud undeva.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 34. *Te-a spuz colegii tăi că tu te-ai lăudat că tu ai s-aduji nişte curmale din Grădina Ursului.* O. BÎRLEA, A. P. II, 162. *Cerb s-a lăudat Şi s-a răurat La margine de sat.* FOLC. DOBR. 45. *V-aţi mai lăudat... Că ne-ţi da o călăuză bună Să ne ducă pe calea care-o fi bună.* NUNTA, 203, cf. ALR SN V h 1 256. *Cine are vecini răi se laudă singur.* ZANNE, P. IV, 237. *Vulpea nu se sperie de ăl de să laudă seara, ci de ăl de mânecă dimineaţa* (să nu ne speriem de vorbele, ci de faptele oamenilor). id. ib. I, 706. *Gura care singură se laudă pute.* id. ib. II, 180, cf. DDRF. *Vinul bun de sine se laudă.* ZANNE, P. IV, 186. ✧ (Cu complement intern) *Hatmanii nu bărfiră pentru lauda ce s-au lăudat cetăţilor Ioniei.* HERODOT, 322. *Laudă s-au lăudat.* TEODORESCU, P. P. 44. ✧ (Învechit, rar; construit cu pronumele în dativ) *Le dă, doamne, osândă, Să nu-şi laude-n dobândă.* DOSOFTEI, PS. 21/20. ✧ Expr. **Nu (că) mă laud** (sau **ne lăudăm**) sau **nu (ca** sau **că) să mă laud** (sau **ne lăudăm**), **fără să mă laud** (sau **ne lăudăm**), se spune pentru a sublinia adevărul, exactitatea, obiectivitatea celor relatate. *Şi nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt, Cum veniră, se făcură toţi o apă şi-un pământ.* EMINESCU, O. I, 147. *Nu că mă laud, dar ştiu toate măruntaiele dintr-însele.* CREANGĂ, P. 162. *Despre... [limba] românească, pot zice, fără să mă laud, că o ştiu cu temeiu.* CARAGIALE, O. II, 222. *Eu, nu că să mă laud, sute şi mii de fiinţe frumoase am văzut pe lume.* id. ib. 350. *Eu, nu că mă laud, da' când eram ca fetele astea frângeam omu în două.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 170, cf. TDRG. *Eu, nu că mă laud, ştiţi cu toţii că am fost la Liov, la învăţătură, şi-am stat doi ani acolo, dar ce are a face?* SADOVEANU, O. III, 205. *Nu că mă laud, dar eu văd foarte bine lucrurile.* id. ib. VII, 41. *Fără să mă laud, cred că am găsit... Bolnava noastră e victima unei greşeli de diagnostic.* VINEA, L. II, 70. *Victor Eftimiu... îşi prezintă revista cu o precuvântare: „Nu ne lăudăm, dar credem că vom împăca toate cerinţele unei bune reviste."* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 12/1. (Familiar) **Cum te (mai) lauzi** (sau **se laudă** etc.)? = cum îţi merge (sau îi merge etc.), cum o mai duci (sau o duce etc.), ce mai faci (sau face etc.)? Cf. LB. *De câte ori ne întâlneam..., totdeauna mă întreba: „Da ce faci, tizule? Cum te mai lauzi?* SBIERA, F. S. 8, cf. TDRG, CADE. *Ei, cum te mai lauzi?* SADOVEANU, O. II, 148, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Tu cum te mai lauzi? îl întrebă Alexandru.* I. GHEŢIE, B. I, 62, cf. D. ENC. *O mai întrebă despre una alta: cum se află bărbatul său, ce mai face soacra sa?... cum se laudă.* MARIAN, O. II, 94. *Pi drum l-o-ntrebat: – Hai, părinţi, cum vă mai lăudaţ cu Domnu aista Cuza?* GRAIUL, I, 440. *Ei, moş Grigore, cum te mai lauzi?* VASILIU, P. L. 10. (Familiar) **Prost te lauzi!** = stai prost, nu eşti de invidiat. Cf. SCRIBAN, D.

2. (De obicei cu determinări introduse prin „că" sau „cu", „de" etc.) A se mândri, a se făli nejustificat; (înv.) a se trufi; a se grozăvi. *Veseliră-se toţi, nedejduiră-se spre tire... şi se laudă cu tire iubindu numele tău.* PSALT. SCH. 7/3. *De care lucru multe ori să lăuda Mateiaş crai.* URECHE, L. 85. *Să nu se laude înţeleptul cu înţelepciunea sa.* NEAGOE, ÎNV. 6/30. *Să laudă muldovenii că ei au făcut izbânda de la Focşani.* M. COSTIN, O. 152. *Fiul împăratului să lăudă să margă să strice mănăstirea.* DOSOFTEI, V. S. martie 9/6. *Vă lăudaţi cu sfântul lui nume.* id. PS. 360/1. *În veci să vor bucura... şi să vor lăuda pentru tine toţi ceia ce iubesc numele tău.* CHEIA ÎNV. 74^{v}/21. *Marele Constantin n-au vrut să să laude de stemă şi de diadimă şi de înălţarea cea împărătească.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/40. *Cu aceste fapte ne lăudăm că suntem creştini!* ANTIM, O. 27. *Să lăuda că este pururea tare.* id. ib. 181. *Lăudându-se împăratul cu un om al lui ce-l chiema Lie... că întrecea acesta pre toţi cei de vârsta lui.* MINEIUL (1776), 160^{r1}/6. *Eu poci a mă lăuda cu toată siguranţa că sunt omul cel mai iscoditoriu ce să află pre pământ.* GHERASIM, T. 7^{r}/11. *Goliat... se trufi întru tăria sa... Avesalom... se mândri în pletele sale... Aman se îngânfă cu puterea sa... Navohodonosor... se lăudă întru curţile sale.* MAIOR, PRED. III, 19/25. *Ei numesc această mişcare socializm, pentru a se lăuda în lume că ţin pas cu secolul* (a.

1899). ARHIVA, X, 159. *Dintru aceea se vede că Menumorut nu au fost bulgar, că niciodată nu s-au lăudat cu bulgarii.* id. IST. 115/6. *Nu să fălesc întru pargamine, Nice să laudă în vrednicii străine.* BUDAI-DELEANU, T. V. 67. *Ursul s-au lăudat că el este cu năravbun.* ŢICHINDEAL, F. 234/18. *Unul dintre procurorii săi se lăuda înaintea-i că a oprit jocurile sătenilor.* PLEŞOIANU, T. I, 4/11, cf. I. GOLESCU, C. *Cu ştiinţa poate a se lăuda... Ceteşte toţi autorii vechimei.* NEGRUZZI, S. III, 96. *Atâţi nevrednici, trăind în moliciuni, Se laud cu mari fapte făcute de străbuni.* ALEXANDRESCU, O. I, 68. *Putea să se laude că a învăţat pe dinafară alfabetul norocului.* FILIMON, O. I, 142. *De ce oare să ne lăudăm cu ce n-avem?* CONTEMPORANUL, I, 379. *Când este vorba de vânătoare, apoi poţi să mi te lauzi că eşti născut cu tichia în cap.* ODOBESCU, S. III, 194. *Tu te lauzi că Apusul înainte ţi s-a pus?* EMINESCU, O. I, 147. *Să umblaţi numai aşa frunza frăsânelului toată viaţa voastră şi să vă lăudaţi că sunteţi feciori de crai, asta nu miroasă a nas de om.* CREANGĂ, P. 188. *Dar cine eşti tu, zise Ivan cam sborşit, de te lauzi că ştii toate?* id. ib. 299. *O fi în stare băiatul ăsta uşurel de câte se laudă?* CARAGIALE, O. VI, 263. *Spuse că s-ar fi lăudat la un chef că ştie.* ISPIRESCU, L. 23. *Să nu te lauzi... niciodată cu ce ai de gând să scrii.* VLAHUŢĂ, O. A. 336. *Comandantul cezaro-crăiesc... n-a avut a se lăuda de purtarea lui.* XENOPOL, I. R. IX, 147. *Ce oameni ne vom alege, cu aceia ne vom lăuda, şi ei... ni vor săra bucatele şese ani de zile.* SBIERA, F. S. 137. *Se laudă cu frumuseţea lor.* PAMFILE, DUŞM. 262. *Se lăudă că e om milos, că se poartă bine şi creştineşte cu lumea.* REBREANU, R. I, 237. *De ce te lauzi, domnule, că poţi, dacă nu poţi?* CAMIL PETRESCU, T. I, 390, cf. DA II_2. *Se lăuda că a fost logodit cu o prinţesă.* DAN, U. 131. *Au avut în fiecare caz dreptate, fără să se laude cu dreptăţile lor.* ARGHEZI, B. 56. *Se lăudară cu iscusinţa lor.* STANCU, R. A. I, 277. *Filip, care se laudă că ştie tot, nu mi-a dat nicio lămurire.* VINEA, L. I, 178. *Mihu... nu se putea lăuda că ar cunoaşte vreun meşteşug.* TUDORAN, P. 110, cf. DL. *Un militar se lăuda... faţă de ceilalţi camarazi ai lui că are o soră foarte frumoasă.* PREDA, R. 118, cf. DM. *Te lauzi că eşti horticultor şi în loc să-mi povesteşti despre flori, îmi arăţi ruine şi oraşe distruse.* BARBU, Ş. N. II, 161. *Un confrate mi se lăuda cu indiferenţa publicului.* CINEMA, 1974, nr. 5, 6, cf. M. D. ENC., DEX. *Cunosc pe cineva care se laudă cu operele fundamentale pe care nu le-a putut duce la capăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 3/1, cf. D. ENC. *El mie s-au lăudat Că avere-au adunat.* ALECSANDRI, P. P. 204. *Niciodată să nu vă lăudaţi că ştiţi face mai mult ca Dumnezeu.* MARIAN, INS. 285. *Ie... să laudă cu ŭoi..., cu vaci.* PĂCALĂ, M. R. 219. *S-o lăudat mă-ta C-a iîni şi m-a ciunta Să mă duc de la dânsa.* ŢIPLEA, P. P. 46. *Fata popii din cel sat, Şi mai ieri s-a lăudat, C-are zestre şase boi.* PAMFILE, C. Ţ. 327. ✧ (Prin analogie) *Codre* [= codrule], *nu te lăuda Că ţi-i frunza şi iarna Verde ca primăvara.* PAMFILE, C. Ţ. 288. ✧ (Prin lărgirea sensului) [Acest] *pământ... nu se lăuda decât cu o baniţă de secară pe an.* BREZOIANU, A. 124/24.

3. (Învechit şi popular; de obicei construit cu dativul sau cu genitivul ori precedat de prep. „asupra") A ameninţa. *Cel ce păcatu nu feace, nece se află minciuri în rrostul lui, cel ce, ocărritu, nu ocărriiea, chinuindu, nu se lăuda, pridădi-se giudeţului dereptu.* COD. VOR.[2] 378. *Grigorie Vodă înţelegând că să laudă soltanul şi mârzacii asupra lui, ave mare grijă şi Grigorie Vodă şi toată boierimea.* NECULCE, L. 306. *Să teme să nu ie turcii şi tătarâi pre moldoveni în sabie şi-n robie, că aşe să lăuda turcii.* id. ib. 364. *Crocodilul... îl îngroziia şi în fel de fel de munci şi de pedepse i să lăuda.* CANTEMIR, I. I. II, 12. *El începu a se lăuda zicând:... „Numaidecât îl voi birui."* ANON. CANTAC., CM I, 141. *S-au lăudat cu afurisanie asupra celor ce altmintrelea ar lucra şi ar crede* (a. 1783). ŞA I, 68. *De m-am lăudat asupra lui cu mânie, îl văzui că mai tare să înalţă către turbare.* VARLAAM – IOASAF, $139^{v}/3$. *Fiind chiemat în Italia, ca să-l pună la fus cu muierile, precum i s-au fost lăudat împărăteasa Sofia.* ŞINCAI, HR. I, 110/6. *O ar fi lovit preste obraz şi i s-ar fi foarte lăudat (amerinţat).* id. ib. 261/32, cf. RESMERIŢĂ, D., DA II_2. *Ia ascultă, măi bărbate, Nu te lăud-a mă bate.* IZV. XV, 52. ✧ (Cu determinări introduse prin prep. „cu" sau prin conj. „că") *Urrâia derept aceaia Isav pre Iacob... Iaca, Isav, frate-tău, cu moarte se laudă ţie.* PO 93/9. *S-au sculat ş-au apucat puşcile..., făcând gâlceavă mare căpeteniilor şi cine ari rămânea, cu moartea lăudându-i-să.* M. COSTIN, O. 189. *Audzând pre-mpăratul lăudându-sî că-i va împrăştia trupul mădulări şi-mpotrivă îi răspunsă sv[â]nt[u]l.* DOSOFTEI, V. S. octombrie $73^{v}/29$. *Jupâne Haizler... prea te-ai mâniiat pe domn şi pe ţară şi în toate zilele te lauzi cu rău asupra pământului.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 286. *Craiul de Şfetia să laudă să facă rău unei ţări* (a. 1693). FN 13. *Nu de moartea care te lauzi tu fugim.* VARLAAM – IOASAF, $17^{r}/26$. *De multe ori i s-a lăudat că-l va lăpăda din ostrov, de nu se va lăsa de-a face blăstămăţii.* MICU, în ŞA I, 709. *În adunarea lor l-au silit să zică că el este Xilbudie Magistrul oştilor romanilor, lăudându-se cu cazne, de nu va zice aşa.* ŞINCAI, HR. I, 103/37. *Bărbatul său... să laudă că o va omorî şi să va duce în Ţara Rumânească* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 148. *Toţi tătarâi să aducă să arunci întru acel locu câte un fier de sigeată: iar cini nu va aduci, cu moarte i s-au lăudat.* HERODOT[2], 216. *Atunci multe ghinte de alte ghinte barbare fugeau şi se lăuda cu războiromanilor de nu vor vrea să-i primească.* MAIOR, IST. 20/2. *Începură a cârti şi a se lăuda că, întorcându-se acasă, vor face rebelie.* id. ib. 208/22. *De se va lăuda cuiva... preotul locului că nu-i va da paşti... socotind această pedeapsă foarte mare, cu tot adinsul se nevoiaşte a-şi îndrepta greşeala.* ŞA II, 171. *Îmi spunea mie fata... că s-a lăudat c-o să-mi puie foc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 122. *Se lăudau că vor tăia cumplit... pe târgoveţii lui Tomşa.* SADOVEANU, O. V, 657. *Măi bărbate blăstămate, mult te lauzi că m-ei bate.* MARIAN, H. 6. *Dediu tău s-a lăudat Că cum ţi-a luat vornicia, Ca mâine-ţi ia şi domnia.* BALADE, III, 91.

– Pronunţat: *lă-u-*. – Prez. ind.: *laud.* – Şi: **lăbdá** vb. IV. ALR SN VII h 1 861/36, ALRM SN IV 1 449/36.

– Lat. **laudare**.

LĂUDÁBIL, -Ă adj. Care merită laude (1), elogii, care este vrednic de a fi apreciat, preţuit. V. m e r i t o r i u. Cf. I. GOLESCU, C. *Una din virtuţile lăudabile a*

acestor doi giuni era amorul frățesc ce unea pre dânșii în mod exemplar. ASACHI, S. L. II, 91. *Între... toate scăderile morale,...* [Cleopatra] *în feliurite tipuri ș-a câștigat merite lăudabile.* FM (1844), 215²/29. *Am socotit... să te ajutăm în propusul tău cel laudabil și să te întărim în evlavia scaunului apostolic.* MAG. IST. I, 52/7. *Unele fapte... nu sunt mai puțin în sine laudabile sau defaimabile.* LAURIAN, F. 120/27. *În zelul laudabil de fidelitate, lipsesc pe soția mea de cele mai plăcute nopți.* LĂZĂRESCU, S. 102/18. *Voliținile noastre ni se arăt când ca bune și laudabile, când ca rele și blamabile.* ZALOMIT, E. F. 134/14. *Să vă văz cu un entuziasm laudabile pentru astă țară.* ARISTIA, PLUT. [XVIII$_2$/11]. *Aflai în acest lăudabil bărbat atâtea simțăminte nobile și mărinimoase.* PELIMON, I. 82/1. *Cugetarea acestui zelos bărbat a fost laudabilă.* BĂLĂȘESCU, GR. 4/20. *Fapta donatorului nu poate fi decât lăudabilă.* FILIMON, O. II, 8, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *O dorință lăudabilă de a studia a pus-o în cunoștința despre unul din problemele cele mai mari care mișcă omenirea* (a. 1871). CONV. LIT. IV, 215, cf. COSTINESCU, LM. *Nu e lucru mai frumos, mai lăudabil decât faptul că nu e trebuință de urmărirea presei.* MAIORESCU, D. II, 476. *Prin... lăudabila primire..., atrăsesem dragostea tuturor.* LĂCUSTEANU, A. 207. *Multe fapte care la noi sunt criminale, la dânsele sunt lăudabile.* CONTA, O. F. 119. *A avea două Universități este un lucru foarte laudabil* (a. 1878). CONV. LIT. XI, 37. *Prin laudabila îngrijire a revizorilor școlari respectivi, s-au depus până acum la minister.* ODOBESCU, S. II, 158. *Se-nțelege că la noi există lăudabile excepții; sunt autori cari nu copiază numai cărți străine.* EMINESCU, O. XI, 268. *Intențiunea d-lui ministru e cât se poate de lăudabilă.* CARAGIALE, O. III, 113. *A avut curajul lăudabil să răspunză imediat la interpelare.* id. ib. V, 141. *Cunoaștem laudabilele intențiuni ale tânărului nostru profesor și suntem cei dintâ a le aproba* (a. 1882). CONTEMPORANUL, II, 134, cf. DDRF. *Pot cita... inițiativa lăudabilă luată de administrațiunea Domeniilor Coroanei.* MANOLESCU, I, 79. *Modul cum li se predă istoria le infiltră convingerea că... masacrul ar fi afacerea cea mai lăudabilă a omenirii și cea mai eroică virtute.* ARHIVA, X, 211, cf. BARCIANU. *Tendința lăudabilă de a introduce pretutindenea, succesiv, reforme moderate.* SBIERA, F. S. 154, cf. ALEXI, W., PASCU, S. *Duși de lăudabila dragoste pentru întreaga noastră literatură, s-au silit să dea cât mai mulți autori.* DR. II, 840. *Direcția face lăudabile sforțări... spre a ține treaz pentru această instituție interesul celor ce o frecuentează.* ARH. OLT. II, 147, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În estetică, diferențierea nu constituie prin sine o valoare, ci numai o lăudabilă tendință.* LOVINESCU, S. IV, 363. *Se infiltrau în noțiunea artei multe alte filoane, lăudabile ca intenție, dar dăunătoare ei.* id. ib. VIII, 187. *Precauția aceasta lăudabilă... nu-l împiedeca să sosească noapte târziu.* C. PETRESCU, C. V. 44, cf. DA. II$_2$, 118, DR. VII, 418. *Venea la cancelarie... plin de hotărâri lăudabile.* BRĂESCU, V. A. 159. *În cazul de față este destul de lăudabil gestul d-lui Leca Morariu de a da în vileag aceste povestiri care puteau rămâne ascunse.* IZV. XIV, 83, cf. DR. VIII, 6. *Din fericire, aceste lăudabile silinți vor fi încununate de izbândă.* SADOVEANU, O. IV, 108, cf. SCRIBAN, D. *Și-a interzis, cu o măsură lăudabilă, orice trăsătură de șarje față de eroul său.* CONSTANTINESCU, S. II, 380. *O muncă cu totul de altă calitate, mai lăudabilă sub aspectul culegerii nomenclaturii zoologice,... au depus-o culegătorii de folclor.* BĂCESCU, PĂS. 192. *Evita convorbirea, în intenția lăudabilă de a respecta liniștea arhitectului.* CĂLINESCU, B. I. 510. *Situația politică internațională de atunci a zădărnicit această inițiativă, pe cât de lăudabilă, pe atât de necesară.* LINȚIA, P. III, 455, cf. GRAUR, F. L. 150, DL, SCL 1960, nr. 11, 237, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4733, CL 1965, 60. *Are acest obicei lăudabil de a-și împăca toate diferendele prin mijlocirea prietenilor.* PANAITESCU, O. Ț. 206. *Nici modernitatea nu-i întotdeauna lăudabilă.* N. MANOLESCU, C. M. 200. *Încercările lăudabile... riscă să devină sterile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 3/2. *Publicarea acestei cărți este o lăudabilă inițiativă editorială.* CINEMA, 1973, nr. 3, 54, cf. M. D. ENC. *Desigur, intenția de a păstra noul copil era lăudabilă.* I. GHEȚIE, B. II, 51, cf. DEX. *Tocmai de aceea, ni se pare atât de lăudabilă monumentala ediție de acum câțiva ani.* PAPU, C. N. 21. *Oricât de... lăudabilă a fost inițiativa..., nu trebuie uitat că ea a fost o simplă „anexă" culturală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 9/1, cf. V. BREBAN, D. G. *Al. Călinescu a scris un volum despre Anton Holban, de o lăudabilă informație.* GRIGURCU, C. R. 15. *Unele inițiative lăudabile pe planul dobândirii independenței.* MAGAZIN IST. 1984, nr. 5, 16, cf. L. ROM. 1990, 10, D. ENC. *Se desparte în continuare, cu lăudabilă competență valoarea de non-valoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 5/1. ◇ (Ironic) *Cu scop foarte lăudabil de a-și crea titluri pentru vreo catedră universitară, crede a ne da ca originală a D-sale o traducere* (a. 1881). CONTEMPORANUL, I, 141. ◇ (Adverbial) *Vreau să muncesc cinstit, domnule Aleaz... – Foarte frumos. Foarte onorabil. Foarte lăudabil.* C. PETRESCU, C. V. 134.

– Pronunțat: *lă-u-*. – Pl.: *lăudabili, -e*. – Și: (învechit) **laudábil, -ă** adj., (învechit, rar) **laudábile** adj. invar.

– Din lat. **laudabilis**.

LĂUDÁRE s. f. Acțiunea de a l ă u d a și rezultatul ei.

1. (Învechit) Laudă (**1**), elogiu, apreciere, prețuire. *De la însuși Domnul lăudare dobândi.* CORESI, EV. 225, cf. MARDARIE, L. 273/9, KLEIN, D., I. GOLESCU, C., DRLU, LB. *Adevărat că cele trebuincioase spre slăvirea și lăudarea acestui methodos pe scurt am arătat.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 4^r/10. *Cinstind pre tot omul, de mare lăudare om este.* id. ib. 78^v/5, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Au binevoit a confirma rumperea pactului tacit de laudare reciprocă* (a. 1869–1870). PLR I, 265, cf. CIHAC, I, 141. *La crearea acestui mediu au contribuit toate: școalele..., sistematica lăudare a mediocrităților.* EMINESCU, O. XI, 22, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DR. VI, 236, DA II$_2$, 118, PUȘCARIU, L. R. II, 267, IORDAN, STIL. 226, DEX.

2. (Învechit) Slăvire, glorificare; prosternare, închinare; laudă (**2**). *Toți câmpii pustii și necălcați de groaznice strigări și de fricoase lăudări să împlea.* CAMTEMIR, I. I. I, 35. *Norodul face mult glas de lăudare.*

CANTACUZINO, N. P. 72ᵛ/17. *Vorbele greceşti şi lăudările... îl plictisiră repede pe Princepe.* BARBU, PRINC. 218. ✦ (Învechit; în limbajul bisericesc) Rugăciune, cântare, laudă (**2**). *Să se îndulcească lăudarea.* PSALT. H. 123ʳ/25. *Lăudare* (l a u d a D) *cântecelor lu David.* PSALT. 190. *Lăudare* (l a u d a VHD) *lu David.* ib. 299. *Lăudaţi domnul că dulce e cântare, zeului nostru se îndulceasc㠖se lăudare* (l a u d ă D). ib. 303. *Slava postnicilor şi a cuvioşilor lăudarea.* GRECU, P. 193. *Lăudările se auzeau stins, în greceşte.* BARBU, Ş. N. 119.

3. (Învechit, rar) Laudă (**4**), lăudăroşenie. *Noi suntem mai tari şi mai mulţi... – Dar tu râdeai de aceste lăudări ale sălbaticilor, şi când cătai la dânşii, ei pereau precum pere un nour de grauri când vulturul pluteşte prin văzduh... Îngâmfarea lor îi ucidea.* BĂLCESCU, M. v. 561.

– Pronunţat: *lă-u-*. – Pl.: *lăudări*.

– V. **lăuda**.

LĂUDÁT¹ s. n. (Rar) Acţiunea de a l ă u d a şi rezultatul ei. Cf. CIHAC, I, 141, DA II₂, 118.

– Pronunţat: *lă-u-*.

– V. **lăuda**.

LĂUDÁT², -Ă adj. **1.** Care primeşte laude (**1**), elogii, care se bucură de apreciere, de preţuire. *Dentr-acest lucru bunătatea rugăciuniei şi lucrul cela lăudatul şi spăsitoriul, fără de folos şi fără de plată, află-se noao.* CORESI, EV. 12. *Să ne împreunăm lu Dumnezeu cu lăudata şi cu buna viaţă.* id. ib. 459. *Să cade a tot omul creştin să ştie că... trece la liniştea cea lăudată, care şi îngerii o pohtesc.* VARLAAM, C. 158, L. *Faceţi jărtvă lăudată S-aveţi de la Domnul plată.* DOSOFTEI, PS. 168/1. *Ca Avesalom nu era om frumos întru tot Israilul lăudat foarte den urma piciorului şi până în creştetul lui nu era întru el hulă.* BIBLIA (1688), 230²/32. *Au rămas viziriu lăudat la turci.* NECULCE, L. 25. *Bună nădejde am ca toate acestea, ştergându-să, să să uite şi la cea cinstită şi lăudată dragoste să vă întoarceţi.* CANTEMIR, I. I. II, 201. *Să socotească cât este dă lăudată cumpătarea întru toate.* R. GRECEANU, CM II, 183. *O lăudată izbândă, slăveşte numele unui comendant* (a. 1694). FN 35, cf. LEX. MARS. *Are el cu mult mai slăvite şi mai lăudate cară decât acestea.* ANTIM, O. 106. *Mahmut apoi la toate rămase lăudat Căci toţi îl socotiră dă vrednic împărat.* VĂCĂRESCUL, I. I 73ʳ/2. *Să împărtăşiră toatelor lăudatelor sale simţiri.* CANTACUZINO, N. P. 110ᵛ/4. *Custă foarte lăudate surcele în vestita familia Bioc.* ŞINCAI, HR. III, 2/1, cf. KLEIN, D. *După moarte îi va rămânea o pomenire lăudată, din cărţile care le-au scris.* MAIOR, IST. 192/13. *Vezi mai sus lăudata dizertaţie a lui Muratorie, întru carea pre larg cuvântă despre lucrul acesta.* id. ib. 235/22. *Nu are acele lăudate bunătăţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 357, cf. id. LEX. *Cuvântul şi sfârşitul pentru care s-au alcătuit dintru-nceput lucrarea îndreptării judeţelor nu priveşte la alt nimic, dăcât numai la doao lăudate urmări* (a. 1819). DOC. EC. 204. *Cum unii din nimica s-au făcut măriţi, puternici, lăudaţi şi avuţi.* TEODOROVICI, I. 31/9, cf. DRLU, LB. *Să se puie spre cinstea lăudatelor învăţături, şi în rând la masă cu părinţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 85/4. *Toată sârguinţa, cu toate lăudatele şi încercatele mijloace şi leacuri... le-am aflat în deşert.* id. ib. 345/14. *Nepoţii noştri... vor binecuvânta lăudatul lor nume* (a. 1829). PLR I, 29, cf. I. GOLESCU, C. *Făcându-ne fericiţi prin tine şi printr-o purtare lăudată,... vom gusta bunătăţile ce să păstrează în ceruri.* MARCOVICI, D. 49/3. *Să petreceţi această viaţă în desfătări lăudate.* id. ib.113/1. *Nu era numai soldat vrednic, ci şi politic lăudat.* F. AARON, I. I, 14/22. *Pre lângă mulţămirea care aduce asemine lăudată faptă, şi urmaşii vă vor preţui.* AR (1835), 1¹/32. *O acest fel de lăudată faptă, având cădere de laudă şi mulţumire din partea stăpânirei.* CR (1836), 2¹/6. *Ajutorul făcut de stăpânire celor ce să îndemnează a începe neşte asemenea lăudate aşezământuri* (a. 1839). DOC. EC. 718, cf. VALIAN, v. *Este oarecine plăcut şi priimit, Un altul... petrece viaţă lăudată..., Ori cineva prin arte al său neam îşi măreşte.* NEGRUZZI, S. II, 205, cf. POLIZU. *Nu sunt patimi mai nobili, mai mari, mai lăudate, Mai vrednice să s-aprinză în inimi bărbăteşti?* ALEXANDRESCU, O. 105. *Cei mai lăudaţi autori dramatici ai teatrului nostru.* FILIMON, O. I, 221, cf. PONTBRIANT, D. *Florile sale lăudate şi premiate nu ne-au plăcut* (a. 1871). CONV. LIT. IV, 194, cf. COSTINESCU, LM. *Corul de apologişti în cantitatea lui stă în proporţie inversă cu valoarea dinlăuntru a obiectului lăudat.* MAIORESCU, CRITICE, 71. *Atitudinea energică a împăratului, lăudata lui destoinicie la război... produseră în tabăra românilor o vederată îngrijire.* EMINESCU, O. XIV, 87. *Ocărât sau lăudat, rămâi acelaşi om.* CARAGIALE, O. III, 285, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pietrile după uliţe cetăţii vecinate Mărturisit-aţi călător[ilor] Ce fapte lăudate Ghica Grigorie a lucrat.* IORGA, C. I. I, 60. *Când soarele-asfinţi, avea Ulise Şi celelalte daruri lăudate.* MURNU, O. 134. *Ia să-ţi văd şi eu pe Murgu ăl lăudat.* SANDU-ALDEA, U. P. 62, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ţărmurile lăudate ale mărilor elene.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DR. VI, 240, DA II₂, 118, ARH. FOLK. III, 37. *El... a făcut acele cunoscute reforme... care au lăsat după el un nume lăudat în istorie.* C. GANE, TR. V. II, 25, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 267, 360. *Două pânze celebre, ca să nu citez decât două opere unanim lăudate, prezintă acest defect.* OPRESCU, S. 57. *Cei mai mulţi din aceşti lăudaţi tineri sunt feciori de greci şi bulgari aşezaţi în această ţară.* CĂLINESCU, O. XIII, 185. [Actorul] *făcuse o carieră din cele mai lăudate pe la teatrele nemţeşti.* BLAGA, H. 148. *Ca un şcolar lăudat, Varga se foi pe scaun.* T. POPOVICI, S. 228, cf. MIHĂILĂ, D., CL 1963, 163, SCL 1970, 351, I. GHEŢIE, BD, 533. *Lăudatul muzician avea pe atunci 45 de ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 18/2. *Creşte grâul policnit... C-acolo-i pământ lăudat.* HODOŞ, P. P. 108. *Vodă bun şi lăudat De la mine te-a luat.* PĂSCULESCU, L. P. 225. *Cu al nostru crai lăudat Multă lume am umblat.* FOLC. TRANSILV. III, 249. *Cinci sute de lei am dat, De cal bun şi lăudat.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 782. *Pun-te, murgule, pe lat Şi m-aruncă pe uscat, La Mariţa lăudată, Să-i bem apă din găleată.* ib. V, 273. *La mare ne băgară Cu cincizeci de cai Cai tot lăudaţi.* FOLC. DOBR. 73. *Omul cel bogat e mai lăudat.* ZANNE, P. V, 87. *La pom lăudat să nu mergi cu sacul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 260. *La părul lăudat cu sacul mare să nu te duci.* A. PANN, P.

v. III, 105/18, cf. ZANNE, P. I, 242. *La părul lăudat nu merge cu sacul.* BARONZI, ap. ZANNE, P. I, 242. *La pomul lăudat cu sacul să nu te duci.* VIANU, L. R. 49. *La părul lăudat să nu te duci cu sacul.* PĂSCULESCU, L. P. 112. *La pomul lăudat să nu te duci cu sacul (mare).* UDRESCU, GL. *Nu alergați cu sacul la pere lăudate.* ZANNE, P. I, 243, cf. 242, 243, 261. ✧ Fig. *Noi știm râvna înfocată, Știm sudoarea lăudată.* HELIADE, O. I, 138. *Pământeanul puțintel Cu trupul ca bucatele Mult lăudatele.* BLAGA, POEZII, 173. *Slobod foarte, încă neluat În stăpânire era lutul diafan și lăudat.* id. ib. 211. *Înceată, Cerno-nceată, Apa mea lăudată.* MARIAN, INS. 338. ✧ (Substantivat) *Prin mijlocul acestora au putut a birui și fireasca înlenevire cea spre citanie a celor mai mulți, a ațâța și pohta cea de multe științie a celor mai lăudați.* VĂCĂRESCUL, I. I, 2ʳ/9. *Lauda dreaptă și meritată onorează mai mult pe cel ce o face decât pe cel lăudat.* ODOBESCU, S. I, 327. *Egalitatea dintre lăudat și lăudător există și aici.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 53. ✧ (Glumeț) *Fata mamei lăudată De când lumea nespălată.* MARIAN, H. 14. *Draga mamii lăudată, Cu casa nemăturată.* id. ib. 49. *Frunză verde, foaie lată Fata mamii-a lăudată.* GR. S. IV, 115. *La mândruța lăudată Joacă purecii pe vatră.* IZV. XI, 39. *Bat-o Dumnezeu s-o bată Pe Maria lăudată C-a pus cârciuma la poartă.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 605. *Bună ziua, cumnat'i lăudat'i, road'i-mn'i-ai cămeșa-n spat'i!* O. BÎRLEA, A. P. I, 303. ✧ (Precedat de „mult", într-o construcție emfatică cu sens ironic) *Asta provine din cauză că constituția cea mult lăudată a Ungariei escludea pe orice talent.* ASACHI, S. L. II, 191. *Să aflăm cine a fost acel Ioan Pataki, atât de mult lăudat.* BARIȚIU, P. A. I, 321. *Am fost, d-lor, foarte surprins când am auzit ieșind din gura acelui domn ex-ministru de externe, a mult lăudatului d. Ionescu... că, dacă nu ne-am supune Europei, d-sa crede că nu am fi în niciun pericol.* MAIORESCU, D. II, 180. *O umb[r]ă de viciu și de mizerie trece în urma instituțiunilor noastre mult lăudate.* EMINESCU, O. XIV, 947. *Stat și societate sunt departe de-a fi opuri a[le] mult lăudatei minți omenești.* id. XV, 36. ✦ P. ext. Reputat, renumit, faimos. *Într-acești ani au zidit Vasili Vodă și lăudate mănăstiri.* M. COSTIN, O. 119. *Au scris întru aceasta lăudații Aristofan, Isiod, Euripidu.* VĂCĂRESCUL, GR. 165/21. *Am văzut lăudatele orașe ce sunt în drum.* CANTACUZINO, A. 80ʳ/24. *Partea bărbătească a familiei Batorești, cei prea lăudate.* ȘINCAI, HR. III, 1/26. *Toate cele lăudate și vestite leacuri... sunt mincinoase.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 290/9. *Pentru mari succese, Victorii lăudate ce-n arme repurtase,... ast nume i se dete.* HELIADE, O. I, 204. *Privesc neamul meu bucurându-se de o fericire vrednică de-a face nemuritoare numele prea lăudaților patrioți.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 4/2. *Se adeverește în istoria țerei noastre, dupre cum și în istoria altor staturi vechi și nouă, axioma acea lăudată.* IST. M. XXV/4. *Să puie în locul bătrânelor și bunelor culturi ale țărei alte culturi lăudate.* BREZOIANU, A. 133/7. *A mai întrebat încă și cine a fost meșterul cel mai lăudat al mănăstirii de aci.* ODOBESCU, S. II, 509. *Eu, care am, precum se știe, lăudat dar al vorbirii, am să-i mai spun altele Măriei Sale.* SADOVEANU, O. XIII, 107. *Ne vom face numele nostru lăudat între toate noroadele.* OȚETEA, T. v. 288. *Dacă îți închizi frumusețea lăudată Între acești pereți, nu câștigi nimic.* CĂLINESCU, I. 152. *Mult lăudata „Într-o grădină", socotită traducere după Goethe,... s-a dovedit a fi străină de poetul german.* IST. LIT. ROM. II, 173. *Sunt fabule mult lăudate la vremea lor, dar de fapt la limita artei.* CIOCULESCU, C. 48. *Dacă voiai să-ți îndestulezi plămânii cu aerul mult lăudat, aveai la îndemână... două promenade.* TUDORAN, P. 503. *Unde e mult lăudata dumneavoastră libertate, domnule președinte?* I. GHEȚIE, B. II, 326. *Herghelia lăudată, Ce-o cunoaște țara toată!* PAMFILE, C. Ț. 40. *Erau trei meșteri lăudați Și tustrei erau frați.* id. DUȘM. 250. *Meștere Manole, Meșter învățat, Meșter lăudat.* BALADE, III, 30. ✧ Expr. (Regional) **A fi Vlad Lăudatu** = a fi vestit printr-un cusur firesc. Cf. ZANNE, P. VI, 442.

2. (Învechit și popular; mai ales în titulatura dată domnitorilor, regilor, împăraților etc., ca formă de reverență) Cinstit, preamărit, glorificat, slăvit. *Așea s-au strâns... lăudata casa a Batoreștilor.* M. COSTIN, O. 310. *Iuda-mi este ales de s-au arătat În giudețe lăudat, țărâi împărat.* DOSOFTEI, PS. 196/6. *Vrednic de minune este cel lăudat neam al Măriii Tale.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/20. *Și alții mulți, mari și lăudați împărați și domni asemenea au făcut* (a. 1693). FN 4. *Ar fi fost domn lăudat, ca și alți domni,... de n-ar fi fost cu totul nestătători la toate vorbele și lucrurile lui.* R. POPESCU, CM I, 491. *Au aflat o cucoană... de bun neam și lăudat.* NECULCE, L. 313. *Adunând la Nichea săborul cel lăudat, au potolit turburarea bisericii.* ANTIM, O. 116. *Mai sus-numitul lăudat împărat... au murit dă apoplexie.* VĂCĂRESCUL, I. I, 24ʳ/6. *Unde-i acel lăudat, Alexandru împărat?* ARH. FOLK. V, 87. *Să fi făcut lăudații frați prințipi legătură cu bulgarii, nu cetim nicăiri.* MAIOR, IST. 166/25. *Drept lăudatul vlădică au făcut să se tipărească niște cărți teologhicești acolo în Blaj.* id. ib. 258/28. *Acum... Sunteți Lăudată Oastea lui Vlad.* BUDAI-DELEANU, Ț. 111. *Prin această nobilă pășire de nou mărturisiși, lăudate domnule, înaintea lui Dumnezeu... cât de adânc zace luminarea neamului mieu românesc la inima Domniei Tale.* PETROVICI, P. XII/13. *Într-o zi pe scaun cerul te va sui lăudat.* POGOR, HENR. 116/11, cf. DA II$_2$, 118. *Să mărturisesc prea... lăudatei împărătese.* SADOVEANU, O. XII, 37. ✧ (Adverbial) *Cei buni vedem că s-au săvârșit bine și lăudat.* URECHE, L. 158. ✧ (Despre divinitate; și substantivat) *Mare Domnul și lăudat foarte, în cetatea zeului nostru, în pădurea sfântă a lui.* CORESI, PS. 124/9. [Domnul] *iaste lăudat și mărit în veci.* VARLAAM, C. 54. *Eu sultan Suleiman shiac, împăratul împăraților, cu mila lui Dumnezeu lăudat, mare și nebiruit împăratul Constantinopolului.* M. COSTIN, O. 291. *Lăudatu-i Dumnedzău și mare.* DOSOFTEI, PS. 483/13. *Lăudat voi chema pre D[o]mnul și dentru vrăjmașii miei mă voi mântui.* BIBLIA (1688), 238¹/27. *De la răsăritul soarelui până la apusuri, lăudat numele D[o]mnului.* ib. 418²/56. *Darul D[u]hului care lucrează toate s-au atins și s-au sălășuit în sf[â]ntul tău suflet, prea lăudate.* MINEIUL (1776), 3ᵛ²/3. *Zice lăudatul sfânt.* MAIOR, în ȘA I, 842, cf. COSTINESCU. *Maica curată, Lăudată, În cale le-a ieșit.* PAMFILE, B. 33.

– Pronunțat: *lă-u-*. – Pl.: *lăudați, -te*.

– V. **lăuda**.

LĂUDÁTNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Laudativ. *Dându-să lor glas lăudatnic.* CANTACUZINO, N. P. 8r/3. *Nu poci vă face lăudatnice povestiri.* id. ib. 37r/1.
– Pronunţat: *lă-u-*. – Pl.: *lăudătnici, -ce.*
– **Lăudat**+ suf. *-nic.*

LĂUDĂCÍOS, -OÁSĂ adj. (Rar) Lăudăros (**1**). Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Autori care fac parte din sectă lăudăcioasă.* I. NEGRUZZI, S. I, 9, cf. 73. *Publicul cu bun simţ a sfârşit prin a nu crede pe niciunul şi a se depărta cu un egal dezgust de la o asemenea societate lăudăcioasă* (a. 1869–1870). PLR I, 263, cf. DA II_2, 118, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4733, DEX.
– Pl.: *lăudăcioşi, -oase.*
– **Lăuda** + suf. *-ăcios.*

LĂUDĂCIÚNE s. f. (Învechit, rar) Laudă (**3**). Cf. LM, JAHRESBER. XI, 56, PUŞCARIU, ET. WB., CDDE, DA II_2, 118.
– **Lăuda** + suf. *-ciune.*

LĂUDĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Învechit, rar) Lăudăros (**1**). Cf. JAHRESBER. XVII, 17.
– Pronunţat: *lă-u-*. – Pl.: *lăudăreţi, -e.*
– **Lăuda** + suf. *-ăreţ.*

LĂUDĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Lăudăroşenie. *Vorbele acuzatului nu mai coprindea nici lăudărie mincinoasă, nici cinism.* BARONZI, C. VIII, 72/17, cf. id. L. 111, COSTINESCU, DDRF, DA II_2, 118.
– Pronunţat: *lă-u-*. – Pl.: *lăudării.*
– **Lăuda** + suf. *-ărie.*

LĂUDĂRÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Care are obiceiul de a se lăuda (**II 1**), căruia îi place să se laude cu orice prilej. Cf. ANON. CAR. *Limba-ţi este mincinoasă Şi gura lăudăroasă.* DOSOFTEI, PS. 167/4, cf. KLEIN, D. *Sultane, de-ţi pare Că-s nebun lăudăros, fă täte Ale tale oşti drumul să nu-ţi ţie!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 254. [Era] *măreţ, lăuduros de multe cuvinte, Dar zbrevuiat cum trebuie la minte.* id. T. v. 110, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Nu este nici lăudăros, nici pretenţios.* GHICA, S. XX, cf. PONTBRIANT, D. *Tot geniul lăudăros al naţiunii era în astă singură frază.* BARONZI, C. III, 6/26, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 141, LM. *De-aş fi... mai lăudăros, aş putea să adaog că... m-am încercat a da şi-n ciovlice de cele moţate.* ODOBESCU, S. III, 23. *Sunt nişte zevzeci lăudăroşi.* CARAGIALE, O. VIII, 59, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 184, BARCIANU. *Acesta era un grec bogat şi lăudăros.* D. ZAMFIRESCU, A. 22, cf. ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 66, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pornită de la suprafaţa sufletului,... ea s-a înălţat în acorduri largi şi zgomotoase..., lăudăroasă.* LOVINESCU, S. IV, 579, cf. DA II_2, 118. *Lăudăros cum era, zicea că de-acum n-o să mai moară niciodată.* VLASIU, A. P. 275. *Era un om cam fudul şi lăudăros de felul lui.* SADOVEANU, O. V, 290. *Vanitoşi, lăudăroşi, deşerţi.* ARGHEZI, S. XXXIV, 106. *Este intercalată anecdota despre vânătorul lăudăros care se lasă tras de mânecă.* VIANU, L. R. 114. *Vorbăreţ şi lăudăros, izbuti... să sucească mintea uneia din neamul Revechii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 99. *Portretul îi este zugrăvit cu mână sigură, în toată trufia sa agresivă... şi zgomotos lăudăroasă.* IST. LIT. ROM. II, 85, cf. DM. *Ce lăudăros era...!* PREDA, R. 119, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4733. *Mai suporţi o singură poveste din viaţa unui bătrân şi lăudăros vânător?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 12/3, cf. M. D. ENC. *Cum se numea acel pezevenghi lăudăros?* D. R. POPESCU, I. Ş. 139, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. *Domnul Lovinescu e un om cu suflet mare, nobil, cu toate că e vanitos şi cam lăudăros, ca orice literat conştient de valoarea lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/1. *Rău de treabă şi lăudăros.* ŞEZ. IV, 200, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Unguru-i lăudăros, numa-i fricos.* ZANNE, P. VI, 429. (Precizat prin „de sine") *Ei sunt... lăudăroşi de sine.* RUS, I. I, 120/29. ✧ (Substantivat) *Jărtvele fariseiului, ca unui mare lăudăros şi trufaş, leapădă-le.* CORESI, EV. 19. *Lăudărosul fricos zice: ia-l de pe mine că-l omor.* PANN, în CL V, 378. *Ei au rămas aşteptând (Lăudărosul râzând Şi vânzătorul plângând).* id. în ZANNE, P. VI, 637. *Lumea care admiră totdauna tot ce nou, a prins patimă pentru acest lăudăros.* BARONZI, M. III-IV, 397/28. *Era un palavragiu, un băiet de treabă din cari cazarmele făcuse un lăudăros nesuferit* (a. 1883). CONTEMPORANUL, III, 49. *O târfă bărbătească..., un lăudăros, un şarlatan, un înger decăzut el însuşi, pripăşit la curtea sa.* BARBU, PRINC. 313. *Omul era sincer, nu era un fanatic, un lăudăros.* ŢOIU, Î. 160. ✧ (Adverbial) *Cine-i pune pe prietini să scrie atât de lăudăros despre noua noastră Escelenţă?* EMINESCU, O. XIII, 169.

2. Care exprimă, care cuprinde laude (la adresa persoanei proprii). V. l a u d a t i v, e l o g i o s. *De lăudăroasa filosofii-a lupului să-l înştiinţăm.* CANTEMIR, IST. 98/27. *Corbul..., cuvinte lăudăroase şi duhuri ca focul de mânioase a slobodzi începu.* id. I. I. II, 54. *Este bucuros să se tămăduiască de cele preste măsură multe cuvinte lăudăroase.* ŢICHINDEAL, F. 203/22. *Auzi pe vistierul... recomandându-l amploiaţilor de faţă cu cele mai lăudăroase cuvinte.* FILIMON, O. I, 200. *Fiecare din micele sale săgete lăudăroase cată să fi plăcut tatălui meu.* BARONZI, C. III, 265/30. *Pe lângă lăuduroasele cuvinte ale d-lui..., lasă-mă să adaog... şi un fragment analog din poema lui Graţiu Faliscu.* ODOBESCU, S. III, 63. *Piaţa e plină de opuri alarmante, lăudăroase.* EMINESCU, S. P. 35. *Primiţi, vă rog, cele mai călduroase mulţumiri pentru „opinia" cu pricina – cam prea lăudăroasă pentru mine.* CARAGIALE, O. VII, 375.
– Pl.: *lăudăroşi, -oase.* – Şi: (învechit) **lăudurós, -oásă** adj.
– **Laudă** + suf. *-ăros.*

LĂUDĂROŞÉNIE s. f. Exagerare (sistematică) a meritelor proprii; laudă (**3**), lăudăroşie. *Încrederea prea mare în sine şi chiar lăudăroşenia nu sunt totdeauna străine de artişti.* ARH. OLT. I, 342. *E calea cea mai greşită ce putea lua un artist care, pentru creaţie, are nevoie de cu totul altă reculegere şi atitudine sufletească decât lăudăroşenia puerilă.* LOVINESCU, S. IV, 251. *O voce, cu lăudăroşenie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 438, cf. DA II_2, 118. *Eu nu mai auzeam decât lăudăroşeniile din stradă.* COCEA, S. II, 632. *Nu defeream decât prin lăudăroşenie.* A. HOLBAN, O. I, 299. *Lăudăroşenie de chelner.* TEODOREANU, M. II, 411. *Predispoziţia spre*

lăudăroşenie şi emfază a acestui deşucheat, care-mi păruse atât de ermetic la început, alungase orice simţământ cumpănitor. MIHĂESCU, D. A. 214. *Acest palavragiu... ar trebui să primească o pedeapsă corporală pentru a face să înceteze odată lăudăroşeniile lui criminale.* VIANU, L. U. 253. *Dând cu ochii de asemenea baliverne şi lăudăroşenii, râdeau.* STANCU, R. A. IV, 424. *Aceea ce numea domnul Giuseppe, cu lăudăroşenie fermă, i se păruse atunci lui Lucu o biată grădiniţă cu uluci scunde.* VINEA, L. II, 299, cf. DL. *Lăudăroşenia e mai mare la un bărbat decât la o femeie.* PREDA, M. S. 47, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4733. *Cunosc lăudăroşenia unor oameni.* BĂNULESCU, C. M. 152. *Lăudăroşenia lui Ragaiac e o mistificare a adevărului.* N. MANOLESCU, A. N. I, 232, cf. SCL 1970, 359, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC.

– Pl.: *lăudăroşenii.*

– **Lăudăros** + suf. *-enie.*

LĂUDĂROŞÍE s. f. Lăudăroşenie. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 141, LM. *Un semn distinctiv al neamului este fără-ndoială lăudăroşia, crearea de legende de vitejie.* EMINESCU, O. XIII, 209, cf. DDRF, BARCIANU. *Românul, care ştia de mai înainte cât cumpănesc cuvintele ţiganului, voind a-l vindeca de boala lăudăroşiei, zise: – Eu încă am un stup..., dar cu mult mai mare.* MARIAN, INS., cf. ALEXI, W. *Lăudăroşiile moşneagului îi erau cunoscute şi puţin plăcute.* REBREANU, I. 175, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *De la primele pagini te izbesc găunozitatea verbală, lăudăroşia, vanitatea.* LOVINESCU, S. V, 351, cf. DA II_2, 118. *Cei bătrâni* [sunt]... *înclinaţi spre lăudăroşie.* CĂLINESCU, I. 167, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4733, DEX.

– Pl.: *lăudăroşii.*

– **Lăudăros** + suf. *-ie.*

LĂUDĂTÓR, -OÁRE s. m., adj. **1. S. m.** (Învechit; mai ales în limbajul religios) Persoană care aduce laude (**1**), elogii, care preamăreşte, proslăveşte, slăveşte, elogiază; adorator, închinător, proslăvitor. *Cu totul minunătoriu şi de tot ce erau audzât şi vădzut de D[u]mn[e]dzău priimit şi D[u]mn[e]dzăesc lăudători vădzându-să.* DOSOFTEI, V. S. octombrie $43^{v}/27$. *Lăudătoriule al patimilor lui,... din înşălăciune pre păgâni ai adunat.* MINEIUL (1776), $107^{r2}/10$, cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Martor nedesbârnat şi urgisitoriul relelor şi lăudătoriul bunelor.* BOJINCĂ, A. I, 128/2, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 4733, DDRF, BARCIANU. *Elena... sprijini pe lăudătorii în stil retoric ai stăpânirii soţului ei.* IORGA, V. F. 142, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Biserica e închisă şi lăudătorii Domnului aşteaptă.* GALACTION, O. 217, cf. DA II_2, 118. *Citea cu nesaţ cuvintele meşteşugite ale grămăticilor şi lăudătorilor.* BARBU, PRINC. 275. *Poet de curte, lăudător al Irinei Dukas..., ştia multă carte grecească şi latinească.* BĂNULESCU, C. M. 208, cf. NALR–MB II h 136/521, ALR–T II h 264. ✧ (Adjectival) *Negreşit fleşcare domn poate a avea pe toţi supuşii săi, în viaţă, Patrocli, şi, după moarte, Omiri lăudători.* GOLESCU, E. 6/1. ✦ (Adjectival) Laudativ, elogios. *Să deschidem gură lăudătoare... întru pomenirea începătoriului păstorilor.* MINEIUL (1776), $2^{r2}/31$. *Discurs lăudătoriu.* LM, cf. DDRF. *Un stareţ grec... îl împodobea cu epitete lăudătoare, îl asigura de recunoştinţa poporului grec şi de biruinţa asupra turcilor.* IORGA, L. I, 27.

2. S. m. (Învechit) Persoană care laudă (**1**), care apreciază în mod favorabil, elogios. V. a d m i r a t o r. Cf. KLEIN, D. *Smerenia cea adevărată, precum singur pre Dumnezeu are judecătoriu, aşa numai pre Dumnezeu vrea să aibă lăudătoriu.* MAIOR, PRED. 10/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, VALIAN, V., LM, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D. *Negoţul bun n-are lipsă de lăudători.* F (1867), 8/94. *Egalitatea dintre lăudat şi lăudător există şi aici.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 53, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 118, DL, DM, DEX. ✧ Expr. **A-i fi murit** (cuiva) **lăudătorii**, se spune ironic despre cineva sau cuiva care se laudă singur. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (Adjectival) Laudativ. *A scris o epistolă lăudătoare.* CCR XXXVI. *Unei aprecieri lăudătoare i se poate opune alta în stare să cuprindă critica cea mai aspră ori chiar cea mai pătimaşă.* IORGA, P. A. II, 111.

3. Adj. (Învechit; şi substantivat) (Persoană) care obişnuieşte să măgulească, să flateze, să linguşească, să laude (**1**). *Fără un greculeţ ostaş lăudătoriu, linguşindu-se Annei Comninei, îi povesti aceia.* MAIOR, IST. 157/13. *Lăudătorii cei mai mari mincinoşi se înţeleg.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 284, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Văd conspiratorii..., lăudători ai regimului, ajungând mari în ţara aceasta.* EMINESCU, O. XI, 442.

4. Adj. (Învechit) Lăudăros (**1**). *Omul cel mult lăudător.* ŢICHINDEAL, ap. DDRF, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lăudători, -oare.*

– **Lăuda** + suf. *-tor.*

LĂUDĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Laudă. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, LM. *Ar fi mai demn şi mai politic a mai pune oarecare moderaţie în aceste lăudături.* CARAGIALE, O. V, 4, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 234, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lăudături.*

– **Lăuda** + suf. *-ătură.*

LĂUDÓR s. m. (Învechit) Elogiator; lăudător (**1**). *Iară tot au aflat Cain lăudorii săi şi urmaşi den povăţuirea diavolului, că au fost eretici spurcaţi carii îl măriia pre Cain.* N. COSTIN, L. 54, cf. DDRF, DHLR II, 98, CDDE, CADE, CIORĂNESCU, D. ET. 4 733, L. ROM. 1973, 563.

– Pronunţat: *lă-u-.* – Pl.: *lăudori.*

– Cf. l ă u d ă t o r.

LĂUDÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Laudativ. Cf. AR (1840), 20. *Se publicase... o notiţă lăudoasă asupra cărticelei talentosului poet.* SBIERA, F. S. 234.

– Pl.: *lăudoşi, -oase.*

– **Laudă** + suf. *-os.*

LĂUDURÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăudăros.**

LĂÚN s. m., s. n. (Olt.) **1. S. m.** (Bot.) Peniţă (**III 1**) (*Myriophyllum spicatum* şi *verticillatum*). Cf. GR.

S. VII, 247, IORDAN, T. 384, LEXIC REG. 42. *Am tocat la raţă loon din baltă.* GL. OLT.

2. S. n. Sediment de pe fundul unei ape stătătoare sau lin curgătoare. Cf. GR. S. VII, 247, LEXIC REG. 42.

– Pl.: (**1**) *lăuni*, (**2**) *lăune*. – Şi: **lăón** (GR. S. VII, 247, LEXIC REG. 42), **lohón** (GL. OLT.), **loón, loán** (LEXIC REG. 42), **luón** (GR. S. VII, 247) s. m., s. n.

– Et. nec.

LĂUNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Prin Olt.; despre cereale) Care este amestecat (în urma treieratului) cu corpuri străine; murdar (**1**). *Dacă grâul, după ce s-a treierat, conţine corpuri streine (neghină, ciocârlan etc.), se zice că este lăunos.* ARH. OLT. VI, 108.

2. (Prin sudul Munt.; despre lucruri) Nespălat, murdar. Com. din TURNU MĂGURELE.

– Pl.: *lăunoşi, -oase*.

– **Lăun** + suf. *-os*.

LĂÚNTRIC, -Ă adj. **1.** Care se află în interiorul unui spaţiu, care aparţine organic (**1**) unui corp, unei materii (**1**) etc. Cf. COSTINESCU, TDRG. *Scurgerea* [caşului] *de zerul lăuntric se face punându-l pe hârzob.* PAMFILE, I. C. 33. *Osânza sau grăsimea lăuntrică* [a porcului] *e păstrată pe alocuri pentru săpun.* id. ib. 54, cf. RESMERIŢĂ, D., DA II_2, 119. *După ce zbucnea detunătura,... începeau să iasă la faţă cu burţile în sus tot soiul de peşti mari şi mici, cu băşicile lăuntrice plesnite.* VOICULESCU, P. I, 10. *Îi examină atent; negăsind nicio vătămare lăuntrică, le făcu provizoriu un pansament.* CĂLINESCU, S. 345. *Bolnavul simte călduri lăuntrice la inimă sau în tot trupul.* PAMFILE, B. 11. *Durerile lăuntrice ale copilului mic, după naştere, se numesc... rohii.* id. ib. 58.

2. (Despre acţiuni, procese etc.) Care se desfăşoară sau are loc în interiorul unui stat, al unui grup social etc. V. i n t e r n. *Lăuntricile împărecheri a moametanilor de aice... disbinară califatul în mai multe prinţipaturi.* SĂULESCU, HR. I, 189/21. *Stingându-se familia rurică, se stârni lăuntrice tulburări.* id. ib. II, 352/7, cf. COSTINESCU. *Perit-au neamuri aruncate-n învrăjbire... Şi lăuntrecele certe.* CONV. LIT. XI, 114. *Ţările continentului european, mult mai puţin poporate pe atunci şi producând atâtea grâne câte se cereau de consumaţia lui lăuntrică.* ARHIVA, I, 132. *Domnia lăuntrică a lui Ştefan Cantacuzino este... numai un şir neîntrerupt de jafuri.* XENOPOL, I. R. IX, 21. *Împărăteasa... le făgăduieşte o deplină autonomie în ocârmuirea lor lăuntrică.* id. ib. 128. *Tratatul de Paris garanta românilor autonomia deplină în conducerea daraverilor lăuntrice.* id. ib. XIV, 44, cf. SCRIBAN, D.

3. (Despre acţiuni, gesturi, modalităţi de manifestare etc.) Care ţine de structura psihică a unei persoane, de sensibilitatea ei afectivă etc.; subconştient, iraţional; sufletesc. V. i n t i m, p a r t i c u l a r (**3**), p r i v a t (**I 1**), p e r s o n a l (**1 1**). *Din acest minut, izbucni un război lăuntric, aprins şi mai îndărăpnic.* FM (1846), $202^2/23$. *Omul... are un trup şi pe acesta îl cunoaşte... nu numai prin mintea sa ca representaţiune, ci şi prin simţul direct lăuntric ca voinţă.* CONV. LIT. XI, 266. *El... se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decât copilăros, dar nespus de duios.* MACEDONSKI, O. III, 24. *Numai de departe vorbeau cunoscuţii unii cu alţii, comunicându-şi veşti despre ciumă şi îngrozindu-se mutual cu o secretă plăcere lăuntrică.* XENOPOL, I. R. X, 132. *Atunci când omul are să facă bine ca o trebuinţă a lui lăuntrică, n-are să mai fle nevoie de recunoştinţă.* ADAM, R. 167. *Un fin profil blond se ivi după trunchiurile copacilor... ca sub stăpânirea unui vis lăutric.* PETICĂ, O. 246. *Privirile, faţa întreagă îi râdeau de bucurie, de căldură lăuntrică, pe care nicicum nu o putea ascunde.* AGÎRBICEANU, A. 123, cf. RESMERIŢĂ, D. *Oratorul îşi însufleţea cursul... prin forţa lăuntrică.* LOVINESCU, M. 37. *Bătrâna din ajun avea o privire pe care nu o putuse suporta şi o putere lăuntrică de nebănuit în trupul acela schilav.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 148. *Nu aveam pe cine să întreb. Mă uitam, căutam în golul lăuntric. De ce nu este nimeni? Atunci, şi acolo, am făcut... experienţa acută a sufletului.* VOICULESCU, P. II, 82. *Obrajii i s-au rumenit de puterea lăuntrică din care izbucniseră aceste vorbe.* SADOVEANU, O. XI, 301. *Statuia... îl prezintă pe Mihail Kogălniceanu stăpân pe sine şi iluminat de forţa-i lăuntrică.* id. ib. XX, 78. *A rămas un mare diletant... fiindcă a dat întâietate exerciţiului literar şi nu imboldului lăuntric.* CONSTANTINESCU, S. I, 28. *Ceea ce urmăresc eu,... dintr-o pornire lăuntrică, este de a face opere durabile şi pline de adevăr.* CĂLINESCU, C. O. 133. *Acest izvor de demnitate, de bătrâneţe calmă, de nobleţă impunătoare îşi iese din matcă ca sub impulsul unei groaznice furtuni lăuntrice.* PERPESSICIUS, M. I, 326. *Vremea petrecută la Strassbourg este în toate privinţele pentru Goethe o epocă de mari progrese lăuntrice.* VIANU, L. U. 225. *De la Don Juan, aventurierul, până la Cain, căutătorul de moarte, personajele întruchipate de poetul englez se adâncesc în vârtejuri lăuntrice.* BLAGA, Z. 83. *Doar glasul lui, ce venea de obicei din piept şi era foarte înrâurit de gândirea lui lăuntrică, era acum alterat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 20. *Oamenii,... evocaţi în înfăţişarea lor exterioară şi în înfăţişarea lor lăuntrică, sunt puşi să acţioneze, devin personajele unor întâmplări.* L. ROM. 1953, nr. 3, 45. *Laura aflase tot, cum află o ghicitoare care ar citi cele mai ascunse gânduri ale cuiva, prin simplă ascultare lăuntrică.* VINEA, L. II, 78, cf. DL. *Era furioasă că ţinea totuşi la el, aşa păcătos cum era, dar se străduia să uite de asta, ca să nu-şi strice starea ei lăuntrică de sfinţenie.* PREDA, M. 165. *Privesc cu emoţie seria desenelor în care artista a pus în evidenţă forţa lăuntrică a modelelor.* V. ROM. aprilie 1970, 116. *Rezistenţele sale lăuntrice cereau de la tine un sprijin necondiţionat.* CONTEMP. 1971, nr. 1 616, 11/1. *Gestul lui de impunere revendică însă un consum mare de energie, o acumulare a resurselor, o depăşire a conformaţiei lăuntrice, care nu-l predestina luptei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 8/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Plânge pentru că e om..., plânge că a dobândit o biruinţă impusă, printr-un istovitor zbucium lăuntric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 12/1. *Drama lăuntrică a lui Iuda va fi fost mare şi motivele sale mai complexe.* STEINHARDT, J. 313. (Ironic) *El, transportat, supunându-se unei mişcări „lăuntrice", îi face un compliment – ea, asudată, îi arde o palmă.* CARAGIALE, O. II, 169. (F i g.) *Culegeau în poală nucile seci, cu voce lăuntrică, ale tuturor*

copacilor din grădină. ARGHEZI, S. VII, 9. *Îmi încercam cu unghia zimții darului poetic. Și-mi încordam urechea s-aud dacă metalul lăuntric sună au nu.* BLAGA, H. 98. (Substantivat, n.) *Întreaga inimă, încet, Și-o spovedea acest poet; Lăuntricu-i așa cum este Și-l dezvelea naiv, direct.* v. ROM. ianuarie 1954, 17. *Năzuind neistovit să treacă dincolo de aievea, apa sonoră a ecranului te-a ajutat să-ți cunoști lăuntricul cu o mai deplin oglinditoare putere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 19/3. ✧ *Univers* (sau *viață, lume, realitate*) *lăuntric(ă)* = totalitatea trăirilor afective, emoționale, sufletești ale unui individ; sensibilitate. *Ar fi încâtva încă de înțeles dacă subiectul artistului ar fi viața privată, lăuntrică a omului* (a. 1886). PLR I, 351. *Avea un glas pătrunzător de fierbinte, dovedind... un suflet încordat de viață lăuntrică.* REBREANU, P. S. 30. *Există un singur domeniu în care scriitorul este obligat să se descurce mai bine decât concetățenii sau contemporanii săi – este lumea lăuntrică a omului.* v. ROM. decembrie 1953, 263. *Sunt numeroase lucrările ale căror personagii se disting prin bogăția vieții lăuntrice.* CONTEMP. 1954, nr. 37, 81/3. *În „Cinci piese ușoare" eroul ne apare în primele secvențe ca o ființă aproape rudimentară, ascunzându-și orice univers lăuntric, orice scăpare de sensibilitate.* CINEMA, 1973, nr. 3, 18. *Ele m-au apărat, măcar un timp...; îmi îndulceau, cu sunet, crescândele trăsături odioase ori derutante ale realității: realității înconjurătoare, realității lăuntrice.* STEINHARDT, J. 48. *Foc* (sau *ardere*) *lăuntric(ă)* = pasiune; imbold sufletesc. *Cânta bătrânul; fața lui e îmbujorată de un foc lăuntric.* PETICĂ, O. 274. *Avea fața galbenă, suptă, cu buzele fără culoare; numai ochii ardeau, mistuindu-se într-un foc lăuntric.* REBREANU, P. S. 133. *E poate mai mult un simbol acest Emanoil decât un personagiu, dar arderea lui lăuntrică, puterea închipuirii... sunt atât de puternice.* CONSTANTINESCU, S. II, 262. *Om* (sau *eu*) *lăuntric* ori *ființă* (sau *persoană*) *lăuntrică* = structura psihică a unei persoane; sensibilitate umană; suflet. V. caracter. *Gesturile se pierd odată cu mâna scuturată în pulbere și din tina amănuntelor impure poate răsări flacăra pură a omului lăuntric.* LOVINESCU, C. VI, 113. *Cultura constă deci într-o făurire a omului lăuntric și în facultatea de a se pune în viața istorică a totului social.* GUSTI, P. A. 269. *Din tot ce a scris,... din mărturisirile oamenilor fini care văd ființa lăuntrică, G. Ibrăileanu ne apare ca un om dezinteresat, modest, sfios, entuziast.* CĂLINESCU, C. O. 136. *Dumneata însă nu ești atent, risipești, nu aduni și nu scazi nimic, fără să știi că undeva, în ființa dumitale lăuntrică, se adună și se scade tot ceea ce faci.* PREDA, R. 34. *Ceea ce acolo era doar înregistrare a metamorfozelor lumii trece acum revelația unor metamorfoze ale eului lăuntric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 4/1. *Frapează de la prima vedere prin modestia fără stridență a portului și înfățișării: îmbrăcată simplu, aproape băiețește, persoana lăuntrică, nu aspectul ei fizic este ceea ce ți se impune.* ib. nr. 14, 21/1. ✧ (Adverbial) *Eu sunt dintre acei cu ochii halucinați și mistuiți lăuntric, Cu sufletul mărit, Căci am văzut idei.* CAMIL PETRESCU, v. 10. *Mă chinuiam lăuntric ca să par vesel.* id. U. N. 107. *O întunecată putere care-l stăpânea lăuntric.* C. PETRESCU, R. DR. 51. *Închise ochii și străpunse, acum lăuntric,... cleștarele cerului de ape, deschis sub el.* VOICULESCU, P. I, 41. *Otrava părea că urmează să-l sfâșie lăuntric, căci, cu ochii... crescuți în orbite, începu a izbi amenințări spre pereții goi.* SADOVEANU, O. X, 323. ✦ Care constituie, care ține de partea esențială, profundă a unui fapt, lucru, fenomen etc. *Săcu e una din mănăstirile bine păstrate încă și înfățișarea lăuntrică a ei îți deșteaptă amintirea unor bogății trecute.* HOGAȘ, DR. I, 28. *Eminescu* [este]... *rezultat al tradiției culturale, în limita în care a asimilat-o și stilizat-o după legile lăuntrice ale geniului său.* CONSTANTINESCU, S. I, 122. *În ordinea lăuntrică a literaturii noastre era un protest, format dintr-o serie de anti: antieminescianism, antisemănătorism, antipoporanism.* id. ib. 124. *Viață, mi-ai deschis înfățișarea Compusă din lumini și umbre, crud. Neregulate și Bubuitoare Pulsările-ți lăuntrice le-aud.* LABIȘ, P. 138. *Se poate bănui faptul că un fel de armonie lăuntrică... poate subzista între aceste două planuri fundamentale de existență umană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 23/2. ✧ (Despre opere de artă, fenomene și forme artistice etc.) *Oriunde creația recurge la o stilizare lăuntrică și, deci, subiectivă.* CONSTANTINESCU, S. I, 265. *„Romanțele pentru mai târziu" n-au cucerit favoarea publicului... pentru că podoaba exterioară nu e atrasă de magnetul unei axe lăuntrice.* PERPESSICIUS, M. I, 115. *Ce suflet, ce sinceritate, și mai ales ce răsvrătire de lirism lăuntric necesită pentru ca* [poezia] *să miște, să emoționeze!* id. ib. II, 177. *Proverbul românesc are fără îndoială o fizionomie a sa, un stil dintr-o bucată, o înfățișare de o remarcabilă consecvență lăuntrică.* BLAGA, Z. 318. *Când lași posterității chipul* [pictat]... *Portretul spre a fi lăuntric și-ntruchiparea mai de preț. Pe gura larg încondeiată să pui un rictus de dispreț.* v. ROM. decembrie 1954, 152. *Opera însăși, întrucât se supune acelorași cerințe ale disciplinei formale..., acoperă un conflict lăuntric, „ascunde" ceva și reprezintă un efort de purificare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 9/1. *Muzica lui transfigurează tocmai pentru că are în ființa ei lăuntrică această vocație a libertății.* ib. 1971, nr. 150, 1/3. (Adverbial) *Poemele erotice din ultima culegere... realizează însă unele din cele mai mature, mai organizate lăuntric din imnurile sale de iubire.* CONSTANTINESCU, S. I, 170. ✦ (Mai ales poetic) Tainic; ascuns. V. secret[2] (2). *Bătrânul se sculă, se duse spre fereastră cu umerii zguduiți de un plâns lăuntric.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. *Nu fi prost!... îl îndemnă Tănase cu fața iluminată de o bucurie lăuntrică.* COCEA, S. II, 89. *Obișnuia să-și ia acest aer de umilință ca să-și rezerve anumite bucurii lăuntrice.* SADOVEANU, O. XX, 53. *Simțea o bucurie lăuntrică de a-și întări observația că cei mai mari cărturari erau mai încâlciți și mai proști decât el.* CĂLINESCU, O. XIV, 54. *După declarațiile de război..., o singură întrebare ardea în cămara cea mai lăuntrică a inimilor noastre: ce va face România?* BLAGA, H. 151. *Privirea ei s-a înseninat și a zâmbit cu o fericire lăuntrică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 76. *Un glas lăuntric îmi sfâșie timpanele cu o stăruință înfricoșătoare.* CONTEMP. 1954, nr. 408, 4/1. *Stă... calm și stăpân pe sine, măsurat, ațintit la nu știu ce glas lăuntric.* VINEA, L. I, 331. *Parcă zâmbea, un zâmbet mai mult*

lăuntric, de care puteai să-ţi dai seama numai dacă îl cunoşteai. TUDORAN, P. 115. *Viaţa acestui pământ vieţuit... de oameni blânzi şi cuminţi, atinşi de-o bucurie lăuntrică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 12/1.

– Pl.: *lăuntrici, -ce.*

– **Lăuntru** (v. î n ă u n t r u) + suf. *-ic.*

LĂÚR s. n. v. **lăor.**

LĂUREÁ, -ÍCĂ s. f. (Învechit) Tulichină (**1**) (*Daphne mezereum*). Cf. I. GOLESCU, C., JAHRESBER. VIII, 164, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pronunţat: *lă-u-.* – Pl.: *lăurele.*

– **Laur**[1] + suf. *-ea.*

LĂURÉASĂ s. f. (Prin Maram.; cu sens neprecizat, probabil) Lucrătoare. Cf. DR. IV, 1 080, 1 552, DA II_2, 119. *Că asta nu e lăureasă, Nice-mpărătească, Da-i femeie mândră şi frumoasă.* T. PAPAHAGI, M. 224.

– Pl.: *lăurese.*

– Et. nec.

LĂURÚSCĂ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Arbust târâtor şi agăţător din familia vitaceelor, cu cârcei intermitenţi şi flori galbene-verzui, al cărui fruct este sub formă de ciorchine cu boabe mici, albastre-violacee, având gust acru, astringent; viţă sălbatică (*Vitis silvestris*). *Au aşteptat să facî* [viia] *struguri de poamă, iară ea fiace lăuruscă.* DOSOFTEI, ap. HEM, 538, cf. ANON. CAR. *Să iei flori de lăuruscă uscate bine.* MÂNCĂRILE, 105/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 112, cf. 136, CIHAC, I, 143, COSTINESCU, LM, ZEITSCHRIFT, VIII, 141, CONV. LIT. XXIII, 567, 568, 972, DDRF, PHILIPPIDE, P. 17, GHEŢIE, R. M. 234, 237, BRANDZA, FL. 208, BARCIANU, GRECESCU, FL. 146, ALEXI, W. *Încununat de lăuruscă,... De supt nuc îşi înalţă bruscă Un faun statuia-n lumină.* SĂM. IV, 478, cf. PUŞCARIU, ET. WB., DA II_2, 119, CANDREA, Ţ. O. 16, ŞEZ. XV, 113. *Dă-n sânge lăurusca pală... cu venirea iernii.* ANGHEL, Î. G. 15, cf. TDRG. *În loc de funii se folosesc rămurile unui „corcan" sau „viţă" lungă de „lăuruscă".* PAMFILE, A. R. 141, cf. id. I. C. 217, DHLR I, 351. *Junele şi graţiosul meu Faun,... desfă... cununa de iederă şi lăuruscă ce încinge fabuloasele tale tâmple.* HOGAŞ, DR. I, 69, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sub cerdac, pe lăuruscă, Cum trecură Babele, A ieşit un pui de muscă Să-şi usuce labele.* TOPÎRCEANU, M. 38. *Lăurusca agăţată pe lăstari de tufă roşie.* SADOVEANU, O. XVIII, 550, cf. ROSETTI, L. R. IV, PUŞCARIU, L. R. II, 121, SCRIBAN, D., CL 1956, 106, DL, GRAUR, F. L. 138, BORZA, D. 181, 182, 250, 251, FLORA R. P. R. VI, 286, SCL 1960, 245, L. ROM. 1967, 47. *Există în limba română şi un termen special pentru această viţă sălbatecă, anume „lăuruscă", moştenit de la coloniştii romani din Dacia, care-i spuneau „labrusca".* C. GIURESCU, P. O. 12, cf. ALIL XXII, 70, DEX, ALIL XXVII, 146, H XIV 349, XVI 79, XVIII 301, CANDREA, Ţ. O. 50. *Foaie verde lăuruscă, Zice cuscrul către cuscră: – Am un leu, pe-acela-l beu.* PAMFILE, C. Ţ. 311. *Frunză verde leoruscă, Dorul tău, mândro, mă uscă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 128, cf. 31, com. BENIUC, ALR II 6 400/414, 520, 537, ALR II/310, ALR SN I h 231/53, LEXIC REG. II, 36. *Viţa de vie Tot învie, Dar cea de lăuruşcă Se uscă.* ZANNE, P. II, 594.

2. (Rar) Liană din familia vitaceaelor, cu cârcei continui, al cărei fruct, sub formă de ciorchine, are un gust caracteristic, asemănător fragilor, originară din America de Nord (*Vitis labrusca*). Cf. BORZA, D. 181, FLORA R. P. R. VI, 286.

3. (Bot.; regional; în forma *lioruscă*) Curpen (*Clematis vitalba*) (Ghilad – Timişoara). Cf. ALR II 6 324/36.

– Pl.: *lăuruşte.* – Şi: (rar) **labrúscă** (CONV. LIT. XXIII, 576, BORZA, D. 181, 249, FLORA R. P. R. VI, 286), **labrúşcă** (CONV. LIT. XXIII, 567), (popular) **lăurúşcă, laurúşcă** (ALEXI, W., CONV. LIT. XXIII, 567, BORZA, D. 181, 250, H XVI 79), **laurúscă** (CONV. LIT. XXIII, 567, BORZA, D. 181, 250, ALIL XXVII, 146), **leurúscă** (BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG, BORZA, D. 181, L. COSTIN, GR. BĂN. 128, ALR SN I h 231/53), **leurúşcă** (POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 112, CIHAC, I, 143, LB, ZEITSCHRIFT, VIII, 14, DDRF, GHEŢIE, R. M. 234, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PANŢU, PL., CL 1956, 106, BORZA, D. 181, ALIL XXVII, 146, H XVIII, 301, CANDREA, Ţ. O. 50), **levrúşcă** (GRECESCU, FL. 146, PANŢU, PL., BORZA, D. 181, L. COSTIN, GR. BĂN. 128), **răurúscă, răurúşcă** (DDRF, BARCIANU, CONV. LIT. XXIII, 972, BORZA, D. 182, ALIL XXVII, 146), (regional) **lărăúscă** (CANDREA, Ţ. O., ALIL XXVII, 146), **lărăúşcă** (ALIL XXVII, 146), **laorúscă** (BORZA, D. 181, ALIL XXVII, 146), **larúscă** (CONV. LIT. XXIII, 567, BORZA, D. 181, ALIL XXVII, 146), **leurîşcă** (CONV. LIT. XXIII, 567, BORZA, D. 181, ALR II/310), **leorúscă, leorúşcă** (BORZA, D. 181, 251, ALIL XXVII, 147) s. f., **leorúş** (PANŢU, PL., BORZA, D. 181, 251) s. m., **liorúscă** (ALR II 6 324/36; pronunţat *li-o-*), **lourúscă** (BORZA, D. 253) **lourúşcă** (id. ib. 181), **rărăúscă** (CANDREA, Ţ. O. 50, ALIL XXVII, 147), **rărúşcă** (BORZA, D. 182, ALIL XXVII, 147), **rălăúscă** (CANDREA, Ţ. O. 50, ALIL XXVII, 147), **rălúşcă** (BORZA, D. 182, ALIL XXVII, 147), **raurúşcă** (ALEXI, W.), **rarúşcă** (BORZA, D. 181, ALIL XXVII, 147), **râurúşcă** (ALIL XXVII, 147), **răvărúscă** (ALR II 6 400/537), **rourúscă, rourúşcă** (PUŞCARIU, ET. WB., SCL 1960, 245, BORZA, D. 181, ALIL XXVII, 147), **rouarúscă** (ALIL XXVII, 147), **rorúscă** (PUŞCARIU, ET. WB., BORZA, D. 181) s. f.

– Lat. **labrusca.** – Variantele cu *r-* prin asimilare regresivă. – **Răruşcă, rălueşcă, raruşcă** şi **roruscă**: prin reducerea lui *u* neaccentuat. – **Lărăuscă, lărăuşcă, rărăuscă, rălăuscă**: prin metateză. – **Rouruşcă, rouaruşcă**: prin apropiere de *rouă.*

LĂURÚŞCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

LĂUŞTEĂN s. m. v. **leuştean.**

LĂÚT[1] s. n. (Popular) Acţiunea de a (s e) l a; spălat[1].

1. Cf. l a (**2**). Cf. PONTBRIANT, D. *Încropita, potrivita, numa buna dă laut, cu sapun de împrumut.* CARAGIALE, O. IV, 204. *Sâmbătă seara trebuia să-l ducă la lăut.* CONV. LIT. XLIII, 916. *Lăutul, adică spălarea capului, e supus unor anumite reguli pe cari le observă cu strictețe femeile de la țară.* CANDREA, F. 31. *După ce lăutul s-a sfârşit, femeia înmoaie cămăşile.* PAMFILE, I. C. 371. *Se întrebuinţează pentru spălatul părului, fiert*

în apă de lăiat. VOICULESCU, L. 258. *Ştia şi de necazurile lui cu lăutul în fiece sâmbătă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 201. *Elisabeta plânge totdeauna când ne cheamă mama la lăut.* STANCU, D. 221, cf. DL, DEX. *Ea se ţipă jos din pat Şi s-apucă de spălat, De lăut şi pieptănat.* MARIAN, SA. 108. *Sâmbătă e de lăut, Dumineca de petrecut Şi la crâşmă de băut.* ŞEZ. II, 136, cf. ALR II 5 763/365, UDRESCU, GL. *Vinerea nimnea nu toarci, Sâmbăta ăi di lăut Şî duminica-i di gătit.* FOLC. MOLD. II, 350.

2. Cf. I a (**3**). *Am fost la lăut.* ALR I 635/268. *Lăutu cămeşilor.* ALR II 3 365/219, cf. ib. 3 373/279, 325. *Limpezim când gătăm dă lăut.* ALR SN IV h 1 226/310.

– Pl.: *lăuturi.* – Şi: (regional) **lăiát** s. n.

– V. **la³**.

LĂÚT², **-Ă** adj. **1.** (Popular) Spălat (pe cap); scăldat². Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM. *Când a venit sfânta Duminecă de la biserică şi-a văzut copiii lăuţi frumos şi toate trebile bine făcute, s-a umplut de bucurie.* CREANGĂ, P. 289, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 704, ŞĂINEANU, D. U. *În sfârşit, lăiaţi, primeniţi,... primiră cu smerenie la altar... sfânta grijanie.* VOICULESCU, P. I, 291. *Tot prefer sosis dar viu Nu lăuat şi în sicriu!* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 74. *Dragă-mi-i lelea lăuată, Mămăliga-n vârv cu urdă.* MARIAN, SA. 335. *Şăpte ani de când să la Şi lăută nu era.* ŞEZ. II, 214, cf. com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ. ✧ Fig. *Ca insolă răsare, Lăut în focul Ghenii, în groaznic jurământ.* HELIADE, O. I, 197.

2. (Prin Transilv.; despre păr¹ **I 1**) Întins, lins; (despre oameni) cu părul neted (**1**), întins. Cf. ALR I 16/214, 218, 227, 255, 257, 259, 269, 283, 335, 348, 360, 542, 554, 571.

3. (Prin Transilv.; despre rufe, haine) Curăţat, spălat. *Te cunosc, lele, pe poale, Că eşti o femeie moale, Că de-ai fi femeie iute, poalele ţi-ar fi lăute.* BUD, P. P. 62, cf. ALR II 3 365/310. ✦ (Despre oameni) Cu hainele spălate; curat îmbrăcat. *I negru la cămeşi, Da-i mai mândru decât tăţi. Când i lăut şi ştimbat, Nu-i fecior ca el în sat.* ŢIPLEA, P. P. 47.

– Pl.: *lăuţi, -te.* – Şi: (regional) **lăiát, -ă, lăúat, -ă** adj.

– V. **la³**. Cf. lat. lautus, -a.

LĂUTÁ vb. I. Intranz. (Învechit, rar) A cânta din lăută. *Auzii glasul lăutaşilor lăutând cu lăutele sale.* N. TEST. (1648), 313ᵛ/13.

– V. **lăută**.

LĂUTÁR s. m. **1.** Muzicant popular interpret la diferite instrumente (cu coarde), viorist, scripcar, ceteraş, diplaş; cântăreţ popular care îşi acompaniază vocea cu diferite instrumente, rapsod; (şi în sintagmele *taraf de lăutari, tacâm de lăutari, bande de lăutari*) fiecare dintre membrii unei mici orchestre populare; (învechit) cântăreţ din lăută; (regional) lăutaş. Cf. MARDARIE, L. 130/4. *Muierea unui lăutari, strigând tare, dzâsă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48ʳ/13. *Cântecele cari vestesc de vitejii... dupe la lăutari şi dupe la alţi cântători auzim.* C. CANTACUZINO, CM I, 6, cf. ANON. CAR. *Vătaf de lăutari* (a. 1733). IORGA, S. D. V, 140. *Cele ce am cheltuit la moartea cumnatu-meu... Pentru groape... Pentru câte la un leutar becher* (a. 1770). id. ib. XII, 83. *Lăutarii le cânta, Grija ţării nu purta* (a. 1774). GCR II, 104/22. *Făcând zefchiu ca nişte crai, Lăutarii le cânta.* LET. III, 283/52. *Era nalt şi ghizdav la făptură, Bun lăutariu, pre bun cântăreţ.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 92. *Stan, năcăjit, s-a dus unde era ficiorii cu lăutarii* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *Am văzut nişte lăutari îmbrăcaţi şi omeniţi de să gândeşti, uită-te, că sunt negustori.* HELIADE, O. I, 272, cf. I. GOLESCU, C. *Corporaţia ţiganilor herari... Corporaţia lăutarilor* (a. 1835). DOC. EC. 600, cf. LB. *O ceată de zece lăutari urma îndată după Domn, cântând cântece naţionale.* BĂLCESCU, M. V. 380. *Lăutarii întrebuinţează pentru suprafeţele instrumentelor cu coarde tinichele de un fel de brad.* BREZOIANU, A. 364/6. *Lăutarii ţigani, ca vechi rapsozi, cântă poporului baladele sale strămoşeşti pe un ritm monoton şi melancolic.* RUSSO, S. 178. *În zioa aceea era parada domnească... Mai în urmă era armaşul încungiurat de lăutari ce juca din vioare aerul.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Seara, oraşul şi împrejurimile erau luminate de mii de focuri; bande de lăutari jucau hore şi doine.* id. ib. 107, cf. POLIZU. *Adusese pe cel mai vestit tacâm de lăutari, tot meşteri aleşi dintre cei mai buni, scripcari, cobzari şi neisani.* GHICA, S. 170. *Cântecele unei bune bande de lăutari.* SION, P. 52. *Lăutarii nu încetau a trage din viori şi a cânta din gură sau cântece de amor pline de dulceaţă..., sau melodii de danţ, vesele şi săltăreţe.* FILIMON, O. I, 176, cf. PONTBRIANT, D., HEM. 697. *Tachi! aleargă prin oraş de găseşte taraful de lăutari.* ALECSANDRI, T. I, 276, cf. COSTINESCU, LM. *Două tacâmuri de lăutari turceşti şedeau jos pe covoare şi cântau cu instrumente deosebite de ale lăutarilor noştri, de exemplu vioara... era cu zece coarde.* LĂCUSTEANU, A. 85. *Când aude românul lăutarul cântând bătuta subt umbrar, îi intră dracu în opincă.* ODOBESCU, S. II, 528. *Mai bine-oi spune lăutarilor să zică şi cuparilor să împle cupele cu vin.* EMINESCU, O. VI, 318. *Poroncеşte să-i aducă mai degrabă votchi, tabacioc, lăutari şi femei frumoase, că are gust să facă un guleai.* CREANGĂ, P. 309. *Cu poliţaiul şi un taraf de lăutari, mergem la grădina Lipănescului.* CARAGIALE, O. III, 158. *Bucureştii mai au o sumă de bande de lăutari, al căror repertoriu este compus în cea mai mare parte de muzică naţională.* id. ib. V, 327. *Dodată auzi nişte balauri de lăutari trăgând din viori, de gândeai că mănâncă foc.* ISPIRESCU, L. 109. *De-aceea e lăutariu vestit, pentru că el totdeauna poartă un cap de cuc în violina sa.* MARIAN, O. I, 36. *Nu există nicio nuntă românească, cel puţin în Bucovina, la care să nu fie şi lăutari.* id. NU. 228, cf. DDRF. *Aice întrunea domnul pe boieri şi pe mazili cu jupânesele lor la mese şi jocuri, în sunetul muzicei şi cântecele lăutarilor.* XENOPOL, I. R. IX, 48, cf. BARCIANU. *Unu s-a dus de a chemat lăutarii şi unde am încheiat o horă afară pe lună.* ADAM, R. 24, cf. ALEXI, W. *Un cap de cuc pun lăutarii în vioară ca să fie ascultat cu drag viersul lor, cum i-e drag lumii glasul cucului.* CANDREA, F. 251. *Mai cântă, lăutar, mai cântă!* GOGA, POEZII, 44, cf. TDRG. *Le cântă lăutarii, unul cu vioara şi altul cu cobza.* PETICĂ, O. 218. *Lăutarii, cocoţaţi în căruţa lui Alexă, cântau întruna*

marşul. BUJOR, S. 104. *Taraful de lăutari... se ivea de sub aleea de dracilă şi intra sub aluni.* HOGAŞ, DR. II, 106. *Cei trei lăutari cântă lângă şopron să-şi rupă arcuşurile.* REBREANU, I. 11, cf. DR. III, 444. *Se mai găseau 50 de crâşme, în care locuiau şi lăutari leşi.* N. A. BOGDAN, C. M. 53. *Tarafele de lăutari tălmăceau sub ferestrele adoratelor frământările sufleteşti ale îndrăgostiţilor.* RF, I, 202, cf. IVELA, D. M. *Mărturisea cinstit că lăutarii îi plăceau mai mult decât opera italienească.* M. I. CARAGIALE, C. 75. *În Ţara veche... lăutarii au fost şi sunt încă transmiţătorii şi adaptatorii, în parte şi creatorii cântecului popular.* DR. VI, 425, cf. DIACONU, VR. 160, ŞĂINEANU, D. U. *Romantismul vechiului Iaşi eminescian... îl căutam pretutindeni,... în viaţa primitivă a micilor grădini de vară, cu lăutari tuciurii.* LOVINESCU, M. 26. *Hei, aduceţi lăutari! Să se scoale altă ceată de chelari şi bucătari!* EFTIMIU, Î. 56, cf. DA II_2, 120. *Muzica turcească fu înlocuită cu un taraf de lăutari ţigani.* C. GANE, TR. V. II, 185. *Un taraf de lăutari se aşează lângă uşă şi începe o petrecere „ca în vremurile vechi", cum spune coconu Tudorache.* SADOVEANU, O. IV, 45, cf. SCRIBAN, D. *S-a întrerupt şi-i face semn lăutarului să se mai apropie de urechea lui. Îi cântă o scripcă şi un ţambal şi un glas din taraf* ARGHEZI, B. 107. *Boierii..., în cântecul lăutarilor, lăcrămau şi se văitau, ca şi când ei ar fi fost robi şi slugile stăpâni.* CĂLINESCU, C. O. 123. *Ţârlâitura unui taraf de lăutari îmbrăcaţi în largi veşminte orientale.* id. O. XIV, 50. *Un drum în trăsură, printre mirezme şi acorduri din ghitara lăutarului îmbrăcat în giubea.* PERPESSICIUS, M. I, 46. *Trecea prin sate, aşa, de-al dracului, cu lăutarii după el, chiuind ca să iasă femeile în pragul bordeielor ori în poartă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Pun lăutarii să-mi cânte la ureche.* STANCU, R. A. I, 307. *Boierii... se năruiau turceşte la un cântec de lăutar.* IST. LIT. ROM. II, 149. *Lăutarii din unele ţinuturi bălţăreţe se folosesc în profesiunea lor de solzul de peşte.* ALEXANDRU, I. M. 11, cf. DL, DM. *Treceţi la masă, ori vreţi să vă chem cu lăutari? strigă Catrina Moromete din pragul tindei.* PREDA, M. 22, cf. SCL 1959, 434, L. ROM. 1962, 699, CONTRIBUŢII, III, 45, SCL 1963, 71, M. D. ENC., DEX. *Pe cel deal, pe cea colniţă Plimbă-mi-se-o cătăniţă, Cu doi bani în punguliţă Şi cu doi în buzunari, Cu doisprezece lăutari.* ALECSANDRI, P. P. 97. *Cobzarii cu cobzele, Lăutarii cu diblele.* PĂSCULESCU, L. P. 40. *Bucătăriţele s-au pus la cuptoare, s-au trimis voinici după lăutari, – mă rog, cum îi datina şi obiceiul.* PAMFILE, CER. 48, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 41, CIAUŞANU, V. *La Oarca umblă băieţii cu lăutariu noaptea Iordanului din casă-n casă de-i iordăneşte.* GR. S. VIII, 243, cf. ALRT II 293, ALR SN V h 1 282. *Lăutari,... cum îi zicem noi,... sau orchestră completă.* FD III, 200. *Am mai îngrijit Lăutari de i-am tocmit... Pe galbeni împărăteşti.* BALADE, II, 239. *Să-i pui şi lăutari, Două cioare de scripcari Şi-alte două de cobzari.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 516. *Fete mari tot hori făcând, Lăutarii tătăind.* FOLC. MOLD. I, 251. *Ţara piere de tatari Şi el bea cu lăutari,* se spune despre acela care nu vrea să ştie despre necazurile altuia. Cf. PANN, ap. ZANNE, P. III, 453. *Face din ţânţar lăutar,* se spune despre cineva care exagerează atunci când povesteşte diferite întâmplări. Cf. PAMFILE, J. III, 90. *Mămăliga nesărată e ca nunta fără lăutari* (= fiecare lucru trebuie făcut aşa cum trebuie, cum se cere). Cf. ZANNE, P. III, 606. *Dacă fata nu ştie juca, zice că lăutarii nu ştiu cânta,* se spune despre acela care nu-şi recunoaşte o greşală, un defect. Cf. ZANNE, P. IV, 409. *Hogea spătaru şi Gheorghe lăutaru,* se răspunde, în batjocură, aceluia care întreabă „cine vine?". Cf. ZANNE, P. IV, 149. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu referire la aspectul de obicei neîngrijit, desuet etc. al lăutarului, ori la poziţia lui socială) *Ian taci, taci... că de-o mie de ori te prinde mai bine aşa, decât cu anteriu şi cu giubea... Încalte mai sameni a ispravnic,... dar înainte parcă erai un lăutar din tarafu lui Barbu.* ALECSANDRI, T. I, 195. *Mai face doi paşi, strângându-şi la piept paltonul lung şi larg, făcut dintr-o scurteică a mă-sii, în care parcă e un pui de lăutar.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *Avea un aspect de lăutar ţigan.* TEODOREANU, L. 52. ✧ F i g . *Au avut la cununie Lăutari de triste hori, Asprul Crivăţ de urgie, Corbii trist croncănitori.* ALECSANDRI, POEZII, 395. *Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii.* EMINESCU, O. I, 87. *Sunt lăutarul cel bătrân, Mai mare peste ierne.* CONTEMPORANUL, VII, 16. *Lăutari ne-or fi zefirii din stejarii foşnitori, Gârlele din depărtare, ceata de privighetori.* EFTIMIU, Î. 127. *Dacă socoate cineva că o floare e perfect identică cu alta,... că lăutarii Domnului îngână acelaşi viers, se înşală.* SADOVEANU, O. XX, 60. *Cei mai mulţi scriitori s-au făcut lăutarii vechii boierimi,... din sentimentalismul pe care-l inspiră lucrurile ce pier.* PERPESSICIUS, M. II, 346. *La cea măicuţă Să nu spui, drăguţă, Că la nunta mea A căzut o stea, C-am avut nuntaşi Brazi şi păltinaşi, Preoţi, munţii mari, Paseri, lăutari.* ALECSANDRI, P. P. 3. ✧ E x p r . **A aduce o femeie în casă cu lăutari** = a se însura. *Cum a adus-o Kir Ianulea în casă cu lăutari, parc-a întors-o pe dos.* CARAGIALE, O. II, 223. **A aduce pe dracul în casă cu lăutari** = a da de un necaz. *Tare mă tem, nu cumva să-mi ieu pe dracul după cap, să-l aduc cu lăutari în casă şi pe urmă să nu-l pot scoate nici cu o mie de popi.* CREANGĂ, P. 161, cf. ZANNE, P. VI, 579. ✦ Horă (cu muzicanţi). *Mă duc la lăutari (la horă).* PAMFILE, J. III, 90. *Era în ziua de Paşti şi ieşiseră la lăutari şi bătrâni şi tineri şi copii.* RĂDULESCU-CODIN, L. 36. ✦ (Depreciativ) Muzicant (nepricepţut) care improvizează (după ureche, necunoscând notele). *Mai toate... păcătuiesc prin aceea că... nu au cules, de-a dreptul din gura poporului, ci au auzit de pe la lăutari.* PLR I, 404. *Am încercat să rămân artist, să nu mă las transformat în lăutar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 5/2.

2. Nume dat unor stele din constelaţia Hora. Cf. OTESCU, CR. 19. *Coroana boreală se cheamă Hora..., iar alte două stele din horă sunt Lăutarii.* PAMFILE, CER. 170. *Hora (8 stele: şapte în cerc şi una în mijloc, Lăutaru) se vede spre apus.* STOIAN, PĂST. 72.

3. Trântor (**1**); (regional) bombar. *Albina bărbat* [se mai numeşte şi]... *lăutar, fiindcă nu face altă treabă decât bâzâie, cântă şi joacă.* MARIAN, INS. 144, cf. ŞĂINEANU, D. U., CHEST. VI/2, 15, 26, ALR II 6 574/514.

– Pl.: *lăutari.* – Şi: (învechit şi regional) **lăptár** (L. COSTIN, GR. BĂN. 41), **alăutár** (HEM 697), (învechit) **lăutáriu** s. m.

– **Lăută** + suf. *-ar.*

LĂUTÁRIU s. m. v. **lăutar**.

LĂUTÁŞ s. m. (Învechit, în Transilv. şi Ban.) Lăutar (**1**). *Auzii glasul lăutaşilor lăutând cu lăutele sale.* N. TEST. (1648), 313^{v}/12, cf. LEX. MARS. 205. *La anul... 1284, prăsindu-se şoareci mulţi foarte în oraşul Hamlensilor în ţeara nemţească, cât în mare primejdie era orăşeanii pentru şoarecii acei, se arătă satana orăşeanilor în chip de ceteraş seau alăutaş.* MAIOR, IST. 130/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Văzând că e lăutaş, Grăi:... Tocmai ne lipseşte unul ca tine.* id. Ţ. 127. *Şăzând între păreţi reci de lucru,... au aflat lăuta şi el au fost cel dintâi lăutaş.* TEODOROVICI, I. 49/18, cf. LB. *Măi lăutaş din lumea veche, Trage-mi una la ureche Să joc să mă veselesc.* F (1890), 211, cf. DDRF, TDRG, DA II$_2$, 120, CONTRIBUŢII, III, 10, H XVIII 63. *Banii daţi la lăutaş Să-i fi dat pe-un prăporaş.* HODOŞ, P. P. 336. *Îi plăcea şi jocul şi lăutaşii.* FRÂNCU – CANDREA, M. 248, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 121. *După steag merge nănaşul cu nănaşa, apoi vornicii, fluieraşul ori lăutaşul şi, în fine, alt popor ce se adună la astfel de ocasiuni.* DENSUSIANU, Ţ. H. 236. *Naşu porâncşte la lăutaş, că iel o plăcit muzâca.* ARH. FOLK. III, 56. *Lăutaşi or vinit la şină.* BL V, 179. *Năimiesc lăptaş cu anii.* ALR II 4 839/36, 76, 604, cf. ALR SN V h 1 282, ALRM SN h 1 087. *Cu banii de la lotaş Să-mi fi luat un clopotaş.* FOLC. TRANSILV. II, 490.

– Pl.: *lăutaşi.* – Şi: (învechit şi regional) **alăutáş**, (regional) **lăptáş**, **lauftáş** (ALR SN V h 1 282/25), **lotáş** s. m.

– **Lăută** + suf. *-aş*.

LĂÚTĂ s. f. (Învechit) Instrument muzical cu (douăzeci şi patru de) coarde, care are cutia de rezonanţă bombată, gâtul lung şi încovoiat la capăt şi care produce sunete prin ciupire, fiind folosit, de obicei, ca acompaniament; p. ext. orice instrument muzical cu coarde care produce sunete prin ciupire, cobză, harpă; (regional) vioară, violă. *O, amar cela ce be şi mănâncî cu cimpoi şi cu ceteri şi cu alăute* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 464/3. *Sunetele armelor şi răsunul coardelor de arc mai iubiia decât glas de alăute.* MOXA^{2}, 194. *Şi auziia glas din ceriu ca glas de ape multe.. şi auzii glasul lăutaşilor lăutând cu lăutele sale.* N. TEST. (1648), 313^{v}/13. *Avea glas mai bun de cânta... cu alăute.* M. COSTIN, O. 273. *Cela ce mi-i de-o limbă de-i dzâceam în lăută şi-l veseleam, l-am audzâtu-l blăstămând pre deregătoriul ce-i dede o palmă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48^{r}/17. *Cântaţi în lăute. În zăcături multe, Cântaţi pre-mpăratul, Că nu-i ca dâns altul.* id. PS. 154/15. *Văzu pre împăratul David jucând şi zicând cu lăuta înaintea Domnului.* BIBLIA (1688), 224^{1}/39, cf. ANON. CAR. *Acelaşi sătană, ca să izbândească această nedreptate, fiind orăşeanii în besearică, cu sunetul lăutei sale amăgi mulţi prunci către sine şi... adămână pre prunci.* MAIOR, IST. 130/10. *Se sculă la drumul său iară Şi cu lăuta de-a susuoară Mersă toată zioa până în sară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 126. *Eu aud lăuţi.* ŢICHINDEAL, F. 227/15. *Oare loveşte-se ca lucrătoriul de pământ, când ară, să zică şi în lăută?* PETROVICI, P. 80/24. *Şăzând între păreţi reci fără de lucru..., au aflat lăuta, şi el au fost cel dintâi lăutaş.* TEODOROVICI, I. 49/18, cf. LB, I. GOLESCU, C. 351^{v}. *Sună lăute voioase.* BĂRAC, A. 80, cf. ISER. *Alăuta zice din strună.* PANN, ap. ZANNE, P. IV, 244. *Un om cu fisionomia veselă... scoate de sub suman un instrument ce-i zice lăută şi se pune a cânta.* RUSSO, S. 193, cf. POLIZU. *Acolo sta atârnată alăuta care prefăcea în desfătări cele mai amare ale mele dureri.* NEGRUZZI, S. II, 48, cf. PONTBRIANT, D., CUV. D. BĂTR. I, 267. *Te rog, maică, să mă-ngropi frumos, Să sune clopotele, să cânte lăutele!* HASDEU, I. C. II, 75, cf. HEM, COSTINESCU, CIHAC, II, 68, LM. *Intru în cârciumă... pe când doi ţigani somnoroşi, unul cu lăuta şi altul cu cobza, ţârlâie într-un colţ oltenește.* CARAGIALE, O. I, 140. *Organe, fluiere, chitări, alăute... cântau într-o unire de rămâneau marţi cei mai buni muzicanţi din lume.* ISPIRESCU, L. 237. *Carol şi eu l-am cântat adeseori împreună cu alăuta.* I. NEGRUZZI, S. V, 199, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Crainicul porneşte ca s-aducă Lăuta covăţită de la curte.* MURNU, O. 129. *De trei zile beau şi-mi zice Din lăută Laie Chioru.* GOGA, POEZII, 50, cf. DR. III, 232, GR. S. I, 186, IVELA, D. M., VARONE, D., CADE. *S-au oprit pe loc de aşezătură, lăutarii au pus căciulile la picioare şi au prins a suna din lăute ca la vrana poloboculuí.* MIRONESCU, S. 72, cf. BUL. FIL. II, 133, DA II$_2$, 119. *Am... o harfă şi o lăută... care pot fi desfăcute ca să le duc mai lesne când mă mut.* SADOVEANU, O. XVI, 234, cf. GR. S. VII, 294, PUŞCARIU, L. R. II, 366, SCRIBAN, D. *Făcea lăute, flaute şi fluiere şi cobze pentru copiii din sat.* ARGHEZI, S. VII, 183. *Regele intră în salonul prinţesei,... roagă pe prinţesă să-i cânte dintr-o lăută.* CĂLINESCU, I. 67. *Pe scrinul scund..., Pe liniştea lăutei fără svon, Pieptiş petale de lumină curg.* PERPESSICIUS, M. II, 361, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 134. *Omul cânta dintr-o lăută cu trei coarde, un fel de melodie tărăgănată, tristă, senzuală, pe care cele trei cadâne o jucau încet.* CAMIL PETRESCU, O. I, 419. *Boierul Medelioglu iubea nespus cântecul de lăută şi punea totdeauna să-i cânte lăutari la masă.* id. ib. 495. *Ascultă melodiile, pline de tristeţe, pe care le scoate lăuta fratelui său Barbu.* V. ROM. mai 1954, 171. *Scrieri din veacul al XVIII-lea pomenesc numele multor instrumente muzicale:... lăute, buciume, canoane.* ALEXANDRU, I. M. 13, cf. DL. *Scârţâră undeva lăutele şi înţelese că trebuia să coboare.* BARBU, PRINC. 32, cf. CL 1961, 67, HRISTEA, P. E. 336, M. D. ENC., DEX, SCL 1978, 650, H II 245, H XI 440, H XII 120, TEODORESCU, P. P. 172. *Pre voi voi duce În câmpuri cu flori, În munţi frumoşi La voinici frumoşi Şi voi veţi auzi Lăute zicând, Fluiere cântând.* MARIAN, D. 340, cf. ALEXICI, L. P. 215, VICIU, GL., PĂSCULESCU, L. P. 65, DENSUSIANU, Ţ. H. 322. *Bate dorul de la tine... Şi nu-l poate opri nime, Nici ţigan cu lăuta, Nici român cu fluiera.* BÎRLEA, C. P. II, 178. *Zi-mi din laptă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 127. *Vine... Sâmon cu lăuta.* GR. S. V, 56, cf. ARH. FOLK. III, 150, CHEST. II 489/1, ALR I 1 419/45, 1 456, 1 457/49, 194, 595, 677, 764, 840, ALR SN V h 1 280, 1 282/2, 29. *Nunta lor... a ţinut... numai în dans, în veselie şi în cântece de lăute.* FOLC. TRANSILV. III, 348. *El... merge şi unul cu lăuta îi cântă.* PORŢILE DE FIER, 112. *Până vi-ţi mai gata, Zi, ţigane, cu lăuta.* NUNTA, 49. *Vinul fără lăută Ca o gură mută* (= vinul nu are gust fără muzică). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 189. *Cu lăuta şi cu toaba Adusei în casă gloaba*, se zice atunci când un bărbat şi-a luat o femeie rea de nevastă.

PANN, P. V. II, 111, cf. ZANNE, P. IV, 416. (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la melodia plăcută sau la funcţia de acompaniere a lăutei) *Tu ai fost ca o alăută şi ca o vioară cerească care trage către sine tot cugetul.* MINEIUL (1776), 3^{v1}/32. *Încarcă* [melodia] *cu întoarceri şi răsuciri ale viersului, iscate din simţirea lui, ca o lăută adăugitoare, şi uneori îl întoarce, acest viers, dintr-o unduire,... într-un chiot prelung, prevestitor de răsmeriţă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 91. *Viu cu veste bună, vorbeşte-mi dulce ca lăuta.* CĂLINESCU, I. 155. ✧ Fig. *Făcătoriul de musica, alăuta dumnezeescului duh, priveghietoarea, greierul, fluierul dumnezeeştilor cântări ale besericii, pune înaintea noastră tuturor ospăţul lui cel de cântări.* MINEIUL (1776), 1^{v1}/10. *Cu învăţăturile tale, pre toţi i-ai luminat, lăută duhovnicească.* ib. 60^{r2}/21. *Vuia lăuta nopţii din pântecu-i de stele.* VOICULESCU, POEZII, I, 213. *În somnul ei, cu auzul la pământ, mâţa ascultă lăuta lumii, care cântă pretutindeni.* ARGHEZI, S. III, 210. *Singura mea stea e moartă, – şi lăuta mea constelată Poartă soarele negru al Melancoliei.* CĂLINESCU, C. O. 417. *În mare despicându-şi cărare, bărci se-avântă Şi fiecare barcă-i lăută care cântă.* JEBELEANU, S. H., 50. *Pădure, sora mea,... M-ai adăpat cu harul tău firesc Şi mi-ai deschis în suflet o lăută, M-ai învăţat cu albii dinţi să râd.* LABIŞ, P. 121, cf. ALIL XXIX, 538. ✧ (Prin Ban.) *Lăută mare* = contrabas. Cf. ALR I 1 461/18, 28. ✦ Cântec, melodie de lăută. *Avea viaţa spurcată... şi numai ce bea şi mânca cu alăute şi cu măscărnicii.* MOXA[2], C. 197. *Lăudaţi-l în lăute, În psaltiri pe viersuri multe.* DOSOFTEI, PS. 496/17. *Acest luval au aflat meşteşugul muzicesc, adecă lăutele, organele şi alte feliuri de cântări.* ANTIM, O. 250. *Căci mulţi ani el cu lăuta şi tândale Desfătasă curtea Măriii Sale.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30. *Lăuta te deşteaptă ca cocoşul din somn.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX, 87. *Acum să făcusă tatălui Klaus ceriul plin de lăute.* BĂRAC, T. 5. *Cu o mână ridică şi lasă piciorul turcei după tactul lăutei.* PAMFILE, CR. 170. *Lăutaru cu lăuta O mărită şi pe sluta.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 255. ✦ (Prin metonimie) Lăutar. *Nu te îmbăta, nu chema ciumpoi şi alăute şi măscărici, că acestea toate sunt de necinste sventilor.* VARLAAM, C. 355. *Ceaialaltă tinerime Juca şi cânta pe lângă laută.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 305. *Scrânciobul se-nvârte, tot se-nvârte şi lăuta ţine una.* CONTEMPORANUL, VII, 20. *Împăratul vine... Cu vreo câteva rădvane, Cu lăută, cu cântare.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 128. *Vine şi un rădvan mare Cu lăute de cântare.* NUNTA, 132.

– Pl.: *lăute* şi (învechit şi regional) *lăuţi*. – Şi: **láută**, (ALR I 1 456, 1 457/49, 194, 840, ALR SN V h 1 280/2, 27. 47, 105, 833, ib. h 1 282/2, 29), (învechit şi regional) **alăútă**, (regional) **láptă** s. f.

– Din tc. **laut**, ngr. **λαουτα**.

LĂUTĂRÁŞ s. m. Diminutiv al lui lăutar; (adesea depreciativ) lăutar tânăr (şi nepriceput). Cf. I. GOLESCU, C. *Se formează în grupe şi danţă pe lângă foc, în auzul unui lăutăraş, formând tot felul de paşi şi de mişcări naive.* PELIMON, I. 66/7. *Lăutăraşii... cari-şi închipuiesc că gloria e o milostivă de trotuar.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 587. *Negri ţigănaşi Care sunt lăutăraşi.* PĂSCULESCU, L. P. 204. *Ginerele şi mirele Să s-aleagă din nuntaşi, Din meşteri lăutăraşi.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 785.

– Pl.: *lăutăraşi*.

– **Lăutar** + suf. *-aş*.

LĂUTĂREÁSĂ s. f. **1.** Nevastă de lăutar; cântăreaţă care face parte dintr-un taraf de lăutari; (învechit, rar) lăutăriţă. Cf. I. GOLESCU, C., LM, DA II_2, 120. *Pe Ilinca, lăutăreasa, singură s-o duci la furcărie şi face cât un taraf întreg.* UDRESCU, GL.

2. (Prin sud-estul Munt.) Lăutărească (**2**). Cf. VARONE, J. R. 41, DA II_2, 120.

– Pl.: *lăutărese*.

– **Lăutar** + suf. *-easă*.

LĂUTĂRÉL s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui lăutar. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lăutărei*.

– **Lăutar** + suf. *-el*.

LĂUTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Despre cântece, instrumente etc.) Caracteristic lăutarilor, de lăutar; al lăutarului. Cf. I. GOLESCU, C. *Venind acum la aprecierea muzicei, arătăm că, deşi în afiş se zice că este naţională, în realitate însă o mare parte dintr-însa este lăutărească.* FILIMON, O. II, 356. *Bărbaţii... benchetuiau şi se veseleau cu cântările cimpoaielor şi cobuzelor munteneşti şi cu diblele lăutăreşti.* ODOBESCU, S. I, 137. *Ţiganii lăutari cântă cu vioarele şi instrumentele lor lăutăreşti... strigând cât pot, ca să gonească duhurile rele.* PAMFILE, CER. 101, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 120. *Valsul şi rumba iau locul dansurilor de demult, romanţele lăutăreşti înlocuiesc doinele.* SADOVEANU, O. XX, 69, cf. SCRIBAN, D. *Privi blând,... schiţând din buze un fluierat, care amplificat s-ar fi constatat că era melodia cântecului lăutăresc „Naşă, naşă".* CĂLINESCU, S. 199. *Naiul, cobza şi ţambalul sunt instrumente profesionale-lăutăreşti.* ALEXANDRU, I. M. 11, cf. DL. *Balada lui Iancu Jianu a fost cântată, oftată, chiuită, aşa cum cerea tradiţia lăutărească.* V. ROM. aprilie 1970, 121. *Zgomotul lăutăresc al ţambalelor începu să se înmoaie.* PREDA, D. 29, cf. HRISTEA, P. E. 40, M. D. ENC., DEX. ✧ (Glumeţ) *Şi fiţi voi cu voie bună De la mine c-o minciună, O minciună lăutărească De-o poveste bătrânească.* BALADE, I, 347. ✧ (Prin extensiune; despre creaţii, manifestări etc. artistice; adesea peiorativ) *Zadarnice vulgarităţi lăutăreşti.* LOVINESCU, C. VI, 95. *Ce păcat că în unele din aceste versuri se strecoară atât de multe elemente lăutăreşti.* IZV. XII, 112. *Suntem în faza lăutărească a mesajului erotic.* SIMION, D. P. 360.

2. S. f. art. (Prin sud-estul Munt.) Numele unui dans popular care se joacă în horă; lăutăreasă (**2**). Cf. VARONE, D. 111.

– Pl.: *lăutăreşti*.

– **Lăutar** + suf. *-esc*.

LĂUTĂRÉŞTE adv. În felul lăutarilor, ca lăutarii. Cf. I. GOLESCU, C., CADE, DA II_2, 120, SCRIBAN, D. *Zvonea către altar, tremurat, lăutăreşte, dar domol... versurile unui cântecel lumesc.* GALAN, Z. R. 240, cf. DL, M. D. ENC.

– **Lăutar** + suf. *-eşte*.

LĂUTĂRÍE s. f. (Învechit) Meşteşugul (**1**) sau meseria (**1**) lăutarului (**1**). *Pentru meşteşugul lăutăriei, a cobzăriei sau al altor zicături, să nu se hotărască nici să se dea preţiu osăbit* (a. 1785). URICARIUL I, 322, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., DA II$_2$, 120, SCRIBAN, D. *Toţi băieţii au învăţat lăutăria.* ALEXANDRU, I. M. 329.
– Pl.: *lăutării.*
– **Lăutar** + suf. *-ie.*

LĂUTĂRÍME s. n. (Învechit, rar) Mulţime de lăutari. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lăutărimi.*
– **Lăutar** + suf. *-ime.*

LĂUTĂRÍŢĂ s. f. (Învechit, rar) Lăutărească (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *lăutăriţe.*
– **Lăutar** + suf. *-iţă.*

LĂUTĂRÓI s. m. (Regional; peiorativ) Lăutar sărac. *Ciocoaica de fată nu se uită după un lăutăroi ca el.* ŞEZ. XII, 37.
– Pl.: *lăutăroi.*
– **Lăutar** + suf. *-oi.*

LĂUTÓR[1], **-OÁRE** subst. **1** S. f. (Popular) Apă (fiartă cu leşie) pentru spălat pe cap; apă încălzită pentru baie, s c ă l d ă t o a r e. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU. *Întăi şi-ntăi face lăutoare.* CREANGĂ, P. 289. *Cei ce se lau tot într-o lăutoare se văd pe lumea cealaltă.* ŞEZ. III, 47, cf. DDRF, BARCIANU. *Nu ştiu cum să-şi pregătească lăutoarea.* MARIAN, INS. 468, cf. ALEXI, W. *Babele sfătuiesc pe cel ce are mătreaţă ca să facă o lăutoare.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 107. *Nimeni, în seara aceasta, să nu-şi mături casa şi să lepede gunoiul, sau să facă lăutoare.* CANDREA, F. 150. *Se dă fetelor mari care nu se pot mărita să o pună în lăutoare.* ARH. FOLC. II, 94. *Flăcările-mpresurară vasul şi începu să fiarbă lăutoarea.* MURNU, O. 135, cf. TDRG. *După ce-şi fac lăutoare şi se lau, îşi pun pieptenele şi soponul sub căpătâi.* PAMFILE, CR. 34, cf. PASCU, S. 130. *Este bine ca-n seara asta, nimeni... să nu facă lăutoare.* DUMITRAŞCU, STR. 16. *Îi făcea în fiecare luni lăutoare de buruieni alese, ca să nu-l urască adunătoarele de miere.* SADOVEANU, O. XXI, 319, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *Una-i pune lăutoare Ca să-i fie-opăritoare.* ALECSANDRI, P. P. 372, cf. F (1887), 259/2, ALRT II, 187, ALR I 634/387, 402, ib. 635/370, 420. *Joacă, fată, ce-i juca, Du-te-n casă şi te la. Ţi-o pus mă-ta lăutoare, Şapte oale şi-o căldare.* FOLC. MOLD. II, 629.

2. S. f. (Regional) Lăutură (**1**). Cf. SCRIBAN, D. *Erau mâini îndemânatice şi puternice şi îi plăcea să se lase spălat de ele pe cap sâmbăta, când era lăutoarea.* IL octombrie 1960, 14.

3. S. m. şi f. (Prin Transilv.) Persoană care se ocupă cu spălatul rufelor. Cf. LM, TEAHA, C. N. 238.

4. S. m. (Învechit, rar) Vas pentru spălat; lighean. *Adu lăutoriul şi lă oaspele acestoea picioarele că este ustenit* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 191/5, cf. DHLR II, 335.

5. S. f. (Regional) Loc situat pe cursul unui pârâu, unde se spală rufele (Roşia – Beiuş). Cf. ALR II/310.

6. S. f. (Bot.; prin Mold.) Urechea-iepurelui (*Bupleurum rotundifolium*). Cf. PANŢU, PL. 149, TDRG.
– Pronunţat: *lă-u-.* – Pl.: *lăutori.* – Şi: (învechit, rar) **lăutóriu** s. m.
– **Lăut**[2] + suf. *-tor.*

LĂUTÓR[2], **-OĂRE** subst., adj. v. **luător.**

LĂUTÓRIU s. m. v. **lăutor.**

LĂUTÚRĂ s. f. **1.** (Popular) Spălare (pe cap); lăut[1] (**1**), (regional) lăutoare. *Cele din afară lăuturi şi spălături însemna curăţenia inimii.* GOLESCU, E. 118/17, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, COSTINESCU, LM. *Câte lăuturi, câte leşii şi alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat de pe fiinţa părăsită coaja în care o înveliseră atâţia ani de mizerie!* CARAGIALE, O. I, 33, cf. DEX. ✦ F i g. Chelfăneală, săpuneală. *Am să-i trag o lăutură, să se-nveţe cum să-şi puie altă dată frâu la gură.* CONTEMPORANUL, VI, 207.

2. (Regional; în sintagma) *Lăutură d-a albă* = leucoree (Ghilad – Timişoara). Cf. ALR II 4 212/36.
– Pronunţat: *lă-u-.* – Pl.: *lăuturi.*
– **Lăut**[2] + suf. *-ură.*

LĂÚZĂ s. f. v. **lehuză.**

LĂUZÍ vb. IV v. **lehuzi.**

LĂUZÍE s. f. v. **lehuzie.**

LĂUZÍT, -Ă adj. (Învechit; Ban., prin vestul Olt. şi prin vestul Munt.) Ameţit de (prea multe) vorbe (rele), p r o s t i t (**2**); buimac, năuc (**2**); nebun (**2**). Cf. ANON. CAR. *Omul ăsta e lăuzit.* L. COSTIN, GR. BĂN. 128. *Cânele nostru e lăuzit.* id. ib. *Am plecat de la ei lăuzit de atâtea palavre.* UDRESCU, GL., cf. ALR I/I h 135/840, ALRM I/I h 193/840.
– Pl.: *lăuziţi, -te.*
– V. **lăuzi.**

LĂUZNÍŢĂ s. f. (Prin sudul Dobr.; în superstiţii) Fiinţă supranaturală care poate provoca moartea sau boala unei lehuze. Cf. FD II, 87. *Înhigi un ac la copil în ciumbieraşu lui care-l liagă la cap şî la mă-sa. Lăuzniţili o găseşti* [pe mamă], *dacă nu ari acu la dânsa-nhipt.* ALRT II, 232, cf. 337.
– Pl.: *lăuzniţe.*
– **Lăuză** (v. *lehuză*) + suf. *-niţă.*

LĂVDÁN s. n. v. **lavdan.**

LĂVICÉR s. n. v. **lăicer.**

LĂVICÉRIU s. n. v. **lăicer.**

LĂVICIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui l a v i ţ ă (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., CHEST. II 194/44. *Nuna mare aşează pe tânăra femeie pe o lăviţioară în mijlocul casei şi-i înveleşte capul cu o basma sau ştergar.* F (1884), 172, cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., LUNGIANU, C. 48, DA II$_2$, 121. *A intrat Gheorghiţă şi s-a lăsat într-un cot pe-o*

lăicioară. SADOVEANU, O. X, 549. *Închise uşa şi se aşează pe lăvicioară.* VORNIC, P. 200, cf. DL. *După ce rosti săhastrul cuvintele acestea, pofti pre Ştefan să şadă pe-o lăicioară.* MARIAN, T. 130. *Somn mi-e, maică, ş-aş dormi Şi n-am pat d-a odihni – Du-te-n tindă pe lăicioară, Că ţi-oi duce o pernioară.* BIBICESCU, P. P. 13, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Vălenaş sta pe lăicioară Învălit în pânzişoară.* BALADE, III, 180, cf. ALR I 686/270, 1 369/355, NALR –MB II MN 283, 742/470, 572, 578.

– Pl.: *lăvicioare.* – Şi: (rar) **lăviţioáră**, (popular) **lăicioáră**, (învechit şi regional) **lăvişoâră** (I. GOLESCU, C., CHEST. II 194/44, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI) s. f.

– **Laviţă** + suf. *-ioară.*

LĂVIŞOÁRĂ s. f. v. **lăvicioară.**

LĂVIŢĂ s. f. v. **laviţă.**

LĂVIŢIOÁRĂ s. f. v. **lăvicioară.**

LĂVÓR s. n. v. **lavoar.**

LĂZĂŞTINĂ s. n. (Regional) Laz[1] (**1**) (Bârsan – Sighetul Marmaţiei). Cf. SCL 1957, 108, ALR SN II h 593/353, ALRM SN I h 400/353.

– Pl.: *lăzaştine.*

– **Laz** + suf. *-aştină.*

LĂZĂRÉL s. m. sg. (Prin Munt.; mai ales art.) Obicei popular din ajunul Duminicii Floriilor; melodie cântată cu această ocazie; (regional) lăzărică. *În unele localităţi din Muntenia este datină ca în sâmbăta lui Lazăr sau a Floriilor să îmble câte 3–5 copile din casă în casă şi să cânte pe o arie monotonă un fel de cântec care descrie moartea nefericită şi înmormântarea unui june anume Lazăr; această datină se numeşte „lăzărelul".* MARIAN, S. R. II, 247, cf. DDRF, BARCIANU, DA II_2, 122, CIORĂNESCU, D. ET., SCL 1975, 262.

– **Lazăr** + suf. *-el.*

LĂZĂRÉT s. n. v. **lazaret.**

LĂZĂRÍCĂ s. f. sg. (Prin Munt.) Lăzărel. Cf. MARIAN, S. R. II, 247, DA II_2, 122, SCL 1975, 262.

– **Lazăr** + suf. *-ică.*

LĂZDRÓG s. m. = **răzlog[1].** *Gard d'e lăzdrogi.* ALR II/I MN 125, 3 838/288, 362, cf. ALR – M IV MN 352, 2 320/237.

LĂZEĂSCĂ s. f. (De obicei art.) Dans popular românesc, cu ritm (foarte) vioi, jucat de obicei de bărbaţi, care se prind de umeri sau de brâu, în semicerc; melodie după care se execută acest dans. *Dac-ar pleca toţi ţiganii... odată din sate, nu te gândeşti cin ţi-ar mai cânta de joc: bătuta, horile, fedeleşu,... lădzeasca,... ş-altili care nu le ştiu?* JIPESCU, O. 52, cf. SEVASTOS, N. 282, DDRF. *Horele ce se joacă pe aici de flăcăi sunt:... ulmeasca, lozeasca.* MUSCEL, 29, cf. PAMFILE, J. III, 9, IVELA, D. M., VARONE, D. 111, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, VARONE, D.[2], H II 33, IV 159, VII 121, IX 205, 407, 442, X 131, 378, 558, XI 203, RĂDULESCU-CODIN, 47. *Frunzî verdi di-avrămiascî Asta-i sârbî, nu lăzeascî.* GR. S. III, 324, cf. 342. *La lezeasca pă bătaie.* ALRT II 89, cf. ALR II 4 336/182.

– Şi: (regional) **lezeásca, lojeásca** (VARONE, D. 112, id. D.[2] 123), **lozeásca** s. f. art.

– **Laz[2]** + suf. *-ească.*

LĂZÉŞTE adv. (Mold.) Ca lăzeasca; aşa cum se dansează lăzeasca. Cf. H X 23, 70, 467, 543.

– **Laz[2]** + suf. *-eşte.*

LĂZGLĂÚŞ s. m. (Regional) Stegar (Sânmihaiu Almaşului – Zalău). Cf. ALR II/I MN 82, 2 691/310.

– Pl.: *lăzglăuşi.*

– **Lazglău** (v. l a z l ă u) + suf. *-aş.* Cf. magh. z á s z l ó s.

LĂZGLÓN s. n. (Regional) Acareturi (Roşia – Beiuş). *Pune crengi verzi de teiu pă la lăzgloani.* ALR II/I h 213/310. *Lăzglonu omului.* ALR II/I h 213/310.

– Pl.: *lăzgloane.*

– Etimologia necunoscută.

LĂZIOÁRĂ s. f. (Prin nordul Mold.) Diminutiv (hipocoristic) al lui l a z[1], lăzuţ. *Foaie verde lăzioară, La Ploieşti, pe-o mărgioară... Să strâng cucii de prin ţară.* MAT. FOLK. 1 303.

– Pronunţat: *-zi-oa-.* – Pl.: *lăzioare.*

– **Laz** + suf. *-ioară.*

LĂZMUITÓR s. m. (Bot.; regional) Lăsnicior (**1**) (*Solanum dulcamara*). Cf. BORZA, D. 161.

– Pronunţat: *-mu-i-.*

– Cf. l ă s n i c i o r.

LĂZUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică plante, păduri etc.) A scoate din pământ, a tăia (pentru a face laz[1] **1**). *Vor zidi cetăţuică nouă... şi pădurea de acolo, după voia Noastră, o vor tăia în lung şi în lat, o vor lăzui şi o vor obli.* ŞINCAI, HR. I, 344/26. *Lăzuind codrul verde cu multă sudoare şi muncă, scoţind rădăcinele copacilor verzi, am lărgit loc încet-încet, de s-au făcut satele: Cămpulung, Dorna* (a. 1793). URICARIUL, VI, 164, cf. DDRF, SIMA, M. 184, TDRG. *Se gândea numai la pământurile lui, plănuia cum să le muncească mai bine, cum să lăzuiască un petic de pădure.* REBREANU, I. 254, cf. ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, 122. *Nevoile de a lăzui sau extirpa pădurile pentru a mări spaţiul agricol au schimbat complet înfăţişarea de odinioară a pământului ţării.* ENC. AGR. IV, 396, cf. ALR I 956/186. [Salcia] *o lăzuim afară din pământ.* ALR II/157, cf. A III 2, 18. (R e f l. p a s.) *Trebuie... curăţite tufele şi orice feliu de puiet din rădăcină să se lăzuiască.* ECONOMIA, 13/28.

2. A curăţa un teren de arbori, cioate etc. pentru a-l face arabil; a face l a z[1] (**1**); a defrişa, a deşteleni, (învechit şi regional) a cura, a obli. Cf. LB, PONTBRIANT, D., GHEŢIE, R. M. 235, BARCIANU, ALEXI, W. *Măgura Cocorilor... mai poartă şi azi în vârf o căciulă zdravănă de pădure, dar trupul i-e lăzuit, arat şi semănat.* REBREANU, I. 51, cf. CADE, SCRIBAN, D., PUŞCARIU, L. R. I, 398, SCL 1960, 547, CIORĂNESCU, D. ET. 4 743. *Îi dădu o*

coastă plină de spini să şi-o lăzuiască şi are cum va voi. RETEGANUL, P. V, 59, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Prez. ind.: *lăzuiesc.*

– **Laz**[1] + suf. *-ui.*

LĂZUÍRE s. f. Acţiunea de a l ă z u i; lăzuit[1]. Cf. PONTBRIANT, D., LM., DA II_2, 122. *Când strămoşii noştri migratori – şi deci săraci – izbuteau să se aşeze şi să „cuprindă" un loc (de obicei prin lăzuirea pădurilor), deveneau oameni cuprinşi.* PUŞCARIU, L. R. I, 163.

– Pl.: *lăzuiri.*

– V. **lăzui.**

LĂZUÍT[1] s. n. Faptul de a l ă z u i; desţelenire. *Sapa de laz... nu se foloseşte niciodată la straturi..., numai la lăzuit, la scoaterea rădăcinilor de copaci de pe terenurile defrişate, când acestea urmează să fie transformate în terenuri agricole.* FD II, 154, cf. CORĂNESCU, D. ET. 4 743.

– V. **lăzui.**

LĂZUÍT[2], **-Ă** adj. (Despre terenuri) Defrişat, desţelenit, curăţat. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DA II_2, 122. ✦ F i g. Scăpat, eliberat, apărat. *De m-aş vedea hodinită, De supără[r]i lăzuită, De bărbatu-mi mântuită, În rai gândeşti că-s suită.* POP., în SCL 1960, 546.

– Pl.: *lăzuiţi, -te.*

– V. **lăzui.**

LĂZUITÚRĂ s. f. (Regional) Laz[1] (1) (Olteţ-Victoria). CHEST. IV 99/175a.

– Pl.: *lăzuituri.*

– **Lăzui** + suf. *-tură.*

LĂZURÍT s. n. v. **lazurit.**

LĂZÚŢ s. n. (Popular) Diminutiv al lui l a z[1]. Cf. DA II_2, 121. *Hai, mândruţ, la noi de mas,... Că bărbatu mni s-o dus... În lăzuţu cel bătrân A cosî ş-a face fân.* T. PAPAHAGI, M. 10. *Pă deluţu, pă lăzuţ, Mere-o fată la drăguţ.* FOLC. TRANSILV. I, 708.

– Pl.: *lăzuţuri.*

– **Laz** + suf. *-uţ.*

LÂGÂLÍE s. f. (Regional) Glie (Boiţa – Sibiu). ALR I 950/122.

– Pl.: *lâgâlii.*

– Cf. r ă g ă l i e.

LÁLĂ adj., s. f. (Prin Olt.) **1.** S. f. Femeie leneşă. GR. S. V, 121.

2. Adj. (Despre femei) Murdară, neîngrijită şi leneşă. LEXIC. REG. 37, 49.

– Pl.: *lâle.*

– Cf. l ă l â u.

LÂMBRÍC s. m. v. **limbric.**

LÂMBRICÁRE s. f. v. **limbricar.**

LÂMBRICÓS, -OÁSĂ adj. v. **limbricos.**

LÂMBRICÚŢ s. m. v. **limbricuţ.**

LÂMPÁDĂ s. f. v. **lampadă.**

LÂNÁR s. m. (Învechit) Persoană care prelucrează sau care vinde lână (**1 2**). *Ioan Crâstea, lânariu* (a. 1699). IORGA, S. D. XV_2, 131. *Lânari sunt mulţi* (a. 1785). FURNICĂ, D. C. 119. *Oile... s-au prăpădit mai toate şi acum unii din lânari au tremis oameni de strâng piei de oi moarte* (a. 1787). id. ib. VIII, 13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU. *Unul singur dintr-aceste storuri, acela al lânarilor..., a avut afaceri de bani de peste nouăzeci şi cinci de milioane.* GHICA, S. 574, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *lânari.*

– **Lână** + suf. *-ar.*

LÂNÁRIŢĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Bumbăcariţă; (regional) lânărică (**1**), lânăriţă (**1**) (*Eriophorum latifolium*). Cf. POLIZU, BRANDZA, FL. 472, TDRG, BORZA, D. 65, SCL 1984, 509, L. ROM. 1992, 136.

2. Numele a două plante din familia compozitelor: **a)** firicică; (regional) lânăriţă (**2**) (*Filago germanica*). Cf. BRANDZA, FL. 272, JAHRESBER. VIII, 101, TDRG, CDDE, BORZA, D. 70, 252; **b)** flocoşele (*Filago arvensis*). Cf. BORZA, D. 70, 252. Cf. BORZA, D. 98, 252.

3. Albumeală, (regional) lânărică (**2**) (*Leontopodium alpinum*). Cf. BORZA, D. 98, 252.

4. Parpian (*Autennaria dioica*). Cf. BORZA, D. 20, 252.

– Pl.: *lânariţe.*

– **Lână** + suf. *-ariţă.*

LÂNÁT[1], **-Ă** adj. (Regional; despre oi) Cu multă lână; lânos (**1**). *Ciobănel duios Răspundea voios: – Ba eu am văzut O oiţă lânată.* Com. din UNGHENI – IAŞI.

– Pl.: *lânaţi, -te.*

– **Lână** + suf. *-at.*

LÂNÁT[1], **-Ă** adj. v. **lanat.**

LÂNĂ s. f. **I. 1.** (La sg.) Păr[1] (**I 1**) lung, des şi moale care acoperă corpul unor animale, mai ales al oilor, şi din care, prin prelucrare, se obţin fibre textile. *Cât apucă ele cevaş lână, Îndată le tunde păn' la piele, Necăutând de bălaie, săină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 364. *S-au slobozit şi ea la un berbece, în a căruia lână încurcându-i-se unghiile, nu putu să mai zboare.* ŢICHINDEAL, F. 155/22, cf. I. GOLESCU, C. *Îi aduse cu sine din Asia oi cu lână mai fină, din care se trag pănă astăzi soiul merinoaselor sau ţigăilor.* SĂULESCU, HR. I, 191/17. *Cânele, apărat prin lâna-i îndesată şi fărăndoială dedat de mult cu glumele soţului său* [calul], *i se supunea cu o răbdare stoică.* FM (1845), $30^1/5$. *Creşte nişte oi foarte căutate pentru bunătatea lânei.* GHICA, S. 560. *La oile ce îmblă la câmp, lâna se face mai bună.* I. IONESCU, B. C. 26/5. *Un mieluşel..., scăpând în grădină, mâncă busuiocul şi îndată i se auri lâna.* ISPIRESCU, L. 65, cf. LM. *După Rusalii, întră mustăreaţa din lâna cea bătrână în carnea oii.* MARIAN, S. R. III, 269. *Se zice oi cârcioare când au lâna creaţă.* DAMÉ, T.

67. *Trei zile şi trei nopţi, viscolul nu s-a mai ostoit. Înghețase lâna pe oi.* SOVEJA, O. 15, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Câte o turmă de oi cu lâna năclăită de noroaie invada aceste paragini, mânată de un cioban.* CĂLINESCU, S. 6, cf. DL. *Strălucitoare capre cu lâna colorată.* LABIŞ, P. 201, cf. DM, M. D. ENC., DEX^2. *Am rămas c-un berbecel Cu lâna până-n pământ.* PAMFILE, CR. 60. *Oaia e sfântă, pân' ce are lână.* T. PAPAHAGI, M. 164. *Mioriţî lai, Cu lâna ţâgai.* DIACONU, VR. 35, cf. ALR II 5 801. *Vai de oaia ce nu-şi poate duce lâna.* ZANNE, P. I, 568. *Nu-şi poate purta lâna sa,* se spune despre omul foarte bogat. Cf. ZANNE, P. III, 204. *Lâna cea bună prin spini rămâne* = multe talente se pierd din lipsa mijloacelor materiale. id. ib. *Avem noi o oaie, Şede culcată în paie Şi-a fătat 12 miei, Toţi mari şi frumuşei; Şi strâg la dânsa bâr! Ea face hâr! Eu o prind de lână, Ea m-apucă de mână* (Căţeaua). GOROVEI, C. 57. ✧ (Regional; la pl.) *Tot pe Ion l-au jelit Oile cu lânele, Mieii cu jocurile, Berbecii cu coarnele.* BUD, P. P. 20. *Măi multi cornuti, Cu lânile zugrăgiti.* DIACONU, VR. 67. ✦ (Regional) Laţele unei blăni prelucrate. *Dorm pe piei cu lâna netunsă.* STANCU, D. 279. *Să îţi dau eu haina mea, Să-mi dai tu cojoaca ta; Cojocu tău al lăţos, Să-l port cu lâna pe dos.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 551. ✧ Păr[1] care acoperă capul omului. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de") *Ari-o lână di păr.* ib. ✦ P. a n a l. (Învechit, rar; la sg., de obicei cu sens colectiv) Fiecare dintre filamentele foarte fine de origine epidermică existente pe anumite organe ale unor plante; păr[1] **(II 1)**. *Anghenarele... le aruncăm în apă fiartă,... pe urmă scoţându-le le curăţim lâna din mijloc.* PENESCU, M. 32.

2. (La sg.; adesea urmat de determinări care arată calitatea, culoarea etc.) Lână **(I 1)** tunsă de pe corpul ovinelor sau al altor animale, (prelucrată) pentru a fi folosită în diverse scopuri, mai ales ca materie primă textilă. *Nice un sărac deşert n-au ieşit din casa mea şi lâna oilor meale au încăldzit spatele mişeilor.* VARLAAM, C. 221, cf. ST. LEX. 174^v/1. *Lâna... o mănâncă moliile.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 40^v/32. *Iată, eu puiu val de lână pre arie.* BIBLIA (1688), 178[1]/52, cf. ANON. CAR. *Toată vara strânge lână... şi face cu mâinile sale cele de bună treabă* (a. 1694). GCR I, 313/1, cf. LEX. MARS. 250. *Am vândut nişte lână dumnisale* (a. 1726). IORGA, S. D. XII, 31. *Isprăvindu-le aceste toate şi, stringând şi lâna, s-au apucat de lucrul postavului.* GHEORGACHI, LET. III, 263/24. *Lâna s-au peptenat şi s-au bătut mai nainte, apoi după aceea s-au tors.* PETROVICI, P. 213/16, cf. LB. *Vin puţine mărfuri şi care mai obicinuite sunt lână, piei de bou, piei de iepure.* REG. ORG. 136/30, cf. I. GOLESCU, C. *Părul lor* [lamelor] *îl întrebuinţă ca lână pentru straie.* DRĂGHICI, R. 65/5. *Îndată cum să tunde, să şi spală lâna.* GT (1839), 106. *Ispanii vând lâna cea subţire mai cu samă englezilor.* RUS, I. I, 150/30, cf. POLIZU. *Ca să ne ducem cu lână, cu piei, cu miere sau cu unt peste graniţă sau peste Dunăre, ne trebuia paşuş nemţesc sau teşcherea turcească.* GHICA, S. 171. *Camera... era împodobită cu două paturi turceşti înfundate, peste care erau puse saltele de lână acoperite cu chilimuri vărgate.* FILIMON, O. I, 185, cf. PONTBRIANT, D. *O blândă copiliţă, torcând lână din fuior, Paşte bobocei de aur lâng-un limpede izvor.* ALECSANDRI, POEZII, 33, cf. COSTINESCU. *Lâna stogoşă, ţurcană, seină, neagră, albă.* JIPESCU, O. 48. *Degetele ei ca din ceară albă torceau dintr-o furcă de aur şi dintr-un fuior de o lână ca argintul.* EMINESCU, P. L. 7. *Prin spălătură lâna-şi pierde grăsimea animalică, se văpseşte rău şi nu se poate netezi.* id. O. XI, 156. *E turma bogat-a lui Oancea: în târguri din lume, vestită-i e lâna, vestită-i e brânza.* CARAGIALE, O. IV, 363. *Scărmănam lână la popa Vasile.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 168, cf. DDRF. *Prin lână sârbească se înţelege în ţară o lână subţire şi roşiatică.* DAMÉ, T. 67, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ţăsuturile din cari să fac veşmintele să iau o parte din regnul animal, şi anume: lâna, mătasa, blănile.* BIANU, D. S. 788, cf. TDRG. *Producţiunea lânii stă în legătură directă cu numărul turmelor.* PAMFILE, I. C. 4. *Ia uite, câtă lână am mai scărmănat, mamă Catrino!* BUJOR, S. 33. *Vindea-n toată vara lână şi brânză.* LUNGIANU, C. 76. *Firele mai lungi din lână se numesc păr.* PRECUP, P. 21. *Pe la „Sâmzănii" (24 iunie) se tund... şi mieii, spre a li se lua lâna... care a început să-i îngreuneze.* DIACONU, P. 33. *Se lăsa moale... în dulcea căldură a saltelei de lână.* POPA, V. 30. *După ce se sfârşea ce se petrecea înăuntru (nu ştia ce: tuns de lână, mulsoare), se întorcea acasă numai cu învăţătorul.* VOICULESCU, P. II, 52. *Pe un divan cu saltele de lână, încerca dumneaei să aibă puţină tihnă.* SADOVEANU, O. XIII, 71. *Humuleştenii... se îndeletniceau cu cărăuşia şi cu prelucrarea lânii, din care ţeseau şiac şi sumane.* id. ib. XX, 506. *Ameliorarea oilor arabe – care dau o lână de calitate mijlocie – a fost încercată prin încrucişare cu merinosul, dar fără rezultate apreciabile.* ENC. AGR. I, 143. *Negustorii... cumpărau lâna şi mieţele.* MOROIANU, S. 27. *Până în anul 1938, România producea anual 20 000 tone lână brută.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24. *Humuleştenii vând... lână.* CĂLINESCU, O. XIV, 16. *Din boiangerie şi magazia cu lână n-a mai rămas nimic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 99. *Se aşeza tăcută pe scaun, cârpea o cămaşă sau torcea lână.* STANCU, R. A. II, 104, cf. AGROTEHNICA, I, 206. *Barba udă şi încâlcită ca un caier de lână nedat la darac.* TUDORAN, P. 103, cf. DL. *Dărăcea nişte lână sau cânepă în pridvor.* PREDA, DELIR, 13, cf. DM. *Simţi prin lâna saltelelor tăria scândurilor dedesupt. v.* ROM. ianuarie 1974, 23. *Două fete spală lână, Bujor le strânge de mână!* ALECSANDRI, P. P. 156, cf. H II 136, 143. *Fetele de la Veza Nu ştiu toarce cânepa, Făr' o-ndrugă ca lâna.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 452, cf. ŞEZ. III, 83. *Ce-i mai bun pe ist pământ? Nu-i mai bun ca oaia bună, Că ne-ncălzim cu-a ei lână.* MARIAN, S. R. I, 21. *Colo pe un mal di gârlî Îmi ştădi o babî bătrânî, Cu cairu alb di lânî.* MAT. FOLK. 1 259. *Fost-am păcurar la stână Ş-am durNit pă rădăcină, Nu pă perină 8e lână.* T. PAPAHAGI, M. 6, cf. CHEST. V 182/66, 159/69, 161/90, 162/66, ALR I 1 268, ib.1 271/12, 24, 112, 116, 159, 180, 186, 190, 266, 285, 315, 571, ib.1 485, ALR II 4 632/95, ib. 5 836/53, 157, 362, 537, 784, 833, 836, ALR SN II h 434, 435, ALRM SN I h 282, A II 12, III 16, V 33. *Am şi o mumă şi-am lăsat-o-n urmă Tot spălând la lână.* BALADE, II, 165. *Ai pe cineva la stână, Vreun negustoraş de lână?* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 243. *Pe oaie să o tunzi, iar nu s-o şî beleşti, ca să-ţi dea lână ş-altă*

dată. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 567. *A cere lână de la broască* (= a pretinde lucruri imposibile). Cf. ZANNE, P. I, 338. *Face din lână laie lână albă,* se spune despre persoanele foarte dibace, pricepute, întreprinzătoare. id. ib. III, 204. ✧ (Ca termen de comparație sugerează mai ales ideea de alb, de imaculat, de puritate) *Neaoa sa ca lânra, negura ca cenruşea o varsă.* PSALT. HUR.[2] 210. *Cel ce deade zăpada sa ca lâna; negura ca cenuşa pospăie.* CORESI, PS. SL.-ROM. 597. *Cela ce-ş dă omătul ca lâna Şi negură spulbără cu mâna Ca cenuşea cu sâta când cerne, Preste tot pământul de s-aşterne.* DOSOFTEI, O. I, 329. *De vor fi păcatele voastre ca cel negru, ca zăpada le voiu albi; şi de vor fi ca roşiul, ca lâna le voiu albi.* BIBLIA (1688), 456[1]/6. *De vor fi păcatele voastre... ca ruşala, ca lâna le voi albi.* ANTIM, O. 91, cf. 20. *De vor fi păcatele ca mohorăciunea, ca zăpada le va albi D[u]mnezeu; iară de vor fi ca ruşala, ca lâna le va albi.* MAIOR, PRED. I, 15/4. ✧ F i g. *Oile amu cheamă-se sfinţii, derept blânziia lor... derep'ce... rod aduc noao sfinţii şi folos, ca şi oile, şi lână dau (ce se zice coperimânt dumnezeiesc şi sufletesc).* CORESI, EV. 38. *E ceasul albastru,... Când vin să se culce pe dealuri tăriile, Când claca de nouri îşi scarmănă lânele.* LESNEA, A. 21. ✦ (La sg. sau la pl., de obicei cu sens colectiv) Cantitate de lână (**I 2**) obținută la tunsul unei oi (și care formează o singură bucată); (învechit) bască. Cf. ALEXI, W., CADE. *Aici îşi aduc... păcurarii brânza şi seul şi lânile oilor.* SADOVEANU, O. XIII, 731, cf. IORDAN, L. R. 282, DL, DM, SCL 1969, 279, M. D. ENC., DEX[2], D. ENC. *Harnică-i nevasta mea, Harnică, dracu s-o ia! Că-ntr-o lună Toarce-o lână Şi-ntr-un an Ţese-un suman.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 457. *Dintr-o sută de lâni mari, Mi-a făcut un brăcinari.* MARIAN, SA. 140, cf. PAMFILE, C. Ţ. 322, T. PAPAHAGI, M. 65. *Toarce o lună la o lână Şî mâncă un sac 8e făină.* GR. S. V, 94. [Stăpânul] *va da şi ciobanului atâtea lâni negre şi atâtea lâni albe.* CHEST. V 24/73, cf. ALR II 5 811, A V 21, 34, VI 26. *La Ispas om bulz ge caş, La Rusali-o lână mare.* MAT. DIALECT. I, 121. *Foaie verde micşunea, Harnică-i nevasta mea, Că din douăzeci de lâni Mi-a făcut mănuşi în mâni.* FOLC. TRANSILV. III, 138. ✦ (La pl.) Varietăți de lână (**I 2**). *Ludovic XVI aduse din Spania... o turmă frumoasă de merinos, ca să fie izvorul îmbunătăţirii lânelor în Francia.* BREZOIANU, A. 539/13. *Produceau o cantitate imensă de piei, blăni sau pene, lânuri pentru diferite întrebuinţări.* N. A. BOGDAN, C. M. 12, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

3. (La sg.) Fir de lână (**I 2**) (sau, p. e x t., fir sintetic, cu proprietăți asemănătoare) folosit la fabricarea sau la confecționarea țesăturilor, a tricotajelor etc.; țesătură, tricotaj din asemenea fire. *Feliul încălţămintelor a românilor ieste cu piiele crudă, de fieştece dobitoc, piste picior învălit bine în obiiele de lână.* M. COSTIN, O. 270. *Să nu te îmbraci cu scârnavă lână şi de in împreună.* BIBLIA (1688), 142[1]/36. *1 ţol de lână nou* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 234. *Puindu-le apoi frâne de lână, Obrăzui în pulbere o căruţă Cu toiagu învrâstat ce avea în mână.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 208. *Chiriarhu-n straie de lână umilită.* HELIADE, O. I, 221. [Egiptenii] *se neguţătorea pe Marea Roşie, de la portul Berenicii până la India, unde ducea materii de lână.* GENILIE, G. 10/16. *Pe urmă se învăleşte şi cu pătura de lână.* DESCR. AŞEZ. 69/7. *1 traistă de lână, vărgată, pentru purtarea merindii* (a. 1839). DOC. EC. 724. *Au perşii multă îndămânare, mai cu samă în văpsitul şi ţăsutul mătăsii, a lânii şi a bumbacului.* RUS, I. III, 71/4. [Răşina] *frecându-se cu o materie de lână, atrage la dânsa corpii cei uşori.* MARIN, PR. I, IX/20. *Dacă vremea e închisă, vezi englezii învăliţi în mari şaluri de lână.* NEGRUZZI, S. I, 328. *S-au încercat să fabrice ţesături... de lână.* GHICA, S. 554. *În firidele de jos se vedeau câteva gheme de lână.* FILIMON, O. I, 265. *Am cumpărat valtrapuri de lână şi de pânză.* LĂCUSTEANU, A. 253. *Omul de strajă stă la postul lui singuratec... cu gugiul de lână tras peste obrazul tânăr.* CONTEMPORANUL, I, 401. *Hainele erau la dânşii de lână albă.* ODOBESCU, S. II, 282. *Capşonul alb de lână înconjure faţa, fruntea.* EMINESCU, P. L. 67. *Cocoana este îmbrăcată... cu... rochie şi pieptar de lână de aceeaşi culoare.* CARAGIALE, O. II, 78, cf. BARCIANU. *Ne vom îmbrăca vara cu pânză sau stofe... şi iarna cu haine făcute din lână.* BIANU, D. S. 788. *Aveam... la picioare opinci de piele roşie, legate cu sfori negre de lână de capră.* HOGAŞ, DR. I, 1. *Îşi desfăcu doar, maşinal, fularul de lână.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 26. *Sabina era înaltă..., zveltă şi proaspătă în sweterul alb de lână.* C. PETRESCU, C. v. 229. *Dediţei... (adormiţele)... se întrebuinţează la vopsit lâna.* VOICULESCU, L. 83. *Bogaţii satului..., îmbrăcaţi cu cioareci noi de lână albă..., steteau la o parte.* DAN, U. 74. *Locurile erau renumite prin industria postavurilor de lână.* CĂLINESCU, C. O. 248. *Avea... pe poale un vâlnic negru de lână, înflorat cu arnici roşu şi verde.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94. *Căpitanul purta o bonetă de lână albastră.* TUDORAN, P. 10. *Purta... pe cap o căciuliţă de lână.* T. POPOVICI, S. 233, cf. M. D. ENC, DEX[2], D. ENC. *Am un drăguţ ca ş-un ied, Cumu-l scap în iarbă-l pierd; Cându-l văd seara pe lună, Pare că-i un ghem de lână.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 461. *Trăiască soacra bătrână, C-o făcut un ţol de lână.* MARIAN, H. 161. *Cu brâul de lână, Cu ciocanu-ntr-o mână.* PAMFILE, A. R. 107. *Colţuni din lână.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Maica mia bătrâni, Cu brâu di lâni, Pi câmp alergân, Di mini-ntrebân.* DIACONU, VR. 10, cf. ALR I 1 761/49, ALR SN IV h 1 159, FOLC. OLT. – MUNT. I, 347. *Caută să împletească lână pă subt mătasă,* se spune despre o persoană ipocrită. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 333. ✧ *Lână artificială* = lanital. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX[2], D. ENC. *Lână regenerată* = fibră provenită din zdrențe de stofe și tricoturi, din rebuturi și deșeuri de fabricație, prin a căror destrămare și cardare, în amestec cu lâna obișnuită, se obțin țesături și pâsle. Cf. IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24, LTR[2], M. D. ENC., DEX[2], D. ENC. *Lână tăbăcărească* = fibră textilă obținută ca produs secundar în tăbăcărie prin depilarea pieilor de la oile sacrificate, care se întrebuințează mai ales la fabricarea pâslelor. Cf. LTR[2]. ✧ L o c. a d j. **Lână în lână** = **a)** (despre țesături) care au urzeala și bătaia din fir de lână (**I 2**) pură. Cf. DDRF, IORDAN, STIL. 23, 329. *Stofă lână-n lână.* SCRIBAN, D. *Nădragii bulibaşei, lână-n lână, galbeni la culoare, au vipuşcă roşie şi lată.* STANCU, D. 489, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. ENC.; **b)** f i g. de calitate superioară; veritabil, autentic. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX[2], D. ENC. ✦ (La pl.) Sculuri de lână (**I 3**) (vopsită), varietăți de fire de lână. *Meseriaşii din*

târg se ocupa mai cu seamă cu bo[i]tul lânelor şi cu lucratul pieilor. I. IONESCU, M. 393. *Când cineva învaţă chimia pentru sine, o învaţă cu scopul practic poate al văpsirii lânurilor.* EMINESCU, O. XI, 295. *Pe-o grindă călepe de tort şi lânuri boite fel de fel, pentru scoarţe şi lăicere.* CREANGĂ, A. 96, cf. DL, M. D. ENC., DEX², D. ENC. ✦ (La pl.) Ţesături, tricotaje de lână (**I 3**); obiecte vestimentare din lână. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Se lăsă cu sfială şi se împotrivi cu pudoare să mulez bine de-a lungul trupului lânurile moi.* VOICULESCU, P. II, 210. *O subţire siluetă de brună, într-o fluturare de lânuri galbene, uşoare.* VINEA, L. I, 7, cf. DEX². ✦ (La pl.) Lânică (**2**). *Ţărăncuţa română... îşi ţese velinţa cu lânuri roşii.* BREZOIANU, A. 126/32. *Aceste fiice ale Evei ţin la lux întocmai ca femeile de prin oraşe;... zivelcile cele ţesute cu lânuri multicolore.* FILIMON, O. II, 355. *Pe parchet de mozaicuri, ţesături de lânuri fine, Pe părei, tablouri scumpe.* CONTEMPORANUL, I, 124. *O cămaşă de pânză ţărănească i se cobora în cute până ceva mai sus de glezne, înfiorită pe poale cu trandafiri lucraţi cu mâna, din lânuri ca focul.* MACEDONSKI, O. III, 134. *Mânile albe, cu degete fine, petreceau pe pânzeturi acul cu lânuri colorate.* SADOVEANU, O. I, 25. *Pe capră, un flăcău cu pălăria lată-n bouri, în straie albe, cu bondiţă înflorită cu lânuri, îi strunea şi-i atingea rar cu vârful biciului.* id. ib. v, 128.

4. (Tehn.; în sintagmele) *Lână de lemn* = produs constituit din fâşii subţiri de lemn uscat, obţinut prin tăiere cu maşini speciale, folosit la fabricarea plăcilor uşoare de construcţie, ca material izolant, în tapiţerie, pentru ambalaje etc. Cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX², D. ENC. *Lână de zgură* sau *lână minerală* = vată de zgură v. v a t ă (**3**).

II. C o m p u s e: (Bot.) **lâna-caprelor** = plantă cu tulpini târâtoare, acoperită cu perişori albi, cu frunze rotunjite, cu flori mari, albe şi fructul capsulă, care creşte în zona alpină (*Cerastium lanatum*). Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 44, 252, L. ROM. 1992, 136; (regional) **lâna-broaştei** (sau **-broaştelor**) sau **lână-broşteasca**, **lână-de-broască** (sau **-de-broaşte**), **lână-verde** ori **lâna-apei** (sau **-de-apă**) = mătasea-broaştei (*Conferva rivularis, Spirogyra, Tribonema bombycina*) v. m ă t a s e (**3**). Cf. LB, LM, DDRF, BARCIANU, PANŢU, PL. 146, 171, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 191, 252. *Foarte comună în bălţile noastre este lâna-broaştei.* BOTANICA, 107, cf. DSR. *Lâna-broştească, mătreaţa, e un fel de plantă ce se prăseşte în apele stătătoare, mai ales unde bate soarele.* ŞEZ. XV, 52. *Îndat-a zărit, Pă mama peştilor În lâna-broaştelor.* MARIAN, SA. 253, id. v. 83, ALR SN III h 832, ALRM SN II h 655; (regional) **lână-de-baltă** = iarba-câmpului (*Agrostis stolonifera*). BORZA, D. 13, 252, L. ROM. 1992, 136; (regional) **lână-de-brad** = mătreaţa-bradului (*Usnea barbata*). Cf. DIACONU, P. 46, 53; (regional) **lâna-oii** = plantă nedefinită mai îndeaproape. Cf. H XII 170.

– Pl.: (**I 2, 3**) *lânuri*, (popular, **I 1, 2**), *lâni, lâne.*

– Lat. **lana.**

LÂNĂRÍCĂ s. f. (Bot.) **1.** (Regional) Bumbăcariţă (*Eriophorum latifolium, Eriophorum angustifolium, Eriophorum scheuzeri*). Cf. GRECESCU, FL. 581, TDRG, CDDE, PANŢU, PL. 32, CADE, DL, DM, BORZA, D. 65, 253, DSR, DEX².

2. Albumeală (*Leontopodium alpinum*). *„Floarea de piatră", căreia poetul îi restituie numele ei poporan de „lânărică".* SĂM. IV, 977, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PANŢU, PL., BORZA, D. 98, 253.

3. (Regional) Siminoc (**1 g**) (*Gnaphalium uliginosum*). Cf. BORZA, D. 78, 253.

– **Lână** + suf. *-ărică.*

LÂNĂRÍE¹ s. f. (Învechit) Atelier în care se spăla şi se prelucra lâna (**I 2, 3**); filatură de lână. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Nu există lânării locale, în care să se spele* [lâna] (a. 1841). DOC. EC. 754, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX², D. ENC. ✦ Prăvălie în care se vindea lână (**I 2, 3**). Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX². ✦ (La pl.; de obicei cu sens colectiv) Obiecte (de îmbrăcăminte) făcute din lână (**I 3**). *Descuie lada în care îşi pusese tot ce avea mai scump şi toate pânzăriile şi lânăriile.* FM (1844), 360¹/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, M. D. ENC., DEX², D. ENC.

– Pl.: *lânării.*

– **Lână** + suf. *-ărie.*

LÂNĂRÍE² s. f. (Învechit) Meşteşugul lânarului. [Agricultura] *trebuie să se fi aflat de oameni cea mai dintâi..., apoi urmează păstoria, lânăria, tâmplăria.* GENILIE, G. 149/15, cf. LM, SCRIBAN, D.

– **Lânar** + suf. *-ie.*

LÂNĂRÍŢĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Bumbăcariţă (*Eriophorum angustifolium, Eriophorum latifolium*). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, PANŢU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 65, 250, 253, L. ROM. 1992, 136, DEX².

2. Firicică (*Filago germanica*). Cf. DDRF, DAMÉ, T. 186, GRECESCU, FL. 299, CDDE, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DSR.

3. Linariţă (*Linaria vulgaris*). Cf. BORZA, D. 100, 253.

– Pl.: *lânărite.*

– **Lână** + suf. *-ăriţă.*

LÂNCÁV, -Ă adj. v. **lingav.**

LÂNCÂU s. n. (Prin Ban.) Pârâu (**I 1**), vână (**II 2**) (Ghilad – Deta). Cf. ALR SN III 822/36, ALRM SN II h 641/36.

– Pl.: *lâncăie.*

– Et. nec.

LÂNCED¹, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre oameni) Bolnav; suferind. *Fu tatăl lu Poplie de miaţă şi de apa trândului lângedu.* COD. VOR.² 396. *Measer şi lânged sunt eu.* CORESI, PS. 181/3. *Te văzum lânged sau în temniţă şi venim către tine* (ante 1580). CCR 8/6. *Fiind marele Vasilie lânged, iară pentru dragostea priiatinului său au mărs.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 147ᵛ/5, cf. TDRG, DR. I, 326, CADE, SCRIBAN, D., DR. X, 426, CL

1957, 56, L. ROM. 1989, 41, SCL 1991, 130, GR. S. I, 103. ✧ (Substantivat) *Rrugăciurea credinţeei mântui-va lângedul şi rrădica-l-va elu Domnul.* COD.VOR[2]. 67[v]/13. *Unge cu unt mulţi lângezi şi se vindecă* (ante 1580). CCR 9/27. *Mişeii miluiţi, flămândzii sătoraţi-i şi setoşii adăpaţi-i şi lângedzii căutaţi* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 50/19. *Aşa cum şi spre lângezi aducea de pre trupul lui măhrama sau ştergătoarea sudorilor, şi să depărta de la ei lângorile şi duhurele ceale reale ieşiia dentru ei.* N. TEST. (1648), 160[r]/29. *Bolnavul se însănătoşează, nepriatinul se învârtoşează, lângedul se ţăpineaşte.* CANTEMIR, IST. 325. *În tâmpla lui se îndatinau lângezii sau bolnavii preste noapte a dormi, ca prin vis să li se arate de Esculap ce feliu de leacuri se întrebuinţeze spre tămăduirea sa.* BOJINCĂ, A. I, 120/14.

2. (Despre oameni, despre corpul lor sau despre părţi ale acestuia) Care este slăbit (**2**), lipsit de vitalitate, de putere, de rezistenţă (ca urmare a unei boli sau de bătrâneţe); extenuat, istovit, vlăguit. *Pruncii, carii mai nainte mai mult au fost lânţezi, betegoşi, după ultuire s-au făcut cu mult mai sănătoşi* (a. 1804). ŞA I, 571, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Tot trupul lânced şi înfiorat.* CALENDARIU (1814), 162/2, cf. LB. *Agiungând la bătrâneţe, mânele... lângede ale lui Mengheli-Gherei nu mai puteau ţinea în frâu oardele barbare ale tatarilor.* ASACHI, S. L. II, 106, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mânile şi picioarele-i slabe şi lâncede... pluteau pe dasupra apii.* ODOBESCU, S. I, 165. *Câteodată se culca pe pământ, lânceadă afară din cale.* F (1888), 133, cf. DDRF. *El doarme, dar rece-i tot ca gheaţa Şi parcă-n pieptu-i lânced de mult s-a stins viaţa.* COŞBUC, P. II, 187, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mâinele mele sunt pale şi lâncede.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 208, cf. TDRG, JAHRESBER. XVII, 38, PASCU, S. 65, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Când... omul se îmbolnăveşte de stomac, nu mai are poftă de mâncare, toată ziua e lânced, orice mâncare îi cade greu.* VOICULESCU, L. 269, cf. SCRIBAN, D. *Sta în grădină ca o bolnavă, lâncedă abia acum, de zdruncinul acelor timpuri cumplite.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 182, cf. DL, DM, DEX, D. ENC. ✦ (Învechit, rar; despre o suferinţă, o boală, o stare etc.) Care slăbeşte (**2**) tare organismul; toropitor[1], vlăguitor; (rar) secătuitor. *Târâiaşte-te, boală, şi simţi boala mai lângedă decât toată boala.* CANTEMIR, IST. 226. [Bolnavul] *deaca starea sa cea lâncedă a moştenit-o cu naşterea sa sau i-a venit din vreo întâmplare,... plăteşte cu lungele lui suferinţe.* MAN. SĂNĂT. 2/6. ✦ (Despre ochi, privire) Melancolic, trist, stins (**5**); languros. *Deschide ochii lângezi... Ş-un glas parcă aude prin apă... Ce la suspin, la lacrăm-îi pare c-o recheamă.* HELIADE, O. I, 307. *Dacă chiar seara ar putea să se personifice spre a trăi în vreo tânără femeie, n-ar putea să aibă un ochi mai lânced, un păr mai negru..., o faţă mai melancolică.* MACEDONSKI, O. IV, 63. *Dintr-o lâncedă privire a ochilor cenuşii şi mici, ascunşi în văgăunele orbitelor, evaluă individul din faţă ca pe-un obiect neînsufleţit.* C. PETRESCU, C. V. 67. *Fratele Minodor..., cu obrăjorii lui bucălaţi, ochii lâncezi, albaştri..., părea un înger.* VOICULESCU, O. I, 350. ✦ (Învechit, rar; despre plante) Firav, plăpând; pipernicit. *Locurile învecinate produc încă oarecare lângede soiuri de brazi şi mesteacăni.* J. CIHAC, I. N. 274/6.

3. (Despre felul de a fi sau de a trăi al oamenilor, despre manifestările lor, despre sentimentele sau stările lor sufleteşti) Lipsit de vioiciune, de vigoare; cuprins de indiferenţă, lipsit de interes faţă de oricine sau de orice, a p a t i c; fără pasiune; leneş, trândav[2] (**1**). *Ţie unuia, Sfântului şi Marelui Dumnăzău, sudorile ostenineţilor mele în loc de jirtvă de laudă aduc şi înclin, supt scutul nebiruitelor tale puteri, slabe şi lângede osirdiile mele... să le scutesc, alerg.* CANTEMIR, HR. 3. *Nu are a te înălţa la sfinţenie vârtutea firei tale cea slabă şi lângedă, ci vârtutea darului lui Dumnezeu cea tare.* MAIOR, PRED. I, 229/12, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Îl ruga să se trezească din traiul lânged şi trândav în care îl cufundase viaţa de iubire.* ODOBESCU, S. III, 204. *Începe... o viaţă vie, adecă nu lângedă, vegetătoare, pasivă şi deşartă.* SBIERA, F. S. 172, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Colonelul o deştepta adesea din lânceda moleşeală a visurilor.* COCEA, S. II, 27. *Sărutarea neaşteptată cu care ea pecetlui aceste cuvinte era cu totul altfel decât acea lâncedă atingere la care Jder fusese martor.* SADOVEANU, O. XIII, 168. *Se ivi într-un mers precipitat şi elastic, cu o figură voit autoritară, în contrast cu felul lui lânced obişnuit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 359. *Acolo se legau şi se dezlegau tristele şi lâncedele lor iubiri.* STANCU, R. A. II, 124. *Pe Lucian îl cuprinse o tristeţe grea, lâncedă.* T. POPOVICI, S. 129. ✧ F i g. *S-a adaptat o melodie... deplorabilă, lâncedă, nepotrivită cu textul.* MAIORESCU, CR. II, 226. *Apariţia unei reviste literare ce nu contează decât numai şi tocmai pe lâncedele condeie ce mai susţin... micul interes literar al publicului* (a. 1899). PLR I, 499. *Privirea serioasă a copistului l-a întors... la gravitatea profesională. Fraza a şerpuit lâncedă.* POPA, v. 194. ✧ (Adverbial) *Femeile... dormitau lungite lânced pe cearşafuri albe, în costume de baie.* CAMIL PETRESCU, P. 115. *Între mila de om ce-l frământa şi hotărârea înghеţată a dreptăţii... a zis cătră jupânii juzi, surâzând lânced: – Destul. Ajunge fiecărei zile răutatea ei.* SADOVEANU, O. XVIII, 413. ✦ (Învechit, rar; despre o argumentaţie, o dovadă etc.) Nesigur (**1**) din punctul de vedere al temeiniciei; lipsit de convingere; ezitant, şovăielnic. *Cu lângedă mărturie pomenesc scriitorii... de războiul dachilor supt Commod împăratul.* CANTEMIR, HR. 204. ✦ (Substantivat; învechit, rar; cu referire la modul de a acţiona sau de a reacţiona) Şovăială (**III**), zăbovire, tărăgănare (**1**). *Şi scoase-i cu argintu şi cu auru, şi nu era în geruchiele lor lângedu.* PSALT. 221. *Şi scoase ei cu argint şi cu aur Şi nu era în genunchele lor lânged.* CORESI, PS. 293/1. ✦ F i g. Lipsit de calităţi, de valoare; neizbutit, nereuşit; neantrenant, plictisitor; p. e x t. demodat, desuet, perimat. *Despre activitatea lângedă a „Soţietăţii" noastre, poţi căpăta cunoştinţă din „Românul".* SION, ap. SBIERA, F. S. 208. *Curentul opiniunii publice deşteaptă oarecum mişcarea sufleteascâ în corpul politic al unei naţiuni şi depinde de arta... de a-l deştepta unde este prea lânced.* MAIORESCU, D. III, 189. *Instrucţiunea publică la noi... a trăit în curs de mai aproape doisprezece ani o viaţă lângedă şi precarie.* ODOBESCU, S. II, 343. *Pe urmă, povestirea-ntreagă e aşa lâncedă şi fără niciun moment de tresărire, că n-ai de ce s-o urmăreşti până la sfârşit.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 488. *O poveste cam lâncedă.* JAHRESBER. XVII, 38. *Să ne aducem pururi*

aminte de Mihail Eminescu,... apărut pe neașteptate în literatură lâncedă și convențională a epocii. SADOVEANU, O. XX, 538. *Un poet sentimental, în gustul lânced și plângător de acum trei decenii.* RALEA, S. T. III, 303. ✦ (Despre ritm, mișcare) Lent, domol. *Vioiciunea agresivă a lui Dănuț și graba lui Mircea... contrastau... cu ritmul lânced al străzii.* TEODOREANU, M. II, 12.

4. (Despre glas, voce, sunete) Cu intensitate scăzută, abia perceptibil; domol, moale[1] **(II 3)**, potolit **(1)**. *Hameleonul... cu lânged glas zise: „simțire nesimțită simt și pătimire nepătimită pat."* CANTEMIR, IST. 251. *Junele căzu în genunchi și, sărutând pulpana antiriului, răspunse cu o voce lângedă ce inspira compătimire.* FILIMON, O. I, 100. *Călărețul plânge, se înfiorează, Glasul cel din umbră, lânced, trist, urmează.* ALECSANDRI, P. III, 153, cf. DDRF. *Jilțul se lovi de perete cu zgomot lânced de vată.* REBREANU, R. I, 227. (Adverbial) *Gem lânced răniții purtați pe brancarde.* LESNEA, VERS. 219. ✧ (Despre lumină sau surse de lumină) *Lumina planetelor e prea lâncedă și Uranul nici se poate bine zări cu ochii neîntrarmați.* ȘINCAI, în ȘA I, 653. *Ziua era posomorâtă și soarele răzbătea uneori nourii cu lâncedele lui raze.* ASACHI, S. L. II, 55. *Lânceda lumină a candelelor.* id. ib. II, 169. *În palat domină tăcere de morminte, O lângedă lumină mai arde încă-n el.* F (1867), 13.

5. (Despre timp sau perioade ale timpului; despre fenomene ale naturii, mediu ambiant; despre atmosferă etc.) Blând, domol, moale[1] **(II 5)**; care predispune la apatie, la lâncezeală **(2)**; apăsător, toropitor. *Iarna căruntă, lângedă, Preface omătu-n unde, Ce însetat oceanul În sânul său ascunde.* ASACHI, S. L. I, 150. *Obrajii i se ofileau... în aburii calzi și lâncezi de leșie.* COCEA, S. II, 26. *Au urmat zile mohorâte, zile cu ploi lâncede; curgeau de sus din cerul cenușiu, cu picături mărunte și dese.* VLASIU, D. 247. *Orașul trezit din lâncede liniști Se umple cu care de lemne și verze.* VOICULESCU, POEZII, I, 247. *Huruiau surd..., în lânceda zăpușeală de cireșar, cele dintâi tunete ale furtunilor din acea vară.* C. PETRESCU, A. R. 5. *Într-o după-amiază lâncedă de iunie, Laura fu cuprinsă de acel somn misterios de care auzise vorbindu-se în basmele copilăriei.* VINEA, L. I, 199. *În odăița scundă domnea o căldură apăsătoare, lâncedă.* T. POPOVICI, S. 203. *După asemenea zile* [liniștite]... *veneau altele, însă lâncede și chinuitoare.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 404. *Încă nu știu de ce mi-e frică, poate-i prea lâncedă noaptea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 15/2. ✧ F i g. *Firesc e că asemenea ființe, ce populează muzeul prăfuit al tabieturilor și funcțiilor vegetative, să iasă apoi din mediul lânced al existenței.* CONSTANTINESCU, S. II, 469. ✦ (Despre substanțe mirositoare și mirosuri) Amețitor, pătrunzător; stătut[2] **(3)**; moleșitor. *Vântul... îi aducea... aerul lânced al bălții verzui, mirosul amar al frunzelor de salcie.* STANCU, D. 368. *Din pricina mirosului de tămâie, dulceag și lânced, îi venea mereu să scuipe.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 163.

– Pl.: *lâncezi, -de.* – Și: (învechit) **lânged, -ă, lânțed, -ă** adj.

– Lat. **languidus, -a, -um**.

LÂNCED², -Ă adj. = (regional) **rânced**. (Despre materii grase, în special alimente, mâncăruri) Lipsit de gust, fad, sălciu[2] **(2)** (COSTINESCU, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR II 4 094/605, TEAHA, C. N. 239); cu gust neplăcut, rânced **(1)**, stricat[2] **(5)** (CUPARENCU, v. 44/25, COSTINESCU). *Stârpirea lor* [a ploșnițelor]... *cu unt-de-lemn stricat, lâncid.* CUPARENCU, v. 44/25. ✧ (Învechit, rar; prin lărgirea sensului) *După ieșirea din scăldătoare, mult timp încă picioarele rămân roșe..., gura se simte râncedă, pofta de mâncare lipsește.* FĂTU, D. 61/13.

– Și: **lâncid, -ă, líncid, -ă** (ALR II 4 094/605) adj.

LÂNCÉȚ s. n. (Prin sudul Transilv., prin vestul Munt. și prin Mold.; mai ales la pl.) Încrețitură ornamentală la mâneca iei, deasupra căreia se cos altițele. *Ciupagul, altițele, lâncețul sunt alcătuite din detalii relativ simple.* PĂCALĂ, M. R. 519. *Nuna mare... are ie cu luncețe, Da n-are pui în cotețe.* BREBENEL, GR. P., cf. L. ROM. 1958, nr. 2, 83, A V 15, 16, 18, 28. *Fac lâncețuri la mâneci.* MAT. DIALECT. I, 179, cf. GLOSAR REG.

– Pl.: *lâncețuri.* – Și: **lăncéz** (pl. *lăncezi*, s. m. A V 15, 16, 18, 28, GLOSAR REG) S. M., **luncéț** (pl. *luncețe*, BREBENEL, GR. P., L. ROM. 1958, nr. 2, 83) s. n.

– Et nec.

LÂNCEZEÁLĂ s. f. **1.** Oboseală trupească sau sufletească, slăbire a rezistenței organismului, a puterii (ca urmare a unei boli, a lipsei de hrană etc.); moleșeală **(1)**, sfârșeală, toropeală **(1)**, (învechit) lâncezie, lâncezime **(1)**. *Spiritul său era neobosit, dar lâncezeala trupului, refuzându-i funcțiunile, îi amorți sensurile; o ceață ușoară se întinse preste ochii săi.* ASACHI, S. L. II, 170. *Se vaietă de dureri de cap și de o lâncezeală a trupului întreg.* FM (1844), 329[1]/19. *Patimi astenice se zic acele când pătimașul nu poate suferi slăbiciunea și lâncezeala cea mare a trupului.* CORNEA, E. I, 2/14, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Răutatea hranei va aduce numaidecât după sine lâncezeala puterilor și moartea timpurie.* CONV. LIT. XI, 14. *Picioarele nu se mai mișcară, ca și când ar fi fost butucite. Se miră de astă lâncezeală.* ISPIRESCU, L. 35, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Boale de lâncezeală... datorite unei slăbiciuni născute sau câștigate.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., GIUGLEA, U. 64, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Toată lâncezeala, Toată inima cea rea.* PAMFILE, B. 39. (P. e x t. (Cu referire la unele organe ale corpului) *Într-o stare de lâncezeală... să poate zice despre toate organele cari sunt leneșe, dintr-o pricină sau alta, în funcțiunile lor.* BIANU, D. S. ✦ (Regional) Lipsă a apetitului, ca urmare a unei indigestii. Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

2. Lipsă de vigoare, de vioiciune; lipsă de interes, indiferență, apatie; inactivitate, moleșeală **(1)**, stagnare **(2)**, tânjeală[1] **(2)**, toropeală **(1)**. *Lângezeala amorului, osteneala suferințelor sale trecute deseca puterea sa.* BARONZI, I. G. 421. *Luna de miere a trecut, cum trec toate lunile de miere: lăsând în urmă puțină lâncezeală, câte-oleacă de obosală, de plictiseală.* CONTEMPORANUL, VI[2], 194. *Văzând adversarii autonomiei bisericești această lângezeală a comitetului,... se folosiră de ea.* SBIERA, F. S. 225. *Singurul mijloc de a scoate pe oameni din lâncezeala... vieții de toate zilele – era înființarea unei muzici bune.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 177. *De când*

s-au mutat Herdelenii în Armadia, mânia lui împotriva lor parcă scăzuse, făcând loc unei lâncezeli, pe care nu putea s-o înţeleagă. REBREANU, I. 373. *Într-o poză de lâncezeală resemnată, Viorica suferea acum de o durere de dinţi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 28. *Părea un pensionar integrat perfect în lâncezeala patriarhală a provinciei.* A. HOLBAN, O. I, 291. *Arcul aşteptării se destindea, sufletul se prăvălea în lâncezeală.* SADOVEANU, O. XX, 162. *În poezia Elenei Farago..., plăcerea iubirii devine lâncezeală şi blândeţe; nu cunoaşte niciodată frenezia.* LOVINESCU, S. I, 398. *Tata fu repede lovit de plictiseală, iar în această stare de lâncezeală, el cedă maşina câtorva ţărani.* BLAGA, H. 10. *Lâncezeală şi plictiseală de lume bună în decadenţă.* RALEA, S. T. I, 330. *Dacă două sute de ani de lâncezeală naţională vor fi închircit cumva în el acele mădulare care fac ca un popor să fie popor?* CAMIL PETRESCU, O. II, 29. *Izbuti să-mi stârnească interesul şi să mă scoată din lâncezeală.* STANCU, R. A. I, 288. *Poezia... exprimă mireasma lucrurilor de epocă, într-o sensibilitate de-o dulce lâncezeală.* CONSTANTINESCU, S. I, 30.

– Pl.: *lâncezeli.* – Şi: (învechit) **lângezeálă** s. f.

– **Lâncezi** + suf. *-eală.*

LÂNCEZÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** (Învechit; despre oameni) A fi bolnav, suferind; (popular) a boli. *Se lângedzeaşte neştinre întru voi, se chiiame preuţii băsearecilor cum se rrugăci[u]nri facă spre elu.* COD. VOR.[2] 362, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, DHLR II, 451, GR. S. I, 103, ROSETTI, L. R. VI, 264, DR. XI, 281, CL 1957, 56.

2. (Despre oameni) A se simţi fără putere, slăbit, vlăguit (după o suferinţă fizică sau sufletească); a fi într-o stare de toropeală (**1**), a z ă c e a (**1**). *Întâi foamea* [pe mine] *lângedzind, apoi focul m-au pârjolit, iară mai pre urmă puii carii am născut m-au prăpădit.* CANTEMIR, O. IV, 197. *De-abia Să ţinea cu picioarele-n scară Lângezit de foame şi de sete.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 296, cf. LB. *Prin a sa îngrijire pentru cei nenorociţi şi lângeziţi de foame, au agonesit nume de părinte.* ASACHI, I. 140/15, cf. POLIZU. *Sunt fiinţe-n lume cu caracter rar, Cari fiind modeste, sufere amar! Lucră din vârtute până lângezesc, Făr-a spune cuiva de ce pătimesc.* MUREŞANU, P. 152/9, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ea începu a lâncezi. Şi numai în câteva zile aşa se schimbase, încât nu o mai cunoşteai, din rumenă şi veselă ce era, ajunsese de se ofilise.* ISPIRESCU, L. 51. *Din acea noapte, necontenit lâncezeşte şi parcă i-i lehamite de viaţă.* CONTEMPORANUL, III, 288, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 72, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CDDE, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BL XIV, 63. *Bălcescu lâncezea obosit de strădania din ultimele zile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 652, cf. DL, DM, SCL 1970, 16, 20, DEX, L. ROM. 1989, 41. *Deie-ţi, bade, Dumnezeu... Grâul să ţi-l îmblăteşti, Pe leacuri să-l cheltuieşti, Pe paie să lâncezeşti.* DOINE, 5. (F i g. *Avântul moare Sau jalnic lâncezeşte.* MACEDONSKI, O. I, 130, cf. DL. (R e f l.) *Darul lui D[u]mnedzeu nu e aşa. Acela cu întrebuinţarea nu numai se lângedzeaşte..., ci încă se mai întăreaşte.* MAIOR, PRED. I, 229/6. (T r a n z. F i g. *Vătămătoriu lucru ar fi a lângezi puterea Moldovei şi prin asta a deschide turcilor o cale spre Polonia.* ASACHI, S. L. II, 98. ✧ E x p r. (Regional) **Mă lâncezeşte la inimă** = n-am poftă de mâncare din cauza unei indigestii; sunt indispus. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✧ (Prin extensiune) *Voi lucra cât voi trăi, căci sper că se va emancipa odată ţara noastră de sub epitropia sub care lângezeşte.* SION, P. 177. *Românie, Românie! Mult ai tu să lăngezeşti În această agonie Întru care te găseşti.* id. POEZII, 103/22. *Mulţi seculi lâncezit-am* [noi] *sub a pieirii ceaţă, Dar te-am avut pe tine,* [Ştefan] *fecund izvor de viaţă, Simbol al bărbăţiei în neamul tău ascuns.* CONV. LIT. XVII, 112. *Ce le pasă că poporul sufere şi lâncezeşte, Că... îşi duce jugul sub un bici afurisit?* CONTEMPORANUL, I, 125. *Vom fi osândiţi a lâncezi veşnic în umbra altora mai puternici.* SOVEJA, O. 8. ✦ F i g. A suferi de dorul cuiva sau a ceva; a tânji (**1**), a se topi (**5**). Cf. PONTBRIANT, D. *Lâncezind de dor, inimile fură aduse prinos toate zeului legat la ochi.* M. I. CARAGIALE, C. 54. *Pe cine-i vedea, Când te-i deştepta, Să-l doreşti, După el să lâncezeşti.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 418. ✦ (Despre plante sau despre părţi ale acestora) A se ofili (**1**), a tânji (**2**), a se veşteji (**1**). *El ştia că dacă o floare lâncezăşte, se scormoleşte ţărna în care ea au prins rădăcină, prin asta şi prin udare ea întinereşte.* FM (1846), 195[1]/3. *Bieţii boboci, lâncezind, rămăseseră deşerţi şi se pleca îngălbeniţi.* BARONZI, I. G. 197. *Buruienile cresc şi se îngraşă; florile lâncezesc şi se usucă.* CARAGIALE, O. IV, 219. *Arborii lâncezesc sau se dezvoltă foarte puţin.* CHIRIŢĂ, P. 131. *Acest arbore lâncezeşte din lipsă de apă.* ŞĂINEANU, D. U. *Florile lâncezeau fără apă.* SCRIBAN, D. *Lâncezesc încă, pe sub foi pe jumătate scorojite, pepeni rotunzi care nu vor să se coacă.* STANCU, D. 251.

3. (Despre oameni şi felul lor de a fi) A avea o viaţă inactivă, a-şi petrece vremea nelucrând nimic, a se complăcea în această stare (din lipsă de energie, de poftă de lucru, din cauza apatiei etc.); a lenevi, a trândăvi. V. v e g e t a (**3**). Cf. LB, COSTINESCU. *Nu se putea ruşine mai mare pentru un viteaz ca dânsul să lângezească ca un trântor.* ISPIRESCU, U. 71, cf. DDRF. *Soţiile domnilor, mai mult străine, nu mai au... niciun amestec în trebile ţerii, ci lâncezesc în gineceu, în seraiul curţii.* IORGA, C. I. I, 100, cf. TDRG, CADE. *Primăvara venea şi ieşea şi Alexandrina la soare ca dintr-o temniţă în care lâncezise cu sufletu-i tânăr şi cu gândurile mărunte.* SADOVEANU, O. III, 458. *Se făcu bolnavă şi sta zile întregi lâncezind în pat.* BART, E. 61, cf. SCRIBAN, D. *Petrişor, fost ofiţer, lâncezea acum prin casă fără nicio meserie, nebărbierit, cu părul în dezordine.* CĂLINESCU, S. 231. *Rânduiala şcolară, cu împărţelile ei, îmi repugna. În orele de clasă lâncezeam, aproape bolnav.* BLAGA, H. 133. *Stăteau deoparte de lume, lâncezând în discuţii nesfârşite despre vreme şi modă. v.* ROM. februarie 1955, 224. *Numai oamenii fără năzuinţe lâncezesc unde i-ai aşezat, ca mările moarte care nu-şi pot părăsi matca.* TUDORAN, P. 202. *Ştiind că nu se poate încerca niciun fel de treabă, am lâncezit în pat până la 10 şi jumătate.* id. O. 209, cf. DL, DM, DEX. (F i g.) *Pământul secătuit lâncezea în amorţire, obosit parcă de sforţarea uriaşă...* [după] *rodul copt de vară.* ADAM, R. 89. *Ţinuturile... unde toamna lâncezeşte până în primăvară.* M. I. CARAGIALE, C. 39. *Muzeele... noastre lâncezesc aproape în acelaşi hal în care se aflau înainte de război.* CONV. LIT. LXVII, 25. *Stive de*

fier vechi... Lâncezesc în ierburi şi în soare. LABIŞ, P. 381. (R e f l. F i g.) *A fost o vreme când mă trezeam în zori... Apoi, cu încetul, dimineţile s-au lâncezit..., mi-e dor de trezirile acelea tumultoase.* VINEA, L. I, 179. ✦ (Despre fenomene, manifestări, activităţi, acţiuni etc.) A se desfăşura cu încetineală, a-şi diminua ritmul; a nu mai progresa; a stagna (2), a trena (1). Cf. COSTINESCU. *Mijloace* [materiale] *continuă a se da d-lui Hasdeu, dar lucrarea d-sale lâncezeşte, focul e aproape stins.* MAIORESCU, CR. III, 54. *Întreaga acţiune lâncezeşte. Actele... nu se înaintează Curţii de Casaţie.* id. D. II, 40. *Era crema politeţei..., fiinţa fără de care toate petrecerile lângezeau.* BACALBAŞA, M. T. 225, cf. TDRG. *Mai târziu, mişcarea aceasta de încurajare* [a culturii viermilor de mătase] *lâncezeşte.* PAMFILE, I. C. 79. *Se simţea obosit... Conversaţia începu să lâncezească.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 78. *În vreme ce... convorbirea lâncezise, fără voie îmi trecea prin minte tot ce auzisem despre Paşadia.* M. I. CARAGIALE, C. 64, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Spunea că viaţa... lâncezeşte, că nu se petrece nimic deosebit.* VLASIU, D. 60, cf. SCRIBAN, D. cf. DL, DM, DEX, D. ENC. (F i g.) *Poezia lâncezea în versuri traganate de 16 picioare.* CONV. LIT. VI, 13. *Concentrarea dramatică a nuvelei se va fi văzut silită să lâncezească pe distanţele romanului.* PERPESSICIUS, M. III, 234. *Actul al doilea, cel mai ingenios ca situaţii,... a lâncezit în jocul actorilor.* CONSTANTINESCU, S. II, 54. ✧ (Prin extensiune; despre capacităţi intelectuale, însuşiri morale ale unei persoane, sentimente etc.) *Odihna prea multă... moleşeşte, lâncezeşte puterile minţii* (a. 1838). PLR I, 69. *Baluri, teatru, grădini!... nu ca în oraşele astea de provincie, unde spiritul lângezeşte într-o atmosferă uricioasă.* ALECSANDRI, T. 852, cf. COSTINESCU. *Nu pot să iscodesc un mijloc de scăpare Şi-mi lâncezeşte inima... Doar nu ţi-i dat să vezi pe-ai tăi de-acasă.* MURNU, O. 66, cf. CADE. *Sufletul ei era ahtiat după viaţă şi totuşi trebui să lâncezească mereu într-o aşteptare nelămurită.* REBREANU, N. 231. (R e f l. *Ţi s-a lâncezit sufletul..., monotonia te-a săturat şi urâtul începe a se ivi.* NEGRUZZI, S. I, 329.

– Prez. ind.: *lâncezesc.* – Şi: (învechit) **lângezí** vb. IV.

– V. **lânced.**

LÂNCEZÍE s. f. (Învechit) Lâncezeală (**1, 2**). *Lângezie* (a. 1559– 1560). în SCL 1974, 154, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Lângezia e lucru necurat. Munca... în toate te aduce de-ţi piere urâtu.* JIPESCU, O. 75, cf. DA II_2, 92.

– Pl.: *lâncezii.* – Şi: **lângezíe** s. f.

– **Lâncezi** + suf. *-ie.*

LÂNCEZÍME s. f. (Învechit) **1.** Lâncezeală (**1**). Cf. LB. *Sporindu-i sănătatea, afară de lângezimea picioarelor suferinde din străpungerea lăncilor, el îndupleca pe săhastru a călători la Maramureş.* ASACHI, S. L. II, 52, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Lâncezeală (**2**). Cf. LB. *Luxul, stricarea năravurilor, puternica prigonire pentru relighie şi giugul cel aspru a robiei naţionale au adus pe Polonia în neputinţă şi în lângezime..., pre lângă toată a lor viderată energhie.* ASACHI, I. 256/16, cf. PONTBRIANT, D., LM. *O mare parte a societăţii noastre este cuprinsă de un fel de lâncezime sceptică pentru tot ce se mai numeşte „reformă" politică şi socială.* MAIORESCU, CR. II, 276, cf. DDRF.

– Pl.: *lâncezimi.* – Şi: **lângezíme** s. f.

– **Lânced** + suf. *-ime.*

LÂNCEZÍND, -Ă adj. (Despre oameni; despre activităţi, manifestări ale oamenilor) Care lâncezeşte (**3**); lipsit de vigoare, inactiv, apatic; care stagnează; l â n c e d (**3**). *Pe atunci mai mulţi juni români ce-şi terminase studiele în străinătate, înturnându-se în ţară îşi propuseră a da un impuls literaturii lâncezânde.* NEGRUZZI, S. I, 334. *Vers lângezind.* COSTINESCU. *O! dă-mi puterea să scufund O lume vagă, lâncezândă. Şi să ţâşnească-apoi din fund, O alta limpede şi blândă.* ARGHEZI, VERS. 113.

– Pl.: *lâncezinzi, -de.* – Şi: (învechit) **lângezínd, -ă** adj.

– V. **lâncezi.**

LÂNCEZÍRE s. f. Faptul de a l â n c e z i.

1. Lâncezeală (**1**). Cf. l â n c e z i (**1**). *Având multe neplăceri...* [în parte] *lânţezirea a însum[i] trupului meu, n-am putut a-ţi răspunde* (a. 1847). BARIŢ, C. II, 347. *Cumplite neputinţe a stomahului sunt următoarele: gastritul..., lâncezirea trupului, a maţelor şi a nervelor.* CORNEA, E. I, 3/23, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Viţiarea aerului aduce lâncezirea generală a funcţiilor corpului.* MANOLESCU, I. 35.

2. Lâncezeală (**2**). Cf. l â n c e z i (**2**). *El lipi buzele sale pe ochiul ei în lâncezire.* BARONZI, I. G. 263. *I-a pricinuit... o mâhnire atât de mare, încât ea rămase într-o stare de lâncezire.* CONTA, O. F. 270. *Evidenta lâncezire parlamentară provenea din convingerea... că un nou război era iminent.* MAIORESCU, D. III, 62, cf. DDRF. *Mă faci să mor, Mecenas iubite, întrebând, De ce în lângezire molatică zăcând, Simţirea mi s-afundă coprins de-o grea uitare.* OLLĂNESCU, H. O. 375, cf. ALEXI, W. *Critici emeriţi nu mai iau condeiul în mână... decât pentru a deplânge lâncezirea de la noi* (a. 1899). PLR I, 498. [Cele] *două reviste... au însemnat o redeşteptare naţională în Basarabia, după o lungă epocă de lâncezire.* DR. I, 431. *Realizarea muzeului intră..., după o lâncezire de peste douăzeci de ani, în faza definitivă.* CONV. LIT. LXVII, 33, cf. DL, DM, DEX. (F i g. *Veşmintele Mitropoliei din Iaşi sunt deosebite. Le atingi cu oarecare visătoare lâncezire;... sfita şi cârja vin de la Dosithei, care le-a purtat demult, în foarte vechime.* ARGHEZI, B. 27.

– Pl.: *lâncéziri.* – Şi: (învechit) **lângezíre, lânţezíre** s. f.

– V. **lâncezi.**

LÂNCEZÍT, -Ă adj. (Despre oameni şi starea lor) Care şi-a pierdut din forţă, din tărie; slăbit (**3**). *Boierii cei bătrâni, sâmţind lângezită şi ameninţată puterea lui Petru Rareş şi a ţării, ar fi dorit a se supune sultanului.* ASACHI, S. L. II, 165, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. (F i g. *Întindea... o mână de ajutor împărăţiei lâncezite a lui Mohamed.* XENOPOL, I. R. XII, 144.

– Pl.: *lâncéziţi, -te.* – Şi: (învechit) **lângezít, -ă** adj.

– V. **lâncezi.**

LÂNCEZITÓR, -OÂRE adj. **1.** (Despre sentimente, stări sufleteşti) Care predispune la apatie; lânced (**3**). *A identifica suferinţa lâncezitoare din volumele lui Demostene Botez.* STREINU, P. C. II, 118.

2. (Despre gust) Neplăcut, sălciu[2] (**2**); lânced (**II**). *Planta în stare proaspătă are un miros greu şi ameţitor şi un gust lângezitor.* EMINESCU, O. XV, 1216.

– Pl.: *lâncezitori, -oare.* – Şi: (învechit) **lângezitór, -oáre** adj.

– **Lâncezi** + suf. *-tor.*

LÂNCEZÍU, -ÍE adj. (Popular; despre oameni) Fără vigoare, lipsit de energie, sleit de puteri, vlăguit, moleşit, lânced (**I 2, 3**). Cf. SFC VI, 75. *Maică-sa grăia: Fiiculeana mea, Ce poate să fie De stai lâncezie?* TEODORESCU, P. P. 661.

– Pl.: *lâncezii.*

– **Lânced** + suf. *-iu.*

LÂNCID, -Ă adj. v. **lânced[2].**

LÂNCOTĂ s. f. (Învechit, rar) Înşelăciune, vicleşug; vorbe amăgitoare. *Cuvintele rostului lui fără-leage şi lâncote, nu vru se înţeleagă se fericeadze.* PSALT. 65. *Va fi îndemnat fata după multe lincote* (l i n g u ş a l e MUNT.) *şi giuruinţe.* PRAV. 205, cf. TDRG, DHLR II, 513, BL VI, 165, SCL 1960, 614, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 50.

– Pl.: *lâncote.* – Şi: **lincotă** s. f.

– Din slavon. ѧѫкота.

LÂNCOTE s. f. pl. v. **lăncot.**

LÂNCOTÍ vb. IV. I n t r a n z. şi t r a n z. (Învechit, rar) A umbla cu vicleşuguri, a înşela. *Cuntiri-te de mânie şi lasă băsăul, nu revni se lâncoteşti.* PSALT. 67. *Căte lâncoţi dracul de sfânta ta şi lăudară-se ce nenăvidiră tire pre mijloc de sărbătoarea ta.* ib. 146. *Spre oamerii tăi lâncotiră cu voie şi sfătuiră spre sfinţii tăi.* ib. 171, cf. TDRG, DHLR II, 513, BL VI, 165.

– Prez. ind.: *lâncotesc.*

– V. **lâncotă.**

LÂNEÂŢĂ s. f. (Regional) **1.** Lână (**I 1**). *Fata popii din Chiţcani Iesă sara la ciobani... La cârlani fără lâneaţă, La feciori făr' de musteaţă.* MARIAN, H. 178.

2. Lânică (**2**). *Deasupra cămăşei pun o bondiţă cusută cu lâneţuri, care de care mai frumos împodobită.* SEVASTOS, N. 90. *De-i iarnă, ţine între umere un suman cusut cu lâneţe.* id. ib. *Lâneţele... în aceste flori nu-şi perd niciodată faţa.* MARIAN, CH. 29. *Romăncele îşi pregăteau singure toate vesmintele şi-şi colorau lâneţele.* id. INS. 465. *Dacă lâneţul sau sculul galben voiau să fie ceva mai deschis, atunci mai turnau în apa aceasta încă şi puţin borş sălciu.* id. ib., cf. TDRG. *Dacă coloarea n-a ieşit frumoasă, lâneţele se usucă şi coloarea lor se mai repetă o dată.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 24. *În zeama caldă se pune părul, lâneţele ce urmează a se îngălbeni, stând acolo o zi întreagă.* id. ib. 39. *În presara Anului Nou, numără fetele, cu ochii legaţi, parii din gard, până la nouă, iar pe al nouălea îl leagă cu un fir de lâneaţă roşie, ca a doua zi să-l cunoască.* GOROVEI, CR. 363. *La colorarea diferitelor lâneţe... se mai întrebuinţează încă colori de origine vegetală.* PĂCALĂ, M. R. 512.

– Pl.: *lâneţe* şi *lâneţuri.* – Şi: **lânéţ** s. n.

– **Lână** + suf. *-eaţă.* – **Lânéţ**: sg. refăcut după pl.

LÂNÉT s. n. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Varietăţi de lână (**I 2, 3**). *Colorarea* [lemnului] *în negru de scumpie, în galben de răchită... se face întocmai ca la lâneturi.* PAMFILE, I. C. 175. *Şandramale... pline cu lâneturi* [şi] *cu piei de tot felul.* ap. CADE, cf. BL VI, 7.

– Pl.: *lâneturi.*

– **Lână** + suf. *-et.*

LÂNÉŢ s. n. v. **lâneaţă.**

LÂNGÁV, -Ă adj. v. **lingav.**

LÂNGĂ prep. **I.** (Cu sens local; semnifică apropierea imediată, vecinătatea a două sau a mai multe fiinţe, obiecte, forme de relief etc., de obicei fără a se atinge).

1. (Exprimă situarea unui obiect, a unei fiinţe sau a unui grup de obiecte, fiinţe în imediata apropiere a unui reper de întindere mare, mai ales cursuri de apă, drumuri, ziduri etc.) De-a lungul, v. l u n g (**I 6**); alături de..., în apropiere de..., în vecinătatea...; (regional) pângă. *Funi întinseră cursă picioarelor meale, lângă cărare înşelăciune puseră mie.* CORESI, PS. 382/7. *Văzu vis cum că ar sta lângă o apă curătoare.* PO 139/10. *Va fi ca un pom sădit lângă râurile apelor* (a. 1618). CCR 102/9. *Stătu Isus lângă iazerul Ghenisaretului.* VARLAAM, C. 256. *Ea va fi ca pomul lângă apă, Carele de roadă nu se scapă.* DOSOFTEI, PS. 12/3. *Şedzum lângă pârău sfătuind ce vom face.* id. v. S. octombrie 80[v]/11. *Va fi ca lemnul răsădit lângă ieşiturile apelor* (a. 1680). CCR 230/11. *Şi l-au îngropat pre elu lângă hotarele sorţului lui.* BIBLIA (1688), 172[1]/54, cf. ANON. CAR. *Având nişte case aici, în Bucureşti, ce suntu lângă zidul grădinii domneşti despre apusul soarelui* (a. 1701). FURNICĂ, I. C. 6. *Au făcut o cetăţuică lângă Dunăre.* ŞINCAI, HR. I, 55/33. *Această tainică sămânţă... nu arareori cade lângă drumul ţării şi rămâne călcată de picioarele mulţimei.* MAIOR, PRED. II, 205/28, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Obliceşte lângă cale o fântână.* id. Ţ. 251. *Oştile cele împreunate stau lângă zidurile Parizului* (a. 1814). ŞA II, 245. *Eu să te şi puiu în groapă, Lângă curgătoarea apă?* AARON, în ŞA II, 714. *Când au semănat, una au căzut lângă cale şi s-au călcat, şi păsările cerului o au mâncat.* MARCOVICI, D. IX/3. *Te văd rezemată lângă perete.* C. A. ROSETTI, N. I. 55. *Şi lângă drumul vostru, oh! tremură în cale Un biet bătrân ca iarna, cu piept, picioare goale.* BOLLIAC, O. 90. *Se ivise pe banca din fund, lângă perete, un tânăr.* GHICA, S. 656. *Au avut şi o moară lângă Cerna.* I. IONESCU, M. 26. *Jos, de vale, pe sub deal, Lângă apă, sus pe mal.* ALECSANDRI, POEZII, 414. *Locuiau lângă râul Sangaris, de-a lungul hotarului Persiei.* EMINESCU, O. XIV, 144. *Noi românii... trăim lângă Dunăre.* id. S. P. 134. *Aşează sticla goală pe jos, lângă zid, în lungul salonului.* CARAGIALE, O. III, 157. *Familia Cuza pare a fi originară din satul Cuza sau Cues în Lorena, lângă râul Mosela.* XENOPOL, I. R. XIII, 7. *Plopii lângă râu*

sunau cântând. COȘBUC, P. II, 64. *Lângă gardul de nuiele din față, o cruce mare de piatră e înfiptă în râpa drumului.* IORGA, P. A. I, 155. *Mormântul Anei se vede și astăzi în mănăstirea Bistriței, lângă peretele din stânga.* id. V. F. 13. *Corabia mi-e lângă mal oprită, Departe de oraș, în schela Reitron.* MURNU, O. 7. *Lângă peron, aștepta un expres.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. *Tocmai lângă peretele din fund... un om sta cu ochii pierduți în gol.* GÂRLEANU, N. 65. *S-a găsit un mormânt de călăreț... într-un tumulus lângă drumul roman.* PÂRVAN, G. 379. *Vatra așezată lângă perete.* VUIA, PĂST. 13. *Scena reprezintă cârciuma din satul Mateiaș, lângă Olt.* BĂNUȚ, T. P. 31. *O bancă veche... s-a rătăcit afară, lângă un perete.* BASSARABESCU, S. N. 102. *Sunt lângă un gard rupt.* BACOVIA, O. 109. *Lângă drum bătut de sănii Unde malul stă să cadă, Vede urme de dihănii Înstelate pe zăpadă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 12. *O doamnă care aștepta lângă trotuar o trăsură, întoarse și ea capul.* CAMIL PETRESCU, P. 16. *Bătrânul vorbea cu pipa în gură, lângă șanțul umed de pe margine.* SADOVEANU, O. III, 248. *Iar Mircea... ne așteaptă ancorat lângă cheiul pe care se adună lumea mereu.* BART, S. M. 13. *Iar în stânga odăii, lângă perete* [era] *o laiță înflorită.* MOROIANU, S. 184. *Lângă drum era casa.* DAN, U. 4. *Lângă linia de sălcii, vite înfipte cu copitele în nămol mișcau placid cozile.* CĂLINESCU, E. O. I, 11. *Rezema jos, lângă perete, de-a valma, cartoane și pânze de Petrașcu, Tonitza.* id. S. 72. *Acolo, lângă zidurile năruite ale cetății, se află cavourile lor de marmură.* BOGZA, C. O. 189. *Ghemuită pe vine, lângă zid... țiganca îi urmărea cu privirea.* VINEA, L. I, 12. *Saci desfăcuți cu cartofi și grâu, lângă perete.* H. LOVINESCU, T. 91. *Constanța... rămase lângă zid, cercetând cu privirea.* PREDA, R. 100. *Lângă râu sta un om foarte bătrân.* MARIAN, O. I, 375. *Frunză verde spic de grâu, Am o mândră lângă râu, Cu cămașa de fuior.* HODOȘ, P. P. 52. *Lângă gărduțu iesta o mai făcut unul și puțin loc o lăsat printre ele.* VASILIU, P. L. 78. *Făpt-am casă lângă drum, Ospătat-am flămângioșii.* PAMFILE, CR. 102. *Eu îl beau cu drag, El mă pune lângă gard.* GR. S. VI, 35. *De vei merge-n Țarigrad, Să rămâi tu lângă gard, În oraș să nu te bagi.* BALADE, II, 8. *Ved? acolo că o grămadă de capre și de porș stau acolo lângî marjinea tăului.* BÎRLEA, A. P. III, 22. ✦ (Exprimă situarea mai multor obiecte, așezări omenești, ființe sau grupuri de ființe ori desfășurarea unei acțiuni în apropierea unui reper geografic de întindere mare sau a unei alte așezări omenești etc.) În apropiere de..., în vecinătatea... *Deaci nă închirămu genrunchiele lângă mare și ne rrugăm.* COD. VOR.[2] 253. *Bătură pre uriiași..., tot până la Faraam pre câmp șes, care iaste lângă pustine.* PO 48/7. *I-au dat scaun o sfântă mănăstire... lângă polata domnească.* URECHE, L. 69. *Au vândut domniei sale 2 pogoane de vie... în dealul Străoanilor, lângă via fratelui său* (a. 1646). SAVA, DOC. I, 14. *Filipisul iaste orașul Machedoniei lângă Neapoli.* N. TEST. (1648), 263[r]/6. *Mănăstirea... aproape de orașul Sucevei, așijderea și Bârnova, lângă Iași.* M. COSTIN, O. 94. *Aproape de Azot, oraș ellinesc lângă mare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23[v]/12. *Și goniră eghipteanii den napoia lor și aflară pre dânșii tăbărâți lângă mare.* BIBLIA (1688), 49[1]/45. *A dat și a dăruit sfintei mănăstiri... o poiană lângă mănăstire, lângă Mera* (a. 1688). SAVA, DOC. I, 41. *Au tăbărât lângă Beci.* NECULCE, L. 273. *Război mare fu lângă târg.* ANON. CANTAC., CM I, 178. *Lângă o mocirlă fiind moscalii tăbărâți, venit-au turcii asupra lor.* R. GRECEANU, CM II, 185. *Satul Cârstiianul... este lângă Sibii.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 292. *Am dat danie satul Munteni... care sat a fost domnesc lângă Târgu Frumos* (a. 1710). URICARIUL, X, 57. *O mănăstire... lângă Sevastopoli.* MINEIUL (1776), 5[r1]/9. *Un ostrov în arcipeleagu, alt ostrov cu foc lângă mare.* AMFILOHIE, G. F. 169[v]/8. *Hotarul merge tot pe coastă în sus, până în părâul ce este lângă pădure* (a. 1794). STEFANELLI, D. C. 240. *Tăbărâse aproape de apa Nistrului..., lângă orașul Bussa.* ȘINCAI, HR. III, 6/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Oștile păgâne Nu departe, lângă o mănăstire Odihnind ar fi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 202. [Vezuviul este] *un vulcan lângă Neapol.* GENILIE, G. XI/30. *Scena urmează în Moldova, lângă un sat.* ASACHI, S. L. II, 294. *Dară lângă dânșii sunt și proprietăți mari pe care se află lăcuitori servi.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Unde mă aflu? – Lăng-un jalnic ținterim.* NEGRUZZI, S. II, 16. *Bătuse pe Roth lângă Maglavit.* GHICA, S. 23. *Jupânul Albu vel-clucer și-a lăsat copilul său acolo, lângă satul Jilițe, pentru capul domniei mele.* HASDEU, I. V. 28. *Noi am schimbat lângă Balcani Porecla în renume!* ALECSANDRI, POEZII, 437. *Francezii întâlniră pe englezi lângă cetatea Patay.* ODOBESCU, S. I, 14. *Departe de aicea, lângă mare, șede o babă.* EMINESCU, P. L. 15. *În ziua de 15 iunie se sfințesc steagurile... pe o câmpie lângă București.* XENOPOL, I. R. XII, 78. *Casa dumisale era lângă livada noastră.* SBIERA, F. S. 7. *Știe el, lângă Driopi, de „agatârșii tatuați".* IORGA, P. A. II, 161. *Orașele grecești... ajută localnicilor greco-geți să-l înfrângă lângă Histria.* PÂRVAN, G. 77. *Tărâm aflător lângă gura fluviului Nistru, care se varsă în Marea Neagră.* N. A. BOGDAN, C. M. 5. *Cântă devale, lângă râmnic.* SADOVEANU, O. I, 47. *Tot în Ialomița, lângă Ciulnița, un fin al lui Marin... a făcut vreo treizeci de ani agricultură întinsă.* MOROIANU, S. 7. *I-a prins coborându-se jos lângă deal.* DAN, U. 129. *Fumul și toate produsele nocive de dejecție... murdăresc natura și... foburgurile orașelor mari, lângă care se instalează industria.* OPRESCU, I. A. IV, 85. *Satul e lângă terenuri mlăștinoase.* CĂLINESCU, C. O. 104. *Teatrul se afla lângă lac.* id. S. 105. *Lângă mare, zveltele agave Înfloresc.* BLAGA, POEZII, 215. *Toate aceste păsări au fost împușcate în toamna anului 1905, lângă Cernavodă.* LINȚIA, P. III, 6. *Suntem mai lângă Oceanul Înghețat, cu fiecare spaimă ce trece.* SORESCU, U. 64. *Celelalte sate fiind vecine și lângă pădure... se pot pune ușor la adăpost.* PANAITESCU, O. Ț, 26. *Lângă Marea Neagră a existat o intensă viață romană.* IVĂNESCU, I. L. R. 60. *Lângă palat era templul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. *Lângă sat el s-a oprit, Sub un cort mare, pâslit.* ALECSANDRI, P. P. 113. *Lângă sat ie loc de arat.* GRAIUL, I, 473, cf. MAT. DIALECT. I, 105. *Dar de-o fi vreo răutate, M-oi lipi lâng-o cetate Și de-acolo-oi scrie carte.* FOLC. TRANSILV. III, 36. ✦ (Exprimă situarea unei ființe, a unui obiect sau a mai multora în apropiere de altă ființă, obiect etc. ori desfășurarea unei acțiuni în vecinătatea unui reper) Alături de..., în apropiere de... *Întru noaptea acea stătu Domnul lâng-însu.* COD. VOR.[2] 277.

Şedea Hristosu... şi odihniia lângă puţu. CORESI, EV. 157, cf. PRAV. LUCACI, 163. *Lângă o fântână feace-se a culca cămilele sara.* PO 76/13. *Amu şi săcurea lângă rădăcinile lemnului zace* (a. 1580). CCR 6/10. *Zăvodul va lăcui în ţearmurele mariei şi lângă locul ce stau corăbiile* (a. 1582). CCR 57/17. *Nu iaste niceun creştin să nu aibă pururea lângă sine svânta cruce.* VARLAAM, C. 48. *L-au îngropat în sat, în Dolhăşti, lângă tată-său.* URECHE, L. 93. *Lângă sulițe să puneți platoşile şi armele.* NEAGOE, ÎNV.112/29. *Să fie pus trei-patru sute de călări lângă tunuri.* M. COSTIN, O. 313. *De straje-mi iaste Efrem lângă căpătâi.* DOSOFTEI, PS. 196/4. *Dară ca ce ați îngropat acel trup împuțât lângă trupul sv[i]ntei şearbe a lui D[u]mn[e]dzău Paraschivei?* id. V. S. octombrie 65^{v}/14. *Stătură lângă uşile corturilor lor.* BIBLIA (1688), 108^{1}/39. *Au şădzut în scaun lângă masă.* NECULCE, L. 227. *Lângă dânsul alăturea a şădea l-au pus.* R. GRECEANU, CM II, 40. *Sta dar lângă dânsul, descălecând de pe cal.* AETHIOPICA, 48^{r}/13. *Neglasnicele fără slovele lângă dânsele puse nu să pot pronunția.* CARTE TREB. II, 68/5. *Acest meşteşug să face negrind o bucăţea de steclă în para de o lumânare şi puind-o la stecla de la un teliscopeo lângă ochi.* AMFILOHIE, G. F. 27^{v}/15. *Lângă Tanaid au şi perit Dechie.* ŞINCAI, HR. I, 22/13. *Mariia şezând aproape lângă picioarele lui* (a. 1805). GRECU, P. 161, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Singur lângă Florescul rămase.* id. Ţ. 145. *Păstoriul şeade lângă izvoară, şuieră şi zice în fluieră.* ŢICHINDEAL, F. 468/4. *Aduc lângă mine un cărbune aprins.* VÂRNAV, L. 82^{r}/10. *Apă curgătoare care curge prin multe locuri ale grădinii, din care fac şi un frumos cataract lângă care este şi o odăiță.* GOLESCU, Î. 27. *Asemenea nu sunt slobode a se culca lângă copil.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 76/4. *Strângându-să cu toţii lângă vatră, unul din bumbaşiri le spune toate câte s-au întâmplat.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 57. *Despică o brazdă nouă lângă alta ce-a lăsat.* HELIADE, O. I, 101. *Nu îndrăznea a sta lângă învățătorul lor răsticnit.* MARCOVICI, D. 130/15. *Ici de tine-n depărtare, plâng, doresc necontenit, Menutul când lângă tine puteam zice-s fericit.* HRISOVERGHI, P. 42/10. *Lângă cârciumă trebuie o podişcă* (a. 1838). DOC. EC. 709. *Domnina... proşternută lângă o cruce, chema agiutoriul ceriului.* ASACHI, S. L. II, 127. *Dar Amorul cu iuţeală Şi cântând la mal s-a dus, S-a oprit drept lângă Vreme Şi să meargă i-a propus.* C. A. ROSETTI, C. 174/3. *Ca oaspet fiind la tată tău în Roma, câteodată şedeam pân' după miezul nopții în tricliniu lângă vin de Falern.* FM (1845), 297^{2}/38. *Scumpa mea soție S-o simț lângă mine.* PR. DRAM. 155. *Sugel se zice buba ce iese lângă unghia degetelor.* CORNEA, E. I, 121/25. *Espozanții algebrici multiplică echivalentul lângă care se află.* MARIN, PR. I, XXXVI/22. *Lângă dânsa şade o femeie tânără şi frumoasă.* RUSSO, S. 315. *Pune-te pe cel scăuieş lângă vatră.* NEGRUZZI, S. I, 91. *Ieşiră-n curte, îngenuncheară Lângă ale morții eterne porți.* BOLLIAC, O. 149. *Aveam odaie... lângă ogeacul neferilor.* GHICA, S. 3. *Fără frică Lângă colibă ea s-a oprit.* ALEXANDRESCU, O. I, 102. *N-auzi câinele ce latră Lângă a turmei sale vatră?* SION, POEZII, 92/19. *Îi făcu semn să şează lângă dânsa pe sofa.* FILIMON, O. I, 140. *O blândă copiliță, torcând lână din fuior, Paşte bobocei de aur lâng-un limpede izvor.* ALECSANDRI, POEZII, 33. *Casa... este situată lângă poarta cetății.* LĂCUSTEANU, A. 35. *Un soldat îl ajută şi stă lângă dânsul.* CONTEMPORANUL, I, 401. *Lângă acel vas era şi o tavă cu mai multe pahare de aur.* ODOBESCU, S. II. 189. *Şi lângă ea-n genunche e Arald, mândrul rege.* EMINESCU, O. I, 88. *Ipate, de cuvânt, se prinde în joc lângă o fată.* CREANGĂ, P. 163. *Profesorul a stat lângă noi până ce ne-a tuns chilug.* id. A. 27. *Părintele şi tânăra se aşează lângă birou în fața avocatului.* CARAGIALE, O. II, 84. *Ghiță şedea ca pe spini lângă dânsul.* SLAVICI, O. I, 158. *Ecaterina, femeia primarului, stă lângă furcă.* CONTEMPORANUL, II, 213. *Vă gândiți, eroi, Că zeii sunt departe, sus, Duşmanii lângă voi.* COŞBUC, P. I, 258. *În mănăstirea Govora se vede, lângă chipul lui Radu..., o doamnă.* IORGA, V. F. 9. *În vremea asta, Pofti-nadins feciorul lui Ulise Pe tatul său să şadă lângă pragul De piatră-n sala bine-ntemeiată.* MURNU, O. 347. *Mai încolo, sub bolta unei porți se aciuase un altul, lângă nişte dughene de fierărie.* ANGHEL, PR. 15. *Lângă el, Grigore Clanță răsuceşte o ţigară pe genunchi.* PETICĂ, O. 202. *Oana îngenunche lângă pat.* DELAVRANCEA, O. II, 62. *Rar, când venea câte-o babă şi se silea să plângă şi să se bocească lângă mort, se mai uşurau şi ele.* AGÎRBICEANU, S. 120. *Numai colo lângă chei, într-o căsuță posomorâtă, baba stă pe un scăunel până peste miezul nopții.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 296. *Unghiurile clădirilor poartă un ornament rectilinear... imediat lângă colțul zidurilor.* PÂRVAN, G. 468. *Santinela stă dreaptă lângă gheretă.* SOVEJA, O. 67. *Lângă el, în patul geamăn cu al lui, un horcăit îi atrase atenția.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 8. *Plopii au crescut lângă casa noastră.* GR. S. IV, 38. *Ia masa lângă tine şi te roagă să nu pleci de acasă.* A. HOLBAN, O. I, 105. *Atunci aveau prilejul să asculte, lângă ceştile cu cafea, noutățile.* BASSARABESCU, S. N. 28. *Zării deodată lângă mine pe Eliade cu soția lui.* LOVINESCU, M. 62. *Focul se face la staul, lângă „pleasă", în partea din afară.* ARH. FOLK. I, 147. *Aidem, adăugă mai încet, când Aristide luă loc lângă dânsul, că maică-ta o fi speriată!* REBREANU, R. II, 55. *De ce să cauți fericirea-n altă parte, când vezi că-i lângă tine?* EFTIMIU, Î. 107. *Un plic alb, la aprinsul lămpii, apăru pe podele lângă uşă.* BACOVIA, O. 207. *Aveam ceasornicăria lângă magazinele lui.* CAMIL PETRESCU, T. I, 190. *O fulgerătură de puşcă a trăsnit lângă dânsul.* POPA, V. 76. *E lângă mine, vedeți-l!* VISSARION, B. 217. *O ghiulea se sparse lângă el în clipa când părăsea barca.* C. GANE, TR. V. II, 199. *Bătrânul Jder era cufundat în cugetare. Totuşi băga de samă ce se spunea lângă dânsul.* SADOVEANU, O. XIII, 127. *Stă pe comandă, lângă ofițerul de quart.* BART, S. M. 16. *Plantele cultivate lângă ele sunt întotdeauna înaintea celor situate în mijlocul grădinii.* ENC. AGR. I, 67. *Se duse să desfacă porcii care se înfăşuraseră lângă pripon.* DAN, U. 15. *Lângă poartă mă lovii de o femeie.* ULIERU, C. 51. *Specie* [de păsări] *obişnuită, sedentară lângă casa omului.* BĂCESCU, PĂS. 269. *Ia stai colea lângă mine şi să analizăm problema.* ARGHEZI, S. XXV, 8. *Doi cai mâncau fân uscat, lângă o căruță.* CĂLINESCU, S. 158. *Neastâmpărat din fire, Eminescu nu era copil dintre aceia să stea multă vreme lângă vatră să deseneze purceluşi cu cărbune, ca micul Călin din*

poveste. id. O. XI, 45. *D-şoara Babette îşi părăseşte fotoliul şi dintr-o săritură vine de se instalează pe un mic birou care este lângă masa mea de lucru.* PERPESSICIUS, M. II, 406. *Te iroseşti în încordări de arc Lângă roţile mari de oţel.* BLAGA, POEZII, 97. *Noaptea-i neagră, ceasu-i lung, Stă măicuţa lângă prunc.* id. ib. 154. *Face două încreţituri lângă nări.* CAMIL PETRESCU, O. I, 72. *Găsii un loc gol lângă Valentina.* STANCU, R. A. II, 74. *Singur lângă ea, salcâmul înflorise.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 19. *Şed muncitorii lângă focuri.* BENIUC, C. P. 23. *Se mai afla deschisă lângă pat şi o antologie a poeziei franceze.* VINEA, L. I, 51. *Un băieţaş, aflat... în colţul încăperii, lângă soba de tuci.* TUDORAN, P. 15. *Pasărea care se afla chiar lângă el, lângă patul întins pe prispa casei afară, cotcodăci speriată şi fugi.* PREDA, Î. 58. *Nu se pricepeau să socotească cât fac cinci lângă cinci.* id. D. 42. *Apoi, sub torentul spumos, Îngropaţi-mă jos, S-aud prin piatră, Ca şi cum aş sta lângă vatră, Poveştile-acestui ţinut luminos.* ISANOS, v. 244. *Se cernea seara şi tremuram lângă mama.* LABIŞ, P. 19. *Marele merit al lui Bogza e de a ne fi dezvăluit că senzaţionalul e totdeauna lângă noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 9/4. *Lângă el pe jos era ceva rotund, semănând cu un lighean.* v. ROM. martie 1970, 6. *Lângă mine e un microfon.* CINEMA, 1974, nr. 7, 21. *Dracula făcu o cupă... şi o puse lângă izvorul acela.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11. *Lângă salcie o bătrână Cu trei caftane-ntr-o mână, De sânge spălându-le.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Dar lângă biserică Furca mi-o împiedică.* MARIAN, SA. 147. *Stau fetele lângă joc, Ca mâţele lângă foc.* id. H. 83. *L-a găsit trăznit lâng-un tufan.* GRAIUL, I, 247. *Nu ştiè ce să mai zică dac-o văzut pe lup lângă dânsul!* VASILIU, P. L. 160. *Am un năprâstoc, Şeade lângă foc Şi dă cu sulițele În toate părţile* (Stupul cu albine). PĂSCULESCU, L. P. 100. *Cum dorm paserile-n tine, Aşa să doarmă copilul lângă mine.* PAMFILE, B. 45. *Câinii stau lângă târlă.* ARH. FOLK. VII, 30. *Lângă Voica să prindea, În horă de juca.* BALADE, I, 429. *Căci e neamţu' mânios Şi se-ncruntă, nu ne lasă Să scriem stând lângă masă.* FOLC. TRANSILV. III, 197. *Nu te prinde lângă mine, Ci te prinde cât colea.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 98. *Ş-apoi lângă scară sta, Lângă scara cea domnească, Lângă curtea boierească.* ib. IV, 523. *Lângă uşa a.?ia iera o fântână.* O. BÎRLEA, A. P. III, 272. *Stau lângă tine.* FOLC. MOLD. I, 100. *Are două băşicuţe lângă dinţii ăia doi.* PORŢILE DE FIER, 67. *Puneţi bucate alese şi cofeturi lâng-aceste.* NUNTA, 167. *Tânăr lângă tânără, ca paiele lângă foc.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 768. *Am o pădure: Sub pădure, două tufe; Lângă tufe, două lacuri: Lângă lacuri, o movilă; Lângă movilă, o râpă; Pădure dedesubt, Pădure deasupra* (Capul). PAMFILE, C. 19. ✧ (Precedat de „unul" şi urmat de „altul", „celălalt", indică apropierea dintre două obiecte, fiinţe etc. de acelaşi fel) *O sută de mii de oameni să se înşire unul lângă altul.* M. COSTIN, O. 264. *Şese corturi unul lângă altul.* NECULCE, L. 232. *Să le luăm sama paraleli, adecă una lângă alta.* VÂRNAV, L. 43^{v}/19. *Aceste ciupercuţe încăţelesc una lângă alta, se împreun.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 122/25. *Aşază verzele cu rădăcinile lor culcate una lângă alta.* BREZOIANU, A. 181/26. *Şedeau unul lângă altul.* FILIMON, O. I, 231. *Să poată trece unul lângă altul două care.* I. IONESCU, M. 318. *Amândoi pe-o vale verde... Lungiţi unul lângă altul, stau grăind în limba lor.* ALECSANDRI, POEZII, 235. *I-au spânzurat unul lângă altul.* CONTEMPORANUL, II, 251. *Înfige ţintele... una lângă alta.* EMINESCU, O. IX, 106. *Având această expunere, ele se înşiruiesc una lângă alta sau aproape una de alta, formând strade.* MANOLESCU, I. 11. *Am fost... alături unul lângă altul, în lupta noastră pentru o cultură naţională.* SBIERA, F. S. 378. *Spre ajungerea acestui scop, se aşează bârnele unele lângă altele.* PAMFILE, I. C. 105. *Se aşează una lângă alta în capacul cutiei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 124. *Se bat unul lângă altul mari piloţi cât mai adânc în pământ.* PÂRVAN, G. 625. *Picioarele începură să se mişte... mergeau acum unul lângă altul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 30. *Duşmanii zăceau unul lângă altul, zdrobiţi.* SADOVEANU, O. II, 15. *Se află 2 semnale Dupros, unul lângă altul.* ENC. TEHN. I, 381. *Trăsurile se ţin una lângă alta.* CĂLINESCU O. XIV, 51. *Puneţi una lângă alta o fotocopie a Bucureştilor de acum o sută de ani şi una de astăzi.* PERPESSICIUS, M. III, 330. *Printre primele calităţi ale percepţiei spaţiale e aceea de a aşeza obiectele unele lângă altele.* RALEA, S. T. II, 109. *Cum ştiţi, vieţuim toţi, unul lângă altul.* STANCU, R. A. I, 97. *Culcă bolnavii unii lângă alţii.* id. D. 107. *În tăcerea dimineţii, cei doi stăteau unul lângă altul.* PREDA, Î. 132. *Pomii cei tineri, în dimineaţa de marte, Unii lângă alţii au stat să se roage.* ISANOS, v. 33. *Nu se aşezaseră unul lângă altul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/3. *Brazii iştia crescuseră unul lângă altul.* PAMFILE, CER. 18. *Se aşază unul lângă celălalt.* Com. din CLUJ-NAPOCA. ✧ (Cu repetarea substantivului, indică apropierea dintre două obiecte, fiinţe etc.) *Ei tremur ca valul lângă val.* COŞBUC, P. II, 203. *Atunci, om viu lângă om viu, ea reprezenta numai puterea fizică şi încrederea în biruinţă.* IORGA, P. A. II, 446. *Îmbătrâneşte pară lângă pară, Măr lângă măr şi strugur lângă strugur.* MURNU, O. 112. *Erau glasuri alături, ca piept lângă piept.* CAMIL PETRESCU, O. I, 58. ✧ (Cu repetarea substantivului, indică densitatea, mulţimea unor fiinţe, obiecte etc. de acelaşi fel) *L-a Moldovei dulce soare Creşte floare lângă floare.* ALECSANDRI, O. 90. *Îţi dau catarg lângă catarg, Oştiri spre a străbate Pământul-n lung şi marea-n larg.* EMINESCU, O. I, 178. *Munceşte şi pune ban lângă ban.* SANDU-ALDEA, D. N. 14. *Tot aşa, mesean lângă mesean, opt mese pline.* GÂRLEANU, N. 115. *Astăzi în părţile Rinului, către Marea Nordului, stă oraş lângă oraş.* SADOVEANU, O. XI, 9. *Îşi făcea planuri naive, hotărâtă să strângă ban lângă ban.* BART, E. 307. *Din lacrimile tale ai cusut, ac lângă ac, stiharul întreg de mărgăritare.* ARGHEZI, S. VIII, 11. *Pleacă-n crâng pe la răscruce, Unde-i floare lângă floare.* PAMFILE, CR. 118. ✦ (Pe lângă verbe de mişcare, exprimă apropierea dintre două fiinţe, obiecte etc. dintre care unul se află în mişcare, iar celălalt constituie reperul de obicei fix) Până aproape de..., până la...; către..., înspre... *Turnatu-ne-ai înapoi lângă dracii noştri.* CORESI, PS. 115/5. *Veniţi, cuconi, lângă mine.* DOSOFTEI, PS. 112/13. *Să întoarsă îndărăt lângă o pădure.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 309. *Vâna deşartă poartă lângă inimă acel sânge.* AMFILOHIE, G. F. 268^{r}/1. *Înturnându-se lângă mănăstirea sfântului Tanasie.* ŞINCAI, HR. I, 202/35. *Tânărul cât*

un pas numai lângă dânsa au venit. HRISOVERGHI, P. 53/7. *Se traseră lângă o fereastră.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Împăratul porunci să se strângă obştească adunare Lângă un copaci mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 218. *Când cuget l-al ţării bine Şi mă aflu încântat, Filon vine lângă mine Cu un aer întristat.* SION, POEZII, 12/10. *Vin' colea lângă mine şi nu fi duşman mie.* ALECSANDRI, POEZII, 226. *Trage scaunul mai lângă mine.* LĂCUSTEANU, A. 120. *Din umbra falnicelor bolţi, Ea pasul şi-l îndreaptă Lângă fereastră, unde-n colţ, Luceafărul aşteaptă.* EMINESCU, O. I, 167. *O fecioară, Vin lângă mine, să mă uit în ochi-ţi.* id. ib. IV, 108. *Chiteşte un copac care era mai mare şi trage carul lângă el.* CREANGĂ, P. 46. *Mă da lângă fereastră.* CARAGIALE, O. II, 100. *Intră tiptil iarăşi în casă, ajunse lângă pat şi începu să pipăie la căpătâi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 14. *Mergând lângă vergele, înnoadă un fir rupt.* BELDICEANU, P. 68. *Ajunşi lângă iazul unei mori, aici îl aşteptau doi greci.* XENOPOL, I. R. X, 71. *Ea vine lângă rege Şi mâna i-o sărută.* COŞBUC, P. II, 202. *Se va fi găsit cine să-l ducă la Cozia, lângă fratele pe care el îl omorâse.* IORGA, C. I. I, 6. *Carul încărcat cu snopi se trage lângă locul unde trebuie descărcat.* PAMFILE, A. R. 145. *Se dă la o parte lângă uluci.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 27. *Bătrânii se trag iarna lângă vatră ca viezurele-n vizunie.* AGÎRBICEANU, S. 88. *Trecu lângă stâlpul de brad.* REBREANU, P. S. 15. *Ocupată cu priveliştea din faţa ei, miss Zenobia nu observă că minutarul i-a ajuns chiar lângă gât.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 23. *S-a dat lângă Manlache, i-a luat capul în braţe şi l-a mângâiat.* POPA, V. 177. *Sicriul fu ridicat..., şi adus lângă cavou.* C. GANE, TR. V. II, 21. *Apoi îşi trase şi el un scăunaş lângă vatră.* SADOVEANU, O. VIII, 36. *Arhimandritul veni lângă triptic.* id. ib. XIII, 492. *Valeriu Nistor, când am venit lângă dânsul, a început a râde.* MOROIANU, S. 171. *Şoferul îl trase lângă el.* CĂLINESCU, S. 61. *Lângă ape verzi s-adună cărările.* BLAGA, POEZII, 89. *Buruienile cad lângă rădăcinile lor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *Primarul se trăsese lângă zidul primăriei.* STANCU, R. A. I, 75. *Îi făcu semn să tragă un scaun lângă pat.* VINEA, L. I, 113. *Mă dau lângă cai şi pornim să intrăm.* PREDA, Î. 83. *Sălbătăciuni supuse, vânturi line, Veneau lângă peşteră să se închine.* ISANOS, V. 254. *Am luat-o de mână şi am tras-o lângă mine.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 27. *Pe tine te rugam Să vii iute lângă mine.* ALECSANDRI, P. P. 299. *Cucule, vin lângă mine, Că mă giur să te ţin bine.* MARIAN, O. I, 27. *Trage masa lângă pat, C-aşa se cade la beteag.* ŢIPLEA, P. P. 91. *M-oi trage şi eu lâng-un gard, Să dorm ca un creştin sărac.* GRAIUL, I, 164. *O tras harabaua lângă un copac ş-o pus zmeul mâna pe topor.* VASILIU, P. L. 66. *Alelei, fine Vartici, Vino lângă mine-aici, Că-mi eşti-nalt şi sprâncenat... Şi dulce la sărutat.* BALADE, III, 83. *Lisandru merse ce merse, până ajunse lângă un stejar secular.* FOLC. TRANSILV. III, 373. *Arcu-ntinse, Punte-mi puse, Lângă dânsa că-mi trecuse.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 22. *La tri dzâli şî la tri nopţ, o agiuns lângî un copac.* O. BÎRLEA, A. P. I, 198. ✧ (Precedat de prep. „până"; mai ales pe lângă verbe de mişcare, indică apropierea de un reper ce reprezintă limita) *În zilele acestui Leu, prădară cu mânie ţara grecească până lângă Ţarigrad.* MOXA, 380/25. *Atunce prăda şcheaii ţara grecească până lângă Ţarigrad.* id. ib. 392/12. *Şi au trecut codrul în fundul Bâcului şi au luat în jos pân' lângă Bărăiac.* NECULCE, L. 372. *Se urcă până lângă fata văduvei.* VISSARION, B. 167. *Se apropie până lângă masă, apoi începu să plângă încet.* T. POPOVICI, S. 200. ✧ (Precedat de prep. „de", conferă obiectului care îl precedă atributul localizării spaţiale şi indică apropierea de reperul reprezentat de substantivul care îl urmează) *O scoase den cartea sârbească pre limba rumânească, împreună şi cu preuţii de la beseareca Şcheailor, de lângă cetatea Braşovului.* CORESI, EV. 6, cf. CCR 45/9, TEXTE ROM. (XVI), 566. *Cel dentâiu născut al lui Faraon, carele şade pre scaun, până la cel dentâiu născut al slujnicei cei de lângă moară.* BIBLIA (1688), 47[1]/2. *Mari rădicări de oaste, pentru oastea de treabă* [se fac] *în ţările de lângă mare* (a. 1694). FN 44. *Să suie preste dânsul cu picioarele şi înfigând fluierile preste părţile cele de lângă şolduri.* AETHIOPICA, 83[r]/7. *Locuitorii cei de lângă Dunăre.* ŞINCAI, HR. I, 208/4. *El singur au cutezat asupra lăcuitorilor de lângă Dunăre a se scula cu război.* MAIOR, IST. 10/4. *În toată dimineaţa... iese în galeria de lângă ietacul său.* NEGRUZZI, S. I, 77. *Casa lui, focul din vatră, Vita lui de lângă casă, Apa, codrul sau câmpia.* SION, POEZII, 263/13. *Frunzele cele de gios, de lângă pământ, se culeg mai întâi.* I. IONESCU, B. C. 266/13. *Ion-Vodă, privind din tabăra de lângă Bender, aplauda.* HASDEU, I. V. 117. *Un glonţ de săneaţă reteză peretele de lângă fereastră.* ODOBESCU, S. I, 156. *Toate păsările ies, Din huceag de aluniş La voiosul luminiş, Luminiş de lângă baltă.* EMINESCU, O. I, 215. *Într-o zi îl trimet pe Niţă al meu să-mi cumpere cărbuni de la magazia de lângă gară.* CARAGIALE, O. I, 236. *S-ar putea iarăşi ca ţărâna lui să se fi împrăştiat la ruinarea mănăstirii Vodiţa de lângă Vârciorova.* IORGA, C. I. I, 4. *Numai colo, la masa de lângă sobă, un căpitan de infanterie ... sta cu capul rezemat în palmă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *Într-un mormânt de lângă oraş ni s-a păstrat o fibulă.* PÂRVAN, G. 377. *Din Trapezunt, dar mai ales din mănăstirea Sumela de lângă acest oraş, au venit mulţi călugări.* DR. I, 32. *Se sui pe scăunelul de lângă stâlpul de brad.* REBREANU, P. S. 23. *Cine e doamna de lângă măsuţa din colţ?* AL. PHILIPPIDE, S. II, 93. *Un anonim dascăl de la biserica Maica Precistii din Bucureşti – poate cea de lângă Mitropolie.* RF I, 190. *Fărşeroţii de lângă Muskopolje... iernează în părţile Valoniei.* GR. S. IV, 3. *Din peştera de lângă Orşova, unde-şi are reşedinţa..., a roit asupra întregii Oltenii.* ARH. FOLK. I, 41. *Pe deasupra noastră, reflectoarele de lângă oraş scrutează întunericul.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 16. *Pe măsuţa de lângă patul lui văd acelaşi plic mototolit.* SAHIA, N. 117. *Dădea din umeri către jandarmul de lângă el.* POPA, V. 218. *Portretul doamnei frumoase din salon, de lângă portretul cu decoraţii al bunicului.* TEODOREANU, C. B. 9. *Vezi? Vezi tu pe moşneagul ista de lângă tine?* SADOVEANU, O. III, 13. *Mai am de strâns şi păpuşoii de lângă pădure.* id. ib. VIII, 82. *Părintele aducea câteodată prostovolul cu sine, cu care cam rărea peştele din Valea Berii de lângă mănăstire.* MOROIANU, S. 145. *Un ţăran de lângă el prinse vorba.* DAN, U. 57. *Este o... simplă anexă a cuvântului de lângă ea.* IORDAN, STIL. 71. *În lividitatea amurgului, cete continue de sălcii se târau în şanţurile mari de lângă calea ferată.*

CĂLINESCU, O. I, 14. *În satul vechi de lângă lună Uşi se închid, uşi se deschid.* BLAGA, POEZII, 144. *Închise cei trei câini în magazia de scânduri de lângă casă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8. *Îmi arătase o frescă de lângă uşă.* STANCU, R. A. I, 195. *Penajul capului de la baza ciocului... străbate pe laturile de lângă colţul gurii.* LINŢIA, P. III, 151. *Îl auzise plângându-se de neajunsurile... pe care i le pricinuise lampa de lângă birou.* VINEA, L. I, 50. *O să mai vedem noi, răspunse omul de lângă cai, fără să se întoarcă spre cel care îl strigase.* PREDA, Î. 70. *Balaurul care se prăjeşte pe nisip e crocodilul, Iar bazinul de lângă el e Nilul.* SORESCU, U. 12. *Ţara de sus cuprindea... şi regiunile de lângă munte.* PANAITESCU, O. Ţ. 85 *A distrus cetăţile getice de lângă malul stâng al Dunării.* MAGAZIN IST 1973, nr. 10, 59. *Vlahii din imperiul Bizantin sunt originari din regiunile de lângă Dunăre.* IVĂNESCU, I. L. R. 47. *Mândruluţ de lângă vale, Ce-ţi pui struţ aşa de mare? Nu ţi-l pui după măsură Pă cum n-ai şopru la şură.* ŢIPLEA, P. P. 47. *S-o dus în satul de lângă pădure să capete ceva de mâncare.* VASILIU, P. L. 133. *Cercănel de lângă lună, Spune-i badii voie bună.* PAMFILE, C. Ţ. 186. *O floare d'i lângă cărare, Căci inimuţa mă doare.* GR. S. II, 331. *Lupu nu mâncî di lângî iel.* GR. S. VI, 72. *Carnea de lângă os e cea mai dulce.* ZANNE, P. III, 509. (Cu elipsa obiectului căruia i se atribuie caracteristica localizării spaţiale) *Este bine, nu e bine Să iubeşti de lângă tine, Că te vede orişicine Şi te face de ruşine.* ALECSANDRI, P. P. 358. ✦ (Precedat de prepoziţia „de", exprimă îndepărtarea spaţială a unui obiect, fiinţe etc. de un alt obiect sau o altă fiinţă) Din preajma..., din apropierea...; de la... *I-au fugărit de lângă Arimin.* ŞINCAI, HR. I, 101/32. *De lângă Ştefan pleacă cu buni viteji de soi.* ALECSANDRI, POEZII, 225. *Trist se scula* [împăratul] *din patul împărătesc, de lângă împărăteasa tânără.* EMINESCU, P. L. 3. *Atunci i se păru că şi fata de lângă el se ridica încet.* id. ib. 20. *Un gemăt ieşi de lângă pom.* ISPIRESCU, L. 83. *Îşi mai aducea aminte cum într-o noapte s-a sculat încetişor de lângă dânsul, s-a îmbrăcat.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 92. *La opt ani micul Tecuţă a fost răpit de lângă duzinile-i de tamburi-majori.* BACALBAŞA, M. T. 3. *De câte ori nu plecase de lângă ea popa.* SANDU-ALDEA, U. P. 29. *Mirele fiind bătrân şi urât, ea fugi de lângă dânsul.* IORGA, V. F. 18. *De ce m-aţi dus de lângă voi, De ce m-aţi dus de-acasă?* GOGA, POEZII, 22. *O fată sprintenă se ridică de lângă foc.* SADOVEANU, O. I, 40. *Un caporal bălan se ridică de lângă jgheabul de piatră.* id. ib. XXI, 66. *Recădea-n urât de moarte, când plecam de lângă el.* BLAGA, H. 196. *Oamenii ascultau cântecele, însă nu se mişcau de lângă gard.* STANCU, R. A. I, 54. *Mama se ridică de lângă ea.* PREDA, R. 65. *Bădiţă de lângă noi.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 421. ✦ (Precedat de prep. „de pe", regional, „dupe", exprimă aproximarea vecinătăţii în raport cu un anumit reper) Din apropierea..., din preajma... *Ca să poată fi bine tuturora de pre lângă mare învăţătura să asculte.* CORESI, EV. 330. *Au împensu pre toată oastea aceea de pe lângă puşci şi au apucat toate puşcile cele apropiate.* M. COSTIN, O. 79. *Cât au lovit pe hatmanul dintr-un sineţ, de i-au rupt zaoa de pe lângă grumaz* (sfârşitul sec. XVIII). LET. II, 255/6. *Ducaturile române din Transilvania şi cele de pe lângă Tisa* [căzură] *sub unguri.* IST. M. XII/9. *Îşi frecă obrazul, fălcile, tâmplele şi partea dupe lângă ureche.* DESCR. AŞEZ. 133/5. *Râpele şi ponoarele de pe lângă sate sunt acoperite cu pruni.* I. IONESCU, M. 41. *Pentru a nu răzleţi feciorii de pe lângă sine.* CREANGĂ, P. 3. *Într-o clipă, de pe lângă uluci, din fundul curţii, răspund alte chibrituri aprinzându-se..., semnalul de raliare al conspiratorilor.* CARAGIALE, O. III, 145. *Stâlpii şi ciubucele de pe lângă streşină.* ISPIRESCU, L. 37. *Mai mulţi negustori din părţile de miazăzi şi apus ale Europei, şi de pe lângă Marea Mediterană... căutau să răzbată cu corăbiile lor în Marea Neagră.* N. A. BOGDAN, C. M. 5. *Fecior de ţăran de pe lângă Dunăre.* STANCU, R. A. II, 304. ✦ (Precedat de prep. „pe", aproximează apropierea spaţială a săvârşirii unei acţiuni sau a situării unei fiinţe, unui obiect etc. de un reper) În apropierea..., în vecinătatea...; în preajma... *Currsemu pre lângă un ostrovu, cel ce se cheamă Clavdii, şi abiia putumu ţinrea corabiia.* COD. VOR.[2] 315. *Îmblând Isus pe lângă marea Galileiului, văzu doi fraţi.* CORESI, EV. 210. *Hristos... trecu pre lângă acea fântână.* VARLAAM, C. 110. *Tătarii ardea şi prăda Ţara leşască pre lângă Cameniţa.* M. COSTIN, O. 81. *Era o ţară vestită..., cu cetăţi nalte, pre lângă mare albă.* DOSOFTEI, PS. 294/8. *Îi legară pre lângă cai de mergea naintea carului.* id. V. S. octombrie 62[r]/8. *Pre lângă munte vom treace.* BIBLIA (1688), 111[1]/40. *Făcut-au şanţuri pe lângă cetatea Hotinului.* NECULCE, L. 47. *Pre lângă urechi coarne şi pre lângă peri pene îi vor adaoge şi din dobitoc pasăre o vor putea face.* CANTEMIR, I. I. I, 128. *Le-am dat noi de cosit şi de păscut..., lui Solomon i-am dat iară pe lângă a lui Vasile până în piciorul cel mare* (a. 1752). ŞTEFANELLI, D. C. 50. *Trecem pre lângă cetate.* LAURIAN, în ŞA I, 194. *Care poiană o au în stăpânire pe lângă apa Neţălului* (a. 1797). URICARIUL, X, 245. *În întinderi fără de hotară a lumii, unde om vede toate în clătire pe lângă noi.* AMFILOHIE, G. F. 88[r]/10. *Dachia... se întindea pre lângă ţermurile Dunării.* ŞINCAI, HR. I, 30/33. *Când venea pre lângă şanţu..., am poruncit de au întins puştile.* id. ib. III, 21/5. *Dachia lui Aurelian... se întinde pre lângă Dunăre.* MAIOR, IST. 45/29. *Trece pe lângă stele şi soare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 426. *Jucând pe lângă fântână îşi bătea joc de ţap.* ŢICHINDEAL, F. 90/13. *Apa Someşului curge pe lângă Cluj.* GOLESCU, Î. 12. *Ar trece pe lângă mine râzând.* HRISOVERGHI, A. 22/2. *Cele dintâi trei cunoscute naţii civilizate şi comerciante: babilonenii pe lângă Eufrat, egiptenii pe lângă Nil şi fenicienii pe lângă ţirmurii Mediteraniei.* GENILIE, G. 10/4. *Dar şezând tot pe lângă popuşoi, mi se părea că şed acasă.* ASACHI, S. L. II, 285. *Să nu trecem cu nebăgare în seamă pe lângă Bătăneşti.* NEGRUZZI, S. I, 195. *Căută o armă pe lângă el.* id. ib. 161. *Dar ea, mai înţeleaptă, venea pe lângă mine Şi îmi zicea să strângem pentru acel ce vine, Spunea cum o să-l crească.* BOLLIAC, O. 177. *Era... ras pe obraz, pe lângă barbă.* GHICA, S. 5. *Cu plăşile se pescuieşte numai pe lângă marginea Dunărei.* I. IONESCU, M. 86. *De când sunt poveşti în lume Şi se spun pe lângă vatră.* ALECSANDRI, POEZII, 235. *Vede deodată strecurându-se pe lângă dânsul un dobitoc mare şi negru.* ODOBESCU, S. III, 134. *Pe lângă plopii fără soţ Adesea am trecut.* EMINESCU, O. I, 191. *Trec pe lângă casă noaptea şi nu*

întru în casă. CREANGĂ, A. 6. *Chirigiii se-ncălzesc pe lângă focuri.* CARAGIALE, O. I, 140. *Iară în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite.* SLAVICI, O. I, 55. *Pe fața apelor ei nemișcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lângă maluri, limpezimea.* MACEDONSKI, O. III, 4. *Radu apucă funia din coarnele boilor și cârmește hăis pe lângă șanț.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 169. *Pe lângă biserici cu turnuri înalte... nu o dată ni se-ntâmplă să vedem o păsăruică foarte vioaie.* MARIAN, O. I, 70. *Boii pasc pe lângă car.* COȘBUC, P. I, 262. *Pe lângă aceste locuri trebuiam să trec.* SBIERA, F. S. 104. *Am trecut pe lângă goala zidire roșie, de proporții întinse, a Muzeului Metropolitan.* IORGA, P. A. II, 189. *Trecu pe lângă sute și sute de alte ferestre.* C. PETRESCU, C. V. 137. *Prin răritare se face... un șanț, răsturnându-se pământul cu cele două coarne ale uneltei, în dreapta și în stânga și înălțându-l pe lângă cuiburi.* PAMFILE, A. R. 77. *Da, văz o doamnă care se plimbă pe lângă castel.* DELAVRANCEA, O. II, 98. *Se strecurau repede pe lângă ei, apucând pe scări în jos.* AGÎRBICEANU, A. 31. *Deși ritul scythic dă morților și diferite podoabe cu ei în mormânt, nu găsim nimic pe lângă aceștia scythi.* PÂRVAN, G. 392. *Femeile... stau pe scaune ori pe lângă gard, pe iarbă.* SOVEJA, O. 38. *Trece pe lângă bătrâna casă dărăpănată.* LOVINESCU, M. 22. *Pe lângă garduri s-a zvântat pământul Și ies gândacii-Domnului pe zid.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 3. *Plecase de acasă buimac, clătinându-se pe lângă ziduri și hotărât să nu se mai întoarcă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 113. *Strecurându-se pe lângă cireș și pe lângă gard, a ochit însă repede că e singură.* POPA, V. 317. *Pe lângă dânsul trecu în fugă Ioana, voinică și înaltă.* A. HOLBAN, O. I, 6. *Pașii oamenilor pe lângă pereții casei, afară, conteniră.* SADOVEANU, O. III, 241. *Însetatul trebuie să treacă pe lângă izvor fără să se abată din drum.* id. ib. XXI, 17. *O barcă trece chiar pe lângă vasul nostru.* BART, S. M. 56. *Trăiește prin păduri, pe lângă cursul apelor.* ENC. AGR. I, 104. *Mama se învârtea pe lângă mămăligă.* DAN, U. 113. *Locomotiva trece pe lângă un semnal închis.* ENC. TEHN. I, 162. *Bietele păsări își vor căuta salvare pe lângă casa omului.* BĂCESCU, PĂS. 347. *Câte un om, desprins dintr-o desime, trece pe lângă tine.* ARGHEZI, P. T. 10. *Generalul are și el o moșie pe lângă Pitești.* CĂLINESCU, S. 77. *Meșterea la ciubote pe lângă cuptor.* id. O. XIV, 44. *Treceam pe lângă gospodăriile risipite prin livezile înzăpezite ale Purcăreților.* BLAGA, H. 216. N. 21. *Trecând vertiginos pe lângă maluri, se repede peste barajele de stânci.* BOGZA, C. O. 163. *Pândesc pe lângă gard.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Către prânz, coborau dealul și treceau pe lângă casa noastră câțiva soldați germani cu capetele goale.* STANCU, R. A. I, 55. *Fluierarul cu picioare roșii este o pasăre foarte frecventă pe lângă toate bălțile mai mari.* LINȚIA, P. III, 289. *Apoi scuipă pe lângă scheală.* TUDORAN, P. 27. *Deodată își dădu seama că cineva trece încet pe lângă păduricea de lăstari.* id. Î. 36. *Mergi în zig-zag, mai pe lângă zid. E mai sigur.* BARBU, Ș. N. II, 258. *Poți să te joci pe lângă casă până te cheamă la masă.* SORESCU, U. 50. *Gligorie sin Tobălei din Odobești, cu soția, vând lui Gligorie Sorâci două pogoane de vie, pe lângă ulița pădurenilor.* C. GIURESCU, P. O. 263. *Colo gios, pe lângă Tisă, Merge mândra cam descinsă.* ALECSANDRI, P. P. 49. *Chiar mainte o trecu pe lângă mine.* VASILIU. P. L. 116. *Pe lângă ei se pitește Și-ncalecă sprintenește.* PĂSCULESCU, P. 259. *Trece pe lângă dânsa un popă și o întreabă că de ce-i așa de amărâtă.* PAMFILE, D. 97, cf. ALR SN VI h 1 826, cf. ALRM SN IV h 1 712. *Casă bună, cu grajduri pi lângă iea.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 221. *Mai pe sus, pe lângă cer, Vine Gheorghe Gheorghițel.* ib. V, 65. *Să d'deră, preuteasa p-o parte, popa pă alta, p-acolo prin sălcari, pi lângă apă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 33. (Apropierea se stabilește între abstracte și un reper sau între un obiect, o ființă și un reper abstract) *Ai trecut pe lângă fericire și n-ai știut să profiți de dânsa.* FILIMON, O. I, 327. *Trecem pe lângă absurditate.* CARAGIALE, O. IV. 58. *A trecut fericirea pe lângă mine și nu i-am pus mâna în piept.* IBRĂILEANU, A. 212. *Clipe s-au scurs pe lângă mine, parcă n-aș mai fi fost în ființă.* BLAGA, H. 86. *Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi.* CONSTANTINESCU, S. I, 278. ✧ Expr. **Pe lângă casă** = **a)** acasă, pe acasă. *Se făcuse buclucaș, hărțăgos și de tot hapsân, când sta câte două, trei zile pe lângă casă.* CREANGĂ, P. 111. *O ține pe lângă casă, să-i vadă de copii.* REBREANU, I. 15; **b)** (indică apartenența) în preajma casei. *Are dreptul să-și păstreze pe lângă casă: o vacă.* PREDA, D. 51. ✦ (Mai ales precedat de prepoziția „pe", arată comparația dintre două sau mai multe obiecte, ființe etc.) În comparație cu... *Socotește, zicând cum că sunt mici toate palachidele tale pe lângă aceasta.* AETHIOPICA, 35^{v}/13. *Cunoașterea mea pe lângă a aceluia iaste întunecată.* MICU, L. 29/3. *Toate chinurile, câte au fost în lumea aceasta de la început și vor fi până la sfârșit, nemica sunt pre lângă munca acea de acolo.* MAIOR, PRED. I, 154/15. *Limba românească e spinoasă și apusă pre lângă limba cea latinească.* id. IST. 243/14. *Noi, cei bătrâni, neștiind nimic... pe lângă alții dintr-alte părți ale lumii, cu neștiința vom și intra în pământ.* GOLESCU, Î. 37. *Nefericit nimenea în sine, ci lângă altul când să pune.* POTECA, F. 84/7. *Și cunoștințele noastre ce avem de dânsele sunt prea puține și întunecoase pe lângă mulțimea 'celor necunoscute.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXI/32. *Pentru niște asemenea cetași, curățenia inimii și mărinimia nu era nimic pe lângă dogmă.* MARCOVICI, D. 353/10. *Ce deosebire de nopțile acestea pe lângă acea noapte!* C. A. ROSETTI, N. I. 126. *Valoarea acestor odoare este prea mică pre lângă prețul ce-mi poți da Măria Ta.* ASACHI, S. L. II, 158. *Clerul catolic susținea sus și tare unele principie și doctrine, pre lângă care orice apropiere devenea pentru totdeauna imposibilă.* BARIȚIU, P. A. I, 284. *Adevăratul amor este acela care te face să uiți toate celelalte pe lângă dânsul.* PR. DRAM. 133. *La primele lupte învingea cel ce, fiind mai mare pe lângă dânsul, iera și potent atunci.* ARISTIA, PLUT. 14/26. *Pe lângă ea, toate celelalte femei erau slute.* NEGRUZZI, S. I, 64. *Dumneata ești un copil pe lângă mine.* GHICA, S. 2. *Asta este foarte puțin pe lângă ce a suferit după plecarea ta.* FILIMON, O. I, 332. *Irupse o foamete atât de cumplită, încât toate erau nimic pe lângă aceasta.* EMINESCU, O. XIV, 944. *Elefantul ți se părea purece pe lângă acest cocoș.* CREANGĂ, P. 68. *Romanul este pe lângă novelă ca un stejar uriaș pe lângă o răsură altoită.* CARAGIALE, O. III, 84. *Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea?* DELAVRANCEA, O.

II, 73. *Împăratul adevărat, pe lângă care Yao e o umbră cu tălpile în mormântul strămoşilor.* CĂLINESCU, O. IX, 95. *Să nu mai vorbim de mahgoni, cunoscut sub numele de mahon... care pe lângă pitchpine e încă mai scump.* TUDORAN, P. 108. *Palatul dumnitale nu plăteşte nimic pe lângă ceea ce-am văzut în casa ginerelui dumitale.* VASILIU, P. L. 105. ✦ (Învechit, rar; arată posesia) Asupra sa, la sine; cu sine. *Cunoaşte ce iaste lângă mine de ale tale şi ia.* BIBLIA (1688), 23¹/53. *Să scoată punga ce avea lângă el cu o sută de galbeni, să-i vază şi să-i numere* (a. 1691). CCR 199/29. *Şi-i luară toate scrisorile ce le-au avut lângă dânsul.* IST. Ţ. R. 48. *Toată avuţia ce au avut acolo lângă dânsul o au luat turcii.* ib. 116. ✦ (Popular; precedat de prep. „pe", indică apropierea imediată, cu atingerea reperului) Pe...; în jurul... *Purta... pre lângă piiale cămaşe de lână.* MOXA, 394/15. *De ţi-i ruşine cu mine, Fă-mă brâu pe lângă tine.* PAMFILE, C. Ţ. 256. *De ţi-a fi urât cu mine, Fă-mă brâu pe lângă tine.* FOLC. TRANSILV. III, 67. ✦ (Învechit, rar; arată locul, comunitatea unde se întâmplă ceva) La... *Lucru ce nu este obicinuit lângă perşi a mulţumi altui împărat cu chipul acesta.* AETHIOPICA, 64ᵛ/20. *Acestea sunt răsplătirile celor ce vieţuiesc curat lângă etiopeani.* id. 69ʳ/24.

2. (Exprimă relaţia de asociere sau de apropiere afectivă dintre două sau mai multe fiinţe sau grupuri de fiinţe) Împreună cu..., în preajma..., alături de...; (fiind vorba despre grupuri de fiinţe faţă de un reper) în jurul... *Ia lângă tine muiarea ta.* PO 61/21. *Va hi ea lângă feciorii săi mare şi slăvită.* VARLAAM, C. 57. *El au întrat cu turcii şi cu oastea ce au avut lângă sine.* URECHE, L. 177. *Făcu alt sfat cu copii[i] tineri de potriva lui care-i boierise şi era lângă dânsul.* NEAGOE, ÎNV. 49/9. *Mare greşeală au făcut Racoţii de n-au pus lângă pedestrime şi ceva călăreţi.* M. COSTIN, O. 199. *Eu hie-n ce vreame, Lângă tine nu m-oi teme.* DOSOFTEI, PS. 232/6. *Păstoriul să cuvine să să găsească lângă turmă.* id. V. S. noiembrie 147ʳ/21. *Nu va nemernici lângă tine cel ce vicleneşte, nici vor rămânea cei fără de lege în preajma ochilor tăi.* BIBLIA (1688), 383¹/45. *Şi să aibă pentru dânsa mărire în gloate şi cinste lângă cei bătrâni cel tânăr.* ib. 656¹/54. *Au lepădat pre ceata grecilor cea de frunte şi... au priimit lângă sine pe cei blăstămaţi, de să sfătuia cu dânşii.* NECULCE, L. 300. *Nu să ţine minte de cătăva sumă de ai încoace... cum să nu fie fost lângă domni din ei.* C. CANTACUZINO, CM I, 42. *Boiarii toţi care fruntea ţării era şi să afla lângă domn.* R. GRECEANU, CM II, 21. *Nici muierea lui, nici fetele lui nu şădeau lângă dânsul.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 280. *Iar feciorul tău de astăzi lângă mine va fi.* ALEXANDRIA (1974), 52/15. *Nu are buni ostaşi lângă sine.* ŞINCAI, HR. I, 169/14. *Va sta lângă dânsul cu 15 000 de moldoveni.* id. ib. III, 11/4. *Când sunt sănătos, atuncea tu eşti întâiu lângă mine.* ŢICHINDEAL, F. 13/1. *Cartea cuprinde, domnul mieu, o aşezare ... cu cele mai înlesnicioase mijloace cu care va avea tot bolnavul pe doctor lângă dânsul.* EPISCUPESCU, PRACTICA, VI/5. *Dumnezeu este pururea lângă tine întru mărirea făpturilor sale.* MARCOVICI, D. 207/12. *Împăratul nu putu să se bucure multă vreme de norocirea de a avea lângă dânsul un bărbat atât de însemnat.* id. VEL. 3/2. *Uitam tot, avându-te lângă mine.* HRISOVERGHI, A. 43/16. *Ţine lângă el o femeie care să-l îngrijească în neputinţele lui.* BARIŢIU, P. A. I, 158. *Să lase la dânsa diregători pe unii din aceia carii avea lângă dânsul.* ARISTIA, PLUT. 29/24. *Din opt legioane, numai şase era lângă dânsul.* TEULESCU, C. 139/10. *Adună lângă ei pe pribegii lor fraţi.* NEGRUZZI, S. I, 271. *Găseşte lângă femeia şi copiii săi răsplătirea ostenelilor sale.* FILIMON, O. I, 209. *Se grăbesc numai să facă orele de asistenţă lângă elevi cu cea mai mare răceală.* MAIORESCU, D. I, 474. *Lăsă la Thessaloniki în deplină libertate pe Teodor Angelos lângă fiul său Ioan.* EMINESCU, O. XIV, 122. *D-aia te-am răbdat eu lângă mine?* CARAGIALE, O. VI, 296. *Nu puteam fi lângă el ca să grijesc de dânsul.* SBIERA, F. S. 133. *Eu am nevoie... de a te simţi câteodată lângă mine cu suflet curat.* D. ZAMFIRESCU, A. 8. *A stat ca un aliat mândru lângă regele Ungariei.* IORGA, C. I. I, 5. *Fu lăsată în sfârşit să plece lângă soţul ei la Constantinopol.* id. V. F. 35. *Aceste mici bestii şi-ar fi avut locul lor lângă om.* PÂRVAN, G. 628. *Cald şi frig nu i-a fost nimănui lângă dânsul.* LOVINESCU, S. VIII, 157. *Întoarce-te dar îndărăt, lângă nevasta şi lângă copiii tăi.* VISSARION, B. 110. *După o viaţă zbuciumată, cu copii mulţi şi iubiţi feluriţi, Chiva îşi rânduise bătrâneţea şi urâţenia lângă argatul curţii.* A. HOLBAN, O. I, 5. *O făcu lată, lăsând orice ruşine la o parte şi cerând iubitului ei să fie mereu lângă ea.* C. GANE, TR. V. II, 166. *Omul acesta... lângă o asemenea femeie fină şi admirată, simţea o bucurie vanitoasă.* BART, E. 43. *Prescriindu-le, le-au luat Toader lângă dânsul.* OŢETEA, T. V. 5. *Ce să fac cu dumneata lângă mine?* ARGHEZI, S. XXXIV, 140. *Dumneata eşti o sfântă care... n-ai cunoscut alt bărbat decât pe bărbatul dumitale, lângă care ai îmbătrânit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 274. *Ai crescut lângă mine ca o floare.* STANCU, R. A. I, 58. *Laura Feraru... l-ar vrea lângă ea zi şi noapte.* VINEA, L. I, 18. *Lângă el îşi iroseşte viaţa netrăită.* CONSTANTINESCU, S. I, 18. *Voi poate nu ştiţi prea bine, dar eu, care am trăit lângă el, mai ştiu şi altele.* PREDA, Î. 123. *Lângă acest personaj nu se întâmplă niciodată să uităm adevărurile aspre ale vieţii.* CINEMA, 1974, nr. 2, 29. *Un alt cuplu..., cel al doctorului îmbătrânind lângă o soţie nebună..., dă măsura unei umanităţi neştirbite de-a lungul anilor.* ib. 1974, nr. 6, 13. *Să n-ai grijă pentru tine, Cât îi fi tu lângă mine.* ALECSANDRI, P. P. 24. *Cucu din pădure..., nici el nu-i singurel, Ci-i cu mierla lângă el.* HODOŞ, P. P. 92. *Na pana asta şi când te-a păli vo nevoie, aprinde-o, că şi eu m-oi afla lângă tine şi, pe cât oi putea, ţ-oi fi mână de ajutor.* VASILIU, P. L. 58. *Aşa o dus Dumnezeu o babă, o muiere lângă mine.* PORŢILE DE FIER, 11. ✧ (Precedat de prepoziţia „pe") *Împăraţii... să aibă svetnici pre lângă sine.* M. COSTIN, O. 122. *Şi luă tot învăţul marelui Antonie de-l închipui, lăcuind pre lângă dânsul multă vreame.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 75ᵛ/12. *Duca-Vodă avea un grec... pe lângă dânsul.* NECULCE, L. 123. *Abiia îl putea osebi de îngerul acela, carele venea pre lângă dânsul acum nu supărat, nu necăjit, ci cu totul voios şi vesel.* MAIOR, PRED. II, 12/9. *Nu e putearnic, nice nu are urmaşi buni pre lângă sine.* id. IST. 70/15. *Copiii mei aceştia ce vezi pe lângă mine, Ei singuri custod turma.* HELIADE, O. I, 308. *Află că fratele său... se adăpostise pre lângă Cazimir IV.* ASACHI, S. L. II, 212. *Trebuie să tragi pă lângă Măria Ta*

numai pă banul Dinul Creţulescul. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. *Adunară mai mulţi pe lângă dânşii dintre săraci şi dintre servi.* ARISTIA, PLUT. 52/10. *Vină numai cu câţi moldoveni ai pre lângă Măria Ta.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Tata a trebuit să se ţie pe lângă aceea ce purta rodul plăcerilor sale şi fiul pe lângă locul unde a văzut că au rămas oasele mamei.* BOLLIAC, O. 33. *Aduna pe lângă dânsul, în orele de recreaţie, mai mulţi sergenţi şi soldaţi.* GHICA, S. 680. *Pe acele timpuri înapoiate era şi lucru firesc ca cei mai slabi să caute un sprijin pe lângă cei mai puternici.* ODOBESCU, S. II, 16. *Nu mă iubi... Ca robul să fiu pe lângă tine.* EMINESCU, O. XV, 951. *El are şoimi pe lângă el Şi arcul în spinare.* id. ib. XV, 991. *Pe credincios cu mari daruri l-au dăruit împăratul şi împărăteasa şi pe lângă dânşii l-au ţinut până la sfârşitul vieţii lui.* CREANGĂ, P. 102. *Ghiţă s-a dus la ţară pe lângă tată-său.* CARAGIALE, O. II, 68. *În astfel de atmosferă oamenii de bine nu se puteau ţinea pe lângă domnitor.* SBIERA, F. S. 57. *Ce se va face soţia cu atâţia copii pe lângă sine când eu aş închide ochii pe vecie?* id. ib. 359. *Cealaltă jumătate din oştire, Oprindu-se în loc, rămase acolo, Pe lâng-Atride Agamemnon craiul.* MURNU, O. 38. *Pe lângă el se pripăşiră o fată şi un băiat.* DELAVRANCEA, O. II, 187. *Cine e sărmanul acesta de îndrăzneşte să călătorească pe lângă noi?* VISSARION, B. 40. *Creşteau pe lângă ei lupi.* VOICULESCU, P. I, 109. *Grigore-Vodă îl ţinu pe lângă el.* C. GANE, TR. V. II, 99. *Postelnicul îl avea pe lângă sine de treisprezece ani.* SADOVEANU, O. XIII, 690. *Tu să stai pe lângă el să-l îngrijeşti.* BART, E. 313. *El ar fi fost nepot de fiu al unui ofiţer de cavalerie din oastea lui Carol al XII-lea, stabilit... pe lângă familia baronului Mustaţă.* CĂLINESCU, O. XI, 8. *Învăţase să citească pe lângă feciorul său Ion.* id. ib. XIV, 14. *Nu e vrednic să păstreze pe lângă el o nevastă.* STANCU, R. A. V, 53. *Lumea nu cumva să creadă Că mă am cu ea de bine Şi mi-o ţin pe lângă mine.* PAMFILE, C. Ţ. 298. *Atunci chem copiii pe lângă mine.* PORŢILE DE FIER. 39. ✦ (Învechit, rar; precedat de prepoziţia „de pe") Din preajma...; (fiind vorba despre grupuri de fiinţe faţă de un reper) din jurul... *Se cade să nu lipsească de pe lângă cei ce scriu... în vorbitoare elinească.* VÂRNAV, L. 11[r]/16. *Pentru a nu răzleţi feciorii de pe lângă sine, mai dură încă două case alături.* CREANGĂ, P. 3. *A întărit străjile de pe lângă sine.* SBIERA, F. S. 9. *Episcopul, împreună cu alţi câţiva de pe lângă el, susţinea omnipotenţa episcopească.* id. ib. 222. *Să-ţi alungi pe toţi voinicii de pe lângă tine.* MARIAN, T. 314. (Precedat de prepoziţia „de") *Celor de lângă sine le prorocea perderea.* ŞINCAI, HR. I, 146/25. ✦ (Precedat de prep. „de", exprimă îndepărtarea afectivă a unei fiinţe de o altă fiinţă) Din preajma..., din apropierea...; de la... *Sta cu voroavele lui Iordachie, să vă depărteze pre dumneavoastră de lângă mine.* N. COSTIN, LET. II, 91/14. *Mă smulgi de lângă el printr-un marafet uzat.* CARAGIALE, O. III, 73. *Să smulgă pe băietan de lângă sânul femeii aceleia.* GÂRLEANU, N. 18. *D. Ollănescu căută să-l smulgă de lângă dânsul.* LOVINESCU, S. VIII, 87. *Dacă vrei să ai Măria Ta odihnă, aici în ţară, şi să fim şi noi odihniţi, pe Stavrachi să-l lipseşti de lângă Măria Ta.* C. GANE, TR. V. II, 77. (Precedat de prepoziţia „de", fiind vorba despre îndepărtarea de idei, de concepţii faţă de un reper) *S-au hotărât de astăzi să se rupă de lângă partid şi să-l combată.* CARAGIALE, O. V. 396. ✦ (Mai ales precedat de prepoziţia „pe", arată relaţia dintre săvârşirea unei acţiuni urmărind un interes, un serviciu şi persoana sau instituţia vizată de acţiune) Faţă de...; la... *S-au lingărit pre lângă Împăratul.* ŞINCAI, HR. I, 20/20. *Câinii nu se linguşesc pe lângă lup şi nu-l laudă căci au apucat oaia.* MAIOR, PRED. II, 56/23. *Tuhutum... cu linguşire au umblat pre lângă români.* id. IST. 98/2. *Stăruia pe lângă Poartă să facă concesiunile necesare.* GHICA, S. 123. *El nu mai stărui nici pe lângă nişte regi tari în vorbe şi slabi în fapte.* HASDEU, I. V. 10. *În zadar mai intervine guvernul român pe lângă diplomaţia rusească şi pe lângă celelalte puteri.* MAIORESCU, D. II, 115. *Să fac o ultimă încercare pe lângă general.* LĂCUSTEANU, A. 179. *Te rog dar foarte mult ca, întorcându-te la Bucureşti, să pui o vorbă bună şi stăruitoare pe lângă onorabila comisie de indigenat.* EMINESCU, O. XV, 1228. *El... accentuă pe lângă bulgari comunitatea sa de origine şi de limbă.* id. ib. XIV, 146. *Fetele împăratului s-au pus cu rugăminte pe lângă spân să deie voie lui Harap Alb ca să slujească şi el la masă.* CREANGĂ, P. 231. *Umblu tot cu binişorul pe lângă dânsa şi nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba.* id. A. 69. [Zoe:] *(Stăruind pe lângă Tipătescu) Fănică! Fănică! hotărăşte-te!* CARAGIALE, O. VI, 120. *Se obliga să mijlocească pe lângă generalul austriac.* id. ib. V, 367. *Va stărui pe lângă curtea apelativă ca să se satisfacă dorinţa interpelatorilor.* SBIERA, F. S. 265. *Ea avea curtezanii său; mai ales un cleric şi un civilist se învârteau serios pe lângă dânsa.* id. ib. 275. *Pe lângă o femeie cine poate să aibă o trecere mai mare decât tot o femeie, şi mai ales una bătrână.* PAMFILE, D. 9. *Stăruise pe lângă tatăl lui să nu strice căsătoria.* AGÎRBICEANU, S. 34. *De aceea te rog fierbinte... a interveni pe lângă cei competenţi.* BĂNUŢ, T. P. 15. *Vezi de-i dă tot sprijinul pe lângă ministru.* BASSARABESCU, S. N. 137. *De am pe lângă dv. cât de mică trecere, vă cer aceasta.* LOVINESCU, S. VIII, 116. *Doamna Zoiţa... se puse acum tare pe lângă vodă să-şi ierte duşmanii.* C. GANE, TR. V. II, 57. *Voi stărui pe lângă cei în drept.* ULIERU, C. 77. *Acest personaj era însărcinat nu cu negocieri... pe lângă d. Poincaré sau marii finanţişti parizieni.* ARGHEZI, P. T. 29. *Se va încerca un nou demers pe lângă el.* CĂLINESCU, B. I. 391. *N-am stăruit oare eu însumi zi şi noapte, toată vara, pe lângă părinţii mei, să mă trimită la Braşov?* BLAGA, H. 73. *Fratele ei, Grigore, e chemat în grabă să intervină pe lângă scriitor.* CONSTANTINESCU, S. I, 256. *Iancu îi ceruse... să intervină pe lângă Prunoiu.* PREDA, D. 87. *S-o dat pe lângă bietul lup – că ei chiar socoteau că-i Ileana Cosânzeana.* VASILIU, P. L. 157. ✦ (Învechit, rar, astăzi precedat de prepoziţia „pe", în contexte care arată o relaţie de serviciu dintre persoane şi instituţii sau servicii) La..., în cadrul... *Nu era lăcuitori ai Dachiei, ci slujitori lângă oastea împeratului.* MAIOR, IST. 50/7. *Dieta din toamnă instituise pe lângă principe un corp consular.* BARIŢIU, P. A. I, 45. *Pe lângă fiecare tribunal asistă şi câte un auditor de la armata împărătească.* id. ib. I, 314. *Se duse în Galiţia la o rudă a sa ce era spiţer, pe lângă care slujind calfă, învăţă puţină botanică.* NEGRUZZI, S. I, 205. *Fu numit ministru*

plenipotent lângă curtea Petersburgului. id. ib. II, 148. *Cum de nu te-ai alăturat pre lângă vreo curte boierească, ca să te pricopseşti?* FILIMON, O. I, 198. *Înfiinţarea de cursuri necesare pe lângă fiecare facultate.* MAIORESCU, D. I, 344. *Inspectarea întregului organism o dă în mâna a 11 voievozi alipiţi pe lângă prefecturile principale.* id. ib. I, 398. *Au săvârşit serviciuni şi curţii Rusiei..., fiind deputat din partea ţării pe lângă feldmareşalul Camenţchi.* LĂCUSTEANU, A. 21. *Excelenţa Sa d. Titus Livius de Maiorescu... ministru plenipotenţiar al Maiestăţii* [Sale] *regele României pe lângă curtea Maiestăţii sale imperatorelui Germaniei.* EMINESCU, O. XV. 232. *E obiectul Ministerului de Justiţie pe lângă instanţele justiţiei.* id. ib. XV, 1159. *Pe lângă acest comitet, guvernul va numi tot din localitate un comisar al său.* CARAGIALE, O. III, 115. *S-a admis... înfiinţarea în Cernăuţi a unui institut de studii teologice ortodoxe orientale şi a unui seminar pe lângă el.* SBIERA, F. S. 149. *Pe una o ceru în 1566 Grantrie de Grandchamp, ambasador francez pe lângă Poartă.* IORGA, V. F. 45. *Cancelarul ei a lucrat cu perseverenţă pe lângă Sublima Poartă.* C. GANE, TR. V. II, 88. *Fu detaşat pe lângă el ca tălmaci al coloniei româneşti.* id. ib. 125. *În dubla sa calitate, avea pe lângă el un mare stat major de felurite naţii.* BART, E. 374. *De cele mai multe ori, pe lângă abatoare funcţionează şi un târg de vite.* ENC. AGR. I, 2. *Îngăduiesc prinţului Yen-Pi să rămână pe lângă curtea noastră atâta timp cât e de trebuinţă!* CĂLINESCU, O. IX. 137. *Avusese slujbă de arhivar pe lângă mitropolit.* TUDORAN, P. 45. *Sarcina dumitale pe lângă întreprinderile din raionul nostru e ca şi îndeplinită.* PREDA, R. 201. *Întrucât cei doi mari vornici se aflau în mod obişnuit pe lângă curtea domnească, ei erau înlocuiţi în oraşele respective de câte doi vornici.* STOICESCU, S. D. 197. ✦ (Învechit, rar; în contexte care se referă la alipirea unei ţări, regiuni etc.) Alături de...; împreună cu... *S-au desnădăjduit a se mai putea ţinea Dachia lângă împerăţia romanilor.* MAIOR, IST. 26/6. *Vor să o cuprinză şi să o alăture lângă celelalte provinţii ale împărăţiei turceşti.* F. AARON, I. I, 75/10. ✧ (În contexte care arată stabilirea unei relaţii de asemănare, de identitate) *Aceşti de pre urmă sunt românii din Ardeal, lângă care se înţeleg şi românii cei din Banat.* MAIOR, IST. 156/10.

3. (Exprimă apropierea unui abstract de un reper sau a cuiva de un reper abstract) Aproape de..., alături de...; împreună cu... *Lângă scârbi fusetu în totu chipul în năpasti.* COD. VOR.[2] 367. *Aceştia stau tare lângă cuvântul lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. 280. *Şedea în toate zilele şi în tot ceasul lângă învăţăturile cele bune.* NEAGOE, ÎNV. 188/3. *Norocul şi învingerea au rămas lângă Huniadi.* ŞINCAI, HR. II, 3/14. *Eminescu, ale cărui poezii sunt... cele mai însemnate, lângă acele ale lui Alecsandri.* MAIORESCU, CR. III, 11. *Exerciţiului fiecărei arte îi urmează activitatea critică, care compară cele produse cu ideea şi ţine cele date lângă pretenţiunea absolută.* EMINESCU, O. XIV, 249. *Lângă numele unei artiste de atâta merit... nu pot să treacă laudele banale.* CARAGIALE, O. V, 470. *Lângă aceste bunuri sta un fel de pasivitate, care-i era caracteristică.* SADOVEANU, O. XIX, 392. *Dar lângă acest procedeu nou... s-au creat accesorii.* ENC. TEHN. I, 313. *A străbătut... ţinuturi în care, lângă bogăţia cea mai nemeritată, lângă cultura cea mai zadarnică, lângă cel mai obraznic triumf, se zbuciumă... o întreagă naţiune.* VIANU, A. P. 157. *Să ştie lângă ce întâmplare de viaţă şi de moarte s-a oprit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 24. *Lângă educaţie stă mereu o stare de spirit, un muzeu imaginar.* SIMION, S. R. III, 321. ✧ (Învechit; precedat de prepoziţia „pe") *Cum îmi fu dă ciudat Pă 'lângă inimă, văzând aceste!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 327. ✦ (Învechit, rar) De...; la... *Să nu se lipească lângă păcatele vieţiei aceştiia.* CORESI, EV. 69. *Şi se alătură lângă sufletul Dinei, featei lui Iacov.* BIBLIA (1688), 25[1]/50. *Să va alătura lângă vorbele şi lângă sfaturile lui Dumitraşcu păharnicul.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 301. ✦ (Precedat de prepoziţia „pe") Ataşat de... *În judecata analitică eu rămân pe lângă noţiunea ce ni se dă pentru a predica ceva despre ea.* EMINESCU, O. XIV, 424. *Majoritatea actualei comisii a rămas neclintită pe lângă ideile sale de mai înainte.* SBIERA, F. S. 375. ✦ (Gram.; precedat de prepoziţia „pe", fiind vorba despre relaţia dintre o parte de vorbire şi determinarea ei) Alăturat, legat de... *Complement... pe lângă verbele de mişcare.* IVĂNESCU, I. L. R. 151. ✦ (Învechit, rar; şi precedat de prepoziţia „pe") În privinţa..., asupra..., referitor la... *Să remâneţi slobozi pre lângă ţinerea cărindariului celui vechi.* ŞINCAI, HR. III, 158/24, 25. *Ei stăruiau în zadar lângă materie.* POTECA, F. 174/31.

4. (Învechit, astăzi precedat de prepoziţia „pe") În afară de...; faţă de...; în plus. *Lângă acestea iară prorociia lu Valaam prorocul, numărul sălaşelor şi locurelor unde-au descălecat gloata lui Israil.* PO 5/13. *Să dusă Isaf către Ismail şi luă pre Maeleth... lângă fămeile lui fămeaie.* BIBLIA (1688), 20[2]/10. *Lângă aceastea, Vintilă-Vodă avea gând să mai taie o seamă de boiari.* R. POPESCU, CM I, 282. *Nu cumvaşi mai rău turburându-se păgânii să pricinuiască lângă aceea şi altă pagubă mai mare.* R. GRECEANU, CM II, 196. *Lângă altele, de nu le putem lungi, făcea acestea mai ciudat* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 352/3. *Lângă acestea, dacă iarăşi păcătuiţi, arătaţi o nemulţemire către Dumnezeu.* MAIOR, PRED. I, 128/4. *Lângă aceaste, de vei lua aminte la stările Dachiei ceale după moartea lui Traian..., lesne vei vedea.* id. IST. 32/13. *Lângă acele ei mai hotărâră, După a lui Drăghici bună părere, Într-acea să meargă câte o ţâră.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 59. *Lângă acele apoi se mestecară Ş-alte poveşti care el auzise.* id. în ŞA I, 262. *Lângă aceste dăm calului următoarele mestecături.* CALENDARIU (1814), 163/7. *Pe lângă alte nebunii ce le are, aceasta îi iaste cea mai mare, că se face pre sine mai cu minte şi mai înţelept.* ŢICHINDEAL, F. 23/11. *Rămân taleri 22, bani 24; lângă care alăturând şi taleri 4 pentru 105 oca tărâţe... să face câştigul lor de la trei chile: taleri 26* (a. 1823). DOC. EC. 274. *După vârsta cea copilărească să mai adăoga lângă strădaniile cele trupeşti şi deprinderea duhului.* GOLESCU, E. 261/1. *Lângă acestea destul este arătat că şi de iconomia politică s-au îngrijit.* POTECA, F. 23/7. *Lângă acestea îi povesti şi pricina venirei sale.* GORJAN, H. I, 76/15. *Lângă acestea se mângâie ştiind că întru acel loc nu era niciodată iarnă.* DRĂGHICI, R. 140/4. *Şerbeşte-mi încă un an şi îţi voi da încă o sută de guinee lângă celea optzeci cu*

care-ţi sunt dator acum. FM (1844), 127[1]/16. *Lângă acestea, învăţătorul ţinea porcul în cămara cu lemne.* VASICI, în BARIŢ, C. II, 87. *Acuma, ivindu-se lângă o vorbă veche şi oarecum nesuficientă un sinonim..., vorba veche pierde din cercul însămnătăţii.* EMINESCU, O. XV, 101. ✧ (Precedat de prepoziţia „pe") *Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, pre lângă mine Dumnezei străini să n-aibi.* CORESI, ap. GCR I, 33/2. *Pe lângă alte trebi, să aibi vreme şi cu cetitul cărţilor a face iscusită zăbavă.* M. COSTIN, O. 244. *Pre lângă altele ce au făcut în Târgovişte şi aceea au pus de o au dres.* R. GRECEANU, CM II, 100. *Pe lângă acestea toate, mai adăogem cu reutatea că pre părinţii noştri îi ocărâm.* ANTIM, O. 26. *Pe lângă aceastea... am aşăzat noao alcătuită pravilă.* PRAV. COND. (1780), 44. *Pre lângă hrisovul şi epistola mai sus adusă, el încă au rugat pre Inochentie să facă pre arhiepiscopul... să-i dea putere de a sfinţi mirul.* ŞINCAI, HR. I, 239/7. *Au avut Pe lângă aceste o suliţă ş-un scut.* BUDAI-DELEANU, T. v. 41. *Pe lângă aceea să trudea cum ar scoate Din teacă sabie ruginoasă.* id. în ŞA I, 270. *Pre lângă atâta povară şi muncă, nici pleavă din destul nu are să mănânce.* ŢICHINDEAL, F. 106/9. *Într-un aşa mic oraş, pe lângă mulţimea norodului, s-ar cuveni să mai aibă cinevaş loc să umble de mulţimea carelor.* GOLESCU, Î. 23. *Aducându-ne aminte încă pe lângă bunătate şi putere şi de preaînţelepţia lui, suntem datori să ne punem nădejdile la dânsul.* POTECA, F. 286/19. *Pe lângă desimea bătăii pulsului se judecă şi puterea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLV/23. *Şi se sloboade, pe lângă arătata hrană a metodului de post, şi laptele bătut şi acru.* id. ib. 417/21. *Gustare fără cumpăt sau fără sprevedere, Pe lângă-a lor foloase aduseră şi moartea.* HELIADE, O. I, 382. *Şi pă lângă cheltuială îmi văzui casa, târgul slobod şi pe mine ameţit.* PR. DRAM. 104. *Pe lângă aceste netăgăduite folosuri, viaţa câmpenească are şi ea multe mâhniri.* MARCOVICI, D. 210/26. *Pe lângă toate acestea mai adaoge necontenitele strigări.* HRISOVERGHI, A. 84/23. *Pe lângă acestea, istoria românească mai are un interes şi mai universal.* KOGĂLNICEANU, S. 58. *Dar după încheierea studiilor, pre lângă geniul său extraordinar nu întârzie a se dezveli... un caracter imperios.* ASACHI, S. L. II, 84. *Pe lângă aceasta, se apropie seara şi vremea de a ne bate a trecut astăzi.* BĂLCESCU, M. v. 495. *În cele din urmă, pe lângă nenumăratele slujbe ce a făcut şi face..., studiul chimiei inspiră şcolarilor gustul observaţiei.* MARIN, PR. I, VII/18. *Pe lângă tot zelul său religios, a cultivat cu predilecţiune ştiinţele.* BARIŢIU, P. A. I, 17. *Pe lângă asemenea elemente de turburare..., să adăogim monstruoasa stricare a năravurilor.* TEULESCU, C. 8/21. *Apoi pe lângă aceste descoperiri..., câte şi câte ipoteze abătute se află în sistema lui?* BARASCH, M. I, 12/6. *Pe lângă mortalitate se adăogi şi lipsa hranei.* NEGRUZZI, S. I, 291. *Pe lângă acel memorand alăturasem şi un proiect de manifest.* GHICA, S. 372. *Pe lângă o figură cu trăsături de o frumuseţe perfectă, avea şi o deşteptăciune admirabilă.* SION, P. 74. *Mai adaogă pe lângă acestea surpriza ce simte călătorul.* FILIMON, O. II, 57. *Pe lângă această doftorie, să se deie o hrană bună.* I. IONESCU, B. C. 340/5. *Au luat pre lângă dijma din roadele pământului, dijma care reprezintă renta pământului şi zilele de lucru.* id. M. 292. *Noi mai avem încă, pe lângă cele două tractate comerciale, mai multe hrisoave moldovene.* HASDEU, I. C. I, 3. *Prin urmare fraza astfel tradusă, pe lângă greşeala de a fi ridicolă, mai are şi greşeala mult mai mare de a rămâne cu totul neînţeleasă.* MAIORESCU, CR. I, 165. *Pe lângă literatură..., se ocupa permanent de politică.* id. D. I, 43. *Pe lângă birul anual... apoi veneau angaralele şi beilicurile.* LĂCUSTEANU, A. 46. *Pe lângă toate darurile, ea mai avea şi pe acela de a fi frumoasă şi plină de putere.* ODOBESCU, S. I, 7. *Pe lângă cerbi a mai zugrăvit şi câini, cai, lorzi.* id. ib. III, 169. *Administraţia cere cunoştinţe speciale de economie naţională, finanţe şi statistică, pe lângă cunoştinţa legilor ţării.* EMINESCU, S. P. 225. *Pe lângă acestea, găsim un simţ estetic foarte dibaci.* id. O. XIV, 920. *Pe lângă toate acestea, nici vreo scofală mare nu era de dânşii.* CREANGĂ, P. 73. *Copil de ţâţă în albie, pe lângă alţi vreo cinci, şase, care aşteptau să le faci de mâncare.* id. A. 62. *Era pe lângă aceasta un mare poet.* CARAGIALE, O. III, 6. *Trăiască dar Zeflemeaua şi pe lângă ea şi Moftul român.* id. ib. IV, 372. *Se trimit ca moşi, pe lângă vasele, mâncările şi băuturile arătate... şi găini sau pui de găină.* MARIAN, Î. 390. *Calităţile nutritive ale meiului sunt inferioare porumbului; pe lângă aceasta, mămăliga de mei e aspră.* MANOLESCU, I. 275. *Pe lângă supremaţia sa politică, a ştiut să-i impună confesiunea sa religioasă.* SBIERA, F. S. 165. *De aceea se coase la scufia copilului, pe lângă altele, şi o monetă de aur.* CANDREA, F. 203. *Samurul rămâne cea dintâi printre ele..., dar pe lângă dânsul au preţ râsul şi jderul.* IORGA, V. F. 76. *Pe lângă aceşti doi, alaiul moşnegilor se mai alcătuieşte încă din doi moşnegi.* PAMFILE, CR. 190. *Pe lângă pricinile neînţelegerii... au mai venit şi alte împrejurări.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 202. *Putem considera această formă de urnă drept o altă încercare a olarilor noştri, pe lângă cea de la T[ârgu] Mureşului.* PÂRVAN, G. 426. *Acestora şi sciţilor li se mai atribuie, pe lângă calitatea plugăriei, în primul loc şi produsul albinăritului.* N. A. BOGDAN, C. M. 3. *Pe lângă direcţiunea generală, participă la beneficii... directorul.* ARGHEZI, P. N. 40. *Nu înseamnă că individual, pe lângă superioritatea intelectualităţii, burghezia nu poate crea şi superioritatea rasei.* LOVINESCU, S. V, 12. *Pe lângă toate, nici nu vorbea bine româneşte.* C. GANE, TR. V. II, 66. *Pe lângă jurământ, ce altă dovadă îmi mai poţi da?* SADOVEANU, O. XIII, 120. *Pe lângă studiile militare, se mai adăpase şi din izvorul binefăcător al învăţăturilor din apus.* BART, S. M. 25. *Ea are, pe lângă capitaluri mari, aptitudini speciale.* ENC. AGR. I, 91. *Părintele avea, pe lângă copii, şi alte nevoi ale lui.* MOROIANU, S. 134. *Pe lângă noţiunea de viitor..., această formă verbală exprimă şi o noţiune modală.* IORDAN, STIL. 154. *Conţine, pe lângă întregi, şi expresii fracţionare.* ENC. TEHN. I, 62. *Pe lângă acest serviciu adus ornitologiei româneşti, Licherdopol a mai activat şi în alte domenii.* DOMBROWSKI, P. 15. *Cât de bune contribuţii ar putea aduce ei problemei, trimiţând spre publicare, pe lângă frumoasele observaţii ecologice şi cinegetice... şi liste cu nume locale de păsări.* BĂCESCU, PĂS. 24. *Pe lângă multe manuscrise foarte puţin literare, primim şi manuscrise literare puţine.* ARGHEZI, S. XXV, 357.

Fusese singura fată pe lângă mai mulți frați, care îi mâncase averea. CĂLINESCU, S. 17. *Pe lângă sociologie și psihologie, un studiu al personalității precedă la antecedente psihologice.* RALEA, S. T. II, 85. *La Muzeul ornitologic din Timișoara se păstrează pe lângă alte exemplare din această specie, și o femelă de rață sălbatică comună.* LINȚIA, P. III, 102. *Lui Iosif îi erau familiare lirica intimistă și baladismul german, pe lângă Eminescu și Coșbuc.* CONSTANTINESCU, S. I, 25. *Pe lângă premiul amintit... s-ar fi ales cu un pol.* TUDORAN, P. 18. *Nu băgă de seamă că pe lângă toate mai era și urâțică.* PREDA, R. 76. *Toxinele microbiene, pe lângă acțiunea nocivă asupra organismului, au și calitatea de a declanșa formarea în organism de anticorpi.* ABC SĂN. 32. *În primăvara anului 1861, Strampfer preia, pe lângă conducerea teatrului din Timișoara, și pe cea a teatrului din Sibii.* IST. T. II, 93. *Vom semnala doar, pe lângă economia de cuvinte atât de prevestitoare, respectarea uneia dintre regulile cele mai tiranice ale „prelecțiunilor" junimiste.* N. MANOLESCU, C. M. 86. *Ele prezintă câteva fapte fonetice specifice, pe lângă altele morfologice, sintactice și chiar lexicale.* IVĂNESCU, I. L. R. 41. *Pe lângă muncă, mai dădeau și ei cât puteau pe alături, umblau cu cele hoții și fărădelegi.* PAMFILE, D. 80. ✧ (Relația se stabilește între abstracte) *Aducându-ne aminte încă pe lângă bunătate și putere și de preaînțelepția lui, suntem datori să ne punem nădejdile la dânsul.* POTECA, F. 286/19. *Noțiunile rămân distincte pe lângă toată simultaneitatea lor.* LAURIAN, F. 40/29. ✧ Loc. conj. **Pe lângă că**... = în afară de faptul că... Cf. GRAM. ROM.[3] I, 645. ▭ *Pe lângă că nu știe, mai are și pretenții.* ✦ (Mai ales pe lângă verbul „a vorbi", exprimă devierea de la subiectul unei discuții) În afara..., alături de... *Vorbește pe lângă subiect.* Com. din CLUJ-NAPOCA. ✧ (Eliptic) *Vorbește pe lângă.* ib.

II. (Cu sens temporal)

1. (Învechit și popular; aproximează apropierea de un anumit moment, de o anumită dată) Către..., spre... *Mergând ei așa, când fu lângă sară, iacă obliciră venind de departe... o cetioară de armați.* BUDAI-DELEANU, T. v. 151. *Când fu colea lângă sară.* ALEXANDRU, I. M. 173. ✧ (Precedat de adv. „mai", accentuează ideea de aproximație) *Să-i spui mai lângă seară că-l rog ca să poftească.* MACEDONSKI, O. II, 17. ✧ (Învechit, rar; precedat de prepoziția „pe") *Spre polul despre miază-noapte, de unde vine a să întoarce soarele pe lângă 11 a lui iunie.* AMFILOHIE, G. F. 186[r]/16. ✧ (Învechit; precedat de prepoziția „până") *L-au adus de l-au ținut în casă până lângă seară.* IST. Ț. R. 100. *L-au ținut în casă până lângă seară.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 333. *Nicăieri vru... s-abată până lângă sară.* BUDAI-DELEANU, T. v. 49.

2. (Învechit; exprimă momentul apropierii de un anumit eveniment) Aproape de..., în preajma... *Cu necădință-i să fac eu aceaea lângă moarte carea n-am mai făcut în viață.* DOSOFTEI, V. S. februarie 56[r]/17. ✦ (Precedat de prepoziția „până"; arată apropierea de un anumit eveniment) Până aproape de...; până la... *L-au muncit cu hiară arsă pă piept, până lângă moarte.* R. POPESCU, CM I, 434. *Deci mergând Iliodor ca să plinească porunca împăratului, fu rănit de înger până lângă moarte.* ANTIM, O. 304.

– Lat. **longo**.

LÂNGED, -Ă adj. v. **lânced**[1].

LÂNGEGIÚNE s. f. (Învechit, rar) Lâncezeală (**1**); slăbiciune; boală. *Însuți, domnitoriule, de către toată lângegiunea și supărarea, neatinși și mai sus pre tot[i] ce-s într-acesta casă, apără-i* (cca 1650–1675). GCR I, 229/2. *Eu într-a mea lângegiune, Te am Doamne de vindecăciune.* DOSOFTEI, PS. 226/17, cf. CDDE, BL XIV, 63.

– Pl.: *lângegiuni.*

– **Lânged** + suf. *-iune.*

LÂNGEZEÁLĂ s. f. v. **lâncezeală**.

LÂNGEZÍ vb. IV v. **lâncezi**.

LÂNGEZÍE s. f. v. **lâncezie**.

LÂNGEZÍME s. f. v. **lâncezime**.

LÂNGEZÍND, -Ă adj. v. **lâncezind**.

LÂNGEZÍRE s. f. v. **lâncezire**.

LÂNGEZÍT, -Ă adj. v. **lâncezit**.

LÂNGEZITÓR, -OÁRE adj. v. **lâncezitor**.

LÂNGÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A fi bolnăvicios, a lâncezi; a-și pierde puterile. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PUȘCARIU, ET. WB.

– Prez. ind.: *lângesc* – Și: (învechit, rar) **lânjí** vb. IV. PUȘCARIU, ET. WB.

– Cf. lângoare.

LÂNGÍND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este bolnav de lingoare; suferind de lingoare. Cf. ARISTIA, PLUT.

– Pl.: *lânginzi, -de.*

– V. **lângi**.

LÂNGOÁRE s. f. v. **lingoare**.

LÂNGÓRIC, -Ă adj. (Med.; învechit; în sintagma) *Friguri lângorice* = friguri tifoide. *Frigurile rele sau lângorice, care sunt perzătoare trupului omenesc.* CORNEA, E. I, 73/33, cf. URSU, T. Ș. 231, 289.

– Pl.: *lângorici, -ce.*

– **Lângoare** + suf. *-ic.*

LÂNGORÍCĂ s. f. (Med.; învechit, rar) Febră pe bază nervoasă. Cf. POLIZU.

– Pl.: *lângorele.*

– **Lângoare** + suf. *-ică.*

LÁNGRĂ s. f. v. **langră**.

LÂNGURÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre boli) Care se manifestă prin lângoare. [Bolile] *sunt de... deosebite neamuri: periodic, friguros, înfierbântător, aprinzător și lânguros.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 158/17. ✧ *Vărsat lânguros* v. vărsat[1] (**II 1**).

– Pl.: *lânguroşi, - oase.*
– **Lângoare** +suf. *-os.*

LÂNÍCĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui l â n ă (**I 1**); (regional) lânişoară (**1**), lâniţă (**1**), lânuţă (**1**). Cf. DL, DM, DEX, D. ENC. *Îmi cere cincizeci dă berbeci, Tot berbeci d-aceiaşi beci, Cu lânica poleită, Cornițele zugrăvite.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 19.

2. (Cu sens colectiv) Fire subţiri de lână (**I 3**) divers colorate, care servesc în special la brodat sau din care se împletesc, se ţes, se croşetează diferite obiecte (vestimentare); (regional) lâneaţă (**2**), lânişoară (**2**), lâniţă (**2**), lânuţă (**2**). *Filoftia sta la casa ei de lângă moară şi învăţa cusătura cu tiriplic alb, cu arnici roşu şi cu lânicuri în fel de fel de feţe.* SĂM. IV, 845. *Batistă făcută din pânză de casă şi cusută frumos cu flori de arnici sau lânicuri.* MUSCEL, 5, cf. RĂDULESCU-CODIN, î. 336. *Cusătură cu lână albă şi neagră, iar mai târziu cu lânicî adusă... de la oraş.* DIACONU, VR. LVIII, cf. CADE. *Bunda înflorată cu lânică pe piept şi încheiată sub braţul stâng; se face din piei de miel.* STOIAN, PĂST. 68, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, L. ROM. 1977, 571, D. ENC., H IV 11, 87, ALR II/172.

– Pl.: (**2**) *lânicuri.*
– **Lână** + suf. *-ică.*

LÂNÍŞ subst. (Bot.; regional) Iarbă-de-sărătură (*Puccinelia distans*). Cf. BORZA, D. 139, 253.

– Pl.:? – Şi: **lăníş** subst. BULET. GRĂD. BOT. XIX, 128, BORZA, D. 250.
– **Lână** + suf. *-iş.*

LÂNIŞOÁRĂ s. f. **1.** Lânică (**1**). Cf. CADE. *Bâr, oiţî, din poianî, Cî te ia lupchi la goanî; Di te prindi, te întindi, Lânişoara ţi-o disprindi.* GR. S. III, 124.

2. Lânică (**2**). Cf. CADE. *Măi bădiţă Gheorghieş, Nu mă trage-n zăvoieş... Că mi-i rupe catrincioara Şi mi-i scumpă lânişoara.* MARIAN, H. 176.

– Pl.: (**2**) *lânişoare.*
– **Lână** + suf. *-işoară.*

LÂNÍŢĂ s. f. **1.** Lânică (**1**). *Un berbecel... Cu lâniţa de argint Face dâră pe pământ.* DENSUSIANU, Ţ. H. 294.

2. Lânică (**2**). *Cu lunga-mi cămaşe rotată, încreţită la spate, cusută cu felurimi de feţe ale arniciului, cu învârstate bete de lâniţă, cu pălărioară de pâslă fumurie..., mă plimbam nestâmpărat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 12.

– Pl.: (**2**) *lâniţe.*
– **Lână** + suf. *-iţă.*

LÂNJÍ vb. IV v. **lângí.**

LÂNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre ovine) Cu multă lână (**I 1**); bogat în lână. *Oile lor le sunt plodicioase, Cu prăsălă ieşind şi lânoase.* DOSOFTEI, O. I, 322, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Oile..., măcar că nu sunt atât de lânoase, totuşi lâna lor este aşa de creaţă şi elastică, ca şi a celor merinoase.* AR (1829), 56²/15, cf. I. GOLESCU, C. *Oile cele lânoase, mieii lor ce-n crânguri sar.* SION, POEZII, 146/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O mioriţă lânoasă.* ODOBESCU, S. I, 215. *Este vrun berbec lânos din tufişurile de la Engadi.* CARAGIALE, O. IV, 259, cf. DDRF. *Lânoasele oi.* COŞBUC, AE. 64/22, cf. BARCIANU. *Eu îl aseamăn pe dânsul la mers cu lănosul berbece.* MURNU, I. 57, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Aducea un cârlan destul de greu şi de lânos.* SADOVEANU, O. IX, 176, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, D. ENC. *Avea o oaie... Mândră şi lânoasă, Tare spărioasă.* MARIAN, SA. 322. *Dragă mi-i oaia lânoasă Şi copila cea frumoasă.* id. H. 16. *Oile lânoase, Vacile lăptoase, Mai mult sănătoase.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 116. *Şi lânoasă, şi lăptoasă, Şi să-ţi vie de cu seară acasă,* se spune despre cei ce caută o nevastă fără cusur sau, generalizând, despre omul care pretinde de la cei din jur să fie perfecţi. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 570, PANN, P. V. II, 113/20, BARONZI, L. 62. ✦ F i g. (Despre nori, ceaţă etc.) Cu aspect de lână (**I 2**). *Norii s-au prefăcut acum în destrămături uşoare, lânoase.* IORGA, P. A. I, 83. *Negura se trăgea spre matcă..., închipuind forme ciudate. Pe alocuri, uriaşii albi, lânoşi, se plecau atât de tare încât atingeau creştetele brazilor.* AGÎRBICEANU, A. 523. *Când am ieşit, apăruse de după norii lânoşi iar soarele.* CAMIL PETRESCU, P. 289. ✦ (Învechit, rar; în sintagma) *Vită lânoasă* (şi substantivat, f.) = oaie (**1**). V. şi v i t ă (**1**). *N-au ajuns a înnobila soiurile de vite, ci se perpetuă cornutele, copitatele şi lânoasele cele mai ordinare din Europa.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 55. *Unii autori înţeleg subt numirea de vite tot felul de animali domestici... Alţii restrâng această vorbă numai pentru vitele cornute şi lânoase, ce ei le osibesc în vite mari şi mărunte.* BREZOIANU, A. 518/12, cf. 578/19. ✦ (Despre blana sau părul unor animale) Cu fire lungi şi dese; flocos, lăţos, miţos. *Pelea în cojoc este cusută cu partea lânoasă înăuntru.* MANOLESCU, I. 175. *Aşternu o blană De capră neagră, mare şi lânoasă.* MURNU, O. 234. *Zărise un câne mare lânos.* SADOVEANU, O. V, 437. *Caii cei mărunţi şi lânoşi nu pot dovedi; trebuie să împingă robii la leuci şi la roţile de dinapoi.* id. ib. XIII, 244. *Lama are păru lânos.* SCRIBAN, D. *Cățelul s-a apropiat... Era o javră lânoasă şi murdară.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 125. ✦ (Despre părul sau barba omului) Cu aspect de lână (**I 1**); ca lâna. *Au părul lânos şi creţ, însă aşezat peste toată pielea capului, ca şi la tipurile* [umane] *superioare.* CONTEMPORANUL, II, 18. *Văduvele bătrâne, cu păr alb, lânos şi creţ, ca perucele marchizelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 296. *Barba rărită, lânoasă, îi curgea pe gât.* CAMIL PETRESCU, O. II, 710, cf. III, 191, DEX. ✦ (Despre materiale textile) De lână (**I 3**); cu aspect de lână; pufos (**2**). *Un veşmânt de stradă gătit din materie lânoasă de culoare roşie.* F (1870), 189. *Scoate pieptenul de fildeş încrustat cu briliante din buzunarul anteriului de mătase lânoasă de Damasc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 263, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ (Învechit, rar) Făcut din blană, de blană; miţos. *Dete-o lovitură vitează Tocma peste chivăra lânoasă, Pe care crepă în doao-douţă, Păn' la moalea capului pielcuţă.* BUDAI-DELEANU, în ŞA I, 304.

2. P. a n a l. (Rar; despre insecte, omizi etc.) Păros (**I**). *Aţi văzut nişte fluturi albi-gălbui, lânoşi, cu trupul foarte mare.* ap. PAMFILE, DUŞM. 137.

3. P. a n a l. (Despre plante, despre părţi ale acestora sau despre fructe) Cu aspect de lână (**I 1**); păros (**2**);

pufos (**4**). *În privinţa învelişului, trebuie să observăm deaca foile sunt netede sau aspre, lucitoare sau nu, păroase,... lânoase.* BARASCH, B. 19, cf. PONTBRIANT, D. *Filamentele staminelor nude, fără peri lânoşi.* GRECESCU, FL. 16, cf. PANŢU, PL. 146, ŞĂINEANU, D. U. *Fructe lânoase.* PRODAN – BUIA, F. I. 290. *Păstaie dreaptă sau uşor curbată..., cu peri lungi, lânoşi şi patenţi.* FLORA R.P.R. V, 85. *Fruct ovoidal sau elipsoidal... cenuşiu... lânos.* ib. VI, 69.

– Pl.: *lânoşi, -oase.*

– **Lână** + suf. *-os.*

LÂNOŞÁ vb. I. **1.** Intranz. (Regional; despre lână) A creşte pe oi (Sibiu). T. PAPAHAGI, C. L.

2. Tranz. (Rar) A scămoşa (**1**) (o ţesătură) în mod mecanizat; a flauşa. Cf. COSTINESCU, LM.

– Prez. ind.: (**2**) *lânoşez.* – Şi: (învechit, rar) **lânoşí** vb. IV. COSTINESCU, LM.

– V. **lânos.**

LÂNOŞÍ vb. IV v. **lânoşa.**

LÂNTRÁR s. n. v. **luntrar.**

LÂNTRÓS adv. (Regional) „Adânc". CANDREA, Ţ. O. 50.

– **Lântru** + suf. *-os.*

LÂNTRU adv. v. **înăuntru.**

LÂNŢED, -Ă adj. v. **lânced**[1].

LÂNŢEZÍRE s. f. v. **lâncezire.**

LÂNÚŢĂ s. f. **1.** Lânică (**1**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CADE. *Acolo iarna ierniedzu. Su lânuţa oilor, Su gluga şobanilor.* GRAIUL, I, 467. *[Î]n vârfu corniţelor Două pietre nestămate... – Dar lânuţa* [mioarei]? *Poleită cu argint, Varsă rază pe pământ.* DR. V, 530.

2. Lânícă (**2**). Cf. CADE, ALR II 6 625/848.

– **Lână** + suf. *-uţă.*

LÂTÓS, -OÁSĂ adj. v. **lutos.**

LÂTOŞÍ vb. IV v. **lutoşa.**

LÂU, -IE adj. (Prin Munt.; despre oameni) Molâu; bleg, nătăfleţ, prostănac; lălău. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *lâi.*

– Cf. molâu, lălâu.

LEA s. f. v. **lele**[2].

LEAB s. n. v. **leah**[2].

LEÁBĂ[1] interj. (Regional) Cuvânt cu care se cheamă sau se alungă câinii. Com. din MARAMUREŞ, PAŞCA, GL., CHEST. V 77/92.

– Şi: **leáva** interj. PAŞCA, GL.

– Onomatopee.

LEÂBĂ[2] s. f. v. **labă.**

LEAC s. n. (Popular) **I. 1.** Preparat din substanţe minerale, vegetale sau animale, care este folosit, în stare solidă sau lichidă (de medic sau farmacist), pentru a vindeca[1] (**1**), a ameliora sau a preveni o boală, medicament, doctorie, (învechit şi regional) medicină (**2**) (v. calmant, paleativ, antidot); mijloc, remediu, tratament care poate vindeca o suferinţă fizică; preparat, tratament empiric folosit în vindecarea unor boli, răni etc. considerat de unele persoane ca având efect miraculos, supranatural; (mai ales peiorativ; şi în sintagma *leac băbesc*) doctorie sau tratament empiric şi învechit (lipsit de eficacitate). *Cine va mânca carne... post 4 ai. Iară de va mânca drept leacul, post 1 an.* PRAV. LUCACI, 208[r]/10. *De să va războli, leac: floare de trandafir şi rădăcină de bujor...; să le mestece, să se ungă şi să va vindeca* (a. 1620). DR. V, 594. *Unii sunt carii nu iau nice erbi, nice leacure, nice învăţăturile acestora, ce-şi îngrădesc pristaniştea pocaaniei cu neplecarea şi aşa, făcându-se mai tari decât împăratul, ei închid moştenirea de veci.* PRAV. GOV. 7[v]/18. *Când boleaşte neştine de ochi, nu pune leacurile la ochi.* VARLAAM, C. 40. *Petrecu până la sfârşenie nice numai trebuit foc, nice lumânare, nice leac, şi hrana îi era pâine şi sare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173[v]/2. *De se va scula omul şi va umbla afară cu toiag, nevinovat va fi cel ce l-au lovit, afară de zăbava lui va plăti şi leacurile.* BIBLIA (1688), 54[1]/47. *Răutatea boalii doftorii o tămăduiesc, iară boala sufletului leacurile apotecarilor nu ştie.* CANTEMIR, I. I. II, 72, cf. ANON. CAR. *Vor afla leacul bolnavului.* ANTIM, P. 3. *Vracii... când dau bolnavolui ierbi amară se be, ei ung pre den afară usnele păharului cu dulceaţă ca să nu urască folosul leacului* (a. 1710). GCR I, 363/31. *Însemnarea cheltuialelor... pentru leacuri* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 59. *Carne di os, osu di folos, veninul pe os în gios, leacul la tiriacul* (a. 1784). GCR II, 138/10. *Aflându-să cum că neputinţa este numai vremelnică şi prin leacuri cuvioase să poate tămădui, cererea de despărţire trebuie a o lepăda.* RÂNDUIALĂ, 12/9. *Începe a cânta cu un glas îngrozitoriu cântece asupra energhiei leacurilor sale.* IST. AM. 93[v]/6. *Cel bolnav bea leacuri care oarecâtva sunt împrotiva plăcerii voiei lui.* MICU, L. F. 60/1. *După ce s-au stârnit ciumă foarte mare în Bulgaria, nici s-au aflat vreun leac împrotiva ei.* ŞINCAI, HR. I, 157/26. *Ş-o fi îngropat copiii care i-au lepădat dintr-însa cu leacuri* (a. 1803). IORGA, S. D. XIII, 146. *Dacă puterea şi mila lui Dumnezeu nu dă puteare leacurilor celor omeneşti, fără de folos şi deşerte vor fi.* MAIOR, PRED. II, 26/3. *Cu... leacuri de folos Curund îl făcu ea sănătos.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 212. *Leacuri aduc ţie, răspunse vulpoiul.* ŢICHINDEAL, F. 13/6. *Chiemă pre doftorul ca să-i ajute, carele şi veni şi îi dete nişte leacuri, însă în zadar, căci pârlitul muri încă în noaptea aceea.* PETROVICI, P. 160/20, cf. LB. *Trebuieşte a se îngriji se aibă tot părintele familiii sale şi tot preotul satului său însemnatele leacuri, rădăcini, buruieni şi flori.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 468/25. *Leac la rană muierea cea bună.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 295, cf. I. GOLESCU, C. *Înaltul loc provoacă pe Lalici a trimite leacurile şi metodul său spre cercetare la Viena.* FM (1844), 321[1]/22. *Iar sluga cea blestemată, De văduvă înşelată, Cu leacurile gătite Şi de văduvă*

vrăjite, L-au adormit tare foarte. BĂRAC, ap. GCR II, 177/1. *Orice rău cu durere poate ave potolire Sau din leac sau din nădejde.* CONACHI, P. 118. *Scăldătorile răci... din leacurile cunoscute pot să deie femeii puterea trebuincioasă.* FĂTU, D. 45, cf. POLIZU. *Să nu socotească cineva că consulta vreun doctor; însuşi îşi închipuia ordonanţele, îşi făcea leacurile şi se trata.* NEGRUZZI, S. I, 208. *Medici... Cercetaţi-mă dar bine Şi-mi daţi leac vindecătoriu.* SION, POEZII, 270/10. *Aceste bunuri se dobândesc prin buna ţinere a menajului, prin căutarea de... grădină, de livezi, de leacuri de casă.* I. IONESCU, B. C. 312/21, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 166, LM. *Se ştie acum care e pricina bolii şi se cunoaşte leacul sau măsurile ce trebuiesc luate pentru ca să nu se întindă boala în turmă.* CONTEMPORANUL, I, 249. *Vremea va potoli necunoscuta ei patimă mai bine decât leacurile vracilor.* ODOBESCU, S. I, 138. *Spiţerul meu îmi zise...: Ai insomnie, iată leacul... cu un praf adormi bine peste un ceas.* CARAGIALE, O. VI, 449. *Eu... am venit să te întreb... dacă ai ceva leacuri care să ne facă să avem copii.* ISPIRESCU, L. 5. *Ouăle de pică le-ntrebuinţează unele romînce şi la o samă de farmece de dragoste, precum şi ca leac în contra muşcăturei şerpilor.* MARIAN, O. II, 275, cf. DDRF. *A întrebat el prin lume, s-a sfătuit cu vracii şi cu toţi cărturarii timpului, dar n-a dat de leacul muţeniei.* ADAM, R. 31. *Pe mierea care o dai pentru leacuri este păcat a lua bani.* MARIAN, INS. 190, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 166, BIANU, D. S., TDRG. *Un bun leac e şi rădăcina de spânz.* PĂCALĂ, M. R. 260. *Oile care mănâncă din această plantă stau ca leşinate... Leacul... nu se cunoaşte; unii păstori le dau... un fel de lichid preparat din struguri dulci.* DR. IV, 285, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Eu sunt Scamă Doftoriciul cel ce toate lecuieşte, Nu ca babele neroade ci frumos, doftoriceşte... Am aicea leacuri multe. De boliţi, pe toţi vă scap.* EFTIMIU, Î. 12, cf. DA II_2. *Cartea de faţă e un dicţionar de leacuri.* VOICULESCU, L. 3. *Aceleaşi leacuri nu convin tuturor bolnavilor; fiecăruia i se cuvine tratamentul său special.* SADOVEANU, O. XX, 359, cf. SCRIBAN, D, SCL 1950, 80. *Frunzele s-au uscat, fructele verzi au început să cadă şi pomul arăta semne de uscare parţială. Am încercat toate leacurile în zadar.* CĂLINESCU, C. O. 43. *În leacuri totul e să simţi siropul.* PERPESSICIUS, M. I, 137. *M-am săturat de atâtea leacuri care nu mă ajută cu nimic, că mă frec cu tot felul de fierturi, ba mi-au dat să beau şi gaz.* CAMIL PETRESCU, O. III, 11. *Aveam un tren în cap, tot îmi duduia, tot îmi fluiera... Am umblat pe la vraci, câte leacuri n-am băut, degeaba a fost!... M-a luat fiu-meu... la doftor.* STANCU, D. 177. *Pentru astfel de metehne noi n-avem leacuri.* VINEA, L. I, 31. *Gangrena venise, n-o mai puteau ocoli, nu aveau leac împotriva ei.* TUDORAN, P. 638. *Otrăvirile se fac de obicei prin folosirea acestei rădăcini ca leac băbesc.* BELEA, P. A. 152, cf. DL. *Am impresia că tonul studiului meu e nepotrivit, ca şi când aş fi descoperit leacul împotriva cancerului.* PREDA, R. 139, cf. MIHĂILĂ, Î. 120, L. ROM. 1961, 278, SCL 1967, 678. *Vitaminele şi hormonii, atât de actuale, sunt leacuri folosite fără o fundamentare ştiinţifică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Rada... vrăjeşte, poate interveni în cursul evenimentelor,... face leacuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 13/1, cf. SCL 1983, 45. *Toate stupefiantele şi halucinogenele sunt leac băbesc.* STEINHARDT, J. 170. *Ea de vede că ţi-e rău, 'Ţi face leacuri mereu.* ALECSANDRI, P. P. 327. *De eşti maica mea, Du-te tu în grabă, Leacuri de îmi adă, La rănile mari Nişte ierburi tari.* POP., ap. GCR II, 300. *Nu e boală fără leac.* SEVASTOS, P. 187, cf. ŢIPLEA, P. P. 111. *Împăratu deti poruncă, în împărăţia lui, că cini va afla un leac să să tămăduiască hiica lui, ăluia i-o va da di soţie şi pă diasupra ş-o jumătati din împărăţie.* GRAIUL, I, 351, cf. PĂSCULESCU, L. P. *De trei zile te vrăjesc, Nici boalele nu-ţi gâcesc, Nici leacul nu-ţi nimeresc.* PAMFILE, C. Ţ. 66. *Nevăstuica o să fie tot rea şi înveninată, iar vita muşcată de ea moare de nu te-i folosi de un singur leac: să dai vitei să bea apă trecută printr-un burduf ce-a fost făcut tot din piele de nevăstuică.* id. DUŞM. 125, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Leac de măsele.* CHEST. VIII, 112/24, cf. ALR I/I h 109, ALRM I/I h 148. *Hârtie pentru leacuri.* ALR II/I h 111/64, cf. A VI 26, LEXIC REG. 12, ALRM I h 150, NALR – B I h 142, ib. h 381/5. *Rana trebuie văzută ca să-i dai peste leac.* ZANNE, P. II, 685. *Boale să dea Dumnezeu, că leacuri sunt destule* (= răul este adeseori vremelnic). PANN, P. III, 140/9. *Leacul său e limba de clopot,* se zice despre un bolnav incurabil. ZANNE, P. VI, 514, cf. NALR – MB I h 95, ib. h 106/532, 549, ALR – T II h 198/300, 325, ALR – T II MN 245, 435, ib. 285, 435. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Încolţesc şi dau rod seminţele rafinate ale horticulturii olandeze, cumpărate în plicuri mici de grădinarii noştri, ca nişte leacuri scumpe.* ARGHEZI, B. 40. ✧ Expr. **A da de leac unei boli (unui bolnav** sau **unui organ bolnav)** = a afla, a descoperi remediul, tratamentul unei boli, al unui bolnav sau al unui organ bolnav. Cf. POLIZU. *Măseaua nu o mai scoţ; i-am dat de leac: călduri cu magnetism de jamaică.* CARAGIALE, O. I, 213. *Pe câtă vreme nu era niciun drum deschis, pe care mergând să dăm de leacul acestor boale, puteam sta şi suferi unul după altul de pierderea vreunui copil iubit.* CONTEMPORANUL, II, 281. *M-am bucurat de vorba lui cum se bucură bolnavul când îi dai de leac.* ADAM, R. 240, cf. DA II_2, DEX. ✦ Fig. Mijloc, modalitate de vindecare (**2**) a durerilor, a suferinţelor sufleteşti şi spirituale; rezolvare (prin revenire la normal) a unei stări (sociale), a unei situaţii (dificile, anormale), soluţie (**I 1**); încheiere, sfârşit, capăt. *Am pus toate leacurile de fiece vină împărţite toate pre glave pre lesne a le afla.* PRAV. GOV. $4^{v}/4$. *Să avem leac spre vindecarea păcatelor noastre* (a. 1645). GCR I, 115/18. *De ochii cei trupeşti şi cei sufleteşti este leacul cuvântului lui Dumnezeu.* CHEIA ÎN. $62^{v}/22$. *Psalmul este vistearíul a toate lucrurilor celor bune... Leacul boalelor sufleteşti* (a. 1710). GCR I, 364. *Când a vre Dumnedzeu..., atunce poate... nici or fi boieri, nici or pute mânca aceste doao ţări, cum le mânâncă. Iar alt leac n-au rămas cu condeiul mieu să mai pomenescu.* NECULCE, L. 92. *Domnul... au chemat pre boieri şi le-au arătat, zicându-le, ca să se adune la un loc cu toţii şi să găsască leac să adaogă sfertul* [de bani] (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 228/23. *Leul şi ursul au pornit prin pădure căutându-şi ceva leac pentru foame* (a. 1814). GCR II, 212/6. *Unei răutăţi... să i se pună leacu.* ŞINCAI, HR. III, 188/15. *Să se gătească leacurile când să*

sălăşluieşte răul cu zăbavă îndelungată. ŢICHINDEAL, F. 226/10. *Întrebuinţaţi dară mai bune moduri sau leacuri prin care veţi îndemna pre prunci spre luarea aminte.* PETROVICI, P. 30/21. *Căutând leac şi mângâiere, Să grăbea cu îmbe aripe, Drept la Vinera să zboare.* ASACHI, P. 37/10. *Trebuie să lucrezi toată ziua dacă voieşti ca viaţa să nu fie o povară. – Da, ai dreptate, domnule, este singurul leac.* C. A. ROSETTI, N. I. 170. *Am găsit şi am luat leacul acel de vechii înţălepţi rânduit, răbdarea zic.* ARHIVA R. I, 140/7. *Împrotiva acestui flagel nu este alt leac decât focul şi grapa cu colţi.* BREZOIANU, A. 128/13. *A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică. – Pentru aceea, precum ţi-am făgăduit, ţi-am gătit un leac de frică.* NEGRUZZI, S. I, 157. *Eu v-am găsit de lucru şi leacul de urât. Sus paloşul la soare!... sus fruntea!... vântul bate Şi-ndeamnă a năvală în ţări învecinate.* ALECSANDRI, T. II, 140. *Ţăranul nostru este în stare de a suferi, dar nu ştie de ce suferă, nici nu ştie leacul cu care să se îndrepteze.* MAIORESCU, D. I, 221. *Se vede că leac pentru năravuri rele şi pentru incapacitate nu se găseşte aşa uşor.* EMINESCU, O. XI, 71. *Zice atunci spânul:... Îţi place aşa să mai trăieşti, bine de bine; iară de nu, spune-mi verde în ochi, ca să ştiu ce leac trebuie să-ţi fac.* CREANGĂ, P. 207. *Vei înnebuni de dor – Nici n-o să afli liniştire, Că nu e leac alinător – Vei plânge singură-n neştire.* IOSIF, PATR. 65. *Să-i dea un leac împotriva chinurilor sufletului.* REBREANU, P. S. 216, cf. DA II_2. *Pacostea crizei economice ajunsese devastatoare, fără să-şi afle leac.* ARGHEZI, B. 146. *Sunt mizantrop... Şi care ar fi leacul pentru această suferinţă?* CĂLINESCU, C. O. 172. *Dragă-mi este dragostea... ce poartă-n ea Moarte-ades şi-ades un leac.* BLAGA, POEZII, 294. *Mai târziu, în exil, Marin Serghiescu... avea să toarne leacul amar al cântecului peste sufletele pribegilor de la Brussa.* CAMIL PETRESCU, O. I, 331. *O să-i vârâm o undrea în inimă după ce-o muri şi atunci n-o să se mai schimbe-n strigoaică. – Dacă ăsta e leacul, să-i vârâm undreaua în inimă de pe acum.* STANCU, D. 13. *Spune, inimă, de ştii, Leac ales pentru candrii.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 39. *Îşi căuta un leac şi o consolare la gândul că nici ea nu fusese atât de nevinovată.* VINEA, L. I, 247. *Las' să vie... Că-s român cu patru mâni Şi am leacuri de păgâni: De tătari am o săgeată, De turci pala mea cea lată.* ALECSANDRI, P. P. 172. *Năravul din născare leac bun nu mai are.* MARIAN, T. 261. *Mureşul, maică, l-oi trece, Urâtul nu-l pot petrece, Că urâtul n-are leac, Numai trei scânduri de brad Şi-o piatră mare la cap.* id. NU. 40. *Mă dusei la farmacie, Dar... Leacul urâtului E-n fundul pământului.* GR. S. VI, 21. *Câti leacuri sunt pi lumi, Toati sunt în sân la mini.* FOLC. MOLD. II, 305. *Dulcea sărutare, la dragoste leac mare.* ZANNE, P. II, 717. *Umflă-mi-se, Gânflă-mi-se, Berbedara scoală-mi-se; Moaie capul, află leacul* [cimpoiul]. GOROVEI, C. 74. ✧ Expr. **A(-i) găsi** (sau **a afla, a şti**) **leacul** (cuiva sau a ceva) = a descoperi, a cunoaşte mijlocul de a stăpâni ceva sau pe cineva (silindu-l să se poarte într-un anume fel), de a rezolva o problemă (a cuiva). *Măria Lui va afla leacul acelui lucru şi va căuta Măria Lui urma celora ce-au făcut acea pagubă* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 135. *Las', că-ţi găsesc eu acuşi leacul! Te-i învăţa tu minte de altădată.* CREANGĂ, P. 146. *Îi ştiu eu leacul.* PAMFILE, J. II, 151. *Eşti un debutant, interveni Stolz, îţi ştiu eu leacul. Şi demonstrativ turnă încă un rând de şampanie.* VINEA, L. II, 329. *Le-oi afla eu leacul!* MARIAN, T. 179, cf. ZANNE, P. V, 376. (Prin Munt.) **A fi** (cineva) **fântână de leac** = a avea (de toate) din abundenţă spre îndestularea celor din jur. *Bătrânii... spun, că îl numea, după cum şi în ziua de astăzi îl numesc, fântâna de leac.* CR (1836), $104^{1}/9$. *Da ce, mă, eu sunt (*sau *la mine e) fântână de leac? Mai vedeţi şi de altul!* UDRESCU, GL. (Prin Mold.) **Atâta ţi-i leacul** = atâta-ţi trebuie!, o să fie vai de tine!, o păţeşti. *Şi doar te-a împinge păcatul să clinteşti vreo piatră din locul său,... c-apoi atâta ţi-i leacul!* CREANGĂ, P. 219. *Să nu te prind, c-atâta ţi-i leacul!* PAMFILE, J. II, 151, cf. DA II_2, IORDAN, STIL. 290, ZANNE, P. V, 277. (Prin Munt.) **A-i face** (cuiva) **de leac** = a-l bate. Cf. ZANNE, P. V, 376. **Leac şi babii colac** = formulă glumeaţă de urare. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **A avea leac de cojocul cuiva** = a avea ac de cojocul cuiva. *Acum avem noi leac de cojocul ghiavolului!* PAMFILE, DUŞM. 160. (Rar) **A-şi pierde leacul** = a fi neliniştit, nemulţumit, dorind un lucru imposibil de obţinut. Cf. BARONZI, L. 43.

2. Lecuire (**1**), vindecare (**1**). *Părintele tău Adam nu are leac..., că s-au apropiiat zilele lui către moarte* (a. 1600–1625). GCR I, 64/29. *Merse la Ierusalim, năzuind spre acele sv[i]nte locuri pentru să-ş dobândească leac ochilor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie $68^{r}/20$. *Apa din fârmuşuri... o amestecă şi, în chipul şerbetului făcând-o, o bea şi aşe leacul îţi vii afla.* CANTEMIR, I. I. II, 73. *Matei Vodă, fiind rănit de războiul căzăcesc, zăcea în patul lui şi nu putea să se răpaose şi să-şi caute leacul ranei sale de necazul slujitorilor lui.* ANON. CANTAC., CM I, 160. *Cu doftorii dulci vor afla leacul bolnavului.* ANTIM, O. 3. *La toate nevoi tu ne-ajuţi şi dai Putere la slabi, bolnavilor leac.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 135, cf. I. GOLESCU, C. *Când mucii s-au învechit şi oasele nasului a dat în putrezire, nu mai este leac.* BREZOIANU, A. 572/17. *Astmul sau năduful cailor... n-are leac.* id. ib. 574/10. *Ele ştiu să-ncurce firul Feţi-Frumoşilor, pe plac, Ştiu să schimbe pentru leac Chiar în brustur trandafirul.* ALECSANDRI, POEZII, 614. *De câte ori deschidea ea gura, vrând să afle cu vorbă bună, nu cumva şi-a mai fi venit în minţi, el o ocăra ş-o gonea, încât totdeauna se întorcea acasă nemângâiată, cu gândul că fiu-său nu mai are leac.* CARAGIALE, O. II, 273. *Orbul găinelor n-are leac; trece de multe ori cu vremea, însă cele mai de multe ori rămâne nevindecat.* ŞEZ. II, 69. *Baba... zice: Sfântă Iovă, te dăruiesc cu pâne şi sare, iar tu să-mi dai leac şi sănătate.* N. LEON, MED. 44. *Boala se produce prin contagiune şi bântuie uneori în mod epidemic printre oi. Nu are leac, măsurile ce se iau contra ei sunt de natură profilactică.* PĂCALĂ, M. R. 271, cf. ŞĂINEANU, D. U., DA II_2. *Buba noastră n-are leac.* VLASIU, A. P. 470. *Când intri* [în poveste], *ia seama... Atinge cu cornul De trei ori zăvorul, Ca-n rituri de leac, Rămase din veac.* BLAGA, POEZII, 206. *Lumea umblă şî la doftor, că doftoru mai mult poate; şi la descânteşe, că nu ştii di unde si tâmplă leacu.* GRAIUL, I, 490. *Se zice că mai înainte vreme boala grabnică nu avea leac.* PAMFILE, B. 14. *Să aibă leac dintr-odată, Durerile să-i aline.* FOLC. OLT. –

MUNT. I, 302. *Răcori, Junghiuri, cuțite, dureri; Să nu-l mai încuțiteze... De Hristos botezat, De Maica Precista uşurat, Să dea Dumnezeu leac.* FOLC. MOLD. I, 201. *Descântecu meu Şi leacu de la Dumnezeu.* ZANNE, P. VI, 542. *Boala din născare Leac nu (mai) are,* se zice despre o deprindere rea înrădăcinată. id. ib. II, 496. ✧ F i g . *Patrioții... vroiea acum prin o sfătuire comună a aduce leac relelor nenorocitei patrii* (a. 1848). URICARIUL, X, 5. *Prostia din născare, leac nu mai are.* NEGRUZZI, S. I, 248. *Frica n-are leac.* COCEA, S. II, 10. *Eminescu propunea reîntoarcerea la binefacerile „vechiului regim", iar Gherea, leacul socialismului.* CONSTANTINESCU, S. II, 84. *Între 1938 şi 1978, atât răul cât şi leacul au ajuns la o fază culminantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 17/1. *Cuvântul cel mai dulce La-ntristare leac aduce.* ZANNE, P. II, 533. ✧ L o c . a d j . şi a d v . **De leac** = pentru vindecare (**1**), în scop curativ; vindecător (**1 2**). Cf. POLIZU. *M-o trimes giupâneasa să culeg buruiene uscate de leac.* ALECSANDRI, T. 1 535. *Îmi spunea numele tutulor florilor, ierbelor şi buruienilor, arătându-mi chiar şi pe acelea care sunt bune de leac.* ODOBESCU, S. III, 173. *Untura acestui pescărel... e foarte bună de leac pentru cei ce au durere de pept.* MARIAN, O. I, 303. *Cealaltă apă o păstrează de leac pentru anul întreg.* id. S. R. I, 207. *Mâțişorii aceştia... îi mai țin şi de leac, ori îi duc la morminte şi-i leagă împrejurul crucilor.* PĂCALĂ, M. R. 192. *Bun de leac, la sperietură, e părul de urs. Îi dai foc, te afumi cu el, vine vindecarea.* STANCU, D. 182, cf. DEX. *Vărgelele să fac din scăiete de leac, ori din nuiele de alun.* BREBENEL, GR. P. (E x p r .) **Iarbă** (sau **buruiană**) **de leac** = plantă vindecătoare (**1 2**). *Bacalii vechi, pe lângă obişnuitul lor negoț de lucruri de mâncare, mai țineau de vânzare şi diferite buruiene de leac.* N. A. BOGDAN, C. M. 183. *Aducea lână toarsă, pene scărmănate, buruieni de leac.* SADOVEANU, O. V, 332. *Buruiană de leac* (a. 1880). GCR II, 304. *Iarbă de leac.* A VI 26. **Ca (după) iarba de leac** = ca (după) ceva deosebit de prețios. *După care umblă ca după iarba de leac.* ŞEZ. III, 180. *Aice-i? Unde, Doamne, iartă-mă, să fie?... îl cat ca iarba de leac.* ALECSANDRI, T. 99, cf. DA II_2. *Ungurii ne aşteaptă ca iarba de leac,... iac'aşa: cu sufletul în palmă şi cu inima în dinți.* MARIAN, T. 108, cf. ZANNE, P. I, 199. ✧ L o c . a d j . **Cu** (sau **fără**) **leac** = (ne)vindecabil. *S-au umplut toate bisericile de sfinți-rea lor, iar... celor ce sunt bolnavi de boalele cele făr' de leac, daca se ating de dânşii, le dau... vindecare.* NEAGOE, ÎNV. 125/17. *Aflară-să şi aice... rană fără leac şi să cheamă lepra sau fistula în pântece.* NECULCE, L. 121. *L-au lovit boală fără leac şi, la Făgăraş, zăcând în câtăva vreme, negrindu-i mâinele şi picioarele şi tot trupul dă viu, ş-au dat sufletul dracului.* R. POPESCU, CM I, 461. *Şi de această boală putem să ne vindecăm, holera deci nu mai este boală fără leac.* C. VÂRNAV, H. 63/14. *Mai tot omul are Câte-o boală fără leac.* SION, POEZII, 47/15. *Un gros stejar... Cioplit în chip de ghioagă... Ştiu încă şi tătarii din Crâm şi din Bugeac De groaznica-i lovire de moarte, fără leac.* ALECSANDRI, POEZII, 369. *Nu e boală fără leac.* ZANNE, P. II, 498. *Omul nostru... tăcea...: una, că-i era frică de necurați, şi alta că a înțeles el că spusa cornuratului celuia are să fie cu leac* [al orbirii]. PAMFILE, D. 78. (F i g .) *Decheval..., văzând acmu că războiul de tot au pierdut,... de toată nădejde scăpat şi fără leac rămas..., s-au omorât.* CANTEMIR, HR. 189. *Râdeau ascultându-l; dar îl iubeau: era om nespus de bun; atâta numai că ajunsese un beţiv fără leac.* CONTEMPORANUL, VI, 50. *E fărmecat, sărmanul! De nu-i mai sunt pe plac Nici arcul, nici stacanul: E boală fără leac.* CARAGIALE, O. VI, 402. *Şcoala şi cazarma au un cusur fără leac..., constrângerea.* BRĂESCU, A. 179. *Spre țara de peste veac, Nesfârşire fără leac, Vămile văzduhului.* CONSTANTINESCU, S. II, 329. *Vorbele aiurite mă aşezau dintr-odată într-o lume halucinantă, de izbeliști şi de primejdii fără leac, ce pot să cadă de pretutindeni şi de nicăiri.* BLAGA, H. 20. *Sat al meu,... Sat de lacrimi fără leac.* id. POEZII, 192. *Prea mare era plăcerea lor de a putea prezenta musafirilor... pe această decorativă şi scăpătată rudă... ca să-i mai poată imputa lenea ei fără leac şi augusta nepăsare.* VINEA, L. I, 206. *Spre țara lui Lerui-Ler Nu e zbor, nici drum-de-fier... Filmul mondial e măcinat de o boală... fără leac.* CINEMA, 1974, nr. 6, 19. ✧ E x p r . **Asta-i boală cu leac** = asta e o problemă care se poate rezolva. *Asta e boală cu leac, Am eu de cojocul tău ac.* PANN, P. V. III, 128/2. *O mie de lire?! Hm!... Şmecher sultanul!... Dar lasă, domnule, că asta-i boală cu leac!* TUDORAN, P. 236, cf. ZANNE, P. V, 3. **A (nu)-şi mai da pe leac** = a (nu) se putea vindeca. *Mătuşele cu bobii fac multe şi desfac; Şi vrăjitorul ala şi apele încheagă, Aleargă la ei, mamă, că doar mi-oi da pe leac.* HELIADE, O. I, 187, cf. DA II_2, CIAUŞANU, V.

II. (Popular; uneori precedat de art. nehot. „un" şi urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate, durată foarte mică, p i c (**II 2**), s t r o p (**2**). *Voi nu puteți despărți sau slobozi pre sholarii cei mici pre un leac de vreme afară şi apoi iarăşi să-i chemați înlontru.* PETROVICI, P. 177/21, cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, LM, DA II_2. *Să-mi pun leac de vie.* RETEGANUL, TR. 147. *Nu e leac să nu se întâmple* (= trebuie neapărat să se întâmple). ZANNE, P. V, 377. ✧ L o c . a d v . **De leac** = **a**) puțin, abia, oleacă. *Năravurile bune, apucăturile pământeşti nu le mai găseşti decât de leac.* JIPESCU, O. 73. [Exemplarele] *se vândură toate până să n-apuci să te ştergi la ochi. O foaie n-a mai rămas, măcar de leac.* CARAGIALE, O. IV, 298. *Ce păcatele, parcă-mi dai de leac.* I. CR. III, 119, cf. DA II_2. *În traistî mai aveam ieu vreo doi pepini murați..., da măligî numa atâtuca câtu-i duşem tătuții di leac.* GRAIUL, I, 546, cf. CIAUŞANU, V. *O țărăit de leac.* ALR I 1 266/343, cf. ZANNE, P. V, 377; **b**) cât de cât. *Mulți români sermani... n-au avut nici macar un ban de leac cu care să audă cucul cântând.* MARIAN, O. I, 19.*Căpitanul cum n-a găsit nici măcar un om, de leac?* TUDORAN, P. 55. *Are tata şi-un iţac Şi mi-a face comănac, De departe voi fi drac, Iar de-aproape om de leac.* MARIAN, H. 84. **(Nici) de leac** sau **nici leac, nici cât îi leacul** = (în construcții negative) deloc; nici-decum. *Adusără un bolnav... de-l purta patriarşii ca pre un mort; nice leac putere sau tărie întru sine n-avea.* VARLAAM, C. 180. *Unii de în noi n-au nice de leac meşterăşugul scripturilor şi sunt ca o corabie fără de cârmî* (a. 1644). GCR I, 110/32. *Din pământ ieşi fum negru, de-i acoperi..., că nice leac nu să vedea în fum*

şi-ntr-acea funingine. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148[r]/25. *Nu era de leac nici glasul, nici urma.* ŢICHINDEAL, F. 377. *Am lăsat de tot în nebăgare de seamă limba noastră şi poate că sunt multe case care n-o cunosc de leac din pricini ce arăt mai sus.* MUMULEANU, C. 68. *Pricepură ei că n-are să se mai vază. Poate că în cer, dar aci, pe pământ, de leac!* ISPIRESCU, L. 108. *Să nu mai rămâi de leac.* ŞEZ. I, 76. *Cam scumpe zarzavaturile, şi pepeni barim nu se găsesc nici de leac.* STĂNOIU, C. I. 129, cf. SCL 1950, 84. *În N. să nu fie, Să nu rămâie Pocitură de leac, Şi răhnă de leac, Şi durere de leac.* MARIAN, D. 191. *Nişi de leac nu te-oi lăsa.* ALEXICI, L. P. 205. *Dacă-n oraş a sosit, Nici leacă n-a hodinit, Ci s-a dus... Şi-a cumpărat trei curele.* BUD, P. P. 13. *Mure coapte la pământ Neajunse de liac de vânt.* BÎRLEA, L. P. M. I, 59. *Alei, tu, voinic sărac, Ce nu ai minte de leac, Ce tot strigi la viteaz bun Cu care să te loveşti Inimii să-ţi izbândeşti.* BALADE, II, 56. *Mă dusei la prepeleag, Nu găsii fân nici de leac.* FOLC. OLT. – MUNT, III, 467. ◇ Expr. **Fără (de) leac de** = fără niciun pic de; fără niciun sau nicio. *Pre Moldova iaste acest obiceiu de pier făr' de număr, făr' de judecată, făr' de leac de vină.* URECHE, L. 178. *Porumbiţa... fără leac de putoare zbură în văzduh.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52[v]/8. *Unii le lua copiii, alţii bărbaţii, alţii muierile. Şi-i vinde unii la alţii fără leac de milă, mai rău decât tătarâi.* NECULCE, L. 375. *Acuma prinţii şi generarii cei creştini... fără de leac de lege şi dreptate omoară, prind, taie.* ŞINCAI, HR. II, 282/6. *Venit-au hanul în Valahia fără de leac de veste... ca să... pustiască ţara, căutând la sărăcia ei.* id. ib. III, 170/13. *Acest drum pe sub pământ se află a fi foarte îndămânatec şi fără leac de umezeală.* AR (1829), 176. *Se poate, fără leac de păcat, de a afirma că nu-i niciun nabab sau paşă care să fi fost în toată viaţa sa aşa de favorit ca dânsul.* FM (1846), 188[1]/11. *Cozma, fără leac de grijă, plecă de acasă.* GANE, N. II, 13. *Parcă nu mai eram eu băietul... cel blajin din sat de la Floreşti, pe care fetele îl hărăţeau fără leac de grijă.* id. ib. 104. *Dar eu ce fac tocmai acum la bătrâneţe fără leac de adăpost?* CREANGĂ, P. 175. *Toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!* id. A, 34, cf. DDRF. *Să se-nceapă-ncepătură Fără leac de tivitură.* SBIERA, F. S. 321, cf. SCL 1950, 84, L. ROM. 1953, nr. 3, 67. *Bună veste-aduc De la Rusalim, Că mi s-a născut Fiiuleţ din maică Fără leac de taică.* TEODORESCU, P. P. 18, cf. JARNÍK – BÂRSEANU, D. *Nu-i păcat de Dumnedzeu Să te legi de capul meu? Eu făr-de leac de musteaţă, Iar tu cu copil în braţe!* MARIAN, SA. 170. *Vino, bade, prin grădină, Că nu-i călca leac de tină.* RETEGANUL, TR. 114. *De s-ar ţese pânza-n baltă Fără iţe, fără spată, Fără leac de suveicuţă, Ar ţese şi-a mea mândruţă.* F (1889), 500. *Frunzuliţă brad molid Ci ti legini făr' di vânt; Făr' di vânt, făr' di ploiţă, Făr' di liac de neguriţă.* CARDAŞ, C. P. 40. *Nu ai cumva lipsă de slujitor, stăpână, că eu m-aş tocmi de pildă la boii aceştia, care, precum văd, nu au leac de îngrijitor.* MERA, L. B. 146. *Am două gheme de mătasă. Le trimet la-mpărătească Ca să înceapă-ncepătură Fără leac de tivitură (Cartea).* GOROVEI, C. 46. *Am o bute fără leac de cerc (Oul).* id. ib. 265. *Coase lelea cusutură, Fără leac de tivitură.* PAMFILE, C. 24.

– Pl.: *leacuri* şi (învechit, rar) *leacure.* – Şi: (regional) **leácă** s. f.

– Din v. sl. лѣкъ.

LEÁCĂ s. f. v. **leac.**

LEACUÍ vb. IV v. **lecui.**

LEACURÉLE s. n. pl. v. **lecurele.**

LEÁDĂ s. f. v. **ladă.**

LEAF[1] s. m. v. **leah[1].**

LEAF[2] s. n. v. **laf.**

LEÁFĂ[1] s. f. **1.** (Învechit) Solda (**1**) ienicerilor turci; p. ext. solda oştenilor, slujitorilor mercenari; p. gener. soldă (**1**). *Amurat... năimind cu leafă vase de la Ghenua şi după ce au dobândit Helespontul, au trecut la Traţiia.* URECHE, L. 119. *Creştinii... au venit de bună voie... să slujească împăratului pentru leafă.* id. ib. 122. *Întrebarî şi viteajii pre el... şi zise lor, pre mine nu zdrobireţi, nice păgubiţi cu înşălăciune, ce să vă agiungă leafa voastră.* N. TEST. (1 648), 69[v]/31. *Matei Vodă, apărând al său,... avea până la o mie în leafă.* M. COSTIN, O. 114. *Au căzut... cu calul în troian de omăt, dintre carele neputând ieşi, un slujitoriu de cei ce merg fără leafă după oaste l-au prins.* id. ib. 283. *Să prindză veste toţi de-a ta izbândă când va sta-mpăratul... Ca-mpărţi pre ceate leafe cu blândeţe.* DOSOFTEI, PS. 215/18. *Inecer-aga... începu a grăi către vizirul să puie pe Antohie Vodă domnu şi a strâga tari că dă bani mulţi şi trebuie leafă ienicerilor.* NECULCE, L. 169. *Toma spătarul... au venit la împăratul... Şi l-au făcut împăratul ghenerar şi-i da pre an leafă 5000 de ruble.* id. ib. 254. *Alţii dzicè să aducă pi Lişinschii... să-l pui crai, că... li giuruieşti mulţime de bani domnilor şi mulţime de lefi slujitorilor.* id. ib. 327, cf. ANON. CAR. *Să uita Măriia Sa şi la câtă seamă dă cheltuială va să-i curgă, precum au şi fost că mare cheltuială au pricinuit, una cu lefile slujitorilor, alta cu câteva steaguri de slujitorime nouă ce mai făcuse.* R. POPESCU, CM I, 568. *Sultan Mustafa-împăratul şi cu Rami-vezirul... au început a să găti şi ei de război, însă, întâi au dat leafă ienicerilor.* R. GRECEANU, CM II, 130. *Împărţind oştilor leafe din destul.* VARLAAM – IOASAF, 117[v]/27. *Alexandru Iliaş foarte s-au spăriat şi cu mare pripă au trimis la călăraşi şi la pedestraşi ca să se adune întru agiutoriul lui, făgăduindu-le îndoită leafă.* ŞINCAI, HR. III, 7/13. *Acest Pasvandoglu era... odabaşă între ostaşii turci şi era în răsmiriţa nemţilor supt stăpânirea lui Mavrogheni cu lefeaoa sa.* DIONISIE, C. 185. *Dorobanţii a cărora cea mai multă parte vor fi călări, vor lua de la stăpânire leafă.* REG. ORG. 20/14, cf. I. GOLESCU, C. *Leafa gradurilor ostăşeşti s-au sporit.* ASACHI, I. 321/2. *Puterea armată a Moldovei ca şi a Ţării Româneşti se osebea în: ostaşi cu leafă (armată) şi ostaşi de scuteală (miliţia).* BĂLCESCU, M. V. 643, cf. POLIZU. *Pe aceşti nelegiuiţi – outlows – îi chiamă Ion-vodă cu leafă mare la lupta contra sultanului Selim.* HASDEU, I. V. 73, cf. COSTINESCU, DDRF. *Ungurii*

încă îi cereau lefi, (dar bani nu avea), ci apuca pe neguțători de-i da ungurilor, să le plătească lefile. XENOPOL, I. R. VI, 40, cf. BARCIANU, ȘIO II_1, 406, T. PAPAHAGI, C. L., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Acești plăieși, ca și toți ceilalți răzăși moldoveni, nu primesc lefi de la visteria Măriei Sale;... căci ei au scutiri și foloase, primesc moșii și au și alte socoteli cu Măria Sa, fiind oamenii de baștină în această Țară a Moldovei.* SADOVEANU, O. XII, 735, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 291, 334, 338, 340, DL, L. ROM. 1960, nr. 4, 68. *Constantin Șerban da lefi „din dăstul" dorobanților.* STOICESCU, C. S. 120, cf. M. D. ENC., DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 557. *Ianuș Ungurean... are... Voinicei Levinți Cu armele-n dinți,... Flăcăi groși în ceafă, Voinici făr' de leafă.* ALECSANDRI, P. P. 63. *Căpitani cu bâltăcele... așteaptă pe* [cutare], *Să-l rădice la rang mare La rang mare al oștilor Mai mare-al călarilor: El... Să dea lefi la lefegii* (a. 1879). GCR II, 326. *Din cula domnească... să-mpărțească Lefi la lefegii, Spate la spahii.* TEODORESCU, P. P. 50. *Și-n urma lui ce-ni vinia? Savai patruzeci și cinci, Sunt tot voinici alivinți, Alivinți făr' de părinți; La Fulga cî să ducea Și din gur' așa grăia:... Ori leafa sî ne-o măreşti, Ori pă noi ne slobozești.* GR. S. III, 338. (F i g.) *Voinici cindzăci și o sutî, Le dă H[risto]s leafî, Că s[u]fl[e]teşti călcarî Pizmaș.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136^{r}/12. ✧ L o c. a d v. **În (cu, pe, la) leafă** = ca mercenar; cu soldă de mercenar. *Laschii Voevoda..., daca au strânsu vreo 4000 de oameni pre leafă..., au tras spre hranița Moldovei... gătindu-să să intre în țară.* URECHE, L. 166. *Acela crai leșăsc văzându-i* [pe cazaci] *oameni cu viață direaptă de oșteni, i-au tras și la lefe și le-au făcut și căpetenii cu tocmală.* M. COSTIN, O. 124. *Cerând Ștefan vodă de la Matei Vodă agiutoriu să margă în țară, i-au dat 400 de săimeni și den dărăbanții săi cine au vrut de bunăvoie în leafa lui Ștefan Vodă.* id. ib. 155. *Moldovenii, mulți și ficiori de boier, să ducè la leafă, unii la moscali, unii la leși... pentru agoniseală.* NECULCE, L. 160. *Oastea lui o au dat împărățiia pre seama... lui Constantin-vodă, poruncind ca să vie să fie supt ascultarea Măriei Sale, de va pofti domnul să-i ție în leafă.* R. GRECEANU, CM II, 75. *4000 de poloni... împreună cu 800 de cavalerie ungară, au și venit în ajutoriul lui Bogdan, carele încă pe lângă aceștia mai adunase cu leafă și trupe turcești de prin Bulgaria.* IST. M. 136/5. *Complotiștii băgară fără de veste în Craiova un corp de cinci mii sârbi, strânși în leafă de dânșii și se sculară de față în contra Domnului.* BĂLCESCU, M. v. 75. *Pe lângă armata călare era acea pedestră, darabanii, ce slujeau cu leafă.* XENOPOL, I. R. VI, 110. *Dă în știre tuturor vagabonzilor și vânturătorilor de țară să vină să se înroleze pe lefuri în oștirea lui.* id. ib. IX, 197, cf. DA II_2. ✧ L o c. a d j. **În (de) leafă** (sau **lefe**) = mercenar (**2**). *Să vor găsi și slujitori în lefe, dacă ar trebui.* NECULCE, L. 77. *Pomenește... Ovidie Poeticul de un Flac carile au fost mai mare peste oștile românești cele de leafă.* CANTEMIR, HR. 128. *S-au făcut o mânie mare de la domnul asupra acelui boieriu și... au poruncit de l-au închis nu în pușcărie, ci la o casă și-l păziia cazacii de lefi.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 302. *Piereau până și oștenii în lefi, împuținându-se apa și cele de mâncare.* BARBU, PRINC. 274. ✧ Expr. **A striga în leafă** = a angaja mercenari. *Tomșa Vodă... au strigat și târgul în leafă și s-au strâns din târgoveți și den slugile neguțitorilor și oameni nemernici, câtăva gloată.* M. COSTIN, O. 61. *Slujitorii ce era cu boierii audzind că strigă Ștefan Vodă în leafă, măcar că giurasă boierilor... au început a să rumpe de la boieri și a veni la Ștefan Vodă.* id. ib. 62. *Vasilie Vodă... au ales și el puțintei moldoveni de ai lui și au strigat în lefe oamenii de oaste slujitori.* NECULCE, L. 18. (Rar) **A orândui pe cineva la lefe** = a obliga pe cineva să lupte în armata mercenarilor (**1**) în contul unei datorii băneşti. *Pe Gheorghiță Mitre, vistiernicul lui,... l-au scos cu câtiva bani dator năpaste. Și l-au orânduit la lefe.* id. ib. 197. ✦ (Învechit) Bir. *Ne-ai suit păgânii în ceafă Cu rău ce ne fac și ne cer leafă.* DOSOFTEI, O. I, 145. *Neamul uzilor... fiind neamul prea mare, drept aceea năvălia în părțile Bulgariei, ca să aibă leafă și acuma asupria și Trachia și Machidonia.* ȘINCAI, HR. I, 205/7.

2. Remunerație pe care un salariat o primește periodic de la o instituție publică sau particulară, r e t r i b u ț i e, s a l a r i u; plată în bani ori în produse care se face unei persoane angajate (pentru un timp) în slujba cuiva, s i m b r i e (v. s â m b r ă, h a c). *Mai mult de ce vă să vine voao nu luareți... Feriți-vă: pre nime nu asuprireți..., să vă sosască leafa voastră ca să vă hrăniți, de la altul nimică să nu luareți.* VARLAAM, C. 412. *Avuția ta niciodată să nu lipsească de lângă tine, pentru să-ți miluiești slugile și să le dai lefi.* NEAGOE, ÎNV. 240/24. *Să aibă de grijă mitropolitul a-i ocroti, a-i chivernisi... pre unii cu leafă, pre alții cu îmbrăcăminte* (a. 1762). IORGA, S. D. V, 110. *Acum se cade ca să mai scadă leafa dascălilor greci* (a. 1771). ARHIVA R. I, 312/23. *Judecătoriul să se mulțumească numai pe leafa ce ia de la domnie.* PRAV. COND. (1780), 80, cf. LB. *Numai să fiu eu boieriu, sluga să află îndată, pe bună leafă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 336. *Taleri 400 pă fieşcare lună dă la epitropia obștilor; care această leafă să ni se urmeze dă-a pururea, drept simbria oamenilor* (a. 1811). DOC. EC. 111. *Le lasă prin diiată... leafele ce vor lua pentru cinul lor sau daruri sau bacșișuri de către stăpânitori.* PRAVILA (1814), 141/6. *Pentru că se află slujind la poruncile domnești... să aibă și orânduială de leafă, spre a i să da pă toată luna câte taleri cincizeci de la Visteriia Domnii[i] Mele* (a. 1823). DOC. EC. 302. *Havaeturile ce se cuprind în ponturile Ruzumaturilor să se ia de către casa resurilor ca să se deie în lefi cum și gloabele cele hotărâte de pravile* (a. 1827). URICARIUL, VII, 98. *Lefile pă lună... să vor da la 16 slugi carii să vor întrebuința la slujba aceștii mici carantine.* REG. ORG. 144/10. *Nu nedreptățiți pe cel sărac, nici opri din leafa slugii tale.* BUZNEA, F. 38/21. *Însemnare de lefurile și cheltuielile ce s-au făcut pă această lună urmate pă toate zilele* (a. 1838). DOC. EC. 715. *Tineri rumâni...* [practicând] *acest meșteșug, pe carii stăpânirea îi va întrebuința pe la locuri unde acum se plătesc lefi însemnate altora streini* (a. 1844). DOC. EC. 817. *De căutam la școale, abia aflăm ici-colea câte una și acelea nici cu docenți destul calificați, nici cu lefe de ajuns provăzute.* BARIȚIU, P. A. III, 148. *Șade posac și tăcut,... Parcă tot îi plouă și îi ninge. Parcă i s-a tăiat lefeaua.* PANN, P. V. III, 13/19. *Ieri, nu mai*

departe, am sprijinit amendamentul pentru lefile profesorilor de gimnaze. KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 520, cf. POLIZU. *Cu mica leafă ce avea, cu venitul unei moşioare... îşi ţinea casa.* NEGRUZZI, S. I, 333. *Erau unele funcţiuni publice fără leafă; remuneraţia titularului era lăsată în seama vredniciei sale, s-o facă cât putea mai lucrativă.* GHICA, S. XVI. *Unirea o crez suntă, c-o voi cere cu-nfocare; căci mărindu-se pământul lefile poate vor creşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Cucoana Profiriţa îl culmina cu favorile: haine bune, leafă, bacşişuri, de toate avea cu îndestulare.* SION, P. 88. *La 1860 s-au mărit lefile învăţătorilor, suindu-le la 600 lei pe an.* I. IONESCU, M. 257, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *S-a scumpit viaţa, încât se simte necesitatea de a se îmbunătăţi lefile funcţionarilor.* MAIORESCU, D. I, 164. *Numai de leafă îi păsa şi de post, lucruri care ţin mai mult de la raporturile personale cu autorităţile decât de la talentul sau energiea lui.* CONTEMPORANUL, I, 37. *Împăratul se milostivi şi hărăzi zece mii... bătrânei doamne; iar pe coconul ei îl opri în Ţarigrad cu leafă din haznaua împărătească.* ODOBESCU, S. I, 159. *S-a hotărât a se aloca sume... pentru mărirea lefilor învăţătorilor plătiţi numai de comune.* EMINESCU, S. P. 229. *Care cum vine din şcoală cu un petec de hârtie, nici nu ştie să se şteargă bine la nas şi pretinde a-nvăţa bărbieria pe capul Statului, cu leafă şi diurnă din buget.* CARAGIALE, O. II, 156. *Era mare pehlivan şi drăcos, că avea lefuri de la împărăţie să înceapă cărţi, care ar fi ieşit cât tetraevanghelul de mari dacă le-ar fi isprăvit.* id. ib. IV, 366. *Fata se socoteşte ca un feliu de slugă a cărei leafă trebuie să fie plătită numaidecât.* CONTEMPORANUL, II, 112. *Tocmindu-se la un stăpân,... pe urmă beau pe sama stăpânului şi pe leafa viitoare.* ib. VI, 26. *Băiatul trebuie să slujească statului fără leafă, numai pe mâncare şi îmbrăcăminte.* BACALBAŞA, S. A. I, 140. *Să şezi, zice, la mine, să faci ce-ţi voi porunci, iar leafa... cât ţi-oi da.* CONTEMPORANUL, VII, 8, cf. DDRF. *Leafa fiind însemnată, 500 de galbeni, se prezentară mai mulţi candidaţi pentru a merge în Moldova ca medici.* XENOPOL, I. R. IV, 120. *Matei Ghica făcu tuturor boierilor venituri şi lefi îndestule şi ridicături şi alte daruri ce erau pe ascuns, ca să rămână boierii mulţumiţi de Domn.* id. ib. IX, 102, cf. ŞIO II, ALEXI, W., TDRG. *Statul, adică Domnitorul, nu are niciun amestec nedând nici bani, nici leafă lucrătorilor fabricei.* PAMFILE, I. C. 254. *Ce mai trai pe mine când m-oi face notar. Leafa e fleac – aşa, de-un fruştiuc numai.* PETICĂ, O. 212. *Are douăzeci de mii de lei strânşi la mine din leafa lui.* DELAVRANCEA, O. II, 327. *Pe când se găteşte în oglindă, îi pare rău că n-a îndrăznit să ceară cucoanei să-i dea şapte lei din leafă, ca să-şi ia o pereche de pantofi.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 71. *Pentru leafa pe câteva luni înainte, părintele Ghermănuţă îngrămădise* [în sacul călătorului]... *foi late de potbal rotund pe care stăteau... popoare întregi de zglăvoace.* HOGAŞ, DR. I, 258. *Se repezise... să ridice de la percepţie un avans pe leafa învăţătorului, deoarece rămăseseră fără un gologan în casă.* REBREANU, I. 263. *Treaba statului, domnule; el ce grijă are? e datoria lui să-ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme.* IBRĂILEANU, S. 72. *Nu respectă seara orele de masă, Rareori cu leafa nimereşte-acasă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 202, cf. DA II$_2$. *Ca să fac un rând de haine la toţi din casă, trebuie să cheltuiesc leafa pe două luni.* SADOVEANU, O. XIX, 190. *Creangă are numai 700 lei pe an leafă, pe care, de la o vreme, nici n-o mai primeşte regulat.* CĂLINESCU, O. XIV, 58. *Biroul fratelui meu purta... porecla de „Nirvana", iar eu însumi mă socoteam simbriaş al Nirvanei, ceea ce avea un dublu sens: eram adică simbriaş fără leafă într-un birou, pe care în gândul meu îl echivalam nefiinţei.* BLAGA, H. 143. *De unde vom lua atunci noi banii care ne trebuie...? Ştiţi că numai leafă plătim în fiece lună patru mii de galbeni.* CAMIL PETRESCU, O. III, 448. *Înjură pentru sacul pierdut, de care are de dat socoteală, al cărui preţ administratorul i-l opreşte din leafă.* STANCU, D. 194. *Te milogeşti niţel şi te miluie neamurile cu leafă de la stat.* id. ib. 291, cf. SCL 1955, 115. *Câte un asemenea chibiţ sfârşeşte prin a căpăta un post fix şi o leafă simbolică.* VINEA, L. I, 335, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Clipă de blestem, de turnat bidonul de gaz pe gardul vecinului şi de introdus băţul de chibrit arzând în buzunarul cu banii de leafă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 24/3. *E obişnuit să trăiască bine, o leafă nu i-ar ajunge, aşa încât n-are încotro, e silit să se supună.* STEINHARDT, J. 246. *Scoală, scoală, Domnule învăţător Că ţi-a venit hârtie De la stăpânire, Ca să-ţi crească leafa.* PAMFILE, CR. 179, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR SN IV h 1 022. *Dacă oile-şi găsea Bine, mări, că-i părea, Leafa la ciobani sporea.* BALADE, II, 496. *Sărmanu copil străin, De mic intră la stăpân Şi munceşte în dreptate Şi ia leafa jumătate Şi mâncarea-a treia parte.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 361, cf. FOLC. MOLD. II, 206. *De cinci ani l-am slujit, Leafă că nu mi-a plătit.* FOLC. DOBR. 384. *Parcă i s-a tăiat leafa,* se spune despre cineva care stă nemulţumit, posac şi tăcut. Cf. ZANNE, P. V, 378. ✧ (Învechit) *Casa lefilor* = instituţie unde se calculau şi se împărţeau lefurile. *Mare îi fu mirarea lui când auzi pe vistierul zicându-i că este orânduit sameş la casa lefilor şi recomandându-l amploiaţilor de faţă cu cele mai lăudăroase cuvinte.* FILIMON, O. I, 200. ✧ E x p r. **Leafă pe** (sau, învechit, **de**) **lună** (sau **toată luna**) = retribuţie lunară. *Are prea mare leafă de lună pentru toată întâmplarea spre desmerdarea clerului.* ŞINCAI, HR. III, 4/34. *Afară dă aceşti bani, altceva nu are să ni să mai dea, decât numai leafa pă toată luna, şi scutelnicii ce mai jos să arată* (a. 1811). DOC. EC. 111. **Ziua** (sau **ziuă**) **de leafă** = ziua în care se plăteşte leafa. *E dator.. cu vreo 30 direcţiei, şi nouă iară, căci, iată, mâine este ziuă de leafă.* PR. DRAM. 195.

– Pl.: *lefuri* şi *lefi*, (învechit) *lefe* şi *leafe*. – Şi: (învechit şi popular) **lefeă** s. f.

– Din tc. **ölefe, alafa**. Cf. sb. l a f a, bg. л е ф е.

LEÁFĂ² s. f. (Regional) **1.** Partea scobită a unei linguri de orice mărime; găvan. Cf. LM, DDRF. *La ştiucă, ca nălucă mai putem întrebuinţa orice obiect sclipitor ca leafă de linguriţă, frunză de tinichea, fildeş etc.* ATILA, P. 70, cf. DHLR II, 54, DR. IV, 779, DA II$_2$, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, RĂDULESCU-CODIN, L. *Copilul atât a râşnit cu dinţii până a găurit leafa.* Com. I. PANŢU. *Cu leafa îmi dă să mănânc şi cu coada îmi scoate ochii,* se spune despre cineva care îţi aminteşte mereu de un serviciu pe care ţi l-a făcut. Cf. DL, IORDACHE, M. E. 81,

ALIL XXIX, 377, SCL 1985, 189, com. I. PANȚU. *Lingură cu coada mare și leafă mică*, se zice atunci când, în urma unei munci, unei acțiuni oarecare se trag foloase puține. Cf. LM, ZANNE, P. III, 593. ✦ Lingură (de metal). Cf. DR IV, 779, RĂDULESCU-CODIN, 46.

2. Nume dat acelei părți a unor unelte, dispozitive etc. (din fier) care este compusă dintr-o porțiune lată și alta îngustă, ca o coadă scurtă, având forma asemănătoare cu aceea a unei linguri.

a) Parte de fier a unor unelte de tăiat, care are la un capăt tăișul și la celălalt coada de lemn; (prin lărgirea sensului) partea de fier a unei unelte. Cf. DAMÉ, T. 111, DDRF. *Pe leafa toporului (adecă pe bomba sau ridicătura lui) o cană cu apă se așează.* ȘEZ. XIII, 3. *Pentru spart gheața la săpatul copcelor se întrebuința înainte un fel de topoare speciale, anume făcute pentru acest scop, cu tăișul îngust și leafa lungă.* ANTIPA, P. 486, cf. TDRG. *Cuțitoaia... are două mânere de lemn într-un plan pieziș față de cel al lefei (... fierul cuțitoaiei); cu ea se cioplește cu ambele mâini.* PAMFILE, I. C. 119. *Aproape de îngemănare, cocârțeala are o dăltuitură unde intră leafa (fierul) securii.* id. ib. 151. *La sămănat... este nevoie de doi inși: unul dă cu sapa în pământ și o saltă puțin, trăgând la sine ca să facă loc celui de al doilea, care zvârle sub leafa sapei câte șase, până la zece fire din fasolele ce le are în pestelcă.* id. J. II, 182, cf. DR IV 779, ȘĂINEANU, D. U., DA II$_2$, SCRIBAN, D., DL, DEX, IORDACHE, M. E. 90. *Pila cu cu care rade lefele la topoare, cuțite, cuțitoi, berzi, tesle etc.* H II 30. *Legarea ploii se face înfingând un topor cu leafa în pământ când plouă tare.* H II 37. [La hârleț] *nu este leafa toată de fier și nu e curbată.* H IV 152, cf. RĂDULESCU-CODIN, L., CIAUȘANU, GL. [Toporul] *e mai mic în leafa gurii.* ALR I 1 826/786, cf. ib. 1 826/690, ALR II 6 630/192, 531, 646, 682, 705, 728, 762, 784, 928, 987. [Bardă cu] *coada scurtă, leafa mare.* ALR II 6 634/705, cf. ALR SN IV h 1 050/605, ALRM SN h 845/605, NALR – O IV MN 286, 2 486, NALR – MB II h 207/652.

b) (Prin nordul Mold.) Partea sub formă de lopată de la cârma plutei; lopată. Cf. H X 32. *Cârma (plutei) are condei și lopată sau leafă; noi zicem lopată, cei de pe Bistrița zic leafă.* ARVINTE, TERM.

c) Coada pieptenului de lână împreună cu acea parte a acestuia în care sunt bătuți dinții uneltei. Cf. ȘEZ. VII, 192. *Când gospodina vede că deasupra lefei pieptenului... lâna s-a strâns în dinți, începe să tragă cu mâna... nu brusc, ci încet.* PAMFILE, I. C. 7, cf. H XII 33.

d) (Regional) Mistrie (Borșa). Cf. ALR II/I h 241/ 362.

3. Lopățică cu care se nivelează și se taie mămăliga după ce a fost amestecată; tapșă (**1**). Cf. ȘEZ. III, 69, DDRF, ȘEZ. V, 13, TDRG, DR. IV 779, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Bărbânțele... pentru păstrarea brânzei și a zerului erau răspândite în toată Moldova de nord-vest, împreună cu lefele pentru tăpșuit și tăiat mămăliga.* VUIA, PĂST. 135, cf. 214, A V 15, 20, A VI 3, 32.

4 (Nordul Mold. și Bucov.; și în e x p r. *de-a leafa*) Bucată de lemn mai lată la un capăt și mai îngustă la celălalt, având forma unei lopățele, folosită în diferite jocuri pentru a lovi pe unul din jucători pe spate sau pentru a lovi o minge; vâjlă. [Țin] *fiecarele câte o leafă de draniță în mână.* MARIAN, Î. 205, cf. DDRF. *Se ia o draniță și se cioplește la un capăt mai lat, iar la celălalt mai îngust, dându-i-se forma unei lopățele, care lopățică, în unele sate din Bucovina, se chiamă leafă.* PAMFILE, J. II, 12. [Acest joc] *sub numele de „de-a leafa".* id. ib. *Pe când cel din mijloc e ținut de ochi, pe atunci unul dintre jucător îl lovește cu leafa peste spate. După ce a fost lovit, îl lasă de ochi, anume ca să ghicească cine l-a lovit.* id. ib. 13. *Bățul cu care se bate mingea se cheamă ciurcă, iar dacă este lat la un capăt poartă numele de vâjlă sau leafă.* id. ib. III, 16, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., VICIU, GL., com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

5. (Prin Transilv.) Partea superioară a jugului. Cf. DA II$_2$, H XVII 151, ALR I 831/122, 164.

– Pl.: *lefe* și *lefi*.

– Din săs. **le(i)fel**. Cf. germ. L ö f f e l .

LEAFÁRDĂ s. f. v. **lefârdă**.

LEÁGĂN s. n. (Atestat prima dată în 1482, cf. DERS) **1.** Pat mic de lemn, din nuiele împletite sau din pânză pentru copiii mici, care balansează fie atârnat cu sfori de grindă, fie prins cu cârlige pe patru picioare, fie fixat pe două tălpi cu baza curbată; (regional) coș de nuiele sau din coajă de copac în care copilul mic este purtat de femeie în spate; (regional) belceu, țuțul (**2**). V. c o v a t ă , t r o a c ă . Cf. ANON. CAR. [O] *lăcuință, unde găsește un leagăn spânzurat.* IST. AM. 78^r/9. *Vai, măicuța mea! la ce tu pe lume Mă născușii!... O! cu mult era, măicuță, mai bine, În scalda de-ntâi să mă fi înecat, Sau în leagăn cu fașa sugrumat.* BUDAI-DELEANU, T. V. 71, cf. LB. *Glasul lui! până și lângă leagănul fiicei mele... eu mă temeam de dânsul.* HRISOVERGHI, A. 26/4. *Ele iubea adesa să-i scalde* [pe copii] *în aceeași scăldătoare, să-i culce în același leagăn.* BUZNEA, P. V. 16/21. *După ce au încetat Copilașu-a lui plânsoare, În leagăn l-a aninat.* ASACHI, S. L. I, 189. *Lordul Talbot a avut numai o copilă mică ce se făcuse nevăzută din leagănul său la vremea tăierii tatălui ei.* NEGRUZZI, S. III, 288, cf. POLIZU. *Leagănul copilului trebuie să fie înalt de la pământ.* PENESCU, M. 22. *În Vitleem odată stea din cer mântuitoare Conducea pe-ncoronații cavaleri din depărtare, De la marginile lumei, către leagănul cel sfânt.* ALEXANDRESCU, O. I, 260, cf. PONTBRIANT, D. *Copila... Creștea într-o zi numai cât alta într-o lună, Ș-a sale brățișoare, ș-a sale mici picioare Aveau, fiind în leagăn, mișcări de aripioare.* ALECSANDRI, POEZII, 275, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 511, LM. *Osul de la mijlocul șirei spinării creștea în sus (poate că din vreo căzătură din leagăn din neîngrijirea doicei).* LĂCUSTEANU, A. 225. *În căldura locuinței scunde O mamă mișc-un leagăn cu piciorul.* EMINESCU, O. IV, 451. *Are să pretindă totdeauna într-o tragedie eroică, trama ingenioasă – vreun copil de țâță furat din leagăn și-necat în prolog, regăsit la bătrânețe și salvat în epilog.* CARAGIALE, O. V, 336. *Ea făcu din ramurile unui copaciu un leagăn, în care își punea copilul ziua.* ISPIRESCU, L. 122. *Se mai fac leagăne încă și din nuele în forma unei coșerci.* MARIAN, NA. 312. *După ce traseră leagănul până la jumătatea gaurei, îl lăsară să cază.* id. O. I, 138, cf. DDRF. *Când e bărbatul la cărat de grâu,... femeia e în curte la cernut...; casa țăranului e*

rămasă numai în îngrijirea pruncului din leagăn. XENOPOL, I. R. XII, 36. *Tu-n leagăn tot cu mâna stângă Mi-ai dat să sug, de aceea sunt Nătângă!* COȘBUC, P. I, 125, cf. BARCIANU. *Când cineva pune în leagănul unui copil un copil străin, atunci cred și spun românii... că copilul fură somnul celui dintâi.* MARIAN, INS. 288, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 246, BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 218, CDDE. *Leagănul din nuiele sau din scânduri, dacă nu e acățat cumva de grindă, se află totdeauna în apropierea paturilor.* PĂCALĂ, M. R. 415, cf. DR. IV, 1 385, GR. S. II, 317, IVELA, D. M., ȘĂINEANU, D. U. *Ghiță... lucrează la un leagăn cu atâtea flori tăiate în el, încât pare că e o floare pe de-a întregul.* LOVINESCU, S. V, 132, cf. DA II_2. *Nevestele din Banat își poartă „copchilul" în spate într-un leagăn portativ de formă elipsoidală făcut din „scoarțe de cei (tei)" și susținut în spate cu frâmbi (șireturi groase împletite sub bretele).* IZV. XIII, 204. *Leagănele pentru copii* [sunt] *adevărate capodopere.* SAHIA, N. 86. *Nu-l lăsa sângur* [pe copil]. *Pune un cuțât d-asupra lui pră liagăn.* ARH. FOLK. III, 48. *O găsi în pat... Lângă pat era leagănul, de toată frumusețea.* C. GANE, TR. V. II, 258. *Doica roabă alina pruncul într-un colț ferit de lumină, cumpănind înainte și înapoi leagănul.* SADOVEANU, O. XIII, 398, cf. BUL. FIL. IV, 56. *Îi crescu pe-amândoi cât au fost mici într-un leagăn de stofă de lână pentru saci.* MOROIANU, S. 191, cf. PUȘCARIU, L. R. II, 327, SCRIBAN, D. *Tata... nu-și mai găsește locul de bucurie. O privește* [pe fetiță] *în leagăn, îi face bezele.* CĂLINESCU, S. 79. *Este* [poezia]... *o revărsare de nestemate, ca-n închinarea magilor peste leagănul adorat.* PERPESSICIUS, M. IV, 212. *Era leagănul În care-o mână-mbătrânită azi de soarta mea Mi-a legănat Întâiul somn.* BLAGA, POEZII, 52, cf. DL. *Alături, într-un leagăn țipa un copil.* PREDA, R. 23. *Neliniștea femeii ce-n leagăn de mesteacăn Își legăna copilul și somnul lui cel bun.* LABIȘ, P. 402, cf. MIHĂILĂ, D., CL 1963, 356, SCL 1967, 680. *Am o conștiință ca a unui prunc în leagăn.* BREBAN, A. 91. *Părinții nu mai aveau uimirea însurățeilor de douăzeci de ani, aplecați grijulii peste leagăn, veghind până după miezul nopții somnul ușurel al pruncului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX. *În leagănul copilului să nu culce altul că-i ia somnul.* ȘEZ. I, 52. *Să hi bătut Dumnedzău Lemnu din leagânu mneu, În ce m-am legânat eu; Să nu să legine nime, Să-l bată câte pă mine.* ȚIPLEA, P. P. 34. *Mă fac muscă sau scânteie și intru pe cheia ușii și merg la leagăn și intru pe nările nasului* [copilului]. PAMFILE, DUȘM. 159. *Acum plângi cu leagânu; Leagânî fatî și taci, Ci-ai făcut sî nu mai faci.* GR. S. III, 109, cf. com. din BRAȘOV. *Ce n-a trăsnit Dumnezeu Talpa leagănului meu De când eram mititel C-astăzi n-aș mai fi de fel.* IZV. XVI, 82, cf. ALR I/II h 238, ALR II/I MN 75, 2 657, A II 10, III 3, IX 4. *Ce rău să-i fac eu?... Am să-i fur coconul cu leagănul Ca să-i sec eu sufletul.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 189, cf. NALR – O II h 172, IV h 653, ALR – M I h 217, ALR – M IV MN 344, 2 208/224, ib. 337, 2 019/224, 225, 226, 228, 230, 235, 236, 237, 240, ALR – B I h 104/6, ib. II h 182, NALR – MB II h 135, ALR – T II h 263. *Copilul cu leagănul se amăgește și tace*, se spune despre lucrurile obținute prin vorbă bună și blândețe. Cf. PANN, P. II, 125/4, ZANNE, P. II, 81. *Îi îmburdat cu leagănul*, se zice despre un om nebun sau aiurit. Cf. ZANNE, P. III, 205. *Hetica, Petica, Sus ca bizuetica, Suflet ține, suflet n-are (leagănul).* GOROVEI, C. 198. ✧ (Ca termen de comparație) *Pământul să clăti ca un leagăn de cucon și străgar(ă) cu glas mare toț îngerii* (a. 1692). GCR I, 303/8. *O puse-n luntre, ducând-o ca-ntr-un leagăn peste lac.* EMINESCU, P. L. 9. *Las' pe mine, maman. Nici nu știi ce bine mă simt de când ai venit. Am să dorm ca într-un cărucior sau ca într-un leagăn.* VINEA, L. II, 6. *Vederea timpurie mă lăsa Scăldat în reci curenți, pierdut... Și ca un leagăn părăsit De scară trupu-mi se lovea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 29/3. ✧ Fig. *Leagăn îmi fu al său templu, patrie tabăra sa.* HELIADE, O. I, 437. *Din sânul maicii mele, născut în griji, necazuri, Restriștea mi-a fost leagăn, cu lacrimi m-am hrănit.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *S-ajungi mireasă, s-ajungi crăiasă Calea să-ți fie numai cu flori, Și casa casă, și masa masă Și sânul leagăn de pruncușori.* ALECSANDRI, POEZII, 46. *Întindere albastră!... Nu-i leagăn sub soare Ca tine de plăcut.* id. ib. 98. *Mișulică, de la vârsta de trei ani, când au lăsat sânul doicii, pieptul meu au fost leagănul său.* LĂCUSTEANU, A. 229. *În numele lui Ștefan... duceți pruncul vostru la Putna... În leagănul de moarte vederea nu pătrunde Că-i noapte fără ziuă, că-i soarele apus: Dar spiritul sondează și-n mușchiul lui fecunde Seminți de lauri zice: că Ștefan v-au depus.* EMINESCU, O. IV, 56. *Zăresc poporul nostru... Legănat cu-același leagăn și-nfășat cu aceleași fașe Ca și vrednicii războinici de la Tibru la Olimp!* COȘBUC, P. II, 141. *Seara, zăpada inaugurează săli imense ca de paturi albe..., leagăne ca pentru prunci gângavi.* ARGHEZI, S. VII, 254. *L-aș pune să se culce Pe al meu sân, leagăn dulce, Și i-aș zice-ncetișor: Nani, nani, puișor!* MARIAN, NA. 2. ✧ *Cântec de leagăn* = cântec cu care se adoarme copilul; cuvintele care însoțesc acest cântec (reprezentând o specie a poeziei lirice). *Emanoil Bucuța a debutat printr-o serie de „cântece de leagăn", impropriu numite astfel.* LOVINESCU, S. IV, 526. *Poezia lui Banville e un cântec de leagăn cu un decor de soare puternic.* JUN. LIT. XXVII, 76. *Cântecele de leagăn și bocetele fiind puțin numeroase, n-am putut înregistra aproape nimic în această direcție.* ARH. FOLK. VII, 50. *Cântă „Ay, ay, ay", cântec de leagăn creol, foarte la modă prin barurile de acum două decenii.* CĂLINESCU, S. 31. *A fost cazul cu cântecul de leagăn al lui Iosif, pe care-l găsea pastișat după Duiliu Zamfirescu.* PERPESSICIUS, M. I, 82. *Criticul nu înțelesese deloc poezia lui Eminescu, care este un cântec îmbietor la somn, un cântec de leagăn, adresat unui copil sau unei iubite.* VIANU, L. R. 15. *Un copil plângea... și o femeie încerca să-l împace, cântându-i, cu glasul nespus de trist și istovit, un cântec de leagăn.* TUDORAN, P. 522, cf. DL. *Noi am avut la creștet aceeași ursitoare – Neliniștea, cu dorul ei amar. Neliniștea duioasă din cântece de leagăn.* LABIȘ, P. 402, cf. DEX. *Chipul femeii pe toate le cuprinde... de la cântecul de leagăn la bocetul fără sfârșire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 1/2. (În construcții comparative) *Era un cântec, un cântec ușor, parc-ar fi fost un cântec de leagăn.* SANDU-ALDEA, U. P. 102. *Lucu o luă în brațe. Laura îl asculta, răsfățată și cuminte, cum asculți un cântec de leagăn.* VINEA, L. I, 253. ✦ (Prin analogie)

Cuib de pasăre. *Leagănul puilor îl pregăteşte buha în diferite locuri, când într-o peşteră,... când într-un cuib părăsit de la o pasăre răpitoare mai mare.* LINŢIA, P. II, 87. *Când se întorc de la pescuit pelicanii, niciodată nu se lasă jos de-a dreptul pe cuib, ci cad mai întâi pe oglindă înotând la leagănul puilor.* id. ib. III, 179. ✦ F i g. Momentul când o persoană s-a născut, naştere (**II 1**); pruncie, copilărie. *Leagănul şi mormântul ne arată pământul; însă unul că ne depărtăm dă el şi celălalt că ne apropiem dă el.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 286. *Vremea şi nepăsarea compatrioţilor ne-au ascuns pentru totdeauna leagănul, viaţa, faptele şi moartea lor* (a. 1840). PLR I, 93. *Patria e aducerea aminte de... fumul vetrii ce ne-a încălzit în leagăn înălţându-se în aer.* BĂLCESCU, M. v. 565. *Copilă,... adu-ţi aminte Că-n leagănu-ţi adesea te-am binecuvântat.* ALEXANDRESCU, O. I, 157. *Nicăiri suvenirea leagănului nu s-a putut păstra mai corectă şi mai viuă.* HASDEU, I. C. I, 37. *Am stat la leagănul, voi sta la mormântul tău.* EMINESCU, O. VII, 104. *Nu avea nici măcar bucuria să crească şi ea odată cu micuţul pe care îl sălta dincolo de hotarele leagănului.* VOICULESCU, P. II, 224. *Leagănul lui nu va fi cunoscut căldura unui surâs.* PERPESSICIUS, M. I, 64. ✧ L o c. a d v. şi a d j. **Din** (sau **de la, în**) **leagăn** = din fragedă pruncie, din copilărie, (de) mic, din (sau în) faşă. *Îndată ce am ieşit din leagăn, m-au trimis părinţii miei.* HALIMA (1783), 191^{v}/21. *Numeşte August pre fiiul său Teodosie cel Tânăr, când încă era în leagăn.* ŞINCAI, HR. I, 72/29. *Omul e plecat spre lăcomie Din leagăn.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 222. *Copiii încă nu ieşiseră din leagăn când juna vrăjmaşă... trimise doi şărpi.* CĂPĂŢINEANU, M. 76/1. *Este un om care m-a luat orfană în leagăn, care m-a ţinut, m-a crescut, m-a hrănit.* NEGRUZZI, S. III, 317. *M. S. Vodă îl îmbrăcase cu caftan, dându-i rangul de comis, când era încă în leagăn.* GHICA, S. 150. *Pentru prima oară de când îmi am existenţa, reflectai asupra nenorocirilor ce ne înconjoară chiar din leagăn.* FILIMON, O. I, 308. *Copilul începe educaţia din leagăn, pentru el întâii paşi, întâile cuvinte sunt lecţii.* CONTEMPORANUL, I, 329. *Blanca, află că din leagăn Domnul este al tău mire.* EMINESCU, O. I, 65. *Pontifex, de mică, din leagăn te-a luat.* CARAGIALE, O. VI, 341. *Ah! Fiice ale Evei, diavolul vă ispiteşte din leagăn.* CONTEMPORANUL, III, 5, cf. DDRF. *Fiul lui, Henric al VI-lea, a fost proclamat încă din leagăn, bunicul său regal murind..., şi rege al Franciei, şi rege al Angliei.* IORGA, P. A. II, 299. *Cu strălucirea ochilor tăi limpezi... Tu eşti din leagăn soră cu sfiala.* GOGA, POEZII, 20. *Cunoştea pe „domnişorul" din leagăn.* REBREANU, P. S. 70. *În cancelaria cu mai multe birouri... muncesc toată ziua un număr considerabil de scribi... cărora situaţia de agenţi ai puşcăriei încă din leagăn le-a surâs.* ARGHEZI, P. N. 70. *Un coborâtor din asemenea oase sfinte e sortit din leagăn să fie ministru, cardinal sau amiral.* SADOVEANU, O. XIX, 138. *A fost orfan de părinţi aproape din leagăn şi l-au crescut unul şi altul.* CĂLINESCU, B. I. 317, cf. DEX, ZANNE, P. III, 725. (F i g.) *Scopul autorului era de a desfiinţa prejudeţele unei naţii abia în leagănul luminării sale.* FM (1844), 299^{1}/10. *Nu am putut suferi să vedem sugrumându-se în leagăn cea mai frumoasă din frumoasele arte.* FILIMON, O. II, 231. *Tot aşa şi societăţile îşi au legile lor de creştere. Cu cât puterea lor sporeşte,... pe atât nu mai poţi să le ţii înfăşurate în scutice sau să le adormi în leagăn.* CARAGIALE, O. III, 284. ✧ E x p r. **Din** (sau **de la**) **leagăn până la** (sau **în**) **mormânt** = toată viaţa, pe tot parcursul vieţii; mereu, totdeauna. *Zoie, a căreia viaţă din leagăn până în mormânt se poate rezuma într-un singur cuvânt: mizerie.* CONTEMPORANUL, I, 25. *În femeie este totul;... Ea conduce paşii noştri de la leagăn la mormânt.* ib. 277. *Pezevenchi de la leagăn până la moarte.* EMINESCU, O. XV, 386. *Sărmanii nu mai pot s-o aibă* [coliva] *în toate zilele vieţii deşi muncesc şi robesc de la leagăn până la mormânt.* SADOVEANU, O. XVIII, 396. *Drept ce nu m-ai învăţat Să-m pot ţine mândră-n sat Cu care-aş hi fericit Din leagân până-n mormânt.* ŢIPLEA, P. P. 66. ✦ F i g. Loc, spaţiu, cadru etc. prielnic vieţii, dezvoltării, evoluţiei etc.; spaţiu ideal, desăvârşit. *Vulturul mândru... Parcă ar zice lumii din marele său zbor: Pământul mi-este leagăn, dar lăcuiesc în cer.* HELIADE, P. I, 154. *Tu, ce... Ai licurit în ochi-mi o rază de amor... Ţi-a fost pământu leagăn, pe munţi, în vânt, pe mare Sau numai o suflare cerească sfântă eşti?* C. A. ROSETTI, C. 227/3. *Leagănul juneţii sale fu molaticul muşchi aşternut pe coastele cele desfătătoare ale munţilor.* FM (1845), 293^{2}/5. *Aveam o viişoară moştenită de la părinţi. Acolo mi-a fost leagănul tinereţilor.* SION, P. 55. *De-odat-un glas de înger, o sfântă armonie... Se coborî prin stele din leagănul ceresc.* ALECSANDRI, P. I, 134. *De ce atâtea lacrimi, când, după despărţire, Ne regăsim ferice în leagăn de iubire?* id. T. II, 130. *Pământul nostru-i scump şi sfânt, Că el ni-e leagăn şi mormânt.* COŞBUC, P. I, 209. *Însufleţirea patriotică a unei ţări recunoscătoare a încurajat leagănul noii universităţi.* SBIERA, F. S. 342. *Voi, munţilor mândri, moşnegi cununaţi Cu stelele bolţii albastre, În leagănul vostru de codri şi stânci Dorm toate poveştile noastre.* GOGA, POEZII, 113. *Livezile... sunt în anul de faţă leagăn şi spitale de omizi.* ARGHEZI, P. T. 261. *Armonia eminesciană ne adormea în leagănul „dureros de dulce" al cântecelor ei.* PERPESSICIUS, M. I, 94. *Un sân cald, un pat de odihnă, un leagăn devine natura pentru Eminescu.* VIANU, L. R. 268, cf. DL. *Au făcut din palatul cel mai înalt, leagănul desfrânărilor şi au împuţit viaţa noastră cu nealese necugetări.* BARBU, PRINC. 320, cf. DEX. ✦ F i g. (Mai ales urmat de determinări în genitiv) Origine (**1**) a unei forme istorice sau a unui fenomen, factor etc. cultural, social etc.; obârşie (**4**), vatră (**I 4**). V. început, bază, temelie (**2**). *Limba latină, încetând de a se mai cultiva în Italia, ce a fost leagănul ei..., barbarii o împlură de atâtea elemente parazite.* HELIADE, O. II, 392. *Asia este cel mai mare continent al lumii vechi, leagănul celui dintâi om, împărăţii, ştiinţe.* GENILIE, G. 162/2. *Atât de împoporata mai înainte Asie, leagănul naşterei şi a ţivilizaţiei... acum se acufundă den zi în zi mai adânc în bărbărie.* SĂULESCU, HR. II, 356/23. *Tabăra lui mi-a fost leagăn, şi în trude ostăşeşti Am crescut, sub umbra slavei cununilor vităjeşti.* POGOR, HENR. 25/19. *Leagănul relighiii creştineşti, de unde s-au luminat Rosia.* ASACHI, I. I, 187/30. *Asia,... cea mai mare între cinci părţi a pământului, leagănul omenirii şi teatrul celor mai vechi întâmplări a acestia.*

RUS, I. III, 3/4. *Istoricul archeolog va cerceta cu interes... rămăşiţele dacilor..., cea din urmă odraslă din acel neam minunat al pelasgilor, care se arată la leagănul civilisaţiei tutulor popoarelor.* BĂLCESCU, M. V. 309. *Pământ care, în prejmele micei cetăţi Montu, leagănul şi încă chiar astăzi juvaerul acestei inovaţii, nu se lăuda decât cu o baniţă de secară pe an.* BREZOIANU, A. 124/23. *Domnul Cuza... a venit... în Iaşi, care se cheamă leagănul Unirei.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 288. *Originea poeziei atinge leagănul civilizaţiei populilor.* BOLLIAC, O. 33, cf. COSTINESCU. *Vechiul „leagăn al Unirei" voia să dovedească în contra Bucureştilor, că în Moldova predomneşte alt cuget.* MAIORESCU, D. I, 42. *În femeie este totul; ea e leagănu omenirei.* CONTEMPORANUL, I, 247. *Să nu ne prinză... mirarea când vedem poesia figurând în leagănul tutulor literaturelor începânde.* ODOBESCU, S. I, 186. *Acei creatori închipuiţi ai poeziei... pe coasta septentională a Olimpului, aşezară leagănul culturei greceşti.* id. ib. 201. *Regiunea, ca leagăn al unei specii, este mai mare sau mai mică după cum indivizii acestei specii... au nevoie... de emigraţiuni mai întinse sau mai restrânse.* CONTA, O. F. 315. *Aşa de jos căzu Egipetul, acest străvechi leagăn al culturii care... ajunsese la cea mai mare înflorire.* EMINESCU, O. XII, 221. *Ca să ajungem la epoca instituirii* [sărbătorii]..., *trebuie să suim până aproape de leagănul Bisericii.* CARAGIALE, O. II, 174. *Leagănul vânătoriei cu şoimii este Asia.* MARIAN, O. I, 97. *Cine nu-i cu voi, să ştie Că izbit va fi de voi, De cei straşnici în mânie Şi din leagăn de eroi.* COŞBUC, P. II, 111. *„Istoria românilor", trei volume îndesate de nume, de date...* [porneşte] *de la leagănul lui Romul, ca să se oprească numai la instalarea în România... a principelui străin.* IORGA, P. A. II, 7. *Knust şi Polivka... voiau să facă din Orient leagănul acestui subiect.* PAMFILE, D. 5. [Tracii] *locuiau în regiunile în care trebuie localizat şi leagănul românilor.* DR. IV, 1 335. *Descopeream guri de rai pierdute pe întinsul oceanului pacinic unde... ne îndrumam spre ţările mirodeniilor, spre leagănul civilizaţiilor străvechi.* M. I. CARAGIALE, C. 40, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Noi am ales cetatea Chiovului... fiind începutul şi leagănul credinţei părinţilor noştri.* AR (1834), 277^2/34. *Vorbind franţuzeşte... la Piatra Neamţ, leagănul natal al mamei – am intrat deodată în elita pietreană.* BRĂESCU, A. 204. *Kievul a fost „leagănul ortodoxiei".* SAHIA, N. 41/31. *Întâmplarea a făcut ca leagănul neamului lui Beldiceanu, şi după mamă, şi după tată, să fie ţinutul Sucevii.* SADOVEANU, O. XIX, 299. *Înaintea noastră, divers şi multicolor, pitoresc şi poetic, se desfăşura Iaşul cel bătrân, leagănul cărturarilor, al Unirii, al ideilor şi mişcărilor generoase.* id. ib. 326. *Aici a fost leagănul pur-sângelui englez.* ENC. AGR. I, 111. *Învăţaţii care au căutat leagănul românilor l-au localizat în nordul Peninsulei Balcanice, când mai spre apus, când mai spre răsărit.* PUŞCARIU, L. R. I, 256. *Bătrânii-au adunat printre plăvani, Sudoarea muncii sutelor de ani. Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite Eu am ivit cuvinte potrivite Şi leagăne urmaşilor stăpâni.* ARGHEZI, VERS. 19. *Duduia Matilda rămâne să îngrijească de jumătatea Buciumenilor, leagăn al trecutului lor.* PERPESSICIUS, M. I, 241. *O legendă a acoperit multă vreme leagănul neamului lui Macedonski, din partea tatălui.* VIANU, L. R. 359. *Locul acela răsăritean unde, masiv şi plin de strălucire, el se zăreşte ridicându-se deasupra lumii, e leagănul unei legende.* BOGZA, C. O. 10. *Nu cunoscuse bine decât casa cea veche, de jos de la şosea, leagănul Silionilor, cum o numea coana Petruţa.* VINEA, L. I, 97, cf. DL. *Leagănul puterii lui Burebista a fost câmpia munteană.* H. DAICOVICIU, D. 100. *Am ajuns la concluzia că Atlantida n-a fost doar o imensă ţară între America şi coastele occidentale ale Africii şi Europei, ci că ea a fost de asemenea leagănul întregii noastre civilizaţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 126, 32/2, cf. DEX. ✦ (Rar) Cauză, motiv. *Cumpărarea pe datorie... este leagănul beţiei, al jafului, al corupţiunii şi al crimelor.* GHICA, S. 574.

2. Instituţie de stat sau aşezământ filantropic unde se cresc copiii abandonaţi sau orfani. *Subscrisa Viorica... Am fost copil găsit Şi-atunci, la leagăn dată Într-un cearşaf de cit. N-am mamă şi nici tată.* D. BOTEZ, F. S. 73, cf. DL, DEX. ✦ (Impropriu) Creşă. *S-au creat la ţară leagăne pentru copii.* SAHIA, N. 111. *Posibilitatea realizării acestor drepturi este asigurată... prin organizarea unei reţele întinse de maternităţi, de leagăne şi de grădini de copii.* SADOVEANU, O. XX, 361, cf. DEX^2.

3. Bancă, scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se aşază cineva ca să se balanseze; p. ext. scrânciob (**3**), balansoar; lanţuri; (regional) dulap, ţiţeche. *De legenele acelea, ca de nişte curse dievoleşti, a să feri fieştecăruia om credincios i să cade, că să nu cază şi să să încurce într-însele* (cca 1750). GCR II, 52/10, cf. I. GOLESCU, C. *Flăcăii fac ţiţeche... dacă se găseşte vreun copaciu mare, dud sau salcâm, de unde ar putea să atârne leagănul.* MARIAN, S. R. III, 144. *De-o fi, brade, să ghiceşti, Îţi încred o bogăţie: Leagăn am să fac din tine, Şi-un copil... Ţi-l dau ţie.* COŞBUC, P. I, 203. *Scrânciobul... se numeşte... în Muntenia dulap, leagăn şi ţiţeche.* PAMFILE, I. C. 469, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un pâlc de fete atârnaseră de ramurile unui gutui care trecea spre ogradă un leagăn de frânghie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 102. *Văzu nişte vagoane cu pereţii pictaţi în culori vii, apoi rotirea leagănelor atârnate de lanţuri şi auzi o muzică asurzitoare... ademenind către bâlci o sumedenie de gură-cască.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 19/2, cf. DEX, H XII 120, IORDAN, L. M. 195, ALR I 1 694/677, 679, 695, 705, 980, 984, 986, 988, 990. *Jos la rădăcină, La verde tulpină, Leagăn de mătase Cu viţa-n şase Într-însul cine şade? Leana cu ochi negri.* FOLC. MOLD. I, 248. ✧ Fig. *Vrajba la ivală fiind, paza şi strajea despre vrăjmaşi mai trează şi mai deşteaptă stă! Iară amintrilea, în leagănul îngăimării, somnul peirii fără veste şi, când nici vom gândi, atuncea ne va stropşi.* CANTEMIR, I. I. II, 164. *Alternanţa aceasta, oscilaţia aceasta de leagăn al sufletului între cele două aspiraţii, e însăşi esenţa... liricei d-lui I. M. Sadoveanu.* PERPESSICIUS, M. III, 182. *Cuibul noroculuie o sanie, pârtia, leagăn al extazului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 24/3. ✧ Loc. vb. **A se da în leagăn** = a se legăna (**2**). Cf. I. GOLESCU, C. *Pe flori a se da-n leagăn c-o aripă uşoară... A fluturelui astfel e soarta.* ALEXANDRESCU, O. I, 258. *Lache şi amicul se dau în leagăn, fiecare întinzând piciorul din partea unde s-au ţinut de braţ.* CARAGIALE, O. I, 258. *Vin apoi flăcăii şi*

fetele spre a se da în leagăn. MARIAN, S. R. III, 144, cf. DEX. *Lumea piere şi vecina se dă în leagăn,* se zice despre o persoană căreia nu-i pasă de necazul celor din jur. Cf. ZANNE, P. IV, 418. (F i g.) *Deşteaptă-te în sufletul meu, soare, Ca-ntre făcliile pădurii, Străbate-mă cu sărbătoare Şi dă-mă-n leagăn cu vulturii.* ARGHEZI, F. 7. ✦ F i g. Ceea ce se balansează ca un leagăn sau are formă de leagăn. *Să afla în mijlocul unii păduri; nu vede alt decât un leagăn de verdeaţă şi întru el o zină tânără.* BELDIMAN, N. P. I, 40/12. *Sus paingul pe un frasin urzind pânza-i diafană, Cu-al său fir de-argint subţire face-o punte-aeriană, Iar în leagăn de mătasă gangurul misterios Cu privighetoarea dulce se îngână-armonios.* ALECSANDRI, POEZII, 48. *Jocuri peste care* [în poezia sa] *domnişoara O. C. se apleacă cu atenţii de zână, peste leagăne de trestie uşoară.* PERPESSICIUS, M. III, 93. *Înainte mergeau Da ei ce vedeau? Patul soarelui: Viţe de cosiţe Leagăne făcute.* PAMFILE, CER. 123.

4. Trăsură suspendată pe arcuri sau pe chingi (v. r ă d v a n, c u p e u, c a l e a ş c ă, b e r l i n ă, l a n d o u); scaun suspendat al unei căruţe sau al unei trăsuri (pe care stă vizitiul) (v. j e ţ, c a p r ă, l a v i ţ ă). *Leag[ă]nul cu tel[e]garii* (a. 1642). IORGA, S. D. V, 298. *Nu era ei acolo grije de pluguri, de boi, nice de cai cu rafturi scumpe sau de leagene... ce numai de curăţiia sufletului.* VARLAAM, C. 366. *Au şăzut în leagăn, numai cu aprodul şi au mersu pre locuri fără drum.* URECHE, L. 145. *Acea giupânească au gătit un liagăn cu şeasă cai şi cu doisprăzece voinici într-armaţi şi dacă l-au deşteptat* [pe Vodă]... *au mersu prin locuri can fără drum.* N. COSTIN, L. 367. *Au întrat cu aprodul Stârcea într-un leagăn şi, acompaniaţi de 12 unguri, mearsără pe locuri fără drum bătut.* ASACHI, S. L. II, 179, cf. DDRF. *Intrară în codrul cuprins de unguri... tunurile greoaie, carele, straja, craiul bolnav, dus într-un leagăn.* IORGA, P. A. II, 233, cf. TDRG, DHLR II, 450, DR. I, 271. *La Sângiors ne duceam cu o căruţă cu leagăn destul de mare cu trei cai.* MOROIANU, S. 20. *Toţi se dădură, în căruţă, mai spre leagănul ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *Dimineaţa, când ei vrură să pornească la drum, găsiră căruţa popii, cu două leagăne, trasă în faţa porţii.* id. ib. III, 566, cf. SCL 1953, 203. *Plecaseră la drum, înghesuiţi amândoi pe leagănul de lemn al trăsurii de poştă.* TUDORAN, P. 46. *Acum grohăie* [beat] *tulănit în leagănul trăsurii, afară, în ploaie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 17/2, cf. A VI 26, LEXIC REG. 82. *Am o brişcă cu două leagăne; stau în voie patru persoane.* UDRESCU, GL.

5. (Pescuit; regional) Speie (**1**). Cf. ANTIPA, P. 131. ✦ Săltătoare (**4**). *Crapul sare adeseori peste garduri de câte 2 şi 3 m înălţime – se fac prinzători anume pentru cei ce sar, numite leagăne sau săltătoare.* ANTIPA, P. 222.

6. (Tehn.) Grindă mobilă dispusă între traversele intermediare ale cadrului anumitor boghiuri de vehicol de cale ferată; traversă dansantă. Cf. LTR².

– Pl.: *leagăne* şi (învechit şi popular) *legene,* (regional) *leagănuri* (ALR II/I MN 75, 2 657/537), *legeni* (ALR II/I MN 75, 2 657/364, 365, 386, 399, 405). – Şi: (popular) **leăngăn** (ALR I/II h 238, AKRM I/II h 320), (regional) **leágăr** (ALR II/I MN 75, 2 657/95; pl. *legiri*) s. n, **leágănă** (ALR II/I MN 75, 2 657/399, pl. *legeni*) s. f.

– V. **legăna**.

LEÁGĂNĂ s. f. v. **leagăn**.

LEAGĂNÚŢ s. n. v. **legănuţ**.

LEÁGĂR s. n. v. **leagăn**.

LEAH¹, **-Ă** subst., adj. **I. 1.** S. m. şi f. (Învechit; atestat prima dată în 1495, cf. DERS) Polonez, polon (**1**), (învechit şi regional) poleac. *Merg oamenii la beseareacă cari sunt unguri sau rumâni, au sârbi, au greci, au neamţi, au leaşi.* CORESI, ap. GCR I, 25/24, cf. CCR 22/3, D. BOGDAN, GL. 71. *Ce trabî are starostia de Cameniţă cu mine, sau ce putearnicu-i asupra mea, să-m taie capul, de vreame ce eu nu sâmt leah, ce sâmt frânc.* PRAV. 278. *Alexandru vodă făcu priiteşug mare cu leşii şi legătură tare.* URECHE, L. 73. *Au pus domn... pre Ieremia Movila Vodă..., puind deodată şi pen toate cetăţile ţărâi slujitori de ai săi leşii.* M. COSTIN, O. 44. *Leaşii stau cu gândul dupre obiceaiu* (a. 1693). FN 14. *Petriceico Vodă, dacă au sosit în Iaşi, îndată au slobozit poghiaz căzaci şi leşi... să margă să lovască pre Duca Vodă.* NECULCE, L. 77, cf. ANON. CAR. *Ce a face eu n-am, fără cât iată, dupe la istoricii streini, pe la greci, pe la leşi, pe la unguri şi pe la alţii voi umbla a cere şi a mă îndatori, ca ce vor fi şi ei pomenind şi istorind de această ţară, să zic şi eu aici.* C. CANTACUZINO, CM I, 8. *El vrea să ia fată de leaf mare, pentru care pricină zic că mai mult de aceasta l-au mazâlit împăratul, căci se încuscrise cu leaşâi.* R. POPESCU, ib. 301. *Precum scrie Filip Calimah în Cartea III, cea despre faptele lui Vladislaus craiului leşilor şi a ungurilor, niciodată fără titulă de mare şi prea tare împărat nu se cade a se numi.* MAIOR, IST. 82/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Lucrul cel necurmat al acelor fericiţi oameni era atuncea ca adeaseori să întâmpine cu războaie năvălirile prăpăditorilor tătari, şi ale ungurilor, şi ale leaşilor.* GRIGORIE, L. 2, cf. LB. *Şincai... orice a aflat scris pentru romani de latini, de greci, de italieni, de unguri, de leşi, de sârbi, de rumâni, au însemnat spre luminarea naţiii noastre.* CR (1833), 264, cf. I. GOLESCU, C. *Căzui la mare lipsă şi sărăcie, că mă prădară leşii şi tatarii şi mă răniră în câteva locuri în oaste.* FM (1845) 177¹/30. *Leahul venit-a să-şi izbândească de răsboaiele perdute.* BĂLCESCU, M. V. 574, cf. POLIZU. *Pe la începutul timpului curei vin nemţii, ruşii, leşii.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Săltătoarea craoviană a leşilor, cotilionul franţuzesc... toate aceste danţuri... deteră prilej pe rând oaspeţilor noştri de a-şi arăta măiestria.* FILIMON, O. I, 197, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 166. *Tradiţiunea atribuie răsipa acestei cetăţui, bătăliilor ce au fost, la 1686, între moldoveni, leşi şi turci.* ODOBESCU, S. II, 224. *N-ai frânt a duşmanilor nouri, N-ai frânt pe leşi şi pe tătari.* EMINESCU, O. XV, 947. *Bătălia din Valea Haliciului cu leşii.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 501, cf. DDRF. *Cum pătrunseră polonii în pădure, el repede mai multe roate de ostaşi care prăvălesc peste poloni arborii pe jumătate tăieţi. Ştefan vine îndată după aceea şi loveşte şi el pe leşi pe dindărăt.* XENOPOL, I. R. IV, 101. *Turcii sunt? – Ba parcă leşii Vin încoace.* COŞBUC, P. I, 326, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Soliman beglerbegul... să ierneze la Cameniţă şi de aici să se arunce asupra leşilor şi ungurilor.* IORGA,

P. A. II, 216, cf. TDRG, CADE. *Leşii au şi trecut apa Nistrului... şi au lovit la Şipinţi.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 71, cf. DA II$_2$. *Leşii au prins pe Duca Vodă.* SADOVEANU, O. XIX, 488, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 204, SCRIBAN, D., DL, SCL 1961, 587, I. GHEŢIE, B. D. 381, SCL 1980, 454, ALIL XXIX, 547, IVĂNESCU, I. L. R. 495, MIHĂILĂ, D. 115, DEX². *Samcă de leah cu leaşcă, Samcă de ruscă.* MARIAN, D. 221. *Ştefan, Ştefan domn cel mare... Braţul lui fărăncetare Bate oardele tătare, Bate cetele maghiare, Bate leşi din fuga mare.* ALECSANDRI, P. P. 173. *Deoarece mai tot dealul... era acoperit cu trupuri de leşi,... a început de atunci încoace a se numi Dealul Leahului.* MARIAN, T. 277. *A dracului om îi leahu.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Rusu-i ursu, Turcu-i lupu, Leahu-i vulpea, Iar săracul Moldoveanul Când e oaie Când e vacă.* ZANNE, P. VI, 207. ✧ (Cu sens colectiv) *Îndemna... pre turci... să nu poată a da leahul agiutoriu nemţilor.* M. COSTIN, O. 67. *Nu lăsa să să mai întărească neprietinul tău şi călcătoriul de volniciile noastre, leahul.* id. ib. 128. *Ce va să dzică „υποθεσης" înţelege latinul, leahul, italul şi alţii „hyothesis", macar că cuvântul acesta singur a elinii numai ar fi.* CANTEMIR, I. I. I, 7. *Iar dacă mergi cu mintea La neamţ, la leah sau ungur să cerem ajutoare, La astfel de-mprumute e camăta prea mare.* HELIADE, O. I, 225. *Să nu zică leahul c-a intrat într-o cetate românească ca într-o ţarină pustie.* NEGRUZZI, S. I, 171. *Ştefan Vodă... la luptă purcedea... Vai de leah, vai de tătar Ce luptau cu un stejar!* ALECSANDRI, POEZII, 158. *S-au prins cu jurământ Nici chiar sub braţul morţii să nu dea îndărăt Pân' n-or intra... pe-al leahului pământ.* id. ib. 204. *Nu vreau să vorbesc... despre turc şi tatar, ungur şi leah.* SADOVEANU, O. XIX, 135.

2. (Mold.; mai ales art.) Nume dat unui vânt rece care suflă dinspre nord. Cf. DA II$_2$, H X 574, CHEST. IV 85/371, ALR I 1 231/370, 378, 552, 554.

II. Adj. (Învechit) Originar din Polonia; polonez (**2**), polon (**2**), (învechit şi regional) poleac (**2**), polocesc, (învechit) polonesc. *Au zis gloatelor să să întoarcă şi în loc s-au întors şi singur, poftorind cu glasul: „Lasă, câine leşe, că te voi purta eu".* M. COSTIN, O. 86. *Dacă s-au făcut dzuă, s-au apropiet prin arini, lângă sat, pe din gios de curte, într-o râpă, şi au ieşit de au prinsu limbă pe un cedelnic leav.* NECULCE, L. 79. *Cetate sfântă... Paza zidurilor tale pe vrăjmaşi batjocorea, Când pe mii de duşmani leşi, optsprece plăieşi bătea.* HRISOVERGHI, P. 10/12. *Această cetăţuie... să pare că ar fi fost în vechime locuinţa vreunui nobil leah.* KOGĂLNICEANU, S. 4. *Mă gândesc: oare după ce umblă aceşti oşteni leşi, cărora le place vânat domnesc?* SADOVEANU, O. XIII, 16. *Cunoaşte... şi un meşteşug de tămăduit nebunii, învăţat de la un vraci leah.* id. ib. 47. *Dându-se mare bătălie în preajma Hotinului, cum s-au arătat husarii leşi în rândurile turcilor, Gligoraşcu Vodă a şi trecut în partea lor.* id. ib. XIX, 288, cf. SCL 1 978, 553.

– Pl.: *leşi* şi *leaşi*. – Şi: **leş, leaf, leav** s. m.

– Din ucr. **ляхъ**.

LEAH² s. n. **1.** (Olt. şi prin Dobr.; mai ales la pl.) Construcţie auxiliară dintr-o gospodărie, dependinţă, acaret, (regional) oleab. V. oleat (**2**). Cf. CADE. *Peste gardul de merişor, retezat ca un părete, o boltă de viţă... taie în două leaurile boiereşti.* în DA II$_2$. *Iarna îşi adăpostea cele douăzeci de capre În casa cu focul, că nu avea leau pentru ele.* SORESCU, L. L. I, 78. *Păn' n-a veni iarna, dracul, meşter cum e, şi ridicase în curtea stăpânului câteva jitniţe şi pătule. Râdea curtea de aşa mândreţe de leahuri.* PAMFILE, D. 93, cf. CIAUŞANU, V. *Nu-i mai stă mâna deloc lu Gavrilă al Bologhii – de-aia curtea lui e plină de leauri.* CHEST. II 70/36, cf. ib. 390/22, 26, 130, ALRM II/I h 295/812, 872.

2. (Olt.; mai ales la sg.) Adăpost. *Să intrăm undeva la liau.* ALR II/I h 270/812. *Ai să ne adăpostim să nu ne plouă, să ne adăpostim la un liau.* ALR II 3 420/812, cf. LEXIC REG. II, 28.

3. (Olt.; mai ales la pl.; nedefinit mai îndeaproape) Diferite obiecte dintr-o gospodărie. UDRESCU, GL.

– Pl.: *leahuri*. – Şi: **leab** (CHEST. II 390/130), **leau** s. n.

– Din bg. dial. **ляха** „strat de zarzavaturi".

LEAHÓRNIŢĂ s. f. (Regional) Femeie rea de gură (Rădăuţi). Cf. LEXIC REG. 104.

– **Lehăi** + suf. *-orniţă*.

LEÁHOTĂ s. f. v. **liotă**.

LEÁL, -Ă adj. (Despre oameni) Care acţionează conform promisiunii făcute, care îşi respectă cuvântul, loial; corect, cinstit, sincer, franc, onest; fidel, devotat. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Noi facem un apel leal şi călduros la toţi confraţii noştri,... la patriotismul lor* (a. 1855). PLR I, 158. *Acei cari l-au cunoscut, pierdeau un amic sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel şi voios.* GHICA, S. 68. *Lealul român... porneşte... spre Târgovişte, fără a lua cea mai mică pază cu dânsul.* id. ib. 112. *Mâna dumitale, iubite Kövesdy, voi să strâng mâna unui brav şi leal maghiar.* FILIMON, O. II, 45, cf. PONTBRIANT, D. *Nu voi fi nici mai puţin francă, nici mai puţin leală decât dumneata, îi zisei eu.* BARONZI, M. I, 201/14, cf. CANELLA, V., LM. *Un ministru de finanţe leal.* MAIORESCU, D. I, 576. *Nu încape îndoială că a fost leal faţă de opoziţie.* id. ib. IV, 51. *Am fi putut presupune că recenzentul e leal şi voieşte a spune adevărul.* EMINESCU, S. P. 378. *Sunt o persoană leală; nu voi a-ţi ascunde nimica.* CARAGIALE, O. II, 191. *Avem tot interesul să facem nişte supuşi leali şi mulţumiţi, nişte cetăţeni fără mâhnire şi deci devotaţi fără rezervă.* id. ib. V, 190, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$. *Regele George V al Angliei... a fost prietin leal al democraţiei.* SADOVEANU, O. XX, 24, cf. SCRIBAN, D. *Ciocârlan, leal, îndrăzni a lua apărarea prietenei lui.* CĂLINESCU, S. 196. *Ai fost leal, cu toată slăbiciunea ta. I-ai spus că ai o femeie pe care n-ai să o părăseşti.* VINEA, L. II, 206, cf. DL, DEX. *Doctul şi lealul autor... e... unul dintre cei mai buni profesori de literatură română.* GRIGURCU, C. R. 124, cf. L. ROM. 1993, 242. ✧ (Adverbial) *Între trei mari taberi, pe un verde deal, Cei trei domni s-adună şi vorbesc leal.* BOLINTINEANU, B. 31/9. *Eu vă rog ca să votaţi franc şi leal pentru noua şi adevărata încercare de a constitui comuna la noi.* MAIORESCU, D. I, 227. *Sexul slab... are nevoie de anonimat, ca să-şi poată descărca sincer şi leal tot fundul sufletului.* CARAGIALE, O. II, 187. *Doamna nu*

juca leal şi nu-şi alegea mijloacele. VOICULESCU, P. II, 207. *Soldatul care luptă şi loveşte cu străşnicie, dar leal, la Mărăşti şi Mărăşeşti îşi cunoaşte inamicul.* SADOVEANU, O. XIX, 99. *Mi-am dat cuvântul de onoare... că voi lucra leal în atelierul în care am fost acceptat.* CĂLINESCU, S. 166. ✧ (Substantivat, n.) *Este o amestecătură bizară de bun şi de rău, de leal şi de perfid.* BOLINTINEANU, O. 419. ✦ (Despre însuşiri, manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor) Care exprimă, denotă sinceritate, corectitudine, onestitate. *Îţi mărturisesc că aşteptam de la d-ta o purtare leală în treaba aceasta.* CODRESCU, C. I, 59/28. [Convorbirea] *a fost o profesiune de credinţă francă şi leală din partea lui Constantin Câmpeanu.* GHICA, S. 631. *Stimat şi iubit de toată tinerimea pentru caracterul său leal şi plăcut, era pismuit, ca toţi domnii indigeni, de mulţi din boierii cei mari.* id. ib. 690. *După dejun el pleacă, asigurând pe toţi despre lealele sale intenţii.* SION, P. 243. *Iubeam odată lupta... dar lupta cea leală Pentru-o idee mare, frumoasă, triumfală, În care luptătorii cu inima-ndrăzneaţă, Prin arme fără pată se atacau în faţă.* ALECSANDRI, POEZII, 469. *Relaţiile amicale cu toate puterile străine sunt rezultatul politicei chibzuite şi leale urmate de guvern.* MAIORESCU, D. IV, 630. *Cred în sincerul şi lealul ajutor ce mi se dă astăzi.* ODOBESCU, S. III, 452. *Am un gutunar de chept, pe care-l combat – cu bravură – cu toate armele din arsenalul meu; luptă pe faţă, luptă francă, luptă leală: bere rece.* CARAGIALE, O. VII, 126. *Puteţi fi încredinţat că vă voi susţine în Adunare în modul cel mai leal.* I. NEGRUZZI, S. I, 254. *Imaginea datoriei îl păleşte în sufletul leal şi obtuz.* LOVINESCU, S. I, 361. *Partidele acestea de plăcere ale tineretului m-au impresionat în chip plăcut. Au în ele bunăvoie şi dragoste de viaţă şi mai ales simplicitate. Tovărăşia e prietenească şi leală.* SADOVEANU, O. IX, 294. *O bravură leală nativă interzice atacul din spate şi lateral.* ARGHEZI, S. VIII, 197. *Discuţia despre limbă este delicată, cere pregătire ideologică, ştiinţifică, literară, lingvistică sau o conducere leală şi fără îngustimi din partea tuturor.* CĂLINESCU, C. O. 357.

– Pronunţat: *le-al.* – Pl.: *leali, -e.*

– Din it. **leale**.

LEÁLEA s. f. v. **lele**.

LEALÍSM s. n. (Rar) Lealitate; fidelitate. *Sentimentul naţional născut din ura contra englezilor s-a confundat cu lealismul faţă de coroană.* OŢETEA, R. 85.

– Pronunţat: *le-a-*.

– **Leal** + suf. *-ism*. Cf. fr. l o y a l i s m, engl. l o y a l i s m.

LEALITÁTE s. f. Însuşirea de a fi leal, l o i a l i t a t e; atitudine, comportare de om leal; corectitudine; cinste, onestitate, sinceritate; credinţă, fidelitate. Cf. NEGULICI. *Cu toate aparinţile, nu voi îngădui nimăruia ca să se îndoiască macar cât de puţin despre lealitatea caracterului meu.* CODRESCU, C. I, 60/9. *Leopold II... nu a voit uniunea, şi cauza nu a putut fi alta, decât în linia primă neîncrederea în lealitatea aristocraţiei din ambele ţări.* BARIŢIU, P. A. I, 526. *Nu ne făcea niciodată a ne îndoi de lealitatea şi sinceritatea sa.* SION, P. 226. *Vorbeam cu... Domnitorul despre d-ta şi totdeauna l-am aflat în dispoziţiuni foarte avantagioase despre lealitatea şi devotamentul d-tale pentru binele patriei* (a. 1863). IORGA, S. D. XVIII, 58, cf. PONTBRIANT, D. *El avea atâta curăţie de inimă şi atâta lealitate, încât nu mă îngrijii în relaţiunile noastre de reserva ce s-ar fi căzut să mi-o impuie mărturisirea sa.* BARONZI, M. 377/8. *Era tipul oamenilor de inimă, de curagiu şi de lealitate cavalerească.* id. ib. 474/15, cf. LM. *Se tăgăduieşte anume... d-lui P. Carp lealitatea statornică faţă de dinastie.* MAIORESCU, D. IV, 14. *Sunt foarte sensibil la apelul... făcut la francheţea şi lealitatea declaraţiilor noastre.* id. ib. 399. *D. Grădişteanu... şi-ar fi permis a pronunţa cuvântul de lealitate, imputându-ne că am înjumătăţit în critica noastră ideea d-lui Laurian.* id. CR. II, 85. *Atât noi, cât şi guvernul spaniol, am avut lealitatea a ne pune mai presus de sistema nenorocită, urmată până acum în diplomaţia europeană.* CARAGIALE, O. V, 353. *Se spune... că aicea o prea strictă lealitate nu domneşte totdeauna la joc şi că uneori talentul ajută norocului.* id. ib. 437. *Mărturiseşte singur că e de vină şi, c-o lealitate demnă de nişte epoce medievale, îşi cere singur pedeapsa.* MARIAN, O. I, 105, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Îl iubesc pe soţul meu şi-n fiinţa lui, şi-n nobila generozitate pe care o dovedeşte în toate actele vieţii sale; de asemeni şi pentru lealitatea şi vitejia lui cavalerească.* SADOVEANU, O. XI, 44. [Şahul] *deprinde pe om cu lealitatea şi cu aprecierea justă a valorilor.* id. ib. XX, 293, cf. SCRIBAN, D. *Nu mă îndoiesc de lealitatea dumitale, alţii însă pot să obţină o mărturisire cu forţa.* CĂLINESCU, S. 716. *Spunea că sperase în lealitatea ei, că totul se va termina între ea şi acel „individ" a doua zi după căsătorie.* VINEA, L. II, 131, cf. DL. *Nu cu ostateci se rezolvă problemele într-un Stat,... ci cu încredere şi lealitate.* PREDA, DELIR. 266, cf. DEX, DN[3].

– Pronunţat: *le-a-*. – Pl.: *lealităţi*.

– **Leal** + suf. *-itate*.

LEÁMĂ s. f. Unealtă de pescuit care se foloseşte la trasul năvodului, sub formă de chingă de lemn cu două găuri la capete, prin care se trece o frânghie. *Pescarul lipovean leagă capătul cu nasture al frânghiei... de codulă şi îmbracă leama astfel ca chinga să o aibă peste şale. Astfel el trage codula cu spatele, mergând cu faţa înapoi.* ANTIPA, P. 4800, cf. DA II_2.

– Din ucr. **ляма**.

LEÁMPĂ s. f. v. **lampă**[1].

LEÁNĂ s. f. (Mai ales art.) **1.** (În poezia populară; în formule de început) Foileană. *Şi-am zis leana, doi arginţi.* în DA II_2. *Şi-am zis leana, poamă verde, Ţine-l, Doamne nu mi-l pierde.* I. CR. III, 154. *Şi-am zis leana, arţăraş, Mi-a venit un gând vrăjmaş.* PAMFILE, C. Ţ. 121. *Şi-am zis leana, trei măsline, Ce făcui nu făcui bine.* id. ib. 165. *Ţiţileană-leană.* PASCU, C. 224.

2. (Dobr.) Numele unui joc nedefinit mai îndeaproape. Cf. PÂRVESCU, C. 186, VARONE, D. 111, DA II_2, I. CR. I, 155.

– De la **foileană**.

LEANCÁR[1] s. m. v. **lincar**.

LEANCÁR[2] s. m. (Prin Bucov.; ironic) Intelectual. *Leancariu moari di foami.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

– Pl.: *lencari.*

– **Leancă[1]** + suf. *-ar.*

LEÁNCĂ[1] s. f. (Popular) Haină lungă (com. din STRAJA – RĂDĂUȚI) până la călcâi (BUGNARIU, N.) croită după modă nemțească (com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI), fie purtată la sărbători (I. CR. IV, 158), fie veche, sărăcăcioasă, uzată sau zdrențuită (KLEIN, D., LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 167, LM, DDRF, PAMFILE, J. II, 151, CADE, SCRIBAN, D., DL, com. MARIAN, T. PAPAHAGI, M.). *Veni lângă mine și, deșchidzându-mi leanca, ș-au băgat mâna și mi-au pipăit tot trupul, și eram în somnul mieu cu totul îngreuiată.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 83[r]/22. *Bată-l focul de cojoc..., cum aș face ca să pot să mi-l schimb cu omul ista, să-mi dea leanca de pe el.* CONTEMPORANUL, I, 567. *Prinse a* [se] *agita amarnic... zicând țăranilor că ce li trebuie lor deputat străin, ori de prin alte țânuturi, ori de cei cu leancă.* SBIERA, F. S. 229. *Desculțe, în catrințe, c-o leancă subțire în grabă zvârlită peste cămașa de in..., stăteau grămădite la pământ femeile prostimii.* SADOVEANU, O. III, 217. *O femeie ca de treizeci de ani, îmbrăcată într-o leancă sărăcăcioasă.* CAMILAR, N. 15. *Dezbrăcând leanca și puind-o pe un păpușoi, începe să culeagă.* JAHRESBER. IX, 219. *Pi Ion l-o apucat di mânicî balauru și iel, dacî o văzut cî l-o apucat di mânicî, o dizbrăcat lianca ș-o lepădat-o.* GRAIUL, I, 339. *Cum ajunse la emaș se dezbrăcă de leancă.* I. CR. III, 297. (Prin extensie) *Amicii noștri, la întruniri hazlie, când voiau să ne scuture lencile, discutau tema aceasta în râsul tuturora.* SBIERA, F. S. 377. ✦ (Prin Mold.) Bluză. Cf. CIHAC, II, 167, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ (Prin Munt.; ironic) Femeie îmbrăcată prost și neglijent. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *lenci* și *lence.*

– Din ucr. **лянка**.

LEÁNCĂ[2] s. f. sg. (Transilv.) Unealtă care se folosește la purtatul mosoarelor dintr-o parte în alta a pânzei la năvăditul acesteia pe pari[1] (**1**); alergătoare. Cf. TDRG, DR. III, 836, IX, 192. ◇ Expr. **A umbla** sau **a (o) lua (la) leanca** = a fugi, a o lua la sănătoasa. Cf. PĂCALĂ, M. R. 525, DR. IV, 912, com. din JINA – SEBEȘ, LEXIC REG. II, 61. **Și-a mâncat leanca**, se spune despre o persoană care înșeală pe cineva, care își pierde cinstea, onoarea. Cf. ZANNE, P. III, 205.

– Din magh. **leányka**. Cf. sb. l i j e n k a .

LEÁNCE s. f. v. **lance**.

LEANCÚȚĂ s. f. v. **lencuță**.

LEÁNDĂR s. m. v. **leandru**.

LEÁNDRĂ s. f. v. **landră**.

LEÁNDRU s. m. Arbust mediteranean din familia apocinaceelor, înalt până la cinci metri, cu frunze lanceolate dispuse în verticile de câte trei, cu flori albe, roșii, roz sau gălbui frumos mirositoare, cu lemn, scoarță și frunze care se întrebuințează în medicină și care este cultivat și ca plantă ornamentală; (învechit) rododafin (*Nerium oleander*). Cf. POLIZU. *La intrarea salonului sunt puși leandri mari ca niște copăcei.* I. IONESCU, M. 417, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 139. *Pridvorul casei, înaintat spre drum, era acoperit cu trandafiri și oleandri.* CONTEMPORANUL, III, 781. *Foile de oleandru, oricât le-ai fierbe în apă sărată, tot mai bună e țintaura pentru friguri.* DELAVRANCEA, S. 265, cf. DDRF, DAMÉ, T. 183, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 396, N. LEON. MED. 54, ALEXI, W. *În unele părți din Muntenia, babele învață pe bolnavi să fiarbă 5–6 flori de leandru (oleandru) într-o oca de apă, pusă în oală nouă, să strecoare zeama și s-o bea.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 70. *Lângă havuz, leandrul fraged, din când în când, arunc-o floare.* ANGHEL, Î. G. 637, cf. TDRG, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 62. *Mușețelul și nalba năpădeau curțile, pretutindeni leandri, rodii, lămâiță, la ferestre se înghesuiau ghivecele de garoafe.* M. I. CARAGIALE, C. 76, cf. PANȚU, PL. 149, ȘĂINEANU, D. U. *Ieșea cu scaunul ca să citească „Universul"... la umbra leandrilor.* BASSARABESCU, V. 54, cf. CADE. *Ca și mușcata de răspândit chiar la țară este oleandrul,... adus din țările calde.* SIMIONESCU, FL. 711. *Am început să mâncăm în curticica birtului, în tovărășia leandrilor convalescenți cari au iernat la beci, cu murăturile și varza.* I. BOTEZ, B. I, 208. *În fața scării de intrare..., două ciubere cu leandri aprindeau flori roze.* TEODOREANU, M. II, 54, cf. DS, 168, BUJOREAN, B. L. 712. *Grădina se compunea din opt oleandri palizi, crescuți între pereții de tinichea ai unor bidoane de petrol văpsite în verde.* BART, E. 24, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Împrejmuit cu noaptea, aștept ca o făclie, Înfășurată-n iederi și-n frunze de leandru.* ARGHEZI, VERS. 93. *De-a lungul pereților se înșirau hârdaie mari cu oleandri.* CĂLINESCU, E. O. I, 34. *Peisajul fantomatic și fluid al întunericului, peste care zorile și dimineața presărau flori de leandri și de mușcată.* PERPESSICIUS, M. II, 272. *Cutiile mari cu leandri, plini, înfloriți ca niște clăi albe și roze, aveau scândurile de un verde șters și cojit pe alocurea.* CAMIL PETRESCU, N. 76, cf. DL. *Începu să cânte din foiță. Era, pe semne, foiță de leandru care nu plesnea.* PREDA, DELIR. 39, cf. BORZA, D. 116, 250, FLORA R. P. R. VIII, 485. *Răcoarea toamnei acoperea boschetele de iederă roșie și leandrii țepeni de la intrare.* BARBU, G. 330, cf. PRODAN – BUIA, F. I. 455. *Toate umbrele... se mută neliniștite la bătaia ușoară a vântului, care a mângâiat o clipă frunzele late de ficuși și subțirimea de trestie a leandrilor tineri din hârdaiele imense.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 115, H II 79, 87, 142, III 139, IV 53, IX 396, X 445, 534, XIV 416. *Pisezi frunze de oleandru, le storci în apă și bei.* PAMFILE, B. 33

– Pronunțat și: *le-an-* – Pl.: *leandri* și *lendri* (SCRIBAN, D., DEX). – Și: **oleándru**, (regional) **leándăr** (BORZA, D. 116, 250), **liándru** (BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3–4, 62, DA II_2; pronunțat *li-an-*, DA II_2) s. m., **oleándră** (id. ib. 266) s. f., **oleándăr** (id. ib.), **uleándru** (id. ib.) s. m.

– Din it. **leandro** – **Oleandru**, **oleandră**, **oleandăr**, **uleandru** < it. **oleandro**, germ. **Oleander**, lat. **oleander**.

LEÁNE s. f. v. **lene.**

LEÁNGĂN s. n. v. **leagăn.**

LEÁNGRĂ s. f. v. **langră.**

LEANÍV, -Ă adj. v. **leniv.**

LEAN-ODOLEÁN subst. (Prin Munt.; probabil) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. FORM. CUV. I, 47. *Alții, în loc de pelin sau usturoi, poartă una din ierburile vrăşmaşe Rusaliilor şi cari sunt: avrămeasa... şi odoleanul, lean-odoleanul sau leuşteanul.* PAMFILE, S. v. 35.

– Cf. o d o l e a n .

LEÁNȚĂ s. f. v. **lance.**

LÉAOTĂ s. f. v. **liotă.**

LEAP interj. v. **lip.**

LEÁPĂ s. f. v. **leoapă.**

LEAPŞ interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de lovirea cu palma. Cf. IORDAN, STIL. 365, DA II_2, 127.

– Şi: **hleapş** interj. IORDAN, STIL. 365.

– V. **leapşă.**

LEÁPŞĂ s. f. **1.** (Popular) Palmă[1] (**2**). *Cotoiul căpătă o leapşă şi o împunsătură şi trecu spre uşă zbârlit, cu coada bârzoiată.* SĂM. III, 662. *Când ți-oi da o leapşă!* PAMFILE, J. II, 151, cf. DA II_2. *Prin Bucovina leapşă „palmă" sună cleapşă.* BUL. FIL. II, 188, cf. 289, IORDAN, STIL. 365, SCRIBAN, D., DEX, ALIL XXIX, 298, PAŞCA, GL.

2. (Popular; mai ales în construcția) *De-a leapşa* = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători este lovit în fugă cu palma de oricare alt jucător. *Zgomotul ce făceau ei, zbenguindu-se şi jucându-se când d-a baba-oarba, când d-a leapşa.* ISPIRESCU, U. 83. *Cine vrea d-a leapşa?* DELAVRANCEA, S. 225, cf. PAMFILE, J. III, 48. *Când d-a leapşa ori d-a feţele.* ŞĂINEANU, D. U., cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Arhiereii au sosit şi s-au cam îmbrâncit cu prietenie... Dacă s-ar putea, ei s-ar juca de-a leapşa.* ARGHEZI, B. 27. *Câțiva măgădani... discutau în grupuri, se îmbrânceau, jucau leapşa.* STANCU, R. A. II, 33, cf. DEX. ✧ *Leapşa pe ouate* v. o u á t .

3. (Prin confuzie) Leaşcă[2]. *Pe trei scânduri de lepşe, aşezate cap la cap, stau vreo 15 străchini cu fasole.* D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 67. *Când se văzu unde era, i se păru că visează: o magazie de grâu, împărțită în odăi prin niște scânduri de lepşe ce n-ajungeau până sus.* id. Î. 200, cf. DA II_2.

– Pl.: *lepşe* şi (regional) *lepşi* (PAMFILE, J. II, 260). – Şi: **hleâpşă** s. f. IORDAN, STIL. 365.

– De la **leap**, prin apropiere de *fleaşcă* şi *cleapşă*.

LEÁRFĂ s. f. (Depreciativ; regional) Persoană care vorbeşte mult; flecar, palavragiu (Țepu – Tecuci). Cf. LEXIC REG. II, 96.

– Pl.:?

– Et. nec.

LEÁSĂ s. f. **I. 1.** Împletitură din nuiele (de răchită, alun, mesteacăn), cu dimensiuni variabile, utilizată în construcții (la întărirea sau refacerea unor clădiri, poduri etc.), în transportul unor lucruri sau în gospodărie (la uscarea fructelor, afumarea peştelui, depozitarea alimentelor etc.); coşar[1], (regional) bojdei, lojniță, slaniță. *S-au apucat.. a facere podul ce-l stricase Alexandru Vodă;... multe coşuri împlându-le cu petre, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi cu nuiele de stejar şi lozie în loc de otgoane, peste carele au pus lese împletite bine, aşternând paie şi pleavă peste.* SIMION DASC. LET. I A 64/22. *Au astupat şanțurile cetății cu snopi de pădure, tufe, şi au făcut poduri cu leşi.* DIONISIE, C. 181, cf. POLIZU. *Păstrăvii sărați sau îndulciți în sare se usucă şi se afumă, puindu-i pre o leasă şi aprinzând sub dânşii putregai de nuc sau de salce.* I. IONESCU, M. 66. *În acest strat a coşeriului se pune o leasă.* id. B. C. 263/29, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 167, COSTINESCU, LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 159, BARCIANU, DAMÉ, T. 16, ALEXI, W., TDRG. *Mijlocul cel mai cunoscut... este uscarea* [prunelor] *la loşniță, numită încă în Ardeal şi... coşeriu, slaniță, leaşcu sau leasă.* PAMFILE, I. C. 233. *Poamele... se mai uscă şi în coşere, niște gropi în pământ cari sunt acoperite cu o gratie de nuiele, numită „leaşă".* PĂCALĂ, M. R. 280, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, ROSETTI, L. R. III, 93, SCRIBAN, D. *Adie şi mireasma merelor puse la uscat pe lese de nuiele în ogradă.* v. ROM. august 1955, 75. *Majurul... îşi deschisese pe-o leasă registrul de administrație.* CAMILAR, N. I, 60, cf. VUIA, PĂST. 47, DEX. *Porunci Dragoş Vodă la vro câțiva feciori voinici să taie vro câțiva brădani tineri, să facă un feliu de leasă dintr-înşii, să ieie boul săgetat, să-l puie la leasa aceea, să-l ridice pe umeri.* MARIAN, T. 46. *Când am plecat d-acasă, Am trecut podu pe leasă.* MAT. FOLK. 359. *Nainte era coşuri dă leasă.* GRAIUL, I, 241. *Vasile o aşezat o leasă pe pajură* [unde]... *o pus şi pânea şi vinul şi ialoviței, iar deasupra s-o suit şi el.* VASILIU, L. P. 131, cf. PĂSCULESCU, L. P. 355, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, CHEST. V/65, ALR – M IV MN 352, 2 320, NALR – B h 281, ib. h 378. ✧ (Ca termen de comparație, cu referire la subțirimea sau împletitura rară a lesei). Cf. FD III, 204. *Arză-te focu sucală, Că-mi făcuşi tu pânza rară. Da de rară Ca ş-o scară Şi de deasă Ca ş-o leasă.* MÂNDRESCU, L. P. 158. *Birăița şede-acasă Şi-i uscată ca o leasă.* id. ib. *Țesută ca ş-o leasă.* DOINE, 295. *Săraca mândruca mea,... Face pânza ca gardu... Când o pui pe lângă piele Ca şi leasa de nuiele.* BÎRLEA, L. P. M. II, 218, cf. DA II_2.

2. Împletitură de nuiele pe care se pune caşul la scurs; pătul[1] (**I 1 c**), (regional) c o m a r n i c . *Stâna trebuie să fie stuhuită pe dinlăuntru şi bine acoperită, să fie comarnicul curat, adecă leasa pe care să usucă caşii.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 26/10. *Caşul... se pune spre svântare pe o leasă de nuiele numită comarnic.* DAMÉ, T. 70. *Leasa este aşezată în comarnic, de cele mai multe ori; e făcută de nuiele, e bătută de vânt, ferită de ploaie şi de colb.* PAMFILE, I. C. 34. *Într-un colț al stânei se afla leasa, făcută din nuiele împletite şi susținute de 4 furci la o înălțime de 2 m.* VUIA, PĂST. 38. *Caşul se pune pe o gradă de nuiele spre a se scurge, numită leasă.* H I 252, cf. id. III 140, 245, 326, VI 16, 200,

X 108, 208, 356, 413, 478, XI 428, XII 518, XIII 13, 21, 36, 67, 151, 174, 249, 449, XV 4, 99, 149, 232, 278, 408, 474, 484, XVI 152, 160, 200, 208, 226, 259, 271, 296, 311, 321, 353, XVIII 73, 77, 83, 98, 109, 161, 178, 220, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, T. PAPAHAGI, M. 224, CHEST. V 51/24, 78, 120/24, 33, 53, ALR I 1811/526, A I 17, 22, IX 3.

3. Împletitură de nuiele cu care se dublează sau se prelungesc loitrele și fundul căruței, al carului, trăsurii etc. *Avea popa... trăsură. Îl cam supărau însă lesele din care n-au fost rămas decât spinarea cu coastele.* SLAVICI, O. I, 66. *Când se pun în car lucruri ce ar putea să alunece printre spetezele loitrelor, se înlocuiesc loitrele prin niște părți de... nuiele împletite, zise lese.* DAMÉ, T. 12. *Prin unele părți, în loc de scoarță se întrebuințează niște lese sau coșuri împletite din mlajă de tei sau răchită.* PAMFILE, I. C. 135. *Coșuri[le] împletite din mlajă de tei... în Putna... se numesc leși.* id. ib. 136. *Căruța se zguduia cumplit și făcea o larmă asurzitoare din roți, din lesele de nuiele.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Omul se ținea de leasa căruțului și pășea cu pași largi alăturea.* id. ib. 70, cf. DA II_2. *Sfințitul arhimandrit Amfilohie... se așează pe o margine de leasă a unei sănii.* SADOVEANU, O. XVII, 632. *Stoian, argatul muscelean pe care-l avea, îi umpluse cu fân până sus brișca ușoară, cu lese, și-i așternuse pe maldărul de fân velințe și o perină.* CAMIL PETRESCU, O. III, 10. *Leasa carului e prea tare.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 429. *Îmi tocmeam până una-alta lesele carului.* id. ib. III, 341, cf. GREGORIAN, CL. 57, ALR I 833/144, 247, 259, ALR II/I MN 125, 134, A II 3.

4. (Învechit și popular) Împletitură de nuiele așezată pe șipci puțin deasupra pământului, pe care se păstrează porumbul; pătul[1] (**I 2 a**). *Vinde vie... cu cramă de bârne durată,... casă pe pimniță, lesă de pus păp[u]șoi* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 69. *Coșările (porumbar, pătul, leasă) mai slăbesc din săgeți, și greutatea porumbului le pleacă spre povârniș.* SEVASTOS, N. 26. *Leșile se povârniseră într-o parte.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 55, cf. DA II_2, SCRIBAN, D., ALR II 5 320/605.

5. (Popular) Grătar de nuiele în care se bat știuleții de porumb; coteț, cușcă, (regional) lesoi. *Se desfac boabele cu mașina sau bătând știuleții cu maiul (sau cu un băț) într-un grătar de nuiele numit cușcă, coteț, leasă sau lesoi.* DAMÉ, T. 62. *Femeia merse un petec până la o leasă de porumbari.* SĂM. IV, 771. *Se face dintr-o îngrăditură înțepenită bine în patru drugi...* [iar] *grăunțele se scurg printre nuielele lesei sub lesoi.* PAMFILE, A. R. 227, cf. DA II_2. *Am să te bat. – Ș-apoi, doară n-ai să bați o leasă de păpușoi.* VASILIU, P. L. 259, cf. PĂSCULESCU, L. P. 355, ȘEZ. XXXII, 137, CHEST. II 435/102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 125, 136. *În leasă se pun păpușoii și se bat cu ciomagul sau cu drugul.* CHEST. V/46, cf. ib. 54, ALR I 907/512, 538, 550. ◇ Expr. (Adverbial) **A bate** (sau **a face**) **leasă** = a snopi în bătaie. Cf. DA II_2. *O bătut-o leasă pe nevastă-sa.* CHEST. V/4, cf. ZANNE, P. V, 695.

6. (Popular) Împletitură de nuiele cu care se acoperă un bordei; p. ext. bordei. *Pentru acoperământul bordeiului, preste martaci se pune o leasă de nuiele, preste dânsa paie.* I. IONESCU, M. 151, cf. CHEST. II 326/18, V 38/96.

7. (Popular) Dispozitiv de prins păsări. *Umple groapa cu jăratec și cu lemne putregăioase,... așază o leasă de nuiele numai înținată și niște frunzari peste dânsa.* CREANGĂ, P. 29, com. din TURNU MĂGURELE.

8. (Popular) Perete sau podea la hambar din împletitură de nuiele; p. ext. hambar, șopron (**I 1**). *Leșile erau prefăcute..., hambarele mutate din loc.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 108. *Leasa este un gard lat, împletit pe niște prăjini, punându-se pe corzile poieților, căsoaielor și chiar șoproanelor nepodite* [pe care]... *se toarnă păpușoi în vremuri de belșug.* PAMFILE, I. C. 428. *Când îngrăditura s-a ridicat cât vrea omul..., retează vârfurile prăjinilor, scoate leasa din pământ și o așează pe corzile unei poieți, unui șopron sau altui acaret care n-are pod de scânduri.* id. A. R. 221, cf. DA II_2. *La încăperea făcută ca să se păstreze popușoi pe timpul iernei se zice leasă.* H III 398, cf. CHEST. V/20, 38, 41.

9. (Popular) Gard de nuiele (mobil) folosit, de obicei, în construcția unei stâni; (regional) leastă. Cf. SCRIBAN, D., CHEST. V 8/25, 62, V/14, V/18, V/69, ALR II/I MN 126, 3 840/833, UDRESCU, GL., LEXIC REG. 82.

10. (Prin Bucov. și prin Transilv.) Mătură cu coada lungă care se folosește la separarea plevei de grâu; felezeu, vânturătoare (**II 1**). *Primiteaua numită în Bucovina și felezoaie, iar în unele părți ale Ardealului, feleză, felezeu, leasă și felezitoare, este o mătură cu coada lungă, cu schelet de lemn pe care sunt înșirate fire din planta matură.* PAMFILE, I. C. 246. *Adevărata mătură... este rotundă; cealaltă este lată și se numește primitea, felezoaie, feleză, feleză, felezău, felezitoare sau leasă.* id. A. R. 216, cf. DA II_2, VICIU, GL.

11. (Regional) Ușă la strungă. *Strungă este numită deschizătura de acces în staul, care se închide cu o leasă mai mică.* VUIA, PĂST. 210, cf. RĂDULESCU-CODIN, 46, DA II_2, CHEST. V 51/1, 51, 66, V/99, NALR – B II h 301/25.

12. (Regional) Zăgaz[1] pentru oprirea apelor; hăitaș. *Din păcate, moraru... plecase să dreagă leasa.* JIPESCU, O. 41, cf. ALR I 1 842/178, 218, 223, 227, 740, 748, 760, 764.

13. (Prin Mold.) Despărțitură a stânii în care se depozitează cașul. Cf. H III 291, CHEST. V 123/88, 124/88.

14. (Prin Transilv. și prin Maram.) Poartă a unei curți. Cf. CHEST. II 406/258, ALR I 655/308, 359, A I 13, 20.

15. (Regional) Grătar pentru nutreț fixat deasupra ieslei; șireglă (**2**). Cf. ALR I 416/69, 370, ib. 822/136.

16. (Regional) Strat pe care se seamănă ceapa (Vaslui). Cf. LEXIC REG. 61.

II. 1. Unealtă de pescuit în ape curgătoare mici și mijlocii făcută din nuiele (de răchită) împletite sub forma unei plase cu o lungime variind între 40 cm și 2 m, cu un capăt mai lat și drept, fixat pe fundul apei (cu bolovani), iar cu celălalt capăt îndreptat spre valea pârâului sau râului, îndoit, lărgit și adâncit (ca un vârf de opincă), în care sunt prinși peștii; instrument de pescuit în ape curgătoare mari sau în gârle, format din două garduri oblice care pornesc de la câte un mal al apei, grăbind și îngustând cursul acesteia, și dintr-un jgheab așezat spre vale, al cărui capăt superior unește cele două garduri, putând fi ridicat sau coborât în funcție de nivelul apei, iar al cărui capăt inferior este legat de un sac lung în care se prinde peștele. *Când va fi vremea de leasă, să aibă a scorni satele după lângă*

baltă să închiză gârla (a. 1699). IORGA, S. D. V, 348, cf. ANON. CAR. *La capătul şanţului despre Dunăre făcu ţiarcă şi pre dânsa pun o leasă prin care apa se scurge, iar peştele rămâne în ea.* I. IONESCU, M. 530, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *De-atunci şi până în ziua de astăzi, peştele nu mai are picioare ci aripi, şi omul îl prinde cu vârşa, cu undiţa, cu volocu, cu leasa, cu crâsnicu.* ŞEZ. II, 32. *Leasa este un fel de coş de prins peşte, având forma unei opinci.* DAMÉ, T. 124. *Leasa este un instrument făcut din nuiele de răchită şi anume la un capăt lată, iar la celălalt îndoită în forma unui gurgui.* MARIAN, INS. 57. *Cu o muncă foarte mică leasa prinde cantităţi foarte mari de peşte.* ANTIPA, P. 32. *Leasa de la râuri are în totul aceeaşi formă ca şi cea de la pâraiele de munte, numai că aci se ajunge la dimensiuni de peste 2 m lungime.* id. ib. 128. *La Dunăre, leasa face parte dintr-un întreg sistem de garduri, închisori şi diferite instalaţiuni menite a închide mai întâi peştele pe suprafeţe întinse şi a-l pescui apoi în diferite epoce.* id. ib. 536. *Coteţele, mrejele sau lesurile sunt făcute cu trestii împletite cu papură.* PAMFILE, I. C. 70. *Leasa, ca şi coteţele, e tot un fel de zăgaz...* [prin care] *se închid bălţile, gârlele, văile, râurile mici sau braţele celor mari, a căror adâncime nu trece de statura unui om, ca peştele să poată cădea în capcană.* ATILA, P. 131, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Alt chip lesnicios de pescuit era leasa..., o împletitură de mlajă, în chip de papuc, cu deschizătura înainte şi vârful la vale.* VOICULESCU, P. I, 19, cf. SCRIBAN, D. *Am prins şi noi, acolo, trei exemplare la leasă.* BĂCESCU, P. 30. *Gardurile cu leasă... reprezintă construcţii mult mai mari şi cu instalaţii speciale de prindere a peştelui.* GHELASE, U. P. 174, cf. SCŞT. 1958, nr. 1–2, 148. *Face vad leşei.* H IV 155, cf. id. V 408, VII 483, IX 36, X 21, 68, 188, 538, 571, XII 288, XVIII 141. *Am înfipt cuţitu-n pământ:... Cum se strâng peştii la leasă, Aşa să fugă puricii din casă.* TEODORESCU, P. P. 388, cf. com. din SASCA MONTANĂ – MOLDOVA NOUĂ, PĂSCULESCU, L. P. 355. *Foaie verde iarbă grasă Trecui podul pe la leasă, Mă ajunse-un dor de-acasă, De copii şi de nevastă.* PAMFILE, C. Ţ. 223, cf. ŞEZ. XXXII, 137, CHEST. IV 41/162, V/22, 49, ALR I 1 735, ALR II/27, 551. *Cum să strâng peştii la leasă, Aşa să ieşiţi din casă.* FOLC. MOLD. I, 209. (Ca termen de comparaţie) *Dintr-o încărcătură de puşcă pot cădea 3 şi 4 ştiuci care se împuşcă lesne fiindcă ies ca o leasă în faţa apei.* I. IONESCU, D. 57. ◇ Expr. **A cădea** (sau **a prinde**, **a da**) **în leasă** = a intra într-o încurcătură, a da de un necaz. Cf. DA II_2. *Cinci haidăi cu puşti şi pistoale înconjurară pâlcul de maici,... Febronia, care tocmai încuiase ultimul rând de porţi, căzu în leasă şi fu vârâtă cu ghionţi în roata celorlalte.* VOICULESCU, P. I, 195. *Ursita pentru mine? Doar o plasă Nevolnicii să-i prind Mai bine-n leasă.* v. ROM. septembrie 1954, 65, cf. UDRESCU, GL.

2. Stavilă făcută (din gard de nuiele) la marginea unei ape pentru a-i bara ori devia cursul în scopul prevenirii inundaţiilor sau în vederea irigaţiilor; p. ext. porţiunea de teren irigată cu ajutorul acestei stavile. *Dacă să va face o leasă mare şi alta mai mică, să va abate Prahova în partea dreaptă tot în matca ei veche* (a. 1838). DOC. EC. 709. *Apa de la şipot se trage la vale în noduri şerpuite, cotind printre leşele noastre de legume şi verdeţuri.* ÀDAM, R. 33, cf. DA II_2, CHEST. IV 41/161, V/91.

3. Clocitoare de peşti. *În moldele astfel făcute, aşezăm lesele sau clocitorile...* [care] *sunt nişte cutii fără capace... cu fundul din tablă ciuruită sau din sită de sârmă zincuită, deasă... ca... apa să nu cadă direct pe icre.* ATILA, P. 160, cf. DA II_2.

III. 1. (Adesea urmat de determinări care indică felul) Desiş (într-o pădure); mărăciniş; huceag. *Cea mai bună măsură de luat împrotiva propăşirii incendiului este... a ocoli desişurile sau lesele cu şanţuri.* BREZOIANU, A. 367/12. *Gândeam, moartea ne-o desparte... Să nu mai avem păcate, Ş-o leasă de mărăcini, Ca să nu mai fim vecini.* ALEXANDRESCU, O. I, 384. *Sparanga... creşte sub leasă.* ALECSANDRI, T. 113, cf. LM. *Turme nenumărate de mistreţi... cu râturile întinse, cu colţii ascuţiţi,... dau năvală prin leasă şi prin mocirlă.* ODOBESCU, S. III, 110, cf. ALEXI, W. *Şuieră mierlita, strigă cucu-n leasă.* IOSIF, P. 58, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Ber-Căciulă îşi luă un cuţit, se duse într-o leasă unde ştia mărăcini, tăie o grămadă... şi o duse sub măr.* VISSARION, B. 14. *Câmpul părea acum că se sfârşise, fiindcă se afundară într-o leasă, plină cu fel de fel de mărăcini.* id. ib. 221, cf. SCRIBAN, D. *Lângă uşă, stârcit, aşteaptă un găligan... tăvălit parcă printr-o leasă de ciulini.* STANCU, D. 264. *Trec dincolo de leasa de mărăcini să-mi schimb straiele.* id. ib. 404, cf. DEX. *Mult te-am aşteptat pe sub pământ, prin păduri, prin leasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 12/1. *Din drăguţii cei mai mulţi... Unul l-am trimis la leasă Ca în sat să nu mai iasă.* MARIAN, H. 117. *Făcea crângu tot colnice Şi lăsile hălciuge.* MAT. FOLK. 214. *Pe lunca Aneştilor Sunt cireşe în toate leşe Şi nuci în toate luncile.* ib. I 253, cf. RĂDULESCU – CODIN, 45. *De este Badiu-n sat, Să-i trimetem puţin sfat; De-i Badiu afar' la leasă, Să vie de rost acasă.* MATEESCU, B. 72. *Încotro cucul cânta, Ele lesuri descurca Şi după cuc că mergea, Până-ncepea a însăra, Pădurea li se rărea.* PĂSCULESCU, L. P. 166. *Calul el şi-l năpâstea Şi pe fugă să pornea Leasă de mărăcini apuca.* id. ib. 239. *Ciobanul:... pune mâna pe moacă şi încolţeşte pe lup într-o leasă.* I. CR. III, 168. *Se abătu într-o leasă de mărăcini şi dete peste dracul.* PAMFILE, S. T. 187. *Cât or sta zapcii-n plasă, Nici n-am să mai ies din leasă.* CIAUŞANU, V. 116. *Mă, băiete vânători, Dar-ar Dumnezeu să mori Să rămâie casa ta Cum a rămas leasa ta.* GR. S. V, 108. *Mai mulţi mărăcini la un loc formează o leasă de mărăcini.* CHEST. V/3, 16. *Leasă* [este] *un loc ce nu se prea poate pătrunde.* ib. V/17, ib. 68, 73, ALR II/848, LEXIC REG. II, 28. *Noica fluieră pe brazdă Ca căpitanii prin leasă.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 327. *Azi, frate, Ne desparte O grădină Ş-o fântână, O leasă de mărăcini.* ib. II, 545. *Fugea ogăreşte, Când te uitai prin leasă, Numai ştime de mătase.* ib. IV, 230. (Prin extensiune) *Ne desparte... O luncă de ghiocei Ş-o leasă de brebenei.* ib. III, 373. *Am o oaie breazâ De se uită seara prin leasă* [luna]. GOROVEI, C. 213. *Am o vacă roşie De se uită seara prin leasă* [soarele]. id. ib. 351. ◇ Expr. **A face** (sau **a turna**, **a rămâne**) **leasă** = a culca o plantă (cultivată) la pământ, a o strivi; fig. a doborî, a ucide. Cf. DDRF. *Auzit-aţi de Ion Pietrariu?... Apoi dac-aţi auzit, scoateţi-mi bani, ori vă fac leasă la*

pământ. VASILIU, P. L. 245, cf. 259. *Las' să vie, lasă, Că mi-i puşculiţa dreasă: Ies afară şi torn leasă De poteră nici că-mi pasă.* PAMFILE, C. Ţ. 60, cf. 350. *Porcii au făcut porumbii leasă.* CIAUŞANU, GL. *Caii au făcut leasă porumbul.* id. ib. *Apoi pă unde o mărs tată-său, num-aşa o rămas leasă turcii.* ARH. FOLK. I, 162, cf. COMAN, GL. *Grânele după câmp au căzut leasă.* CHEST. V/98, cf. ALR II 5 200/531. *Au băciuit vitele toată noaptea prin grâu şi l-au făcut leasă.* UDRESCU, GL. *Au dricuit câinii cânepa şi au făcut-o leasă.* id. ib., cf. ZANNE, P. V, 386. (Adverbial) **A fi** (sau **a se face**) **(beat) leasă** = a se îmbăta foarte tare. Cf. UDRESCU, GL., NALR – MB II MN 237, 586/660.

2. Desiş format din ramurile (bogate) ale unui arbore. *Acolo sub o leasă, pe mâna-i rezemată, Ca floarea ce se pleacă pe lăstărica sa, Fioriţa se gândeşte.* BOLINTINEANU, O. 203. *În drum e o căscioară... părăsită: Un dafin o umbreşte Sub leasa-i înflorită.* MACEDONSKI, O. I, 18. *Pluta astupa... cu leasa ramurilor ei şi deschiderea de jos a viroagei.* GALACTION, O. 297, cf. DEX. *Pe lunca Aneştilor sunt cireşe-n toate leşe.* T. PAPAHAGI, C. L.

IV. (Învechit şi popular) Broderie; podoabă împletită din mărgele sau cusută cu fir, bani, pietre scumpe etc. pe o bandă de pânză, purtată de femei pe cap sau la gât şi de bărbaţi la pălărie. Cf. BARONZI, L. 99, DA II_2. *Îşi căuta... pacealele şi iile cu lese de mărgăritar, cu şireturi de fir, mătăsăriile.* BARBU, PRINC. 19, cf. H XI 117, XII 141, XIV 210, 447, ALR II 3 354/769, 928, RĂDULESCU – CODIN, 46. *Pe cordica pălăriei purtau leasă.* ALR II 3352/769, cf. LEXIC REG. II, 28, UDRESCU, GL.

V. (Dobr.) Numele unui dans nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. PÂRVESCU, C., DA II_2, H 276, 282, 320.

– Pl.: *lese* şi (popular) *leşi*, (regional) *leşe*, *lesuri*, *leaşuri* (ALR I 1 735/700), *lesi* (ALR I 1 735/361), *leşe*, *lesuri* (ALR I 1 735/675). – Şi: (regional) **leáţă** (CHEST. V 8/62, ALR I 1 735/289), **leázǎ** (PAMFILE, A. R. 227; pl. *lezi*, CHEST. V 8/25) s. f.

– Din bg. **ляса**.

LEASING subst. Finanţare a unei persoane, a unei instituţii etc. prin închirierea sau concesionarea unui aparat, utilaj etc. pe o perioadă strict determinată, urmată de obţinerea proprietăţii asupra respectivului aparat, utilaj etc. Cf. M. D. ENC., DN^3, NDN. ✧ Loc. adv. şi adj. **În leasing** = în rate. *Mi-am luat maşina în leasing.*

– Pronunţat: *lí-zing*.

– Din engl. **leasing**.

LEÁSTĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Leasă (**1 9**). Cf. T. PAPAHAGI, C. L. *Cât e leasta de mare, el mi-o trece de-a călare.* MAT. FOLK. 835.

– Pl.:?

– Cf. l e a ş c ă [2].

LEÁSTVIŢĂ s. f. v. **lesviţă**.

LEAŞ s. n. v. **leş**[2].

LEÁŞCĂ[1] (Învechit şi regional) Femeie poloneză (**2**); polonă (**1**), polacă. Cf. CIHAC, II, 166, DA II_2. *Îşi subţie mijlocul şi poartă foi lungi, ca leştele.* SADOVEANU, O. XIII, 55. *Samcă de leah cu leaşcă, Samcă de rus cu ruscă.* MARIAN, D. 221. ✦ P. e x t. Femeie străină, cu port şi obiceiuri diferite de cele româneşti. Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, cf. ZANNE, P. VI, 184.

– Pl.: *leşte*.

– Din ucr. **ляшка**.

LEÁŞCĂ[2] s. f. (Regional) Prăjină pentru culesul fructelor (Sălicea – Cluj). Cf. LEXIC REG. II, 81.

– Pl.: *leşte*.

– Cf. l e ş c ă .

LEÁŞCĂ[3] s. f. v. **leşcă**.

LEÁŞNIC s. m. v. **leşnic**[1].

LEAT s. n., s. m. **1.** S. n. (Învechit; astăzi poetic) An; p. e x t. dată. *La leatul 7024, martie 10, au murit Laslău craiul ungurescu.* URECHE, L. 133. *Ioan Cantacuzino... au oştit asupra ghinovezilor celor de la Rodos, pre la leatul 1125.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/3. *Acest război au fost... la let 7246.* NECULCE, L. 354. *Leat 101, cu oaste tocmită împotriva dachilor au purces... romanii.* CANTEMIR, HR. 186. *Când au fost leatul 7188, ridicatu-s-au turcii cu mare oaste şi cu mulţime de tătari.* ANON. CANTAC., CM I, 207. *Acest Tefliz l-au fost ars odată Mutevechelul... la leatul turcesc 230, iar de la Hristos 817.* R. POPESCU, CM I, 541. *Într-acest an, leat 7234, în luna lui martie, s-au sculat nişte boieri... şi au fugit în Ţara Moldovii.* id. ib. 550. *S-au tipărit la leatul de la Hristos 1710.* ANTIM, O. 390. *Ştefan Vodă Mailat, leat 1300, la leatopisiţi nu este.* ŞINCAI, HR. I, 290/35. *Slugile casii; în ce chip, din ce vreme şi cu ce simbrie le tocmesc. Leat 1804, mart 17: Gheorghe ţigan moldovean, ce s-au spus că este al lui Bălănuţă* (a. 1804). DOC. EC. 73. *Numirea ludelor s-au orânduit în Valahia în domnia Domnului Alecsandru Ipsilanti, la leat 1775* (a. 1811). ib. 93. *Porunca domneştii visterii, încă de la trecutul leat 1819, mart 19, este dată la judeţu acesta, pentru moneda banilor* (a. 1820). ib. 241. *Pentru... piei, răspunseră tabacii că scrisul vameşilor este cu încărcătură şi că le-au scris... pieile ce le-au avut aduse din anul cu leat 1820* (a. 1825). ib. 357. *Legiuirea ce s-au făcut la leat 1746,... cu întărirea Domnului Constantin Nicolae Mavrocordat, pentru dezrobirea ţăranilor rumâni, rămâne şi va rămâne nestrămutată întru toată coprinderea ei.* REG. ORG. 23/14, cf. I. GOLESCU, C. *Ţinerea acestui contract să să socotească pă un an întreg, adică de la noiemvrie 1 al acestui an 1833, până iarăşi la noiemvrie 1 leat viitor 1834* (a. 1833). DOC. EC. 525. *Mă aflam sameş în Urziceni în leatul 1828.* TÂMPEANUL, G. IV/12. *Visteria va avea îngrijire ca totdeauna să ţiie cursul leului în parale mărunte,... asemănându-se întru aceasta... măsurilor luate la asemenea împrejurare încă din leatul 1836* (a. 1843). DOC. EC. 786. *Iardu... din leatul 1760 este o măsură de aramă hotărâtă la temperatura de 62° Fahrenheit.* MĂS. GR. 83/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., HEM 1 128. *Nicu Hapcea au cumpărat la leat 1812 o hirtă de loc de la răzeşul Toadir Arbure.* ALECSANDRI, T. 1 358, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 167.

Rangurile şi posesia proprietăţilor sale se constată prin hrisoavele domneşti ce am în păstrare şi anume: Chrisov al lui Constantin Vodă Şuţu, leatul 1792, mai. LĂCUSTEANU, A. 9. *Pe o culme mai semeaţă a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cetăţuia lui Dracea Armaşul.* ODOBESCU, S. I, 63. *Am putea să începem cu un egumen Lazăr, de care pomeneşte un hrisov fără de leat, dat de Mircea Vodă Bătrânul.* id. ib. 454. *Să se petreacă aceeaşi acţiune în ţara noastră pe la leat 1500.* CARAGIALE, O. V, 254, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ţăpenilor, răzăşi dinaintea leatului 1445, le-ar da mâna să aibă bucăţi* [de pământ] *mai late de doi-trei stânjeni.* PAMFILE, A. R. VI, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Prin „una mie şase sute" – leat –... Muntenia era voievodat.* MINULESCU, v. 132. *Sus, la turla care-apasă boltă grea de cărămidă, Pe o lespede umbrită în privazul de firidă, Slova veche, ocrotită de al vremii Vistiernic, Spune leatul şi domnia voievodului cucernic.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 294, cf. DA II_2, BL IV, 63, SCRIBAN, D., BL VIII, 164. *Îndată îl hăpăi să-l înghită vavilonica larmă a răscrucilor de lumi şi soroace, din capitala Valahiei, în acel mijloc de veac şoldiu, anume luna lui iunie, ziua de 3, leat 1848.* C. PETRESCU, A. R. 7, cf. DL, L. ROM. 1963, 341, CL 1964, 266, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 159, DEX, ŞEZ. XXXII, 137. *În leatu o mie obsute şeaptezeci am fost nireasă cu flori şi cu posomant d-ăl bun, dă aor.* GR. S. V, 34. *Sâm făcut din leatu cutari.* ALR II/I MN 71, 2 649/723. ✦ Fig. Vremuri; timp; lume, existenţă. *Au murit în preajmă spaţiul şi leatul.* VOICULESCU, POEZII, II, 107. *E o tăcere de-nceput de leat. Tu nu-ţi întorci privirile-napoi, Căci Dumnezeu, păşind apropiat, Îi vezi lăsată umbra printre boi.* ARGHEZI, VERS. 47. *Drept pildă ia vecia ce-ţi mână-n mări uscatul Şi tăinuieşte-n raze potecile şi leatul.* id. ib. 114. *Câte-s altfel – omul, leatul! Neschimbat e numai satul.* BLAGA, POEZII, 187. ✦ Fig. Vechime. *La vad, un pod de lemn, cu coperişul de şindrilă, Lung cât o uliţă de sat, Se-ntinde peste Mureş. Mal vrea de mal în veci să lege. Astfel ţara moştenitu-l-a din leat.* BLAGA, POEZII, 393. *Eram goi, cum goi vor fi fost oamenii la începutul leaturilor.* STANCU, R. A. II, 64.

2. S. n. (Popular) Totalitatea soldaţilor recrutaţi în acelaşi an; contingent. Cf. DA II_2, M. D. ENC., DEX, CIAUŞANU, GL., TOMESCU, GL. *Căpitane, căpitane, Ia mai cată la dosare Foaia mea de liberare, Să mă liberez şi eu Odată cu leatu meu.* FOLC. MOLD. II, 139. ✧ (Prin analogie) *În leatul scriitoricesc, intrat în arenă în ultimii zece ani..., tânărul ardelean Nicolae Ţic s-a remarcat prin calităţi dintre cele mai promiţătoare.* CONTEMP. 1960, nr. 713, 3/1, cf. L. ROM. 1963, 163. ✧ Expr. **A fi (de) (un) (acelaşi) leat** (cu cineva) = a fi de aceeaşi vârstă, de-o seamă cu cineva. Cf. CIAUŞANU, GL. *Preferase, în locul zburdălniciilor, al aventurilor cu băieţii de acelaşi leat, relaţiile cu persoanele vârstnice de la care avea, oricum, de învăţat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 121, 18/3. *A reuşit să fie îndepărtat în 1902 „de pe tabloul înaintărilor în grad" şi să rămână sublocotenent la o vârstă când cei de un leat cu dânsul îşi câştigaseră a treia tresă, de căpitan.* ib. nr. 123, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX. ✦ P. ext. Subunitate militară. *Un ofiţer... Cu spada-n vânt, iar celălalt Trăgând mereu din carabină, Săriră-n front; iar pe colină Noi după dânşii cot la coţ Suiam orbiş, noi leatul tot.* COŞBUC, P. II, 41. *Cine are flintă grea Puie şeapte glonţi în ea;... Când s-a răpezi prin gloate Să dee sărut de moarte. Eu n-am flintă, n-am secure... Dar câţi dinţi eu am în gură Îs făcuţi pe muşcătură; Câte degete am la mâni Io tot leaturi de păgâni.* ALECSANDRI, P. P. 319. ✦ (Prin analogie) Generaţie. *Din străvechi, Din tată în fiu, leaturi întregi îl pomeniseră* [pe stejar] *acolo, pe culme, înconjurat de armiile de fagi şi de mesteceni.* CHIRIŢESCU, GR. 23.

3. S. m. (Familiar) Fiecare dintre soldaţii unui contingent; p. ext. termen de adresare pentru un soldat. V. recrut, răcan. *Eu ţiu la trupa mea şi pentru asta sunt întotdeauna blând... Ai înţeles, leat? Că acum te zmeiesc!* BACALBAŞA, S. A. I, 17, cf. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Vorbeşte, ostrogotule, leat nedisciplinat!* BASSARABESCU, S. N. 58. *Glonţul n-alege de-i domn ofiţer ori leat prost.* C. PETRESCU, Î. II, 11, cf. SCRIBAN, D. *De ce aruncaţi pâinea leţilor, fleţilor? – E amară, domnule căpitan.* STANCU, D. 214. *Aici erai, leat? Aici? Marş la cheson... că reghimentul a şi ieşit din sat! Marş.* CAMILAR, C. P. 149, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Leatul, nu, voia să otrăvească fântâna, era ordin, de ce nu fugiseră din sat, ce, aşteptau să-i milostivească nemţii cu vreo câteva ghiulele?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 14/2.

– Pl.: (**1, 2**) *leaturi*, (**3**) *leţi*. – Şi: (învechit) **let** s. n.
– Din slav. **лѣто**.

LEATOPISEŢ s. n., s. m. v. **letopiseţ**.

LEAŢ[1] s. n. Bucată de lemn lungă şi îngustă, adesea fasonată (în patru muchii), folosită în lucrări de dulgherie, la confecţionarea acoperişurilor (ca element pe care se sprijină şiţele, şindrilele, ţiglele etc.), a gardurilor etc.; (popular) coamă, coroană, culme, samar (**3**), (regional) lanţ (**IV 1**), sleme (**1 a**), slemnea, slimnă. V. rigl[ă][2] (**2**). *Să cumpere nouădzeci de mii de cuie de şindrile şi de leaţuri* (a. 1634). JAHRESBER. X, 196, cf. ANON. CAR. *Să taie 24 000 de lemne scânduri, grinzi, laţi şi altele, poruncind ca să fie pentru podul ce era să să facă la Sacci peste Dunăre.* R. GRECEANU, CM II, 176. *Ei oboară la pământ cu tăiatul pentru îngrăditură cel mai bun şi mai frumos lemn de laţuri şi de căpriori şi dintr-aceasta fac pari şi poprele.* COD. SILV. 6. *Trebuie, prin găinărişte, sus de la pământ, ca se nu se poată sui dihorii sau vulpile, împlintate mai multe rude (prăjini, leaţuri) mai asemenea, una mai sus, alta mai gios, dar aşa, ca se nu cadă una de-asupra alteia* (a. 1806). ŞA I, 691. *Fuştei... în două leaţe sfredelite băgaţi.* ECONOMIA, 219, cf. KLEIN, D. 141, BUDAI-DELEANU, LEX. II, LB. *Câte feluri de materialuri trebuieşte pentru facerea unii mori cu un cal... 20 căpriori, lungul stânjeni 3, 150 laţuri, 900 scânduri Focşani pentru învălit* (a. 1828). DOC. EC. 414, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, v. *Isprăvim lemnăria prin mijlocul a trei rânduri de laţi aşezaţi orizontaliceşte pe feţele vânt-apărătorilor.* BREZOIANU, A. 149/24. *Ca să sprijinim junele palisade, plantăm ici şi colo prăjini care supoartă nişte laţi orizontali.* id. ib. 373/2. *S-au adus căpriorii trebuincioşi, 30 leaţuri cum şi 40 prăştini* (a. 1850). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 235, cf. ISER. *Holdele care se pologesc din pricina ploilor*

repezi se pot ridica prin frânghii întinse sau prin leaturi. LITINSCHI, M. 35/12, cf. 79/14. *Acesta arbore este d-un mare folos fiindcă... dă o mare cuantitate de lemne foarte bune pentru... clădiri pe uscat și pe mare, pentru scânduri, lați etc.* BARASCH, B. 81, cf. POLIZU. *S-a tăiat un parchet, s-a făcut grinzi, căpriori, leaturi.* I. IONESCU, P. 467, cf. PONTBRIANT, D. *La clădirea unei case, deasupra pereților, în curmeziș, se așează grinzile, costorobele și alte legături..., iar deasupra argelei se așează apoi căpriorii, pe cari se bat leaturile.* HEM 1576, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 166, LM. *Coșerul de nuiele e mai bun decât coșerul de leaturi pentru păstrarea păpușoilor.* GANE, N. II, 196. *Patru leaturi cioplite frumos și încheiate laolaltă.* SLAVICI, N. 61, cf. DELAVRANCEA, S. 108. *O bisericuță și câteva chilii, împrejmuite cu leaturi de brad – unde-și fac mătania opt călugări bătrâni.* VLAHUȚĂ, R. P. 66, cf. DDRF, DAMÉ, T. 2, 36, 93, 100, BARCIANU. *Vedeai femei alergând cu țoale în brațe, năpustindu-se unele peste altele, trântind lucrurile grămadă pe leaturile plutei.* SĂM. I, 37. *Leturile de la țarcul oilor erau înlocuite cu nuiele necojite; casa lăptăriei era... nevăruită.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 55, cf. ALEXI, W. *Leaturi... sunt lemne de brad, stejar sau alte esențe, cioplite cel puțin pe două părți și cari servesc la lănțuirea gardurilor, tot astfel cum se întrebuințează și la construcțiile de case, împrejmuiri etc.* ANTIPA, P. 578, cf. TDRG. *Pe samar se așază căpriorii sau martacii (martacele)... Prin unele părți, samarul mai poartă numirea de laț, leaț, coamă, culme, samară, slemnea, slimnă, comană sau coroană.* PAMFILE, I. C. 422. *Nu se auzea în grajd decât... din când în când câte-un muget frânt, al vitelușilor care se frământau în țarc, cu botul umed în leaturile închizăturii.* AGÎRBICEANU, S. 15. *Afară de lați și grinzi se mai cioplesc, acolo pe loc, șisele atât de trebuincioase la acoperirea clădirilor.* PĂCALĂ, M. R. 302. *Mitru sta în mijlocul ogrăzii și cioplea un leaț, la un gard.* GÂRLEANU, N. 12. *Teurile... sunt un fel de cruci, una mai lungă și alta mai scurtă, făcute din doi lați, lemne sau scânduri prinse în cuie sau cu sârmă în formă de T.* ATILA, P. 41. *E vorba adică de un sistem... care constă în construirea mai întâi a unui schelet de pari, leaturi și nuiele.* PÂRVAN, G. 184. *Tejgheaua* [era] *adăpostită într-o cușcă de leaturi.* REBREANU, I. 32, cf. ȘĂINEANU, D. U. *În dreapta un chelnărai îngrădit cu lați, având la mijloc o ferestruie cu tejghea.* BĂNUȚ, T. P. 31, cf. DR. VII, 191, CADE. *Seara se adunau în ocolul cuprinzător, împrejmuit cu lăturoaie de mesteacăn, legate cu lați puternici.* VOICULESCU, P. I, 83. *Aici nu străjuia decât un grătar din lațe subțiri, să-l dai cu degetul la o parte.* id. ib. 127. *Pe pereții unei case... se pun „tălpile de sus", apoi „grinzile tavanului", în grinzi vin... arbaletrierii, peste ei vin „cosoroabele" și „grinzile de acoperiș", apoi „căpriorii", lații și astereala și apoi acopereala.* ENC. AGR. I, 47. *Preotul se lovea adesea de leațul de deasupra ușii împărătești.* DAN, U. 137, cf. SCRIBAN, D., LTR, MDT, L. ROM. 1954, nr. 3, 75, DL. *A robotit prin curte, potrivind niște leturi în gard.* POPOVICI, SE. 13, cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 43. *Salahori puși să taie lemne și să le care, să ridice grinzi, lați și poduri, să aridice încăperi.* BARBU, PRINC. 274. *Se repezi la gard să rupă o leață.* v. ROM. aprilie 1960, 84. *Mitru... s-a oprit lângă un gard pestriț, cârpit de curând cu laturi noi.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 148, cf. DEX. [Dulgheriul] *cioplește grinzi de case, tălpi, lați.* H IV 157. *La noi se face strunga..., care nu e decât un mic ocolaș împresurat cu gard de nuiele de stuf sau de leturi... de formă elipsoidală.* ib. XVI 70, cf. ib. II 118, X 69, 506, 539. *Leaturile, Cârnațele, Dranițele, Plăcintele. Cuiele Togmagele Piroanele Chișcanele. Icoanele Să ne fie Tot slănină în fălie.* MARIAN, SA. 240, com. MARIAN, RĂDULESCU-CODIN, 45. *Sfredelile după mărime sunt: sfredel de lațu, grătieriu.* BREBENEL, GR. P. *Cahlantoarce păretele, păretele-ntoarce leaturile, Leaturilentorc acoperemântul.* PÂRVESCU, C. 78, cf. CABA, SĂL. *Îmi trebuie o căruță de leaturi pentru gard.* Com. din BILCA – RĂDĂUȚI, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, T. PAPAHAGI, M. 224, GREGORIAN, CL. 57, ARH. FOLK. V, 116, COMAN, GL., CHEST. II 231/1, 5, 105, 156, 163, ALR I 666/ 190, 363, 750, ALRM SN h 2/361, A I 12, 13, 17, 21, 22, 26, 31, 35, 36, II 6, 8, III 2, 12, 18, V 15, LEXIC REG. II, 76, ALR II 3769/192. *Gard de leturi.* ib. 3837/362. *Gard dă leaturi.* ALR II/I h 268/64. *Gard de lați.* ib. h 268/130. *Gard de lețe.* ib. h 268/250. *Gard de lațe.* ib. h 268/833, cf. ib. h 227, 269. *Pălant de laț[i].* ALR II/I MN 125, 3838/157. *Gard de lețuri.* ib. 3838/219. ✧ (Adverbial) *Și era de talie... mijlocie, cu corpul gras fără modelare, crescută laț.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 212. ✧ (Regional) *Pădure de lați* = pădure tânără, cu tufe de grosime mică. UDRESCU, GL. *Laț de cercuit* (sau *de știucătură)* = lemn subțire care se bate pe pereții de lemn (ai casei) pentru ca să țină tencuiala sau lutul. Cf. CHEST. II 369/46, 54. ✦ (Regional) Carâmbul scării. Cf. A III 1, 2, 4, 7, 12, ALR II/I MN 134, 3888/272. ✦ (Regional) Stinghia grapei. Cf. ALR SN I h 36/192. ✦ (Regional) Prăjină pe care o poartă ciobanii (Covasna). CHEST. V 63/72. ✦ (Regional) Lemne lungi și subțiri, care se întrebuințează la stână pentru atârnat diferite lucruri. Cf. KLEIN, D. 141. *Cașul nu este așezat direct pe juguri, ci peste acestea, și în lungul cașului, se pun mai întâi o serie de „leaturi".* GHELASE, U. P. II, 177, cf. T. PAPAHAGI, M. 224. ✦ (Regional) Prăjina cu care se scutură nucile de pe crengi (Micăsasa – Mediaș). ✦ (Învechit, rar; în sintagma) *Laț telegrafic* = stâlp de telegraf. *Noaptea aceste semne se fac cu lumină prin felinare atârnate în capul laților telegrafici.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 186.

– Pl.: *leaturi,* (învechit și regional) *leature, laturi, late, leturi, leațe,* (m.) *lați,* (m.) *lanți* (ALR II/I h 227). – Și: (regional) **lat** *s. m.*, **let** s. n., **leáță** s. f.

– Din magh. **léc**.

LEÁȚ[2] s. n. v. **laț**[2].

LEÁȚĂ[1] s. f. v. **leasă**.

LEÁȚĂ[2] s. f. v. **leaț**.

LEAU s. n. v. **leah**[2].

LEÁUCĂ s. f. v. **leucă**[1].

LEAÚRD s. n. v. **iaurt**.

LEAURDÁR s. m. v. **iaurdar**.

LEAUŞTEÁN s. m. v. **leuştean**.

LEAV s. m. v. **leah**[1].

LEÁVA interj. v. **leabă**[1].

LEÁZĂ s. f. v. **leasă**.

LEBADEÁ s. f. v. **libadea**.

LÉBĂDĂ s. f. **1.** Numele mai multor specii de păsări acvatice din familia anotidelor, migratoare de toamnă şi de iarnă, venind în ţara noastră din nordul continentului, având penele albe, gâtul lung şi arcuit şi picioarele de culoare neagră: **a)** (şi în sintagma *lebădă cântătoare*, BĂCESCU, PĂS. 107, LINŢIA, P. III, 60, DER) pasăre cu ciocul negru, galben la bază, colorată uşor argintiu pe cap şi pe grumaz (*Cygnus cygnus*); **b)** (şi în sintagmele *lebădă cucuiată*, BĂCESCU, PĂS. 107, LINŢIA, P. III, 62, DER, *lebădă gheboasă*, BĂCESCU, PĂS. 107, *lebădă mută*, id. ib., LINŢIA, P. III, 63) pasăre cu ciocul roşu având deasupra, la bază, o umflătură în formă de cucui şi cu penajul frontal crescut în unghi ascuţit; cucuvă (*Cygnus olor*); **c)** (şi în sintagma *lebădă mică*, BĂCESCU, PĂS. 107, LINŢIA, P. III, 61) pasăre de dimensiuni mai mici, cu ciocul scurt, negru, de culoare galbenă pe laturi (*Cygnus bewickii*). Cf. ANON. CAR. *Toată pasărea curată veţi mânca. Şi dentr-acestea să nu mâncaţi... şi erodion şi lebădă şi stârcu.* BIBLIA (1688), 137[1]/5. *Jiganiile şi pasirile... precum este boul, oaia..., lebăda.* CANTEMIR, I. I. I, 33, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *De aş fi fost privighetoare, aş fi făcut cele ale privighetoarei; deaca lebădă, cele ale lebădii.* POTECA, F. 280/4. *O lebădă frumoasă... Cântă vieţii zioa-bună.* HRISOVERGHI, P. 59/, cf. POLIZU. *Linguşitorii... Da laude pompoase deşertelor lui vorbe, Stând gata ca să zică cum el ar fi voit Că lebăda e neagră şi corbul este alb.* NEGRUZZI, S. II, 237. *Mândră ca şi o regină, lebăda cu gât arcat... Stă pe unde.* SION, POEZII, 145/5, cf. PONTBRIANT, D. *Cele mai mari paseri de aici sunt: vulturii, şoimii, berzele, lebedele, pelicanii şi gâştele.* DRĂGHICEANU, C. 116. *În Asia văzut-am pe-o apă curgătoare O lebădă frumoasă plutind, albind la soare.* ALECSANDRI, POEZII, 526, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, LM. *În ceasul morţei, pentru cea din urmă dată, Lebăda frumoasă plânge... cu voacea sa curată.* CONTEMPORANUL, I, 252. *Trece lebăda pe ape Între trestii să se culce.* EMINESCU, O. I, 207. *Ici şi colo pică încetinel frunze galbene,... şi de departe s-aude glas de lebădă.* CARAGIALE, O. II, 27, cf. BARCIANU. *Lebăda, în poesia poporană română, figurează totdeauna ca un simbol de curăţenie, frumuseţe şi albime.* MARIAN, O. II, 357, cf. CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, ALEXI, W. *Ceea ce ştie şi redă el mai bine... e viaţa câmpului şi a pădurii,... lebedele albe în stol după hrană.* IORGA, P. A. II, 163, cf. TDRG. *Trec lebede visând pe albe unde Şi dorul înfloreşte-acolo.* PETICĂ, O. 69, cf. PRECUP, P. 25, IVELA, D. M., NICA, L. VAM. 142, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Numai suferinţa o înfrumuseţează,... aşa cum numai când simt umbra morţii cântă sublim lebedele.* CĂMIL PETRESCU, T. II, 328, cf. DA II_2. *Vânătoarea îndeosebi mă apropia de izvorul viu al formelor animale,... ţâşnit din originara matcă animală, maiestatea lebedei, sfloasa noblețe a ciutei.* VOICULESCU, P. II, 161. *A făcut doi paşi spre parmaclâcul podului, s-a uitat la nişte ceamuri şi la nişte lebede.* SADOVEANU, O. XVII, 97, cf. SCRIBAN, D. *Parsifal... apare din negura străveche a pădurii jucându-se, adică săgetând o lebădă sacră.* VIANU, A. P. 312. *La Socola fusese, cam cu două decenii înainte, grădina principelui, deschisă pentru public, cu sere, ţâşniri de apă, cascade, lebede pe lac.* CĂLINESCU, O. XIV, 52. *Viziunea poetului exilat la Tomis dispare odată cu zborul lebedei sălbatice.* PERPESSICIUS, M. II, 363. *Unele* [insecte] *imită racul, altele contrafac în proporţii infinitezimale atitudinea păunilor, rapiditatea cailor, graţia lebezilor cenuşii.* ARGHEZI, P. T. 435. *Masculii celor mai multe specii..., afară de lebede şi gâşte, capătă, vara târziu şi pentru scurt timp, un penaj asemănător cu al femelelor.* LINŢIA, P. III, 58, cf. DL, DER. *Nu lipseşte nici lebăda pe luciul lacului, puternic simbol erotic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 120, 13/1, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1997, 278. *Poporul alte numiri nu mai rosteşte asupra acestor paseri ce le zice: gâscă, raţă,... lebădă, porumbel.* H I 94, cf. ALR II 6 210/36, 47, 53, 130, 334, 414, 705, 812, 833, 899. *Cân' o fost pă urmă, află mărjelile într-o lebedă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 560. (În ghicitori) *A venit lebăda şi-a luat pe cebăda, şi-a dus-o la Călimani şi-a-nvăţat-o cârjobani* (Uliu şi găina). PASCU, C. 70. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, cu aluzie la penajul alb al lebedei, la graţia, la forma, la plutirea lină a acesteia etc.) *Suntem mai albi decât lebedele.* ŢICHINDEAL, F. 74/4, cf. LB. *Să cânt, căci mie moartea, ca lebedei inspiră Pe ţărmul d-altă lume un grid melodios.* HELIADE, O. I, 111. *Între sunete dulci de chimbale, un vasel luciu ca lebeda înfrumuseţat cu aur şi cu porfiră se apropia sfâşiind vinetele unde a mărei.* FM (1844), 211[2]/29. *Pe calea cea ghimpoasă eu merg neîmputând,... La moarte mă voi duce ca lebăda cântând.* ALEXANDRESCU, O. I, 337. *Voi merge la eşafod cântând ca lebăda.* FILIMON, O. I, 356. *O mică luntrişoară... sub un cer albastru, ca lebăda uşoară, Azi lin se legăna.* ALECSANDRI, P. I, 195. *E frumos, el înc-o ştie Şi ca lebăda pe apă se alintă graţios.* id., POEZII, 81. *O bărculiţă... în depărtare Ca lebăda tăcută prin valuri înota.* BOLINTINEANU, O. 6. *Să mor pătruns de jalea amorului meu sfânt, Ca lebăda ce moare de propriul ei cânt.* EMINESCU, O. IV, 430. *Albă ca şi lebăda.* ŞEZ. III, 60. *Am un gât ca de lebădă.* SĂM. IV, 287, DA II_2. *Viaţa lui a trecut printre copacii, oamenii şi zidurile vechi ale Iaşului, ca o lebădă purtătoare de Lohengrin.* TEODOREANU, M. U. 342. *Sub ploaia razelor de soare, vasul acesta mândru, alb peste tot, tăiat în forme fine, graţioase, părea o lebădă uriaşă plutind lucitoare pe oglinda unui lac.* BART, S. M. 57. *Lucian Blaga e mut ca o lebădă. În patria sa Zăpada făpturii ţine loc de cuvânt.* BLAGA, POEZII, 193. *Saltă, mânzule, în joc, Saltă-n ocolul bătut. Ca puii de lebădă – negru era.* id. ib. 207. *Porumbelul păunior* [are]*... grumazul lung, îndoit ca la lebădă, tremurător, şi stă aşezat de obicei pe coadă.* LINŢIA, P. III, 218. *Slugi prea harnice căraseră într-ascuns lucruri de preţ la Fundenii Doamnei, date în grija unui ieromonah, mut ca o lebădă, niţel şui şi scăzut de minte.* BARBU, PRINC. 310.

Nourii treceau şi se legănau pe cer, ca nişte lebede mari. LĂNCRĂNJAN, C. III, 62. *Eu de-aş şti că m-ai lăsa, Mai curată m-aş purta, M-aş purta ca lebăda.* PAMFILE, C. Ţ. 250. *Cu cămeşă în altiţă: Cămeşă ca lebăda.* PAMFILE, I. C. 313. *Alb parcă-i o lebădă.* ALR SN IV h 1 213/886, ALRM SN III h 1 031/886. *Eşti ca o lebădă.* ALR II 6 210/172, cf. 6 210/228. *Văzui săbăreanca mea... Cu ia ca lebăda.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 111. *Albe li-s picioarele, Albe ca lebezile.* ib. 335. ✧ Fig. *Ura neîmpăcată, ce-n furia-i scrâşneşte, A zis (ce urât vede a omului orbire):... Ca lebăda e omul ce dă povăţuire Acelor care umblă pe calea de peire.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă, Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă.* EMINESCU, O. I, 32. *Închipuirea se sprijină pe un adevăr în epoca acelui poet de la Mantua, în care s-a văzut prea mult o idilică lebădă.* IORGA, P. A. II, 419. *Un nour poartă lebăda bolnavă Scăpând din plisc grăunţe de lumină.* LESNEA, VERS. 155. *Luna nouă stă pe zare, O lebădă plutitoare.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 160. *Îşi înalţă fruntea, îşi lungi gâtul, îşi luă o privire severă, imitând atitudinea de lebădă neagră a Matildei.* VINEA, L. I, 187. *Acestor lebede vedenii cu alb penet tremurător, Scoborâtoare din milenii pe unda neştiută vremii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 87, 19/2. ✧ *Cântecul lebedei* sau *cântecul de lebădă* = (cu aluzie la credinţa că lebăda ar cânta frumos înainte de moarte) cea din urmă operă sau manifestare (de valoare) a unui (mare) creator sau interpret. *Elena cânta cântecul lebedei de care vorbesc poeţii.* BOLINTINEANU, O. 463. *Din cer a venit un cântec de lebădă... Toate-au încetat Murind sub zăvor.* BLAGA, POEZII, 90, cf. DL. [Lucrările] *sunt rezultatul unui gest larg, generos, cu care artista şi-a îmbrăţişat toţi semenii, păstrând apoi, pentru a ne-o transmite, imaginea acestui cântec de lebădă.* V. ROM. aprilie 1970, 117, cf. DEX, ZANNE, P. I, 502. ✧ Expr. (Regional; în descântece) **A face lebădă** = a arunca, a da pe apă, a face să plutească la vale. *Vine Maica Domnului cu lumină de argint, Să aleagă, Să culeagă Diochiturile... Şi să le ducă la mare, să facă lebădă Şi (X) să rămâie curat, luminat.* FOLC. MOLD. I, 421. ✦ Desen, sculptură etc. care reprezintă o lebădă; ceea ce are înfăţişare de lebădă. *Când este în calitate de zeu al frumoasei cuvântări, are un chip de lebădă lângă sine, ce însemnează dulceaţa vorbirei acestui zeu.* CĂPĂŢINEANU, M. 70/15. *La vechea noastră stemă,... pe scut* [era] *în câmp albastru lebăda de argint.* M. I. CARAGIALE, C. 70. *În faţa lor sta patul baroc şi alb, cu sculpturi în relief, numai lebede şi îngeraşi.* VINEA, L. II, 19. *Intră într-o altă încăpere... plină de picturi ciudate care umpleau pereţii într-o aglomerare dementă: peşti zburând peste lebede, tauri care alergau spre un ou uriaş.* BARBU, PRINC. 127. (Adjectival) *Paftaua... reprezintă cele două turnuri ale unui castel feudal, între care este încastrată o placă de bronz, purtând în relief un fel de femeie lebădă.* OPRESCU, S. 172.

2. (La sg., mai ales art.) Numele unei constelaţii din emisfera boreală. *Direcţiunea* [Căii Lactee]... *pe sfera cerească îndreptată pe la nord-orient spre sud-occident străbate constelaţiunile Cânele Mare, Orion,... Lebăda.* CULIANU, C. 53, cf. COSTINESCU, DA II_2, DL, DER, DEX.

– Pl.: *lebede* şi (regional) *lebezi, lebăde* (ALR II 6 210/36, 47, 53). – Şi: (popular) **lébedă**, (învechit) **lebedeá** (ANON. CAR.) s. f.

– Din v. sl. лебедь.

LEBĂDĂU s. n. v. **lăbidău**.

LEBĂDÓI s. m. Bărbăţuşul lebedei (**1**). *Într-un zbor... o lebădă frumoasă... Cu lebădoiul alăturea.* ALECSANDRI, T. 1 689, cf. TDRG, DA II_2, DL, SCL 1969, 401, ib. 1970, 337, DEX, H VI 199.

– Pl: *lebădoi.*

– **Lébădă** + suf. *-oi.*

LÉBĂNBUŞ s. m. v. **iebărvurşt**.

LÉBĂR subst. v. **leber**.

LÉBĂRVURŞ s. m. v. **lebărvurşt**.

LÉBĂRVURŞT s. m. Produs alimentar sub formă de salam[1] preparat din pateu de ficat de porc; leber. *Mâncară, şi mâncară bine: burtican, parizer, lebenvuş şi, la urmă, gogoman.* BRĂESCU, O. A. I, 178, cf. CV II, nr. 5, 28, DL, SCL 1957, 363, FD III, 197. *Cârnaţi de ficat (lebărvurşti).* S. MARIN, C. B. 331, cf. DEX.

– Pl.: *lebărvurşti.* – Şi: (popular) **lébărvurş** (SCL 1957, 363), **lébănbuş** (CV II nr. 5, 28), **lébervurşt** (SCL 1957, 363), **léberbuş** (FD III, 197), **lébenvuş** s. m.

– Din germ. **Leberwurst**.

LÉBEDĂ s. f. v. **lebădă**.

LEBEDEÁ s. f. v. **lebădă**.

LEBEDEÁNCĂ Adj. f. (Prin Olt. şi prin Munt.) Asemănătoare lebedei. *Tot mergând ei... peste cine că da? Peste trei fete lebedence, Unde pânzele nălbeşte.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 128, cf. ib. 479, 815.

– Pl.: *lebedence.*

– **Lebădă** + suf. *-eancă.*

LEBEDEÁUĂ s. n. v. **lăbidău**.

LEBEDÉU s. n. v. **lepedeu**.

LEBEDÍŢĂ s. f. (De obicei în poezia populară; mai ales ca termen de comparaţie pentru albeaţa pielii) Lebejoară. Cf. DDRF, TDRG, DA II_2, BĂCESCU, PĂS. 107. *Pân' eram eu copiliţă, Ieşeam seara pe uliţă, Albă ca o lebediţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 177. *Mersei seara pe uliţă, Văzui pe mândra-n portiţă Albă ca o lebediţă.* F (1886), 31. *Frunzuleană lămâiţă, Ieşii sara pe uliţă Şi-am văzut pe-a mea drăguţă; Şedea la masă-n portiţă Albă ca o lebediţă.* SEVASTOS, C. 61. *Am văzut o copiliţă Albă ca o libidiţă, Cu păru lăsat pe ţâţă.* ŞEZ. VII, 111.

– Pl.: *lebediţe.* – Şi: (regional) **libidíţă** s. f.

– **Lebădă** +suf. *-iţă.*

LEBEJOÁRĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui lebădă (**1 c**). Cf. MARIAN, O. II, 357, DDRF, TDRG, DA

II_2, BĂCESCU, PĂS. 107. *Trei coconi, feciori de Domni... în târg a poposit Şi-n cruciţele d-argint Lebejoarele-a zărit.* TEODORESCU, P. P. 421. *Boierii... vânară până-n sară, Prinse-un pui de libicioară.* VICIU, COL. 56. *Dar de ţi-ai vedea Dragi fetele lui, Ţie ţi-ar părea Dalbe-şi lebejoare Pe ţermuri de mare.* id. ib. 157. *Mări... mi-a zărit Albe lebejoare.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 580.

– Pl.: *lebejoare.* – Şi: **lebezioáră** (BĂCESCU, PĂS. 107), (regional) **libicioáră** s. f.

– **Lebădă** + suf. *-ioară.*

LÉBENIȚĂ s. f. v. **lubeniță.**

LÉBENVUŞ s. m. v. **lebărvurşt.**

LÉBER subst. Lebărvurşt. *De dimineaţă, la Weimar, au fost ouă la pahar..., unt, lapte, leber.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 7/3. ▭ *Îmi place lebărul.*

– Şi: **lébăr** subst.

– Prescurtare de la **lebervurşt.**

LÉBERBUŞ s. m. v. **lebărvurşt.**

LEBERNIȚÍ vb. IV v. **liberniți.**

LEBERNIȚÍT, -Ă adj. v. **liberniţit.**

LÉBERVURŞT s. m. v. **lebărvurşt.**

LÉBES s. m. Vas larg de metal asemănător unui lighean, cu două toarte, folosit în antichitate. *Avem... ca lucruri ionice de import prin comerţ doar... lebesul de la Bălănoaia..., în grupul danubian.* PÂRVAN, G. 362, cf. DA II_2, NDN.

– Pl.: *lebesi.*

– Din gr. **λέβης.**

LÉBEŞĂ s. f. v. **leveş.**

LEBEZIOÁRĂ s. f. v. **lebejoară.**

LÉBINIȚĂ s. f. v. **lubeniță.**

LÉBIŞĂ s. f. v. **leveş.**

LEBLÉBI subst. pl. (Învechit) Boabe de mazăre (şi de năut) prăjite. *Boabe de năut sau de mazăre prăjite 10 ocă leblebi* (a. 1825). FURNICĂ, D. C. 309, cf. T. PAPAHAGI, C. L., DA II_2, SCL 1960, 585.

– Din tc. **leblebi.**

LECÁR s. m. (Învechit, rar) Lecuitor. *Vindecarea beteşugurilor trupeşti iaste lucrul lecariului şi ea trebuie totdeauna să rămână făcătoarea de bine neamului omenesc.* MAN. ÎNV. 105/4.

– Pl.: *lecari.*

– Din rus. **лекрь.**

LECÁŞ s. n. v. **locaş**[1].

LECERÍ vb. IV v. **linciuri.**

LECHÉ s. f. v. **lichea.**

LECHEÁ s. f. v. **lichea.**

LECHÍTIC, -Ă adj. v. **lehitic.**

LECIORÍT, -Ă adj. (Prin vestul Transilv.) Ud leoarcă. TEAHA, C. N. 238.

– De la **leciu.**

LÉCIT s. n. v. **lecítă.**

LECÍTĂ s. f. Vas de ceramică, cu o singură toartă, mic, cilindric, având gâtul înalt şi strâmt şi gura în formă de pâlnie, folosit de vechii greci pentru păstrarea ofrandelor funerare (parfumuri, uleiuri etc.). Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2.

– Pl.: *lecite.* – Şi: **lécit** s. n. M. D. ENC., DN^3.

– Din fr. **lécythe**, lat. **lecythus.**

LECITINÁZĂ s. f. (Biol.) Enzimă a sucului pancreatic aparţinând clasei hidrolazelor, care catalizează reacţia de desfacere a acizilor graşi din moleculele de lecitină în cursul digestiei intestinale, eliberând acizi graşi; fosfolipază. *Introducerea în organism a veninului care conţine lecitinază provoacă turburări mari în respiraţia sangvină.* LTR^2, cf. DER, M. D. ENC., NDN.

– Pl.: *lecitinaze.*

– Din fr. **lécithinase.**

LECITÍNĂ s. f. Substanţă organică fosforată ceroasă, de culoare galben deschis, care se găseşte în organismele vii, mai ales în ţesutul nervos şi în gălbenuşul de ou. Cf. ENC. ROM., NICA, L. VAM. *Substanţe în cantităţi mici: zahăr, amidon,... lecitină, alcaloizi, reşini,... iau parte la formarea humusului.* ENC. AGR. III, 101, cf. MACAROVICI, CH. 634. *S-a dovedit... că plantele sunt în stare să absoarbă şi unii compuşi organici, ca lecitinele.* AGROTEHNICA, I, 174. *Lecitina comercială e extrasă din gălbenuşul de ou prin tratare cu acetat de etil sau de metil ori din uleiuri vegetale, prin extragere cu solvenţi.* LTR^2. *Seminţele conţin un mare procent de substanţe mucilinoase: manogalacton, amidon, colesterină, lecitină.* FLORA R. P. R. V, 117, cf. DER, D. MED., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., NDN.

– Scris şi: (învechit) *lecithină.* NICA L. VAM. – Pl.: *lecitine.*

– Din fr. **lécithine.**

LÉCIU subst. **1.** (Transilv.) Umezeală mare, udeală; noroi. Cf. KLEIN, D., CIHAC, II, 511, LM, DDRF, CIORĂNESCU, D. ET., VAIDA, ŞEZ. VII, 181. ✧ Expr. **A fi (tot) leciu (de apă)** = a fi ud leoarcă. Cf. LB, PONTBRIANT, D., DA II_2. *Tătu-i leciu.* ALR SN III h 844/272. *Tătu-s leci de apă.* ib. h 844/279.

2. (Prin Transilv.) Mâncare fără gust; zeamă lungă. Cf. DR. IV, 1 553, L. ROM. 1967, 262, CHEST. VIII 16/15.

3. (Regional) Haină udă şi noroioasă (Bonţ – Gherla). COMAN, GL.

– Accentuat şi: (regional) *lecíu.* LM. – Pl.:? – Şi: (regional) **lăciu** subst. LM.

– Din magh. **lecs.** Cf. magh. l o c s .

LECIUÍ vb. IV v. **linciuri.**

LECIURÍ vb. IV v. **linciuri.**

LÉCNĂ s. f. (Învechit şi regional) Lut. Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 066, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., H XVIII 137.
– Et. nec.

LECNÍ vb. IV. v. **lihni.**

LECOVÁTĂ adj. (Într-un colind; cu sens neprecizat, probabil) În formă de covată. *Este-o piatră lecovată, Lerui Doamne! Şede Maica 'ngenuncheată, Să nască fiul din piatră.* VICIU, COL. 51, cf. 201.
– Pl.:?
– Cf. c o v a t ă .

LÉCRIC subst. v. **leric.**

LECTÁ vb. I. T r a n z . (Învechit, rar) A citi cu glas tare. *Principiul fonetic... l-am combătut nu numai cu vorba, ci şi într-o disertaţiune scrisă şi tipărită în limba germană şi lectă în presenţa Comisiei.* CIPARIU, O. I, 135.
– Prez. ind.:?
– Din lat. **lectare.**

LECTÁR s. n. v. **lictar.**

LÉCTĂ s. f. v. **letcă.**

LECTICAL subst. (Învechit, în Maram.) Plată în cereale sau în bani pe care o dădeau enoriaşii preotului; (regional) popuştină, poporoşag. Cf. BÎRLEA, B. 139, DR. IV, 1 041.
– Accentul necunoscut. – Pl.:?
– Et. nec.

LECTICĂR s. m. Fiecare dintre persoanele care poartă o lectică. Cf. DRLU, LM. *Că poporaţia Daciei era însă nu numai deasă, dar şi avută, ne-o dovedeşte aflarea unui colegiu al lecticarilor, care se afla în Sarmizagetuza, capitala Daciei şi deci reşedinţa obişnuită a bogătaşilor ei.* XENOPOL, I. R. I, 191, cf. DA II_2.
– Pl.: *lecticari.*
– Din lat. **lecticarius.**

LECTICÁRIU s. m. v. **lecticár.**

LECTÍCĂ s. f. Un fel de pat sau de scaun, de regulă acoperit, purtat din faţă şi din spate de oameni sau de animale de tracţiune şi utilizat ca mijloc de locomoţie în Antichitate (iniţial în Orient), în Evul Mediu şi astăzi în unele ţări coloniale; litieră, (astăzi, rar) palanchin. *Pre porcariu... în lectică împărătească îl aşedzară şi cu mare alaiu până la curţile împărăteşti petrecându-l.* CANTEMIR, I. I. II, 127. *Ei au văzut o leftică care veniia către dânşii, pe care doi şărpi o trăgea şi o vulpe o mâna.* CRITIL, 69/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mai pe urmă să vedea leftica a namesnicesii, în care o ducea robii.* CHREST. ROM. 42/8. *Palanchinu. Lectică, un feli de scaun purtătoriu în care, în India, pe persoanele mai alese duc sclavii din un loc în altul.* LEON ASACHI, B. 95/21, cf. LB. *Cesar opri pe fetele care trecea de 40 de ani a nu purta mărgăritare..., nici a se purta în lectice.* FM (1844), 24^2/14. *Protopopii români trebuia să ducă... pe umerii lor în lectică pe superintendent şi să-l aşeze în scaunul prezidial.* BARIŢIU, P. A. I, 156. *Lectică, portantină, caretă mică purtată pe umerile oamenilor.* ARISTIA, PLUT. 13^2/ 17, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 141, LM, PHILIPPIDE, P. 180, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Faceţi loc să treacă lectica ilustrei madone Giulia Farnese.* KIRIŢESCU, G. 324. *La Sarmisegetusa romană..., pe străzi treceau demnitari şi bogătaşi culcaţi în lectice.* PANAITESCU, CR. 57, cf. DR. III, 1088, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 310, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4763, DER, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DSR, NDN. ✦ P . e x t . Vehicul uşor, pe roţi, tras de cai; cabrioletă, tilburi. *Se suisă în leftica lui, căci era slab de picioare.* N. COSTIN, LET. II, 96/28. *Au trimis Nicolai Vodă pe Costantin Costachi... cu leftica... până la Focşeni.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 179/5. *După plimbare, şedzând în leftice, am venit iarăşi la Petersburg, fiind cale de 30 verste.* ARHIVA R. I, 349/30. *Zestrea fiicii Maria:... o leftică cu 6 telegari şi hamurile lor.* IORGA, S. D. VII, 225. *Fiindcă Radul XI era podagric, cu lectica au mers la Sbaravie.* ŞINCAI, HR. III, 14/4, cf. ISER. *Au întrat în leftică şi, în miezul bocetelor tutulor,... au purces spre Polonia.* CALENDAR (1856), 80/27, cf. DDRF. *Umblaţi... împodobiţi ca nişte muieri..., în leftice primblaţi, până încât şi a merge călare nu ştiţi.* IORGA, L. I, 545, cf. TDRG, DSR. *Ea-şi mai cere Zestre cere, Cere-şi d-o liftincă verde Cu doisprezece telegari.* H III 61. *El cu Sila să-ntâlnea..., Într-o leftinică zugrăvită, Într-aurel, Doamne, slăvită!* PĂSCULESCU, L. P. 179. ✦ Targă, brancardă; pataşcă (**I 1 a), b**). *Craiul Matiaş, rănit pe trei locuri,... cu o lectică s-au scos din locul bătăii.* ŞINCAI, HR. II, 49/34, cf. LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM, XENOPOL, I. R. IV, 37, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DA II_2.
– Accentuat şi: *léctică.* – Pl.: *lectice şi lectici.* – Şi: **leftícă** (accentuat şi *leftică*, BARCIANU, ALEXI, W.), **leptícă** (LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 141, LM; accentuat şi *léptică*, BARCIANU, ALEXI, W.), **lefteícă** (BUDAI-DELEANU, LEX), (popular) **leftincă, liftincă, leftinică** (accentul necunoscut), s. f. **leftic** (accentul necunoscut) subst.
– Din lat. **lectica.**

LECTISTÉRN s. n. Ceremonie religioasă la romani prin care se oferea un banchet ca ofrandă zeilor reprezentaţi ca statui culcate pe paturi festive. Cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM., NDN.
– Pl.: *lectisterne.* – Şi: **lectistérniu** (LM, ENC. ROM.) s. n., **letistérnă** (COSTINESCU) s. f.
– Din fr. **lectisterne**, lat. **lectisternium,**

LECTISTÉRNIU s. n. v. **lectistern.**

LÉCTOR[1], -Ă s. m. şi f. **1.** S. m. (Învechit) Nume dat ajutorului de preot, care citea în timpul slujbei anumite pasaje. *Am rugat pre Înălţatul... Prinţul Ardealului... a ne da şi obicinuita diplomă..., fieşte-*

căruia canonic, carii cu numele sunt aceştea: Dimitrie cel bătrân, arhidiacon presviter sau prepózitus, Avram Meheşi, arhidiacon sau léctor. BOBB, în ŞA I, 747. [Cetirea se face] *cu cântare, precum un de evanghelie şi apostol iscusit lector besericesc.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 12/26, cf. LM. *Împăratul trimise... solii săi la al doilea conciliu din Lyon... şi anume pe marele logofăt George Acropolita... şi pe lectorul Ioan, în numele întregului cler grecesc.* EMINESCU, O. XIV, 133, cf. NDN.

2. S. M. şi f. (Livresc) Cititor. *Figurăm sintaxul vrând a da un ton mai diferit unui cuvânt şi pe lector sau ascultătoriu a-l face mai cu luarea-aminte asupra acelui nume.* SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 127/1. *Asta-i, zici, cimilitură, care satir-au scornit, Pentru lectorul a vostru ce a râde-ar fi dorit.* ASACHI, S. L. I, 220. *Lectura istoriei nu numai că ar fi puţin fructuoasă, ci abia comprensibilă, dacă lectoriul nu s-ar fi familiarizat mai înainte cu partea tecnică.* LAURIAN, F. 8/30. *Pentru ca lectorul să se poată orienta..., caută să ne întoarcem pe câteva momente la unele evenimente anterioare.* BARIŢIU, P. A. II, 729. *Mulţi dintre lectorii mei... vor crede că unii din eroii astei scrieri sunt nişte personaje figurate.* PELIMON, I. 276/12. *A doua zi, mai multe ziare pariziane... amuzară pe lectori cu naraţiunea intrării cocoanei moldovence la Paris.* SION, P. 90. *Să facem cunoscut lectorilor noştri pe postelnicul Andronache Tuzluc.* FILIMON, O. I, 102, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP, N. D. *Opera lui Paprocki nu poate avea nicio valoare pentru un lector ordinar.* HASDEU, I. v. 150. *M-am hotărât a da lectorilor... modele din creaţiunile poetice... prin ajutorul celui mai competent ziar literar.* CONV. LIT. IV, 29. *Două incidente grave... vor convinge pe leptorii noştri despre tendinţele anticonstituţionale ale Cabinetului.* ALECSANDRI, T. 1 651, cf. COSTINESCU, LM. *Materialul poeziei nu sunt cuvintele, ci imaginile deşteptate în fantasia lectorului.* MAIORESCU, CR. I, 71. *Cu cât vor fi ideile mai simplu şi mai lămurit expuse, cu atât ele vor fi mai apreţuite şi mai spornic semănate în inima lectorului.* ODOBESCU, S. II, 369. *Mulţi din lectorii noştri vor fi căutat cheia întâmplărilor lui Dionis în lucrurile ce-l înconjurau.* EMINESCU, P. L. 64. *Îmi pare, iubiţi lectori, c-am nemerit o imagine poetică aleasă.* CARAGIALE, O. IV, 286. *Pe fiecare zi... se aruncă o nouă recoltă de opere artistice... cari toate cer lectori.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 412, cf. DDRF. *Înainte de a procede la descrierea fiecăreia din aceste substanţe alimentare, voi pune sub ochii lectorului lista... acelora care se pot găsi pe masa ţăranului.* MANOLESCU, I. 255, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ENC. ROM., ALEXI, W. *Doctorul... era şi el un lector al Jurnalului de Frankfurt.* IORGA, L. II, 36, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Voi transcrie numai începutul, lăsând pe lector să presimtă restul.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 313, cf. DA II_2. *Mă găsesc... în faţa unei pagini care entuziasmează pe lectorii pretenţioşi.* A. HOLBAN, O. II, 343. *Poveştile lui Creangă sunt însăşi limba vie a poporului... Cu cât pregătirea lectorilor e mai bună, cu atât muzica ei e mai înţeleasă.* SADOVEANU, O. XX, 512, cf. SCRIBAN, D. *Critica... se insinuează în conştiinţa lectorilor... graţie liniei şi stilului pe care şi-l hotărăşte fiecare dintre cronicari.* PERPESSICIUS, M. IV, 239. *Câţi lectori au atitudini în faţa lecturilor?* RALEA, S. T. III, 274. *Catalogul bibliotecii e alcătuit în ordine alfabetică, după numele autorului. Alte cataloage indică lectorilor subiectul cărţii.* STANCU, U. R. S. S. 32. *Eroul... recurge mereu la reminiscenţa lectorului lui Fénelon.* CIOCULESCU, I.C. I, 66, cf. DL, DM, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu se poate însă ca poezia autentică să rateze la infinit întâlnirea cu lectorul ei ideal.* SIMION, S. R. III, 346. *Philippide a fost un mare lector de poezie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 12/2, cf. L. ROM. 1980, 539, DN³, V. BREBAN, D. G., DSR, NDN.

3. S. M. şi f. Persoană care citeşte cu voce tare în faţa unui auditoriu. *Unul propunea să tocmească oameni pre care îmbrăcându-i în hainele respective să iasă pe scenă,... şi rolul lor să se citească de un lector ad hoc între culise.* NEGRUZZI, S. I, 342, cf. COSTINESCU, LM. *Silion, care îmbrăţişase cu pasiune rolul de lector al Laurei, a căutat să trezească şi în Matilda interesul pentru poezia... rafinată.* VINEA, L. I, 198. *Eminescu era un admirabil cititor şi, după stabilirea lui Maiorescu la Bucureşti, el devenise lectorul oficial al Junimii.* CĂLINESCU, O. XI, 214. *Era un lector desăvârşit al propriilor lui schiţe, cu o aparenţă de totală detaşare faţă de ce scria.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 5/1, cf. DN³, NDN.

4. S. m. şi f. Persoană care, într-o editură, citeşte şi apreciază manuscrisele predate spre publicare. Cf. DN³, NDN.

– Accentuat şi: *lectór.* DA II_2. – Pl.: *lectori, -e.* – Şi: (învechit) **léptor, -ă** s. m. şi f.

– Din lat. **lector, -oris**, fr. **lecteur**, germ. **Lektor**.

LÉCTOR², Ă s. m. şi f. **1.** Grad universitar intermediar între asistent şi conferenţiar; persoană care are acest grad. Cf. DL. *Cine e el? Profesor? Asistent? Lector?* PREDA, R. 167, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., NDN.

2. (Ajutor de) profesor, însărcinat cu predarea unei limbi moderne într-o universitate; profesor angajat să predea limba sa maternă şi cultura din propria ţară într-o universitate din străinătate. Cf. LM. *Primele trei sunt lecţii făcute la Universitatea din Londra, unde autorul e lector de româneşte.* DR. I, 475. *S-a mai bucurat şi de ajutorul... d-lui M. Beza, cunoscutul scriitor şi lector de limba română la King' College în Londra.* ib. II, 740, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *În cursurile mele citez anume forme româneşti, ca să le deştept studenţilor interesul pentru limba română şi să-i silesc să urmeze cursurile lectorului.* DR. X, 227, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Reîncep şi contactele culturale, inclusiv prezenţa unui lector de limba română la Facultatea de litere din Lisabona.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 21/3, cf. V. BREBAN, D. G., NDN.

3. (În perioada regimului comunist) Persoană care ţine lecţii sau care conduce seminarele de învăţământ politic, în universităţile populare, în instituţii etc. *Un ajutor preţios pentru îmbunătăţirea calităţii învăţământului de partid îl constituie grupele de lectori de pe lângă fiecare comitet regional de partid.* SCÂNTEIA, 1933, nr. 2792, 1/2, cf. IORDAN, L. R. 110, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., NDN.

– Pl.: *lectori.*

– Din germ. **Lektor**, (3) rus. **лектор**.

LECTORÁT s. n. **1.** Catedră universitară în care se predau o limbă străină şi cultura poporului care o vorbeşte, de către profesori din ţara respectivă. *Cu Tudor Arghezi s-a întâmplat miracolul ca,... prin traducerile în numeroase limbi europene şi mai cu seamă prin activitatea lectoratelor de limbă română, universalitatea poeziei lui să devină inchestionabilă.* STREINU, P. C. III, 16. *Numirea d-lui Garsia la lectoratul de italiană al facultăţii din Iaşi este un fapt pe care d-sa îl salută îndeosebi.* PERPESSICIUS, M. III, 281. *Lectoratele (sau catedrele) de limba şi literatura română din străinătate au strânse relaţii cu Universitatea din Bucureşti.* CONTEMP. 1966, nr. 1 016, 9/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Facultatea de Litere din Bucureşti a avut un lectorat de limba şi literatura spaniolă, ataşat catedrei de Filologie română, pe care o deţinea marele filolog Ovid Densusianu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 19/1, cf. DEX, DN³. *În cadrul lectoratului de limbă macedoneană... a avut loc o seară culturală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 2/2, cf v. BREBAN, D. G., NDN.

2. Post ocupat de un lector² **(2)** la o universitate din străinătate; perioadă în care cineva deţine postul respectiv. *Universităţile din Würzburg, Graz şi Frankfurt l-au chemat la catedrele de limbi romanice... Acolo a izbutit să creeze... un lectorat de limba română pentru ocuparea căruia îmi cerea să-i trimit un tânăr pregătit.* DR. X, 227. □ *Speră să obţină un lectorat de spaniolă.*

– Pl.: *lectorate.*

– Din germ. **Lektorat**, fr. **lectorat**.

LECTORÍŢĂ s. f. (Rar) Lectoră v. lector² **(2)**. Cf. BL XIV, 120, GRAUR, E. 130.

– Accentuat şi: *léctoriţă.* – Pl.: *lectoriţe.*

– **Lector**¹ + suf. *-iţă.*

LECTRÍŢĂ s. f. (Învechit) Lectoră v. lector² **(2)**. *Află o răutăcioasă bucurie în împrejurarea că până şi lectriţele cele mai frumoase şi mai mândre nu ştiu ce va să zică dioptrică.* EMINESCU, O. XIV, 921, cf. BL XIV, 120.

– Pl.: *lectriţe.*

– De la lector².

LECTURÁ vb. I. Tranz. (Rar) A citi. Cf. L. ROM. 1977, 99, 103, DN³, NDN.

– Prez. ind.: *lecturez.*

– De la **lectură**.

LECTURÁRE s. f. (Rar) Acţiunea de a lectura; lectură **(1)**. Cf. DN³, NDN.

– V. **lectura**.

LECTÚRĂ s. f. **1.** Acţiunea de a citi un text pentru a-i cunoaşte conţinutul, citire; faptul de a lua cunoştinţă de conţinutul unui text prin intermediul cititului. *Noi avem... ocupaţii... care dumneavoastră vă lipsesc... călătoria, vânătoarea, jocul, lectura.* VOINESCU II, M. 45/2. *Toate să lucrează într-un loc şi timp, făr a căror ştiinţă... cugetarea, meditarea şi lectura să face orbeşte şi nedefinit.* GENILIE, G. 5/4. *Nu am putere să urmez lectura scrisorilor.* C. A. ROSETTI, N. I. 54. *Lectura foilor politice şi nepolitice.* FM (1844), 258²/11, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Altă carte... despre scriere şi lectura românească cu litere latine..., nu ne e cunoscută.* CIPARIU, O. I, 41, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Luă o a doua carte şi urmă lectura.* BARONZI, I. G. 64/24, cf. COSTINESCU. *Cu Herodot, cu Biblia, cu Evanghelia şi cu alte cărţi însemnate... a scris în cartea aceasta folositoare pentru acei ce se ocupă cu lectura.* BOLINTINEANU, C. IV/22, cf. LM. *Termenii şi stilul lor fac nefolositoare lectura acestor cărţi pentru învăţătorii rurali.* EMINESCU, S. P. 247. *Foarte rar se găseşte... un adevărat artist... care să merite osteneala unei lecturi.* CARAGIALE, O. III, 247, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nu cred ca tata să fi fost atras vreodată către lectură.* IORGA, P. A. I, 17. *Din lectura atentă a lui Herodot... reiese că... sciţii erau mereu barbarii... caracteristici prin mulţimea şi autoritatea lor.* PÂRVAN, G. 246. *Altă dată am luat... pe... Maupassant, care-mi plăcuse la două lecturi anterioare.* IBRĂILEANU, S. L. 71. *Lectura nu poate fi participare la producerea operei care se citeşte.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 46, cf. RESMERIŢĂ, D. *Nu dintr-o iniţiativă strict personală a răsfoit... Negruzzi cronicile pentru a scrie „Alexandru Lăpuşneanul", ci în urma lecturii romanului istoric al lui Prosper Mérimée.* LOVINESCU, S. IV, 128. *Aceste lungi note care vor mai urma, pot fi eventual sărite la lectură.* CAMIL PETRESCU, P. 212, cf. DA II_2. *Tinerii... se desfătau ca la lectura unor stihuri de Topîrceanu.* TEODOREANU, M. II, 8. *Îndeletnicirea principală... nu era atât scrisul, cât lectura.* SADOVEANU, O. XX, 275. *Lucrul cel mai nimerit ni se pare lectura directă a acestor capodopere.* STREINU, P. C. I, 32, cf. SCRIBAN, D. *Se înfuria când o deranjau de la lectura romanului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 341. *Este un roman... antrenant la lectură.* PERPESSICIUS, M. III, 112. *Lectura lui Eminescu a fost pentru toate generaţiile... un eveniment capital.* VIANU, L. R. 299. *Când suntem absorbiţi de lectura unei cărţi,... auzim... foarte puţin tic-tacul ceasornicului.* RALEA, S. T. II, 28. *A scos o carte din buzunar... Pe urmă s-a pierdut în lectura ei.* STANCU, R. A. II, 37. *Este fragmentul cel mai impresionant din poem şi piatra de încercare, la lectură, a simţului grandiosului.* CIOCULESCU, I. C. 91, cf. DL. *Absorbit de lectură, nu răspunse.* PREDA, R. 116, cf. DM. *Nu am în vedere a doua lectură, căci aceste indicii ies la iveală de la cea dintâi.* N. MANOLESCU, A. N. I, 167, cf. DEX. *Cufundarea în lectură, timp de câteva ceasuri, îl rupea de gândurile şi de preocupările obişnuite.* I. GHEŢIE, B. I, 205, cf. DN³, V. BREBAN, D. G., DSR. *Lectura educă viaţa interioară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/4, cf. NDN. ✧ *Sală de lectură* = încăpere special amenajată pe lângă o bibliotecă, în care publicul poate citi cărţi, reviste etc. *Într-o seară, în sala de lectură, domnul meu şi-a luat adio de la toţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 109. *Am stat vreo două ore în aerul, cu miros de Biblie veche, al sălii de lectură.* BLAGA, H. 190. *Biblioteca... este instalată în două imobile,... în care se află numeroase săli de lectură.* STANCU, U. R. S. S. 28, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Alături, despărţită de cămăruţă printr-un antreiaş, era sala de lectură a bibliotecii Institutului.* STEINHARDT, J. 194. (Învechit) *Cabinet de lectură* = loc în care se puteau citi sau de unde se puteau lua cu împrumut cărţi, periodice etc. *Nu au... niciun cabinet*

de lectură unde să meargă să citească felurimi de lucruri religioase, povestiri morale, băgări de seamă asupra năravurilor. HELIADE, L. B. III, 66/13. *Îmi luai inima în dinți, ieșii din cabinetul meu de lectură.* id. O. I, 258. *Un om de societate... trebuie să fie abonat la un cabinet de lectură* (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 142, cf. COSTINESCU, LM. *Numărul bibliotecilor cu scrieri de toate genurile se mărește pe zi ce merge, prin înființarea cabinetelor... de lectură până și în comunele rurale.* ENC. ROM. III, 72. *S-a înființat în sat... un cabinet de lectură.* SBIERA, F. S. 323, cf. CADE 194. (Învechit) *Societate de lectură* = club în care se reunesc membrii în timpul liber pentru activități literare, culturale etc. *Au inaugurat o societate de lectură.* BARIȚIU, P. A. III, 123. *Nu au... nici măcar o societate de lectură.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 166, cf. LM. *În „Federațiunea" din 9 mai 1868 se vorbește de o altă Societate de lectură.* MAIORESCU, CR. I, 184. *Unde au fost societățile de lectură?* SĂM. IV, 98. *Universitarii noștri din Cluj întemeiară la 1846 o Societate de lectură în care să-și cultive limba și datinile strămoșești.* MOROIANU, S. 120. *Comitet de lectură* = organ în structura unui teatru, căruia îi revine, printre alte atribuțiuni, sarcina stabilirii repertoriului. Cf. COSTINESCU, LM. *D-na El. Farago a fost numită membru în comitetul de lectură al Teatrului Național din Craiova.* ARH. OLT. I, 422. *Îl numi în comitetul de lectură al Teatrului Național.* LOVINESCU, S. VIII, 107, cf. DA II_2. *Comitetul de lectură, căruia îi revine îndatorirea de a cerceta și a aproba, sub președinția directorului, piesele originale, traducerile... este alcătuit din cinci persoane.* IST. T. II, 17. ✧ Fig. *Ce lectură poate fi mai pasionantă decât aceea a inimii omenești?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 5.

2. Interpretare a unei scrieri; analiză, comentare. *Critica... este un sistem de lectură, un mod personal de a te apropia de operă, un demers care, folosind mijloace variate, descoperă figura spiritului creator.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 39, 8/1. *Lectura estetică nu pare... să dea nici obiectivitate, nici chiar o elementară înțelegere a faptelor.* LOVINESCU, S. IV, 286. *O bună lectură poate pune în valoare fiecare nuanță și subînțelesurile cele mai riscante.* CIOCULESCU, I. C. 39. *De aici trebuie să înceapă lectura dramaturgiei lui Caragiale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 16/2. *La baza multiplelor lecturi posibile ale unei opere literare se află fixarea atenției criticii asupra diverselor nivele configurative: critica arhetipală, tematică, deterministă.* ib. 1982, nr. 6, 10/3.

3. Ceea ce se citește: cărți, reviste, documente etc. *Când vine în vârsta juniei,* [copilului] *i se deschid alte noă izvoare de slăbiciune,... și acestea sunt lecturile.* NEP. VIND. 11/27, cf. POLIZU, COSTINESCU. *În Prusia... au învățătorii atâtea cărți, așa bogată literatură, atâtea lecturi folositoare, care le vin... din toate părțile.* MAIORESCU, D. IV, 544. *Trebuie prin lecturi folositoare a da minței noastre un cerc de cugetare mai întins.* CONTEMPORANUL, I, 5. *Lectura laică a secolilor trecuți și din începutul acestuia e cuprinsă... în manuscripte.* EMINESCU, S. P. 293, cf. RESMERIȚĂ, D. *Din aceste însemnări, ies în lumină... disciplina și organizarea vieții proprii,... obiceiul de a nota pasagii interesante din lecturile făcute.* LOVINESCU, S. VIII, 73, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Citiți negreșit și nu vă îngrădiți lecturile... într-un domeniu.* ARGHEZI, S. XXV, 62. *Se hrănise cu lecturi romanțioase care dezlănțuiră în el un sentimentalism vaporos.* CĂLINESCU, O. XI, 49. *„Adam și Eva" rămâne una din lecturile antrenante, indiferent de scăderi, indiferent de artificii.* PERPESSICIUS, M. IV, 118. *Lecturile, planurile literare, unele realizări se adună treptat, prefigurând de pe atunci interesele statornice de mai târziu.* VIANU, L. R. 165. *Răsfoind, descoperii un fragment din „Faust", în traducere. Aceasta a fost lectura decisivă ce a deșteptat în mine, la vârsta de 13 ani, cea mai nesățioasă patimă a cititului.* BLAGA, H. 89. *Teancul de cărți și reviste revărsate pe covor... alcătuiau lectura de fiecare seară a lui Silion.* VINEA, L. I, 50. *Toate sunt firi romanțioase, predispuse la visare, cu lecturi nimerite a le stimula această înclinație.* N. MANOLESCU, A. N. I, 128. *Când era provocat să-și spună părerea despre câte o lectură, făcea un gest evaziv, de autorecuzare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 5/1, cf. DN^3. *Lecturile sale preferate nu sunt operele beletristice.* GRIGURCU, C. R. 78. *În sfera lecturilor, preferința autorului se îndreaptă... spre cărțile de istorie.* MS XIX, nr. 2, 18. *Stăm de vorbă, calm, despre ultimele noastre lecturi.* CĂRTĂRESCU, N. 172, cf. NDN. ✧ *Lectură particulară* (sau, învechit, *privată*) = ceea ce citește un elev în afara manualelor. Cf. ENC. ROM., SBIERA, F. S. 95, DL, DM, M. D.ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✦ (La pl., urmat de un adjectiv posesiv) Cărțile, operele pe care le citește cineva în mod obișnuit ori cu predilecție. *El găsește în lecturile sale clasice... necesitatea cezarului făcător de dreptate, garant de pace.* IORGA, P. A. II, 147. *Vorbea despre lecturile lui cu multă căldură.* VLASIU, A. P. 394. *Preocupările, ca și lecturile lui, erau numai de artă pură.* SADOVEANU, O. XIX, 106. *Lecturile sale... ne minunează.* OPRESCU, I. A. IV, 32. *Informațiile din studiu... se completează cu referințe utile privitore... la gusturile lui literare și la lecturile lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 43. *Lecturile mele preferate erau în acest timp de natură filosofică.* BLAGA, H. 167. *Lecturile lui din această vreme... converg spre aceste tărâmuri ale gândirii secolului.* IST. LIT. ROM. II, 59. *Dar am lecturile mele.* H. LOVINESCU, T. 47.

4. Instrucție, cultură, erudiție rezultată din lectură (**1**). *Natura, nu lectura face adevărați generali.* HASDEU, I. v. 190, cf. COSTINESCU. *Am constatat la dânsul o vie inteligență luminată printr-o lectură deja vastă la vârsta lui.* CARAGIALE, O. VII, 213, cf. DA II_2. *E de regretat că un om de o lectură atât de bogată... n-a contribuit mai mult în dialectica literaturii noastre.* LOVINESCU, S. VIII, 200. *Mi s-a părut... destul de inteligent și cu lectură.* C. PETRESCU, Î. II, 85. *Avea oarecare lectură... și i se părea că are oarecare superioritate față de ceilalți.* A. HOLBAN, O. I, 18. *Îmbibat de un larg scepticism dobândit prin contactul unei vaste lecturi, Manole își expune cu entuziasm planurile.* CONSTANTINESCU, S. II, 299. *Aceasta presupune o lectură întinsă, ceea ce este neîndoios că avea.* CĂLINESCU, O. XI, 116.

5. (Astăzi rar) Învățare a cititului. Cf. SCRIBAN, D. *Creangă face în prima lecție lectură și numărare.* CĂLINESCU, O. XIV, 66. ✧ *Carte de lectură* = carte de citire. *Am scris acest uvragiu pentru tinerimea română*

ca o carte de lectură instructivă și agreabilă. BARASCH, M. I, IV/17. *Cartea de lectură este sufletul școalei elementare.* CONV. LIT. IV, 37. *„Monitorul oficial"... publică concurs pentru trei cărți scolastice și anume pentru un abecedar, o carte de lectură și o istorie națională.* ib. XI, 202, cf. BARCIANU. *Era ocupat cu compusul unor cărți de lectură și al unei gramateci pentru uzul școlilor mijlocie.* SBIERA, F. S. 166. *Câteva strofe... sunt bune pentru cărțile de lectură din primele clase.* LOVINESCU, ap. PERPESSICIUS, M. II, 173. *Îmi dăduse o carte de lectură în limba germană, cu frumoase ilustrații.* CĂLINESCU, C. O. 303. *Selecta texte pentru o carte de lectură.* MS. 1988, nr. 1, 45.

6. Citire cu voce tare a unui text în fața unui auditoriu. Cf. LM. *Sunt aproape doi ani de când membrii Societății Junimea consacră o parte din timpul fiecării ședințe a lor la lectura poesiilor române.* MAIORESCU, CR. I, III. *Trecem... în alt salon, unde trebuie să ascultăm lectura studiului celui nou.* CARAGIALE, O. II, 147. *Lectura manuscriptului... a fost ascultată cu cea mai vie atențiune.* CONTEMPORANUL, II, 273. *Domnilor..., n-am voit să aduc aci să vă citesc exemple de asemenea producțiuni... ca s-avem cu ce umplea un ceas de lectură și de râs.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 388. *Al. Vlahuță... repurtase puțin înainte un mare succes cu lectura poeziei „La icoană".* LOVINESCU, S. VIII, 106. *N-am asistat la lectura conferinței d-lui Arghezi la Ateneu.* CONSTANTINESCU, S. I, 146. *Într-o seară... a citit din „operele" sale. Tăcerea care a urmat lecturii l-a orientat.* ARGHEZI, S. XXV, 8. *Când lectura articolului fu terminată, se produse o mare și respectuoasă tăcere.* CĂLINESCU, B. I. 99. *Dacă... schimb ritmul lecturii, începe să bată cu piciorul în tăblia patului.* H. LOVINESCU, T. 253. *Au urmat lecturi din opera scriitorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 2/4. ✧ Loc. verb. **A da lectură** (la ceva) sau **a face lectura** = a citi un text cu voce tare. *Propunerea... îmi cer voie să o caracterizez prin numele celui... care i-a dat lectură în Cameră.* MAIORESCU, D. IV, 226. *Fă-mi lectura celor trei bilete.* NEGRUZZI, S. III, 53. *Seara aceea avea să se încheie cu lecturi făcute de noi.* VLASIU, D. 61. *Duduia a trăit lângă bătrânețea părinților ei, făcând gospodărie pentru mama ei,... și... lecturi din hronici sau din clasicii latini.* TEODOREANU, C. B. 240. *Se hotărăște mitropolitul să aducă la cunoștința publicului cartea de afurisenie a patriarhului... Lectura s-a făcut fără nicio piedică.* OȚETEA, T. V. 230, cf. DL.

7. Citire a unui proiect de lege în Parlament. *În urma a trei lecturi prevăzute în Constituție a declarat că este caz a se revizui art[icolul] 7.* MAIORESCU, D. II, 319, cf. III, 44, SCL 1976, 538.

8. Citire a unui text scris (în special vechi) cu scopul de a-l descifra. *Cuvintele adesea nu sunt separate unul de altul, ceea ce îngreuiază lectura.* CUV. D. BĂTR. I, 343. [Manuscriptul] *prezentă o lectură lesnicioasă și plăcută,... înțelesul textului original este în genere reprodus cu exactitate și preciziune.* ODOBESCU, S. II, 380. *Originalul pergament fără pecete; caracterele așa de șterse că de abia li se cunosc urmele, de aceea lectura e foarte anevoioasă.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 141. *În ce privește particularitățile fonetice... am socotit că e mai bine ca lectura să nu fie îngreuiată de semne diacritice și am transcris textele... cu literele alfabetului obicinuit.* ARH. FOLK. I, 161. ✦ Lecție **(6).** *Nu voi atinge decât o ușoară relație ca lectura să nu se confunde între aceste două sinonime.* CALENDAR (1850), 55/11. *Actul de cestiune specifică nu numai anul, luna și ziua, dar încă ceva mai mult,... ce-i de prima importanță în cazul de față pentru descoperirea inesactei lecturi.* HASDEU, I. C. I, 125. *Amintește de coloniile de tătari din Moldova, luând lectura d-lui Hasdeu ca bună.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 6. *Trebuie să acceptăm lectura „Sacidana".* PÂRVAN, G. 271. *E vorba de o lectură greșită.* GR. S. II, 179, cf. DA II_2. ✦ P. ext. Descifrare, interpretare. *Simpla lectură a urmelor de capcane ne arată răspândirea și varietatea lor la sate.* BĂCESCU, PĂS. 378.

– Pl.: *lecturi.*

– Din fr. **lecture**.

LECȚCÁIE s. f. v. **lăscaie**[1].

LÉCȚIE s. f. **1.** Formă de bază a organizării activității didactice în școală, prin care se transmite un volum anumit de cunoștințe într-un timp determinat unui grup cu nivel de cunoștințe relativ egal și omogen; oră de școală consacrată unei anumite discipline. *Toate lecțiile sunt întocmite după sistimaticească regulă..., înaintând copiii totdeauna de la cele mai simple și ușoari... la cele mai compuse.* PALLADI, C. 5/1, cf. I. GOLESCU, C. *S-a și hotărât profisor de această limbă, dându-i-să și doă odăi în școală... unde să-ș facă lețiile sale.* CR (1829), 120/4. *Așa să poate ațita o mare emulație între copilași, făcându-li-să lecția plăcută cu un fel de joc.* GENILIE, G. XII/15. *Lecțiunile care le face el în Paris au succesul cel mai însemnat și deșteaptă entuziasmul junimii.* LAURIAN, F. 185/21. *Școlarul, care profită de lecție, nu profită într-adevăr de dânsa, decât înfățișându-și, în urma elementelor analitice ce o termină, rezultatul sintetic cu care a început-o.* ZALOMIT, E. F. 88/16. [Profesorii] *să lucreze cărțile necesare pentru lecțiunile ce predau.* DÂMBOVIȚA (1860), 219, 3/6. *Școlarii pre timpul acela cântau imnuri la începerea și terminarea lecțiunilor.* I. IONESCU, M. 255, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Programul prevede că noțiunile de anatomie și de fiziologie să se facă în 5 sau 6 lecții.* CONTEMPORANUL, I, 52. *D. profesor de botanică... trebuie să-și prepare lecțiile, ceea ce iar consumă câteva ore pe zi.* EMINESCU, O. XI, 295. *Lecțiunile se începeau tot la 8 ore dimineața și se țineau până la 7 seara.* ARHIVA, II, 338, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *A fost ajutat mult și de lecțiile de la Collège de France, unde este profesor.* ARH. FOLK. II, 182. *Am văzut odată, la o lecție la Padua, niște pilitură de fier asemenea cu cenușa.* CAMIL PETRESCU, T. II, 323. *În clasă n-a izbutit să facă nicio lecție întreagă, căci elevii... îi pun o întrebare la începutul orei asupra vreunei chestiuni filologice.* HOLBAN, O. I, 205. *Manase Eleadis începu să predea lecții de filosofie.* GANE, TR. V. II, 114. *La Conservator,... frecventa cu multă acurateță lecțiile de dicțiune.* JUN. LIT. XXVI, 7. *Se uitau unul la altul și-și vorbeau... despre lecții, despre profesori, despre Iași.* SADOVEANU, O. II, 308, cf. SCL

1950, 20. *La limba română și la istorie... Eminescu căpătase de la Pumnul însemnările de lecțiuni și le împrumuta și la colegi.* CĂLINESCU, O. XI, 58. *Lecția de deschidere a cursului de biologie... este, în bună parte, închinată înaintașului său.* PERPESSICIUS, M. IV, 145. *Dascălul de latină... numai rareori ținea câte o lecție, cu care ne cucerea și cu care își răscumpăra absențele sufletului.* BLAGA, H. 74. *Au început lecțiile: întâi scrisul, linii drepte, linii plecate.* STANCU, D. 295. *Trebuia să recite la lecție niște versuri.* PREDA, R. 117. *Le plăceau lecțile lui de istorie.* T. POPOVICI, S. 229, cf. DM, CONTRIBUȚII, I, 28, DER, CL 1963, 132, CIORĂNESCU, D. ET. 4764, L. ROM. 1964, 320. *Se apucă... să revadă cu atenție lecțiile teoretice și practice predate la cursuri.* I. GHEȚIE, B. II, 240, cf. DN³. *La lecțiile de logică de odinioară, școlarii exersau, în joacă, paradoxul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 9/1, cf. NDN. *Unul din cei trei culegători, pe care-i pomenește în lecția sa d-l profesor... a fost învățător.* VASILIU, P. L. 5. ✧ Expr. **A da lecții** = a pregăti (elevi) în particular; a medita. *Am dat lecții lui Andronescu.* C. A. ROSETTI, N. I. 21. *Dacă nu voi putea căpăta altcum bani, voi da lecții de muzică.* CODRESCU, C. II, 85/7. *L-am poftit să vie ca să-ți dea lecții de trei ori pe săptămână.* NEGRUZZI, S. I, 7. *Trăia pribeag,... dând lecții de limba lui Voltaire.* GHICA, S. 620. *Paracliserul de la biserica Sfântului Nicolae cel Sărac... venea și-i da lecțiuni.* SION, P. 87, cf. PONTBRIANT, D. *Când eram mic mă duceam la preotul cel bătrân al satului, care... îmi dete primele lecțiuni de citire.* EMINESCU, G. P. 43. *Tatăl și mama s-au hotărât să ia un student sărac care să dea lecții fiului lor.* CARAGIALE, O. V, 323. *Ne apucarăm de timpuriu a da lecțiuni altor școleri.* SBIERA, F. S. 99, cf. BARCIANU. *Era un pianist de forță și trăia dând lecții de pian.* SANDU-ALDEA, D. N. 43. *Tatăl dumneaei dase lecții... de piano.* BASSARABESCU, S. N. 59, cf. CADE. *Mulți oameni mari au început prin a da lecții în casele altora.* CAMIL PETRESCU, T. I, 72, cf. DA II_2. *Găsește în preotul care-i da lecții un conducător inteligent.* OPRESCU, I. A. IV, 13. *Părintele Ivanciu... îl introduce în casa părinților lui A. C. Cuza,... ca să dea lecții unei fete luate de suflet.* CĂLINESCU, O. XIV, 75, cf. DL, DM. *Doi savanți ai vremii... îi dau lecții de fizică și geometrie.* VIANU, L. U. 184. *Îi dădui lecții Despei... Mai găsii și alți școlari în oraș care mă chemară să-i meditez.* STANCU, R. A. II, 78, cf. M. D. ENC., DEX, cf. DN³, NDN. **A lua lecții** = a studia o disciplină cu ajutorul unui profesor, în afara unei instituții de învățământ. *Se duse la Parma ca să ia lecțiuni de la... cel mai renumit violonist al Italiei pe timpii aceia.* FILIMON, O. II, 318, cf. BARCIANU. *Luase lecții... și făcea progrese uimitoare.* BASSARABESCU, S. N. 31, cf. DA II_2. *Dumneata ai luat lecții de înot?* KIRIȚESCU, G. 42. *Să ia... lecții de înotat.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 10. *Ia mai întâi lecții cu tatăl său.* OPRESCU, I. A. IV, 46. *Începu chiar să ia lecții de limba franceză.* CĂLINESCU, O. XIV, 103. *Repertoriul și l-a îmbogățit de la lăutari ba, într-un timp, a luat chiar lecții.* ALEXANDRU, I. M. 321. *Ia acum lecții de pian.* H. LOVINESCU, T. 54, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Lua lecții de canto cu Lya Pop.* I. GHEȚIE, B. II, 54. *Luam, în vacanță, lecții de desen cu un profesor din Buzău.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 12/1, cf. DN³, NDN. **A chema** (sau **a scoate**) **la lecție** = a numi pe un elev (care trebuie să iasă în fața clasei) pentru a fi ascultat. *El scotea la lecție, el oprea la arest, el bătea la palmă, el punea note.* BACALBAȘA, S. A. 253. *Chema patru elevi la lecție.* SĂM. IV, 47, cf. DL. *Când era chemat la lecție, profesorul arbora un aer complice.* T. POPOVICI, S. 96, cf. DM, M. D. ENC., DEX. **A ieși la lecție** = a ieși în fața clasei pentru a fi ascultat, la solicitarea profesorului. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Ceea ce este obligat să învețe și să scrie un școlar acasă la recomandarea învățătorului sau a profesorului; (învechit) matimă (**2**). V. temă[1] (**3**). *Dați-i lecții mici, scurte.* PETROVICI, P. 78/15. *Cel mai puternic mijloc al înțelegerii și ținerii de minte sunt exercițiile asupra lecțiilor învățate.* GENILIE, G. X/12. *Învață-ți lecțiile.* GR. R. (1835), 40/13. *Spuneți-vă lecția.* GR. R. N. II, 16/20. *Am trecut ziua toată fără ca să fac altceva decât puțină lectură de gramatică și alte lecții.* C. A. ROSETTI, N. I. 12. *Școlarul scrie lecția.* HELIADE, PARALELISM, II, 72/17. *Nu se mai puteau lua băieții de pe băncile școalei ca să se urce pe scenă; ei aveau de învățat lecțiile lor.* NEGRUZZI, S. I, 342. *Mă punea de repetam cu dânsul lecțiile.* GHICA, S. 330. *Încă n-am putut învăța toate lecțiile.* MUREȘANU, I. 200/11. *O vedea... ajutând pe micile sale conșcolare ca să-și învețe lecțiunile.* FILIMON, O. I, 346, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Școlarii să repete în comun lecțiunile acelor școale.* ODOBESCU, S. II, 74. *Școlărița îi bârâia mereu lecția pe de rost.* CARAGIALE, O. II, 308. *Îndată ce sosea acasă,... lua cartea și învăța lecția.* SLAVICI, O. I, 85. *Își învăța lecțiile decuseară, pentru că dimineața trebuia să meargă în piață.* VLAHUȚĂ, S. II, 46. *Își spunea lecțiunile și regulele grămăticale cu cuvinte proprie.* SBIERA, F. S. 94. *Lecția n-o știau decât premianții.* SĂM. IV, 47, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O ascultase pe ea lecția toată.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 323. *Ca de obicei..., îl întrebă pe băiat ce lecții are pe astăzi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 25. *Îl puneam să-mi scrie lecțiile.* CAMIL PETRESCU, P. 14, cf. DA II_2. *Fiind în odaia copiilor, sara, asculta cu luare-aminte lecția unuia.* SADOVEANU, O. XIX, 319. *Îi punea să spună lecția și însemna greșelile.* CĂLINESCU, O. XIV, 33. *Copiam lecția pe caiete, după cum ne îndemna.* STANCU, D. 289. *El ar fi ridicat din umeri... ca școlarul care nu știe lecția.* TUDORAN, P. 100, cf. DL. *Vorbeau despre profesoare, despre lecțiile grele.* T. POPOVICI, S. 106, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 764, M. D. ENC., DEX, DN³, NDN. *Cân nu știiam lecția-m punea bătu pă picere.* GRAIUL, I, 147. ✧ Expr. **A-și face lecția** (sau **lecțiile**) = a-și pregăti temele școlare. *Tremurând cu mâna pe compas și pe cretă, ne făceam lecția.* HELIADE, O. II, 215. *Își culcase fruntea pe brațe ca un școlar furat de somn pe când își face lecția.* TEODOREANU, M. II, 15. *Se întorsese de la școală, își făcea sârguincios lecțiile.* SADOVEANU, O. XX, 410. *Copiii lor erau școlari silitori, ce-și făceau lecțiile pe un colț al comptuarului, printre treburile negoțului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 57, cf. DL. *Îi ajuta să-și facă lecțiile.* T. POPOVICI, S. 209, cf. DEX.

3. Învățătură folositoare, trasă de cineva în urma unei întâmplări, a unui eveniment etc.; p. ext. pildă (**2**). *Prietenul nostru ne dă toată sfătuirea ca, numai printr-o singură vorbă, să fie plăcut și mă arată pe*

mine drept acela de la care trebuie să ia lecție. CĂPĂȚINEANU, B. 17/8. *Cârmuirea prin conștință a unui împărat, în care toate căpeteniile neamurilor pot găsi leții folositoare.* PLEȘOIANU, T. I, 7/6. *Coloniile lor au dat întâia lecție de civilizație în Europa.* GENILIE, G. 10/24. *Nici odineoară științe nefolositoare nu i-au făcut să plângă, nici lețiile unui trist moral nu i-au desgustat.* BUZNEA, P. V. 20/13. *Încă o lecție am luat asupra ambiției omului.* C. A. ROSETTI, N. I. 40. *Neagoe V. V. dă fiului său o lecție de politică militară.* BĂLCESCU, M. V. 617. *Știa da lecțiuni de cumpăt și moderațiune.* BARIȚIU, P. A. I, 90. *Este o lecție pentru economul gânditor ca să îndrepteze greșelile făcute în construcția uneltelor.* LITINSCHI, M. 41/13. *Romanii... mergea acolo ca să ia lecțiuni de la oamini renumiți.* ARISTIA, PLUT. XLIX/9. *Mareșalii... deteră lui Raab o frumoasă lecțiune de strategie și artă militară.* FILIMON, O. II, 62, cf. COSTINESCU. *Fiecare tumulus e... o lecție spăimântătoare pentru popoarele Asiei, carele țin ochii țintiți asupra Evropei.* ALECSANDRI, S. L. 305/12, cf. COSTINESCU. *Învinșii au primit numai o lecțiune, de care vor ști a se folosi.* ODOBESCU, S. III, 370. *Țara v-a făcut experiența în curs de șase ani și a văzut că n-ați învățat decât a vă rotunji averile pe spinarea ei. În această privință, dibăcia voastră va fi o tristă lecțiune pentru generațiunile viitoare.* EMINESCU, O. XIII, 55. *Bravul tinerel... este osândit... să plătească scump o lecțiune de prudență: toate paralele cu care venise de acasă i le fură niște pungași de uliță.* CARAGIALE, O. IV, 92. *Boierii stătură în picioare..., ascultând din nou o lecție de purtare în poveștele acele.* XENOPOL, I. R. X, 87. *Toate acestea le zugrăvea bătrâna, ca o lecție învățată demult, ca o poveste plină de învățături și de tragice întâmplări.* ANGHEL, PR. 121. *Toți scriitorii din lume au luat lecții de la literatura franceză.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 292, cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U., DA II_2. *Aceasta a fost cea din urmă prietinească rătăcire cu bunicul, cea din urmă lecție pe care mi-o da acest om tare, cu suflet blând și simplu.* SADOVEANU, O. III, 19. *Câțiva... specialiști ai științelor sociale au supus... unui examen de conștiință împrejurările prin care treceau și s-au întrebat: care să fie oare lecția ce se desprinde din ele?* D. GUSTI, P. A. 176. *Ne închipuim ce lecții pentru viață e menit să tragă tânărul țăran din aceste lecturi.* OPRESCU, I. A. IV, 32. *Doamna Boreni înțelese atunci marea lecție pe care i-o da întâmplător necesitatea socială.* ARGHEZI, S. XV, 58. *A dat o lecție grandioasă de calm.* CĂLINESCU, C. O. 338. *E o lecție de înțelepciune.* PERPESSICIUS, M. II, 406. *Vreau să le dau și eu o lecție de modestie tuturor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 336. *Ele privesc evenimentele care le înconjoară... ca pe mari lecții de la care au de învățat ceva în fiecare zi.* BOGZA, C. O. 284, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3. *Orice operă de valoare este... și o lecție de elevație spirituală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 19/2. *Să... amintim aici și memorabila secvență cu Petre Țuțea întins pe patul de moarte și dându-ne de acolo o ultimă lecție de demnitate.* ib. 1992, nr. 1, 17/3, cf. NDN.

4. Sfat (**1**), povață (**2**); vorbă (**10**). *Mă duc după dânsa, ca să-i mai dau niște lecții din care începusem.* RUSET, Z. 41/10. *Nu viu să ieu acest fel de lecții, și este de rușine, nevrednic, mârșav.* NEGRUZZI, S. III, 116. *Ce lecțiune... îmi dați mie...? Ce povățuire, ce exemplu îmi dați?* MAIORESCU, D. I, 324. *A da lecții unui scriitor magistral apare ca un act inutil și ușor ridicul.* CĂLINESCU, C. O. 243. *Stările de lucruri de acolo privesc pe italieni și n-avem să le dăm noi lecții politice.* SADOVEANU, O. XX, 8. *Mi se pare că am început să dau lecții.* BREBAN, A. 423.

5. Mustrare, dojană; p. ext. pedeapsă (**2**), bătaie. *Rămase pe câmpul bătăliei 800 mii unguri uciși... După această lecție, astâmpărându-se și statornicindu-se, se dedi la lucrarea pământului.* SĂULESCU, HR. I, 112/9. *Se silea cât putea să nu-l îmfle râsul, aducându-și aminte de lecția ce luase.* HELIADE, D. C. 170. *Unul din principii noștri le dete o aspră lecțiune.* FILIMON, O. II, 75, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM., cf. BARCIANU. *Eu trebuie să mă supăr de lecția ce mi-a dat.* GANE, N. III, 84. *Să-mi faci o lecțiune de modul de purtare, Zicându-mi că adesea lipsesc de cumpătare.* MACEDONSKI, O. II, 136. *Lecția ce o dă acesta neastâmpăratului rege macedonean, care plecase după cuceriri în țara săracă și modestă, dar viteză a getului, nu e o simplă invenție.* PÂRVAN, G. 172, cf. RESMERIȚĂ, D. *Rar am avut o satisfacție în viață ca cea care mi-a dat-o ieri Fulgeanu, când i-a aplicat baciului lecția de bună-cuviință.* MIRONESCU, S. A. 170, cf. DA II_2. *Nici încercările prefectului... de a-l atrage în vorbura politică, nici lecțiile, dojenile sau insultele lui Dinu Grintescu... nu-l mai pot abate din obsedanta lui certitudine.* PERPESSICIUS, M. IV, 42. *Îi voi da o lecție exemplară.* CĂLINESCU, O. IX, 326, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN. ◇ Expr. **A(-i) da o lecție** (sau **lecții**) **cuiva** = a mustra, a critica (pe cineva) în vederea corectării unei atitudini, manifestări etc. *Vin unele rescripte împărătești, în care dietei i se dau lecțiuni meritate și între altele este mustrată.* BARIȚIU, P. A. I, 533. *Eu nu m-aș opune ca întâmplarea să vie a vă da o lecțiune, de vreme ce nesocotiți discursurile mele.* TEULESCU, C. 85/13. *Voiam să-i dau o lecție, ca să fie de exemplu și la alții.* LĂCUSTEANU, A. 201. *E departe de noi de-a da lecțiuni oricui; suntem însă în drept a cere cooperarea factorilor statului.* EMINESCU, O. XI, 88. *Învață-l întâi pe dânsul să fie cuviincios și apoi dă-ne lecții nouă!* CONTEMPORANUL, VII_2, 5.

6. (În forma *lecțiune*) Forma sub care se prezintă un text, în diferitele lui manuscrise sau ediții, datorită modului în care a fost citit și interpretat de un copist sau de un editor; citire comparativă a unui text în scopul de a-i stabili versiunea autentică. Cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Din fiecare lecțiune greșită a celui de al doilea prototip el ar fi creat o nouă localitate.* PÂRVAN, G. 248, cf. DA II_2. *Vom încerca să dovedim... că lecțiunea manuscrisului are multe șanse să reprezinte originalul.* SCL 1953, 225, cf. DL, DEX. *Lecțiunea „nu-ai-mitrece", dată de B. P. Hasdeu printr-o segmentare greșită a lui „nu aimi[n]tre ce" trebuie corectată.* L. ROM. 1977, 364. *Două sunt deci lecțiunile posibile pentru grafia a cărei existență o presupunem.* ib. 1980, 319. *În exemplul de mai sus avem a face însă cu o lecțiune greșită, așa cum o dovedește prima ediție a aceleiași opere.* ib. 1981, 43. *Scrisoarea... a fost publicată prima dată... cu greșeli de lecțiune.* MS. 1988, nr. 1, 28. *Transcrierea e corectă, fără erori de lecțiune sau omisiuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 11/4, cf. NDN.

– Pl.: *lecții*. – Și: **lecțiúne**, (învechit și popular) **léție**, s. f.
– Din lat. **lectio, -onis**, germ. **Lektion**.

LECȚIÚNE s. f. v. **lecție**.

LECUÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) folosi (de) leacuri (**I 1**) pentru a (se) vindeca (**1**) (de) o boală, (de) o suferință fizică; a (se) însănătoși, a (se) tămădui (**1**), a (se) face bine, (învechit, rar) a medica. V. îndrepta, întrema. Cf. MARDARIE, L. 118/32. *Pre ighemonul l-au săcat de giumătate de trup... Și strigă: „Lecuiește-mă,... D[o]m[ni]toriule!"* DOSOFTEI, V. S. martie 11^{r}/37. *Pentru ruga acestuia părinte și femei stearpe făcea cuconi, și bolnavi mulți să lecuia.* id. ib. septembrie 3^{v}/33. *Theodora... mulți îndrăgiți tămăduind și pre mulți orbi făcând cu ochi și bolnavi nenumărați lecuind* (a. 1698). GCR I, 319/31, cf. ANON. CAR., LB, BUDAI-DELEANU, LEX, I. GOLESCU, C. *Că rana ghermănească Nu-i doftor s-o lecuiască.* ARH. FOLK. V, 24, cf. POLIZU. *Nu se vede nicio abatere de la regimele secular al muncitorului român de a se hrăni, a se îmbrăca și a se lăcui.* I. IONESCU, M. 306, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 166, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 191, TDRG. *Leproșii se lecuiau în scăldătoarea oilor.* HOGAȘ, DR. I, 250, cf. PASCU, S. 374. *Deși nemedic, a lecuit bolnavul mai bine ca un medic.* SEVERIN, S. 145, cf. ȘĂINEANU, D. U., DA II$_2$. *Vei avea ocazia să îmbraci pe cei ce tremură de frig și să lecuiești pe cei răniți și bolnavi.* VISSARION, B. 326, cf. SCRIBAN, D. *Negoiță pronunță numele Acriviței, pe care voia s-o cheme-n ajutor, ca să lecuiască pe fata domnitorului.* CONSTANTINESCU, S. II, 162. *Nu mai are rost să le lecuiască... săracile vite... Ce să faci cu vitele cu cozile tăiate?* CAMIL PETRESCU, O. I, 143. *M-a bătut cu degetul pe burtă, m-a bătut cu degetul pe spinare... și nu s-a dumerit cu ce-ar putea să mă lecuiască.* STANCU, D. 281, cf. DL, SCL 1957, 120, CL 1963, 234, L. ROM. 1965, 546. *George Catargi s-a stins... puțin timp după ce m-a lecuit.* STEINHARDT, J. 234. *„Albață-n ochi mi-o băgat, Făr'de vederi m-o lăsat"... „Nu te tângui, Nu te glăsui, Că eu te-oi lecui".* MARIAN, D. 3. *Șapte să te lecuiască.* HODOȘ, P. P. 122. *Odată s-a bolnăvit greu de tot... și a trimes pe babă și pe moș în țara turcească să-i aducă de la Rusalim buruieni, să se lecuie.* RĂDULESCU-CODIN, L. 9. *De mulți ani umblu să mă lecuiesc și n-am dat încă peste o buruiană bună.* PAMFILE, B. 14. *Nu poate să-mi lecuiască, Inima să-mi potolească, Doftori din țara nemțească, Nu-s doftori leacul să-mi deie, Boala din trup să mi-o iee!* id. C. Ț. 110. *Ce lesne s-ar lecui orbul, dacă s-ar spăla pe ochi cu apă d-asta.* id. D. 73. *I-am leacuit copchilu di nijei.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, cf. ALR I/I h 137, ALRM I/I h 195. ✧ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de", care indică boala, suferința fizică) *Mama lui ce-l tot bocește Zile-ntregi îl scaldă-n lapte și de răni îl lecuiește.* ALECSANDRI, POEZII, 146. *Popa... câteva molifte peste cap îți mai cetește Și de boală și durere chiar pe loc te lecuiește.* CONTEMPORANUL, I, 690. *Buba din față se lecuiește cu sucul unui bețigaș de alun care e lăsat să ardă încet pe foc.* PĂCALĂ, M. R. 254. *Eu... aș vrea să mă fac doctoriță, să lecuiesc oamenii de boli.* STANCU, D. 301. *Ridică brațul drept și cerșitorii îi văzură inelele făcute din cuie de coșciug, vindecătoarele cu care le lua durerile de cap și-i lecuia de spânz.* BARBU, PRINC. 19. *El de rău să lecuia.* PĂSCULESCU, L. P. ✧ (Cu un complement instrumental introdus prin prep. „cu") *Durerea de inimă se poate lecui cu untură de cuc.* GOROVEI, CR. 86. *Mama... mă lecuia cu fel de fel de buruieni fierte.* VLASIU, A. P. 51. *Hei, tu, mândruțului mnieu, Nici mori, nici te scoli, Numa eu că m-am urât... Umblând pă delurele Culegându-ți lecurele Să te lecuiesc cu ele.* ȚIPLEA, P. P. 90. ✦ Tranz. (Complementul indică boli, suferințe fizice) A face să treacă, să dispară, să nu mai existe (în urma folosirii unui leac). *Această doză va fi de agiuns ca să lecuiască boala.* VEISA, I. 43/19. *Această cură de muzică... îi lecuia de oboseală și de supărarea muncii de peste zi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. *Eu sunt Scamă Doftoriciul, cel ce toate lecuiește, Nu ca babele neroade, ci frumos, doftoricește.* EFTIMIU, Î. 12. *Safta... știa să descânte, să lecuiască toate boalele.* BRĂESCU, A. 99/6. *Jim Jones a început prin a fi unul dintre nenumărații vraci care se laudă că pot lecui cancerul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 22/2. ✧ (Refl. pas.) *Fierbântarea plumânilor... Așa se lecuiește: trebuie să-i slobozim sânge necurmat.* CALENDARIU (1814), 175/13. *Mai demult, durerea de măsele se lecuia așa, că sâmburii de masline se pisau mărunt-mărunt și praful astfel căpătat se punea în lulea veche cu țeava nouă și se trăgea fumul în gură.* PĂCALĂ, M. R. 256. [Umflătura] *să lecuiește aplicând mere pădurețe coapte, cât să poate suferi de ferbinți.* BREBENEL, GR. P. 15. ✧ Refl. Fig. *Trecerea... la niște forme de cultură luate de-a gata... era imposibil să nu lase în organismul social... scrinteli grozave, vătămări de acele cari nu se pot lecui așa de la sine, numai cu vremea.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 357. ✧ P. ext. (Complementul indică descântece, farmece etc.) *Să-l lecuiți... De toate mânăturile Și năprătiturile.* GR. S. VI, 157. *Cel ce-a băut laptele s-a săturat, Cel ce-a băut vinul s-a îmbătat, Iar cel cu veninul a crăpat, Așa să piară pocitura din pocit Pân într-o clipă să fie lecuit.* POP., ap. GCR II, 339. ✧ P. anal. (Complementul indică mai ales boli ale plantelor) *Lecuim acest flagel înundând cu întregime câmpul la ivirea insectei.* BREZOIANU, A. 112/5. *Când răul s-a făcut, îl lecuim acoperind plagele, îndreptând și legând crăcele strâmbate.* id. ib. 286/25. (Refl. pas.; despre băuturi) *Vinurile cele oțetite mai cu anevoie se pot lecui și direge* (a. 1806). ȘA I, 698. *Se lecuiesc vinurile de orice boală a lor.* ECONOMIA, 170. ✧ Expr. **A(-și) lecui sufletul** = a (se) curăța de păcate, a (se) purifica sufletește. *Câtu-s mai de cinste ceale sufletești decât ceale trupești... nici pământ năsilnic ce cela ce poate lecui sufletul nu să se scoață dentru această mare ce... dentru D[u]m[ne]zeerea ceia ce curățește grașalele* (a. 1633). GCR I, 84/2. *Domnul Hristos, când tămădui pre acest slăbănog, întâiu-i lecui sufletul lui de păcate.* VARLAAM, C. 40. ✦ Fig. A (se) elibera, a scăpa (de o stare sufletească supărătoare, neplăcută, de un necaz etc.). *D[u]hul Domnului pre mine să opri și mă mirui,... trimiseși-mă, ca să lecuiesc cei plecați cu inima* (a. 1675). GCR I, 221/12. *Din gânduri cum ar agiunge la cununa Crăiei Leșești, au căzdut la*

boală, carii îi dzic doftorii meleanholiia carele din sfatul doftorilor silea să lecuiască cu vânătoarea, ce nefolosindu-i şi acele primbări, ş-au sfârşit viaţa. M. COSTIN, O. 311. *Cuvintele voastre în loc să mă lecuiască îmi pricinuiesc durere mai mare.* CONV. LIT. VI, 20. *Sunt bolnav şi sunt sigur că am să mor de asta, dacă tu nu vrei să mă lecuieşti* [cu]... *cumineţenia ta.* CARAGIALE, O. II, 358. *O stare desperată pe care unirea nu o lecuise deloc, turburase... tare sufletele.* XENOPOL, I. R. X, 211. *Pentru a le îndulci amorul şi a lecui deznădejdea, mai accesibilă rămâne credinţa.* STEINHARDT, J. 375. *Hai la mine pân-la Iaşi La crâşma lui Ghiorghiaş... C-acolo e vinul bun... Cum bei, cum te lecuieşti, Da din pungă să plăteşti.* MARIAN, SA. 39. *Dumnedzeu m-o milui Şi din mine-o răsări... Fântăniţă, Şi din buze isvorele, Din ochi negri păhărele, Ca să bei, maică, cu ele... Să... te lecuieşti, Pe min-să nu mă jeleşti!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 324. *Leacuri de dragoste nu-s. Acela ce te iubeşte, Ăla te şi lecuieşte.* IZV. XII, 185, cf. FOLC. OLT. – MUNT. III, 693. ✧ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de", care indică o stare sufletească neplăcută, un necaz) *Dă-mi o fioricică din a ta cosiţă Să mă lecuiască de al meu aspru dor!* BOLINTINEANU, O. 86. *Îl lecui într-o clipă de toate suferinţele!* AGÎRBICEANU, L. T. 292. *A trebuit să-l scoată cu sila din această vrajă polcovnicul Iordache, să-l ducă la mănăstire să se lecuiască de puterea satanică ce-l luase în stăpânire.* CONSTANTINESCU, S. II, 159. (A b s o l .) *Trei chicături..., A di nir sî niruiascî, A di vin sî lecuiascî.* GR. S. III, 318. *Dragostele iute vin Şi te umple de venin, De nu pot să lecuiască, Doftori din ţara grecească!* PAMFILE, C. Ţ. 101

2. R e f l . şi t r a n z . F i g . A (se) dezvăţa (de un năravi, de o deprindere rea), a (s e) d e z b ă r a ; a (se) sătura (**3**), a-i pieri cheful sau a face pe cineva să-i piară cheful, (familiar) a se sastisi (**2**). Cf. PONTBRIANT, D. *Moaşa, văzând că e cazul grav, spune barbatului să aducă doctor, căci e pericol; iar el drept răspuns... începe a înjura zicând că-i va croi câteva ciomege peste spinare şi o va lecui pe dată.* CONTEMPORANUL, I, 101. *Traducătorul n-are decât să se-ntrebe cum zice românul cutărui sau cutărui lucru pentru a se lecui de galomanie.* EMINESCU, O. IX, 275. *Am să-l lecuiesc pe nebunul acela: ori te laşi, ori te lasă.* SLAVICI, O. II, 106, cf. DA II_2. *Diavolul întrupat în bărbat se lecuieşte de fericirea presupusă a pământului, după o serie de peripeţii picante..., reîntorcându-se în iad.* CONSTANTINECU, S. II, 154. *Bâzâie toată ziua! izbucni. Se ţine numai de critici! L-am trecut de la grajd la poartă şi tot nu s-a lecuit.* GALAN, B. I, 308., cf. DL. *Dacă e vorba de pus umărul la ceva, îl pun, dar să nu-mi vorbeşti de grevă, de manifestaţii de astea, că m-am lecuit.* BARBU, G. 145. *Boierul respectiv nu se va fi lecuit de năravurile sale, care erau şi ale epocii în care trăia.* STOICESCU, S. D. 145, cf. DEX. *De naivitate şi credulitate se poate lecui – fără a cădea în cinism – numai cine crede în existenţa diavolului.* STEINHARDT, J. 291. *M-aş fi lecuit de orice iluzie, chiar dacă aş fi avut-o.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/2. *L-am leacuit di naravu lui.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Prez. ind.: *lecuiesc* şi *lecui*. – Şi: (regional) **leacuí**, (învechit, rar) **lăcuí** vb. IV.

– V. **leac**.

LECUIÁLĂ s. f. (Popular) Lecuire (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., TDRG, DA II_2. (F i g .) *Eu am leac de lecuială Pentru toţi vultanii, zău: Ochii mei care deoache, Dinţii care muşcă rău.* ap. TDRG.

– Pl.: *lecuieli*.

– **Lecui** + suf. *-eală*.

LECUICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Lecuincios. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., DA II_2.

– Pl.: *lecuicioşi, -oase*.

– **Lecui** + suf. *-icios*.

LECUINCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Care se poate lecui (**1**). Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 35, DA II_2.

– Pl.: *lecuincioşi, -oase*.

– **Lecuinţă** + suf. *-ios*.

LECUÍNŢĂ s. f. (Învechit) Lecuire (**1**). *Mai vârtos jeluindu-i pentru îndoitî a lor perire, le-au datu-le şi-ndoitî lecuinţa, luminându-i cu lumina cunoştinţii lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 180^{r}/18. *Ea nu le-ar puté aduce lecuinţă.* MACHEN, 35^{v}/12, cf. POLIZU, JAHRESBER. XI, 44, DA II_2.

– Pl.: *lecuinţe*.

– **Lecui** + suf. *-inţă*.

LECUÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) l e c u i şi rezultatul ei.

1. (Mijloc, metodă de) însănătoşire a unei fiinţe bolnave sau rănite, a unor părţi ale corpului (în urma folosirii unui leac **1**); v i n d e c a r e (**1**), t ă m ă d u i r e , l e a c (**2**) tratament; (popular) lecuială. V. r e m e d i e r e , î n t r e m a r e . Cf. MARDARIE, L. 118/31. *Făcând multe lecuiri în Damasc... spre credinţa cea întru H[risto]s, fu bătut cu vine de bou.* MINEIUL (1776), 4^{v2}/26. *La opt zile după această lecuire poate să se ucigă oaia aceea.* CALENDARIU (1814), 190/3, cf. LB. *Hirurgul sau doftorul va încheia tocmala... preste puterea bolnavului, pentru lecuirea lui.* COD. ŢIV. 149, cf. I. GOLESCU, C. *D. este desăvârşit sănătos... Ştii c-ai făcut o lecuire de care mai sunt geloasă?* HRISTOVERGHI, A. 35/8. *Poliţia aşăzasă... rânduială în îngroparea morţilor şi în lecuirea bolnavilor.* KOGĂLNICEANU, S. 122. *Spre a boale-ţi vindecare... Dorind să-ţi facem slujbă şi s-afli lecuire Umblarăm pretutindin, căt̆and cu îngrijire Cămaşa ce-ai dorit.* C. A. ROSETTI, C. 164/1. *D-această rănire* [la ochi]... *să-şi caute lecuire la casa sa a plecat.* PANN, E. II, 95/25. *Apele minerale de Strungă... sunt însă neîngrijite...; pentru aceasta, mulţi părăsesc de a-şi căuta lecuirea.* NEGRUZZI, S. I, 192, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Îmi pare rău că frigurile au venit iar să te necăjească... Schimbarea aerului e cel mai bun mijloc de lecuire. Vino dar la Mirceşti, ca să găseşti vindecare şi să lucrăm împreună.* ALECSANDRI, S. 106, cf. COSTINESCU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 155. *Cum vine în ţară şi, înainte de a se putea gândi măcar la lecuirea rănilor lăsate de războiu, i se ordonă a pune graniţa dinspre Rusia în stare de apărare.* XENOPOL, I. R. IX, 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Unul, ca să i se dea de mâncare, lasă să i se scoată ochii, după care urmează lecuirea.* PAMFILE, D. 46, cf. DA II_2. *El va trebui*

să plece la Budapesta pentru lecuire, căci turbarea s-ar lua şi din „răsuflarea" câinelui. BLAGA, H. 19, cf. DEX. *Venise moartea la uşă... Acu îşi pierduse el nădejdea de lecuire.* RĂDULESCU-CODIN, L. 9. ✧ (Fig.) *Un om care-şi ştia la perfecţie limba sa... pricepu cu fireasca lui sagacitate că a brusca lecuirea era a nu ne mai vindeca, şi aşa începu mai întâi a alunga* [din alfabet] *o grămadă de slove ce nu ne trebuiau.* NEGRUZZI, S. I, 338. *Trebuia o mare energie... spre a întreprinde lecuirea acestui organizm atât de prăpădit. Apoi ca toate boalele care au ros lung timp măduva vieţei, şi aceea de care suferea Oltenia trebuia desrădăcinată.* XENOPOL, I. R. IX, 69. *Lecuirea mea tu-mi eşti Şi tot tu, puică-mi plăteşti!* PAMFILE, C. Ţ. 105. ✧ Loc. adj. **Fără (de) lecuire** = nevindecabil; de care nu se (mai) poate scăpa; neremediabil. *Arză-te focul, iubire, Boală fără lecuire.* ARH. FOLK. V, 108. *Acest domn avea multe însuşiri eminente, dacă ele nu ar fi fost stricate... asemene unei materii frumoase,... dar din ţesătură pătată fără lecuire.* ZILOT, ap. XENOPOL, I. R. IX, 236. ✦ (Învechit; în limbajul bisericesc) Purificare, izbăvire. *Cu cheltuiala noastră s-au dat în tipariu, în tipografia cea noao a sfintei mitropolii, pentru folosul tuturor de obşte, spre adăparea şi lecuirea sufletelor* (a. 1742). GCR I, 30/3. ✦ P. ext. Vindecare (**1**) a unei boli, a unei suferinţe sau a unei răni; cicatrizare. *Fiind izvoară de ape minerale, are alcătuite înadins feredei spre lecuirea patimilor* (a. 1836). IORGA, S. D. XVI, 406. *Lecuirea ranelor celor îndelung ţiitoare şi afund rozătoare* (a. 1844). BARIŢIU, C. II, 283. *Necontenitele lupte şi expediţii ale lui Ştefan împiedicaseră lecuirea acestei răni.* XENOPOL, I. R. IV, 59. *Recomandă laptele... pentru lecuirea ulcerelor.* CANDREA, F. 85. *Era aproape să moară dacă nu venea pe acolo un doftor vestit, meşter în lecuirea tuturor felurilor de boli.* PAMFILE, DUŞM. 320. *Lecuirea boalelor de bube... se face cu spălătură de apă fiartă.* GR. S. II, 43. *Face injecţii pentru lecuirea sifilisului.* VOICULESCU, L. 78. *Stegarul se alege cu o boală venerică pentru lecuirea căreia intră într-un spital.* CĂLINESCU, I. 113. *A trebuit să aştepte lecuirea rănii de la picior.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 21/4. ✧ P. anal. *Floare[a] de vin... provine din intruducţia aerului,... sunt puţine mijloace pentru lecuirea acestei boale.* BREZOIANU, A. 608/8. ✦ Fig. Înlăturare a unei stări (sufleteşti) neplăcute, supărătoare, a unui necaz, neajuns etc.; vindecare (**2**), scăpare (**1**), rezolvare (**1**).V. salvare. *Fii ai Romei cei eterne,... ale lor restrişti cumplite au izvor în despărţire, Că la răul ce-i apasă nu pot s-afle lecuire, Decât numai în unirea către care sunt chemaţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 259. *Şcoala de la care se aşteaptă lecuirea tuturor nenorocirilor de la ţară.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 359. *Când te-a auzi cineva că întrebi..., îndată pici la bănuială, şi altă lecuire nu mai ai: moartea îţi ştie de ştire!* PAMFILE, CER. 191.

2. Înlăturare a unui obicei rău, a unei deprinderi greşite, a unui năravv. *Năravul din fire n-are lecuire.* PANN, P. V. I, 68/2, cf. FILIMON, O. II, 26. *Făcând partea slăbiciunilor omeneşti, să nu uităm că năravul din fire nu are lecuire şi că cei mai mulţi dintre oameni sunt ca lupul.* ODOBESCU, S. III, 48, cf. VISSARION, B. 116. *Speră ca spusele lui să dea de gândit celor care fumează sau măcar să-i facă să ezite o clipă înainte de a aprinde o nouă ţigară. Ar fi primul pas spre lecuire.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 416. *Boala din fire N-are lecuire.* ZANNE, P. II, 496.

– Pl.: *lecuiri.*

– V. **lecui.**

LECUÍT, -Ă adj. Care s-a vindecat (**1**); însănătoşit, tămăduit (**1**). V. tratat, îngrijit. Cf. I. GOLESCU, C. *Pătimaşul poate să să creadă vindecat mai nainte de a fi cu adevărat de istov lecuit.* VEISA, I. 56/3. *Ţări... pe care cu bună seamă el nici nu le-ar fi părăsit D-ar fi mai avut acolo un bolnav de lecuit.* ALEXANDRESCU, O. I, 309, cf. PONTBRIANT, D. *Orice boală va putea fi lecuită.* CONTEMPORANUL, I, 799, cf. DDRF, DEX.

– Pl.: *lecuiţi, -te.*

– V. **lecui.**

LECUITÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. (Persoană) care lecuieşte (**1**) (o boală, o suferinţă fizică sau sufletească etc.). *Iaste linişte celora ce umblă pre mare şi celora ce umblă în pustie păstor, bolnavilor lecuitoru şi celora ce aleargă luminătoriu* (a. 1633). GCR I, 84/29. *Ce ei, ca un rod îndărăpnic şi nemulţămitoriu ce era, nu vrea să creadză şi cu ochii săi vedea ciudesele ce făcia fiiul lui Dumnedzău, milostivul nostru răscumpărătoriu, lecuitoriul rodului omenesc.* VARLAAM, C. 111. *Domnul nostru Iisus Hristos, vraciul şi lecuitoriul oamenilor... mearse în cetatea sa... de tămăduia bolnavii.* id. ib. 180, cf. MARDARIE, L. 105/5. *Că era lecuitor mai mult sufletelor decât şi trupurilor.* DOSOFTEI, V. S. februarie 59^{v}/31, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 670. *Cel ce născut e din lecuitorul cel vrednic Asclepiu iute să vie.* MURNU, I. 73. *Oamenii, mai mult decât oriunde, Sunt iscusiţi lecuitori de boale.* id. O. 58, cf. DL, DEX, L. ROM. 1983, 213, SCL 1984, 485. *O duseră* [pe fată] *în biserică, de unde, se duse lecuitorul în altar, luă broasca, o tăie, luă împărtăşania din ea şi o dete fetii împăratului, care se făcu bine numaidecât.* PAMFILE, D. 65. *Să răsplătească pe omul lecuitor.* id. ib. *Muiere lecuitoare şi vrăjitoare.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 353. *De mâna dreaptă-l lua La (X) lecuitor l-aducea Şi striga, tare striga.* FOLC. MOLD. I, 211. *Eu sunt Călin lecuitorul. Cu gura am descântat, Cu limba te-am vindecat, În apă curgătoare am descântat.* ib. 233. ✧ (Prin lărgirea sensului; despre părţi ale corpului, posibilităţi fizice, psihice etc.) *Aicea este vorbă numai de virtuţile cele ploditoare, lecuitoare şi renăscătoare ce sunt sădite în firea noastră.* VEISA, I. 1/18. *Mâna sa lecuitoare spre* [răni]... *ş-au întors Şi opriră acel sânge, ce pentru dânsa s-au stors.* POGOR, HENR. 64/15. *Omul se chinuieşte de moarte şi – dacă nu intervine puterea lecuitoare – sărmanul îşi dă sufletul.* CANDREA, F. 99. ✧ (Prin extensiune; despre plante, obiecte, substanţe etc.) *I-au mai dăruit trupina valsamului, care au fost lecuitoare de toate boalele câte sunt şi ş-au luat zioa bună de la împăratul Solomon* (a. 1760). GCR I, 72/21. *Doctoriile sale apărătoare şi lecuitoare.* ap. URSU, T. Ş. 181. *Le lăsăm... adânc a se înrădăcina în noi mai înainte de ce întrebuinţăm mijloacele lecuitoare.* VASICI, M. II, 71/17. *Câmpurile se copere de plânte grase, dintră care multe au putere lecuitoare.* RUS, I. III,

260/9. *Paserile să te-nveţe Care sunt poamele dulce,... de la dânsele află buruieni lecuitoare.* CONACHI, P. 298, cf. COSTINESCU. *Dacă vreţi să intraţi în activitate, aceasta să nu se facă cu apă sânţită (fie chiar lecuitoare, tămăduitoare, vindecătoare)* (a. 1882). BARIŢIU, C. II, 253. *Apa sfinţită în ziua de Bobotează... e lecuitoare.* MARIAN, S. R. I, 207. *Căluşarii cunosc plantele lecuitoare, secret care aparţinea numai ielelor.* DR. II, 227. *Bună dzâua, apî izvorâtoari, Şe mai bunî lecuitoari, Cu şinstita disfăcătoari.* GR. S. VI, 298. *Brâiele lecuitoare sunt făcute de obicei din blană de iepure.* VOICULESCU, L. 80. *Cu cât poamele sunt mai proaspete..., cu atât sunt... mai lecuitoare.* id. ib. 256. *Furăm ospătaţi cu caş şi cu brânză, cu covăsit de oaie, ce mi se părea o substanţă lecuitoare şi mi se răspândea în gură ca o răcoare.* BLAGA, H. 54.

– Pl.: *lecuitori, -oare.*

– **Lecui** + suf. *-tor.*

LECUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Lecuire. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lecuituri.*

– **Lecui** + suf. *-tură.*

LECURÉLE s. n. pl. (Astăzi, mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui l e a c u r i. V. l e a c (**I 1**). *Mănâncă... necurate... derept leacurele* (a. 1560–1562). TEXTE ROM. (XVI), 238, cf. BL VI, 161. *Bietele doftorii... o rămas în spiţerii, Şi bietele lecurele... o rămas în şipurele.* MARIAN, Î. 571, cf. DA II_2, ŢIPLEA, P. P. 523. *Ţi-oi face lecurele.* HODOŞ, P. P. 216. *Du-te, mândru, la potică Şi-i cumpără* [mândrei] *leacurele Şi o scoate de la rele.* BÎRLEA, C. P. 228. *Mnierla... Cu sturdzu-i soră dulce Sturdzu-i dusu-i pă vălcele Tot să-i cate lecurele. Numa eu... Poci muri, mândră, beteag Că n-am cine mi-aduce leac.* T. PAPAHAGI, M. 12. *Maica s-o luat Jos pe râturele După leacurele.* FOLC. TRANSILV. III, 236. *Le mână Pin toate obârşiile Pin toate izvorălele Ca să stringă toate lecurelele.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 254.

– Şi: **leacuréle** s. n. pl.

– **Leacuri** (pl. lui *leac*) + suf. *-el.*

LECUŞÓR s. n. Diminutiv al lui l e a c (**I 1**). *Bat-o focul dragostea... Că mă face să pornesc Peste câmpi să-mi întâlnesc Lecuşorul care taie Durerea şi mi-o ostoaie.* PAMFILE, C. Ţ. 106.

– Pl.: *lecuşoare.*

– **Leac** + suf. *-uşor.*

LECÚŢ s. n. (Transilv. şi Maram.) Diminutiv al lui l e a c (**I 1**). Cf. DA II_2. *Bărbate... te du pe cel pârău Până-i da de făgădău, C-acolo-i lecuţul meu!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 456. *Poci muri, mândră, beteag, Că n-am cine mi-aduce leac. – Hei, tu, mândruluţu mneu, Spune-mi ce-i lecuţu tău?* T. PAPAHAGI, M. 12. *Mămulica mea, Iarte-ţ Domnu păcatu, C-acela mni-i lecuţu.* id. ib. 99, cf. PAŞCA, GL. *Ardă focu doftorii, Că nu te-o putut lecui. Noi pe la tăţ am umblat Şî lecuz nu ţ-am aflat.* GR. S. VII, 26.

– Pl.: *lecuţuri.*

– **Leac** + suf. *-uţ.*

LECÚŢĂ adv. v. **olecuţă.**

LECVÁR s. n. v. **lictar.**

LECVÁRT s. n. v. **lictar.**

LÉDĂR s. m. (Ban.) Tăbăcar, argăsitor. Cf. CADE, DA II_2, L. COSTIN, GR. BĂN. 128, ALR II 6 513/2, 27, 29, 76.

– Din germ. **Lederer.**

LEDEBURÍTĂ s. f. Constituent structural al fontelor albe şi al unor oţeluri bogat aliate, care reprezintă un amestec mecanic de cementită şi perlită (**2**) şi care cristalizează la 1145° C. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.

– Din germ. **Ledeburit.**

LÉDERE adj. (Prin Ban. şi prin Transilv.; în sintagma) *Mere ledere* = nume dat unei varietăţi de mere. Cf. DR. I, 360, II 706, DA II_2.

– Şi: **loádăre** adj. DR. II, 706.

– Din germ. **Leder [-Apfel].**

LEDEZÉU s. n. v. **leghezeu.**

LEDIÁN, -Ă s. n., adj. (Geol.) **1.** S. n. Primul etaj al eocenului superior, limitat la teritoriul actual al Belgiei, caracterizat prin prezenţa unor specii de numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, echinide etc. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DN[3], NDN.

2. Adj. Care aparţine ledianului (**1**). Cf. DN[3], NDN.

3. S. n. Serie de straturi geologice din ledian (**1**).

– Pronunţat: *-di-an.* – Pl.: *ledieni, -e.*

– Din fr. **lédian.**

LEDÚNCĂ s. f. v. **lăduncă.**

LEF s. n. v. **left.**

LEFANTE s. m. v. **elefant.**

LEFÁR s. m. (Regional) **1.** Salariat (**1**). Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. (Ironic) Gospodar. Cf. DA II_2.

– Pl.: *lefari.*

– **Leafă**[1] + suf. *-ar.*

LEFÁŞ s. m. (Învechit) Lefegiu (**1, 2**). *Nu puţină mâhnire se pricinuia acelor lefaşi, păgubindu-se de dreapta simbria lor ce avea orânduită pentru slujba lor* (a. 1804). TES. II, 336. *Între lefaşi sunt mulţi oameni sărmani carii numai la această leafă nădăjduiesc* (a. 1815). ib. 394, cf. ŞIO II_1, 234, TDRG. ✧ (Adjectival) *Fiind de mare obidă slujbaşilor lefaşi,... nedreptatea ce li se făcea cu a rămâne şi păgubaşi de simbria cea orânduită a slujbei şi ostenelii lor* (a. 1804), cf. TDRG, DA II_2.

– Pl.: *lefaşi.*

– **Leafă**[1] + suf. *-aş.*

LEFĂÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Despre obiecte şi părţi ale acestora) A se deplasa într-o parte şi-n alta produ-

când, prin lovire, un sunet caracteristic; a bălăbăni, a clempăni. *Briceagul are un mănunchi şi o limbă. Limba trebuie să fie bine înţepenită în mănunchi, „să nu lefăiască", adică să nu se mişte în lături.* PAMFILE, I. C. 116.

– Prez.: *lefăiesc.*

– Et. nec.

LEFĂÍ² vb. IV. Tranz. A mânca încet şi mult. V. molfăi (1), clefăi. Cf. BUL. FIL. II, 188, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 10, cf. 118.

– Prez. ind.: *lefăiesc.*

– Et. nec.

LEFÂRDÁIE s. f. (Prin Mold. şi prin Transilv.) Persoană care vorbeşte mult, care cleveteşte. Cf. DA II_2, VICIU, GL., ŞEZ. XXXII, 197, DR. IV, 826, L. ROM. 1963, 536.

– Pl.: *lefârdăi.*

– Cf. lefârdău.

LEFÂRDÁUCĂ s. f. (Prin Transilv.) Persoană care vorbeşte fără şir, fără legătură. Cf. HEM 2 222, DR. IV, 826, DA II_2.

– Pl.:?

– **Lefârdău** + suf. *-ucă.*

LEFÁRDĂ s. m. şi f. (Regional) Om de nimic. Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. Cf. DA II_2.

– Pl.:? – Şi: **leafârdă** s. m. Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Cf. lefârdău.

LEFÂRDĂU s. m. (Prin Mold. şi prin Transilv.) Om limbut; palavragiu, vorbăreţ (1), flecar. Cf. KLEIN, D. 230, DA II_2, BUGNARIU, N., I. CR. III, 378, PAŞCA, GL., DR. IV, 826, L. ROM. 1963, 534, 536.

– Pl.: *lefârdăi.* – Şi: **lefârgău** s. m. KLEIN, D. 230, PAŞCA, GL., L. ROM. 1963, 536.

– Cf. alb. lapërdhi „vorbă de ocară".

LEFÂRGĂIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv.) Clevetitor, mincinos. Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *lefârgăioşi, -e.*

– **Lefârgău** + suf. *-os.*

LEFÂRGĂU s. m. v. **lefârdău.**

LEFCIOÁRĂ s. f. v. **lefuşoară.**

LEFCOFLEGMASÍE s. f. v. **leucoflegmasie.**

LEFEÁ s. f. v. **leafă¹.**

LEFECÍU s. m. v. **lefegiu.**

LEFEGÍE s. f. (Învechit) Slujbă (1) a lefegiului (1). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lefegii.*

– **Lefegiu** + suf. *-ie.*

LEFEGÍU s. m. **1.** (Învechit şi popular) Oştean străin angajat cu leafă¹ (1) într-o armată neregulată, mercenar (1), simbriaş (2); (şi în sintagma *lefegiu de ţară*) oştean plătit care făcea parte dintr-un corp special şi permanent de armată. *Radul Vodă... au intrat în Ţara Munteneasc㠄u 1500 de turci, fără alţi lefegii ce adunase şi au dat război lui Basarab Vodă.* URECHE, L. 90. *Gândi să nu să încrează ţării şi lefeciilor de ţară, ci trase pre leafă unguri călăreţi şi pedestraşi.* id. ib. 206. *Aşa spăimântându-l cu aceste cuvinte, au poftit să-i dea lefeciii lui ce avea, că era nemţi, unguri, leşi, oameni streini, ca să iasă cu dânşii împotriva tătarilor.* SIMION DASC., LET. 195. *Era leşii a lui Ştefan Vodă, carii fuseră la dânsul lefecii, cu Constantin Vodă în frunte şi o samă de catane.* M. COSTIN, O. 188. *Triimis-au Cantemir Vodă o samă de tătari cu moldovenii lefecii în... Hangu.* NECULCE, L. 108, cf. ANON. CAR. *Avea Măria Sa cu cazaci pedestrime, cu saragéle, cu siimeni şi cu alţi lefegii ca la 2000 de oameni buni.* R. GRECEANU, CM II, 30. *6 lei, de la 3 zapcii de la steagul lefeciilor, adecă: stegar, odabaşă şi ciauş, câte 2 lei unul* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 336, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, I. GOLESCU, C. *Armata românească de la început s-a împărţit în cete de 1000 oameni, sub un căpitan... Lefegiii, în număr de 1000 oameni, alcătuiau un regiment sau ceata de pedestrime.* BĂLCESCU, M. V. 591. *Înainte aveam o armată permaninte, care făcea serviciul regulat şi primea o leafă, din care cauză acei soldaţi se numeau lefegii.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 487. *Paharnicul Coste iarăşi avea pe sama lui daţi panţirii şi leficiii toţi cu zale îmbrăcaţi.* NEGRUZZI, S. I, 124. *O gvardie numeroasă de lefecii albanezi, serbi, unguri, isgoniţi pentru relele lor fapte, îşi aflaseră scăpare lângă Alexandru.* id. ib. 143. *P-atunci (1716) avea ţara dorobanţi, roşiori, călăraşi,... lefegii şi slujitori; patruzeci de mii de oameni armaţi.* GHICA, S. 18, cf. ŞIO II_1, 234. *După aceştia venea brasla spătărească alcătuită din lefegii cu steagul, călări.* FILIMON, O. I, 302. *La dreapta, sub pădure, româna oaste-apare... Hotnogi, numiţi de Ştefan, comandă călăraşii, Aprozii, lefeciii, curtenii şi arcaşii.* ALECSANDRI, POEZII, 220, cf. CIHAC, II, 512. *Dupe dânşii veneau lefegii cu haine galbene, simenii şi scutelnicii pedeştri.* ODOBESCU, S. I, 73. *A tăcut Iancu Jianul de a cărui umbră numai lefegii şi boierime tremură până şi acuma.* CONTEMPORANUL, I, 89. *Să nu uităm că până acasă eu sunt Udrea, cel cu cartea domnească, iar tu un lefegiu ungurean.* GANE, N. II, 71, cf. ŞĂINEANU, Î., DDRF. *Oştirea Ţărilor Române s-a compus... din două elemente, unul de baştină numit oaste de ţară şi celalt alcătuit din străini plătiţi cu leafă şi numiţi lefegii.* XENOPOL, I. R. IV, 143, cf. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *În scurtă vreme el strânse o armată de lefegii adunată de pretutindeni, turci, greci, albanezi, sârbi, atraşi de făgăduielile lui Vodă de a le da lefuri mai mari decât în toate celelalte oştiri.* C. GANE, TR. V. II, 190. *Luase cu sine trei mii de lefegii nemţi, adică panţiri şi alte patru mii de călărime uşoară.* SADOVEANU, O. XIII, 244, cf. SCRIBAN, D. *Steagurile de curteni în Moldova depindeau de Marele Logofăt, iar steagurile de Roşi şi călăraşi în Muntenia de Marele Spătar, care comanda şi trupele de seimeni şi lefegii.* OŢETEA, T. V. 49. *În mai 1830, se reînfiinţase... armata română, redusă treptat, după uciderea*

lui Brâncoveanu, la un număr neînsemnat de lefegii, care nici nu mai era o armată propriu zisă. CAMIL PETRESCU, O. I, 244, cf. DL. *Hatmanul... comanda pe călărași, dorobanți,... seimeni și pe ceilalți lefegii, deci cea mai mare parte a armatei.* STOICESCU, S. D. 251. *Seimenii, ostași cu leafă sau lefegii... se recrutau nu numai dintre străini, dar și dintre moldoveni.* C. GIURESCU, P. O. 233. *Născut în 1612..., a plecat de-acasă din pricina sărăciei și a ajuns lefegiu la poloni.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 2, cf. M. D. ENC., DEX. *Despot a rămas un străin pentru toți: lefegii, slujbași.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, 12, 10/3, cf. IVĂNESCU, I. L. R. 557. *Anteriu poartă pre sine..., Brâu dă lefegiu.* CĂRTĂRESCU, L. 63. *Grea pulbere se ridică,... Iar printr-însa ce zăreşti? Arnăuți cu șușanele, Cu argint pe la oțele, Lefegii și darabani Cu-ai lor mândri căpitani.* ALECSANDRI, P. P. 180. *Și-mi așteaptă pe* [cutare] *Să-l rădice la rang mare, La rang mare al oștilor, Mai mare-al călărilor: El să-mparță lefile, Să dea lefi la lefegii.* POP., ap. GCR II, 326. *Calu bun să-ncalice Din cula domnească lefuri să-mpărțească, Lefi la lefegii, Spate la spahii, Arme la armași, Cai la călărași.* TEODORESCU, P. P. 50. *Știe... Lefile d-a împărți. Lefile la lefegii, Tot pe la ostași d-ai lui.* PĂSCULESCU, L. P. 52. *Lefi să ne-mpărțească, Lefi la lefegii, D-arme la d-armași.* FOLC. DOBR. 123.

2. (Și, rar, în sintagma *lefegii ai bugetelor*) Salariat, funcționar public; (peiorativ sau ironic) persoană care primește leafă[1] (**1**) pentru muncă puțină; birocrat. *La Ateneu, înconjurat de sute de lefegii care nădăjduiesc întru d-sa, nu s-a sfiit a calomnia pe adversarii săi politici.* EMINESCU, O. XIII, 289. *Interesele celor 68 de alegători independenți și ideile lor sunt identice cu a[le] celor 98 de lefegii ai bugetelor.* id. ib. 294. *Atâția ani fusese... ambasador pe la curțile străine, fără să primească un ban de la Stat. „Cine are avere e dator să-și slujească țara lui, fără leafă; destui lefegii are țara asta".* VLAHUȚĂ, D. 68, cf. ȘĂINEANU, Î., DDRF. *Zicem noi, profesorii sunt lefegii fără tragere de inimă, cari nu dau mai mult decât s-a cumpărat de la dânșii.* SĂM. IV, 110, cf. ALEXI, W., PASCU, S., ȘĂINEANU, D. U. *Prinsese un năravv văru-meu... Un năravv pe care îl aveau mai ales lefegiii, acriturile satului. Lucra ce lucra la poștă. Simțea că i se usucă gâtul.* STANCU, D. 397. *Sărăcie lucie, nu-i așa? întrebă Fane cu mâinile sub cap și cu ochii în tavan. – Am impresia că nu prea merge, mărturisi Lucu. – E în firea lucrurilor: sunt lefegiu.* VINEA, L. I, 115. *Directorul părea un prizonier încurcat și plictisit. Nu se simțea la largul său printre acești lefegii parazitari și pretențioși.* id. ib. 348, cf. DL, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *lefegii.* – Și: (învechit) **lefecíu, lefícíu** s. m.

– Din tc. **ulûfeci**.

LEFETÍȚĂ s. f. (Figurat și depreciativ) Gură mare. *Nu-ți îmble lefetița!* SLAVICI, ap. TDRG.

– Cf. l e a f ă [2] (**2**).

LEFICÍU s. m. v. **lefegiu**.

LEFIȘOÁRĂ s. f. (Învechit) Lefușoară. *Iară se da lefișoară ca și până acum* (a. 1594). L. ROM. 1980, 207, cf. DHLR II, L. ROM. 1977, 67.

– Pl.: *lefișoare.*

– **Leafă** + suf. *-işoară.*

LEFȘOÁRĂ s. f. v. **lefușoară**.

LEFT s. m., s. n. **1.** S. m. și (rar) n. Monedă de aur sau de argint, care a circulat în trecut în Țările Române și a cărei valoare a variat după epoci. *Iat-o în cămeșe albă, Cu lefți mari lucind în salbă.* ALECSANDRI, POEZII, 262, cf. CIHAC, II, 668. *Safteaua mi-a făcut-o un zaraf din gura pieții – 62 lei pentru un left mare de zece galbeni.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 313. *O salbă de lefți, cum purtau de demult cucoanele.* TDRG, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ENC., ROM., I. BRĂESCU, M. 78, RESMERIȚĂ, D. *Baba Maranda avea ș-un ulcioraș cu icosari și galbeni și lefți și fel de fel de bănărit.* ap. TDRG, cf. CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 355, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 766, DEX, H I 423, II 89, VII 172.

2. S. m., s. n. (Mai ales la pl.) Podoabă femeiască, salbă de argint sau de aur făcută din monede. *Și punea pregiur ea cerceii ei și lefturile ei.* BIBLIA (1688), 584[1]/29, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lanțuri, lefți și lefțișori, sălbi, brățare, paftale strălucesc de lumina soarelui sau a făcliilor.* IORGA, C. I. I, 130. *Înainte vremuri se purtau de către fete și femei tinere lefturi la gât, salbe de bani mari de aur.* PAMFILE, I. C. 367. *Cheful ei era să se îmbrace țărănește, cu vâlnic și maramă, să-și atârne la gât mărgean ori lefți.* M. I. CARAGIALE, C. 75, cf. DA II_2. *Tâlharii despuiau pristolul, dezbrăcau icoanele,... jăcmăneau gâtul precistelor de salbe și lefți.* VOICULESCU, P. I, 198, cf. SCRIBAN, D., DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4766, H I 190, II 245, VI 97, 200, XI 60, 233, XIV 351, XVI 407, ALR I 1 865/467, 508, 631, 637, 647, 658, 669, 677, 680, 684, 691, 710, 988.

3. S. n. (Învechit) Obiect de podoabă, mai ales în formă de medalion. *Aceasta lef mari ari on margaritar mari migiloc și 2 zimarag da 2 parte* (a. 1583). HURMUZAKI, XI, 398. *Lev mai mic cu almas* (a. 1583). id. 398. *Un left prisne de izmărand* (a. 1661). URICARIUL, XVI, 203. *1 left... mic cu zamfir mare* (a. 1678). IORGA, S. D. VII, 178. *Aduseră lui Dumitrașco Vodă un left de aur cu diamanturi cu chipul împărătesc.* N. COSTIN, LET. I, 112/5. *S-au întors Luca visternicul... aducând lui Vodă de la împăratul daruri un leftu cu diamanturi... și câțiva soboli.* NECULCE, L. 213. *2 lefturi cu diamanturi* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 45. *Dumnia Voastră știți bine ce cheltuială a făcut la nuntă..., de mărgăritari, de cercei, de lefturi și paftale* (a. 1778). IORGA, S. D. XII, 97. *Un left au fost poruncit de răposatul postelnic* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 59. *Doamnei Casandrei i-a dăruit left cu al său portret* (a. 1787). CANTEMIR, ap. GÁLDI, M. PHAN 205. *Sipeturi de sidef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri.* ODOBESCU, S. I, 134, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Petru Cercel... purta... lefturi cu „iamanduri" sau diamante.* IORGA, C. I. I, 120, cf. TDRG, CADE, DA II_2, DM, CONTRIBUȚII, I, 119, CIORĂNESCU, D. ET. 4 766, DEX, L. ROM. 1989, 91. ✦ (Regional) Bentiță de catifea brodată sau cu mărgele aplicate, care se prinde în jurul gâtului (I. CR. V, 126, SCRIBAN, D.) ori șir de mărgele (ALR SN IV h 1 200/876).

– Pl.: (s. m.) *lefți,* (s. n.) *lefturi.* – Și: **lef, lev** s. n., **lift** (ALR I, 1 865/508, pl. *lifți,* ib. 1 865/637, 684, *lifturi,*

ib. 1 865/677, 680, 991) s. m., s. n., **lepsi** (ib. 1 865/710) s. m. pl.
– Din ngr. **λεφτόν**, tc. dial. **lef**.

LEFTEÍCĂ s. f. v. **lectică**.

LEFTER[1] s. n. (Prin nord-estul Munt.) Pieptene cu care se perie fuioarele. Cf. MUSCEL, PAMFILE, DUŞM. 103.
– Accentul necunoscut. – Pl.: *leftere*.
– Et. nec.

LÉFTER[2], **-Ă** adj. (Familiar; în construcţii cu verbele „a fi", „a rămâne", „a lăsa") Lipsit complet de bani, sărac lipit. *A fi lefter de parale.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. V, 482. *Lefter şi de cea de pe urmă moşioară părintească,... îşi zăvorî uşa.* MACEDONSKI, O. III, 52. *Grefierul... rămăsese şi el lefter ca şi mine.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 304. *Să te păzească sfântuleţu Să cazi cu el la vro-nvoială, Că repede te lasă lefter.* ap. TDRG, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 151, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, DR. VIII, 393, IORDAN, STIL. 365, GÁLDI, M. PHAN. 205, SCRIBAN, D. *Sunt cam lefter acum.* CĂLINESCU, O. III, 225, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 359, DL, DM. *Mai câştigă de trei ori, pe urmă iar se lăcomi şi când afară se iviră zorile rămăsese lefter.* BARBU, PRINC. 189, cf. SCL 1963, 214, M. D. ENC., DEX, BREBAN, D. G.
– Pl.: *lefteri, -e*.
– Din ngr. **ἐλεύτερος**.

LEFTEREÁ s. f. v. **lefterie**.

LEFTERÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Familiar) A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde toţi banii, a lăsa pe cineva sau a rămâne lefter[2]. *Mai bine că te lefterişti,... tot n-aveai noroc.* DELAVRANCEA, S. 135, cf. DDRF, ŞĂINEANU, TDRG, RESMERIŢĂ, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., DL, DM. *M-au lefterit iar.* BARBU, PRINC. 190, cf. SCL 1970, 16, 20, M. D. ENC., DEX, BREBAN, D. G.
2. Refl. A-şi pierde creditul, trecerea (**V**). Cf. ESMERIŢĂ, D.
– Prez. ind.: *lefteresc*.
– V. **lefter**.

LEFTERÍE s. f. **1.** (Familiar) Credit, trecere (**V**), încredere; omenie (**1**), cinste, consideraţie. Cf. DA II_2, DL, DM, DEX, BREBAN, D. G., com. MARIAN, din PIATRA-NEAMŢ şi din STRAJA – RĂDĂUŢI. ✧ Expr. **A-şi mânca** (sau **a-şi pierde**) **lefteria** (sau **leftereaua**) = a-şi pierde reputaţia de om cinstit, a nu se mai bucura de încrederea cuiva, a-şi pierde cinstea. *Să ştii că ţi-ai mâncat lefteria de la mine, spânzuratule!* CREANGĂ, A. 50. *Îmi mâncasem lefteria de la început.* MILLE, V. P. 173, cf. DDRF, ŞĂINEANU, TDRG. *Ţi-ai mâncat leftereaua de la mine.* PAMFILE, J. II, 151, cf. CADE, DA II_2, IORDAN, STIL. 365, GÁLDI, M. PHAN. 205, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 356, S. C. ŞT. (Iaşi), 1956, 65, DL, DM, L. ROM. 1973, 154, DEX, BREBAN, D. G. *Îşi mâncase liftiria de la tăţi ca ţăganul bisărica.* ŞEZ. XXIII, 53. *Ş-o mâncat lifteria, nu-l mai cred ce spune.* IZV. XII, 204, cf. ZANNE, P. V, 378. (Cu schimbarea construcţiei) *De-acuma de la mine lifteria v-aţi mâncat.* CONTEMPORANUL, I, 292. **A avea lefterie la cineva** = a se bucura de încrederea cuiva. Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
2. (Transilv.) Ocupaţie (**II**), meserie (**2**). Cf. ENC. ROM., DA II_2. *Alţii se întrebau ce mai căutam în sat, cum trăiam cu lefteria mea drăcească.* VLASIU, D. 202, cf. DL, DM. *Toderaş spune la împăratul lefteria lui.* RETEGANUL, P. II, 79, cf. com. din FRATA – TURDA, PAŞCA, GL. ✧ Expr. **Fără nicio lefterie** = (despre oameni) netrebnic, secătură. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
– Pl.: *lefterii*. – Şi: (popular) **liftirie, lifterie, leftereá** s. f.
– Din ngr. **ἐλευθερία**.

LEFTIC subst. v. **lectică**.

LEFTÍCĂ s. f. v. **lectică**.

LEFTINCĂ s. f. v. **lectică**.

LEFTINICĂ s. f. v. **lectică**.

LEFTIŞÓR s. m. Diminutiv al lui left (**3**). *Toată bogăţia vechilor juvaiere: cercei..., lanţuri, lefţi şi lefţişori, sălbi, brăţare, paftale strălucesc de lumina soarelui sau a făcliilor.* IORGA, C. I. I, 131. *Lanţuri de aur..., leftişori subtili, în chip de gripsori, sălbile de zloţi roşcaţi, brăţările... parcă trăgeau cu ochiul singure de la gâturile... şi braţele femeilor.* BARBU, PRINC. 139.
– Pl.: *leftişori*. – Şi: **lefţişori** s. m.
– **Left** + suf. *-işor*.

LEFTUJUR subst. (Învechit, rar) Left (**3**). *Un leftujur stricat cu 5 rubinuri mici* (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 211.
– Accentul necunoscut. – Pl.:?
– Cf. left.

LEFUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Prin Bucov., prin Maram., prin Transilv. şi prin Mold.; complementul indică mămăliga) A netezi cu leafa[2]. Cf. ALR SN IV h 1 113, GLOSAR REG. 44. ✧ Refl. pas. *Lingura cu care se lefuieşte... mămăliga.* A V 20.
2. Tranz. şi intranz. (Prin Ban.; în forma *lifuri*) A gusta luând câte puţin din toate mâncărurile. Cf. CADE, 710, DA II_2, H XVIII 175. *Copiii, după ce se satură, încep a lifui.* Com. LIUBA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 129, II, 119.
– Prez. ind.: *lefuiesc*. – Şi: **lifuí, lifăí** (CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 129), **lifurí** (CADE, 710) vb. IV.
– **Leafă**[2] + suf. *-u0i*.

LEFŢIŞÓR s. m. v. **leftişor**.

LÉFURĂ subst. (Învechit, în Transilv.) Flecar. Cf. KLEIN, D., LB, ALEXI, W. ✦ Calificativ depreciativ pentru o servitoare. Com. D. POP.
– Pl.:?
– Cf. laf „palavră".

LEFUŞOÁRĂ s. f. (Familiar, adesea ironic sau depreciativ) Diminutiv al lui leafă[1]. *S-au depărtat cu*

totul din sfinţenia orânduielilor întocmite şi au început a trimite egumeni aici oameni străini... mărginiţi într-o mică lefuşoară (a. 1845). URICARIUL, V, 362/12. *Ca un iconom politic, prin mici slujbe, mici lefşoare, Am îmbogăţit eu statul, cumpărându-mi moşioare.* ALEXANDRESCU, O. I, 264. *De multe ori întâmpin cheltuielele curţii din mica mea lefşoară de calemgiu, pe care mi-aţi dat-o blagorodnicia voastră.* FILIMON, O. I, 218. *Lefuşoara mea am primit-o pe la soroace.* ALECSANDRI, T. 117. *Eşti chiar ridicul în acele haine... cum te ştim pârlit, poate nu l-ei fi cumpărat din biata lefşoară; ţi le-o fi dat cineva de pomană.* CARAGIALE, O. II, 191, cf. ŞIO II$_1$, 234. *Să mă puie într-o slujbă... Miniştrii... se-mpotrivesc. Apoi oare pentru asta sunt Român din neam în neam Ca din toţi nici cea mai mică lefuşoară să nu am?* I. NEGRUZZI, S. I, 152, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *Domnia de s-o scula, Apă de spălat o cerea, Şi să nu dai... de belea, Ca să-ţi mănânci tu păinea Şi să-ţi pierzi tu lefcioara.* PĂSCULESCU, L. P. 235.

– Pl.: *lefuşoare.* – Şi: **lefşoáră**, (regional) **lefcioáră** s. f.

– **Leafă** + suf. *-uşoară.*

LEG¹ s. m. (Într-o colindă; cu sens neprecizat, probabil) Persoană care, în timp ce colindă, se mişcă dintr-o parte în alta, se leagănă; p. e x t. colindător. *Astă seară ce-a-nserat, Doi cântă, doi cântară, Doi legi în legănare, Am plecat la colindat.* PĂSCULESCU, L. P. 41.

– Pl: *legi.*

– Et. nec.

LEG² s. n. (Jur.; franţuzism ieşit din uz) Dispoziţie testamentară prin care o persoană lasă altei (sau altor) persoane, unei instituţii etc. averea sa sau o parte din bunurile sale; p. e x t. testament (**1**). V. l e g a t^3 (**2**). Cf. ALEXI, W., DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 769. ✧ F i g. *În această societate..., săracă de mijloace, dar înavuţită de inime, se moşteni ura străinilor şi sămînţa dragostei neamului; în ea încolţea legul politic a lui Ştefan, precum în ceilaltă societate se visa îndeplinirea testamentului a lui Petru cel rusesc.* RUSSO, S. 112.

– Pl.:?

– Din fr. **legs.**

LEGÁ¹ vb. I **A. I.** (Predomină ideea de înnodare, de strângere, de împreunare, de adunare într-un tot) **1.** T r a n z. (Complementul indică fire, funii, fâşii dintr-o ţesătură, lanţuri etc.) A împreuna, a uni strâns printr-un nod, printr-o fundă etc., pentru a forma un tot, pentru a prinde de ceva, pentru a adăuga în lungime etc. V. înnădi, înnoda, prinde (**IV 1**), strânge (**I 3**). *Legară* (a u p r i n s B 1938) *de ea* [de cunună] *un şinor de mătase galbină.* PO 313/12, cf. MARDARIE, L. 232^2/9, LEX. MARS. 230. *Şi, făcând aşa, lega cu legături tari... funile.* HERODOT^2, 347, cf. KLEIN, D. 370, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *S-au aruncat în apă, ducând un capăt de arcan, care, legat de galeră, fu de ceilalţi tras pe la gura Dunării.* ASACHI, S. L. II, 222, cf. VALIAN, V. *Scoate o scară de mătase, o aruncă pe fereastră şi leagă capătul de cerceve.* NEGRUZZI, S. III, 183, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 141, LM. *În fruntea lor mergeau călări, cu frâul legat de oblânc, Mihnea şi feciorul său.* ODOBESCU, S. I, 65. *Când pierdută răzimi fruntea de-arzătorul meu obraz, Părul tău bălai şi moale de mi-l legi după grumaz... Fericit mă simt.* EMINESCU, O. I, 82, cf. XV, 1201. *Stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt.* CREANGĂ, A. 33. *Poposi câteva minute, până legă o frânghie.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 37, cf. DDRF, ALEXI, W. *Pecetea lipseşte, se cunosc însă bortele de unde a fost legat şnurul de mătasă.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 90, cf. TDRG. *Se scoboară, leagă dârlogii cailor de câte un stâlp şi se aşază la masă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59. *Vă spun că în adâncimi moare un om. Căutaţi funii, legaţi-le deolaltă.* AGÎRBICEANU, A. 187, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$. *Glasurile îndemnau, mâni grăbite pregăteau şi legau funiile.* SADOVEANU, O. III, 201, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 375, SCRIBAN, D. *Legau hoţii frânghia de copaci, stăvileau tainic şoseaua.* STANCU, D. 254. *Pe cine mai urci în vârful catargului... să lege o fungă ruptă.* TUDORAN, P. 68, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. *De stâlpi fuseseră legate mari cabluri de funie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/4. *Ochii rândului de dinainte sunt legaţi de a pânzei de dinapoi prin înnodăturile unei alte aţe.* ŞEZ. IV, 114. *Cu frâul legat de brâu... mergea, măre, mergea.* BĂLADE, II, 244. ✧ F i g. *Europa venind în atingere cu spiritul antic, leagă iarăşi firul dezvoltării de progresul lumei vechi.* CONV. LIT. IV, 3. *Nu este bine... a zdruncina totul din temelie şi a introduce... o inovaţie radicală, încât să se dezorienteze toată deprinderea de mai înainte, şi să nu ştie oamenii a doua zi cum să mai lege firele din trecut şi de unde să înceapă.* MAIORESCU, D. IV, 560. *Legându-se căpeţel cu căpeţel, s-a durat o poveste, ca toate poveştile.* POPA, V. 117. *Ce ciudat mi se pare să leg, deodată, de viaţa mea trecută o altă viaţă.* CAMIL PETRESCU, P. 146. ✧ (Regional) *Ac de legat* = croşetă. Cf. ALR I 1 760/231, ib. 1 761/231, ALR SN IV h 1 209/325. ✧ E x p r. (Popular) **A lega gura pânzei** (ori **nodurile**) sau (regional) **a lega (pânza) la gură** = **a)** a înnoda firele de la capătul urzelii de sulul războiului de ţesut, înainte de a începe ţeserea unei pânze spre a nu se destrăma bătătura. (R e f l. p a s.) *Să cunoaştem chipul cum se leagă gura pânzei... Lucrul e foarte uşor şi se aseamănă cu legatul urzelii de sulul dinapoi.* PAMFILE, I. C. 273, cf. STOIAN, PĂST. 60, DA II$_2$, DL, A I 21, V 15, COMAN, GL.; **b)** f i g. a începe (cu bine) ceva; a începe să-i meargă bine cuiva. *Toate îi mergeau în bine. Începu şi el a lega gura pânzei.* ISPIRESCU, L. 209, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 273, RĂDULESCU-CODIN, Î. 251, IZV. XVI, 29, COMAN, GL., ZANNE, P. III, 272. (Popular) **A lega băierile de la pungă** (sau **a lega băierile pungii**) **(cu zece noduri)** = a face economii, a deveni (mai) econom, a se mulţumi cu un trai (mai) modest. Cf. DA II$_2$, DL, DM, DEX, ZANNE, P. V, 525. **A lega tei** v. t e i (**2**). **A lega din** (sau **în**) **tei curmei** = a face tot posibilul, a încerca toate mijloacele. *Leagă şi el din teiu curmeiu.* ISPIRESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 146. *Plugarul, căruia necazul sau „liota" de copii nu-i dăduse răgaz să „lege-n tei curmei", să adune la „căltun", o lua „rara-rara" spre târg, bătea la uşa grânarului.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 76. ✧ R e f l. p a s. *Funrile greşiţilor legară-se de menre şi leagea Ta nu o*

uitaiu. PSALT. HUR.² 190, cf. PSALT. 255. *Funile păcătoşilor legară-se de mine şi leagea ta nu ultai.* CORESI, PS. SL.-ROM. 506. *Ca bolnavul să poată fi slujit după dorinţă, i se leagă în aşternut şi o sfoară, şi aceasta agăţată fiind de o altă sfoară de care atârnă un clopoţel, îl trage şi poate chiema... spre ajutor.* DESCR. AŞEZ. 24/24. [Negeii] *se vindecă... legându-se cu aţă la rădăcina lor, seau arzându-se cu vitriol (acid sulfuric).* CORNEA, E. I, 109/27. *În locul cujbei mulţi săteni au o grindă, de care se leagă un lănţişor cu cârlig la vârf, în care se atârnă coada ceaunului sau a căldării.* MANOLESCU, I. 55. *Se adună cele două colţuri ale broboadei şi se leagă sub coc.* PAMFILE, I. C. 363. *Sunt numai 2 aţe* [la cămăşi] *ce se leagă cu ochiu.* ŞEZ. IX, 36. ✦ (Complementul indică nojiţe, şireturi etc.) A înnoda pentru a încheia sau a fixa încălţămintea pe picior. *Băietanii satului, îndată ce puteau să-şi lege singuri nojiţele la opinci, intrau cu simbrie la Breţcani şi ciobăneau până la însurătoare.* SOVEJA, O. 72. *S-a făcut că... îşi leagă nojiţa opincilor.* POPA, V. 174. *M-am oprit să-mi leg şireturile la pantofi.* STANCU, R. A. IV, 363. *Mă lăsai din deal în luncă, Să-mi leg aţa la opincă.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 267. (A b s o l.) *În opinci numai cât ţine piciorul la călcâi lega.* M. COSTIN. O. 270. ✦ (Complementul indică lavaliere, cravate etc.) A petrece împrejurul gâtului, pe sub gulerul cămăşii (bărbăteşti), fixând în faţă capetele printr-un nod special făcut. *Legându-şi încă la gât cravata, adresă un zâmbet prietinos.* SADOVEANU, O. VII, 126. *Abia izbuti să-şi lege cravata.* T. POPOVICI, S. 267. (R e f l. p a s.) *Ai noştri tineri la Paris învaţă La gât cravata cum se leagă.* EMINESCU, O. IV, 252. ✧ E x p r. (Regional) **A-i lega calţaveta** = (despre bărbaţi îndrăgostiţi) a fi foarte supus femeii iubite, a-i satisface toate dorinţele, capriciile etc. *Să ştii că eu... am să-ţi leg calţaveta.* CONTEMPORANUL, II, 217, cf. DA II_2, ZANNE, P. III, 53. ✦ (Complementul indică fire textile sau ştergare, năframe etc.) A prinde de ceva, prin înnodarea unui capăt, colţ etc., pentru a semnala sau pentru a aminti ceva, ca semn a ceva etc. *Când ar naşte, o mână vine afară şi o prinse moaşa şi mătase roşie legă pre ea şi zise: acesta vine înainte.* PO 134/2. *Noi vom întra la o parte a cetăţii şi vei pune semnul funişoara cea roşie, aceasta vei lega la fereastră.* BIBLIA (1688)², VI, 30. *Vor să legi tasma roşii la mâna dreaptă ca să să cunoască între dânşii.* MIL. TIT. 2^r/12. *Mâni dimineaţă urcă-te pe poartă şi leagă în vârful săneţii un ştergar alb; spune că închinăm cetatea.* NEGRUZZI, S. I, 173. *Spre a te putea recunoaşte, să legi o pandlică roşie pe umărul costumului dumitale de paiaţă.* BARONZI, C. III, 145/19. [Căluşarii] *leagă la o prăjină înaltă steagul tricolor şi o panglică... tricoloră.* DR. II, 219. *De el e legată o aţă roşie împletită cu alb.* A. HOLBAN, O. II, 83. *Alături, creştea o tufă de oleandru, de crengile căreia atârnau legate fâşii de cârpă colorate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 20/2. *Când a veni sâmbăta, Leagă de codiţa ta Un fir galbin de mătasă Şi mi-l scoate pe fereastră.* ALECSANDRI, P. P. 362. *Lele, lelişoara mea! Leagă-ţi de cosiţa ta Un fir de mătase neagră.* MARIAN, SA. 115. *Răspunsul nostru este: Câte o cofiţă cu vin Şi câte o năframă de in, Să ne ştergem la musteţe Şi să le legăm de beţe.* NUNTA, 183. ✧ R e f l. p a s. *În unele sate, dar mai cu seamă pe la oraşe, ducătorilor tineretului li se pune la piept şi câte o floare, iar la mâna stângă li se leagă câte un tulpan, testimel, ştergar, o basma sau o petea neagră.* MARIAN, Î. 252. *Se leagă copilului, la gât sau la încheietura mâinii, un fir roşu sau o panglicuţă roşie.* CANDREA, F. 201.

2. T r a n z. (Complementul indică saci, desagi, pungi etc.) A închide la gură, adunând marginile şi înnodându-le sau strângându-le cu o sfoară ale cărei capete se înnoadă; (complementul indică obiecte, materii etc.) a pune într-o învelitoare, într-un sac, într-o pungă etc., care se strânge la gură sau la margini. *Oamenii, aluatul... legând în haine, ducea-o pre umere să fie de hrană.* PO 218/16. *Luo norodul pielmul lor, mai înainte de a să frământa aluoaturile lor, legate în hainele lor, de-a umăr.* BIBLIA (1688), 48^1/16. *Leagă băşica cu aţa* (a. 1805). GRECU, P. 93, cf. LM. *Leagă turbinca strâns la gură.* CREANGĂ, P. 303. *A legat iar pungociul la gură.* CARAGIALE, O. III, 144. *Bagă mâna în sân şi scoase o petecă mototolită în care era legat tutunul.* MIRONESCU, S. A. 98. *Desculţe, în catrinţe... şi alături câteva boarfe strânse cu tremur şi legate la un loc într-o boccea, stăteau grămădite la pământ femeile prostimii.* SADOVEANU, O. III, 217. *După ce-i legă la gură, îi rezimă de hambar.* DAN, U. 59. *Ţinea o traistă goală pe genunchi legată la gură şi prinsă de un toiag.* STANCU, R. A. II, 25, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Legă sacul bine la gură.* MARIAN, O. II, 311. *Reteză cele douăsprezece limbi ale balaurului..., şi, când se uită jos, vede basmaua fetei, le pune în ea şi le leagă.* ŞEZ. I, 69. *Cân' spală cămeşa fata-ntâi, atunci stâng nouă cărbuni în apa ceia, ie pă cărbuni din apă, apoi îi leagă-ntr-o legătură.* ARH. FOLK. I, 212. *Leagă sacul până e plin* = averea trebuie administrată cu grijă, în mod chibzuit, încă de la început. Cf. ZANNE, P. III, 341. *În sacul legat nu ştii ce-i legat,* se spune despre o femeie însărcinată despre care nu se ştie dacă va naşte băiat sau fată. Cf. ZANNE, P. III, 349. ✦ (Complementul indică bani de aur, de argint etc.) A pune şi a înnoda într-un colţ de basma, de batistă, de ştergar etc., pentru a păstra, pentru a dărui etc. sau, s p e c., în practicile de înmormântare, pentru a da ca pomană. *Măria Sa vodă, sculându-să, părintelui patriarhului şi tuturor arhiereilor măhrămi frumoase şi cu galbeni legaţi într-însele le-au dăruit.* R. GRECEANU, CM II, 153. *O să-ţi dea parale multe... Dară vezi... să nu le pierzi cumva. Ia-ţi de-acasă şi-o năframă să ai unde le lega.* CONTEMPORANUL, I, 394. *În alte sate..., când trec cu mortul peste un pârâu, în loc să lege grifarii în cornurile pânzei, o rudă de a celui repausat aruncă un grifari sau în pârâu sau pe deasupra acestuia.* MARIAN, Î. 301. *După multă alergătură şi după mult amar, a izbutit să lege în ea doi-trei arginţi.* SANDU-ALDEA, D. N. 10. *Buna d-tale legase la fiteşcare preot în colţul şervetului câte cinci galbeni împărăteşti.* MOROIANU, S. 209. *Da la fiştecare om câte-o naframă având legaţi în ea o sută de zloţi.* VASILIU, P. L. 178. ✧ (Glumeţ; într-o strigătură) *Mărita-o-aş, nu se-ndură, Că mai are-un dinte-n gură Şi-i legat în pânzătură!* MARIAN, H. 100. ✧ F i g. *Eu mă duc, mândră, de mâne, Dorul meu la tin' rămâne; Grijeşte-mi-l, mândră, bine! Şi mi-l leagă, mândră, leagă Într-un corn de cârpă neagră.* JARNÍK –

BÂRSEANU, D. 111. *Ia, mândră, doru şî-l leagă Înt-on corn d'e năframă ńeagră.* T. PAPAHAGI, M. 44. *Leagă doru-n basma neagră Şi-l dă pe apă să meargă.* GR. S. VI, 9. *Mă duc, mamă, de la tine, Doru' meu ţie-ţi rămâne. Ia-l, mamă, şi-l pune bine Şi-l leagă-n năframă albă.* NUNTA, 75. ✧ Expr. **A lega paraua cu zece** (sau **nouă, şapte) noduri** (sau **aţe**) = a fi econom, a cheltui în mod chibzuit banii; a fi avar. *Lega paraua cu zece noduri şi tremura după ban.* CREANGĂ, P. 3, cf. DDRF. *Unul dintre tovarăşi era om aşezat, cumpătat şi lega paraua cu nouă noduri.* PAMFILE, D. 53. *Herdelea dăduse lui Titu bani de cheltuială, dar îi spuse de nenumărate ori să nu fie mână spartă, să-i ţie legaţi cu şapte aţe.* REBREANU, I. 138, cf. CADE, DA II_2. *Cu bunul ei simţ practic de femeie păstrătoare..., lega fiecare ban cu zece aţe.* MOROIANU, S. 196, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ Refl. pas. *Sămânţa făcută se strânge, se leagă în cârpă şi se ascunde în cenuşă, unde se păstrează, fără să se strice.* I. IONESCU, M. 375. *Dacă nu s-ar lega cruceri în cornurile ştergarului sau nu s-ar arunca peste apă ori în apă..., atunci lesne i s-ar putea întâmpla sufletului ceva în decursul trecerii sale până ce ajunge la rai.* MARIAN, Î. 304. *Când se umple, se leagă la gură cu o aţă de sac.* PAMFILE, I. C. 220. ✦ Spec. (Complementul indică vase sangvine, nervi, capătul cordonului ombilical) A obtura prin strangulare. *O experienţă foarte simplă demonstrează aceasta: nu avem decât a lega sau a tăia trunchiul unui nerv şi de-ndată acea parte devine insensibilă.* CONV. LIT. II, 29¹, cf. DA II_2. *Leagă-i buricul, Tiţă.* STANCU, D. 198. *Baba i-i naşă dracului, de când i-a legat buricul.* PAMFILE, D. 37. ✧ Refl. pas. *La multe bube din tăieturi, strivituri, înţepături şi împuşcături, nu se poate găsi lesne arteria sau vena cea sângerătoare, ca să se poată lega şi opri sângerătura lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 505/9. *Nu este bine ca îndată după naştere să se lege şi să se taie buricul.* BIANU, D. S. 509. *Fiindcă această cânepă nu rodeşte, se crede că nu-i bine să se lege buricul unui copil la naştere cu aţă făcută din tortul ei.* PAMFILE, A. R. 170.

3. Tranz. (Complementul indică fire de grâu, de cânepă etc. sau nuiele, vreascuri etc.) A lua şi a pune laolaltă, strângându-le cu ajutorul unei legături etc., astfel încât să nu se risipească, să nu se sfărâme etc.; (complementul indică snopi, mănunchiuri, sarcini etc.) a încinge cu o funie, cu o legătoare etc. mai multe lucruri de acelaşi fel. Cf. ANON. CAR. *Legam znopi în câmp.* PO 127/12. *Părea-mi-se că voi legaţi znopi în mijlocul câmpului.* BIBLIA (1688), 27^2/54, cf. LEX. MARS., DRLU, LB, POLIZU, LM. *Unii secerau, alţii legau znopi, alţii făceau clăi.* CREANGĂ, P. 158. *Sâmbătă era plin împrejurul casei – tot snopi legaţi cu nuiele de răchită.* SLAVICI, O. I, 63, cf. DDRF. *Te-am văzut legându-ţi snopii.* COŞBUC, P. II, 64, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Adunăm poloagele, legăm snopii.* STANCU, D. 191. *O duzină de fete terminând de legat cânepa în apa Mureşului.* BOGZA, C. O. 38, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX. *Eu nuiele că-mi tăiam Şi la un loc le legam.* MARIAN, H. 19. *Firele de cânepă scuturată de sămânţă şi plioscăniţă le leagă mănuşi.* BREBENEL, GR. P. *Legând io maldărili, văz că vine un câne la mine.* GR. S. IV, 114, cf. ALR II 5213. *Znopčii-s ca bojori, Să-i leže fišiori.* MAT. DIALECT. I, 106. *A legat o sarcină de lemne şi se chinuia să o ia în spate, dar... nu reuşea.* FOLC. TRANSILV. III, 390. *Mănunchi făceau Şi din mănunchi snopi legau.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 108. *Cân' s-a copt toată* [cânepa], *am făcut braţ-aşa, de-am legat-o şi-am băgat-o în baltă.* PORŢILE DE FIER, 88. *Cine şede îşi leagă norocul cu tei,* se spune despre cei leneşi sau despre cei care îşi pierd vremea cu nimicuri. Cf. ZANNE, P. II, 729. (Într-o credinţă populară) *Când ajunge în cele patru părţi ale holdei, să lege... vro câteva spice cu părul din căpul mortului.* MARIAN, O. I, 403. ✧ Fig. *Cucuta creşte prin ogradă, Şi pălămida-i leagă snopii.* GOGA, POEZII, 13. ✧ Expr. (Popular) **A (nu) lega două în** (sau **într-un) tei** (ori, prin etimologie populară, **în trei**) = a (nu) putea pune ceva deoparte din câştigul obţinut; a (nu) prinde cheag, a (nu) aduna bani sau avere. Cf. DDRF, TDRG, DA II_2. *Cu ce are soră-mea Evanghelina, cu ce are Alviţă, au să fie în stare să lege două în tei.* STANCU, D. 171, cf. DL, DM, DEX. *Nici cu asta nu fac casă, Nu fac casă, nici bordei Şi nu mai leg două-n tei.* TEODORESCU, P. P. 243. *Celalt era cheltuitor şi beţiv, de nu lega două-n trei.* PAMFILE, D. 53. *Maică-mea d-o sta Şi m-o blestema Două-n tei n-oi mai lega.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 300, cf. ZANNE, P. I, 294, V, 297, 261. (Cu topica inversată) *Lucra bietul om de da pe brânci... şi două în tei nu putea lega şi el.* ISPIRESCU, L. 266. (Cu schimbarea construcţiei) *Aş greşi de-aş căuta să mă aflu cu cap, luând de ici şi de colea... să mă arăt oamenilor că şi eu pot lega două paie.* VASILIU, P. L. 6. ✧ Absol. *Cu dreapta săcera, Cu stânga lega.* VASILIU, C. 174. *Io sęsęr şî baĝia liagă.* MAT. DIALECT. I, 106. *Ieu să secer, ieu să leg!* FOLC. OLT. – MUNT. I, 32. ✧ Refl. pas. *Când s-a copt, inul... se smulge şi se leagă mănuşi.* ECONOMIA, 46/2. *Se va lega laurul în snopi mici şi se vor aşeza în apă.* LITINSCHI, M. 65/20. *Lemnele... se leagă şi se cară în spate.* I. IONESCU, M. 404. *Mănunchiele se leagă în snopi.* DAMÉ, T. 56. *Poloagele secerate sau brazdele cosite stau pe mirişte sau cositură până către seară, când se leagă sau se mrejuie, adecă se fac snopi.* PAMFILE, A. R. 130. *Se smulge două mănunchiuri de iarbă şi se leagă cu rădăcinile înăuntru.* ENC. AGR. I, 61. ✦ (Regional; complementul arată care încărcate cu fân, paie etc.) A petrece funii (prinse de un drug) de-a lungul sau de-a latul carului pentru a presa şi a ţine strâns conţinutul. *Când fânul este prea mărunt, se poate lega carul şi în lung de dinainte înapoi.* PAMFILE, A. R. 160. ✧ (Glumeţ) *Eu n-am multe păcate Numai trei cară-ncărcate Toate cu drucul legate.* MARIAN, SA. 74. ✦ (Complementul indică părul oamenilor ori cozile împletite din acesta) A strânge cu ajutorul unei panglici, al unei funde etc., pentru a nu se desface, pentru a împodobi. *Avea chică nemţească numai legată sus subt işlic.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 297. *Păr... împletit şi legat cu peteche.* ŞINCAI, HR. I, 106/30. *Părul dumnezeoaei era legat dinapoi, fără iscusinţă, cu o frunză de aur.* MAIOR, în ŞA II, 349. *Lungile cosiţe... Cu flori legate-n vârfuri pe umeri se coboară.* CONV. LIT. IV, 70. *Adu-mi o fundă să-ţi leg părul.* PREDA, C. I. P. II, 188. (În superstiţii) *După ce şi-au împletit... cosiţele şi cozile, le leagă pe aceste din urmă cu păr de cal şi, trăgându-l în jos, anume ca să crească lungi, rostesc cuvintele:*

Toadere, Sân-Toadere, Dă cosiță fetelor Cât cozile iepelor! MARIAN, S. R.², I, 255. *Îți leagă cineva trei fire de păr din cap.* PAMFILE, B. 60. ✦ (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale acestora) A fixa cu ajutorul unui cordon, al unui brâu etc., ca să nu se desfacă, să nu alunece, să nu atârne. V. încinge, strânge (**I 3**). *Un lung anteriu... e legat cu un brâu lat.* IORGA, V. F. 70. *N-auzi că-i ziuă? făcu Zenobia care se dăduse jos din pat și-și lega zadiile, bolborosind rugăciuni.* REBREANU, I. 44. *Trase în spate haina de pănură, lăgându-i baierele sub bărbie.* SADOVEANU, O. XIV, 46. *Era în izmene... legate pe sub genunchi.* DAN, U. 48. *Bătrânul apăru în niște nădragi largi de stambă colorată, legați jos.* CĂLINESCU, O. IV, 144. ✦ (Complementul indică opinci, obiele) A strânge (**I 3**) sau a înfășura pe picior cu ajutorul nojițelor, al curelelor; p. ext. (complementul indică obiecte de încălțăminte) a fixa pe picior cu ajutorul șireturilor, al curelelor etc. *Piielea aceea leagă cu curea piste picior, de înfășoară piciorul de la degite până sus, toată glezna.* M. COSTIN, O. 270. *Alții vorbesc unul cu altul, alții și le leagă pre încălțămintele sale* (a. 1805). GRECU, P. 166. *Legând cu umilință smerita-ncălțăminte.* NEGRUZZI, S. II, 134. *Avea niște opinci legate cu sfori.* BARONZI, C. III, 113/16. *Acele curele prelungindu-se, leagă opince de picior și de țurloiu, trecând peste acoperământul acestora, făcut din ciorapi, obiele etc.* MANOLESCU, I. 243. *Și după ce pe dalbele picioare Legă frumoase opinci, ieși din casă Întocmai ca un zeu la-nfățișare.* MURNU, O. 17. *Băgând de seamă că mi s-a desfăcut o gheată, mă aplecai s-o leg.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 33. *Iarna bărbații și femeile poartă opinci legate cu ață..., cu târsână... sau cureluşe.* IZV. XIII, 122. *Unii stăteau legându-și încălțările.* SADOVEANU, O. VII, 213. *Neagu se căznea neîndemânatic să-i lege sandalele.* BART, E. 170. *De când îți legi sandala, s-au dezlegat milenii.* PILLAT, P. 213. *Ridica... picioarele puse de-a dreptul în galoși legați cu sfoară.* CĂLINESCU, S. 34. ✦ (Regional; complementul indică opinci; urmat de determinarea „la cioc") A încreți marginile cu o sfoară, cu o cureluşă trecută prin mai multe găuri; (regional) a îngurzi (Mărtănuș – Târgu Secuiesc). Cf. ALR I 1882/200.

4. Tranz. (Complementul indică uși, obloane, porți etc.) A consolida, a întări, prin aplicarea unor drugi, a unei șine metalice etc., pentru a mări rezistența ori soliditatea; a fereca. *Furtuna a dat ușa jos. Vai mie! dacă vântul s-a mai porni – tată-tău va lega ușa.* NEGRUZZI, S. III, 221, cf. POLIZU, COSTINESCU. *D-asupra câtorva trepte de piatră, se afla ușa cu două canaturi de stejar, căptușite cu tinichele și legate cu druguri de fier.* ODOBESCU, S. I, 127, cf. ALEXI, W., TDRG, DA II_2. *Ușile mari de stejar, legate în fier, cad.* SADOVEANU, O. I, 333. *Merse spre fundul curții, deschise o portiță mică legată cu cercuri de butoi și se află într-o livadă umbroasă.* CĂLINESCU, O. I, 41, cf. DL, DM, DEX, DSR. *Dacă ți-i fricî di Corbea, Mai leagî-ți porțili, Întăreşti zidurili Cu fiarăli plugului.* MAT. FOLK. 1257. *Împărații și cu craii Fac cetățile cu aii, Dar încă se mai nevoiesc De mai tare le-ntăresc. Nante, nante, minunate, Cu lanțuri de fier legate.* PAMFILE, CR. 143. ✧ Fig. *Era un om înalt..., cu pieptul voinic, parcă legat în fier de sus până jos.* TUDORAN, P. 69. ✦ (Complementul indică butoaie, lăzi etc.) A încinge, a strânge cu șine, cercuri de fier etc. pentru a mări rezistența în utilizare. V. cercui. *Pântecele mieu ca un foale de must ce fierbe iaste legat.* BIBLIA (1688), 377¹/9. *Îmi scrie că s-a apucat de legatu piilor* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 152, cf. DRLU. *A întrarmat cea mai mare din oștire cu oțelite coifuri de fier.., scutele de lemn împregiur le-a legat cu lamă fier ca să resiste la loviri.* ARISTIA, PLUT. 393/17. *Un sipet mare, îmbrăcat cu piele de căprioară albastră și legat cu fier alb.* FILIMON, O. I, 178, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, DAMÉ, T_2, 37, 55, DA II_2, DL, DM, DEX, DSR. *Butea-i legată cu cercuri Să ne fie până miercuri.* MARIAN, S. R. I, 86. (Glumeț) *Astă fată ști juca Ca-nvățat-o maică-sa;... Ian te uită cum se-ntoarce, Pare că-i legată-n doage.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 420. (Refl. pas.) *Butea cu cerc nicicum se leagă*, se spune despre imposibilitatea de a stârpi un rău dintr-o dată. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 105, DL. ✧ Absol. *Pe la 1750, cei din Moldova se împărțeau în butnari..., ce fac buțile, și în dogari, cari leagă.* IORGA, C. I. III, 175. *Dogarul lega încă și mai șovăielnic: – Dă stat, stăm bine.* CAMIL PETRESCU, O. II, 42. ✦ (Complementul indică roți de lemn ale unor vehicule) A fereca cu șine (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., DRLU, LB, PONTBRIANT, D. *Rotarii sunt solicitați a face roate mai subțiri..., ferarii a le lega cu fier.* I. IONESCU, D. 497, cf. DA II_2, H IV, 45, 56, ALR I 823. ✧ Refl. pas. [Roata] *se leagă, se încalță sau se îmbracă cu șină de fier.* PAMFILE, I. C. 129. ✦ (Complementul indică mai ales obiecte de podoabă) A îmbrăca cu plăci de metal prețios; a împodobi, a placa cu aur, argint etc.; a fereca. *Hrisolithos și virilion și onihion; acoperite cu aur și legate cu aur să fie, dupre rândul lor.* BIBLIA (1688), 59²/3, cf. I. GOLESCU, C. *Era un hanger de Damasc cu prăsele de sidef legat în aur și-n pietre nestimate.* CARAGIALE, O. III, 264. *Nevastă-sa închidea ochii..., ridicând în dreptul obrazului două sticle legate în aur.* D. ZAMFIRESCU, A. 14. *Pe nas îi tremură ochelarii legați în aur.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. ✦ (Complementul indică obiecte deteriorate ori părți ale acestora) A întări sau a prinde laolaltă. V. dregе. *Bucățile sparte... se împreună ele laolaltă, se leagă strâns.* FACTOR, M. 24/25. *Umbla c-un fel de cotigă, mititică, șubredă, cârpită și legată cu curmeie.* SADOVEANU, O. III, 448. *La masa de piatră, În patru crăpată, Cu sârmă legată, Cu slove săpată.* ALECSANDRI, P. P. 63. *Oala dogită în zadar o mai legi*, se zice despre lucrurile care sunt prea deteriorate pentru a merita efortul de a fi reparate. Cf. ZANNE, P. III, 6, IV, 6. ✧ Fig. *Domnul răsipiții lui Israil aduna-va,... vindecă frânții cu inema și legă inema frântă... le leagî frânturi sfărâmate.* DOSOFTEI, O. I, 327. *Numai fala a fost de ea și găzdăcie legată cu ață de lână.* DAN, U. 14. *Inima mea nu-i bună, Ci-i legată cu curele, C-a mâncat-o multe rele.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 220. *Mândra-mi rupse inima, Ea mi-o rupse, ea mi-o leagă C-un fir de mătase neagră.* HODOȘ, P. P. 86. *Dat-ai mâna cu alta Și mĭi-ai rupt inimĭioara. Tu o-ai rupt, tu o și leagă Cu-un hir de mătasă neagră.* ȚIPLEA, P. P. 51. *Bade, să nu afle satu Că mi-ai rupt inima-n patru; Dacă ți-am fost, bade, dragă Cum ai rupt-o, așa o leagă.* FOLC. TRANSILV. III, 163. *Viață legată cu ață*, se spune despre existența precară a

omului. Cf. ZANNE, P. II, 801. ◇ Expr. (Popular) **A avea inima legată cu curele** = a fi tare de inimă, v. tare (**II 2**). Cf. DA II_2, ZANNE, P. II, 204.

5. Tranz. (Învechit; în expr.) **A lega tabăra** (sau, rar, **lagărul**) = a înconjura o armată care staționează sau aflată în marș cu care prinse unul de altul, pentru a împiedica pătrunderea inamicului. *Mai apoi, legând tabără, de rușine s-au apucat de războiu.* URECHE, L. 141. *Vor să-și tocmească lucrul cu războiu și apoi să lege tabăra și să margă cu tabăra legată spre țara lor, spre Nistru.* M. COSTIN, O. 71. *Într-o noapte au legat cazacii tabăra și au fugit.* N. COSTIN, LET. II, 17/23. *Cei din Cetatea Neamțului, neavând bucate, n-au zăbăvit mult, ce au ieșit legând tabăra de au mărsu la Suceavă.* NECULCE, L. 58. *S-au sfătuit domnul cu boiarii că iaste bine să iasă... afară din București, la Copăceni, au la Călugăreni, să lege tabără acolo și să șază.* R. POPESCU, CM I, 499, cf. TDRG, DA II_2. *Craiul avea căpitani înțelepți, care pipăiau cu grijă și legau tare în vremea nopții lagărele.* SADOVEANU, O. XII, 281. *Măria Sa, cu aceiași luptători..., legase tabără între codri și smârcuri.* id. ib. XVIII, 15, cf. DL, DM.

6. Tranz. (Complementul indică documente vechi, pergamente, teancuri de foi etc.) A strânge, a împacheta prin înfășurare cu panglici, cu sfori etc., pentru a nu se deteriora, pentru a nu se împrăștia, pentru a fi tansportate mai ușor etc. *Înfățișă un teanc de hârtie legat cu o panglică neagră.* BARONZI, C. V, 267/15 *Evreul dădu... de niște legături de hârtii galbene și vestejite, legate cu fire de ață albastră.* EMINESCU, O. VII, 111. *Atunci se văzu un pachet de hârtie legat cu o panglică roșie.* D. ZAMFIRESCU, A. 75. *După ce a strâns scrisorile, fără grabă, Emilia le-a legat din nou cu panglica roză în cruce.* CAMIL PETRESCU, P. 372. *Pe genunchi are o cutie de bomboane legată cu șnur de aur.* TEODOREANU, C. B. 10. *A ieșit... din sfântul lăcaș, poruncind... marelui logofăt... să lege cu sfoară verde pergamentul.* SADOVEANU, O. XIII, 35. *Dete peste câteva hârtii..., le legă cu o sforicică.* DAN, U. 149. *Pachete de scrisori legate cu panglică se rostogoliră pe parchet.* CĂLINESCU, S. 62. *Îi băga în buzunarul paltonului o carte învelită în jurnal și legată cu sfoară.* PREDA, DELIR. 170. (Absol.) *Își colectă absolut toate actele familiale,... sortă totul, legă.* CĂLINESCU, B. I. 641.

7. Tranz. (Complementul indică broșuri, cărți, manuscrise etc.) A prinde, a reuni foile, prin coasere sau prin lipire, și a le pune între coperți; a broșa, a cartona. [Această Psaltire] *giupâneasa Tămășoaia grecoaia... o deade la meșter de o legă* (a. 1570–1571). DOC. Î. (XVI), 153. *Acest Molitvănic... l-am legat cu David* (a. 1684). IORGA, S. D. XIII, 55. *Popa Mathei din Jioagiu, viind la noi la Blaj, i-am legat o Evanghelie pentru patru florinți* (a. 1792). id. ib. 105. *În trei am împărțit cartea,... legând-o în trei bucăți.* MAIOR, în ȘA I, 827, cf. I. GOLESCU, C., DRLU, LB, VALIAN, V. *Acest prețios document se află scris în limba grecească la sfârșitul a două cărți legate împreună.* ARHIVA R. I, 13/13. *Să nu vestească prin părți că „Macrobioticele" sunt smintit legate* (a. 1846). ap. BARIȚIU, C. II, 318, cf. PONTBRIANT, D. *Pare a se fi îngrijit de a lega volumul.* CUV. D. BĂTR. I, 262, cf. COSTINESCU, LM. *Acesta este manuscriptul citat adesea până aci și care e legat în două mici volume.* ODOBESCU, S. I, 311. *În dulapuri vechi de lemn simplu erau cărți vechi legate în piele.* EMINESCU, O. VII, 101. *I-am dus două cărți să mi le lege.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 229, cf. DDRF. *În școala din București aflăm... mai multe caiete legate la un loc a mai multor elevi.* XENOPOL, I. R. X, 178. *Cartea însăși este legată în piele, octav mic.* SBIERA, F. S. 77, cf. ALEXI, W. *Întrebuințarea... vechiului manual cumpărat de la alții, zdrențos și slinos, pe care-l legam singur, ajungea ca să dezguste de carte.* IORGA, P. A. I, 43. *Ar fi... un volum curios de adăugat atâtor volume legate în piele de vițel care fac fala bibliotecii școlii.* ANGHEL, PR. 111. *Manuscrisul... e legat în pergament.* GR. S. I, 287, cf. RESMERIȚĂ, D., RF I, 70, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Am opera lui Chateaubriand în ediția princeps, legată într-un foarte frumos marochin violet.* SADOVEANU, O. VII, 239. *Al treilea diacon purta sfânta Evanghelie legată în argint.* id. ib. XIII, 24. *Ei au fost izbiți de minunatul mobilier..., apoi de bogăția biliotecii alcătuită din mulțime de cărți frumos legate în piele.* MOROIANU, S. 123. *Distruge cărțile legate în piele.* ENC. AGR. I, 89, cf. SCRIBAN, D. *Petrișor puse mâna pe un volum solid, legat în pergament.* CĂLINESCU, S. 233. *De-a lungul pereților se ridicau rafturi de nuc și cărți legate în pergament.* VINEA, L. I, 53. *Numai cine n-a avut prilejul să răsfoiască măcar unul dintre caietele în care au fost legate... circa 11 000 de pagini, ale șantierului de creație eminescian, numai acela nu-și poate face o idee despre vastitatea... culturii lui Eminescu.* CIOCULESCU, I. C. 122, DL, DM. *Pândea numai nemișcat în fața cărților sale legate în piele de capră.* BARBU, PRINC. 5, cf. CIORĂNESCU, D. ET. *Jurnalul..., legat în piele neagră verzie.* N. MANOLESCU, C. M. 281. *Cartea-manuscris, legată în marochin cafeniu, are 228 de file.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 37, cf. M. D. ENC., DEX. *Volumele scumpe, frumos legate în piele... așteptaseră multă vreme.* ȚOIU, G. 9, cf. L. ROM. 1980, 210, DSR. ◇ Refl. pas. *Legatu-s-au aceast[ă] Cazanie... cu chieltuiala dumnealui Ștefan Sămbotin* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 71, cf. 207. *S-a legat un fragment de 17 foi din un Molitvenic.* DR. I, 353. *După ce s-a scris... și s-a legat codicele... ar fi ajuns în posesiunea unui popă Toma.* RF I, 73. *Astfel se creează industrii manuale, cu ramificații în toată Anglia: se fabrică stofe cu mâna, se leagă cărți cu mâna, se lucrează lemnul, pielea, argintul.* OPRESCU, I. A. IV, 89.

II. (Predomină ideea de prindere, de fixare, de unire a ceva sau a cuiva de altceva sau de altcineva) **1.** Tranz. A uni, a prinde un obiect de altul sau a agăța de ceva. *Sunt la nevod doaă coarde, una din gios, grea, cu plumbi și hiară, pentru să apese într-adânc ..., alta din sus, iușoară, cu plute legată, pentru să ție desupra nevodul, să nu-l lase să se afunde.* VARLAAM, C. 157. *Va fi când vei tăcea a ceti cartea aceasta și vei lega de ea piatră și vei arunca pre ea în mijlocul Efratului.* BIBLIA (1688), $528^2/9$, cf. LEX. MARS. *Legând un bețișor cu sârmă de gura sticlei, câte puțin o încălzești la foc* (a. 1805). GRECU, P. 85, cf. DRLU, LB, COSTINESCU, LM. *Se afla legat cu șferi de mătasă... un zmeu.* CONV. LIT. VI, 24. *Adăsta pe boierii moldoveni într-un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jur împrejur cu țăruși poleiți.* ODOBESCU, S. I, 173. *Dacă o piatră legată de-o*

sfoară sau pusă-n praştie se-nvârteşte repede-n cerc, sfoara se întinde. EMINESCU, O. XV, 1211. *Şi-a atârnat la piept o cruce mare de lemn, legată cu sfoară groasă.* CREANGĂ, A. 138. *La capăt îi legat pavilionul albastru.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 29. *Găleata este frumos împodobită cu flori şi la mănuşe-s legate buruienile.* LIUBA – IANA, M. 109. *Catargul îndreptară, îl împânziră Şi vâslele legară de curele Cu şart pe rând, şi-ntinseră vintrele.* MURNU, O. 122. *Când cosaşii merg la cosit pe departe, coasele, adecă pânzele, nu-s puse la coporâi, ci stau întinse pe aceasta şi legate cu aţă.* PAMFILE, A. R. 129. *Vine fluturele, îşi alege o frunză..., o leagă de ramură cu un firicel de mătasă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 52, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II$_2$. *Legară apoi alta de piciorul de mijloc şi o a treia de stâlpul de lângă malul dimpotrivă.* VOICULESCU, P. I, 24. *Vitoria potrivise şi legase puşca cea scurtă dinapoia tarniţei.* SADOVEANU, O. X, 566. *Strângeau pânzele şi legau în vârful catargului nişte foi de palmier.* BART, E. 277. *După ce leagă straiţa de leocă, pocni aprig boul.* DAN, U. 28, cf. SCRIBAN, D. *Altele aveau numai carâmbii cizmelor, legaţi cu o sfoară dedesubtul tălpii.* ARGHEZI, P. T. 29. *De o cracă groasă orizontală a unui nuc bătrân legase un leagăn.* CĂLINESCU, O. III, 114. *Un om călare pe un băţ legat cu o frânghie se apleca şi scotea găleată după găleată.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. *Uneori „mietul" este legat cu o sfoară de legătura instrumentului.* ALEXANDRU, I. M. 33, cf. DL. *Când eram mică legasem un leagăn de-o creangă.* ISANOS, P. 55, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Adună toate bidoanele morţilor şi începu să le lege unul de altul.* D. R. POPESCU, I. Ş. 177, cf. M. D. ENC., DEX. *Un cort mare şi rotat Poleit şi narămzat, Cu ţăruşi d-argint legat Parcă-i cort de împărat.* ALECSANDRI, P. P. 77. *Mărita-m-aş, mărita... Pita n-o ştiu frământa; Pe lopată n-o pociu pune De n-oi lega-o c-o fune!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 428. *Împrejurul fântânii, multe căni de argint legate de torţi cu lanţuri de argint.* VASILIU, P. L. 148. *Leagă-ţi asta de plasa ta.* PĂSCULESCU, L. P. 67. *Am văzut femei făcând caiere fără nicio formă, ci numai legându-le de furcă cu o aţă.* PAMFILE, I. C. 9. *Baba leagă fetii moşului un fuior mare în furcă.* id. DUŞM. 112. *Cum ele stăteau cam pe deasupra..., legai un dop, cum spunem noi, o plută de ele.* PORŢILE DE FIER, 171. *O noapte nu-i legată de gard* (= va trece, se va sfârşi). Cf. CREANGĂ, P. 128, DA II$_2$, ZANNE, P. III, 163. ✧ Expr. **A lega** (ceva) **de** (sau **la**) **gard** = a lăsa, a abandona, a părăsi, a renunţa (la ceva). *Elei, bărbate! legi vornicia de gard, că eu nu mai am parte de tine, şi-ţi duc doru.* ALECSANDRI, T. 695. *Credeam că am legat de mult, la gard, telegarii închipuirii tinereşti.* GALACTION, O. 181, cf. DL. **A lega cartea** (sau **şcoala**) **de** (ori **la**) **gard** = a renunţa la învăţătură, la studiu. *Nişte somnoroşi fără vocaţiune se pun pe carte până ce pot trece vrun concurs şi după aceea leagă cartea de gard.* EMINESCU, O. XI, 226, cf. PAMFILE, J. II, 145, DA II$_2$. *Cartea o legase de gard.* COCEA, S. II, 54. *Cu tata sunt prietin; şcoala o mai leg de gard.* SADOVEANU, O. XVII, 451, cf. IORDAN, STIL. 318, DL, ZANNE, P. V, 146. (Cu schimbarea construcţiei) *Nu se poate pretinde nici de la profesori să fie altfel de cum sunt, să nu fie gonitori de funcţii ca toţi,... şi să lege de gard o carte care-n România nu-ţi ajută nimic dacă n-ai doza necesară de viclenie pentru a te-ntrece cu străinii la pescuit în apă tulbure.* EMINESCU, O. XII, 148. ✧ Refl. pas. *La mănuşa oalei se leagă o chită de cireşe şi de flori.* MARIAN, Î. 388. *Buhaiul este un instrument compus dintr-o putinică sau coşă desfăcută la fund. La o gaură i se leagă o piele dubită de oaie.* PAMFILE, A. R. 30. *Dacă însă cel mort e un om în vârstă... şi pantele repezi nu permit ducerea mortului în şir de câte doi inşi, atunci înhamă la o păreche de boi un jug cu două ori chiar trei bârne lungi şi groase sau late, peste care se leagă corpul neînsufleţit.* GR. S. II, 34. *La poarta casei miresii se bate de cu vreme o prăjină înaltă, în vârful căreia se leagă o sticlă cu rachiu şi un colac.* ARH. FOLK. I, 156. *Pentru ca funia să nu cadă la fund de greutatea fierului, se legau de ea câteva tigvi care o făceau să plutească.* VOICULESCU, P. I, 13. (Învechit şi popular) **A lega** (ceva) **la ciochină** v. ciochină. ✦ (Învechit şi popular; complementul indică părţi detaşabile ale unor obiecte) A prinde, a fixa de obiectul a cărui parte componentă este (pentru a-l putea utiliza). *Leagă-l condeiul numai pe coadă de lemn făr' de pană* (a. 1805). GRECU, P. 95. *Au pus coadă* [la topor] *legând-o cu frânghioare atâta de strâns, încât părea că ar fi pironită.* DRĂGHICI, R. 53/25. *Ştia cu toată desăvârşirea nu numai a alege şi a lega coasa, dar a o şi bate.* I. IONESCU, C. 112. *Când le fu ziua de-a zice, Leagă năvodul la clece.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 103. ✦ Spec. (Complementul indică lăstari de viţă de vie sau alte plante agăţătoare) A fixa de araci; a arăci. Cf. VALIAN, v. *Unii din grădinari... leagă* [ridichile de sămânţă] *cu araci, pentru a le ocroti de izbirile vântului.* BREZOIANU, A. 172/4, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 141, LM, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$. *Cucoana Smaranda, în florăria ei... potrivea trandafirii lângă beţele lungi, verzi, de care-i lega cu panglici colorate.* SADOVEANU, O. III, 421. *Coardele le leagă vierul de arac.* PILLAT, P. 146, cf. SCRIBAN, D. *Ne chiamă să legăm joardele viei pe araci.* STANCU, D. 59. *Pe valea lui Terteleat, Legai verde de uscat* (Via). GOROVEI, C. 394. ✧ Refl. pas. *Lăstarele se leagă cu tei la Rusalii.* I. IONESCU, M. 370. ✦ (Complementul indică ambarcaţiuni; de obicei urmat de determinări care indică locul sau obiectul de care se fixează, introduse prin prep. „de" sau „la") A asigura staţionarea prin ancorare, a fixa prin parâme; a acosta, a amara, a ancora. *Am aruncat fiarăle şi am legat corabia.* HALIMA (1783), 36^{v}/19. *Se vedeau pescarii nevoindu-să să lege la mal luntrele.* ASACHI, S. L. II, 126, cf. PONTBRIANT, D. *Îşi leagă luntrea de-o salcie.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 20. *A legat luntrea de o salcie şi a dat gură la purcar.* SANDU – ALDEA, U. P. 102. *După ce legă barca la piciorul farului verde, urcă tiptil pe cheu.* BART, E. 185. *Legăm bărcile de scară şi ne suim pe punte.* id. s. m. 28. *Lângă noi era legat un barcaz arăpesc.* TUDORAN, P. 30. *Caic la margine-mi da, bine la par că-l lega.* BALADE, III, 125. (Refl. pas.) *Pentru paza vivorului, fierul să să arunce..., funele să să întărească şi vasul, cu nerupte odgoane, la margine legându-să, să să sprijenească.* CANTEMIR, I. I. II, 232. *Corpul vasului... se leagă de la uscat cu o parâmă enormă cât braţul de groasă.* BART, E. 235. ✧ Expr. Intranz. **A lega la schelă** = a opri pentru

staţionare o corabie într-un port, fixând-o cu parâme de stâlpii cheiului. *I pol de toată corabiia ce leagă la schelă şi să încarcă* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 26, cf. DA II_2. Intranz. **A lega în barbă** = a ancora cu două ancore ale căror lanţuri sunt paralele; a afurca. Cf. ABC MAR. ✦ (Complementul indică obiecte; de obicei urmat de determinări care arată locul de care este prins, fixat) A fixa, a ataşa cu ajutorul unei funii, al unei cureluşe etc., pentru a fi uşor de purtat sau pentru a spori greutatea corpului de care este prins. V. agăţa, atârna, prinde (**IV 5**). *Le dzise:... să leage tot însul arma sa sus la sine* (puneţi fieşcarele sabia lui pre coapsă BIBLIA 1688, fiecare din voi să-şi pună sabia la şold B 1938) *şi treaceţi decinde pren tabără.* PO 289/12. *Dară cine ară zminti pre unul de aceşti mici, carii cred întru Mine, mai bine i-ară fi lui să-i leage piiatra morii de grumazii lui şi să să îneace într-adâncul mării.* N. TEST. (1648), 23^{r}/29. *Au legat o piatră la grumadzii lui... şi l-au aruncat în Nipru.* M. COSTIN, O. 130. [Şoarecele] *au zis: că să le lege* [clopoţei] *la mai marele lor de grumazi sau de coadă* (a. 1814). GCR II, 213/21. *Ş-au legat mijlocul cu brâul de o creangă groasă.* DRĂGHICI, R. 49/30. *Vai omului prin care vine scandalul, mai bine ar fi lui să-şi lege o piatră de gât şi să se arunce în mare* (a. 1848). PLR I, 130. *Porunceşte... să lege şi sacul cu nucile... de coada iepei.* CREANGĂ, P. 101. *Cine ştie cine prinsese un câne jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă.* CARAGIALE, O. III, 163. *Vulpile cu făclii aprinse legate la coadă.* CONTEMPORANUL, III, 106. *Tecuţă a legat o tinichea la coada lui Samurache!* BACALBAŞA, M. T. 1. *Flăcăul s-a dezbrăcat, şi-a legat vâsla de piciorul drept.* SANDU-ALDEA, U. P. 42. *Androne leagă la talpă funia pregătită, apoi zvârli capătul către oamenii intraţi în apă.* SADOVEANU, O. VIII, 18. *C-o mână a smucit cuţitul de gabier, care-l ţinea deschis, legat c-o sfoară de gât.* BART, E. 273. *Cheile le leagă la brâu.* CĂLINESCU, O. IV, 172, cf. CAMIL PETRESCU, O. I, 71. *Îmi lega la spate două aripi mari de carton.* STANCU, R. A. I, 166. *Mijlocul... este străbătut de o gaură, care îngăduie executantului să-şi lege instrumentul la brâu.* ALEXANDRU, I. M. 63. *Legaţi-vă câte un pietroi de gât şi aruncaţi-vă în Atlantic!* H. LOVINESCU, T. 99. *Aduceau un bou... îl priponeau... şi-i legau un fanar între coarne.* TUDORAN, P. 39, cf. PANAITESCU, C. R. 30. *Auzi, bade, acuma joi Pune clopote la boi Şi le leagă, bade, leagă... Cu şinoare de cicoare Să te-aud din şezătoare.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 68. *Vătaful, pe fiecare pe rând, îl leagă peste fluierul piciorului pe din jos de genunche cu câte două curele pe care sunt înşirate zurgălaiele.* FRÂNCU – CANDREA, M. 131. *El avea un paluş legat de dânsul c-o şfară.* VASILIU, P. L. 91. *Piatră-n spete i-au legat În apă l-au aruncat.* PAMFILE, C. Ţ. 76. *Piatra de moară-o lua, În spate că i-o lega.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 220. *Umblă cu ciolane legate de gât*, se spune despre cineva care se comportă ciudat (ca un nebun). Cf. ZANNE, P. II, 787. *Şoarecele nu încape pe gaură şi-şi mai leagă şi-o tigvă la coadă*, se spune despre cineva care se împovărează cu treburi sau cu responsabilităţi cărora nu le poate face faţă. Cf. PANN, ap. ZANNE, P. I, 661. *Nu intră şoarecul în bortă, şi-şi mai leagă tigva de coadă!* CARAGIALE, O. VII, 183. ✧ (Glumeţ) *După dânşii veni catihetul, apoi privighetorul de ocol legat de-o sabie în care necontenit se împiedica.* GANE, N. II, 190. (Refl.) *Scândure că cioplea... Aripi că-şi croia Şi le potrivea Şi mi se lega, Cu ele sălta Cu ele zbura.* BALADE, III, 33. ✧ Expr. (Învechit, rar) **A-i lega** (cuiva) **lingurile de gât** v. lingură. (Familiar; învechit) **A-i lega** (cuiva) **băşica** (sau **tigva**) **de coadă** = a scoate pe cineva din slujbă cu mare tevatură. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, ZANNE, P. I, 427. (Familiar) **A-i lega** (cuiva) **tinicheaua de coadă** v. tinichea (**1**). ♦ Tranz. (Complementul indică oameni; urmat de determinări introduse prin prepoziţiile „de") A prinde unul de altul sau de ceva, într-un anumit scop. *Omul trebuia să se bage în fundul stâncei legat de o funie ce o ţineau alţi oameni.* I. IONESCU, M. 97. *Dar ce? Îl ţin legat de mine? Îl trag de mânecă?* COŞBUC, P. I, 129. *Al doilea fecior îl conduce legat de o sfoară.* DR. II, 245. *L-au legat cu brâul de nuc.* SADOVEANU, O. III, 142. *Copiii lor se zbenguiesc legaţi de mijloc c-un capăt de frânghie, de frică să nu cadă în apă.* BART, E. 331. *Legat de catarg şi astupându-şi urechile, surd la sirenele amăgitoare, va debarca cu bine, în Itaca de totdeauna a poeziei.* PERPESSICIUS, M. II, 167. *Dumeata să mă legi de el c-o funie şi să-mi baţi cuie prin mânuri.* VASILIU, P. L. 66. *L-o luat şi l-o legat de copac.* O. BÎRLEA, A. P. I, 278. *Omul bătrân şi nebun, leagă-l de gard şi-i dă fân*, se spune despre cel care nu mai poate fi educat ori îndreptat. Cf. NEGRUZZI, S. III, 47, ZANNE, P. II, 489. ✧ Expr. (Familiar) **A lega** (pe cineva) **la** (sau **de**) **gard** v. gard. (Regional) **A fi legat de poale** = (despre copiii mici) a sta necontenit în preajma, sub ocrotirea mamei. *Mama rămăsese văduvă, cu doi copii legaţi de poale.* STANCU, D. 6. (Familiar; ironic) **A fi legat de fusta** (cuiva) = (despre bărbaţi) a depinde de bunul plac al cuiva, a fi la cheremul cuiva. *Eşti legat de fusta ei?* ✧ Refl. *Mare tărie şi neînfrânată avea şi oastea machidonenilor pre vremea lor, ales tocmeala pedestrimei..., la greu să lega pedestraş de pedestraş.* M. COSTIN, O. 256. *Tinerii... se legară degrabă de un picior al vulturiţei.* MARIAN, O. I, 186. ✧ Tranz. (Prin extensiune; complementul indică animale) *Au mers Sampson şi au prins 40 de vulpi şi au luat făclii şi au legat coadă către coadă.* BIBLIA (1688), 185^{2}/35.

2. Tranz. Fig. (Complementul indică sunete, cuvinte; mai ales în forma negativă) A rosti (**I 1**); (despre fraze) a construi. *Nu putea să lege nici două vorbe.* NEGRUZZI, S. II, 237. *Elevul se deprinde a lega mecanic cuvintele.* CONTEMPORANUL, I, 243. *O limbă grea e în înţelesul nostru aceea care nu poate să lege lângăolaltă uşor şi cu succes diferitele sunete articulate.* EMINESCU, O. XIV, 302, cf. TDRG. *Se clătina pe picioare... şi, de slăbiciune, de spaimă, de uimire, nu putea lega o vorbă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 100. *Niciodată n-a legat... nici trei fraze, necum un discurs.* REBREANU, O. IX, 13, cf. CADE. *Eu nu pot lega două vorbe, coane Lică? Îmi pare rău.* C. PETRESCU, Î. II, 142. *Nu putea să lege niciun cuvânt.* BART, E. 186, cf. SCRIBAN, D. *Stă ceasuri întregi cu cartea pe genunchi, leagă cuvinte, încheagă fraza.* STANCU, D. 446, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Negresa începuse s-o rupă pe româneşte, fără să lege vorbele, înşirându-le doar.* ŢOIU, Î. 194.

✧ Expr. **A lega vorbe fără şir** = a vorbi incoerent. *Cum aţipea, lega vorbe fără şir.* DELAVRANCEA, O. II, 62. **A nu lega două la un loc** = a nu putea înţelege nimic din spusele cuiva. Cf. DDRF, ZANNE, P. V, 279.

3. Tranz. (Despre căi de comunicaţie sau despre poduri, punţi etc.; complementul indică oraşe, locuri etc. situate la distanţă unele faţă de altele) A uni, a face legătura dintre... *Târgul de munte... se află la o distanţă de o poştă departe de capitala districtului, care este legată cu Bucureştii şi cu toate oraşele ţării prin calea ferată.* CARAGIALE, O. IV, 21. *Morile, care alte dăţi se aflau în apropierea ţărmurelui, de care erau legate prin o podişcă, acum rămăseseră departe spre mijlocul râului.* SLAVICI, O. II, 11. *Şuvoaie de apă rupseră uliţele cari legau oraşul cu ţărmul mării.* CONTEMPORANUL, II, 268, cf. DDRF. *Şoseaua cea mare... trebuia să lege capitala ţării cu monarhia austriacă, de la Bucureşti, prin Ploieşti, la Predeal.* XENOPOL, I. R. XII, 131. *Drumul de la Oituz, la Poiana, legând direct Ardealul cu Dobrogea, n-a fost descoperit de romani.* PÂRVAN, G. 127, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Înainte de construirea liniei ferate înguste, care leagă Satu-Mare de Bicsad, oşenii se angajau cărăuşi la transportarea apelor minerale din Bicsad şi Tur.* ARH. FOLK. I, 125. *Puntea care lega pontonul de mal se rupsese.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 28, cf. DA II_2. *Cel dintâi trotuar de lespezi de piatră a fost aşezat de un primar isteţ, care s-a gândit să lege casa Domniei Sale cu primăria.* SADOVEANU, O. XIX, 210. *O peninsulă înaintează în mare, un istm îngust o leagă cu uscatul.* BART, S. M. 21, cf. SCRIBAN, D. *Podul care leagă cele două maluri ale moşiei e luat de apă.* PERPESSICIUS, M. I, 239. *O pârtie ne leagă tinda de fântână.* STANCU, D. 72. *Cele mai vechi colonii din acest soi erau aşezate pe lacuri – deseori mult îndepărtate de Dunăre, dar legate cu acestea prin canale.* LINŢIA, P. III, 186. *Plec în Franţa, îl lămuri ea pe când urcau şi scoborau treptele înguste ale puţului care lega terasa locuinţei cu strada.* VINEA, L. I, 62, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., PANAITESCU, C. R. 57. *De câte ori Dunărea îngheţată lega cele două maluri,* [dacii] *obişnuiau să năvălească.* H. DAICOVICIU, D. 118, cf. M. D. ENC., DEX. *Căi ferate leagă litoralul Adriaticii de oraşele situate pe culmile munţilor.* RL 1977, nr. 10294, cf. DSR. *Un drum roman lega Ardealul de sud-vest de Dobrogea.* IVĂNESCU, I. L. R. 63. *Aşa s-a întâmplat şi cu podul ce lega cetăţuia cu biserica.* MARIAN, T. 69. ✧ Fig. *Toate sunt legate între sine în natură.* I. IONESCU, B. C. 15/27. *E mistic curcubeu, Ce leagă strâns pământ cu soare.* ALECSANDRI, POEZII, 118. *Steaua ceea favorită Ce gându-mi copilăresc O închipuia unită De pământul românesc Printr-o coardă aurită una d-alta le legau.* ODOBESCU, S. I, 59. *Timpul – o idee ce leagă fapt de fapt.* EMINESCU, O. XV, 33. *Leagă cer cu lume.* MACEDONSKI, O. II, 120. *Trebuie să legăm viitorul cu trecutul.* LOVINESCU, S. VIII, 60. *Cum aş atinge coarda unei lire ce leagă cerul cu pământul.* CĂLINESCU, O. IX, 27. *Gândul lui rămăsese afară... sub pânzele care legau marea cu cerul.* TUDORAN, P. 187. *Sub această lumină mi-ar plăcea să-l văd aureolat, legând puntea magică între romantism, parnasianism şi modernism.* CONSTANTINESCU, S. I, 34. ✧ Refl. (pas.) *El intră-n cale lungă ce capăt nu mai are Şi unde începutul se leagă cu sfârşitul.* ALECSANDRI, POEZII, 313. *La un semn, un ţărm de altul, legând vas de vas, se leagă.* EMINESCU, O. I, 144. *Avea moşie la Teiuş, locul unde se leagă acum mai multe linii de tren.* IORGA, V. F. 42. *Un istm în formă de şea, prin care să se lege destul de comod cu restul platoului.* PÂRVAN, G. 473. *Merg la un oraş care se leagă, prin mare, de toate metropolele Universului.* CĂLINESCU, C. O. 104. *Drumurile de comerţ se leagă de Baltica şi Marea Nordului.* PANAITESCU, C. R. 23. ✦ Tranz. şi refl. (Despre săli, camere, spaţii ale unor imobile) A uni sau a fi unit cu..., a comunica, a se afla în legătură cu... *Cu universitatea este legat şi un colegiu pentru arţi.* RUS, I. I, 131/8. *O sală mare... cu care apoi se leagă patru linii îndoite de locuinţe.* FILIMON, O. I, 308. *Ferestruia... leagă „salonul" de cârciumă.* KLOPŞTOCK, F. 244. *Trebuia să te urci... într-o verandă... legată de acoperiş.* DAN, U. 133. *Văzu în plin câmp o magazie mare cu două aripi, legate printr-un soi de şopron.* CĂLINESCU, S. 286. *Neofit trece printr-un lung şir de camere, care se leagă una de alta, ca nişte mici cutii cu giuvaericale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 324. ✦ Tranz. (Complementul indică obiecte perechi sau părţi componente indentice ale unor piese) A uni, prin alăturare ori prin împreunare, cu ajutorul unui şiret, al unui lănţişor etc. *Un lanţ de acelaşi fel, dar mai lung şi destinat a se pune pe cap sau a închinge bărbia, leagă ambii cercei, care se înfigeau în coade cu câte un cârlig şi atârnau până pe piept.* ODOBESCU, S. I, 420. *Un colan... se prelungeşte până la mijlocul strâns cu o cingătoare de paftale scumpe, discuri de aur săpat legate între dânsele.* IORGA, V. F. 80. *Pe aţele ce leagă colţurile se atârnă de asemeni ciucuri de hârtie.* PAMFILE, CR. 128. *Cele două fibule... erau ele însele legate cu un lanţ care atârna decorativ pe piept.* PÂRVAN, G. 534. *La fereastră, între perdele, o masă de nuc... era acoperită cu o combinaţie de petice multicolore de tafta şi mătase, legate cu broderie.* CĂLINESCU, O. I, 30. *Două late Lăturate, Două strâmbe-n greu legate* (Foarfecele). PAMFILE, C. 23. ✧ Refl. pas. *Hojenul cu verigile să se lege de verigile efodului cu şinor făcut de mătase galbină.* PO 312/15. ✦ (Complementul indică borne, stâlpi etc.) A uni cu ajutorul unui lanţ, al unei sârme etc., pentru a îngrădi sau a împrejmui. *Pe o sârmă, care leagă doi stâlpi, stau spânzuraţi covrigi rumeni.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 57. *Zăbrelele sunt legate prin tije verticale cu cabluri parabolice.* ENC. TEHN. I, 347. *Grilajul avusese o poartă mare cu două aripi, legate acum cu un lanţ.* CĂLINESCU, O. III, 9. *Curtea Palatului, mărginită cu borne legate cu lanţuri, era şi ea plină de curioşi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 329. ✦ (Complementul indică grinzi, bârne etc. folosite în construcţii) A împreuna cu ajutorul cuielor ori prin încastrare. V. îmbina, încheia. *Iepele se alcătuiesc din două lemne legate la un capăt cu un cui.* PAMFILE, A. R. 39. *Avem mai degrabă un zid de grinzi aşezate şi legate transversal.* PÂRVAN, G. 475. *Nu este făcut din căpriori legaţi cu cleşti.* ENC. AGR. I, 47. ✧ Refl. pas. *Aceste costoroabe se leagă de-a curmezişul cu 12 curmezişuri.* I. IONESCU, C. 168. *Grinzile de grinzi se leagă Peste munţii de granit, Lespezi peste bârne-ncheagă Viaduct pe bolţi enorme.* COŞBUC, P. II, 120, cf. ALR I 651/750.

✦ (Despre anumite piese din structura unor unelte agricole, vehicule etc.; complementul indică părți componente ale acestora) A reuni; a asambla. *Două bârse de tuciu... leagă... grindeiul și plazul între dânșii.* BREZOIANU, A. 54/3. *Scoțând copaciul se astupă groapa, se nivelează și se poate lega plugul ca să se lucreze pământul.* I. IONESCU, M. 320. *Face cum poate, de leagă el gârnețul unde trebuia.* CREANGĂ, P. 125. *Osia trece sub car, legând două roți.* DAMÉ, T. 8. *Cuiul care leagă grindeiul de cotigă se numește cucoș.* PAMFILE, A. R. 37. *O roată legată numai prin ajutorul cepurilor n-are tărie.* id. I. C. 129. *Osia cea nouă, legată zdravăn în gânji, a pus căruța pe roate.* POPA, v. 252. *Pe pluta de stâlpi de brad, în grabă legată..., încărcară* [darurile]. SADOVEANU, O. III, 202. *Dacă luăm două roți și le legăm printr-o curea de transmisiune, rezultatul va fi că ambele se vor învârti în același sens.* ENC. TEHN. I, 232. *Să trece prin el, ca să lege grindeiu de dric, un cui de lemn, numit popă.* BREBENEL, GR. P., cf. ARVINTE, TERM. 154. ✧ Refl. pas. *Două roate într-o osie să leagă.* CANTEMIR, O. V, 37. *Primăvara mai nainte de se pornesc apele să să lege plute și să să plutească până la locul unde este de dus.* COD. SILV. 46. *Obezile se leagă între ele prin niște cuișoare numite cepuri, cepi, pâslegi sau pâjele.* PAMFILE, I. C. 128. *Din grindei prin capul de jos al coarnelor... se leagă plasul, în vârful căruia se află feru-lat.* BREBENEL, GR. P. *Proțapul se leagă direct de talpeț.* NALR – O III h 390/945. ✦ (Complementul indică tendoane sau, p. ext., țesuturi, părți ale corpului unei ființe) A face legătura dintre...; p. ext. a îmbina, a reuni, a împreuna, a pune în legătură cu... *Tendele se numesc oarecare cărnuri membranoase sau sfârcoase care leagă oasele de încheieturile lor unul cu altul.* CORNEA, E. I, 115/15. *Fals e... că insectele au capul, pieptul și pântecele legate prin părți subțiri.* CONTEMPORANUL, I, 211. *La exterior se recunosc după aceea că toate patru degetele de la picioare sunt legate laolaltă cu membrane înotătoare.* LINȚIA, P. III, 159. *Acești polipi... sunt legați între ei prin canale.* ZOOLOGIA, 23. *Când narele afectate sunt legate la sistemul nervos central, bolnavul acuză dureri de cap.* ABC SĂNĂT. 55. ✧ Refl. *Laptele, după descântec, îndată a să închega și mădularele unul de altul a să lega începură.* CANTEMIR, I. I. II, 113. ✦ (Tehn.) A stabili o legătură între două elemente componente ale unei instalații sau între o instalație și o sursă de forță (care îi asigură funcționarea). *Circuitul grătarului este legat la pământ.* ENC. TEHN. I, 173. *Cu acest aranjament, suprimăm toate inconvenientele turbinei legate direct la arborele elicei.* ib. 269, cf. M. D. ENC. *Aceștia sunt legați la un curent de înaltă tensiune.* CINEMA, 1974, nr. 7, 21, cf. DEX. ✧ Refl. pas. *Curentul este trimis sub tensiune înaltă, legându-se la destinație cu transformatorii.* ENC. TEHN. I, 124. *Piesa pentru nichelat se leagă cu conductorul polului negativ, iar polul pozitiv se leagă cu o bară de nichel.* ib. 389. ✦ (Despre elemente de construcție) A realiza, între două sau mai multe corpuri, o legătură care să împiedice orice mișcare relativă a lor; a încastra. *Pietrele sunt legate împreună prin crampoane și bârne lungi de lemn în interiorul construcției.* PÂRVAN, G. 624. *Temelie adâncă, cu piatră de carieră, legată cu var hidraulic.* SADOVEANU, O. V, 246. *Pietrele erau legate între ele cu grinzi de lemn.* PANAITESCU, C. R. 41. ✧ Refl. pas. *Cu cât... sunt pietrile mai deopotrivă de groase și mai uniform așternute, cu atât se leagă mai bine între dânsele.* I. IONESCU, M. 319. *Pereții se leagă cu pământul prin pari și furcele lor înfipte în acesta cât s-a putut de bine.* MANOLESCU, I. 19. ✦ Tranz. și refl. (Despre elemente ori substanțe chimice sau, p. ext., despre alimente în stare fluidă) A fi combinat sau a se combina cu..., a fi amestecat sau a se amesteca cu... *Mierea cea spumită... se leagă lesne cu toată untura, grăsimea, acritura și sărătura bucatelor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 503/18. *Aluminiul s-află foarte rar în stare pură în pământ și este mai totdeauna legat cu apă și siliciu, prezentând o combinațiune chimică numită argil sau pământ cleios.* BARASCH, B. 55. *Calciul* [este un] *mineral absolut necesar organismului, găsindu-se depozitat în special în schelet (oase), legat cu fosforul... și cu acidul carbonic.* ABC SĂN. 77. ✧ *Apă stabil legată* = apă lipsită de însușirea de a dizolva sărurile solubile. Cf. CHIRIȚĂ, P. 226, AGROTEHNICA, I, 131. ✦ Tranz. și refl. (Despre cuvinte compuse) A (se) uni în scriere, cu ajutorul cratimei; (despre cuvinte, propoziții, fraze) a (se) scrie nedespărțit. *Acest articul se fece atât de nedependente de la numele său, cât nu se constrânse a se lega înapoia acestuia.* CIPARIU, C. 77. *E remarcabil un act papal din secolul XIV în care ne întâmpină amândouă aceste nume legate la un loc.* HASDEU, I. C. I, 42. *Cărțile fusese copiate și recopiate de călugări, fără nicio luare-aminte pentru sens și idei; cuvintele erau adese legate de cuvinte, frazele de fraze.* CONV. LIT. IV, 4. *Dacă nu legi cuvintele prin trăsături de unire..., nu se știe la ce se referă atributul.* BĂCESCU, PĂS. 182. ✦ Refl. (Despre propoziții) A fi în relație una cu alta. *Propozițiile principale se leg... între ele prin treptarea ideilor sau prin opoziție.* I. POP, L. 24/17. ✧ Tranz. *Propoziția relativă, legată totuși printr-un raport de interes de cea principală, arată mai mult punctul de vedere.* GR. S. II, 257. ✦ Tranz. (Despre conjuncții; complementul indică propoziții) A pune în relație. *Adesea, conjuncțiile nu leagă între ele propoziții de același fel.* L. ROM. 1980, 613. ✦ Tranz. și refl. A (se) înlănțui în mod logic, coerent; a fi dispus conform unei anumite logici. *Întru învățătura lui Hristos sunt pilde de leagă taina și înțelepciunea amânduror legilor.* VARLAAM, C. 157. *Recitativul... leagă intriga unei opere.* FILIMON, O. II, 277. *Totul acesta e... foarte logic și mi se pare că se leagă prea bine.* BARONZI, C. IV, 257/31. *Texturile trebuiau lămurite, interpunctate pentru a scoate din ele un sens, lipsele umplute prin conjecturi pentru a lega ideile deolaltă.* CONV. LIT. IV, 5. *Numai accentul vorbei... singur leagă silabele într-o unitate organică.* EMINESCU, O. XIV, 296. *Ia încercați, de-o pildă, a rima „iubire" cu „să-nșire" și veți vedea ce întorsătură aleasă or să ia gândurile d-voastră pentru a lega aceste două rime!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 489. *Parcă toate se legau în noaptea asta prin firul necunoscut al întâmplărilor ce țin de lumea farmecelor.* GÂRLEANU, N. 103. *Cu șireclic am scos unele vorbe pe care le-am legat cu celelalte... și am înțeles acel lucru de care am fost bolnavă oara trecută.* SADOVEANU, O.

XIII, 195. *Viaţa sufletească e continuă şi de la conştiinţa luminoasă şi până la leşin există o întreagă serie de stări intermediare, care se leagă în mod necesar între ele.* RALEA, S. T. II, 30. *Muzica lega în mod necesar secvenţele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 16/2. *Povestirile din volum nu sunt independente, ci se leagă între ele.* L. ROM. 1980, 294. *Fragmentele nu reuşesc să se lege, rămânând puncte disparate într-o mare tulbure de sensuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 20/3. ◇ Expr. (Refl.) **Nu se leagă!**, se spune despre o demonstraţie, o relatare etc. lacunară ori confuză, lipsită de coerenţă. ✦ Spec. Tranz. A executa un legato. *Nu leagă bine frazele muzicale.* FILIMON, O. II, 282. ✦ Fig. (Despre sentimente, convingeri, relaţii de prietenie, de dragoste etc.) A ţine uniţi, apropiaţi; a face să fie împreună. *Fieştece cuvânt al lui lega inimile a multora.* MOLNAR, RET. 6/18. *Vremea ne va arăta mai curat ce îndatoriri ne leagă unul către altul.* PR. DRAM. 151. *Am iubit! auziţi inimi cuvântul vostru cel mare,... ce vă leagă.* CONACHI, P. 80. *Proprietarul, către care mă leagă o veche prietenie.* NEGRUZZI, S. I, 319. *E-n fire, Acea compătimire, Ce inimile leagă Cu lanţul sufletesc.* ALEXANDRESCU, O. 147. *Nu-i ură mai de moarte ca ura ce mă leagă De dânsul.* ALECSANDRI, POEZII, 351. *Simţirea mângâioasă leagă două inimi cu un gingaş legământ.* CONTEMPORANUL, I, 377. *Gelozia pentru împărţeala Împărăţiei bizantine era şi lanţul care-i lega unul de altul.* EMINESCU, O. XIV, 115. *Armonia în vedere leagă... pe d. Brătianu de d. Kogălniceanu.* CARAGIALE, O. V, 373. *Uitând mizeria care-i lega.* BACALBAŞA, S. A. I, 178. *Cu împărăţia musulmană..., nu putea să-i lege absolut niciun simţământ.* XENOPOL, I. R. IX, 177. *Nimic nu leagă pe om de vecinii săi decât interesul de hrană sau de petrecere.* IORGA, C. I. II, 49. *Acolo-n piept, încătuşate, Sunt două suflete duşmane... Străveche, ura lor se zbate, Şi mintea s-a trudit zadarnic O viaţă-ntreagă să le lege.* GOGA, POEZII, 92. *Au sfărâmat deodată toate legăturile de recunoştinţă ce-l legau de neamul Măreştilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 168. *Pe toţi îi lega o solidaritate sinceră şi o însufleţire armonioasă.* RF I, 335. *Ce tainică înrudire îl lega de acei slăviţi dregători mari din trecut, de chipurile cărora îi plăcea să se înconjoare.* M. I. CARAGIALE, C. 64. *De parnasianism îl leagă „cultul artei superioare, disprețul pentru inspiraţiunea uşoară şi sentimentalismul frivol".* LOVINESCU, S. IV, 94. *Ce punte neomenească, a suspinelor, leagă sufletele noastre?!* CAMIL PETRESCU, T. II, 271. *Se gândea la acea prietinie discretă care-i lega.* SADOVEANU, O. VII, 20. *Puritatea prieteniei, tăria ei irezistibilă ce leagă pe vecie, pe viaţă şi după moarte, constă numai în „comunitatea de năzuinţe".* D. GUSTI, P. A. 71. *Mă leagă raza toamnei de tine cu dulci fire.* PILLAT, P. 169. *Clasificarea coloritului poate să fie în legătură şi cu prietenia care leagă de aici încolo pe Manet de Claude Monet.* OPRESCU, I. A. IV, 142. *Îi leagă..., organic, o rudenie sufletească.* CONSTANTINESCU, S. I, 38. *Nu ţi-a dat vreun copil ca să fii legat de ea.* CĂLINESCU, S. 98. *Prieteniile personale, ca acelea care au legat pe Goethe de Jacobi.* VIANU, L. R. 32. *Pallady a fost coleg de şcoală şi prieten cu Matisse, de care îl leagă de altfel profunde afinităţi elective.* BLAGA, Z. 308. *Fraţii şi surorile? Trăim înghesuiţi în aceeaşi casă, mâncăm ce bruma găsim, la aceeaşi masă şi parcă nimic nu ne leagă.* STANCU, D. 344. *Te leagă de ea primele tale succese... Poate că şi mila.* VINEA, L. II, 222. *Ne leagă ani de muncă şi prietenie.* H. LOVINESCU, T. 354. *Îşi dădea seama câte îl legau de acest om minunat.* TUDORAN, P. 59. *Descoperise exact ceea ce îl deosebea şi în acelaşi timp ceea ce îl lega de mine.* PREDA, C. I. P. II, 68. *Viaţa ne-a legat.* ŢOIU, Î. 322.

4. Tranz. şi refl. Fig. (Despre oameni; de obicei urmat de determinări introduse prin prepoziţia „cu") A fi în relaţii de prietenie, de dragoste etc. cu cineva. *Legat fiind în dragoste cu Pavel..., de Dumnezeu grăitoriule, Luco, şi însoţire preacinstită v-aţi arătat.* MINEIUL (1776), 110^{v2}/6. *Sunt deopotrivă legaţi cu însoţire politicească când sunt şi ei înde ei.* GHERASIM, T. 30^{r}/15. *Câţi sunt şi acum legaţi cu prieteşug laolaltă!* MAIOR, PRED. II, 16/30. *Fiind legat cu asemenea oameni, te poci urca departe.* C. A. ROSETTI, N. I. 37. *Eu, ticăloasa de mine, mă ştiam că sunt legată numai cu prietenie şi inimă curată, Către omul ce cu cinste l-am iubit şi mă iubeşte.* CONACHI, P. 82. *Dragostea amicală egalează dragostea de frate; de aceea el se leagă într-o amicie eternă.* FILIMON, O. I, 420, cf. DDRF, DA II$_2$. *Nu se împrietenise şi nu se legase cu el de la prima întâlnire.* COCEA, S. II, 62. *Nimeni nu-şi închipuia de ce boierul se legase aşa de strâns cu un răzăş.* SADOVEANU, O. I, 152, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ Expr. (Tranz.) **A lega prietenie** (sau, învechit şi popular, **prieteşug**) (cu cineva) = a deveni prieten cu cineva. *Va putea să lege prieteşug cu Gheorghie dispotul.* URECHE, L. 120. *Cela ce va priimi lucru de furtuşag... pentru căce va fi legat prieteşug cu giurământ cu furul acela... ca pre un fur să-l spândzure.* PRAV. 320. *Constantin Vodă... au îmblat la Mihai Vodă de s-au legat cu prieteşug.* NECULCE, L. 339. *Cu vreo pasire prieteşug... nu leg.* CANTEMIR, I. I. I, 57. *Dromichet primi pe Lisimah cu toată pompa împărătească şi apoi îl slobozi îmbiindu-l a lega cu el o prietenie.* IST. M. 3/15, cf. COSTINESCU, LM. *Pofti pe Făt-Frumos ca să vie să lege prietenie.* ISPIRESCU, L. 105, cf. DDRF. *Şi-a dus o-ntreagă veşnicie Trudita anilor povară De când legarăm prietenie.* GOGA, POEZII, 192, cf. TDRG. *Prietenie cu alte fete nu putea lega.* REBREANU, I. 116, cf. RESMERIŢĂ, D. *Legasem... iarăşi prieteşug.* M. I. CARAGIALE, C. 44, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$. *C-o părere de rău nespusă privea Andrieş Hanură spre locul unde fusese odată ospătat, unde dormise un somn bun, şi unde legase prietinie cu un om ca Morocinei.* SADOVEANU, O. III, 231, cf. SCRIBAN, D. *Palady petrecuse în această aleasă societate... destulă vreme pentru ca să lege o prietenie intimă şi foarte strânsă cu ei.* OPRESCU, S. 77. *De ce faci aşa? îl întrebă Filip, dornic de a intra în vorbă şi a lega prietenie cu copiii.* CĂLINESCU, S. 310. *La Iaşi băuseră împreună o noapte întreagă şi nimic nu e mai trainic decât o prietenie legată la chef* CAMIL PETRESCU, N. 32. *Oamenii de felul lor leagă greu prieteşug.* TUDORAN, P. 110, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Legară... prietenie.* RETEGANUL, P. III, 77, cf. ZANNE, P. II, 341. (Refl.) **A se lega prieteni** = a se împrieteni. Cf. LM. *S-au legat buni prieteni şi amândoi au petrecut multe amurguri şi*

multe nopți. SADOVEANU, E. 132. **A se lega frați de cruce** = a se face, a deveni frați de cruce. *Ne legasem frați de cruce.* GHICA, S. 688, cf. LM. ✧ Expr. (Popular) **A (se) lega frăție** (sau, popular, **fărtăție**) (**de cruce**) = a (se) face, a deveni frați de cruce; a (se) înfrăți. *Iordachi visternicul au și legat frăție cu Bogdan hatmanul, văzând că-i gineri lui Cantemir.* NECULCE, L. 101. *Cu vicleșug mai mare a fi poate decât prieteșug și frăție a lega cu neprietinul cel de moarte.* CANTEMIR, I. I. II, 94. *Prin scumpa ta frăție cu Cain ce-ai legat, Asupră-ți chem blesteme!* C. A. ROSETTI, C. 32/8. *Mai bine-oi spune lăutarilor să zică și cuparilor să împle cupele cu vin și-om lega frăție de cruce pe cât om fi și-om trăi.* EMINESCU, P. L. 5. *În alte părți fărtăția se leagă cu sânge: cei doi fărtați își înțeapă cu un spin vârful degetului mic și-și amestecă sângele.* ARH. FOLK. 2, 11. *Se vede cum se leagă o frăție de cruce.* SADOVEANU, O. XIII, 40. (Tranz.; familiar) **A lega cunoștință** (învechit, **cunoștințe**) = a face cunoștință cu... *Legase cunoștințe cu negustători de peste Dunăre.* GHICA, S. 302. *Acum îi era rușine că, fiind aici de aproape o lună, a legat cunoștință cu toți surtucarii unguri.* REBREANU, I. 215. *Cu niciunul dintre oamenii întâlniți acolo, Budu nu legase o cunoștință care să treacă dincolo de politețea superficială a unui simplu salut.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 37, cf. CADE. *Ori de câte ori lega o cunoștință nouă, Andrei le neglija pe celelalte.* T. POPOVICI, S. 116. ✦ Refl. (Despre discuții, conversații) A (se) înfiripa; a prinde consistență. *Discuția se legă tărăgănat, fără însuflețire.* C. PETRESCU, A. N. 370. *Se legă între căpitan, sublocotenentul M. și bătrânul Andrei un sfat foarte interesant.* SADOVEANU, O. XXI, 84. *Câte doi oameni se întâlnesc uneori și între ei se leagă o foarte ciudată convorbire.* BOGZA, C. O. 305. *Conversațiile se legau greoi.* T. POPOVICI, S. 318. (Tranz.) *Leagă cât de cât un capăt de convorbire cu cei din birjă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 351. *Își aprindea o țigară..., căuta să lege o conversație.* VINEA, L. I, 223. ✧ Expr. (Tranz.; învechit) **A lega voroavă** (cu cineva) = a stabili o înțelegere, un acord cu cineva. [Ștefan] *după ce și-au gătit lucrurile spre domnie... la Racoți și la Matei Vodă, au legat voroavă și cu o samă de boieri în țară.* M. COSTIN, O. 135. *Constantin Duca Vodă, după ce au legat voroavă într-acest chip, cum mai sus scrie..., trimis-au și au chemat pe boieri, zicând ca să le cetească lor ferman.* MUSTE, LET. III, 32/32; (Tranz.) **A lega vorbă** (sau **vorba**) (cu cineva) = a începe o conversație cu cineva. *M-a întrebat al cui sunt, ș-am legat vorbă numaidecât.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 329, cf. DDRF. *S-au întâlnit... în vreun parc, au legat vorbă, s-au plăcut.* SANDU-ALDEA, D. P. 31, cf. TDRG. *Zice că-l cheamă Sisoe, încercă Pitac iar să lege vorba.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 286, cf. DA II_2. *Mama... uneori încerca să lege vorbă cu mine.* VLASIU, A. P. 189. *Bătrânul..., legând din nou vorba, îi lămuri și lui Stoico politica pe care o descususe cu noi.* SADOVEANU, O. XXI, 86. *Legă vorbă cu bărbatul înfășat cu cârpe la cap.* CAMIL PETRESCU, O. III, 425. *Au încercat să lege o vorbă și n-au izbutit.* V. ROM. februarie 1956, 23. (Tranz.; învechit, rar) **A lega cuvânt** = a face un legământ. *Dumitrașco Vodă, cum legase cuvântul cu împăratul Petru, așa au rămas până la sfârșit.* AMIRAS, ap. DDRF. (Învechit) **A lega tocmeală** v. tocmeală (**I 1**). ✦ Refl. și tranz. A (se) încheia o alianță cu cineva; a (se) stabili relații politice diplomatice etc. *Curund după aceia s-au lăsat căzacii de tătari și s-au legat cu Împărăția Moscului.* M. COSTIN, O. 169, cf. 316. *Să leagă împreună câțva puternici ca, în vreme de trebuință, să le fie puterile mai tari* (a. 1699). FN 72. *Vedea pă ruși și pă nemți și pă franțezi legați în aleanță.* VĂCĂRESCUL, I. I, 22ʳ/7. *Mengheli-Gherai... era strâns legat prin o aleanță cu țarul Moscovei.* ASACHI, S. L. II, 239. *Trebuie să mă leg cât se va putea cu moldovenii.* C. A. ROSETTI, N. I. 180. *Noroadele s-au legat între ele, pentru a te batgiocori.* RUSSO, S. 136. *Dacă cât de puțin am fi întârziat, puteam prea bine să ne vedem lipsiți de mijloacele acelea de a putea îndeplini misiunea... de a lega Orientul cu Occidentul.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 47. *Leagă alianța cu Jagelon.* NEGRUZZI, S. I, 271. *Se legară prin tractate cu Rusia cea creștină.* SION, POEZII, 262/18. *În acea solie boierul moldovenesc... negociază și conclude, nu în numele propriului său domn... carele fusese legat mai de-nainte cu Curtea din Cracovia.* HASDEU, I. C. I, 7. *Guvernul de la 1870... găsise relațiile cu d. Montaureanu legate de mai nainte.* MAIORESCU, D. I, 259. *Peste doi ani început iarăși a face arme, a rădica întăriturí..., a lega relații cu popoarele vecine.* CONTEMPORANUL, II, 294. *Ce politică e despre partea lor, de se pun cu atâta putere împotriva națiilor, cu care ar trebui să lege cele mai tari legăminte?* XENOPOL, I. R. XII, 31. *În timpul domniei lui Alexandru Ipsilante în Moldova, se afla, în calitate de secretar intim al acestuia, un francez..., în scopul de a lega cât mai mult relațiile politice și economice între aceste două țări.* N. A. BOGDAN, C. M. 83. *Bismarck își asigurase supremația legând Prusia și statele din centru sau sud.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 63. ✧ (Cu complement intern) *Tari legături cu ei legând..., numaidecât împotriva lor să scula.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *De au legat dumnealui Bălăceanu... alte legături afară din cei trei soli ai noștri..., acelea nu vom ținea.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 287. ✧ Refl. pas. *Într-acestaș an au început a îmbla și tractate de pace între turci cu nemții, și cu leșii, care apoi s-au legat la Carlovița.* N. COSTIN, LET. II, 48/35. ✧ Expr. (Învechit) **A (se) lega pace** (sau **împăciuire**) = a (se) încheia, a (se) face pace. *Mavrichie le tremease dajde și legă cu dinșii pace.* MOXA, C. 156. *Decii pace au legat într-acesta chip, ca să-i fie într-ajutoriu împotriva fiecărui vrăjmașu.* URECHE, L. 109. *S-au legat pace și s-au întors oștile.* M. COSTIN, O. 167. *Sultan Suleiman au legat pace cu perșii.* id. ib. 187. *Legând pace cu gotii, și-au luat și fămeie pe Scodopa, fata lui Gothil.* N. COSTIN, L. 94. *Lega câteodată cu ei pace.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *Legând pace cu împăratul, mulți robi au slobozât.* ȘINCAI, HR. I, 82/19. *Întră împăratul Mavrichie și întră haganul avarilor, cu acea tocmeală se legă pace, ca Dunărea să fie hotarul între Împărăția romanilor.* MAIOR, IST. 60/14. *Nu-mi zică nimeni că a lega pace cu păgânul mai rea treabă este.* BUDAI-DELEANU, Ț. 300. *N-au legat pace când n-au primit să zidească în mijlocul țării o cetate.* BELDIMAN, N. P. II, 176/9. [Împărații] *după un război leagă împăciuire.* PANN, E. III, 8/8, cf. DDRF, SCRIBAN, D.

5. R e f l . F i g . (Învechit şi popular) A se căsători, a se uni prin căsătorie. *Eşti legat muieriei, nu căuta să te dezlegi.* CORESI, PR. 304/2. *De te legi cu muiare, nu cerca dezlegare* (ante 1618). GCR I, 52/20. *Muierea cu bărbatul, după ce... s-au legat cu legătura căsătoriei, întru atâta vreme în câtă stă acea căsătorie, cu altă căsătorie nu să poate împreuna.* RÂNDUIALA, 4/13. *De-ar vroi cu mine fata să se lege-n cununie.* ALECSANDRI, POEZII, 236. *Fata pe niciunul nu-l plăcea..., pe toţi îi asculta, dar n-o-ndemna inima să se lege cu vreunul.* CARAGIALE, O. II, 325. *Să-i silească a se lega împreună fără de iubire.* CONTEMPORANUL, IV, 472, cf. TDRG, DA II_2. *Un oarecare membru al familiei ar fi emigrat acolo şi s-ar fi legat prin căsătorie cu casa Emberg din Silezia.* CĂLINESCU, O. XI, 9. *Ea nu voise să se mărite cu el, nu ţinea să se lege.* CAMIL PETRESCU, O. II, 304, cf. DL, DSR. *Unul trebui' să-ţi alegi Şi cu-acela să te legi.* BALADE, III, 264. ✧ T r a n z . *Tu m-ai legat de el: trebuie să-i arăţi că n-ai uitat ce ţi-a zis atunci.* SLAVICI, O. II, 223. *Legat de dânsa eu să ştiu Că am urâtei drag să-i fiu? Să pot ce nu se poate?* COŞBUC, P. I, 119. *Cu un an în urmă nici nu se gândea la Alexandru şi, poftim, acum i-i bărbat, e legată de dânsul, se culcă cu el, mănâncă cu el, se supără şi se veseleşte cu el.* SADOVEANU, O. I, 76. *Scobori, Doamne, pe pământ De vezi lumea ce-a făcut; Desfăcut-a doi drăguţi Şi legat-a doi urâţi!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 176. *Doamne, bate pe părinţi, Când despart pe doi iubiţi Şi leagă doi neloviţi!* HODOŞ, P. P. 134. *Râde şi leagă, plânge şi dezleagă*, se spune despre căsătorie. ZANNE, P. II, 692. *Ce a legat Dumnezeu, omul să nu dezlege*, se spune mai ales despre căsătorie. id. ib. 661. ✧ E x p r . (T r a n z .) (Adesea cu topica inversată) A(-şi) **lega viaţa** (sau **soarta**) **(de cineva** ori **cu** cineva) sau **a(-şi) lega viaţa şi soarta,** (rar) **a(-şi) lega vieţile** = a se căsători. *Fie de azi soarta Ilenei legată cu a mea.* ASACHI, S. L. II, 148. *Trebuie să se cunoască cineva, până a nu se determina a-şi lega soarta.* NEGRUZZI, S. III, 59. *Acea fiinţă a cărei soartă e legată de a lui aşteaptă cu dorul în inimă întoarcerea... ei.* CONV. LIT. IV, 113. *Las' să leg a mea viaţă de a ta.* EMINESCU, O. I, 142. [D-na Cuţopolu] *s-a hotărât să-şi lege viaţa poetică şi fluşturatecă de viaţa prozaică şi greoaie a unui arendaş.* CARAGIALE, O. III, 267. *Tocmai cine S-a găsit să-şi lege soarta şi viaţa lui cu tine!...* VLAHUŢĂ, S. A. I, 75. *Care este persoana cu dorinţa... de a-şi lega soartea sa de a mea?* SBIERA, F. S. 279. *Să nu-ţi legi viaţa cu mine!* POPA, V. 278. *Mi-am legat viaţa de un om bătrân... nu mi-i drag.* SADOVEANU, O. V, 77. *Era vorba într-o vreme, când înfloresc tinereţele, să-şi lege vieţile.* id. ib. 278. *Ce ruşine dacă ar vedea cu cine şi-a legat viaţa.* BART, E. 62. *Mi-am legat viaţa de o insensibilă.* CĂLINESCU, O. III, 275, cf. DL. *Îţi legai viaţa de cineva.* PREDA, C. I. P. II, 111, cf. M. D. ENC. **A-şi lega soarta** (sau **destinul**) **de...** ori **a fi legat de soarta** (cuiva) = a împărtăşi, a avea aceeaşi soartă cu cineva. *Advocatura e misie ciudată Cu greu dispui de tine, – iar soarta ţi-e legată De soarta clientelii.* MACEDONSKI, O. II, 15. *M-au iubit pe mine... Şi-au legat soarta de a mea... E ca şi cum mi-aş fi legat-o pe a mea de a lor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 583. *Te întreţine vreun mare bogătaş, eşti legat de soarta vreunui capitalist?* CĂLINESCU, C. O. 85. *Îşi legaseră destinul de acela al patriei.* MS. 1988, nr. 2, 18.

6. T r a n z . şi r e f l . F i g . **A** avea sentimente de afecţiune pentru cineva sau ceva; a se simţi atras, ataşat de cineva sau de ceva. *Să ne răstignim cineş pre sineş, fraţilor, de lucrurile lumiei trecătoare. Nici să ne atingem de eale, nici să ne legăm cu eale.* CORESI, EV. 70. *Derept aceaste trei reale ferecaţi şi legaţi suntem şi nu ne sârguim spre al sufletului lucru.* id. ib. 419. *Va hi legată inima noastră de către această lume de gios.* VARLAAM, C. 195. *Nu fi scumpă, legată fiind cu iubirea de argint* (a. 1785). GCR II, 148/13. *Firea înţeleaptă... Pre făptură cu simpatie către un lucru a legat.* ASACHI, S. L. I, 139. *Astăzi sunt... legat cu mai mari interese în Bucureşti şi cu toate acestea viu să vă rog să încuviinţaţi strămutarea Curţii de casaţiune la Iaşi.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 186. *Le-a reprodus cu acea pasionată iubire care leagă întotdeauna pe artiştii adevăraţi de opera lor predilectă.* ODOBESCU, S. II, 503. *De-un semn în treacăt de la ea El* [amorul] *sufletul ţi-l leagă, Încât să n-o mai poţi uita Viaţa ta întreagă.* EMINESCU, O. I, 189. *O vedea aşa înaltă, trupeşă, frumoasă şi deşteaptă... nu se mai îndoia că-l va judeca şi pe el mai curând sau mai târziu cu totul altfel. Era însă oarecum legat de dânsa.* SLAVICI, O. II, 48. *Trăieşti în străinătate pentru că nu te leagă nimic de ţara asta.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 319. *Ei nu erau... legaţi prin nicio fibră a inimei către stăpânii lor.* XENOPOL, I. R. X, 109. *Ţara... nu voiam să o părăsesc; mă simţeam legat de ea cu trup şi suflet.* SBIERA, F. S. 245. *Când un „tiran" cu înţelegere pentru literatură îl înconjură, la curtea lui, de toate atenţiile, el a trebuit să se lege de colţul de pământ unde era oprit cu atâta grijă.* IORGA, P. A. II, 173. *Ce tainici, nepătrunşi fiori De-ntinsul lac mă leagă?* GOGA, POEZII, 204. *Mi-am legat mintea de noaptea ochilor tăi.* PETICĂ, O. 276. *Se rupse şi firul de păianjen care mă mai lega de Moldova.* DELAVRANCEA, O. II, 262. *Peste ce-am dat? – peste o femeie cu trupul şi sufletul legat de lume.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 236. *Munca la suprafaţa pământului îl leagă mai tare pe om de roadele pentru care munceşte anul întreg.* AGÎRBICEANU, A. 101. *Arcadia ideală este... înlocuită cu privelişti în mijlocul cărora poetul trăieşte şi de care e legat.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 117. *Simţindu-se legat moralmente de proiectul său, el şi l-a aplicat sieşi la ieşirea din minister.* LOVINESCU, S. VIII, 175. *Eşti legat de casa asta?* CAMIL PETRESCU, T. I, 45, cf. DA II_2. *Tare mi s-a legat mie de inimă Mărie asta.* VLASIU, A. P. 66. *Puţin a lipsit să nu rămân acolo, pescar, legat de zeiţa bălţilor toată viaţa.* VOICULESCU, P. I, 15. *Simţea că se leagă de cel care-i era ursitul.* SADOVEANU, O. II, 209. *Ea se legase instinctiv de maica asta duioasă.* BART, E. 103. *De fiecare palmă de pământ o leagă ceva.* DAN, U. 125. *Alexandru I se simţea mult mai legat de politica Sfintei alianţe decât de ambiţiile balcanice ale predecesorilor săi.* OŢETEA, T. v. 337. *Legat de generaţia lui Vlahuţă şi Caragiale, în opera lui se oglindesc tendinţele contradictorii ale epocii.* CONSTANTINESCU, S. II, 420. *De Otilia sunt legat de mult, din copilărie. Şi pe tine te iubesc... altfel.* CĂLINESCU, O. IV, 21. *Şincai era legat de cele mai „înaintate" cercuri ale mişcării româneşti.* IST. LIT. ROM. II, 49. *Mă legi mai tare de tine,*

să-ți ajut, să te mângâi, să te îmbărbătez. VINEA, L. II, 143. *Sunt prea legată de realitate. Într-o viață întreagă am reușit să-i înțeleg frumusețea și prețul.* H. LOVINESCU, T. 30. [Corabia a fost] *a mea și a unui prieten de care am fost foarte legat.* TUDORAN, P. 41, cf. DL. *Mă deșteptasem și atunci am pornit Printre blocuri semețe... Dar nu m-am legat de niciun ungher, De nicio fereastră aprinsă în seară stingher.* LABIȘ, P. 248, cf. DM. *Nu-l mai lega nimic de pământul muncit de surorile lui.* BARBU, G. 14. *Era oarecum normal ca el să fie legat de familie.* N. MANOLESCU, C. M. 153. *Așa luă naștere cercul „Gândirea", de care poetul a rămas legat două decenii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 199. *Nu rămăsese legat de cârciuma cu bere.* D. R. POPESCU, I. Ș. 27, cf. DEX, DSR. *Dintre atâția, când toți sunt de viță și sământă, cum focul negru să te legi de unul!* PAMFILE, CER. 6. (Refl. pas.) *Este drept că viața-ntreagă, Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.* EMINESCU, O. I, 133. ✧ Expr. **A fi legat cu Duhul** (sau **în Duh**) = a fi unit cu Duhul Sfânt. *Și acmu eu legatu-su cu Duhul de viiu întru Ierusalimu și nu știu ce mi se va tâmpla într-însu.* COD. VOR.² 247. *Și acum iaca, eu legat în duh, mă duc în Ierosalim.* N. TEST. (1648), 162ʳ/21. *Și iată, eu acum, legat fiind cu Duhul, merg în Ierusalim, cele ce întru El mi să vor întâmpla neștiind.* BIBLIA (1688), 848²/1. **A fi legat cu cel necurat** = a fi sub puterea, sub stăpânirea diavolului. *Ți-am spus eu că unguroaica aceea lui Ferenț e legată și cu cel necurat, cruce de aur în casă!* SADOVEANU, O. V, 353. ✦ Tranz. A face să fie dependent de cineva sau de ceva; a fi sub autoritatea cuiva ori a ceva.. *Tot feliul de popă, fie preot de mir, fie legat de cevaș cin călugăresc... aicea înlăuntru se vor scrie.* INSTRUCȚIUNI, 14/7. *De asemenea există 34 cumpaniști, din care unul este „legat" la cumpania Mavrodinul (Teleorman)* (a. 1819). DOC. EC. 210. *Sunt legați mai mult de interesele societății.* FILIMON, O. II, 13. *Lasă că și în trecut o boierime vremelnică, legată de înaltele funcții ale statului (cel puțin în Muntenia), nu se putea asemăna cu nobilimea statornică din alte țări.* MAIORESCU, D. I, 51. *Murad bazi nu-ncape în vastul orizon, Dar e legat de sceptru-i și pironit de tron.* CONV. LIT. XI, 3. *Aceste obiceiuri... se impun, deși nu cu necesitate, individului care e legat de cutare bucată de spațiu sau de timp.* EMINESCU, O. XV, 1149. *Este și el trămis cu stipendiu și se ține legat de cutare diecezǎ?* (a. 1890). BARIȚIU, C. II, 271. *Impuneau contribuțiile cele mai grele tocmai în momentele când omul era mai legat de pământul ce-l muncise, câtva timp înaintea strângerii recoltei.* XENOPOL, I. R. X, 97. *De jur împrejur, moșii bine lucrate de mari proprietari legați de brazda lor.* IORGA, P. A. I, 72. *Prețul pământului se ridică, felul muncii se îmbunătățește, omul se simte tot mai mult legat de pământ.* PAMFILE, A. R. 3. *Aici locuia o populație pacinică... statornic legată de locuințele ei.* PÂRVAN, G. 256. *Sadoveanu a evocat... viața oamenilor legați de pământ și de obiceiuri și înfrățiți între ei prin pământ și prin obiceiuri.* IBRĂILEANU, S. L. 110. *Dat fiind felul lor de viață, de a fi legați iarna-vara, de bucata de pământ pe care o stăpânesc, era firesc ca cele mai multe familii să-și stabilească locuința fiecare pe câte un deal.* GR. S. II, 24. *Da... da, așa a fost..., fiindcă am fost legați de pământul ăsta.* POPA, T. 48. *Fiind legați de târlă prin turmele de oi, ciobanii trăiau izolați de viața satelor.* ARH. FOLK. VII, 12. *Să-l leg mai strâns de tron.* CĂLINESCU, O. IX, 42. *Numai în Munții Apuseni oamenii sunt legați de stânca nefertilă.* BOGZA, T. 9. *Ce afaceri te leagă de barou?* STANCU, R. A. V, 118. *Curtenii erau legați de persoana domnului.* STOICESCU, C. S. 61. *Meseriașii din Dacia alcătuiau o nouă clasă socială în orașe, nu mai erau acum legați de curțile marilor bogătași.* PANAITESCU, C. R. 55. ✧ Expr. **A lega** (pe cineva) **de glie** (sau **de pământ**) = a face (pe cineva) să devină rob, vecin (**III**). *Partea românilor câți se bucurau până atunci de libertatea personală și de libera migrațiune, să o iobăgească și să o lege de glie, ca să nu se mai poată mișca din loc.* BARIȚIU, P. A. I, 427. *Țăranii legați de pământ cad într-o supunere tot mai mare către boieri, prefăcută cu timpul într-o adevărată robie.* XENOPOL, I. R. VI, 144. *Sclavii, foarte scumpi, nu mai rentau ca mână de lucru și fură înlocuiți în agricultură cu colonii, țărani legați de glie.* PANAITESCU, C. R. 66. (Refl. pas.; cu schimbarea construcției) *S-au făcut iobagi deplin, adeca așa s-au legat locurilor pe care ședea, cât dintr-însele nu s-au putut după aceea mișca sau, dacă s-au mișcat neștine, s-au dus înapoi cu sila.* ȘINCAI, HR., 135/24. ✦ Refl. și tranz. (Învechit și popular; cu determinări introduse prin prep. „de") A manifesta interes pentru ceva; a se îndeletnici cu ceva. *Zachei cămătniciia lăsă, de carea se legase.* CORESI, EV. 454. *De aceste stihuri s-au legat întâi acela Eneas Silvii.* M. COSTIN, O. 249. *De care parte a literaturii îmi rămânea să mă leg?* ALECSANDRI, S. 110, cf. DA II_2, DL, DM. *În loc să mă leg de sapă, Eu duceam murgul la apă.* ALECSANDRI, P. P. 254.

7. Refl. A crea, a determina o stare de supărare, de enervare, de iritare; a agasa, a enerva, a plictisi (**2**), a sâcâi (**1**), a supăra (**3**). *Cela să va lega de vreun om, dzicând că iaste datoriu cu atâția bani și nu-i va fi nemică..., pre acesta ca pre un fur să-l pedepsească.* PRAV. 43. *Pizmașilor, până când veț îmbla zăludz, De veț lega-vă de om* (vă veți năpusti asupra unui om B 1938), *veninat și crudz.* DOSOFTEI, O. I, 136. *Nu le-au ajuns câte necazuri le-au făcut mai nainte vreme, ci și acum legatu-s-au de ei cu năpăști și cu pâri mincinoase.* ANON. CANTAC., CM I, 206, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Bine, bine, nu te lega de unul ca mine.* ASACHI, S. L. II, 314, cf. I. GOLESCU, C. *De, ce-i făcui eu, biet, astăzi, și se leagă de mine...* PR. DRAM. 216. *Se lega și de junii carii greșa la danță zicând pentru fiecare și glume picante.* ARISTIA, PLUT. 121/11, cf. POLIZU. *Au să-i acuze de rea voință, de neștiință, să-i împiedece la orice ar voi să facă, să-i insulte..., să se lege de neamurile și de amicii lor.* GHICA, S. 198. *N-or fi ei nebuni să se lege de oameni, când îi văd cu mine.* FILIMON, O. I, 158, cf. PONTBRIANT, D. *Acum nu ți se cade să te legi de nimeni, căci este greșeala ta.* BARONZI, I. G. 136/24. *Vai!... bată-l concina de auftor... care-a fi acela... da' ce are el cu fetele mele, de se leagă nitam-nisam de dânsele?...* ALECSANDRI, O. V, 399, cf. LM. *Neîncetat se leagă de biata breaslă a vânătorilor mărunți.* ODOBESCU, S. III, 169. *El, supărat la culme, se leagă de Pavel, să-i facă altele în locul acelora.* CREANGĂ, A. 105. *Împotriva cuiva mult mai tare, nu poți lupta decât răbdând și tăcând: doar se*

va-ndura ori sătura de tine şi... i-o abate să se mai lege şi de altul. CARAGIALE, O. VII, 230. *La şcoala din sat, mă bătea câteodată el pe mine, dar nici atunci nu era supărat, deşi totdeauna eu mă legam de el.* SLAVICI, O. I, 71. *De ce te legi de oameni... tot nu vrei O dată să te lepezi de vechiul obicei De-a zice rău de lume?* I. NEGRUZZI, S. II, 75. *Samca... de moşnegi nu se leagă aşa de uşor, şi chiar dacă se leagă, nu le poate nimica alta strica.* MARIAN, NA. 28. *Parcă s-au vorbit blăstămaţii, când unul, când altul se leagă toată ziua de mine.* CONTEMPORANUL, VII$_1$, 102, cf. DDRF. *Deşi dânsa câştigase judecata, totuşi nu se uită la aceea, ci dăruieşte jupânesei Caplei 12000 de aspri numai ca niciodată să nu se mai lege de acei vecini.* XENOPOL, I. R. VI, 128. *Leagă-te de fată-ţi, ce te legi de mine?* COŞBUC, F. 105, cf. ALEXI, W., TDRG. [Pocita] *apucă pe copiii cari strigă noaptea pe-afară, dar, de multe ori, se leagă şi de oamenii mai în vârstă.* PAMFILE, DUŞM. 267. *Ia vezi-ţi de treabă, mă, moş Andrei, nu te lega de oameni.* PETICĂ, O. 220. *Se munci în zadar să gâcească pe tânărul de care credea că e îndrăgostită Elenuţa. Se opri la foarte mulţi, dar nu se putea lega de niciunul.* AGÎRBICEANU, A. 252. *Cine ştie pe unde m-aş mai fi trezit..., dacă un moşneag lung şi uscat, c-un pahar într-o mână şi cu o steclă în alta, nu s-ar fi hotărât să se lege de mine.* HOGAŞ, DR. I, 42, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_2$. *Trântea lucrurile ce-i ieşeau în cale, se lega de toată lumea.* DAN, U. 16, cf. SCRIBAN, D. *O dată veniră şi se legară de mine nişte ciobani. Îi potolii, dăruindu-le ţigări.* STANCU, R. A. II, 149. *Se strânse mai mult în pielea lui de arici, ca să nu se mai lege nimeni de el.* TUDORAN, P. 122, cf. DL. *De ce te legi de oameni? Crezi că-i mai e frică cuiva de tine?* PREDA, D. 154. *Se legau de trecătorii mai bine îmbrăcaţi.* T. POPOVICI, S. 209, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX. *Cine-ndrăzneşte să se lege de el are s-o păţească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 15/3, cf. DSR. *Când eram de optsprezece, Cercam vinul dacă-i rece..., Când eram de douăzeci, Mă legam de turci, de greci Şi de capete-i scurtam Şi aleanu-mi uşuram.* ALECSANDRI, P. P. 254, cf. 131. *De căpăstru l-ăi lua Şi-n oraş deac-ăi intra Cin' de tine s-o lega Tu din gură mi-ăi tăcea.* TEODORESCU, P. P. 533. *Nu te mai lega de mine.* ŞEZ. IV, 3. *Nu ştiu ce s-or supărat Ce d'e mine s-or l'egat.* ALEXICI, L. P. I, 179. *De mine ce te-ai legat Şi mă ai al tău vinovat?* RF I, 205. *Da iut'e-nchid'e, să nu-toarcă napoi, să să lege d'e dumata oarecumva.* O. BÎRLEA, A. P. III, 123. F i g. *Cânt-o mierlă pe teleagă Şi de mine se tot leagă.* ALECSANDRI, P. P. 298, cf. MARIAN, O. I, 292. **A se lega** (de cineva) **ca orbul de gard** v. o r b^2 **(I)**. **A se lega de capul** (cuiva) **(ca scaiul de oaie** sau **ca boala de om sărac ca boala de om sănătos)** = a căuta ceartă, a se ţine de capul cuiva; a necăji, a persecuta (pe cineva). *Nu te mai lega de capul meu: giur pe ochii mei că nu te vreu!* ASACHI, S. L. II, 302. *Când n-are de lucru se leagă de capul bietului român.* PR. DRAM. 126. *Te-ai legat de capul meu ca boala de om sănătos.* ALECSANDRI, T. 1014. *Ce te legi de capul mieu?* CONTEMPORANUL, I, 852. *Toţi împăraţii şi craii de primprejur s-au fost legat de capul lui, ca scaiul de oaie, încât că cu mica sa oştire îi era cu neputinţă.* MARIAN, T. 100. *Nu-i păcat la Dumnezeu să te legi de capul meu... Ca boala de om sărac?* id. P. P. 57, cf. ZANNE, P. II, 497. **A se lega de coada** (cuiva) = a se ţine după cineva, a merge în urma cuiva. *Merge tata. Merge mama. Merge soră-mea Evanghelina... Merge frate-meu Ion. Mă leg şi eu de coada lor.* STANCU, D. 73. (T r a n z.; regional) **A-şi lega gura de cineva** = a bârfi, a calomnia. Cf. DA II$_2$, CIAUŞANU, v. 174. ✦ (Popular; despre sentimente, stări sufleteşti, suferinţe etc.) **A** pune stăpânire pe..., a cuprinde pe neaşteptate; a prinde **(VII 2)**. *Se-ntâmplă de se leagă Amorul de vrun bătrân.* NEGRUZZI, S. III, 48. *Astă patimă ascunsă usucă din picioare pe acel de care se leagă.* FILIMON, O. II, 351. *Se leagă mii de planuri de capul său, mii de căinţi asupra suvenirilor.* CONV. LIT. IV, 61. *Şi tot merge ea cântând Floricele culegând, Floricele lepădând; Când voinicii le-or culege De ei dorul să se lege.* ALECSANDRI, P. P. 325. *Sărace dragostele Ciripesc ca păsările..., Trec prin tină, nu se-ntină, De voinic tânăr s-anină; Trec prin apă, nu se-neacă, De voinic tânăr se leagă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 17. *Pân' e omul tinerel Se leagă dorul de el, Iară dacă îmbătrâneşte Pune-i paie şi-l pârleşte.* MARIAN, O. I, 54. *Dorule, urât de lume, Nu te mai lega de mine.* RETEGANUL, TR. 139. *De cine dorul se leagă Nu ţine lucru de şagă.* DOINE, 105, cf. ŞEZ. I, 46, HODOŞ, P. P. 37. *Somnu' d'e ochi leagă-mi-să.* ALEXICI, L. P. 38. *Până-i omul tânerel, Leagă-se dorul de el.* BUD, P. P. 52. *Frundză verd'e, foaie fragă, D'e cińe doru' se l'eagă Nu-i pară glumă, ńici şagă.* T. PAPAHAGI, M. 48. *Nu te lega dor de mine Că mă prăpădesc din lume.* ARH. FOLK. VII, 137. *Doru' de cine se leagă Nu-l lasă cu mintea-ntreagă.* FOLC. MOLD. II, 301. *Somn de el nu se lega Până ziuă se făcea.* FOLC. DOBR. 385. *Cimiliga, cimilea Se leagă de om belea* [Scaunul]. GOROVEI, C. VII. *Boala de om se leagă ca viţa de par*, se spune despre bolile îndelungate, greu de tratat. I. GOLESCU ap. ZANNE, P. II, 497. ✧ E x p r. (În imprecaţii) **Lega-s-ar moartea de...!** = de-ar muri odată! Dar-ar moartea în el! *Codreanul tot slăbea Pe genunchi bietul cădea, În palme se sprijinea Şi potira mi-l prindea, Lega-s-ar moartea de ea!* ALECSANDRI, P. P. 89. ✦ (Învechit şi popular; despre blesteme, vrăji etc.) A se abate asupra..., a veni peste...; a se împlini. *Vai de mine! Ce-ai grăit? Draga mamei, ce-ţi lipseşte? Taci, că vraja te pândeşte Cu păcat, de capul tău să se lege.* COŞBUC, P. II, 211. *Blestemul ei s-a legat, căci trupul cel plin cu parfum şi frumos mirositor... astăzi este împuţit şi nime nu-l poate suferi.* MARIAN, INS. 81. *Acestea* [picăturile] *bându-le, nu să va lega de tine nicio vrăjitură.* RETEGANUL, P. IV, 56. *Blăstămul maicii prin plâns De mine tare s-a prins, Blăstămul prin supărare De mine s-a legat tare.* BUD, P. P. 24. ✦ A acosta o persoană (de sex opus) cu intenţia de a o seduce; a face avansuri (cuiva) într-un mod nepermis. *Au venit de s-au jeluit de u[n] fecior al lui şi au dzis că să leagă o fată de însul* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 207. *Dacă aşa ţi-i povestea, pun rămăşag că, dacă cuconaşul s-a lega de nevasta ta, păţeşti pozna.* NEGRUZZI, S. III, 13. *Să pusă cinci cârlani rămăşag, cinci cârlani de pierdut de acel de a cărui nevastă se va lega Leonaş.* FILIMON, O. II, 351. [Anselmo] *îl roagă să înceapă îndată a se lega de Camilia. Lotario s-a învoit.* CARAGIALE, O. II, 359. *Să nu te puie păcatul să te legi de*

fată! Dacă ți-e de fete, are taică-tău destulă stare să te însoare. SLAVICI, O. I, 249. *Un smoc de păr a adus acasă din barba lui Ghiogă, acum doi ani, când s-a legat de ea, în lanul de lângă dumbravă, unde-nadins o pusese numai pe ea să secere.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 140, cf. TDRG. *Niciodată nu m-am legat de nevasta altuia.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 141. *Stă rezemat toată ziua de bară, la Capșa... Și se leagă de femei.* CAMIL PETRESCU, T. I, 388. *Dacă un bărbat se leagă pe stradă de o femeie, înfundă pușcăria.* BART, E. 26, cf. 27. *Am să le spun alor mei că tu te-ai legat de mine și mi-ai făcut rușinea.* STANCU, R. A. II, 173. *Ia ascultă, mă șobolane, de ce te legi tu de sora mea pe stradă?* PREDA, R. 106. *Avem a trece-n cale O dumbravă rea din vale, Unde sunt fete nebune Ce asvârlă cu alune Și se leagă de feciori Ca albinele de flori.* ALECSANDRI, P. P. 391. *O stat ce-o stat uitându-se la fată, și pe urmă ce ș-o făcut socoteală... să se lege de ea.* VASILIU, P. L. 167. ✦ A găsi pricină, a obiecta; a pretinde (1). *Întrebând noi pi Vasile străjeriul cu ce să leagă de acea moșie, el nimică n-au putut răspunde* (a. 1749). ȘTEFANELLI, D. C. 48. *Noi am socotit că rău să leagă de moșie omului, că di i-ar fi vândut moșie ar ave zapis, că moșie fără zapis nu să poati vinde* (a. 1814). id. ib. 317. *Astfel e lumea, să n-afle ceva că ne e scump vreun lucru, că tot de acela se leagă.* HELIADE, O. I, 250. *Eu mă tot legam de conservatorie.* CARAGIALE, O. V, 293. *Să nu se lege vreun hăndrălău de târla mea.* IZV. XII, 39. *Învârtindu-se supărată prin curte, și legându-se de toate, i se înfipse în creier un gând, ca o săgeată venită din senin.* DAN, U. 12. *Începe... să se întristeze, oarecum, de gluma nesăbuită a sorei Ana, care se leagă de nasul lui borcănat.* PERPESSICIUS, M. III, 195. *Să nu se lege nimeni de salariul meu.* PREDA, C. I. P. II, 106. *Eminescu a răspuns tuturor detractorilor care se legaseră de amănunte și nu de substanța însăși a poeziilor lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 7/1. *De lăcașurile sfinte nu cutezaseră încă să se lege prea mult.* ib. 1992, nr. 7, 12/1. *Duc eu burduful, numai nu te lega de fântână.* FOLC. TRANSILV. III, 416.

III. (Conexiunea sau interdependența se realizează în plan abstract) **1.** T r a n z. (Complementul indică fenomene, procese, fapte etc.; cu determinări modale ca „strâns", „intim", „organic" etc.) A fi în relație ori în conexiune cu...; a fi corelat cu... *Spuse doao învățături mari ale porânciei. Că se țin amu una cu alaltă (ce se zice că legate sunt aceste doaă porânci).* CORESI, EV. 390. *Așa le știe precum una după alta urmează și una cu alta întră sine legate sunt.* CARTE TREB. I, 60/22. *Învățătura legii cei creștinești... așa iaste legată cu învățătura istoriii, ca și trupul omului cu sufletul și cu voirile sale* (a. 1794). în ȘA I, 188. *Binele cel prea mare și fericirea foarte strâns și tare sunt împreună legate. Și nu să pot una de alta despărți.* MICU, în ȘA I, 496. *Toate științele așa sunt unele cu altele legate, cât una fără de alta, buna și temeinicioasa săvârșire nici într-un chip nu poate da.* TEMPEA, în ȘA I, 315. *Folosul stăpânirii de sineși și dragostea fericirii noastre sunt amândouă dimpreună legate cu îndatorirea.* GOLESCU, E. 138/15. *Lucruri întâmplătoare nu sunt, ci numai necesarie (neapărate) legate împreună slobod cu D[u]mnezeu.* POTECA, F. 57/5. *Erau... strâns legate afacerile religioase confesionale de cestiunile politice pendente.* BARIȚIU, P. A. I, 183. *Guvernul mai alaltăieri a zis prin onor. președinte al consiliului că... amândouă legile acestea sunt strâns legate între dânsele.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 67. *Esistența ta e legată foarte strâns de a mea.* FILIMON, O. I, 350. *Dezvoltarea socială și dezvoltarea morală sunt intim legate.* BARONZI, I. C. I, 30/22. *A istorisi vra să zică a espune un șir de fapte legate între sine prin cauză și efect.* CONV. LIT. IV, 181. *Orice senzație este legată imperios cu ideea de spațiu și timp.* CONTA, O. F. 512. *Naturaliștii știu că toți oamenii de pe pământ formează o grupă strâns legată cu momițele antropomorfe.* CONTEMPORANUL, I, 267. *Astea toate te apropie de dânșii... Nu lumina Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina, Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt într-un mod fatal legate de o mână de pământ.* EMINESCU, O. I, 136. *În teatru cestiunea artistică este strâns legată de cea financiară.* CARAGIALE, O. III, 292. *Modul nostru de a cugeta și a simți este atât de strâns legat de forma speciei de limbă ce o grăim.* ARHIVA, I, 22. *Cugetarea propășirei... este mai complicată și mai strâns legată cu întreaga noastră viață ca popor.* XENOPOL, I. R. XII, 116. *Îmbrăcămintea și locuința sunt strâns legate între dânsele.* IORGA, V. F. 49. *Arta de lux a metalelor rămâne mereu strâns legată de cea din restul Daciei.* PÂRVAN, G. 305. *Acest capitol... e legat de o serie întreagă de probleme.* id. ib. 599. *Rămân... capitole care nu pot fi excluse din filologie și cred că e locul să ne ocupăm de ele aici, cu atât mai mult cu cât sunt strâns legate de cele luate în considerație până acum.* GR. S. I, 14. *Nu pomenește nimic despre această expediție turcească, deși ea a fost strâns legată și de pământul Moldovei.* ARH. FOLK. I, 77. *Există în structura ei câteva intuiții adânci, organic legate între ele.* CONSTANTINESCU, S. I, 133. *Starea asta e atât de strâns legată de o mie de chestiuni esențiale, încât trebuie să renunțăm.* ARGHEZI, S. XXXIV, 25. *Se întoarse cu hotărârea de a ridica prestigiul nobilimii române și a o face prin trecutul ei de vitejie și cinste să reziste înstrăinării, pe care el o socotea fatal legată de chemarea unui prinț de altă nație.* CĂLINESCU, S. 302. *Vorbim astăzi de necazuri pământene... fatal legate de o îndeletnicire făcută să ne indispuie.* PERPESSICIUS, M. IV, 175. *Cele mai multe dintre datinile de care practicarea acestor instrumente este strâns legată și-au pierdut în decursul veacurilor străvechiul lor conținut magic.* ALEXANDRU, I. M. 37. *În Țara Românească denumirea ocinei, a drepturilor de stăpânire în interiorul obștii, era legată mai strâns decât în Moldova de persoana strămoșului și a familiei lui.* PANAITESCU, O. Ț. 153. *Perfecționarea conducerii este indisolubil legată de dezvoltarea democrației.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 1/1. ✧ R e f l. (p a s.) *Cu exotismul italian se leagă intim... apariția în istoria liricei românești a poeziei erotice a lui Alecsandri.* DR. V, 639. *E poate locul unor considerații generale privitoare la noțiunea de „caracter" ce se leagă atât de strâns de personalitatea lui T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 168. *Fenomenul este tot fonetic, întrucât se leagă strâns de pronunțare.* IORDAN, STIL. 76. ✦ (Complementul indică activități, procese, fenomene etc; cu determinări introduse prin prep. „de" sau, învechit, „la") A fi

determinat, a fi condiționat, a depinde sau a face să depindă de...; a avea legătură cu... *Stăpânirea otomănească este legată la legea moamethană, ca și faptele omenești, adecă etica credinții.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Cesar înmulți succesele oratoriei și clientela sa, pledând gratis, ca avocat, toate cauzele populare de care favoarea publică era legată.* TEULESCU, C. 40/10. *De această stare de lucruri escepționale este legată cifra ce este alocată aici în buget.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 274. *Povestea, neflind decât pe alocurea legată de forme ritmice, capătă un caracter individual.* CONV. LIT. VI, 90. *Sufletul omului este în neputință absolută de a se deschide deodată și este dintr-o fatalaitate a Naturei legat de forma înceată a strecurării succesive prin lumina conștiinței actuale.* MAIORESCU, CR. II, 145. *Faptele-i... au rămas legate de epoca în care el a trăit.* ODOBESCU, S. I, 329. *Mâna-i care poartă destinele lumești, Cea grupă zdrențuită în cale-i o salută. Mărirea-i e în taină legată de aceștí.* EMINESCU, O. I, 61. *Firește, soarta împărăților este legată de a împăraților.* CARAGIALE, O. II, 150. *Acum își da ea socoteală prin câte dureri trecuse și de ce nesfârșită suferință îi sunt zilele legate.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 19. *Era neserios, zeflemist, lua toate lucrurile ușor și prea nepăsător de soarta lui, de care însă era legată aceea a poporului pe care domnia.* XENOPOL, I. R. XIII, 19. *Cred de asemenea că fiecare om are o stea de care îi este legată soarta lui.* PAMFILE, CER. 157. *Descuierea este legată de porunca Știmei; cel ce vrea să aibă această comoară, să îndeplinească această poruncă.* id. COM. 56. *Posibil însă ca monumentul nostru... să fi reprezentat nu perechea citată de Strabo, ci pe cea încă mai strâns legată de credințele și superstițiile iraniene.* PÂRVAN, G. 15. [Teatrul] *este legat de prezent, de imediat, de materializare, nu de deja materializat.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 220. *În cele ce urmează, vom căuta... să găsim condițiunile de care e legată întrebuințarea pozitivă a termenilor negativi... care să fie de natură a împăca fondul logic cu formele gramaticale.* GR. S. II, 90. *De zece, cincisprezece ani cultura și literatura română sunt minate de o serie întreagă de fenomene îngrijorătoare, legate în bună parte de consecințele războiului trecut.* LOVINESCU, S. VIII, 261. *De existența și de importanța muzeelor este legată nu numai cunoștința mai amănunțită a țării în care trăim, dar și conștiința națională.* CONV. LIT. LXVII, 26. *Au dispărut greutățile de care erau legate cedarea sau transmisiunea proprietății.* ENC. AGR. I, 56. *Fenomenul* [fonetic] *nu-i legat în mod obligator de o strămutare a accentului.* IORDAN, STIL. 70. *Culegerea această este legată de vederile partidului, ceea ce se constată mai bine din rândurile de mai jos, caracteristice pentru poezia antireligioasă.* ARH. FOLK. V, 9. *Stabilitatea nucleului este legată de constituția nucleului.* ENC. TEHN. I, 97. *Bucuria de viață, legată de cel mai neînfrânat sentiment omenesc, transfigurează lumea.* CONSTANTINESCU, S. II, 273. *Șoimăritul este legat în vest de amintirea grea a grofilor feudali.* BĂCESCU, PĂS. 199. *D-l Liviu Rebreanu a vizitat trei din metropolele Apusului..., vizitele sale sunt legate de prilejul unor congrese scriitoricești.* PERPESSICIUS, M. IV, 171. *Conștiința e funcția obiectivă, care ne exprimă exterior, ne pune în relație cu alții. De ea e legat în primul rând limbajul.* RALEA, S. T. II, 74. *De* [altitudine]... *este legată distribuția vegetației și a zonelor climatice.* AGROTEHNICA, I, 450. *Lazăr leagă învățământul de nevoile curente ale vieții.* IST. LIT. ROM. II, 162. *Dezvoltarea lor este în general legată de ivirea unor muzicanți.* ALEXANDRU, I. M. 139. *Participarea marilor boieri... la guvernarea țării nu era legată... de ocuparea unei dregătorii.* STOICESCU, S. D. 51. *Orice întrerupere de sarcină... este legată de posibilitatea producerii a numeroase complicații.* ABC SĂN. 58. *Ca urmare a creșterii producției agricole legate de cea animalieră, se ridică o clasă de stăpâni militari, o nobilime prestatală, care are nevoie de brațe de muncă aservite pentru întreținerea ei.* PANAITESCU, O. Ț. 66. *Personajul trece cu ușurință de la o stare la cealaltă, mai mult, s-ar zice că preambulul crizelor lui e de fiecare dată legat de simțirea locului ca familiar.* N. MANOLESCU, A. N. 70. *Omeneasca mea condiție e indiscutabil legată de paradox și contradicții.* STEINHARDT, J. 38. *Nicio artă n-a fost mai legată de industrie ca cinematograful.* CINEMA, 1973, nr. 2, 54. *Analiza paradigmatică este legată în mod special de ideea existenței unui sistem și la nivelul lexicului.* L. ROM. 1980, 5. *Romanul ori poezia sunt legate de motivele existențiale pe care le ilustrează.* GRIGURCU, C. R. 10. *Socotiți criza culturii legată exclusiv de condițiile tranziției?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 5/1. ✧ Refl. pas. *Ca o pârgă din studiile ce se leagă de cathedra mea,... trimit iubitorilor de limba românească* (a. 1818). ȘA II, 333. *De cercetarea acestei mărimi se va lega în mod nesilit cercetarea principiului general a[l] conservațiunii puterii.* EMINESCU, O. XV, 1161. *La care verb se leagă?* CARAGIALE, O. VII, 234. *De acest discurs se leagă demisionarea lui Epurean din președinția adunării.* XENOPOL, I. R. XIV, 76. *Acest grup de obiecte nu se leagă de vremea mai nouă celtică.* PÂRVAN, G. 527. *Anii de studiu la Paris se leagă de personalitatea lui Emile Faguet.* LOVINESCU, M. 135. *Progresul moral al umanității s-a legat și se va lega pururi de strădania unor astfel de oșteni ai binelui.* SADOVEANU, O. XX, 380. *Credința în realitate se leagă direct de execuția voluntară.* RALEA, S. T. I, 116. *Mi-a spus doctorul... că de situația asta se leagă vindecarea mea.* VINEA, L. II, 191. *Tehnica agricolă pe suprafețe mici cere această unitate de cultură care se leagă și de un ritm egal al muncilor agricole.* PANAITESCU, O. Ț. 88.

2. Tranz. (Complementul indică noțiuni, realități etc.; de obicei, cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „de") A pune în legătură; a corela, a relaționa. *Înțelegem folosul și plăcerea cea adevărată care sunt legate cu virtutea.* GOLESCU, E. 170/5. *Animalele nu scot sunete bine articulate și nu leagă înțeles de grupele de sunete ce scot.* CONTEMPORANUL, I, 310. *Unele urme... vor lega geniul clasic al antichității greco-romane și fantasia aspră a barbarilor, cu spiritul care a domnit și domnește încă în estetica poporului nostru.* ODOBESCU, S. II, 251. *Împăratul... știu să compenseze lipsele sale legând interesul familiei cu acela al statului.* EMINESCU, O. XIV, 112. *Legând de această cugetare, referitoare la persoana lui, firul ideilor sale, domnitorul încheie mesajul său.* XENOPOL, I. R. XIV, 65. *Umbla toată ziua prin curte... legând lucruri nelegate între ele, glumind*

sau înjurând..., dar rămânând în fond plictisit. D. ZAMFIRESCU, Î. 63. *Amintirea lor nu e legată... de niciun fel de urme.* IORGA, C. I. II, 6. *Această din urmă tendință... e... legată cu tradiții mai vechi locale.* PÂRVAN, G. 622. *Am avea ideea de frumos legată de tipul etnic.* DR. V, 529. *Orice istorie literară ia din operele poetice geniale partea care le leagă de curentele istorice.* LOVINESCU, S. VIII, 29. *El făcu o grădină mare, un parc..., deosebit de evocator al acelor apuse vremuri, când îi plăcea creștinului să lege petrecerile lumești de viața mai cuviincioasă a lucrurilor sfinte.* C. GANE, TR. V. 62. *Nașterea mea e legată de un număr fatidic, de numărul 9.* SADOVEANU, O. VII, 152. *Am legat întristarea Domniei Tale de cele ce se petrec în lume.* id. ib. XII, 25. *„Verstand" este... facultatea de a lega între ele reprezentările.* CĂLINESCU, C. O. 58. *Ilarie Voronca leagă prezentul de admirabilul poem „Ulise".* PERPESSICIUS, M. III, 81. *A explica un fenomen înseamnă a-l lega de cauzele lui și a-l înțelege prin acestea.* VIANU, L. R. 23. *Un grup de imagini se poate fixa... dacă îl legăm cu un semn exprimabil obiectiv.* RALEA, S. T. II, 157. *Fulgerarea scurtă a începutului de înfăptuire poate fi deopotrivă legată de neant.* CAMIL PETRESCU, O. II, 29. *Legând știința despre sol de producția agricolă practică am reușit să analizăm... legile care guvernează procesul de formare a solului.* CHIRIȚĂ, P. 6. *Trebuie să legăm noțiunile noastre de noțiunile cele mai esențiale ale fizicii peripatetice.* JOJA, S. L. 23. *Formarea poporului nostru este legată de obștile teritoriale.* PANAITESCU, O. Ț. 63. *Aș lega hibrizii urmuzieni de întreaga plastică a epocii dadaiste sau suprarealiste.* N. MANOLESCU, A. N. III, 18. *O înrudire... mai profundă leagă nemijlocit diverse motive lirice ale lui Blaga de concepțiile sale filosofice.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 202. *Tragedia este legată de miturile străvechi ale revoltei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 15/4. *Poeții leagă poezia de starea poetică.* v. ROM. aprilie 1979, 13. ◇ Refl. (pas.) *Crește-ți fiii în învățul cu lucrarea și cu osteneala..., fă-i a iubi virtutea care poate a se lega cu plăcerile vieței.* BREZOIANU, A. 246/9. *Se vor calma și vor aștepta cu multă pacientă și încredere rezolvarea unei chestii, care se leagă și cu exigențe exterioare.* MAIORESCU, D. II, 332. *Un obicei poporan al antichității cu care se leagă și un cântic copilăresc.* ODOBESCU, S. III, 225. *Se cere... ca diversele obiecte cu care are a se ocupa școlarul să nu-i fie predate fără a se lega între ele.* ARHIVA, I, 76. *Mi-a venit în gând să scriu oarecare amintiri despre această societate... cu care se leagă multe și plăcute aduceri-aminte ale tinereței mele* (a. 1889). PLR I, 240. *Cuvântul „viteaz"... s-a dat mai apoi la orice om tare, fără ca numaidecât să se lege cu noțiunea de „soldat".* GHIBĂNESCU, S. I. I, 52. *În general „simbolul" exprimat prin sunete va fi simțit mai mult timp la acele cuvinte care în mintea noastră nu se leagă de o imagine precisă.* DR. I, 94. *Un interes atât de general... pare a se lega cu nevoi și aspirații mai adânci.* VIANU, L. U. 79. *În ce privește aspectul său afectiv, instinctul se leagă de aproape de emoție.* RALEA, S. T. II, 169. *Materialismul mecanic francez se leagă de fizica lui Descartes, în opoziție cu metafizica sa.* JOJA, S. L. 329. ◇ Expr. (De obicei cu topica inversată) **A(-și) lega numele de...** sau **a(-i) rămâne legat numele de...**, (refl.) **a (se) lega de numele** (cuiva) = a deveni cunoscut prin ceva; a (se) remarca printr-o anumită realizare. *De numele pictorilor faimoși ca... Teofan se leagă și câte o carte de pictură* (a. 1805). GRECU, P. 34. *Vorbesc sufletului nostru în numele unui trecut de poezie, de lupte, de artă și de glorie, legat de numele lor.* COCEA, S. I, 58. *Sunt cei al căror nume rămâne pentru totdeauna legat de impresionism.* OPRESCU, I. A. IV, 162. *Numele tău rămâne legat de calitatea cărților pe care le tipărești.* ARGHEZI, S. XXV, 8. *S-au făcut multe tentative de explicațiuni în acest fel. Cea mai tipică dintre toate e aceea legată de numele lui Bazaillas.* RALEA, S. T. II, 38. *De numele lui* [al Oltului] *totul se leagă: lupte, speranțe, biruințe și înfrângeri, și toată frământarea unui trecut aspru.* BOGZA, C. O. 264. *Numele lui e legat de două evenimente.* CIOCULESCU, I. C. 73. *Refuz să colaborez cu cei vinovați de situația dezastruoasă a armatei..., ar însemna să-mi leg numele de crimele lor.* PREDA, DELIR. 140. *Numele sărbătoritului este legat de pregătirea a numeroase promoții de ingineri constructori.* CONTEMP. 1966, nr. 16 (1699), 8/1. *Nu vrea să-și lege numele „de un personaj întunecat și imoral".* CINEMA, 1974, nr. 2, 52. *De numele lui nu se legau decât patru sau cinci piese.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 12/2.

3. Tranz. A face să decurgă, a rezulta din... *Cari sunt relele legate de starea socială?* CONTEMPORANUL, I, 160. *Erorile legate de-o mână de pământ se desfac deodată cu ea.* EMINESCU, O. XIII, 108. *Buzele se alipeau sfiicios de poala antereului puternicului turc, numai și numai spre a nu pierde poziția și câștigurile materiale legate de dânsa.* XENOPOL, I. R. X, 148. *Precizarea importanței estetice a poeziei populare, de care T. Maiorescu voia să lege noțiunea oricărei poezii.* LOVINESCU, S. VIII, 98. ◇ Refl. pas. *Atâtea avem de spus despre ideea originei noastre..., despre caracterul sub care se prezintă ea astăzi și relele ce se leagă de ea.* XENOPOL, în CONV. LIT. IV, 130. *Alungarea grijilor individuale de care se leagă durerea, prin asceză și euthanasie.* CĂLINESCU, O. XIII, 17. *Vine apoi mutatul, cu tot ce se leagă de el.* VINEA, L. I, 253.

B. I. (Predomină ideea de imobilizare, de blocare ori de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune) **1.** Tranz. (Complementul indică oameni; adesea cu determinări introduse prin prep. „cu") A imobiliza cu ajutorul unei funii, al unui lanț, al unor cătușe etc.; a fereca, a încătușa; spec. (complementul indică persoane urmărite, răufăcători, inamici etc.) a prinde (**III 1**); a închide, a întemnița. *Ce faceți plângându de-mi frângeți înrema? Eu nu numai legatu se fiu, ce și se moriu gata suntu întru Ierusalim.* COD. VOR.² 256. *Aceasta cale gilăluiiu pânră la moarrte, legându și pridădindu în temniță bărrbați și muieri.* ib. 265. *Să lege împărații loru cu fieru și slăviții lor mărule fărecate cu fieru.* PSALT. 308. *De mulți ani răpiia elu și lega elu cu lanțuri de fier.* CORESI, EV. 372. *Să sunteți derepți, rămâne aicea legat unul dentre frații voștri în temniță.* PO 147/21. *De-aci-i lega cu muierile-ș și feții lor, cu fetele, și-i băga prin case-și, de-i ardea cu case cu tot.* MOXA, C. 165. *Să-i prinză..., să-i lege și să-i dea întru mâna slugii noastre și la domnia mea să-i aducă*

(a. 1639). GHIBĂNESCU, S. I. III, 78. *Un stăpân cumplit, când fuge de la dâns robul, deaca-l dobândeşte, mai vârtos leagă-l şi în mai tari păzitori dă-l.* VARLAAM, C. 208. *Nici pre un şleahtici nu-l va putea lega cineva, nici craiul singur, până nu-l va birui cu legea.* URECHE, L. 113. *Nu poate nime să ucigă furul, când poate să-l leage şi să-l aducă la giudeţ.* PRAV. 121. *Tâpină pre El... un om întru carele era duh necurat. Carele zăcea în morminte şi nece cu lanţuri nu putea cineva să-l leage pre el.* N. TEST. (1648), 46[r]/22. *Astăzi înfrumuseţază grumazii lui cu gherdanuri de aur curat şi cu pietre scumpe, iar dimineaţă îl smereşte şi-l leagă cu lanţuri de fier.* NEAGOE, ÎNV.[2] 208. *Până la Hotin, tot au fost legat la puşci în obedzi.* M. COSTIN, O. 85. *Îl legară vârtos şi-l băgară în temniţă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 36[r]/25. *Să legăm pre cel direpţ că nu ni-i de nice o treabă* (a. 1683). GCR I, 266/11. *Să lege pre împăraţii lor cu obezi şi pre slăviţii lor cu cătuşi de fier.* BIBLIA (1688), 428[2]/34. *Giupânesă sărace încă le lega la puşci şi le închide la simeni pentru bani.* NECULCE, L. 70. *Pentru asupra Inorogului vânătoare..., toate în toate părţile să-l cerce, să-l afle, să-l prindză, să-l lege, şi după a lor tirănească să-l giudece lege să orânduiră.* CANTEMIR, I. I. I, 224. *Prinseră pre acei comişari împărăteşti de-i legară şi-i trimese la Mihai Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 130. *Legând cu funii pre moaviteni, pre idumei şi pre filistiimi, i-au aruncat în ocne de sare.* ANTIM, O. 279, cf. 312. *Nesuferind a vedea sporindu-se credinţa în H[risto]s, îl legară cu ştreanguri şi îl târâră* (a. 1705). GCR I, 359/5. *Trupul celui ce ar fura această sfâ[n]tă ev[an]ghelie să fie legatu şi afurisit* (a. 1766). IORGA, S. D. XVII, 81. *L-au învins, l-au legat de grumazi cu doao lanţuri de fier, grele foarte.* MICU, în ŞA I, 81. *Văzu un om mare... legat dă acel munte cu verigi dă fier.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 167/28. *Au poruncit de l-au legat şi înaintea tuturor l-au întrebat de sfaturile lui Traian.* ŞINCAI, HR. I, 5/31. *Îngeri purtând veşminte luminoase îl leagă cu lanţuri* (a. 1805). GRECU, P. 172. *Pre mine... fiind frate ţie şi fără vină, m-ai legat, iar pre perşi, vrând să te scoaţă din moşie-ţi, nu vrei să-i cerţi?* HERODOT[2], 187. *Apoi cu toţi îl năpădiră; Care de mâni, care de picioare L-apucă, îl leagă şi-l ţin.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 252, cf. id. LEX. *Mă leagă de grumazi preste zi cu lanţul.* ŢICHINDEAL, F. 99/11. *M-au dus la o ţarină numai în poale..., cu copila în braţe, şi după aceea mi-au pus viţa în gât şi m-au legat de car* (a. 1825). IORGA, S. D. XII, 211. *După ce le făcea cunoscută hotărârea prăvilii, legându-l cu un lanţ, îl cobora... în fundul temniţii.* GOLESCU, Î. 53. *Acolo legând pre Isaac, au tins mâna ca să scoată cuţitul şi să-l junghie.* TEODOROVICI, I. 84/1, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Au venit noaptea acasă la el şi cu sila legându-l, l-au luat ducându-l după ceilalţi la Filipeşti* (a. 1832). DOC. EC. 513. *Trebuie a călca gâcitorul în vremea somnului său şi cu ajutorul altor tovarăşi a-l lega bine.* CĂPĂŢÎNEANU, M. 53/13. *După aceea m-au prins rob, m-au legat cu lanţuri şi m-au plimbat în triumf.* MARCOVICI, VEL. 22/5. *Petru orândui a lega pe Malaspina şi a-l arunca în barca cea mare.* ASACHI, S. L. II, 139. *Acei de care cârmuirea se temea mai mult... au fost îndată legaţi şi expediuţi la cazarmia din Galaţi* (a. 1848). URICARIUL, X, 16. *Superiorii lor să-i lege pe aceştia şi să-i închidă.* BARIŢIU, P. A. I, 116. *Priveam pe oamenii aceia cum lega pe maică-mea fără să pot grăi, nici ţipa, nici plânge.* NEGRUZZI, S. III, 401. *Pe funia ce duce pe oameni în tartar, Legară osânditul în manta-i cea marcată Şi-l sloboziră-n gura cea neagră, fiorată.* BOLLIAC, O. 104, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Au trimis într-o seară pe aga cu dorobanţii şi i-au legat pe toţi şi a doua zi i-au dus la curtea domnească.* LĂCUSTEANU, A. 110. *L-au prins apoi duşmanii, l-au legat şi i-au scos ochii.* EMINESCU, O. I, 159. *Pui de te leagă şi te trimit la balamuc, mă-nţelegi!* CARAGIALE, O. II, 227. *Du-te..., leagă-l pe slugă, apoi adă nevasta cu copiii în casă.* SLAVICI, O. I, 132. *Sabathai fu legat şi dus, bun zdravăn, în casa de nebuni.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 67. *În lanţuri legat, cutezătorul Nin-Musa întră palid, cu ochii la pământ.* COŞBUC, B. 15, cf. DDRF. *L-au legat şi i-au tăiat capul.* IORGA, C. I. I, 12. *Chiar de-o fi cu lanţuri De fier legat, va iscodi un mijloc De-ntoarcere, că prea-i dibaciu şi vrednic.* MURNU, O. 8, cf. TDRG. *Instigatorii fură prinşi şi legaţi în fiare.* PĂCALĂ, M. R. 359. *Monumentul de la Adamclisi ne confirmă... prizonieri nobili de o parte, legaţi împreună, – prizonieri de rând, de alta.* PÂRVAN, G. 148. *Lovindu-i în miezul nopţei, dezbrăcându-i, i-au legat.* N. A. BOGDAN, C. M. 99. *Din mulţime se ridică un ţipăt sfâşietor şi o femeie căzu grămadă. Aţi înţeles cine era. Când s-a deşteptat, a trebuit s-o lege.* M. I. CARAGIALE, C. 28, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Pleşa a fost prins şi se află, legat în fiare grozave, la arestul preventiv.* POPA, V. 203. *Dacă poate prinde el pe fugarii boieri... să-i trimită legaţi în lanţuri înapoi la Iaşi.* C. GANE, T. V. II, 93. *O aducea legată c-o frânghie de subţiori.* BART, E. 254. *Pune mâna pe mine, leagă-mă, vâră-mă la întuneric, într-o chilie!...* SADOVEANU, O. V, 126. *Rumânii sunt legaţi cu mâinile la spate.* STANCU, D. 57. *Şi pe mine m-au legat... Jandarmii.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 108. *Pune mâna pe sfoara asta şi leagă-i.* TUDORAN, P. 286, cf. DL. *Dacă ai înnebunit, spune-ne... Te legăm şi te trimitem la... Chitila.* PREDA, Î. 120, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Constantin e prins şi legat cu frânghii de o salcie.* BĂNULESCU, C. M. 117, cf. M. D. ENC., DEX. *Legaţi-l şi după aceea mai vedem.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 15/2, cf. DSR. *Fost-au gol legat la soare Şi de mâni şi de picioare.* ALECSANDRI, P. P. 205. *Care-a fost voinic mai mare, Acum e legat mai tare Şi de mâni şi de picioare Cu lanţuri şi cu zăvoare!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 287, cf. RETEGANUL, P. III, 43. *M-am trezit Şi m-am găsit De picioare-mpiedicată De mânuri legată.* MARIAN, Î. 15. *Mă chema tata la groapă, Nu ştia c-atunci mă leagă.* ŞEZ. I, 76, cf. 108. *Doi mă-ntreabă, Doi mă leagă.* CARDAŞ, C. P. 59. *Pântru t'ińe, mândră dragă, 'In jendarii d'e mă leagă.* ŢIPLEA, P. P. 67, cf. GRAIUL, I, 15. *Să mi-i legaţi pe-aieşti doi ucigaşi şi să mi-i ţineţi aşa la opreală.* VASILIU, P. L. 161. *Nu ţi-e milă şi păcat, Nu vezi tătarii cum ne-a legat.* PĂSCULESCU, L. P. 266. *Şi-am zis verde iedera, Pe Dragoş că mi-l lega, În trăsură mi-l punea.* PAMFILE, C. Ţ. 68, cf. ARH. FOLK. III, 54, MAT. DIALECT. I, 107, 116, 122. *Nedea... a legat, Fără teamă de păcat, P-un stăpân nevinovat.* BALADE, II, 95, cf. III, 127. *De când sunt dus din sat Numa-n lanţuri sunt legat.* FOLC. TRANSILV. III, 82. *Ale, Stanciu-al Bratului, Vrei tu,*

măre, să te dai, De poteră să fii legat, Ori de ea să fii tăiat? FOLC. OLT. – MUNT. V, 262. *Se-ntâlnesc cu cinci, cu zece, Şi li-i vorba să te lege.* FOLC. MOLD. I, 79. *Unul a rămas mai înapoi şi unul a fost mai înainte cum au fost ei legaţi.* PORŢILE DE FIER, 64. *Pe nevoiaşul şi leneşul cu o funie să-i legi şi p-amândoi să-i îneci,* se spune, ironic, despre cei de la care nu poţi aştepta nimic bun. Cf. ZANNE, P. II, 649. (Refl. pas.) *Trimiteţi dentru voi unul şi luaţi pe fratele vostru, şi voi vă legaţi* (rămâneţi aici închişi B 1938) *până se vor face aiave cuvintele voastre.* BIBLIA (1688), 32¹/56. ✧ Fig. *Îngerii ceia ce greşiră nu cruţă, ce cu pletiturile de negură legă-i şi pridădi în osândă a-i chinui şi a-i veghiia.* COD. VOR.² 399, cf. CORESI, L. 180/11. *Aceale păcate tot sufletul cu întunearicul vecinic cuprindu-l şi mintea cu orbie neînţeleaptă leagă-o.* VARLAAM, C. 188. *Cu dragostea astor lucruri de aici, ca cu neşte lanţuri de fier legându-mă, rob mă avea* (a. 1648). GCR I, 132/4. *Fu legat cu legături nedezlegate până ce a venit Hristos.* NEAGOE, ÎNV. 95/32. *Cu lanţuje de-ntunerec l-ai legat.* DOSOFTEI, PS. 508/1. *În savoanele vinului tare înfăşurat şi legat fiind, Lupul îndată la herghelie... sosi.* CANTEMIR, I. I. I, 98. *Tu, ceată afurisită, ce-ai păşit întru păcate... Din obeze ce te leagă pe o clipă te deznod.* ASACHI, S. L. I, 204. *Tu laşi grija stărei noastre în mânele ei legată.* CONACHI, P. 281. *Acei ce-n floarea vrâstei amorului slujire Legaţi în a lui lance, căiască-se acuma, Căci singuri sunt unealta nenorocirei lor.* NEGRUZZI, S. II, 219. *Să ne rupem cu sila de lanţurile ce ne-au legat trupul încă fiind în şcoală* (a. 1874). DR. VIII, 15. *Legată-n lanţ e a lor minte.* EMINESCU, O. XV, 943. (Refl.) *Cu lanţuri usebite ale păcatelor sale să leagă* (a. 1784). ŞA I, 91. *De cruce diiavolul s-au legat cu lanţuri: Peste el credincioşii fac sufleteşti danţuri* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 54. *Mă legam cu lanţul mâhnirei şi al pocăinţei.* MARCOVICI, C. 16/2. *Sunt poeţi slăbănogi, care... s-au legat cu toate sforile unei tehnicităţi sterpe.* CONSTANTINESCU, S. I, 110. ✧ Expr. **A lega** (pe cineva) **fedeleş** (sau **burduf**, **cobză**, **butuc**, **bute**, **nod**, **curmei**, regional, **snop**) = a imobiliza complet (pe cineva) prin legături foarte bine strânse. *Cortejul se opreşte la poarta lui, şi câţiva zaplani... intră în odaia lui, îl trântesc la pământ, îl leagă fedeleş de mâini şi de picioare, îl iau în spinare.* GHICA, S. 386, cf. BARONZI, L. 206, cf. CIHAC, II, 497. *Acu era legat butuc.* CARAGIALE, O. I, 181. *Pe când împingea, el o leagă de copaciu cobză.* ISPIRESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 151. *M-a legat snop.* id. ap. ŞĂINEANU, Î. 151. *Cumetre, mi se pare că sunt legat curmei De fiecare cracă c-o funie de tei.* MACEDONSKI, O. II, 69, cf. DDRF. *După ce a curăţit şi păreţii de arme, îl leagă nod, îl vâră sub pat ca pe un ghem.* ADAM, R. 188. *Tudor zări pe cei doi unchi ai lui legaţi fedeleş pe podeală.* SANDU-ALDEA, U. P. 48. *Un poliţai... leagă burduf pe un ofiţer şi-l bagă la beci.* IORGA, P. A. II, 357. *La ideea că are să mă lege burduf şi are să-mi deie mâncare cu de-a sila, mă bufni un râs nebun.* HOGAŞ, DR. II, 196, cf. ŞĂINEANU, D. U. *A trebuit... să-l lege cobză până i-a trece harţagul.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 260, cf. DA II_2. *Se înhăitau câte doi-trei, în chip de bandă şi nu se dădeau bătuţi până nu-l lăsau pe Gavrilă legat fedeleş.* POPA, V. 8. *Îi vedeau pe cei trei legaţi fedeleş.* STANCU, R. A. V, 207, cf. DL, DM, L. ROM. 1968, 73. *I-au legat fedeleş cu mânele la spate.* MARIAN, T. 171. *Curtenii... îl legară butuc şi-l duseră dinaintea împăratului.* id. O. I, 243. *Spuse că Rădoiţă să fie legat cobză şi aruncat în Dunăre.* IZV. XIV, 62. *I-au prins, i-au legat burduf şi i-au dus în faţa judelui.* FOLC. TRANSILV. III, 360, cf. ZANNE, P. III, 498, 549, IV, 309, V, 106, IX, 234. (Cu schimbarea construcţiei) *Şi după cum siguriţa cere Fierră în mâni şi pe picioare-i pune. Aşa legat apoi ca butuc De-aci cu mare triumf îl duc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 252. *A legat jandarmul ca pe un butuc, petrecându-i cârpa pe gură.* POPA, V. 77. *Atunci, măre, l-aţi lega până cobză l-aţi făcea.* ŞEZ. IV, 132. **A lega** (pe cineva) **cot la cot** = a lega (pe cineva) cu mâinile la spate. Cf. POLIZU. *O să te leg bine cot la cot şi mâne o să te dau pe mâna zabetului.* FILIMON, O. I, 139. *M-a legat cot la cot... şi m-a dus.* CARAGIALE, O. I, 43. *Să-l lege cot la cot cu lanţuri.* ISPIRESCU, U. 88, cf. ŞĂINEANU, Î. 151, DDRF. *El fu prins împreună cu cei mai mulţi din tovarăşii lui de cugetare, legat cot la cot şi dus la cazarmă.* XENOPOL, I. R. XIII, 11. *Subcomisarul... împinse înlăuntru pe Vasile Brebu aşa cum era, legat cot la cot şi plin de sânge.* SADOVEANU, O. VIII, 116, cf. DL. *Turcii rămaşi mi-l prindea Şi-l fereca peste tot, Şi-l lega strâns cot la cot.* ALECSANDRI, P. P. 125. *Ostaşii, mergând unde li s-a spus că se ţin hoţii ascunşi..., îi prinseră, îi legară cot la cot şi astfeliu îi duseră apoi pre toţi la Suceava.* MARIAN, T. 174. *Nu mă leagă ca pe boi..., Ci mă leagă cot la cot Şi mă trece peste Olt.* ŞEZ. I, 76. *Cot la cot... mi-o legau.* ANT. LIT. POP. I, 437. *Şi s-a pus hoţî la gând Să ńe prindă la iubit Să ńe leże cot la cot, Să ńe plimbe satu tot!* FOLC. OLT. – MUNT. I, 124. **A lega** (sau **a fi legat**) **de mâini şi de picioare** v. mână¹ (**I 1**). (Regional) **A lega** (pe cineva) **sfoară în sfoară** v. sfoară (**1**). (Familiar) **(A fi) nebun** (sau **bun**) **de legat** = (a fi) nebun, smintit. *Aicea nu înţelege filosoful pe nebunii cei ce umblă cu oase, cu pietri şi sunt de legat.* C. CANTACUZINO, CM I, 64. *Va fi nebun de legat: capul i-a slăbit.* BARONZI, C. I, 157/12, cf. COSTINESCU. *Un publicist s-a lăudat Că e nebun bun de legat.* CARAGIALE, O. VII, 573. *Prostii li par ştiinţi şi arte, Nebuni poeţii, de legat.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 22. *N-a putut nimeni înţelege de la el nimic. Nebun de legat şi nebun a rămas.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 303, cf. CADE, DA II_2. *Ar fi fost bun de legat dacă ar fi primit în ogradă un om primejdios ca ăsta.* POPA, V. 24. *Îşi închipuie că sunt ca toate femeiuştile care roiesc printre mătăsurile şi muselinurile lui? A, nu... e nebun! E nebun de legat.* KIRIŢESCU, G. 81. *Eşti nebună de legat!* CĂLINESCU, S. 791. *Ţi-am mai spus odată, Orbescule, eşti bun de legat. Cum să omor eu om în văzul lumii?* STANCU, R. A. III, 368. *Eşti nebun de legat.* H. LOVINESCU, T. 276, cf. DL, DM, DEX. ✦ (În trecut; complementul indică persoane condamnate) A imobiliza prin fixarea, cu diverse legături, de unul sau de doi stâlpi, de cozile a doi cai etc., pentru a pedepsi, pentru a tortura, mai ales pentru a ucide. V. schingiui, ţintui (**I 3**). *L-au legat de coadele a doao cămile şi l-au slobozit prin tabără di l-au fărămat.* URECHE, L. 191. *[Î]l leagî de coadele cailor şi-l duc trăgând pre uliţe pănî la locul cel de pierdzare.* PRAV. 91. *Fu legat de cai şi gonit în vreme de iarnî preste locuri grele şi*

aspre. DOSOFTEI, V. S. februarie 49ᵛ/23. *Pre svântul Straton l-au legatu-l cu mănule de-acele doaî vărvuri de copaci.* id. ib. septembrie 17ʳ/1. *Turcii l-au legat de 2 cămile.* R. POPESCU, CM I, 304. *Săracii plângea şi pliniia tot ce le cerea, că era legaţi de stâlpii ce era înfipţi la puşcărie.* id. ib. 452. *Curbând vârfurile la doui pini, îi lega cu un braţ de unul şi cu un picior de altul.* ARISTIA, PLUT. 8/30. *Femeile vinovate le espunea în piaţă legate de un stâlp.* GHICA, S. X. *Te voi lega de stâlpul porţii.* FILIMON, O. I, 133. *Ostaşii nerăbdători o smulseră de dinaintea lor şi o legară pe rugul unde era să fie arsă.* ODOBESCU, S. I, 21. *Porunceşte să-i aducă o iapă sireapă şi un sac plin cu nuci, şi să lege şi sacul cu nucile şi pe hârcă de coada iepei şi să-i deie drumul.* CREANGĂ, P. 101. *Legă pe ţigancă de coadele cailor, împreună cu un sac de nuci.* ISPIRESCU, L. 71. *Voi pune servitorii să-l bată. Şi voi pune / Să-l târâie de-a lungul Bagdadului, legat De-a calului meu coadă, de-a celui mai turbat!* COŞBUC, P. I, 53. *Mihai sin Oprea... a fost legat la stâlp şi bătut.* C. PETRESCU, A. R. 194. *Lega prizonierii de motocicletă şi-i târa pe şosea.* T. POPOVICI, SE. 316. *Acolo, într-o casă, prinşii sunt legaţi de o grindă de lemn de la tavan, însă o femeie localnică... dezleagă pe prinşi.* PANAITESCU, CR. 76. *La pământ îl întindea, De falangă mi-l lega Şi-l bătea şi tot striga.* ALECSANDRI, P. P. 130. *Pe mumă-sa a vitregă a legat-o de coada calului şi i-a dat drumu.* GRAIUL, I, 99. *A poruncit împăratul de-o scos din grajd un cal ne-nvăţat, a legat pe popă de coada calului, a scos calul pe câmp şi i-o dat drumu.* VASILIU, P. L. 25. *A loat pă ţiganca, prima nevastă şi-a legat-o d-un armăsar, dă coada armăsarului.* O. BÎRLEA, A. P. II, 12. ✧ Expr. **A lega** (pe cineva) **la stâlpul infamiei** = a condamna (pe cineva) în public; a blama, a înfiera. *Să-i legăm la stâlpul infamiei.* CARAGIALE, O. V, 443. ✦ Fig. (Învechit şi popular) A pune stăpânire pe...; a supune. *Dară aceasta fata lui Avraam, carea o legase Satana de optsprăzeace ani, au nu să cădea a o dezlega în zi de sâmbătă?* N. TEST. (1648), 87ᵛ/19, cf. BIBLIA (1688), 802¹/20. *Tăt dracu ţ-î-n casă şî numa tăţ-îz leagă femeia. Da' io l-aş scąte.* O. BÎRLEA, A. P. III, 122. ✦ Refl. Fig. A se robi; a se lăsa subjugat. (Cu complementul în dativ) *Socotind să asuprească limba sfântă, cei fără de lege – legaţii întunerecului, carei şi nopţii cei lungi s-au legat, închizându-se cu acoperământuri – pribegi zăcea cei vecinice de mai nainte-conoştinţe.* BIBLIA (1688), 661²/13. ✦ Refl. (pas.) Fig. (Învechit) A se prinde în cursă, v. prinde (**III 1**). *Ştiutu iaste Domnul giudeţu făcându, întru lucrul măriloru sale legă-se* (să prinse BIBLIA 1688, s-a încurcat B 1938) *păcătosul.* PSALT. 13. *Întru deadele mânilor sale legă-se păcătosul.* CORESI, PS. SL.-ROM. 59. *În trufa necuratului încinde-se mişelul, lega-se-vor* (prindu-se BIBLIA 1688, se prind B 1938) *în sfeat ce cugetă.* id. ib. 60. ✦ Tranz. A anula sau a reduce libertatea de mişcare a unui om prin imobilizarea, prinderea mâinilor, a picioarelor etc. în cătuşe, în lanţuri etc. *Luo brâul lu Pavelu şî-ş legă picioarele sale şi mânrule.* COD. VOR.² 255. *Atunce zise împăratul slugilor: „Legaţi lui mânile şi picioarele, şi-l luaţi el de-l aruncaţi el în întunearecul de afară".* CORESI, EV. 302. *Limbile... lor era legati în parî de foc şi nu pute grăi.* COD. TOD. 204. *Mănule leagă..., picioarele împiadecă.* VARLAAM, C. 208.* *Legându-i mânule îndărăpt, îi tăiarî svânta limbî.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 38ᵛ/25. *Legându-i mâinile la tâmple şi trăgându-le înapoi la umere, l-au silit ca să-ş aştearnă la pământ pânticele.* AETHIOPICA, 83ʳ/9. *Îmi legară picioarele* (a. 1784). ŞA I, 86. *Sfântul şezând cu mâinile legate înapoi* (a. 1805). GRECU, P. 257. *Le-au fost la toţi legate mânule.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 292. *Cu mâinile legate denapoi şi paveze aruncate jos, cer pace.* GENILIE, G. 211/33. *Secuii le legară mânele la spate.* BĂLCESCU, M. V. 393. *O femeie... cu mâinile legate dinapoi.* NEGRUZZI, S. I, 294. *Sora noastră cea mezină Gemând sub cnutul de calmuc, Legată-n lanţuri a ei mâne De streang târând-o ei o duc.* EMINESCU, O. XV, 946. *Îi prinseră fiecare câte o mână... şi i le legară strâns cu brâul tovarăşului.* CARAGIALE, O. I, 181. *Doi dintre privitori îi legară mâinile.* CONTEMPORANUL, IV, 515. *I-au legat Picioarele cu lanţuri.* COŞBUC, P. II, 179. *Mândrea prinse mâinile babei, i le aduse la spete şi i le legă strâns.* SANDU-ALDEA, U. P. 89, cf. DA II_2. *Coatele-i erau strâns legate la spate.* SADOVEANU, O. VIII, 104. *Le-au legat mâinile la spate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 136. *Îi apucară strâns şi le legară mâinile la spate.* STANCU, R. A. I, 240, cf. DL. *Mă cred periculos. Altfel nu mi-ar fi legat mâinile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 15/2. *Îi lega braţele-n cruci.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Mânile legatu-mi-a Picioarele împiedecatu-mi-a.* PAMFILE, DUŞM. 231, cf. ALR II 3 615/95, 325. *Iar Ilincăi ce-i făcea? Mâinile i le lega.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 233. ✧ Expr. **A-i lega** (cuiva) **mâinile** sau **a-i fi** (cuiva) **mâinile legate** = a fi sau a aduce (pe cineva) în imposibilitatea să acţioneze. *Îi leagă mânile şi nu-l lasă a-şi lua satisfacţia şi răzbunarea ce i se cuvine despre poloni.* BĂLCESCU, M. V. 245, cf. LM. *Eu cred că nu este bine să legăm mânele Camerelor viitoare.* MAIORESCU, D. III, 250, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC. *Vai, leliţă, cum te-aş bate, Dar mi-s mânele legate, C-un fir de mătase neagră... Nu te pociu bate de dragă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 73. (Familiar) **Leagă-ţi gura** (sau **clanţa, leoapa, troampa, fleanca**)! = Nu mai vorbi! Taci! Lasă vorba! Cf. ALR I 69. **A(-i) lega** (cuiva) **limba** (sau **gura**) sau (refl.) **a i se lega** (cuiva) **limba** (sau **gura**) = **a)** a paraliza (**1**), a amorţi. *Socotim că din iarba aceea i s-au legat limba lui* (a. 1802). ŞA I, 545. *De năpraznă i se legă gura, slăbi şi muri.* MAIOR, PRED. II, 63/16. *Grăind bolnavul şi vrând încă să mai grăiască, de i se va lega limba tăindu-i-să cuvântul, nici cele ce au grăit mai înainte nu să ţine în seamă.* PRAVILA (1814), 129. *Limba să leagă şi bolnavul să găsăşte în primejdie.* C. VÂRNAV, H. 124/11. *Dragul mamei, i s-a legat limba, ce să mă fac?* CONTEMPORANUL, I, 293. *Peste-o săptămână i se legă limba.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 90, cf. DDRF. *De la o vreme i s-a legat limba* [bolnavei]*; de cunoscut cunoştea tot, dar nu vorbea.* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Legându-li-se limba în gură, niciun cuvânt nu putură să-i răspundă.* MARIAN, T. 321, cf. ŞEZ. I, 110; **b)** (fig.) a amuţi, a nu mai putea vorbi. *Nu putea nice să să roage lui Hristos, căci... diavolul legase limba lui de era mut.* VARLAAM, C. 187. *Şi-ţ voiu lega limba şi te vei asurzi şi nu vei fi lor om mustrătoriu.* BIBLIA (1688),

535²/34. *Limba cea ca clopotul cine ţ-au legat? Gura cea ca doba ce ţ-au astupat?* CANTEMIR, I. I. II, 87. *Se leagă a mea limbă, şi răpede, subţire Un foc prin vine-mi curge, se varsă cu fiori.* HELIADE, O. I, 69. *Maria Teresa în 1761 se înduplecase a permite ca biserica ortodoxă din Ardeal să fie administrată... de către episcopul sârbesc..., însă şi atâta pre lângă instrucţiuni prin care i se lega gura.* BARIŢIU, P. A. I, 515, cf. BARONZI, L. 43. *Mă îngâni pentru că mi se leagă limba când te văd... Dragostea mă gângăveşte.* ALECSANDRI, T. 903, cf. COSTINESCU. *Tu!... nu vezi! nu-ţi aflu nume... limba-n gură mi se leagă.* EMINESCU, O. I, 82. *Vreau să-ţi leg limba printr-o încredere fără margini.* I. NEGRUZZI, S. VI, 38. *Moş Gheorghe se razimă în băţ, se uită ţintă la localul Camerei şi i se pare că i s-a legat limba în gură.* SP. POPESCU, M. G. 82, cf. CADE, DA II_2, DL, DM, M. D. ENC, DEX. *Gura, limba i-ai legat Cuvântul i l-ai luat.* ARH. FOLK. V, 95. *I-aş răspunde că mi-i dragă, Limba-n gură mi se leagă.* PAMFILE, C. Ţ. 175, cf. ALR II/I MN 11, 6 886/219, ZANNE, P. II, 228. (Refl.) **A (i) se lega** (cuiva) **picioarele** = a nu mai putea să meargă (decât cu mare greutate) din cauza unei emoţii, a unei boli etc. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. *Foaie verde, flori de fragă, Picioarele mi se leagă Ori de frunză ori de iarbă, Ori de tine, mândră dragă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 10. ✦ Spec. (Învechit; complementul indică roata sau, rar, carul) A împiedica. Cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF.

2. Tranz. (Complementul indică animale, mai ales domestice, sau păsări; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", „cu", învechit şi popular „la") A prinde, printr-un lanţ, printr-o funie etc., petrecută pe după o parte a corpului pentru a-i reduce posibilitatea de mişcare. V. priponi (1). *Acesta va lega mândzişorul său la buciumul vieei şi puiul asineei sale către viţa vieei.* PO 174/9. *Dezgiugă boii şi-i legă la un gard.* VARLAAM, C. 249. *Legând la vie mânzul său şi la cârceiu mânzul măgăriţii Lui, va spăla cu vin îmbrăcămintea Sa şi cu sângele strugurului învălitura Lui.* BIBLIA (1688), 38¹/21. *Calul îi lega lângă jertvănice.* AETHIOPICA, 82ʳ/3. *Sufletul nostru, carele lăcuiaşte în trupul nostru, nu să poate ca o vită lega cu legătură materialnică.* MICU, L. F. 68/7. *Iaste lângă casa aceea şi un mânz legat, mănâncă la iasle* (a. 1805). GRECU, P. 115. *Legându-o cu aţişoare de picior, o hrănea şi se juca cu ea.* ŢICHINDEAL, F. 156/6. *Într-aceste grajduri au vacile legate cu lanţuri de 2 părţi.* GOLESCU, Î. 123. *Au legat lama de un copaciu.* DRĂGHICI, R. 100/9. *Ion prinse un uleu şi, ducându-l acasă, Îl legă cu o sfoară, Lângă coteţ afară.* ALEXANDRESCU, O. I, 238. *Grâul se treiera cu cai legaţi de gâtu.* I. IONESCU, M. 344, cf. PONTBRIANT, D., cf. COSTINESCU, LM. *Ghiţă... nu a gătit încă de legat boii la grajdiu.* CONV. LIT. XI, 98. *Vin acasă, leg pupăza de picior c-o aţă, ş-o îndosesc de mama vreo două zile în pod.* CREANGĂ, A. 55. *Huţule, dragul taichii, ce cauţi tu? – caprele sunt legate de gard.* SLAVICI, O. I, 98. *Îl rugă să-şi lege ogarul.* ISPIRESCU, L. 296, cf. DDRF. *Mai bine să-l leg cu Joian la o parte de celelalte vite.* SANDU-ALDEA, U. P. 26, cf. ALEXI, W. *Atunci eu pe tăcute Berbecii, câte trei luând, deolaltă Îi leg cu mlădioasele curmeie, Pe care se culca nelegiuitul Ciclop.* MURNU, O. 154, cf. TDRG. *La vremea cuvenită va lega un bou de-al stăpânului său de-a curmezişul, cu un brâu.* PAMFILE, D. 30. *Se vede... curtea păsărilor şi doi câini mari legaţi în lanţuri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 25. *Până să legăm noi caii de câte un par al unui gard de răzlogi, Axinia se şi duse la uşa crâşmei.* HOGAŞ, DR. I, 93, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Cămila stăpânului meu era legată de pom.* VISSARION, B. 122. *Legat lângă fântână, câinele Ursu stă tolănit.* A. HOLBAN, O. II, 317. *Leagă cucoşul lângă cărămidă şi-l trimete la locul său... Să steie acolo şi să-şi deie semnele cât va fi trebuinţă.* SADOVEANU, O. XIII, 795. *Îmi leg de-o plută murgul.* PILLAT, P. 145. *O vacă bătrână legată cu un lanţ mare rumega.* DAN, U. 133, cf. SCRIBAN, D. *N-a legat caii cum se cade.* ULIERU, C. 39. *Ţăranul făcu din nou gestul de a lovi vaca cu capătul funiei cu care era legată.* CĂLINESCU, S. 187. *Şi-a legat caii de căruţă.* STANCU, D. 43. *Am poruncit să lege câinii.* DEMETRIUS, C. M. 139, cf. DL, DM. *Leagă slăbanii de coarne c-o sârmă.* SORESCU, L. L. I, 86, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *El cârlanul şi-l lua, La ciochine şi-l lega, Şi cu roibul iar pleca.* ALECSANDRI, P. P. 88. *Măi bădiţă, chică creaţă, Mână boii pe fâneaţă, Şi-i adă de dimineaţă, Şi-i leagă de trei proptele, Cu trei fire de mărgele Şi vin la noi de mă cere.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 48. *Când îi mere într-alt sat, Nu-ţi lega murgu de gard, Nu intra-n casă nechemat.* MÂNDRESCU, L. P. 69. *De nimica nu grăieşti, N-ai închis ocoalele, Nici n-ai legat vacile.* MARIAN, SA. 116. *Ea umplu ieslea de fân, legă boii la iesle şi veni în casă.* ŞEZ. I, 292. *Pi murgu mi l-o scos, L-o înşălat şi l-o-nfrânat, Di zăbreli mi-l legară Şi în casă că intrară, Ziua bună că-şi luară.* MAT. FOLC. 1 463. *Leagă budihacea cei de urs colo-n poiata ceea şi vină în casă de te-i hodini oleacă.* VASILIU, P. L. 89, cf. PĂSCULESCU, L. P. 19. *Bagă iapă-n tindă O leagă de grindă, Îi dă fân să roază.* PAMFILE, CR. 34. *Mă dusăi la Liupcova, La drăguţa Ilena. Legai calu la feriastră – Şădzeţ! – Buna sară-n casă.* ARH. FOLK. III, 73, cf. ALR I 1 129/302, 343, 363, ALR II 5 297/29, 53, 64, 76, 192, 316, 405, 414, 455, 646, 682, 848, 899. *Călătorul... a descălicat, şi-a legat calul de un brad, apoi s-a întins pentru odihnă pe un covor de iarbă verde.* FOLC. TRANSILV. III, 341. *Nǫ acuma, moşu odată-l l'eagă pe cocoşu, şi-l leagă acolo d'e pt'ičoru laiţi.* O. BÎRLEA, A. P. I, 118, cf. 145, FOLC. MOLD. I, 137. *La mijloc bătea un par aşa şi lega caii c-o funie lungă.* PORŢILE DE FIER, 103. *Constantine Balucele, Leagă calul de zăbrele Şi-i dă fân cu floricele.* NUNTA, 20. *Leagă calul unde zice stăpânul (măcar lupul să-l mănânce)*, ascultă de acela care are dreptul să dea ordine. Cf. CREANGĂ, P. 224, CONV. LIT. XI, 182, ZANNE, P. I, 349, IV, 619. ✧ Refl. pas. *În grajd bivoliţele se leagă la iesle şi se ţin în cea mai mare curăţenie.* I. IONESCU, M. 58. *Vitele se dejugă, se leagă la protapul carului ori la tânjelar şi li se dă de mâncare.* PAMFILE, A. R. 55. *Corniul prins se leagă de picior cu o aţă foarte lungă.* BĂCESCU, PĂS. 202. *Vita se leagă cu sfoară, Tu m-ai legat cu gurişoară.* BIBICESCU, P. P. 50. *Boii se leagă cu funia, iară oamenii cu cuvântul.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. I, 327. ✧ Expr. (Familiar) **A-şi lega măgarul** (sau **samarul**) **de** (sau **la**) **gard** = a se îmbogăţi, a dobândi stare. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P.

I, 535. *Voi fi ministru, băiete. O să-mi leg măgarul la gard.* STANCU, R. A. IV, 371. *Era bolnav de arghirofilie în cel mai înalt grad..., un pungaş venit în ţară numai ca să lege măgarul de gard şi să plece înapoi la barurile de noapte.* STEINHARDT, J. 342, cf. ZANNE, P. I, 642. (Popular) **A lega câinele de gard** = a se lăuda fără vreo justificare. Cf. ZANNE, P. III, 163. (Familiar) **Leagă-ţi căţeaua** (sau **haita**)! = ţine-ţi gura! taci! *Leagă căţeaua, fruntaş!* SADOVEANU, O. II, 92, cf. ALR I 69. (Cu schimbarea construcţiei) *Ia ascultă, negustorule! Ai face bine să legi căţeaua, ca să nu bată degeaba.* SADOVEANU, O. XIV, 89. ✧ (Complementul indică părţi ale corpului animalelor) *Leagă bine picioarele vitei.* CARAGIALE, O. II, 304. *Să nu legi gura boului care treieră,* cel care lucrează trebuie să se folosească şi el de roadele muncii sale. Cf. BIBLIA (1688), 144[1]/20, I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 328. (Refl. pas.) *În această zi se lipeşte gura sobii, ca să se lege gura lupului şi prin urmare să nu strice vitele.* PAMFILE, S. T. 117. ✦ Refl. (Prin Transilv.; despre peşti) A se prinde în undiţă, în năvod etc. *Vai d'e miñe, mult peşt'e s-o legat, că cît d'e rău mă ţân'e-n napoi!* O. BÎRLEA, A. P. I, 115. *Am stat acolo în mărjinea apii, ş-am năpustit cǫda-n apă, şi peşt'ii tăţ s-o l'egat d'e cǫdă.* id. ib.

II. (Predomină ideea de obligare, de îndatorare sau de interzicere, de împiedicare) **1.** Refl. (recipr.) (De obicei urmat de verbe la conjunctiv) A se obliga, a se angaja, a se îndatora, a promite să îndeplinească sau să respecte condiţiile ori termenii unui contract, ai unui angajament, ai unei convenţii etc.; a conveni, a cădea de acord, a se învoi să...; (urmat de determinări ca „pe Sfânta Evanghelie", „prin sau cu jurământ" etc.) a se jura să..., a promite sub jurământ; a făgădui în mod solemn. Cf. ANON. CAR. *Cu mari giurământuri şi blăstămuri dintr-îmbe părţile tare s-au legat.* CANTEMIR, I. I. II, 61. *Fiind Sfânta Evanghelie aşezată în mijlocul bisericii, puseră mâinile toţi pre dânsa, jurându-se şi legându-se cu numele marelui Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 219. *Cu acestea făgăduiale să lega către ţariul.* R. POPESCU, CM I, 479. *Neavând Ilii nicio îndreptari, singur s-au legat ca să nu să mai amestici la aceli părţi* (a. 1734). SAVA, DOC. I, 72. *Mă leg şi eu la toate a fi bun şi ascultător şi a mă lăsa de toate năravurile rele* (a. 1783). IORGA, S. D. XII, 105. *Toată tocmala..., legătura sau contractul prin care bărbatul şi muierea înainte să leagă că să vor căsători amândoi nicio putere să nu aibă şi întru nimica să să socotească.* RÂNDUIALA, 1/25. *Cu jurământ s-au legat că-i vor fi credincioşi* (a. 1784). în ŞA I, 82. *Toate le va da, la câte se legase împăratul.* ŞINCAI, HR. I, 183/7. *Bărbatul şi muiarea... să leagă ca unul pre altul să-l ajute şi pururea împreună să lăcuiască* (a. 1801). în ŞA I, 540. *S-au împăciuit de trei ani şi totdeauna s-a legat bărbatul său că nu o va mai bate* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 148. *Le prădară toate foarte, împărţând între sine oraşele şi ţinutul, după cum cu jurământ se legase laolaltă.* MAIOR, IST. 230/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Această sumă nu să leagă să o cumpere negreşit, ci face socotelă a o cumpăra dă va vedea că-i dă mâna* (a. 1811). DOC. EC. 102. *Cu jurământ pre sine s-au legat.* ŢICHINDEAL, F. 192/10. *Te leagă că nu-i mai face Orice dreptăţii nu place.* AARON, în ŞA II, 707. *Legându-să prin contract între altele ca să ţie catastişe curate şi la fieşcare 6 luni să dea socoteală* (a. 1824). DOC. EC. 310, cf. DRLU, LB. *Să leagă... să facă podurile în patru ani şi să ia venitul podurilor pă 12 ani* (a. 1827). DOC. EC. 390 cf. I. GOLESCU, C. *Mă leg ca să te vindec fără nicio unsoare de alifii.* GORJAN, H. I, 46. *Auzii cum că cumnatul întrunirii s-a plecat Şi cu duşmanii de-a valma să mă piarză s-a legat.* POGOR, HENR. 45/17. *Ei se legară prin giurământ de a vindica... onorul cavalerilor poloni.* ASACHI, S. L. II, 92. *Se leg cu jurământ, cât se iubesc îşi spun, Vecia soroc pun La nodu lor cel sfânt.* I. VĂCĂRESCUL, P. 101/27. *Bathori se lega că el şi următorii săi vor apăra cu toate mijloacele lor ţara de vrăjmaşi.* BĂLCESCU, M. V. 98. *Se legaseră mai mulţi protopopi şi preoţi români că vor ţinea cu protestanţii.* BARIŢIU, P. A. I, 223. *Se logodiră... şi straşnic s-au legat Ca nici el să se însoare, nici ea să ia alt bărbat.* PANN, E. III, 120. *Le scrisese... ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimică.* NEGRUZZI, S. I, 159, cf. POLIZU. *Noi, cei mari, supuşi la toate, Ne legăm să vă-nvăţăm Aur din opinci a scoate.* BOLLIAC, O. 205. *Şezuse pe scaunul domniei şease ani în loc de trei, precum se legase către sultanul.* GHICA, S. 37, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă consimţi la ceea ce-ţi cer, mă leg să nu-ţi mai vorbesc de fugire.* BARONZI, C. I, 294/2. *Giupânul Arvinte se leagă cu giurământ de afurisenie.* ALECSANDRI, T. 830, cf. COSTINESCU, LM. *Îl rugă să-i dea voie a se duce mai întâi la o mănăstire,... precum se legase cu sufletul, ca să se roage pentru iertarea păcatelor sale.* ODOBESCU, S. III, 240. *Depuse un jurământ în toată forma..., prin care se lega ca înlăuntrul teritoriului său regesc... să-şi puie toate puterile.* EMINESCU, O. XIV, 77. *S-a legat faţă cu guvernul german asupra tutulor clauzelor convenţiei de răscumpărare.* CARAGIALE, O. V, 392. *Se lega că ea îşi va pune toate puterile.* ISPIRESCU, L. 14. *Se ferise de a se lega prin vreo promitere cât de mică.* CONV. LIT. XII, 43, cf. DDRF. *El face... în 1462 un act de închinare către regele polon, legându-se a nu recunoaşte alt stăpân decât pe regele polon.* XENOPOL, I. R. IV, 14. *Cel ce garantează o obligaţiune se leagă către creditor de a împlini însuşi obligaţiunea pe care debitorul nu o îndeplineşte.* HAMANGIU, C. C. 413. *Omul prin rugi drepte s-a legat ca să postească!* COŞBUC, P. II, 137, cf. I. PANŢU, PR. 126, ALEXI, W., TDRG. *Prin acest act cei doi vecini se leagă... că nu vor mai trece dincolo... pe moşiile cetăţenilor.* PĂCALĂ, M. R., cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Barnea... se leagă că ne va găsi el încă un luntraş.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79, cf. DA II_2. *N-ar fi îngăduit nicio abatere de la regula schimnicească la care ne legasem.* VOICULESCU, P. I, 67. *Făgăduiţi-mi, domnilor şi boierilor, şi legaţi-vă pe sufletele domniilor voastre şi pe trupul lui Hristos Dumnezeu, că nu mă lăsaţi mort în drum, nici nu mă duceţi mort la judeţul Domniei.* SADOVEANU, O. XIII, 728, cf. SCRIBAN, D. *Ne-a spus că îmbătrâneşte fără neamuri şi n-are cui să-i lase averea. – Parcă se legase să o lase oamenilor.* ARGHEZI, S. XV, 209. *Ne întâlneam, nu precum ne-am legat, la zece ani de la bacalaureat.* BLAGA, H. 157. *Să legau să lupte pentru înfiinţarea unui colegiu naţional, a unui teatru naţional, a unei gazete româneşti şi să sprijine în orice mod formarea literaturii.* CAMIL

PETRESCU, O. I, 192. *Boierul s-a legat să-i păstreze la muncă.* STANCU, D. 465. *Nu mă legasem prin nicio făgăduială.* VINEA, L. II, 81. *Mă leg să nu mă amestec în treburile dumitale.* TUDORAN, P. 613, cf. DL, DM. *Te legă să nu vorbeşti cu nimeni?* BARBU, PRINC. 5. *Ne-am legat cu Sfânta Evanghelie.* PANAITESCU, O. Ţ, 181, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Poate c-ai şi uitat Către noi că te-ai legat, Când pe Stanca ne-ai luat.* ALECSANDRI, P. P. 153. *Păcurarii să legară că-i vor duce oile acasă.* RETEGANUL, P. IV, 17. *Împărate, mă leg eu să-ţi aduc bucurie în casă.* RĂDULESCU-CODIN, I, 208. *Voi să vă juraţi Şi să vă legaţi.* PĂSCULESCU, L. P. 189. *Voi vă apucaţi Şi să vă legaţi, Aici să-mi duraţi... Mândră mănăstire.* PAMFILE, C. Ţ. 20. *Ei s-au luat la rămăşag să-şi măsoare puterile, legându-se cu jurământ ca învingătorul să taie învinsului un braţ.* ARH. FOLK. II, 36. *Toţi să giurăm Şi să ne legăm Taina s-o păstrăm.* BALADE, III, 10. *Tu pe fie-mea când ai luat-o Cu mine că te-ai legat Să mi-o aduci iarna de nouă ori Că sunt mai multe sărbători.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 286. ✧ (Cu completiva subînţeleasă) *Poate-aş isprăvi pe gheme... Ei, dar nu mă leg!* COŞBUC, P. II, 57. *Te legi că mă vei chiema? – Mă leg.* RETEGANUL, P. I, 57. ✧ Tranz. *A treia parte a legiei sunt... jirtvele... Acele încă noi nu sem legaţi către ele a le ţinea, că aceale toate au fost umbra şi semnul venitul a Domnului nostru a lu Isus Hristos.* PO 6/27, cf. TEXTE ROM. (XVI), 569. *Legă cu nuns jurământ, de va fi împărat, să fie cu pace cu Gheezerih.* MOXA, C. 147. *De vor fi numai logodiţi, sau într-alt chip legaţi cu cuvântul şi făcuţi tocmală aceştia să nu să cearte.* PRAV. 219. *L-au legat cu mare giurământ aşe să facă.* M. COSTIN, O. 137. *Călugăraş oarecare... fusese legat pentru povestea posluşaniii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 67ʳ/1. *Sunt legaţ toţ pre aceia, aşa cum ştiutorii şi neştiutorii, bunii şi răii, să meargă în casa lui D[u]mnezău să asculte cuvântul Lui cel sfânt?* (a. 1685). GCR 133/5. *Muiarea măritată cu bărbatul cel viu legată e cu legea, iară de va muri bărbatul, surpatu-s-au de la legea bărbatului.* BIBLIA (1688), 859¹/25. *Rob la mâna crocodilului am căzut, unde şi până astădzi cu greu preţ a mă răscumpăra şi cu mulţi chizăşi preţul să-mi plătesc legat sunt.* CANTEMIR, I. I. II, 78. *Nici vor da ceva din cele ce era legaţi împărăţiii să dea.* R. GRECEANU, CM II, 163. *Li se dă de vel-vist[iernic] obicinuitul bacşiş, după cum sunt legaţi la izvodul visteriei domneşti.* GHEORGACHI, LET. III, 306/37. *Oarecare călugăraş era legat cu legătura ascultării.* MINEIUL (1776), 93ᵛ¹/10. *Întâmplându-să cuiva ca o parte sau alta să voiască a se lega de contractul acesta, aşa partea aceea să fie legată a plăti pentru stricarea contractului* (a. 1792). ŞA I, 168. *Fieştecare mazil la ce ţinut va fi cu şiderea acolo să fie legat şi cu dajdiea la tabla ţinutului* (a. 1803). URICARIUL, IV, 84/27. *El nu este legat cu nice o lege.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 352. *Legăm şi pă boiangii... să nu ceară preţuri mari la văpsit* (a. 1824). DOC. EC. 328. *Spune-mi, prin jurăminte inima lui ai legat?* HELIADE, O. I, 432, cf. I. GOLESCU, C. *Îngrijirea lui Radul de a lega pe transilvăneni prin înscrisuri că să priimească pe pribegi din Ţara Rumânească în vreme de silă... nu şi-a greşit scoposul.* F. AARON, I. I, 157/13. *Orice om, în toate părţile lumei... e legat către patrie şi către îndatoririle sale.* ASACHI, S. L. II, 217. *O asemenea corespondenţă nu trebuie să existe decât între persoane legate prin angajamente.* C. A. ROSETTI, N. I. 90. *Eu nefiind legat către nicio partidă voiu striga de voie de nevoie: să trăiască libertatea şi poporul suveran!* CONV. LIT. II, 43. *Eu cu jurământu-mi nu pot să fiu legat Cât stau pândar aice cu peptul meu în poartă.* ALECSANDRI, POEZII, 351. *România nu se va recunoaşte legată prin deciziuni luate fără participarea ei.* MAIORESCU, D. III, 38. *Reginele, prin poziţia lor, erau legate să aibă oarecare consideraţie pentru religia soţilor lor.* EMINESCU, O. XIV, 75. *Ce jurământ... în ăst altar te leagă?* CARAGIALE, O. VI, 341. *Era legat, şi omul când se simte legat, e supărăcios.* SLAVICI, O. I, 125. *Locurile... pot să le dea târgoveţii, din voia lor, altor oameni..., făr' de a lega pe cel ce i-au dat locul, ce să plătească stăpânului ţărei pentru loc* (a. 1889). URICARIUL XI, 262. *Dacă vreunui ţăran îi pierise recolta, grecul îndurător se oferea totuşi a plăti el perceptorului suma dăjdiei ce trebuia răspunsă, legând pe ţăran a-i înapoia banii din recolta anului viitor.* XENOPOL, I. R. X, 97. *Pe lângă aceasta eram legat şi obligat ca să lupt.* SBIERA, F. S. 245. *De obicei, la actele de vânzări şi cumpărări domnul lega pe urmaşii săi cu câteva cuvinte generale pentru a nu strica întăritura lui, un fel de poftire, iar nu legare.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 150. *Erau fii de seamă ai unei naţiuni, legaţi de ea cu legăminte.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 38. *Oamenii cei proşti juraseră pe sfânta cruce, în genunchi şi-i legaseră preoţi cu grozav blăstăm.* SADOVEANU, O. V, 657. *Oamenii îs legaţi să lucreze la conac.* GALAN, Z. R. 167. *Laura rămâne ţintuită în patul ei. Şi el rămâne legat lângă patul ei, în numele dragostei şi al datoriei.* VINEA, L. I, 256. *Aliaţii nu se recunosc legaţi de niciun legământ.* D. R. POPESCU, I. Ş. 270. *Aşa le e giurământul Îs legate cu cuvântul Să le despartă pământul!* ALECSANDRI, P. P. 267. *A fugit la stăpân, căci acum nu mai era legat să stea la altul.* PAMFILE, DUŞM. 84. *Fusem jurate Şi fusem legate să fim tot surate, Surate şi-un sânge, Până ce ne-om stânge.* BALADE, II, 201. *Arvuna te leagă şi plata te scapă,* când promiţi trebuie să te ţii de cuvânt. Cf. ZANNE, P. V, 17. ✧ Fig. *Ah! din ce lanţuri scăpai, Acum simţ că răsuflai. Cu ce lanţ am fost legat, Ce grea sarcin-am purtat.* MUMULEANU, în CONTRIBUŢII, I, 11. ✧ (Învechit; cu complementul în dativ) *Muiarea..., trăindu-i bărbatul, legată iaste legiei, iară deaca moare bărbatul ei, să dezleagă de legea bărbatului.* N. TEST. (1648), 212ʳ/15. *Fieştecarele..., legat credinţii sale o tâlcuieşte sau o apără.* CANTACUZINO, N. P. 126ᵛ/7. (Expr.) **A lega** (pe cineva) **cu limbă de moarte** v. limbă. ✦ (Popular) A paria² (I); a prinde (IX). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM. *Se lega că el poate să-i cureţe câmpiile numai într-o singură zi.* ISPIRESCU, L. 4, cf. DDRF. *O să-ţi trimit eu îndată, într-o glajă, rachiu tare, cătran. Să bei câteva înghiţituri, şi mă leg că n-o să mai ai nimic.* AGÎRBICEANU, S. 233, cf. DA II₂, DSR. *Eu mă leg că... o vindec.* RETEGANUL, P. II, 79. ✦ Spec. (Popular; despre căluşari) A se angaja, în urma depunerii unui jurământ de credinţă. *Atunci se leagă (jură) căluşarii.* MUSCEL, 64, cf. DA II₂. *În comunele Benic..., Stremţ, Gărbova..., la Înălţarea Domnului (Ispas) se leagă*

căluşarii. FRÂNCU – CANDREA, M. 130. ✦ Tranz. (Învechit) A chezăşui, a pune drept zălog. Cf. LB. *Fruntaşii satelor... se corumpeau şi legau satul întreg cum voiau ei.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 550, cf. DA II$_2$.

2. Tranz. (Învechit şi popular; complementul indică dări, impozite etc. sau legi, dispoziţii etc.) A stabili, a impune; a legifera, a promulga. *Alt veziri... au dzis solilor leşăşti să lege bir pre an la împărăţie.* M. COSTIN, O. 83. *Au legat atunce şi miiarea ce să dă la toţi aii balcibaşlâc şi alte daruri.* N. COSTIN, L. 583. *Trimiţând soli şi rugându-se de pace, au tocmit să dea dare mai multă pre an, decât cum legase să dea Leon.* CANTEMIR, HR. 357. *Toată biruinţa-i să o închine împărăţiei lui, punând armele lui jos şi dare să lege.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Acest Pătru Vodă zic că au legat bir să dea turcilor.* R. POPESCU, CM I, 249. *De au legat bani să dăm, iată bani, numai deodată toţi nu putem să-i dăm, de vreme ce suntem dajnici şi turcilor.* ANON. BRÂNCOV. CM II, 287. *Multe obiceiuri bune au legat şi aşezat în ţară* (a. 1714). URICARIUL, I, 47. *Au priimit acel sat să-l ţie d[u]mn[nea]lui ca-n chip de zălog, însă i s-au pus şi zi, precum iaste legat la mărturia de giudecată a dumilorsale boiarilor celor mari* (a. 1720). GHIBĂNESCU, S. I. X, 87. *Prin acest al nostru domnesc hrisov hotărâm şi legăm ca de acum înainte ţiganii lingurari şi ursari danie către domni să nu-i mai dea* (a. 1764). URICARIUL, I, 285. *Craii Poloniei în tocmelele sale cu turcii totdeauna lega ca să nu locuiască tătarii în Basarabia, în ţinutul leşesc.* ŞINCAI, HR. III, 30/13. *Rugându-se tare, şi fiind obicei legat cum, la aceea masă, cini ce-i va ceri... să-i dea.* HERODOT^2, 472. *Ce vor lega Saraschер-paşa... şi ceilalţi va fi legat şi de vizirul.* ARHIVA R. II, 90/21, cf. LM, DDRF, TDRG, CADE, DA II$_2$, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 238, DSR. ✧ Refl. pas. *Ţara să-ţ dea numai tributul sau dajdea care atunci s-a legat a fi pă an taleri cincisprezece mii.* VĂCĂRESCUL. I. II, 23^v/6. ✦ (Învechit şi popular; complementul indică sărbători sau posturi din calendarul creştin ortodox) A institui, a fixa, prin hotărâre sinodală, zile de celebrare a unui sfânt sau zile şi perioade de timp în care creştinii sunt datori să postească. *Afară de sărbătorile creştineşti sau legate de biserică..., mai au românii şi o mulţime altele.* MARIAN, S. R. I, 112. *În 14 ale lunii lui octomvrie era sărbătoare cu mare slavă legată încă din domnia lui Vasilie Vodă întru cinstirea sfintei noastre maice Paraschiva.* SADOVEANU, O. X, 218. ✧ Expr. (Popular) **A(-i) lega** (cuiva) **lumea** = a obliga pe cineva să se căsătorească împotriva voinţei sale. *Dacă le constrâng a se duce după bărbaţi urâţi, fie aceia orişicât de statornici şi avuţi, nicidecum nu le fericesc prin aceasta, din contra le leagă numai lumea sau, după cum se mai exprimă poporul, le îngroapă de vii.* MARIAN, NU. 39. *Nu-mi lega, maică, lumea Cu cine nu mi-i voia.* MÂNDRESCU, L. P. 42, cf. MARIAN, H. 96, SEVASTOS, P. 46. ✦ (Învechit şi popular) A blestema, a afurisi. *Cu numele Tatălui şi a[l] Fiului şi al Duhului Sfânt leg şi afurisesc pre acela ce ar strica... şi care ar îndemna... să strice această danie* (a. 1718). URICARIUL, IV, 324/8. *Cine s-ar întâmpla ori să o schimbe, ori să o ia de la sfânta mănăstire, să fie afurisit şi de Dumnezeu legat* (a. 1749). ARH. OLT. I, 374. *Pre unii ca aceia... îi legăm şi-i blăstămăm şi într-acesta chip zicem* (a. 1756). URICARIUL, XIV, 284. *Te leg [Satano] cu numele Domnului nostru... să n-ai putere a te apropia de casele robilor lui Dumnezeu.* MARIAN, NA. 29. ✦ (Învechit; complementul indică dări, impozite etc.) A anula, a suprima, a abroga. *Au făcut sfat cu toată boierimea ca să lege văcăritul să nu mai fie într-acest pământ* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 238/8, cf. LM. *După ce domnul scoate un zdravăn văcărit în două rânduri, de vară şi de iarnă, făgăduieşte că după acel din urmă, va lega această dare.* XENOPOL, I. R. IX, 103.

3. Tranz. (Folosit şi absol.) (În credinţa creştină; de obicei în opoziţie cu a dezlega; despre apostoli, preoţi etc.) A lipsi pe cineva de iertarea păcatelor. *Popa de va lega pre om în mânie sau va încrunta, post 1 an.* PRAV. LUCACI, 164. *Cât s-au ispovedit la el neispovediţi sunt şi cât au legat şi dezlegat neîndreptaţi sunt* (a. 1640). GCR 144/13. *Preoţii şi diaconii cari să vor găsi fie în ce eparhie... nice să afurisească..., nice să leage, nice să dezleage, că aceasta este obicina vlădicilor.* EUSTRATIE, PRAV. 37/16. *Adevăr grăiesc voao, că varece veţi lega pre pământ fi-vor legate în ceriu şi varece veţi dezlega pre pământ fi-vor dezlegate în ceriu.* N. TEST. (1648), 23^v/31. *Puternici era ap[o]s[to]lii a lăuda şi a bălsăma şi a lega şi a dezlega* (a. 1669). GCR I, 183/26. *Nu să putea să poată sta în vremea svintei liturghii în svântul oltariu, până nu-l va dezlega cine l-au legat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 67^r/28. *Voiu da ţie cheile împărăţiei ceriurilor şi oricare vei lega pre pământ, fi-va legat în ceriuri, şi care vei dezlega pre pământ, fi-va dezlegat în ceriuri.* BIBLIA (1688), 762^2/38. *Pohteşte Papa să fie după H[risto]s în Beserica lui H[risto]s singurul el socotitoriu... să dezlege şi să lege şi să schimbe din dogme, să puie câte va vrea* (a. 1699). GCR I, 328/34. *Cini s-ar ispiti den fraţi..., să fie legatu şi blestematu de 318 ot[e]ţi* (a. 1701). IORGA, S. D. XI, 282. *Puterea a lega şi a dezlega nu o au fericiţii în ceriu, ci o au preoţii, oamenii, pre pământ.* ANTIM, O. 168. *Au n-au luat apostolii lui H[risto]s... putere a lega şi a dezlega?* MINEIUL (1776), 93^{v2}/11. *Domnul Romii cu fulgere în brâncă Lega şi dezlega după voie, Şezând pe vârtoasa Chiefii stâncă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Să legi cele ce se cade a lega şi să dezlegi cele ce se cade a dezlega, după cum vei cunoaşte din ispitire, zdrobirea inimii şi umilinţa fieştecărui* (a. 1828). URICARIUL, X, 270, cf. COSTINESCU, LM. *Îţi vestesc în numele puterii ce am de a lega şi de a dezlega, iertarea tuturor păcatelor făcute.* I. NEGRUZZI, S. VI, 619, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II$_2$. *Numai Cel-de-Sus leagă şi dezleagă toate..., răspunse moşneagul.* SADOVEANU, O. V, 173, cf. IORDAN, STIL. 212, CIORĂNESCU, D. ET. ✧ (Prin lărgirea sensului; despre oameni) *Să aibi tot felul de îngrijire şi de silinţă ca să legi şi să dezlegi prin buna iconomie şi otcârmuire... cele ce privesc spre buna starea a acelui împărătesc al nostru memlechet* (a. 1862). TES. II, 354. *Eu aveam putere, ca judecător, cu un singur rând de buchi scrise să leg şi să dezleg tot ce puneau la cale ceilalţi, amenzi, contravenţii, procese.* VOICULESCU, P. I, 105, cf. IORDAN, STIL. 212. *Nu e pentru prima oară când, după o smintită fărădelege, vii să te prăbuşeşti la picioarele mele, cerându-mi dezlegare*

mie, care n-am putere nici să leg, nici să dezleg. KIRIȚESCU, G. 379. (Prin metonimie) [Ziarele] *leagă și dezleagă cum vor și cum le vine. Te pot face patriot, onorabil, capabil... numai să vrea.* GHICA, S. 319.

4. Tranz. (Folosit și absol.) (În credințe și superstiții) A vrăji (2); a fermeca. *Cu farmece trupu-i legară Mama sa, Brânduşa, ca în bătaie, La războiu sau măcar ce altă price Nice o armă în lume să nu-i strice.* BUDAI-DELEANU, Ț. 188, cf. PĂCALĂ, M. R. 140. *Iată... evocate... popasul peste noapte,... apariția unei matahale de om ce-i tămâiază cu o mână de mort și-i leagă pe toți.* LOVINESCU, S. V, 65. *Eu soțului îi pot lega urechea să n-audă și înțelegerea să nu priceapă.* SADOVEANU, O. XIII, 139, cf. IORDAN, STIL. 212. *Să-ți ghicesc pe-ăl care o să se uite în ochii tăi... Îi spun numele și averea și îți fac cum să-l aduci la tine și cum să-l goneşti, ți-l leg și dezleg cu legătură de inimă.* PREDA, R. 212, cf. DL, DM, DEX. *Femeia care... a lepădat... trebuie să fie de cineva legată.* MARIAN, NA. 74, cf. TDRG. *Desfă-mi, mândră, ce-ai făcut, că eu sunt băiat pierdut! Și-mi dezleagă ce-ai legat, Că eu sunt băiat stricat!* MARIAN, NU. 26. *Numa-n creștetul capului avea un semn cât o carboavă (rublă), ș-acolo nu era legat (farmecat).* ȘEZ. VII, 144. *Leagă (vrăjește) grâul și nu răsare.* COM. SAT. V, 32. *Făcătura i-o făcut altu, l-o descântat, l-o legat.* ALR II/I MN 63, 4 217/365, ALRM II/I h 181/365. *Ceea ce femeia leagă, nici dracul nu dezleagă.* ZANNE, P. II, 148. ✧ (Cu complementul în dativ) *I-am furat calțaveta și i-am făcut pe ursită, apoi am dat la Sfânta 40 de liturghii... și vineri sara i-a legat de dragoste.* CONV. LIT. XI, 62. ✦ (Complementul indică bărbați) A face impotent (prin vrăji, farmece). *Vasilie au lăsat învățătură cum vrăjitoriul și cela ce sleiaşte ceara... aşijdere și cela ce va lega nunta... douăzeci de ai să nu se cumenece* (a. 1645). GCR I, 116/6. *Era la mijloc un secret ce puțin în urmă se dete pe față..., acesta era neputința, constatată de medici, de a împlini datoriile căsătoriei. Se zice că el fusese legat prin farmecile unei babe fermecătoare.* BĂLCESCU, M. V. 70, cf. 71, LM, DDRF. *Femeia care vrea să lege pe bărbat prinde un rac viu, ia cânepă netoarsă, o moaie în sperma... bărbatului, întoarce mâinile la spate și torcând, descântă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 98, cf. TDRG, CADE, DA II_2. *Nu leg brăşinariu, Numa leg trupu cutăruia.* ARH. FOLK. III, 117. ✦ (Complementul indică ploaia, vântul, norii etc.) A opri, prin vrăji, descântece etc., să se producă. Cf. BARONZI, L. 43. *Poate că zidarii și cărămidarii or fi legat norii.* ALECSANDRI, T. I, 399. *Făceau asemenea încercări la vreme de secetă, căci... își închipuie că strigoaicele leagă ploaia.* CONTEMPORANUL, III, 194. *Ea... lega ploile, lua laptele vacilor.* SANDU-ALDEA, U. P. 89, cf. TDRG. *De cele mai multe ori... ploile sunt legate de oameni cari au interesul să nu ploaie.* PAMFILE, VĂZD. 125. *Când nu plouă, să furi tiparele țiganilor cu care fac cărămida și să le arunci în puțuri, căci ei leagă ploaia.* GOROVEI, CR. 275, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ar fi legat ploile pe întreg anul!* C. PETRESCU, R. DR. 153, cf. DA II_2. *Este o femeie tare bătrână, tare zbârcită, dar tare vrăjitoare! Norii îi leagă, apa o-ncheagă, face ce vrea, doar c-o nuia.* VISSARION, B. 167. *După cum scrie la gromovnic, în zilele acestea sunt legate vânturile și furtunile, până și-a cloci ouăle în stâncile mării paserea Alchion.* SADOVEANU, O. A. II, 158, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Solomonarii sunt nişte oameni care-și însuşesc puterea de a lega (opri) ploile și a da direcțiunea ce vreau mersului grindinei.* ȘEZ. II, 140. *Nu mai ploo, maică, că, cică, ştie ceva hăia cu grâu și porumb mult, dă leagă ploili, ca să și-l vânză cu preț bun.* GR. S. III, 376. ✦ (Complementul indică vrăji, farmece) A împiedica, a opri. Cf. DA II_2. *Mai face un nod în cornul testemelului, de leagă faptul.* SEVASTOS, N. 50. ✦ (Despre bani, comori etc.) A fi sub puterea unui blestem; a fi vrăjit, blestemat. *Care va să zică asta era: a pus omul mâna pe bani legați cu blestem.* SLAVICI, O. I, 378. *Comorile* [sunt] *legate cu jurământ greu și păzite de o vâlvă vicleană.* C. PETRESCU, R. DR. 141. ✦ Refl. pas. (Popular; despre un drum, o călătorie) A împiedica pe cineva să meargă pe unde dorește. Cf. TDRG, DA II_2. *Marea s-a tulburat și drumul lor li s-a legat.* SEVASTOS, N. 131.

C. I. (Predomină ideea de înfășurare, de învelire, de acoperire) **1.** Tranz. (Complementul indică oameni sau o parte a corpului lor) A înfășura, a înveli spre a acoperi sau a feri (de lumină, de frig, de soare etc.). *Și ieși mortul,... fața lui cu pomișealnic legată.* CORESI, EV. 96. *Încinge și Aaron și feciorii lui cu brânele și pochiolatele leagă-le pre cap* (vei pune lor chiverele BIBLIA 1688, să le pui mitre în cap B 1938). PO 275/24. *Îndată ieși mortul înfășat preste mâni și preste picioare și fața lui legată cu pândză subțire.* VARLAAM, C. 63. *Merse prorocul și stătu la împăratul lui Israil pre cale și legă cu o curea ochii lui.* BIBLIA (1688), $262^{1}/40$. *Are... fața lui cu giulgiu legată.* ANTIM, O. 143. *La urmă îi leagă ochii și-l lasă să socotească vreun ceas.* GHERASIM, T. $57^{v}/11$. *Dafinii împrejur ochii leagă; Luând-o de mână, o duce cu sine Afară la gard.* BUDAI-DELEANU, T. V. 135, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Nici unul, nici altul* [dintre condamnați] *nu-și avea ochii legați.* BARONZI, C. III, 113/21, cf. LM. *De aceea ți-am și legat ochii în tinda teatrului pentru ca să nu vezi în ce trăsură aveai să te sui.* ALECSANDRI, T. 312. *Dănilă leagă strâns, c-un ștergari gros de câlți, ochii și urechile dracului.* CREANGĂ, P. 55. *Seara vine la teatru, legat la gât cu o basma mare.* CARAGIALE, O. I, 15, cf. III, 86. *Giustino își așază muzica deoparte și lăsă să-l lege peste ochi.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 44. *Să-și lege bine ochii c-o năframă sau cu altă învălitoare.* MARIAN, O. I, 402, cf. DDRF. *Purcarul era legat la ochi, cu căluşu-n gură.* SANDU-ALDEA, U. P. 103, cf. TDRG. *De m-ați lega la ochi, pe dibuite, V-aș duce și v-aș spune unde a fost cămara de odihnă a lui Ștefan cel Mare.* DELAVRANCEA, O. II, 180. *Șeful plutonului de execuție a vrut... să-l lege la ochi înainte de împuşcare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 36. *Observă că fata gazdei e legată la gât cu un tulpan subțire.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 230. *În biserici heruvimilor le luaseră locul Cupidonii, când lâncezind de dor, inimile fură aduse prinos toate zeului legat la ochi.* M. I. CARAGIALE, C. 54, cf. 62, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Coborau prăfuiți, asudați... unii îmbrobodiți ca femeile, alții cu bureți și cârpe legate la gură.* BART, E. 294, cf. SCRIBAN, D. *Cheamă un viorist, se leagă la ochi și, în tactul castagnetelor, începe să*

joace un fandango, păşind cu iscusinţă printre ouă. id., I. 197. *Legat la ochi cu o basma, gemea şi tremura.* CĂLINESCU, B. I. 551, cf. DL. *Şi urechile îi erau clăpăuge. Începuse să şi le lege noaptea cu o basma.* PREDA, DELIR. 41, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Dau în minge legaţi c-o basma la bombeu.* SORESCU, U. 17, cf. M. D. ENC., DEX. *Vechii greci o reprezentau pe Themis, zeiţa justiţiei, cu balanţa în mână şi legată la ochi.* SCÂNTEIA, 1981, nr. 12 197. *Cine se miră să încerce a-şi lega bine ochii şi a merge orbecăind.* STEINHARDT, J. 253. *Ei ochii că i-au legat Şi la Dunăre-au plecat.* ŞEZ. I, 77. *Când te doare capul prea tare ori mai multă vreme în şir, te jetluieşti: legi capul strâns cu un şervet, iar deasupra, în creştetul capului pui o cofă plină cu apă.* PAMFILE, B. 21. *La arnăuţi poruncea... Ochişorii îi lega.* BALADE, III, 127. *La ochi să mă fi legat, În baltă să mă fi dat.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 157. ✧ Refl. *Am dat o măramă de batistă, de s-a legat la gât* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. *Îl încoifă c-o bucată de cârpă cu care avea obiceiul a se lega el la cap.* BARONZI, C. II, 46/14. *Îi zise* [băiatului] *să se lege la ochi.* ISPIRESCU, L. 191. *Cheamă un viorist, se leagă la ochi şi, în tactul castagnetelor, începe să joace un fandango, păşind cu iscusinţă printre ouă.* CĂLINESCU, I. 197. *Când ai să pui cloşcă, duci ouăle la cuibar în căciulă,... de vrei să fie şi bogheţi, să te legi cu un tulpan la gât.* GOROVEI, CR. 65. *La înţărcat, mama se leagă şi-şi pune o perie la sân, să-l înţăpe.* ARH. FOLK. VII, 61. *Fetele se leagă una pe alta la ochi şi cea care nu-i legată duce pe cealaltă la un gard de numără nouă pari de-a rându.* ŞEZ. I, 145. ✧ Expr. (Popular) **A(-şi) lega capul** sau **a(-şi) lega de cap** (**necaz** sau **nevoie**) = a (se) căsători. Cf. I. GOLESCU, C., LM. *De ce are cineva mai multă minte, de-aia nu se poate hotărî aşa degrabă să-şi lege capul pe o viaţă întreagă.* CARAGIALE, O. II, 352. *Ei nu-i da inima să-şi lege capul cu niciunul din peţitorii ce veneau să o ceară, deşi trei erau împăraţi şi fii de împăraţi.* ISPIRESCU, L. 386, cf. DDRF. *Copila era... în floarea vieţii şi nu trebuia să-şi lege capul cu oricine.* SBIERA, F. S. 277, cf. CADE, DA II_2. *Să mărită toate care îmi plac mie... Cred că după Paşi îmi leg şi eu una de cap.* BL XIII, 122, cf. DL, DM. *Cum te jălesc eu, minunate împărate, că ţi-ai legat capul cu o minunăţie ca aceasta, care ţi-au făcut atâta scârbă.* SBIERA, P. 110. *Nu-mi lega de cap nevoie.* RETEGANUL, CH. 116. *A venit un blăstămat Şî capul mi l-a legat Şî s-a dus şi m-a lăsat.* ŞEZ. I, 14. *Florile de pe izvor Toate-mi strigă să mă-nsor... Numai floarea cea din iaz Îmi zice să mă mai las Să nu-mi leg de cap necaz.* MARIAN, NU. 14. *D-apoi bine, tată, cu popa ista ţi-i voia să-mi legi capul?* VASILIU, P. L. 23, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ZANNE, P. II, 48. (Popular) **A lega** (pe cineva) **la ochi** sau **a-şi lega ochii, a fi legat la ochi** = a înşela, a amăgi (pe cineva). *Să nu socoată că se joacă cu alţii mâţa oarbă crezându-i a fi legaţi la ochi* (a. 1847). BARIŢIU, C. II, 352. *Credem că ar fi timpul, ca în cestiuni aşa delicate şi de supremă importanţă, precum... trecerea oamenilor în mase mari de la o religiune sau confesiune la altă... să nu ne mai facem iluziuni, să nu ne mai legăm ochii.* id. P. A. I, 432. *Ei! da! Acum văd bine că orice-amorezaţi Sunt surzi, pe lângă faptul că sunt la ochi legaţi.* MACEDONSKI, O. II, 150. *Tu taci din gură, prostule, te-a legat muierea la ochi, de râd şi câinii de tine.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 190. *Mi se pare că... te-a legat la ochi şi, în loc de iapă, ţi-a vândut o mâţă.* HOGAŞ, M. N. 9, cf. CADE, DA II_2. *Mie dacă-mi spui că aşa e, apoi nu poci să nu te cred. Că pe mine n-ai de ce să mă legi la ochi.* POPA, V. 88. *I-au făcut farmece şi l-au legat la ochi şi l-au dus în vârtej.* SADOVEANU, O. V, 353, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ZANNE, P. II, 354. ✦ Tranz. şi refl. (Mai ales despre femei; adesea urmat de determinarea „la cap") A (se) acoperi pe cap cu o broboadă, basma etc.; a (se) îmbrobodi. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 76/28, I. GOLESCU, C. *Ancuţa Grădişteanu, legată cu un turban de tulpan... se uita la Haretia stolniceasa.* CONV. LIT. IV, 31. *Nu te mira că te leagă cu tulpanul la cap!* CONV. LIT. XI, 139. *L-am legat la cap ca pe o jupâneasă.* CARAGIALE, O. I, 238. *Bărbaţii în dricul verii... şi în chicul iernii... se leagă cu cârpe la cap ca să nu să vateme de elementele timpului.* MARIAN, Î. 404. *L-a legat pe sub bărbie cu năframa de mătasă, O scumpete pusă-n ladă de pe când era mireasă.* GOGA, POEZII, 46. *Nevestele se leagă cu* [batista] *pe dedesubtul altei broboade.* PAMFILE, I. C. 364. *Le căzuseră broboadele de pe cap..., nemaiavând vreme să şi le lege.* AGÎRBICEANU, S. 376, cf. MOLIN, R. B., CADE. *Era subţirică, desculţă şi cu o băsmăluţă albastră legată cochet la cap.* REBREANU, R. I, 91. *Fata cea mică se lega pe furiş la cap.* VISSARION, B. 73. *Apare. E legată cu tulpan.* TEODOREANU, C. B. 22. *Bătrâna s-a dezbrobodit şi şade nemişcată pe scăunaş, legată la cap cu grimea albă.* SADOVEANU, O. I, 78, cf. XIV, 156. *Îşi legase multă vreme capul cu o basma.* CĂLINESCU, S. 142. *Erau şi fete tinere cu basmalele legate peste gură.* PREDA, R. 100. *Leliţică de la Piatră, Cu fes, cu tulpan legată, Nu te ţine-aşa măreaţă.* PAMFILE, C. Ţ. 334. *Se-mbrobodă peste cap şi-o legă la ceafă.* IZV. XIII, 205, cf. ALR SN IV h 1164, ALRM SN III h 985, NALR – B III h 507/53 ✦ Spec. (Popular; complementul indică mirese) A lua în căsătorie. Cf. DA II_2, H II 32. *Zis-a badea să nu joc Pân-la storsu vinului, Când voi fi mireasa lui! Iată storsul a trecut Şi badea încă n-o vint, Ba şi bruma o picat, Badea-n cap nu m-o legat!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 142, cf. 331, MARIAN, NU. 92. ✦ Tranz. şi refl. (Mai ales despre bărbaţi) A fi înfăşurat sau a-şi înfăşura capul, după moda orientală, cu un şal, cu un turban etc. *Cuconaşii nu lăsau să le scape niciun prilej de a se îmbrăca cu poturi, cu mintean şi cu cepchen; a se lega la cap cu tarabolus şi a-şi încărca sileahul de la brâu cu pistoale.* GHICA, S. 45. *Un june ca de douăzeci de ani, îmbrăcat cu anteriu de maniţă, cu giubea de pambriu, lungă până la pământ şi legat la cap cu un taclit cadrilat, ieşi înainte şi... deschise uşa caretei.* FILIMON, O. I, 108. *Călător cu punga plină Şi cu şal la cap legat, Să-mi mai cerc astă rugină Şi să-mi fac bani de iernat.* ALECSANDRI, P. I, 61. *În această clică un om mai înalt decât toţi şi mustăcios, îmbrăcat şi legat la cap turceşte, mi-au atras atenţia.* LĂCUSTEANU, A. 39. *Şeade p-un ciot grecească Legat la cap turceşte.* MARIAN, SA. 221. *[Îm]bracă haine femeieşti, Leagă-te la cap turceşte.* FOLC. DOBR. 392. ✦ (Prin Munt.; complementul indică stoguri, clăi etc.) A vârfui (**1**).

Cf. UDRESCU, GL. *Să mergem să legăm clăile (stogurile) că, uite-o, ploaia e aproape!* id. ib.

2. T r a n z. (Complementul indică răni sau părți ale corpului rănite ori bolnave sau, p. e x t., ființe rănite sau bolnave) A îngriji prin aplicarea de pansamente, comprese etc.; a bandaja, a pansa (**1**). *[Î]ş va netezi feciorul lui... şi-i va lega ranele lui.* CORESI, EV. 71. *Cu mâna legată de rană cu sabie... îmbla ca fără sine.* M. COSTIN, O. 151. *Legând la slăbăciune şi slobozând cu putere la inemă şi legând struncinăturile lor.* BIBLIA (1688), 428/14. *Nemaiavând cârpe bărbiarii de a lega ranele, şi auzind împăratul, însuşi ale lui haine nu ş-au cruţat.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Cârpe cu care să-i lege* [pe răniți] *nu avea.* ŞINCAI, HR. I, 4/10. *Neavând acum cu ce mai lega plegile ostaşilor romani,... ş-au tăiat veşmintele sale în bucăţi.* MAIOR, IST. 4. *Rane-ş legă doftoreşte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 150, cf. DRLU, LB. *Această umflătură... pe care am legat-o... peste patrucinci zile, cu îndestule dureri, a căzut.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 347/2. *Îşi rupea veşmintele, ca să lege tăieturile ostaşilor.* GENILIE, G. 211/29. *Lipeşte... un plastor cerat, tare şi lipicios sau le leagă măiestrios cu o trestioară.* CORNEA, E. I, 119/18, cf. POLIZU. *Vulpea ca totdeauna veni la adunare; Dar însă oblojită, pe subt barbă legată.* ALEXANDRESCU, O. I, 338, cf. PONTBRIANT, D. *Te-o fi tăiat! Ah! stăi, să te leg eu mai bine.* CONV. LIT. IV, 176. *Jder stă, aruncă arma, s-apropie-n tăcere De turc, îi leagă rana, alin-a lui durere.* ALECSANDRI, POEZII, 454, cf. LM. *I-a legat rana care era numai o zgârietură de nimic.* CARAGIALE, O. II, 365. *Cea dintâi pornire a lui fu să puie mâna pe cuţitul, pe care hoţii... îl lăsaseră şi îşi sfâşie cămaşa ca să şteargă şi să lege rănile lui.* SLAVICI, O. I, 168. *Îl legă la bubă şi ursul plecă mormăind.* ISPIRESCU, L. 326, cf. MARIAN, S. R. II, 88, DDRF, TDRG. *Să te spăl... – O! să mă speli... – Să te leg.* DELAVRANCEA, O. II, 116. *Nu-i venea în minte că mai legase în viaţa de toate zilele vreun deget bolnav.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 25. *Se întoarse cu mâna legată la piept, galben la faţă şi foarte tăcut.* SOVEJA, O. 41, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *A spălat rana cu apă rece, adusă în grabă, a legat-o strâns cu feşi.* POPA, V. 161. *Nu le da timp să se adune la un loc şi pentru că sunt rănit, dă-mi batista aceea a ta, să mă leg la deget.* VISSARION, B. 52. *Cu faşa legăm rănile.* VOICULESCU, L. 74. *A venit c-o cârpă mare, ş-a legat pe sub fălci pe bolnavă cu doctoria caldă.* SADOVEANU, O. V, 49, cf. SCRIBAN, D. *A venit să-mi ceară certificat, legată la cap şi cu copilul târâş după ea.* ULIERU, C. 2. *Ar fi nevoie de un agent sanitar, de cineva care se pricepe să îngrijească şi să lege o rană.* STANCU, R. A. I, 89. *L-ai legat bine? Te doare?* H. LOVINESCU, T. 104, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. *Mândruţa, fătul meu, Când simţeşte că ţi-i rău, Fuge iute la părău, Udă cârpa-n apă rece, Te leagă la cap şi-ţi trece.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 14. *Şi-a legat capul cu un cindeiu Şi zice c-o doare rău.* RETEGANUL, TR. 148. *Nu mă-mpuşca,... ci mai bine mă leagă la astă aripă de mă doare.* STĂNCESCU, B. 290. *Pă când iňe bărbatu Nevasta-şi leagă capu.* ŢIPLEA, P. P. 90. *Femeia care iubeşte, Spală noaptea şi cârpeşte, Dimineaţa leagă capul, Să n-o priceapă bărbatul!* PAMFILE, C. Ţ. 321. *Caterină, mândră floare, Liagă-mi capu că mă dore.* MAT. DIALECT. I, 107. *Nicio boală nu-i mai grea Ca doru şi dragostea!... De boală îţi mai legi capu, De dragoste mori ca dracu.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 166. *De-o pui la lucru greu [Î]şi leagă capul cu cindeu.* NUNTA, 14. *Unde-o doare şi unde-o leagă!* se zice când cineva nu înţelege şi vorbeşte despre altceva. Cf. DA II_2, ZANNE, P. II, 805. *Văzut-ai mâţă legată la cap şi om cu minte când îi beat.* ZANNE, P. III, 465. *Bun să-l legi la rană,* se spune despre un om blând, generos, cumsecade. Cf. SANDU-ALDEA, A. M. 180, ZANNE, P. II, 687. ✧ R e f l. (p a s.) *Ş-au tăiat vestmintele sale în bucăţi, ca cu aceale să se leage tăieturile celor pleguiţi.* MAIOR, IST. 4/16. *Vedem un loc unde se leagă rănile.* CONTEMPORANUL I, 399. *A se lega cu o cârpă curată – după povaţă.* CARAGIALE, O. II, 143. *S-a legat la cap cu un şervet ud.* STANCU, D. 135. *Ea întotdeauna să făcea bolnavă, să lega la cap.* O. BÎRLEA, A. P. III, 125. ✧ E x p r. (Popular) **Fiecare se leagă unde-l doare** sau (t r a n z. a b s o l.) **pe cine-l doare, leagă** = fiecare îşi cunoaşte propriile greutăţi şi necazuri. Cf. BARONZI, L. 57, TDRG, CADE, DA II_2, DL, DM, M. D. ENC., DEX, PĂSCULESCU, L. P. 107, ZANNE, P. II, 549, 550. **A se lega la cap (când nu-l doare)** = a-şi crea complicaţii sau greutăţi inutile. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✦ (În practici de medicină populară) A lecui prin oblojire. *Să ia o păpuşă de smochine şi să o lege acolo unde îl doare şi să va vindeca.* NEAGOE, ÎNV. 70/60. *Şi dimineaţa să-i lege la ochiu albuşu de ou.* CORNEA, E. I, 84/12. *Oblojeaoa... să ţi-o leg, că se răceşte de tot.* CONV. LIT. XI, 126. *Îl frecară cu oţet pe mâini şi pe vinele gâtului şi-i legară la frunte felii de cartofi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 77. *Leagă rana cu pisătura acestei plante.* MARIAN, INS. 384. *Legi degerăturile cu foloştine de varză murată.* PAMFILE, B. 28. ✧ R e f l. (p a s.) *Neputându-l scutura după mână şi să-şi scoată degetul... s-a fost legat cu sare şi s-a vindecat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 312/17. *Umflătura poartă numele de prichealã şi se tămăduie, după practica poporului, legându-se cu făină opărită.* PAMFILE, A. R. 121. *La surpătură se leagă cu maţe de ariciu pisate.* PĂCALĂ, M. R. 269. *S-o legat la deget cu nişte buruiene.* VASILIU, P. L. 80. *Ca să dea înapoi, sau să treacă, i se leagă deasupra o smochină mare şi galbenă, pisată.* PAMFILE, B. 20. ✦ F i g. (Învechit şi popular; complementul indică dureri sufleteşti) A alina, a vindeca. *Vendecă frămţii cu înrema şi leagă frămturile lor.* PSALT. 303. *Să-i legăm ranele cu mângâiarea cuvintelor.* CORESI, EV. 395. *Foaie verde-a mărului, Nu mi-e de durerea lui, Cum mi-e de necazul meu, Că trebui să-l leg mereu!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 182.

II. 1. I n t r a n z. (Învechit şi popular; despre plante) A prinde rod; a rodi (**1**). *Ploaia e... de lipsă cucuruzului... când răsare, leagă şi face grăunţe.* ECONOMIA, 40, cf. I. GOLESCU, C. *Semînţele se usucă şi florile leagă.* I. IONESCU, C. 168, cf. LM. *Pomul înflori mai frumos şi legă mai mult decât altădată.* ISPIRESCU, L. 82, cf. DDRF. *Când dau mătăsile se zice că leagă porumbul.* DAMÉ, T. 62, cf. ALEXI, W., TDRG. *Când păpuşa începe să se ivească, se zice că popuşoiul dă sau sloboade (lasă) păpuşoi, ori că leagă sau împăpuşează.* PAMFILE, A. R. 88, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *A dat rod porumbul*

şi-acuma grabnic leagă: La subţioara frunzei, pe verdele cotor, Cresc doi ştiuleţi de-o seamă sugându-i seva-ntreagă. VOICULESCU, ap. LOVINESCU, S. IV, 427, cf. SCRIBAN, D., DL. *Dumnezeu, ca şi mine,-i plugar; Seamănă, pune vie, culege. Uneori nici n-aşteaptă să lege.* ISANOS, v. 69, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX. *Mândro, de dragostea noastră Mi-o-nflorit un pom în coastă, Mi-o-nflorit şi n-o legat... Dragi am fost şi ne-am lăsat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 156. *Bade, de dragostea noastră O-nflorit pometu-n coastă; O-nflorit, da' n-a lega, Pân' ce noi nu ne-om lua.* MÂNDRESCU, L. P. 52. *Se zice că păpuşoiul a legat sau a împăpuşat.* I. CR. IV, 249. *De pui pepeni, toată vara tot înfloresc şî nu mai leagă.* PAMFILE, CER. 83, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Câte flori d'in Turdă-n sus Ieu cu-a mea mândră le-am pus, Şî tăt'e-n floare şî nu leagă, Ba'samă-i samânţa slabă.* ARH. FOLK. V, 144, cf. ALR I 902, ib. 910/348, 375, 618, ALR II 5 188, ib. 5 150/250, ib. 5 197/29, 228, ALR SN I h 113, NALR – O IV h 601, ALR – M III h 807/237, 238. ✦ Tranz., intranz. şi refl. (Complementul sau subiectul indică boabe, roade etc.) A începe să se dezvolte, a trece de la stadiul de floare la acela de fruct. *Frunza se dezvălia, floarea se deschidea, poama lega.* CANTEMIR, IST. 126. *Poama copaciului aceluia nu din flori să leagă, ce din coajă cură.* id. I. I. II, 224. *Zicem că rodul s-a legat îndată ce dă semne de dezvoltare.* BREZOIANU, A. 222/29, cf. POLIZU, CIHAC, I, 141. *A dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăşi rodul.* DELAVRANCEA, S. 25, cf. DDRF, cf. TDRG. *Liniştea... îngăduie lăstarului să prindă rădăcină şi florilor să lege rod.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 520. *În această zi,... leagă grâul bob.* PAMFILE, A. R. 109. *Măr de aur, măr de aur, cui o să te zvârlesc oare? Din speranţe şi din vise ţi-ai legat plăpânda floare.* EFTIMIU, Î. 27. *Numai când spicul lega, Ea-n anotimp din cetate ieşea.* BLAGA, POEZII, 200. *Aşezată pe coastă, cu faţa la miazăzi, în bătaia soarelui de dimineaţă până seara,... via boierului olog a crescut şi a început a lega rod.* STANCU, D. 58. *Primit-au dezlegare înc-un an Să lege roadă viţele de vie.* V. ROM. aprilie 1979, 12. *Foicică de pe lac, Dorul la voinic sărac Ca fasolea pe arac: Se suie pân'la un loc Şede-n loc Şi leagă bob Şi-i lasă inima-n foc.* TEODORESCU, P. P. 276, cf. ŞEZ. IV. *Dacă va fulgera în ziua de Sf. Petru şi Pavăl, nucile nu vor lega şi vor rămânea tot cu muci.* GOROVEI, CR. 238, cf. 138, ALR II 5 188/141, 349, 353, 455, 723, 728, 836, 848, 876, ALR – M III h 807/231, NALR – O IV h 612/957. ✦ Spec. (Despre varză) A face căpăţână. *Aceste verze au început a lega.* PONTBRIANT, D., cf. CIHAC, I, 141, DA II_2, ALR I 847/388, 391, 594, 922, 984. ✦ P. anal. (Despre animale) A concepe, a zămisli (**1**). *Se ştie că lupii nu leagă... până când nu mănâncă un cărbune din vatră în zilele de Filipi.* PAMFILE, S. T. 116, cf. DA II_2, ALR I 1 074/144, 187, 631, 782, 795, 800, 815, 894.

2. Refl. (Despre sosuri, dulcеţuri etc.) A deveni consistent, a se îngroşa, a se învârtoşa; (despre zer, lapte etc.) a se închega. Cf. POLIZU. *Zeama* [de pătlăgele roşii]... *o fierbem până se leagă.* PENESCU, M. 36. *Orice fel de tocmagiu... îl lăsăm de fierbe până se leagă.* id. ib. 48. *Du-te de mai dă o fiertură până s-or lega* [dulceţile] *cum se cade.* ALECSANDRI, T. 31, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Măldiul pe care l-am căpătat de la economat este rânced şi cu miros bizar... Mămăliga nu se leagă şi curge printre degete.* CĂLINESCU, C. O. 101, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Se lasă să fiarbă până ce se leagă.* S. MARIN, C. B. 305, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ✧ Tranz. *În cele cinci ceasuri de pe urmă se-ncearcă săpunul, cum se încearcă dulceţurile de-s legate ori nu.* PAMFILE, I. C. 60. ✦ Fig. (Despre fiinţe) A se întări, a deveni voinic, vânjos. Cf. DA II_2. ✦ Intranz. şi refl. (Despre anumiţi compuşi sau substanţe chimice) A se solidifica în prezenţa unui reactiv sau la o anumită temperatură. *Era o fiertură clocotitoare şi fluidă ca zeama fierbinte de dulceaţă. Cu linguroiul, topitorul lua, din când în când, probe, să vadă cum se leagă.* CĂLINESCU, S. 852. *Aceşti hidroxizi sunt electronegativi ca şi silicea; nu pot deci lega şi precipita izoelectric particulele coloidale negative de silice.* CHIRIŢĂ, P. 85. *Pentru ca acidul nitric format să se poată lega, este nevoie ca pământul să aibă baze în cantitate suficientă.* AGROTEHNICA, I, 374.

– Prez. ind.: *leg.*

– Lat. **ligare**. – Pentru sensul **B II 1**, cf. şi lat. obligare.

LEGÁ² vb. I. Tranz. (Învechit) A testa¹ (**1**). *El, prin testamentul său olograf..., îmi lega mie toate hârtiile sale.* GHICA, S. 719, cf. LM. *Legatarul singular nu va putea intra în posesiunea lucrului legat.* HAMANGIU, C. C. 213. *Datoria e destul de mare şi... locuinţa lui Târnăveanu e de-asemenea legată.* AGÎRBICEANU, A. 451, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Plăcintarul Sin Mihalis le-a legat lor, cu limbă de moarte, toată locmaua dă loc.* KLOPŞTOCK, F. 72, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR. ✧ Fig. *Aceştia vorbiră, culeseră ştiinţe, Urmaşilor legară a lor înavuţire.* HELIADE, O. I, 207. *Nu ai fapte la urmaşi să legi.* BOLINTINEANU, ap. ŞĂINEANU, D. U. ✧ Refl. pas. *S-a legat drept alimente o rendită viageră.* HAMANGIU, C. C. 213.

– Prez. ind.: *leghez* şi, rar, *leg.*

– Din lat. **legare**, fr. **léguer**.

LEGÁL, -Ă adj. **I. 1.** Care se face în temeiul legii (**A II 1**), care este prevăzut de lege, conform cu legea, garantat de lege; care ţine de lege; privitor la lege; legiuit (**1**), (învechit) leginic, pravilnic (**1**). *Îşi stabiliră singuri şi tronul şi altarul Şi ordinea legală.* HELIADE, O. I, 377, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, $94^1/32$. *Diferenţa între regula legală şi regula morală este atât de mare, încât, din nefericire, se află câteodată o opusăciune între dânsele.* LAURIAN, F. 129/28, cf. NEGULICI. *Aţi făgăduit că... îndată ce veţi restatornici aceea ce voi numiţi ordinea legală, veţi împlini toate dorinţele populului* (a. 1850). PLR I, 140. *Spre a se da planului caracter legal, s-a convocat dieta ţării.* BARIŢIU, P. A. I, 272, cf. STAMATI, D., id. v. $269^1/44$. *Ardelenii, neavând fiinţă legală, nu aveau nevoie de a se ţinea de tradiţia politică a vremei.* RUSSO, S. 82. *Trebuie să ne folosim de liniştea de faţă spre a ne pregăti pentru a asămăna prin chipuri legale instituţiile noastre cu instituţiile Europei civilizate* (a. 1855). PLR I, 155. *Cicerone luase asupră-i însărcinarea d-a grăbi esecutarea osândei fără a*

le-ndeplini vreuna din formalităţile legale cerute în Roma pentru asemenea condamnare. TEULESCU, C. 88/1, cf. POLIZU. *John Stuart Mill proclamă că principiul care trebuie să dirigă raporturile societăţii cu individul... ca forţă materială sub formă de penalitate legală... este... de a opri pe individ de a vătăma pe alţii.* GHICA, S. 208. *Pe cale legală ar fi putut să se împotrivească la toate prigonirile.* FILIMON, O. I, 245. *Cu iniţiative de aceste vom putea câştiga un teren legal pentru viaţa noastră politică naţională.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 72. *Fracţiunile acestea intrară în ordinea şi viaţa legale şi onorabile.* I. IONESCU, M. 250, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Notarul.. era obişnuit a nu-şi primi banii înaintea unei desipotecări legale.* BARONZI, C. III, 272/24, cf. COSTINESCU, CANELLA, v. 289, LM. *Forma legală a statului nostru este monarhia constituţională* (a. 1871). ap. MAIORESCU, D. I, 59. *Totul... au intrat în ordine legală.* LĂCUSTEANU, A. 162. *Nu fac... excepţie... judecăţile prin care decidem că fapta cutărei persoane este legală sau nelegală, morală sau imorală.* CONTA, O. C. 104. *Acte vechi şi legale, care să întărească d-a dreptul daruri de proprietăţi... mănăstirilor de peste hotare, în realitate, nu aflăm.* ODOBESCU, S. II, 13. *Fostul primar... i-a dat toate imprimatele... fără formă legală.* EMINESCU, S. P. 118. *Ştii cât e de greu să stabileşti elementele pentru proba legală a adulteriului?* CARAGIALE, O. II, 81, cf. DDRF. *Vladimirescu... dorea trainica îndreptare a relelor de la schimbarea stării legale, iar nu numai momentan, de la patimile răzbunătoare.* XENOPOL, I. R. X, 71. *Guvernul Măriei Tale nu şi-a aplicat puterile legale, spre a înlesni sincera funcţionare a mecanismului constituţional.* id. ib. XIII, 152. *Ipoteca legală este aceea care ia naştere în virtutea unei dispoziţiuni speciale a legii.* HAMANGIU, C. C. 439, cf. BARCIANU. *Să pună biserica în acele condiţiuni legale şi canonice, cari să-i garanteze esistinţa.* SBIERA, F. S. 221, cf. ALEXI, W. *Dacă se ţine cineva pe tărâmul legal..., nu poate să fie nicio discuţie cu privire la fapta acestor oameni.* IORGA, P. A. II, 332. *E un fenomen general.. ca treapta stăpânitoare a societăţii să practice poligamia (legală sau ilegală).* PÂRVAN, G. 146. *În aceeaşi zi se duseră la notar pentru înştiinţările legale.* REBREANU, I. 230, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ş-au întocmit reguli precise de conducere, statornicite... şi prin hotărâri ale guvernelor..., care dădeau putere legală unor asemenea constituiri.* N. A. BOGDAN, C. M. 174, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Revoluţia franceză ne-a adus... principiul egalităţii legale, fiscale şi politice de la temelia tuturor democraţiilor contemporane.* LOVINESCU, S. V, 282, cf. DA II_2. *Conducătorii firmei... sunt numai mijlocitori, în chip legal aşezaţi între vânzători şi cumpărători.* SADOVEANU, O. IX, 258. *Eu constat că viţelul e în neregulă, nu are forme legale.* BART, S. M. 86. *Se găsesc atâţia... cărora le place să se întindă la asemenea bunuri, ciupind din ele mai pe ascuns sau mai păstrând anumite forme, la vedere legale.* MOROIANU, S. 178, cf. SCRIBAN, D. *Se vedeau atinşi de multe ori în interesele lor prin măsurile legale ce era nevoit să le ia.* ULIERU, C. 93. *Pseudosavantul căpătase o catedră fără concursul legal, prin escamotarea unei situaţii şubrede.* ARGHEZI, P. T. 356. *S-ar fi socotit diacon de drept până la judecarea cea recunoscută ca legală.* CĂLINESCU, O. XIV, 90. *Din punct de vedere legal am aranjat să aibă un tată.* VINEA, L. II, 297, cf. DL. *Le arată imediat un apartament... filodorma urmând să fie achitată contra repartiţiei legale a Spaţiului locativ.* PREDA, R. 32, cf. DM. *În sec. al XVII-lea, sentinţele date de domn fără sfatul boierilor săi, nu erau considerate legale.* STOICESCU, S. D. 113, cf. L. ROM. 1963, 566, SCL 1963, 217. *Certificatul medical este singurul act legal care constituie dovada întreruperii muncii profesionale pentru motive medicale.* ABC SĂN. 88. *Aşezarea pe moşie..., înfrăţirea... amândouă sunt mijloace legale de a înlătura dreptul... de a lua în stăpânire moşiile rămase fără urmaş.* PANAITESCU, O. I, 183. *Negustorul de piei a venit la notariatul din Metropolis să încheie actul legal de cumpărare a averii.* BĂNULESCU, C. M. 171, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DDC, DSR. *Cele zece amendamente ale Constituţiei... ridică la rang de principii universale şi inviolabile drepturile persoanei umane... în raport cu orice instituţie care ar dori... să-i mutileze libertăţile legale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1. *Orice cetăţean, afirmă amendamentul şase, odată confruntat cu o acuzaţie legală, are dreptul la un proces rapid.* id. 5/2, cf. D. ENC., NDN. ✧ (Învechit) *Ţară legală* = totalitatea persoanelor care îşi exercită drepturile politice într-o ţară în care nu se practică votul universal. *Ţara legală e compusă numai din d-voastră? Din noi?* MAIORESCU, D. III, 262. *Guvernul acela... reprezenta în realitate şi o întreagă situaţiune primită de întreaga ţară legală.* id. ib. IV, 229. *Prin Constituţiunea noastră..., miniştrii sunt supuşi la un îndoit control: la acela al ţării legale şi la acela al şefului statului.* EMINESCU, O. XI, 26. *Ţara legală era deja pe cale de-a fi asfixiată prin guvernarea roşie.* id. ib. XII, 205. ✧ (Adverbial) *Ne preocupă întâi întrebarea: dacă legal este admisă o asemenea propunere.* MAIORESCU, D. I, 95. *Alegerea din şedinţa primă nu se poate contesta legal.* EMINESCU, S. P. 17. *Vom zice... o cameră legal constituită..., iar nu o cameră legalmente... constituită.* ARHIVA, I, 201. *Locurile sfinte nu au scaunul lor în Principate. Legal ele nu figurează aici decât ca proprietare.* XENOPOL, I. R. XIII, 216. *Statul modern este recunoscut legal de imperiul care se duce.* IORGA, P. A. II, 320, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2. *Strict vorbind şi legal considerând lucrurile, nu se pot plăti petecele acelea de hârtie... cu un lucru de care nu dispui dumneata singur.* SADOVEANU, O. XIV, 228. *Prin regulamentul sancţionat de Locotenenţa domnească în 1866, „Societatea Academică Română" fu consfinţită legal ca reprezentantă oficială anticipată a unirii de azi.* D. GUSTI, P. A. 210. *Ceruse la majorat partea cuvenită legal din moştenirea de la tatăl său.* STREINU, P. C. III, 72, cf. SCRIBAN, D. *Vrea s-o adopte... Legal nu este nicio piedică.* CĂLINESCU, O. III, 197. *Cei doi vor fi legal de faţă la altar.* id. ib. IX, 242, cf. DSR. *Trebuie relevat amendamentul al patrulea, care interzice percheziţiile nejustificate legal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/1. ✦ (Despre autorităţi, instituţii, organisme etc.) Desemnat în conformitate cu prevederile legii, p. ext., ale regulamentului, statutului etc. *Reprezentanţii lor legali... sunt puşi la prinsoare.* BARIŢIU, P. A. I, 495. *Ţara-i va judeca; nu este Camera,*

Parlamentul legal al ţării, care are să spună dacă au făcut bine sau nu ceea ce au făcut. KOGĂLNICEANU, O. V, 32. *Întreabă unde era mitropolitul, preşedintele legal al Adunărilor Obşteşti.* GHICA, S. 487. *Sub un guvern legal se comiteau... abuzuri.* FILIMON, O. I, 285. *Această autoritate legală, în cazul nostru, este guvernul.* MAIORESCU, D. I, 215. *Prin sentinţa aceasta se reconstituie aşadar Societatea Acţionarilor..., se reinstituie organele ei legale.* EMINESCU, O. XII, 71. *Danton s-a hotărât să se folosească chiar Consiliul legal, care... delibera.* CAMIL PETRESCU, T. II, 398. *Înainte de intrarea turcilor, orice autoritate legală încetase de a mai exista în Principate.* OŢETEA, T. V. 317. *Prin delegaţii ei legali..., recensămintele capătă semnificaţii umane cu totul noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 2/4. *Grupuri care se ridică împotrica guvernelor legale.* ib. 1979, nr. 18, 3/2. ✧ Fig. *Singurul rol ce... filologii... îl pot avea în privinţa limbei lor materne este de a i se supune fără împotrivire, de a o recunoaşte ca o autoritate legală a naturei proprie a poporului lor.* MAIORESCU, CR. I, 190. ✦ (Despre căsătorie) Încheiat cu îndeplinirea formelor cerute de lege (şi de religie); legitim (**I 1**), legiuit (**1**). *La romani, nu numai că avea în mare cinste pe toţi aceia carii năştea prunci mulţi din căsătorie legală, ci le îngăduia şi oareşcare scuteli.* FM (1844), 24/10. *La ţară concubinajul este răspândit, socotindu-se ca o căsnicie foarte legală.* CĂLINESCU, O. XIV, 126. *Matei Basarab... făcea mereu aluzie la o oricând posibilă căsătorie legală.* id. S. 156. ✦ (Despre soţi) Căsătorit în conformitate cu prevederile legii; legitim (**I 1**), legiuit (**1**). *Când despărţirea este, din felurite considerente, imposibilă, poţi foarte bine să fii iubita ca şi legală a unui bărbat căsătorit.* CĂLINESCU, S. 88. *O asista ca un om care nu mai ascundea că avea să devină în curând soţul ei legal.* id. ib. 184. ✦ (Despre moştenitori) Care beneficiază de drepturile prevăzute, garantate de lege, legiuit (**1**). *N-are deocamdată niciun moştenitor legal.* CĂLINESCU, O. III, 282, cf. DDC, D. ENC.

2. Care este stabilit, reglementat, admis, acceptat prin lege (**A II 1**); (învechit) leginic. V. oficial (**I 1**). *Autonomia volnică a unui metropolit nu se poate estinde aşa de departe..., ca el... să scrie în afacerile metropolitane... în altă limbă decât în cea legală românească.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 132. *Ştiam bine sistemul legal de greutăţi şi măsuri.* BREZOIANU, Î. 49/7. *Moneda legală este icosaru nou sau ermilicu nou şi se socoteşte 20 lei în cursul haznelii.* MĂS. GR. 146/24. *Între o somaţiune şi alta n-au trecut cele cinci minute legale.* CARAGIALE, O. V, 125. *Remunerariul... nu mi se acordase... în suma legală.* SBIERA, F. S. 299. *Alături de numele legal, sătenii întrebuinţează, curent, un sistem sau chiar mai multe sisteme simultane de porecle.* CONV. LIT. LXVII, 280. *Cuvântul „agiu" se mai întrebuinţează în limbajul de bancă, însemnând: diferenţa între valoarea nominală sau legală a monezilor şi între cea reală sau comercială.* ENC. AGR. I, 88. *Sergentul din colţ mi-a dresat proces-verbal că ţin deschis peste ora legală.* KIRIŢESCU, G. 113. *Un ofiţer face somaţiile legale, mitralierele montate pe camioane sunt îndreptate spre intrări.* CĂLINESCU, S. 782. *Îl consideră demisionat, ca unul care nu obţinuse în prealabil concediu legal.* VIANU, L. R. 170. *Să sune trompeta somaţiile legale.* CAMIL PETRESCU, N. 18. *N-au ţinut seama de somaţia legală şi..., conform legilor şi regulamentelor în vigoare, au fost împuşcaţi.* STANCU, R. A. III, 242. *Mă gândii... să-mi iau concediul meu legal.* PREDA, C. I. P. III, 99. *Negustorii necinstiţi întrebuinţau o oca redusă, de o capacitate inferioară celei legale sau „drepte".* C. GIURESCU, P. O. 146, cf. DSR. ✧ *Sărbătoare legală* = zi stabilită în mod oficial (**I 1**), în care întreprinderile şi instituţiile nu lucrează. Cf. DL IV, 30, DM, M. D. ENC., DEX. (Învechit) *Vârstă legală* = majorat[1] (**1**). *Se arestează câţiva din cei mai îndrăzneţi...; cei în vârstă legală se trimit înaintea tribunalelor.* MAIORESCU, D. IV, 488. *Când au ajuns la vârsta legală, fac nunta.* ARH. FOLK. III, 50.

3. (În sintagmele) *Medicină legală* (sau *judiciară*) = ramură a medicinei, specializată în efectuarea expertizelor şi examenelor medicale necesare clarificării unor aspecte care interesează justiţia. Cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 94[1]/32. *Medicii îndeplinesc toate ordinele guvernului în privinţa măsurelor de apărare contra epizootiei şi totdeodată fac acte de medicină legală, toate acele acte prevăzute de codul penal.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 181, cf. LM. *La facultatea din Iaşi sunt catedre introduse fără a fi chiar prevăzute în lege, cum e, de exemplu, catedra de medicină legală.* MAIORESCU, D. I, 444. *Se predau la Iaşi... medicina legală şi economia politică.* CONV. LIT. XI, 38. *Doctorul luase cu dânsul volumul de medicină legală a lui Vibert.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 103, cf. DA II$_2$. *Asista adesea la cursul de medicină legală al dr-ului Gatscher.* CĂLINESCU, O. XI, 123, cf. D. MED., NDN. (Învechit) *Medic legal* = medic legist, v. legist (**4**). *Nu este dimineaţă să nu se găsească în parcuri... oameni morţi, pe care medicul legal îi declară de „starvation" (mort de foame).* GHICA, S. 592. *Fratele medicului legal fusese atins de o boală.* IORGA, P. A. I, 58.

4. (Învechit, rar) Leal. *Adevăraţii germani sunt... sinceri şi legali în relaţiunile dintre dânşii şi chiar cu streinii.* FILIMON, O. II, 162, cf. SCRIBAN, D.

II. Care decurge dintr-o lege (**A IV 3**), care este determinat de o lege; care este sau care se produce în conformitate cu o asemenea lege. *Corupţia* [fonetică] *odată începută din această causă legală, nu se mai poate opri, ea se întinde peste mai toate cuvintele.* MAIORESCU, CR. III, 396. *Ştiinţa se aşază în slujba vieţii, însă ca ştiinţă, ca sistem de cercetare prin propoziţii legale.* CĂLINESCU, C. O. 234. *Este admisibil ca poetul să nu se fi referit la vreun sistem alchemic..., însă definiţiile lui sunt în cel mai legal spirit ermetic.* id. O. XIII, 63. *Dacă îi este îngăduit opiniei publice de a se răzvrăti împotriva accentuării expresive, din lucrarea plăsmuirii satirice..., nu este însă mai puţin îndreptăţit, din perspectiva pe care o vom numi legală a structurii satirice, să justificăm procedeele de creaţie ale lui Caragiale.* CIOCULESCU, C. 33.

– Pl.: *legali, -e.*

– Din fr. **légal**, lat. **legalis, -e**, germ. **legal**.

LEGALISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A legaliza (sf. sec. XVIII – înc. sec. XIX). Cf. L. ROM. 1961, 560.

– Prez. ind.: *legasisesc.*
– **Legal** + suf. *-isi.*

LEGALEMÉNTE adv. v. **legalmente.**

LEGALÍSM s. n. Rigoare exagerată privind respectarea legilor (**A II 1**); spec. respect absolut (şi adesea formal) faţă de principiile religioase şi morale. V. puritanism, rigorism. *Dacă ni se cere imposibilul şi să ne îndumnezeim, înseamnă că ni se cere... să prefacem apa de rând în vin ales..., făţărnicia şi legalismul în dragoste şi flacără.* STEINHARDT, J., cf. NDN.
– Din fr. **légalisme.**

LEGALÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană care respectă cu stricteţe legea (**A II 1**); adept al legalităţii (**1**). *Ei, domnule legalist! Aşa e că teoriile noastre anarhiste nu sunt aşa de absurde?* CARAGIALE, O. VII, 255. *Când voi, legaliştii de toate soiurile, aţi încurcat lumea şi n-o mai puteţi descurca, tot noi, anarhiştii, trebuie... să mai îndulcim situaţia.* id. ib., cf. NDN.

2. Adj. (Despre oameni) Care respectă cu stricteţe legea (**A II 1**), legalitatea (**1**). *S-a găsit un negustor destul de legalist ca să-l denunţe şi o autoritate destul de senină ca să-l aresteze.* ARGHEZI, P. N. 266. *Îl alesese pe Vlad Ţepeş ca prototip al domnitorului legalist, care împarte dreptatea după legi scrise.* CIOCULESCU, I. C. 40. *În articolele lui Asachi se simte spiritul conformist, legalist.* IST. T. I, 335. *Generalul era legalist.* STEINHARDT, J. 326, cf. NDN. ✦ (Rar; despre state, instituţii etc.) În care sunt respectate legile. *Vrea un stat naţional legalist şi normativ.* CONSTANTINESCU, S. VI, 55.
– Pl.: *legalişti, -ste.*
– Din fr. **légaliste.**

LEGALITÁTE s. f. **1.** Caracterul a ceea ce este legal (**I 1**); conformitate cu legea (**A II 1**); principiu potrivit căruia toate organele şi organizaţiile de stat sau obşteşti şi cetăţenii sunt obligaţi să respecte, în activitatea lor, legea. Cf. HELIADE, O. II, 301, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 94²/1. *Iată în ce duh de legalitate petiţia fu formulată şi ce îmbunătăţiri se cerea pe temeiul legilor* (a. 1848). URICARIUL, X, 12, cf. NEGULICI. *Se îndoieşte de legalitatea hirotoniei sale şi cere să fie hirotonit din nou.* BARIŢIU, P. A. I, 203. *Legalitatea formulei (recetei) pune la adăpost necuviinţa şi nerozia prescripţiunei.* MAN. SĂNĂT. 4/12, cf. STAMATI, V. 359²/42, 359²/48, 388²/47. *Politica noastră dinlăuntrul va fi cu totul de legalitate şi de bună rânduială* (a. 1855). PLR I, 155. *A face publicităţii un regim de libertate, de siguranţie şi de legalitate.* ZIMBRUL (1856), nr. 19, 2/5. *Dacă nu vă veţi pronunţa mai întâi asupra legalităţii împrumutului, eu nu pot intra nici cu o vorbă în cercetarea tranzacţiunii.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 277. *Dovadă cum că recunosc legalitatea şi atotputernicia Constituţiunei actuale, este venirea mea aci.* id. ib. V, 28, cf. POLIZU. *Pe un princip de legalitate se stabileşte, în fine, acea stare de lucruri* (a. 1858). PLR I, 177. *Guvernul, constrâns în marginile legalităţii, a voit să scape de asprul control al acelei camere.* GHICA, S. 637. *Nu mă îndoiesc cât de puţin de legalitatea dumitale.* FILIMON, O. II, 164, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *În orice lucru se cuvine a urma cineva cu legalitate.* BARONZI, C. I, 197/13, cf. FROLLO, V. 305, COSTINESCU, LM. *Nu pot iscăli un act a cărui legalitate o contest.* MAIORESCU, D. II, 37. *Atunci era pusă în joc legalitatea alegerilor.* id. ib. III, 221. *Publicul a putut să se convingă de legalitatea şi imparţialitatea juriului universitar.* CONTEMPORANUL, I, 338. *Alegerea biroului... e contestată..., fără ca în şedinţa trecută să se fi dat vreun protest contra legalităţii ei.* EMINESCU, S. P. 16. *În aparenţă legalitatea cea mai perfectă a domnit.* id. O. XI, 26. *El ştia pe de o parte să dea hoţiilor sale aparenţa legalităţii, şi pe de alta să le susţie cu iataganul.* GANE, N. I, 59. *Trebuia să ia măsurile neapărate pentru a satisface, în marginea legalităţii şi a dreptăţei, păsurile naţiunei.* XENOPOL, I. R. XIV, 53, cf. ŞĂINEANU. *A căutat să plânteze în învaţăcei ideea de legalitate, de religiozitate, de moralitate.* SBIERA, F. S. 306, cf. ALEXI, W. *Spiritul de clasă este cel tare şi el nu poate face să pătrundă sentimentul de legalitate în clasa ţărănească.* IORGA, P. A. II, 339, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Acest tribunal este o monstruozitate... Unde e garanţia legalităţii?* CAMIL PETRESCU, T. II, 505. *Aceste binefaceri de progres şi legalitate nu pot fi respinse de ţărani.* SADOVEANU, O. XX, 124, cf. SCRIBAN, D. *Legalitatea şi valabilitatea actelor justificative a operaţiunilor.* LEG. EC. PL. 338. *Veţi veni a face reparaţiunea reclamată de o strictă legalitate.* CĂLINESCU, O. XIV, 95. *Indignare contra nedreptăţii, contra abuzului, milă pentru cei mici, pledoarie pentru libertate, invitaţie la legalitate.* RALEA, S. T. I, 38, cf. DL, DM, DER, L. ROM. 1963, 566. [Era] *un fel de tranzacţie, cu toate aparenţele legalităţii.* BREBAN, A. 145. *Familia însemna..., pentru el, o formă superioară de convieţuire, fără să implice stricta legalitate.* N. MANOLESCU, C. M. 158, cf. M. D. ENC., DEX. *Nimic din ceea ce i se aducea la cunoştinţă nu putea fi folosit împotriva sa... pentru că acţiunile sale se petrecuseră în deplină legalitate.* I. GHEŢIE, B. I, 376, cf. DN³. *Legalitatea (de clasă, a vremii) este încălcată în numele instanţei ei supreme: autoritatea imperială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/2. *Legalitatea există spre a promova dorinţa de armonie şi de justiţie.* ib. 1992, nr. 1, 20/3, cf. NDN. ✧ Expr. **A intra** (sau **a reintra**) **în legalitate** = a se conforma legilor în vigoare. *Era... cuminte să li se dea prilejul de a reintra în legalitate prin participarea la alegeri.* MAIORESCU, D. I, 581, cf. II, 8. *Reintrarea în legalitate era o întoarcere la Constituţie.* ARGHEZI, S. XXV, 251, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, NDN. **A fi în legalitate** = a fi în conformitate cu legile în vigoare. *Propunerea... este în deplină legalitate după litera şi spiritul legii.* MAIORESCU, D. I, 346, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Organizare a unui stat pe bază de legi (**A II 1**); ansamblul legilor unui stat. *Să ne dea mijloace de a... da ţării o legalitate.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 580, cf. DL, DM, DEX, DN³. *Pentru întărirea noii religii şi a noii legalităţi se face necesar un amplu aparat represiv.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 4/3, cf. NDN.
– Din fr. **légalité**, it. **legalità**, lat. **legalitas, -atis.**

LEGALIZÁ vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A confirma autenticitatea unei semnături; a atesta conformitatea

unei copii, a unei traduceri cu originalul, a da formă legală (**I 1**), a face să devină legal un act; a autentifica, a certifica, a întări; (învechit) a protocoli (**1**). *Acei cu temelnice ştiinţe, însemnate pentru fieştecare profesorăt, vor împărtăşi epitropiii în scris cererea lor, adăugând copii legalizate (întărite) de atestaturi şi vrednice de crezare recomendanţii.* CR (1832), 37²/30, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 94¹/45, NEGULICI. *Procuraţie făcută de guvernatorul şi trezorierul soţietăţii, încheiată înaintea notarului crăiesc şi legalizată de consolul general al Turchiii din Londra* (a. 1848). DOC. EC. 940, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 305. *Semnăturele era legalizate de consul.* BARONZI, C. VI, 188/11, cf. COSTINESCU, LM. *Notarul public din Odessa a putut legaliza o traducere în româneşte în sensul cu totul invers, cu premeditate adăogiri.* EMINESCU, O. XI, 32. *Actele... trebuiesc legalizate în traducere oficială de către Ministerul de Externe.* CARAGIALE, O. VII, 26, cf. DDRF. *O circulară a Ministerului Justiţiei ordonă tribunalelor a nu mai legaliza învoieli între egumenii mănăstirilor închinate şi particulari.* XENOPOL, I. R. XIII, 199, cf. BARCIANU. *Am legalizat compturi pentru despărţământul comptabilităţii guvernului... fără ca el să se fi crezut în drept a-mi cere vro traducere în limba germană.* SBIERA, F. S. 265, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Dovezile... tot el... le plimba pe la proprietari şi le iscălea şi pă urmă le legaliza.* KLOPŞTOCK, F. 122, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, D. ENC., NDN. ✧ (Refl. pas.) *Copia aceasta... se legalizează numai încât priveşte adivăratili iscălituri* (a. 1862). SAVA, DOC. I, 81. *Scrisoarea se află... în mâinele lui Franz, semnată de mine... Dacă vă îndoiţi, scriu lui Franz, care va face a se legaliza semnăturele.* BARONZI, C. III, 233/15.

2. (Complementul indică fapte, stări, situaţii etc.) A reglementa prin lege (**A II 1**), a da caracter legal, a legifera (**2**), (învechit) a legiui (**1**); a da caracter oficial, a recunoaşte oficial, a oficializa. *A legalizat plenipotenţa conform praxei de atunci, de-a dreptul în numele împăratului.* BARIŢIU, P. A. I, 221. *O umbră de organizaţie... legitima, legaliza, perpetua abuzurile cele mai mari.* CALENDAR (1861), 49/10, cf. CADE. *Stănică, în numele unei rudenii pe care n-o legalizase, lua pe Aurica în braţe şi o săruta... pe amândoi obrajii.* CĂLINESCU, O. III, 90, cf. DL, DM. *Parlamentul l-a condamnat pentru venalitate, fiincă legalizase hoţiile favoriţilor regali.* JOJA, S. L. 312. *Pentru a-şi asigura şi a-şi legaliza situaţia de stăpâni ai obştilor aservite..., au recurs la întemeierea unei instituţii.* PANAITESCU, O. Ţ. 74, cf. M. D. ENC. *Există formaţii patriotice de luptă..., aşa că... le vom legaliza.* D. R. POPESCU, I. Ş. 485, cf. DEX, DSR, D. ENC. ✧ Fig. *A venit în sfârşit ceasul să ne legalizăm şi noi slăbiciunile.* CARAGIALE, O. VI, 438. *Nu geneticul sau evolutivul vor avea să legalizeze începutul de dialectică descris.* NOICA, D. 72.

– Prez. ind.: *legalizez.*

– Din fr. **légaliser**, germ. **legalisieren**.

LEGALIZÁRE s. f. Acţiunea de a legaliza şi rezultatul ei.

I. (Jur.) Confirmare a autenticităţii unei semnături, atestare a conformităţii unei copii, a unei traduceri, a unui act etc. cu originalul de către o autoritate publică. Cf. legaliza (**1**). Cf. HELIADE, O. II, 301, NEGULICI. *Nu este numai o simplă înregistrare, o legalizare de iscălitură, ca la comisie.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 606, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., FROLLO, V. 305. *Numărul de familii române... dă loc la un adevărat nămol zilnic de legalizări de acte.* ALECSANDRI, S. 149. *Legalizarea actului de primăria Giurgiu.* LĂCUSTEANU, A. 271, cf. DDRF. *O procură legalizată face credinţă despre data ei din momentul legalizării.* HAMANGIU, C. C. 288. *Contract de arendare, prezentat... la poliţia unui oraş spre legalizare.* id. ib., cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, DA II_2, 137, ENC. AGR. *La 21 decembrie... întocmea o procură avocatului său..., iar la 23 era de faţă la legalizare.* CĂLINESCU, O. XI, 41, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Veniturile lor curgeau din trei izvoare principale: autentificarea şi legalizarea actelor de tot felul, contractele de vânzare-cumpărare.* I. GHEŢIE, B. II, 253, cf. DN³, DDC, DSR, D. ENC., NDN.

2. Reglementare prin lege a unui fapt, a unei situaţii etc.; recunoaştere oficială, oficializare. Cf. legaliza (**2**). *Numeroase articole coprind această simplă legalizare a faptelor.* MAIORESCU, D. IV, 561. *Legalizarea avortului a avut darul să îndepărteze mijloacele clandestine.* SAHIA, U.R.S.S. 119, cf. ENC. ROM. *Raporturile dintre ele, după legalizarea situaţiei..., au rămas cele dinainte.* STREINU, P. C. II, 192, cf. DSR. *Răsturnarea din 1989 şi... legalizarea noii conduceri, prin alegerile din 1990, au pus casta nomenclaturii în situaţia diferenţierii interne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 3/2.

– Pl.: *legalizări.*

– V. **legaliza**.

LEGALIZÁT, -Ă adj. **I. 1.** (Despre acte, copii, documente etc.) Care are formă legală (**I 1**), care este conform cu originalul; autentificat. Cf. legaliza (**1**). *Copie legalizată după ispisocul domnului Matei Ghica Voevod.* BUL. COM. IST. IV, 85. *Logofeţia... au slobozit... părţilor câştigătoare giudecăţii copii legalizate.* BULETIN, F. (1843) 155/26. *Daca cineva ar cere copii legalizate, scrise sau tipărite..., să i se dea.* BARIŢIU, P. A. I, 217, cf. PONTBRIANT, D. *Să-ţi trimită o împuternicire legalizată.* CONV. LIT. XII, 46. *Subsemnatul a trimis quitanţele legalizate.* EMINESCU în MS. 1980, nr. 1, 48, cf. DDRF. *Va trimite... la Ministerul de Interne... o copie legalizată de pe actul de naştere.* HAMANGIU, C. C. 26. *O procură legalizată face credinţă despre data ei din momentul legalizării.* id. ib. 288, cf. 290, DA II_2, 137. *Angajase prin zapise legalizate de dregătorii săteşti... ţărani... să-i facă praşila.* C. GIURESCU, P. O. 192, cf. M. D. ENC. 529, DEX. *Cu antrepriza faci contract legalizat la notar, cu termene fixe.* I. GHEŢIE, B. I, 261, cf. DSR.

2. (Despre fapte, situaţii, stări etc.) Care este reglementat prin lege (**A II 1**), care a devenit legal (**II 1**); care a primit caracter oficial, care a fost recunoscut oficial; oficializat. Cf. legaliza (**2**). *Dacă plăteşti la scadenţă poliţele pe care le emiţi pentru aceeaşi sumă,*

actul de vânzare e nul, dacă nu plătești, atunci vânzarea e legalizată. VINEA, L. II, 217. *Câteodată avortul e legalizat.* DEMETRIUS, C. M. 58, cf. DM, DSR.

II. Care decurge dintr-o lege (**A IV 3**); statornicit, impus printr-o lege. *În teatru se păşeşte pe lucruri solide, pe constatări legalizate.* LOVINESCU, S. I, 350.

– Pl.: *legalizați, -te.*

– V. **legaliza.**

LEGALIZÁȚIE s. f. (Învechit) Legalizare (**1**). *Aceste scrisori sunt întărite cu legalizație, în fieștecare țară.* RÂND. JUD. 115/19, cf. HELIADE, O. II, 301, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 94[1]/41, NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 305, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., DA II_2.

– Pl.: *legalizații.* – Şi: (învechit) **legalizațiúne** (PONTBRIANT, D. FROLLO, V., COSTINESCU), (învechit, rar) **legalizăciúne** (STAMATI, D.) s. f.

– Din fr. **légalisation.**

LEGALIZAȚIÚNE s. f. v. **legalizație.**

LEGALIZĂCIÚNE s. f. v. **legalizație.**

LEGALMÉNTE adv. Din punct de vedere legal (**I 1**); în mod legal, în conformitate cu legea (**A II 1**); (învechit) pravilicește, pravilnicește. *Îndeplinirea însărcinării lor... să o facă în timp hotărât, în o formă temeinică şi mânată legalminte.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 124. *Pompei şi senatul... se opuseră... legalmente la candidatura lui Cesar.* TEULESCU, C. 239/2, cf. DÂMBOVIȚA (1860), 397/52. *Promite că va trimite copie... spre a ne putea pronunța şi legalmente.* GHICA, A. 747. *Sigismund al Ungariei ținea pe Maria..., iar pe sora acesteia, Edwiga, o ținea Vladislav al Poloniei, încât murind cea dintâi, coroana trecea legalmente la cealaltă.* HASDEU, I. C. I, 75, cf. COSTINESCU. *Asemenea măsuri... nu se pot legalmente justifica.* MAIORESCU, D. III, 476. *N-a putut să probeze legalmente aceea ce susținea.* EMINESCU, O. X, 188. *Vom zice... o cameră legal constituită..., iar nu o cameră legalmente (sau legalminte) constituită.* ARHIVA, I, 201, DA II_2, 136, IORDAN, L. R. 470, SCRIBAN, D. *Ascultăm de împărat sau de arhiduce? Legalmente, arhiducele nu are prerogative împărătești.* VORNIC, P. 110, cf. DL, SCL 1958, 247, 257. *Atunci când actul organului superior este legal, funcționarul de stat care refuză sau întârzie să-l îndeplinească... se face vinovat penal de refuz de serviciu datorat legalmente.* PR. DREPT, 102, cf. SCL 1963, 217, DEX, DN^3, NDN. ◇ Fig. *Aşadar, neseriozitatea „Convorbirilor" fiind legalmente constatată prin propria lor mărturie, mă grăbesc a primi sarcina de a dirige în partea-i literară „Revista" de față* (a. 1876). PLR I, 323.

– Şi: (învechit, rar) **legalmínte, legaleménte** (COSTINESCU) adv.

– Din it. **legalmente**, fr. **légalement.**

LEGALMÍNTE adv. v. **legalmente.**

LEGÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Legal (**1 1**). Cf. ŞT, 9, 36, L. ROM 1964, 421, ib. 1966, 249, ib. 1988, 269. ✦ (Substantivat) Legalist (**1**). *Iar acest eres, nici n-ar putea cineva zice cât să cinstea, nu numai la elini, ci şi la cei mai aleşi din romani şi mai vârtos la legalnici, carii mai toți să obicinuiseră a urma stoicilor.* POTECA, F. 34/28.

– Pl.: *legalnici, -ce.*

– Cf. lat. legalis, -e.

LEGÁNIȚĂ s. f. v. **lagoniță.**

LEGÁRE s. f. Acțiunea de a (se) lega[1] şi rezultatul ei.

I. (Predomină ideea de înnodare, de strângere, de împreunare, de adunare într-un tot) **1.** Tragere şi împreunare a capetelor unei sfori, ale unei curele etc., înfăşurate sau prinse de ceva sau de cineva, pentru a înnoda, a prinde etc.; înnodare, strângere (**I 3**). Cf. lega[1] (**A I 1**). Cf. DRLU, LB, COSTINESCU, CIHAC, I, 141. *Are forma unui con lung, găurit sus pentru legarea unei ațe.* PAMFILE, I. C. 9. *Pentru legarea ochiurilor, se întrebuințează aceeaşi formă de nod.* GHELASE, U. P, II, 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

2. Cf. lega[1] (**A I 2**). Cf. DA II_2, 136, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ✦ Spec. (Învechit) Obturare prin strangulare a cordonului ombilical, a unor vase sanguine etc. *După arătata orânduială a legării şi a înfăşurării buricului, a ungerii şi a scăldăturii copilului după naşterea lui, să se cerceteze toate răspunsurile trupului lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 70/27. [Gâlcile] *se pot scobi, lega şi tăia, şi se pot scoate din piele... cu treptata lor legare.* id. ib. 456/3, cf. PONTBRIANT, D. *Trebuieşte dar ca legarea şi tăierea buricului să nu se facă până când vâna care ține încă legat copilul de casa lui (= placentă) nu se turteşte prin trecerea sângelui în corpul copilului.* BIANU, D. S. 509. *Legarea buricului se face cam la 2–3 degete de la punctul în care se fixează de pântecile copilului.* id. ib.

3. Punere la un loc a două sau mai multe lucruri (de acelaşi fel) şi încingerea lor cu o frânghie, funie etc.; legat[1] (**I 1**). V. strângere (**II 1**). Cf. lega[1] (**A I 3**). Cf. LB, COSTINESCU, DDRF. *Legarea snopilor se face cu legătoarea.* PAMFILE, A. R. 130. *De obicei legarea* [carului] *se face de-a curmezişul cu o frânghie care are un capăt prins de inima carului.* id. ib. 160, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Consolidare, prin aplicarea unor drugi, bare de fier etc., a unor obiecte pentru a mări rezistența sau soliditatea lor; ferecare. V. cercuire. Cf. lega[1] (**A I 4**). Cf. LB, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cele două fluiere sunt întotdeauna paralele şi construite fie dintr-o bucată de lemn, fie separat şi reunite apoi prin lipire, legare sau ferecare cu metal.* ALEXANDRU, I. M. 67, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

5. Prinderea laolaltă, prin coasere sau prin lipire, a foilor între coperțile unei cărți, broşuri etc.; broşare, cartonare. Cf. lega[1] (**A I 7**). Cf. DRLU, LB. *Măiestria legării de cărți fără îndoială este mai veche decât tipariul.* SĂULESCU, HR. II, 404/13. *[Notă din 1847 despre legarea prin] jupânul Gheorghe Ganea.* IORGA, S. D. XIII, 97, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, LTR^2, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

II. (Predomină ideea de prindere, de fixare, de unire a ceva de altceva) **1.** Prindere, reunire sau agățare a

două sau mai multe obiecte. Cf. l e g a [1] (**A II 1**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC I, 141, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Legarea tălpilor între ele se face prin ajutorul unor scânduri numite stinghii, blăni, chingi sau speteze.* PAMFILE, A. R. 272. [Vatalele] *sunt legate cu aţă de parânga vătalelor... Legarea se face cu sfoară la diferite înălţimi, prin ajutorul unor crestătuturi sau găuri.* id. I.C. 273. *Pescarii, în vorbirea lor curentă, numesc operaţiunea de montare a plaselor: „legare", „pozădire", „cetcuire".* GHELASE, U. P. II, 76. *Legarea la cheu se face cu ajutorul parâmelor.* LTR[2], cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ✦ (Chim.) Combinare, interacţiune, amestec a două sau mai multe elemente chimice. [Plămânii] *sunt vatra himiceştilor legări şi dezlegări ale elementelor naturii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 339/6. *Legarea azotului liber, amonificarea şi nitrificarea decurg mai bine în mediul cald.* AGROTEHNICA, I, 288. ✦ (Tehn.) Conectare, cuplare; legătură electrică. *Legarea în paralel a alternatorilor.* ENC. TEHN. I, 122, cf. LTR[2], DER III, 83. ✧ *Legare la pământ* = stabilirea unei legături electrice între un conductor electric şi pământ. LTR[2].

2. F i g. Înlănţuire, îmbinare, unire a sunetelor, a cuvintelor etc. în rostire. Cf. l e g a [1] (**A II 2**) Cf. COSTINESCU. *Momentul al doilea ne-a arătat legarea legării sunetelor întrolaltă cu privire la pronunţie, la diferitele forme ale silabelor.* EMINESCU, O. XIV, 297, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nimic mai firesc decât să se admită că sunetele prin legarea cărora se alcătuiesc aceste semne sunt determinate în natura lor de organele articulatorii.* IVĂNESCU, I. L. R. 5.

3. F i g. Ordonare, înşiruire logică a unor idei, judecăţi etc. într-un tot coerent. Cf. l e g a [1] (**A II 3**). Cf. PONTBRIANT, D. *Fiindcă suntem toţi constrânşi a avea o conştiinţă actuală despre noţiuni numai în înşirarea lor succesivă una câte una, forma acestei înşirări, adecă legarea terminilor în silogism, este unul din mijloacele esenţiale pentru aflarea adevărului.* MAIORESCU, L. 74. *Scopul studiului de faţă nu a fost să arate demonicul ca principiu biografic permanent sau intermitent activ în viaţa lui Goethe, ci legarea într-un întreg cu articulaţii mai lămurite a ideilor lui Goethe asupra demonicului.* BLAGA, Z. 277. *Putem afirma acum că această ordine se datorează legării semnelor misterioase într-un limbaj logic prin care crima se explică, deşi nu se justifică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 8/4. ✦ (Gram.; învechit) Conjuncţie. *Congiunţione sau legarea iaste o parte a cuvântului ce nu să înduplecă.* VĂCĂRESCUL, GR. 105/6, cf. id. ib. 8/19, I. GOLESCU, DDRF, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 38, 431, SCL 1954, 35.

4. F i g. Începere a unei relaţii de prietenie, de dragoste. Cf. l e g a [1] (**A II 4**). *Eu nu-ţi numii nici tată, nici mamă, nici amici Amantă sau fiinţă cu care eu purtam Legare lănţuită de noduri omeneşti.* C. A. ROSETTI, C. 65/7, cf. COSTINESCU, DDRF, DM, M. D. ENC., DEX.

5. F i g. Unire prin căsătorie. Cf. l e g a [1] (**A II 5**). *Starea materială a viitorilor soţi are mai mare importanţă pentru legarea unei căsătorii decât simpatia dintre tineri.* ARH. FOLK. III, 50.

6. F i g. (În sintagma *legare de glie*) Limitare a libertăţii de mişcare; aservire, înrobire, subjugare. Cf. l e g a [1] (**A II 6**). *„Glebae adscriptio", legarea de pământ a locuitorului, e o măsură legislativă care s-a luat în toate ţările pe rând, după cum o dictau împrejurările.* EMINESCU, O. XII, 44. *Aservirea... sub forma legării de glie... datează din secolul al XV-lea.* PANAITESCU, O. Ţ. 54. *Legarea de glie era necesară voievodului pentru a uşura perceperea dărilor.* IVĂNESCU, I. L. R. 538.

III. (Unirea, conexiunea, interdependenţa se realizează în plan abstract) (Şi, învechit, în sintagma *împreună-legare*) Punere în legătură, corelare, relaţionare a unor idei, judecăţi, fenomene etc. Cf. l e g a [1] (**A III 2**) *Să să puie supt vedere[a] noastră împreună-legare[a] giudecărilor.* VÂRNAV, L. 83[r]/14. *Unirea, împreună-legarea, alcătuirea sistimatică este lucrul lui, care să vede în toate scrierile sale; cu acest metod el ş-au agonisit mare cinste pentru temeinicia, rânduiala, lămurirea ideilor.* POTECA, F. 63/17. *Desigur nu-i prea fericită legarea acestui nume numai de Circus, dar... putem face experienţă şi cu o atare forţată interpretare a unui nume real, când s-au lansat atâtea sute de nume plăsmuite din birou.* BĂCESCU, PĂS. 215. *Legarea acestor largi unităţi de împrejurările lor de timp pune istoricului problema periodizării unei literaturi naţionale.* VIANU, L. R. 19. *Una din căile care contribuie la legarea învăţământului de practică în cadrul predării ştiinţelor naturale este şi folosirea diafilmelor şi a diapozitivelor.* GÎ 1962, nr. 652, 4/2.

IV. (Predomină ideea de imobilizare, de blocare ori de diminuare a libertăţii de mişcare sau de acţiune) **1.** (Astăzi rar) Imobilizare a cuiva cu ajutorul funiilor, al cătuşelor etc.; ferecare, încătuşare; s p e c. închidere, întemniţare. Cf. l e g a [1] (**B I 1**). *Toţi amu derepţii şi sfinţii pare-le ca o legare această viaţă ce e întru trup, şi ca neşte striini veniţi întru viaţa aceasta află-se.* CORESI, EV. 518/1. *Legare şi scârbi mă aşteaptă.* id. L. 97/8. *Că spre închisoarea şi legarea trupului un lanţuh şi o vartă destule sunt, iară spre strânsoarea sufletului şi spre opreala voii slobode nici mii de lanţuje, nici dzăci de mii de închisori pot face ceva.* CANTEMIR, I. I. I, 75, cf. ALEXI, W., DA II_2, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ✦ F i g. (Învechit) Legătură. *Legarea cea nedezlegată ca ţesetura păianjenului o au rupt, pentru aceasta au şi dobândit împărăţia cea nemuritoare.* MINEIUL (1776), 46[v2]/31, cf. DRLU, VALIAN, V., COSTINESCU.

2. Prindere a unui animal sau a unei păsări cu ajutorul unui lanţ, al unei funii, pentru a-i reduce posibilitatea de mişcare. Cf. l e g a [1] (**B I 2**). V. p r i p o n i r e. Cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

V. (Predomină ideea de obligare, de îndatorare sau de interzicere, de împiedicare) **1.** (Astăzi rar) Obligare, angajare, îndatorare a cuiva printr-o promisiune, printr-un legământ, printr-un acord etc. Cf. l e g a [1] (**B II 1**). Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *De obicei la actele de vânzări şi cumpărări, domnul lega pe urmaşii săi cu câteva cuvinte generale pentru a nu strica întăritura lui, un fel de poftire; iar nu legare.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 151, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ✧ (Popular) *Legarea căluşarilor* = angajare a tinerilor pentru ceremonia căluşarilor, în urma depunerii unui jurământ. *Legarea căluşarilor, adică primirea în ceata lor, se face în Ardeal astfel: vătaful adună feciorii, cari*

vreau „să între în căluşerie" şi pleacă cu dânşii în nouă hotare. DR. II, 219. *Înrolarea sau legarea căluşerilor se face în modul următor: vătaful unui ţinut..., dând peste feciori cari joacă să-i placă, îi întreabă dacă vreau să intre în căluşerie.* FRÂNCU – CANDREA, M. 130, cf. DA II_2, 136..

2. (Popular; în credinţe şi superstiţii) Oprire, anulare, prin vrăji, farmece etc., a unei acţiuni, a unui fenomen etc. Cf. l e g a [1] **(B II 4)**. *Între multe alte mijloace, pe cari le întrebuinţează românii contra păsărilor, e şi legarea grânelor, care se face de către românii din unele părţi ale Transilvaniei.* MARIAN, S. R.[2] I, 217. *Legarea sau înnodarea simbolică a boalei se face pentru următoarele afecţiuni:... junghiu..., curgerea sângelui din nas..., guşă.* CANDREA, F. 401, cf. ŞEZ. III, 120. *Legarea ploii se face înfigând un topor cu leafa în pământ.* H II 37. *Legarea şi dezlegarea ploilor sunt nişte vrăjitorii.* H II 92, 247, IV 92, DL, DM, M. D. ENC. ✦ Provocare a impotenţei unui bărbat prin anumite ritualuri magice. Cf. LM, DDRF.

VI. (Predomină ideea de înfăşurare, de învelire, de acoperire) **1.** Înfăşurare, învelire a unei părţi a corpului pentru a acoperi, pentru a feri (de lumină, de frig, de soare etc.). Cf. l e g a [1] **(C I 1)**. Cf. DRLU, LB, POLIZU, LM, DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Îngrijire a unei răni prin aplicarea de pansamente, comprese etc.; bandajare, pansare. Cf. l e g a [1] **(C I 2)**. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Mulţimea răniţilor este mai mare decât se aşteptau; ceea ce se pregătise pentru legarea rănilor nu ajunge.* CONTEMPORANUL, I, 400, cf. BIANU, D. S. 414, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

3. (Popular) Rodire **(1)**. Cf. l e g a [1] **(C II 1)**. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC I, 141, LM, DDRF. *Când... după legare a dat secetă şi grâul prea grăbeşte şi se coace fără vreme, se zice că e pripit (prichit).* DAMÉ, T. 55, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Închegare, îngroşare, învârtoşare a dulceţurilor, a sosurilor etc. Cf. l e g a [1] **(C II 2)**. Cf. POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

– Pl.: *legări.*

– V. **lega[1].**

LEGÁT[1] s. m. **1.** (Învechit) Delegat, trimis[1] **(1)**, sol[1] **(2)**. V. a m b a s a d o r. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pentru legaţii (solii) pre carii nuz vreau să-i lase în cetate şi pentru maghistraturile ce erau în cetate, se ţinea senat în casa Belonei afară de cetate.* BOJINCĂ, A. I, 54/25. *O altă parte de cumani, pentru a căpăta protecţia şi ajutoriul papei, au hotărât a priimi religia catolică şi fiul prinţului Boriţes mergând ca legat din partea lor la papa Grigorie al IX-lea.* IST. M. 26/3. *Încă şi legatul lui Mihail, regele bulgăresc, adusese lui Adrian papa... scrisori şi daruri regale, cerând de la dânsul ca să trimiţă pe unul dintre cardinali ca să aleagă arhiepiscop.* MAG. IST. I, 57/4. *Cu toate acestea, legaţii germani nu izbutiră în solia lor.* BĂLCESCU, M. v. 39. *Eşti... supus al împăratului şi legatul său la Londra.* NEGRUZZI, S. III, 266. *El este aici legat al prinţului de Spania.* id. ib. III, 306. *Amatul legat al Maiestatei sale fu liberat dintre murii citadelei inimicului.* CIPARIU, în L. ROM. 1972, 486. *Legaţii poloni pretinseră pentru sine o parte din Moldova.* GHICA, A. 123, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., LM. *Lucrarea unui dicţionar român îi este impusă atât prin legatul Zappa, cât şi prin instituirea ei.* ODOBESCU, S. II, 326, cf. DL, DM, CL 1963, 132. ✦ F i g. (În limbajul bisericesc; învechit, rar; şi la f.) Trimis al lui Dumnezeu pe pământ. *Aceasta svântă mucinită... s-au mărturisit legata lui Dumnezău (ca cumu-ş zâce svântul Pavel apostol legatul lui Hristos).* DOSOFTEI, V. S. mai $146^{r}/6$, cf. SCL 1978, 643.

2. (În Imperiul Roman) Trimis[1] **(1)** al senatului sau al împăratului, învestit cu diverse atribuţii, într-o provincie; comandant al unei legiuni. *Legaţii erau vicarii, adecă locţiitorii ducilor, cei ce împlineau poruncile acestora.* BOJINCĂ, A. II, 151/18. *Centrul guvernului roman în Dacia era în Ulpia Traiană... unde riziduea legatul imperatorului care guverna cu dignitatea unui propretor.* CALENDAR (1858), 92/25, cf. LM. *O, Decebal, de-ai şti cum se tratează La Roma tot războiul dintre noi!... Curând ţi-a veni ţie un legat.* EMINESCU, O. VIII, 41. *Legatul lui Domiţian... este bătut şi ucis.* XENOPOL, I. R. I, 92, cf. ENC. ROM. *Mommsen... socoate pe Lentulus drept legat al Moesiei.* PÂRVAN, G. 95. *Legatul legionar Vitellius coboară din Moesia.* id. ib. 97, cf. SCRIBAN, D. *Se înfăţişează Longin, legatul Romei, care cere lui Decebal să dea înapoi ce a luat de la iasigi.* CĂLINESCU, O. XII, 68. *Comanda acestei armate o avea comandantul legiunii, aflat în subordinile legatului consular al celor trei Dacii.* IST. ROM. I, 371, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN^{3}, NDN.

3. Reprezentant diplomatic al papei (pe lângă un suveran, pe lângă un consiliu). Cf. CALENDARIU (1794), 33. *A început patriarhul Romii a rări venirea lui, când se chiema, şi a trimite în locul lui câte doi legaţi, soli ai lui.* EPISCUPESCU, O. Î. 260/6. *Tânărul Vladislau, îndemnat de papa prin legatul său, cardinalul Iulian Cesarini, călcă tractatul şi înnoi războiul.* SĂULESCU, HR. I, 148/4. *Unii favorului Romii supuşi ca nişte netoţi Striga la legatul papii cum că vremea au sosit Ca crinii să se dărâme sub tiară negreşit.* POGOR, HENR. 103/13. *Dumnezeule! Ce văzu! Legatul! (Împuternicit al papei).* LECA, CR. 133/25. *De la anul 1833 încoace se împarte statul bisericesc în 20 provinţe... şi cuprinde pământul dimpregiurul Romei; 6 adecă... se zic legaţii (Legazioni), şi au chivernisitori numiţi legaţi.* RUS, I. I, $278^{1}/25$, cf. NEGULICI. *Primatele Ungariei cu titlu de „legat născut" (legatus natus) are şi oareşicare drepturi patriarhali în ţările coroanei ungureşti.* BARIŢIU, P. A. I, 170. *Cununia Sofiei cei frumoase se făcu cu mare pompă în fiinţa legatului papei, a boierilor şi a străinilor romani şi greci.* CALENDAR (1851), 34/9. *Voi chema pe legatul său, prea sfinţitul cardinal Polus.* NEGRUZZI, S. III, 336, cf. COSTINESCU, LM. *Să poarte deocamdată de grijă ca statutele aduse de legat să fie primite de întreaga biserică a bulgarilor şi vlahilor şi să fie observate.* EMINESCU, O. XIII, 226. *Papa Onorie III trimise pe capelanul său... în calitate de legat papal în Ungaria.* id. ib. XIV, 77, cf. DDRF. *Cere mână de ajutor pentru legatul apostolic.* XENOPOL, I. R. III, 34, cf. 33, ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *În timpul unei călătorii la Bologna, papa lăsase ca legat la Roma pe cardinalul Salviati.* LOVINESCU, C.

IV, 105, cf. SCRIBAN, D. *Aştept din clipă în clipă pe legatul sanctităţii sale, Alexandru!* KIRIŢESCU, G. 371. *Venise în Spania cu legat papal.* VIANU, L. U. 102, cf. DER, CIORĂNESCU, D. ET. 4769, M. D. ENC., DEX, DN³, NDN. ✦ (Rar; în sintagma *legat extraordinar*) Trimis al papei; sol[1] (1). *Venea un legat estraordinar, cu gura surâzătoare, să-ţi zică din partea papei: „Santitatea Sa voieşte să prânzeşti cu dânsul."* BARONZI, C. II, 14/2.

– Pl.: *legaţi.* – Şi: (învechit, rar) **legátă** (pl. *legate*) s. f.

– Din lat. **legatus, -i**, it. **legato**.

LEGÁT² s. n. Faptul de a (se) l e g a [1].

I. (Predomină ideea de înnodare, de strângere, de împreunare, de adunare într-un tot) **1.** Strângere cu ajutorul unei legături a unor lucruri pentru a le împiedica să se desfacă; legare (**I 3**). Cf. l e g a [1] (**A I 3**). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Seceratul, legatul, treieratul şi transportul la gara Sălcuţei.* SANDU-ALDEA, D. N. 19. *După topirea omătului, se începe legatul lemnelor.* A. POPOVICI – KIRILEANU, B. 64. *Acest soi de legători se face mai întotdeauna odată cu legatul.* PAMFILE, A. R. 132. *Am pomenit mai sus, când a fost vorba de legatul brazdelor de pâne cosită, de greblă şi de furcă.* id. ib. 135, cf. ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, 136, DL, DM. *În stare proaspătă („tei lişteav") se foloseşte la legat.* FLORA R. P. R. VI, 72, cf. DEX.

2. Consolidare cu ajutorul unor şine, cercuri de fier etc., pentru a mări rezistenţa ori soliditatea; legare (**I 4**). Cf. l e g a [1] (**A I 4**). *Legatul buţilor.* PONTBRIANT, D. *Legatul carelor.* H II 63.

3. Broşare, cartonare, legare (**I 5**). Cf. l e g a [1] (**A I 4**). *Să-ţi trimit nr. 1 cel smintit în legat ar fi cu cheltuială* (a. 1845). BARIŢIU, C. II, 312, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Ne gândim în special la legatul cărţilor în scoarţe de aramă.* GRECU, P. 18, cf. DA II_2, 136, DL, DM, DEX.

4. S p e c. Fixare de araci; arăcire. Cf. l e g a [1] (**A II 1**). *Legatul viţei.* VALIAN, V., cf. LM, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U.

II. (Predomină ideea de obligare, de îndatorare sau de interzicere, de împiedicare) **1.** (Învechit şi popular) Ceea ce se impune cuiva sau îşi impune cineva să facă într-o anumită situaţie; obligaţie; legământ (**3**). Cf. l e g a [1] (**B II 1**). *Rabdă, nevastă, cum îţi rabd şi eu ţie, C-astfel ne e legatul.* PANN, P. V. II, 101/22. *Să nu pronunţi numele lui Dumnezeu niciodată şi atunci vei trăi cât vei avea zile. – Fie după cum zici; să facem legatul!* FILIMON, O. II, 177, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., DL, DM. *La terminarea ceremoniei legatului, feciorii formând un cerc şi rugând pe Irodeasa, patroana căluşerilor, ca să le ajute, vătaful îi stropeşte cu apa luată din cele nouă izvoară.* FRÂNCU – CANDREA, M. 131.

2. (În credinţe şi superstiţii) Practică magică prin care se anulează fenomene naturale, efectul unor boli etc.; farmec, vrajă. Cf. l e g a [1] (**B II 4**). *Aţa în urmă se leagă de un gard, iar apa se azvârlă... această operaţiune se cheamă „legatul junghiului".* N. LEON, MED. 6. *Legatul ploilor.* I. CR. II, 271. ✦ Practică magică prin care un bărbat este făcut să-şi piardă potenţa. *Legatul bărbatului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 98. *Apăi la legat trăbui şară dă stup mort şi cu brăşinariu care-i a lui.* ARH. FOLK. III, 117.

III. (Predomină ideea de înfăşurare, de învelire, de acoperire) **1.** Îmbrobodit, îmbrobodire. Cf. l e g a [1] (**C I 1**). *Nevestele îşi leagă pieptenul cu o cârpă frumoasă... şi o înnoadă dinapoi aşa, că cornurile cârpei să spânzure frumos resfirate pre spate în forma aripilor şi cozii unei paseri sau a unui fluture şi acesta să zice legat.* LIUBA-IANA, M. 22, cf. MOLIN, R. B. 418.

2. Rodire (**1**), legare (**VI 3**). Cf. l e g a [1] (**C II 2**). *Pe aiure să obicinuieşte la legatul bobului porumbului, a-l mucări.* IONESCU, B. C. 196/4, cf. I. CR. III, 225. *Vrăjile acestea se fac de obicei pe vremea legatului, când se urzesc grăunţele.* PAMFILE, A. R. 110. *La porumb, fazele critice sunt: formarea organelor florale, formarea fructelor, adică „legatul", şi dezvoltarea fructelor.* AGROTEHNICA, I, 119, cf. DL, DM, DEX. *Jupâneasă mireasă, Ce nu te grăbeşti cu luatul Cum te-ai grăbit cu măritatul, Ca un măr dulce cu legatul.* NUNTA, 220.

3. Legare (**VI 4**). Cf. l e g a [1] (**C II 2**). *Magiunul cel bun atârnă de la legatul... zaharului.* PENESCU, M. 49.

– Pl.: *legaturi* (POLIZU, PONTBRIANT, D.) şi (rar) *legate* (BARCIANU).

– V. **lega[1]**.

LEGÁT³ s. n. **1.** Dispoziţie testamentară prin care o persoană lasă altei (sau altor) persoane, unei instituţii etc., după moartea sa, cu titlu gratuit, (o parte din) bunurile pe care le posedă; faptul de a transmite un legat³ (**2**); danie. V. l e g [2]. *Între noi este legat pentru bonum publicum şi pentru lărgirea sfintei bisericei noastre* (a. 1673). D. Î. LAT.-ROM. *Să câştigă de către acel ce l-au primit... prin dar sau prin legatum, adecă danie după moarte.* PRAVILA (1814), 25/13. *Aud că unii făcând o tălmăcire nesocotită scrisorii de danie a episcopului Ionichiia şi negândind la prostime[a] oamenilor de atunce vor să o numească ligaton..., necercând mai înainte ca să înveţe ce este legaton* (a. 1814). GHIBĂNESCU, S. I. X, 226. *Legatul iaste când cineva prin voinţa sa cea mai de pre urmă lasă altuia vreun lucru sau şi vreo dreptate ca danie* (a. 1815). în L. ROM. 1955, nr. 6, 31, cf. NEGULICI. *O să-mi las toată starea ţie prin legatul meu.* PANN, P. V. II, 59/26, cf. ANTONESCU, D. *Dositei... murind a lăsat averea sa spre a să trămite cu veniturile ei tineri la studii. Acest legat se observă până azi.* ODOBESCU, S. II, 312. *Ca probă despre aceste înnoiri nepricepute de popor, nepricepute de magistraţi chiar,... citează câteva cazuri:... formele şi teoria condiţiunilor relative la testamente, legate şi donaţiuni între vii.* EMINESCU, O. XII, 344. *Proprietatea bunurilor se dobândeşte şi se transmite prin succesiune, prin legate, prin convenţiune.* HAMANGIU, C. C. 155. *Averea se împărţea după o serie de legate deosebite, în trei părţi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 33. *Am intrat la Ivăncioaia, unde Făurăscu sorbise multe cafele încurcând legatele babii, corectându-i şi nefixându-i niciodată testamentul.* KLOPŞTOCK, F. 6. *Academia... posedă şi administrează domenii şi donaţii provenite din numeroase legate.* D. GUSTI, P. A. 217. *Costică Prejbeanu e foarte mulţumit de legat şi a fost să-şi viziteze casa.* CĂLINESCU, S. 508, cf. DL. *Testamentul este un act care conţine în mod obişnuit legate,*

adică dispoziții privitoare la bunuri. PR. DREPT 419, cf. 146, DM, DER, DEX, DN[3], v. BREBAN, D., NDN. ✧ Fig. *Cel mai nobil legat ce putea lăsa un om de geniu posterității sale.* ODOBESCU, S. I, 263. *Eminescu ne-a impus prin acest legat spiritual.* CONSTANTINESCU, S. II, 571. *Deși prețuia legatul înaintașilor, nu agrea păşunismul normativ al orientării neosămănătoriste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 12/4. *Să fim vrednici de a-i păzi legatul.* ib. 1992, nr. 3, 7/4. ✧ *Legat universal* = dispoziție testamentară prin care o persoană lasă după moartea sa unei (sau mai multor) persoane totalitatea bunurilor posedate. Cf. HAMANGIU, C. C. 888, ENC. ROM., ALEXI, W., DL, DM, DER, M. D. ENC. ✦ (Învechit) Document prin care se prevede plata unui impozit, a unei datorii etc. V. d a j n i c (**2**). *Lei bani noi... 30 – de carte de jalobă, ori legată, ori daşnică, afară din cinci parale a scriitorului* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 32.

2. Bun material transmis printr-o dispoziție testamentară. *S-au orânduit în hrisovul ce s-au făcut pentru legaturi (adecă dănii ce să fac prin diată* (a. 1780). GR. S. III, 151. *Între moştenitori şi între cei ce-au luat legata, adică danie după moarte, să mişcă judecata ca să iasă partea legiuită a moştenitorilor.* PRAVILA (1814), 155/16. *Lăsând cineva prin diată danie cuiva vreun lucru după a sa bunăvoință, această danie se numeşte în pravilă legatum.* ib. 164/25. *Pravila numeşte ligation numai darul acela carile să făce cu pricină de moarte şi carile să dă în stăpânire după moarte testatorului* (a. 1814). GHIBĂNESCU, S. I. X, 226. *Legat să zice darul cel cu diată sau cu deosebită însemnare dăruit după moarte.* CARAGEA, L. 78/18. *Scoțind afară dintru această diată legatele (lăsările) cele mai mici, au mai rămas de 1 milion şi 300 de mii de florinți avuție.* BR (1829), 41/19. *Socotind afară dintr-acest testament legatele (cele ce a lăsat) cele mai mici, a mai rămas avuție de 1 milion şi 300 de mii de lei.* CR (1829), 149[2]/19, cf. I. GOLESCU, C. *Să ajute aceste folositoare aşezări prin hărăziri de bani şi legaturi care vor sluji întru creşterea veniturilor.* REG. ORG. 194/26. *Darul ce să lasă cuiva prin testament, sau codichil, sau şi cu limbă de moarte, să numeşte legatum (danie).* COD. ȚIV. 99/22. *Afară de hărăzirea unui legat de 200 000 franci... au mai rânduit 100 de mii taleri pentru facerea şi ținerea unei case de azil.* AR (1835), 67[1]/9, cf. ib. (1837), 142[1]/2. *Muierea... va lua înapoi bunurile nemişcătoare ce se vor fi cumpărat cu banii ce va fi dobândit ea prin moştenire, ori prin daruri, ori prin legaturi.* CONDICA, 94/10. *A primit de la stăpânul său un legatum pe care l-au înmulțit.* CODRESCU, C. II, 386/2, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D. *Ce ar fi acum pentru dânşii legatul bietului Edmond?* BARONZI, C. II, 145/5, cf. id. I. L. I, 203/18, COSTINESCU, LM. *Eredul ce renunță la succesiune poate opri darul sau legatul ce i s-a făcut.* HAMANGIU, C. C. 752, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, DA II[2], 136, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 769, DEX, DN[3], v. BREBAN, D., NDN.

– Pl.: *legate* şi, învechit, *legaturi.* – Şi: (învechit) **legátum, legăton, ligatión, ligáton** s. n., **legátă** (pl. *legate*) s. f.

– Din lat. **legatum, -i.** – **Legáton, ligatión** < ngr. λεγάτον (CIORĂNESCU, D. ET. 4 769).

LEGÁT[4], -Ă adj. **I.** (Predomină ideea de înnodare, de strângere, de împreunare, de adunare într-un tot) **1.** (Învechit şi popular; despre brâie, lanțuri etc.) Înnodat, strâns (**I 3**). Cf. l e g a [1] (**A I 1**). Cf. LEX. MARS. 230, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, I. GOLESCU, C., DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *E slobodă a lăsa legat lanțul.* CONTEMPORANUL, IV, 364. *Vine lelea din Stirbăț Cu brâul legat.* MARIAN, H. 45.

2. (Popular; despre pungi, saci etc. şi despre conținutul acestora) Închis, strâns (**I 3**). Cf. l e g a [1] (**A I 2**). *Bagă mâna pe sub pat, Că mai e un sac legat.* PAMFILE, C. Ț. 317. *În sacul legat Nu ştii ce-i băgat,* se spune despre o femeie însărcinată, care nu se ştie dacă va naşte băiat sau fată. Cf. ZANNE, P. III, 349.

3. (Învechit şi popular; despre snopi, mănunchiuri etc.) Care este încins cu o funie, o legătoare etc. Cf. l e g a [1] (**A I 3**). Cf. DRLU. *Apa se turbura de nişte flori, care, în buchete legate, treceau în jos.* ASACHI, S. L. II, 128, cf. DDRF. *Dacă snopul legat se va strânge a doua zi... se ridică în picioare.* PAMFILE, A. R. 132. *Am luat doi snopi bine legați şi am intrat în apă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 34.

4. (Învechit; în sintagma *Tabără legată*) = armată care staționează sau se află în marş înconjurată cu care prinse unul de altul, pentru a împiedica pătrunderea inamicului. Cf. l e g a [1] (**A I 5**). *Leşii... au ales sfat să iasă cu tabăra legată spre mijlocul oştilor.* M. COSTIN, O. 73. *Nu au avut noroc să facă acea vitejie, să între în tabără legată.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 322. *Au purcesu moscalii pre Prut în sus şi au mersu păn-în sară... tot cu tabără legată.* NECULCE, L. 250.

5. (Despre scrisori, pachete etc.) Care este strâns, împachetat prin înfăşurare cu panglici, cu sfori etc., pentru a nu se deteriora, pentru a nu se împrăştia, pentru a fi transportate mai uşor etc. Cf. l e g a [1] (**A I 6**). *Întinse un mic pachet, frumos legat.* CĂLINESCU, B. I. 526. *Neica... îmi scrie pe hârtie Şi mi-o trimite legată Şi de el tot sărutată!* PAMFILE, C. Ț. 188.

6. (Despre cărți, manuscrise etc.) Broşat, cartonat. Cf. l e g a [1] (**A I 7**). *I-am vândut dumisale o sută cincizeci de Mineie de 12 luni, adecă cincizeci dezlegate şi o sută legate* (a. 1807). IORGA, S. D. XII, 162. *Eu ț-am trimes cu jâdovul Naibauer două tomuri legate a istoriei mele.* KOGĂLNICEANU, S. 127. *Dup-atâtea ostenele, priimindu-ți tomul legat.* ASACHI, S. L. I, 226. *Cărțile aurite şi legate stăteau în şir pe-o masă acoperită cu roşu.* EMINESCU, O. VII, 199. *O colecțiune de poezii naționale legate.* CARAGIALE, O. VII, 206, cf. DDRF, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Cele două caiete, intercalate unul în celălalt, nu sunt legate sau lipite.* MS. 1988, nr. 1, 30, cf. DEX. *Pereții sunt căptuşiți cu cărți, toate legate şi cu titlurile scrise pe cotor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/2.

II. (Predomină ideea de prindere, de fixare, de unire a ceva sau a cuiva de altceva sau de altcineva) **1.** (Popular; despre porți) Care este închis cu ajutorul unei legători; încuiat. Cf. l e g a [1] (**A II 1**). *Ca aici însă n-am mai aflat: Porțile toate legate Şi cu paie-nfăşurate.* FOLC. TRANSILV. III, 244. *Noi vedem poarta legată.* NUNTA, 141.

2. (Despre săli, camere, spații ale unor imobile) Care este unit cu...; care comunică, a se afla în legătură

cu... Cf. lega[1] (**A II 3**). *Domnitorul dispuse să se zidească o biserică legată de palat.* MAGAZIN IST., 1967, nr. 1, 16. ✦ (Popular, despre grinzi, bârne etc. folosite în construcții) Care este împreunat cu ajutorul cuielor ori prin încastrare. V. îmbinat, încheiat. Cf. lega[1] (**A II 3**). *Doi căpriori legați se mai numesc și legători.* PAMFILE, I. C. 422. ✦ Care este înlănțuit în mod logic; coerent. V. strâns[2] (**I 3**). Cf. lega[1] (**A II 3**). *Cunoștințele, nefiind legate, se pierd iute.* CONTEMPORANUL, I, 273. *Într-o variantă bănățeană, vântul, soarele și luna se întâlnesc cu un țigan... Într-alta, moldovenească, intră și alte amănunte, nu îndestul de bine legate.* PAMFILE, VĂZD. 34. *Prinsei a vorbi vorbe legate.* BLAGA, H. 5. *Istorisi din nou, căutând să facă o poveste cât mai legată și mai cu șir.* VINEA, L. I, 30. ✧ (Adverbial) *Se vedea că nici nu poate gândi legat ceea ce i se spunea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 20. Cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4768, M. D. ENC., DEX. ✦ Spec. (Învechit; despre elemente ori substanțe chimice) Care este combinat cu...; care se află în legătură chimică. V. aliat, combinat. Cf. lega[1] (**A II 3**). *Aceasta nu oprește ca într-una unele atome de H și Cl să se afle în mod trecător în stare liberă, din care numaidecât se întorc prin atracțiuni chemice în stare legată.* EMINESCU, O. XV, 1214.

3. (Învechit) Care este stabilit[2] (**2**); care este încheiat. Cf. lega[1] (**A II 4**). *A treia dzi după pacea legată, au purcesu împărații în giosu de la Hotin.* M. COSTIN, O. 85. *Ar fi dat pace moldovenilor, de nu ar fi oprit birul cel legat pre an, și de ar fi slobozit robii, și de ar fi întorsu cetatea Chiliei.* N. COSTIN, L. 270, cf. DDRF.

4. Fig. (Despre oameni) Care este atașat, atras de ceva sau de cineva. Cf. lega[1] (**A II 6**). *O țin legată baierele pungii mele.* NEGRUZZI, S. III, 94. *Trăiau atât de legați unul de altul, încât lumea le zicea prietenii nedespărțiți.* CARAGIALE, O. II, 356. *Ibovnică de care se simțea mai legat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 12. ✧ (Substantivat) *Adăpații și legații Duhului Sfânt nu cu vreo silă și nevoie ținuți sunt, ce și aceia au volnicie lor a se întoarce ei și să facă ce vor vrea în veacul acesta.* CORESI, EV. 99.

III. (Unirea, conexiunea, interdependența se realizează în plan abstract) Loc. adj. **Legat de..** = care se referă la...; privitor la... Cf. lega[1] (**A III 1**). *Singura deosebire e că eu mărturisesc contradicțiile mele legate de neputința de a gândi altfel; pe când alții... nu le recunosc.* CONTA, O. C. 142. *Dascălii greci... predau limba lor și cunoștințele legate de dânsa.* XENOPOL, I. R. X, 166. *Anume fenomene culturale... legate de... Răsăritul greco-iranian... devin perfect clare și logice.* PÂRVAN, G. 616. *Clerul n-a prestat serviciile legate de posesiunea feudelor sale.* OȚETEA, R. 307. *Asemenea studii, legate de acest gen grafic, încetează.* OPRESCU, S. 97. *Credințe legate de prevestirea vremei merită atenție.* BĂCESCU, PĂS. 269. *Să verifice la fața locului toate actele justificative legate de activitatea financiară a instituțiilor.* LEG. EC. PL. 74. *În fragmentul „Moarte"..., exprimând sentimente legate de contemplația metafizică mai proprii lui Eminescu, se enunță însă un agnosticism deplin.* CĂLINESCU, O. XII, 14. *Sunt satisfăcute câteva din problemele legate de epoca și de opera literară a lui Iosif.* PERPESSICIUS, M. IV, 7. *M-a făcut să reflectez la primejdiile legate de parcurgerea distrată... a textelor.* VIANU, L. R., 15. *Să dezbatem problemele legate de procesul care i se pregătea bancherului.* STANCU, R. A. V, 86. *Escale mici... unele liniștite, altele legate de necazuri.* TUDORAN, P. 558. *O problemă legată de evoluția curtenilor... este aceea a înscrierii „ilegale" în rândurile lor a țăranilor aserviți.* STOICESCU, C. S. 90. *Să fie cunoscute amănuntele regimului legate de particularitățile individuale ale bolnavului.* ABC SĂN. 23. *Problemele legate de obștea țărănească la români privesc... terminologia folosită în această privință.* PANAITESCU, O. Ț. 33. *În paleoliticul superior iau naștere și artele spectaculare..., deci și cea teatrală reprezentând „repetiții" de masă ale vânătorii și ritualuri magice legate de aceasta.* IST. T. I, 13. *Vorbi vreme îndelungată..., amintindu-și diferite întâmplări legate de perioada când se cunoscuseră.* I. GHEȚIE, B. II, 54. *Neplăcuta amintire legată de acel incident îi tăiase anticarului toată verva.* ȚOIU, G. 16. *A stimulat orice inițiativă legată de această problemă.* PAPU, C. N. 13. *Se relevă și riscurile legate de un stil repede devenit celebru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 10/2. *Dintre greșelile de vocabular legate de folosirea unui cuvânt în anumite vecinătăți, cea mai cunoscută... este pleonasmul.* L. ROM. 1980, 61. *A venit rândul să dezlegăm misterul legat de cuprinsul unei scrisori.* GRIGURCU, C. R. 48. [Scrisoarea] *ne introduce în atmosfera preocupărilor erudite ale scriitorului, legate de cea mai mare pasiune a vieții sale.* MS. 1988, nr. 3, 10. *Pe atunci apăruseră și la noi în clasă „oracole"... adică liste de întrebări legate de dragoste.* CĂRTĂRESCU, N. 90, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/2.

IV. (Predomină ideea de imobilizare, de blocare ori de diminuare a libertății de mișcare sau de acțiune) **1.** (Despre oameni) Care este imobilizat; care este lipsit de libertate, care este făcut prizonier. V. încătușat, prins[2] (**I 1**). Cf. lega[1] (**B I 1**). *Deaci dzise sutașului să străjuiască Pavelu... Iară Filixu lăsă Pavelu cela legatul.* COD. VOR.[2] 291. *Rămâne aicea legat unul dentru frații voștri în temniță.* PO 147/21. *Și altor creștini nemeriți robi legați arăta mila sa* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 181. *Deci-l birui și-l prinse cu muiarea și cu feciorii și-i sparse cetatea, de găsi avuție multă, fără număr, și-l duse legat la împăratul, cu toată avuțiia lui.* MOXA, C. 68[r]/2. *Iaste împărățiia diavolului răsipită, diavolii legați.* VARLAAM, C. 83. *De va ști neștine pre vreun tălhariu undeva, și de nu-l va spune giudețului... și de-l va slobodzi cându-l va ținea legat, acela să să cearte ca un tălhariu.* PRAV. 319. *Și-l duseră pre el legat și-l deaderă lui Pilat.* N. TEST. (1648), 35[v]/20, cf. MARDARIE, L. 267/7. *Au dat și pentru Ștefan, pârcălabul de Soroca, învățătură, să-l prindză și să-l trimață legat de la Soroca la Hotin.* M. COSTIN, O. 141. *Acest svânt Antim, așezând Maximian, l-adusără la dânsul legat.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 4[v]/4. *Fu prins... și-l duseră la București, la pașa, legat.* ANON. CANTAC., CM I, 98. *I-au prinsu și i-au dus legați la Ștefan Vodă.* R. POPESCU, CM I, 337. *I-au dus legați în Roma și i-au dat în mâinile romanilor.* ANTIM, O. 314.

Curând să-mi trimiți haraciu, iară, de nu vei trimite, vei veni legat la mine. ALEXANDRIA (1794), 48/6. *Pre bulgari legați i-au dus.* ȘINCAI, HR. I, 140/27. *Tiranii crunți și făr' de omenire Șed legați de tronuri înfocate, Bând sânge fierbinte din potire.* BUDAI-DELEANU, Ț. 317. *Spre mai mare a sa fală, a doua zi toți legați Îi ține să-i vază lumea, ca pe niște vinovați.* BELDIMAN, în N. A. BOGDAN, C. M. 99, cf. DRLU. *De puteți pe el a prinde, rog aduceți-l legat.* ASACHI, S. L. I, 161. *Îl scoaseră din pușcărie legat și îl porniră la locul osândei.* BĂLCESCU, M. V. 29. *Românul nu va dobândi îmbunătățirile de care are nevoie... până atunci când, îmbărbătat, el își va sfărma singur lanțurile ce îl țin legat* (a. 1850). PLR I, 140. *Ducându-i legați la Pergama, îi crucifică după cum le făgăduise.* TEULESCU, C. 26/23. *Făgădui lui Ipsilanti că-i va aduce pe Tudor legat.* FILIMON, O. I, 286. *Am stat legat trei săptămâni.* CARAGIALE, O. II, 280, cf. DDRF. *Suferi mare rușine, de a fi aduși legați.* XENOPOL, I. R. VI, 173. *Slujitorii cu omul legat... apucară pe ulița mare.* SADOVEANU, O. VIII, 107. *După ce l-a ținut o zi legat, în opinteli..., Eminovici l-a dus pe sus la Cernăuți.* CĂLINESCU, O. XI, 62. *Îl aducea înapoi legat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 18. *Înghesuiră arestații legați.* STANCU, R. A. IV, 65. *În 1579 se ia o dușegubină satului... pentru un om legat ce a scăpat de la dânșii.* PANAITESCU, O. Ț. 213. *Ș-așa poruncă ne-a dat, Să te ducem, mări, legat.* PĂSCULESCU, L. P. 279. *O dzâs pândașu că să te duc legat la-mpărăteasa.* GR. S. II, 336. *Săpând să îngroape pre alt mort temătoriu de Dumnezeu lângă acel legat, l-au aflat cu totul asurzit.* RF I, 82. *În casî cî intra Pă Badiu legat îl găsa.* DIACONU, VR. 185. *La Calafat... e un rob legat Și-unu-n țară alinat.* BALADE, II, 20. *Nescai cai a furat, De-l țineți așa legat?* FOLC. OLT. – MUNT. II, 164. *Suflet nevinovat Stă legat* (Copilul în fașă). GOROVEI, C. 99. ✧ Fig. *Caut Aurore, ce-au fost ţâșnitoare, aprinse, Fântâni – azi cu ape legate și-nvinse.* BLAGA, POEZII, 135. ✧ (Substantivat) *Nu numai legatul nu veade, ce și cel slobod în legătură face de-l aruncă.* CORESI, EV. 448. [Sunt] *legații scoși și slobodzi, gropile deșchise.* VARLAAM, C. 83. *Scoase sabiia și vrea să să omoară păindu-i c-au scăpat legații.* N. TEST. (1648), 157[r]/10. *A smeri supt picioarele Lui pre toți legații pământului..., a osândi pre om când să judecă el, Domnul n-au zis.* BIBLIA (1688), 532[1]/22. *Pilat... sloboziia lor câte un legat, pre carele cerea.* ib. 787[1]/21, cf. DHLR II, 450, GR. S. I, 104. *Gata... răspundeau legații de coate.* ARGHEZI, P. T. 256. *Legații... suflau greu.* STANCU, R. A. I, 200. ✧ Fig. *Numai arborii prieteni să mă lase nu mă tem, Ei, legații de țărână, nu duc strașnicul blestem.* PILLAT, P. 155. ✧ Expr. **A (se) da** (cuiva) **legat** sau **a se da cu mâinile legate** = a (se) preda; a (se) lăsa prins. *L-au dat legat, și pă el, și pă ceilalți, de i-au dus la Șărban Vodă.* R. POPESCU, CM I, 461. *Să să dea legat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 168. *Să piară de foame sau să se dea legați.* BARIȚIU, P. A. I, 400. *Dacă aceste rațiuni nu vor fi în stare să convingă pe contrari, ne dăm legați și nu mai disputăm.* CP 284. *O singură mântuire mai era pentru dânsul: să se deie legat.* SLAVICI, O. I, 345. *I-a răspuns de-a dreptul, ca un om care se dă cu mânile legate.* POPA, V. 24. *Dă-ne pe Vulcan legat Că-i peșcheș de împărat.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Ori te dă de bună voie legat ori, de nu, vei fi împușcat ca un câne!* MARIAN, T. 302. *Eu mă dau vouă legat, Nu stau de armă-mpușcat.* PAMFILE, C. Ț. 95. *Na cinci pungi de irmilici, Să ni-l dai legat aici.* BALADE, II, 95. *Dă-te, lotrule, legat Să nu te ducem stricat De sulițe înțepat Și de arme împușcat!* FOLC. TRANSILV. III, 188. *Nu ți-a fost un pic de milă, De m-ai dat la turci legat?* FOLC. OLT. – MUNT. III, 423. **A fi cu** (sau **a avea**) **mâinile (și picioarele) legate** = a fi în imposibilitatea de a acționa. *Eu am mâinile legate, Nu mă lasă să vorbesc.* BOLLIAC, O. 179. *Vodă, adică statul, era cu mîinile legate.* EMINESCU, O. IX, 172. *Rusia era un corp mare, dar cu mâinile și picioarele legate.* XENOPOL, I. R. XII, 161. **A fi** (sau **a avea**) **limba** (sau **gura**) **legată** = a fi în imposibilitatea de a vorbi sau a nu se pricepe să vorbească. *Nu știe să vorbească, că limba-i e legată.* HELIADE, O. I, 346. *Vorbește vorba-ngânată Parcă-i e gura legată.* PANN, P. V. I, 103/13. *Aveau limba legată pentru... orice lămuriri.* SADOVEANU, O. XII, 20. *De-ți era gura legată, Tot mă sărutai o dată.* IZV. XV, 51, cf. ZANNE, P. II, 839.

2. (Despre animale, mai ales domestice, sau despre părți ale corpului animalelor) Care este imobilizat printr-un lanț, o funie etc. V. priponit (**1**). Cf. lega[1] (**B I 2**). *Veți afla o asină legată..., dezlegați-o* (a. 1650–1675). GCR I, 232/27. *Veți găsi o asină legată și mânzul cu ea.* ANTIM, O. 105. *Era o fiară ce-o țîi legată! Când sparge lanțul, sare turbată.* BOLLIAC, O. 138. *Țineți câinii legați lângă voi.* GHICA, S. 283. *Viteii legați prin curți mugeau.* SANDU-ALDEA, U. P. 97. *O capră, pe care o vedeai adesea păscând legată.* CĂLINESCU, S. 21. *Mai stai, murgule, legat Cum stau și eu june-n sat.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 98. *Să se bată ca unda de mare, Ca seul fiert în căldare, Ca peștele pe uscat, Ca armăsarul legat.* ib. 146. *La stâlpul din grajd Stă murgu legat, Legat ferecat.* FOLC. DOBR. 69. *Boul nu treieră cu gura legată,* se spune despre lucrătorul care trebuie să se folosească de roadele muncii sale. PANN, ap. ZANNE, P. I, 328. ✧ Fig. *Vânturile stăteau legate în peștera lor, la marginea pământului.* SADOVEANU, O. 219.

V. (Predomină ideea de obligare, de îndatorare sau de interzicere, de împiedicare) **1.** (Despre oameni) Care este obligat prin lege sau printr-un jurământ, printr-o promisiune; (despre legi, hotărâri sau jurăminte, promisiuni) care este obligatoriu, impus. Cf. lega[1] (**B II 1**). Cf. ANON. CAR. *Legat și datoriu sunt și rămân să te caut și să te cerc prin toate unghiurile lumei.* M. COSTIN, O. 292, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Vorba „jus" etimologic are sensul unui ce legat, obligatoriu.* EMINESCU, O. XV, 1149. *Era o mișelie c-a venit aici când se știa legat.* SLAVICI, O. II, 76, cf. DDRF. ✧ Fig. *Dacă-i taină legată, vă rog să tăceți.* SADOVEANU, O. XIII, 325, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4768, M. D. ENC., DEX. ✧ (Învechit; în sintagma *obicei legat*) *Nu-i... tocmeala țării pre obiceie bune și legate.* URECHE, L. 61. *La laconi iaste obicei legat, când fug din război, câți scapă, să nu-i mai gonească.* HERODOT[2], 461. ✧ (Substantivat) *Toptangii[i] și câți streini sau pământeni, afară de cei legați în isnaf, vor aduce felurile de marfă de băcănie, să nu aibă a o vinde până nu va merge starostea... ca să tocmească acea marfă* (a. 1823). FURNICĂ, I. C. 329. ✦ (Despre comori) Care

este sub puterea unui blestem. V. v r ă j i t [2] (1). *Comorile..., de sunt rele, se zice să sunt comori... legate.* MARIAN, S. R. III, 252. *Unele [comori] au fost lăsate spre norocul cui se va întâmpla să le afle, iar altele sunt legate, blăstămate, vrăjite, ca nimănui să nu priască.* PAMFILE, COM. 10.

2. (Învechit şi popular; despre sărbători sau posturi din calendarul creştin) Care este instituit, fixat prin hotărâre sinodală. Cf. l e g a [1] (**B II 2**). *Să păzim ceale 4 posturi ce sunt poruncite şi legate.* ANTIM, O. 375. *Poruncim ca sărbătorile, şi cele legate şi cele dezlegate..., preoţii (în biserică) să le vestească norodului* (a. 1787). în ŞA I, 565. *N-ai lucrat în sărbători legate ori la tine, ori la altul.* MAIOR, PRED. 77/8. *Din cinci sărbători legate ale Madonei s-au conservat numai trei.* BARIŢIU, P. A. I, 398. *Ziua aceasta nu este sărbătoare legată, ci numai zi însemnată pentru prăznuire.* MARIAN, S. R. II, 39. *Şi-a făcut bietul clăcaş multe zile din slobode „legate", adecă de sărbătoare.* ŞEZ. V, 79. *Bine ar fi fost să fi lucrat şi eu la sărbătorile legate.* DELAVRANCEA, O. II, 81, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Lunea, marţea n-am lucrat, A ţinea n-am apucat; Miercurea e sărbătoare, Că scapă de multe boale, Apoi joile-s legate N-oi lucra, să-mi fac păcate.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 426. *Mâine-i sărbătoare, este zi legată.* CONTEMPORANUL, III, 554. *Mńercurile l'e ţân l'egat'e.* T. PAPAHAGI, M. 167.

3. (În credinţe şi superstiţii; despre oameni) Care este paralizat prin vrăji, farmece etc. Cf. l e g a [1] (**B II 4**). *Cantimir Vodă să mâniese pe cel mitropolit şi-i făcusă afurisănie de la patrierhi. Dar nemic de dânsul nu s-au atinsu, că dzic oamenii că-i sfânt, iar de Cantimir Vodă s-au atinsu, că l-au găsit legat.* NECULCE, L. 98. ✦ (Şi substantivat) (Bărbat) care a devenit impotent, prin farmece, vrăji. Cf. l e g a [1] (**B II 4**). Cf. I. GOLESCU, C. *Aceasta [anafrodisia] se zice în vorba de rând că-i legat.* CORNEA, E. I, 18/4, cf. POLIZU, DDRF, CIORĂNESCU, D. ET. 4768. *În Oltenia..., cel legat, adică cel neputincios, ia nouă peştişori mici, vii, şi-i înghite cu apă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 99, cf. CANDREA, F. 173, ŞEZ. V, 103, CIAUŞANU, GL.

VI. (Predomină ideea de înfăşurare, de învelire, de acoperire) **1.** (Despre capul, ochii etc. oamenilor) Care este înfăşurat, învelit spre a feri (de lumină, de frig, de soare etc.). Cf. l e g a [1] (**C I 1**). *Cel ce va să fie priimit, aşa cu ochii legaţi... să aduce înlăuntru de priveghitori.* GHERASIM, T. 59[r]/5, cf. DRLU. *Strigă dracul... şi cu ochii legaţi, cum era, văicărându-se grozav şi zvârcolindu-se ca şerpele, se aruncă în iaz.* CREANGĂ, P. 55, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *Un doctor de Lys duce pe Angela cu ochii legaţi la clubul „Amicii întunericului".* CĂLINESCU, O. XI, 145. *Îmbli cu capul leagat.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Cap legat, inimă-ncinsă Şi de minte necuprinsă,* se spune despre o femeie lipsită de minte şi de judecată. Cf. TEODORESCU, P. P. 520, cf. BALADE, II, 239, ZANNE, P. II, 38. *Parcă umblă cu ochii legaţi,* se spune despre cineva care nu-şi dă seama de ceea ce se petrece în jurul său. Cf. ZANNE, P. II, 363.

2. (Despre răni sau despre părţi ale corpului rănite ori bolnave sau, p. e x t., despre fiinţe rănite sau bolnave) Bandajat, pansat; oblojit. Cf. l e g a [1] (**C I 2**). *De care rană, în toată calea aceea,... au îmblat cu mâna legată.* M. COSTIN, O. 149, cf. DRLU. *Însemna o paralisis din ţinerea ochiului legat şi închis.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 349/22. *Bolnavul... trebuie să aibă răbdare mare... ţinându-se legat trei zile şi trei nopţi.* ARHIVA, IX, 57. *Bărbaţii, când se întorc seara acasa, îşi găsesc soţiile cu capul legat (înfăşurat în tulpane ude).* ARGHEZI, S. XV, 102, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

3. (Despre sosuri, dulceţuri etc.) Care a devenit consistent; îngroşat, învârtoşat. Cf. l e g a [1] (**C II 2**). Cf. DRLU. *Nu-s destul de legate dulceţile.* ALECSANDRI, T. 323, cf. DDRF. *Se încearcă dulceţurile de-s legate ori nu.* PAMFILE, I. C. 60. *Dacă dulceaţa e bine legată ca să nu fiarbă, putem să avem fructe toată iarna.* VOICULESCU, L. 117. *Când este destul de legat,* [siropul] *se dă la o parte, se toarnă cald în sticle.* S. MARIN, C. B. 322, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX. ✦ (Rar; despre soluri) Care are densitate (**1**) mare; compact, îndesat. *Îi place* [mărului] *un pământ proaspăt, legat, neporos.* BARASCH, B. 154. *Că un sol tare şi legat, uscându-se, formează o crustă tare.* id. ib. 194.

4. (Despre oameni sau, rar, despre părţi ale corpului lor; de obicei întărit prin adv. „bine") Care are o constituţie solidă; vânjos, zdravăn. V. v o i n i c (**II 1**). Cf. l e g a [1] (**C II 2**). *Statu-i de mijloc, spata legată, Cam adus nasul, faţa curată.* BOLLIAC, O. 153. *Îl descriu oacheş..., talia de mijloc, dar legat şi ţeapăn.* GHICA, S. 306, cf. DDRF. *Un om de mijloc, bine legat, tuns milităreşte, cu cămaşă cu râuri, albă, înflorită.* SANDU-ALDEA, D. N. 91. *Uite ce legat e la făptură, Ce şolduri şi ce pulpe, ce mâini şi braţe Şi ce vânjos cerbice şi ce spate Şi piept voinic!* MURNU, O. 125, cf. TDRG. *Rar se puteau găsi feciori înalţi, cei mai mulţi erau mijlocii, bine legaţi.* AGÎRBICEANU, A. 114. *Picioarele-i erau slab legate.* id. ib. 419, cf. PĂCALĂ, M. R. 106. *Înalt, frumos să-l bei într-un pahar de apă, bine legat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 213. *Bine legat, poate prea scrobit pentru originea lui rurală.* LOVINESCU, M. 67. *Majoritatea bărbaţilor oşeni sunt foarte bine legaţi şi voinici.* ARH. FOLK. I, 126. *Sineşti, bărbat aprig, bine legat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 209. *Era un om voinic, bine legat, în puterea vârstei.* SADOVEANU, O. I, 102. *Era un om puţintel la trup, dar bine legat, şi c-un obraz larg, balan şi spân.* id. ib. VII, 390. *Un soldat mai zdravăn, bine legat, cu mustaţa răsucită, se apropiase.* BART, S. M. 66. *Fă-mă să cresc înalt, mai lung şi mai legat.* ARGHEZI, S. V, 237. *Grigorescu, cam mărunt dar bine legat.* CĂLINESCU, O. XIV, 107. *Un bărbat bine legat, cu faţa uscată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 31. *Şi ei erau bondoci..., tot cu umeri laţi, bine legaţi şi vânoşi.* STANCU, R. A. III, 70, cf. L. ROM. 1954, nr. 6, 21. *Unul, bine legat la trup, cu mustaţa scurtă, îl ţinea cu o mână de gât.* PAS, L. I, 256. *Cei din neamul ona erau înalţi..., bine legaţi, vânjoşi.* TUDORAN, P. 575, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX. *De statură mijlocie, cu trupul bine legat, care spre bătrâneţe devenea greoi..., aveau capete mari, frunţi înalte.* I. GHEŢIE, B. I, 12. *Umerii... erau largi şi bine legaţi.* CĂRTĂRESCU, N. 229. *Altul mi-am căpătat Mai voinic şi mai legat, Nu ca tine-un deşelat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 235. *Cuza... era un om nălticuţ, legat şi mai maturel.*

GR. S. IV, 124. *Iar din casă că-mi ieșa Un băiat Bine legat.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 829. *Jianu este mic la stat, Dar la trup bine legat.* FOLC. MOLD. I, 384.

– Pl.: *legați, -te.*

– V. **lega[1].**

LEGATÁR, -Ă s. m. și f. (Jur.) **1.** Persoană care beneficiază de un legat[3] **(1).** V. m o ș t e n i t o r **(1).** *Legatarii nu să îndatoresc a răspunde la jalobele pentru datoriile mortului.* PRAVILA (1814), 166/14, cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *După ce ș-au ales legatariul un lucru, nu poate, căindu-să, să-ș aleagă alt lucru; căci, îndată după alegere, intră în stăpânirea lui lucrul care l-au ales.* COD. ȚIV. 101/7, cf. 99/23, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Cantitatea disponibilă poate fi dată în tot sau în parte, prin acte între vii sau prin testament, copiilor sau altor succesibili ai donatorelui fără ca donatarul sau legatarul, ce vine la succesiune, să fie supus la report.* HAMANGIU, C. C. 200, cf. 212, 213, 215, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Când i se comunicase că e legatara lui – și numaidecât a fost pe șoptite sfătuită să se intereseze de averea și mai ales de obiectele rămase, ceea ce a refuzat... – s-a mulțumit să dea procură unui advocat.* CAMIL PETRESCU, P. 416, cf. SCRIBAN, D., DA II_2. *Notarul de stat este obligat să încunoștiințeze de îndată pe moștenitorii și legatarii care nu au fost de față la inventariere, despre deces și măsurile care au fost luate.* BO (1953), 5, cf. DL. *Persoanele care dobândesc, în total sau în parte, bunurile persoanei decedate se numesc „succesori", „moștenitori" sau „erezi" în cazul succesiunii legale și „legatari" în cazul succesiunii testamentare.* PR. DREPT 406, cf. 421, 430, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Atitudinea, scandaloasă eventual pentru devotata legatară, este legitimă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 94, 3/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Lăsa la latitudinea legatarului să-și despăgubească frații.* I. GHEȚIE, B. I, 465, cf. DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN. ✧ *Legatar (cu titlu) universal* = moștenitor unic al unei averi disponibile; persoană care beneficiază de o dispoziție testamentară cu titlu particular. *Nu institui damicelei de Villefort legatariul dumitale universal?* BARONZI, C. IV, 256/7, cf. II, 20/8. *Legatarul cu titlu universal contribuiește deopotrivă cu erezii, în proporțiune cu emolumentul său.* HAMANGIU, C. C. 184. *Legatarul universal sau acela al unei fracțiuni a succesiunei nu se poate pune în posesiunea legatului fără a se face, după cererea lui, un inventariu al bunurilor ce compun legatul.* id. ib. 212. *Legatarul universal are drept la universalitatea bunurilor defunctului.* ENC. ROM. III, 74, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, DA II_2. *De la masa succesorală a bunicului n-a plecat legatar universal.* LOVINESCU, S. VIII, 237. *Testamentul său hotărăște pe majestatea sa legatar universal.* SADOVEANU, O. XVI, 588, cf. SCRIBAN, D. *Trecură în salon, ca să asiste la deschiderea testamentului... Tatăl său îl numea legatar universal.* I. GHEȚIE, B. I, 465, cf. DN[3], NDN. *Legatar particular* = persoană căreia i se lasă, prin testament, anumite obiecte precizate. Cf. DM.

2. (Învechit, rar) Testator. *Dacă să va lăsa vreun lucru închiriat, atunci moștenitoriul să plătească legatarului toată chiria.* CARAGEA, L. 79/14, cf. LM. *Dacă lucrul cel lăsat legatum în vremea morții legatarului să va afla la legatariu de mai înainte câștigat, atuncea încetează legatum.* COD. ȚIV. 101/25, cf. RESMERIȚĂ, D.

3. Persoană însărcinată cu îndeplinirea dispozițiilor din testamentul cuiva; executor testamentar. *L-am depus... pentru legatarii care se vor numi* (a. 1674). în DR. IV, 163. *Îngrijește și de maica lui, lăsând-o în seama unor legatari care „să o aibă în socotință și cinste, cum au avut și de la noi".* XENOPOL, I. R. VI, 81, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vă autorizez prin aceasta, la data când dispoziținea vă va fi comunicată de mine personal sau de legatarul meu, să avizați pe d-na Otilia Mărculescu de existența la Banca dv. a creditului de 100.000 lei.* CĂLINESCU, O. IV, 187.

– Pl.: *legatari, -e.* – Și: (învechit) **legătár** s. m. PONTBRIANT, D.

– Din lat. **legatarius, -ii,** fr. **légataire.**

LEGÁTĂ[1] s. f. v. **legat[1].**

LEGÁTĂ[2] s. f. v. **legat[3].**

LEGÁTO adv. (Indică modul de executare a unui grup de note muzicale) Fără întrerupere între sunete; în mod continuu. Cf. IVELA, D. M., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1955, nr. 3, 48, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Substantivat) *Melodiile au un caracter de necontenit legato.* ALEXANDRU, I. M. 300. *Învățarea legato-ului, mai întâi pe aceeași coardă și apoi pe coarde diferite.* M 1965, nr. 2, 31/2. *Numai cel care posedă cunoștința perfectă a posibilităților vocale poate realiza acest „legato".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 18/3.

– Din it. **legatto.**

LEGÁTON s. n. v. **legat[3].**

LEGATÓR s. m. (Jur.; învechit) Testator. Cf. SCARĂ, 5. *Legator să zice acel ce lasă altuia danie.* COD. ȚIV. $6^{bis}/8$. *Dacă lucrul cel lăsat legatum în vremea morții legatorului, să va afla legatariu de mai înainte câștigat, atuncea încetează legatum.* ib. 101/25, cf. 99/25, COSTINESCU.

– Pl.: *legatori.* – Și: **legătór** s. m. COSTINESCU.

– Din lat. **legator, -oris.**

LEGÁTUM s. n. v. **legat[3].**

LEGAȚIE s. f. **1.** Reprezentață diplomatică permanentă într-un stat străin, inferioară în grad unei ambasade. *Secretarul legației de la Berlin... s-a făcut secretar al ambasadei de la Constantinopol.* CR (1829), $182^2/13$. *Merge la Constantinopol însoțit de D. cavalerul Titov, asesor comisiei și legației secretar.* ib. (1831), $25^r/26$. *Ferara... cap unei legații, are universitate, arhiepiscopie și 24 mii lăc[uitori].* RUS, I. I, 283/28, cf. NEGULICI. *În 1843, domnului Mihail Sturza se împărtăși o declarație a legațiunei ruseți din Constantinopoli* (a. 1855). URICARIUL, IV, 435/1. *Manolache Arghiropol... însărcinat de afaceri al legațiunei elene.* GHICA, S. 364. *Saloanele otelului... erau locul de întâlnire a unei societăți strălucite de duci și ducese..., secretari de legațiuni, ambasadori.*

SION, P. 97, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Ni se vorbea de numirea unui secretar al legațiunii de la Paris.* MAIORESCU, D. III, 117, cf. CONV. LIT. XI, 81. *Nu faci rău să ceri legațiunii noastre de aici chiar de pe acuma să-ți legalizeze... actele.* CARAGIALE, O. VII, 26, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă vrea, poate să se pregătească pentru un loc la o legație din străinătate.* SADOVEANU, O. VIII, 131. *Să se facă o intervenție prin legația elenă la Ministerul Afacerilor străine din București.* BART, E. 287, cf. SCRIBAN, D. *De abia i-a rămas timpul să dea fuga până acasă cu automobilul unei legații.* ARGHEZI, P. T. 400. *Legația franceză dădu o recepție aproape somptuoasă.* CĂLINESCU, B. I. 171. *Se instalează deci în capitala Franței, acceptând postul de prim-secretar al legației.* VIANU, L. R. 121. *E secretar de legație la Roma sau la Madrid, mi se pare.* CAMIL PETRESCU, N. 42. *N-ar fi bine să intervenim pe lângă legațiile acestor țări...?* STANCU, R. A. IV, 387. *Acolo... cunoștințele mele poliglote și-ar fi găsit punctul de sprijin, de pe care m-aș fi săltat prin vreo legație din Apus.* VINEA, L. I, 122, cf. M. D. ENC. *Un important diplomat polonez... este acum atașat la legația britanică.* D. R. POPESCU, I. Ș. 185, cf. DEX, DN[3]. ✧ Loc. adj. **De legație** = care aparține unei legații, care face parte din personalul unei legații (**1**). *Am să las în locul meu lângă poartă pe sfetnicul de legație, baronul de Riekman.* CR (1830), 265[1]/38. *Văzui trei sau patru secretari de legațiune sau ambasadă.* BARONZI, M. I, 48/19. *Ce bine îți stă în uniforma de consilier de legație.* CĂLINESCU, S. 85. *Acei atașați de legație care fuseseră prin București vorbeau de dumbrava transformată de arhitectul vienez.* CAMIL PETRESCU, O. III, 406. *Silion căuta să descopere trăsătura care lega fizicește tipul donjuanului... de înfățișarea de atașat de legație.* VINEA, L. I, 270. ✦ Localul, sediul unei legații (**1**). *Casa generalului Mavru..., astăzi legațiunea Italiei,... devenise spital militar în timpul ocupațiunei austriece.* GHICA, S. 689. *În dreptul legațiunii ruseți, încă unul.* CARAGIALE, O. II, 212, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Pentru nevoile tale și ale mele ne trebuie o legație somptuoasă.* CĂLINESCU, S. 193. *Deasupra, Pera, cartierul modern, unde se află ambasadele și legațiile.* TUDORAN, P. 215, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. (Învechit; sens etimologic) Funcția legatului[3] (**1**). Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU, ENC. ROM., SCRIBAN, D.

– Pl.: *legații.* – Și: (învechit) **legațiúne** s. f.

– Din fr. **légation**.

LEGAȚIÚNE s. f. v. **legație**.

LÉGĂ s. f. v. **leghe**.

LEGĂCIÚNE s. f. v. **legație**.

LEGĂDUÍ vb. IV v. **legătui**.

LEGĂDUIÁLĂ s. f. v. **legătuială**.

LEGĂIÓR s. n. v. **legănior**.

LEGĂLĂU s. n. v. **legheleu**.

LEGĂMÂNT s. n. **1.** Ceea ce servește spre a lega, a uni, a strânge pe cineva sau ceva. Cf. LB. *Când va să considere cineva toate faptele acestea împreună, în legământul lor, când va... să le judece, ce le întreabă cineva?* BARONZI, I. C. I, 15/15. *Mă simt încatenată și într-același timp mă simt așa de slabă, încât mi se pare că aceste legăminte mă susțin și mi-e teamă să le rump.* id. C. IV, 112/5. *Îmi pare că cu lațuri fermecate Ne prinde-n legăminte ce-o să vină.* GORUN, F. 49, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Atențiunea și integralitatea cercetărilor dau legământul trebuitor părților disparate.* CĂLINESCU, O. XIII, 159, cf. DL, DSR, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. ✧ Fig. *Iulia, adorată de tată-său și de bărbatu-său cât trăi, fu o legăminte de inimă între cei doi rivali, care până aci nu era uniți decât prin politică.* TEULESCU, C. 93/27. *Ca să fim uniți printr-un pact politic, se cade mai înainte de toate de a fi strânși prin legămintele inimilor noastre, care să ne ție împrejurul unei ființe care se pune deasupra tuturor, care rezumă totul, care este totul, națiunea!* (a. 1861). în PLR I, 191. *Pricepe cu agera ta minte. Domnia cu amorul nu are legăminte.* ALECSANDRI, T. II, 161. *Au lipsit al mieu piept de simțirea mângâioasă, care leagă două inimi cu un gingaș legământ.* CONTEMPORANUL, I, 377. *Impresiuni ca acestea am încercat adesea în călătoriele mele prin țeară, și suvenirea lor nu este cel mai slab legământ ce strânge inima mea de patrie!* ODOBESCU, S. II, 270. *Fiecărui gest îi putem bănui... legămintele ideale pătrunzând, în lumini de trup, ca niște rădăcini.* CONV. LIT. LXVII, 18. ✦ Legătură (**B I 2**). *Orice copac din juru-mi, îl simt că mi-e părinte, Cu cea din urmă iarbă, de mult am legăminte.* PILLAT, ap. LOVINESCU, S. IV, 421. ✦ Legătură (**B I 3**). *Cu ceața ta spicele n-au legământ, La curtea ta nu se umplu ulcioarele.* BLAGA, POEZII, 196. ✦ Legătură. (**B I 7**). *Ați intrat cu credință și cu deplină bucurie pe terenul acelei activități comune, care leagă popoarele mele cu o legăminte nouă, pe zi ce trece mai strânsă.* BARIȚIU, P. A. III, 242. ✦ Legătură (**B II 2**). *Țara lui ar fi cuprinsă între cer și-ntre pământ. –Nu cunoaștem astă țară..., n-avem niciun legământ.* EFTIMIU, Î. 17. ✦ (Med.; învechit) Ligament; tendon. V. legătură (**A II 1**). *Legăminte sau tendele se numesc oarecare cărnuri membranoase sau sfârcoase, care leagă oasele la încheieturile lor unul cu altul.* CORNEA, E. I, 115/14, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, C. II, 110/25, DDRF, SCRIBAN, D., URSU, T. Ș. 230.

2. (De obicei urmat de determinări care indică felul, natura, caracterul) Raport (**II 1**), relație (**II 1**), legătură (**B I 1**). *Nu numai cinstea și legământul prieteniii, ce și hotarâle rudeniii și evlavia simțiii a călca și la pământ a le stropși nu s-au siit.* CANTEMIR, I. I. II, 179, cf. LB. *Legămintele sale intime cu ilustrii învățați, puntul reunirei cărora era urbea aceasta.* ARISTIA, PLUT. [LV_2/23]. *Le-a autorisat numai l-aceia carii nu s-ar fi smintit de morbitate, de bături veninoase, din legăminte congeniarie sau din ale muierilor amoroase momiri.* id. ib. 230/13. *Nici legămintele amiciei, nici considerarea omenească nu te vor opri d-a ascunde adevărul dinaintea dreptății.* BARONZI, C. V, 150/14, cf. COSTINESCU. *Ivanco, legat cu el de-aproape prin*

legăminte de înrudire şi de prietenie, avusese relaţii oprite şi necinstite c-o cumnată a lui Asan. EMINESCU, O. XIV, 88. *Cu cine să presupunem că ar avea legăminte intime?* I. NEGRUZZI, S. VI, 75. *Presupunând că este vreun temei să pui această întrebare, ce legământ există între noi? Eşti tu logodnica mea?* CĂLINESCU, B. I. 204, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR.

3. Acord, convenţie, pact[1] **(2)**, tratat **(1)**; (învechit) legătuire; învoială, înţelegere. V. l e g ă t u r ă **(B II 1).** *După legământul ce făcuse cu romanii, jeluindu-se că li să dă mai puţin decât le era tocmala... s-a dus.* CANTEMIR, HR. 209, cf. LB. *Călcând legămintele ţării..., alergară după falsa protecţie, când a nemţilor, când a ruşilor.* BĂLCESCU, M. V. 24. *Voise să vadă bine definit şi circumscris raportul sau legamentea Ungariei cu celelalte ţări ale monarhiei.* BARIŢIU, P. A. III, 318. *Dacă duşmanul va cere legăminte ruşinoase de la voi, atunci mai bine muriţi prin sabia lui, decât să fiţi privitori împilării şi ticăloşiei ţării voastre.* RUSSO, S. 137. *A demonstrat că acea violenţă şi ingiustiţie fu faptă foarte frumoasă şi foarte politică la legământ în societate.* ARISTIA, PLUT. 99/4. *Sloboda întemeiere a legămintelor comerciale a Principatelor* (a. 1858). URICARIUL, X, 42. *Muntenii se băteau cu moldovenii, precum în antichitate atenienii, toate oraşele Eladei, unul cu altul, fără a rumpe prin atari petreceri legământul frăţiei grece.* HASDEU, L v. 96. *Acest caracter municipal al lumii romane făcea învederată unitatea, legământul soţial al unui stat mare, care e foarte greu de stabilit.* BARONZI, I. C. I, 57/27. *Sistemul de organizaţiune socială care s-a format în Evul Mediu... a unit prin legăminte politice toată populaţiunea europeană.* CONV. LIT. II, 38. *Unitatea familiei era representată interior în legământul membrilor ei prin drept politic şi religios.* CONTEMPORANUL, I, 222. *Spiritul de naţionalitate şi de patriotism... înlocuieşte... vechiul legământ religios al creştinătăţii.* ODOBESCU, S. III, 392. *La această întâlnire amândoi domnitorii dezbat, lămuresc şi întăresc verbal legământul... de stat ce se convenise deja.* EMINESCU, O. XIV, 112, cf. DDRF. *Ce politică e despre partea lor, de se pun cu atâta putere împotriva naţiilor, cu care ar trebui să lege cele mai tari legăminte ca să-şi apere fiinţa comună de duşmani comuni?* XENOPOL, I. R. XII, 31. *Ciocoi pribeag, adus de vânt, De ai cu iadul legământ Să-ţi fim tot câni, loveşte-n noi!* COŞBUC, P. I, 207. *Era liberă... Vâslan era liber şi totuşi legământul lor era tainic şi primejdios.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 368. *Îşi strânseră mâinile ca şi când ar fi făcut un legământ.* REBREANU, I. 412, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Lacrimi de bunătate s-au ivit în ochii de vultur ai aceluia care îl bucurase atâta, legământul meu cu Spirică.* KLOPŞTOCK, F. 255. *Jur pe ce vrei că-mi vei fi stăpân! Şi ca legământ de supunere, îţi dau acest frâu.* VISSARION, B. 16. *Prietenia s-a pecetluit cu legământul să ne întâlnim măcar o dată pe zi... pentru schimb de veşti.* VOICULESCU, P. II, 101. *Plugarul a fost primul Brăzdaş pe-acest pământ Şi-n veci tot el va face Cu glia legământ.* IZV. XV, 84. *Cei trei fraţi au făcut un legământ..., să nu se spuie la Timiş jupânesei Ilisafta comisoaia decât ceea ce se cuvenea din întâmplările petrecute.* SADOVEANU, O. XIII, 268, cf. SCRIBAN, D. *Dar ce faceţi voi cei de neamul şi năravurile voastre, ca să întăriţi legămintele?* KIRIŢESCU, G. 284. *Legământul adevăraţilor patrioţi care doresc să servească cu dreptate se va întări cu jurământ.* OŢETEA, T. v. 223. *A fost, prin voinţa lor,... o logodnă şi un legământ.* CAMIL PETRESCU, O. II, 76. *Ca şi voi sunt legat de pământ, În pământ ca şi voi m-oi întoarce. Am cu ţărâna un legământ Pe care nimeni nu-l poate desface.* STANCU, R. A. II, 171. *Legământul s-a făcut... şi trebuie cinstit după datinele războinice.* v. ROM. octombrie 1955, 146. *Mielu a întărit legământul scuipând în palmă.* PAS, Z. I, 50. *Avea acum cu Laura un legământ care-i va îngădui să se mişte liber, să o poată vedea cât mai des pe Ana.* VINEA, L. II, 93, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Critica scientistă e exterioară legământului ascuns, prin care creatorii îşi înfruntă... zeii, bolile şi sângele, continuându-se unii din alţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 10/1, cf. M. D. ENC. *Aliaţii nu se recunosc legaţi de niciun legământ.* D. R. POPESCU, I. Ş. 270, cf. DEX, v. BREBAN, D. G., DSR. *Acel ce se va naşte din fecioară neumblată cu om, prin creştetul capului, să aibă putere şi învoire de a strica legământul nostru.* PAMFILE, CR. 115. *O făcut legământ cu dânsu ca să-i vândă casa.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ Alianţă, coaliţie. V. l e g ă t u r ă **(B II 3).** *Cu întreg sfat şi... cu vârtoase şi tari legământuri, puterea stăpânirii sale cea monarhicească, bine ş-au aşezat.* CANTEMIR, HR. 23. *Legămintile generale, care se simţea de toţi cătră toţi începură a se lărgi.* FM (1846), 149[1]/37, cf. ISER. *La 1848..., sârbii din principatul sârb, fără a lipsi legămintelor şi îndatoririlor lor ca stat, au ştiut foarte bine să vină în ajutorul serbilor din Ungaria.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 294, cf. POLIZU. *Pentru a întări legământul, îi propuse mâna surorii sale.* EMINESCU, O. XIV, 151, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

4. Promisiune solemnă, angajament, făgăduială, făgăduinţă; obligaţie, îndatorire; jurământ. V. l e g ă t u r ă **(B II 2).** *Nu ultămu tire; şi nu vătămămu în zisa* (p o r ă n c i t a C, p o r ă n c i t e l e H, î n v ă ţ ă t u r i l e C[2], *legământul* D) *ta.* PSALT. 85. *Cu cuvântul tău cel dulce Pre toţ svinţii ţ-vor aduce, Ce ţ-au ţânut legământul, De-au dat lege-n tot pământul.* DOSOFTEI, O. I, 111. *Cuvântul cu mare giurământuri şi legământuri către zburătoare îşi dederă, aşea ca precum voia le va fi să învoiască şi precum pofta le va fi să poftească.* CANTEMIR, I. I. I, 139. *Discordia din casă... te face să rupi singur străbune legăminte.* HELIADE, O. I, 228. *Învăţătura este un răpaos de mângâiere..., vecinic legământ nerupt de unire frăţească, nestinsă făclie a dreptei judecăţi.* GENILIE, G. VI/17. *La răsăriteni între care domneşte poligamia... legămintile căsătoriei iau formă cu totul deosebită de ale Europei şi Americii.* FM (1844), 197[2]/27. *Se supără de această legăminte a lui Cesar, care înfăţişa atâtea speranţe şi atâtea temeri.* TEULESCU, C. 17/3. *Furiile infernului... te vor îndemna să calci în picioare legămintele făcute cu cerul.* FILIMON, O. I, 311. *Am luat între noi legământ ca, la caz de vacanţă a tronului, să susţinem prin toate mijloacele alegerea unui principe străin* (a. 1865). XENOPOL, I. R. XIV, 80. *Voi nişte legăminte nedesfăcute, ca să-ţi fiu totdauna încatenat.* BARONZI, M. 460/28. *Când cosesc ei spicul ce sânul tău aduce, Se mai gândesc ei oare la*

sântul legământ Ce ți-au jurat odată, în timpuri mai ferice: „Să apere cu brațul străbunul lor pământ". ODOBESCU, S. I, 27. *Ura sălbatică ce s-a deslănțuit asupra lui să întărească legământul de onoare că noi... nu-l vom părăsi pe acest om niciodată.* CARAGIALE, O. V, 224. *Aș lua pe lângă sarcina direcției și legământul de a da teatrului măcar o dată pe an câte o nouă bucată dramatică.* id. ib. VII, 481. *N-au putut să-și îndeplinească legămintele ce au făcut către Măria Ta.* ISPIRESCU, L. 219. *Fetele fecioare... trebuiau să facă legământ, jurându-se ca, de vor uita de cele sfinte..., să fie prefăcute de Dumnezeu în mirozenii.* MARIAN, INS. 501. *Cu legământ lăsase ea să fie îngropată cu rochia aceea albă ca un torent spumegat.* ANGHEL, PR. 24, cf. TDRG. *Mai legământ decât cuvântul omului de cinste, se poate?* CHIRIȚESCU, GR. 147. *Feciorul, cum i-a spus Ana, știa de jurământ. Îi spusese tată-său, ca suprem argument. Și totuși, Gheorghe n-a ținut seama de legământul lui tată-său.* AGÎRBICEANU, S. 329. *Nu putuseră năzui stăpânirea lumii, fiindcă erau fiii de seamă ai unei națiuni, legați de ea cu legăminte, fiii buni ai oamenilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 38. *Făcu legământ că o va învăța și pe ea românește.* REBREANU, I. 232, cf. RESMERIȚĂ, D. *Între amintirile de-atunci, mie mi-a rămas originalul acelui legământ – „Prefața revistii", – scris în creion.* IZV. XIII, 232. *Voi v-ați dat cuvântul, și cuvântul e cel mai mare legământ.* VISSARION, B. 212. *El... m-a încredințat să n-am nicio grijă: cât voi umbla cu el, timpul are să fie frumos... M-a impresionat legământul ăsta al lui.* VOICULESCU, P. I, 90. *Dacă nu te ții de legământ, să deie Dumnezeu să n-ajungi luna cu mâna.* SADOVEANU, O. XIII, 835. *Pășind repejor după tovarășii mei de pescuit, făceam în mine legământ să nu uit până la sfârșitul vieții mele raiul de la Nada Florilor.* id. ib. XVII, 454. *Dă-mi, Doamne, să-mi călească legământul Un plug, doi boi și brațul care ară.* PILLAT, P. 108. *Toți aceia care își aduceau aminte de studiile lor clasice au aderat la Eterie și au adoptat inelul de aur sau de fier al legământului de a lupta pentru reînvierea Greciei.* OȚETEA, T. V. 118. *Respinge orice legământ mistic, înfruntând dogmele cu o aspră seninătate.* CĂLINESCU, C. O. 179. *Inelul va fi găsit poate în acest răstimp și legământul cârpaciului va rămâne fără obiect.* VIANU, L. R. 61. *Cu ea încheiasem cândva un mare legământ de prietenie, iar cam de-un an încoace lecțiile ni le preparam aproape zilnic, împreună.* BLAGA, H. 108. *Cristophi era un ofițer, un căuzaș afiliat Frăției, un om care știa ce legământ face, atunci când îl făcuse.* CAMIL PETRESCU, O. II, 29. *De fapt nu sunt numai prieteni, ci adevărați frați cu legământ juruit.* id. ib. 117. *Dacă faci legământul căsătoriei, apoi trebuie să rămâi cu logodnica dumitale.* id. ib. 715. *Pentru izbânda legămintelor încărcate de răspunderi, dator era să-și calce pe inimă.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Am făcut legământ să n-o ating nici măcar c-o floare.* STANCU, R. A. III, 371. *Ne-a cuprins o adevărată scârbă și am făcut legământ solemn de a nu mai asista... la un asemenea măcel.* LINȚIA, P. III, 34. *Mecanicul îi strânse mâna, ca într-un legământ.* CONTEMP. 1954, nr. 392, 21/1. *El se gândea la legămintele pe care nu și le-a mai ținut față de feciorii săi când erau niște gângănii omenești ca Dumitraș.* V. ROM. februarie 1954, 35, cf. DL. *Rămâi în reculegere și meditează asupra acestor adevăruri, pentru tine păstrate în taină de moarte, ție dăruite în păstrare, cu legământ de moarte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 29/2. *Izbutise de prea puține ori să respecte regulile jocului, fiindcă adesea uita legământul făcut, sau intenția îi era abătută de vreun coleg care îl striga de pe celălalt trotuar.* ib. 1971, nr. 122, 19/1. *Un membru al familiei... se va angaja sub legământ de onoare să-și consacre viața cercetărilor sumar indicate în mesaj.* ib. nr. 126, 32/1, cf. M. D. ENC. *Au depus legământ să-l ducă în țară.* CINEMA, 1974, nr. 7, 17, cf. DEX. *Acesta este un jurământ, un legământ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 5/3, cf. V. BREBAN, D. G., DSR. *Jumătate de om, care-și uitase de legământul ce-l făcuse, îi zise că minte.* FUNDESCU, L. P. 85. *Și-au făcut ei legământ: el să fie al ei, și ea a lui, cât vor fi amândoi.* PAMFILE, DUȘM. 176, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Aflându-și o crăiasă Dintr-un milion aleasă, Chiar dintr-un singur cuvânt A și făcut legământ.* FOLC. TRANSIL. III, 298. *Port cu mine greu blestem. Îl port singur pe pământ, îl port după legământ.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 330.

5. Obligație, întocmire (impusă de o autoritate sau de un principiu moral). V. a ș e z ă m â n t, l e g ă t u r ă (**B II 5**). *Ce noi pentru această dare și de legământul ei la istoricii grecești nu aflăm.* CANTEMIR, HR. 357. *Să dai hrană Pentru legământ bătrân făcând pomeni.* DOSOFTEI, PS. 390/10. *Sacrul legământ al religiunii, ... ascultare, fidelitate și serviciu* (a. 1774). URICARIUL I, 177. [Omul] *a făcut legăminte și așăzăminte între ai săi pentru binele comun.* GENILIE, G. 129/26. *Galia... nu era decât o confederare, fără legăminte din afară.* TEULESCU, C. 99/11. *Romanii... aduseseră cu sine din prima patrie nește idee ciudate asupra legămintelor căsătoriei.* HASDEU, I. V. 3, cf. ALEXI, W. *Voi, coruri, pornit-ați cântarea a spune Ce glasuri de îngeri făceau să răsune În noaptea când nou legământ ni s-a dat.* GORUN, F. 33. *Prin Știma... comorilor sau Duhul banilor sau comorilor, se înțelege ființa nevăzută care are în stăpânire comoara de bani sau de lucruri scumpe, îngropate sau întăinițită în pământ. Această stăpânire o are prin legământ de la cel ce-a dat ființă comorii.* PAMFILE, COM. 17, cf. CADE. *Tradiția familiei spune că... fericitul isihast a căpătat un privilegiu întărit cu legământ și pecetluit de însăși blagoslovenia Celui-de-Sus.* VOICULESCU, P. I, 209. *Doamna castelană... a găsit în tânărul paj Ludovic, abia sosit din Spania, prilej să calce cel mai sacru legământ social.* SADOVEANU, O. XI, 84, cf. SCRIBAN, D. *Și mai limpede sunt formulate condițiile capitulării lui Tudor în jurământul prin care, la 23 martie 1821, pecetluiește legământul față de boieri și de vremelnica stăpânire.* OȚETEA, T. V. 235. *Don Juan... respinsese orice legământ mistic, înfruntând dogmele cu o aspră seninătate.* CĂLINESCU, C. O. 179, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Hai să facem jurământ Să rămâie legământ.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 190.

6. (Popular) Vrajă, farmec. V. l e g ă t u r ă (**B II 7**). *Acelui spirit i se lasă comoara în samă, și această lăsare am putea-o numi legământ, ursire, blestem, vrajă, închinare sau altfel.* PAMFILE, COM. 12, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR.

– Pl.: *legăminte* şi (învechit şi popular) *legământuri*, (rar) *legămînţi*. – Şi: (învechit) **legămínte**, (învechit, rar) **legaménte** (BARIŢIU, P. A. III, 318) s. n.
– **Lega**[1] + suf. *-ământ*.

LEGĂNÁ vb. I. **1.** T r a n z. A mişca uşor, lin un copil într-o parte şi în alta cu leagănul (**1**), pe braţe, în poale etc. pentru a-l linişti, a-l alinta (şi a-l face să adoarmă). *Ici, alături, o femeie are un pat comod... şi la picioarele-i fiica ei pruncă doarme legănată de o altă femeie, sluga, ce este silită să vegheze.* C. A. ROSETTI, N. I. 151. *Sanda, bătrâna femeie... o hrănise cu sinul său în pruncie,... o legănase.* NEGRUZZI, S. I, 26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *O zână coborâtă din zodia cerească Veni să o descânte, s-o legene, s-o crească.* ALECSANDRI, POEZII, 274, cf. LM. *El îşi aducea aminte, cu dor şi cu jale... despre măicuţa dulce care pe sânul ei îl legănase.* ODOBESCU, S. III, 209. *Braţele ei m-au legănat când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i, gângurind.* CREANGĂ, A. 35. *Tu mai lasă drumurile şi stai lângă mămuca, de-i fă ţevi* [la sucală] *şi leagănă copilul.* id. ib. 62. *Mamele, câte se adunaseră la petrecerea aceasta, se bucurau şi-şi legănau pruncii în braţele sale.* MARIAN, O. I, 372, cf. ARHIVA, I, 179, DDRF, BARCIANU. *L-a legănat măicuţa lui.* COŞBUC, F. 76, cf. ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., GR. S. II, 317, CADE, SCRIBAN, D., DA II_2. *Îi place să fie legănat neîntrerupt, ţipă înspăimântându-şi părinţii, protestează când e înţărcat.* CONSTANTINESCU, S. II, 477, cf. DR. XI, 333. *Femeie... Cu care-am năzuit alături Să leagăn pruncul omenirii.* ARGHEZI, VERS. 88. *Mama îi leagănă în poală, să-i ameţească, să-i amuţească, să-i adoarmă.* STANCU, D. 14, cf. DL, DM. *Dormi, că maica te-a legăna şi te-a spăla pe faţă ca să fii ruptă din soare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 8/1, cf. DEX, CL 1980, 47, SCL 1984, 499. *Mama-n braţe mă lua Şi la sân mă legăna Şi cu lapte m-adăpa, Dar cumplit mă blăstema.* ALECSANDRI, P. P. 379. *Esti-un scaun di argint. Dar într-însu cini-m şădi? Şădi Ghiorghi făt frumos, Şî mi-l leagânî pi Hristos.* MAT. FOLK. 1 465, cf. PĂSCULESCU, L. P. 14. *Foaie verde lemn uscat, Maică, rău m-ai blăstămat, Să n-am parte de-alinat! Din picior m-ai legănat, Din gură m-ai blăstămat.* PAMFILE, C. Ţ. 166. *După ce prunc se năştea, Trei zile, trei nopţi plângea... Să vezi, mă-sa ce-mi făcea? Furca-n brâu că şi-o punea Şi-n troacă mi-l aşăza, Cu picioru-l legăna Şi din furcă îmi torcea, Din guriţă-l blestema.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 68. *Să-mi vânz pe maica, Mi-e că mi-e păcat, Că mi-a picotat Şi m-a legănat, Pe foc nu m-a dat.* ib. 296. *Pe mine când m-ai făcut, Cu troaca m-ai legănat Din guriţă mi-ai cântat; Mi-ai cântat, măicuţă, rău, Să plec de la sânul tău.* ib. 344, cf. ALR I/II h 239, ALR II/I MN 76, 2 657 bis, NALR – O V h 927, NALR – O V MN 98, 566, ALR – M IV MN 369, 565, 566. *Celui bogat şi dracul îi leagănă copiii* (= omului bogat i se fac toate plăcerile). Cf. ZANNE, P. V, 85. (A b s o l.) *Până ce n-am legănat, Cântece n-am învăţat.* FOLC. MOLD. II, 459. (Prin analogie; despre animale şi fenomene ale naturii) *Ciutele Şi cu caprele Te-or purta Şi te-or legăna.* MARIAN, D. 310. *Mărio, de pruncul tău Îngrijeşte Dumnezeu; Fă-i leagăn şi pune-l sus! Ploaia din cer l-a ploua Şi pe el că l-a scălda, Vântul că l-a legăna.* PAMFILE, C. Ţ. 88. *Copilaşu meu... Vânt l-o legăna, Ploaia l-o ploua.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 285. ✧ (Prin lărgirea sensului; complementul indică persoane mature) *El, minunatul Făt-Frumos April, cu părul aurit... o ia în braţe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mângâie.* CARAGIALE, O. II, 184. *Doreai la nesfârşire a nopţii prelungire, Când legănai, pe braţe, comoara de iubire.* BELDICEANU, P. 133. *Dacă ţi-i foame, vrai să-ţi dau ţâţă şi dacă ţi-i somn vrai să te legăn? Mănâncă şi te culcă pur şi simplu, sau du-te la dracu şi mie dă-mi pace!* HOGAŞ, DR. I, 74. *Ludwig, zise cu înaltă reverie Ioanide, te-a legănat cineva în braţe?* CĂLINESCU, S. 120. *Ca pe un copil te leagăn, îţi murmur, Până ce-adoarme chipul tău liniştit.* S februarie 1960, 35. *Căpitan Râmlean Mi-o apucă-n braţă* [pe fată] *De prinde la viaţă, Mi-o strânge la piept Ş-o leagănă-ncet.* ALECSANDRI, P. P. 15. (F i g.) *Laudă, oricum, laudă ţie, Natură şi forţă vie, Mamă care ne legeni pe jumătate-adormiţi.* ISANOS, v. 246. *Codrule, frunză galbină, Io mă culc, tu leagănă-mă... frumos... Că io n-am fost învăţat Ca s-adorm nelegănat.* v. VÎRCOL, v. 84. ✧ (În credinţe şi superstiţii; complementul indică instrumentul legănării) *Când legeni albia copilului fără ca el să fie în ea, copilul moare.* ŞEZ. I, 127. *Mama... ia apoi seama ca să nu legene leagănul gol... ca să nu-l doară capul* [pe copil]. PĂCALĂ, M. R. 166. ✧ (Prin lărgirea sensului; despre muzică, poezie, sunete etc.; mai ales poetic) *În locul dulcii limbi cu care mă legănase mama, nu auzeam decât o limbă aspră ca şi climatul* [ţării]. NEGRUZZI, S. I, 332. *A fi legănată de accente încântătoare îmbătându-se de mirosul îmbălsămuit al florilor date de un amant... nu va să zică a absorbi cineva beţia plăcerii prin toate simţurile?* BARONZI, M. III-IV, 449/19. *Toată noaptea fu legănat de sgomotul melancolic al valurilor mării.* id. C. VI, 206/9. *Acele mii de glasuri se-nalţă cu răsunet potolit în tăria nopţii, se limpezesc în aerul ei răcoros şi leagănă în somnie auzul... aromit.* ODOBESCU, S. III, 19. *Nu mă voi încumeta a spune ceea ce aievea n-am văzut cu ochii, ci, legănat în răsfăţările poeziei şi ale frumoaselor arte, voi cerceta... episoade caracteristice din viaţa plină de neastâmpăr a vânătorii celei mari.* id. ib. 78. *Cântece îngereşti care o legănau în voluptatea unui vis încântător.* BART, E. 306. *Adierile valsurilor nouă se răspândesc odată cu parfumurile, urmând în zădărnicia veşnică pe cele vechi..., care au legănat iubirile bunicilor.* SADOVEANU, O. IX, 212. *Dormea unde îl apuca noaptea: în pădure pe frunze uscate, legănat de vuietul crengilor bătute de vânt, de cântecul păsărilor.* DAN, U. 41. *Glasul babei ne legăna ca croncănitul brotăceilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 202. *Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harfă şi să legene slova... singuratică şi delicată* [a poetului]. ARGHEZI, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 148. *Şi-ncet, încet, de cântec legănat, El se lăsa, ca regii, lăudat.* ISANOS, v. 212. (Ironic) *Copilaşul aşteaptă să adoarmă doica. Nu coborî din pat decât atunci când sforăitul acesteia, care-i legănase încă din primii ani somnul, se legă harnic şi cu temei, ca tot ce făcea buna femeie.* v. ROM. ianuarie 1974, 24. ✧ (În construcţii comparative) *Sunt gesturi moi, de infirmieră, câteodată parcă ai legăna pe cineva.* VINEA, L. I, 30. ✦ F i g.

(Despre stări, senzații, percepții etc.) A mângâia, a încânta, a bucura; a liniști, a calma. *Oare ce desfătare vânătorească mai deplină... și mai legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume decât aceea care o gustă cineva când, prin pustiile Bărăganului, căruța în care stă culcat abia înaintează pe căi fără de urme?* ODOBESCU, S. III, 15. *Farmecul lucrurilor vechi, părăsite, părea că-l liniștește și-l leagănă.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 13. *Nuc falnic... de-ai putea să mai rechemi... Acel șirag de mândre veri De cari mi-aduc aminte-abia Asemeni unor dragi păreri Ce-au legănat în mângâieri Copilăria mea.* IOSIF, PATR. 7. *Nu uita... nimic din ce-i legănase și-i încântase copilăria.* SADOVEANU, O. XIX, 217. *Floare albă-galbănă Dorul tău mă leagănă. Nu grăbi la măritat Ca floarea la scuturat.* T. PAPAHAGI, C. A. 78. ✦ Fig. (Complementul indică sunete, cuvinte, melodii) A face să sune domol, leneș; a tărăgăna (4). *Când vorbea, legăna vorbele.* VLASIU, A. P. 90. *Nelu... legăna cântecul de-ți veneau lacrimile.* id. ib. 294. (Refl.) *Câteva slabe suspine, pierdute printre șuierătura frunzelor..., se legănau în adierea dimineții.* ODOBESCU, S. I, 169. *Doina-n frunza clătinată... se leagănă a jale Și suspină valea toată!* CERNA, P. 140. ✦ Fig. A întreține cuiva speranțe greu de realizat, iluzii; a amăgi pe cineva (cu speranțe deșarte). V. a mințí, a ameți. *Amăgitoarea nădejde încă îl leagănă.* VOINESCU, II, M. 19/15. *Pare că este ceva mai bine* [cu sănătatea], *dar nu mă las să mă legene nădejdea.* C. A. ROSETTI, N. I. 24. *Atunci zic: o, cugetare! Leagănă-mă ne-ncetat.* SION, POEZII, 107/10. *Această epistolă... m-a uimit prin tabloul ce arătă de nălucirile entuziaste care au legănat tinerețea veteranilor din generația mea.* ALECSANDRI, S. 89. *O! fugiți, fugiți, iluzii, visuri dulci amăgitoare;... Când abia intram în viață, mi-ați ascuns lumea reală... Legănat pe-un pat de roze, m-alintam cu nepăsare La surâsul dimineții.* CONTEMPORANUL, I, 377. *Acest avantagiu a cufundat individul într-o comoditate leneșă și* [l-a] *legănat în ideea că natura îl va duce fără vreo osteneală la știința dorită.* EMINESCU, O. XIV, 225, cf. ȘĂINEANU, D. U., DA II_2. *Să fie de vină... Eminescu și Caragiale că multe din observațiile lor despre teatru sunt încă și astăzi valabile? Să fie de vină criticismul lor, care ne-a deschis ochii și care nu ne-a legănat în iluzii primejdioase?* CONSTANTINESCU, S. II, 87. (Refl.) *Muza-mi... de ceasuri Se leagănă visând Ce, când tu plângi, ea plânge.* C. A. ROSETTI, C. 232/6. *Bărbații... pe lângă că se aflau desbinați între sine, se mai legănau și în speranța deșartă că, prin războaie îndelungate..., vor asigura ceva mai bine independența țărei.* BARIȚIU, P. A. I, 50. *Noi nu vom nega că în lume domnește... lupta fără de milă între indivizi..., dar mai bine să se vadă lucrurile cum sunt decât să ne legănăm cu iluziunea copilărească că în natură domnește pacea și armonia.* CONTEMPORANUL, I, 39. *Ei dormeau duși și se legănau, poate, în visuri fericite.* HOGAȘ, DR. I, 2, cf. SCRIBAN, D. *Până către miezul nopții Lucu se legănă pe sine... cu visuri de viitor, cu descrierea vieții lor de mâine, când vor avea un cămin, o lampă și un copil.* VINEA, L. II, 223, cf. DL, DM, DEX. *Să nu ne legănăm în speranța amăgitoarei siguranțe de sine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 14/4. *Rău faceți că vă legănați în strania și periculoasa iluzie că murdăria se poate spăla cu sânge.* STEINHARDT, J. 339.

2. Refl. (Despre oameni) A se da într-un scrânciob (1), într-un leagăn (2), (popular) a se da huța; (regional) a se dăina, a se hinta, a se huița. *Încă și la praznicul sfinților apostoli... cursa sa diavolul o tinde prin leagene; pentru că celora ce să leagănă de multe ori, să întâmplă de cad fără de veaste în pământ* (cca 1750). GCR II, 52/7, cf. DA II_2, DL, DEX. ✧ (Prin extensiune; complementul indică elemente, lucruri etc. elastice ori părți ale acestora) *Se aruncase de sus, în pat, legănându-se molatec în tresăltările arcurilor scârțâitoare care dormeau de un an.* TEODOREANU, M. I, 41. *Când sosiră mai aproape* [de brad]... *nu văzură alta nemică, fără numai pânza fluturând și copilul legănându-se ca într-un leagăn în aer.* MARIAN, T. 21. ✧ (Prin analogie; despre insecte, păsări etc.) *O rază de soare a intrat oblic prin fereastra deschisă și o gâză de aur se legăna în hamac nevăzut.* C. PETRESCU, C. V. 212. *Firul de lejnicioară pe care se leagănă pitulicea.* SADOVEANU, O. XXI, 477. (Tranz.) *Salcâmii leagănă coțofene cu coada bălțată.* STANCU, D. 72. ✧ Fig. *Cu stelele-mpreună Pe Carpați m-aș legăna.* SION, POEZII, 71/5. *Ceriul era limpede și luceferii sclipitori râdeau la stele; iară luna, scoțând capul de după dealuri, se legăna în văzduh, luminând pământul.* CREANGĂ, P. 56. *E liniște în chilia bătrânei... Își leagănă-n perete tic-tacul vechiul ornic.* IOSIF, PATR. 11. *Sufletele noastre în scrânciob de azur Se legănau peste păduri și ape.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 4, 6/1. (Tranz.) *Tot mai gândești la anii când visam în academii, Ascultând pe vechii dascăli... ne-nvârteau al minții scripet, Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipet.* EMINESCU, O. I, 140. *Se afla într-un salon spațios, ale cărui amănunte îi scăpau deocamdată. Un pendul sepulcral legăna clipele în tăcere.* VINEA, L. I, 263. *Ești pierdut, mă leagănă duiosul balansoar al cedării și oboselii.* STEINHARDT, J. 13. ✦ (Despre lucruri sau părți ale acestora) A se clătina, a se balansa, a oscila, a pendula sprijinit sau atârnat (de un element fix). *La capela ei de vară, pene albe, aurite Se leagănă, lovesc sinul.* HRISOVERGHI, P. 67/9. *Șiruri albe de români* [merg]... *La biserica din vale Unde clopotul suna Și-n văzduh se legăna.* ALECSANDRI, P. II, 34. *Sta atârnat în perete spre apus un ceasornic uriaș de abanos. Pendula se legăna cu un tic-tac surd, greu și monoton.* CARAGIALE, O. II, 337. *Credincioșii începură să tragă frânghia din răsputeri. Sarcina se legăna greoi și se ridica încet prin ceață.* id. ib. IV, 258. *La Moși... ai să vezi baloane tricolore; unele captive, legănându-se la adierea vântului; altele scăpate din mâna ageamiilor.* id. ib. VII, 300. *Șireangul prinse a se legăna ușor.* REBREANU, P. S. 13. *Felinare aprinse se legănau, străbătând ograda.* COCEA, S. II, 140. *Perdelele... se legănau ușoare, în parfum de liliac.* TEODOREANU, M. U. 188, cf. SCRIBAN, D. *Câteva sute de steaguri, prinse de prăjini cu o sfoară de zmeu, se legănau ondulate orizontal.* ARGHEZI, B. 68. *Ciutura fântânii se legăna.* STANCU, D. 31. *E candelabrul din hol care se leagănă și cântă din turturii lui de cristal.* VINEA, L. II, 133. *Păcurari, fârtați mei, Voi de că m-eț omorî, Pă mine mă astupați, În locu strungilor... Și-n puneț lancea la*

cap;... Vântuț cald când a sufla Lancia s-a lengăna. PAPAHAGI, M. 121, cf. ALR I 1 337/24, 308, 516, 710, 782, 805, 870, 874. [Aşază bine masa] *să nu să legine.* ALR SN V h 1 318/29, cf. GOROVEI, C. 270. ✧ Tranz. *Venea pe deal, voios cântând..., Pe-un umăr coasa legănând.* COŞBUC, P. I, 169. *Mergea uşor pe marginea şoselei, legănându-şi desaga.* POPA, V. 102. *Vântul leagănă ferestrele deschise.* TEODOREANU, M. U. 249. *Soldaţii... mergeau în rânduri dese şi-şi legănau suliţele.* STANCU, D. 147. *Se întoarse, legănând cu graţie în palmă o saladieră.* VINEA, L. II, 312. (Fig.) *De patru cinci luni, publicul este legănat între speranţele de pace şi grijile războiului şi toţi publiciştii din Europa au dezvoltat... probabilităţile ce existau pentru soluţiunea pacinică sau belicoasă a cestiunii orientale.* ODOBESCU, S. III, 368. ✦ (Despre păsări) A pluti în zbor, în echilibru în bătaia vântului; a se cumpăni în zbor. *Ciocârlia cea voioasă în văzduh se legăna Şi-nturnarea primăverei prin dulci ciripiri serba.* NEGRUZZI, S. I, 115, cf. CARAGIALE, O. V, 333. *Trecu pe dasupra lor un corb carele se legăna prin văzduh şi căuta la lupta lor.* ISPIRESCU, L. 223. *Pelicanul... Câteodată se-nalţă în sborul său foarte sus. În genere însă atinge suprafaţa apei sau se leagănă la o înălţime mijlocie ca să se asvârle mai cu înlesnire asupra pradei sale.* MARIAN, O. II, 400, cf. DA II_2. *Şoimuleţ... Tu te leagăni sus, pe vânt.* ALECSANDRI, P. P. 31. (Fig.) *Fulgii de zăpadă... se legănau în aer.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 3/3.

3. Refl. (Despre oameni şi părţi ale corpului) A se îndoi uşor şi ritmic, într-o parte şi în alta, în timpul mersului, la dans etc.; a se mlădia (1). *Mijlocu-ţi de-albină sub vălul tău de aur Se leagănă prin aer precum un verde laur.* ALECSANDRI, POEZII, 276. *Flăcăii abia se legănau în joc şi hora se învârtea foarte încet.* CREANGĂ, A. 105. *Glasul munţilor şi al apelor răspundea cu vesel susur la glasul copilei, pe când ea umbla legănându-se, gingaşă şi uşoară, pe verdeaţa livezilor.* ODOBESCU, S. III, 207. *De unde-l vedea mai înainte şchiopătând grozav, acuma i se părea că tânărul se leagănă într-adins când umblă, ca să se arate şi mai nostim.* CARAGIALE, O. II, 355. *Părechi iute se formează la al muzicei lin tremur... Legănându-se.* CONTEMPORANUL, VII, 237, cf. DDRF. *Dansatorii aproape numai se legănau.* AGÎRBICEANU, A. 116. *Văzând-o cum se legăna în mers, ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire şi o părere de rău.* REBREANU, I. 54. *Aneta îşi frământa şorţul, legănându-se uşor din şolduri, în atitudinea clasică a subretelor de operetă.* TEODOREANU, M. II, 15. *Începu să se legene şi să dea din cap în semn de compătimire.* SADOVEANU, O. V, 39. *Dansul celiţului e leneş... La mişcarea gleznelor şi a braţelor, ia parte şi figura, – ochii care se leagănă, grumazul care se clatină şi vocea mică.* ARGHEZI, S. VII, 139. *N-ai văzut cum... se legănau din şolduri.* H. LOVINESCU, T. 115, cf. DL, DM, DEX. *Cum mă legănam eu la poartă,... apărea şi ţaţa Măria.* SORESCU, L. L. I, 8. *Fetiţa ardeleancă... Când... se prinde-n gioc, Se tot leagănă în loc Şi-n feciori aruncă foc.* ALECSANDRI, P. P. 301. *Gioacă, nu te legăna, Că nu-i nora mâne-ta! Nora mâne-ta de-ar fi, Şi-ncă nu te-ai fuduli!* MARIAN, H. 30. (Tranz.) *Omul privi lung asupra celui ţintuit jos... legănându-şi încet capul, pe mersul cântecului, când într-o parte, când într-alta.* CARAGIALE, O. I, 181. *Ana, c-o pălărie mare de paie..., într-o rochie de flanelă albă..., umbla legănându-şi capul şi trupul ca un copil răsfăţat.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 34. *Femeia rămăsese pe chei şi îşi legăna şoldurile cu lenevia valurilor de la ţărmul mării.* TUDORAN, P. 350. *Călca rar, legănându-şi trupul.* PREDA, Î. 131. *Îi plăcea să i le spun la poartă şi legănând capul.* SORESCU, L. L. I, 7. (Prin extensiune; despre dans) *Acum hora era chiar în şosea şi se legăna lin subt privirile fermecate ale femeilor şi fetelor.* REBREANU, R. I, 125. ✧ Pan. (Despre animale) *Raţa aceea era foarte grasă şi când mergea, de grasă ce era, numai se legăna.* MARIAN, O. II, 392. (Tranz.) *S-a aşezat jos privind mulţimea şi legănându-şi sfârcul de coadă copoiesc.* POPA, V. 109. *O vacă... lată, greoaie, pe nume Joiana, legănându-şi ugerele, îl scosese din minţi.* CĂLINESCU, C. O. 16. *Vin, legănând greoi grumazul prelung.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 5/2. *Boii mersu-şi legăna.* ALECSANDRI, P. P. 315.

4. Refl. Fig. (Învechit) A şovăi, a ezita; a sta la îndoială. *Auzi, Doamne, dreptatea mea,... Sfrăşeaşte călcăturile meale: în cărările tale se nu se leagăre urmele meale... De protivitorii dereapteei tale fereaşte-me, Doamne, ca lumea ochiului, în coperemântul arepilor tale coaperi-me.* PSALT. 23. *Amu împăraţii pământului adurară-se, adurară-se depreură. Ei văzură şi mirară-se, turburară-se, legarără-se.* ib. 91. *Ainte văzui Domnul între mine e pururea Că de-a dereapta mea iaste să nu mă leagăn.* CORESI, PS. 32/2, cf. id. ib. 33/11. *Ştefan Vodă îmbla legănându-să, încotro va lua, că era unii de-l sfătuia să margă la căzaci,... până au stătut cu gândul numai să purceagă spre Racoţii.* M. COSTIN, O. 181, cf. DDRF, DA II_2.

II. 1. Refl. (Despre plante, despre vegetaţia ce acoperă un teren etc.) A se mişca într-o parte şi în alta în jurul unei baze fixe; a flutura, a se undui. *Nişte râuri trecea prin câmpul cel roditor şi pe malurile lor se înălţa trei arburi mari a cărora frunză se legăna de adierea vântului munţilor.* HELIADE, L. B. III, 16/17. *Daliile... şi gingaşii tamarini se legănau la adierea vântului.* NEGRUZZI, S. I, 223. *Iarba nu se clătina, Frunza nu se legăna... Căci prin lumea spăimântată... Treceau reci fiori de moarte.* ALECSANDRI, P. II, 11. *Ce te legeni, codrule, Fără ploaie, fără vânt, Cu crengile la pământ?* EMINESCU, O. I, 214. *Se leagăn' visătorii copaci de chiparos Cu frunza lor cea neagră uitându-se în jos În ape.* id. ib. IV, 306. *Deşi nu suflă vântul deloc, câteva flori mai înalte, în vârful vrejului lor fraged şi mlădios, se leagănă molatec, biruite de zorul albinelor.* CARAGIALE, O. IV, 386. *În dulcele suspin al adierii, Se legănau salcâmii primăverii.* CERNA, P. 149, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Cu crestele-n arc, doar bătrânii palmieri Se mai leagănă încă Întârziaţi în furtuna de ieri.* BLAGA, POEZII, 181. *Vântul de miazănoapte se întărise, frânghiile pânzei se cam zbuciumau, stufuł se legăna, învolburat.* TUDORAN, P. 101. *Se legăna în briza blândă un pâlc de palmieri.* id. O. 97, cf. DL. *Doi plopi tineri... Se vedea cum vârfurile lor abia înmugurite, proiectate pe bolta cerului, se legănau din când în când.* PREDA, R. 98. *Pădurea de mesteacăn s-a legănat o dată, Apoi a fost în flăcări înalte îmbrăcată.* LABIŞ, P. 225. *Am aflat că în fiecare trestie ce se leagănă peste*

mâl stau coli de hârtie sul. SORESCU, U. 26, cf. DEX. *Cuibul... Eu... mi l-am mutat, Tocma-n vârful munţilor, În crengile brazilor; Brazii că se legănau Cuibuleţul mi-l stricau.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 204. *Tăt hori năzdrăvanu De să legâna codru.* ŢIPLEA, P. P. 17. *Dară eu când oi cânta Braz înalţ s-o legăna.* GRAIUL, I, 118. *Neică, io cân oi cânta Apile s-or turbura, Livez verz s-or legăna.* VÎRCOL, v. 37. *Ce te legini, plopule, Fără ploaie, fără vânt, Cu vârful tot la pământ?* PAMFILE, C. Ţ. 290. *Mult mă legănez în vânt Şi mă plec către pământ, Că toţi pleac' şi toţi mă lasă, Fug toţi de iarna geroasă.* id. ib., cf. GR. S. V, 338. *Cum nu mni m-oi legâna, Am auzât că m-or tăie Şi m-or... pune-n căruşele.* ARH. FOLK. VI, 187. *Bradule de munte mare Şe ti lejini aşă tare?* MAT. DIALECT. I, 120. *Să mă-nchin eu ulmilor, Ulmilor ca fraţilor, Vântul din sus c-o bătea, Ulmii că s-o legăna Şi de vârf s-o apleca.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 202. (F i g .) *Zărirăm înaintea noastră un foc mic care se legăna în văzduh cu o mişcare regulată.* ALECSANDRI, O. P. 240. *O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte.* REBREANU, N. 94. *Sub raza lunei, Brazdele arate Se legănau în valuri platinate.* LABIŞ, P. 56. ✦ (Despre oameni) A se clătina de slăbiciune, de beţie, în urma unui şoc, a unui tic nervos etc. *Ei văzură aşa, mirară-se, turbară-se, legănară-se, tremuri priimi ei... Că auzim aşa şi văzum în cetatea Domnului silă.* CORESI, PS. 126/6. *Fie zilele lui puţine... Facă-se fiii lui săraci şi muierea lui văduă. Legănându-se, să să scoale fiii lui şi să ceară.* BIBLIA (1688), 418[1]/7. *Când sara mergi spre casă legănându-te, părinte, Somnoros stejaru-şi zice: „Damaschin... îi plin de spirt!"* CONTEMPORANUL, I, 610. *Când a venit pentru prima oară să mă cheme-n serviciu, era tămâiat... A plecat legănându-se, şi strigând: – Trăiască ai noştri, d-le Iancule.* CARAGIALE, O. III, 161. *Azi-dimineaţă mă pomenesc cu el că-mi intră în birou, închide uşa..., se întoarce, se uită la mine legănându-se.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 114. *Când trecea pe străzi, se legăna parcă o bătea vântul.* COCEA, S. II, 26. *Bătrâna se legăna... la dreapta şi la stânga, domol, gândindu-se. Ce moşneag! Ce moşneag! să nu vie el până la o vreme ca asta!* SADOVEANU, O. I, 74. *Legănându-se somnoros şi palpând cu mâinile toate marmurile, Babighian ajunse... în uşa salonului.* CĂLINESCU, S. 70. *Proastă eşti tu, zise Păducel mânios, ridicându-se. Am să te dau în judecată. – De ce? se legănă în aer, cu un deget în gură, Lilica.* id. ib. 311. *Se ivea... un om de vreo treizeci de ani, cu o traistă pe umăr şi o flintă,... legănându-se împreună cu aceste poveri, ca şi cum ar fi valsat.* TUDORAN, P. 17, cf. DL. *Se legăna vag, pe un picior, pe celălalt.* PREDA, R. 124, cf. DM. *Măi, bădiţă, păr galbăn, De dorul tău mă leagăn.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 87. *Blestematu-m-a maica Să mă leagăn... pe picioare.* id. ib. 195. *Se legănau de slabi!* RETEGANUL, P. V, 53. *Se uită mai cu luare aminte şi vede sus o babă, sluţenie mare, legănându-se pe picioare mereu, rugându-se la el şi chemându-l la dânsa.* PAMFILE, DUŞM. 214. (F i g .) *Psiché... Se leagănă ca o tulpină A unui gând turburător Pe galbenul unui covor Al câmpurilor de sulfină.* ap. CONSTANTINESCU, S. II, 409. ✧ T r a n z . (Complementul desemnează părţi ale corpului) *Salută zdrăngănind din strune, Bătând cadenţa din picior Şi cântă legănându-şi capul, Cobzarul, mândru cerşetor.* IOSIF, PATR. 23. *Iată-vă de acord! interveni Trude pe un ton de cantilenă şi legănându-şi extatic piciorul.* VINEA, L. I, 46. *Îşi legănă capul pe pernă.* REBREANU, R. I, 248. (R e f l .) *Te legâni din cap.* ALR II 4 428/365.

2. T r a n z . (Despre apă, valuri etc.; complementul indică obiecte, corpuri etc.) A face să balanseze prin mişcări specifice (de înaintare în mediul acvatic). *Eu sunt o zână... Grote de scoice am pe sub maluri, Corturi de frunze pe crengi de tei, Sunt legănată de-a mării valuri.* NEGRUZZI, S. II, 129. *Valuri... mişcarea lor mă legăna ca pe un copil în braţele mamei sale.* ALECSANDRI, O. P. 274. *O suflare răcoroasă sbârlea faţa apii şi legăna încetişor înaltele catarturi ale şăicilor ce se vedeau albind în depărtare cu pânzele lor umflate.* ODOBESCU, S. I, 141. *Pleacă unde după unde Şi mişcarea lor domoală Colo-n trestie pătrunde Legănând o luntre goală.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 255. *Curentul canalului luă barca, ducând-o spre larg... Legănată de valuri, barca trecuse de far.* TUDORAN, P. 41. *Să ne urcăm în barca asta pe care o leagănă valul şi să privim.* SORESCU, U. 19. (F i g .) *Apa... Dulce unda-şi alina Şi în taină legăna Faţa lunei înălbită Ce cu ziua se-ngâna.* ALECSANDRI, P. I, 13. *Spală-mă, i-am spus mării, Spală-mă cu veşnicia ta, Leagănă-mă cu veşnicia ta.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 3/2. ✧ R e f l . (Despre ambarcaţiuni) *Patronul se întorcea către corabia sa care se legăna.* BARONZI, C. II, 99/30. *Barca se legăna în mare pe ancora sa cu multă graţie.* id. ib. 272/1. *Cu-a sale pânzi umflate, o mică luntrişoară Pe luciul viu a mării de vânt se îngâna, Şi sub un cer albastru, ca lebădă uşoară Azi lin se legăna.* ALECSANDRI, P. I, 195. *Vede... Corăbiile negre legănându-se pe râuri.* EMINESCU, O. I, 144. *Ar fi vrut Aron să mai spuie ceva, dacă nu-ncepea să se legene corabia de plecare.* CARAGIALE, O. II, 194. *Luntrea scoasă din mlaştină se legăna pe valurile mării.* CONTEMPORANUL, VI, 32. *Cum vaporul se legăna, mă lua din capul pieptului şi până-n ceafă o senzaţie de slăbiciune; era întâiul semn al răului de ape mari.* BLAGA, H. 111. ✧ R e f l . (Prin analogie; despre mijloace de călătorie, de transport etc.) *Pe drum pustiu un car cu boi Se leagănă încet, departe.* IOSIF, PATR. 50. *Trenul se legăna cu mers ritmic.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 336. *A pornit... careta făcută pe măsura lui la Viena... să se legene pe drumuri ca o corabie pe apă.* VOICULESCU, P. II, 18. ✧ R e f l . F i g . *Căci muştele, de urlete a să spărie neînvăţate,... pre spinarea zburătoarelor ca în carâte împărăteşti legănându-să să primbla.* CANTEMIR, I. I. I, 248. *Închipuirea mea, urmând zborul ochilor, se legăna pe vârful argintiu al valurilor.* ALECSANDRI, O. P. 13. (T r a n z .) *Alaltăseară, pornind de la gara ta, adormisem adânc, legănat de valurile ascuţite ale liniilor de fier.* GHICA, S. 1. *Bălcescu se gândea legănat de caleaşcă, surâzând îndoielilor care se împrăştiau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 278. ✦ R e f l . (Despre ape) A se undui, a face valuri. *Pe un pestriţ prundiş, se leagănă trândava Moldovă.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Tresărind scânteie lacul Şi se leagănă sub soare.* EMINESCU, O. I, 121. *Marea-mi agaţă muguri albaştri pe tâmple – Şi se leagănă.* CONTEMP. 1970, nr. 1 240, 1/1, cf. ALR II 2 513/574, ALR SN III h 835/574.

3. R e f l. (Învechit şi popular; despre pământ, forme de relief etc.) A se cutremura; a se surpa (**1**), a se nărui (**1**). *Tot muntele Sinaei fumega... şi fumul lui sus se înalţa ca fumul cuptoriului şi tot muntele se legăna.* PO 243/4. *Tot pământul să rădică Şi să leagănă de frică.* DOSOFTEI, PS. 337/8. *Unde începu movila să se cutremure şi apoi să se legene de părea că vrea să se desgrădineze de pământ.* ISPIRESCU, L. 117. *Toţi munţii se legănau.* RETEGANUL, TR. 92. *Să dete de-a tuna, De-a pomni, de-a grindina, Dealuri mari să ridica, Văi d-adânşi să legăna.* MAT. FOLK. 164, cf. ALR I 395/850, ALR II 2 465/848, ALRM SN II h 626/848.

4. R e f l. (Învechit, rar) A se mişca, a se deplasa, a se clinti. *Întinse Moisi mâna sa în ceriu şi se făcură întunearece groaznice în tot pământul Eghipetului în trei dzile. Nime nu vădzu fratele său, nice legăna pre sine den acela loc în carele era.* PO 212/5. *Domnedzeu dzise: iaca am dat voao toată iarba ce face sămânţă spre pământ... Şi toate jigăniile pământului şi toate paserile ceriului şi toate ce se leagănă spre pământ.* ib. 15/10. *Crescură apele tare spre pământ şi acoperiră-să toţi munţii... Şi se strică tot trupul ce se leagănă spre pământ, păsările şi vitele, dobitoacele şi jigănii şi oameni.* ib. 31/10, cf. DA II_2.

– Prez. ind.: *legăn* şi *leagăn*, (popular) *legănez*. – Şi: (regional) **lengănă** vb. I.

– Lat. ***leviginare**.

LEGĂNÁRE s. f. Acţiunea de a (se) l e g ă n a şi rezultatul ei. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 151, DA II_2, DL, DM, DEX.

1. Cf. l e g ă n a (**1**). [Pruncule] *Simţi tu oari veghe-rea, Simţi tu mângâierea La a ta legănare?* BOLLIAC, O. 79. *Ochii lui se închideau de somn..., obrazul se învecina cu subsuoara, în flecare zi, în legănările mamei.* ARGHEZI, S. VII, 153. *Vântul a sufla Şi l-a legăna, Dulce legănare, Pân' s-a face mare!* PAMFILE, C. Ţ. 23, cf. BALADE, III, 29. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Părea că mă duc îngeri pe-o dulce legănare Lăsân-du-mi învelişul la viermii din mormânt.* MACEDONSKI, O. I, 51. *O cuprinse de mijloc. În legănarea lor căuta un răgaz, o amânare, Laura însă îşi desfăcu braţele.* VINEA, L. II, 80. *Franţi îl luă de gât şi-l strânse la sân... Giuseppe se desfăcu încet din legănarea soţiei sale... şi hotărî că a venit vremea să meargă toată lumea la culcare.* id. ib. 314. (Ca termen de comparaţie) *După un timp, simţii cum somnul, ca într-o legănare lină, mă cuprindea puţin câte puţin.* v. ROM. august 1958, 51. ✧ F i g. *Era o fericire fără de seamăn în care Radu, nemaisimţind nimic pământesc în el, se uita ceasuri întregi şi rămânea, ca în legănarea unui vis minunat, în această toropeală leneşă... a fermecatelor lui gânduri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 72. [Poema] *e, poate şi din pricina acestui metru dactilic, ca o legănare a sufletului.* PERPESSICIUS, M. III, 175. ✦ F i g. Desfăşurare, evoluţie, manifestare etc. (ritmică, armonioasă etc.) a sunetelor (unei melodii), a unei poezii etc. *Se simţea furată de legănarea de vis şi de adierile moi ale cânteculuí.* SĂM. IV, 439. *În legănarea* [valsului]... *molatecă, pâlpâia, nostalgică şi sumbră fără sfârşit, o patimă aşa sfâşietoare că însăşi plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferinţa.* M. I. CARAGIALE, C. 10. *Puterea inerţiei, legănarea pe apele povestirii prin toate meandrele amintirilor prietenului mă opriră.* VOICULESCU, P. I, 306. *Eminescu sugerează muzicale şi plastice peisagii ideale, într-o dispoziţie de spirit specifică romantismului său... Visul şi realitatea îşi topesc contururile în legănări de basm şi forme de mit.* CONSTANTINESCU, S. I, 63. *Acea puritate de incantaţie lăuntrică, timbru specific al talentului său, legănarea muzicală a ritmului său propriu,... posesiune fără dubiu a unui univers poetic, se desăvârşeşte aici.* id. ib. 163. *În poezia populară textul... nu numai se dispen-sează de melodie, dar, eliberat de ea, apare în toată plenitudinea, cu o ritmică, o legănare proprie.* CĂLINESCU, C. O. 342. *Cântecele olteneşti le „zicea" mai mult cu acea legănare pripită, cu acele alunecări de viers şi cu acele întorsături în jos, de glas plin... pe care niciun fel de notaţie nu le poate înregistra.* CAMIL PETRESCU, O. I, 331.

2. (Adesea poetic) Mişcare (lină) de unduire, de balansare a plantelor sau părţilor acestora, a vegetaţiei care acoperă un teren etc. Cf. l e g ă n a (**II 1**). *Nici meşteşugul cât de mare al unui pictor nu ţi-ar putea da toată negrăit de dulcea frumuseţă a tabloului, căci ar lipsi dintr-însa cântecul izvorului, legănarea ramurilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 48. *Îl încântau... murmurul izvoarelor, molcoma legănare a lanurilor de grâu.* COCEA, S. II, 120. *Pădurea roieşte de chemări, de îndemnuri parfumate. E ameţită din vârfuri până în rădăcini... Merseră prin legănarea însorită până ce între ei şi amintiri se înălţară legiuni... de plopi.* VINEA, L. II, 177. *Eu nu eram pe atunci în legănarea gingaşei ramuri de frasin Eram numai în strania ei împletire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 11/2. *Fagule frumos... Când mişcă vântul zorilor de zi Să te prefacă-a dor de legănare.* v. ROM. aprilie 1979, 10. *Cu gesturi mari... spinteca aerul în legănarea frunzei luminoase în care parcă respira viaţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 18/2. (Ca termen de comparaţie) *Femeile se perindă pe lângă el; un surâs paradiziac le flutură pe buze, iar sufletul lor pluteşte în apa privirilor ca legănarea unei flori.* VINEA, L. I, 7. ✦ Balansare, clătinare ritmică a unui vehicul sau a componentelor sale în timpul deplasării. *Gios pe canal gondolele-nşirate De-al nopţei vânt alene clătinate Adorm încet prin legănarea lor Pe gondolieri în visuri de amor.* ALECSANDRI, POEZII, 264. *Mă primblu singur pe podul vaporului, cumpănindu-mi pasurile după legănarea lui.* id. P. 291. *O caleaşcă... nu lăsa să ajungă din depărtare până la noi decât tic-tacul legănării sale leneşe pe arcuri mlădioase de oţel.* HOGAŞ, DR. II, 17. *Mersul în trăsură, mult mai mult decât cel în maşină, a fost şi e încă, una din voluptăţile alese pentru mine. Legănarea arcurilor e cel mai bun şi îmbolditor ison ritmic al gândurilor.* CAMIL PETRESCU, U. N. 220. [Bărbile] *ating uşor, în legănările trenului, partea de jos a ferestrii.* SAHIA, N. 7. *Încercă să-şi răsucească o ţigară în legănările docarului.* SADOVEANU, O. VIII, 121. *Coşul acelei căruţe scumpe... era atârnat de leuci în legături de curele, ca să aibă legănare şi să nu zdruncine la mers.* id. ib. XIII, 95. *Vasul în goana lui nebună de pasăre de noapte, ce într-o legănare zbuciumată îşi moaie parcă vârful*

aripelor desfăcute în negrul apei. BART, S. M. 15. *Aşezându-se în automobilul lui, se lăsă purtat în legănare până la uşa casei lui Pomponescu.* CĂLINESCU, B. I. 415. ◇ (Prin analogie) *Aşa cal, aşa copilă!... Ea frumoasă, el frumos! Pare dulcea primăvară lin plimbată-n legănare Pe un snop de crin ce zboară pe sub soarele voios.* ALECSANDRI, POEZII, 82. *Urmărea c-o privire leneşă legănarea vălătucilor de nori ce făceau ape, sclipind, ca nişte bucăţi de sidef până ce se subţiau ca un puf argintiu.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 54. *Ne ameţea forfoteala pestriţă din schelele scăldate în soare cu legănarea molcomă a catartelor,... lăsam să ne fure vraja albastră a Mediteranei.* M. I. CARAGIALE, C. 40. *Din cer cerneau, în legănări leneşe, fulgi uşori de zăpadă ca nişte petece de hârtie.* REBREANU, N. 93. *Pe cer, nourii curgeau într-o legănare nesfârşită, pe alăturea de lună.* V. ROM. decembrie 1951, 193. *Neaua se topeşte De propria-i legănare Înainte de a-i atinge fruntea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 1/2. *Flacăra lumânării tremura într-o legănare feciorelnică.* ib. 1979, nr. 7, 21/1. ◇ Fig. *Şi-acea romanţă a unei preparări de somnul vecinic care e Romanţa celui ce s-a-ntors cu legănarea aceea morbidă a vas plutind pe undele Lathée.* PERPESSICIUS, M. I, 95. ✦ Deplasare a masei de apă sub formă de valuri; mişcare caracteristică valurilor. *Sufletul meu e ca o mare Ce oglindează-n al ei sân, Cu-o lină, lină legănare, Al cerului întreg senin.* ALECSANDRI, POEZII, 537. *A speranţei mângâiere mă re-nfăşură treptat... Oh! şi visul meu e tocmai c-ale undei legănări.* MACEDONSKI, O. I, 162. *În primii ani ai adolescenţei, numai singurătatea mării şi legănarea zărilor pe valuri o neliniştiseră* [pe fată]. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 67. *Cât timp răsare şi urcă soarele deasupra mării, scânteind în legănarea talazurilor, atâta timp zborurile învârtejite şi chemările jalnice* [ale cocorilor] *nu încetează.* SADOVEANU, O. XVI, 10. *Să ştiu când ţi-o fi de ajuns legănatul Mării... Să ştiu când te satură liniştea lină Mării să mă rog Pentru dulce legănarea ta.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 37, 11/1. (Ca termen de comparaţie) *Umbra pântecului de alabastru concav ca legănarea mării.* ib. 1971, nr. 120, 11/3.

3. Cf. legăna (**I 2**). *Un scrânciob mai la vale pe lângă el adună Flăcăi şi fete mândre ce râd cu voie bună... Scrânciobul se-ntoarce purtând în legănare Părechi îmbrăţişate cu dulce înfocare.* ALECSANDRI, POEZII, 40. ✦ P. anal. Mişcarea de pendulare, balansare, clătinare a unor obiecte, a unor corpuri suspendate, atârnate etc. *Asemenea să se ferească şi legănarea cea tare, fiind clătirea creierilor capului de mare sminteală.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 79/8. *Legănarea... [pendulei] încoaci şi-ncolo nu e decât lupta între centrul ei individual de gravitaţie care tinde spre pământ şi puterea noastră care a mişcat-o.* EMINESCU, O. XV, 298. *Ameţisem şi-acuma deschideam ochi fierbinţi,... deşteptat de legănarea patului de pânză.* SĂM. IV, 52. *Începu a urmări cu ochii legănările largi şi îndemânatice ale colosalului măturoi.* HOGAŞ, DR. I, 34. *Auzeam întâia oară strigătele... noi pentru urechea mea, ale oltenilor, cu cobiliţele aduse cu legănări de precizie pe câte-un umăr gol.* BLAGA, H. 240. *O vede cum se apropie de trăsură, pe braţ cu jerba de crizanteme în legănare.* VINEA, L. I, 11. *Reteză şteangul, dintr-o lovitură, taman când, în legănarea lui, mortul atârna deasupra valurilor.* TUDORAN, P. 319. ◇ Fig. *În această privire măreaţă a legănării cumpenei istoriei, mintea omului poate învăţa cât de fatale sunt evoluţiile istorice.* XENOPOL, I. R. X, 268. *Oamenii... se tălăzuiesc mai departe, între cer şi pământ... Dar pentru Olt, toată această largă legănare a lumii, s-a terminat.* BOGZA, C. O. 411. *Un cor se-aude alb de inimi, E universu-n legănare Când arde gândul cel mai mare Un cor se-aude alb de inimi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 3/3. ✦ Fig. Nehotărâre, oscilaţie decizională, indecizie; ameţeală, confuzie; vibrare emoţională. *Când ne aflăm în faţa unei lucrări de artă..., sufletul nostru este solicitat la o îndoită legănare şi, deci, cu atât mai necesar devine echilibrul nestabil.* CARAGIALE, O. III, 69. *Ah! legănarea asta de gânduri, ca bătute de vânt, între Moartea care se plimbă pe lângă castel, în aşteptare, şi între grija de ce are să se întâmple când nu va mai fi el.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 505. *În Craiova regionalismului agresiv, d-sa duce mai departe firul poeziei lui Traian Demetrescu, adică a legănării între iubire şi moarte.* LOVINESCU, S. IV, 525. *Şi ce-ai realizat cu asta? – Starea de echilibru indiferent! răspunse Lucu grav. Echilibrul acela instabil, care se menţine totuşi la infinit, fără eforturi, şi numai prin legănări.* VINEA, L. I, 147. *O privire circulară din munţi pe deasupra aşezărilor dăruite, şi dedesubt în legănare pământul şi fapta, porţile oraşelor, gările unde roţile jură întoarcere..., cuptorul şi paşii, milioanele de paşi grăbiţi să ţină Patria în echilibru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 3/3.

4. Balansare caracteristică oamenilor sau animalelor (ori unor părţi ale corpului) în timpul mersului; mişcare ritmică făcută în timpul dansului etc. Cf. legăna (**I 3**). *El are glas puternic în gură rumioară Şi mers cu legănare de gingaşă fecioară.* ALECSANDRI, POEZII, 286. *Părechi iute se formează la al muzicei lin tremur... Se rădică, se înclină într-o lină legănare.* CONTEMPORANUL, VII, 237. *O orchestră cânta un tango argentinian... al cărui farmec era tocmai această destindere voită care dădea legănării muzicale ceva din graţia aeriană a mişcărilor de pisică.* CAMIL PETRESCU, P. 133. *Toate cămilele convoiului mergeau cu legănarea lor de hulă oceanică.* TEODOREANU, M. U. 192. *Dansa... un menuet măsurat şi melancolic, cu legănări nostalgice şi reverenţe pudrate.* VINEA, L. I, 224. *Dansul trist al toamnei îl dansăm acum, Tragică beţie, moale legănare.* LABIŞ, P. 205. (Prin analogie) *Primele sosite, într-un şir de lungi legănări, au fost lalelele, ca nişte fecioare zvelte cu amforele purtate pe creştet.* ARGHEZI, S. VIII, 120. ◇ Fig. *Îl cuprinse o linişte şi o sfârşeală ciudată. Fu în el ca o lămurire, ca o cortină căzută pe un final. Merse aşa, ca într-o legănare de moarte, pe Podu Mogoşoaiei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 336.

– Pl.: *legănări.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *legănărei.*

– V. **legăna**.

LEGĂNÁŞ s. f. Diminutiv al lui leagăn.

1. (Popular) Cf. leagăn (**I**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., DR. III, 509, DEX. *Vai inima mă doare După al meu copilaş Ce-a rămas în legănaş.*

MARIAN, O. II, 368. *La crănguță de chiparos Unde miroasă frumos Leagă-me-s'o legănaș.* PĂSCULESCU, L. P. 14. *Dragul mamei, copilaș, De-aș avea un toporaș, Ți-aș face un legănaș, Într-un vârf de păltinaș... Și vântul te-a legăna.* PAMFILE, C. Ț. 232. *Tu ți-ai pus la cușmă flori... Eu desfăș în legănaș Un micuț de copilaș.* FOLC. MOLD. II, 169. *În coarne-și poartă, În vârful corniților, legănaș.* ib. V, 89.

2. (Olt.) Povârșuc (**1**). *Un fel de instrument care are forma lesei și cu care se pescuiește, exact în același mod ca și cu ea, este legănașul de la păraiele din Oltenia... numai că acesta este făcut dintr-o coajă de tei.* ANTIPA, P. 102.

– Pl.: *legănașe.*

– **Leagăn** + suf. *-aș.*

LEGĂNÁT¹ s. n. Faptul de a (se) legăna. Cf. DA II_2, DL, DM, DEX.

1. Cf. legăna (**I 1**). *Totdeauna pierde* [timp] *cu legănatul pruncului.* LM. *Când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea, căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați.* CREANGĂ, O. 214. *De altfel trebuie să știm că copilul poate foarte bine crește și încă cu mult mai bine fără legănat.* BIANU, D. S. 413. *Căruțul tresăltă brusc. Bona întinse brațul și-l clătină ușor, ca un legănat.* VOICULESCU, P. II, 223. (Fig.) *Arșița din el... îl chinuia și îl lăsa moleșit, într-un fel de legănat amețitor.* POPA, V. 153.

2. Cf. legăna (**II 2**). *Nu mai simțeau nici praful, nici arșița, ci numai legănatul leneș al roatelor.* CHIRIȚESCU, GR. 190. *Îl legăna luntrea, îl adormea legănatul.* STANCU, D. 22. *Cu legănatul... vagonului, se obișnui în mai puțin de un sfert de oră.* id. R. A. V, 199. *Se trezi din somn în legănatul vagonului.* PREDA, DELIR. 309. *Eu voi rămâne răbdător lângă țărm. Să știu când ți-o fi de ajuns legănatul mării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 101, 11/1. *Ne-am suit în tren și, în uruitul roților și legănatul vagoanelor, am plecat către o viață de emigranți.* ib. 1971, nr. 132, 7/2.

3. Cf. legăna (**II 3**). *Umbletul ei căpăta mlădieri noi, părea că mai mult plutește decât umblă. Și din mișcarea brațelor, din legănatul capului, se desprindea o moleșire dulce.* AGÎRBICEANU, A. 240. *Grunz trecea, în ocolul pe care îl da mesei, pe lângă ea. Atunci Neaga, ca să nu-l lovească, își oprea legănatul picioarelor.* STANCU, R. A. IV, 27.

– Pl.: *legănaturi.*

– V. **legăna.**

LEGĂNÁT² adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Cf. legăna (**I 1, 2**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. *Copilu legănat.* LM. *Copilul, legănat încet, zâmbea și închidea ochii.* DDRF. *Dormi, draga mea fată, Cum dormeai odată Dulce legănată.* COȘBUC, P. II, 164, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DA II_2, SCL 1954, 64. ✧ (Adverbial) *Mărgărita din Muncel... născu mândru pruncușor Ce muri pe sinul ei legănat cu mare dor.* ALECSANDRI, POEZII, 155. *Te-am purtat ca legănat.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 111. ✧ (Prin analogie) *Când legănată cânți Și te țin seara-n brață... Cântarea ta cea dulce Fericire-mi aduce.* NEGRUZZI, S. III, 283. *Doru... Eu de când l-am învățat... Sara mintea mi-i turbată, N-aș durmi nici legănată.* GR. S. II, 307. *Adoarme ca legănat în somn greu.* CONV. LIT. VI, 28. *Călărețul se apropie tot mai mult, legănat în șea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 318. ✧ Fig. *Voi, mici lăcrămioare... sunteți lacrimi de îngeri. Pe pământ din cer picate, Când, prin stele legănate, A lor suflete curate Sbor vărsând duioase plângeri.* ALECSANDRI, P. I, 122. *Țara bulgară se ridica departe sau se pitea deodată, sub norii boltiți și legănați, pe matca grea și turbure a undelor opace.* ARGHEZI, S. XV, 112. ✦ (Despre glas, muzică, diferite sunete) Tărăgănat (**3**); lent, domol, leneș. *În versuri limpezi și... legănate, el ne descrie traiul pacinic și fericit pe care noi... îl jertfim pe toată zioa zgomotoaselor amăgiri ale vieței de oraș.* ODOBESCU, S. III, 152. *Urătorii au pornit... Plugul bine vestitor, Ne aduce bucurie, An de bunuri roditor. Vorba legănată merge Sună clopotul tot rar; Pocnesc bicele deodată.* BELDICEANU, P. 66. *Jale tu, din legănata Doină, ce de-amar omori!* COȘBUC, P. II, 276. *O muzică dulce, legănată ca valurile.* SANDU-ALDEA, U. P. 34. *Zice-un baci năstrușnic Vorbe legănate: „Bea și tu, Ioane, Bea și tu, fârtate".* GOGA, POEZII, 130. *Frecatul sau zolitul nu se face ca la târg, peste degete, ci la rădăcina mâinii, căci cămașa e groasă „și nu pricepe de vorbă legănată".* PAMFILE, I. C. 371. *Ceva din armoniile tânguioase ale marelui poet se topea în glasul legănat.* LOVINESCU, M. 26. *Când auzi strigătul, când legănat pe nas, când scurt și pripit, apoi lung și întors înfundat, al vânzătorului de cărbuni, zâmbi amar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 575. *Se auziră acordurile legănate ale muzicii militare.* id. ib. III, 359. *În sunetele legănate ale muzicii..., gândul meu, trecând prin strălucirea clipelor de față, izbucnea în viitor.* SADOVEANU, O. III, 337. *Am găsit și insula Ulala, am găsit și alte insule cu nume tot atât de legănate.* STANCU, D. 503, cf. DL, DEX. (Adverbial) *Clopotul de sară Sună lung și legănat.* COȘBUC, P. II, 209. ✧ (Despre dans, ritm etc.) *Nu ne putem închipui pe cele trei grații... rupându-și hora lor clasică, al cărei ritm legănat l-a fixat atât de bine nemuritorul Tiziano.* CARAGIALE, O. III, 90. *Cât mi-a fost mie de drag Să mân oile, să pască... Și din bucium câteodată Să cânt hora legănată!* COȘBUC, P. II, 167. *Un jucător... se lungește peste mâinile împreunate ale celorlalți jucători, iar aceștia, pornindu-l din loc, zic în tact legănat: Hai de-a groapa cu furnica.* PĂCALĂ, M. R. 198. *Frundză verdie de sălată Mândră-i hora legănată La copila supărată Care-i de drăguț lăsată.* T. PAPAHAGI, M. 17. ✧ (Adverbial) *Popa zâmbi iar, de data asta mai acriu. Intră în vorbă, rostea cuvintele rar, legănat, trudindu-le parcă să le ungă cu miere.* DAN, U. 89. *Ilie... a început apoi să cânte, tremurat, legănat, lin.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 56.

II. Adj. **1.** (Despre lucruri, plante și părți ale acestora etc.) Unduit, fluturat; clătinat. Cf. legăna (**2**). Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Salcâmii plini de floare Se uită lung spre sat, Și-n soare Frunzișul legănat Le-atârnă ca o barbă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 22. *Dâmbovița străbătea Bucureștii într-un curs atât de sinuos, cu dese poduri legănate, azvârlite de pe un mal pe altul, încât omul nu știa când se găsește pe partea stângă sau dreaptă a râului.* VIANU, L. R. 51. ✧ (Despre ambarcațiuni sau obiecte care plutesc) *Vaporul legănat Ce*

calcă orizonul cu stele semănat. ALECSANDRI, POEZII, 75. *Scânteie marea lină... Pe undele încete îşi mişcă legănate Corăbii învechite scheletele de lemn.* EMINESCU, O. I, 63. *Pârâuaşul cristalin... tot curge şi tot smulge de la maluri floricele... legănate pe-al lui sin.* BELDICEANU, P. 57. *Deoparte Şi de-alta un frumos liman..., de-a lungul Sunt trase legănatele corăbii În câte un şopron fieştecare.* MURNU, O. 105.

2. (Despre fiinţe) Care se îndoaie uşor şi ritmic într-o parte şi în alta în timpul mersului; mlădios (**2**), mlădiat. Cf. l e g ă n a (**I 3**). *Legănate, raţele treceau pe lângă el, stropindu-l cu noroi.* ANGHEL, PR. 95. *În grădină îngrădită Umblă ciută văduvită..., Umblă naltă, legănată, Noaptea-ntreagă, ziua toată.* JUN. LIT. XXVIII, 7, cf. DL, DM, DEX. *Mă iubesc cu alta Mai frumoasă decât ea! Mai frumoasă îi mai naltă, Merge pe drum legănată.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 375. ✧ (Despre modul de deplasare, mişcările etc. ale fiinţelor) *Zâmbitoare Şi cu mersul legănat, Pe sub ceru-nseninat Ea părea aşteptătoare De un mire mult visat.* ALECSANDRI, POEZII, 615. *Sosiră doi oameni cu targa, aşezară mortul lăuntru... Porniră încet, în pas legănat, de-a lungul străzii.* SĂM. IV, 28. *Dacă aţi văzut cosind, veţi fi trebuit să observaţi în mişcările legănate ale cosaşului o mare satisfacţie.* AGÎRBICEANU, A. 102. *Cu paşi greoi şi legănaţi, se îndrepta spre noi.* HOGAŞ, DR. I, 127. *Băteau înainte, vesele parcă, tactul gebelei legănate a Pisicuţii mele.* id. ib. 259. *George..., neprimind răspuns, şi-a urmat calea în mers legănat şi leneş.* REBREANU, I. 80. *Cerbul... avea privirea blândă şi mersul legănat.* EFTIMIU, Î. 141. *Pe drumul Gruiului, dacă te duceai cu mers legănat, apoi călcai vreme de-un ceas ca să ajungi la Obârşie.* VLASIU, A. P. 90. *Mă duceau brancardierii în pas legănat.* SADOVEANU, O. II, 111. *Oameni gravi, cu burţi prea proeminente pentru această epocă a sobrietăţii, tineri cu mers legănat,... trec în sus şi-n jos, se salută curtenitor, se opresc o clipă şi schimbă vederi importante asupra situaţiei interne şi externe.* id. ib. XIX, 101. *Câţiva paşi legănaţi şi, ca un seducător gentilom de altădată, îşi curbă talia.* BART, E. 152. *Şirul celor vreo doisprezece flăcăi, în fruntea cărora era Găman, începu să-şi încălzească picioarele, săltând uşor, spre dreapta şi spre stânga... Şirul lor începu o plimbare legănată, şerpuind printre nuntaşi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 118. *Avea pasul de boier, Legănat şi nepripit.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 86. *Frânge-n legănatu-i joc, Subţirelul ei mijloc.* id. ib. 145. *Cu un hohot cristalin, îşi propti strengăreşte capul în pieptul lui... şi cu paşii depărtaţi, în mers legănat..., îl împinse încet spre uşă.* VINEA, L. I, 64. *L-a văzut... coborând din autobuz, cu mersul lui legănat.* PREDA, R. 171. *Îl privi zâmbind peste umăr, umblând cu mersul lui legănat.* BREBAN, A. 256. *Dragă-mi e leliţa-naltă Şi la mers cam legănată.* ALECSANDRI, P. P. 337. *Ne-am lăsa, nu ne-ndurăm Că prea bine semănăm... Şi la stat şi la uitat Şi la mersul legănat.* MARIAN, O. II, 199. *Copiliţi de pre şes, Te-o iubit badea pe mers; Că ţi-e mersul legănat, Cu dragoste mestecat.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 160. *Tu mi te du În dealu Galileului, C-acolo te-aşteapta: Ciute cu ciutoaie, Cerbi cu cerboaie La mers aplecate La coarne legănate.* MARIAN, D. 237. *Te-am iubit, puică, pe mers, Că ţi-i mersu legănat Şi trupu de desmierdat.* id. H. 69, cf. 104. *Am eu, am on drăguşor Tânerel mândru fecior La mărs legânat.* GR. S. II, 300, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Are mersu legănat Nu-i alta ca dânsa-n sat.* FOLC. TRANSILV. VIII, 161. *Te-am trăcut Oltul varsat, În buiestrul leganat.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 95. ✧ (Despre mijloace de călătorie) *O birjă se apropie legănată în trap domol, pe capră cu un falnic vizitiu.* VINEA, L. I, 10. ✧ (Adverbial) *Farmecul vieţii visătoare şi lipsite de griji zugrăvită pe feţele celor ce întâlneşti, toţi umblând legănat, toţi îngânând câte un cântec.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 315. *Păşind larg, legănat, trecu înaintea cailor.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Mergem legănat, ciocnindu-ne unul de altul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 324. *Era greoi, spătos şi umeros ca un taur; umbla legănat şi cu genunchii înmuiaţi.* REBREANU, I. 24. *Aşa ca el erau schiţii cei vechi care-şi făceau viaţa călări, iar când coborau pe pământ, umblau legănat ca raţele.* SADOVEANU, O. XIII, 75. *Cu o lăcomie nespusă pândea stolul acela de rândunele, care plutea legănat.* BART, S. M. 67. *Olteanul cu cobiliţa încărcată traversează legănat strada.* CINEMA, 1974, nr. 6, 15. *Din deal vine legănat, Un sărman înstrăinat. Şi dac-aş şti cum îl cheamă L-aş chema de bună seamă!* PAMFILE, C. Ţ. 227. *Cine joacă legănat, Să nu credeţi c-a mâncat.* id. ib. 296. *Apărea Leliţa... mergând legănat ca raţa.* SORESCU, L. L. I, 72. *Joacă, mândră, legănat, Nu căta că sunt bărbat.* FOLC. TRANSILV. III, 47.

III. Adj. (Popular; în e x p r.) **A nu(-i) zice** (sau **a nu spune, a nu sufla**) (cuiva) (**nici**) **două vorbe** (sau **boabe**) **legănate** (ori **o vorbă legănată, cuvânt legănat**) = a nu(-i) spune (cuiva) absolut nimic, a nu scoate o vorbă; a nu putea scoate un cuvânt pe înţeles, a nu putea pronunţa două cuvinte în şir. *Nu mai zise nici două boabe legănate.* GORJAN, H. IV, 166. *Se făcu roşu ca sfecla, se zăpăci până într-atâta de nu ştiu să zică două boabe legănate. Atât de mult se fâstâcise el.* ISPIRESCU, L. 387. *Băiatul nu ştiu deocamdată să zică doaă vorbe legănate.* id. ap. CADE. *Nimenea n-o să-ţi zică o vorbă legănată.* POPOVICI – BĂNĂŢEANU, V. M. 58. *Salvina începu să audă şoapte despre bărbatul ei şi despre Dochiţa... Bărbatului nu-i zicea o vorbă legănată, dar el, cu cât o vedea mai pierită, se făcea tot mai dur.* AGÎRBICEANU, A. 162. *Veniră... deşi părintele... nu le-a suflat nicio vorbă legănată.* id. L. T. 229, cf. ŞĂINEANU, D. U., MAT. DIALECT. I, 24. *Dar nu i-am zis acea dată Nicio vorbă legănată.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ZANNE, P. I, 120. (Cu topica inversată) *Nu-i venea lui a crede că hoţul să-i fie fecior; dar hârtiile îi închideau gura, de nu mai putea să zică nici legănat cuvânt.* VASILIU, P. L. 55. *Să nu zici nici legănat cuvânt, că de-i deschide gura a glăsui ceva, acolo te topeşti şi numai ciolanele ţ-or rămânea grămăjoară.* id. ib. 73. *Bietul om se uita la mă-sa ca la ochii din cap şi nu i-ar fi zis o dată măcar legănat cuvânt.* id. ib. 140. (Cu schimbarea construcţiei) *Era o pereche tânără; se luase din dragoste... Să fi avut orice neajuns, niciodată vorbă legănată nu ieşea din gura lor. „Dragă" în sus, „dragă" în jos, toată ziua.* PAMFILE, D. 11. (Cu parafrazarea expresiei) *Nu a cutezat nimeni să pronunţe un cuvânt legănat în contra reformelor introduse de către monarh şi în statuiele lor învechite.* BARIŢIU, P. A.

I, 486. (Transilv.) **A nu avea** (cu cineva) **cuvânt legănat** (ori **vorbă legănată**) sau **a nu fi vorbă legănată între...** = a nu avea niciun fel de ceartă (cu cineva). *Socru cum a fost al meu să tot dea Dumnezeu. În toate zilele n-am avut cu el o vorbă legănată.* DAN, U. 80. *N-a fost între noi necum alta, dară nici vorbă legănată.* MAT. DIALECT. I, 24. *N-am avut laolaltă un cuvânt legănat.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD. **Cuvânt** (sau **vorbă**) **legănat(ă)** = încurajare, prețuire, laudă; alinare, mângâiere. *Nimeni nu afla un cuvânt legănat să-i răspunză.* AGÎRBICEANU, D. I. 127. *Ai auzit vrodată vro vorbă legănată despre ea?* id. ib. S. 235. *Banul nu și-l mai vedea strâns în pungă; straiul nu sta o zi pe trupul lui cum se cade, și vorbă legănată de la nimeni nu afla. Rău și rău, și din rău tot mai rău.* PAMFILE, DUȘM. 11.

IV. S. f. (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *Legănata și sărita... Se face o roată. Perechile se țin de mână și fac patru pași la dreapta și patru la stânga și la urmă sar toți de patru ori pe loc. Se joacă și numai câte doi.* VARONE, J. R. 41.

– Pl.: *legănați, -te.*

– V. **legăna.**

LEGĂNĂTÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **I.** Adj. Care (se) leagănă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., BARCIANU, ALEXI, W., DR. III, 509, DA II_2, DL, DM, DEX.

1. (Despre obiecte) Care (se) leagănă (**I 2**). Cf. DDRF. *Ședea culcată pe-un jilț legănător O tânără femeie în haină de mătasă.* I. NEGRUZZI, S. II, 18. *Păsind m-apropiai de vasul Legănător.* MURNU, O. 213. *Se-afundă adânc, tot mai adânc, Ca-ntr-un hamac legănător... În plasa foșnitoarelor mașini de calculat.* JEBELEANU, S. H. 38. (Prin analogie) *Să fiu un val legănător Și-n miezul gol al bărcii râu Și brațul singur vâslitor Și vâsla însăși am să fiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 100, 7/3. (F i g.) *Covata... care ne-a purtat pe valul Legănătoarei vieți din primul an.* IZV. XVI, 156. *Astfel te-ndepărtezi pe punți legănătoare spre răsăritul asfințirii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 11/3. [Poetul] *pleacă fără să atingă măcar cu tălpile pământul, Purtat de tineri prieteni pe umeri și luându-și Zborul legănător către neant.* ib. 1971, nr. 4, 11/2. ✦ (Despre sunete, muzică, ritm etc.; adesea poetic) Care se desfășoară lent, tărăgănat; cu armonii domoale, odihnitoare, plăcute. *Ea nu se vede... în capul horei cei legănătoare la glasurile vreunui fluier sau cimpoi.* FM (1845), $240^1/6$. *Valsul începe legănător, molatic.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 168. (F i g.) *Un vânt ușor... Aducea din depărtare... svonurile legănătoare ale câmpiei.* V. ROM. decembrie 1950, nr. 12, 142. *Imaginile văzute ale lui Eminescu... sunt egalate de imaginile lui acustice, mai ales în vrăjirea armoniilor legănătoare ale naturii, a sunetelor ei îngânate și adormitoare.* VIANU, L. R. 226. *Cu cât mai aspru este accentul deznădejdii la Lenau, cu atât mai dulce este el la Eminescu, topit în acel ritm legănător al naturii, care alcătuiește armonia întregii bucăți.* id. ib. 269. *Am pus sub pașii galeși pe câmpuri largi de hore Vibrări legănătoare și molcome și hohot de arcuș.* LABIȘ, P. 211. ✦ F i g. Care este liniștitor, proprice unei anumite desfășurări. *Poetul e c-acele străine svolătoare Ce nu-și caută cuibul pe țărmuri stătătoare, Nici ramură, nici undă drept loc legănător... Ce trec într-o cântare pe sus în melodie.* HELIADE, O. I, 112. *Lasă-mă noaptea să mă mai visezi Și-ți trec prin somn legănător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 11/3.

2. (Despre plante sau despre vegetația care acoperă o anumită suprafață de pământ) Care se leagănă (**II 1**), se unduiește (la adierea vântului). *Pasul ierbilor înspumă Și stârnește-arome grele Încurcându-se-n inele Largi de iederi date-n floare Ce se-ntind legănătoare.* LABIȘ, P. 217. *Atunci, pe ponoare legănătoare... Duceam vaca noastră pe numele-i Floare.* BRAD, O. 112.

3. (Despre mers sau despre diferite tipuri de mișcări ale ființelor) Care se face prin balansarea ritmică a corpului într-o parte și în cealaltă. Cf. l e g ă n a (**I 3**). *Mersu-i plin de farmec, cu pas legănător O spun mai mult că-i fată decât că e fecior.* ALECSANDRI, POEZII, 317, cf. DDRF. *Pas legănător.* ȘĂINEANU, D. U.

4. (Învechit; despre cuvinte, afirmații etc.) Amețitor; fals. Cf. l e g ă n a (**I 1**), l e g ă n a t [2] (**II**). *De se va scărmăna argumentul acesta,... se va vedea cum că... toate zicerile lui sunt potignitoare și tare legănătoare și cum ș-au pierdut zilele... lucrând la acea a sa cărticică.* BOJINCĂ, R. 41/18.

II. S. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană însărcinată cu legănarea (**1**) copilului mic. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DA II_2.

– Pl.: *legănători, -oare.*

– **Legăna** + suf. *-ător.*

LEGĂNĂTÚRĂ s. f. Legănare (**4**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM. *Roatele briștei tăiau făgașe subțiri pe iarba plăpândă a pământului jilav și tot echipajul pășea cu o moale legănătură.* ODOBESCU, S. I, 381. *S-a întors cu copilul încet la pas, și ori de osteneala cât țipase, ori de zăngănitul armelor, ori de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în brațele sfetnicului.* CARAGIALE, O. I, 118, cf. DDRF, ALEXI, W., DR. III, DA II_2, 509, DL, DEX.

– Pl.: *legănături.*

– **Legăna** + suf. *-ătură.*

LEGĂNÉL s. n. Diminutiv al lui l e a g ă n.

I. Cf. l e a g ă n (**1**). Cf. DDRF, TDRG, DA II_2, DL, DEX^2. *D-o cracă de ciparos Mi-este-un verde legănel Cu funii de aurel, Iar în leagăn cine-mi șeade? Șeade-mi Domnul mititel.* TEODORESCU, P. P. 93. *Taci, tu taci, dragu tatii... Am să-ți fac un... Legănel de stejărel.* MÂNDRESCU, L. P. 191. *Ce rău Domniei Tale să-i fac?... Mai bin' să-i omor coconel, Care doarme-n legănel, Ca să-i sec ăl sufletel!* MAT. FOLK. 152. *Noată-și, noată bour negru... 'N-coarne-și poartă Legănel de taftur verde.* PAMFILE, CR. 85. *Toate iestea le-oi făcea Și io, Tomo, n-oi putea, C-am copilu mititel, Desfășat în legănel.* GR. S. V, 282. *Prin frunza călinului Și printr-a mălinului,... Legănel de taftă verde.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 22. *Prin cel verde vișinel Mi se vede-un legănel.* ib. V, 87. (F i g.) *Când pleacă cu mortu la morminț... îl petrieșe... Pră șe câmpu-al pârjolit, Pră Ion îl dușea În legănelu-al dă mătasă.* ARH. FOLK. III, 108. *Scoală de te roagă La mândrele Zori, Pân de nouă ori, Să mai zăbovească... Raze a-și ivi, Până-ți va veni Mândrul*

îngerel Cu cel legănel Să te pui în el. MARIAN, Î. 230. ✧ *Legănel dintâi* = primul născut. Cf. BARONZI, L. 112, DA II_2. *La ea că-mi venea Dinu Constantin, Legănel dintâi.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 206.

2. Cf. l e a g ă n (**3**). *Sus la vârf de meri Mi-este-un legănel. Dar în leagăn cine-mi şade? Doamna dumnealui, Cucoana cutare.* MAT. FOLC. 526. *La cel verde vişinel Leagă-mi-se un legănel Dar în leagăn cine-mi şeade? Şeade (Cutare) fată mare Şi îmi coase la gherghef* PĂSCULESCU, L. P. 56. *La vârf de răchită Este-un legănel, Leagăn de fir galben.* FOLC. DOBR. 83. (Ca termen de comparaţie) *Dintre toate aceste cuiburi... numai unul ni se pare mai bătători la ochi, căci acesta... când suflă şi cel mai lin vânt se huţuţă încolo şi încoace în aer ca un legănel.* MARIAN, O. II, 132.

– Pl.: *legănele.*

– **Leagăn** + suf. *-el.*

LEGĂNIÓR s. n. (Popular) Legănel (**1**). Cf. DR. III, 509, cf. DA II_2. *Văzui pe Dumnezeu Micuţel Şi-nfăşăţel, În faşe dalbă De mătasă, Scutecel de bumbăcel, Legănior De păltinior.* DENSUSIANU, Ţ. H. 267. *On legănior mă leagănă, Rău maica ma blastămă Să ma ardă soarele, Pă mijlocu câmpului.* GR. S. VII, 162. *P-a gură de vale, Soarele răsare La cea casă mare Cu ferestre-n soare, Cu nouă ombrare, La nouă umbrare Nouă legăioare.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 99. ✧ (Regional) *Legăior dintâi* = întâiul născut. *Constantin, Legăior dintâi, Om cu barbă neagră, Cel cu mintea-ntreagă.* PĂSCULESCU, L. P. 166.

– Pl.: *legănioare.* – Şi: **legăiór** s. n.

– **Leagăn** + suf. *-ior.*

LEGĂNÚŞ s. n. Diminutiv al lui l e a g ă n .

1. (Ban. şi Transilv.) Cf. l e a g ă n (**3**). *În Banat este datina ca în această luni (lunea curată) să se dea oamenii în scrânciob sau, după cum spun bănăţenii, să se care în legănuş (ţuţuluş) şi vârtej.* MARIAN, S. R. II, 2. *Scrânciobul* [se numeşte] *în Ardeal... ţuţul, ţuţuluş, strâncă, legănuş.* PAMFILE, I. C. 469, cf. DR. III, 509, DA II_2, DEX, LEXIC REG. 92.

2. (Olt.) Povârşuc (**1**). *Legănuşurile sau povârşucurile de la pâraiele din Oltenia, făcute din coajă de tei, se întrebuinţează şi ele pe pâraiele din regiunile mai joase şi au şi aceeaşi formă ca şi la munte.* ANTIPA, P. 129.

– Pl.: *legănuşuri* şi *legănuşe* (DA II_2).

– **Leagăn** + suf. *-uş.*

LEGĂNÚŢ s. n. (Popular) **1.** Legănel (**1**). Cf. DR. III, 509, DA II_2, DEX, JARNÍK – BÂRSEANU, D. *Culcă-te, puiuţule..., Culcă-te Şi-alină-te În leagănuţ De păltănuţ.* MARIAN, NA. 434. *Copii mici în legănuţ.* ŞEZ. II, 80. *Fie-i casa tot pustie, Şi femeia-n văduvie;... Copii mici în legănuţ, Să nu ştie cin' li-i tătuţ!* PAMFILE, C. Ţ. 242. *Cine dracu şi-o văzut, Iarbă verde pe poduţ, Fete mari cu legănuţ.* BÎRLEA, L. P. M. II, 281. *Eu cu pană şi cu struţ Şi mândra cu legănuţ..., Eu m-oi duce şi-oi juca, Tu-i plânge şi-i legăna.* RĂDULESCU-CODIN, L. T. R. 44, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR – T II h 263/286.

2. Legănel (**2**). *Molidaş, pleacă-ţi vârvuţu, Să mă sui cu legănuţu, Să mă vadă sfântu soare.* ŞEZ. XXIII, 87.

– Pl.: *legănuţe* şi (regional) *legănuţuri* (ALR – T II h 263/286). – Şi: (regional) **leagănúţ** s. n. DA II_2.

– **Leagăn** + suf. *-uţ.*

LEGĂTÓR¹ s. m. v. **legator.**

LEGĂTÓR², -OÁRE adj., s. m. şi f. **A.** Adj. **1.** (Învechit) Care leagă ceva sau pe cineva. *Pre pământ am ispravnici legători şi dezlegători. Păsaţi la dânşii. De să vor dezlega pre voi de păcatele voastre pe pământ, şi de mene veţ hi dezlegaţi în ceriu.* VARLAAM, C. 206. *Între cuvintele cele legătoare şi cele ce trebuie să se lege.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 22ʳ/15. *De este acest „ă" vocală legătoare sau de se ţine „ă" de tulpina cuvântului... nu-mi este de tot clar.* CONV. LIT. XI, 219. *Pe la 1750, cei din Moldova se împărţeau în butnari... ce fac buţi nouă sau „burii" şi în „butnariul-legător", adecă în butnari adevăraţi ce fac buţile şi în dogari cari leagă.* IORGA, C. I. III, 175, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *În compoziţiile lui... linia melodică împrumută... ceva din seninătatea italiană, ceva din transparenţa şi simplitatea geniului latin... E al poporului său! E fluid, legător, leneş, glumeţ.* IZV. XII, 12.

2. Obligatoriu (**1**). Cf. ANON. CAR.

B. Subst. **I.** S. m. şi f. **1.** Persoană care leagă snopii la secerat. Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU. *Secerişul este o sărbătoare, şi Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare... să-i aleagă pe oameni, şi cosaşi, şi legători, şi fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosaşului mănunchii sub secere.* SLAVICI, O. I, 213, cf. 220, ALEXI, W. *După terminarea secerişului, legătorul ultimului snop formează din el o păpuşe în formă de cap de cal.* DR. II, 245, cf. RESMERIŢĂ. D., DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 7, V. BREBAN, D. G., ALR II 5 226/284.

2. (Complinit prin „de cărţi") Persoană care are profesiunea de a lega cărţile. *Prin d[u]mnezeiesc ajutoriu mă aflu aceştii cărţi legătoriu* (a. 1800). IORGA, S. D. XIII, 74. *Eu am tipărit, că D[u]hul Sf[â]nt m-o întărit, Şi cine au fost tipăritoriul, Împreună legătoriul Acelaşi* (a. 1801). DR. IV, 961, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Din aceşti* [galbeni] *am cheltuit:... La legătoriul de cărţi... 30.* KOGĂLNICEANU, S. 131, cf. VALIAN, V. *Am fost... la legătorul de cărţi.* C. A. ROSETTI, N. I. 179, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 141. *Noi zicem: „legător de cărţi" (subst.), dar nu şi „legător de atenţiune".* MAIORESCU, CR. I, 158, cf. LM. *Vom descrie aci... tot ce priveşte pe legătorul de cărţi şi pe lucrătorul de carton (mucava).* ODOBESCU, S. II, 94. *Pe fată o măritaseră cu un legătoriu de cărţi, de loc din Svitera.* CONTEMPORANUL, III, 167. *Ştiam că „tata" lui Mogâldea e legător de cărţi şi că şade peste drum de şcoală.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 153, cf. DDRF, BARCIANU. D. *Picot tipăreşte o „notiţă bibliografică" despre tipograful şi legătorul de cărţi Mihai Strilbiţchi.* SĂM. IV, 360, cf. ALEXI, W. *Supt Vladislav... sosi dincoace de Dunăre, pentru a propovedui călugăria cea bună şi harnică a închinătorilor neobosiţi, a caligrafilor,... legătorilor de cărţi, zugravilor, călugărul Nicodim din Serbia.* IORGA, C. I. II, 10, cf. TDRG. *Pe o foaie, adaosă la sfârşit de legător, se mai însemnează că „acest Erotocrit au fost al protopopului" şi mi l-au dăruit mie.*

DR. I, 30. *Aflăm şi aici cărţi legate de acelaşi legător – ca la Călimăneşti.* ARH. OLT. II, 131, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pentru ocupaţiile practicate de creştini şi evrei, se stabileşte următoarea tabelă: legători de cărţi.* N. A. BOGDAN, C. M. I, 101. *Că n-a fost legat de la început, ne-o dovedesc... notele tăiate de legător când a retezat foile.* RF I, 71, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Rostindu-şi răspunsul, legătorul de cărţi scoase un suspin de autocompătimire, care dovedea cât se iubeşte.* ARGHEZI, P. N. 91, cf. SCRIBAN, D., DL, LTR², CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, L. ROM. 1966, 319, M. D. ENC., DEX. *Întreţinea relaţii... cu legătorii de cărţi.* MS. 1980, nr. 1, 46, cf. V. BREBAN, D. G., DSR.

3. (Învechit) Persoană care leagă butoaie. Cf. LB.

4. (Regional) Persoană care urzeşte pânza. Cf. TOMESCU, GL. 277.

5. (Regional) Persoană care construieşte plute. Cf. ARVINTE, TERM.

6. (Regional; în sintagma *legător de mături*) Persoană care face sau vinde mături (**1**). Cf. ALR II, 6 520/316.

7. (Învechit; în sintagma) *Legător de sarcină* = muncitor feroviar specializat în legarea sarcinilor pe care le ridică macaraua şi le încarcă în vagoane. Cf. L. ROM. 1979, 512.

8. (În dicţionarele din trecut) Lucrător necalificat; comisionar; hamal în piaţă. Cf. ALEXI, W., POLIZU.

II. S. m. **1.** (Învechit, rar) Chezaş, garant. Cf. DRLU.

2. (Învechit) Prizonier. *Asculta-i ei legătorii.* CORESI, PR. 19/19, cf. GR. S. I, 104.

III. S. f. (Învechit, rar) Vrăjitoare (v. v r ă j i t o r **I 1**), fermecătoare. V. l e g ă t o r e a s ă (**3**). Cf. DRLU.

IV. S. f. **1.** (Rar) Aliaj, amestec. Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

2. (Învechit, rar) Copertă. *Observă din întâmplare numele meu pe legătoarea jurnalului.* BARIŢIU, C. II, 247.

3. (Gram.; învechit, rar) Copulă. *Aşezarea cea mai naturală a cuvintelor într-o construcţiune este ca întâi să se pună subiectul, după aceea legătoarea şi mai pe urmă prezisul.* BĂLĂŞESCU, GR. 171/19, cf. 169/4.

4. (Învechit) Temniţă. *Tremiseră întru legătoare să-i aducă ei.* CORESI, PR. 19/19, cf. GR. S. I, 104.

V. S. f. Nume dat unor obiecte care servesc la legat.

1. Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii, sarcinile etc. V. l e g ă t u r ă (**A II 1**). Cf. LB, I. IONESCU, C. 125, ISER. *Când măciuliele încep a îngălbini,... se leagă mănunchile cu legători.* I. IONESCU, B. C. 248/18, cf. 220/6, CIHAC, I, 141. *Vin... flăcăii cu braţe vânjoase, întind legătoarea, adună mănunchii pe ea şi o strâng sub genunchele lor greu, ca ţeapăn să fie snopul.* SLAVICI, O. II, 238, cf. DDRF, ALEXI, W., I. CR. III, 226, 257. *Legătorile se udă cu apă şi se învelesc cu poloage..., ca să nu se usuce şi să se rupă la legat.* PAMFILE, A. R. 130. *Îţi faci legătorile... şi le duci unde trebuie cu sarcina, cu spinarea... sau cu carul.* id. ib. 131. *Mănuşile se leagă cu porghici, 4–5 fire răsucite, sau la nevoie câteva fire de cânepă măruntă şi mlădioasă, cari de asemenea se răsucesc şi se supun ca şi legătoarea snopilor.* id. ib. 172, cf. RESMERIŢĂ, D. *Răsucind de mai multe ori Paiul lung în lungi mlădiţe,... Fac alături, legători.* D. BOTEZ, F. S. 86. *Erau coapte de se rupeau legătorile, şi grăunţul se scutura singur.* DAN, U. 215, cf. SCRIBAN, D. *Mai faceţi pentru znopi legători.* BENIUC, V. 75, cf. DL. *Copiii fac legători şi snopii se adună în clăi, în vara lăsată ca o credinţă, în zilele păinii, până târziu după ceasul cinci.* ROMÂNIA LITERARARĂ, 1970, nr. 91, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DSR. *Lelea lungă cât o jordă, Nu se şti pleca la holdă, Pân-ce face-o legătoare, De trei ori cată la soare.* MARIAN, H. 93, cf. ŢIPLEA, P. P. 111, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Copilă secerătoare, De trei ani te uiţi la soare Până faci o legătoare, Spune-mi mie ce te doare?* IZV. XVI, 103, cf. ALR SN I h 56, ALRM SN I h 46, A III 19, VI 26.

2. (Regional) Fire sau totalitatea firelor de cânepă cu care se leagă pe la mijloc un fuior. Cf. A VI 16.

3. (Învechit, rar) Fâşie de pânză sau aţă cu care se leagă ciorapii; j a r t i e r ă. Cf. DRLU.

4. Bandă, fâşie de pânză cu care se leagă o parte bolnavă a corpului unei fiinţe sau o rană. V. f a ş ă, b a n d a j, l e g ă t u r ă (**A II 3**), p a n s a m e n t (**2**), t i f o n[1]; s p e c. cataplasmă, legătură (**A III 2**), oblojeală. Cf. DRLU, ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 141. *Heinrich, scoţând legătoarea lui Mathis în grabă. Doctorul... mergi de adă doctor!* CONTEMPORANUL, II, 246, cf. DDRF, ALEXI, W. *Se mai fac un fel de lăgători şi doftorii.* N. LEON, MED. 152. *Unul din capetele legătoarei se răsuceşte pe lângă celălalt şi se supune sub legătoare.* PAMFILE, A. R. 132. *Se servesc de broască şi de liliac pentru a se face legători pentru bolnavi.* GOROVEI, CR. 32. *Când te apucă vătămătura (cârcei de stomah) se pisează bine o ceapă sau două, se pun vreo câteva linguri de făină,... se face legătoare (pastă) şi se leagă la pântice drept pe buric, însă caldă.* IZV. XIII, 239. *Alegând cu aceeaşi mână, şi tot din coşă, o lopăţică ascuţită de criţă, a prins a tăia şi a desface legătoarea veche a rănii, înclăită în sânge uscat.* SADOVEANU, O. XVIII, 55, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR, PODARIU, FL. 12, O. BÎRLEA, A. P. II, 181, ALR II/I h 148/346, ALR II/I MN 60, 4 200/172, 219, 235, 250, 260, 272, 279, 284, 310, 346, 349, 353, 365, 455, 551, 574, 646, ALRM II/I h 171. ✧ (Prin analogie) *I-a scos căluşul din gură şi legătoarea de la ochi.* SANDU-ALDEA, U. P. 103.

5. Bucată de stofă, de mătase etc. care se leagă la gât; cravată, şal[1] (**4**), fular. V. l e g ă t u r ă (**A II 3**). Cf. DLRU. *Hainele îi sunt totdeauna croite cu meşteşug şi bine potrivite pe trup, dar o legătoare cam lată îi păzeşte gâtul şi pieptul de răceală şi flanela o poartă vara şi iarna.* NEGRUZZI, S. I, 288. *De atunci şi până astăzi n-am mai pus legătoare roşie, nici jiletcă de catifea.* GANE, N. II, 201. *Ai băga de seamă că alţii au cămaşa scrobită, guler călcat şi legătoare de mătase la gât.* SLAVICI, O. I, 332, cf. TDRG. *Se opri dinaintea unei oglinzi, unde se prefăcu că-şi îndreaptă şi-şi mai resfiră legătoarea lată de la gât, întocmită sub bărbie într-un mare fiong auriu-închis.* HOGAŞ, DR. I, 172, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Îşi ştergea de pe frunte broboanele de sudoare cât mărgăritarul acului înfipt în legătoare de la gât.* C. PETRESCU, A. R. 26, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX, DSR. *Eu de la voi nu cer nimic alta, fără numai legătorile de la gât să mi le daţi.* VASILIU, P. L. 102, cf. CIAUŞANU, V. 29.

✦ Cordea, panglică, bandă (de gât, de păr etc.). *Legătoare de cap.* DRLU. *Morţii erau încărcaţi cu aur; în jurul frunţilor le puneau legători de aur, pe obraz, măşti, pe piept, pieptare.* CONTEMPORANUL, III, 165. ✦ (Popular) Prosop, ştergar cu care se înfăşoară pe după gât şi subsuoară, la nuntă, rudele mirelui şi ale miresei. Cf. ARH. FOLK II, 98.

6. Cingătoare; cordon. Cf. DRLU, CL 1968, 312. *Lipăi desculţ către camerele sale, târând lung pe jos legătoarea verde a hainei prea largi.* V. ROM. ianuarie 1974, 23. *Nu mai mânc, mâncare-aş foc, Dacă n-am avut noroc! Să mi-arunc eu conciu-n foc, Şi conciul şi legătoarea, C-aşa mi-a fost ursitoarea.* GR. S. VI, 35. ✧ (În proverbe şi zicători) *Cine simte vro duroare Poartă floare-n legătoare,* se spune când cineva poate face o treabă şi nu vrea, când cineva este nepăsător. Cf. ZANNE, P. I, 170, II, 551, BARONZI, L. 49.

7. (Învechit, rar) Şiret de piele la încălţăminte. V. l e g ă t u r ă (**A II 2**). Cf. DRLU.

8. (Învechit) Găitan. *Copilaşului... îi las două călimare de aramă;... iar fetiţei acesteia o oglindă, o lingură de lemn văpsită, patru perii de haine nouă şi 9 nasturi de argint, noi, cu găitane (legători)* (a. 1674). în DR. IV, 166.

9. (Popular) Basma. V. l e g ă t u r ă (**A II 3**). Cf. CONV. LIT. IV, 31, DDRF. *Legătoarea e o horbotă rară, subţire, neagră, de formă triunghiulară. Ea se poartă singură peste păr, de către neveste în întâiul an după nuntă şi numai sărbătoarea.* PAMFILE, I. C. 364, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, M. D. ENC., DEX. *N-are cap de legătoare, Nici mijloc de cingătoare.* POP., ap. ULIERU, C. 41. *Ţi-a cumpărat... Tulpane, călţuni şi legători, Ca să-ţi fie de sărbători, Ţi-a mai cumpărat o oglindă, Cea mai frumoasă, La care să te găteşti mireasă.* TEODOREANU, P. P. 164. *Fată, nu te mărita, C-a venit primăvara, Ş-a-nflorit tămâioara, Şi n-are cine-o purta. – Lasă, neică, să-nflorească, C-am pus gând s-o port nevastă, Ş-am s-o pun la legătoare Cine m-o vedea să moară.* PĂSCULESCU, L. P. 71. *Mijloc n-ai de cingătoare, Capul nu-i de legătoare, La gât tu nu porţi mărgele, În degete n-ai inele, Nici nu eşti făcută bine Pentr-un voinicel ca mine.* PAMFILE, C. Ţ. 302. *Unde-ai plecat...? – Să mă mărit... – Dar cin te ia, roască, broască? N-ai cap de legătoare, Nici mijloc de cingătoare.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 655. *Papuci în picioare lua Basma lungă că-şi punea, Punea-n cap de-o legătoare, Cam în chip de fată mare.* ib. V, 251. *Se leagă la cap [cu] legătoare.* ALR SN IV h 1 164/876.

10. Lanţ² (**I 1**), cătuşă, frânghie etc. cu care se leagă cineva (ca să nu poată fugi sau pentru a-l imobiliza). V. l e g ă t u r ă (**A III 1**). Cf. DRLU. *Legătoarele de fier erau în parte rupte.* MAIORESCU, D. II, 460, cf. TDRG. *Zi frumoasă, îţi voi pune legătoare După gât şi-o să te iau cu mine.* ISANOS, V. 424. *Mândru-i prins în legătoare Şi-i robuţ, da (v)ină n-are.* ŢIPLEA, P. P. 67, cf. ALR SN IV h 994/105, ALRM SN II h 806/105. ✧ L o c . a d j . şi a d v . **În legătoare** = (care este) înlănţuit, încătuşat. *Câinii... crescuţi de tata lătrau la străini şi la mine. Nu-mi erau dragi, pentru că-i crescuse tata. Îi băteam în legătoare.* CAMILAR, C. 71. *Câinele în legătoare nu mă speria.*

11. (Regional) Inel de metal care înţepeneşte coasa în toporişte. *Legătoarea pentru întăritul coasei.* I. CR. III, 226.

12. (Regional) Puntea dintre coarnele plugului; lopăţică, chingă, bantă. V. v a r g ă (**A II 7**), v e r g e a (**III 8 a**). Cf. GLOSAR REG. 44, ALR SN I h 20/346, FD II, 158.

13. (Regional) Oglavă (**1**) (Pipirig – Târgu-Neamţ). Cf. ALR SN I h 78/551, ALRM SN I h 58/551.

14. (Regional) Funia cu care se leagă ruda² (**1**) loitrei, în partea din faţă a carului încărcat cu fân. Cf. MAT. DIALECT. I, 260.

15. (Regional, în sintagma *legătoare de tânjală*) Tânjăluţă, cătuşă (Dobra – Deva). Cf. ALR II 5 080/105.

16. (Regional) Fiecare din căpriorii de la acoperişul caselor ţărăneşti legaţi laolaltă. *Cei doi căpriori se mai zic şi legători.* DAMÉ, T. 93, cf. TDRG. *Doi căpriori legaţi se mai numesc şi legători.* PAMFILE, I. C. 422, cf. CADE.

17. (Regional) Grindă. Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

18. (Regional; la moară) Crivace. V. p u n t e (**II 2 g**) (Arpaşu de Jos – Victoria). Cf. ALR II 6784/172.

19. Compus: **secerătoare-legătoare** v. s e c e r ă t o a r e (**2**).

– Pl.: *legători, -oare.* – Şi: (învechit şi popular) **legătóriu** s. m.

– **Lega**¹ + suf. *-tor.*

LEGĂTOREÁSĂ s. f. **1.** Femeie specializată în legatul cărţilor. V. l e g ă t o r (**B I 2**). *Răţoiul era el, directorul..., izbutind totdeauna să prindă în culpă un lucrător în vorbă dulce cu o legătoreasă.* PAS, Z. I, 283, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DEX, L. ROM. 1977, 13. ✧ (Rar; atribuind calitatea ca un adjectiv) *Legătoria combinatului „Casa Scânteii" caută bune lucrătoare legătorese.* UNIVERSUL (1931), 25.

2. Femeie care leagă snopii de grâu la secerat. V. l e g ă t o r (**B I 1**). Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

3. (În descântece) Femeie care leagă prin farmece, vrăjitoare (v. v r ă j i t o r **I 1**); (învechit, rar) legătoare (v. l e g ă t o r **B III**). *Ieşiră: Tărtăroaica, Vrăjâtoreasa, Fermecătoreasa, Legătoreasa, Care leagă Şi nu mai desleagă.* PĂSCULESCU, L. P. 118.

– Pl.: *legătorese.*

– **Legător** + suf. *-easă.*

LEGĂTORÍE s. f. **1.** Ramură a industriei poligrafice în care se execută legarea şi finisarea materialului tipărit. Cf. LTR², M. D. ENC.

2. Atelier, întreprindere sau secţie a unei întreprinderi poligrafice (tipografie) în care se cartonează sau se broşează cărţi, reviste etc.; (rar) cartonaj, scorţitorie, (regional) compactorie. *D. D. Walbaum şi Weise cu acest prilej dau încă în cunoştinţa cinstitului public că au adăogat acum de curând la a lor librerie o legătorie de cărţi.* CR (1836), 24. *Deşchise într-o mahala de pe la margină o dugheniţă de librărie şi legătorie.* CONTEMPORANUL, III, 167, cf. DDRF, BARCIANU. *Banii subscrişi nu fură plătiţi. Aceasta împiedică mersul regulat şi prosperarea tipografiei, cu carea se împreunase mai pe urmă încă şi o legătorie de cărţi.* SBIERA, F. S. 404, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D.,

ŞĂINEANU, D. U. *În mijlocul curţii..., legătoria de cărţi, birourile, brutăria.* ARGHEZI, P. N. 262, cf. CADE. *Iată... o legătorie de cărţi.* CAMIL PETRESCU, P. 52, cf. LTR[2], DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, L. ROM. 1966, 319, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DSR. *Textul..., tipărit şi pregătit să ajungă în legătorie, a fost înlăturat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 17/4.

3. Meseria legătorului (**B I 2**) de cărţi. Cf. LM. *Câţiva călugări doresc să înveţe arta tipografică şi legătoria de cărţi.* SBIERA, F. S. 402, cf. MOLIN, V. T. 40, ŞĂINEANU, D. U, CADE, SCRIBAN, D., DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX.

4. (Argotic) Razie. Cf. GR. S. VII, 118, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

– Pl.: *legătorii.*

– **Legător** + suf. *-ie.*

LEGĂTÓRIU s. m. v. **legător[2]**.

LEGĂTUÍ vb. IV. (Învechit şi popular) **1.** Refl. pas. A se încheia, a se fixa, a se stabili (o pace, o învoială etc.). Cf. lega[1] (**A II 4**). *Legătuindu-se pacea cu ponturi, ca să nu mai facă turcii creştinilor rău.* DIONISIE, C. 223. *Prin jurământul acelor naţiuni se legătuiesc aceste, că vor apăra şi vor susţinea legile... care pe români îi scot afară din ţara lor.* BARIŢIU, P. A. II, 127. ✦ Refl. recipr. A se înţelege, a cădea de acord, a se uni cu cineva în anumite condiţii sau printr-un contract. *Se legătuiau că totdeauna vor lucra spre binele şi folosul patriei.* BOJINCĂ, A. II, 15/17, cf. LM. *Acolo ne-am legătuit, după vreo 2–3 zile de vorbă, să scoatem o revistă.* IZV. XIII, 231, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, CIAUŞANU, V.

2. Tranz. şi refl. A (se) obliga (**2**), a (se) îndatora, a se angaja. Cf. lega[1] (**B II 1**). *Unii zic cum că Adam, mutându-se din lumea aceasta la lăcaşurile cele vecinice, au legătuit pe feciorii săi ca să-i balzamirească trupul şi să-l aşeze într-un loc ascuns, ca nu cumva, înţelegând urmăritorii lui unde îi zac oasele, să le rădice de acolo.* TEODOROVICI, I. 51/10. *Se legătuia ţânătoriul ogetului de judecată cum că aşa va păstori acel lucru ca nicio scădere să nu se poată întâmpla.* BOJINCĂ, A. II, 89/3. *L-a reclamat satu la protopop, dar i-a dat popa ce i-a dat şi a scăpat, însă l-a legătuit să înveţe barim glasul al 8-lea.* N. REV. R. I, 155. *Se înfăţişă înaintea împăratului, legătuindu-se că el are să-i ghicească inelul.* I. CR. IV, 198. *George s-a legătuit că, orice s-ar întâmpla, nu se va abate de la îndatoririle naţionale.* REBREANU, I. 306. *Acuma însă nu-l mai iert! Se legătui Herdelea furios.* id. ib. 361. *El s-a hotărât să-şi creeze o carieră, iar ea s-a legătuit să-l aştepte.* id. P. S. 62, cf. CADE, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DLRV. *Să ştii că-mi pune capac lucrul ăsta, dar ce să fac: aşa m-am legătuit.* PAMFILE, D. 94.

3. Refl. recipr. (Învechit; în forma *legădui*) A cădea la învoială asupra unei logodne. *S-au legăduit cu o săptămână mai nainte de cununie* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206.

– Prez. ind.: *legătuiesc.* – Şi: (învechit, prin contaminare cu logodi) **legăduí** vb. IV. IORGA, S. D. XII, 206.

– **Legat** (part. al lui *lega[1]*) + suf. *-ui.*

LEGĂTUIÁLĂ s. f. **1.** (Popular) Acord, înţelegere, învoială; pact[1] (**1**); legătură (**B II 1**). Cf. GHEŢIE, R. M., CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Ei spusără c-or adus o ghicitură la nălţata crăiasă, numa să facă bine să li spună ce legătuială estă între ea şi între hăi ce nu ghicesc.* GRAIUL, II, 117.

2. (Rar) Obligaţie, legătură (**B II 2**). Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

3. (Învechit) Alianţă, legătură (**B II 3**). Cf. LB, ISER, CIHAC, II, 175.

4. (Învechit) Condiţie, legătură (**B II 2**). Cf. LB, ISER, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *legătuieli.* – Şi: **legăduiálă** s. f. LB, ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 175, GHEŢIE, R.M.

– **Legătui** + suf. *-eală.*

LEGĂTUÍNŢĂ s. f. **1.** (Învechit) Unire, legătură (**B I 2**). *Dumnezeiască şi cea dulce simţire legătuinţa inimei, carea ţine milioane de oameni întru împreunare, dragoste, mulţemire!* ŢICHINDEAL, în ŞA II, 254. *Pre oamenii aceia carii... vieţuiesc într-o legătuinţă cu noi, să-i cinstim.* PETROVICI, P. 3/12. *Ştiinţe de tot folositoare sunt: măiestria numerilor sau aritmetica, cunoaşterea omului..., cunoaşterea legătuinţei a lucrurilor celor rele şi neplăcute cu cele bune şi frumoase.* id. ib. 82/18. *Nicio ştiinţă nu ieste carea ar sta în mai mare legătuinţă cu slujba învăţătoriului decât antropologhia.* MAN. ÎNV. 21/20. *Despre legătuinţa răsuflării cu a pielei şi a rărunchilor funcţii, mai în jos se va cuvânta.* ANTROP. 111/6. *Aceştia putem zice că sunt periculoşi, căci... stau în legătuinţă cu speculanţi.* FM (1845), 228[2]/6, cf. DDRF, BARCIANU, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768.

2. (Învechit şi popular) Pact[1] (**2**), convenţie, acord, învoială, tratat (**1**); angajament, obligaţie (**1**). V. legătură (**B II 1**), legământ (**3**). *Nicio convenţie nu era între Menumorut şi între împăratul de la Ţarigrad.* MAIOR, IST. 115/19. *Datorinţa voastră cea de căpetenie ieste a învăţa pre prunci... numai cele ce au fost de lipsă în shoală, precum sunt: cetirea, scrisoarea şi arithmetica..., cum se cade pre oamenii aceia, carii sunt în cunoştinţă şi vieţuiesc într-o legătuinţă cu noi, să-i cinstim, şi pre noi înşine să ne iubim* (a. 1818). ŞA II, 362, cf. LM. *Multa sa avuţie... au lăsat-o moştenire romanilor, cu acea legătuinţă ca în tot anul să ţină sărbătoare spre aducerea aminte şi cinstea ei.* BOJINCĂ, A. I, 148/15. *Atât e adevărat că legătuinţa aceasta mai stă şi că o vom descoperi-o mai curând de cum ai cugeta.* FM (1845), 298[1]/27. *Să dea... informaţiuni despre legătuinţa politică ce va fi fost în opt sute de ani în Transilvania cu Ungaria.* BARIŢIU, P. A. III, 359, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Turcu se prindea, Planu îi spunea, Mâna cu-mpăratul da, Legătuinţă făcea.* BALADE, II, 48.

– Pl.: *legătuinţe.*

– **Legătui** + suf. *-inţă.*

LEGĂTUÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) legătui şi rezultatul ei; tratat (**1**), convenţie; legământ (**3**). Cf. LM. *Şerban... trimisă soli la Sicheli, aducându-i aminte prieteneşte ca să se lasă de aşa propus (gând) şi mai bine să rămână în prietenească*

legătuire (a. 1829). ŞA II, 686. *După ce se împăcară romanii cu socrii sei încheiară legătuire nestrămutată.* BOJINCĂ, A. I, 10/21. *Fecialii ... făceau pace şi legătuiri.* id. ib. 170/6. *Craiul Macedoniei făcuse o legătuire cu Anibal.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 44/23.

– Pl.: *legătuiri.*

– V. **legătui.**

LEGĂTÚRĂ s. f. **A. I.** Mod de a uni două corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă şi care permite transmiterea unor forţe, momente sau a unor mişcări de la unul la celălalt. V. fixare, legare (**A I 1**), prindere (**III**). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 370, LB. *Argintu-viu beut, prin apasarea greutăţei care desfăşură legătura maţelor... iesă pe şezut întreg fără vreo schimbare.* CORNEA, E. I, 98, cf. COSTINESCU, DDRF, DAMÉ, T. 2, 37, BIANU, D. S. *Legătura părului cu aţa se face într-un chip ingenios.* PAMFILE, I. C. 2. *La mănuşa cânepii de toamnă, legătura se face numai sub sglăvoc.* id. A. R. 172, cf. ŞĂINEANU, D.U. *S-a oprit pentru că s-a închegat, vorbi şi Suliţă; altfel ce fel de legătură, în goana calului? Se vede bine ce soi de zgârietură este.* SADOVEANU, O. I, 193. *Se aruncau parâmele pentru legături la mal.* BART, E. 317, cf. LTR², DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. MEC., DREV. ✦ Spec. (Şi în sintagmele *legătură cu buze,* MOLIN, V. T., *legătură în buze,* MOLIN, V. T., *legătură în cant,* MOLIN, V. T.) Legarea sau felul cum este legată o carte (v. cartonare, broşare, compactare, copertare). *Această carte numită psaltire... a înnoit-o şi a plătit legătura, ieromonah Nicodim... pentru sufletul lui şi a născătorilor lui* (a. 1620). GHIBĂNESCU, S. I. II, 202. [Cartea] *se vinde fără legătură cu 9 creiţari* (a. 1792). ŞA I, 168, cf. DRLU, COSTINESCU. *Legătura e cu scoarţe de lemn învelite cu pele neagră.* ODOBESCU, S. I, 355. *Are pecetea ruptă în două şi roasă; şnurul de legătură e de coloare albastră şi roşie în 2 viţe groase.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 24, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, LTR², CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. ✦ Legarea sau felul în care este legat (cu cercuri sau cu obezi de fier) un obiect, spre a-l face mai rezistent. Cf. I. GOLESCU, C. *Ghiocul e un car mai mic... tăria lui constă în legătură, adică în întărirea cu fier.* PAMFILE, I. C. 128. *Trăgând jungherul, tăie legăturile cercului; hulubele căzură.* SADOVEANU, O. XIII, 202. *Are o legătură căruţa asta de nu mai are moarte.* UDRESCU, GL. ✦ (Med.; învechit) Ligatură. *Să va recurge la operaţiune, care de obicei constă în legătura trunchiurilor varicoase sau în rezecţiunea vinelor lărgite.* BIANU, D. S. 780. ✦ P. anal. Consolidare, întărire a părţilor unor construcţii (prin diferiţi lianţi, prin bucăţi de lemn etc.). Cf. DRLU. *Turnul va fi întărit cu legături şi scoabe mari.* F (1875), 111. *Burgurile sunt... întărite cu valuri de pământ, câteodată cu ziduri de pietre mari aşezate una peste alta fără legătură de var.* PÂRVAN, G. 294. *În ce priveşte cetăţile dace din Carpaţi, putem fixa următoarele elemente:... combinaţia şi legătura pietrei cu lemnul, în tehnica de murus gallicus.* id. ib. 697. *Legătura acestor blocuri e făcută... cu bârne ori crampoane de lemn.* id. ib. 720. (Fig.) *Pentru mai mare legătură a prieteşugului caselor lor, Ioana, fiica lui Ferdinand, de acmu să fie logodită după Ioan Jigmunt.* M. COSTIN, O. 304. ✦ (Text.) Mod de împletire, încrucişare, înlănţuire etc. a firelor de urzeală cu firele din bătătură la războiul de ţesut, la împletit sau la tricotat, care determină aspectul şi calitatea produsului textil; armură. Cf. ŞĂINEANU, D. U., LTR², DL, DER, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. (Prin analogie) *Rămase numai cu capul prins în legătura nuielelor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 37. ✧ *Legătură de pânză* (sau *postav*) = legătura cea mai simplă, rezultată în urma trecerii alternative a firelor de urzeală peste şi sub firul de bătătură. Cf. LTR², M. D. ENC. ✧ Loc. adv. (Învechit) **În legătură** = în ţesătură (v. ţesătură **3**), în stivă. *Ştergarele erau de mătase şi în legătură cu fir de cel bun.* ISPIRESCU, L. 38. ✦ (Nav.) Mod de a fixa, la bordul navelor, două parâme, două porţiuni ale aceleiaşi parâme sau doi şcondri. Cf. LTR². ✦ Cuplare a mai multor conductoare electrice, a mai multor acumulatoare, pile, generatoare electrice etc.; p. restr. mod de fixare mecanică a unui conductor electric la izolatoarele-suport. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un mic suport de carton, pe care se aliniau câteva rânduri de becuri electrice minuscule, puse în legătură cu priza de la căpătâi.* VINEA, L. I, 50, cf. LTR², DL, DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DREV. ✧ *Legătură electrică* = **a)** mod de reunire conductivă fixă şi de durată a două elemente de circuit electric. Cf. DER; **b)** branşament electric. Cf. LTR², DER; **c)** mod de conectare a mai multor elemente de circuit electric cu scopul de a se realiza o anumită repartiţie a curenţilor ori a tensiunilor electrice. Cf. DER. ✦ Unire a diferitelor particule care constituie o moleculă, un atom, un nucleu sau un alt sistem material cu proprietăţi caracteristice. *De aici urmează necesitatea unei legături mai strânse între celulele ce constituie un individ organic.* CONTA, O. F. 327. *Prin eliminarea de fier oxidat, ca şi prin hidratare, reţeaua cristalină a silicaţilor se afânează, legăturile ei se slăbesc.* CHIRIŢĂ, P. 30, cf. DL. *Legăturile moleculare se produc inevitabil.* CINEMA 1972, nr. 3, 19, cf. DEX. ✦ P. ext. Consistenţă, densitate. V. soliditate (**1**). *Cu cât pământul este mai hleios, cu atâta mai tare este şi legătura lui.* LITINSCHI, M. 24/8. *Orice fel de locmagiun... îl lăsăm de fierbe până se leagă, care legătură i-o cunoaştem luând puţintel cu linguriţa.* PENESCU, M. 48. *Lutul este o pulbere foarte măruntă, moale la pipăit şi având mare legătură între părţile lui.* I. IONESCU, B. C. 420/17. *Lipsa aceasta de legătură ce se găseşte în cel mai mare grad în prundişuri şi năsipuri spulberabile.* id. ib. 425/26, cf. D. MEC., DREV. ✧ *Forţă de legătură* = forţă care uneşte între ele particulele constitutive ale unui sistem material. Cf. DL, DEX. *Energie de legătură* = energie eliberată la formarea unui sistem material. Cf. DL, DEX, DREV. ✧ Loc. adj. **Cu legătură** = care are calitatea de a (se) lega, de a (se) lipi, de a (se) închega. *Argila face nisipul mai cu legătură.* TDRG. ✦ (Fiz.; şi în sintagma *legătură fizică*) Mod în care se leagă între ei atomii sau moleculele, interacţiune care se exercită între atomii elementelor sau moleculelor prin intermediul forţelor fizice slabe, de natură electrostatică. Cf. DREV. *Legătură ion-dipol* = legătură fizică ce se stabileşte în soluţie între ionii unui compus chimic ionizabil şi dipolii moleculelor solicitantului, având drept rezultat fenomenul de solvatare. Cf. DREV. *Legătură dipol-dipol*

= legătură fizică ce se realizează între moleculele polare datorită atracției electrostatice dintre polii electrici opuși ai moleculelor. Cf. DREV. *Legătură Van der Waals* = legătură fizică ce se stabilește între atomii gazelor rare sau între moleculele substanțelor solide, lichide și gazoase, care explică posibilitatea lichefierii și solidificării lor. Cf. D. FIZ., DREV. ✦ (Chim.; și în sintagma *legătură chimică*) Mod în care se leagă între ei atomii elementelor; forța interatomică ce asigură legarea atomilor între ei în molecula unui compus chimic prin intermediul electronilor de valență și care conduce la formarea substanțelor chimice. Cf. ȘĂINEANU, D. U., LTR², DER, D. MED., D. FIZ., M. D. ENC., V. BREBAN, D. G., DREV. ✦ Spec. Simbol utilizat în formulele de constituție ale substanțelor, pentru a arăta legăturile de valență între atomi. Cf. DREV. ✧ *Legătură* (sau *punte*) *de hidrogen* = legătură de natură electrostatică inter sau intramoleculară, proprie combinațiilor care conțin în moleculă atomii de hidrogen legați de atomii puternic electronegativi. V. punte (**IV 2**). Cf. LTR², DER, D. MED., DREV. *Legătură ionică* (sau *heteropolară*, *electrovalentă* sau *de electrovalență*) = legătură chimică nedirijată, neorientată, care apare în combinațiile ionice și care constă în atracția electrostatică dintre ioni cu sarcini electrice de semn contrar, proveniți din atomi participanți la legătură, prin transfer, ce dă învelișuri electronice exterioare complete pentru ambii atomi; electrovalență. Cf. MACAROVICI, CH. 206, LTR², D. MED., D. FIZ., DREV. *Legătură atomică* (sau *homeopolară* sau *covalentă*) = legătură chimică ce se realizează prin intermediul unuia sau mai multor dubleți de electroni, prin punerea în comun a aceluiași număr de electroni de către fiecare dintre cei doi atomi participanți la legătură; covalență. Cf. MACAROVICI, CH. 208, DER, D. FIZ., DSR, DREV, L. ROM. 1990, 255. *Legătură covalentă nepolară* = legătură atomică ce se realizează în molecule formate din atomi ce nu diferă prin electronegativitatea lor. Cf. MACAROVICI, CH. 208, DREV. *Legătură covalentă polară* = legătură atomică ce se realizează între moleculele formate din atomi ce diferă prin electronegativitatea lor și în care dubletul electronic de legătură este deplasat spre atomul cel mai electronegativ, conferind moleculei o anumită polaritate. Cf. MACAROVICI, CH. 206, DREV. *Legătură simplă* = legătură atomică ce se realizează prin intermediul unui dublet de electroni de valență, între atomi din specii identice sau diferite. Cf. DREV. *Legătură dublă* = legătură atomică ce se realizează prin cuplarea a două perechi de electroni de valență, între atomii de specii identice sau diferite a căror covalență este egală cu cel puțin doi. Cf. MACAROVICI, CH. 209, DREV. *Legătură triplă* = legătură atomică ce se realizează prin cuplarea a trei perechi de electroni de valență, între atomi identici sau diferiți a căror covalență este egală cu cel puțin trei. Cf. MACAROVICI, CH. 209, DREV. *Legătură coordinativă* (sau *covalent coordinativă*) = legătură atomică reprezentând o stare intermediară între legătura covalentă și legătura electrovalentă, ce se realizează prin intermediul unui dublet de electroni proveniți numai de la unul dintre atomii participanți la legătură. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DREV. *Legătură semipolară* = legătură atomică în care dubletul electronic de legătură provine de la un singur atom. Cf. DREV. *Legătură metalică* = legătură atomică ce se realizează între atomii unui metal, în rețeaua cristalină a acestuia, prin punerea în comun a electronilor de valență ai tuturor atomilor ce compun cristalul. Cf. D. FIZ., DREV. (Tehn.) *Legătură mecanică* = condiție geometrică prin care sunt restrânse posibilitățile de mișcare ale unui punct material sau ale unui sistem de puncte materiale. Cf. LTR², DER, D. FIZ.

II. 1. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică materialul din care este confecționat, felul etc.) Piesă, dispozitiv, instrument, obiect (flexibil) care unește două obiecte aflate la o anumită distanță unul de celălalt sau părți ale aceluiași obiect, cu scopul de a le prinde între ele (sau unele de altele), de a le fixa, de a le imobiliza; legătoare (v. legător **B V a**). *Cine va ascunde funi, sau alte legături, la niscare ferestri, pentru să se suie furul, când va veni, sau și pentru să se slobozească jos, acela să nu se cearte.* PRAV. 120. *Călărețiĭ ușurând pre tineri din legăturile cele multe..., mergeau către Thive.* AETHIOPICA, 46ʳ/9. *Sufletul nostru, carele lăcuiește în trupul nostru, nu să poate ca o viță lega cu legătură materialnică.* MICU, L. F. 68/12. *Cei închiși cu Artaictis la tot răul au fost agiuns, atâta cât legăturile patului cele de curea le frigea și le mânca.* HERODOT², 475. *Nu ești tu acela carele rumpeai legăturile ceale de vine ca când ar fi fost câlți?* MAIOR, PRED. 120/12. *Buzile cele doă mici din dosul celor de din afară mari, ce sunt împreunate cu o legătură de piele vânoasă, de acopere răspunsul tecii de tot.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 288/29, cf. 198/8. *Cu râvnă fieșicare... Strânge nodul legăturiei generalnicului bine.* CONACHI, P. 286. *Legăm lujerii cu funii de paie sau de fân încât încolăciturele să fie unele lângă altele, subținându-le încă prin alte legături de richită sau de papură.* BREZOIANU, A. 362/23, cf. POLIZU. *Cel ce voiește a se apuca de altuire trebuie să-și aibă pregătite legăturile de lână, de funie.* I. IONESCU, B. C. 118/26, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Insectele sunt animale, cari au corpul împărțit în trei părți... Aceste părți sunt încheiate prin o legătură subțire, ca un fir de ață.* CONTEMPORANUL, I, 216, cf. DDRF. *Înaintea călăreților, greoi în legăturile de oțel ale cărora se rupeau, scânteietoare, razele soarelui de amiază, moldovenii se dădură în lături, umplând văzduhul limpede cu nenumărate săgeți.* IORGA, P. A. II, 233. *Jos, cornul se leagă cu partea de jos a cormunei prin legături de fier, iar mai jos printr-o vargă.* PAMFILE, I. C. 149, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cununa de fân din vârful prăjinii se smuncea, scârțâind din legăturile ei.* SADOVEANU, O. I, 114. *Topoarele băteau în legăturile de lemn și arama slobozea o adiere jalnică de sunete.* id. ib. III, 201, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 357. *Există mai multe feluri de legături... din curele de piele (legături moi), fie cu ajutorul unor piese de metal (legături tari).* SP. POP. 1950, nr. 1 784, 2, cf. LTR², DL. *După ce controlă legăturile cisternelor și cauciucurile, secretarul se urcă în scaun.* MIHALE, O. 99, cf. 433, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *A scos nouă sculuri de mătase, a făcut funii legături, de l-a legat pe stăpânu-său să nu cază.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 274. *Mi-a luat legăturile și ș-a legat aripile.* PĂSCULESCU, L. P. 122. ✧ Fig. *Pe Vidră din scaun pohârnișă, carea, în*

legătura vrăjii stăpânit cunoscându-să, într-acele părți mai mult zăbavă a face nu putu. CANTEMIR, I. I. II, 54. *Cine poate dezlega acea legătură firească cu carea este legată și unită fapta cea bună cu liniștea minții.* MICU, L. F. 107/5. *Înturnați-vă a înoda legătura dragostei frățești, carea o desfăcurăți dezbinându-vă de la de-aproapele vostru, când îi făcurăți acea strâmbătate.* MAIOR, PRED. 292/19. *O, Doamne, mult milostive,... nu întoarce fața ta de la aceia ale cărora suflete sunt unite cu al mieu prin legături nedespărțite.* MARCOVICI, D. 5/17. *Vream să desfac cu lumea oricare legătură, să fiu slobod în toate, să fiu numai al meu.* HELIADE, O. I, 175. [Mercur] *era însărcinat să ducă sufletele morților în iad și să le scoață iar; și nu putea să moară cineva decât numai atunci când rupea el legăturile ce are sufletul cu trupul.* CĂPĂȚINEANU, M. 67/18. *E cu neputință a ascunde ceva de lumea aceasta ce ne împresoară cu legăturile ei, și care ne urmărește pândindu-ne cu ochii.* HRISOVERGHI, A. 92/8. *Inteligința omenească... trebuie să se desfacă de legăturile Diadei sau ale materiei, prin virtute sau prin știință. Fiindcă puterea acestor legături materiale nu-i permite să se desfacă în scurta durată a vieței omenești.* LAURIAN, F. 161/18. *Al meu suflet se-nalță pe aripi d-un foc sfânt, În zboru-i se râdică la poarta de vecie, căci nicio legătură nu are pre pământ.* ALEXANDRESCU, O. I, 137. *O legătură nevăzută lega această scenă cu situațiunea prezentă.* BARONZI, I. G. 335/28. *Multe legături te leagă încă de lume, Eleonoro!* CONV. LIT. IV$_1$, 112. *El rămase pentru mine ca o legătură vie cu trecutul neamului meu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 82. *Ce legături nepipăite leagă viața cu visul?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 65. ✦ (Nav.) Odgon (**1**), parâmă. *Deodată legăturele de cari se țineа încă vela se rupseră.* BARONZI, C. II, 60/20, cf. COSTINESCU. *Vapoarele își dublaseră legăturile la mal.* BART, E. 389. *Mircea, desfăcut din legăturile de la uscat, se mișcă încet.* id. s. m. 14. *Asemeni unor corăbii care și-au desfăcut legăturile de la țărm, pe măsură ce soarele coboară, pornesc pe deasupra câmpiilor.* BOGZA, C. O. 10. *Mulți plutași se prăpădesc la Toance... dacă se desfac legăturile.* STANCU, D. 499. *Ia treci, mă vere, și desfă legătura! ... Haralamb se apropie de bintă și prinse să slăbească parâma.* TUDORAN, P. 173, cf. LTR[2]. *El și-a construit pluta, bătând cuie și legături în ea.* JOJA, S. L. 182. ✦ (Muz.) Coardă. V. s t r u n ă (**I 1**). Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR. ✦ (Med.; învechit; calc după lat. *ligamentum*, fr. *ligament*) Articulație; ligament; tendon. V. l e g ă m â n t (**1**). *Părțile care cuprind trupul omenesc, care sunt de doaă feliuri, adică vârtoase și moi, celi vârtoase sunt: 1. oasele, 2. zgârciurile, 3. legăturile, 4. muscul, 5. întinsorile, 6. membranele, 7. nervile, 8. artiriile, 9. vinile, 10. vasurile țăvilor.* AMFILOHIE, G. F. 251^r/14. *Se mișc împreună toate legăturile, toate cărnurile mușciurilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 38/31. *Se mai oblojește încheietura încă patru, cinci zile cu tărâțe de grâu fierte cu vin, sau cu oțet, pe din două cu apă, spre întărirea legăturilor ei cele slăbite.* id. ib. 448/17. *Deaca membrana e groasă, tare, elastică (jilavă), se cheamă „legătura".* ANTROP. 16/23. *Revmatism iscat în acele părți ale trupului, din... învârtoșarea sau țepenirea legăturilor numite „tendele".* CORNEA, E. I, 25/3. *Se cunoaște începutul unei asemenea idropice... din curmăturile ce se văd pintre legăturile și încheieturile pelei.* id. ib. 101/14, cf. URSU, T. Ș. 230. ✧ (Prin analogie) *Suprafața de jos* [a frunzei teiului de vară] *este verde deschisă și ceva perosă; la unghiurile nervurilor există legături de glandule.* BARASCH, B. 142. ✦ S p e c . (La războiul de țesut) *Legăturile duriților* = ațele, sforile ițelor. Cf. DAMÉ, T. 135. *Rotelia scriptelui este prevăzută cu un șanț în care se reazemă sforile, legăturile sau ațele scripților sau ale ițelor.* PAMFILE, I. C. 275. ✦ (La ferăstrău) Coardă. V. s f o a r ă (**5**), s t r u n ă (**I 6**). Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR. ✦ (La sanie) Apărătoarea (ceatlăul, gânjul, coarda, lamba, vălăioaga, lănțușul sau prăjina) cu care se fixează proțapul. *Spre a se ține mai strună legătura dintre proțap cu sania se strunește cu o funie zisă apărătoare, cetlău, legătură, gânj, coardă, lambă, vlăioagă, lănțuș sau prăjină.* DAMÉ, T. 22. *Legătura dintre proțap sau tânjală și sanie strunește proțapul cu vârful... sau botul tălpilor prin gânjuri de lemn sau funii.* PAMFILE, I. C. 155, cf. ENC. AGR. 459, DSR. ✦ (La car) Gânj la leucă (Negreni – Slatina). Cf. ALR II 5 632/791. ✦ (Regional) Puntea dintre coarnele plugului. V. p u n t e (**II 1 d**). Cf. ALR SN I h 20. ✦ (La car) Cercel, ghermec. V. s c o a b ă (**II 1 a**). Cf. DAMÉ, T. 10. *Speteaza care îmbracă drugul de sus spre a ținea legați drugii se numește cercel, scoabă; ghermec sau legătura loitreților.* PAMFILE, I. C. 133. ✦ (La coasă) Vargă (**A II 8**); vergea (**III 8 d**). *Pentru a preîntâmpina acest neajuns, coasa se vărgălește cu o vargă sau o legătură de fier.* PAMFILE, A. R. 126. ✦ (La moară; în sintagmele *legătura stâlpilor, legătura la stâlpi*) Puntea bogdanilor. V. p u n t e (**II 2 a**) (Topliță). Cf. ALR II 6 725/228. ✦ (La moara de vânt) Podul sau stratul coșului. V. p o d (**IV 3 b**), s t r a t (**II 1**). Cf. DAMÉ, T. 162. ✦ (Tehn.) Fir electric, cablu. *M-am îndreptat spre comutator cu lanterna, l-am demontat cu lama briceagului, n-avea arc, iar legăturile erau ruginite, mâncate, rupte.* BĂNULESCU, I. 208.

2. Obiect (flexibil) care unește două obiecte sau două părți ale aceluiași obiect, cu scopul de a le face să se îmbine sau să să îmbuce perfect; șiret[1] (**1**), șnur (**1**). *Îl țineau legăturile caftanului.* BARBU, PRINC. 5. ✦ Șiret[1] (**2**); p . r e s t r . nojiță; (regional) vânare[2] (**3**). *Din tot ce iaste al tău nu voiu lua nece o ață sau neci o legătură de zgarbură.* PO 50/5. *De la streang până la legătura încălțămintei, de voi lua de ale tale toate.* BIBLIA (1688), 9^2/50. *Această substanță este întrebuințată de țărani pentru confecționarea legăturilor opincilor.* MANOLESCU, I. 83. *În unele părți, ca în Dolj de exemplu, aceste legături iau numele de nojițe.* id. ib. 243. *Femeile au cioareci de vară și de iarnă... Îi leagă cu legături făcute din păr de capră, numite vânări.* PAMFILE, I. C. 369, cf. VICIU, GL. ✧ *Legături în cruciș* = curele (la încălțăminte). *Piciorul încălța cu piiele și cu legături în cruciș.* M. COSTIN, O. 270, cf. N. COSTIN, ap. GCR II, 4/6, TDRG. ✧ E x p r . **A fi legătură de picior**, se spune despre cineva care nu valorează nimic în fața celorlalți oameni, care este neînsemnat, neimportant. Cf. CIAUȘANU, GL. ✦ (S p e c .; în sport) Dispozitiv format din curele sau fire metalice prin intermediul căruia se atașează schiurile la picioare. *Schiurile se*

ataşează la picioarele schiorului prin legături. SP. POP. 1950, nr. 1 784, 2, cf. DL, M. D. ENC., v. BREBAN, D. G. ✦ (La cai) Ochelari (**2**). *Prin legătura la ochi îi asigurăm* [calului] *spaima.* PENESCU, M. 68/7.

3. Obiect (flexibil) sau dispozitiv care, prin înfăşurarea în jurul a ceva, strânge, fixează, imobilizează; p. restr. nod. *Capetele slobode luneca din arc, şi ca o prisosinţă a legăturii, spânzura într-o parte şi într-alta* (a. 1773). GCR II, 91/25. *Purcedând eu la tătari, voi preste toate zilele, să începiţi a dizlega câte o legătură.* HERODOT[2], 222. *Ţine buricul... şi apoi îl leagă de patru degete din susul feţii pântecelui cu doă noduri şi se taie cu foarfeca, de un deget din susul legheturii şi iarăşi se mai leagă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 67/14. *Ajungând la o grosime oarecare le albim, legându-le mai întâi în partea de jos, după opt zile către vârf;... mai târziu vom face o a treia legătură.* BREZOIANU, A. 189/16. *Este de trebuinţă de a strânge legăturele, pentru a opri dezvoltarea inelelor ce ies pe scoarţa plantei sau sugrumarea ei.* id. ib. 273/16, cf. RESMERIŢĂ, D. *Numai când vitele simţiră sus picioarele lor nesigure puntea de fier trepidând în cadenţă, începură a se agita, smucindu-se în legăturile conovăţului.* BART, S. M. 93. *La perfecţionarea uneltelor de pescuit, plasele se montează prin diferite legături pe cadrul respectiv al uneltei.* GHELASE, U. P. II, 9. ✦ P. ext. Fundă. *Cele mai frumoase flori şi colombe albe unite prin legături de panglice roşii.* FILIMON, O. I, 399. ✦ (Rar; în sintagma) *Legătură de ciorapi* = jartieră. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF. ✦ (Spec.) Faşă, bandaj, legătoare (v. legător **B V d**), pansament (**2**), tifon[1]; (învechit, rar) legăturiţă (**2**). *O mare, strânsă legătură la braţ.* VÂRNAV, L. 52[v]/3, cf. DRLU. *Al doilea meşteşug este iscusinţa aşezării bucăţelelor frânturii pe la locurile lor şi a le mai ţinea cu legătură de fâşii de scoarţă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 450/21. *Pentru care acest sfârşit sunt într-adins chibzuite legături de fereala mişcării frânturilor.* id. ib. 450/29. *Antoni rupându-şi legăturile ranelor.* HRISOVERGHI, A. 23. *Printr-aceste oblojiri se aduce trupului o căldură cu mult mai mare şi mai folositoare decât printr-o legătură cu materie de lână.* DESCR. AŞEZ. 65/6. *Alină jupuiturile căşunate din frecări prin mijlocul de legături de pânză muiate în decocţiuni mucilaginoase şi potolitoare.* BREZOIANU, A. 575/28, cf. POLIZU. *Dacă nu se opreşte sângele, ridicăm legătura şi urmăm a apăsa rana cu degetele.* PENESCU, M. 25/9, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BIANU, D. S. *Doftorul Şmil îi desface legăturile.* DELAVRANCEA, O. II, 71, cf. 31. *Să lege pe tatăl său... la braţ, unde-i va fi trebuind legătură.* CONV. LIT. IV, 25, cf. RESMERIŢĂ, D. *Simţi că legătura era slabă.* GALACTION, O. A. II, 180. *I-a desfăcut legătura de la mână, i-a făcut bandaj curat, i-a dat să se spele.* POPA, v. 246. *Mă mir numai cum de a putut răzbi sângele prin legături.* SADOVEANU, O. I, 193. *S-au deslipit legăturile muiate de apă şi uite ce vână groasă de sânge!* id. ib. 204. *Acesta desfăcu legătura rănii, o pipăi şi spuse că merge foarte bine, că osul nu e atins.* CAMIL PETRESCU, O. I, 544, cf. DL, URSU, T. Ş. 230, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC., DEX, DSR, v. BREBAN, D. G. ✧ (Învechit) *Legătură de vână* = garou. Cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 105[1]/37, COSTINESCU. *Un garou menţinut prea mult timp, datorită lipsei de sânge, duce la gangrenarea părţii din corp situată sub legătură.* BELEA, P. A. 101. ✦ Spec. (şi în sintagma *legătură de cap*) Basma, broboadă, tulpan[1] (**2**), (popular) testemel (**1**). *A purta... fachiu, propoadă seau o legătură de cap muierească.* BOJINCĂ, A. I, 184/12. *Au văzut talia cea elegantă a Virghiniei, frumosul ei cap galbăn legat cu o legătură albastră şi au auzit glasul ei cel dulce.* BUZNEA, P. v. 31/22. *Părul bucătarului... să stea totdeauna supt o legătură în timpul lucrului.* PENESCU, M. 29/5. *Nu ştiu cum am sărit din pat, nici când m-am îmbrăcat; într-o clipă îmi trântisem... legătura la cap şi hangerul la brâu şi eram la uşa iatacului domnesc.* GHICA, S. 4, cf. PONTBRIANT, D. *Acea efigie este un cap negru, ba încă încins cu o legătură.* HASDEU, I. C. I, 96, cf. COSTINESCU. *Sângele i se urca în ochi, – îşi desfăcu legătura de pe cap.* CARAGIALE, O. II, 316. *O pălărie de samur foarte înaltă, prinsă în dosul părului, care era ridicat drept în sus, peste un fel de legătură supţire.* IORGA, C. I. I, 133. *De pe blidar un biet opaiţ Îşi joacă para tulburată Pe faţa strânsă sub bărbie C-o legătură-mprumutată.* GOGA, POEZII, 109, cf. RESMERIŢĂ, D. *Îşi dă o viţă de păr peste legătură or peste frunte.* GR. S. III, 357, cf. CADE. *Toate aveau legături de mătasă peste frunte până la urechi şi ceafă.* SADOVEANU, O. XIII, 398. *Erau încălţaţi cu cizme pe care atârnau caftane lungi, iar în cap unii aveau turbane, alţii legături prăzulii.* TUDORAN, P. 283, cf. 483, DL. *Viţe cenuşii de păr îi scăpau de sub legătura prost făcută şi-i cădeau peste obraz.* BARBU, G. 50, cf. DEX, DSR. *Astăzi bură, mâine bură, Leliţă, leliţă, La Domnica-n bătătură, Leliţă, leliţă, Ca să crească de-o răsură S-o puie la legătură.* ALECSANDRI, P. P. 349. *Cu peşchire în cap, nu cu legături.* ALR II 3 352/848, cf. ALR I 1 876/588, 750, 760, 840, 842, 846, 850, 856, 954. *Să leagă cu legături la cap.* ALR SN IV h 1 164/769, cf. NALR – O II h 302/950. ✦ (Prin Olt.) Bucată de pânză albă, de formă triunghiulară, pe care o poartă pe cap numai femeile măritate. Cf. LEXIC REG. 54. ✦ (Şi în sintagma *legătură de pălărie*) Panglică (**1**). Cf. DRLU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *I se iau toate bijuteriile, un inel şi o legătură de pălărie cu pietre preţioase.* CĂLINESCU, I. 127. *Tiara albastră de pe cap avea o legătură albă.* id. S. 827. ✦ Fâşie dintr-un material textil folosită pentru a lega la ochi, înainte de execuţie, un condamnat la moarte. *O legătură se găteşte să-i acopere ochii.* HELIADE, L. B. II, 48/7. *Mauriciu smulse legătura de la ochi.* BARONZI, I. G. 93/27. ✦ Căluş. *Când o văzu, apăsă jungherul în teacă şi se alătură de ea, să-i desfacă legătura de la gură.* SADOVEANU, O. V, 537. ✦ (Învechit; şi în sintagma *legătură de gât*) Cravată; fular, legătoare (v. legător **B V e**), şal[1] (**4**). *Un spenţer negru, ce are împreunat şi o legătură de gât.* GOLESCU, Î. 146, cf. POLIZU. *Îi aruncă o legătură de gât şi-l strânge.* GHICA, S. 265, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Doi dandy... îmbrăcaţi cu pantaloni de călărie strâmţi, cu veste vinete, cu legături roşii.* EMINESCU. P. L. 147. *În ceea ce junele Ciupicescu nu-şi putea găsi potrivnic, erau legăturile de gât şi mănuşile.* CARAGIALE, O. I, 307. *Victor (singur, în frac, legătură albă, cipici de lac... şade pe un scaun în mijlocul scenii cu faţa spre stânga, şi citeşte o broşură).* id. ib. VI, 443. *Legătura, albă împrejurul gulerului strălucitor,*

domolea nălucirea schinteietoare a pieptarului cămăşei cu nuanţa inocentă a muselinei perfide. MACEDONSKI, O. III, 70. *Grija de a se găti şi de a-şi căuta în oglindă până şi aerul cu care să se arate lumii în deosebitele împrejurări... cu mersul lui, cu salutul lui, cu legătura de la gât... toate acestea îi ţin gândurile în loc.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 38, cf. DDRF. *Mişcată de vorba băiatului, îi îndreptă legătura la gât şi porni singură înainte.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 24. *Era îmbrăcat cu haine negre, cu legătură albă, de vară, ale cărei capete fâlfâiau pe umeri.* id. T. S. 59. *Îşi smulge gulerul şi legătura de la gât.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 219. *Sub bărbia cu îndoituri proaspăt rase şi pudruite, ţipa... fiongul imens al unei legături roşii.* HOGAŞ, DR. I, 173, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *D. Mihai e întotdeauna... cu legătura de gât corectă.* ARGHEZI, P. T. 360. *Aşa e povestea celor doi fraţi siamezi Lache şi Mache... şi a prăzuliei legături de gât, uitată pe perina cocoanei.* PERPESSICIUS, M. III, 211. *Gâtul îi e înfăşurat într-o legătură înfoiată de tafta neagră, i se văd doar colţurile gulerului alb, întoarse în afară.* CAMIL PETRESCU, O. I, 186. *Intră şi-şi alese un guler şi două legături noi de gât, moarate, roşcate cu ape verzi; îşi puse una pe loc.* id. ib. II, 132. *În jurul gâtului* [copiii] *poartă o legătură neagră, ca un fel de cravată de cow-boy.* BOGZA, C. O. 281. *Mi se desface legătura de la gât.* STANCU, D. 117. *Trăgeai în fiecare zi câte o coală... o mânjeai puţin... şi înfăşurai în ea legătura ta de la gât.* PAS. Z. I, 287, cf. DL, DEX, DSR. ✦ (Spec.) Întăritură la malul unui râu; capră. *S-a zvârlit dincolo, prăbuşindu-se în mijlocul ogrăzii, ca un mal de pământ scăpătat din legături.* POPA, v. 116, cf. A III 16. ✦ (Constr.) Ferecătură, armătură (a unui pod); (prin lărgirea sensului) garnitură, ornamentaţie (a unei uşi). *Lega cu legături tari de lemn din afară funile tari şi atuncea le făcură în 4 ştreangurile.* HERODOT[2], 347, cf. TDRG, CADE. ✦ Spec. (Popular) Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii; legătoare (v. legător **B V a**). Cf. DRLU. *Secerişul şi clăditul de trei clăi, şi fieşcare claie de douăzeci şi şase snopi, iar snopul de patru palme în legătura curmezişului, se vor socoti lucru de o zi.* REG. ORG. 60/24. *Când inul s-a bătut şi s-a despuiat de grăunţi, se face din el snopi cu două legături.* BREZOIANU, A. 123/4, cf. I. CR. III, 292, PAMFILE, A. R. 130. *Firele de cânepă scuturată de sămânţă şi pliascăniţă le leagă mănuşi cu legături sucite din paie.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR SN I h 56, ALRM SN I h 46, A IV 5. ✦ (P. anal.) Locul unde se leagă între ele două părţi ale aceluiaşi lucru; (în vechile traduceri bisericeşti) temelia unei clădiri. *Băgat-ai în capetele fără-legilor moarte, rădică legături până la cerbice în cumplit.* CORESI, PS. 425/1. *Şi după sfărâmirea legătureei lumei aceştiia... către cea lumină fericită şi dumnezeiască să meargem.* id. EV. 239. *Au clădit legăturile pren toată casa.* BIBLIA (1688), 246[1]/45, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. ✦ Spec. Pod[1] (**2**) (la casă). Cf. POLIZU, TDRG. ✦ (Regional; şi în sintagma *legătură curmezişă*) Grinda principală a casei; cosoroabă. Cf. LB, COSTINESCU. *Moş Gheorghe dă cu ochii... de o cutie mare... făcută din scânduri rare, cu legături temeinice de stinghii groase.* SP. POPESCU, M. G. 59, cf. TDRG. *Apucându-se tatăl nostru să tocmească spărturile acoperişului, a nimerit cu ţuguiul cuşmei în legătura dintre căpriori.* CAMILAR, Ç. P. 11, cf. ALR SN I h 225. ✦ (Regional) Chinga căprioriilor. Cf. DRLU, ALR SN I h 226, NALR – O II h 209. ✦ (Regional) Bufleu (la jugul carului), spetează (**II 6**) · (Pipirig – Târgu-Neamţ). Cf. ALR II 5 087/551. ✦ (Regional; la moara de vânt) Podul[1] (**3 b**) sau stratul[1] (**II e**) coşului şi braţele (spetezele, chingile, corzile, stinghiile) brâului. *Podul coşului, legătura sau stratul coşului.* DAMÉ, T. 162, cf. PAMFILE, I. C. 190, DSR. ✦ (Anat.; regional; în sintagma) *Legătura grumazului* = clavicula (Moftinul Mic – Carei). Cf. ALR II/I MN 2 4, 6 5 57/334.

III. 1. (De obicei la pl.) Obiect (funie, lanţ) sau instrument (obadă) care serveşte la imobilizarea, legarea unui captiv, pentru a-i limita libertatea de acţiune, de deplasare şi pentru a-l chinui; legătoare (v. legător **B V j**); p. ext. cătuşe, fiare. V. lanţ (**I 1**), lanţug (**I 1**). *Rrupe-vrem legăturile loru.* PSALT. HUR.[2] 87, cf. 179. *Rrugare-aşi Dumnedzu şi în puţinelu şi întru multu, nu numai tu, ce şi toţi câţi me audu astădzi să fie aşa cum şi eu suntu, însă fără de legăturile aceastea.* COD. VOR.[2] 310. *Să rumpem legăturile lor şi să lepădăm de la noi giugul lor.* PSALT. SCH. 2/8, cf. 246/11. *Sfărâmă uşa iadului Hristos, şi den nevoia lor izbovi pre ei, şi legăturile lor rupse.* CORESI, EV. 176, cf. id. PS. 4/1. *Ivi-se îngerul Domnului înaintea ei şi rupse legăturele din mănule ei* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 148/11. *[Î]i ţinea în legături legaţi.* MOXA, C. 368/13, cf. PARACLIS (1639), 39[v]/7. *Avu Svenţiia Sa legături grele şi uciseturi dese.* VARLAAM, C. 77. *Îl luară şi-l dusără în temniţă şi-l pusără în legătură.* id. 430, cf. 215. *Să deşchisără toate uşile şi legăturile tuturor să dezlegară.* N. TEST. (1648), 157[r]/7, cf. MARDARIE, L. 267/6. *Fu osândit şi aruncat întru întunerecele iadului şi fu legat cu legături nedeslegate până ce a venit Hristos.* NEAGOE, ÎNV. 95/32. *Să fie osândit şi întărit cu legături de fier.* ib. 193/1. *Pentru credinţă închişi în temniţă fiind, l-au născutu-l maică-sa aşeaş în legături.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2[v]/13. *I-au slobodzât din legături şi din temniţe.* id. ib. noiembrie 143[r]/17. *Puse pre ei în temniţă la legătură, la locul unde era Iosif adus acolo.* BIBLIA (1688), 30[1]/27, cf. 186[1]/18. *Tu eşti, D[oa]mne, cela ce-au pogorât în iad şi legăturile fericaţilor ai dezlegat.* MOLITVENIC (sec. XVII), în DR. II, 312. *Pre acel... nepriietin la mare strâmptoare l-am coborât şi în mâna Şoimului ca în nerupte şi nedezlegate legături l-am lăsat.* CANTEMIR, I. I. II, 101. *Să afla la închisoare şi să căzniia ticălosul multă vreme în legături.* ANTIM, O. 161, cf. 188. *Deci lăcrămând famenii..., i-au scos din legături.* AETHIOPICA, 42[r]/6, cf. 80[r]/7. *Îl aruncă... în pământ întunecat şi cu ceaţă... în prăpăstii şi în legături* (a. 1784). în ŞA I, 91. *Îi dezleagă ochii şi... îi iau legăturile.* GHERASIM, T. 60[r]/3. *Peste hotar de vor umbla* [ţiganii] *să treacă, în legături să-i trimită aici la episcopie* (1795). TDRG. *S-au dus rob în Ţarigrad, unde până astăzi se ţine în amare legături.* ŞINCAI, HR. II, 181/21. *Ţine-o în legături de fhiară.* SIROIU, 53[v]/5. *Rogu-mă... mai slăbeşte-mă din legături* (a. 1799). GCR II, 171/32. *Biruindu-să ţincuşorul di leu, a fost având şi alt ţincuşor, frate cu ţincul acela, legat. Şi aşa, văzând că-l biruiaşti, să fie rupt legătura şi să fie mers asupra*

leului şi să-l fie omorât. HERODOT², 148. *Cu inimă... şi... cu bărbăţie odată să rumpeţi legăturile cele grele cu care aveţi însărcinat sufletul vostru.* MAIOR, PRED. 236/8. *Scuturându-să, frânsă legături.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 252. *Duhul cel de viaţă... dătătoriu... aorea în închisoare şi oarecumva în niscai legături a să ţinea, aorea fără de lucru a zăcea.* I. PAŞCA, M. 2/18. *Temniţa era pentru dânsul un abis, şi cel mai rău din toate relele sale era de a-şi vedea picioare prinse în legături.* HELIADE, L. B. III, 8/23. *Şi-a rupt legăturile.* HRISOVERGHI, A. 23. *Nime n-ar fi cugetat că acest hoţ au ştiut a-şi deznoda obezile şi legăturile şi... au sărit în apă.* ASACHI, S. L. II, 140, cf. POLIZU. *Înderătul lor venia Samson şi ajutorii sei ce purta legătură de funii.* BARONZI, I. G. 649/4, cf. LM, DDRF. *Ba Evriloh şi Parimede-ndată Sculându-se, mai ţapăn mă legară, Mă strânseră cu legături mai multe.* MURNU, O. 207, cf. TDRG, CADE. *Jandarmul i-a desfăcut legăturile şi i-a scos cămaşa.* SADOVEANU, O. XVII, 204. *Ştii, amândoi am fost într-o legătură şi am stat în temniţă pentru ea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 35, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, M. D. ENC. *Legături i-au pus de in Ca să-l ducă la Hotin.* ALECSANDRI, P. P. 238, cf. TEODORESCU, P. P. 569. *Stanca-n picioare sărea, Cuţit din teacă scotea, Iute, frate, că-mi tăia Toate suciturile, Toate legăturile.* PĂSCULESCU, L. P. 246. *Făcea Gheorghe cum putea, Din legături el scăpa.* id. ib. 275. *Floarea... la Badea alerga, Legăturile-i tăia.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 226. ✧ F i g . *Pre bălaurul cu undiţa întrupării tale l-ai tras, Şi cu legături de întunearec l-ai închis în Tartar* (a. 1650). GCR I, 228/23. *Legăturile morţâi cele nedezlegate... le-ai răsâpit.* DOSOFTEI, PS. 507/9. *Pre neprietin supt legăturile izbândzii şi în obedzile biruinţii a aduce pazvolenie să dă.* CANTEMIR, I. I. II, 25. *Este îngropat... strâns tare de legăturile păcatelor lui.* ANTIM, O. 143. *Dezleagă legăturile păcatelor.* id. ib. 167. *Doresc ca moartea să găsească toate legăturile, ce mă robiseră lumii, sfărâmate de mine însumi.* MARCOVICI, C. 90/2. *Abia atunci târziu, publicul... se încearcă se scape din strânsele legături a lanţurilor neştiinţii.* GENILIE, G. 216/24. *Slobozenia să vede trufaşă roabă şăzând În legături nevăzute, acele locuri păzind.* POGOR, HENR. 132/3. *Sclavia în care ţinuse înlănţuite puterile ei artistice îşi deznodase legăturile prea strânse.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 216. ✦ P . e x t . (Învechit) Temniţă (**1**), închisoare, puşcărie[1], (învechit şi popular) prinsoare (**1 2**). *Sfântu prin toate cetaţile mărrturiseaşte şi grăiaşte că legături şi scârbi menre aşteaptă-me.* COD. VOR.² 248. *Şi nece ura greşală de moarrte sau de legătură destoinică nu aflaiu.* ib. 283. *Cel slobod în legătură face de-l aruncă.* CORESI, EV. 448/32. *În vreamea aceaia Ioann auzi în legătură lucrul lui Hristos.* id. ib. 521/27. *Scumpăra-i den legătură turcească cu banii săi, aşa că după mila sa mulţ au slobodzit den robie* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 319, cf. ST. LEX. 171ᵛ/1. *Păţî multe scârbe de la ellini, jacuri bucatelor, legături, bătăi şi tot feali de pedeapse.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 226ʳ/12. *Îi băga la închisoare şi au poruncit să plătească de la casele lor acea datorie ce o au făcut ei, şi dentr-însa au şi dat, dar cu bătaie pă talpe şi cu legături.* R. POPESCU, CM I, 418. *Nimenea nu va putea fugi dintru acea legătură* (a. 1784). în ŞA I, 94. *Să rugă lui Chiros să-l sloboază din legătură.* HERODOT², 84. *Ucisă pre toţi cei din legătură, pentru că aceia n-au fost vrând să fie volnici.* ib. 187. *Nouă însă acum ni s-au urât de atâtea măcelăriri şi legături şi suntem obosite de atâta tragere şi tunsură.* FM (1845), 334¹/7, cf. DHLR II, 450. ✦ (Învechit, rar) Osândit (**1**), întemniţat, închis. *Nu era cel mai mare peste legături al temniţii.* BIBLIA (1688), 30¹/13. ✦ F i g . Robie (**1**), jug, supunere (**II 2**), supuşenie (**2**). *Să rumpi legătura fără-legiei, dezlegătura, călcătura.* CORESI, EV. 51. *Scoase sufletele şi le slobozi... den cea legătură nedezlegată a muncitoriului diavolului.* id. ib. 136. *Când cazi în legătură sau în robie.* PARACLIS 1639, 39ᵛ/7. *Nime din feciorii lui Adam nu scăpa de supt mâna lui* [diavolului]..., *că toţi era în puterea şi în legătura lui pentru păcatul celui dintâi născut.* VARLAAM, C. 204. *Eu... v-am scos pre voi den pământul Eghipetului, fiind voi robi şi am zdrobit legătura jugului vostru.* BIBLIA (1688), 91¹/21. *Că întru amărăciunea fierii şi întru legătura nedreptăţii te văz că eşti; pocăieşte-te... şi te roagă lui Dumnezeu, ca doară ţi s-ar ierta ţie cugetul inimii tale.* ANTIM, O. 59. *Va vrea sufletul mieu să se dezleage din legătura trupului.* MINEIUL (1766), 198²/30. *Scoposul aceleia era a nu să minuna de nimic; iar al aceşteia, a slobozi sufletul de legăturile trupului.* POTECA, F. 17/16. *Sănătatea, puterea, frumuseţa şi osteneala lor aţâţă plăcerile amorului, îi sileşte a să supune pravelilor lui, dar ei scapă de sub aceste legături.* BUZNEA, F. 14/31. *Emigrarea clasei ţărăneşti provocată de întâiele măsuri... îi uşură până la un punct... dezlănţuirea muncei poporului... din legătura în care o ţinea boierii.* XENOPOL, I. R. IX, 82. *Ajunseseră să cunoască acea legătură mai grozavă şi mai profundă decât oricare alta: obişnuinţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 16/3.

2. Cataplasmă; oblojeală; p . e x t . bucată de pânză, compresă, pansament etc. (cu acest tip de doctorie) care se aplică pe partea bolnavă a corpului; legătoare (**B V d**). *Deci zicându-i să-i legi legături greceşti şi, ungându-l, îl adormi.* HERODOT², 182. *De obşte toate surpăturile se întâmpină cu purtarea legăturilor, de oprirea ieşirii lor din pântece în punga lăsărilor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 453/20. *Când ai lespede la inimă, faci o legătură cu sfeclă, morcov, ridice.* CR (1829), 15. *Am făcut legătură cu ceapă şi spuză.* CONV. LIT. IV, 139. *Doctorii fac ce pot... dar sunt prea mulţi nenorociţi, stau fără legături în ghearele durerilor.* CONTEMPORANUL, I, 400. *I s-a făcut o legătură cu păr de capră şi cu spirt.* TURCU, E. 29. *Se mai face ştreang (o legătură de pus la tăietură şi stâlcituri) din: răşină, untură de porc, ceară şi o bucată de funie, pisate toate la un loc.* N. LEON, MED. 25. *Lumânările de seu se cumpără numai pentru a fi topite în diferite legături (cataplasme) ale medicinei populare.* PAMFILE, I. C. 58. *Baba Aniţa pregătea legăturile care trebuiau să oblojească rana.* SADOVEANU, O. I, 220. *A căzut legătura. Deslipim sunătoarea. Pielea e roşie, crăpată, umflată – carne vie unde a fost frunza, rană în toată legea.* STANCU, D. 277, cf. DSR. *Se pune ca legătură mămăligă amestecată cu vin şi sare.* PAMFILE, B. 12. *Se face o legătură cu crăiţă fiartă cu piper negru.* id. ib. 41. *Spune feciorului că ea cu zile nu mai rămâne,*

dacă nu i-a face legătură cu oțet și ceapă și spuză din scândurile patului. id. CER. 19, cf. ALR II/I MN 60, 4 200/27, 36, 75, 95, 172, 182, 191, 316, 531, 784, 812, 833.

IV. 1. Grup de obiecte (de același fel sau diferite) strânse și legate împreună (într-o pânză, într-o hârtie, cu o sfoară etc.) pentru a se putea păstra la un loc sau pentru a putea fi transportate mai ușor, boccea, balot, pachet[1], sarcină (**1**), teanc[1] (**1**); pungă (**I 1**), săculeț (**I 1**); spec. pachet de tutun; (rar) fișic, grămadă, teanc[1] (**2**), smoc (**I 4**). *Toți aflară... legăturile de bani în sacii săi, văzând iară legăturile de banii lor și ei și tatăl lor tare să spământară.* PO 150/4. *Tâmplându-să... de-mpărțâia milostenie, o legătură de galbeni de aur oarecine îi dede.* DOSOFTEI, V. S. februarie 66[r]/34. *Tutun ț-am trimis... 4 legături* (a. 1778). FURNICĂ, D. C. 40. *Și legă într-o cură 60 de legături.* HERODOT, 239/6. *Cel ce adună năimirile le-au adunat într-o legătură spartă.* MAIOR, PRED. 41/1. *Dintru aceștі zece bănuți trebuie să se facă pacheturi, adecă legături.* PETROVICI, P. 148/3, cf. DRLU. *Le vei lega într-un petec curat de pânză și legătura vei spânzura-o în butia cu vin.* FACTOR, M. 31/15. *Spre prubă, să trimete la cinstitul Departament și o legătură di porumb curățit, ca să să vază* (a. 1837). DOC. EC. 686. *În toate zilele strângeau nodul, scurtând legătura.* ASACHI, S. L. II, 259. *Băgând mâna în sân, el scoate o legătură de hârtii.* GHICA, S. 416. *Ața neagră se aduce din Turcia cu prețu de 2 1/2 până la 3 lei topul de patru legături.* I. IONESCU, M. 697, cf. PONTBRIANT, D. *Căutând prin haine, am găsit o legătură cu tutun.* LĂCUSTEANU, A. 250. *I-a dat Serafina fărinuța aceea într-o legătură.* CONV. LIT. IV, 25. *Evreul s-apropie de scrinul ce i-l însămnase bolnavul, îi deschise săltarul și dădu într-adevăr de niște legături de hârtii galbene și vestejite.* EMINESCU, P. L. 61. *Încep cu toții a cărăbăni la saltele cu puf, perini moi, o legătură cu demâncare și alte mărunțișuri.* CREANGĂ, P. 117. *Gândindu-se la boierul, se pipăie-n sân – legătura cu banii stă bine.* CARAGIALE, O. I, 219. *A scos... din legătura lui o bucată de pâine.* id. ib. II, 194. *Golesc dulapul, scrinul și fac două legături mari.* id. ib. VI, 69. *Budulea Taichii mergea mai încet decât de obicei, fiindcă ducea și o legătură, în care-și strânsese un calendar pentru dascălul Clăiță, o fundă făcută din panglică albastră pentru Neli și cinci iconițe pentru celelalte fete ale dascălului.* SLAVICI, O. I, 88. *Uța adusese în pripă și o legătură cu rufe.* id. ib. 158. *Pusese oscioarele găinei într-o legătură.* ISPIRESCU, L. 56. *Zânele aveau o legătură cu trei rânduri de haine.* id. ib. 149. *Numai toiuri... de femei câte cu-o legătură de pască vedeai mergând.* CONTEMPORANUL, III, 202. *Sfinției Sale îi plăceau băieții dezgheța și iuți, cari nu încremenesc pe la răspântii, cu legătura de târguieli în mână.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 46. *Pun câte de trei ori legătura cu pască pe capul fiecărei vite.* MARIAN, S. R. III, 97. *Du legăturile în trăsură, au venit caii.* CONTEMPORANUL, VII, 31. *Irina luă legătura din mânile lui Vasile.* N. REV. R. I, 36. *S-au pârguit cireșile, iată și dânsa c-o legătură.* ADAM, R. 18. *Bătrâna care umblă... purtând la subțioară o legătură de hârtii... e cocoana Luxița.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 287. *Trase afară o legătură ce părea a fi cu făină și o puse pe vatră.* HOGAȘ, M. N. 81. *Pe lângă ei erau cutii rupte, geamantane vechi, legături.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 58. *Se îmbulzeau mai ales țăranii... păzindu-și desagii sau legăturile.* REBREANU, P. S. 122. *Intră pe poartă... cu o legătură în mână.* id. ib. 233, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ștefan al II-lea, în cursul anului 1435, dă un privilegiu... tuturor negustitorilor brașoveni, să umble în voie bună în întreaga Moldovă, plătind însă cuvenita vamă domnească de fiecare povară (legătură, boccea).* N. A. BOGDAN, C. M. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Mama scoase din sân o legătură de acte și i le întinse Sfinției Sale.* JUN. LIT. XXVI, 126. *Mărăcineanu și-a făcut bagajele într-o legătură.* ARGHEZI, P. N. 124. *Fetele poartă o legătură unde au: usturoi, fire de grâu.* IZV. XI, 66, cf. CADE. *Luând legătura în sân și pânea subsuoară, o zbughi peste gard.* MIRONESCU, S. 21. *Își scoase legătura cu tutun din sân.* id. ib. 77. *Pe înserate vin din târg, cu legături în spinare, ordonanțele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 288. *Depuse lădița de lemn și legătura la casa de bagaje.* C. PETRESCU, C. V. 38. *Strângându-și sub braț legătura albă, copilul se răsucea pe speteza scaunului să mai privească încă o dată în urmă, satul.* id. S. 140. *Scotocește sub laiță legăturile cu buruieni.* CONV. LIT. LXVII, 396. *I-a părut bine că a făcut scăpată jos... legătura cu mâncare de la cantonier.* POPA, V. 83. *La geamul unei maghernițe, a zărit, atârnată între sticle, o legătură de lumânări.* id. ib. 173. *Fata văduvei luă o legătură de caiere.* VISSARION, B. 171. *Lasă legătura jos și d-a bușele se duse la ușă.* id. ib. 173. *Despăturește de dincoace o față de masă... Leapădă pe fața de masă condicile și toate hârtiuțile pe care le ții aici... Trage la tine legătura asta; potrivește-o pe calul slobod.* SADOVEANU, O. XIV, 153. *Din legătura pe care i-o purtase dascălul, trase pripit cartea și patrafirul.* id. ib. XXI, 189. *Coborî pe mal, strângând la piept o legătură făcută dintr-un șal de lână.* BART, E. 82. *Venise În mâni cu legătura de merinde.* PILLAT, P. 165. *Străbătea... câmpul pe vreme frumoasă, cu furca în brâu, sfârâind tot timpul din fusul cu prisnel. Legătura cu borangic o avea atârnată de furcă.* MOROIANU, S. 201. *Cu ochii făcu semn spre lada... pe marginea căreia se afla o legătură. Madam Farfara se ridică și o desfăcu. – Sunt hăinuțe de ale lui Filip.* CĂLINESCU, S. 169. *Mi-am făcut o legătură cu țoale, am venit după el.* STANCU, D. 87. *Își strânseră la loc sufertașele și legăturile cu merinde.* PAS, Z. IV, 80. *O legătură de cârpe, și din ele ieșeau niște țipete.* H. LOVINESCU, T. 403. *Îi făcuse și-o legătură cu de-ale gurii.* TUDORAN, P. 90. *Bărbatul apucă o legătură în pânză groasă ca sacul.* id. ib. 199. *Desfăcu o legătură cu rufe încă jilave.* IL mai 1965, 34, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Primește un cojoc... și o legătură de foi de tutun.* BĂNULESCU, C. M. 331. *De aceea poartă o pereche de sticle în legătură... pe care le atârnă nu de urechi, ci de rădăcina coarnelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *A uitat să ia o legătură mare de țâri de la Polich[onie].* MS. 1988, nr. 4, 26. *El o întrat în casă, o dat nevesti-sa basmaua cu inele zicând așâ: – Ține, dragă, și strânge legătura asta.* VASILIU, P. L. 104. *A căpătat mai mulți bani de argint pe cari i-a legat într-o legătură.* PAMFILE, DUȘM. 85. *Und'e-o*

duru'i, a lăsa o legătură d'e galbeni. O. BÎRLEA, A. P. II, 356. *Iacătă că ģine un mocan c-o legătură mare dă bani.* GR. S. IV, 109. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Târăşte în drum, Ca o legătură umflată cu merinde, Pântecul în care a murit un copil.* MANIU, ap. CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 144. ✦ S p e c. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Grămadă delimitată (de lemne, de nuiele, de paie etc.) care (sau câtă) poate fi dusă în spinare sau cu braţele; sarcină (**I**), povară (**I**); mănunchi (**I 1**), snop (**2**). *Acele sunt nişte iviri d-a soarelui ce trece prin noori în chipul de o legătură de vergi.* AMFILOHIE, G. F. 166^{r}/4. *Cu Gheorghe... am priimit 8 colete marfă şi 12 legături fier, care, numărându-l, au ieşit deplin şinele* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 259, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *În locul legăturii de paie ce era singur aşternutul în temniţe, s-a pus paturi cu funduri de chingi.* CR (1836), 47^{1}/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Zărind o legătură de paie pe care trebuia să îngenunche, strigă cu indignaţiune: „... oare să nu fiu vrednic de a îngenunchia pe ceva mai bun decât asta!"* HASDEU, I. v. 204. *Ciobanul ia legătura de răbuşuri şi înşiră de pe acest catastif al său care câte oi are şi de ce fel.* EMINESCU, S. P. 320. *Prinserăm... să facem legături de strujani şi ţarcuri de nuiele.* GANE, N. II, 104. *Mireasa... trebuia să îngenunche pe o legătură de găteje spinoase.* CONTEMPORANUL, VI$_{1}$, 9. *Vede... o mulţime de oameni adunaţi şi fiecare om cu câte o legătură mare de paie în spate.* MARIAN, S. R. I, 216, cf. DDRF, DAMÉ, T.$_{2}$, 37, ALEXI, W., TDRG. *Aprinderea... unei legături de paie în faţa porţii mortului, imediat după ce şi-a dat sufletul.* DR. V, 27, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *O legătură de lemne de foc, pe care le adusese în spinare.* BOGZA, T. 29. *Hamalii cărau... butoaie,... legături de sape.* TUDORAN, P. 390, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Tropăie suspect de tare... dând drumul şi unei legături de lemne pe podea.* N. MANOLESCU, A. N. I, 235, cf. DSR. *Ca să fie una ca alta de mari, legătura se numără în păpuşi. Păpuşa are 12 jerbe, un jerb are 3 fire.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR SN I h 81/117, ALRM SN I h 81/117, ALR – M IV h 884/232, 234, 240, NALR – B II h 208/23. ✦ P. a n a l. Grup restrâns de obiecte de acelaşi fel. V. s m o c (**I 1**). *O foarte mare legătură de chei atârna de brâul său.* BARONZI, I. G. 502/14. *Lăsă legătura de chei false să-i cază din mână.* id. C. VI, 155/21. *Fata... scoase o legătură mică de chei din geantă.* PREDA, R. 175. *Se îndreptă spre bucătărie, zornăindu-şi legătura de chei.* I. GHEŢIE, B. I, 79. *Îşi continuă... drumul, scoţând din buzunar o legătură de chei.* id. ib. II, 192, cf. DSR. ✦ (Rar) Buchet (mai ales de flori); mănunchi (**I 2**). *Luaţi o legătură de isop şi o întingeţi în sângele din troacă şi stropiţi cu el pragul de sus a uşiei.* PO 216/27. *Să culegem rodurile acestor desfătătoare ştiinţe şi adunându-le ca întru o legătură de finice... să le închinăm inimilor* (a. 1795). în ŞA I, 199. *Ea-l aşteaptă cu legături de spice în mână.* SLAVICI, O. I, 248. *Ca badea Irimie, puţini ştiau cum să facă aceste legături* [de sânziene]/ AGÎRBICEANU, O. XII, 384. ✦ (Popular) Cantitate mică de fire de păr legată strâns (cu o aţă) pentru a nu se împrăştia; v. s m o c (**I 3**), ş u v i ţ ă (**II 2**). *Când moare fratele vreunei fete de ţăran, ea taie ceva din părul său şi pune la crucea de la capul mormântului, păzind un an întreg ca să nu cadă sau să-l ia cineva; în caz când s-ar întâmpla una ca această, ea pune din nou altă legătură de păr.* MARIAN, Î. 407. ✦ Zarzavaturi legate în mănunchi pentru vânzare, păstrare etc.; p. e x t. cunună (de usturoi, de ceapă etc.) *Un ţerean... avea o legătură de şparghel.* BĂRAC, T. 63/27. *Alţi grădinari le împart în legături pe care le îngroapă în gunoi cald.* BREZOIANU, A. 190/31. *Usturoiul şi salata... se pune în legături şi se vinde.* I. IONESCU, M. 357, cf. PONTBRIANT, D. *În cuiu..., legătura de usturoiu.* BACALBAŞA, M. T. 159. *Veniseră... fete cu legăturele de sparanghel sălbatic verde şi amărui.* SANDU-ALDEA, D. N. 78. *Unele mărfuri se vindeau cu legătura.* IORGA, C. I. III, 230. [Pune]... *dinaintea noastră... nişte brânză într-o strachină şi o legătură de ceapă verde.* HOGAŞ, DR. I, 125. *Lumea îl vedea forfotind pe la vapoare..., ducând în braţe legături de ridiche.* BART, E. 42. *Pentru pictorul naturalist un câmp cu o oaste de copaci e tot aşa de important ca şi eterna căderea în păcat a lui Adam, şi o legătură de ridichi tot aşa de vrednică de a fi înveşnicită pe o pânză.* BLAGA, Z. 115. *Un caiet de-al lui... ajunsese... pe bufetul din bucătărie, în vecinătatea unui borcan cu untură şi a unei legături de pătrunjel.* V. ROM. iunie 1954, 162, cf. DL. *O gospodină îl luă şi-l îndesă în coş deasupra unei legături de praz.* T. POPOVICI, S. 264, cf. M. D. ENC., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *De departe trandafir, De aproape legătură de ştir.* ZANNE, P. I, 56. ✦ (Popular) Scul de fire de cânepă sau de in. V. t o r t^{2}. Cf. DHLR II, 153. *Întindeau iţe, urzeau fire, înnodau legături.* VOICULESCU, P. II, 23. *Bărbaţii de regulă deapănă fusele pline, pe rişchitor, ca să facă tortul legături.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR I 1 276/129, 144, 156, 158, 160, 164, 166, 170, 174, 178, 186, 190, 986, 988, ib. 1 277/158, 174, 178, 186, 190, A II 12. ✦ (Regional) Mănunchi (de fuioare). V. p l e a t ă (**3**), o r t (**2**) (Loman – Sebeş). Cf. S 8/445. ✦ S p e c. (Prin Transilv.) Jirebie, motcă de bumbac. Cf. PAMFILE, I. C. 258. ✧ E x p r. **A face legătură** = a răşchia. *Eu fac legătură* (Fântâna – Rupea). Cf. ALR I 1 275/164. ✦ (P e s c.; şi în sintagma *legătură de carmace*) Unealtă (instalaţie) de pescuit alcătuită din trei perimete legate unul de altul. V. t e a g, p e r i t e a g. Cf. ANTIPA, P. 345, 358, 503, 505. ✦ S p e c. Scoarţele şi cotorul între care se leagă, se fixează filele unei cărţi. [Manuscrisul] *afară de legătură, este bine păstrat.* PRAV. COND. (1780), 21. *De să va strica legătura cărţâi, să o lege unde va fi cartea* (a. 1797). IORGA, S. D. XIII, 46, cf. POLIZU. *Notiţa de mai jos este scrisă pe legătura unei psaltiri manuscrise.* CUV. D. BĂTR. I, 18. *O despărţire întreagă din astă bibliotecă era destinată pentru romanele moderne, şi acela care se văzuse în ajun şi era pus la locul lui, stând cu îngâmfare în legătua sa roşie.* BARONZI, C. V, 39/15. *Aurul de pe spata legăturei de piele* [a cărţii] *se ştersese pe alocurea.* EMINESCU, P. L. 35, cf. ALEXI, W. *Cu puţină sforţare, li se cunosc şi coloare legăturii acestor cărţi.* IORGA, P. A. I, 11. *Cărţi lângă cărţi... în fel de fel de legături şi scoarţe, rămăşiţe ale atâtor răsfrângeri şi ale atâtor biblioteci,... dorm toate la un loc.* ANGHEL, PR. 19, cf. TDRG. *Cărţile acopereau un perete întreg, misterios şi atrăgător: scoarţa galbenă a romanelor*

moderne, legăturile delicate ale poeților celebri. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 3. *E bine, fireşte, ca romanele să fie cetite în legătura lor.* DR. II, 888. *Legătura trainică, în piele, cum ne-a rămas, s-a făcut înainte de... 1799.* RF I, 71. *Erau tratate de şah şi colecții de reviste în felurite limbi europene. Legătura lor, în marochin castaniu... era o frumusețe.* SADOVEANU, O. X, 578. *Te vâri prin Letopiseț, pătrunzi în Uricari. În legături de piele şi lemn mâncat de cari.* PILLAT, P. 93. *Cărțile, atât de grele din cauza legăturii în lemn şi piele.* IORDAN, STIL. 318, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Erau... cărți în legătură de piele sau de pânză, aşezate în teancuri pe jos.* BREBAN, A. 248, cf. M. D. ENC., DEX. *Întâia carte ce am cerut să mi se aducă a fost... un volum subțire într-o legătură cărămizie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 19/2, cf. V. BREBAN, D. G. *Cititorii-s puțini şi legăturile în piele ale cărților lucesc blând.* STEINHARDT, J. 64. *Manuscrisul de la Saragosa în legătură țeapănă de carton stacojiu,... cărți lucioase... curbează un raft întreg.* CĂRTĂRESCU, N. 164. *Erau culoare lungi,... unde zăceau îngrămădite mobile vechi cărți în legături groase de piele.* id. ib. 266.

2. (Regional) Păpuşa porumbului (până a face mătase), care creşte aproape de rădăcină. *Când se pune porumbul în pământ, cocenii cu frunzele de la legătură se aruncă în baltă.* PAMFILE, A. R. 71, cf. ALRM h 75/105.

3. (S p e c .; despre porumb) **A avea** (sau **a da, a prinde, a face, a lega**) **legătură** = a da în rod (v. r o d [1] **1**), a prinde rod, a face păpuşă (**II 2**). *Porumbul... n-a prins floare, n-a prins legătură.* STANCU, D. 99, cf. ALR I 902/5, 283, 690, 805, 900, ALR II 5 150/723. *Porumbii de estimp au o legătură ce n-am văzut.* UDRESCU, GL.

4. (Regional; la pl., în sintagma) *Legături în spic* = boabele care se fac pe un mic ştiulete care apare, uneori, în spicul (sau floarea) porumbului. Giurgeni (Piua Petrii) – Feteşti. Cf. ALR II 5 135/705.

V. Ansamblul mijloacelor care contribuie la realizarea unei comunicații rutiere, feroviare, aeriene, navale, sau a unei telecomunicații între două puncte; comunicație. *Pe la mai multe locuri, fără să fie în legătură cu acele lovite de boală,... s-au arătat holera.* VÂRNAV, H. 43/6. *O mare magazie e în legătură cu liniile căii ferate.* IORGA, P. A. I, 145. *Drumurile pe țarine au mai mult scopul de a înlesni adunarea productelor şi mai puțin faptul de a sluji ca legătură între sate.* PAMFILE, A. R. 19. *Decebal căuta să-şi salveze măcar Ardealul şi legătura, prin Muntenia, cu sarmații.* PÂRVAN, G. 121. *Complet lămurită prin săpătură, în legăturile ei cu restul fortificației, a trebuit să fie o construcție mai importantă.* id. ib. 475. *S-a întrerupt legătura telefonică şi nu se mai poate comunica deloc cu comuna.* REBREANU, R. II, 224. *Nu-ți dă la timp legătura la telefon.* CAMIL PETRESCU, T. II, 110. *Dacă telefonez, capăt legătura târziu?* POPA, V. 196. *Zapis sta într-o vizuină săpată în pământ şi care avea legătură... cu vizuinile fiecărui grup de oaste.* VISSARION, B. 344. *S-a urcat în tren la stația de legătură.* SADOVEANU, O. XIV, 12, cf. ENC. TEHN. I, 93, 172. *Legătura de cale ferată între Austro-Ungaria şi Țara Românească pe la Predeal s-a făcut... în timpul copilăriei mele.* MOROIANU, S. 199. *Este... un coridor de legătură.* CONSTANTINESCU, S. I, 269. *Eu am găsit această formă numai lângă locurile care sunt în legătură prin canaluri cu Dunărea.* DOMBROWSKI, P. 160. *Izbuti să capete legătura. Vorbi îndelung.* STANCU, R. A. I, 184. *Poposeşte nu numai pe litoralul mării, ci şi pe lângă lacurile mai mari care au legătură cu Dunărea.* LINȚIA, P. III, 307. *Ne dă legătura peste câteva minute cu spitalul.* DEMETRIUS, C. M. 110. *Nu deschideți focul... Eu sunt la postul de comandă de lângă farmacie. Păstrați legătura.* H. LOVINESCU, T. 280, cf. DL. *După ce i se dădu legătura, Prunoiu duse receptorul la ureche.* PREDA, D. 107. *Toate legăturile cu Bucureştiul fuseseră rupte.* T. POPOVICI, S. 32, cf. DER. *Există legături subterane între fluviu şi bălțile sale.* VÂN. PESC. aprilie 1964, 3. *Legătura principală a țării noastre cu centrul continentului, ca arteră de comunicație, este Dunărea.* PANAITESCU, C. R. 23. *România este o creație istorică a poporului românesc... chiar în privința... deschiderii căilor de legătură.* id. ib. 26. *Mijloacele actuale de emisie şi recepție... ar putea asigura legătura radio până la distanțe de câteva zeci de ani-lumină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 2/2, cf. M. D. ENC. *Eşti mai bun... când dai legătura cu Viena.* CINEMA, 1974, nr. 3, 43, cf. DEX, DSR. *Dispune de legături telefonice... proprii.* SCÂNTEIA, 1979, 11 410, cf. V. BREBAN, D. G. *Verific legătura radio cu compania.* MAGAZIN IST. 1986, nr. 5, 22.

B. F i g . **I. 1.** (De obicei urmat de determinări care indică felul, natura, caracterul) Relație care uneşte sau care apropie pe oameni; s p e c . relație de dragoste. V. r e l a ț i e (**II 1**), l e g ă m â n t (**2**). *Ei au legătură bună de prieteşug.* NECULCE, L. 128. *Ața dragostei de cuțitul zavistii[i] netăiată şi legătura rudeniii de suvacul sicofandiii nedezlegată prin multă vreme a răbda n-au putut.* CANTEMIR, I. I. II, 179. *Au voit să advereasc cea către patrie părintească iubire... cu fireşti legături de rudenie, alegând pentru iubitele domnițe... pre cei de bun neam din patria noastră* (a. 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 50. *Legăturile dragostii ce francmasonii pot ave pentru fămei.* GHERASIM, T. 51[v]/5. *Această legătură a rudeniei.* CATON, 75[v]/3. *Noi suntem rânduiț prin lăgăturile cele de dragoste cu alț oameni a fi fericiț* (a. 1793). ŞA I, 176. *Prin legături de sânge Şi prin de-aproape frățietate Era supuşi fără de-a să plânge Oamenii, supt astă autoritate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 346. *Sili şi prin legătura rudeniei mai aproape de sine a-l aduce.* NICOLAU, P. II, 227/3. *Bosuet scrie pre larg certurile lui cu acest episcop pentru unirea şi legăturile lui cu madama.* PLEŞOIANU, T. I, 4/21. *Toate legăturile de prietenie, de rudenie, de datorii şi de mulțămire fură rupte.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 204/12. *Legăturile ce unesc mădularii unei familii şi îi fac pe toți să aibă numai o inimă şi un suflet să întăresc şi mai mult în sărbătorile de familie.* MARCOVICI, D. 151/24. *Dintre toate legăturile, ce unesc pe om cu om pe pământ, niciuna nu este mai... însemnată... decât căsătoria.* MN (1837), 80/7. *Legătura rudeniei l-a chemat... în Serbia.* F. AARON, I. I, 54/2. *Au rechemat în memoria lui Rareş legăturile de amiciție cu răposatul ei soț.* ASACHI, S. L. II, 200. *Pe valea Arieşului şi a Someşului i se schimbă porțile..., făcându-se cunoscute în felul acesta unele legături mai intime dintre anumiți tineri.* ARH. FOLK. V, 74. *Spre mai*

desăvârşită desfacere a legăturei dintre noi,... predau înapoi... hârtiile şi actele, câte am fost priimit de la dumneata în pricina trecutei mele căsătorii. PR. DRAM. 166. *Prieteşugul..., acea sfântă legătură ce se-ntăreşte prin fapte.* CONACHI, P. 84. *Între doi o legătură se face cu totul strânsă.* id. ib. 249. *Aflându-ne la graniţa Moldovii, din care şi Bucovina până la 1775 au făcut parte întregitoare şi cu care această din urmă este unită prin fireştele legături a unei aceeaşi naţionalităţi,... nu putem tăgădui interesul... ambelor Principate de a-şi îmbunătăţi starea* (a. 1848). PLR I, 133. *Râurile... curg acum pe pământul nostru, ca nişte vine pline de viaţă, ca nişte legături misterioase, prin care ziditorul a hotărât a apropia naţii cu naţii şi a uni tot genul omenesc.* BARASCH, M. II, 23. *Pătrunşi de dignitatea legăturei conjugale, au aplicat toată cura lor a manţine aceasta.* ARISTIA, PLUT. CX/32. *Eu n-am niciun interes în Fălticeni, n-am nicio legătură de familie.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 284. *Are o tainică legătură c-o femeie.* NEGRUZZI, S. III, 319. *Legăturile de amicie dintre munteni şi moldoveni deveneau din ce în ce mai strânse.* GHICA, S. 173. *Când pe la nunte, baluri, ne ducem vreodată (Din nenorocire puternica natură Ne-a unit împreună c-o strânsă legătură) Râz văzându-te singur.* ALEXANDRESCU, O. I, 193. *În primele luni ale acestei legături, sufletul Duducăi nu fu tulburat de nicio pasiune contrarie amantului său.* FILIMON, O. I, 118. *Vrând... a strânge legături de amicie cu dânsul, dete un concert.* id. ib. II, 324, cf. PONTBRIANT, D. *Ne adjunge de a cunoaşte... legătura lor.* HASDEU, I. v. 8. *Faci aluziune l-amorul meu pentru Ursula şi la legătura mea cu dânsa.* BARONZI, M. 489/31. [Lydia] *a fost... multă vreme în strânsă legătură Cu dragul ei Horaţiu.* ALECSANDRI, I. II, 199, cf. COSTINESCU, LM. *Acele institute de cultură... să continue... de a forma între noi toţi, adevărata legătură de înfrăţire.* MAIORESCU, D. I, 196. *Am arătat ce feliu de legături trebuie să fie între părinţi şi între copii.* CONTEMPORANUL, I, 760. *Amândoi erau lănţuiţi unul de altul prin legături de gratitudine şi interes.* EMINESCU, O. XIV, 134. *Clara... se dovedi a fi prin legăturile ei de familie o promotoare cu multe succese a propagandei unioniste.* id. ib. 168. *Artistul ne arată... ce legături strânse erau, încă din şcoala primară, între cei doi prieteni.* CARAGIALE, O. III, 71. *El însuşi rupsese toate legăturile, se desfăcuse de toţi ai lui, şi nu mai era de cine să-i vie într-ajutor.* SLAVICI, O. II, 78. *Dacă nu ar fi fost păcatul, apoi această legătură... ar fi fost curată şi sacră.* CONTEMPORANUL, II, 95. *Voi să fac eternă a noastră legătură.* MACEDONSKI, O. II, 124. *Între Grigorescu al nostru şi între Tiziano... erau legături de suflet, cari sunt mai puternice decât cele de sânge.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 348, cf. DDRF. *Prin legăturile de familie, el ţine un loc însemnat în opinia publică.* XENOPOL, I. R. XIII, 15. *O dedic... tuturor acelora cari au stat cu mine în vreo legătură colegială sau şcolerească.* SBIERA, F. S. 4. *Nu puteau... să uite legăturile lor connaţionale şi confrăţeşti.* id. ib. 285. *Legăturile dintre familiile domnilor... sunt ca cele ale gospodarilor din sate.* IORGA, V. F. 94, cf. TDRG. *Bărbatul are legături cu o alta.* PAMFILE, D. 2. *De atunci se legase între noi o prietenie..., în urmă şi o legătură mai strânsă, aproape o rudenie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 31. *Au sfărâmat deodată toate legăturile de recunoştinţă ce-l legau de neamul Măreştilor.* id. ib. 168. *Legăturile dintre cele două familii erau cu mult mai vechi şi mai trainice pentru a putea fi rupte cu desăvârşire.* AGÎRBICEANU, S. 32. *Un moment păruse că Augustus şi Cotiso vor intra... în legături de rudenie.* PÂRVAN, G. 84. *Nu avea o conştiinţă prea vie a legăturilor de familie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 346. *Premiul... e şi el o dovadă de legăturile sufleteşti pe care unii basarabeni le păstrau cu connaţionalii lor de dincolo de Prut.* DR. I, 434. *Între profesor şi elev... s-au statornicit nişte legături ca între un duhovnic şi un drept-credincios.* REBREANU, P. S. 39. *Legăturile de prietenie, de simpatie dintre om şi natură capătă o expresie mai apăsată.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 163, cf. RESMERIŢĂ, D. *Dată fiind masivitatea lexicală slavă, raporturile româno-slave din cursul vremurilor, datorite condiţiunilor de convieţuire bilingvă şi de legături de sânge, au impus elementul „rudă".* GR. S. IV, 89, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Legăturile de serviciu întăriră pe cele de prietenie.* BASSARABESCU, S. N. 176. *Cu un astfel de om nu poţi avea decât legături cordiale.* LOVINESCU, M. 131. *Viaţa unui om e nimicită din pricina unei legături de dragoste.* id. S. V, 35. *Legăturile lor s-ar părea că se întemeiază numai pe interes.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 321. *Nu e însurat, dar se pare că e o legătură foarte serioasă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 495. *Am impresia că există totuşi o legătură între noi.* A. HOLBAN, O. I, 85. *Relaţiunile sociale şi legăturile de familie jucau un rol de căpetenie în goana după aurul românesc.* C. GANE, TR. V. II, 118. *Legăturile cu oamenii mă împiedică în mers ca nişte feşe.* VOICULESCU, P. I, 156. *De la această epocă datează... legătura de prietenie şi de respect al scriitorului nostru pentru Titu Maiorescu.* SADOVEANU, O. XIX, 421. *Evitase totdeauna legături mai strânse şi flirtul.* BART, E. 136. *Episcopul Şaguna, la rândul său, era-n cele mai bune legături de prietenie cu guvernatorul.* MOROIANU, S. 150. *Autoarea reproduce... comentariile ţăranilor despre legăturile amoroase ale proprietarului lor.* IORDAN, STIL. 130. *Ştiau legătura ei cu blondul pretendent la tron.* VIANU, A. P. 161. *S-a toastat pentru legăturile adânci de simpatie, care unesc masa poporului cu cei doi reprezentanţi.* ULIERU, C. 99. *Scrisorile veneau de la un plastograf, care cunoştea legăturile dintre cei doi contemporani.* ARGHEZI, B. 113. *Şi-a petrecut ultimii ani la Bistriţa, unde avea anumite legături familiale.* CĂLINESCU, C. O. 215. *Urez... ca legăturile reciproce să devină cât mai vii şi mai strânse.* PERPESSICIUS, M. III, 89. *Legăturile dintre oameni aveau la bază afecţia ori ura.* RALEA, S. T. I, 81. *Asculta întotdeauna cu mult interes tot ceea ce privea legăturile dintre părinţi şi copii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 153. *Vorbele care umblau din gură în gură despre legăturile lui Timon cu Despa nu erau... decât bârfeli.* STANCU, R. A. II, 172. *În această însemnată grupă de păsări formele singuratice... stau... laolaltă, în legătură de rudenie.* LINŢIA, P. III, 394. *Laura... ştia... de legătura lor şi o binecuvânta.* VINEA, L. I, 196. *Mircea... are o legătură pe-acolo.* DEMETRIUS, C. 19, cf. DL. *Nu iubise până atunci pe nimeni, deşi legături avusese.* PREDA, R. 196. *Privită dinspre mamă, legătura de*

filiație se numește maternitate. PR. DREPT, 460. *Studiul legăturilor de înrudire.* ZOOLOGIA, 3, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. *Cazul unei fete care încearcă să se sinucidă, după o legătură vinovată cu o secătură oarecare.* T iunie 1964, 87. *Acapararea privilegiilor burgheze depinde... de trăinicia legăturilor de rudenie.* V. ROM. octombrie 1964, 96. *Toți oamenii trecuți în asemenea acte sunt indicați separat, fără vreo legătură de rudenie.* PANAITESCU, O. Ț. 202. *Deveneam din ce în ce mai liber de orice legături cu Fibula.* BĂNULESCU, C. M. 308. *Persida și Natl vor fi fericiți, când lumea va descoperi că legătura lor este solidă.* N. MANOLESCU, A. N. I, 156. *Plecase de acasă vrând să rupă legăturile cu ai săi.* CINEMA, 1972 nr. 2, 16. *Legăturile puternice pe care se întemeiază un cămin... Afecțiunea dintre soți, dragostea părinților pentru copii fac până la urmă, din Arghezi, poetul „boabei" și al „fărâmei".* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 63. *Legătura aceasta putea să fie fatală pentru cariera ei.* CINEMA, 1973, nr. 3, 47, cf. M. D. ENC. *I se atribuiau legături de rudenie cu Buzeștii.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 73. *Oriunde deschidem cărțile, dăm peste urmele unei misterioase legături.* SIMION, S. R. III, 102, cf. DEX. *Niciun fel de legătură de sânge nu-l poate obliga să se-ntindă la taifas cu oameni care nu sunt... în stare să-i stârnească cel mai mic interes.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 15/1. *Legăturile dintre el și muza versatilă a lui Eminescu ar fi fost intime.* GRIGURCU, C. R. 45. *Legătura care există între Caragiale și Eminescu,... de prietenie.* MS. 1988, nr. 1, 48. *Rețeaua legăturilor de rudenie.* STEINHARDT, J. 159. *Vedeam, cu cât legătura noastră avansa, că noi doi eram din lumi diferite.* CĂRTĂRESCU, N. 109. *Eroul are o legătură cu o altă balerină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 10/2. ✦ Spec. Contact, raport sexual. *De la pierderea ultimului copil, între ea și Valer nu existau niciun fel de legături trupești.* I. GHEȚIE, B. I, 383. ✦ (Mai ales la pl.) Relație, cunoștință printre oamenii de seamă sau influenți. *Având... legături atât de răspândite și de mari în țară, putea să exerciteze o înrâurire... mare.* EMINESCU, O. XIV, 146. *Au nevoie de... legături oficiale.* CARAGIALE, O. V, 326. *La Viena, unde Șvarț avea cele mai întinse legături, lucrul nu prea era cu putință.* SLAVICI, O. I, 383. *Mavrocordat, prin legăturile lui..., ar arăta relele sale gânduri.* XENOPOL, I. R. IX, 35. *A jertfit bunăstarea familiei, legăturile profitabile, considerația publică.* GALACTION, A. 252. *Ceea ce știam despre viața lui, despre legăturile lui, făcea din el un adevărat exponent al societății românești de azi.* CAMIL PETRESCU, P. 39. *Doamna Smaranda..., prin legăturile ce avea,... ajunse... să capete totuși pentru Constantin Vodă domnia Munteniei.* C. GANE, TR. V. II, 24. *Puținele legături pe care și le mai crease erau în lumea pictorilor și sculptorilor.* SADOVEANU, O. XIX, 302, cf. SCRIBAN, D. *Ai și tu nevoie de cunoștințe, de legături, să-ți faci un nume în literatură.* KIRIȚESCU, G. 73. *Aici e nevoie, pentru tine,... de un om cu prestigiu, cu legături.* CĂLINESCU, O. IV, 158. *Înapoiat la Weimar,... poetul extinde sfera legăturilor lui de societate.* VIANU, L. U. 336. *Cunosc atâta lume, am atâtea legături.* C. PETRESCU, A. R. 27. *Se spunea că are multe legături în armată.* STANCU, R. A. II, 284, cf. DL. *Ei răspunseră cu întârziere..., fapt care... îl determină să-și facă legături noi.* PREDA, R. 189. *Obștea sătească germană... a avut legături și influențe vaste din cauza migrațiunii popoarelor germane.* PANAITESCU, O. Ț. 52, cf. M. D. ENC., DEX. *Are tot felul de legături în lumea presei.* I. GHEȚIE, B. I, 426.

2. (De obicei cu determinări care indică felul) Raport (între obiecte, procese, fenomene etc. sau între noțiuni, concepte, idei, mentalități etc. și însușirile lor, cauzele, condițiile apariției sau manifestării lor, factorii de care depinde realizarea lor, consecințele, finalitatea lor) care este și se manifestă direct și puternic, relevând trăsături intrinsece și exprimând intercondiționări permanente, pe care gândirea omenească îl poate constata și stabili; raport de reciprocitate, de (inter)determinare, de (inter)dependență, de strictă conexiune; (învechit) legătuință (**1**), (învechit, rar) lănțuire (**I 2**). V. conexiune, relație (**II 2**), raport (**II 2**). *Raportul sau legătura între istoria noastră cu a acestei nații vădește neapărata trebuință a le cunoaște amândouă.* ASACHI, S. L. II, 328. *Numai orbul nu vede acilea stricta legătură a punctelor denunțării cu pofta de răzbunare a gubernatorului... din cauză că mitropolitul cumpărase acea cantitate mare de grâu de la rivalul său.. și nu de la el.* BARIȚIU, P. A. I, 158. *Acest act se află în cea mai strânsă legătură cu un ordin, scris tot românește..., din același an.* CUV. D. BĂTR. I, 55. *Desemnul se învață împreună cu cetirea și scrierea și toate aceste se învață numai împreună cu o narațiune, pentru a deprinde în acelaș timp înțelegerea ideilor abstracte de cultură și perceperea exactă a formelor concrete din natură și anume a le deprinde... prin amintirea legăturei de viață între scop și mijloc, între narațiune, cetire, scriere și desemn.* CONV. LIT. IV, 37, cf. 148, COSTINESCU. *În expresie niciun cuvânt de prisos; cea mai precisă legătură între son și idee!* MAIORESCU, CR. I, 62. *Această legătură strânsă între cuvânt și noțiune explică atârnarea parțială a proprietăților și variațiilor unuia din aceste elemente de proprietățile și variațiile celuilalt.* id. L. 24. *Istoria... ne înlesnește să vedem... legătura de evoluție și metamorfoză existând între faptele sociale ce se succed în curgerea vremii.* CONTA, P. C. 15, cf. id. O. F. 37. *Omul, exprimând prin vorbă ceea ce cugetă și simțește, trebuie să fie o legătură între modul de cugetare și simțire și între modul de vorbire.* CONTEMPORANUL, I, 620. *Vom avea de dezvoltat..., cu privire la estetica vieții, legătura între cultură și simțul frumosului.* EMINESCU, O. XIV, 916. *Asta nu-i o întâmplare numai, ci documentează clar legătura cea strânsă între o noțiune și cealaltă.* id. ib. XV, 1 149. *Chestiile celelalte două erau într-o strânsă legătură și Domnitorul avea interes ca ele să nu fie rezolvite de un minister și o adunare conservatoare.* XENOPOL, I. R. XIII, 106. *Bain definește întâmplarea ca „o coincidență fortuită care nu implică nicio legătură de la cauză la efect".* ARHIVA, X, 23, cf. TDRG. *Legătura dintre viața omenească și lemn este așa de strânsă, încât poporul a concretizat-o prin legende.* PAMFILE, I. C. 99. *Pe rând, vom examina în fiecare din stațiunile protoistorice ale câmpiei muntene... formele de civilizație indigenă în legătura lor cu cele două culturi.* PÂRVAN, G. 130. *Alăturea cu*

acest curent stilistic,... de legătură intimă cu formele bronzului III,... avem un alt curent. id. ib. 680. *Miss Mary, lămurită asupra indestructibilei legături dintre vis şi realitate, păru vindecată de ironie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 111. *Scrisul nu este o petrecere, ci o necesitate... a legăturii organice dintre gândire şi cuvânt.* SOVEJA, O. 10. *Ar fi destul de curioasă lipsa tuturor sinonimelor acestora, foarte obişnuite la noi, din dialectul aromân şi meglenit, fără ca între ele să existe şi vreo altă legătură decât a identităţii semantice.* DR. I, 175. *Există... la orice femeie o legătură între temperamentul ei, conformaţia ei fizică şi predilecţia pentru unele culori.* IBRĂILEANU, A. 65. *Fără îndoială că există o legătură între starea economică şi socială a unei societăţi omeneşti la o anumită epocă şi literatura pe care acea societate o produce şi o gustă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 251. *Cercetarea atentă a textelor... ne dovedeşte... că între cele două fenomene nu există o legătură de cauzalitate.* RF I, 140, cf. CADE. *Ce legătură poate fi între categoria estetică şi o atitudine faţă de o anumită clasă socială către care am avea o pretinsă datorie de împlinit?* LOVINESCU, S. IV, 84. *Instantaneu a stabilit legăturile dintre cauze şi efecte.* COCEA, S. II, 247. *Monografia sociologică este nouă tocmai prin legăturile strânse cu teoria.* D. GUSTI, P. A. 120. *Legătura între limbă şi rasă a fost urmărită până acum, mai insistent, în lingvistică, subt raportul substratului etnic.* PUŞCARIU, L. R. I, 167. *În acest studiu a arătat legătura strânsă între cântecele de stea din manuscrisele vechi şi colecţia lui Anton Pann.* ARH. FOLK. VII, 2. *Între lungirea unui sunet... şi accent există o foarte strânsă legătură.* IORDAN, STIL. 57. *A încheiat seria cuvântărilor, vorbind de legătura strânsă ce există între medicină şi farmacie.* ULIERU, C. 15. *Între sculă şi minte se stabileşte inseparabila legătură dintre judecată, conştiinţă şi act, influenţate în mobilitate reciproc.* ARGHEZI, B. 134. *Legătura dintre ele este incontestabilă, „Rugăciunea" nefiind decât o dezoltare a blestemului lui Sarmis faţă de Zamolxe.* CĂLINESCU, O. XII, 56. *Este o legătură între nou şi urât.* RALEA, S. T. I, 302. *O introducere în care se tratează... legătura între ştiinţă şi practică.* AGROTEHNICA, I, 5. *Dostoievski stabileşte admirabil legătura între existenţa socială a individului şi psihologia lui.* v. ROM. iunie 1957, 162, cf. DL. *Legătura generală dintre fenomenele naturii nu este demonstrată de greci în amănunt: ea este pentru dânşii rezultatul contemplării directe.* JOJA, S. L. 345. *S-a constatat... că există o strânsă legătură între alimentaţia bogată în grăsimi, în special de origine animală, şi apariţia acestei boli.* ABC SĂN. 55. *Confirmarea... legăturii organice ce există... între agricultură şi păstorit.* VUIA, PĂST. 10. *Ne vom mulţumi cu o prezentare mai succintă a legăturilor care există... între orânduirile anterioare feudalismului... şi apariţia acestei orânduiri.* PANAITESCU, O. Ţ. 17. *Contestând rolul cognitiv al artei, ignorând orice legătură dintre baza economică a societăţii şi fenomenele de suprastructură, aceste lucrări neglijează şi conţinutul artei studiate.* IST. T. I, 9. *Nu întâmplător el începe prin a afirma legătura filosofiei cu viaţa.* N. MANOLESCU, C. M. 36, cf. M. D. ENC. *Metafora recreează..., stabilind legături noi între lucruri.* SIMION, D. P. 49, cf. DEX. *Însuşirea... se află într-o strânsă legătură şi directă... cu facultatea de actualizare a valorilor moştenite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 5/3, cf. DSR, v. BREBAN, D. G. *Morala este strâns legată de speranţă, iar această legătură derivă din însăşi epistemologia kantiană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 8/1. ✧ (Prin analogie; unul dintre membrii raportului de reciprocitate este o fiinţă) *Legătura între om şi pământ nu se stingea prin căderea lui în rândul şerbilor.* XENOPOL, I. R. VI, 136. *E o legătură mai puternică între ţăran şi holdele de grâu şi de porumb, decât între miner şi vâna de aur.* AGÎRBICEANU, A. 101. *Legătura dintre om şi natură şi înrudirea lui cu ea mergeau până la transformarea omului în plantă, în izvor.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 69. *Legătura sa cu locul de formaţie spirituală a lăsat însă o urmă... durabilă.* LOVINESCU, S. VIII, 57. *Relevă legătura organică ce există între ţăran şi pământ.* CONV. LIT. LXVII, 474. *Fără voie îi veni în minte legătura înoirii pământului cu înoirea sufletului.* SADOVEANU, O. V, 134. *Înţelegerea legăturilor dintre natură şi om a fost factorul integrant al concepţiei lui Shakespeare.* VIANU, L. U. 77. *Prin intuirea acestui secret... vine legătura biologică a oamenilor din aceste locuri cu spaţiul lor de piatră.* BOGZA, C. O. 109. *Am văzut totul printr-un ecran cenuşiu, de burniţă şi de ceaţă, şi astfel n-am putut stabili nicio legătură intimă cu peisajul.* TUDORAN, O. 245. *Între brad şi voinic există... legături trainice.* STOICESCU, C. S. 119. *Legătura* [animalelor] *cu mediul în care trăiesc.* ZOOLOGIA, 3. *Se vede bine legătura dintre ţăranul dependent şi jirebie.* PANAITESCU, O. Ţ. 118. *Ceea ce tulbură legătura cu lucrurile simple şi întăritoare este gândul trecerii.* SIMION, S. R. III, 161. *Legătura de nedesfăcut cu pământul strămoşesc... a conferit poporului român forţa de rezistenţă în faţa populaţiilor migratoare.* MS. 1988, nr. 4, 6. ✧ Spec. *Cea dintâi grijă a criticei este de-a statornici o legătură de cauză între opera analitică şi artistul creator.* GHEREA, ST. CR. I, 32. *Între opera unui scriitor şi viaţa lui este întotdeauna... o legătură.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 5. *Membrii Academiei... n-au fost în stare să-şi dea seama de legătura strânsă ce exista între tabloul lui Courbet şi artiştii mari.* OPRESCU, I. A. IV, 19. *Există... momente prin care legătura lui Dante cu antichitatea pare încă mai strânsă.* VIANU, L. U. 16. *Dragostea faţă de locurile copilăriei înseamnă la Creangă şi legătura cu viaţa satului, cu obiceiurile şi limba poporului.* L. ROM. 1953, nr. 3, 67. ✧ (Prin extensiune) *La pedepsele dumnezeeşti să aduc relele cele fireşti, carele la faptele cele necuviincioase să pricinuiesc din fireasca legătură a omului cu lucrurile.* GOLESCU, E. 149/14. *Ce legătură ascunsă putea să fie între cel ce venea pe lume în noaptea aceea şi această oglindă?* ANGHEL – IOSIF, C. L. 69. *[Mircea]: Ce amesteci copilul în nebunia ta? Ce vrei cu făptura aceea care n-a văzut încă lumina zilei? Ce legătură este între copilul nostru... Margareta (îl întrerupte, cu braţul întins spre el): Copilul tău!...* KIRIŢESCU, G. 235. ✧ Loc. vb. **A fi în legătură cu...** = a depinde (de...), a ţine (de)...; a privi, a interesa pe...; a se referi la... *Înmulţirea populaţiunei... este în strânsă legătură cu mijloacele ei de subzistinţie.* I. IONESCU, M. 194. *Circulaţia este în legătură cu*

digestia. CONTEMPORANUL, I, 75. *Întemeierea acestei dieceze era în intimă legătură cu combaterea şi alungarea ereticilor.* EMINESCU, O. XIV, 166. *Scopul înfiinţării lagărului era în legătură cu războiul dintre Franţa şi Austria.* XENOPOL, I. R. XIII, 42. *În cea mai strânsă legătură cu banii sunt peceţile.* IORGA, C. I. III, 16. *Nu se încălzea sincer, adânc, pentru nimic ce nu era în legătură cu viitorul de aur ce i-l arăta „Arhanghelii".* AGÎRBICEANU, A. 218. *Toate luptele mari la Dunărea de Jos vor fi în legătură... cu dacii.* PÂRVAN, G. 653. *Oamenii şi întâmplările sunt în continuă legătură cu natura.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 134. *Alegerea „Craiului"... este în legătură cu biserica.* RF I, 113. *Elementele fizice îşi pierd sensul fizic fiindcă sunt neapărat în legătură cu elementele psihice.* LOVINESCU, S. VIII, 29. *Unele poezii sunt în legătură cu anotimpurile şi cu ocupaţiile zilnice ale copiilor.* IZV. XII, 139. *Figura lui încreţită... era în legătură... cu tulburarea care-l agita.* SADOVEANU, O. XIV, 61. *În strânsă legătură cu cunoaşterea poporului român este cunoaşterea pământurilor române.* D. GUSTI, P. A. 249. *Abdominal înseamnă tot ceea ce este în legătură cu abdomenul.* ENC. AGR. I, 12. *În plus, Menzel e interesat de acele probleme, care sunt în legătură cu eclerajul într-un tablou.* OPRESCU, I. A. IV, 77. *Apariţia Lăcustarului... este în cele mai multe cazuri în legătură cu apariţia lăcustelor de Maroc.* DOMBROWSKI, P. 91. *Numele sunt în legătură cu forma îndesată a păsării.* BĂCESCU, PĂS. 278. *Plecând de la constatarea că unor gândaci de bucătărie li se spune „pruşi", trageţi concluzia că numele lor este în legătură cu „roşu".* CV 1949, nr. 4, 52. *Cromatismul e în strânsă legătură cu geometria.* CĂLINESCU, C. O. 292, cf. LINŢIA, P. III, 22. *Simptomele bronhopneumoniei sunt în legătură cu vârsta.* ABC SĂN. 73. *În legătură cu vânzarea... este ceremonia aldămaşului.* PANAITESCU, O. Ţ. 144. *O a treia povestire este în legătură cu războiul purtat de Ţepeş contra turcilor.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 11. **A sta în legătură cu...** = a depinde de..., a atârna de..., a fi în funcţie de...; a fi în (strictă) conexiune cu... *Cu geografia politică stă în legătură strânsă statistica.* RUS, I. I, 3/14. *Cele mai multe dintr-însele stau în legătură strânsă cu istoria ţării.* BARIŢIU, P. A. I, 275. *Acest document stă într-o intimă legătură cu cel publicat mai departe.* CUV. D. BĂTR. I, 66. *Chestiunea măritişului stă în cea mai strânsă legătură cu chestiunea socială.* CONV. LIT. IV, 215. *Vă veţi convinge... în ce strânsă legătură stau prelegerile universitare... cu direcţiunile politice ale unei ţări.* MAIORESCU, D. I, 517. *Curioasa încercare a răposatului... stă în legătură cu o încercare anterioară, făcută de câţiva profesori „fracţionişti".* id. ib. 439. *Intriga... stă în legătură cu un obiect real neînsemnat.* EMINESCU, S. P. 338. *Variaţiunile zilnice stau în legătură cu mersul zilnic al soarelui.* id. O. XV, 1 206. *Cei doi artişti întrebuinţează... vorbele lor, toate mişcările lor, numai şi numai întrucât ele stau în legătură necesară cu intenţia, cu păcăleala.* CARAGIALE, O. III, 58. *Stâlpii cu capiteluri albe... nu prea stau în legătură cu restul.* MACEDONSKI, O. IV, 60. *Cuvântul stă într-o intimă legătură cu ideea.* ŞĂINEANU, Î. 3. *În strânsă legătură cu acest uric stă altul.* SBIERA, F. S. 49. *Acele principii... stau în legătură cu întreaga activitate a Soţietăţii.* id. ib. 370, cf. TDRG. *O socotinţă care mai curând stă în legătură cu următorul capitol.* PAMFILE, CER. 102. *Întrebuinţarea pietrei a stat mai ales în legătură cu umiditatea prea mare în regiunile de apă.* PÂRVAN, G. 467. *O simplă monedă celtică... stă desigur în legătură cu atelierele monetare celtice din Pannonia.* id. ib. 605. *În strânsă legătură cu păstoritul stau migraţiunile românilor.* PUŞCARIU, L. R. I, 360. *Ele stau în legătură cu permanenţa factorilor economici şi sociali în care s-a dezvoltat istoria poporului român.* PANAITESCU, C. R. 12. ✧ Expr. **În legătură cu...** = în raport cu... *Unii engleji... tratează isagogia în legătură cu geografia.* CONV. LIT. XII, 38. *Lucrurile se vor arăta... totdeauna în legătură cu numere concrete.* EMINESCU, O. XV, 175. *Noblеţea nu mai există prin ea însăşi, ci numai în legătură cu titlurile de boierie.* XENOPOL, I. R. X, 154. *A discutat... viaţa omului... în legătură cu idealul moral.* IORGA, P. A. II, 22. *Staţiunea de la Piscul Crăsarilor trebuie studiată şi în legătură cu staţiunile scythice de la Scorţaru.* PÂRVAN, G. 175. *Cuvântul se întrebuinţează în legătură cu prepoziţii, formând locuţiuni adverbiale.* DR. I, 233. *Asemănările dintre dacoromână, aromână şi istroromână au fost studiate până acum mai mult în legătură cu fonetica.* GR. S. II, 1. *Analizând graiul lor în legătură cu graiul celorlalte populaţiuni româneşti, a reuşit să stabilească... că istroromânii reprezintă vechea populaţiune romană din peninsulă.* RF I, 156. *Reînvierea trecutului medieval a devenit... un fenomen european în strânsă legătură şi cu alte fenomene ale redeşteptării conştiinţii naţionale.* LOVINESCU, S. IV, 129. *Aceste cuvinte se păstrează în legătură cu unele obiceiuri.* ARH. FOLK. II, 1. *Am acasă un sertar cu scrisori de familie în strânsă legătură cu evenimentele politice.* C. PETRESCU, C. V. 71. *Planul... de-a vorbi despre doamnele fanariote în legătură cu neamurile soţilor lor este cel care poate da cetitorului o icoană mai clară asupra unui trecut care... îşi are... farmecul său.* C. GANE, TR. V. II, 10. *Viitorul II are sens temporal numai în legătură cu viitorul I.* IORDAN, STIL. 163, cf. ENC. TEHN. I, 220. *Statistice ca cele de mai sus permit concluzii numai în legătură cu un caz mediu.* VIANU, E. 395. *Mă implora să scriu... în legătură imediată cu evenimentele.* CĂLINESCU, C. O. 187, cf. id. O. XIII, 16. *Lucrările lor ştiinţifice s-au desfăşurat în legătură cu activitatea lor la catedră.* VIANU, L. R. 12. *Greutatea ei trebuie chibzuită în legătură cu tonajul corăbiei.* TUDORAN, P. 560. *Particularul nu există decât în legătură cu ceea ce duce spre general.* JOJA, S. L. 126. *Pământurile erau socotite în legătură cu casele.* PANAITESCU, O. Ţ. 169. *Câmpurile semasiologice sunt concepute sincronic şi în strânsă legătură cu contextul.* L. ROM. 1967, 10. *Este... un recensământ al populaţiei... şi în legătură nemijlocită cu aceasta.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 2/2. *Valorile stilistice ale negaţiei... au fost discutate numai în legătură cu negarea predicatului.* L. ROM. 1980, 247. **A (nu) avea (nicio) legătură cu cineva** (sau **cu ceva**) = a (nu) avea de-a face cu..., a (nu) avea (nicio) treabă cu...; a exista anumite relaţii, raporturi (de asemănare, de corespondenţă, de potrivire) între... *Subiectul dramatic al acestei opere, neavând nicio legătură cu istoria..., ne scuteşte de a-i mai face o analiză.* FILIMON, O. II, 202.

Tot ce se învaţă n-are nicio legătură cu chipul cum va trăi copilul. CONTEMPORANUL, I, 203. *Am găsit că ar avea oarecare legătură cu chestiunea de care ne ocupăm.* ib. 776. *Comedia oscă... nu putea să aibă nicio legătură din naştere cu drama satirică.* ODOBESCU, O. I, 44. *Un copil... vine la şcoală fără să aibă de acasă absolut niciun început de legătură cu ceea ce se numeşte patrimoniul de cultură europeană.* CARAGIALE, O. IV, 76. *Prieteşugul şi duşmănia se pricinuiesc de nişte factori care... n-au nicio legătură cu literatura.* GHEREA, ST. CR. I, 8, cf. TDRG. *Tehnica discutată... nu are nicio legătură cu lucrul metalelor.* PÂRVAN, G. 189. *Faptele şi împrejurările nu au numai decât o legătură cu fondul.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 125. *Ce legătură ar putea avea cu cuvântul nostru?* GR. S. II, 350. *Din acestea... numai ea nu are legătură... cu fondul.* ARH. FOLK. III, 173. *Specia oratoriei lui n-are nicio legătură cu oratoria strânsă, logică... a lui T. Maiorescu.* LOVINESCU, S. VIII, 170. *Personalitatea umană n-are nicio legătură cu personalitatea artistică.* id. ib. 206. *Tot ce se întâmplă... în lume... mă interesează numai dacă are vreo legătură cu tine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 79. *Vorbele n-aveau nicio legătură cu ale Todirichii.* DAN, U. 161. *Toate incriminările aduse lui I. L. Caragiale... n-au nicio legătură cu viziunea lui canonică.* CĂLINESCU, O. II, 164. *Înscrierea băiatului la şcoala militară nu avea nicio legătură cu vreo vocaţie ostăşească.* id. ib. XIV, 131. *Mimica expresivă a actorului nu are o legătură reală cu sentimentul ce-l sugerează.* BLAGA, Z. 50. *Au început să-i buşumeze pe alţii care, într-adevăr, nu aveau nicio legătură cu mişcarea.* STANCU, R. A. III, 28. *Poate că gelozia nu avea nicio legătură cu boala.* VINEA, L. I, 279. *Are vreo legătură cu ceea ce voiai să-mi spui tu?* DEMETRIUS, C. M. 54. *Zâmbetul acesta n-avea nicio legătură cu vorbele.* TUDORAN, P. 43. *Nu pricep ce legătură am eu cu chestia asta.* PREDA, R. 40. *Acest concept... e o aberaţie, n-are nicio legătură cu legile justiţiei.* id. C. I. P. II, 175. *Nume de pomelnic, n-au nicio legătură cu frumuseţea Poreclelor.* SORESCU, L. L. I, 63. *Nu are legătură, nicio legătură cu tine, nici măcar cu noi doi.* BREBAN, A. 192. *Să fi avut oare vreo legătură flăcările care au mistuit Roma cu emoţia artistică a împăratului?* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 35. *Tot ce s-a întâmplat nu are legătură cu cina.* CINEMA, 1972, nr. 2, 6. *Ştia bine că asta nu avea nicio legătură cu visul unor fetiţe naive.* V. ROM. ianuarie 1974, 15. *Ceea ce-mi rupe sufletul nu are nicio legătură cu cărţile sfinte.* MS. 1975, nr. 2, 37. *Nu are nicio legătură această prezenţă... cu steaua noastră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/1.

3. Raport de corelare, de conjugare, de asociere, de relaţionare (între rezultatele unor activităţi intelectuale sau artistice, între rezultatele sau consecinţele evoluţiei unor fapte, unor fenomene etc., în relaţie cu ele înseşi sau cu cauzele, condiţiile apariţiei lor, între fiinţe şi p. ext., între lucruri, fenomene etc. sau între trăsături, însuşiri ale acestora şi anumite perioade de timp, realităţi culturale, istorice etc. care le sunt specifice). *Nefiind nicio îmbinare seau legătură ploiei de afară cu starea bătului în îngheţ.* MAIOR, IST. 13/5. *Îi lipsea legătura notelor între dânsele.* FILIMON, O. II, 287. *Plantele se fac în pământ, este dar o legătură între pământ şi plante.* I. IONESCU, M. 307. *Ce legătură putea să existe între asemenea oameni şi junimişti?* MAIORESCU, D. I, 50. *Voinţa nu stă în nicio legătură cu inteligenţa.* CONV. LIT. XI, 267. *Vom avea să-ndreptăm privirea noastră asupra culturei în legătura ei cu simţul frumosului.* EMINESCU, O. XIV, 916, cf. XVI, 379. *Sunt ca două lumi de vieţuitoare cu desăvârşire deosebite şi fără nicio legătură între dânsele.* CONTEMPORANUL, IV, 431. *Aducându-mi aminte de unele întâmplări ce ca prin vis mi se arată, caut să nu le deslueşesc şi să pun legătură între ele.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 259. *Carical oraş din Industan, care nu stă în nicio legătură cu Caracalul nostru.* ARHIVA, I, 67. *Căuta să afle cam ce legături ar putea sta între Alecsandri şi linia de purtare a acelora ce sunt adunaţi în jurul acestei reviste* (a. 1891). PLR I, 397. *Aceste împrejurări dovedesc că trebuie să fi fost o legătură între oraşul din poalele Carpaţilor şi întemeierea statului muntean.* XENOPOL, I. R. III, 17. *Ori de stau sau nu în vreo legătură originară numele „Spira" şi „Spiru" cu numele „Sbiera", nu ne încumetăm a decide.* SBIERA, F. S. 24. *Legătura dintre acest text şi celelalte 58 este învederată.* PAMFILE, D. 3. *Legătura făcută semantic... între Abrud şi vorba „dacică" însemnând „aur"... nu e încă suficient de clară.* PÂRVAN, G. 274. *Ne dau oamenii visuri... Din împrejurările legăturilor lor cu realitatea, orice atingere de vis cu ei te trezeşte.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 21. *Între literatură şi progresul material al lumii legătura este destul de vagă.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 252. *Cuvintele nu trebuie privite izolat, ci în legăturile... lor variate.* GR. S. I, 4. *Susţine că între „a" unguresc şi „a" din graiul satelor... n-ar exista nicio legătură.* RF I, 145. *Între numele slav al Jiului şi cel unguresc al afluenţilor lui nu este nicio legătură.* DR. VII, 250. *Între mine şi „Convorbirile" de astăzi nu e nicio legătură.* LOVINESCU, S. VIII, 115. *Având în vedere întinderea geografică a lui „mătcălău", ar trebui să ne gândim întâi la o legătură cu scr. „matka".* ARH. FOLK. II, 13. *Am înţeles, mai mult ca oricând, legătura dintre moral şi trup.* CAMIL PETRESCU, U. N. 161. *Amuzamente paralele, fără legătură între ele.* A. HOLBAN, O. I, 67. *Eram să-l întrerup, ca să-l întreb ce legătură poate fi între frontul sălbatic... şi povestea paşnicei mărci cu cap de zimbru.* VOICULESCU, P. I, 306. *Limba franceză... face legătura... între începutul vocalic al unui cuvânt şi sfârşitul consonantic al celui precedent.* PUŞCARIU, L. R. I, 104. *Legătura dintre stofa văzută la Toledo şi modestele produse ale ţărăncilor noastre capătă deodată o confirmare.* OPRESCU, S. 161. *L-au botezat „Popa Siringă", cuvinte care vor simboliza, pentru totdeauna, legătura dintre medicină şi preoţie.* ULIERU, C. 44. *O legătură... cu cursul lui Lepsius... nu este, mai ales că poetul se înscrisese la facultate abia la 12 decembrie.* CĂLINESCU, O. XII, 35. *S-a luminat pentru el misterul legăturii dintre suflet şi corp.* VIANU, L. R. 191. *Cutare fluture de noapte seamănă cu un cap de mort, prin urmare – trebuie să existe o legătură între fluture şi moarte.* BLAGA, Z. 174. *E firesc... ca un rafinat aristocrat, care se întâmplă să fie intelectualizat ca filosofie şi geometru ca educaţie, să invoce autoritatea nediscutată a ştiinţei supreme, ca legătură între concepţie şi lume.* RALEA, S. T. III, 239. *O subfamilie* [a co-

costârcilor] *alcătuieşte o legătură între cocostârci şi ibişi.* LINŢIA, P. III, 18. *Alt caz unde se poate face o legătură între nume şi caracterul celui ce-l poartă e constituit de pseudonime.* GRAUR, N. P. 18. *Traducerea prin „a scovârdi" nu a atras atenţia... asupra legăturii cu „scovardă", care nu se pare că sare în ochi.* id. E. 75. *Drâmba... face cel mai bine legătura cu pseudo-instrumentele.* ALEXANDRU, I. M. 27. *El subliniază legătura dintre „mişcarea energetică", pragmatismul lui James şi „umanismul" lui Schiller.* JOJA, S. L. 22. *Asigurarea legăturii dintre informaţii se face însă cel mai frecvent prin repetarea anumitor semne.* SCL 1968, 238. *Legătura cu corpul teoretic o fac culegerile de aforisme... şi lucrările eseistice.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 200. *Mai trebuia stabilită o legătură între învinovăţita cu bască... şi autoarea delictului din Gara de Nord.* D. R. POPESCU, I. Ş. 362. *Mai strânse sunt legăturile onirismului cu barochismul prin ostentaţia decorativului.* SIMION, S. R. III, 263. *Aici aveau loc săptămânal conferinţe pe teme din cele mai diverse, unele lipsite de legătură... cu doctrina şi morala creştină.* I. GHEŢIE, B. I, 208. *Schimbarea accentului la numele proprii... duce la ruperea legăturii... dintre nume şi apelativul de la care provine.* L. ROM. 1980, 246. *Legătura culturii cu istoria socială este uşor de făcut.* IVĂNESCU, I. L. R. 4. *Vedeţi vreo legătură între această reapreciere şi soluţiile crizei culturale în general?* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1993, 1. ✧ (Raportul se stabileşte între fenomene, realităţi etc. de acelaşi fel) *Un fapt care ne arată puternica legătură între istoria vieţei în genere şi istoria omenirei ni-l înfăţoşează tot limbele.* CONV. LIT. IV, 230. *De aici urmează necesitatea unei legături mai strânse între celulele ce constituiesc un individ organic.* CONTA, O. F. 327. *Kant nu consideră legătura infinită între fenomene.* EMINESCU, S. P. 322. *Părerea obştească în Constantinopole era că nu stătea nicio legătură între mişcarea lui Tudor şi acea a lui Ipsilanti.* XENOPOL, I. R. X, 63. *Obiectele găsite... ne stabilesc perfect legătura între vârsta I-a şi cea de a II-a a fierului.* PÂRVAN, G. 298. *Pietrele funerare... ne autorizâ deplin a stabili şi legătura între masca umană de pe fibula cu scut... şi măştile de teracotă.* id. ib. 623. *Între „Remember" şi „Craii de Curte Veche" este o strânsă legătură, dictată... de aceeaşi esenţă sufletească.* PERPESSICIUS, M. III, 3. *Între cele două feluri de păstorit nu este nicio legătură.* PANAITESCU, C. R. 119. *Menţiunea aceasta prezintă un interes deosebit... şi pentru legătura ce stabileşte între Sf[ântul] Gheorghe, omorâtor al „dragonului", şi eroul baladei româneşti.* ARH. FOLK. I, 45. *Nu există vreo legătură între accepţia în care a folosit el cuvintele şi aceea din eseul meu.* N. MANOLESCU, A. N. I, 63. ✦ Înlănţuire logică, coerenţă; suită (2). *A nu pute privi deodată în întregimea ei ideea şi legăturile ei.* CONV. LIT. IV, 122. *Ştirile aduse de ziarele din Viena sunt cu mult mai clare decât cele aduse de ziarele noastre şi stau în legătură lămurită.* EMINESCU, O. IX, 137. *Acest nex însă e numai atuncea real când ni se prezintă în legătura lor logică toate cele câte se cuvin a veni prin internul lor la un loc.* id. ib. XIV, 304. *Sunt întâmplări în faţa cărora mintea stă locului: în primejdie, când sufletul nu mai află ajutor, în bucurie... şi în înşirarea gândirilor sale, când el nu le mai află legătura.* SLAVICI, O. I, 61. *În cele din urmă fata păru a găsi o legătură între acest viscol de floare şi o amintire ce rătăcea în sufletul ei.* SANDU-ALDEA, D. N. 275. *Popoarele Apusului nu fac nicio legătură între tutun şi diavol.* PAMFILE, DUŞM. 279. *Nu izbutea să facă nicio legătură de la cauză la efect între Viorica şi sforăitul de acum.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 8. *Nu putea face nicio legătură între ceea ce ştia despre tatăl lui şi ceea ce îi spusese mama bătrâna.* id. ib. 181. *Nu este nicio legătură logică între anotimp şi carte.* id. ib. III, 226. *Nu e nicio legătură între el şi sinceritatea emoţiei sau mai bine între el şi valoarea simţirei.* CAMIL PETRESCU, P. 63. *Ana îşi aminteşte de Mitică, face legătură.* id. T. I, 554. *Acestea sunt compuse din fragmente de descântece care se urmează fără legătură logică între ele.* ARH. FOLK. III, 36. *Reacţionează la ultimul fapt, fără să facă vreo legătură cu ceea ce s-a petrecut mai înainte.* A. HOLBAN, O. I, 39. *Se făceau presupuneri, legături şi vagi bănuieli.* BART, E. 257. *Dacă este cu putinţă o corespondenţă o afinitate, o legătură – o stabilesc.* ARGHEZI, S. XXXIV, 139. *Nu văd încă legătura cu realismul.* CĂLINESCU, C. O. 425. *Legăturile de cuvinte pe care un poet le întrebuinţează mai des alcătuiesc un semn limpede al impresiilor care l-au urmărit mai statornic.* VIANU, L. R. 253. *Un prim tip de contexte este acel în care vorbitorul sau scriitorul exprimă legăturile logice dintre frazele sale.* id. P. M. 151. *Abia în clipa când ea ieşea pe poartă... făcui o legătură între cele ce se petreceau în jurul meu.* BLAGA, H. 91. *Din această goană de imagini, regulată cel mult de legături asociative, omul primitiv voieşte să reţină câteva... mai importante.* RALEA, S. T. II, 155. *Dar ce legătură este între această „introducere psihologică" şi filosofia lui Kant?* N. MANOLESCU, C. M. 102. *Am legat în voie cuvinte şi împrejurări, iar cu ajutorul acestor legături am putut descifra oameni care până atunci îmi părură de neînţeles.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 36, 6/4. *Ea nu cunoaşte legătura logică şi necesară.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 59. *Bine, dar tot nu văd legătura.* ŢOIU, G. 15, cf. DSR. *Povestea aceasta atroce... mi-o aduc aminte, fără legătură directă, cozile de la prefectură.* STEINHARDT, J. 134. ✧ Loc. vb. **A (se) pune în legătură cu...** = a corela, a asocia, a conjuga, a lega[1] **(A 12).** *Faptul... voim a-l concorda şi a-l pune în legătură cu întregul lanţ istoric.* CONV. LIT. VI, 152. *Sistemul nervos... n-are în definitiv altă funcţiune decât aceea de a pune în legătură animalul cu lumea exterioară.* CONTA, O. F. 45. *Era un tu singuratic, fără de a fi pus în legătură cu vo frază.* EMINESCU, P. L. 68. *Această adoptare este pusă în legătură cu o modificare introdusă de corul român.* XENOPOL, I. R. XIV, 47. *Să-şi concentreze activitatea particulară organizând-o şi punând-o în legătură armonică cu centrul comun.* SBIERA, F. S. 370. *Uricul nostru se pune în legătură cu cel publicat de noi.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 331. *Statul sau boiul omului e pus adesea în legătură cu gradul lui de deşteptăciune.* CANDREA, F. 16. *A fost acela care din carte în carte s-a pus în legătură cu ceea ce umanitatea... a transmis mai înalt şi mai nobil.* IORGA, P. A. II, 176. *Mama copilului şi moaşa au grijă să viseze peste noapte şi să ţină minte, iar a doua zi să-şi*

tălmăcească acele vise, punându-le în legătură cu viitorul pruncului. PAMFILE, DUȘM. 5. *Biruința lui Traian la Nicopolis ad Istrum trebuie pusă desigur... în legătură cu această mare năvală de transdanuvieni.* PÂRVAN, G. 124. *Hasdeu... l-a pus în articolul citat... în legătură cu... „laur".* RF I, 99. *Indiferența fiului poate fi pusă în legătură cu lipsa de chemare preoțească a tatălui.* LOVINESCU, S. VII, 10. *O capodoperă... nu trebuie pusă în legătură cu viața scriitorului.* id. ib. VIII, 28. *Aceste din urmă tendințe... trebuie puse neapărat în legătură cu cerințele naturii.* OPRESCU, I. A. IV, 85. *Zgârcenia e... o boală, pe care nu ezit s-o pun în legătură și cu vârsta.* CĂLINESCU, C. O. 170. *„Imnul lui Satan" al lui Macedonski a fost adeseori pus în legătură cu „Les litanies de Satan" ale lui Baudelaire.* VIANU, L. R. 402. *Pune în legătură pe românescul „vecin" cu slavo-rusul „véce".* PANAITESCU, O. Ț. 43. *Factorul chtonic e mereu pus în legătură cu forțele elementare.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 140. *Părintele său a avut o poreclă asemănătoare – Dracul – pe care unii istorici o pun în legătură cu ordinul Dragonului.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 4. *Ținta noastră principală a fost aceea de a pune istoria limbii în legătură cu istoria poporului.* IVĂNESCU, I. L. R. 20. *Eminescu e pus în legătură cu Horațiu, Sapho, Catullus.* GRIGURCU, C. R. 63. **A face legătura** = a pune în relație, a stabili o relație (cu cineva sau ceva). *Recitesc îndată ultima scrisoare, apoi trec la cea nouă ca să fac legătura.* CĂLINESCU, S. 86. *Nu e oare verosimil să urc în sus pe albia evenimentelor și să fac legătura?* PREDA, R. 34. *Nicolae Balotă a făcut legătura pe linia întrepătrunderii mecanicului și animalului în „reprezentări ale corporalității grecești".* N. MANOLESCU, A. N. III, 35. *Abia când am ajuns în fața casei ei... am făcut legătura între Gina și fata pe care-o văzusem odată, seara.* CĂRTĂRESCU, N. 104. **A pune legătura** = a relaționa. *Legenda pune legătura între Rareș Vodă și familia Cernat care se păstrează și azi, deși e așa de veche.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 208. **Fără legătură** = la întâmplare, fără motiv; fără sens, fără rost. *Îi părea întrebarea fără nicio legătură, fără niciun înțeles.* AGÎRBICEANU, S. 377. *Ochii oamenilor se înfig uneori așa într-un punct, fără legătură, cu nicio preocupare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 345.

4. Coeziune, solidaritate, unitate. *Legătura sau unirea și încheierea lucrurilor se cade să o cunoască.* MICU, în ȘA I, 368, cf. DRLU. *Aceasta este ca și în armonia totului, ce isvoraște dintr-o vecinică legătură a părților și a lucrărilor lor unele către altele.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 92/12. *Nu va săvârși o despărțire puternică în legătura părților totului nostru dinăuntru.* MAN. SĂNĂT. 20/27. *[În] legătura interioară stabilită prin forme identice a gândirii, simțirei și a exprimării acestora nu există mai puțină putere decât în legătura exterioară a membrilor unui corp.* CONV. LIT. IV, 127. *Această legătură indisolubilă a reprezentanților din conștiința noastră constituie unitatea acesteia, adică aceea ce se numește eul nostru.* CONTA, O. F. 456. *Între experiențele noastre se amestecă cunoștințe cari trebuiesc să aibă originea lor a priori și cari nu servă poate decât pentru a da legătură reprezentațiunilor noastre.* EMINESCU, O. XIV, 369. *Dramele istorice... întăresc legătura prin aceea că arată ce-au făcut părinții noștri împreună.* id. ib. 1 087. *Acești barbari sunt așa de strâns asemănători cu cei pe cari i-am caracterizat drept bastarni... prin legătura de fapte în care sunt prezentați împreună cu ceilalți.* PÂRVAN, G. 125. *Ce este o națiune? O comunitate de simțire, exprimată într-o limbă obștească, un sentiment de legătură între generații.* CĂLINESCU, C. O. 91. *Solidaritatea, legătura socială în această fază e bazată pe asemănarea membrilor între ei, pe atracția de afinitate.* RALEA, S. T. II, 94. *Nimic mai profund omenesc; nimic mai curat și mai gingaș decât această legătură între generații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 5/1, cf. DSR. ✦ (Învechit) Mod specific de organizare a limbii ca un întreg ale cărui elemente individuale constituie tipare cu înțeles. V. structură (**6**). *Cu nevoie iaste prisne a le premeni de pre elineşte pre sărbie sau pre fiece limbă, legătura şi ţăsătura poeticească.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 193^{r}/10. *Deaca împreunăm mai multe cuvinte unul după altul, să face cuvântare, carea să zice că este legătura, împletitura şi ţăsătura sau închierea a mai multe cuvinte.* MICU, L. 55/12, cf. 142/3.

5. Concordanță între părțile unei expuneri, ale unei argumentări. *De vreme ce noi sorocul neprieteşugului şi dzua prieteşugului până în 1500 de minute pusesem..., urmadză ca şi legătura datelor cuvinte să să fie rupt.* CANTEMIR, I. I. II, 116, cf. PONTBRIANT, D. *Cele câteva idei sănătoase* [din discurs]... *au rămas fără legătură.* CONV. LIT. IV, 215, cf. COSTINESCU. *Se exprimă fără niciun fel de legătură existența pură a noțiunii medie.* CONV. LIT. XI, 240. *Comediile... fără de legătură ale dlui Pantazi Ghica.* EMINESCU, S. P. 56. *Aș dori să-mi arate vreun muritor... vreo legătură între fraza cea din urmă cu cele ce se spune mai înainte.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 91. *Ca dintr-o noapte ce-l înghite... Toate scripturile-i părură Iscoade prost închipuite Şi basme fără legătură.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 71. *Se îmbrățișară... murmurând în același timp vorbe și crâmpeie de fraze fără legătură.* REBREANU, P. S. 160. *Bucăți în care cu un ritm bleg se înșiră cuvinte lipsite de orice legătură peste un îngrozitor pustiu de gânduri și sentimente.* LOVINESCU, S. VIII, 146. *Exclamă: „Ce frumos e cerul!..." așa de nenatural și fără nicio legătură, că prințul Eduard îl privi pieziș, nedumerit.* A. HOLBAN, O. I, 176. *M-am hotărât să-ți aștern pe hârtie ceea ce în multe seri, fără șir și fără multă legătură, aș fi povestit într-o odaie liniștită copiilor și rudelor.* SADOVEANU, O. XXI, 9. *Izbucni în plâns ca un copil, bâlbâind cuvinte fără legătură.* BART, E. 56. *Numeroase sunt interjecțiile și alte particule similare... întrebuințate oarecum singure, fără legătură gramaticală cu restul construcției.* IORDAN, STIL. 74. *Caută nimicuri de acelea variate, ca atunci când stăteai cu noi de vorbă, fără pricină și fără legătură.* ARGHEZI, S. XV, 85. *Vorbele par ba fără legătură, ba legate și cu înțeles.* GALAN, Z. R. 55, cf. DL. *Cuvintele acestea, lipsite de legătură, sunară fără noimă.* PREDA, M. S. 17, cf. M. D. ENC., DEX, v. BREBAN, D. G. ✧ Loc. adj. **Cu legătură** = coerent, logic. *Cine are să ne poată spune două vorbe cu legătură?* SADOVEANU, O. III, 194. ✧ Loc. adj. și adv. **Fără (nici) o legătură** = (care este) separat, izolat. *Icoane frânte, fără legătură, se abăteau o clipă*

din noapte şi iar plecau. POPA, v. 46. *Niciun zgomot nu se simţea, doar ceva ... ca strecurarea vântului în cercevele..., dar aşa de slab, în pulsaţii fără legătură, care n-aveau nimic omenesc.* SADOVEANU, O. III, 242. *Fără nicio legătură, se gândi că era tocmai ora când trebuia ea să vină.* T. POPOVICI, S. 200.

6. (Lingv.; învechit) Conjuncţie. *Etimologhia are opt părţi: numele, locul numelui, graiul, părtăşia, zicerea, punerea înainte, legătura, pre mijloc aruncare.* ST. LEX. 220^{r}/19. *Părţile* [cuvântului]... *sunt opt: numele, graiul, împărtăşârea, încheierea, în loc de numirea, întâiepunerea, spregraiul, legătura.* MACARIE[1], GRAM. 3^{v}/25. *Legătura este o parte a cuvântului neplecată, legându-le pre cealelalte părţi ale cuvântului spre înţelegere, au rânduială.* ib. 115^{r}/16.

7. (Mai ales la pl.; de obicei urmat de determinări care indică felul, natura, caracterul; adesea precedat de prep. „în" sau construit cu verbe ca „a avea", „a lua", „a sta", „a stabili", „a pune", „a intra" etc.) Contact stabilit şi menţinut între două sau mai multe persoane, grupări, instituţii, state etc. *Marchezul... au făcut oarecare luări aminte relaţiilor (legăturilor) din afară ale Marei Britanie.* AR (1829), 54^{2}/41. *Puseră legăturile politiceşti şi civileşti dintre cele patru ţări ale Macedoni[e]i, precum rupseseră odinioară unirea micilor oraşe ale latinilor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 65/15. *Spre închegarea acestei legături politice, Bogdan... s-au logodit cu Branda.* ASACHI, S. L. II, 48. *Rămasă această dignitate unită cu corona Ghermaniei, între care şi între Italia se nodă o strânsă legătură.* SĂULESCU, HR. I, 104/5. *Sunt staturi care stau de sine, fără a fi în ceva legătură cu altele.* RUS, I. I, 60/4. *Legături de o prietinească şi liniştită petrecere între lăcuitorii amândurora Prinţipaturilor* (a. 1842). DOC. EC. 768. *Prin legăturile de interes şi de comerciu, ei schimbară sălbătecia şi duşmănia lor asupra Imperiului Roman, într-o prietenie folositoare.* BĂLCESCU, M. v. 7. *De aci înainte orice legătură între voi şi mine este ruptă.* FILIMON, O. I, 280. *Silinţele ce-mi voi da ca să strâng din nou legăturele seculare ce unesc Principatele Unite cu Turcia* (a. 1866). URICARIUL, X, 365. *Acest oraş se afla totdauna în cea mai strânsă legătură cu Moldova şi chiar cu Ţara Românească.* HASDEU, I. v. 199. *Unde asemene mijloace şi în rândul dintâi şcoala comunală... lipsesc, acolo este ruptă legătura între oraş şi sat.* CONV. LIT. IV, 36. *Puternicele lor legături financiare cu toată Europa* (a. 1869). URICARIUL, XIV, 146, cf. LM. *Intră şi Anglia în legătură cu Poarta.* CONV. LIT. XI, 103. *Suntem... un stat care... are unele legături cu Înalta Poartă.* MAIORESCU, D. I, 339. *Legăturile dintre toţi indivizii omeneşti se strâng şi se înmulţesc din ce în ce.* CONTA, O. F. 331. *La oraşe a se insista asupra poziţiei, a legăturii lor cu alte centre.* CONTEMPORANUL, I, 192. *Cei mai mulţi ctitori... n-au dat bunuri imobile decât numai monăstirilor pământene, pe care... au putut să le lege prin legături de altă natură, cu mănăstirile din străinătate.* ODOBESCU, S. II, 12. *Se-nţelege de sine că şi principatele româneşti, având atâtea legături politice şi bisericeşti cu Bosforul..., ar fi fost şi ele răpite de curentul unionist.* EMINESCU, O. XIV, 167. *Tipografia Naţională, având o mulţime de legături cu primăria, acest domn Mircea a crezut că mă poate obliga ca în partea neoficială să apăr eu pe d. primar.* id. ib. XV, 1 230. *În Iaşi sunt opozanţi şi eu stau în legătură cu ei.* CARAGIALE, O. VII, 526. *Fenicienii, intrând în legături cu egiptenii, au înţeles folosul scrierii hieroglifice.* CONTEMPORANUL, IV, 436. *În decursul epocei fanariote, legătura dintre boieri şi mazili se rupse cu totul.* ARHIVA, I, 40. *O legătură... între ruşi şi clasa privilegiată din Ţările Române era... necesară.* XENOPOL, I. R. XII, 116. *Bucovina... să rămână sângură de sine, stând în legătură numai cu guvernul... central.* SBIERA, F. S. 219. *O politică de raţiune înseamnă una bazată pe cunoaşterea adâncă a factorilor permanenţi din legăturile între popoare.* IORGA, P. A. II, 353. *Nu se rupseră... legăturile care existau de mult între locuitorii acestui sat românesc şi principatul român.* PĂCALĂ, M. R. 38. *Un spaţiu liber... pe care îl străbat şi unii şi alţii prin legăturile economice ori prin expediţiile războinice.* PÂRVAN, G. 218. *Legăturile comerciale... cu regiunile noastre au fost întotdeauna foarte intense.* id. ib. 304. *Lucrări ştiinţifice nu au putut să apară şi legătura cu apusul e întreruptă.* DR. I, 7. *Muntenia din cauza situaţiei geografice avea mai multe legături cu Ardealul decât Moldova.* IBRĂILEANU, SP. CR. 28. *În urma legăturilor strânse dintre părţile vestice şi sudice... a putut uşor să pătrundă forma populară a cuvântului tracic „*tâmpa".* DR. II, 114. *După ce Costache... se stabilise în Bucureşti, legăturile dintre ei slăbiseră tot mai mult.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 175. *Toate legăturile pe care le are el în Sibiu... sunt numai cu saşi.* DR. IV, 97. *Chiar cu Adriatica ţările nord-dunărene... au avut legături.* GR. S. I, 44. *Un reprezentant diplomatic al reginei Elisabeta a Angliei... fu probabil anume trimis spre a cerceta starea economică a ambelor principate dunărene, în interesul... de a stabili oarecari legături comerciale.* N. A. BOGDAN, C. M. 38. *Dacii aveau... legături cu provinciile limitrofe.* DR. V, 573. *Legăturile dintre strămoşii istroromânilor şi aromânilor se pot urmări în limbă.* RF I, 164. *T. Maiorescu nu mai avea legături cu scriitorii noi.* LOVINESCU, S. VIII, 46. *A pierdut legătura cu Universitatea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 44. *Neacşu, care de... boier, boier ajunsese, legături cu boierii nu putuse să înnoade.* VISSARION, B. 200. *Am absolută nevoie... pentru legăturile politice internaţionale.* VOICULESCU, P. I, 77. *Lucru de care se foloseau duşmanii... pentru a arăta vizirului ce bune şi strânse legături sunt între fostul voievod al Munteniei şi împărăţia austriacă.* C. GANE, TR. V. II, 133. *În veacul XVII, urmările acestor legături culturale apar cu deosebită putere.* SADOVEANU, O. XIX, 473. *Cu toţii intrară în legături cu partidul revoluţionar al junilor turci.* BART, S. M. 25. *Urmează să intre în legături de afaceri.* ENC. AGR. I, 85. *Şcoala românească din Ardeal stătea în cea mai strânsă legătură cu biserica noastră.* MOROIANU, S. 132. *În timp ce pictorii construiesc cenacluri şi şcoli... sculptorii mari sunt puternice individualităţi, fără legături cu ceilalţi contemporani.* OPRESCU, I. A. IV, 114. *Legăturile noastre politice, culturale şi ştiinţifice cu România erau mai anevoioase.* DOMBROWSKI, P. 13. *În partea a doua... se schiţează legăturile noastre cu Italia, aspectele influenţei greceşti şi se ilustrează... rolul covârşitor pe care l-a avut în manifestarea culturală a vremii voievodul*

mucenic Constantin Brâncoveanu. DR. XI, 241. *Societatea n-are legături atât de directe cu mădularele lor.* ARGHEZI, S. XXXIV, 21. *Am reluat... unele legături diplomatice.* CĂLINESCU, C. O. 79. *În casa ospitalieră a lui... stabileşte Voltaire o mulţime de legături cu personalităţi influente ale vremii.* VIANU, L. U. 175. *Tata întreţinea legături... cu aceste cercuri.* BLAGA, H. 11. *Legăturile internaţionale prin congrese se stabilesc din ce în ce mai frecvent.* RALEA, S. T. I, 177. *Înarmaseră... pe câţiva tineri exaltaţi, care aveau legături mărginaşe cu mişcarea constituţională.* CAMIL PETRESCU, O. II, 230. *Institutul... menţine legăturile ştiinţifice cu instituţiile similare din alte ţări.* AGROTEHNICA, I, 60. *O dată cu sporirea legăturilor economice şi politice... apare la curtea domnească şi „muzica nemţească".* ALEXANDRU, I. M. 16, cf. DL. *Ţinu legătura cu ea aproape două luni.* T. POPOVICI, S. 210. *Legăturile tipografiei lui Coresi cu Ţara Românească au fost neîntrerupte.* IST. LIT. ROM. I, 298. *Face drumuri dese la Sibiu, stabilind legături cu cercurile intelectuale de acolo.* ib. II, 38. *Organizarea politică asemănătoare a Ţării Româneşti şi Moldovei este o dovadă evidentă a legăturilor strânse ce au existat între cele două state medievale româneşti.* STOICESCU, S. D. 5. *Sistemul legăturii... între autoritatea centrală şi autoritatea locală... era oarecum deosebit în Ţara Românească.* PANAITESCU, O. Ţ. 198. *Un domeniu în care legăturile artistice au fost strânse... este argintăria.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 21. *Legăturile teatrului românesc cu teatrul european datează din prima jumătatea a secolului al XIX-lea.* IST. T. II, 72. *Legăturile comerciale cu ruşii sunt foarte vechi.* C. GIURESCU, P. O. 131. *Aceste triburi au stabilit legături de schimb şi culturale cu lumea mediteraneeană.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 4. *Legăturile de ordin cultural trebuie... să fie intensificate.* CONTEMP. 1971, nr. 1 294, 10/5. *Dispare din localitate fără să lase vreo adresă, rupând astfel legăturile cu biserica.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 15. *Acolo a întreţinut strânse legături cu oameni de cultură otomani.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 6, cf. M. D. ENC. *În timpul surghiunului său voluntar, de la Berlin, Caragiale păstra legături epistolare strânse cu o seamă de prieteni şi cunoscuţi din patrie.* CIOCULESCU, C. 12. *Bizanţul a stabilit legături comerciale cu mai multe centre ale lumii greceşti.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 7, 40, cf. DEX. *Datorită... legăturilor permanente între populaţia de pe cele două maluri ale Cernei, sufixul „-escu" a pătruns mai devreme decât în alte părţi ale Banatului.* L. ROM. 1980, 56, cf. V. BREBAN, D. G. *Fireasca legătură cu restul Europei s-a menţinut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/3, cf. DSR. ✦ (Mil.) Totalitatea mijloacelor şi procedeelor folosite pentru a asigura transmiterea ordinelor, dispoziţiilor, rapoartelor şi semnalelor, având scopul de a asigura conducerea trupelor în luptă. Cf. DER. ✧ *Agent de legătură* (sau, învechit, *călăreţi de legătură*) = agent care ţine un contact permanent între două unităţi militare, între două grupuri de comandă etc. *Agentul de legătură îmi aduce un ordin scris pe un petec de hârtie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 355. *Întorcându-se către agenţii de legătură, porunci.* BRĂESCU, V. A. 96. *Pe când slujitorii crăieşti puneau pe solii moldoveni în obezi, călăreţii de legătură de pe malul de dincoace nu întârziară să repeadă vestea.* SADOVEANU, O. XII, 370. *Enachi, agentul de legătură... o luă la goană spre uşă.* BART, E. 327, cf. DL. *Fusese arestat... sub bănuiala că ar fi fost un agent de legătură.* PREDA, R. 248, cf. DEX. *Ofiţer de legătură* = ofiţer din compunerea statului major trimis la un alt stat major superior, vecin sau subordonat, cu misiunea de a informa verbal asupra unei situaţii şi de a transmite o comunicare (verbală sau scrisă) din partea comandantului. *Veţi fi ofiţeri de legătură dintre diferitele grupuri şi comitetul executiv.* CAMIL PETRESCU, O. II, 13. *Ofiţer de legătură pe lângă misiunea militară franceză, era să-şi piardă viaţa.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 99, cf. LEX. MIL. ✧ Expr. **A veni în legătură** (sau **legături) cu** (cineva sau ceva) = a ajunge să aibă relaţii, raporturi datorită vecinătăţii cu (cineva sau ceva). *Puterea turcească venind însă în legături cu acele europene, ea fu silită a primi unul după altul ambasadori.* XENOPOL. I. R. X, 108. **A (se) pune în legătură** (sau, învechit, **legături**) = a veni (sau a face să vină) în contact. *Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri* [trecut şi viitor]..., *atuncea... am putea trăi aievea în trecut.* EMINESCU, P. L. 30. *S-a pus în legătură cu ovreimea şi mai ales cu samsarii.* SLAVICI, N. II, 339. *Domnii din familia Basarab se pun în legături mai temeinice cu Oltenia.* XENOPOL, I. R. V, 27. *Se pune în legătură cu această putere pentru a nimici figura ameninţătoare a vice-regelui egiptean.* id. ib. XII, 145. *Le va pune, fără zăbavă, în legătură cu un avocat.* REBREANU, R. I, 231. *Rori se puse în legătură cu toate vecinele.* SADOVEANU, O. VII, 135. *Îi sosiră ordine... să se pună în legătură cu proprietarul.* id. M. C. 198. *Mulţimea reparaţiilor de ipingele şi tocuri îl puneau în legătură cu toţi gospodarii satului.* ARGHEZI, S. XV, 226. *Dacă crezi, te pun în legătură.* CĂLINESCU, B. I. 232. *Cineva l-a pus în legătură cu „Opinia publică", gazeta vehementă, dar astmatică, a unui grup de cărturari reformatori.* VINEA, L. I, 119. *Acum un an şi ceva l-am pus pe Costică în legătură cu un fost consilier la externe.* H. LOVINESCU, T. 54. *Una din... întâmplări,... i-a pus în legătură, la începutul anului 1922, pe Tudor Arghezi şi pe Urmuz.* N. MANOLESCU, A. N. III, 9. ✦ (Şi în sintagmele *om* sau *persoană de legătură)* Persoană care asigură un contact permanent între două instituţii, două întreprinderi, două grupuri de persoane etc.; (în timpul ilegalităţii) persoană prin intermediul căreia membrii unui partid ţineau contactul cu organele superioare. *Comandamentul de la Bucureşti dădu ordine severe, sporirea elementelor de legătură, cu porunci să se tragă oricând şi în oricine.* VOICULESCU, P. II, 139. *La amiază, pe-o culme pustie, auzim de la patrulele şi oamenii de legătură semnalul popasului şi ne oprim.* SADOVEANU, O. XXI, 76. *Li-l dăduse ca om de încredere şi legătură.* CAMIL PETRESCU, O. II, 22. *A pornit repede, dar cu toate precauţiunile, la legătura ei din oraş, un croitor de pe strada Blănari, i-a cerut... să-l prevină pe tovarăşul respectiv să nu se ducă la întâlnire.* BENIUC, M. C. I, 269. cf. DL. *Nu se întâlnea decât sâmbătă cu omul de legătură.* T. POPOVICI, S. 191. *Al doilea om de legătură era un achizitor de lucruri făcute de deţinuţi.* BARBU, Ş. N. II, 109. *Fusese cândva un fel de om de legătură al*

afacerilor ei. BĂNULESCU, C. M. 167, cf. DEX. ✧ (Prin extensiune) *Iată punctul de legătură, care aduce aminte dlui Mavrogheni că este în ţara sa.* MAIORESCU, D. I, 254. *Simţ patriotic de legătură şi de solidaritate între toate popoarele din împărăţie.* SBIERA, F. S. 105. *Trimişii... văd din luntrea lor cum inelul de legătură cu Marea bogăţiilor... se pierde în adâncuri.* IORGA, C. I. III, 29. *Pentru a stabili o punte de legătură între volumul de faţă şi celelalte două de dinainte, ne vedem siliţi să reamintim că... era firesc să aplicăm şi în literatură rezultatele obţinute acolo.* LOVINESCU, S. IV, 361. *Porturile româneşti au avut totdeauna un rol important în acest trafic ca punct de legătură pentru transportul pe apă de marfă.* BART, E. 357. *Între boemul Eminescu şi geniul Eminescu sunt punţi de legătură.* CONSTANTINESCU, S. II, 570. *Cronicarii au întins punţi de legătură peste vreme.* IST. LIT. ROM. II, 24. *Pentru comoditatea expunerii, am crezut că este necesar să introducem un termen... care să denumească punctul de legătură dintre două morfeme care formează o unitate într-un plan superior, termenul de „jonctură".* FD II, 85. *Obştea constituie veriga de legătură între feudalism şi orânduirile anterioare.* PANAITESCU, O. Ţ. 19. *Îşi spunea... că aparţine la două lumi diferite între care nu putea fi întinsă o punte de legătură.* I. GHEŢIE, B. I, 484. *Atribute care-i anulau orice punte de legătură cu actualitatea mişcării teatrale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 18/3. *Comisul Ioniţă este personajul principal de legătură între celelalte povestiri.* L. ROM. 1980, 296. *Insistă... asupra filosofiei, ca disciplină de legătură cu „fizica, chimia, fiziologia...".* MS. 1980, nr. 1, 13. *„Istoria armenilor" a reprezentat puntea de legătură dintre epoca antică şi cea următoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 13/2. ✦ Atingere directă, nemijlocită între două corpuri, două forţe, două energii etc. *S-a găsit o frumoasă oglindă de bronz cu dublă ornamentare...: cerbul culcat la punctul de legătură cu discul.* PÂRVAN, G. 354. *Sudajul constă în unirea la cald a două piese metalice în aşa fel, ca locul de legătură să formeze cu părţile adiacente un tot pe cât posibil omogen.* IOANOVICI, TEHN. 162. ✦ Spec. Racord, branşament, contact între două părţi ale unei lucrări, între două elemente ale unui întreg etc. Cf. COSTINESCU. *Cel din urmă corp... va grava pe creierul meu linia sau legătura care îl uneşte cu un corp subsecuent.* CONTA, O. F. 75. *Într-o noapte... fiul meu, trecând printre el* [radiofon] *şi cadru, a apucat înainte unul dintre cele două fire de legătură şi l-a rupt brusc.* SADOVEANU, O. IX, 583. *Legătura se face în câteva secunde cu ajutorul unor... selectoare.* ENC. TEHN. I, 166. *O stropitoare în legătură cu un robinet de apă, lasă un snop de ploaie... perpendicular pe suprafaţa probei de ţesătură.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 55. *Oricare robinet bun trebuie azi, pentru orice eventualitate, să aibă legătură c-un val sau un talaz.* SORESCU, U. 68. ✧ Expr. **A (se) pune în legătură** = a (se) racorda. *Cele două capete ale acestui aparat se pun în legătură printr-o sârmă de-o lungime oricât de mare.* EMINESCU, O. XIV, 956. *Cercul Marinei, pus în legătură cu dinamul crucişătorului, era feeric luminat.* BART, E. 142. *Gazometrul e pus în legătură cu becurile prin ţevi.* ENC. AGR. I, 37. *Un abonat poate să pună linia sa în legătură cu aceea a altui abonat.* ENC. TEHN. I, 166. *O prelungire... se pune în legătură cu celulele nervoase.* ZOOLOGIA, 17. ✧ *Legătură inversă* = conexiune inversă, v. conexiune.

II. Fig. **1.** (Învechit; şi în sintagmele *legătura de pace, legătura cea de pace, legătură de pace, legătura păcii*) Acord, convenţie; învoială, înţelegere (scrisă); aranjament; spec. pact[1] (**2**), tratat (**1**); (învechit şi popular) legătuinţă (**2**), (popular) legătuială (**1**). V. legământ (**3**). *Să nu faci legătură cu oamenii acelui ţinut.* PO 295/5. *Nişte legături ce făcuse leşii cu Ştefan Vodă cel Bun.* M. COSTIN, O. 44. *Au stătut între hanul şi între Zamoyskii tractate, adecă legături de pace.* id. ib. 45, cf. 65, 292. *Lăudat lucru iaste să ţâie neştine legăturile păcii.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 194[r]/9. *Iar îmblătorii din Soroca şi Hotin, aşezaţi pentru legăturile cu Polonia, vor fi avut aceeaşi leafă ca gălăţenii* (a. 1683). IORGA, S. D. XVI, 228. *Turcul esti la o legătură cu franţozul.* NECULCE, L. 327. *În puţine cuvinte toată istoria să cuprindzi, o, priietine, pentru pofta, legătura şi isprăvirea păcii s-au grăit.* CANTEMIR, I. I. II, 60. *Între dânşii legături de pace au făcut.* R. POPESCU, CM I, 554. *Trimiţând împăratul Navuhodonosor soli la Sedechia ca să-ş dea birul, precum le-au fost legătura, i-au întors îndărăt... deşerţi şi înfruntaţi.* ANTIM, O. 296. *Adevărata creştinătate... la unii domni: să încheie întru acestea, adecă să stea în hotarăle sale, să păzească legăturile, să fie mulţămit întru cele ce are* (a. 1713). GCR II, 7/8. *Să nu ceie de la dânşii niciun fel de dajdie pentru toată vremea oştirii,... pe doi ani socotindu-se de la legătura păcii* (a. 1774). ARHIVA R. I, 324/10. *Rămase crai ungurilor Ioan, însă cu legătură la pace.* VĂCĂRESCUL, IST. 261. *Teodat... au stricat toate legăturile cu împăratul Iustinian.* ŞINCAI, HR. I, 101/17. *În Ţarigrad, au făcut legăturile de pace.* id. ib. 177/4. [Vladislav] *au făcut mare legătură cu frate-său, Sigismund, craiul Poloniei.* id. ib. II, 110/11. *Decebal... nu cu acela cuget au făcut legătură de pace cu romanii..., ci numai pentru ca să scape de primejdia cu carea îl împresurase romanii.* MAIOR, IST. 5/6. *Nebăgând samă de legătura ce făcuse cu Asan Ioann..., se sculă după aceea cu război asupra lui Asan Ioann.* id. ib. 299/11. *Legătura cu carea s-au legat şi o au dat Esop* (a. 1812). GCR II, 210/26. *Au întărit Antioh legătura de pace.* TEODOROVICI, I. 263/5. *Nici a să zminti legătura şi priveleghie legată prin hrisoavile gospod ce s-au cheltuit şi s-au scos acestui oraş* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 98, cf. DRLU. *Fură siliţi să ţie oştiri cu cheltuială mai puţină. Făcură legături cu naţiile barbare, care n-avea... cererile acelea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 179/30. *Rupând legătura păcii încheiată între sine şi între Ştefan, i se părea că au dobândit atunci prilej de a-şi răzbuna în tot chipul.* F. AARON, I. I, 136/13. *S-au adresat... şi la Ştefan cel Mare al Moldovei, cu carii... au încheiat o trainică legătură.* ASACHI, S. L. II, 212. *Între Maroto şi Espartero s-ar fi făcut... o... legătură de pace.* GT (1839), 147[1]/50. *Pre aceea vreme... au stricat puternica împărăţie legătura păcii ce avea cu republica de Veneţia.* ARHIVA R. II, 2/15. *Legăturile numeroase care din toate părţile deschid relaţiile cele comerţiale... au vădit trebuinţa a publica un jurnal periodic* (a. 1841). PLR I, 96. *Cazimir se îndatori a strica tot feliul de legături ce ar fi având*

cu Ungaria şi a sprijini numai interesurile Poloniei. IST. M. 75/24. *Toate spusele şi toate faptele lui învederau hotărârea sa d-a rupe legătura cu turcii.* BĂLCESCU, M. v. 42. *Aicea... este dreptatea, aicea pricina cea bună, tocmelele, legăturile şi jurămintele de pace.* id. ib. 368. *Această nouă legătură pricinui lui încă cinci ani dărăgătorie de ocârmuire, cu titulă de proconsul.* SP I, 209/1, cf. PONTBRIANT, D. *Asan iarăşi făgăduia din parte-i cu jurământ că va menţinea neatinsă legătura cu romeii.* EMINESCU, O. XIV, 139. *Legătura era ca să se ascundă până de trei ori.* ISPIRESCU, L. 46. *Prin tratatul de la Paris şi prin Convenţie... vrea să respecteze... nişte legături deopotrivă folositoare imperiului otoman şi Principatelor Unite.* XENOPOL, I. R. XIV, 56. *Împăratul încheiase cu dânsul o legătură, în care el dădea tot, supuindu-şi ţara, făgăduind-o după moartea lui.* IORGA, P. A. II, 257, cf. RESMERIŢĂ, D., DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DEX, DSR. *Ţi-ai uitat de legătura ce am făcut amândoi.* FUNDESCU, L. P. 85. *Turcii păn atuncea avea contră cu ungurii, de-atunci a făcut o legătură.* VÎRCOL, V. ✦ (Popular) Înţelegere cu privire la o logodnă. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. Promisiune, angajament, îndatorire, obligaţie (**1**), sarcină (**3**), (rar) legătuială (**2**); ext. făgăduială, jurământ, legământ (**4**). V. a s i g u r a r e. *Şi nece ura greşală de moarrte sau de legătură destoinică nu aflaiu.* COD. VOR.[2] 283. *Voi mulţi pre voi şi legătura mea cu voi o voi ţinea* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 7/11. *Aşa voiu face legătura cu voi, cum de acmu înainte nu va mai peri tot trupul pren potopul apeei.* PO 35/13. *În aceaia zi legătură puse Domnul cu Avraam şi zise: „Semînţeei tale da-voi acest pământ."* ib. 51/23. *Să ne aducem amente de legătura ce simtem legaţi cu cuvântul Domnului nostru, să nu să întoarcă iarăş pre noi datoriia noastră.* VARLAAM, C. 215. *Legăturile despre împărăţie au fost acestea: Pace vecinică de la turci să aibă crăiia leşască, niceodată asupra ei oşti să facă.* M. COSTIN, O. 84. *Au stătut între Ferdinand şi între Ioan crai cu aceste legături aşedzare: să crăiască Ioan în toată viaţa lui, iar după moartea lui, nu altul, numai Ferdinand.* id. ib. 293. *Mi voi ţânea legătura şi cuvântul.* DOSOFTEI, PS. 307/5. *Făcuse giurământ să nu-ş mai iasă din chilia peşterii. Şi însuş s-au legat pre sâne şi legătura să dezleage n-au avut cum.* id. V. S. octombrie 43[r]/25. *Fie, dară, întru mijlocul nostru şi întru mijlocul tău, să punem cu tine legătură.* BIBLIA (1688), 19[1]/7. *Cu aceste legături şi tocmele s-au aşezat Ştefan Bator la crăie leşască.* N. COSTIN, LET. 543. *Făcusă muntenii legătură să nu-ş dea fetele după Cantemireşti.* NECULCE, L. 229. *Călcă pravilele şi legăturile cu giurământ cele adeverite.* id. ib. 340. *La cel cunoscătoriu mai tare să ţine şi este legătura hireşului cuvânt.* CANTEMIR, I. I. I, 45. *Şi-l jură pre Sfânta Evanghelie şi-i făcu zapis cu mare legătură.* ANON. CANTAC., CM I, 183. *N-aţi vrut să păziţi tocmelele şi legăturile, cum zic la noi, la neamţi, „parola", ce le-aţi călcat.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 296. *Noi toţi neguţitorii,... dăm legătura noastră* (a. 1703). IORGA, S. D. XIII, 11. *Făcând legătură între dânşii cu movilă de pietre, să despărţiră.* ANTIM, O. 260. *Acela care va fi să se rânduiască egumen, să facă întâi zapis înaintea epitropilor cu legătură, cum că va fi până la sfârşitul vieţii lui ostenitor pentru chiverniseala aceii case.* id. ib. 341. *De nu ne vom ţinea de aceast[ă] legătură... care parte nu să va ţinea... să fie închinat gloab[ă], să dea florinţi 10* (a. 1732). IORGA, S. D. XII, 223. *Cu această legătură a amândurora părţilor grijile să fac de obşte.* CATON, 61[r]/5. *Om... din cei nelegaţi, cu legătura francmasoniei.* GHERASIM, T. 29[v]/8. *Să fie statornice legăturile, contracturile şi tocmelele, preţurile lucrurilor.* MICU, în ŞA I, 505. *N-au ţinut legătura cu Sinesie făcută.* ŞINCAI, HR. I, 210/11. *Au dat taleri 900, iar taleri 300 au rămas, la arendaş – şi are legătură ca să facă pivniţă dă piatră, curte dă gard, grajd de nuiele şi odaie* (a. 1802). DOC. EC. 71. *Pentru pravilile acestea, fie după legăturile lor; iar eu mă voi sui la cuvântul carile am lăsat.* HERODOT[2], 57. *Ei să făgăduiesc cum vor ţinea legătura.* ib. 139. *Nu fu sâlniciia firii ca să rumpi tu legătura logodnii tale ceii nepreţuite, ce fu reotatea voiei tale.* MAIOR, PRED. II, 125/16. *Când nu se va păzi legătura ce să coprinde în vânzare.* CARAGEA, L. 20. *Şi după legătura hrisovului şi alcătuire prin ponturi ce sunt pentru urmare ispravnicilor, sunt îndatoraţi a avea cea mai întâi îngrijire pentru bună statornicia voastră, ascultând în toată vreme jălobile şi cererile voastre* (a. 1817). IORGA, S. D. XVI, 92. *Vei urma dumneata după alăturata însemnare supt 210.1, săvârşind întocmai cele ce să arată la legătura fieşcăruia număr* (a. 1819). DOC. EC. 217. *Caută,* [împărate], *şi-ţi vezi scrisoarea, Legătura şi prinsoarea Care ai dat pentru mine.* ZILOT, CRON. 78. *N-au priimit dumnealor boierii cererea acelor jeluitori, ci au judecat că să cuvine să să păzească legătura sorocului până la 15 ani* (a. 1823). DOC. EC. 283. *Să-l treacă... la catastihul de meşteri, păzindu-să legătura isnafului ce au dat în scris supt iscăliturile lor* (a. 1823). ib. 304. *Cel care... va călca legătura breslii a lucra la altă prăvălie, să dea la cutie câte taleri trei* (a. 1824). ib. 330. *Au ţinut fabrica berii... cu legătură a plăti pe tot anul la cutie câte taleri 300* (a. 1825). ib. 352. *Credinţă... să zice să urmăm după cugetul nostru şi să rămânem credincioşi în făgăduielile şi legăturile noastre.* GOLESCU, E. 294/21. *În ziua aceea a făcut Dumnezeu legătură cu Avraam.* TEODOROVICI, I. 2/16, cf. DRLU. *Din însăş haractirii bunului celui preaînalt lesne să vede cu ce legătură ne unim cu D[u]mnezeu.* POTECA, F. 282/29. *Să alerge numitile sacale veri unde să va întâmpla foc, după legătura ce o dă jăluitorul* (a. 1827). DOC. EC. 381. *Tocmeala pentru lucru ce să arată într-acest contract făcându-să cu bună învoire... spre a să păzi legătura coprinderii sale întocmai, s-au adeverit şi de divanuri* (a. 1829). ib. 443. *Împlinesc legătura îndatoririi, de înălţarea şi fericirea traiului vieţii noroadelor lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXIX/13. *Drepturile şi legăturile înfiitorilor şi a înfiiaţilor.* COD. ŢIV. 39/13. *Casnicilor, care aţi încheiat între voi o legătură pe toată viaţa, fiţi totdeauna cu inimă curată între voi.* MARCOVICI, D. 45/10. *Supt-iscălitu să pune chezaş pentru domnul Teile, întru ceea ce să atinge de legăturile ce le ia asupră-i prin acest înscris* (a. 1835). DOC. EC. 594. *Am făcut domnia mea legătură şi jurământ mare, d-au jurat domnia mea ţării pre Sfânta Evanghelie.* MAG. IST. I, 123. *Să-i dau semn de legătură*

doao palme preste gură. BĂRAC, A. 62. *Consulatul... adeverează fiecare contract şi va privegea ca agentul să îndeplinească legăturile sale* (a. 1848). DOC. EC. 941, cf. POLIZU. *Astfel îţi păzeşti Domnia Ta legăturile zapisului de arenduire?* FILIMON, O. I, 164. *Când găsi boţul de aur îl împărţise frăţeşte, supuindu-se legăturei ce o întărise oarecând, ca să rămâie unul altuia credincioşi.* CONV. LIT. IV, 73. *Le-au închinat la Sf[ântul] Mormânt... cu legături ca să menţie sfintele lăcaşuri în stare bună.* LĂCUSTEANU, A. 14. *Cu toată legătura aceea sultanul Baiazid nu s-a sfiit... să atace şi să supuie fortăreţele Vidinul şi Şiştovul.* EMINESCU, O. XIV, 172. *Bocioacă făcuse legătură cu Mara şi trebuia cu orice preţ s-o mărite.* SLAVICI, O. II, 123. *Tinerii îşi dau în schimb nişte obiecte ca semn de legătură.* MARIAN, NU. 112, cf. DDRF. *În 1404 Alexandru se duce în persoană la Cameniţa, pentru a recunoaşte legăturile de vasalitate.* XENOPOL, I. R. III, 126. *Acest cal simbolic al legăturii de vasalitate călca mândru la sfârşit, între ciohodari sau lachei, importaţi din Ţarigrad.* IORGA, V. F. 109, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Împăratul Vu... a creat o nobilime feudală, ierarhizată prin legături de vasalitate.* JOJA, S. L. 263, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR. ✦ (Învechit şi popular) Condiţie; (învechit) legătuială. *Adăogând şi această legătură între sine pentru tătari, să nu lăcuiască în Bugeag.* M. COSTIN, O. 110. *Legiuitorii zic că detoria este legătura dreptăţii.* MICU, L. F. 82/1. *Vinurile sunt slobode de supt ferport, cu această legătură însă: să vie a şi le ridica de la Zimnice* (a. 1825). DOC. EC. 351. *Avem a-l opri de la toate zabiturile, cu legătură ca să nu mai lucreze meşteşugu într-acest oraş* (a. 1826). ib. 378. *Este gata a face..., înse cu două legături.* GORJAN, H. I, 33/15. *Cu acea legătură s-au tocmit, ca... să nu între nimenea în sală.* BĂRAC, T. 19/14. *Libertatea, egalitatea şi dragostea sunt singurele legături ale căsătoriei.* CONTEMPORANUL, IV, 405. *Nu izbutise a împleti legăturile la care Lupu se îndatorase.* FUNDESCU, L. P. I, 81. *Îi dă pe ea o desagă de bani, dar cu legătură să-i mai dea şi ce i-o fi fost mai drag pe lume.* PAMFILE, DUŞM. 184. ✦ (Învechit, rar) Prinsoare (**III 2**), pariu (**1**), rămăşag (**1**). *Să fie aşa cum şi eu suntu, însă fără de legăturile acestea.* COD. VOR.[2] 310. *Legătura ce făcea de a pune mâna pe hoţ.* ISPIRESCU, L. 73, cf. 44, DA I_1. *Fac o legătură.* ALR I 440/315, cf. 156.

3. Alianţă, convenţie de colaborare; (învechit) legătuială (**3**); coaliţie. V. l e g ă m â n t (**3**). *După pace aşezată şi legătură tare ce făcusă amândoi, au dăruit Mateiaş Craiul pre Ştefan Vodă cu doao cetăţi.* URECHE, L. 87. *Craiul s-au mâtuit cum cu turcul are legătură ţara lor, mai mult de 100 de ani şi stă neclătită.* id. ib. 186. *Aşedzând cu hanul Hmil toate legăturile, au purces depreună cu Togai bei, deodată cu oaste ca 7000 de tătari.* M. COSTIN, O. 128, cf. 158, 167. *Aşa au aşezat cu împăratul de au făcut legătură.* NECULCE, LET. II, 337. *Tari legături cu ei legând..., numaidecât împotriva lor să scula.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *S-au împăcat cu toată vecinătatea, făcându-şi frăţie şi legătură cu Racoţi Gheorghie.* ANON. CANTAC., CM I, 164. *Zăbava vezirului la Rene au fost pentru că aştepta acolo plinirea legăturilor ce cu moscalii făcuse şi aşezase.* R. GRECEANU, CM II, 197. *Făcând legături cu ei, i-au trecut Nistrul* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 276. *Aceştia, vorbindu-se îndestul, au făcut legătură, după carea schitele fără de primejdie au putut trece Dunărea.* ŞINCAI, HR. I, 208/8. [Domnul] *muntenesc, cu carele făcusem legătură sau alianţă.* id. ib. III, 31/12. *Către aceştia au făcut Chiros legătură, care avea şi Crisos.* HERODOT[2], 57. *Athineii... trimisără şi la perşi de să facă legătură* [şi să ceară] *agiutor.* ib. 276. *Cu cumanii.. au făcut acea legătură, ca dânşii, cumanii, să le dea ajutoriu asupra grecilor.* MAIOR, IST. 166/29. *Făcând legătură cu grecii, cu cei cinci sute de ostaşi ce avea se oştea asupra românilor.* id. ib. 221/11. *Aceşti înălţaţi preste popor... fac o legătură noao Şi să pun stăpâni a tuturor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 349. *Au venit Aveinir la David... ca şi când ar vrea să facă legătură cu dânsul.* TEODOROVICI, I. 172/4. *Această confederaţie se numi „hauza"; în legătura se uni peste 80 de politii.* SĂULESCU, HR. 134/15. *Legătura cea întreită a guvernului Rusiei, Austriei şi Prusiei acum este în cumpănă cu împătrita alianţă a Franţei, Engliterei, Spaniei şi Portugaliei.* CR (1834), 325[2]/30. *Moldova avea trebuinţă a statornici a ei legături de din afară către Polonia şi Ungaria.* ASACHI, L. M. 13/30. *Teseu... legături amicale a închiăat între atenieni şi creteni.* ARISTIA, PLUT. (20/3). *Solii veniră de la amândoi domnii şi, ţinând traince sfaturi..., se făcu jurământul de legătură între cei trei domni.* ISPIRESCU, M. v. 11, cf. DDRF. *Împăratul Alexandru încheiase încă din 1815... aşa numita Sfânta Alianţă,... legătură ipocrită.* XENOPOL, I. R. X, 41. *Vrând să-i pierdeţi, aţi făcut Cu barbarii legătură.* COŞBUC, P. II, 72, cf. TDRG. *Au pornit legături politice... cu alte partide.* LOVINESCU, S. VIII, 104. *Dionis statornicise legături cu alte şatre şi lăi, de la care soseau şi la care plecau mereu ţiganii.* VOICULESCU, P. II, 106, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. ✧ (Prin extensiune) *Căsătoriia cea bună, legătură până la moarte în bine şi în rău* (a. 1801). în ŞA I, 540. ✦ Logodnă (**1**); căsătorie. *Pre slăviţi miri să împreune acea legătură.* SLĂTINEANU, A. 96. *Mulţime de persoane încheie între dânsele această sfântă legătură.* MARCOVICI, D. 38/23, cf. POLIZU. *Căsătoria aceasta... Până când, însă, putea să ţie această legătură?* CONV. LIT. IV, 80. *Mihnea Vodă... ia pe o româncă, Neaga,... şi mama Domnului scrie unei surori că o asemenea legătură nu scade pe fiul ei.* IORGA, V. F. 20, cf. RESMERIŢĂ, D. *A fost logodită c-un lord foarte bogat. A rupt legătura, desgustată de egoismul lui.* BART, E. 378.

4. (Învechit şi popular) Învoială scrisă; contract. V. p a c t[1] (**1**). *Trei alesure sunt de se apără nuntele: una de pre svântul... botedz,... alta ruda cea de pre peliţă, iară alta legătura de nuntă.* PRAV. LUCACI, 173. *Toată tocmeala, adecă legătura sau contractul prin care bărbatul şi muierea înainte să leagă... nicio putere să nu aibă.* RÂNDUIALĂ, 1/12. *Contracturile sau legătura căsătoriei... nestricată va fi.* ib. 11/5. *Sătenii... mi-au zis... că de vei pofti dumneata să-i laşi pe moşie să-şi facă vii cu legături bune, ca să le iei numai o vadră de vin din treizeci de vedre, aşa s-ar apuca să-şi puie vii, iar în altfel nu vor* (a. 1787). FURNICĂ, I. C. 144. *Cum să cuvine şi cu bună şi legiuită legătură şi unire*

să le putem arăta. MICU, în ŞA I, 493. *Slugile cele năiemite, numai din legătura care au făcut cu stăpânul sunt detori.* id. 509. *Să zice legătură sau, cum latinii o zic, contract.* id. L. F. 324/1. *Pă aceste mai sus-arătate ponturi... au dat şi numiţii projectori legătură la divan că le vor păzi întocmai* (a. 1811). DOC. EC. 109. *Îţi scriem ca, după legătura ce ai dat aici..., să o priimeşti în natură şi jumătate în bani* (a. 1818). IORGA, S. D. XXII, 165. *Să nu fie volnici a dăşchide prăvălie... până nu să va cerceta de isnaf şi va da legătură că va păzi rânduielile* (a. 1824). DOC. EC. 328, cf. DRLU. *Spre a se păzi această legătură întocmai, am dat acest înscris supt iscălitura mea* (a. 1843). DOC. EC. 807. *Starea economică a unei ţări va atârna în mare parte de la legăturile de daraveri în care dânsa se află cu ţările celelalte.* ARHIVA, I, 129. *Are femeia dreptul să rupă legăturile căsătoriei, dacă nu-i plac, sau n-are?* AGÎRBICEANU, O. VIII, 105. *Fata sedusă şi cu averi îşi găseşte întotdeauna bărbatul care să-i dea, în schimbul traiului comod şi al evoluţiei sociale, condusă de legăturile alianţei, numele lui.* ARGHEZI, P. N. 14. *Iubirea noastră... e una dintre acele legături făcute pe viaţă.* BART, E. 170. *Legătura căsătoriei la indieni manifestă... indulgenţă.* VIANU, L. U. 155, cf. DSR. *Ca să nu gândească lumea că-i vo amăgitură, voinicul acela să facă legătură scrisă cu-mpăratul.* VASILIU, P. L. 21. *Aşę am fa o l'egătură, un contract – zâče – laolaltă.* O. BÎRLEA, A. P. III, 71.

5. Obligaţie impusă cuiva, oprelişte, aşezământ, întocmire (impusă de o autoritate supremă, de un principiu moral etc.), l e g ă m â n t (**5**); p. e x t. înfrânare, abstinenţă, cumpătare. *Deaci lu aflaiu prinsu elu dereptu întrebatul legeei loru. Şi nece ura greşeală de moarrte sau de legătură destoinică nu aflaiu, de nemică nu e vinovat a fi destoinic să moară sau greşeală legat să fie.* COD. VOR.[2] 283. [Dacă] *sufletul vostru va fi lepădându leagea mea şi legătura mea o veţi lepăda... vedea-voi pre voi cu tremuri* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 8/8. *Ereticii... legătura lucrurilor celor bune nu o vor.* VARLAAM, C. 28. *Să fie toate obiceaile acei svente mănăstiri după tocmala şi legătura cârmuitorilor legii noastre* (a. 1657). SAVA, DOC. I, 19. [Legea calvinească] *este scornită de un mitropolit de Fiandra... peste legăturile săboarelor cu multe dumnedzăireşti minuni legate.* M. COSTIN, O. 120. *Acea grozăvie... au stătut între Ferdinand şi între Ioan crai cu aceste legături aşedzare: să crăiască Ioan în toată viaţa lui.* id. ib. 293. *Să nu grăiască nice cuvinte de filosofie, ce să tacă şi să nu grăiască nice un cuvânt, fără numai de mare nevoie, precum pravilele şi legăturile vieţii călugăreşti învaţă şi poruncesc.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 195[v]/31. *Să aibă a cinsti şi a întări această tocmeală şi legătură carii domnia mea am tocmit şi am aşazat după obiceiul celor răposaţi şi milostivi domni mai denainte vreame* (a. 1674). FURNICĂ, I. C. 5. *De vei asculta glasul mieu şi vei face toate câte voiu porunci eu voao şi vei păzi legătura mea, veţ fi mie norod ales.* BIBLIA (1688), 56[1]/8. *După aceste legături şi aşezământuri, singur domnul ţării să păzască, ca să nu să facă nemărui strâmbătate.* N. COSTIN, LET. 577. *Strâcă Duca Vodă legătura văcăritului ce făcus-Antohi Vodă.* NECULCE, L. 157. *Trecut-au preste giurământ şi au stricat legătura sfinţiţilor patriarşi.* id. ib. 298. *Datoria acelui făcut bine în cunoştiinţa inimii stidire şi patimă îi aduce, care pururea supt legătura datoriii îl strânge.* CANTEMIR, I. I. II, 17. *De am viclenit pre Măriia Ta..., să fie eu supt legătura cea grea a afurisaniei.* ANTIM, O. 227, cf. 339. *Au iscălit şi Sfinţia Lor părinţii arhiereii şi dumnealor toţi veliţii boieri şi au pus arhiereii şi legătura a sfintei beserici* (a. 1756). ARHIVA R. I, 83/5. *Oarecare călugăraş... să duse de la mâna acelui stareţ... călcându-şi legătura, pentru că era legat cu legătura ascultării.* MINEIUL (1776), 93[r1]/10. *Acele hrisoave, fiind fără legătură de blăstăm arhieresc, pe urmă tot nu s-au ţinut în samă* (a. 1793). URICARIUL, I, 283. *Mai nimic nu se tulbură de acele legături şi afurisanii.* ZILOT, CRON. 71. [Omul] *a făcut legăminte şi aşăzăminte între ai săi... Dintr-aceste legături, cea mai întâie şi mai fondamentală este societatea.* GENILIE, G. 129/29. *Să se închiză într-un clostru, jurând că va păzi în toată viaţa o aspră abstinare despre nişte plăceri pentru care fu creat şi abuzând totdauna, fiindcă omul nu poate să păzească niciodată aceste legături contrarii naturii sale.* FILIMON, O. I, 311. *Ei... era prinşi în legăturile feudalităţii civile.* BARONZI, I. C. I, 190/14. *Aşezarea, numită altmintrelea şi legătură,... însemnează punere în cale şi conţelegerea părinţilor din amândouă părţile asupra tuturor obiectelor ce se prind şi se leagă că vor da aceştia ca zestre tinerilor ce au să se căsătorească.* MARIAN, NU. 135, cf. TDRG. *Vechile legături s-au răsturnat până într-atâta încât vezi că negoţul străin este făcut de moldoveni, iar cel pământean de străini.* N. A. BOGDAN, C. M. 87. *Constantin Mavrocordat a scos pe ţăran din legătura de robie cu pământul de muncă.* SADOVEANU, O. XIX, 451, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. ✦ (Jur.) Decret. Cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CIORĂNESCU, D. ET. 4 768. ✧ *Legătura lui Mihai Viteazul* = denumire dată actului juridic elaborat la sfârşitul secolului al XVI-lea şi emis de Mihai Viteazul, prin care se generaliza în Ţara Românească legarea de pământ a ţărănimii dependente, anulându-i-se dreptul de strămutare; aşezământul lui Mihai Viteazul. *Pătru Rumânu de în Bozăscul de moşie, nice l-au apucat legătura lui Mihai Voievod* (a. 1636). IORGA, S. D. VII, 5, cf. DDRF, DER. *Legătura lui Mihai Viteazul constituie consecinţa transformării proprietăţii feudale dintr-un domeniu destinat întreţinerii, într-o întreprindere destinată producerii de marfă.* PANAITESCU, O. Ţ. 13.

6. (Învechit, rar) Decizie, hotărâre (a sorţii). *Să le ghicească legătura ursitei lor.* DDRF.

7. (Învechit şi popular) Farmec, vrajă; lucru necurat; boală, legământ (**6**); s p e c. impotenţă. *Să neştine va cădea într-o legătură şi într-o boală.* PRAV. GOV. 70, cf. ST. LEX. 174[r]/2. *Femeia... mântuită de cumplite legături de boală, cu repede vindecăciune de la sv[â]ntul apostol, îndată credzu.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 176[v]/17, cf. 182[r]/34. *Să mărturisim înaintea lor păcatele noastre care ne-au cuprins pre noi ca nişte legături.* CHEIA ÎN. 57[r]/24. *Iară aceasta, fata lui Avraam fiind, carea o au legat Satana, iată, de 18 ani, au nu să cădea a să dezlega den legătura aceasta în zi de sâmbătă?* BIBLIA (1688), 802[1]/22. *Au doară ai legat pre bărbat cu fămeie? Au altă legătură pentru vreo boală?* ANTIM, O. 235. *Prinse a-l ruga* [Dalila pe Samson] *cu ce*

feliu de legătură se poate el slăbi. CALENDARIU (1814), 113/18, cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Oare numai despre daci şi nu despre toate credinţele... ne-ar aminti cuvintele şi datinile de... „legătură" şi „deslegătură", „farmecul" şi „descântecul"... şi altele de acelaşi fel?* ODOBESCU, S. III, 230. *Atunci să se desfacă Toate făcăturile Şi toate legăturile... cutăruia.* GRIGORIU – RIGO, M. P. I, 99, cf. TDRG, CADE. *Să-ţi ghicesc pe-ăl care o să se uite în ochii tăi... Ţi-l leg şi dezleg cu legătură de inimă!* PREDA, R. 212, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 768, DSR. *Mi-o băgă în pământ De legătura cuvântului, de blestemul cucului.* MATEESCU, B. 104. *Văd că-i legătură, Tot de ceaţă şi de ură.* BÎRLEA, B. 33.

III. (În loc. prep.) **În legătură cu...** = referitor la..., care se referă la..., privitor la..., relativ la..., în (ceea) ce priveşte..., în privinţa...; cu privire la... *Adeverim în legătură cu Sterie Constantin... că este un meseriaş foarte priceput în tot ce priveşte meseria lui* (a. 1823). DOC. EC. 306. *În legătură cu noua politică externă, i se impun multe alte preocupări.* MAIORESCU, D. III, 63. *În legătură cu introducerea ideii de lege în ştiinţele spiritului.* CONV. LIT. IV, 182. *Este astăzi, în legătură cu criza economică, o mare criză de cântăreţi de operă.* CARAGIALE, O. V, 268. *Dau la căluşari pe băieţii mici din casă ca să nu se prindă boala de ei. Aceasta-i în legătură cu credinţa că ielele şi rusaliile fură băieţi.* N. REV. R. I, 226. *În actele moşiei Marcoviceni... dăm de toţi vechii proprietari ai Bonţeştilor, în legătură cu documentul nostru.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 153. *Preotul face urările cuvenite în legătură cu venirea sărbătorilor.* PAMFILE, CR. 18. *Între cei trei preoţi începu o convorbire în legătură cu nişte taxe nouă, aruncate de episcopie asupra lor.* AGÎRBICEANU, O. XII, 144. *Nu insist aici asupra unor concluzii ce am tras... în legătură cu năvălirile sarmate.* PÂRVAN, G. 655. *Amintirea propriei sale experienţe... îl face pe Kleist să fie exact şi realist ori de câte ori e vorba în piesă de fapte în legătură cu viaţa militară şi cu războiul.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 90. *Vom trece la alţi termini în legătură cu negustoria.* DR. V, 78. *În legătură cu rotacismul câteva forme din istroromână cred că ar trebui relevate.* GR. S. II, 391. *În legătură cu preocupările mele în această direcţie, de o deosebită importanţă mi s-au părut desenurile în negru, descoperite de mine... în două peşteri din Gorj.* ARH. OLT. V, 131. *În legătură cu denumirea animalelor, românul are în genere, pentru fiecare sex, elemente diferite.* GR. S. IV, 92. *În legătură cu acestea ar rămânea să dăm lămuririle necesare cu privire la numele... „Puşcaşul".* RF I, 68. *Tudor Vianu se ocupă... de sensibilizarea expresiei prin figuraţie..., problemă de stilistică tratată şi de Aron Denusianu în legătură cu Fr. Th. Vischer.* LOVINESCU, S. VIII, 253. *Asta-i umila mea idee pentru „Universul" jubiliar în legătură cu folclorismul.* IZV. XII, 207. *Ştii ce propunere mi-a făcut acest domn în legătură cu banca?* CAMIL PETRESCU, T. I, 516. *O agravare a tuturor fenomenelor se poate observa mai ales în legătură cu anotimpul când bate vântul din miazăzi.* ARH. FOLK. III, 169. *Trei tendinţe par a se fi manifestat în congres în legătură cu natura filosofiei.* CONV. LIT. LXVII, 184. *S-a interesat de situaţia noastră şcolară, punându-ne chiar câteva întrebări în legătură cu materiile pe care le făceam.* SAHIA, N. 69. *Popa ştia totul despre cegi: întreaga viaţă, totul în legătură cu fiecare ceas al zilei sau al nopţii.* VOICULESCU, P. I, 13. *Vom arăta numai... câteva întâmplări în legătură cu subiectul ce urmărim.* C. GANE, TR. V. II, 27. *Vine... o parte arătând reprezentaţiunile în legătură cu Maica Domnului.* GRECU, P. 10. *Mi se pare că am auzit ceva în legătură cu numele ce rosteşti Domnia Ta.* SADOVEANU, O. XIII, 959. *În legătură cu această primă închinare către naţionalitatea română, Xenopol face o impresionantă profesiune de credinţă.* D. GUSTI, P. A. 75. *Impresia mea este că la moţi sunt mai puţine obiceiuri în legătură cu sărbătorile, ca în alte părţi.* ARH. FOLK. V, 125. *Iată... ce spune cel mai mare istoric al românilor în legătură cu familiile româneşti.* MOROIANU, S. 127. *Unul... îi pomenea numele în legătură cu Sf. Ioan, numit pe ungureşte.* DAN, U. 63. *În „Anexele" lucrării am adăugat câteva contribuţii de amănunt în legătură cu stilistica verbului în operele scriitorilor români.* VIANU, A. P. 13. *Măsuri au fost luate în legătură cu această ameninţare.* OŢETEA, T. V. 277. *Iată ce ne spun bătrânii în legătură cu aceasta.* ARH. FOLK. VII, 28. *Nu-şi poate îndrepta înţepăturile decât asupra unor subiecte mai mult sau mai puţin anodine: scene ridicole de toată ziua în legătură cu defectele clasei burgheze, scene de menaj... etc.* OPRESCU, I. A. IV, 42. *Am tot vorbit de o unitate de spirit a junimismului şi am încercat să dăm unele sugestii în legătură cu ea.* CONSTANTINESCU, S. II, 88. *Vom da doar oarecare detalii şi vom face unele precizări în legătură cu numele sau expresiile culese.* BĂCESCU, PĂS. 196. *Emise... câteva aforisme în legătură cu activitatea umană.* CĂLINESCU, B. I. 639. *Din cele patru povestiri... una brodează amintiri în legătură cu trecerea în cursul superior.* PERPESSICIUS, M. III, 26. *Analizele... pornesc de la anume observaţii în legătură cu lărgirea sferei esteticului prin opere de artă revoluţionare.* BLAGA, Z. 35. *În legătură cu aceasta, Dombrowski scrie următoarele.* LINŢIA, P. III, 74. *Lazăr... a dat sfaturi în legătură cu lucrările de fortificaţii.* IST. LIT. ROM. II, 163. *Nu ştiu ce o să putem obţine în legătură cu autostrada.* H. LOVINESCU, T. 106, cf. DL. *Tot ceea ce vă spun în legătură cu această temă reprezintă descoperirea mea.* PREDA, R. 26. *Citise aproape tot ce se scrisese în legătură cu el.* T. POPOVICI, S. 229. *În legătură cu atribuţiile marelui vistier moldovean, trebuie să mai amintim aici şi de faptul că el a cumulat un timp şi funcţia de mare vameş al ţării.* STOICESCU, S. D. 224. *În legătură cu persistenţa obştilor libere în Ţara Românească şi în Moldova... se pune şi problema zonelor în care sunt grupate şi se menţin de-a lungul veacurilor cele mai multe sate de răzeşi şi de moşneni.* PANAITESCU, O. Ţ. 84. *Macedonski profesa, în legătură cu aspectul „muzical" al artei cuvântului, idei nu numai acceptabile, dar şi de mult timp admise, într-o anume sferă poetică.* L. ROM. 1966, 31. *În legătură cu împrumuturile străine este necesară o atentă selecţionare şi adaptare la structura limbii române.* ib. 1967, 495. *Veţi primi mâine raport... în legătură cu declararea independenţei.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 8. *S-a vorbit, în legătură cu ele, de o descompunere a umanului.* N. MANOLESCU, A. N. III, 20. *Avusese dese*

răfuieli în legătură cu un loc de casă. BREBAN, A. 20. *Cu acest prilej pot fi spulberate unele opinii considerate până acum drept sacrosancte în legătură cu Europa.* CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 9/2. *Seară de seară membrii juriului... au putut face considerații din ce în ce mai favorabile în legătură cu virtuțile artistice ale spectacolelor susținute.* SCÂNTEIA, 1969, nr. 82/10. *Are importante comentarii de făcut în legătură cu aceste lucruri.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 21. *Ascultă complimentele domnului doctor Russ în legătură cu frumusețea fiicei ei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 18/1. *În legătură cu stilizarea, nu înțeleg de ce unitatea de stil și stilizarea se exclud.* CINEMA, 1973, nr. 4, 25. *Temerile sale în legătură cu adevăratele intenții ale lui Sobieski aveau să se confirme în 1691.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 4, cf. M. D. ENC. *Dă amănunte în legătură cu obiectele defunctei.* CIOCULESCU, I. C. 43. *Interesul poetului se îndreaptă spre o piesă-dezbatere în legătură cu problema artei.* MS. 1975, nr. 1, 13, cf. DEX. *Cuvintele Evangheliei citite de preot îi readuseră în minte... disputele înverșunate cu sine însuși în legătură cu problemele credinței.* I. GHEȚIE, B. II, 37. *Sunt... frământări în legătură cu natura realismului și categoriile sale actuale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. *În legătură cu etimologia verbului „catifela" există două explicații destul de diferite.* L. ROM. 1980, 499. *Două puncte de vedere opuse sunt inserate și în legătură cu aspectul negator al criticii lui Perpessicius.* GRIGURCU, C. R. 38. *Se desfășurau discuții aprige în legătură cu soarta patriei.* MS. 1988, nr. 4, 15. *Reproșurile cele mai frecvente în legătură cu „Memorialul durerii" se refereau la insuficiența probelor concrete.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/1. *Citi distrat textul cu greșeli de tipar, dar găsi prea puține detalii în legătură cu claxonul.* CĂRTĂRESCU, N. 297. *Nici vracii și nici ghicitorii în stele n-au putut da lui Paloș măcar o singură știre în legătură cu duhul rău care a răpit-o.* FOLC. TRANSILV. III, 341. **Fără (nicio) legătură cu...** = care nu se referă la..., care nu privește pe cineva sau ceva...; independent de... *Comentatorul latin modern a adaus... o absurditate fără nicio legătură cu însuși textul.* HASDEU, I. C. I, 4. *Fără nicio legătură cu corpurile de trupe ungurești lăsate în urmă, francejii... se repeziră fără preget asupra inamicului.* EMINESCU, O. XIV, 176. *Trebuie să observăm că istoricii greci nu raportează fapte petrecute numai în depărtata Muntenie și fără legătură cu interesele statului..., ci de acele ce trebuiau să intereseze pe turci și pe greci.* XENOPOL, I. R. IV, 21. *Călătoriile n-au provocat decât descrieri cu totul sarbede..., fără legătură cu împrejurările și nevoile noastre.* IORGA, C. I. I, 222. *A fost... o tendință... de a studia obiectele izolate, fără legătură cu locurile de unde proveneau.* PÂRVAN, G. 394. *Fără nicio legătură cu textul precedent... se găsește copiat următorul fragment de umor vechi românesc.* RF I, 203. *Se risipise din nou într-o frenezie de gesticulație și de vorbe goale, fără legătură cu chesiunea.* LOVINESCU, S. VIII, 203. *Preocupările lui critice se concentrează în jurul acestei probleme fără legătură cu estetica.* id. ib. 216. *Când întrebam, îmi răspundea ceva atât de ciudat, fără de nicio legătură cu închipuirile mele, încât renunțam să continui.* A. HOLBAN, O. I, 43. *Acest subiect, fără legătură cu neliniștile tale lungi, te doboară.* id. ib. 58. *Inutil... să descriu Bucureștiul și Gara de Nord: sunt... cunoscute, fără de nicio legătură cauzală cu întâmplarea.* TEODOREANU, C. B. 173. *Am simțit că tresare în mine coarda necunoscută, mai mult decât cu bucurie și mai mult decât cu durere, fără legătură cu viața și cu moartea.* SADOVEANU, O. III, 425. *Se înfundau într-o lume aparte, fără nicio legătură cu restul omenirei.* BART, E. 167. *Reprezintă atelierul pictorului, ca un pretext pentru ca acesta să se pronunțe asupra a fel de fel de chestiuni, fără legătură cu pictura.* OPRESCU, I. A. IV, 21. *Era Turnul Fetii, numit și al lui Leandru, dar fără nicio legătură cu tânărul erou grec.* TUDORAN, P. 203. *Rămâneau numai niște formulări fără legătură cu emoțiile secătuite.* T. POPOVICI, SE. 553. *În celelalte țări române, mult mai târziu și fără legătură cu turnirele apusene, a fost des practicată o variantă a luptelor călări cu lănci.* IST. T. I, 105. *Neînțelegerea personală dintre Maiorescu și Caragiale nu e fără legătură cu această convingere a criticului.* N. MANOLESCU, C.M. 67. *Să fi rămas cursul o modestă întocmire didactică, fără legătură cu meditația asupra ființei?* id. ib. 105. *Caracteristică... este apariția neașteptată a unor opinii paradoxale în context și chiar fără legătură aparentă cu chestiunea în discuție.* CINEMA, 1973, nr. 4, 7. *Spusese tare și absolut fără nicio legătură cu cele de mai înainte.* ȚOIU, G. 14.

– Pl.: *legături.* – Gen.-dat. și: (învechit) *legăturei.*

– Lat. **ligatura.**

LEGĂTURÍCĂ s. f. Diminutiv al lui legătură (**A IV 1**); (învechit și popular) legăturiță (**1**). *Într-o zi frumoasă de vară îmi făcui legăturica, o pusei în vârful bățului și o luai la picior pe drumul cel mare-mpărătesc.* EMINESCU, O. VII, 202. *Scoate din sân o legăturică, o pune pe masă, o ține cu mâna dreaptă și cu stânga o dezleagă.* CARAGIALE, O. II, 52. *În acea legăturică mai avea și pălăria cea nouă ce-și cumpărase pentru Crăciun.* SLAVICI, O. I, 88. *Balan... își luă legăturica și se-nturnă la tată-său.* CONTEMPORANUL, VI, 291. *Dezleagă legăturica cu țărnă de la gât.* ȘEZ. III, 116, cf. DDRF, BARCIANU. *Cel mai bun leac contra frigurilor e să porți, atârnate ca amulet, sau broaște cărora li s-au tăiat degetele, sau ficatul ori inima unui brotăcel, într-o legăturică de pânză de culoare cenușie.* CANDREA, F. 253. *Baierul se cârpește și se face legăturică, care este pusă la icoană.* PAMFILE, DUȘM. 229. *În vremea aia era lucru mare când avea și el un gologan în legăturică.* PETICĂ, O. 206. *Porni mai de dimineață, agale, ducându-și în mână legăturica cu merindea pentru amiază.* REBREANU, I. 398, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mi-a pus o legăturică în mână, cu trei rânduri de schimburi.* C. PETRESCU, R. DR. 256. *La poartă aștepta... o țărancă... cu o legăturică petrecută sub braț, care cuprindea toată zestrea ei.* BRĂESCU, A. 44. *În mâna cantonierului, legăturica de mâncare îi făcea cu ochiul.* POPA, V. 79. *Fiecare... scoase câte-o legăturică cu de-ale gurii.* SADOVEANU, O. II, 344. *Cu o legăturică-n cârjă pusă pe umărul drept, și-a scos adânc jobenul.* JUN. LIT. XXVIII, 32, cf. SCRIBAN, D. *O să fii putredă de bogată și-ai să lași moștenire o legăturică.* CĂLINESCU, S. 374. *Lângă bătrân, cu legătu-*

rica cu merinde pe mână, o fetişcană oacheşă... îşi strânge gura pungă. STANCU, D. 260. *S-a pipăit sub brâu, a scos de acolo o legăturică în care erau înfăşurate o cremene vânătă cu colţuri şi un boţ de iască.* V. ROM. octombrie 1953, 33, cf. DL, DEX, L. ROM. 1977, 570, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *legăturici* şi *legăturele.*

– **Legătură** + suf. *-ică.*

LEGĂTURÍȚĂ s. f. **1.** (Învechit şi popular) Legăturică. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Ia un mănunchiu, adecă o legăturiţă de busuioc uscat.* MARIAN, S. R. I, 77, cf. CADE, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

2. (Învechit, rar) Diminutiv al lui legătură (**A II 3**). *Corpul este asemenea de neapărată trebuinţă a fi în toată vremea învelit şi legat cu legăturiţe de tulpan.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 76/28.

– Pl.: *legăturiţe.*

– **Legătură** + suf. *-iţă.*

LEGĂU s. n. v. **lugău.**

LÉGE[1] s. f. **A. I. 1.** (În limbajul bisericesc) Precept, comandament divin; normă (**2**) religioasă; ansamblu de precepte, de norme religioase (consemnate în scris), considerate ca emanând de la divinitate; (învechit) legiuire (**1**). *Şi nu ţinrură porâncita D[umne]zeului şi în leage lui nu vrură a îmbla.* PSALT. HUR.[2] 153. *Credzu tuturoru câte-su întru leage şi întru scripturile prorociloru.* COD. VOR.[2] 288. *Se în făţărie căutaţi, păcatu faceţi, obliciţi dintru leage ca trecătorii.* ib. 346. *Audziţi, oamerii miei, leagea mea; plecaţi ureachea voastră către cuventele rostului mieu.* PSALT. 154. *Ferice de omul ce tu înveţi, Doamne, şi de leagea ta înveţi elu.* ib. 196. [Dacă] *nu veţi face toate poră[n]cealele meale... şi sufietul vostru va fi lepădându leagea mea..., vedea-voi pre voi cu cutremuri* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 13. *Întru leagea lui Dumnedzău îi voia lui* (a. 1571). ib. 19. *După leagea şi după învăţătura lui Dumnezeu să ne nevoim să îmblăm.* CORESI, EV. 66. *În ovreii nu era mai fără cinste decât moartea cruciei, că aşa era scris în leage.* id. ib. 69. *Avraam... au ţinut giudecarea mea şi porâncile meale, tocmeala mea şi leagea mea.* PO 85/26. *Dzise Domnul lu Moisi: vino sus la mine pre munte şi fii acolo şi voiu da ţie table de piatră, leage şi porunce, carile eu am scris, cum să înveţi pre ei.* ib. 259/23. *Să se întoarcă către Dumnedzeu tot omul şi leagea lui şi poroncitele lui să o ţinem.* COD. TOD. 225. *Eu dediu leagea mea şi botedzul meu.* IEUD, 154. *Şi toate bunătăţile s-am face şi toată leagea s-am împlea, să nu ne mărim, nice să ne lăudăm.* VARLAAM, C. 8. *Dumnedzău... să arătă lui Moisi proroc şi grăi cu nus şi le deade leage scrisă.* id. ib. 154. *Nici să auză de numele Papii şi a bisericii Apusului, socotind-o în loc de călcătoare de lege.* URECHE, L. 72. *Să ascultăm şi să auzim cuvintele lui Dumnezeu şi să păzim toată legea şi să facem voia lui.* NEAGOE, ÎNV.[2] 126. *Să-ş ţâie cuvântul Şi să să ţâie de lege, Pre delaturi să n-alerge.* DOSOFTEI, O. I, 200. *Ferice de ceia ce vor merge Fără vină, Doamne,-ntr-a ta lege.* id. ib. 270. *Patru cărţi să văd a fi... întru Testamentul Vechi: legile, istoriile, filosofia şi prorociile* (a. 1683). GCR I, 260/17. *Cartea legii am aflat în casa D[o]mnului.* BIBLIA (1688), 284[1]/21. *Întru poruncile lui, şi în legea lui, şi întru mărturiile lui n-aţ mers.* ib. 522[2]/4. *Eu să domnesc, iar tu să ne îndreptezi şi să ne înveţi legea lui Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 86. *Tuturor prorocilor şi tuturor sfinţilor şi celor mai nainte de lege... li s-au zis cuvinte de bucurie.* ANTIM, O. 17. *Au priimit de s-au tăiat împrejur..., pentru ca să împlinească legea.* id. ib. 128. *Întru aceste doao porunci toată legea şi prorocii să ţii* (cca 1700–1725). GCR II 21/17, cf. 57/29. *Nu este noao prin lege iertată minciuna.* AETHIOPICA, 72[v]/13. *Is[us] Hristos este... dătătoriu de lege* (a. 1783). ŞA I, 41. *Călcătoare de lege, pre din afară te arăţi a fi cea mai cinstită.* HALIMA (1783), 241[r]/35. *Judecă că de nu va purta popa barbă, păcătueşte împrotiva legii lui Dumnezeu.* MICU, L. 129. *Face pre Irod a călca legea lui Dumnezeu.* MOLNAR, RET. 68/10, cf. ŞINCAI, HR. I, 44/8. *Prorocul David, încă în umbra legii fiind, zice în psalmii săi: „Doamne, iubit-am bună cuviinţa casei tale."* URICARIUL, IV, 164/23. *Mai bine să sufere orice rău decât să calce legea lui Dumnezeu.* MAIOR, PRED. II, 153/20, cf. BUDAI-DELEANU, Ţ. 109. *Metodica ne învaţă a ceti, a scrie, a socoti, a cunoaşte sunta lege şi limba maicei.* PETROVICI, P. XXIII/2, cf. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. *Legea cea dumnezeiască porunceşte ca să ne supunem domnilor.* GRIGORIE, L. 241/5, cf. LB. *N-au stătut aşa pironit la dogme împrotivnice la d[u]mnezeiasca lege.* POTECA, F. 12/20. *Se pedepsesc călcătorii de lege şi de obiceiuri spre pilduirea tutulor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 44/24, cf. VALIAN, V. *Orice naţie... şi orice individ are o misie a îndeplini în omenire, adică a concurge... la perfecţionarea înţelegerei şi a simţământului omenesc potrivit legei divine.* BĂLCESCU, M. V. 4, cf. PANN, P. V. I, 74/4. *Ascultă glasul legii ce Dumnezeu ţi-a dat.* NEGRUZZI, S. II, 278. *Şi cum am putea, Doamne, noi legile-ţi să ţinem?* BOLLIAC, O. 121. *Moralitatea şi dreptatea trebuie să biruie la sfârşit, aşa e legea de la Dumnezeu.* GHICA, S. 465, cf. COSTINESCU, LM. *După teoria acestor oameni,... nu poate fi alt chip de a şti ce este bine de făcut şi ce rău, decât numai vroinţa lui D[umne]zeu arătată prin legile ce ne-a dat prin mai mulţi aleşi.* CONTEMPORANUL, I, 708. *Am uitat mamă, am uitat tată, Am uitat lege, am uitat tot; Mintea mi-e seacă, gândul netot.* EMINESCU, O. I, 27, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., CADE, DA II_2, D. ENC. ✧ *Legea veche* sau *legea lui Moise* = Vechiul Testament; religia mozaică. *Spunrea loru şi lă mărrturisiia împărăţiia lu Dumnedzeu şi încredinţă ei cea ce e de Isus, din leagea lui Moisi şi de la proroci.* COD. VOR.[2] 331. *Întâi lu Moisi proroc leagea veache iudeilor dat-au.* CORESI, EV. 2, cf. 304. *Leage veche şi cărţile prorocilor... trebuiaşte a le ceti şi a le ţinea.* PO 7/15. *Altă moarte cu blăstăm nu era în leagea veche, fără de răstignire.* VARLAAM, C. 80. *Dziseră ei că vrea... să-l ucigă cu pietri după leagea lui Moisi.* id. ib. 182. *Lăsă la beserica nicomideilor o carte scrisă cu trei selide, carea cuprindea toată legea veche.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 66[r]/27. *Grăieşte de Avraam, şi de Isaac, şi de Iacov, şi de alţi sfinţi ai legei vechi.* CHEIA ÎN. 2[v]/27. *Pre fiii celor ce au lovit nu i-au omorât, în ce chip este scris în cartea legii lui Moisi.* BIBLIA (1688),

276[2]/17. *Aici să întâmplă cum şi de dămult, în legea veche,... David fu rădicat împărat.* ANON. CANTAC., CM I, 98. *Această cetate să numeşte Hemedea,... iar la legea veche, la „Biblie", îi zicea Susa.* R. POPESCU, CM I, 547, cf. GCR I, 342/5. *Aceştia era din toţi părinţii legii vechi mai ales şi mai mari.* ANTIM, O. 11. *Hristos nu este împotriva legii lui Moisi.* id. ib. 78. [Preoţii creştini] *covârşesc, şi în dar, şi în vrednicie, şi în putere, pe preoţii legii vechi.* id. ib. 170. *Ei urmează credinţii lui Avraam care a fost înaintea... legii vechi.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Şi prin altele s-au închipuit taina sfântului botez în legea vechie.* MAIOR, PRED. III, 44/9. *Porunca întie din legea vechie Era gata să împlinească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 178, cf. I. GOLESCU, C. *Iudaismul... este întemeiat pe legea lui Moisi.* GENILIE, G. 144/27, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Legea (cea) nouă* sau *legea lui (Isus) Hristos* = Noul Testament; religia creştină. *Dereptul Lazar... ş-au ţinut leagea şi învăţătura lu Hristos.* CORESI, EV. 98, cf. 226. *Într-aceaste cărţi a prorocilor bătrâni şi între leage noa mare usebitură.* PO 6/6, cf. GCR I, 43/4. [Hristos] *tocmi leagea cea noauă şi învăţă ucenicii săi de liubov să să iubască unul cu alalt.* VARLAAM, C. 76. *Diavolul slăbeşte* [pe om] *de leagea lui Hristos.* id. ib. 111. *Tatăl ce-ş va ucide feciorul, pentru ce-ş va fi lepădat legea lui Hristos, nu să va certa ca ucigătoriul cel de părinţi.* PRAV. 98. *Acolo au fost... mai marii apostolilor ai legii noao.* ANTIM, O. 12. *Sfântul mir... e una din cele şeapte taine a legii noao.* MAIOR, PRED. III, 61/6. *Legea noao, ce se zice Testamentul cel Nou, se cuprinde din multe feliuri de cărţi.* PETROVICI, P. 303/15, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Va învăţa a cunoaşte temeiul şi mântuinţa legii lui I[isu]s H[risto]s.* MARCOVICI, D. 24/22. *Niciun jidov nu-l covârşa... în cumplire împrotiva legii celii nuoă.* id. ib. 420/13, cf. COSTINESCU, LM, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, SADOVEANU, O. XIII, 40, SCRIBAN, D. *Legea lui Mahomed* = religia mahomedană. *S-au dus la împăratul Suleiman, de au priimit leagea lui Moamethu.* URECHE, L. 156, cf. 100. *Bisericile le mântui de legea lui Mehmet.* ANON. CANTAC., CM I, 182. *În ea au purces... legea lui Muhamed.* RUS, I. III, 22/7. *Îmbrăţişase legea lui Mahomed.* GHICA, S. 497. *Tablele* (sau, rar, *tabla*) *legii* v. tablă[1] **(II)**. ✧ Loc. adj. şi adv. (Astăzi popular) **Fără (de) lege** = (într-un mod) care contravine normelor **(2)** religioase, etice, juridice. *Duceţi-vă de la mine, lucrători fără lege.* CORESI, TETR.[2] 47. *Tot... pomenitoriul de rău fără leage iaste.* id. EV. 48. *Uitară pre Dumnezeu... şi se mestecă în lucruri fără de leage.* MOXA, C. 102. *Omul fără lege în sine gândeşte Răutăţ să facă.* DOSOFTEI, O. I, 81. *Fără lege ş-au făcut strânsură, Răutate fără de măsură.* id. ib. 92. *Şi să adunară cătră el oameni ucigaş, fii fără de lege, şi stătu împotrivă cătră Rovoam, fiiul lui Solomon.* BIBLIA (1688), 316[2]/2. *Aflară-să şi aice sfetnici fără lege.* NECULCE, L. 121. *Aceste blăstămate şi fără de lege sfaturi, după ce cu toţii de bune le aflară...,* altă *rădăcină supt roata carului şi alt oţapoc în copita calului li se arătă.* CANTEMIR, I. I. II, 10. *Supt numele credinţii încă mai mari şi mai fără lege vicleşuguri să facă îi porunceşte.* id. ib. 107. *Nici unul de la altul să răpească şi să ia fără de tocmeală şi fără de lege.* C. CANTACUZINO, CM I, 51. *Pre soru-ta... o ai măritat dupre Bogdan, făr' de lege.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *N-au suferit fapta făr' de lege a unchi-său.* R. POPESCU, CM I, 248. *Bogdan... luase pă sora Radului Vodă... fără lege.* id., CM I, 260. *Ca aceste lucruri fără lege făcea dorobanţii.* id., CM I, 371. *Dumnezeu... nu l-au dat pierzării, împreună cu jidovii cei făr' de lege.* ANTIM, O. 134. *Este lucru făr' de lege a lăcui împreună cu sluga cea de casă.* AETHIOPICA, 32[r]/1. *Augustul Mihail II, a doua oară căsătorindu-se, fără de lege au luat şie muiere pre Eufrosina, carea era călugăriţă.* ŞINCAI, HR. I, 153/9. *Pentru care lucru fără de lege s-au omorât Gorgan.* id. ib. III, 24/20. *Cununia cea îndoit fără de lege şi... îndelungata fără lege lăcuinţă laolaltă... mie să împută.* MAIOR, în MS. 1988, nr. 3, 14. *Ah!... tâlhari fără de lege, Ce m-aţi dezarmat cu viclenie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 246, cf. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 83, LB. *Ne muncirăm a-i dobândi ajutoare în prezent şi alianţe în viitor în contra siluirei ce o apasă supt cârmuirea cea fără de lege a ciocoiului* (a. 1850). PLR I, 140. *O, oameni fără lege! Stăpâni fără-ndurare Cu inimă de fier!* BOLLIAC, O. 128. *Iată ce înţelesuri şi ce cugete rele Vrăjmaşii fără lege dau scrierilor mele.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Veneticul fără lege ţeara o batjocoreşte.* SION, POEZII, 263/9, cf. PONTBRIANT, D., CONV. LIT. II, 15. *Îţi mulţumesc c-ai fost milos şi m-ai scăpat d-acei oameni fără de lege.* ODOBESCU, S. I, 113. *Blanca, ştii că din iubire Făr' de lege te-ai născut.* EMINESCU, O. I, 102. *Străin şi făr' de lege de voi muri – atunce Nevrednicu-mi cadavru în uliţă-l arunce.* id. ib. 116. *Le spunea inima ce om fără de lege e spânul.* CREANGĂ, P. 231. *Aci s-a petrecut O faptă făr' de lege.* CARAGIALE, O. VI, 323, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, SADOVEANU, O. XIII, 473, DL, DM, DEX, GR. S. IV, 113, ALR II 3 213/876. ✧ Loc. adj. (Învechit) **Pre** (sau **cu, după**) **lege** = care corespunde normelor **(2)** religioase, etice, juridice. *Şi un bărrbatu ce-i era numele Anania, bunru-govitoriu după leage, mărrturisitu de toţi iudeii ceia ce viia întru Damascu, venre la menre şi stătu de-mi dzise.* COD. VOR.[2] 268. *Cel ce va fi în urma mea va fi pre lege.* ANTIM, O. 233. *Noi... îngăduim cererii cei pe lege a prea măritului Nicolae.* ŞINCAI, HR. I, 256/9. *Iată şi cea după lege înfricoşată hotărâre.* MIL. TIT. 23[r]/1, cf. LB, TDRG, DA II_2. *Noi, nevastă, nu te-om trece, Că n-ar fi lucru cu lege.* BALADE, III, 298. ✧ Loc. adv. (Învechit) **Cu** (sau **pre**) **lege** (**direaptă**) sau **cu lege aşezată** = în conformitate cu normele **(2)** religioase, etice, juridice. *Cu lege direaptă le-au făcut aceie pedeapsă.* M. COSTIN, O. 75. *Pre legea direaptă nice fecior pentru fapta tătâne-său, nice părintele pentru fapta fecioru-i de vârstă nu-i platnic.* id. ib. 76, cf. 72. *Şi cu dereptariul va socoti Domnul, De-a certa cu lege vina a tot omul.* DOSOFTEI, O. I, 25. *Fără greş va veni Domnul De va giudeca tot omul, Şi cu lege aşedzată Va giudeca de-a da plată.* id. ib. 219, cf. 57. *Păstoriul carele va vrea să păstorească pre lege şi pre dreptate trebuie pururea să ţie toiagul în mână, adecă dojana şi înfruntarea.* ANTIM, O. 137. *Au rădicat scaon împrotiva lui Cornelie, ce era pre lege ales episcop* (a. 1783). ŞA I, 61. *Mai sus-scrişilor am dat ţidulă ca să se cunune pe lege.* MAIOR, în MS. 1988, nr. 3, 15. *Cu lege s-a făcut câte s-a făcut.* EPISCUPESCU, O. Î. XLIV/18,

cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, DEX. ✧ Expr. (Învechit) **A pune** (sau **a da**) **lege** = (despre divinitate sau despre persoane considerate ca purtătoare ale grației divine) a statornici normele (**2**) de conduită, în conformitate cu preceptele religioase. *Dulce și dereptu Domnu... leage dă greșitorilor în cale.* PSALT. 42. *Leage pure mie, Doamne, în calea ta.* ib. 46, cf. 155, 253. *Nezlobivul Dumnezeu leage pus-au noao ș-au învățat pre noi cum să lăsăm noi greșalele fraților noștri.* CORESI, EV. 46. *Dumnezeu, deaca săvârși toate lucrurile bune ale lui, a șaptea zi odihni de toate și le puse lege lor.* MOXA, C. 101. *Dumnedzău... când vru să dea leage, atunce mare ciudese făcu cu rodul jidovăsc.* VARLAAM, C. 154. *Bunu-i Domnul și din direptate Ne-au pus lege de cătră păcate Să ne ducă pre cale-n giudețe.* DOSOFTEI, O. I, 56. *Svinții... Au dat lege-n tot pământul.* id. ib. 111. *Bun și direpț iaste Domnul; pentru aceea va pune lege celor greșiți în cale.* BIBLIA (1688), 389¹/19. *Au pus lege dumnezeiești apostoli să nu plângem pre morți.* ANTIM, O. 193. ✦ Compuse: (învechit; calc după slavon. **законопрѣстжпьникъ**) **Leage-călcător** = persoană care a încălcat preceptele religioase; păcătos (**1**), nelegiuit (**2**). *Nu apropie-se de tire hăclianii, nice voru hi în leage-călcătorii* (cei fără de lege BIBLIA 1688, cei ce lucrează fărădelegea B 1938) *raintea ochilor tăi.* PSALT. SCH. 11/2. *Nu ședzuiu cu zborul în deșertu, și cu leage-călcători nu întru* (*cu* cei ce neleguiesc *nu voi întra înlăuntru* BIBLIA 1688, *și* celor fățarnici *nu le-am intrat în casă* B 1938). ib. 75/14. *Dzise leage-călcătoriul* (cel fără de lege BIBLIA 1688) *se greșască în sire, nu frica Dzeului între ochii lui.* ib. 108/2. *Izbăvește-mă de mâinele păcătosului și de mâinile leage-călcătoriului* (celui ce face fărădelege BIBLIA 1688, omului nedrept și silnic B 1938). CORESI, PS. SL. – ROM. 292. *Ziș leage-călcătorilor* (celor ce fac fărădelege BIBLIA 1688) *să nu bezaconuiască și greșiților.* id. ib. 314, cf. LB, DHLR II, 365, DA II_2, FORM. CUV. I, 61, 101. ✧ (Adjectival) *Cuvântu leage-călcătoriu* (cuvânt fără de leage BIBLIA 1688) *puseră spre mere.* PSALT. SCH. 129/14, cf. PSALT. 79. *Cuvânt leage-călcătoriu puseră spre mine.* CORESI, PS. SL. – ROM. 185. *Nu înainte puș între ochii miei lucru leagecălcătoriu* (lucru fără de lege BIBLIA 1688). id. ib. 417; (învechit, rar; calc după slavon. **законопрѣстжплениѥ**) **Leage-călcare** = faptă care contravine preceptelor religioase; păcat² (**1**), fărădelege, nelegiuire. *Nu rovni celui ce stejaște calea sa, omului ce face leage-călcare* (*face* fărădelegea BIBLIA 1688, *țese* zavistii B 1938). PSALT. 111. *Nu râvni celuia ce stăjaște calea sa, omului ce face leage-călcare.* CORESI, PS. SL. – ROM. 162, cf. DHLR II, 365, DA II_2, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 55, SCL 1960, 606, FORM. CUV. I, 34, 61.

2. Doctrină religioasă; confesiune religioasă. *Iară se întrebari sâmtu, și de cuvente și de numere și de leagea voastră, voi vedeți înșivă, giudețu eu acelora nu voiu se fiu.* COD. VOR.² 229, cf. 283, 294. *În veacu feri-voiu lui meserearea mea și leagea mea credincioasă lui.* PSALT. 185. *Cuvântul lu Dumnezeu... se adaugă spre învățătura legiei creștinească.* CORESI, EV. 6, cf. 1. *Ungurii... în patru sau cinci legi sunt împărecheați.* URECHE, L. 124. *Rău ș-au dat sufletul său în mâinile diavolului, în legea turcească.* id. ib. 157. *Orice va dzice vraciul vom crede pentru rană, macar de nu s-are giura; sau de-are fi vraciul și jidov sau și de altă lege, atunce vom crede mai mult.* PRAV. 130. *[Î]mi pare că și ceastă leage creștinească... să fie priimită* (a. 1648). GCR I, 133/18. *Au leșii... 11 episcopi..., fără mitropolitul de Chiev și alți episcopi, ce-s spre ruși, de legea grecească.* SIMION DASC., LET. 96. *Alții îi cheamă sombotași, carii cred legea jidovească.* id. ib. 112. *Aștepta cu bucurie pre Mihai Vodă să vie, știindu-l de o lege cu dânșii, să i se închine toți podolenii.* M. COSTIN, O. 52. *Alexandru Vodă au căzdut la legea turcească.* id. ib. 60. *La moartea sa au mărturisit legea creștinească.* id. ib. 75. *Nepriimind a să-ntoarce la legea lor, fu bătut foarte cu toiage.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 26ᵗ/32. *Pentru legea noastră și credință vom răbda tot răul ce ne va veni asupră.* id. ib. octombrie 94ᵛ/26. *După ce au părăsit Iliiaș Vodă și legea și țara, râdicat-au domn țării pe Ștefan Vodă.* N. COSTIN, L. 429. *Să scrie moldovenii la leși, cu rugăminte și cu îmbunături, fiind tot de o lege.* NECULCE, L. 46. *Atunce, cându-i tăie feciorii, au fost dzicând unul să-l turcească, să nu-l taie, dar tată-său l-au îmbărbătat tare, să nu-ș lasă legea.* id. ib. 279. *Ulfila și gâlcevele le-au împăcat și legea mult între neamurile lor au lățit.* CANTEMIR, HR. 262. *Unii, carii legea ortodoxiei cinstiia, să ruga împăratului să nu lasă pe mâna turcilor oamenii, carii sint tot de o lege cu noi.* id. ib. 415. *Au lăsat legea creștinească și s-au făcut turc.* ANON. CANTAC., CM I, 120. *Lăsându-și legea creștinească și păgânindu-se, i-au dat și fata cea mai mare.* R. POPESCU, CM I, 230. *David să roagă pentru limbile ce n-au lege.* id. ib. 234. *Poruncindu-le să trimiță soli despre ei, fiind tot o lege.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 324. *Mare înțelegere umblă între 2 curți osebite de legi* (a. 1694). FN 28, cf. LEX. MARS. *Au doară ai căzut în păcat cu alt feliu de oameni, care sunt de altă lege?* ANTIM, O. 235. *Să nu îndrăznească tipograful să tipărească vreo carte împotriva besericii și a legii noastre.* id. ib. 335. *Nu le stă împrotivitor la mărturisirea legii creștinești ori cu ce chip ar fi* (a. 1774). ARHIVA R. I, 323/17. *Toți aceștia, după Ismail până la Moameth, era... de alte legi.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Toate acestea fără învățătura legii cei creștinești... nicidecum nu să pot săfârși* (a. 1794). ȘA I, 188. *Catholicii cei de legea latinească multe goane au pățit.* MICU, în ȘA I, 231. *Acela mergând în Turchia, pre mulți au întors... la legea creștinească.* ȘINCAI, HR. I, 179/38. *Au fost de legea răsăritului.* id. ib. 190/23. *Ținu legea grecească.* id. ib. III, 38/5. *Își mărturisesc păcatele, după legea creștinească.* MAIOR, IST. 1 4/10. *Era turceasca lege păgână Din ce din ce mai mare să crească Și să să stângă cea creștinească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 122. *Zugrăvitu-s-a această sf(â)ntă pleștaniță în zilele preosfințitului și arhiereului nostru Vasile Moga, de lege grecească* (a. 1812). IORGA, S. D. XIII, 198. *În copilăria lui au trecut în legea papistășească.* DIONISIE, C. 211. *Relighia, adecă legea, temerea de Dumnezeu,... e cea mai mare norocire a omului.* PETROVICI, P. 204/13, cf. ȘA II, 323. *Fieștecare deosăbit în legile lor slăvesc pre un Dumnezeu.* BELDIMAN, N. P.

II, 93/22. *Să înceapă a-i învăţa în limba naţională a citi şi a scrie, deşteptându-i spre datoriile catehismului legii.* GOLESCU, Î. 141, cf. 39. *Pre ascuns îl învăţa legea ce evreiască.* TEODOROVICI, I. 109/9, cf. LB. *Fiii săi rămaseră nestrămutaţi în legea lui şi fură şi ei aruncaţi în temniţă.* HELIADE, L. B. III, 5/14, cf. I. GOLESCU, C. *N-ar avea niciun temei nici aceia care ar socoti că cu întinderea învăţăturii se pierde legea.* CR. (1836), 171¹/37. *Patriarhul Ioachim, pe patul său cel de moarte, sfătuia pe Petru a nu îngădui în cuprinsul imperiii sale pe luterani şi pe acii de altă lege streină.* ASACHI, I. 239/7. *Pre lângă genovezi, mulţi din legea mahometană s-au răpit şi au încăput între creştini.* id. S. L. II, 241. *Mai nainte erau la Ardeal numai două legi, cea românească reunită şi cea papistăşească.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 31. *Dintră negri şi indieni încă au primit mulţi legea creştinească.* RUS, I. III, 261/29. *Barcsai, alias Borcea, de origine român, trecut la legea reformată.* BARIŢIU, P. A. I, 5. *Au trecut la legea calvinească.* id. ib. 131. *După moartea episcopului ruten de legea orientală, a oprit alegerea altuia.* id. ib. 160, cf. POLIZU. *Jură pe Tudor, pe voinicie, Jură pe lege, pe fii, soţie, Că nu fac jafuri.* BOLLIAC, O. 148. *S-a botezat în Christos, după legea ortodoxă a Răsăritului, cu numele de Teodor.* GHICA, S. 297. *Vezi ce putere amorul are? Mi-am lăsat legea; alt mai voieşti?* ALEXANDRESCU, O. I, 214, cf. PONTBRIANT, D. *El râde cu păgânii de legea creştinească, Icoane şi potire el le topeşte-n bani Şi vrea pe toţi românii să-i facă luterani.* ALECSANDRI, T. II, 150, cf. LM, CONV. LIT. VI, 6. *La orice întrebări i se făceau asupra legii şi a bisericei, ea răspundea cu acea credinţă fierbinte a unei inime curate şi fără de pată.* ODOBESCU, S. I, 17. *Făgăduia că-l va sprijini cu oaste în primăvara viitoare, îndatorindu-l însă să priimească legea catolică.* id. ib. 97. *Partea cea mai mare a locuitorilor Transilvaniei a rămas ortodoxă cu toate torturele stăpânilor de altă lege şi de altă naţiune.* EMINESCU, S. P. 407, cf. 125. *De când cu streinătatea, v-aţi înstrăinat şi legea, şi limba, şi inima.* CREANGĂ, A. 154, cf. 153. *Era vremea de deşteptat pentru rugăciunea dinainte de răsăritul soarelui, după cum cere legea musulmană.* CARAGIALE, O. II, 262. *Orice popor S-aducă cinste legii străbune e dator.* id. ib. VI, 320. *Ea putea să se lepede de legea ei.* SLAVICI, O. II, 158. *Da' noi în ce lege suntem cununaţi, cum suntem împărtăşiţi şi ce se face cu sufletele noastre dacă el n-a avut dar, şi grijania lui n-a fost grijanie?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 122, cf. XENOPOL, I. R. V, 117. *Ei să fie... născuţi din moşi-strămoşi bucovineni şi de legea noastră drept-credincioasă.* SBIERA, F. S. 137. *Văzându-se românii bucovineni strâmptoraţi tot din ce în ce mai tare în ce aveau mai preţios şi mai sunt, în grai şi în lege, mulţi din ei... nu mai voiră să-şi stăpânească sânguri moşiile.* id. ib. 158. *Avea sfetnici de ai săi, de o lege cu dânsul.* IORGA, C. I. II, 58. *O cruce răsăriteană, cu două ramuri, crucea legii greceşti, se răsfaţă mândru într-un cadru punctat pe margini de două rozete.* id. ib. III, 13. *Domni vicleni jurau pe spadă Să sfarme sfânta noastră lege.* GOGA, POEZII, 11, cf. 44, TDRG. *Şi-au dat viaţa spre apărarea legii şi a neamului.* SOVEJA, O. 42. *Trebuie să ne iubim unii pe alţii toţi cei de-o limbă şi de-o lege.* REBREANU, I. 215, cf. RESMERIŢĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 34, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Daţi-mi în mână o sfântă cruce, ca să jur pe legea mea creştinească şi pe sufletul meu.* SADOVEANU, O. XIII, 120. *Cunoaşte şi alte cărţi de-aceste sfinte şi ţine legea după adevărata rânduială bătrânească.* id. ib. XIX, 277. *Alipirea către limba noastră dulce românească şi către legea noastră străbună ortodoxă au fost acelea care au ţinut trează naţia noastră.* MOROIANU, S. 159, cf. 128. *Să nu vă uitaţi legea şi graiul.* DAN, U. 152. *Referitor la caracterul bihorenilor a mai fost remarcată şi de alţii „tenacitatea uimitoare" cu care ţin la sărăcia lor de casă, precum şi dragostea faţă de obiceiurile, legea şi limba lor.* ARH. FOLK. VII, 43, cf. SCRIBAN, D. *Acest act, contrar tuturor principiilor religioase, legii musulmane şi obiceiurilor ţării, era fără precedent în istoria Imperiului Otoman.* OŢETEA, T. V. 338. *Se trăgea... dintr-un turc care-şi lepădase legea din dragoste.* STANCU, D. 7, cf. DL, DM, DEX. *Să se confişte moşiile nobililor, cnejilor şi ţăranilor care nu-şi vor boteza copiii în legea catolică.* IVĂNESCU, I. L. R. 450, cf. D. ENC. *Orice lege-n lume are O biserică sub soare.* MARIAN, S. A. 236, cf. 296, PĂSCULESCU, L. P. 269. *Aşa este datina, Ca să mor în legea mea.* PAMFILE, C. Ţ. 71. *Iertaţi greşelile mele, Şi-a legii lucru sfinţind, Mă petreceţi la mormânt.* ARH. FOLK. V, 92, cf. ALR II/I MN 104, 2 776/141, ib. 104, 2 777/141, ALRM II/I h 249/141, ib. h 250/141. *Lasă legea creştinească Şi te dă-n legea turcească.* BALADE, III, 127. *Fugi, corbule, nu mă-ngâna, Că nu eşti de legea mea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 370. *Voi, de orice lege sunteţi, Voi, săsoaicelor şi unguroaicelor, Voi, rămâncelor, şi voi, ţigăncilor?* ib. V, 159. ✧ (În imprecaţii) *Mă luară la-ntrebare, La dubit şi scărmănare, Legea lor şi-a cui îi are!* MARIAN, S. A. 191. *Legea voastră de femei, Pentru voi am dat cinci lei.* id. H. 35. *Hătu-i legea muierească, M-o dat în boală cânească.* id. ib. 75. *Legea ta de nimiteţ, Mândru mai eşti tu şi creţ.* id. ib. 109. *Legea ta, puiuţ de cuc!* id. O. I, 27. *Bat-o legea, cioară neagră, Cum mi-a făcut de mi-i dragă.* id. ib. II, 32. *Ş-apui frundzî odolean, Lejea ta di cuc balan!* GRAIUL, I, 466. *Bată-l crucea şi legea.* PĂSCULESCU, L. P. 230. *Bată-te legea de Olt Şi plaiul Craiovii tot.* PAMFILE, C. Ţ. 168. *Bată-te-n lege dă drac, Un' te-oi prinde te dăzbrac.* GR. S. III, 369. *Tu-i lejea mă-sî!* DIACONU, VR. 107. *Ai,... tu-ţi legea de cobuz,... Cântă mândru, cu folos.* BALADE, III, 89. *Goneşte p-ăl d-acolea,... I-aş crucea, legea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 133. *F...-l în lege de câine Că vreau să-l las făr' de zile.* ib. 218. *Foaie verde odolean, Legea ta de cuc balan, Te-am tocmit să-mi cânţi un an.* FOLC. MOLD. I, 66. ✧ E x p r . **Pe** (sau, învechit şi regional, **pre) legea mea** ori (învechit) **pre (a) me(a) lege,** se spune, adesea exclamativ, pentru a întări o afirmaţie sau pentru a convinge de veridicitatea unor fapte. *Părăseaşte... aceaste cuvinte multe şi fă cum te-ai giuruit, iară de nu, pre legea mea că nu numai cu aceaste toiage ce-ţ voiu zdrobi trupul, ce şi cu alte munci mari şi groaznice te voiu munci şi dup-aceaia cu amară moarte veri să mori.* VARLAAM, C. 454. *Pre me lege, cucoane.* NARCHIS, 97ᵛ/20. *Pre a mea leje,... Eu nu te poţ înţelege.* BUDAI-DELEANU, T. V. 147. *Pre legea mea, eu degeaba am fost înlăuntru.* KOTZEBUE, U. 6ᵛ/4, cf. 20ᶠ/5. *Îţi spui drept, să-l ferească Dumnezeu să nu mă lovească odată*

arţagu, că, pre legea mea, l-oi face de ce o căpăta de la mine a spune şi morţilor. PR. DRAM. 210. *Pre-a me lege!* NEGRUZZI, S. II, 102. *Pre legea mea, să trăiască cărţile!* id. ib. III, 107, cf. POLIZU. *Să nu te mai prinz prin grădină, că, pre legea mea, te jupoi de viu.* FILIMON, O. I, 140. *Pre legea mea, daca nu se crede că e căpitan.* BARONZI, C. I, 10/26. *Pre legea mea, ar fi o mare prostie din partea noastră.* id. I. G. 139/12. *Am să-mpuşc... mult vânat, pre legea mea!* CONTEMPORANUL, I, 353. *Pre legea mea că era de un cot şi mai bine.* ODOBESCU, S. III, 46. *Pre legea mea,... aş da mult să mă pot duce-n America.* CARAGIALE, O. IV, 287. *Ia sama, căci, pre legea mea, te bat.* CONTEMPORANUL, II, 57. *Pe legea mea, dar eu zăresc un Capoleti că vine-n drumul meu!* MACEDONSKI, O. II, 136. *Dumnealui... Este, pe legea mea, Amorezat lulea!* I. NEGRUZZI, ap. CARAGIALE, O. VI, 396, cf. TDRG, BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 110. *Pe legea mea,... să mă primească notarul, aş munci în rând cu cei şaptezeci.* AGÎRBICEANU, A. 127. *Pre legea mea, încremenisem cu puşca-n mână de aşa arătare!* SOVEJA, O. 26, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Meşteşugul cizmăriei, pre legea mea, e interesant în tehnica lui.* ARGHEZI, S. XV, 234. *Pe legea mea dacă este adevărat.* CĂLINESCU, I. 39, cf. DL, DM, DEX. *Nu-ţi fă voie rea, Că, pe legea mea, De n-ai asculta, Capul ţi-oi tăia.* PAMFILE, C. Ţ. 47. *Luaţi sacul de-acolea, Că-i dau foc, pe legea mea!* id. ib. 324. *Io zic zău, pre legea mea, Cî io n-am pă nimiria.* GR. S. III, 334, cf. DIACONU, VR. 238, cf. ALR I 595/347, 396, 412, 418, 428, 508, 518, 552, 556, 594, 595, 725, 940, cf. BALADE, III, 64. *Eu zic zău, pe legea mea, Că nu sunt cu cineva Să-ţi răpunem viaţa.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 200. *Zic zău, pe legea mea, Că n-am urmă de para.* ib. V, 282.

3. Datină, practică (**8**) religioasă; obicei (**1**), uzanţă (**1**); normă de conduită. *Le părea lor că sparge legea şi calcă sâmbăta.* CORESI, EV. 147. *Avea leage mortul să-l îngroape veneri, să nu rămâie neîngropat pre sâmbătă.* VARLAAM, C. 103. *Sâmbătă, după leagea ce avea să nu prindză nice un lucru, ele şedzură.* id. ib. 104. *De lege îşi râdiia, că în postul cel mare s-au însurat.* URECHE, L. 185. *Aceasta este legea arderii-de-tot.* BIBLIA (1688), $73^{1}/25$. *Cu hier şi cu foc luptă patima să o supuie, după cum este legea războiului.* ANTIM, O. 3. *Arăţi curat legile priimirii de streini şi a prieteşugului.* AETHIOPICA, $5^{r}/3$. *Când să robeşte vreun om, legea războiului dă volnicie ca să-l prade cel ce-l va robi.* ib. $62^{r}/18$. *Legea şi obiceiul cel vechi au trebuit ţinut.* ŞINCAI, HR. I, 238/28. *Ispita cea dintâi asupra omului, ca să-l surupe, fu să calce aceastaşi lege a postului.* MAIOR, PRED. 37/14. *Toate cele făgăduite trebuie să se păzească după legea firească.* POTECA, F. 175/23. *A treia datorie a căsniciei este a se îngriji... părinţii cu creşterea copiilor..., a nu mânca nici a se culca nepregătiţi cu închinăciunea, cu învăţul legii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 46/10. *La Eghipt era oarecum o lege... ca surorile să fie dopotrivă părtaşe la moştenirea coroanei cu fraţii lor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 55/20. *Mai erau alte legi nescrise, aşa-numit jus consuetudinarium, „obiceiuri".* BARIŢIU, P. A. I, 387. *Boierul de neam mare, vrând pompa să păzească Şi legile nobleţii.* NEGRUZZI, S. II, 235. *Acest chef... la boieri ţinea şeapte zile şi şeapte nopţi, după legea domnilor şi a împăraţilor.* GHICA, S. 36. *Respect foarte mult legile ospitalităţii.* BARONZI, C. II, 255/8. *Cată să rupem legăturile care, din parte-ţi, vor să treacă peste legile amiciei.* id. I. G. 165/26, cf. COSTINESCU, LM. *Sufletele păcătoase ale muritorilor..., aci pre pământ, dând uitării sănătoasele, dar asprele legi ale înţelepciunii, îşi petrecuse viaţa în dezmierdări lumeşti.* ODOBESCU, S. III, 34. *În privinţa asta, îi mai bună legea d-voastre de-o mie de ori.* CREANGĂ, P. 118. *Nu orice neam bogat şi fruntaş e bun de-a ne încuscri cu el. Şi aici trebuie alegere. Asta e, cel puţin, legea mea.* AGÎRBICEANU, S. 207, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Era lege nestrămutată, ori de câte ori vine la Bucureşti, descalecă la mine.* VOICULESCU, P. II, 204. *Viaţa slăviţilor soţi avea o rânduială bine cumpănită, după legea nescrisă a timpului.* SADOVEANU, O. XI, 40. *Prietinia şi hatârul au rămas lege.* id. ib. XIX, 394. *Dascălul fu silit să calce legile ospeţiei şi să intre cel dintâi.* DAN, U. 134, cf. SCRIBAN, D. *Jurând... pe legile onoarei, respinge orice legământ mistic.* CĂLINESCU, C. O. 179. *Legile morale se schimbă după locuri şi timpuri.* BLAGA, Z. 11. *Orice abatere de la legea comună e grav pedepsită.* RALEA, S. T. III, 51. *Ceru... să se aducă un măgar şi o găleată cu păcură, ca să o plimbe goală pe un măgar prin oraş, cu faţa întoarsă spre coada măgarului, unsă cu smoală, aşa cum arăta legea nescrisă pentru femeile necredincioase.* CAMIL PETRESCU, O. I, 210. *Complicii lui de la Farul Intercultural au călcat faţă de el chiar şi legile complicităţii.* VINEA, L. II, 202, cf. DL. *Banii mei au o socoteală, comerţul are legile lui, nu te băga.* PREDA, C. I. P. II, 144, cf. DM. *Aceste cazuri... nu pot constitui o datină, o lege nescrisă a morilor în ţara noastră.* PANAITESCU, O. Ţ. 130, cf. DEX. *Veni şi la domnul Alcibiade, care, deşi îl primi în silă, îl duse în casă, credincios legii sale despre ospitalitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/1. *Este hotărât să respecte legea veche a omeniei româneşti.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 11 415, cf. D. ENC. *El să-i unească După legea omenească.* ŢIPLEA, P. P. 5. *Ie liejea să şceie un mort trei dzâle.* GRAIUL, I. 5. *Oaminii din sat-îl păza sî moarî-n zori, cum îi lejea din bătrâni.* ib. 328. *C-aşa-i legea din bătrâni, Din bătrâni, Din oameni buni.* PAMFILE, CR. 102. *Frumoasî nuntî fâsia, Cum îi lejea Domnilor Ş-a noastrî, ţâganilor.* DIACONU, VR. 170. *Pintre ele o fost şi cu rochii, care o fost mai ungureţe, după legea cam nemnişască s-o ţânut.* ALR II 3 352/260. *D-abia-şi făcea voia bună, Cum e legea domnilor Şi, mări, d-a-mpăraţilor.* BALADE, III, 74, cf. FOLC. OLT. – MUNT. V, 64. *Pe faţa colacului, Jumătatea francului: C-aşa-i legea din bătrâni.* FOLC. MOLD. I, 243. ✧ *Legea pământului* (sau, rar, *ţării*) = totalitatea normelor de viaţă necodificate, stabilite în decursul timpului între membrii unei colectivităţi şi transmise prin tradiţie, din generaţie în generaţie; p. ext. obicei specific unei ţări, unei regiuni etc. păstrat din vechime; obiceiul pământului. Cf. DRLU. *Dreptate faţă de oricine..., de neamurile tale..., de tine chiar, deşi după legea pământului nu se cuvine să judeci.* DELAVRANCEA, O. II, 37. *Se năşteau judecăţi între copărtaşi, care se rezolvau „după legea ţării".* PANAITESCU, O. Ţ. 132. ✧ Loc. adj. (Învechit, rar) **De lege** = care este conform uzanţelor. *Văzând că varvarii goţi nu stau la bătaie de lege, ci*

ascunzându-se prin lacuri pre furiş vreau să facă rău, n-au slobozit pre armaşi să se bage întru aceale locuri primejdioase. MAIOR, IST. 50/8. ✧ Loc. adv. **După lege** = în conformitate cu datinile religioase. *I-am făcut toate pomenirile la soroace după lege, cu arhierei, până la şapte ani.* LĂCUSTEANU, A. 26. *Fiecare mahala îşi are giamia ei, cu câte un imam..., care e dator să facă rugăciunile la ceasurile hotărâte după lege.* CARAGIALE, O. II, 260. ✧ Expr. (Învechit) **A avea lege** = a avea obicei, v. obicei (**2**). *Avea Avram pururea leage fără ospe să no mărânce* (sfârşitul sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 189/11. ✦ (În loc. adj. şi adv.) **În lege** sau **în toată legea** = (care este) în înţelesul adevărat, pe deplin, cu desăvârşire. *Băiete! aperitive, lista şi răcitori în lege! să vie!* CARAGIALE, O. II, 213. *Când ajunge cu mâna spre frunte, dă de două cucuie tari – ce mai încape vorbă? – nişte cornițe în lege.* id. ib. 248. *Unde mai avea şi mersul agale, puteai să juri că se apropie de cincizeci în toată legea.* BACALBAŞA, S. A. 208. *La câtva timp după căsătorie şi-a dat arama pe faţă: cartofor în lege şi beţivan la toartă.* SANDU-ALDEA, U. P. 146, cf. TDRG. *Cununat în lege, cum să se apuce să mânjească el taina nunţii?* KLOPŞTOCK, F. 128. *S-a mâniat în toată legea când a văzut hotărârea mea nestrămutată de-a locui în şcoală.* AGÎRBICEANU, A. 333, cf. CADE. *S-au început... certele necurmate şi bătăile-n lege.* BĂNUŢ, T. P. 9, cf. DA II_2. *Şcoală, şcoală în lege ne trebuie nouă românilor,... unde să meargă, deopotrivă, fetele şi băieţii noştri ca să se lumineze.* MOROIANU, S. 139. *Acesta-i nebun în lege.* SCRIBAN, D. *Era o iapă mare în toată legea.* CĂLINESCU, I. 153. *O bătu în lege.* id., O. XIV, 77. *El o vrea vorbăreaţă, nesclifosită, „muiere" în lege.* id. ib. 123. *Stana trăieşte în lege cu jandarmul cesarocrăiesc.* PERPESSICIUS, M. IV, 139. *Erau prieteni în lege.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *Vrusese să facă un cules al viei în toată legea.* id. ib. II, 290. *Noi dârdâiam de frică, de frig. Dârdâiam în lege.* STANCU, D. 271. *Unii, cu mustaţă groasă ca vrabia, erau bărbaţi în toată legea.* id. R. A. II, 33. *Ăl din iulie e berbec în toată legea.* VINEA, L. II, 306, cf. DL, DM. *Seara... ningea în lege, cu fulgi mari.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 201. *Sunt un fel de stafii... care se încalţă cum erau obişnuiţi să se încalţe... când trăiau în toată legea.* BĂNULESCU, C. M. 338, cf. DEX. *Discuţia, de fapt un interogatoriu în lege, dură două ceasuri.* I. GHEŢIE, B. I, 376. (Regional) **Cum e legea** = (care este) cum se cuvine. *Nu mai smulge cum e legea.* LUC. V, 376. *Era, ştii colea, fată cum e legea.* CONV. LIT. XV, 98. *Va căpăta locuinţă şi mâncare cum e legea.* ib. 177, cf. TDRG, DA II_2, DL, DM, DEX.

4. (În sintagma) *Legea junglei*, se spune cu privire la lupta acerbă, fără scrupule, pentru existenţă, determinată de anumite conjuncturi sociale, economice etc. *În relaţiile dintre state domină legea junglei, potrivit căreia cel mai tare subjugă şi asupreşte pe cel mai slab.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3–4, 27, cf. DL.

II. 1. Normă (**2**) cu caracter obligatoriu stabilită şi apărată de puterea de stat; totalitatea acestor norme; legiuire (**1**). *Neameşii... nu aşa de crai ascultă, cum de leage, carele le-au făcut ei, de să judecă la scaunile cetăţilor.* URECHE, L. 112. *Năroadele acum să dederă după neşte obiceie a neşte fărmăcători şi părăsăsc obiceiele legilor împărăteşti.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $29^{v}/27$. *Că, de vreme ce, după politiceştile legi, nu să cade omului grec a nu şti legile grecilor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/1. *Într-o pravilă şi în unirea legiurilor (deosăbi de obiceele locului) să ne aflăm.* CANTEMIR, I. I. I, 235. *Toate lucrurile între muritori... izvoditorii legilor supt doaă dovede le-au supus.* id. ib. II, 200. *Au venit samoderjeţii împăraţi,... vrând fieştecarele a împărăţi cumu-i va fi voia, nu dupre cum legile şi obiceiurile lor era puse.* C. CANTACUZINO, CM I, 19. *Grăia-le de pravilă şi de lege.* ANON. CANTAC., CM I, 86. *Să cuveniia să aibi minte îngerească, pentru ca să scoţ la arătare legile cele sfinte, ce însuş au scris.* ANTIM, O. 117. *Numai celor ce sunt preoţi soarelui şi lunii este rânduit de cătră legile patriei.* AETHIOPICA, $77^{r}/9$. *Ţin dreptatea şi legiurile.* HALIMA (1783), $65^{r}/9$. *Au trebuit, după legea ţării, la vreme de rezmiriţă, a da nemeşugul pentru răscumpărarea scularii asupra protivnicului.* AŞEZ. 2/24. *În ţara aceea... este lege ca să să facă vestiri.* RÂNDUIALĂ, 11/13. *Supunere şi evlavie să cuvine a ave pentru lege, pentru domn şi pentru toată gubenie.* GHERASIM, T. $30^{v}/4$. *Legile mele vor împărăţi preste Franţa.* id. ib. $163^{r}/10$. *De alte lucruri bisericeşti, dogmaticeşti sau a legilor, nicio pomenire nu se face* (a. 1794). ŞA I, 187. *Cel beat nu cunoaşte că face împrotiva legii.* MICU, L. F. 41/6. *Aceştia după aceea au vieţuit după legile şi obiceiurile romanilor.* ŞINCAI, HR. I, 32/11. *Augustul Teodosie II... în anul de acum au vestit cartea legilor cea de pre numele său numită.* id. ib. 78/15. *Acestii de aci înainte pururea au trăit după legile şi datinile romanilor.* MAIOR, IST. 47/6. *Legilor întocmite... nu voia să urmeze.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 152. *De lege tot omul s-asculte.* id. ib. 383. *Acolo unde... rânduielele şi legile împăreţesc..., acolo e pentru toţi oamenii mai bine.* ŢICHINDEAL, F. 34/3. *Nemiturea este una din cele mai dintâi datorii ale judecătorului, căci este organ al legii.* GOLESCU, E. 292/21, cf. DRLU, LB. *Legile strâmbe n-ar lăsa pre fieşcare să se bucure de osteneala sa.* POTECA, F. 354/14. *Omul cel nemărginit este din firea lui mai aplecat spre stricăciune decât spre îndreptare... şi este silit să convieţuiască în soţietate... cu egalitatea legilor spre obştesc folos.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XV/25. *Treaba aceasta este cea mai delicată a hranii obştii norodului... şi, după datoria legii, urmează a avea cea mai mare priveghere* (a. 1827). DOC. EC. 388. *El astăzi cunoaşte mai toate limbile Europii, încă şi ale acelor naţii ce trăiesc supt apărarea şi ocrotirea altor legi* (a. 1829). PLR I, 18. *Dacă legile dorm, dreptatea priveghează.* HELIADE, L. B. II, 122/21, cf. I. GOLESCU, C. *Să se hotărască drept lege ca preţul hotărât de stăpânire pentru suta de ocă sare la gura ocnii să se împărţească în trei părţi.* REG. ORG. 51/14. *Negreşit că, daca va ajunge odată la mărimea ce-i rânduieşte înţelepciunea sa, îş[i] va schimba legile.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 93/11, cf. 102/9. *Legea este o regulă obştească.* COD. ŢIV. 1/4. *Slăbirea legilor este un rău vremelnic, dar întreaga lor dărăpănare ar fi o vecinică nenorocire.* MARCOVICI, VEL. 49/1. *Mai toate legile cele vechi au avut asemenea ţeremonii.* id. D. 186/7. *Ar fi trebuit să cunoască legile cele barbare ale lui Atila.* F. AARON, I. I, 21/3. *Aceştia sunt jumătate civilizaţi, au ceva legi, limbi mai cultivate.* GENILIE, G. 131/26. *S-au*

numărat candidații care dupre legile țărei puteau avea drept de a fi aleși. ASACHI, S. L. II, 144. *Să trăiască legea nouă, să trăiască cine au făcut-o!* id. ib. 320. *Poroncile lor de-a purure legelor celor bune supusă le țin.* ARHIVA R. I, 166/3. *Un om liber poate face tot, afară de ceea ce legea îl oprește.* C. A. ROSETTI, N. I. 43. *Omul este rău făcut, și legile contra naturei sale.* id. ib. 163. *Nu toți lăcuitorii au asemenea părtinire de la legi.* RUS, I. I, 62/19, cf. 71/31. *Legea consideră pe datoriu ca liberat prin prescripciune.* LAURIAN, F. 129/30. *Crezu că i se cuvine să acepteze supliciul spre a confirma prin moartea sa autoritatea legilor.* id. ib. 167/31. *Au întrodus în statul său... vasilicalele, adecă legile împăratului bizantin Vasilie.* IST. M. 67/4. *Cetățeanul trebuie a da ascultare legii, căci legea arată voința poporului.* BĂLCESCU, O. I, 353. *Nu cumva, domnule, cunoști d-tă vro lege care să facă ca copiii noștri să nu fie ai noștri?* PR. DRAM. 199. *Această înșelăciune este... straşnic pedepsită de lege.* BREZOIANU, A. 609/3, cf. 285/10. *Legile Engliterii vor îndatora compania a îndeplini către cei asigurați legăturile ce va încheia agentul ei aici* (a. 1848). DOC. EC. 940. *În sensul legilor feudale ale țărei, aristocrația transilvană ar fi trebuit să se bucure întreagă de drepturi egali.* BARIȚIU, P. A. I, 8. *Dacă crede că are vreo pretensiune, să o caute pe calea legii.* id. ib. 490. *Este lucru de râs ca un corp de oameni revestiți de lege cu cea mai înaltă magistratură soțială să nu fie organizat.* MAN. SĂNĂT. 4/22. *Pacea aduce legea care chizăluiește, iar nu asupreşte.* RUSSO, S. 129. *Când s-au schimbat obiceiurile, n-au mai putut legile să-l înfrâne.* ARISTIA, PLUT. LXXVII/32. *Să pedepsească pe acela care înfruntase legile.* TEULESCU, C. 47/9. *Dar nu-i oricare slobod să-și deie Când ea în sine poartă a legilor respect?* NEGRUZZI, S. II, 268, cf. I, 276. *Legile a fi mai bune, Num-atâta cerem noi.* BOLLIAC, O. 185, cf. 34. *Autoritatea... trebuie să fie... întărită, făcând-o să derive de la lege.* GHICA, S. 145. *Cerea suprimarea autonomiei țării prin supunerea legilor noastre la sancționarea curților suzerane.* id. ib. 173. *Noi... tolerăm încă niște legi care ele însești sunt niște crime.* SION, P. 122. *Știa... ceva din legile și datinile țărei.* FILIMON, O. I, 198. *Se regulase prin o lege condițiunele de esploatare și veniturele tezaurului public.* I. IONESCU, M. 47, cf. PONTBRIANT, D. *Locuiesc... nenumărații tribali, supuși legilor și dreptului dictate din acel castel.* HASDEU, I. C. I, 13. *Discursul său asupra proiectului de lege relativ la sacrilegiu.* BARONZI, I. C. I, 36/8. *Legea i-a dat în mână toată averea casei.* CONV. LIT. IV, 9. *Trebuia să fie dezbătut un proiect de lege.* ib. 40. *Va pune pre masa Camerei proieptul de lege* (a. 1868). BARIȚIU, C. II, 220, cf. COSTINESCU, LM. *Alegerile s-au validat de Cameră, singura autoritate competentă conform legii.* MAIORESCU, D. III, 221. *Textul legii nu lasă nici cea mai mică îndoială, el este clar.* id. ib. 400. *În Rusia legea nu tolerează divorsul.* LĂCUSTEANU, A. 18, cf. 15. *Dacă ai făcut o lege, fă-o să fie respectată cu orice preț.* CONTEMPORANUL, I, 763. *Un asemenea mod de procedere își are firească sa explicare în legile tradiționale ale Țărilor Românești.* ODOBESCU, S. II, 9. *Am susținut... dreptul ce-l are fiece popor de a-și determina voința prin legi.* EMINESCU, S. P. 19. *Eu am venit înaintea judecății să capăt dreptate și văd că dumneata, care știi legile, mai rău mă acufunzi.* CREANGĂ, A. 147. *Legea e cu el, legea protege pe minori!* CARAGIALE, O. I, 35. *Toți cetățenii... se hotărăsc să adreseze... Camerelor legiuitoare o petițiune, rugându-le ca din inițiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege.* id. ib. IV, 20. *Legea îl pedepseşte pe acela care primeşte lucruri de furat.* SLAVICI, O. I, 154. *Unii zic că femeile... nu ar fi în stare de a se folosi de drepturile ce le-ar da legea.* CONTEMPORANUL, II, 258. *Trămițându-i un exemplariu din lege, l-am invitat să vină... a ne consulta* (a. 1883). BARIȚIU, C. II, 262. *Textul acelor legi ne înfățişează o icoană credincioasă a limbei.* CONV. LIT. XI, 79. *Legile lui Cuza erau pentru norod.* SP. POPESCU, M. G. 73. *Trebuie ca în viitor capetele cele mai îndărătnice să se supună legii.* XENOPOL, I. R. XIII, 86. *Să căpătăm niște legi mai scurte, mai bune și mai drepte.* SBIERA, F. S. 139, cf. 220. *Legea opreşte prinsul peştelui în anumite timpuri.* PAMFILE, I. C. 66, cf. PÂRVAN, G. 167. *Nu admit..., pentru că nu-mi permite legea.* REBREANU, P. S. 125. *Suntem o țară cu legi și trebuie să ne purtăm după ele.* id. R. II, 91, cf. RESMERIȚĂ, D. *Legile țării oprea pe locuitori să ție prea numeroși stupi.* N. A. BOGDAN, C. M. 59, cf. 44. *Mârșăvia nu se sfia... să și-o mărturisească, făcându-și fală din isprăvi pentru cari legea ar fi trebuit să prevadă puşcăria sau balamucul.* M. I. CARAGIALE, C. 19, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Domnii care ne fac legile au avut totdeauna dreptul să le calce înaintea noastră.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 120, cf. DA II_2. *Conform legii, te previn că, dacă mâine nu te înfățişezi la serviciu, te vor aduce oamenii mei în fiare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 201. *Legea era categorică, jurisprudența la fel.* COCEA, S. II, 291, cf. POPA, V. 122. *S-au răsculat cândva contra împăratului sau legilor lui.* VISSARION, B. 302. *Acidul salicilic... fiind otrăvitor, întrebuințarea lui este oprită de lege.* VOICULESCU, L. 42. *Nu întreba pe nimeni nimic, nici pe mitropolit, despre canoanele bisericii, nici pe logofăt despre paragrafele legii.* C. GANE, TR. V. II, 179, cf. 165. *Prefectul... arăta că e nevoie de o așa reformă, pentru ca cetățeanul să fie sigur de votul lui, să știe că legea-i garantează secretul votului.* SADOVEANU, O. V, 13. *În lege stă scris că nu este voie să se pescuiască bureți decât cu scafandru.* BART, S. M. 56. *Instructive sunt definițiile ce se dau la sfârșitul proiectului de lege.* D. GUSTI, P. A. 242. *Legea românească... stabileşte că proprietatea unui lucru mobil sau imobil dă dreptul asupra a tot ce produce lucrul.* ENC. AGR. I, 33. *Cei mai mulți erau gospodari foarte la locul lor, cari respectau legile și regulamentele.* MOROIANU, S. 149. *Vinul și vinarsul nu erau puse subt o sută de legi; bea fiecare cât putea.* DAN, U. 82, cf. SCRIBAN, D. *Există unele articole de legi, dar ele n-au putut prevedea îndrăzneala polemiștilor și a caricaturiștilor.* OPRESCU, S. 238. *Coruiul este prima pasăre, alături de stârc, pusă sub protecția legilor.* BĂCESCU, PĂS. 200, cf. 414. *Călcând legile țării lor, ei cereau pentru el constrângeri mai multe, severități excesive.* ARGHEZI, S. XXXIV, 73, cf. XXV, 285. *Aici în Berlin poartă acest titlu fără ca cineva să i-l conteste, scrie rețete, face chiar vizite, căci după legile prusiane-i este permis aceasta, se-nțelege că sub responsabilitatea sa personală.* CĂLINESCU, O. XI, 29, cf. XIV, 93. *În fața acestei dificultăți, care constă*

în a mulțumi pe toată lumea, guvernele... sunt obligate a schimba legile în toate zilele. RALEA, S. T. III, 64. *Legea nu vă dă dreptul să mă bateți.* STANCU, R. A. III, 106. *Legea îngăduie să luăm unele hotărâri cu caracter financiar, fără licitație publică.* VINEA, L. I, 38. *De la Aristotel știm că agatârșii, care locuiau în părțile Munților Apuseni, își cântau legile.* ALEXANDRU, I. M. 9. *Din aceeași vreme datează un proiect de lege, prin care Caragiale își propunea să reglementeze situația creată evreilor prin articolul 7 din Constituție.* CIOCULESCU, C. 30, cf. DL. *Duelul este oprit de lege.* PREDA, R. 49, cf. DM. *Conform legii romane dijmele de grâne... trebuiau consumate pe loc, în provincie.* PANAITESCU, C. R. 53, cf. O. Ț, 56. *Colectivitatea face legea pe care individul e ținut s-o respecte.* N. MANOLESCU, A. N. I, 157. *Legea este trimisă de urgență Senatului.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 3, 53, cf. DEX. *După legile de-atunci, avea drept la concediul de vară.* MS. 1980, nr. 1, 45, cf. D. ENC. ✧ (Urmat de determinări care indică natura, caracterul, domeniul de aplicabilitate) *Lege cetățenească.* DRLU. *Va cere să se sancționeze legea electorale din 1864.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 116. *Cea mai serioasă din aceste chestiuni era legea agrare.* TEULESCU, C. 6/5. *Și de-ți aduc aminte de vreun paragraf din legile civile... nu-i asculta.* NEGRUZZI, S. II, 181. *Cereau... reforma legei electorale.* GHICA, S. 700. *Legea de presă... ne-ar condamna la zece ani de ocnă.* FILIMON, O. I, 94, cf. II, 274. *Legea rurale institua o casă de despăgubire însărcinată cu lichidarea obligațiunelor comunale.* I. IONESCU, M. 180. *El se mulțumi a aplica în toată rigoarea teribila lege penală contra neplatei dărilor.* HASDEU, I. V. 46. *Legea rurală... ne-a venit de hac la toți.* CONV. LIT. II, 42. *Într-o lege organică nu se cade a se fixa cifra salarielor.* ib. IV, 241. *După legea de presă, gloaba are a fi depusă în răstimp de trei zile* (a. 1870). BARIȚIU, C. II, 225, cf. COSTINESCU. *Legea rurală,... secularizarea averilor mănăstirești vorbeau în favoarea lui Cuza.* MAIORESCU, D. I, 4. *În acest chip s-au făcut legile noastre civile și penale.* id. ib. 211. *O excepție trebuie să facem pentru legea pensiilor.* id. ib. IV, 82. *Să mă judece pe mine... după legile ostășești.* LĂCUSTEANU, A. 140. *Urmează un studiu asupra legilor moștenirei.* CONTEMPORANUL, I, 100. *De aici înainte... se va vedea cum orice lege organică a țării introduce elemente de instabilitate.* EMINESCU, S. P. 96. *Legea monopolului băuturilor spirtoase.* id. ib. 109. *Legea noastră penală prezintă o lacună.* CARAGIALE, O. II, 58. *Necăzând sub prescripțiile legii repausului dominical, nu țin niciodată socoteala sfinților.* id. ib. 212. *S-a făcut, în cele din urmă, legea pescuitului, care a pus și Prutul între apele cu pește mult.* SP. POPESCU, M. G. 85. *De la Ipsilanti datează prima încercare de a codifica legile civile.* XENOPOL, I. R. X, 99. *Se... dezbate legea măsurilor și a greutăților.* id. ib. XIV 78. *Să se abroge... legea comunală.* SBIERA, F. S. 154, cf. 364. *Rășinărenii deveniră acum, pe baza chiar a legilor municipale, supuși pe vecie Sibiului.* PĂCALĂ, M. R. 55. *Să renunțe la favoarea legii militare.* REBREANU, P. S. 42, cf. CADE. *Legea monopolurilor tutunurilor e suspendată în localitate.* LOVINESCU, S. IV, 119. *Cartea... lămurește pe om de ce trebuie să se supuie legilor sanitare.* VOICULESCU, L. 6. *Începuseră a vorbi despre ceea ce reprezentanții națiunii discutau: reforma legii electorale.* SADOVEANU, O. V, 13. *E poate ultima lege de expropriere în favoarea marii mulțimi în suferință.* id. ib. XX, 323. *Senatul insulei ajunsese a alcătui legi de drept comercial și maritim.* BART, S. M. 47, cf. D. GUSTI, P. A. 164, SCRIBAN, D. *Legea sanitară cu privire la starea de higienă a localurilor e limpede și amenzile sunt mari.* ULIERU, C. 10. *În „dieta" de la Iernut din anul 1688 s-a adus... o lege referitor la stârpirea vrăbiilor.* DOMBROWSKI, P. 136. *Ca prefect,... a operat și un schimb după legea agrară.* ARGHEZI, S. XXXIV, 200. *Ați făcut o lege pentru alegere atât de nesocotită, încât e aproape sigur că, dacă vom sta cu mâinile în sân, guvernul provizoriu va fi răsturnat de reacționari.* CAMIL PETRESCU, O. III, 42. *Vânarea lor este reglementată prin legea pentru protecția vânatului.* LINȚIA, P. III, 335. *Guvernul decretase legea „curbelor de sacrificiu".* PREDA, R. 225. *Legea electorală lărgea cu mult masa alegătorilor.* IST. ROM. IV, 371. *A făcut să se voteze o nouă lege sanitară.* ABC SĂN. 81. *Guvernul prezintă parlamentului la începutul anului 1885 un proiect de lege pentru combaterea filoxerei.* C. GIURESCU, P. O. 166, cf. D. ENC. ✧ *Lege fundamentală* (sau, învechit, rar, *constituțională*, LM) = constituție. *Respingerea cerbicoasă a proiectului destinat a se preface în diplomă sau mai exact în lege fundamentală a statului Transilvaniei.* BARIȚIU, P. A. I, 58, cf. LM. *Nu vă osândiți... că ați fost necopți când ați făcut legea fundamentală din 1866.* MAIORESCU, D. I, 334. *Fiecare constituție, ca legea fundamentală a unui stat, are drept corelat o clasă mai cu samă, pe care se întemeiază.* EMINESCU, S. P. 99, cf. D. ENC. *Lege marțială* v. marțial (1). *Lege salică* v. salic. *Legea talionului* v. talion. *Om de legi* = jurist. Cf. COSTINESCU. *Pedeapsa cu moarte este... o chestie însemnată pentru conștiința unui om de legi.* MAIORESCU, D. IV, 292, cf. I, 27. *D-sa, ca om de legi, e în contra eligibilității și pentru inamovibilitate.* EMINESCU, O, XIII, 65, cf. DA II_2. *Documentul e autentic și ne-a fost comunicat de un om de legi.* ARGHEZI, S. XXV, 198. *Domnule inspector, sunt om de legi.* STANCU, R. A. IV, 117, cf. DL, DM, DEX. *Femeie deșteaptă, Carolina știa ce-o așteaptă și își luase cu sine... un om de legi.* I. GHEȚIE, B. I, 464. (Prin Transilv.) *Doctor de lege* = avocat. Cf. A II 5. *Omul legii* (sau, rar, *legilor*) sau *om al legii* (sau, învechit, rar, *de lege*) = reprezentant al autorității de stat. *Notarul... așează p-o masă hârtiele cu metoda ordinară a oamenilor de lege.* BARONZI, C. V, 261/19. *Fă-ți datoria, om al legii!* CARAGIALE, O. I, 15. *Notarul începu să scrie, sub dictarea omului legii, procesul verbal.* id. ib. 35, cf. IV, 240. *Când a venit omul legii să-l ia,... l-a găsit în grădină răsădind niște verbine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 335. *Oamenii legii sosiră, intrară în curtea notarului.* AGÎRBICEANU, A. 503. *Justițiabilii se înălțau din gluga puhoiului în care se îngrămădiseră, chestionând pe „omul legii".* KLOPȘTOCK, F. 310. *Sunt omul legii, domnule.* BART, S. M. 86. *Pe omul legilor... îl cotropise o durere cumplită de cap.* DAN, U. 138, cf. DL, DM. *Tulburătoare aici e insistența cu care explicația fantastică tinde să se impună, în ciuda rezistenței spiritului pozitivist al omului legii.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 146, cf. DEX, D. ENC. ✧ Loc. adv. **După**

(sau, învechit, **pe, cu) lege** (sau, învechit, rar, **legi**) = în conformitate cu prevederile legii; în conformitate cu principiile de drept. *Tu şedzi de giudeci după leage.* COD. VOR.² 274. *Să va fi cununat cu vreun bărbat cu lege.* PRAV. 191. *Inorogul, după lege, moştenitoriu stăpânirii părintelui său rămâind,... vrut-au ca adevăratul megieşesc prieteşug să îmbrăţişedze.* CANTEMIR, I. I. II, 186. *I-au împreunat după lege, după cum era logodiţi.* R. POPESCU, CM I, 454, cf. HALIMA (1783), 4ʳ/15. *După lege nu vor dovedi că au murit soţia cea dintâi.* RÂNDUIALĂ, 4/24. *Putere a judeca şi a dărui sau a pedepsi după legi.* MICU, L. F. 392/4. *Dânsa au putut fi pe lege cununată cu craiul Matiaş.* ŞINCAI, HR. II, 32/13. *După legi nu era slobod vinovatului să se dea mai mult de patruzeci de toiege.* MAIOR, PRED. 110/10, cf. LB. *Partea bărbătească şi femeiască..., după o agonisită stare de avere,... se slobod după lege spre căsnicie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 42/22. *După lege, seminariele sunt puse sub inspecţiunea mitropolitului.* CONV. LIT. IV, 38. *Administrarea centrală a învăţământului public este după lege încredinţată în mâna a două consilii.* ib. 237. *După lege nu are în asemenea cazuri dreptul de graţie.* EMINESCU, O. IX, 143. *Când bărbatul îşi părăseşte nevasta, ea are drept, după lege, să se despartă de el.* CARAGIALE, O. VI, 269. *Mitropolitul... este după lege îndatoritul apărător al driturilor bisericei.* XENOPOL, I. R. XIII, 96. *Erau haini, şi persoana, semiţia hainului se nimiceşte după lege.* IORGA, P. A. II, 279. *Cunoşti tu vreo ţară... unde o femeie să aibă după lege doi bărbaţi?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 359. *Să-l părască după lege înaintea domnului.* N. A. BOGDAN, C. M. 25, cf. DA II_2. *După ce-a sta închis cât i se cuvine după lege, s-a duce ş-a îngenunchea la Maica Domnului, făgăduind ispăşire pentru nebuniile săvârşite.* SADOVEANU, O. XIV, 135. *Erai bărbat căsătorit după lege cu mine.* CĂLINESCU, I. 211. *Să-şi ia fiecare pedeapsa după lege.* STANCU, R. A. II, 221, cf. DEX. L o c . a d j . (Învechit) **Cu** (sau **după**) **lege** = (despre un bărbat sau despre o femeie) legitim (**I 1**). *Ş-au gonit femeia cea cu leage.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 119ᵛ/29. *Pre soru-ta... o ai măritat dupre Bogdan,... având el muiare cu lege.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *Să-şi ia soţia mea cea după lege... zestrele ei deplin.* ANTIM, O. 392. *O am propoveduit ca a mea după lege muiere şi împărătească.* HALIMA (1783), 24ᵛ/23. *Fimeie cu lege nu era mestecată cu ţiitorile bărbatului său.* IST. AM. 50ᵛ/10. ✧ E x p r . (Învechit) **A pune** (sau **a da, a face, a tocmi**) **lege** sau **a da** (ori **a dicta, a face**) **legi** = a statua; a statornici, a hotărî; a porunci, a ordona. *Aşa tocmi Iosif leage în tot pământul Eghipetului, până în dzua de astădzi, cum a cincea să dea lu Faraon, fără de pământul popilor, care nu era a lu Faraon.* PO 169/8. *Le-au dat lege să jure că nu este fecior de domnu Neagoe.* R. POPESCU, CM I, 260. *Să dau legi cum trebuie să ne îndreptăm faptele.* MICU, L. 17/5. *Sultanu grecilor dă lege.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *De ai fi miloasă, cum eşti frumoasă, Lege n-ai pune.* id. ib. 307. *Au pus lege să nu mai priimească de adevărat fără numai acel lucru a căruia învederare ar pricepe prin cuvinte destoinice.* POTECA, F. 55/24. *Făcuse planul acel gigantic... de a-şi deschide drum spre India şi de a da legi la întreagă puterea aceea de lume.* F. AARON, I. I, 3/4. *Abia e de 16 ani, şi se prepune să dea legi celor bătrâni.* PR. DRAM. 213. *Să dăm urmaşilor noştri sfaturi de mântuirę şi să dictăm legi generaţiilor viitoare.* KOGĂLNICEANU, în MS. 1988, nr. 3, 6. *Alexandru I dă legi poporului său.* NEGRUZZI, S. I, 271. *Romanii dau legi Ca stăpâni puternici a lumei întregi.* id. ib. II, 284. *Dictăm legi ţării.* GHICA, S. 171. *Astăzi Bavaria, în arhitectură mai cu seamă, dictează legi Europei întregi.* FILIMON, O. II, 141. *Nemaiputând a dicta legi lumii, Papa Gregoriu XIII reforma calendarul.* HASDEU, I. V. XX, cf. CONV. LIT. II, 24. *Singura raţiune de îngăduit în această materie este uzul poporului, care face lege.* MAIORESCU, CR. I, 190. *Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară.* EMINESCU, O. I, 60. *Oameni vrednici ca să şază în zidirea sfintei Golii, În cămeşi cu mâneci lunge şi pe capete scufie, Ne fac legi.* id. ib. 150. *Să aleagă el hotarele şi să ne facă lege.* DELAVRANCEA, O. II, 18. *Consulul austriac, care începea să facă lege în Moldova, ceru de la Poartă rechemarea lui.* C. GANE, TR. V. II, 41. *Măria Ta ai pus cu sabia aici lege tare şi sufletul meu s-a bucurat.* SADOVEANU, O. XIII, 407. *Dar tot noi până la urmă biciul luăm şi facem lege.* CĂRTĂRESCU, L. 121. **A pune** (sau **a scoate**) **în afara legii** = (complementul indică oameni, organizaţii, partide etc.) a decreta că încetează de a mai fi sub ocrotirea legii, devenind pasibil de execuţie fără judecată; a declara ca fiind incompatibil cu normele de drept. *Astfel de confesiuni... ar putea fi interpretate ca o pledoarie umanitaristă, ca una din acele acţiuni de reprobare şi de punere în afara legii a războiului.* PERPESSICIUS, M. III, 32. *Scoaterea în afara legii a oricăror arme de exterminare în masă.* SCÂNTEIA, 1979, 11 412. **În numele legii** = formulă care se întrebuinţează atunci când se invocă autoritatea legii (şi cu care încep anumite acte sau hotărâri judecătoreşti). *În numele legii! strigă o voce resunătoare.* BARONZI, C. I, 72/20. *În numele legii, daţi-vă prinşi.* CONV. LIT. IV, 25. *În numele legii, eşti arestuit!* LĂCUSTEANU, A. 132. *În numele legii, te arestez!* CARAGIALE, O. IV, 148, cf. III, 136. *În numele legii, deschide!* VLAHUŢĂ, S. A. II, 195, cf. DL, DM. *În numele legii, tribunalul judecă un criminal.* CINEMA, 1973, nr. 1, 42. *În numele legii, deschide!* D. R. POPESCU, I. Ş. 101, cf. DEX, D. ENC. **În baza legii** = potrivit prevederilor legii, în conformitate cu legea, sprijinit de prevederile legii. Cf. DL, DM, DEX. (Rar) **A fi în lege** = a avea împuternicire legală. *D-ta eşti primar şi eşti în lege să faci asta.* ap. TDRG. ✦ C o m p u s e : (învechit; calc după slavon. ЗАКОНОДАВЕЦЪ) **Lege-datător** = legiuitor (**1**), legislator (**1**). *Deaci se leagea osândeşti, nu eşti făcătoriu legiei, ce giudeţu. Urul easte lege-datătoriu* (p u i t o r i u l d e l e g e BIBLIA 1688, d ă t ă t o r u l l e g i i B 1938) *şi giudeţu cel ce poate mântui şi piarrde.* COD. VOR.² 358. *Pune, Doamne, leage-dătătoriu* (t o c m i t o r i u d e l e g e BIBLIA 1688) *într-înşii, să înţeleagă.* CORESI, PS. SL.-ROM. 59. *În urmă, mâna îndrăzneţului lege-dătător şi reformator s-au atins de tagma bisericească şi de vechile bisericeşti aşezământuri.* ASACHI, I. 254/7. *Prin urmare, patria este pentru toţi oamenii un tezaur atât de preţios, că pretutindene lege-datătoriu au decretat pentru cele mai grele crime, ca osinda cea mai mare, exilul.* CALENDAR (1859), 27/27, cf. LM, DHLR II, 365, DA II_2, SCL

1960, 606; (învechit, rar; calc după slavon. ЗАКОНООУЧИТЕЛЪ) **Lege-învățător** = cunoscător de legi; jurist. *Iară lucrătorii dentâi, bătrânii oamenilor și arhiereii și cărturarii, ceia ce le se părea că sunt preamândri și legiei învățători. Ce ei se arătară răi și hitleani și ucigători.* CORESI, EV. 298. *Iară lege-nvățătoriul Gamaliil și fiiu-său... credzură în Domnul Hristos.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 241ᵛ/19, cf. DHLR II, 365, DA II_2, FORM. CUV. I, 71, 74. ✦ (La pl.; de obicei art.) Știința dreptului. *Până la 20 de ani a învățat legile, filosofia și teologia.* MARCOVICI, C. 3/10. *Înainte de a merge la Paris, ca să facem cursul legilor..., dacă vei vroi, oi pute ca să vin în Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 53. *Noi aice învățăm grecește, latinește... și mai târziu și legile.* id. ib. 75. *Îmi pare bine că ești doctor în legi.* MAIORESCU, D. IV, 489. *Dumnealui este... student în Academie – învață legile.* CARAGIALE, O. VI, 52. *Tinerii noștri ascultă legile, medicina..., dar la filosofie niciunul* (a. 1890). BARIȚIU, C. II, 271. *Andronachi Donici se pregătea... pentru această lucrare, tipărind în 1814 în Iași o „Adunare cuprinzătoare în scurt din cărțile împărățeștilor pravile", menite a sluji... pentru învățătura legilor.* XENOPOL, I. R. X, 25. *Documentul îl numește bărbat erudit și experient în legi.* id. ib., cf. DA II_2. ✦ Legalitate. *Strigă în auzul tuturora că nu deschid odată cu capul și că, dacă nu mai e lege în țară, sunt gata să moară cu toții.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 101, cf. DL, DM, DEX, D. ENC. ✦ Ceea ce este considerat obligatoriu și indiscutabil. *Ce i-au părut lui, ori bine, ori rău, aceaia au fost leage.* URECHE, L. 61. *Voia lui pentru toți este lege.* BUDAI-DELEANU, Ț. 340. *Mai mulți de un despot varvar își da acolo capriturile sale drept lege.* HELIADE, L. B. I, 137/21. *Dorințele voastre sunt lege pentru mine.* id. ib. II, 15/13. *Cuvântul ei pentru dânșii este o lege, iar căutătura le poruncește totdauna supunere.* BUZNEA, F. 24/13. *Toate estravagansele... unui mai bătrân se priimea de toți drept lege.* PR. DRAM. 146. *Ne grăbim a împărtăși asupra acestui obiect aprecierile acelor a cărora opiniune este o lege în cestiunea de asemene natură.* CONV. LIT. II, 30. *Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturora?* DELAVRANCEA, A. 79. *Cuvântul lui e lege.* VINEA, L. I, 322, cf. 103. *Pe vremea când trăia bunica, doamna Hortensia, cuvântul ei era lege și concluzie.* T. POPOVICI, S. 215, cf. DEX. *Helena primi cu nemulțumire intervenția bărbatului ei, dar odată rostită, vorba lui devenea lege.* I. GHEȚIE, B. I, 81. *Când pricepu că voia lui e lege, Că toți se smeresc... Adună sfatul țării.* CĂRTĂRESCU, L. 34. ✧ Expr. **Nu e lege** = nu este neapărat așa, nu este obligatoriu. Cf. LB, DL, DM, DEX.

2. (Învechit, rar) Dreptate; îndreptățire, justificare. *Să nu înfrângi leagea mișelului tău întru nevoia sa.* PO 255/3. *Au slobozit oastea să prade țara, dându-le vină că n-au lege pentru strâmbătățile ce fac.* URECHE, L. 129.

3. (În sintagmele) *Legea celui mai tare* sau *legea pumnului*, se spune cu referire la situațiile în care cineva, în temeiul forței, își realizează interesele după bunul plac, în dauna altcuiva. Cf. COSTINESCU, LM. *Pe atunci... mergeau lucrurile... după legea celui mai tare.* XENOPOL, I. R. X, 117. *În lupta între elementele practice ale vieței predomnește încă legea celui mai tare.* id. ib. XIII, 206. *Vorbești... ca să-mi amintești mai ales de o lege care la noi s-a aplicat cu sfințenie: legea celui mai tare.* SADOVEANU, O. XIX, 37. *Omul... nu acceptă legea celui mai tare, nu se supune legii selecției naturale.* V. ROM. aprilie 1970, 127.

III. 1. (Învechit) Hotărâre judecătorească (în favoarea sau în defavoarea cuiva). *Ce vom judeca noi să fie judecat și să nu mai aibă voie a căutarea leage într-altă țară* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 130. *Vasilie spatar tot au umblat cu mită și nu s-au putut apropia jupâneasa Maria a-și lua lege* (a. 1633). MAG. IST. I, 207/4. *Jupâneasa Maria... ș-au cerșut... lege dinaintea părinților, a vlădicilor, și a episcopi, și a egumeni, și a tot soborul și a tuturor boiarilor pentru acea năpastă* (a. 1633). ib. 207/29. *Ori care răpitoriu nu va priimi leagea, cumu-l va giudeca giudețul, ce va alerga la alt giudeț mai mare, nedejduind de altă ispravă mai bună, iară aceia ispravă a doo nu are nice o tărie.* PRAV. 184. *Giudețul cel mirenesc să cade să isprăvască și să săvrășască o leage ce va fi legiuit giudețul besericii, de-i va părea c-au legiuit direpț.* ib. 279, cf. 326. *Știind că-i țara Moldovei supt mâna turculuĭ, strânsu-s-au cu toții de s-au sfătuit să trimiță soli la împărăție cu jalbă, să-și ceie lege cu Petru Vodă.* SIMION DASC., LET. 140. *El însuși voia a merge la Suceava cu scop îndoit: a cere lege pentru Ileana, care au fost victima nelegiuirilor lui Ștefăniță, și a căuta ocaziune prin fapte strălucite a se face vrednic de simpatia ei.* ASACHI, S. L. II, 137, cf. DA II_2. ✧ Expr. (Învechit și regional) **A face** (ori, prin Transilv., **a da**) **lege** sau (prin Transilv.) **a rupe legea** = a soluționa (în favoarea sau în defavoarea cuiva) o cauză judiciară sau un litigiu; a decide în urma unei dezbateri (judiciare). *Poftim pre domnia voastră să-i cea(r)ce acei oameni, să faceț leage să aibă strânsoare* (a. 1629). IORGA, D. B. I, 45. *Să margă la giudeț și să-i facă leage să-i dea boul cela, ce l-au împuns și l-au stricat.* PRAV. 19. *Starostea de Cameniță n-au putut prinde pre un vinovat la mânule lui, au făcut leage să fie izgonit den toate cetățile.* ib. 278. *Feciorul ce are fi fugit și i s-are fi făcut leagea după vina lui, unde-l vor găsi, acolea să-i facă moarte.* ib. 294. *Direptatea să cauți, și celuia ce i să cade aceluia să faci leage ca să dobândească.* EUSTRATIE, PRAV. 13/10. *Dupre juruința dată, au espus adunărei răpirea cea infamă a unei fiice de boier... și cererea ei a i se face lege și a se rândui la o monăstire.* ASACHI, S. L. II, 145, cf. DA II_2. [Bătrânii] *aceștia, în cazuri de judecată, împreună cu judele rumpeau legea.* ap. TDRG, cf. DOINE, 189. *Chinezul și cu popa Tot așa mi-or rupt lege, Că cătană m-or băga.* HODOȘ, P. P. 222, cf. ȚIPLEA, P. P. 96. *Oile cân le-o-nturnat Gata-i legea i i-o dat: Or din pușcă să-l dinpuște Or din sabghii să-l arunce.* ARH. FOLK. I, 175, cf. ALR SN IV h 995/260. (Popular) **A citi legea** = a pronunța sentința. Cf. ALR SN IV h 995. ✦ Pedeapsă (**2**). *Nice o leage să nu aibă cela cu boul.* PRAV. 19, cf. DA II_2. ✧ Expr. (Prin Maram.) **A pune lege** = a pedepsi (**2**). Cf. DA II_2, ALR I 1 448/354.

2. (Învechit și regional, în Transilv. și Maram.) Judecată, proces (**1 1**). *Să nu mergi după mulțimea făcătorilor de rău, nice să răspundzi în leage căutând mulțimeei, cum să nu te pleci de la dereptate.* PO 254/18. *Vor avea leage la domnu nostru și la noi* (a.

1595). GR. S. II, 233. *Poftim pre d(u)mneavoastră să aibă leage cu popa,... să le gea (popa) boii înapoi* (a. 1623). IORGA, D. B. 42. *Volnicu-i fieştecine să-şi îndelunge leagea la alt scaun mai mare.* URECHE, L. 113, cf. 125. *Un plugar oarecarele, de să va prileji să aibă a să pârî cu cineva pentru vreun pământ sămănat şi nu-ş va întreba întâi la giudeţ, să vadză cumu-i va mearge leagea, ce va mearge la pământ fără ştirea aceluia ce l-au sămănat şi fără ştirea giudeţului locului aceluia şi să va apuca de va secera,... să nu i să dea nemică.* PRAV. 3. *Poate bărbatul să-ş gonească muiarea den casă cu putearea sa, fără de leage şi fără ştirea giudeţului.* ib. 164, cf. MARDARIE, L. 285/6. *De are loc această lege la divanul înţelepciunei, nu poate avea loc altmintrea.* MAIOR, PRED. II, 113/310, cf. LB. *De-aş sta să-i dau şi eu răspuns, La câte legi am fi ajuns.* COŞBUC, P. I, 127, cf. DA II_2, DL, DM, DEX. *Poftеşte pe omul cel de omenie la lege.* RETEGANUL, P. I, 28. *Merg la lege.* VICIU, COL. 201, cf. ALR I 1 445/166, 278, 285, 333, 348, 354, 361. ✧ Expr. (Învechit) **A face** (sau, învechit, rar, **a ţine**) **lege** = a cerceta (în calitate de judecător). *Iacov se mânie şi se certă cu Laban şi dzise lui: ce strâmbătate am făcut şi ce am greşit, cum aşa vârtos te aţiţaşi pre mine, în aleanu-mi? Toate unealtele caseei ai pipăit şi ce ai aflat din unealtele caseei tale? Grămădeaşte aicea înaintea a lor miei şi a lor tăi fraţi, cum să facă leage între noi.* PO 108/2. *Alease cinstiţi bărbaţi din tot Israilul şi-i puse cap aceştia spre dihonie, miiari, sutaşi, cindzeceari şi dzeceari, cum aceştia în toată vreamea dihoniei leage să facă, iară ce lucru ară fi greu înaintea lu Moisi să aducă şi lucrul mic ei înşişi să giudece.* ib. 240/18. *Noi avem să vă facem leage cu nuşii* (începutul secolului XVII). GR. S. II, 249, cf. 246. *Unii din sfetnicii cei ardeleneşti l-au sfătuit să cerce mai nainte ce au smintit dărăbanţii, apoi să ţină lege.* ŞINCAI, HR. II, 282/3. (Transilv.) **A duce** (sau **a băga**, învechit, rar, **a chema**, **a soroci**) **la lege** = a da în judecată, v. judecată. Cf. LB, DA II_2. *În locul Anei am dus la lege pe sora ei.* DAN, U. 37, cf. 5. *M-o băgat mândra la pârâ, Că n-am fost să-mi deie gură, De m-o băga şi la lege, Io la ea tot n-oi mai merge.* RETEGANUL, CH. 135. *De nu ţi l-oi direge, Să mă duci mâne la lege.* DOINE, 147. *L-a dus la lege.* Com. din FRATA – TURDA. *Te bagă la lege.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100, cf. ALR I 1 445/170. (Prin Transilv.) **A fi sub lege** = a fi inculpat. Cf. ALR SN IV h 991/260. (Învechit) **A rămâne de lege** = a pierde un proces (**I 1**). *Au rămas Vasilie spatar de lege şi de judecată din divan, şi de vină ca un om rău, năpăstuitor şi l-au ajuns pravila şi divanul să i se taie lui Vasilie spatar şi capul* (a. 1633). MAG. IST. I, 208/15. *Au rămas de lege dinaintea domniei mele* (a. 1781). ARH. OLT. II, 130, cf. L. ROM. 1980, 255. ✦ Litigiu. *Să neştine pre altul va vădi pentru atare lucru strâmb, săva bou fie, săva asin, săva oaie, săva veşmânt, săva ce aceaia ce-au perit şi aceasta va dzice, cum la cutarele iaste, amânduror leagea înaintea dzeilor să meargă şi carile dzei vinovat vor lăsa, acesta de doao ori atâta să dea priiatnicului său.* PO 25/16. ✦ (În expr.) (Transilv.) **A-şi face de lege** sau **a-şi face** (ori **a sta de**) **legi** = a sta în cumpănă, v. cumpănă; a chibzui. *Cu guriţa hori îmi trag, Cu inima legi îmi fac, Cum mândruţului să-i plac.* CONV. LIT. IV, 32, cf. DDRF, DA II_2, DL, DM. *Stau în loc şi-mi fac de lege Peste care munte-oi trece.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 150. *Mi-am făcut de lege Că din sat nu poţi alege.* RETEGANUL, TR. 80, com. din FRATA – TURDA şi din ZAGRA – NĂSĂUD. (Prin Transilv.) **În** (sau **după**) **legea** (cuiva) = după aprecierea (cuiva), după părerea (**3**) (cuiva). Cf. PAŞCA, GL., DA II_2. *M-am lăsat în lejea lui.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100. *Cum îi în legea dumnealui: nu se merită să dai banii pe casa asta.* MAT. DIALECT. I, 260.

3. (Transilv. şi prin Maram.; şi, învechit, rar, în sintagma *scaun de lege*, LB) Judecătorie; tribunal. Cf. DA II_2, ALRM SN IV h 802, ib. h 803/95.

IV. 1. (În sintagmele) *Lege naturală* (ori *morală*) sau (învechit) *legea firii* = (în concepţia unor reprezentanţi ai optimismului filosofic) tendinţă naturală a omului de a discerne binele de rău, de a manifesta în relaţiile interumane bunăvoinţă şi solicitudine (constituite în norme de conduită). *Iobăgia... de aicea înainte cu totul o stricăm şi... fie acar de ce neam sau de ce relighie, de aicea înainte, despre feţele lor, oameni cu mutare slobodă îi numim şi ca pre unii ca aceia pretutindenea a-i avea şi a-i socoti poruncim, aducând aceasta cu sine şi legea firii şi însuş binele cel de obşte* (a. 1785). ŞA I, 123. *Aşa dară, după leja firii sau după regula care o dă noaă mintea noastră a vieţui şi ori întru ce întâmplare în adins a o împlini şi toate aplecăciunile noastre cele bune a le supune, negreşit datori suntem* (a. 1802). ib. 559, cf. DRLU, LB. *Datoria noastră în lume este după legea firii să vieţuim, în toate sfatului celui bun urmând.* ARHIVA R. I, 148/16. *Noblesa sufletului dumitale va putea vreodată suferi... o crimă în contra legilor naturale.* PR. DRAM. 168, cf. COSTINESCU, LM. *Bazarea virtuţii pe legi naturale.* EMINESCU, S. P. 2, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

2. (La pl.) (Ansamblu de) reguli, principii, criterii, condiţii etc. impuse de raţiune (sau de intuiţie) manifestărilor dintr-un domeniu oarecare de activitate spirituală. *Cugetarea cea făcută după legile metodului bun să propteşte.* MICU, L. 182/4. *Au căutat... legile meşteşugului socotirei.* VÂRNAV, L. 12^v/16. *Singurul nostru cuget a fost a lucra după legile adevărului, a dreptăţii şi a virtuţii.* MARCOVICI, D. 414/24. *Am putea zice că ariile sale de la prolog le-a cântat bine, dacă în ultimele versuri... n-ar fi introdus o cadenţă trilată rău şi ieşită cu totul din sensul primitiv al ariii, călcând cu aceasta inviolabile[le] legi ale armoniei.* FILIMON, O. II, 195. *Un tenor primo,... după legile dramatice, este obligat a reprezenta totdeauna pe amantul.* id. ib. 206. *Recitativul... nu este scris după legile stabilite pentru recitativul operei comice.* id. ib. 256. *Să vedem... care sunt legile raţiunii.* CONV. LIT. II, 58. *Nu găsim oare în Omer o acţiune simplă, supusă la toate legile unităţii?* ib. IV, 144. *Toate tonurile majore şi minore... le perindează pe simţitoarele clape, şi toate după nişte fatale legi.* CARAGIALE, O. III, 69. *Legile simetriei.* id. ib. VII, 446, cf. CONTEMPORANUL, II, 271. *Scoatem la capăt toate câte le întreprindem cu iscusinţă şi în conformitate cu legile eterne ale vieţii spirituale eterne.* SBIERA, F. S. 312. *Dante n-ar fi prevăzut, el, care ţinea la toate legile cugetării şi formei din epoca sa,... că va veni o vreme când revolta va fi un merit şi răsturnarea*

o creaţiune. IORGA, P. A. II, 165. *Produsele lor sculpturale... se vor resimţi de această străveche necunoştinţă şi înstrăinare faţă de legile de expresie ale plasticului viu.* PÂRVAN, G. 454. *Legea romanului este mai puternică decât aceste tendinţe.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 45, cf. 47, DA II_2. *În timp ce pictorii construiesc cenacluri şi şcoli,... sculptorii mari sunt puternice individualităţi..., supunându-se legilor severe ale artei lor.* OPRESCU, I. A. IV, 114. *Să priceapă... ceea ce este nou, ceea ce nu se conformează cu legile obicinuite ale artei.* id. ib. 144. *Peisajul... devine un gen propriu, cu legile şi cerinţele sale.* id. S. 33. *Miniaturalul îşi are legile lui specifice.* CĂLINESCU, B. I. 454. *Mai puţin roman, după legile stricte ale genului, dar nu mai puţin interesant pentru atitudinea franc-subiectivă a scriitorului.* PERPESSICIUS, M. I, 14, cf. 236. *Transformările la care asistăm în prezent... nu se îndeplinesc nici repede, nici în afară de legile logicii.* RALEA, S. T. III, 73. *Vom încerca... să clarificăm conceptul însuşi de poezie, cu legile lui intime.* CONSTANTINESCU, S. I, 126. *Filmul îşi are legile lui artistice.* CINEMA, 1974, nr. 4, 2. *Se deosebeşte la acest punct de poeţii din generaţia ei, adversari neînduplecaţi ai legilor constrângătoare.* SIMION, S. R. III, 95. *E o ultimă atingere a coardelor patetice, poezia ulterioară caută alte motive şi se supune altor legi retorice.* id. ib. 142. *Măiestria tălmăcirii implica o acribie critic-lingvistică excepţională şi... o temeinică cunoaştere a legilor prozodiei eline.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/1.

3. Raport esenţial, necesar, general, relativ stabil şi repetabil, între laturile interne ale aceluiaşi obiect sau fenomen, între obiecte sau fenomene diferite sau între stadiile succesive ale unui anumit proces; enunţ, formulă prin care se exprimă un asemenea raport. *La legile de la mecanică, toată rămăşiţa de la al său aşăzământ trebuie să cadă de sine sângure.* AMFILOHIE, G. F. 21^r/6. *Câte sunt de acesti legi? Cavaleriul Nefton au aşăzat trii.* id. ib. 88^v/1. *Aceştia vorbesc după legile gramaticii.* MICU, L. 21/5. *Zic alţii că ciurul se învârte de dracul; ci, acela carele au învăţat legile mişcărei, lezne poate vedea că dracul nu are a face... cu învârtirea ciurului.* ŞINCAI, în ŞA I, 631. *Ajung a ştire legile gramaticeşti deplin.* MAIOR, IST. 264/27. *Poţi, luând sama legilor mişcării, ca să înveţi totul.* VÂRNAV, L. 36^r/12. *Natura este o maică următoare legilor ei până la un atom.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XIV/1. *Pământul cunoaşte oare Legea ce îl rodniceşte?* HELIADE, O. I, 94. *Nici lacrămile cele mai amare de pocăinţă nu pot schimba legile lumei.* MARCOVICI, D. 447/8. *Ar fi în contra legilor greutăţii universale.* RUS, P. I, 17/29. *Se încearcă să stabilească corespondinţa fenomenelor naturale cu legile matematice.* LAURIAN, F. 191/5. *Câmp roditor... în care pe o lege dată şi scaiul şi trandafirul răsar şi cresc.* CONACHI, P. 251. *Lecţiile şi învăţăturile medicinei, precum şi legile ei, le voi propune fiilor mei.* CORNEA, E. I, XII/16. *Se ştie, după legea... Gay-Lussac, că gazele se combină.* MARIN, PR. I, 66/31. *Întemeindu-se cineva pe legea combinaţiei gazelor... trebuie a conchide că aerul atmosferic nu este o combinaţie, ci o simplă amestecătură.* id. ib. 67/20. *Ce avem a observa mai cu seamă în fiziologia plantelor?... Construcţiunea interioare şi esterioare a părţilor.., legile creşterii şi morţii lor.* BARASCH, B. 2. *Nevton... nu s-a mulţumit... a descoperi legea atracţiunii..., a şi decompus (desfăcut) o rază a luminei soarelui.* id. M. I, 10/7. *De legile naturei ştiinţă are bună.* NEGRUZZI, S. II, 194. *Nu se poate admite că legile cele mari şi providenţiale să poată aduce vreodată sărăcie şi peire; nu se poate admite că tranzacţiunile libere... să poată fi vreodată vătămătoare.* GHICA, S. 189. *Archimede... făcuse mari esperienţe ca să afle legea gravităţii corpurilor.* FILIMON, O. II, 181. *Armonia, nefiind alt decât nişte combinări de sunete pe legile nestrămutate ale naturii, ea complectează sau divinizează melodia.* id. ib. 189. *Nu se poate înţelege... astronomia sau legile ce reguleză corpurile cereşti fără cunoştinţă... a mecanicei.* CONV. LIT. II, 28. *Statul şi societatea apar ca un organism care are propriile sale legi.* ib. 40. *Am espus acest complex de legi geologice.* ib. 198. *Dacă există necesitatea universală a legilor naturei, responsabilitatea individului dispare.* MAIORESCU, L. 81, cf. 148. *După starea ştiinţei limbistice de astăzi, aflarea legilor variaţiei, analogiei şi eufoniei unei limbi este cu neputinţă fără studiul filologiei comparate.* id. CR. I, 349. *Fiecare ştiinţă pozitivă... ne-a lăsat siguranţa că toate fenomenele de cari ea se ocupă sunt regulate de către legi inflexibile.* CONTA, O. F. 35. *Aceasta s-a făcut, zice Darwin, în puterea legei numită selecţiunea naturală.* id. ib. 277. *El... îi va conduce cu mare băgare de samă de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract, de la fenomene la legi şi la cauzele lor.* CONTEMPORANUL, I, 206. *Ne arată... că în româneşte în adevăr este legea prefacerii lui „o" accentuat şi final în „ă".* ib. 722. *D. critic... nu reprezintă cu fidelitate legile ce se manifestă ca domnitoare în limba poporului de jos.* EMINESCU, S. P. 69. *Să poată pricepe legile concurenţii.* id. ib. 119. *O serie întreagă de fenomene e pătrunsă de o singură lege.* id. ib. 321. *Mersul înainte sau înapoi al omenirii este stăpânit de legi fatale.* CARAGIALE, O. II, 143, cf. III, 56. *Aceste mişcări sunt supuse la legi necesare şi fixe.* CONTEMPORANUL, II, 182. *Această lege generală trebuie să se aplice în primul loc în raportul dintre om şi bunurile materiale.* CONV. LIT. XX, 371. *Această procedare este tocmai după legile fiziologice, căci mămăliga, fiind în cea mai mare parte făinoasă, are trebuinţă de sucurile salivare.* MANOLESCU, I. 272. *Numai când se descopăr legile fenomenelor şi când acestea sunt închegate în formule abstracte se poate spune că am făcut ştiinţă.* XENOPOL, I. R. IV, 35. *Legile formării cuvintelor.* SBIERA, F. S. 202. *Legile care direg sonetismul (fonologia).* id. ib. 315. *Aspra mecanică precisă a serviciilor sociale şi plăţilor, al căror regulator e legea de fier a ofertelor şi cererilor.* SĂM. IV, 2, cf. AGÎRBICEANU, A. 176, 307. *Aceste cuvinte expresive... se nasc, pe cât se pare, după anumite legi.* DR. I, 83. *O poezie nu se poate impune întregii omeniri cu tăria unui adevăr ştiinţific sau a unei legi naturale.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 25. *Această particularitate lingvistică dialectală... se bate cap în cap cu una din legile fonetice cele mai vechi.* RF I, 117. *Legea imitaţiei a fost... rău înţeleasă sau întâmpinată cu interpretări pamfletare.* LOVINESCU, S. IV, 123, cf. DA II_2. *Lucrând fără să ştie unul de altul, Boyle şi Mariotte descoperă*

în acelaşi timp aceeaşi lege, a gazelor. CAMIL PETRESCU, P. 329. *După neschimbatele legi ale firii lor, peştii îşi ţineau nesmintit obiceiul.* VOICULESCU, P. I, 19. *Continuă... să consume fără a munci, în virtutea unor misterioase şi neînţelese legi ale ordinii sociale.* SADOVEANU, O. XIX, 139. *Ştiinţa... trebuie să găsească legi asupra forţelor oarbe ale naturei.* BART, E. 222. *Legi matematice verificate condiţionează dezvoltarea plantei.* ENC. AGR. I, 100, cf. 20, IORDAN, STIL. 38, 40. *Lucrurile se petrec numai după legile armoniei.* ENC. TEHN. I, 275. *Poate că printre faptele lingvistice, numai ecuaţiile matematice şi legile ştiinţifice sunt acelea în care tranzitivitatea domină în chip absolut.* VIANU, A. P. 17. *Cunoşteau legile... economiei politice.* OPRESCU, I. A. IV, 10, cf. MARCOVICI, CHIM. CALIT. 43, 47. *Legile interne de dezvoltare a limbii se exprimă în formule care generalizează legile şi tendinţele dezvoltării istorice.* CONTEMP. 1952, nr. 25, 4/2. *Omul nu trebuie să-şi piardă niciodată răbdarea în ceea ce ştie că este după legile firii.* CĂLINESCU, C. O. 152. *Se supune legii cauzalităţii.* id. ib. 405. *Evoluţia unui scriitor se urmează după legi lăuntrice, organice.* PERPESSICIUS, M. IV, 23. *Nimănui nu-i va veni pofta să violeze legile naturei.* id. ib. 204. *Închipuirea mea... strâmba după voia şi placul ei chiar şi legea vaselor comunicante.* BLAGA, H. 63. *Până către 1870–1880, totul se explica în psihologie prin mecanisme asociative de o minunată simetrie, conduse de câteva legi de o simplitate aproape beoţiană.* RALEA, S. T. II, 9. *Teză, antiteză, sinteză, iată în cele trei faze legea cea mai simplă a lucrurilor.* id. ib. III, 12. *Legea generală a concordanţei cu mediul îşi găseşte aplicare şi în cazul plantelor cultivate.* AGROTEHNICA, I, 403. *Trebuie să se respecte legea proporţiilor armonice.* ib. II, 78. *Micu a descoperit principalele legi de evoluţie fonetică ale limbii române.* IST. LIT. ROM. II, 41. *Deschizându-şi singură maşina, se strecură în ea cu sprinteneala unei fiinţe care s-a liberat de legile gravitaţiei.* VINEA, L. I, 47. *Fiind produse după reguli stabilite, după legile interne de dezvoltare a limbii, derivatele asigură stabilitatea cuvântului de bază.* GRAUR, F. L. 40. *Legile lingvistice nu sunt altceva decât reflectarea în mintea noastră a legilor limbii.* id. I. L. 173. *Legile interne ale limbii sunt legile dinamicii ei, adică ale dezvoltării ei istorice.* MACREA, F. 15. *Era şi incapabil şi orb, nu cunoştea legile care guvernează viaţa oamenilor.* PREDA, C. I. P. II, 17. *Războiul îşi are legile lui.* T. POPOVICI, S. 44. *E necesară generalizarea experienţei ştiinţifice... de pe poziţiile filosofiei ca ştiinţă a legilor generale ale mişcării.* JOJA, S. L. 15. *Legile cele mai generale există în legile particulare, prin aceste legi, dar nu se dizolvă în ele.* CF 1961, 425. *Sedimentarea după mărime a particulelor se face sub acţiunea agenţilor de transport şi legii gravitaţiei.* GEOLOGIA, 3, cf. ABC SĂN. 39, PANAITESCU, O. Ţ. 62, IST. T. I, 15. *Studiind in abstracto legile evoluţiei popoarelor, a crezut că ni le poate aplica şi nouă.* N. MANOLESCU, C. M. 63, cf. id. A. N. I, 14. *Legea minimului efort nu poate fi contrazisă în niciun domeniu de activitate umană.* v. ROM. martie 1970, 53. *Omul... nu s-a lăsat niciodată subjugat de legile naturale.* ib. aprilie 1970, 127. *Violentarea demonică a legilor firii face să se rostogolească acţiunea către o încheiere catastrofică.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 147. *Legea mutaţiei valorilor estetice acţionează şi aici.* SIMION, S. R. III, 79, cf. DEX. *Legea conservării energiei... a fost extinsă în consideraţiile din caiete.* MS. 1980, nr. 1, 25. *Se vorbeşte de legi fonetice, în sensul că unul şi acelaşi sunet se modifică în acelaşi fel în toate cuvintele în care el se găseşte în aceleaşi condiţii.* L. ROM. 1981, 76. *Philippide este cel care a formulat perfect legea schimbării sunetelor.* IVĂNESCU, I. L. R. 8.

4. Însuşire inerentă (şi determinantă); factor director. *Însuş pe astă lume trecătoare Din haos un sunt libov o scoasă, Şi dragoste, cu întia lucoare, Îi suflă în mădulările gheţoase, Aşezând ca legea ei întie Priinţa ş-armonia să fie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 131. *Poetul, chemat a exprima simţirile omeneşti, a aflat în însăşi natura lor legea după care să se conducă.* MAIORESCU, CR. I, 56. *Progresul e legea conducătoare a naţiunilor.* ODOBESCU, S. III, 436. *Munca este legea lumii moderne.* EMINESCU, O. IX, 227. *Legea artistului trebuie să fie stăpânirea asupra pasiunilor pe care le înfăţişează.* CARAGIALE, O. V, 264. *Lucrarea este... legea firii omeneşti, şi cine nu lucrează greu păcătuieşte.* SLAVICI, O. I, 58. *Lupta este legea vieţii.* CONTEMPORANUL, VII, 161. *Trăieşte-ţi, Doamnă, viaţa ta Şi-a morţii lege n-o căta!* COŞBUC, P. I, 152. *Dezleagă minţii mele taina Şi legea farmecelor firii.* GOGA, POEZII, 3. *Lupta şi mişcarea vor fi suprema lege.* PETICĂ, O. 118. *Am înţeles, în aşezări depărtate şi izolate de oameni, legea sufletească a datinilor.* SADOVEANU, O. XX, 157. *Legea datinilor a comandat succesiv tuturor generaţiilor, de la leagăn până la mormânt.* id. ib. 352. *Legea generală a societăţilor e aceea a egalităţii între oameni.* RALEA, S. T. III, 76.

B. Fel de a fi, de a se manifesta, de a-şi duce viaţa, considerat ca inerent naturii cuiva (a unei persoane, a unei categorii de oameni, a unor anumite fiinţe); ceea ce constituie menirea, rostul cuiva. *O, poete, nu uita: Cântă: asta-i legea ta.* SION, POEZII, 91/12. *Aceasta e legea naturei lor.* BARONZI, I. C. I, 34/12. *Pe lume n-am alt dor Şi nu am altă lege decât a te iubi.* CONV. LIT. IV, 90. *Tu-mi ceri chiar nemurirea mea În schimb pe-o sărutare, Dar voi să ştii asemenea Cât te iubesc de tare; Da, mă voi naşte din păcat, Primind o altă lege, Cu vecinicia sunt legat, Ci voi să mă dezlege.* EMINESCU, O. I, 173. *Dreptul e treaba celor mai mari în putere. Cei mai slabi trebuie să şi-l arate pe-ncetul... Poate că ştia şi părintele că este aşa în lume; dar el avea legea lui.* SLAVICI, O. I, 54. *Porţia părea... a cunoaşte fugara năzuinţă către tipul ideal, erou, poet şi stăpân... nestatornic prin legea firii sale.* D. ZAMFIRESCU, A. 148. *De ce nu clocotea în lanţurile lui zbierând după legea şi dreptul omului de a se naşte şi de a muri liber?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 227. *Sadoveanu... îşi urma legea interioară a spiritului creator.* LOVINESCU, M. 15, cf. DA II$_2$. *Nu ai făcut decât să urmezi legea ta de vierme.* CAMIL PETRESCU, T. II, 276. *Ce-am săvârşit noi, ca nişte oameni ai lui Vodă, a săvârşit şi el; asta-i legea lui.* SADOVEANU, O. XIII, 653. *Sunt o fată destul de serioasă şi destul de cuminte, ca să trăiesc o viaţă normală după legea fiinţei mele.* id. ib. XIV, 376. ◇ Expr. **În legea** (cuiva) = după felul de a fi (al cuiva); după priceperea (cuiva). *Fă orice în legea ta Şi*

la alți nu te uita. PANN, P. V. I, 71/10. *În loc să se apuce de popularizat în legea d-sale științele naturale, ar fi gândit mai bine să învețe d-sa singur.* CONTEMPORANUL, I, 253. *Las' pe bătrâni să te descânte și să te judece ei în legea lor, că nu-ți mai trebuie alt popă.* CREANGĂ, A.154. *Ia spune d-ta, în legea d-tale, cum ai înțeles.* id. ib. 166. *[Î]și tocmi oștile... cum știa el, în legea lui.* ISPIRESCU, L. 103. *Tăia cum știa el, în legea lui să taie.* id. ib. 170, cf. DA II_2. *Robotea în legea ei, fără să-l mai bage de seamă.* POPA, V. 285. *Nevastă-sa îngâna, în legea ei, o biată tăinuire de suflet omenesc.* id. ib. 329. *Se bucura în legea ei pentru că Petrea Viteazul samana ruptă bucățică cu Frunză.* VASILIU, P. L. 146, cf. 161.

– Pl.: *legi* și (**A II 1** și, învechit) *legiuri*. – Și: (regional) **léjă** s. f.

– Lat. **lex, legis**.

LÉGE² vb. III. T r a n z . (Latinism învechit) A citi. *Scopul reuniunii este de a da înțeleginții naționale din patrie posibilitatea de a cunoaște produsele literaturii române din toate ramurile, de a lege și a studia foile și cărțile acesteia.* SBIERA, F. S. 173, cf. L. ROM. 1968, 82. ✧ R e f l . p a s . *Dem. Procopiu... scrie că acesta are fi tradus S. Scriptură din grecește în românește, care până astăzi se lege în toate beserecele lor.* CIPARIU, O. I, 293.

– Prez. ind.: *leg*.

– Din lat. **legere**.

LEGELÉU s. n. v. **legheleu**.

LEGÉLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar). Legal (**I 1**). Cf. OBRADOVICI, D. 10, I. GOLESCU, C.

– Pl.: *legelnici, -ce*.

– **Lege** + suf. *-elnic*.

LÉGEN¹ s. m. v. **leghin**.

LEGEN² s. n. (Prin Ban.) Pelvis, bazin. Cf. ANON. CAR., GĂMULESCU, E. S. 148.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Din sb. **legen**.

LEGEN³ s. n. v. **lighean**.

LEGENDÁ vb. I. R e f l . i m p e r s . (Regional) A se relata, a se povesti (Bilcirești – Ploiești). Cf. H IV 52.

– Prez. ind.: *legendez*.

– V. **legendă**.

LEGENDÁR, -Ă adj., s. m., s. n. **I.** Adj. **1.** Care ține de legendă (**2**), care se referă la legendă, care are caracter de legendă; mitic², fabulos; extraordinar, neobișnuit. *A împodobit vechile tradițiuni legendare ale istoriei naționale.* GHICA, S. 668. *Elementele legendare ale afirmațiunii sale se pot corobora prin cele mai solide elemente diplomatice.* HASDEU, I. C. I, 99. *Brânduși de primăvară, Sub chipuri drăgălașe de vesele copile, Apar ca niște zâne din lumea legendară.* ALECSANDRI, POEZII, 524, cf. LM. *Aci ne apropiem de timpuri cu amintiri mai precise, mai puțin legendare.* ODOBESCU, S. I, 253. *Sunt singurii care,... au mai păstrat tradiția legendară a dragostelor medievale.* BACALBAȘA, S. A. I, 149, cf. DDRF, BARCIANU. *În drum i-adastă codrii vechi, pletoșii, Doinind minuni din vremuri legendare.* CERNA, P. 35. *Citesc, – iar gându-mi își întoarce sborul Spre vremi de bărbăție legendară.* IOSIF, P. 22, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cunosc origina adevărată sau legendară a multor proverbe.* IZV. XI, 48. *Mai fericit ca legendarul Noe, Din toată omenirea inundată În arca mea nu am decât o fată.* TOPÎRCEANU, M. 23. *Vitejia fiecăruia dintre povestitori întrecea cu mult isprăvile legendarilor eroi cinegeți.* VOICULESCU, P. I, 56. *Poate că o asemuisem cu personagiul legendar pentru că-i doream același noroc.* SADOVEANU, O. XVII, 107. *Pe tâmpla din Văratic, din vremuri legendare, O sfântă-i zugrăvită de un necunoscut.* PILLAT, P. 10. *Explicația gospodărească dată de Hallipa lua o formă legendară.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 41. *Figura lui va căpăta dimensiuni legendare.* CĂLINESCU, C. O. 296. *Travestit în halatul legendarului bărbier al regelui Midas, un trecător bizar îl face atent că ceasornicele Bucureștilor nu merg două la fel.* PERPESSICIUS, M. IV, 182. *Întâiele cercetări științifice au început să răstoarne anume mituri și să destrame aureola legendară a vechilor eroi.* BLAGA, Z. 240. *Ei încep să creadă că descind dintr-un strămoș comun, dintr-un erou legendar.* RALEA, S. T. II, 99. *Se considerau rude de sânge, trăgându-se din același moș, mai mult sau mai puțin legendar.* PANAITESCU, O. Ț. 144, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. ✧ (Substantivat) *Este răs-strămoșul său, legendariul, de care i se povestise.* VOICULESCU, P. I, 42. *Neculce știe să creeze legendarul, dar să și dea note de verosimil al realului.* STĂNESCU, C. R. 30. ✧ (Adverbial) *Cu mult mai puternică a fost... influența budismului, întemeiat de prințul Siddharta,... fiul unei regine, denumită legendar Mayadevi (iluzia divină).* JOJA, S. L. 249. ✦ (Cu sens peiorativ) Care și-a câștigat un (rău) renume, o (rea) faimă. *N-ar fi explicabilă această legendară dușmănie.* CARAGIALE, O. III, 246. *De aici și legendarele certuri și bătăi ale feciorilor la horă.* ARH. FOLK. I, 130. *Cât despre cruzimile sale împotriva străinilor, ele erau legendare.* C. GANE, TR. V. II, 444. *Își îndoi piciorul drept de la genunchi și zâmbi în gol, întocmai ca legendarii clienți ai cafenelei Tortoni.* C. PETRESCU, A. R. 24.

2. Care poate inspira, poate realiza o legendă (**3**); care a intrat într-o legendă prin importanță, prin vechime, prin fapte, prin măreție, prin popularitate etc. V. p o p u l a r (**3**), c e l e b r u , v e s t i t . *Numele unuia dintre acești bărbați legendari este în toate gurele.* RUSSO, S. 172. *Țara... e patria acelor tipuri aproape omerice, acelor eroi legendari cari răsar din baladele popoarelor în genere.* EMINESCU, S. P. 187. *Luai numele legendarului erou care, după tradițiune, a întemeiat domniatul Țării Românești.* SBIERA, F. S. 355. *Se cerea ca el să scormonească în trecutul adevărat și în cel legendar al Romei înseși.* IORGA, P. A. II, 157. *Ca-ntr-o cetate legendară, Noi ne-am închis după oblon.* GOGA, POEZII, 362. *Îți mai aduci aminte tu, iubite, De-acele vremi?... Ce repede sburară În larma din cetatea legendară A Luvrului cu ziduri înnegrite!* IOSIF, P. 38. *În*

contemporanitatea lor cu Ştefan cel Mare şi legendarii „feciori ai Vrâncioaii" n-am putea crede. ARH. FOLK. I, 49. *Aţi descălecat azi, ca şi Dragoş legendarul, pe apa Moldovei.* JUN. LIT. XXVI, 1. *Legendară, se ridică, peste zale şi coifuri, pavăza de lumină a lunii.* ARGHEZI, P. T. 186. *Sumbrul erou... tulbură cu misterioasa lui prezenţă fericirea plăpândă din legendara Vrance.* PERPESSICIUS, M. I, 63. *Întâlnirea lor are ceva din inevitabilul evenimentelor legendare.* BLAGA, Z. 226. *Curajul, de pe acum legendar, al lui Magheru îi mântui pe ceilalţi toţi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 658. *În depărtarea şi înălţimea lui, Hăşmaşul Mare pare o legendară cetate, cuprinsă de flăcări.* BOGZA, C. O. 14. *Pe-atunci visam la fapte mari de arme, La un haiduc călit şi legendar.* LABIŞ, P. 98. *Galileu... n-a regăsit legendara vitejie a lui Bruno.* JOJA, S. L. 305, cf. DEX. *Ce se aduce în discuţie spre a fi descris... nu este o creaţie literară..., ci un personaj istoric,... legendar prin inteligenţă, ambiţie şi extravaganţă.* ROMÂNIA LITERARĂ,, 1978, nr. 1, 11/2.

II. 1. S. m. (Învechit) Autor de legende (**3**). Cf. ANTONESCU, D. 250. *Legendarii, cronicarii şi chiar istoricii moderni ai românilor... au transformat originile statului muntean într-un haos de contradicţiuni.* HASDEU, I. C. I, 164, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

2. S. n., (rar) s. m. (Învechit) Carte de citire. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie să-i cumperi şi o carte de citire, un legendar.* VLASIU, A. P. 99, cf. L. ROM. 1964, 502, 503.

– Pl.: *legendari, -e.* – Şi: (învechit) **legendáriu** s. m., s. n. LM, L. ROM. 1964, 502.

– Din fr. **légendaire.**

LEGENDARITÁTE s. f. (Rar) Caracterul, însuşirea de a fi legendar (**I 1**). *Operând cu situaţii compoziţionale diverse..., artista introduce variaţiunea..., deoarece, dincolo de sensul plastic, trebuie să vedem şi o tentaţie a literaturizării, o anumită legendaritate implicită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 18/2.

– **Legendar** + suf. *-itate.*

LEGENDÁRIU s. m., s. n. v. **legendar.**

LEGÉNDĂ s. f. **1.** Specie a epicii populare, în proză sau în versuri, care utilizează miraculosul în explicarea cauzelor sau originii unui lucru, unui fenomen etc. sau în evocarea de evenimente şi personaje mitice ori istorice. V. p o v e s t e (**4**), m i t (**2**). *Cel ce cu Domnul-zeu Lucru-ncepe toate-nvinge, Lacului legend-a şti, Spre mirare-ţi va rosti.* ASACHI, S. L. I, 179. *Muntele este cu mult mai poetic decât câmpul în jocuri, obiceiuri, tradiţii şi legende.* FM (1846), 69[1]/8. *Aducerea aminte a groazei ce Mihai insufla pe atunci turcilor până azi încă se păstrează în poporul român şi musulman, printr-o mulţime de legende.* BĂLCESCU, M. V. 160. *Lacul Dorohoiului despre care sună între popor asemene legendă şi în care este obârşia râului Jijia.* CALENDAR (1853), 114/29. *Tuşi de trei ori, îşi drese glasul ca un orator şi ne spuse următoarea legendă.* ROM. LIT. 36[2]/33. *Vă voi spune legenda română care a numit-o: nu mă uita.* NEGRUZZI, S. I, 103. *Cum să cerem de la nişte bieţi venetici... să fie ei mişcaţi de legendele româneşti.* GHICA, S. 169. *Este o legendă... că muma lui Decebal trăieşte încă.* FILIMON, O. II, 28, cf. 347, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Romantica. legendă... este importantă din acest punct de vedere, că ni esplică pe turcii din relaţiunea lui Cantemir.* HASDEU, I. C. I, 80. *Voi crede... că este poate într-această casă nelocuită de douăzeci de ani vreo tradiţiune lugubră, vreo legendă sângeratică.* BARONZI, C. V, 16/32. *Ca eroi de mari legende, vin să vă privesc în faţă, Voi, nepăsători de moarte, dispreţuitori de viaţă.* ALECSANDRI, POEZII, 466. *Scrierile sale originale, al căror cuprins era adese luat din legendele române, atrăseseră interesul oamenilor culţi.* MAIORESCU, D. II, 132. *Legenda fiecărui zeu este în realitate biografia denaturată a regelui sau eroului respectiv.* CONTA, O. F. 376. *Păstrează cu simplitate, dar şi cu sfânţenie, tradiţiunile şi legendele vechi.* ODOBESCU, S. I, 180. *Fiecare lac de pe aici îşi are istorioara şi legenda sa.* TURCU, E. 165, cf. ENC. ROM. *Legenda, frumos o spun bătrânii, Cum palidul bălaur ajunse păzitor Pădurii.* COŞBUC, P. II, 176, cf. BARCIANU. *Trebuie să fi existând vreo legendă asupra acestor două pâraie.* HOGAŞ, DR. I, 23. *Grecii creaseră legenda cu Zalmoxis.* PÂRVAN, G. 131. *Subiectul e scos cu foarte multă libertate din legendele Antichităţii eline.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 92, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Aceste... legende au inspirat pe unii dintre poeţii noştri.* SADOVEANU, O. XIX, 480, cf. 482. *Legendele elenice amintesc despre prima populaţie mitică a insulelor.* BART, S. M. 48, cf. ENC. AGR. I, 114, ARH. FOLK. V, 2, SCRIBAN, D., OŢETEA, T. V. 90, OPRESCU, I. A. IV, 42. *De cântecul acestei păsări este legată legenda mănăstirii Horezu.* BĂCESCU, PĂS. 262. *A brodat pe tradiţii locale o legendă romantică faustiană.* CĂLINESCU, C. O. 251. *După o altă legendă chineză, un pictor a desenat o apă cu trestie.* BLAGA, Z. 299. *Religiile, magia, legendele, epopeele toate conţin... condiţiile modeste şi efemere al vieţii de aici, de pe pământ.* RALEA, S. T. III, 26, cf. COSTANTINESCU, S. I, 256, L. ROM. 1959, nr. 6, 82, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Această închipuire s-a răspândit ca o legendă printre oamenii inculţi din mai multe sate.* MAIORESCU, D. IV, 652. *Te-ai gândit vreodată cum s-a format poporul nostru de astăzi... propagându-se în timp curat şi frumos ca o legendă?* D. ZAMFIRESCU, A. 78. *I-au făurit un stil unic... luminos şi vag ca o legendă nordică.* PERPESSICIUS, M. IV, 164. ✧ F i g. *Nilul mişc-a lui legendă şi oglinda-i galben-clară.* EMINESCU, O. I, 43. ✧ L o c. a d j. **De legendă** = care este specific legendei (**1**); fantastic, fabulos, ca-n basme; legendar, mitic[2]. *S-a născut astfel o atmosferă de legendă populară în jurul folclorului nostru.* CONV. LIT. LXVII, 347. *În ţara aceea de legendă nu erau oglinzi ca să se vadă fiecare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 308. *Reprezintă în cadrul de legendă cu care îi înconjoară scriitorul, tipuri de creatori, fiinţe care îşi croiesc soarta lor.* VIANU, A. P. 221. *Mai transfigurat apare sentimentul nostalgiei pentru satul natal, pentru lumea de legendă şi naivitate a copilăriei.* CONSTANTINESCU, S. I, 220. *Ceea ce rămâne în prim-planul vieţii acestui fondator... este pasiunea... care îl transformă... într-un personaj de legendă.* CINEMA, 1973, nr. 2, 55. *Niciodată nu s-a*

construit mai mult şi mai frumos pe pământul de legendă al Meşterului Manole. SCÂNTEIA, 1977, nr. 10999. ◇ Expr. **A intra** (sau **a trece**) **în legendă** = a deveni foarte cunoscut, celebru, faimos; a deveni temă pentru legendă (1). *Ne uităm la aceşti oameni... ale căror fapte au intrat de ani în legendă.* STANCU, U. R. S. S. 194. *Conceput ca o succesiune de scurte şi dense momente lirice, poemul despre Horia alcătuieşte un simbol al ţăranului ardelean şi al eroului trecut în legendă.* CONSTANTINESCU, S. VI, 95. ✦ Creaţie literară care preia subiectul unei legende (1). *Pe atunci publică Bolintineanu o nouă serie de legende istorice în versuri.* XENOPOL, I. R. XIV, 102, cf. ŞĂINEANU, D. U. ✦ (La sg.) Tradiţie orală (bazată pe legende (1) cu aceeaşi temă). *Grajdul cailor (dupe legendă) era ornat cu mobile de lux.* FILIMON, O. II, 118. *Subiectele sunt luate... din legenda aventurilor lui Dionisos.* CONV. LIT. IV, 161. *Legenda spune că Ossian a fost orb.* EMINESCU, S. P. 349. *Legenda ne-a păstrat o povestire, cu ce împrejurare s-ar fi făcut această urcare.* XENOPOL, I. R. VI, 51. *Aceşti fraţi... aveau moşii în Ţara de Jos şi legenda pune legătura între Rareş Vodă şi familia Cernat.* GHIBĂNESCU, S. I. I, 208. *Legenda pretinde că Glogoveanu l-ar fi şi pălmuit o dată.* OŢETEA, T. v. 87. *Legenda spune că întemeietorul Capitalei ar fi fost un cioban pe nume Bucur.* ARGHEZI, B. 125. *Legenda spune că această Eufrosină era o fată de vreo 17 ani, de o rară frumuseţe.* CĂLINESCU, O. XI, 108. *Unul, spune legenda, sfârşi omorât în închisoare.* PERPESSICIUS, M. IV, 31. *Legenda biblică nu mai inspiră nici pe pictori, nici pe poeţi.* BLAGA, Z. 103. *Legenda spune că marele preot dac, Deceneu,... ar fi cerut distrugerea viilor din acea ţară.* PANAITESCU, C. R. 39.

2. P. ext. (La sg.) Ceea ce se discută, se relatează sau se crede despre cineva sau despre ceva, deformându-se adesea realitatea prin exagerări; povestire (1) născocită, inventată despre o persoană, despre o situaţie etc. *Fiindcă cu toţii se temeau de a mai vorbi de aceasta, legenda pică treptat în uitare.* CODRESCU, C. II, 312/16. *Cărţi mai vechi... devin pentru cei mai mulţi dintre noi un fel de legende.* CONV. LIT. VI, 157. *Cu uşurinţa cu care se fabrică şi se lăţesc la noi legendele false, faimoasa adresă a fost atribuită junimiştilor.* MAIORESCU, D. I, 68. *Trebuia presei o extremă bravură pentru a zdrobi o legendă inveterată.* CARAGIALE, O. V, 152. *Deputaţii... îşi dădeau toate silinţele spre a distruge această legendă.* XENOPOL, I. R. XIII, 32. *Legendele liceului... ne scoteau la lumină un alt domnu Burlă.* SĂM. IV, 47. *Nu cunoscusem pe Eminescu decât prin legenda nenorocirii lui.* IORGA, P. A. I, 68. *Puşcariu... a distrus legenda despre uniformitatea limbii române.* DR. II, 175, cf. RESMERIŢĂ, D. *Am încercat să arăt, şi uneori am isbutit, celor cu care am discutat, că nu e adevărată legenda afacerilor fabuloase a acestui om.* CAMIL PETRESCU, P. 208. *Se vede clar că legenda unui Luchian luptând cu mizeria este lipsită de temei.* OPRESCU, S. 56. *Ioanide cunoştea toate legendele asupra sa.* CĂLINESCU, S. 597. *În Marea Roşie unde navigase mai îndelungat se născuseră legende despre luptele cu piraţii arabi.* TUDORAN, P. 63.

3. Inscripţie circulară pe o monedă, pe o medalie etc. *Leghenda sau scrierea împregiurul medaliei tâlcuieşte pricina ei.* AR (1829), 156[1]/20, cf. CR. (1829), 242[2]/25, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D. *Precum tipul celor mai vechi bani româneşti e cel apusean, asemenea şi legendele lor sunt latineşti.* HEM, 2 429, cf. BARONZI, I. L. II, 230/27, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Monetele de la noi nu au legende.* PÂRVAN, G. 604. *Aceşti domni au bătut şi monete cu legende latine şi monete cu legende slave.* ARH. OLT. II, 89, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL. *Va scrie papei... punându-şi pecetea cu legenda slavonească.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 1, 15, DEX, DN[3].

4. Povestire (3) în care se relatează viaţa sfinţilor; carte care cuprinde povestiri cu asemenea subiect. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. II, 230/27, COSTINESCU. *Legendele au fost introduse în serviţiul bisericesc îndată de la începutul hristianismului.* LM. *Din religiile panteiste ale Indiei au împrumutat creştinii legenda lui Crist.* CONTA, O. F. 401, cf. ENC. ROM., DDRF, BARCIANU, IORGA, S. D. XIII, 53. *O legendă de câteva linii istorisea viaţa şi martiriul lui.* ANGHEL, PR. 101, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ca Toma din legenda Evangheliei, mă pregăteam să cred şi să fiu fericit, numai după ce voi vedea.* SADOVEANU, O. XVIII, 529. *Fermecată de legendele din „Viaţa sfinţilor", prinsese gustul cititului.* BART, E. 103. *Povestea lui Suntilie se compune din două legende hagiografice.* ARH. FOLK. VII, 51. *O călugăriţă saxonă... compune în latineşte legende hagiografice.* VIANU, L. U. 12, cf. DER.

5. Text sau tabel în care se explică semnele convenţionale de pe o hartă, de pe un plan, de pe o imagine fotografică sau desenată etc. *Figurile... şi legenda lor s-au imprimat în Bucureşti pentru ambele ediţiuni.* ARHIVA, I, 5, cf. RESMERIŢĂ, D. *Au ştiut să facă din „legenda", pe care o adaugă hărţilor lor, cel mai valoros mijloc de a cunoaşte atitudinea subiectului vorbitor faţă de limba naţională.* DR. VI, 517, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Această vegetaţie se rânduieşte în anumite zone,... aşa cum se arată în fig. 170 şi se indică în legenda ei.* CHIRIŢĂ, P. 585. *Trecea repede de la steguleţele desenate deasupra fiecărui sat la legenda hărţii.* GALAN, D. I, 41, cf. LTR[2], M. D. ENC., DN[3]. ✦ Completare sub formă de memoriu anexată la o hartă, la o schemă etc., cuprinzând date care nu se pot exprima grafic. Cf. M. D. ENC., DEX.

6. Text explicativ care însoţeşte o gravură, un desen, o pictură etc. *Chiar şi legendele, din josul litografiilor, îi devin aproape indiferente.* OPRESCU, I. A. IV, 42, cf. 50. *Hagienuş chiar compusese o înscripţie latină, în hexa şi pentametre ca o legendă la statuie.* CĂLINESCU, B. I. 190, cf. LTR[2], DER, DN[3].

7. Compoziţie muzicală vocală sau instrumentală care are ca subiect o legendă (1). Cf. TIM. POPOVICI, D. M., IVELA, D. M., DER, M. D. ENC., DN[3].

– Pl.: *legende.* – Şi: (învechit, rar) **leghéndă** s. f.

– Din fr. **légende**, lat. **legenda**.

LEGEÓNĂ s. f. v. **legiune**.

LÉGER subst. (Prin Transilv.) Bazon de piele care se aplică la pantalonii minerilor. Cf. CADE, DA II[2], VICIU, GL., PAŞCA, GL.

– Accentuat şi: *legér*. DA II_2. – Pl.:? – Şi: (regional) **legier** subst. (accentul necunoscut) VICIU, GL.
– Din germ. **Leder** „(bucată de) piele".

LÉGERE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a l e g e [2]; citire. *Aveau de cuget numai de a introduce deocamdată scrisoarea latină în locul celei cirilice şi a-i uşura legerea şi scrierea pre cât se putea mai mult.* CIPARIU, O. I, 138.
– V. **lege**[2].

LEGEZĂU s. n. v. **leghezeu**.

LÉGHE s. f. Unitate de măsură pentru lungimi, folosită în trecut, a cărei mărime a variat de la o ţară la alta între 3000 m şi 7500 m. V. m i l ă [2] (**1**). Cf. GHEOGRAFIE, 11^r. *Râul Tago... aicea are mai mult de o legă de lărgime.* AMFILOHIE, G. 134/99. *După cumu-i depărtare soarelui de la pământ, că vine socotită 27 de milioane di leghi.* id. G. F. 56^v/14. *Până acolo am făcut o cale de treizeci şi trei de milioane de leghi.* CUV. 37^v/1, cf. I. GOLESCU, C. *El da poruncile sale în tot statul prin stanţii de cinci bărbaţi, la toată jumătatea de legă.* GENILIE, G. 39/21. *Care om în teorie nu a fost o mie de leghi departe de practică, de adevăr.* C. A. ROSETTI, N. I. 169. *Cu toate că într-acest loc Dunărea este lată de o jumătate de leghe,... îi ajută foarte mult.* BĂLCESCU, M. v. 110. *S-a văzut nori de lăcuste sosind... şi a pustii într-un minut secerişele, pe un spaţiu de mai multe leghe împrejur.* BREZOIANU, A. 106/11, cf. ISER. *Canalul... are o lungime de 142 leghe, adică 284.000 stânjini.* MĂS. GR. 17/19, cf. 205/16, STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU, LM. *O mulţime de plante europeneşti... acoper aproape exclusiv întinderi de leghe întregi în lung.* CONTA, O. F. 243, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Drumul parcurs fu evaluat de participanţii voiajului la 1400 leghe.* ARH. OLT. I, 406. *Casele de oprire ale poştei erau distanţate... una de alta cam la 4 leghe.* N. A. BOGDAN, C. M. 150, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Câte leghe vor fi de aici încolo, pe care numai visul le-ar putea străbate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 67. *Are paisprezece leghe De jur-împrejur.* CĂLINESCU, I. 284. *N-au făcut la lopeţi decât vreo trei leghe şi s-au oprit în dreptul unui ostrov.* CAMIL PETRESCU, O. III, 461, cf. LTR[2], SCL 1961, 612, M. D. ENC., DEX. ✧ (Urmat de determinări, introduse prin prep. „de", care indică obiectul măsurătorii) *Siderzea... s-a unit cu marea la 1225, pintr-o înecare ce a acoperit 30 leghe de loc.* GENILIE, G. 155/13. *Se putură strecura numai călării din ţinuturile Poloniei apusene, cari fură lăsaţi a străbate cele 2 leghi de pădure.* IORGA, P. A. II, 232. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „de la", care indică reperul faţă de care se evaluează distanţa) *M-am născut într-un sătucean al Altului-Alsace, câteva leghe departe de Belfort.* BREZOIANU, Î. 5/6. *El merse dincolo de Adrianopole, apropiindu-se ca la treisprezece leghe de Constantinopole.* BĂLCESCU, M. v. 64. *Mergea să ridice o armată de ucigaşi şi incendiatori la Apenzzo, o sută lege de la Roma.* TEULESCU, C. 72/6. *La o distanţă de câteva leghe de acolo, înfloreşte un sat.* HASDEU, I. C. I, 179. *Preţurile cărăuşiei erau pe o chilă de cereale 12 lei, pentru distanţa de 15–20 leghe (7–10 poşte) de la Galaţi.* N. A. BOGDAN, C. M. 135. *Stă numai la şapte leghe de Atena.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 405. *La 600 de leghe departe de Iaşi, n-au fost învăţaţi să stea ţepeni.* TEODOREANU, ap. PERPESSICIUS, M. III, 222. ✧ *Leghe (terestră) comună* = unitate de măsură pentru distanţe pe uscat, egală cu 4444 m. *Lega comună... este a 25-a parte din grad.* MĂS. GR. 75/17, cf. BARONZI, I. L. III, 219/14, COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], M. D. ENC. *Leghe marină* = unitate de măsură pentru distanţe pe apă, egală cu 5555 m. Cf. BARONZI, I. L. III, 219/15. *Lega marină e mai mare.* LM, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], M. D. ENC. *Leghe geografică* = unitate de măsură pentru distanţe, egală cu 7408 m. Cf. MĂS. GR. 206/35. ✦ (Învechit; mai ales în sintagma *leghe pătrată*) Unitate de măsură pentru suprafeţe folosită în trecut. Cf. MĂS. GR. 207/16. *Dobrogea este o ţeară ce se întinde între Dunărea şi între Marea-Neagră, într-o lungime de 100 de oare, cuprinzând peste 1000 de leghe patrate.* ROM. LIT. 13/18. *Suprafaţa judeţului Mehedinţi este de 1.099.399 pogoane sau 166 de leghe.* I. IONESCU, M. 40. *O leghe pătrată avea 1390 fălci.* N. A. BOGDAN, C. M. 173.
– Pl.: *leghe* şi (învechit) *leghi*. – Şi: (învechit, rar) **légă** (pl. şi *lege*) s. f.
– Din it. **lega**, ngr. **λέγα**.

LEGHEÁN s. n. v. **lighean**.

LEGHÉN s. n. v. **lighean**.

LEGHELÉU s. n. (Transilv.) **1**. Păşune (**1**), (regional) munte (**2**). Cf. SCL 1957, 111, ib. 1959, 222, FD II, 158, VAIDA, CABA, SĂL., CHEST. IV, 113/281, ALR I 409/231, 251, 283, 289, 295, 298, 302, 305, 320, 333, 341, 345, 349, 1 088/251, 295, 320, 333, ALR SN I h 5, ib. II h 317, A I 12, LEXIC REG., MAT. DIALECT. I, 77.
2. Loc unde se adună şi dorm peste noapte vitele sau caii; stanişte. Cf. ALR I 412/298, 341, 1122/251, 298, 333.
3. Loc într-o pădure, curăţat de arbori, de mărăcini etc. pentru a putea fi cultivat; curătură, runc. Cf. ALR I 956/190.
– Pl.: *legheleauă*. – Şi: **legeléu** (SCL I 1957, 111, CABA, SĂL., CHEST. IV, 113/281, ALR I 409/231, 956/190, 1 122/298, 333, A I 12), **legălău** (LEXIC REG. 20) s. n.
– Din magh. **legelő**.

LÉGHEN[1] s. m. v. **leghin**[1].

LEGHÉN s. m. v. **lighean**.

LEGHÉNDĂ s. f. v. **legendă**.

LEGHENÉŞTE adv. (Prin Transilv.) Ca tinerii, în felul tinerilor. 4, cf. TDRG. *Şi să-mbracă leghenească, Joacă şi bea şi trăiască* (a. 1818). GCR II, 224.
– **Leghin** + suf. *-eşte*.

LEGHEÓN s. n. v. **legiune**.

LEGHEZÉU s. n. (Prin Transilv.) Mătură cu coada lungă sau târn[1] (**2**) cu ajutorul căruia se adună grâul din pleava şi din paiele rămase după vânturat; (regional)

primitea (1). Cf. REV. CRIT. IV, 144, PRIBEAGUL, P. R. 56, DA II_2, 130, TAMÁS, ET. WB.

– Pl.: *leghezeie*. – Şi: **ledezéu** (REV. CRIT. IV, 144, DA II_2, 130), **legezău** (PRIBEAGUL, P. R. 56) s. n.

– Din magh. **legyező** „evantai".

LEGHIEÁNĂ s. f. v. **legiune**.

LÉGHIN[1] s. m. **1** (Prin Maram. şi prin Transilv.) Flăcău. Cf. DR. IV, 1083, DA II_2, TAMÁS, ET. WB., T. PAPAHAGI, M. 224.

2. (Prin Transilv. şi prin Maram.) Vânzător (**I 1**). Cf. ALR II 3 642/102, 272, 279, 281, 310.

3. (Prin Transilv. şi prin Ban.) Ucenic. Cf. DA II_2, TAMÁS, ET. WB., MAT. DIALECT. I, 77, ALR SN II h 500/102, ALIL XXIX, 298.

– Pl.: *leghini*. – Şi: **léghen** (MAT. DIALECT. I, 77), **légin** (ALR II 3 642/279, 284), **légen** (ALR II 3 642/102, ALR SN II h 500/102), **lézin** (DA II_2, TAMÁS, ET. WB., T. PAPAHAGI, M. 224).

– Din magh. **legén(y)**.

LEGHÍN[2] s. n. v. **lighean**.

LEGHIOÁIE s. f. v. **legiune**.

LEGHIOÁNĂ[1] s. f. v. **legiune**.

LEGHIOÁNĂ[2] s. f. v. **lighioană**.

LEGHIOÁNE s. f. v. **legiune**.

LEGHIÓN s. n. v. **legiune**.

LEGHIONÁL, -Ă adj. v. **legionar**.

LEGHIÓNĂ s. f. v. **legiune**.

LEGHIONÉR s. m. v. **legionar**.

LEGHISLATÍV, -Ă adj. v. **legislativ**.

LEGHISLATÓR s. m. v. **legislator**.

LEGHISLATÚRĂ s. f. v. **legislatură**.

LEGHISLÁŢIE s. f. v. **legislaţie**.

LEGHITIMÁŢIE s. f. v. **legitimaţie**.

LEGHITIMĂLUÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A se legitima (**4**). *Ceata are voie slobodă pre unul sau pre altul maghistru ţărean din vecinătate a-l priimi în ceată...; aceea înţelegându-se, cum că atare maghistru, după prescrisa normă despre facerea paradigmei, trebuie pre sine să se leghitimăluiască.* ŞT 28/9.

– Prez. ind.: *leghitimăluiesc*.

– Din magh. **legitimál**.

LEGHITIMÍST s. m. v. **legitimist**.

LEGHITIMITÁ s. f. v. **legitimitate**.

LEGHIÚNE s. f. v. **legiune**.

LÉGHORN s. n. Numele unei rase de găini bune producătoare de ouă, cu penajul divers colorat. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ (Adjectival) *Rasa leghorn are foarte multe varietăţi: albă, neagră, porumbacă.* ENC. AGR. *Rasa leghorn dă 120–180 de ouă anual.* ZOOLOGIA, 162.

– Accentuat şi: *leghórn*. DN[3].

– Din engl. **leghorn**.

LEGÍBIL, -Ă adj. (Învechit) **1.** (Despre grafii) Care poate fi descifrat (cu uşurinţă); citeţ. Cf. FROLLO, V. 305. *Dacă stenografia va fi tot aşa de sigură şi de legibilă cum este scrierea noastră curentă, o va întrece însă pe aceasta prin scurtimea ei.* CONV. LIT. VI, 64, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. ✧ (Adverbial) *A scrie legibil.* id. ib.

2. (Despre texte) Care se citeşte fără efort (şi cu folos); care nu plictiseşte; lizibil. *Ca să fie legibilă, lucrarea ar fi trebuit să cuprindă şi explicaţii generale în legătură cu viaţa politică.* SĂM. IV, 740. *Povestirea e foarte legibilă, adesea interesantă, agrementată de anecdote spuse cu haz şi cu plăcere.* IORGA, L. I, 297, cf. DA II_2.

– Pl.: *legibili, -e*.

– Din lat. **legibilis, -e**, it. **leggibile**.

LEGIBILITÁTE s. f. (Învechit, rar) Calitatea de a fi legibil (**1**). *Se pretinde... de la orice sistem stenografic două calităţi: scurtimea care garantează repejunea scrierii şi esactitatea care garantează legibilitatea scrisorii, şi amândouă practibilitatea ei.* CONV. LIT. VI, 64.

– Din it. **leggibilitá**.

LÉGIC, -Ă adj. Care are caracter de lege (**A II 1**); care este în conformitate cu legile, care se bazează pe legi. *Împrejurarea că modificările imaginilor percepţiei mele iluzorii sunt supuse unei anumite regularităţi inevitabile şi legice n-are de-a face câtuşi de puţin cu chestiunea realităţii acestora.* EMINESCU, O. XV, 561, cf. GHEREA, ST. CR. I, 21, IORDAN, L. R. 346, L. ROM. 1958, nr. 2, 3, 1963, 566, HRISTEA, P. E. 160. *Colaborarea autor – interpreţi este o necesitate legică a jocului de-a teatrul.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 4/7, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Rămâne ceea ce se soluţionează în concordanţă cu... cerinţele dezvoltării legice a istoriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 2/1. *Geometria neeuclidiană..., contestând înseşi temeiurile legice ale spaţiului..., imaginează o altă lume.* ib. nr. 14, 17/4, cf. V. BREBAN, D. G., DREV, SCL 1983, 419. *Dacă gânditorilor le-a reuşit doar după repetate opintiri să diferenţieze spiritul de natură, necorporalul de corporal, subiectivitatea de obiect, apoi incomparabil mai greu a fost să se recunoască în spirit o natură legică.* MS. 1988, nr. 2, 13, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *legici, -ce*.

– **Lege** + suf. *-ic*. Cf. germ. gesetzlich.

LEGIER subst. v. **leger**.

LEGIFÉR, -Ă adj. (Latinism învechit, rar) Care face, care adoptă legi (**A II 1**); legislativ (**2**). Cf. LM.

– Pl.: *legiferi, -e.*
– Din lat. **legifer, -ero, -eru.**

LEGIFERÁ vb. I. **1.** Intranz. A elabora şi, în special, a adopta legi (**A II 1**); (rar) a legisla. V. legiui (**2**). *Din Statut... nu se poate înţelege că ar putea da guvernului dreptul d-a legifera şi a da concesiuni cari angajează ţara* (a. 1866). KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 77. *Fundatorele divin al creştinismului recomandă apostolilor săi a lucra neîncetat întru a ridica ultimele clase ale societăţii, a micşora importanţa acelor ce erau învestiţi cu dreptul de a legifera şi a comanda.* CONV. LIT. II, 38, cf. LM. *Camera întreagă să se ocupe şi să vază ce este de legiferat.* MAIORESCU, D. I, 181. *Deputaţi şi senatori, aşa ca întruniţi în Adunări spre a legifera şi spre a controla pe guvern, să fie independenţi.* id. ib. III, 165. *Această oligarhie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe cari le-a făcut ieri.* CARAGIALE, O. V, 175, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Vor face-o economiştii..., dacă vor crede că cei ce legiferează se pot opri o clipă cu cercetarea asupra unei astfel de lucrări.* PAMFILE, A. R. VII, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Legiuitorul corp e tot aşa de nepregătit şi de nedestoinic să legifereze.* COCEA, S. II, 525, cf. SCRIBAN, D. *După Luther, statul nu mai e chemat să legifereze pentru suflete.* OŢETEA, R. 325. *Pe băiatul al doilea îl fac specialist în luptele romane şi în jiu-jiţu; îl destinez activităţii legislative: nimeni nu va fi în stare să legifereze ca el.* ARGHEZI, S. XXXIV, 232, cf. GRAUR, F. L. 42, DL, DM, FORM. CUV. I, 212, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DREV., D. ENC., NDN. ✧ Refl. impers. (Rar) *S-a zis, şi cu drept cuvânt, că cu ocaziunea alegerilor nu se legiferează.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 357. *Nu se ştie pentru ce şi pentru cine se legiferează.* D. GUSTI, P. A. 156. ✦ (Rar) A instaura precepte şi norme religioase. *Evreii... au putut şi ei avea ca patron special pe unul din numeroşii zei egipteni sub protecţia căruia au emigrat în Egipt şi în numele căruia Moise a legiferat.* CONTA, O. F. 387. ✦ Tranz. (Complementul indică fapte, situaţii etc.) A consfinţi, a hotărî prin lege (**A II 1**); a face să capete caracter de lege; a stabili ca normă (**2**); a legaliza (**2**), a reglementa (**1**). V. legiui (**1**). *Dacă se va putea consolida într-un timp de pace independenţa noastră, fără îndoială va trebui să vie o constituantă care să legifereze acest nou pact.* MAIORESCU, D. II, 159. *Un partid... poate să legifereze multe lucruri în dreptul formal.* id. ib. III, 329. [Convenţia de la Paris] *nu voia deplina realizare a dorinţei politice – unirea –, dar legiferase în chip lămurit desfiinţarea privilegiilor, a boieriei, a monopolurilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 22. *Noua putere de stat a legiferat încă din primele ei zile de existenţă reforma agrară.* CF 1960, nr. 3, 60. *Traian a fost împăratul care a legiferat oprirea colonizărilor ţăranilor din Italia în provincie.* PANAITESCU, C. R. 60. ✧ Refl. pas. *Vânzarea s-a făcut la 1830, şi la 1832 s-au legiferat Regulamentul organic şi s-au urcat moşiile la un preţ fabulos.* LĂCUSTEANU, A. 23. *S. Puşcariu, care... a dovedit o atât de largă înţelegere faţă de nevoia de a se legifera într-un fel sistemul nostru de a scrie româneşte, prezintă în broşura de mai sus un proiect.* DR. VII, 397. *Se legiferează... gospodăria privată, dreptul de proprietate personală.* SADOVEANU, O. XX, 360. *Chiar şi fără a legifera în mod special limitarea dreptului de alegere a numelor, în general sursele din care provin ele în Europa sunt de cele mai multe ori calendarul şi manualul de istorie.* GRAUR, N. P. 48.

2. Tranz. A formula, a stabili legile (**IV 3**), regulile care guvernează un anumit domeniu (ştiinţific, artistic etc.) *Aceste cuvinte..., cu schimbări de sunete cu totul neaşteptate, nu interesau pe cei preocupaţi să legifereze cât mai precis transformările unei limbi.* DR. I, 75. *Intelectul formulează în lege acest raport de circulaţie. Legiferă că diferiţii se atrag (electricitatea pozitivă şi cea negativă rezolvându-se în fulger) şi omonimul se respinge pe sine însuşi (fulgerul care se separă în electricitate pozitivă şi negativă).* CĂLINESCU, O. XIII, 86. *Conştiinţa istorică a omului... este cea care legiferează valoric obiectul de artă.* STĂNESCU, R. 17. ✦ Intranz. Fig. A dicta, a impune reguli (stricte) într-un anumit domeniu (ştiinţific, artistic etc.). *Generaţiile viitoare ale poporului nostru se vor pronunţa prin „uzul lor general" de atunci, dar astăzi nimeni nu poate legifera în această materie.* MAIORESCU, CR. I, 377. *Nu-i timpul să legiferăm şi să încătuşăm o limbă care apare încă tufoasă.* SADOVEANU, O. XX, 304. *Această lege constituie pentru Kant însuşi raţiunea care legiferează în noi: a te supune datoriei înseamnă a nu te supune decât ţie însuţi, a fi autonom.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 8/1.

– Prez. ind.: *legiferez* şi (rar) *legifér.* – Şi: (învechit, rar) **legiferí** vb. IV. LM.
– Din fr. **legiférer**, it. **legiferare**.

LEGIFERÁNT, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (Învechit, rar) Legiuitor (**I 2**). *Găsim... o serie de publicaţiuni... pline de învăţăminte pentru situaţiunea de astăzi şi... pentru legiferanţii noştri.* în DA II$_2$, 144.

2. Adj. (Rar) Care legiferează (**1**); legiferator. Cf. SCRIBAN, D.

3. Adj. (Rar) Care ţine de legiferare (**2**), privitor la legiferare, de legiferare. *Este un caracter romanic în toată firea lui Maiorescu, împreună cu slaba lui aptitudine metafizică, intensa dezvoltare pe care o dobândeşte virtutea lui pragmatică, organizatoare, legiferantă. Maiorescu este un legiuitor.* VIANU, L. R. 192.

– Pl.: *legiferanţi, -te.*
– **Legifera** + suf. *-ant.*

LEGIFERÁRE s. f. Acţiunea de a legifera şi rezultatul ei.

1. Activitate de elaborare şi, în special, de adoptare a legilor de către organul legislativ (**2**). Cf. legifera (**1**). *Ce au făcut aceşti, nu voi zice advocaţi, dar oameni special devotaţi la legiferare... Au resturnat în ţara noastră deodată toate formele de stat ale vieţii publice, toate legile sale şi au înfiinţat faimoasa... fabrică de legi.* MAIORESCU, D. I, 434. *Administrarea este dreptul guvernului, al nostru* [al Parlamentului] *este numai legiferarea.* id. ib. II, 220. *Participare la legiferare a Dietei.* EMINESCU, O. XV, 1 112, cf. XENOPOL, I. R. XIV, 27. *Legiferarea urmează sau la iniţiativa guvernului,*

sau la propunerea deputaților. ENC. ROM. III, 76. *Critica de mai târziu a lui T. Maiorescu asupra... abuzului de legiferare.* LOVINESCU, S. VIII, 255. *Politica nu poate fi o operă de reformă ori de legiferare a unor oameni și a unor societăți abstracte.* D. GUSTI, P. A. 156. *Am luat parte la legiferarea țării, căreia i-am dat pravile bune, pe care nu le merita.* ARGHEZI, P. T. 282, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN, 834. ✧ (Învechit, rar) *Organul legiferării* = organul legislativ (**2**). *De la clasa privilegiată, organul legiferării trecuse deodată la acele ce până atunci suferise numai măsurile.* XENOPOL, I. R. XIV, 31. ✦ (Astăzi rar) Lege (**A II 1**); legislație (**1**). *Se impune... o nouă legiferare a muzeelor, în afară de orice dependință de Comisia Monumentelor Istorice, redându-li-se rolul cuvenit de institute de sine stătătoare, ca în toate țările civilizate.* CONV. LIT. LXVII, 30. *Cunosc prea puțin istoricul legiferării didactice.* în DA II_2, 114. *În secolul trecut, când nu exista încă o legiferare cu privire la nume, s-au produs adesea schimbări datorate profesorilor.* GRAUR, N. P. 99. ✦ Consfințire, reglementare prin lege (**A II 1**); legalizare. *Interpretarea ce a dat-o consiliul permanent cred că nu e nici legiferare, nici călcare de lege, ci este o interpretare în spiritul legii.* MAIORESCU, D. IV, 429. *Ei pretindeau nu numai lărgirea și asigurarea autonomiei țărilor lor nemțești, dar tindeau și spre legiferarea graiului nemțesc ca grai oficial.* SBIERA, F. S. 327. *„Regulamentul organic" este legiferarea exploatării claselor de jos de către boieri.* IBRĂILEANU, SP. CR. 75. *Totuși, ca început de legiferare a comerțului ieșan, acest hrisov își are și el importanța sa.* N. A. BOGDAN, C. M. 81. *Actorii, vârstnici și tineri, trăiau... bucuria legiferării asociației lor profesionale.* IST. T. II, 15. *Poetul Dimitrie Bolintineanu, autorul unui prim proiect de legiferare a învățământului artistic în România.* ib. 18.

2. Impunere, dictare a unor reguli (stricte) într-un anumit domeniu (științific, artistic etc.). Cf. l e g i f e r a (**2**). *Procedeul e însoțit și de pretenția legiferării, ierarhizării și eliminării tuturor scriitorilor ce nu intră în disciplina „criticei active".* LOVINESCU, S. V, 394.

– Pl.: *legiferări.*

– V. **legifera.**

LEGIFERÁT, -Ă adj. Care este stabilit, consfințit prin lege (**A II 1**). Cf. DA II_2, 144. *Un sentiment hidos de infailibilitate, pe care creștinismul călugăresc l-a modificat numai la suprafață, oferind în schimb, sub formă romană, infailibilitatea legiferată, parazitează inteligența omului la putere.* ARGHEZI, P. T. 265.

– Pl.: *legiferați, -te.*

– V. **legifera.**

LEGIFERATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care are capacitatea de a legifera (**1**); legiferant (**2**). *Avem impresia că se exprimă ceva din deprinderile vechii seminții de magistrați din care se trăgea Malherbe și poate și din instinctele legiferatoare ale acelor romani, care au intrat... în compoziția geniului francez.* VIANU, L. U. 164, cf. L. ROM. 1992, 543.

– Pl.: *legiferatori, -oare.*

– **Legifera** + suf. *-tor.*

LEGIFERÍ vb. IV v. **legifera.**

LEGIFEROMANÍE s. f. (Învechit, rar) Mania de a face legi (**A II 1**). *Legi... se votează fără de nicio trebuință concretă, numai pentru a satisface legiferomania.* EMINESCU, O. XI, 131.

– **Legifera** + **manie.**

LÉGIN s. m. v. **leghin.**

LÉGINIC, -Ă adj. (Învechit) Care este hotărât, statornicit prin lege (**A II 1**); conform cu legea, bazat pe lege; legal (**1, 2**), legitim (**1**), (astăzi rar) legiuit (**1**). *Leginic obicei au fost ajuns ca după toate războaiele, propoveduindu-se încheierea păcii și văzându-se între alte legături ale tractaturilor și arădicarea dăjdiilor din țeară în soroc de doi ani* (a. 1813). TES. II, 359. *Printr-aceste legate de către fire răsplătiri se săvârșește acea leginică datorie întocmai ca sfânta poruncă* (a. 1817). ib. 359, cf. TDRG, ALIL XXVII, 182, L. ROM. 1988, 269.

– Pronunțat: *legi-nic.* – Pl.: *leginici, -ce.*

– **Lege** + suf. *-nic.*

LEGIOÁNĂ s. f. v. **legiune.**

LEGIOÁNE s. f. v. **legiune.**

LEGIÓN s. n. v. **legiune.**

LEGIONÁR, -Ă s. m. și f., adj. **I. 1.** S. m. (La romani) Militar care făcea parte dintr-o legiune (**2**). *Începură a fi primiți sub Marius oameni de clasa de rând întră leghioneri.* BOJINCĂ, A. II, 119/5. *Trupele ajutătoare... erau în rând așa de tari ca și leghionarii.* id. ib. 121/19, cf. VALIAN, v. *Norodul alcătuit din colonișți și legionari..., trezindu-se într-o țeară cu păduri întinse..., au căpătat alte idei.* RUSSO, S. 89, cf. POLIZU. *Se trăgea dintr-un... legionar roman, venit în Dacia cu Traian.* GHICA, S. 378, cf. PONTBRIANT, D. *Această imposibilitate... puteau oare s-o biruiască nește simpli legionari sau coloni romani?* HASDEU, I. C. I, 222. *În primblările mele cerc să întâlnesc cu închipuirea vreo umbră de vechi legionar.* ALECSANDRI, S. 173, cf. COSTINESCU, LM. *Legionarii și colonii romani... se vor fi întins prin munți până dincolo de Bucovina.* ODOBESCU, S. II, 207. *Mântui legionarii încunjurați de daci în lagărele făcute în timpul războiului.* CONTEMPORANUL, II, 295. *Acest amestec al păgânismului și creștinismului printre legionarii de la Dunăre ar explica până la un punct indiferența religioasă atât de caracteristică a românului.* ȘĂINEANU, Î. 29, cf. DDRF. *Viața legionarului fiind așa de statornică, el îndată ce era cantonat în provincie se grăbea să se însoare cu o femeie din localitate.* XENOPOL, I. R. I, 151. *Legionarii colosului roman Ies grabnici ca furtuna.* COȘBUC, P. I, 158, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *N-aveau mutră de legionari de front.* IORGA, P. A. II, 74. *Împăratul... ridică lagăre de piatră pentru legionari și auxiliari pe tot malul Dunărei de Jos.* PÂRVAN, G. 656, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Aud cum suflă-n luptă, trufaș, din tibicină Stejarii, legionarii cu*

coiful de rugină. PILLAT, P. 92, cf. SCRIBAN, D. *Ceva din aroganța dominantă a unui legionar.* PERPESSICIUS, M. I, 96, cf. RALEA, S. T. III, 117, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◇ Fig. *G. Baronzi n-a fost unul dintre marii eroi ai republicii literelor române... ci unul dintre neobosiții legionari.* CARAGIALE, O. IV, 428. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Călărașii romanilor legionari slujeau pe picioare și călărește după împrejurări.* BOJINCĂ, A. II, 123/17. *Militari legionari, nu ausiliari.* LM. *Concius Lentulus, tribun legionar.* CARAGIALE, O. VII, 300.

2. Adj. Care aparține legionarilor (**I 1**), care se referă la legionari sau la legiune (**2**), de legionar. *Prin rădicarea statului cavaleresc, substrasă armiei cavaleria leghională.* BOJINCĂ, A. II, 115/9. *După timpurile Grahilor au încetat cavaleria legionarie a se alcătui dintră cetățenii avuți.* id. ib. 124/21. *Ce importanță extraordinară dobândise viața legionară pentru coloniștii de la Dunăre.* ȘĂINEANU, Î. 14. *Principalele construcții și întemeieri de garnizoane mari legionare ale lui Traian sunt în vederea dominării câmpiei muntene.* PÂRVAN, G. 118. *Mutarea lagărului legionar de la Naissus la Ratiaria... nu se putuse face decât cu condiția perfectei siguranțe a legiunii.* id. ib. 128.

3. S. m. Militar care face parte dintr-o legiune (**3**) străină. Cf. DN[3].

II. 1. S. m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o organizație teroristă de tip fascist din România interbelică. *Era în anul când s-au destrăbălat acei păcătoși care-și spuneau legionari.* SADOVEANU, O. XXI, 359. *În ultimii ani trecuse cu legionarii.* STANCU, R. A. I, 87. *Directorul spitalului a acuzat-o... că a colaborat cu legionarii.* PREDA, R. 57. *Îi trecuse prin minte că o ți vreun fost legionar care vrea să se ascundă.* T. POPOVICI, SE. 90. *Niște crime atât de oribile ca cele ale legionarilor trebuiau pedepsite oricum.* CINEMA, 1974, nr. 4, 21, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *După asasinarea lui N. Iorga de legionari a adus... un elogiu curajos savantului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 13/1.

2. Adj. Care aparține legionarilor (**II 1**), care se referă la legionari, de legionar. *Organizația legionară, din care și dumneata faci parte de la un timp.* STANCU, R. A. V, 233. *Facem mișcarea muncitorească legionară!* BENIUC, M. C. I, 16, cf. DEX, DN[3]. *Autorul răstoarnă evenimentele deceniului 1937–1947, insistând cu precădere asupra anilor premergători războiului, de activizare a mișcării legionare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 10/2.

– Pronunțat: *-gi-o-.* – Pl.: *legionari, -e.* – Și: (învechit, rar) **leghionér** s. m., **legionáriu, -ie, leghionál, -ă** adj.

– Din lat. **legionarius**, fr. **légionaire**.

LEGIONARÍSM s. n. Doctrină a legionarilor (**II 1**); practică, acțiune teroristă caracteristică legionarilor. *Susțineau cu argumente zise științifice valoarea doctrinară a legionarismului.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/3, cf. DN[3]. *A reanima azi legionarismul,... este exact ceea ce nu trebuie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 11/2.

– Pronunțat: *-gi-o-.*

– **Legionar** + suf. *-ism.*

LEGIONÁRIU, -IE adj. v. **legionar.**

LEGIONARIZÁ vb. I. Refl. (Rar; despre instituții) A se organiza după metodele legionarilor (**II 1**). *Liceul... s-a legionarizat.* în BUL. FIL. IX, 52.

– Pronunțat: *-gi-o-.* – Prez. ind.: *legionarizez.*

– **Legionar** + suf. *-iza.*

LEGIONAROÍD, -Ă adj. (Neobișnuit) Ca legionarii (**II 1**), în felul legionarilor; legionar (**II 2**). *Generalul, el însuși, imprimase presei acest stil de un mesianism găunos și legionaroid.* PREDA, DELIR. 407, cf. L. ROM. 1976, 536, 537. *Eliade a semnat, de prin 1937, în presă,... articole prolegionare și efectiv legionaroide.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 11/4.

– Pronunțat: *-gi-o-.* – Pl.: *legionaroizi, -de.*

– **Legionar** + suf. *-oid.*

LEGIÓNĂ s. f. v. **legiune.**

LEGISLÁ vb. I. Intranz. (Rar) A legifera (**1**). Cf. BL VIII[2], 206, BUL. FIL. IX, 27, GRAUR, F. L. 42, L. ROM. 1959, nr. 3, 84, 1971, 484, DEX, DN[3], SCL 1983, 419, NDN.

– Prez. ind.: *legislez.*

– Derivat regresiv de la **legislație.**

LEGISLÁRE s. f. **1.** (Rar) Acțiunea de a legisla și rezultatul ei.

2. (Învechit, rar; la pl.) Corp de legi (**A II 1**), pravilă (**III 1**). *Observăm că în Cernăuți se esplică pravila lui Matei Basarab, pe când nici în Iași, nici în București nu se ține samă de legislările acelui domn și ale lui Vasilie Lupu.* CONV. LIT. XI, 38.

– Pl.: *legislări.*

– V. **legisla.**

LEGISLATÍV, -Ă adj. **1.** Care se referă la legi (**A II 1**), la elaborarea și la adoptarea legilor, la legiferarea lor; (astăzi rar) legiuitor (**1**), (învechit, rar) legiuitiv. *Au adunat din vasilicale legiuirile..., parte de la învecinatele nații au împrumutat, și care apoi împământenindu-să,... au luat putere leghislativă.* COD. ȚIV. 1/13, cf. I. GOLESCU, C. *Măsurile leghislative țintitoare mai de-a dreptul a povățui pe giudecătorul întru îndeplinirea îndatoririlor sale.* AR (1834), 131[1]/27, cf. POEN. – AAR. – HILL V. II, 95[2]/4, PLR I, 80. *Bunul-simț roman, cu totul legislativ și agricol, n-avea asemenea smintiri despre just și putincios.* TEULESCU, C. 6/15, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 305. *Avea o concepție teoretică asupra niscaiva remedii legislative.* MAIORESCU, D. I, 41. *Pentru cerințele politice este tot mecanismul politic electoral și legislativ al vieței statului.* id. ib. III, 216. *Se spunea că domnul ar fi făcut să primească modificarea care prevedea că pot fi legitimați și copiii adulterini și incestuoși, îndreptățind astfel, prin o dispoziție legislativă, adoptarea copilului Alexandru.* XENOPOL, I. R. XIV, 47, cf. ȘĂINEANU. *Având a se începe în anul 1867 pentru dieta Bucovinii al doile răstimp legislativ, m-am decis să candidez ca deputat.* SBIERA, F. S. 229. *Peste trei ani... după aceste dispoziții legislative... în scaunul Moldovei veni... Alexandru al II-lea Mavrocordat.* N. A. BOGDAN, C. M. 81, cf. CADE. *Întreaga acțiune legislativă a lui T. Maiorescu a fost*

lovită de o paralizie totală. LOVINESCU, S. VIII, 48. *Oficiu de informații gratuit, la dispoziția oricui, pentru a da indicații bibliografice, de persoane, de starea legislativă, socială, politică, economică dintr-un stat într-un anumit moment.* D. GUSTI, P. A. 184, cf. SCRIBAN, D. *Ministerele sunt obligate a trimite Comisiei superioare de coordonare legislativă proiectele elaborate de ele.* LEG. EC. PL. 118. *Îndreptarul... reprezintă prima lucrare legislativă în limba română.* IST. LIT. ROM. II, 89, cf. DL, DM. *Din punct de vedere legislativ și structural, teatrul trăiește după 1877 sub puternica influență a sistemului societarismului.* IST. T. II, 13, cf. DEX. *Este foarte importantă această activitate de inovații, iar cadrul legislativ în vigoare o încurajează.* RL 1977, nr. 10 309. ◇ *Alegeri legislative* = alegeri pentru desemnarea membrilor unui organ legislativ (**2**). *A fost declanșată campania pentru alegerile legislative.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 413, cf. ib. 1979, nr. 11 414.

2. (Despre organe reprezentative ale puterii de stat) Care are atribuția de a se pronunța, prin vot, asupra proiectelor de lege; legiuitor (**2**). *Credem că alegerile Camerii legislative cari se fac în patru zile vor fi ceva mai liberale.* KOGĂLNICEANU, S. 214, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 95²/12. *Principii se vor denumi după alegerea liberă a corpului legislativ de către rege.* BARIȚIU, P. A. I, 33. *Atât gubernul țărei, cât și dieta legislativă au protestat.* id. ib. 342, cf. STAMATI, D. *Prezidentul corpului legislativ.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Acest punct s-a amânat la Adunarea legislativă* (a. 1858). URICARIUL, X, 43. *Răsplătiri onorifice... să nu se dea decât prin organul Adunărei legislative* (a. 1859). PLR I, 161. *Dizolvarea adunărilor legislative.* DÂMBOVIȚA (1860), 95²/61, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Ei stăpâneau în administrațiune, despunând în adunări legislative de voturile cumpărate ale numeroșilor boiernași săraci.* HASDEU, I. v. 7. *Toate astea Ion Vodă le făcuse fără adjutorul unei „camere legislative".* id. ib. 31. *Camerele legislative și partidele politice nu reprezintă trebuințele poporului.* CONV. LIT. IV, 36, cf. COSTINESCU, LM. *O propunere de modificare a pactului fundamental a fost adusă sub forma concretă a unei adrese către Adunările legislative.* MAIORESCU, D. I, 54. *Capul statului are în asemenea cazuri funcțiunea de-a dizolva Adunarea legislativă.* EMINESCU, O. XV, 1 156, cf. DDRF, XENOPOL, I. R. XII, 33. *Din timpurile cele mai vechi și până în zilele noastre... puterea legiuitoare a fost pusă în două, câteodată chiar în trei corpuri legislative.* ENC. ROM. II, 479, cf. BARCIANU. *Să-și aleagă deputații în camera legislativă a țării.* SBIERA, F. S. 135. *Corpurile legislative provințiale nu trebuiesc compuse după stări.* id. ib. 155, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În arhitectură clasicismul e vizibil în Panteon, în Invalizi..., în Palatul corpului legislativ.* LOVINESCU, S. V, 347. *Ceea ce urmărești... este să execuți însuți o hotărâre pe care Adunarea legislativă nu are curajul sau nu vrea s-o ia.* CAMIL PETRESCU, T. II, 346, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. *I-au revenit... 13 din cele 21 de mandate în forul legislativ local.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 413. *Camera legislativă a consiliilor populare... s-a întrunit marți.* ib. 1981, nr. 12 211. ◇ *Puterea* (sau, învechit, rar, *potestatea*) *legislativă* = una dintre cele trei puteri ale statului constituțional care are atribuția de a elabora legi (**A II 1**). Cf. AR (1829), 150¹/4. *Are a pregăti temeiurile guvernului definitiv, hotărâte prin adunările de mai nainte și... va întări puterea legislativă sau legiuitore din amândouă camerile.* CR (1829), 238¹/12. *Constituția nu va cunoaște decât trei puteri politice, adică puterea legislativă, puterea executivă (săvârșitoare) și puterea judecătoare.* ib. (1832), 22²/5. *Puterea legislativă a Serbiei va sta în sfatul prințului, alcătuit din 17 mădulari.* GT (1839), 42²/30. *Puterea mai înaltă se împarte în legislativă și executivă.* RUS, I. I, 71/30. *Puterea legislativă o are craiul cu adunarea țării.* id. ib. 154/21. *Regele împarte puterea legislativă cu parlamentul.* LAURIAN, M. IV, 16/8. [Camera] *pairilor... pune în lucrare puterea legislativă dimpreună cu regele și cu camera deputaților.* NEGULICI, E. I, 74/32. *Potestatea legislativă a țărei începuse a se amesteca și în afacerile disciplinare ale bisericei.* BARIȚIU, P. A. I, 132, cf. ZALOMIT, E. F. 162/2, COSTINESCU. *I s-a conferit lui întreaga potestate legislativă.* MAIORESCU, CR. III, 125. *Se vorbește de trei puteri în stat: de puterea legislativă, de puterea executivă, de puterea judecătorească.* id. D. III, 174. *Împământenirea se dă de puterea legislativă.* HAMANGIU, C. C. XII. *Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și reprezentațiunea națională.* id. ib. XIX, cf. C. GANE, TR. V. II, 179, DL, DM, DEX, NDN. *Existența unui sistem de proceduri care să echilibreze și să controleze funcționarea celor trei puteri (legislativă, executivă și juridică).* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 5/2. (Substantivat) *Făcându-se lucrul pe față, se înlătură... unul din inconvenientele unei asemenea amestecări între executiva dependentă și legislativa independentă.* MAIORESCU, D. IV, 306. *Consiliu legislativ* = consiliu care cercetează proiectele de lege și contribuie la îmbunătățirea și definitivarea lor. Cf. DL, DM, DEX. ✦ (Substantivat, n., învechit, f.) Organ legislativ (**2**). *Erau reprezentate în gubern, în legislativă și în toate afacerile publice ale țărei.* BARIȚIU, P. A. I, 10. *Domnul președinte al cabinetului lămurește că titlul de Legislativă s-ar fi putut da Adunărei înainte de Statutul de 2 iunie.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 45. *Am susținut... dreptul ce-l are fiece popor... de a avea un propriu organ pentru formulare acestor voințe, o legislativă.* EMINESCU, S. P. 19. *Toți am pierdut de mult nădejdea că această legislativă va vota vreodată detronarea lui Capet.* CAMIL PETRESCU, T. II, 346. *Judecând după lipsa de preocupare a legislativului, în această privință, lucrurile n-au ajuns încă la limita suportabilității.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 18/1, cf. NDN.

– Pl.: *legislativi, -e.* – Și: (învechit, rar) **leghislatív, -ă** adj.

– Din fr. **législatif**.

LEGISLATÓR s. m. **1.** Persoană care legiferează; legiuitor (**1 1**). *Învață... datoriile unui prinț care e... împărat, războinic, filosof și leghislator.* PLEȘOIANU, T. I, 36/27. *Se născură... Talente, minți și genii, eroi și legislatori.* HELIADE, O. I, 375. *Îș va schimba legile; și aceasta nu va fi fapta unui legislator, ci a însuș strâcăciunii sale.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 93/12. *Legislatorii trebuie acuma pentru așa oameni, în loc de apă, a*

rândui vin sau rachiu. FM (1840), 264/31, cf. ARHIVA R. I, 370/36, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 95[1]/47, NEGULICI. *Viteaz mai mare, legislator mai înțelept decât câteș-patru, oblădui o împărăție mai întinsă și făcu lucruri mari în niște timpi grei.* BREZOIANU, Î. 213/29, cf. 47/4. *Gubernul, acum ca și altădată, convocă regaliști, adecă legislatori denumiți din propretarii mari și mijlocii.* BARIȚIU, P. A. I, 583, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. LXXIX/4. *Cu toată apăsarea străină, totuși legislatorii noștri din 1830 au înscris în art[icolul] 425 al legii fundamentale de atunce aceste cuvinte* (a. 1855). PLR I, 155. *O lege care obligă și un agent ce se obligă de dânsa; agentul nu se face legislator printr-aceasta, numai că cunoaște legea.* ZALOMIT, E. F. 153/9, cf. TEULESCU, C. 6/11. *Veți face... un act de legislatori prudenți și politici când veți hotărî această cestiune.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 220. *Numa Pompilie, legislatorul romanilor, compusese... niște litanii.* FILIMON, O. I, 374. *Legislatorii grecilor îndatorau pe toți cetățenii să studieze arta muzicală.* id. ib. II, 252, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *El nu e numai un legislator și un magistru, dar e încă un tip, tipul egalității.* BARONZI, C. I, 87/1. *Aceste reprezentări deveniră... în mâna legislatorilor un instrument moral de guvernare.* CONV. LIT. IV, 149. *Poporul... nu fu așa sever ca marele legislator.* ib. 160, cf. FROLLO, V. 305, COSTINESCU, LM. *Se cultivă și se caută a se clădi o filosofie a dreptului, cu pretențiunea mărturisită de a stabili principiile invariabile ce ar trebui să călăuzească pentru totdeauna și pe judecători și pe legislatori, și mai ales pe aceștia din urmă.* CONTA, O. C. 154, cf. id. O. F. 334. *Ei au fost învățați, artiști, legislatori, oameni de stat, însă nu numai și nu întotdeauna oameni culți.* EMINESCU, O. XIV, 915. *Activitatea sa va fi mai puțin aceea a unui legislator decât aceea a unui consultator competent.* ARHIVA, I, 26, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Vin apoi la rând... istoricii, oratorii, legislatorii, oamenii de știință greci și romani.* VIANU, L. U. 21, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ✧ Fig. *Legislatorul suprem al conștiinței normative și al practicei este idealul.* D. GUSTI, P. A. 107. ✦ (La sg.) Organ legislativ; puterea legislativă, v. legislativ (**2**). *De va crește el fără educație sau de va căpăta numai o educație rea, atuncea se face cel mai sălbatic din toate vietățile ce produce pământul. Drept aceea legislatorul are mai întâi să îngrijască de procopsirea tinerimei.* VASICI, M. II, 144/14. *În privința termenelor când au să se puie în lucrare acele legi, noi am lăsat legislatorului toată libertatea de acțiune.* KOGĂLNICEANU, O. IV[1], 127, cf. CADE.

2. Persoană care stabilește regulile unei arte, ale unui curent artistic etc. *Omul care reprezentează în mod luminat și complet acest period preliminariu e Orfeu, pontifice, filosof moralist, poet, legislatoriu și muzic.* LAURIAN, F. 154/16. *Legislatorii Parnasului... au apucat unii pe calea veche a pedantismului.* RUSSO, S. 48. *Altfel pierdem orice regulă și... introducem fantaziile moderne ale vreunui autor... ingenios, în orice caz însă prea individual pentru a deveni legislator ortografic.* MAIORESCU, CR. III, 209. *Ce legislator al limbii să mai fi căutat, când toată țara se închinase lui Eliade?* SĂM. IV, 708, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Legislatorul poeziei sau făuritorul ei înfruntă furiile muzelor.* PERPESSICIUS, M. III, 312, cf. DL, DM, DEX, DN[3].

– Pl.: *legislatori.* – Și: (învechit) **legislatóriu, leghislatór** s. m.

– Din lat. **legislator**, fr. **législateur**.

LEGISLATÓRIU s. m. v. **legislator**.

LEGISLATÚRĂ s. f. **I.** Perioadă legală pentru care este ales sau în care a funcționat un organ legislativ (sau organul suprem al puterii). *Deputații se vor alege pentru doi ani; fieșce legislatură nu va putea să ție mai multă vreme.* CR (1832), 22[2]/13, cf. NEGULICI. *N-ar strica să se puie cineva și în punctul de vedere al interesului celui mai mare decât toate și să caute a prețui lucrările ce au să se săvârșească în legislatura viitoare* (a. 1861). PLR I, 193, cf. COSTINESCU, LM. *Camera aleasă la 1871 își terminase legislatura de 4 ani.* MAIORESCU, D. I, 320. *Sesiunea de față este pentru camera aceasta cea dintâi sesiune ordinară a legislaturei ei.* id. ib. 366, cf. DDRF. *Trebuia să expună domnitorului nevoile țării după fiecare legislatură.* XENOPOL, I. R. XIV, 36. *Nu mi-am mai pus candidatura ca deputat la alegerile din iuliu 1870 pentru a treia legislatură provințială.* SBIERA, F. S. 229, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Așadar guvernul se pregătea să-și îndeplinească legislatura întreagă.* C. PETRESCU, Î. II, 150, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, PR. DREPT. 45, DER, M. D. ENC., DEX. *În actuala legislatură au fost asfaltate... numeroase trotuare.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 941, cf. DN[3], D. ENC., NDN.

2. (Ieșit din uz) Organ legislativ; puterea legislativă, v. legislativ (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 95[2]/9. *Legislatura a votat legea care dă drit stăpânilor de negri de a urmări și a prinde pre fugari.* CODRESCU, C. I, 104/24, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *În multe țeri legislatura făcu din sclăvie o pedeapsă lipită către câteva categorii de criminali.* ROM. LIT. 70[1]/6. *Această cestiune era revizuirea Regulamentului organic,... lucrare rezervată legislaturei celei nouă, pentru care se pregăteau din vreme alegerile.* GHICA, S. 637, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Am susținut dreptul ce-l are fiece popor de-a-și determina voința prin legi și de-a avea un propriu organ pentru formularea acestor voințe, o legislatură.* EMINESCU, O. IX, 458, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Legislație (**1**). *Scoposul meu au fost a statornici obștească încredere în legislatură (rânduiala legiuirilor).* AR (1832), 274[1]/28, cf. COSTINESCU. *Ar fi trebuit să se facă o abatere de la legislatura scolară de pe atunci.* SBIERA, F. S. 183.

– Pl.: *legislaturi.* – Și: (învechit, rar) **leghislatúră** s. f. AR (1834), 132[2]/5.

– Din fr. **législature**.

LEGISLAȚIE s. f. **1.** Totalitatea legilor (**A II 1**) unei țări sau ale unui domeniu juridic; (astăzi rar) legiuire (**2**), legiferare (**1**), (învechit) legislatură (**3**). [Poporul indian] *zădărnici crunta legislație a lui Aidin.*

GORJAN, H. IV, 230/4. *După legislația cea veche a Poloniei căsătoria era privită ca un act religios supus cu totul la autoritatea bisericească.* CR (1836), 154[1]/1. *Trebuia statului acestuia... o legislație făcătoare de bine.* F. AARON, I. II, 285/16. *Pentru ca o istorie să fie completă, trebuie ca ea să trateze... despre legislația țării.* KOGĂLNICEANU, S. 236. *Astăzi e bine să mențînem statu-quo întemeiat pe legislațiunea de mai nainte.* id. O. IV$_1$, 147. *Coloniile grecești au împoporat țerile asiatice și evropee... și au desselbăticit pe indigenii lăcuitori, împrumutându-li limba și literatura, religia și legislația lor.* FM (1845), 58[1]/29. *Poporul evreu, chemat a fi un popor de preoți, trebuia să-și întemeie statul și toată legislația pe ideea de Dumnezeu.* ib. (1846), 153[2]/13. *Ele cuprind un curs de economie rurală..., priviri numeroase asupra legislației pânilor.* I. IONESCU, v. 17/26. *Să ne fie permis a deplora inferioritatea civilizăciunii noastre și neputința legislăciunii criminale, care n-au pus în securitate de către ofensiuni afecțiunile noastre cele mai sancte.* LAURIAN, F. 127/19, cf. FM (1847), 82[2]/33. *Într-însele găsim nu numai acturi generale..., dar și constituția generală, legislația noastră și trăsuri de obiceiuri.* MAG. IST. I, 4/9, cf. NEGULICI. *Avem să cercetăm în ce grad de cultură sau barbarie politică, religioasă și socială se afla gubern, legislațiune și poporațiunea întreagă înainte cu două sute de ani.* BARIȚIU, P. A. I, 3. *Oricât de puține studii ar face cineva asupra marșei înțelepte a legislației romane se poate lesne încredința că... înființarea legilor au fost în genere grea.* ROM. LIT. 372[1]/16. *Toate legislațiile, sau profane sau sacre, înțelegând această necesitate, au opus îndemnărilor sensibilității, afară de datorie care nu le-ar fi supus, un element pasional.* ZALOMIT, E. F. 142/29. *Tendința autorității este... de a călca libertatea individului, atât prin acțiunea opiniunii, cât și prin aceea a legislațiunii.* GHICA, S. 206. *Acest drit formal,... temeiul legislației moldo-române,... se cuvine astăzi nu de a-l uzurpa..., ci de a-l rescumpăra.* CALENDAR (1861), 76/17, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Latinizarea nu înceta de a lucra, prin religiune și legislațiune, până-n fundul Britaniei.* HASDEU, I. C. I, 275, cf. COSTINESCU, LM. *Voiți să îndreptați... legislațiunea actuală.* MAIORESCU, D. I, 120. *De acolo provine diversitatea de costume, de ornamente, de găteli, de legislațiuni, de moravuri, de religiuni.* CONTA, O. F. 119. *Legislațiunea trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idei de drept pusă în raport cu trebuințele poporului.* EMINESCU, S. P. 45, cf. VLAHUȚĂ, S. A. II, 125, DDRF. *Aici găsim o condică civilă, fără îndoială o parte mult mai înaintată a legislației decât acea penală.* XENOPOL, I. R. X, 21, cf. RESMERIȚĂ, D. *S-a făcut atunci o legislație specială, numită Testamentul vămei.* N. D. BOGDAN, C. M. 158, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În scrierile reprezentanților științei sociale... se vorbește continuu de știință socială, politică socială, legislație socială, spirit social.* D. GUSTI, P. A. 114. *Termen întrebuințat în legislația vamală.* ENC. AGR. I, 72, cf. SCRIBAN, D. *Să împingă socializarea până la desființarea modului însuși de expresie a personalității nu s-a gândit nimeni și nicio legislație.* CĂLINESCU, C. O. 108, cf. PERPESSICIUS, M. III, 307. *În legislația noastră actuală, respectând anumite formalități, se poate schimba și prenumele.* GRAUR, N. P. 106, cf. DL. *Lux, petreceri..., lipsa de grijă față de cei pe care îi angajau... și pe care într-adevăr îi exploatau, profitând de lipsa unei legislații democratice a dreptului la grevă.* PREDA, C. I. P. III, 69, cf. DM. *Legislația muncii de la noi prevede acordarea de concedii suplimentare pentru muncitorii care lucrează la munci grele sau vătămătoare, ca și celor care au în întreprinderi vechimea neîntreruptă.* PR. DREPT. 513, cf. DER. *Prevederile legislației sanitare.* ABC SĂN. 222. *Au introdus dreptul de preempțiune în legislația lor scrisă.* PANAITESCU, O. Ț. 143, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Legislația lui Constantin Mavrocordat a dus... la o egalizare a condițiilor clăcașilor cu cele ale lăturașilor.* IVĂNESCU, I. L. R. 601. *Pentru 1992 va fi adoptată o nouă legislație de sprijinire a acestui sector aflat în impas.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 22/3, cf. D. ENC., NDN.

2. Exercitare a atribuției de legislator (**1**). *Leghislația sau puterea dătătoare de legi se află îndatorită a urma... împrotiva celor feliu de faptă călcătoare de legi.* BUDAI-DELEANU, în ȘA I, 713, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, v. II, 95[2]/6, NEGULICI. *Acest scop înalt se poate ajunge numai prin redeschiderea activității sale în legislațiune.* BARIȚIU, P. A. II, 427, cf. STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., BARONZI, I. C. II, 216/6, COSTINESCU, LM. *Suveranitatea și legislațiunea trebuie să purceadă de la toate popoarele ca atari.* EMINESCU, S. P. 37, cf. DDRF. *Mecanismul legislației era de o nespusă complicare și aducea multe tărăgănări.* XENOPOL, I. R. XIII, 89, cf. ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu este o misiune mai grea decât aceea a legislației.* D. GUSTI, P. A. 178, cf. SCRIBAN, D.

3. Știință sau disciplină care studiază legislația (**1**). *Știința mediținală este o ramură a filosofiii, ca și teologia, legislația și politica.* EPISCUPESCU, PRACTICA, X/8. *Legislația (știința pravililor) au sporit cu un pas însămnător.* AR (1832), 69[2]/7, cf. ANTONESCU, D. *Cea mai bună dovadă ne-o dau... cuvintele lui Flechtenmacher, rostite la deschiderea cursului lui de legislație din Școala Vasiliană.* XENOPOL, I. R. XII, 51, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *La Viena* [Budai-Deleanu]... *traduce, uneori cu mici adaptări, unele opere de legislație.* IST. LIT. ROM. II, 69.

– Pl.: *legislații.* – Și: (astăzi rar) **legislațiúne**, (învechit, rar) **leghislâție, legislăciúne** s. f.

– Din lat. **legislatio**, fr. **législation**.

LEGISLAȚIÚNE s. f. v. **legislație**.

LEGISLĂCIÚNE s. f. v. **legislație**.

LEGÍST, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. (Astăzi rar) Jurist; jurisconsult. *În adevăr, o astfel de purtare nu ne face a deveni culpabili în aceea ce legiștii numesc „malus animus".* HELIADE, D. J. 12/26. *Deplinătatea învățăturilor a dumisale legistului (nomicos) Hriste Flechtenmaher din Transilvania, carele în curgere de 18 ani n-au încetat a da aice publice dovezi de cunoștința legilor.* AR (1830), 141[1]/15, cf. I. GOLESCU, C. *Legiștii statului... au cercetat cu pătrundere cazul secvestruirii vasului*

Viksen. AR (1937), 115²/19. *Prin învățatul seu secretariu, legistul Tribonian făcu a se alcătui un codic de legi.* SĂULESCU, HR. I, 152/24. *Se vor rândui doi legiști (praviliști) atât pentru partea politicească cât și ace criminalicească, spre a să sfătui în grelile întâmplări cu deosebitele tribunaluri.* REG. ORG. MOLD. VIII, 7/7, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 95²/15. *Ea cuprinde toate interesele și prejudețele colective care pot erătăci o clasă de cetățeni, de negutători, de legiști etc.* LAURIAN, F. 193/30. *Vizirii, șeicii, legiștii, președinții concelariei stătură acolo de față din porunca lui.* BĂLCESCU, M. V. 78. *Ascultă asupra aceluiași sujet* [adevărul] *pe un legist și pe un soldat, amândoi rațonează drept, dar amândoi ajung la niște încheieri deosibite.* NEGULICI, E. II, 16/28. *S-a conscris de cetățean roman, a învățat la fariseul Gamaliel iurisconsult al Ierusalimului, cunoștea limba ebraică, elină, latină, era legist.* CALENDAR (1853), XXIX/3. *Împărăteasa... a chemat la Viena pe unii din legiștii cei mai buni ai țării.* BARIȚIU, P. A. I, 370, cf. STAMATI, D. *Această împrejurare n-a putut să rămâie ascunsă înaintea ochilor legiștilor care au văzut că închisorile... au devenit o rană gangrenoasă.* BARASCH, I. 116/13. *Cu drept cuvânt a zis un legist modern: spuneți mie câte vedre de rachiu să bea într-o țară și o să vă spui câte asasinate... se comit.* id. ib. 175/20. *În comunile rurale... mulți ani nu vom avea legiști și medici.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 425. *Când era vorba d-a se înființa Curtea de Casație,... se întrebau unde o să găsim douăzeci de legiști învățați.* GHICA, S. XX, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Boemii – spune celebrul istoric și legist slav Macieiowski – se germanizau prin teutonomania regilor și a aristocrației.* HASDEU, I. C. I, 276. *Să sfărâmăm pe Simon, dar să-l sfărâmăm prin legalitate. Aceasta cată să fie lucru ușor la legiști.* BARONZI, I. G. 358/14, cf. CANELLA, V. 203, FROLLO, V. 305, COSTINESCU, LM. *Atunci pentru ce mă mai întreabă onor[atul] legist și deputat Pascal pentru ce prezint această lege?* MAIORESCU, D. I, 405. *Un alt legist vestit român de la începutul secolului nostru, și anume pe timpul lui Caragea, a fost logofătul Nistor.* ODOBESCU, S. II, 317. *Toți se pun la lucru și caută un remediu, și se văd mulțime de legiști, trăiți în codice și în procedură.* EMINESCU, O. XIII, 51. *Poet, legist, orator, el se vedea pe rând de toate.* MACEDONSKI, O. III, 73, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Elementele de satiră... ating... lumea femeilor... ori ceata, hrănită din nedreptăți, a legiștilor.* IORGA, P. A. II, 172, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Poate influența și pe legiștii parlamentari la făurirea realelor articole ale legilor ce se impun în viitor.* IZV. XXI, 212. *Teologii se întâlneau cu legiștii în protestele lor.* OȚETEA, R. 313. *Un plan de reforme constituționale atribuie boierilor mai toată puterea politică, exercitată printr-un Divan întâi, compus din mitropolit..., din patru boieri mari și un legist.* OȚETEA, T. V. 351. *Ar fi putut deveni poet, legist, orator.* VIANU, L. R. 415, cf. DL, DM, DN^3, DSR, NDN.

2. (Rar) S. m. (La pl.) Adepți ai unei școli filosofice chineze din secolele al IV-lea și al III-lea î. Hr., care preconiza, în opoziție cu confucianismul, un stat centralizat, guvernat pe bază de legi, și nu de cutume. *Legiștii au jucat un rol progresist în istoria Chinei în epoca „regatelor luptătoare".* JOJA, S. L. 277, cf. M. D ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

3. (Rar; la pl.) Grupare de juriști din anturajul regelui Franței Philippe le Bel, a cărei doctrină inspirată din dreptul roman a contribuit la extinderea autorității monarhiei față de feudalitate și de papalitate. Cf. NDN.

4. Adj. (În sintagma) *Medic legist* (și substantivat, m.) = medic specializat în efectuarea expertizelor și examenelor medicale necesare clarificării unor aspecte care interesează justiția; (învechit) medic legal, v. l e g a l (**I 3**). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Aci era nevoie numai de medicul legist.* C. PETRESCU, C. V. 36, cf. NOM. PROF. 79. *După ce medicul legist a cercetat, a măsurat și a luat note, s-a purces la deschiderea chimirului.* VOICULESCU, P. II, 185. *Medicul legist examinează pe individul astfel transportat, în balamuc.* ARGHEZI, S. XXXIV, 225. *Pumnalul e acela care făcuse contuzia descrisă în raportul medicului legist.* CĂLINESCU, B. I. 268. *Parchetul vine și constată moartea individului, trimite după medicul legist, medicul legist face autopsia, la autopsie se constată că arestatul a fost omorât prin lovituri.* STANCU, R. A. IV, 281. *Formalități complicate, intervenția medicului legist, ancheta l-au mai întârziat printre vii.* VINEA, L. II, 137, cf. DL, DM. *Procurorul era prieten cu medicul legist.* D. R. POPESCU, I. Ș. 191. *Nu prea au șanse cercetările noastre! îi spuse în șoaptă procurorului medicul legist.* V. ROM. ianuarie 1974, 21, cf. M. D. ENC., DEX. *Era atâta sânge... și erau atât de strâns îmbrățișați unul de altul, încât cu mare greutate a putut să-i desfacă medicul legist al plasei.* ȚOIU, Î. 296, cf. DN^3, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1987, 358, D. ENC., NDN. ✦ (Rar; despre rapoarte) Care este întocmit de medicul legist. *Nu s-a știut niciodată că lovitura a fost dată cu colțul muchii, iar nu cu ascuțișul, cum a spus ușuratecul raport legist.* POPA, V. 19.

– Pl.: *legiști, -ste.*

– Din fr. **légiste**, it. **legista**, germ. **Legist**.

LEGITÁTE s. f. **1.** (Învechit, rar) Legalitate (**1**). *Dreptatea, cinstea, legitatea și politeța sunt instrumentele cele mai sigure și mai iuți ale norocirei unui om.* CAS (1836–1838), 53/12, cf. I. GOLESCU, C., L. ROM. 1959, nr. 6, 40, 43.

2. Însușire a fenomenelor de a se desfășura conform unor legi; ansamblul legilor din natură, din societate și din gândire; ansamblul legilor care guvernează un anumit domeniu al realității. Cf. IORDAN, L. R. 312. *Noi admitem ca legitate fundamentală a universului materialismul dialectic.* CĂLINESCU, C. O. 404, cf. SCL 1957, 147, L. ROM. 1957, nr. 3, 72, 1958, nr. 2, 3. *Fizicienii și filosofii idealiști s-au grăbit să interpreteze tendențios aceste... cuceriri ale științei, fie opunând materia energiei, fie negând cauzalitatea și legitatea în lumea microparticulelor.* JOJA, S. L. 30, cf. 168, SCL 1960, 523, DER, L. ROM. 1963, 566, 571, 1964, 93, SCL 1967, 516, CL 1969, 216. *Având un obiect exterior savantului, un obiect existent ca atare prin sine..., opera de știință își face un merit din a explica legitățile, determinațiile și implicațiile specifice ale acestuia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 28/2, cf. HRISTEA, P. E. 160. *Expresie a legităților istorice și sociale, testamentul lui Văcărescu are măreția solemnă a unui drapel.* STĂNESCU, R. 199,

cf. SFC VI, 58, 67. *Înspăimântată de o perspectivă catastrofică, gândirea dominantă are tendința să conteste, în afara morții, orice altă legitate vieții, refugiindu-se în „specificitatea" fenomenului existențial.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 212, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], SCL 1980, 351, 1983, 419, DREV, ALIL XXIX, 547, V. BREBAN, D. G. *Eoni falși... emiși fără garanția rezervei de legitate a creației, dar utilizabili pentru cine-și construiește iluzia cu ei.* STEINHARDT, J. 212, cf. CĂRTĂRESCU, L. 137. *Procesul creației e perceput în esența lui, fără... un recurs sistematic la legități și concepte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 12/1, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *legități.*

– **Lege** + suf. *-itate.*

LEGÍȚIM, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care este întemeiat pe lege (**A II 1**), care se justifică prin lege; care corespunde condițiilor prevăzute de legi; care este conform principiilor de drept. *Fortuna trecând în partea celor mai spurcate crime, Nelegiuiri corunate, devenite legitime!* HELIADE, O. I, 295, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 95[2]/27, NEGULICI. *Este rege legitim.* BARIȚIU, P. A. I, 32. *Pe Calinic nu-l recunosc de patriarh legitim.* id. ib. 225. *Herede legitim.* id. ib. 387, cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. 208/1, POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Vladislav pretindea... a fi el rege legitim al Ungariei.* HASDEU, I. C. I, 75. *Credeam pe Burboni nu numai moștenitori legitimi ai tronului, dar încă aleși ai națiunii.* BARONZI, C. I, 136/14, cf. CANELLA, V. 212, FROLLO, V. 305, COSTINESCU. *O autoritate ce nu se grăbește a da poporului toată fericirea ce poate să aibă... nu este o autoritate legitimă.* BOLINTINEANU, O. 255. *În toată Italia nu se mai află agru public și nimeni nu se gândește a lua din posesiunea privată a romanilor, fie uzurpată, fie legitimă, proprietatea pământului.* MAIORESCU, CR. III, 109. *Să fiu ostaș credincios guvernului legitim.* LĂCUSTEANU, A. 161. *Cu autoritatea sa și a adunării pământene, restitui mănăstirile în drepturile lor legitime.* ODOBESCU, S. I, 435. *S-ar fi făcut apel către credincioși de a recunoaște pe Murad al V-lea ca suveran legitim.* EMINESCU, S. P. 191. *Îi răspunse că consimte la cererile lui, cu condiție însă ca reformele proiectate să nu fie potrivnice drepturilor legitime ale boierilor și poporului.* XENOPOL, I. R. X, 28, cf. ENC. ROM. *Cinsteau și cărțile lui Ali, înțeleptul ginere al lui Mohamed și urmașul lui legitim.* SĂM. IV, 229. *O moștenire cuvenită lui prin descendență normală, legitimă.* IORGA, P. A. II, 300, cf. CADE. *Moștenitorii legitimi sunt succesori regulați.* ENC. AGR. IV, 73, cf. SCRIBAN, D. *Nicio autoritate nu e legitimă dacă nu emană de la națiune și nu se exercită spre folosul obștesc.* OȚETEA, T. v. 144. *Cei doi caimacami anunță consulilor străini că se retrag la Giurgiu din cauza progresului spiritului de revoltă și anarhiei, care paralizează activitatea guvernului legitim.* id. ib. 221. *A răspunde la întrebarea ei însemna a spune numele ultimului posesor legitim, înainte de expropriere.* CĂLINESCU, S. 303. *Am convingția că nu vă veți îndărătnici de a recunoaște Locotenența și a vă supune ei ca unui guvern legitim.* CAMIL PETRESCU, O. III, 84, cf. DL, DM, DEX, D. ENC., NDN. ✧ (Adverbial) *Cununată legitim cu el nu ești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122. *Nu era căsătorită legitim cu Bordea.* STANCU, R. A. I, 176. ✦ (Despre căsătorie) Făcută cu îndeplinirea formelor legale. *Petru Mușat... lasă în urmă-i cinci fii din căsătorie legitimă și cu drept de-a-l moșteni.* EMINESCU, O. XIV, 195, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX, D. ENC. ✦ (Despre un bărbat) Care este căsătorit legal cu o femeie (sau, la musulmani, cu mai multe femei); (despre o femeie) care este căsătorită legal cu un bărbat. *Unii din ei... avură câte cinci sau șase femei legitime.* HASDEU, I. V. 4. *Bizuindu-se pe înălțimea deosebită a caracterului femeii sale legitime, merse la amanta sa și-i propuse s-o ia în căsătorie.* CARAGIALE, O. IV, 216. *Presupune că ar fi bărbatul meu legitim.* D. ZAMFIRESCU, A. 135. *Organizase pe baze moderne noul local european, grație experienței pe care o avea în acest gen de comerț soția sa legitimă.* BART, E. 356. *Soția legitimă cu copilul respectiv fu rechemată acasă temporar.* CĂLINESCU, B. I. 577. *În vila asta veneau să locuiască... femeile care îl consolau pe conu Gavrilă de nepăsarea pe care i-o arăta soția lui legitimă.* VINEA, L. I, 97. *Oamenii obișnuiți sunt îngăduiți să țină patru neveste legitime, cu cununie, cum se spune la noi.* TUDORAN, P. 218. *Astfel băuseră Tristan și Isolda din filtrul dragostei, destinat ei și soțului ei legitim.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 7/1. ✧ (Substantivat) *Astâmpăr'te, mă!... zice pudică Neacșa, ferindu-se de indiscreta pornire a legitimului și repezindu-l cât colo.* CARAGIALE, O. II, 170. *Merse la amanta sa și-i propuse s-o ia în căsătorie, fiind sigur că legitima are să accedeze la propunerea unei despărțiri de bună voie.* id. O. IV, 216. *Curând după aceea, legitimul a murit de tuberculoză galopantă.* VINEA, L. I, 390. ✦ (Despre copii) Născut din părinți căsătoriți sau recunoscut de tată. *Deși conceput din flori..., s-a născut fiu legitim.* GHICA, S. 297. *Pe dânșii, lipsiți de fiii lor legitimi, îi trecea cu vederea.* ARISTIA, PLUT. 16/5. *În privința țiganilor,... românii... nu admiteau deosebirea de fii legitimi și nelegitimi.* CUV. D. BĂTR. I, 78. *Fiul său legitim Mihail moare după 2 ani.* EMINESCU, S. P. 91. *Copiii legitimi născuți pe teritoriu străin urmează statutul personal al tatălui.* CARAGIALE VII, 26, cf. ENC. ROM. *Moștenise de la el calitățile lui cele bune mai mult și în grad mai înalt decât însuși fiul cel legitim.* SBIERA, F. S. 55, cf. CADE. *Tema romanului e contrastul sufletesc și conflictul de forță... între fiul legitim, Andrei,... și... Mitruț, vătaf de curte.* LOVINESCU, S. V, 127, cf. SCRIBAN, D. *Se naște un copil legitim, după acte, dar pe care instinctul de tată îl respinge.* CĂLINESCU, O. III, 93, cf. DL, DM. *Vlad Țepeș a fost unul dintre cei trei fii legitimi... pe care i-a avut Vlad Dracul.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 4, cf. DEX.

2. Justificat, îndreptățit; just, echitabil. *Se înamoră-n sine De cel mai inefabil, legitim amor propriu.* HELIADE, O. I, 366. *Cererea atât de legitimă fu respinsă.* ASACHI, S. L. II, 192. *Pentru om punctul de purcedere cel legitim a toată cunoștința e aprețiarea facultăților fără care nu poate să cunoască.* LAURIAN, F. 2/6. *Felul lucrării care dă acest din urmă rezultat este tot așa de legitim în el însuși ca și cellalt.* BREZOIANU, A. 384/21, cf. NEGULICI. *Să fie gardieni de pace, judicători și*

arbitri la motive legitime pentru a declara rezbel. ARISTIA, PLUT. 358/8. *Aceasta este singura raţiune legitimă ce poate avea o societate de a se servi de putere în contra membrilor săi.* GHICA, S. 208. *Este de neapărată trebuinţă... a pune o îngrădire acţiunii legitime a opiniunii colective asupra independenţei individuale.* id. ib. 210. *Speram că ne vom bucura în sfârşit de împlinirea celor mai legitime dorinţi ale ţării* (a. 1860). ap. SBIERA, F. S. 239. *Aspirări legitime în popoli se deşteaptă.* ALEXANDRESCU, O. I, 355, cf. SION, P. 74. *Aceste două întrebări sunt foarte legitime.* HASDEU, I. V. 113. *Am drepturi asupră-ţi, legitime sau nu, dar le voi face s-aibă valoare.* BARONZI, M. 406/29. *Consiliile rurale... caută a lovi interesele cele mai legitime ale proprietăţii mari* (a. 1871). ap. MAIORESCU, D. I, 66. *Se dezvoltă... o literatură încă june... care... ne dă primul element de speranţă legitimă pentru viitor* (a. 1871–1872). PLR I, 265. *Scienţia... este pârghia care va ridica pe om la treapta legitimelor sale aspiraţiuni* (a. 1872). ib. 307. *Rusia va face sacrificiul de a se desista de această pretenţie legitimă, spre a proba Europei spiritul ei conciliant.* ALECSANDRI, S. 101, cf. COSTINESCU. *Este... o preocupare legitimă de a se menţine această instituţiune la înălţimea ei.* MAIORESCU, D. I, 141. *Dacă observările de mai sus sunt legitime în teorie, ele se legitimează îndată şi în practică.* id. CR. II, 212. *Luând lucrurile mai de aproape,... noi recunoaştem elemente de întărire şi speranţe legitime pentru viitor.* ODOBESCU, S. III, 429. *Ministrul englez, c-o legitimă ironie, răspunse.* EMINESCU, O. XI, 60. *Să ni se ierte... legitima curiozitate ce am avut de a şti cum rămâne.* CARAGIALE, O. V, 23. *Cauza care m-a silit să trec... peste orice considerente şi să adopt ca subiect al acestei disertaţiuni mişcarea literară este... legitimă.* MACENDONSKI, O. IV, 3. *Privind dorinţele noastre legitime cu un ochi îndoielnic, dădu un rezultat nefast pentru prosperitatea ţării.* XENOPOL, I. R. XIII, 80. *Să pună în armonie cu trebuinţele faptice amintirile şi pretensiunile legitime istorice ale popoarelor.* SBIERA, F. S. 155, cf. ALEXI, W. *Nu numai aceia cari sunt insultaţi în mândria lor legitimă şi ameninţaţi în dreptul lor de a exista trebuie să răspingă cu indignare această tăgăduire grosolană.* IORGA, P. A. II, 451. *Simţea... că e legitimă şi chiar necesară călătoria la Văleni.* AGÎRBICEANU, A. 464. *Pretenţiile legitime şi argumentele sumare aduse de doctor erau fără tăgăduinţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 114. *„Pasiunile sunt ca mingile..." – o cugetare a unui scriitor naţional – e o comparaţie frumoasă, ba încă o comparaţie legitimă, căci e lămuritoare, nu poetică.* IBRĂILEANU, S. L. 19, cf. CADE. *Legitimă... la 1868, considerarea poeziei populare ca un punct de plecare al literaturii culte nu putea fi decât întârziată la 1909.* LOVINESCU, S. IV, 34. *Aruncă împrejur priviri bănuitoare, de legitimă suspiciune.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 363. *Măreţul episod din marea dramă de la Verdun e străbătut... de o legitimă mândrie pentru eroismul simplu şi mare al acelor vrednici soldaţi.* SADOVEANU, O. XIX, 81. *E un drept legitim să cauţi plăcere.* BART, E. 189. *Firea specifică şi însuşirile nobile ale neamului românesc, scoase în evidenţă în modul cel mai precis ştiinţific prin studiul monografic, vor dovedi că românii nu sunt un popor minor..., ci, dimpotrivă, au o legitimă existenţă în istorie.* D. GUSTI, P. A. 158, cf. SCRIBAN, D. *O legitimă curiozitate ar... face pe filosof să se întrebe asupra organului în care sufletul omenesc a fost situat.* ARGHEZI, P. T. 77. *Încercarea de a reconstitui sensul originar al unei opere literare este legitimă şi binevenită.* VIANU, L. R. 44. *Cu legitimă nelinişte ne-ntrebăm...: este serios un asemenea debutant şi-i mai putem acorda oare, pentru viitor, vreun credit?* CONSTANTINESCU, S. VI, 111, cf. DL, DM. *Scopul adevărat şi legitim al ştiinţei nu e altul decât a înzestra viaţa omenească cu noi invenţii şi noi bogăţii.* JOJA, S. L. 316. *Scepticismul său a fost provocat de dezamăgirea legitimă pe care i-o cauzase ştiinţa şi filosofia scolastică.* id. ib. 333. *Natura specifică a artei face ca elementele de bază – operele – să fie prin definiţie unice, inimitabile şi irepetabile şi de aceea punerea lor în relaţie cu norma duce la legitime nedumeriri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 10/1. *E limpede că romantismul e legitim şi în spiritul epocii.* CINEMA, 1973, nr. 2, 45. *Aşteptăm cu legitim interes premiera filmului.* ib. 1974, nr. 2, cf. DEX. *Statutele... erau rezultatul unui compromis între două tendinţe la fel de legitime existente în sânul societăţii.* I. GHEŢIE, B. I, 371, cf. D. ENC., NDN. ✧ *Legitimă apărare* = situaţie în care cineva comite un act de violenţă (pedepsit de lege, dar) justificat ca act de apărare împotriva unei agresiuni directe, imediate şi injuste. *Fapta ce-au comis-o... au fost recunoscută de juriu ca un act de legitimă apărare.* EMINESCU, S. P. 253. *Dacă Mihai le-a plătit anticipat prin aceeaşi monedă, aceasta a trebuit s-o facă spre a se pune în legitimă apărare contra unor atacuri ascunse care tindeau la pieirea lui.* XENOPOL, I. R. V, 201. *Va fi acuzat că l-a omorât cu voinţă. Cum va dovedi că l-a omorât apărându-se? Legitimă apărare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 208, cf. CADE. *Erau atâtea potriviri în stare să dovedească o legitimă apărare, încât numai nenorocul l-a adus spre Salinele Ocnei.* POPA, V. 19. *Se socotea în legitimă apărare.* SADOVEANU, O. XXI, 434, cf. SCRIBAN, D. *I se promisese imediata eliberare pentru caz de legitimă apărare.* CĂLINESCU, B. I. 377, cf. DL. *Cum de a fost condamnat ţăranul? întrebă Vale. – Din lipsă de martori care să confirme că s-a aflat în legitimă apărare.* PREDA, R. 24, cf. DM, DEX. *Erai în „legitimă apărare", încerca să-l liniştească Şuşu...; omorul însă rămâne omor.* ŢOIU, Î. 350, cf. D. ENC., NDN. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Oamenii nu au dreptul de a-şi impune unii altora decât un singur lucru, Justiţia, căci ea este cazul de legitimă apărare.* GHICA, S. 227. *Faţă de atacul dlui Sturdza, d. Arion se afla în legitimă apărare.* MAIORESCU, D. IV, 623.

II. S. f. (Învechit, rar) Parte dintr-o moştenire cuvenită unui moştenitor. *Poate... lăsa lor legitima sau, de va voi, şi toată averea.* COD. ŢIV. 96/7, cf. 120/6, STAMATI, D.

– Accentuat şi: (popular) *legitím.* ALR II 4 392/531, 886. – Pl.: *legitimi, -e.*

– Din lat. **legitimus, -a, -um**, fr. **légitime**.

LEGITIMÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Jur.) A face un act de legitimare (**1**). V. r e c u n o a ş t e (**3**). Cf. VALIAN, v. 71/34, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, v. 305, COSTINESCU, LM. *Se spunea că domnul ar fi*

făcut să se primească modificarea care prevedea că pot fi legitimaţi şi copiii adulterini şi incestuoşi, îndreptăţind astfel prin o dispoziţie legislativă adoptarea copilului Alexandru de către domnitor şi soţia lui. XENOPOL, I. R. XIV, 47, cf. ŞĂINEANU. *Copiii născuţi sau concepuţi afară din căsătorie se vor putea legitima prin căsătorie, făcută după naştere între tatăl şi mama lor, când aceştia-i vor fi recunoscut.* HAMANGIU, C. C. 80. *Ca un copil natural să poată fi legitimat, trebuie ca părinţii lui să se căsătorească şi să recunoască pe copil ca al lor.* ENC. ROM. III, 76, cf. RESMERIŢĂ, D. *Copiii legitimaţi... sunt consideraţi că au fost totdeauna români, chiar dacă mama lor nu era româncă, din moment ce tatăl lor, care i-a legitimat, e cetăţean rom[ân].* MINERVA, 339, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *În cazul anulării căsătoriei prin care fusese legitimat, copilul legitimat îşi păstra acest statut juridic.* DDC 160, cf. DN^3, v. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✦ (Învechit, rar) A înfia, a adopta un copil. Cf. I. GOLESCU, C.

2. Tranz. A da caracter legitim (**1 1**) unei acţiuni, unei situaţii, unui fapt etc., a face să fie recunoscut în mod oficial; (rar) a legitimiza. V. legaliza, oficializa, valida. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., id. V. 489/16. *Domnia lui a pus principiul că se poate respinge deputaţii pentru cestiuni politice şi atunci legitimăm voturile domnului Negură.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 367, cf. POLIZU. *Marele puteri... au legitimat dorinţele noastre şi ne-au pus pe calea de-a avea odată acea unire completă* (a. 1858). PLR I, 177. *Vodă atât de mult se răpise de graciile acestei femei, încât se decisese a se şi căsători cu ea, pentru ca să legitimeze totodată naşterea unui băiat ce făcuse cu dânsa.* SION, P. 114, cf. COSTINESCU, LM. *[Legile] sunt... legitimate în formă prin semnătura domnitorului.* EMINESCU, S. P. 50, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Neagu Mihăescu moare..., fără să-şi fi legitimat căsătoria cu Casandra.* LOVINESCU, S. V, 178, cf. SCRIBAN, D. ▭ *Alegerile libere au legitimat noua putere politică.* ✧ Refl. pas. *Puterea politică s-a legitimat prin rezultatul obţinut la alegeri.*

3. Tranz. A îndreptăţi, a justifica, a motiva (**1**); p. ext. a scuza (**1**). *Ca toate virtuţile cele minciunoase, acest patriotism legitimase crimele sale prin axiome.* TEULESCU, C. 3/1, cf. PONTBRIANT, D. *Dacă eşti culpabil, e numai din necugetare; încă şi astă necugetare este legitimată de ordinile capitanului Domniei Tale.* BARONZI, C. I, 112/12, cf. LM. *Prin tăcerea noastră noi nu numai că am fi legitimat declaraţiunile d-voastră, dar am fi insultat chiar raţiunea noastră de oameni.* MAIORESCU, D. IV, 177. *Toate aceste consideraţiuni par a legitima concluziunea sceptică „că nu există pentru noi alt adevăr decât acela că nu putem cunoaşte niciunul".* CONTA, O. F. 506. *Astăzi nu mai este vorba de o ameninţare iminentă, ci pur şi simplu de a opune „o cugetare" altei „cugetări", de a discuta pe una, pentru a putea legitima şi întemeia pe cealaltă.* ODOBESCU, S. III, 401. *A legitima dar plagiatul, invocând autoritatea lui La Bruyère ori Voltaire, echivalează cu a căuta cristianismul înainte de Christ.* EMINESCU, O. XII, 31, cf. XV, 55. *Succesul lui Zola nu poate suferi nimic şi succesul legitimează tot, de la opincă până la vlădică.* CARAGIALE, O. IV, 434. *Acest amestec... ar autoriza şi legitima amestecul partidelor din România liberă în daraverile interioare ale românilor de dincolo.* id. ib. V, 48. *Inimele prea încărcate de suferinţi ajung la un moment de suprasaturaţie... şi toate durerile ce se mai adaog pe urmă nu pot să le mai împovăreze, ci pare că satisfac şi legitimează un simţimânt de revoltă năbuşită.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 84. *Dictatura, fără un motiv puternic care să o justifice şi să o legitimeze, fără consimţimântul şi autorizarea ţărei, ar fi o armă periculoasă.* XENOPOL, I. R. XIII, 246, cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., CADE. *Trecând la cronica „Scriitori şi curente" a d-lui Ibrăileanu, pe lângă atacul împotriva sămănătorismului, de care, pentru a-şi legitima propria existenţă, poporanismul trebuie să se diferenţieze, găsim şi afirmarea atitudinii poporaniste a scriitorului.* LOVINESCU, S. IV, 66. *Poezia lirică modernă n-are substanţă... De aceea n-are nicio operă până astăzi... care să-i legitimeze existenţa.* CONV. LIT. LXVII, 250. *Singura poezie de preţ din această lungă perioadă, „Deşteaptă-te, române" a lui Andrei Mureşeanu, nu putea să legitimeze aspiraţiile literare ale unei naţiuni.* DR. VIII, 5. *Contactul nemijlocit naşte imitaţia, legitimează reminiscenţa şi... dă loc la fecunde asimilări.* STREINU, P. C. III, 81, cf. SCRIBAN, D. *Boierii scriu şi prinţului Metternich şi împăratului Rusiei pentru a legitima mişcarea lui Tudor Vladimirescu.* OŢETEA, T. V. 279. *S-a petrecut la acea instituţie o manifestaţie împotriva arhitectului Ioanide, legitimată de purtarea profesională şi politică a sus-numitului domn.* CĂLINESCU, B. I. 500. *O concepţie generală a spiritului... legitima, în critica vremii, interpretarea filosofică a oricărei producţii poetice.* VIANU, L. R. 176, cf. DL, DM. *Am stăruit pe observaţia că nu originea nobilă... legitimează titlul de crai, ci altceva, acel donjuanism referitor la viaţa boemă şi uşuratică pe care... personajele o duc.* N. MANOLESCU, A. N. III, 95. *Barbu nu pune problema în chiar aceşti termeni, pe care i-a făcut posibili evoluţia mai nouă a teoriei limbajului poetic, dar în mod sigur felul lui de a gândi legitimează astfel de formulări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 13/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Mă întreb ce e mai grav: a recurge la un asemenea incorect procedeu... sau a încerca pe urmă să-l legitimezi?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 9/3, cf. DSR, v. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✧ Refl. *Dacă oamenii se provoacă la genealogia lor, va să zică la privilegiul care s-au transplantat de la Adam peste toţi bunii şi strămbunii oamenilor, prin care vor a se legitima că ar fi „domnitori peste pământ".* FM (1845), 334^1/34. *Dacă observările de mai sus sunt legitime în teorie, ele se legitimează îndată şi în practică.* MAIORESCU, CR. II, 212. *Aşadar, arta modernă trebuie să dărâme cultura de până acum a omenirii şi să se întoarcă la barbaria primitivă, „atitudine filosofică" care s-ar legitima şi mai mult în urma războiului.* DR. V, 634, cf. CADE. *Încercarea de a preciza aspectul moral al oricărui poet se legitimează.* STREINU, P. C. I, 37. *La fel se legitimează şi iniţiativa revistei „Contrapunct" de a publica... piese de Hanibal Stănculescu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/3.

4. Refl. A-şi dovedi identitatea, calitatea etc. pe baza unui document oficial. *În acest mod posesorul cambiei se legitimează, justifică prin ce mâni a trecut cambia şi cum a ajuns până la el.* ENC. ROM. III, 76, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Îi trebuia o inspiraţie grabnică, neîntârziată pentru împrejurarea când vreun controlor sau însuşi şeful de tren ar veni să-i ceară să se legitimeze.* BASSARABESCU, S. N. 125. *Un oarecare membru al familiei ar fi emigrat acolo şi s-ar fi legat prin căsătorie cu casa Emberg din Silezia, căci un Petru Eminowicz din Podolia se legitima la 1802, în faţa comisiei nobililor, ca descinzând din sus-numita casă sileziană.* CĂLINESCU, O. XI, 9. *Fostul coleg nu era expus să fie controlat, căci cerberii de la uşă îl cunoşteau, iar eu mă legitimam cu biletul de împrumut.* BLAGA, H. 149. *Maiorul chemă ofiţerul de serviciu şi se legitimă.* STANCU, R. A. I, 321. *În faţa autorităţilor cetăţenii se legitimează cu buletinul de identitate.* în DL, cf. DM. *Ori te legitimezi, ori dacă nu, te rog să mă scuteşti de prezenţa dumitale.* BREBAN, A. 317, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], v. BREBAN, D. G., NDN. ✦ Tranz. A confirma, a stabili (**2**) identitatea, calitatea unei persoane pe baza unui document oficial, a unei legitimaţii etc. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], v. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A verifica. *A legitima un paşaport.* ŞĂINEANU.

– Prez. ind.: *legitimez.*

– Din fr. **légitimer**, lat. **legitimare**.

LEGITIMÁR, -Ă adj. (Jur.; învechit, rar) Care se cuvine celui ce are calitatea de a fi legitim (**I 1**), privitor la cel ce are calitatea de a fi legitim. Cf. COSTINESCU. *Parte legitimară; drepturi legitimare; erezi legitimari.* ap. LM.

– Pl.: *legitimari, -e.*

– Din fr. **légitimaire**.

LEGITIMÁRE s. f. Acţiunea de a (se) legitima şi rezultatul ei.

1. (Jur.) Act prin care un copil din afara căsătoriei dobândeşte situaţia juridică a unui copil născut în timpul căsătoriei; (învechit) legitimaţie (**1**). V. recunoaştere (**3**). Cf. legitima (**1**). Cf. VALIAN, v. 71/36, POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, v. 305, DDRF. *Legitimarea este cu totul deosebită de adopţiune, deoarece legitimarea se face prin căsătorie cu mama copilului natural.* XENOPOL, I. R. XIV, 47, cf. ŞĂINEANU, 463. *Legitimarea se poate face chiar în folosul copiilor încetaţi din viaţă, cari au lăsat după dânşii descendinţi şi atunci aceştia se bucură de efectele ei.* HAMANGIU, C. C. 80. *Copiii legitimaţi au aceleaşi drepturi ca şi copiii legitimi, însă numai din momentul legitimării.* ENC. ROM. III, 76, cf. SCRIBAN, D. 737, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Recunoaşterea* [copilului] *făcută abia după încheierea căsătoriei nu putea realiza legitimarea.* DDC 160, cf. v. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. Recunoaştere, confirmare a caracterului legitim (**I 1**) al unei acţiuni, al unei situaţii, al unui fapt etc.; (rar) legitimizare, (învechit, rar) legitimaţie (**2**). Cf. legitima (**2**). *Populaţiunea judeţului ia parte acum, direct şi indirect, prin reprezintanţii ei, la aşezarea impozitelor, la consânţirea şi legitimarea veniturilor şi cheltuielilor statului.* I. IONESCU, M. 190. *De acum înainte are să se deştepte agitaţia proprie, fiindcă... prin revizuirea d-voastră... îi daţi un resunet şi o legitimare.* MAIORESCU, D. III, 272, cf. BARCIANU. *Legitimarea răscoalei prin dreptul de insurecţiune împotriva unui guvern asupritor.* OŢETEA, T. v. 145. *În schimbul acestor concesiuni, ce obţinea Tudor de la boierii ţării? Legitimarea mişcării sale şi o promisiune de impunitate.* id. ib. 236.

3. Îndreptăţire, justificare, motivare; raţiune, temei; (astăzi rar) legitimaţie (**3**). Cf. legitima (**3**). Cf. PONTBRIANT, D. *Împiedecarea pornirilor de răzbunare politică, de care era turburată o mare parte a opoziţiei-unite şi pentru a căror legitimare se invoca exemplul partidului liberal.* MAIORESCU, D. IV, 18. *Guvernul d-lui Brătianu a creat atmosfera în care asemenea fapte sunt posibile, în care autorii lor găsesc o legitimare a scopurilor lor.* EMINESCU, O. XI, 470, cf. ALEXI, W. *O astfel de concepţie poate deveni legitimarea comodă a unor libertine variaţii sentimentale.* LOVINESCU, S. I, 345. *Dacă simbolismul a fost o atitudine revoluţionară în artă, o motivare – evident nu destul de puternică – dar o motivare o aduce poezia lui Regnier, care-i dă o legitimare.* CONV. LIT. LXVII, 248. *Din sentimentul unic al solidarităţii membrilor echipei între ei şi al echipei cu programul de lucru ce-i dă legitimare, izvorăsc acţiuni splendide.* D. GUSTI, P. A. 310. *Să nu uităm că... Titu Maiorescu nu le spune pe nume acestor maniaci ai rimelor, că el făcea un studiu estetic, că putea zăbovi cu mai multă legitimare la aceste cazuri probante.* PERPESSICIUS, M. II, 63. *Oricare din marile opere ale literaturii universale conţine atâtea acte de cunoaştere, încât un om de ştiinţă poate învăţa multe din fiecare din acestea. Balzac..., cu o legitimare specială, se putea intitula „doctor în ştiinţele sociale".* VIANU, L. U. 484. *Dibuielile mele dobândeau, datorită acestor lecturi, o limpezire neaşteptată, şi răzvrătirile o legitimare.* BLAGA, H. 89, cf. 169. *Când în 1774 este trimis la Roma... caută şi strânge documente istorice pentru legitimarea drepturilor poporului român.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 5/1, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Există în „Alte pretexte" şi postulări explicite ale prozatorului preocupat de „legitimarea istorică".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/3, cf. DN[3]. *Pentru Eugen Simion literatura română actuală are nevoie de o legitimare critică; şi o spune fără înconjur, cu o deplină franchete.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 5/3. *Legitimarea pe care Săulescu o dădea formelor cu „ğ" este falsă, dar ea a avut influenţă.* IVĂNESCU, I. L. R. 657, cf. DSR, v. BREBAN, D. G.

4. Dovedire sau confirmare a identităţii, a calităţii etc. unei persoane, pe baza unui document oficial, a unei legitimaţii etc. Cf. legitima (**4**). *Legitimarea posesorului cambial.* ENC. ROM. III, 76, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], v. BREBAN, D. G. ✧ (Învechit) *Bilet* (sau *carte*) *de legitimare* = permis de liberă trecere; legitimaţie (**4**). *Dupe taxa pe rachiu figurează în budgetul de venituri comunali taxa de ispaşă, strafurile, veniturile de la biletele de legitimare pentru oameni şi pentru vite.* I. IONESCU, D. 102. *Neprimind aice un bilet de legitimare şi nişte bani ce-i aşteptam de la tată-mieu, am fost necesitat să mă întorc la Viena.*

SBIERA, F. S. 118. ✦ (Fig.) *Puii de grăurei... ies înaintea sufletului şi-i cer paşul, adecă cartea de legitimare.* MARIAN, Î. 289.

– Pl.: *legitimări.*

– V. **legitima**.

LEGITIMÁT, -Ă adj. **1.** (Jur.; în sintagma) *Copil legitimat* = copil natural care a beneficiat de un act de legitimare (**1**). Cf. LM. *Copii[i] legitimaţi... vor avea aceleaşi drepturi ca şi cum ar fi fost născuţi din această căsătorie.* HAMANGIU, C. C. 80. *Copiii legitimaţi au aceleaşi drepturi ca şi copiii legitimi, însă numai din momentul legitimării.* ENC. ROM. III, 76. *Copiii legitimaţi..., copiii adoptivi, copiii găsiţi pe teritoriul României, fără tată şi mamă cunoscuţi, sunt rom[âni].* MINERVA, 293, cf. 339. *Era... considerat copil legitimat şi copilul conceput înaintea căsătoriei dar născut după încheierea ei, dacă părinţii îl declarau chiar în actul de căsătorie.* DDC 160.

2. (Învechit) Care a devenit legitim (**I 1**). V. legalizat. Cf. legitima (**2**). Cf. PONTBRIANT, D. *Procură legitimată.* LM.

3. Îndreptăţit, justificat; întemeiat, motivat. Cf. legitima (**3**). *„Altruist" este o expresie bine precizată... şi, prin urmare, legitimată.* MAIORESCU, CR. II, 367. *În teatru se păşeşte pe lucruri solide... şi pe insinuări legitimate.* LOVINESCU, S. I, 350, cf. DA II_2, 145. *Îndoielile noastre în privinţa valorii estetice a poeziilor cu material folcloric... nasc rezerve principial legitimate.* CONSTANTINESCU, S. II, 282. *Aşa cum îl ghiceşti, după două-trei schiţe la Luvru, Berlin ori aiurea, promisiunile de fericire pentru opera cardinală sunt perfect legitimate.* RALEA, S. T. I, 328.

4. (Despre persoane) Care şi-a dovedit identitatea, calitatea etc. prin prezentarea unui document oficial, a unei legitimaţii etc.; a cărui identitate a fost confirmată, stabilită pe baza unui document oficial, a unei legitimaţii etc. Cf. legitima (**4**).

– Pl.: *legitimaţi, -te.*

– V. **legitima**.

LEGITIMATÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care legitimează. Cf. PONTBRIANT, D., DA II_2, 145.

– Pl.: *legitimatori, -oare.* – Şi: **legitimătóriu, -oáre** adj. PONTBRIANT, D.

– **Legitima** + suf. *-tor.*

LEGITIMÁŢIE s. f. **1.** (Jur.; astăzi rar) Legitimare (**1**). *Leghitimaţia unui copil este înlegiuirea unui copil nelegiuit, adecă când prin urmata cununie a mamei cu tatăl lui să face legiuit.* COD. ŢIV. $6^{bis}/11$, cf. VALIAN, V. 71/37, POEN. – AAR. – HILL, V. II, $95^2/19$, NEGULICI, STAMATI, V. 489/17, POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 305, COSTINESCU, LM, DDRF, ŞĂINEANU. *Sub imperiul Codului Calimach legitimarea unui copil natural se efectua în două moduri: prin căsătorie subsequentă şi prin decret domnesc, care era de esenţa legitimaţiei.* HAMANGIU, C. C. 80, cf. ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Învechit, rar) Înfiere, adopţie (a unui copil). Cf. I. GOLESCU, C.

2. (Astăzi rar) Legitimare (**2**). Cf. NEGULICI, POLIZU, ANTONESCU, D. 250, COSTINESCU. *Legitimaţiunea titlului de posesiune.* LM, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

3. (Astăzi rar) Legitimare (**3**). Cf. PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D.

4. Document oficial prin care se dovedeşte sau se confirmă identitatea, calitatea etc. unei persoane; act, hârtie. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DA II_2, 145. *Patrulele cer legitimaţii peste legitimaţii.* COCEA, S. II, 539. *Poate aveţi un act. O legitimaţie.* SEBASTIAN, T. 241. *Într-una din zile îşi făcu apariţia un plutonier de jandarmi..., îi ceru legitimaţia, pe care o răsuci multă vreme în mână.* CĂLINESCU, B. I. 148. *Ca legitimaţie nu avem paşaport, ci numai carnetul de marinar, care te scuteşte de orice viză.* TUDORAN, O. 157, cf. DL, DM. *Ştefan îşi scoase legitimaţia.* PREDA, DELIR., 219, cf. M. D. ENC., DEX. *Foarte scrupulos în îndeplinirea formalităţilor, îi înmână legitimaţia de serviciu.* I. GHEŢIE, B. I, 375. *Li se cer legitimaţiile, doamna nu are asupra ei niciun act.* ŢOIU, Î. 66, cf. DN^3. *Atâtea legitimaţii a vizat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 24/3, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

5. Fig. Dovadă, probă (**1**). *Acele cunoştinţe (mari nimicuri) sunt legitimaţiunea că artistului nu-i vorbeşte un om dintr-o lume streină, ci unul familiarizat în... lumea sa ideală.* EMINESCU, O. XIV, 217.

– Pl.: *legitimaţii.* – Şi: (învechit) **legitimaţiúne**, (învechit, rar) **leghitimáţie, legitimăţiúne** (PONTBRIANT, D.), **legitimăciúne** (STAMATI, V. 489/18) s. f.

– Din fr. **légitimation**, germ. **Legitimation**, it. **legittimazione**, lat. **legitimatio, -onis**.

LEGITIMAŢIÚNE s. f. v. **legitimaţie**

LEGITIMĂCIÚNE s. f. v. **legitimaţie**.

LEGITIMĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **legitimator**.

LEGITIMĂŢIÚNE s. f. v. **legitimaţie**.

LEGITIMÍSM s. n. Principiu politic proclamat în Franţa la sfârşitul secolului al XVIII-lea, care susţinea, cu argumente doctrinare, supremaţia autorităţii monarhice şi dreptul inalienabil la tron al dinastiilor legitime (detronate în urma unor evenimente sociale şi politice). Cf. FROLLO, V. 305. *În Suedia, Casa* [de Austria] *introdusese intrigi împotriva lui Gustav Adolf spre a aduce pe tron linia catolică de Wasa, care domnea în Polonia, căci după ideile vremei aceleia, în care legitimismul era în floare, Gustav Adolf trecea de uzurpator.* EMINESCU, O. IX, 164, cf. DEX, L. ROM. 1975, 176, DN^3, D. ENC., NDN. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Ceea ce am căutat să pun în lumină mai mult au fost câteva idei...: rolul covârşitor pe care-l joacă Bizanţul..., acel Bizanţ care e imperiul, tot imperiul, faţă de Apusul fără coroană împărătească sau improvizând una de simplă uzurpaţie, contra căreia legitimismul constantinopolitan a protestat totdeauna.* IORGA, ap. LOVINESCU, S. VIII, 140. ✦ P. ext. (Învechit, rar) Domnie ereditară, considerată ca un drept legitim. V. legitimitate (**2**). *Cu venirea lui Ştefan cel Tânăr pare a fi prins oarecare slabe rădăcini legitimismul luminatei roade de Muşatin.* EMINESCU, O. IX, 168. *Urme de legitimism*

par a fi fost rămas şi atunci, căci cel care ia mâna domniţei o ia împreună cu tronul. id. ib.

– Din fr. **légitimisme**, it. **legittimismo**, germ. **Legitimismus**.

LEGITIMÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi (rar) f. Adept, partizan al legitimismului (**1**). *Interesurile leghitimistilor... să află în Ispania în cea mai bună stare.* AR (1834), 144[1]/11. *Prin excepţiune de ceialalţi ofiţeri de marină, care mai toţi erau legitimişti sau orleanişti, el era un bonapartist.* GHICA, S. 431, cf. FROLLO, V. 305, LM. *În politică este legitimist sau partizan al lui Enric al V-lea.* BOLINTINEANU, O. 320, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *În Franţa, legitimiştii erau în 1830 partizanii regelui detronat Carol al X[-lea].* MINERVA, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., STEINHARDT, J. 292, DEX, D. ENC., NDN.

2. Adj. Care susţine legitimismul, privitor la legitimism. *Sistema asprimei ţenzurei s-au pus în lucrare asupra gazetelor legitimiste.* AR (1844), 20/14, cf. NEGULICI. *Instrucţia clericale din Franţa nu putea fi mulţumită cu aceasta, din care cauză multe suplici din provinţiile legitimiste cearcă a opri votarea acelor măsuri.* EMINESCU, O. IX, 113. *Se atacă germanii numai atunci când forţele imperiale... servesc interesele legitimiste ale copilului Iordachi Vodă.* IORGA, L. II, 634. *Guvernul austriac a dat de urma unei conjuraţii legitimiste, al cărei scop era aducerea pe tron a lui Otto de Habsburg.* în DA II_2, 144, cf. SCRIBAN, D. *Un Balzac, un Tolstoi îmbrăţişează convingeri vădit înapoiate (legitimiste primul, mistice al doilea).* CĂLINESCU, C. O. 423. *Până să-şi dea seama că mişcarea* [romantică] *va lua în Franţa forme legitimiste, paseiste şi religioase, Stendhal va deveni apologetul ei.* VIANU, L. U. 480. *De astă dată nu participam la extraordinara istorisire cu elanul crescând al ascultătorilor, care-i face ca, la sfârşitul povestirii, să izbucnească cu toţii (în plin regim legitimist!) în urale: „Trăiască împăratul!"* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 13/3, cf. DEX, L. ROM. 1993, 245, NDN. ✧ F i g . *Dacă albinele ar avea jurnale, acestea ar fi foarte legitimiste.* EMINESCU, O. IX, 166.

– Pl.: *legitimişti, -ste.* – Şi: (învechit, rar) **leghitimist** (pl. *leghitimisti*) s. m.

– Din fr. **légitimiste**, it. **legittimista**, germ. **Legitimist**.

LEGITIMITÁTE s. f. **1.** Caracterul a ceea ce este legitim (**I 1**). *Cuvântul „practic" hotăraşte voirea spre lucrarea cuviinţei, preaşăzând o libertate necesarie şi porunceşte legitimitate universale. Şi această moralitate nu e fericirea, ci ne face vrednici spre a priimi fericirea.* POTECA, F. 68/16, cf. HELIADE, O. II, 301, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. 71/38, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 95[2]/43. *El se adoperă să stabilească necesitatea şi legitimitatea despotismului.* LAURIAN, F. 201/22, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *D. I. Brătianu zice că nu suntem chemaţi să judecăm legitimitatea unor fapte.* ROMÂNUL (1857), nr. 39, 3/52, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Ideea că legitimitatea puterii constă în număr este o idee eronată, destructivă a libertăţilor şi a adevărului.* GHICA, S. 210, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. C. II, 216/8, FROLLO, V. 305, COSTINESCU, LM. *Tăgăduiţi legitimitatea acestei Camere? Iată un act de anarhie!* MAIORESCU, D. I, 500. *Apără pe mitropolitul Meletie care era să fie dat în judecată pentru că tăgăduise legitimitatea adunării din 1858.* XENOPOL, I. R. XIII, 18, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *O conferinţă, cu legitimitate contestabilă – dar ce e în adevăr legitim la un popor care duce viaţa politică a românilor din Ardeal? – s-a adunat la Sibiu.* SĂM. IV, 99. *Pretendenţii se ofereau să dovedească cu mărturii şi documente... legitimitatea cererii lor, iar primul for de judecată, universitatea săsească, nu prea avea de ce se împotrivi la ridicarea acestor pretenţii de stăpânire.* PĂCALĂ, M. R. 47, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, 144, SCRIBAN, D. *Eminescu se va aşeza, dar, în îndreptăţirea claselor pe ideea de legitimitate a proprietăţii.* CĂLINESCU, O. XIII, 173. *Poporul bucureştean luptă şi pentru fiecare din noi, ne justifică, arată legitimitatea guvernării noastre.* CAMIL PETRESCU, O. III, 304, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 176, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1988, 33, D. ENC. *Una din spaimele constante ale comuniştilor a fost şi este confruntarea cu legea şi legitimitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 2/3, cf. NDN. ✦ S p e c . Calitatea, situaţia unui copil legitim. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D. *Ar avea cineva aci oarecari prepusuri despre validitatea căsătoriei dumitale, despre legitimitatea copilului dumitale!* BARONZI, C. IV, 194/22, cf. COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU. *Legitimitatea copilului născut după trei sute zile de la desfacerea căsătoriei va putea fi contestată.* HAMANGIU, C. C. 71. *Moştenitorii vor avea două luni spre a contesta legitimitatea copilului.* id. ib. 77, cf. CADE, DA II_2, 144, SCRIBAN, D.

2. (Astăzi rar) Dreptul de succesiune la tron al unei dinastii legitime. V. l e g i t i m i s m . *Noi prăznuim triumful legitimităţii...; puterea cea mai presus de noroc a rechemat pe fiii sfântului Ludovic din surghiunie şi i-a făcut să se urce... iarăş pe măreţul tron al strămoşilor săi.* CR (1829), 31[2]/34, cf. 32[1]/4, ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D. *În monarhiele ereditare legitimitatea se confunde cu dreptul divin.* LM. *Înrudirea prin sânge sau cel puţin încuscrirea cu legitima casă domnitoare era singura legitimitate pentru a urma în domnie.* EMINESCU, O. XIV, 127, cf. ŞĂINEANU. *Mamă-sa era fiica lui Carol al VI-lea; o moştenire cuvenită lui prin descendenţa normală, legitimă. Căci cine ar fi îndrăznit pe vremea aceea să rupă un singur colţ al unei legitimităţi, care, odată ce s-ar fi produs această atingere, s-ar fi sfâşiat de la un capăt la altul?* IORGA, P. A. II, 300, cf. DA II_2, 144, SCRIBAN, D. *Doamna de Branszky... era o aprigă monarhistă şi... mi-a inoculat un profund respect pentru ideea de legitimitate.* STEINHARDT, J. 121. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Autorii vorbariului de Buda au ţesut populului lor un veştmânt roman;... această părere... nutreşte idei despre o singură legitimitate a domniei şi moştenirei române în Ardeal.* FM (1847), 176/25. *De la nedreapta scoatere din scaun a lui Arsenie, nu mai recunoşteau legitimitatea niciunui patriarh.* EMINESCU, O. XIV, 136.

3. Calitatea a ceea ce este corect, adevărat, echitabil, rezonabil; îndreptăţire, justificare, motivare. *Noţiunile raţiunii nu se pot nega cu legitimitate.*

LAURIAN, F. 37/6. *Afirm acum esistența mea proprie și n-am nicio îndoială despre legitimitatea acestei afirmații.* ZALOMIT, E. F. 53/2. *Nu examină... daca izbânda era sigură, ci examină legitimitatea cauzei.* TEULESCU, C. 364/15. *Daca Brutus avea vreo îndoială asupra legitimității asasinatului său, n-avea decât să-și întrebe conștiința.* id. ib. 407/18. *Din momentul în care se recunoaște că suntem în tranzițiune, din acel moment se recunoaște legitimitatea criticei și se osândește lenevirea.* MAIORESCU, CR. I, 247. *Pentru legitimitatea unei asemenea întrebuințări* [a noțiunii], *probe din experiență nu sunt de ajuns..., noi trebuie să știm cum de asemenea noțiuni se pot referi la obiecte.* EMINESCU, O. XIV, 400. *Avem de la dânsul... mărturisirea legitimității unei critici literare.* IBRĂILEANU, SP. CR. 63. *T. Maiorescu este... omul a două revoluții: cea dintâi împotriva formei fără fond; cea de a doua în slujba eliberării fenomenului estetic..., punând astfel bazele ideologice ale criticii estetice, fără a o fi practicat sau măcar a-i fi înțeles legitimitatea.* LOVINESCU, S. VIII, 10, cf. DA II_2, 144. *Este... o nedumerire care se ridică cu toată legitimitatea, anume: „Cum se împacă ritmul febril, accelerat al vieții noastre cu o lungă povestire, cu genul epic?"* CONV. LIT. LXVII, 83. *De vreme ce editorul cere și lumea cetește, înseamnă că genul e bun, chiar dacă unii și alții se îndoiesc de legitimitatea lui și nu vor să-i facă loc în săltărașele retoricei.* SADOVEANU, O. XIV, 179. *Fericiți sunt creatorii spirituali, care, odată cu opera lor, aduc națiunii din care fac parte gloria și legitimitatea aspirațiilor lor.* D. GUSTI, P. A. 73. *Campania pentru legitimitatea simbolismului.* STREINU, P. C. II, 222. *Ușoara mea melancolie de totdeauna, acea stare-fundal, pentru care cel mai adesea nu găseam motive ponderabile, își descoperea acum legitimitatea în împrejurări precise.* BLAGA, H. 240. *La nivelul operelor literare comicul tinde să se particularizeze, să adopte stilul unui singur scriitor, de unde legitimitatea unor formule precum: molieresc, ubuesc, caragialesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 4/4. *Între activitatea unui critic de profesie și de vocație și aceea a unui artist sunt unele deosebiri fundamentale, ce pun sub semnul întrebării legitimitatea apropierii lor.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 3/2. *Arghezi recunoaște o autentică legitimitate doar sentimentului religios, spontan și liber de orice constrângeri rituale.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 29, cf. DSR. *Viața etanșeizată pe compartimente nu reprezintă decât o porționare absurdă, lipsită de legitimitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 3/2.

– Pl.: (rar) *legitimități.* – Și: (învechit, rar) **leghitimitá** s. f. AR (1835), 156[1]/37.

– Din fr. **légitimité**, germ. **Legitimität**, it. **legittimità**.

LEGITIMIZÁ vb. I. Tranz. (Rar) A legitima (**2**). Cf. L. ROM. 1992, 544, 589.

– Prez. ind.: *legitimizez.*

– Din engl. **legitimize**.

LEGITIMIZÁRE s. f. (Rar) Legitimare (**2**). Cf. L. ROM. 1992, 589.

– Pl.: *legitimizări.*

– V. **legitimiza**.

LÉGIU subst. (La jocurile de copii; regional; în construcția) *Nu-i legiu* = nu-i exact, nu-i permis (Jina – Sibiu). PAȘCA, GL. *Când unii din copii calcă o lege a jocului, ceilalți îi spun: nu-i legiu.* id. ib.

– De la **lege**.

LEGIUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) (Astăzi rar) A hotărî prin lege (**A II 1**); a face să capete caracter de lege; a stabili ca normă (**2**). V. legifera (**1**). *Nu va Dumnezeu a legiei jărtve, și derept aceea nu cu deștingerea legiui ea oarecând și lăsă până atunce derept a jidovilor neputință și greime.* CORESI, EV. 162. *Acest obiceai a fost legiuit de legiuitorii cei bătrâni.* PRAV. 58, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Luând în socotință și pentru slujba goștinii, una din rusumaturile țării cuviincioasă domniei, că din vechime fiind legiuită prin hrisoave... a se strânge numai câte patru parale și un ban de oaie de la toți lăcuitorii țării* (a. 1814). URICARIUL, I, 173/12, cf. I. GOLESCU, C. *Această dajdie este legiuită a să răspunde la mănăstire totdeauna în luna lui dechemvrie* (a. 1833). DOC. EC. 524. *Legiui ca de maioritatea votației electorilor si se atârne alegirea împăraților.* SĂULESCU, HR. I, 173/13. *Regulamentul organic legiuise asupra unui obiect așa de folositor și o pravilă deosebită... așăzase temeiurile ce privea la întocmirea seminarelor.* CR (1836), 9[1]/23. *Stăpânirea locală... legiuește cele următoare* (a. 1838). DOC. EC. 698. *Curtea legiuise ca o îndatorire neapărată de a vorbi și a se scrie românește.* ASACHI, S. L. II, 13. *Spre pomenire vecinică, Mărirea Sa împăratul Rusiii au înființat biserică hristienească..., legiuindu-i un venit statornic.* TIMPEANUL, G. 24/14. *Întreprinderea sa nu se împotrivește prințipurilor legiuite prin Regulamentul organic* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Art[icolul] 176 al Regulamentului organic legiuește cum că spre însuflețirea industriii pământenești și spre înlesnirea celor dentâi începeri ale fabricilor, urmează să să chibzuiască mijloace* (a. 1839). ib. 732. *Trebuia ca o adăogire la pravilă să se așeze după formele legiuite prin art[icolul] 55 a Regulamentului* (a. 1844). ap. GHICA, S. 695. *Legiui o supunere desăvârșită și o întrupare a Țării Românești cu Ardealul.* BĂLCESCU, M. V. 95. *Mihai Viteazul fu cel dintâi domn care legiui printr-un așezământ al său că fiecare țăran, pe-a cui moșie se va afla atunci, acolo să rămâie rumân veșnic.* id., în DL. *Din toți acei adunați prin sorți, pre Teseu alesese primul și... era legiuit tot atenienii să dea și nava și junii îmbarcându-se.* ARISTIA, PLUT. 16/19. *Un sobor de arhierei... legiuește ca în veci să nu mai strămute astă pravilă și să nu se mai încredințeze cârma arhipăstorească la străini ierarhi.* NEGRUZZI, S. I, 241, cf. POLIZU. *Voi ca țara românească Să poată să se fălească Cu acei ce-o cârmuiesc, Și ca legile votate... Să nu mai fie călcate De chiar cei ce legiuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 353, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *De 14 ani am legiuit că în fiecare comună să existe o școală.* MAIORESCU, D. II, 175. *Au organizat... binefăcătorul institut al școalei militare, legiuind ca să se primească numai fiii militarilor.* LĂCUSTEANU, A. 232. *Adunați-vă în capiștea minciunii, ascultați pe preotul minciunii, nesfințiți cu suflarea voastră necurată acea culme pe care părinții noștri legiuiau înțelepțește și*

păstrau avutul ţării. EMINESCU, O. X, 114. *Nu pentru alte neamuri ca domni să legiuim, Ci chiar a noastre vetre şi muri să mântuim.* CARAGIALE, O. VI, 307, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Viteazul voievod, care nu a ştiut unde să caute sprijin, nu a înţeles suferinţa seculară a poporului, aşa încât... tocmai el este acela care a legiuit robia ţăranilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 589. [Au fost] *legiuite măsuri de represalii.* STANCU, R. A. II, 293, cf. DL, DM, DEX. ✧ Refl. pas. *La începutul veacului al treilea s-au legiuit tăiarea împrejur împotriva păcatului celui strămoşesc.* ANTIM, O. 251. *Îndrăznim cu toţii de obşte a ne ruga înălţimei tale să se legiuiască şi să se statornicească această aşăzare de a se păzi de a pururе cu nestrămutare* (a. 1804). URICARIUL, I, 33. *Nu este cu cuviinţă a să legiui ca să să ia cel mai mic avaiet de la călătorii ce trec pe acolo* (a. 1826). DOC. EC. 366. *Se legiuieşte ca pentru fieşcare biserică să se dea lei 7000 pe tot anul.* REG. ORG. 52/30. *Constituţia Românііі se cuprinde în regulamentul de la 1830, în care s-a legiuit toate ramurile administraţііі.* GENILIE, G. 189/21. *În puterea uniei calmarice, se legiui Danemarcăi suveranitatea peste Sfezia.* SĂULESCU, HR. II, 336/10. *Nu voiesc a socoti leu dă şaizeci parale, după cum s-au legiuit* (a. 1837). DOC. EC. 652. *Deşi să legiuieşte ca acel ce va priimi asemenea ţigan să plătească a lui capitaţie,... s-au văzut că nici într-un chip nu conteneşte fugirea ţiganilor* (a. 1842). ib. 759. *În Moldova, asemenea, ţăranii în disperare începură a nu mai vroi să plătească dajdiile şi a lucra 24 zile la proprietar, după cum se legiuise la 1794.* BĂLCESCU, în DL. *Timpul a dovedit îndestul că aceasta nu se poate legiui. Tocmeala trebuie să fie liberă.* XENOPOL, I. R. XII, 109. *Legile se legiuiesc după vremi şi după locuri.* ZANNE, P. VIII, 295. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Fără a strica limba cea legiuită odată de moşii noştri,... mi-am pus înainte a traduce ceva din autorii cei mai vestiţi* (a. 1836). PLR I, 41. (Refl. pas.) *Multe substantive femeieşti de la strămoşii noştri au rămas şi s-au legiuit ca în cazul numinativ să semene ca în cazul ablativ din latineşte, cum... „bunătate".* CR (1832), 346[1]/27.

2. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit şi regional) A cerceta (în calitate de judecător); a aprecia (din punctul de vedere al prevederilor legale); a decide în urma unor dezbateri (judiciare). *Cine va avea pârâ de oamenii de ceasta parte, noi vem trimite la domneavoastră, să-i legiuiţi domneavoastră, ai domnilor voastre vor avea leage la domnu nostru şi la noi* (a. 1595). ROSETTI, B. 48. *Ursul o au dat vornicilor iapa, iară vornicii n-au vrut să o ia, c-au fost rea şi scopă de un picior; deci acmu am trimis pre Ursul la dumeavoastră să-i legiuiţi* (prima jumătate a sec. XVII). id. ib. 92. *Acesta lucru stă în putearea giudeţului să socotească, să vadză cumu li e vrajba şi să legiuiască.* PRAV. 162. *După voia giudeţului stă acest lucru, să legiuiască acea sudalmă a robului, oare atinge-să de stăpânu-său, au nu să atinge.* ib. 237. *Judecă mie, Dumnezăule, şi legiuieşte judecata mea de limbă necurată!* BIBLIA (1688), 395[1]/42. *Însă la o întâmplare ca aceasta, partea carea au părăsit de trei ori după rânduiala legilor de judecăţi, prin porunci de obşte trebuie sorocită ca să-şi legiuiască părăsirea sa.* RÂNDUIALA, 15/8. *Este datoriu să dea cuvânt pentru cele ce legiuieşte.* GOLESCU, E. 90/1. *Nu să poate... legiui acum că Casa podurilor Craiovii ori au fost sau este de acum înainte datoare... să cheltuiască şi la podurile du prin mahalale* (a. 1827). DOC. EC. 390. *Prefectul urbis de-a pururea să grijească de pacea şi liniştea cetăţei, să aibă pre servi sub sine şi să legiuiască plânsorile acestor asupra domnilor lor.* BOJINCĂ, A. II, 57/11. *Atunci zmăii s-o spăriat şî iei o legiuit că ce să facă cu iel.* ARH. FOLK. I, 186, cf. VI, 297. ✧ Refl. pas. *Peste alba-i piele, ce-o făcu limbată, Faţă cu aceia căror le-a vorbit, Să ia două sute lovituri de cnută În piaţa cea mare i s-a legiuit.* MUREŞANU, P. 218/22. ✦ (Regional) A condamna, a osândi. *Cine dracu o văzt aşa, Fată ca o peuniţă Legiuită la temniţă* (Ciuguzel – Aiud). VICIU, S. GL.

3. Refl. recipr. (Învechit, în Transilv.) A se judeca. *Va judeca acea mai de jos rânduită comişie, lăsând în sus nuşul părţilor ce să legiuiesc.* AŞEZ. 17/24. *De va vrea cineva dintre dânşii să se legiuiască cu altul pentru bani în faţa giudeţului său, să nu poată chema alte mărturii, fără numai dintre dânşii.* ŞINCAI, HR. I, 254/1. *Dimitrie Cantemir, după ce au murit Casandra, s-au însurat a doua oară, luând pre una din familia Imbeţkoi, carea s-au măritat după moartea lui Cantemir după prinţul Hessen-Hamburg şi au moştenit toate bunurile lui Cantemir, pentru care apoi s-au legiuit pruncii lui Cantemir cei din Casandra cu dânsa.* id. ib. III, 233/28, cf. DRLU, LB, ISER, BARCIANU. *Să legiuiesc pintr-un pământ.* ALR II 3 601/157, cf. ib. 3 601/316. ✦ Refl. (Prin Transilv.) A se gândi, a chibzui. *Ei să legiuiesc Şi să sfătuiesc: Care-or fi mai mari Şi mai de demult.* BIBICESCU, P. P. 244, cf. DA II_2, DL, DM.

– Prez. ind.: *legiuiesc.*

– **Lege**[1] + suf. *-ui.*

LEGIUÍNŢĂ s. f. (Învechit, rar) Legitimitate (**1**); legalitate (**1**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., STAMATI, D. 161/4.

– **Legiui** + suf. *-inţă.*

LEGIUÍRE s. f. Acţiunea de a legiui şi rezultatul ei.

1. (Învechit, astăzi rar) Legislaţie (**1**); lege[1] (**A II 1**); normă (**2**), (astăzi rar) legiferare (**1**), (învechit) legislatură (**3**). *Nu zicem aceasta să fie o legiuire vecinică* (a. 1802). URICARIUL, I, 7/14. *Vor fi îndatoriţi a plăti... cheltuielile oştilor, aceli după legiuiri hotărâte* (a. 1818). GCR II, 221/25. *Îndreptarea ce să cuvine a să face multora învălmăşăli şi pricini... dându-să supt cele întru obştească ştiinţă legiuiri ale visteriii* (a. 1819). DOC. EC. 204. *Legiuitorii cei vechi punea dogma vieţii ceii viitoare la începutu legiuirii lor.* GOLESCU, E. 160/8. *Această sistimă prea bine e spusă de Carol Govien în precuvântarea Istoriei la legiuirea împăratului chinezilor.* POTECA, F. 13/15. *Era statornicitul lor jude, precum în legiuirile civile, aşa şi în cele criminale.* BOJINCĂ, A. II, 61/14. *În vreme de câţiva ani legiuirea se schimbase mai mult decât s-a schimbat a monarşiei noastre în cei trei sute de ani mai după urmă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 205/4. *Starostea se va afla la*

adunare pentru ca să îngrijască a se pune în lucrare legiuirea alegerii. REG. ORG. 6/11. *Obştească adunare, la cea întâi viitoare chemare a sa, se va îndeletnici să întocmească o nouă legiuire privind atât drepturile proprietarului, cât şi ale săditorilor.* ib. 64/33. *Să să plece legiuirilor întocmite şi să aducă înapoi şi sarea ce din nedomirire o au dus pă la casile lor* (a. 1832). DOC. EC. 512. *Au depus... o jalbă cerând desfiinţarea legiuirii carea opreşte întrarea familiei lui Napoleon în pământurile Franţii.* CR (1834), 314¹/16. *Niciun profesor scos din al său post, pentru neîmplinirea acestei legiuiri, nu va putea căpăta vreo slujbă pe la celelalte universitate a Ghermaniii.* AR (1835), 5¹/32. *Mai multe popoare s-au aşezat la un loc în lăcaşe statornice... supt tot o legiuire.* GENILIE, G. 136/17. *Să va alcătui proiect de legiuire statornică* (a. 1836). DOC. EC. 638. *Numirea leului mărginit în curs dă 40 parale ieste o legiuire sprijinită pă cursul monedilor dă aur şi argint* (a. 1836). ib. 640. *În staturile lui s-au discoperit noi călcători de legiuire.* ASACHI, I. 303/3. *Guvernul se deosebea nu numai prin legiuiri înţelepte, ce mai ales prin aplicaţiunea lor cu sfinţenie.* id. ib. 209. *Venitul Ţării Rumâneşti, după legiuirile cele nouă, este de 454, 571 galbeni austriaci sau olandezi.* TÂMPEANUL, G. 16/9. *Visteria, pe temeiul legiuirilor făcute pentru asemenea întreprinderi, i-au priimit cererea* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Supuindu-mă întru toate... legiuirilor acelora, care de obşte tutulor, şi osăbit mie, se cade a le păzi.* ARHIVA R. I,175/16, cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 95²/7. *Un revizor să cerceteze... pă la toate schelile de să păzesc pă deplin legiuirea convenţiii* (a. 1842). DOC. EC. 761, cf. IST. M. XXXI/13. *Potrivit cu art[icolul] 33... din legiuirile întocmite asupra supunerii fiilor către ai lor părinţi, nu voi lipsi a aduce cea mai de istov ascultare la toate poruncele dumitale.* PR. DRAM. 149. *Legiuirile lui Vasile Vodă din Moldova şi a lui Matei Basarab Vodă din Ţara Românească.* BĂLCESCU, în DL. *Pentru această pricină se cade a aplica legiuirea asupră-i cu o dreptate foarte nebănuită.* BREZOIANU, Î. 88/26, cf. 49/10. *Un concordat încheiat cu papa Romei de către vreun monarh este o legiuire de caracter bisericesc.* BARIŢIU, P. A. II, 728. *Patronii esplica legiuirile la clienţi, îi apăra la procesuri.* ARISTIA, PLUT. 63/8. *Chiar şi legiuirile lui Numa despre statuele zeilor sunt înfrăţite cu dogmele lui Pitagora.* id. ib. 164/9. *Înaintea Unirei, şi în Ţara Românească şi în Moldova esistau legiuiri în privinţa instrucţiunei publice.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 233. *Un sobor de arhierei... restatorniceşte vechea legiuire a ţării.* NEGRUZZI, S. I, 241. *Ministeriul trebilor din năuntru făcu o legiuire.* id. ib. 280, cf. POLIZU. *Poporul român* [nu putea] *lua direct sau indirect vreo parte la facerea acelor legiuiri.* GHICA, S. 469. *Serv la facerea şi modificarea a o mulţime de legiuiri şi instituţiuni.* I. IONESCU, M. 246. *Divanul domnesc esecută întocmai o legiuire din Codicele Teodosian.* HASDEU, I. v. 38, cf. CIHAC, I, 142, LM. *Rămân abrogate art[icolele] 392, 393 şi 394 din aceeaşi legiuire.* În MAIORESCU, D. IV, 515. *Domnul să nu aibă voie... a adăoga vreo nouă legiuire în interiorul ţărei.* LĂCUSTEANU, A. 77. *Autorităţile... au oprit exportul acelei mărfi pe temeiul... legiuirii franceze.* CONV. LIT. XI, 42. *Mai mulţi bărbaţi români s-au distins în această ramură, luând parte la redactarea legiuirilor lui Mavrocordat, Ipsilant şi Caragea.* ODOBESCU, S. II, 316. *În toate ţările ce se bucură de legiuiri înţelepte şi prevăzătoare... vine un moment al anului când d-odată vânătoarea se închide.* id. ib. III, 37. *Regulamentul organic, ca legiuire unitară pentru amândouă ţările..., era un liniament al unirii ţărilor.* EMINESCU, O. XI, 20. *Pierde altceva un stat învins şi desfiinţat, decât legiuirile ce-l cârmuiesc şi pe stăpânitorii lui?* MACEDONSKI, O. III, 44. *Încă înainte de legiuirile lui Caragea şi Calimah găsim în Muntenia condica pravilnicească a lui Alexandru Ipsilanti.* XENOPOL, I. R. X, 19, cf. BARCIANU. *L-au îngenunchiat, că era legiuire străină în ţară şi se lupta un bădăran c-o mănăstire sprijinită de oase sfinte.* ADAM, R. 43, cf. ALEXI, W., TDRG, 901. *Potrivit legiuirilor timpului, se întocmesc de multe ori bresle la târguri şi sate.* PAMFILE, I. C. 160. *L-a moştenit numai fiul, fetele neavând drept de moştenire după legiuirea de pe atunci.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 269. *Nizuinţa legiuirilor moderne de a atinge în mod proporţional averea fiecăruia n-a reuşit.* PĂCALĂ, M. R. 329. *Noua stare de lucruri i-ar fi îngăduit* [ţărănimii] *să-şi cucerească o viaţă mai bună, dacă ea ar fi ştiut să se folosească de legiuirile nouă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 86. *Oare acest întreg ciclu de legi exotice nu se putea modula şi adapta la vechiul nostru obicei al pământului, care el să fi servit de pivot al legiuirilor noastre?* ARH. OLT. II, 360, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Curgeau legiuiri democratice şi fierbinţi manifeste.* C. PETRESCU, R. DR. 226, cf. DA II₂, 145. *În mai toate statele civilizate chestiunea accidentelor muncii a făcut în ultimul timp obiectul unor legiuiri speciale.* ENC. AGR. I, 33, cf. SCRIBAN, D. *Niciun text din legiuirea penală nu opreşte a se aplica pedeapsa prevăzută de o anumită legiuire.* COD. PEN. R. P. R. 27. *Manualul nu aminteşte... nimic despre legiuirile prohibitive ale vânatului în epoca fecundării.* VIANU, L. R. 114. *A preferat să intre în rândul judecătorilor nou numiţi, după legiuirea regulamentară, şi s-a dovedit om al dreptăţii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 188. *Divorţul nu a fost transcris, aşa cum cer legiuirile noastre, la Bucureşti.* STANCU, R. A. II, 281. *Este sigur că acestea au influenţat vechea legiuire românească, făcută de cneji sau crai şi de voievozi.* ARH. FOLK. II, 10, cf. DL, DM. *În afară de documentele interne..., am utilizat toate celelalte surse de informare cunoscute (cronici, legiuiri, inscripţii, relaţii de călătorie etc.).* STOICESCU, S. D. 6, cf. DEX. ✧ (Prin lărgirea sensului) *Fonetismul... nu este decât proclamarea anarhiei prin desfiinţarea tuturor legiuirilor anterioare.* MACEDONSKI, O. IV, 126. *Copacii şi grădinile, trecând peste orice legiuiri, îmbrăcau totul în uimitoarele ghirlande ale frunzişului lor.* TUDORAN, P. 197. ✦ (Învechit, în limbajul bisericesc) Lege (**A II**). *Fiiule, ale meale legiuri* (învăţătura mea B 1938) *nu uita.* BIBLIA (1688), 430¹/11. *Întru legiuirile* (orânduirile B 1938) *meale n-ai mers.* ib. 536²/12. *Cei fără de Dumnezeu...* [stau] *împrotiva a toate cuvintele şi lucrurile şi legiuirile Domnului* (a. 1765). GCR II, 80/4.

2. (Învechit) Legislaţie (**3**). *Cuprinde multe puneri înainte... de a teologhiei, de a legiuirei, de a mediţinei.* VÂRNAV, L. 149ᵛ/10. *Cum ar aduce legile cel ce învaţă*

legiuirea, noi am spus părerea noastră. POTECA, F. 187/5. *Marele hatman Ştefan Bălăceanul, bărbat plin de cunoştinţe în jurisprudinţă, vremea de odihnă şi-o petrece în citire de cărţi de legiuire.* CR (1830), 340²/14, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II²/7.

3. (Învechit) Legitimitate (**1**). *După ce să va încredinţa de legiuirea pretenţiii acestor oameni, să să îndeletniceze a le arăta deplină pravilnică ocrotire* (a. 1829). DOC. EC. 430, cf. LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

4. (Învechit) Legislaţie (**2**). Cf. LB. *Legea rezultă din trebuinţa poporului, din voinţa lui şi din legiuirea liberă, neintimidată, a acelei voinţe.* EMINESCU, S. P. 51, cf. DDRF. *În decursul epocei fanariote întâlnim... încercări de legiuiri, adecă de introducerea unor norme obşteşti.* XENOPOL, I. R. X, 19, cf. DA II₂, 145, DEX.

5. (Învechit, rar) Dreptate. *Ai făcut judecata mea şi legiuirea mea* (d r e p t a t e a m e a B 1938), *şezut-ai pre scaun. Cel ce judeci direptatea.* BIBLIA (1688), 384¹/47.

6. (Învechit, în Transilv.) Proces (**I 1**); pâră (**2**). Cf. DRLU, LB, ISER.

– Pl.: *legiuiri.*

– V. **legiui.**

LEGIUÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit, astăzi rar) Legal (**I 1**); legitim (**I 1**); (învechit) leginic, pravilnic (**1**). *Novaţian se lăpădasă de episcopul cel legiuit* (a. 1783). ŞA I, 61. *Ne faciţi să credim că marele principe, stăpânul vostru, nu s-ar trage dintr-al vostru vechi Chezacoal..., craiul legiuit a acestor neamuri, carele au întemeiat împărăţie.* IA I, 64ʳ/16. *Sunt detori să întrebe şi să caute cine este stăpânul cel legiuit al lucrului.* MICU, L. I, 295/7. *Când au giurat în Mediaş în anul 1588 încă nu fusese de vârstă legiuită, iară acum plinise 24 de ani.* ŞINCAI, HR. II, 253/21. *Legiuit şi de pururea moştean al voivodatului ţerilor Moldovei şi al Valahiei.* id. ib. III, 16/32. [Fetele] *să nu fie silite a se călugări fără numai după ce vor veni la legiuita vrâstă* (a. 1803). URICARIUL, VII, 134. *Ca să-i fie stăpânirea legiuită, lăpădându-şi muierea, luă pre fata cea mai mare a lui Theodor Lascari.* MAIOR, IST. 231/13. *Doă din fiicele noastre să află în legiuita vârstă a căsătoriii* (a. 1818). IORGA, S. D. VII, 145. *Prinţepii legiuiţi.* VÂRNAV, L. 146ᵛ/12. *De acum înainte să să urmeze întocmai ca o pravilă legiuită în toată ţara* (a. 1823). DOC. EC. 270, cf. DRLU, LB. *Unii scriitori din cei mai vestiţi gândesc că oblăduirea cea mai despotică şi fără de hotar să face legiuită, daca supuşii o priimesc şi o sufere.* CR (1829), 154²/20. *Un astfel de sfat nu poate fi legiuit decât numai când prinţul prezidă.* HELIADE, L. B. II, 127/3. *Pentru ţiganii ciocănaşi să să trimiţă orânduitul ce va fi de a luoa legiuita dajdie* (a. 1833). DOC. EC. 524. *Prisosul să cuvine legiuiţilor moştenitori.* COD. ŢIV. 89/10. *Vrură să se împace cu ghenuvezii, dându-le voie să negustorească fără-a plăti ceva din cele legiuite.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 239/1. *Nimic nu mă poate dezghina de legiuitul mieu prinţ.* MARCOVICI, VEL. 35/19. *Nu care cumva, sosind caice, să nu găsească sare, căci la o asemenea întâmplare ne va plăti staliile legiuite pă câte zile vor zăbovi mai mult peste sorocul tocmit de a sta în schele* (a. 1836). DOC. EC. 618. *Demagogie este un abuz... de una sau mai multe persoane ce duc populul cum vor, după plac, fără a avea vreo autoritate legiuită.* GENILIE, G. 139/12. *Neagiungându-i legiuitele tributuri, se împovoră visteria.* SĂULESCU, HR. I, 17/28. *Turcii, făr-a face altceva mai mult decât a cunoaşte de legiuit pe prinţul cel ales, se întoarseră îndărăt.* F. AARON, I. I, 181/16. *La caz de a se stânge seminţia sultanilor de Constantinopoli, atunce, ca un clironom legiuit, să urmeze pe tronul imperiului unul din familia lui Mengheli-Gherai.* ASACHI, S. L. II, 219, cf. VALIAN, V. *Acuma prinţul Miloş e domn şi domnitori legiuit al Serbiei.* GT (1839), 42²/23. *În ţirculaţia pieţii nu să priimeşte după cursul arătat mai sus, ci numai de treisprezece parale: urmare împotrivitoare cursului legiuit al aceştii monezi* (a. 1843). DOC. EC. 800. *Să se iaie împrumut de la ocârmuire sau de la particulari un capital cu legiuită dobândă.* FM (1844), 131²/10. *Lăcuitorii clăcaşi... nu vroiesc să-i răspunză legiuitul drept al proprietăţii* (a. 1845). DOC. EC. 861. *Au cerut dumnealui vameşu a răspunde legiuita vamă* (a. 1846). ib. 905. *Nimeni nu e slobod a porni pâră de rea purtare asupra cuiva, de nu va avea drept legiuit asupră-i.* PR. DRAM. 166, cf. ISER. *Cât popor fu în legiuită etate l-a împărţit în ordini militare.* ARISTIA, PLUT. 61/23. *Au respectat stăpânirea ţăranilor pe legiuitele lor pogoane sau fălci.* KOGĂLNICEANU, S. A. 121. *Acest drept legiuit a Moldaviei îl întăreşte* [sultanul]. NEGRUZZI, S. I, 242, cf. POLIZU. *Clacaşii cu legiuite pogoane sunt mai puţini decât acei cu prisoase.* I. IONESCU, M. 145, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 142, LM.DE *În margini legiuite el caută a-şi realiza prin muncă aspiraţiile sale.* EMINESCU, S. P. 85. *Le otrăvesc băuturile, prefăcând zilele de odihnă legiuită în zile de omorâre lentă.* id. ib. 109. *Mătuşă-mea murise; eram acum în vârsta legiuită, prin urmare singur stăpân pe averea părintească.* GANE, N. III, 47. *În „Regele Ioan" vedem pe moştenitorul legiuit îndepărtat de la tron.* CONTEMPORANUL, VII, 175, cf. DDRF. *El cerceta pricina după pravila sa şi arăta boierilor deosebirea unei hotărâri legiuite de acele făcute fără niciun temei.* XENOPOL, I. R. X, 24. *O tutelă primită este pentru aceeaşi persoană o legiuită apărare de a nu primi şi o a doua tutelă.* HAMANGIU, C. C. 97, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În cea dintâi epocă, originea doamnelor variază după cum bărbaţii lor erau... domni legiuiţi... sau erau nişte tineri copii din flori, cari nu ştiau dacă vor ajunge să domnească şi ei vreodată.* IORGA, C. I. II, 66, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Audierea martorilor se va efectua la localitate,... cu care ocaziune expertul va presta legiuitul jurământ.* KLOPŞTOCK, F. 312. *Nu ştim dacă a urmat o despărţenie legiuită.* C. GANE, TR. V. II, 68, cf. SCRIBAN, D. *El a privit slujba de vătaf ca un mijloc legiuit de procopseală.* OŢETEA, T. V. 77. *Aci pe pământ nu mai este alt moştenitor afară de cel legiuit.* CĂLINESCU, O. IX, 143. *La anii legiuiţi venea să-şi facă slujba ostăşească.* TUDORAN, P. 347, cf. DL, DM, DEX, DSR. ✧ (Adverbial) *Aceste mânăstiri fuseseră legiuit închinate.* XENOPOL, I. R. VI, 28. ✦ (Despre căsătorie) Făcută cu îndeplinirea formelor legale (şi religioase). *Să săvârşească sfânta şi legiuita cununie.* R. GRECEANU, CM II, 143. *Zice la pravilă...: „între oameni slobozi şi între robi nu se poate alcătui însoţire legiuită."* ASACHI, S. L. II, 317. *Îşi aruncă ochii*

asupra fiicei lui Terteres, carea trăise în căsătorie legiuită cu regele Serbiei. EMINESCU, O. XIV, 147. *Eu şi cu baba mea trăim... fără cununie legiuită.* GÂRLEANU, N. 110. ✦ (Despre un bărbat) Care este căsătorit legal cu o femeie (sau, la musulmani, cu mai multe femei); (despre o femeie) care este căsătorită legal cu un bărbat. *Pe aceste de curând măritate le numea femei legiuite.* IST. AM. 51²/9. *Dintre patru fii, născuţi din patru legiuite ale sale soţii, rămasă în viaţă numai Bogdan.* ASACHI, S. L. II, 81. *Dânsul îşi află soţia-şi legiuită în Atena şi îi băga de vină, căci, prin nepresocotita sa faptă, a produs dezbinare între el şi Octavie.* FM (1844), 213¹/19. *Acolo se culcau copiii lui Priam lângă soţiile lor legiuite.* CONV. LIT. IV, 55. *Ce este aceea, când o muiere cu bărbat legiuit şi iubitor face declaraţiune de amor unui străin?* F (1879), 186. *Aştepta cu oarecare nelinişte esplicaţia cu bărbatul legiuit.* EMINESCU, S. P. 305. *Având Constantin Tichus soţie legiuită cu cununie, bulgarii făcură ce făcură ca să despartă căsătoria aceasta.* id. O. XIV, 128. *O să spui la toată lumea că nu sunt soţia legiuită a lui Hubăr.* SLAVICI, O. II, 174. *În insulele Viti capul tribului are câteodată mai multe sute de femei, dintre cari numai câteva sunt legiuite.* CONTEMPORANUL, III, 11. *Nepotu-meu... mi-o cere de legiuită soţie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 204. *Dumneata vreai să-ţi părăseşti nevasta legiuită.* AGÎRBICEANU, A. 275. *Sultanul şi-a scos la vedere favorita şi a făcut-o soţie legiuită a sa.* SADOVEANU, O. XVII, 142, cf. DL, DM. *O. E. de la masa alăturată, cu soaţa legiuită, petrecuse o jumătate de ceas din viaţă dansând.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 15/2, cf. ALR II 4392/95. ✧ (Substantivat) *Prinse de veste că legiuitul d[umi]sale, adică cuconul Ioniţă Hrisanti, e un bătrân frumos în puterea cuvântului.* HOGAŞ, DR. II, 91. ✦ (Despre copii) Născut din părinţi căsătoriţi sau recunoscut de tată. *Am aşezat... şi când pruncii legiuiţi sau nelegiuiţi să cade să să socotească.* RÂNDUIALĂ, 1/15. *Copiii ce să nasc dintr-această unire, măcar că nu sunt legiuiţi, dar au aceleşi pretenderisiri ca şi ceilalţi.* IST. AM. 70ᵛ/9. *Până a nu recunoaşte de fiu legiuit pe Teseu, se temea de dânşii.* ARISTIA, PLUT. III/22. *Căsătoria e neatinsă şi copilul e legiuit.* SLAVICI, O. II, 241. *Ceea ce mai ales încurca urcarea la tron era împrejurarea că fiii naturali erau puşi pe aceeaşi linie cu acei legiuiţi.* XENOPOL, I. R. III, 162. *El a născut şi a crescut la curte Şi alţi copii, mai mulţi, cu-a lui soţie, Toţi legiuiţi.* MURNU, O. 239. *Se perindaseră feciori legiuiţi ori copii din flori ai domniei, care râvneau să ia puterea, stârnind tăieri, pustiiri şi pojaruri.* SADOVEANU, O. XVIII, 7.

2. (Învechit, astăzi rar) Care este conform uzanţelor, tradiţiei. *A să arăta sânge vărsat mai înainte de jertfă nu este legiuit.* AETHIOPICA, 82ʳ/23. *Făcându-şi toate sărîndarele morţii legiuite, au fost bună linişte.* PAMFILE, DUŞM. 203. *S-a sfârşit ca un câine, fără spovedania şi precestania legiuită.* LUNGIANU, CL. 86. *Telalul începu strigările legiuite.* CĂLINESCU, S. 177.

3. (Învechit) Legitim (**I 2**). *Temirea noastră este legiuită.* GHERASIM, T. 162ʳ/6. *A pedepsi... pentru a sa împotrivire, fie măcar şi legiuită.* IST. AM. 34ʳ/17. *Vei cerca acea scrisoare dogmaticească, oare are puse temeiuri bune şi legiuite hotărâri?* MICU, L. 186. *Iubirea de slavă numai atuncea este nevinovată şi legiuită când să potriveşte cu cuvântul cel drept.* GOLESCU, E. 339/13. *Cei ce nu vor putea să se afle faţă la tragerea sorţilor din pricina boalii sau a altei legiuite împiedecări, vor înştiinţa pentru aceasta în scris.* REG. ORG. 2/26. *Daca... unii din mădularele ei nu vor putea să se afle faţă la alegerea domnului din pricina boalei sau verice altui cuvânt legiuit, o asemenea întâmplare nu va putea să întârzieze, nici să împiedece lucrările adunării.* ib. 6/28. *Cugetele tale era legiuite, fiindcă era curate, simple şi neinteresate.* BUZNEA, P. V. 198/9. *Înriurirea literaturilor, ca să fie dreaptă şi legiuită, trebuie să iasă din gradul civilizaţiei.* RUSSO, S. 39. *Nu intrase măcar în discuţiunea chestiunei celei importante a îmbunătăţirei soartei muncitorilor, pe care ţara întreagă o aşteaptă cu o legiuită nerăbdare* (a. 1864). XENOPOL, I. R. XIII, 244. ✧ (Adverbial) *Nimene mai mult decât noi nu preţuieşte meritele legiuit câştigate în literatura românească* (a. 1855). PLR I, 157.

– Pl.: *legiuiţi, -te.*

– V. **legiui.**

LEGIUITÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Legislativ (**1**), (învechit, astăzi rar) legiuitor (**II 1**). *Preosfinţitul nostru mitropolit al Moldaviei, prin canalul legiuitiv au stăvilit... ieşirea prin lume a călugăriţelor din soboarele monahiceşti.* FM (1844), 205²/25. *Dieta îmbărbătată... făcu o declaraţie inimoasă asupra Rusiei, protestând serios în contra... celei mai mici amestecări la dreptul legiuitiv al Poloniei şi pretinzând cu tărie depărtarea tuturor trupelor ruseşti din pământul Poloniei.* ib. (1847), 68²/13. ✧ *Putere legiuitivă* = putere legislativă, v. legislativ (**2**). *Boierimea, căreia... Cazimir marele în dieta de la Visliţa la 1347 îi făcuse şi parte din puterea legiuitivă, începu a-şi vinde glasurile la clironomii tronurilor pentru privilegiuri personale.* ib. (1847), 39²/28.

– Pronunţat: *-giu-i-.* – Pl.: *legiuitivi, -e.*

– **Legiuit** + suf. *-iv.*

LEGIUITÓR, -OÁRE s. m., adj. **I.** S. m. **1.** (Învechit) Persoană care se ocupa cu interpretarea legilor (**A I 1**). *Hristos al său tuturora împarte,... deşchizând derepţilor raiul, cununând ceia ce se-au muncit legiuitorii, tremeţând răbdătorilor de muncă dulceaţă.* CORESI, EV. 180. *În vreamea aceaia un legiuitoriu sculă-se, ispitiia el şi grăi: „Învăţătoare, ce să fac, viiaţa de veaci să moştenesc?"* id. ib. 387. *Cu această boală boliia tot rodul jidovăsc, ca şi acest legiuitoriu de carele spune Sfânta Evanghelie.* VARLAAM, C. 237. *Iară Hristos, ca cela ce şti toate, văzu vicleşugul şi meşterşugul legiuitoriului aceluia, că nu întreabă cu adevărat de viiaţa de veci, ce mente.* id. ib. 300. *Fariseii şi legiuitorii sfatul lui Dumnezău lăpădară.* N. TEST. (1648), 76ᵛ/4. *Facă-se D[ó]mnul întru judecătoriu şi legiuitoriu întru mijlocul mieu şi întru mijlocul tău.* BIBLIA (1688), 214²/22, cf. MICU, în ŞA I, 509, LB. *Legiuitorii obicinuiesc să laude alăturarea texturilor scoasă dintr-aceeaşi carte.* POTECA, F. 160/4. *Ce folosinţă ar fi, spune-mi, deaca un legiuitoriu ar învăţa fără să desluşască cu grijă mai nainte celor începători.* id. ib. 184/27. *I[su]s H[risto]s, prin dumnezeiasca sa*

înțelepciune, arătă legiuitorului care este aproapele nostru. MARCOVICI, D. 478/8, cf. ENC. ROM., DA II_2, 146.

2. Persoană care legiferează; legislator (**1**), (învechit, rar) legiferant (**1**). *Acest obiceai au fost legiuit de legiuitorii cei bătrâni; iară în vreamea de acmu cești mai tineri s-au tocmit toți împreună ș-au schimbat acea tocmală.* PRAV. 58. *Pravelile cele ce sunt încredințate de mulți împărați și legiuitori să se alăture cu obiceiurile pământului* (cca 1770). ARHIVA R. I, 274/16. *Legiuitorii zic că detoria este legătura dreptății.* MICU, L. F. 82/1. *Licurghii, Solones și ceialalți legiuitori ai lumii.* MOLNAR, RET. 42/7. *Nu are nimenea putere ca să calce acest feli de lege și să strice hotărârile legiuitorilor.* id. ib. 102/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Noroadele fără stăpânire, fără de supunere și fără de legiuitori... trăbuie să se prăpădească.* ȚICHINDEAL, F. 236/22. *A voi să se facă acest lucru, iar acela nu, fără vreun cuvânt, aceasta nu este semn de legiuitor, ci de tiran.* GOLESCU, E. 90/5. *Are dreptate prea învățatul Plutarh să mustre pe Numa, al doilea legiuitori al Romei.* id. ib. 264/8, cf. LB. *O mare și delungată dispută a stătut între doctori și legiuitori pentru hrana cea cuvenită și firească a omului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 21/9, cf. CĂPĂȚINEANU, M. R. 205/10. *Legiuitoriul în Franța nu pizmuiește nicidecum slava oșteanului, nici oșteanul a marinerului.* BUZNEA, P. V. 147/7. *Acest sultan, pronumit de turci Kanoni, adecă „Legiuitorul",... adusăse imperiul la apogeul (culmea) puterii.* ASACHI, S. L. II, 162. *Toți legiuitorii vechimii au fost poeți: se dovedește din legiuirile ce au consecrat prin poezie.* FM (1846), $210^1/5$. *A așezat acolo pe frații acelui june diregători și legiuitori.* ARISTIA, PLUT. 29/28. *Naravurile erau simple, căci domnii erau simpli; ei erau pontifici, legiuitori și părinți supușilor.* NEGRUZZI, S. I, 273, cf. POLIZU. *N-o să văd săteanul nostru a-și fi el legiuitor.* BOLLIAC, O. 173. *Două feluri de inegalități au ocupat... pe legiuitori, acea de clase și de naștere și cea individuală.* GHICA, S. 222, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *D[omni]lor deputați, sunteți legiuitori în această materie.* MAIORESCU, D. I, 372. *Datoriele ce aceste două punturi implică vor fi îndeplinite de legiuitorii și de administratorii țărei.* ODOBESCU, S. III, 356. *Alexandru cel Bun, legiuitorul și părintele țării.* EMINESCU, O. IX, 220. *Cât sunt de nenorocite neprevederile legiuitorilor!* CARAGIALE, O. IV, 304. *Nu e statornicit un principiu: că fiecare cetățean are deplină cunoștință a legilor și nu el singur este legiuitor, de vreme ce contractul între părți e socotit ca lege?* MACEDONSKI, O. III, 74. *Aceștia sunt legiuitorii noștri, aceștia sunt marii sfetnici cari ne cârmuiesc.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 440, cf. DDRF. *Atât obiceiurile pământului, câte nu se împotrivesc pravilelor, cât și pravilele cele ce sunt încredințate de mai mulți împărați și legiuitori să se alăture cu obiceiurile pământului.* XENOPOL, I. R. IX, 130, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Va introduce în treacăt ceva... din trecutul țerii sale după primii regi, după eroii vechilor cântece, Romul, Torquatus..., după Caton legiuitorul.* IORGA, P. A. II, 160. *Înțelepciunea atâtor alți legiuitori rămăsese mai strâmtă, zidită în răspunderea lor de cetățeni ai popoarelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 38, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 146. *La 1864 legiuitorii progresiști au fost convinși că neîndoios creează țăranului... o situație mai bună.* SADOVEANU, O. XX, 322, cf. DEX. *Alți termeni care par să fi fost creați de legiuitori... au rămas cumva culți.* IVĂNESCU, I. L. R. 584, cf. DSR, D. ENC. ✦ (La sg.) Organ legislativ; puterea legislativă, v. legislativ (**2**). *Legiuitoriul a făcut o mare greșeală sustrăgând un obiect de la scopul pentru care l-a înființat legea.* I. IONESCU, M. 180, cf. 178. *S-a văzut de legiuitor că noi nu eram încă un popor în care cultura să fie foarte răspândită, un popor cu experiență în ceea ce privește învățământul public.* MAIORESCU, D. I, 369. *În acest articul legiuitorul nu s-a urcat cu rațiunea mai sus decât cavalerii din Evul Mediu.* CONTEMPORANUL, I, 84, cf. EMINESCU, O. IX, 149. *Astăzi lipsește un sistem ordonat de cultură socială și politică. Nădăjduim că legiuitorul nu va întârzia să intervină.* D. GUSTI, P. A. 183, cf. VIANU, L. R. 148, RALEA, S. T. III, 69.

3. Persoană care stabilește regulile unei arte, ale unui curent artistic etc.; legislator (**2**). *Critica este o judecată și judecata se întemeiază pe pravili, și pravilile le fac legiuitorii.* HELIADE, O. II, 102. *Ne place a te avea model..., a vă aduce lauda ce se cuvine unui... legiuitor al limbei* (a. 1836). PLR I, 38. *Luăm titluri de mari autori, Dăm sfaturi și osândim, ne facem legiuitori, Ne credem pe cât putem ai lui Apolon nepoți.* ALEXANDRESCU, O. I, 171. *Dacă ne încercăm a face oarecare observații asupra limbei noastre, facem cunoscut... că n-avem nicidecum pretenția a fi priviți ca niște legiuitori sau cel puțin ca niște povățuitori* (a. 1862). PLR I, 195. *Maiorescu este un legiuitor.* VIANU, L. R. 192. *Macedonski recunoaște... lui Heliade-Rădulescu un important rol de legiuitor, regenerator și purificator al limbii.* L. ROM. 1965, 382.

4. (Învechit, în Transilv.) Parte (**III 3**) într-un proces; împricinat. Cf. DRLU, LB, DA II_2, 146.

II. Adj. **1.** (Învechit, astăzi rar) Legislativ (**1**), (învechit, rar) legiuitiv. *Prăvili sau legi bisericești să zic acelea care poate să se facă... de vreun om care are putere legiuitoare bisericească.* GOLESCU, E. 93/5. *Poporul român respinge un regulament care este potrivnic drepturilor sale legiuitoare.* XENOPOL, I. R. XII, 78.

2. (Despre organe reprezentative ale puterii de stat) Legislativ (**2**). *Să așază și alt senat, săvârșitor, a căruia datorie este să puie în lucrare cele de către senatul legiuitor hotărâte.* CR (1829), $152^1/30$. *Va păzi în sânul ei duhul de orânduială și de liniște ce caracterizează oricare adunare legiuitoare.* BULETIN, F. (1843), $113^1/42$. *Adunările noastre legiuitoare până acuma au consumat cea mai mare parte a puterilor lor cu lupte de partizi* (a. 1871). ap. MAIORESCU, D. I, 56, cf. COSTINESCU. *Sporirea numărului deputaților și senatorilor... a îngreuiat lucrările corpurilor legiuitoare.* MAIORESCU, D. III, 53. *O lege votată de corpurile legiuitoare.* LĂCUSTEANU, A. 15. *Fu însărcinat să redacteze pentru camerele legiuitoare discursul privitor la tratatul de pace.* CONV. LIT. XI, 238. *Propunem corpurilor legiuitoare... înlocuirea catedrelor de soiul celor de mai sus.* CONTEMPORANUL, I, 184. *Din obiecțiunile câte, în corpurile legiuitoare, s-au rădicat..., s-a putut observa că nimeni n-a găsit și n-a dat o soluțiune practică.* ODOBESCU, S. III, 422. *Nu poate fi acuma vremea de a aduce pe un corp legiuitor la estremitatea*

de a-şi rosti antipatiile sale. EMINESCU, S. P. 192. *Corpurile legiuitoare s-au deschis.* id. O. IX, 336. *Toţi cetăţenii... se hotărăsc să adreseze, prin reprezentanţii lor, camerelor legiuitoare, o petiţiune.* CARAGIALE, O. IV, 19. *Guvernul are majoritatea absolută în amândouă corpurile legiuitoare.* id. ib. V, 28, cf. DDRF. *Ei încep a pregăti proiectele de legi ce erau să fie supuse adunării legiuitoare.* XENOPOL, I. R. XII, 87. *În caz de urgenţă, guvernul putea decreta orice măsuri, cu condiţie a le supune aprobării, la deschiderea sesiunei corpurilor legiuitoare.* id. ib. XIV, 10, cf. TDRG, CADE, DA II_2, 146. *Trebuiau votate cu prilejul celei dintâi convocări a corpurilor legiuitoare.* COCEA, S. II, 297. *Adunările legiuitoare au făgăduit o stare mai bună de lucruri.* SADOVEANU, O. XX, 238, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Ei vor fi nevoiţi să-şi reînnoiască intervenţia, de data aceasta printr-o petiţie către corpurile legiuitoare.* IST. T. II, 53, cf. DSR. ✧ *Puterea legiuitoare* = puterea legislativă, v. legislativ (**2**). *Puterea legiuitoare se exersa de domn, de senat şi de obştească adunare.* FM (1844), $163^2/30$. *A domnit... armonie între guvern şi puterea legiuitore.* MAIORESCU, D. I, 201. *Schiţează liniile mari ale unei constituţii liberale: domn pământean, separarea puterii legiuitoare de cea executivă.* OŢETEA, T. V. 362.

– Pronunţat: *-giu-i-*. – Pl.: *legiuitori, -oare.*

– **Legiui** + suf. *-tor.*

LEGIÚNĂ s. f. v. **legiune.**

LEGIÚNE s. f. **1.** Fig. (Astăzi rar; cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Număr, cantitate mare (de fiinţe, de lucruri etc.), mulţime (**1**); ceată, gloată. *Au pare-ţi că nu pociu ruga acum tatăl mieu şi înainte să-mi puie mai mult de doaosprăzeace legheone de îngeri?* TETRAEV. (1574), 249. *Despre vindecarea celui îndrăcit şi care avea un leghion de draci.* CORESI, EV. 557. *Să-mi dea mie acum mai mult de doaosprăzeace legheoane de îngeri.* N. TEST. (1648), $35^v/28$. *Pre legheonul dimonilor ai izgonit* (a. 1650–1675). GCR I, 228/31. *Îngrozî un legheon de necurate duhuri.* DOSOFTEI, V. S. NOIEMBRIE $178^r/32$. *Aşa cad legioane de duhuri hulitoare.* HELIADE, O. I, 196. *Învăţătura Evangheliei se lăţise între romani, încât istoria ni arată legheoane întregi de creştini.* SĂULESCU, HR. I, 118/19. *Drept semnal întoarnă cornul său, dar acest sunet... deşteptă legionul vulturilor ce repozau în stratul lor.* ASACHI, S. L. II, 76. *Să părea fugătorilor că legioanele fantomei de la Turn păşesc după dânşii.* MOZAICUL (1839), 362/27, cf. VALIAN, V. *Leghioanele voastre cele nevăzute împregiurul lui aţi pus.* ARHIVA R. I, 70/1. *Vântul... vâjâia în ogeaguri aruncând din minut în minut în casă o mulţime de cenuşă şi de fum ca şi cum o legioană de fantome era să iasă din aceasta.* CODRESCU, C. II, 315/23. *Să estermine succesive un legion de abuzuri şi neregularităţi.* BARIŢIU, P. A. I, 200, cf. STAMATI, D. *Aceste sferi cereşti... scot nişte sunete de o armonie cerească..., care umplu de fericire nespusă, de o estasă sublimă toate legioanele auditorilor.* BARASCH, M. II, 85/31. *Atunci zăreşte ochiul minunile din basme, Acele legioane de tainice fantasme.* ALECSANDRI, POEZII, 284, cf. COSTINESCU, LM. *Legiuni de zugravi şi pietrari erau osândiţi ca să aştearnă pe ziduri... toate acele nemărginite epopeie vânătoreşti.* ODOBESCU, S. III, 79. *Din orăşenii cei mai mici iesă... legiunea cea nesfârşită de copişti şi scriitori.* CONV. LIT. XI, 119. *Am o adoraţie pasionată... pentru aceste bogate şi exuberante legiuni de talente.* CARAGIALE, O. III, 91. *Suflete, ridică-ţi leghioanele de gânduri!* VLAHUŢĂ, P. 83. *Înconjurat de-o legiune de talente, a dat asalt împotriva clasicismului.* GHEREA, ST. CR. I, 27. *Bietul creştin e întâmpinat de o întreagă legiune de diavoli, cari se năpustesc asupră-i şi-l fac din om neom.* CANDREA, F. 121, cf. TDRG. *Legiuni de nouri cu forme fantastice... cuprinsese acum toată partea cerului dintre apus şi miazănoapte.* HOGAŞ, DR. I, 109, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Legiuni misterioase de spini albi-cenuşii... pornesc să o ia la goană pe faţa ameţitoare a stepelor.* VOICULESCU, P. I, 305. *Legioane de musculiţe învârteau hori pe deasupra luciului.* SADOVEANU, O. I, 257. *Merseră prin legănarea însorită până ce între ei şi amintiri se înălţară legiuni şi legiuni de străji de plopi şi mesteceni.* VINEA, L. II, 177, cf. DEX, DN^3. ✧ (Cu determinarea subînţeleasă) *Văzură pre cel îndrăcit şăzând şi sănătos la minte, pre acela ce avea legheon, şi să spământară.* N. TEST. (1648), $46^v/11$. *Vei vedea atunce ce-i de oaste mare... Mii şi leghioaie şi sute nescrise.* DOSOFTEI, PS. 217/9. *Teoria ighieicească nu cunoaşte decât o singură boală, doctoritul cunoaşte un legheon.* VEISA, I. 27/2. *A hotărât a esamina treizeci de mii de albine una după alta prinzându-le vii, neluând în seamă muşcăturile acestor legioane întărâtate.* BARASCH, M. I, 18/11. ✧ (Construit cu verbul „a fi") *În zece minute făcu toate acele măiestrite gesturi, care sunt prezentului aşa proprii, deşi numărul lor este legion.* FM (1844), $301^2/21$. *Năpăstuirile şi necurmatele batjocuri câte veneau neîncetat asupra poporului român mai erau legion.* BARIŢIU, P. A. II, 1. *Sunt scriitori – şi numărul lor e legiune – cari, sugându-şi condeiul în gură, scornesc fel de fel de cai verzi.* EMINESCU, O. XIII, 85. *Duşmanii, contrarii, linguşitorii... etc. sunt leghion.* SBIERA, F. S. 279. *Autorii de asemenea producţii apar zilnic, sunt legiune nenumărată.* SADOVEANU, O. XX, 280. ✧ Loc. adv. (Învechit, rar) **În legiune** = în număr foarte mare. *Lăcustele au tăbărât în legioane nenumărate peste câmpiele ţerei noastre.* I. IONESCU, B. C. 371/6.

2. (Mil.) Unitate de bază din armata romană, alcătuită din infanterie (şi cavalerie), al cărei efectiv număra între 3.000 şi 6.000 de oameni; (învechit, rar) polc (**2**). *Acele legheoane de la Italia... Traian odinioară în Dachia le adusese.* CANTEMIR, HR. 240. *De ar fi fost legheoanele păzite,... cât adaos ar fi respublicii?* C. CANTACUZINO, CM I, 66. *Leghioanele duc pajerii lor la curţele lui Romulus.* CANTACUZINO, N. P. $23^v/18$. *I-au dus în ţinutul Mogleniei, unde frumoasă leghioană au făcut din ei.* MICU, în ŞA I, 234. *Au stat Dachia (cu leghioanele râmleneşti care împeratorul Troian le-au adus în Dachia) supt ţentrul împărăţii[i].* TEMPEA, GRAM. [prefaţă], 2/19. *I-au tăiat un leghion cu povăţuitori cu tot.* ŞINCAI, HR. I, 2/7. *Prefectul leghionului a treisprezecea... cu sfinţită coronă murală fu cinstit.* MAIOR, IST. 19/15. *Cu 11 leghioane, adecă 66.000 de*

pedestraşi şi cu 6.000 de călăreţi au încungiurat Ieru[sa]limul. TEODOROVICI, I. 309/7, cf. LB. *Numai-decât se adunară în cetate patru leghioane şi zece mii de călăreţi.* BR (1829) II, 22/27. *Toţi Basarabi d-a rândul în sus din fiu în tată, Până la căpitanul legioanelor romane.* HELIADE, O. I, 203, cf. I. GOLESCU, C. *Leghioanea romană întreagă veni acum întru una unişoară linie îndesată.* BOJINCĂ, A. II, 118/5. *După ce legheonurile trecură Alpii şi marea, oamenii de răsboiu pe care-i lăsa... pierdură puţin câte puţin sentimenturile de oroşani.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 87/12. *Romul... la început avea numai o legioană.* MARCOVICI, VEL. 240/18. *Umplură pretutindene cu garnizoane de legheoanele romane.* SĂULESCU, Î. 35/17. *Rădicând aşadar legioanele romane... le trecu Dunărea în Misia.* F. AARON, I. I, 16/10. *Un român... vorbeşte în mare parte limba ce în timpuri antice se întrebuia de legioanele romane.* ASACHI, S. L. I, 42. *Întrebuinţarea steagurilor războinice sau a semnelor de leghioane este vechie.* MOZAICUL (1839), 220/4. *În aceste inscripciuni ni se înfăţişează numele a cinsprezece legiuni aşezate de împeratori pentru apărarea provinţ[i]ei.* MAG. IST. I, 19/23. *Rădicând din ea legeoanele împreună cu un număr de colonişti... i-au trecut preste Dunărea.* IST. M. IX/3. *Flor chemase în taină doao legheoane din Chesaria.* BĂRAC, R. 30/23, cf. NEGULICI, ISER, STAMATI, D. *Legioanele se rădică, învăţaţii care-s fricoşi ca şi alţi oameni, deşi filosofi, părăsiră Dacia.* RUSSO, S. 94. *Strămutarea legioanelor din Dacia Traiană.* CALENDAR (1857), 10/15. [Cezar] *se luptă ca erou cu o jumătate de legioană şi trei sute cavaleri în contra egiptenilor.* TEULESCU, C. 303/10. *Tribunii militari se porniră cu legeonele lor romane.* ARISTIA, PLUT. 358/28, cf. POLIZU. *A făcut o espediţiune... colonizând ţara cu legiuni aduse din deosebite părţi ale marelui imperiu.* GHICA, S. 165. *Drage batalioane, fiice ale acelor vestite legioane, Care între noroade un nume ne-au lăsat.* ALEXANDRESCU, O. I, 84. *Aş răzbuna pe fiul meu, omorât cu atâta cruzime de superbul conducător al legioanelor latine.* FILIMON, O. II, 30, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Ea dă numele de „vlahi" cuceritoarelor legiuni romane ale împăratului Traian.* HASDEU, I. C. I, 40. *Vechii romani înţeleseseră bine interesele imperiului lor, aşezând cele mai viteze lejioane a Italiei ca sentinele despre răsărit.* ALECSANDRI, S. L. 304/25, cf. COSTINESCU, LM. *Împăraţii îşi trăsese legioanele de ostaşi dincolo de Dunăre şi bieţii coloni, cari nu se îndurau să părăsească cu totul noua lor patrie, se pitise prin ascunzătorile Carpaţilor.* ODOBESCU, S. III, 381. *Romeii numărau în şirurile lor preste tot cinci legiuni mai mari.* EMINESCU, O. XIV, 149. *În anul 76 înainte de Hr[istos] s-au lovit pentru întâia oară legiunile romane cu dacii.* CONTEMPORANUL, II, 277, cf. DDRF. *Legiunile... nu puteau fi alcătuite decât din elemente pe deplin latinizate.* XENOPOL, I. R. I, 151, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Răsunase... goarna de retragere a legiunilor romane din Dacia.* AGÎRBICEANU, A. 380. *Împăratul mai aduce cu el, ca întărire, cele patru legiuni ale armatei Moesiei.* PÂRVAN, G. 112, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mă pătrundea sentimentul unei măreţii istorice, pe care simplele fapte de şes ale legiunilor romane nu mi-l dăduseră niciodată.* BLAGA, H. 62, cf. L. ROM. 1063, 549. *Două legiuni şi numeroase trupe auxiliare erau răspândite pe întreg teritoriul.* PANAITESCU, C. R. 60, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DEX[2], D. ENC., NDN.

3. P. ext. (Mil.) Unitate sau subunitate militară din diferite epoci în unele ţări din Europa şi din Asia. *Se culeg şi se scriu pretotindenea leghioane greceşti şi nu mic agiutoriu se plăteşte.* ŞINCAI, HR. I, 227/19. *Cer ca să-i primească soldaţi întră leghioanele ceale greceşti.* MAIOR, IST. 208/19, cf. 216/5. *La fruntea vunii leghioane, Unde împroaşcă gloanţele cu mia, Vaileo, săracii! Cum le-ar fi greaţă, Cum le-ar fugi sângele din faţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 242. *Scadroanele tropoiesc... Şi ca două aripi negre deodată se întind Din coastele cele dese de legioane şâruind.* HELIADE, O. I, 100. *Fieştecare legion va avea duoă tunuri.* CR (1830), 212[1]/4. *Va fi minune neauzită de se va arăta că leghioanele despre care vorbeşte Racoţi au custat din români de prin Moldova într-acolo trecuţi?* BOJINCĂ, R. 44/11. *Bravul... ministru al lui Onirie alergă cu legheoanele Apusului spre mântuirea Resăritului.* SĂULESCU, HR. I, 186/10. *Leghiona engleză aflătoare la San-Sebastian... să va spori păn' la 8.000 oameni.* AR (1837), 32[1]/19. *Leghiona portugheză au întrat în 19 april la Vitoria.* ib. 181[1]/31. *Estien a fost tambur-major la al 10-lea legion de gvardia naţională.* ROMANIA (1838), nr. 16, 1[1]/28. *Pe cel fulger a lui Aris, Ştefan, ce cu mică ceată A învins pe regi, pe eroi, ş-al Asiei legioană.* ASACHI, S. L. I, 131. *Duse cu sine... pe toţi acei poloni emigraţi, carii supt numire de „legionul polon"... se bătuseră în Italia lângă franţozi.* FM (1847), 74[1]/39. *Strălucitul Răzvan Vodă, având cu sine moldovenii săi, împreună şi cu legiunile săcuilor, se aşezase despre răsărit.* BĂLCESCU, M. v. 150, cf. CALENDAR (1852), 102/2. *Locuitorii români capabili de a purta arme în marele principat al Transilvaniei sunt împărţiţi în 15 legiuni.* BARIŢIU, P. A. II, 309. *Ştefan... mai nainte de a fi despre Dunăre atacat, s-au repezit cu o legioană la gura Nistrului.* CALENDAR (1855), 119/23. *Unul din cele două regimente ale legiunei anglo-italiene... se află organizat la Navara.* ZIMBRUL (1856), nr. 3, 4[3]/11. *Pus în fruntea unei legiuni de arnăuţi armaţi, aştepta cu nepăsare răzbunarea domnului Caragea.* FILIMON, O. I, 118, cf. BARONZI, I. G. 271/2. *Pietrele de praştie le mânuiesc numai auxiliarii germani ai legiunilor.* ODOBESCU, S. II, 283. *Cuceritorul... arată legiunilor de biruitori... fericitele câmpii ale Italiei.* CARAGIALE, O. III, 57. *Am întrat în legiunea poloneză-turcească sub comanda lui Ciaikovsky.* CONTEMPORANUL, IV, 135. *Se tindea la o schimbare a întocmirilor sociale şi politice orânduite de legiunea rusească.* XENOPOL, I. R. XII, 62. *A venit... prefectul, însoţit şi de comandantul legiunii de jandarmi.* ULIERU, C. 20. *Comandantul a constituit o trupă de elită pe uscat, o legiune transcarpatică.* ARGHEZI, P. T. 149. *Ideea de luptă..., cu legături cu românii ardeleni, care se organizează în legiuni..., i se pare cea mai nimerită.* CAMIL PETRESCU, O. II, 553. *Caii legiunilor bizantine... jucau pe loc, plini de spumă.* BARBU, S. N. 269, cf. DN[3], DEX[2], D. ENC., NDN. ✧ *Legiune străină* = armată formată în cea mai mare parte din mercenari, organizată de Franţa şi de Spania, cu misiunea înăbuşirii mişcărilor de eliberare din colonii sau a mişcărilor revoluţionare din metropole. *Franţia*

au îngăduit leghieanei străine de război în Algir, aflătoare în a ei slujbă, de a trece în Ispania. AR (1837), 4[1]/31, cf. COSTINESCU. *Peste un an, legiunea străină e chemată în Italia.* CARAGIALE, O. IV, 93. *Don Juani de toate soiurile: prinți ruși, aventurieri, spanioli, ofițeri francezi și din Legiunea străină.* VINEA, L. I, 105, cf. DER, DEX, DN[3], DEX[2], D. ENC., NDN. *Legiune sacră* = formație militară alcătuită din tineri voluntari înrolați în armata lui Alexandru Ipsilanti cu scopul eliberării Greciei. *Câți au rămas în legiunea sacră sunt aprobați și adepții lor este nația întreagă.* BOLLIAC, O. 243. *La Focșani este întâmpinat de 340 de tineri greci,... floarea tinerimii, cu care formează legiunea sacră.* GHICA, S. 104. *Au căzut glorios... cei patru sute căpitani ai legiunii sacre.* id. ib. 115. *Ipsilanti zăbovi aci aproape două săptămâni și se folosi de această zăbavă ca să organizeze, după model teban, o „legiune sacră".* OȚETEA, T. V. 240.

4. (În sintagma) *Legiune de onoare* = decorație înaltă care se acordă în Franța pentru servicii militare sau civile. *Maiurul carile au notat la mal spre ajutoriul celor ai sei și stegariul... au căpătat crucea cavaleriei legheonului de onor.* AR (1829), 60[2]/33. *Ucigașul, cavaler de crucea legionului d-onoare și în vârstă de 52 ani, era cunoscut cinstitului deputat.* CR (1829), 61[2]/4. *Mijloci ca să se ridice un leghion de onor (de cinste) prin care lui i se dădu putere noă.* FL (1838), 84/15. *Acum el, împodobit cu cavaleria legionului d'oneur, lucrează acea moșioară cu un plug făcut după chipul cel vechiu.* ROMANIA (1838), nr. 37, 148[2]/28. *Fundația legionei de onor.* CALENDAR (1855), 53/29. *D. Juvenel... a mers pentru a duce sultanului insigniile în brilante al marelui cordon al legiunei de onoare.* ZIMBRUL (1856), nr. 8, 3[3]/20. *Un succes foarte mare, ce aduse compozitorului decorația Legiunei de onoare.* FILIMON, O. II, 276. *Purta la cheiotoare o rosetă de ofițer al legiunii de onoare.* BARONZI, C. I, 174/25, cf. COSTINESCU, LM, IORGA, P. A. II, 182. *E un exemplu al obtuzității contemporanilor și al splendidei prostii a burghezului... decorat cu legiunea de onoare.* CĂLINESCU, C. O. 206, cf. DN[3], D. ENC., NDN.

5. P. anal. (De obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Grupare de persoane reunite (permanent sau temporar) prin comunitatea de concepții, de interese etc.; număr mare de persoane cu aceleași preocupări, cu aceeași conduită. *Agentul... ia parte într-acea legioană organizată, compusă dintr-aceia ce mai nainte au fost șefii săi.* ZALOMIT, E. F. 162/30. *Dintr-o legiune de comentatori,... mai niciunul n-a reușit a surprinde ideea lui Erodot.* HASDEU, I. C. I, 182. *Tâmpita burghezime, Din tejghea făcând tribună, legiune de coțcari, Pune-o talpă noroioasă pe popor și boierime.* MACEDONSKI, O. I, 95. *Au numit îndată sameșii sau secretarii de la județe, din legiunea reacționarilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 33. *Asachi și Eliad nu trecuseră cu totul în legiunea latiniștilor.* IORGA, C. I. II, 80. *În Muntenia vom găsi o legiune de patruzecioptiști.* IBRĂILEANU, SP. CR. 11. *Leghioana critică stă de veghe la aplicarea canoanelor aristotelice.* LOVINESCU, C. VII, 102. *Când legiunea lașilor petrece..., toată sforțarea noastră e de prisos.* CAMIL PETRESCU, T. II, 379. *Această nouă latură a multiplelor lui luciri îl abate și mai mult înspre veșnic frământata legiune literară.* SADOVEANU, O. XIX, 143. *Lirica sa... a fost primită... fără entuziasm prea mare de moderniștii atât de dornici să-și sporească legiunea, acoperită de injurii.* CONSTANTINESCU, S. I, 267. *Acele ecouri de simpatie pentru literatura românească veneau... din truda profesorului... și a legiunii de elevi ai cursului său de limba română.* PERPESSICIUS, M. III, 86.

6. Spec. Organizație de tip fascist din România interbelică; garda de fier. *Dacă va fi posibil..., voi colabora și cu Legiunea.* STANCU, R. A. V, 233. *Nu renunțăm la atacurile noastre împotriva legiunii și a căpitanului.* PREDA, C. I. P. II, 256. *Masacrele legionarilor au provocat un grav conflict între Antonescu... și legiune.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 1, 56.

– Pronunțat: *-gi-u-*. – Pl.: *legiuni*. – Și: (învechit) **legioánă, leghioánă, leghiúne** s. f., **legión, leghión, legheón** s. n., (învechit, rar) **legiónă, leghiónă, legioáne** (BOJINCĂ, A. II, 122/5), **leghioáne, legeónă** (ARISTIA, PLUT. 61/25), **legiúnă** (COSTINESCU), **lejioănă, leghieánă, leghioáie** s. f.

– Din ngr. λεγεών, slavon. легеонъ, легіонъ, lat. **legio, -onis**, fr. **légion**.

LÉGMAN s. m. (Învechit, în Transilv.) Locotenent (**2**). Cf. MÂNDRESCU, I. G. 65, TDRG, DA II[2]. *Când bătea ceasul la nouă, Mă-mbrăcam în haine nouă; Când bătea ceasul la zece... Niciun legman nu mă-ntrece.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 300, cf. 349, MAT. DIALECT. II, 381.

– Pl.: *legmani*.

– Din germ. **Leutnant**.

LÉGNIȚĂ s. f. v. **lehniță**.

LEGOGRÁFIC, -Ă adj. De citire și de scriere (**2**), privitor la citire și la scriere, în pedagogie. *Metodul legografic.* EMINESCU, S. P. 246. *Creangă credea foarte mult în bunul simț... Trebuia însă oricum să se vadă chiar din titlu deosebirea de metodă dintre acest abecedar și celelalte, că adică este după principiul legografic, și prin urmare titlul ales fu: „Metodă nouă de scriere și cetire".* CĂLINESCU, O. XIV, 104.

– Pl.: *legografici, -ce*.

– Din lat. **lego** „citesc" + **grafic**.

LEGUÁN s. m. Șopârlă cu creastă din regiunea tropicală a Americii. Cf. LM, ENC. ROM., DEX – S, DN[3], NDN.

– Pronunțat: *-gu-an*. – Pl.: *leguani*. – Și: (învechit, rar) **leguánă** s. f. LM.

– Din engl. **leguan**.

LEGUÁNĂ s. f. v. **leguan**.

LEGÚM s. m. v. **legumă**.

LEGUMÁREȚ, -Ă adj. v. **legumăreț**.

LEGÚMĂ s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Denumire generică dată unor plante agricole (fasole, cartofi, ceapă etc.) cultivate în grădini, sere, loturi specializate etc. pentru

hrana omului, de la care se consumă (în stare naturală sau preparate prin fierbere, prăjire etc.) partea vegetativă (rădăcina, tulpina, frunzele) sau fructele înainte de a ajunge la maturitate; zarzavat. V. v a r z ă (**i 1**), v e r d e a ţ ă (**2**). *De toate legumile să mâncăm.* CORESI, EV. 51. *Grădinariul va fura legumi sau poame.* PRAV. 336. *Mânca pâine seacă sau legumi nefierte.* NEAGOE, ÎNV. 127/2. *Să nu mănânce fără numai verdze şi legumi crude.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 19^{r}/25. *Via ta... va fi mie întru grădină de legumi.* BIBLIA (1688), 262^{2}/7, cf. ANON. CAR. *Răpştesc asupra verzelor, înjură legumile.* ANTIM, O. 102. *Venitul... numai din grădini cu legumi să nu ia* (a. 1765). URICARIUL, X, 196. *Această mortasipie va fi... afară de alte legumi şi verdeţuri* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 5. *Necăutând la roada legumilor.* AŞEZ. 27/24. *Roditoriu de tot feliul de sămânţă, poame şi legumi.* IST. AM. 17^{v}/19. *Unile... oaă... în perje, în legumi, în nuci şi alte.* AMFILOHIE, G. F. 301^{v}/1. *Va fi datoriu... a-i da... legumi din grădina episcopească.* ŞINCAI, HR. III, 287/30. *Plântele, legumele şi ierburile... nu pot creşte* (a. 1806). ŞA I, 678. *Vă dă... în grădini poame şi legumi... să mâncaţi.* MAIOR, PRED. 231/31, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să dea... dijma... din pomi, legumi şi livezi de fân* (a. 1811). DOC. EC. 118. *Destul este pentru hrana noastră laptele turmii şi legumile.* BELDIMAN, N. P. II, 36/11. *Sămănăturile sunt... varză, gulii, sfecle, morcovi... şi alte verdeţuri i legumi îndestule.* GOLESCU, Î. 110, cf. LB. *Grâie, legumi, feliuri de ierburi.* AR (1829), 196^{1}/36. *O grădină de legumi spre întrebuinţarea familiei sale.* REG. ORG. 58/14, cf. I. GOLESCU, C. *La masă de prânz... mâncări de tot feliul de legumi.* VEISA, I. 65/12. *Pe acolo abia ies ierburi..., legumi puţine.* GENILIE, G. 125/4. *Arborii roditori ne dau... roade, şi legumile verzi o hrană gustoasă.* J. CIHAC, I. N. 269/3. *Să mănânci numai legume.* ASACHI, S. L. I, 222. *Este îndestulată de... legumi de tot felul.* TÂMPEANUL, G. 7/20. *Prânzul să fie alcătuit... din legumi şi... din carne.* DESCR. AŞEZ. 95/6. *Nutresc vitele... cu grăunţe şi legumi.* RUS, I. I, 119/5. *Strâng... legumi, păsări şi ceva monedă.* FM (1845), 168^{2}/7. *Grădinăria coprinde cultura plantelor numite verdeţuri şi legumi.* BREZOIANU, A. 139/7. *Marinarii... mănâncă... uscăturile,... legumile.* CORNEA, E. I. I, 79/8. *Apa... fiartă nu trebuie... să învârtoaşe... legumurile săci.* FĂTU, D. 4/21. *Această legumă iubeşte un pământ năsipos.* LITINSCHI, M. 59/2. *Căutau... să aleagă între mâncări de carne şi de legume.* BARIŢIU, P. A. I, 161. *Această plantă este la noi o legumă pentru oameni.* BARASCH, B. 201. *Să-i aducă legume, pe carii le fura unii din grădini.* ARISTIA, PLUT. 121/14, cf. POLIZU. *La spatele fiecărei case, grădină de pomi roditori şi de legume.* GHICA, S. 534, cf. PONTBRIANT, D. *Legumurile se scutură lesne când s-au apropiat de copt.* I. IONESCU, B. C. 301/28. *Legumele sunt puţin gustoase şi florile puţin aromatice.* HASDEU, I. C. I, 169. *Avea o grădină... plină de legume, de flori şi de fructe.* BARONZI, C. IV, 134/20, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 142, LM. *Fructele, legumele şi florile cad necontenit în preţ.* CONV. LIT. XI, 10. *A venit acuma obiceiul... de a-i hrăni cu legume numai.* CONTEMPORANUL, I, 795. *Productele vegetale, grâne, legume şi poame erau în număr foarte redus.* ODOBESCU, S. I, 480. *Comerciantă de legume... în piaţa veche.* CARAGIALE, O. VII, 445. *Să întrebuinţăm... legume înverzite cu piatră vânătă.* CONTEMPORANUL, III, 72, cf. DDRF. *Ciorba... se compune din apă..., în care se fierb bucăţi de carne şi legume.* MANOLESCU, I. 259, cf. BARCIANU. *Ploşniţa de legume.* MARIAN, INS. 421, cf. ALEXI, W. *Legumele... să asigure hrana lor.* GR. S. I, 24. *Balta... îi procură şi pescarului echivalente pentru legumele ce-i lipsesc.* ANTIPA, P. 763, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Borşul se fierbe cu legume.* PAMFILE, I. C. 192. *Pe la 9 au primul prânz consistând din... slănină, brânză şi ouă, vreo legumă.* GR. S. II, 138, cf. CDDE. *Grădinile de legume... ocupă o suprafaţă cu totul neînsemnată.* PĂCALĂ, M. R. 279. *Aceştia expediază din ţară... chiar unele legume.* N. A. BOGDAN, C. M. 39. *Legume verzi, proaspete, nespecificate.* NICA, L. VAM. 142. *Nici cuţitul în legume..., nici furculiţa în brânză.* M. I. CARAGIALE, C. 16, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Două legături de sparanghel pe taraba unui negustor de legume.* LOVINESCU, S. V, 167, cf. DR. VII, 47. *Lungeau... cozile din faţa... magazinelor de legume.* COCEA, S. II, 531. *Nu trebuie să lipsească niciun fel de legumă şi zarzavat.* CAMIL PETRESCU, P. 69. *Legumele au multe săruri trebuitoare organismului.* VOICULESCU, L. 303. *Adaogă sare, usturoi şi alte legumuri.* SADOVEANU, O. IX, 408. *Femeile... veneau... la piaţă cu legume.* BART, E. 289. *A aruncat o ochire în grădina... plină... de flori şi de legume.* MOROIANU, S. 167, cf. SCRIBAN, D. *Sticleţii... fură seminţele de legume sau flori.* BĂCESCU, PĂS. 408. *Din toate fructele şi legumele... îşi alesese portocalele.* ARGHEZI, P. T. 115. *Îi plăceau ridichile... şi alte legume.* CĂLINESCU, C. O. 203. *Îşi cumpără un pavilion cu grădină de flori şi legume.* RALEA, S. T. I, 111, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 15. *Legumele, în general, se cultivă în două feluri: prin semănat... şi prin răsad.* SCÂNTEIA, 1954, nr. 2 906. *Se întoarse cu pui fript garnisit cu legume.* VINEA, L. II, 310. *Se duseră la ţărm, după legume şi apă de băut.* TUDORAN, P. 359, cf. DL, SCL 1957, 107, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *În ţările scandinave rădăcina este consumată ca legumă.* FLORA R. P. R. VI, 342, cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 77. *Limacşii... atacă legumele şi zarzavaturile.* ZOOLOGIA, 46. *Fructele şi legumele trebuie să fie larg folosite.* ABC SĂN. 56, cf. SCL 1965, 770. *Grădinile de legume... necesitau aducerea apei.* PANAITESCU, O. Ţ. 121, cf. M. D. ENC. *În California cresc cele mai frumoase... legume din America.* CINEMA, 1974, nr. 5, 20, cf. DEX, DN^{3}. *Sunt prezentate... bogate sortimente de fructe şi legume proaspete.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 415. *Începeau a se coace pepenii şi legumele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 14/1, cf. D. ENC., DEX^{2}, NDN, DEI, H XI, 5. *Legume şi mai ales leuştean de ţi se fură din grădină, verdeţurile se usucă.* ŞEZ. I, 51. *Foaie verde de legume, Trei ibomnice-am pe lume.* PAMFILE, C. Ţ. 121. *O legumă... de unde-o luăm?* IZV. XIII, 31, cf. TOMESCU, GL. 18, ALR II 4 113/27, 219, 235, 253, 260, 365, 386, 414, ALR SN I h 186, ib. h 187, ALRM SN I h 127. ✧ (Rar; la sg. cu sens colectiv) *Fruct, legumă, abia vede Muncitorul cu sudoare.* HELIADE, O. I, 134. *De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz şi de legumă.* ODOBESCU, S. I, 148, cf. DL. *Punem legumă dă iarnă: crastaveţi, varză.* ALR II 4 113/192. ✦ P. e x t. (Prin Maram., prin Mold. şi prin estul Transilv.; mai

ales la pl.) Roade (v. rod[1] 1) ale pomilor fructiferi; fructe, poame (v. poamă I 1). *Venituri însemnate aduc... bogatele recolte de „legume", termen subt care oşenii cuprind diferitele fructe: prune, cireşi, nuci şi mere.* ARH. FOLK. I, 124. *Care pom nu ţine legumurile, ce pchică, când frământă pasca, me[rge] femeia şi-l prinde cu aluatu.* id. 224, cf. ALR I 870/65, 343, 486, 510, 571, 590, 610, 631, 632, 637, 647, 652, 672, ALR II 4 113, LEXIC REG. 64. ✦ (Prin Transilv. şi prin Mold.; la pl.) Plante parazite în culturile de cereale; buruieni. V. giurluc, golgotină, goz, holobdic, plevilă[2]. *Se cere ca sămânţa să fie plină, sănătoasă... şi curată de legumuri şi alte buruieni netrebnice.* I. IONESCU, C. 173/21. *Din toate legumele-l scotea Numai din una nu-l putea, Anume din pleavă.* VICIU, COL. 189, cf. ALR SN I h 40. ✧ Fig. (Învechit, rar) *Să ferească nesmintită şi neamestecată cu legume mărturia întru Hristos.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 184[r]/24. ✧ Compus: (Bot.; regional) **leguma-bufniţelor** = bobornic (*Veronica beccabunga*). PANŢU, PL.

2. P. ext. (Mai ales la pl.) Mâncare (fiartă) preparată din legume (v. legumă 1), de obicei fără carne; p. gener. tot ce se mănâncă alături de pâine şi mămăligă, (învechit şi regional) fructoare, păzitură (II); orice aliment al omului, hrană, mâncare (3), tain[2] (3), (astăzi rar) nutriment, (învechit şi popular) demâncare, demâncat, (popular) bucate, merinde (1), (învechit şi regional, mai ales în Transilv.) vipt (1), (învechit) pişta, (regional) cost, menajă. V. udătură (3). *Numai cheltuiala legumilor, care au hrănit lucrătorii,... s-au suit la 1600 de talanţi* (a. 1800). ŞA I, 514, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să găsi cu cale a se face vânzarea mărfii de băcănie i a peştelui şi a legumelor de post* (a. 1823). FURNICĂ, I. C. 327, cf. LB, POLIZU. *Te-ar zări vinindă la stână pă munte... cu legume-n dăsagi.* JIPESCU, ap. GCR II, 258. *Guvernul reacţionar ridică... preţul castraveţilor, lumânărilor, cartofilor, zahărului şi altor legume.* CARAGIALE, O. III, 212. *Nu mai ţinea minte de când nu mai mâncase legumă fiartă.* ISPIRESCU, L. 216. *Să prinzi vro faţă de peşte ca să avem de legumă pentru azi şi mâine.* id. ib. 280. *Se pune un pahar... şi nişte legume de dulce ori de post.* MARIAN, Î. 190, cf. DDRF, BARCIANU. *Caută... melci şi-i mănâncă cu mare plăcere, aceştia fiind „leguma bălţii".* ANTIPA, P. 763, cf. TDRG. *Legumele lichide le duc în oale acoperite.* PAMFILE, A. R. 82, cf. CDDE, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Scoaseră tăgârţele şi se puseră să îmbuce leguma.* VOICULESCU, P. I, 165. *Legumă... în unele regiuni a ajuns să însemne „merinde".* DR. I, 416, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX. *Luai maţe de ţânţar, Căpăţână de tăune, Făcui soacră-mii legume.* ALECSANDRI, P. P. 383. *Mâncarea omului se zice „legumă".* H VII, 185. *Au tăiat o oaie, au mâncat ce-au mâncat şi le-a mai rămas din legume.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 43. *Eu veneam să-ţi cei legumă, Tu-mi dai palme peste gură.* MATEESCU, B. 66. *Ş-a luat malai, legumă, ce i-a trebuit.* GR. S. IV, 120. *La posturi mâncau mămăligă goală coaptă, şi legumă mai rar.* ib. V, 13. *Să-ţi dau legumă şi să te duci cu vacile.* Com. din BRAŞOV. *Luai... Căpăţână de tăune Să-i fac soacră-mea legume.* IZV. XIII, 224. *Îmbucă mai puţina legumă.* Com. din JINA – SEBEŞ. *Aducea în casă o legume, o îmbrăcătură.* GR. S. VII, 240, cf. TOMESCU, GL. 18, CHEST. V, 153/61, ALR I, 694/810. *Mai bine să sorb neşte legumuri.* ib. 729/18. *Cheamă lumea acasă şi face pomană cu legumuri fierte: varză, ciorbă, sarmale.* ALR II/I MN 88, 2 720/784. *Eu ţâţăi azimile să le pui în legume.* ib. 1 987/18. *Toată mâncarea se numeşte legumi.* ALR II 4 113/791. *Ce fel dă legumă, ciorbă sau mâncare, ciulama?* ib. 4 113/899. *Uite, am o căniţă cu nişte legume aicea în vatra focului.* O. BÎRLEA, A. P. III, 244. *Mai bine legumă puţină şi dragoste multă.* ZANNE, P. III, 591.

3. (Bot.) Plantă din familia leguminoaselor; p. restr. fructul uscat, cu mai multe seminţe, dehiscent, cu două valve, caracteristic plantelor din această familie, legumen, păstaie (1), teacă (2). *Legumele, între care se numără bobul, lintea, mazerea, sunt spre hrana oamenilor.* ŞINCAI, în ŞA I, 660. *Avem şi legume, unde se numără: lintea, mazerea* (a. 1818). ŞA II, 335, cf. LB, COSTINESCU, LM, ENC. ROM. II, 477, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Fructul nu este o legumă.* PRODAN – BUIA, F. I. 94, cf. 203, DN[3], NDN.

4. Fig. Om care, în urma unui accident cerebral, este în comă, fiind menţinut în viaţă numai cu ajutorul aparaturii medicale. Cf. D. ENC., NDN. ✦ (Familiar) Om lipsit complet de voinţă. Cf. DEI. ▭ *În loc să înveţi, să ajungi cineva, eşti o legumă care-şi trece viaţa navigând pe internet.*

– Pl.: *legume* şi (învechit şi popular) *legumi, legumuri.* – Şi: (regional) **legúme** (pl. *legumi* şi *legumuri*) s. f., (învechit, rar) **legúm** (CIHAC, I, 142) s. m.

– Lat. **legumen, -inis**.

LEGUMĂNÁR s. m. (Învechit şi regional) Legumicultor, (în dicţionarele din trecut) legumist. Cf. LM, ALR II 6 003/362.

– Pl.: *legumănari.*

– De la **legumă**.

LEGUMĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (În dicţionarele din trecut) **1.** Care mănâncă mult; gurmand. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, JAHRESBER. XVII, 16, DSR.

2. Care se hrăneşte în mod frugal; care este econom. V. legumitor. Cf. PONTBRIANT, D., LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *legumăreţi, -e.* – Şi: **legumáreţ, -ă** adj. I. GOLESCU, C.

– **Legumi** + suf. *-ăreţ*.

LEGUMĂRÍE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Locul unde se cultivă legume (v. legumă 1), grădină de legume; (neobişnuit) leguminărie. V. grădinărie. *Ograda... se numeşte... legumărie, când cultivatorul, fie proprietar, fie arindaş, dă productele ei comerciului.* BREZOIANU, A. 139/14, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., CIORĂNESCU, D. ET. 4 774. *În locul care se numeşte „cureche" se pune legumăria.* ALR SN I h 187/130, cf. A I 35.

2. (Rar) Cultura legumelor. Cf. SCRIBAN, D.

3. (Neobişnuit; cu sens colectiv) Legume (1) (în cantitate mare). *Curgeau mai cu prisosinţă aşa-numi-*

tele „sportule",... nu numai în bani, ci în animale..., legumărie, piei preţioase. BARIŢIU, P. A. I, 405.

– Pl.: *legumării.*

– **Legumă** + suf. *-ărie.*

LEGUMĂRÍT s. n. (Rar) Legumicultură. *Legumăritul, florăritul, stupăritul... sunt ramuri cari... trebuie introduse şi cultivate.* EMINESCU, O. XIV, 394, cf. SCRIBAN, D.

– **Legumă** + suf. *-ărit.*

LEGÚME s. f. v. **legumă**.

LEGUMEÁLĂ s. f. (Prin Munt.) Faptul de a legumi (**1**). *Pandele da însă poruncă Marghioalei să nu se încurce cu legumeala, ci să aducă porumbul şi meiul cu baniţa, ca să-şi îndestuleze el... drăguţele lui de păsări.* MACEDONSKI, O. III, 49, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 774, DEX. ✧ Loc. adv. **Cu legumeală** = **a**) în rate, plătind sume mici. LEXIC REG. II, 28; **b**) câte puţin. UDRESCU, GL. 151.

– Pl.: *legumeli.*

– **Legumi** + suf. *-eală.*

LEGÚMEN s. n. (Bot.) Fruct uscat, unicarpelar, cu mai multe seminţe, dehiscent, cu două valve, caracteristic plantelor din familia leguminoaselor (v. leguminos **2**); legumă (**3**), păstaie (**1**), teacă (**2**). *Fructu gusă sau legumen.* GRECESCU, FL. 14. *Diferă prin legumenul său pâslos.* id. ib. 161, cf. PANŢU, PL. 150, DN[3], NDN.

– Pl.:?

– Din lat. **legumen**.

LEGUMÉT s. n. (Învechit, rar) Mulţime de legume (v. legumă **1**); diverse varietăţi de legume. *Aş putea pomeni şi legumele... şi productele legumeturilor, a căror valoare numerară face a noa parte din valoarea grâului strâns de pe toată suprafaţa.* BREZOIANU, A. 645/14.

– Pl.: *legumeturi.*

– **Legumă** + suf. *-et.*

LEGUMÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) (Munt. şi Transilv.) **1.** A mânca sau a bea câte puţin, a lua din mâncare de ici de colo; a mânca sau a bea cumpătat sau fără poftă; a ciuguli. V. gusta. Cf. LB, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Legumea încet din provizii, bea vin şi zâmbea pe sub mustăţi.* VOICULESCU, P. II, 270, cf. BUL. FIL. VI, 228, SCRIBAN, D. *Cafeaua o băuse legumind-o ca să i se pară că e mai multă şi-l satură.* STANCU, R. A. III, 131, cf. SCL 1970, 15, RĂDULESCU-CODIN, Î. 348, TOMESCU, GL. 18, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 774, DEX, DSR. *Să legumească dân ea ca s-ajungă.* ALR I 326/932. ✦ P. ext. A consuma cu mare plăcere o mâncare sau o băutură; a degusta, a savura. Cf. LM. *Alţii se tolănesc pe canapele şi fotoliuri legumind ceaiul linguriţă cu linguriţă.* DELAVRANCEA, S. 140, cf. DM, DEX, DSR, DEX[2].

2. P. ext. A lua, a consuma, a se împărtăşi din ceva în mică măsură; a cruţa, a economisi; a păstra (**2**), a preţui (**3**). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Sănătos lucru e să aveţi cheagu vostru şi la păs să legumiţi din ce aţi pus.* JIPESCU, O. 65, cf. SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 774. *Dar nu-mi ştiu că mi-am dorit Pentr-un pustiu de iubit, Că nu mi l-am legumit. Da oi stetea, l-oi dobândi, Voi şti cum l-oi legumi.* MAT. FOLK. 278, cf. CIAUŞANU, v. 175. *Legumeşte cu laptele, că nu-ţi mai dau.* PAŞCA, GL., cf. com. din JINA – SEBEŞ. *Cine, foc, m-a-mbătrânit? Păcătosu de iubit, Că nu l-am mai legumit.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 489. *Dorul de-aş mai dobândi, Azi aş şti a-l legumi.* UDRESCU, GL. ✧ Fig. *La vârsta de unsprezece ani, un copil a învăţat Testamentul Vechi şi Nou... a legumit oleacă de fizică, de igienă, de drept administrativ.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 185 ✧ Expr. (Regional) **A-şi legumi vorbele** = a vorbi rar, încet, stins. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *legumesc.*

– V. **legumă**.

LEGUMÍCOL, -Ă adj. Care ţine de culturile de legume (v. legumă **1**) sau de legumicultură, privitor la culturile de legume sau la legumicultură. *A strâns de pe un lot... aproape 4000 kg produse legumicole.* SCÂNTEIA, 1951, nr. 1 949. *Secţiunea de legumicultură... studiază ameliorarea plantelor legumicole.* AGROTEHNICA, I, 55, cf. DL, DM. *Fructele de tomate constituie unul dintre cele mai sănătoase... produse alimentare legumicole.* FLORA R. P. R. VII, 349. *A luat măsuri pentru reorganizarea... celor trei baze legumicole.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4847, cf. CL 1963, 310, HRISTEA, P. E. 33, FORM. CUV. I, 191, DEX, DN[3], DEX[2], D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *legumicoli, -e.*

– De la **legumă**, după modelul unor cuvinte ca: *pomicol, viticol.*

LEGUMICULTÓR, -OÁRE s. m. şi f. Cultivator de legume (v. legumă **1**); (în dicţionarele din trecut) legumist, (învechit şi regional) legumănar. Cf. IORDAN, L. R. A. 227, DL. *În aceste zile, când lucrările agricole sunt în toi, legumicultorii au multe de făcut.* SCÂNTEIA, 1965, nr. 6 589, cf. FORM. CUV. I, 141, DEX, DEX[2], D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *legumicultori, -oare.*

– De la **legumicultură**, după modelul unor cuvinte ca: *pomicultor, viticultor* etc..

LEGUMICULTÚRĂ s. f. Ramură a horticulturii care se ocupă cu biologia, ecologia şi metodele cultivării legumelor; cultura legumelor, (rar) legumărit. Cf. NOM. PROF. 13, IORDAN, L. R. A. 227, NOM. MIN. I, 13. *Lecţiunea de legumicultură şi floricultură studiază ameliorarea plantelor legumicole şi a culturilor forţate.* AGROTEHNICA, I, 55, cf. DL. *În legumicultură... producţia se hotărăşte încă de pe acum, în plină iarnă.* SCÂNTEIA, 1962, nr. 5 913, cf. FORM. CUV. I, 141. *Şi legumicultura are şi ea fanii săi.* CINEMA, 1973, nr. 3, 5, cf. DEX. *În unităţile agricole continuă... lucrările în legumicultură.* SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 484, cf. DEX[2], D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: (rar) *legumiculturi.*

– **Legumă** + **cultură**, după modelul unor cuvinte ca: *pomicultură, viticultură* etc.

LEGUMÍN s. n. v. **legumină**.

LEGUMÍNĂ s. f. (Chim.) Substanță albuminoidă conținută de semințele leguminoaselor (v. leguminos **2**); caseină vegetală. Cf. BARCIANU. *Conchidem că leguminul seamănă foarte mult cu caseinul laptelui.* F (1883), 277. *O substanță cuprinsă în legume numită legumină.* PONI, CH. 60, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., CADE, SCRIBAN, D., ENC. AGR., DL. *Ele sunt bogate în legumină.* FLORA R. P. R. V, 449, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DEX^2, D. ENC., NDN, DEI.

– Și: (învechit) **legumín** s. n.

– Din fr. **légumine**, germ. **Legumin**.

LEGUMINĂRÍE s. f. (Neobișnuit) Legumărie (**1**). *Înăriță verde... se ține mai cu samă prin pomete, în a căror apropiere se află multe leguminării.* MARIAN, O. I, 418.

– Pl.: *leguminării*.

– Cf. l e g u m ă .

LEGUMINÓS, -OÁSĂ adj., s. f. pl. (Bot.) **1**. Adj. (Despre plante) Al cărei fruct este o păstaie (**1**); păstăios (**1**), (regional) păstăicos (**1**), păstăieț, (învechit, rar) legumos (**2**). Cf. I. GOLESCU, C. *Gipsul... dă acestor plante leguminoase o activitate estraordinară.* BREZOIANU, A. 29/2. *Oarecare plante leguminoase... au... o cantitate foarte mare de azot.* MARIN, PR. I, 12/35. *Dintre toate soiurile de plânte leguminoase... luțerna este cea mai roditoare.* I. IONESCU, B. C. 91/21, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, ȘĂINEANU, D. U. *Bobul este o plantă leguminoasă.* VOICULESCU, L. 80, cf. SCRIBAN, D., DL. *Se aplică... o substanță... extrasă din... rădăcinile unor plante leguminoase.* ZOOLOGIA, 80. *Folosind și furajele leguminoase,... s-a reușit ca... producția medie de lapte... să crească.* SCÂNTEIA, 1962, nr. 5 526, cf. URSU, T. Ș. 230, DEX, DSR, DEX^2, D. ENC., NDN, DEI.

2. S. f. pl. Familie de plante angiosperme dicotiledonate al căror fruct este o păstaie (**1**) și care, spontane sau cultivate, sunt folosite ca plante alimentare, furajere, medicinale, industriale etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. *El stimulează mai cu seamă vegetațiunea plântelor din familia leguminoaselor.* I. IONESCU, B. C. 438/16, cf. LM, ALEXI, W., CADE. *Tot mai căutate sunt plantele cu păstăi, leguminoasele.* SIMIONESCU, FL. 313. *Acaccia... este un gen de leguminoase din ordinul mimoseelor.* ENC. AGR. I, 21, cf. SCRIBAN, D. *Întâlnim... pe miriștile sau semănăturile de leguminoase din câmp mai ales păsările tinere, vânând lăcuste.* LINȚIA, P. III, 26. *Bacteriile... în simbioză cu leguminoasele... au capacitatea de a fixa azotul.* AGROTEHNICA, I, 110, cf. DL. *Familia leguminoaselor cuprinde peste 500 genuri.* FLORA R. P. R. V, 19. *Cereale și leguminoase verzi... importantă sursă de material energetic.* ABC SĂN. 25. *Sursele de glucide sunt: făinoasele... leguminoasele.* S. MARIN, C. B. 8, cf. DEX. *Șeful colectivului de ameliorare a leguminoaselor.* SCÂNTEIA, 1979, nr. 11 414, cf. DEX^2, D. ENC., NDN, DEI.

– Pl.: *leguminoși, -oase*.

– Din fr. **légumineux**.

LEGUMÍRE s. f. (Prin Munt. și prin Transilv.) Acțiunea de a l e g u m i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., DEX^2, com. din TURNU MĂGURELE.

– Pl.: *legumiri*.

– V. **legumi**.

LEGUMÍST s. m. (În dicționarele din trecut) Legumicultor; (învechit și regional) legumănar. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *legumiști*.

– **Legumă** + suf. *-ist*.

LEGUMITÓR, -OÁRE adj. (În dicționarele din trecut) Care legumește. V. l e g u m ă r e ț . Cf. PONTBRIANT, D., LM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 774.

– Pl.: *legumitori, -oare*.

– **Legumi** + suf. *-tor*.

LEGUMÓS, -OÁSĂ adj. **1**. (Învechit și regional; despre plante) Care este consumată ca legumă (**1**); (regional; despre mâncăruri) care este gătit din legume (**1**). *Vom clasifica toate plantele legumoase... după natura organului care face obiectul comerciului grădinarului.* BREZOIANU, A. 165/3, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 774. *Borș legumos, zamă legumoasă.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

2. (Învechit, rar) Leguminos (**1**). *Pântre plantele legumoase, grădinăria se mărginește la cultura a trei speții: bobul de apă, mazărea și fasolea.* BREZOIANU, A. 211/12.

3. (Regional; despre cereale sau despre fân) Care este amestecat cu plante străine; care este buruienos. V. s e c ă r e ț^2. Cf. ALR SN I h 41/386, ib. h 123/414, LEXIC REG. II, 117.

– Pl.: *legumoși, -oase*.

– **Legumă** + suf. *-os*.

LEGVÁR s. n. v. **lictar**.

LEHAÍ vb. IV v. **lehăi**^{1}.

LEHÁMETE s. f. v. **lehamite**.

LEHÁMITE s. f. Oboseală, plictiseală, dezgust, silă (față de cineva sau de ceva). *După amiază... lehamete îi copleșea sufletul.* CONTEMPORANUL, V, 482, cf. TDRG. *Precup, cuprins de lehamite, n-o lăsa-o... plecată la mănăstire.* C. PETRESCU, R. DR. 329. *Nesomnul și osteneala... îl făceau să se miște greu, cu lehamete.* TEODOREANU, M. II, 478. *Lehamitea de propriul suflet pe unii îi duce la beție.* id., ap. PERPESSICIUS, M. III, 218. *Amintirea sosului mi-a venit deodată cu un fel de apă în gură și lehamite de la stomac.* VOICULESCU, P. II, 105. *Limba ei mergând deci ca o moară stricată,... de lehamete, cedă.* C. GANE, TR. V. II, 168. *Tata a făcut un semn de lehamite cu mâna liberă.* SADOVEANU, O. XVII, 410. *Dădu din cap cu lehamite.* id. ib. XXI, 376. *Acesta făcu un semn a lehamite, cu mâna.* CAMIL PETRESCU, O. III, 240. *Vru să ridice capul, dar, biruit de lehamite, renunță.* GALAN, B. II, 199. *Face un gest de lehamite cu mâna.* H. LOVINESCU, T. 337, cf. DL. *Bătrânul... nu*

vroia, făcu un gest de lehamite. v. ROM. octombrie 1958, 22, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 776. *Linguşirile boierilor... îl umpleau de plictis şi de lehamite.* BARBU, PRINC. 243, cf. SCL 1960, 429, 953. *Dădu din mână a lehamite.* GL 1961, nr. 9, 3/5. *Dă-i dracului! a spus Parasca dând din mână a lehamite.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 90, cf. SCL 1966, 683, 685, 686, 688, 690. *Uriaşul făcu însă un semn de lehamite.* BREBAN, A. 281, cf. L. ROM. 1970, 110. *Schiţă un gest a lehamite sau a totuna.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 18/2, cf. DEX. *Intrase acolo... călcând a lehamite în bocancii săi descheiaţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 2, 14/4. *Trânteşte o semnătură apăsată, mai degrabă cu lehamite decât cu supărare.* SCÂNTEIA, 1979, 11 416, cf. DSR, DEX[2], D. ENC. ✧ Expr. **A-i fi** (sau **a i se face, a-i veni**) (cuiva) **lehamite** (de ceva sau de cineva) = a-i fi silă, a fi sătul (de ceva sau de cineva); a se lipsi (de ceva sau de cineva). *Li era lehamite de morocăneala lui moş Nichifor.* CREANGĂ, P. 107. *Nefiind legaţi prin nemică, li-i lehamite de traiul împreună.* CONTEMPORANUL, II, 112. *Îl ascultau fără să zică o vorbă, le era lehamite.* ib. III, 169. *I se făcuse bietului om lehamite de atâta alergătură şi de atâta încordare sufletească.* SLAVICI, O. I, 356, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *Le-a venit şi lor lehamete de-atâta vărsare de sânge.* SBIERA, F. S. 19, cf. CADE. *Eroul simţise de-amor că lehamite-i este Cât l-a avut din belşug.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 79. *Îi era lehamite de politicieni.* COCEA, S. II, 154. *Îi era lehamite cu atâta sperietură de pomană.* POPA, v. 9. *Atâta capră sălbatică mâncăm, încât ni-i lehamete.* SADOVEANU, O. IX, 32, cf. SCRIBAN, D. *Mi-e lene şi lehamite de ştiinţă: nu mai vreau să ştiu nimic.* ARGHEZI, S. VIII, 7. *Ne era lehamite de mirosul închis al sălilor şi al colecţiilor de tablouri.* BLAGA, H. 115. *Mi-e lehamite şi-mi vine să mă lipsesc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 228. *I-a venit lehamite de atâţia plozi.* STANCU, D. 335. *Mi se făcuse lehamite de Tei.* id. R. A. I, 161. *Ţi-era şi lehamite de-atâta udeală.* v. ROM. noiembrie 1953, 154. *Se gândi cât e de lung drumul până la gară şi i se făcu lehamite.* ib. aprilie 1955, 150. *Mi-e lehamite de atâta vorbărie.* H. LOVINESCU, T. 256, cf. DL. *Gălăgios şi fudul..., după două, trei zile i se făcuse lehamite de lopată.* v. ROM. octombrie 1958, 73, cf. DM, L. ROM. 1958, nr. 6, 13. *Dacă oamenii... s-ar hrăni numai cu peşte, li s-ar face lehamite.* v. ROM. iunie 1960, 63. *I se făcuse lehamite şi nici nu-l mai asculta.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 32, 18/2, cf. L. ROM. 1978, 116. *O mare moleşeală coboară în trup, ţi se face lehamite de toţi şi de toate.* v. ROM. aprilie 1979, 4, cf. D. ENC. *Îi era lehamite şi-i vine să-şi ieie lumea-n cap.* ŞEZ. XXIII, 52. *I-a fost şi lui lehamite şi a dus-o.* PAMFILE, CER. 20, cf. IORDAN, L. M. 193, ŞEZ. XXXII, 137. *Ni-i lihamite ca de hrean.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. A V, 20. (Eliptic) *Tare-aş fugi înapoi la Nicoreşti... Lehamite şi de nepot şi de Ieşi.* ALECSANDRI, T. 1 118, cf. CIHAC, II, 168. *Lehamite şi de împărăţie şi de tot, că doar... am ce mânca la casa d-tale.* CREANGĂ, P. 188. *Ba zeu, lehamite de-aşa apărare.* CONTEMPORANUL, VI, 30, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pitulice nu lucra decât pe credit..., dar lehamite, să-mi tot ticăie inima.* CHIRIŢESCU, GR. 195. *Lehamite de aşa casă!* SADOVEANU, O. XVI, 299, cf. DL, ŞEZ. II, 42, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Şi: (rar) **lehámete**, (regional) **lihámite, dihámite** (SCRIBAN, D.) s. f.

– Din bg. **лихо ми(ти)** „mi-e silă, m-am săturat".

LEHAMITESÍ vb. IV v. **lehămetisi.**

LEHAMITISÍ vb. IV v. **lehămetisi.**

LEHĂÍ[1] vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. (Învechit şi regional; despre oameni) A ocărî (**1**), a mustra (**2**), a face cu ou şi cu oţet, a defăima (**2**), a bârfi, a ponegri (**2**), (învechit şi popular) a huli; p. ext. a flecări, a vorbi mult şi fără rost, a spune verzi şi uscate, a biorbăi, a bleotocări, a sporovăi, a trăncăni[1] (**2**). *Şi lângă alte multe ce lehăia, au început a le face şi stihuri în scris* (sfârşitul sec. XVIII). LET. III, 282/20. *Unii nu cred, alţii nu pré, alţii ziceau: lehăieşti!* BELDIMAN, T. 30. *Las' nu mai lehăi, după cum ţi-i obiceiul.* ALECSANDRI, T. 827. *Ce mai lehăieşti din gură!* CONTEMPORANUL, I, 556. *Să-ţi ţii liopa de gură şi să nu lehaieşti mult.* ib. IV, 302. *Lehăieşte cât îţi place, răspunse Afonschi.* ib. VI[1], 40, cf. ŞEZ. III, 20, DDRF, REV. CRIT. IV, PHILIPPIDE, P. 73, 290, GHEŢIE, R. M., ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, CIORĂNESCU, D. ET., SCL 1961, 472, 476, 477, L. ROM. 1962, 187, 1964, 561, 562, 1970, 110, 496, CL 1972, 187, DEX, DSR, DEX[2]. *El a merge-a chiui Şi din gură-a lehăi, Tu-i şedea şi-i tot jeli.* MARIAN, H. 13, cf. ŞEZ. IX, 150. *Na-ţi galbini cât îi voi, Numa nu mai lehăi Pi mini-a mă-năduşi.* VASILIU, C. 40, cf. I. CR. III, 219, IZV. XII, 204, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, COMAN, GL., ALR I 69/406, ib. 70/251, LEXIC REG. 20, 104, GLOSAR REG., FOLC. MOLD. II, 788, PASCU, C. 174.

2. Tranz. (Transilv.) A striga în gura mare după animale (mai ales după câini şi lupi); p. ext. a alunga, a izgoni. Cf. GHEŢIE, R. M., CADE. *A lehăi cânele de pe lângă casă înseamnă a-l alunga cu vorba.* Com. din FRATA – TURDA, cf. T. PAPAHAGI, M. 224. *Cât dă-n câne, Cât dă-n mine; Cătră câne zice te, Pe mine mă lihuie.* FOLC. TRANSILV. I, 161.

– Prez. ind.: *lehăiesc.* – Şi: **lehaí, lehuí** (I. CR. III, 219), **lihăi** (ALR I, 69/406, ib. 70/251), **lihuí** vb. IV.

– Probabil de origine traco-dacă. Cf. alb. lehː. „a lătra, a hămăi".

LEHĂÍ[2] vb. IV. (Transilv.) **1.** Tranz. A priva pe cineva de ceva, a jefui, a despuia, a fura. Cf. KLEIN, D. 230, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, LM, ALEXI, W.

2. Refl. A se lipsi de ceva, a se lepăda de ceva, a renunţa la ceva. Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, LM, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

– Prez. ind.: *lehăiesc.* – Şi: **lihăí** vb. IV. KLEIN, D. 230, BARCIANU, ALEXI, W.

– Cf. magh. léhás.

LEHĂIÁLĂ s. f. (Regional) Flecăreală; (învechit şi regional) lehăit. Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 476.

– Pl.: *lehăieli.*

– **Lehăi**[1] + suf. *-eală.*

LEHĂÍRE[1] s. f. (Regional) Acţiunea de a lehăi[1] (**1**) şi rezultatul ei. Cf. DDRF.

– Pl.: *lehăiri*.
– V. **lehăi**[1].

LEHĂÍRE[2] s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a l e h ă i [2] și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., LM.
– Pl.: *lehăiri*.
– V. **lehăi**[2].

LEHĂÍT s. n. (Învechit și regional) Faptul de a l e h ă i [1] (**1**). Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 776, L. ROM. 1956, nr. 3, 58, DEX.
– V. **lehăi**[2].

LEHĂITÓR s. m. (Învechit) Persoană care lehăiește[1] (**1**). *Nu face... de multe ori decât să ne facă răci și falnici lehăitori.* VÂRNAV, în CAT. MAN. II, 118.
– Pl.: *lehăitori*.
– **Lehăi**[1] + suf. *-itor*.

LEHĂMETESÍ vb. IV v. **lehămetisi**.

LEHĂMETÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); (regional) a se lehămetui, a se lehămetisi. *Se lehămetește și de binefacere și de tot.* CREANGĂ, P. 332. *A fost nevoit să-și ieie tălpășița spre Humulești, lehămetindu-se de popie.* id. A. 102. *Îl descântă și-l ciorovăi zi și noapte, până când se lehemeti împăratul.* SĂM. IV, 891, cf. SCRIBAN, D., DR. X, 152. *Ne-am lihămitit de atâta opozâțâie.* C. PETRESCU, Î. II, 197. *S-a lehămețit în cele din urmă Grigore Vârnav.* GALAN, Z. R. 164, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 776, L. ROM. 1959, nr. 2, 58, SCL 1960, 431. *E vacant postul. Eu m-am lehămețit de el.* IL septembrie 1962, 46, cf. SCL 1970, 15, 19, DEX, DSR, DEX². *Ți-oi da pe muierea mea, Mă lihemetesc de ea.* PAMFILE, C. Ț. 204, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. ✦ (Construit cu dativul) A-i ajunge cuiva de nesuportat. *Hai de mănâncă; dar să știi că mi te-ai lehămetit de la inimă.* CREANGĂ, A. 69, cf. TDRG. *Mă lehămetesc cuiva.* SCRIBAN, D., cf. DL.
– Prez. ind.: *lehămetesc*. – Și: (rar) **lehămeți, lehemetí, lihămití, lihemetí** vb. IV.
– De la **lehamite**.

LEHĂMETISEÁLĂ s. f. (Regional) Plictiseală, silă (**3**), dezgust, greață. Cf. IORDAN, în SCL 1960, 432.
– Pl.: *lehămetiseli*.
– **Lehămetisi** + suf. *-eală*.

LEHĂMETISÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se lehămeti, a se lehămetui. *Se lehămetesiseră până și cele două de gura cea rea a babei.* CREANGĂ, P. 12, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, SCRIBAN, D., BUL. FIL. II, 72, SCL 1960, 431, DEX, DSR, DEX², com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. (T r a n z.) *Bran lehemetisise pe bieții oameni cu zăloage și șfrafuri.* N. REV. R. II, 121.
– Prez. ind.: *lehămetisesc*. – Și: (rar) **lehamitesí** (BARCIANU), **lehamitisí** (ALEXI, W.), **lehămetesi, lehămitesí** (DDRF), **lehemetisí** vb. IV.
– **Lehamite** + suf. *-isi*.

LEHĂMETISÍT, -Ă adj. (Regional) Lehămetit (**1**), lehămetuit. Cf. SCL 1960, 432.
– Pl.: *lehămetisiți, -te*.
– V. **lehămetisi**.

LEHĂMETÍT, -Ă adj. **1.** (Regional) Plictisit (**1**), scârbit[2] (**II 1**), dezgustat; (regional) lehămetuit, lehămetisit. *Faceți cum vă taie capul! curmă Erhan ca de obiceiu, lehămetit, jelaniile lui Cărășel.* GALAN, B. II, 9, cf. SCL 1960, 432, DEX, DSR.
2. (Prin Ban.) Lihnit de foame. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 118.
– Pl.: *lehămetiți, -te*. – Și: **lehămețít, -ă** adj.
– V. **lehămeti**.

LEHĂMETUÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se lehămeti, a se lehămetisi. *Ceaunul se lehămetuise de clocotit, tot așteptând făina.* CONTEMPORANUL, V_2, 390. *Voi numai de doi trei ani și v-ați lehemetuit, dar eu, seraca, de atâta amar de vreme?* ib. VII, 291, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 151, DR. X, 152. *Lumea se lehemătuise să-l mai invite.* C. PETRESCU, O. P. I, 229. *Când a văzut el cât drum mai are până la apa Moldovei..., s-a lehămetuit și s-a hotărât să se lase de turma asta.* SADOVEANU, O. X, 642. *Eu mă lehămetuisem de ei.* id. XIII, 466, cf. SCL 1960, 431, DEX, DSR.
– Prez. ind.: *lehămetuiesc*. – Și: (rar) **lehemătui, lehemetuí** vb. IV.
– **Lehamite** + suf. *-ui*.

LEHĂMETUÍT, -Ă adj. (Regional) Lehămetit (**1**), lehămetisit. *În vremea holerei cei mari, eu eram lehemetuită de gospodărie.* CONTEMPORANUL, V_1, 291, cf. DDRF, ȘEZ. III, 69, SCL 1960, 432, DEX, DSR.
– Pl.: *lehemetuiți, -te*. – Și: **lehemetuít, -ă** adj.
– V. **lehămetui**.

LEHĂMEȚÍ vb. IV v. **lehămeti**.

LEHĂMEȚÍT, -Ă adj. v. **lehămetit**.

LEHĂMITESÍ vb. IV v. **lehămetisi**.

LEHĂU s. m. (Învechit și regional) Flecar; bârfitor. *E de râs și-acest leheu Demagog cu gura mare Ce se crede, crede, zău, Salvatorul țării sale.* F (1872), 72. *Tacă-ți gura, lehăule!* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. *Lehăule, ți-ai bătut joc de mine?* CONV. LIT. XV, 310, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CIORĂNESCU, D. ET. 4 776, L. ROM. 1964, 561, 564, DSR, DEX², H XII 302.
– Pl.: *lehăi*. – Și: (învechit) **lehéu** s. m.
– De la **lehăi**[1]. Cf. magh. l é h a .

LEHEMĂTUÍ vb. IV v. **lehămetui**.

LEHEMETÍ vb. IV v. **lehămeti**.

LEHEMETISÍ vb. IV v. **lehămetisi**.

LEHEMETUÍ vb. IV v. **lehămetui**.

LEHEMETUÍT, -Ă adj. v. **lehămetuit**.

LÉHER s. m. (Regional) Ragilă (1) (Mioarele – Câmpulung). Cf. COMAN, GL.
– Pl.: *leheri*.
– Cf. săs. h ē h χ ə l „ragilă".

LÉHEŞ, -Ă adj. v. **lihaş**.

LEHÉU s. m. v. **lehău**.

LEHÍME s. f. (Învechit) Mulţime de leşi, v. l e a h [1]; totalitatea leşilor. *Deodată, o gură din mulţime Rosti cu glas de taur sălbatic: la Moldova! Ura! strigă lehimea întocmai ca un tunet.* ALECSANDRI, POEZII, 199, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., DM, DA II_2, 126, DEX.
– **Leah**[1] + suf. *-ime*.

LEHÍTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aparţine vechilor polonezi (1), leşesc (1). *La serbi, muntenegreni, dalmaţieni, bosniaci, croaţi: substrat... traco-italic; pătura superpusă: limba lehitică a hrovaţilor (aduşi în Imp[eriul] Bizantin în timpul avarilor).* EMINESCU, O. XV, 99. *Polanii capătă egemonie, numele lor devine comun semiinţiilor lechitice.* id. ib. 1 111.
– Pl.: *lehitici, -ce*. – Şi: **lechític, -ă** adj.
– După germ. **Lechiten**.

LEHM s. n. Rocă sedimentară detritică neconsolidată, loessoidă, din care carbonatul de calciu a fost dizolvat de apele de infiltraţie; argilă nisipoasă. Cf. ENC. AGR., CANTUNIARI, L. M. 153. *A făcut... comunicări importante... şi anume:... „Cu privire la lehmurile loessoide din dealurile Bucovinei".* AGROTEHNICA, I, 48. *Peste pietrişurile rulate s-a depus un strat subţire de lehm sau lut roşcat.* ib. 289. *Depozitele formate în aceste două epoci sunt aproape în totalitate de formaţiune continentală, adică:... marine şi lehm, depuse sub acţiunea gheţarilor.* GEOLOGIA, 104, cf. D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *lem*. – Pl.: *lehmuri*.
– Din germ. **Lehm**.

LEHMÓS, -OÁSĂ adj. (Rar; despre soluri) Care conţine lehm; cu mult lehm. [Bradul] *cere un sol reavăn, profund bogat în humus, cu o proporţie potrivită de argilă; cele mai bune soluri pentru brad sunt cele lehmoase, rezultate din dezagregarea rocelor.* ENC. AGR. I, 491.
– Pronunţat: *lemos*. – Pl.: *lehmoşi, -oase*.
– **Lehm** + suf. *-os*. Cf. germ. l e h m i g .

LEHNÍ vb. IV. v. **lihni**.

LÉHNIŢĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Gheţărie; p. e x t . loc foarte friguros. *Foaia de oamenii domneşti, care li să dau îmbrăcăminte:... viiariul ce păzeşte via... şi gheţariul ce păzeşte legniţa* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361, cf. DA II_2, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, E. ET. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Aici îi frig ca-n lehniţă.* Com. din VICOVU DE SUS – RĂDĂUŢI. ✧ (Adverbial) *Aici e frig legniţă.* SCRIBAN, D. (E x p r .; prin Olt.) **A îngheţa ligniţă** = a îngheţa tare. Cf. LEXIC REG. 30.

2. (Prin Munt.) Vale adâncă. *Şuvoaie hoinare... dăduseră perghel ţarinelor şi tarlalelor, învolburaseră vârtoapele şi jăpşile, umpluseră lehniţele, cuceriseră lunca Frumuşiţei.* CHIRIŢESCU, GR. 16, cf. DA II_2.

3. (Regional) Cârciumă. Cf. DA II_2, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

4. (Regional) Beţiv. Cf. DA II_2, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

5. (Prin Maram.) Flecar. Cf. CADE, DA II_2, ŞEZ. V, 104.

– Pl.: *lehniţe*. – Şi: (învechit şi regional) **légniţă**, (regional) **lígniţă, licniţă** (SCRIBAN, D.), **lémniţă** (id. ib.) s. f.
– Din bg. **легница**, ucr. **легница**.

LEHUÍ vb. IV v. **lehăi**[1].

LEHUÍT, -Ă adj. v. **lihăit**[2].

LEHÚSĂ s. f. v. **lehuză**.

LEHUŞTEÁN s. m. v. **leuştean**.

LEHÚZĂ s. f. Nume dat femeii în primele săptămâni după naştere (până la restabilirea sănătăţii); femeie care a născut (şi stă încă în pat), (regional) c h e n d i l ă . *Jârtvele lor vânzând, preoţii lor le cheltuiesc. Aşijderea şi muierile dentr-însele lucrează, niciunui sărac, nici la neputincios dau. Den jârtvele lor, având eale pre sine, şi lehuse fiind, le pipăie.* BIBLIA (1688), 636[2]/49. *Femeaile pot a mărturisi acolo unde nu este cu putinţă a fi bărbaţi, precum în baie şi la lehusă.* PRAVILA (1814), 75/15. *După naşterea pruncului şi a casii lui, să se depărteze toată udătura de subt lăhuză şi toată îngălăciunea şi sgomotul din împrejurul ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 68/6, cf. I. GOLESCU, C. *La ţiţele lehusei se pun pănzături calde pentru a se porni laptele.* CORNEA, E. I, 57/19, cf. ISER. *Toate... Se făcură numa-n şoapte, Între moaşă şi lăuză Altul fără să auză.* PANN, P. v. III, 42[1]/5, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Trece încet... ca să nu turbure somnul lăuzei.* BARONZI, C. V, 63/32, cf. COSTINESCU. *Luminata leuză... se află în dorita sănătate.* EMINESCU, O. IX, 179. *Eu iau întâi cuvântul şi, într-o cuvântare... erudită, propun să se boteze copiii Castor şi Polux. Această propunere e combătută cu multă vervă de lăuză.* CARAGIALE, O. IV, 117. *În Macedonia se pune deasupra uşei din odaia unde se află lehuza un fir de aţă albă şi altul roş răsucit, formând numai unul ca mărţişorul în România.* MARIAN, NA. 58. *Pactumeius îţi este copil adevărat Căci moaşa spală pânza de sângele-ţi roşită, Când te daşi jos din patu-ţi lehuză oţelită.* OLLĂNESCU, H. O. 387. *Orz... fiert cu vin se dă lehuzelor.* ARHIVA, X, 70, cf. BARCIANU. *Tot privind la odorul ei adormit, lehuza închide şi ea ochii ca dusă.* ADAM, R. 274, cf. ALEXI, W., TDRG. *Lăuzei i se dă să mânânce într-o tavă din trei feluri de bucate. Împreună cu dânsa mânâncă şi trei fetiţe ce au părinţi şi cari reprezintă pe cele trei Mire.* PAMFILE, DUŞM. 7. *Lehuza dă moaşei sale o bucată de pânză, cât ai face două mâneci de cămeşă. De acest petec se şterge după ce se spală, în urma operaţiei.* GOROVEI, CR. 30. *Lauza care născu trei*

gemeni. GR. S. I, 331, cf. DR. IV, 391, ŞĂINEANU, D. U. *E natural deci ca familia intelectuală să amâne cât mai mult celebrarea botezului, dacă se poate până la vindecarea deplină a lăuzei.* ARH. FOLK. I, 109. *Când naşte o femeie primul copil, moaşa îi dă lehuzei să ţină la sân trei zile o căpăţână de usturoi.* ib. II, 94, cf. DA II_2. *Poziţia socială a lăuzei fostului său slujbaş.* KLOPŞTOCK, F. 115. *Cacao... se dă bolnavilor şi lăhuzelor.* VOICULESCU, L. 88. *Se mai află câte o lehuză care cere să-i murmure preotul stihuri din cartea sfântă, până ce aţipeşte.* SADOVEANU, O. XXI, 394. *Au adunat toate răutăţile scornite de ei şi puse în seama popii (cică pe o femeie tânără a ţinut-o cam mult la spovedanie, o babă a murit neîmpărtăşită, unei lehuze n-a vrut să-i facă molitvă).* DAN, U. 69, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 354. *Îi spuse lui Arăpilă că ştie el că Bălcescu s-a dus cu o caleaşcă să aducă pe nevasta, lehuză de şase zile, a unui tabac..., dar că acum trebuie să se întoarcă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 486. *Îşi scoate... cămaşa şi înfăşoară în ea al doilea copil... Lehuza se aşează la rădăcina dudului şi-şi sprijină mijlocul de trunchi.* STANCU, D. 200, cf. L. ROM. 1957, nr. 6, 29, DL, CIORĂNESCU, D. ET. *În primele zile de alăptare, la majoritatea lăuzelor se produc eroziuni.* ABC SĂN. 235, cf. M. D. ENC., L. ROM 1974, 123, DEX, DSR, D. ENC., H IV 66. *Cum strâga ea, veni o mâţă. Tocmai mâţa ce văzuse moaşa la lehusa de care am spus.* CONTEMPORANUL, III, 347. *Mi-i nevasta lehuză că tocmai amu o născut o fată şi nu ştiu pe cine-aş găsi s-o boteze.* VASILIU, P. L. 75. *Femeia lui Crăciun aude pe Maria trudindu-se, se duce şi-i stă într-ajutor şi naşte pe copil prin creştetul capului. Înveleşte cu fân pe lehuză şi se cam duce în casă să deie cafeaua şi dulceţuri la musafiri.* PAMFILE, CR. 111, cf. IORDAN, L. M. 197. *Când iese lăuza din scăldătoare, se pune... o măturâ pe unde calcă ea cu picioarele, ca să mâture durerile.* CANDREA, F. 301, cf. ALR II/I h 124, ib. 145, A VI 26. ✧ (Adjectival) *Cinstita cocoană căimăcămească,... din naşterea unui cocon, să află lehuză* (a. 1798). IORGA, S. D. VIII, 35. *Mă dusesem în mahala să văd pe cucoana Despea care era lehusă.* ALECSANDRI, T. 100. *Tatăl meu i-a răspuns lui Tudor că fiind muma mea lehuză, o va petrece până la Sibii şi se va întoarce.* LĂCUSTEANU, A. 34. *Dacă... moare o femeie lăuză i se lasă mai multe fire de păr neîmpletite anume ca s-o vază Dumnezeu... că este lăuză şi să-i ierte păcatele.* MARIAN, Î. 54. *Femeia lehuză trei zile după ce începe a ieşi afară, trebuie să ia cociorva în mână, pentru diochiu, ceas rău şi alte răle să nu se lipească de ea.* ŞEZ. I, 153. *Cându-i fimeia lăhuzî, nu sî lasî sângurî-n casî păr-la ob zâle ş-afarî sî nu iasî, să nu lipsascî di-acolu, cî vini strigoiu şî schimbî copchilu.* GRAIUL, I, 314. *O murit o fimeii liehuzî.* ALR II/I h 145/537. *Nevasta-i lehuză, Copilaş scălda Şi mi-l înfăşa.* FOLC. DOBR. 222. (Prin analogie) *Baba se linse pe buze, Cu pofta de sânge a unei mâţe lehuze.* ARGHEZI, VERS. 139. *Se întomnează, cad frunze, Trec animale lehuze.* STĂNESCU, D. S. 139. (F i g .) *Femeia lăuză trebuie să fie îngrijită cu curăţenie scrupuloasă, precauţiunile antiseptice indicate înaintea naşterei şi în timpul naşterei sunt indispensabile.* ENC. ROM. III, 66. *Femeia lehuză să nu se uite în oglindă, că i se poate arăta necuratul.* CADE. *Femeia lăhuză şase săptămâni n-are voie să arunce ochii la soare deoarece este necurată.* IZV. XI, 248. *Îmbrăcaţi în straie de iască Sunt gata cartofii să nască... Auzi? Cartofii sunt lehuzi.* ARGHEZI, V. 215. *Ploaia clipelor lehuze Li se prelinge sfârâind pe buze.* DOINAŞ, A. P. 191. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la starea de slăbiciune, de rău fizic a lehuzei) *D-abia pot ridica privirea şi, cu glasul leşinat ca de lehuză după grea facere, îi zic: – Mersi... Bine ţi-ai bătut joc de mine, drăguţule!* CARAGIALE, O. II, 173. *Ce-i cu dumneata, stimabile, zise doctorul cu bonomie profesională, faci pe lăuza în pat? Şi cu dosul mâinii pipăi un obraz împurpurat al lui Tudorel.* CĂLINESCU, B. I. 214. *Lucrurile se petrec... pe dos decât pe ţărmurile noastre: regina pleacă la război şi regele rămâne ca o lehuză; acasă.* VIANU, L. U. 52. *Nu te mai zbate şi nu geme mai rău ca o lăuză că ţi-a fi degeaba osteneala.* GALAN, Z. R. 244. (F i g .) *Ştefan: Mă rogi?... Neadormitul Ştefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan şi-a rămas fără pecete domnească.* DELAVRANCEA, A. 54.

– Pl.: *lehuze.* – Şi: **lăúză**, (învechit şi popular) **leúză, lăhúză**, (învechit) **lehúsă**.

– Din ngr. **λεχούσα**.

LEHUZÍ vb. IV. I n t r a n z . A fi sau a deveni lehuză. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET. 4 738, SCL 1970, 15. (F i g .) *La noi uneori lehuzesc munţii şi se naşte ridicolul şoarece.* CINEMA 1968, nr. 9, 14, cf. DEX, NALR – B I h 147/7, 9. ✧ E x p r . (Prin nord-vestul Munt.) **A lăuzi cuiva în cap** sau **a lăuzi la cap pe cineva** = a înnebuni pe cineva cu gălăgia, a bate la cap. *Mi-a lăuzât în cap.* VÎRCOL, v. *M-a lăuzât la cap cu aiurelile lui.* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lăuzesc.* – Şi: **lăúzi**, (regional) **lăhuzí** vb. IV.

– V. **lehuză**.

LEHUZÍE s. f. Stare a lehuzei; perioadă de timp cât femeia este lehuză; post-partum (**1**), (regional) rodină[1] (**1**). *Cartea... coprinde... îngrijirea bătrâneţelor şi a lehuz[e]i ce sunt cele mai plăpânde stări.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLVII/15. *Lovituri... care pricinuiesc vărsare de sânge sau limfe în creeri... cu umflătura teştelor de din lăuntru capului, sau din dropica creerilor capului, sau din depunerea laptelui în vremea lăhuziei.* id. ib. 326/4. *Durerile facerii şi ale lăhuziei de 40 de zile.* PISCUPESCU, O. 128, cf. I. GOLESCU, C. *Dacă cineva, amăgind partea femeiască, îi va face copil, datorie este să-i plătească trebuincioasele cheltuiele a lehuziei.* COD. ŢIV. 220/37. *Madam... născu o fată... După ce... au ieşit din lehuzie, amândouă... au început a avea oareşicare venit prin ajutoriul ce eu le dam din vreme în vreme.* BUZNEA, P. v. 12/24. *Multe femei cuprinse de durerile naşterei se fac jertvă din pricina neştiinţei moaşelor* [care]... *ar trebui să cerceteze pe cele îngreunate... până după 40 zile a lehuziei.* CORNEA, E. I, 38/5, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Fruct... născut în dureri, dar foarte iubit şi foarte mult dezmierdat... în lehuzie mai ales.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 534. *Am văzut o femeie care a născut copilul mort şi vânăt*

tot din cauză că a trebuit să muncească..., iar în timpul lehuziei bărbatul ei cerșea castraveți acri ca să-i dea ca hrană. CONTEMPORANUL, I, 101. *Nu se mai putu înfiripa de pe lehuzie și muri.* ib. VI, 104, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CANDREA, F. 84. *Femeile macedo-române se tem de savovile pe timpul lăuziei, căci aceste spirite intră noaptea pe ușile lăsate deschise și fac să secе țâțele lăuzii.* PAMFILE, DUȘM. 264. *Pentru ca duhurile rele să nu se poată apropia de noul născut... e păzit copilul în tot restul lăuziei.* PĂCALĂ, M. R. 164, cf. ȘĂINEANU, D. U., DA II_2. *I-am pus pe lângă inima istovită, felicitând-o pentru lehuzie, un bunduc de patru kilograme.* SADOVEANU, O. XVIII, 617, cf. GÁLDI, M. PHAN. 205, SCRIBAN, D. *În mai 1869, Sofia Gr. Grandea cerea concediu pentru lăuzie.* CĂLINESCU, S. C. L. 147, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 359, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 738, DEX, ABC SĂN. 221, DSR, DEX^2, D. ENC., L. ROM. 1994, 192. ✦ P. ext. (Învechit și popular) Boală a lăuzei. *Căzu într-o lăuzie și înțelenire foarte grozavă.* GORJAN, H. II, 230, cf. VOICULESCU, L. 21. *Prin lehuzie se înțeleg „frigurile puerperale" despre care poporul crede că provin din sperietură, din frică.* TEODORESCU, P. P. 377, cf. ALR II 2 650/682.

– Pl.: *lăuzii.* – Și: **leuzíe** (DA II_2), **lăuzíe**, (învechit și popular) **lăhuzíe** s. f.

– **Lăuză** + suf. *-ie.* Cf. ngr. λεχουσία.

LEÍ¹ vb. IV. Tranz. (Prin nord-vestul Transilv.) A vopsi. Cf. CABA, SĂL.

– Prez. ind.:?

– Din v. sl. **лити, лѣѭ.**

LEÍ² vb. IV. Refl. (Prin Olt.; în expr.) **A se lei de cineva** = a se sătura de cineva, a se lipsi de cineva. Cf. GR. S. VII, 247, LEXIC. REG. 42, L. ROM. 1959, nr. 2, 72, ib. nr. 5, 10.

– Prez. ind.:?

– Et. nec.

LEIÁTEC, -Ă adj., s. m., s. f. (Învechit, rar) (Persoană) care este rea, agresivă, furioasă (ca leul¹ **I 1**). *Aceste 2 cărț au trimis acel leiatec și cu fîrea de năpârcă și de vipere Leon Isavrul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 194ʳ/17, cf. DR. IV_2, 836, DA II_2, 170.

– Pronunțat: *le-ia-.* – Pl.: *leiateci, -ce.*

– **Leu**¹ + suf. *-atec.*

LÉIBER s. n. v. **laibăr.**

LEIBNIZIÁN, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține filosofului și matematicianului german Leibniz, privitor la Leibniz, care este în genul operei sau gândirii lui Leibniz. *Contrarii, numiți leibniziani, pentru că părerea lor de Leibniz fusese mai întâi esprimată, admiteau că măsura mișcării este productul din masă și din patratul repejunii.* EMINESCU, O. XV, 1 170. *Aici apare un element nou și foarte leibnizian iarăși, și anume o armonie prestabilită între toți archeii și între aceștia și ființa divină.* CĂLINESCU, O. XIII, 44. *Logica leibniziană este interesantă pentru că: a) este începutul logicii matematice; b) pentru că ea reprezintă o atitudine anti-scolastică; c) pentru că la Leibniz se află elementele unei logici a infinitului.* JOJA, S. L. 52, cf. L. ROM. 1962, 560.

2. S. m. și f. Persoană care adoptă ideile lui Leibniz sau ale operei și gândirii sale, care exprimă o atitudine speficică lui Leibniz sau creației lui. *Adesea cearta dintre cartesiani și leibniziani a fost declarată ceartă de cuvinte.* EMINESCU, O. XV 1 170.

– Pronunțat: *-ți-an.* – Pl.: *leibnizieni, -e.*

– **Leibniz** (n. pr.) + suf. *-ian.*

LÉICĂ¹ s. f. (Popular) **1.** Termen de respect folosit de frați pentru a vorbi cu (sau despre) o soră mai în vârstă; lele² (**2**). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ce-i veni fetei în gând, zise fratelui său: Urcă-te, leică, într-un copaci mare și te uită în toate părțile.* ISPIRESCU, L. 336, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, DSR, H XVII 351, ALR I/II 164, ALRM I/II h 231.

2. (Adesea însoțit de numele persoanei la care se referă) Termen de respect folosit (de obicei de cei tineri) pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai în vârstă) sau folosit de femei între ele; lele² (**3**). *Taci, leică, fă; nu te face.* JIPESCU, O. 41. *Mili știe că-i pare bine leichii Saftei când cineva-i vorbește despre el.* SLAVICI, O. I, 110. *Ce mai face leica Vica?* id. ib. 298. *Mamele privind-o-n horă, Se cotesc: „Olio, tu leică, Ce mai drac frumos de noră!".* COȘBUC, P. I, 97. *S-ar fi dus Drept la gard, și leicii furcă i-ar fi spus Vorbe de ocară.* id. ib. 252. *Fata e fată..., zicea așa leica preoteasa vorbind cu nevestele la câte-o pomană.* SĂM. IV, 845. *Leica Chivuța se trage încetișor de la ușă în întunericul odăii.* PÂRVESCU, C. 85. *Nu mai plânge, Mură leică, zice fata lăcrămând.* GOGA, POEZII, 47. *Leică, leică, tu cu maica îi faceți de mi se urcă-n cap.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 119. *E frate cu leica Păuna din Cernatu.* MOROIANU, S. 211. *Nevastă-sa, leica Bălașa, vine mereu pe la maică-mea.* STANCU, D. 85. *N-am mâncat, leică Mărie, de alaltăieri.* id. ib. 144, cf. DL. *Nu duce dumneata grija noastră, leică, i-a răspuns Tudor Bălosu fără să se clintească din căruță.* PREDA, M. 70, cf. DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, DEX, DSR. *Auzi, leică, Că te strigă, Că te strigă Un ciobănaș.* BIBICESCU, P. P. 76, cf. ALR I 1 506/764, ALR I/II h 168, ib. h 196, ib. h 203, ALRM I/II h 236, ib. h 282, ib. h 286, ALR I 1 506/764. *Io am dat cu bobii ieri la leica Maria.* O. BÎRLEA, A. P. III, 125. ✦ (Regional) Mamă vitregă. Cf. SCURTU, T. 281, ALR I/II h 156/900, ALRM I/II h 217/900.

3. Termen afectiv cu care un bărbat se adresează fetei sau femeii iubite ori vorbește despre ea; lele² (**4**), mândră (v. mândru **II 1**). *Leică, de dragostea noastră A răsărit pom pe coastă.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 388. *Busuiocul a-negrit, Rozmarinu-a-ngălbenit. Leica plânge, tot jălește Și ca ei se veștejește!* ALECSANDRI, P. P. 284. *Io, leică, te-oi iubi, Dorul ți l-oi potoli, Peste Olt m-ăi mai gândi.* TEODORESCU, P. P. 323. *Cucu, cucule, Cuculețule, N-ai văzut pe leica?* MATEESCU, B. 102. *Leică cu sprinceana lată, De-i fi bună și-nțeleaptă, Ca să lași ușa crăpată Și fereastra ridicată.* PAMFILE, C. Ț. 140. *Fire-ai, leică sprâncenată, Mi-ai dat țuică, mi-ai dat vin, Sufletul mi-e plin de chin.*

FOLC. OLT. – MUNT. IV, 581. ✧ (Apelativ pe care şi-l dă o femeie sau o fată când vorbeşte cu sau despre bărbatul iubit). *Dumitrică, vin la leica!* HELIADE, O. I, 247. *Oleo, dragă Românaş, Puiu leichii drăgălaş, Pe tine că te-au tăiat Fraţii tăi, nejudecat.* RĂDULESCU – CODIN, M. N. 45.

– Gen.-dat.: *leicii* şi *leichii*.

– Din bg. **леика**. Cf. l e l e², l e l i c ă.

LEÍCĂ² s. f. (Mold., Bucov. şi prin nordul Dobr.) **1.** Obiect, de obicei în formă de con (din tablă sau din doage) prin care se toarnă lichidele în vasele cu gura strâmtă sau în butoaie; p â l n i e (**I**), h u n i e, t o l c e r, t r i h t ă r. *În mâna stângă ţinea o leică, a căriia ţievie până gios, la picioarele scaunului, agiungea.* CANTEMIR, I. I. I, 176. *O leică noau* (a. 1836). IORGA, S. D. XXII, 337, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 168. *În curând...* [fumul] *se lăţi la partea de sus în formă de leică.* CONTEMPORANUL, II, 267, cf. DDRF. *Vinul... se toarnă în pâlnie..., leică sau unie.* DAMÉ, T. 81, cf. 85, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pâlnia, leica sau unia este de tablă (fier)... sau este făcută dintr-o tivdă (tidvă) uscată şi rătezată... sau din doage de lemn..., cu gâtul în mijloc sau la o parte. Alte pâlnii sunt pătrate sau dreptunghiulare.* PAMFILE, I. C. 222, cf. 166, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 308, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 777, DEX, DSR, H X 47, IORDAN, L. M. 198, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 698, ALR SN I h 234, ALRM SN I h 156, A V 14, VI 19, 26, NALR – MB II MN, 291, 771, ALR – T II h 229/320, 443, 451. ✧ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la forma obiectului) *Unindu-se sunetele în urechi ca într-o leică merg la drumul o cale auzitoare printr-însa.* AMFILOHIE, G. F. 273ᵛ/2. *Deşertă pe gât ca pe o leică un pahar mare.* SADOVEANU, O. II, 418. *Dima Samur avea o adevărată arhebuză, cu gura ţevii ca o leică. O cumpănea în mână şi o lăuda.* id. ib. XII, 546. ✧ E x p r. **A face gâtul** (sau **gura, gurița) leică (şi pântecele balercă)** = a bea foarte mult. Cf. DL, SCL 1970, 499. *Vinu-i bun şi mermeziu Cules toamna mai târziu, Ca să-ţi faci guriţa leică şi pântecele balercă.* SEVASTOS, N. 300. *Eu nu m-oi îmbăta, Că mi-oi face gura leică Şi pântecele o balercă Ca să mai pot be şi holercă.* MARIAN, NU. 839. *Celui beţiv: face gâtul leică şi pântecele balercă.* ŞEZ. II, 72, cf. MAT. FOLK. 1 170. *Să facă gura ploscă, Gâtul leică, Pântecele balercă.* FOLC. MOLD. I, 239, cf. ZANNE, P. V, 381. **A-şi pune mâna leică la ureche** = a pune mâna ca o pâlnie în dreptul urechii pentru a auzi mai bine. *Deodată parcă surzise, punându-şi mâna leică, la ureche.* SADOVEANU, O. XIII, 292.

2. P. a n a l. Piesă a morii (de vânt), fixată sub coş, prin care trec grăunţele pentru a ajunge între pietre; (regional) pâlnie (**II 1 d**). Cf. DAMÉ, T. 162.

3. P. a n a l. Piesă a semănătorii aşezată în partea de jos prin care trec seminţele care cad pe brazde. *Aceste trecând pe dinaintea găurei coşului, ieu semănţa şi o aruncă dedesuptul coşului şi a sulului într-o leică pe care se duce semănţa în pământ, cade în fundul brazdei.* I. IONESCU, B. C. 153/13.

– Pl.: *leici* şi *leice* (ALR I 698/518, 542).

– Din rus. **лейка**.

LEICÉR s. n. v. **lăicer**.

LEICULÍŢĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui l e i c ă¹. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DL, DEX, DSR.

1. Cf. l e i c ă¹ (**1**). *Ce să fie asta, leiculiţă? ziseră.* ISPIRESCU, L. 238, cf. SCURTU, T. 281.

2. Cf. l e i c ă¹ (**2**). *Hoţi, leiculiţă, ce stai de vorbeşti.* PETICĂ, O. 230, cf. SCURTU, T. 281.

3. Cf. l e i c ă¹ (**3**). *M-i frică că te-oi deotea* (= deochea) *Leiculiţă, lumea mea* (a. 1769). DR. V, 520, cf. SCURTU, T. 281. *Nuroră părinţilor, Cumnăţică fraţilor, Leiculiţă, surioară.* FOLC. DOBR. 89.

– Pl.: *leiculiţe*.

– **Leică¹** + suf. *-uliţă*.

LEICUŞOÁRĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui l e i c ă¹.

1. Cf. l e i c ă¹ (**1**). *Leică, leicuşoara mea, Soră, surioara mea, Amândoi suntem d-un tată.* BALADE, III, 184.

2. Cf. l e i c ă¹ (**3**). Cf. DL, SCURTU, T. 281, DEX, DSR. *Foaie verde de secară, Fă, leicuţă, leicuşoară, Ia mai ieşi o leac-afară Ca să-mi dai o gurişoară.* BIBICESCU, P. P. 383.

– Pl.: *leicuşoare*.

– **Leică¹** + suf. *-uşoară*.

LEICÚŢ s. m. (Regional) Termen de adresare între cumnaţi (Ciobanu – Hârşova). Cf. H II, 256, SCURTU, T. 281.

– Pl.: *leicuţi*.

– Derivat regresiv de la **leicuţă¹**.

LEICÚŢĂ¹ s. f. (Regional) Diminutiv al lui l e i c ă¹. Cf. DDRF, TDRG, DL, DEX.

1. Cf. l e i c ă¹ (**2**). *Tot smeu a fost, surato... Şi drept pe coş, leicuţă! ce n-ai gândi, spurcatul! Închină-te, surato! – văzutu-l-ai şi tu?* HELIADE, O. I, 189. *Tu, leicuţă Catalină, Ce dai la bărbat de cină?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 411. ✦ (Regional) Termen de adresare între cumnate (Ciobanu – Hârşova). Cf. H II 256, SCURTU, T. 281. ✦ (Regional) Termen de adresare către o femeie în vârstă. *Ţine asta, leicuţă, de şterge cuptorul.* ISPIRESCU, L. 359, cf. ALR I/II h 203/770.

2. Cf. l e i c ă¹ (**2**). *Of, drăguţe surioare şi leicuţe vecioare.* PANN, ap. SCURTU, T. 281.

3. Cf. l e i c ă¹ (**3**). *Ştii, leicuţă, or nu ştii? Când şedeam pe pajişte Şi vorbeam de dragoste.* POP., în ARHIVA, I, 372. *Foaie verde de secară, Fă leicuţă, leicuşoară, Ia mai ieşi o leac-afară Ca să-mi dai o gurişoară.* BIBICESCU, P. P. 383. ✦ Apelativ pe care şi-l dă o femeie sau o fată când vorbeşte cu sau despre bărbatul iubit. *D-ar fi venit neicuţa L-ar fi cunoscut leicuţa.* HELIADE, O. I, 274. *Vântule, du-te de-i spune Că zăbavele nu-s bune, Că leicuţa-i duce dorul Şi i-a-nţelenit ogorul!* ALECSANDRI, P. P. 284, cf. TEODORESCU, P. P. 320. *Tu te mânii, tu te-ntorci, Iar de leicuţa te rogi.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 538.

– Accentuat şi: *léicuţă*. ALR I/II h 203/770. – Pl.: *leicuţe*.

– **Leică¹** + suf. *-uţă*.

LEICÚȚĂ² s. f. (Mold.) Diminutiv al lui l e i c ă ²; pâlnioară. Cf. TDRG, CADE, DL, DEX, DSR. ✧ E x p r. **A face gura** (sau **buzele**) **leicuță** (**și pântecele balercuță**) = a bea foarte mult. *Voi face buzele leicuță Și pântecele balercuță.* POP., ap. GCR II, 318. *Iar tu mireasă, Tânără, frumoasă, Nu te bucura, Că m-oi sătura, Oi face gura leicuță, Pântecele balercuță.* SEVASTOS, P. 141, cf. DR. IV$_2$, 729, ALR I 698/645. *Oi face gura leicuță, pântecul balercuță Să nu las nici țirucuță.* NUNTA, 217, cf. NALR – MB II MN 291, 771/610.

– Pl.: *leicuțe.*

– **Leică²** + suf. *-uță.*

LEIÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Care aparține leului[1] (**I 1**), privitor la leu, (ca) de leu; (livresc) leonin[1] (**I**), (învechit, rar) leonic, leontic. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Galii... cu putere leiască se arunca întră manipuli.* BOJINCĂ, A. II, 112/23. *Așadar, fiarăle pe rând s-au adunat, Și întru o unire glas bun de lup au dat. Pe urmă au ieșit poronca ce leiască: Pe lup, nazâr deplin, la stâne se-l pornească.* DONICI, F. I, 51/22. *Să-și descopere știința și darul eroicesc, Puterile să-și arate și corajul cel leiesc.* PANN, E. II, 117/6, cf. DDRF, TDRG, DA II$_2$, 170.

– Pronunțat: *le-iesc.* – Pl.: *leiești.*

– **Leu**[1] + suf. *-esc.*

LEIÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca leul[1] (**I 1**), în felul leului. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, DA II$_2$, 170.

– Pronunțat: *le-ieș-.*

– **Leu**[1] + suf. *-ește.*

LÉIGĂR s. n. (Regional) Oală cu care se transportă mâncarea la câmp (Hideaga – Baia Mare). Cf. LEXIC REG. 23.

– Pl.: *leigăre.*

– Din magh. **légely**, săs. **lēgəl.**

LEÍME s. f. (Învechit, rar) Mulțime de lei[1] (**I 1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *leimi.*

– **Lei** (pl. lui *leu*[1]) + suf. *-ime.*

LEÍNȚĂ s. f. v. **leiță.**

LEIOCÁRP, -Ă adj. (Bot.; despre plante) Care are fructele netede, nepăroase; leiofil. Cf. GRECESCU, FL. 269, NDN.

– Pl.: *leiocarpi, -e.*

– Din fr. **léiocarpe.**

LEIOFÍL, -Ă adj. (Bot.; despre plante) Care are frunzele netede, nepăroase; leiocarp. *Exemplarele noastre aparțin cu totul la grupa caninelor* [Rosa canina] *nude sau leiofile.* GRECESCU, FL. 215, cf. NDN.

– Pl.: *leiofili, -e.*

– Din fr. **léiophylle.**

LEIOMIÓM s. n. (Med.) Tumoare benignă constituită din celule musculare netede mature, care apare mai ales în uter. Cf. D. MED., D. ENC., NDN.

– Din fr. **léiomyome.**

LEIOMIOSARCÓM s. n. (Med.) Tumoare malignă care se dezvoltă la nivelul fibrelor musculare netede. Cf. D. MED., NDN.

– Din fr. **léiomyosarcome.**

LEISHMANÍA s. f. (Zool.) Gen de protozoare parazite intracelulare din clasa flagelatelor, care provoacă leishmanioza; protozoar din acest gen. *Leishmanioza este o boală produsă de năvălirea în sânge a unui parazit, leishmania.* ENC. VET. 744, cf. D. MED., DN^3, NDN.

– Pronunțat: *liș-ma-.* – Și: **leishmaníe** s. f. NDN.

– Din fr. **leishmania.**

LEISHMANÍE s. f. v. **leishmania.**

LEISHMANIÓZĂ s. f. (Med.) Boală parazitară endemică, întâlnită la om și la animale, în special în țările calde, provocată de specii de protozoare din genul leishmania, care se caracterizează prin inflamații și infecții tegumentare, hepatice, intestinale etc. și prin anemie foarte gravă; (la pl.) gen care cuprinde asemenea boli. *Leishmanioza este o boală produsă de năvălirea în sânge a unui parazit, leishmania.* ENC. VET. 744. [Leishmania] *la om produce boala numită leishmanioză.* D. MED., cf. M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN, DEI.

– Pronunțat: *liș-ma-.* – Pl.: *leishmanioze.*

– Din fr. **leishmaniose.**

LEÍT, -Ă, I. adj. (Adesea adverbial) **1.** (Mai ales în legătură cu verbele „a fi" și „a se asemăna") Asemenea, aidoma, întocmai, la fel, deopotrivă, perfect asemănător cu... Cf. I. GOLESCU, C. *Gândesc că li-or fi educațional leit ca un franțuzesc.* PR. DRAM. 107. *Avea acest tânăr suflet cu talente-mpodobit Inimă ca de balaur, puteri ca de leu leit.* PANN, E. II, 27/14, cf. POLIZU. *Avea leit costumul în care se arătase de cu seară.* BARONZI, C. II, 273/21, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 168, LM. *Nostimă de tot: leită ex-turturica mea din tinerețe.* CARAGIALE, O. VI, 408. *E leită muma ei!* SLAVICI, O. II, 28. *Mumă-sa, cum îl văzu, îl cunoscu, căci era leit tată-său.* ISPIRESCU, L. 144. *Ar fi avut cuvânt bunăoară s-o întrebe măcar așa, de departe și prin pilduri, cum se face că două din fete seamănă așa de leit cu dascălul Onuță.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 116, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Casandra era leit tu.* ADAM, S. 16, cf. ALEXI, W. *Vedeți burtosul ăsta chel, Milos e, Fiindcă e pățit; În acel guzgan umflat, chiar el Își vede chipul lui leit.* GORUN, F. 90. *Atunci venind Minerva S-apropie de ei; după făptura Și glasul ei era leită Mentor.* MURNU, O. 373, cf. 30, PAMFILE, J. II, 151, CHIRIȚESCU, GR. 251. *E chipeș, frumos, mândru, leit coana Frosa.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 125, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sunt sigură că dacă s-ar îmbrăca țivil, acest Vasile Ionescu ar fi leit un băiat de băcănie.* BASSARABESCU, S. N. 62, cf. 16. *Marșul se aseamănă cu valsul,... așa cum ajunge de seamănă leiți într-o coabitare îndelungată baba cu moșul și cu ei pisoiul.* ARGHEZI, P. N. 225, cf. CADE. *Crucile care sângerau în cimitir, la para focului de sub troiță, erau leit aceste trunchiuri de gorun.* GALACTION, O. I, 268. *A făcut-o cu procurorul: are ochii negri, leit ăsta!* VOICULESCU, P. II, 239.

Avusese doi copii: o fată leită ea, şi-un băiat fecior. MOROIANU, S. 113. *Aceste iscusite şi dibace ţesătoare... au mai născocit şi alte flori şi floricele cu care împodobesc maramele, unele din ele având forma leită cu a celor ce le găsim în câmpiile şi munţii noştri.* id. ib. 200. *Alături cosea Suzana, fata lor; leit mama ei cu douăzeci de ani mai tânără.* DAN, U. 158, cf. IORDAN, STIL. 99, 205, SCRIBAN, D. *Era cu inima prinsă de Reveca, una dintre fetele baciului, care era leită maică-sa.* CAMIL PETRESCU, O. II, 57, cf. 112. *Copiii, doi, băiatul şi fata, leit părinţii.* STANCU, D. 239, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Experienţa mea la indienii Piaroa era leit oglinda aventurilor lui Wahari, eroul din vremuri legendare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 31/1, cf. D. ENC., com. LIUBA, CIAUŞANU, V., ALR I 1 390, ALR SN V h 1 444, ZANNE, P. II, 61. ✧ Expr. **A fi leit** (sau **leit-poleit, leit-poseclit**) = a fi asemănător, întocmai, la fel, aidoma cu... *A găsit... trei lulele de lut negru, care sânt leite poreclite „lulele româneşti".* ODOBESCU, S. II, 288. *Sultănica era leită-poleită răposatul.* DELAVRANCEA, S. 11. *Parcă văd pe Căminarul Tasache Murgu; uite, leit poleit cum e Conu Dinu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 14, cf. PAMFILE, J. II, 151. *Leit poleit, Tache!* KLOPŞTOCK, F. 74, cf. DL, DEX. *Fata era leită-poleită mă-sa.* STĂNCESCU, B. 211. *Lume, leită-poleită lumea noastră cu cea a noroacelor.* PAMFILE, DUŞM. 53. cf. ALR I 1 390/870.

2. (Învechit, despre îmbrăcăminte) Care cade, care se potriveşte perfect pe corpul cuiva. *Fracul îl strânge de-i plesnesc ochii, dar croitorul încredinţează că parcă e leit pe trupul său.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Îi şedeau bine hainele nemţeşti leite pe trup – ofiţer de tunari – nu alta.* SLAVICI, O. I, 329, cf. CADE, DL, DEX, DSR. ✦ Pext. Turnat[2] (**2**), poleit[2] (**1**). *Cu schiptru Leit în aur el şedea pe scaun Şi judeca pe morţi.* MURNU, O. 197. ✦ (Despre oameni) Îmbrăcat într-o haină care cade perfect pe corp. *Răsturnat-ai valvârtej Oştile leite-n zale de-mpăraţi şi de viteji.* EMINESCU, O. I, 147, cf. DL, DEX, DSR. *Juni scutieri leiţi în fir Veneau după Madelaine.* CĂRTĂRESCU, L. 52. *Jucându-ne de-a viii şi de-a morţii Vom defila leiţi în mucava.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 6/4. ✦ Fig. (Rar; despre păr) Răsfirat, desfăcut pe spate şi pe umeri. Cf. ŞĂINEANU, D. U., DL, DEX. *Lumei se arată O dalbă de fată... Dulce răcoroasă, Cu păr aurit, Pe umeri leit.* ALECSANDRI, P. P. 15.

3. (Învechit şi popular) Lustruit (**1**), netezit[2] (**1**), şlefuit[2] (**1**); strălucitor (**1**). *La capătul sutei a treisprezecea se iviră şi oglinzile de steclă, căci mai nainte era de oţel leit.* SĂULESCU, HR. I, 245/23, cf. DL, DSR. *Un porumb frumos, leit Florile dalbe, Despre apus a venit, Florile dalbe.* ALECSANDRI, P. P. 395. ✧ (Adverbial) *Dacă cu gingaşa-i mână capul ţi-a împodobit, Dacă umbra sa deschide lumina ta mai leit, Iart-o cu mine să meargă după paşii tăi... Ca să scoată în iveală frumuseţa-ţi la norod.* POGOR, HENR. 2/13.

II. Adv. Exact, chiar, perfect, întocmai. *Până şi societatea acestei ţări a trebuit să se formeze leit pe acelaşi tip.* BOLLIAC, O. 247, cf. PONTBRIANT, D. *Când o fată vrea să ştie Care-a fi al ei ursit, La mătuşa grabnic vie Şi eu i-l arăt leit.* I. NEGRUZZI, S. IV, 468. *El ajunsese leit telegrafist.* ARHIVA, X, 179. *Mişu semăna leit cu un unchi al ei, un bogătaş cartofor.* SANDU-ALDEA, D. N. 99. *Brusc, jidovii ce ţineau tarabă îşi sunară carboavele, şi un cap bătrân ce semăna leit cu cel ce aveam în faţa mea apăru, sau se transpuse în cadrul acela trist şi bătut de vânturi, ca o încarnare simbolică a anticarului de pretutindeni.* ANGHEL, PR. 19. *De altfel îi semeni leit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 30. *Mitrea, care semăna leit cu taică-su, moştenise spinii ei.* SADOVEANU, O. XVII, 171. *Elin şi Iana sunt leit soră şi frate.* CĂLINESCU, O. IX, 433. *Madam Farfara pretindea că era Caty leit, cel puţin în anume ţinută a capului.* CĂLINESCU, S. 704. *Ion, gospodar cu iniţiativă şi semănând leit bunicului său Postelnicul Nicolae.* PERPESSICIUS, M. II, 241. *L-au poreclit aşa în amintirea unei găinuşe golaşe... Seamănă leit cu ea.* VINEA, L. I, 404. *Spunea că zărindu-mă a crezut că sunt Ada nu-ştiu-cum, eroina procesului, cu care, după descrierile tale, semăn leit.* id. ib. II, 287. *Şi cum au dat de el, au prins a se zbengui..., împrumutând veşminte de pietre preţioase, de-au început să semene leit cu mânerul unui paloş bătut în diamante şi zefire multicolore.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 16, 15/11. *Tăcutul martor al ispitei sale i s-a arătat de data asta în plină zi, şi semăna leit cu el însuşi.* ib., 1993, nr. 7, 14/1.

– Pl.: *leiţi, -te.*
– V. **lei**[1].

LEITÁRI subst. v. **leltar.**

LEITENÁND s. m. v. **leitenant.**

LEITENÁNT s. m. (Învechit) **1.** Locotenent. Cf. VALIAN, v. *Leitenant de artilerie.* DESCR. AŞEZ. 98/10. *Domnescului nostru adiotant leitinantu Grigori Botescu* (a. 1840). IORGA, S. D. XIX, 47, cf. STAMATI, D. *Eram leitenant.* RUSSO, S. 30. *Eşti... leitenand al Turnului.* NEGRUZZI, S. III, 348. *Am felicitat... pe Costache Filipescu pentru rangul de... lieutenant.* LĂCUSTEANU, A. 55. *Am rugat pe lieutenantul Alexandrescu, comandantul roţei a 4-a să mă însoţească.* id. ib. 62, cf. 45, 57. ✧ **General-leitenant** = locotenent-general, v. locotenent. *Prin raportul său face arătare către Excelenţa Sa ghinăral-litinant Milaradoviciu* (a. 1809). DOC. EC. 79. *Generalul lieutenant Gerchenstein.* LĂCUSTEANU, A. 141; **căpitan-leitenant** = căpitan-locotenent v. căpitan. *Au sosit în acel port vaporul împărătesc rosesc... aflat sub ocârmuirea căpitanului leitenant Garanovski* (a. 1850). DOC. EC. 972; **leitenant-colonel** = locotenent-colonel, v. locotenent (**2**). *A slujit în rândurile oştirii până la gradul de potpolcovnic (lieutenant-colonel).* LĂCUSTEANU, A. 204, cf. 45.

2. Persoană care ţine locul unui demnitar; locţiitor. V. caimacam, locotenent (**1**), regent (**I 1**). Cf. I GOLESCU, C. *Acest crai, fără coroană, fără domn, liiutenant Întru partida sa încă ţinea rangul cel înalt.* POGOR, HENR. 141/15, cf. POLIZU. *Domnule leitenant d'Amont, lordul... aice e?* NEGRUZZI, S. III, 326, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, SCL, 1950, 76, 1958, 239.

– Pronunţat: *lei-te-.* – Pl.: *leitenanţi.* – Şi: **laitinánt, leitinánt, leoitenánt, leotenánt, lietenánt** (VALIAN, V.),

lieutenánt, leitenánd, litinánt, liiutenánt, lieotenánt (COSTINESCU), **lotenánt** (I. GOLESCU, C.), s. m.
– Din rus. **лейтенант**, germ. **Leutenant**.

LEITENÍNȚĂ s. f. (Învechit) Funcție, grad de leitenant (**1**). V. l o c o t e n e n ț ă (**1**). *Căpătă o leiteninţă în regimentul gardiei... care ii dete rangul de colonel în armie.* NEGRUZZI, S. II, 144, cf. FM (1844) 291[2]/33.
– Pronunțat: *lei-te-*.
– Din fr. **lieutenance**.

LEITINÁNT s. m. v. **leitenant**.

LÉITRĂ s. f. v. **loitră**.

LEÍȚĂ s. f. **I.** (Învechit şi regional) Leoaică. *Slobodzârâ şi o leiţă, ce era foarte sireapă şi cumplită.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 85[v]/7. *Vulpea au început a înfrunta pre leiţă, căci ea rar numai câte un pui fată.* ȚICHINDEAL, F. 42/7. *El întâi au pus pe vulpe meşteriţă Rege cătră leiţă.* DONICI, F. I, 51/12, cf. PASCU, S. 264, DA II$_2$, 170, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 799, DSR, ALR II 6 984/64, 310.

II. (Învechit şi popular) Monedă de aramă care valora douăzeci de parale, echivalentă cu jumătate dintr-un leu vechi; p. g e n e r. ban de valoare mică. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Moneta banilor turceşti era pe acea vreme ortiţă, orţi, leiţe, zloţi, lei.* DIONISIE, C. 166, cf. I. GOLESCU, C. *Tu cel carele... te uiţi la un sfanţih nu ca la o leiţă, ci ca la doi lei şi doăsprezece parale, dezmeteceşte-te.* TÂMPEANUL, G. 41/5. *Cei carii nu mergeau la rândul de săptămână, plăteau spătarului sau aghii o leiţă.* BĂLCESCU, O. I, 71. *Găina şi rața se vând câte o leiţă.* FILIMON, O. I, 191, cf. COSTINESCU. *Iei pe ea 31 lei ş-o leiţă?* JIPESCU, O. 146. *Pentru orice păcat mare să-i plătească un irmilic, Iar leiţa, puişorul, câte-un păcăţel mai mic.* CONTEMPORANUL, III, 427, cf. ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 78, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., DA II$_2$, 170, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Hârzobul Şi galbinul, Nojiţa Şi leiţa, Curaua şi paraua.* ALECSANDRI, P. P. 105. *Cere, că-ţi trebuie o leiţă Pentru foiţă, Două Pentru ouă, Trei Pentru ardei.* TEODORESCU, P. P. 132. *Hăuleşte, copiliţă,... Şi-ţi fă salbă de leiţe De la gâţă pân' la ţâţe.* MARIAN, NU. 296. *Eu n-am dat nicio leiţă, Şi-am iubit o copiliţă.* id. H. 59. *Să-mi plăteşti leiţa Că nu-ţi dau pe leliţa.* SEVASTOS, N. 161. *Na de la gaica o leinţă Şi mă pune în a căruţă.* MAT. FOLK. 91. *Mai sunt la o copiliţă O leiţă şi-o băncuţă, Pentru că mi-a dat guriţă.* ib. 226. *Găletuşă Plină de sfanţi şi leiţe.* MATEESCU, B. 64. *Na-ţ un galbăn ş-o leiţî.* VASILIU, C. 127. *Io dau câti-o leiţî, Iubesc câti-o copiliţî.* GR. S. III, 115. *Păr nu ńi-i da leiţa, nu-ţ dau pi leliţa.* ARH. FOLK. II, 101. *Tăgârţa pistriţă Plină de leiţe.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 142.
– Pronunțat: *le-i-*. – Pl.: *leiţe*. – Şi: (regional) **leínță** s. f.
– **Leu**[1] + suf. *-iţă*.

LEJÁNCĂ s. f. (Prin Mold.) Spaţiu dintre vatră sau sobă şi peretele din spatele acesteia, unde, adesea, dorm copiii şi bătrânii. Cf. CHEST. II 325/160, 337/153. ✦ Vatră de lut. Cf. L. ROM. 1992, 282.
– Pl.:?
– Din ucr. **лежанка**.

LÉJĂ s. f. v. **lege**[1].

LEJDÉU adj. invar. (Prin vestul Transilv.) Leoarcă[1] (**II**). Cf. TDRG, DA II$_2$, 149, SCRIBAN, D. *M-a plouat de m-a făcut lejdeu.* FRÂNCU – CANDREA, M. 102.
– Et. nec.

LEJÉR, -Ă, adj. **1.** (Despre senzaţii) Care este slab perceptibil, puţin sesizabil; care este redus ca intensitate sau ca volum. *Tocmai când mă aflam cufundat în visările mele poetice, fui atras de un lejer zgomot ce auzii în camera mea.* FILIMON, O. II, 110.

2. (Despre îmbrăcăminte) Care se poartă comod, cu uşurinţă (fiind subţire, uşor, cusut bine etc.). *Erau la cafea în costum lejer.* TEODORESCU, M. II, 159, cf. DL, DM, DN[3], DEX. *Şedinţa... o conducea bătrânul frumos, antropologul, cu paltonul lejer ţinut pe umeri.* ȚOIU, Î. 205, cf. DSR, D. ENC., NDN, DEI. ✧ (Adverbial) *N-ai idee ce bine e... seara, câteodată... acasă, lângă sobă, să citeşti îmbrăcat lejer în pijama..., cu papuci în picioare.* CAMIL PETRESCU, N. 43.

3. (Despre acţiuni sau despre activităţi) Care se realizează uşor (şi este lipsit de dificultăţi, de restricţii etc.); lesnicios (**I 1**); care prezintă delicateţe, fineţe, graţie. *Ţi-am expediat „Verzi şi uscate"; citeşte-le sănătos! – e o lectură lejeră.* CARAGIALE, O. VII, 129, cf. ALEXI, W. *Era lucru hotărât... ca toată lumea să se retragă la punctul de pornire, în pas lejer.* BREBAN, A. 354. ✧ *Voce lejeră* = voce de volum mic, melodioasă, graţioasă. Cf. CADE. ✦ (Adverbial) Posibil, realizabil (fără dificultăţi). *Această disponibilitate de a divaga lejer, pe diverse teme este cel mai sigur semn al imposturii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 8/4. *Trebuie să filmăm lejer, fără semne la actori.* CINEMA, 1974, nr. 3, 24. *Literatura confortabilă, cea în care ne putem instala lejer... trebuie a fi acceptată cu drepturi depline.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 10/4.

4. (Despre împrejurări, situaţii etc.) Care oferă condiţii bune (de existenţă, de manifestare); care presupune relaxare (**1**), destindere (**4**). *El voise... să pună oarecare ordine în atmosfera lejeră în care picase citatul cu totul şi cu totul deplasat al bătrânului său prieten.* ȚOIU, G. 15. *Câţiva actori celebri au constituit o asociaţie... N-au sală, dar pot juca oriunde – în formula lejeră pe care au hotărât-o pentru reprezentaţie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/2, cf. DSR. ✧ (Adverbial) *Ei, nu-i nimic, abia o să stea ăilalţi mai lejer. Că văd că aici sunt destul de îngrămădiţi!* DEMETRIUS, C. M. 88.

5. (Despre oameni) Care se simte (şi se comportă) liber faţă de orice constrângere sau reguli morale; p. e x t. libertin (**3**), neserios, uşuratic (**3**). *Ca să înţeleg că a fost lejeră până acum, adecă că este o nebunie a iubi pe un om ce nu-l poţi lua de soţ.* C. A. ROSETTI, N. I. 91. *Nu cunoştea alte „romane trăite"! Titlul sintetic al tuturora ar putea fi: Un singur băiat şi atâtea femei sau El atât de crud; ele atât de lejere.* TEODOREANU, M. II, 462. ✧ L o c. a d j. **Lejer în mişcări** (sau **în mişcare**) = sprinten (**1**), degajat[2] (**2**). *Era un ins... voinic de statură şi lejer în mişcări.* PREDA, R. 186.

6. (Despre manifestările, acțiunile oamenilor) Care denotă, care exprimă neseriozitate, libertinism nepermis. ▭ *Comportarea lui lejeră i-a indispus pe mulți.*
– Pl.: *lejeri, -e.*
– Din fr. **léger.**

LEJERITÁTE s. f. Comportare lejeră; neseriozitate, frivolitate. *Legeritatea și destrăbălarea romană nu-i scăpau nici lui* [Petru Maior]. BLAGA, G. 188, cf. DEX, NDN. *Lejeritatea persiflatoare devenită scop în sine, cu care Vitoux își tratează eroii, estompează efectele de lumină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 23/3. ✧ F i g. *Notele acestuia apar într-o lejeritate care e departe de a oferi o idee exactă asupra cadrului în care voiește a se fixa autorul.* GRICURCU, C. R. 136.
– Scris și: (după fr.) *legeritate.* – Pl.: (rar) *lejerități.*
– Din fr. **légèreté.**

LEJIOÁNĂ s. f. v. **legiune.**

LÉJNE adv. v. **lesne.**

LÉJNIC s. n. v. **leșnic²**.

LEJNICIOÁRĂ s. f. v. **lăsnicior.**

LÉLA adv. (Regional; în e x p r.) **A umbla** (sau **a bate, a fi**), **(de-a) lela** = a bate drumurile fără rost, a umbla haimana; a hoinări. *Oh, acela, De nu-l va prăpădi vo tâmplare, Nu va bate el în zadar lela.* BUDAI-DELEANU, Ț. 89, cf. 90, LB. *Bătea lela zădarnic.* DRĂGHICI, R. 5/10, cf. POLIZU, CIHAC, II, 169. *Bine-ți șede, coșcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri.* CREANGĂ, A. 69. *Dacă e holtei caută de-l și însoară, ca să nu umble lela și mai pe urmă să devie apostat.* MARIAN, NA. 171, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU. *Veniți la noi sau hoinăriți pe mare Ca niște lotri care umblă lela Și-și pun viața pustiind pe alții?* MURNU, O. 35, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 151, RESMERIȚĂ, D., DR. IV$_1$, 175, CADE. *Ai lăsat-o să umble lela.* VLASIU, A. P. 343. *Îmbrăcat civil, jigărit ca un motan, umblă lelea pe străzi.* TEODOREANU, M. II, 57. *Să umble ea așa, lela, iar n-are obicei... E o femeie cuminte, ține la mine.* SADOVEANU, O. III, 529, cf. IORDAN, STIL. 88, SCRIBAN, D. *Cui n-ar fi dat de bănuială umblând așa lela, în tălăzuirea care a golit ulițele de lume?* C. PETRESCU, A. R. 52, cf. DL. *M-am săturat să umblu lela pe străzi și să casc gura de pomană.* V. ROM. noiembrie 1953, 115, cf. CIORĂNESCU, D. ET., DEX. *Înhăitatu-te-ai cu ăștia care toată ziua lela-s.* CĂRTĂRESCU, L. 117, com. MARIAN. *El de mic îmbla numai lela încolo și-ncoace.* SBIERA, P. 1. *Până acuși unde bătuși lela de nu-i căutași?* RETEGANUL, P. I, 38, cf. ȘEZ. V, 104, VIII, 161, I. CR. IV, 22, com din FRATA – TURDA, din ZAGRA – NĂSĂUD și din BUCOVINA, ȘEZ. XXXII, 137, com din MARGINEA – RĂDĂUȚI, A V 20, VI 4, ZANNE, P. V, 383, PASCU, C. 210. **A purta pe cineva lela** = a face pe cineva să umble fără rost. *Dar nu mă purta lela!* CONV. LIT. V, 18. **A fi un bate lela** = a fi haimana, un om de nimic. Cf. ZANNE, P. V, 383. **A cădea lela** = a cădea deodată, la întâmplare. *Discul de aur... Bubui cu sgomot groaznic și vui înfricoșat... Și-un văzduh ieși, ce moaie toți genunchii, dă cad lela Hoții.* CĂRTĂRESCU, L. 64.
– Și: (prin confuzie cu *lele²*) **lélea** s. f.
– Cf. l e l e ².

LELÉ¹ interj. v. **lili¹**.

LÉLE² s. f. **1.** (Învechit și popular; și în sintagma *lele mare*) Sora tatălui sau a mamei unei persoane; (și în sintagma *lele mică*) verișoara unuia dintre părinți; soția unchiului; mătușă (**1**), tanti. *Sora maicei mele este-mi lele mare, iară vara premare sau vărul premare al maicii mele este-mi unchiu mic și lele mică.* PRAV. GOV., ap. TDRG. *Ce face d'alde lelea Floarea, lelea Ana, mama Măria?* PELIMON, I. 150, cf. CIHAC, II, 169, LM, DDRF, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 151, CADE, CIORĂNESCU, D. ET., SCURTU, T. 278, DSR, ALR I/II h 167, ib. h 168, ALRM I h 234, ib. h 287/218, 576, ALR – M IV MN 283, 481/232, NALR – MB II h 115, ZANNE, P. I, 301.
2. (Învechit și regional) Termen de respect folosit de frați pentru a vorbi cu (sau despre) o soră mai în vârstă; leică¹ (**1**). V. d a d ă (**1**), ț a ț ă (**1**). Cf. ANON. CAR., MAN. GÖTT. 13. *Dumneaei maichii cu fiiască plecăciune îi sărut dreapta, și dumneaei lelei cu plecăciune* (a. 1787). FURNICĂ, I. C. 146. *Lelea, soru-mea Păunica..., a dat opștescul sfârșit* (a. 1793). IORGA, S. D. VIII, 26. *Cu frățască dragoste mă închin dumitale lele Zoițo* (a. 1800). URICARIUL, XXI, 322, cf. LB, I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 169, DDRF, BARCIANU, TDRG. *Lele, nu te legăna, Că rochița nu-i a ta.* AGÎRBICEANU, A. 147, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET., SCURTU, T. 276. *Leleo, draga mea, Oprește arma, Nu-mi fă voie rea.* PAMFILE, C. Ț. 47. *Iubită, lele Marișcă, Și mult dorită Iulișcă, Știu c-acum îți lăcrăma, Dimpreună cu Ana.* ARH. FOLK. V, 92. cf. ALR I/II h 164, ALRM I/II 231, NALR – MB II h 112/469, 668, ALR – T II MN 287, 477/316, ZANNE, P. III, 25. ✧ F i g. *Vin, Moldovă, vino lele, Vin la surioara ta; Ți-oi da bunurile mele; Orice am eu tot ți-oi da.* BOLLIAC, O. 179.
3. (Popular; însoțit de numele persoanei la care se referă; mai ales la vocativ) Termen de respect folosit (de obicei de cei tineri) pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie mai în vârstă; leică¹ (**2**), mătușă (**2**). *N-am mai rămas decât 8 diemănțeale, den care trei le-am dat la lealea Bălașa* (a. 1745). IORGA, S. D. V, 323, cf. id. ib. VII, 8. *Alergă în vecini la baba bătrână Și-i spusă zicând: „Lele Mărăcină, Sâmziuța mea de o vreme tânjește,... mă tem că iubește."* BUDAI-DELEANU, T. V. 132. *Bine zici, lele cârciumăreasă, că te-ai învățat să beleși.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 71. *Nu-ți e lene, lea Mușată, Ca desleagă limba-odată.* HELIADE, O. I, 238, cf. 274, POLIZU. *Fost-ai, leleo, când ai fost, he, he, he!* NEGRUZZI, S. III, 77. *Și, îndreptat spre dânșii le ține-acest cuvânt: „Găsire bună, Săncu și lele vorniceasă."* CONV. LIT. IV, 103, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 169. *Lele, eu ți-oi spune, nu-i pierdut al tău bărbat.* CONTEMPORANUL, III, 263. *De ce bați pe Ilinca, lele Mărandă!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 13. *Apoi, or fi, dragul lelii, ce te prinde pe tine mirarea?* id. ib. 166, cf. DDRF. *În amurg de seară, Lelea Fira sta, Gheme depăna, Sfaturi înșira Pentru fată-sa.* COȘBUC, P. II, 142. *„Să dea Maica*

Domnului", zice lelea Tinca. SĂM. IV, 76, cf. ALEXI, W., TDRG. *Ci ca mai bagă-ţi limba-n gură, fă lele Floare, că doar ţi-o cam fi de când macini!* PETICĂ, O. 216. *Dacă mai îndrugi de-acestea, să ştii că mă supăr, vorbi lelea Maria.* AGÎRBICEANU, S. 156. *Cocoanele boierilor, chiar şi cele cu şcoală orăşănească,... nu se supără, dacă le zici „ghiţă" sau „lele".* PĂCALĂ, M. R. 126. *Ai pus-o de mămăligă cu Badea Gheorghe şi cu lelea Catrina ta!* HOGAŞ, DR. I, 140. *Acu du-te şi tu, draga lelii, du-te că ai o postată bună până acasă.* REBREANU, I. 31, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se abătu pe-o hudiţă şi se opri la poarta lelei Irina.* SADOVEANU, O. VII, 397, cf. XIV, 135. *Lelea Stanca slujise la noi vreo şase ani în tinereţe.* MOROIANU, S. 190. *Lele Ludovică, te strigă badea Simion.* DAN, U. 98, cf. SCRIBAN, D. *Am stat nopţi întregi ca să ascult pe moş Ion sau pe lelea Catinca.* CĂLINESCU, O. XIV, 147. *Dumneata, leleo, nu eşti de pe aici.* STANCU, R. A. III, 88. *Nu-i voie, lele... nu înţelegi că nu-i voie?* CAMILAR, N. II, 77, cf. DL, CIORĂNESCU, D. ET. *Bună seara, lele.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 93. *Dă-mi drumul, lele, sloboade zăvorul!* id. ib. 320, cf. SCURTU, T. 278. *Am avut un vis, parcă eram într-o casă unde am stat lângă casa lui lelea Constanţa unde m-o dus el şi m-o lăsat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC. *Frunză verde iarbă dulce, Lelea-i mândră ca şi-o cruce Şi moşul de-abia se duce.* MARIAN, O. I, 54. *Lelea-naltă smernică, Mergând la biserică, De poale se-nchedecă!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 434. *Vezi, lele preoteasă, zise argatul, cum ţi-am alungat eu boala.* SBIERA, P. 238. *Hai sî mânăm pi lelia Ca sî spui mâni-ta.* VASILIU, C. 42. *Mergi, lele, înainte, Nu-ţi mai aduce aminte.* PĂSCULESCU, L. P. 210. *Frunză verde trei surcele,... Nu-ţi mai strica ochii, lele.* PAMFILE, C. Ţ. 7. *Cum dai, lele, laptele? – Trei peţâle, domnule.* T. PAPAHAGI, M. 11, cf. GR. S. IV, 132. *Urâtă mi-i lelea chioară, Suflă-n foc şi vede-n oală.* IZV. XI, 39. *Pe valea cu tufele Spală lelea rufele.* ib. XIII, 237. *Măi Gheorghe, dragul lelii, n-ai văzut pe Valerul nostru?* DAN, U. 15. *Dragul lelii, du-te!* RETEGANUL, P. III, 27. *Unde eşti, dragul lelii? îl întrebă lelea Irina.* id. ib. IV, 60, cf. ALR I/II h 203, ALRM I/II h 286, A III 3, V 2, 16, 31, VI 4, 26, 35, com din MONOR – REGHIN, din ŞIEUŢ – BISTRIŢA şi din MORĂRENI – TOPLIŢA, UDRESCU, GL. *Câtu-i lelea de voinică, Doarme lângă mămăligă.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 271. *I-a da lelea Maria cu bobii ş-a spus că până nu-i aduc io spumă de unde să bat mărili-n cap, ia nu să poate face bine.* O. BÎRLEA, A. P. III, 127. *Iar lelea Dochia, cea frumoasă, bate-n sită şi-n covată Şi făcu un colac de secară.* FOLC. DOBR. 160, cf. ZANNE, P. III, 230, VI, 322, NALR – MB II MN 214, 484/465, ALR – T II h 219, 226, 229, ib. MN 288, 482/248, 337. ✧ (În proverbe şi zicători) *Nici lelea cu bârneaţă, nici badea cu altiţe* (= bărbatul să fie bărbat şi femeia, femeie). ZANNE, P. III, 25. *Lumea piere de belea, Lelea pune să se lea,* se spune despre o persoană căreia nu-i pasă de necazurile altora. id. ib. 200. *Ce porţi, leleo, chelbea-n cap? – Dacă-i modă, ce-am să fac,* se spune, ironic, despre femeile care-şi schimbă portul după gustul zilei. id. ib. 230. *Şi-a găsit hârbul capacul, tivga dopul şi lelea bărbatul,* se spune despre femeia îndărătnică ce şi-a găsit omul care să o domolească. id. ib. IV, 150, cf. DDRF, I. CR. IV, 22, ALR I 1388/532, 610, 684, 695, 700, 720, 725, 727, 730, 740, 750, 764, 768, 770, 795, 932, 960, 980. *Dacă badea ar avea cosiţe i s-ar zice lele* = bărbatul nu trebuie să se amestece în treburile femeieşti, precum nici femeia în treburile bărbatului. ZANNE, P. IV, 249.

4. (Popular) Termen cu care un bărbat vorbeşte cu (sau despre) femeia iubită; leică[1] (**3**), mândră (v. m â n d r u **II 1**), drăguţă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 169. *Petrece, tinere, păn' într-amurg, Într-amurg de sară, Şi lelea iar păn' într-amurg, Într-amurg de sară!* CONTEMPORANUL VII, 120, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lelea naltă şi subţire, care te sărută bine.* ALEXANDRU, I. M. 226, cf. CIORĂNESCU, D. ET., SCURTU, T. 279, M. D. ENC., DEX, D. ENC. *Căci n-am eu putere, lele, Să-ţi zăresc cu ochi şiret Ţâţişoare bourele.* CĂRTĂRESCU, L. 21. *De nu ţ-ar fi, leleo, dor, N-ai veni după obor, Tremurând cu capul gol.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 382. *Vin la nenea, dragă lele, Să-ţi dau salbă de rubele.* POP., ap. FILIMON, O. II, 356. *De nimica nu mi-i dor Ca de flori de culcuduţă, De gura lelei Anuţă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 33. *De la noi până la lelea Făcui drumul ca şi pelea!* HODOŞ, P. P. 61. *Rozmarinu-a-ngălbenit, Lelea cântă în suspine, Că neicuţu nu-i mai vine.* id. ib. 90. *Despăgubeşte-mă, lele, De părăluţele mele, Că sân bune, nu sân rele.* GRAIUL, I, 70. *Lelea-afară s-a uitat Şi-napoi că mi-a strigat.* BUD, P. P. 49. *Mută-ţ, lele, patu iară Unde-o fost şî astă vară.* CANDREA, Ţ. O. 31. *Lelea cu făptura ei, M-a băgat în năbădăi.* PAMFILE, C. Ţ. 104. *Dzâs-o lelea să o ğioc, Că mĥi-a puńe struţ în clop.* T. PAPAHAGI, M. 59. *Nu te ţinea, lele, tare, Nu eşti mândră, numa-ţ pare.* GR. S. II, 75. *Merge lelea pe colnic Răsucin la boranğic.* ib. V, 95. *Lele, ochişorii tăi Înghit bănişorii mei.* IZV. XV, 337. *Şi apoi ne vom căi De ce, lele, n-am trăit Până pe lume am vieţuit.* ARH. FOLK. VII, 137. *Joacă lelea şî desculţă Dacă n-are opincuţă.* ANT. LIT. POP. I, 196. *Sân două drumuţuri nouă Pă unu mere bağia, Pă unu mere lelia.* MAT. DIALECT. I, 118. *Ard-o focul pe lelea, Eu o rog şi ea nu vrea.* FOLC. MOLD. I, 73.

5. (Popular şi familiar) Calificativ dat unei femei imorale, depravate. *Am aflat eu trebile tale, leleo!* NEGRUZZI, S. III, 37, cf. POLIZU, CIHAC, II, 169, DDRF, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, CIORĂNESCU, D. ET., SCURTU, T. 279, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., cf. ŞEZ. XXIV, 11. *Când lelea tot zâmbeşte, umblă după căpătuit,* se spune despre o femeie care ademeneşte bărbaţii. Cf. ZANNE, P. II, 848. *Lelea joacă până-n noapte, Iar bărbatul i-e pe moarte,* se spune despre o femeie care are un amant. Cf. id. ib. V, 382. ✧ (Ca epitet, precedând termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *În poala bădiţii mele Şede-o lele de muiere.* DOINE, 154. ✧ E x p r. **Fecior** (sau **fiu, copil, pui**, rar, **fată**) **de lele (nebună)** = copil din flori, bastard; p. e x t. om libertin, neconformist, şmecher, şiret; ştrengar (**2**), vagabond (**2**). *Niciunul nu voieşte să treacă de popor bastard sau, cum zice românul, „copil de lele".* BARIŢIU, P. A. III, 55, cf. POLIZU. *Feciori de lele nebună, Care noapte-n frunză sună.* POP., ap. GHICA, S. 287. *În pădurea de la Strungă Sânt de cei cu puşca lungă... Feciori de lele nebună!* ALECSANDRI, P. I, 57, cf. CIHAC, II, 169. *Nu doară c-aţi socoti voi că-i*

Moldova ţară di jac, să ni gioace ca pi urs o mişa pripăşită pi la Munteni şi duoi feciori di lele fărmecaţi? ODOBESCU, S. I, 173. *Când ie îndârjit rumânu pă fămeia lui, îi zice ce-i ghine în gură, adică: muiere,... puiu de lele,... ciumă.* JIPESCU, O. 56. *Ah! fecior de lele ce mi-ai fost, cum de ne amăgişi?* ISPIRESCU, L. 150. *M-ai mâncat friptă! fecior de lele ce mi-ai fost.* id. ib. 195. *Parcă era copil din flori sau pui de lele, căci nu se lipia de el niciun descântec.* MARIAN, NA. 60, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Trei voinici ficiori de lele tăbărât-au pe-nserate; Dairaua cu cimpoiul şi ghitara tac speriate.* IOSIF, P. 62, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 151. *Cât de monstruos trebuie să fi părut... feciorilor de lele ce se năpustiseră toţi asupra-i.* M. I. CARAGIALE, C. 64, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Iaca ş-acela era un pui de lele! Acela prăda dincolo, la munteni.* SADOVEANU, O. I, 168. *Ţăranii... spun... despre un bărbat afemeiat „un pui de lele".* IORDAN, STIL. 186. *Dane, băiete, copil de lele Ce umbli noaptea la stele.* CĂLINESCU, O. XI, 87. *În tinereţe, muierea asta trebuie să fi fost un pui de lele cum n-a mai pomenit pământul.* STANCU, R. A. III, 106. *Cum de cutează acest pui de lele, feciorul unui funcţionăraş poştal, să-l cenzureze pe el?* VINEA, L. I, 320. *Nu ştii ce pui de lele e acest Haralamb!* TUDORAN, P. 44, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Alelei! fecior de lele! Căci răpişi zilele mele!* ALECSANDRI, P. P. 73. *Ah! fecior de lele! – ce-ai fost! – strigî ea cu ciudă.* MARIAN, O. I, 150. *D-alelei, fecior de lele Şi viteaz ca o muiere.* TEODORESCU, P. P. 583. *Măi, fecior de lele ce mi-ai fost, ce-ţi strică ţie florile de le prăpădeşti?* STĂNCESCU, B. 94. *Frăţioare codre frate, Ce fecior de lele eşti, Primăvara-mboboceşti, Iarna te călugăreşti.* PAMFILE, C. Ţ. 288. *Ai, fată de lele ce eşti, că bine m-ai înşelat!* id. DUŞM. 119. *Ce fecior de lele eşti, Numele că mi-l ghiceşti?* FOLC. OLT. – MUNT. V, 253, cf. ZANNE, P. V, 385, NALR – MB II h 129. ✧ L o c . a d v . **În** (sau **de**) **dorul lelii** = la întâmplare, fără rost, fără interes; fără ţintă hotărâtă. *A vorbi în dorul lelii.* BARONZI, L. 43. *Plecă şi el, ştii, cam în dorul lelii.* ISPIRESCU, L. 34. *Cămaşa pe el d-a pururea era floare; căciula-i ţurcănească trântită p-o ureche, în dorul lelii, îl prindea ca p-un haiduc.* DELAVRANCEA, S. 25. *Ca să ştiţi:... cucoanele mahalalelor... nu înaintau ele degeaba în mijlocul locaşurilor sfinte, şi, după multe plecăciuni şi temenele, nu o porneau în doru lelii una spre alta pentru a-şi cere iertare şi a se griji în urmă.* MACEDONSKI, O. III, 34, cf. DDRF, ŞĂINEANU, Î. 154. *Nu plâng eu de dorul lelii.* PAMFILE, J. II, 151, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Mişcarea Griviţei Roşii n-a izbucnit de dorul lelei şi fără cauze profunde.* ARGHEZI, B. 146, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. *Mergând astfel în dorul lelii, fără să ştie unde se duce şi pe unde calcă de cătrănit ce era, se deşteptă în zăpăceala ce-l cuprinse.* MARIAN, O. I, 146. *Şi a plecat aşa, în dorul lelii, până s-a dus de s-a culcat la streaja unui pod de peste o apă mare.* PAMFILE, D. 55, cf. CIAUŞANU, V., ZANNE, P. V, 384. **A umbla frunza lelii** = a umbla fără rost, de colo până colo. Cf. DEX², ZANNE, P. II, 788. **A fi în dragul lelii** = a fi întreţinut de cineva. Cf. LEXIC REG. 82.

6. (Bucov.; art., în sintagmele) *Lelea albă* = numele unei hore; melodie după care se execută această horă. Cf. NICULESCU – VARONE, v. 111. *Lelea cu rufele* = numele unei hore; melodie după care se execută această horă. id. ib.

– Gen.-dat. şi: (învechit) *lelei.* – Şi: (regional, prin haplologie) **lea** s. f.

– Din bg. **лєлю**.

LÉLEA¹ adv. v. **lela**.

LÉLEA² s. f. v. **lalea**.

LELEÁC s. m. v. **liliac²**.

LELELEÁU subst. (Neobişnuit) Cântec fără cuvinte, pe silabele „la, la"; (familiar) lălăit, lălăială, lălăitură. [Miai] *flencănea capul şi-i trăgea un leleleau de urla câinii după el.* PREDA, Î. 89.

– Onomatopee. Cf. l a - l a .

LÉLENŢ subst. (Maghiarism, în nord-vestul Transilv.) Azil (de copii orfani); orfelinat. Cf. CV 1950, nr. 4, 35, NALR – B II, 173/59.

– Pl.:?

– Din magh. **lelenc** „copil găsit".

LELEOÁRĂ s. f. v. **lelioară**.

LELEÚŞĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui l e l e ². Cf. JAHRESBER. VIII, 205, SCURTU, T. 279.

– Pl.:?

– **Lele²** + suf. *-uşă*.

LELÍ interj. v. **lili¹**.

LELIÁ vb. I. R e f l . (Olt.) A se mira¹ (**1**), a se minuna (**3**). *Nu te lelia aşa, că-mi deochi copilu!* GR. S. VII, 247, cf. LEXIC REG. 42.

– Prez. ind.: *lélii.*

– Formaţie onomatopeică.

LELIÁC¹ s. m. v. **liliac¹**.

LELIÁC² s. m. v. **liliac²**.

LELIACHÍU, -ÍE adj. v. **liliachiu**.

LELÍCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui l e l e ² .

1. Cf. l e l e ² (**1**). Cf. CIHAC. II 169, DDRF, TDRG, CIORĂNESCU, D. ET. 4780, DSR, SCURTU, T. 279, ALR I/II h 167/770, ib. h 168/536, 584, ALRM I/II h 234.

2. Cf. l e l e ² (**2**). Cf. CIHAC. II 169, DDRF, TDRG, CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, DSR, SCURTU, T. 279, 280, VICIU, GL. *Şi zice către soră-sa: – Lelică, vină să-ţi cat în cap!* VASILIU, P. L. 108, cf. ALR I/II h 164, ALRM I/II h 231, LEXIC REG. 92, PASCU, C. 231, NALR – MB II h 112/469, ib. h 115/486, ALR – T II h 229/441.

3. Cf. l e l e ² (**3**). *Cine m-au adus, lelică, Nu te pot încredinţa; Hrana mi-i o floricică Care-i zic «Nu mă uita».* CONACHI, P. 9, cf. CIHAC, II, 169. *Dă, lelică, zise o nevastă mai tânără, l-a fi luat taică-su, că, doamne, drag îi mai era.* CONTEMPORANUL, V, 296. *Trei spice-n mâni a luat... Lelichii că mi le-a dat.* MARIAN, S. R. I, 39, cf. DDRF, TDRG, DL, SCURTU, T. 279, DSR. *Ei, lelică, ia te*

uită la mine! PAMFILE, D. 103, cf. ALR I/II h 203. *Dăi, lelicî – zâce – am fost on băiet rău acasă la tata şî la mama.* O. BÎRLEA, A. P. I, 390. ✦ Mamă vitregă. Cf. SCURTU, T. 224, 279, ALR I/II h 157, ALRM I/II h 287. ✦ P. ext. Femeie de la țară. *Lelica noastră, deşi mai târzior, totuşi se va preface în damă.* ASACHI, S. L. II, 339. *Lelica le-a dus în casă Ş-a pus spicele pe masă.* TEODORESCU, P. P. 150, cf. PAMFILE, A. R. 123.

4. Cf. lele² (4). *Nu cumva ți s-a aprins călcăile după vro lelică?* NEGRUZZI, S. III, 8, cf. CIHAC, II, 169, DDRF, TDRG, CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, SCURTU, T. 279, DEX, DSR. *Dormind cu lelica-n pat, Badea vis mândru-a visat.* TEODORESCU, P. P. 149. *Frunză verde, frunzulică, Ce să facem, tu, lelică? Ne-am iubi, nu cutezăm, Ne-am lăsa, nu ne-ndurăm.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 61. *Frundzî verdi di-alunicî, Lelicî, lelicî, Nu-ți mai dzâc nimnicî.* VASILIU, C. 128. *Nu mă lăsa singurel, Bolnav, netămăduit, Că, lelico, te-am iubit.* PAMFILE C. Ț. 248, cf. 332.

5. Cf. lele² (5). Cf. CIHAC, II, 169, DDRF, TDRG, DL, DSR.

– Pl.: *lelici.* – Şi: (regional, prin haplopogie) **lică** s. f.

– **Lele²** + suf. *-ică.*

LELICHÍU, -ÍE adj. v. **liliachiu.**

LELICÚȚĂ s. f. sg. (Regional) Diminutiv al lui lele².

1. Cf. lele² (3). Cf. DEX, DSR, SCURTU, T. 279. *Scoală, lelicuță, scoală, Că-i hăt multişor de-asară!* MARIAN, Î. 543.

2. Cf. lele² (4). Cf. DEX, DSR, SCURTU, T. 279. *Lelicuță de la belți, Nu da gura pi la tăți.* ŞEZ. IV, 137.

– **Lelică** + suf. *-uță.*

LELIÉ s. f. v. **lalea.**

LELIOÁRĂ s. f. (Regional) Iubită, drăguță, ibovnică. Cf. SCURTU, T. 279. *Plecai p-o ulicioară, Mă-ntâlnii c-o lelioară.* MAT. FOLK. 1 202. *Lelioară, Mărioară, Ia ieşi, dragă, pân-afară.* PAMFILE, C. Ț. 211. *Lelioară de trei ori, Ia-mă-n brațe şi-mi dă flori.* FOLC. TRANSILV. II, 330. *Strigă, Doamne, cine strigă, Lelioară şi-a nost Domn, Strigă-un dalb de împărat, Lelioară şi-a nost Domn.* ib. III, 238.

– Şi: (regional) **leleoáră** s. f. LEXIC REG. 20.

– **Lele²** + suf. *-ioară.*

LELIŞOÁRĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui lele².

1. Cf. lele² (2). Cf. LB, PONTBRIANT, CIHAC, II, 169, DDRF, TRDG, DL, ŞĂINEANU ap. SCURTU, T. 279, GRAIUL, I, 457, ALRM I/II h 234.

2. Cf. lele² (3). Cf. CIHAC, II, 169, DDRF, ALEXI, W., TRDG, DL, ŞĂINEANU ap. SCURTU, T. 279, DSR, GRAIUL, I, 457.

3. Cf. lele² (4). *Dragă fecioară! fii-m lelişoară. Iară eu mă jor, ți-oi fi bădişor.* BUDAI-DELEANU, Ț. 308, cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 169, DDRF, ALEXI, W., TDRG, CONTRIBUȚII, III, 39, SCURTU, T. 279, DEX, DSR, GRAIUL, I, 457. *Marioară, sorioară, Sufletul meu, lelişoară, Dorul tău mă bagă-n boală.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 30. *Hop leliță, lelişoară, Nu lăsa voinic să moară Pentr-un pic de gurişoară.* id. ib. 42, cf. 366. *Lelişoară de pe plai, spune-mi gura cui o dai?* FAMILIA, 1887, 463. *Frunză verde trei păstăi, Lele, lelişoară hăi! Am fost asară la voi.* MARIAN, H. 22. *Lelişoară de la țară, Cu sprâncene de secară, Cu cercei de mămăligă, Când se mânie-i mânâncă.* id. ib. 106. *Lelişoară de pe plai Spune-mi, gura cui o dai? Dă-mi-o mie-n datorie Până la sfânta Mărie.* ŞEZ. I, 270. *Lelişoară smedioară, Pe mulți ai băgat în boală!* PAMFILE, C. Ț. IX, cf. ARH. FOLK. VII, 78. *Trandafir de pe ogoară, Spune-mi, bade, şi te joară Că n-ai altă lelişoară.* FOLC. TRANSILV. III, 124.

4. Cf. lele² (5). Cf. CIHAC, II, 169, DDRF, TRDG, DL, ŞĂINEANU, ap. SCURTU, T. 279, GRAIUL, I, 457. *Tu leliți lelişoarî, Tu la târg şi ieu la țarî.* GRAIUL, I, 457. *Lelişoarele pudrate Parcă-s cățele cu lapte.* PAMFILE, C. Ț. 327.

– Pl.: *lelişoare.*

– **Lele²** + suf. *-işoară.*

LELÍȚĂ s. f. **I.** (Popular) Diminutiv al lui lele².

1. Cf. lele² (1). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 169, DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Sărut mâinile... prea iubiților mei bădiță şi leliță Ecaterină.* CREANGĂ, ap. CĂLINESCU, O. XIV, 85. *Leliței mele de la Păstrăveni, bălăi şi cu ochii ca cicoarea, semănau mamei.* SADOVEANU, O. XVII, 370, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, SCURTU, T. 280, DSR, ALR I/II h 167.

2. Cf. lele² (2). Cf. LB. *Să ştii că nu mă voi mărita... înaintea leliței Ardela.* ASACHI, S. L. II, 306. *Adu-ți aminte, leliță, de ceasul acel cumplit Întru care tatăl nostru de moarte era gonit.* CONACHI, P. 49, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 169. *Vai de mine, leliță, zise cea mai mică, mă mir cum ți-a dat în gând una ca aceasta.* ISPIRESCU, L. 50, cf. DDRF. *Ce doreşti, lelță? zise Conu Dinu, care-i era frate mai mic.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 22, cf. TDRG, ŞANDRU-BRÎNZEU, JINA, 100, CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, SCURTU, T. 280, DSR, GR. S. VI, 240. *Sora mijlocie, Lelița Marie, Plină-i de trufie.* MARIAN, INS. 342. *Bătă-ți-ar, leliță, bată, Nouăzăci di draci odată, Omorî-m-ar şi pi mini Nouă cruci di mănăstiri.* CARDAŞ, C. P. 155, cf. CV 1952, nr. 5, 40, ALR I/II h 164, ALRM I/II h 231. ✦ (Regional) Cumnată (Ciobanu – Hârşova). Cf. H II 256, SCURTU, T. 280.

3. Cf. lele² (3). Cf. POLIZU, CIHAC, II, 169. *Mi-a spus lelița Safta că-i bolnav de lingoare.* CARAGIALE, O. VI, 32, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Din ziua a treia de Paşti lelița Chiva nu mai are hodină.* AGÎRBICEANU, A. 183. *Dragostea idilică, curată, sănătoasă a „leliței" de la țară.* RF I, 201, cf. BUL. FIL I, 119, 135, 143, ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100, GR. S. VI, 240. *În vremea asta domnu Macovei, preceptorul, a luat vaca leliței Ilinca pentru datoriile pământului.* SADOVEANU, O. XIV, 135. *Am adus liței Ana şi douăzeci de ouă de gâscă sălbatecă.* id. ib. XXI, 497. *Lelița Oțetea ieşea din grajd cu şiştarul.* BLAGA, H. 163. *Păi aşa spune, leliță... Hai suiți sus... se grăbeşte acum bucuros Simion.* CAMIL PETRESCU, O. III, 404, cf. DL, DSR. *Ho, leliță de muiere, ce socoți tu că de-amu mi-i scăpa?* VASILIU, P. L. 175. *A zis ea, cum a fi putut zice, unei fete de-alături: – Leliță, haidem să fugim, că iuhmanul ista-i Strigoi.* PAMFILE, DUŞM. 179. *Descuie, leliță, uşa, Că răsare găinuşa!* ARH. FOLK. V,

65, cf. ALR I/II h 203, ALRM I/II h 287, NALR – MB II h 111/477, II MN 243, 615/533, ib. III MN 214, 484/465. ✧ (Fig.) *Găbuiesc pupăza pe ouă, şi zic plin de mulţămire: „taci leliţă, că te-am căptuşit ieu...".* CREANGĂ, A. 53. ✦ (Regional) Mamă vitregă. Cf. SCURTU, T. 224, ALIL XXIV, 216, XXX, 370, ALR I/II h 156. ✦ P. ext. Femeie de la ţară. *Leliţa se strecoară pe din dos şi se întoarse cu vorba că cucoana preoteasă se roagă de iertare.* VOICULESCU, P. I, 124. *Era un du-te-vino, neîntrerupt, prin curte, de leliţe care ofereau struguri şi poame.* BLAGA, H. 93.

4. Cf. lele² (**4**). *Cântă-le de dor şi de frunză verde, De leliţa şi tot cântări voioase.* BUDAI-DELEANU, T. V. 90, cf. LB. *Zise dar că e de viţa Trandafirilor faimoşi, Să se bucure leliţa Şi flăcăii năzuroşi.* HELIADE, O. I, 135, cf. PONTBRIANT, D. *Leliţă, nu ţi-e teamă De bombe, de şrapnele ce zboară-n jurul tău?* ALECSANDRI, POEZII, 488, cf. id. T. 659, COSTINESCU, CIHAC, II, 169, DDRF. *Se desfăcea o atmosferă de viaţă rurală, cu leliţe cârciumăriţe, ibovnice şi trădătoare ale voinicilor codrului.* IORGA, P. A. I, 44, cf. TDRG. *Acum mai toate scrierile D-lui Sărsăilă se îndreptează către Leliţa ideală.* VIANU, A. P. 25, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 780, SCURTU, T. 280, DEX, DSR. *Dragă-mi e leliţa-naltă Şi la mers cam legănată.* ALECSANDRI, P. P. 337. *Foaie verde aluniţă, Aolică, fa leliţă! Fire-a-ţi pieptu-o grădiniţă.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 381. *Leliţă, lelişoară, Păsărica mea uşoară, Tot gândesc şi iar gândesc Că pe cine să iubesc?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 42. *Tu, leliţă, Să-mi mai fi[i] un an drăguţă.* id. ib. 44. *Hai, leliţă, după mine, Că te-oi ţinea foarte bine Cu zahăr şi cu masline, Cu stafide şi smochine.* MARIAN, H. 5. *Foiliţă trei migdale, liţă, sprincenele tale tare-s făcute cu cale.* ŞEZ. I, 72. *Leliţă Săftiţă, Ian mai ieşi afară Că-i destul di-asară Di când stau pi-afară.* CARDAŞ, C. P. 103. *Toarce, furcă, şi tu, fus, Că leliţa iar s-a dus.* BREBENEL, GR. P. *Unde-ai fost, leliţ, -atunci? – La fântâna cu doi nuci Să dau gură la doi prunci.* BUD, P. P. 63. *Liţî, liţî, fa Mardioalî, Când ti văd în rocioarî!* VASILIU, C. 100. *Să mă duc la Cladova, La leliţa Stăncuţa.* PĂSCULESCU, L. P. 294. *Pe deal şi pe vale Plimbă, mi se plimbă Un om c-o leliţă, Un domn c-o domniţă.* PAMFILE, C. Ţ. 43. *Trecui punte peste punte, Până la leliţa-n munte.* id. ib. 229, cf. 125. *Tu, leliţă puişor, Scrie-mi dorurile mele Într-o carte lâng-a tale.* BÎRLEA, L. P. M. II, 94. *Leliţa cu ochii mari Mândruţa dângă jandari Şi-a dat boi pă cheptari.* T. PAPAHAGI, M. 60. *Fă-mă, Doamni,-o porunghiţî La leliţa, pă altiţî, Sî hiu aproapi di ţâţî.* GR. S. III, 111. *Leliţo, şti[i] ca să joci La furcă nu ştii să torci.* IZV. XII, 48. *Leliţă din cotitură, Ce te ţii aşa fudulă Că ştiu ce-ai în bătătură.* ib. XIII, 237. *Dragă mi-i leliţa naltă, Că-m dă gură păstă poartă.* MAT. DIALECT. I, 112. *Vasilică Uţă,... Cu cal porumbac,... Leliţăi eşti drag.* BALADE, III, 217. *Leliţă, vai, draga mea, Când va veni sâmbăta, Leagă de codiţa ta Un fir galben de mătasă Şi mi-l scoate pe fereastră.* FOLC. TRANSILV. II, 330. *Leliţă, că m-ai lăsat Eu nu-ţi vreau mare păcat, Numa-un an să zaci în pat.* ib. III, 17. *Taci, leliţo, c-am venit.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 435. *Potcovii calul cu râla, Să trec la leliţa gârla.* ib. IV, 381. *Câte flori pe Ialomiţă La leliţa pe altiţă.* ZANNE, P. VI, 154.

5. Cf. lele² (**5**). *Îi arătă bucurie mare, însă tot făţălniceşte, ca o leliţă mehenghe.* GORJAN, H. IV, 74, cf. POLIZU, CIHAC, II, 169. *Se tot uita asupra ei mereu... întocmai cum fac leliţele ce umblă să momească pe tineri.* ISPIRESCU, U. 22. *Te-am aflat eu, leliţo, nu te teme, că nu-i Rada aşa de proastă cum chiteşti.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 190, cf. DDRF, TDRG, DL, SCURTU, T. 280, DSR. *Tu, leliţî lelişoarî, Tu la târg şî ieu la ţarî, Tu la târg dupî iubit, Ieu la ţarî la prăşât.* GRAIUL, I. 457. ✧ Expr. **Pui de leliţă** = pui de lele, v. lele² (**5**). *Este-mi de-o boltiţă Făcută de viţă De-un pui de leliţă Frumos la peliţă.* PAMFILE, C. Ţ. 44, cf. BALADE, II, 198.

6. Femeie bârfitoare; mahalagioaică, mahalagiţă, ţaţă (**3**). *Fel de fel de jupânese sau leliţe pe care dumnealui le numeşte muze.* HELIADE, O. I, 249. *Auzi vorbă de leliţă?* GORJAN, H. II, 123. *Le găsea multe ponoase... precum fac leliţele.* id. ib. 203. *Până încărca un soldat o puşcă cu cremene,... îi spărgea leliţa capul cu sticla de lapte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 191. *Toate s-ar fi sfârşit cu bine dacă cearta nu şi-ar găsi totdeauna loc prielnic între leliţe.* V. ROM. februarie 1952, 131, cf. SCURTU, T. 280, H II 203.

II. (Regional) **1.** (Art.) Termen eufemistic pentru malarie. CANDREA, F. 222.

2. (Bot.) Cârciumăreasă (*Zinnia elegans*). Cf. BORZA, D. 189, 250.

3. (De obicei cu determinări) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 111, SCURTU, T. 280.

– Pl.: *leliţe.* – Şi: **lélţă**, (prin haplologie) **liţă** s. f.

– **Lele²** + suf. *-iţă.*

LELIŢCÁNĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui leliţă (**I 4**). Iubită, drăguţă, ibovnică. *Leliţcană din Nărteşti, Geaba te mai fudulești, Că aseară pe-noptat, Pe drum mi te-am sărutat.* ŞEZ. VIII, 161, cf. CADE, SCURTU, T. 280. *Bădiţa îi fărmăcat De-o leliţcană di sat.* PAMFILE C. Ţ. 106. *Leliţcano din Ploieşti, Cu bărbatul cum trăieşti?* id. ib. 323.

– De la **leliţă**.

LELIŢÍCĂ s. f. Cf. I. GOLCESCU, C., CADE 705, SCURTU, T. 280, L. ROM. 1967, 95. *Foaie verde lozioară, Leliţică bălăioară, Cu rochiţa roşioară... Ai băgat voinici în boală.* PAMFILE, C. Ţ. 102. *De-ai fi bună şi-nţeleaptă, Leliţică dragă, Ai lăsa uşa crăpată Şi fereastra ridicată, Să vin şi eu câteodată.* id. ib. 140.

– Şi: (prin haplologie) **liţică** (ALR I/II 164/456, ib. h 203/451, ALRM I/II h 231/456, ib. h 287/451) s. f.

– **Leliţă** + suf. *-ică.*

LELIÚCĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui lele². **1.** Cf. lele² (**1**). Cf. SCURTU, T. 280, VICIU, GL., ALR I/II h 167, ib. 168, PASCU, C. 232, ALR – T II h 226.

2. Cf. lele² (**2**). Cf. SCURTU, T. 280, PAŞCA, GL., ALR I/II h 164, ALRM I/II h 231.

3. Cf. lele² (**3**). Cf. SCURTU, T. 280. ✦ Mamă vitregă. Cf. ALR – T II h 219.

4. Cf. lele² (**4**). *Liucă, liucă doholică, O di ce te doholeşti.* ARH. FOLK. V, 145. *Leliucă din doi părinţi, Nu te grăbi să te măriţi.* POP., ap. SCURTU, T. 280, cf. ALRT II, 57.

– Pl.: *leliuci*. – Şi: **lelúcă** (CL 1964, 84), **liúcă** s. f.
– **Lele**[2] + suf. *-ucă*. – **Liucă**, prin haplologie.

LELTÁR subst. (Maghiarism, prin Transilv.) Inventar. Cf. ALRM II/I h 221/316, 326.
– Pl.:? – Şi: **leitári** subst. ib. h 221/279.
– Din magh. **leltár**.

LELTAROZÁŞ s. m. (Maghiarism regional) Inventar (Moftinu Mic – Carei). Cf. ALR II/I MN 88, 2 714/334, ALRM II/I h 221/334.
– Pl.:?
– Din magh. **leltározás**.

LÉLŢĂ s. f. v. **leliţă**.

LELÚCĂ s. f. v. **leliucă**.

LÉLUI interj. v. **ler**[1].

LELÚNC subst. **1.** (Regional) Permisie. V. p e r m i s i u n e (**2**) (Borşa – Vişeu de Sus). Cf. ALR SN IV h 960/362.
2. (Regional, ieşit din uz) Soldă (**1**) (Cajvana – Suceava). Cf. LEXIC REG. II, 117.
– Pl.:? – Şi: **lelúng** subst. ALR SN IV h 960/362.
– Et. nec.

LELÚNG subst. v. **lelunc**.

LEM s. n. Modul al navetei spaţiale, proiectat să se desprindă de corpul principal al navei şi să-şi continue zborul spre Lună, în scopul aselenizării cosmonauţilor. *Lemul ni s-a părut deodată un Cal Troian al vremii noastre.* STĂNESCU, R. 36. *Armstrong a coborât pe Lună, a înconjurat lemul, ţinându-se încă de el.* id. ib., cf. D. ENC., NDN.
– Pl.: *lemuri*.
– Din engl. **lem**.

LEMARGHÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Lăcomie la mâncare. Cf. CANTEMIR, I. I. I, 15, GÁLDI, M. PHAN. 205, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. 325.
– Şi: **limarghíe** s. f. GÁLDI, M. PHAN. 205.
– Din ngr. **λαιμαργία**.

LEMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Privitor la lemă. Cf. NDN.
– Pl.: *lematici, -ce*.
– Din fr. **lemmatique**.

LÉMĂ s. f. **1.** Enunţ considerat adevărat pe care o disciplină ştiinţifică îl preia de la altă disciplină ştiinţifică, pentru a-şi formula şi demonstra propriile enunţuri. *Lema, greceşte adecă „luare", să zice spunerea carea să ia dintr-altă învăţătură pentru ajutoriu, ca să putem arăta vreo spunere în învăţătura de care grăim.* MICU, L. 88/18. *Mecanica împrumută leme din geometrie; psihologia, din metafizică etc.* ENC. ROM., cf. D. FIL., NDN.
2. (Logică) Raţionament ipotetic disjunctiv. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., FROLLO, V. 306, M. D. ENC., DEX, D. FIL., V. BREBAN, D. G., D. ENC. *Izolaţioniştii întru naţionalism şi adepţii integrării rapide aparţin aceleiaşi clase mentale: nici unii, nici alţii nu-şi dau osteneala să examineze... lema demonstraţiei..., pentru că întrebarea fundamentală rămâne: cui aparţine viziunea României veşnic nedreptăţite?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/2, cf. NDN, DEI.
3. (Mat.) Propoziţie preliminară a cărei concluzie înlesneşte demonstraţia unei teoreme. *Lema este un adevăr întrebuinţat deocamdată pentru demonstraţia unii teoremi sau dezlegarea unii problemi.* POENARU, G. 5/17, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 96[1]/21, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, SCRIBAN, D., URSU, T. Ş., 230, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. FIL., V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN, DEI.
4. (Lingv.) Formă convenţională a unui cuvânt flexibil (explicat într-un dicţionar); formă-titlu; p. e x t. element lexical. Cf. BUL. COM. IST. I, 90, DN[3], NDN, DEI.
– Scris şi: *lemmă*. – Pl.: *leme*.
– Din lat. **lemma**, gr. **λέμμα**, fr. **lemme**.

LEMBRÍC s. m. v. **limbric**.

LÉMING s. m. Nume dat mai multor genuri de mamifere rozătoare, asemănătoare cu hârciogul, cu coada scurtă şi cu blana deasă, de culoare brună-roşcată, care trăiesc în regiunile nordice circumpolare, de unde migrează ciclic (la trei-patru ani) spre coasta de sud, înotând în largul mării şi înecându-se în masă (*Lemmus*); animal care aparţine unuia din aceste genuri. *Vulpile tundrei se deplasează după lemingii nordului.* BĂCESCU, PĂS. 199. *La o perioadă de trei-patru ani, lemingii scandinavici se înmulţesc foarte mult, migrează spre coastă, înoată în largul mării şi se îneacă în masă.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *lemingi*.
– Din engl. **lemming**, fr. **lemming**.

LEMN s. n. **I. 1.** (Învechit şi popular) Arbore, copac; arbust. *Ca în du[m]bravi de lemne cu săcurile tăiară uşile lui.* PSALT. HUR.[2] 151. *Legea Domnului... hi-va ca lemnul răsădit lângă ieşitul apee[i].* PSALT. SCH. 2/2. *Atunce bucura-se-vor toate leamnele* (c o p a c i i B 1938) *dumbrăvilor de faţa Domnului că vine.* CORESI, PS. SL.-ROM. 407. *Finicul, mai vârtos de toate leamnele alalte, înaltă-se la ceriu.* id. EV. 107. *Porânci voao Domnedzeu să nu mâncaţi de tot lemnul raiului (din toţi* p o m i i *grădinii* B 1938)*?* PO 18/13. *O săcure... taie rădăcina lemnului.* VARLAAM, C. 22. *Ca un foc ce arde lemnele cele seci fără de roadă.* id. ib. *Când va tăia un om niscare lemn în pădure sau va dărăma a niscare dobitoace şi va cădea asupra vreunui dobitoc şi-l va omorî, acesta să dea suflet drept suflet.* PRAV. 17. *Vedeţi smochinul şi toate leamnele, Când înfrunzescu, văzând, înşivă ştiţi că-i aproape vara.* N. TEST. (1648), 98[v]/6. *Un lemn ce-l cheamă frăgariu.* MARDARIE, L. 290/19. *Pădure nu aşea înaltă în copaci, că copacii foarte puţini sînt, cum este deasă şi râpoasă şi de spini mai mult decât de alt lemn crescută.* M. COSTIN, O. 132. *Măguri, dealuri şi lemne cu roadă. Şi chedrii toţ... Şi pruncii să laude pre Domnul.* DOSOFTEI, O. I, 331. *Şi zise Dumnezău: „Răsară pământul*

buruiană de iarbă sămănătoare... şi lemn roditoriu (p o m i *roditori* B 1938) *făcând roadă.* BIBLIA (1688)^2, I, 166. *Iară lemnul* (c o p a c i i B 1938) *care ştii că nu iaste rodnic de mâncare, acela să-l surpi şi să-l tai.* ib. V, 168. *Iată, munţii strigă, văile răzsună..., iată, pietrile vorovăsc, lemnele povestesc.* CANTEMIR, I. I. II, 141. *Au purces peste câmpii fără lemne, fără apă.* R. POPESCU, CM I, 442. *Acolo spânzurându-i de un lemn, îi strujiră.* MINEIUL (1776), 77^{r2}/11. *Însemnarea soiurilor de lemnu, care acolo în ţară cresc şi ce să face dintr-însul şi care folos dau.* COD. SILV. 4. *Alexandru... puse cartea într-un lemn nalt şi să întoarseră îndărăpt zece mile de loc şi să ascunsă oştile într-o pădure.* ALEXANDRIA (1794), 58/8. *Graurii carii scot puii săi în bortele lemnelor şi în gaurele de prin râpe sunt prea strigători.* ŞINCAI, în ŞA I, 668. *Mai sus de această anină iaste pustii şi fără apă şi fără jigănii, şi fără lemni, şi fără de roadă.* HERODOT^2, 249. *Ciuciuleţi este un feliu de bureţi ce cresc pe lemne.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 414, cf. id. LEX. *Multe lemne din rădăcină se vor rumpe.* CALENDARIU (1814), 70/10. *Această tăiare a inimei rădăcinilor cauzează (pricinuieşte) de multe ori ca răsăditele lemne să piară.* ÎNV. POM. 13/15. *Un lemn mare crencurat care îi stă în cale, să-l taie.* ŢICHINDEAL, F. 165/22. *După trei zile va lua Faraon capul tău şi trupul tău îl va spânzura pre lemn şi vor mânca pasările ceriului cărnurile tale.* TEODOROVICI, I. 97/6, cf. LB. *Trăiesc pe copaci şi flori şi pun oaăle lor în lemne putrede.* J. CIHAC, I. N. 177/13. *Direptatea zină sâmptă între munţi îndepărtaţi Şedea sub un lemn selbatec, ochii fiindu-i legaţi.* FM (1844), 304^1/3. *În această zonă călduroasă... se fac cele mai minunate lemne şi aromate.* RUS, I. I, 51/20. *Chiar şi lemnele şi pietrile au început a deplânge calamitatea.* BARIŢIU, P. A. I, 256. *Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face, Dar că vorbea odată lemne şi dobitoace, Nu rămâne-ndoială.* ALEXANDRESCU, O. I, 195. *Plângea şi lemnele şi pietrele de jalea unchiaşului şi a babei.* ISPIRESCU, L. 108, cf. DDRF, TDRG, CADE, DA II$_2$, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX, DSR, H XVIII 276, 294. *Foaie verde iarbă neagră, Toate lemnele se pleacă Cu capul către pământ Şi mă-ntreabă de ce plâng.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 152. *Iară foaie de-un lemn drept Ia cu stânga şi cu dreptu; Las-o măi c-o doare pieptu Şi să mânie perceptu.* ŞEZ. I, 167, cf. VAIDA. *Frunză verde, lemn uscat, Luat-o numa luat Un fecior de gazdă mare Pă-o fată de sărac tare.* ŢIPLEA, P. P. 22. *Mândruţ, când oi muri eu 'Ină la mormântu mneu Şi-m răsădi... on lemn de cruce Ş-o crancă de măruţ dulce.* id. ib. 52. *Amărâtă turturea..., Şi să duce die să pierde... Şi pe liemn vierde nu şade.* GRAIUL, I, 6. *Te du în munţi pustii În lemne neroditoare.* FRÂNCU – CANDREA, M. 180, cf. CIAUŞANU, GL. *Au legat-o de-un lemn cu spatele.* ARH. FOLK. I, 163. *Lemnule, lemnule, Cân ai răsărit, N-ăi măi fi gândit Că tu te desparţ Din păduri, de fraţ.* GR. S. VII, 256, cf. ALR I 408/343, ib. 673/35, 75, ib. 888/333, ib. 958/51, 61, 103, 129, 270, 289, 532, 890, ib. 959, ib. 965, ib. 966/103, 270, 556, 808, 837, 840, 850, 856, 932, 954, ib. 968, ib. I 349, ib. I 946/850, ALR II 2 835/574, ib. 3 420/2, 29, 36, 53, 64, 76, 102, 105, 141, 157, 172, 250, 284, 325, 353, 812, ib. 4 237/172, ib. 5 069/325, ib. 5 283/876, ib. 5 719/64, 105, 172, 310, 334, 353, ib. 6 375/102, 353, 833, ALR II/I h 270, ALR SN V 1 351, ALRM SN III h 1 132, ALR SN V h 1 349, ALRM SN III 1 133/310, ib. 1 486/325, ALRM SN III 1 210/325, A I 23, 31, II 8, III 1, 17, 18, IV 3. *Când tai lemnul de la vârf, Cine bine-l odrăsleşte Bună umbră dobândeşte.* BALADE, III, 76. *Frunză verde lemn uscat, Tânără m-am măritat Dup-un câne de bărbat.* FOLC. TRANSILV. III, 80. *Drag îm ie crâşma-n padure... Dăc-o fi ca să ma-mbăt, Numai lemnile ma văd.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 26, cf. GL. OLT. *Ursu să suie într-o vâr de lemn aci înapoia lupului.* O. BÎRLEA, A. P. I, 128, cf. NALR – O III h 522. *Foaie verde lemn uscat, De când m-am înstrăinat, Câţi voinici mă întâlnesc Cu toţii mă jeluiesc.* NUNTA, 297, cf. ALR – M h 549, ib. h 551, ib. h 553/226, ALR – M IV MN 317, 1 389/227, NALR – B III h 419/41, ib. h 420/6, ib. h 425, ib. h 455/64, 77. ✧ (În proverbe şi zicători) *Orice lemn îşi are viermele său.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 203. *Pe lângă lemnele uscate, ard şi cele verzi.* BARONZI, L. 51, cf. CADE, ZANNE, P. I, 204. ✧ (Urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de", indică specia) *Lemnul mărului* (a. 1705). GCR I, 356^2/31. *Lem[n] de prun.* LEX. MARS. 239. *Lem[n] de per.* ib., cf. DA II$_2$. *Frunză verde lemn de fag, (Cutare) să moară de-al tău drag.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 149. *A blestema a lemne seci.* ib. ✧ (În religia creştină; învechit) *Lemnul a pricepe binele şi răul* (sau *cunoştinţei, cel oprit*) ori *lemnul a şti cunoştinţa binelui şi răului* = pomul din rai ale cărui fructe au fost interzise de Dumnezeu lui Adam şi Evei; pomul cunoştinţei binelui şi răului. *Şi răsădi iarăş Dumnezău den pământ... şi lemnul a şti cunoştinţa binelui şi răului.* BIBLIA (1688)^2, I, 170. *Şi porunci Domnul Dumnezău lui Adam, zicând:... dentru lemnul a pricepe binele şi răul să nu mâncaţi dentr-însul.* ib. 172. *Dumnezeu au poruncit lui Adam ca... din lemnul a pricepe binele şi răul să nu mănânce, că în ce zi va mânca, cu moarte va muri.* ANTIM, O. 34. *După ce au mâncat din lemnul cunoştinţii şi au căzut în păcatul neascultării, l-au oprit Dumnezeu să nu carea cumva să mănânce şi din lemnul vieţii.* id. ib. 224. *Omul dintâiu au mâncat în rai din poamele lemnului celui oprit de la Dumnezeu.* ŞINCAI, în ŞA I, 40. *Lemnul vieţii* = pomul din rai simbolizând nemurirea, ale cărui fructe au fost interzise de Dumnezeu, în urma săvârşirii păcatului neascultării de către Eva şi Adam; pomul vieţii. *Şi Domnul Domnedzeu zise: iaca, Adam ca unul de noi făcutu-s-au şi ştie ce e bine şi ce e rău. Ce ca nu cumva să tinză mâna sa şi să ia şi den lemnul vieţiei şi să mănânce şi să viadză până în vecie.* PO 21/11. *Şi răsădi iarăş Dumnezău den pământ... şi lemnul vieţii în mijlocul grădinii, şi lemnul a şti cunoştinţa binelui şi răului.* BIBLIA (1688)^2 I, 170. *Şi acum să nu cândai va întinde mâna sa şi va lua den lemnul vieţii şi va mânca şi va trăi în veci.* ib. 174. *Acum voiu întoarce cuvântul mieu către tine, ţară creştină, şi... mă voiu bucura, pentru căci... ai tipărit, în coroana ta, chipul crucii, pentru ca să nădăjduieşti a lua roadă de bună vieţuire din lemnul vieţii.* ANTIM, O. 63. *Dumnezeu pe strămoşul nostru Adam, pentru păcatul neascultării, l-au osândit spre moarte, zicându-i: „Pământ eşti şi în pământ vei merge"... Şi pentru aceasta zice Sfânta Scriptură şi acum „ca nu cumva să întinză mâna sa şi va lua din lemnul vieţii şi va mânca şi va trăi în veci.* id. ib. 224.

✧ Loc. adv. (Prin Munt.) **A lemne seci** = foarte tare, exagerat. *A se văita a lemne seci.* UDRESCU, GL. 151. ✦ (Prin Transilv.; şi în sintagma *lemn sălbatic*, ALR SN I h 220/325) Portaltoi. Cf. ib. h 220.

2. (Mai ales la pl.) (Bucată din) trunchiul sau ramurile unui arbore tăiat, având diverse întrebuinţări; p. restr. trunchi[2] (2) de arbore tăiat şi curăţat de crengi, buştean. *Cu piatra şi cu lemnul a lovi sau cu altceva, cu vreo armă, să facă moarte,... se spurcă trupul.* CORESI, EV. 542. *Umplând toate cetăţile de lemne, le-au aprins de au ars şi s-au răsipit.* URECHE, L. 179. *Cărând lemne şi vrascuri şi de alte uscăciuni dimpregiur dederă foc şi arsără beserica.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 202[r]/15. *Era fiii lui Israil în pustie şi aflară om adunând lemne şi zioa sâmbetii.* BIBLIA (1688)[2], IV, 128. *Arunca cu petre şi cu lemne după dânsul.* NECULCE, LET. II, 252/23. *Mai mult decât fân şi lemne nimic alt n-au mai cerut.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 313. *Batjocuriră pre domnul lor, suduindu-l în tot chipul şi-i da cu lemne la ochi şi-l purta val, cum era mai rău.* ANON. CANTAC., CM I, 166, cf. R. GRECEANU, CM II, 87. *Mergând nişte oameni să taie lemne de casă..., au căzut toporul unuia din coadă.* ANTIM, O. 69. *Eu din bună întâmplare, măcar că mă afundai în mare, dar iar m-au scos afară apucându-mă de un lemn, care găsiiu acolo.* HALIMA (1783), ap. GCR II, 129/41. *Hotărî venitul stânginilor de lemne a celor de feliu mai vârtoasă şi a celora mai moale.* AŞEZ. 29/19. *Toate potecile prin care se intra şi ieşea din ţeară le au întărit cu lemne şi le au îmboldorit cu surcele.* ŞINCAI, HR. I, 146/24. *Am văzut la Zachinthu acolo nişte iazăre de scoate smoală: leagă de un lemn o creangă şi, aşa, o vâră în fundu apii şi scot smoală foarte bună.* HERODOT[2], 251. *Săpă, noapte, o groapă largă şi pusă lemne slabi deasupra şi preste lemne pusă pământ.* ib. 252. *Un iconariu vede un lemn, socoteşte că ar fi bun de icoană.* MAIOR, PRED. II, 47/9. *Căzu cât era de lung peste neşte Lemne putrede, care-i sta înainte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 58. *Vulpea, fugind de vânători, au alergat la coliba unui tăietoriu de lemne.* ŢICHINDEAL, F. 77/11. *Răsipesc banii şi îş pierd vremea fierbând-o la foc, unde şi lemne multe ard în zădar.* PETROVICI, P. 247/2. *Toate cherestiele de casă şi lemnele de foc, cunoscut lucru este, că sunt tot de brad.* GOLESCU, Î. 123, cf. LB. *A se îngriji de consumaţia hranii cea de toate zilele de peste tot anul şi a lemnelor de iarnă, spre fereala mortalităţii de foamete şi de ger.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLIX/6, cf. I. GOLESCU, C. *Lemnele de foc pentru deosebitele cantălarii şi toate judecătoriile.* REG. ORG. 25/11. *Sculându-să mai înainte de a răsări soarile, au pus lemne pe foc şi au socotit să mai frigă o bucată de carne.* DRĂGHICI, R. 84/5. *Codri şi păduri care dau toate materialele trebuincioase pentru case, ori lemne spre domolirea gerului.* GENILIE, G. 186/28. *Pentru lemne de foc înlăuntrul mânăstirii, pre cât este îndatorat proprietarul după nouăle legiuri.* CR (1834), 286[1]/34. *Cele mai multe provinţe pătimesc de lipsa lemnelor.* RUS, I. I, 145/31. *Învăţătoriul ţinea porcul în cămara de lemne.* VASICI, în BARIŢIU, C. 87. *Lemne de foc, sare şi lumina ostaşii le vor avea comune cu locuitorii la cari vor fi aşezaţi.* BARIŢIU, P. A. I, 63. *Se ştie că lemnele nu ard bine când productele combustiei se înalţă anevoie.* MARIN, PR. I, 69/5, cf. POLIZU. *Dacă vă puneţi la vatră dinaintea focului, auziţi unele lemne ţipând.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Nu poţi a căpăta Nici lemne de ars iarna, nici gheaţă-n timp de vară.* id. ib. II, 215. *Într-o pădure veche, în ce loc nu ne pasă, Un ţăran se dusese să-şi ia lemne de casă.* ALEXANDRESCU, O. I, 195. *El nu vedea pe Maria decât atuncia când ea îl chema ca să-i aducă apă, lemne sau alte lucruri de care avea nevoie.* SION, P. 84, cf. PONTBRIANT, D. *Şi-n apa încălzită cu lemn mirositor O trestie, un fagur ş-o floare de bujor, Menind prin şoapte blând copila să devie Năltuţă, mlădioasă ca trestia verzie.* ALECSANDRI, POEZII, 274. *Trupele sufăr de lipsa lemnelor de foc.* MAIORESCU, D. II, 104. *Gâdele puse foc lemnelor de la rug.* ODOBESCU, S. I, 21. *Lemnele de foc sunt... scumpe la şes.* EMINESCU, S. P. 218. *Meseriaşul ia o bucată de lemn..., o supune muncii sale şi scoate obiecte... cari au o înzecită... valoare.* id. O. XI, 29. *Se duce la pădure să-şi aducă un car de lemne.* CREANGĂ, P. 143. *Încălecai pe un lemn, La bine să vă îndemn.* ISPIRESCU, L. 332. *Lemnele, cam verzi, nu prea voiau să s-aprindă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 327, cf. DDRF. *Era dreptul de a lua lemne din pădurea proprietarului.* XENOPOL, I. R. XII, 18. *S-a poticnit de-un lemn în tindă.* COŞBUC, P. I, 256, cf. BARCIANU. *Se uita la lemnele ce se topeau în puterea mistuitoare a focului.* D. ZAMFIRESCU, A. 3, cf. ALEXI, W. *Pe când noi nu ştiam încă decât să tăiem şi să potrivim lemnele, străinii au făcut în ţerile noastre zidiri de cărămidă.* IORGA, C. I. II, 6, cf. TDRG. *A cumpărat omul de la domnul Frim, din pădurea care o taie, trei stânjeni de lemne.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 90, cf. CDDE. *Exploatarea lemnului s-a mărginit numai la acoperirea trebuinţelor casnice.* PĂCALĂ, M. R. 300. *Învăţătorul făcuse o clacă iarna trecută, să-i aducă satul lemne de foc.* REBREANU, I. 60, cf. CADE. *Lina vine cu un braţ de lemne.* CAMIL PETRESCU, T. II, 64, cf. DA II$_2$. *Dacă aruncai un lemn în apă, se legăna, sclipea în soare ca un şarpe şi se ducea şi el.* VLASIU, A. P. 19. *În răcoarea care se ridică, mirosul lemnelor dă un fel de solemnitate neobişnuită nopţii.* TEODOREANU, M. U. 257, cf. VOICULESCU, P. II, 174. *Să oprească lemnele şi hoiturile care-or veni pe apă.* SADOVEANU, O. VIII, 16. *Curgeau carele în sus şi în jos, aducând lemne din pădure şi fân din lazuri.* MOROIANU, S. 202, cf. SCRIBAN, D. *Am mai pus câteva lemne peste jarul din sobă.* ULIERU, C. 115. *Primăvara cumpără lemne pentru iarna viitoare.* CĂLINESCU, C. O. 66. *Bătrânul voşlobenar cără lemnele din pădure spre marginea podişului.* BOGZA, C. O. 34. *Lemnele ude luaseră foc.* STANCU, R. A. I, 90. *Ana se aplecă în fotoliu să pună un lemn pe foc.* VINEA, L. I, 268, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. *Andrei tăia lemne în fundul curţii.* T. POPOVICI, S. 71. *Un pădurar a prins copilu-n codru. Fura un lemn.* LABIŞ, P. 111, cf. DEX. *Se întrecură în a-i da explicaţii... despre viitorul exploatării lemnului din pădurile Ocnei.* I. GHEŢIE, B. I, 448. *Măi bădiţă, pentru tine, Multe dau cu lemnu-n mine.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 69. *A doua zi, unde puse nevasta lui Dan cu ibovnicul de cărară o sută de care cu lemne şi ridicară un rug mare.* STĂNCESCU, B. 241. *Bată-te, neicuţă, bată, Să te bată lemnele Care le-am ars serile.* BIBICESCU, P. P. 50. *O dat lemnele la topor, la bardă.* VASILIU, P. L. 34. *Într-o zi s-a dus la pădure s-adune lemne pentru foc.* PAMFILE, DUŞM. 99, cf. com.

din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *I-auzi, leli,... Trimeti-ți fata la lemni.* GR. S. III, 121, cf. ALR I 723, ib. 965, ib. 6 408, A I 31. *A doua zi plecă în pădure să aducă un car de lemne.* FOLC. TRANSILV. III, 353. *Se ducea în fiecare dzî cu spinarea la lemńe.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 221, cf. ALR – M IV h 999/223, 240, ib. h 1 002/237, ib. 1 005/240. *Bucură-te, soacră mare, Că-ți aduc pieptănătoare, Să te pieptene-n răspăr, C-o bucat' de lemn de păr.* NUNTA, 282, cf. NALR – B II h 237, NALR – MB II h 173, 177, 196. ✧ (În credințe și superstiții) *Când lemnele arzând în foc plesnesc, atunci oamenii se așteaptă la timp rece.* I. IONESCU, M. 65. *Cân' vrun lemn din foc vâjie e semn că te ocărește cineva.* ȘEZ. III, 149. *Nu pune lemnele pe jos de-a-ndereteleа că fac vacile viței tot de-a-ndereteleа.* ib. 163. *Lemnele nu trebuie să se taie la lună veche, căci le strică cariul.* PAMFILE, CER. 87. *Cine cioplește sau taie lemne într-o sărbătoare pe lumea cealaltă îi vor arde aşchiile pe piept și pe ochi.* CANDREA, F. 214. ✧ (În proverbe și zicători) *E ger* (sau *frig*) *de crapă lemnele*, se spune când e foarte frig. Cf. GHICA, S. 503, EMINESCU, O. XII, 74, CREANGĂ, A. 23, PAMFILE, J. II, 151, DA II_2, DL, DM, DEX, ZANNE, P. I, 35, ALR SN V h 1 431. *Doarme de poți să tai lemne pe dânsul*, se spune despre cineva care doarme profund. *De la o vreme încep a-i slăbi puterile și, cuprins de amețeală, pe loc cade jos și adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dânsul.* CREANGĂ, P. 215. *Când se întoarce beat, mă-njură și se culcă și doarme dus, de poți tăia lemne pe el.* CARAGIALE, O. VI, 263, cf. PAMFILE, J. II, 151, CADE. *Poți să tai lemne pe el și nu aude.* VLASIU, A. P. 319. *Stăpânul... doarme buștean, să tai lemne pe el.* VOICULESCU, P. I, 133, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ȘEZ. II, 72, ZANNE, P. V, 617. *A cără* (sau *a duce*) *lemne în pădure*, a da celui care nu are nevoie; a face lucruri inutile. Cf. DA II_2, ZANNE, P. I, 234. *Pe unde tăiam lemne, acum adunăm surcele*, se spune despre bogații scăpătați. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 203, PANN, ap. ZANNE, P. I, 203, ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. 203. *Pe unde am tăiat eu lemne, tu aduni surcele*, se spune celui lipsit de experiență, nepriceput, credul. Cf. UDRESCU, GL. *Din pomul căzut toată lumea taie lemne* (= când cineva decade dintr-o demnitate, toți își bat joc de el). Cf. PANN, P. V. II, 54/15, DA II_2, ZANNE, P. I, 146, 260. *Omului sărac... Nici lemnele în foc nu-i ard.* PĂSCULESCU, L. P. 108. *Eu nu-s coada lemnelor, că-s fruntea surcelelor* (= în aprecierea cuiva contează reperul la care acesta se raportează). Cf. ZANNE, P. IV, 312. *Lemnul strâmb focul îl îndreptează* (= pe cei răi numai pedepsindu-i îi poți îndrepta). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 203. *Omul neslujit e ca lemnul necioplit.* PANN, P. V. III, 48/4, cf. ZANNE, P. IV, 491, V, 446. *Pădurea nu se sperie de cel care pune multe lemne în căruță*, se spune despre cei lacomi și nechibzuiți. Cf. ZANNE, P. I, 232. *Vremea vinde lemnele și nevoia le cumpără.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Dintr-un lemn iese și cruce, și măciucă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 203, cf. BARONZI, L. 53. *Dreptatea e ca lemnul cel ușor* [pe] *care-l apasă în apă și tot cândva iese deasupra.* DIACONOVICI-LOGA, ap. ZANNE, P. V, 285. *Pe măgar la nuntă când îl poftește, Acolo ori lemne, ori apă lipsește*, se spune despre persoanele neînsemnate invitate la o petrecere ca să ajute la treabă, nu ca să se distreze. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 533, PANN, P. V. I, 94/29. *Nu cel ce bagă lemne în cuptor, ci cel ce le aprinde se înțelege că dă foc.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 138. *Urma străinului s-o arzi cu nouă care de lemne.* ZANNE, P. VI, 327. *Dă lemne la cel de îngrădește* (= a-și face de lucru). Cf. DA II_2, ZANNE, P. III, 196. *La cuptorul cald, puține lemne trebuiesc.* PANN, ap. ZANNE, P. III, 137, cf. CADE. *Încurcă lemnele degeaba* (= nu face nimic folositor, temeinic). Cf. PAMFILE, J. II, 151. *A pus-o de mămăligă cu lemne verzi*, se spune despre cineva care a acționat ineficient. Cf. ZANNE, P. III, 613. ✧ (În ghicitori) *Ce-i: Două lemni, Ho, două lemni Și mai multi mărunțeli* (Scara). T. PAPAHAGI, M. 146, cf. PASCU, C. 64. ✧ (Prin Munt.) *Lemn de ouă* = bucățele de lemn, îmbibate cu o substanță roșie, care se folosesc la vopsitul ouălor de Paști. *Prin jud[ețul] Muscel... bacanul se mai numește și lemn de ouă, se plămădește în apă căldicică, unde se lasă ouăle 4 zile, după ce mai înainte au fost împietrite în zeamă de varză cu piatră acră.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 184, cf. UDRESCU, GL.

3. (De obicei la sg.) Material compact, solid și fibros, provenit din prelucrarea trunchiului sau a ramurilor arborilor și care diferă ca rezistență, compoziție, culoare de la o specie la alta, folosit la construcții, la confecționarea mobilei, a unor obiecte decorative sau de uz casnic etc.; bucată (tăiată) din acest material. *Cinie de lemn... sau de steclă.* PRAV. 148. *Vas de lemn.* MARDARIE, L. 238/23. *Au fost făpturi de mâini omenești, făcuți de lemn și de piatră.* NEAGOE, ÎNV. 66/17. *Îmbla pe la târguri, pen sate, tot câte cu o cruce de lemn făcută la piept, semn de închinăciune.* M. COSTIN, O. 111. *De teamă cine-ț au, le-ai datu-le sămn, De arc să să apere cu toiag de lemn.* DOSOFTEI, O. I, 133. *Vei face masă de lemn neputred de doi coți de lungă.* BIBLIA $(1688)^2$, II, 152. *Vasul de lemn să să spele cu apă și curat va fi.* ib. III, 114. *Au ars cetatea păn-în pământ, că era de lemn și de pământ.* NECULCE, L. 62. *Lovi o ladă de lemn ce erea lângă dânsul, și rupându-să o bucată de ladă au lovit pe Temuș peste un picior.* ANON. CANTAC., CM I, 160. *Era mănăstire făcută de lemn.* R. GRECEANU, CM II, 87. *Fiind beserica cea veche de lemn mai nainte de mir și zidindu-să aceasta, n-am vrut să-i lipsim pre acei preoț din mahala.* ANTIM, O. 330. *Era... măiestrii făcute de lemn pre o roată.* ALEXANDRIA (1794), 26/8. *După ce s-au iezit apa, au tăiet scânduri late de lemn, cât vasăle, le tocmea tare și iarăși le lega.* HERODOT², 347. *Împăratul cel vrednic întrebuințează pe supușii lui la cârmuire, întocmai ca arhitectu[l] lemnele la zidiri.* GOLESCU, E. 8/13. *Ce înțelege este asemenea cu piatra, cu lemnul, cu aurul, cu argintul sau cu altă materie.* POTECA, F. 172/17. *Zăci galbeni... i-am întrebuințat de a-mi cumpăra o canape, pentru că... aveam în odăi numai scaune de lemn, căci cele de lână îs foarte scumpe și, cum lucrez toată ziua, nu putem tot să șăd pe lemn.* KOGĂLNICEANU, S. 79. *Venea rotarul..., aducând un drug de lemn la spinare.* GHICA, S. 244. *Ei merg de-a drept prin codri, pe lungi cărări perdute, Călări pe șele goale cu scările de lemn.* ALECSANDRI, POEZII, 203, cf. COSTINESCU, LM. *Mă pofti... la o mescioară de lemn, neacoperită cu pânză.* LĂCUSTEANU, A. 43. *Mobilarea pare a se fi redus la mese de lemn.* ODOBESCU, S. I, 443. *Pe undele încete își mișcă legănate*

Corăbii învechite scheletele de lemn. EMINESCU, O. I, 63. *Bogdan-Dragoș... a fost înmormântat, după cum zice tradiția, în biserica de lemn durată de el la Volovăț.* id. ib. XIV, 189. *Rodea în nurori cum roade cariul în lemn.* CREANGĂ, P. 12. *Ești mâncat de cămătari, Cum e lemnul vechi de cari.* CARAGIALE, O. IV, 311. *Mobile de lemn și paie.* id. ib. VI, 3. *I-am înfipt la cap o cruce de lemn.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 170. *Va putea construi corăbii de negoț, procurându-și... aproape gratuit materialele prime, precum: lemnul, fierul, păcura.* XENOPOL, I. R. IX, 31. *În plugurile de care se slujesc țăranii, grindeiul este de lemn.* DAMÉ, T. 36. *Protivnica sa bardă Întră-n fier ca lemnul putred.* COȘBUC, P. II, 76. *Sub cruci de lemn slăbit de vremuri, își dorm odihna lor strămunii.* GOGA, POEZII, 92. *Lemnul, lutul sau piatra prindeau o formă modelată.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 43. *Se bătea și toaca de oțel, și cea de lemn.* AGÎRBICEANU, S. 532. *Stăteam pe o bancă de lemn.* HOGAȘ, DR. I, 41. *Lemnul joacă un rol capital în construcție și mobilier.* PÂRVAN, G. 663, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Parcă tot trupul i-ar fi o cutie goală de lemn uscat și în ea un singur vârcolac urâcios.* BASSARABESCU, S. N. 13, cf. CADE, DA II_2. *S-a sculat cu greutate de pe scărița de lemn putred.* POPA, V. 285. *Uitasem până și patul de la închisoare..., patul acela tare, de lemn, acoperit cu o rogojină.* BART, S. M. 12. *Copii cu săbii de lemn porneau la sfadă.* PILLAT, P. 65, cf. SCRIBAN, D. *Rogojinăria se împacă armonic cu toate lucrurile de paie și lemn.* ARGHEZI, B. 40. *Slăvite fie toate cele cinci elemente: apa, focul, lemnul, metalele, pământul.* CĂLINESCU, O. IX, 27. *Stranele cântăreților erau în lemn sculptat.* id. ib. XVII, 14. *La vad, un pod de lemn, cu coperișul de șindrilă, Lung cât o uliță de sat, Se-ntinde peste Mureș.* BLAGA, POEZII, 393. *Cu linguri vechi, de lemn, au mâncat lintea.* STANCU, R. A. I, 92. *Punctă cuvântul „aici" cu arătătorul înfipt cu putere în lemnul biroului prezențial.* VINEA, L. I, 41. *Casele de lemn Ale săracilor Sunt smulse ca niște aripi de fluturi.* JEBELEANU, S. H. 37. *Luceau vesele căsuțe de lemn, răzlețe.* TUDORAN, P. 194, cf. DL, DM. *Urcară unicul etaj al vilei, pe o scară largă, din lemn galben, care dădea într-un coridor.* PREDA, R. 61, cf. DER. *Stânele erau construite din lemn și stuf.* VUIA, PĂST. 39. *Ea plângea mereu... odihnindu-se pe lemnul băncii.* BREBAN, A. 115, cf. DEX. *Aduse din sufragerie câteva casete de lemn sculptat.* CĂRTĂRESCU, N. 72, cf. D. ENC. *Să trece prin el, ca să lege grindeiu de dric, un cui de lemn.* BREBENEL, GR. P., cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR – M III h 758/222, ib. IV h 900/234, ib. h 902/225, ib. h 927, ib. h 935/223, 230, ib. h 993, ib. h 1004/227, 239, ib. h 1 010/221, ib. MN 291, 751, ib. 294, 848, ib. 357, 2 414/240, ib. 360, 2 475, NALR – B II h 212, ib. h 205/84, ib. h 225/78, ib. h 226/56, ib. h 227/51, 56, ib. h 232, ib. h 240/39, 58, h 243/8, 58, ib. h 252/51, 100, ib. h 265/29, ib. h 266/1, ib. h 267/93, ib. h 284, ib. h 361/64, ib. h 389/71, ib. III h 474, ib. h 478/50, NALR – MB I h 56/544, ib. II h 147/571, ib. h 168/607, ib. h 171/501, 665, ib. h 173, ib. h 182/599, ib. h 183/567, ib. h 188, ib. h 208, ib. h 209, ib. MN 261,669, ib. 266, 684, ib. 271, 698, ib. 274, 708, ib. 276, 717/663, ib. 285, 751, ib. 290, 770. ✧ (În proverbe și zicători) *Nici salcia lemn de bute, Nici mojicul om de frunte.* ZANNE, P. I, 277, cf. IV, 258. *Din orice lemn nu se face bucium.* id. ib. 284. *Meșterul cel bun cu cel mai sănătos lemn caută să se slujască.* I. GÂLESCU, ap. ZANNE, P. V, 413. *Mila de la bărbat, Ca parul de lemn uscat.* MARIAN, NU. 709, cf. ZANNE, P. IV, 258. *Nu de ce lemn e plosca, ci ce e în ploscă* (= aparențele sunt înșelătoare). id. ib. 93. ✧ (Ca termen de comparație, sugerând ideea de imobilitate, rigiditate, inexpresivitate, insensibilitate etc.) *Erau parcă de lemn mânile acelea, carne moale și rece, buștean fără de viață.* SLAVICI, O. II, 48, cf. PAMFILE, J. II, 151. *O babă șade pe prispă, ca o scoabă, prăjindu-se la soare, nemișcată, parc-ar fi de lemn.* REBREANU, I. 10. *I-am răspuns cu un surâs dezolat, rigid, ca de lemn.* CAMIL PETRESCU, P. 25, cf. SCRIBAN, D. *Anghel nu se clinti, parcă nici nu auzi. Stătea nemișcat și obrazul îi era ca de lemn.* PREDA, D. 59. *Care e capul acela de lemn care vrea să ajungă ministru și nu știe să se iscălească?* id. R. 86. *De ce gioc, de ce mă-ndemn, Pare că-i trupu de lemn.* MARIAN, H. 31. ✧ (Urmat de determinări care indică varietatea, esența, culoarea, structura etc.) *Fă ție o corabie de lemn de brad.* PO, 28/12, cf. I. GOLESCU, C. *Lemnul de palisandru acaju și cristalul sunt singura materie cu care s-a slujit arhitectul.* CR (1836), 87^1/12. *Lemnul castanului se întrebuințează la tâmplărie și lemnărie.* BREZOIANU, A. 358/27. *Greșeala cea mare este că grinzile s-au pus rele, de lemn slab.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 197. *Deschise un mic sipet de lemn de chiparos și scoase dintr-însul pitacul de orânduire.* FILIMON, O. I, 170. *E lemnul de brad pentru catarguri și cel de stejar pentru lucrări maritime și pentru doage.* N. A. BOGDAN, C. M. 128. *Fumega mahorcă, fără să scoată din gură țigareta de lemn de cireș.* TEODOREANU, M. U. 21, cf. DS, SCRIBAN, D. *Suflătorul este făcut de obicei din lemn de soc, din metal sau din os.* ALEXANDRU, I. M. 79. *[Î]l îmbie cu o țigaretă din cutia de argint căptușită pe dinăuntru cu lemn scump de acaju.* I. GHEȚIE, B. I, 227, cf. H II 62. *Vin, mândră, să ne jurăm Sub cruce de lemn de brad.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 256. *Vântură cu vânturătoarea cioplită din lemn de salcie, răchită ori plop.* BREBENEL, GR. P. ✧ *Lemn rotund* = tip de material lemnos constituit din trunchiuri nefasonate de arbori, care servesc în special la construirea podurilor și a acoperișurilor de la case. *A cumpărat doi metri cubi de lemn rotund.* (Învechit și regional) *Meșter de lemn* (sau, regional, *maistor*) (ori, învechit, *de lemne*) = lemnar (**I**); dulgher. *Să-mi trimită... meșteri de lemne și meșteri de piatră, ca să-mi facă casă.* TEODOROVICI, I. 174/20. *Bărbatul era meșter de lemn și cu meșteșugul său își câștiga cum putea pâinea de toate zilele.* MARIAN, O. II, 159, cf. ALR I 1 824/30, 63, 69, 90, 100, 112, 148, 170, 343, 378, ALR – M h 743/238, NALR – B III h 571. (Învechit și regional) *Făină* (sau, regional, *tărâță, pleavă*) *de lemn* = rumeguș (**1**). *O deschizătură să fie închisă c-o scândură de brad cât se poate de elastică, cealaltă c-un sac de făină de lemn de la ferăstraie.* EMINESCU, O. XV, 1 163, cf. ALR I 1852/26, 231, 302. *Limbă* (sau *limbaj*) *de lemn* = exprimare (voit) obscură, cu formulări stereotipe (cultivată de politicieni). *Limba presei este marcată de stereotipia limbii de lemn.* (Prin estul Transilv. și prin Olt.) *Vierme de lemn* (sau, regional, *codat din lemn*, ALR SN III h 748/353, *carete de lemn*, ib. h 748/876) = car-de-pădure (*Bostryohus*

tipygraphus). Cf. ALR SN III h 748. (Regional) *Tăietor de lemne* = scripcar (**2**) (*Saperda carcharia*) (Ciocănești – Vatra Dornei). Cf. ALR II 6 574/365. (Regional) *Stelniță de lemn* = vaca-Domnului v. v a c ă (**3 a**) (*Pyrrhocoris apterus*) (Beclean – Dej). Cf. ALR SN III h 752/260. ✧ E x p r. **A aduce** (ori **a duce, a lăsa**) (pe cineva) sau **a ajunge** (ori **a rămâne**) **la** (ori **în**) **sapă de lemn** = a sărăci (**2**). *Românii țărani rămași în sapă de lemn.* GHICA, S. 492, cf. BARONZI, L. 40. *I-a luat Dumnezeu spre a nu-și vedea țara... adusă la sapă de lemn.* EMINESCU, O. XI, 122. *Ar ajunge la sapă de lemn, dacă nu s-ar ajuta cu plutele.* SLAVICI, O. II, 87. *Câte fete n-a necinstit, câte case n-a stricat și pe câți gospodari nu i-a adus în sapă de lemn!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 132, cf. DDRF. *Mai făcea apoi și comerț de vite cornute, luând cu sila iarna fânațele strânse ale norodului, așa că-i duceau pe bieții oameni la sapă de lemn.* N. A. BOGDAN, C. M. 46, cf. CADE. *Nu vezi c-ai s-ajungi în sapă de lemn cu bunătatea ta?* KLOPȘTOCK, F. 123. *Tot ceea ce agonisiseră de patru ani încoace, abia le-a ajuns ca să plătească zapciului, rămânând din nou la sapă de lemn.* CAMIL PETRESCU, O. I, 142. *Să-i lași în sapă de lemn.* STANCU, R. A. V, 120. *Îți datorez tot ce am... pentru că tatăl tău a avut grijă să mă lase în sapă de lemn.* VINEA, L. I, 96, cf. DL. *Noi, oamenii din sat, câteodată ajungem la sapă de lemn.* PREDA, Î. 96. *Vrei... să m-aduci în sapă de lemn?* LĂNCRĂNJAN, C. I, 256. *Bietul împărat ajunse la sapă de lemn.* PAMFILE, DUȘM. 94, cf. ZANNE, P. V, 546, 547. **A porni** (sau **a începe**) **de la lingură de lemn** v. l i n g u r ă (**I 1**). **A sta lemn** = (despre carne, legume) a rămâne tare, a nu fierbe. Cf. COSTINESCU, CADE. **A rămâne** (**de**) **lemn** (sau **ca de lemn**) = a înlemni, a încremeni (din cauza unei surprize, a unei emoții etc.). Cf. DDRF. *În urma lui, Comăneșteanu rămase ca de lemn.* D. ZAMFIRESCU, R. 250, cf. CADE. *Toți încremenesc, și Mitică, descoperindu-l, a rămas de lemn, în picioare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 410. *Maica Vitalia rămase de lemn.* STĂNOIU, C. I. 197. *Când îi vede Solomon, rămâne lemn.* SADOVEANU, O. II, 496, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Când a văzut, a rămas de lemn.* GRAIUL, I, 208, cf. CIAUȘANU, GL., ZANNE, P. I, 205. **A fi de lemn** (sau **ca lemnul**) = a fi insensibil la ceva; a fi inert, imobil; a nu ști nimic. *La instrucție mergea binișor, dar la teorie era ca lemnul.* SADOVEANU, O. VI, 140, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A fi** (sau **a se face**) (**de**) **lemn** = a înțepeni (din cauza frigului, a consumului excesiv de alcool etc.). Cf. DDRF, CADE, DL, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. I, 205. **A îngheța lemn** = a înțepeni de frig, a îngheța tun. *E înghețată lemn. Nici nu poate vorbi.* BUJOR, S. 106, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A dormi lemn** (sau **ca lemnul**) = a dormi profund. Cf. CADE. *L-o pălit somnul ș-o adormit lemn.* VASILIU, P. L. 143, cf. PAMFILE, B. 45, ZANNE, P. II, 545. **A sta** (sau **a fi**) **de lemn** (**Tănase**) = a sta degeaba; a fi prost, molâu. *Dar mai pune și tu mâna pe o valiză..., ce stai așa, de lemn Tănase?* VINEA, L. I, 63, cf. MAT. DIALECT. I, 230, UDRESCU, GL. **A fi lemn de tufă** = a nu fi bun de nimic. Cf. DDRF, DA II_2, ZANNE, P. I, 205. ✧ C o m p u s: (regional) **păduche-de-lemn** v. p ă d u c h e (**II**).

4. (Bot.; la sg.) Țesut conducător și mecanic dur, compact sau fibros, format din vase (prin care circulă seva brută), traheide, parenchim și fibre lignificate, care alcătuiește tulpina, ramurile și rădăcina arborilor și arbuștilor; p. e x t. structură vegetală lemnoasă. *Nervile ce să văd prin frunze nu sunt altă fără decât ramuri de lemn.* AMFILOHIE, G. F. 243^{v}/8. *Duhul cel de viață a* [arborilor]... *cu acoperământul lemnului și a scoarței ocolit fiind, toată năvălirea lucrurilor celor din afară o biruiesc.* I. PAȘCA, M. 9/12. *Frunza lui și lemnul samănă cu mălinul.* ARHIVA R. II, 76/7. *Țesătura fibroasă care se numește și țesătura lemnoasă, se compune de celule foarte lungi, ascuțite la amândouă căpătâiele..., încât formează o legătură de fîri foarte tare...; această țesătură se numește în limba ordinară cu numirea de lemn.* BARASCH, B. 6. *O nucă este când pericarpu[l] este separabile de la semânță, însă este întărit, devenit lemn.* id. ib. 28. *Lumina colorează plantele, le dă vârtoșime, agiută facerea lemnului.* I. IONESCU, B. C. 383/23. *În lemnul unui copac se regăsește energia razelor solare.* EMINESCU, O. XV, 1 199, cf. ENC. AGR., DER, M. D. ENC., DEX^2, D. ENC.

II. Nume dat unor obiecte sau părți ale acestora confecționate din lemn (**3**):

1. (Prin Mold.; la pl.) Tălpile războiului de țesut. Cf. PAMFILE, I. C. 271.

2. (Prin Mold.) Țest (**III 3**). Cf. PAMFILE, I. C. 49, DA II_2.

3. (Transilv. și prin Mold.; în sintagma) *Lemnul nicovalei* = butucul nicovalei. V. b a t c ă. Cf. ALR SN I h 53, ALR – M III h 840.

4. (Prin Maram. și prin Munt.) Bârnă. Cf. SCL 1966, 461, ALR II/I MN 114, 3 765/353, ALRM II/I h 277/353, 791.

5. (Regional) Schiuri rudimentare (Scărișoara – Abrud). Cf. ALR SN V h 1 310/95.

6. (Învechit, rar; în sintagma) *Lemn adâncat* = barcă primitivă realizată prin scobirea unui trunchi de copac. *Meșteșugul înnotării cu lemn adâncat au umblat și umblă fără frică pre deasupra mării până în zioa de astăzi.* MOLNAR, RET. 5/9.

7. (Învechit) Cruce (ca instrument de tortură); (s p e c.; adesea cu determinarea „sfânt") crucea pe care a fost răstignit Iisus Hristos. *Cel ce păcatele noastre însuși rrădică spre tru[pu]l său spre leamne, cum se de păcatu părăsimu-nă și cu dereptate se viemu.* COD. VOR.^{2} 378. *Proclet să fie tot omul carele spânzură pre lemn.* CORESI, EV. 69. *Iară ei, în loc de bine, uciseră-l și-l răstigniră pre lemn.* VARLAAM, C. 178. *Dumnezăul părinților noștri sculă pre Iisus, pre carele voi omorât, răstignindu-l pre lemnu.* N. TEST. (1648), 141^{r}/27. *L-au spânzurat pre lemnul cel făcut de muncă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128^{r}/25. *Pre cel mai mare peste făcătorii de pâine l-au spânzurat pre lemnu, dupre cum au tâlcuit lor losif.* BIBLIA (1688)^2, I, 284. *Nu pociu răbda, fiiule, văzându-te pre tine adormit pre lemn.* MINEIUL (1776), 205^{r1}/34. *După trei zile va lua faraon capul tău și trupul tău îl va spânzura pre lemn.* TEODOROVICI, I. 97/6, cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DDRF. *Au nu mă chinuirăți de-ajuns? Ce mai voiți? Pe lemnul răstignirii voiți să țintuiți Și trupu-mi?* PETICĂ, O. 169, cf. DA II_2, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. *Nime nu-i lemn de biserică* (= toată lumea păcătuiește). Cf. ZANNE, P. VI, 487.

8. (Popular) Sicriu (**2**). Cf. CADE, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET., H IV 160. *L-a dus în biserică şi l-a băgat în lemn.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 245. *Cum îi sosi acasă, pune-ţi la cale cele pentru suflet şi apoi fă-ţi lemnu, că în curând o să vie moartea să te ia.* id. ib. 264. *După ŝ-a murit..., îl bagă-n lemn şî-l ţân'e trei dzâle, după leje.* GRAIUL, I, 5. *Atunci el şi-a făcut lemnul, s-a gătit, s-a pus în sicriu şi a cerut lumânarea.* PAMFILE, DUŞM. 155.

III. Compuse: (bot.) **lemn-câinesc** (sau **lemnul-câinelui**) = **a**) arbust din familia oleaceelor, cu ramificaţia abundentă, cu frunze mici, opuse, alungit-ovate sau lanceolate, cu flori albe, urât mirositoare, grupate în panicule terminale şi cu fructe bace globuloase, negre, cultivat prin grădini ca gard viu; (regional) mălin-negru (v. mălin **I 3**), măliniţă (*Ligustrum vulgare*). Cf. BRANDZA, FL. 339, GRECESCU, FL. 393, 741. *Lemnul-cânesc, mălinul-negru sau lemnul-cânelui face nişte fructe negre, nişte bobiţe, din cari se capătă un negru pentru boirea vinului.* PAMFILE, I. C. 224, cf. PAMFILE – LUPESCU, CROM. 41, PANŢU, PL. 149, 150, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 56, DA II_2, VOICULESCU, L. 163, DS, BUJOREAN, B. L. 382, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 99, 250, FLORA R. P. R. VIII, 515, PRODAN – BUIA, F. I. 458. *Lemnul-câinesc, verigarul, sângerul ne atrag atenţia prin fructele lor negre.* BOTANICA, 5, cf. L. ROM. 1967, 47, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC.; **b**) tulichină (**1**) (*Daphne mezereum*). Cf. LB, LM, BRANDZA, FL. 109, DAMÉ, T. 183, BARCIANU, BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 19, PANŢU, PL. 149, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, BORZA, D. 57, 250; **c**) (regional) cruşân (*Rhamnus frangula*). Cf. LB, BRANDZA, FL. 208, LM, BARCIANU, DA II_2, SCRIBAN, D., BORZA, D. 146, 250, DSR; **d**) (regional) verigar (**a**) (*Rhamnus cathartica*). Cf. BREZOIANU, A. 363/6, BORZA, D. 146, 250, DSR; **e**) (regional) salbă-moale (v. salbă **4 a**, **b**) (*Evonymus europaeus* şi *Evonymus latifolius*). Cf. LM, BRANDZA, FL. 207, DA II_2, BORZA, D. 66, 250, DSR; **f**) (regional; şi în forma **lemn-pucios**) scoruş[1] (**b**) (*Sorbus aucuparia*). Cf. LB, POLIZU. *Din lemn-pucios se fac instrumente muzicale.* LM, cf. BRANDZA, FL. 539, BARCIANU, GRECESCU, FL. 222, TDRG, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., BORZA, D. 163, 250, DSR; **g**) (regional) dârmoz (*Viburnum lantana*) (Codăieşti – Vaslui). Cf. DA II_2, H XVIII 138; **h**) (regional) caprifoi (*Lonicera xylosteum*). Cf. BORZA, D. 101, 250. Cf. ANON. CAR. *Pre lângă căi şi vii* [cresc]:... *verigarul, lemnul-cânelui, ruja-cânească.* ŞINCAI, în ŞA I, 658, cf. I. GOLESCU, C. *Pe muntişor albeşte Casa ce preţuiesc, Stânca pe ea domneşte, Juru-i împrejmuieşte Un crâng de lemn-câinesc.* I. VĂCĂRESCUL, P. 163/6, cf. POLIZU, LM. *Viţa sălbatecă urcase amestecându-şi frunzele şi florile tufişurilor de lemn-câinesc.* MACEDONSKI, O. III, 109, cf. DDRF, DAMÉ, T.$_2$, 37. *Restul grădinii e numai tufişuri dese de lemn-cânesc.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 10. *Dan stătea în genunchi înapoia unui boschet de lemnul-câinelui şi privea cu ochi mari spre cer.* T. POPOVICI, S. 23, cf. H III, 243, 305, IV 83, IX 121, 374, XI 325, XII 18, 286, XVI 9. *Frunză verde lemn-câinesc Stau mereu şi mă gândesc Pe duşmani cum să-mblânzesc.* TEODORESCU, P. P. 317. *Tună, Doamne,-n lemn-cânesc Şi-n bărul cel sătesc.* MARIAN, H. 134. *Frunză verde lemn-cânesc, Câtu-i lumea mă trudesc; Niciodată n-am noroc La drăguţă să o joc.* BUD, P. P. 59. *Frunză verde lemn-cânesc, Mulţi în sat mă duşmănesc.* PAMFILE, C. Ţ. 116, cf. ALRM – SN II h 438; **lemnul-Domnului** (sau **lemnul-lui-Dumnezeu**, **lemn-domnesc**, regional, **lemn-dulce**) = **a**) subarbust din familia compozitelor, cu flori galbene, dispuse în mici capitule sferice, cultivat prin grădini pentru mirosul aromatic, de lămâie, şi folosit în medicina populară contra afecţiunilor digestive; lemnuş (**III 1**), (regional) alimon, iarba-lui-Dumnezeu, lămâiţă (**I 1 f**), rozmarin (**I 2 b**) (*Artemisia abrotanum*). Cf. ANON. CAR., LB, LM, BRANDZA, FL. 278, BARCIANU, GRECESCU, FL. 304, DR. III, 362, PANŢU, PL. 150, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, BUJOREAN, B. L. 382, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 23, 250, FLORA R. P. R. IX, 460, L. ROM. 1967, 47, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC.; **b**) (regional) pelin (**I 1 a**) (*Artemisia absinthium*). Cf. BORZA, D. 23, 250, DSR; **c**) (regional) năfurică (*Artemisia annua*). Cf. BORZA, D. 24, 250; **d**) (regional) veninariţă (**1**) (*Gratiola officinalis*). Cf. BORZA, D. 79, 250; **e**) (regional) lumânărică (**III 1 a**) (*Verbascum thapsus*). Cf. BORZA, D. 178, 250; **f**) (regional) cimişir (*Buxus sempervirens*). Cf. BORZA, D. 35, 250; **g**) (regional) rugină (**II 2**) (*Senecio jacobaea*). Cf. BORZA, D. 159, 281, DSR; **h**) (învechit, rar) isop (*Hyssopus officinalis*). Cf. BARONZI, L. 136/12, DA II_2. Cf. LB, I. GOLESCU, C. *Ce ţi-a venit să-mi trimiţi mintă, lemnul-Domnului şi busuioc?* NEGRUZZI, S. I, 99, cf. POLIZU. *Aceste brazde erau pline de garoafe sălbatice, ochiul-boului, lemnul-Domnului şi limba-mieluşelului.* FILIMON, O. I, 264. *Grădinile... cu flori galbene şi roşii, cu busuioc şi calupăr, cu lemnul-Domnului şi lăcrămioară şi cu câte alte plante aromatice.* I. IONESCU, M. 373, cf. HEM 874, COSTINESCU. *Se seamănă... tot felul de flori de grădină, precum: busuioc, magheran, lemnul-Domnului, rozmarin.* MARIAN, Î. 336, cf. DDRF. *Era miros de mintă, măgheran şi lemnul-Domnului.* VLASIU, A. P. 477, cf. H I 235, II 79, 125, 130, 142, 273, III 139, 226, 306, 437, IV 9, IX 405, X 85, 476, XI 177, 230, XII 24, 259, XVI 9, 104, XVIII 302. *De dorul Ionului Rupsei lemnul-Domnului Şi-l purtai Până-l uscai.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 155. *Ş-apoi foaie lemn-domnesc Dragustele muiereşti... Mă bagă pe fereşti.* ŞEZ. I, 167, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI; **lemnul-Maicii-Domnului** (sau, regional, **lemn-sfânt**) = **a**) plantă ornamentală, foarte aromată, din familia compozitelor, originară din regiunile mediteraneene, cu tulpină înaltă, ramificată, cu frunze persistente, cu flori galbene sau albastre, dispuse în mici capitule; limbricariţă (**II 1**), (regional) iarba-Sfintei-Marii, iarbă-sfântă, lemn-sfânt (*Santolina chamaecyparissus*). Cf. GRECESCU, FL. 307, TDRG, PANŢU, PL. 150, CADE, DA II_2, VOICULESCU, L. 163, ENC. AGR., SCRIBAN, D., BORZA, D. 156, 250, FLORA R. P. R. IX, 347, DSR; **b**) (regional) năfurică (*Artemisia annua*). Cf. BORZA, D. 24, 250; **lemn-dulce** = **a**) plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze imparipenate, cu flori mici, liliachii sau albe, cu fructele spinos-păroase, a cărei rădăcină se foloseşte în medicina umană şi veterinară; (regional) iarbă-dulce, rădăcină-dulce (v. rădăcină **A 12**), reglisă (*Glycyrrhiza echinata* şi *Glycyrrhiza glabra*). Cf. LB, LM, BRANDZA, FL. 95, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, GRECESCU, FL. 176. *Rădăcina de lemn-dulce... să întrebuinţează*

pentru a îndulci tizanele, iar praful la prepararea pilulelor. BIANU, D. S., cf. PANŢU, PL. 149, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 258, DA II_2, VOICULESCU, L. 163, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 78, 250, FLORA R. P. R. V, 319, PRODAN – BUIA, F. I. 303, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC.; **b)** (regional) feriguţă (*Polypodium vulgare*). Cf. BORZA, D. 135, 250, ALR I 1 908/109; **c)** (regional) răculeţ (**2 c)** (*Polygonum bistorta*). Cf. BORZA, D. 134, 250; **lemn-galben** = dracilă (*Berberis vulgaris*). Cf. LB, POLIZU, LM, BRANDZA, FL. 115, DAMÉ, T. 187, BARCIANU, BIANU, D. S., PAMFILE – LUPESCU, CROM. 218, PĂCALĂ, M. R. 20, PANŢU, PL. 149, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, BUJOREAN, B. L. 382, SCRIBAN, D., BORZA, D. 30, 250, M. D. ENC., DSR, D. ENC.; (regional) **lemn-pucios** = sânger (**1 a)** (*Cornus sanguinea*). Cf. PANŢU, PL. 149, BORZA, D. 52, 250, DSR. *Foaie verde lemn pucios, Bată-l focul, codru des.* PAMFILE, C. Ţ. 264; **lemn-râios** (şi, regional, **lemnu-caprei**, VICIU, GL.) = arbust înalt de 1–3 m, cu frunze ovale sau alungite, cu flori mici, albe-verzui sau gălbui, cu fructul o capsulă cu seminţe negre; salbă-râioasă (v. s a l b ă [1] **4)**, (regional) vonicer (**c)**, cerceii-babei (*Evonymus verrucosus*). Cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 150, BRANDZA, FL. 207, TDRG, PANŢU, PL. 149, CADE, SIMIONESCU, FL. 56, DA II_2, ENC. AGR., BORZA, D. 66, 250, PRODAN – BUIA, F. I. 343, DSR; (regional) **lemnul-vântului** = arbust ornamental din familia oleaceelor, cu frunze ovale, ascuţite şi cu flori violete; orgoian (*Syringa josikaea*). Cf. PANŢU, PL. 150, SIMIONESCU, FL. 389, DA II_2, BORZA, D. 166, 250; (regional) **lemn-pipărat** = **a)** arbust originar din America, a cărui rădăcină se întrebuinţează în industria farmaceutică (*Lignum Sassafras*). Cf. LB, LM, POLIZU, TDRG, DA II_2, SCRIBAN, D.; **b)** molură (*Foeniculum vulgare*). Cf. BARCIANU, DA II_2; **lemnul-bobului** = **a)** arbust din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, cu flori galbene-aurii şi fructe păstăi; bobiţel, drob (*Cytisus nigricans*). Cf. GRECESCU, FL. 159, SIMIONESCU, FL. 176, TDRG, PANŢU, PL. 149, CADE, DA II_2, BORZA, D. 56, 250, FLORA R. P. R. V, 83, PRODAN – BUIA, F. I. 290, DSR; **b)** (regional) mic arbust cu ramuri lungi şi subţiri acoperite cu peri aspri, cu frunze păroase pe partea inferioară şi cu flori galbene; drob de munte (*Cytisus hirsutus*). Cf. BORZA, D. 56, 250; **c)** (regional) mic arbust din familia leguminoaselor, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene, ale cărui ramuri, fierte în apă, dau o culoare galbenă, folosită la vopsit; drobiţă (*Genista tinctoria*). Cf. BORZA, D. 75, 250; **d)** (regional) salcâm-galben (v. s a l c â m **1 a)** (*Laburnum anagyroides*). Cf. BARCIANU, BORZA, D. 95, 250, DSR; **lemn-amar** = arbore din familia simarubelor al cărui lemn se întrebuinţează în industria farmaceutică (*Quassia amara*). Cf. BIANU, D. S., DA II_2, BUJOREAN, L. B. 381; (regional) **lemn-tătărăsc** = arţar (*Acer tataricum*). Cf. BORZA, D. 9, 250; (regional) **lemn-cu-boabe-albe** = hurmuz (*Symphoricarpus albus*). Cf. DA II_2, BORZA, D. 165, 250, DSR; (regional) **lemn-tare** = stejar-pufos (v. s t e j a r **1)** (*Quercus pubescens*). Cf. BORZA, D. 142, 250; (regional) **lemn-nelemn** = fluierătoare (*Tamus communis*). Cf. PANŢU, PL. 149, DA II_2, BORZA, D. 167, 250; (regional) **lemn-acru** (sau **-domnestic**) = cenuşar (*Ailanthus altissima*). Cf. BORZA, D. 13, 250; (regional) **lemnul-lui-Avram** = arbust decorativ, cu flori violete, frumos mirositoare; mielărea (*Vitex agnus castus*). Cf. BORZA, D. 181, 250; (regional) **lemn-de-cuişoare** = plantă ornamentală, originară din America, cultivată prin grădini, cu flori galbene-aurii, cu fructul comestibil, galben sau negru; cuişor (*Ribes aureum*). Cf. PANŢU, PL. 149, DA II_2, BORZA, D. 147, 250; (regional) **lemn-de-aloe** = fiereapământului (*Marcantia polymorpha*). Cf. LM, BARCIANU, DA II_2; (regional) **lemn-de-apă** = **a)** cătină-mică (*Myricaria germanica*). Cf. BORZA, D. 113, 250; **b)** bucuria-casei (*Impatiens balsamina*). Cf. DA II_2, BORZA, D. 87, 250; (regional) **lemn-de-acăţ** (sau **lemn-alb**) = specie de sălcâm (**1**), folosită în medicina populară pentru tratarea unor afecţiuni pulmonare şi digestive (*Robinia pseudacacia*). Cf. BORZA, D. 148, 250; (regional) **lemn-alb** = **a)** lămâiţă (**I 1 a)** (*Philadelphus coronarius*). Cf. BORZA, D. 129, 250; **b)** numele unui arbore nedefinit mai îndeaproape (Rasova – Cernavodă). Cf. H II 297; (învechit, rar) **lemn-de-oleu** = măslin (**1**) (*Olea europaea*). Cf. LB.

– Pl.: *lemne.*

– Lat. **lignum.**

LEMNACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, acvatice, plutitoare, cuprinzând mai multe specii răspândite prin apele dulci, stătătoare din regiunile tropicale şi temperate; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. BRANDZA, D. 394, ib. FL. 463, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 19, DN[3], DEX[2], NDN.

– Pl.: *lemnacee.*

– Din fr. **lemnacées.**

LEMNÁMĂ s. f. (Prin Ban.) Grămadă mare de lemne; număr mare de arbori. Cf. CDDE, DA II_2, 154, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, CL 1968, 48.

– Lat. **lignamen.**

LEMNÁR s. m., s. n. **I.** S. m. Meseriaş care se ocupă cu prelucrarea lemnului (**I 3**); (învechit) meşter de lemn, v. l e m n (**I 3**). V. d u l g h e r, s t o l e r, t â m p l a r. *Cazan, meşterul dă lemnari..., să afle în curte în toat[ă] vremea* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361. *Toader Berindei, lemnar domnesc* (a. 1748). URICARIUL, V, 318/12. *Toate roatele nouă... să dau lemnarilor* (a. 1802). IORGA, S. D. XII, 144, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Facerea de corăbii la un lemnar prost.* GOLESCU, E. 259/23, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Lemnariul din sat care-şi face planul lucrului după regule empirice..., aplică neîncetat regulele geometrice.* CONTEMPORANUL, I, 203. *Uitaţi-vă la Sganarelle, stricatul cela de lemnar, cât e de simpatic când, cicălit de nevastă, îi spune, fierbând: „Te... bat!"* CARAGIALE, O. III, 186, cf. DDRF. *Pretindea... să i se trimită dulgheri, lemnari şi meşteri de fier.* XENOPOL, I. R. IX, 236, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lemnarul pe care-l arvonisem înaintea plecării a făcut bine uşa?* DUNĂREANU, CH. 111. *Satele noastre avură neîntrerupt: pietrari, lemnari, covătari, rotari.* IORGA, C. I. III, 159, cf. TDRG. *Mai sunt şi furci făcute de lemnari.* PAMFILE, I. C. 143. *Victime ale sistemului protecţionist de atunci se pare că au mai fost, pe lângă măcelari şi oieri, şi*

lemnarii. PĂCALĂ, M. R. 307. *Veneau în Moldova din Bistrița și mulți meșteri zidari, ferari, chiar lemnari, de câte ori domnitorii noștri... aveau nevoie de clădiri frumoase ori de mobile mai alese.* N. A. BOGDAN, C. M. 9, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ca să-și cioplească grinda, lemnarul n-o așază deasupra capului.* LOVINESCU, S. V, 37, cf. DA II_2, NOM. PROF. 33, DS. *Neculai Olărașu e gospodar mahalagiu și lemnar de meserie.* SADOVEANU, O. XIX, 277. *Până seara a lucrat lemnarul vaporului, ca să transforme o veche cușcă de găini în boxă pentru Machi.* BART, S. M. 110. *Lemnarii și zidarii... erau cățărați... pe schele și acoperișuri.* D. GUSTI, P. A. 220, cf. MOROIANU, S. 195. *Vorbește ea cu Ionele lemnarul, nepotul ei, care i-a face un sicriu împodobit.* DAN, U. 62, cf. SCRIBAN, D. *Sfârșind ei de cioplit chila în muchii, lemnarii au așezat-o pe butuci, la oarecare înălțime de pământ.* TUDORAN, P. 105, cf. LTR[2]. *E vremea când ulița n-o turbură lemnar Trecând cu toporișca și traista deșartă.* V. ROM. aprilie 1957, 102, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DEX, DSR, D. ENC., H X 261, XI 247, XII 118, XVIII 143. *Fiindcă era lemnar, sângur s-a apucat să lucreze la corabie.* ȘEZ. III, 105. *S-o dus la lemnar, s-o-mpăcat și-o făcut săcriu.* GRAIUL, I, 341, cf. ALR II/I h 221, ib. h 222, ALR II 6 484/848, 876, ib. 6 485/192, 325, 723, 728, 848, ALR SN III h 848/812, A I 22, II 1, 12, III 2, 4. *S-o dus într-o padure mare. Acolo o găsit doi lemnari.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 225, cf. GL. OLT., ALR – M h 743, NALR – B III h 571, NALR – MB II h 196. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *De a să putea încrede și a să nădăjdui cinevaș pentru binalele ce... să vor lucra dă meșteri lemnari i zidari, spre a nu să face înșelăciuni și pagube* (a. 1823). DOC. EC. 302. *Vecinica sărăcie pe o noapte de ianuar, cu mama culcată pe patul de scânduri... și cu un tată meșter lemnar, bun, harnic, cinstit, dar care nu găsește de lucru din cauza afluenții străinilor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 556. *Orice sătean era meșter lemnar și n-avea nevoie de niciun ajutor pentru a tăia, potrivi, ciopli.* IORGA, C. I. III, 75. *S-a înfățișat la vecinul meu un meșter lemnar.* SADOVEANU, O. V, 243. *Lucrătorii lemnari intrară înlăuntru, șiroind de ploaie.* id. ib. X, 36. *Întrebarea a pus-o un meșter lemnar.* GALAN, Z. R. 19. *Tu, meștere lemnar, De văzut N-ai văzut... De fiul meu?* PAMFILE, S. T. 17. ✦ Persoană care se ocupă cu tăierea lemnelor (**2**) în pădure. V. p ă d u r a r. *Pentru doi oameni străini fără de bir ce s-ar afla ca să le aducă lemne de ars de treaba lor, hotărâm domnia mea, acei lemnari să dea numai câte un ung la hârtii* (a. 1741). URICARIUL, V, 36/14, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DA II_2. *În fața lor, un lemnar a purces cu mare băgare de seamă la deschiderea trunchiului, pe care l-a scos întâi din rădăcină.* VOICULESCU, P. II, 184. *Lemnarul pe drumuri De munte se-ndreaptă Spre codrul cu fruntea De vânt scuturată.* HOREA, P. 65. *Îmi place să ascult iarna, la marginea pădurilor, trosniturile prelungi ale brazilor doborâți de lemnari.* CĂLINESCU, O. IX, 27, cf. ALR II 6 411/2, 728, 812. ✦ (În dicționarele din trecut) Negustor de lemne (pentru foc). Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D.

II. S. n. **1.** (Popular) Butuc pe care se taie sau se despică lemnele pentru foc, t ă i e t o r (**IV**), t r u n c h i[2] (**3**), (regional) t ă i u ș (**III**); loc din curtea țărănească unde se taie lemnele. *Iau sămânță de cânepă, apoi se duce fiecare la lemnari și seamănă puțină sămânță peste dânsul.* MARIAN, S. R. I, 135. *Lângă flecare casă este un loc anumit unde se taie lemnele și se cheamă lemnar.* PAMFILE, I. C. 447. *Se crede că dacă sare vaca sau oaia care este a făta peste trunchiul sau penele de la lemnar, apoi fătul se naște cu buricul prin mai și nu trăiește.* GOROVEI, CR. 357, cf. DA II_2, LTR[2], DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DEX, DSR, D. ENC. *La lemnari un ciot de brad, Și-acela-i de căpătat.* MARIAN, H. 8. *Nu-i bini sî leș sara toporu-mplântat în lemnari.* ȘEZ. VIII, 96. *Omul acela a tăiet lemne ziua, iar sara, în loc să ducă toporu-n tindă ori în alt loc, el l-o-mplântat în lemnar.* VASILIU, P. L. 18, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

2. (Regional) Magazie unde se țin lemnele (**I 2**) (Straja – Rădăuți). Cf. GLOSAR REG. 44.

3. Daltă cu care se scobește în lemn (**I 3**). Cf. DA II_2, DS, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DEX, D. ENC.

III. S. m. (Entom.; prin nord-estul Munt.) Ploșniță de câmp (*Palomena prasina*). UDRESCU, GL. ✦ (Regional) Ploșniță de casă (*Cimex lectularius*) (Boița – Hațeg). Cf. ALR I 1 899/122.

– Pl.: (**I, III**) *lemnari*, (**II**) *lemnare*.

– **Lemn** + suf. *-ar*.

LEMNÁRIȚĂ s. f. (Entom.; regional) Ploșniță de câmp (*Palomena prasina*) (Arefu – Curtea de Argeș). Cf. ALR I 1 899/782.

– Pl.: *lemnarițe*.

– **Lemn** + suf. *-ariță*.

LEMNĂRÁȘ s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui l e m n a r (**I**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lemnărași*.

– **Lemnar** + suf. *-aș*.

LEMNĂREÁSĂ s. f. (Rar) Soția lemnarului (**I**). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DA II_2, 154, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781.

– Pl.: *lemnărese*.

– **Lemnar** + suf. *-easă*.

LEMNĂRÉL s. m. (Învechit, rar) Diminutiv al lui l e m n a r (**I**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lemnărei*.

– **Lemnar** + suf. *-el*.

LEMNĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care ține de meseria lemnarului (**I**); care aparține lemnarului. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lemnărești*.

– **Lemnar** + suf. *-esc*.

LEMNĂRÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca lemnarii (**I**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lemnar** + suf. *-ește*.

LEMNĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A prelucra lemn (**I 3**), a se ocupa cu lemnăria[2] (**1**). *Aerul era bun aici, mirosea a lemn muncit și, cum el lemnărise o viață,*

prinse a construi din toate simţurile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 16/3.

– Prez. ind.: *lemnăresc.*

– V. **lemnar.**

LEMNĂRÍE[1] s. f. **1.** (De obicei la sg.; cu sens colectiv) Cantitate (mare), grămadă de lemne (**I 2**); material lemnos; p. restr. cherestea. *Lâng-o lemnărie, unde sta grămadă Una peste alta, rău împrăştiate Surcele şi crosnii, amestec de sfadă, Aşchii şi gateje.* HELIADE, O. I, 128. *Supără mai vârtos pă lăcuitorii ţărani cu cereri de vamă de la cel mai mic lucru ce ar cumpăra, precum: încălţăminte, îmbrăcăminte... i lemnării şi altele* (a. 1842). DOC. EC. 761. *Spre a da planului caracter legal, s-a convocat dieta ţărei, care în anul 1713 decise în principiu fortificarea, votând spre acelaşi scop şi o sumă de 54 mii florini, cum şi materialul de lemnărie din partea ţării.* BARIŢIU, P. A. I, 272, cf. POLIZU. *Aceştia nu aşteptau ca lemnăria de brad să se coboare la Dunăre..., ci se urcau până în crierii munţilor pentru această întreprindere.* SION, P. 129. *Elegantele mobile de stejar... îmi adusese aminte de barbarul lux al saloanelor noastre... cu mobiliare din lemnărie străină.* CONV. LIT. XI, 120, cf. PONT-BRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Drumurile de ţară toate sunt pline de care încărcate... cu lemnărie din munţii Abrudului.* SLAVICI, O. II, 84, cf. DDRF. *Viţa uscată, haraci scoşi din serviciu şi alte resturi de lemnării, constituiesc o mare parte a combustibilului în casa deleanului.* MANOLESCU, I. 60. *Pentru a înlesni coborârea lemnăriei ruseşti din gura Oltului până la Zimnicea, trei zile tună artileria română.* D. ZAMFIRESCU, R. 189. *Se furişă printre lemnăriile îngrămădite şi ieşi înaintea flăcăului.* DUNĂREANU, CH. 213. *Ei... merseră pe-un neted şleau, pe care Din plaiurile nalte spre cetate Cărau locuitorii lemnăria.* MURNU, O. 162, cf. TDRG. *Din Galaţi se exportează pentru Constantinopol lemnării şi droburi de sare.* N. A. BOGDAN, C. M. 52, cf. CADE, DA II_2, 153. *Într-o magazie de lemnărie de lângă plutonul nostru se puieziseră guzgani.* SADOVEANU, O. II, 516. *Ne aşezam undeva, între lemnării, ca pe un scaun prielnic, şi priveam jocul clenilor ori al scobailor în undele limpezi.* id. ib. III, 550, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC. ✦ (Învechit, rar) Grămadă de lemne pe care se aşezau cei osândiţi la moarte pe rug. Cf. COSTINESCU, DA II_2, 153.

2. (Mai ales la sg.; cu sens colectiv) Totalitatea pieselor de lemn (**I 3**) dintr-o clădire, dintr-o construcţie oarecare; p. restr. binale. Cf. I. GOLESCU, C. *Isprăvim lemnăria prin mijlocul a trei rânduri de laţi aşezaţi orizontaliceşte pe feţele vânt-apărătorilor.* BREZOIANU, A. 149/23, cf. POLIZU. *Acel kioşk de lemnărie, lucrat numai în cafasuri... era aşezat pe o coastă surpată.* ODOBESCU, S. I, 138. *Era o ruină mai mult, părea pustie, acoperământul se surpase pe-alocurea... ferestrele sparte, lemnăria putredă şi năruită.* EMINESCU, O. VII, 242. *Lemnăria este în parte verde şi în parte veche şi putredă.* CARAGIALE, O. V, 386, cf. DDRF, DAMÉ, $T._2$, 37. *De departe se vedea... lemnăria schelelor şi clopotele.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 81, cf. ALEXI, W. *Schele, lemnărie nouă, dărâmături negre.* IORGA, P. A. I, 135. *Cei din Moldova... ciopleau grosolan din bardă lemnăria ce trebuia la casa măruntă a omului de rând.* id. C. I. III, 174. *Cum vântul aprig Suflând răscoală un mănunchi de paie Şi-l spulberă pe câmp încoace-ncolo, Aşa şi lemnăria plutei valul O risipi.* MURNU, O. 90. *Toată lemnăria casei se lucrează dinainte şi cu încetul.* PAMFILE, I. C. 423, cf. CADE, VOICULESCU, P. I, 23, SCRIBAN, D. *Bogăţia de verdeaţă a livezii a cucerit zidurile, a sfărâmat lemnăria cerdacului cu totul.* SADOVEANU, O. III, 271. *Tot în această vreme îi este gata şi casa, zidită după planurile lui, pe gustul lui, cu toată mobila şi lemnăria sculptată de mâna lui.* OPRESCU, S. 20. *Între lemnăriile schelei pentru o clădire viitoare, sălăşluise un trib de câini.* ARGHEZI, P. T. 238. *Sub acoperişul în pantă repede al bisericii e o schelărie enormă, o întretăiere de lemnărie, asemeni unui schelet de corabie.* CĂLINESCU, C. O. 159. *Colectase cantităţi mari de ciment şi de fier pentru armătura betonului, puţină lemnărie şi mai deloc piatră.* id. B. I. 454. *Casa aceasta, boită toată cu galben şi lemnăria cafenie, este singura cu două caturi, căci... casele vecine sunt din ce în ce mai scunde.* CAMIL PETRESCU, O. II, 238. *Am lemnărie pentru construcţie de calitatea întâia, s-a uscat bine.* DEMETRIUS, C. M. 12. *Catargul, şi după el cealaltă lemnărie bună de pus pe foc, şi-ar fi împlinit destinul firesc în aceste locuri lipsite de păduri.* TUDORAN, P. 36. *Dacă vântul se prelungeşte mai mult... lemnăria crapă şi pereţii caselor se năruiesc.* id. ib. 429, cf. LTR^2, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pretutindeni mirosea a vopsea şi a lemnărie proaspătă.* I. GHEŢIE, B. I, 263. *Stârpi ploşniţele cuibărite în lemnăria casei lui mari.* ŢOIU, G. 10. *Era o clădire veche, ruinată..., cu lemnăria buretoasă la vedere.* CĂRTĂRESCU, N. 268, cf. D. ENC. ✦ Obiect confecţionat din lemn (**I 3**); piesă sau parte de lemn (**I 3**) din mobilier. *Apropie-te; apasă bine tabla lemnăriei care atinge căminul şi vei vedea ceva care te va surprinde.* BARONZI, M. IV, 603/18, cf. LM. *Metaluri şi obiecte lucrate cu ele, lemne şi lemnării, precum şi alte producte folositoare ale pădurilor.* ODOBESCU, S. II, 95. *Mănăstirile cele mari erau ateliere de industrie..., se lucra lemnărie de toată mâna, ba erau şi fonderii de turnat metale.* EMINESCU, O. XI, 325. *În Beilic se mai vindea şi zarzavaturi, lemnărie diferită lucrată şi butnărie.* N. A. BOGDAN, C. M. 111, cf. DA II_2, 153. *Mobilierul e la fel cu al tuturor birourilor publice, adunat cu bucata din vechituri, scaune contradictorii, mese de scris aruncate de alte administraţii, care şi-au reformat lemnăria.* ARGHEZI, P. T. 419. *Lemnăria mobilierului era şi ea lăcuită alb-gri şi brumată cu aur.* CĂLINESCU, S. 284.

3. (Regional) Magazie de lemne (**I 2**) (pentru foc); depozit de lemne. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONT-BRIANT, D., LM, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Doi slujitori trebăluiau în lemnărie subt un şopron.* SADOVEANU, O. V, 550, cf. LTR^2, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781. *O ascunse* [rochia] *în lemnărie, într-o ladă veche.* T. POPOVICI, S. 208, cf. DEX. ✦ Firidă făcută sub vatra ţărănească sau lângă cuptor, unde se depozitează lemnele de foc (Sânmihaiu Almaşului – Zalău). Cf. ALR II/I h 283/284. ✦ (Prin Mold.) Loc unde se taie lemnele de foc. V. lemnar (**II 1**). Cf. COSTINESCU, CHEST. V/47.

4. (Învechit, rar) Partea lemnoasă şi ramificată a unui arbore. *Crăcele de întâiul ordin sunt acelea care formează ce dântâi lemnărie a arborelui.* BREZOIANU, A. 300/6.

– Pl.: *lemnării.*

– **Lemn** + suf. *-ărie.*

LEMNĂRÍE² s. f. **1.** Meseria lemnarului (**I**); lemnărit¹. V. dulgherie, stolerie, tâmplărie (**1**). *Meşteşug iaste neamul, căci să întinde şi cuprinde doftoria, zografia, lemnăria.* MOLNAR, RET. 12/11, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. *Meseriile ce exercita locuitorii din Ciernetiu sunt: abageria,... lemnăria, pânzăria, dimia.* I. IONESCU, M. 589, cf. COSTINESCU. [Ţăranii] *au deprins câte un meşteşug, mai cu seamă lemnăria şi rotăria.* EMINESCU, O. XIII, 167. *Lemnărie înseamnă meşteşugul lucratului lemnelor spre a le da forme trebuincioase.* PAMFILE, I. C. 113, cf. GR. S. IV, 9, CADE, DA II_2, 154. *Elevii puteau deprinde, sub privegherea maistrului lor învăţător, toate meşteşugurile...: lemnărie, fierărie, tinichigerie.* SADOVEANU, O. XX, 89, cf. SCRIBAN, D. *Văru-meu... intrase la şcoala de meserii să înveţe lemnăria.* STANCU, D. 348, cf. LTR², DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, M. D. ENC., DEX, DSR, H III 18, IX 406, 439, X 479, XII 140, XVI 330. ✦ Prelucrare a lemnului (**I 3**); lemnărit¹. *Se dă în cunoştinţă obştească că tocmeala pentru lucrul zidăriii şi lemnăriii aceştii şcoale se face prin mezat.* CR (1836) 144¹/3. *Lemnul castanului se întrebuinţează la tâmplărie şi lemnărie.* BREZOIANU, A. 358/28. *O curbătură firească a lemnului... anume făcută cu ajutorul sculelor de lemnărie.* PAMFILE, A. R. 41. ✦ (În dicţionarele din trecut) Negoţ cu lemne (**2**). Cf. TDRG, CADE, DA II_2, 154, SCRIBAN, D.

2. Atelierul lemnarului (**I**); tâmplărie (**2**). Cf. I. GOLESCU, C. *De când acest prinţipat se bucură de folosurile unei navigaţii (plutire) slobode, cinci corăbii mari ieşite din lemnăriile Giurgiului şi ale Zimnicei plutesc acum pe Marea Neagră şi pe Mediterană.* CR (1836), 61¹/5, cf. BARCIANU, ALEXI, W., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

– Pl.: *lemnării.*

– **Lemnar** + suf. *-ie.*

LEMNĂRIÍME s. f. (Rar) Mulţime de lemnării¹ (**1**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lemnărie¹** + suf. *-ime.*

LEMNĂRÍME s. f. (Rar) Mulţime de lemnari (**I**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lemnar** + suf. *-ime.*

LEMNĂRÍT¹ s. n. Meseria lemnarului (**I**); prelucrare a lemnului (**I 3**); lemnărie² (**1**). *S-a întrodus limba nemţască şi la şcoala de meserii din Cernăuţ... şi, în parte, şi la şcoala de lemnărit din Câmpulung.* SBIERA, F. S. 344. *Lemnăritul e un ram industrial care-şi are începutul în secolele de mult trecute.* PĂCALĂ, M. R. 307, cf. DA II_2, 154. *Li s-a restrâns încetul cu încetul accesul la folosirea pădurilor, lor, moţilor, care în aşa de largă măsură se îndeletniceau cu lemnăritul.* BLAGA, G. 71, cf. LTR², CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DEX.

– **Lemnar** + suf. *-it.*

LEMNĂRÍT² s. n. (Drept de) exploatare a lemnelor (**I 2**) din pădure. Cf. PONTBRIANT, D. *Astăzi şi această coastă... formează averea comunei, carea... le-a cumpărat în perit, cu preţul de zece mii de flourini... şi cedarea dreptului de lemnărit, păşunat, jirovină etc. pentru trecut şi viitor.* LIUBA – IANA, M. 49, cf. BARCIANU, DA II_2, 154. ✦ Impozit, taxă care se plătea în trecut pentru dreptul de a tăia lemne din pădure. Cf. POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CIORĂNESCU, D. ET. 4 781.

– Pl.: *lemnărituri.*

– **Lemn** + suf. *-ărit.*

LEMNĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Firidă făcută sub vatra ţărănească, unde se depozitează lemnele de foc (Cristeşti – Botoşani). Cf. ALR II/I h 283/414.

– Pl.: *lemnăriţe.*

– **Lemn** + suf. *-ăriţă.*

LEMNÉT s. n. (Prin Ban. şi prin Olt.) Grămadă de lemne (v. lemn **I 2**). Cf. DA II_2, 154, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, L. ROM. 1961, 534, CIAUŞANU, V.

– Pl.: *lemneturi.*

– **Lemn** + suf. *-et.*

LEMNÍ vb. IV. Intranz. (În dicţionarele din trecut) A înlemni. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., DA II_2, 154, CIORĂNESCU, D. ET. 4781, TEAHA, C. N. 107.

– Prez. ind.: *lemnesc.*

– V. **lemn.**

LEMNICÉL s. n. (Regional) Lemnişor (**2**). Cf. DA II_2, 153. *Toate pietricelele Toate lemnicelele.* GR. S. VI, 128.

– Pl.: *lemnicele.*

– **Lemn** + suf. *-icel.*

LEMNIFICÁ vb. I. Refl. (Rar) A se lignifica. *Tulpinele se lemnifică.* AGROTEHNICA, I, 205.

– Prez. ind. pers. 3: *lemnifică.*

– Din fr. **lignifier** (după *lemn*).

LEMNIFICÁT, -Ă adj. (Despre ţesuturi vegetale) Lignificat, lemnos (**1**). *La altoirea în ochi, mugurele ales pentru a fi altoit, trebuie luat de pe o ramură lemnificată şi bine ajunsă la maturitate.* ENC. AGR. I, 159. ✧ Fig. *Duse lama la nări şi aspiră praful de cristali... O senzaţie dezagreabilă chiar. Nările şi buzele lemnificate.* C. PETRESCU, C. V. 377.

– Pl.: *lemnificaţi, -te.*

– V. **lemnifica.**

LEMNÍME s. f. (Învechit, rar) Mulţime de lemne (v. lemn **I 2**). Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lemn** + suf. *-ime.*

LEMNÍRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Înlemnire. Cf. LB, LM.

– Pl.: *lemniri.*

– V. **lemni.**

LEMNÍSC s. n. v. **lemniscus.**

LEMNISCÁTĂ s. f. (Şi în sintagma *lemniscata lui Bernoulli*, D. ENC.) Curbă plană în formă de opt, pentru care produsul distanţelor de la un punct al său la două puncte fixe este constant şi egal cu pătratul jumătăţii distanţei dintre punctele fixe. Cf. ENC. ROM. II, 70, DER, M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lemniscate.*

– Din fr. **lemniscate**.

LEMNÍSCUS subst. (Anat.) Cale senzorială secundară a sistemului nervos central, care începe de obicei în măduvă sau în trunchiul cerebral şi se termină în talamus. Cf. D. MED., D. ENC., NDN.

– Şi: **lemnísc** s. n. NDN.

– Din fr. **lemniscus**.

LEMNIŞÓR s. n. Diminutiv al lui l e m n .

1. (Regional) Cf. l e m n (**I 1**). *De când n-am mai fost haiduc, Lemnişoarele-n crâng plâng.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 362.

2. Cf. l e m n (**I 2**). *Voiu aduna doao lemnişoare!* BIBLIA (1688), 258^2/39. *Mărgând cu doao lemnişoare în loc de lopeţi, m-am lăsat în voia vântului.* HALIMA (1783), 165^r/30. *Să nu aibă multe lemnişoare şi puzderii* (a. 1805). GRECU, P. 36, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Lemnişoarele acele cari mişcându-se să mişcă strunele clavesinului.* VÂRNAV, L. 146^r/6, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, LM. *Aşează fiecare lemnişor la îmbucătura lui şi clădi foişorul din nou.* ISPIRESCU, L. 378. *Se crapă un lemnişor rotund, ca degetul de gros şi tot atât de lung, tocmai pe la mijloc.* MARIAN, Î. 222, cf. DDRF. *În acel timp, la lumina unei slabe flăcări din câteva lemnişoare, sătenii povestesc mult, iar femeile lor torc sau fac ciorapi, mănuşi, flanele.* MANOLESCU, I. 50, cf. BARCIANU, TDRG, DA II$_2$, 153, SCRIBAN, D., DL, DM, DSR, DEX. *Şi să-i dau foc dintr-o parte Cu lemnişoare uscate.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 394. ✦ (Învechit, prin Transilv.) Băţ de chibrit. Cf. POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W., DA II$_2$, 153, SCRIBAN, D.

3. (Bot.; regional) Peliniţă (**I**) (*Artemisia annua*). Cf. l e m n (**7**). Cf. BORZA, D. 24, 250.

– Pl.: *lemnişoare.*

– **Lemn** + suf. *-işor*.

LEMNÍT, -Ă adj. (Învechit) Înlemnit. *Căpeteniile şi oştenii rămân lemniţi, stau pe loc.* BELDIMAN, N. P. I, 148/20. *Bietul fugar... sta lemnit întru acelaş loc unde auzise glasul lui Robinson.* DRĂGHICI, R. 168, cf. DA II$_2$, 154.

– Pl.: *lemniţi, -te.*

– V. **lemni**.

LEMNITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Legătură în lemn a pereţilor din mină. Cf. DA II$_2$, 154, CL 1957, 203, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, PAŞCA, GL.

– Pl.: *lemnituri.*

– **Lemn** + suf. *-itură*.

LEMNÍŢĂ[1] s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. DA II$_2$, 153, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *lemniţe.*

– Et. nec.

LÉMNIŢĂ[2] s. f. v. **lehniţă**.

LEMNÍU, -ÍE adj., s. f. **1.** Adj. (Popular) De culoarea lemnului (**I 3**); gălbui. Cf. MARIAN, CH. 51, DA II$_2$, 153, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, L. ROM. 1968, 46.

2. S. f. (Regional) Numele mai multor plante: **a**) răchitan (*Lythrum salicaria*). Cf. PANŢU, PL. 149, CADE, DA II$_2$, 153, BORZA, D. 104, 250; **b**) pojarniţă (**2**) (*Hypericum perforatum*). Cf. BORZA, D. 86, 250; **c**) osul-iepurelui, v. o s (**1**) (*Ononis spinosa*). Cf. BORZA, D. 120, 250; **d**) cicoare (*Cichorium intybus*) (Sânnicolau Român – Oradea). Cf. ALR II 6 320/316; **e**) cătină roşie (*Tamarix tetrandra*). Cf. BORZA, D. 167, 250. *În unele părţi din Moldova, precum bunăoară în judeţul Suceava, se pune în prima scăldătură lemnie..., ca copilul să umble degrabă în picioare.* MARIAN, NA. 84, cf. DDRF. *Pretutindeni aceeaşi linişte-mpietrită, acelaşi pustiu îmbrăcat în papură, presărat ici-colea cu câte-o salcie, plin de jăpşi cu ape somnoroase, săltat pe alocuri în grinduri pline de ţipirig, de unghia găiei, de rogoz, de rugi şi de lemnie.* SANDU-ALDEA, U. P. 44. *Un portal de rogoz se ivi deodată-n calea boierului. Prin el se săltau ici-colea flori albastre de lemnie.* SĂM. IV, 12, cf. TDRG. *În scăldătoarea noului-născut se pune: lemnie... ca copilul să umble degrabă în picioare, zdreveţ, popchişor şi cătuşnică, ca să fie vârtoşel.* GOROVEI, CR. 297, cf. DA II$_2$, 153, H II 273, X 85, 497, XVI 103, 280. *Frunză verde de lemnie, Somnu-mi-i, măicuţă, mie!* MARIAN, SA. 94. *În contra diareei... băbăresele recomandă: lemnie, rădăcină de papură roşie, ferte.* ŞEZ. IV, 24, cf. V, 104. *Cârlanii s-au fost culcat în lemnie – un fel de plantă cu cotor lemnos ce creşte pe prunduri.* Com. din BILCA – RĂDĂUŢI, cf. ŞEZ. XV, 54.

– Pl.: *lemnii.*

– **Lemn** + suf. *-iu*.

LEMNÓI s. n. (Rar) Augmentativ al lui l e m n (**I 2**). Cf. I. GOLESCU, C. *Cel mai mic... trage după el un lemn-lemnoi.* TEODOREANU, C. B. 94.

– Pl.: *lemnoaie.*

– **Lemn** + suf. *-oi*.

LEMNÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre plante sau părţi ale lor, în special despre tulpină) Care conţine ţesuturi conducătoare şi mecanice dure, compacte sau fibroase, alcătuite din trahee, parenchim şi fibre lignificate; (livresc) lignos. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 224, LB, I. GOLESCU, C. *Vom vorbi îndeosebi de cultura plantelor lemnoase; aceste feluri de vegetale sunt totdeauna vivace.* BREZOIANU, A. 253/8. *Botanica silvică îmbrăţişează plantele lemnoase şi nelemnoase sau ierburile silvice care cresc în păduri.* BARASCH, B. 2/7, cf. POLIZU. *Familia rosaceelor, neamul driadeelor, trunchi ierbos sau lemnos; frunze digitate sau împănate.* NEGRUZZI, S. I, 103, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Acidul carbonic, apa, amoniacul... sunt... discompuse în combinaţiuni mai slabe, precum fibra lemnoasă.* EMINESCU, O. XV, 1 215, cf. DDRF, DAMÉ, T.-2, 37, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Partea lemnoasă a spicului se rupe rămânând înţinată numai în peliţa de deasupra.* PAMFILE, A. R. 86. *Prin bătutul popuşoilor se înţelege desfacerea sau despăr-*

ţirea grăunţelor de pe partea lemnoasă a ştiuleţilor. id. ib. 225, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 153, DS. *E o plantă lemnoasă de 2–3 m, ce o găsim în India.* ENC. AGR. I, 76, cf. SCRIBAN, D. *Formaţia vegetală... de pădure* [este] *alcătuită din plante verzi lemnoase şi dintr-o microfloră în care predomină ciupercile (aerobe).* CHIRIŢĂ, P. 63. *Prin dezvoltarea florii femele se formează un strobil (con mic) înconjurat de solzi pieloşi, lemnoşi sau cărnoşi.* PRODAN – BUIA, F. I. 86. *Plante lemnoase,... cu frunze bipenat compuse.* FLORA R. P. R. V, 20. *Rizom lemnos, ramificat.* ib. 270. *Fruct cu pereţi tari, lemnoşi.* ib. VI, 65. *Decocţia este aplicabilă vegetalelor lemnoase sau care conţin substanţe termostabile.* ABC SĂN. 118, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. ✦ (Mai ales despre materiale de construcţii) Care se obţine din lemn (**3**); format, constituit din lemn. *Costul materialului lemnos în interiorul minei... 13 şi 20 parale* (a. 1836–1838). DOC. EC. 715. *Trebuie a sustrage încă din acea suprafaţă a ferestrelor părţile lemnoase ale lor (ciurciuveaua).* MANOLESCU, I. 26. *Cu materialul lemnos exploatat din pădurile Răşinariului s-ar putea acoperi nu numai trebuinţele proprii ale comunei, ci chiar şi ale tuturor comunelor limitrofe.* PĂCALĂ, M. R. 299. *Practic, accidentul se reducea la pierderea materialului lemnos şi la refacerea cofrajelor, însă fiecare simţea o stânjenire morală.* CĂLINESCU, S. 105, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DEX. *Uscarea masei lemnoase... se foloseşte cu bune rezultate.* SCÂNTEIA, 1979, 11 416. ✦ (Despre fructe) Pietros (**II 2**), tare (**A I 1**). *Fructe lemnoase, dure, cu o carne lemnoasă.* BĂNULESCU, C. M. 153, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ (Substantivat, f.) Soi de struguri. Cf. DA II_2, 153, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, H II 165. ✦ (Anat.) Care are consistenţa lemnului (**I 3**). *Flegmon lemnos.* D. ENC. ✦ (Prin Transilv.; despre carnea animalelor bătrâne) Tare şi fibroasă. Cf. ALR SN IV h 1 127/ 95, 141, ALRM SN III H 944/141. ✦ (Învechit, rar; despre locuri) Bogat în lemn (**I 1**); păduros (**1**). *Trebui... să recurgi la o altă specie de construcţiune decât într-o zonă lemnoasă.* HASDEU, I. C. I, 235, cf. DA II_2, 153.

2. Fig. (Despre oameni sau părţi ale corpului lor) Uscăţiv (**1**), uscat (**6**); ţeapăn (**1**); (p. ext.) inexpresiv. *Era pictorul Greg, înalt, încovoiat, cu Mika-Lé, lemnoasă şi mică.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 125. *Ion se scărpină în cap, îşi frământa cu stânga gura aspră, lemnoasă şi ridică din umeri.* CAMIL PETRESCU, O. I, 52. *Nasul lemnos al feciorului de cârciumar făcu două încreţituri lângă nări.* id. ib. 72. *Izvorul acestei energice plângeri era beregata noduroasă a unui tânăr şi firav bărbat, mijlociu şi adus de spate, lemnos şi scobit ca o cobiliţă oltenească – apărut cu eleganţă în cadrul uneia din uşi.* VINEA, L. I, 327. *Din ce în ce mai departe de viaţă. Figura mai emaciată, lemnoasă, obosită.* CĂRTĂRESCU, N. 104. ✦ (Despre sunete) Sec (**II 3**); fără rezonanţă. *Astăzi e foarte dificil să citezi ceva din poemele italo-greco-latine ale defunctului literat; o senzaţie de foi uscate, cu sunet lemnos, se desprinde covârşitor din întinsa lui operă.* CONSTANTINESCU, S. II, 412. *Bătăile lemnoase ale cozii de podea ritmau, aşa cum se cuvine, când şi când, deplina armonie dintre noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 17/1. ✧ (Adverbial) *Mişcă fălcile şi clămpăni deodată lemnos şi cu aparenţă de adevăr uimitoare.* CĂLINESCU, C. N. 103. *Tulpinile grele, ca nişte vergele de piatră Ca nişte bare de metal, Cădeau sunând lemnos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 7/1.

– Pl.: *lemnoşi, -oase.*

– **Lemn** + suf. *-os.*

LEMNOŞÁ vb. I. Refl. (În dicţionarele din trecut) A se lignifica; a deveni lemnos (**1**); a înlemni. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., DA II_2, 154, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781.

– Prez. ind.: *lemnoşez.* – Şi: (învechit, rar) **lemnoşí** vb. IV. COSTINESCU, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781.

– V. **lemnos.**

LEMNOŞÍ vb. IV v. **lemnoşa.**

LEMNOTÍNI subst. pl. (Prin Ban.) Unelte agricole de lemn. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 128.

– De la **lemn.**

LEMNULÉŢ s. n. (Regional) **1.** Lemnişor (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., DL, DSR.

2. Sicriu (**2**) mic. Cf. DA II_2, 153.

– Pl.: *lemnuleţe.*

– **Lemn** + suf. *-uleţ.*

LEMNÚŞ s. n. Diminutiv al lui lemn.

I. (Regional) Lemnişor (**2**). Cf. LM, TDRG, CADE, DA II_2, 153. *C-un lemnuş păstrat în aceeaşi cutiuţă, scama era atent aşezată şi potrivită în ţeava ţigaretei.* SADOVEANU, O. IX, 426. *Numa el că ş-o făcut D'in lemnuş Numa arcuş, D'in lemn verde ceterele.* T. PAPAHAGI, M. 104, cf. BALADE, III, 244.

II. Numele unor obiecte sau părţi ale acestora, confecţionate din lemn (**I 3**):

1. (Mai ales în Transilv.; şi în sintagma *lemnuş de chibrit*) Chibrit. *Scoase din chingă o sulă subţire şi străpunse tutunul, aprinzându-l c-un lemnuş alb la capăt.* EMINESCU, G. P. 136. *El îşi aprinse ţigara şi puse lemnuşul de chibrit în cenuşerniţa ce sta pe pat, lângă el.* SLAVICI, N. I, 265, cf. DDRF. *Ce lucruri este nevoit a cumpăra românul din boltiţa din satul lui?...: lemnuşe (chibrituri), lumânări, făclii.* ARHIVA, XII, 109, cf. BARCIANU, T. DINU, Ţ. O. 115, 137, CADE, DA II_2, 153, ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 100. *Găsi lemnuşe muiate în pucioasă topită cu care avea el meşteşug să aprindă foc.* SADOVEANU, O. XIII, 215. *De la cărbunaşul de iască aprinse un lemnuş cu pucioasă c-un fir uscat de iarbă.* id. ib. 218, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4781, L. ROM. 1959, nr. 2, 41, ib. 1962, 106. *Dacă n-aş fi fost eu, toţi ar fi pierit şi şi-ar fi tocit tălpile până la Bălgrad, după sare şi după lemnuşe şi după petrol.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 454, cf. DEX, DSR. *Lemnuşele erau jilave, iască, n-aveau să scapere.* RETEGANUL, P. III, 42, cf. VICIU, GL., ALR I 1 610/122, 125, 129, 131, 136, 194, 798, 988, ALR II/I h 276, ALR II/I MN 128, 3858/102, ALRM II/I h 382, A II 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12.

2. (Prin Ban. şi prin Mold.) Băcan (pentru vopsit mai ales ouă); (popular) roşeală (**2**), (regional) scorţişoară (**2**). *Femeia care doreşte să aibă ouă frumoase, le bagă în arin şi după aceea în lemnuş.*

MARIAN, S. R. III, 27, cf. 28. *Bacanul se mai numeşte şi scorţiţă, scorţişoară sau lemnuş (Banat).* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 186, cf. SCRIBAN, D., CADE, DA II_2, 153, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781.

3. (Regional) Fus (la războiul de ţesut). *Ţeava este ţinută în suveică de un băţişor zis lemnuş, huludeţ, surcel sau fus.* DAMÉ, T. 136. *Lemnuşul suveicii... se vâră mai întâi în gaură şi apoi se apasă cu degetul ca să intre bine în prag; astfel el stă în suveică oblic.* PAMFILE, I. C. 277, cf. PASCU, S. 359, DA II_2, 153, LTR[2], DSR, H I 287, II 84, III 140, X 261, 500, 539, XII 140, XVI 161, ALR SN II h 484, ALRM SN I h 312, A II 12, V 34, GLOSAR REG. 44.

4. (Regional) Beţişor cu care se răsuceşte frânghia ferăstrăului pentru a întinde sau slăbi pânza; pană (**II 2 d**), cordar, întinzător, (regional) încordător, strună[1] (**I 6**), struneală (**1**), sucitor (**I 2**). Cf. DAMÉ, T. 86. *Aţa* [ferăstrăului] *se scurtează sau se lungeşte prin răsucire sau desucire. Aceasta se face prin lemnuşul... care, după operaţie, se razămă de punte.* PAMFILE, I. C. 121, cf. CADE, DA II_2, 153, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DSR.

5. (Prin Mold. şi prin Transilv.; la puşca de soc) Beţişor cu care se împinge dopul; vergea (**III 6 b**). *Din cilindrul căpătat se scoate măduva, apoi se face un lemnuş rezistent de corn, curmat la un capăt şi subţiat atât cât poate intra în ţeava puştii.* PAMFILE, J. I, 72, cf. DA II_2, 153, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, ALR SN V h 1 306.

6. (Prin Mold.) Cataramă rudimentară formată dintr-o bucăţică de lemn crestată, în care se prinde capătul bârneţului de la izmene; babă. *Baba... este un lemnuş cu o crestătură în care se pune capătul bârneţului.* PAMFILE, I. C. 354, cf. DA II_2, 153.

7. (Prin Mold.; la un joc de copii) Băţ despicat la un capăt, în a cărui despicătură se pune o piatră care trebuie aruncată cât mai departe, printr-o smucitură puternică. Cf. PAMFILE, J. I, 69, ŞEZ. IX, 131, DA II_2, 153, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781.

III. (Bot.; regional) Numele mai multor plante: **a)** (şi în sintagma *lemnuş verde*, PANŢU, PL. 150, BORZA, D. 23, 250) lemnul-Domnului (*Artemisia abrotanum*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 278, BARCIANU, GRECESCU, FL. 304, TDRG, PASCU, S. 361, PANŢU, PL. 150, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 153, DL, DM, BORZA, D. 23, 250, DEX, DSR. *De la noi până la Cluj, Viorele şi lemnuş; Da acelea cin' le-o pus?* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 305. *De-aici până-n Seleuş, Tot îs corciuri de lemnuş.* BÎRLEA, L. P. M. I, 201. *Frunză verde de lemnuş Am avut şi eu drăguţ.* id. B. 225; **b)** (regional) răchitan (*Lythrum salicaria*). Cf. BORZA, D. 104, 250, DSR; **c)** (regional) arşinic (*Lychnis calcedonica*). Cf. BORZA, D. 102, 204, 250. ✧ C o m p u s : (regional) **lemnuş-de-apă** = cătină mică (*Myricaria germanica*). Cf. ARH. SOM. XXIII, 462, DA II_2, 153.

– Pl.: *lemnuşe* şi *lemnuşuri* (DL, DM, DEX). – Şi: (regional) **lemnúşă** s. f. ALR I 1 610/194.

– **Lemn** + suf. *-uş*.

LEMNÚŞĂ s. f. v. **lemnuş**.

LEMNÚŞCĂ s. f. (Bot.; regional) Răchitan (*Lythrum salicaria*). Cf. BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 227, PANŢU, PL. 150, DA II_2, 153, VOICULESCU, L. 265, BORZA, D. 104, 250, CIORĂNESCU, D. ET. 4 781, DSR.

– Pl.:?

– **Lemnuş** + suf. *-că*.

LEMNÚŢ s. n. (Regional) **I. 1.** Lemnişor (**1**). *Sub tufa lemnuţului, În poala drăguţului.* FOLC. TRANSILV. III, 173. *Lemnule, lemnuţ, Şini ţ-o porânşit, Dze mi-ai doborât.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 256.

2. Lemnişor (**2**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ALEXI, W., TDRG, DA II_2, 153.

II. Numele unor obiecte sau părţi ale acestora confecţionate din lemn (**3**):

1. Chibrit. Cf. DA II_2, 153, GRAUR, F. L. 87. *Şi te sui pe scară-n sus, Şi aprinde un lemnuţ.* PAMFILE, CR. 161, cf. DSR.

2. Huludeţ (Remetea – Beiuş). Cf. A I 12.

– Pl.: *lemnuţe*.

– **Lemn** + suf. *-uţ*.

LEMOIE subst. (Bot.; regional) Toporaş (**II 1**) (*Viola*). Cf. BORZA, D. 180, 250.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Et. nec.

LEMONÁDĂ s. f. v. **limonadă**.

LEMONÁTĂ s. f. v. **limonadă**.

LEMPĂÍ vb. IV v. **limpăi**.

LEMÚIE s. f. v. **lămâie**.

LEMUJDÉR s. m. v. **limujder**.

LEMÚJDII s. f. pl. (Prin Mold.) Orătănii gălăgioase şi flămânde. Cf. DA II_2, 154, ŞEZ. V, 104.

– Cf. l i m u j d e r , a l i m o j d i i , h ă l ă m u j d i e .

LEMÚR s. m. **1.** (Zool; astăzi rar) Mamifer nocturn, arboricol din subordinul lemurienilor, cu picioarele dindărăt mult mai lungi decât cele dinainte, cu coada foarte lungă, care trăieşte în colonii prin pădurile din Madagascar; maki. Cf. J. CIHAC, J. N. 21/20, STAMATI, M. 76/, MIHALI, C. 24/, ENC. ROM., SCRIBAN, D.

2. (Mai ales la pl.; în mitologia romană) Spirite ale morţilor care umblau noaptea în căutarea vechilor cămine, tulburându-i pe cei vii; stafii, fantome. *Sărbătoarea lemurilor s-a numit Lemuria.* ENC. ROM. *Dacă Sufletel ar fi auzit şi isprava asta, cu siguranţă l-ar fi numit vampir, lemur.* CĂLINESCU, B. I. 129. *Mă ascundeam tăcut sub vegetale scuturi, În foi, printre liane, sub ecvatorul căldurii Pândit de şerpi, de flori şi de lemurii.* BLAGA, POEZII, 211. *Veţi vedea halucinaţii colorate... lemuri, larve şi spectre.* BARBU, S. N. 313, cf. L. ROM. 1986, 465, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., NDN.

– Pl.: *lemuri*.

– Din (**1**) fr. **lémure**, (**2**) lat. **lemures**, fr. **lémure**.

LEMURIÁN s. m. (La pl.) Subordin de mamifere primate, nocturne, frugivore sau omnivore, care trăiesc

în regiunile tropicale ale Africii şi Asiei; (şi la sg.) animal din acest subordin; (rar) prosimian. Cf. ŞĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Lemurienii au apărut în eocen, prin forme care prezentau caractere de insectivore, de rozătoare şi de primate.* DER. *Printre primele mamifere din paleogen... sunt lemurienii (care sunt maimuţe inferioare).* GEOLOGIA, 94, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., NDN, DEI. ✧ (Adjectival) *Mamifer lemurian.* DEX, cf. DN^3, NDN.

– Pronunţat: *-ri-an.* – Pl.: *lemurieni.*

– Din fr. **lémuriens**.

LEMÚRII s. f. pl. (Rar; în Antichitatea romană) Sărbători religioase, care se organizau în luna mai, destinate alungării lemurilor (2). *Într-această lună sărba romanii şi lemuriile, numite de la Remus..., sărbătoare întemeiată de acesta spre închinarea şi pomenirea răposatului său frate.* FM (1846), 247^2/26, cf. NDN.

– Din lat. **Lemuria**. Cf. fr. l é m u r i e s .

LEN s. m. v. **lin**[1].

LENÁJ s. n. Ţesătură subţire de lână; (la pl.) obiecte confecţionate din (ţesătură de) lână. Cf. ALEXI, W. *Toamna... purta lenajuri groase şi moi.* CĂLINESCU, B. I. 400. *Îmbrăcată simplu..., cu plastronul bluzei scrobit bine, ori cu fusta de lenaj negru plisată impecabil.* id. S. 155, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN.

– Pl.: *lenajuri* şi *lenaje.*

– Din fr. **lainage**.

LÉNĂ[1] s. f. (Latinism învechit) Manta groasă pe care o purtau romanii deasupra tunicii. *Lena,... carea mai deasă şi păroasă fiind, se întrebuinţa asupra frigului.* BOJINCĂ, A. I, 74/5. *Iarna se îmbrăca lena.* SEVERIN, S. 58.

– Pl.: *lene.*

– Din lat. **laena**.

LÉNĂ[2] s. f. (Entom.; prin Mold.) Viespe neagră, v. v i e s p e (**I 1**); (regional) ţiboacă (v. ţ o b â c **2**), ţibocuţă (*Pompilus viaticus* sau *niger*). *Lenele când umblă e semn de vreme grea.* MARIAN, INS. 229. *Lenele vor începe să umble.* PAMFILE, VĂZD. 7.

– Pl.: *lene.*

– Et. nec.

LÉNĂ[3] s. f. (Regional) Loc în ţarină pe unde poate trece carul (Secusigiu – Nădlac). Cf. CHEST. IV 17/49.

– Pl.:?

– Et. nec.

LENCĂNÍ vb. IV. I n t r a n z . (Prin nord-vestul Munt.) A merge încet. Cf. LEXIC REG. II, 28.

– Prez. ind.: *lencănesc.*

– Cf. l e a n c a , l e n e .

LENCĂZÍ vb. IV. R e f l . (Regional) A se plânge (**3**), a se văita (**1**) (Şomcuţa Mare – Baia Mare). Cf. LEXIC REG. 20.

– Prez. ind.: *lencăzesc.*

– Et. nec.

LENCHI s. n. Situaţie favorabilă în jocul cu arşice. *Dacă intra o dată cu ichiul în armean, se punea pe lenghi, de nu mai lăsa oscior pentru ceialalţi băieţi.* GHICA, S. 301. *Sunt unii giolari care, dacă... încep a da lenchi, nu mai scapă nici un arşic, ci pe toate le scoate.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ŞIO I, 119, II$_1$, 234, TDRG. *Numerele 1, 2 sau 3 n-au lenchiuri, adecă... nicio gioală nu-i aproape de ichiurile lor cu o talpă de picior.* PAMFILE, J. 47, cf. DEX, CIORĂNESCU, D. ET.

– Pl.: *lenchiuri.* – Şi: (învechit) **lenghi** s. n.

– Et. nec.

LENCÚŢĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui l e a n c ă [1]. *S-o luat maica pin ţarî Cu lencuţa subsuoarî Sî mi strângî gramagioarî.* VASILIU, C. 149. *Se văzu într-un bordeiu sărac de tot;... un ţol şi câteva lencuţi prin bordeiu erau toată averea.* PAMFILE, DUŞM. 64, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *lencuţe.* – Şi: (regional) **leancúţă** s. f. Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– **Leancă**[1] + suf. *-uţă.*

LÉNDĂR s. m. (Prin Maram.) Haimana, vagabond (**2**). Cf. CV 1951, nr. 3, 43.

– Pl.: *lendări.*

– Din germ. **länder**[los] „fără ţară".

LENDĂRÍ vb. IV. I n t r a n z . (Prin Maram.) A vagabonda. Cf. L. ROM. 1961, 569.

– Prez. ind.: *lendăresc.*

– V. **lendăr**.

LÉNE s. f. **1.** Predispoziţie pentru starea de inactivitate, lipsa plăcerii, a dorinţei sau a voinţei de a munci, de a fi activ, refuzul de a face un efort fizic, psihic sau intelectual, l e n e v i e , p u t u r o ş e n i e (**2**), p u t u r o ş i e (**2**), t r ă n d ă v e a l ă , t r ă n d ă v i e , t r ă n d ă v i r e , (rar) t r ă n d ă v i t [1], (învechit şi regional) t o p i c i u n e (**2**), (învechit) l e n i e [1], (regional) l e n e v e a l ă , l e n e v o ş i e , (învechit, rar) l e n e ş i e ; (stare de) inactivitate, l â n c e z e a l ă (**2**), a p a t i e ; moleşeală (**1**), plictiseală (**1**), stagnare (**2**), tânjeală[1] (**2**), toropeală (**1**); indolenţă, nepăsare (**2**). *Nu de negândire şi de leane[a] voastră să perdeţi dulceaţa ce-u gătit voao Domnul nostru* (cca 1550). GCR I, 3/22. *Ca o vătămătură ascuţită vine de la Dumnezeu spre oameni, scârbi şi piiardere, ca ceia ce sunt întru negrije den leane să-i rădice.* CORESI, EV. 238. *Cea leane multă să o lepădăm şi dumnezeiasca şi spăsitoarea pişte să pohtim.* id. ib. 257. *Că nu doară într-o zi nu mai mă pierdui cu lene binele mieu, ce întru toate zilele vieţii mele am petrecut deşărt* (cca 1633). GCR I, 80/27. *Să-l opreşti* [pe preot] *câtăva vreme de să va fi tâmplat să se facă acela lucru dă leanea lui* (a. 1652). id. ib. 161/10, cf. ST. LEX. *Cum este leanea ajutor poftelor, aşa este trezirea putere bunătăţilor.* NEAGOE, ÎNV. 154/18. *Îmi dedeiu trupul tot spre lene.* id. ib. 164/31. *Păzeşt(e) d[umne]dzăieştil(e) porunci a fiiului mieu făr(ă) lene în toate dzilel(e) vieţii tal(e)* (a. 1692). GCR I, 301/11. *Lucrurile războiului nu să afla în odihnă şi în lene.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Să priveghiez cu osârdie şi făr' de lene.* ANTIM, O. 7.

Lenea... nu vă lasă nici aceste puține să le citiți. id. ib. 359. *Toată viața și-au petrecut în curvii, în lene și în dezmerdări.* id. L. F. 132. *Zici că nu au vreme, simți nu știu ce urât la inimă și lene.* MAIOR, PRED. II, 18/28. *Norocul bun nu-i în pat cu pene, Nice să însoțește cu trândava lene.* BUDAI-DELEANU, Ț. 140. *El s-au născut în lume numai pentru lene și nelucrare.* ȚICHINDEAL, F. 70/23. *Lenea lor nu o faceți a fi bună și frumoasă.* PETROVICI, P. 10/8. *Pentru lenea și trândăvirea sufletului, este mai rău decât hiarăle cele necuvântătoare.* GRIGORIE, L. 2/3, cf. LB. *Oștirea-mi șază-n pace și mire-se în lene Și-n buna siguranță acum d-al meu pericol.* HELIADE, O. I, 321. *A petrece ceasurile în lene, ședere, vagabondaj, indolență este o crimă.* C. A. ROSETTI, N. I. 24. *M-am bolnăvit și astfel lenea mea poate găsi o scuză.* id. ib. 83. *Pofțești a ți se compune un catehism, a cărui studiu să formeze plăcere și osârdie în voința fraților învrăjbiți cu lenea.* FM (1846), 276[1]/13. *S-au văzut... Și lenea că-i pestitoare năravurilor deprinse.* CONACHI, P. 283. *Să fugim de lene și de trândăvie.* C. VÂRNAV, H. 91/5. *Știe a transforma în producte folositoare, și chiar comestibile, ceea ce lenea ignorantului ar azvârli ca netrebnic.* BREZOIANU, A. 628/4. *Să se ferească de lene și de beție.* NEGRUZZI, S. I, 299. *Dacă eu din lene ogoru-mi voi lăsa Făr-a-l lucra cum trebui, va răsări dudău.* id. ib. II, 260, cf. POLIZU. *Lenea mănâncă cea mai mare parte din viața noastră.* BOLLIAC, O. 263. *Dacă sunt eu aici, înțelegi bine că lenea și marea m-au adus.* GHICA, S. 312. *Lenea și desfrânarea sunt vițiuri cari se găsesc în toate clasele.* id. ib. 234. *Viața orientală cea plină de lene și poezie.* FILIMON, O. I, 175, cf. PONTBRIANT, D. *Lenea e începutul sărăciei.* BARONZI, L. 61, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 169, LM. *Experiența mi-a dovedit că lenea la tineri este împotriva nevoilor de activitate firească, încât, dacă nu-i pricinuită din o creștere greșită, trebuie să fie semnul unei boale.* CONTEMPORANUL, I, 437. *Clasa înaltă a societății noastre... luase de la grecul constantinopolitan toată lenea.* EMINESCU, S. P. 113. *Un fel de lene, amestecată cu slăbiciune, măi Trăsne, nu-i așa?* CREANGĂ, A. 92. *Bolnava-și întoarse a lene capul spre lumină.* CARAGIALE, O. II, 327. *Pe unii i-a stricat beția, pe alții lenea.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 64, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Lenea celor cari prăsesc se cunoaște după timpul cât stau răzămați în coada sapei.* PAMFILE, A. R. 81. *Stătea răsturnat a lene un călugăr gras.* HOGAȘ, DR. I, 29. *Își birui repede lenea.* REBREANU, I. 45, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O hărnicesc la treabă, zice bunica, că la lene se hărnicește singură.* TEODOREANU, M. U. 290. *Ce este? strigau țigăncile răsărind din lenea lor.* SADOVEANU, O. XIII, 96. *Au strălucit mai mult prin lene decât prin activitate.* id. ib. XIX, 393. *De lene el nu-și mai scotea pălăria, dar răspundea prin vorbe.* BART, E. 339, cf. SCRIBAN, D. *Meseria mea nu permite lenea.* CĂLINESCU, B. I. 204. *Există o anumită patriarhalitate orientală, făcută din lene, din glumă, din romantism.* RALEA, S. T. I, 65. *Se ridică plină de lene și de oboseală.* STANCU, R. A. I, 298. *O lene străbătută de neastâmpăr îl țintuia în pat.* VINEA, L. I, 56. *Nu-ți vine să faci nimic altceva decât să dormi, toropit de lene.* T. POPOVICI, S. 126, cf. CIORĂNESCU, D. ET., DSR. *Însura-m-aș însura, Nu știu care aș lua:... Ceea ce pe sprâncene Îi cade tulpanu-a lene?* MARIAN, H. 144. *El ce să facă atâta lene mare ce erea căzută pe trupu lui?* GRAIUL, I, 85, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Trăsăi două-trei poloage Lenea la pământ mă trage.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 391. (În proverbe și zicători) *Lenea e cucoană* (sau *împărătească*) *mare* (*care n-are de mâncare*). Cf. CREANGĂ, P. 332, PAMFILE, J. I, 125. *Lenea pierde vremea.* id. ib. II, 151, cf. MARIAN, NU. 28. *Lucrul adună, iar lenea risipește.* SBIERA, P. 206. *Lenea, sărăcia omului.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 288. ✧ (Cu determinări care indică felul, cauza, apartenența etc.) *Mă lungii pe canapeaua mea cu cea mai perfectă lene orientală.* FILIMON, O. II, 28. *Ea crește intelectul, îl dezvață de la lenea cugetării.* EMINESCU, O. XV, 21. *Alături, un divan mic aștepta lenea trupului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 4. *Simți atâta lene în creieri că nu-și mai urmări gândul.* REBREANU, P. S. 295. *Nu făcea asta din lașitate,... ci numai din cauza lenii lui interioare.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 23. *Ea nu trebuie să devină o lene a minții.* LOVINESCU, S. IV, 44. *Comparațiile... mărturisesc lenea de gândire.* CONSTANTINESCU, S. II, 120. *Îi aduseră copiii, două fete și pe coconul... cu o lene a privirii ce a boală trăgea.* BARBU, PRINC. 59. ✧ (Construit cu verbul „a fi" și cu subiectul logic în dativ) *Să nu vă fie lene părându-vă că vî-i a vă întreba cu o femeie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 164[v]/25. *Citește și celelalte, care mie a le scrie mi-e lene, iar ție a le citi nu e rușine.* POTECA, F. 314/15. *Rupe-o din tăcute, Nu ți-e lene, lea Mușată, Ca desleagă limba-odată.* HELIADE, O. I, 238. *Trebuie să scriu și mi-e lene.* C. A. ROSETTI, N. I. 9. *Ființă bătrână înainte de vreme, căruia apoi în mod reactiv îi este în urmă lene și a munci și a gândi.* EMINESCU, O. XV, 174. *Mi-e lene să mai copiez.* CARAGIALE, O. VII, 18. *Dacă ți-a fost lene sau ai uitat, ce te privește pe tine, că doar nu-i marfa ta?!* TUDORAN, P. 129. *Le era lene să-și taie singuri unghiile.* PREDA, R. 73. *Îi era... lene să le care în pivniță.* T. POPOVICI, S. 5. *Du-te, fată, la surcele! – Margă mama, că mi-i lene.* MARIAN, H. 20. *Dânsul nu știu, n-o avut lemne sau i-o fost lene.* NUNTA, 263. ✧ F i g. *Plato... aruncă lene historiilor grecești, căci numai un potop țin minte.* N. COSTIN, L. 66. *O muncă pornește pe alta și o lene pe alta.* C. A. ROSETTI, N. I. 7. *Doarme liniștit și în cea mai perfectă lene poetică orașul.* FILIMON, O. I, 342. *Viața nu cunoaște această lene a existenței care se numește timp.* CONV. LIT. LXVII, 17. *În aer e lene... Amiază de vară.* CARAGIALE, O. IV, 324. *O lene grea se lasă din cerul cald de vară.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 64. *Nu te mai foi atâta, că nu vrei nimic. Crește lenea pe tine ca iarba din pământ.* TEODOREANU, M. U. 237. *Iau lenea-n spinare și trec în livadă.* VOICULESCU, POEZII, II, 96. *Am auzit glasul mamei, cântând în lenea zilei, chemându-mă.* SADOVEANU, O. XII, 629. *Buzele lui Trude... te duceau cu gândul la o oază de belșug și lene în arama deșertului.* VINEA, L. I, 41. *Aromitoarea lene dospea în baldachin.* LABIȘ, P. 268. *Timpul trecea neatins de geana mea, atât de încremenit rămâneam, uneori, în lenea uleioasă a reveriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/3. ✧ L o c. a d v. **Cu lene** = alene, încet, fără vigoare și fără tragere de inimă. *Nici fără negrije îmbla sau cu leane, ce curându și tare.* CORESI, EV. 157. *Blestemat cela ce face lucrul Domnului cu lene.* ANTIM,

O. 367. *N-au învăţat alta nimică. Făr-a vâna după libovie,... Pe divan a trândăvi cu lene.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 241. *Ştiţi una, boieri? – adăogă baronul Calicevschi scoţând cu lene vreo trei carboanţe.* FILIMON, O. I, 180. *Ochii cercetau cu lene şi nepăsare împrejurimile.* SADOVEANU, O. II, 10. *Ridică încet privirea şi-l fixă cu lene.* BREBAN, A. 52. *Iordăchel se întindea Şi cu lene răspundea.* ALECSANDRI, P. P. 181. (Fig.) *Orologiul de la Bărăţie suna cu lene şi melancolie miezul nopţii.* FILIMON, O. I, 375. *E evocator şi colorat fără niciun efort, ba chiar cu lene; fără să-şi dea seama, practică humorul.* TUDORAN, O. 129. *Înaintând răşinile curate şi-n palidele măruntaie ale acelor frunze vărsându-se, cu lene putrezeau.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 118, 7/3. ✧ Expr. **A (se) da** (sau **a lăsa**) **lenei** = a deveni sau a face să devină leneş; a lenevi. *De ce te dai lenei d-aia mai mult ea te coprinde.* C. A. ROSETTI, N. I. 18. *Şi alte sărbători şi iresuri pierd vara şi te dă lenii.* JIPESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 109. *Nu trebuie să ne lăsăm lenei.* SADOVEANU, O. XXI, 479. *Nu te da lenei, căci lenea e păcatul cel mai de moarte.* POPESCU, B. III, 117. (Familiar) **Nu ţi-e lene?** = nu ţi-e ruşine? Cf. UDRESCU, GL. **La lene goală** = alene. Cf. ALR SN V h 1374/2, ALRM SN III h 1 147/2. (Regional) **A-i pica lene** = a-şi pierde vigoarea, a nu mai fi bun de nimic. *Doi luceferi şi sprincene Când îi vezi îţi pică lene.* PAMFILE, C. Ţ. 116.

2. (Regional) Muşchiul braţului. Cf. PAMFILE, J. I, 80.

3. (Prin Mold.; şi în sintagma *lenea femeii*) Alergătoare la războiul de ţesut. Cf. A V 34, GLOSAR REG. 44, SCL 1978, 178.

4. (Entom.) Numele a două specii de insecte: **a)** (regional) cosaş (*Lacusta viridissima*) (Dăeni – Hârşova). Cf. ALR I 1 896/690; **b)** (prin Transilv.) *Pompilus viaticus.* Cf. MARIAN, INS. 28, 229, PAMFILE, VĂZD. 7, CIORĂNESCU, D. ET.

– Pl.: (regional) *leni* (ALR I 1 896/690). – Şi: (învechit) **leáne** s. f.

– Din v. sl. лѣнь.

LENEÓS, -OÁSĂ adj. v. **lenos**.

LÉNEŞ, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Despre oameni) Căruia îi lipseşte plăcerea sau dorinţa ori voinţa de a munci, de a fi activ, care se complace în inactivitate, căruia îi este lene; indolent, apatic, lainic, lenos, lenevit[2] (**1**), lenevos, puturos (**1 2**), somnoros (**1**), trândav[2] (**I**), trândăvit[2], trântor (**2**), (rar) lenevitor, tanduriu, trândăvos, (învechit şi popular) neharnic, (popular) zăcaş (**1**), (învechit) zăcător (**1 1**), zăcăreţ (**1**), (regional) caniv, duglan, duglău, dugliş, lenevoşit, sanchiu (**3**), trând[3] (**1**), trândos[2] (**1**), trânduş (**II**), (învechit, rar) lenitor, leniv. *Pentru sluga cea leaneşe... am socotit... că a multe răutăţi învaţă lenea* (a. 1678). GCR I, 236/15. *Să se pedepsească ca o slugă leneşă.* ANTIM, O. 329. *Deznădăjduirea îi face leneşi.* CARTE TREB. I, 22/8. *Să întâmplă de cei ce sunt la începutul învăţăturii leneşi, după aceea să fac osânduitori.* MICU, L. 79/4. *Voi veţi rămânea aci leneşi a vă veşteji în lipsă?* MAIOR, PRED. II, 5/25, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Omul acesta s-au bolnăvit de beutură multă, cerşitoriul acesta e leneş.* PETROVICI, P. 103/7. *Un copil atât de leneş, rău sfârşit va avea şi... ar trebui să-l pedepsească pentru fiecare învăţătură.* HELIADE, L. B. III, 33/12. *Trebuia să găsesc vreme şi negreşit că găseam de nu eram leneş.* C. A. ROSETTI, N. I. 102. *Sub un principe năuc şi leneş nu poate fi nimeni sigur nici de libertatea, nici de viaţa sa.* BARIŢIU, P. A. I, 13, cf. POLIZU. *E leneş acel care se poate mărgini.* NEGRUZZI, S. II, 273. *Se aduna tot ce avea Bucureştii mai inteligent, dar mai leneş şi mai depravat.* FILIMON, O. I, 109, cf. PONTBRIANT, D. *Rita, leneşă creolă, Cu o mândră-aureolă Se-ncununa graţios.* ALECSANDRI, POEZII, 107, cf. COSTINESCU, LM. *Să te ferească Dumnezeu de femeia leneşă, mârşavă şi răsipitoare.* CREANGĂ, P. 141. *Era o slugă rea, leneş şi obraznic... şi fura.* CARAGIALE, O. I, 55, cf. DDRF, BARCIANU. *Când un copil e leneş se zice că e bine să-i dai aripi de furnică.* MARIAN, INS. 246, cf. ALEXI, W., TDRG. *E leneş, încât nu cred să se fi spălat de când a plecat de-acasă.* SADOVEANU, O. XXI, 129. *Era leneş şi cu oroare de muncă obligată.* CĂLINESCU, B. I. 238. *E prea leneşă ca să se năpustească într-un taxi şi să vină până la el, ca vântul.* VINEA, L. I, 56. *Îşi mişca degetele de la picioare, leneşă.* T. POPOVICI, S. 302, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 784. *Vasilică Ion, un vagonetar slab, cu vorba îngânată, hâtru şi el, moale şi cam leneş.* BARBU, Ş. N. II, 249, cf. DEX[2]. *E important să faci un student leneş sau dezinteresat să citească mai mult.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 20/3, cf. DSR, D. ENC., DEI. *Fereşte-mă, drăguţ Doamne, de junimea hegheşă, De leliţa leneşă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 432, cf. VAIDA, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Cari iera măi leniş sî culca şî rămânea sup zăpadă.* DIACONU, P. 44, cf. A IX 5. ✧ (Cu determinări, complemente de relaţie) *Voi, fără minte şi leneş cu inima, a crede toate carele au grăit prorocii!* (cca 1650–1675). GCR I, 232/8. *Cine esti leniş de mână (să) nu şază la masă* (a. 1779). id. ib. II, 121/20. *Are a face cu un public ce nu-i leneş de spirit.* CARAGIALE, O. III, 279. *Eşti spornică la iubit, Dar leneşă la pornit.* MARIAN, H. 52. ✧ (Substantivat) *Neîndurătorii şi leneşii zioa aceasta să o cinstiţi!* CORESI, EV. 118, cf. COD. TOD. 7[v]/13. *Noi, nepricepuţii, şedem cu leneşii, nu grijim să ne-mpodobim s[u]fl[e]t[e]le.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52[r]/12. *De la cei leneşi să scuture trândăvia.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/19. *Vrednici de plâns ar fi îndatoriţi A hrăni pe toţi leneşii, pre carii huietul milostivirii lor îi trage la tagmă.* GHERASIM, T. 136[r]/2. *Pre leneşi întregi de minte-i arată* (a. 1642). GCR I, 99/39. *Cei leneşi încă să să nevoiască* (a. 1661). id. ib. 181/17. *Bucate leneşilor nu dăde* (a. 1694). id. ib. 313/21. *Raiul nu se dăruieşte celor leneşi.* MAIOR, PRED. II, 225/19. *Te voi aşeza unde ţi-i locul, adecă, vezi colo, pre scaunul leneşilor.* PETROVICI, P. 66/26. *Nu este... cu dreptate, nici de folos la obşte să se facă bine leneşilor.* GOLESCU, E. 298/13. *Leneşul, nemernicul, cerşătorul priimea din mâinile lui ajutoare mai mult decât le trebuia.* HELIADE, L. B. I, 185/24. *Să afla într-un loc unde toată lumea să noroceşte, afară de cei leneşi.* BUZNEA, P. V. 26/17. *Religia este echipagiul celor leneşi.* C. A. ROSETTI, N. I. 111. *Încredinţează pământul cel mai bogat leneşului..., ţi-l va întuna gol şi sterp.* BREZOIANU, A. 132/30. *Leneşul voieşte să steie toată ziua cu faţa la soare.* GHICA, S. 221. *Răspunde-mi cu*

fiecare curier, leneşule blestemat, căci cele dintâi trei scrisori ale mele sunt încă fără răspuns. BARONZI, M. III-IV, 415/10. *Hai, leneşilor, mai iute, mai cu inimă, duceţi stejarul în lemnărie.* ALECSANDRI, T. I, 447. *Dante descrie gintea nenorocită a leneşilor, luptându-se cu cruzime în apele mocirloase ale Stixului.* ODOBESCU, S. I, 387. *Munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneşi.* EMINESCU, S. P. 127. *Se aleg vreo doi oameni din sat şi se duc la casa leneşului.* CREANGĂ, P. 329. *Să dormi şi să mănânci ştii? leneşule!* CARAGIALE, O. I, 132. *Ia pe leneşă, o pune cu mânile în jar şi i le acopere cu spuză.* V. PAMFILE, DUŞM. 104. *Ce e cu leneşul dumitale de Ştefan, de nu se mai arată? Nu cumva doarme ş-acum?* HOGAŞ, DR. I, 167. *Scoală, leneşule!* REBREANU, P. S. 238. *Leneşii... fură ghiontiţi.* DAN, U. 85. *Care este omul cel mai nefericit pe pământ? – Leneşul.* CĂLINESCU, C. O. 151. *Zice taica să mă-nsor, S-aduc mamei ajutor; Dară mama nu mă lasă Să-i aduc leneşă-n casă.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 428, cf. MARIAN, NU. 16. ✧ (În proverbe şi zicători) *Leneşul mai mult aleargă.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ALECSANDRI, T. 290. *Păduchele face pe leneş harnic.* MARIAN, INS. 476, cf. ZANNE, P. I, 577. *Leneşul şi în vis tremură de muncă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 289. ✧ (Prin analogie; despre animale, insecte) *Boul de apă e un gândac leneş, care petrece peste zi, de regulă, în apele cele stătătoare.* MARIAN, INS. 5. *Viezuri, cu ponosul de leneşi... şi-au lăsat blănurile pe gardurile noastre.* VOICULESCU, P. I, 63. *Ţinea la casă câte douăzeci de mâţe... leneşe la prinsul şoarecilor.* DAN, U. 63. *Vâna de la tâmple îmi zvâcneşte Ca guşa unei leneşe şopârle Ce se prăjeşte-n soare.* BLAGA, POEZII, 70. (Regional) *Albină leneşă* = trântor (**1**). Com. din MONOR – REGHIN. ✦ (Regional; şi substantivat) Pierde-vară (v. p i e r d e **II 6**). Cf. ALR SN III h 776. ✦ (Regional) Flecar (Mirceşti – Paşcani). Cf. ALR II/I h 30/537. ✦ P. e x t. (Despre plante) Care are un ritm scăzut de creştere. *Plantele ieşite din semănat sunt mai leneşe, dar dau arburi mai ţepeni.* BREZOIANU, A. 328/1. ✦ (Despre mişcările, vocea, gândirea etc. oamenilor) Care exprimă, trădează lene (**1**), care este determinat de lene. [Mintea] *acelui flegmaticos, ca cum ar fi închisă într-o strâmtă colibă, la toate este zăbavnică şi leneşă.* POTECA, F. 220/18. *Mintea ta îi o slugă, care multe deşi ştie, Însă fiind cu răceală, leneşă, în nătângie.* CONACHI, P. 293. *Se auzi paşii cei leneşi şi gravi ai marelui postelnic.* FILIMON, O. I, 100. *Mergeau alături, cu paşi leneşi.* REBREANU, I. 101. *Cu mişcări leneşe trase spre el pantalonul.* SADOVEANU, O. XXI, 391. *Îi spuse lui Omar Paşa cu vocea leneşă din zilele lui bune.* CAMIL PETRESCU, O. III, 358. *Aceste săli, pe unde altădată şi-a plimbat paşii moi şi leneşi un ţar plictisit.* STANCU, U. R. S. S. 117. *Glasuri ascuţite şi aspre, de femei băute, se împletiră cu ale bărbaţilor, în leneşe tânguiri muzicale.* VINEA, L. II, 337. *Bă Ilie, unde te duci m'? întrebă cineva cu glas leneş.* PREDA, D. 78. *Cristescu a urmărit un timp paşii leneşi ai fetei.* GALAN, B. I, 9, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, DEX[2]. ✧ (Adverbial) *E noi-l urâm şi zăcem leneş de ce ară trebui a-i mulţemi şi a ne ispovedi lui.* CORESI, EV. 150. *Un dulău... şi-ntinde toţi muşchii în soare, leneş, somnoros, fără dorinţe.* EMINESCU, P. L. 74. *Leneş târnul şi-l propteşte.* COŞBUC, P. I, 145. *Duduia se-ntoarce prin somn cu faţa în sus, ferind leneş plapoma de pe ea.* ADAM, R. 151. *E acolo, la telefon! răspunse Stan leneş şi miorlăit.* PREDA, D. 131. *Făcu vreo câţiva paşi în urma unei perechi înlănţuite leneş.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 33, 16/2.

2. Adj. (Despre mişcări) Care este calm, uşor, lent, abia simţit; (despre lucruri aflate în mişcare) care se mişcă încet, lin, domol. V. l e n t (**2**), l i n[3] (**I 1**), u ş o r[4] (**B 1**). *Nu mai simţeam nici praful, nici arşiţa, ci numai legănatul leneş al roatelor.* CHIRIŢESCU, GR. 190. *Se înălţaseră nouri leneşi.* REBREANU, P. S. 263. *Din cer cerneau, în legănări leneşe, fulgi uşori de zăpadă ca nişte petice de hârtie.* id. NUV. 292. *Din pământul jilav se ridicau efluvii leneşe, calde, parfumate.* COCEA, S. II, 127. *Vântul lua domol fumul trabucului şi-l împingea în rotocoale leneşe spre prova, unde îl împletea cu alt soi de fum.* TUDORAN, P. 11. *Râul curgea liniştit şi adânc, cu uşoare şi leneşe vârtejuri.* BREBAN, A. 162, cf. DEX[2], D. ENC., DEI. ✧ F i g. *Ne-a turburat apele leneşe ale conştiinţei adormite.* CONSTANTINESCU, S. II, 534. ✧ (Adverbial) *Unde fără margini... leneş cad, plesnesc.* HELIADE, O. I, 198. *Netezeşti uşor şi leneş fruntea mea cea liniştită.* EMINESCU, O. I, 42. *Picături nălucitoare... S-ar scurge leneş sau în pripă.* MACEDONSKI, O. I, 67. *Pe sus trec leneş nouri grei – Noi nici nu ne gândim la ei Şi doar aduc furtună!* IOSIF, PATR. 16. *Ploua rece, leneş, monoton.* REBREANU, P. S. 83. *Poarta se deschide leneş.* CAZIMIR, GR. 179. *Parfumuri calde se târau leneş pe trotuare.* COCEA, S. II, 494. *Puţin mai încolo de Dumbrava de la Horecea, curgea leneş Prutul.* CĂLINESCU, E. 64. *Fumul albăstrui... plutea leneş în jurul capetelor.* SADOVEANU, O. XXI, 73. *Atârnau mărgele de opal între steaguri, câte puţin şi leneş răscolite din liniştea lor de o însufleţire nehotărâtă.* ARGHEZI, B. 72. *Se auzea... foşnetul berbecilor care... se spărgeau în bordaj, mai leneş decât aseară.* TUDORAN, P. 273. *Cerul înalt şi amorţit înghiţea leneş ultimii nori.* PREDA, M. 105. *În munţii noştri astăzi zăpezile torc leneş.* LABIŞ, P. 201. *Crişul În matca lui leneş se-ntinde.* BENIUC, v. 99.

3. S. m. (Zool.; la pl.) Familie de mamifere edentate cu corpul de circa 70 cm lungime, adaptate la viaţa arboricolă, care trăiesc în pădurile tropicale din America de Sud (*Bradypodidae*); (şi la sg.) animal care face parte din această familie. Cf. CONV. LIT. XXIII, 337, DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU, TDRG, CADE, CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC.

– Pl.: *leneşi, -e.*

– **Lene** + suf. *-eş.* – Sensul (**3**), calc după fr. **paresseux**.

LENEŞÍ vb. IV v. **leşina**.

LENEŞÍE s. f. (Învechit, rar) Lenevie. *Ruşinea pre cel neruşinat pitulă, pre cel îndrăzneţ leneşia.* BUDAI-DELEANU, în ŞA II, 159.

– **Leneş** + suf. *-ie.*

LENEŞÓTCĂ s. m. şi f. (Familiar) Epitet pentru un om leneş. Com. S. Puşcariu.

– **Leneş** + suf. *-otcă*, după *cenuşotcă*.

LENEŞTÍRE s. f. v. **liniştire**.

LENETÍV, -Ă adj. v. **lenitiv**.

LENEVEÁLĂ s. f. (Regional) Lene (1), trândăvie; moleşeală (1), slăbiciune (2), sfârşeală, toropeală (1). *Mă, ce e leneveala asta pe tine?* UDRESCU, GL. *Am aşa o leneveală că n-am chef de nimic.* id. ib.
– Pl.: *leneveli*.
– **Lenevi** + suf. *-eală*.

LENEVÍ vb. IV. Refl. şi intranz. A se lăsa cuprins de lene (1), a-i fi cuiva lene să facă ceva, a trândăvi, a zăcea (1), (rar) a tolăni, a trântori (2), (popular) a (se) puturoşi, (învechit) a se leni (1), a migăli (2), (regional) a se lenevoşi, a milcoşi[1], a modoşi, a putori, a zăcăi, a zăcări (1), (familiar) a cloci, a tândăli; a se da înapoi, a se codi, a pregeta, a neglija (din cauza lenii) să facă ceva, să-şi îndeplinească o datorie. *El se va lenevi* (leni MOLD.) *şi va lăsa pământul nelucrat.* PRAV. 8. *El se va lenevi* (leni MOLD.) *şi nu va păzi curând să se tămăduiască.* ib. 88. *Care se leneveşte cât de puţintel, acela se face lăcaş dracilor.* NEAGOE, ÎNV. 156/26, cf. 191/19. *Să nu ne lenevim spre lucrurile cele bune.* GAVRIL NIF. 4. *Să nu ne lenevim a ne scula la miazănoapte la rugăciune.* CHEIA ÎN. 39^{v}/25. *Ispitim... că neamul omenesc urmează numai lucrurile cele deşarte şi până într-atât a să lenevi şi a huli şi a batjocori.* BIBLIA (1688), [prefaţă], 3/26. *Zise feciorilor lui: „Pentru că ce leneviţi?... Pogorât acolo şi cumpărat noao de acolo puţine bucate, ca să trăim, să nu murim".* ib. 32[1]/20, cf. 112[2]/53. *Pre cât în proasta mea ştiinţă să află, a spune nu mă voi lenevi.* CANTEMIR, I. I. I, 80. *Precum eu a povesti nu mă voi lenevi, aşe tu în pomenire a le alcătui nu te obosi.* id. ib. 108. *Măria Sa, văzând... nevoie ce avea creştinii de apă, nu s-au lenevit a face o pomeană ca aceea.* R. GRECEANU, CM II, 87. *N-am pregetat, nici am lenevit, ca să nu fac datorie.* ANTIM, O. 23. *Fieştecarele... să nu lenevească a să noroi.* id. ib. 40. *Ţiremoniile... pe care nu mă voi lenevi a le însămna în treacăt.* GHERASIM, T. 143^{v}/9. *Nu mă voi lenevi, nu mă voi trândăvi* (a. 1792). IORGA, S. D. XII, 189. *Nu s-au mai oştit, ci întru atâta s-au lenevit, cât năvălind taifalii,... le-au pus oaste împotrivă.* ŞINCAI, HR. I, 42/18, cf. 223/7. *Striga că nu e vremea de a se mai lenevi, ci apucând arme să se scoale asupra grecilor.* MAIOR, IST. 209/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Carele se mândreşte, se leneveşte sau se ruşinează a învăţa ceva de la altul, iarăşi aşa rămâne.* ŢICHINDEAL, F. 228/22. *Priveghind tocmai ca nişte vărsători de sânge lupi, când să găsască pe păstoriu dormind şi pe câni lenevindu-se, ca să năvălească să sfărâme turma.* ZILOT, ap. XENOPOL, I. R. IX, 240. *Părinţii lui din început s-au lenevit de a-i da învăţătură.* GOLESCU, E. 112/4, cf. LB. *A să lenevi în stare de sănătate şi de tinereţe.* PISCUPESCU, O. 163/5, cf. I. GOLESCU, C. *Mâncătoriul de plânte puţin se îndeletnicea şi se îngrijea dormind mai mult şi lenevindu-se.* SĂULESCU, HR. I, 36/22. *Se pricinuieşte mult rău şi dacă cineva se leneveşte a întrebuinţa băutura trebuincioasă.* DESCR. AŞEZ. 5/20. *Nu trebuie să ne lenevim ca să ne întârzâiem cu paguba noastră* (a. 1843). ŞTEFANELLI, D. C. 420. *Porunci să-i adune câţiva din ţinutul său, Însă de cei mai de frunte, ce să lenevea mai rău.* PANN, P. V. I, 109/5, cf. POLIZU. *Cultivatorii noştri se lenevesc de a împrăştia moşinoaiele de pe fânaţuri.* I. IONESCU, B. C. 95/5, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ştia bine că băiatul, când e vorba de muncă, nu se codeşte şi nu leneveşte ca Glanetaşu.* REBREANU, I. 45, cf. 57. *Cine a fost cumpănit, a agonisit şi are cât îi trebuie, cine a lenevit şi a fost beţiv, n-are.* id. R. I, 262, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Grecii se lenevesc şi dormitează pe comorile lor.* SADOVEANU, O. XII, 63. *Aş vrea, în puterea nopţii, să mă lenevesc puţin, întins între zodii şi mângâind Capricornul.* ARGHEZI, P. T. 185. *Mă îndemnă să nu mai lenevesc.* STANCU, R. A. I, 150. *Am să vă cer bani tot mereu, ca să nu leneviţi niciodată.* VINEA, L. II, 254. *Are dreptate, am lenevit neiertat.* H. LOVINESCU, T. 411, cf. DL. *Nu leneviseră, o ştia şi el, dar îi plăcea să fie aspru ori de câte ori se ivea prilejul.* V. ROM. octombrie 1958, 72, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 784. *El nu va cunoaşte plăcerea noastră de a lenevi cu o ţigară în gură, ameţiţi de bucuria meditaţiei inutile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 16/1, cf. DEX. *Trece pe lângă mine un bărbat masiv,... trăgând o sanie în care leneveşte un băieţaş grăsuliu.* V. ROM. aprilie 1979, 1. *Dar voi oare nu gândiţi Când în somn vă leneviţi Că am ţară de domnit Giudecăţi de săvârşit?* ALECSANDRI, P. P. 203. *Cum te-arăţi, cum leneveşti, De nimică nu-ngrijeşti.* id. ib. 361. *De când la noi ai venit Tot ai stat şi-ai lenevit, Ograda n-ai măturat, Apă-n oale n-ai luat.* FOLC. MOLD. II, 701. ◇ Fig. *Lenevindu-se grija lor, vor ajunge şi acele* [biserici] *nouă făcute spre pustiire* (a. 1764). URICARIUL, I, 154/32. *Pe albia-i neregulată, Prahova, verzuie..., aci parcă se leneveşte, se-ntinde molatic..., aci spumegând se repede cu furie.* CHIRIŢESCU, GR. 89. *Bunicii şi părinţii noştri au lăsat să li se lenevească săbiile şi n-au dat îndărăt de la hotarele creştinătăţii pe ismailiteni.* SADOVEANU, O. XVIII, 241. ◇ Tranz. fact. *Dai pricină a lenevi pre cei aleşi spre o bună deprindere, din care se nasc toate răutăţile.* BELDIMAN, N. P. II, 154/23. (Fig.) *Trenul se oprea des, ca şi cum Moldova l-ar fi lenevit.* TEODOREANU, M. II, 239. ✦ Refl. A deveni mai leneş (1). *De când cu însurătoarea se mai lenevise.* TUDORAN, P. 662. *Puterea de pătrundere a Vioricăi se lenevise din lipsă de obiect.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 24. ✦ Tranz. (Învechit) A amâna, a zăbovi (1). *Nu vor lenevi acest lucru, ci vor pune silinţă ca, până în cursul unui an, să facă începere* (a. 1811). DOC. EC. 107. *Nădăjduia încă pace, dar cu toate acestea nu lenevea gătirea războiului.* BELDIMAN, N. P. I, 95/14. *Epitropul care a lenevit darea sămilor să supune... legiuitelor pedepse.* COD. ŢIV. 42/8.
– Prez. ind.: *lenevesc*.
– V. **leniv**.

LENEVÍE s. f. Starea omului leneş (1); starea în care se leneveşte; lene (1). *Să nu vă amăgiţi întru lenevia voastră.* NEAGOE, ÎNV. 165/14. *Nu vă feriţi de a face osteneală, nici vă daţi leneviei.* ANTIM, O. 367. *Multe oşti... s-au potopit... pentru frica şi lenevia*

povăţuitorilor. ŞINCAI, HR. I, 2/33. *Nici eu nu aş umbla mai bine, dacă m-aş preda leneviei.* PETROVICI, P. 136/1. *Îndeplinind epitropia şi curatoria lor rău sau cu lenivie* (a. 1817). URICARIUL, V, 25/24, cf. LB. *Este o descriere a societăţii moldovene a timpului... care trăia în lenevie şi pălăvrăgeală.* KOGĂLNICEANU, S. 95. *Vezi bine, dac-ar înceta beţia, aşa ar înceta şi sfăzile şi bătăile, lenevia, curvia şi jocul.* FM (1845), 348²/8. *Patimile, lenevia... îi mistuiesc cea mai mare parte* [din viaţă]. I. POP, L. 179/30. *Lăudăm bogăţia, n-e dragă lenevia.* TEULESCU, C. 83/10, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W. *Cu lenevia ai să rămâi de râsul lumii!* REBREANU, I. 277. *Făcu gură mare împotriva leneviei mele.* VOICULESCU, P. II, 68. *Eu aş zice să nu stăm întru lenevie.* SADOVEANU, O. XII, 350. *C-o lenevie graţioasă... făcu doi paşi.* BART, E. 152. *Nu-l dojeneşte pentru lenevia lui.* CĂLINESCU, C. O. 132. *Nu cred să-i fi certat pentru lenevie.* TUDORAN, P. 265, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, DEX. *Toată lumea mă întreabă De ce port cămaşa neagră. Nu mi-e femeia de treaba?... Eu îi spun de lenevie.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 363. ✧ F i g . *În jurul lor se cobora o noapte de atlas tivită cu scăpărările privirilor şi care se îndesa într-o lenevie voluptuoasă.* KLOPŞTOCK, F. 325. ✦ (Fiz.; învechit) Inerţie. *Această lege este cunoscută subt numire de lege de înertate (lenevia) corpurilor.* BARASCH, M. I, 50/14.

– Pl.: *lenevii.* – Şi: (învechit şi popular) **lenivíe** s. f.

– **Leniv** + suf. *-ie.*

LENEVIÓR, -OÁRĂ adj. Diminutiv al lui l e n e ş . Cf. BL III, 39, DEX².

– Pl.: *leneviori, -oare.*

– **Leniv** + suf. *-ior.*

LENEVÍRE s. f. Faptul de a (s e) l e n e v i ; stare de inactivitate, de apatie, de dezinteres (faţă de ceva, de cineva sau de sine); comportare, atitudine, faptă care denotă lene (**1**), lipsă de grijă, de atenţie, de interes (faţă de ceva, de cineva sau de sine); lenevit¹. Cf. ST. LEX. 169ʳ/2. *A toate răutăţil(e) învaţă pre om lenevirea* (a. 1678). GCR I, 236/13. *Veşti ca acestea Corbul audzind, cu mare urgie să înfocă... de lenevire şi de nenevoinţă tare vinuindu-i.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Cu nepaza cârmaciului şi cu lenevirea corăbierilor, acum în sinul limanului întraţi fiind, aceia pat, de carea între groaznice undele valurilor au scăpat.* id. ib. 232. *Va lua seama pentru lenevire celor ce n-au împlinit legea.* ANTIM, O. 15. *Rogu-te goneşte întunerecul cel greu al lenevirii mele şi norii patimilor cu lumina darului care este întru tine.* MINEIUL (1776), 113ᵛ¹/28. *Din lenevire sau din altă pricină nu le-ar fi agonisit pe cum să cade.* AŞEZ. 25/2. *Leapădă lenevire.* GHERASIM, T. 160ʳ/12. *Mie nu mi s-au mai întâmplat ca să aud vreodată a vorbi aşe pe larg, care îmi dă mare adăogire spre folos decât mai puţină lenevire.* AMFILOHIE, G. F. 249ʳ/16. *După îndelungă lenevire,... s-au înturnat în Ţarigrad.* ŞINCAI, HR. I, 235/18. *Lenevirea şi trândăvirea pricinuieşte întâi încetare la tot feliul de lucrare a pământului* (a. 1802). URICARIUL, I, 6/28. *Să nu ne învăţăm dară pre pruncii noştri... lenevirea.* ŢICHINDEAL, F. 94/21. *Să nu-mi daţi mai mare ocazie spre neplăcere prin lenevirea voastră.* POTECA, P. 38/27. *Lenevirea... este mai nevrednică decât toate pedepsele cereşti.* BELDIMAN, N. P. I, 89/10. *Să fie foarte muncitori, gonind lenevirea, căci viaţa trândavă este scârboasă.* GOLESCU, Î. 69. *Îi cuprinde pre dânşii căinţa şi de cele ce au făcut şi lenevire de cele ce ar fi a să începe.* POTECA, F. 289/19. *El se atârnă de lenevire de nici poate gândi şi le gândesc alţii pentru dânsul cu paguba lui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XVIII/17, cf. I. GOLESCU, C. *Călcările aceştii pravile... ce să fac numai din lenevire.* REG. ORG. 126/15. *Pentru lenevirea îndatoririlor lipite cu puterea părintească... să ceară agiutoriul giudecătoriei.* COD. ŢIV. 31/20. *Dacă... primitoriul însărcinării nu va împlini de bună voie sau din lenevire, atunce el pierde dritul moştenirii.* ib. 112/15. *Pentru ce întunerecul teminiţilor ne speri*[e] *mai puţin decât lenevirea?* MARCOVICI, C. 57/12. *Acela ce au izgonit trândăvia din casa sa şi au zis lenevirei: fugi de la mine, vrăjmaşule de moarte!* BUZNEA, F. 6/8. *Aceia care din pricina relei creşteri s-au obicinuit la hoţie şi la lenevire din copilărie.* CR (1836), 72¹/11. *Energhia sârguincioşilor romani se cuprinse de lenevire, având mijloc de a trăi fără osteneală.* SĂULESCU, HR. I, 64/19. *A se feri de minciuni, de mândrie, de lenevire, de disfrânare şi a nu se abate către patimile vătămătoare trupului şi sufletului.* ASACHI, I. 36/11. *Stăpânit de multă lenevire... Puţină grijă arăta.* DONICI, F. II, 10/8. *Acest suflet de artist, setos de lovituri şi de mişcare se topeşte şi se sfârşaşte în falnica lenevire a celor mari, unde au suit-o.* FM (1845), 170²/13. *Dumnezeu însuşi lenevirea o ureşte.* CONACHI, P. 279. *Creşte greutatea trupului, nelinişţea, lenevirea şi setea.* CORNEA, E. I, 17/9. *Lenevirea... scurtează neapărat viaţa noastră.* I. POP, L. 133/15. *Se lăsase-n lenevire, nu să mai împodobea, Gândurile îi da chinuri, amorul o coprindea.* PANN, E. I, 29/11. *Lenevirea spiritului lăsa tutulor partidelor speranţa d-a-l întoarce după capriciurile lor.* TEULESCU, C. 30/24, cf. POLIZU. *Pântecele-şi împle de multe băuturi Şi zace-n lenevire.* NEGRUZZI, S. II, 233. *Lenevirea, muma răutăţilor, De a ta lumină i-a înstrăinat.* id. ib. 284, cf. PONTBRIANT, D. *Turcii muncesc atât de puţin cât, prin munca lor, nu pot produce nici cele întâi trebuinţe ale vieţii. Această lenevire este cauza ce face toate nefericirile lor.* BOLINTINEANU, O. 269. *Se osândeşte lenevirea care aşteaptă binele în viitor fără nicio luptă.* MAIORESCU, CR. I, 247. *Tânărul care-şi pierde timpul în lenevire sau îndeplineşte rău datoriile sale îşi pierde locul.* CONTEMPORANUL, I, 649. *Avea o inteligenţă deşteaptă, un spirit glumeţ şi sarcastic, o imaginaţiune aprinsă şi o producţiune lesnicioasă, care se ascundeau toate subt o aparenţă de adâncă lenevire, de zburdalnică nepăsare.* ODOBESCU, S. I, 383. *Lenevirea românului... nu provine dintr-o apatie firească a caracterului său.* id. ib. 506. *Hotărî să-l spânzure pentru a nu mai da pildă de lenevire şi altora.* CREANGĂ, P. 329, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *În pusnicie voi fi singur în faţa lui Dumnezeu... fără sprijin din afară, care să mă ispitească la slăbire şi lenevire.* VOICULESCU, P. I, 156. *Arată viaţa de lenevire pe care o duceau, culcate fiind toată ziua pe divanuri.* C. GANE, TR. V. II, 40. *O lenevire, inedită la ea, îi încetinea mişcările altădată brusce.* CĂLINESCU, S. 656, cf. DL. *Cel mai zguduitor lucru e reacţia oamenilor*

necorupți de civilizație, de lenevirea și comoditatea organică pe care acestea le aduc orașului. T. POPOVICI, S. 175, cf. DEX, DSR. *Lună luminată,... Să vii, să vii, Să iei faptul Și strigarea, Și cercarea, Și pârâciunea, Și urâtul... Și din sporul meu Și din lenevirea mea.* TEODORESCU, P. P. 375. *Lenevirea toate la nevoință le-aduce.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 288. *Lenevirea dulce, dar lipsă în casă ți-aduce.* id. ib. ✧ Loc. adj. și adv. **În** (sau, învechit, **întru**) **lenevire** = în părăsire, în neîngrijire; (despre păr) în dezordine. *Pretutindenea vei afla noroadele asuprite, fapta cea bună întru lenevire.* BELDIMAN, N. P. II, 64/9. *Vor fi lăsat în lenevire.* VÂRNAV, L. 61ᵛ/19. *S-au fost cufundat întru fărădelegi, întru lenevire.* TEODOROVICI, I. 216/21. *Noi suntem datori ca cele din partea noastră lucrări să nu le lăsăm în lenevire.* DRĂGHICI, R. 164. *La umbră sta o mulțime de fete... Cu părul în lenevire pe grumazii lor.* CONACHI, P. 181. *Între multe alte înaintări ce s-au făcut în ambele principate, literatura n-a rămas în lenevire.* KOGĂLNICEANU, S. 38. ✧ Loc. adv. **Cu lenevire** = leneș (**1**); încet, alene. *De va vedea orânduitul mumbașir că ispravnicii se poartă cu lenevire la împlinitul acestor care, să aibă a ridica pe ispravnicii în fiară* (a. 1798). ARHIVA, X, 256. *Când vreunul din mazâli se va arăta cu lenevire la plata banilor, să-l arate la dregătorii ținutului ca să facă punere la cale* (a. 1803). URICARIUL, IV, 150/17. *Vrea ca noi în lumea aceasta să vieţuim nice prea cu lenevire, nice cu trufie.* MAIOR, PRED. II, 225/26. *Glasul unui frate, la sfârșitul ce aștept, Străbată cu lenevire lăcrămatul vostru piept.* CONACHI, P. 51. *În urma vieţuirii cu lenevire, o urmare a desfrânării, se lăsase cu totului de orice întreprindere mai mare.* EMINESCU, O. XIV, 180. ✦ (Fiz.; învechit, rar) Stare a unui corp ale cărui puncte nu își modifică poziția în raport cu un sistem de referință; repaus (**1**). *Corpurile sunt supuse la lege de lenevire.* BARASCH, M. II, 5/14.

– Pl: *leneviri.*

– V. **lenevi.**

LENEVÍT¹ s. n. Faptul de a (se) lenevi; lenevire. Cf. DEX.

– V. **lenevi.**

LENEVÍT², -Ă adj. **1.** Leneș (**1**), trândav² (**I**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. *Junimiștii începuse a-l numi „lenevitul Bodnărescu", fiindcă scria rar.* ap. CĂLINESCU, C. O. 229, cf. ALEXI, W. *Fir de cânepă-nălbită, Să nu zici că-i lenevită, O să toarcă stând în prag, Răsucindu-te cu drag.* IZV. XV, 53. ✦ Care este moleșit (**1**), inert. *Lucu și-l închipui lungit de-a latul pe divan, lenevit și umil.* VINEA, L. I, 299.

2. (Învechit) Neglijat. *Dator să fie proestosul a înfățoșa sfintei Mitropolii adeverință... precum n-au rămas nici sfânta beserică lenevită și lipsită de acele însămnate spre păzire bunei sale orânduieli* (sec. XIX). IORGA, S. D. XXII, 219. *Grăbește-te, căci zâna după urma soarelui A-nceput ușor să fugă, n-o să stea doar neclintită Pân-ce... vei scoate amphora cea lenevită, Care stă mijind deoparte.* OLLĂNESCU, H. O. 264.

– Pl.: *leneviți, -te.*

– V. **lenevi.**

LENEVITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Leneș (**1**). Cf. I. GOLESCU, C. *Fusese băiat curățel și isteț, dar... lenevitor de n-avea pereche.* REBREANU, I. 47, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 784.

– Pl.: *lenevitori, -oare.*

– **Lenevi** + suf. *-itor.*

LENEVÓS, -OÁSĂ adj. (Mai ales despre oameni) Care este leneș (**1**), indolent, lipsit de inițiativă; (regional) lenevoșit. *Să nu fii lenivos, ce cu toată nevoința ceteaște și ia aminte.* CORESI, EV. 5. *Pre slabul de minte și lenevosul Hircah... l-au numit moștenitoriu.* TEODOROVICI, I. 293/9, cf. LB. *Tinerii iubitori de plăceri, lenevoși, cheltuitori de bani.* POTECA, F. 223/21. *Un împărat curios Vrea să afle-n ce chip este omul cel mai lenevos.* PANN, P. V. I, 109/3, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Singură, lenevoasă, m-ai chema pe mine.* A. HOLBAN, O. I, 133, cf. SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, DEX. *Folosește uneori limbajul bizarului și al absurdului, combinat cu lenevoasa băşcălie balcanică.* SIMION, S. R. III, 362. *Joimărița... arde mâinile la fetele ori femeile lenevoase.* H IV 46. *Aoleo, ce lenevoasă: Nici cu asta nu fac casă.* TEODORESCU, P. P. 273. *De-i fi rea și lenevoasă Ți-om da drumul iar acasă.* FOLC. TRANSILV. II, 314. ✧ (Cu determinări, complemente de relație) *Cu bună nevoință să ne nevoim den cel lucru rău spre cela bunul, și lenivoși să fim către rele, iară către ceale bunele să ne nevoim.* CORESI, EV. 26. *Ești lenevos întru câștigarea spăsăniei tale.* MAIOR, PRED. III, 31/11. ✧ (Substantivat) *Multă judecată și osândă va să fie celor lenevoși.* NEAGOE, ÎNV. 108/25. *Nici într-un chip lenevosul nu va putea intra acolo.* id. ib. 117/26. ✦ Leneș (**2**), domol. *Plopii s-apleacă la pământ În larg balans lenevos.* BACOVIA, în NDU. *Din clătinarea lenevoasă a șoldurilor se putea deduce o mare și rece mândrie de sine.* CĂLINESCU, C. N. 81. ✧ (Adverbial) *O pisică albă,... lenevos tolănită, își urma cu o nespusă mulțumire torsul.* MACEDONSKI, O. III, 110. *Gând lesnicios... Urmând lenevos pârtia de tălpi și copite... Scoală și gătește-te.* VOICULESCU, POEZII, I, 197. *Gândi lenevos.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 135. *Prefectul căsca și-și acoperea lenevos gura cu mâna.* STANCU, R. A. I, 366. *Îl văd ca pe un fluture fatal, cu zborul inegal și fâlfâit, bătând lenevos cu aripile mari, stârnind la fiecare mișcare efluvii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 8/1. *Urcă lenevos de tot dealu.* ALR SN I h 1 374/762, cf. ALRM SN III h 1 147/762. ✦ (Învechit și popular) Care este inactiv. *Se pare că o oaste șade lenevoasă* (a. 1693). FN 17. *Tărâța sărăciei O dete-n gura vijeliei, Iar cu tărâța urâcioasă Fugi și iarna lenevoasă.* TEODORESCU, P. P. 140.

– Pl.: *lenevoși, -oase.* – Și: (învechit) **lenivós, -oásă** adj.

– **Leniv** + suf. *-os.*

LENEVOȘÍ vb. IV. Refl. (Prin nord-vestul Munt.) A se lenevi, a trândăvi. *Ce te-ai lenevoșit așa, băiete; te știam mai altfel; ori poate căldura asta te-a moleșit?* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *lenevoșesc.*

– V. **lenevos.**

LENEVOŞÍE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Lene (**1**), trândăveală. *M-a găsit o lenevoşie, de nu-mi vine să pui mâna pe nimic.* UDRESCU, GL.
– **Lenevos** + suf. *-ie.*

LENEVOŞÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Care nu are chef de lucru; lenevos, trândav[2] (**I**); moale[1] (**4**). *Nu ştiu ce-am de sunt aşa lenevoşit, moale cârpă.* UDRESCU, GL.
– Pl.: *lenevoşiţi, -te.*
– V. **lenevoşi.**

LENGĂNÁ vb. I v. **legăna.**

LENGÉR s. m. v. **lenjeră.**

LENGERÍE s. f. v. **lenjerie.**

LENGHELHÁT s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Model de croială a iilor constând dintr-o platcă[1] pe umăr şi un pliu în spate. *Bad'e mńeu îi supărat, Că n-am spăcel cu lengherhat.* POP., în L. ROM. 1974, 135.
– Pl.:? – Şi: **lengherhát** s. n. L. ROM. 1974, 135.
– Din magh. **lengyelhát.**

LÉNGHER s. m. (Regional) Evreu polonez (Bocşa – Zalău). Cf. ALR II/I h 9/279.
– Pl.: *lengheri.*
– Din magh. **lengyel** „polonez".

LENGHERHÁT s. n. v. **lenghelhat.**

LENGHI s. n. v. **lenchi.**

LENGURÍCI s. m. v. **lingurice.**

LENGVÉR subst. (Germanism învechit, regional) Miliție teritorială (Frătăuții Vechi – Rădăuți). Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 80.
– Pl.:?
– Din germ. **Landwehr.**

LENÍ vb. IV. **1.** R e f l. (Învechit; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", „de către", „la", „cu") A se lenevi, a-i fi cuiva lene (**1**); a pregeta, a se da înapoi, a se codi de la îndeplinirea unei obligații; a neglija ceva, a rămâne în urmă cu treaba. *Şi-acmu derep' ce leneşti-te* (z ă b o v e ş t e BIBLIA 1688)? COD. VOR.[2] 269. *Aţi clevetit şi v-aţi lenit de către rugăciuni* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 458. *Nu te leni de a ta spăsenie.* CORESI, EV. 5. *Aşa ne învaţă şi pre noi Domnul nostru Iisus Hristos să păzim şi să nu ne lenim, ce să ne preveghem şi să ne străjuim de ceasul morţiei.* id. ib. 71. *Aţi batgiocorit, şi aţi clevetit, şi v-aţi lenit.* COD. TOD. 81[v]/6. *Te-ai lenit în ceastă lume de către Dumnedzău.* VARLAAM, C. 100. *Să nu ne lenim nice noi în vremea cea de agiutoriu.* id. ib. 209. *Fiind supt stăpânire, fiinştecarile să lenea.* HERODOT[2], 77. *Cazacii nu să leniia, ci câmpii Bugeacului pururea cerca şi multă pradă făciia.* URECHE, L. 188. *Acesta să va leni* (s e v a l e n e v i MUNT.) *şi va lăsa pământul nelucrat.* PRAV. 8. *El să va leni* (s e v a l e n e v i MUNT.) *şi nu va păzi curund să să tămăduiască.* ib. 88. *Să cade lor în toată vremea a să ruga şi a nu să leni.* N. TEST. (1648), 93[r]/16, cf. ANON. CAR. *Omul să nu să lenească, Pre Dumnedzeu în suflet să agonisască.* M. COSTIN, O. 327. *Ne-ndeamnă psalomul... a nu ne leni cu paza besericii spre-nchinăciunea lui Dumnedzău.* DOSOFTEI, PS. 89/17. *Evdochia n-au lenitu-să câte o au învăţat, ce ş-au învăţat roabele să încuie uşile.* id. v. S. martie 3/2. *Cuvinte pentru voia românilor cititori... aice a le aduce nu ne vom leni.* CANTEMIR, HR. 202. *Vă poruncim ca să nu vă leniţi la cetania acestor învăţături* (a. 1724). BV II, 22. *Nu lenindu-vă dar, ci trezindu-vă întru toate să-i întoarceţi pre dânşii de către toate nedreptăţile lor* (a. 1749). ib. II, 108, cf. MAT. GÖTT. 8, cf. LB. *Nu mă lenesc a şterge de scriu puţin sau mult.* NEGRUZZI, S. II, 270. *Eşti viteaz, dar singur te leneşti.* CONV. LIT. IV, 60. *Alţii mănâncă mult şi se lenesc.* ib. XLIV, I, 656, cf. TDRG, DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, SCL 1969, 87, 1970, 12. *Se lenesc dimineaţa la sculat.* ŞEZ. V, 59. *Nu te leni atâta pe pat.* ALR II/I h 97/346. ◇ (Prin analogie) *Azi peştele s-o lenit mai devreme decât altă dată.* SADOVEANU, O. IX, 390.

2. I n t r a n z. (Prin Mold.) A sta neactiv, a şedea degeaba, cu mâinile în sân, a nu face nimic, a trândăvi. *Şeade şi-mi leneşte Din gură grăieşte.* PAMFILE, CR. 63.

3. T r a n z. (Învechit, rar) A face ceva fără tragere de inimă, cu lene (**1**). *Nice ş-au lenit treaba ce i s-au dat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 179[r]/23. *Iau sama că dascalul leneşte tălmăcirea lucrurilor.* CARTE TREB. I, 36/3.
– Prez. ind.: *lenesc.*
– Din v. sl. **ЛЕНИТИ СѦ.**

LENÍE[1] s. f. (Învechit) Lene (**1**). *Încai să fie lenia nu până la sfârşit.* CORESI, EV. 257. *De va avea a ispiti Dumnezeu leniile noastre şi negrija de rugă şi cum stăm înaintea lui de ne rugăm lui?* id. ib. 327, cf. DHLR II, 324, T. PAPAHAGI, C. L. 290, CIORĂNESCU, D. ET. 4 784.
– Pl.: *lenii.*
– **Lene** + suf. *-ie.*

LÉNIE[2] s. f. v. **linie[1].**

LENIFIÁNT, -Ă adj. (Franţuzism, rar) Liniştitor, calmant. V. l e n i t i v. *I-a lipsit, îi lipseşte, îi va lipsi probabil mereu un anumit echilibru interior, cu efect lenifiant.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1987, nr. 44, 11/1.
– Pronunţat: *-fi-ant.* – Pl.: *leniflanţi, -te.*
– Din fr. **lénifiant.**

LENIISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A linia (**1**) o foaie de hârtie, un caiet etc. *Le dăm slobozenie* [copiilor] *să scrie pre linii, pre aceaste să scrie, iară nu preste foaie leniisite.* PETROVICI, P. 189/5. *Iau o foaie de hârtie albă şi aceaea o leniisesc cu negreală, trăgând preste ea linii groasă.* id. ib. 189/8.
– Pronunţat: *-ni-i-.* – Prez. ind.: *leniisesc.*
– **Lenie[2]** + suf. *-isi.*

LENINGRĂDEÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populația de bază a Leningradului (astăzi, Sankt Petersburg) sau era originară de

acolo; (la m. pl.) locuitorii Leningradului. Cf. L. ROM. 1977, 149, 152.

2. Adj. Care aparţinea Leningradului sau leningrădenilor (**1**), privitor la Leningrad sau la leningrădeni, originar din Leningrad, specific Leningradului. *Marele regizor leningrădean... ecranizează „Umiliţi şi obidiţi”.* CINEMA, 1973, nr. 2, 44.

– Pl.: *leningrădeni, -e.*

– **Leningrad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LENINIÁN, -Ă adj. (Învechit) Leninist (**1**). Cf. IL aprilie 1960, 16, L. ROM. 1962, 560, 567.

– Pronunţat: *-ni-an.* – Pl.: *leninieni, -e.*

– **Lenin** (n. pr.) + suf. *-ian.*

LENINÍSM s. n. Doctrina politică a lui V. I. Lenin, care reformulează şi dezvoltă marxismul, propunând un sistem social bazat pe dictatura proletariatului. Cf. L. ROM. 1952, nr. 1, 28, M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN, DEI.

– Din rus. **ленинизм**.

LENINÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine leninismului, privitor la leninism, care este creat de V. I. Lenin. *Programul leninist a dobândit o dezvoltare prodigioasă mai târziu în cunoscutele planuri cincinale.* D. GUSTI, P. A. 235. *Normele leniniste sunt ignorate.* PREDA, C. I. P. II, 259, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. S. m. şi f. Adept al leninismului. *Social-democraţii ca şi leniniştii se reclamă adepţi ai fondatorului socialismului ştiinţific.* RALEA, S. T. III, 53, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *leninişti, -ste.*

– Din rus. **ленинист**.

LENIÓS, -OÁSĂ adj. v. **lenos.**

LENÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) leni şi rezultatul ei. *Îş trag prin nerăbdarea lor şi lenirea ce curge dintr-aceasta la datoriile lor.* CARTE TREB. I, 32/15. *Nu va trece la lenire* (a. 1792). IORGA, S. D. XII, 180.

– V. **leni.**

LENIŞÓR adv. v. **linişor[2].**

LENÍT, -Ă adj. (Rar) Liniştit (**2**), calm; molcom (**2**). *Venisem doar pe ulițele... lenite ale celui mai timid oraş, în care totu-i şoaptă.* TEODOREANU, M. U. 333.

– Pl.: *leniţi, -te.*

– V. **leni.**

LENITÍV, -Ă adj., s. n. (Medicament, tratament etc.) care calmează, care potoleşte durerile, care uşurează suferinţa; calmant; spec. laxativ. V. lenifiant. *Luarea acestui magiun, o linguriţă plină dimineaţa şi alta seara, spre ieşire de doă-trei ori pe toată zioa... Ia magiun lenetiv patru unţii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 223/1. *Remediu lenitiv.* LM, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DA II_2, 156. *Mierea e un bun lenitiv.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., NDN. ✧ Fig. [Cuvântul „şperţ”] *s-a substituit fără veste bunei vechi expresii de „bacşiş”, care, cu consonanţa ei rotundă, discretă, lenitivă, adormitoare, de ce n-aş zice onestă, ne-a legănat copilăria şi tinereţea.* IORDAN, STIL. 373.

– Pl.: *lenitivi, -e.* – Şi: (învechit, rar) **lenetiv, -ă** adj.

– Din fr. **lénitif**, it. **lenitivo.**

LENITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Leneş (**1**). *Poftim pe cititoriu... să nu ne socotească lenitori, în cercare hronicilor, ce atâta să ştie, că altă n-am aflat, fără numai cele ce la istoricii ruseşti însămnate am aflat, aice pentru încredinţare.* CANTEMIR, HR. 374.

– Pl.: *lenitori, -oare.*

– **Leni** + suf. *-tor.*

LENÍV, -Ă adj. (Învechit, rar) Leneş (**1**). *Răspunse lui Domnul, zise lui: „Hitlean rob şi leaniv* (slugă rea şi leanişă N. TEST. 1648, slugă rea şi leaneşă BIBLIA 1688, slugă vicleană şi leneşă B 1938), *ştiiai-mă că rău om sunt.* CORESI, EV. 315, cf. DRLU II, 513, T. PAPAHAGI, C. L., DA II_2, 155, CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, L. ROM. 1979, 30, 32.

– Pl.: *lenivi, -e.* – Şi: **leaniv, -ă** adj.

– Din slavon. **лѣнивъ**.

LENIVÍE s. f. v. **lenevie.**

LENIVÓS, -OÁSĂ adj. v. **lenevos.**

LENJÉRĂ s. f. (Învechit, rar) Lenjereasă. *Noaptea nu se umblă în odaia de rufărie – lenjera era la masă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 108, cf. L. ROM. 1961, nr. 3, 42, IORDAN, L. R. A. 178.

– Pl.: *lenjeri, -e.* – Şi: **lenjiéră** (IORDAN, L. R. A. 178) s. f., (învechit, rar) **lengér** (L. ROM. 1961, nr. 3, 42) s. m.

– Din fr. **lingère.**

LENJEREÁSĂ s. f. Femeie care se ocupă cu confecţionarea (şi cu vânzarea) lenjeriei (**1**).; (învechit, rar) lenjeră, linjeriţă. *Linjereasa asta nu-mi mai place.* KLOPŞTOCK, F. 244. *O lingereasă de la târg, care în două-trei luni să-i înnoiască şi să-i chiverniseasca rufăria.* VOICULESCU, P. II, 234, cf. L. ROM. 1961, nr. 3, 42, DEX, DSR, D. ENC.

– Pl.: *lenjerese.* – Şi: (învechit) **lingereásă** s. f.

– **Lenjer**[ie] + suf. *-easă.*

LENJERÍE s. f. **1.** Rufărie (**1**) (de corp, de pat etc.); lenjuri. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., PAMFILE, I. C. 346, CADE. *Hârtia scrisă mi-apărea ca o lingerie veche ce foarte puţin poate fi necesară.* BACOVIA, O. 232. *Îmi trebuia palton şi linjerie.* BRĂESCU, A. 185. *Treci după paravan şi ajută doamnei să schimbe lenjeria.* KIRIŢESCU, G. 59. *Se pricepe extraordinar în materie de lenjerie şi galanterie femeiască.* CĂLINESCU, S. 95. *Se desfac lingeria şi intimităţile de alcov ale vestitei demimondene Natasa.* PERPESSICIUS, M. I, 272. *De ce nu vă mai înnoiţi lenjeria?* PREDA, R. 228, cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 25. *Se gândise că un apartament, mobilă, veselă, lenjerie, oricum, tentează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 17/3, cf. DEX, DSR, DN[3]. *Numai linjeria de corp nu şi-o spălau şi călcau în străinătate.* STEINHARDT, J. 233, cf. D. ENC., DEI.

2. (Argotic) Casă de bani. Cf. BUL. FIL. IV, 105, 122.
– Pl.: *lenjerii*. – Şi: (popular) **lingerie, lengerie** (L. ROM. 1959, nr. 5, 25), **linjerie** s. f.
– Din fr. **lingerie**.

LENJIÉRĂ s. f. v. **lenjeră**.

LÉNJURI s. n. pl. Rufărie (**1**) (de corp, de pat, etc.); lenjerie (**1**). *Trimitea un pachet cu lucruri femeieşti, nişte batiste, lenjuri.* C. PETRESCU, Î. II, 17. *Copiii din fundul dormezei vedeau etacul plin de lenjuri albe, aduse de la spălat.* TEODOREANU, M. II, 314, cf. CONSTANTINESCU, S. II, 393. *Dimineaţa vor deschide ochii pe realitate:... lenjurile aruncate pe scaune, florile din glastră ofilite.* A. HOLBAN, O. I, 195. *Lenjurile patului sunt ireproşabile.* RALEA, S. T. I, 269, cf. DEX, DN[3], DSR, NDN.
– Din fr. **linge**.

LENOCÍNIU s. n. (Latinism învechit) Ocupaţia proxenetului; p. ext. îndeletnicire reprobabilă. Cf. LM. *Pleavă adunată din lenociniile Ţarigradului..., turcii i-au introdus şi mănţinut în ţară tocmai pentru a corupe ei elementele sănătoase.* EMINESCU, O. XII, 498. *Şi fiindcă producţiunea actuală nu mai ajunge spre a acoperi bugetul Sodomei şi Gomorei, spre a întreţine lenociniile stăpânitorilor, de aceea se scoate la mezat până şi persoana ţăranului.* id. ib. XIII, 157.
– Pl.: *lenocinii* şi (învechit, rar) *lenocinie* (LM).
– Din lat. **lenocinium**.

LÉNOI interj. v. **ler**[1].

LENÓN s. m. (Latinism învechit, rar) Codoş, proxenet. *Polata împărătească o au împlut de... lenoni sau votri.* ŞINCAI, HR. I, 34/3, cf. LM.
– Pl.: *lenoni*. – Şi: **lenóne** s. m. LM.
– Din lat. **leno, -onis**.

LENÓNE s. m. v. **lenon**.

LENÓS, -OÁSĂ adj. Leneş (**1, 2**), lenevos; molatic (**I 3**), moale[1] (**I 5**) molâu (**I 2**). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *De este lenos, nu va să-şi bată capul ca mai departe să ajungă cu mintea.* ŢICHINDEAL, F. 23/21, cf. LB. *Mişcarea moale, însă nu lenioasă.* ANTROP. 230/14. *O făcea leneoasă Şi îi împuta Căci nu găsea seara gata de cinat.* PANN, P. V. II, 64/18. *Poziţia ei cea lenoasă... ar fi înflăcărat pe Xenocrat.* NEGRUZZI, S. I, 17. *Pe muza mea lenoasă Parcă vrei s-o strângi de gât.* SION, POEZII, 36/5, cf. LM. *Îi place... a ne spune încă, mlădiindu-şi glasul pe tonul lenos al manelelor orientale.* ODOBESCU, S. II, 521. *Diana de Goujon e o zeitate lenoasă; ea se odihneşte, pe jumătate culcată.* id. ib. III, 57, cf. DDRF, BARCIANU. *Matahala înnegrită se tolăneşte lenoasă în fundătura codrilor, ghiftuită de bunuri.* ADAM, R. 45, cf. ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 73, DL, CIORĂNESCU, D. ET. 4 784, DEX, DSR. *Joimărica... arde mânile fetelor lenoase.* H XVIII, 263, com. MARIAN. *Cele babe slabe de gură îi scoaseră vestea c-ar fi leneoasă..., că ziuliţa îndelungată şede numai şi mănâncă.* RETEGANUL, P. I, 51. *Pre cât era de frumoasă, Cu mult era mai lenoasă.* MARIAN, INS. 13. *Doamne, oare cum o trăi omu ăla lenios şi fata harnică?* ARH. FOLK. VII, 114, cf. ALRM SN III h 1 065, A I 24, III 11, 13. *La lucru sunt lenios Şi mă ţiu tare fălos.* FOLC. TRANSILV. III, 68. ✧ (Prin analogie) *Morile din vale, moleşite de bătaia toropitoare a soarelui, îşi întind trândav spetezele lenoase.* ADAM, R. 67. ✧ (Substantivat) *Ba mai mergeţi şi la lucru! Cine să hrănească pe toţi leneoşii?* F (1883), 99. *Lenosul nărăvit, Cu sceptrul, mânios, în creştet l-am lovit.* CĂLINESCU, L. L. 211.
– Pl.: *lenoşi, -oase*. – Şi: (regional) **leneós, -oásă, leniós, -oásă** adj.
– **Lene** + suf. *-os*.

LENOŞÁ vb. I. R e f l. (Prin Ban.) A se muia (**I 6**). *Fiind întuneric, mă lenoşai şi eu şi lăsai lucrul baltă până dimineaţă.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 118, cf. 19.
– Prez. ind.:?
– V. **lenos**.

LENT, -Ă adj. **1.** Care acţionează, se produce cu încetul, treptat, pe măsură ce trece timpul; al cărui efect nu este rapid; domol, greoi, greu, încet, lin, liniştit, moale (**5**), molatic (**3**), molâu (**1**), zăbavnic, (popular) molcomit. *Vei muri... de o moarte lentă şi dureroasă.* FILIMON, O. I, 368. *I-a descoperit o febră lentă şi nervoasă.* BARONZI, M. 476/12. *Aş prefera moartea repede prin sabie, decât moartea lentă, prin vitriol.* EMINESCU, S. P. 106. *Stropi de amărăciune din care i se răspândea în tot corpul o frică lentă.* REBREANU, P. S. 306. *Mult mai târziu, estompate de lenta, dar ireparabila scurgere a vremii,... aveau să-i revie, triste sau voioase, întăritoare sau amare, ca toate nostalgiile.* COCEA, S. II, 19. *Nu puteam trece o toamnă în care să mă lipsesc de nevoia de a trăi câteva zile măcar lenta şi frumoasa putreziciune a bătrânei cetăţi moldovene.* VOICULESCU, P. II, 209. *Cu vremea şi cu progresul – foarte lent, fără îndoială – lucrurile s-au mai schimbat.* SADOVEANU, O. XX, 124. *Reacţiunea este incompletă şi foarte lentă.* ENC. TEHN. I, 410. *Revoluţiile poetice... sunt mult mai lente decât ne permite ochiul să distingem în prezent.* CONSTANTINESCU, S. I, 126. *Visul durează noaptea întreagă, în timpul mutării lente a lunii pe curba tăriei.* ARGHEZI, B. 24. *Munca lui lentă era ştiinţificeşte ireproşabilă.* CĂLINESCU, B. I. 238. *Tocmai această terapeutică lentă... lipseşte din nuvela dlui Demetrius.* PERPESSICIUS, M. I, 266. *Teoria lui Lamarck despre înceata evoluţie a vieţii pe pământ şi despre transformarea lentă a speciilor, a apărut într-un timp... romantic.* BLAGA, Z. 103. *Ţăranul, haiducul, micul burghez, boierul, iată etapele formaţiei lente a caracterului românesc.* RALEA, S. T. I, 16. *Tranziţia între anotimpuri este mai lentă.* AGROTEHNICA, I, 280. *Procesul de schimbare are loc şi în domeniul fondului principal, dar el este aici mult mai lent.* S. C. ŞT. (Iaşi), 1957, 3. *Lucrez... la un studiu, şi progresul e foarte lent.* PREDA, R. 36. *Pe pământ a-nceput descompunerea lentă; Poame târzii cu carnea transparentă S-au desprins şi-au căzut.* ISANOS, V. 199. *Progresul palatalizării labialelor în Moldova fusese relativ lent în secolul al XVII-lea.* COTEANU, R. L. 91. *Formarea unei limbi este rezultatul unui proces istoric, de creştere organică lentă.* L. ROM. 1965, 395. *Dar cine înţelege*

această melancolie şi această lentă moarte pe aripi de albine. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 3/1. *Reuşea să descopere, cu macabră bună dispoziţie, toate mobilurile ascunse şi... să propună, drept recompensă, cele mai atroce şi lente chinuri.* ib. 1971, nr. 118, 17/3, cf. DSR. ✧ (Adverbial) *Neliniştea se subtilizează într-un peisaj interiorizat, abur fluid, peste o nevroză care macină lent şi adânc.* CONSTANTINESCU, S. III, 49. *Ochii lui şi mâinile în friguri Pălură lent sub zări verzui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 7/2. *În subconştientul fiinţei mele s-a produs, lent, o schimbare.* ib. 1971, nr. 128, 17/1.

2. (Despre ritm, deplasare, mişcări, acţiuni etc.) Care este lipsit de rapiditate, de vivacitate, de promptitudine; măsurat, moale (**6**), temperat (**2**). *În valurile de acorduri pe un ton, lente şi solemne, ale preludiului, tu vei nemeri alt ton şi vei precipita mersul melodiei tale.* CARAGIALE, O. III, 70. *Pe Dan Bogdan, om cu raţionamentul lent, îl supăra dezacordul între interesul propunerii şi antipatia lui momentană.* CĂLINESCU, B. I. 231. *Avea paşi lenţi şi măsuraţi şi expresia rigidă şi palidă.* PREDA, R. 238. *Viteza zborului variază de la speciile mai greoaie cu zbor lent... până la cel al lăstunului negru.* VÂN. PESC. noiembrie 1964, 9. *Figura lui Budiu, revărsată în gesturi deosebit de lente, o văd profilându-se pe peretele din faţă al clasei.* BLAGA, H. 124. *Îmi impun un ritm lent în toate gesturile şi faptele.* TUDORAN, O. 29. *Întregul ritm al spectacolului este prea lent, prin întreruperile prea dese.* CONTEMP. 1956, nr. 521, 2/2. *Din caval se cântă melodii cu caracter lent.* ALEXANDRU, I. M. 62. *Compozitorii au utilizat un ritm lent în mod excesiv.* M. 1965, nr. 1, 5/1. *Începuse să danseze într-un tact lent... un dans.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 17/3, cf. DN[3]. *Reacţiile lui sunt prea calme, prea lente pentru a putea justifica nenumăratele sale dispute.* ib. 1979, nr. 1, 16/2, cf. DSR, DEX[2], D. ENC., NDN. ✧ (Adverbial) *Uşa dinspre odaia de bridge se deschise lent.* TEODOREANU, M. II, 93. *Avea adeseaori spectacolul ciudat al unei trăsuri sau maşini, care întoarce foarte lent şi nesupărată, în mijlocul străzii.* ARGHEZI, B. 82. *Balerina... îşi permite a se lăsa şi îndoi, oricât de lent, cu iluzia de a pluti.* CĂLINESCU, C. O. 225. *Un vârtej... se răsucea lent şi ameninţător.* PREDA, R. 165. *Alunecă repede sau mai lent, împinse... de curent.* SORESCU, U. 72. *Dacă acum ţi-ai întoarce, oricât de lent, capul spre dreapta – ar fi acolo acelaşi chip, încremenit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 47, 7/2. *E ca şi cum aş înota lent, singur, într-un bazin pustiu.* V. ROM. aprilie 1979, 5.

– Pl.: *lenţi, -te.*

– Din fr. **lent**.

LENTAMÉNTE adv. (Rar) Încet. *Căzu de la înălţime, lovi suprafaţa încreţită a apei..., o străpunse, îşi continuă căderea verticală, aterizând lentamente în universul delfinilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 16/1.

– Din it. **lentamente**.

LENTÁNDO adv. (Indică modul de execuţie a unei bucăţi muzicale) Încetinind; din ce în ce mai rar. Cf. ENC. ROM., DN[3], NDN.

– Din it. **lentando**.

LÉNTĂ s. f. Panglică sau cordon lat de mătase colorată purtată în diagonală peste piept de către suverani, înalţi demnitari, de către posesorii unei înalte decoraţii etc. cu ocazia unei solemnităţi. V. e ş a r f ă. *Decoraţiile... se spânzură de umere cruciş cu un cordon lat, numit „lentă".* GENILIE, G. 141/22, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Armele prezentă La şefi muiaţi în aur, înfăşuraţi în lentă Şi gârboviţi sub sarcini de fapte glorioase.* ALECSANDRI, POEZII, 336, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 169, LM. *Eu purtam o lentă mare albastră cu o stea de argint.* ARHIVA, II, 340, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Vodă Bibescu... cu guler înalt şi plin de fireturi, cu lentă roşie şi lată.* N. REV. R. I, 168, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D.ET., L. ROM. 1957, nr. 5, 24, DEX, DN[3], DSR, NDN. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Un bust de marmoră de gâtul căruia sta, ca o lentă, tricolorul românesc.* D. ZAMFIRESCU, Î. 144. *Smulse steagul, îl înfăşură pe după umăr, ca pe o lentă de primar.* CHIRIŢESCU, GR. 19.

– Pl.: *lente.*

– Din rus. **лента**.

LENTÉŢ s. m. v. **lătete**.

LENTÉŢĂ s. f. v. **lenteţe**.

LENTÉŢE s. f. (Rar) Lentoare. V. l e n t i t u d i n e. *Valoarea ixurilor, aglomerate din generaţiune în generaţiune cu o lenteţă imperceptibilă într-o ramură mai norocoasă a speciei celei primitive, precumpănind asupra valorii lui A, se produce după mii de secoli specia B.* HASDEU, I. C. II, 2. *Cu o anume detaşare, cu o anume lenteţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 21/3.

– Şi: **lentéţă** s. f.

– Din it. **lentezza**.

LENTIBULARIACÉE s. f. pl. (Învechit) Familie de plante dicotiledonate, acvatice sau terestre, cu flori cu corolă bilabiată. Cf. BRANDZA, FL. 412, ENC. ROM.

– Pronunţat: *-ri-a-.*

– Din fr. **lentibulariacées**.

LENTICELÁT, -Ă adj. (Bot.; despre scoarţa arborilor) Care este prevăzut cu lenticele. Cf. NDN.

– Pl.: *lenticelaţi, -te.*

– Din fr. **lenticellé**.

LENTICÉLĂ s. f. (Bot.) Por în scoarţa copacilor care permite respiraţia ţesuturilor interne. Cf. ENC. ROM. *Lujerii anuali galben-verzui... cu lenticelele numeroase.* ENC. AGR. III, 593, cf. FLORA R. P. R. VI, 246, DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *lenticele.*

– Din fr. **lenticelle**.

LENTICULÁR, -Ă adj. De forma bobului de linte sau a unei lentile. Cf. TURNESCU, MED. OP. 90[r], COSTINESCU, LM. *Un disc lenticular.* PONI, CH. 182, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Structura lenticulară se prezintă în fragmente a căror formă se aseamănă cu aceea a lentilelor cu diametrul de 6–12 mm.* CHIRIŢĂ, P.

186. *Fructele lenticulare.* PANȚU, PL. 151, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Drupe cu un înveliș cărnos de culoare roșie de carmin, și în interior un sâmbure lenticular cu pericarp tare.* ENC. AGR. I, 576, cf. SCRIBAN, D. *Cărbunele din Valea Jiului prezintă următoarele caractere: benzi de cărbune de formă lenticulară, lungi sau scurte.* PROBL. GEOGR. II, 113. *Păstaie la început în formă de tirbușon, la maturitate în forma unui disc lenticular turtit.* FLORA R. P. R. V, 132, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN.

– Pl.: *lenticulari, -e.*

– Din lat. **lenticularis**, fr. **lenticulaire**.

LENTIGINÓZĂ s. f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile în care apar pete pigmentare multiple pe tegumente și, uneori, pe mucoase. Cf. D. MED., NDN.

– Din fr. **lentiginose**.

LENTÍGO s. n. (Med.) **1.** Leziune tegumentară benignă, manifestată prin mici nevi pigmentari, cu localizare mai ales în regiunile facială și cervicală sau la nivelul membrelor superioare, care apare frecvent iarna.

2. Ext. Pată pigmentară a pielii. V. efelidă, pistrui (**II**). Cf. D. MED., DN^3, D. ENC., NDN.

– Din fr. **lentigo**.

LENTÍLĂ s. f. **1.** Piesă optică transparentă de forma unui disc, având cel puțin una dintre suprafețe curbată, care dă imaginea reală sau virtuală a unui obiect, sticlă (**1 d**); p. restr. (la pl.) ochelari (**I 1**). *Într-unul dintr-aceste obloane ale ferestrelor faceți o mică gaură unde veți pune o sticlă convexă, care se cheamă „lintilă".* BARASCH, M. III, 16/4. *Lentiliile sunt corpi transparenți care, în loc de a fi terminați prin suprafecii plane ca prismi, sunt terminate, în genere, prin suprafecii sferice.* MARIN, F. 450/15. *Să ne închipuim două lentile așezate în calea unor raze luminoase oarecare.* CONTEMPORANUL, I, 177. *Un aparat de fotografie instantanee... trebuie potrivit la focarul exact al lentilei.* CARAGIALE, O. IV, 228. *Receptivitatea lui pare înzestrată cu o lentilă măritoare care-i arată lucrurile în proporții uriașe.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 521. *Cum adun razele soarelui într-o lentilă,... tot așa suferințele... se adună.* GHEREA, ST. CR. I, 72, cf. ALEXI, W. *Structura lenticulară – se prezintă în fragmente a căror formă se aseamănă cu aceea a lentilelor cu diametrul de 6–12 mm.* CHIRIȚĂ, P. 186. *Trase capacul de la lentilă.* HOGAȘ, DR. II, 161. *Un bărbat impozant... privea cu mare atenție printr-o lentilă.* MIRONESCU, S. A. 156. *Automobilele cu lentilele farurilor orbitoare.* C. PETRESCU, S. 192. *Era un laborator unde ochii răbdători osteneau pe lentila microscopului.* id. R. DR. 37, cf. NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U. *A trăit, cam acum o sută de ani, un evreu sărac, tuberculos, care se întreținea din poleitul lentilelor comandate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 212. *Rămăsei... în picioare, cu ochii ațintiți asupra lentilelor Excelenței Sale.* VOICULESCU, P. I, 77. *Ocheanul acesta avea un dublu obiectiv, cu două feluri de lentile.* C. GANE, TR. V. II, 308. *L-am văzut cu gâtul lungit și atent, chiar și fără a mă sluji de lentilele mele.* SADOVEANU, O. XVI, 57. *Doctorul o examina ca pe o varietate ciudată prinsă în lentilele unui microscop.* BART, E. 148. *Miopia se corectează prin lentile concave.* ENC. AGR. IV, 25, cf. SCRIBAN, D. *Principiul esențial al acestei invenții consistă în a proiecta simultan două imagini stereoscopice, luate cu lentile dispuse în spațiu la o distanță convenabilă.* ENC. TEHN. I, 368. *Câteva reflectări... e tot ce se poate aduna pe oglinda unei lentile.* CONSTANTINESCU, S. I, 147. *Priveliștea începe în circonferința unei lentile de ochelar.* ARGHEZI, B. 94. *În fața (lentilelor) firul de păr Devine uriaș ca un pin.* CĂLINESCU, C. O. 53. *Și-n Caragiale sunt exagerări, dar exagerări fundate,... nu simple enunțări, precipitate și simplificate până la schemă,... cu sensibile dispoziții de lentilă deformantă.* PERPESSICIUS, M. III, 31. *I-a lipsit doar sistemul de lentile, cu toate accesoriile tehnice, pentru ca să-și confirme singur frumoasa ipoteză.* BLAGA, Z. 154. *Creierul nostru se poate asemăna cu un sistem de lentile într-un aparat optic.* RALEA, S. T. II, 40. *Apele lui sunt limpezi, lăsând să pătrundă ca printr-o lentilă lumina zilei.* BOGZA, C. O. 350. *Ochii săi de culoarea cleiului străluceau vioi, cu sticlirea inteligentă a miopilor când privesc prin lentile.* VINEA, L. I, 327. *Ochii păreau că i se sting sub lentilele ochelarilor.* TUDORAN, P. 374, cf. LTR^2. *Unul din cei mai mari filosofi a murit șlefuind la strung lentile.* PREDA, C. I. P. II, 291. *Nu-și dădea seama cât de lămuritoare îi devenise privirea strecurată pe sub lentilele ochelarilor.* T. POPOVICI, S. 248. *Corectarea astigmatismului se face cu lentile cilindrice.* ABC SĂN. 54. *Are priviri severe... din pricina lentilelor ochelarilor.* BĂNULESCU, C. M. 148, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Înapoia lentilelor... crește și se impune privirea încărcată, grația ușoară a unui chip lipsit de nepăsare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 20/1, cf. DSR, D. ENC., NDN. ✧ Fig. *Locomotiva cu ochelarii ei de foc peste ochii ei de mort și în lentilele cărora se ivesc... ochii tăi.* KLOPȘTOCK, F. 252. *Sufletul intelectualului rafinat și al țăranului cultivat se adunau în focarul aceleiași lentile, în dragostea de popor.* SADOVEANU, O. XX, 52. *Ce s-o fi reflectând oare în lentilele acelor ochi mari și blânzi, cu irisul negru ca păcura?* BART, S. M. 84. *Viața obscură a conștiinței... la dna Papadat-Bengescu ea este supusă scalpelului incisiv și lentilelor măritoare ale analizei.* VIANU, A. P. 344. *În lentila ei miniaturală, apar și mai limpezi caracterele acestei poezii.* PERPESSICIUS, M. III, 171. *Ochiul cu fațete al furnicii e desigur apropiat de lentila morală a lui Proust.* RALEA, S. T. I, 105. *Prin lentila roșie a unei picături de sânge atât de bine viața petrolului seamănă cu războiul.* BOGZA, A. Î. 27. *Acestei scurgeri orgolioase spre nimicnicie, acestei deșirări implacabile de măreții datorate lentilei concave, i-ar prefera oricând statornicia înfricoșătoarelor măreții.* CONTEMP. 1970, nr. 1 242, 3/1. *În această refracție a planurilor prin lentile mișcătoare se adună originalitatea prozatorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. -12, 11/4. ✦ (Învechit, rar; determinat prin „ochiului") Cristalin. *În dreptul pupilei se află lintila ochiului, adică un corp foarte transparent de forma unui sâmbure de prună.* BARASCH, M. III, 19/27. *Razele luminei obiectelor ce se află înaintea ochilor noștri, căzând asupra corneii, trec printr-însa și prin gaura irisului și cad asupra lentilei ochiului, se refrâng într-însa ca într-un cristal.* id. ib. 20/5.

2. Inel metalic de etanşare a legăturii dintre două ţevi metalice sau dintre o ţeavă şi un perete metalic. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

3. (În siderurgie) Lupă. Cf. LTR[2], DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *lentile*. – Şi: (învechit) **lintílă, lentílie** (pl. *lentilii*) s. f.

– Din fr. **lentille**.

LENTÍLIE s. f. v. **lentilă**.

LENTIÓN s. n. v. **linţoliu**.

LENTÍSC s. m. (Bot.) Arbust din regiunile mediteraneene din a cărui răşină se prepară masticul (*Pistacia lentiscus*). Cf. LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Pl.:?

– Din lat **lentiscus**, fr. **lentísque**.

LENTITÚDINE s. f. Moliciune (**2**), încetineală, lipsă de energie; apatie. V. l e n t e ţ e, l e n t o a r e. Cf. LM, SCRIBAN, D. *Lentitudinea plină de patos, figurile dificile executate... uimiră profund pe toţi.* CĂLINESCU, S. 804, cf. DN[3], DND.

– Din lat. **lentitudo, -inis**.

LENTÍŢĂ s. f. v. **lintiţă**.

LÉNTO adv., adj. invar. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo lent. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., IVELA, D. M., CADE, M. D. ENC., DEX, DSR, D. ENC., NDN, DEI. *Muzica începe iarăşi lento, iar hora o urmează.* IZV. XIV, 60. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în acest fel. *Partea a doua – lento – în formă de lied tripartit.* M 1965, nr. 4, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC., NDN, DEI.

2. Adj. invar. (Livresc; despre mişcări, pronunţie) Cu ritm lent; încet, rar (**4**). *A trebuit să avem, în unele cuvinte de trei sau mai multe silabe, două rostiri, cea din graiul lento, cu vocala intertonică păstrată, şi cea allegro, cu sincoparea ei.* DR. III, 780. *Vom atinge... contrastele provenite din mişcare (tempo), lento sau allegro.* ib. VII, 23. ✧ (Adverbial) *Printr-un foarte ingenios sistem de semne,... el indică... când anume vorbeşte rar (lento) sau repede (allegro).* ib. VI, 512.

– Din it. **lento**.

LENTOÁRE s. f. Încetineală (în mişcări, în rostire, în gândire etc.); (rar) lentеţe. V. l e n t i t u d i n e. *Făcu cele mai imposibile învârtituri, stăpânind deopotrivă lentoarea şi iuţeala, planând cu poantele.* CĂLINESCU, S. 812. *Semne particulare: un calm de reducţie cerebrală, o lentoare dezesperantă.* id. C. O. 437. *Mă ridicai alene, cu o nesfârşită lentoare.* PREDA, C. I. P. II, 204. *Măşti, dansuri, orgoliu, sete de dragoste, lentoare, somn, corupţie.* BARBU, Ş. N. 331. *Viteză sau lentoare, graţie de dans, vagă şarjă în gesturi – toate înscriindu-se într-un ansamblu armonios şi rafinat, savant articulat.* SCÂNTEIA, 1969, nr. 8 193. *Unele cronici ale unor apreciaţi cronicari... compuse superb, într-un anume limbaj, cu o frază într-un anume fel ritmată, cu o folosire a metaforelor deja specifice acelui critic, cu o lentoare specifică lui Sadoveanu.* v. ROM. aprilie 1970, 124. *Lentoarea se instalează prea repede, dominând spectacolul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1982, 12 martie, 16/2, cf. DSR, NDN.

– Din it. **lentore**, fr. **lenteur**.

LENTOFÍL, -Ă adj. (Despre faună) Specific apelor stagnante. Cf. NDN.

– Pl.: *lentofili, -e*.

– De la **lento**.

LENTÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Lent. Cf. POLIZU.

– Pl.: *lentoşi, -oase*.

– **Lent** + suf. *-os*.

LÉNŢA s. f. art. (Prin Ban. şi prin Transilv.) Dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. ALR I 1 477/51, ALR II 4 336/47, 53.

– Pl.:?

– Et. nec.

LENŢÉT s. n. v. **lătete**.

LENÚNC subst. (Germanism, prin Bucov.) Soldă (**1**). *Catană capătă lenuncu, mâncarea şi straili.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.:?

– Din germ. **Löhnung**.

LENZ subst. (Regional) Lapte închegat (v. l a p t e **1**) (Câmpulung Moldovenesc). *Laptele... este închegat şi prins bulz sau lenz laolaltă.* Cf. CHEST. V 80/15.

– Pl.:?

– Et. nec.

LEO interj. v. **ler**[1].

LEOÁCĂ s. f. v. **leucă**.

LEOÁFĂ s. f. (Germanism, prin Bucov.) Ţeavă de puşcă. Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *leoafe*.

– Din germ. [Gewehr]**lauf**.

LEOÁIBĂ s. f. (Regional) Mârţoagă (Sălciua de Jos – Baia de Arieş). ALR I 1 492/98.

– Pl.: *leoaibe*.

– Et. nec.

LEOÁICĂ s. f. Femela leului[1] (**I 1**); (învechit şi popular) leoaie (**1**), (învechit şi regional) leiţă (**I**), (regional) leuţă (v. l e u ţ **I 2**). *Apoi slobozirăasupra ei o leoaică foarte rea, şi nu-i strică nimică, că mergând şi ea stătu de o parte de sfânta.* MINEIUL (1776), 146^{v2}/29, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Leoaica fată câte 3 seau 4 ţânci.* J. CIHAC, I. N. 24/13. *În întunerecul nopţii de sunet povăţuită, Leoaica mână, goneşte pe ciuta cea îngrozită.* CONACHI, P. 269, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Îl mai cercetă încă o dată cu acea luare-aminte de un minut cu care priveşte leoaica puiul ei mort.* BARONZI, C. VIII, 92/5, cf. COSTINESCU, LM,

DDRF. *Fiul tău va creşte, voinic de cei de frunte, Ca puiul de leoaică în peştera de munte.* COŞBUC, S. 100, cf. ALEXI, W. *Leoaica, mişcându-şi ritmic ghearele, îşi culcase capul pe labe privind, drept înaintea ei, la ciudatul amestec de figuri ce venise să le profaneze misterul.* ANGHEL, PR. 116, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, 170, SCRIBAN, D. *Leul cu coama zbârlită de dragoste furioasă şi având la picioarele-i pe leoaica supusă, se proiectează pe umbrarii de Eden.* PERPESSICIUS, M. II, 418, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 799, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., D. ENC., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR II 4 984. *Leoaica numai un pui face şi bun.* ZANNE, P. I, 503. ✧ (În descântece) *Tu, leule cu leoaica, Zmeule cu zmeoaica, Samcă cu samcoaica, Diavoliţa rea!* MARIAN, D. 201. *Tu, leule, Tu, deochitorule, Tu, strigoaică, Tu, leoaică, Tu, deocheturoaică.* PAMFILE, B. 31. *Să păziţi pe C. De lei, de zmei, De leoaice, de zmeoaice, De Muma-pădurii!* id. DUŞM. 228. *Leoii, Leoaicele... Ai leoiului Şi-ai leoaicei.* GR. S. VI, 142. *Să întâlni cu apucătoriu, cu apucătoarea..., Cu leu, cu leoaică; Cu zmeul, cu zmeoaica.* IZV. XVI, 361. *Tu, strigoaico, Tu, deochetoareo, Tu, leoaico... În fundul mărilor, În copitele ciutelor, Acolo să vă duceţi.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 152. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, cu aluzie la agresivitatea, irascibilitatea sau la agilitatea, suplеţea, graţia animalului) *Jianul deveni mai teribil decât leoaica căreia îi răpeşte puii.* FILIMON, O. II, 347. *Luni dimineaţa s-a ridicat din pat ca o leoaică.* CARAGIALE, O. II, 223. *Sări ca o leoaică în picioare şi se duse în cramă.* SLAVICI, O. II, 107. *Ajungând la ţărm, o văzură venind după dânşii ca o leoaică, cu o falcă în cer şi una în pământ.* ISPIRESCU, L. 25. *Ca o leoaică s-a repezit Smaranda.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 183. *Ea se întoarse vijelioasă ca o leoaică şi se apropie de fata ei.* SANDU-ALDEA, D. N. 277. *De departe, se vedea o femeie fugind ca o leoaică şi ţipând în gura mare.* BUJOR, S. 50. *Când a înţeles, a izbucnit ca o leoaică.* REBREANU, I. 87. *Ochii coanei Elenchii străluceau ca la o leoaică.* BASSARABESCU, S. N. 75. *Femeile se zvârcoliră ca leoaicele, care spre crâşmar, care spre bărbaţi.* SADOVEANU, O. I, 381. *Haralamb se ivi pe chei,... urmat de o femeie durdulie, dar altminteri sprintenă şi iute în mişcări ca o leoaică tânără.* TUDORAN, P. 350. *Cu un mers de leoaică şi cu un mijloc cât un inel de logodnă.* BARBU, S. N. 54. ✦ Epitet pentru o femeie rea, crudă, trufaşă (născută în zodia Leului). *Taci! – Leoaica pândeşte.* NEGRUZZI, S. III, 378. *Matilda se simţise lovită în trufia ei de leoaică.* PREDA, C. I. P. II, 183.

– Pronunţat: *le-oai-*. – Pl.: *leoaice* şi (regional) *leoici* (ALR II 4 984/130, 141, 172, 235, 250, 284, 334).

– **Leu**[1] + suf. *-oaică*.

LEOÁIE s. f. **1.** (Învechit şi popular) Leoaică. *Tăria leului şi glasul leoaiei şi semeţia bălaurilor s-au stins.* BIBLIA (1688), $364^2/45$, cf. KLEIN, D. 371. *La păstorii livi sunt căprioare, măgari... leoaie şi berbeci sălbatici.* HERODOT[2], 250, cf. 175, DRLU, I. GOLESCU, C., ISER, LM, BARCIANU, TDRG II, 906, DA II_2, 170, CIORĂNESCU, D. ET. 4 799, DSR, ALR II 4 984/29, 36, 47, 53, 272, 316, 349, 353, 362. ✧ (În descântece) *Tu, leule cu leoaie, Tu, ursule cu ursoaie, Tu, lupule cu lupoaie, Şi tu, Samcă cu Samcoaie Pe N. în pace-l lăsaţi.* MARIAN, NA. 377. *La mijloc de cale întâlnitu-l-a Leul cu leoaia, Zmeul cu zmeoaia.* PAMFILE, S. v. 46. *S-o-ntâlnit... Cu leu, cu leoańia.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 338. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Odihnindu-te, culcaşi ca leul şi ca şi leoaia.* PO 174/4.

2. (Bot.; regional; şi în sintagma *leoaie de mare*, BORZA, D. 21, 250) Gura-leului (*Antirrhinum majus*). Cf. id. ib. *Frundză verde de leoaie Pe Măriea Frăţiloaie Om beli-o ca pe oaie.* CANDREA, Ţ. O. 44.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. ARH. FOLK. VI, 297. *Ca să nu d'ie duhuri necurate, pui la căpătâi lioaie şi tămâie.* ib. 291.

– Pronunţat: *le-oa-*. – Pl.: *leoaie* şi (regional) *leoi* (ALR II 4 984/272, 349, 353, 362).

– **Leu**[1] + suf. *-oaie*.

LEOÁMPĂ s. f. (Regional) **1.** Borş fără fasole sau cartofi (STRAJA-RĂDĂUŢI); (regional) leoarcă[1] (**I 3**). Cf. DA II_2, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

2. Vin de proastă calitate (Horodniceni – Suceava). Cf. ALIL XXVI, 149.

– Scris şi: *lioampă*. – Pl.:?

– Et. nec.

LEOÁNDRĂ s. f. v. **leurdă**[1].

LEOÁPĂ s. f. **1.** (Bucov., Mold. şi prin Transilv.; depreciativ) Gură (ca organ al vorbirii); (popular) leoarbă (**1**). Cf. CIHAC, II, 169. *Taci, tată, ce tot nu-ţi mai tace liopa?* CONTEMPORANUL, IV_2, 45. *Tacă-ţi leoapa, nime nu-i de vină dacă are pe ducă-se pe pustii.* ib. VI_2, 18, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 237, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. III, 448, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, BUL. FIL. II, 287, IORDAN, STIL, 348, IORDAN, L. M. 193, SCRIBAN, D., DSR. *Clămpănind... din lioapă.* ŞEZ. III, 69, 187. *Tacă-ţi lioapca şi nu mai clămpăni.* ib. IX, 150, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, ŞEZ. XIX, 12, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Ţine-ţi hlioapa.* PAŞCA, GL., cf. ALR I 69/251, 391, 420, 554, A I 24, TEAHA, C. N. 238, PASCU, C. 108.

2. (Prin Transilv.) Lovitură dată cu palma. Cf. ŞĂINEANU, D. U., VICIU, GL.

– Scris şi: *lioapă*. – Pl.: *leoape*. – Şi: **leópă** (DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DA II_2; scris şi *liopă*), **leápă** (scris şi *liapă*, TEAHA, C. N. 238), **lépă** (A I 24), **hleoápă** (com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, ALR I 69/251, 391, 420, 554; scris şi *hlioapă*), **leoápcă** (scris şi *lioapcă*) s. f.

– Postverbal de la **leopăi**.

LEOÁPCĂ s. f. v. **leoapă**.

LEOÁPŞĂ s. f. (Rar) Bucată, fragment (dintr-o substanţă moale, vâscoasă). *Câteva leoapşe de tină şi câteva pietre au zburat numaidecât spre căpitan.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 90. *Dau drumul la apă... şi-o aud cum cade jos, plescăind parc-ar fi o leoapşe de tină.* id. ib. 181.

– Pl.: *leoapşe*.

– Cf. l e o p[1].

LEOÁRĂ s. f. v. **liură**.

LEOÁRBĂ s. f. (Depreciativ) **1.** (Popular) Gură (ca organ al vorbirii); (regional) leoapă (**1**). *Dac-ar şti el chiolhănosul şi ticăitul de unde-am pornit astă noapte ş-ar strânge lioarba acasă.* CREANGĂ, A. 127. *Tacă-ţi lioarba, dac-ai venit aici.* id. ib. 155, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Mai tacă-vă lioarba! răcni Vătaşa. Eu pierd şi voi hodorogiţi.* DUNĂREANU, CH. 46, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 151, DR. III, 448, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, DEX, DSR, ŞEZ. V, 104. *Astupă-ţi leoarba, mă!* I. CR. VI, 127, cf. ŞEZ. XX, 106, PASCU, C. 108.

2. (Prin Munt.) Persoană care leorbăie (**1**); flecar, limbut (**1**), palavragiu, guraliv, vorbăreţ (**1**), (regional) leofârdă. *Nu fi leoarbă, fa muiere! Ce văd eu nu e părere, Nu-i nălucă, nu-i stafie, Ci e om cu pălărie.* UDRESCU, GL.

– Scris şi: *lioarbă*. – Pl.: *leoarbe*.

– Postverbal de la **leorbăi**.

LEOÁRCĂ¹ s. f., adv. **I.** S. f. **1.** Vin de proastă calitate, slab alcoolizat, obţinut din tescovină; p. ext. orice băutură alcoolică de proastă calitate; poşircă (**2**), (regional) leoampă (**2**), leveş (**3**). V. liur. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, GHEŢIE, R. M. 242, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, DSR, CABA, SĂL., ALR SN I h 241.

2. (Prin Bucov. şi prin Transilv.) Rachiu (**1**). Cf. DR. I, 284, DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din CAPU CODRULUI – GURA HUMORULUI, ALR SN I h 241/260.

3. (Mold., Transilv. şi prin nord-vestul Munt.) Aliment lichid (ciorbă, cafea etc.) puţin consistent şi prost preparat; (învechit şi regional) zemurcă. Cf. KLEIN, D., POLIZU, LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Ne aştepta zilnica noastră leoarcă de dimineaţă, în care se puteau recunoaşte slabe urme de lapte.* IORGA, P. A. I, 61, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, BUL. FIL. II, 289, L. ROM. 1959, nr. 5, 79, ib. 1965, 332, com. MARIAN, VAIDA, com. din FRATA – TURDA, PAŞCA, GL., LEXIC REG. 82. ✦ Borş fără fasole sau cartofi; leoampă (**1**). Com. din BĂLĂCEANA – GURA HUMORULUI.

II. Adv. (Adesea determină adjectivul „ud", căruia îi dă valoare de superlativ) Ud (**1**), plin de apă, de sudoare, de sânge etc.; ciuciulete, lişteav (**3**). Cf. POLIZU, BARONZI, L. 125. *Acoperite cu frunze de bozii şi muiate lioarcă de doniţa vecinelor,* [paparudele] *urează săltând şi chiuind.* ODOBESCU, S. III, 228. *Ce căldură! sunt leoarcă.* CARAGIALE, O. II, 140. *Se dă jos încetinel pe trotuarul plin de apă şi intră, leoarcă de ploaie, pe portalul bătrânului său pallazaccio.* id. ib. 165. *Batiste mototolite, ude leoarcă,... abureau vapori calzi.* DELAVRANCEA, S. 136. *Pe copil l-au ridicat... leoarcă de sânge.* id. H. T. 104. *N-ar fi fost vreo ispravă să se întoarcă la Palat ud leoarcă.* MACEDONSKI, O. III, 40. *Uzi leoarcă şi rebegiţi de frig,... se înghesuiau unul într-altul, ca să se încălzească.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 43, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Micii văcari se întorc acasă leoarcă de apă.* SĂM. IV, 510. *În vremea asta, celelalte fete se împroşcau cu apă; unele se făcură leoarcă.* TAFRALI, S. 6. *Iaca-s lioarcă, de două ori m-am scufundat.* DUNĂREANU, CH. 121, cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 125. *Un pâlc de oameni, muiaţi leoarcă, priveau cu frică la săgeţile albe de ploaie.* REBREANU, N. 5, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dulama de pe mine era leoarcă, în cizme aveam o oca de apă.* GALACTION, O. I, 81. *Vlad, grăsuţ..., leoarcă de sudoare, căzu jos.* id. ib. 163, cf. DA II_2. *Aşteptam leoarcă de năduşeală.* BRĂESCU, A. 140/10. *După ce-a văzut pernele leoarcă de lacrimi, a venit şi ea lângă dânsul.* COCEA, S. II, 57. *Aşa l-a găsit, cu părul vâlvoi, cu faţa leoarcă de zeama strugurilor.* id. ib. 275. *Leoarcă de sudoare lipicioasă şi rece,... Ion a băiguit o poveste fără noimă.* POPA, V. 293. *Ion era cu trupul leoarcă de sudoare.* VISSARION, B. 118. *Le-a lăsat afară... ude... leoarcă.* SEBASTIAN, T. 10. *Când iese din gârlă el nu rămâne leoarcă: se zvântă într-o clipă.* VOICULESCU, P. I, 28. *Un gardist bătrân, leoarcă de sudoare, îl plesnea fără cruţare.* BART, E. 75. *Ne-a dus uzi leoarcă acasă la dânsul, unde ne ştia mai în siguranţă.* MOROIANU, S. 59. *Cămaşa udă-leoarcă, se lipise de trup.* DAN, U. 146, cf. BUL. FIL. VI, 228, SCRIBAN, D. *Iorgu (leoarcă de sudoare se şterge cu batista).* KIRIŢESCU, G. 168. *Se întoarce după miezul nopţii speriat, vânăt şi leoarcă de ploaie.* ARGHEZI, S. XXXIV, 82. *Veneau... oameni, cu feţele brăzdate, arşi de soare, leoarcă de năduşeală.* CAMIL PETRESCU, O. II, 283. [Ploaia]... *să nu-i scalde leoarcă veşmintele.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Leoarcă de ploaie, pădurile strălucesc cu o mare intensitate.* BOGZA, C. O. 65. *Mi-am cules cămaşa din iarbă, leoarcă de năduşeală.* STANCU, D. 202. *Într-o clipă fu leoarcă de apă.* VINEA, L. II, 75. *Plutaşul se trântise pe nisip, aşa leoarcă cum era, cu barba udă.* TUDORAN, P. 103. *Era leoarcă de sudoare.* T. POPOVICI, S. 255. *Se trezise leoarcă de sudoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 32, 19/4, cf. DEX. *Căminarul ia seama că păcătosul de ianuarie jilav i-a făcut ciubotele leoarcă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 15/1, cf. DSR, D. ENC. *Alt copil... toarnă apa pe mâneca ilicului celui din mijloc, făcându-l leoarcă de apă.* ŞEZ. XIII, 38, cf. CABA, SĂL., com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR SN III h 844. *Soaţa udă leoarcă Crede că e joacă Şi râde, sărmana, Nimic nu ia seama.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 265, cf. ZANNE, P. III, 591. ✦ (Ca determinant pe lângă „beat") Tare (**B 2**), foarte. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ALR I I 724/158.

– Scris şi: *lioarcă*. – Şi: **liúrcă** (POLIZU, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M. 242, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, BUL. FIL. II, 289, L. ROM. 1959, nr. 5, 79, ib. 1965, 332, com. MARIAN, VAIDA, com. din FRATA – TURDA, PAŞCA, GL., ALR SN I h 241/260), **leórcă** (ALEXI, W., CABA, SĂL., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR SN III h 844; scris şi *liorcă*, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. I, 125, ŞĂINEANU, D. U., CADE, ALR I I 724/158) s. f.

– Cf. liur.

LEOÁRCĂ² s. f. (Ban.) **1.** Broască râioasă (*Bufo vulgaris*); (regional) mioarcă² (**I 1**). Cf. N. LEON, MED. 80, DA II_2, ŞĂINEANU, D. U., L. ROM. 1973, 327. ✦ Broatec (*Hyla arborea*). Cf. GR. S. I, 190.

2. Epitet pentru o femeie imorală. Cf. DA II_2, CONV. LIT. XXXVIII, 891. *Unde-ai fost, lioarcă bătrână? – În vecini după lumină.* ANT. LIT. POP. I, 324.

– Scris şi: *lioarcă*. – Pl.: *leoarce*.
– Din germ. **Lorch**.

LEOÁRDĂ s. f. v. **leurdă**.

LEOÁRFĂ s. f. (Ban.) Mască[1] (**I 1**); p. ext. persoană care poartă o mască. Cf. CONV. LIT. XXXVIII, 891, CADE, DA II_2, BUL. FIL. II, 188, CV 1951, nr. 6, 29, L. COSTIN, GR. BĂN. 129, ALR II/29. *Ne-mbrăcam, ne făceam moş Crăciun cu leoarfa aia şi fugeau copiii în lume de ea.* PORŢILE DE FIER, 190.
– Scris şi: *lioarfă*. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 129. – Pl.: *leoarfe*. – Şi: **leórfă** (CADE) s. f.
– Cf. germ. Larve.

LEOÁRPĂ s. f. (Regional) Supă. Cf. ALIL, XXVI, 149, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.
– Pl.:?
– Postverbal de la **leorpăi**.

LEOÁRŢĂ s. f. (Prin Olt. şi prin nord-vestul Transilv.) Ceva umed şi moale. Cf. COMAN, GL., CV 1951, nr. 3, 46, TEAHA, C. N. 238, L. ROM. 1965, 33, GL. OLT.
– Pl.:?
– Cf. leoarcă[1].

LEOÁŞ[1] s. m. v. **leuaş**.

LEOÁŞ[2] s. f. v. **liotă**.

LÉOATĂ s. f. v. **liotă**.

LEÓBĂ s. f. v. **lodbă**.

LEÓCAŞ, -Ă adj. v. **leucaş**.

LEÓCĂ s. f. v. **leucă[1]**.

LEOCEÍ vb. IV. Intranz. (Prin Transilv.) **1.** A stropi cu apă. Cf. CONV. LIT. XX, 1012.
2. (Despre apă) A clipoci. Cf. CIHAC, II, 511. *Auzim ceva lioceind în fântână*. RETEGANUL, în L. ROM. 1954, nr. 5, 46.
3. (Despre porci; în forma *locioli*). A bea cu zgomot. Cf. DA II_2, 233.
– Scris şi: *liocei*. – Prez. ind.: *leoceiesc*. – Şi: **locioli** (DA II_2, 233), **lociurí** (CIHAC, II, 522) vb. IV.
– Din magh. **locsol**.

LEOCHÍU, -ÍE adj. (Turcism învechit) Roşu (aprins), stacojiu. *Cizme voinicești liochii* (a. 1729). ŞIO II_1, 238. *O pereche de iminei liochii* (a. 1821). id. ib., cf. LM, DDRF, GHEŢIE, R. M. 240, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 338.
– Scris şi: *liochiu*. – Pl.: *leochii*.
– Din turc. **löki**.

LEOCIOTÍ[1] vb. IV. (Regional; despre ape curgătoare) A clipoci (Runcu Salvei – Năsăud). Cf. CHEST. IV, 53/264.
– Prez. ind.: *leociotesc*.
– Cf. leocei.

LEÓCIURĂ s. f. (Prin Transilv.) Băutură slabă; poşircă (**2**). *A făcut o liociură de răchie, slabă-slabă*. Com. LIUBA.
– Scris şi: *liociură*. – Pl.:?
– Et. nec.

LEOCNÍ[1] vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. (Complementul indică mai ales alimente) A lăsa, a ţine (până îşi pierde prospeţimea). Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
2. Refl. (Despre apă) A se împuţi; a se cloci. Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
– Prez. ind.: *leocnesc*.
– Et. nec.

LEOCNÍ[2] vb. IV. Intranz. (Regional) A bufni, a pica la pământ. Cf. DA II_2, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.
– Prez. ind.:?
– Din magh. **lőkni**.

LEOCNÍT, -Ă adj. (Regional) Nemişcat din loc multă vreme. *Stă leocnit acolo*. Cf. DA II_2, 157, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
– Pl.: *leocniţi, -te*.
– V. **leocni[1]**.

LEOCÓRN s. m. v. **licorn**.

LEOCÓRNO s. m. v. **licorn**.

LEOCOTÁREŢ, -Ă adj. v. **locotareţ**.

LEODEĂN s. m. (Bot.; regional) Numele unei plante acvatice, cu flori albe. *Leodean e bun să te afumi de vânturi turbate şi de duhu rău*. DENSUSIANU, Ţ. H. 105, cf. 322.
– Pl.:?
– Et. nec.

LEÓDNĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Ceaţă. Cf. LEXIC REG. II, 28.
– Scris şi: *liodnă*. – Pl.:?
– Et. nec.

LEOFÁRDĂ s. f. (Regional) Persoană care vorbeşte mult şi fără rost, flecar, guraliv, limbut (**1**), palavragiu, vorbăreţ (**1**), (regional) leoarbă (**2**). Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
– Pl.: *leofârzi*.
– Cf. leoafă.

LEOFÂRDÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Flecar, guraliv, vorbăreţ (**1**), limbut (**1**). Cf. DA II_2, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI.
– Pl.: *leofârdoşi, -oase*.
– **Leofârdă** + suf. *-os*.

LEÓGUR s. n. v. **lagăr**.

LEÓI s. m. (În descântece) Augmentativ al lui leu[1] (**I 1**). *La mijloc de cale întâlnitu-l-o Leu cu leoi,*

zmeu cu zmeoi. MAT. FOLK. 1 540. *Leoii, leoaicele,... Ai leoiului Şi-ai leoaicei.* GR. S. VI, 142.
– Pronunţat: *le-oi.* – Pl.: *leoi.*
– **Leu**[1] + suf. *-oi.*

LEOITENÁNT s. m. v. **leitenant.**

LEOITRÁR s. m. v. **loitrar.**

LEÓITRĂ s. f. v. **loitră.**

LEOITRÍŢĂ s. f. v. **loiţriţă.**

LEOMÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-vestul Olt.) A se lipsi de ceva. Cf. DA II_2. *Mă liomesc de somn; mă liomii de el.* VÎRCOL, M.
– Prez. ind.: *leomesc.* – Scris şi: *liomi.*
– Et. nec.

LEOMPOTÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) **1.** A mesteca (**1**). Cf. DA II_2, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.
2. A tulbura (**II 1**). Cf. DA II_2, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.
– Scris şi: *liompoti.* DA II_2, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. – Prez. ind.:?
– Cf. l e o a m p ă.

LEONARDÉSC, -Ă adj. (Rar) Care aparţine lui Leonardo da Vinci, privitor la Leonardo da Vinci, specific lui Leonardo da Vinci; care este în genul creaţiei sau gândirii lui Leonardo da Vinci. *Spirit leonardesc..., marele artist compune sferic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 12/2.
– Pronunţat: *le-o-.* – Pl.: *leonardeşti.*
– **Leonardo** [da Vinci] (n. pr.) + suf. *-esc.*

LEONATIC adj. v. **lunatic.**

LEÓNE s. m. invar. Unitate monetară în Sierra Leone. Cf. D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-o-.*
– Din fr. **leone.**

LEONÉZĂ s. f. (Rar) Nume de pălărie bărbătească. *Peste chica împănată de mătreaţă şi iluzii, s-a înălţat clasica leoneză a amanţilor începători.* KLOPŞTOCK, F. 306.
– Pronunţat: *le-o-.* – Pl.: *leoneze.*
– Din fr. **lyonnaise.**

LEÓNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Ca de leu[1] (**I 1**); (livresc) leonin[1] (**I**), (învechit) leiesc, (învechit, rar) leontic. *Apăraţi cu curaj leonic frumoasa voastră patrie până la ultimul moment.* F (1869), 6.
– Pronunţat: *le-o-.* – Pl.: *leonici, -ce.*
– Cf. germ. l e o n i n i s c h.

LEONICÉSC adj. (Învechit, rar; în sintagma) *Stih leonicesc* = vers leonin, v. l e o n i n[2]. *Câte sunt neamurile stihurilor:... anapesticesc, leonicesc, decasillavon şi stihul cel amestecat.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 118[r]/7. *Pentru stihul cel leonicesc.* id. ib. 122[r]/13, cf. L. ROM. 1981, 56, D. Î. LAT. – ROM.
– Pronunţat: *le-o-.* – Pl.: *leoniceşti.*
– Cf. lat. med. l e o n i n u s, - a, - u m.

LEONÍN[1], -Ă adj. **I.** (Livresc) Care aparţine leului[1] (**I 1**), care este caracteristic leului, privitor la leu; (ca) de leu, asemănător leului; (învechit) leiesc, (învechit, rar) leonic, leontic. *Albert de Morcerf cultiva cu o stăruinţă mult mai mare decât muzica şi pictura aceste trei arte cari complectuiesc creşterea leonină.* BARONZI, C. III, 198/16, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU. *Lipseşte acel element dinamic, care era însuşi oratorul, cu înfăţişarea lui leonină.* SADOVEANU, O. XIX, 373, cf. SCRIBAN, D. *Dă din coada lui stufoasă... şi despicată frumos de o cărare ca de pieptene, pornită din ceafa leonină, prin blană, până la vârf.* ARGHEZI, S. VIII, 136. *Dulapul se vindea împreună cu un pat cu tăbliile scunde şi grele, puse şi ele pe câte două labe, ce, în intenţia sculptorului, aparţineau neamului leonin.* CĂLINESCU, S. 56. *Costache Negri..., bărbat de o frumuseţe leonină, înalt, voinic, brun, care cutreierase până la vârsta aceea aproape toată Europa,... înfiinţase aci, la Mânjina, această „Academie liberă", cum a fost poreclită mai târziu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 441, cf. DL. *Emil P. D. Motzeanu se ridică masiv, rezemându-se de marginea mesei şi scuturându-şi capul leonin.* T. POPOVICI, S. 194, cf. DM. *Îl văd în biroul lui, neclintit, cu o mare hotărâre în privire şi în atitudinea capului său leonin, ridicat în semn de primire a luptei cu orice risc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 1/1. *Patriotismul său specific, cu izbucniri leonine, forţa adunată în rezistenţa generaţiilor, fac din bătrân un exemplar unic.* ib. 1971, nr. 118, 8/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Era un om... cu un cap mare, leonin.* BĂNULESCU, C. M. 32, cf. D. ENC., NDN. ✦ (În sintagmele) *Contract leonin* = contract prin care una din părţi îşi rezervă beneficiul cel mai mare sau prin care una din părţi este scutită de a participa la pierdere. Cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN[3], NDN. *Clauză leonină* = clauză a unui contract leonin. Cf. D. ENC. (Învechit) *Societate leonină* = societate, companie unde toate avantajele aparţin unuia sau numai unora din asociaţi. Cf. BARONZI, C. III, 198/32, COSTINESCU, LM.
II. (Învechit, rar; calc după germ. *Löwenthaler*; în sintagma) *Taler leonin* = monedă care a circulat în Imperiul Austriac. *Ca să se învoiască,... acestuia îi mai promiseră 80 de taleri leonini.* BARIŢIU, P. A. I, 173.
– Pronunţat: *le-o-.* – Pl.: *leonini, -e.*
– Din lat. **leoninus, -a, -um,** fr. **léonin.**

LEONÍN[2], -Ă adj. (Livresc; în sintagmele) *Versuri leonine* (sau, învechit, rar, *hexametri leonini*) = versuri ale căror emistihuri rimează. Cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 96[2]/28. *Esametrii leonini... seamănă a cădinte.* FM (1844), 366[2]/19, cf. LM, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN. *Rimă leonină* = rimă care cuprinde penultima şi chiar antepenultima silabă. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-o-.* – Pl.: *leonini, -e.*
– Din fr. **léonin.**

LEONTIÁZIS s. n. (Med.) Aspect al feţei caracterizat prin prezenţa de infiltrate masive întretăiate de

şanţuri naturale, întâlnit în diferite boli. Cf. D. MED., DN[3], D. ENC., NDN.

– Din fr. **léontiasis**.

LEÓNTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Ca de leu[1] (**I 1**), referitor la leu; (livresc) leonin[1] (**I**), (învechit) leiesc, (învechit, rar) leonic. *Cu puternicul său braţ înfrânse furia leontică a turcilor.* SĂULESCU, HR. I, 243/3, cf. LM.

– Pronunţat: *le-on-*. – Pl.: *leontici, -ce*.

– Din lat. **leonticus, -a, -um**.

LEÓNTROŞ, -Ă adj. (Regional) Strâmb (**I 2**); îndoit (Blaj). *Ce băţ leontroş!* CV 1951, nr. 2, 35.

– Pl.: *leontroşi, -e*.

– Et. nec.

LEONUŞCĂ s. f. (Bot.) Negruşcă (*Nigella arvensis*). Cf. BORZA, D. 116, 250.

– Accentul necunoscut. – Pl.:?

– Et. nec.

LEOP[1] interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un corp moale când cade pe o suprafaţă netedă. V. l i p, b u f. *Ni-l aduce* [pe boierul ţinutaş] *poşta sau harabagiul jidan de-l trânteşte liop pe pareaoa Iaşilor.* NEGRUZZI, S. I, 237, cf. DDRF, TDRG, CADE, DA II_2, BUL. FIL. II, 188, 289, SCRIBAN, D., DL, DEX. *Atunci plăcinta liop, tocmai în vârful capului.* SBIERA, POV. 147, cf. ALR SN V h 1 468. *Aşchiuţă din pădure Mihoho din câmp Şi liop, liop în casă* (Sita). GOROVEI, C. 345.

– Scris şi: *liop*.

– Onomatopee.

LEOP[2] s. m. (Prin Transilv.) Vagabond (**2**). Cf. DA II_2, com. DRĂGANU, PAŞCA, GL.

– Pl.: *leopi*.

– Cf. magh. l o p „a fura".

LEOPÁRD s. m. Animal carnivor din familia felidelor, cu blana de culoare gălbuie, cu pete roşcate sau negre, care trăieşte în Asia şi în Africa; panteră; (învechit) pardos[1] (**1**); (învechit, rar) pardal (*Felis pardus*). *Venim la munte nalt, unde... era... numai... heri neştiute şi onochetavri şi inorogi şi leoparduri.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 79[r]/25. *Între aceste de patru picioare din feliul mâţelor să numără: leul, tigru,... leopardo.* AMFILOHIE, G. F. 285[v]/6. *Leopardul, boul şi şărpele... le veşteşte o norocită ispravă.* IST. AM. 89[r]/18. *Aflai pe craiul... culcat pe o pele mare de leopard.* CANTACUZINO, N. P. 49[r]/7, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Pământul Africei... are cele mai sălbatice fiară: lei, tigri, panteri, leopardi.* GENILIE, G. 169/15. *Leopardul să pare a fi un panter tânăr.* J. CIHAC, I. N. 25/1. *Îndată ce prind ii de veste că tigrii şi leoparzii (nişte fiare) se înmulţăsc prea mult, întreprind fără cea mai puţină întârziere o mare vânătoare asupra acelor fiare.* IC. LUM. (1840), 12^1/6. *Leopardu şi lynx... sunt acum foarte rari.* BARASCH, I. N. 273/16, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *El iubea a să acoperi cu o piele de leopard.* ALEXANDRESCU, E. N. 30/10. *Leopardul, ca şi cărtiţa, ieştind, Zvârl ţărâna-mbucăţită pe deasupra lor.* SION, POEZII, 146/10. *Ochi de lei, de vulturi, de leoparzi sălbatici... Ard sub vălul nopţii.* ALECSANDRI, POEZII, 210, cf. LM. *Regele mai face-un semn Şi pe două porţi deschise Se azvârl doi leoparzi.* EMINESCU, O. I, 165. *Un leopard adult simţeşte deodată-n sânu-i o văpaie.* CARAGIALE, O. IV, 327, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Să te cobori în junglă ca să pândeşti lei şi leoparzi.* LOVINESCU, S. V, 427, cf. DA II_2. *Să-l iubeşti,... De-ar fi urs, motan Sau urangutan, De-ar fi leopard cumplit.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 418. *S-a încins cu o piele de leopard.* TEODOREANU, C. B. 149, cf. SCRIBAN, D. *Cum am recunoaşte tigrul de leopard, dacă natura n-ar urma nişte tipare?* CĂLINESCU, C. O. 188. *Pe parchet, pe divanurile lungi de lângă pereţi, zări un belşug de blănuri de leopard.* VINEA, L. I, 379, cf. DL, DM. *Apariţia acestui leopard în partea nordică a U. R. S. S. este cu totul neobişnuită.* VÂN. PESC. 1960, nr. 7, 19. *Grădina zoologică e un fel de magazin de jucării, unde tigrii, girafele şi leoparzii sunt vii.* SORESCU, U. 10, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, L. ROM. 1983, 211, D. ENC., NDN. ✧ F i g. *Pe ceruri leoparzii amurgului se sting.* VOICULESCU, POEZII, II, 99. ✧ *Leopard de mare* = focă din regiunile arctice şi subarctice, de obicei solitară, care atinge 3,5 m lungime şi 380 kg, care se hrăneşte cu pinguini sau cu foci tinere, denumită astfel datorită petelor negre de pe fondul gri al blănii. (*Hydruruga leptomyx*). Cf. D. ENC. *Leopardul zăpezilor* = irbis (*Panthera uncia*). Cf. M. D. ENC., DN[3], DSR, D. ENC., NDN. ✦ Blana acestui animal. Cf. DEX.

– Pronunţat: *le-o-*. – Pl.: *leoparzi*, (învechit) *leopardi* şi (învechit, rar, n.) *leoparduri*. – Şi: (învechit, rar) **leopárdo, leupárd** (PONTBRIANT, D., ALEXI, W.) s. m.

– Din ngr. **λεόπαρδος**, lat. **leopardus**, it. **leopardo**, fr. **léopard**.

LEOPARDIÁN, -Ă adj. Care aparţine poetului italian G. Leopardi, privitor la G. Leopardi, în genul operei lui G. Leopardi. *Eminescu are aspecte byroniene, leopardiene, novalisciene.* STREINU, P. C. III, 302, cf. STEAUA, ianuarie 1960, 99, L. ROM. 1962, 560. *Volumul de scrieri inedite leopardiene ne oferă multe surprize.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 44, 29/3. ✧ (Adverbial) *Poemul se proiectează, leopardian, peste zări incerte, printre ruini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 4/1.

– Pronunţat: *le-o-par-di-an*. – Pl.: *leopardieni, -e*.

– **Leopardi** (n. pr.) + suf. *-ian*.

LEOPÁRDO s. m. v. **leopard**.

LEÓPĂ s. f. v. **leoapă**.

LEOPĂÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** A produce un zgomot caracteristic prin sorbirea (lacomă) a unui aliment. Cf. CIHAC, II, 169, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DA II_2, DEX, PASCU, C. 108.

2. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi, prin apă etc. *Trecu... desculţă, zgribulită, leopăind grăbită prin noroi moale şi rece.* REBREANU, I. 461. *Îi auzi paşii desculţi leopăind în tină şi depărtându-se.* id. R. I, 298, cf. ŞĂINEANU, D. U., DL, DEX.

3. A flecări, a sporovăi, a trăncăni[1] (**2**), (regional) a leorbăi[1] (**1**), a leorfăi. Cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DA II_2, I. CR. V, 126, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Scris şi: *liopăi.* ŞĂINEANU, D. U., I. CR. V, 126, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, PASCU, C. 108. – Prez. ind.: *leópăi* şi *leopăiesc.* – Şi: (învechit, rar) **leopărí** (ALEXI, W.) vb. IV.

– **Leop**[1] + suf. *-ăi.*

LEOPĂÍT s. n. Zgomot produs de un obiect care loveşte ritmic apa. *S-a auzit liopăitul lopeţilor şi trupurile negre ale luntrilor s-au despărţit de vapor.* CONTEMPORANUL, IV, 48, cf. DA II_2, 158. ✦ Zgomot produs de cineva care umblă prin noroi, prin apă etc. *Pe ulicioară se auzeau tot mai des leopăiturile paşilor grăbiţi.* REBREANU, NUV. 265.

– Scris şi: *liopăit.* – Pl.: *leopăituri.*

– V. **leopăi**[1].

LEOPĂRÍ vb. IV v. **leopăi**[1].

LEOPÂRDÁC s. m. (Regional) Străin stabilit de curând într-un sat; leopotaie (Sângeorz Băi – Năsăud). Cf. PAŞCA, GL.

– Pl.: *leopârdaci.*

– Cf. l e o p[2].

LEOPCIOFLEÁNDURĂ s. f. (Învechit; depreciativ) Ciocoi de rangul cel mai de jos. *Din liopciofleandură, ciocoi de coada trăsurii, am ajuns hop-ciocoi, vătav de ogradă, şi, din hop-ciocoi, para-ciocoi, stolnic de curte..., dar, cătând bine, tot ciocoi!* ALECSANDRI, O. VI, 286, cf. 395, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SFC I, 156, DEX.

– Scris şi: *liopciofleandură.* – Pl.: *leopciofleandure.* – Şi: **lipciofleándură** s. f. ALEXI, W., SFC I, 156.

– Cf. c i o c o f l e a n d u r ă.

LEÓPOŞ, -Ă adj. v. **lapoş.**

LEOPOTÁIE s. f. (Regional) Străin stabilit într-un sat de curând; (regional) leopârdac (Sângeorz Băi – Năsăud). Cf. PAŞCA, GL.

– Pl.:?

– Cf. l e o p[2].

LEOPOTÍ vb. IV. (Regional) **1.** T r a n z. şi i n t r a n z. A mânca cu zgomot, a clefăi. Cf. TEAHA, C. N. 239. *Liopotesc cu gura.* id. ib.

2. R e f l. A se scălda (**2**). Cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Prez. ind.: *leopotesc.*

– **Leop**[1] + suf. *-oti.*

LEOR s. m. sg. v. **liur.**

LEORB interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal care mănâncă; p. e x t. zgomotul produs de cineva care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. Cf. UDRESCU, GL.

– Onomatopee.

LEORBÁUCĂ s. f. (Regional) Femeie flecară. Cf. DR. IV, 826, DA II_2, 157.

– Scris şi: *liorbaucă.* DR. IV, 826.

– **Leorbău** + suf. *-că.*

LEORBĂCĂÍ vb. IV. (Prin nord-vestul Munt.) **1.** I n t r a n z. (Despre animale sau, p. e x t., depreciativ; despre oameni) A mânca cu zgomot, sorbind tare. Cf. UDRESCU, GL., SFC VI, 115.

2. T r a n z. A spăla ceva cu zgomot. *Leorbăcăie mai încet vasele alea, măi fato, să închid şi eu un ochi.* UDRESCU, GL.

3. I n t r a n z. A merge prin noroi, producând un zgomot caracteristic. *Vine-ncet, leorbăcăind abia-abia prin mocirlă.* UDRESCU, GL.

4. R e f l. A se uda cu apă. *Unde te-ai leorbăcăit aşa?* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *leorbăcăi* şi *leorbăcăiesc.*

– **Leorb** + suf. *-ăcăi.*

LEORBĂCĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Acţiunea de a (s e) l e o r b ă c ă i şi rezultatul ei.

1. Sorbitură (**1**), (regional) sorbăcăială. Cf. UDRESCU, GL.

2. Mâncare proastă, zeamă chioară; spălătură de vase, lături. Cf. UDRESCU, GL.

3. Apăraie; mocirlă. Cf. UDRESCU, GL.

4. Udătură (**1**), (popular) udeală (**1**). Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *leorbăcăieli.*

– **Leorbăcăi** + suf. *-eală.*

LEORBĂCĂÍT s. n. **1.** (Prin nord-vestul Munt.) Leorbăcăială (**1**). Cf. UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Murdar; leorcăit[2] (**1**) (Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *leorbăcăiţi, -te.*

– V. **leorbăcăi.**

LEORBĂÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. (Mai ales prin Mold.; ironic) A vorbi fără rost; a flecări, a leopăi[1] (**3**), a sporovăi, a trăncăni[1] (**2**), (învechit şi regional) a lehăi[1] (**1**). Cf. CIHAC, II, 669, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 151, PASCU, S. 370, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *E beat, domnule judecător, nu ştie ce spune, au leorbăit avocaţii.* SADOVEANU, O. XVII, 464, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DSR, ŞEZ. V, 104, XXXII, 106, ALR I 69/394, LEXIC REG. II, 123, UDRESCU, GL. ✧ (Prin lărgirea sensului) *După dânsa alergau curcanii leorbăind din guşa cu mărgele roşii.* C. PETRESCU, R. DR. 242.

2. R e f l. (Mold.) A se îmbăta. *Trăzni-te-ar Dumnezeu, iar te-ai afumat. – Nu, dragă... – Ba te-ai leorbăit!* SĂM. IV, 406.

3. I n t r a n z. (Prin Munt.; despre câini) A bea sorbind cu limba (făcând un zgomot caracteristic); (regional) a limpăi, a limpi (**1**), a sorbăcăi; p. e x t. (despre oameni) a mânca zgomotos. Cf. UDRESCU, GL.

– Scris şi: *liorbăi.* PAMFILE, J. II, 151, PASCU, S. 370, ŞĂINEANU, D. U., CADE, ŞEZ. V, 104. – Prez. ind.: *leórbăi* şi *leorbăiesc.* – Şi: **liurbăi** vb. IV. ALR I 69/394.

– **Leoarbă** + suf. *-ăi.*

LEORBĂIÁLĂ s. f. (Mai ales prin Mold.) Faptul de a l e o r b ă i (**1**); flecăreală, trăncăneală[1] (**2**), spo-

rovăială, (regional) leorbăitură. *Ce fel de judecător care ține legea în mână și nu mă apără de leorbăiala avocaților?* SADOVEANU, O. XVII, 464, cf. DL, DEX, DSR, UDRESCU, GL.
– Pl.: *leorbăieli.*
– **Leorbăi** + suf. *-eală.*

LEORBĂÍRE s. f. Acțiunea de a leorbăi și rezultatul ei. Cf. DDRF, ALEXI, W.
– Pl.: *leorbăiri.*
– V. **leorbăi.**

LEORBĂÍT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a leorbăi; zgomot produs de cineva care soarbe lacom un aliment. Cf. UDRESCU, GL.
– V. **leorbăi.**

LEORBĂITÚRĂ s. f. (Regional) Sporovăială, trăncăneală[1] (2), vorbă fără rost; (regional) leorbăială. Cf. A V 15, GLOSAR REG. 45.
– Pl.: *leorbăituri.*
– **Leorbăi** + suf. *-tură.*

LEÓRBĂ s. f. v. **lurben.**

LEÓRBĂR s. f. v. **lurben.**

LEÓRBE s. f. v. **lurben.**

LEORBĂU s. m. (Mold.; ironic) Om flecar; limbut (1). Cf. CADE, DA II_2, DEX, DSR.
– Scris și: *liorbău.* CADE. – Pl.: *leorbăi.*
– **Leorbăi** + suf. *-ău.*

LEORC interj. (Prin nord-vestul Munt.) Cuvânt care redă zgomotul apei în care se spală rufele sau în care se bălăcește cineva. Cf. UDRESCU, GL.
– Onomatopee.

LEÓRCĂ s. f. v. **leoarcă**[1].

LEORCĂÍ vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Popular și familiar) A (se) face leoarcă[1] (**II**), a (se) uda (1) (tare) (cu apă). Cf. PAMFILE, J. I, 125. *(Îl vaporizează și pe el)* [Sergentul]*: Ho, că mă leorcăi tot!* KIRIȚESCU, G. 130, cf. DEX, I. CR. IV, 123, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI.
2. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică rufe) A spăla în grabă. *Am leorcăit numai d-ale copiilor câte ceva.* UDRESCU, GL.
3. Tranz. (Prin Mold.) A bea întruna. Cf. ȘEZ. XIX, 12.
4. Tranz. (Prin nord-vestul Munt.) A dojeni pe cineva, a certa. *M-a leorcăit c-am întârziat oleacă.* UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *leórcăi* și *leorcăiesc.*
– **Leoarcă**[1] + suf. *-ăi.*

LEORCĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a (se) leorcăi și rezultatul ei; bălăceală, (regional) leorcăit[1]. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *leorcăieli.*
– **Leorcăi** + suf. *-eală.*

LEORCĂÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Leorcăială. *E acolo; nu-i auzi leorcăitul: leorc, leorc?* UDRESCU, GL.
– V. **leorcăi.**

LEORCĂÍT[2], **-Ă** adj. (Mai ales prin Munt.) **1.** Care este îmbibat cu apă; (regional) leorbăcăit. *În câte un colț de stradă, un gardist care își scotea chipiul și-și ștergea fața cu o basma mare, leorcăită demult.* BACALBAȘA, S. A. I, 172. *Am lăsat rufele numai leorcăite.* UDRESCU, GL.
2. (Despre vreme) Moinos (1). *Ce vreme leorcăită; nici nu poți ieși din casă afară.* UDRESCU, GL.
3. (Despre oameni) Depravat. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *leorcăiți, -te.*
– V. **leorcăi.**

LEORCĂITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Lături; (popular) zoaie. *Nu mai arunca leorcăiturile în fața casei!* Cf. UDRESCU, GL.
– Pronunțat: *-că-i-.* – Pl.: *leorcăituri.*
– **Leorcăi** + suf. *-tură.*

LEORCIORÍ vb. IV v. **lociuri.**

LEORDÁCĂ s. f. (Bot.; prin Maram.) Stupiniță (*Platanthera bifolia*). Cf. BORZA, D. 133, 251.
– Pronunțat: *le-or-.* – Pl.:?
– Cf. leurdă.

LÉORDĂ s. f. v. **leurdă.**

LEORDEÁNCA s. f. art. (Prin Munt.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D^2.
– De la **Leordeni** (n. pr.).

LEORDÍNĂ s. f. v. **leurdină.**

LEÓRFĂ s. f. v. **leoarfă.**

LEORFĂÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A flecări, a leopăi[1] (**3**), a pălăvrăgi, a trăncăni[1] (2), (regional) a leorbăi[1] (1). Cf. IORDAN, STIL. 348, CV 1950, nr. 11–12, 41, ȘEZ. XIX, 43, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 119, ALR I 69/704, ALR II/I h 29/605.
– Scris și: *liorfăi.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 119, ALR II/I h 29/605. – Și: **leorhăí** (ȘEZ. XIX, 43), **lerfăi** (ALR I 69/704) vb. IV.
– **Leoarfă** + suf. *-ăi.*

LEORFĂITÓR s. m. (Regional) Om care vorbește mult și fără rost; flecar, palavragiu, vorbăreț (1) (Furcenii Vechi – Tecuci). Cf. ALR II/I h 30/605.
– Scris și: *liorfăitor.* ALR II/I h 30/605. Pronunțat: *-fă-i-.* – Pl.: *leorfăitori.*
– **Leorfăi** + suf. *-tor.*

LEORHĂÍ vb. IV v. **leorfăi.**

LEORP interj. Cuvânt care redă zgomotul produs când se mănâncă sau se bea ceva sorbind zgomotos. Cf. ALIL XXVI, 153.
– Onomatopee.

LEORPĂÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A mânca sau a bea ceva sorbind cu zgomot; (regional) leorbăcăi (**1**), a leorbăi (**3**), a limpăi, a limpi (**1**). V. leopăi[1] (**1**). *Eu şi Ionică leorpăim flămânzi din lingurile de lemn.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 159, cf. GHEŢIE, R. M. 237, TDRG, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Găsi vasul cilindru din care sorbi tot, leorpăind, simţi lichidul rece pe limbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 127, 16/2, cf. DEX. *Lelea cu botine-nalte Se duce-n sat după lapte Mă mir de ce zăbovea Ea şedea şi-l leorpăia.* I. CR. IV, 402, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 129.

2. Intranz. A scoate un sunet caracteristic. *Prinse de veste că tălpile i se umezesc şi că pământul leorpăie.* CHIRIŢESCU, GR. 15. ✦ Tranz. A călca greoi, producând un sunet caracteristic. *Trei namile de urşi... leorpăiau paşi de plumb la spatele codirlelor.* CONV. LIT. XLIV_1, 206.

– Prez. ind.: *leórpăi* şi *leorpăiesc.*

– **Leorp** + suf. *-ăi.*

LEORPĂÍT s. n. Faptul de a leorpăi; zgomot (neplăcut) produs de cel care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. *Leorpăitul atâtor guri.* VLAHUŢĂ, ap. SCRIBAN, D., cf. DEX.

– Pl.: *leorpăituri.*

– V. **leorpăi.**

LEORŢÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Moale[1] (**I 1**). *Slănină leorţoasă.* CV 1951, nr. 3, 46, cf. TEAHA, C. N. 238, L. ROM. 1965, 33.

– Pl.: *leorţoşi, -oase.*

– **Leoarţă** + suf. *-os.*

LEORÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

LEORÚŞ s. m. v. **lăuruscă.**

LEORÚŞCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

LEÓŞCĂ s. f. (Prin Mold.) Linguroi. Cf. PAMFILE, I. C. 146.

– Pl.:?

– Din ucr. **ложка.**

LEOŞTEÁN s. m. v. **leuştean.**

LEOŞTEÁND s. m. v. **leuştean.**

LÉOTĂ s. m. v. **liotă.**

LEÓTCĂ[1] s. f. (Prin Ban.; în expr.) **A face** (pe cineva) **leotcă** = a face (pe cineva) să devină tulburat, ameţit. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 119. *M-ai făcut liotcă cu ţuica asta.* id. ib.

– Scris şi: *liotcă.* – Pl.:?

– Et. nec.

LEÓTCĂ[2] s. f. v. **lotcă.**

LEOTENÁNT s. m. v. **leitenant.**

LEOTOROCÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A mânca ce-i mai bun. Com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Prez. ind.:?

– Et. nec.

LEÓTRĂ s. f. v. **loitră.**

LEP s. n. v. **lip[2].**

LÉPA interj. v. **lipa.**

LÉPĂ s. f. v. **leoapă.**

LEPĂDÁ vb. I. (Învechit şi popular; astăzi mai ales poetic). **I. 1.** Tranz. (Despre oameni; complementul indică obiecte, lucruri, substanţe etc. sau părţi ale acestora; adesea însoţit de determinări care arată locul sau direcţia) A arunca (pentru totdeauna sau pentru o perioadă scurtă de timp) ceva inutil, dăunător, neplăcut etc., a azvârli, a scoate (**III 3**), a zvârli (**2**), (învechit) a scutura (**I 1**), (regional) a ţipa[2] (**1**); a lăsa (**A I 5**) din mână, a da drumul, a nu mai ţine (**I 1**); a nu (mai) utiliza, a nu mai păstra (**1**). V. a se descotorosi. *Aşa purrtaţi eramu foarrte vihorriţi noi... şi a treia dzi cu ale s[a]le mânru veatrila corabiei lepădămu.* COD. VOR.[2] 316. *Acea vită spurcată iaste şi să o leapezi câinilor* (a. 1560–1562). TEXTE. ROM. (XVI), $4^r/1$. *De te va smenti ochiul cel direptu, scoate-l şi-l leapădă.* CORESI, TETR. 8. *Năvodul aruncat în mare... scoaseră el la margine şi şezură de aleaseră bunii în vase e putrezii lepădară afară.* id. ap. GCR I, 18/7. *Domnul... răsturnă roatele carălor şi le lepădă în fund* [de apă]. PO 226/22. *Aprinse-se de mânie şi lepădă de-amână tablele şi le frânse ele supt munte.* id. 288/18. *Împăraţii cei necredincioşi, care strica sventele icoane şi le lepăda din biserică, în multe chipuri dosădea şi muncea pre creştini.* VARLAAM, C. 31. *Să nu aibă voie...via să o scoaţă den rădăcină să o leapede.* PRAV. 25. *Va lepăda furtişagul ce va fi furat.* ib. 475, cf. MARDARIE, L. 269/12, 278/5, 285/8. *Puţină oaste având la un loc, au lepădat carele şi, numai cu călărimea, sprinteni s-au făcut a fugi.* M. COSTIN, O. 176. *Boiarinul... să-nfierbântă de mânie şi cu sabie capul lui să taie învăţă şi-n mare să-i lepede trupul.* DOSOFTEI, V. S. februarie $58^v/28$. *Merseră denapoia lui până la Iordan şi, iată, toată calea plină... de vase carele au lepădat Siria, spământându-să de ei.* BIBLIA (1688), $270^2/57$. *Nu este mai mare blăstămat în lume decât omul cela ce are o fărâmă de pâine în mână şi o leapădă pe acee şi cearcă să afle alta mai mare.* NECULCE, L. 221. *De te sminteaşte mâna ta, sau piciorul tău, taie-le pre ele şi leapădă de la tine* (a. 1703). GCR I, 349. *Partea trupului cea roditoare carea în cevaş macară betejindu-să, de grabnică moarte aducătoare este, pentru a vieţii sprijeneală a o rumpe şi de la noi a o lepăda, nici ne îndoim, nici ne ferim.* CANTEMIR, I. I. I, 46. *Tătarii au lepădat prădăciunile câte le aveau..., lăsând pe cei ucişi şi lucrurile prădate acolo* (a. 1716). ARHIVA, I, 102. *Icoanele le ardea... şi pen prestoale căuta de găsiia moaşte sfinte şi le lepăda.* R. POPESCU, CM I, 371. *Fiecare îşi lua obezile... şi le lepăda jos.* id. ib. 415. *Muierile să le întrebi, au doară vor fi... băut ierbi, să nu facă copii... Ceia ce va fi purtat ierbi... să le lepede şi să să canonească şase ani.* ANTIM, O. 238.

Unde au avut jupânul Ianachi datorii vechi... N-au avut acea voie să lapede marfa mea (a. 1786). FURNICĂ, I. C. 138. *Nu-ţ va lepăda jos capul săcerat* (a. 1798). ŞA I, 336. *Ducea o sarcină de lemne şi, ostenindu-se, au lăpădat-o jos.* ŢICHINDEAL, F. 170/4. *Nice ţopful nu e de lipsă, taie-l şi-l lapădă!* PETROVICI, P. 16/28, cf. LB. *Buletinurile nu se vor lepăda decât după ce se vor cerceta dacă numărul lor este de-o potrivă cu al mădulărilor celor de faţă.* REG. ORG. 13/11, cf. I. GOLESCU, C. *Unii din tabaci şi-au făcut gropanele deasupra fântânilor, lepădând toată mizeria alături* (a. 1837). DOC. EC. 667. *Tu-mi scrii să lepăd tot ce poate să te înfăţişeze.* C. A. ROSETTI, N. I. 115, cf. ISER. *Moneta de aramă colorată... cei care ştiau citi o lepădau, mulţimea însă o primea.* BARIŢIU, P. A. I, 108. *Îndată ce începe* [bolnavul] *a asuda, leapădă prostirea cea udă.* FĂTU, D. 40/7, cf. POLIZU. *Ştii tu de câte ori leapăd condeiul din mână până ce nimeresc ceea ce trebuie să zic?* GHICA, S. 85. *Mă văzui silit a lepăda instrumentul.* FILIMON, O. II, 110, cf. PONTBRIANT, D., LM, CIHAC, II, 512. *Acei oameni* [daltonişti] *văd... lumea printr-un fel de ochelari naturali pe care nu pot să-i lepede niciodată.* CONV. LIT. XI, 265. *Ai putea să lepezi cârma şi lopeţile să lepezi, După propria lor voie să ne ducă unde repezi.* EMINESCU, O. I, 155. *Luând buzduganul, îl aruncă în slava cerului şi, când căzu jos, se turti; îl lepădă şi pe acesta.* ISPIRESCU, L. 139, cf. DDRF. *În multe localităţi ţăranii leapădă capul păsării.* MANOLESCU, I. 260, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cositorul... îl leapădă la un pom curat sau îl îngroapă.* CANDREA, F. 246, cf. 380. *Ulise... băţu-şi lepădă din mână.* MURNU, O. 234, cf. TDRG, DHLR II, 205, cf. 210, 216. *Să faci un foc mare, să tai piciorul şi să-l lepezi în foc.* DELAVRANCEA, O. II, 46. *Pentru dânsul nu există lucru care să nu mai fie bun de nimic, care trebuie lepădat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 80, cf. DR. I, 220. *Intră, trânti uşa şi lepădă... geanta pe un scaun.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 28, cf. DR. III, 823, IV_2, 1 318, ŞĂINEANU, D. U., DR. VI, 295. *S-arată în bataia focului c-un lup în spinare, pe care-l lepădă jos.* MIRONESCU, S. A. 80, cf. DR. VIII, 138, DA II_2. *Scuipă şi leapădă scobitorile uitate între dinţi de la prânz.* TEODOREANU, M. III, 123. *Lupul leapădă cârlanul din gură şi o rupe la fugă.* SADOVEANU, O. IX, 177. *În somnul veşnic bunu-ţi preot de mult şi-a lepădat toiagul.* PILLAT, P. 117, cf. GR. S. VII, 288, PUŞCARIU, L. R. II, 99, SCRIBAN, D., DR. IX, 295. *Îşi lepădă pe divan poşeta şi mănuşile.* VINEA, L. II, 250, cf. SCL 1958, 311, L. ROM. 1961, 608, SCL 1963, 509, L. ROM. 1964, 42, SCL 1964, 506, ALIL XV, 63, SCL 1965, 635. *O găsise lepădată pe undeva.* BĂNULESCU, C. M. 67, cf. CL 1969, 295, L. ROM. 1970, 110, 1973, 564, DEX, I. GHEŢIE, B. D. 384, 457, 477, 580, L. ROM. 1976, 487, DSR, ALIL XXVIII, 129, XXIX, 46, SCL 1988, 158. *Tot merge ea cântând Floricele culegând, Floricele lepădând.* ALECSANDRI, P. P. 325. *Un om ce prăşia nu departe tare... leapădă sapa şi fuga spre iaz.* PAMFILE, DUŞM. 286. *De latura drumului le-a lepădat.* id. B. 43, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. *Leapădă boabe prin sobă, boabe dă cucuruz.* ARH. FOLK. III, 40. *La toţ capicili tăiai, Dî la toţ sânje luvai, În capu lu Ion lăpădai.* ib. 110, cf. A I 20, 22, II 12, ALR II 4 139/812, 5 111/836, ALR II/I h 66/2, ALR SN VII h 1 862, ib. h 1 863, ib. h 2 038, ib. h 2 083, ALRM SN h 1 450, 1550, 1 584, 1 615. *Să ne tundă ca pe oi Lapădă păru-n gunoi.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 100. *Nu e cârpă să o descoşi şi să o lepezi.* ZANNE, P. III, 71. *Cele mici le-ai lepădat, Cele mari ai căutat; Acum înoată ca un câine Ca să poţi scăpa mai bine.* id. ib. IV, 446. *Croitorul bun niciun petic leapădă,* se spune despre omul econom care preţuieşte orice lucru oricât de mic. id. ib. V, 216. *Am lăpădat piatra, am aruncat-o încet într-o parte.* ALR – B I MN h 117/3. (Prin lărgirea sensului; despre structuri sociale) *În fiecare zi oraşul leapădă cantităţi enorme de gunoi.* BOGZA, A. Î. 228. *Erau nişte drăgălăi de la ţară, cam leneşi şi hoţi, slugărind Bucureştiul, cărând tot ce lepăda oraşul.* BARBU, G. 8. (Refl. pas.) *Rădăcinile* [plantei] *trebuie să se scoată unde să pot şi să să lapede.* COD. SILV. 14. *Se destupa groapa şi se leapada pamântul de deasupra.* I. IONESCU, M. 423. *Măruntaiele... se leapădă sau se păstrează pentru leacuri.* PAMFILE, CR. 202. *Gunoiul din ziua de Sf Gheorghe să se lepede la rădăcina pomilor, căci rodesc bine.* IZV. XI, 111. ✧ (Prin analogie; despre animale, ape etc.) *Apa curătoare va lepăda afară broaşte, carele se vor sui şi vor intra în casa ta.* PO 201/6. *S-au necat toţ. Numai eu am rămas..., m-am apucat pre o scândură ş-am scăpat. M-au lepădat marea la margine cu puţân suflet.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie $152^{v}/1$. [Calul] *sirep şi nedomolit... pentru ca pe cel de pe dânsul să lepede, întâi pe sine de mal să surupă.* CANTEMIR, I. I. II, 7. *Iată că lapădă şiroiul dessufleţitul trup pe ţărmuri afară.* FM (1844), $293^{1}/36$. *Către sară apa lepădă mai la vale de Bulboană leşul domnului Mateieş.* SADOVEANU, O. VII, 406. *Nu erau decât valurile care de la o clipă la alta îşi lepădau mâlul.* TUDORAN, P. 178. *Turturelile zburară... Petricele-n guşi luară, Pe pământ iar se lăsară, Pietricele lepădară.* PAMFILE, CR. 100. ✧ Fig. *Această pasere măiastră a timpurilor moderne... înfrăţeşte oamenii în loc să lepede asupra lor ouăle de schijă din care izbucnesc năpârcile de foc ale distrugerii.* SADOVEANU, O. XVII, 25. *Scutura din cap râzând, lepădând la o parte cu palma vălmăşagul de vorbe care-l învăluia.* id. ib. XXI, 180. [Potcoavele cailor] *lapădă scântei din ieli.* ALR I 1 391/890. ✧ Expr. **A lepăda armele** (sau, regional, **armântul**) = a înceta o luptă; a se preda (**2**). *Deaca ştiu că-i hatman oştilor lui D[u]mn[e]dzău, îş lepădă armele şi cădzu la pământ la picioarele lui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $1^{v}/29$. *Ei, văzând oastea gata, şi să temea de tunuri, au lepădat armele şi i-au prins pă toţi.* R. POPESCU, CM I, 426. *Au lepădat armele şi s-au dat romanilor.* ŞINCAI, HR. I 202/19. *Va începe a trămura, a lăpăda armele şi a cere pace.* MAIOR, PRED. 37/29. *În caz de a lăpăda armele primite odată, să fie tractaţi şi pedepsiţi conform legilor militari.* BARIŢIU, P. A. I, 378. *I-a luat sabia, a silit pe acest oficer să poruncească la plăieşi să lapede armele şi pe urmă l-a arestat* (a. 1855). MS. 1988, nr. 4, 20. *Bulgarii lapădă armele.* EMINESCU, O. IX, 119, cf. DA II_2. *Tudor nu putea lepăda armele.* OŢETEA, T. V. 285, cf. L. ROM. 1953, 9. *N-o avut încotro şî s-o pus jios ş-o lepădat armele.* GRAIUL, I, 485. *Căpitane Radule, Leapădă-ţi tu armele, Să lăsăm zilele.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 277. ✦ (Complementul indică lichide, secreţii etc.) A vărsa (**2**). *Ce seamenă cu lacrămi, în bucurie secera-vor. Îmblând îmbla şi*

plângea lepădând semințele sale. CORESI, PS. 359/4. *Nu lepăd apa.* MARIAN, S. R. III, 67, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Orice om, când mănâncă întâi urzici primăvara, să lepede apa cu care le-a spălat într-un gard de mărăcini pentru ca să nu facă pureci în casă peste an.* IZV. XI, 67. *Pentru cei adormiți și iertați se cade să lepăd aceste lacrimi.* SADOVEANU, O. XIII, 78, cf. ALR SN III h 855, ALRM SN II h 677. ▭ *Să lepădăm o picătură din acest pahar în amintirea răposatului.* (Refl. pas.) *Când moare cineva din sat, sau din rude, apa scoasă să se lapede.* GOROVEI, CR. 11, cf. 445. ✦ A da (sau a înapoia) cuiva ceva (azvârlindu-i). *Așa am adeverit domnia mea cu tot divanul că nu se cuvine să lepede... banii înapoi după atâta vreme* (a. 1634). PANAITESCU, O. Ț. 146. *Făina veche... lepădând-o săracilor ca să ia banii.* R. GRECEANU, CM II, 208. [Egumenul] *le leapădă păn case vin cu sila și-i apucă de-l plătește* (a. 1752). IORGA, S. D. V, 198. *Le-am lepădat și lor câte-o bucată și-au rămas tare mulțumiți.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 199, cf. DA II_2. *Mi-a lepădat în zeamă o bucată de măduvă.* SADOVEANU, O. VII, 197. *Îi lepădă în palmă un bănuț de argint.* id. ib. XII, 106. *Venea boeriul și-ț lepăda banii acas, numai sî ti duși sî-i faci treabî.* GRAIUL, I, 336. ✦ (La jocul de cărți) A pune jos, scoțând din joc, cărțile de o anumită culoare. Cf. PONTBRIANT, D. *O joci de patruzeci de ani și tot n-ai învățat-o. Apoi când mă vezi că-ți lepăd pică de-un ceas.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 164. ✦ A înlătura, a da deoparte; a îmbrânci, a izbi. *Erau, între el și puținii boieri din jurul Măriei Sale, patru rânduri de câte cinci panțiri care, fără să se întoarcă să vadă cu cine au de-a face, îl lepădau într-o parte cu umerii.* SADOVEANU, O. XIII, 109. *Te lapăd d-un părete.* ALR I 1441/12. ✦ A-i da cuiva o lovitură; a lovi (**3**), a pocni (**I 2**). *Când ți-oi lepăda două palme, te-a văzut sfântul.* SADOVEANU, O. II, 414. ✦ (Învechit și popular; despre divinitate, ființe supranaturale etc., reprezentate și metonimic) A provoca, a produce (ca pedeapsă, ca răzbunare etc.) o nenorocire, un necaz, o durere etc. *Cel ce... lepădă grindirea sa ca pările, împrotiva feațeei gerului lui cire va sta?* PSALT. 305. *Leapădă grindinea sa ca păinile.* CORESI, PS. SL. – ROM. 280^{r}/12. *În ziua aceaea – zice Domnul... – multu e cela ce au căzut în tot locul, voi lepăda tăceare* [asupra casei lui Israel]. BIBLIA (1688), 594^{1}/15. *Să leapede deasupra lor nevoia cea grea.* ANTIM, O. 158, cf. DA II_2. *Sfintele icoane să lepede asupra ereticului o boală.* SADOVEANU, O. XII, 144. *Ele... Rânza i-au răsturnat, Ficații i-au tocat, Moțchii spatelui i-au încordat, Năduf cu tuse-n spate i-au lepădat.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 159. ✦ (Familiar; despre oameni) A face un gest abuziv, a exagera. *Ei bine, leapădă o camătă ingrată și cere capitaluri la binefacerea asociației.* BREZOIANU, A. 651/9. ✦ (Popular) A scutura (**I 1**), a azvârli. *Calul să lapădă (sare).* ALR I 1 111/12. ▭ *Leapădă firimiturile de pe haină.*

2. Tranz. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, de încălțăminte, podoabe, bijuterii etc.; adesea cu determinări care arată locul) A scoate de pe sine (smulgând) (aruncând sau așezând cu grijă); a se dezbrăca, a se descălța; a nu mai purta (pentru un moment sau pentru o anume perioadă de timp). *Strigându ei și lepădându-și veșmentele.* COD. VOR. 271. *Lepădă gios Tamara veșmentele ei.* PO 132/25. *Zise Domnul lui Moisi:... leapădă derept aceaia de pre tine podoaba ta.* PO 291/4. *El, lăpădând veșmântul său, să sculă de veni la Isus. n.* TEST. (1648), 55^{v}/10. *Să întoarse acasă plângând cu amar și-și lepădă hainele.* NEAGOE, ÎNV. 55/19. *Lepădându-ș brâiele fugia de dânsul.* DOSOFTEI, V. S. martie 32^{v}/18. *Lepădând hainele cele jalnice să îmbrăcă în alte haine și ieși la o răspântie închipuindu-se cum că iaste curvă.* ANTIM, O. 265. *Lepădând toate hainili cele de mari prețuri... au împodobit mireasile cu cea strălucită întru măsură podoabă... spre iconomie ușurare* (a. 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 50, cf. LB. *Când luge (jălește) vreunul pre cineva, lapădă pălăria din cap.* BOJINCĂ, R. 111/1. *Îți vei lepăda livrea.* HRISOVERGHI, A. 58/13. *Să-și lepede flanel umblând numai cu cămașa de pânză.* DESCR. AȘEZ. 20/8. *Jorj, spărgând ușa, intră și-și lepădă mantaua.* NEGRUZZI, S. III, 189. *Să lepezi aceste haine boierești și să te îmbraci cu haine de fecior prost.* FILIMON, O. I, 132, cf. PONTBRIANT, LM. *În nopți cu lună el își lepăda rasa și își punea mantie de cavaler.* EMINESCU, P. L. 58. *Țâca începe a-și lepăda țoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămașe, se vede jacheta.* CARAGIALE, O. I, 154. *Două rânduri de haine se rupsese și le lepădase.* ISPIRESCU, L. 357. *Poronci fetei să lepede rochia și pantalonii.* CONTEMPORANUL, II, 188. *Lepădându-și haina... Îmbracă iar pieptarul de fier.* MACEDONSKI, O. II, 88. *Mai privește o dată fioros în juru-i, apoi își leapădă mantaua.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 359. *Să lepede toate veșmintele de pe sine.* MARIAN, O. I, 402, cf. DDRF. *Boierii lepădară pantofii lor cei galbeni și se așezară pe divan.* XENOPOL, I. R. X, 210. *Am început a ne lăpăda vestmintele mai groase.* TURCU, E. 168, cf. BARCIANU. *Domnul și invitații nu leapădă mantia lor.* IORGA, V. F. 74. *Parcă ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratic care-l arde.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 75. *Își lăpădă paltonul de iarnă.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Își leapădă cămașa.* REBREANU, I. 46. *Leapădă-ți și tu, George, macferlanul și umbrela.* id. ib. 132, cf. DA II_2. *Le porunci să locuiască în cotețul împărătesc, iar ea să lepede toate hainele scumpe.* VISSARION, B. 36. *Își lepădă undeva, la întâmplare, prin întuneric, pălăria și paltonul.* SADOVEANU, O. V, 40. *Lepădarăm paltoanele și vestoanele, rămânând numai în svetere.* BLAGA, H. 211. *Hainele le lepădase în cămăruia dosnică a unui prieten.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Se așează lângă masă fără să-și lapede sumanul.* V. ROM. martie 1956, 120. *Aruncă ciubucul, își lepădă giubeaua și sări pe schelă.* TUDORAN, P. 356, cf. DL. *Mecanicul-șef își lepădase și haina, arătând și-n flanelă peste măsură de încălzit.* V. ROM. iunie 1957, 78. *Își lepădă halatul și își trase cizmele.* PREDA, DELIR. 159. *Împărăteasa n-a lepădat decât straiele Cenușăresei, nu și apucăturile ei.* N. MANOLESCU, A. N. III, 126, cf. DEX. *Când își lepădă broboada udă de ploaie, ... odaia se umplu de sunete.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 1, 15/2. *Lele cu trei ruji la cap și cu poalele de sac, Lapădă-ți tu rujile Și-ți cârpește poalele!* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 443. *Moșneagul leapădă de pe dânsul hainele cele bune.* VASILIU, P. L. 72. *Să lapăd haine bune Și să îmbrac un sac de lână?* PAMFILE, CR. 149. *La biserică te du Și-ți lapădă Haine negre călugărești Și ia albe îngerești.* IZV. XII, 259. [Duminica] *lebăd hainele*

ale negre. ALR I 1 361/24, cf. 5, 610. *Să dăzbracă, îj lapădă ainele sara.* ALR II 3 260/876. *O haină o lapez jos că nu-i mai de folos.* ALR SN VII h 1 863/102, cf. ALR I 1 361, ALR SN VII 1 862, 1 863. *Leapădă, doamne, cujbanul.* BALADE, III, 108. *Apoi cizme lepăda, Cu opinci mi se-ncălța.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 244. *Poftiți, boieri, la gioc! Lepădaț okincili Șî mâncaț găluștili.* FOLC. MOLD. II, 72. ✧ (Prin analogie; despre plante și părți ale acestora) *Stejarii... fac ghindă... și-și leapădă toată ghinda.* DOSOFTEI, PS. 94/19. *Plantele și-au lepădat florile și n-au lăsat decât trunchiul purtător.* CONV. LIT. XI, 240, cf. DA II_2. *Se zice că știuletele leagă, mătăsește, dă mătăși sau mătăsuri ori leapădă mătasa.* PAMFILE, A. R. 88. *Arborii își leapădă frunzele galbene.* STANCU, D. 287. ✧ Fig. *De vom vrea..., noi avem puteare a lepăda și a dezbrăca lucrul cela întunecatul și păcatele ca o cămașă.* CORESI, EV. 45. *Rogu-mă de mă iartă de nebunie și de sfatul cel rău și leapădă orbiciunea de pre ochii miei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie $129^{v}/35$. *Să ne lepădăm dar, fraților, de haina cea pierzătoare a îndoielii și a necredinței.* MARCOVICI, D. 308/25. *Pesemne Babă Dochia nu-și lepădase toate cojoacele.* CREANGĂ, A. 30. *A dat Dumnezeu întâi trei zile de vară și, pe urmă, o moină ș-o ploaie caldă, c-a început baba să-și lepede cojoacele.* VLAHUȚĂ, R. P. 53. *Vântul...va fl lepădând hlamida arămie a pustiului și va fi îmbrăcând pe acea de coloarea cerului senin a zefirului.* HOGAȘ, DR. I, 30. *Luna Își leapădă nestoarsă cămașa ei de nori.* VOICULESCU, POEZII, I, 168. *Sora mea...se căsătorise... tocmai în timpul când, lepădându-mi veșmântul muiat în liniști de-nceput, mă integram cu atâtea ocoliri și amânări în regnul uman.* BLAGA, H. 6. *Fata nu mai era aceeași! Parcă lepădase un veșmânt străin.* PREDA, R. 168. ✧ Expr. **A-și lepăda masca** = a-și dezvălui adevăratul caracter sau scop. *Au lepădat de la sine masca binevoinții sale.* ASACHI, I. I, 165/10. *Maștighia-mea ș-au lipădat masca, tatăl mieu au căzut într-un amor bătrân și nu vede.* PR. DRAM. 197. *Atunci Iancu lepădă masca, își desveli urâtul caracter.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Izbucni altă revoltă... ce făcu pe papa să lepede de tot masca creștinismului.* FILIMON, O. II, 124, cf. TDRG, DL, DEX. **A-și lepăda potcoavele** = a muri[1] (1). *Văd eu că mi se apropie și mie să-mi lepăd potcoavele.* ISPIRESCU, U. 2, cf. CADE, ȘĂINEANU, Î. 151. ✦ Refl. (Familiar; despre pietre) A se așchia, a se rupe în bucăți la suprafață (sub acțiunea ploii și a vântului), a se cliva. *Pe la Bran am auzit pe un pietrar spunând despre o piatră de mormânt care începuse să se aşchieze... că se lapădă.* DR. X, 296. *S-a lăpădat piatra de la mormânt.* Com. S. PUȘCARIU, cf. DA II_2. ✦ Refl. și tranz. A părăsi (nemairespectând) o tradiție vestimentară. *Căzând în greșală de curvie și cunoscând și jeluind greșala..., pocăindu-să, lepădă portul cu păcatele și-mbrăcă port bărbătesc.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $14^{r}/13$. *Lepădându-ș portul împărătesc, ieși mălcomiș de n-au sâmțâtu-o nime.* id. ib. martie $49^{v}/22$. *Doamna era îmbrăcată în haine frânceștі..., deci au lepădat hainele acelea și au luat rumânești.* R. POPESCU, CM I, 421. *Ileana Cosânzeana, lepădă mohorâtele sale haine de văduvie... și luă altele cusute numai în flori.* CONV. LIT. VI, 23. *Clasele superioare se lepădaseră deja de portul bătrânesc.* EMINESCU, S. P. 226. *Au lepădat bărbații işlicele și, sub oarecare altă formă și materie, le-au luat sexul faible.* CARAGIALE, O. IV, 280. *Îndată ce a murit cineva, femeile, atât cele culte cât și țărancele, leapădă toate podoabele de pe dânsele.* MARIAN, Î. 401. *Era fatal ca țările române să lepede haina fanariotă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 20. *Abia-și lepădase uniforma liceului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 388, cf. DA II_2. *Popa... lepădă hainele popești și rămase în așteptare.* VISSARION, B. 374. *A fost popă și s-a răspopit...: și-a lepădat potcapul, ș-a făcut și alte ticăloșii.* SADOVEANU, O. II, 280. *Lepădase straiele muscălești.* id. ib. XXI, 206. *Și-a lepădat șalvarii și fesul, s-a îmbrăcat ca rumânii din partea locului.* STANCU, D. 11. *Moș Iancu n-a vrut să-și lepede portul balcanic.* id. ib. 478. *Și-a ras barba, a lepădat straiele orientale și s-a îmbrăcat după moda apuseană.* MAGAZIN IST. 1973, nr. 10, 10. ✦ Refl. și tranz. A părăsi sau a fi făcut să părăsească o îndeletnicire, o poziție sau un rang social (exprimat adesea metonimic); a fi scos, dat afară dintr-o funcție (înaltă), a i se lua cuiva o anume însărcinare (înaltă) (de stat), un anume titlu etc.; a excomunica. *Că așa se băgase jidovii, cine va ispovedi Hristosu, lepădat să fie de besearecă.* CORESI, EV. 166. *Aria cel răul..., ca un vrăjmaș adeverit, împreună carei ascultase de el, sfântul săbor procleții-i și-i lepădară.* id. ib. 182. *Are hi un împărat mare să-ș lepede stema...și să să ducă în casa unii slugi a sale să petreacă.* VARLAAM, C. 130. *Petru, deacă văzu pre Arie că iaste eretic și huleşte pre Dumnezeu, lepădă-l din diaconie.* id. ib. 134, cf. 121. *Toată averea aceluia ce au lepădat călugăria va rămânea la mănăstirea de la carea au fugit.* PRAV. 300. *De va îndrăzni acel arhiereu de va preoți pre acel ocărât fără de întrebare..., ce numai așa fietecum, acela arhiereu să fie lepădat din scaun.* EUSTRATIE, PRAV. 26/2. *Episcopul, sau preotul, sau diaconul..., de vor face furtișag, să fie lepădați din preoție.* id. ib. 31/2. *Petriceico Vodă... au lepădat fără de nicio nevoie domnia țărâi și s-au dus în Țara Leșească.* M. COSTIN, O. 122. *Dreptatea sfântă lucru grețos ca acesta nu multă vreme răbdându-l, Inorogul aflând mijlocul, pre Vidră din tirănie au lepădat și pre Fil în locul moștenirii mai drepte au așezat.* CANTEMIR, I. I. II, 187. *El... îndată-și lepădă călugăriia.* ANON. CANTAC., CM I, 197. *S-au și lepădat de crăia leșască înaintea sfeatului, zapis dând... că nu-i mai trebuie să fie crai.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 338. *Dă le va face voia numai la o cerere, are să le-o facă la toate până și la a să lepăda dă împărăție.* VĂCĂRESCUL, I. I, $67^{v}/11$. *Este datoriu mai puțin cu o lună mai nainte de ce voieşte să lapede slujba sa, a vesti aceasta înaintea vornicului.* CARTE TREB. I, 250/4. *Au fost judecat și lăpădat din episcopie și dat în mâni mireneşti să se pedepsească.* MICU, ÎN ȘA I, 245. *Au venit în Ungaria cu mare oaste asupra lui Gheza ca să-l lapede din tron.* ȘINCAI, HR. I, 206/37. *S-a cam spăriat acest episcop și s-au și lepădat de slujba aceasta* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 157. *Sfântul Grigorie s-au lepădat din buna voință de episcopia Țarigradului.* GOLESCU, E. 47. *Ferdinant... introduse și incviziția pre carea guvernul franțuzesc o lepădase.* AR (1829), 237. *Să leapădă de Epitropie fără temeinică pricină.* COD. ȚIV. 35/33. *Cel ce leapădă slujbile... arată că nu*

voieşte să se facă mai folositor obştii. MARCOVICI, D. 53/6. *Este multă vreme... de când Velisarie a lepădat coroana.* id. VEL. 33/9. *M-am lepădat din slujba oştinească, mi-am jărtfit mica carieră.* KOGĂLNICEANU, S. 190. *Ca un monarh ce sunt altă nimică mai osăbit nu am decât numai cinstea, încât pierzăndu-o trebuie să mă lepăd de tron.* ASACHI, I. 280/17. *Ion Cazimir... se lepădase de porfira Romei spre a se face rege de Polonia.* id. S. L. II, 7, cf. ISER. *O să se împartă ranguri, şi iată-i, plecaţi pe jos, Toţi se leapăd de opincă ca alţi Petre de Cristos.* BOLLIAC, O. 170. *Naţiunile civilizate lepădară pana, penelul şi dalta şi luară lancea şi sabia ca să-şi apere patria.* FILIMON, O. II, 78. *Dacă Mauriciu te iubea, el nu s-ar fi lepădat aşa de lesne de acest titlu de amic al casei.* BARONZI, I. G. 204/17. *Vornicul Stroe Leurdeanu, ce-şi asvârlise comanacul şi-şi lepădase rasa, veni pentru a doua oară în scaun.* ODOBESCU, S. I, 447. *Ioan Anghelos desistă de la titlul şi demnitatea de împărat, lepădă însemnele împărăţiei.* EMINESCU, O. XIV, 121. *Dacă vrei s-o iei pe Ileana, leapădă-te de tronu' împărătesc.* CARAGIALE, O. I, 119. *Îl sileşte... a se lepăda de cultura vitelor.* XENOPOL, I. R. XIV, 22. *Preferi să se lepede de mitropolie şi să se retragă ca călugăr la mănăstirea Neamţului.* SBIERA, F. S. 35. *Căutai... să mă leapăd de una din funcţiunile mele de la Universitate.* id. ib. 316. *Patriciul... nu-şi lepăda însemnele, rămânând tot aşa măreţ.* M. I. CARAGIALE, C. 51, cf. DA II_2. *Îi vine să se lepede... de pictură.* TEODOREANU, C. B. 226. *Îşi aduceau aminte despre un diacon... care a fost lepădat de cuviincioasa breaslă eclesiastică.* SADOVEANU, O. XX, 249, cf. SCRIBAN, D. *Cantemireştii erau, de fapt, nişte răzeşi... care-şi lepădaseră numele.* CIOCULESCU, I. C. 16. *Metodiu lepădă pana de gâscă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 21/1. (Fig.) *Din ceata celor cu patru picioare mă lepădaţi.* CANTEMIR, I. I. I, 48. ◇ Refl. pas. (Învechit) *Muiarea ceaea ce-ş va lăsa bărbatul... să se leapede de biserecă* (a. 1560–1562). TEXTE ROM. (XVI), $3^{v}/1$. *Popa cela ce nu va mătura besearece în toate sâmbetele, să se leapede de preuţie.* ib. $3^{v}/10$. *S-au giudecat cu votul şi sufragiul tuturor ca să se lepede din deregătoria sa cea vlădicească şi, ca să nu se întine tot cinul peoţesc, să se dea pe mâna magistratului.* ŞINCAI, HR. III, 38/21. *Popa de la Joseani, să porunceşte ca să se leapede din preoţie* (a. 1831). ARH. FOLK. VII, 128. ◇ Expr. Tranz. (Învechit) **A lepăda** (pe cineva) **din cinste(a) (sa)** = a exclude pe cineva dintr-o categorie socială onorabilă; a da cuiva o pedeapsă umilitoare (din punctul de vedere al categoriei sociale căreia-i aparţine). *De voi ceare trupul... lu Hristosu răstignitu..., voiu cădea den slava bogăţiei, sau mă vor lepăda den cinste.* CORESI, EV. 137. *[Î]l vor opri... de la besearică şi-l vor duce de-l vor închide într-o mănăstire departe şi mai vrătos îl vor lepăda de tot şi cu totul den cinstea sa şi atunce să va da pre mâna giudeţului celui mirenesc.* PRAV. 208.

3. Tranz. şi refl. A înlătura, a scăpa sau a face pe cineva să scape de un rău sufletesc (şi trupesc) (v. a se vindeca[1] **2**); a îndepărta de la sine, a nu mai avea, a-şi pierde sau a face pe cineva să piardă un sentiment, o stare sufletească etc. (neplăcută sau nocivă) (v. a se purifica **2**); a-şi înăbuşi ori a face pe cineva să-şi înăbuşe un sentiment plăcut, o stare benefică etc. *Lepăda-vom de la noi tarrul lor.* PSALT. HUR.[2] 87. *Să lepădăm tot răul şi hitlenia de la inima noastră.* CORESI, EV. 47. *Se nevoiaşte spre toate lucrurile ceale bune... şi se leapădă de mândriia trupului.* id. ib. 70. *Lepădaţi-vă hicleşugurile de la inimile voastre.* IEUD, 155. *Strigă şi chiamă toţi creştinii şi-i învaţă... să leapede mândria.* VARLAAM, C. 8. *Trufia o leapădă Domnul şi împută celora ce li să pare că-s direpţi şi ponosluiesc* (a. 1642). CCR, 152/18. *Nici norocul mieu voi lipăda, ci voi să vă arăt că nicio primejdie a lumii la mine niciun preţ nu are.* M. COSTIN, O. 317. *De Cantemireşti să fie despărţit şi lepădat de prieteşugul lor.* NECULCE, L. 161. *De frăţia şi tovărăşia Inorogului... să va lepăda.* CANTEMIR, I. I. II, 159. *De nu mă veţi asculta, nici nu veţi face poruncele mele, ci vă veţi lepăda de dânsele şi nu veţi păzi legea mea toată..., voi aduce pre voi pustiire.* ANON. CANTAC., CM I, 87. *Lepădă toată frica şi începu de săpă pân' ajunse la moaştele sfântului.* id. ib. 100. *Lepăda-va toate strâmbătăţile noastre... întru adâncul mării.* ANTIM, O. 185. *De poftim să facem această cinste... Domnului, creştineşte, trebuie să lepădăm mânia, să scuipăm pizma.* id. ib. 187. *Să leapădă de ruşine.* AETHIOPICA, $37^{r}/13$. *Suspinul din suflet a-l lepăda nicicum nu poci.* MINEIUL (1776), $202^{r1}/23$. *Îşi leapădă de la sine somnul* (a. 1784). ŞA I, 95. *Încă mai are vreo sâmţire de cinste şi n-au lepădat toată aplecarea spre bine.* CARTE TREB. I, 134/29. *Să leapăd toate plăcerile.* GHERASIM, T. $150^{r}/1$. *Leapădă lenevire.* id. ib. $160^{r}/12$. *Isprăvire plăcerii de la viaţa omenească şi a lepăda grija şi supărare cu acest prilej.* AMFILOHIE, G. F. $69^{v}/1$. *Pre mai mulţi au izgonit pentru că n-au lepădat cinstea sfintelor icoane.* ŞINCAI, HR. I, 138/28. *Să lepede lumea bănuiala.* MIL. TIT. $6^{v}/10$. *Lapădă din inima ta toată pompa şi trufia diavolului.* MAIOR, PRED. II, 71/10. *Aceşti înălţaţi preste popor..., Lăpădând făţarnică mântao, Fac pe ceialalţi să le slujească Supt domnie aristocraticească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 349. *Nu lepădă nădejdea de a găsi coperământ.* id., în ŞA II, 151. *A urma bunul şi a lepăda răul nu este păcat.* POTECA, F. 212/6. *Voi vă lepădaţi pentru totdeauna de fericirea domestică şi de liniştea cugetului.* MARCOVICI, D. 107/21. *După ce am început a cheltui, să mă opresc, să mă lepăd de o dorinţă aşa de aproape de împlinit?* KOGĂLNICEANU, S. 190. *Să mă lepăd de orice pretenţie mi se cuvine* (a. 1840). PR. DRAM. 166. *A lepăda... cineva de tot divinitatea virtuţei este o impietate.* ARISTIA, PLUT. 90/13. *Prin ademenirile voastre o faceţi de îşi... leapădă cinstea ca să se arunce în braţele voastre.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Să lepezi lăcomia, Zavistia de-o parte.* id. ib. II, 257. *Lepădaţi invidia şi temerea.* GHICA, S. 236. *Se lepăda de o speranţă ce o avusese de mult timp.* BARONZI, C. I, 261/12. *S-a lepădat cu totul de mofturi, de curteniri.* CONTEMPORANUL, I, 72. *Lepădând orice văl de făţărie, începu a face răutăţile pe faţă.* ODOBESCU, S. I, 85. *Ea nu putea să se lepede de visul ei.* SLAVICI, O. II, 18. *Iată, pentru dragostea ta, mă lepăd de puterea mea cea măiastră.* ISPIRESCU, L. 188. *Racoviţă... duce... o viaţă modestă în capitala împărăţiei otomane, fără însă a se lepăda de orice speranţă spre redobândirea unuia din tronurile române.* XENOPOL, I. R. IX, 43. *Ruşii nu lepădă speranţa de a îndupleca pe turci.* id. ib. XII, 155. *Scutură din cap*

ca şi când s-ar încăpăţîna să-şi lepede o slăbiciune. REBREANU, I. 54. *Îşi luă... un aer de gravitate pe care însă îl lepădă repede ca să nu-şi strice pofta de mâncare.* id. R. I, 218, cf. DA II$_2$. *Nu ştiu dacă aţi lepăda pentru viaţa lui mândria voastră.* VISSARION, B. 69. *Leapădă de la tine îndrăzneala.* STĂNOIU, C. I. 149. *Unde erau grijile? Necazurile? Le lepădasem.* VOICULESCU, P. II, 116. *Lepădaseră orice fel de sfială faţă de cinstitul pârcălab.* SADOVEANU, O. XIII, 323. *Te rog... să-mi dai voie să lepăd din mine celelalte supărări... pe care le am.* id. ib. XIV, 59. *Vrei să te lepezi cu orice preţ de obsesia dumitale?* ARGHEZI, S. XXV, 16. *Prinde contactul cu obiectele individuale şi se leapădă treptat de amintirile sensibile.* VIANU, L. R. 137. *Pe obrazul lui Anton Lupan şi al celorlalţi stăruia o îngrijorare pe care zadarnic încercau să şi-o lepede.* TUDORAN, P. 373. *Că doar nu-s nebun ca tine Ca să mă lepăd de bine.* PAMFILE, CR. 149. (F i g.) *Luminării să ne luminăm, deci să lepădăm lucrul întunericului* (cca 1633). GCR I, 85/37. *Pâinea vieţii carea mâncând-o sufletul leapădă stricăciunea morţii.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/5. *Copaciul pizmei... peste prilazul îngrăditurii afară a-l lepăda ţi se cade.* CANTEMIR, I. I. II, 179. *Cu vitejie creştinească lepădaţi lucrurile întunericului.* ANTIM, O. 221. *În aceste zile, dorul mă leapădă sătul.* PILLAT, P. 13. *Ninge şi gândul leapădă orice formă de ură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 24/3. ✧ E x p r. (În limbajul religios; adesea cu parafrazarea expresiei) **A se lepăda de păcate** sau **a-şi lepăda păcatele** = a-şi manifesta (în cadru ritualic) părerea de rău pentru săvârşirea unei fapte rele, a unei greşeli etc.; a se căi. *Să lepădăm aicea păcatele noastre ca să fim curaţi.* CORESI, EV. 20. *Să postească cu inimă curată..., să-ş lepede deasupra sa tarul păcatelor şi să îmble iuşor pre calea lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. 65. *De nu-şi va lepăda neştine păcatele, nu va putea dobândi pre Hristos.* id. ib. 72. *Să se lepede de păcatele ei fie bizantine, fie pariziane.* CĂLINESCU, O. XI, 157. *M-am hotărât să mă lepăd de păcate şi atâta tot.* VINEA, L. I, 129. *Mortul... trebuie... să se lepede de toate păcatele câte le-a făcut.* MARIAN, Î. 53. (În limbajul religios, mai ales în ritualul botezului când preotul şi catehumenul schimbă de trei ori aceleaşi replici sub formă de întrebare şi răspuns) **A se lepăda** (ori **a lepăda** pe cineva) **de satana** sau **dracul**, **diavolul**, **ucigă-l-toaca** (ori **-crucea**) = a alunga de la sine orice ispită, orice gând sau fapt rău; a se purifica (**2**). *Alte molitve să le zică derept să-l boteaze curând, să-l leapede de diavolul* (a. 1560–1562). TEXTE ROM. (XVI), 8^r/13. *Iară feciorul de va naşte bolnav..., să-l boteadză curundu, să-l leapede de dracul.* PRAV. LUCACI, 164. *Mă leapăd din toată inima, de Satana, de mândria lui şi de toate lucrurile lui* (a. 1783). ŞA I, 51. *După ce s-a lăpădat de trei ori de Satana naşu-său pentru el, popa satului a luat copilul în mâni.* CARAGIALE, O. I, 130. *Niţă a lui Văraru care m-a ţinut în braţe la botez, s-a lepădat de satana, beat.* KLOPŞTOCK, F. 332. *Să se ştie că din ziua aceea gospodarii toţi s-au lepădat de ucigă-l-crucea.* SADOVEANU, O. III, 36. *Nici că-i pasă lui, săracul, Că nănaşa spune crezul Şi se leapădă de dracul.* CĂLINESCU, O. XI, 39. *Te lepezi de satana? întrebă bărbatul... O botez cu numele Dumitra.* STANCU, D. 199. *Întreabă de trei ori: te lepezi de satana?* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 144. *Boteza-te-i, măi ţigane?... Lepăda-te-ai de satană?* MARIAN, SA. 350. *Io vreu să hiu în ştirea lu Dumnedzău, de dracu mă leapăd.* O. BÎRLEA, A. P. III, 233. (În construcţii comparative, accentuează intensitatea acţiunii descrise de verb) *„Nimic! Niciuna!" răspunsei, lepădându-mă ca de satana şi mulţumit că pot scăpa cu faţa curată.* SLAVICI, O. I, 385. ✦ A părăsi, a nu mai avea sau accepta o idee (greşită sau nefolositoare), un gând (neplăcut sau nociv), o decizie etc. (v. a u i t a **I 2**). *Acest prepus tot l-au lepădat dintru apostolii săi.* VARLAAM, C. 155. *Lepădă sfatul acelui neam şi primi sfatul altora.* ANON. CANTAC., CM I, 97. *Va vrea să batjocorească şi să lepede o pre bună şi folositoare hotărâre ce s-au făcut* (a. 1757). ARHIVA R. I, 86/15. *Ca un îndărătnic împrotivitoriu lapădă ideea ta carea o împreuni cu cuvintele.* MICU, L. 198/19. *Este datoriu să lapede de la sine pricina neştiinţii.* id. L. F. 50/6. *Ar fi fost destui asupra lui Ştefan Tomşa de nu ar fi lepădat sfaturile tribunilor celor mai bătrâni.* ŞINCAI, HR. II, 370. *Să se sârguiască a le lepăda din minte toate astea.* id., în ŞA I, 672. *Gândurili celi vrednice de lepadat.* VÂRNAV, L. 93^r/13. *În foarte vătămătoare greşală cad aceia carii, lăpădând adevărurile de crezut, numai pre cele arătate şi dovedite cer.* POTECA, F. 120/15. *Lepădând cei din Roma ipotezul lor, de aceea încheierea aceasta va pierde puterile sale.* id. ib. 142/14. *Cazanenii, nădăjduind în a lor putere..., au lepădat propunerea lui Ioan ce era de a i se supune de bună voie.* ASACHI, I. I, 113/12. *Carteziu lapădă toate prejudeţele celor vechi şi sfătuieşte mai bine un scepticism în ştiinţe decât un dogmatism nedezbătut.* FM (1845), 253^1/13. *Unii filosofi, neştiind cum să esplice aceste noţiuni,... le-au lăpădat curat şi simplu.* LAURIAN, F. 36/24. *Bolnavul se va lepăda de liberul său arbitru.* MAN. SĂNĂT. 19/14. *Se gândiră să aducă un eunuc din Constantinopole, dar lepădară şi această idee.* FILIMON, O. I, 124. *Regina se lepăda dar mai de tot de ideile sale.* BARONZI, I. G. 528/2. *Să lepădăm din această lucrare puţinul amestec de idei creştineşti şi moderne.* ODOBESCU, S. I, 210. *Constantin Mavrocordat... de astă dată se lepădă de toate ideile sale reformatoare şi, făcând ca toţi, se pune pe jăfuit ţara.* XENOPOL, I. R. IX, 96. *Pentru a reda patriei liniştea...trebuie să facem jertfe..., să lepădăm vechile noastre prejudecăţi.* id. ib. XII, 200. *Se lepădară de ideile egalitare şi umanitare de mai înainte.* SBIERA, F. S. 328. *Trebuie să ne lepădăm de prejudecăţile şi concepţiile aprioristice ale şcoalei neogramaticale.* DR. I, 386, cf. DA II$_2$. *Te rog... să-mi dai voie să lepăd din mine celelalte indignări pe care le am.* SADOVEANU, O. XIV, 59. *Gândurile fata le leapădă şi pe acelea de la sine.* id. ib. XIX, 24. *Te vei fi lepădat în viaţa dumitale de gânduri şi de idei.* ARGHEZI, S. XXXIV, 37. *Să mă lepăd de principii sacre şi idei fatale.* BĂNULESCU, C. M. 147. *Dacă un cineva se leapădă de o concepţie pentru a-şi alege, singur, o alta, dovedeşte... că e atras irezistibil de noile idei, altfel, de ce le-ar fi părăsit pe cele vechi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 16/2. *Gândurile le-am lepădat la răscruce.* ib. 1979, nr. 3, 8/2. ✦ A renunţa la un obicei (prost) sau la un năravi (desemnat metonimic) *Năravul dracului... întru el v-aţi*

dezmierdat, iară ale mele năravure urâtu-le-ați și le-ați lepădat (a. 1600–1619). CUV. D. BĂTR. II, 227/8. *Al mieu năravu l-ați urât și-l lepădat.* COD. TOD. 100. *Beția și curvia cu totul să să leapede.* ANON. CANTAC., CM I, 88. *Leapădându-te de poftele trupului.* MINEIUL (1776), 176^{v2}/31. *Nu faceți niciodată silă la cei ce leapădă vinul.* GHERASIM, T. 27^{v}/15. *Ei nu leapădă nici într-un chip cheful.* id. ib. 53^{r}/4. *N-au putut lepăda cu totul obiceiurile.* ȘINCAI, HR. I, 190/30. *Cum găsea undeva năravuri și obiceiuri mai bune numaidecât se lepăda d-ale lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 6. *Vom lepăda aplecările noastre cele rele și năravurile cele vătămătoare.* MARCOVICI, D. 48. *Nu ies din barbaria lor și nu leapădă dobitocești le lor năravuri.* id. ib. 392. *Tot bețiv a rămas, de devolescul rachiu nu s-a lepădat.* FM (1844), 190^{1}/33. *Până când știința nu se va arăta mai spornică decât obiceiul, nu vă lepădați deodată de el.* BREZOIANU, A. 9/29. *Tinerimea patriciană se lepădă de aceste jocuri poporane.* ODOBESCU, S. I, 42. *Un obicei bun... de care Ghiță nu s-ar fi putut lepăda niciodată.* SLAVICI, O. I, 183. *Să rămâie de tot lepădat un obicei rău.* N. A. BOGDAN, C. M. 60, cf. DA II$_2$. *Se leapădă de țigară.* TEODOREANU, C. B. 19. *Abe o lepădat biberonul și se cuconește.* id. ib. 34. *Năravul vechi... nu l-a lepădat.* DAN, U. 3. *Fumez, nu mă pot lepăda de obiceiul ăsta.* STANCU, R. A. I, 24. *Luă de la fiecare jurământul că se va lepăda de hoție.* PAMFILE, COM. 6. *Nu-și lapădă năravu niciodată.* ALR II, 4 958/812. (Refl. pas.) *Beția și curvia cu totul să se lepede.* ANON. CANTAC., CM I, 88. ✦ Fig. A muri[1] (1). *Dară cui nu iaste urât a muri...? Place-le lor viața, alții încă nu o ar lepăda.* URECHE, L. 178. *Să loviră pre sine frate pre frate, prin inemă nemerindu-să. Și așea repede lepădară s[u]fl[e]t[e]le lăsând viața.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117^{r}/9. *Vei merge să întâlnești pe cel ce cu puține zile mai-nainte și-a lepădat lutoasa sarcină.* MARCOVICI, D. 15/15. *Mă lepăd de toată lumea Mă cernesc,... Mă cufund... în neființă.* EMINESCU, O. XV, 1027. *N-avui norocul pe câmpia Troiei să cad și să-mi leapăd în mâinile tale suflarea.* COȘBUC, AE. 25. *O să lapăd odată trupul ăsta.* VISSARION, B. 151. *Li s-a scârbit de viață, le vine să-și lepede zilele.* STANCU, D. 449. *Cum pe mine m-a luat* [de nevastă], *Zilele mi-am lepădat.* PAMFILE, C. Ț. 262. *Sufletul n-oi lepăda.* BALADE, III, 221.

4. Refl. și tranz. A(-și) înceta o activitate (exprimată metonimic), o faptă, o acțiune proprie (v. a se feri); a renunța de a (mai) face un anume lucru; a-și opri un demers, a-și stăpâni un gest etc. *Se amu întru nedreptate feciu ceva destoinic morrției, nu mă leapădu de a muri.* COD. VOR.[2] 295. *Se leapădă a nu răbda pentru Hristos.* CORESI, EV. 73. *La această nuntă... Veniți și nu lepădați ospățul și cinstea care cu mare cheltuială iaste gătată.* VARLAAM, C. 234. *Tăiați-vă împregiur Domnului și vă lepădați netăierea împrejur a inimei voastre* (a. 1600–1650). GCR I, 141/16. *Ei să lepădarî de luptă dzâcând: N-avem cum să ne mai punem împrotiva direptății.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166^{r}/25. *Să lepădă și nu vrea să mănânce, și siliia pre el slugile lui și muiarea.* BIBLIA (1688) 218^{1}/24. *De să ve lepăda a nu-i da.* HALIMA (1783), 128^{v}/14. *Seneca..., lepădându-să de judecătorii, s-au dat cu totul la filosofle.* GOLESCU, E. 25/17. *Mă rog, băbacă, ascultă rugămintea mea și nu o lepăda.* KOGĂLNICEANU, S. 101. *Se lepădă de toate slujbele sale.* ARHIVA R. I, 2/12. *Mă aplecai cu dinadinsul ca să fac să amorțească treapădul pasului militar... pe care îl esageră... unele școale care încă nu l-a lepădat.* BREZOIANU, Î. 58/11. *I-a ordonat ca să se împreune..., ea însă s-a lepădat de aceasta și a trimis pe ascuns o servă la dânsul.* ARISTIA, PLUT. 46/11. *N-a lăsat pe Camil să se lepede de dictatorie în cursul anului.* id. ib. 378/18. *Cei mai mulți care aveau altă ceva de făcut în viață decât de cetit autorii elini,... odată băncile școalei părăsite, se lepădau de orice îndeletnicire.* XENOPOL, I. R. X, 187. *Sunt cărți despre care nu poți vorbi rece și măsurat. În fața lor lepezi orice critică. Le iubești cu toate imperfecțiunile.* AL. PHILIPPIDE, S. III, 227. (Fig.) *Pilat mult l-au întrebat, Vină pre el n-au aflat Și pre mâni s-au spălat De singe s-au lepădat, Să nu fie vinovat.* ARH. FOLK. V, 101. ✧ Expr. (Refl.) **A se lepăda în favoarea** cuiva = a ceda. *Să se lepede în favoare-i de pretențiunile sale.* TEULESCU, C. 48/15. (Tranz.) (În limbajul bisericesc; învechit) **A lepăda omorâciunea** = a învia. *Pre cei ce dormia în mormânturile deșărtăciunii i-ai deșteptat, carii omorâciunea au lepădat ceia ce lăcuiașe împreună cu cei morți.* MINEIUL (1776) 1^{r2}/11. ✦ Refl. și tranz. Fig. (Complementul indică perioade de timp) A se pierde; a face să dispară. *Leapădă-te de începutul tău, schimbă-ți numele.* KOGĂLNICEANU, S. 99. *Ne-am lepădat de trecut.* id. ib. *Nu e păcat Ca să se lepede Clipa cea repede Ce ni s-a dat?* EMINESCU, O. IV, 379.

5. Tranz. și refl. A-și pierde credința religioasă (adesea desemnată prin extensiune ori metonimic); a-și părăsi religia (creștină), o superstiție etc.; a nesocoti preceptele propriei religii (creștine). *Când vor fi praznice mari..., cela ce nu va veni, lepădă-se el de Dumnezeu.* (a. 1560–1562). TEXTE ROM. (XVI) 6^{v}/14. *Venise neștine și-i învăța... a se lepăda de Domnul* (a. 1569–1575). GCR I, 10/31. *Ispitiră și măniară Dzeul de sus și mărturia lui nu feriră. Și întoarseră-se și lepădară-se ca părinții lor, desturnară-se în arc răzvrătit.* PSALT. 161. *Mâncă Iacov și săturâ-se și lepădă-se* [zvârli D] *iubitul; cu grasu îngrășe-se și lărgi-se, și lăsă Dzeul.* ib. 314. *Lepădați de la noi domnezeii striini.* PO, 119. *Află semența omenească lepădată de către credința lui Dumnedzău și lipită de credința idolilor.* VARLAAM, C. 232. *Am și muri să nu ne lepădăm de Hristos.* CORESI, EV. 68. *Iliaș vodă... au priimit legea lui Moamethu, lepădându-să de Hristos.* URECHE, L. 156. *Împăratul, lepădând toată necredința, să rugă să i să ierte, să să botedze și preotul... l-au băgatu-l în apă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130^{v}/11. *Ce v-au lovit de v-ați lepădat de d[u]mn[e]dzăii părintești?* id. ib. noiembrie 169^{r}/17. *Urât-am, lepădat-am sărbătorile voastre..., căci de veți aduce mie... jârtvele voastre, nu le voi priimi.* BIBLIA (1688), 593^{1}/10. *Nevrând a se lepăda de bătrâna lor credință, îi goni.* F. AARON, I. I, 51/18. *Ca să tragă mai mult la sine favorul craiului ungurese... se lepădă de credința grecească și îmbrățișă catolicismul.* id. ib. 175/5. *S-au făcut luterani, lepădându-și preoții cei catholicești.* MICU, în ȘA I, 229. *Strămoșasca credință a-și lepăda n-au primit.* POGOR,

HENR. 86/8. *Începu a sili pre străini şi pre catolici a-şi lepăda religia.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Vă veţi lepăda şi de Hristos.* id. ib. 235. *El îşi lepădă religiunea pentru a doua oară.* HASDEU, I. v. 14. *Să fie părtaş cu cei care s-au lepădat de Domnul.* id. I. C. 128. *Popoarele barbare de la începutul Evului Mediu... lepădau cu mare indiferenţă şi uşurinţă religiunea creştină.* CONTA, O. F. 117. *Luminându-se mai mult, vor lepăda această credinţă.* CONTEMPORANUL, I, 708. *Curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici cari-şi lepădase vechia credinţă şi ajunsese la înalte dregătorii.* ODOBESCU, S. I, 121. *De altar te-ai lepădat Şi... trup şi suflet păcatului te-ai dat.* CARAGIALE, O. VI, 359. *Mă leapăd... chiar de Dumnezeu.* SLAVICI, O. II, 97. *Ambii fraţi se turcesc pentru a-şi mântui viaţa şi însuşi muma lor, femeie religioasă, e nevoită să-şi lepede credinţa strămună.* XENOPOL, I. R. VI, 68. *Ne simţim gata a lepăda superstiţiile apucate din copilărie.* CONTEMPORANUL, III, 712. *Domnul Munteniei ar fi răspuns că nu se poate lepăda de credinţa sa.* C. GANE, TR. V. II, 198. *Făcându-vă dar cruce şi lepădându-vă de cei cari zboară printre stele, ca duhurile rele, mergeţi cu noi înainte.* GÂRLEANU, N. 81, cf. SCRIBAN, D., DA II_2. *Lepădându-şi credinţele primitive, omul... şi-a fabricat la propriu şi figurat un univers de fetişuri.* ARGHEZI, S. XXXIV, 121. *M-am lepădat de tine. Iartă-mă, Doamne!* H. LOVINESCU, T. 198. *Doria omul să se lapede de spiriduş şi să se pocăiască.* PAMFILE, DUŞM. 88. ◇ Expr. **A (se) lepăda (de) legea** (ori **a-şi lepăda legea**) **(mea, ta, sa** etc. sau **lui Hristos, părintească, creştinească)** ori **a se lepăda de creştinătate** = a trece (de la religia creştină) la altă religie. *Lepădară-se de legea ta.* PSALT. 252. *Nu veţi face tote porâcealele meale... şi sufletul vostru va fi lepădându leagea mea... vedea-voi pre voi cu cutremuri* (a. 1560). CUV. D. BĂTR. I, 8/8. *Cela ce... va ucide... se leapădă de creştinătate* (a. 1560–1562). TEXTE ROM. (XVI), 222. *Iaste... om de nimică carele s-au lepădat de legea sa făcându-se de leage grecească* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 181. *Va fi lepădat legea lui Hristos.* PRAV. 579. *Credzură în D[u]mnădzăul lui, lepădându-ş legea părinţilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 183^{v}/10. *Când s-ar haini sau ş-ar lepăda legea, atunce acela să lipsască şi să puie* [domn] *din fraţii lui.* NECULCE, L. 211. *Legea sa cea înşelătoare nu o au lepădat.* ŞINCAI, HR. I, 157/25. *Începu a sili pre străini şi pe catolici a-şi lepădare legea.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Vrei tu să te lepezi acum de legea ta!* ALECSANDRI, POEZII, 295. *Spunea că nu-i păcat mai mare Decât să-ţi lepezi legea ta.* GOGA, POEZII, 121. *Se trăgea, după neamuri mai vechi, dintr-un turc care-şi lepădase legea din dragoste.* STANCU, D. 7. *Turcii din purcei mâncau, De lege se lepădau.* BALADE, II, 76.

6. Tranz. şi refl. A respinge o lege juridică sau un codicil, o prevedere, un articol etc. al unei legi; a nu mai respecta o învoială, o înţelegere, o tocmeală; a nu-şi ţine o promisiune, o făgăduială. *Giura-se vecinrului său şi nu se lepăda.* PSALT. HUR.^{2} 97. *Giură-se aproapelui său şi nu se lepădă.* PSALT. 20. *Grăiaşte de-adevăru întru inema sa şi nu înşală cu limba sa,... jură-se aproapelui său şi nu se leapădă.* CORESI, PS. 30/8. *Noi suntem gata a sluji cu mare pace Măriei Lui şi ţării Măriei Lui şi acum încă nu ne lepădăm de aceasta, numai... să înţeleagem voia măriei lui mai deşchis* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 143. *Ce eşiră de rostul mieu nu mă lapâd.* id. ib. 246. *Pentru această pricină să leapădă în tot chipul de căsătorie şi de împreunarea oamenilor.* HALIMA (1783), 71^{r}/8. *Defaimă toată legătură. Deci leapădă, calcă şi cele Mai drepte şi mai bune tocmele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 342. *Dacă lucrul nu a apucat a se da şi preţul nu a apucat a se lua, se pot lepăda atât o parte cât şi alta din tocmeală.* PRAVILA (1814), 43. *Priimim socoteala unuia cu totul necercetată, pentru feliurimele feţii, iar a altuia o lepădăm.* POTECA, F. 77/10. *Mă leapăd dă lege, dă tocmeală.* I. GOLESCU, C. *Legatariul nu poate primi o parte din legatum şi alta să o lepede.* COD. ŢIV. 100/6. *Îndărătnicul Ioan Asan e rânduit în categoria schismaticilor, de vreme ce s-a lepădat de legea romană.* EMINESCU, O. XIV, 117. *Cu toată dorinţa de a... aduce o înţălegere generală asupra delicatei chestiuni a mănăstirilor închinate, nu este cu putinţă de a se lepăda de actul internaţional ce le slujeşte de chezăşie* (a. 1863). XENOPOL, I. R. XIII, 203, cf. DA II_2. *Am hotărât să lepădăm înţelegerea de logodnă cu domniţa Rotruda.* SADOVEANU, O. XII, 43. *Ţi-am făgăduit, Ionuţ, că-ţi dau ce-mi ceri şi cuvântul meu eu nu-l lepăd.* id. ib. XIII, 797. ◇ Expr. **A lepăda** (pe cineva) **de lege** ori **a fi lepădat de lege** = a fi scos în afara legii, a fi proscris (**1**); a exclude din rândul bisericii, a afurisi, a anatemiza. *Muiarea sau bărbatul a doua nuntă,* [post] *2 le(t), a patra să-l leapede de leage, că acela e mânia lui Hristos.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 227. *De va întoarce* [cineva] *amintrilea* [zisele din acest catastif] *să fie lepădat de leaje* (a. 1588). DOC. Î. (XVI), 166. *Iason... lepădat de leage şi... de toţi gonit şi urât au fost.* TEODOROVICI, I. 252/19. *Erau acolo... la 100 000 de oameni veniţi de pretutindeni. Anatolieni din Asia Mică,... bosniaci lepădaţi de lege.* IORGA, P. A. II, 257. *Ea nu-i fată de-mpărat Şi-i chiar de Litean bogat, Şi de lege lepădat.* ALECSANDRI, P. P. 175. *Fata liteanului bogat Şi de lege lepădat.* ŞEZ. VIII, 173. *De la Litin cel bogat, Tot de lege-i lepădat.* FOLC. DOBR. 184. (Refl. pas.) *Muiarea sau bărbatul, de va face... a patra nuntă să se leapede de lege.* PRAV. LUCACI, 163. **A (se) lepăda (de) o datorie** = **a)** a renunţa la un drept, la o proprietate etc. *Am onoarea de a face cunoscut că eu mă lepăd de toată datoria ce, după legiuirea din 18 Decemvrie 1855, mi s-ar cuveni pe 175 familii... cu toţi ţiganii mei* (a. 1855). URICARIUL, X, 31; **b)** a renunţa de a mai face ceva anume, de a îndeplini o sarcină, de a respecta o obligaţie. *Mă leapăd de datoriile meale, de petrecerea mea cea dulce... ca să lăcuiesc la un loc unde... nimeni nu mă va iubi.* BELDIMAN, N. P. I, 36/16. *Alesandru Basarab... se lepădase de orice datorie de vasal către coroana Ungariei şi nesocoti multă vreme pe rege.* EMINESCU, O. XIV, 161. *Dascăli, slujbaşi, mari şi mici, s-au lepădat de datoriile către legea lor creştinească – toţi sunt astăzi liber cugetători.* CARAGIALE, O. IV, 80. *Împărăteasa trebuia să se ducă la o altă datorie pe care ar fi lepădat-o bucuroasă de la sine.* SADOVEANU, O.XII, 40. (Învechit) **A lepăda culpa** (sau **vina**) (asupra cuiva) = a învinovăţi. *Ştiu înfera pe bărbaţii noştri lepădând toată culpa asupra lor.* BARIŢIU, P. A. II, 163. ✦ Tranz. absol. (Învechit; în

legătură cu verbe ca „a alege", „a întări") A avea puterea, capacitatea de a respinge, a refuza, a nega. *Numai ce se propunea de geronți și de regi avea putere poporul de a lepăda sau întări.* ARISTIA, PLUT. 109/13. *Viața omului este poftirea aceaia prin carea el alege ceva sau leapădă.* ȘINCAI, în ȘA I, 672. ✦ Refl. pas. (Învechit, rar; despre o persoană civică) A fi înregistrat, a fi luat în evidență într-un anume cadru legal. *Câți vor prisosi și nu se vor găsi trecuți în foile cele pecetluite, judecându-se ca neștiuți visteriii, să se lepede negreșit la dajdie, așezându-se între ruptași iarăș de la următoarea tetrameniie a lui ghenar* (a. 1819). DOC. EC. 233.

7. Refl. și tranz. (Mai ales în limbajul juridic) A renunța sau a fi făcut să renunțe la un câștig bănesc sau la o proprietate, la o moștenire, la un drept legal etc. *Apostolii, care toate averile și moșiile sale au lepădat și nu poftiia ca să le aibă.* CHEIA ÎN. 51^{r}/11. *Pe feciorii Lupului vornic i-au dat rămași din giudecată... că s-au lepădat de moșiile părintești pentru datorii ce au fost* (a. 1766). GHIBĂNESCU, S. I. X, 133. *Lepădându-se de avearea lor și de bucatele lor.* MINEIUL (1776), 63^{v2}/15. *Când moștenitorii se leapădă de o moștenire..., creditorii să-și ia partea.* PRAV. COND. (1780), 11. *În zapisul vânzării să se iscălească toți câți au protimisis și s-au lepădat.* ib. 134. *De casele sale s-au lepădat.* ȚICHINDEAL, în ȘA II, 264. *Prin două jelbi către Măria Ta, încă de la 30 ale trecutului iulie să leapădă de fabrică* (a. 1824). DOC. EC. 325. *Un om la Aftina ș-au lipădat pre feciorul său di moștenirea părintească, iară ficiorul... au chemat pre tatăl său la giudecată* (cca 1830). GCR II, 359/3. *Să te lepezi de toate drepturile care ți le lăsa cele din urmă voințe ale tatălui meu.* HELIADE, L. B. II, 51/12. *Lepădându-să împreună moștenitorii sau legatarii, va intra altcineva din legiuiții moștenitori.* COD. ȚIV. 106. *Poftiți voi, pentru a vă ținea câteva pogoane de pământ mai mult..., ca să vă lepădați de câștigul rămășiței.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 28/1. *Femeia să leapădă de drepturile ei.* MARCOVICI, D. 104/9. *Ea... s-a lepădat de chiar folosul său, neprimind a-și trage zestrea sa chiar îndoită, precum i se făgăduia în vremea procesului* (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 43. *Cazimir... au încheiat un tratat de prietenie* [în care]... *el se lepăda de toate drepturile ce i le dăduse Ștefan.* IST. M. 47/5. *Ce soi de părinți vom fi dacă lepădăm clironomia părintească.* RUSSO, S. 16. *Mă lapăd de dreptul anchetei.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 99. *Toți se lepădaseră mai înainte de dreptul iobăgiei.* GHICA, A. 688. *Guvernul român se poate lepăda acum de dreptul ce are de a ataca prin judecată falsele închinări.* ODOBESCU, S. II, 8. *Lepădându-se cu entuziasm de dreptul de moștenire al privilegiilor, au ieșit din casa părintească.* CARAGIALE, O. V, 88. *Curtenii căutau să scape de curtenie și de dările legate de dânsa, lepădându-se de moșia moștenită de la părinți.* XENOPOL, I. R. VI, 112. *Turcii... nu umblară de astă dată după bani, ceea ce însă nu împiadică cheltuieli însemnate cu dregătorii subalterni care nu înțelegeau să se lepede de acest izvor de câștig.* id. ib. X, 88. *Se lepăda de loc și spunea în protocol că nu este al său.* SBIERA, F.S. 7. *Sunt moșii destule pe care boerii le-au lepădat și le țin alții numai ca să stoarcă banii din ele.* REBREANU, R. II, 91, cf. DA II$_2$. *Dacă zece scriitori au editura asigurată, ceilalți cerșesc tiparul care nu li se acordă ușor și se leapădă de drepturile de autor.* ARGHEZI, S. XXV, 62. *Să ia Ismail tot! zise Haralamb lepădându-se de aur.* TUDORAN, P. 661. (Fig.) *O zestre a trecutului... nu e bine să fie lepădată.* VOICULESCU, L. 5. ✦ Tranz. (Complementul indică teritorii, formațiuni statale etc.) A desface, a scoate dintr-o anume structură socială, politică etc. *Ioniță Popa... cu neamul său îi leapădă din moșii c-ar fi* [pământul] *de neamul lui vândut* (a. 1765). URICARIUL XVII, 272. *Ardealul încă... sunt 74 de ani de când au fost lepădat de supt coruna țării ungurești și au fost închinat turcilor* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 130.

8. Tranz. (Complementul indică fapte de limbă, de cultură etc.) A da deoparte, a scoate, a elimina; a nu (mai) ține cont, a nu (mai) menționa, a neglija; a pierde. *Tu urișî învățătura și lepădași cuventele meale înrapoi.* PSALT. 97, cf. CORESI, PS. 133/1. *Să nu him nice noi lepădați din catastihul lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 29. *Câte ne învață Măria Sa, toate le lepădăm și simtem surzi pre dzisa lui Dumnedzău.* id. ib. 260. *Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și înțelesul înțelegătorilor voi lepăda.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. *Pre acelalalte scripturi de o dată le lapădă și nimic ce-i făr de Dumnezeu nu lucrează* (a. 1765). GCR II, 80/1. *La arătarea oareșcăriia tâlcuiri leapădă pe oxia.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 19^{r}/1. *Lepădată este o slovenire din doao.* id. ib. 20^{v}/18. *Martinus Șoochinus, a căruia cuvinte acoluși le scrie Topeltinus, cu scrisoarea sa le lăpădă.* MAIOR, IST. 130/25. *Eu aș voi multe dintru cele ce au zis Baroreu și n-aș lăpăda nice ceste ce zice Slobozan.* BUDAI-DELEANU, Ț. 360. *Când vă aduc literele latinești să nu gândiți că doar eu vreau să lapăd literele chyriliane* (a. 1809). ȘA I, 820. *Lepădase din conversația lor vorbirea de rău ce, după un drept cuvânt, trage ura celorlalți.* BUZNEA, P. V. 46/1. *Lepădând din coloanele sale tot ce se înțălege subt strânsul cuvânt de „politică"..., foaia noastră nu va cuprinde decât compuneri originale românești* (a. 1844). în PLR I, 100. *Putem lepăda dintr-o limbă toate zicerile streine fără nicio eccepție?* ARISTIA, PLUT. X$_2$. *Au introdus... o mulțime de ziceri, lepădând pre cele românești.* NEGRUZZI, S. I, 258. *Lepădă pe „θ", pe„η"... cu toată împrotivirea și strigătele noastre.* id. ib. 338. *Cuvintele striine, fiindcă nu le puteam lăpăda din test, le-am esplicat în Glosariul adaus la finea cartei.* CIPARIU, O. I, VIII, cf. PONTBRIANT, D. *Nimică n-a putut fi mai natural decât acea încercare a bravilor români S. Clain și G. Șincai de a lepăda alfabetul cirilic și în locul lui de a reintroduce pre cel latin.* CONV. LIT. VI, 41. *Trebuie, dacă suntem logici, să lepădăm și toate* [cuvintele]... *alcătuite din aceeași rădăcină.* ib. XI, 245. *Ei au lepădat o mulțime de vorbe grece și ruse.* EMINESCU, O. IX, 460. *Matematicii mai noi au lepădat toate aceste numiri și disting potențele cum urmează în șir numeric.* id. ib. XV, 188. *La înmulțire... a schimbat exemplul..., de asemenea a lepădat regula de la urmă.* CONTEMPORANUL, VI, 69. *Să nu ne lepădăm limba strămoșească.* REBREANU, P. S. 47, cf. DA II$_2$. *Cum să lepăd pe „mulțămesc", când majoritatea poporului nostru rostește astfel.* SADOVEANU, O. XX, 303. *Emil Cioran se*

lepădase tactic de limba română. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 15/3. (Refl. pas.) *Într-alt chip aceaste graiuri pătimitoare şi fără de feţe să înjugă, lepădându-să celelalte părticele şi rămâind numai acestea.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 56r/3. *Limba latinească... trebuie cu totul să se lapede.* PETROVICI, P. 83/18. *Nişte slove s-au mai lăsat şi mai sunt unele care se-ar putea lăpăda din limba noastră, însă acelea numai pentru cărţile bisericeşti le mai putem încă, o vreme, întrebuinţa* (a. 1802). ŞA I, 559. *Pentru acestă causă au stat să se lapede slovele ceele latineşti dintră românii cei dincoace de Dunăre.* MAIOR, IST. 255/2. *Buletinele nu se vor lepăda decât după ce se vor cerceta dacă numărul lor este deopotrivă cu al mădularilor celor de faţă.* REG. ORG. 13/11. (Refl. pas.) *Cuvintele se leapădă de sensul lor pur, inocent.* EMINESCU, O. IV, 153. (Fig.) *Rostirea poetică a lepădat ceva din trufia şi încrederea ei de a lecui fiinţa de răul fără nume.* SIMION, S. R. III, 344.

9. Tranz. A scoate, a da deoparte, a elimina un element dintr-o anumită ordine, desfăşurare, dintr-un cadru, dintr-un întreg etc. *Găsind o piatră hotar..., au dzis Constantin... lui Şerban: noi să scoatem acest hotar şi să-l lepădam fiindcă ne este nouă împiedicare la locul ce am cuprins* (a. 1759). URICARIUL, X, 64. *Orice lucru carele desfătează, de va fi faţă, împiiadecă ca să nu poţi judeca drept despre dânsul, de trăbue să-l alegi au să-l lepezi, de vreme ce acela întunecă mintea cu dragostea sa şi trage cătră sine inima omului* (a. 1806). ŞA I, 245. *S-au dat pre pământuri şi... s-au lepădat din mijloc şi viile bătrâne din pământul Stancăi şi pârâ pi supt Jariştea* (a. 1820). GIURESCU, P. O. 328. *Reformaţii calviniani, din cele şapte taine sau sacramente au lepădat pe cinci şi au adoptat numai două.* BARIŢIU, P. A. I, 124. *În interpretarea curentului real, filosofii reţin un element din concepţia vulgară a lucrurilor, lepădând pe toate celelalte elemente.* CONTA, O. F. 466.

10. Refl. (Învechit) A se năpusti undeva, a se lăsa (**V 4**); a se arunca. *Caii şi încălecătorii aruncară-se în mare...; carâle lu Faraon şi silele lui lepădară-se întru mare, aleşii încălecători trei sute potopi în marea mohorâtă.* CORESI, PS. 407. *Vă veţ lepăda la muntele Armaná.* BIBLIA (1688), 592[1]/28.

II. (Despre oameni sau, prin extensiune, despre structuri sociale) **I.** Tranz. şi refl. A lăsa (**I 1**), a abandona pe cineva ori a fi părăsit de cineva într-un moment dificil, la o nevoie sau aflat într-o stare de decădere; a nu se mai interesa de cineva, a nu mai avea dorinţa de a şti, de a afla ceva despre cineva; a alunga, a goni pe sau a fi alungat de cineva apropiat; a repudia; a divorţa. *Se leapădă cineva de un soţ de-l veade şi ucigându-l şi trăgându-l sau şi pre moarte ducându-l şi nu-i ajută lui.* CORESI, EV. 68. *Nu pristoiră cei ce lepădară ei slugile lu împărat.* id. PS. SL. – ROM. 306v/6. *Ceia ce ard în foc până în creştet... sintu fetele şi muierile ceale ce ş-au necat şi ş-au lepădat feciorii câinilor.* CODEX STURDZ. 254. *Să cade să să înveţe toţi stăpânii... carii au sluji slabi şi bonavi în casă, să nu-i scoaţă afară şi să-i lepede în gunoi sau în case streine, ce să grijască dânşiii.* VARLAAM, C. 167. *O curvă-ş lepădă bărbatul şi să încredinţadză cu altul.* id. ib. 232. *De s-are despărţi neştine de fămeaia sa întru mănie şi într-o scrăbă sau de să va lepăda de fecioru-şi şi-l va scoate den toate ocinele lui... nice cum să nu prindză în samă, cum nu şe-are fi fost nemică.* PRAV. 256. *De-ş va lepăda* [*goni* MUNT.] *muiarea şi va pleca iarăşi la besearecă, să-l legiuiască cu blândeaţe.* ib. 297. *Ştiut-au al cui a fost sau de cine a fost lăpădat* (a. 1648). IORGA, S. D. V, 119. *I-au zis să prinză pre Creţul şi să i-l dea. Iar mai marele târgului s-au lepădat de dânsul şi au zis că: „Eu nu-l voi prinde, nici ţi-l apăr."* URECHE, L. 195, cf. ST. LEX. 164/2. *Să-şi scoaţă lucrurile la cap asupra leşilor, să lepădase de tătari şi să legasă cu Moscul.* M. COSTIN, O. 175. *Aşea era porunca împărăţiei, sau să lepede pe Racoţi, să nu fie domn, sau or face asupra lor oştire.* id. ib. 312. *Atunce cuconul să lepădă de tată-ş.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13r/10. *Toţi cei ce iubiia pre ea să lepădară de ea, făcură-să vrăjmaşi ei.* BIBLIA (1688), 529[2]/16. *Făcu logodnă şi priimi să se lepede de Cantemireşti.* NECULCE, L. 161. *Aşe l-au adus pre Mihai Vodă păcatele, de s-au lepădat de slugile cele puternice şi s-au potrivit minciunilor celor blăstămaţi.* id. ib. 302, cf. ANON. CAR. *De le este rudă, să nu se leapede* (a. 1671). IORGA, S. D. VII, 318. *Fără dreptate au lepădat pre sfântul de la sine şi l-au gonit din ţară.* ANON. CANTAC., CM I, 101. *Să se lepede Constantin Vodă de turci şi să fie cu nemţii.* id. ib. 223. *Îmbătrânind şi vrând să moară, au dat blagosloveniia lui Iacov... şi au lepădat pre Haf.* ANTIM, O. 260. *Novaţian se lăpădase de episcopul cel legiuit* (a. 1783). ŞA I, 61. *Pre fata lui Pufin o au lepădat şi au luat şie muiere pre Eudocsia.* ŞINCAI, HR. I, 68/31. *Mihai Vodă... nu s-au plecat turcilor să-şi lepede oastea, ci au respuns că o ţine ca să se apere de neînfrânarea tătarilor.* id. ib. II, 266. *Ca să-i fie stăpânirea legiuită, lăpădându-şi muierea, luă pre fata cea mai mare a lui Theodor Lascari.* MAIOR, IST. 231/14. *Era... să-i taie capul, totuşi, călcându-şi pre inimă..., o scoase din casa sa şi o lăpădă.* id. PRED. 202/2. *Eu încă mă ţân de ceata voastră şi nu mă am lăpădat până acum.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 67, cf. id. LEX. [Lui] *Agar..., de Sarra necăjită lăpădată fiind, s-au arătat a[n]ghelul Domnului.* TEODOROVICI, I. 78/3. *Cu câtă durere pre dânsa o leapădă de la sine.* POTECA, F. 319/12. *Dacă eşti sărac, se leapădă de tine* (a. 1840). PR. DRAM. 130. *O trimiteţi în Evropa,... la rude crude care şi pe tine te-au lepădat.* BUZNEA, P. V. 107/18. *Ştefan o repudie (lepădă) în mod defăimătoriu.* ASACHI, S. L. II, 88. *Cuconaşul care-i să-l iai ginere... are să-ţi lepede fata pre care-i s-o primeşti în casă plângând.* NEGRUZZI, S. I, 299. *Un om care schimba la femei,... pe cea dăntâi a lepădat-o, a tăiat capul celii d-a doua.* id. ib. III, 270, cf. CIHAC, II, 512. *La Măria Ta aleargă toţi cu nădejdea, ca puii la cloşcă. Nu-i lepăda.* ODOBESCU, S. I, 68. *Sunt şi eu o sărmană fată lepădată de părinţi.* GANE, N. I, 35. *Părăseşte clanul feudal. Lasă-te de castele medievale; leapădă-te de iunkeri. Dă-ţi demisia din Cameră şi mergi... de te-nscrie... în viitoarea combinaţie ministerială.* CARAGIALE, O. VII, 249. *Trebuie să vază omul acela că tu şi mama nu v-aţi lepădat de mine, că nu pentru mine, ci pentru el n-aţi mai venit să mă vedeţi!* SLAVICI, O. II, 225. *Şi-a lepădat bărbatul acesta pruncul.* MARIAN, O. I, 183. *Nu-i om cinstit acela, cui nu i-a fost cu greu Să-şi*

lepede nevasta. COȘBUC, S. 165. *S-a lepădat de dânsa.* SBIERA, F. S. 229, cf. DA II_2. *Smucind fata, o certă oțărâtă cum putuse ea să-și uite de părinți, să se lapede de surori, să-și părăsească avuțiile.* VOICULESCU, P. I, 53. *Pornise cu trei zile în urmă lepădând caii din poștă în poștă și încălecând alții.* SADOVEANU, O. XII, 145. *Îndată ce m-au lepădat singur..., m-am întins la pământ.* id. ib. XIII, 16. *Take Ionescu nu a lepădat niciodată pe nimeni.* ARGHEZI, S. XXXIII, 62. *Se născuse... ca fiu al infantei Teodomira... și fusese lepădat de o servitoare în râul Sil.* CĂLINESCU, I. 123. *O mamă denaturată... își leapădă pruncul.* VINEA, L. II, 153. *S-a lepădat de dânsa dinainte a oameni buni, săteni din sat.* PANAITESCU, O. T. 194. *Acolo-și cresc și-și leapădă ei caii, ca să nu-i mai aibă în grijă.* BĂNULESCU, C. M. 72. *L-au lepădat pentru o străină care avea bani.* id. ib. 296. *Când m-ai făcut, maică, fată... Să mă fi și lepădat.* HODOȘ, P. P. 135. *Leapădă-ți pruncul din brață, Dacă vrai să mai ai viață.* PAMFILE, C. Ț. 232. *Când aud goarna sunând..., Lepăd tată, lepăd mamă Ș-o iau fuga la cazarmă.* IZV. XII, 244. *M-am lepădat Și m-am depărtat, Surat-am lăsat!* BALADE, II, 201. *Pe voinic mi-l lepăda Și după cestălalt se lua.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 103. *Cuvântul ți l-ai uitat, M-ai urât, m-ai lepădat Și de alta te-ai legat.* ib. 543. *Copchiliți di om bogat..., Țî-i cu voia di bărbat, Ori ai gând di lipădat.* ARH. FOLK. V, 28. *Se lepăda și de tată-său,* se spune despre un om egoist, care nu vrea să știe de nimeni și de nimic. Cf. ZANNE, P. IV, 658. (Refl. pas.) *Casa pentru copiii ce să lapădă de maicile lor pentru oricare cuvânt.* GOLESCU, Î. 32. (Prin analogie; despre animale) *Dacă se întâmplă de fată lupoaica șase căței,... pe unul îl leapădă... Ș-apoi acela, orfan, rătăcește.* SADOVEANU, O. V, 471. ✧ (În construcții comparative prin care se intensifică ideea abandonării) *Ori di să va numi diiată, ori di să va numi izvod de zestre, nimică nu poate să o folosească, nefiind priimită de pravile cărora urmând un giudecătoriu este silit a o lepăda ca o hârtie răsuflată și netrebnică* (a. 1814). GHIBĂNESCU, S. R. X, 225. *Mă lepezi ca pe o jucărie.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Purure vândut de femeile care îmi jurau... amor și apoi mă părăseau lepădându-mă ca pe o modă veche.* id. ib. 48. *Așa îl urâsă ele de tare, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de spân ca de ucigă-l-toaca.* CREANGĂ, P. 210. *A lepăda ca pe o măsea stricată,* se spune atunci când cineva vrea să scape cu tot dinadinsul de o persoană supărătoare. cf. ZANNE, P. II, 266. ▭ *Îl leapădă ca pe o cârpă.* ✧ Expr. (Tranz.) (Familiar) **A nu fi (deloc) de lepădat** = a merita atenție, considerație, prețuire; a avea calități deosebite; a (mai) avea (încă) valoare, utilitate etc. *Stăpânul cel dintâi nu era de lepădat* (a. 1881). ȘĂINEANU, Î. 152. *Fata, bună mehenghe, îi întoarce capul și Ipate vede că nu-i de lepădat.* CREANGĂ, P. 165. *Vechiul sistem cu sobe nu era de lepădat.* CARAGIALE, O. VII, 33. *Ceea ce scrie el n-ar fi de lepădat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 38. *Îmi închipui că nu poate fi de lepădat mărturisirea ta proprie asupra împrejurărilor cari te-au împins la comiterea unor poezii.* id. ib. 452. *Stătuse de vorbă cu trei-patru fete de seama lui. El avea casă și două iugăre de arătură. Nu era de lepădat.* AGÎRBICEANU, S. 14. *Nici vinul bun nu-i de lepădat.* id. ib. 533, cf. DA II_2. *Dau gust bun, deși chiar numai zeama neaoșă de piatră nu e de lepădat.* VOICULESCU, P. I, 266. *Nici acu nu-i de lepădat, batâr că-i bătrân.* SADOVEANU, O. XIV, 119, cf. IORDAN, STIL. 302. *Vru să-i dovedească că nici el nu era de lepădat.* CĂLINESCU, O. XIV, 138. *Bugetul padișahului îi va plăti pe amândoi, ceea ce... nu-i un lucru de lepădat.* TUDORAN, P. 56. *Mușteriul... nu era de lepădat.* id. ib. 208. *Să-i ascult ideile despre piesă, nu-i deloc de lepădat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 17/5. *Leleo, flăcăul bogat, nu-i român de lepădat.* PAMFILE, C. Ț. 304. **A lepăda** (pe cineva) **pe drumuri** = a nu mai avea grijă de cineva; a goni, a alunga pe cineva. *Florico, nu te-oi lepăda eu pe drumuri.* ALECSANDRI, T. 914. **A se lepăda de sine** = **a)** (în limbajul bisericesc) a-și părăsi condiția individualistă a vieții materiale și a se dedica, prin jertfa ascezei, credinței. *A se lepăda de sine iaste: fără de milă pre noiș să ne dăm năpăștilor și nemică să n-avem împreună cu sineș; ce ca când ară munci pre altul cinevaș, așa să ne pare noao cându ne văm munci pentru Hristos.* CORESI, EV. 68. *Cine va vrea să vie după mene, acela să să leapede de sine.* VARLAAM, C. 44. *Hristos... s-au lepădat de sine și ș-au luat crucea.* DOSOFTEI, PS. 273/7. *Cela ce va vrea să vie după mine... să să leapede de sine și să ia crucea sa.* CHEIA ÎN. $50^{v}/5$. *Cine va vrea – zice –,... să se lepede de sine... și să vie după mine.* ANTIM, O. 206. *Cea mai mare jertfă care adevărata pocăință poate face este a se lepăda de sine.* VOINESCU, II, M. 99/11; **b)** (prin extensiune) a-și pierde identitatea individuală, națională etc. *Naționalitatea germană... nu mai poate subzista de aci înainte... fără a se lepăda de sine însăși* (a. 1848). XENOPOL, I. R. XII, 26, cf. CIHAC II, 512. (Adesea prin parafrazarea expresiei) **A lepăda tot** = a înceta brusc (și definitiv) orice întreprindere, un anume mod de trai etc.; a o lua de la capăt. *Nietzsche... spune că omul... trebuie să se întreacă pe sine, să lepede tot, să n-aibe niciun scrupul.* VINEA, L. I, 381. *În trii zâle m-o foz grajdu la loc, am lepădat tot, am trâncit, și-n trii o fost prorădicat.* PORȚILE DE FIER, 4. (Învechit) **A lepăda** (pe cineva) **sorții** = a lăsa pe cineva la voia întâmplării. *Împărțiră cămeșile meale șie și... mă lepădară sorții.* PSALT. 37. **A fi** (cineva) **lepădat dinspre** sau **a lepăda dinspre** o persoană = a nu mai avea cineva nicio grijă în privința cuiva. *Selim împăratul,... înțelegând de Bogdan Vodă că s-au împrietenit cu leșii..., socoti să nu cumva lepede dinspre dânsul și să să lipască spre aceia parte și să închine țara.* URECHE, L. 183. *Pentru Mihai Vodă, să nu să mai puie să-l scoată Brâncoveanul la domnie..., au făcut pace Brâncoveanul și cuscru-său lui Iordache Rusăt... ca... să fie lepădat dinspe Mihai Vodă.* NECULCE, L. 175. ✦ (Învechit; despre divinitate; adesea cu determinantul „de (la, către) fața ta, lui etc."; mai ales sub forma unei invocații adresate divinității) A nu-și mai exercita forța divină ocrotitoare. *Lepădatu-s de fața ochiilor tăi.* PSALT. HUR.[2] 112. *Nu lepăda menre în vreamii bătrânreațe.* ib. 147. *Nu lepăda mere de fața ta.* PSALT. 99/11. *Derept înșelăciunea lor pus-ai lor rău, lepădatu-i-ai când măriră-se..., Doamne, în cetatea ta fața lor rușinezi.* CORESI, PS. 193/10. *Doamne,... tu împenseși și defăimași, lepădaș unsul tău și nu ajutași lui în războiu.* id. ib. 246/14. *Acmu nu mă lepăda*

de-naintea feaţei tale avându eu gura necurată (cca 1633). GCR I, 80/14. *Pentru ce ne părăseşti şi ne lepedzi pre noi?* VARLAAM, C. 129. *Doamne, lepădatu-ne-ai şi ne-ai surupat.* DOSOFTEI, PS. 195/7. *Mâniia D[o]mnului era asupra Iudei să să leapede el de către faţa lui pentru păcatele lui Manasi.* BIBLIA (1688), 286[1]/18. *Dumnezăul mieu... Să nu mă leapezi la vremi de bătrâneţe; când va lipsi vârtutea mea, să nu mă părăseşti!* id. ib. 404[1]/5. *Carii nu vor ţinea jurământul, să fie lepădaţi de faţa Domnului Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM I, 194. *Nu mă lepăda pre mine de la faţa ta şi duhul tău cel sfânt nu-l lua de la mine* (a. 1764). în L. ROM. 1975, 327. *Nu mă lepăda de la faţa ta* (a. 1779). ŞA I, 12. *Dumnezeu pre îngerii cei mândri... i-au lepădat pururea şi i-au aruncat în iad* (a. 1783). id. ib. 40. *Fiind lepădat Cain de la faţa lui Dumnezeu.* TEODOROVICI, I. 45/2. *Părintele milelor nu leapădă pe păcătosul pocăit.* MARCOVICI, D. 322/22. *Tu nu lepezi de la faţa ta pe păcătosul pocăit.* id. ib. 444/20. *Întoarce-ţ, Doamne, mila ta Şî nu ne lăpăda... Să vină ploaie lină.* ARH. FOLK. III, 138. ✧ Expr. (Învechit) **A lepăda** (pe cineva) **(afară) din mila** sau **dragostea sa** = (despre oameni sau fiinţe divine) a îndepărta, a alunga, a nu mai preţui o persoană; a nu mai avea consideraţie pentru cineva; a nu-l mai ocroti, proteja, ajuta. *Doamne..., nu ne-ai lepădat afară din mila ta, ce ne-ai răscumpărat din păgubitura de vecie pentru fiiul tău.* ZOBA, S. 178. *Tu acmu pre altul... a iubi ai început, iară pre mine, ticălosul, din drăgăstoşii tăi ochi depărtându-mă, cu toată inima din adevărata dragoste m-ai lepădat şi m-ai urgisit.* CANTEMIR, I. I. II, 80.

2. Tranz. A duce pe cineva (cu forţa) sau a face, a determina etc. pe cineva să stea părăsindu-l sau aşezându-l într-un anume loc (depărtat) (de restrişte, neprielnic etc.); a izgoni pe cineva (dintr-un anume loc, spaţiu etc.), a surghiuni. *Că adecă şi dentru îngeri, carele era mai mare, trufia-l lepădă den ceriu.* CORESI, EV. 12. *Lepădă porobocul supt un lemn şi, ducându-se împrotivă, şezu departe... că aceasta zise: nu pociu căuta moartea feciorului.* PO, 68. *Îi lepăda unde ştia neşte heri sălbateci.* PRAV. 475. *Socoteşte de gândeşte şi de D[o]mn[u]l H[risto]s cum din scutece porniia după dânsul pizmaşii goană şi în pâgâni îl lepăda.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 40[v]/35. *Creştinii cei buni vor fi priimiţi întru vase, adecă întru lăcaşurile ceriului; iară cei răi vor fi lepădaţi afară.* CHEIA ÎN. 9[v]/15. *De multe ori i s-a lăudat că-l va lepăda din ostrov.* MICU, ÎN ŞA I, 709. *S. Sava, în anul dintâiu al goanei, au fost lepădat din satul său şi surghiunit.* ŞINCAI, HR. I, 57/8. *Pre romani îi lepădase din Spania.* id. ib. 89/26. *Fapte robilor acestora, în care lepădară pre stăpânii săi din ţeară,... nu putea să nu fie multor teri cunoscută.* MAIOR, IST. 182/10. *Pre omul şopăcăitoriu lapădă-l din casa ta* (a. 1812). GCR II, 208/26. *D[umne]zău ne-au blăstămat Şi din rai ne-au lăpădat* (cca 1820). id. ib. 233/12. *Părinţii ei au lepădat-o acolo şi s-au dus într-alt loc, unde asemenea erau aşteptaţi.* EMINESCU, O. VII, 14. *Cine-l lepădase tocma aici?* CARAGIALE, O. I, 117. *Adesea leapădă copilul în vreo tufă.* CONTEMPORANUL, III, 289, cf. DA II_2. *Moldovenii s-ar trage din nişte hoţi, pe care i-a lepădat în aceste părţi de lume un crai al Ungariei.* SADOVEANU, O. XIX, 478. (Fig.) *Căci valea îi lepădată, De toţi sfinţii blestemată.* PĂSCULESCU, L. P. 67. ✧ Expr. **A lepăda** (pe cineva) **la pat** = a îmbolnăvi pe cineva; a distruge (fizic şi psihic) pe cineva. *Nedreptăţile ce văd că se fac pe faţă... au lucrat deprimătoriu asupra inimii mele şi erau să mă lepede la pat.* BARIŢIU, C. II, 136. (Învechit) **A lepăda** (pe cineva) **din credinţă** = a face, a determina (obligându-l), a forţa pe cineva să părăsească religia creştină. *De se vor nevoi să vă lepede den credinţă, voi vă păziţi în tot chipul capului ce iaste credinţa voastră!* CORESI, EV. 20.

3. Refl. (Despre oameni) A părăsi, a abandona pe cineva care se găseşte cu subiectul în relaţie de prietenie, subordonare socială etc. dezicându-se de această relaţie, a trăda (**2**), a vinde (**2**); a renega. *La vreame de nevoie... s-au lepădat de mine dina[i]ntea megiiaşilor* (a. 1563–1564). DOC. Î. (XVI), 96. *Făcea mincinoşi pre părinţii orbului, înşela-i şi nevoia pre ei să se leapede de fecioru-ş şi să nu grăiască că „veade acmu feciorul nostru".* CORESI, EV. 171. *Nu să lăpădă Hristos sa nu fie fiiu lui David trupeaşte.* VARLAAM, C. 242. *Bistricenii nu suferiră să ia ei loruş strein mai mare şi încă îndemnară şi alte cetăţi lepădându-să de Ionaşu craiul.* URECHE, L. 139. *Să jură... David cu adeverinţă şi nu se lepădă de dânsa, că din roada pântecului tău voi pune pre scaunul tău.* NEAGOE, ÎNV. 47/3. *Îi răspunsă să omoare pe Iordachi Rusăt vistiernicul şi să să lepede şi de-ciie fraţi a lui Iordachi, de Cupăreşti, ce-i sunt capichihaie la Ţarigrad.* NECULCE, L. 134. *Noviţian se lepădase de episcopul cel legiuit şi scornisă schismă în biserică* (a. 1783). ŞA I, 61. *Se lepădară ei de prietenul lor şi-şi făcură dintr-însul un suveran.* HELIADE, L. B. II, 93/23. *S-au lepădat d-această parte a stăpânirii ce putea să le pricinuiască ură.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 156/2. *Mulţi* [alegători] *s-au lepădat de Cosma, mai subt un pretest, mai subt altul.* BARIŢIU, C. II, 245. *Îngâmfat dieacul se leapădă de mumă Şi numai cu boierii voieşte a fi neam.* NEGRUZZI, S. II, 220. *Iuda a vândut pe învăţătorul său, dar nu s-a lepădat de tatăl său.* FILIMON, O. I, 257. *Sărmană Românie!... La două lovituri de vargă ei se leapădă de tine ca Petru de Cristos.* id. ib. I, 396. *Ghiaur fără credinţă, te lepezi tu de noi?* ALECSANDRI, POEZII, 352. *Fără pedeapsă nu se leapădă nimeni de părinţii săi* (a. 1874). DR. VIII, 15. *Avu chiar cutezarea de-a veni călare spre şirurile de bătaie ale lui Musa şi de-a le provoca energic de-a se lepăda de Musa.* EMINESCU, O. XIV, 183. *De-ar trăi să vază cum văz eu fapta ta, S-ar lepăda de tine, din gropi te-ar blestema.* CARAGIALE, O. VI, 357. *Vai de cel ce caută să se lepede de tovarăşul său.* PAMFILE, A. R. 47. *Se leapădă de tovarăşi să-şi salveze interesele lui.* C. PETRESCU, C. V. 112. *Nu te-ai lepădat pentru că cu onoruri trecătoare au vrut să te momească şi le-ai respins.* IZV. XIII, 203, cf. DA II_2. *Anica e-a cui? – A nimănui, răspund în cor copiii, lepădându-se de ea.* TEODOREANU, C. B. 101. *S-a lepădat întâi de mama lui şi apoi de tatăl său.* CONSTANTINESCU, S. VI, 193. *Şi unul, şi celălalt au încercat să se lepede de el, să dea înapoi.* VINEA, L. I, 246. *El e, poate, singurul avangardist care... nu se lepădase nicio clipă, chiar în anii acelui anarhism poetic, de Eminescu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93,

13/2. (Prin metonimie) *Viitorul poetic al dlui George Lesnea ar trebui să se lepede de maeştri.* PERPESSICIUS, M. IV, 95. ✧ Expr. (Refl. şi tranz.) (Adesea cu parafrazarea expresiei) **A (nu) se lepăda de Hristos** sau **a (nu) (se) lepăda pe** (ori, învechit, **pre, de** ori **de la**) **Dumnezeu** sau, învechit, **a lepăda Hristosul tău** (ori **său** etc.), se spune, în limbajul bisericesc, despre trădătorii lui Iisus Hristos, cu referire la timpul biblic al Noului Testament. *În loc ce era să se închine lui Hristos... să lepădară dânsă şi de binile lui şi-l goniră.* VARLAAM, C. 176. *Mainte de cântatul cocoşului, de trei ori te vei lepăda de mine.* N. TEST. (1648), 35r/21. *Mainte de ce va cânta cocoşul de doao ori, de trei ori te veri lepăda de Mine.* ib. 62r/3. *În curtea arhiereului s-au lepădat de trei ori de învăţătoriul său.* ANTIM, O. 59. *Alţii, de frica omenească, să lepăda de Hristos.* MINEIUL (1776), 192r1/14. *De cel sfânt şi drept v-aţi lăpădat.* MAIOR, PRED. 17/15. *Apostolul Petru să lepădă de învăţătorul său de trei ori.* MARCOVICI, D. 288/13. *Să fie părtaş cu cei cari s-au lăpedat de Domnul şi l-au vândut spre moarte.* HASDEU, I. C. I, 128. *Să fie asemine cu toţi lepădătorii ce s-au lepădat de Dumnezeu.* ARHIVA R. I, 18. *Iuda, apostol stricat, De Hristos s-au lepădat.* MARIAN, S. R. III, 152. ✦ Refl. (Prin extensiune; cu un complement indirect ca „patrie", „naţiune" etc.) A trăda (**2**); a renega. *Despot! Am fost cu tine cât ai fost om al ţării. Te-ai lepădat de ţară?* ALECSANDRI, T. II, 170. *Funcţionar ştie românul că n-are să-i ajungă băietul, fiindcă pentru aceasta i se cere să se lepede de neamul său.* ARHIVA, X, 172. *Pentru o coajă de pâne, era în stare omu pe vremea aceea să se lepede şi de naţia lui.* IZV. XII, 42. *Nu se putea împotrivi voinţei lui Abdul Hamid dacă acesta ţinea să se lepede de Bucovina.* C. GANE, TR. V. II, 85, cf. DA II2. *Măria Ta, nu dorim pacea pe care ne-o daţi pentru că în schimb aşteptaţi de la noi să ne lepădăm de naţionalitatea noastră.* MOROIANU, S. 124. ✦ Tranz. şi refl. A nu mai respecta o convenţie socială, un pact politic etc. *Pacea care au legat creştinii tăi cu mine... cu vicleşug s-au lepădat acmu.* M. COSTIN, O. 285. *Din giurământ să lepădară.* DOSOFTEI, PS. 263/18. *Au întărâtat pre norod să lapede unirea.* MICU, ÎN ŞA I, 248. *Epitropul poate să se leapede din chezăşie.* PRAVILA (1814), 91. *Nu voiau nicidecum să se lepede de unirea cu Poarta.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Sub preşedenţia paterului rector al iezuiţilor din Cluj, în timpul căruia românii au început a se lepăda de Sfânta Unire.* MS. 1988, nr. 3, 19. ✦ Tranz. şi refl. (Complementul indică o structură socială ori o formă de manifestare a unei stări sociale incomode, opresive etc., exprimată şi metonimic) A scăpa de..., a se elibera de... *Să rumpem legăturile lor şi să lepădăm [lepăda-vem* H] *de la noi giugul lor.* PSALT. 2. *Să rumpem legăturile lor şi să lepădăm de la noi jugul lor.* CORESI, PS. 4/2. *Fratelui tău veri sluji. Fi-va atare vreame cum tu încă veri domni şi giugul lui de pre grumdzi tăi lepăda-veri.* PO, 92. *Să rumpem legăturile lor şi să lepădăm de preste noi jugul lor.* BIBLIA (1688), 382²/29. *Nerva din inimă dorea să lepede jugul dachilor de pe grumazii romanilor.* ŞINCAI, HR. I, 3/19. *Dumnezeu aşa voieşte ca neamul bulgarilor şi a românilor, lăpădând jugul cel de lungă vreme, să capete slobozenie.* MAIOR, IST. 209/12. *Ţara franţozască au lăpădat acuma jugul* (a. 1814). ŞA II, 246. *Să murim sau să lăpădăm jugul sirienilor.* TEODOROVICI, I. 257/7, cf. LB. *Lăcuitorii de la muntele Emu... lăpădară jugul grecesc de după cap.* BOJINCĂ, R. 27/28. *Lepădând condiţiile turceşti, propuseră altele cu totul împotrivitoare.* BĂLCESCU, M. V. 88. *Cu mândrie au lepădat în viaţa lor jugul vasalităţii.* ODOBESCU, S. III, 447. *Scârbit de o asemenea privelişte, un om c-o inimă şi o inteligenţă superioară... s-ar lepăda de o societate în care mişelia învinge.* EMINESCU, O. XI, 316. *Numai de faptele d[umnea]lor nu putea să fie responsabil partidul conservator de care se lepădau.* id. ib. XII, 37, cf. DA II2. *Nu lepădăm vechile lanţuri ale mizeriei noastre.* SADOVEANU, O. XIX, 234. ✦ Tranz. şi refl. (Despre oameni; cu determinări ca „lume(a)", „viaţa", „cele lumeşti", „cele trecătoare" sau „toate") A renunţa la lucrurile, aspectele, avantajele etc. materiale ale vieţii; a se pustnici. *Pentru aceea, iubiţilor, să lepădăm dulceţile pântecului nostru, să ne tindem mânule cătră mişei cu milostenie.* VARLAAM, C. 50. *Te lepădaşi de lumasca deşertăciune.* DOSOFTEI, V. S. martie 7/11. *Lepădaţi ceaste trecătoare, să aflaţi ceale veacinice.* id. ib. noiembrie 150r/14. *Mulţi din slujitorii voinici fiind pravoslavnici, lepădându-să de lume, să feaceră călugări.* id. ib. 174v/13. *Cei lepădaţi de lume.* MINEIUL (1776), 181r1/37. *Aprinzându-să de dragostea lui D[umne]zău, să lepădă de lume şi-şi împărţi toată averea lui* (a. 1692). GCR I, 304/12. *Prea cuvioasa Theodora..., din tânăra vârsta sa, să lăpedă de lume* (a. 1698). id. ib., 319/7. *Ne sfătuia Hristos să ne lepădăm de lume, să fugim deşărtăciunile şi să rădicăm crucea lui.* ANTIM, O. 206. *Pentru aceia mulţi pohtind cinul călugăresc toate împreună frumuseaţele acestui veac le lepăda.* VARLAAM – IOASAF, 7v/9. *Lepădându-se de lume, s-au făcut călugăr.* ŞINCAI, HR. I, 163/27. *Mă voi lepăda de toate.* MACHEN, 20r. *Carele nu se va lepăda de toate ceale ale sale, nu poate să fie ucenic al lui Hristos* (a. 1805). GRECU, P. 289. *A se lepăda de lume, fraţilor, nu este a părăsi de tot însoţirea cu oamenii.* MAIOR, PRED. 205/15. *Ministrii bisericeşti... nu încetară niciodată d-a turbura ş-a frământa lumea de care s-au lepădat.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 223/16. *Acel om, lepădându-se de lume şi de poftele lumeşti..., în pustiu numai spre a lui Dumnezeu laudă se închisese.* ARHIVA R. I, 50/27. *Pe Hristos să-l iei de mire! Îmbrăcându-te-n veşmântu-i, Lepădând vieaţa lumii, Vei spăşi greşala mumii.* EMINESCU, O. I, 102. *De copile erau luate în templu căruia jurau să-şi închine toată viaţa, lepădându-se cu totul de lume.* CARAGIALE, O. III, 328, cf. DA II2. *Tolstoi... se leapădă de lumea semenilor săi..., se hotărăşte să renunţe la proprietăţi.* SADOVEANU, E. 230. *În Paradis, sufletele ar urma să ajungă numai după ce şi-au lepădat „stârvul", printr-un fel de preoţire.* N. MANOLESCU, A. N. III, 49. *Erau gata să se lepede de bunurile pământeşti.* ŢOIU, Î. 197.

4. Refl. A se dezice de un fapt, de o acţiune etc. (şi de rezultatul acesteia); a nu mai recunoaşte o acţiune, o faptă etc. întreprinsă; a-şi exprima prin vorbe, prin gesturi etc. dezacordul cu privire la o faptă, o acţiune etc. întreprinsă de altcineva; a se feri de această faptă, acţiune etc. *Cine iaste de se atinse de mine? Lepădară-se toţi.* CORESI, EV. 380. *Ce neşte nemulţă-*

mitori să lepădară şi nu vrură să margă. VARLAAM, C. 358. *Să lepădă şi nu vrea să mănânce şi siliia pre el slugile lui şi muiarea.* BIBLIA (1688), 218[1]/17. *Cei chemaţi de noi... se lepădară cu îndărătnicia inimii lor* (a. 1633). GCR I 80/31. *Ca să-i întoarcă banii ce au dat şi să-şi ia casele, el s-au lepădat zicând că nu-i trebuiesc.* URICARIU XXII, 368. *Fiindcă mi-au dat aceşti bani, au ieşit la răfuială cu fraţii cu toţi să deie şi ei agiutori să fie cu toţii tovarăşi la moşie, dară ei s-au lepădat* (a. 1761). ŞTEFANELLI, D. C. 62. *Unii din egumeni asupra cărora cade... o parte din plată, se pot lepăda de aceasta prin multe pricini* (a. 1829). DOC. EC. 449. *Ea s-a lepădat cu austeritate de încercarea relaţiei amoroase.* ARISTIA, PLUT. 29/13. *Mă lapăd de a fi judecat la Curtea de casaţiune.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 99. *Domnul preşedinte se leapădă de ea, astfel că mărturisesc că nu ştiu cum să calific acea foaie.* MAIORESCU, D. II, 327. *Sarcina a căzut la pământ şi fiecare se leapădă de ea.* EMINESCU, O. XI, 32. *Elena... se lepădă, râzând.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 25. *Nu are deloc de gând a se lepăda de ascultarea către dânsa.* XENOPOL, I. R. VI, 67. *Burghezii din Paris cer... să se lepede regele de petrecerile sale zădarnice.* IORGA, P. A. II, 306. *Tonul serios cu care Mitu se lepăda de câte ori făcea câte o glumă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 68, cf. DA II_2. *Dacă nu pot ajunge la han la Irimia, ca să beau o litră de rachiu de care-mi place mie, – de celelalte mă lepăd.* SADOVEANU, O. IX, 20. *Optzeci şi şase de oameni din sat s-au lepădat cu scârbă de război.* STANCU, D. 421. *Se lepădase de vorbirea cărţilor şi catedrelor şi folosea numai cuvintele de toată ziua.* VINEA, L. I, 108. *Îşi scuturǎ capul..., se lepădă de cântecul ademenitor.* TUDORAN, P. 629.

5. T r a n z. A spune cu hotărâre ceva cuiva, a se adresa cuiva cu vehemenţă; a da ori a transmite cuiva o anumită veste sau o dispoziţie; a certa pe cineva. *Blagoslovit să fii, Doamne Sfinte, Că nu-mi leapezi mişele cuvinte, Nice mila-ţi opreşti despre mine.* DOSOFTEI, PS. 212/4, cf. DA II_2. *Nime, afară de gâde, să nu-l vadă..., să nu-i lepede cuvânt până ce va hotărî asupra lui divanul judecăţii.* SADOVEANU, O. X, 139. *Vitoria îi lepădă răspuns cu dispreţ: – Ce am eu cu dânşii?* id. ib. 600. *Călugării... au cerut izbăvire pentru norodul cel dreptcredincios şi au lepădat blăstăm asupra duşmanului.* id. ib. XI, 287. *Porunci celor doi slujitori: – Lepădaţi grabnic cuvânt la oameni că avem o primejdie asupra noastră şi să-şi gătească armele.* id. ib. XIII, 213.

6. T r a n z. (Învechit) A elibera pe cineva (fizic şi psihic); a descătuşa. *„Eu amu", zice Dumnezeu, „ispitesc inimile şi pântecii." Cum zice şi David: „Dumnezeu sparge sfeaturile limbilor şi leapădă cugetele oamenilor."* CORESI, EV. 61. *Sfatul lor cel necurat să răsipi ca praful înaintea vântului, precum zice prorocul la psalmul 32, că Dumnezeu sparge sfaturile păgânilor şi leapădă cugetele omeneşti.* ANON. CANTAC., CM I, 204.

7. T r a n z. (Învechit, rar) A se exclude. *Acesti doă lucruri leapădă unul pe altul.* VÂRNAV, L. 101[r]/8.

III. 1. T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Despre femei) A naşte (**I 1**) înainte de termen un făt mort, a a v o r t a, (popular) a p i e r d e (**II 2**); (despre animale) a făta înainte de termen, a s t â r p i (**I 3**). *Când să va prileji vreun dobitoc să fie a făta şi va paşte pre locul altuia şi acela cu locul... o va usteni sau de o va lovi cu ceva şi... să va prileji de va lepăda, neîngăduitorul să plătiască vita.* PRAV. 15. *Ca ucigaşii să se canonească... de va fi lepădat ia copilul.* ANTIM, O. 238. *Poate că să fi îngropat copiii care i-au lepădat dintr-însa* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 146, cf. LB. *Leapădă muierea – adică naşte fără vreme..., iar pentru vite să zice că stârpeşte.* I. GOLESCU, C. *Vremea... o pierdui şi nu scrisei ceea ce voiam..., am soarta femeiei ce leapădă.* C. A. ROSETTI, N. I. 46, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *În anul acesta au ieşit multe iepe sterpe, multe au lepădat şi la multe le-au perit mânjii.* I. IONESCU, D. 534, cf. COSTINESCU, LM. *Femeia era însărcinată... De necaz, de mâhnire, femeia a lepădat la mă-sa şi cât pe-aci să piară de boală.* CARAGIALE, O. I, 137. *Doamne, coane Costachi, cum îţi vine să dai cu picioru-n pântecul femeii? Dacă leapădă?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 181. *Despre o... femeie care naşte copii morţi se zice pretutindene în Bucovina şi Moldova că „a perdut"..., iar în Transilvania, Ungaria şi Banat că „a lepădat", „a stârpit", „i s-a căşunat" sau „i s-a lovit rău".* MARIAN, NA. 74, cf. CANDREA, F. 71, TDRG. *Aluatul ce rămâne pe covată... e bun de dat amestecat cu tărâţe la vitele ce ar fi să lepede.* GOROVEI, CR. 72. *Mamele care purtau fiii străinului erau grăbite să-i lepede.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 166, cf. DR. III, 823, ŞĂINEANU, D. U. *O femeie însărcinată trebuie să guste din toate mâncările ce vede, altcum pierde (lapădă).* IZV. XI, 66, cf. DA II_2. *Cetena de negi este întrebuinţată de babe ca să facă pe femeile însărcinate să lepede.* VOICULESCU, L. 98. *E bolnavă?... A lepădat făt mort?* SADOVEANU, O. XI, 88. *Dacă n-oi fi eu vraci bun şi nălbar..., leapădă iepele şi pier mânzii.* id. ib. XIII, 42, cf. IORDAN, STIL. 78, SCRIBAN, D. *La trup nu-i destul de plină... La pântece e cam repede, Mi-e teamă să nu lepede.* CĂLINESCU, O. IX, 425. *S-au văzut muieri care au lepădat după ce i-au privit pe milogi, la bâlci.* STANCU, D. 316, cf. DL. *Aşa ajung cei necinstiţi, femeile care leapădă înainte de naştere.* BARBU, S. N. 314, cf. DEX. *Nici copii nu mai face ca lumea... Una – două îi leapădă.* SORESCU, L. L. I, 113. *Dacă nu lepădam atunci, poate că aveam şi noi o fată ca ea.* ŢOIU, Î. 103, cf. DEX[2]. *Dau din cele ce au femeii celei îngreunate zicând: „Na, că ştiu ca ţi s-a lăsa şi să nu lepezi băiatul."* MARIAN, NA. 13. *Femeia care a lepădat sau pierdut, bea rachiu tăiat cu apă.* PAMFILE, B. 50. *Decât, maică, mă făceai, Mai bine mă lepădai, Că hasnă de mine n-ai!* id. C. Ţ. 280. *O liapadat ca u scroafi.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Îi face de cărătenie şi-o lăpăda copilu.* ALR II/I h 144/130, cf. ALR I 1 074, ALR II/I h 142, ALR SN VII h. 1 863, A I 13, 26, III 18. (Depreciativ) *Joacă nunta pe surcele, Mai încetu, vornicele, Că mireasa-i a făta, Rău mă tem c-a lepăda Pe prispuţa soacră-sa.* MARIAN, H. 45. (Prin analogie; despre păsări). *Mă tem de huhurez..., Huhurezu-i a făta, Rău mă tem c-a lepăda.* id. ib. O. I, 220. ✧ F i g. *Munţii s-au făcut când norii, Dorind să fie călători şi uşori, Şi-au lepădat subt ei, în vânt, Povara pe pământ.* BLAGA, POEZII, 247. *Aducătorul primi îndată... scrisoarea ministrului în cap, plus o imprecaţie vulgară* [despre] *pântecul ce lepădase României aşa un ministru*

plenipotențiar. ARGHEZI, P. N. 189. *Liniștea, cu întâmplări în pântec, Era atât de slabă, că se-ntinse Și lepădă.* DOINAȘ, A. P. 239. *O lăpădat muntele* [ninsoare]. ALR II 4 569/285. *Îl lapădă* [oul]... *când apucă sare [;] ou moale.* ALR II 5 712/228. ✦ (Prin lărgirea sensului) A naște (**I 1**). *Să fărși apa den foale și lepădă copilul supt un brad.* BIBLIA (1688), 14[1]/14. *Văzui iar muieri în munci Cari își leapădă a lor prunci.* PANN, ap. MARIAN, Î. 467. *Vai de capul tău, ticălosule!... De asta te-a lepădat pe lume mă-ta?* SADOVEANU, O. I, 43. *Șărpoaicî roșâi Proroșâi, În cânchi ăi fătat, În cânchi ăi lipădat. Diochiu di la Măriuca O crăpat.* ARH. FOLK. V, 49. *Mi-e teamă că-oi întârzia, Că mi-e iapa a făta Și pe drum o lepăda.* FOLC. TRANSILV. III, 263. ✧ (Prin analogie; despre păsări; complementul indică ouă) *Rațele... ouăle și le leapădă în neștire, cu conștiința neroadă că le defecă.* ARGHEZI, P. T. 331. *Așa cum îi lepăda* [găina] *uou, așa să nască de ușor.* PORȚILE DE FIER, 190. ✦ (Despre pești) A depune icrele. *Mergând partea bărbătească înainte își leapădă icrele* (a. 1777). GCR II, 110/27. *Peștii-și leapădă icrele lor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 11/30. *În această lună peștii își leapădă icrele și sunt mai lesne de prins.* IZV. XIII, 50, cf. DA II_2. *Aci intră la cloceală, aci își lapădă icrele.* STĂNOIU, C. I. 82. *Una din cele mai originale priveliști ale bălților este... când crăpoaicele își leapădă ouăle.* VOICULESCU, P. I, 12. [Peștele] *să bate când lapădă icrele în gârlă.* ALR II 6 240/928.

2. T r a n z. A scoate din sine printr-un gest reflex (de vomă, de scremere etc.), a voma, a scuipa. V. a a r u n c a, a s c ă p a. *Pute cu toată îndrăzneala a lepăda din trupul de a voastră svântă însoțire mădulările.* GHERASIM, T. 19[r]. *După fătat, vaca leapădă de la sine și culcușul.* I. IONESCU, B.C. 22/23. *Voi ostașilor..., Bahameți sî-i tăieț, Mațâli li lepădaț.* DIACONU, VR. 223. *Icnea din pântec,... gata să-și lepede mațele-n iarbă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 277, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Lepăda un scuipat lat printre dinți alături de botinele pariziene de lac.* C. PETRESCU, A. R. 19. *Să nu li se lepede.* STOICESCU, C. S. 258, cf. VICIU, GL. [Viermii de mătase] *Leapădă burungic.* ALR II/605. *Șarpele ce-mi făcea?... Pe voinic îl lepăda.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 62. *O boz, bozișor, leapădă viermii... din* [copac]. FOLC. MOLD. I, 420. *Cal bun îmbuiestrând, Dalbe spume lepădând.* FOLC. DOBR. 106. ✧ F i g. *Solzii tăi leapădă scântei de foc ce mă ard.* VISSARION, B. 226. *Vâsliră iarăși cocoare, lepădând globuri de sunete sub cerul sonor.* SADOVEANU, O. XIV, 36. *Clarinetul leapădă sunete pițigăiate.* STANCU, D. 76. *Într-o carne verzuie îmi lepăd Sângele și creierul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 10/4. ✧ E x p r. **A nu fi lepădat încă mucii (de la nas)** = a fi prea tânăr (și lipsit de experiență). Cf. ZANNE, P. II, 634. ✦ F i g. A dezvălui, a exprima, a scoate la iveală un gând, o idee, o veste etc. *Spune repede și leapădă de la tine, căci grijile și gândurile sunt otravă.* SADOVEANU, O. VIII, 97. *Între străjile Palatului Sfânt se află de asemenea oameni care... își au ceasul lor când își leapădă știrile.* id. ib. XII, 129. *Arbore, ori te lepezi de gândul tău, ori de nu...!* DELAVRANCEA, O. II, 102.

3. T r a n z. (Despre animale) A scoate, a face să cadă părul, blana, pielea de pe sine prin năpârlire, tundere, jupuire etc.; a-și schimba părul, pielea, penele etc. [Cerbii] *leapădă coarnele de la ghenarie până la martie și în tot anul să face câte o ramură.* J. CIHAC, I. N. 51/28, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Nimfele... mai au de lepădat încă o piele subțire... pentru a fi gata la înmulțirea speciei.* CONTEMPORANUL, I, 422. *Cei mai mulți dintre oameni sunt ca lupul care părul și-l poate lepăda, iar năravul ba.* ODOBESCU, S. III, 48. *Unele spețe inferioare... leapădă la răstimpuri pielea din vârful botului până în sfârcul coadii.* CARAGIALE, O. III, 103, cf. DDRF, DA II_2. *Lupul... și-o lepăda mereu blana..., năravul urât nu și-l lasă niciodată.* IZV. XVI, 59. *Șerpii își leapădă pelea.* SCRIBAN, D. *Lepădați-vă coarnele moarte, Bătrânilor cerbi, Cum pomii își lasă frunza uscată.* BLAGA, O. I, 117. [Șarpele] *labădă pelea.* ALR I 1182/24. *Cân păștea iarbă* [cerbul] *făcia cu capu așa și cuarnele să lăpăda.* GL. OLT. *Lupu își leapădă părul, dar năravul nu.* ZANNE, P. I, 519. (În basme) *Purcelul, noaptea, la culcare, lepăda pielea cea de porc.* CREANGĂ, P. 86. *Noaptea el își leapădă pielea de porc și devine bărbat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 6, 5/2, cf. DEX[2]. *Lepăda pielea cea de pește de se făcea om și mergea de se culca lângă dânsa.* PAMFILE, CER. 20. ✧ (Prin analogie; despre oameni) *În zilele noastre de după război,... bărbații și-au lepădat bărbile și mustățile.* SADOVEANU, O. XIV, 10. ✧ (Prin analogie; despre plante) *Conurile femele erecte la coacere își leapădă solzii cu semințele.* PRODAN – BUIA, F. I. 82. ✧ F i g. *Literatura bănuiau că este o îmbinare și o alcătuire de miezuri, lepădând cojile.* LOVINESCU, S. V, 162. *Clopotnița pleoscăie veșted din toacă Și leapădă pâclă și vechi mucigai.* LESNEA, I. 125. *Iarna pieri lepădând pe funduri de văgăuni zdrențele-i albe.* VOICULESCU, P. I, 91. *Pe atunci, în ținuturile germanice,... oamenii nu de mult trecuseră prin luminatul botez, lepădând ca pe niște solzi păgânătatea.* SADOVEANU, O. XI, 10. *Poetul reușește să năpârlească și să-și lepede crusta de griji pământene.* PERPESSICIUS, M. I, 133. *Și-n tenebrele cețoase Cred că fața-mi lepădase Linii, curbe și culori.* LABIȘ, P. 260. ✧ E x p r. **A fi gol ca șarpele care și-a lepădat pielea** v. ș a r p e.

– Prez. ind.: *lepăd* și (învechit și popular) *leapăd, lapăd.* – Și: (învechit și popular) **lapădá, lăpădá**, (învechit) **lapedá** (LM, L. ROM. 1963, 284), **lipădá** (M. COSTIN, O. 317), (regional) **lebădá, labădá** (PUȘCARIU, L. R. II, 99, ALR I 1 182/24, 1 361/5, 24, 610) vb. I.

– Probabil lat. **lapidare** (< **lapis, -ĭdis**).

LEPĂDÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) l e p ă d a și rezultatul ei; (învechit) lepădătură (**II**), lepădat[1].

I. 1. Acțiunea de a arunca sau de a lăsa din mână (pentru totdeauna sau pentru o perioadă determinată de timp) un obiect; azvârlire. Cf. l e p ă d a (**I 1**). *Aceasta nu e lăpădare, de nu vei zice și că cel care samănă, lapădă.* MAIOR, PRED. II, 75/15, cf. DRLU. *A se îngriji de... paza curățeni[e]i grajdurilor și a împrejurului lor, negreșit pe toate zilele, cu lepădarea băligarului și a gunoiului în loc depărtat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 91/8, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DSR, DL, DM, M. D. ENC., I. GHEȚIE, B. D. 361, 363, DEX. ✦ Aruncare a unei

persoane (torturate sau ucise) într-o groapă, într-o prăpastie etc. *Luptându-te cu toate năpădirile celor ce căznea pre tine, cu vitejie ai suferit iuţimea roatei ceii arzătoare, înfierbântarea frigărilor, lepădarea întru adâncimea şi dezrădăcinarea dinţilor.* MINEIUL (1776), 30r2/31. *Sicilienii ar fi purtat vina pieirii urgisitului şi lepădării lui la groapa comună a desmoşteniţilor vieţii.* SADOVEANU, O. XX, 449. ✦ (Cu referire la jocul de cărţi) Acţiunea de a scoate din joc cărţile de o anumită culoare. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Rar) Încetare a unei lupte; predare (2); capitulare. Cf. PONTBRIANT, D. ✦ (Învechit) Stricăciune (2), stricare (2); pagubă (1). *Eram foarrte vihorriţi noi, demânreaţa lepădare* (p a g u b ă N. TEST. 1648) *făcea şi a treia dzi cu ale [sa]le mânru veatrila corabiei lepădămu.* COD. VOR.[2] 314. ✦ (Învechit; în limbajul pravilelor; cu referire la perioade de timp) Scoatere dintr-un anumit calcul, dintr-o anumită evidenţă. *Se poate înţelege şi o prelungire a vreamii, mai îndelungată cu lepădarea anilor acelui ce mai înainte cu rea credinţă a stăpânit.* PRAVILA (1814), 28/24.

2. Dezbrăcare a unui obiect de îmbrăcăminte, scoatere a unei podoabe etc.; descălţare. Cf. l e p ă d a (**I 2**). Cf. PONTBRIANT, D. *Fusese ceasul siestei,... al lepădării vestmintelor.* BARBU, Ş. N. 132. *Datina jelirii prin lepădarea giuvaerelor... prin umblarea cu capul gol şi cu părul despletit... românii au moştenit-o de-a dreptul de la strămunii lor, de la vechii romani.* MARIAN, Î. 412. *Cortina... surprinde pe actori în plină exhibiţie a lepădării măştilor şi costumelor de ocazie.* N. MANOLESCU, A. N. III, 42. ✦ Faptul de a renunţa la o tradiţie vestimentară. *Petru... căsui deprinderile barbare cu lepădarea portului asiatic şi cu raderea barbelor, însul tăind pe a sa.* SĂULESCU, HR. II, 458/18. *Află multă poesie în forma... hainelor lungi numind vandalism lepădarea lor.* NEGRUZZI, S. I, 69. *Modificarea repede a portului şi lepădarea în pripă a tuturor costumelor vechi încât clasa veche de croitori n-au putut să urmeze această repede schimbare.* EMINESCU, O. IX, 401. ✦ Renunţare la o funcţie, la o demnitate etc.; scoatere, înlăturare dintr-o poziţie socială sau dintr-un rang, dintr-o funcţie înaltă etc. Cf. l e p ă d a (**I 2**). *Actele cele de lăpădare ale împăratului Napoleon.* ŢICHINDEAL, în ŞA II, 247. *Atanaric, după lepădarea sa, s-au dus în Ţarigrad.* ŞINCAI, HR. I, 64/20, cf. VALIAN, V., DRLU. *Feciorul cel mai mare al domnului, care pe vremea morţii, lepădării sau a scoaterii din domnie a tată-său se va afla în legiuită vârstă..., va fi priimit în numărul candidaţilor de domnie.* REG. ORG. 9/7. *Austriacii urcau până în slava cerului această lepădare mărinimoasă a lui Sigismund de un tron întărit prin atâtea isbândzi strălucite.* BĂLCESCU, M. V. 270. *Nou ordin i se transmise pentru lepădarea uniformei.* FILIMON, O. II, 323, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

3. Renunţare la o stare sufletească ori fizică (neplăcută sau dăunătoare), la o deprindere, la un năravi etc.; vindecare (2), lecuire (2); căinţă. Cf. l e p ă d a (**I 3**). *Încă iară să se leapede cine va fi viat în ceastă lume viaţa lui, mainte, rău, întru păcate... Lepădarea lor după Hristos duce-i.* CORESI, EV. 69. *Nevoiţi de faceţi învăţăturile lui Hristos: frăţie întru ai noştri..., depărtare de păcate, lepădare de răutăţi.* VARLAAM, C. 65. *Nemică altă n-am închipuit veşmentele acelea ce arunca de le aşterne înaintea lui Hristos, fără numai lepădarea păcatelor şi urârea răutăţilor.* id. ib. 73. *A ne obicinui de rău, aceasta e lepădarea binelui.* ŢICHINDEAL, F. 227/3. *Recomandez cu bună ştiinţă şi credinţă... lepădarea urgisitei mode, a golătăţii capului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 220/18. *Pe lângă credinţă trebuieşte lepădare de orice fărădelege şi lucrare de fapte bune.* MARCOVICI, D. 447/14. *Deplină lepădare d-orice noblеţe care nu e personală.* BARONZI, I. G. 56/16. *Nu cruţa niciuna din asprele nevoinţe pregătitoare, lepădări de somn, de hrană şi apă, frângeri şi canoniri, cu care se chinuia şi pe el, şi pe ucenic.* VOICULESCU, P. I, 296. *Lectura cărţii lui E. R. Curtius – care presupune ea însăşi lepădarea de orice grabă, de orice pripită voinţă de „generalitate"... - este într-adevăr reconfortantă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 5/3. *E şi puţin teatru în gestul lepădării de frumuseţe.* ib. 1979, nr. 1, 4/4. (F i g.) *Arta şi spiritualitatea... au cunoscut acel ceas escatologic al suferinţei, al izbăvirii prin lepădarea unui anume fel de a fi hazardat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 7, 19/3. ✦ (În religia creştină) Exprimare ritualică făcută, la botez, de catehumen. Cf. l e p ă d a (**I 3**). *Ş-au schimbat inima întru orbiciune, neluând în minte împărtăşirea lui H[risto]s şi lepădarea de diiavolul.* MICU, în ŞA I, 95. *Cu această întrebare îndreaptă pre cea de trei ori a lui lepădare.* VARLAAM – IOASAF, 48v/15, cf. CADE. *Intrăm în paraclis şi creştinăm pruncul... şi la lepădări eu am fost moaşa şi am dat Măriei Sale să ţie pruncul.* SADOVEANU, O. XIII, 920.

4. (În limbajul bisericesc, în sintagma *lepădarea sufletului* sau *a sufletelor*) Moarte (**1**). Cf. l e p ă d a (**I 3**). *Stătu Pavelu prin mijlocu de ei şi dzise: „... Lepădarea sufletelor nece urul nu va fi dintru voi, numai corabia."* COD. VOR.[2] 317. *Şi acmu învăţ pre voi a fi cu bună voie, pentru că lepădare de suflet niciuna nu va fi dentru voi, afară den corabie.* BIBLIA (1688)[2] 854[1]/16.

5. (Şi în sintagma *lepădare de lege*) Părăsire a credinţei (creştine); renegare (a lui Hristos); abjurare. Cf. l e p ă d a (**I 5**). *Mâna deade Hristos lui* [Petru] *şi nu-l lăsă pre el să se afunde, iară acolo cu pocaaniia lui den adâncul lepădăriei scoase-l.* CORESI, EV. 269. *Pentru slugile cei tremişi şi pentru lepădarea chemaţilor.* VARLAAM, C. 235. *Să moriu pentru s[fi]nţia ta şi ca să curăţăsc lepădarea ce-am gândit.* DOSOFTEI, V. S. martie 46r/31. *Al patrulea* [păcat] *iaste călcarea de lege,... dintre carele să naşte necredinţa şi lepădarea de Dumnezeu.* ANTIM, O. 123. *S-au tâmplat ca un părinte, spre a feri pe fiiul său de sclăvia ovelită şi sacrilegă (lepădarea credinţei lui H[risto]s), l-au străpuns cu pomnarul înaintea răpitorilor.* ASACHI, S. L. II, 214, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU. *Buzele mormăiau ocări şi afurisenii contra neruşinatului pe care puterea Dumnezeului adorat până atunci nu-l trăsneşte în clipa chiar a lepădării de lege.* IORGA, P. A. II, 58. *Lepădarea lui Petru de Isus.* C. PETRESCU, R. DR. 45, cf. DSR. *Din goarne palide, târzii, cocoşul Herald al lepădării a sunat.* I. BARBU, J. S. 153. *De trei ori, întocmai ca în ceasul lepădării lui Petru, de două mii de ani, trezit din somn, el strigă înălţimilor!*

ARGHEZI, S. VIII, 229. *Lepădarea de lege a lui frate-meu Ion a mâhnit-o... adânc.* STANCU, D. 444. ✦ Izgonire, alungare din rândul dreptei credinţe. *Lepădarea iudeiască să fie adusă păgânilor să adevereaze că aceasta iaste cale şi adevăr şi viaţă.* CORESI, EV. 230. *Arată lipădări jidovilor, pentru nicredinţa lor, ş-alegiri niamurilor pentru cridinţa lor* (sec. XIX). CAT. MAN. I, 322. ✦ Renegare, dezicere. *Un pas din cele mai însămnate ce au făcut Luter în aceste împrejiurări au fost lepădarea sa de tagma monahicală.* SĂULESCU, HR. II, 261/14. *Lepădarea lui Cioran de România i-a iritat pe mulţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 15/4.

6. Renunţare la un drept, la o proprietate etc. Cf. l e p ă d a (**I 7**). *Dacă în tocmală s-au alcătuit a să face înainte înştiinţarea lepădării, atuncea să înnoieşte prin tăcere tocmala.* COD. ŢIV. 189/3, cf. PONTBRIANT, D. *Între ele* [principii] *numărăm:... libertatea cultelor şi emanciparea izraeliţilor; lepădarea aristocraţilor de privilegii.* XENOPOL, I. R. XII, 65. *Era departe de a fi călăuzită de aceleaşi idei în privirea progresului social, a lepădării sincere a privilegiilor.* id. ib. XIII, 22. *Nu lepădarea franciscană îi dictează structura, ci, dimpotrivă, legăturile puternice pe care se întemeiază un cămin.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 63. ✧ (În e x p r.) **Lepădare de sine** (sau **de mine, de tine** etc.) (**însuşi** ori **însumi** etc.) = renunţare la nevoile, la interesele sau la părerile proprii; abnegaţie. *Ghica merge până acolo cu lepădarea interesului său în folosul celui obştesc, încât stăruie el singur pentru înlocuirea actualilor domni.* XENOPOL, I. R. XII, 199, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Le-aş da desigur povaţa ca să schimbe cât mai curând titlul foaiei lor, pentru a cărui ruşinare s-a jertfit cu atâta lepădare de sine însuşi dl. Pantazi Ghica.* ODOBESCU, S. III, 105. *Vorbele acelea erau grăite cu atâta lepădare de sine, cu atâta umilinţă creştinească, încât Oancea rămase cuprins de sfială.* SLAVICI, O. II, 141. *Poporul întreg al capitalei a făcut dovadă de simţiminte de devotament către patrie şi de lepădare de sine care-l îndepărta de orice interes.* XENOPOL, I. R. XII, 84. *Ar fi fost a se cere o lepădare de sine supraomenească de a lăsa la o parte prilejul lucrărei personale şi a se mulţumi numai de a sluji de treaptă pentru înălţarea altuia.* id. ib. XIV, 69. *Cu câtă lepădare de sine şi-a scos* [Ştefan] *mantia domnească şi a pus-o pe umerii lui Bogdan.* DELAVRANCEA, A. 125, cf. id. O. II, 61. *Admiraţia ori înduioşarea pentru suferinţele altora aduc omului lepădarea de sine, dezrobirea minţii de cele prea pământeşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 22. *Materia... le-a făcut* [vieţuitoarelor] *urmaşii plăpânzi şi neputincioşi ca să le silească la biruirea egoismului, la lepădarea de sine.* id. ib. 52, cf. LOVINESCU, S. IV, 187, VIII, 45. *Numai morţii pot determina postum atâta lepădare de sine în recunoaşterea meritului lor.* TEODOREANU, C. B. 280. *A doua regulă a observaţiei este sinceritatea şi obiectivitatea faţă de fapte. Aceasta înseamnă o lepădare de sine, o înlăturare a tuturor „prejudecăţilor ce sunt formate înainte de orice judecată".* D. GUSTI, P. A. 132, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. (F i g.) [Cucuvaie] *Tu eşti clopoţelul Sfântului Duh Şi treci lung prin văzduh Şi suni lepădarea de sine Şi-mpărăţia nopţii ce vine.* ARGHEZI, VERS. 69.

7. Eliminare, înlocuire, renunţare la o limbă, la un alfabet etc. Cf. l e p ă d a (**I 8**). *Lăpădarea slovelor latineşti... au izvorât din urgia ce o avea grecii asupra romanilor.* MAIOR, IST. 254/11. *Mărirea lăpădărei slovelor chiriliane dintră români şi aducerea înapoi a strămoşeştilor slove latineşti.* id. ib. 260/21. *Răutatea şi înşălăciunea bulgarului nu încetă numai cu lăpădarea literilor şi arderea cărţilor celor româneşti cu litere lătăneşti scrise.* BOJINCĂ, R. 78/33. *Vom cerca cauzele lăpădării limbei sloveneşti din bisericile române.* FM (1846), 266[1]/21. *Dacă pe lângă lepădarea câtorva rânduri... vom aminti şi de câteva vorbe în adevăr originale..., atunci vom fi arătat în ce stă originalitatea furtului dlui A. Paigrot.* CONTEMPORANUL, III, 76. *Cunoştinţa şi întrebuinţarea limbei greceşti... aducea lepădarea idiomului naţional.* XENOPOL, I. R. X, 201. *Argumentarea... îmbracă alteori forme ironice, caracteristice scriitorului, ca de pildă atunci când compară lepădarea limbii române şi înlocuirea ei cu cea latină.* VARLAAM – SADOVEANU, 191. ✦ S p e c. Eliziunea unei litere sau a unui sunet dintr-un cuvânt. *În rămăşiţele limbei populare de pe atunci găsim lepădarea lui „s" final, care caracterizează azi limbele română, friulană şi palermitană.* CONV. LIT. IV, 229. *Atât pentru lepădarea lui „y".* MAIORESCU, CR. III, 205. *Nota caracteristică a sistemului etimologic nu este lepădarea semnelor; din contră d. Cipariu şi şcoala lui ar putea foarte bine să primească astăzi semnele noastre.* id. ib. 357. *Ţinta cea mai naltă a reprezintatorului... este frumuseţea articulaţiunei. Ablucrarea şi lepădarea lipselor în formele dialectale şi părăsirea altor elemente genante întru producerea tonului articulat nu e decât condiţiunea negativă la asta.* EMINESCU, O. XIV, 290. *Documentele literare ne arată că lepădarea lui „ŭ" final s-a operat încă în cursul sec. al 17-lea.* ARHIVA, I, 24. *Lăpădarea se face asemenea, lăpădând... de la începătul cuvintelor (aphaeresis).* CIPARIU, O. II, 132. *Transformări fonetice... lepădarea şi premenirea slovelor.* L. ROM. 1981, 49. *T. Cipariu distinge şase clase eufonice, care alcătuiesc formaţii binare prin opoziţie: „adăugarea, lepădarea; contragerea, geminarea; premutarea şi strămutarea".* L. ROM. 1981, 89.

II. 1. Părăsire, abandonare a cuiva (într-un moment dificil, la o nevoie etc.); înlăturare; eliminare. Cf. l e p ă d a (**II 1**). *Socotesc să ne pedepsască de lepădarea ce facem de dânsele.* GHERASIM, T. 161[v]/10, cf. COSTINESCU. *Acel prânz însemna sărbătorirea reîntoarcerii lui Paşadia dintr-o lungă pribegie, a lepădării lui de Pirgu.* M. I. CARAGIALE, O. 63, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Dificultate şi mai mare a fost pentru romei lepădarea de dânşii a unui trădător ce l-au fost câştigat.* EMINESCU, O. XIV, 125. *Atacau localităţile şi poziţiile slabe de dinafara capitalei... cu intenţia învederată de-a... înlesni lepădarea de regină.* id. ib. 139. ✧ L o c. a d j. **De lepădare** = neimportant; nefolositor. *Lumea-mi strigă-n gura mare Că sunt om de lepădare.* PAMFILE, C. Ţ. 99. ✦ Lăsare în părăsire a unei construcţii. *Priviţi-i şi printr-înşii priviţi în depărtare Funebra hecatombă lăsată-n lepădare Alături cu Plevna, pe cîmpul de bătaie.* ALECSANDRI, POEZII, 477.

2. Trădare (**2**), vânzare (**3**) a cuiva. Cf. l e p ă d a (**II 3**). *Aţi făcut aceeaşi politică totdeauna. Lepădările*

sunt aparente; de aceea şi sunt aşa de uşoare, aşa de dese. Dar de un lucru nu vă puteţi lepăda toţi: de voi înşivă! IORGA, P. A. II, 354. *La ospăţul împărătesc pot avea acces... cei mici şi meschini până şi-n păcate? Cei de iertat pentru frică şi pentru lepădare?* STEINHARDT, J. 209.

3. Eliberare de sub o dominaţie (străină). *Românul din orice stat... dovedind lepădarea sa de protecţiunea străină, poate dobândi de îndată exercitarea drepturilor politice prin un vot al corpurilor legiuitoare.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 281. *Sigismund nu-i putea ierta lui Mircea lepădarea lui de supremaţia ungurească.* EMINESCU, O. XIV, 172. *Neascultarea din început a celor nemulţumiţi degeneră în lepădare în toată forma, aşa că anume Bosnia, Croaţia şi Dalmaţia scuturară cu armele în mână jugul maghiar.* id. ib. 194.

4. (Cu determinări ca „de lume", „de cele lumeşti" etc.) Pustnicire; izolare. Cf. l e p ă d a (**II 2**). *Chemă pe fraţâi dimpregiur... spuindu-le învăţătura lepădării de lume şi de lucrurile lumeşti.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 216ᵛ/29. *Liniştea sfântă învăluie în noapte acest adăpost al rugăciunii şi al păcii, pe care lepădarea de cele lumeşti l-a îngrădit cu prăpăstii fără de fund.* HOGAŞ, DR. I, 245.

5. Renunţare la o idee, la un principiu, la un fapt etc.; negare, tăgăduire; dezicere; dezacord. Cf. l e p ă d a (**II 4**). *Lepădarea ce făcea el a nu priimi roaba.* HALIMA (1783), 247ᵛ/3. *Forma şi rândul cuvântării... se ascunde prin lăpădarea unei spuneri din ceale înainte puse.* MICU, L. 111/7. *Lepădarea, tăgăduire, precum nu este bun.* GRIGORIE, L. 146/1. *Jertfirea cea adevărată coprinde lepădarea de orice cuget în parte şi supunerea patimilor noastre.* MARCOVICI, D. 248/20. *A stors tot ce era de aflat...* [de la] *flecarul viclenit de tertipul unor atât de indignate lepădări.* C. PETRESCU, A. R. 46. *Credinţa îmi pare în deplinul înţeles al cuvântului actul cel mai realist ce poate fi: este acceptarea adevărului şi lepădarea iluziilor.* STEINHARDT, J. 89. ✧ (Prin metonimie) [Poetica]... *se bizuie pe o revalorizare a limbajului comun şi prevede o lepădare de marile solemnităţi.* SIMION, S. R. III 133.

III. 1. Avort. Cf. l e p ă d a (**III 1**). *Pedeapsa lepădării de prunc este prinsoare vremelnică, în spiţa dintâi, dară tare şi cu lucru public* (a. 1788). ŞA I, 140, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Această hrană rea pricinuieşte stărpituri şi lepădări de viţei.* I. IONESCU, B. C. 22/16, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Busuiocul roşu e folositor... pentru avorturi (lepădare).* VOICULESCU, L. 87, cf. DSR, ENC. AGR. *Apa prea rece poate produce colici în timpul iernii, câteodată lepădarea la femelele pline.* ENC. AGR. I, 66. *Lăpădarea purceilor.* PĂCALĂ, M. R. 262.

2. Scuipat; vomătură. Cf. l e p ă d a (**III 2**). *Tusea este o gâdilitură care răsare... din însuşi organul plămânilor..., cu care o scărpinăm sau o silim cu răsuflarea aerului, să o scoatem dintr-însul, cu scoatere şi lepădare de bale.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 148/2.

3. (Cu referire la animale; complementul desemnează pielea, penele, blana etc. acestora) Năpârlire. Cf. l e p ă d a (**III 3**). Cf. PONTBRIANT, D., DR. VII, 138. *Racul, în perioada de creştere, îşi schimbă crusta de mai multe ori. Lepădarea crustei vechi şi formarea alteia noi se numeşte năpârlire.* ZOOLOGIA, 59.

– Pl.: *lepădări.* – Şi: (învechit) **lăpădâre** s. f.

– V. **lepăda.**

LEPĂDÁT¹ s. n. **1.** (Învechit; în limbajul bisericesc, în ritualul botezului) Curăţare de păcate; purificat[1]. Cf. l e p ă d a (**I 3**). *Feciorul, de va vrea să moară nebotezat, popa să lase 4 molitve până la lepădat* (a. 1561–1562). CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 226. *Feciorul, de va naşte bolnav, şi va vrea să moară nebotedzat, popa să lase 4 molitvă până la lepădat, altele să dzică dereptu să-l boteadză curundu, să-l leapede de dracul.* PRAV. LUCACI, 164.

2. (Popular) Lepădare (**III 1**); avort. Cf. l e p ă d a (**III 1**). *Văduvă... ocupându-se cu preparaţiunea medicamentelor inofensive, a sulimanului pentru obraz, a boielii de păr şi a lepădatului.* CARAGIALE, O. IV, 193. *La vita bătrână e mai greu fătatul decât lepădatul.* id. ib. VII, 326, cf. ŞĂINEANU, D. U., DS, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 789, DEX.

– V. **lepăda.**

LEPĂDÁT², -Ă adj. **1.** (Despre lucruri, corpuri etc.; p. e x t. despre fapte, realizări etc.) Care a fost aruncat, lăsat deoparte (ca nefolositor); care nu mai este păstrat; la care s-a renunţat. Cf. l e p ă d a (**I 1**). *A doua dză când mearsă să vadză, el află pre mortul lepădat afară din mormântul sv[â]nt[u]lui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 171ᵛ/29, cf. LEX. MARS. 52, 202, 241. *O sabie... zăcea lăpădată şi ruginită cu totul pe o dungă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 40, cf. VALIAN, V. *Cu lucruri netrebnice şi lepădate în sfârşit industria sa va crea bogăţii.* BREZOIANU, A. 133/18. *Înfocatul Aristia, preceptorul copiilor... cu costume croite din rochii lepădate, punea în scenă câte o bucată de teatru.* GHICA, S. 495. *Dupe mai multe proiecte adoptate şi lepădate, alesei pe acela de a pune biletul în loja contesei.* FILIMON, O. I, 325, cf. LM, RESMERIŢĂ, D. *Ceru să i se aducă ei biletul lepădat.* VISSARION, B. 315, cf. C. GANE, TR. V. II, 366, SCRIBAN, D., MIHĂILĂ, D. 115. ✧ F i g. [Omul este] *haos de patimi urite... primite şi lepădate pe un ceas în mii de rânduri.* CONACHI, P. 275. ✦ (Prin Transilv.; la pl.; despre haine) Care este murdară. *Le ţâp hainile liepădate.* ALR I 1 361/223, cf. ib. 640/217, 361, 1 361/243, 268, ALR SN IV h 1 153/102, 250, ALRM SN III h 973/105, 250.

2. (Şi substantivat, adesea în sintagma *lepădat de lege, de cele sfinte* etc.) Care şi-a pierdut sau şi-a părăsit credinţa religioasă; care nesocoteşte preceptele propriei religii (creştine); renegat, apostat. Cf. l e p ă d a (**I 5**). *Domnul înmândreşte orbii, Domnul rădică gios lepădaţii* [a r r u c a ţ i i H, s u r u p a ţ i i D, c e i d ă r î m a ţ BIBLIA (1688)², c e i î n c o v o i a ţ i B (1938)]. PSALT. 3 0 2. *Scoală Domnul toţi ce cad şi rădică toţi jos lepădaţii* [c e i a c e - s d ă r â m a ţ i BIBLIA (1688)², c e i î n c o v o i a ţ i B (1938)]. CORESI, PS. SL. – ROM. 276ᵛ/4. [Iisus] *şchiupit fu ca un lepădat, răstignit fu între doi tâlhari ca un făcătoriu rău.* VARLAAM, C. 131. *El iaste cu tot a diavolului. Eu nu poci să priimăsc pre unul ca acesta ce iaste procleţit de atăţia părinţi svenţi, să cânt liturghie cu nus. Macar să*

s-are şi întoarce şi să hie iertat, încă nu poate omul lepădat să cânte liturghie. id. ib. 138, cf. ANON. CAR. [Artemie] *căzdu pre mâna lepădatului de leage Iulian... şi, muncind pre svinţii creştini în Antiohia, veni sângur de sine la nevoinţă marele Artemie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74ʳ/19. *Iubitoriul de oameni Dumnezeu... au priimit (nu pentru sine, ci pentru noi, viermii cei lepădaţ) atâtea ostenele, durori, patime şi moarte.* ANTIM, O. 14, cf. KLEIN, D. 369. *Din lăuntru chivernisea împărăţia neşte intriganţi eunuci cu neplinită lăcomie; din afară o apăra cei mai lepădaţi povăţuitori de oşti.* BUDAI-DELEANU, LEX., cf. DRLU, LB. *Nu este numai răzbunarea singură ce însufleţeşte singură pe lepădatul de lege, când el învaţă pe musulmani meşteşugul de a-şi deschide un drum pântre tăriile cetăţii.* HELIADE, L. B. I, 223/12. *Omar acum a sosit... Cine? Trufaşul acela? Acel lepădat Omar? Ce-şi vându pământul, legea, turbării d-a-şi răzbuna?* id. O. I, 407, cf. 408, VALIAN, v. *Lepădatul Mihnea Vodă întâmpină în cetate o moarte norocită, ce i s-ar fi căzdut a-i veni prin gâde.* BĂLCESCU, M. v. 153, cf. POLIZU. *Ieşind din mormântul seu, Lepădatul să ne-arăte Haina sa plină de pete Care-l usucă de sete Aducându-i un chin greu.* NEGRUZZI, S. II, 123, cf. LM. *Satana ce să înţelege? ... Şi lepădat şi protivnic.* ŞĂINEANU, Î. 60. *Lepădaţi de lege, stricători de limbă şi de obiceiuri.* CREANGĂ, A. 153. *Ce buze trebuie să-i facă ce cher docteur Radovitzi şi ceilalţi lepădaţi de sfânta credinţă!* CARAGIALE, O. VII, 59, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Litean bogat şi de lege lepădat.* ALECSANDRI, P. P. 175. *Un lăpădat dă Dumnezeu.* ALR SN IV h 981/182.

3. Care a renunţat sau a fost scos dintr-o funcţie (înaltă); căruia i s-a luat o anume însărcinare, un anume titlu etc. Cf. l e p ă d a (**I 2**). *Cine se va vedea vrednic de deregătoria protopopiei... se va alege şi în locul...* [protopopului] *lepădat se va pune.* ŞINCAI, HR. III, 40/32. ✦ Răspopit. *Rostul dragostii să-l ştiu, Am umblat şi-am întrebat Patru mândre dintr-un sat Ş-un duhovnic lepădat.* PAMFILE, C. Ţ. 97, cf. id. ib. 350.

4. (Despre copii) Care a fost abandonat de părinţi. Cf. l e p ă d a (**II 1**). Cf. MARDARIE, L. 149/18, ST. LEX. 164/1. *Creştere de copii lăpădaţi şi sărmani.* GOLESCU, Î. 122, cf. I. GOLESCU, C. *Franciscu Pizar... un crunt copil lepădat.* GENILIE, G. 39/8, cf. ISER. *Dragomir, prunc lepădat la uşa unei biserici, strâns şi crescut de Radu Vodă ce îl privea ca pe copilul său, nu putea fi bine văzut de curtesanii care îi invidiau poziţiunea şi favorul în care îl videau.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Jana era o biată copilă orfană lepădată, tu ai adunat-o şi ai crescut-o.* id. ib. III, 271. *Da'... părinţi ai? – N-am, c-am fost copil lăpădat.* CARAGIALE, O. II, 246. *Nu avea pe nimeni. Se pomenise singur pe lume. Copil lepădat, găsit într-un gang, crescut la leagăn.* ARDEALEANU, D. 23, cf. ŞĂINEANU, D. U., DA II₂, DL, DM, SCURTU, T. 73, M. D. ENC., DEX, I. GHEŢIE, B. D. 335, 354, 580, v. BREBAN, D. G. ✦ (Şi substantivat) (Persoană) care a fost părăsită; divorţat(ă). *Mireanul nu se poate preoţi... când a luat văduvă ori lepădată.* ap. TDRG, cf. NALR – MB II h 140/621, ib. h 141/621.

5. (Şi substantivat) Avortat. Cf. l e p ă d a (**III 1**). Cf. LB, VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Născuţii, morţii, lăpădaţii nu mai puţin interesează pe cei ce se ocupă cu studiele politice şi morali.* I. IONESCU, D. 83, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D.U., CADE, SCRIBAN, D., ALR II/I h 144/836.

6. Care a fost vomat. Cf. l e p ă d a (**III 2**). Cf. DRLU, RESMERIŢĂ, D.

7. (Prin Transilv.; în sintagma) *Ou lepădat* = ou fără găoace. Cf. ALR II 5 712/260, 310.

8. (Învechit, rar; în sintagma) *Miel lepădat* = miel sacrificat înainte de fătare pentru blănita lui din care se confecţionează obiecte de îmbrăcăminte considerate de lux. *Işlicarii... lucrau din piei de miel subţire, de miel lepădat, pentru clienţii cei mai înalţi.* IORGA, C. I. III, 165.

– Pl.: *lepădaţi, -te.* – Şi: **lăpădát, -ă** adj.

– V. **lepăda**.

LEPĂDĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj., s. m. şi f. (Învechit) (Persoană) care renunţă la o credinţă religioasă; s p e c . apostat; renegat; (învechit) paravat. Cf. l e p ă d a (**I 5**). *Acesta sfânt... era în zâlele lui Iulian Paravatul, adecă lepădătoriul de leage.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 208ʳ/11, cf. DRLU. *Unul ca acela să fie aseminea cu toţi lepădătorii ce s-au lepădat de la Dumnezeu.* ARHIVA R. I, 18/23, cf. DA II₂, 111.

II. Adj., s. f. **1.** Adj. Care produce avort. Cf. l e p ă d a (**III 1**). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., DA II₂, 161.

2. S. f. (Bot.) Mărul-lupului (*Aristolochia clematitis*). Cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 517, N. LEON. MED., ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 124, RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL. 146, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II₂ 161, DS, SCRIBAN, D., BORZA, D. 250, 251, CIORĂNESCU, D. ET. 4 769.

III. S. f. (Regional) Stavilă la moară (Boişoara – Călimăneşti). Cf. ALR I 1 834/795.

– Pl.: *lepădători, -oare.* – Şi: (învechit) **lăpădătór, -oáre** adj., s. m. şi f. PANŢU, PL. 146, DA II₂, 161, BORZA, D. 250, 251.

– **Lepăda** + suf. *-ător.*

LEPĂDĂTÚRĂ s. f. **I. 1.** Ceea ce se leapădă (**I 1**); lucru nefolositor, lipsit de valoare; gunoi, rămăşiţă[1] (**1**), rest (**3**); v. r e b u t . Cf. LB, VALIAN, v. *Daca fabricaţia sticlei este viţioasă..., clopotul este o netrebnică lepădătură.* BREZOIANU, A. 151/4. *Acest gunoi se produce din... lepădăturile de la dubălării.* LITINSCHI, M. 18/28. *Din lăpădături de miez de pâine, frecat între două degite, era ca un bob de mazără.* ARISTIA, PLUT. 117/30. *Se admitea ofertele făcute de industria streină... fiindcă venea cu o calitate de postav cum aţi auzit toţi ce fel era şi cu lepădăturele de la armata austriacă.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 315. *Repertoriul nostru se compune din drame teribile, vodevile fantasmagorice..., lepădături ale textelor franţozeşti frecuentate de mitocanii Parisului.* FILIMON, O. II, 49, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, PASCU, S. 60, RESMERIŢĂ, D., CADE, DSR. *Tănase ţiganul,... îmbrăcat în garnitură de lepădătură, deseori se încovoia, când amenînţa lovitura lui Axinte.* SADOVEANU, O. II, 385, cf. SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 789. *Te aruncă la câini ca pe o lepădătură.* D. R. POPESCU, I. Ş. 191. *Cobârzan nu apărea în niciunul*

din rapoartele sale – era o furnică acolo, o lepădătură, un fir de iarbă. id. ib. 228. ✦ (La pl.) Haine murdare (şi rupte). *Trebuiaşte a se păzi curăţenia... trupului... cu adesea spălarea şi limpezirea lepădăturilor (= murdăriilor) după dânsul.* PISCUPESCU, O. 159/10. *Împăratul îndată a poruncit Pe Areti să dezbrace de portul cel strălucit Şi a dat să o îmbrace cu nişte groase rupturi..., seoase lepădături.* PANN, E. IV, 32/4. *Ţâp liepădăturilie.* ALR SN IV h 1 153/362, cf. ALRM SN III h 973/362. ✦ (Regional) Femeie care a fost părăsită, lepădată (**II 1**) (Drăguş – Victoria). Cf. ALR – T II h 281/422.

2. Ceea ce leapădă (**III 1**) femeia prin avort; avorton. *Să nu să facă ca tocma cu moartea, ca o lepădătură ieşând den zgăul mumei şi mănâncă jumătate de trupul ei.* BIBLIA (1688)², 104²/17, cf. 364²/4. *Lepădătură, adică cela ce naşte muierea fără vreme, iar la vite să zice stârpitură.* I. GOLESCU, C., cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, RESMERIŢĂ, D., DSR, SCRIBAN, D. ✦ (Epitet atribuit unui) om (sau animal) lipsit de putere, nedezvoltat, anormal (pentru că a fost născut înainte de termen); nevolnic (**2**); stârpitură. *Jim avea un mops. Să fi văzut lepădătura ceea de javră, nu dedeai o lescaie pe el – o jigăraie urâtă.* CARAGIALE, O. II, 330. *Tu, voinicul, iară eu lepădătura... Eu sunt scorpia, ghionoaia... iară tu, privighetoarea.* EFTIMIU, Î. 46, cf. DSR. *Bravo, oşteni!* [Pruncul] *e născut înainte de vreme... Se poate oare să-i fie frică de un prunc, de o lepădătură?* VINEA, L. II, 151. *Ţi-ai visat ficatul, domnule consilier, ţi l-ai visat în formă de lepădătură şi te-ai speriat de el.* id. ib. 153, cf. DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 4 789, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ✧ Fig. *Mai nainte de a naşte voia omenească lăpădăturile păcatelor sale celor mari, grijeaşte ca să aibă ea acest lapte înveninat, adecă minciuna.* MAIOR, PRED. II, 281/4. *Atâta numa e rău, că eu merg tare greu cu lucrul... Mă aflu exact în starea în care era Costică (acuma îi crez), când se canonea să fete...*[lucrarea] *lui. Şi barem, el a fătat-o viabilă; mie tare mi-e frică să nu scot vreo lepădătură.* CARAGIALE, O. VII, 189. ✦ (Regional; prin analogie) Roi slab şi mic de albine (Mălini – Fălticeni). GLOSAR REG.

3. Om fără căpătâi, derbedeu, haimana; om lipsit de caracter, netrebnic (**3**), canalie, lichea (**2**), secătură (**6**). *Pre* [săracii] *aceştea îi defăimează şi-i batjocureaşte ca pre neşte jucărei ale norocului şi lepădături ale oamenilor.* MOLNAR, RET. 62/11. *Nici noi suntem... ha dă pă urmă lăpădătură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 85, cf. POLIZU. *Un june numit Mitică Râmătorian, o adevărată lepădătură a capitalei Bucureşti.* FILIMON, O. I, 402, cf. LM. *De la reînceperea domniei naţionale... lepădăturile Orientului şi ale Occidentului nu s-au putut ridica.* EMINESCU, O. XII, 90. *Virusul personificat prin lepădăturile Orientului... a intrat în organismul viu al unui popor.* id. ib. 159. *Lepădătură de-a târgului.* ŞEZ. II, 187, cf. BARCIANU. *Lepădăturile ajunse aici s-au înfipt obrăzniceşte în scaune de stăpâni, aburind în juru-le duhoarea lor spurcată.* ADAM, R. 48. *Îmi întorc faţa cu dezgust de acest locaş sfânt, căci îl ştiu necinstit de închinarea nişte lepădături fărădelege.* id. ib. 115, cf. ALEXI, W. *Se simţea ruşinat în faţa acestei lepădături omeneşti.* AGÎRBICEANU, L. T. 403, cf. RESMERIŢĂ, D. *Curtea era... vrednică să slujească, în urâţenia ei, de decor ticăloşiei unei tagme stăpânitoare plămădită din toate lepădăturile venetice.* M. I. CARAGIALE, C. 22, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lepădături din toate oraşele şi din toate colţurile lumii.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 185, cf. DS. *Lepădătură şi şoarcăţ... mormăi Lungu, întrebai unde te duci, bă Franţule!* SADOVEANU, O. XVII, 289. *Afară din casa mea, lepădăturilor. Afară că vă omor.* DAN, U. 103, cf. SCRIBAN, D. *Voi... sunteţi nişte lepădături ale lumii.* CĂLINESCU, O. I, 86. *Cum să facă negustorimea revoluţie, ca să i se urce în cap toate lepădăturile, toţi tâlharii care dau ocol Oborului, care jefuiesc lumea în plină zi?* CAMIL PETRESCU, O. II, 91. *Nu-mi crezui ochilor. Lepădătura de Lăpturel în maşină!* STANCU, R. A. II, 151. *Despuiaţi de avere, o să apăreţi aşa cum sunteţi: nişte lepădături.* H. LOVINESCU, T. 274, cf. DL. *Cine e lepădătura asta?* PREDA, C. I. P. III, 76. *Lepădăturile speţei umane... nu se mulţumeau numai cu atât.* id. DELIR. 242, cf. id. M. S. 54, DM. *S-o răzbunat, cânele, lepădătura, murdăria lumii şi-a pământului.* LANCRĂNJAN, C. I, 215, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1975, 563, DEX. *Ai venit... să mă torni, lepădătură, şi să-ţi iei răsplata!* ŢOIU, Î. 287, cf. V. BREBAN, D. G. *Liapadatura dracului şi-i el.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. ✦ Femeie de moravuri uşoare; prostituată. V. nerușinată (**2**). Cf. LB. *Îl... căsătoriră cu fiica judelui..., anume Elisabeta, din care apoi s-au ales o scorpie spurcată şi o lăpedătură de femeie.* BARIŢIU, P. A. I, 88, cf. DDRF, DR. VIII, 125. *S-o calc în picioare pe coita şi lepădătura... Să vii tu în casa mea şi să-mi furi locul din gura copiilor mei.* DAN, U. 18. *Otreapă. Căţea de răscruce!... Lepădătură de sub poduri! Îţi ajunge? Târâtura!* CHIRIŢESCU, G. 302, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 789. ✦ Epitet depreciativ atribuit unui copil nelegitim; bastard. *Iese mărturie că pribeagul Petre, lepădătura Răzeşoaiei, ar fi copilul bunicului meu Ştefan!* DELAVRANCEA, O. III, 106. *Ai aruncat copilul?... Nu-l lua, ne-a ride lumea, a zice că stringem lepădăturile ciocoieşti.* CONTEMPORANUL, VI₂, 23. *Ai arhierei,... ai episcopi care fac negustoreselor măritate copii şi văduvelor lepădături.* ARGHEZI, S. XIII 9. *Era străbunicul meu... – Nu, dumneata eşti lepădătura lui.* CAMIL PETRESCU, T. II, 197, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, NALR-MB II h 129/554.

4. Avort, lepădare (**III 1**). *Să fie mumele apărate şi ferite de sdruncineală, de căzătură, ardicătură şi lovitură a trupului şi a pântecelui şi mai ales în vremea lepădăturii ce se întâmplă în două, în cinci şi în şapte luni ale sarcinii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 63/9. *Este însărcinatelor femei primejdioasă de lepădături şi de obşte tutulor o trudă de neodihnă.* id. ib. 148/11, cf. TDRG, COSTINESCU, POLIZU. *Femeia... să preîntâmpine lepădătura.* JIPESCU, O. 205, cf. DDRF, N. LEON, MED. 136, BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lista boalelor:... avort (lepădătură).* VOICULESCU, L. 11, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 789, CIAUŞANU, GL.

5. Scuipat, vomătură; lepădare (**III 2**). *Răsuflăturile... pot să fie cu alte forme de supărări, cu tuse şi lepădătură sfârşitoare de flegmă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 49/27. *Untdelemnul din lăpădătură sau amar slujeşte ca să facă săpun.* BREZOIANU, A. 334/7, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

6. (Prin sudul Dobr.) Numele unor boli nedefinite mai îndeaproape. Cf. H II 246, 292, 303.

7. (Într-un descântec; cu sens neprecizat, probabil) Farmece. *Aşa să să spiele Ion Dă toace făcăturili, Dă toace lăpădăturili, Dă toace fărmăcăturili.* ARH. FOLK. III, 119.

II. (În dicţionarele din trecut) Lepădare (**II 3**). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D.

– Pl.: *lepădături.* – Şi: (învechit şi popular) **lăpădătúră** s. f.

– **Lepăda** + suf. *-ătură.*

LEPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEPĂÍT s. n. v. **lipăit¹.**

LEPĂŞTÁN s. n. (Regional) Bucată mare de pământ, de gheaţă, de piatră etc. *Târa bietul copil, pe acea bizară încălţăminte, lepăştane de hlei; când îi ieşea bocancul din noroi, se vedea un picior mic, înroşit de frig.* CAMILAR, C. P. 153. *Nişte opinci cât două lepăştane, acoperite cu păr de porc lung, des ca peria.* id., N. I, 271.

– Pl.: *lepăştane.*

– Cf. l o s t o p a n .

LEPÂNGÁU s. n. (Maghiarism; prin Maram.) Flăcău blestemat. Cf. DR. IV, 1553, V, 369. *Mai demult o fost ficiori N-o făcut la fete hori. D-amu-s nişte lepângăi Cu opincile cârt'ite.* BÎRLEA, L. P. M. II, 189.

– Pl.: *lepângăi.*

– Din magh. **lappangó** „care umblă pe furiş".

LEPCÁN s. m. v. **lipcan.**

LEPECIOÁRĂ s. f. v. **lopăcioară.**

LEPEDĂU s. n. v. **lepedeu.**

LEPEDÉU¹ s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) **I.** Cearşaf pentru pat (cu care se acoperă salteaua). *4 lepedeie faine* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145. *Lepedeie grase de culcare* (a. 1803). DR. IV, 127. *Veţi găsi aici frumoase casi, lepedeao curate, ţoluri noao* (a. 1805). ŞA I, 624. *Un poplon cu lepedeu şi mătreaţă* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 227, cf. DRLU, LB. *Plaga... era linteu (lepedeu, măsai) de pat.* BOJINCĂ, A. 75/16, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 512, LM. *E bolnavă de o grămadă de vreme, încât nici înturna de pe o lature pe alta nu se poate, de nu o vor înturna alţii cu lepedeul.* F (1884), 282, cf. DDRF, MOLDOVAN, Ţ. N. 57, ALEXI, W., TDRG, ARHIVA, XXX, 275, RESMERIŢĂ, D. *Se vede ca un lepedeu (cearşaf).* DR. V, 207, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 5, 83, ib. 1973, 46, DEX, I. GHEŢIE, B. D. 182, 479, POMPILIU, B. *Ai un lepedeu de-un cot Şi-atâta-i la tine tot.* MARIAN, S. A. 147, cf. VAIDA. *Nevăstuţă..., Toată iarna ce-ai lucrat De n-ai lepedeu pe pat?* HODOŞ, P. P. 192. *În căluşeri n-ar fi rău Că te-aruncă-n lepedeu.* BIBICESCU, P. P. 378. *La casa cu lepedeauă Sunt peţitori câte nouă.* BUD, P. P. 61, cf. com. din TIMIŞOARA. *Nu pot durmi pe lepedeu Făr' pe uliţă în tău.* BÎRLEA, L. P. M. II, 27. *Pă rudă-i şî lipideu.* T. PAPAHAGI, M. 165, cf. PODARIU, FL. 91. *Mărită-ţi, babă, fata, N-o ţinea cu dumneata, Mărita-o-aş fătul meu, Dar nu are lepedeu.* IZV. XI, 125. *Lepedeu-i neţăsut, Straiu-n chiuă nu-i făcut.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 58. *Pe laiţă gozi şi pune lepedeu.* GR. S. VII, 59. *Bună sara, părău, Am venit să-n dai un lipideu.* ALRT II, 136, cf. ALR I 338/85, ALR II 3 273/279, ALR II/284, ALR II/I h 259/334, ALRM II/I h 338/334, ALR SN V h 1 447, A I 26, III 13. *Aşa-i de beteag, de-l întoarce cu lipideul.* MAT. DIALECT. I, 179, cf. TEAHA, C. N. 125. *Nu-i feleagă pe masă, Nici cămaşă pe bărbat, Nice lepedeu pe pat.* FOLC. TRANSILV. I, 59. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Umbre negre cădeau peste casă ca nişte lipideie mohorâte.* VLASIU, A. P. 123. *Aşa pică floace de mari ca lipidauăle.* ALR SN III h 799/284. *O fugit iară tă din dungă-n dung, până ce-o pk'ica ca lepedeaule.* O. BÎRLEA, A. P. I, 490. ✧ (Bot.) C o m p u s e : **lepedeul-broaştei** = mătasea-broaştei (*Converfa vulgaris*) (v. m ă t a s e **3**). Cf. ALR SN III h 832/316, ALRM SN II h 655/316; **lepedeul-lupului** = ferigă (*Dryopteris filix-mas*). Cf. ALR I 1 908/280, 285.

2. Ţesătură groasă (din lână) folosită la învelit în timpul somnului; s p e c . cergă. Cf. ALR I 1 351/80, 302, ALR II/I h 287, ALRM h 402, A I 23, II 8, 12, IV 3.

3. Covor subţire de lână (sau din alt material). Cf. PAMFILE, I. C. 292, ŞĂINEANU, D. U., LTR², ALR II/I MN 138, 3 901/228, ALRM II/I h 365/228, A II 8.

4. (Prin Ban.) Saltea. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 40, 128.

5. Pânză ţărănească de in sau de cânepă. Cf. LEX. MARS. *Trebuie acoperite cojniţele de prinprejur cu lepedeaoă.* ECONOMIA, 186. *Au fost date jos lepedeiele cu care au fost astupate ferestrele.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 236, cf. H XVIII 4. *Asta-i fată de birău Cu poale de lepedeu, Asta-i mândră de diac Şi-i cu poalele de sac.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 442, cf. MÂNDRESCU, L. P. 139. *Nu ieşi cu lepedeu Că nu-i fată de birău.* FOLC. TRANSILV. III, 319.

6. Ştergar (**1**) gros (pentru acoperit mămăliga). Cf. A I 22, V 14.

7. Bucată dintr-o ţesătură groasă folosită pentru împachetat şi transportat, pentru acoperit etc.; (popular) ţol. *În mijloc se pun învălitori (ţoluri sau alt soi de lepedeuă).* MARIAN, Î. 199, cf. SCL 1959, 222. *Am desprins boii şi le-am pus lepedeul cu otavă dinainte.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 178. *Îi dă vro câteva ţoale, saci şi lepedeie de buci.* MARIAN, NU. 143. *Lepedeu neţăsut, Straiu-n chiuă nebătut.* PĂCALĂ, M. R. 238, cf. com. MARIAN. [Cânepa] *se cară acasă învelită în lepedeauă, ca boanele ce se scutură de sdroncănitul carului să nu să pearză.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR I 1119/148, 243, 251, 276, 295, 1879/129, ALR II 5223/235, 260, 310, ALR II/I MN 137, 2895/141, ALRM II/I h 356/141, ALR II/I MN 148, 3928. *Dac-a vu ţâpa un lipideu pe ii a vu prindi un sac di peşti.* ALR II/310, cf. ALR SN IV h 1225/192, A I 12, 24, 36, II 3, 8, 12, III 1, 4.

8. Pedală, tălpig la războiul de ţesut. Cf. ALR I 1 288/56, 298.

9. Scurtătură de lemn. Cf. PAMFILE, J. II, 151.

– Pl.: *lepedeie, lepedeauă, lepedeuă, lepedeao, lepedeuri* (PONTBRIANT, D., A V 14). – Şi: **lepedău** (CL

1960, 78), **lebedéu** (ALR I 1 288/56; pl.: *lebedeauă*, ib.), **lepidéu** (pl. şi *lepidauă*, ALR I 1 288/298), **lipidéu, lipedéu** (ALR SN V h 1 447/105) s. n.
– Din magh. **lepedő**.

LEPEDÉU² s. n. v. **lepeneu**.

LEPENÉU s. n. (Prin Transilv.) Piele care atârnă sub gâtul vitelor; bărbie. Cf. KLEIN, D., ALR I 1 079/578.
– Pl.:? – Şi: (prin confuzie) **lepedéu** s. n. KLEIN, D.
– Din magh. **lepenyő**.

LEPÉNIU s. n. v. **lipie¹**.

LEPEŞTOÁCE s. f. pl. (Prin nord-vestul Transilv.) Fulgi mari de zăpadă. Cf. TEAHA, C. N. 238.
– Et. nec.

LÉPETEŞ s. m. (Maghiarism, prin Transilv.) Om lipsit de caracter; persoană neînsemnată. Cf. BUGNARIU, N. ✦ (Adjectival) Flecar, gură-spartă. *Om lepteş de gură.* ALR II/I h 30/157.
– Pl.: *lepeteşi.* – Şi: (regional) **lépteş** s. m.
– Din magh. **lepetes, lepcses**. „rupere, smulgere".

LEPETÍ vb. IV. Intranz. (Prin Transilv.) A vorbi mult şi fără rost; a flecări. Cf. com. BENIUC, A I 24, LEXIC REG. 71. *Ce tot lepeteşti atâta?* LEXIC REG. II, 83.
– Prez. ind.: *lepetesc.*
– Cf. lepeteş.

LEPETICIÓS, -OÁSĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Flecar, vorbăreţ; cicălitor. *Om lepeticios.* TEAHA, C. N. 238.
– Pl.: *lepeticioşi, -oase.*
– **Lepeti** + suf. *-cios.*

LEPETÍŢĂ s. f. (Prin Transilv.) Femeie care vorbeşte mult şi fără rost. Cf. com. BENIUC, LEXIC REG. II, 83.
– Pl.: *lepetiţe.*
– **Lepeti** + suf. *-iţă.*

LEPÍ vb. IV v. **lipi**.

LEPICIOÁRĂ s. f. v. **lopăcioară**.

LEPIDÉU s. n. v. **lepedeu**.

LEPIDODÉNDRON s. m. Arbore fosil din grupul criptogamelor vasculare, cu coroana în formă de umbrelă, ale cărui resturi s-au păstrat în straturile de huilă. Cf. CADE, LTR². *Lepidodendron era un copac cu trunchiul înalt până la 30 m, gros, până la 3 m.* GEOLOGIA, 70, cf. DN³, DEX, D. ENC., NDN.
– Pl.: *lepidodendroni.*
– Din fr. **lépidodendron**.

LEPIDOLÍT s. m. Specie de mică bogată în litiu şi fluor, de culoare albă sau roz. Cf. LM. *Rubidiu... se găseşte în lepidolite.* ENC. TEHN. I, 406, cf. CANTUNIARI, L. M. 102, LTR², DEX, DN³, D. ENC., NDN.
– Pl.: *lepidoliţi* şi (n.) *lepidolite.*
– Din fr. **lépidolithe**, germ. **Lepidolith**.

LEPIDOPTÉR s. n. (La pl.) Ordin de insecte care cuprinde fluturii; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin; fluture. Cf. J. CIHAC, I. N. 174/27, BARASCH, B. 242, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 370, ENC. AGR. I, 103, SCRIBAN, D., LTR². *Cocostârcul se hrăneşte cu larve de fluturi (lepidoptere) şi lăcuste.* ZOOLOGIA, 152, cf. 78. *Foşnetul mărunt, de sutimi de secundă, al lepidopterului capătă amplitudinea nesfârşirii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 8/1, cf. DEX, DN³, D. ENC., NDN. ✧ (Adjectival) *Insectă lepidopteră.* Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., DEX.
– Pl.: *lepidoptere.* – Şi: **lepidoptéră** s. f.
– Din fr. **lépidoptère**, germ. **Lepidopteren**.

LEPIDOPTÉRĂ s. f. v. **lepidopter**.

LEPIDOPTEROLÓG, -Ă s. m. şi f. Specialist în lepidopterologie. Cf. LM, DN³, NDN.
– Pl.: *lepidopterologi, -e.*
– Din germ. **Lepidopterologe**.

LEPIDOPTEROLÓGIC, -Ă adj. Care ţine de lepidopterologie, privitor la lepidopterologie. Cf. LM. *Mi-a comunicat că în excursia cu caracter lepidopterologic, făcută în iunie 1938, a întâlnit guguştiucul în apropierea comunei.* LINŢIA, P. III, 229.
– Pl.: *lepidopterologici, -ce.*
– Din germ. **lepidopterologisch**.

LEPIDOPTEROLOGÍE s. f. Disciplină zoologică al cărei obiect este studiul fluturilor. Cf. LM, DN³, NDN.
– Din germ. **Lepidopterologie**, fr. **lépidoptérologie**.

LEPIDOSIRÉN s. m. Peşte care respiră prin branhii şi prin plămâni, specific bazinului Amazonului (*Lepidosiren paradoxa*). Cf. ZOOLOGIA, 118, DN³, NDN.
– Pl.: *lepidosireni.*
– Din fr. **lépidosirène**.

LEPÍT, -Ă adj. v. **lipit²**.

LEPITĂU s. n. v. **lopitău**.

LÉPING s. n. (Tehn.) Maşină pentru fasonat suprafaţa unor piese prelucrate. Cf. DN³.
– Din engl., fr. **lapping**.

LEPINGEÁ s. f. v. **ipingea**.

LEPÍNIU s. n. v. **lipie¹**.

LEPÍT, -Ă adj. v. **lipit²**.

LEPITĂU s. n. v. **lopitău**.

LEPIU s. n. v. **lipie¹**.

LEPORÍD s. n. (La pl.) Familie de mamifere rozătoare, având ca tip iepurele; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. Cf. LM, DN[3], NDN.
– Pl.: *leporide*.
– Din fr. **léporidé**.

LEPÓS, -OÁSĂ adj. v. **lipos**.

LEPOVENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **lipovenesc**.

LEPRÁRIŢĂ s. f. v. **leprăriţă**.

LÉPRĂ s. f. **1.** Boală contagioasă cronică, produsă de un bacil şi localizată îndeosebi pe piele şi pe sistemul nervos periferic, producând leziuni; (învechit) gubăvie, pricază[1]. V. s t r i c ă c i u n e (**3**). *Căzu în boala care să cheamă lepră.* NEAGOE, ÎNV. 76/32. *Văzând pre un bubos cu lepră lângă vadul cetăţii..., îi deade mâna de-l sculă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 182[v]/16. *Şi lepra lui Neeman se va lipi întru tine şi întru sămînţia ta în veac.* BIBLIA (1688), 269[2]/1. *Aflară-să şi aice sfetnici fără lege şi tirănească zavistie, rană fără leac, şi să cheamă lepra sau fistula în pântece.* NECULCE, L. 121. *Au făcut un inel de un metal alcătuit de multe fealuri de materii vărsate..., care metal avea lucrare minunată a tămădui lepra.* HALIMA (1783), 18[r]/13. *Ce-i folosesc acestea, dacă el e plin de urâtă lepră.* MAIOR, PRED. 61/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *Din veac în veac s-a scăzut şi s-a alinat furia otrăvii ei, cu stingerea leprii, a năbădăilor, a bubelor.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 231/31, cf. I. GOLESCU, C. *Precum zice un istoric, se întinse acolo şi în pământul nostru ca o lepră.* SĂULESCU, HR. I, 219/12. *Ba-i prinde la lepră Ş-îi muri cu ea.* MILLO, în PR. DRAM. 370, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 669, COSTINESCU, LM. *Elisei a curăţat de lepră pe Neeman Sirianul.* CREANGĂ, A. 136, cf. DDRF, BARCIANU. *Ambii au stigmatizat plagiatul care ca o lepră se întinde.* CONTEMPORANUL, I, 260, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., TDRG, CADE. *Plecase pentru şase luni în Orient, trimis să studieze lepra.* TEODOREANU, L. 31. *Era un ins sfrijit şi pirpiriu, cu o bărbuţă argintie de ţap şi câteva degete de la mâini mâncate de lepră.* VOICULESCU, P. I, 13. *Erau slăbănogi de toate felurile şi bolnavi de lepre.* SADOVEANU, O. X, 218, cf. SCRIBAN, D. *Lepra a dispărut ca boală endemică, dar mai stăruie sporadic până în zilele noastre.* CIOCULESCU, I. C. 14. *A publicat lucrări despre lepră, sifilis şi diferite boli de piele.* ABC SĂN. 282. *Tencuiala scorojită dădea zidurilor aspectul jalnic al unui obraz mâncat de lepră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 22/1, cf. D. MED., DEX. *Fata unui împărat să-mbolnăvise di lepră.* GRAIUL, I, 350. ✧ F i g. [La pluşuri] *eroziunile se prefăcuseră în ulceraţii negre, lipicioase, adevărată lepră a stofelor bătrâne.* CĂLINESCU, O. I, 9. ✧ (Învechit) *Lepra (cea) arăpească* sau *lepra arabilor* = formă de lepră (**1**) manifestată prin îngroşarea pielii membrelor şi apariţia unor răni purulente. *Lepra arabilor este o râie uscată, care cuprinde cele patru mădulări ale trupului.* CORNEA, E. I, 99/33. *Lepra cea arăpească... este aceea ce s-a numit mai la urmă elefantiasis.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 441/13. *Lepra (cea) grecească* = formă de lepră (**1**) manifestată prin erupţii cu băşicuţe pe piele, care, uscându-se, lasă pete scorţoase cu crăpături purulente. *Lepra cea grecească erea... o chelie pecinginoasă peste tot trupul şi pe obraz.* id. ib. 441/27. *Lepră venerică* = fază cronică a unor boli venerice, caracterizată prin ulceraţii şi răni purulente. *Aceste ţiţini ce au cucuie care au o rădăcină întinsă sunt înfăţoşări a leprei venerice.* CORNEA, E. I, 90/34, cf. 103/25, 128/17. ✦ (Concretizat) Pustule, erupţii cauzate de lepră (**1**). *Intrând odinioară în besearică ca să tămâieze peste altariul tămăierii, în locul preoţilor, au crescut lepra pre fruntea lui.* TEODOROVICI, I. 204/18. *Urâta lepră au pierit mai cu totul de pe faţa ei.* C. VÂRNAV, H. 64/11. ✦ (Rar) Pelagră. *Ţăranul se hrăneşte cu mămăligă, de multe ori mucegăită, ceea ce este cauza pelagrei (leprei).* CONTEMPORANUL, I, 196.

2. F i g. (De obicei cu determinări în genitiv) Ceea ce este nociv, distrugător (având răspândire sau intensitate mare); flagel, plagă (**2**). *Domnul H[risto]s, ca să ne curăţâm de lepra cea grozavă a păcatului, cu care ne naştem, ne-au dat însuşi sângele său.* MAIOR, PRED. II, 243/22. *Arcansas fiind un stat de robi, unirea va urma a fi alcătuită de un număr de-o potrivă de staturi de robi şi de staturi mântuite de această lepră.* CR (1836), 112[1]/64. *Vedem că ignoranţa e o lepră ruşinoasă care pătează toate treptele sociale ale ţării.* RUSSO, în DL. *Neatârnarea îmi e credinţa, Neatârnarea îmi e dorinţa, Lepra la urmă voi curăţa.* BOLLIAC, O. 157. *Focul cel sacru al libertăţii... purifică pe naţiuni de lepra sclaviei.* FILIMON, O. I, 212. *Buruienile sunt lepra ogorului.* I. IONESCU, M. 329. *Lepra păcatului.* COSTINESCU. *Lepra corupţiunei.* LM. *Acea lepră imorală de greci n-o putea scoate decât Cuza din ţară.* EMINESCU, O. XIII, 64. *Să vă curăţiţi de lepra ignoranţei şi a trândăviei.* CREANGĂ, A. 136. *Lepra unui nobil oraş, aceste oteluri.* IORGA, P. A. I, 75. *Piatra se modelează, şi mâna nevăzută a timpului... urzeşte lepra muşchiului.* ANGHEL, PR. 117, cf. RESMERIŢĂ, D. *În mai puţin de o lună, am văzut perindându-se tot ce Bucureştii avea mai năbădăios, mai zănatic, mai teşmenit şi defăimat – jegul, lepra şi trânjii societăţii.* M. I. CARAGIALE, C. 57. *Lepra viţiului.* ŞĂINEANU, D. U. *Lepra zgârceniei.* CADE. *Nu-şi închipuia... că nu va fi ajutat să-şi scuture lepra mizeriei.* SADOVEANU, O. XIX, 176, cf. SCRIBAN, D., DEX.

3. F i g. Persoană antipatică, lipsită de caracter şi fără scrupule. Cf. COSTINESCU. *Fetele la horă îl huiduiau şi fugeau de dânsul ca de o lepră.* ISPIRESCU, L. 386, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Lepră, insulţi pe maică-mea?* KIRIŢESCU, G. 383. *Nu e ca leprele alea fără inimă pe care le cunoaşte el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 132, cf. DL, DEX. *Adăpostul le folosea numai „leprelor de antreprenori".* ŢOIU, Î. 153. ✦ (Argotic) Denunţător. Cf. CADE, GR. S. VII, 118.

4. (Învechit) Boală a unor pomi fructiferi (piersic, prun etc.), manifestată prin apariţia pe ramurile tinere, pe frunze şi pe fructe a unui praf alb, asemănător cu mucegaiul. *Unul din caracterii însuşiţi leprei este de a se întinde din părţile de sus ale arburelui către cele de jos.* BREZOIANU, A. 282/4, cf. 281/31.

5. C o m p u s: (Bot.) **lepra-lupului** = plantă din familia criptogamelor (*Anthoceros punctatus*). Cf. LM, BARCIANU.

– Pl.: (rar) *lepre.*
– Din ngr. **λέπρα.**

LEPRĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Leprozerie. Cf. LM.
– Pl.: *leprării.*
– **Lepră** + suf. *-ărie.*

LEPRĂRÍȚĂ s. f. (Bot.; în dicționarele din trecut) Plantă din familia criptogamelor (*Lepraria incanna*). Cf. LM, DDRF, BARCIANU.
– Și: **leprăríță** s. f. DDRF.
– **Lepră** + suf. *-ăriță.*

LEPRÍCĂ s. f. (Regional) **1.** Pelagră. Cf. N. LEON, MED. 136, BIANU, D. S., ALR II/I MN 61, 4 203/414, ALRM II/I h 175.
2. Crăpături ale pielii apărute pe corp. Cf. H I 33.
– **Lepră** + suf. *-ică.*

LEPRÓS, -OÁSĂ adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Om) care este bolnav de lepră (**1**). *4 oameni era leproși lângă ușa cetății.* BIBLIA (1688), 270²/5. *Au făcut un inel de un metal alcătuit de multe fealuri de materii vărsate..., fiind făcut în chip de inel ca să-l poarte leprosul.* HALIMA (1783), 18ʳ/13. *Vindecând pre cei zece leproși, văzu că singur unul din dânșii se înturnă a da mulțemită.* MAIOR, PRED. III, 9/29, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pre cei leproși curățește.* CALENDARIU (1814), 30/4. *Fiind lepros, l-au scos preoții den besearica Domnului.* TEODOROVICI, I. 204/19, cf. DRLU, LB. *Leproșii se socotea în vremea de demult de spurcați.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 443/5, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ani întregi rătăci, trăind traiul unui cerșetor lepros..., până când își sfârși viața ticăloasă lângă garduri.* CARAGIALE, O. III, 225. *Un lepros, venind, se închina lui* (a. 1894). TDRG, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Leproșii se lecuiau în scăldătoarea oilor.* HOGAȘ, DR. I, 250, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fata mi-a fost necinstită și scoasă din lumea ei ca o leproasă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 159. *În orice parte... te urmăreau leproșii.* BRĂESCU, A. 229. *Leprosul își zgârie rănile trupului cu unghiile până la sânge.* COCEA, S. II, 409. *Se năruia un zid de casă veche cu varul măcinat ca fața de os a leproșilor.* TEODOREANU, M. III, 9. *Pe mine m-a trecut din serviciu ca infirmier la spitalul de leproși.* BART, E. 280, cf. SCRIBAN, D. *Broaștele de pământ, ca îndrăciții și leproșii..., se mută din loc în loc.* ARGHEZI, P. T. 324. *Mănâncă dintr-un taler cu un lepros, care apoi se destăinuie a fi Sf. Lazăr.* CĂLINESCU, I. 49. *Poetul închipuie o adunare a leproșilor din întreaga lume.* VIANU, L. R. 130. *Șchiopi și leproși caută vindecarea la omul care l-a văzut pe Dumnezeu.* STANCU, R. A. II, 271. *Ne asigură că este vorba de leproșii cărora domnii miloși le hărăzeau anumite privilegii.* CIOCULESCU, I. C. 13, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *De pretutindeni coboară convoiuri de căruțe, cete de călugări,... gloate de leproși.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 20/3. ✧ Fig. *Partidele suferă toate de vreo rană contractată din contactul cu acest pestilent și lepros al ambițiunii.* ARGHEZI, S. XXXIV, 59. ✧ P. ext. *Pe-alocuri... se vedeau în mijlocul străzii cățele leproase alăptându-și cățeii orbi.* TUDORAN, P. 213. ✦ Adj. Afectat de lepră (**1**); măcinat, ros, pătat etc. de lepră. *Față leproasă, păr mare, unsuros, de culoare dubioasă, dat pe ceafă.* ARGHEZI, P. N. 249. *Tot trupul lepros al lui Marat e parcă devorat de inima lui care crește necontenit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 378.
2. Adj. Care aparține leprei (**1**), privitor la lepră, provocat de lepră. *Extract preparat din țesuturile leproase, care se utilizează ca antigen specific.* D. MED. II, 99. ✧ *Boală leproasă* = lepră (**1**). Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 441/1.
3. Adj. Degradat (la suprafață) prin cojire, crăpare etc.; distrus, măcinat, ros (**1**) (la suprafață) de vreme sau prin întrebuințare; (învechit, rar) leprotic. V. scorojit (**1**). *Târgul prindea să se deștepte și să fumege prin hogeagurile leproase.* SĂM. IV, 293. *Un soi de terasă leproasă, pe care dă ușa unui culoar îngust.* CAMIL PETRESCU, T. I, 307. *Vechiul drum prin uliți înguste și printre ziduri leproase ducea în întuneric.* SADOVEANU, O. VII, 190. *A fi proprietar în Capitală este a poseda, în majoritatea cazurilor, o colibă leproasă, înnămolită în mocirla unui cartier.* ARGHEZI, P. T. 36. *Hârdaie verzi cu oleandri se înșirau de-a lungul zidurilor ude, leproase de apa prelinsă prin streșinile ciuruite.* CĂLINESCU, O. I, 21. *Plopi și salcâmi venerabili străjuiau grilajul ruginit și meterezul lepros.* VINEA, L. I, 191. *Ar fi vrut să se apropie de fiecare muncitor, culcat acolo de-a lungul zidului lepros, cu degetele încleștate de patul lucios al armei.* T. POPOVICI, S. 380. ✧ P. ext. *Un lung pod de lemn taie acuma albia seacă a râului, ducând spre un ținut de valuri învălmășite, haos de lut, acoperit neîndestulător cu iarbă leproasă.* IORGA, P. A. I, 154. ✦ (Spec.) Lipsit de vegetație; golaș. *Spre stânga, muntele lepros creștea într-o cupolă uriașă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 49.
4. Adj. Fig. Dăunător, nociv. *Nemica mai lepros decât păcatul.* ap. LM.
– Pl.: *leproși, -oase.*
– Din fr. **lépreux**, lat. **leprosus.**

LEPRÓTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Lepros (**3**); uzat. *Cu ochii mereu roată înspre ulițele desfundate, spre căsuțele cu aspect leprotic.* P. CONSTANT, O. 128. *Cânta un marș..., aducând în jurul cortului leprotic mulțimea curioșilor.* id. R. 67.
– Pl.: *leprotici, -ce.*
– **Lepră** + suf. *-otic.*

LEPROZERÍE s. f. Colonie și spital pentru bolnavii de lepră (**1**); (învechit, rar) leprărie. Cf. CADE. *Aceste leprozerii să fie puse în condițiuni de a putea mulțumi bolnavii.* BIANU, D. S. 417, cf. SCRIBAN, D. *Lepra... se răspândește prin acte flagrante de imprudență, ca acea nu de mult vânzare a unei pături de la o leprozerie.* CIOCULESCU, I. C. 14. *Bolnavii sunt izolați și îngrijiți în spitale sau colonii speciale, numite leprozerii.* DER III, 107, cf. D. MED., M. D. ENC., DN³, DEX.
– Pl.: *leprozerii.*
– Din fr. **léproserie**, germ. **Leproserie.**

LEPSI s. m. pl. v. **left.**

LEPSÍT, -Ă adj. v. **lipsit.**

LEPŞÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Popular) A pălmui (**1**). Cf. PAMFILE, J. II, 151, DA II_2, BUL. FIL. II, 188, IORDAN, STIL. 365, DEX, ALIL XXIX, 298, BUGNARIU, N., PASCU, C. 107.

2. Refl. (Familiar) A se trânti (la pământ). *El se lepşi pe un scaun şi lovi cu pumnul în masă.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 88, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. ✦ Fig. A se prosti. Cf. SCRIBAN, D.

3. Tranz. (Prin Bucov., probabil prin confuzie cu *tepşi*) A netezi, a tăpşi (**1**) mămăliga. *În Bucovina leafa este şi lopăţica cu care se tăpşeşte sau lăpşeşte mămăliga înainte de a o răsturna din ceaun pe fund.* PAMFILE, J. II, 260, DA II_2, DEX.

– Prez. ind.: *lepşesc.* – Şi: (regional) **lăpşí, hlepşí** (IORDAN, STIL. 365) vb. IV.

– V. **leapşă.** Cf. germ. klapsen.

LEPŞÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre oameni) Nebun; fără minte, zăpăcit, aiurit. *(Ferchezanca, în parte) Parcă-i cam lepşit?* ALECSANDRI, T. 576. *Almintere era om bun... numai cam... tueş,... lepşit.* id. ib. 620, cf. CIHAC, II, 670, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., I. CR. III, 186, ŞĂINEANU, D. U., DA II_2, SCRIBAN, D., L. ROM. 1956, nr. 3, 58, ALIL XXIX 298, BUGNARIU, N. ✧ (Substantivat) *Ce pomeneşti tu de meşână, măi?... Te-ai îmbătat se vede, lepşitule.* ALECSANDRI, T. 611.

2. (Prin Munt.; despre acoperişuri) Turtit, teşit (**3**). Cf. DA II_2, IORDAN, STIL. 365, DEX. *A dat un gifor mare şi-a rupt grinzili dă la acoperiş cum ie iel lepşit aşa, rămăsese doar o braţă.* GR. S. IV, 122, cf. 132.

– Pl.: *lepşiţi, -te.* – Şi: (regional) **hlepşit, -ă** adj. I. CR. III, 186, IORDAN, STIL. 365.

– V. **lepşi.**

LEPŞITÁR adj. sg. (Regional, despre animale) Slab (Berbeşti – Sighetul Marmaţiei). Cf. ALR I 1 156/ 351.

– Et. nec.

LEPTÁ s. f. **1.** (În Grecia antică) Numele unei unităţi monetare de dimensiuni foarte mici. Cf. DER.

2. Mică unitate monetară grecească, egală cu a suta parte dintr-o drahmă. *Făcu în gând socoteala dolarului transformat în lei româneşti şi leptale greceşti.* BART, E. 29. *Se învoi să încarce trei sute de butoaie cu untdelemn de măsline, a două sute de litri fiecare,... la 40 de leptas kilogramul.* TUDORAN, P. 345, cf. DER.

– Pl.: *leptale.* – Şi: **léptas** subst. invar.

– Din ngr. **λέπτας.**

LÉPTAS subst. invar. v. **lepta.**

LÉPTEŞ s. m. v. **lepeteş.**

LEPTÍCĂ s. f. v. **lectică.**

LEPTÍŢĂ s. f. (Într-o formulă rimată; cu sens neprecizat) *Leptiţă, pestriţă, S-o legat de os Să facă folos.* BÎRLEA, L. P. M. II, 397.

– Formaţie spontană.

LEPTOCEFÁL s. m. Larvă a anghilei care devine adult printr-o metamorfoză complicată. *Continentul acelor ape dulci scufundându-se, leptocefalii au dibuit un drum al întâmplării şi au ajuns în Europa.* SADOVEANU, O. XIV, 567.

– Pl.: *leptocefali.*

– Din fr. **leptocéphale.**

LEPTOLOGHÍE s. f. v. **leptologie.**

LEPTOLOGÍE s. f. (Grecism învechit) Discuţie subtilă (despre nimicuri); subtilitate (exagerată), arguţie. *Şi aceia cu multe leptologhii au mânjât învăţătura lui Aristotel.* POTECA, F. 32/18. *Cele după învoire privesc spre leptologhiile romanilor.* id. ib. 175/25, cf. I. GOLESCU, C., L. ROM. 1982, 1 966.

– Pl.: *leptologii.* – Şi: **leptologhíe** s. f.

– Din ngr. **λεπτολογία.**

LEPTOMENÍNGE s. n. (Anat.) Denumire pentru arahnoidă şi piamater considerate împreună. Cf. D. MED. II, 99, DEX – S, NDN.

– Pl.: *leptomeninge.*

– Din fr. **leptoméninge.**

LEPTOMENINGÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie a leptomingelui, Cf. D. MED., DEX – S, NDN.

– Pl.: *leptomeningite.*

– Din fr. **leptoméningite.**

LEPTÓN[1] s. m. **1** (În Grecia antică) Numele unei unităţi monetare mici. Cf. ARISTIA, PLUT. 13/32, M. D. ENC., DN^3, NDN.

2. Unitate monetară în Grecia, egală cu a suta parte dintr-o drahmă. Cf. M. D. ENC., DN^3, NDN.

– Pl.: *leptoni.*

– Din ngr. **λεπτόν.**

LEPTÓN[2] s. m. (Fiz.) Particulă elementară cu masa foarte mică. *Datorită neconservării parităţii în interacţiunile slabe, leptonii emişi într-o reacţie nucleară sunt parţial sau total polarizaţi.* DER, cf. D. MED., M. D. ENC., DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *leptoni.*

– Din germ. **Lepton,** fr. **lepton.**

LÉPTOR, -Ă s. m. şi f. v. **lector[1].**

LEPTOSPÍRĂ s. f. Bacterie patogenă în formă de filament spiralat care provoacă unele boli (precum leptospiroza) la om şi la animale. *Spectrul de acţiune a penicilinei cuprinde bacterii: coci,... unii bacili,... leptospirele etc.* ABC. SĂN. 38, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *leptospire.*

– Din fr. **leptospire.**

LEPTOSPIRÓZĂ s. f. Boală infecţioasă, comună omului şi animalelor, provocată de leptospiră, care se manifestă prin febră, icter etc. Cf. BELEA, P. A. 531, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

– Pl.: *leptospiroze.*

– Din fr. **leptospírose.**

LEPTURÁR s. n. v. **leptur**a**riu**.

LEPTURÁRIU s. n. (Învechit, rar) Carte de citire. *Pumnu în lepturarul său o pune ca model de poezie în mânile şcolarilor.* CONV. LIT. IV, 45. *Lepturariul lui este până azi un indispensabil izvor de informaţii literare.* MAIORESCU, ap. LOVINESCU, S. VIII, 154. *Nu finise încă publicaţiunea Lepturariului său pentru şcolile secundare.* SBIERA, F. S. 199. *Are aceeaşi influenţă binefăcătoare ca Lepturarele lui A. Pumnul în Bucovina.* DR. I, 434, cf. L. ROM. 1964, 503.

– Pl.: *lepturarii.* – Şi: **lepturár** (pl. *lepturare*) s. n.

– De la **leptură** (< lat. *lectura*).

LEPŢCĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **lipscănesc**.

LEPUÍ vb. IV. T r a n z . A netezi foarte fin suprafaţa unei piese metalice cu ajutorul unei substanţe abrazive. *Se efectuează manual, lepuind succesiv cele două feţe de prelucrat.* LTR[2] X, 161, cf. M. D. ENC., DEX, D. ENC. ✧ R e f l . p a s . *Unealta îndepărtează din nou pelicula de oxid de pe vârfurile asperităţilor suprafeţei care se lepuieşte.* LTR[2] X, 161.

– Prez. ind.: *lepuiesc.*

– Et. nec.

LEPUÍRE s. f. Acţiunea de a l e p u i şi rezultatul ei; lepuit[1]. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, D. ENC.

– Pl.: *lepuiri.*

– V. **lepui**.

LEPUÍT[1] s. n. Faptul de a l e p u i ; lepuire. *Maşini de rectificat, lepuit, rodat şi polizoare.* NOM. MIN. I, 144. *Uneltele de lepuit se confecţionează, de regulă, din fontă.* LTR[2] X, 161. *Se realizează prin deplasarea uneltei de lepuit pe suprafaţa piesei.* DER III, 107, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *lepuituri.*

– V. **lepui**.

LEPUÍT[2], -Ă adj. Care a fost supus lepuirii. Cf. M. D. ENC., DEX. ▭ *Piesă lepuită. Suprafaţă lepuită.*

– Pl.: *lepuiţi, -te.*

– V. **lepui**.

LEPUŞNEÁN, -Ă s. m. şi f. v. **lăpuşnean**.

LER[1] interj., s. n. **1.** Interj. (Uneori reluat cu formă schimbată) Cuvânt care apare ca refren în colinde. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 170, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. I, 467, RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 827, CADE, PUŞCARIU, L. R. II, 416, DA, M. D. ENC., DEX. *Sub aripa cerului, Oleranda, leroiu Doamne.* H XI 456, cf. II 258, III 103. *Astă seară-i seara mare, Florile dalbe, Ler, de măr, Seara mare-a lui Ajun.* TEODORESCU, P. P. 17. *Sculaţi, sculaţi, boieri mari, Lerui Doamne! Că ne vin colindători, Lerui Doamne!* MARIAN, S. R. I, 11. *Sunt doi braţi rămuraţi... Voilerom şi flori de măr, Di tulpinî depărtaţi.* MAT. FOLK. 1 461. *Cicea, cicea, în ceste curţi, Leroi domnule!* ib. 1 486. *Dinaintea śestor curţi, Ler domnescu Sunt doi braz mari-nrotaţ.* GRAIUL, I, 415. *Prunduleţ de Mare Neagră, Ler, Doamne, Ler.* PĂSCULESCU, L. P. 17. *Doi boieri de mari Leromi, Doamne ler!* FRÂNCU – CANDREA, M. 194. *Ici în deal şi mai la vale, Holeroiu, leroloiu Domnului, Zării foc de lumânare.* PAMFILE, CR. 89. *La vârfuri de nouă meri, O leroimdai leroi Doamne, Ardu-mi nouă lumânări.* id. ib. 104, cf. T. PAPAHAGI, M. 224. *Maria s-o preumblat, Lerui Doamne.* GR. S. VI, 193. *Colo-n îios şî mai în îios, Lerui, Doamne.* MAT. DIALECT. I, 121. *Sus colea pe lângă cer, Lererui, Doamne, Vine-un negru Dunărel.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 732. *Sus, boieri, nu mai dormiţi, Hai leroi Doamne! Vremea e să vă gătiţi.* FOLC. MOLD. I, 453.

2. S. n. (Prin sudul Transilv.) Melodie după care se cântă o colindă. Cf. CADE, DENSUSIANU, Ţ. H. 265.

– Pl.: (**2**) *leruri.* – Şi: (regional) **lăr** (PAMFILE, CR. 79), **lérui, léroi, lélui** (T. PAPAHAGI, M. 224), **léron** (PAMFILE, CR. 102), **leróm** (TDRG, CADE), **léromi, lérumi** (BARCIANU), **léroloi, lérului** (CADE, DEX, FOLC. MOLD. I, 225), **leroilió** (MAT. FOLK. 1 494), **lererúi, leroimdái, leo** (TDRG, PAMFILE, CR. 81, FOLC. OLT. – MUNT. IV, 18, 21), **lénoi** (T. PAPAHAGI, M. 224), **léronda** (DR. I, 467, IV, 827), **olér, óileranda** (I. CR. VII, 196), **óleranda, óilârând** (H II 258), **oleróm** (ŢICHINDEAL, F. 312), **daleróm** (id. ib.), **daleroléi** (MAT. FOLK. 1 467), **holeróiu, voileróm, voileróle** (MAT. FOLK. 1 464), **vâlerum** (ib. 1 473) interj.

– Probabil lat. [Ha]**llelu**[iah, Domine].

LER[2] s. n. (Transilv., Ban. şi prin Olt.) Cuptor la maşina de gătit; (regional) rolă[2]. Cf. DR. II, 901, CV 1951, nr. 2, 35, L. ROM. 1953, nr. 6, 87, ALIL XXIX, 298, COMAN, GL., ALR I 776/298, ALR II/I MN 9, 6 866/105, ib. MN 133, 3 883, ALRM II/I h 336, A I 12, 13, 17, 20, 21, 23, 26, 31, 34, 35, 36, II 12, A III 1, 2, 3, 4, 7, 12, 16, IV 5, LEXIC REG. 93, MAT. DIALECT. I, 179, 204, TEAHA, C. N. 124, GR. OLT.

– Pl.: *leruri.* – Şi: (regional) **liériu** (ALR II/I MN 133, 1 883/102; pl. *lierie* ib.), **rel** (ALR II/I MN 9, 6 866/105, ib. MN 133, 3 883/105, 141, 172, ALRM II/I h 336/141, 172, LEXIC REG. 93), **rer** (COMAN, GL., ALR II/I MN 133, 1 883/219, 228, ALRM II/I h 336/219, 228), **rern** (COMAN, GL., ALR II/I MN 133, 1 883/53, ALRM II/I h 336/53) s. n., **rérnă** (ALR II/I MN 133, 1 883/47) s. f., **ren** (GL. OLT.), **rien** (ALR II/I MN 133, 3 883/29, ALRM II/I h 336/29) s. n.

– Din magh. dial. **ler**.

LER[3] s. n. (Regional) **1.** Timp (**1**), vreme (de care dispune cineva). *Se abat din drum şi-i ajută ca să-l isprăvească şi să nu-şi piardă leriul cu toatele în cerdacul curţilor.* ap. CADE. *Râvna. Gâtlej pururi uscat. Cât ne-o fi lerul, Tot ce-i mai mare, mai scump, mai frumos...* VOICULESCU, POEZII, I, 265. *De ce să-şi mai treacă leriul degeaba? Ştia un lucru şi nici acela prea de veselie.* PAMFILE, DUŞM. 10. ✦ (S p e c .) Moment de apogeu, de deplină vigoare din viaţa cuiva; floarea vârstei; (p . r e s t r .) vârsta căsătoriei. Cf. DR. I, 467, IV, 827, CADE, ŞEZ. VIII, 23, RĂDULESCU-CODIN. ✧ E x p r . **A-i trece lerul cuiva** = a fi trecut de vârsta tinereţii; a deveni bătrân. Cf. ŞEZ. V, 21, I. CR. VIII, 87, SCRIBAN, D. *Pe nimica n-am pus mâna, mi-o trecut leriu degeaba.* ŞEZ. VIII, 23, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Mi-a*

trecut leriul degeaba; Nici la plug şi nici la sapă Nu m-am dus şi nu mă duc. PAMFILE, C. Ţ. 103. ✦ (S p e c.) Perioadă de rut la animale. Cf. DR. IV, 827, RĂDULESCU-CODIN.

2. Calitate de a plăcea, de a atrage; farmec, haz. *Ţuica e şi mai bună... când îţi întinde docanul Filoftia, fata frumoasă a satului, fără care n-ar avea niciun ler hora la Limpede.* SĂM. IV, 798.

– Pl.: (rar) *leruri.* – Şi: **lériu** s. n.

– Et. nec.

LEREÁSCA s. f. (Prin nordul Mold.) Numele unui dans popular, asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 111, L. ROM. 1991, 266.

– De la **Lereşti** (n. pr.).

LERERÚI interj. v. **ler**[1].

LÉRFĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Femeie de moravuri uşoare; curtezană. Cf. POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M. 237, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *lerfe.*

– Din ucr. **лерва**.

LERFĂÍ vb. IV v. **leorfăi**.

LERFICÚŢĂ s. f. (Popular) Femeie frumoasă. *Lerficuţă cu ochi mândri.* BARONZI, L. 112.

– Pl.: *lerficuţe.*

– **Lerfă** + suf. *-icuţă.*

LERGĂLÁŞ s. n. (Maghiarism, prin nordul Transilv.) Larmă mare, hărmălaie. Cf. DR. V, 368.

– Şi: **iergăláş**.

– Din magh. **jargalás** „incursiune, raid".

LERGĂTOÁRE s. f. v. **alergătoare**.

LERHÁIER s. m. (Germanism, prin Maram.) Încărcător de front în mină. Cf. L. ROM. 1968, 407.

– Pl.: *lerhaieri.*

– Din germ. **Lehrhäuer**.

LÉRIC subst. (Prin Bucov.) Suman scurt. *Ficiorii şi bătrânii peste cămeşă poartă leric.* IZV. XIII, 122.

– Pl.:? – Şi: (regional) **lécric** subst. IZV. XIII, 122.

– Et. nec.

LÉRIU s. n. v. **ler**[3].

LÉRLĂ s. f. (Prin Bucov.) Instrument muzical primitiv, făcut din lemn, cu care cântă cerşetorii. Cf. L. ROM. 1962, 321, com. din. STRAJA – RĂDĂUŢI şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *lerle.* – Şi: (regional) **lérvă** (com. din STRAJA – RĂDĂUŢI), **lírvă** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI) s. f.

– Et. nec.

LÉROI interj. v. **ler**[1].

LEROILIÓ interj. v. **ler**[1].

LEROIMDÁI interj. v. **ler**[1].

LÉROLOI interj. v. **ler**[1].

LERÓM interj. v. **ler**[1].

LÉROMI interj. v. **ler**[1].

LÉRON interj. v. **ler**[1].

LÉRONDA interj. v. **ler**[1].

LERPENEÁ s. f. (Prin Mold.) Silinţă, trudă depusă pentru a face ceva. *Baba se dete pe lângă dânsa şi începu a o încânta, că-i aşa, că-i pe dincolo, căci câte nu găsesc ele când îşi pun lerpeneaua să intre sub pielea cuiva.* PAMFILE, D. 16, cf. DEX.

– Et. nec.

LERUÍ[1] vb. IV. T r a n z. şi r e f l. p a s. A cânta o colindă potrivit melodiei ei. Cf. CADE, L. ROM. 1959, nr. 1, 52, 1991, 266, 267, 268, DENSUSIANU, Ţ. H. 322.

– Prez. ind.: *leruiesc.*

– **Ler**[1] + suf. *-ui.*

LÉRUI[2] interj. v. **ler**[1].

LÉRULUI interj. v. **ler**[1].

LÉRUMI interj. v. **ler**[1].

LÉRVĂ s. f. v. **lerfă**.

LES[1] s. n. (Prin sudul Olt.) Desiş. *În păduri s-afunde, Mărăcini călca Lesuri descurca.* PĂSCULESCU, L. P. 165.

– Pl.: *lesuri.*

– Din bulg. **лес**.

LES[2], **-Ă** adj. v. **lis**[1].

LESA-MAIESTÁTE s. f. v. **lezmaiestate**.

LESA-MAJESTÁTE s. f. v. **lezmaiestate**.

LESA-NAŢIÚNE s. f. v. **lez-naţiune**.

LÉSĂ s. f. Curea cu care se leagă şi se poartă câinii sau alte animale, pentru a nu se îndepărta. *S-ar fi jucat cu câinii ei..., nişte feline albe..., ţinute în lesă.* BARBU, Ş. N. 150. *Îl văd şi astăzi în faţa mea: elegant, amabil, cu un imens câine bernardin în lesă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 18/3. *Ţinea în lesă un câine destul de mic.* D. R. POPESCU, I. Ş. 43, cf. DEX, DN[3].

– Scris şi: (după fr.) *lessă.* – Pl.: *lese.*

– Din fr. **laisse**.

LESBIÁN, -Ă subst., adj. **I. 1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a insulei Lesbos sau este originară de acolo. Cf. DEX.

2. Adj. Care aparţine insulei Lesbos sau populaţiei ei, privitor la insula Lesbos sau la populaţia ei; (rar)

lesbic (2). *Acestea descrie lesbianul Fanias.* ARISTIA, PLUT. 299/6, cf. L. ROM. 1976, 26, DEX.

II. 1. S. f., adj. (Femeie) care practică lesbianismul. [Romanța] *a doua Voi sculpta-o-n ritmul eroticelor lesbiane, Cu care-n Lesbos cântăreții și legendarele nebune Sărbătoreau pe blonda Venus.* MINULESCU, VERS. 21. *Beatrice, prizonieră lesbiană,... evadează din viciu ca să revină apoi.* CONSTANTINESCU, S. II, 242. *Lesbiene bine crescute... se strângeau pe furiș de mână.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 16/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, D. ENC., NDN.

2. Adj. Care ține de lesbianism, privitor la lesbianism; (rar) lesbic (1). Cf. M. D. ENC., DEX. *Paralel se desfășoară drama unei relații lesbiene între soția unui diplomat din ministerul de externe din Berlin și o japoneză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 8/4, cf. D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *-bi-an.* – Pl.: *lesbieni, -e* și (învechit) *lesbiani, -e.* – Și: (învechit, rar) **lezbién** adj. L. ROM. 1976, 26.

– Din fr. **lesbien.**

LESBIANÍSM s. n. Homosexualitate feminină; ginecofilie; safism, tribalism. *Ici și colo fenomene de lesbianism din cauza comprimării și a ipocriziei puritane.* RALEA, S. T. I, 282, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3.

– Pronunțat: *-bi-a-.*

– Din fr. **lesbianisme.**

LÉSBIC, -Ă adj. (Rar) **1.** Lesbian (**II 2**). Cf. DN^3.

2. Lesbian (**I 2**). *Grupul eolic cu dialectele tesalic, beoțian și lesbic.* GRAUR, I. L. 205.

– Pl.: *lesbici, -ce.*

– Din germ. **lesbisch.**

LESCÁIE s. f. v. **lăscaie**[1].

LESCIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui l e a s ă. Cf. GORJAN, H II, 36, DA II_2.

– Pl.: *lescioare.*

– **Leasă** + suf. *-işoară.*

LESÍME s. f. (Învechit, rar) Mulțime de lese. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lesimi.*

– **Leasă** + suf. *-ime.*

LÉSNĂ adv. v. **lesne.**

LÉSNE adv. Cu ușurință, fără dificultăți. *Nu e lesne a intra bogatul în împărăția ceriului.* CORESI, EV. 288. *Acestea simtu de pre cuscrie mai lesne a se dezlega.* PRAV. LUCACI, 180. *Lesne ai purces ca și apa.* PO 173/13. *Mai lesne iaste funeo corabiei a treace pre urechile acului.* IEUD, 157, cf. ZANNE, P. V, 89. *Cine postește... lesne să poate înălța în sus către ceriu.* VARLAAM, C. 53. *Le arăta cum poate de lesne să dipărteze mâna turcului de pe dânșii.* URECHE, L. 185, cf. PRAV. *Să nu să pleace fie după ce cuvânt, așa lesne să creadză tot ce va audzi.* EUSTRATIE, PRAV. 8/7, cf. MARDARIE, L. *Nu este lesne a se încurca cinevași cu lucrurile și cu grijile lumii.* NEAGOE, ÎNV. 123/32. *O, Moldova, di ar hi domnii tăi... toți înțelepți, încă n-ai peri așe lesne.* M. COSTIN, O. 66. *Aceasta lesne s-ar putea demonstra.* CUV. D. BĂTR. I, 340. *De-această prea slăvită minune toț să-nspăimântară și dzâsără: dară cum l-au sculat așa de lesne, strigându-l pre nume.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 127^r/12. *Mai lesne iaste cămilei să treacă pre urechile acului, decât bogatului să între întru împărăția ceriului.* CHEIA ÎN. 37^2/21. *Minunată... este înțelepciunea și pre lesne să vede de cei ce o iubesc.* BIBLIA (1688), 655^1/28. *Să nu să poată haini lesne.* NECULCE, L. 56. *Mai lesne ar fi cuiva apa curătoare a opri decât limbilor multe a stăpâni.* CANTEMIR, I. I. I, 48, cf. ZANNE, P. II, 217. *De acel împărat lesne să apropie omul.* C. CANTACUZINO, CM I, 18. *Acolo le va fi mai lesne să-i omoare.* ANON. CANTAC., CM I, 202. *Va putea lesne să rădice jugul robiei turcului de asupra țărâi.* R. POPESCU, CM I, 317, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. *Multe căi... ne-au arătat marele și preaînaltul D[umne]zeu către sufletiasca mântuință prin care lesne călătorind lucrătorii faptelor celor bune să fac moșteni împărăției ceriurilor* (a. 1756). URICARIUL, X, 210. *Despărțindu-vă de lume și iubind sărăcia, lesne ați gătit sufletul vostru la smerenie.* ANTIM, O. 118. *Să porneșți altă neînțălegere cumplită și nicidecum lesne a o dezlega.* AETHIOPICA, 73^r/4. *Nu trebuie așa lesne a spune cineva taina lui.* HALIMA (1783), 126^v/15. *Nu este nevoie să arătăm cuprinsul pravilei, care poate fi lesne văzut.* PRAV. COND. (1780), 17. *Dă va fi purtător dă biruință, lesne va supune pă sârbi.* VĂCĂRESCUL, I. II, 32^r/13. *Lezne să poate pricepe aceasta.* INSTRUCȚIUNI, 8/17. *Urâtul de carte... foarte lesne vine.* CARTE TREB. I, 114/20. *O samă de aceaste sămânțuri... sunt și mai mici și lesne să împrăștie și să iau de vânt.* COD. SILV. 22. *Francmasonii, lăsați la însuși voie loruși, s-au făcut mai lesne metaharisiți.* GHERASIM, T. 33^v/2. *După sus puitoriul urmează ales această părticea cât... lesne a le cuprinde voiește.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 82^r/21. *Zice prorocul Solomon pre omul înțelept să-l îndrăgești, că mai lesne iaste ție și mai bine cu înțeleptul a purta pe umăr o piatră mare, decât cu nebunul a bea vin.* ALEXANDRIA (1794), 61/18. *Binele să uită mai lesne.* CANTACUZINO, N. P. 42^r/22. *Lesne au putut trimite soli la împăratul.* ȘINCAI, HR. I, 185/9. *Nu să cade neștine lezne să le asculte* (a. 1802). ȘA I, 548. *Muierile foarte lesne să prefac.* SIROIU, 37^r/3. [Păsările] *găsind câte un pai uscat și lesne încovoiat, pline de bucurie, îl trag... la cuibu ce-au început.* SLĂTINEANU, A. 112/11. *Italienii nu lesne se pot înțelege în vorbă cu românii.* MAIOR, IST. 268/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu l-ar putea așa lesne îndupleca.* id. Ț. 268. *Lesne vă este voao a râde, că încă nu știți ce e muierea rea.* ȚICHINDEAL, F. 465/7. *În oarecâteva săptămâni lezne îș poate ținea* [viermele] *viața.* I. PAȘCA, M. 14/9. *Stilul scrisurilor lui este dulce și lesne de înțeles.* GOLESCU, E. 49/4. *Să spunem mai întâi pre cel pus înainte scopos al cuvântului, pentru ca să fie lesne de înțeles cele ce să zic.* GRIGORIE, L. 8/7. *Periodul așișdere e cuvânt grecesc ce însemnează: lesne înțelegătoare spunere, sau luminată însemnare a oricărora urmări sau întâmplări.* TEODOROVICI, I. 34/10, cf. LB. *Însărcinatele sunt de obște mai*

plăpânde... şi simt lesne şi adânc toată insuflarea. EPISCUPESCU, PRACTICA, 63/17. *Lesne să poate întâmpla ca unii din igumeni... să pot lepăda de aceasta, prin multe pricini* (a. 1829). DOC. EC. 449. *I-a fost lesne unui geniu ca dânsul să descrie pe omenire şi patimile ei.* HELIADE, O. II, 14. *Cheia aceştii fabule... poate să se găsească lesne în cele următoare.* CĂPĂŢINEANU, M. 53/14, cf. I. GOLESCU, C. *Faptele noastre vor îndupleca mai lesne decât cuvintele.* MARCOVICI, D. 29/4. *Lesne încep a se înăcri şi a se preface în oţet vinurile.* FACTOR, M. 25/10. *O limbă polisilabă... nu poate să aibă acea destoinicie şi putere ca una ale cărei ziceri sunt foarte scurte, lesne de pronunţat* (a. 1836). PLR I, 39. *Tot trupul liber sau neatins în aer lesne se pune în mişcare de orice mică atingere.* GENILIE, G. 83/27. *Ele înoată şi sar lesne, trăiesc în ape dulci şi sărate şi sunt animale mici.* J. CIHAC, I. N. 211/15. *O fericire cu care omul se obişnuieşte... foarte lesne.* VOINESCU II, M. 20/24. *Lesne judec din chipul şi cuvintele tale că ai câştigat o mare cercare.* BUZNEA, P. V. 4/24. *Tânărul călugăr lesne prin acestea s-au blămit: D-a cerului interesuri păzitor s-au socotit.* POGOR, HENR. 88/21. *Lesne s-au înduplicat la propunerile de pace.* ASACHI, S. L. II, 96. *Această maşină foarte uşoară fiind, puindu-se pă roate, să poată transporta lesne cu doi boi* (a. 1840). DOC. EC. 739, cf. VALIAN, V. *Să nu mănânce decât bucate care sunt foarte lesne de mistuit.* DESCR. AŞEZ. 103/12. *E mai lesne... a iubi decât a te gândi.* C. A. ROSETTI, N. I. 111. *În Roma veche acelora căror pentru vârsta tinereţelor nu putea a li să da dregătorii mari, li să ierta atâţa ani câţi copii avea, ca cu atâta mai lesne să poată ajunge la dregătorii înalte.* FM (1844), 250²/16. *Ah! cât te-am crezut de lesne!* CONACHI, P. 152. *Odioşi ţării, bănuiţi de turci, ei fură lesne surpaţi de fanarioţi.* BĂLCESCU, M. V. 24. *Aceste plante sunt mai de obşte lesne de cultivat.* BREZOIANU, A. 455/22. *Patima aceasta... este... lesne.sau greu de vindecat.* CORNEA, E. I, 3/17, cf. ISER. *Se poate determina lesne compoziţia aerului.* MARIN, PR. I, 57/13. *Nişte esemple lesne de preţuit... ne vor da firul analogiei.* MAN. SĂNĂT. 18/16. *Pământul prundos... se înfierbântă şi se usucă lesne.* LITINSCHI, M. 5/15. *Mândru d-a se arăta că-şi apără aşa de lesne patria.* TEULESCU, C. 55/27. *Este mult mai lesne a zice bine decât a face bine.* ARISTIA, PLUT. LXI/16. *Ne este lesne a trece acelaşi corp... prin toate aceste diferite grade de căldură.* MARIN, F. 4/8. *Causa de ce aceste foi... nu cad toamna este, după un botanist, ţesetura lor deasă care face ca sucurile lor să nu se usuce aşa lesne ca celealte foi.* BARASCH, B. 19. *Un stat şi un domnitor poate mai lesne cădea prin lipsă de bani decât prin orice altă cauză.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 134. *Sunt lucruri care se înţeleg foarte lesne.* NEGRUZZI, S. III, 75, cf. POLIZU. *Aceasta o putem dovedi foarte lesne urmând cosmogoniilor antice şi mai vârtos cosmogoniilor scandinave.* BOLLIAC, O. 36. *Este lesne a se gândi cineva... cât de crudă poate fi poziţia copilului înfăşat.* PENESCU, M. 21. *Bălcescu scria lesne.* GHICA, S. 682. *Că aceasta era numai cât un meşteşug se poate vedea foarte lesne.* XENOPOL, I. R. XII, 167. *Cum ştii foarte bine, adevărul dezvălit, Fără mască, între oameni lesne nu e priimit.* ALEXANDRESCU, O. 179. *O, nu se uită lesne minutele acele Ce-mi străpurta fiinţa pe regiuni cereşti.* SION, POEZII, 100/14. *Voia să-l adoarmă, ca să-i poată mânca averea mai lesne.* FILIMON, O. I, 154. *Se deprinde cineva lesne numai prin însăşi practică.* I. IONESCU, B. C. 481/13, cf. PONTBRIANT, D. *Tronurile se dobândesc lesne şi se perd cu greu de către acei ce-i vrea ţeara.* HASDEU, I. V. 188. *Când zic moderat, se înţelege lesne că vorbesc relativ.* BARONZI, I. G. 183/16. *E lesne a luneca pe povârnişul ce duce de la tron la tiranie.* ALECSANDRI, T. II, 53, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 170. *Lumea uită lesne şi omul şi păcatul.* BOLINTINEANU, O. 149, cf. LM. *Este lesne de explicat că Ion Brătianu... să-i fi lăsat o impresie aşa de simpatică.* MAIORESCU, D. I, 13. *Mai lesne îl vor lua pe dânsul.* LĂCUSTEANU, A. 138. *Această percepţiune, după cum lesne se înţelege, este absolut neatârnată în existenţa şi calitatea sa de orice altă facultate a sufletului.* CONTA, O. F. 55. *Ne pierdem existenţa în meschine şi lungi intrigi, Spre a putea trăi mai lesne despoind pe înşelat.* CONTEMPORANUL, I, 780. *Încercarea este lesne de făcut şi osebirea se poate vedea foarte uşor* CONV. LIT. XI, 19. *Aceste minunate daruri, precum şi chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară minţile domniţei celei mari.* ODOBESCU, S. I, 134. *Nu se ucid lesne naţiunile.* EMINESCU, S. P. 34. *Nimeni nu e mai lesne de înşelat decât omul de bunăcredinţă.* id. O. XV, 59. *Fata împăratului Roş nu se capătă aşa de lesne.* CREANGĂ, P. 244. *Oamenii îţi iartă orice nedreptate mai lesne decât o jignire a amorului propriu.* CARAGIALE, O. III, 286. *Omul foarte lesne se împacă cu păcatele sale.* SLAVICI, O. I, 189. *Văzu că îi merge mai lesne la vânat.* ISPIRESCU, L. 123. *Prin ea poţi foarte lesne s-ajungi degrab-în lume.* MACEDONSKI, O. II, 16. *Ce lesne-ai fi pus frâu durerii Şi răzvrătitului tău gând!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 50, cf. ŞĂINEANU, Î. 110. *Muşat ştia să-şi găsească lesne cusur.* BACALBAŞA, M. T. 134. *Lesne ar putea să se lege şi de capul lor.* MARIAN, Î. 345. *Mai este o consecinţă a acestei idei, care nu poate fi lesne adoptată.* ARHIVA, I, 76, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 92. *Săteanul, pierzând căldura din casă, sufere în vioiciunea şi sănătatea lui şi se expune a fi mai lesne lovit de boală.* MANOLESCU, I. 25. *Nu lesne se poate dezlipi cineva de oarecare poziţie excepţională.* XENOPOL, I. R. XIII, 53. *Fără nevastă-i lesne Să fii desculţ şi dezbrăcat.* COŞBUC, P. II, 227, cf. JAHRESBER. VI, 264, BARCIANU. *Politicienii români din Bucovina, lesne încrezători,... lăsară acestora prea mult timp spre chibzuiri.* SBIERA, F. S. 332. *Lesne ţi-e ţie; ai cumpărat case, ţi-ai pus banii la dobândă.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 29. *Ei, ghici cum ar fi el mai lesne de adus în ţară!* SANDU-ALDEA, D. N. 261. *Trecând lesne de la un rol la altul..., dna Romanescu rezumă viaţa teatrului nostru în această epocă.* SĂM. IV, 19, cf. ALEXI, W. *Omul cu sânge rece e calm, flegmatic, nu se turbură sau se aprinde lesne.* CANDREA, F. 20. *Sunt rime pe care le întâlneşti în acelaşi cântec dar la oameni deosebiţi. Ele sunt cuceriri tehnice aşa de însemnate, încât nu se pot uita lesne.* IORGA, P. A. II, 113. *Se vede lesne Vlăstarul unui om pe care Joe L-a fericit ca soţ şi ca părinte.* MURNU, O. 58. *Rănile la vârsta de douăzeci de ani se închid lesne.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 208. *Cu câtiva bani daţi cioclilor putea foarte lesne să-l dezgroape.* ANGHEL, PR. 131. *Fiecare din aceste pricini, ca multe altele, au fireşte câte un*

leac lesne de găsit. PAMFILE, I. C. 258. *Vârful brăzdarului este întors puțin în jos, pentru a prinde lesne în pământ și numai atât cât trebuie.* id. A. R. 43, cf. PASCU, S., DHLR I, 365. *E lesne de înțeles cum i s-au tăiat picioarele boierului Udrescu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 274. *Îți lunecă mai lesne ochiul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 9. *Lucrul e lesne explicabil.* DR. I, 479. *Pe cât de greu l-a dat la liceu, tot atât de lesne s-a împăcat să nu mai urmeze.* REBREANU, I. 52. *În asemenea poziții se poate dezvolta lesne o din e.* DR. II, 194, cf. RESMERIȚĂ, D. *E lesne de înțeles că numai băștinașii din Moldova nu puteau acoperi exclusiv ei atari îndeletniciri.* N. A. BOGDAN, C. M. 13. *Puterea l-ar fi făcut lesne primejdios.* M. I. CARAGIALE, C. 13, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să puteți dezlega mai lesne ițele în chestiunea tinerimii.* BĂNUȚ, T. P. 11. *Ei, doamne, și dumneata, ce lesne uiți.* BASSARABESCU, S. N. 32, cf. CADE. *Cu o astfel de structură sufletească și cu o astfel de ideologie socială, se putea lesne prevedea și orientarea literară a dlui S. Mehedinți.* LOVINESCU, S. IV, 39. *La băutură nu pre lezne avea potrivnic.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 67. *Noaptea nu distingi bine și lesne poți lua un păpușar fălos drept eroul așteptat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 143, cf. DA II_2. *S-ar putea împăca lesne mulțimea... aducându-se mai multă pâine.* COCEA, S. II, 537. *Lesne-i dobândește, lesne-i risipește!* VISSARION, B. 144. *Aruncă lesne pâinea la câini.* VOICULESCU, POEZII, I, 211. *Doamna Zoița învață românește, deprinzându-se prea lesne cu limba țării.* C. GANE, TR. V. II, 55. *Ochii comitesei luceau de o bucurie pe care el o înțelese lesne.* SADOVEANU, O. XI, 80. *Abia putea să țină în frâu mulțimea așa de lesne inflamabilă.* BART, E. 285, cf. PUȘCARIU, L. R. II, 16, 28, 134, 208, 219, 237, 248, 249. *Teama impune, cu atât mai lesne, o rezervă.* IORDAN, STIL. 33, cf. DR. VII, 141, SCRIBAN, D. *Se lucrează foarte lesne.* ENC. TEHN. I, 408. *După cum se poate... lesne constata, tema nu este tratată cu uscăciune științifică, ci în maniera somptuoasă și patetică a retoricei, dar cu măsură și demnitate.* VIANU, A. P. 95. *Ce-l interesează într-un astfel de subtext este lesne de-nțeles.* OPRESCU, I. A. IV, 158. *Poate că lipsa de aplecare către religie să fie dovada unui spirit care se emancipează lesne de ideile învechite.* CONSTANTINESCU, S. II, 64. *Unele pisici imită... glasul vrăbiilor, spre a le prinde mai lesne.* BĂCESCU, PĂS. 189. *Îi lipsește un nume original și mai lesne de ținut minte.* ARGHEZI, S. XXXIII, 10. *Perlele, pe care, cum este lesne de înțeles, le cumpărase ca să vâre banii în ceva, nu erau ostentație.* CĂLINESCU, S. 474. *Cu aceste date, lesne se poate bănui care vor fi consecințele.* PERPESSICIUS, M. IV, 188. 336. *Intropatiile pe cari le realizează un copil obțin foarte lesne o înfățișare „estetică" pentru omul matur.* BLAGA, Z. 51. *Dacă trecem de la experiența individuală la cea ancestrală, ghicim lesne din ce e format inconștientul afectiv.* RALEA, S. T. II, 58. *Pricepând că n-are să scape lesne de dânsul, îl copleși o lașă deznădejde.* C. PETRESCU, A. R. 17. *M-am scuturat lesne de teamă.* STANCU, R. A. II, 33, cf. L. ROM. 1956, nr. 1, 26. *Vom găsi mult mai lesne mijlocul să ne vedem.* VINEA, L. II, 99, cf. GRAUR, F. L. 51, 131. *În teatru sau în cinematograf condiția izbânzii e lesne de spus și dificil de împlinit.* CONTEMP. 1957, nr. 566, 4/5. *Ca spectator al tragicomediei umane, „prindea" mai lesne nota comică, decât cea tragică.* CIOCULESCU, C. 7, cf. DL. *Ți-l dau pe Mitică ajutor, așa că o să-ți fie lesne.* PREDA, D. 54. *O vreme-avu pe-alăturea tovarăș, Și boturile când li s-atingeau, Povara mult mai lesne-o dovedeau.* ISANOS, v. 296, cf. DM, L. ROM. 1958, nr. 1, 30, CONTRIBUȚII, I, 17, L. ROM. 1961, 478. *Înrudirea cu familia domnitoare crea boierilor o situație privilegiată față de ceilalți membri ai clasei boierești, datorită influenței mai mari pe care o puteau exercita și posibilității de a ajunge mai lesne la mari dregătorii.* STOICESCU, S. D. 99, cf. CL 1962, 133, CIORĂNESCU, D. ET. 4794. *Era mai lesne de suit prin acoperiș.* SORESCU, L. L. I, 22, cf. SCL 1965, 628. *Bufonul și insul care cade lesne la tranzacții sunt pentru el din aceeași stofă.* N. MANOLESCU, C. M. 67. *Era lesne de înțeles cum se înțelegeau la plata culesului viei.* C. GIURESCU, P. O. 122. *Foarte lesne ni-l evocăm în minte. v.* ROM. martie 1970, 110. *După acest caz limită putem lesne închipui judecata absolută.* NOICA, D. 46, cf. M. D. ENC. *E mai lesne și mai eficient să copiezi discursurile celor în cauză.* D. R. POPESCU, I. Ș. 200, cf. DEX. *Viena e mai aproape, iar noi, românii, ne deprindem mai lesne cu ea.* I. GHEȚIE, B. I, 81, cf. L. ROM. 1979, 329. *Interpretând astfel puținele știri,... sunt mai lesne de pătruns numeroasele întrebări ce-l frământă pe istoric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 14/4, cf. v. BREBAN, D. G., L. ROM. 1981, 24, cf. DSR, DREV, ALIL XXIX, 177, L. ROM. 1987, 379. *Cred că bănuiești prea lesne, cetitor, pe cine-alese.* CĂRTĂRESCU, L. 174, cf. L. ROM. 1992, 14, D. ENC. *Multe din lucrurile pe care punem mâna... se transformă lesne în proză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 10/1. *Când e omul tinerel Lesne-i vine a gândi Cât pământul c-a trăi.* ALECSANDRI, P. P. 305. *Vorbele se puteau foarte lesne auzi și pricepe.* MARIAN, T. 32. *Îi coprinse pe câte trei într-o pânză și o cusu bine, să nu se rupă lesne.* STĂNCESCU, B. 90. *Lezne ți-i ție-a fugire* [în lume], *Că ești om cu pălărie.* HODOȘ, P. P. 72. *Nisătru de-l mărunt... E lezne de prinzare.* GRAIUL, I, 71. *Scriam mai lesne.* VASILIU, P. L. 11. *Cată, bată-l Precista, Lesne fuse la tăiat, Anevoie de scurmat.* PĂSCULESCU, L. P. 266. *Mândruleana ta De oi fi văzut-o N-oi fi cunoscut-o! A! – mândruleana mea-re, Lezne de-a cunoaște-o.* DR. V, 524. *Ce lesne s-ar lecui orbul, dacă s-ar spăla pe ochi cu apă d-asta.* PAMFILE, D. 73, cf. CABA, SĂL. 90. *Băiețașul crescuse cu toate de-a gata, crescuse repede și lesne.* PAMFILE, DUȘM. 51, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Noi hăștia muncitori Ne sosește lezne dă pă urmă.* GR. S. III, 161. *Lezni-i, frati,-a ti ierta, Da-i mai greu a ti uita.* DIACONU, VR. 236, cf. PODARIU, FL. 51, cf. ARH. FOLK. III, 133. *Mai lesne-ți face rău dăcât să-ț facă bine.* ALR I, 311/750, 880, 926, cf. A III 8, 18. *Vinu-i cu viclenie, El te trage la beție, Beția trage la somn, Lesne pierde-un cap de om.* BALADE, II, 8. *Lesne fuse la tăiat, Anevoie la scurmat.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 119. *Mă mărit sî ieu bărbat, Sî trăiesc mai lesni-n sat.* FOLC. MOLD. II, 364. *Dă-ni-l, maică, dă-ni-l dă Că e lesne a domnea și d-a-mpărăția.* FOLC. DOBR. 123. ✧ (În proverbe și zicători) *Noi, cu povara ce-o aveam, Lesne pe cale mergeam.* NUNTA, 197, cf. ZANNE, P. II, 283, 338, 374, 518, 520, 528, 594, 686, 740, 811, V, 34, 59, 87, 156, 224, 346, 423, 463, VI, 302. *Lesne pune vița, (și) bea vin,* se zice despre cei

care cred că un lucru este uşor de făcut şi se miră văzându-se înşelaţi în aşteptările lor. Cf. PANN, ap. ZANNE, P. I, 307. *Lesne a atârna tigva de coadă, dar anevoie a o purta* = este uşor a se însura, dar dificil a purta răspunderea unei familii. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 428. *Cinci sute de nuiele lesne în spate la alţii.* PANN, II, 12 ap. ZANNE, P. II, 96. *Gura mai lesne vorbeşte adevărul decât minciuna.* PANN, ap. ZANNE, P. II, 174. *Ochii ce nu se văd, lesne se uită.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 338. *Chelul lesne se tunde.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 518. *Rana de cuţit se vindecă lesne, dar cea de la inimă niciodată.* ZANNE, P. II, 686. *Spânul se rade lesne* = săracul lesne se dezbracă. ZANNE, P. II, 740, cf. id. ib. III, 327. *Lesne este a băga în urechile acului, când vezi* = este uşor să faci un lucru când ai cele necesare. Cf. PANN III, 130, ap. ZANNE, P. II, 796. *Vorba de rău, omul prea lesne o crede.* PANN I, 57, ap. ZANNE, P. II, 811. *Lesne a intra în casa omului, anevoie a ieşi* = este uşor a începe ceva, dar este greu a duce la capăt. ZANNE, P. III, 75. *Tunsul lesne se piaptănă* = săracul lesne se găteşte. id. ib. 418. *E lesne a zice „plăcinte"* = o treabă nu se face aşa uşor, precum se crede. id. ib. 86, 87. *Vinul pe cel bun Lesne l-arată nebun* = vinul trebuie băut cu cumpătare. Cf. id. ib. 183. *Asemenea cu asemenea lesne se însoţeşte,* se zice mai ales despre cei răi care se asociază. id. ib. 210. *Anevoie s-a înălţat Şi prea lesne a picat.* PANN, P. II, 41, ap. ZANNE, P. IV, 388. *Lesne a se-nsura Şi greu a se dessura* = trebuie multă chibzuială înainte de a întreprinde ceva important. ZANNE, P. IV, 398. *Mai lesne a răni decât a tămădui.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 561. *Banul e făcut rotund, lesne se rostogoleşte.* PANN, P. III, 72, cf. ZANNE, P. V, 34. *Banul roşu nu se pierde lesne.* PANN, P. III, 123, cf. ZANNE, P. V, 59. *E lesne bogatului a porunci, dar greu săracului de a împlini.* ZANNE, P. V, 86. *În casa bogatului intri lesne, dar ieşi anevoie.* id. ib. 87. *Anevoie să căştigă, lesne se cheltuieşte.* PANN, ap. ZANNE, P. V, 59. *Lesne e a da ş-anevoie a lua.* PANN, ap. ZANNE, P. V, 245. *Lesne a judeca pe altul.* Cf. PANN, ap. ZANNE, P. V, 362. *E lesne de vândut, dar anevoie de cumpărat.* ZANNE, P. V, 657. ✦ (Învechit; substantivat; precedat de adv. „pre" sau prep. „cu") Uşurinţă, înlesnire. *Pre lesne dă Domnezeu de tot acelora carii lui usbăiesc* (a. 1562–1571). TEXTE (XVI), 337. *Mii de alte boale ce nu era pre lesne să se vindece şi nevindecaţii numai cu un cuvânt vindecaş.* CORESI, EV. 227. *Mai pre lesne iaste cămilei pren lăuntru de urechile acului a treace.* id. ib. 435. *Mai pre lesne poate să hie întru soarele cel direpţ Hristos decât în soarele cel făcut.* VARLAAM, C. 37. *De veri urî cele trupeşti, pre lesne veri dobândi cele cereşti.* id. ib. 152. *Era om mânios şi pre lesne vărsa sânge.* URECHE, L. 137. *Se vindecă mai pre lesne.* PRAV. 493. *Mult mai pre lesne a ne scrie de aceste vremi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri.* M. COSTIN, O. 142. *Tu, Doamne sfinte, cu lesne ni-i scoate Cu a ta vrătute de la prag de moarte.* DOSOFTEI, PS. 219/1. *Vasele ceale de steclă sunt slabe şi pre lesne să zdrobesc şi să sfărâmă.* CHEIA ÎN. 8^{v}/27. *Acesta decât toţi mai mult ştie că greşaşte den lucru de pământ, vase pre lesne frânte şi săpate zidind.* BIBLIA (1688), 660^{2}/18. *Pre lesne înfrânge pre ceea oaste ce-ş varsă focul sau vârtutea toată odată.* N. COSTIN, L. 118. *Pre lesne este... a strica pacea.* NECULCE, L. 260. *La suişul muntelui una era potica,... care la pleşea muntelui prea cu lesne închizându-se, pre aiurea de suit alt drum şi altă cale nici era, nici să afla.* CANTEMIR, I. I. II, 8. *Acesta lucru foarte pre lesne să va face.* id. ib. 60. *O crăiasă... va trimite mulţime de oaste, însă şi să va apuca de o mare bărbăţie. Carea pre lesne va birui, însă cu multă vărsare de sânge ai ceteţeanilor ei* (a. 1694). FN 44. *Poate fi că ai gândit: toate câte-ţ vin în gând... le vei putea pre lesne isprăvi. Trebuiescu bani şi razim* (a. 1701). ib. 92. *Pre lesne iaste a socoti şi a crede neştine că aşa va fi fost.* C. CANTACUZINO, CM I, 14. *Vorbind adese, pre lesne pot înţelege.* id. ib. 46. *Pre lesne ar putea face pofta şi rugăciunea dragomanului.* R. GRECEANU, CM II, 246. *Osteneala şi greotatea călătoriei aceştia pre lesne o va putea cunoaşte fieştecine.* ANTIM, O. 196. *Mai pre lesne poţi să ne pierzi de tot pre toţi decât să ne faci să ne lepădăm de H[risto]s.* MINEIUL (1776), 143^{v1}/13. *Mântui oraşul foarte pre lesne.* ib. 161^{2}/2. *Îi va fi pre lesne a răspunde la toate.* GHERASIM, T. 123^{v}/5. *Aceasta pi lesne îndestul să ştii, gradile de lungime şi de lăţime prin închipuiri.* AMFILOHIE, G. F. 187^{v}/17. *De-mi va fi prin putinţă, da-ţi voiu pre lezne ţie acestea* (a. 1802). GCR II, 189/1. *Să apucă să ucidă pre bălaurul acela, căruia norodul vavilonesc i se închina şi pre lesne îl şi ucise.* MAIOR, PRED. 36/28. *Nu-i nemereşte cine pre lesne pentru că celi ascunsi a lor să păzesc.* VÂRNAV, L. 12^{v}/14. *Pre lesne poţi să împli.* NEGRUZZI, S. II, 216, cf. L. ROM. 1974, 145, ib. 1984, 49, ib. 1986, 158, ZANNE, P. IV, 988. ✦ (Adjectival) Care este uşor de realizat, de cunoscut, de pătruns etc.; lesnicios (**I 1**). *Aşa mai lesne-ţi va fi lucrul.* PO 240/8. *Numerile... le-am însemnat, pentru înţelesul numerilor mai lesne neamului.* M. COSTIN, O. 268. *Cuvintele tale-s bune şi lesne.* BIBLIA (1688), 231^{1}/14. *Spre lesne cetire o ai tocmit* (a. 1688). CCR 187/15. *Nu mai asculta minciunile lesne.* R. POPESCU, CM I, 434, cf. ANON. CAR. *Au răzbătut reaoa urmare a acelora de multe fealuri tăfţi cu fir şi mai ales a cumasurilor de Hindia, a cărora vătămare la Ţarigrad iaste mai puţină, nu numai pentru că mai puţine să poartă şi să metaharisesc, ce şi pentru lesne găsire* (a. 1777–1782). FURNICĂ, I. C. 48. *Lesne e respunsul.* MAIOR, IST. 127/14. *Nu-i lucru lesne cumu-i pare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 230, cf. DRLU, LB. *Adevărul nu e aşa lesne ca şi prin cuvânt şi în scris aşa să-l comunicăm.* POTECA, F. 70/11. *Ce uşoară osteneală a fi cineva însărcinată cu lesnele şi simplu tău ospăţ.* HELIADE, L. B. I, 24/13. *Aflarea spiţelor este lesne în linia cea dreaptă.* COD. ŢIV. 10/5. *Nu este lucru lesne a face cineva starea sa într-o meserie mai înaltă, de nu va avea ocrotitori puternici.* MARCOVICI, D. 233/16. *Este lesne, nu slab însă, plin de geniu şi aprins, Prea iubitor de prefaceri, de desfătări mai puţin.* POGOR, HENR. 138/19, cf. VALIAN, V. *Aşa ai trăit ca viaţa aceasta să-ţi fie o lesne mijlocire prin care nemurirea să agoniseşti.* ARHIVA R. I, 68/5. *Lesnea cunoaştere şi citire a intervalelor este prea trebuincioasă şi folositoare şcolarilor.* VAHMANN, M. 48/6. *Aceste substanţe trebuie a fi de un preţ cumpătat şi de o întrebuinţare lesne.* BREZOIANU, A. 32/27, cf. ISER. *Publicaţiunea acestei mici cărţi are de scop de a da chiar persoanelor celor*

mai nefamiliare cu studiul medical... a se căuta pe dânşii şi pe alţii... prin mijloace simple şi lesne. MAN. SĂNĂT. 11/11. *Aceasta este prea lesne.* NEGRUZZI, S. III, 387. *Acum viaţa politică fiind mult mai lesne, pasiunile de partid... apar mai mult la suprafaţă.* GHICA, S. 649. *Victoriile sunt mai de tot atât de disputate şi rare, cât sunt de lesne căderile.* FILIMON, O. II, 298. *Agonisirea, înavuţirea este lesne în judeţul Mehedinţi.* I. IONESCU, M. 196, cf. PONTBRIANT, D. *S-afle în spirite o astfel de lesne apropiere.* BARONZI, I. C. I/59. *Stricatul este lesne şi dresul este greu.* ALECSANDRI, T. II, 71, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 170, LM. *Să-i fie lesne moartea.* CARAGIALE, O. VI, 365, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2. *Acuma, spre seară, e jocul mai lesne.* PILLAT, P. 125. *Să-l ia la palme în casa lui, nimic mai lesne.* ARGHEZI, P. T. 132, cf. DL, DM. *Lesnea vânare de vânt se petrecu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 21/2, cf. ZANNE, P. I, 307, 428, II, 95, 96, 155, 171, 174, 217, 796, IV, 86, 396, 569, V, 86, 89, 134, 245, 317, 362, 364, 657. ✧ (Învechit; substantivat; precedat de prep. „pre", „pe") *Iată că-ţi dau mijloc uşor şi foarte pre lesne.* M. COSTIN, O. 277. *Giuruinţa prea pre lesne şi nesocotită mai multă îndoinţă aduce decât credinţă.* CANTEMIR, I. I. II, 215. *Noi cu toţii am pus să dăjchidă pe deal un drum, care iera mai pe lesne şi cu cheltuial[ă] nici puţin* (a. 1770). FURNICĂ, I. C. 27. *Aceştia mai de multe ori nu au adunare pe lesne, mai glas slobod.* GOLESCU, E. 348/4. ✧ (Regional, în Moldova; substantivat) *După slăbiciunea omenească şi cu lesnea graiului pre toţ îndereptându-şi la pocăinţă chemând.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie $46^r/3$, cf. DA II_2. ✦ (Regional, mai ales în Transilv. şi Ban.; şi adjectival) Ieftin. Cf. ANON. CAR., LB. *Postavul dat de la loc la apă şi cu un preţ foarte lesne.* CR (1834), $344^2/41$, cf. CADE, DA II_2, CIORĂNESCU, D. ET. 4794, SCL 1975, 357, ALIL XXIX, 184, GRAIUL II, 114, CABA, SĂL., DENSUSIANU, Ţ. H. 322, T. DINU, Ţ. O. 437, GR. S. V, 121. *Ne vine cu mult mai liezne ca la fleşărie carnia.* ALRT II, 81, cf. ALR II 3 645/172, ALR SN IV h 1 021, ALRM SN II h 824. *Vinde prea lesne cartofii.* LEXIC REG. II, 52, cf. ib. 28, 100. *Scump la tărâţe şi lesne la făină*, se spune despre un om nechibzuit, zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. Cf. ZANNE, P. IV, 141.

– Şi: (regional) **lésnă** (DENSUSIANU, Ţ. H. 322), **lésnea** (ALR SN IV h 1 021/36, 76, ALR M SN II h 824/36,76), **lézne**, **léznă** (ALR SN IV h 1 021/64, 310, 316, ALRM SN II h 824/64, 310, 316), **lézna** (ALR SN IV h 1 021/53, ALRM SN II h 824/53, A III 8, 18), **léznie** (ALR SN IV h 1 021/325, ALRM SN II h 824/325), **léjne** (ALR SN IV h 1 021/130, ALRM SN II h 824/130) adv.

– Din v. sl. ***lestьně*** (<***ьstьně***), cf. bg. лесно.

LESNEÁ adv. v. **lesne**.

LESNEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Înlesnire; păsuire; ajutare. Cf. UDRESCU, GL. *Câte o... lesneală am mai avut şi de la ei.* ib.

– **Lesni** + suf. *-eală*.

LESNÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit şi regional) A uşura, a facilita, a favoriza; a ajuta, a sprijini. *Socotesc că ar fi bine a le tălmăci aice pentru a lesni înţălegire de tot aceea ce am să zic.* GHERASIM, T. $41^r/2$. *Canaluri a cărora apă lesneşte lăcuitorilor toate chipurile de a lucra a lor ţarini.* IST. AM. $9^r/18$, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ai lesnit cu păsuire Darea birului în ţară, Şi cu dreaptă cumpănire Ai făcut-o mai uşoară.* CONACHI, P. 44. *Siliţi... a aştepta cu răbdare o situaţiune care le lesni ieşirea din rezerva ce şi-o impun acum, românii... au fost încetul cu încetul lipsiţi de toate mijloacele de apărare naţionale* (a. 1884). PLR I, 367. *Te-oi mai lesni şi eu cu ce-oi putea.* UDRESCU, GL. ✦ Refl. A deveni mai avut, mai îndestulat. *A rămas să facem formele de cununie când ne-am mai lesni dă parale.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 121.

2. Refl. (Învechit şi regional) A deveni liber de o constrângere, de ceva greu etc.; a se uşura, a scăpa (**1**). *Altă cale de scăpare şi potică de fugă nu-i rămâne, fără numai doară în apă să să arunce, unde domnul mieu câteva ceasuri a străjui de nu să va lesni, fără greş de biv pradă domnul mieu va dobândi.* CANTEMIR, I. I. II, 110. *Visu-şi mai ţinea şirul, dar cu ceva schimbare, şi se făcea că traiu-mi ceva se mai lesni.* HELIADE, O. I, 167. *M-am mai lesnit şi eu.* CIAUŞANU, GL. *Bodaproste că m-am mai lesnit cu datoriile.* UDRESCU, GL.

3. Refl. (Regional; despre mărfuri, produse etc.) A deveni ieftin, uşor de cumpărat; a se ieftini. Cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 322. *S-au lesnit toate!* CIAUŞANU, GL., cf. FOLC. TRANSILV. II, 614, SCL 1975, 358. ✦ (Despre preţuri) A deveni mai mic decât era; a scădea. *S-au mai lesnit preţurile la porumb.* UDRESCU, GL. ✦ Tranz. A da cu un preţ scăzut; a ieftini. *Or leznit mărfurile.* A III 9.

– Prez. ind.: *lesnesc*.

– V. **lesne**.

LESNICIOÁRĂ s. f. v. **lăsnicior**.

LESNICIÓR s. m. v. **lăsnicior**.

LESNICIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** Care se poate realiza cu uşurinţă; uşor de făcut. *Aflarea spiţelor nu este atâta de lesnicioasă.* COD. ŢIV. 10/14. *A şi adus într-adins din Englitera tot ce îi trebuie ca să facă această trecere mai lesnicioasă.* CR (1834), $358^1/12$. *Comunicaţia între călugării greci şi între Ţara Rumânească nu era aşa de lesnicioasă.* F. AARON, I. I, 188/23, cf. POLIZU. *Va prefera mai bine să meargă la Viena sau la Lemberg, unde comunicaţiunile sunt mai lesnicioase şi viaţa mai ieftină.* KOGĂLNICEANU, O. IV_1, 249. *Ceea ce preste putinţă cu căţiva ani mai nainte, acum este lucrul cel mai lesnicios.* I. IONESCU, B. C. 498/7, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 170. *Se găsesc deosebite trepte de corupţie,... şi trecerea de la una la alta e foarte lesnicioasă.* CONTEMPORANUL, I, 799. *El presentă o lectură lesnicioasă şi plăcută.* ODOBESCU, S. II, 380. *Vor veni în... discuţie cele mai abstracte şi mai întunecoase noţiuni fundamentale ale mecanicei, a căror pricepere exactă nu este lesnicioasă.* EMINESCU, O. XV, 1 170. *Când ajungerea frumuseţii Este-atât de lesnicioasă, Nu-i minune că niciuna N-a voit a fi frumoasă.* COŞBUC, P. I, 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Cel mai lesnicios*

lucru pentru el era să şi le facă singur. PAMFILE, I. C. 114, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Contribuţia lui era importantă în recepţiile sau reuniunile la care presa obişnuită n-avea acces lesnicios.* CĂLINESCU, B. I. 299, cf. DEX. *Urcuşul era mai lesnicios.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 20/3. ✦ (Rar) Uşor de înţeles, de pătruns. *Scrisă în cuvinte şi forme lesnicioase, cartea de şcoală se apropia întrucâtva de mintea copilului.* SĂM. IV, 663. ✦ (Adverbial) Cu uşurinţă, fără dificultăţi. *Spre biruitori prielnic, către biruiţi cu zor, A da blestemuri ei gata, a ierta e lesnicios Îi aprinzi, îi stingi în voie fulgerul neputincios.* POGOR, HENR. 58/5. *Deosebirea între aceste două feluri de fibre se face mai lesnicios în nervii care pornesc din măduva spinării.* CONTA, O. C. 30. *Peştele mare nu se usucă lesnicios.* PAMFILE, I. C. 73. *Versurile citate din Corneille... se pot... traduce destul de lesnicios.* LOVINESCU, S. V, 380.

2. Care favorizează, uşurează efectuarea unei acţiuni, atingerea unui scop etc.; care este potrivit, eficace pentru a realiza ceva; accesibil. *Să nu fie drumuri multe şi lesnicioase trecători pentru oameni răi* (a. 1788). IORGA, S. D. V, 258. *Căutând în aplicaţie mijloace mai lesnicioase, comode, uşoare şi, în sfârşit, frumoase, păşiră de la cele de nevoie şi simple la cele de prisos.* SĂULESCU, HR. I, 51/7. *Chipul acesta de altoit este cel mai lesnicios de lucrat.* BREZOIANU, A. 273/8. *Vrând s-o spânzure pe loc,... Din loc în loc o purta Ş-un pom lesnicios căta.* PANN, P. V. I, 101/2. *Am învăţat a ceti fără lesniciosul metod al abecedarului d[umi]tale.* NEGRUZZI,S. I, 12. *Eu v-am arătat mijloacele cele mai lesnicioase.* FILIMON, O. I, 193. *Am să te duc la fericire printr-o cale mult mai scurtă şi mai lesnicioasă.* ISPIRESCU, U. 24. *Acest material e cel mai îmbelşugat şi cel mai lesnicios în determinarea formelor de obiecte necesare.* PAMFILE, I. C. 99. *Alt chip lesnicios de pescuit era leasa.* VOICULESCU, P. I, 19. *Se desemnează în mintea multor locuitori ideea unei orânduiri mai lesnicioase, mai frumoase şi mai sănătoase a vieţii din sat.* D. GUSTI, P. A. 283. *Colonelul scruta cu ochii toată topografia locului spre a găsi drumul cel mai lesnicios la coborât şi la urcat.* CĂLINESCU, S. 765, cf. DEX. *Prin un alt loc mai potrivit şi mai lesnicios nu aveau pe unde să treacă.* MARIAN, T. 174.

3. Care se poate obţine, afla, descoperi uşor; care este la îndemână. *Ighieismul... este de un înţăles lesnicios pentru toată lumea.* VEISA, I. 28/17. *N-au altă virtute decât aceea d-a presenta minţii un înţeles neted şi lesnicios.* ODOBESCU, S. I, 247. *Răspunsul le va fi lesnicios.* MACEDONSKI, O. IV, 78. *Pentru o mai lesnicioasă reprivire, alăturăm o tabelă schematică.* BLAGA, Z. 214.

4. Care se desfăşoară, care se produce cu uşurinţă, fără obstacole, fără dificultăţi; curgător, fluent. *Lesnicioasa schimbare a colorelor la care sunt supuşi dicotiledonii îi deosibesc destul de monocotiledoni.* BREZOIANU, A. 436/13. *Versul e departe de a fi lesnicios, curgător, harmonios.* ODOBESCU, S. I, 245. *Apele i se supuneau ascultătoare, purtându-l lesnicioase încotro dorea.* VOICULESCU, P. I, 48. *Ana, cu vorbirea-i lesnicioasă, îndată învăluia întrebări după întrebări.* SADOVEANU, O. V, 69. *Un sol care are o provizie oarecare de apă... permite o infiltraţie mai lesnicioasă.* AGROTEHNICA, I, 143. ✦ (Despre ţări, viaţă) Fără lipsuri, fără greutăţi materiale, fără griji; comod, plăcut (**1**). V. u ş o r (**II 1**). *Scopul... căsătoriei nu e numai de a face viaţa acestei perechi mai lesnicioasă şi mai dulce.* FM (1844), 106[1]/36. *Acolo traiul fiind mai lesnicios, şi munca este mai ieftină.* GHICA, S. 603. *Au găsit în ţara măriilor lor şi putinţa de muncă pentru o viaţă mai lesnicioasă ca prin multe alte părţi.* MOROIANU, S. 159.

5. (Învechit; despre oameni) Lipsit de seriozitate, de fermitate; frivol, uşuratic (**3**). *Către cei asemenea sunt lesnicioşi şi nestatornici.* POTECA, F. 231/22. *Filosoful Seneca, părtaş lesnicios şi linguşitor slugarnic al crimei săvârşite de Agripina, prenoui vechea satiră.* ODOBESCU, S. I, 53. ✧ F i g. *Gând lesnicios ca o femeie... scoală şi găteşte-te.* VOICULESCU, POEZII, I, 197.

II. S. f. (Bot.; popular; şi adjectival în sintagma *iarbă lesnicioasă*, ŞĂINEANU, D. U. 362) Lăsnicior (**a**) (*Solanum dulcamara*). Cf. GRECESCU, FL. 420, BIANU, D. S., TDRG, ŞEZ. XV, 141, PANŢU, PL. 150, BORZA, D. 161.

– Pl.: *lesnicioşi, -oase.*

– **Lesne** + suf. *-icios.*

LESNICIÚNE s. f. Uşurinţă, facilitate de a face ceva, de a se deplasa, de a fi manevrat etc.; înlesnire. *Să se fie dat uitării cu atâta lesniciune în numeratele ţeri?* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 40/14, cf. PONTBRIANT, D. *Învăţul cugetării folositoare detese trăsurelor sale, espresiunii obrazului seu şi celui mai neînsemnător din gestele sale, o lesniciune şi o tăriă făr-asemănare.* BARONZI, C. V, 169/6, cf. COSTINESCU. *N-o putem esprima numeric cu atâta lesniciune.* EMINESCU, O. XV, 1 176. *Luxul, cupiditatea şi lesniciunea îmbogăţirii... toate contribuiră a demoraliza pe poporul roman.* OLLĂNESCU, ap. TDRG, cf. CADE. *Acoperi mai multe file cu o lesniciune de parcă i-ar fi dictat cineva.* REBREANU, R. I, 243, cf. SCRIBAN, D. *Desigur, astăzi se publică mult mai mult, mai cu lesniciune şi mai fără discernământ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 106, 6/3, cf. DEX.

– Pl.: (rar) *lesniciuni.*

– **Lesne** + suf. *-iciune.*

LESNÍME s. f. (Învechit, rar) Înlesnire, uşurinţă, facilitate. *Numele cele adăugătoare, care însemnează folos sau nefolos, asemănare sau neasemănare, lesnime, adecă uşurare, sau nelesnime.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 80[r]/6, cf. TOMICI, C. A. 44. *Comoditatea, lesnimea în săvârşirea trebilor.* BOJINCĂ, A. II, 93/1. *Din pricina numeroasei impopulaţii a unor locuri prin care ar pofti a se trage linia de fer şi din lesnimea aducerei, ar merita de a se trage aceea.* BARIŢIU, C. II, 345.

– Pl.: *lesnimi.*

– **Lesne** + suf. *-ime.*

LESNÍRE s. f. Faptul de a lesni; înlesnire.

1. (Învechit) Uşurinţă de a (se) realiza, de a (se) produce, de a (se) îndeplini; facilitate. Cf. MARDARIE, L. 266/14. *Tot ce cu mare poftă iubim, aceia cu mare lesnire credem.* CANTEMIR, I. I. II, 73. *Nu să vor îndupleca cu atâta lesnire pentru jărtveli lor* (a. 1750–1780). GCR II, 83/40. *Foile de zestre, dieţile, zapisile..., unde nu să va afla aproape protopop, pentru mai lesnire, să se iscălească de către egumenii*

mânăstirilor. PRAV. COND. (1780), 78. *Negoţul nu numai că aduce lesnire la cele trebuincioase vieţei omeneşti, ci mai vârtos înmulţeşte şi adauge belşug şi îndestulare la toate* (a. 1786). N. A. BOGDAN, C. M. 78. *Şcolarii... căştigă o lesnire a vorbi cu cuviinţă.* CARTE TREB. II, 302/8. *Avutul şi obicinuirea sau năravul şi marea leznire a face ceva numai prin adeasa lucrare şi statornică nevoinţă să capătă.* MICU, L. F. 113/6. *Spre lesnirea învăţatului de rost slujaşte de multe ori şi adeasa peftorire în beserică a oarecăror bucăţi* (a. 1785). ŞA I, 104. *Este într-o lesnire, cum iera şi ia[s]ti pentru o poştă fără părale* (a. 1799). IORGA, S. D. XXII, 281. *Treptele acelea sunt lesnirea de a păcătui.* MAIOR, PRED. II, 140/26. *Prin auzire, cu mai multă lesnire să să pogoare în sufletul ascultătoriului.* MOLNAR, în ŞA I, 329. *Cu cât este prea trebuincios spre dovedire, cu atâta lesnire să mută în măiestrie de gând.* GRIGORIE, L. 264/1. *Pârâtorii mincinoşi cu mare lesnire îş săvârşea treaba lor.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 138/24, cf. VALIAN, V. *Anarhia domnia în toate şi lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă.* GHICA, S. 46. *Lesnirea fructuoasă cu care sfânta Dicasterie din mitropolie deslega ce era legat de Sfânta Biserică a fost principala cauză.* CONV. LIT. VI, 6, cf. COSTINESCU, LM. ✧ Loc. adv. **Cu lesnire** = fără dificultăţi; uşor. *S-au strâns haraciul cu lesnire şi cu linişte.* R. POPESCU, CM I, 576. *Pravilile cele politiceşti vor duce... mai cu lesnire îndreptare* (a. 1773). GCR II, 87/4. *S-au socotit aceste trei schele..., unde pot veni şi corăbii cu lesnire* (a. 1775). FURNICĂ, I. C. 34. *De să va afla în urmă stăpânul, să poată a-l răscumpăra cu lesnire.* PRAV. COND. (1780), 92. *Sunt şcolari carii foarte cu lesnire iau la precepere un lucru.* CARTE TREB. I, 144/2. *Să poate cineva încredinţa de aceasta cu lesnire când să ia sama la acele păduri unde cresc stăjari şi molidvi.* COD. SILV. 28. *Ritorul, cât va fi cu putinţă, întru toată învăţătura să fie procopsit în istorii şi iscusit..., pentru ca cu lesnire să poată vorbi.* MOLNAR, RET. 15/15. *Cu ce tropos să se ducă porumbi la Râmnic mai cu leznire* (a. 1800). FURNICĂ, D.C. 217. *Dă bolnavului vârtute, ca cu lesnire şi cu bucurie să le sufere.* MAIOR, PRED. II, 239/17. *Acel mai mare meşter nu ar putea să afle formă mai cu leznire pentru atâtea osebite mişcări şi săvârşiri, care face trupul omului.* CALENDARIU (1814), 102/10. *Toţi pruncii carii sunt voao spre învăţătură încredinţaţi cu lesnire să o poaţă înţelege.* PETROVICI, P. 31/19. *Patima dar este cu lesnire de lepădat.* GRIGORIE, L. 141/4. *Mai cu lesnire şi mai fără greşală vom umbla pre poteca care duce spre adevăr.* POTECA, F. 148/13. *Putea cu lesnire să facă pe oameni a-şi bănui că osândesc numai p-aceia ce umblă să-i gonească.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 155/24. *Ceilaltă parte n-ar fi putut mai înainte de săvârşirea tocmelii să afle cu lesnire vârsta lui.* COD. ŢIV. 43/14. *Părinţi... carii cu lesnire pot a vă politici, făcându-vă cu năravuri bune.* DRĂGHICI, R. 159/6. *Aceste feredeie să pot face prea cu lesnire.* VEISA, I. 73/10. *Ia cremeni obicinuite şi le pisează în bucăţele ca să poată cu lesnire intra prin vrana (gura) buţii.* FACTOR, M. 26/11. *Răul este valea, cobori cu lesnire, din ce în ce mai lesne, până ce ajungi la iad.* C. A. ROSETTI, N. I. 18. *În partea locurilor noastre nu cu lesnire se poate afla o ţară ca aceasta* (a. 1841). ARHIVA, R. I, 329/3. *Cu lesnire îl vor mângâia de acest mititel ghinion.* PR. DRAM. 164. *Noi cerem spre aceasta ajutorul tuturor celor ce, locuind pe la ţară, pot mai cu lesnire a le culege şi a ni le împărtăşi.* BĂLCESCU, în PLR I, 108. *Eu o altă înşelătorie mai cu lesnire poci să găsesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 160. *Sistema de ţinere a vitelor să se modifice în sensul unei ţineri mai cu lesnire.* I. IONESCU, M. 337. ✦ Lipsă de simţ critic, de acribie; frivolitate, neseriozitate, uşurătate. *Cu aceeaşi lesnire scrie notariul că fură învinse toate aceaste viteaze neamuri de ungurii aceii.* MAIOR, IST. 79/25. *Neştine cu lesnire să dă în partea cea mai număroasă.* TÂMPEANUL, G. 90/15.

2. (Învechit) Acordare a posibilităţii de a se ivi, de a se manifesta, de a se realiza. Cf. lesni (**1**). *Nici hotar este pus când şi unde spre neprietin a năvăli, ce când vremea slujeşte şi unde locul spre lesnire să socoteşte.* CANTEMIR, I. I. II, 25. *Când Dumnezeu şi vremea lesnire şi putinţă va da,... atunci să meargă la casile şi la pământul lor.* R. GRECEANU, CM II, 116. *Nimeni nu să poate numi filosof de nu va avea avut şi leznire a arăta şi a tâlcui lucrurile şi pricinile lor.* MICU, în ŞA I, 369. *Să se arete lesnirea aceia, întru a căria nădejde... am cinste a fi.* ARHIVA R. I, 174/17.

3. (Învechit, rar) Acordare a unor avantaje sau unor favoruri cuiva; favorizare, protejare, sprijinire. *Dăm voie să judece această judecătorie, una pentru lesnirea şi odihna lăcuitorilor... şi, al doile, pentru mai buna petrecerea şi orânduiala mahalalilor.* PRAV. COND. (1780), 74.

– Pl.: *lesniri.* – Şi: **leznire** s. f.

– V. **lesni.**

LESNÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit) Uşor de urmat sau de realizat; facil. *Ca să faceţi multe păcate, nu este cale mai lesnită spre aceea, decât aceea ca să faci păcatul cel dintâiu.* MAIOR, PRED. II, 141/5. *Vedeţi ce dobândă aţi avea voi prin lesnita cumpărare a negoţurilor străine.* PETROVICI, P. 289/9.

2. (Regional) Favorizat, avantajat. *Dac-ar hi fabrič tot am trăi şi noi mai lesnâţ.* GRAIUL, I, 476.

– Pl.: *lesniţi, -te.*

– V. **lesni.**

LESNITÁTE s. f. (Învechit, rar) Uşurinţă, înlesnire, facilitate. *Prevedé, iute şi lămurit, toate metehnele obiecturelor contrare, ca să le răstoarne şi să le răsufle cu lesnitate.* SBIERA, F. S. 138.

– **Lesne** + suf. *-itate.*

LESNITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care avantajează, favorizează, înlesneşte ceva. *Plecarea într-o parte, trăgătoare, împingătoare, asupritoare, ridicătoare, lesnitoare... şi altele asemenea acestora a-i veni şi a i să tâmpla pot.* CANTEMIR, I. I. II, 38. *Caută să afle acele mijloace... de sunt acestea lesnitoare spre a-l urma şi a-l ajunge să se nască îndrăzneala.* POTECA, F. 212/28. *Un soldat oare se poate unui cumplit vrăjător, În inima mea să afle drumul cel mai lesnitor?* HELIADE, O. I, 437.

– Pl.: *lesnitori, -oare.*

– **Lesni** + suf. *-itor.*

LESÓI s. n. (Popular) Leasă (**I 5**) în care se bate porumbul. *Se desfac boabele cu maşina sau bătând ştiuleţii cu maiul (sau un băţ) într-un grătar de nuiele numit cuşcă, coteţ... sau leşoi.* DAMÉ, T. 62, cf. 37. *Pentru a bate pepuşoi, lesoiul se aşează pe două scaune lungi.* PAMFILE, A. R. 227, cf. IORDAN, STIL. 196, DA II_2, CHEST. II 440/108, LEXIC REG. II, 96.

– Pl.: *lesoaie.* – Şi: (regional) **leşói** s. n.

– **Leasă** + suf. *-oi.*

LESPÉDĂ s. f. v. **lespede.**

LESPEDĂU s. n. (Regional) Augumentativ al lui lespede; piatră sau bulgăre mare. *Şarpe, şarpe, şerpălău, Ce stai sus pe lespăzău.* COMAN, GL. *Iată un şearpe rău, Ce stai pe lespedău?* MAT. FOLK. 1 544, cf. ALR SN I h 33/769.

– Pl.: *lespedăi.* – Şi: **lespezău** s. n.

– **Lespede** + suf. *-ău.*

LÉSPEDE s. f. **I. 1.** Bucată de piatră lată şi subţire (desprinsă dintr-un şist); (de obicei cu determinări care arată materia, felul, culoarea, întrebuinţarea etc.) placă poligonală de piatră naturală (prelucrată), de dimensiuni mari, cu care se acoperă mormintele, cu care se pavează interiorul unor edificii, aleile etc.; dală; p. restr. treaptă[1] (**1**). Cf. MARDARIE, L. 234/26. *Mare foarte groapă făcând şi cu lespezi pardosind-o,... iar au dat apa peste acea groapă.* C. CANTACUZINO, CM I, 20. *Sfânta biserică... o au pardosit cu lespezi.* R. GRECEANU, CM II, 209, cf. ANON. CAR. *Feciorul... dormea pe leaspezi* (a. 1747). GCR II 41/19. *Lespezi albe de marmură.* HALIMA (1783), $118^{r}/5$. *Lespide... asupra căriia dascălii fac însămnare lor.* GHERASIM, T. $117^{v}/17$. *Căzut-au jos, pă lespezile de marmoră.* CANTACUZINO, N. P. $5^{v}/28$. *Iar de iaste iute ipsosul, amestecă pe leaspede câtva ipsos cu apă* (sfârşitul sec. XVII). GRECU, P. 375. *Cumpără o căşcioară, lespezi de marmură şi făcu idol pentru hrana vieţii.* SLĂTINEANU, A. 103/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Este un foişor mare şi tot de piatră, şi deasupra învălit cu lespezi.* GOLESCU, Î. 50, cf. DRLU, LB. *Două sau trei coloane tot se mai ţinea în sus, şi iarba şi muşchiul creştea preste lespezi.* HELIADE, L. B. I, 234/3. *Dacă cărămizile sau lespezile a unei zidiri despărţitoare... s-au săpat ori s-au pus numai despre o parte, atunce proprietaoa zidului la partea aceasta să socoteşte nedespărţită.* COD. ŢIV. 145/17. *Au găsit într-un loc prundos nişte pietre în chipul lespezilor ce sunt prea tari.* DRĂGHICI, R. 53/19. *Adusăse o lespede... ca să acopere gura cisternii.* ASACHI, S. L. II, 167, cf. VALIAN, V. *Le putem acoperi cu lespezi şi apoi cu un picior de pământ.* BREZOIANU, A. 280/13, cf. ISER. *O scară de vro 12 lespezi... duce pe un balcon mic.* RUSSO, S. 195. *Un zid foarte înalt pe care aşezase lespezi de stânci groaznice şi grinzi foarte ascuţite.* TEULESCU, C. 143/2. *Sala este pardosită cu lespezi mormântale.* NEGRUZZI, S. III, 376, cf. POLIZU. *Spălătoria... să fie aşternută cu lespezi de piatră.* PENESCU, M. 55. *Trotoarele* [sunt] *toate de asfalt sau de lespezi de piatră.* GHICA, S. 534. *I-a pus o lespede frumoasă pe mormânt.* SION, P. 83. *Apele... au rupt droburi mari şi lespezi pe care în iuţala lor le-au sfărâmat.* I. IONESCU, B. C. 414/30, cf. PONTBRIANT, D. *Negru în loc de Bassarab, formulă de mult cunoscută... s-a reprodus în România pentru prima oară de către făgărăşeni, precum ne-o arată lespedea familiei Manea.* HASDEU, I. C. I, 117. *Camera abatelui era aşternută cu lespezi.* BARONZI, C. I, 274/7, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 170, LM. *Se descoperi o boltă zidită de piatră cioplită şi pardosită cu lespezi.* ODOBESCU, S. II, 185. *Ascultă Glasul moşneagului orb ce lumea adună în cale Împrejurul lespezii nalte pe care el cântă.* EMINESCU, O. XV, 966. *Mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă suiu cu dânsa iar în teiu, ieu căciula, şi în locul ei pun lespedea, cu gând c-a ieşi ea pupăza de undeva.* CREANGĂ, O. 208. *Apleacă încetinel lespedea grea care... aproape acopere sicriul.* CARAGIALE, O. IV, 421. *Pe lespezile calde de pe marginea şoselei, şopârle aurii, culcate la soare, clipesc somnoros din ochi.* VLAHUŢĂ, O. A. 135, cf. DDRF. *S-a ridicat o movilă de piatră, pe vârful căreia s-a aşezat o lespede mai măricică.* TURCU, E. 46. *Zâmbind s-aşează fata aproape de fântână Pe-o lespede de marmor.* COŞBUC, P. I, 52, cf. BARCIANU. *Mormântul lui Comăneşteanu era înconjurat cu zăbrele de fier şi acoperit cu o lespede albă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 52. *Le aşeza una lângă alta, lipite, ca pe nişte mici lespezi de pavaj.* SANDU-ALDEA, D. N. 40. *Supt lespezile tale reci stă Ştefan.* SĂM. IV, 157, cf. ALEXI, W. *Supt numele lor scrise pe acele pietre sau lespezi de marmură se cuprinde... o parte din viaţa tuturora.* IORGA, C. I. I, 3. *Stinsă-i para lumânării De pe lespedea de piatră.* GOGA, POEZII, 61. *Aşezat pe lespezile de piatră, ce coborau din cerdac până-n grădină, rămase aşa privind îndelung cum însera.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 15. *Să-ţi auzi sunând toiagul pe lespezi e mai dulce decât să te ducă în cârcă.* ANGHEL, PR. 53, cf. TDRG. *Prin Dobrogea se pot vedea asemenea garduri făcute din lespezi de piatră.* PAMFILE, A. R. 28. *Fecioarele îngenuncheate Pe lespezi reci în mănăstiri Au frunţile încununate.* PETICĂ, O. 43. *Se leagă la muşcătură soc pisat între 2 lespezi de piatră.* PĂCALĂ, M. R. 263. *Pe lespezile spălate de ploi, se aude arare câte un pas târât al vreunei bătrâne.* GÂRLEANU, N. 90. *Arunca de mămăligă un ceaun uriaş, pe nişte lespezi înalte, rânduite ca nişte pirostrii, în jurul unei foc viu de crengi uscate.* HOGAŞ, M. N. 190. *Lespezile de calcar late şi albe,... păreau poleite sub razele de aur ale soarelui.* id. DR. I, 28. *E vorba de „circul" de lespezi de andezit... aflător la poalele Grădiştei Muncelului.* PÂRVAN, G. 634. *Ar fi şezut în amiezele calde în for, prin mulţime, întins pe o lespede de marmoră.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 26. *Ceata îşi urmă calea, lăsând pe Titu în marginea şanţului, aşezat pe o lespede de piatră.* REBREANU, I. 102. *Lespezile rombice, de culoare viorie, pereţii împărţiţi în panouri,... totul făcea ca impresia de la intrare să continue şi înăuntru.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 83, cf. DR. III, 1088. *Pe o lespede... şi-a eternizat numele pietrarul Diogenes.* DR. IV, 411. *Oile fiind foarte lacome de sare, păstorii le dau sare, presărând sarea mărunţită pe nişte lespezi.* GR. S. I, 33, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cercetătorii competenţi şi sinceri vor putea însă oricând să se convingă de realitatea şi adevărul acelei inscripţii atât prin examinarea lespedei..., cât şi din argumente.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. *Lângă târlă se afla*

şi coliba,... construită din lespezi de piatră. VUIA, PĂST. 175, cf. DR. IV, 490. *Şuvoiul îşi sfărâma apele străvezii şi reci de lespezi tăiate din ce în ce mai colţurat.* C. PETRESCU, S. 215. *M-au mirat... florile, candela şi lumânările aprinse pe o lespede de marmoră trandafirie.* CONV. LIT. LXVII, 210, cf. NICA, L. VAM. 143, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ridicase de pe lespezi ceaunul uriaş.* LOVINESCU, S. V, 90. *Un loc izolat, în jud. Buzău... unde se află o mare lespede de piatră cu inscripţiuni indescifrabile din cauza vechimii lor.* ARH. FOLK. I, 48. *Picături limpezi de apă... se sfarmă căzând pe lespezile sure.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 231. *De cele mai multe ori o lespede acoperă un mort.* CAMIL PETRESCU, T. I, 65. *Pe jos sala e pardosită cu lespezi de piatră bine închegată.* id. O. II, 401, cf. DA II_2. *Calică lespede funerară pentru abnegaţia marchizei verbului.* KLOPŞTOCK, F. 112. [Erau] *lespezi ridicate în forme bizare de oameni.* COCEA, S. II, 71. *Ghemuit pe lespezi, sub patrafir, nu mai era uriaşul pietros şi cu vinele bătute în clocot de sânge.* POPA, V. 39. *Stai acolo, pe o lespede de marmoră.* TEODOREANU, M. U. 179. *Dionis... mă aştepta să mă ducă la o vâlcea, unde şuviţele unor izvoare se adunau într-o adâncătură, ca o cadă, căptuşită cu lespezi.* VOICULESCU, P. II, 62. *Doamna Ruxandra şi fiul ei, Alexandru, îl înmormântară la biserica Sfântului Spiridon cel Nou, punând să i se sape pe o prea frumoasă lespede de marmoră albă... versuri greceşti.* C. GANE, TR. V. II, 73, cf. DS. *Cu paşi moi, care abia se simţeau pe lespezile de marmură, trecu în altă parte.* SADOVEANU, O. IX, 125. *Pe lespezile de piatră... se scurgeau tărăgănat grupele de emigranţi.* BART, S. M. 33. *De ce te-au dus, bunico, într-o chilie rece Şi te-au lăsat cu toţii sub lespezi de cavou?* PILLAT, P. 79, cf. SCRIBAN, D., PUŞCARIU, în DR. X, 293. *Să lingi de pe lespezi cenuşa imperatorului.* KIRIŢESCU, G. 316, cf. DR. X_2, 293. *Se lăsă alături pe lespedea de piatră dinaintea pragului.* VIANU, A. P. 320. *Cuibul şi-l fac... sub lespezi de piatră.* BĂCESCU, PĂS. 320. *E ura de cimitir a omului asigurat că va sfârşi sub lespezile lui.* ARGHEZI, S. XXXIII, 42. *Urcarea la catul de sus se făcea pe o scară din lespezi mari de piatră aspră.* CĂLINESCU, C. O. 190. *Poetul doarme... sub o lespede mare.* id. ib. 254. *A scos la lumină lespezi lucii cu inscripţia distinctă.* PERPESSICIUS, M. IV, 86. *Alături era gârliciul, pe unde coboram în pivniţă, pe lespezi.* BLAGA, H. 8. *Paşii răsună cu rezonanţe înăbuşite pe lespezile pavajului.* RALEA, S. T. I, 354. *Amuţite sunt pentru totdeauna, sub aceste lespezi de piatră.* BOGZA, C. O. 190. *Zăceau toţi, sub lespezile bisericii.* STANCU, R. A. I 196. *N-ar fi dorit niciodată ca ruinele închisorii să fie lespezi de mormânt pentru cei care zăcuseră acolo ca viaţa să triumfe. v.* ROM. martie 1954, 181. *Ochilă şi tovarăşii săi de basm mestecau mămăliga şi frigeau, pe lespezi întinse, peşte.* CONTEMP. 1954, nr. 421, 3/1. *De sub arcada de piatră a portiţei pornea o scară de lespezi.* VINEA, L. I, 51. *Sub acest nume crescuse..., bătuse toaca, frecase lespedea în altar.* TUDORAN, P. 96, cf. DL. *Coridoarele* [erau] *pardosite cu lespezi de piatră cenuşie.* T. POPOVICI, S. 6. *Lin s-a legănat În apa clocotită pe lespedea fântânii.* LABIŞ, P. 271, cf. DM, CONTRIBUŢII, I, 100, L. ROM. 1959, nr. 5, 122. *Se extrage în lespezi mari şi se ciopleşte uşor.* GEOLOGIA, 90, L. ROM. 1962, 321, CIORĂNESCU, D. ET. 4796. *În cetate erau scări cu lespezi late de piatră.* PANAITESCU, C. R. 41. *Vatra rugului... a fost mărginită cu ziduri de lespezi de piatră.* H. DAICOVICIU, D. 84. *Valuri mărunte, unduiri leneşe, de parc-ar fi mângâieri, se succed în cadenţă pe lespezile lustruite ca marmura.* CONTEMP. 1970, nr. 1 273, 10/1, cf. L. ROM. 1970, 110. *Din vechiul sat a mai rămas o lespede de piatră cu litere chirilice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 6/2, cf. M. D. ENC. *Săpăturile care s-au făcut... n-au găsit sub lespedea fără inscripţie... niciun schelet omenesc.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 8, cf. L. ROM. 1975, 291, DEX. *Scăpat din mâini, potirul aurit se deşertă pe lespezile bisericii.* I. GHEŢIE, B. I, 90. *Nu le fu greu să zărească monumentul de piatră cenuşie acoperit de o lespede grea.* id. ib. 449, cf. L. ROM. 1976, 485. *Un pâlc de brânduşe răsăriseră între două lespezi de granit.* ŢOIU, Î. 307. *Spală lespedea unde şezum.* DOINAŞ, A. P. 13, cf. L. ROM. 1980, 526, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1986, 58. *Lespezile la picioru-i sunete încep să scoată.* CĂRTĂRESCU, L. 92, cf. SCL 1993, 201, D. ENC. *Pe o lespede comună, rătăcită printre alte sute perfect egale, stătea scris numele lui Giulio Grassi, bunicul dinspre mamă al poetului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 7/3. *Sub lespizi de piatră.* TEODORESCU, P. P. 420. *Un acoperământ de lespezi.* Com. MARIAN. *Pe lespide de piatră albă Pe tine din apă te-oi scoate.* SEVASTOS, N. 14. *Pe mal să văd lespezi de piatră, netede ca masa.* CARDAŞ, C. P. 17. *Cură-mi, cură-mi, apa-mi cură Jos repede, pe lespede.* PĂSCULESCU, L. P. 57, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, CHEST. II 323/11, ALR I h 1 728/170, 772, id. 798/870, id. II 4 028/219, O. BÎRLEA, A. P. I, 370, NALR – B I h 69/37, ib. II h 188/477, 561, 571, 588, 663, 241/89. ✧ (Prin analogie) *Podina... era pardosită cu lespezi de argint* (a. 1783). GCR II, 130/22. *Mânerul... l-au învăluit cu o lespede din metalul cel mai sus numit.* HALIMA (1783), 18^r/14. *O lespede de aur au văzut îndată.* BELDIMAN, N. P. II, 100/3. *Caii erau îmbrăcaţi cu o piele, iară în cap şi pe pept aveau lespede de fier.* BOJINCĂ, A. II, 124/5. ✦ (Popular; prin lărgirea sensului) Bucată. *Lespezi de sânge închegat.* GORJAN, H. 230. *Osânza – lespezile de untură creaţă.* PAMFILE, CR. 202. *Lucruri de ale gospodăriei: săpun în lespede şi în calupuri, aşezat în pile; tistele de furci, cu doi şi trei craci; lopeţi, săpi.* CHIRIŢESCU, GR. 196. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, sugerează ideea de greutate, imobilitate, insensibilitate, apăsare etc.) *Ele au o faţă aşa de netedă precum au lespezile de piatră.* FACTOR, M. 21/25. *Văzu un om slab de tot ca o lespede.* MARIAN, Î. 461. [Fruntea] *apărea ca o lespede pală pe care erau adâncite trei dungi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 128. *Danton, ca o cădere de lespede.* CAMIL PETRESCU, T. II, 518. *De veacuri, feudala aşezare Trăieşte-o-ndelungată agonie, Şi liniştea, ca lespedea de tare, Aduce amintiri din veşnicie.* D. BOTEZ, F. S. 35. *În lumina de purpură a sării se poleiesc pe boltă norii ce par lespezi de aur cu trepte înălţate.* BART, S. M. 30. *Destăinuieşte... data la care a fost „câteva" luni şters dintre redactorii „Convorbirilor literare", ce i-au rămas pe inimă ca nişte lespezi.* ARGHEZI, S. XXXIV, 67. *Scena aceasta finală este... la fel cu o lespede de cristal negru peste sarcofagul unei prinţese bizantine.* PERPESSICIUS, M. III, 2. *Mai văzurăm*

apoi sacrele clădiri ale Romei... cu plafonul drept şi jos ca o lespede de mormânt. BLAGA, H. 121. *Toţi tac, de parcă au lespezi de piatră aşezate deasupra sufletelor.* STANCU, D. 499. *Se uita la mine cu tăcerea aşternută pe chipul lui ca o lespede.* PREDA, DELIR. 255. *Alexandru răsufla greu, parcă ar fi ridicat o lespede grea de pe piept.* I. GHEŢIE, B. I, 98. *Şorţul ei devine astfel,.. ca o lespede pe un mormânt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 13/4. *Dă de o ştiucă amărâtă, uscată ca lespedea şi aproape gata să-şi dea sufletul.* MERA, L. B. 158. ✧ F i g. *Ai luat în lespezile cugetului legea darului.* MINEIUL (1776), 61^{rl}/24. *Ieratocrite,... ai prins pre lespezile inimii tale dragostea Aretusii* (a. 1800). GCR II 179/5. *Iuda-ntinsă fuga În lespedea iadului.* ARH. FOLK. VII, 89. *Pe lespedea inimii sale fleştecare domn să o tipărească!* ARHIVA, R. I, 70/15. *Uite, sufletul meu meşter c-o linişte atât de crudă Ridică lespedea şi vede în groapa ta întunecată.* GOGA, POEZII, 101. *Începu să meargă în gol, ca pe nişte lespezi de fum.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 31, cf. RESMERIŢĂ, D. *E ceva inexplicabil, ca şi cum pe lespedea sufletului... o mână satanică a gravat sentinţa.* ARGHEZI, P. N. 235. *Un vânt iute se pornise din jos... zbârlind lespezi mari de apă.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 36, cf. DA II$_2$. *La un geam... sara timpurie A-nceput să puie lespedea ei sură.* D. BOTEZ, P. O. 95. *O lespede de întuneric albastru, înlocui, într-o rostogolire de reflexe moi, o alta mai posomorâtă.* KLOPŞTOCK, F. 144. *Simion Bărnuţiu a fixat în lespede de granit aceste adevăruri.* în PLR I, 73. *Asocierea numelor produce nu ştiu ce efect magic, de pe lespedea copertei.* CONSTANTINESCU, S. I, 146. *Figurile care au stânjenit activitatea lui... i-a îngropat sub lespedea unei tăceri suverane.* CONTEMP. II, 1949, nr. 126, 6/1. *Era cu atât mai imperioasă această alternare, cu cât sub lespedea gravă şi mocnind de gânduri a inspiraţiei lui Eminescu, biata umbră firavă şi nevinovată a poeziei lui Alecsandri se sufoca de moarte.* PERPESSICIUS, M. I, 75. *Planuri care... se adresează trecutului, în ungherele căruia umbra îndulceşte contururile şi pe lespezile căruia vremea a ros din slovele gravate.* id. ib. III, 2. *Mii de monştri ar fi murit într-un cataclism, putrezind apoi împreună sub lespezile grele ale veacurilor.* BOGZA, C. O. 79. *Noaptea a aşezat la fereastră lespezi uriaşe, catifelate, moi, de întuneric.* STANCU, D. 37, cf. DL. *Asta îi dădea... o lespede de tăcere pe chip.* PREDA, C. I. P. II, 241. *După aceste zile de extremă tensiune... Zoe trece la cealaltă extremă, a bucuriei şi a plânsului nestăpânit, când recapătă... documentul care ar fi tras peste viaţa ei lespedea infamiei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 5/2. *Străbătând Nankinul, ai impresia că păşeşti peste lespezile istoriei.* CONTEMP. 1971, nr. 1281, 9/2. *Aşa îmi închei şi eu crucea şi giulgiul meu... pentru ca lespedea să aibă un epitaf şi cercul să se închidă cu versurile lui Eliot.* CĂRTĂRESCU, N. 27. ✦ Spec. (Învechit) Tăbliţă (**I 1**), tablă[1] (**I I**), placă pe care se scrie. *Cheltuiala... era pre o lespede sau tablă însemnată* (a. 1800). ŞA I, 514. ✦ (Şi în sintagma *tablele mărturiei*) Tablele legii (**a**). V. t a b l ă (**I I**). *Lespezile cele de jos, mici, ce sunt alăturea poalelor lui, închipuiesc leagea veache... a lui Moisi.* PRAV. GOV. 32, cf. VARLAAM, C. 69, DOSOFTEI, MOL. 92. *Întorcându-se Moisi, să pogorî den munte, şi cele doao table ale mărturiei în mâinile lui, lespezi de piatră scrise de amândoao părţile.* BIBLIA (1688), 62^{2}/57. *Mi-au dat D[o]mnul cele doa leaspezi de piatră scrise cu degetul lui D[u]mnezău.* ib. 132^{2}/34, cf. DA II$_2$.

2. (Med.; învechit, în sintagma) *Lespede mucoasă* = leziune care apare la mâncare, în sifilisul secundar; placă (**5**). *De la această lezpede mucoasă vine coloarea părului.* ANTROP. 26/18.

II. P. a n a l. Nume dat unor obiecte care se aseamănă ca formă cu o lespede (**I**):

a) (Transilv., prin Ban. şi prin Maram.) Tavă de copt. Cf. H XVIII 62, ALR II 4 028/95, 102, 157, 235, 272, 273, 284, 310, 316, 334, 346, 349, 353, 784, 4 037/353, LEXIC REG. I, 20, II, 112.

b) Tigaie (**I 1**). *„Ce-ar fi să-mi fac nişte clătite?" îşi zise. Aprinse becul electric, găsi lespedea cu untură sleită şi înnegrită de prea multă folosire, făcu focul, muie făina, dete şi peste un ou.* V. ROM. mai 1963, 6, cf. ALR II 4 028/325, 334, 346, 349, 353, LEXIC REG. II, 108. *Când se-ncinge untura în lespede se întinde o pătură subţire de aluat.* MAT. DIALECT. I, 179, cf. 260, GLOSAR REG. 66. *La aceea cu coadă i se zice lespede.* ALR – M II h 339/235. *Aceea cu coadă, de fript ceapa, e numită lespede.* ib. h 339/238.

c) (Regional) Obiect de tinichea sau de fier cu care se acoperă gura cuptorului. *Zice unei babe, de la bucătărie, să ia cucoşul, să-l azvârlă într-un cuptoriu plin cu jăratec şi să puie o lespede la gura cuptiorului.* CREANGĂ, P. 65, cf. CHEST. II, 323/1, 4.

d) (Regional) Cormană, răsturnătoare la plug (Făget – Lugoj). Cf. BOCĂNEŢU, T. A. 173, H XVIII/75.

III. (Regional) Glie. Cf. ALR I 950/56, 526.

IV. (Bot.) Pisica-popii, câinele-babii (*Oniscus murarius* şi *Oniscus ansellus*). Cf. BIANU, D. S., ALRM SN II h 573/2.

V. (Învechit şi regional) Denumire dată unei boli a inimii. *Când ai lespede la inimă, faci o legătură cu sfeclă, morcov, ridiche.* CR (1829), 15, cf. H XIV, 438. *Când ai lespede la inimă, faci o legătură de sfeclă.* PAMFILE, B. 42. *De când, mândro, te-am văzut, O lespede mi-a căzut. Şi acum m-am dulmăcat Din ce boală m-am sculat.* id. C. Ţ. 104. ✦ Denumire dată hipertrofiei splinei. Cf. POLIZU, L. ROM. 1984, 488, 490. ✦ Denumire dată unei afecţiuni a ficatului. Cf. POLIZU, H. XII, 150.

– Pl.: *lespezi*, (pop.) *lespidi* (ALR II 4 028/334, 349). – Şi: (regional) **léspide** (pl *lespide*, ALR II 4 028/53, *lespizi*), **lespédă** (pl. *lespede*, ALR II 4 028/157) s. f.

– Cf. lat. l a p i s, l a p i d i s, gr. λεπίς, -ίδος (DR. X, 296).

LESPEDIOÁRĂ s. f. v. **lespejoară**.

LESPEDÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit şi regional; despre sol) Care este alcătuit din straturi[1] suprapuse; stratificat. Cf. LB. *Viţa creşte foarte bine pe dealurile lespedoase.* BREZOIANU, A. 343/21. *Cărbune păturos a cărui structură lespedoasă e... mare.* F (1882), 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W., FRÂNCU – CANDREA, M. 42.

– Pl.: *lespedoşi, -oase*.

– **Lespede** + suf. *-os*.

LESPEDUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A acoperi cu lespezi de piatră; a pietrui (**1**). *Lespeduit cu*

pietre mari e locul, Acolo se lucrează la tot felul De scule de-ale vaselor. MURNU, O. 105.

– Prez. ind.: *lespeduiesc.*

– **Lespede** + suf. *-ui.*

LESPEDUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Pavat, acoperit cu pietre. Cf. PONTBRIANT, D. *Lespeduitele drumuri.* MURNU, în DA.

– Pl.: *lespeduiți, -te.*

– V. **lespedui.**

LESPEDÚȚĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui lespede. Cf. LB 531.

– Pl.: *lespeduțe.*

– **Lespede** + suf. *-uță.*

LESPEGIOÁRĂ s. f. v. **lespejoară.**

LESPEJOÁRĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui lespede; lespede mică. *Aurul..., la Săcărâmb, în Ardeal,... se află crescut în lespegioare vânjoase.* ȘINCAI, în ȘA I, 663, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *O cetățuie... șindrilită cu lespejoare de diamant.* GORJAN, H. IV, 153, cf. PONRBRIANT, D. *Mă vede... țiind la urechi câte-o lespegioară fierbinte de la soare.* CREANGĂ, A. 65, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DEX. *Dorul... să face lespejoară, Să pune la inimioară.* BIBICESCU, P. P. 119. *Dunăre, Dunăre,... Cum ești curătoare Dinspre lespegioare.* DR. V, 524. *Crișule, Crișuțule,... Apă limpejioară De supt lespejioară.* BALADE, III, 225. *Păsăricâ pestricioară, Te suișpe lespegioară.* FOLC. MOLD. I, 232.

2. (Prin Bucov.) Numele unei păsări de apă nedefinite mai îndeaproape. Cf. MARIAN, O. II, 406, BĂCESCU, PĂS. 107.

– Pl.: *lespejoare.* – Și: (învechit) **lespedioáră** (LM), **lespezioáră** (BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **lespegioáră** s. f.

– **Lespede** + suf. *-ioară.*

LESPÉLNIȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Aşchioară intrată sub unghie. Cf. LEXIC REG. II, 15.

– Pl.: *lespelnițe.*

– Cf. lespede.

LESPENDÉRIȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Aşchie mică, țandără subțire (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL. *O lespenderiță mi s-a vârât taman sub unghie.* ib. *Mi-a dat în ochi o lespenderiță de piatră.* ib.

– Pl.: *lespenderițe.*

– De la **lespede.**

LESPEZĂU s. n. v. **lespedău.**

LESPEZÍ vb. IV. **1.** Tranz. (În dicționarele din trecut) A acoperi cu lespezi de piatră; p. ext. a pava. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Refl. și tranz. (Învechit și regional) A deveni sau a face plat. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU. *A se lespezi de foame.* COMAN, GL. ✧ Expr. (Prin Bucov.) **A se lespezi de râs** = a râde foarte mult. *Am fost asară la Gherasim și să fi văzut câte a mai făcut, fel de fel de comedii, m-am lespezit de râs, nu alta.* Com. din VICOVU DE SUS – RĂDĂUȚI.

– Pl.: *lespezesc.*

– Din **lespede.**

LESPEZIOÁRĂ s. f. v. **lespejioară.**

LESPEZÍRE s. f. (În dicționarele din sec. XIX) Acțiunea de a se lespezi și rezultatul ei. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., PONTBRIANT, D., DDRF.

– Pl.: *lespeziri.*

– V. **lespezi.**

LESPEZÍT, -Ă adj. (Regional; despre pământ) Întărit (după ploaie) în forma unor plăci. Cf. PONTBRIANT, D., GLOSAR REG., L. ROM. 1986, 53.

– Pl.: *lespeziți, -te.*

– V. **lespezi.**

LESPEZÍȚĂ s. f. (Într-un descântec) Diminutiv al lui lespede. *Este-o lespeziță. Sub lespeziță Este-o păsăre pestriță.* GR. S. VI, 134.

– Pl.: *lespezițe.*

– **Lespede** + suf. *-iță.*

LESPEZÚIE s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui lespede; lespede mică de piatră. Cf. MARDARIE, L. 158/2.

– Pl.: *lespezui.*

– **Lespede** + suf. *-uie.*

LÉSPIDE s. f. v. **lespede.**

LEST¹ s. n. **1.** Greutate suplimentară (nisip, plumb, apă etc.) pe o navă (cu încărcătură redusă), care îi mărește pescajul și-i asigură stabilitatea; balast. *Lest sau balast* [este] *povara ce să pune în vasele dișerte spre a pute mai bine pluti.* CALENDAR (1852), 94/30, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ABC MAR. *Aveți ceva marfă sau mergeți cu lest?* TUDORAN, P. 284, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ✧ Fig. *Trebuie să înceapă prin a azvârli peste bord tot lestul unui limbaj parodistic și găunos.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/6. *Îl va arunca, cu desinvoltură și spirit, peste bord, ca pe un lest inutil.* PERPESSICIUS, M. IV, 127. ✦ P. ext. Material care asigură stabilitatea în apă, echilibrul etc. *Se pune atâta lest (alice sau mercur) în băşică, încât el, fiind scufundat în apă, să se afunde numai până la începutul tubului.* ENC. AGR. I, 132. *Cantitatea de apă reținută* [de pește] *slujește ca lest.* CĂLINESCU, C. O. 318.

2. Încărcătură grea (din saci de nisip) folosită pentru reglarea ascensiunii unui aerostat. *Îndată ce ne-am ușurat de partea povarei listului..., iată că balonul cu mărire au început a să înturna, a să înălța.* AR (1837), 96²/2, cf. DEX, DN³.

3. Fig. Ceea ce este nefolositor, inutil, împovărător; balast. *Cele mai multe* [pagini] *vor pieri, se vor îneca prin volumul lor, prin lestul lor de prisosuri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 412. *Adevărat poem în proză de severă concentrare imagistică, se înscriu fraze desnodate;... un baraj liric, adevărat lest, pentru firul întâmplărilor.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 12/2. *Neizbutind*

să se poată angrena discuţiilor lor, rămânea streină, în afara grupului topit într-un fel comun de viaţă, lest inutil şi supărător. P. CONSTANT, R. 93. *Poezia se desprinde de cele materiale, zvârle de la sine lestul pământesc, se confundă cu muzica originară a sferelor.* PERPESSICIUS, M. IV, 208. *Este atâta imaterialitate... în poezia lui Rilke, că ea nu poate fi decât urmarea directă a unei naturi despământenite, uşurate de lestul trivial al trupului.* RALEA, S. T. III, 243. *Acest lest de piese mediocre şi uzate stânjeneşte serios... mersul înainte al teatrului românesc.* IST. T. II, 125, cf. M. D. ENC. *Merge foarte departe, imaginând... o utopie a intimităţii ce presupune convocarea unui „tu fără tine", uşurat de lestul părţii obiective.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 4/3.

– Pl.: (rar) *lesturi.* – Şi: (învechit, rar) **list** s. n.

– Din fr. **lest.**

LEST², **-Ă** adj. (Franţuzism, învechit, rar) Sprinten, agil, viu. *Ce îmblet totdeodată lest şi cutezător.* BARONZI, M. IV, 589/26, cf. ALEXI, W.

– Pl.:?

– Din fr. **leste.**

LESTÁ vb. I. T r a n z . A încărca lestul (**1, 2**) pe o navă sau în nacela unui balon. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D., ABC MAR., DEX, DN³.

– Prez. ind.: *lestez.*

– Din fr. **lester.**

LESTÁGIU s. n. v. **lestaj.**

LESTÁJ s. n. (Rar) Lestare. Cf. COSTINESCU.

– Şi: (învechit, rar) **lestágiu** s. n. COSTINESCU.

– Din fr. **lestage.**

LESTÁRE s. f. Acţiunea de a l e s t a şi rezultatul ei; încărcare a lestului (**1, 2**) pe o navă sau în nacela unui balon; (rar) lestaj. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *lestări.*

– V. **lesta.**

LÉSTEAV, -Ă adj., adv. v. **liştav.**

LÉSTIE adj. invar. (Prin Bucov.) Lefter. Cf. LEXIC REG. 104.

– Et. nec.

LESTVÍCINIC s. m. (Învechit, rar) Autor al lesviţei. *Prea-osfinţitul Ioan lestvicinic* (a. 1645). TDRG.

– Pl.: *lestvicinici.*

– Din slavon. **лѣствичникъ.**

LESÚCĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui l e a s ă; leasă pentru uscat prunele. Cf. ALR – M II h 459/229.

– Pl.: *lesuci.*

– **Leasă** + suf. *-ucă.*

LESÚŢĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui l e a s ă; leasă pentru uscat prunele. Cf. ALR – M II h 459/224.

– Pl.: *lesuţe.*

– **Leasă** + suf. *-uţă.*

LÉSVIŢĂ s. f. (Învechit, rar) Carte al cărei autor este Sfântul Ioan Scărarul. *Lesviţă şi s[vea]ti Ifrim* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 196/20. *Într-aceastaş zi pomenirea preacuviosului părintele nostru Acachie celui din leastviţă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 171ʳ/31, cf. TDRG, DHLR II, 513.

– Şi: **leástviţă** s. f.

– Din slavon. **лѣствица** „scară".

LEŞ¹ s. n. (Popular; de obicei însoţit de determinări) Cadavru, hoit, stârv, mortăciune (**I 1**), (popular) trup (**I 1**), (învechit şi regional) dubilă, (regional) hanţ, stârvină. *Să împuţi şi marea în Ţarigrad dă leşuri.* VĂCĂRESCUL, I. I, 70ᵛ/15, cf. KLEIN, D. *Au pus ţara în mijlocul lor, ca un stârv, ca un leş, ca o vită moartă, şî au început fieşcare să tragă cât putea cu dinţii dintr-însa.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 78. *Oraşul şi câmpiile sunt pline de leşuri vrăjmăşăşti.* CR (1829), 138/4. *Înfrângându-i, acoperi cu leşurile ucişilor greci câmpul de lângă Heroneia.* SĂULESCU, HR. II, 32/12. *De râvnă, de datorie spre amor înverşunaţi, Alerga cu fier în mână, şi cu ochii scânteind Piste leşuri sângerate pe fraţii lor junghiind.* POGOR, HENR. 32/14, cf. VALIAN, V. *Leşele turcilor fură arse.* ARHIVA R. I, 99/12. *Şi leşurile-n mare, pe unde legănate, Când perlele ascunse, în funduri aruncate, De haos se-nvălesc.* C. A. ROSETTI, C. 215/8. *Leşurile plutesc pe râuri... fumul pârjolului se învârtejeşte în toate părţile.* BĂLCESCU, M. v. 568. *Numai într-un leş (cadaver) poate cineva urma toată această organizaţie.* BREZOIANU, Î. 108/22. *Leşuri plutesc pe râuri.* RUSSO, S. 138. *Putoarea leşurilor putrezinde te ameţea.* NEGRUZZI, S. I, 291, cf. POLIZU. *N-aş vrea leşu-ţi să-l văz eu Că ţi-l întinde vreun flămând câine.* BOLLIAC, O. 146. *Vulturul mă priveşte şi ochiu-i schinteiază, Ş-a sfâşia e gata un leş de ucigaş.* ALEXANDRESCU, O. I, 293, cf. PONTBRIANT, D. *În zori găsit-am pe-amândoi Tăiaţi de iatagane, Alături c-un moviloi De leşuri musulmane.* ALECSANDRI, POEZII, 441, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 590, LM. *Câmpul acoperit cu leşuri se întinde cât vezi cu ochii.* CONTEMPORANUL, I, 401. *Leşurile de oameni înecaţi se clăteau şi se rostogoleau pe faţa apelor.* ODOBESCU, S. III, 276. *Pentru că porţi pe oase un obrăzar de ceară, Păreai a fi-nceputul frumos al unui leş.* EMINESCU, O. IV, 260. *Ţi-oi da de mâncare trei leşuri de zmeu şi trei de cal.* ISPIRESCU, L. 223. *Văile, dealurile, albia apelor, sunt împestriţate de leşuri.* MACEDONSKI, O. III, 42. *În fundul acestei potcoave e ostrovul Corbului, în care un război... ar fi lăsat corbilor de mâncare leşuri pentru trei ani de zile.* VLAHUŢĂ, R. P. 10. *Corbii şi cioarele... ciupeau şi ele pe unde puteau din mulţimea leşurilor.* MARIAN, O. I, 152, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 35, 148. *Pe leşuri stă-n basme un balaur.* COŞBUC, P. II, 185, cf. BARCIANU, ŞIO II$_1$, 235. *Leşul lui se afunda mereu în mlaştina păpurişului des.* SĂM. IV, 128, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 16. *Curând la turma ta de porci, departe De oameni, leşul ţi-or mânca dulăii Ce însuţi i-ai hrănit.* MURNU, O. 364, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Când au pornit din nou în*

noaptea pădurii de unde n-au fost strânse încă toate leşurile – un reflector îi primeşte orbindu-i. C. PETRESCU, Î. II, 38, cf. DA II_2. *Atâtea stârvuri adunate acolo chemau la un nou asalt corbii iubitori de leşuri.* VOICULESCU, P. I, 64. *Ţinuturile noastre... au rămas pustii, arse, cu leşurile oamenilor risipite în toate părţile.* SADOVEANU, O. XXI, 73, cf. SCRIBAN, D. *Se fac leşuri toate păsările ce vin tinere pe deasupra apelor şi de printre munţi.* ARGHEZI, B. 16. *Emigranţii, cu lumina vânătă peste ei, par un câmp de luptă plin de cadavre, un cimitir de război, în care leşurile îşi aşteaptă rândul ca să fie îngropate.* RALEA, S. T. I, 245. *Să-mi fie aruncat leşul în groapa săracilor Sunt acolo, între ai mei.* CAMIL PETRESCU, B. 238. *Dac-ar fi fost vară ar fi umplut pământul de duhoare cu leşurile lor spurcate.* STANCU, D. 215. *O clipă mersul timpului a stat... S-aud în gol parcă vuind vârtejuri Cu miros de sânge şi de leşuri.* v. ROM. IULIE 1954, 247. *Au să treacă peste leşurile voastre.* H. LOVINESCU, T. 228. *Îngropa leşurile în nisip.* TUDORAN, P. 139. *Cine îmi duce cu apa, leşul?* BANUŞ, P. 106, cf. DL, DM. *În porţi începuseră să apară leşuri fără cap.* BARBU, PRINC. 22. *Ai pus om să-şi sape groapa, Leşuri să ne spurce apa.* BRAD, O. 34, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4 792. *Iată-i acum, morţi într-o scurtă permisie, triste leşuri evadate pentru un ceas din cimitirul lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 22/1, cf. SCL 1970, 53, M. D. ENC., DEX. *Indicând posibilitatea ca leşul să fi fost devorat de fiare.* ŢOIU, Î. 334, cf. L. ROM. 1980, 229, V. BREBAN, D. G., DSR. *A fost filmată expunerea leşurilor legionare pe caldarâmul Cotrocenilor după omorârea lui Armand Călinescu.* STEINHARDT, J. 387. *Sub coajă am găsit cadavrul unei mierle... Toate gâzele vorace au luat urma leşului mierlei.* CĂRTĂRESCU, N. 228, cf. D. ENC. *Spuie corbii munţilor... Care-a fost nutreţul lor?... Fost-au leşuri tătăreşti.* ALECSANDRI, P. P. 214. *Mai tot muntele îl umplură de leşuri tătăreşti.* MARIAN, T. 228, cf. COMAN, GL. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, sugerează ideea de rapacitate, neputinţă, dezgust, dispreţ etc.) *Strângându-să cei mai bătrâni, în odaia vistiernicului, ca câinii la leşuri, cum am zice.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 78. *Râul ce scădea mereu, ca leşuri Lăsând pe prund butuci de brad şi trunchiuri.* PILLAT, P. 165. *Într-o zi sau alta vor fi zvârliţi deoparte ca nişte leşuri şi scuipaţi.* ARGHEZI, P. T. 11. *Un alt om, mai singur, Mai bătrân de aşteptare Nu te va smulge Târându-te ca pe un leş Afară la câmpurile albe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 128, 16/1. ✧ F i g. *Aş fi vrut să dorm... lungit pe leşul burgului meu.* SANDU-ALDEA, U. P. 77. *Dimineţi de bâlci cu îngeri măscărici îşi sună-n arbori tragic scufele de rouă leşurile nopţii arse.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 31, 7/3.

– Pl.: *leşuri* şi (regional) *leşe.*

– Din turc. **leş.**

LEŞ² s. n. (Învechit, prin Transilv. şi Mold.) **1.** Ascunzătoare; locul unde stă cineva la pândă; pândă, (rar) pândiş (**2**), (învechit şi regional) leşnic, (învechit) pândeală. CF. ANON. CAR. *Ereticii lui Navot fiind puşi în leş la strâmtori.* DOSOFTEI, V. S., ap. TDRG. *I-au alungat până la locurile în care era întinse cursele şi leaşurile.* ŞINCAI, HR. I, 244/37, cf. TDRG, DA II_2, SCRIBAN, D., FORM. CUV. I, 115, L. ROM. 1980, 228, ALIL XXIX, 388, L. ROM. 1989, 468, VICIU, COL. 202. *O fost on om vânătoriu şî ala s-o dus sara în leş.* ARH. FOLK. VI, 273, cf. ALR I 1408/280, 335, 1409/255, 268, 273, 283, 337, 1428/87, 268.

2. Loc rămas gol după ce s-a tăiat o pădure; pădure mică. Cf. SCRIBAN, D., ALIL XXX, 71, L. ROM. 1986, 216, MAT. DIALECT. II, 265. *Îm bagă-o darabă d'e mălai, ba brânză şi ma duśe aco p'on leş într-o poiană.* O. BÎRLEA, A. P. III, 226.

– Pl.: *leşuri.* – Şi: **alés** (ALR I 1 409/283, DA II_2), **leaş** (DA II_2) s. n.

– Din magh. **les.**

LEŞ³ s. n. (Popular) Leşin. Cf. DDRF, DHLR I, 36, 37, 38, DA II_2, IORDAN, L. M. 193, id., în BUL. FIL. IX, 153, PAMFILE, B., 42. *Vântul cel rău, când şi-a văzut cumnata, îi veni leş la inimă.* id. CER. 55.

– Postverbal de la **leşina.**

LEŞ⁴ s. m. v. **leah¹.**

LEŞĂN s. n. v. **leşin.**

LEŞĂNÁ vb. I v. **leşina.**

LÉŞCĂ s. f. (Prin Bucov.) **1.** Lingură cu care se netezeşte mămăliga. Cf. L. ROM. 1968, 517, GLOSAR REG. 44. ✦ Lopăţică de lemn cu care se întorc plăcintele. Cf. VICIU, GL. ✦ Draniţă căreia i s-a dat forma unei lopăţele, pentru a fi folosită la un joc de copii. Cf. MARIAN, Î. 200, PAMFILE, J. II, 12. *De-a leaşca,* numele unui joc de copii care se execută utilizând o astfel de draniţă. Cf. PAMFILE, J. II, 151.

2. F i g. Mahalagioaică. Cf. LEXIC REG. 104.

– Pl.:? – Şi: (regional) **leáşcă** s. f. MARIAN, Î. 200, PAMFILE, J. II, 12, 151, L. ROM. 1968, 517, GLOSAR REG.

– Din ucr. dial. **лишка.**

LEŞCĂDÁU adj. invar. (Prin vestul Transilv.) Ud leoarcă. Cf. TEAHA, C. N. 238.

– Et. nec.

LEŞCĂDÍ vb. IV v. **leşcădui.**

LEŞCĂDUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin sud-vestul Transilv.) A sta la pândă; a pândi (**1**), a iscodi. Cf. ALR I 1 409/107, 1 428/249, ALR II/64.

– Prez. ind.: *leşcăduiesc.* – Şi: (regional) **leşcădi** vb. IV. ALR I 1 409/107.

– Din magh. **leskôd(ik).**

LÉŞCHED, -Ă adj. (Regional; în e x p r.) **A fi leşched la inimă** = a fi flămând. Cf. ALR I 103/355.

– Pl.: *leşchezi, -de.*

– Et. nec.

LEŞCIOÁRĂ s. f. (Regional) **1.** Diminutiv al lui l e a s ă. *Eu scăpai cu leşcioara mea.* GORJAN, H. II, 36.

2. Poartă la grădină făcută, de obicei, dintr-o leasă (de nuiele). Cf. COMAN, GL., ALR – M II 260/235.

– Pl.: *leşcioare* şi *leşciori.*

– **Leasă** + suf. *-icioară.*

LÉŞCOVĂ s. f. (Regional) Bulgăre mare de pământ (scos de plug); lostopană. Cf. SCRIBAN, D., BOCEANU, GL.
– Pl.: *leşcove.*
– Cf. l e s c o v a t ă .

LEŞDÉU s. n. v. **leşteu.**

LEŞEN s. n. v. **leşin.**

LEŞÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **I.** Adj. (Învechit şi popular) Care aparţine leşilor[1] **(I 1)** sau Lehiei, specific Lehiei, privitor la leşi sau la Lehia; originar din Lehia; polonez **(2)**, polon **(2)**, (învechit şi regional) poleac **(2)**, polecesc, (învechit) leah[1] **(II)**, polonesc, (învechit, rar) lehitic. *Hatmanii leşeşti, vrând să îmbărbăteze pre ai săi, ş-au pus şi ei capetile.* URECHE, L. 81, cf. ANON. CAR. *Trimis-au soli la craiul leşesc şi la împăratul nemţesc, dându-le ştire că s-au aşezat la domnie.* SIMION DASC., LET. 178. *Banii răscolesc împărăţiile şi mare cetăţi le surupă, cum să dzice cu un cuvânt leşesc: „sula de aur zidul pătrunde".* M. COSTIN, O. 56. *Constantin Vodă... n-au mai cercat zarve de atuncea, ce s-au aşedzat în crăiia leşască.* id. ib. 197, cf. 267. *Starostia de Cameniţa n-au putut prinde pre un vinovat la mănule lui, au făcut leage să fie izgonit den toate cetăţile, căte sămt supt oblastii craiului leşesc.* PRAV. 278. *Am cetit la psăltirea ce leşască.* DOSOFTEI, PS. 203/14. *Unii sălesc să să răspunză din coruna leşască, alţâi din Ţarigrad, alţâi dintr-Antiohia.* id. ib. 294/1. *12 şărvite cu mătasă, turceşti, 2 mesă leşăşti, una mai bună* (a. 1678). IORGA, S. D. VII, 179. *Au dăruit craiul leşesc Tăutului aceste sate.* NECULCE, L. 11. *Mai dzis-au şi pentru Ucraina... să fie iar leşască.* id. ib. 249, cf. 384. *Acest Laslău,... crăind în ţara ungurească, s-au sculat Barie cu nenumărată mulţime de oaste tătărască şi, supuind supt sabie şi supt foc ţara Moscului, a litfii şi toată crăiia leşească, apoi au intrat şi în ţara ungurească.* CANTEMIR, HR. 141. *La Moscu... mulţi să trag din fel tătărăsc şi leşesc, mulţi şi de alte feliuri multe decât hireş moscalii sunt.* C. CANTACUZINO, CM I, 53. *Fiind la masă cu toţi boiarii lui, atunce sosiră şi oaste leşească, de luară de la masă pre Duca-vodă şi-l duseră.* ANON. CANTAC., CM I, 209. *Un istoric leşăscu spune de aceasta.* R. POPESCU, CM I, 311. *Să rădică craiul leşăscu cu puteare să vie asupra Cameniţii.* R. GRECEANU, II, 99. *Seimul leşesc puţin s-au nevoit să împedice primejdiile.* ŞINCAI, HR. III, 4/8. *Gheza şi Ladislav... au adus oaste leşască asupra lui Solomon.* id. ib. 204/35. *Bucăţi pânză leşască boită câte 15 lei* (a. 1825). FURNICĂ, D. C. 303, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Limba slavică sau slavonească, din care se trag cea rusească, leşască, sârbească.* GENILIE, G. 159/25, cf. POLIZU. *Luai tăbliţele, le deschisei şi printre multele versuri şi note leşeşti şi ruseşti iată ce găsii.* NEGRUZZI, S. I, 46. *A patra dzi căzu împuşcat însuşi comandantul artileriei leşeşti.* id. ib. 173. *Carul cu marfă de lipscănie plătea bani 240; cel încărcat cu blane leşeşti, bani 180.* FILIMON, O. I, 183, cf. CIHAC, II, 166. *Soarele-n splendoare... plimbă ochi de aur pe tabăra leşească.* ALECSANDRI, POEZII, 219. *Scheeanul şi Mircescul, vecini de pe Siret, Se duc să ia în coarne pe vulturii leşeşti.* id. ib. 204. *Uşa se deschide, un evreu leşesc întră.* CONTEMPORANUL, II, 245. *Până acuma învăţase limba svediană şi leşască.* ib. III, 68, cf. DDRF. *Asediul* [cetăţii] *se trăgăneză două luni, fără ca să izbutească polonii a o lua. Ba în curând armata leşească se găsi într-o poziţie din cele mai critice, prin lipsa hranei.* XENOPOL, I. R. IV, 100. *Radu Vodă trimite din îndemnul turcilor pe Batişte Veleli... în lagărul leşesc, pentru a propune pacea.* id. ib. VI, 142, cf. BARCIANU. *Nu-mi plăcea să petrec într-un oraş leşesc.* SBIERA, F. S. 110. *Era să fie cumnat al craiului leşesc şi văr al împăratului însuşi.* IORGA, P. A. II, 258. *El era îmbrăcat tot cu straie c-ale noastre, nu cu straie leşeşti.* I. CR. II, 172, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Erau mai multe feluri de „cusături cu răuri:... drâmbesc, leşăsc".* DIACONU, VR. LVIII. *Mulţumirile şi binecuvântările ei, în limba ei leşească,... erau pentru mine în coloana plictiselilor zilei, cifra cea mai mare.* GALACTION, O. 241. *Descrierea taberei leşeşti din „Dumbrava roşie".* LOVINESCU, S. IV, 133, cf. DA II_2. *O trăsură de modă leşască aştepta la scară, cu patru cai înhămaţi doi câte doi.* SADOVEANU, O. XIII, 95. *Erau atuncea vremuri grele,... oşti turceşti, tătărăşti şi leşeşti, ciumă, foamete şi bejănii.* id. ib. XIX, 482, cf. SCRIBAN, D. *Când un domnitor e numit de turci şi vine în ţară, să-şi ia tronul..., alt boier vine cu ceata lui, ţinându-se lângă scara caretei unde stă hatmanul leşesc, care comandă trupul de oaste menit să lupte ca să-l puie pe el pe tron.* CAMIL PETRESCU, O. III, 33, cf. SCL 1954, 440, DL. *Îşi pusese pe rând rochiile de terţanel cu flori de fir, în ghiordii, zăbunelele de sandal, în zavase cu şapte foi, de lastră, căptuşite cu taftă leşească.* BARBU, PRINC. 19, cf. M. D. ENC., DEX. *Sub d-umbriţa lor, Cine se d-umbreşte? Cele oşti leşeşti, Sunt şi româneşti.* PAMFILE, CR. 101. ✧ (După nume de animale, de plante etc., indică specii sau varietăţi ale acestora) *Caii nemţăşti precum şi acei numiţi leşăşti se deosăbesc în mărime, iuţeală, trăinicie.* LITINSCHI, M. 125/7. *În unul din colţurile curţii era un puţ cu roată, lângă care se formase un lac de apă ce servea de scăldătoare câtorva raţe româneşti şi leşeşti.* FILIMON, O. I, 264. *Strugure leşesc.* JIPESCU, O. 54. *Tânărul are aerul unui impiegat de minister; redingota de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de culoarea oului de raţă leşească.* CARAGIALE, O. II, 78. *Raţele de casă şi raţele leşeşti se năpusteau din toate părţile, se înghesuiau.* MACEDONSKI, O. III, 119. *O raţă leşească fuge naintea noastră, măcăind, speriată.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 84. *Mere leşeşti.* ŞEZ. V, 43. *Pomul... având fructe de aspect, mărime şi gust foarte varii, denumite mere dulci, creţeşti, urzii, paradise, leşeşti, domneşti.* GRECESCU, FL. 222, cf. DA II_2, SCRIBAN, D. *Raţa leşească... poartă masca de mărgean cu plisc.* ARGHEZI, P. T. 104, cf. DL. *Unele rase de raţe domestice sunt specializate pentru producţia de carne (ex. peking, rouen, aylesburg, leşească).* DER, 40. *Gâsca... avea gâtul lung şi ciocul foarte lat şi dacă ar fi fost s-o ducă la păscut ar fi ras iarba ca o vacă tocând-o apoi în cioc. O gâscă leşească rară şi pe care nimeni n-a vrut s-o taie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 6/2, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1981, nr. 3, 206. *Strugure leşesc.* H XI 73. ✧ *Ţara Leşească* = Polonia. *Ei s-au sculat de-u fugit di ţara leşescă* (a. 1601). GR. S. III, 12. *Ştitia*

coprinde loc mult, nu numai a nostru, ce închide şi Ardealul şi Ţara Munteneascâ şi... o parte mare şi de Ţara Leşascâ. URECHE, L. 59. *Despot... fiind nemerit la ţara leşascâ şi între slujitori la războiu umblând... s-au încleştat cu o seamâ de evanghelitti.* SIMION DASC., LET. 174. *Ce au făcut* [Racoţi] *în Ţara Leşească să scrie leşii, iar ce au pătit Ardealul dintr-acea faptă a lui şi aceaste părţi 1000 de ani or plânge.* M. COSTIN, O. 311. *Am venit în Ţara Leşascâ cu multă nevoie.* NECULCE, L. 262. *Dachia, despre miazănoapte să hotăraşte... cu munţii Carpatii şi cu apa Prutului (adecăte despre Ţara Leşascâ să coteşte).* C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Pământeni ce duc vite în Ţara Leşascâ de vânzari* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 27. *Să rădică de acolo Alexandru cu oştile spre Ţara Leşascâ şi luo şi alte ţări multe.* ALEXANDRIA (1794), 69/7, cf. LB. *Hanul de la Crâm trimisă tatari astă toamnă pe obicia lor în Ţara Leşascâ* (a. 1847). URICARIUL, X, 47. *Veni carte-mpărăteascâ Tocmai din Ţara Leşească.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 117.

2. S. f. (Popular) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. PAMFILE, J. III, 9, DA II_2, H IV 98, VII 447, X 35. *Foaie verde măr uscat, Câte jocuri am jucat, Ia, leşasca n-am jucat.* MAT. FOLC. 1 372.

– Pl.: *leşeşti.*

– **Leş**[4] + suf. *-esc.*

LEŞÉŞTE adv. (Învechit şi popular) Ca leşii[1] (**1**), în felul leşilor; în limba leşească (**1**); (învechit) polonește, polecește. *Laslău crai, ce se chiamă leşeşte Stanislav,... au strigat ungureşte* (a. 1650–1670). GCR I 235/1. *Istoricii... carii au scris şi lucrurile domniilor Moldovei: Cromer au scris lătineşte,... Stricovschâi litfan, leşeşte.* M. COSTIN, O. 41. *Craiul leşăsc Jigmontu veniia încet, cum să dzice, leşeşte, într-agiutor fecioru-său.* id. ib. 83. *Să cheamă lătineşte acestu nume „sărenis", iar sloveneşte să cheamă „predsfeliişe", iar leşeşte „eşniosfinţunii".* NECULCE, L. 213, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Într-o petrecere ce au şezut mai multă vreme la Varsovia, au învăţat leşeşte cu a căria agiutoriu se sileşte a să tălmăci.* AR (1829), 159[1]/43. *De cine au fost lăcuită şi zidită, n-am putut ca să aflu, fiindcă tot leşeşte să vorbeşte în aceste locuri, de vreme ce această ţară îi Galiţia.* KOGĂLNICEANU, S. 4, cf. POLIZU. *Acest drept public polon avea mari farmece pentru clasele puternice din ţările învecinate. În Prusia boierii începuseră a vorbi leşeşte de dragul instituţiilor polone.* EMINESCU, S. P. 89, cf. DDRF. *Măsură de greutate întrebuinţată mai de toată lumea;... leşeşte şi ruseşte* [se zice] *„funt", „funta".* MĂS. GR. 197/23. *Tatăl său îl trimise în şcoală la Liov, unde învăţă latineşte şi leşeşte.* XENOPOL, I. R. IX, 106, cf. PAMFILE, J. III, 19, DA II_2. *Nu cred să cunoască franţuzul altă limbă decât lătinia lui. Nici elineşte, nici turceşte, nici leşeşte nu cred să ştie.* SADOVEANU, O. X, 95, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX, H X 163, XII 282. *Şi aşa, când s-au afumat ei bine, începe şi ţiganul cu cimpoiul... Şi l-au cinstit! Iar cumătrii cei mari şi oaspeţii mi-o făceau ştii colea, leşăşte!* FURTUNĂ, C. 120, ALRM SN II h 711/514.

– **Leş**[4] + suf. *-eşte.*

LEŞIÁ vb. I. (Popular) **1.** Tranz. A spăla cu leşie[1]. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. [Uneltele] *trebuiesc mai în toate zilele opărite, leşiete şi clătite cu apă curată.* I. IONESCU, C., 194, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *A leşia albiturile.* LM, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DL. ◇ Fig. *Zvâcnete de doruri ceţoase... îi leşiau ochii şi trupul.* POPA, v. 314. ◇ Expr. (Intranz.) **A leşia de la inimă** = a simţi o senzaţie de slăbiciune; a nu-i fi nici foame, nici sete. Cf. PAMFILE, J. II, 151. ✦ (Regional) A opări (porcul după tăiere) (Glimboca – Caransebeş). Cf. ALR II 4 129/27.

2. Refl. şi tranz. A (se) spăla pe cap; a (se) la[3] (**2**). Cf. H XVIII 314. *Dă-mi peana din pălărie Să-mi fac un pic de leşie, Că dacă m-oi leşia Cu frumoasă peana ta, Părul meu n-o mai cădea.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 88. *În sâmbăta lu Sân-Toadir, fetili să leşâie cu ogrinji de la cai.* GRAIUL I, 270. *Sâmbătă seara se leşie muierile pe cap.* L. COSTIN, GR. BĂN. 129, cf. GR. S. V, 121. *Mama ne leşia în fiecare sâmbătă seara.* Com. din BRAŞOV. [Ciobanii] *pe cap se leşâie.* CHEST. v. 166/61. *Fetele şi nevestele se leşie cu homan ca să crească părul mare.* IZV. XI, 203, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 69, ALR I 634, 635, 636, 642, ALR II 3 391/130, ALR II/192, 833, CL 1959, 45, LEXIC REG. II, 40.

– Prez. ind.: *leşiez* şi (regional) *léşii, léşiu.*

– De la **leşie.**

LEŞIÁLĂ s. f. (Regional) Stare de slăbiciune, de sfârşeală; leşuială. *Ca să-şi alunge leşiala din stomac, ceruse un pahar de lapte.* C. PETRESCU, Î. II, 44, cf. DL, DEX.

– Pl.: *leşieli.*

– **Leşie** + suf. *-eală.*

LEŞIÁRE s. f. v. **leşiere.**

LEŞIÁT[1] s. n. (Rar) Faptul de a se spăla pe cap; lăut[1] (**1**). Cf. ŞEZ. IX, 152. *Leşiatul sau lăiatul să nu fi fost făcut de joi înainte de săptămâna albă.* IZV. XI, 203.

– Pronunţat: *-şi-at.*

– V. **leşia.**

LEŞIÁT[2], -Ă adj. **1.** (Popular) Spălat cu leşie[1]. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W., ŞEZ. IX, 152, ALR II/2. ✦ Spălat pe cap cu leşie. *Leşia se face în zorii zilei ca răsăritul soarelui să găsească fetele leşiate.* IZV. XI, 203.

2. (Regional) Sfârşit, slăbit, leşuit. Cf. DL. ◇ Fig. (Adverbial) *Zâmbea leşiat şi vag.* POPA, v. 218.

3. (Învechit, rar) Alcalin. *Pentru grâu, când să întrebuinţează curată cenuşa leşiată, să poate pune până la 15 merţe într-o falce.* I. IONESCU, B. C. 439/21, cf. URSU, T. Ş. 230.

– Pronunţat: *-şi-at.* – Pl.: *leşiaţi, -te.*

– V. **leşia.**

LEŞIÁTIC, -Ă adj. v. **leşietic.**

LEŞÍE[1] s. f. Soluţie alcalină (folosită la spălatul rufelor, în diverse procese industriale, în medicina populară, în pomicultură sau în viticultură, pentru stropirea unor plante sau a viţei-de-vie contra bolilor

specifice etc.) obţinută prin dizolvarea în apă a sodei sau a hidroxidului de potasiu sau prin fierbere cu apă a cenuşii de lemn. Cf. ANON. CAR. *Să iai cenuşă cernută... şi să faci leşâie foarte iute.* MÂNCĂRILE, 121/10. *Ferbând în leşie rădăcinile... fac dintr-însele coşerci şi funii.* ŞINCAI, în ŞA I, 659. *Spală-le cu leşie.* GRECU, P. 84, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CALENDARIU (1814), 80. *Aflându-să într-acest judeţ a face leşie pentru trebuinţa sticlări[e]i* (a. 1818). DOC. EC. 191, cf. DRLU, LB. *Să se spele locurile râiei de trei-patru ori pe toată ziua, cu leşie tare de cenuşă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 439/18. *Umple un vas cu frunze de tutun de rând şi toarnă peste dânsele leşie tare.* FACTOR, M. 23/7. *Cenuşa de putregai, cenuşa ce a rămas dintr-o leşie... aduc pământului săruri favorabile vegetaţiei.* BREZOIANU, A. 30/5. *Să punem pe bolnav în baie de leşie caldă.* C. VÂRNAV, H. 108/10, cf. ISER. *Este de nevoie a să deosăbi vitele şi a se curăţi, spălându-le cu leşie.* LITINSCHI, M. 155/9, cf. POLIZU. *Să se rază o bucată de săpun de ţară într-o căldare de apă cu leşie.* PENESCU, M. 58. *Leşie de găinaţi.* Cf. CUPARENCU, V. 29. *Leşie de sopon.* id. ib. 44. *Din cenuşa porumbilor se dobândeşte o leşie, care se întrebuinţează... la mai multe boli.* I. IONESCU, B. C. 145/13. *Nu zic... am fost şi eu când am fost; dar acum priveşte, parcă-s testemel vechi clătit în leşie clocotită.* ALECSANDRI, T. 339, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 142, LM. *Noi pe căldurile cele ne ungeam cu leşie tulbure, şedeam afară la soare cu pielea goală până se usca cenuşa pe noi şi apoi ne băgam în Bistriţa.* CREANGĂ, A. 28. *Aţi turnat leşie caustică, otrăvitoare.* CARAGIALE, O. II, 185. *Îşi înghiţeau saliva ce le umplea gura c-un gust de leşie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 43. *Femeii... care... face leşie în această zi, îi moare bărbatul.* MARIAN, S. R. I, 101. *Când turbă vreo vită, ieu cenuşă de acesta şi, amestecând-o cu apă, o dau vitei bolnave s-o bee, turnându-i totodată leşie de aceasta şi prin urechi.* id. O. II, 59, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 34, 35, 180. *În fundul gârliciului se găsesc, într-o săliţă, vatra sau coşul sub care se fac bucatele, mămăliga, leşia etc.* MANOLESCU, I. 43, cf. ENC. ROM. III, JAHRESBER. VI, 186. *Cu leşia de cenuşă de ciucălăi să spală în cap pentru bube şi chelbe* (a. 1899). ARHIVA, X, 71, cf. BARCIANU. *Obrajii i se buhăiseră... de parcă erau fierţi în leşie.* SANDU-ALDEA, U. P. 190, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 216, 236, TDRG. *Femeile fac leşie în care se lau toţi ai casei.* PAMFILE, CR. 211. *O femeie s-a apucat să facă leşie.* id. D. 117. *A văzut el... pe slujnică azvârlind peste ele leşie.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 332. *Arată că frunza trebuie stropită cu o leşie de piatră-vânătă şi var stins.* AGÎRBICEANU, S. 551, cf. CDDE. *Răpănosul îşi face scăldători cu leşie.* PĂCALĂ, M. R. 267. *În loc de rouă aş fi preferat să fi fost iarba stropită cu leşie, numai caldă să fi fost.* HOGAŞ, DR. I, 106. *Bătea zdravăn cu maiul rufa aşezată pe scaunul lung şi cu picioare scurte, ca să iasă mai întâi leşia, apoi o dădea în gârlă.* REBREANU, I. 191, cf. DR. III, 203, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Obrajii i se ofileau... în aburii calzi şi lâncezi de leşie.* COCEA, S. II, 26. *După câteva ore... se spală corpul cu leşie tare, făcută din cenuşă de gloduri de porumb.* IZV. XIV, 74. *Puţin lipsise să nu fie opărit cu apă fiartă în cazanul cu leşie unde se spălau vasele.* VOICULESCU, P. I, 316, cf. GR. S. VII, 271. *Se face... descojirea trunchiului şi a ramurilor şi stropirea cu leşie cu sodă sau potasiu.* ENC. AGR. I, 95, cf. ROSETTI, L. R. I, 84, PUŞCARIU, în DR. VIII, 324, SCRIBAN, D. *Prin acţiunea leşiilor tanice, celulele din ţesutul animal sau vegetal devin imputrescibile.* GHELASE, U. P. II, 349. *Mi-a spus că „miroase" a leşie veche.* ARGHEZI, P. T. 99. *Într-o albie sunt nişte rufe puse la înmuiat şi de unde vine un miros iute de săpun şi leşie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 205. *Fierb cazanele... cu leşie.* STANCU, D. 436. *Degetele îi erau roase de leşie până la os.* V. ROM. martie 1954, 139, cf. GRAUR, F. L. 27, 138, SCL 1956, 288. *Mirosea a răşină bradul..., fagul a leşie umedă.* TUDORAN, P. 347. *Avea mâinile subţiri, albe şi degetele mâncate de leşie.* T. POPOVICI, S. 39, cf. DL, DM, DER, cf. CIORĂNESCU, D. ET. 4793, L. ROM. 1965, 321. *Podeaua cred că fusese frecată cu leşie de patru, cinci ori la rând.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 6/4, cf. M. D. ENC. *O auzi pe Lăcrămioara trezindu-se şi căutându-l cu mâinile ei asprite de leşie şi de curăţat cartofi.* D. R. POPESCU, I. Ş. 434, cf. DEX. *Avea... mâinile roşii, roase de leşie.* I. GHEŢIE, B. I, 491, cf. L. ROM. 1977, 41, V. BREBAN, D. G., DREV, D. ENC. *Ludmila... se aşează cu mâinile ei arse de leşie, în poală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 9/3. *Opt ani să se cate cu leşie şi să nu se mai lecuiască.* TEODORESCU, P. P. 106. *Să-mi fac un pic de leşie.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 88. *Pune strachina cu leşia cea fierbinte pe pântecele copilului.* MARIAN, D. 35. *Te ţine şi pe tine acolo pentru leşie.* STĂNCESCU, B. 220. *De picingini scapi greu, descântece n-are. Spălătură deasă cu zamă de tutun ori cu leşie iute.* ŞEZ. I, 252. *Leşia de ciucălei şi doftoriile de la spiţerie încă-s bune* [contra râiei]. ib. II, 70. *Leşia aia o să vindece pă bolnav di râie.* GRAIUL, I, 352. *Preste cenuşariu, varsă... leşie clocotită.* BREBENEL, GR. P. (1907), nr. 28. *Bolnavul se spală cu leşie de ciocani.* PAMFILE, B. 56. *Frunză verde alămâie, Lelea-i-naltă şi lălăie, Nu se spală cu leşie.* id. C. Ţ. 331, cf. com din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Aveau odată râie şi câte-am făcut: leşiie tare cu pelin.* GR. S. IV, 118. *Vinerea dzic că nu-i bine să facă leşie, că, dacă fac, apoi n-au năroc la prunci.* ARH. FOLK. I, 225. *L-am pus în moare de săpun, de leşâie.* GR. S. VII, 246, cf. ALR I 649/230, 363, TEAHA, C. N. 68, NALR – O II MN 259, 748, ALR – M IV MN 290, 748/228, 221–240. *Punem cenuşă în apă şi facem leşie şi pe urmă turnăm leşia aia peste lână.* PORŢILE DE FIER, 305, cf. NALR – MB I MN 259, 278, ib. II MN 284, 748. ✧ (Prin analogie) *Fetele se spală pe cap, fac leşie şi bagă frunză de salcă să crească păru.* ARH. FOLK. VII, 56. *În centrifugă... această împrejurare se-ntrebuinţează în mod practic... pentru a curăţi cristalele de leşia lor.* EMINESCU, O. XV, 121. *În Bănat, fetele se duc noaptea de Sân-Toader în pădure, culeg rădăcini de oman pe care le fierb şi se spală cu leşia lor pe cap.* CANDREA, F. 35. *Ea fabrică parfumuri, sulimanuri, unguente pentru obraz, leşii pentru a face părul roşcat.* CĂLINESCU, I. 164. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, sugerează ideea de arsură, amăreală, spălăceală, mohoreală, posomoreală etc.) *Vede totul parcă spălat cu leşie.* CĂLINESCU, C. O. 361. *Rămăsese tăcută, tristă, cu inima uscată şi cu gura plină parcă de leşie.* STANCU, R. A. III, 23. *Simţi un gol în stomac de parcă ar fi băut leşie. v.* ROM. februarie

1955, 159. *Parcă n-aş fi beut apă... ci nişte leşie veche.* LĂNCRĂJAN, C. III, 43. *O ploaie măruntă, stăruitoare cădea neîntrerupt din cerul cenuşiu, spălăcit, ca leşia.* I. GHEŢIE, B. I, 491. *Din ţărâna ce aduce a leşie, din norii grei,... din scăpările morocănoase ale executanţilor se scurge ca o ceară brună, ceara peceţii care încheie.* STEINHARDT, J. 53. ✧ F i g. *De va fi vorba de muzică, apoi îţi opăresc tot într-o leşie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un oarecare Souppé fabricant de operete la Viena.* ODOBESCU, S. III, 102. *Câte leşii au trebuit pentru ca să ridice treptat de pe fiinţa părăsită coaja în care o înveliseră atâţia ani de urgie.* CARAGIALE, O. I, 33. *Apoi... el se întoarse la el acasă, în Cristiania norvegiană, cu apa de leşie şi aerul aspru.* IORGA, P. A. II, 21. *Limpeziunea neagră a nopţii se turbură din leşia primei lumini întunecoase.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 238. *Trecuse şi culoarea roşie a hainelor noastre de piele, pierdută în leşia aerului dens.* ARGHEZI, S. XV, 155. *În leşia privirilor lui i se păru că sticlesc două scântei duşmănoase.* VINEA, L. I, 304. *Ploi de leşii, nebune, nu-i dănţuiră-n păr.* LABIŞ, P. 275. *Se vor nărui copacii, şi frunzele, şi vor fi umbre suflate în leşie cei pe care i-ai putea întâlni în drumul acesta.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 47, 7/2. *Cucuveaua Îi veghează dormitând în leşiile-amiezii.* DOINAŞ, A. P. 236. ✧ (Regional) *Leşie crudă* (sau *moartă*) = leşie făcută din cenuşă înmuiată în apă rece. *Femeile mai pun pânzele şi în leşie moartă, adică leşie făcută din cenuşă şi apă rece.* PAMFILE, I. C. 282. *Leşia crudă se face turnând apa rece peste cenuşă şi mestecând de mai multe ori.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 62, cf. 177. ✧ E x p r. **A-i turna** (cuiva) **leşie pe inimă** = a vârî (pe cineva) în griji, a supăra pe cineva, a provoca îngrijorare (cuiva). Cf. ZANNE, P. III, 205. ✦ S p e c. Soluţie alcalină care conţine, pe lângă hidroxid de sodiu sau de potasiu, şi substanţe de altă natură, obţinută în anumite procese industriale. ✧ *Leşie naftenică* = soluţie de hidroxid de sodiu, care conţine naftenaţi de sodiu, obţinută prin neutralizarea unor produse petrolifere bogate în acizi naftenici. Cf. LTR². *Leşie bisulfitică* (sau *sulfit*) = soluţie obţinută prin tratarea calcarului cu dioxid de sulf şi apă, folosită la fabricarea celulozei din lemn. Cf. LTR². *Leşie sulfitică* = reziduu obţinut la fabricarea celulozei din lemn, utilizată la prepararea alcoolului industrial, a drojdiei de bere etc. Cf. LTR². ✧ C o m p u s: **leşie-sulfat** = soluţie de hidroxid de sodiu şi sulfură de sodiu, folosită la fabricarea celulozei de lemn. Cf. LTR².

– Pl.: *leşii.*

– Lat. **lixiva.**

LEŞÍE² s. f. Sfârşeală. *Un greu şi-o leşie, cum zicea ea, i se pusese pe inimă.* CONTEMPORANUL, V$_1$, 290, cf. DM, L. ROM. 1977, 41, DSR.

– De la **leş³** + **-ie.**

LEŞIÉR s. n. **1.** (Popular) Bucată de ţesătură în care se pune cenuşa pentru făcut leşie¹, prin care se strecoară leşia sau se acoperă rufele când se toarnă leşia; cenuşer. Cf. MARIAN, CH. 41. *Leşierul se goleşte de cenuşă şi se pune la uscat.* PAMFILE, I. C. 371, cf. 370. *Leşia tare (iute) se dobândeşte turnând apă într-un leşier ori săculeţ cu cenuşă de ciocani.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 25, cf. Z. MIHAIL, T. P. 131, H VI 97, com. MARIAN, VICIU, GL. *Fapt cu şnuşi, lepădatî din leşier.* GR. S. VI, 277, cf. ALR SN IV h 1 225, LEXIC REG. 61, NALR – MB II MN 284, 748. ✦ (Prin Mold.) Bucată de ţesătură (din cânepă) cu întrebuinţări casnice (ca prosop). Cf. ib. h 203, MN 293, 775/600.

2. (Învechit, rar) Butoi, cadă cu leşie¹. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

3. (Învechit, rar) Persoană care prepara leşie¹. *Cu plecăciune am priimit cinstită scrisoarea dumitale şi am luoat înţelegere de cele poruncite pentru lude 3 leşieri din sud Dâmboviţa* (a. 1818). DOC. EC. 191.

4. (Regional) Lăicer. *Un pat de scânduri acoperit c-un leşier.* CAMILAR, N. II, 21, cf. DL, H X 539.

– Pl.: *leşiere.* – Şi: (regional) **leşiériu** s. n. BUDAI-DELEANU, LEX., MARIAN, CH. 41, VICIU, GL.

– **Leşie¹** + suf. *-ar.*

LEŞIÉRE s. f. **1.** Acţiunea de a (s e) l e ş i a; spălare cu leşie¹. Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

2. (Regional) Greutate la inimă; leşin (**2**). *Pentru lihuire (leşiere) şi oboseală se bea o băutură făcută dintr-un pumn de centaură.* PAMFILE, I. C. 96, cf. id. B., 36, 42.

– Pl.: *leşieri.* – Şi: (învechit, rar) **leşiáre** s. f. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

– V. **leşia.**

LEŞIÉRIU s. n. v. **leşier.**

LEŞIÉTIC, -Ă adj. **1.** Cu gust şi miros (neplăcut) de leşie¹; ca leşia; leşios (**1**), sălciu. *Apa alcalină răce este... de un gust leşietic.* FĂTU, D. 104/23. *Se prezintă sub formă de cristale prismatice albe, fără miros, gust uşor leşietic.* ENC. AGR. I, 465. *Gustul leşietic care i se urcă pe gât deveni amărui, greoi, ca după băutură.* V. ROM. noiembrie 1951, 114. *Simţi în nări miros leşietic de parfumuri ieftine.* ib. iulie 1954, 66. *Horpăiau cu deznădejde cele câteva linguri de apă leşiatică.* CAMILAR, N. I, 361, cf. DL, DEX, CHEST. II 461/171.

2. F i g. Cenuşiu, întunecat, mohorât; leşios (**2**). *Asfinţitul cădea grăbit dintr-un cer fără soare, leşietic şi îngheţat.* C. PETRESCU, S. 200. *Singură biserica de lemn, cu turnul plecat într-o parte, se înălţa mai mândră, desenându-se pe cerul leşiatic.* REBREANU, N. 230. *Încă era o lumină leşietică de sfârşit de zi, când urcară sus.* SADOVEANU, O. XIII, 424. *Un om se aplecă peste balcon încercând să pătrundă cu vederea prin bezna care începea să se tulbure cu cenuşiul leşietic al zorilor.* V. ROM. martie 1955, 146, cf. DL. *Din cerul leşiatic cădea câte un stol de brabeţi, împrăştiindu-se pe pământul tare.* BARBU, G. 10. *Nopţile, mai ales, mi se păreau leşietice şi lânoase, fără ieşire.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 437, cf. DEX.

– Pronunţat: *-şi-e-.* – Pl.: *leşietici, -ce.* – Şi: **leşiátic, -ă** adj.

– **Leşie** + suf. *-atic.*

LEŞÍN s. n. **1.** (Adesea în corelaţii cu verbe ca „a-i veni", „a cuprinde", „a apuca", „a se deştepta", „a se trezi") Pierdere instantanee şi de scurtă durată a cunoştinţei, caracterizată prin rărirea bătăilor inimii şi

încetinirea mişcărilor respiratorii, provocată de scăderea bruscă şi temporară a irigaţiei cerebrale sau, p. ext., ca urmare a unei stări maladive, a unor eforturi fizice mari, a unei emoţii puternice etc.; lipotimie, inconştienţă, nesimţire, (rar) leşinătură (1); starea persoanei care leşină (1). Cf. ANON. CAR. *Am căzut jos pre pământ de leşin.* HALIMA (1783), 59r/18. *Când nu te văz am chinuri, Şi când te văz, leşinuri* (a. 1796). GCR II, 161/31. *Gândind numai, îm vine leşin.* SLĂTINEANU, A. 6/10, cf. DRLU. *La acest leşin sunt toate puterile vieţii perite, fără bătaia inimii.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 295/27. *Răcnetul murindului trezi pe... Negrilă din leşinul în care căzusă.* ASACHI, S. L. II, 67, cf. VALIAN, v. *Când doftorii au scos instrumenturile i-a venit leşin.* DESCR. AŞEZ. 155/23. *Of, îmi vine leşin! Puţină apă, că mor!* (a. 1847). PR. DRAM. 219. *Leşine necontenite şi de viaţă curmătoare.* CONACHI, P. 85. *Florile, mai vârtos crinii, strică aerul noaptea şi..., deşi nu aduce leşin întreg, măcar dureri de cap şi ameţeală.* BREZOIANU, A. 491/18. *Adeseori ori catalisia vine din... melanholie... din isterie (leşin) i din vermi.* CORNEA, E. I, II 82/31. *Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară şi un leşin grozav ca moartea îi îngheţă trupul.* NEGRUZZI, S. I, 159, cf. POLIZU. *Se prefăcu că se deşteaptă din leşin.* FILIMON, O. I, 120, cf. PONTBRIANT, D. *Dorinţa sa de resbunare nu îl părăsise în timpul leşinului său.* BARONZI, C. VI, 174, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 669. *Alexandru muri din leşinul său.* BOLINTINEANU, O. 465, cf. LM. *Zamfira... deşteptându-se din leşinul ei, aruncă un ţipet recunoscând pe Andrei.* CONV. LIT. XI, 101. *Îl voi cloroforma, ca din leşin să treacă într-un somn adânc.* EMINESCU, P. L. 77. *Abia putu duce puţin mâna spre gură şi îndată căzu într-un leşin grozav.* CREANGĂ, P. 15. *După leşin şi istericale vin plânsetele şi sughiţurile.* CARAGIALE, O. I, 310. *Era parcă pierdută, căzută într-un fel de leşin.* SLAVICI, O. II, 26. *Se deşteptă din leşin şi se văzu în braţele lui.* ISPIRESCU, L. 8. *Ea încremeni ca după un leşin cu privirea obosită şi aiurit pironită în gol.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 22. *Fata, trezindu-se din leşinul care o cuprinse şi văzând pe Sf. Gheorghe că e un fecior atât de frumos, îi plăcu de el.* MARIAN, S. R. III, 260, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 148. *Deştepţi din leşin pe om, când l-ai izbit puternic.* COŞBUC, P. I, 142, cf. ENC. ROM. III, BARCIANU, N. LEON, MED. 136. *Spunea singur că-i vine leşin.* SĂM. IV. 354, cf. ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 99, CANDREA, F. 224. *Chinuri care se mântuie cu leşinuri... acestea sunt... podoabele unui amor.* IORGA, V. F. 151, cf. BIANU, D. S., TDRG, DHLR I, 38. *Nici leşinurile mamei... nu au putut-o scoate din zbătăile dintre viaţă şi moarte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 318. *Spiridon cunoştea foarte bine de câţiva ani încoace leşinul ce-i venea tot mai des fostului universitar.* AGÎRBICEANU, A. 538, cf. PĂCALĂ, M. R. 262. *Lenora urmase să aibă mult timp aceleaşi crize de inimă şi de nervi şi aceleaşi leşinuri ciudate.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 104. *Tânjeşte lovită de o boală enigmatică, cu leşinuri cataleptice şi pronosticul morţii apropiate.* AL. PHILIPPIDE, S. IV, 35, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2. *Când s-a trezit bătrânul din leşin, l-a găsit pe Manlache nemişcat.* POPA, v. 161. *Leşinul dă sufletului şi panica morţii, şi intensitatea ei.* TEODOREANU, L. 61. *Pe urmă iar înghesuiala ca la comedie, cu striviri, bătăi şi leşinuri, până ce s-a amestecat din nou poliţia să puie ordine.* VOICULESCU, P. II, 244. *Eterul... e bun... în leşinuri.* id. L. 121. *Atunci o apucă un leşin şi căzu acolo, în nesimţire.* C. GANE, TR. V. II, 267. *După zbucium şi ţipete înăbuşite c-o palmă mare, aspră, copila căzuse într-un leşin.* SADOVEANU, O. V, 525. *Un flacon mare de odicolon, pe care-l ducea ca un remediu pentru leşinurile nevestei.* BART, E. 257, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 69, IORDAN, L. M. 193, id. L. R. 151, SCRIBAN, D. *Tot mi-e frică... după leşinul tău de aseară.* KIRIŢESCU, G. 176. *Fiziologiştii... să noteze eventualele leşinuri ale aviatorilor.* ENC. TEHN. I, 363. [De soţie] *scapă printr-un leşin.* CONSTANTINESCU, S. II, 468, cf. BL XIV, 55. *Pentru o privire nesupravegheată adresată unei trecătoare, soţia cădea într-o jumătate de leşin, trebuia... stropită cu alcooluri, bătută cu batista udă pe obraji.* ARGHEZI, S. XV, 56. *Nu mă doare, am palpitaţiuni înspăimântătoare şi leşinuri.* CĂLINESCU, O. III, 92. *O scotea din leşinuri cu o grabă domoală.* VIANU, L. R. 425. *Simulând... un leşin, se prăbuşi.* STANCU, R. A. IV, 106. *O stihuire... zugrăveşte... o modă feminină..., corespunzând... leşinurilor occidentale.* IST. LIT. ROM. II, 179. *Ca să nu asist la un leşin obligator, m-am eclipsat în mulţime.* VINEA, L. I, 393. *Un bolnav în stare de leşin trebuie aşezat în pat fără perne.* BELEA, P. A. 196, cf. DL. *Leşinul dură un minut sau două.* V. ROM. septembrie 1958, 16, cf. DM, DER. *Astfel Măndica, Ancuţa sau Ileana în aşteptarea pretendenţilor vor juca câte o polcă prin casă, se vor antrena în vederea câte unui leşin.* IST. T. I, 326. *Leşinul celuilalt i-a permis... să-l buzunărească fără scrupule.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 17/1, cf. M. D. ENC. *Bărbosul... când s-a trezit din leşin, nu o vedea.* CINEMA 1974, nr. 5, 11. *Leşinul este o moarte provizorie, o ieşire, pe termen scurt, din spaţiul suferinţei.* SIMION, D. P. 330, cf. DEX. *Vuietul şi agitaţia străzii îi dădeau o sfârşeală vecină cu leşinul.* I. GHEŢIE, B. I, 50, cf. CL 1977, 218. *Între somn sau leşin şi veghe... Malraux rememorează şi retrăieşte totul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 8/2, cf. SCL 1980, 386, v. BREBAN, D., DSR. *Văzui sub transparenţa cărnii... şi sub şoapte şi leşinuri viclenia unei soarte.* CĂRTĂRESCU, L. 133, cf. D. ENC. *Când cineva bea prea mult rachiu..., capătă aprindere de maţe, leşin şi pică jos.* PAMFILE, B. 11. *Fermecătoarea fată care îl trezise cu săruri din leşin şi care stătea acum privindu-l surprinsă şi îmbujorată, era fiica lui Paloş.* FOLC. TRANSILV. III, 338, cf. NALR – O I h 147, NALR – B I h 153, ALR–T II h 214/396, 402, 407. ✧ Loc. vb. **A(-i) cădea** (cuiva) **leşin** = a leşina (1). *Cum văd alta c-a făcut Vro modă şi i-a plăcut... Se fac că le cad leşin, Plâng, sughiţă şi suspin.* MUMULEANU, C. 121. *În loc de a-i cădea leşin, ea îşi face inimă şi-şi pune nădejdea la Dumnezeu şi la toţi sfinţii, şi numaidecât se linişteşte.* HELIADE, L. B. III, 70/26. *Trase undiţa; când, ce să vezi? un peşte mare, cu totul şi cu totul de aur. Doară că nu-i căzu leşin de bucurie.* ISPIRESCU, L. 380. *Cămeaşa ca lebădă, Se vede ţâţa prin ea, Sfârcul ţâţei roşior Ca puzderea de fuior, De-mi cade leşin să mor.* TEODORESCU, P. P. 305. *Îm cădea leşin să mor, Pentr-al mătăluţă dor.* GR. S. III, 370.

2. (Uneori cu determinări introduse prin prepoziţia „de") Senzaţie de sfârşeală, de mare slăbiciune, de lipsă

a forţei, a vigoarei, provocată de sete, de oboseală, de căldură etc.; sfârşeală, slăbiciune (2); leşinătură (2). V. epuizare, extenuare, istovire, moleşeală (1), secătuire (1), sleire; surmenaj. *Îndată s-au aprins de suspinuri şi de leşen.* BUZNEA, P. v. 182/4. *De leşin inima-i scade.* BĂRAC, A. 28/4. *Tot ceasul sunt în leşin şi-n cumplită durere.* PANN, E. III, 11/4. *Mă face de plăcere leşin straşnic de îmi vine.* NEGRUZZI, S. III, 90. *Tutunul aduce... o slăbiciune nespusă, un leşăn la inimă.* I. IONESCU, B. C. 98/9, cf. PONTBRIANT, D. *Îmi vine leşin la inimă.* ALECSANDRI, T. I, 166, cf. COSTINESCU, LM. *Pentru a mă feri de ameţeli, de chin şi poate de leşin, închipuirea mea creează verigi pe care le tot adaugă la lanţul experienţei.* CONTA, O. C. 88. *Un fel de leşin la inimă amestecat cu întinsori sau cam aşa ceva.* CREANGĂ, A. 92. *De câte ori în treacăt îl vede... o apucă un fel de leşin la inimă.* CARAGIALE, O. I, 113, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Simt că mă cuprinde deodată un fel de leşin.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 110. *Leşinul de la stomac îi împăienjeni din nou privirea.* C. PETRESCU, C. v. 129. *Tremurând din tot trupul, se rezemă de spatele uşii, căci simţea leşin la inimă.* STĂNOIU, C. I. 171, cf. DA II_2. *Se duc c-un fel de leşin şi lehamite.* TEODOREANU, C. B. 129. *Când duce felia la nas, poetul e cuprins de un fel de leşin voluptuos, care-l face să cadă pe spate.* CĂLINESCU, C. O. 203. *Simţi că te ia cu leşin.* STANCU, D. 52. *Începutul de leşin se potolise şi voia acum să-i arate că slăbiciunea de adineauri era întâmplătoare.* V. ROM. decembrie 1953, 23. *Un ciudat amestec de putere şi leşin punea stăpânire pe el.* VINEA, L. I, 41. *Afurisita asta de mare te stoarce de te-apucă leşinul.* TUDORAN, P. 193, cf. DL, DM. *Un leşin îi cuprinse trupul.* BĂNULESCU, C. M. 168. *Crina era slabă, palidă, verzulie, avea leşinuri şi nu putea digera decât anume alimente.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 118, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX. *O sfârşeală dureroasă, vecină cu leşinul, îi muia membrele.* I. GHEŢIE, B. II, 380, cf. V. BREBAN, D., DSR. *Ne-am pupat la despărţire, i-am dat adresa mea şi-am rămas cu o senzaţie de leşin toată seara.* CĂRTĂRESCU, N. 133, cf. D. ENC., cf. PAMFILE, B. 36, 42, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I h 82/592, ALR II/I MN 63, 4 218/762, ALRM II/I h 182/762. *Când văz plugurile-arând, Îmi cade leşin pe trup.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 406, cf. NALR – O I h 147/912, 934. ✦ Fig. Stare de apatie, lâncezeală, toropeală. *Aici... nu se simte aspriţa gerurilor despre nordul Europei, dar nici leşinul arşiţilor despre Africa.* GENILIE, G. 227/24. *De la Comarnic viaţa a început să iasă din leşinul de până atunci.* VOICULESCU, P. II, 194. *Desigur, deasa uzare duce la... un fel de leşin al cuvântului ce trebuie, atunci, a se odihni şi întrema.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 9/3.

– Accentuat şi: *léşin.* – Pl.: *leşinuri*, şi (învechit) *leşine.* – Şi: **leşen** (accentul necunoscut, BUZNEA, P. v. 182/4), **leşăn** (accentul necunoscut, I. IONESCU, B. C. 98/9) s. n.

– Derivat regresiv de la **leşina**.

LEŞINÁ vb. I. 1 intranz. **1.** A suferi un leşin (1), a-şi pierde cunoştinţa, a cădea în nesimţire. *Văzându-l ei... leşinând şi mai mult mort decât viu, după cuvântul lui, l-au călugărit.* URECHE, L. 181, cf. ANON. CAR. *Cei mai mulţi leşinară, de zăcea fără glas.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $31^{v}/3$. *Lovi soarele pre capul lui Iona şi leşina.* BIBLIA (1688) $596^{2}/50$. *Au adormit sau poate au leşinat.* IST. AM. $49^{r}/9$. *Sfânta împărătească Alesandra leşinând pe drum i-a dat drumul* (a. 1805). GRECU, P. 258. *Când i s-au cetit judecata de moarte, îndată tot i se albi părul pre cap, altul leşină, altul muri de spaimă.* MAIOR, PRED. 105/12. *Leşină de frică.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 275, cf. id. LEX. II. *Leşină de suspinare.* AARON, în ŞA II, 713. *Vai! a leşinat, nu mai răsuflă!* HELIADE, L. B. II, 166/22. *Eu ţiu minte c-astă vară, soro, mi s-a întâmplat, La comedia nemţească să plâng pân-am leşinat.* PR. DRAM. 114. *Robinson auzind aceste tunuri... au leşinat.* DRĂGHICI, R. 11/5. *Sărmana ducesa era aproape să leşine.* ASACHI, S. L. II, 157, cf. VALIAN, V. *Era p-aci să leşine de spaimă şi de frică.* FM (1844), $362^{1}/8$. *Un prea mititel şoricel când vezi, pe loc leşini şi cazi jos* (a. 1845). PR. DRAM. 133. *La cele dintâi vorbe ce le rosti, frumuşica era cât pe-aci să leşine de bucurie.* FM (1846), $195^{1}/13$. *Atunci Arghir, de dureare, leşină, plânge, mai piere.* BĂRAC, A. 59/14. *O slăbiciune aşa de mare cuprinde pe bolnav, încât acesta îşi perde sâmţirile şi leşănă.* C. VÂRNAV, H. 23/3, cf. ISER. *Leşină şi jos pică.* NEGRUZZI, S. II, 74. *Mândruliţa cea şireată Leşină de şapte ori.* SION, POEZII, 53/23. *O să se prefacă că leşină.* FILIMON, O. I, 130, cf. PONTBRIANT, D. *Fernand se ţinu de masă ca să nu leşine.* BARONZI, C. I, 68/32. *Ioană, Ioană, adă degrabă oţet, colonie... ce-i găsi, că au leşinat cucoanele.* ALECSANDRI, T. I, 50, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 669, LM. *Mă goneşti ca pe o slugă? A!... A!... A!... (leşină).* CONV. LIT. XI, 59. *Doica... a ţipat o dată ah! şi a leşinat.* CARAGIALE, O. II, 152. *Maică-ta la capu-i ţelind a leşinat, înţepenită, moartă.* id. ib. VI, 363. *I se bătea inima şi era să leşine.* CONTEMPORANUL, II, 44. *Îmbulzeala era nemaipomenită şi, în mijlocul ei, multe doamne leşinau.* MACEDONSKI, O. III, 75. *Băiatul leşinase. L-a luat soldatul în braţe şi l-a scos afară.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 300. *Să nu faci spiritism de ăsta în lipsa mea, că dumneata, cum eşti de fricoasă, eşti în stare să leşini.* BACALBAŞA, M. T. 40. *Fetele, când văzură minunea aceasta, leşinară amândouă de spaimă.* MARIAN, S. R. III, 131, cf. DDRF. *Să leşini, să plângi din inimă.* COŞBUC, P. II, 209, cf. ŞIO II_1, 235. *Această veste... mă impresionă până într-atâta, încât leşinai.* SBIERA, F. S. 200. *I se păru deodată că are să leşine.* D. ZAMFIRESCU, A. 162. *Eu închideam obloanele, când a ţipatără şi-a leşinat coana lui dom' Sterică.* SĂM. IV, 199, cf. ALEXI, W. *Pe ţlul său cu braţele-l cuprinse. Ulise-l sprijini, că leşinase Bătrânul de mişcat ce-a fost.* MURNU, O. 406, cf. TDRG. *Nevasta mai-mai să leşine.* PAMFILE, D. 13. *Mamă-sa şi cocoana Sultana au leşinat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 318. *Notărăşiţa îşi adună toate puterile... ţinându-se cu putere să nu leşine.* AGÎRBICEANU, A. 374, cf. CDDE. *Victima... se zbătea dureros, până când leşina.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 120. *Când preotul... leşină..., poliţaiul... îi fură din buzunar punga cu bani.* IBRĂILEANU, SP. CR. 257, cf. DR. II, 829. *A avut o ameţeală..., a leşinat şi în cădere s-a lovit.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 208, cf. RESMERIŢĂ, D., GR. S. II, 19, DR. IV, 389. *Dacă vedea sânge, leşina.* M. I. CARAGIALE, C. 74, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Chemă pe nevastă-sa, care*

leşinase de câteva ori de groază. REBREANU, R. II, 133. *Cred că omul nevăzut de la capătul firului a leşinat.* CAMIL PETRESCU, P. 214. *Acum patru ani... a leşinat de spaimă.* id. O. II, 477, cf. DA II_2. *M-am dus la curte şi când am văzut pe jupâneasa Leana, am leşinat.* VISSARION, B. 283. *Elena leşinase.* TEODOREANU, L. 157. *Respiraţia artificială se face... celor ce au leşinat.* VOICULESCU, L. 267. *De emoţie, de durere, cred c-am leşinat.* id. P. I, 115. *Cucoana Adelaida... parcă-i gata să leşine.* SADOVEANU, O. II, 478. *Pe chei, nevastă-sa Olimpia leşinase în braţele rudelor.* BART, E. 68, cf. ROSETTI, L. R. I, 168, id. I. L. R. I, 181, SCRIBAN, D. *Faţă de Trahanache, joacă teatrul femeii sensibile, leşinând.* CONSTANTINESCU, S. II, 151. *Soţia unuia din ei a leşinat.* ULIERU, C. 52. *Dumnezeu ţi-a dat gândul ăl bun! Când te-am văzut aseară, înapoi, era să leşin de bucurie.* KIRIŢESCU, G. 176, cf. BL XIV, 49. *Lăsaţi-ne să leşinăm şi pregătiţi flaconul cu săruri englezeşti.* ARGHEZI, S. XXXIV, 145. *Cel mai slab leşină de spaimă.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Auzind că este condamnat la moarte, se albi ca varul şi apoi leşină.* id. B. I. 536. *Liliana, tulburată... leşină.* PERPESSICIUS, M. IV, 32. *Femei, gata să leşine nevoite să părăsească sala.* VIANU, L. U. 306. *Îl bat pe frate-meu cu fierul în cap până leşină.* STANCU, D. 160. *Nu e cazul să leşini.* id. R. A. IV, 375. *N-am leşinat. Simţeam că mor.* VINEA, L. I, 283. *Leşină de vreo două ori; inima îi bătea slab şi mâinile şi picioarele i se răceau.* v. ROM. iulie 1955, 31, cf. GRAUR, F. L. 144. *Mi se pare că iar o să leşin.* H. LOVINESCU, T. 72. *Agop păru că leşină, dar... nimeni nu băgă de seamă.* TUDORAN, P. 256. *Ori de câte ori o gravidă prezintă în mod brusc dureri vii abdominale, devine foarte palidă şi simte că leşină, trebuie îndrumată urgent la medic.* BELEA, P. A. 173, cf. DL. *A leşinat bâzdoveica, dar i-a trecut şi... a fost o zarvă aicea, atunci!* PREDA, Î. 117. *Ai să leşini în tramvai.* id. R. 67. *Temându-se că are să leşine,... se aşează pe marginea patului.* T. POPOVICI, S. 104, cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 5, 122. *Câteva femei leşinară din cauza fumului şi aerului stricat din biserică.* BARBU, PRINC. 254, cf. SCL 1960, 429, 1965, 759, L. ROM. 1973, 563, M. D. ENC., SCL 1974, 153. *Îndrăgostitul leşină.* SIMION, D. P. 330, cf. DEX. *Te poftesc să nu leşini, deoarece mai am nevoie de dumneata!* I. GHEŢIE, B. II, 149, cf. CL 1977, 217. *Echipa... s-a schimbat într-o formaţie blajină pe care o poate învinge orice om în stare să fugă o sută de metri şi să nu leşine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 24/3, cf. SCL 1980, 385–387, v. BREBAN, D., L. ROM. 1981, 580, DSR, CL 1983, 107, 111, ALIL XXX, 211, L. ROM. 1986, 228, L. ROM. 1990, 106, D. ENC., JARNÍK – BÂRSEANU, D. 669. *Odată plezni butoiul de şi leşină de sperietură.* STĂNCESCU, B. 197. *Copiii mi-au leşânat mâncând mălai sărat.* GRAIUL, I, 94. *Da aşa de cumplită căutătură avea, ş-aşa de tare o răcnit, că pe mitropolit l-o trecut... ş-o rămas ca şi mort. Leşinase.* VASILIU, P. L. 246. *Lângă cal ea că cădea Şi ea, frate, nu leşina.* PĂSCULESCU, L. P. 287. *De trei ori a leşinat Şi-apoi viaţa că şi-a dat.* PAMFILE, C. Ţ. 7. *Am leşinat şi-am căzut!* id. ib. 127. *El leşină şi de-abia după două zile se trezi în mijlocul tovarăşilor, cari-l deplânseseră ţinându-l mort.* id. COM. 6, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Trei oameni au leneşit la pământ.* L. COSTIN, GR. BĂN. 128. *Frumuşăl cî n'i-l diszgropa Şî ia cî-l cunoştea Şî pi dânsa leşâna.* DIACONU, VR. 21. *Când pusei picioru-n scară... Şapte mândre leşinară.* IZV. XIII, 44. *M-o iubit un baiat, De trei ori o leşânat.* GREGORIAN, CL. 25, cf. ALR SN VII h 1 890, ALRM IV h 1 474. *Cu mâini părul Că-şi smulgea, Lângă dânsul Leşina.* BALADE, III, 355. *Biata Ana s-o-ndurat În pat lângă ea l-a luat Dar când văzu că-i bărbat De spaimă a leşinat.* FOLC. TRANSILV. III, 184. *Mărgărita de-l vedea, Mărgărita leşina.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 217. *De trei ori pân-la mormânt Am leşinat ş-am căzut.* ib. III, 370, cf. NALR – O I h 67, 147, ib. V h 921, 981, ALR – M I h 166. *Când am pus picioru-n scară, Puica mea era să moară. Când am pus pe celălalt, Puica mea a leşinat.* FOLC. MOLD. I, 504. *M-a sărutat un băiat De trei ori a leşinat.* FOLC. DOBR. 387, cf. NALR – B I h 153, ALR – T II h 216, ZANNE, P. I, 509, II, 597, 635, 701.

2. A suferi un leşin (**2**), a-şi pierde puterile, a fi cuprins de sfârşeală. *Să dea oamenilor tăi, celor ce leşină, pâine.* BIBLIA (1688), 179^2/49. *Din durerea lui au leşinat de la inimă.* HALIMA (1783), 87^v/35. *Ziua leşin şi ohtezi, Noapte suspin, lăcrămezi.* (a. 1800) GCR II, 183/9. *Mai că nu leşină de mânie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 73, cf. LB, cf. ISER. *Mă taie la inimă şi-mi vine să leşin.* SLAVICI, O. I, 316, cf. ALR I 122/361, ib. II/I h 58/362. ✧ Refl. *Mă leşin de foame.* CARAGIALE, O. VI, 116. *Mă leşin de somn d-a-npicioarele.* id. ib. 244. ✧ Tranz. *Cu aprinderea patimilor lui de dragoste, de mânie şi de necaz, îl turbură, îl leşină şi-l nebuneşte.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 308/4. *Plâns şi râs laolaltă îl năuceau, îl ameţiseră, îl leşinau.* POPA, v. 239. *Amestecul de flori, de tămâie şi de miros de cadavru răspândeşte o aromă, care, pe mine, mă ameţeşte şi mă leşină.* ARGHEZI, S. XV, 90. *Loviturile primite îl leşinau abia acum, după ce încetaseră.* PREDA, DELIR. 45. *A găsit din întâmplare un trib de hamachiade şi nu a pregetat câtuşi de puţin să dea iama în ele, leşinându-le pe rând şi făcându-le mai mult moarte decât vii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 8/1. *Cătătura stricatu-i-o, Plămâiele leşinatu-i-o.* MARIAN, D. 207. ✧ Expr. **A leşina de foame** = a fi peste măsură de flămând, a fi mort de foame. Cf. LB, ISER, LM, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, ALR II 4 058/987. *Credea că leşinasem de foame.* D. R. POPESCU, I. Ş. 133. **A leşina de râs** = a râde foarte tare, până la epuizare. *Îl facem... de leşină de râs.* NEGRUZZI, S. II, 225, cf. POLIZU. *Este curios, dar foarte adevărat, zise leşinând de râs unul dintre cei doi condicari.* FILIMON, O. I, 229, cf. PONTBRIANT, D. *Banditii leşinară de râs.* BARONZI, C. III, 53/24. *Albert se întoarse către conte leşinând de râs.* id. ib. VI, 20/4, cf. COSTINESCU, CIHAC II, 669, LM. *Oamenii ce priveau şi mai ales băieţii leşinau de râs.* CREANGĂ, P. 306. *Leşina de râs văzând mutra bătrânei.* CONTEMPORANUL, VI, 35, cf. DDRF, ALEXI, W. *Ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de leşinam de râs.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 35, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Fata se roşi. Preoteasa leşinase de râs.* BASSARABESCU, S. N. 80, cf. CADE, DA II_2. *Făurăscu leşină de râs când îi pomeneşti d-aşa ceva.* KLOPŞTOCK, F. 36, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 70/552, ALR II/I h 34/551, ZANNE, P. 701.

– Prez. ind.: *leşin, léşin* (ALR SV VII h 1 890, ALRM SV IV h 1 474), *leáşin* (ALR SN VII H 1 890/250, ALRM SN

IV h 1 474/250), *leşinez* (ALR SN VII h 1 890/102, 228, ALRM SN IV h 1 474/102, 228); *leşinaz* (ALR SN VII h 1 890/316, ALRM SN IV h 1 474/316). – Şi: (învechit) **leşănă, aleşină** (prez. ind. *aléşin*) (ALR SN VII h 1 890/53, ALRM SN IV h 1 474/53) vb. I, (regional) **leneşi** (L. COSTIN, GR. BĂN.) vb. IV.

– Et. nec.

LEŞINÁRE s. f. Acţiunea de a l e ş i n a şi rezultatul ei.

1. Acţiunea de a suferi un leşin (**1**); pierdere a cunoştinţei. *De beţie şi de leşinare te vei împlea.* BIBLIA (1688), 551¹/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Leşinare nu vine la fieştecare ce să întâmplă numai la o samă.* VÂRNAV, L. 44ᵛ/3, cf. DRLU, LB. *Pătimaşului vine adese leşinare.* CORNEA, E. I, 10/19, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DA II₂, 166.

2. Acţiunea de a suferi un leşin (**2**); pierdere a puterilor. Cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DA II₂, 166.

– Pl.: *leşinări.*

– V. **leşina.**

LEŞINÁT¹ s. n. (Învechit, rar) Leşin (**1**). *Se deşteptă biata fată din acel leşinat greu.* NEGRUZZI, S. II, 9, cf. DA II₂, 166.

– V. **leşina.**

LEŞINÁT², -Ă adj. **1.** Care se află în stare de leşin (**1**), în nesimţire. Cf. ANON. CAR. *Deaca am întrat, am căzdut leşinat ca mortul.* DOSOFTEI, V. S. martie 56ʳ/12. *Au scos un glas mare, apoi au căzut leşinată.* HALIMA (1783), 89ᵛ/17. *Puind oareşcare jivini înlăuntru de un recipienti de unde să să scoată aera, rămâne leşinată.* AMFILOHIE, G. F. 140ʳ/12. *Dealuri şi oameni mulţi, alţii zăcând la pământ, leşinaţi şi răniţi, alţii uitându-se în sus* (a. 1805). GRECU, P. 202, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *Robinson... au căzut leşinat ca un mort.* DRĂGHICI, R. 10/5. *Doming şi eu am tras din valuri pe nenorocitul Pavel leşinat şi curgându-i sânge din gură şi din urechi.* BUZNEA, P. V. 179/20. *Leşinată cade jos, Preste ochii ei să-ntinde a morţii hobot duios.* POGOR, HENR. 153/5. *Vede o femeie... leşinată.* ASACHI, S. L. II, 19. *Soaţa-i de pecate căzu leşinată la pământ.* FM (1844), 143¹/38. *Eu văzând aceasta mă lăsară simţurile şi picai jos leşinat.* ib. (1845), 105¹/6. *Uite, maica e leşinată.* PR. DRAM. 215. *Au căzut jos leşinată.* BĂRAC, T. 34/7. *Cade preste dânsul leşinată.* CONACHI, P. 87. *Îşi pierde sâmţirile şi leşănă, rămâind aşa leşânat... zile întregi.* C. VÂRNAV, H. 23/4, cf. ISER. *Când a venit doctorul, îl găsi mort şi pre mine leşinată.* NEGRUZZI, S. I, 62, cf. POLIZU. *Ridică pe biata fată Ce pe iubitu-i sta leşinată Şi-o ia pe umăr ca fulg uşor.* BOLLIAC, O. 150. *Râde, plânge şi joacă până cade leşinat.* GHICA, S. 440. *Clementina... scăpă sacul de voiagiu ce ţinea în mână şi căzu leşinată.* SION, P. 99. *Căzui leşinat pe patul meu.* FILIMON, O. I, 324, cf. PONTBRIANT, D. *Pe turcul leşinat Îl poartă-n ambulanţă.* ALECSANDRI, POEZII, 454, cf. COSTINESCU, LM. *Caz jos leşinat.* LĂCUSTEANU, A. 57. *Luară cu sine trupul mortului, pe mireasa leşinată şi toate sculele ce erau răsipite prin odaie.* ODOBESCU, S. I, 78. *Ştie că de s-a preface leşinată ai să vii să-i săruţi tălpile* (a. 1878). CONV. LIT. XI, 137. *Un ştrengar... cade leşinat ţeapăn din cauza remuşcărilor ce i le dă consumarea pripită a unui trabuc furat.* CARAGIALE, O. I, 13. *S-a întâmplat o nenorocire, – îşi zise dânsa pe jumătate leşinată.* SLAVICI, N. II, 244. *O dete leşinată în braţele lui Făt-Frumos.* ISPIRESCU, L. 78. *Mumă-mea între dânşii apare leşinată.* MACEDONSKI, O. I, 43. *Gardianul fu scos leşinat prin pod.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 110. *Când mortul n-ar fi murit, ci numai amorţit sau leşinat,... s-ar întâmpla să dea semne de viaţă.* MARIAN, Î. 193, cf. DDRF, BARCIANU. *Am căzut leşinat pe pragul uşei.* SBIERA, F. S. 99. *Îşi pierduse răsuflarea şi căzuse leşinat.* SĂM. IV, 135, cf. ALEXI, W., PÂRVESCU, C. 12. *Nou e şi alaiul cu care e dus Erotocrit leşinat şi rănit, la curtea împărătească.* DR. I, 43, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Leşinat, gardianul e dus din drum la spital.* ARGHEZI, P. N. 157, cf. CADE. *Am impresia că mă voi prăbuşi leşinat.* CAMIL PETRESCU, N. 12. *Leşinat şi mutilat, l-au adus în curte.* id. T. II, 444, cf. DA II₂, 166. *Nici ăsta, mă borăie! E prea leşinat.* IOVESCU, I. P. 27. *Doamna Roxana căzu leşinată în mijlocul odăii.* C. GANE, TR. V. II, 218. *Dumitru Lie şi Ispas, coborâţi şi ei la poruncă, ridicară pe braţe pe copila leşinată.* SADOVEANU, O. VII, 41, cf. SCRIBAN, D. *Un deportat căzuse jos leşinat ori mort.* CĂLINESCU, S. 571. *L-au găsit pe Juvete caraulele, leşinat.* STANCU, D. 189. *Să nu te miri dacă ai s-o găseşti într-o dimineaţă leşinată.* H. LOVINESCU, T. 116, cf. DL. *A căzut jos leşinată.* PREDA, C. I. P. II, 145. *Se prăbuşi leşinat pe podea.* T. POPOVICI, S. 201, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 52, DM. *A bătut-o bărbatu în drumu mare şi-o aruncat-o leşinată în car.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 92, 18/4, cf. L. ROM. 1973, 287, DEX, DSR. *Trupul său... se prăbuşea moale pe podea, leşinat dar neatins.* CĂRTĂRESCU, N. 16. *Odată... era cât pe-aici să nu-l mai putem trezi: zăcu leşinat jumătate de oră.* id. ib. 83. *A ieşit din baltă Mai mult leşinată.* TEODORESCU, P. P. 259. *Grija ei cea mai mare era scăparea tătâne-său, care zăcea leşinat în braţele sale.* MARIAN, T. 22. *Când dădu cu ochii de ei plini de sânge şi morţi... căzu jos leşinată.* STĂNCESCU, B. 216, cf. TEAHA, C. N. 68. *După o luptă uriaşă cu valurile, reuşiseră să-l scoată aproape leşinat la ţărm unde aştepta viteazul Val cu oamenii săi.* FOLC. TRANSILV. III, 337, cf. FOLC. OLT. – MUNT. V, 151. *Atunci ię o pkicat leşânată-odată ğios, cu lumina-n mână.* O. BÎRLEA, A. P. II, 55. ✧ (Substantivat) *Celor leşinaţi dedeşi alinare.* DOSOFTEI, MOL. 75²/14. *Le e lene gura să-şi caşte, parcă-s nişte leşinaţi.* PANN, P. V. I, 109/12. *Celui leşinat... îi dăm să respire eter turnat pe batistă.* VOICULESCU, L. 121. *Umplu un pahar cu apă şi-l duse la gura leşinatei.* STANCU, R. A. IV, 106. *Dervişii se învârteau... cu braţele în lături, cu capul pe un umăr... ca leşinaţii.* TUDORAN, P. 264. *Împinse cu piciorul corpul celui leşinat.* PREDA, R. 107. *Rusul... căzu cu capul în jos, ca un leşinat.* D. R. POPESCU, I. Ş. 178. *Ca leşânaţii şii di moarti ni s-o părut.* GRAIUL, I. 516. ✦ F i g. (Despre obiecte, construcţii etc.) Lipsit de zveltеţe, de suplеţe; căzut, pleoştit. *Biserica necunoscută, cu hramul şters, cu vârful rupt, Cu turla leşinată-n aer, se încovoaie-n osteneală.* ARGHEZI, VERS. 87. *Florile*

şi-au deschis leşinate potirile Şi sufletul şi-au dat cu frenezie. PERPESSICIUS, M. II, 118. *Să fur nevasta din pat, Să las patul leşinat Şi bărbatul ofticat.* PAMFILE, C. Ţ. 296.

2. Care este cuprins de leşin (**2**), de sfârşeală (din cauza foamei, a setei etc.), slăbit peste măsură. [Oaia] *cea zdrobită voi lega şi cea leşinată voiu întări.* BIBLIA (1688), 559²/14. *Şi-i căzne cu capeteli pen garduri, şi leşinaţi de foame.* NECULCE, L. 70. *Au lăsat acolo o samă ce era bolnavi şi leşinaţi.* id. ib. 224. *Pentru ca stomahurile leşinate să-şi întărească, la ospăţ se aşezară.* CANTEMIR, I. I. I, 249. *Săhastrii... leşinaţi de foame.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 332, cf. LB. *Cunoscu, după turbanurile ce se răstogolea pe nisip, că aceştia cari acum era de mâncare astor dobitoace leşinate au fost unii din cei mai viteji ai săi ostaşi.* HELIADE, L. B. I, 233/2. *Cu totul leşinat de slăbiciune, s-au răzămat de un copaciu.* DRĂGHICI, R. 114/17. *Cii vii, leşinaţi de foame, rătăcea ca nişte videnii.* ASACHI, I. I, 140/4, cf. ISER, POLIZU. *Câteva picături de rom care se afla în tigvă însufleţiră inima leşinată a junelui.* BARONZI, I. C. II, 68/12, cf. LM. *Un om leşinat de foame se apropie de moarte.* CONTA, O. F. 218. *Nu-mi vei da vreo pişcătură, căci de foame-s leşinat.* CONTEMPORANUL, I, 688, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se sfârşise la urmă, leşinată de foame.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 256, cf. DA II_2, 166. *A mâncat şi a băut în faţa bătrânului leşinat de sete şi lihnit de foame.* POPA, V. 226, cf. SCRIBAN, D. *Un băiat smead, leşinat de oboseală, cuteză să puie un picior în compartimentul din spatele meu.* ARGHEZI, S. XV, 49, cf. DL. *Leşinaţi de foame, intrară în curtea unei case mai arătoase.* T. POPOVICI, S. 391, cf. DM, DEX, DSR. *Tari-s leşânatî la inimî.* Com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ALR I 103/710, ALR II 4 058/769. *Cu desagii în spinare, leşinat de nemâncare.* FOLC. MOLD. I, 101, cf. NALR – MB I h 47/550. *Păduchele leşinat în frunte s-a aşezat,* se spune despre cineva sărac şi fudul. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 577, MARIAN, INS. 476, 477. ✧ (Adverbial) *Murim de foame şi de urât, miorlăie leşinat Mika-Lé.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 128. ✧ (Prin analogie) *Flămânzi... ca nişte holtei de câni leşinaţi.* DIONISIE, C. 193. *Lei de foame leşinaţi.* PANN, E. II, 69/14. *Smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară şi slabi şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi.* CREANGĂ, A. 123. *Bubico... Să-l vezi... tăvălit, leşinat şi moale ca o cârpă.* CARAGIALE, O. II, 98. *Au ajuns a fi ca nişte mâţe leşinate.* I. IONESCU, B. C. 18/29, cf. XENOPOL, I. R. IX, 226. *După două hămăieli leşinate, s-a lăsat păgubaş, a dat bucuros din coadă şi s-a culcat la loc.* VOICULESCU, P. I, 218. ✦ Fig. (Despre glas sau despre manifestările, mişcările, creaţiile etc. oamenilor, despre lumină, mirosuri etc.) Cu intensitate scăzută, lipsit de tărie, de forţă, de vigoare, de precizie; şters, searbăd. *Vă zguduie arama urechea amorţită Şi simţul leşinat.* EMINESCU, O. I, 25. *Cu glasul leşinat... îi zic.* CARAGIALE, O. II, 173. *Copila se apropie de frate-so umilită, pe jumătate moartă, şi cu un glas leşinat... suspină.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 42. *Când şi când, uşa vreunei clase se deschidea cu o încetineală leşinată.* TEODOREANU, M. II, 7. *I-a adus întâi* [pe italieni] *din ţara lor cea leşinată, cum spun moldovenii.* SADOVEANU, O. I, 9. *Zaratustra era un „monstru dionisic", dar unul care se dezbărase de orice urmă de pesimism leşinat à la Schopenhauer.* BLAGA, Z. 189. *Ministrul adoptă un ton leşinat şi i se destăinui.* STANCU, R. A. IV, 203. *Mă face să sufăr amurgul când văd soarele galben şi leşinat.* id. D. 451. *Matilda se lichefia în ritmul unui tango leşinat şi senzual.* VINEA, L. I, 224. *Glasul său subţire... nu reuşea să fie decât ceva mai miorlăit şi mai leşinat decât de obicei.* PREDA, R. 180. *Părul de morcov leşinat pe braţul care-ncremenise Unde-l împovărau treptat păienjenişuri de abise.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 4/1. *Mirosul de lemn ars se amesteca cu aroma leşinată a cerei de lustruit podelele.* I. GHEŢIE, B. I, 59.

3. (Regional) Mâncăcios, lacom, nesăţios. *Grecii, leşinaţi,... i-au săturat.* ANON. CANTAC., CM I, 190, CF. PAŞCA, GL., UDRESCU, GL. ✧ (Substantivat) *Doară gândiţi ca aicea să vă săturaţi, leşinaţilor!* ŢICHINDEAL, F. 79/3, cf. ALR SN IV 1 087/899. *Ho, leşinato, nu-ţi ajunge cât ţi-am dat!* UDRESCU, GL.

4. (Prin Munt.; despre preparate culinare) Cu prea mult zahăr; ext. tuflit, pleoştit, lăsat. Cf. ALR I 782/90, UDRESCU, GL. *O prăjitură nu trebuie să fie nici aşa leşinată.* id. ib.

– Pl.: *leşinaţi, -te.*

– V. **leşina.**

LEŞINĂTÓR, -OÁRE adj. Care provoacă leşin (**1**), slăbiciune. *Este la partea bărbătească şi la cea femeiască nimfomania o aprinzătoare şi leşinătoare poftă de împreunare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 285/12. *Face tot pântecele codri de culmi, cu cele mai înfricoşate şi leşinătoare dureri.* id. ib. 292/5. *Nu tăia nimic... ce-ar putea să răspândească un miros plăcut sau nu, sau ar putea să scoată gazuri leşinătoare.* MAN. SĂNĂT. 26/3, cf. LM. *Pe drum mă împiedicam şi lunecam în toate noroaiele, istovit, cu somnul sub pleoape ca o beţie amară şi leşinătoare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 59. *A simţit cum îl înfăşoară o aromă bizară, un eter subtil dar atât de leşinător, încât a trebuit să deschidă ferestrele.* VIANU, L. U. 363. *Era o căldură leşinătoare.* BARBU, PRINC. 84. *Le ascultam pe toate trei, cântând pe trei voci nişte cântece imposibil de reprodus, atât de vechi, atât de duios leşinătoare, atât de lipsite de prizî.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 89, 18/2.

– Pl.: *leşinători, -oare.*

– **Leşina** + suf. *-ător.*

LEŞINĂTÚRĂ s. f. **1.** Leşin (**1**). *Hameleonul..., macar că nu fără mari slăbiciuni şi leşinături..., toţi câmpii... şi crăpăturile pământului a scociorî începu.* CANTEMIR, I. I. II, 70, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *În leşinături rămâne fără viaţă, fără mişcări, fără nuri.* POGOR, HENR. 180/14, cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S., RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, 166, DSR.

2. Leşin (**2**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *O dulce leşinătură cuprinde toate mădulările lui.* BELDIMAN, N. P. I, 137/15. *Cu inimi înfocate pătimind leşinături.* PANN, E. III, 11/2. *Simţi că se înmoaie tot şi că l-a luat cu o leşinătură la stomac.* CAMIL PETRESCU, O. III, 413.

3. Epitet peiorativ pentru o persoană lipsită de importanţă, marginalizată. V. scursură. Cf. POLIZU. *Nu mă voi înjosi niciodată să cumpăr slujbă cu bani de la o leşinătură de ciocoi ca tine!* FILIMON, O. I, 168,

cf. COSTINESCU, LM. *Din nenorocirea şi păcatili noastre ale mari însă... ce e mai pleavă, mai leşinătură... cam adesea e capu bucatilor la oraş şi la sat.* JIPESCU, O. 86, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 166. *În automobilul meu au ajuns să se lăfăiască toate leşinăturile!* KIRIŢESCU, G. 200. *Uf, leşinătură ce eşti; nu te mai satură Dumnezeu!* UDRESCU, GL., cf. ZANNE, P. II 597.

4. Epitet peiorativ pentru o persoană foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de putere. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, 166, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: *leşinături.*

– **Leşina** + suf. *-ătură.*

LEŞINÂND, -Ă adj. (Rar) Care leşină (1), care este pe punctul de a leşina. *O! voi cari pozaţi ca eroi leşinânzi a[i] romancierilor franezi, voi cari iubiţi ca sentimentalii germani..., voi trăiţi mult.* EMINESCU, O. VII, 182.

– Pl.: *leşinânzi, -de.*

– V. **leşina.**

LEŞIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui l e ş i e [1]. Cf. com. MARIAN.

– Pl.: *leşioare.*

– **Leşie** + suf. *-ioară.*

LEŞIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** Leşietic (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, CIHAC I, 142. *La holeră... apucă pe cineva diaree straşnică... apoi în curând numai materii ca apă de orez, leşiioase.* CONTEMPORANUL, III, 107, cf. DA II_2, 165. [Leşia] *are proprietăţi caustice şi caracter leşios.* ENC. AGR. III, 551. *În altă parte, alt şuvoi de apă leşioasă, uneori fierbinte, alteori neînchipuit de rece.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 11/5. *Bătrâna opărea în zilele astea gogoşile de mătase în curte... şi se răspândea peste tot un miros leşios de ciorbă ca de raci.* CAMIL PETRESCU, O. I, 336, cf. DL. *Capotul ei răspândea un miros leşios de bucătărie.* T. POPOVICI, S. 74. *Se ascundea... pe sub crengile grele ale salcâmilor încărcaţi de flori cu miros dulceag, leşios.* BĂNULESCU, C. M. 327. *Câţiva trăgeau dintr-o sticlă cenuşie plină pe trei sferturi cu ţuică leşioasă, slabă.* BREBAN, A. 42. *În vestibul pătrunsese, în numai câteva secunde, cam o găleată de apă leşioasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, CHEST. II, 461/1, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 798/770.

2. F i g. Leşietic (2). *Timpul trece anevoie... greoi şi leşios ca o apă stătută.* VINEA, L. II, 95. *Fumul îi ajunsese din urmă, îi însoţea şi-i preceda, arătându-le calea şi tăind o şi mai sumbră cale pe panta leşioasă a cerului.* v. ROM. februarie 1958, 37. *Totul era leşios, pe cer se târau nori albi.* BARBU, PRINC. 123. *Răcneau imnuri spre cerul leşios.* id. S. N. 331.

– Pl.: *leşioşi, -oase.*

– **Leşie**[1] + suf. *-os.*

LÉŞIŢĂ[1] s. f. v. **lişiţă**[1].

LÉŞIŢĂ[2] s. f. v. **lişiţă**[2].

LEŞNECÚŢ s. n. v. **leşnicuţă.**

LÉŞNIC[1] s. m. (Învechit şi regional) Pândă; p. e x t. loc ascuns de unde cineva pândeşte (1). *Ascuns să supune-n leaşnici cu bogaţâi, Ca să vicleneasc㠄 să nu-l sâmţă alţâi.* DOSOFTEI, PS. 33/7. *Li-i gândul rău să-m facî şi veaste streină Să pun leaşnici, întind laţuri şi stau de vineadză.* id. ib. 184/7. *Şede în leşnici cu cei bogaţi, într-ascuns să ucigă pre cel nevinovat* (a. 1710). GCR I, 364/37, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Bordeiul de pândă, căruia Căta îi spunea leşnic, era săpat în coastă între nişte brădani.* în L. ROM. 1980, 228, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

– Pl.: *leşnici.* – Şi: (învechit) **leáşnic** s. m.

– **Leş**[2] + suf. *-nic.*

LÉŞNIC[2] s. n. (Regional) Plasă pentru pescuit; crâsnic. Cf. DDRF. *Încă înainte de sosirea acestei epoce, toţi îşi pregătesc lejnicele sau crâsnicele şi pleacă la păraie.* ANTIPA, F. I. 193, cf. id. P. 105, PAMFILE, I. C. 68, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DEX, H X 356, VICIU, GL., ALR I 1 737/223, 227, 229, com. din MORĂNENI – TOPLIŢA, GLOSAR REG. 44.

– Pl.: *leşnice.* – Şi: **léjnic, léşniec** (PAMFILE, I. C. 68, DEX) s. n.

– Cf. bulg. л е ш н и к „alună".

LEŞNICÚŢĂ s. f. (Prin sudul Transilv.) Ţesătură de mici dimensiuni (din lână) cu dungi colorate, folosită ca ornament. Cf. TDRG. *La dreapta, e prins de rochie un leşnecuţ roşu şi o năframă, frumoasă şi mare.* PĂCALĂ, M. R. 172. *Pe culmea acăţată de o prăjină... sunt orânduite cu gust leşnicuţele în diferite mostre.* id. ib. 412, cf. 523.

– Pl.: *leşnicuţe.* – Şi: **leşnecúţ** s. n.

– Cf. l e ş n i c [2].

LÉŞNIEC s. n. v. **leşnic**[2].

LEŞNÍT, -Ă adj. (Prin Olt.) Lihnit. *Era leşnit de foame.* PAŞCA, GL.

– Pl.: *leşniţi, -te.*

– Contaminare între **leşinat** şi **lihnit.**

LÉŞNIŢĂ s. f. (Prin sud-vestul Mold.) Crâsnic. Cf. H X 68, I. CR. IV, 55.

– Pl.:?

– Cf. l e ş n i c [2].

LEŞÓI s. n. v. **lesoi.**

LEŞÓS, -OÂSĂ adj. (Învechit, rar) Cadaveric, vânăt. Cf. DDRF.

– Pl.: *leşoşi, -oase.*

– **Leşie**[1] + suf. *-os.*

LÉŞTEAV, -Ă adj., adv. v. **liştav.**

LEŞTÉU s. n. **1.** (Prin Transilv.) Plasă de prins peşte; crâsnic. Cf. MÂNDRESCU, UNG. 164, TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D., L. ROM. 1980, 229. *A doua zi-şi lăpădă toate hainele de pe sine şi se îmbrăcă într-un leşteu.* RETEGANUL, P. IV, 30, ALR I 1 734/266, 1737/144, 259, 269, 361, ALR II/260, MAT. DIALECT. I, 285.

2. Heleşteu. *Nu ştiu în puţ l-au aruncat, Sau în leşteu l-a-necat.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 307. ✦ (Adverbial, în forma *leşdeu*) Leoarcă[1] (**II**). *M-a plouat de m-a făcut leşdeu.* FRÂNCU – CANDREA, M. 102, cf. DR. IV, 828.

– Pl.: *leşteie* şi, regional, *leşteauă* (ALR I 1 737/259, 269, 361, ALR II/260, MAT. DIALECT. I, 285). – Şi: (regional) **leşdéu, liăşău** (ALR I 1 737/144; pl. *liăşauă* ib.) s. n.

– De la **heleşteu**.

LEŞTREÁNG s. n. (Regional) Rangă[1] (Libotin – Târgu Lăpuş). Cf. LEXIC REG. II, 112.

– Pl.: *leştreanguri*.

– Cf. germ. Brechstange, Eisenstange.

LEŞUÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. (Regional) A provoca o stare de slăbiciune, de sfârşeală. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *Unchiaşul mâna, mâna, zor, zor, şi calea nu se mai isprăvea, şi foamea îl leşuia, şi setea îl ardea.* DELAVRANCEA, S. 251, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Nu ştiu cum o fi la lumea ailaltă, dar pe mine durerea mă leşuieşte la stomac.* KIRIŢESCU, G. 266, cf. DL, DEX. *Şoarecile... leşuit de foame nu scoase capul.* PLOPŞOR, C. 146. ✧ Fig. *Scrieri dulcegi, molii, otova, şi cari azi, de la pagina a doua, te leşuie la inimă.* ap. TDRG. ✦ Refl. şi refl. pas. (Despre oameni) A se simţi lipsit de putere, a avea o stare de slăbiciune; a se sfârşi (**9**). Cf. CIAUŞANU, V. *Să leşuieşte de foame.* NALR – O I h 147/931.

2. Tranz. (Prin sudul Transilv.) „A înfrunţi". Cf. LEXIC REG. II, 52.

3. Intranz. (Învechit, rar) A flecări, a pălăvrăgi. *Să nu mai umble să leşuiască.* ap. CIHAC II, 168, cf. 725.

– Prez. ind.: *leşuiesc*.

– Cf. leşin.

LEŞUÍ[2] vb. IV. Tranz. şi intranz. (Învechit şi regional) A urmări sau a cerceta pe ascuns sau dintr-un loc ascuns (pentru a prinde, a ataca, a afla, a surprinde), a spiona, a iscodi; a sta la pândă; a aştepta (ascunzându-se) să se întâmple ceva sau să prindă pe cineva; a pândi (**1**), a aleşui. *Latră (leşuiaşte* D, *veînreadză* H*) se sapă mişelul, se sapă mişelul se-l aducă.* PSALT. SCH. 15. *Unii leşuiesc trupul tău să-l înghiţe, alţii sufletul tău să-l mănânce.* VARLAAM, C. 335. *Diavolul... în toate dzile leşuia să împiadece mărturia şi învăţătura svântului.* id. ib. 372. *Deaca-mi deaderă de ştire că jidovii leşuiesc după el, numaidecât trimeş pre el la tine.* N. TEST. (1648), 166[v]/20, cf. ANON. CAR. *Necredincioşii ce lăcuia la Lazichiea, pândindu-l leşuind la strâmtoare pre unde-i fu a trece.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128[v]/21. *Ca leu în ogradă ascuns leşuiaşte, Tupilaş s-apuce şi să căpuiască.* id. PS. 33/12. *Leşuiaşte într-ascuns ca un leu întru ograda sa, pândeşte să apuce pre cel sărac.* N. COSTIN, LET. II, 32/29. *Cu mare oaste leşuia lângă Dunăre în dreptul Bulgariei, ca să împedece trecerea oştilor domnului craiu.* ŞINCAI, HR. I, 337/5. *Aştepta şi leşuia în Moldova, pre cine vor alege prinţ.* id. ib. II, 285/34, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, DDRF, GHEŢIE, R. M. 237, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. 102, L. ROM. 1980, 227, ib. 1984, 423, ib. 1988, 526, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 409/335, 345, L. ROM. 1961, 128. (Fig.) *Să să scruteaze din oraş scârba, Să nu mai îmble să leşuiască.* DOSOFTEI, PS. 180/9. ✦ (Regional) A iscodi, a ispiti. *L-am leşuit.* ALR I 1 428/268.

– Prez. ind.: *leşuiesc*.

– Din magh. **lesnic**.

LEŞUÍ[3] vb. IV. Refl. (Regional) A se spăla pe cap; a se la[3] (**2**). *Nu s-a leşuit.* ALR II 3 391/29.

– Prez. ind.: *leşuiesc*.

– **Leşie[1]** + suf. *-ui*.

LEŞUIÁLĂ s. f. (Regional) Sfârşeală la stomac; slăbiciune, leşin (**2**); (regional) leşială. *Gura-i era uscată şi buzele arse, în stomah avea o leşuială.* VLAHUŢĂ, N. 41, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Numai cât le vedea, îl şi apuca un soi de leşuială.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 289, cf. DL, DEX, L. ROM. 1980, 227, 229. *Îi vine leşuială, leşină.* NALR – O I h 147/928, cf. com. din TURNU MĂGURELE.

– Pronunţat: *-şu-ia-*. – Pl.: *leşuieli*.

– **Leşui[1]** + suf. *-eală*.

LEŞUÍRE s. f. (Învechit şi regional) Pândă; pândire. *Şedea în loc de leşuire* (a. 1651). JAHRESBER. III, 177, cf. LM. *Când te întâlneşti de mai multe ori cu calul dracului, prinde-l şi-i rupe capul, că numai aşa scapi de leşuirea satanei.* MARIAN, INS. 564, cf. L. ROM. 1980, 227, ib. 1987, 435.

– V. **leşui[2]**.

LEŞUÍT, -Ă adj. (Regional) Sfârşit, slăbit, leşinat (de foame); (regional) leşiat[2]. *Stomacul îi era leşuit, ş-o silă grea îl apăsa pe inimă.* VLAHUŢĂ, N. 75. *Inimile amândurora se strângeau, reci şi leşuite, ca într-o amorţeală de veci.* id. ib. 113. *Ai tânjit cât ai tânjit aşa, leşuit şi mahmur, pe picioare.* KLOPŞTOCK, F. 16, cf. DL, DEX, UDRESCU, GL. *Lupul, leşuit şi el, dar se făcea că habar n-are.* PLOPŞOR, C. 11. (Fig.) *Convorbirea noastră ar fi fost leşuită ca moşmoanele din grădină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 167.

– Pl.: *leşuiţi, -te*.

– V. **leşui[1]**.

LEŞUITÓR s. m. (Învechit, rar) Persoană care pândeşte, care stă la pândă. *Vrând să meargă el în Siriia, pusără lui jidovii leşuitori.* N. TEST. (1648), 161[v]/12. *Puind leşuitori să-l omoară pre el pre cale.* ib. 168[r]/13. *Leşuitorii... pizmaşilor.* DOSOFTEI, PS. 191/20, cf. DR. IV, 116, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. 87, L. ROM. 1980, 227.

– Pl.: *leşuitori*.

– **Leşui[2]** + suf. *-tor*.

LEŞUITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pândă. *Preşede în lătrături (lătrători* C[2]*, lăuntruri* C*, leşuituri* D*, părişii* H*) cu bogaţii, întru ascunşi se ucigă nevinovatul.* PSALT. 14. *Leşuiturile pizmaşilor.* DOSOFTEI, PS. 191/20. *Nime nu scapă de leşuiturile vrăjmaşului.* id., ap. TDRG, cf. GR. S. I, 305, L. ROM. 1979, 571, ib. 1980, 228, ib. 1987, 435.

– Pl.: *leşuituri*.

– **Leşui[2]** + suf. *-tură*.

LET¹ s. n. v. **leat**.

LET² s. n. v. **leti**.

LETÁ vb. I. T r a n z . ş i r e f l . (Latinism învechit) A (se) bucura; a (se) veseli, a (se) desfăta. *Ce stare pentru inimă ca a me să pitrec în patul meu, stând de-a pururi letat multor toane şi nebăgări de samă.* CANTACUZINO, A. 54ʳ/1, cf. FONTANIN, în L. ROM. 1981, 122, LM.

– Prez. ind.: *letez*.

– Din lat. **laetari**.

LETÁL, -Ă adj. **1**. Care provoacă moartea (**1**); mortal (**1**), ucigător, (învechit) mortifer, (latinism învechit) letifer. *Lovitură letală.* LM, cf. GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., ALEXI, W. *Doza poate fi: a) utilă..., e) letală, doză capabilă să producă moartea organismului.* ABC SĂN. 137, cf. D. MED., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., DSR, DREV, D. ENC. *Imensele progrese tehnologice au creat arme letale, ce ar putea fi, şi sunt, utilizate de către cei puternici şi lipsiţi de principii.* ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 20/3, cf. NDN. (F i g .) *Templul poporului a fost o pilulă minusculă în care erau concentrate în doză letală toxinele civilizaţiei contemporane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 22/1. ✦ Care duce la moarte, care sfârşeşte cu moartea; fatal. *Sultanul Murad e încă tot bolnav, deşi se sperează că boala sa e cronică şi nu va avea urmare letală.* EMINESCU, O. IX, 163, cf. ENC. ROM. *Medicament cu efect letal.* DA II_2, 168. *Când un medic, chemat la căpătâiul unei persoane grav bolnave, constată un caz letal..., modul de a vorbi al medicului comunică nu numai ştirea că suferinţa bolnavului urmează să se termine prin moartea apropiată. Acest mod de a vorbi zugrăveşte şi pe cel care-l întrebuinţează.* VIANU, în L. ROM. 1955, 46. *În unele cazuri, boala poate avea un sfârşit letal.* ABC SĂN. 360.

2. (Biol.; despre factori genetici sau dobândiţi, în special despre gene) Care provoacă moartea celulelor sexuale, a ovulului fecundat, a embrionului sau a individului imediat după naştere. Cf. ENC. AGR., D. ENC., NDN.

– Pl.: *letali, -e*.

– Din lat. **letalis**, fr. **létal**, it. **letale**.

LETALITÁTE s. f. (Med.; învechit) Caracterul a ceea ce este letal (**1**); (s p e c .) condiţie care face ca o leziune, o maladie etc. să fie mortală. *Despre letalitatea unei vătămări are a documenta medicul.* ap. LM. ✦ Mortalitate; (s p e c .) raportul dintre numărul de decese datorate unei anumite boli (epidemice) şi numărul total al deceselor într-un interval de timp determinat. *Este cert că indicele de letalitate a fost foarte ridicat.* G. BARBU, A. V. 180, cf. D. MED., DEX, D. ENC., NDN. ✧ *Letalitate infantilă* = raportul dintre decesele copiilor de vârstă sub un an şi numărul total al deceselor survenite într-un interval de timp determinat. Cf. D. MED.

– Din fr. **létalité**, lat. med. **letalitas, -atis**.

LETÁNIE s. f. v. **litanie**.

LETÁRG s. n., s. m. **1**. S. n. (Med.; învechit) Letargie (**1**). *Boală carea să chiamă letargus, adecă de boala ceaea ce, când dorm, ei hrăpesc şi fac grozav* (a. 1651). în D. Î. LAT. – ROM. *Litargo iaste o patimă împotriva zmintelii de minte, adecă o amorţire şi... o adormire şi un somn nesculat.* MEŞT. DOFT. I, 43ʳ/29. *Doctorii... în Paris fură într-adevăr aşa de norocoşi a vindeca cu totul pe un tiner, care pătimea de un letarg (adormire) necurabil.* VASICI, M. I, 20/4. *Se arată o întărâtăciune mai cumplită în sistema nervoasă..., capul este zăbunit sau de tot ameţit, care ameţeală atâta se lăteşte, de mintea înceată cu totul a lucra, vorba este gângănitoare şi beţivul cade acuma în un letarg (somn adânc), care lasă după sine o lângezime mare.* FM (1844), 59/17. *După ce se deşteaptă bolnava din acel litargiu, vădzu în braţele sale un prunc deplin sănătos.* CALENDAR (1858), 68/3.

2. S. m. (Învechit, rar) Persoană aflată în letargie (**1**). Cf. DRLU.

– Şi: (învechit, rar) **létargus, litárgo, litárgiu** s. n.

– Din ngr. **λήθαργος**, lat. **lethargus**.

LETÁRGHIC, -Ă adj. v. **letargic**.

LETARGHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Letargic. Cf. DRLU.

– Pl.: *letarghiceşti*.

– Cf. ngr. λ η τ α ρ γ ι κ ό ς .

LETARGHÍE s. f. v. **letargie**.

LETÁRGIC, -Ă adj. **1**. (Med.) Care ţine de letargie (**1**), privitor la letargie, propriu, caracteristic letargiei. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *El au încredinţat cum că în starea letarghică în care să afla, auzea toate ce să vorbea şi acele ce să făcea împregiurul lui, fără a putea face vro mişcare.* AR (1837), 387 bis²/21. *S-a arătat că el, după o scurtă boală, căzuse într-un somn letargic; după zisele lui el auzea toate câte se vorbea şi se făcea împrejurul lui, fără a putea să se mişte.* ROMÂNIA, nr. 26, 4/3, cf. POEN. – AAR. – HILL, v. 97²/33, NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Statistica medicală a înregistrat multe cazuri de somnuri letargice.* F (1869), 236, cf. COSTINESCU, LM. *Acest fenomen, somnul letargic, nu-i rar la isterice.* CONTEMPORANUL, III, 377, cf. DDRF, ŞĂINEANU, BARCIANU. *Deşi în stare letargică, avea de timpul acelei suferinţe o noţiune confuză a unui chin cumplit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 250, cf. CADE. *Întins în nemişcare letargică a stat două luni să gândească şi să simtă pentru toată umanitatea.* C. PETRESCU, Î. II, 75. *Ca omul care se deşteaptă dintr-un somn letargic, a privit surprins în jurul lui.* COCEA, S. III, 135, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ✧ *Encefalită letargică* = boală infecţioasă a encefalului, care se manifestă prin febră, somnolenţă şi paralizie. Cf. DL, DM, D. MED. I, 467, DEX, DN³. ✦ (Învechit, rar; despre animale) Care hibernează. *Aşa precum marmoţii (un fel de urşi), şerpii şi alte vietăţi letargice dorm amorţite în timpul iernei, asemene se vede a se întâmpla şi cu insectele veninoase ale pestei (ciumei).* CORNEA, E. I, 116/28.

2. F i g . (Despre oameni) Apatic, indolent, nepăsător, nesimţit (**2**); inactiv, pasiv (**1 2**). Cf. POEN. –

AAR. – HILL, v. 97²/33, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. *Oamenii lui Dreyer calcă prin viaţă inerţi, letargici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 6, 17/4. ✧ (Adverbial) *Omul să nu zacă... letargic ca dobitoacele.* RUSSO, S. 6. ✦ (Rar) Care nu se remarcă prin nimic; lipsit de valoare, fără importanţă. *Petru cel Şchiop, afară de o scurtă interumpere, îşi conservă letargica domnie până la anul 1591.* HASDEU, I. v. 207.

– Scris şi: *lethargic* (LM). – Pl.: *letargici, -ce.* – Şi: (învechit) **letárghic, litárgic** (I. GOLESCU, C.) adj.

– Din ngr. **ληθαργικός**, lat. **lethargicus, -a, -um**, fr. **léthargique.**

LETARGÍE s. f. **1.** (Med.) Stare patologică caracterizată prin somn profund şi prelungit, însoţit de diminuarea funcţiilor vitale; moarte aparentă; (învechit) letarg; p. gener. leşin (**1**). *Litarghia să naşte din flegmă mai umedă şi mai rece, care umezeşte capul.* MEŞT. DOFT. I, 43ʳ/33, cf. DRLU. *Cu canonul homiopatic se adorm şi însuşi în letargie.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXV/28. *A-l duce în casa tatălui său, nu era nicidecum un mijloc de a-l mântui, era ca şi când ar duce un şoarece înaintea unei pisice sau un om în letargie a-l pune în mormânt.* HELIADE, D. J. 145/11, cf. I. GOLESCU, C. *Rareş, domnul ei cel legiuit..., ca de fulger atins, răsări din letargia în care era căzut înaintea criptei lui Alexandru cel Bun.* ASACHI, S. L. II, 174, cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 97²/30. *Zoe pătimeşte de durere de cap..., cu spasmuri şi convulsiuni... M-a auzit şi a surâs cu toată letargia ei.* C. A. ROSETTI, N. I. 13. *O fată de 18 ani, sănătoasă, însă plecată spre melancolie şi tăcere, după nişte mari patimi ale inimei, căzu într-o tăcere adâncă... ce ţinu aceasta câteva zile în depline letargie (somn fără simţire)...; acesta stat ţinu 6 săptămâni, în care vreme întreagă zăcea ea ca un cadavru, nearătând alt semn de viaţă decât baterea vinei şi ceva resuflare.* VASICI, M. I, 44/12. *În categoria cea d-al doilea se află... cazurile de litargie, de sincopă, de leşinuri, pricinuite câteodată de unele materii otrăvitoare narcotice.* KREŢULESCU, M. 93/8. *În urmă, cuprinzându-se de o boală cumplită, după însuşi voinţa lui îl făcură monah, când se afla în cea mai de pe urmă litargie.* IST. M. 179/26. *Se vindecă astă patimă cu doftoriile letargiei (ameţelii).* CORNEA, E. I, 21/12. *Litargia este un somn adânc, în care zace omul ca mort şi nesimţit.* id. ib. 102/6, cf. NEGULCI. *Afuziile se pot întrebuinţa la spazmul cel mare (tetanus), la încleştarea gurei, la letargie (somn adânc), la turbăciune şi moarte părută.* FĂTU, D. 32/22, cf. STAMATI, D. *Adeseori prin ajunare s-au văzut oameni scăpând fără greutate de suferinţi caterale sau gutunăroase..., ba chiar şi de letargie şi apoplecsis (domla).* CALENDAR (1854), 43/17. *Convulsiile îl apucară şi un leşin grozav ca moartea îi îngheţă trupul... Lăpuşneanul se trezise din letargia sa.* NEGRUZZI, S. I, 160, cf. POLIZU. *Neputând nici prin voacea, nici prin mişcare să apere trupul cel schingiuit, Mazepa căzdu în o litargie, inima i se cuprinsă de un leşin şi din ochi i scăpătau câteva scântei ca din o lumină ce este aproape a se stânge.* CALENDAR (1859), 99/25. *Iscusita femeie rămase în această stare de letargie prefăcută, până când văzu pe postelnicul plângând ca un copil şi cerându-i iertare.* FILIMON, O. I, 120, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., FROLLO, v. 306, COSTINESCU, LM. *În letargia în care-l aruncase durerea sa cea adâncă, Ioan n-auzi nimica.* EMINESCU, G. P. 58, cf. DDRF. *Căzând Lăpuşneanu în letargie, încunjurimea lui se grăbi de a-l mirui, punându-i numele de Pahomie.* XENOPOL, I. R. V, 84, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Letargia este o turburare nervoasă compatibilă cu viaţa şi chiar cu sănătatea, cu condiţia însă ca... bolnvul să fie îngrijit şi hrănit.* BIANU, D. S. *De multe ori îmi închipui că am căzut într-o letargie adâncă şi că lucrurile pe care le văd cu amintirea au rămas... aşa cum le-am lăsat când m-a furat somnul.* ANGHEL, PR. 117, cf. CADE. *Unul câte unul, bolnavii prindeau să se deştepte din letargia ori din suferinţile lor.* SADOVEANU, O. XVI, 187, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1981, 223, D. ENC., NDN. ✦ (Învechit, rar) Hibernare. *Cu polenul, ea* [= albina] *frământă ceara şi clădeşte păreţii chiliilor ce le umple de miere, cu scop de a se nutri la timpul cel aspru, cum s-ar ivi un soare frumos şi ar deştepta-o din litargia sa şi i-ar da pofta de mâncare.* BREZOIANU, A. 548/7. *Dupe împreunarea lor, viperii s-ascund şi nu se mai văd pe câmp şi rămân în zilele călduroase ale verii ascunşi în găurile lor până în iarnă, când atunci cad într-un fel de amorţire şi de letargie (somn adânc), în care rămân toată iarna.* ISIS (1859), 163/18. ✦ Senzaţie de slăbiciune generală a organismului (de obicei, în urma unei suferinţe fizice sau sufleteşti); lipsă de putere, extenuare, lâncezeală (**1**), moleşeală (**1**), sfârşeală, toropeală (**1**), somnolenţă. *Sufăr foarte şi nu mai ştiu... nici ce simţ, nici ce voiesc. M-am deşteptat pe la orele 6 1/2 şi m-am luptat în pat într-o letargie cu sufletul şi cu trupul.* C. A. ROSETTI, N. I. 176. [Ţipătul] *străbătu ca un fior jalnic muţenia străzii, zvârcoli într-un vis urât vecinii amorţiţi în letargia somnului greu de dimineaţă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 238. *Din letargia fermecată, Mimi se deşteptă aiurită.* id. ib. II, 293. *Un vuiet surd... începea să zguduie oraşul abia trezit din letargia somnului.* COCEA, S. II, 278. *De multe ori când Fulga se trezea în fotoliul său de letargie, nu mai găsea de veghe lângă el decât pe Ada.* VINEA, L. II, 85.

2. Fig. Apatie, delăsare, nepăsare (**2**); indiferenţă, indolenţă, nesimţire (**2**); inactivitate, pasivitate (**2**). *Nu trebui a căuta oameni învăţaţ, oamenii ce lăcuiesc această ţară să mai trezesc din a lor litharghie când sosăsc corăbiile, dar îndată ce purced iarăşi întră în stare tembelâcului lor.* IA I, 142ᵛ/13. *Pe când limbele moderne, treptat agiunsese la culmea culturei lor, a noastră de abie acum trezită din litarghia sa în vârstă de copilărie, spre a agiunge la gradul culturei acelora..., este nevoită a îndesa paşii.* ASACHI, Î. 2/14, cf. POEN. – AAR. – HILL, v. II, 97²/30. *Drumul de fier... a schimbat faţa ţinutului acestuia, însă nu cred că în favoarea românilor, carii zac în letargia morţii, în întunecimea egipteană, deşi plătesc bani frumoşi.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 158. *Astăzi toată lumea cearcă şi caută: nu numai naţiile ce să găsesc mergând în fruntea civilizaţiei,... dară şi acele mai întunecate, mai molăşate, se trezesc din letargia lor.* I. IONESCU, F. 4/7. *Acea letargie morale care stăpâneşte mintea unui om*

mai mare şi îi întoarce toate pasurile în greşeli, când providinţa a hotărât surparea lui, Mihai era îndoios, nehotărât, fără voinţă statornică. BĂLCESCU, M. V. 498, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Ah! Îmi mai spune când se trezeşte Din somn poporul înmărmurit... Spune-mi atunce când se deşteaptă Din letargia ce-l absorbea Ce perspectivă îl mai aşteaptă Şi ce mai poate oare spera?* ROM. LIT. (1855), 11/34. *În acest period întunecos... putem zice că spiritul omenesc a căzut atunci într-o letargie adâncă, într-un somn asfictic, din care s-a resculat tocmai după o mie de ani (de la 475 până la sfârşitul secolului al 15-lea).* BARASCH, M. I, 7/10. *Românul, deşteptându-se din letargia sa, începu a se întreba pre sine ce gânganie bipedă este el pe lume.* NEGRUZZI, S. I, 202. *Veţi scăpa din letargia care în curând are să vă omoare politiceşte* (a. 1858). IORGA, S. D. XVIII, 35. *Cuvintele acestui deputat au fost toxinul care a deşteptat pe români din letargia în care se aflau.* GHICA, S. 173. *Români! E timpul să vă deşteptaţi din letargia în care v-au aruncat regimul moliciunei şi al egoismului!* FILIMON, O. II, 10, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Iată! Lumea se deşteaptă din adânca-i letargie!* ALECSANDRI, P. II, 6, cf. COSTINESCU, LM. *Cea mai uşoară deşteptare va fi de ajuns pentru a trezi pe aceşti scriitori din felul de letargie intelectuală în care se află.* MAIORESCU, CR. II, 254. *Cunoştinţele istorice... ne deşteptau pe toţi din acel fel de letargie în care eram căzuţi.* id. D. I, 313. *Deşteptaţi din letargia noastră de aproape doi secoli, iată-ne întorşi la vechea tradiţiune de bărbăţie românească.* ODOBESCU, S. III, 440. *Micile state de pe Peninsula Balcanică, ieşite din letargia în care le ţine domnia turcească, ar forma... un pericol mult mai mare pentru liniştea Europei.* EMINESCU, O. IX, 154. *Nu v-a scos din letargia unui somn stupid şi van?* CONTEMPORANUL, II, 333. *Tocmai când naţia română ajunge la conştiinţa drepturilor sale, se trezeşte şi acea maghiară din letargia în care se afla.* XENOPOL, I. R. XII, 9, cf. ŞĂINEANU, CADE. *Scriitori care după două volume cad în letargie.* TOPÎRCEANU, O. A. III, 307, cf. SCRIBAN, D. *Domnule deputat, este timpul, cred, să ieşiţi din letargia morală în care vă aflaţi şi, împreună cu colegii dumneavoastră,... să alcătuiţi o „Ligă pentru apărarea prestigiului politic".* ARGHEZI, S. XXXIV, 303. *Principiul ei* [moralei lui Schopenhauer] *de bază e lethargia stoică (Gleichmut), alungarea grijilor individuale de care se leagă durerea, prin asceză şi euthanasie.* CĂLINESCU, O. XIII, 17. *Acum e timpul să ieşi din letargie.* PREDA, C. I. P. II, 77, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DREV, D. ENC., NDN.

– Scris şi: *lethargie, litharghie.* – Pl.: *letargii.* – Şi: (învechit) **letarghie, litargie, litarghíe** s. f.

– Din ngr. **ληθαργία**, lat. **lethargia**, germ. **Lethargie**, fr. **léthargie**.

LÉTARGUS s. n. v. **letarg**.

LÉTCĂ s. f. (Regional; şi în sintagma *fus de letcă*) Vergea de fier cu care este prevăzută sucala (**1**) şi pe care se introduc mosoarele sau ţevile (**I 2**), în vederea depănării pe ele a firelor dintr-un scul (aflat pe vârtelniţă). *Numai ce văd că una scoate o letcă de sub pat, se suie în horn şi prinde-a descânta.* SADOVEANU, O. I, 598. [Ursăriţa] *adusese şi letca, şi făcea multe întorsături şi împunsături cu dânsa în hornul sobei, mormăind şi blăstămând.* id. ib. V, 344, cf. H XVIII, 144, GLOSAR REG. *Apoi, cu un fus de letcă începu a o frige pe sub coadă.* ŞEZ. VII, 11. *Pui trii ceri, o frigari, letca (cu cari faci în ţăvi la ţăsut) ş-o potcoavî di cal. Li bagi în foc, li stângi în apî.* GR. S. VI, 303. ✦ P. ext. Sucală (**1**). Cf. CIHAC, II, 170. *Tortul l-au depănat pe râschitoriu spre a-l face căleap; călepele s-au fiert cu leşie să se înălbească, apoi le-au pus pe vârtelniţă, de pe care au început a le depăna pe mosoare cu letca.* CREANGĂ, O. 293, cf. id. GL. *Letca constă din două picioruşe prinse în partea dedesupt c-o chingă, iară în capetele de sus având câte o borticică în care se bagă un fus lung de fier.* F (1885), 336, cf. ŞĂINEANU, DAMÉ, T. 140, ENC. ROM., ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 260, CADE. *Du-te şi-ţi vezi de letcă şi nu mai sta aicea stâlp, lângă mine.* SADOVEANU, O. VII, 315, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DR. XI, 193, LTR^2, DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET., DEX, V. BREBAN, D. G., H I 102, X 86. *Letca este o sucală pentru mosoară; se învârte cu palma şi are pe fus o cărigă.* BREBENEL, GR. P., cf. VÂRCOL, V., com. din BUCOVINA şi din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR II/141, ALR SN II h 457, ib. h 457, GLOSAR REG. ✦ (Prin sud-estul Mold. şi prin sud-estul Ban.) Unealtă întrebuinţată la ţesut, nedefinită mai îndeaproape. Cf. H III 311, XVIII 288.

– Pl.: *letci* şi (învechit şi regional) *letce* (TDRG, CADE, ALR SN II h 456/514). – Şi: (regional) **léctă** s. f. PUŞCARIU, L. R. II, 151.

– Din bulg. **летка**.

LÉTCON s. n. Unealtă (electrică) formată dintr-un corp de cupru prevăzut cu o tijă cu mâner izolator, care serveşte la topirea cositorului, plumbului etc., în vederea lipirii pieselor metalice; ciocan de lipit. Cf. L. ROM. 1955, nr. 6, 20. *Studentul aruncase letconul cât colo.* V. ROM. decembrie 1958, 26, cf. L. ROM. 1966, 364, 1967, 494, LTR^2, M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DSR, DREV, D. ENC., NDN.

– Pl.: *letcoane*.

– Din germ. **Lötkolben**.

LÉTE s. f. sg. (Ban. şi prin Olt.) Timp liber, răgaz (**I 3**). V. vreme (**I 2**). Cf. BL V, 144. *Avui câta lete.* VÂRCOL, M., cf. GR. BĂN., NOVACOVICIU, C. B. *N-am avut lieĉe.* ALR I 1 500/5. ✦ (Ban., prin Olt., prin Munt. şi prin Transilv.; în loc. adv.) **Cu letea** (ori **lete**) sau **în** (ori **pe, pe în, la, la în, a**) **lete** = **a**) încet, fără grabă, alene, domol, binişor; cu grijă; îndelete. *Lăsaţi să lucreze pruncii aşa,... nu-i ocărâreţi, ci daţi-le pace, căci se vor îndrepta ei cu letea.* PETROVICI, P. 184/12. *După aceea, începem cu letea a îndrepta şi limba, adecă vorba.* id. ib. 310/8. *Cu letea voi face şi eu lucrul acesta.* F (1884), 103, cf. CADE, ROSETTI, I. L. R. 250, 582, 739, SCRIBAN, D., CL 1958, 233, BRÂNCUŞ, V. A. 89. *Am fost pe lete.* VÂRCOL, M. *Caută lucrul acesta mai cu lete, mai la lete.* Com. din ORAVIŢA. *Am mers în lete.* Com. din SASCA MONTANA – MOLDOVA NOUĂ, cf. com. din TIMIŞOARA. *Lucru merge pe în lete.* PLOPŞOR, C. 15. *Dă-i mai la liece.* L. COSTIN, GR. BĂN. 129, cf. CV II, nr. 4, 34, SCL 1961, 199. *A lucra la-n lete.* UDRESCU, GL.; **b**) (în forma **la în lete** sau **la-n lete**) = la îndemână;

la loc potrivit. *Au mai rămas asupra mea, Pătru Starostea, mai multe săneturi nedate înapoi...; nefiind la în lete nu i s-au dat până îmi va veni bine a căuta unde sunt pusă să i le dau* (a. 1815). ARH. OLT. III, 141, cf. SCRIBAN, D. *Pune sita la-n lete.* CIAUŞANU, GL. *A pune ceva la-n lete.* UDRESCU, GL.

– Cuvânt de origine traco-dacă. CF. alb. l e h t ë, l e t ë „uşor, încet".

LETENÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **latinesc.**

LETENÍE s. f. v. **latinie.**

LÉTERĂ s. f. v. **literă.**

LETERII s. f. pl. (Regional) Glume (Suciu de Sus – Năsăud). Cf. VICIU, GL., 56.

– Accentul necunoscut.

– Cf. l e t e.

LETÉŢĂ s. f. v. **letiţie.**

LETÍN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **latin, -ă.**

LETÍNĂ s. f. v. **latin.**

LETINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **latinesc.**

LETINÉŞTE adv. v. **latineşte.**

LETINÍE s. f. v. **latinie.**

LETIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Prin Transilv.; despre pământ) Argilos, lutos (**1**); clisos; moale, lunecos (**1**). Cf. LB, LM, FD I, 151, CHEST. IV 61/91.

2. (Prin Transilv. şi prin Bucov.; despre pâine, mălai etc.) Necopt (**1**); cleios, lipicios (**I 1**). *Decât pită cu comlău (hemei), S-o mănânc cu-n metehei, Mai bine-un mălai litios, Să-l mănânc c-un om frumos.* VICIU, GL. 56, cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 114. *Pâne letioasă.* L. ROM. 1963, 534, cf. 535.

– Pl.: *letioşi, -oase.* – Şi: (regional) **letós, -oásă** (CHEST. IV, 61/91), **litiós, -oásă** adj.

– **Letiu** + suf. *-os.*

LETISTÉRNĂ s. f. v. **lectistern.**

LETIŢÁR subst. v. **lătiţar.**

LETÍŢIE s. f. (Latinism învechit) Bucurie, veselie. *Bucuriile inteligenţei, acest salt de leteţă legitimă,... fac pe Arhimede să pronunţe sublimul εὑρηκα.* LAURIAN, F. 25/16, cf. FONTANIN, în L. ROM. 1981, 122, PROT. – POP., N. D., LM.

– Şi: **letéţă** s. f.

– Din lat. **laetitia.**

LETIU s. n. **1.** (Transilv. şi prin Mold.) Lut, clisă; pământ argilos. Cf. KLEIN, D. 230, LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM, DR. IV, 1 553, LTR², FD I, 151, CL 1958, 232, TAMÁS, ET. WB., com. din LUPŞA – CÂMPENI şi din TURDA, PORUCIC, E. 325, ALR SN I h 11/102. ✦ (Regional) Lut alb, folosit la spoitul pereţilor (Cavnic). Cf. MAT. DIALECT. I, 260. ✦ (Prin sudul Transilv.) Pământ moale, provenit din prăbuşire, în galeriile miniere. Cf. LTR². ✦ F i g. (Prin Transilv.) Om moale (**I 5**), mălăieţ (**2**), leneş (**1**). Cf. LB, ISER, CL 1958, 232.

2. (Prin Transilv. şi prin Bucov.) (Parte cleioasă, lipicioasă dintr-o) pâine care nu este bine coaptă. Cf. com MARIAN. *Pita asta-i numai lechiu (letiu).* VICIU, GL. 56, cf. COMAN, GL., L. ROM. 1963, 534. ✦ Mămăligă crudă sau foarte moale; terci¹ (**1**). Cf. CL 1958, 232–233, DSR, ŞEZ. III, 69, ib. V, 6, CHEST. VIII, 18/27.

– Pl.: *letiuri* (ISER, com. MARIAN şi com. din LUPŞA – CÂMPENI). – Şi: **let** s. n. L. ROM. 1963, 534.

– Din germ. **Letten** „argilă". Cf. magh. l ö t y e.

LÉTNIC, -Ă adj. (Învechit, prin Ban.; despre oameni) Care nu are treabă, care nu munceşte; leneş (**1**). *Aruncaţi pre ei cum atâta să fie în număr cărămida câte au până acmu făcut, nici mai micşurareţi, că numai ce-s leatnici* (ş ă d f ă r - d e l u c r u BIBLIA 1688, n u a u d e l u c r u B 1938) *şi derept acea strigă aceasta.* PO 193/4. *Faraon iară dzisă: că set leatnici* (z ă b a v n i c i BIBLIA 1688, l e n e ş i B 1938), *derept aceaia dziceţi mearge-vom şi vom face jirtvă Domnului.* ib. 194/4, cf. DHLR II, 513, CL 1958, 232–233, 242, 1962, 132, BRÂNCUŞ, V. A. 89. ✦ F i g. (Prin Ban.) Molatic (**1 3**). *Un băiat letnic.* L. COSTIN, GR. BĂN. 129, NOVACOVICIU, C. B. 13.

– Pl.: *letnici, -ce.*

– **Lete** + *-nic.*

LETÓN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Letoniei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Letonia. *Toate neamurile, vechi şi noi, până la fineji şi letoni, au consacrat un buget activităţilor literare.* ARGHEZI, S. XXV, 59, cf. DL, DM. *Grupări tribale au fost... semnalate – şi încă din vechime – şi la letoni.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1959, 110, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. Adj. Care aparţine Letoniei sau letonilor (**1**), privitor la Letonia sau la letoni, caracteristic Letoniei sau letonilor, originar din Letonia. *Scriitorul şi-a ales ca loc principal al acţiunilor unul dintre satele letone, aşezat undeva lângă o mlaştină adăpostitoare de vipere.* V. ROM. februarie 1954, 312. *Limba letonă este vorbită... de circa 1 milion şi jumătate de oameni şi este atestată în scris din secolul al XVI-lea.* GRAUR, I. L. 198, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Era la Riga... Un vechi burg germanic, înglobat în secolul al XVIII-lea în imperiul rus şi invadat apoi nu doar de administraţia acestuia, dar şi de localnicii letoni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 4/1, cf. D. ENC., NDN. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de letoni (**1**). *Limbile baltice... se împart în două subgrupe: apusene (vechea prusiană, actualmente limbă moartă) şi răsăritene (lituaniană şi letonă).* L. ROM. 1954, nr. 6, 107, cf. DM. *Letona dispune de trei dialecte.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1959, 113, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pl.: *letoni, -e.*

– Din fr. **letton.**

LETOPISÉŢ s. n., s. m. **1.** S. n. şi (învechit) s. m. Scriere veche cu caracter istoric, în care înregistrarea evenimentelor se făcea pe ani, în ordine cronologică; cronică. *Nu se poate afla adâncul scripturilor. Că unii de cei sfinţi părinţi letopiseţ au scris de unele, alţii de altele, unii pre une locuri şi de unii împăraţi au înmulţit, alţii au scris mai scurt, iară acicea s-au adunat ca în scurt şi ca în de tot.* MOXA[2], 202. *Nu numai letopiseţul nostru, ce şi cărţi striine am cercat, ca să putem afla adevărul.* URECHE, L. 58. *Fost-au gândul mieu, iubite cititoriule, să fac letopiseţul ţărâi noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi.* M. COSTIN, O. 42. *Rumâni, pre carii şi lăcuitorii Nistrului îi numesc letopiseţile cele besereceşti.* BIBLIA (1688) [prefaţă], 8/16. *Poate zice neştine că să află şi aici letopiseţe, ci răspunsul îi iaste gata, că acela ce l-au făcut, den neştiinţă să vede să-l fie scris.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Mai de multe ori era izbânda lui Pătru Vodă, precum să vede în letopiseţul cel moldovenesc, scriind pe amăruntul toate.* R. POPESCU, CM I, 278. *Ale altor domni vieţi şi istorii... au rămas la letopiseţul ţării.* R. GRECEANU, CM II, 12. *Toate aceste s-au scos din Litopiseţul ţerii Moldovii* (a. 1772). ARHIVA R. I, 365/29. *Ştefan Vodă Mailat, leat 1300, la letopisiţi nu este, iară la hronica stăpânitorilor sârbeşti îl arată.* ŞINCAI, HR. I, 290/35. *Să află la une cronice româneşti că Vlad vodă au armat ţiganii asupra turcilor, şi aceasta este o tâmplare istoricească adevărată; dar că le-ar fi dat pământuri, nu aflai scris la nice un letopiseţ.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 79, cf. I. GOLESCU, C. *Fiindcă afară de litopisiţe sunt multe urice şi documente vechi..., noi am hotărât să întocmim o colecţie istorică, care să cuprindă numai scrieri şi acte vechi.* ARHIVA R. I, VII/22. *Leatopisiţile noastre cuprind prea puţine băgări de seamă asupra acestei materii; autorii străini şi mai puţin.* BĂLCESCU, O. I, 61. *Acel Radu-Negru pe care letopiseţele noastre îl târăsc din veac în veac... sub aureola de fundator al Munteniei, deşi în realitate el a domnit abia în al şaptelea deceniu din secolul XIV.* HASDEU, I. C. I, 18, cf. CIHAC, II, 167. *Letopiseţii publicaţi odată de d. Kogălniceanu au rămas neterminaţi.* MAIORESCU, D. I, 314. *O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseţi, Aţi ajuns acum de modă de vă scot din letopiseţi.* EMINESCU, O. I, 149, cf. DDRF, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU. *Când ne simţeam obosiţi de cele sfinte, luam letopiseţile bătrânilor noştri izvoditori.* ADAM, R. 35, cf. ALEXI, W. *Ştefan cel Mare, cu privire la care putem afla şi altceva decât cele spuse de letopiseţul slavon, şi anume prin scrisori contemporane şi acte de stat, are, pe lângă concepţiile ţăranului răzeş, şi pe acelea ale fiului supus al bisericii.* IORGA, P. A. II, 237. *Boierii cărturari puneau să li se prescrie vechile letopiseţe sau cronici.* id. C. I. II, 133. *O singură fiinţă mai păstra, ca un vechi letopiseţ, legendele şi întâmplările casei şi ale celor ce au stăpânit-o, şi fiecare lucru îşi avea povestea lui pentru bătrâna slujnică credincioasă pe care parcă o uitase Dumnezeu. Şi vremea se-ntorcea din cale, când începea să istorisească.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 14, cf. TDRG, CADE, DA II_2. *Se cuvenea să facă ţeremonia aceasta cu mare strălucire, ca un crai, ca să se pomenească şi-n alte ţări şi la alte limbi de mărirea sa şi să rămâie însemnat şi-n letopiseţi.* SADOVEANU, O. X, 347, cf. SCRIBAN, D. *Romancierul... cheamă la viaţă o lume, despre care, de bună seamă, nu numai metaforic, s-a spus că stă sub colbul letopiseţilor.* PERPESSICIUS, M. III, 131. *Interesant este de relevat... faptul de a fi folosit limba letopiseţelor, mai cu seamă a celor moldoveneşti.* VIANU, L. R. 81. *Primele anale slavone, în speţă letopiseţul scris din iniţiativa lui Ştefan cel Mare, dau un ton deosebit de acela al scrierilor istoriografice la alte popoare, în special la popoarele vecine.* IST. LIT. ROM. II, 21, cf. DL, DM, L. ROM. 1963, 341. *În acest letopiseţ revine adesea cuvântul ţara.* PANAITESCU, O. T. 49. *În letopiseţul său... simţim o atmosferă folclorică, pe care n-o mai întâlnim la ceilalţi cronicari.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 109, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., IVĂNESCU, I. L. R. 495, 711, DSR, DREV. ✦ (Ironic) Enumerare plictisitoare; pisălogeală. *Iar ai să-ncepi cu letopiseţu?* ALECSANDRI, ap. ŞĂINEANU, D. U.

2. S. m. (Învechit) Cronicar. *Ştefan vodă cel Bun, când s-au bătut cu Hroit ungurul, precum dzic unii la Caşen, iar letopiseţul scrie că s-au bătut la Şcheia pe Siretiu, au fost căzdut calul cu Ştefan Vodă în război.* NECULCE, L. 10. *Înainte vreme tot se mai găsea... câte un boier, câte un logofăt, un Ureche, un Costin, un Neculcea, un Greceanu, uricari, letopiseţi şi cronicari, istoriografi, care înregistrau zi cu zi, oră cu oră cele ce se petreceau.* GHICA, S. 86, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, II, 169.

– Accentuat şi: *letopíseţ.* BIBLIA 1688 [prefaţă], 8/16, EMINESCU, O. I, 149, TDRG, SCRIBAN, D. – Pl.: *letopiseţe* şi (învechit, m.) *letopiseţi.* – Şi: (învechit) **leatopiseţ** (accentul necunoscut), **letopisiţ** (accentul necunoscut), (învechit, rar) **litopiseţ** (accentul necunoscut), **litopisiţ** (accentul necunoscut) s. n., s. m.

– Din slavon. **лѣтописець** „cronicar; cronică".

LETOPISIŢ s. n., s. m. v. **letopiseţ.**

LETOPISIŢÁR s. m. (Rar) Cronicar. *Căzându-ne în mână următoarea filadă manuscrisă, am aflat că ea conţine sfaturile date de vodă Neculai Mavrocordat fiului său..., despre care aminteşte atât Depasta, cum şi alţi letopisiţari.* ARHIVA, II, 372. *Letopisiţerul participă direct la evenimente.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 543, cf. IORDAN, L. R. A. 179.

– Pl.: *letopisiţari.* – Şi: **letopisiţér** s. m.

– **Letopisiţ** + suf. *-ar.*

LETOPISIŢÉR s. m. v. **letopisiţar.**

LETORGHÍE s. f. v. **liturghie.**

LETÓS, -OÁSĂ adj. v. **letios.**

LETRASÉT s. n. Set de litere, cifre, semne de punctuaţie etc. de diferite caractere şi culori, aflate pe un suport transparent, care pot fi imprimate, prin apăsare, pe diferite suprafeţe. Cf. NDN.

– Pl.: *letrasete* şi *letraseturi.*

– După germ. **Letterset** [druck].

LETRÍNĂ s. f. Literă majusculă (ornantă), în general mai groasă decât celelalte, folosită la început de

capitol sau de paragraf (în ediții bibliofile). Cf. M. D. ENC., DN³, DEX², D. ENC., NDN.
– Pl.: *letrine.*
– Din fr. **lettrine.**

LETRÍSM s. n. Teorie literară și artistică formalistă, care consideră că esența poeziei constă în expresivitatea sunetelor (literelor), îmbinate mai mult sau mai puțin arbitrar. *Include printre aceștia chiar pe Isidore Isou, „părintele letrismului".* STREINU, P. C. III, 329, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. ENC., NDN.
– Din fr. **lettrisme.**

LETRÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care ține de letrism, caracteristic letrismului, privitor la letrism. Cf. NDN.
2. S. m. și f. Adept al letrismului. Cf. NDN.
– Pl.: *letriști, -ste.*
– Din fr. **lettriste.**

LETURGHÍE s. f. v. **liturghie.**

LETURGHISÍ vb. IV v. **liturghisi.**

LETURGÍE s. f. v. **liturghie.**

LETURVÍE s. f. v. **liturghie.**

LEȚ s. n. v. **leaț.**

LEȚCÁIE s. f. v. **lăscaie¹.**

LÉȚIE s. f. v. **lecție.**

LEȚIȘÓR s. n. v. **lățișor².**

LEȚUÍ vb. IV v. **lățui².**

LEȚUÍRE s. f. v. **lățuire².**

LEȚUÍT¹ s. n. v. **lățuit¹.**

LEȚUÍT², -Ă adj. **lățuit³.**

LEȚUITÓR s. n. v. **lățuitor.**

LEȚURÉLE s. n. (Prin Mold.) Diminutiv al lui leațuri; lățișor². *Ieslele sunt prevăzute cu niște lețurele care se bat în depărtare cam de un metru de laolaltă.* PAMFILE, I. C. 446, cf. CHEST. II 369/212.
– Pl.: *lețurele.*
– **Leațuri** (pl. lui *leaț*) + suf. *-ele.*

LEU¹ s. m. **I. 1.** Mamifer carnivor de talie mare din familia felidelor, cu blană scurtă de culoare gălbuie și cu coamă bogată în jurul capului (la mascul), deosebit de puternic și de vorace, care trăiește în Africa și în Asia meridională (*Panthera leo*); (turcism învechit) aslan. *Cumu-s pren păduri urșii și leii, de sunt foarte fieri iuți, mai vârtos de alalte fieri, așa-s și pren cetăți... mitarnicii și înșelătorii.* CORESI, EV. 447, cf. id. L. 173/11. *Puterea sventei cruci... otrava au îndulcit, și focul au stins, și gurile leilor au închis de nu i-au mâncat.* VARLAAM, C. 44. *Vieţuitoriul dintâi asămăna-să leului, al 2-lea vieţuitoriu asămăna-să viţelului.* N. TEST. (1648), 306ᵛ/24, cf. MARDARIE, L. 165/12. *Au fost daţi leilor şi altor hiară cumplite.* NEAGOE, ÎNV. 125/6. *Pre leu l-au mâncat pasările cele mici.* M. COSTIN, O. 315. *Ighemonul... slobodzî 2 lei sirepi asupra ei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5ʳ/7. *Pentru credința au biruit împărații, au făcut direptate; au dobândit făgăduințele, au astupat gurile leilor, au stins puterea focului.* BIBLIA (1688), 908¹/16. *La Camilopardos... partea denapoi cu pântecele în sus ieste rădicată, ca și cum ar fi a leului.* CANTEMIR, I. I. II, 222, cf. ANON. CAR. *În zioa ce au murit Mateiaș craiul în Beci,... toți leii ce-i avea la Buda s-au omorât unul pre altul.* R. POPESCU, CM I, 253. *Pre Avdon prorocul l-au omorât un leu.* ANTIM, O. 283. *Vieţuitoriu este neam sau feli care cuprinde şi lei, şi cai, şi boi, şi oameni.* MOLNAR, RET. 11/17. *Leii au fost venind noaptea și, așa, altă nimică n-au fost mâncând, fără numai pre cămile.* HERODOT², 369. *Au adormit și părea că au venit un leu la dânsul.* MAIOR, IST. 120/31. *Leul cel înfricoșat... trage de moarte.* ȚICHINDEAL, F. 8/6, cf. DRLU, LB. *Nişte insecte de multe ori au aţâţat turbarea leului.* HELIADE, L. B. II, 156/14, cf. I. GOLESCU, C. *Scoțând un ghimp din unghia leului.* DRĂGHICI, R. 103/15. *Leul sări în groapa și cursa preparată lui.* BARIȚIU, P. A. I, 308. *Leul în vizunii să șeadă.* NEGRUZZI, S. II, 296, cf. PONTBRIANT, D. *Deacă nordul are urșii albi, sudul are și el lei și elefanți.* HASDEU, I. C. I, 177. *Scoase un strigăt selbatic de care-și pot face idee numai cei ce au auzit răgirea leului rănit.* BARONZI, C. VII, 51/25, cf. COSTINESCU, LM. *Vânătorii de lei sunt mai numeroși.* ODOBESCU, S. III, 119. *Un tigru... când pe leu îl vede Muge tare.* EMINESCU, O. I, 165. *Intrase, parcă, în cușca unui leu, dar nu se temea.* SLAVICI, O. II, 98. *Cum ajunse fata la podul de argint, unde îi ieși leul înainte cu gura căscată.* ISPIRESCU, L. 17, cf. DDRF, PHILIPPIDE, O. A. 28, ENC. ROM., BARCIANU. *Mi-e jale-acum, ca primăvara De paseri prinse-n colivie, De lei ce dorm visând Sahara În cușca de menajerie.* GOGA, POEZII, 230, cf. TDRG. *Cizme, puști, cartușiere cu două rânduri, parcă plecau împotriva leilor. Se duceau la sitari.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 154. *Leapădă această pele de leu, care acopere jumătatea de moale alabastru a corpului tău.* HOGAȘ, DR. I, 70, cf. DR. II, 699, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Leul s-a-mbrăcat odată Într-o piele de măgar, Să colinde țara toată.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 364. *Nu sunt nici eu vinovat, cum nu e vinovat șoarecele că nu e leu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 306. *Leul, tigrul cu nimic altceva nu se biruie și nu se supun decât cu foame și sete.* VOICULESCU, P. I, 284. *Se întâmpla uneori să fie vulpea mai tare decât leul.* C. GANE, TR. V. II, 207. *Au cu ei ș-un leu îmblânzit, care-i cățelul Sultanului.* SADOVEANU, O. XIII, 896. *Cu Tartarin la-ntreceri în țara lui Ovid, Vânez pantera neagră și crudul leu numid.* PILLAT, P. 216, cf. SCRIBAN, D. *Am intrat în cușca leilor, montată demonstrativ în mijlocul arenei.* ARGHEZI, S. XV, 11. *Hotărârea lui de a se lupta cu leul merită toată lauda.* CĂLINESCU, I. 315. *Vedea acolo între patru râuri leul și mioarele.* BLAGA, POEZII, 423. *Au un elefant... și un leu bătrân.* STANCU, D. 406. *Zări... o singură piele de leu, terminată cu un cap*

majestuos de felină fioros rânjită. VINEA, L. I, 379, cf. DL. *Parcă eram un leu pe care vânătorul îl împuşcase.* PREDA, C. I. P. II, 62, cf. DM, ZOOLOGIA, 177, DER. *Leul l-ar mânca pe omul acela într-o clipită, dar e dresorul lui şi nu poate să-l înghită.* SORESCU, U. 8, cf. M. D. ENC., DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 205, DSR, V. BREBAN, D. G., MIHĂILĂ, D. 116. *Se organizau vânători fastuoase de lei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. *Plimbă-mi-se, frate, plimbă, Săvai Bogdan Damian, Călare p-un pui de leu!* PĂSCULESCU, L. P. 179, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, cf. ALR II 4 983. *La porunca Ilenei cele două femei au fost duse la palat şi aruncate în beciurile unde erau ţinuţi leii înfometaţi.* FOLC. TRANSILV. III, 426. ✧ (În proverbe şi zicători) *Leul după urme se cunoaşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 505. *Pre leul mort şi şoarecii se caţără.* CANTEMIR, ap. ZANNE, P. I, 505. *Când leul e mort, iepurii îi sar pe spinare.* Cf. DDRF. *După ce leul moare, mulţi se găsesc să-l jupoaie.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 506. *Leul cât de mare, de cucurigu cocoşului numaidecât se tulbură.* id., ap. ZANNE, P. I, 506. *Ţânţarul, cât de mic, c-o muşcătură mică şi pe leu îl biruieşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 670. *Când lupii cu mielul împreună vor paşte şi leul cu boul împreună vor mânca.* id., ap. ZANNE, P. I, 507. *Mai bine un câine viu decât un leu mort.* id., ap. ZANNE, P. I, 378. *Măgar îmbrăcat în piele de leu,* se spune despre o persoană fricoasă, laşă, care vrea să pară curajoasă. Cf. LM, ZANNE, P. I, 543. *La mâncare leu şi la lucru bou.* ZANNE, P. III, 637. ✧ (În descântece) *Tu, leule cu leoaica, Zmeule cu Zmeoaica, Samcă cu Samcoaica, Diavoliţă rea!* MARIAN, D. 201. *Tu, leule, Tu, deochitorule, Tu, strigoaică, Tu, leoaică.* PAMFILE, B. 31. *Să întâlni cu apucătoriu, cu apucătoarea..., Cu leu, cu leoaică; Cu zmeul, cu zmeoaica.* IZV. XVI, 361. *Ma-ntâlńii cu morońu-n cale, cu morońiu, cu moroańia, Paduroniu, paduroańia, Cu leu, cu leoańia.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 338. *Tu, moroiule, Tu, strigoiule, Tu, deochetorule, Tu, leule..., În fundul mărilor, În copitele ciutelor, Acolo să vă duceţi.* ib. V, 152. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, cu aluzie la ferocitatea, agresivitatea, cruzimea, lăcomia, irascibilitatea animalului ori la puterea, curajul, agilitatea, dârzenia, semeţia acestuia) *Trezviţi-vă şi străgniţi-vă, că vrăjmaşul vostru, dracul, ca un leu rricăindu îmblă cerându neştinre se înghiţă.* COD. VOR.² 391. *Prinseră-mă ca leul gata spre vânat.* CORESI, PS. SL. – ROM. 80. *Atunce văzu Ahilie atâta cădere grecilor, ieşi ca un leu mânios şi spărgea stolure şi se lovi cu Ector.* MOXA², 116. *Se răpi ca un leu şi-şi fărâmă dinţii săi.* IEUD, 165. *Ca un leu gata spre vânat, de sârg s-au pornit şi la Soci le-au ieşit înainte.* URECHE, L. 88. *Fiţi trezvi, prevegheaţi-vă, că pizmaşul vostru, diavolul, ca un leu răcnind încungiură, căutând pre cine are înghiţi.* N. TEST. (1648), 186ʳ/8. *Umblă diavolul vrăjmaşul nostru zbierând ca un leu.* NEAGOE, ÎNV. 34/29. *Vasilie vodă... era ca un leu şi la hire şi la trup.* M. COSTIN, O. 117. *Ai luminat pre şerbul tău Valerian ce era ca un leu de ager şi sireap.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 139ᵛ/20. *Culcându-se, dormi ca un leu, şi ca puiul de leu; cine va scula pre el?* BIBLIA (1688), 38¹/18. *Trezviţi-vă, privegheaţi, Căci pârâşul vostru, diavolul, ca un leu răcnind umblă, cercând pre cine va înghiţi.* ib. 914²/17, cf. 925²/36. *Singur Mihai Vodă, ca un leu, în fruntea oştii îmbărbătând pre ai săi, şi au ţinut războiul câteva ceasuri.* N. COSTIN, LET. 597. *Acest Sturdze, la domnia dintâi, mare şi tare, ca un leu asupra tuturor; ce vrè el şi ce dzâcè el, acee făcè.* NECULCE, L. 335. *Deci, împăratul văzând aceste... s-au umplut de mânie ca un leu sălbatec şi au poruncit de au gătit multe oşti* (cca 1750). GCR II, 55/21. *Vlad ca ş-un leu întărâtat foarte, Ce, de vânători luat în goană, Deacă să vede cu câni de-o parte... Unde-i cea mai mare Grămadă de câni, acolo sare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 170. *Rumânii aibă a se mândri cu eroul acesta care se luptă ca un leu pentru pricina cea sfântă a dezrobirii şi a slobozeniei lor.* F. AARON, I. II, 322/5. *Au început toţi cu o glăsuire strigând şi zbierând ca leii* (a. 1834). DOC. EC. 546. *Încruntat ca leul, Ştefan..., Înc-o dată pre oşteni merge s-adune.* ASACHI, S. L. I, 173. *Mihai însuşi alerga ca un leu prin mijlocul vrăjmaşilor ţinând în mână sabia sa groaznică şi ameninţătoare.* BĂLCESCU, M. V. 371. *S-a luptat vitejeşte ca un leu.* GHICA, S. 306. *Deşi mică, dar într-însa este un curaj de leu.* SION, POEZII, 147/3. *Curge Danubiul furios şi gemând ca un leu iritat.* FILIMON, O. II, 17. *Intrat-am în Moldova ca leu învingător.* ALECSANDRI, POEZII, 208. *Când zic, d[e] e[xemplu] curajos ca un leu, nu-mi mai amintesc figura leului, ci primesc locuţiunea oarecum ca un semn convenţional pentru gândirea abstractă a unei calităţi.* MAIORESCU, CR. I, 31. *Mă luptam ca un leu.* LĂCUSTEANU, A. 177. *Prietenul meu este viteaz şi curajos ca un leu.* CONTA, O. C. 103. *În zadar striga-mpăratul ca şi leul în turbare.* EMINESCU, O. I, 148. *Oratorul trebuie să vină la tribună fioros ca un leu.* CARAGIALE, O. V, 79. *Răcnind ca un leu, se luă la luptă cu fata împăratului.* ISPIRESCU, L. 27. *Sub răgetele lui de leu se zguduiră împrejurimile.* HOGAŞ, DR. I, 312. *Învârtindu-se ca un leu în cuşcă..., comandantul ridica îmbufnat din umeri.* COCEA, S. II, 199. *La masă se repezea ca leul.* SADOVEANU, O. II, 376. *Cu frunte de leu, bărbăteşte... năvăleşte asupra turcilor.* VIANU, A. P. 445. *În trupul tău firav ascunzi puteri de leu.* CĂLINESCU, O. IX, 360, cf. DL. *Nepotul s-a purtat admirabil, apărându-l ca un leu.* BĂNULESCU, C. M. 301. *Ţiganii, Ce paşti nu gustară Ca leii Se îmbărbătară.* MARIAN, SA. 309. *Boi cât nişte lei.* RETEGANUL, TR. 117. *Cată-ncruntat Ca un leu turbat.* GRAIUL, I, 206. ✧ Expr. **Partea leului** = **a)** (în legătură cu verbe ca „a căpăta", „a avea", „a lua" etc.) partea substanţială, cea mai importantă, cea mai valoroasă pe care şi-o însuşeşte cel mai puternic dintre părtaşi. Cf. LM. *Veneţianii căpătară una şi jumătate pătrime a Împărăţiei romeice şi un cuartal al oraşului Constantinopol, adică partea leului.* EMINESCU, O. XIV, 100. *Turcii trebuiau să părăsească Europa, împărăţia otomanilor era să fie împărţită între Rusia, Anglia şi Austria, şi desigur că partea leului era să revină celui dintâi.* XENOPOL, I. R. XII, 150, cf. PAMFILE, J. II, 151. *E păcat de cheltuieli, deşi partea leului o bag eu în buzunar.* REBREANU, I. 266. [Genovezii] *s-au aşezat la Anversa... şi şi-au asigurat partea leului din producţia de metale preţioase a Americii.* OŢETEA, R. 64. *Îşi va lua, ca de obicei, partea leului.* STANCU, R. A. IV, 376. *Mi s-a confirmat că îmi făceai partea leului, dar asta nu m-a măgulit deloc.* VINEA, L. II, 288, cf. DL, DM. *Vrei să iei partea leului din*

toată treaba asta. LĂNCRĂNJAN, C. I, 331, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., ZANNE, P. I, 507; **b)** Fig. partea cea mai mare, mai însemnată, mai valoroasă a unui lucru. *Spirala având firește partea leului ca motiv decorativ.* PÂRVAN, G. 439. *Partea leului* [din volum] *cuprinde scrisori și relatări de convorbiri ale biruitorului de la Călugăreni.* CIOCULESCU, I. C. 9. ✦ Reprezentare plastică a leului (**I 1**). *Strică un copaci de aur... și doi lei tot de aur, și doi sturzi, ș-alte lucruri multe de aur.* MOXA², 182. *Făcut-au și un leu de aur lamură.* HERODOT², 21, cf. GOLESCU, Î. 50. *Se vede o statuă ce reprezintă pe Bavaria subt efigia unei femei, având lângă dânsa un leu, simbol al forței.* FILIMON, O. II, 158. *Leul ca hieroglifă simbolică însemna la egipteni curagiul.* MAIORESCU, CR. III, 281. *Din Rusănești este și frumoasa stelă cu doi lei culcați pe frontonul ei.* ODOBESCU, S. II, 416. *Din gura arămie a leului de la fântâna din mijlocul curții picurau rar ochiuri de cristal.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Leul uriaș de piatră, cu cap de muiere.* SADOVEANU, O. XII, 27. *În dreapta și în stânga, două mari uși cu frontoane, păzite fiecare de câte doi lei monstruoși de bronz cu o labă în aer.* CĂLINESCU, O. IX, 13. *Poezia acestor stări sufletești amintește întotdeauna de basorelieful palatului lui Assurbanipal, în care leul cu coama zbârlită de dragoste furioasă... se proiectează pe umbrarii de Eden.* PERPESSICIUS, M. II, 418. *Scara... e păzită în dreapta și în stânga de doi lei din lemn de nuc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 401. *Se opri lângă un leu de marmură ce rostogolea un glob, fără o labă, cu chipul parcă schimonosit, ce trăda o durere veche.* BARBU, PRINC. 125. *Mi-ai spus să te-aștept pe podul cu leii de piatră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 3/3. ✦ Fig. (În textele religioase) Nume dat diavolului. *Spre aspidă și vasilisc calci și calci leu și zmeul.* PSALT. 192. *Dumnezeu frânge dinții lor în rostul lor; măsealele leilor frâmse Domnul, și nu se socotesc ca apa ce cură.* CORESI, PS. SL. – ROM. 245. *Plângea toți pretutindenea și ruga toț[i] pre Dumnezeu să-i izbăvească den gura leului.* MOXA², 158. *Și să mă scoț de mișelătate, Să nu petrec delung răutate. Leul gura să i să despice, Inorogii coarne să le pice, Să li să tâmpască sămeția.* DOSOFTEI, O. I, 51. *Ce le dă, Dumnedzău svinte, Certare, să țâie minte. Și-i ucide preste falcă, Să le frângi dinții, să tacă. Și leilor le despică Fălcile cu care strică.* id. ib. 129. *Preste aspidă și vasilisc vei încăleca și vei călca pre leu și pre bălaur.* BIBLIA (1688), 411²/44. *Leul vânatul pândește, așa păcatele pre ceia ce lucrează cele nedirepte.* ib. 677²/1, cf. DDRF. ✦ Fig. (În textele religioase) Nume dat lui Iisus Hristos. *Unul din cei bătrâni zise către mine: „Nu plânge, iată au biruit cel leu din ruda Iudei, sămânța lui David, ca să deschiză cartea și să dezlege 7 peceți a ei."* N. TEST. (1648), 307ʳ/14. *Nu plânge! Iată, au biruit leul, cela ce este den feliul Iudei, rădăcina lui David, să deschiză cartea și să dezlege cele șapte peceți ale ei.* BIBLIA (1688), 923¹/57.

2. (Și în sintagma *pui de leu*) Epitet pentru un bărbat (tânăr) viteaz, curajos, semeț. *Românii aceștii nu sunt cuțovlahi, adecă români schiopi..., ci lei vrednici de numele preastrălucitei familiei țințiane de la Roma.* MAIOR, IST. 215/4. *Cu o vorbă, din acel leu făcea un miel.* C. A. ROSETTI, N. I. 85. *Leul cel mândru, plin de putere, Nu va s-omoare slaba muiere.* BOLLIAC, O. 165. *Cine știe dacă și turcofilul rege al Poloniei nu s-ar fi grăbit de a lua parte la vânatul leului român.* HASDEU, I. V. 71, cf. COSTINESCU, LM. *Hagi-Ilbeki (cel dintâi alergător în întrecerea vitejiei, leul bătăliilor și campion al credinței – Seaddin).* EMINESCU, O. XV, 1 121. *Nu-i totuna leu să mori Ori câne-nlănțuit.* COȘBUC, P. I, 257. *Sus cu toții, pui de lei, Pentru țara românească, Pentru drepturile ei!* id. ib. II, 111. *Strașnic răcnea leul Moldovei.* DELAVRANCEA, O. II, 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, H II 80. *Nu știu mânzu-i ori îi leu Ori e puișorul meu.* CARDAȘ, C. P. 56. *Alec, mânzișorul meu, Tu, ce ești un pui de leu.* BALADE, III, 107.

3. Epitet pentru un om rău, crud, agresiv, furios. *Domnul au fost cu mine și m-au întărit pre mine, ca să aibă propovedaniia credință pentru mine și să o auză toate limbile; și m-au izbăvit din gura leului* [= împăratul Nero]. N. TEST. (1648), 286ᵛ/34. *Domnul au stătut lângă mine și m-au întărit ca pren mine propoveduirea să să adevereze și să auză toate limbile și mă mântuii de gura leului.* BIBLIA (1688), 900¹/31. *În cărțile Sibilei aceasta am cetit: Atuncea vei zmulge a leului gheară Atuncea la rele găsi-vei hotarul, Atuncea de Marte vei fi ocrotit.* CARAGIALE, O. VI, 314. ✧ (Precedând termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Au sărit cei lei de turci, Care cum putea mai iute.* COȘBUC, P. II, 49. ✧ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Nice te mira, cum de au putut domnii a îmbla în zarve, fără știrea împărăției și ales la un împărat leu ca acela.* M. COSTIN, O. 114.

4. Compuse: **leu-de-mare** (sau, învechit, rar, **leu-marin**, COSTINESCU) = mamifer carnivor acvatic din ordinul panipedelor, asemănător cu foca, având o coamă asemănătoare cu cea a leului (**I 1**), care trăiește în colonii pe coastele Americii de Sud; otarie (*Otaria byronia*). Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Lei-de-mare fugeau speriați spre adâncuri.* STANCU, R. A. V, 217, cf. DER, FORM. CUV. I, 11–12, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G.; **leul-furnicilor** = insectă răpitoare, cu corpul lung și subțire, asemănătoare cu libelula (*Myrmeleon formicarius*). Cf. DDRF, ENC. ROM., SIMIONESCU, F. R. 272, SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G.

5. (Astron.; adesea art.) Numele unei constelații din emisfera boreală, reprezentând a cincea zodie din zodiac, situată între Rac și Fecioară; (popular) Calul, Gavădul. Cf. LM, CULIANU, C. 48, DDRF, COSTINESCU, ENC. ROM. *Eu acum văd zodia Fecioarei, a Cumpenei, a Scorpiei, a Arcașului și a Capricornului. Toate sunt de față. Dar a Leului a apus, bat-o vina ei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 76, cf. OTESCU, CR. 440, 450, PAMFILE, CER. 30, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DM, DEX. ✦ Numele celei de a cincea zodii a anului, cuprinsă între 23 iulie – 23 august. *Din prezentarea de pe coperta interioară rezultă doar că e născut în zodia Leului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 7/1.

6. (Regional; art.) Numele unui dans popular (Beiu – Teleorman). Cf. VARONE, D. 112.

II. (Și, învechit, în sintagma *leu nou*) Unitate monetară în România, egală cu o sută de bani, stabilită

prin reforma din 1867; moneda (**1**) care o reprezintă, (învechit şi familiar) f r a n c ; (şi în sintagma *leu vechi*) monedă de argint, egală cu 40 de parale (**1**), care a circulat în Ţările Române până la reforma din 1867. *Au prins de faţi unealte la dânşii, doo cupe de argint şi şeaptezeci de lei* (a. 1651). GCR I, 151/6. *Au dat pe acel hotar o mie şi trei sute de lei* (a. 1657). SAVA, DOC. I, 19. *M-am rugat de dumnealui de mi-au făcut bine cu lei 300* (a. 1680). IORGA, S. D. XII, 3. *Au scos... pre ţară fumărit, câte un leu de casă.* NECULCE, L. 17. *La Joi mari să dea la trei săraci câte o dulamă de aba de un leu.* ANTIM, O. 332. *Să plătească şi ei ca şi alţi preuţi... păr la triizăci stupi, de zăce bucate un leu vechi* (a. 1784). ŞTEFANELLI, D. C. 95. *Locuitorii de munte sunt slobozi a lua din căzături lemne de foc..., vor plăti de gospodari câte şese lei.* COD. SILV. 8. *A trimes 5000 de lei* (a. 1797). IORGA, S. D. VIII, 35, cf. GR. S. II, 250. *Îş făcusă acum bani buni lei o mie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 109, cf. id. LEX. *Un leu, 40 de părale.* CALENDARIU (1814), 154. *Şi, pentru a lor simbrie, lua dă la acele familii răsură la un leu câte 4 parale* (a. 1811). DOC. EC. 117. *Taleru era 2 lei şi 10 par[ale].* DIONISIE, C. 224. *Plata lucrului nostru va fi câte patru lei dă bucată* (a. 1820). DOC. EC. 239, cf. LB. *Suma răspunderii de peste an a fieşcăruia mazâl fără osebire este lei 45.* REG. ORG. 33/28. *Să se deie săracilor o mie de lei.* COD. ŢIV. 90/11, cf. I. GOLESCU, C. *Numirea leului mărginit în curs dă 40 parale este o legiuire sprijinită pă cursul monedilor dă aur şi argint* (a. 1836). DOC. EC. 640. *Aici toate sunt bune... numai îi o mare scumpete, de vreme ce oca de carne îi patru lei.* KOGĂLNICEANU, S. 42. *Cum poate boierul să piardă robii şi roabele... care după toate formele ţărei au cumpărat câte 300 lei sufletul.* ASACHI, S. L. II, 307. *Îndatorindu-să a vinde fundul de întâia calitate lei zece, de al doilea lei opt* (a. 1839). DOC. EC. 726. *Unitatea banilor e leul..., subîmpărţirea e paraua, adecă a patruzecea parte.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 18, cf. BĂLCESCU, O. I, 50. *Pământ care... are astăzi un preţ de peste opt mii de lei.* BREZOIANU, A. 124/25. *Unimea monetară este leul care se împarte în 40 parale bune.* MĂS. GR. 59/16. *Joc numai vist şi nu mai scump de un leu fisa.* NEGRUZZI, S. I, 74, cf. POLIZU. *I se votase o pensie viageră de o mie de lei vechi.* GHICA, S. 269. *Toate acestea aduc pe an un venit de lei şaizeci de mii.* FILIMON, O. I, 209. *Populaţiunile din munţii dobândesc până la 4 milioane de lei pre an din cultura prunelor.* I. IONESCU, M. 126, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 112/5. *Preţul abonamentului în România pe un an este de 20 lei noi.* CONV. LIT. IV, 46, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 142–143, LM. *Dar cum se face că pe atunce, cu slabele mijloace de care dispunea ţara, cu un budget de nouă milioane de lei vechi numai, toate lefile şi pensiile erau plătite regulat?* CONV. LIT. VI, 12. *De ce s-au cheltuit mai mult decât cei 250.000 lei preliminaţi în proiectul de la început?* MAIORESCU, D. II, 459. *Un salariu de 500 lei pe lună.* LĂCUSTEANU, A. 39. *Uite zău! Ce piele bună! Dacă-ai vinde-o cât să iei? Vreo trei lei şi jumătate!* CONTEMPORANUL, I, 355. *Ce este o jumătate de milion de lei vechi?* EMINESCU, O. XI, 107. *Dumitale ţi se cuvine numai un leu, fiindcă numai o bucată de pâne ai avut de întrecut.* CREANGĂ, A. 149. *Avea leafă pe lună 650 lei vechi.* CARAGIALE, O. I, 306. *Avea un pat în dormitorul băieţilor, un tacâm la masa lor, douăzeci de lei pe lună şi două duminici libere.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 45, cf. DDRF. *Moneda de atunci avea... o putere de cumpărătură de 4 x 6 = 24 de ori mai mare decât astăzi; cu alte cuvinte, leul vechi de atunci valora cât 24 de lei vechi astăzi, adică cât 8 lei noi.* XENOPOL, I. R. X, 129. *Unitatea principală de monedă în România se numeşte leu.* CLIMESCU, A. 210. *Cui va şti, îi dau un leu.* COŞBUC, P. I, 325, cf. ENC. ROM. *Câteva sute de lei.* D. ZAMFIRESCU, A. 90, cf. ALEXI, W. *Un preţ e pus pe orice cap de fiară,... 25 de aspri iepurele,... un leu mistreţul.* IORGA, C. I. I, 173, cf. TDRG. *Ocă sau leu, adică proporţia în care el poate să taie pădure, ei să se bucure de celelalte venituri ale moşiei: păşune, fâneaţă.* I. BRĂESCU, M. 26. *M-a ţinut o sută şi mai bine de lei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 99. *Avea un hârb de aparat fotografic... cu care, pentru un leu şi opt, trăgea la maşină pe cine prindea.* HOGAŞ, DR. II, 161. *I leu valora 40 parale.* N. A. BOGDAN, C. M. 169, cf. DR. IV, 1 289, ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Singurele mele preocupări intelectuale consistă în a urmări cota leului la bursă şi a cerealelor la Galaţi.* LOVINESCU, M. 91, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 384. *Guvernul majestăţii sale... a izbutit să aducă leul nostru în jalnicul hal de astăzi.* COCEA, S. II, 570. *Când a plecat mi-a lăsat vreo zece lei.* VLASIU, A. P. 327. *În podgoriile de vin bun, nu s-a suit preţul peste 5 lei litrul.* SADOVEANU, O. XX, 12, cf. ENC. AGR. *Îl plătea cu şaizeci până la optzeci de lei ocaua.* MOROIANU, S. 199. *Trebuie să ducă certificat de la comună, timbrat cu 7 lei.* DAN, U. 30, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 355. *Ce o să fie? trei-patru sute de lei.* VIANU, A. P. 203. *Deschid plicul. În el se găsea o hârtie de 100 lei.* ULIERU, C. 8. *Are poşetă şi în poşetă... o batistă, doi nasturi, un dop, un leu, un chibrit şi un ac.* ARGHEZI, C. J. 144. *Astăzi am dat trei sute de lei unui literat.* PERPESSICIUS, M. III, 49. *Am numărat leu cu leu, argint curat.* STANCU, D. 196. *Valoarea unui asemenea condei este destul de însemnată: şapte mii de lei.* VINEA, L. I, 38. *Dacă ai dat dumneata cinci lei pe metru, scădem cinci din treizeci.* TUDORAN, P. 167, cf. DL. *Ziceam că... dacă o fi acolo un şapte-opt-zece lei câştig pe piaţă, îl azvârlim acilea şi ne întoarcem acasă.* PREDA, Î. 81. *Se îmbulzeau oameni în toată firea să care geamantanele călătorilor pentru un leu-doi.* T. POPOVICI, S. 208, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX. *S-a întins să ia cei câţiva lei daţi de femeie.* V. ROM. aprilie 1979, 5, cf. DSR. *Am avut vreo câţiva lei.* JARNÍK – BÂRSEANU, D. 181. *Cu cinci lei mi-l ajungea.* GRAIUL, I, 61. *Trei lei de parale da, Şi la puţ că se ducea.* PĂSCULESCU, L. P. 174. *Lăsase neveste-sei din agonisita lor, o mie de lei.* PAMFILE, DUŞM. 38, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 598, ALR II 3 162, 3 447, 4 277, ALR SN IV h 1 017, ALR SN V h 1 500, MAT. DIALECT. I, 123. *Eu să-ţi dau vreo zece lei.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 216. *Şi-z dau vreo două sut'e d'e lei să-m faci on sărvici.* O. BÎRLEA, A. P. III, 104. *Şăpte lei i-am dat de gloabă, Şăpte lei ş-on ort i-am dat.* FOLC. MOLD. I, 73. *Săracul nu cumpără cămila când este de un ban, ci cu o sută de lei.* ZANNE, P. I, 360. *Terchea-berchea, Trei lei perechea,* se spune despre un om de nimic. Cf. id. ib. IV, 208. (Urmat de determinări care indică proveniența, puterea sau modul de circulaţie etc.) *Am dat 3 leai bătuţi* (a. 1678). IORGA, S. D. XIII,

154. *Am dat... câte 5 ruble de om într-o lună, care fac 50 lei proşti şi un tult.* N. COSTIN, LET. II, 112/21. *Şi aşè au rumtu preţul mirţâi câte un leu bătut, şi peste doo, trei săptămâni s-au scoborât mierţa şi la zlot.* NECULCE, L. 85. *Le-au cumpărat mai scumpe prentru căci Măriia sa domnu nostru au dat tot lei bătuţ* (începutul sec. XVII). GR. S. II, 250. *Douăzeci lei turceşti* (a. 1824). IORGA, S. D. VIII, 71. *Drahma după cursul banilor de acum este tocmai un leu turcesc.* GOLESCU, E. 42/21. *Alteori trecem pă pod... pă la care poduri ne ia câte un leu bun* (a. 1837). DOC. EC. 688. *Îi avea ca hac 500 de lei proşti pe an, un cit de rochie, un bariz.* CONTEMPORANUL, IV, 391. *100 de lei ungureşti.* SBIERA, F. S. 37. *Leul moldovenesc valora la 1848, 37 centime.* N. A. BOGDAN, C. M. 170. *Scoase o hârtie de o mie, trei de o sută şi vreo cincizeci lei mărunţi, pentru bacşişuri şi alte cheltuieli.* BASSARABESCU, S. N. 18. *Îmi dai mie, în mână, patru mii de lei gheaţă?* SADOVEANU, O. II, 206. *[Î]şi făcu în gând socoteala dolarului transformat în lei româneşti.* BART, E. 29. *Au costat în total 35 milioane lei aur.* ENC. TEHN. I, 355. *Cea mai mare parte din fondurile legaţiei mergeau în ţară printr-o preschimbare a valutei oficiale oneroase pentru stat, în lei liberi.* CĂLINESCU, S. 292. *Na-ţ puicuţ-on leu bătut Şi-ni disfă ci ni-ai făcut.* MARIAN, NU. 25. ✧ Expr. **Tot doi lei şi un ort,** v. ort¹ (**1**). ✦ (Mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Bani; p. ext. avere. *Am găsit pe urmă-ţi sume de lei jafuite.* ANON. BRÂNCOV., CM II, 317. *Ca să vezi şi-al nostru trai Cum îl ducem noi de greu Fără casă, făr-un leu.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 168. *Hai, nănaşă, de n-ai bani, Eu oi da-o la ţigani; Nănaşă, de nu ai lei, Eu oi da-o la femei.* POP., în L. ROM. 1983, 126.

– Pl.: *lei.*

– Lat. **leo, -onis.** Sensul **II,** calc după tc. **arslanlı.**

LEU² s. n. (Regional) Pâlnie (**I**). Cf. ALR SN I h 234/235, 325, ALRM SN I h 158/235, 325.

– Pl.: *leie.* – Şi: **lih** (ALR SN I h 234/325, ALRM SN I h 158/325; pl. *lihuri*) s. n.

– Din magh. dial. **léhó, léjó, lihó, liú.**

LEUÁŞ s. m. (Învechit, în Mold.) Slujbaş însărcinat cu strângerea impozitelor. *Scriem domnia-me la toţ[i] slujitorii carii veţ[i] umbla cu toate slujbele domnii-mele aice în târgul Iaşii, la zlotaşi, şi la leoaşi, şi la taleraşi, şi la gălbenaşi* (a. 1675). HEM II, 1948, cf. JAHRESBER. VIII, 201. *După aceste monede, anumiţi strângători de dăjdii în Moldova se şi zic: leuaşi, tăleraşi, gălbenaşi.* IORGA, C. I. III, 220, cf. SCRIBAN, D. *În Moldova... apar acum, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, dregătorii fiscali, numiţi după monede: zlotaşi, leoaşi, tălăraşi.* PANAITESCU, O. Ţ. 250.

– Pronunţat: *le-uaş.* – Pl.: *leuaşi.* – Şi: **leoáş** s. m.

– **Leu¹** + suf. *-aş.*

LEUCÁŞ, -Ă adj. (Prin Transilv. şi prin Mold.; despre oameni sau, rar, despre cai) Care are picioarele strâmbe, curbate în afară. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CIHAC, II, 170, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Leocaş de picioare.* PAMFILE, J. II, 151, cf. CADE, SCRIBAN, D., DR. IV, 1 559, V, 102, MAT. DIALECT. I, 285, NALR – MB I h 104/471, ib. h 105/471. ✧ Expr. (Adverbial) **A umbla** (sau **a merge**) **leucaş** =, a merge legănat, ca o raţă. Cf. CIHAC, II, 170, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Păcat că-i chipeş, dar merge leucaş.* COMAN, GL.

– Pl.: *leucaşi, -e.* – Şi: (regional) **léucăş, -ă** (DR. IV, 1559, V, 102), **léucoş, -ă** (MAT. DIALECT. I, 285, NALR – MB I h 104/471, ib. h 105/471), **leocáş, -ă,** (învechit, rar) **leucuş, -ă** (accentul necunoscut, BUDAI-DELEANU, LEX.) adj.

– **Leucă¹** + suf. *-aş.*

LÉUCĂ¹ s. f. **1.** Piesă care susţine loitra carului sau a căruţei, formată dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt îmbucat în osie, iar cu celălalţ prins de carâmbul de sus; (regional) mănuşă (**II 2 f**), mână (**II 1**), suian (**2**). Cf. ANON. CAR. *Lucruri ale mănăstirii... 2 perechi fiară dă cai, fără chei, 1 leucă cu fier* (a. 1802). DOC. EC. 69, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., I. IONESCU, M. 711, COSTINESCU, CIHAC, II, 170, LM. *Florile au un potir ca* [o] *ţevie cu cinci dinţi şi o corolă în formă de leucă.* EMINESCU, O. XV, 1 216. *Pune roata la loc, vâră leuca, sucește lamba şi-o strânge la scară.* CREANGĂ, P. 125. *El stă..: răzemat de leuca de dinapoi a căruţei, liniştit, nepăsător şi senin la faţă.* SLAVICI, N. II, 4. *Se bat... cu leuce de la care şi căruţi şi cu orice alte lucruri.* CONTEMPORANUL, III, 346. *„Gujbă" se numeşte în Transilvania o împletitură din nuiele de carpăn, cu cari se leagă leucele de rudele carălor.* MARIAN, O. II, 395, cf. DDRF. *Loitrele sunt sprijinite de leuce ce sunt legate la capetele osiilor.* DAMÉ, T. 10, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 301, TDRG. *Unele scoarţe au câte două găuri în cari se lasă loc pentru capătul de sus al liocelor.* PAMFILE, I. C. 135. *Unchiaşul stătea rezemat cu umărul de leocă, la umbra carului.* CHIRIŢESCU, GR. 165. [Lingurarii] *mai pregătesc coşuri, albii, leuci.* PĂCALĂ, M. R. 313, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Când i-a dat un brânci, butoiul a ajuns peste leucile dinainte.* POPA, V. 250, cf. PRIBEAGUL, P. R. 86. *Coşul acelei căruţe scumpe, vopsită verde, era atârnat de leuci în legături de curele, ca să aibă legănare şi să nu zdruncine la mers.* SADOVEANU, O. XIII, 95, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Am pus biciul în leucă şi m-am întors către ea.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 36, cf. TAMÁS, ET. WB., M. D. ENC., L. ROM. 1974, 54, DEX, DSR, D. ENC., H II 29, 62, 81, 101, 132, 146, 168, 186, 203, 214, III 18. *În mănuşi şi în capetele osiei sprijinesc leocele de dinainte.* ib. 56, cf. 75, RĂDULESCU-CODIN. *După ce-o uns osia, împinge plesna de la umere la loc, bagă roata, pune plesna de la cap şi vâră lioca cu capul de sus în belciugu de la lioitre.* BREBENEL, GR. P., cf. IORDAN, L. M. 197, com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 820, ib. 1 353/243, 750, ALR II 5 627, 5 628, A I 12, 13, II 1, 8, 12, III 17, NALR – O III MN 204, 830, ib. IV h 651, ALR – M II h 345. ✧ (În proverbe şi zicători) *Drept ca lioca şi strâmb ca postioca,* se spune despre oamenii care judecă strâmb, care sunt nedrepţi, incorecţi. Cf. PAMFILE, J. II, ZANNE, P. V, 388. *Parcă e lovit peste obraz cu leuca,* se spune despre un om urât. Cf. PANN, P. V. II, 139/11. *Lasă-mă de barbă că se rupe leuca,* se spune despre cineva care, fiind în suferinţă, se plânge de altceva decât îl doare. Cf. ZANNE, P. II, 11. *O lovişi cu leuca* (= n-ai nimerit-o). Cf. ZANNE, P. V, 385. (În ghicitori) *Nătărâmbă Strâmbă, Poznă cucuiată. (Leuca).*

GOROVEI, C. 198. *Postrungă lungă, Poznă cucuiată. (Proţapul şi leuca).* id. ib. 307. ✧ (Ca termen de comparaţie) *Era mustăcios, cu picioarele strâmbe tare, ca leucile de la carele vădanelor.* CAMILAR, C. P. 54. *Gârbovit de spate ca o leucă.* RETEGANUL, P. P. 579. *Aşa-i fata de frumoasă, Frumoasă e baş ca noaptea Şi e groaznică ca moartea; Buzele ca clisele, Urechile ca leucile.* BIBICESCU, P. P. 304. ✧ Expr. **A fi lovit** (sau **bătut, pălit, trăsnit**, regional, **tras**) **cu leuca (în cap)** = **a)** a fi zăpăcit, nebun, prostănac, idiot. Cf. POLIZU. *E trăsnit cu leuca, pe legea mea!* ALECSANDRI, T. I, 248, cf. CIHAC, II, 170, LM. *Bag seama, zice muncitorul, dumneata ori eşti lovit cu leuca, ori altă treabă n-ai decât să râzi de mine.* CARAGIALE, O. IV, 166. *Zău, nu ştiu dacă el e cu minte, dar ştiu că eu sunt parcă trăsnit cu leuca.* I. NEGRUZZI, S. IV, 471, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. III, 31. *Vrednic român şi podarul ăsta, cugetă moşul către babă; păcat că e cam lovit cu leuca.* CHIRIŢESCU, GR. 136, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lovit din naştere cu leuca în cap, a făcut o nouă boroboaţă.* COCEA, S. II, 598. *Ţăranii se arătau mai energici în apreciere: „e pălit cu leuca".* SADOVEANU, O. XVI, 359, cf. IORDAN, STIL, 356, SCRIBAN, D. *Alt cleric, cam „lovit cu leuca"..., fu omorât de nişte necunoscuţi.* CĂLINESCU, I. 210, cf. DL. *Fata asta parcă era lovită cu leuca, adormită.* PREDA, DELIR. 183. *Ţiganul se întorsese de pe front, de la Piave, lovit cu leuca: umbla fudul, comandând şi înjurând pe nemţeşte.* T. POPOVICI, SE. 36, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Măăăi!... ce mai oameni bătuţi cu leuca!* MARIAN, O. I, 348. *Doară nu suntem noi de cei păliţi cu leuca, nici de cei ce puşcă în lună!* id. T. 158, cf. CIAUŞANU, GL., ALR I/I h 134/35, ALRM I/I h 192/35, cf. ZANNE, P. V, 388, 389; **b)** a fi beat. *Mi se pare cam trăsnit cu leuca, că-i prea roş... la faţă.* ALECSANDRI, T. 139, cf. LM, TDRG, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. V, 389; **c)** a fi pus la întâmplare, nepotrivit; bizar, ciudat. *„Zi de august"... e un tablou frumos, cu situaţii bine surprinse şi bine zugrăvite, din care, dacă s-ar scoate unele figuri nenorocite şi unele expresii cam trăsnite cu leuca,... bucata ar rămâne ca tablou o lucrare artistică.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 560. (Prin Transilv.) **Beat leucă** = foarte beat. *Popa din Vărarea, beat-leucă, cu capul pe masă, bolborosi.* REBREANU, I. 156, cf. BREBENEL, GR. P. (Prin Olt.) **Făcut leucă** = cocoşat, adus de spate. Cf. CIAUŞANU, GL. (Prin Mold.) **A vorbi de-a leuca** = a vorbi în batjocură. GLOSAR REG. 44.

2. (Prin Mold., prin Olt. şi prin Ban.) Numele unui dans popular (bărbătesc), cu strigături, care se joacă de obicei în jurul unui foc (în noaptea din sâmbăta Paştelui). Cf. MARIAN, Î. 218, 219, TDRG, PAMFILE, J. III, 47, VARONE, D. 112, VICIU, GL. ✦ (Prin Mold.; în construcţia) *De-a leuca* = numele unui joc de copii; ciubet. Cf. PAMFILE, J. III, 31.

– Accentuat şi: *leúcă*. LB, ALR I 820/5, 770, 800, 860, 865, 874, 894. – Pl.: *leuci, leuce* şi (regional) *leucuri* (ALR – M II h 345). – Şi: (regional) **leócă** (SCRIBAN, D.), **leoácă** (id. ib.), **liócă** (POLIZU, H II 81, 132, 146, 168, 203, ALR I 820, ib. 1 353/243, 750, ALR II 5 627/141, 157, 235, 250, 272, 325, 605, 723, 728, 886, 899, 928, 987, ib. 5 628/141, 157, 235, 250, 272, 325, 605, 723, 899, 928; pl. *lioci* ALR I 820, ALR II 5 627/141, 157, 235, 250, 325, 605, 723, 728, 886, 928, 987, *lioce* ALR I 820/140, 160, 243, 249, 290, 333), **leáucă** (ALR I 820/24, ALR II 5 627/29, ib. 5 628/29; pl. *leuce* ALR I 820/24, *leuci* ALR II 5 627/29), **lióică** (ALR I 820/174, 194, 229, ALR II 5 627/172; pl. *lioici*), **lóică** (ib. 820/122, A II 8, 12; pl. *loici, loice*), **lioácă** (ALR I 820/59; pl. *lioci*), **lióucă** (ALR I 820/257, 295, 341, ALR II 5 627/279, 334, 349; pl. *lioici* ALR I 820/295, ALR II 5 627/334, 349, *liouce* ALR I 820/257, *liouciuri,* ALR I 820/341), **léuce** (ALR I 820/354; pl. *leuci, leuciuri*), **lióce** (ALR II 5 627/574; pl. *lioce*) s. f., **léuciu** (ALR I 820/343, 345, 351; pl. *leuciuri*) s. n.

– Din magh. **lőcs**, săs. **leuchse**.

LÉUCĂ² s. f. (Med.; învechit, rar) Boală asemănătoare leprei (**1**). *Leuca este o pată albă ce se face pe pele, fără durere şi este ca un fel de lepră cu greu de vindecat.* CORNEA, E. I, 100/12.

– Din ngr. **λεύκη**.

LÉUCĂŞ, -Ă adj. v. **leucaş**.

LÉUCE s. f. v. **leucă¹**.

LEUCÉMIC, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Om) care este bolnav de leucemie. Cf. DN³, NDN.

2. Adj. Care ţine de leucemie, care are caracter de leucemie, specific leucemiei. *Erupţii de diferite aspecte... apar în cursul hematodermiilor leucemice.* D. MED. II, 102. *Leucoza acută poate fi leucemică.* ib. 105.

– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucemici, -ce*.

– Din fr. **leucémique**.

LEUCEMÍDE s. f. pl. (Med.) Denumire generică pentru diferitele erupţii care apar în hematodermiile leucemice. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunţat: *le-u-*.

– Din fr. **leucémides**.

LEUCEMÍE s. f. Denumire generică a unui grup de boli grave, caracterizate prin proliferarea patologică a leucocitelor şi a precursorilor acestora şi care se manifestă prin anemie, febră, hemoragii etc.; leucoză, (rar) leucocitemie. V. mieloză. *Cei cari sufăr de leuchemie sunt palizi, respiră greu, pierd sânge.* LM, cf. BIANU, D. S., MINERVA, DA II_2. *Momiţele sunt bune pentru bolnavii cu sânge alb mult (leucemie), precum şi la cei anemici, slabi, cu nervii sleiţi.* VOICULESCU, L. 221. *Globulele albe îşi păstrau numărul legiuit, fără primejdie de leucemie.* CĂLINESCU, B. I. 659. *O informaţie oarecare de gazetă ne anunţă că poetul Rainer Maria Rilke a murit de leucemie, în castelul în care se retrăsese.* RALEA, S. T. III, 242, cf. DL, DM, ABC SĂN. 223, D. MED., M. D. ENC. *Primul a murit de leucemie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 9/3, cf. DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., DSR, D. ENC., NDN. ✧ *Leucemia găinilor* = boală a găinilor, care constă în degradarea organelor hematopoietice şi a sângelui; leucoza găinilor, v. leucoză. Cf. ENC. VET. 823.

– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucemii*. – Şi: (învechit, rar) **leuchemíe** s. f.

– Din fr. **leucémie**. **Leuchemie** < lat. med. **leuchaemia**.

LEUCÉR s. n. (Regional) Legătură de frânghie, de metal etc. cu care se prinde, la car, leuca de carâmbul de sus; (popular) gânj, (regional) peteică (2) (Bârsana – Sighetul Marmaţiei). Cf. ALR II 5 632/353.
– Pl.: *leuceruri*.
– **Leuci**[1] + suf. *-ar*.

LEUCHEMÍE s. f. v. **leucemie**.

LEUCÍ vb. IV. Tranz. (Prin Munt.) A bate tare pe cineva, făcându-l să se încovoaie (ca leuca); a face pe cineva să se încovoaie, să se cocoşeze, ca urmare a unei bătăi zdravene. Cf. DM, RĂDULESCU-CODIN. *Te leucesc, când ţi-oi da una, derbedeule!* UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *leucesc*.
– De la leucă[1].

LEUCÍNĂ s. f. Aminoacid esenţial în proteinele vegetale şi animale, prezent în splină, pancreas, ganglionii limfatici, melasa sfeclei de zahăr etc., indispensabil în nutriţie. Cf. LM, ENC. ROM., ENC. VET., MINERVA, ENC. AGR., MACAROVICI, CH. 581. *Se întâlnesc trei leucine izomere.* LTR[2], cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucine*.
– Din fr. **leucine**.

LEUCINÓZĂ s. f. Boală metabolică gravă, cauzată de excesul de leucină, valină etc. produs în organism. Cf. L. ROM. 1989, 126, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucinose**.

LEUCIOÁRĂ s. f. (Într-o poezie populară) Leliţoară. *Vai săraca leucioară, Ea mă culcă, ea mă scoală, Să mă mântuie de boală.* POP., ap. SCURTU, T. 279.
– Pl.: *leucioare*.
– **Leică**[1] + suf. *-ioară*.

LEUCÍSM s. n. Caracteristică ereditară care constă în absenţa (completă a) pigmentului din firele de păr. *Leucismul parţial, adică pete albe de o întindere mai mult sau mai puţin mare, se găsesc uneori pe pântece şi pe uger.* ENC. AGR. I, 241, cf. NDN.
– Din germ. **Leukismus**.

LEUCÍT[1] s. n. **1.** Mineral din grupa feldspatoizilor, incolor, alb-cenuşiu, sticlos, care conţine silicat de potasiu şi de aluminiu, prezent în rocile vulcanice, sub formă de trapezoedre cubice, folosit ca îngrăşământ, la prepararea alaunilor etc. Cf. LM II, 155. *Se găsesc cristale libere frumoase de leucit.* ENC. ROM. III, 92, CANTUNIARI, L. M. 102, 163, MINERVA, CHIRIŢĂ, P. 672. *Rocile de leucit... se folosesc pentru obţinerea îngrăşămintelor potasice, a alaunilor şi a oxidului de aluminiu.* LTR[2], cf. DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
2. (Bot.; astăzi rar; mai ales la pl.) Plastidă. Cf. ENC. ROM. *Fenomenul constă în alterarea culoarei leucitelor clorofiliene.* ENC. AGR. I, 126, cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *leucite*. – Şi: (**1**, rar) **leucită** s. f. CANTUNIARI, L. M. 102, MINERVA.
– Din fr. **leucite**.

LEUCÍT[2], **-Ă** adj. **1.** (Prin Munt.; despre oameni) Bătut zdravăn. Cf. CADE, RĂDULESCU-CODIN.
2. (Prin Munt.; despre obiecte sau, p. ext., despre oameni) Încovoiat (ca leuca); cocoşat[2], încovrigat. Cf. UDRESCU, GL.
3. (Regional) Beat (Bonţ – Gherla). Cf. CADE, PAŞCA, GL.
– Pl.: *leuciţi, -te*.
– V. leuci.

LEUCÍTĂ s. f. v. **leucit**[1].

LEUCÍTIC, -Ă adj. Care aparţine leucitului[1] (**1**), privitor la leucit. *Tuf leucitic format din roce leucitice.* ENC. ROM. III, 92, cf. CANTUNIARI, L. M. 163.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucitici, -ce*.
– Din fr. **leucitique**.

LEUCITÍT s. n. Rocă magmatică formată din fenocristale de leucit[1], augit etc. Cf. CANTUNIARI, L. M. 153, LTR[2].
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucitite**, germ. **Leucitit**.

LEUCITOFÍR s. n. Rocă vulcanică de culoare brună şi cu structură compactă, formată din cristale mari de leucit[1] (**1**), sanidin, nefelin etc. Cf. ENC. ROM. III, 92, CANTUNIARI, L. M. 153, LTR[2].
– Scris şi: *leucitophyr*. ENC. ROM. III, 92. – Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucitophyre**, germ. **Leucitophyr**.

LÉUCIU s. n. v. **leucă**[1].

LEUCO- Element de compunere care înseamnă „alb", servind la formarea unor substantive ca leuco-ferment, leucometru etc. Cf. LM, FORM. CUV. I, 252, D. MED., DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leuco-**.

LEUCOAGLUTINÍNĂ s. f. Anticorp care aglutinează leucocitele. Cf. D. MED., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucoagglutinine**.

LEUCOBÁZĂ s. f. Substanţă organică incoloră sau de culoare gălbuie, uşor solubilă în apă, rezultată prin reducerea unor coloranţi şi care, prin oxidare, se transformă din nou în colorantul din care a provenit; leucoderivat. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DN[3], DSR, DEX[2], D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucobaze*.
– Din germ. **Leukobase**, fr. **leucobase**.

LEUCOBLÁST s. n. Celulă imatură din seria leucocitelor granulare, care se dezvoltă în măduva osoasă. Cf. D. MED., DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucoblaste*.
– Din fr. **leucoblaste**.

LEUCOBLASTÓZĂ s. f. Denumire generică pentru bolile caracterizate prin înmulţirea excesivă a

leucoblastelor în organele hematopoietice şi în sânge. Cf. D. MED., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucoblastose**.

LEUCOCÁRP, -Ă adj. (Bot.; despre plante) Care are fructe albe. Cf. LM II, 155, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucocarpi, -e*.
– Din fr. **leucocarpe**.

LEUCOCHERATÓZĂ s. f. Transformare patologică a unei mucoase (bucale, genitale etc.) în ţesut cornos, de culoare albicioasă; leucoplachie, leucoplazie. Cf. D. MED., DN^3, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Scris şi: (după fr.) *leucokeratoză*.
– Din fr. **leucokératose**.

LEUCOCIDÍNĂ s. f. Substanţă toxică secretată de unele micro-organisme patogene, care distruge leucocitele. Cf. D. MED., M. D. ENC., D, ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din engl. **leukocidin**.

LEUCOCÍST s. n. Celulă fără clorofilă, cu membrană subţire şi cu perforaţii, care se găseşte în alge şi în fungi. Cf. NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucocyste**.

LEUCOCÍT s. n. Celulă nucleată, cu aspect albicios, prezentă în sângele circulant, de formă, în general, sferică şi de dimensiuni variabile, care are un rol important în apărarea organismului împotriva microbilor; globulă albă, v. g l o b u l ă . *Înmulţirea patologică a leucocitilor (globulelor albe) din sânge... constituie un simptom al mai multor boale.* ENC. ROM. III, 93, cf. BIANU, D. S., MINERVA, CADE, ENC. AGR. *După 90 de ani, pe lângă scăderea hematiilor se notează o descreştere şi mai însemnată a leucocitelor.* PARHON, B. 38, cf. DL, DM. *Sângele, format din plasmă, eritrocite (globule roşii) şi leucocite (globule albe).* ZOOLOGIA, 107. *Numărul leucocitelor este ridicat.* ABC SĂN. 73, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 141–143, DN^3, V. BREBAN, D. G., DSR, D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucocite* şi (învechit, m.) *leucociţi*. – Şi: **leucocítă** s. f. DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G., DSR, D. ENC., NDN.
– Din fr. **leucocyte**.

LEUCOCITÁR, -Ă adj. Care ţine de leucocite, privitor la leucocite. *Proces... caracterizat în general prin creşterea insolită a numărului de elemente leucocitare.* D. MED. II, 104, cf. DEX, DN^3, NDN. ✧ *Formulă leucocitară* = număr, tipuri, repartizare a leucocitelor conţinute într-un mm^3 de sânge; proporţie relativă, exprimată în procente, a diferitelor categorii de leucocite conţinute în sângele unui individ; p. e x t. leucogramă. *Bolnavii prezintă leucocitoză..., iar în formula leucocitară creşte foarte mult numărul elementelor mononucleare (60–70% în loc de 25–30%).* ABC SĂN. 247. *În formula leucocitară* [neutrofilii] *se găsesc în proporţie de 60–65%, numărul lor putând creşte în infecţii acute, leucoze etc.* D. MED. II, 102, cf. DEX, DN^3, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucocitari, -e*.
– Din fr. **leucocytaire**.

LEUCOCÍTĂ s. f. v. **leucocit**.

LEUCOCITEMÍE s. f. (Med.; rar) Leucemie. *Leucocitoza... se observă la pneumonie, pleurită, brâncă.., mai ales însă la leucocitemie şi unele leziuni ale măduvei oaselor.* ENC. ROM. III, 93. *Leucocitemia este una din formele diatezei limfogene.* BIANU, D. S., cf. DN^3, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucocythémie**.

LEUCOCITOGENÉZĂ s. f. (Biol.) Proces de formare a leucocitelor; leucocitopoieză, (rar) leucogeneză, leucopoieză. Cf. DEX, DN^3, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucocytogenèse**.

LEUCOCITOLÍZĂ s. f. Proces de distrugere a leucocitelor din sânge. Cf. D. MED., DN^3, NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucocytolyse**.

LEUCOCITOMETRÍE s. f. Operaţie de numărare a leucocitelor. Cf. NDN.
– Pronunţat: *le-u-*.
– Din fr. **leucocytométrie**.

LEUCOCITOPOIÉZĂ s. f. (Biol.) Proces de formare a leucocitelor; leucocitogeneză, (rar) leucogeneză, leucopoieză. Cf. D. MED., D. ENC.
– Pronunţat: *le-u-*. – Scris şi: *leucocitopoeză* D. ENC.
– Din fr. **leucocytopoïèse**.

LEUCOCITÓZĂ s. f. Creştere temporară peste valorile normale a numărului de leucocite din sânge, în special ca reacţie de apărare împotriva unei infecţii din organism. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., MINERVA, CADE, ENC. AGR. *Leucocitoza fiziologică se întâlneşte după digestie, după exerciţii musculare violente... Leucocitoza patologică se datoreşte unor stări infecţioase.* LTR^2, cf. DL, DM. *Bolnavii prezintă leucocitoză, adică au numărul globulelor albe crescut în sânge.* ABC SĂN. 247, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucocitoze*.
– Din fr. **leucocytose**.

LEUCOCITURÍE s. f. Prezenţă a leucocitelor în urină; cantitate de leucocite prezente în urină. *În procesele inflamatorii renale... leucocituria creşte.* D. MED., cf. DEX, DN^3, D. ENC., NDN.
– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leucociturii*.
– Din fr. **leucocyturie**.

LEUCODERIVÁT s. m. Substanţă organică incoloră sau de culoare gălbuie, uşor solubilă în apă,

rezultată prin reducerea unor coloranți organici și care, prin oxidare, se transformă din nou în colorantul din care a provenit; leucobază. *Leucoderivații acizi rezultați din reducerea indigoului... sunt incolori, în timp ce... leucoderivații alcalini au culoare galbenă.* LTR[2]. *Prin oxidare, leucoderivații își recapătă culoarea inițială.* D. MED., cf. M. D. ENC., DN[3], DSR, DEX[2], D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucoderivați*.

– Din germ. **Leukoderivat**, fr. **leucodérivé**.

LEUCODÉRM, -Ă adj. **1.** (Zool.; învechit, rar) Care are pielea, părul, blana albă. Cf. LM II, 155.

2. (Rar; despre oameni) Care aparține rasei albe. V. e u r o p o i d. Cf. NDN.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucodermi, -e*.

– Din fr. **leucoderme**.

LEUCODERMÍE s. f. Afecțiune cutanată, congenitală sau dobândită, care constă în decolorarea pielii din cauza absenței totale sau parțiale a pigmentului melanic. V. v i t i l i g o. Cf. DL, DM. *Leucodermia poate apărea ca simptom însoțitor în unele boli de piele.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leucodermie**.

LEUCODISTROFÍE s. f. Denumire generică pentru afecțiunile caracterizate prin distrugerea mielinei din sistemul nervos. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucodistrofii*.

– Din fr. **leucodystrophie**.

LEUCOENCEFALÍTĂ s. f. Denumire generică pentru orice inflamație a substanței albe a creierului. Cf. D. MED., D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leuco-encéphalite**.

LEUCOFÁN s. n. Silicat natural de calciu, de magneziu și de beriliu, cu fluorură de sodiu, cristalizat, de culoare albă-cenușie, care prin ciocnire sau prin încălzire produce o fosforescență albastră. Cf. LTR[2], NDN.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leucophane**.

LEUCOFERÉZĂ s. f. Procedeu de recoltare a sângelui de la un donator și de reinjectare la același donator, după îndepărtarea leucocitelor cu ajutorul unui aparat. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leucophérèse**.

LEUCOFERMÉNT s. m. Denumire generică pentru fermenții prezenți în leucocite. Cf. LTR[2], D. MED.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucofermenți*.

– **Leuco- + ferment**.

LEUCOFLEGMASÍE s. f. (Med.; învechit) Anasarcă. *Pricina acestei boală este de două deosebite haractere; la cea stenică și grabnică, ce se numește lefcoflegmasie, este îmbulzeala de sânge a inimii și a arteriilor ei, de nu-l poate tălăzui.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 408/32, cf. I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *le-u-*. – Și: (rar) **leucoflegmazíe** (SCRIBAN, D.), (învechit, rar) **lefcoflegmasie, levcoflegmatíe** (I. GOLESCU, C.) s. f.

– Din fr. **leucophlegmasie**, ngr. **λευκοφλεγματία**, it. **leucoflegmatia**.

LEUCOFLEGMÁTIC, -Ă adj. (Med.; învechit) Care ține de leucoflegmasie, caracteristic leucoflegmasiei. *Pentru o însemnată debilitate și o constituțiune leucoflegmatică fântâna crucei ar putea să mărească debilitatea.* DESCR. APE, 149/1, cf. MAT. MEDIC. 59.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucoflegmatici, -ce*.

– Din ngr. **λευκοφλεγματικός**.

LEUCOFLEGMAZÍE s. f. v. **leucoflegmasie**.

LEUCOGÉN s. n. (Învechit, rar) Nume dat sulfitului de sodiu întrebuințat în industria coloranților, la conservarea vinului, a cărnii etc. Cf. ENC. ROM.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leucogène**.

LEUCOGENÉZĂ s. f. (Biol.; rar) Leucopoieză. Cf. NDN.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leucogénèse**.

LEUCOGRÁMĂ s. f. Examen de laborator prin care se determină formula leucocitară (v. l e u c o c i t a r). *Leucograma are importanță și pentru răsunetul pe care unele boli îl au la nivelul sângelui.* ABC SĂN. 184, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucograme*.

– Din fr. **leucogramme**.

LEUCOLEUCÍTE s. n. pl. (Bot.; învechit, rar) Leucoplaste. Cf. ENC. ROM. III, 93.

– Pronunțat: *le-u-*.

– Din fr. **leucoleucites**.

LEUCÓM s. n. (Med.) Boală de ochi care constă în formarea unei pete albe pe cornee în urma cicatrizării unei plăgi sau a unei ulcerații, care poate duce la orbire; (pop.) albeață, (regional) preveșteală (**I**). Cf. BIANU, D. S. 530, MINERVA. *În toată lumea se numără peste cinci milioane de oameni care și-au pierdut vederea numai datorită leucoamelor.* CONTEMP. 1953, nr. 372, 1/3, cf. DL, DM, ABC SĂN. 233, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DSR, D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucoame*.

– Din fr. **leucome**.

LEUCOMAÍNĂ s. f. Alcaloid toxic rezultat din descompunerea anaerobă a proteinelor de origine animală. V. p t o m a i n ă. Cf. MINERVA, CADE.

– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucomaine*.

– Din fr. **leucomaïne**.

LEUCOMELALGÍE s. f. Afecțiune caracterizată prin tulburări de circulație a sângelui în extremitățile

corpului, însoțite de dureri, răceală și paloare tegumentară. Cf. D. MED., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leucomélalgie**.

LEUCOMÉTRU s. n. Fotometru pentru determinarea gradului de alb la materialele fibroase. Cf. LTR[2], M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucometre*.
– **Leuco-** + **metru**. Cf. germ. L e u k o m e t e r .

LEUCOMIELÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a substanței albe din măduva spinării. Cf. D. MED., DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leucomyélite**.

LEUCONEVRAXÍTĂ s. f. (Med.) Denumire generică pentru bolile care afectează substanța albă a sistemului nervos central; p . r e s t r . scleroză în plăci. Cf. D. MED., L. ROM. 1989, 126, NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leuconévraxite**.

LEUCONICHÍE s. f. Colorare (parțială) în alb a unghiilor; pată albă pe unghii, n o i ț ă . Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leuconichii*.
– Din fr. **leuconychie**.

LEUCONOSTÓC subst. Gen de bacterii nepatogene, de formă sferică în mod obișnuit sau alungită în mediu acid, care se dezvoltă mai ales în lapte și în sucuri de fructe, unde produce un strat gelatinos abundent. Cf. ENC. ROM., LTR[2], D. MED.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leuconostoc**.

LEUCOPATÍE s. f. Denumire generică pentru diferite tipuri de acromie, precum albinism, leucodermie etc. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leucopathie**.

LEUCOPEDÉZĂ s. f. Aflux de leucocite în aparatul gastro-intestinal în timpul digestiei. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leucopédèse**.

LEUCOPENÍE s. f. Scădere (patologică) a numărului de leucocite din sânge; (rar) leucocitopenie. *Leucopeniile pot fi provocate de frig, de foame, de acțiunea unor hormoni... și de stări infecțioase.* LTR[2], cf. DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leucopénie**.

LEUCOPLACHÍE s. f. Transformare patologică a unei mucoase (bucale, genitale etc.) în țesut cornos, de culoare albicioasă; leucocheratoză, leucoplazie. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din germ. **Leukoplakie**, engl. **leucoplakia**.

LEUCOPLÁST s. n. Bandă de pânză cauciucată, impregnată pe o parte cu o substanță adezivă, care servește pentru fixarea pe piele a pansamentelor sau pentru acoperirea rănilor. Cf. LTR[2]. *Toate acestea se mențin în poziția dorită cu o față sau leucoplast.* BELEA, P. A. 20, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucoplaste* și *leucoplasturi* (DEX, DN[3]).
– Din germ. **Leukoplast**, fr. **leucoplaste**.

LEUCOPLÁSTE s. n. pl. Plastide albe sau incolore, inactive fotosintetic, care formează și acumulează amidon; (învechit) leucoleucite. Cf. ENC. ROM., MINERVA. *Un tip de leucoplaste sunt amyloplastele, care înmagazinează amidonul de rezervă.* ENC. AGR. III, 555, cf. M. D. ENC., DN[3], L. ROM. 1986, 468, D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*.
– Din fr. **leucoplastes**.

LEUCOPLAZÍE s. f. Transformare patologică a unei mucoase (bucale, genitale etc.) în țesut cornos, de culoare albicioasă; leucocheratoză, leucoplachie. *Leucoplazia mucoasei bucale... se observă la fumători, în urma iritațiilor repetate provocate de tutun.* ABC SĂN. 223, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*. – Pl.: *leucoplazii*.
– Din fr. **leucoplasie**.

LEUCOPOIÉZĂ s. f. Proces de formare a leucocitelor; leucocitogeneză, leucocitopoieză, (rar) leucogeneză. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 156, DN[3], D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-*. – Scris și: *leucopoeză*. M. D. ENC., D. ENC.
– Din fr. **leucopoïèse**.

LEUCORÉE s. f. Denumire generică pentru scurgerile vaginale de lichid albicios, vâscos, uneori purulent; (învechit și popular) poală albă (v. poală **III 2**), (învechit și regional) scursoare (**I 2**), (învechit) scursură (**I 2**), (regional) scurgere (**I 3**). Cf. LM II, 155, ALEXI, W. *Pentru poală albă (leucoree) i se fac femeii injecții cu apă de var.* CANDREA, F. 298. *La unele femei s-a observat că abuzul de cafea, de ceai și chiar de lapte produce leucoree.* BIANU, D. S., cf. MINERVA, CADE, SCRIBAN, D., DM. *În timpul sarcinii sau când femeia este excitată sexual, leucoreea poate fi mai abundentă.* ABC SĂN. 223. *La hiperfoliculinice se constată o leucoree mai abundentă în perioada ovulației.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DSR, D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *le-u-co-re-e*. – Scris și: (după fr.) *léucorrhéa* (LM II, 155), (rar) *leucoreie* (SCRIBAN, D.).
– Din fr. **leucorrhée**.

LEUCORÉIC, -Ă adj., s. f. (Med.) 1. Adj. (Învechit; în sintagma) *Flux leucoreic* = leucoree. *Poate fi recomandată... femeilor ce sunt supărate de flux leuco-*

reic. CR (1829), 118²/17. *Flux leucoreic (poală albă).* ib. (1830), 80/12.

2. Adj., s. f. (Femeie) care este afectată de leucoree. Cf. DEX², NDN.

– Pronunțat: *le-u-co-re-ic.* – Și: (învechit, rar **1**) **leucoróic** adj.

– Din fr. **leucorrhéique.** – **Leucoroic** < fr. **leucorrhoïque.**

LEUCORÓIC adj. v. **leucoreic.**

LEUCOSAFÍR s. n. Varietate transparentă și incoloră de corindon, folosită ca piatră semiprețioasă. Cf. LTR², M. D. ENC., D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucosaphir.**

LEUCOSARCÓM s. n. (Med.) Tumoare malignă leucemică dezvoltată într-un țesut în care se produce leucopoieză. Cf. D. MED.

– Pronunțat: *le-u-.* – Pl.: *leucosarcoame.*

– Din fr. **leucosarcome.**

LÉUCOȘ, -Ă adj. v. **leucaș.**

LEUCOTAXÍNĂ s. f. Substanță produsă de țesuturile inflamate, care mărește permeabilitatea capilară, favorizând migrarea leucocitelor spre focarul inflamator. Cf. D. MED., DN³, NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucotaxine.**

LEUCOTERAPÍE s. f. Metodă de tratament care constă în provocarea leucocitozei prin acțiunea unei substanțe chimice. Cf. DN³, NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucothérapie.**

LEUCOTOMÍE s. f. Operație folosită în tratarea unor boli psihice, care constă în secționarea unor fibre sau fascicule de substanță albă aferente lobului cerebral frontal; lobotomie. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucotomie.**

LEUCOTÓXIC, -Ă adj., s. n. (Substanță) care este capabilă să distrugă leucocitele. Cf. DN³, NDN.

– Pronunțat: *le-u-.* – Pl.: *leucotoxici, -ce.*

– Din fr. **leucotoxique.**

LEUCOTOXÍNĂ s. f. Substanță polipeptidică prezentă în țesuturile inflamate, care mărește permeabilitatea capilară și favorizează afluxul leucocitelor. Cf. D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucotoxine.**

LEUCOTRICHÍE s. f. Decolorare congenitală a părului; acromotrichie. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucotrichie.**

LEUCOTROMBOPENÍE s. f. Scădere anormală a numărului de leucocite și de trombocite din sânge. Cf. D. MED., NDN.

– Pronunțat: *le-u-.*

– **Leuco-** + **trombopenie.**

LEUCOXÉN s. n. Produs microcristalin de culoare alb murdar, întâlnit ca mineral de alterație în unele roci cu titan² sau în zăcăminte de rutil. Cf. CANTUNIARI, L. M. 102, LTR².

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucoxène,** germ. **Leukoxen.**

LEUCÓZĂ s. f. Denumire generică a unui grup de boli grave, caracterizate prin proliferarea patologică a leucocitelor și a precursorilor acestora; leucemie, (rar) leucocitemie. V. m i e l o z ă. Cf. LM II, 156, D. MED., M.D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., DSR, NDN. ◇ *Leucoza găinilor* = boală a găinilor, care constă în degradarea organelor hematopoietice și a sângelui; leucemia găinilor, v. l e u c e m i e. Cf. ENC. VET. 823.

– Pronunțat: *le-u-.* – Pl.: *leucoze.*

– Din fr. **leucose.**

LEUCOZÍNĂ s. f. Proteină cu structură albuminoidă, care se găsește în boabele de cereale. Cf. LTR², D. MED.

– Pronunțat: *le-u-.*

– Din fr. **leucosine.**

LEUCUȘ, -Ă adj. v. **leucaș.**

LEUDRĂ s. f. v. **leurdă¹.**

LEUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A se manifesta, a se comporta ca un leu¹ (**I 1**). *Că unde Leul vultureşte şi Vulturul leuieşte, prepeliţa ce va iepuri şi iepurile ce să va prepeliţi?* CANTEMIR, I. I. I, 144.

– Prez. ind. pers. 3: *leuiește.*

– V. **leu¹.**

LEULÉȚ s. m. (Învechit, rar) Leușor (**I**). Cf. I. GOLESCU, C.

– Pronunțat: *le-u-.* – Pl.: *leuleți.*

– **Leu¹** + suf. *-uleț.*

LEUNÁT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Scrântit (**3**), țicnit² (**2**) (Rășinari – Sibiu). *Copil leunat.* COMAN, GL.

– Pl.: *leunați, -te.*

– Cf. germ. l a u n i s c h „capricios".

LEUPÁRD s. m. v. **leopard.**

LÉURĂ s. f. (Prin Transilv.) Femeie depravată; curvă. Cf. KLEIN, D. 230, BUDAI-DELEANU, LEX., PAȘCA, GL.

– Pl:?

– Cf. f l e a u r a.

LEÚRD s. m. v. **leurdă¹.**

LEURDÁR s. m. (Prin sudul Mold.) Om păcătos, om rău. V. l e u r d ă (**I 2**). Cf. SCRIBAN, D.
– Pronunţat: *le-ur-*. – Pl.: *leurdari*.
– **Leurdă** + suf. *-ar*.

LÉURDĂ s. f. **I. 1.** Numele mai multor plante erbacee din familia liliaceelor: **a)** plantă bulboasă, cu frunze mari, eliptic-lanceolate, comestibile, cu miros şi gust de usturoi, cu flori albe dispuse în umbele; creşte primăvara prin păduri, prin locuri umede şi umbroase; ai-de-pădure, aior, ai-de-munte, ai-sălbatic, usturoi-de-munte, usturoi-de-pădure, usturoi-sălbatic, usturoiul-ursului, (regional) ai, ai-ciorăsc, aiul-ursului, aişor, aiuţi, aiuţi-de-munte, floarea-raiului, usturoi, praz-sălbatic (*Allium ursinum* sau *montanum*). Cf. LB, I. GOLESCU, C., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 718, LM, CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF, ŞĂINEANU, BRANDZA, FL. 440, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 566, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 454–455, PANŢU, PL., DRĂGANU, ROM. 265, 394. *Dacă n-are ceapă, caută în preajma malului acestei bălţi nişte usturoi sălbatic: leordă ori pir.* SADOVEANU, O. XVII, 447. *Şi-a încălţat bocancii şi a dat fuga în dumbravă, ca să culeagă untişor şi leordă, cele dintâi legume sălbatice ale primăverii.* id. ib. XXI, 455, cf. ENC. AGR., IORDAN, T. 437, ROSETTI, I. L. R. 250, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 15, 16, 250, 251. *Leurda este adesea consumată în loc de usturoi.* FLORA R. P. R. XI, 194, cf. 193, L. ROM. 1962, 327, 1965, 651–656, SCL 1965, 318, IST. L. ROM. II, 344, L. ROM. 1967, 47, DEX, V. BREBAN, D. G., IVĂNESCU, I. L. R. 256, DSR, BRÂNCUŞ, V. A. 89, SCL 1985, 224–225, L. ROM. 1992, 134, H I 57, IX 141, XII 300, VÂRCOL, M., GR. BĂN., com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, CHEST. V/134, LEXIC REG. 20, GLOSAR REG. ✧ (În proverbe şi zicători) *An a mâncat leurdă şi estimp îi pute gura*, se spune despre faptele care nu se petrec la timpul potrivit. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 591, DDRF. *Pe unde a mâncat lupul leurdă, şi după zece ani miroase* = aluzie la amintirile amorurilor trecute. Cf. SCRIBAN, D. ✧ E x p r. **A pieri ca leurda** = a dispărea, a se topi (**6**). Cf. CIHAC, II, 718, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.; **b)** (regional) ai-sălbatic (*Allium oleraceum*). Cf. BORZA, D. 15, 251; **c)** (regional) arpagic (*Allium schoenoprasum*). Cf. id. ib.; **d)** (regional; în forma *leurd*) ai-de-munte (*Allium victoralis*). Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 16, 251, 300; **e)** (regional) crin-de-pădure (*Lilium martagon*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 501, BORZA, D. 99, 251. Cf. ANON. CAR., H IV 52, VI 104, VII 182, X 496, XI 327, XVI 280, XVIII 40, 168, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. *Culege ştir, dragavei, pur, leurdă.* PLOPŞOR, C. 40. *Am o mândră ca o floare, Ca o floare de leurdă, Face mămăliga crudă.* IZV. XI, 257, cf. COMAN, GL.

2. (Regional; în forma *leurd*) Epitet depreciativ pentru o persoană mâncăcioasă şi guralivă (Sânmihaiu Almaşului – Zalău). V. l e u r d a r. Cf. ALR II/284.

II. (Regional; prin atracţie paronimică) **1.** Urdă (Prăvăleni – Brad). Cf. ALR I 1 819/90.

2. (În forma *leurd*) Chişleag (Braniştea – Galaţi). Cf. ALR I 1 067/704.

– Accentuat şi: *leúrdă*. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 718, BARCIANU, ALEXI, W., DR. IV, 454, DEX, V. BREBAN, D. G., DSR, ALR I 1 819/90, LEXIC REG. 20, COMAN, GL. – Pronunţat: *le-ur-*. – Pl.: *leurde* şi (învechit şi regional) *leurzi*. ISER, PONTBRIANT, D., LEXIC REG. 20. – Şi: **léordă** (accentuat şi *leórdă*, L. ROM 1967, 47, DEX), (regional) **leoárdă** (PANŢU, PL., BORZA, D. 16, 250, L. ROM. 1965, 651, 1992, 134, GR. BPN.), **lioárdă** (L. ROM. 1965, 652, 655, 656, H XVIII 40, 168, CHEST. V/153), **leudră** (accentul necunoscut; com. din STRAJA –RĂDĂUŢI), **leoándră** (H VII, 182), **reoáldă** (L. ROM. 1965, 656) s. f., (regional) **leúrd** (PANŢU, PL., BORZA, D. 16, 251, 300, L. ROM. 1965, 652, ALR I 1 067/704, ALR II/284) s. m.

– Cuvânt de origine traco-dacă. Cf. alb. h u r d h ë „usturoi".

LEURDEÁSĂ s. f. (Regional) Pădurice. Cf. PASCU, S. 26, ŞEZ. XXV, 129, DA II_2, SCRIBAN, D., BRÂNCUŞ, V. A. 89.
– Pronunţat: *le-ur-*.
– **Leurdă** + suf. *-easă*.

LEURDÍNĂ s. f. (Bot.; Transilv. şi Maram.) Dalie (*Dahlia cultorum*). Cf. PANŢU, PL. 150, CADE, BORZA, D. 57, 251, DSR, BRÂNCUŞ, V. A. 89. *Leurdină, ruje plină, Ce-ai gândit, de-ai înflorit?* ŢIPLEA, P. P. 45, cf. 111, CANDREA, Ţ. O. 50. *O, struţuc de tătăişi, Mântuitu-te-ai de griji; Leordină ne-nflorită, De toate eşti mântuită.* BÎRLEA, L. P. M. I, 190. ✧ *Leordini galbeni* = mărită-mămă (*Rudbechia laciniata*). Cf. BORZA, D. 150, 251.
– Pronunţat: *le-ur-*. – Pl.: *leurdini*. – Şi: **leordínă** s. f.
– **Leurdă** + *-ină*.

LEURÍŞCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LEURÓS, -OÁSĂ adj. v. **rouros**.

LEURÚSCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LEURÚŞCĂ s. f. v. **lăuruscă**.

LEUSTEÁN s. m. v. **leuştean**.

LEUSTÉN s. m. v. **leuştean**.

LEUŞCÁN s. m. (Popular) Leuşor (**II**). *Să-mi dai cinci leuşcani, maică.* SANDU-ALDEA, D. N. 191. *Într-o sară, după ce am prăpădit aproape toţi banii, se schimbă, măi dragă, cartea şi iau şi eu vreo cincizeci de leuşcani.* DUNĂREANU, CH. 46. *O sută de leuşcani am luat pe boi.* PAMFILE, A. R. 249, cf. PASCU, S. 296, DL, DM. *Cu câţi leuşcani ai dat părechea aceasta de boi?* Com. MARIAN.
– Pronunţat: *le-uş-*. – Pl.: *leuşcani*.
– **Leu**[1] + suf. *-uşcan*.

LEUŞÓR s. m. Diminutiv al lui l e u [1].

I. Cf. l e u [1] (**I 1**); (învechit, rar) leuleţ. *Pre leoaică o am îngropat în pământ, şi deacă împlinii doi ani aicea, ieşii întru al şaptelea ceas şi şăzui cu aceşti leişori şi, iată, văzui un zăbranic, zăcând jos.* MINEIUL (1776), $138^{r1}/10$. *Merge la leuşorii săi, mângâie pă dânşii, scoţând urlete de bucurie.* CANTACUZINO, N. P. $5^{v}/17$, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, CADE, DEX, com. MARIAN.

II. Cf. l e u [1] **(II)**; (popular) leuşcan. *M-am pus în mijlocul zidurilor celor dărâmate ale „Sfântului Sava", un biet dascăl cu câţiva leuşori pe lună* (a. 1836). PLR I, 40. *S-a hotărât ca fiecare cruce să plătească pe an un leuşor.* BĂLCESCU, O. I, 50. *Se-ncăpăţinează cu „dama de caro" şi pierde trei sute de leuşori.* VLAHUŢĂ, D. 268. *Cu măsura asta, i-oi fi ciupit bătrânei vreo trei sute de leuşori cât am stat acolo.* id. S. A. II, 303. *Munceşte gol o săptămână Să vad-un leuşor în mână.* COŞBUC, P. II, 299, cf. DL, DM, DEX. *Noi că urăm Ca să căpătăm Cel puţin un leuşor.* TEODORESCU, P. P. 153. *Daţi-ne doi-trei leişori, De bănişori, Că doar nu-i marea Cu sarea.* id. ib. 156. *Câţi leuşori ai dat pe lucrul acesta?* Com. MARIAN. *Să beu vin de-un leuşor.* ŞEZ. I, 10. *Noi vă urăm Ca să căpătăm Cel puţin un leuşor.* MARIAN, S. R. I, 44. *M-a costat câţiva leişori afacerea asta.* UDRESCU, GL. ✦ (Regional; la pl.) Podoabă femeiască din bani (de metale preţioase) (Garvăn – Măcin). Cf. H XIV 351.

– Pronunţat: *le-u-*. – Pl.: *leuşori* şi *leişori*.

– **Leu**[1] + suf. *-uşor*.

LEUŞTEÁN s. m. **1.** Plantă erbacee aromată, perenă, din familia umbeliferelor, cu tulpina înaltă şi ramificată, cu flori galbene-verzui dispuse în umbele, cu seminţe mici, ovale, cafenii, care este cultivată pentru frunzele ei late, lucioase, de culoare verde-intens, întrebuinţate drept condiment şi pentru rădăcina pivotantă, folosită în medicina populară; buruiană-de-lingoare, buruiana-lingorii (*Levisticum officinale*); p. restr. frunzele sau rădăcina acestei plante. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 179, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, I. GOLESCU, C., ISER, BARONZI, L. 136. *Ceai de leuştean.* DDRF, cf. LM. *După ce mi-au tras o frecătură bună cu oţet de leuştean,... au întins hoştinile ferbincioare pe o pânzătură şi m-au înfăşat cu ele.* CREANGĂ, O. 187, cf. CONV. LIT. XXIII, 508, 569, ŞĂINEANU, BRANDZA, FL. 228, ENC. ROM., ARHIVA, X, 66, BARCIANU, GRECESCU, FL. 250. *Cimbrul îşi încurcă trupul supt în frunzele grase şi dezmăţate ale leuşteanului trândav.* ADAM, R. 33, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 149, 249, TDRG. *Bea zeamă de leuştean fiert.* PAMFILE, B. 14, cf. id. A. R. 197, RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL. 151, CADE, DA II_2, VOICULESCU, L. 194, BUJOREANU, B. L., ENC. AGR. *Speram noi că ne vom cârpi pe lângă nevasta lui Stanciu, ca să ne pregătească vreo ciorbă bună de pui, cu leuştean şi cimbru.* MOROIANU, S. 56, cf. SCRIBAN, D. *Sticleţii şi scatiii i-au mâncat toată sămânţa mărarului, leuşteanului, busuiocului.* BĂCESCU, PĂS. 356. *Bem „schinduc", un rachiu cu afine, cu lămâie şi o umbeliferă cu gust de leuştean.* CĂLINESCU, C. O. 251. *Făcuse mâncare ghiaurească, borş de perişoare, cu leuştean mult.* TUDORAN, P. 86, cf. LTR[2], DL, DM, BORZA, D. 99, 251, 252, 254, FLORA R. P. R. VI, 553. *Apucase să încerce ghiveciul cu un gust parşiv de leuştean.* BARBU, PRINC. 97, cf. PRODAN – BUIA, F. I. 364. *Aşa sunt:... mărarul şi leuşteanul, de la care se folosesc frunzele pentru aromarea mâncărilor şi a conservelor.* BOTANICA, 145, cf. L. ROM. 1967, 47, TAMÁS, ET. WB. *Ochiul ca o frunză de leuştean, al tatălui meu..., semnifică pentru mine continuitatea.* STĂNESCU, R. 28, cf. DEX. *Măruntaiele, gâtul şi labele le pui la fiert, cu morcovi, leuştean.* I. GHEŢIE, B. I, 181, cf. BUTURĂ, E. B., V. BREBAN, D. G., DSR, H II 26, 79, 125, VI 133, XII 259. *Pe valea Budacului Mere mama dracului · C-on mănunchi de leuştean Să boteze un ţigan.* MÂNDRESCU, L. P. 166. *Păsăruică..., Zboară la badea, la moară... Să-i spui că m-am cununat Cu cununi de lioştean Cumpărate d-un codrean.* HODOŞ, P. P. 90. *Frunză verde leuştean Şi un fir de măghiran.* BIBICESCU, P. P. 189. *Frunză verde maghiran, Frumos cântă cucu-n deal Pe-o cracă de leuştean.* MAT. FOLC. I, 1 102. *Leuştean cu creanga-n vale, Ce-mi stai, lele, tot în cale?* MARIAN, H. 145. *Foaie verde leuştean, La poarta lui Todiran, Creşte-un mac şi un hultan.* PAMFILE, C. Ţ. 66, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Şi te suie pe buştean Şi mănâncă lehuştean.* ALR II 4 365/537. *Mănâncă lioştean Te fă cât un buştean.* ib. 4 365/833, cf. ib. 6 010, 6 268. *Frunză verde leuştean, La curţile lui Vălean Răsărit-au măzărean.* BALADE, III, 179. *Toată vara mă trăgeam Supt tufă de leuştean.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 504. *Frunză verde leuştean, Cartea-i scrisă de-un oştean.* FOLC. TRANSILV. III, 219. *L-am găsit la Botoşani Priponit de-un leuştean, Leuşteanu s-o uscat, Cal bălan s-o dezlegat.* FOLC. MOLD. II, 331. ✧ (În credinţe şi superstiţii) *În contra lipiturii şi zburătorului se fac scăldături cu următoarele nouă feluri de plante: avrămească, cristinească, drăgan, leuştean şi odolean.* TEODORESCU, P. P. 379. *Această boală... se vindecă dacă se spală cu apă fiartă, cu leuştean şi cu furnici.* MARIAN, INS. 245. *Aducându-se sicriul, o muiere ştiutoare luând rădăcină de leoştean, de spini şi puţii câlţ... îl aprinde cu lumina ce arde pe pieptul mortului* id. Î. 489. *O femeie ia rădăcină de leuştean, spini şi puţini câlţi, le aşează în jurul sicriului.* PAMFILE, DUŞM. 141. *Vacilor fătate li se ung ţâţele cu usturoi sau li se pune în hrană leuştean ca să nu le ia vrăjitoarele laptele.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Mamele care au fete mari pun leuştean sub pragul uşei la biserică.* IZV. XI, 111. *La Sân-Giordz... gazda căsâi şî păcurarii fac cruce în strungă şî la colibă pă gios cu leoştean şî cu ai.* T. PAPAHAGI, M. 163. *Atunśa puńe un fir de salcă. la găliată; ş-un lioşćan puńe la găliată. Faśe un colac şi puńe colacu pră găliată.* ARH. FOLK. III, 136. ✧ (În descântece) *Ţâţele-n pahar de aur spălatu-le-o, Cu leuştean stropitu-le-o, Părul netezitu-şi-o, Mana dobânditu-şi-o, Coarnele bouritu-şi-o.* TEODORESCU, P. P. 376. *Ţâţele din păhar de aur spălatu-le-o Cu leuştean bine spălatu-le-o.* MARIAN, D. 139. *Atunci să între verinu jarapărului În sângile dobd'itoacii Cân ş-a fa[ce] jarapăru sălăşâme În stratu cu ai, În corciu cu lioştianu, În solńiţa cu sare.* ARH. FOLK. VI, 250. *Plecai pe miros dze leuştean Pân la râu lu Iordan.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 291. ✧ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, cu aluzie la culoarea verde-intens a frunzelor acestei plante) *Doar la geam stă singurică... Ida, Cu ochi verzi ca leuşteanul.* GOGA, POEZII, 58. *Mi-a spus... că fata lui Iaţco n-ar fi decât o ruscuţă balană, cu ochii de leuştean şi cu obrajii stropiţi de pistrui.* SADOVEANU, O. XII, 442. *Când acel cioban şi-a ascuţit asupra dumneaei ochii ca leuşteanul cu sclipiri de oţel, doamna Rainu i-a zâmbit cu sfială.* id. ib. XVII, 554. ✧ (Regional) *Leuştean sălbatic* (sau *de bahnă*) = limba-şarpelui (*Peucedanum latifolium*).

Cf. BORZA, D. 126, 251. ✧ Compuse: (regional) **leuşteanul-broaştei** = **a)** boglar (*Ranunculus sceleratus*). Cf. BORZA, D. 145, 251; **b)** bulbuc (*Trollius europaens*). Cf. PANŢU, PL. 151, BORZA, D. 172, 251; (regional) **leuştean-broştesc** = piciorul-cocoşului, v. picior (**I 1**) (*Ranunculus acris*). Cf. BORZA, D. 145, 251, DSR; (regional) **leuşteanul-muntelui** = turiţă (**2**) (*Agrimonia eupatoria*). Cf. PANŢU, PL. 151.

2. (Învechit; şi în sintagma *leuştean de pădure*, BREZOIANU, A. 407/10) Lemn-câinesc, v. lemn (**1**) (*Ligustrum vulgare*). Cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 768¹/43, BREZOIANU, A. 407/10, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 308, COSTINESCU.

– Pronunţat: *le-uş-*. – Pl.: (rar) *leuşteni* (SCRIBAN, D.) şi (învechit, rar, n.) *leuşteanuri* (I. GOLESCU, C.). – Şi: (învechit şi regional) **leuşteánd** (KLEIN, D., 371, ALR II 6 010/130, ib. 6 268/130), (regional) **leoşteán, lioşteán, leauşteán** (com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI), **leusteán, leuşţeăn, lehuşteán, leuştén** (BORZA, D. 99, 251), **leoşteánd** (ALR II 6 268/157), **liuşteán** (BORZA, D. 99, 252), **luştreán** (id. ib. 99, 254), **luştreáng** (PANŢU, PL. 151, 160), **lustereág** (DSR), **roşteán**, (învechit, rar) **lăuşteán** (POLIZU), **leustén** (PONTBRIANT, D.) s. m.

– Cf. lat. levisticum [officinale], numele ştiinţific al plantei.

LEUŞTEÁND s. m. v. **leuştean**.

LEUŞTÉN s. m. v. **leuştean**.

LEUŞŢEÁN s. m. v. **leuştean**.

LEUTRĂ s. f. v. **loitră**.

LEÚŢ, -Ă subst. Diminutiv al lui leu¹.

I. 1. S. m. Cf. leu¹ (**I 1**). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DL, DM, DEX. ✧ Fig. *Am venit leuţ la tine, Am venit să ne luptăm.* FOLC. TRANSILV. I, 88.

2. S. f. (Regional) Leoaică (Strehaia). Cf. ALR II 4 984/848.

II. 1. S. m. Cf. leu¹ (**II**). Cf. DM, DEX.

2. S. f. (Învechit, rar) Monedă de aramă care valora douăzeci de parale, echivalentă cu jumătate dintr-un leu vechi (v. leu¹ **II**). *O para de 3 bani. Un ort de 10 părale. O leuţă de 20 părale.* CALENDARIU (1814), 154/18.

– Pronunţat: *le-uţ*. – Pl.: *leuţi, -e*.

– **Leu¹** + suf. *-uţ*.

LEÚZĂ s. f. v. **lehuză**.

LEUZÍE s. f. v. **lehuzie**.

LEV¹ s. n. v. **left**.

LEV² s. n. v. **leva**.

LÉVA s. f. Unitate monetară în Bulgaria. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1983, 491, 493, D. ENC.

– Pl.: *leve*. – Şi: (rar) **lev** (pl. *leva*) s. n. D. ENC.

– Din bg. **лев** (pl. *лева*).

LEVÁDĂ¹ s. f. Mişcare de dresaj la cai, care constă în ridicarea bipedului anterior, făcând ca animalul să se sprijine pe cel posterior, cu jaretele apropiate de sol. Cf. NDN.

– Pl.: *levade*.

– Din germ. **Levade**.

LEVÁDĂ² s. f. v. **livadă**.

LEVĂND s. m. v. **lavandă**.

LEVÁNDĂ s. f. v. **lavandă**.

LEVANDÚLĂ s. f. v. **lavandă**.

LEVANSUCRÁZĂ s. f. Enzimă din grupul hidrolazelor care catalizează sinteza polimerilor de levuloză pe baza zaharozei. Cf. LTR², D. MED.

– Et. nec.

LEVÁNT¹ s. n. **1.** (Învechit, astăzi rar) Orient, răsărit¹ (**II 3**). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, BARCIANU, LM, SCRIBAN, D., SCL 1978, 645, 647. ✦ Ext. Denumire dată în trecut ţărilor de pe coasta estică a Mării Mediterane (aflate sub dominaţie musulmană). Cf. FROLLO, V. 307, COSTINESCU, BARCIANU, LM, ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., D. ENC.

2. (Rar; în forma *levante*) Vânt care bate dintre răsărit pe ţărmul Mării Negre. Cf. SCL 1987, 510, CL 1993, 214.

– Pl.: *levanturi* (I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D.). – Şi: (învechit) **levánte** s. n. BARCIANU, LM, SCL 1987, 510.

– Din it. **levante**, fr. **levant**.

LEVÁNT² s. m. v. **lavandă**.

LEVÁNTĂ s. f. v. **lavandă**.

LEVÁNTE s. n. v. **levant**.

LEVANTÍN¹, -Ă subst., adj. **I. 1.** S. m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Levantului sau care era originară din Levant; persoană cu însuşiri specifice oamenilor din această parte a lumii; p. restr. negustor originar din Levant. *Sunt mulţi levantini în Turcia, cu câte trei şi patru steaguri consulare pe casă.* GHICA, S. 410, cf. FROLLO, V. 307, LM. *Când zicem toţi românii, înţelegem nu pe toţi levantinii cari se dau drept români, ci pe românii adevăraţi.* CARAGIALE, O. V, 447, cf. ŞĂINEANU. *Mihnea Vodă... a rămas în amintirea neamului ca Mihnea Turcitul. Mama lui, Ecaterina, o levantină din Pera, purta epitropia.* IORGA, C. I. I, 150. *Mi se păru că văd tipul: numele, chipul îl arătau levantin de origină. Doctor în România, fiindcă aşa venise vremea, putea fi negustor în Ţarigrad.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 105. *Plăcintari erau 14, cu 19 slugi, în total 33 persoane; aceştia mai toţi erau levantini.* N. A. BOGDAN, C. M. 102, cf. CADE. *Discuta de obicei cu ceilalţi trei redactori principali, levantini cu averi de conspiratori.* LOVINESCU, M. 89. *În cortul paşei, alt frate întru Hristos, un levantin cu numele Cigala, i-a dat lovitura cea din urmă, cu jungherul.* SADOVEANU, O.

I, 184. *Levantină poliglotă, vorbea şi scria şase limbi.* BART, E. 150. *El era tipul levantinului cu mai multe patrii, îmbogăţit la Dunăre.* id. ib. 303, cf. SCRIBAN, D. *Tatăl ar fi fost dintr-o familie de levantini aşezată la Genova şi înnobilată.* CĂLINESCU, I. 98. *Londra e o lume de ceaţă, de păcură, de cluburi elegante, de neagră mizerie, de indieni, de levantini, de chinezi.* RALEA, S. T. I, 277. *La o cercetare mai atentă, vom găsi în hârtiile levantinului şi dovezile pe care le căutăm.* STANCU, R. A. V, 207, cf. DL, DM, M. D. ENC, DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

2. Adj. Care provine sau care este originar din Levant, care este caracteristic Levantului sau populaţiei din această parte a lumii; care aparţine Levantului sau populaţiei din Levant, privitor la Levant sau la populaţia acestuia. *Comercianţii cari cheltuiseră în 15 ani în călătorii şi prezente... vreo cinci mii fl. pentru ca să li se permită a forma consorţiu levantin nu vor mai fi împiedicaţi de nimeni.* BARIŢIU, P. A. II, 75, cf. COSTINESCU, LM. *Aşa şcoleri romani îmi trebuia mie! da nu nişte loaze levantine ca voi, cari nu ştiţi decât numa doară să vă rânjiţi şi nu aveţi reşpect pentru dătorinţă.* CARAGIALE, O. I, 108. *Ia cuţitul de la brâul unui hamal levantin... şi, plin de entuziasmul unui iluminat, spintecă-ţi foalele!* id. ib. V, 110, cf. ENC. ROM. III, 94, BARCIANU, ALEXI, W. *Aici, drumul cel mare... se desfăcea de la un loc într-o ramură levantină şi una curat turcească.* IORGA, C. I. III, 91. *Făcuse cunoştinţă cu o mulţime de... tineri cu nume levantine şi maniere sportive.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 127, cf. RESMERIŢĂ, D. *Relaţiile politico-comerciale dintre statul nostru şi ţările levantine erau foarte strânse.* N. A. BOGDAN, C. M. 10. *Comerţul levantin constă din cumpărarea sau schimbarea produselor din Levant cu manufacturile noastre şi apoi din comerţul cu coloniale şi băcănie.* GOLOGAN, C. R. 151, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Toate limbile şi toate neamurile intrau fără să bată la poarta lui, – ca la un oricare altul neguţător musulman sau levantin.* TEODOREANU, M. U. 145. *Îl sfătui să aducă neapărat din Constantinopol pe un medic italian – sau poate levantin – care fusese multă vreme la Curtea din Dresda.* C. GANE, TR. V. II, 48. *Postelnicul îşi trăsese sabia încovoiată, de modă levantină.* SADOVEANU, O. XIII, 725. *Subţiaţi cu sânge levantin, din ce în ce mai vicleni şi fără scrupule, au călcat în picioare cinstea, omenia şi dreptatea.* id. ib. XIX, 136. *Comerţul levantin atrage aventurieri din toate seminţiile.* BART, E. 130, cf. SCRIBAN, D. *În Imperiul Otoman,... grecii levantini au jucat un rol considerabil.* CĂLINESCU, B. I. 290. *La restaurante, femei strălucitoare, întovărăşite de domni a căror îmbrăcăminte strict englezească nu le poate schimba fizionomia clar levantină.* RALEA, S. T. I, 297. *Nu-i fusese greu, cu multele cunoştinţe de limbi pe care le avea şi mai ales cu iscusinţa lui levantină, să se vâre în lumea politică nou-născută.* STANCU, R. A. I, 214. *Scafa n-a fost un aventurier levantin, ci un filantrop macedonean.* VINEA, L. I, 265. *De la curtea domnească şi din casele boierilor, cimpoiul a fost izgonit de instrumentele venite pe drumul Ţarigradului, pe măsura sporirii influenţei otomane şi pătrunderii în clasa dominantă a înrâuririlor levantine.* ALEXANDRU, I. M. 77, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. *Cavalerul o dă mai spre latineşte, iar scutierul foloseşte tot ce este balcanic, turcesc, levantin, fanariot.* STEINHARDT, J. 231. *Este descendentul unei familii de politicieni, versaţi în intrigi acoperite de o anumită eleganţă vetustă, de un morbid rafinament levantin.* MS. 1988, nr. 1, 50, cf. D. ENC. *Prefigurează o oligarhie financiară care s-ar putea constitui cândva, pe măsură ce spiritul levantin ar fi înlocuit cu unul occidental.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 9/3, cf. NDN. ✧ Fig. *Curând scaldă Aurora ceriul palid, levantin.* CĂRTĂRESCU, L. 55. ✦ (Depreciativ) Şiret (**3**), ipocrit, intrigant, perfid. Cf. RESMERIŢĂ, D., DEX, DN³, NDN.

II. (Geol.) **1.** Adj. Care aparţine ultimului etaj al pliocenului din România, care se referă la acest etaj, care datează din acest etaj sau este caracteristic acestuia. *Printre pietrişuri, în ţara noastră au foarte mare răspândire în zona subcarpatică pietrişurile zise de Cândeşti, depuse de apele curgătoare la marginea lacurilor levantine.* CHIRIŢĂ, P. 694, cf. M. D. ENC., DN³, NDN.

2. S. n. Ultimul etaj al pliocenului din România, în depozite lacustre, caracterizat prin lamelibranhiate, gasteropode şi mamifere. *În ţara noastră au foarte mare răspândire în zona subcarpatică pietrişurile zise de Cândeşti, depuse de apele curgătoare... la sfârşitul levantinului (levantinul superior), pe grosimi de sute de metri.* CHIRIŢĂ, P. 694. *Levantinul are o largă dezvoltare la exteriorul Carpaţilor meridionali şi al regiunii de curbură a Carpaţilor.* LTR². *Erupţiile neogene s-au terminat abia la sfârşitul levantinului.* MG I, 150, cf. M. D. ENC., DN³, D. ENC., NDN.

3. S. n. Serie de straturi geologice din levantin (**II 2**).

– Pl.: *levantini, -e.*

– Din fr. **levantin**, it. **levantino**.

LEVANTÍN² s. n. v. **levantină**.

LEVANTÍNĂ s. f. Ţesătură de mătase, lucioasă, uni, folosită mai ales la confecţionarea rochiilor şi a dublurilor. *Câte căşi ai rădicat? Ba şi cositori le-ai dat. Şi haine de musalin Să le faci voia deplin... Şi scurteică de mătase, La jupâneasa frumoase, Chişchineu de levantin Să le faci voia deplin* (a. 1818). ŞA II, 354, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II 99¹/1, FROLLO, V. 307, COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BARCIANU, TDRG, RESMERIŢĂ, D., ENC. AGR., SCRIBAN, D.

– Pl.: (rar) *levantine.* – Şi: (învechit) **levantín** (pl. *levantinuri*) s. n.

– Din fr. **levantine**, it. **levantina**, germ. **Levantine**.

LEVANTINÍSM s. n. Şiretenie¹ (**1**), ipocrizie, perfidie (caracteristică levantinilor **I 1**). *Om de o modestie demnă, ostil oricărei forme de levantinism moral.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 11/1, cf. NDN.

– **Levantin¹** + *-ism.*

LEVANŢÍCĂ s. f. v. **levănţică**.

LEVÁTĂ s. f. **1.** Totalitatea cărţilor de joc pe care are dreptul să le adune de pe masă jucătorul care a câştigat la un moment dat cu o carte mai mare sau cu un atu; p. ext. cărţile ridicate cu această ocazie. Cf. I.

GOLESCU, C. *N-a făcut nicio levată.* POEN. – AAR. – HILL, V. II, 99[1]/21, cf. STAMATI, D., DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, ALIL XXIII, 160, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

2. (Text.) Operație de scoatere a mosoarelor sau a țevilor pline cu fir de pe mașinile de semitors sau de filat; cantitate de fir obținută prin această operație. *Pentru schimbarea levatei s-a ajuns la timpul minim de 41 secunde.* SCÂNTEIA, 1949, nr. 1 349, cf. CV (1949), nr. 1, 21. *Întrucât în general levata se execută cu mașina oprită, se caută ca timpul de levată... să fie cât mai scurt.* LTR[2], cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pl.: *levate.* – Și: (învechit, rar, **1**) **leveá** s. f. STAMATI, D.

– Din fr. **levée.**

LEVĂNȚÍCĂ s. f. (Și în sintagma *levănțică de grădină*, BORZA, D. 97, 251) Subarbust aromatic din familia labiatelor, cu tulpina ramificată, cu frunze lineare și cu flori mici albastre-violete, cu miros plăcut, caracteristic, dispuse în lungi spice terminale; lavandă, (rar) spichinel, (popular) aspic, (învechit și regional) spichinat, (învechit) șpic, (regional) revent (**2**), lemnul-Domnului (v. l e m n **8 h**) (*Lavandula angustifolia*); p. r e s t r. florile acestei plante, folosite contra moliilor și în industria parfumurilor, în medicină și farmacie; p. e x t. miros (**2**) specific florilor acestei plante. Cf. BARONZI, L. 136, CONV. LIT. XXIII, 569, DDRF, ENC. ROM. III, 94, BARCIANU, GRECESCU, FL. 459. *Levențica intră în compoziținea balsamului tranchil, a apei de Colonia etc.* BIANU, D. S. *Păstrând măsura trupului de atunci, al virginalelor forme ce nu se mai întorc, în sipetul străvechi plin de levănțică și de busuioc ca într-un sicriu, rochia a urmat să doarmă.* ANGHEL, PR. 22. *Mireasma de levănțică... stăruia îndărătnică după atâția ani.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 14. *E o dimineață frumoasă de iunie, plină de miresme de flori de tei, de sulfină și de levănțică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 56. *Așezând cu levănțică și sulfină rufele în șifonier, dezvăluia suvenirile de acasă, oftând.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 86, cf. PASCU, S. 174, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O căprioară subțire... veni într-un rând să pască... levănțică mănăstirească.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 270. *Parfum de levănțică și sulfină strânsă în săculețe colorate... atârnă de rafturi ca niște delicați desagi ai amintirilor.* TEODOREANU, M. I, 239. *Cearșafurile sunt vioriu albe și îți duc gândul spre albiturile cu iz de livănțică din dulapul bunicilor.* id. M. U. 178. *După ce mitropolitul ieși pe ușa ce ducea în iatacul răcoros cu miros de levănțică și camforă, musafirii se risipiră.* VOICULESCU, P. I, 271, cf. DS. *Venea dintr-acolo o răcoare ușoară cu miros de levănțică.* SADOVEANU, O. X, 316, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Miroase a parfum de lavandă fină... Mi-a explicat că pune levănțică printre cămășile și batistele împăturite în scrin.* CĂLINESCU, S. 94. *Iașul acesta, cu iatacuri odihnitoare și cu dealuri blânde, a stăruit în sufletul scriitorului cu aroma lui de levănțică presată.* PERPESSICIUS, M. I, 45. *Mirosea a levănțică și a busuioc.* STANCU, R. A. II, 44. *Totul mirosea a levănțică.* CAMILAR, N. II, 175, cf. LTR[2], DL. *În așternutul răcoros, cu mirosul atât de cunoscut de levănțică, îi fu frig.* T. POPOVICI, S. 39, cf. DM, BORZA, D. 97, 251, 252. *Principalul produs al acestei plante este uleiul sau esența de levănțică.* FLORA R. P. R. VIII, 126. *Uleiul de levănțică este mult folosit în industria parfumurilor.* ib., cf. PRODAN – BUIA, F. I. 409. *Levănțica... se cultivă mai mult în regiunea mediteraneană.* BOTANICA, 155, cf. L. ROM. 1967, 47, D. MED., M. D. ENC. *Stătea pe spate..., mirosind... a parfum de levănțică.* D. R. POPESCU, I. Ș. 52, cf. DEX. *Începu s-o bată peste piele cu un fel de măturică, un mănunchi gros de fire de levănțică.* ȚOIU, Î. 102, cf. BUTURĂ, E. B., V. BREBAN, D. G., DSR, D. ENC. *Decorul..., elementele de mobilier... au ca rezultat o factură retro, ce emană un parfum de levănțică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/2. ♦ (Rar) Infuzie de flori de lavandă (**1**); spirt de lavandă. V. l a v a n d ă (**2**). *Își spălase părul cu levențică.* VLASIU, A. P. 349.

– Și: **levențícă, livănțícă, livanțícă** (BORZA, D. 97, 252), (rar) **levanțícă** s. f.

– **Levantă** + suf. *-ică.*

LEVĂNȚÚICĂ s. f. v. **levănțică.**

LÉVĂR s. n. v. **livăr[1].**

LEVCOÁIE s. f. (Bot.; învechit; și în sintagma *levcoaie galbenă*, CONV. LIT. XXIII, 887, PANȚU, PL., BORZA, D. 45, 251, L. ROM. 1968, 185) Micșunea (*Cheiranthus cheiri*). Cf. FROLLO, V. 307, PASCU, S. 121, BORZA, D. 45, 251. ◊ *Levcoaie roșie* = micsandră (*Matthiola incana*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 569, 887, PANȚU, PL., BORZA, D. 108, 251, L. ROM. 1968, 185, DSR.

– Pl.:?

– Din germ. **Levkoie, Levkoje.**

LEVCOFLEGMATÍE s. f. v. **leucoflegmasie.**

LEVEÁ s. f. v. **levată.**

LÉVEJ s. n. v. **leveș.**

LÉVELLERI s. m. pl. Membrii unei grupări democratice republicane care au avut un important rol politic în timpul revoluției engleze din 1648–1650. Cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.

– Pronunțat: *lévleri.*

– Din engl. **levellers.**

LEVÉNDĂ s. f. v. **lavandă.**

LEVÉNDULĂ s. f. v. **lavandă.**

LEVENDÚRĂ s. f. v. **lavandă.**

LEVÉNT s. m., adj. **I.** S. m. (De obicei la pl.) **1.** Soldat din flota de război a Imperiului Otoman, originar din Levant, în special din Grecia. *Înțălegând turcii, au și pornit pe căpitan-pașe cu câteva galioane, cu leventâi, ca să apere Azacul.* NECULCE, L. 341. *S-au sfătuit soltanul cu căpitan-pașe, de-u ieșit levincii afară din galioani pe uscat ș-au purces asupra moscalilor împreună cu soltanul.* id. ib., cf. 347. *Mergând pașa pe Dunăre cu caicele, având multe tunuri în vase și*

slobozindu-le toate asupra nemţilor i-au depărtat de la margine. Turcii, levenţii ieşind afară cu sabiile i-au gonit ca pe nişte blestemaţi. R. POPESCU, CM I, 468. *Au fost 60 de galioane mari înarmate cu multe tunuri şi cu mulţi levinţi* (a. 1715). ARHIVA R. II, 21/8. *Viind hotărâtă poruncă de la preaputernica împărăţie ca să să rădice Măria Sa seraschiar Murtaza-paşa cu oştile împărăteşti... şi cu 40 de steaguri de levenţ... ca să izgonească pe vrăjmaşii puternicii împărăţii* (a. 1737). IORGA, S. D. XVI, 4, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 590, ŞIO II_1, 235, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 334, DL, DM, STOICESCU, C. S. 530, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 132, SCL 1980, 250, V. BREBAN, D. G., SCL 1986, 475, D. Î. LAT. – ROM., D. ENC.

2. Soldat voluntar moldovean în oastea Ţării Româneşti; p. ext. mercenar. *Unguri avem ste[a]g[uri] 7...; sârbi avem steag[uri] 6...; levin[ţi] avem ste[a]g[uri] 9* (a. 1656). IORGA, S. D. IV, 48. *Avea oşti şi streine şi de ţara sa, ales pedestrime, hie când avea până la o mie în leafă, fără dărăbanţii de ţară şi călări de ai noştri moldoveni, acolo merşi în leafă, cărora numele era livinţii, şi leşi călări ţinea pururea câte 200 şi deosebi unguri călări.* M. COSTIN, O. 114. *I-au dat 400 de săimeni şi den dărăbanţii săi cine au vrut de bunăvoie în leafa lui Ştefan Vodă şi din livinţi o samă.* id. ib. 155. *Costandin Nicolae Voievod... a fost căpitan de levinţi* (a. 1742). CAT. MAN. I, 514. *Mergea cu tot tacâmul său şi cu boierii cei mari şi numai cu alaiul levenţilor la Frumoasa, la cortul său cel domnesc.* GHEORGACHI, CER. (1762), 311. *De la turci, de la ciohodari, de la şatări, de la copiii din casă, de la tufeccii, de la levinţi, de la mehteri, de la ciauşi..., de la toţi aceştia să nu se poprească acea jumătate leu la o sută lei, fiind oameni săraci* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 317. *Căpitan de levenţi odobaşi de la 4 steaguri de levenţi* (a. 1776). ŞIO II_1, 235. *Aceeaşi întocmire, cu ciauş, odobaş şi bairactar, o avea şi corpul de cavalerie moldovenească al levinţilor, instituit după analogia voluntarilor otomani.* id. ib. I, 179, cf. TDRG, DR. II, 426, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_2, SCRIBAN, D. *Constantin Şerban declara în 1655–1656 că dispune de nouă steaguri de levenţi.* STOICESCU, C. S. 201, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., INST. FEUD., D. Î. LAT. – ROM., D. ENC.

II. Adj. **1.** (Învechit şi popular; despre haiduci) Neînfricat, curajos; viteaz. *Sunt la poartă o mie şi mai bine de haramini levinţi, cu sănetele gata de foc.* ODOBESCU, S. I, 89, cf. ŞIO II_1, 235, DDRF, ŞĂINEANU, TDRG, DR. II, 426, CADE, DA II_2, SCRIBAN, D., CONTRIBUŢII, I, 119, DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G. *Pe-mprejur de stâncă, Voinicei levinţi Cu armele-n dinţi, Feciori buni de mână Căliţi, tari în vână, Flăcăi groşi în ceafă, Voinici făr-de leafă!* ALECSANDRI, P. P. 63. *Că s-aţin pe-aici Patruzeci şi cinci, Cincizeci fără cinci De haiduci levinţi Duşi de la părinţi De când erau mici La codru-n potici.* id. ib. *Calea că mi-ţi ţin Patruzeci şi cinci, Cincizeci fără cinci De voinici levinţi, Străini de părinţi De când erau mici. Şi e-n capul lor, Pornit pe omor, Ianoş Ungurul.* TEODORESCU, P. P. 491. *Aici că se ţin Patruzeci şi cinci, Cincizeci făr-de cinci De voinici levinţi, Duşi de la părinţi De când erau mici.* MAT. FOLK. 187. *Foai ş-o lalia, Furi cî-ńi vinia, Patruzăsi şî şinşi, Tot voiniši livinţ Şî făr' di părinţ.* DIACONU, VR. 219. *Oastea de haiduci De haiduci levinţi, Duşi de la părinţi De când erau mici.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 71. *Foaie verde clocotici, Să vezi, tot voinici levinţi, Care sunt făr' de părinţi.* ib. 256.

2. (Învechit; despre bărbaţi) Zdravăn, bine făcut, puternic (**I 2**), voinic; zvelt, sprinten; fercheş, chipeş. *Să-l trimiţă peste Olt, la Craiova, cu oaste, ca să stea împotriva catanelor... Au zis că fiind om mai sprinten, mai levent, ar putea face această treabă.* R. POPESCU, CM I, 505, cf. ŞIO II_1, 235. *Nu mai ne lasă-n pace... – Apoi, bine vă face! – Ei, de ce? – Pentru că nu sunteţi leventi. Dac-aţi fi mai fercheşi, s-ar mai lega el de voi?* BACALBAŞA, M. T. 135, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Eram comisari amândoi, cei mai leventi şi mai tineri, ne dase raionul palatului.* M. I. CARAGIALE, O. 141, cf. DA II_2, L. ROM. 1957, nr. 5, 24, STOICESCU, C. S. 201.

3. (Învechit; despre bărbaţi) Amabil, binevoitor, curtenitor, galant; manierat; generos. *Era om deştept şi blând, cu multă ştiinţă despre ale lumii, cu purtări alese şi, mai vârtos, cu dare de mână: levent şi galanton... adevărat om de omenie.* CARAGIALE, O. III, 32. *Odată ce nu e bărbatul levent, ce fel de casă să mai fie ş-aia?* id. ib. VI, 11. *Juca bine şi da târcoale fetelor cu zestre mare. Era mai ales levent şi plin de atenţie pentru mamele lor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 126, cf. DDRF, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G., DSR. ✧ (Adverbial; rar) *A te purta levent.* SCRIBAN, D.

3. (Învechit, rar; în forma *levente*) Efeminat. Cf. ANON. CAR., DR. II, 426, IV, 154, DA II_2, TAMÁS, ET. WB.

– Pl.: *leventi.* – Şi: (învechit şi popular) **levínt** (pl. şi învechit, rar, *levinci*), (învechit şi regional) **livínt** s. m., adj., (învechit, rar) **levénte** (ANON. CAR., DR. II, 426, IV, 154, DA II_2, TAMÁS, ET. WB.) adj.

– Din tc. **levent**, ngr. **λεβέντης**.

LEVÉNTE adj. v. **levent**.

LEVENŢÍCĂ s. f. v. **levănţică**.

LÉVEŞ s. n. **1.** (Transilv. şi Ban.) Supă sau ciorbă (de carne) (foarte consistentă). V. z e a m ă (**1**). *Un blid de leveş de cositori* (a. 1811). IORGA, S. D. XIII, 224, cf. CIHAC, II, 476, 521, DA II_2. *În general, ţăranii noştri pregătesc mâncările cunoscute în toată ţara, de ex.: ciorbă ori supă, numite „zamă" şi „leveşă".* PRIBEAGUL, P. R. 76, cf. GÁLDI, în KLEIN, D. 142, SCL 1958, 94, TAMÁS, ET. WB., SCL 1988, 77, CABA, SĂL. 98, com. PAŞCA. *Înainte cu o zi s-au tăiat două-trei oi şi s-a gătit „dzamă", „leveşă" din carne, friptură, curechi umplut şi plăcinte.* ARH. FOLK. I, 156. *Tablă pintru sucit locşă, laşcă d'e bagi pă leveş.* GREGORIAN, CL. 47, cf. 20, 59. *Leveşe pă carne.* ALR I 728/335, cf. ib. 728/302, 859/278, ALR II 4 080/105, 250, A III 5, 13, MAT. DIALECT. I, 46, 77. ♦ (Regional) Zer rămas după scoaterea urdei (Petroşani). Cf. A III 18. ♦ (Prin Transilv.) Fel de mâncare, asemănător cu terciul[1] (**1**), preparat din mălai fiert în zer. Cf. DA II_2, TAMÁS, ET. WB., H IX 7, COMAN, GL.

2. (Învechit şi regional; în formele *livej, liveş*) Vin (slab) de fructe. V. c i d r u, m u r s ă[1] (**2**), m u s t

(1 6), mustăreaţă. *Cei mai mulţi meşterşuguiesc băutura, mângâindu-şi pohta lor, unii cu bragă, alţii cu bere, alţii cu şerbet, alţii cu livej, alţii cu mied.* ANTIM, O. 102, cf. CIHAC, II, 512, DA II_2, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 165, TAMÁS, ET. WB. *Livej de mere.* UDRESCU, GL.

3. (Transilv., Olt. şi prin Munt.) Vin de calitate inferioară; vin rău, poşircă (**2**), (regional) leoarcă[1] (**I 1**), aleveş, ceagăr. V. liur. Cf. KLEIN, D. 371, LB 757, TDRG, ARHIVA, XXX, nr. 3–4, 282, DR. IV, 245, DA II_2, SCRIBAN, D., CIORĂNESCU, D. ET. 4 885, ALIL XXVI, 145, 146, 151. *Ce, mă, ăsta-i vin? Asta-i livej toată ziua, livej sadea.* UDRESCU, GL. ♦ (Olt. şi prin Ban.) Zeamă rămasă în borhotul de prune după ce s-a scos ţuica; oţet din borhot de prune. *În Oltenia* [îl trag la aplecate] *cu liveş (un fel de oţet din borhotul ţuicei).* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 7. *De brâncă babele mai descântă cu o furcă de tors sau cu un cuţit de găsit, cu usturoi în vin sau liveş.* id. ib. 22. *A scos... castraveciori în livej.* AL LUPULUI, P. G. 184, cf. SCRIBAN, D., TAMÁS, ET. WB., H IX 62, 86, com. din BANAT, IZV. XVI, 21, ALR II 6 357/836, L. ROM. 1960, nr. 5, 35, ib. 1962, 262, 264.

– Accentuat şi: *levéş.* CIHAC, II, 476, ALR I 728/302. – Pl.:? – Şi: (regional) **livéj** (SCRIBAN, D., ALR II 6 357/836; pl. *livejuri*, SCRIBAN, D.), **livéş**, **lévej** (ALIL XXVI, 145), **livéz** (DR. VI, 245, ALIL XXVI, 146) s. n., **léveşă**, **lébişă** (TAMÁS, ET. WB., CABA, SĂL. 98, COMAN, GL., ALIL XXVI, 145), **lébeşă** (ALIL XXVI, 145) s. f.

– Din magh. **leves** „supă; zeamă".

LÉVEŞĂ s. f. v. **leveş**.

LEVEZÍ vb. IV v. **levezui**.

LEVEZUÍ vb. IV. Tranz. (Transilv.; complementul indică viţa de vie) A copili. Cf. KLEIN, D., LB 514, GÁLDI, în KLEIN, D. 142, TAMÁS, ET. WB., ALR II/ 235, MAT. DIALECT. I, 285.

– Prez. ind.: *levezuiesc.* – Şi: **levezí** (prez. ind. *levezesc*, MAT. DIALECT. I, 285) vb. IV ib.

– Din magh. **levelez**.

LEVIATÁN[1] s. m. (Şi, învechit, rar, în sintagma *chitul Leviathan*) Monstru marin uriaş, menţionat în Vechiul Testament, simbol al forţei răului. *Fiară mâncătoare ce iaste amfibion, adecă trăieşte şi la apă şi la uscat, care pentru mărimea lui să numeşte la Cartea lui Iov chitul Levi[a]than.* AETHIOPICA, 1^r/26. *Chitul esti cel mai mare peşte, că să află numit, în Sfânta Scriptură, leviathan.* AMFILOHIE, G. F. 299^v/13, cf. I. GOLESCU, C. *Acolo Leviatanul, creatura cea mai grea Ce-a putut natura face, preste – abis se întindea.* SION, POEZII, 144/5, cf. BARONZI, I. L. IV, 202/3, LM, ŞĂINEANU, ENC. ROM., CADE. ✧ (Cu aluzie la monstrul biblic) *La gura Argeşului am prins la cârlige, cu momeli de hoit, somnii hulpavi, leviatanii apelor noastre, care, după spusa lumii, înhaţă copii de la scaldă.* VOICULESCU, P. I, 12. *Pândesc leviatanul ascuns pe fundul lumii, Vuind de prozodia eternelor genuni.* id. POEZII, II, 84. [Căpitanii] *văzuseră leviatanul şi sirenele, trecuseră prin furtuni şi arşiţi.* SADOVEANU, O. IX, 240. *S-a găsit într-o carte veche scris cum că se cutremură pământul atunci când iese la faţa mării Leviatanul; atuncea îl fulgeră soarele şi el cade iar la întuneric zvârcolindu-se.* id. ib. XIII, 456, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1972, 235, DN[3], L. ROM. 1986, 376, D. ENC., NDN.

– Scris şi: *leviathan.* – Pronunţat: *-vi-a-.* – Pl.: (rar) *leviatani.*

– Din gr. **λεβιάθαν**, lat. **Leviathan**, fr. **léviathan**.

LEVIATÁN[2] s. n. Agregat cu funcţionare continuă pentru spălarea industrială la cald a lânii brute, în scopul îndepărtării sărurilor minerale, a grăsimilor şi a impurităţilor mecanice aderente. *Azi se face* [spălatul] *în maşini continui, numite leviatane.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 418, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], D. ENC., NDN.

– Pronunţat: *-vi-a-.* – Pl.: *leviatane.*

– Din it. **leviatano**.

LEVICÉR s. n. v. **lăicer**.

LEVIÉR s. n. Bară rigidă care basculează în jurul unui punct de sprijin, folosită pentru a ridica greutăţi sau ca organ de comandă a unei maşini, a unui mecanism etc. V. pârghie (**1**). Cf. CALENDAR (1861), 70/28. *Când ţi s-a arătat că membrele sunt nişte leviere compuse, lucrând întocmai în acelaşi fel ca şi levierele de fier sau de lemn, te poţi considera că ai izbutit să faci măcar în parte o examinare raţională a mişcărilor animalice.* CONTA, O. F. 442. *Comanda maşinii se face cu ajutorul manetei..., levierului... şi schimbătoarelor de direcţie.* IOANOVICI, TEHN. 332. *Cuplarea şi decuplarea se face prin mişcarea unui levier.* ORBONAŞ, MEC. 146, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN. ◊ Fig. *Un Alexandru cel Bun, un Vasilie Lupu, de s-ar înturna în persoană, le-ar fi cu neputinţă chiar dânşii a rădica acest corp căzut, deacă nu s-ar răzema pe levierul puternic al lumei moderne, adecă pe libertate, publicitate.* CALENDAR (1861), 70/10. *Va fi foarte greu unui artist... de-a lucra asupra masei cu sacrificarea artei şi a conştiinţei mai bune, prin mişcarea a leviere tari şi de-a amăgi prin efecte (singularii) de detaliu.* EMINESCU, O. XIV, 247, cf. D. ENC.

– Pronunţat: *-vi-er.* – Pl.: *leviere.*

– Din fr. **levier**.

LEVIGÁ vb. I. Tranz. **1.** A face să fie transportate în apa freatică substanţe solubile din sol, în condiţiile unui exces de apă care s-a infiltrat vertical. *Nitraţii sunt foarte solubili şi sunt levigaţi de apa de infiltraţie.* AGROTEHNICA, I, 182.

2. A separa pulberile fine dintr-un amestec de materiale granulare, aduse în prealabil în stare pulverulentă, prin antrenarea acestora sub formă de suspensie într-un lichid, urmată de sedimentarea lor fracţionată. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN.

– Prez. ind.: (**II**) *levighez.*

– Din (**1**) it. **levigare**, (**2**) fr. **léviger**.

LEVIGÁBIL, -Ă adj. **1.** (Despre componente ale solului, p. ext., despre soluri) Care poate fi transportat în apa freatică, în condiţiile unui exces de apă care s-a infiltrat vertical. *Solurile argiloase sunt în*

general greu levigabile, din cauza capacității lor mari de absorbție și a infiltrației prea încete a apei. CHIRIȚĂ, P. 149.

2. (Despre amestecuri de materiale granulare) Care poate fi transformat în pulbere și antrenat sub formă de suspensie într-un lichid, în vederea separării succesive a pulberilor componente. *În general, componentul levigabil e format din oxizi de aluminiu.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DN[3], NDN.

– Pl.: *levigabili, -e.*

– **Leviga** + suf. *-bil.*

LEVIGABILITÁTE s. f. Calitatea unui amestec de materiale granulare de a fi levigabil. Cf. NDN.

– **Levigabil** + suf. *-itate.*

LEVIGÁRE s. f. Acțiunea de a leviga și rezultatul ei; levigație.

1. Cf. l e v i g a **(1)**. *Solul era privit ca un strat de rocă dezagregată, supus levigării și sărăcirii continue, sau ca un simplu amestec de argilă, nisip, humus și calcar.* CHIRIȚĂ, P. 12. *Solul... pierde prin levigare o parte însemnată din provizia de nitrați.* AGROTEHNICA, I, 182. *Calciul precipită compușii fierului și împiedică levigarea acestui element în sol.* ib. 199, cf. LTR[2], M. D. ENC., DN[3], NDN.

2. Cf. l e v i g a **(2)**. *Levigarea poate fi folosită pentru a separa un minereu de ganga lui.* LTR[2], cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *levigări.*

– V. **leviga**.

LEVIGÁT, -Ă adj. (Despre tipuri de sol) Care a fost supus procesului de levigare **(1)**. *Unde atmosfera este mereu umedă... pământurile sunt puternic levigate – podzoluri și soluri schelete –, deci puțin fertile.* ENC. AGR. IV, 508. *Cele mai bogate sunt cernoziomul propriu-zis... și cernoziomul degradat sau levigat.* AGROTEHNICA, I, 183. *Prin cernoziom levigat se înțelege atât cernoziomul în care s-a produs numai lesivarea, cât și cel cu degradare texturală.* LTR[2], X, 172.

– Pl.: *levigați, -te.*

– V. **leviga**.

LEVIGÁȚIE s. f. Levigare. Cf. DEX, ND[3], NDN.

– Pl.: *levigații.*

– Din fr. **lévigation**.

LEVINCIÓR adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui l e v e n t **(II 1)**. Cf. ȘIO II$_1$, 236, TDRG 907, DL, DM. *Cincizeci fără cinci De flăcăi levinți, Levinciori de minți Străini de părinți Și duși la potici, De când ereați mici, Voi știți să hoțiți, Nu să haiduciți, Nu să biruiți.* TEODORESCU, P. P. 499.

– Pl.: *levinciori.*

– **Levinți** (pl. lui *levint*) + suf. *-ior.*

LEVÍNT s. m. v. **levent**.

LEVINȚÉL adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui l e v e n t **(II 1)**. Cf. ȘIO II$_1$, TDRG, DL, DM. *Poteca duce Tocmai la răscruce, Unde-mi sălășește Și mi te pândește Ianoș Ungurul, Bată-l tunetul, Tot cu voinicei Voinici levinței.* TEODORESCU, P. P. 497.

– Pl.: *levinței.*

– **Levinți** (pl. lui *levint*) + suf. *-el.*

LEVIRÁT s. n. Lege impusă de Moise vechilor evrei (adoptată și de alte popoare antice), care obliga pe fratele necăsătorit al unui defunct să se căsătorească cu văduva fără copii (de sex masculin) a acestuia. Cf. D. ENC., NDN.

– Din fr. **lévirat**.

LEVIRÁTICĂ adj. (Învechit, rar; în sintagma) *Căsătorie leviratică* = căsătorie care este impusă de levirat, care este conform leviratului. Cf. ENC. ROM.

– De la **levirat**.

LEVÍT s. m. (Mai ales la pl.) Evreu din seminția lui Levi, asistent al preotului în calitate de cantor sau de recitator, însărcinat totodată cu întreținerea templului; (învechit, rar) levitean. *Leviia, scrie Moisi preuțiia legiei vechi slujba leviților, jirtvele și alte slobodzii de greșeale de-afară și alte legi de de-afară.* PO 5/3. *Moisei leviților din 25 de ai să fie la slujbă au pus.* DOSOFTEI, V. S. martie 34^{r}/25, cf. 135^{1}/50. *Domnul... zise: „Nu, iată, Aaron, fratele tău, levitul."* BIBLIA (1688), 41^{2}/16. *Acestea-s începăturile seminției leviților, după nașterile lor.* ib. 43^{1}/36. *Sfântul Ioan Botezătoriul trimițând jidovii din Ierusalim, preoți și leviți, ca să-l întrebe: „tu cine ești?"* MAIOR, în ȘA I, 833. *După Filix au venit Festu la Iudea. Când au venit acesta la Iudea, au aflat pre preoți și pre leviți încâlciți, întru oștirea cea dinlăuntru.* TEODOROVICI, Î. 336/11, cf. DRLU, I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 100^{1}/12, NEGULICI. *Corupțiunea, rapacitatea..., degradarea religiunei prin desfrâul leviților deveniseră lucruri ca și cum acelea s-ar înțelege de la sine că așa trebuie să fie.* BARIȚIU, P. A. I, 465. *Totdeauna guvernul rus a lăsat acolo până și dreptul de a se servi liturghia în limba română și acolo preoții se succed ca leviții din tată în fiu.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 223. *Negrul levit să se suie Pe altar ca să-l descuie Și-n candelabre să puie Făclia duhului rău.* NEGRUZZI, S. II, 123, cf. ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. I, 203/20, FROLLO, V. 307, LM, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Samuel trebuie să dispară, nu însă mai înainte ca răscoala leviților să fie înăbușită în sânge.* VIANU, L. R. 432. *Uiți rabinii, uiți cohenii și leviții, uiți pe bancherul uitat din secolul al paisprezecelea, uiți pe medicul lui Ștefan cel Mare!* VINEA, L. I, 139, cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC. *Pași după aceea în față unul dintre leviții cântăreți, Ghedalia..., și rosti cuvintele lui Ieremia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/3, cf. NDN.

– Pl.: *leviți.*

– Din lat. **levites** sau **levita**, gr. **λευείτης**, fr. **lévite**.

LEVITÁ vb. I. I n t r a n z. (Rar) A fi în stare de levitație **(1)**. *Nu mai știu..., levitam sau dacă într-adevăr fuseserăm, toți trei, transportați într-un fel sau altul.* STĂNESCU, C. R. 10. *Formele lumii de-aici (... camionul,... zmeiele levitând peste câmp...) mi se păreau superflue, îndepărtate.* CĂRTĂRESCU, N. 234.

– Prez. ind.: *levitez*.
– Din fr. **léviter**.

LEVITÁTE s. f. (Latinism învechit, rar) Uşurătate, uşurinţă. *Nu trebuie să lăsăm cu levitate ceea ce face tăria şi consolăciunea adversităţii.* LAURIAN, F. 152/24, cf. LM.
– Din lat. **levitas, -atis**.

LEVITÁŢIE s. f. **1.** Fenomen paranormal prezent la unii indivizi aflaţi în transă, prin care propriul trup sau un corp oarecare poate fi ridicat în spaţiu şi menţinut în stare de echilibru, ca şi cum n-ar avea greutate. *Aceleaşi radiaţii umane pot exercita efecte mecanice la distanţă, ceea ce explică fenomenul levitaţiunii, atribuit de unii factorilor oculţi ai spiritismului.* ENC. TEHN. I, 106. *Pluti de-a lungul aşternutului, de-abia atingându-l, ca un fachir în levitaţiune.* VINEA, L. II, 316. *Lumea – aplaudă acolo, sub cupolă, nemaivăzutul caz de levitaţie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 132, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX – S, DN[3], D. ENC., NDN.

2. (Fiz.) Fenomen prin care este anulată forţa gravitaţională, astfel încât un corp se poate ridica şi deplasa în spaţiu, în absenţa oricărui sprijin material; stare a unui asemenea corp. *Din constatarea fenomenului de levitaţie, ca şi din constatarea principiului lui Arhimede nu se poate în acelaşi timp scoate o identitate de cunoaştere a fenomenului, una ştiinţifică, alta artistică.* CONSTANTINESCU, S. II, 531. *Palatul... se ridică de pe sol într-o levitaţie uşoară.* ARGHEZI, B. 93, cf. NDN. ♦ Fig. Înălţare spirituală; elevaţie. *Poezia romantică apare o dată cu lunatismul, cu acea atracţie spre lună, experimentată printr-o levitaţie mintală sau fictiv reală.* CĂLINESCU, O. XIII, 237. *Starea de levitaţie a pietrei se poate realiza prin sculptură.* STĂNESCU, R. 31. *Fără efort, mai mult dans şi levitaţie cerească, ei au muncit totuşi, încărcându-şi peste aşteptări cu pulbere şi bolovani lunari minuscula şi aproape ridicola lor navă sublimă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 123, 1/1. *Utilizând desenul cel mai sumar, poetul îi imprimă o energică mişcare de levitaţie, care dă senzaţia unui timp uriaş scurs.* CROHMĂLNICEANU, L. R. II, 93.
– Pl.: *levitaţii*. – Şi: **levitaţiúne** s. f.
– Din fr. **lévitation**.

LEVITAŢIÚNE s. f. v. **levitaţie**.

LEVÍTĂ[1] s. f. (Slavonism învechit, rar) Levitic[1]. *Varvarii toate cărţile lu Moisi priimiră: Bitiia, Ishod, Levita, Cisla, Vtorozacon.* CORESI, EV. 155, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
– Din slavon. **лєвитъ**.

LEVÍTĂ[2] s. f. **1.** Redingotă bărbătească lungă care se purta în Occident, la sfârşitul secolului al XVIII-lea. *Vine la ei, dintre coloane, Lucrezia Borgia, urmată de Antonio Cornazaro, un bătrân cu barba foarte lungă şi subţire, îmbrăcat într-o levită de stofă bună.* KIRIŢESCU, G. 292, cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.

2. Model vechi de rochie largă şi foarte lungă. Cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN.
– Pl.: *levite*.
– Din fr. **lévite**.

LEVÍTĂ[3] s. f. (Germanism învechit, în Transilv.) Dojană, morală (**3**), mustrare (**1**); săpuneală (**3**). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Expr. **A-i citi** (cuiva) **levitele** = a mustra pe cineva, a face cuiva morală. Cf. DA II$_2$, 173, com. din BISTRIŢA-NĂSĂUD.
– Pl.: *levite*.
– Din germ. **Leviten**.

LEVITEÁN s. m. (Învechit, rar) Levit. *Cisla, în carea Moisi proroc scrie mainte sama şi numărul fiilor lu Israil şi al leviteanilor, dup-aceea descălecarea şi sălaşele fiilor lu Israil în pustine.* PO 5/6. *Acesta e numărul cortului adevărăturiei, cumu se-au orândit după porunca lu Moisi leviteanilor, pre slujba domnezeiască.* ib. 309/8, cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *leviteni*.
– Din slavon. **лєвитинъ**.

LEVITEÁSĂ s. f. (Învechit, rar) Soţie de levit. Cf. NEGULICI.
– Pl.: *levitese*.
– **Levit** + suf. *-easă*.

LEVITÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) De levit, al levitului; levitic (**2**). Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *leviteşti*.
– **Levit** + suf. *-esc*.

LEVITÉŞTE adv. (Învechit, rar) Ca leviţii. Cf. I. GOLESCU, C.
– **Levit** + suf. *-eşte*.

LEVÍTIC, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. A treia carte din Pentateuh, care conţine ritualul cultului religios ebraic, calendarul sărbătorilor, codul de instruire morală a preoţilor din seminţia lui Levi. Cf. PO 248/24, I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 100[1]/15, ANTONESCU, D., FROLLO, V. 307, LM, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Fragmentul de Levitic aflat în Biblioteca Naţională din Belgrad a format o preocupare constantă pentru istoricii trecutului nostru literar.* RF I, 276, cf. D. ENC.

2. Adj. Care aparţine leviţilor, specific leviţilor, ca al leviţilor, privitor la leviţi; (învechit, rar) leviticesc. Cf. FROLLO, V. 307, LM, ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Tradiţia casei mele Era realistă şi levitică, Educaţia mea, iezuitică, Însă îndrăzneala mea, fără margini.* CĂLINESCU, I. 399.
– Accentuat şi: (**1**, învechit) *levitíc* I. GOLESCU. – Pl.: (**2**) *levitici, -ce*. – Şi: (**1**, învechit, rar) **leviticón** s. n. ENC. ROM.
– Din slavon. (**1**) **лєвитикъ**, gr. **λευιτικόν**, lat. **leviticus**, fr. **lévitique**, it. **levitico**, (**2**) lat. **leviticus, -a, -um**, fr. **lévitique**, it. **levitico**.

LEVITICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Levitic (**2**). *S-au împărţit împărăţiia lui Israil în doao părţi, numindu-să o parte împărăţiia Iudei, între care au fost 2 neamuri, şi neamul cel leviticesc.* ANTIM, O. 281.
– Pl.: *leviticeşti*.
– **Levit** + suf. *-icesc*.

LEVITICÓN s. n. v. **levitic.**

LEVIȚÍME s. f. (Învechit, rar) Mulțime de leviți, totalitatea leviților. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *leviți*.
– **Levit** + suf. *-ime*.

LEVIZÍTĂ s. f. Substanță toxică de luptă cu acțiune vezicantă persistentă. Cf. DEX – S, DN[3], NDN.
– Din fr., engl. **lewisite.**

LEVOCARDÍE s. f. Malformație congenitală sau dobândită care constă în deplasarea inimii spre stânga, dincolo de poziția normală; sinistrocardie. Cf. D. MED., DN[3], DSR, NDN.
– Din fr. **lévocardie.**

LEVOCARDIOGRÁMĂ s. f. Parte a unei electrocardiograme care corespunde ventriculului stâng. Cf. D. MED., NDN.
– Pl.: *levocardiograme*.
– Din fr. **lévocardiogramme.**

LEVODVÉR s. n. v. **revolver.**

LEVOGÍR, -Ă adj. **1.** (În opoziție cu dextrogir; despre substanțe optic active) Care rotește planul de polarizare a luminii spre stânga, în sens invers acelor de ceasornic (în raport cu observatorul către care se propagă lumina). Cf. SCRIBAN, D. [Substanțele optic active] *sunt dextrogire, dacă rotația s-a făcut în sensul rotirii acelor unui ceasornic – pentru un observator către care se propagă lumina – și levogire în cazul contrar.* LTR[2] I, 90. *Efectele terapeutice* [ale primulei] *se bazează pe un glicozid, aparținând saponinelor, numit primulin (ciclamin), care este constituit din două componente levogire.* FLORA R. P. R. VII, 91, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DREV, NDN.
2. (Rar; despre cochilia unor gasteropode) Care este răsucit spre stânga (în raport cu observatorul care privește spre deschiderea orală a cochiliei). *Gasteropodele levogire sunt foarte rare.* LTR[2], cf. NDN.
– Pl.: *levigiri, -e*.
– Din fr. **lévogyre.**

LEVORVÉL s. n. v. **revolver.**

LEVORVÉR s. n. v. **revolver.**

LEVRÉT, -Ă s. f., s. m. **1.** S. f. Femela levrierului. Cf. ALEXI, W. *Prepelicari, levrete... alcătuiesc un vuiet surd și discordant.* GANE, N. III, 192.
2. S. m. Varietate pitică de levrieri, originară din Italia. *Levretul sau ogarul italian nu este decât un ogar englezesc pitic.* ENC. VET. 709.
– Pl.: *levreți, -te*.
– Din fr. **levrette.**

LEVRIÉR s. m. Rasă de câini de vânătoare cu corpul alungit, cu pântecele supt, cu picioarele lungi și puternice, foarte rapid, specializat în vânatul iepurilor. Cf. DN[3], DEX – S, D. ENC., NDN.
– Pronunțat: *-vri-er*. – Pl.: *levrieri*.
– Din fr. **lévrier.**

LEVRÚȘCĂ s. f. v. **lăuruscă.**

LEVÚLIC adj. (În sintagma) *Acid levulic* = acid organic derivat din levuloză sau din alte monozaharide prin tratarea lor cu acizi diluați; acid levulinic, v. levulinic. Cf. LTR[2], M. D. ENC., L. ROM. 1987, 359, D. ENC., NDN.
– Din fr. **lévulique.**

LEVULÍNIC adj. (În sintagma) *Acid levulinic* = acid levulic, v. levulic. Cf. ENC. ROM. III, 95, LTR[2].
– Din fr. **levulinique.**

LEVULÓZĂ s. f. (Chim.) Fructoză. Cf. ENC. ROM., NICA, L. VAM., 143, CADE. *Mierea e alcătuită... de niște zaharuri... ușoare de mistuit, glucoză și levuloză.* VOICULESCU, L. 212. *Levuloza cristalizează în ace lucioase, incolore..., foarte solubile în apă.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., MACAROVICI, CH. 555, LTR[2], DL, DM. *Valoarea nutritivă mare se datorește conținutului lor bogat în zahăr total (zaharoză, levuloză și fructoză).* FLORA R. P. R. VII, 379, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., DSR, DREV, D. ENC., NDN.
– Pl.: *levuloze*.
– Din fr. **lévulose.**

LEVÚRĂ s. f. Nume dat unor ciuperci microscopice unicelulare din familia blastomicetelor, care se reproduc, în general, prin înmugurire și care provoacă, în majoritatea lor, fermentația alcoolică a zaharurilor; drojdie. Cf. ENC. AGR. *Faptele observate la infuzorii* [cultivați] *sunt comparabile cu ce se întâmplă cu levura fermentației alcoolice.* PARHON, B. 134. *Levurile se împart în levuri anascosporate (fără asce) și ascosporate (cu asce).* D. MED., cf. M. D. ENC., DN[3], D. ENC., NDN. ✦ (Și în sintagma *levură de bere*, DSR) Preparat industrial făcut de obicei din vin, pâine, întrebuințat ca ferment pentru dospirea aluatului; drojdie, (regional) țaică[2]. Cf. M. D. ENC. 320.
– Pl.: *levuri*.
– Din fr. **levure.**

LEVURÍDĂ s. f. (De obicei la pl.) Leziune cutanată, de obicei în focare multiple, care apare ca reacție secundară de natură alergică, în cazul unor infecții provocate de levuri. Cf. D. MED., NDN.
– Pl.: *levuride*.
– Din fr. **levuride.**

LEX s. n. v. **lexis.**

LEXÉM s. n. (Lingv.) Unitate lexicală (cuvânt sau parte de cuvânt) considerată ca purtătoare a semnificației; morfem lexical, semantem; p. ext. cuvânt. *Rezultatul afixării, cuvântul nou creat, are un caracter mai puțin arbitrar decât al lexemelor obișnuite, el fiind legat direct de cuvântul din care se formează.* SCL 1954, 295. *Lexemul este unitatea de bază a sistemului lexical.* ib. 1957, 133. *Un dicționar de frecvență trebuie să*

arate măcar aproximativ date privitoare la frecvența lexemelor și a întrebuințării fiecărei forme a cuvântului. L. ROM. 1959, 77. *O anumită clasă, un anumit arhilexem sau un anumit lexem funcționează în conținutul cuvântului respectiv ca trăsătură distinctivă.* CL 1969, 336, cf. HRISTEA, P. E. 33, DEX. *Distingem o serie de lexeme specifice limbajului popular sau regional, alături de termeni învechiți.* L. ROM. 1980, 300. *Majoritatea lucrărilor de morfologie a limbii române... citează aceste lexeme printre prepozițiile cerând cazul dativ.* ib. 593, cf. v. BREBAN, D. G., M. D. LINGV. *„Tot așa de", „la fel de" etc. sunt combinații de lexeme (locuțiuni adverbiale) care se constituie ca termeni în relații binare, putând avea și funcție sintactică.* CL 1989, 19, cf. D. ENC., NDN.

– Pl.: *lexeme.*

– Din fr. **lexème**.

LEXEMÁTIC, -Ă s. f., adj. (Lingv.) **1.** S. f. Semantică (**I 1**). *Semantica lingvistică, numită în general și semasiologie sau, mai recent, lexematică... studiază sensurile lexicale ale cuvintelor și cauzele modificării lor.* L. ROM. 1965, 301. *Se delimitează două tipuri de semantică lingvistică: (1) cea paradigmatică sau lexicală (numită și lexematică sau lexicologie a conținutului), care studiază unitățile lexicale izolat sau independent de context și stabilește relațiile dintre ele cu ajutorul analizei în seme..., și (2) cea sintagmatică, care acordă importanță explicită contextului.* ib. 1980, 6. *În opera lingvistică a lui Eugenio Coseriu se conturează construirea unei teorii semantice structuralist-funcționale, o lexematică (termen dat de Coseriu semanticii sale funcționale), numită și semantică paradigmatică.* ib. 1981, 313, cf. DSR.

2. Adj. Care aparține lexematicii sau lexemului, privitor la lexematică sau la lexem. Cf. NDN. ▭ *Semele sunt trăsături distinctive lexematice.*

– Pl.: (**2**) *lexematici, -ce.*

– Din fr. **lexématique**.

LÉXIC, -Ă s. n., adj. **I.** S. n. **1.** (Astăzi rar) Dicționar (de proporții mici); lexicon (**1**), glosar, vocabular (**1**). Cf. PROT. – POP., N. D. 391, COSTINESCU, LM. *Lăsăm curioșilor grija de a cerceta în lexice însemnarea cuvântului σάθη și de a constata, în picturile lubrice ale muzeului secret din Neapole, dacă derivațiunea ce o dăm aci nu se înfățișează ca cea mai probabilă.* ODOBESCU, S. I, 39. *D. Per. Papahagi... dă... un dicționar destul de întins al cuvintelor macedoromâne care nu se găseau în lexicele de până acum.* SĂM. IV, 538, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. LINGV., DSR.

2. Totalitatea cuvintelor (și a locuțiunilor, expresiilor etc.) unei limbi; vocabular (**3**), (învechit, rar) lexicon (**2**). *Semnalăm... interesante statistici..., dovedind latinitatea lexicului românesc.* DR. I, 474. *Multă vreme predilecțiunea filologilor a fost fonetica și lexicul.* GR. S. I, 3, cf. CADE, DA II_2. *Lexicul reprezintă totalitatea cuvintelor unei limbi, și cuvântul, mai mult decât orice element lingvistic, presupune un sens, o valoare semantică, întrucât denumește o noțiune.* IORDAN, STIL. 20. *Cu cât o limbă este mai avansată, cu atât ea cuprinde mai multe cuvinte care exprimă noțiuni abstracte, cu atât lexicul ei este mai abstract.* GRAUR, I. L. 91, cf. DL, DM. *Înnoirea lexicului prin împrumuturi era... atunci un fapt obiectiv și necesar.* COTEANU, R. L. 24, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., DSR. *Am redus la minimum capitolele privitoare la lexic.* IVĂNESCU, I. L. R. IX. [Aceste cuvinte] *sunt împrumuturi sigure din română, intrate în lexicul limbii bulgare.* L. ROM. 1980, 516, cf. DREV, D. ENC., NDN. ✧ *Lexicul principal* (sau *fundamental*) = fondul principal de cuvinte, v. f o n d . *Lexicul fundamental se ridică la un număr cu mult mai mare de cuvinte.* IVĂNESCU, I. L. R. 25. *Lexicul principal dintr-o limbă este constituit de cuvintele cele mai întrebuințate.* id. ib. 25. ✦ P. r e s t r . Ansamblul cuvintelor caracteristice limbii unei regiuni, unei epoci, unui domeniu de activitate, unui stil al limbii, unui scriitor sau vorbitor etc.; vocabular. *P. Papahagi... redă toate aceste elemente ale lexicului macedoromân cu „ă".* R F I, 152, cf. CADE, DA II_2. *Nu se poate, firește, tăgădui viziunea locală a scriitorului și voința lui... de a asimila lexicul și umorul marelui povestitor.* LOVINESCU, S. V, 165. *Trecând la tehnica liricei moderniste..., autorul constată o trivializare a lexicului.* DR. VII, 338. *Strigătele propriu-zise, exprimate prin cuvinte din lexicul curent, sufăr schimbări asemănătoare.* IORDAN, STIL. 71. *Lexicul poeziei moderne este cu totul revoluționar.* CONV. LIT. LXVII, 249. *Prin lexic și construcții, traducerea lui Arghezi introduce astfel accente stilistice specifice, pe care originalul nu le conține.* VIANU, P. M. 133. *Bălcescu folosește adeseori elementele vechiului lexic.* L. ROM. 1953, nr. 1, 34. *Lexicul, pitorescul locuțiunilor, sintaxa variază de la individ la individ.* CONSTANTINESCU, S. II, 145. *„Steluța"... a fost ucisă prin ridicol, cam odată cu femeia „angel", mai ales cu concursul lexicului latinizant sau italienist.* CIOCULESCU, I. C. 84. *Limba... slavilor rămași în Dacia s-a stins, dar o putem în parte reconstitui pe baza... lexicului de origine slavă din limba română.* PANAITESCU, C. R. 82. *Un vers sonor și plin, fără a fi retoric, un lexic robust... întregesc fericit tehnica teatrală excepțională a acestei capodopere.* IST. T. II, 202. *Deosebirile de prozodie, de ritm și lexic vin tot de aici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 84, 8/3, cf. DEX. *În cadrul lexicului neologic, terminologia de proveniență neogreacească deține primatul.* L. ROM. 1980, 118. *Vocabularul fundamental al românei comune trebuie raportat la un lexic comun de tip rural.* ib. 458, cf. V. BREBAN, D. G. *Latina populară se diferenția regional și în ce privește lexicul.* IVĂNESCU, I. L. R. 166. *Prin propunerea unui anumit tip de ierarhizare a lexicului romanic, volumul recenzat... constituie o adevărată lucrare de referință.* CL 1989, 174. *Ca și mine, și tu ai scos de multă vreme verbul „a se mira" din lexic.* STEINHARDT, J. 239, cf. NDN.

II. Adj. (Astăzi rar) Lexical. *Întrucât Negru Vodă trece peste cadrul strictamente istoric al lui Radu, tatăl marelui Mircea, el devine un obscur mit..., o espresiune lexică a rebusului eraldic al celor trei capete negre.* HASDEU, I. C. I, 149, cf. CUV. D. BĂTR. I, 265. *Pentru a putea realiza traducerea cărților sfinte se cerea... dispunerea de un capital lexic îndestul de bogat.* ȘĂINEANU, Î. 70. *Însemnările lui Haneș făcute prin Țara-Oltului... privesc chestiuni etnografice... și mai*

ales chestiuni de limbă, studiindu-se dialectul în partea lui fonetică, morfologică, sintactică şi lexică. DR. I, 723, cf. DA II_2. *Cu toată tehnica imaginii, cu toate infiltraţiunile lexice argheziene, poemele scurte de iubire, în care o senzualitate plebee îşi zbuciumă dorinţa, sunt cu deosebire interesante.* CONSTANTINESCU, S. II, 355, cf. 236. *El adaogă în şoaptă o dojană, referitoare la ceea ce se cheamă în stilul decent „mama" şi capătă în genul apostrofal forma lexică „mă-tii".* ARGHEZI, P. T. 415.

– Pl.: (**I 1**) *lexice*, (**II**) *lexici, -ce.*

– Din fr. **lexique.**

LEXICÁL, -Ă adj. Care aparţine lexicului unei limbi, al unui dialect, al unui idiolect etc., privitor la lexicul unei limbi, al unui dialect, al unui idiolect etc.; propriu, caracteristic lexicului sau cuvântului; care este alcătuit din cuvinte; (astăzi rar) lexic (**II**). *Învăţătirea limbei noastre în privinţa lexicală... merge de acum înainte numai în înţelesul latinităţii.* MAIORESCU, CR. II, 264. *O mulţime de cuvinte şi forme idiomatice... fac cartea preţioasă şi din punct de vedere lexical.* EMINESCU, O. IX, 107. *Limba latină începu... să-şi sporească materialul lexical prin traducerea şi imitarea cuvintelor greceşti.* ŞĂINEANU, Î. 65. *Pentru a oferi ocaziune şi celor care nu sunt scriitori de profesiune ca să contribuie... la studierea lexicală a limbei române,... am deschis o rubrică anume pentru întrebări şi răspunsuri* (a. 1893). PLR I, 408, cf. ALEXI, W., IORGA, P. A. II, 126. *Scopul meu este să revelez... câteva trăsături comune celor mai multe onomatopee, să stabilesc câteva principii şi să arăt care este rolul lor în îmbogăţirea tezaurului nostru lexical.* DR. I, 77. *Glosarul... ne dă material lexical necunoscut până acum.* GR. S. II, 404, cf. CADE. *Simbolismul n-a însemnat... numai o reformă poetică, ci şi o reformă prozodică, o reformă sintactică şi o reformă lexicală.* LOVINESCU, S. IV, 333. *În afară de onomatopee, între conţinutul fonic şi cel semantic al unui element lexical nu exista o înrudire organică, nu s-a dezvoltat în conştiinţa lingvistică o legătură.* DR. VII, 40, cf. DA II_2, 173. *Invaziile lexicale nu vor ataca... rezistenţa intimă a limbii noastre.* STREINU, P. C. II, 199. *Astfel de cuvinte sunt foarte expresive, din cauză că, pe lângă însemnarea lor propriu-zisă, pe care o au la fel cu orice element lexical, ele conţin ceva în plus, graţie... unor anumite sunete caracteristice.* IORDAN, STIL. 83. *O limbă... cultivă neologismul sau recurge la formaţii lexicale noi.* VIANU, A. P. 241. *Gramatica este una pentru toată limba, deosebirile lexicale trebuie să fie şi ele minime.* CĂLINESCU, C. O. 356. *Scrisul întreg din „Craii de Curtea-Veche" e un scris de ritmuri cumpănite, de pătimaşă selecţie de rarităţi lexicale dintr-un argot plastic.* PERPESSICIUS, M. III, 8. *Mult mai numeroase sunt elementele lexicale... pe care le împrumută Bălcescu limbii vechi.* L. ROM. 1953, nr. 1, 33. *Din expunerea asemănărilor şi deosebirilor dintre împrumutul lexical şi formarea cuvintelor se poate uşor deduce importanţa pe care o are studiul formării cuvintelor.* SCL 1954, 293. *„Ţiganiada" este scrisă în cea mai naturală limbă, cu fondul ei lexical viu.* IST. LIT. ROM. II, 31. *Gramatica este... legată de lexic, căci ea nu se naşte şi nu se poate aplica decât pe materialul lexical existent al limbii.* GRAUR, I. L. 124. *Nici opera lui Alecu Russo, nici aceea a lui Costache Negruzzi n-ar ieşi mărită ori ştirbită de pe urma unei atribuiri neîndoielnice, prin metoda lexicală a stilisticii cu concursul statisticii.* CIOCULESCU, I. C. 61. *Lexemul este unitatea de bază a sistemului lexical.* SCL 1957, 133, cf. DL, DM. *Se simte necesitatea unei stilistici a limbii noastre, care să studieze... diversele ei stiluri nu numai din punct de vedere lexical, ci şi frazeologic.* L. ROM. 1959, nr. 4, 10. *Am iniţiat această acţiune cu scopul de a consemna... particularităţile lexicale ale graiurilor româneşti.* LEXIC REG. 3. *Mai trebuie să se ştie dacă împrumuturile lexicale au fost primite în diferitele variante ale stilurilor.* COTEANU, R. L. 25. *Toate cuvintele au cel puţin un sens lexical reflectând, mai mult sau mai puţin evident, conţinutul noţiunii.* L. ROM. 1965, 314. *O întreagă maşinărie scenică... absoarbe substanţa dramatică şi acoperă cu greu o sărăcie lexicală.* IST. T. II, 127. *Folosim aici termenul de solidaritate lexicală în accepţia dată de E. Coşeriu.* CL 1969, 336. *Un scriitor de violenţă lexicală poate fi candid sufleteşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 8/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Ştiinţa poetică nu înseamnă doar fantezie lexicală.* V. ROM. aprilie 1979, 27. *Personajele din „Moromeţii" îşi păstrează... autenticitatea în vorbire, folosind o limbă corectă, fără particularităţi lexicale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 5/3. *Numărul contextelor în care poate apărea o unitate lexicală este infinit.* L. ROM. 1980, 7. *În multe cazuri, este imposibil să se stabilească timpul proceselor lexicale.* IVĂNESCU, I. L. R. IX. *Terminologia lingvistică este... un domeniu lexical închis.* L. ROM. 1981, 46, cf. V. BREBAN, D. G., DREV. *Inventarul vocabularului reprezentativ al limbii române este de 2581 unităţi lexicale.* CL 1989, 174, cf. D. ENC. *Fondul acestei poezii este de protest absolut, chiar dacă ascuns sub ingenioase manierisme lexicale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 7/3, cf. NDN.

– Pl.: *lexicali, -e.*

– Din fr. **lexical.**

LEXICALIZÁ vb. I. Refl. (Lingv.) A dobândi sens lexical; a funcţiona ca unitate lexicală autonomă. *Hiperbola nu poate fi studiată lingvistic numai pentru simplul motiv că are la bază material de limbă sau pentru faptul că în multe cazuri se lexicalizează şi se fixează în limbă ca un fapt lingvistic obişnuit.* L. ROM. 1959, nr. 2, 100. *În temele derivatelor aceste semne sau nu apar, sau, dacă apar, ele nu au nicio funcţiune gramaticală; cu alte cuvinte, tema derivatelor se degramaticalizează, se lexicalizează.* CL 1965, 31. *Chiar atunci când unele cuvinte se lexicalizează într-un sens figurat, pentru claritatea comunicării e de preferat să se evite folosirea lor în îmbinări de cuvinte antonime ale sensului propriu.* L. ROM. 1980, 65, cf. NDN.

– Prez. ind. pers. 3: *lexicalizează.*

– Din fr. **lexicaliser.**

LEXICALIZÁRE s. f. (Lingv.) Proces prin care o îmbinare de morfeme lexicale (sintagmă, expresie etc.) devine unitate lexicală autonomă. *Înnoirile de formă propriu-zisă şi lexicalizările constituie... un argument al procesului arghezian de prospectare a potenţialului lexical românesc în consens cu tendinţele sale generale*

de evoluție. L. ROM. 1980, 303, cf. NDN, 840. ▭ *Lexicalizarea sintagmei „unt de lemn".*

– Pl.: *lexicalizări.*

– V. **lexicaliza**. Cf. fr. lexicalization.

LEXICALIZÁT, -Ă adj. (Lingv.) Care a căpătat sens lexical propriu, autonom. *Expresie lexicalizată.*

– Pl.: *lexicalizați, -te.*

– V. **lexicaliza**. Cf. fr. lexicalisé.

LEXICO- Element de compunere care înseamnă „cuvânt", „lexic" și care servește la formarea unor adjective ca: lexico-gramatical, lexico-morfologic, lexico-semantic etc. Cf. L. ROM. 1980, 4, 155, 237, 1981, 335, FORM. CUV. I, 252, CL 1990, 45, NDN.

– Din fr. **lexico-**.

LEXICOGRÁF, -Ă s. m. și f. Specialist în lexicografie; autor de dicționare. Cf. I. GOLESCU, C. *Lexicograful Jonson se rămăși odată cu Bosvel că se va duce în piața de pește.* MOZAICUL (1839), 808/2, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 100[1]/46, NEGULICI, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Arheologul rus Saharov schițează biografia acestui lexicograf.* CUV. D. BĂTR. I, 262, cf. FROLLO, V. 306, LM, COSTINESCU. *Nu este în dreptul lexicografilor de a modifica... o limbă, de a introduce într-însa un așa îmbilșugat material al lor propriu și de a lepăda din ea așa multe forme și terminațiuni înrădăcinate.* ODOBESCU, S. II, 330, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Fiecare partid își are nu numai oratorii, agenții electorali..., ci și filologii, filosofii, astronomii, istoricii..., lexicografii.* SĂM. IV, 33. *Lexicograful nu este în situația avantajoasă a cercetătorului care din multele probleme ce-l interesează își alege una.* DR. I, 73, cf. RESMERIȚĂ, D. *Majoritatea lexicografilor noștri consideră pe „sitar" ca un derivat din „sită".* GR. S. III, 9, cf. CADE. *Afirmația lexicografului... parcă n-ar mai cuprinde altceva în afară de ceea ce constată expres.* STREINU, P. C. III, 411, cf. DA II_2. *Ordinea alfabetică urmată în catalogul pe autori și în dicționar e o rânduială născocită de bibliotecar și de lexicograf.* PUȘCARIU, L. R. I, 15, cf. SCRIBAN, D. *Nu este oare lexicograful obligat, atunci când clasifică sensurile cuvintelor, să noteze pe cele figurate, poetice... etc., adică de fapt tot atâtea nuanțe stilistice?* VIANU, P. M. 127, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Lexicografii... trebuie să cunoască temeinic istoria vocabularului.* L. ROM. 1980, 516, cf. V. BREBAN, D. G., M. D. LINGV., D. ENC., NDN.

– Pl.: *lexicografi, -e.*

– Din fr. **lexicographe**.

LEXICOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparține lexicografiei sau dicționarelor, privitor la lexicografie sau la dicționare, specific lexicografiei, de lexicografie, caracteristic dicționarelor, ca în dicționare; (învechit, rar) lexicograficesc. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 100[2]/3. *Explicațiunea numirilor elenice despre lună este în ultimile foi din volume, în șirul lexicografic.* ARISTIA, PLUT. [XXXV_2/32], cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Sistema adoptată acum de membrii actuali ai comisiunii lexicografice nu este cea mai apropiată de aceea care trebuie să domine în opera definitivă.* ODOBESCU, S. II, 322. *Din articlii lexicografici în care se explică cuvintele limbei, să lipsească pe viitor discuțiunile și polemicele asupra etimologiei.* id. ib. 346. *Producțiunea lexicografică a luat o dezvoltare... uriașă.* ENC. ROM. II, 157. [Aceste scrieri] *ar putea sluji... la cercetări lexicografice și la investigații bibliografice.* IORGA, L. R. VI. *De la întețirea activității lexicografice românești, o sumă de cercetători s-au ocupat cu elementele orientale din limba noastră.* DR. I, 272. *„Glosarul" trece peste cele ce au dat alte lucrări lexicografice: fiecare cuvânt e prezentat în cadrul lui real, în legăturile pe care le are cu viața, cu condițiunile de cultură.* GR. S. II, 180. *Cât cunosc și cât îmi confirmă și studiile lexicografice, interjecțiile „hăis!" și „cea!" se întrebuințează în opoziție pentru a arăta stânga și dreapta la mânatul boilor.* RF I, 186, cf. CADE, DA II_2, 173. *„Dicționarul limbii române literare contemporane"... întoarce tratarea lexicografică de la sensul actual la cel originar.* STREINU, P. C. III, 424, cf. SCRIBAN, D. *S-ar putea face un întreg studiu lexicografic, psihologic și cultural asupra neologismului de formă pitorească.* CONSTANTINESCU, S. VI, 532. *Pe muchia dulapului inferior din fața doctelor opuri lexicografice era ținut deschis, cu ajutorul unei medalii, un mic volum vechi.* CĂLINESCU, B. I. 73. *Un indice lexicografic ar fi fost binevenit și ar fi sporit meritele acestei ediții occidentale.* PERPESSICIUS, M. IV, 107. *Se putea prevedea forma pe care o va lua lucrarea lexicografică proiectată.* VIANU, L. R. 110, cf. DL, DM. *Activitatea lexicografică desfășurată la noi în chip susținut în ultimii ani, cu rezultate practice pozitive, se îmbogățește cu încă o lucrare nouă: un dicționar de sinonime și de cuvinte analogice.* CL 1958, 274. *Am făcut trecerea în revistă a activității lexicografice, pentru ca cititorul să aibă o privire generală, dar... nu am atins încă nicio chestiune de lexicologie.* L. ROM. 1959, nr. 4, 48. *Cuvântul a fost înregistrat, chiar dacă figurează în unele izvoare lexicografice.* LEXIC REG. 3. *Dincolo de portretele monografice ale marilor actori, este necesară prezentarea, fie cât de succintă, chiar și lexicografică a individualităților creatoare.* IST. T. II, 268. *Alcătuit în patru limbi..., dicționarul a răspuns cerinței ca și poporul român să aibă, ca toate popoarele de cultură ale timpului, o lucrare lexicografică, care să demonstreze totodată și originea latină a limbii române.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 122, 11/1, cf. DEX, DN[3]. *Au fost alcătuite și editate numeroase instrumente lexicografice fundamentale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 8/4. *În literatura lexicografică mai veche, definițiile sunt apropiate de cele de azi.* L. ROM. 1981, 237, cf. NDN. ✧ (Adverbial) *Cuvântul tratat lexicografic este... ca logaritmul unei cifre incomode.* STREINU, P. C. III, 424. ✦ (Învechit, rar) Lexical. *O luare aminte mai minuțioasă, mergând mai departe decât derivarea lexicografică, descoperă... compuneri din elemente și mai primitive.* MAIORESCU, CR. III, 367. *Studiu antropologic, lexicografic și moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca.* ODOBESCU, S. III, 7.

– Accentuat și: (învechit, rar) *lexicografic*, I. GOLESCU, C. – Pl.: *lexicografici, -ce.*

– Din fr. **lexicographique**, it. **lessicografico**, germ. **lexikographisch**.

LEXICOGRAFICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Lexicografic. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DA II_2, 173, L. ROM. 1966, 250.

– Pl.: *lexicograficeşti.*

– Cf. it. lessicografico, germ. lexikographisch.

LEXICOGRAFICÉŞTE adv. (Învechit, rar) Din punct de vedere lexicografic. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DA II_2, 173.

– **Lexicografic** + suf. *-eşte.*

LEXICOGRAFÍE s. f. Activitate de elaborare a dicţionarelor, constând în înregistrarea (alfabetică) şi cercetarea cuvintelor, a expresiilor etc. unei limbi, ale unui dialect etc., considerate în forma şi, mai ales, în semnificaţia lor; p. ext. rezultatul acestei activităţi; disciplină a lingvisticii care studiază tehnica alcătuirii dicţionarelor. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, $100^2/1$, POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 306, COSTINESCU, LM, DDRF, ŞĂINEANU. *Cu inventarea tiparului începe epoca de înflorire a lexicografiei.* ENC. ROM. II, 157, cf. BARCIANU, 381, ALEXI, W. *Preocuparea principală rămâne lexicografia.* DR. I, 5, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2. *Niciodată lexicografia română n-a trăit un astfel de moment genetic.* STREINU, P. C. III, 425. *Să trecem, critic, în revistă activitatea desfăşurată de lingvişti români în domeniul lexicografiei limbii lor materne.* IORDAN, L. R. 123, cf. SCRIBAN, D. *Micu şi-a înscris numele şi în istoria lexicografiei noastre.* IST. LIT. ROM. II, 42. *H. Tiktin a făcut lucrări de mare importanţă în domeniul lexicografiei şi al gramaticii, valabile până azi.* GRAUR, I. L. 21. *De problema alcătuirii dicţionarelor pe baze ştiinţifice se ocupă disciplina lingvistică numită lexicografia.* id. ib. 117. *Activitatea Institutului din Cluj... a fost îndrumată îndeosebi spre probleme de lexicografie.* CL 1956, 145, cf. DL, DM. *Lingvistica românească nu e lipsită de studii de ansamblu asupra lexicografiei, şi totuşi această ramură nu a fost până acum suficient cercetată.* CL 1962, 89. *Mari merite şi-a câştigat Petru Maior şi în domeniul lexicografiei, prin contribuţia lui substanţială la elaborarea primului dicţionar etimologic al limbii române.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 124, 11/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., M. D. LINGV. *Interesul pentru vocabularul de autor continuă să fie viu în lexicografia mondială.* CL 1989, 111, cf. D. ENC., NDN. ✦ (Învechit, rar) Dicţionar; glosar. *Nu este cu dreptul a să socoti o necuviinţă ca un particular, după gustul său, să-şi închipuiască cuvinte de la sine, neprimite de naţie întreagă..., în vreme ce în toate locurile regulate lexicografiile să fac de către o comisie aleasă, ce prin dezbateri legiuiesc statornicirea cuvintelor pentru nestricarea limbii.* FM (1847), $6^2/7$. *Lexicografie de cuvinte române adunate din documente vechi şi din gura poporului* (a. 1847). în L. ROM. 1959, nr. 6, 40. ✦ (Învechit, rar) Studiu didactic al lexicului limbilor clasice (cu ajutorul dicţionarului); lexicologie. Cf. PROT. – POP., N. D. *Profesorul sau profesoara de limba română va preda, pe lângă obiectul său principal, lexicografia latină şi greacă cu noţiuni de filologie* (a. 1881). ap. EMINESCU, O. XII, 61. *Limba şi literatura greacă scoasă cu totul şi din licee...; lexicografia greacă, de care vorbeşte art. 169 şi care se predă în ultimul an sau în ultimii doi ani de profesorul limbei latine şi noţiunilor de filologie, este o simplă explicare de cuvinte tecnice, oarecum un dicţionar de cuvinte străine fără nicio însemnătate pentru vreo gramatică sau stilistică grecească.* EMINESCU, O. XII, 61.

– Pl.: (învechit, rar) *lexicografii.*

– Din fr. **lexicographie**, it. **lessicografia**.

LEXICOLÓG, -Ă s. m. şi f. Specialist în lexicologie. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DA II_2, 173, SCRIBAN, D., DL, DM. *Lexicolog, folclorist, scriitor, Iordache Golescu a fost un adânc cunoscător şi iubitor al graiului rustic.* IST. T. I, 261, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 145, DN^3, M. D. LINGV., D. ENC., NDN.

– Pl.: *lexicologi, -ge.*

– Din fr. **lexicologue**.

LEXICOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine lexicologiei, privitor la lexicologie, de lexicologie; (învechit, rar) lexicologicesc. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, $100^2/10$, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ENC. ROM. II, 157, CADE, DA II_2, 173. *Unele din fenomenele fonologice, morfologice, derivative, lexicologice sau sintactice enumerate în cele precedente se găsesc şi în alte limbi.* PUŞCARIU, L. R. I, 244, cf. SCRIBAN, D. *„Schiţe de literatură populară şi păreri critice privitoare la destinul unor cuvinte" este, de fapt, titlul complet pe lângă cel notat în fruntea acestei cronici. Iar în realitate, o serie de contribuţii lexicologice.* PERPESSICIUS, M. II, 169, cf. DM, DM. *Au fost oarecum neglijate cercetările lexicologice, care sunt necesare.* L. ROM. 1959, 10, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, NDN.

– Pl.: *lexicologici, -ce.*

– Din fr. **lexicologique**.

LEXICOLOGICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Lexicologic. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *lexicologiceşti.*

– Cf. it. lessicologico, germ. lexikologisch.

LEXICOLOGICÉŞTE adv. (Învechit, rar) Din punct de vedere lexical. Cf. I. GOLESCU, C.

– **Lexicologic** + suf. *-eşte.*

LEXICOLOGÍE s. f. Ramură a lingvisticii care studiază lexicul unei limbi (din punctul de vedere al originii cuvintelor, al evoluţiei, al structurii, al semnificaţiei, al răspândirii lor geografice etc.). Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, $100^2/6$, NEGULICI, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 306, COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II_2, PUŞCARIU, L. R. I, 240, SCRIBAN, D., L. ROM. 1953, nr. 2, 22. *Metodele de cercetare ale formării cuvintelor sunt în parte comune cu metodele lexicologiei.* SCL 1954, 303. *Budai Deleanu... în domeniul lexicologiei a intuit indoeuropenistica.* IST. LIT. ROM. II, 31. *Gramatica este*

asemănătoare cu lexicologia, al cărei material (cuvintele) are înțeles, ca și materialul gramatical. GRAUR, I. L. 45, cf. 90. *Alte lucrări de filologie și lexicologie sunt pe șantierul acestui atlet.* CIOCULESCU, I. C. 36, cf. DL. *În domeniul lexicologiei, Ovid Densusianu a subliniat marea importanță și complexitate a semanticii.* L. ROM. 1957, nr. 2, 13, cf. DM, CL 1959, 75. *Sinonimele ocupă... un loc considerabil în lexicologie.* L. ROM. 1959, nr. 2, 35, cf. DEX, DN[3]. *Retorica făcea... apel la noțiuni de gramatică, de fonetică, de lexicologie și de stilistică.* L. ROM. 1980, 285, cf. V. BREBAN, D. G., M. D. LINGV., D. ENC., NDN. ✦ (Învechit, rar) Dicționar. *Nevinovata glumă a academicului care a stat în luptă necurmată în contra neologismilor exagerați, își va păstra prețul pre cât se va mai vorbi, în istoria noastră literară, despre acea curioasă încercare de o închipuită lexicologie românească; acea lighioană monstruoasă s-a zvârcolit totuși câțiva ani în sânul începândei noastre Societăți Academice.* ODOBESCU, S. II, 339. ✦ (Învechit, rar) Studiu didactic al lexicului limbilor clasice; lexicografie. *Instrucțiunea este și pentru licee tot așa de întinsă la băieți și la fete, numai că în locul limbei latine vine la fete lexicologia latină.* EMINESCU, O. XII, 62.

– Din fr. **lexicologie**, it. **lessicologia**.

LEXICÓN s. n. **1.** Dicționar; (astăzi rar) lexic (**I 1**), (învechit) condică, cuvântar, vorbar; s p e c. enciclopedie (dintr-un anumit domeniu de specialitate). *Carte scoasă de pre grecește și elinește... și din cărțile vistieriului besericii pre limbă rumânească cu lungă nevoință și cu lexicoane de-agiuns tălmăcită.* DOSOFTEI, V. S. septembrie [prefață] 6/5. *Oare cine s-ar afla în lexicoanele etimologhicești ca încă și mai dintr-adânc și mai curat numele ei să ne tâlcuiască?* CANTEMIR, I. I. I, 80. *Noi ne credem învățați când știm a căuta un cuvânt întru lexicon, fără de a gândi la ostineala, la vremea și la cheltuiala carele... să face pentru câștigul cunoștințelor care merge pentru un om puțin învățat.* AMFILOHIE, G. F. 35[r]/10. *D[u]mnezeu după direptatea sa să-i întărească! Spre a putea aduce și lexiconul românesc care l-au început (cu multă stradanie) la deplina săvârșire.* TEMPEA, GRAM. [prefață] 7/19. *Această parte a lexiconului, adecă tomul I, este mai cu samă alcătuită pentru ardelenii noștri.* BUDAI-DELEANU, în ȘA II, 139, cf. id. LEX. *2 hronografuri vechi,... lexicon latinesc, greco-latină, o carte mare lătinească* (a. 1807). IORGA, S. D. VII, 308. *Oare peste putință este să să strângă și de la noi de la toți un condei de doao-trei sute mii, spre a să plăti oameni de a tălmăci cărți, lexicoane și gramatici, care sunt foarte trebuincioase spre luminarea norodului?* GOLESCU, P. 360/10, cf. I. GOLESCU, C. *Dar unde ne sunt lexicoanele, unde este un Adelung?* (a. 1838). PLR I, 66. *Această regulă să se cuprindă într-un lexicon.* ANTROP. 211/27. *Au cercetat toate țările slavone, au adunat, au orânduit cânticile poporene, au compus un lexicon sârbesc.* ASACHI, S. L. II, 341. *Ar vrea să regularisească limba fără să se ostenească a întocmi mai întâi un cuvântar sau lexicon.* TÂMPEANUL, G. 45/20, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 100[2]/12. *Ni se împărtășește un fragment din lexiconul ce se prelucrează de D. Alexandru Gavra din Arad.* FM (1846) 257[1]/7. [Cuvintele] *astea nu le putui bine traduce fără lexicon.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 128, cf. STAMATI, v. 493[2]/14. *Alte nații au lexicoane ca arhive a limbelor, nouă, românilor, ne trebuie lexicon ca să putem înțelege ce se tipărește în românește.* RUSSO, S. 41, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Între manuscrisul d-lui Sturdza și lexiconul lui Berindă asemănarea e mare.* CUV. D. BĂTR. I, 263, cf. FROLLO, v. 306. *Etimologia vocabulelor a fost întreprinsă deja de lexiconul de la Buda.* CONV. LIT. IV, 381. *Această derivare este reprodusă și în lexiconul latinesc al lui Georges.* MAIORESCU, CR. I, 245. *Există bunăoară un singur lexicon aproape complet al limbei române..., lexiconul d-lui Cihac.* EMINESCU, O. XII, 376, cf. DDRF. *Mai amintim și un lexicon foarte curios în mai multe limbi.* XENOPOL, I. R. X, 181, cf. ȘĂINEANU. *Și-au sfărâmat capul sărmanii, au cercat în mii de părți, Au citit prin lexicoane, prin gramatici și-alte cărți.* COȘBUC, P. II, 129, cf. ENC. ROM. II, 157, BARCIANU, ALEXI, W. *Un lexicon german, colecția unei reviste științifice,... nu izbutiră să umple nici pe un sfert încăpătoarele rafturi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 21, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cărți groase cât ceasloavele sau colecții mari legate, ca enciclopediile..., istorii de-ale conciliilor (lexicon judaic, am descifrat pe o serie de tomuri la fel, în limba germană).* CAMIL PETRESCU, P. 387, cf. DA II[2], SCRIBAN, D., 742. *Restrângem definiția noastră pedantă, de lexicon, la oameni, din pricină că toate celelalte ființe sunt în mâna omului.* ARGHEZI, S. XXXIV, 206. *Sări și începu să-i scoată cărți din raft,... lexicoane de limbă sanscrită, arabă.* CĂLINESCU, B. I. 72, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 126, DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 45, FORM. CUV. I, 194. *Mă înarmez rapid cu un lexicon muzical.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 17/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Cu mișcări precipitate..., deschise lexiconul Révai.* I. GHEȚIE, B. I, 76, cf. DN[3]. *A apărut recent primul volum din cele două proiectate ale unui nou lexicon muzical.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 22/3, cf. V. BREBAN, D. G., M. D. LINGV. *Prin texte lingvistice înțelegem în lucrarea de față gramaticile, lexicoanele și glosarele alcătuite în limba română.* L. ROM. 1981, 45, cf. DSR, DREV, D. ENC. *Cu câteva luni înainte îi întocmisem o fișă de creație pentru un proiectat lexicon al teatrului românesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/2, cf. NDN.

2. (Învechit, rar) Lexic (**I 2**). *Lexiconul parlamentar nu ne dă termini suficienți pentru această calificare.* MAIORESCU, D. I, 121. *Afinitatea indogermanică dintre sufixul românesc și slav a înlesnit trecerea cuvintelor slave terminate în -iță de la slavi la noi și a avut înriurință nu numai asupra lexiconului, ci și asupra formării cuvintelor în limba românească.* CONV. LIT. XI, 221. *Foi literare în provincie ar putea să facă un serviciu nemăsurat literaturii și lexiconului român.* EMINESCU, S. P. 308, cf. DA II[2].

– Pl.: *lexicoane*.

– Din ngr. **λεξικόν**, germ. **Lexikon**, fr. **lexicon**, lat. **lexicon**.

LEXICOTÉCĂ s. f. (Rar) Colecție de dicționare. *După tipărirea și difuzarea... celor 20 de volume din*

lexiconul Brockhaus şi a celor 25 de volume din lexiconul Mayer, editura Bertelsmann din R. F. G. va tipări în cursul acestui an o lexicotecă, însumând trei grupe de informaţie. în DCR, cf. NDN.
– Din germ. **Lexikotek**.

LEXÍE s. f. Unitate funcţională semnificativă a lexicului (cuvânt, locuţiune, expresie etc.). V. l e x e m . Cf. NDN.
– Din fr. **lexie**, germ. **Lexie**.

LEXIGRÁF s. m. (Învechit, rar) Ortografist. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *lexigrafi*.
– Din fr. **lexigraphe**. Cf. it. l e s s i g r a f o .

LEXIGRÁFIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care ţine de lexigrafie, referitor la lexigrafie. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *lexigrafici, -ce*.
– Din fr. **lexigraphique**. Cf. it. l e s s i g r a f i c o .

LEXIGRAFÍE s. f. (Învechit, rar) Ortografie. *Lăsând deocamdată tot ce se atinge şi despre lexigrafia (mai mult viţioasă a mea), şi despre duplicarea consoanelor sau nu, şi despre terminaţiunile în -ie sau -iune sau şi una şi alta, şi ortografia, pe care încă până acum nu o avem fixată.* ARISTIA, PLUT. [X_2/30], cf. FROLLO, V. 306, COSTINESCU.
– Din fr. **lexigraphie**, it. **lessigrafia**.

LEXINÓMIC, -Ă adj. (Lingv.) Care ţine de regulile întrebuinţării cuvintelor. *O analiză gramaticală şi lexinomică nu poate epuiza adâncimea limbajului.* V. ROM. aprilie 1979, 14.
– Pl.: *lexinomici, -ce*.
– Din fr. **lexinomique**.

LÉXIS s. n. (Grecism învechit) Cuvânt, vorbă. *Acest letopiseţ întâi au fost slovenesc, iară acum s-au tălmăcit cu lex moldovenesc de mine, smeritul Evloghie, pre cât mi-au fost putinţa* (a. 1753). CAT. MAN. III, 42. *Ajungând cu tălmăcirea până la prorociia Isaiei ce am zis „Iată fecioara", au socotit că acel lexis „fecioară" trebuie a să tălmăci „o tânără ascunsă de bărbatul său"* (a. 1779). BV II, 238. *Trebuie acest stih eleghiie la frângerea dintâi să i să sfârşască lexis.* VĂCĂRESCUL, GR. 175/17. *Păntru tăietura lexelor şi păntru numărul stihurilor.* id. ib. 180/1. *Vine la lucrare, adecă la cetirea de singrafii şi la cea lămurită tălmăcire a lor, prin mijlocirea ce s-au zis, tălmăcind cuvintele nu din lexis în lexis, după vechiul obicei, ce după noimă şi fără a scrie exighisis ucenicii* (a. 1803). URICARIUL, III, 18. *Cavafii răspunseră că pă limba rumânească din vechime s-au numit cavafii papugii; iar numirea de cavafi este lexis turcesc* (a. 1823). DOC. EC. 288, cf. DA II_2, GÁLDI, M. PHAN., 206, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 179, 431.
– Pl.:? – Şi: (rar) **lex** (pl. *lexe*) s. n.
– Din ngr. λέξις.

LEZÁ vb. I. T r a n z . **1.** A pricinui (cuiva) pagube, daune materiale, neajunsuri; a nesocoti, a afecta interesele (cuiva), a încălca, a ştirbi (**3**) drepturile (cuiva); a dăuna, a păgubi (**1**), a prejudicia, a vătăma (**II**). Cf. ALEXI, W., DA II_2, SCRIBAN, D. *Ei aruncă toată vina răscoalei asupra domnilor greci şi nu uită, în scrisoarea către Metternich, să adauge că aceştia, prin taxe abuzive, au lezat şi comerţul de vite cu Austria.* OŢETEA, T. v. 279. *Tot ce spune e paradă..., îi plac încăperile somptuoase, face cu clienţii convenţii neserioase, prin care e lezat în drepturile lui.* CĂLINESCU, B. I. 624. *Fiecare redactor al nostru... poate să-şi agonisească venituri frumoase muncind în cadrul rubricii ce i s-a încredinţat, însă să se ferească, precum dracul de tămâie, să lezeze în vreun fel oarecare interesele ziarului.* STANCU, R. A. IV, 416, cf. DL, DM. *Prin prezenţa lor la judecata sfatului domnesc, mitropolitul şi episcopii aveau posibilitatea... să încline balanţa justiţiei feudale în favoarea instituţiei pe care o reprezentau, în cazul când adversarul era un mare boier, având în orice caz grija ca interesele bisericii să nu fie lezate.* STOICESCU, S. D. 84, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., DSR, DREV, D. ENC., NDN. ✦ F i g . A afecta, a ştirbi (**3**) onoarea, reputaţia etc. (cuiva); a jigni, a ofensa. V. r ă n i (2). Cf. RESMERIŢĂ, D. *Represaliile guvernamentale puteau să-i atingă într-o măsură..., ceea ce-l nemulţumea de două ori: întâi fiindcă erau la mijloc persoane din familia sa, al doilea pentru că i-ar fi fost lezată reputaţia.* CĂLINESCU, B. I. 361, cf. DL. *Prezenţa dumneavoastră chiar în coasta Preşedenţiei lezează mult orgoliul generalului.* PREDA, DELIR. 272, cf. DM. *M-am lăsat... rareori târât în polemici şi n-am tresărit cu mânie decât atunci când mi s-a părut că onoarea mi-a fost lezată şi când am văzut nedreptatea în jurul meu.* V. ROM. aprilie 1958, 95. *Poţi omorî din gelozie (pentru că a fost lezat sentimentul onoarei), dar nu poţi muri din dragoste.* SIMION, D. P. 300, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., DSR, DREV. *Eugen Ionescu s-a prezentat ca un amant desăvârşit, temător să nu lezeze şi mai cu seamă să nu prihănească frumuseţea negriită a lui Dumnezeu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 14/1, cf. D. ENC., NDN.

2. (Livresc) A provoca o leziune (**1**), o rană (**1**) (cuiva); a răni (**1**), a traumatiza (**1**). V. v ă t ă m a (**I 1**). *De câte ori o leziune oarecare a măduvei se propagă de la periferie către centru, nervul crural va fi lezat cel dintâi, şi muşchii pe care îi comandă vor fi atinşi în primul rând.* PARHON, O. A. I, 74. *Nu este recomandabil să se folosească sfoara sau sârma, deoarece aceste materiale pot leza vasele şi nervii.* BELEA, P. A. 100. *Microbii lezează fie toate ţesuturile corpului, fie numai ţesuturile diferitelor organe.* id. ib. 368, cf. DL, DM. *Dacă muşchiul sau nervul motor care îl inervează este lezat, electroexcitabilitatea scade sau dispare complet.* ABC SĂN. 158, cf. DEX. *Sunt înţepat cu ace..., nu se indică mişcări-test pe care trebuie să le schiţez cu ea* [= mâna], *pentru a se şti care nerv e întreg şi care a fost lezat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 14/1, cf. V. BREBAN, D. G., DREV, D. ENC., NDN.
– Prez. ind.: *lezez*.
– Din fr. **léser**.

LEZÁRD subst. (Franţuzism) **1.** S. m. Şopârlă. *Se urcă... c-o îndemânare de pisică sau de lezard pe masă*

mai întâi, pe urmă, de pe masă, pe mânile lui Dantès. BARONZI, C. I, 260/16, cf. id. I. L. IV, 202/5, L. ROM. 1987, 508, NDN.

2. S. n. Piele tăbăcită de lezard (**1**). Cf. DEX^2, NDN.

– Pronunțat: *lezar*. – Pl.:?

– Din fr. **lézard**.

LEZÁRDĂ s. f. (Rar) **1.** Panglică decorativă pentru acoperirea rosturilor de prindere a tapiseriei (**2**). Cf. DEX^2, NDN.

2. Fisură într-un zid. Cf. NDN.

– Pl.: *lezarde*.

– Din fr. **lézarde**.

LEZÁRE s. f. Acțiunea de a l e z a și rezultatul ei.

1. Daună, pagubă (**1**), prejudiciu adus cuiva; ofensă, jignire. Cf. l e z a (**1**). Cf. DA II$_2$, DL, DM, DEX, DSR, NDN 840.

2. Producere a unei leziuni, rănire (**1**); leziune (**1**). Cf. l e z a (**2**). *Realitatea este că pentru un războinic din acea epocă, regiunea călcâiului era foarte greu de apărat în timpul unei lupte și în același timp reprezenta o zonă a cărei lezare imobiliza luptătorul cel mai viteaz.* ABC SĂN. 11. *Apneea prelungită poate duce la scăderi ale oxigenului din sânge..., cu apariția unor lezări grave, în special în organele foarte sensibile la lipsa de oxigen (creier, inimă).* ib. 44. [Astereognozia] *este o tulburare care apare prin lezarea unei porțiuni din scoarța cerebrală.* ib. 53.

– Pl.: *lezări*.

– V. l e z a.

LEZÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni) Care a suferit un prejudiciu; păgubit, prejudiciat, nedreptățit. Cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DA II$_2$. ✧ (Substantivat) *A se îmbogăți în dauna lezatului.* COD. PEN. R. P. R. 566. *Să i se recunoască loial celui lezat dreptul la reparație morală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 19/2. ✧ (Jur.) *Parte lezată* = parte vătămată, v. p a r t e (**III 3**). Cf. ȘĂINEANU, SCRIBAN, D. *În numeroasele procese pe care le-a susținut, Tudor n-a fost totdeauna el partea lezată. Și el s-a făcut vinovat de abuzuri de putere.* OȚETEA, T. v. 84. *Mobilul concret și subiectiv urmărit de partea lezată (de a exploata nevoia ori slăbiciunea părții lezate) conferă cauzei juridice a contractului un caracter ilicit.* DDC. ✦ (Despre drepturi, interese etc.) Încălcat, nesocotit, știrbit (**3**). *În rarele cazuri în care individul nu putea găsi pe calea înțelegerii cu celălalt satisfațiunea drepturilor sale, pretins lezate, el se adresa Justiției.* CONV. LIT. LXVII, 547. *Alte ziare din opoziție... comentară faptul, întrebând guvernul ce fac reprezentanții noștri consulari și diplomatici față de interesele lezate ale vaselor noastre de comerț.* BART, S. M. 119. ✦ F i g. (Despre oameni sau despre onoarea, prestigiul etc. acestora) Jignit, ofensat. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ciudat ar fi ca atunci când facem psihologie sau medicină infantilă, copiii, mândri, să emigreze din clasă, simțindu-se lezați.* CĂLINESCU, C. O. 113, cf. DSR. *Mă simt obligat cu un cuvânt de scuză pentru acei cititori care n-au înțeles jocul nostru și s-au simțit lezați. Nu a fost în intenția nimănui de a le răni pudoarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 1/1.

2. (Despre părți ale corpului, despre organe) Care a suferit o leziune (**1**); rănit (**1**), vătămat (**1**). *La debutul inflamației se produce o contracție tonică a micelor arterii ce duc sângele în partea lezată.* CONTEMPORANUL, I, 789, cf. ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. *Infectarea omului* [cu antrax] *se produce prin pielea lezată și mult mai rar prin tubul digestiv.* ABC SĂN. 86.

– Pl.: *lezați, -te*.

– V. l e z a. Cf. fr. l é s é.

LEZBIÉN adj. v. **lesbian**.

LEZ-CONȘTIÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar; în sintagma) *Crimă de lez-conștiință* = ofensă adusă conștiinței (cuiva). *Am comite o crimă de lez-conștiință, daca... nu am arăta ranele sângerânde ale teatrului italian.* FILIMON, O. II, 239.

– După fr. **lèse-conscience**.

LEZEÁSCĂ s. f. v. **lăzească**.

LEZÉNĂ s. f. (Arhit.) **1.** Element aplicat pe marginile panourilor, a ramelor etc., cu rol de susținere, de acoperire sau de decorare. Cf. NDN.

2. Pilastru plat și îngust pe fața unui zid, fără bază și capitel, legat de arce semicirculare și pe jumătate îngropat în zid. Cf. NDN.

– Pl.: *lezene*.

– Din fr. **lésène**.

LEZIÉȘ s. m. (Prin Maram.) Calfă; flăcău. Cf. DR. IV, 1 083, DA II$_2$, 143. *Bate-te focuțu, glas, Dintr-a cui gură-i rămas? Dintr-on car cu secherie, Din gura lui Basalie, Dintr-on car cu secherești, Din gură de lezieș.* BÎRLEA, L. P. M. II, 30.

– Pronunțat: *-zi-eș*. – Pl.: *lezieși*.

– **Lezin** + suf. *-aș*.

LÉZIN s. m. v. **leghin**.

LEZIONÁ vb. 1. I n t r a n z. (Rar) **1.** A răni, a leza (**2**). *Neținând seama dacă lezionează sau ucide.* COD. PEN. R. P. R. 491. ✧ R e f l. p a s. *Se aplică un strat de vată, care servește de strat amortizor și protector pentru piele și țesuturile vii, pentru ca acestea să nu se lezioneze prin contactul cu stratul extern dur.* ENC. AGR. I, 402.

2. A produce stricăciuni, daune. Cf. NDN.

– Pronunțat: *-zi-o-*. – Prez. ind.: *lezionez*.

– Din it. **lesionare**.

LEZIONĂR, -Ă adj. (Jur.) Care are caracter de leziune (**2**), atins de leziune. *Leziunea este o cauză de anulare pentru actele juridice de administrare încheiate de un minor de peste 14 ani fără încuviințarea părinților sau a tutorelui, precum și o cauză de nulitate pentru actele lezionare, încheiate între majori.* DER III, 114.

– Pronunțat: *-zi-o-*. – Pl.: *lezionari, -e*.

– Din fr. **lésionnaire**.

LEZIÚNE s. f. **1.** Modificare patologică a structurii și a activității unui țesut sau a unui organ, provocată de agenți mecanici, fizici, chimici, infecțioși sau tumorali.

V. plagă, rană (1), (popular) bubă, meteahnă, (învechit şi regional) beleaznă, (învechit) rănitură, (regional) oajdă[2] (2). Cf. ANTONESCU, D., FROLLO, v. 306, LM. *Aceste impresii permanente... sunt modificări materiale ale substanței cerebrale, sunt leziuni organice... ajunse în stare cronică şi latentă.* CONTA, O. C. 35. *Memoria nu e tot într-un fel de lovită de către toate leziunile cerebrale. Astfel, sunt leziuni cari ne fac să pierdem numai aducerea-aminte a lucrurilor concrete.* id. O. F. 101, cf. CARAGIALE, O. I, 191. *N-am vro leziune pe față?* CONTEMPORANUL, VI, 487, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU. *Se poate zice leziuni organice, chimice, mecanice, traumatice etc., niciodată însă nu să va putea zice leziuni de circulațiune, de nutriție.* BIANU, D. S. *Toate contracțiile fuseseră nervoase şi leziunile, superficiale.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 109, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu progresele histologiei patologice se lămuresc mai bine şi leziunile ficatului.* BABEŞ, O. A. I, 422, cf. CADE. *Aceste abcese se dezvoltă de obicei la o distanță mai mult sau mai puțin mare de locul unde există leziunea.* ENC. AGR. I, 9, cf. SCRIBAN, D. *Transcrie fişa psihologică a unui accidentat, cu memoria alterată, pare-se, de o leziune organică.* CONSTANTINESCU, S. I, 235. *Leziuni grave corporale cauzatoare de moarte.* COD. PEN. R. P. R. 490. *Un examen se făcu şi în direcția cordului, bănuindu-se vreo leziune sau inflamație.* CĂLINESCU, B. I. 659. *Medicul să stabilească o tulburare a funcțiunilor sau o leziune a celulelor hepatice.* VIANU, P. 140. *Nu e atât vorba de o leziune organică, cât despre o alterare a funcțiilor de adaptare la mediul social.* RALEA, S. T. II, 76, cf. PARHON, O. A. I, 58. *A fost rănit şi a rămas cu o leziune la inimă.* H. LOVINESCU, T. 374. *Prin contuzii înțelegem leziunile țesuturilor.* BELEA, P. A. 86, cf. DL, DM. *Larvele..., dezvoltându-se în sol, rod tuberculii, cauzând leziuni.* FLORA R. P. R. VII, 364, cf. DER. *Afazia constituie o tulburare a limbajului cortical... şi este datorită leziunilor din scoarța cerebrală a emisferei stângi.* ABC SĂN. 20. *Dacă pansamentul cu arsenic este ținut mai mult timp decât a fost indicat de medic, acțiunea lui caustică merge mai departe de zona nervului, producând leziuni destructive (necroză) în osul alveolar.* ib. 44. *Leziunile cutanate reprezintă un prognostic grav în leucoza cronică granulocitară.* D. MED. II, 105, cf. DEX, v. BREBAN, D. G., DSR, DREV, D. ENC., CĂRTĂRESCU, N. 174, NDN. ✦ Vătămare (1). [Accidentul de muncă] *este o întâmplare neprevăzută, petrecută în timpul sau din cauza muncii, producând o leziune a organismului şi cauzând astfel un prejudiciu victimei.* ENC. AGR. I, 33, cf. SCRIBAN, D.

2. (Jur.) Prejudiciu material suferit, într-un contract oneros şi comutativ de una din părți, care a acceptat să execute o prestație de valoare vădit superioară aceleia pe care urma să o primească în schimb; viciu de consimțământ pentru minorul trecut de 14 ani, care a încheiat singur, fără consimțământul părinților sau al tutorelui, acte juridice care pricinuiesc acestora o vătămare. Cf. ANTONESCU, D., ŞĂINEANU. *Minorele nu poate ataca angajamentul său pentru cauză de necapacitate decât în caz de leziune.* HAMANGIU, C. C. 224. *Minorele neemancipat poate exercita acțiunea în resciziune pentru simpla leziune în contra oricărei convențiuni.* id. ib. 277, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Există leziune ori de câte ori o parte a fost păgubită prin încheierea unui contract, paguba fiind urmarea intenției celeilalte părți de a-i exploata, prin înseşi clauzele acelui contract, nevoia, uşurința sau inexperiența.* PR. DREPT. 298. *Când vânzătorul a suferit o leziune, legea îi dă dreptul... să ceară resciziunea (desființarea) vânzării.* ib. 365, cf. DER, v. BREBAN, D. G. *Acțiunea în anulare pentru leziune se numeşte şi acțiune în resciziune.* DCR, cf. D. ENC., NDN. ✦ (Învechit, rar; în sintagma) *Leziune a maiestății* = lezmaiestate. *Ca crime mari, cari escludeau, sunt privite de acest document următoarele: leziunea maiestății şi vânzarea de țară; prădarea înalților funcționari ai statului; omorul; prădarea de biserici.* EMINESCU, O. XIV, 187.

– Scris şi: (învechit) *lesiune.* – Pl.: *leziuni.*

– Din lat. **laesio, -onis**, fr. **lésion**.

LEZMAIESTÁTE s. f. (Jur.; în statele monarhice; şi în sintagma *crimă de lezmaiestate*) Ofensă adusă de cineva unui suveran sau autorității sale, care este considerată drept crimă şi pedepsită ca atare. *Azi se cuvine pedepsi două crime, acel de les-maiestate şi acel comis către un şef de familie.* ASACHI, E. D. 36. *Dreptul de a-l judeca pentru crima de lesa-maiestate şi înaltă trădare se rezervase dietei.* BARIȚIU, P. A. I, 99. *El persecută pe adversarii uniunii sub alte pretexte şi declară în mod neînduplecat şi categoric pe orice cetățean al statului care n-ar iscăli documentul că e vinovat de crimă de lez-maiestate.* EMINESCU, O. XIV, 132, cf. ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *El fu condamnat la moarte pentru les-maiestate, ca şi stăpânul lui, Constantin.* IORGA, I. L. I, 507. *Fiica faraonului îşi ascunde răzbunarea josnică sub pavăza solemnă a crimelor de les-majestate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 227, cf. CADE. *Un incident de publicistică şi un proces de lèse-majestate i-au impus d-lui Mircea Damian o şedere forțată între zidurile închisorii Văcăreşti.* CONSTANTINESCU, S. II, 366, cf. DL, DM, DEX, L. ROM. 1975, 176. *E momentul când* [Macedonski], *antrenat în lupte politice, alături de liberali, combate regimul de autoritate al lui Lascăr Catargiu, ridicându-şi protestarea până la delictul de lèse-majestate, pentru care suferă închisoare, dar şi triumful achitării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 11, 12/2, cf. V. BREBAN, D. G., D. ENC., NDN.

– Scris şi: *lez-maiestate, les-maiestate*, (după fr.) *lèse-maiestate.* – Şi: **lezmajestáte** (scris şi *les-majestate*, după fr., *lèse-majestate*), (învechit) **lesa-maiestáte**, (învechit, rar) **lesa-majestáte** (BARCIANU), **lez-majesté** (AR (1834) 151/) s. f.

– Din lat. med. **laesa-majestatis**, fr. **lèse-majesté**, it. **lesa maesta**.

LEZMAJESTÁTE s. f. v. **lezmaiestate**.

LEZ-MAJESTÉ s. f. v. **lezmaiestate**.

LÉZNA adv. v. **lesne**.

LEZ-NAȚIONALITÁTE s. f. (Învechit, rar; în sintagma) *Crimă de lez-naționalitate* = ofensă adusă

naționalității (4). *Domnitorul fu învinuit că prin mergerea la Constantinopole făcuse o crimă de lez-naționalitate.* XENOPOL, I. R. XIV, 16.
– După fr. **lèse-nation**.

LEZ-NAȚIÚNE s. f. (Învechit, rar; în sintagma) *Crimă de lez-națiune* = ofensă adusă națiunii. Cf. BARCIANU.
– Și: **lesa-națiúne** s. f.
– Din lat. med. **laesa-nationis**, fr. **lèse-nation**.

LÉZNĂ adv. v. **lesne**.

LÉZNE adv. v. **lesne**.

LÉZNIE adv. v. **lesne**.

LEZNÍRE s. f. v. **lesnire**.

LÉZNIȚ, -Ă adj. v. **lizniț**.

LHERZOLÍT s. n. Rocă eruptivă ultrabazică în care predomină olivinul. Cf. ENC. ROM., CANTUNIARI, L. M. 154, LTR[2].
– Pronunțat: *lerzolit*. – Și: (învechit) **lherzolítă** s. f. ENC. ROM.
– Din germ. **Lhersolith**, fr. **lherzolite**.

LHERZOLÍTĂ s. f. v. **lherzolit**.